

Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı / Yediden Yetmişe Kur'an ve İslam

Proje Yürütücüsü / Bursa Araştırmaları Merkezi www.bursaarastirmalarimerkezi.org

Yazar / İlyas Aydoğan

Görsel Tasarım / Abdurrahman Yalnız

ISBN / 978-605-9968-26-3
Basım Yılı ve Yeri / 3. Baskı; Ocak 2015, İhlas Matbaacılık / İstanbul

Yapım / © 2014 Bursa Kültür A.Ş. Bu kitabın tüm yayın hakları Bursa Kültür A.Ş.'ye aittir. Yazılı izin olmadan kısmen ya da tamamen yeniden basılamaz.

Dağıtım / Bursa Kültür A.Ş. - Merinos Atatürk Kongre Kültür Merkezi B Kapısı Osmangazi-Bursa/Türkiye
Tel: + 90 224 253 26 46 Faks: + 90 224 253 14 85 info@bursakultur.com / www.bursakultur.com

Kütüphane Bilgi Kartı / Catalog-in-Publication Data (CIP)
Aydoğan, İlyas / Yediden Yetmişe Kur'an ve İslam
1. İslam 2. Kur'an 3. İlmihal 4. Fıkıh

SORU – CEVAPLI

Yediden Yetmişe

KUR'ÂN ve İSLÂM

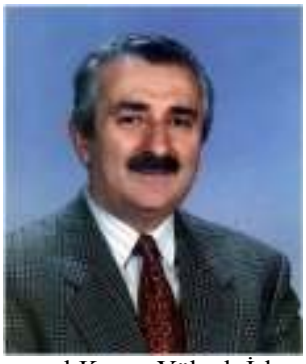
AKAİD	İLMİHAL/FIKIH
KUR'ÂN'IN KIRAATİ ve TECVİD	SİYER/İSLÂM TARİHİ

İLYAS AYDOĞAN

BURSA

2015

▪ÖZGEÇMİŞ

Yazar İlyas AYDOĞAN, 1939 yılında Ankara'nın Güdül İlçesine bağlı Kamanlar köyünde dünyaya geldi. Köyünde ilkokul olmasına rağmen öğretmen olmadığı için okula devam edemedi. Dolayısıyla Kur'an öğrenimine başladı ve sekiz yaşında Kuran-ı Kerim'i hatmederek hafızlığa başladı. Hıfzını ikmal ettikten sonra da ilkokulu dışarıdan bitirdi.

1956 yılında Ankara İmam Hatip Lisesine girdi. 1962-1963 Öğretim yılında bu okuldan başarıyla mezun oldu. Aynı yıl Konya Yüksek İslam Enstitüsü giriş imtihanlarını kazanarak okula kaydını yaptırdı ve 1967 yılının haziran döneminde de bu okuldan başarıyla mezun oldu.

İlk resmi görevine, 1963 yılında Diyanet İşleri Başkanlığında başladı. Beş yıla yakın Diyanetin çeşitli kademelerinde görev yaptıktan sonra, 1967 yılında Milli Eğitim Bakanlığı teşkilatına geçerek, Kocaeli Lisesi Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliğine atandı. Bu okulda ve İzmit'in çeşitli diğer orta öğretim kurumlarında iki yıl çalıştıktan sonra 1969 yılında vatani görevini yapmak üzere Polatlı Topçu okuluna gitti. Burada yedek subay olarak askerliğini tamamladı.

1970-1971 yılından itibaren sırasıyla:

Bursa İmam Hatip Lisesi Öğretmen ve Md. Başyardımcılığı, Bursa Çınar Lisesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, M.E. Bakanlığı Apak Uzmanlığı, Din Öğretimi Genel Md. Yardımcılığı ve Bakanlık Müşavirliği görevlerinde bulundu.

1990 yılında M.E. Bakanlığı tarafından, Arap Dili ve Edebiyatı üzerinde araştırma yapmak üzere Tunus'a gönderildi.

1992 yılında kendi isteğiyle emekli oldu. Aynı yıldan itibaren 10 yıl süreyle, Belçika, Danimarka ve İsviçre de çalışan vatandaşlarımızın ve çocuklarının dini eğitim ve öğretim hizmetlerinde görev aldı.

Çeşitli makaleleri bulunan İlyas AYDOĞAN, 1985 yılında İmam Hatip Liselerinin Orta ve Lise Kısımları için, "Kur'an Okuma, Kur'an-ı Kerim'in Kıraati ve Tecvidi" adlı eserleri Ankara İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Demirhan ÜNLÜ ile birlikte yazdı. Son olarak beş yıldır üzerinde çalıştığı bu eseri hazırladı. En son olarak da "Kudüs-ü Şerifi'in Dünü ve Bugünü" adlı eseri yazdı.

İngilizce, Arapça ve Farsça bilen yazar İlyas Aydoğan, evli ve 4 çocuk babasıdır.

Yazar İletişim: 0505 261 62 39

İ Ç İ N D E K İ L E R

TAKRİZ-I 31
TAKRİZ-II 31
TAKRİZ- III 32
TAKRİZ- IV 33
TAKRİZ-V 33
TAKRİZ-VI 34
YAZARIN ÖNSÖZÜ 36

BİRİNCİ BÖLÜM

DİNİN TANIMI VE DİNLER 38
Soru: Dinin tanımı, önemi ve toplumdaki yeri nedir? 38
Soru: Dinler kaça ayrılır? 41
A-HAK DİNLER 41
B-BATIL DİNLER 41
YAHUDİLİK 42
HZ. MUSA VE YAHUDİLİK 42
Yahudilikte Allah kavramı ve Tevrat'ta 10 Emir: 43
Yahudilikte İnanç Esasları: 43
Yahudilikte Peygamberlik İnancı 44
Yahudilikte Kitap İnancı 45
Yahudilikte İbadet: 45
Yahudilikte Mezhepler: 46
Tevrat Üzerinde Yapılan Tahrifat (değişiklikler) 46
Tevrat Nüshalarındaki Çelişkiler: 47
Tevrat daHz. Muhammed'in geleceğini müjdeler: 48
HIRİSTİYANLIK 49
Hıristiyan kaynaklarına göre Allah kavramı ve Hz. İsa (a.s) 49
Kur'an-ı Kerime Göre Hz. İsa (a.s.): 51
Hıristiyanlıkta Kutsal Kitap Kavramı ve Kutsal Kitaplar 54
İnciller arasındaki çelişkiler: 55
Hıristiyanlıkta İnanç Esasları ve Teslis (Ekanim-i Selâse) 57
Hıristiyanlıktaki 12 maddelik ortak iman esasları: 59
Kilisenin Hıristiyanlar üzerindeki hâkimiyet faaliyetleri: 63
Hıristiyanlıkta İbadet: 63
Hıristiyanlıkta Bayramlar: 64
Hıristiyanlıktaki önemli mezhepler: 66
1-Katolik Mezhebi: 66
2-Ortodoks Mezhebi: 67

3-Protestanlık:..... 67
4-Monofizit Kiliseler:..... 67
Yehova Şahitlerinin İnanç Sistemleri:..... 69
Misyonerliğin tanımı, kuruluş amacı ve faaliyetleri:..... 70
Misyoner Teşkilatlarının gayesi ve çalışma metotları:..... 71
Misyonerlerin yetiştirilmesinde takip edilen yol:..... 73
Bir yazarın Misyoner faaliyetleri ile ilgili tespitleri:..... 73
Müslüman olan bir papazın itirafları:..... 76
MÜSLÜMANLIK.....77
Müslümanlık ile Yahudilik arasındaki önemli farklar:..... 79
Müslümanlık ile Hıristiyanlık arasındaki önemli farklar:..... 80
İKİNCİ BÖLÜM
AKAİD BİLGİSİ (İMAN) BAHSİ.....81
Soru: Akaid ne demektir?..... 81
Soru: İmanın sözlük ve dini anlamları nedir?..... 82
Soru: İslam'da "Tek Allah" İnancına ne denir?..... 85
Soru: Tevhid inancının sembolü nedir?..... 85
Soru: Kelime-i Tevhid'in anlamı nedir?..... 85
Soru: Kelime-i Şahadet ve anlamı nedir?..... 86
Soru: İmanda temel şart nedir ve kaç çeşit İman vardır?..... 86
İmanın çeşitleri:..... 87
a-İcmali İman:..... 87
b-Tafsili İman:..... 88
Soru: İman ve amel bakımından insanlar kaça ayrılır?..... 88
A-İMAN YÖNÜNDEN:..... 88
a-Mümin:..... 88
b-Münâfık:..... 89
c-Kâfir:..... 90
B-AMEL BAKIMINDAN:..... 91
a-Muttaki:..... 92
b-Fâsık:..... 92
c-Facir:..... 93
Soru: Müşrik kime denir, şirk ve şirkin çeşitleri nelerdir?..... 93
İSLAM'DA İMAN VE AMEL İLİŞKİSİ:..... 94
BÜYÜK GÜNAHLAR VE ÇEŞİTLERİ..... 95
1-Allah'a şirk (ortak) koşmak:..... 97
2-Ana-babaya âsi olmak:..... 98
3-Yalan söylemek ve yalan yere şahitlik etmek:..... 100
4- Haksız yere adam öldürmek:..... 101

5-Sihir yapmak, büyü yapmak ve fal bakmak: 102
6-Yetim malı yemek: 109
7-Faiz yemek: 110
8-Harpte savaştan kaçmak: 111
9-Namuslu kadına zina iftirasında bulunmak: 112
10-Zina etmek: 113
11-Hırsızlık ve Gasp yapmak: 115
12-Koğuculuk yapmak: 117
13-Gıybet etmek: 117
14-İçki içmek ve diğer bağımlılık yapan maddeleri kullanmak: 118
15-Kumar oynamak: 125
16-Rüşvet alıp vermek: 126
17-Allah'ın rahmetinden ümit kesmek: 128
18- Eksik ölçüp tartmak: 129
19- Günahları küçümseyip hafife almak: 130
20-Emanete hıyanet etmek: 130
21-Namaz, Zekât, Oruç veHac emirlerini yerine getirmemek: 133
22- Akrabalarla yakın ilgiyi kesip, sıla-i rahim yapmamak 135
23-Devleti yönetenlerin halkı aldatması ve halka zulmetmesi: 136
24- Kibirlenmek: 137
25- İntihar etmek: 139
1-ALLAH'IN VARLIĞINA VE BİRLİĞİNE İMAN 140
Allah'a inanmanın önemi: 140
Allah'ın varlığına inanma zorunluluğunun fıtri oluşu: 142
Allah'ın Varlığını, Kudret ve Azametini bildiren Ayetler: 146
Yaratılış hadisesinin bir ayet ile isbatı ve bir inkâr olayı 147
ALLAH'IN SIFATLARI 151
I-ZÂTÎ SIFATLAR: 151
II-SUBUTÎ SIFATLAR: 154
III-FİİLÎ SIFATLAR: 160
2-MELEKLERE İMAN 184
Soru: Melekler nasıl varlıklar, sayıları ve görevleri nelerdir? 184
Soru:Kur'an'da adı geçen melekler ile diğer melekler hangileridir? 188
CİNLER VE CİNLER ÂLEMİ 192
Soru: Cinler nasıl varlıklardır, özellikleri nelerdir? 192
Soru: Cinlerden faydalanmak mümkün müdür? 194
Soru: Ruh çağırma nedir, cinlerin ruh çağırma ile bağlantısıvar mıdır? 195
Soru: Cinlerle irtibat kurulabilir mi? 200
Soru: Cinler insana zarar verebilir mi, verirlerse nasıl tedbir alınmalıdır? 200
Soru: Cin ve nazarlara karşı okunabilecek ayet ve dualar hangileridir? 203

ŞEYTAN VE ŞEYTANIN GÖREVLERİ.....204
3-KİTAPLARA İMAN 208
Soru:Semavi (İlâhi) kitaplar hangileridir, son durumları nedir? 208
Soru:Kur'an'ı diğer kutsal kitaplardan ayıran özellikler nelerdir? 209
4-PEYGAMBERLERE İMAN..... 210
Soru: Peygamber, Nebi ve Resül kimlere denir, görevleri nedir? 210
Soru: Kur'an'da adı geçen Peygamberler ve hayat öyküleri nelerdir?..... 211
1) ÂDEM (A.S.):..... 212
2) İDRİS (A.S.): 218
3) NUH (A.S.): 219
4) HUD (A.S.): 222
5) SALİH (A.S.): 224
6) LÛT (A.S.):..... 225
7) İBRAHİM (A.S.): 227
8) İSMAİL (A.S.): 234
9) İSHAK (A.S.): 235
10) YAKUP (A.S.):..... 236
11) YUSUF (A.S.):..... 238
12) ŞUAYB (A.S.):..... 241
13) HÂRUN (A.S.): 242
14) MUSA (A.S.): 244
15) DÂVUD (A.S.):..... 248
16) SÜLEYMAN (A.S.): 251
17) EYYÛB (A.S.): 254
18) ZÜ'L-KİFL (A.S.):..... 255
19) YUNUS (A.S.): 256
20) İLYAS (A.S.):..... 257
21) el-YESA (A.S.): 259
22) ZEKERİYYÂ (A.S.): 260
23) YAHYA (A.S.):..... 261
24) İSA (A.S.):..... 262
25) MUHAMMED (S.A.V.):..... 262
Soru: Peygamberlerde bulunması gereken sıfatlar nelerdir? 263
Soru: Mucize neye denir?..... 263
Soru:Mucize dışındaki olağanüstü haller nelerdir? 264
1-Keramet: 264
2-İrhas: 265
3-Meûnet: 265
4-İstidrac: 265

5-İhanet: 265
Soru: Peygamberlerin tebliğlerindeki ortak özellikler nelerdir? 266
Soru: Hz. Muhammed'in peygamber oluşundaki özellikler nelerdir? 266
Soru:Peygamberler hakkında Kur'an'ın bildirdiği ortak hükümler nelerdir? 267
5-ÂHİRET GÜNÜNE İMAN 268
ÂHİRET HALLERİ..... 274
1) KABİR HAYATI: 274
2) KABİR SUALİ: 275
3) BERZAH ÂLEMİ VE RUH: 276
4) BİRİNCİ SUR'A ÜFÜRÜŞ 279
a- Kıyametin kopuşunu anlatan ayet mealleri: 280
b-Kıyamet alametleri: 281
5) İKİNCİ SUR'A ÜFÜRÜŞ VE YENİDEN DİRİLİŞ: 283
6) HAŞİR VE MAHŞER: 286
7) AMEL DEFTERİ: 287
8) HESAP VE SUAL: 290
Soru: Âhirette hesaba çekilmenin mahiyeti nedir? 291
9) MİZAN: 294
10) SIRAT: 294
11) Â'RAF: 295
12) HAVZ-I KEVSER (KEVSER IRMAĞI): 297
13) ŞEFAAT: 297
14) MÜKÂFAT VE CEZA: 299
15) CENNET: 300
a- Cennet ve Cehennemi tanıtıcı ayet-i kerimelerden bazıları: 300
b- Cennetin sayısı ve isimleri: 301
c- Kur'an-ı Kerim'de cennet ve cennetliklerin tasviri: 303
d- Cennette yaşam ve Allah'ın cemalini müşahede: 305
16) CEHENNEM: 306
a- Cehennemin yapısı, sayısı ve isimleri: 306
b- Kur'an-ı Kerim'de cehennem ve cehennemliklerin tasviri: 308
c- Resülullah (s.a.v.)'ın dilinden cehennem tasviri: 309
BAZI TEFSİR EKOLLERİNE GÖRE CENNET VE CEHENNEM 310
Soru: Allah Teâlâ'nın âhirette görülmesi mümkünmüdür? 319
Soru: Ahiretteki hesaba inanmanın pratik hayattaki önemi nedir? 320
6- KAZA VE KADERE İMAN 322
Soru: Kaza ve Kadere iman nedemektir, çeşitleri nelerdir? 322
TEVEKKÜL 327
Soru: Tevekkül ne demektir, olmazsa olmaz şartı nedir? 327

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEZHEPLER..... 328
Soru: Mezhep ne demektir ve mezheplerin doğuş sebepleri nelerdir?..... 328
Soru: İslam mezhepleri kaça ayrılır?..... 332
I-) SİYASİ MEZHEPLER: 332
II-) İTİKADİ EHL-İ SÜNNET MEZHEPLERİ 332
a-)SELEFİYE:..... 333
b-)EŞ'ARİYE:..... 334
c-) MATÜRİDİYYE: 334
Soru: Matüridi ile Eş'ari arasındaki görüş ayrılıkları nelerdir?..... 335
Soru: İtikadî Ehl-i bid'at mezhepleri hangileridir?..... 335
III-) FIKIH VE FIKHİ MEZHEPLER 336
A-DÖRT FIKHİ EHL-İ SÜNNET MEZHEPLERİ: 337
1-) Hanefi Mezhebi:..... 337
2-) Şafiî Mezhebi:..... 340
3-) Maliki Mezhebi:..... 340
4-) Hanbelî Mezhebi:..... 341
B-DÖRT MEZHEBİN DIŞINDAKİ FIKHİ MEZHEPLER: 342
1-) Vehhabi Mezhebi:..... 343
2- İmamiyye (Caferiyye) Mezhebi:..... 344
3) Zeydiyye Mezhebi:..... 347
4) İsmailiyye Mezhebi:..... 347
C- İSLAM'IN TEMEL PRENSİPLERİNDEN SAPAN AKIMLAR 348
a-Galiyye:..... 348
b-Babilik ve Bahaîlik:..... 349
c-Kadıyanilik:..... 351
d-Yezidîlik:..... 352
D-ALEVÎLİK VETÜRKİYE ALEVÎLİĞİ.....354

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İLMİHAL/FIKIH BİLGİSİ..... 364
Soru: İlmihal ne demektir?..... 364
MÜKELLEF VE MÜKELLEFE DÜŞEN GÖREVLER..... 364
Soru: Mükellef ne demektir, şartları nelerdir?..... 364
Soru: Bir mükellefin bilmesi gereken görevleri nelerdir?..... 364
Soru: Farz neye denir ve kaça ayrılır?..... 364
Soru: Vacip neye denir?..... 365
Soru: Sünnet neye denir ve kaça ayrılır?..... 365
Soru: Müstehap veya Mendup neye denir?..... 366
Soru: Mübah (Helal) neye denir?..... 366
Soru: Haram neye denir?..... 367

Soru: Haram fiiller kaç çeşittir? 368
Soru: Mekruh neye denir ve kaça ayrılır? 369
Soru: Müfsid neye denir? 370
TAHARET /TEMİZLİK BAHSİ 370
Soru: İslam'da temizlik ve temizliğin önemi nedir? 370
Soru: Taharet nedemektir? 371
Soru: Necasetten ve hadesten temizleme yolları nelerdir? 373
Soru: İstinca ve İstibra ne demektir? 375
Soru: İstinca ve istibranın edepleri nelerdir? 376
ABDEST BAHSİ 377
Soru: Abdestin anlamı ve önemi nedir? 377
Soru: Abdest alırken okunacak dualar nelerdir? 378
Soru: Abdestin farzları nelerdir? 380
Soru: Abdestin sünnetleri nelerdir? 382
Soru: Abdestin edepleri nelerdir? 382
Soru: Abdestin mekruhları nelerdir? 383
Soru: Sünnete ve adabına uygun bir abdest nasıl alınır? 384
Soru: Özürlü bir kimse hangi şartlarda ve nasıl abdest alır? 384
Soru: Abdesti bozan şeyler nelerdir? 385
Soru: Abdesti bozmayan şeyler nelerdir? 388
Soru: Abdestin alınışında şüpheye düşülürse ne yapılır? 388
Soru: Abdestli iken hangi hallerde tekrar abdest almak müstehaptır? 388
Soru: Cinsel organa dokunmak abdesti bozar mı? 389
MESH VE HÜKÜMLERİ 389
Soru: Mesh ne demektir? 389
Soru: Sargı veya yara üzerine mesh hangi hallerde ve nasıl yapılır? 389
Soru: Mest nedir, mest üzerine meshin hükümleri nelerdir? 390
Soru: Meshi bozan şeyler nelerdir? 390
GUSÜL VE GUSLÜN HÜKÜMLERİ 391
Soru: Gusül abdestinin önemi ve hikmetleri nelerdir? 391
Soru: Gusül abdestinin farzları nelerdir? 392
Soru: Guslün sünnetleri nelerdir ve gusül nasıl yapılır? 392
Soru: Abdestsiz yapılmayan şeyler nelerdir? 393
Soru: Gusül abdesti almayı gerektiren haller nelerdir? 393
Soru: Gusül abdesti almanın sünnet olduğu haller nelerdir? 394
Soru: Sünnete uygun gusül abdesti nasıl alınır? 394
Soru: Gusül abdesti almadan önce nelere dikkat edilmelidir? 394
Soru: Diş dolgusu ve kaplatma gusül abdestine engel midir? 395
Soru: Gusül farz olan bir kimse, temizlenmeden önce neler yapabilir? 396
Soru: Misafir olduğu yerde ihtilam olan bir kişi ne yapmalı? 396

TEYEMMÜM VE HÜKÜMLERİ..... 397
Soru: Teyemmüm neye denir ve farzları nelerdir?..... 397
Soru: Hangi hallerde, hangi ibadetlerin teyemmümle yapılması caizdir? 398
BEŞİNCİ BÖLÜM
İBADET HAYATIMIZ VE NAMAZ BAHSİ 398
Soru: İslam'ın şartları nelerdir? 398
Soru: İbadet nedir ve niçin ibadet ediyoruz?..... 399
Soru: İbadet çeşitleri nelerdir?..... 400
Soru: Kul, kıyamet günü önce hangi ibadetten sorguya çekilecektir? 400
Soru: Namaz hangi özürlü hallerden dolayı borç olmaktan düşer? 400
Soru: Namaz nasıl bir ibadettir ve önemi nedir? 401
Soru: Namazın farzları (şart ve rükünleri) nelerdir? 405
NAMAZIN DIŞINDAKİ FARZLAR (ŞARTLAR) 406
I-HADESTEN TAHARET: 406
II-NECASETTEN TAHARET:..... 406
III-SETR-İ AVRET: (Mahrem yerleri örtme): 406
Soru: Örtünmenin amacı ve çeşitleri nelerdir?..... 406
Soru: Namazda örtünmenin ölçüsü nedir? 406
Soru: Yakınlara karşı örtünmenin ölçüsü nedir?..... 408
Soru: Yabancılara karşı örtünmenin ölçüsü nedir?..... 408
Soru: Namazda başı örtmenin hükmü nedir?..... 409
Soru: Namazda örtülmesi gereken bir organın açılmasının hükmü nedir? 410
Soru: Ayakkabı ile namaz kılmanın hükmü nedir?..... 410
IV-İSTİKBAL-İ KIBLE:..... 411
Soru: Kıble tayini ve kıbleye yönelmenin ölçüsü nedir? 412
Soru: Kıble saati ne demektir?..... 413
Soru: Ezânî Saat neye denir? 413
V-VAKİT:..... 414
Soru: Namaz vakitlerinde temkin ne demektir? 417
Soru: Namaz vakitlerinin tayini ve bu vakitlerle ilgili kavramlar nelerdir?..... 417
Soru: Farz namazların kılınışında Müstehap vakitler hangileridir? 421
Soru: Mekruh vakitler hangileridir? 421
Soru: Hiçbir namazın kılınamayacağı üç mekruh vakit hangileridir?..... 421
Soru: Nafile namaz kılınamayan mekruh vakitler hangileridir? 422
2. Sabah namazı kılındıktan sonra güneş doğuncaya kadar,..... 422
Soru: Namaz kılarken, başka bir namazın vakti girerse hüküm ne olur? 422
Soru: Kutuplarda ve Kuzey Avrupada namaz vakitleri nasıl tayin edilir? 423
VI-NİYET: 425
NAMAZIN İÇİNDEKİ FARZLAR (RÜKÜNLER) 426

I-İFTİTAH TEKBİRİ (Namaza Başlama Tekbiri): 426
Soru: Cemaatle namaz kılan bir kişi iftitah tekbirini nasıl alır? 427
II-KIYAM 428
III-KIRÂAT 428
Soru: Namazın kırâatiyle ilgili bilinmesi gerekenler nelerdir? 429
Soru: Kur'an mealiyle Türkçe olarak namaz kılınabilir mi? 431
IV-RÜKÛ 431
V-SÜCUD 432
IV-KA'DE-İ AHİRE 434
Soru: Dört mezhebe göre Tahiyyatta işaret parmağını kaldırmanın hükmü nedir ve yapılış şekli nasıldır? 435
Soru: Tahiyyatta okunan "Salli-Barik" dualarının namazdaki yeri nedir? 435
Soru: Namazın vacipleri nelerdir? 436
Soru: Namazın sünnetleri nelerdir? 437
Soru: Namazların âdâbı nelerdir? 439
Soru: Namazın mekruhları nelerdir? 440
Soru: Namazı bozan şeyler nelerdir? 441
Soru: Tehlikeli durumlarda namaz nasıl kılınır? 442
Soru: Namaz kılmakta olan bir kimse, meşru bir sebepten dolayı namaz dışındakileri uyarmak isterse nasıl hareket eder? 442
Soru: Namazların rekât sayıları niçin farklıdır? 443
HÜKÜM BAKIMINDAN NAMAZIN ÇEŞİTLERİ 444
1-FARZ-I AYN NAMAZLAR: 444
2-FARZ-I KİFAYE NAMAZ: 444
3-VACİP NAMAZLAR: 444
4-NAFİLE NAMAZLAR: 445
a) Sünnet-i Müekkede Namazlar: 445
b)Sünnet-i Gayri Müekked Namazlar: 445
c) Regaib Namazlar: 445
1-Teheccüt Namazı: 446
2-Tövbe Namazı ve İstiğfar Duası: 448
4-Kuşluk (Duha) Namazı: 450
5-Hacet Namazı ve Duası: 450
6-İstihare Namazı ve Duası: 451
7-Tespih Namazı: 452
8-Yağmur Namazı ve Duası: 453
9-Evvâbin Namazı: 454
10-Küsûf ve Hüsûf Namazları: 454
SEFERİLİK VE SEFERİLİKLE İLGİLİ HÜKÜMLER 454
Soru:Misafir kime denir? Misafir kimse farz namazlarını nasıl kılar? 454
Soru: Seferilikle ilgili bazı meseleler nelerdir? 456

Soru: Namazda cem-i takdim ve cem-i tehirin şartları nelerdir? 459
EZAN, İKAMET VE SALÂ BAHSİ 461
Soru: Ezan ve tarihçesi hakkında neler biliyoruz? 461
Soru: Türkçe olarak okutulan ezanın metni nasıldır? 462
Soru: Cuma günü iki ezan okunmasının tarihçesi ve sebebi nedir? 464
Soru: Ezanın Arapça lafızları nasıldır? 466
Soru: Ezan ve kametin okunuşu ile ilgili bilinmesi gereken hususlar nelerdir? . 467
Soru: Bant ve CD gibi araçlarla minareden ezan okutulması caiz midir? 469
NAMAZIN KILINIŞI 471
Soru: Namaz nasıl kılınır? 471
Soru: Hz.Peygamber'in namazı kılış şeklini Sahabe nasıl tarif etmişlerdir? 472
Soru: Hanefi, Şafiî, Maliki ve Hanbelî mezheplerine göre namazın kılınış şekli nasıldır? 473
Soru: Tâdil-i erkân neye denir, bir namaz, farz, vacip ve sünnetlerine uyularak tadil-i erkân üzere nasıl kılınır? 476
Soru: Beş vakit namaz ve diğer namazlar nasıl kılınır? 477
Soru: Namaz sonunda okunan tesbihatın önemi nedir? 479
Soru: Cemaatle namaz kılmanın önemi nedir ve konuyla ilgili bazı fıkhi meseleler nelerdir? 488
Soru: İmama uyarak cemaatle namaz kılan kişi, hangi hususlarda imama uyar veya uymaz? 490
Soru: Bir kimse, kendi mezhebi dışındaki başka bir mezhep imamının arkasında namaz kılabilir mi? 492
Soru: Sehiv secdesi nedir ve nasıl yapılır? 493
Soru: Şükür Secdesi nedir ve nasıl yapılır? 495
KAZA NAMAZI 495
Soru: Kaza namazı ne demektir? 495
Soru: Namaz hangi sebeplerden ötürü kazaya bırakılabilir? 498
NAMAZLARA AİT SORU VECEVAPLAR 498
Soru: Müdrik, Lâhik ve Mesbuk" ne demektir? 498
Soru: Yolculuk esnasında zaruri hallerde taksi, otobüs, tren, uçak vegemi gibi vasıtalarda namaz nasıl kılınır? 500
Soru: Hasta ve özürlü bir kimse namazını nasıl kılar? 500
Soru: Namazın rekâtlarında ve tahiyyatlarında şüpheyedüşülürse nasıl hareket edilir? 501
Soru: Namazını önceden kılan kişi, aynı namazı cemaatlede kılabilirmi? 502
Soru: Namaz kılınması yasak olan yedi mekân hangileridir? 503
Soru: Namazdan çalmak ne demektir? 503
Soru: Namaz kılarak Allah'tan yardım istenebilir mi? 503
CUMA NAMAZI 503

Soru: Cuma namazının tarihçesi nedir? 503
Soru: Cuma namazının önemi nedir? 504
Soru: Cuma namazı nasıl kılınır? 506
CUMA NAMAZININ ŞARTLARI 508
1-)Vücûbunun şartları: 508
2-) Sıhhatinin şartları: 508
CUMA İLE İLGİLİ SORU VE CEVAPLAR.....509
Soru:Cuma günü okunan ilk ezan ne zaman meşru'iyet kazanmıştır? 509
Soru: Kimler Cuma namazı kıldırabilir? 509
Soru: Cuma namazının tahiyyatına yetişen bir kimse namazını nasıl tamamlar? 510
Soru: Cuma namazını kılamayan kimse, o günkü öğle namazını nasıl ve ne zaman kılar? 510
Soru: Çalıştıkları yerlerde şartlar müsait olmadığı için Cuma nmazına gidemeyenler Cumayı hangi vakte kadar kılabilirler? 510
Soru: Kadınlar Cuma namazı kılabilirler mi? 510
Soru: Cuma günü yapılması mekruh olan şeyler nelerdir? 510
Soru: Osmanlılarda uygulanan "Cuma Selamlığı"nedir? 511
Soru: Cuma gününün hafta tatili olarak kabulü ne zaman başlayıp nezaman sona ermiştir? 511
Soru: Cumanın şartlarından olan hutbenin rüknü ve çeşitleri nelerdir? 511
Soru: Hanefi Mezhebine göre Cuma Hutbesinin Şartları nelerdir? 511
Soru: Hanefi Mezhebine göre hutbenin sünnetleri nelerdir? 512
Soru: Cuma hutbesi okunurken neler yapılmaz? 513
ARAPÇA VE TÜRKÇE HUTBE ÖRNEĞİ 513
RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMI 514
Soru:Ramazan ve Kurban Bayramlarının tarihçesi ve önemi nedir? 514
Soru: Teşrik günleri ve tekbirleri hakkında neler biliyoruz? 515
Soru: Bayram namazları nasıl kılınır? 516
CENAZE BAHSİ 518
Soru: Ölüm gereçeği ve cenaze ile ilgili bilinmesi gerekenler nelerdir? 518
a- "Hayat kurtaran yumruk"adlı ibretlik bir olay: 519
b-"Elma Bahane"adlı ibret alınacak bir olay: 520
Soru: Cenaze ile ilgili bazı kavramlar nelerdir? 521
Soru: Ruh cesedi nasılterk eder? 522
Soru: Ölmek üzere olan bir kimse için yapılması gereken şeyler nelerdir? 525
Soru: Hasta öldükten sonra yapılacak işlemler nelerdir? 526
Soru: Kefen ve kefen çeşitleri nelerdir? 529
Soru: Cenaze namazının kılınışı, cenaze duaları ve namaz sonrası yapılan bazı yanlışlar nelerdir? 529
Soru: Gıyabî olarak cenaze namazı kılmanın hükmü nedir? 532

Soru: Cenaze ile ilgili bilinmesi gereken bazı hususlar nelerdir? 532
Soru: Birden fazlacenaze olursa namazları nasıl kılınır? 532
Soru: Cenaze namazında cemaat şartı var mıdır? 533
Soru: Kimlerin cenaze namazı kılınmaz? 533
Soru: Cenazenin musallaya konuş şekli nasıldır? 533
Soru: Cenazeyi omuzlarda taşımanın hükmü nedir? 533
Soru: Cenaze teşyi edilirken (kabre götürülürken) nasıl hareket edilir? 534
Soru: Cenaze için gözyaşı dökmek caiz midir? 535
Soru: Cenaze sahiplerine taziyede bulunmanın hükmü nedir? 535
Soru: Bir ölünün kabrini açıp başka bir cesedin konması caiz midir? 535
Soru:Cenaze kabristanda omuzlardan nasıl indirilir vedefin şekli nasıl yapılır? 536
Soru: Cenazenin başka bir yere nakli câiz midir? 538
Soru: Bir kimsenin sağlığında kendi kabirini hazırlaması câiz midir? 538
Soru: Kabir ziyaretinin dini hükmü ve âdabı nedir? 538
Soru: Ölü veya sağ bir kişiyi vasıta kılarak Allah'tan bir şey istenebilirmi? 539
Soru: Ölen bir kimsenin ardından yapılabilecek hayırlar nelerdir? 540
Soru: Ölüye yapılacak hayır ve dua için belli gün ve gece var mıdır? 541
MEVLİD, İSKAT VE DEVİR 542
Soru: Mevlid nedir? 542
Soru: Ölünün arkasından yapılan Iskat ve Devirin dindeki yeri nedir? 542
ÜÇ AYLAR VE İÇERİSİNDEKİ MÜBAREK KANDİLLER 545
1-REGAİB GECESİ: 546
2-MİRAÇ GECESİ: 547
3-BERAT GECESİ: 547
4-KADİR GECESİ: 550
Soru: Kandil gecelerinde yapılan duanın önemi ve kabul şartları nelerdir? 552
ALTINCI BÖLÜM
RAMAZAN VE ORUÇ BAHSİ 554
Soru: Rü'yetü'l-Hilal ne demektir ve dini hükmü nedir? 554
Soru: Oruç nasıl bir ibadettir, ne zaman vekimlere farz kılınmıştır? 557
Soru: Ramazan ayını on bir ayın sultanı yapan özellikler nelerdir? 560
Soru: Orucun çeşitleri nelerdir? 561
Soru: Orucun sağlık açısından faydaları nelerdir? 561
Soru: Ramazan orucuna ne zaman ve nasıl niyet edilir? 562
Soru: Oruçta kaza ve kefaret ne demektir, kefaretin şer'i delili nedir? 563
Soru: Altmış bir gün oruç tutmayı gerektiren haller nelerdir? 565
Soru: Orucu bozup, gününe gün kazayı gerektiren haller nelerdir? 566
Soru: Fidye neye denir? 567
Soru: Fıtır sadakası nedir? 568
Soru: Orucu bozmayan haller nelerdir? 569

Soru: Orucu bozan ve bozmayan tedaviyöntemleri nelerdir? 571
Soru: Şevval orucu ne demektir? 575
Soru: Oruçlu, bulunduğu yere göre mi, arz saatine göre mi iftar eder? 576
İTİKAF 576
Soru: İtikâf nedir, şartları ve çeşitleri nelerdir? 576
YEDİNCİ BÖLÜM
HAC VE UMRE BAHSİ 578
Soru: Hac ne demektir? 578
Soru: Hac nezaman yapılır? 579
Soru: Haccın farziyeti ne ile sabittir? 579
Soru: Haccın önemi nedir? 579
Soru: Haccın farz olmasının ve edâsının şartları nelerdir? 580
Soru: Kimler hac ibadetiyle yükümlü değildir? 581
Soru: Haccın çeşitleri nelerdir? 581
Soru: Haccın Farzları (Şart ve Rükünleri) nelerdir? 584
Soru: Dört mezhebe göre haccın vacipleri nelerdir? 584
Soru: Haccın sünnetleri nelerdir? 586
Soru: Hacca niyet edildiği ve yola çıkıldığı andan itibaren uyulması gereken kurallar nelerdir? 588
MÎKÂT VE MİKAT SINIRLARINDAKİ DİNİ GÖREVLERİMİZ 590
İHRAM VE İHRAMLA İLGİLİ BİLİNMESİ GEREKENLER 592
HAC YASAKLARI 596
Soru: Hac yasaklarına uymayanların kestikleri kurbanlar ve ödedikleri cezalar nelerdir? 596
HAC İBADETİNİN YAPILDIĞI BEŞ KUTSAL MEKÂN 598
I-KÂBE VE MESCİD-İ HAREM 598
Soru: Kâbe ve Mescid-i Harem'deki kutsal makamlar ve buralardaki dini görevlerimiz nelerdir? 598
Soru: Tavaf ve tafla ilgili bilinmesi gereken hususlar nelerdir? 607
Soru: Tavaf çeşitleri nelerdir? 607
Soru: Ziyaret ve Veda Tavafının önemi nedir, nezaman yapılırlar? 607
Soru: Tavafın vacip ve sünnetleri nelerdir? 609
Soru: Tavaf nasıl yapılır? 611
Soru: Kâbe'nin etrafında yedi defa dönmenin hikmeti nedir? 613
Soru: Tavafda okunan dualar nelerdir? 614
BEYTULLAH'TA BEN 619
II- SÂFA VE MERVE 620
Soru: Safa ve Merve'deki dini görevlerimiz nelerdir? 620
III- ARAFAT 625
Soru: Arafat ve Arafat'taki dini görevlerimiz nelerdir? 625

Cevap: Arafat'taki dini görevlerimizi şöyle sıralayabiliriz: 625
ARAFAT'TA SÖZ VERDİM..... 628
IV-MÜZDELİFE..... 629
Soru: Müzdelife'deki dini görevlerimiz nelerdir?..... 629
V- MİNA 631
Soru: Mina ve Mina'daki dini görevlerimiz nelerdir?..... 631
TEMETTÛ HAC İLE İLGİLİ BİR TATBİKAT..... 637
İHSAR VE FEVAT BAHSİ..... 639
BEDEL HAC BAHSİ 640
Soru: Bedel hac ne demektir, şartları nelerdir? 640
UMRE BAHSİ 642
Soru: Umre nasıl bir ibadettir, hac ibadetinden farkı nedir?..... 642
HAC VE UMRE İLE İLGİLİ FIKHİ SORU VE CEVAPLAR 643
1-Haccın üç aylar için de yapılabileceği söyleniyor doğru mudur? 643
2-Hacca gidecek kadının yanında mahreminin bulunması şart mıdır? 643
3-Üzerine hac farz olan kişi, bu farizayı ne zaman yerine getirmelidir?..... 644
4-Umreye gidene Hac farz olur mu? 645
5- Hacda hayız olan bir kadın nasıl hareket eder? 645
6-Kadınlar kesintisiz hac yapmak için âdet geciktirici hap kullanabilirler mi? ... 646
7-Hac ve Umrenin yapılışında kadının erkeklerden ayrıldığı hususlar nelerdir? 647
8-Hac niyetiyle ihrama girdikten sonra, niyetten dönülebilir mi?..... 648
9-Mescid-i Haram'da namaz kılarken nereye bakmak daha faziletlidir? Bu kutsal mekânda kadın ve erkeklerin karışık namaz kılmaları caiz midir?..... 648
10-Umre tavafından sonra sa'y yapmadan tıraş olup ihramdan çıkılır mı? 648
11-Üzerine hac farz olan bir kimse, farz olan haccını eda etmeden hac yapmayı adarsa hüküm ne olur ve nasıl hareket eder?..... 648
12-Hac ve umrede namazlar seferi olarak mı, yoksa mukim olarak mı kılınır? . 648
13-Görevli olarak hacca giden kimseye, tekrar hac farz olur mu? 649
14-Üzerine hac farz olan bir kimse, hacca gitmeyip, hac parasını fakir veya başka yerlere ağıtsa hac yerine geçer mi?..... 649
15-Hac mevsiminden önce umre yapmak için Mekke'ye gelen ve hac yapmak niyetiyle kurban sonuna kadar Mekke'de kalan bir kişi, namazlarını nasıl kılar ve hangi haccı yapmaya niyet eder? 649
16-Haccı Kıran'a niyet eden bir kimse Mekke'ye girmeden doğruca Arafat'a gitse hüküm ne olur?..... 649
DÖRT MEZHEBE GÖRE HACCIN HÜKÜMLERİ TABLOSU:..... 650
MEKKE-İ MÜKERREME VE ZİYARET YERLERİ 652
MEDİNE-İ MÜNEVVERENİN TARİHÇESİ VE ZİYARET YERLERİ..... 654
PEYGAMBER EFENDİMİZİN MÜBAREK NA'ŞINI ÇALMA TEŞEBBÜSLERİ:..... 666
MEDİNE-İ MÜNEVVERE'DE ZİYARET EDİLECEK YERLER: 667

KURBAN BAHSİ 675
Soru: Kurban ve kurbanın dini hükmü nedir? 675
Soru: Kurban çeşitleri nelerdir? 677
Soru: Kurbanlık hayvanlar ve kendilerinde aranılan şartlar nelerdir? 680
Soru: Kurbanın kesim işlemi nasıl yapılır? 681
Soru: Kurbanla ilgili fıkhi meselelerden bazıları nelerdir? 684
Soru: Kurbanın eti ve diğer parçaları için yapılacak işlemler nelerdir? 685
SEKİZİNCİ BÖLÜM
ZEKÂT BAHSİ 686
Soru: Zekât nasıl bir ibadettir, zekâtla sadaka arasında ne farkvardır? 686
Soru: Zekât vermemenin uhrevî ve dünyevî cezası nedir? 689
Soru: Zekât kimlere farzdır ve şartları nelerdir? 691
Soru: Zekâtta niyet şart mıdır? 692
Soru: Zekât verecek kimse malının zekâtını nasıl hesaplar? 692
Soru: Zekât nelerden ve hangi ölçülerde verilir? 693
Soru: Zekât kimlerin hakkıdır ve nerelere verilir? 702
Soru: Zekât kimlere ve nerelere verilmez? 704
Soru: Zekât ne zaman ödenmelidir? 705
Soru: Zekât nakit olarak mı, yoksa malın cinsinden mi verilir? 705
Soru: Zekât ödemede dikkat edilecek hususlar nelerdir? 706
Soru: Zekât, devlete vergi yerine verilebilir mi? 707
Soru: Zengin bir kimse, yoksul birine borç olarak verdiği alacağını zekâtına karşılık o kişiye bağışlayabilir mi? 707
Soru: Osmanlı Devletinde zekâttan başka hangi vergiler alınırdı? 708
Soru: Zekâtla ilgili bazı fıkhî görüşler nelerdir? 708
DOKUZUNCU BÖLÜM
KEFARET VE YEMİN BAHSİ 711
Soru: Kefaret nedemektir ve çeşitleri nelerdir? 711
YEMİN VE ÇEŞİTLERİ 713
Soru: Yemin neye denir ve yemin çeşitleri nelerdir? 713
Soru: Adak neye denir, hükmü ve şartları nelerdir? 716
ONUNCU BÖLÜM
HARAM VE HELAL BAHSİ 717
Soru: Haram ve helal olan yiyecek ve içecekler nelerdir? 717
Şüpheli veya kesin haram olan katkı maddelerini içeren gıdaların numaralarını gösterir tablo: 719
MEZHEPLERE GÖRE ETİ YENEN VE YENMEYEN HAYVANLAR 719
Soru: Eti yenen hayvanların dini usullere uyularak kesilmesindeki hükümler ne lerdir? 729
AV VE AVLANMA ŞARTLARI 733

DİNİ PROBLEMLERİN ÇÖZÜMÜNDE İSLAM ÂLİMLERİ 735
ON BİRİNCİ BÖLÜM
BANKACILIK, FAİZ VE HELAL KAZANC BAHSİ 736
Soru: İslam dini açısından faiz ve helal kazanç nedir, hangi konular faizli işlem hükmündedir? 736
Soru: Faiz Konusunda İslam bilginlerinin görüşleri nelerdir? 738
Soru: "Bey'ül-îne"ne demektir? 740
Soru: Enflasyon-Faiz ilişkisinde dikkat edimesi gereken husus nedir? 741
Soru: Vadeli Satışlar faize girer mi ve icradan mal satın almak caiz midir? 742
Soru: İslam hukuna göre, hisseli bir malın satışında uygulama nasıldır? 743
Soru: Borsa, Hisse senedi ve Tahvilin İslam Hukukundaki yeri nedir? 743
Soru: Sigorta çeşitleri nelerdir ve dini açıdan hangi sigorta caizdir? 744
Soru: Ödünç verilen paranın değeri enflasyon karşısında nasıl korunur? 746
Soru: İcradan mal satın almak caiz midir? 747
BANKA KAVRAMI VE FAİZSİZ BANKACILIK 747
Soru: Banka ne demektir, klasik bankalar hangi esasa göre çalışır? 747
Soru:Faizsiz banka kurma çalışmaları ne zaman başlamış ve sonucu ne olmuştur? 748
Soru: Katılım Bankaları ne demektir ve kuruluş gayeleri nelerdir? 749
Soru: Katılım bankaları kâr payını nasıl hesaplarlar? 749
Soru: Katılım bankaları kullandırdığı fonları nasıl garanti altına alır? 749
Soru: Katılım Bankalarının klasik banka faizlerine yakın kâr payı dağıttığı doğru mudur? 750
Soru: Katılım Bankaları finansman desteği sağlarken kâr payını nasıl tespit eder? 750
Soru: Katılım Bankalarının verdikleri hizmetler nelerdir? 750
Soru: Katılım Bankalarının fon toplama ve kullandırmada klasik bankalardan farkı nedir? 751
Soru: Katılım Bankası bulunmayan yerlerde hesap açtırılabilir mi? 751
ON İKİNCİ BÖLÜM
DOĞUM KONTROLÜ, NÜFUS PLANLAMASI VE KÜRTAJ 752
Soru: Doğum kontrolü, Nüfus planlaması ve Kürtaj caiz midir? 752
Soru: Evlat edinme caiz midir? 756
Soru: Tüp bebek caiz midir? 756
Soru: Bir kadın kocası ölmeden önce kocasından aldığı meniyi uygun ortamda muhafaza edip, kocası ölünce rahmine yerleştirerek çocuk sahibi olması caiz midir? 757
ORGAN NAKLİ 758
Soru: Organ nakli caiz midir ve şartları nelerdir? 758

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
EVLENME, NİKÂH VE TALAK BAHSİ 761
Soru: İslam dini açısından evlenmenin önemi nedir? 761
Soru: Dini nikâh ile resmi nikâh arasında ne fark vardır? 766
Soru: Dini nikâh nasıl kıyılır ? 767
Soru: Mut'a nikâhı caiz midir? 769
Soru: Kendileri ile evlenilmesi haram olan kadınlar kimlerdir? 771
Soru: Sütkardeşliği nedir? 772
Soru: Sütkardeşliğinde aranan şartlar nelerdir? 773
Soru: Cinsel ilişkide uyulması gereken İslami prensipler nelerdir? 773
Soru: Aybaşı olan kadınla cinsel ilişkiye girmenin dini hükmü nedir? 774
Soru: Cinsel ilişki âdabı ve bu âdaba uymanın önemi nedir? 775
Soru: Elle kendi kendini tatmin (istimna veya mastürbasyon) dinencaiz midir? 776
TALÂK BAHSİ 777
Soru: İslam Hukukuna göre Talak çeşitleri ve şartları nelerdir? 777
Soru: Boşamayı gerçekleştiren ifadeler ve sonuçları nelerdir? 782
Soru: Kadının boşama hakkı var mıdır? 784
Soru: Eşlerin boşanması halinde çocuk kime verilir? 786
ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KADINLARA AİT ÖZEL HALLER VE FIKHİ MESELELER 786
Soru: Kadınlara ait bazı özel haller ve Fıkhi meseleler nelerdir? 786
Soru: Hayız ve nifas halinde bir kadın neleri yapamaz? 788
Soru: Menopoz nedir? 788
Soru: Kadınların özel halleriyle ilgili fıkhi meseleler nelerdir? 789
Soru: Kadınlarla musafaha (tokalaşma)nın hükmü nedir? 791
Soru: Kadının başı açık fotograf çektirmesi dinen caiz midir? 793
Soru: Kadın sesi ve musiki haram mıdır? 793
ON BEŞİNCİ BÖLÜM
ÇOCUK VE ÇOCUK TERBİYESİ 794
Soru: Çocuk terbiyesinin önemi nedir? 794
Soru: Çocuk doğduktan itibaren yapılacak işlemler nelerdir? 796
Soru: Selamlaşma ve musafaha (tokalaşma) nın önemi ve hükmü nedir? 800
Soru: Selam alıp vermede bilinmesi gereken şeyler nelerdir? 803
Soru: Musafaha (tokalaşma) nedir ve nasıl yapılır? 806
Soru: Namazdan sonra camide yapılan musafaha caiz midir? 807
ON ALTINCI BÖLÜM
ÇEŞİTLİ KONULAR 807
Soru: Peruk takmak, Saç boyamak, Dövme yaptırmak İpek elbise giymek ve altın yüzük kullanmak caiz midir? 807

Soru: Estetik ameliyat caiz midir? 809
Soru: Kur'a çekmek caiz midir? 810
Soru: Buluntu (Lukata) eşyanın dini hükmü nedir ve nasıl hareket edilir? 810
Soru: Bağış nedir, bir baba çocuklarına bağışta bulunabilir mi? 812
ON YEDİNCİ BÖLÜM
KUR'AN VE HZ. PEYGAMBERİN DİLİNDEN DUALAR BAHSİ..... 813
Soru: Dua nedir, Kur'an-ı Kerim'de geçen ve Hz. Peygaber (S.A.V)'in yaptığı dualardan bazıları hangileridir?..... 813
Soru: Duanın önemi ve fazileti nedir?..... 813
Soru: Duanın faydaları nelerdir? 814
Soru: Dua etmenin âdâbı ve kabul olma şartları nelerdir?..... 815
Soru: Duada Cenab-ı Hak'tan neler istenebilir?..... 816
Soru: Allah katında makbul olan dualar hangileridir? 817
Soru: Duanın kabul vakitleri hangi vakitlerdir?..... 818
Soru: Duanın kabul olunduğunu belirten işaretler nelerdir? 818
Soru: Kur'an-ı Kerim'de geçen dua ayetlerinden bazıları hangileridir? 819
Soru: Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı bazı dualar hangileridir? 821
Soru: Resulullah'ın günlük yaşantısında yaptığı bazı dualar hangileridir? 822
Soru: Hz. Peygamber'in çeşitli olaylara karşı korunma amaçlı yaptığıdualar hangileridir? 826
Soru: Her murat için okunacak Kur'an'daki dua ve secde ayetleri hangileridir?830
RESULULLAH'IN ŞİFA İÇİN OKUDUĞU DUALAR..... 832
Soru: Rukye nedir?..... 832
Soru: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in başvurduğu şifa reçeteleri nelerdir? 834
Soru: Çeşitli hastalıklar için Resûlullah'ın okuduğu dualar hangileridir?..... 835
ÇEŞİTLİ DUALAR..... 838
NAMAZLARA AİT ARAPÇA VE TÜRKÇE NİYETLER..... 841
NAMAZ DUA VE SÛRELERİ..... 846
NAMAZ DUALARI: 846
NAMAZ SÛRELERİ: 848
Soru: Namazdan sonra Türkçe nasıl bir dua yapılabilir?..... 854
Soru: "Âmin" kelimesini namazda ve namaz dışında söylemenin anlamı ve hükmünedir?..... 855
MÜSLÜMAN ÇOCUĞUN DUASI:..... 855
ON SEKİZİNCİ BÖLÜM
SİYER BAHSİ..... 857
Hz. Muhammed (s.a.v.)'in mübarek hayatlarının kısa kronolojisi:..... 857
Arabistan'ın coğrafi yapısı: 860
İslamiyet'ten önce dünyada ve Arabistan'da içtimai, ahlâkî ve dini hayat:..... 860
Soru: "Siyer" ne demektir?..... 863

Soru: Peygamber kimlere denir?..... 863
Soru: Peygamberimiz hangi tarihte, nerede doğdu?..... 863
Soru: Peygamberimizin soyu hakkında neler biliyorsunuz?..... 864
Soru: Hz. Peygamberin anne ve babası iman bakımından ahirette nasıl muamele göreceklerdir?..... 866
Soru: Peygamberimiz'in en meşhur isimleri hangileridir?..... 869
Soru: Peygamberimizin dünyaya geldiği gece ne gibi olağan üstü olaylar meydana gelmiştir?..... 870
Soru: Peygamberimizi himaye eden dedesi ve amcası kimdir?..... 870
Soru: Rahip Bahıra kimdir?..... 871
Soru: Peygamberimizin sütannesi ve sütkardeşi kimdir?..... 872
Soru: Peygamberimizin ilk eşinin ismi nedir, bu eşinden kaç çocuğu dünyaya gelmiştir? Diğer eşlerinin isimleri ve evlilik nedenleri nelerdir?..... 872
Soru: Hz. Peygamber(s.a.v.)'in çok evliliğinin sebepleri nelerdir?..... 874
Soru: Peygamberimizin soyunu hangi çocuğu devam ettirmiştir?..... 876
Soru: Peygamberimizin Kâbe hakemliği hakkında neler biliyorsunuz?..... 876
Soru: Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Peygamberlik niçin 40 yaşında verildi ve ilk vahiy nerede geldi?..... 876
Soru: Vahyin geliş şekilleri nelerdir?..... 878
Soru: Peygamberimiz İslam'ı ilk tebliğe ne zaman başladı ve ilk iman edenler kimler oldu?..... 879
Soru: Müşrikler, ilk Müslümanlara ne gibi işkenceler yapmışlardır? En çok işkenceye maruz kalan Müslümanlar ile en fazla işkence yapan müşrikler kimlerdir?..... 880
Soru: Hz. Hamza ile Hz. Ömer nasıl Müslüman oldular?..... 881
Soru: Kur'an'ı açıktan okuyan ilk kişi kimdir?..... 882
Soru: İslam'da akıttığı ilk kan ile ilk gazilik unvanını alan sahabe kimdir ve olay nasıl cereyan etmiştir?..... 882
Soru: İslamiyet adına ilk şehit olan kimdir ve hadise nasıl olmuştur?..... 883
Soru: Şehit kime denir, İslam'da ilk şehit edilen aile kimdir?..... 883
Soru: Allah Teâlâ'nın şehitlere ikram ettiği şeyler nelerdir?..... 884
Soru: Hz. Peygamber (s.a.v.) İslamiyet'i tebliğ için gittiği Taif'te nasıl bir muamele ile karşılaştı?..... 885
Soru: Cihad emri ile ilgili ayet-i kerime niçin ve ne zaman nazil olmuştur?..... 886
Soru: Birinci ve ikinci hicret kaç kişi ile ve hangi ülkeye yapılmıştır?..... 886
Soru: Birinci, İkinci Akabe görüşmeleri ve biat'i nedir,burada alınan kararlar nelerdir?..... 887
MEDİNE DÖNEMİ..... 888
Soru: Medine'ye hicret ve sebepleri nelerdir?..... 888
Soru: Peygamberimiz Medine'ye hangi tarihte kiminle hicret etti ve hicret sırasında gizlendiği mağaranın adı nedir?..... 888

Soru: Peygamberimiz (s.a.v.), Medine'ye hicreti sırasında ilk cumayı nerede kıldı ve ilk mescidi nerede yaptı? 890
Soru: Peygamber Efendimiz Medine-i Münevvere'de nasıl karşılandı? 891
Soru: Hicri takvim ile diğer takvimler arasındaki fark nedir ve birbirlerine nasıl çevrilirler? 891
Soru: Kameri aylar hangileridir? 893
Soru: Kur'an'a göre hürmet gösterilmesi istenen aylar hangileridir? 895
Soru: İbadet maksadıyla ziyaret edilen üç Kutsal Mescid hangileridir? 895
Soru: "Mescid- i Dırar" ne demektir? 896
Soru: Müslüman olmayanların parası ile cami yapılabilir mi? 896
CAMİ MÜŞTEMİLATI İLE İLGİLİ BAZI TABİRLER 897
Soru: Mihrab, Minber, Kürsü, Minare, Şerefe, Alem, Müezzin mahfili, Son cemaat mahalli ve Şadırvan ne demektir? 897
Soru: Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimizin gönderiliş sebebini nasıl açıklamaktadır? 897
Soru: Peygamberimiz (s.a.v.)'in Şemâil-i Şerifi (fiziksel ve ruhsal özellikleri) nasıldır? 898
Soru: Peygamberlerde bulunan sıfatlar nelerdir? 903
HZ. PEYGAMBERİN YAPTIĞI BÜYÜK SAVAŞLAR: 903
I-BEDİR SAVAŞI: 903
II-UHUT SAVAŞI: 905
III- HENDEK SAVAŞI: 910
Soru: Hudeybiye Antlaşması ve sonuçları nelerdir? 912
Soru: Hayber niçin ve nasıl fethedildi? 912
Soru: Mute harbinin sebep ve sonuçları nelerdir? 914
Soru: Müşriklerle yapılan savaşlar hangileridir? 914
Soru: Yahudilerle yapılan savaş hangisidir? 914
Soru: Hıristiyanlarla yapılan savaş hangisidir? 914
Soru: Mekke nasıl ve niçin fethedildi? 917
Soru: Tebûk seferinin sebep ve sonuçları nelerdir? 919
Soru: Huneyn Gazvesi ve sonuçları nelerdir? 921
Soru: Vedâ Hutbesi, Veda Haccı ve sonuçları hakkında nelerbiliyoruz? 922
Soru: Peygamberimiz (s.a.v.)'in hastalanması, vefatı ve defin işlemi nasıl olmuştur? 924
Soru: Hz. Muhammed neden 63 yaşında vefat etmiştir? 926
Soru: Peygambermizin Terekesi (bıraktığı serveti) nelerdi? 926
Soru: İslam büyükleri, Peygamber sevgisinin ölçüsünü nasıl açıklarlar? 927
Soru: Hz. Peygamber âşığı Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerifi yazış sebebi nedir? 930

Soru: Rüya nedir, Hz. Peygamberi rüyada görmek, gerçekten görmek gibi midir? 932
Soru: Peygamberimiz'in nasıl bir ibadet hayatı vardı? 934
Soru: Peygamberimize verilen bazı üstünlükler nelerdir? 935
BAZI TÂBİR VE TERİMLER 936
Soru: Sahâbe, Tabiin, Etbaut-tabiin kimlere denir? 936
Soru: Cennetle müjdelenen sahabiler (Aşere-i Mübeşşere) kimlerdir? 936
Soru: "Hulefâ-i Râşidin" kimlere denir? 937
Soru: Asr-ı Saadet neye denir? 938
Soru: Cahiliye devri neye denir? 938
Soru: Cihar-ı Yâr-i Güzin ne demektir? 938
Soru: Ehl-i Beyt kime denir? 938
Soru: "Salâvat, Tespih, Tahmid, Tehlil, Tekbir, Havkale,Teşmit, ... 938
Hasbün-Allah, Tevekkeltü Alallah, İnn-Allah'a mea-s-sabirin, ... 938
İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" kavramlarının anlamları nelerdir? 938
Soru: Seyyid ve Şerif kimlere denir? 939
Soru: "Şefaat-i Uzma" nedir? 939
Soru: "Livâ-ül-Hamd" ne demektir? 939
Soru: Peygamber Efendimizin ism-i şerifleri anıldığında ne söylenir? 940
Soru: Fatiha denilince ne okunur? 940
Soru: Peygamberimiz (s.a.v.)'e niçin salâvat getiririz ve salâvat getirmenin hükmü nedir? 940
Soru: "İnşaallah" demenin sebebi ve önemi nedir? 941
Soru: Hadis neye denir? 941
Soru: Hadis kaça ayrılır? 941
NEBEVİ HADİSLERDEN SEÇİLMİŞ BAZI ÖRNEKLER 942
MUCİZE BAHSİ 952
I-HZ.MUHAMMED(S.A.V)'İN PEYGAMBER OLMADAN ÖNCEKİ MUCİZELERİ. 953
II-HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBER OLDUKTAN SONRAKİ MUCİZELERİ 954
MESCİD-İ AKSA: 959
III-HZ. PEYGAMBERİN VEFATINDAN SONRAKİ MUCİZELERİ 969
HZ. PEYGAMBERİN GÜZİDE ASHABININ HAYAT ÖYKÜLERİ 970
1-) HZ. EBU BEKİR (R.A.)'İN HAYATI: 971
2- HZ. ÖMER (R.A.)'İN HAYATI: 976
3-HZ. OSMAN (R.A.)'IN HAYATI: 984
4- HZ. ALİ (R.A.)'NİN HAYATI: 989
5-HZ. ZÜBEYR BİN AVVAM (R.A.)'IN HAYATI: 997
6-HZ. TALHA (R.A.)'NIN HAYATI: 1001
7-HZ. ABDURRAHMAN BİN AVF (R.A.)'IN HAYATI: 1003
8-HZ. SA'D İBNİ EBİ VAKKAS (R.A.)'IN HAYATI: 1006

9-HZ. EBU UBEYDE BİN CERRAH (R.A.)'IN HAYATI: 1009
10-HZ. SAİD BİN ZEYD (R.A.)'İN HAYATI: 1011
11-ŞEHİTLERİN EFENDİSİ HZ. HAMZA (R.A.)'NIN HAYATI: 1013
12-HZ. ABBAS BİN ABDULMUTTALİP (R.A.)'İN HAYATI: 1015
13-HZ. BİLALİ HABEŞİ (R.A.)'NİN HAYATI: 1018
14-HZ. CAFER BİN EBU TALİP (R.A.)'İN HAYATI: 1021
15-HZ. ZEYD BİN HARİSE (R.A.)'NİN HAYATI: 1024
16- HZ. ABDULLAH BİN ABBAS (R.A.)'IN HAYATI: 1027
17 –HZ. ABDULLAH BİN MES'UD (R.A.)'UN HAYATI: 1030
18-HZ. EBU MUSA EL-EŞ'ARİ (R.A.)'NİN HAYATI: 1035
19-HZ. AMMAR BİN YASİR (R.A.)'İN HAYATI: 1038
20-HZ. MUS'AB BİN ÜMEYR (R.A.)'İN HAYATI: 1041
21-HZ. ERKAM BİN EBİL ERKAM (R.A.)'IN HAYATI: 1044
22-HZ. EBU HUZEYFE (R.A.)'NİN HAYATI: 1045
23-HZ. SALİM MEVLA (R.A.)'NIN HAYATI: 1046
24-HZ. EBU HUREYRE (R.A.)'NİN HAYATI: 1047
25-HZ. EBU ZERR EL GIFFARÎ (R.A.)'NİN HAYATI: 1049
26-HZ. SELMANU'L-FARİSİ (R.A.)'NİN HAYATI: 1052
27-HZ. ENES İBNİ MALİK (R.A.)'İN HAYATI: 1056
28-HZ. HALİD BİN VELİD (R.A.)'İN HAYATI: 1056
29-HZ. MUGİYRE BİN ŞU'BE (R.A.)'NİN HAYATI: 1059
30-HZ. İBNİ UMMİ MEKTUM (R.A.)'UN HAYATI: 1060
31-HZ. EBU DERDA (R.A.)'NIN HAYATI: 1061
32-HZ. EBU SAİD EL HUDRİ (R.A.)'NİN HAYATI: 1062
33-HZ. EBU DÜCANE (R.A.)'NİN HAYATI: 1064
34-HZ. ZEYD BİN SABİT (R.A.)'İN HAYATI: 1065
35-HZ. ABDULLAH BİN REVAHA (R.A.)'NIN HAYATI: 1068
36-HZ. EBU KATADE (R.A.)'NİN HAYATI: 1070
37-HZ. ESAD BİN ZÜRARE (R.A.)'NİN HAYATI: 1071
38-HZ. UKKAŞE BİN MUHSAN (R.A.)'IN HAYATI: 1072
39-HZ. HANZALA BİN EBU AMR (R.A.)'IN HAYATI: 1072
40-HZ. ÜBADE BİN SAMİT (R.A.)'İN HAYATI: 1073
41-HZ. EBU SÜFYAN BİN HARB (R.A.)'İN HAYATI: 1074
42-HZ. MUAVİYE (R.A.)'NİN HAYATI: 1075
43-HZ. HASAN BİN ALİ (R.A.)'NİN HAYATI: 1077
44-HZ. HÜSEYİN BİN ALİ (R.A.)'NİN HAYATI: 1079
HZ. PEYGAMBER'İN MUHTEREME EŞLERİ VE BAZI KADIN SAHABİLER 1084
45-HZ. HATİCE (R.anha)'NİN HAYATI: 1085
46-HZ. SEVDE (R.anha)'NİN HAYATI: 1086

47-HZ. ÂİŞE (R.anha)'NİN HAYATI: 1087
48-HZ. ÜMMÜ SELEME (R.anha)'NİN HAYATI..... 1090
49-HZ. HAFSA (R.anha)'NIN HAYATI:..... 1090
50-HZ. ZEYNEB BİNTİ HUZEYME (R.anha)'NİN HAYATI:..... 1091
51-HZ. ZEYNEB BİNTİ CAHŞ (R.anha)'IN HAYATI: 1091
52-HZ. GÜVEYRİYE (R.anha)'NİN HAYATI: 1092
53-HZ. SAFİYE (R.anha)'NİN HAYATI:..... 1092
54-HZ. ÜMMÜ HABİBE (R.anha)'NİN HAYATI: 1093
55-HZ. MEYMUNE BİNTİ'L-HARİS (R.anha)'İN HAYATI: 1094
56-HZ.MARİYE EL-KIBTİYYE:..... 1094
57-HZ. FATIMA (R.anha)'NIN HAYATI:..... 1094
58-HZ. ÜMMÜ EYMEN (R.anha)'İN HAYATI: 1096
HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN ÇOK EVLİLİĞİNİN SEBEPLERİ 1096
ASHAB-I KİRAMIN BÜYÜK MÜCTEHİTLERİ VE FETVALARIYLA AMEL EDEN ÜLKELER 1098
TÜRKLERDEN BAZI MEŞHUR İSLAM HUKUK VE FIKIH ÂLİMLERİ..... 1099

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

KUR'ÂN BİLGİSİ..... 1103
Soru: "Kur'ân" kelimesinin anlamı nedir?..... 1103
Soru: Abdestsiz ve başı açık Kur'an okunabilir mi?..... 1104
Soru: İlk vahiy nezaman, nerede, nasıl gelmiş ve vahiy akışı kaç yıl sürmüştür? 1108
Soru: Vahiy kâtiplerikimlerdir, Kur'an ayetlerini nerelere yazmışlar, ayet ve süreleri nasıl tertip etmişlerdir? 1111
Soru: Sûre başları kaç çeşit kelam ile başlar ve sonlarınasıl biter?..... 1116
Soru: Bazı sûreler arasında niçin tekbir getirilir? 1117
Soru: Sürelerin, ayetlerin, harflerin sayıları ve çeşitleri hakkında neler biliyoruz? 1117
Soru: Ayetler anlam bakımından kaça ayrılır? 1123
Soru: Süreler, içindeki ayet sayısına göre kaça ayrılır? 1124
Soru: Kur'an'daki Cüz, Hizb ve Secde sayıları ne kadardır, ifade ettikleri anlam ve hükümleri nelerdir? 1125
Soru: Tilâvet secdesi nasıl yapılır? 1128
Soru: Kur'an-ı Kerim'in icazı ne demektir?..... 1129
Soru: Kur'an, muhteva olarak hangi konuları içermektedir? 1132
Soru: Kur'an-ı Kerim, kim tarafından nasıl cem edilmiştir? 1132
Soru: Kur'an-ı Kerim, kim tarafından nasıl ve niçin çoğaltılmıştır?..... 1134
Soru: Topkapı Sarayındaki Hırka-i Saadet dairesinde bulunan mukaddes emanetler nelerdir? 1135

Soru: Kur'an âyetlerine kimler tarafından ne zaman nokta ve hareke verilmiştir? 1136
Soru: Kur'an-ı Kerim nasıl bir kitaptır? 1137
Soru: Kur'an-ı Kerim'i öğrenmenin ve öğretmenin faziletlerinelerdir?..... 1140
Soru: Cenab-ı Hakk'a ve O'nun sevgli Resulü Hz. Muham-med'e göre, Kur'an bir şifa kaynağı mıdır? 1142
Soru: Melekler, Kur'an dinlemek için okunan yere inerler mi?..... 1142
Soru: Hz. Muhammed'in Kur'an'ı okuyuş tarzı nasıl idi? 1143
Soru: Kur'an'ın kıraat ve talimiyle meşhur olan sahabiler kimlerdir? 1144
Soru: Hz. Peygamber zamanındaki hafız sahâbîler kimlerdir? 1145
Soru: Kur'an-ı Kerim'in okunuşunda kaç çeşit kırâat vardır?..... 1145
Soru: Yedi harf tabir edilen Arapça lehçeler hangileridir?..... 1146
Soru: Kıraat İmamları kimlerdir ve kıraat tasnifleri nasıldır?..... 1146
Soru: Bir kırâatin sahih olabilmesi için gerekli şartlar nelerdir? 1148
Soru: Meşhur üç kıraat hangileridir?..... 1149
Soru: Kıraat okutacak hocada bulunması gereken hususiyetler nelerdir? 1151
Soru: Kırâat ilmi okuyacak kimsede aranan vasıflar nelerdir? 1151
Soru: Kur'an'ı öğrenme ve ezberleme metodu nasıl olmalıdır?..... 1152
Soru: Ücretle Kur'an öğretmek ve okutmak caiz midir?..... 1154
Soru: Kur'an okuyan ve dinleyenler nelere dikkat etmelidirler?..... 1155
Soru: Hatim, Mukabele ve Aşr-ı Şerif ne demektir? 1159
Soru: Hatim ve Mukabeleyi sadece dinlemek, hatim yerine geçer mi?..... 1162
Soru: Kur'an'ı orijinali dışında, Latin harflerindenokumak câiz midir?..... 1162
Soru: Kur'an tercümesinin müzik eşliğinde okunması caiz midir? 1165
Soru: Çeşitli merasim ve meçlislerde okunması tavsiye edilen Kur'an ayet ve süreleri hangileridir? 1166
Soru: Tercüme ve Tefsir ne demektir, Kur'an'la ilgili tercüme ve tefsir çalışmaları nezaman başlamıştır? 1167
Soru: Meşhur Arapça Tefsirler hangileridir? 1168
Soru: Türkçe Tefsirler hangileridir? 1169
Soru: Türkçe Mealler hangileridir? 1169
Soru: Meşhur Osmanlı Kur'an Hattatları kimlerdir? 1170
Soru: Kur'an hakkında bazı batılı bilim adamları neler söylemişlerdir? 1170
Soru: Eskimiş ve kopmuş Kur'an sayfaları ile dini kitaplar ne yapılmalıdır?..... 1173
YİRMİNCİ BÖLÜM
TECVİD BAHSİ 1173
Soru: Tecvid ilminin tanımı, gayesi ve konusu nedir?..... 1173
I-KUR'AN HARFLERİ VE TAKSİMİ..... 1174
II-SIFATIN TANIMI VE HARFLERİN SIFATLARI 1177
LAHN VE ÇEŞİTLERİ 1179

III-HARFLERİN MAHREÇLERİ VE MAHREÇ BÖLGELERİ 1181
IV-HAREKE VE SÜKÛN 1183
V- MED VE MED ÇEŞİTLERİ: 1187
A- ASLÎ MED: 1187
1-MEDD-İ TABİÎ (TABİÎ) MED: 1187
B- FER'İ MED: 1189
1- MEDD-İ MUTTASIL(BİTİŞİK MED): 1189
2- MEDD-İ MUNFASIL (AYRIK MED): 1190
3- MEDD-İ LAZIM: 1191
4- MEDD-İ ARIZ: 1192
5-MEDD-İ LÎN: 1193
VI- SAKİN NÛN VE TENVİN: 1194
A- İHFA: 1194
B- İZHAR: 1196
C- İKLÂB: 1196
VII-İDGAM BAHSİ: 1197
İDGAM ÇEŞİTLERİ 1199
1- İDGAM MA'AL GUNNE: 1199
2- İDGAM BİLÂ GUNNE: 1199
3- İDGAM-I MİSLEYN: 1200
4- İDGAM-I MÜTECÂNİSEYN: 1201
5-İDGAM-I MÜTEKÂRİBEYN: 1202
VIII-SAKİN "MİM" (م) HARFİNE AİT HÜKÜMLER 1202
IX- LÂM-I TARİFİN HÜKMÜ 1203
1- İDGAM-I ŞEMSİYE: 1203
2- İZHAR-I KAMERİYYE: 1204
X- KALKALE: 1205
XI- HÜKMÜRRÂ (RA' HARFİNİN HÜKÜMLERİ) 1206
XII- LAFZATULLAH (ALLAH LAFZI) 1207
XIII- ZAMİR 1208
XIV-SEKTE 1209
XV- VASIL 1211
XVI- VAKF: 1212
VAKFIN BÖLÜMLERİ VE DURAK İŞARETLERİ 1214
XVII-TEMSİL VE TEMSİL YOLLARI 1217
XVIII- KUR'AN'IN KIRÂATİNDE CÂİZ OLAN USULLER 1220
KUR'AN ALFABESİ VE HARFLERİ TANIMA 1221
HARFLERİ BAŞ KISIMLARINDAN TANIMA 1221
HARFLERİN AYRIK VE BİTİŞİK YAZILIŞ ŞEKLİ 1222
HAREKE BAHSİ 1223

TENVİN BAHSİ 1224
CEZM BAHSİ(ۥ) 1225
ŞEDDE BAHSİ (-ّ-) 1226
UZATAN MED HARFLERİ VE MED İŞARETLERİ 1226
MUKATTA'A HARFLERİ 1230
MUKATTA'A HARFLERİYLE İLGİLİ ALIŞTIRMALAR 1230
KUR'AN ÂYETLERİNİ OKUMA ALIŞTIRMALARI 1232
ALFABETİK İNDEKS 1233

TAKRİZ-I

Yediden yetmişe "**Kur'an ve İslam**" isimli çalışmanın Kur'an ve Tecvidle ilgili bölümünü okudum. Öncelikle samimi çalışmalarından dolayı hocamız İlyas Aydoğan Bey'i kutluyorum. Halk ve orta öğretim alanında son derece faydalı ve yararlı bir çalışma olmuştur. Böyle bir çalışmanın başarılı bir şekilde ortaya konulması büyük gayretlerin sonucudur. Başarılarının devamını diler, eserin İslam'a faydalı olmasını Yüce Allah'tan niyaz ederim.[1] 20. 01. 2010

Prof. Dr. Remzi Kaya
Uludağ Üniv. İlahiyat Fak.Tefsir ve
Kur'an Anabilim dalı Öğretim Üyesi

TAKRİZ-II

"Yediden Yetmişe Kur'an ve İslâm"adlı esere dair birkaç söz:

Başta İmam-Hatip liseleri olmak üzere uzun yıllar orta öğretim kurumlarında öğretmenlik yapan, Din öğretimi Genel Müdürlüğünde idari görevlerde bulunan ve emekli olan dostumuz İlyas Aydoğan bir eser yazmış, adı: "**Yediden Yetmişe Kur'an ve İslâm**", adından da anlaşılacağı üzere bu eserde İslâmiyet'le ilgili konular, her yaştan ve seviyeden insanın anlayabileceği bir dille özetlenmiş bulunmaktadır.

En başta bu hayırlı çabası için İlyas Bey'i kutluyorum. Çünkü emekli kardeşlerimizin uzun yıllar hizmet vererek tecrübe kazandığı alanla ilişkiyi sürdürmeleri, o alanın proplemleri üzerinde düşünmeleri, geri kalan zamanlarını derin bir sorumluluk duygusu içinde ve birikimleri ışığında değerlendirerek faydalı hizmetlere imza atmaları, gerçekten tebrike değer bir husustur. İşte bu sebeple eğitim-öğretim dünyasında edindiği tecrübelerin ışığında insanımızın din kültüründeki bilgi ve heyecan eksikliğini, gidermeyi amaçlayan İlyas Bey, bu çalışmada çok pratik bir yöntem denemiş, baştan sona sorular sorup cevaplar vermiştir. Aslında söz konusu sorular, insanlarımızın kendi kendilerine veya bir araya geldiklerinde sıkça sordukları sorular olup bunların doğru cevaplarını merak etmektedirler. Gerçi günümüzde çeşitlenen yayın dünyamızın zenginliği içinde insanlarımız, sorularına doğru cevap bulabilecek kitaplara ulaşmakta zorlanmamaktadırlar. Fakat öyle de olsa İlyas Bey Kardeşimiz, tecrübe ışığında çok sayıda soruya verdiği cevapları bu kitapta bir araya getirmek suretiyle insanlarımızın zihin, bellek ve gönül dünyalarına önemli bir kolaylık sunmayı başarmıştır. Bilindiği gibi öğrenmek amacıyla soru sormanın eğitim-öğretimde önemli bir öğretim yöntemi olduğu gerçeği, günümüzde de geçerliliğini yoğun bir şekilde hissettirmektedir.

---

[1] Değerli akademisyen Prof. Dr. Remzi Kaya Bey kardeşim, çalışmamın yoğunluğu sebebiyle gözümden kaçan birkaç hususu hatırlatma lütfunda bulunmuş ve böylece ilgili bölümün daha da olgunlaşmasına vesile olmuştur. Bu katkılarından dolayı kendilerine en derin şükranlarımı sunarım. Ayrıca naçiz eserime takriz yazma lütfunda bulunan saygıdeğer akademisyen hocalarımıza da Yüce Allah'tan iki cihan saadeti niyaz ederim. İ.A.

Müellif, diğer bölümlerde olduğu gibi kitabın İsâm tarihi kısmında da -soru-cevap usulünü değiştirmeksizin- Siyer-i Nebi dediğimiz Peygamber Efendimizin hayatını ve Hulefâ-i Râşidîn devirlerine dair merak edilen meselelere değinmiştir.

Bundan ayrı olarak müellif, "Süleyman Çelebi ve Mevlid, Peygamber Efendimizi rüyada görmek, Peygamber Efendimizin hayatı, Sahâbe, Tâbiûn, Tebeu't-Tâbiîn, Aşere-i Mübeşşere, Seyid, Şerif, Livâü'l-hamd, mucizeler, Peygamber Efendimizin zevceleri ve evlâdı" gibi farklı konular hakkında özlü bilgiler aktarmış, ileri gelen bazı sahâbîlerin hayat hikâyelerine yer vermiştir.

Cenâb-ı Hak, bu gayretinden dolayı sevgili kardeşimizi me'cur eylesin, İhsan ve ikramlarına eriştirsin, gözetilen gaye doğrultusunda hizmet vermeyi kendisine ve eserine nasip eylesin ve daha nice hayırlı çalışmalarına muvaffak kılsın. 14 / 03 / 2010.

Prof. Dr. Hüseyin Algül
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğrt. Üyesi

TAKRİZ- III

YEDİDEN YETMİŞE KUR'AN VE İSLAM KİTABI ÜZERİNE...

Ülkemizde İslam dinine ait olmak üzere bilgi veren çok sayıda kitap yazıldı ve yazılmaktadır. Bu durum gerçekten sevindiricidir. Eskiden ilmihal türünde kitapların sayısı iki üç taneyi geçmezdi. Buna rağmen, bu kitapların, İslam dininin öğrenilmesinde etkisi çok büyük olmuştur.

Bu ilmihallerin başında Ömer Nasuhi Bilmen'in "Büyük İslam İlmihali" ile Ahmet Hamdi Akseki'nin "İslam Dini" kitapları gelmektedir. Daha sonra İslam Türk kültüründeki ilmihaller zenginleştirildi, çok sayıda ilmihal yazıldı. Çoğu bir birine benzeyen ilk ilmihallerde dikkati çeken nokta konu zenginliğinin olmamasıdır. Üç aşağı beş yukarı inanç ve ibadet bahisleri ile yeminler ve kefaretlere yer verilmekteydi. Bunda Cumhuriyet döneminin dini düşünceye müdahalesinin etkisi büyüktür. Sıkıntıya düşmemek için konuların çerçevesi daraltılmış ve ancak ibadet bahislerine yer verilebilmiştir.

Fakat zamanla baskılar kalkınca, İslam dinini tanıtan ve Türkçemize aktarılan kitaplarla muhtevalarındaki konular da zenginleşmeye ve çeşitlenmeye başladı.

Genellikle birbirine benzeyen ilmihal kitapları, kanaatimizce Kur'anî bütünlüğü yansıtmaktan uzaktır. Esasen Kur'an ve sünnetteki bütünlüğü yansıtacak bir "İslam" kitabının yazılmasına şiddetle ihtiyaç vardır. Bunun çok önemli bir iş olduğuna inanıyoruz. Böyle bir kitabın yazılmasında, uzman ilahiyatçılar yanında edebiyatçıların ve dünya ilimlerini iyi bilen bilim adamlarının da yer alacağı bir bilim heyetinin oluşturulmasına şiddetle ihtiyaç vardır. Öyle bir kitap yazılmalıdır ki, İslam dinini öğrenmek isteyen herkese onu tereddütsüzce tavsiye edebilmeliyiz. Bu kitabın meydana getirilmesini bekleyeduralım. Elinizde bulunan büyük emek ürünü olan bu kitap, İmam-Hatip Lise-

sinde yıllarca meslek dersleri hocalığı yaptıktan sonra emekli olan, daha sonraki hayatında mesaisini ve kalemini Müslüman halkın dini bilgi ihtiyacını gidermeye harcayarak gayret gösteren dostumuz Sayın İlyas Aydoğan Hoca'yı bu çalışmasından dolayı kutluyorum.

Emekli olduktan sonra da bir Hocanın neler yapabileceğini bu eserle ortaya koymuştur. Kitapta, alışılmışın dışında bir yol izlenmiş olup konu zenginliği dikkati çekmektedir. İfade ve üsluptaki akıcılık kitaptan istifadeyi kolaylaştırmaktadır. Bu kitapta yer alan konuların emsali kitaplarda bulunmadığını söylememiz mübalağa değildir. Her Müslüman'ın bu kitaptan öğreneceği değerli bilgiler vardır. Kitaba ad olarak seçilen "Kur'an ve İslam" muhteva ile daha uyumla hale getirilse yahut muhtevaya göre bir isim verilse daha isabetli olacağı kanaatimi âcizane ifade eder, yazarını bu değerli çalışmasından dolayı kutlarım.

Prof. Dr.Yunus Vehbi YAVUZ
Uludağ Üniversitesi. İlahiyat Fakültesi.
Fıkıh Anabilim Dalı Başk.

TAKRİZ- IV

Değerli meslektaşım ve arkadaşım İlyas AYDOĞAN Beyin hazırlamış olduğu "YEDİDEN YETMİŞ'E KUR'AN VE İSLAM" kitabını zevkle okudum. Binyüz sayfaya varan bu geniş kapsamlı kitap,içerdiği konular itibariyle, Müslümanların öğrenmeleri ve bilmeleri gereken konuları ihtiva etmektedir.Bu açıdan,her müslümanın bu kitabı okuması ve hatta başucunda bulundurması,İslamiyeti öğrenmesi açısından elzem görülebilir.Kitapda yer alan dinler, iman-amel ilişkisi,Allaha iman, Cin ve Şeytan, peygamberler, Ahiret, cennet, Cehennem, İslam'da temizlik, Namaz ve diğer ibadetler,cenaze ile ilgili hususlar, Hac, Oruç, Zekât, Müslümanların karşılaştıkları günlük dini problemler, ticari ve ekonomik problemler, aile ile ilgili problemler,dualar,Kur'an ile ilgili konular, Hz.Peygamber ve Ashab-ı kiram ile ilgili muhtelif konular,Müslümanlar için birinci derecede bilinmesi gereken konulardır.

Ayrıca, kitabın dikkat çeken yönlerinden birisi de verilen kur'an bilgisi konusudur.Bu bölümde hem kur'anın öğrenilmesi hem de muhtevası konusunda bilgiler verilmekte ve çok önemli Tecvit bilgileri sunulmaktadır.Kur'an-ı kerimi kolayca öğrenme metodolojisini de ihtiva eden bu kitap,Müslümanlar için yararlı bir bilgi kaynağı teşkil etmektedir. Diğer yandan kitapta verilen bilgilerin Ehl-i Sünnet inancının temel kaynaklarından alınarak verilmiş olması da kitaba güveni daha da artırmaktadır.Bu vesile ile bu kitabı,bütün Müslüman kardeşlerimizin okumalarını tavsiye ederken,değerli arkadaşım ve meslektaşım İlyas AYDOĞAN beyi de yürekten kutluyorum.

Prof.Dr.Mehmet AYDIN
Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dinler Tarihi Öğret. Üyesi

TAKRİZ-V

İlyas Aydoğan Bey, neredeyse bütün temel İslam ilimleri bilgilerini içine alacak şekilde Yediden Yetmişe Kur'an ve İslam adıyla bir eser meydana getirmiştir. Lütfedip bir adet de bize göndererek görüş istemiştir.

Eser muhatap olarak yediden yetmişe geniş bir kitleyi hedeflemekte, kapsam olarak da Akaid, İlmihal / Fıkıh, Kur'an'ın Kıraati ve Tecvidi, Siyer / İslam Tarihi şeklinde çok geniş bir çerçeve çizmekte ve bu yönüyle de eskilerin tabiriyle "Kırkambar" kitaplar kategorisinde yer alacak türdendir. Günümüz ifadesiyle İslam Bilgileri Ansiklopedisi denebilecek bir genişlikte olup, İslam hakkında yüzeysel ve çok yönlü bilgi edinmek isteyen okuyucu kitlesi için oldukça faydalı bir eser olmuştur. Ayrıca Çalışma saatleri ve şekli dolayısıyla okumaya fırsat bulamayanlar ile İslam'la ilgili bilgileri televizyon tartışmalarından edinen ve buradan hareketle merak duyguları uyanan kitleye de bu eserin vereceği çok şey vardır.

Soru-cevaplı bir metotla yazılmış olan eserin üslubu da hedef kitle göz önünde bulundurularak sade, anlaşılır ve basit tutulmuştur.

Kısaca, dinler tarihinden tecvid bilgilerine kadar çok geniş bir bilgi yığınını böylesine bir eser içerisinde toplama becerisini gösteren yazarı ayrıca kutlamak gerekir. Selam ve hayır dua ile… 28. 02. 2010

"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür.Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür." ez-Zilzâl: 99 / 7-8.

Prof.Dr.Cağfer KARADAŞ
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İlm-i Kelâm Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

TAKRİZ-VI

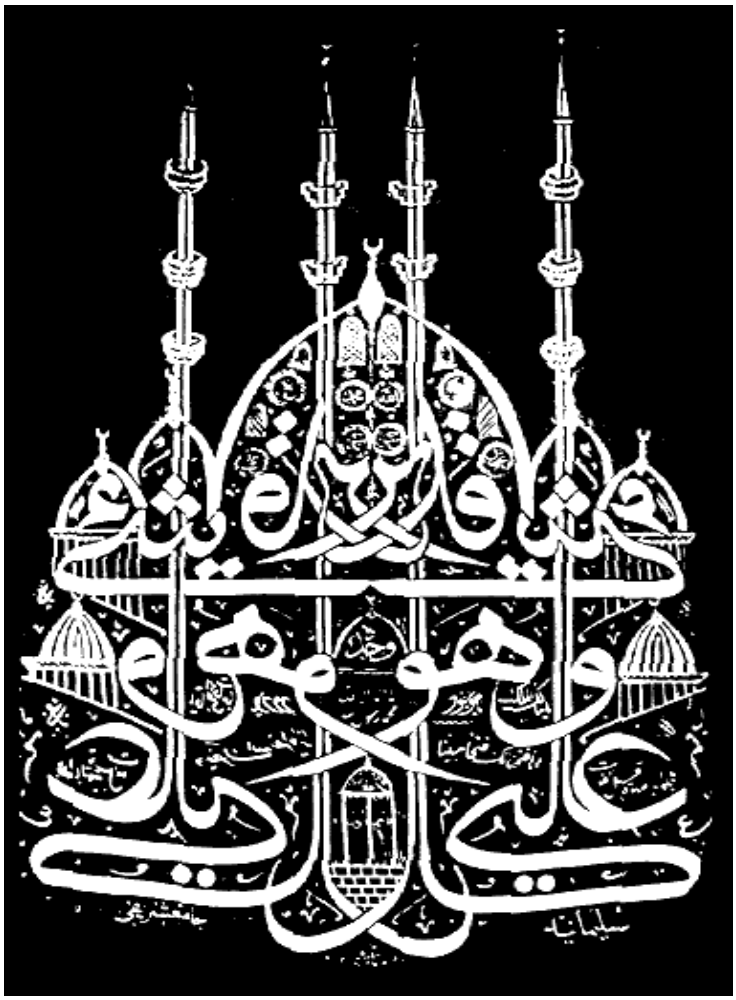
Değerli Öğrencim,

İlyas Aydoğan,

"Yediden Yetmişe Kuran ve İslam" başlıklı İlmihalinizi baştan sona kadar büyük bir ilgi ve beğeni ile okudum. Açık, seçik, rahat okunur ve anlaşılır üslubu ile eseri ağyarını mani efradını cami buldum.

Eserin basımı ve çoğaltımı işlemlerinin hayırlar getireceği inancıyla hızla sonuçlanmasını diler, çabalarınızdan dolayı sizi kutlarım. Sevgi ve dualarımla.11-11-2014

Dr. Lütfi Doğan
Diyanet İşleri Eski Başkanı ve Devlet eski Bakanı

İnsanlar ikiye ayrılır:
Vaktini beşe ayıranlar,
Vaktini boşa ayıranlar.

Necip Fazıl Kısakürek

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Kâinatın merkez ekseninde bulunan tek varlık insandır. Bu nedenledir ki, Allah Teâlâ, insanı mahlûkatın en şereflisi olarak yaratmış ve yaratılışına uygun da sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumluluklarının başında ise kendisine kulluk edilmesi gelmektedir. Kulluğun bilinçli bir şekilde yerine getirilmesi ise ancak bilgi ile olur. Nitekim Yüce Yaratıcı çeşitli ayet-i kerimelerde bu gerçeğe vurgu yapar ve ilk hitabı "Oku" emriyle başlar. "Bilenlerle bilmeyenlerin bir olamayacağını, cahillerden yüz çevirip sakınmamızı" emreder.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) de "Dünyayı isteyen ilme sarılsın, ahireti isteyen ilme sarılsın, hem dünyayı hem de ahireti isteyen yine ilme sarılsın" buyurarak bilginin, öğrenmenin önemine işaret eder. O halde her konuda olduğu gibi bu hususta da Allah ve Resulü'nün emir ve tavsiyelerini dikkate almak, yüce dinimizi sağlam kaynaklardan öğrenmek ve bilmek her Müslüman için bir vecibedir.

Franklin Benjamin der ki, "Eğitimde en pahalı şey cehalettir." Merhum Necip Fazıl ise, "Tomurcuk derdinde olmayan ağaç, odundur" der. Dolayısıyla bir Müslüman,çiçek açan ve meyve veren fidan gibi verimli olmalıdır. Yüce dinimizin, "İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır" prensibinden hareketle, yaratılış gayesine uygun bir hayat tarzını benimsemeli ve daima bu amaç doğrultusunda kendisini yetiştirmeye gayret etmelidir. Zira böyle bir çaba içerisinde bulunmak, şuurlu bir Müslüman olmanın ön şartıdır.

Kendimi bildim bileli, ömrümü İslam dinine hizmet etmekle geçirdim. Yarım asırlık meslek hayatımın 10 yılı yurt dışında çalışan kardeşlerimizin arasında geçti. Kendilerine ve çocuklarına yüce dinimizin prensiplerini öğretmenin onurunu ve mutluluğunu yaşadım. Bu süre içerisinde sıkıntılarını, dertlerini ve sevinçlerini onlarla beraber paylaştım. Dolayısıyla yurt dışında yaşayan kardeşlerimizin problemlerinin neler olduğunu, özellikle de dini sahada nelere ihtiyaç duyduklarını gözlemleme fırsatı buldum.

Ayrıca uzun yıllar İmam-Hatip Liselerinde öğretmenlik ve idarecilik yaptım. Dolayısıyla bu okullardan mezun olup göreve başlayan genç evlatlarımızın mesleki alanlarında karşılaştıkları güçlükleri bizzat kendilerinden dinledim. Ve yine her gittiğim yerde, her yaştaki insanımızın sordukları sorulardan yüce dinimiz hakkında sağlıklı bilgi edinme ihtiyacında olduğunu müşahede ettim.

Bu tespitlerimin sonucunda kendimi sorumlu hissederek, kalıcı bir hizmet olması düşüncesiyle bir Müslüman'ın başucu kitabı olacağına inandığım bu eserimi, üzerinde titiz bir şekilde yedi yıl çalışarak soru-cevap şeklinde hazırlamaya muvaffak oldum. Bundan dolayı bana bu fırsatı ve gücü veren Yüce Yaratıcıya sonsuz şükürler ederim.

Kitabımı hazırlarken şu temel ilkelere dikkat ettim:

1- Öncelikle her an ihtiyaç duyulan Kur'an, Akaid, Fıkıh ve İslam Tarihine ait bilgileri içeren ve bir Müslüman için bilinmesi gerekli olan temel konular seçilerek bir bütünlük içerisinde tek kitap halinde sunulmuş ve böylece okuyucu, öğrenmek istediği

bilgi için çeşitli kaynaklara başvurma külfetinden kurtarılmıştır.

2- Kitabın içindeki bilgilerin sağlam kaynaklara dayanması ve bu kaynakların dipnot şeklinde gösterilmesi sağlanmıştır.

3- Yediden yetmişe herkesin anlayabileceği bir dil kullanılmasına özen gösterilmiştir.

4- Güncel konularla ilgili sorulara imkân ölçüsünde yer verilmiş ve tereddüt uyandırmayacak şekilde de cevaplandırılmıştır.

5- İkinci baskısında gözden kaçan ve şiddetle ihtiyaç duyulan bazı konular da kitabın bu üçüncü baskısında yerini almış ve böylece daha doyurucu hale getirilmiştir.

Eserimin yazımı sırasında sabır ve manevi destekleriyle bana güç veren eşim Şükran AYDOĞAN'a, ayrıca kitabımın tashihinde ve redaksiyonunda katkılarını esirgemeyen değerli meslektaşlarım Mustafa TÜRKMEN, Nuri GÜRKAN, İsmail Hakkı ÜNLÜ, Nusret VARDAR, Behçet GÜLER, Mehmet DİRİL, Mustafa MALKOÇ'a kalbî teşekkürlerimi arzeder, kendilerine Cenab-ı Hak'tan dünya ve ahiret saadeti niyaz ederim. Ve yine kitabın her baskısında yazımından basımına kadar emeğini esirgemeyen genc kardeşim Abdurrahman Yalnız'a da Cenab-ı Hak'tan sağlık mutluluk ve başarılar dilerim.

Ayrıca eserimi başta sevgili anne ve babam olmak üzere bütün ecdadımın aziz ruhlarına ve benim üzerimde emeği bulunan tüm değerli hocalarıma ithaf ediyor, Rahmet-i Rahmana kavuşanlara rahmet, hayatta olanlara da sağlık ve uzun ömürler diliyorum.

Özetle bu gayretimin boşa gitmeyeceğine inancım tamdır. İnşallah her yaştaki Müslüman kardeşlerimiz bu kitaptan azami derecede yararlanacak ve hemen hemen aradıkları her konuyu bulacaklardır. Bu duygu ve düşüncelerle sözlerime son verirken dualarınızı bekler, Allah'tan yar ve yardımcımız olmasını niyaz ederim.

Bursa – 08.12.2014

İlyas AYDOĞAN

SORU-CEVAPLI

Yediden Yetmişe

KUR'ÂN

ve İSLÂM

Soru: Dinin tanımı, önemi ve toplumdaki yeri nedir?

Cevap: Din, Arapça bir kelimedir. Sözlükte örf, yol, kanun, düzen, inanç, hesap, ceza, mükâfat, tevhid, ibadet, şeriat gibi anlamlara gelir.

İslam Dinine göre dinin tanımı şöyledir: "Akıl sahibi insanları kendi tercihleri ile hayırlı şeylere yönelten, doğru yola ileten, dolayısıyla dünya ve âhiret mutluluğuna kavuşturan, Allah Teâlâ'nın Peygamberleri aracılığıyla gönderdiği ilâhî bir kanun ve hayat nizamıdır."

Kur'an-ı Kerim'de din kelimesi doksan iki yerde geçmekte ve İslam'la eş anlamda kullanılmaktadır. Bütün Peygamberlerin getirdikleri dinin de İslam olduğu aşağıdaki ayet-i kerimelerde açıklanmaktadır:

"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye Nuh'a tavsiyeettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırdığın bu (din), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi..."[2] ;

"Kim İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki, kendisinden (böylebir din) asla kabul edilmeyecek ve o, âhirette büyük zarara uğrayanlardan olacaktır."[3]

"Bu gün sizin dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladımve sizin için din olarak İslam'ı seçtim..."[4]

---

2 Şurâ: 42/13.

3 Âl-i İmrân 3/85.

4 Maide:5/3

İlk insan Hz. Âdem (a.s.) aynı zamanda ilk Peygamberdir. Kendisine verilen din de tevhid inancına dayanır. **Tevhid,** "Allah'ı zatında, sıfatlarında fiillerinde bir kabul etmek, O'nu yegâne tapınılan varlık, tek otorite tanımak" demektir. Bütün ilahi dinlerde Allah'a, Peygambere ve ahirete iman temel esastır. Hepsinin adı da İslam'dır. Fakat zamanla insanlar beşeri zaafları nedeniyle ilahi dinlerden ve tevhid inancından uzaklaşarak batıl ve sapık yaşayışlara yönelmişlerdir. Bu sapmalar karşısında Cenabı Hak, insanları asla karanlıkta bırakmamış ve zaman zaman Peygamberler göndererek onlar vasıtasıyla tevhid inancına çağırmıştır.

Gönderilen Peygamberlerin son halkasını Hz. Muhammed (s.a.v.) temsil eder ve onunla bu halka tamamlanıp son bulur. Onun için Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed (s.a.v.) için Peygamberlerin sonuncusu manasına gelen "Hatem'ül–Enbiya" ifadesini kullanır. Salât ve selam O'na ve yüce ashabına olsun!

Din insanlığın vazgeçilmez bir gerçeğidir. Tarihin hangi devresine bakılırsa bakılsın dinsiz bir toplum görülmemektedir. Bir düşünür derki: "Dünyayı dolaşınız, duvarsız, edebiyatsız, kanunsuz, servetsiz şehirler bulacaksınız, fakat ibadet hanesiz, mabutsuz bir şehir bulamayacaksınız."[5]

Cenab Şehabeddin ise: "Bir kişi dinsiz olabilir. Fakat bir cemiyet için din, hayati bir ihtiyaçtır"[6] der.

Din duygusunun doğuştan geldiğini ve fıtri olduğunu Kur'an-ı Kerim şöyle haber verir: "Ey Muhammed! Hakk'a yönelerek kendini Allah'ın insanlara yaratılışta verdiği dine çevir ki O, insanları bu fıtrat üzere yaratmıştır. Allah'ın yaratması değiştirilemez." [7]

Din bir toplumun fertlerini kutsal değerler etrafında birleştiren, yücelten ve her türlü olumsuzluklara, acılara, kederlere, dıştan gelecek tehditlere karşı direnme gücü veren ve alternatifi olmayan en güçlü müessesedir. Fransız filozof Gustav Le Bon istiklal savaşındaki başarımızın dinden kaynaklandığını şu ifadelerle dile getirerek bu gerçeğe ışık tutar: "Müslümanların bu savaşta göstermiş oldukları şecaat ve cesaret bir filozof için ibret alınacak bir derstir. Zira şimdiye kadar dünyayı idare etmiş olan din kuvvetinin, bugün dahi idare etmekte olduğunun açık bir delilidir." [8]

Paskal da dinin insan hayatındaki önemini şu sözlerle dile getirir: "Bir insanı dünyanın döndüğü gerçeğine inandırabilirsiniz. Fakat bununla onun hayatında önemli bir değişiklik yapmış olmazsınız. Ama ona din gerçeklerini anlatmakla onun yaşayışını tamamen yönlendirmiş ve değiştirmiş olursunuz." [9]

Ve yine batılı düşünür William james de der ki: " İnsan ilimden ve fenden faydala-

5 Plutark, Yeni Ümit Mec. 17/5

6 Tiryaki Sözleri

7 Rum: 30/30.

8 H. Şenkon, Maneviyatın yurt müdafaasındaki rolü; Sebil'ül-Reşad: 367.

9 Prof. Yıldırım, Suat, Kur'an-ı Kerim ve Fenni Keşifler,Sh:24.

nır, fakat dinle yaşar." [10]

Bir toplumu ayakta tutan, vazgeçilmesi imkânsız olan unsurun din olduğunu, onun yerini başka bir şeyin alamayacağı gerçeğini Merhum Necip Fazıl Kısa Kürek de şu ifâdelerle açıklar: "İnsanları dinden ayırıp, sadece ırki olarak bir arada tutmaya çalışmak, içindeki akı ve sarısı boşaltılmış boş yumurta kabuğu üzerine kuluçkaya yatmaktır."[11]

Evet din, fertlerin birbirleriyle kaynaşması ve bütünleşmesi açısından bir toplumda harcın çimentosu gibidir. Psikolojik açıdan da insanı tatmin edebilecek yegâne güçtür. Onun yerini maddi hiçbir şey dolduramaz. Nitekim İslamiyet'i kabul eden Alman Bernard Nisser, yaşadığı bir hayli olumsuz tecrübelerden sonraki kanaatini şöyle açıklar: "Ben her şeyi denedim. Karl Marks'ı, kokaini, eroini, en pahalı müzik setlerini, büyük Amerikan arabalarını, fakat hiçbiri beni mutlu etmedi. Ancak beni huzura kavuşturup sakinleştiren yalnız din oldu." [12]

Dini hafife alan zavallı idraksiz kimselerin halini aşağıdaki şu dörtlük ne güzel dillendirir:

Ona göre din iman,
Safsatadır, hayaldir, tabiattir yaratan,
Ne hazin bir gerçektir; Allah diye haykıran,
Ümidin tükendiği, gücün kaybolduğu an.

Bazı ideolojilerin şartlanmış yöneticileri kendi dönemlerinde dini zararlı bularak, hatta insanı uyuşturan bir afyona benzeterek karşı çıkmışlardır. Özellikle Rusya'da 1917 deki Bolşevik ihtilalinde ilk beş yıl içinde yirmi sekiz piskopos, bin iki yüz din adamı tasfiye edilmiştir. Stalin zamanında ise, elli bin din adamı yok edilmiştir. Bununla beraber, M. Gorbaçov iktidarına kadar geçen süre içinde dine karşı alınan tavır ters tepmiştir. Allahsız rejim, toplumda uyuşturucu, alkolizm, fuhuş, intiharlar, tembellik ve % 50'ye varan boşanmalar gibi telafisi imkânsız acı sonuçlar doğurmuştur. Komünist devletin ilk yıllarında eğitim sisteminin kurucularından olan Anatoly Lunaçarsky, şu sloganla yola çıkmıştı: "Din, çivi gibidir, başından ne kadar hızlı vurursan, o kadar derine işler."[13] Ancak, sistem yıkılınca, çok çok derinlere gömüldüğü sanılan dînî inanç, baharın gelmesiyle toprak altından fışkırıp hayat bulan nebatat gibi, yeniden insan hayatında ve gönlünde yerini almıştır.

Bolşevik Rusya'nın aksine, ecdadımız küçük yaştan itibaren din eğitimine önem vermiş ve takdire şayan güzel eğitim kurumları kurmuştur. Mesela,"Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü"nde Sıbyan Mektepleri hakkında şu bilgilere yer verilir:

---

10 Diyanet Gazt. 49/9.

11 Yörük Ali, Türkiye neden böyle, Sh:209.

12 Nokta Dergisi, 13-14 /o2 /1984.

13 Prof. M. Kemal Öke, Türkiye Gzt. 16 / 11 / 1990.

"Mahalle mektebi adıyla da anılan sıbyan mektepleri camiye bitişik veya cami içinde büyük bir odadan ibaretti. Camiye bitişik oluş sebebi, çocuğa dini duygunun aşılanması içindi. Bu mekteplerde dört yaş dört ay dört gün ilâ, altı yedi yaşlarında kız ve erkek çocuklar okurdu. Kur'an, yazı, ilmihal, hesap, tarih ve coğrafya dersleri ile birlikte namaz süreleri okutulurdu."

Günümüzde Osmanlı modeli esas alınarak Avrupa ülkelerinde din- derslerinin kiliseyle bağlantılı yürütüldüğü bir gerçektir. Hatta devleti yöneten ve devletin önemli kademelerinde yer alanların kiliseye bağlı okullardan mezun oldukları bilinmektedir. Bütün bunlar, dinin vazgeçilmez bir olgu olduğu fikrini teyit etmektedir. Bu konuyu Ord. Prof. Mazhar Osman'ın kendisine sorulan bir soru üzerine, dinin önemini belirten şu cevabıyla bitirelim. Mazhar Osman'a: "Mekteplerde din dersi okutulmasına taraftar mısınız?"diye bir sorusorulduğunda: "Tamamen taraftarım. Dine lakayt kalmayı son asırlarda birçok memleketlerden tecrübe edenler olmuş, fakat bunun hüsranla neticeleneceği çabuk anlaşılarak eski ananeye dönülmüştür. Hiçbir din, insanlara fenalık etmez, hayatın ıstıraplarına karşı en büyük teselliyi insanlar inanmada bulur. Dini terbiye insanı, nefsine ailesine, vatanına, milletine ve bütün âleme fenalık yapmaktan, ıstırap vermekten korur. Dînî tesellî, ruhu yükseltir, en ağır hastalık ve sıkıntıları sakinleştirip söndürür."[14]

Soru: Dinler kaça ayrılır?

Cevap:İslam âlimleri dinleri aşağıdaki şekilde"Hak dinler ve Bâtıl dinler" diye iki şekilde tasnif ederler:

A-HAK DİNLER

a-) **Aslıbozulmuşdinler:** Hıristiyanlık ve Yahudilik aslı bozulmuş dinlerdir. Bu dinler, ilahi vahye dayanmakla birlikte aslî hüviyetlerini koruyamamışlar ve bunun için de bu iki dine aslı bozulmuş dinler anlamında "muharref" dinler tabiri kullanılmaktadır.

b-) Aslıbozulmamışdin: İslamiyet, aslı bozulmamış ve hiçbir değişikliğe uğramamış tek ilâhi dindir. Allah Teâlâ nasıl göndermişse, aslını aynen günümüze kadar öylece muhafaza etmiş ve kıyamete kadar da edecektir. Çünkü İslamiyet son dindir, başka bir din gelmeyecektir. Bunun için Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'in Hicr sûresinin 8'nci ayetinde bu dinin kendi koruması altında olduğunu vadetmektedir.

B-BATIL DİNLER

Tevhit esasına dayanmayan dinlerdir. İnsanların, tabiat varlıklarına kutsallık izafe etmesiyle ortaya çıkmışlardır. Bu dinler, "İlkel dinler ve Millî dinler"diye ikiye ayrılırlar.

a-İlkel Dinler: Animizm, Natürizm, Totemizm ve Sabiilik gibi dinlerdir.

b-Milli Dinler: Konfüçyanizm, Brahmanizm, Mecûsîlik, Şintoizm, Budizm ve Şa-

14 İnci Beşoğlu, Milli Gzt. 30 / o5 /1996.

manizm gibi dinlerdir.

Bu tür dinlerde Hak dinlerin getirdiği manada Allah ve Peygamberlik inancı yoktur. Dinin kuralları insanlar tarafından belirlenmiştir.

Batıl dinler, Allah fikrinin ve bilgisinin zayıflaması, Peygamberlerin tebliğ ettikleri ilahi hükümlerin unutulması sonucu ortaya çıkmışlardır. Böylece görülmeyen ruhlara, yıldızlara, aya, güneşe, meleklere tapınma şeklinde gelişmiş ve nihayet putperestliğe dönüşmüştür.

İslam bilginlerinin dışında, bu alanla ilgilenenler, dinleri aşağıdaki gibi şöyle de tasnif ederler:

1-) Tek tanrılı (ilâhi) dinler: Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi,

2-) Düalist (İki tanrılı) dinler: Hayır ve şer ilahı olan Mecûsîlik gibi,

3-) Çok tanrılı dinler: Eski Yunan, Roma ve Mısır dinleri gibi,

4-)Tanrı hakkında açık olmayan dinler: Budizm ve Şintoizm gibi.[15]

Şimdi özet olarak Hak Dinleri sırasıyla inceleyelim:

YAHUDİLİK

DİNİN ADI	PEYGAMBERİ	KİTABI	MABEDİ	DİN ADAMLARI
Yahudilik (Musevîlik)	Musa (a.s.)	Tevrat (Ahd-i Atîk)	Havra (Sinagog)	Kâhin Haham(H. başı)

HZ. MUSA VE YAHUDİLİK

Yahudilik, Hz. Musa tarafından İsrailoğullarına getirilmiş bir dindir. "**İsrail**" kelimesi, Tevrat'ın ifadesine göre, Hz. Yakup (a.s.) Tanrıyla güreşip O'nu yendiği için"Tanrıyı yenen veya Savaşan Tanrı" anlamında kendisine bu isim verilmiştir.[16] Bu nedenle Yakup (a.s.)'ın soyundan gelenler "İsrailoğulları" diye adlandırılmıştır.[17]

Taberi tarihine göre ise, Yakup (a.s.)'ın ikiz kardeşi olan İys, kardeşi Yakup'u kıskanmış ve ölümle tehdit etmeye başlamıştı. Bunun üzerine yurdunu terk etmek zorunda kalan Yakup (a.s.), yolculuğu sırasında gece yürüyüp gündüz dinlediği için kendisine "gece yürüyen" manasına İsrail lâkabı verilmiş ve onun soyundan gelenlere de İsrailoğulları denilmiştir.[18]

İbrani, İsrail ve Yahudi sözleri birbirinden ayrı toplulukları ifade ettikleri anlaşılmamalıdır. Zira bu aynı köke dayanan bir milletin, tarihin çeşitli devirlerinde aldığı isimden ibarettir.

15 Prof. Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal-1-İman ve İbadetler, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları.Sh:8.

16 Tekvin: XXXII, 28.

17 Çıkış: III, 16.

18 Taberi Tarihi: 1 / 320.

Kur'an-ı Kerim'in çeşitli surelerindeki 41 ayette Yahudilere "Benî İsrail" diye hitap edilmektedir.

Hz. Musa, Allah tarafından İsrailoğullarına gönderilen büyük bir Peygamber olup İsrailoğullarının Levi sülâlesindendir. Babasının adı İmran, annesinin adı ise Lüha (Eyâriha)'dır.

Hz. Musa'nın hayatı Kur'an'da adı geçen peygamberler bölümünde daha geniş olarak anlatılmıştır. O bölüme bakınız.

Yahudilikte Allah kavramı ve Tevrat'ta 10 Emir:

Yahudiler Allah'a "Yehova" derler. Museviliğin temel ilkelerini Hz. Musa'ya "levhalar" halinde "Tur" Dağında Yehova tarafından verilen on emir oluşturur. Yehova'nın Hz. Musa'ya bildirdiği iki taş levha halindeki bu on emir özetle şunlardır ve şöyle başlar:

"Ben seni esaret evi olan Mısır'dan çıkaran Yehova'yım.

1-Huzurumda başka Tanrıların olmasın.

2-Kendin için put yapmayasın.

3-Rabbin Yehova, ismini boş yere zikredeni cezasız bırakmaz.

4-Rahat Gününü (Cumartesi) takdis etmek için onu hatırında tutasın. Altı günü çalışıp her işini yapasın. Fakat yedinci gün senin Rabbin olan Yehova'nın rahat günüdür.

5-Babana, anana hürmet edesin.

6-İnsan öldürmeyesin.

7-Zina etmeyesin.

8-Hırsızlık yapmayasın.

9-Komşunun aleyhinde yalan yere şahitlik etmeyesin.

10-Komşunun hanesine tamah etmeyesin (göz dikmeyesin.)

Bu on emir, İsrailoğullarıyla Tanrı Yehova arasında yapılan bir sözleşmedir. İsrailoğulları bu on emre uydukları sürece Yehova onları koruyacak, aksi halde onları cezalandıracaktır. Tevrat'a bu emirlerin dışında daha birçok ilave hükümler yapılmıştır.

Yahudilikte, Yehova milli bir ilahtır. Yabancı kavimlerle münasebetlerinde daima İsrailoğullarını destekler. İsrailoğulları haksızlık yapsa bile onları bırakmaz.

Yahudilikte İnanç Esasları:

12.yüzyıla kadar belli bir inanç sistemine sahip olmayan Yahudiler, bilginlerinin Tevrat'ı yorumlaması sonucu aşağıdaki şu on üç inanç esasını benimsemişlerdir.

Tam bir imanla inanırım ki:

1-) Allah, var olan her şeyi yarattı ve onlara O hükmeder.

2-) Allah birdir ve O'ndan başka Tanrı yoktur.[19]

3-) Allah'ın bedeni yoktur ve hiçbir şekilde tasvir edilemez.

4-) Allah'ın başlangıcı ve sonu yoktur.

5-) Dua ve İbadet yalnız Allah'a yapılır.

6-) Peygamberlerin bütün sözleri doğrudur.

7-) Hz. Musa bütün Peygamberlerin en büyüğüdür.

8-) Elimizde bulunan "Tora" (Tevrat), Allah tarafından Musa'ya verildiğinin aynıdır ve değiştirilmemiştir.

9-) Dinimiz ilahi bir dindir ve değiştirilemez.

10-) Allah, bütün insanların hareket ve düşüncelerini bilir.

11-) Allah, emirlerini yerine getirenleri mükâfatlandırır ve yasaklarından sakınmayanları da cezalandırır.

12-) Allah Mesih'i[20] gönderecektir ve geciktiği halde yine beklerim.(Yahudi inanışına göre Mesih mutlaka gelecek ve Yahudileri kurtarıp dünyada barışı sağlayacak, böylece Tanrının krallığı kurularak Yahudilerin dünya hâkimiyeti ülküsü gerçekleşmiş olacaktır.)

13-) Ruhum ölümsüzdür ve Allah, dilediği zaman ölüleri hayata kavuşturacaktır.

Yahudilikte Peygamberlik İnancı

Yahudi Dinine göre Peygamberlik müessesesi Allah inancında olduğu gibi milli bir karakter arz eder. Yahudilikte başta Hz. Musa olmak üzere sadece Yahudi ırkından gelen Peygamberlere iman edilir. Ancak Hz. Âdem istisna olarak insanlığın ilk atası ve Peygamber kabul edilir. İsrail oğulları soyundan gelmeyenler ise Peygamber olarak kabul edilmezler. Mesela, Hz. İsa[21] ile Hz. Muhammed (a.s.) da Peygamber olarak kabul edilmeyenler arasındadır. Hatta Hz. Nuh, Hz. Lût, Hz. Davut, Hz. Süleyman ve Hz. Harun gibi bazı Peygamberlere ağır ve çirkin suç isnat ederler.[22] Şuayb, Zekeriyya ve Yahya (a.s.) gibi pek çok Peygamberleri de katletmişlerdir. Bundan dolayı da Kur'an-ı kerim'in ifadesine göre İsrailoğullarına aşağılık ve alçaklık damgası vurulmuştur.[23]

---

19 Yahudilik Tanrının birliği üzerinde ısrarla durmasına rağmen, belli dönemlerde O'na beşeri nitelikler nisbet ederek âdeta Tanrıyı insanlaştırmışlardır.

20 **Mesih:** Hz. İsa (a.s.)'nın bir adıdır. Elini sürdüğü, meshettiği hastaların iyileşmesinden inayet olarak Hz. İsa'ya "İsa Mesih" denmiştir.

21 Hıristiyanlık bölümünde de açıklanacağı üzere, Hz. İsa aslında bir Yahudi olduğu halde, Yahudiler Mesihin Davud (a.s.)'ın soyundan geleceğine inandıkları için Hz. İsa'ya Peygamber olarak inanmazlar.

22 Kahraman Ahmet, Dinler Tarihi, 2. Baskı, İstanbul-1968.

23 Bakara:2/61,65

Yahudilikte Kitap İnancı

Yukarıda belirtildiği gibi Eski Ahit (Tevrat) Yahudilerin kutsal kitabıdır. Ahit sözü, ilahi sözleşme (Allah ile insanlar arasında yapılan ittifak) anlamına gelir ve İsrailoğulları ile Yehova arasında bir antlaşmayı ifade eder. Tanrı Yehova'nın Yahudi ırkını her türlü koşulda koruyacağına dair verdiği sözü anlatır. Yahudilerin de her zaman onun kanunlarına bağlı kalacaklarına söz vermelerinden ibarettir.

Eski Ahit (Tevrat), **Tekvin**, **Huruç (Çıkış)**, **Levililer**, **Sayılar** ve **Tesniye** olmak üzere 5 kitabı içine alır. Tevrat'ın meşhur üç nüshası vardır. Bunlar İbranice, Yunanca ve Samiri dilinde yazılmış nüshalardır.

İbranice kutsal kitabın hiçbir orijinal el yazması muhafaza edilmiş değildir. Delaporte'un yazdığına göre, "antik çağdan kalma tek-tük parçalar ancak son zamanlarda bulunmuştur." Elde bulunan en eski İbranice kutsal kitap el yazmaları M.S. X. yüz yıldan daha eski değildir.

Yahudilikte İbadet:

Yahudilikte ibadet, günlük, haftalık ve yıllık olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

a-Günlük İbadet:Günlük ibadette üç defa dua zamanı vardır:

1-Güneş doğduktan sonra dört saat yapılan dua,

2-Öğle vaktinden güneş batıncaya kadar yapılan dua,

3-Akşam yapılan dua.

Namaz adı da verilen bu günlük dualar, tek başına yapılabildiği gibi topluca da yapılabilir. Bir cemaat oluşabilmesi için on üç yaşını doldurmuş en az 10 kişi olması şarttır. Kadınlar cemaate iştirak edemezler. Şayet mâbede (sinagog)'a kadınlar gelirse ayrı bir bölümde başörtülü olarak duayı takip edebilirler. Erkeklerin de ibadet esnasında başları "**Kippa**" denilen bir çeşit takke ile kapalıdır. Hahamların ise kendilerine has özel kıyafetleri vardır. Dua esnasında Eski Ahitten parçalar okunur.

b-Haftalık İbadet: Haftalık yapılan en önemli ibadet ise Cumartesi İbadetidir. Çünkü Tanrı Yehova, dünyayı altı günde yaratmış, yedinci gün dinlenmiştir. Onun için Yahudiler altı gün çalışırlar, yedinci gün yani Cumartesi günü hiçbir iş yapmazlar. Bütün günü ibadetle geçirirler.

c-Yıllık İbadet: Bayram niteliğinde olan başlıca yıllık İbadetleri yedi tane olup, en önemlisi **Pesah (**Hamursuz) adı verilen Mısır'da Firavn'ın esaretinden Kurtuluşlarını sembolize eden ve 15 Nisana rastlayan"Hürriyet Bayramı"dır. Yahudiler bunu en büyük bayram kabul ederler. Ve bu bayram sekiz gün sürer. Firavn İsraillileri özgür bıraktığında ekmek hamurunun mayalanmasını beklemeden Mısır'ı terk ettikleri için sekiz günlük bu bayram süresi içerisinde mayasız ve tuzsuz ekmek yerler.

Yahudilikte Mezhepler:

Bu günkü Yahudileri dini ve siyasi bakımdan şu şekilde üç grupta toplamak mümkündür:

1-) **Muhafazakâr Yahudiler:** Bunlar, 19. yüz yılın ortalarında Alman Yahudileri arasında ortaya çıkmışlar ve daha sonra da Amerika'da taraftar bularak sayılarını artırmışlardır. Laikleşmeye karşıdırlar ve geleneklerine bağlıdırlar.

2-) **OrtodoksYahudilik:** Hz. Süleyman mabedinin yıkılışından zamanımıza kadar süre gelen, resmi Yahudi inanç ve geleneklerini temsil eden Yahudiliktir. İsrail'de ve dünyada çoğunluğu bunlar oluşturur. Tevrat'a sıkı sıkıya bağlıdırlar. Cumartesi günü hiç iş yapmazlar.

3-) **Reformist Yahudiler:** Avrupa Yahudileri arasında yaygınlaşan bir hareket olup, din ve dünya işlerini birbirinden ayırmayı amaçlayan reformist bir cereyandır. İbadetin bazı şekillerinde değişiklik yapıp kadın erkek ayrımını ve Cumartesi yasaklarının bir kısmını kaldırmak istemişlerdir.

Tevrat Üzerinde Yapılan Tahrifat (değişiklikler)

Yahudiler, Tevrat üzerinde birçok değişiklikler yapmışlardır. Bugün ellerinde bulunan bölümler ilk nüsha değildir. Taşlar üzerine yazılmış ilk nüshalar çoğaltılmamış ve o devirde ezberleme geleneği de olmadığı için ezberlenmemiştir. Ayrıca, sürgün, esaret ve Süleyman mabedinin çeşitli kavimlerin istilaları sonucu birkaç kez yıkılması gibi sebeplerden ötürü ilk nüshalar kaybolmuştur. "**Buşiya**" adlı bir kral, Tevrat'ı nice yıllar sonra bulduğunu iddia etmiştir. Bugünkü Tevrat nüshaları bu kitaptan çoğaltılmıştır.

Yahudi ve Hıristiyan bilginler, Tevrat'ın **Ezra** (Hz. Üzeyir) zamanında (M.Ö. 5. yüzyılda) yeniden ilhamla yazıldığı konusunda fikir birliği etmişlerdir. Günümüzde ise Yahudilerin elinde bir birinden farklı şu üç Tevrat nüshası bulunmaktadır:

a-) İbranice yazılmış Tevrat:Yahudi ve protestan bilginleri bunu kabul ederler.

b-) Yunanca yazılmış Tevrat: Roma ve Şark kilisesi buna değer verir.

c-) Samiri dilinde yazılmış Tevrat: Samiriler bunu kabul ederler.[24]

En meşhur Tevrat nüshaları bunlar olduğu halde birbirleriyle çelişen birçok hususlar vardır. Mesela, Hz Âdem'in yaratılışından Nuh tufanına kadar geçen zaman İbranice nüshada (1650) sene; Yunanca nüshada (2260) sene; Samirice nüshada ise (1307) sene olarak geçmektedir.

Ve yine Yahudilerin Tevrat'ı sonradan elleri ile yazıp Musa (a.s.)'a isnat ettikleri **Tesniye** adlı kitapta belirtilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de ise bu gerçek şöyle ifade edilir: "Vay hâline o kimselerin ki, elleriyle Kitabı (Tevrat'ı yalan yanlış) yazıp, sonra onu az bir

24 Prof.Dr. Günay Tümer ve Doç.Dr. A. Küçük. İmam-Hatip Liseleri için Dinler Tarihi:12, Sh: 76-77, Ankara-1990.

değer ile satabilmek için "Bu Allah katındandır" derler! Ellerinin yazdıklarından ötürü vay başlarına geleceklere! Vay şu kazanmakta oldukları(Rüşvet, günah) yüzünden onlara!" [25]

Diğer bir ayette de bu gerçek şöyle açıklanır: "Yahudilerden bir kısmı (Allah tarafından) konulan kelimeleri yerlerinden (kaldırıp) değiştirirler." [26]

Daha başka ayetler de mevcuttur. Bu ayetler dipnotta gösterilmiştir.[27]

Ayrıca Hollandalı Yahudi Spinoza (1670) yılında dini konular üzerinde yazdığı kitapta, Eski Ahit'teki sayısız çelişkilere dikkati çeker ve bunların göze batacak kadar açık olduğunu belirterek hahamlarla alay eder.[28]

Diğer taraftan Fransız filozoflarından Richard Simon (1678) yılında yayımladığı "Eski Ahit'in Tenkitçi Tarihi" adlı eserinde Musa'ya atfedilen ve içinde kendisinin ölümünden de bahsedilen ilk 5 kitabın Hz. Musa tarafından yazılamayacağını iddia eder.[29]

Tevrat Nüshalarındaki Çelişkiler:

Yukarıda bahsedilen sebeplerden ötürü, her bir nüsha içindeki bilgiler arasında çelişkiler mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır:

a-)Tekvin'in ilk iki babında Allah'ın adı bir yerde "Elohim", diğerinde "Yahve" olarak geçmektedir.

b-)Tufan olayının bazen 40, bazen de 150 gün sürdüğü; Nuh'un gemisine alınan hayvanların her cinsinden bazı bölümlerde iki,bazı yerlerde de yedi çift olarak belirtilmektedir.

c-)Hz. İbrahim (a.s.)'ın karısı kız kardeşi olarak takdim edilmektedir.

d-)Hz. Lut (a.s.)'ın kızları babasına şarap içirerek sarhoş ettikten sonra onunla zina ettikleri ve Harun Peygamberin kendi eliyle yaptığı buzağı heykeline Yahudileri taptırdığı gibi ifadeler yer almaktadır.[30]

e-)Allah Teâlâ'nın âlemi altı günde yaratıp yedinci gün dinlendiği ifade edilerek Allah'a insani nitelik verilmektedir.

f-)Allah (c.c.)'nün Hz. Yakup (a.s.)'la güreştiği ve Yakup (a.s.)'ın Allah'ı yenerek İsrail adını aldığı şeklinde gülünç ifadeler yer almaktadır. Böylece Allah'a insan niteliği kazandırılmaktadır. Hatta Yahudi inancına göre Allah, âcizdir, yorulur, dinlenir, pişman olur, unutur ve hatırlar.

---

25 Bakara: 2/ 79.

26 Nisa:4 /46.

27 Bakara: 2 / 75; Maide: 5 / 13; En'am: 6 / 91; Fussilet: 41 / 45.

28 Ahmet Kahraman, Dinler Tarihi, Sh:140, 2.Baskı,İstanbul-1968.

29 age., Sh: 140.

30 Tekvin: 19 / 33-35.

Tanrı, Yahudileri en üstün millet olarak yaratmıştır ve sadece Yahudi ırkının Tanrısıdır. Yeryüzündeki krallığını da Yahudi milleti eliyle kuracaktır. Kısaca ırkçılığı öne çıkaran bir dindir. Çünkü Musevi olmak için Yahudi olmak şarttır. Hıristiyanlık dünya hayatını terk etmeyi önerirken, Musevilik tam aksine maddeye son derece önem veren bir inanca sahiptir. Ölümden sonraki hayat hakkında bu günkü Tevrat'ta en ufak bir işaret yoktur. Kendi dininin (Museviliğin) emirlerini yerine getiren bir Yahudi, zenginliğe ve şöhrete kavuşarak bütün mükâfatını bu dünyada alacaktır.

g-)Tevrat'ın son bölümünde Hz. Musa'nın ölümü ve gömülmesi yer alır. Hâlbuki Peygamberin ölümü ile vahiy son bulur. Bu bir çelişkidir.

Bütün bunlar ve zikretmediğimiz daha pek çok çelişki, Kur'an ayetlerinin Tevrat'ın tahrif edildiği yolundaki açıklamalarını teyit etmektedir.

Tevrat da Hz. Muhammed'in geleceğini müjdeler:

Hz. Muhammed (s.a.v.) henüz gelmeden önce onun nitelikleri biliniyordu. Zira Tevrat'ta onun vasıfları belirtilmişti. Nitekim sonradan İslamiyet'i kabul eden meşhur Musevi bilgini Abdullah bin Selam, Peygamber Efendimizi görür görmez tanımış ve çocuklarını tanıdığı gibi, onu tanıdığını söylemiştir.

Bununla birlikte Yahudiler, Hz. İsa'yı hem inkâr ettiler, hem de Tevrat'ta Peygamberimizden bahseden bölümleri tahrif ettiler. Çünkü dini inançlarına göre Yahudiler, Tanrı (Yehova)'nın seçkin ve efendi kulları idi. Dolayısıyla bu imtiyazlı durumlarını kaybetmek istemiyorlardı. Bu nedenledir ki, gelecek nesillerinin Hz. Muhammed (s.a.v)'i Peygamber olarak kabul etmesini engellemek için her çareye başvuruyorlardı. Onlara göre beklenen Mesih (peygamber), efendi millet olan İsrailoğullarından birisi olması gerekirdi.

Onlar, Tevrat'ta Hz. Muhammed'in özelliklerini okuyarak müstakbel Peygamber hakkında çok şey öğrenmişler ve O'nun gelmesini dört gözle beklemeye başlamışlardı. Ancak, âhirzaman Peygamberinin Arap yarımadasından çıkması ve kendi kavimlerinden olmayışı, onları sükût-u hayale uğratarak inkâra sevk etti. Dolayısıyla inkârlarının temel nedeni, Hz. Muhammed'in hak Peygamber olmayışından değil, İsrailoğullarından gelmeyişindendi.

Buna rağmen Eski Ahit'in Tesniye kitabında Peygamber (s.a.v.)'in teşriflerine ait haberler vardır. Mesela, Peygamberimizle ilgili şu ifadelere yer verilmektedir:

- "Allah, (Rab) sizin kardeşleriniz arasından tam bana benzeyen bir Peygamber çıkaracaktır. Ve siz onu dinlemelisiniz".[31]
- "Ben onların kardeşleri arasından tam sana benzeyen bir Peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım."[32]

31 Tesniye: 18 / 15.

Bu ifadelerde iki husus dikkati çekmektedir: Birincisi "**kardeş**" kelimesidir. Bu kelime iki defa geçmektedir. İsrailoğullarının kardeşleri İsmailoğullarıdır. Peygamber Efendimiz de İsmailoğulları soyundandır. İkincisi, "**benzeyen**" kelimesidir ki, bu kelime de iki defa zikredilmiştir. Hz. İsa dâhil, İsrail Peygamberlerinden hiçbirisi kendisinin Musa'ya benzediğini söylememiştir. Fakat Havariler başta olmak üzere bütün İsrailoğulları, Musa (a.s.)'a benzeyen bir Peygamberin geleceğini beklemekteydiler. Nitekim Kur'an-ı Kerim, Resul-i Ekrem Efendimizin Musa (a.s.)'a benzeyen Peygamber olduğunu, yani İsrailoğullarından bir şahidin kendi gibi biri için şahitlik edip iman ettiğini bildirir.[33] Bütün değiştirmelere ve inkârlara rağmen Peygamber Efendimizin geleceği Tevrat'ın çeşitli bab ve cümlelerinde de müjdelenir.

Bu bahsi, Yahudilerin Tevrat üzerindeki oynadıkları oyunu açıklayan Kur'an-ı Kerim'in şu ayetleri ile noktalayalım:

- "Sözlerini bozdukları için onları lanetledik (rahmetimizden kovduk)

ve kalplerini katılaştırdık. Onlar sözleri (kelimeleri) yerlerinden değiştirirler (kitaplarını tahrif ederler). Kendilerine öğretilen Tevrat ayetlerinin önemli bir bölümünü de unuttular. İçlerinden pek azı hariç, daima onlardan hainlik görürsün. Yine de onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz, Allah iyilik edenleri sever."[34]

- "Kendilerine Tevrat yükletilip (öğretilip) de sonra onu taşımayanl

rın (Resül-i Ekrem'in sıfatlarını bildikleri halde Tevrat'ın emirlerine aykırı olarak onu kabul etmeyenlerin) hali, ciltlerce kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayanların hali ne kötüdür. Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."[35]

HIRİSTİYANLIK				
DİNİN ADI	**PEYGAMBERİ**	**KİTABI**	**MABEDİ**	**DİN ADAMI**
Hıristiyanlık (İsevilik)	İsa (a.s.)	İncil (Ahd-i Cedit)	Kilise (Katedral)	Rahip (Papaz)

Hıristiyan kaynaklarına göre Allah kavramı ve Hz. İsa (a.s)

Hıristiyanlıkta Allah inancı, Ekanim-i Selâse (Teslis) denen üçlü bir Allah inancına dayanır. Bu inanış, Baba + Oğul + Ruhu'l-Kudüs şeklinde formüle edilir. İleride bu konu hakkında gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Hz. İsa'nın doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Hz. İsa'dan önce güneşe tapan putperest kavimler, günlerin uzamaya başladığı 25 Aralık gününü, güneşin kendileriyle kalmaya razı olduğunu düşünerek kutlamaya başlamışlardır. Hıristiyan olma-

32 Tesniye: 18 / 18-20.
33 Ahkaf: 46 / 10.
34 Maide: 5 / 13.
35 Cum'a: 62 / 5.

dan önce bu kutlamalardan etkilenen ve bunları kendileri de uygulayan Roma halkı, İmparator Büyük Kostantin'in M. 313 yılında Hıristiyanlığı kabul etmesinden sonra, kilise bu putperestlik kalıntılarına Hıristiyanlık motiflerini de ekleyerek 25 Aralık gününü İsa'nın doğumunu kutlama günü ilan etmiştir

Hz. İsa (a.s.) doğduktan sonra bir müddet annesiyle beraber Ürdün'e bağlı "Nasire" köyünde ikamet etmiştir. Bundan dolayı, Hz. İsa'ya tabi olanlara "Nesara, dinlerine de "Nesraniyyet" denilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de de Hıristiyan için "Nasranî", Hıristiyanlar için de çoğul olarak" Nasara" kelimeleri kullanılır.[36]

Hıristiyan, Mesih'e bağlı demektir. Bu kelime, Yunanca "Hristos" tan gelir. İbranicesi "Maşiah"dır ve yağlanmış anlamını ifade eder. Krallar vazifeye başlamadan önce, kutsal yağla yağlandıklarından Yahudiler, gelecek kurtarıcılarını böyle adlandırmışlardı. Hz. İsa da aslında bir Yahudi idi. Otuz yaşına girince Peygamber oldu ve Mesihliğini açıkladı. Yahudiler, ona inanmadılar. Çünkü Yahudiler Mesih'in Davud soyundan geleceğine, dolayısıyla Davud'un çarmıhta ölmesinin mümkün olamayacağına, muzaffer Kral olarak sadece Yahudileri kurtaracağına ve kendilerini dünyaya hâkim kılacağına inanıyorlardı. Dinin özünden kopan Yahudi din adamları, şekilciliğe ve çıkarcılığa düştükleri için, Hz. İsa'nın bir Peygamber olarak doğruluk, sevgi, kardeşlik, fedakârlık gibi çağrılarına ve gösterdiği mucizelerine kulaklarını tıkayıp, gözlerini kapadılar. Mesih olmadığına, onun âsî, suçlu ve sıradan bir insan olduğuna hükmettiler ve onu Peygamber olarak kabul etmeyip hayatına kastettiler. Hıristiyanlar ise onu tanrılaştırdılar. İslamiyet ise, Hz. İsa'nın Tanrı'nın değil, Meryem'in oğlu; Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu açıkladı.

Hıristiyan kaynaklarına göre, Hz. İsa, Hristiyanlık dinini getiren Peygamberdir. Hz. Musa gibi o da İsrailoğullarına gönderilmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Hıristiyanlara göre Hz. İsa, insan değil, ezeli olan Allah'ın oğludur. Ve o da babası gibi ezelidir. Bu bakımdan babası Allah'la aralarında fark yoktur. Allah, Âdem'i hatası yüzünden cennetten çıkardığı için insanoğlunu cezalandırmış oluyordu. Ancak, Allah'ın Gazap sıfatı yanında Rahmet sıfatı da vardı. Bu rahmet sıfatı sonucu, daha önce Âdem'e verdiği cezaya karşılık, insanlara ödül olarak biricik oğlu İsa'yı bakire Meryem'in rahmine yerleştirdi ve yeryüzüne gönderdi. İsa, babasız doğmasına rağmen diğer çocuklar gibi büyütülüp terbiye edildi. Hz. İsa, beşikte iken konuşmak suretiyle mucize gösterdi. Hz. İsa 30 yaşına gelince, Hz. Yahya tarafından vaftiz edildi. 40 gün oruç tuttuktan sonra da Peygamberlik görevine başladı. Allah, İsa'nın Peygamberliğini ölüleri diriltme, hastaları iyileştirme, körlerin gözlerini açma ve gökten sofra indirme gibi mucizelerle güçlendirdi. İsa'nın bu durumunu gören Yahudiler, onun aleyhinde yalan ve iftira kampanyasına başladılar. Roma İmparatorunu İsa'ya karşı kışkırttılar. Bu şikâyetler sonunda Filistin Hâkimi Platüs kızarak İsa'nın yakalanıp idam edilmesini emretti. Yahudiler tarafından

36 Bakara:2 /62,111, 113, 135, 140. Al-i İmran: 3 /67. Maide: 5/14, 18, 51, 69, 82. Tevbe: 9/ 30. Hac: 22/ 17.

yakalanan İsa (a.s.), derhal mahkemeye teslim edildi. Mahkeme de İsa'nın çarmıha gerilerek idam edilmesine karar verdi. Hüküm yerine getirildi. Çarmıhta can veren İsa, gömüldü. Fakat kabirde üç gün kaldıktan sonra dirilerek kalktı ve kendisine inanmış Havari adı verilen 12 kişi ile birlikte, 40 gün beraber oldu. Onlara getirdiği dini yaymaları ve mücadele etmeleri hususunda vasiyette bulundu. Sonra da onların gözleri önünde semaya yükseldi. Ve pederinin sağına oturarak oradan yeryüzündeki insanları idare etmeye başladı. Böylece O, insanların günahları yüzünden yere inen, zulümle öldürülen ve dirilerek tekrar babasının yanına dönen muzaffer bir Tanrı oldu.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu anlatılanlar, Hıristiyan kaynaklarına göredir. Şimdi aynı konuyu Kur'an-ı Kerim'in bakışı açısından inceleyelim:

Kur'an-ı Kerime Göre Hz. İsa (a.s.):

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İsa, "Allah'ın kelimesi, Allah'ın ruhu" olarak zikredilmektedir.[37] Cenab-ı Hak kudretini insanlara göstermek için O'nu babasız olarakbakireMeryem'den dünyaya getirmiştir. Bundan dolayı kendisine "Ruhullah" unvanı verilmiştir. Hıristiyan Mezheplerinden bazıları Hz. İsa'nın babasız olarak dünyaya gelmesine karşı çıkarak inkâr yolunu seçmişlerdir. Hâlbuki böyle bir inkâr, hâşâ! Allah Teâlâ'nın kudret ve azametini sınırlamak olur. Aynı zamanda O'nun irade, kudret ve tekvin sıfatlarına da aykırı düşer.[38]

Hz. Meryem'in babası İmran, annesi ise Hanne'dir. Hanne, Zekeriya (a.s.)'ın baldızıdır. Hz. Meryem'in annesi Hanne, doğacak çocuğunu daha doğmadan kutsal mabedin hizmetine vakfedeceğini adar. Nitekim doğduktan sonra, da mabedin reisi olan Zekeriya (a.s.)'ın himayesine verilerek Beyt-i Makdes[39] (Kutsal Mabet)'e yerleştirilir. Hz. Meryem belli bir yaşa geldikten sonra bir gün, mabette ibadet ederken birden bire karşısında birini görür ve irkilir, ona kim olduğunu sorar. O da, Allah'ın meleği olduğunu, Allah tarafından gönderildiğini ve kendisine zeki bir çocuk vereceğini söyler. Meryem, hiçbir erkekle görüşmediğini ve iffetini koruduğunu söylemesi üzerine melek:"Cenab-ı Hak, insanlara bir delil ve rahmet olmak üzere tıpkı Âdem'i anasız yarattığı gibi senin oğlunu da babasız yaratacaktır, bu onun için çok kolaydır" [40]der.

Hz. Meryem, Allah'ın bu ikramına çok memnun olur. Doğumu yaklaşınca da şehir dışına çıkar ve kuru bir hurma ağacının altında Hz. İsa (Mesih)'i dünyaya getirir. Babasız doğurduğu yavrusunu, halkın huzuruna çıkarmaktan çekinir. Nitekim kucağında çocuğuyla halkın toplu bulunduğu bir yere geldiğinde halk tepki gösterir. Meryem de çocuğu işaret ederek, çocukla konuşmalarını ister. Fakat tepkili bu topluluk: "Beşikteki kü-

37 Al-i İmran: 3 / 45; Nisa: 4 / 171; Meryem: 19 / 34.

38 Al-i İmran: 3 / 59.

39 Beyt-i Makdes: Kudüs'de Bu günkü Mescid-i Aksa'nın bulunduğu yerde Hz Süleyman tarafından inşa edilmiş olan Süleyman Mabedi.

40 Meryem: 19/ 16-24.

çük çocukla nasıl konuşuruz" diye karşılık verir. Bunun üzerine Hz. İsa'nın ağzından şu sözler dökülüverir: "Ben, hiç şüphesiz Allah'ın kuluyum. O bana kitap verdi. Beni Peygamber yaptı. Ben, her nerede bulunursam mübarek kıldı. Bana, hayatta oldukça, namazı, zekâtı emretti. Beni anneme hürmetkâr kıldı. Beni bir zorba, bir zavallı olarak yaratmadı. Dünyaya getirildiğim gün de öleceğim gün de, bir diri olarak (kabrinden) kaldırılacağım gün de selam (ve selamet) benim üzerimdedir. İşte hakkında şüphe (ve ihtilaf) etmekte oldukları Meryem, oğlu İsa, hak kavlince budur".[41]

Hz. İsa'nın konuşması üzerine topluluktan bazıları bunu tasdik etti, geri kalanlar ise bu bir sihirdir dediler.

Ve yine Kur'an-ı Kerim, Yahudilerin Hz. İsa'yı öldüremediklerini, çarmıhta idam edilenin İsa olmadığını şöyle açıklar: "...Biz, Allah'ın Peygamberi Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük demeleri yüzünden (onları lanetledik). Hâlbuki onlar, onu öldürmediler. Onu asmadılar. Fakat (öldürülen ve asılan adam) kendilerine (İsa) gibi gösterildi. Bu hususta görüş ayrılığına düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler. Onların zandan başka hiç bir bilgileri yoktur. O'nu kesin olarak öldürmediler. Bilakis Allah, O'nu kendisine yükseltmiştir. Allah, mutlaka galiptir. Yegâne hüküm ve hikmet sahibidir"[42]

Bu ayetler göstermektedir ki, Hz. İsa, düşmanları tarafından öldürülmemiş, Allah, onu ruhu ve cesediyle birlikte yükseltip kaldırmıştır.

Hz. İsa'nın Peygamberlik müddeti, üç yıl, üç ay ve üç gün sürmüştür. Görüldüğü gibi Hz. İsa'nın Peygamberliği çok kısa devam etmiştir. Bundan dolayı getirdiği ilâhî hükümler doğru dürüst ne derlenebilmiş ve nede yazılabilmiştir. Hz. İsa'dan çok daha sonra Havariler ve onların talebeleri tarafından yazılmıştır. Bu derleme ve yazma işlemi sırasında Hz. Muhammed'in son peygamber olarak geleceğini haber veren âyetler başta olmak üzere, birçok ilâhi hükümler çıkarılmış ve hatta Havarilerin kendi sözleri de işlerine yarayacak şekilde eklenmiştir. İşte böyle bir İncil ortaya çıkarılmıştır. İleride bu konu daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Kur'an-ı Kerim, Hıristiyanlıktaki teslis inancını da reddeder. Teslis, Hıristiyanlıkta üç ilah inancına dayanır. Bu inanış,"Baba+Oğul+Ruhü'l-Kudüs" şeklinde formüle edilir. Teslis, Tevhit inancının zıddıdır ve şirktir. Kur'an-ı Kerim bu hususu şöyle açıklar:"Andolsun ki, Allah, kesinlikle "Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler, kâfir olmuşlardır. Hâlbuki Mesih demiştiki: "Ey İsrailoğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki, kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar. Artık onun yeri ateştir. Ve zalimler için yardımcılar yoktur!"[43]

"And olsun Allah, "üçün üçüncüsüdür" diyenler de kâfir olmuşlardır. Hâlbuki bir

41 Meryem:19 /29-34.

42 Nisa: 4/ 157-158.

43 Maide:5 / 72; Meryem: 19 / 30.

tek Allah'tan başka İlah yoktur. Eğer söyleye geldiklerini terk etmezlerse işte bu kâfir olanlara acı bir azap isabet edecektir."[44]

Ayrıca Maide Süresinin 117 ve 118. ayetlerinde de Hz. İsa'nın kendi ağzından teslis inancı açık bir üslupla reddedilir.

Ve yine Kur'an-ı Kerim'in beyanına göre Hz. İsa (a.s.), yalnız İsrailoğullarına Peygamber olarak gönderilmiştir. Hz. İsa'nın getirdiği İncil, ortadan kaldırılmış kasten gizlenmiştir. Bunun sonucu olarak şu anda Hıristiyanların elinde bulunan aslı bozulmuş veya değiştirilmiş (muharref) İnciller ortaya çıkmıştır.

Hz. İsa (a.s.), kendisinden sonra Hz. Muhammed (s.a.v.)'in son Peygamber olarak gönderileceği müjdesini vermiş ve fakat İsa (a.s.)'ın tebliğ ettiği bu gerçek Hıristiyanlar tarafından İncil'den çıkarılmıştır. Nitekim bu husus, Kur'an'da şöyle açıklanmaktadır: "Meryem oğlu İsa bir zaman şöyle demişti: Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın Peygamberiyim. Benden evvelki Tevrat'ı, tasdik edici; benden sonra gelecek Ahmed adında bir Peygamberi de müjdeleyici olarak geldim. Fakat O, kendilerine açık açık deliller getirince, bu apaçık bir büyüdür dediler."[45]

"Yeni Ahit" adı altında toplanan İncillerde Hz. İsa'nın ağzından nakledilen bölümler de vardır. Hz. İsa, Peygamberlik görevinin üç yıldan fazla devam etmeyeceğini, sonunun yaklaşmakta olduğunu bildiği için, kendisinin gerçekleştirmeyi başaramadığı dini vazifeyi tamamlamak üzere başka bir Peygamberin geleceği haber verilmektedir. Mesela, Yuhanna ve Barnaba İncillerindeki şu itiraflar bunun açık bir kanıtıdır: "Ben size hep doğru söyledim. Bununla beraber artık gideceğim. Bu sizin için daha hayırlıdır. Eğer ben gitmezsem tesellici **Paraklit**[46](Ahmet) gelmez. Fakat gidersem O'nu size gönderirim. Size daha başka şeyler söylemek isterdim. Ama şimdi bunları anlayamazsınız. Fakat o hakikat ruhu geldiği zaman size beni hatırlatacak, bana şahadet edecek ve size bütün gerçekleri anlatacaktır. Zira O, kendiliğinden söylemeyecektir. Fakat Allah'tan ne işitirse söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir. O beni taziz edecek (övecek) tir, çünkü benimkinden alacak size bildirecektir."[47]

Barnaba İncili, Hz. İsa (a.s.)'ın havarilerinden Aziz Barnaba tarafından yazılmıştır. Teslis inancını reddeder. Bu İncilin, 17. ve 36. fasıllarının değişik ayetlerinde ise Peygamber Efendimizin "Son Resul" olarak gönderileceği daha açık bir şekilde müjdelenir. Mesela, gelecek Peygamberin adının "Muhammed Resulullah" olduğu yazılıdır. Ve yine

---

44 Mide: 5/ 73.

45 Saf: 61/ 6.

46 **Paraklit:** Yunanca bir kelime olup, Arapça karşılığı çok şükreden, çok sabreden anlamına gelen "Ahmed"demektir. Muhammed ve Mahmud kelimeleri aynı kökten olup aynı anlamlara gelmektedir. Dolayısıyla Paraklit, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in isminin Yunanca karşılığıdır.

47 Yuhanna İncili:16/ 7, 26

İsa (a.s.)'ın, kendisinin Muhammed (s.a.v.)'i haber vermek için gönderildiğini, kendisinden sonra âlemlere rahmet Peygamberi olarak Hz. Muhammed'in gönderileceğini, insanlığın beklediği kurtarıcının kendisi değil, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in olduğunu, Hz. Muhammed'den sonra başka bir Peygamber gelmeyeceğini ancak yalancı Peygamberlerin türeyeceğini açıklar.

Barnaba İncilinin, 1907 tarihinde İngiltere'de Oxford Üniversitesi tarafından İngilizce Tercümesi yayınlanmış, ancak kısa bir süre sonra da piyasadan toplatılmıştır. Bu İncilin iki nüshası vardır. Birisi British Museum'da, diğeri de Washington Kongre kütüphanesindedir. 1985 yılında Türkiye'nin Hakkâri İlinde 2000 yıllık çok eski bir nüshası bulunmuş fakat bu nüsha da esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmuştur.[48] Büyük bir ihtimalle yurt dışına kaçırılmıştır.[49]

Bu konuda birçok kanıt mevcuttur. Sanırım bukadar yeterli olacaktır.

Hıristiyanlıkta Kutsal Kitap Kavramı ve Kutsal Kitaplar

Hıristiyanlıkta Kutsal kitap deyince İncil anlaşılır. İncil, kelime olarak müjde, iyi haber anlamına gelir.

Kutsal kitap (İncil), Eski Ahit adı verilen Tevrat'la Yeni Ahit adı verilen iki bölümden oluşur. Eski Ahit, otuz dokuz kitaptan, Yeni Ahit ise yirmi yedi kitaptan ibarettir. Yeni Ahit'te dört İncil, yirmibir mektup, Resullerin işleri ve vahiy vardır.

Hıristiyanlar, Yeni Ahit'te yer alan bu kitapların havarilerden geldiğine ve sahih olduğuna inanırlar. Tevrat'ı ise, kutsal kitap olarak kabul ettikleri halde emirlerine uymazlar. Ve onun kayıtlarına bağlı kalmazlar. Bu durumda Hıristiyanların bağlı oldukları kutsal kitap Ahd-i Cedid (İncil) dir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Hz. İsa İncil'i kendisi yazdırmamıştır. Hz. İsa'dan çok sonra Hz. İsa'nın havarileri ve havarilerin talebeleri tarafından yazılmıştır. Dolayısıyla bu kitaplar Hz. İsa'ya vahyedilen İnciller olmadığı gibi, onun zamanına da ait değildirler. Mesela, Matta, Markos ve Luka İncilleri Hz. İsa'nın ölümünden 60–70 yıl sonra yazılmış, ilk üç İncilin yorumlarını ihtiva eden Yuhanna İncili ise 100 yıl sonra yazılmıştır. Şimdi bu İncilleri kısaca tanıyalım:

1-Matta İncili:

Matta, Hz. İsa'nın Havarilerinden biridir ve Yahudi asıllıdır. Miladi 70 yılında Hıristiyanlığı yaymak için gittiği Habeşistan'da ölmüştür. Kendi adıyla isimlendirilen İncilini

48 Barnaba incilinin orijinal nüshası olduğu söylenen papirüs kâğıda yazılı 250 sayfalık bu İncil, 1981 yılında köylüler tarafından bir mağrada muyalanmış bir cesedin yanında bulunmuştur. Sonra köylüler tarafından satılmak üzere İstanbul'a getirilirken yol konturolü sırasında jandarma tarafından yakalanmış, ancak bundan sonraki akibeti hakkında da bilgi edinilememiştir.

49 Mehmet Şevket Eygi, Milli Gazt:13/ 01/1999.

İbranice ve Süryanice yazmıştır. Ancak bu asıl nüsha yok olmuş ve Yunanca yazılmış şekli ortaya çıkmıştır. Yirmi sekiz babtan oluşmakta ve İsa'nın mesihliği üzerinde durmaktadır.

2-Markos İncili:

Markos, Havarilerin reisi Petrus'un talebesidir. Hıristiyanlığı yaymak için birçok yer dolaştıktan sonra nihayet Miladi 62 yılında Mısır'da ölmüştür. Hıristiyan tarihçilerden bazıları bu İncili Markos'un yazdığını söylemişlerse de, aslında ne zaman ve kim tarafından yazıldığı kesin olarak bilinmemektedir. On altı babtan oluşmakta ve Hz. İsa'nın hayatını basit bir dille anlatmaktadır.

3-Luka İncili:

Doktor veya ressam olduğu söylenen Luka da, Markos gibi havarilerden değildir. O, Pavlos'un sadık talebesidir. Bu İncil yirmi dört babtan oluşmakta, İsa'nın hayatından ve öğretilerinden bahsetmektedir.

4-Yuhanna İncili:

Yuhanna İncilini yazan kişinin Havarilerden olduğu ve Hz. İsa'ya çok bağlı bulunduğu iddia edilir. Bununla beraber bu İncili Yuhanna'nın yazmadığı, talebesi tarafından yazıldığı ilmi kaynaklarca ifade edilmektedir. Yirmi dört babtan oluşmakta ve İsa'nın Allah'ın oğlu olduğu tezini savunmaktadır.

5-Resullerin İşleri:

Yukarıdaki dört İncilin dışında beşinci kitap olarak Resûllerin İşleri adlı bir eser daha vardır. Bunu Pavlos'un en gözde talebesi Luka yazmıştır. Bu kitapta İsa'nın dirilişi ve Pavlosun mücadeleleri anlatılır.

İnciller arasındaki çelişkiler:

Bu İnciller arasında, özellikle dört incilin metni içinde birçok çelişki ve tezatlar bulunmaktadır. Bu çelişkilerden bir kaçını burada zikretmek yeterli olur sanırım. Mesela, Luka İncili ile Matta İncili Hz. İsa'nın nesebini farklı farklı anlatırlar.[50] Markos İncilinin de kendi içerisinde bile çelişki vardır. Bir yerinde "İsa Mesih'in İncili" ifadesi kullanılırken, başka bir yerinde de "Allah'ın İncili" denilmektedir.[51] Bir İncilde bulunan bilgi, diğerinde yoktur. Bazen de bir bilgi, dört İncil arasında sadece birinde bulunup ötekilerde bulunmamaktadır. Mesela Hz. İsa'nın Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edildiği, Matta, Markos ve Luka İncillerinde mevcut iken Yuhanna İncilinde bulunmamaktadır.[52]Luka İncilinde Hz İsa'nın ölüler arasından kalktığı gün veya ertesi gece göğe kaldırıldığı ifade edilirken, Resüllerin işlerinde ölüler arasından kalktıktan kırk gün sonra göğe kaldırıldığı

50 Luka: III / 23; Matta: I / 16.

51 Markos: I /1; I /14.

52 Matta: III / 3-17; Markos: I / 9-12; Luka: III / 21-22.

ifadesi yer almaktadır.[53]

Kutsal kitapla bağdaşmayan edep dışı ifadelere de yer verilir. Mesela, Hz. Lut'un iki kızı babalarına şarap içirip sarhoş ettikten sonra onunla yatıp kendisinden hamile kaldıklarından bahsedilir.[54]

Benzer birçok çelişkileri zikretmek mümkündür. Bu durum, İncillerin Allah'tan geldiği gibi korunmadığının açık delilidir. İnsanların müdahalesiyle Allah'tan gelen ilk vahiy, tanınmayacak hale sokulmuştur. Basit bir insanın eserinde bile bu çeşit çelişkilere rastlanmaz.

Hz. İsa'nın Havarilerinin hepsi Yahudi idiler. İsa'nın ve talebelerinin sözlerinden her biri orijinal şekliyle korunsaydı bunun İbranice olması gerekirdi. Hâlbuki Yeni Ahit'in dünyada İbranice hiçbir nüshası yoktur. Eski nüshalarının tümü Yunancadır.

Aslında M.325 tarihinde Roma imparatoru Kostantin'in emriyle Türkiye'nin Bursa İline Bağlı İznik ilçesinde Papazlar Konsülü (Ruhani Meclis) toplanmış ve bu toplantıda Yahudi casusu olduğu söylenen Pavlos'un fikirlerine uygun bir Hıristiyanlık akidesi teşkil edilmeye çalışılmıştır.

Nihayet birbirinden farklı yüzlerce incilin içinden bu günkü dört incil seçilmiş ve diğerleri imha edilmişdir. Bu dört İncil içerisinde en önemli belirleyici özellik Teslis[55]inancının yer almasıdır.

Yukarıda söz konusu edilen yüzlerce İncil arasında bir de Aziz Barnaba İncili bulunmaktaydı. Bu İncil, seçilen dört İncilin tam aksine Teslisi kabul etmemekte ve tevhid inancını savunmaktaydı. Ayrıca Hz. İsa'dan sonra Hz. Muhammed (s.a.v.)'in son Peygamber olarak geleceğini de haber vermekteydi.

İncillerin tetkik edilip ayrıştırıldığı sırada Ruhanî Meçliste hazır bulunan ve Teslis akidesine inanmayan bir öğrenci, Barnaba İncilini saklayarak son anda yakılmaktan kurtarmıştır. İşte gerçeğe en yakın İncil bu İncildir.

1985 yılında Hakkâri ilimizde iki bin yıllık bir Barnaba İncili bulunmuş ve bu İncil, kaçakcılar tarafından Hakkâri'den Van'a, oradan da Mersin'e getirilmiştir. Mersin'de ise emniyet güçleri tarafından yakalanarak el konulmuştur. Fakat bu son derece kıymetli otantik İncil nüshası şu anda nerededir, âkibeti hakkında bir bilgimiz yoktur.[56]

İncillerin Tahrifi konusunda Hıristiyan Yazar, F. Chally şöyle der: "Bu İnciller, insan

---

53 Luka: 24 / 21-29, 36, 51; Resüllerin İşleri: I / 3.

54 Tekvin: 19 / 30-36.

55 **Teslis:** Daha öncede açıklandığı gibi, "Baba+Oğul+Ruhu'l-Kudüs"şeklinde formüle edilen ve Hz.İsa'nın hem Allah, hem Allah'ın oğlu ve hem de Cebrail olduğu tezine dayanan bir tabirdir. Bu inanış, Hz. İsa'nın kendisi dâhil, bütün Peygamberlerin tebliğ ettiği Tevhid anlayışının dışında bâtıl bir inanış olup, tamamen şirktir. Kur'an'ı Kerim bu anlayışın şirk olduğunu net bir şekilde açıklar.

56 Eygi M. Şevket, 28 Aralık 2000, Milli Gazt.

elinden çıkma eserlerdir. Bunları Tanrı kelamı saymaya imkân yoktur."

Bütün bunlardan dolayı Müslümanlar, İncilin orijinal hali insanlar tarafından değiştirilip tahrif edildiği için bu günkü şeklini kabul etmezler. Müslümanların inandığı İncil, İsa (a.s.)'a Allah tarafından indirilen ve ilk şeklini koruyan Kur'an'ın haber verdiği ilahi kitaptır.

Nitekim bugünkü İncillerin insanlar tarafından değiştirildiğini kabul eden ve bu itirazlarını bilimsel eserlerinde açıklayan bir hayli Hıristiyan bilim adamı mevcuttur. Mesela 12 Nisan 1947 yılında **Muhammed el-Dib** adında küçük bir çoban tarafından Kudüs'ün doğusundaki Ümran mağaralarında 500 rulo halinde 2000 yıllık el yazması bir İncil bulunmuştur.[57]Oxford üniversitesiÖğretim Üyelerinden Gaza Vermes bu belgelerin Hıristiyanlığı anlatan çok açık ve gerçek belgeler olduğunu ve bugünkü dört İncilin uydurma ve tahrif edilmiş bulunduğunu ifade ederken; **Prof**. **RobertNorth** kiliseyi suçlayarak: "Niçin bu gizlilik, niçin bu ambargo yıllardır devam ettiriliyor? Kilise Hristiyanlık adına iktidarını sürdürmek için gerçekleri Hıristiyan dünyasından gizliyor"[58] şeklinde tepkisini dile getirir.

Ayrıca İncil profesörleri olan **RolandVolfe** ve **RognondBrow** gibi ilmi şahsiyetler de **Gazevermes** gibi aynı görüşü paylaşarak mevcut İncillerin gerçek İnciller olmadığını itiraf ederler.

Meşhur Fransız dergisi "L'Evenemen Du Jeudi" ise, yukarıda açıklanan 2000 yıllık geçmişi olan el yazması İncil nüshasındaki bilgiler ışığında şu başlığı atarak dünya kamuoyunun dikkatini çeker: "**Bu günkü İncil sahtedir ve İncil'deki İsa, Hz. İsa değildir…**"[59]

Denyu adlı bir rahip kendisine göre MS. 525 yılında Miladi Takvimi yapmış ve bunu bir yığın yalan üzerine kurmuştur. İlmi kıstaslardan uzaktır. Bizans İmparatoru Birinci Konstantin putperest iken Hıristiyanlığı kabul etmiş, dolayısıyla Hıristiyanlığa putperest hurafeleri de sokmuştur. Noel gecesi, böyle bir uydurma ürünüdür. Mevcut dört İncilde de Hz. İsa'nın doğumu ile ilgili bir birini tutmayan değişik bilgiler vardır.[60]

Hıristiyanlıkta İnanç Esasları ve Teslis (Ekanim-i Selâse)

Hıristiyanlıkta inanç esasları üzerinde, özellikle teslis konusunda Hıristiyan Mezhepleri arasında asırlardır tartışmalar yapılmaktadır. Şimdi bu konuyu biraz açalım:

---

57 Bu paha biçilmez el yazması İncil nüshalarının 3000 klişe halinde Kudüs'ten Rockefeller müzesine götürüldüğü, negatiflerinin de ABD ve İngiltere'ye aktarıldığı ve yapılan anlaşma gereği bu belgeler, Clearmont İbrani Üniversitesi ile Oxford Üniversitesi tarafından saklanmaktadır. Üniversite yetkilileri ise bu belgelerin hiçbir şekilde açıklanamayacağını belitmektedirler. (Türkiye Gazt. Dış haberler servisi, 15/ 08 / 1993)

58 Özfatura Mustafa Necati, 03 / 01 / 1993, Türkiye Gazt.

64 Türkiye Gazt. Dış haberler servisi, 15 / 08 / 1993.

60 Özfatura Necati, Türkiye Gazetesi, 01/ 03 / 1993.

Teslis= Baba+ Oğul + Rûhu'l-Kudüs'ten meydana gelen üçlü bir Allah inancıdır.

Bir kimsenin Hıristiyanlığa girişi vaftiz ve iman ikrarı ile olur. Bununla beraber, iman ikrarı ile ilgili esaslar, İncillerde açıkça yer almaz. İlk Havariler Konsilinden başlayarak 4. ve 5. yüz yıllarda toplanan Konsillerde iman esasları tespit edilmiştir. Daha sonraki Konsillerde de eksik kalan kısımlar tamamlanmıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi, bu inanç esaslarını üç bölümde değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilki Tanrı, ikincisi İsa, üçüncüsü de Kutsal Ruh'tur. Dolayısıyla Hıristiyanlığın inançları Teslisin bu üç maddesi etrafında yoğunlaşmıştır.

Bununla beraber, İncil'de Teslis kelimesi ve Teslis'e imanı açıklayan net bir ifadeye rastlamak mümkün değildir. Hıristiyanlık, Yahudilik gibi sonradan değişikliğe uğradığı için Teslis denilen bu üçlü Allah inancı dine sonradan sokulmuştur. Miladi 325 tarihinde İznik Konsilinde Baba ve oğul'un, 381'de de İstanbul Konsilinde Kutsal Ruh'un tanrılığı karara bağlanmıştır.

Bütün bu kararlar, Tarsus'lu bir Yahudi'nin oğlu olan ve sonradan Hıristiyanlığı kabul ettiği söylenen Pavlos'un risalelerine dayanmaktadır.

Pavlos, İsa (a.s.)'ın tebliğ ettiği tevhit inancını teslis'e çevirmiştir. İsa (a.s.)'nın ve Rûh'ül-Kudüs'ün Allah oldukları fikrini Hıristiyanlığa sokmuştur. Ayrıca, İsa (a.s.)'nın bütün beşer için bir kurtuluş fidyesi olarak geldiği hikâyesini uydurmuş ve İsa'nın koyduğu sünnet olma, domuz eti yememe gibi prensipleri de ortadan kaldırmıştır.

Bu konsillerde Teslis inancına karşı çıkan Mısırlı bilgin Ariyus ve bazı ileri gelen Ruhanîler öldürülmüştür. Böylece imparator Kostantin ile Roma ve İskenderiye kiliselerinin baskıları sonucu teslis inancı kabul edilmiştir.

Teslis inancının yanlışlığını ve bu uydurmayı yapanları Kur'an şu ifadelerle açıklar:

"Andolsun, Allah ancak Meryem oğlu Mesih'tir, diyenler elbette kâfir olmuşlardır. Hâlbuki Mesih demişti ki: Ey İsrailoğulları, benim Rabbim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Zira kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak ki Allah, ona cenneti haram kılmıştır; zalimlerin yardımcıları yoktur.

Allah, üçün üçüncüsüdür diyenler de kâfir olmuşlardır. Oysa yalnız bir tek Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. Bu dediklerinden vaz geçmezlerse elbette onlardan inkâr edenlere acı bir azap isabet edecektir."[61]

Bu üçlü Allah inancı hakkındaki tartışma ve baskılar sonucunda, hemen hemen bütün Hıristiyanlarca kabul edilen ve Havariler İnanç sistemi adı verilen dördüncü yüz yıla ait 12 maddelik şu ortak iman esasları ortaya çıkmıştır. Şimdi bunları özet olarak açıklamaya çalışalım:

61 Maide: 5 / 72-73.

Hıristiyanlıktaki 12 maddelik ortak iman esasları:

1-) Tanrıya ve kudretli Baba'ya iman:

Baba, Teslisin ilk ve asıl unsurudur. Hıristiyanlıkta Allah, baba olarak nitelendirilir. Baba (Allah), en mükemmel ve sonsuz saf bir ruhtur. Evrenin yaratıcısıdır ve her şeyin sahibidir. Her yerde vardır, her şeyi bilir ve görür.

Allah'ın özü sevgidir. Allah bu sevgisini, biricik oğlu İsa'yı insanları günahtan kurtarmak için dünyaya göndermekle göstermiştir. Allah mukaddes üçlüktür. Bu üçlük bir Allah'tır.

Oysa Kur'an-ı Kerim, İsa (a.s.)'ın tanrılaştırılmasına karşı çıkarak Yüce Allah'ın kulu ve elçisi olduğunu, onu kendi ağzından şu ifadelerle açıklar: "Ben Allah'ın kuluyum. O bana kitabı verdi ve beni Peygamber yaptı."[62]

İncil'in çeşitli nüshalarında da Hz. İsa'nın sadece bir Peygamber olduğunu kendi ağzından da öğreniyoruz:

a)"Allah beni zayıfları ıslah etmek için İsrailoğulları yurduna Peygamber olarak gönderdi."[63]

b)"Ben, ancak Beni İsrail'in yolunu şaşırmış sürüsüne nezaret etmek için (Peygamber olarak) gönderildim."[64]

2-) O'nun biricik oğlu Rab İsa'ya iman:

Hz. İsa'nın hayatındaki olağan üstü haller ve mucizeler konusu ile ilgili tartışmalar, onu tanrılık noktasına taşımıştır. Hz. İsa, insan şeklinde bir ilahtır. Allah, İsa (a.s.)'da bedenleşmiştir. Baba Allah, insanlara sevgi ve merhametini göstermek için, İsa Mesih suretinde yaklaşmış ve aralarında yaşamıştır. Böylece Allah'ın inayeti, insanlara İsa Mesih vasıtasıyla erişmiştir. İsa'ya tapınmak, ona kul olmak, Baba Allah'la temas kurmaktır. Çünkü o, Baba ile aynı cevherdendir ve Baba gibi mükemmeldir. O gerçek Allah'tır. Zira o Allah'ın oğludur. O aynı zamanda gerçek insandır. Onu gören Allah'ı görmüş olur.

Kur'an, hem Yahudilerin, hem de Hıristiyanların bu inançlarındaki sapıklıklarına ve yanlışlarına şu ifadelerle karşılık vererek onları lanetler: "Yahudiler: Üzeyir Allah'ın oğludur, dediler. Hıristiyanlar da: Mesih Allah'ın oğludur, dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözleridir. Sözlerini önceden inkâr etmiş olan müşriklerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin, nasıl da haktan batıla çevriliyorlar." [65]

3-) Rûh'ül-Kudüs'e (Hz. İsa'nın bakire Meryem ve kutsal Ruh'tan doğmuş olduğuna) iman:

Ruh'ül-Kudüs (Kutsal Ruh), Hıristiyanlıkta Teslisin üçüncü unsurudur. Miladi 381

62 Meryem: 19 / 30.
63 Barnaba İncili: 52 / 13.
64 Matta: 19 / 28.
65 Tevbe: 9 / 30.

yılında İstanbul'da toplanan konsilde Kutsal Ruh'un Baba ve Oğul İsa gibi tanrılığı kabul edilmiştir. Kutsal ruh Baba ile aynı cevherdendir. Babanın bütün kudret ve iradesini kendisinde taşımaktadır ve ebedidir. Kutsal ruh, İsa'nın vaftizinde onun tanrılığını açığa vurmak için beyaz bir güvercin şeklinde üzerine konmuştur. Kutsal Ruh, seçkin varlıkları idare eden Tanrı nefesidir. Teslise bağlı olan İsa ile Ruh'ül-Kudüs aynı derecede tanrıdır. Allah gibi her yerdedir. Kutsal Ruh iyi düşünceler ilham eder, tövbe, dua ve niyazları öğretir. Sembolü beyaz güvercindir. Vaftiz ile insana gelir. Baba bütün işlerini bu Kutsal Ruh'la yapar ve kudretini daima onunla gösterir. Kutsal Ruh, azizlerin, havarilerin ve Peygamberlerin seslerini ilham eder. Kiliseyi hatalardan o korur.

Hıristiyanlığın diğer inanç sistemlerinde olduğu gibi bu inanç maddesi de İslam'ın Tevhit anlayışıyla bağdaşmaz.

Bu ifadeye karşın Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Muhakkak ki İsa'nın babasız dünyaya geliş hali de, Allah katında Âdem'in hali gibidir.Allah Âdem'i topraktan yarattı, sonra O'na " insan ol" dedi. O da hemen insan oluverdi" [66]

4-) Hz. İsa'nın Pilatus zamanında çarmıha gerilmiş ve gömülmüş olduğuna iman:

Hz. İsa'nın, insanların günahlarına kefaret olarak geldiğine ve bunun için çarmıha gerilerek idam edildiğine inanmak, Hıristiyan ilahiyatının önemli inanç ilkelerinden birini teşkil eder.[67]

Kur'an ise, bu konudaki sapmaları ve yanlışları şu ifadelerle açıklar:

"Yahudiler, (İsa'yı öldürmek için) hileye saptılar. Allah da (İsa'yı

göğe kaldırıp kendilerinden, İsa'ya benzeyen birini hilekârlarına öldürtmekle onlara) hile yaptı. Ceza verdi. Allah fenalığa karşı ceza verenlerin en güçlüsüdür. O vakit Allah şöyle buyurdu: Ey İsa! Şüphe yok ki seni, (ecelin bitince) öldüreceğim, seni bana yükselteceğim, seni küfredenlerin içinden tertemiz kurtaracağım ve sana bağlı olanları, kıyamet gününe kadar küfredenlerin üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz de yalnız banadır. O vakit ihtilaf ettiğiniz şeyler hakkında aranızdaki hükmü ben vereceğim.")[68]

"Ve "Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük" demeleri yüzünden

(onları lânetledik). Hâlbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar, fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilafa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler. Bilakis Allah onu kendisine yükseltti. Allah izzet ve hikmet sahibidir."69

5-) Hz. İsa'nın 3. gün ölüler arasından dirilmiş olduğuna iman:

---

66 Âl-i İmran: 3 / 59.

67 Yuhanna İncili: II /1.

68 Âl-i İmran: 3 / 54-55.

69 Nisa: 4 / 157-158.

Hıristiyan ilahiyatının kabul ettiği iman esaslarından birisi de, İsa (a.s.)'ın çarmıha gerilip gömüldükten üç gün sonra, tekrar diriltilerek semada Allah'ın sağına oturmuş olmasıdır.[70]

Hıristiyanların bu inancı da yanlışlarla doludur. Hz. İsa öldürülmedi ki diriltilsin. Bununla ilgili Kur'an'ın hükmünü daha önce bildirmiştik.[71]

6-) Göklere yükselmiş olduğuna iman.

7-) Baba'nın sağında oturmuş olduğuna iman.

8-) Ölü ve dirileri yargılamak üzere tekrar ineceğine iman.

9-) Kutsal Ruh'a (Allah'ın mukaddes ruhu) iman.

10-) Kutsal Kilise'ye iman.

11-) Günahların bağışlanacağına iman.

12-) Bedenin dirileceğine iman.

Hıristiyanlıkta ruhun ölmezliği ve âhirette Allah'a hesap verme inancı vardır. Hatta bu inanç, dünyadan el etek çekmeyi, asıl hayat olan âhirete hazırlanmayı telkin eder. Bununla beraber Hıristiyanlar için fazla korkmaya gerek yoktur. Çünkü Hz. İsa, Kendini çarmıha gerdirmek suretiyle bütün Hıristiyanları günahtan temizlemiş, onlar adına ıstırap çekmiştir. Ayrıca papazların da günah bağışlama yetkileri vardır. Papaz efendiler sanki kendilerini kurtarabilecekler! [72]

Beleşçiliğin böylesine de pes doğrusu! Bu dünyada insan canına kıyanlar, ulusları

---

70 Markos İncili: XVI /19.

71 Nisa: 4 / 157-158.

72 ABD'nin Kansas eyaletinde yayınlanan "Kansas City Star" adlı gazete, yaptığı araştımalarda ülkede yüzlerce papazın AİDS'ten öldüğünü ve yüzlercesinin de aynı virüsü taşıdığını tespit etmiş bulunmaktadır. Aynı gazetenin 1999'da 46 bin papazdan üç bin papaz arasında yaptırdığı ankete 801 papazın cevap verdiği ve bunların da % 75'inin karşı cinse ilgi duydukları, % 15'inin eş cinsel oldukları ve %5'inin ise hem karşı cinse, hem de aynı cinse ilgi duydukları saptanmıştır. (Milli Gazete: 01 /02 / 2000) Ve yine 31 Ağustos 1993 tarihli "USA Today"adlı yayın organının haberine göre ABD'deki Katolik Kiliselerine mensup papazlar arasında subyancılığın skandal derecesinde yaygın olduğu ifade edilmektedir. Erkek çocukların sürekli fotograflarını çekmekte olan bir rahibin durumu dikkati çekmiş ve yapılan araştırmada rahibin odasında yüzlerce çıplak oğlan resmi bulunmuştur. Ancak esas kriz rahipler arasında subyan değiş tokuşu yapılan bir şebekenin ortaya çıkarılmasıyla patlak vermiştir.Bunun üzerine her şehirden ihbarlar yağmaya başlamış ve gizli sapık hayatı olan rahiplerin sayısının 4800'ün üzerinde olduğu ve 17000 çocuğun papazlarca ırzına geçildiği çeşitli kaynaklarda yayınlanmıştır. 1987 yılından buyana yüzlerce sapık rahibin St. Luke Hastanesinde tedavi gördüğü, birçoğunun da aynı suçlardan tutuklandıkları yetkililerce açıklanmıştır. Bu konuda Amerika'da büyük prestij kaybına uğrayan Katolik Kilisesi hakkında çeşitli kitaplar yayınlanmıştır. En son olarak yayına hazırlanan "A Gospel of Shame: Child Sexual Abuse and The Catholic Churc"adlı kitapta da Katolik Kilisesi ile çocukların cinsel suistimali konu ediliyor (Mustafa Özcan, Zaman Gazetesi, 04/ 08/ 1993).

sömürmek için haksız yere, emperyalist düşüncelerle ülkeleri işgal edenler, çoluk-çocuk, erkek-kadın, suçlu-suçsuz demeden onbinlerce, yüz binlerce hatta milyonlarca insanları katledenler, suçsuz sayılacak ha!

Anaları evlatsız, eşleri dul, çocukları yetim bırakanlar, işgal ettikleri ülkelerin halkını evsiz barksız, yurtsuz yuvasız bırakanlar, günahsız sayılacak, vay canına!

Devleti milleti hortumlayanlar, çarpıp çırpanlar, tüyü bitmedik yetimin hakkını yiyenler, her kopardığını kâr telakki eden sözde açıkgözler, sütten çıkmış kaşık kabul edilecek, olacak şey mi bu..?

Hülâsâ geride masumların gözyaşı ve kanları üzerine oturup dünya hayatında saltanat sürenlerin günahları Hz. İsa adına veya papazlara günah çıkartarak toptan affedilecek ve yaptıkları yanlarına kâr kalacak, öyle mi? Vah! Vah! O zaman dünya hayatının bir imtihan yeri olduğu gerçeğini unutarak herkes istediğini yapsın. Bu anlayışa nasıl bir isim verilebilir, doğrusu düşünmekte zorlanıyorum. En iyisi bunu siz okuyucularımın takdirine bırakıyorum.

Hemen şu hususu belirteyim ki, bu düşünce her şeyden evvel Hz. İsa'ya bir iftiradır. Eğer İsa Aleyhisselam bugün yeryüzüne gelse, kendisine atfen yapılan bu iftiraların hesabını önce iftiracılardan, sonra da onların peşinden gidenlerden sorar. Bu konuda son söz olarak diyorum ki: "El insaf ey gayr-i müslim dostlar! Elinizi vicdanınıza koyunuz ve bütün bunları düşünerek seçiminizi yapınız. Aldatmaca sözlerle kendinizi de başkalarını da kandırmaya çalışmayınız. Yoksa bu hesabın altından kalkıp kurtulamazsınız. Hatta İsa (a.s) da sizi kurtaramaz."

Kur'an'ın bu konudaki bazı ayetlerini hep beraber inceleyelim:

• "Gizlenenlerin ortaya döküldüğü günde insan için ne bir güç ne debir yardımcı vardır."[73]

• "Herkes ne yaptıysa, karşılığı tastamam verilir. Allah onların yaptı larını en iyi bilendir."[74]

• "Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarıkötülük işlemişse onu görür."[75]

• "Bugün (âhirette) herkese kazandığının karşılığı verilir. Bu günhaksızlık yoktur.Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir."[76]

• "O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve her Kese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez."[77]

---

73 Tarık: 86 / 9-10.

74 Zümer: 39 / 70.

75 Zilzal: 99 / 7-8.

76 Mümin: 40 / 17.

• "Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye
Hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş,) hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz yeteriz."[78]

Kilisenin Hıristiyanlar üzerindeki hâkimiyet faaliyetleri:

Kilisenin Hıristiyanlar üzerindeki hâkimiyet faaliyetleri şunlardır:

1-Vaftiz:

Hıristiyanlıkta, baba, oğul ve aziz ruh adına vaftiz olmak kilisenin emridir. İnsanın aslî kirlerden temizlendiğine inanılan vaftiz, çocukluk çağında yapıldığı gibi ölüm döşeğinde de yapılabilir. Vaftizsiz ölen günahkâr olur. Vaftiz, yüze su serperek veya beden suya batırılarak yapılır. Bu uygulama ile İsa'nın kanının, insanların günah kirlerini temizlediğine inanılır. Böylece vaftiz olan kişi, kilise önünde imanını ilan etmiş ve Allah'ın oğlu olmuş olur.

2-Communion Âyini:

Ekmeği kırıp, üzerine şarap dökerek yemekten ibarettir. Bu da İsa'nın Havarileriyle birlikte son gece yediği yemeği temsil eder. Ekmek, İsa'nın insanlığın kurtuluşu için kırılan cesedini, şarap ise aynı amaç için akan kanı sembolize eder.

3-Günah Çıkarma:

Kilisede papazın insanlara günahlarını itiraf ettirerek günah çıkarması olayıdır. Papaz, günahlarını itiraf edenleri kilise adına affetme yetkisine sahiptir. Günah çıkarma, hayat boyunca devam edebileceği gibi, ömürde en az bir defa olarak da yapılabilir.

4-Ölüye mukaddes yağ sürme:

Ölüm döşeğindeki insanın rahat ölmesi ve günahlarının bağışlanması için beş duyu organına papazın haç şeklinde sürdüğü kutsanmış yağdır.

5-Nikâh Kıyma:

Nikâh kıyma işi, kilisenin ve din adamlarının başta gelen vazifelerinden biridir. Kilise dışında kıyılan nikâhlar geçerli değildir.

Hıristiyanlıkta İbadet:

Hıristiyanlıkta kilisede yapılan yukarıdaki hususların dışında günlük, haftalık ibadetlerle birlikte senelik bayramlar da vardır. Şimdi bunlardan kısaca bahsedelim:

1-Günlük İbadet:

Önceleri kilisede yedi defa ibadet yapılırken, günümüzde sabah ve akşam olmak üzere günde iki vakit ibadet ve dua yapılmaktadır. Ancak bu ibadetlerin belli bir saati yoktur. Toplu ibadetleri papazlar ve ruhani liderler idare ederler.

---

77 Nahl: 16 / 111.

78 Enbiya: 21 / 47.

2-Haftalık İbadet:

Pazar günü yapılan ve altı saat süren en büyük haftalık ayindir. Pazar günü dünyaya ait işlerle meşgul olunmaz. Pazar, tamamen Tanrıya ayrılmış bir gündür. Vaftiz ve Ruhanî merasimler Pazar günleri yapılır. Düğünler ise dünyevî olduğundan İkindiden sonraya bırakılır.

Hıristiyanlıkta Bayramlar:

Senenin muayyen zamanlarındaki önemli bayramları şunlardır:

a-Noel Bayramı ve Noel Baba:

Noel, İngilizcede Christmas olarak ifade edilir. Lügat manası; "İsa ayini" demektir. Dolayısıyla Noel Bayramı, İsa'nın doğum yıldönümünün hatırasına yapılan bir bayramdır. Aslında Hz. İsa'nın doğum günü hakkında kesin bir bilgi yoktur. O'nun ne zaman doğduğu belli değildir. Nitekim Fransız Le Figaro gazetesinde peş peşe çıkan iki araştırma yazısında bazı Hıristiyan astronomi uzmanlarının yaptıkları çalışmalarda, Hz. İsa'nın kesinlikle 25 Aralık'ta doğmadığı ve daha önce İslam bilginlerinin bu konuda yaptıkları itirazların doğru olduğu açıklanmıştır. Aynı gazete araştırma yazısında Hz. İsa'nın doğumu esas alınarak başlatılmış diye bilinen takvimin gerçekte Jül Sezar tarafından tespit ettirilmiş olan takvim olduğunu, bunun da 1582 yılında Gregoryen takvimine dönüştüğünü belirtmiştir. Gazete, yılbaşının bir Ocak tarihi ile başlatılmasının Fransız Kralı 9. Charles tarafından 16. yüzyılda kararlaştırıldığını kaydederken, Rusların Noel'i 6 Ocak'ta kutlamaya devam ettiklerini, İngilizlerin ise 18. yüzyılın yarısına kadar yılbaşını 25 Martta başlattıklarını açıklar.[79]

İncinati Xsaiver Üniversitesi Öğretim Görevlilerinden **BrennanHill**, yılbaşı ile Hz. İsa arasında bir ilgi olmadığını; Sorbon Üniversitesi öğretim üyelerinden **Gurneberd** de Hz. İsa'nın sanıldığından 347 yıl önce doğduğunu iddia eder.[80]

Üçüncü asır Hıristiyan kronografları, dünyanın 25 Mart günü yaratıldığını tahmin etmişler, İsa'nın da aynı günde doğup öldüğünü sanmışlardır. Roma kilisesi rahibi Dionysius Exiguus ise, evrenin nuru kabul ettiği İsa'nın doğum gününü Aralık ayının 25'i olarak ilan etmiş ve ilk defa miladi 336. yılında da Roma'da kutlanmaya başlanmıştır. Görüldüğü üzere, yukarıda da kısmen temas edildiği gibi, bu konuda Hıristiyan dünyasında bir birlik olmayıp, bazı kiliselerde farklı tarihlerde kutlama yapılmaktadır. Mesela Batı Hıristiyanlığı İsa'nın doğum gününü 25Aralık'ta kutlarken, Doğu Hıristiyanları 6 Ocakta kutlamakta idiler. Ancak daha sonra, bazı Hıristiyan azizlerinin etkisiyle Doğu kiliseleri de doğum gününü 25 Aralık'a çekmişlerdir. Fakat Ermeni kilisesinde halen 6Ocakta kutlanmaktadır.

Noel, 24Aralık akşamı Hıristiyanların kilisede ayinle ve evlerinde yaptıkları kutsal gece eğlencesiyle başlar. 25 Aralık sabahı ise, kilisede şenlikler yapılır. Bayramın ikinci

79 Tercüman Gazetesi, Dış Haberler Servisi, 27/12/1986.

80 Özfatura N.Necati, Türkiye Gazt. 03/01/1993.

günü olan 26 Aralıkta genellikle ziyafetler verilerek misafirler ağırlanır, hastane ve kimsesiz çocuklar ziyaret edilir. Noel ile ilgili kutlamalar bir hafta devam eder.[81]

Günümüzde Noel gecesiyle ilgili olarak yapılan çamlı, eğlenceli kutlamaların dinî bir yönü yoktur. Çam ağacı katliamı, Baltık kıyılarında yaşamış olan Tötonların orman ilahı ile ilgili bir tören geleneğinden gelmektedir. Tötanlar Aralık ayının 25'inde yaprağını dökmediği için ölümsüz kabul ettikleri çam ağacını keserek getirir ve etrafına toplanıp taparlardı.[82] Hıristiyanlıkta çam ağacı, Mesih'in yeryüzüne dönüşünde üzerine ineceği ağacı temsil eder. Ve yine bugün, Hıristiyan âleminin Noel ve yılbaşı kutlamalarında içki içme, hindi kesme, dans edip eğlenme ve çevreyi ışıklandırma gibi alışkanlıkları Hz. İsa'dan önceki putperest milletlerin törensel âdetlerinden Hıristiyanlığa geçmiştir.

Miladî takvim yılı başlangıcı olan yılbaşında, karla örtülü, kırmızı başlıklı paltosu ve kocaman beyaz sakalı ile ortaya çıkarılan Aziz Nikolas (Noel Baba) ile Noel Bayramının bir ilgisi yoktur. Bu ikisinin birbirine karıştırılmaması gerekir. O halde Noel Baba efsanesi nedir?

Noel Baba, yurdumuzda Antalya iline bağlı bir ilçe olan bugünkü adıyla "Kale" eski adıyla "Demre"de doğduğu söylenen efsanevi bir kişiliktir, gerçek şahsiyet değildir. Dolayısıyla Aziz Nikolas'ın şahsiyeti hakkında belgeye dayanan hiçbir bilgi yoktur. Kendisinin Filistin ve Mısır'a gittiği, tekrar Demre'ye dönüp burada piskopos olduğu ve bir ara hapsedilip, daha sonra imparator Kostantin zamanında serbest bırakılarak miladi 325 tarihinde toplanan İznik Konsiline katıldığı rivayet edilir.

Hakkında birçok mucize uydurularak efsaneleştirilen Aziz Nikolas, ilk defa 17. asırda Almanya'da Noel Yortusuna da karıştırılmış ve sonra dünya Hıristiyanlığına yayılmıştır.[83]Bu sebeple Hıristiyan dünyasında adına birçok kilise yapılmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, karla örtülü, kırmızı başlıklı paltosu ve kocaman beyaz sakalıyla temsil edilen Aziz Nikolas'ın yaşadığı yerlerde ne kar vardır, ne de kırmızı külah. Avrupalı Hz. İsa'yı yeşil gözlü, sarışın bir Avrupalı olarak düşünüp resmettiği gibi, onu da kendi ortamında bir insan olarak düşünüp bu şekle sokmuştur.

Noel Babanın, Noel gecesi çocuklara hediyeler getirip, onların ocak önlerine dizilen ayakkabılarının içine koyduğu, çocuklara telkin edilir. Yaramazlık eden çocuklara da hediye yerine arkadaşı olan Kırbaççı Baba'nın değneklerini bırakacağı anlatılır. Aslında hediyeleri anne babalar alır. Çocuklar sabahleyin uyandıklarında, anne-babalarının, kendileri uyurken ayakkabılarına yerleştirdikleri hediyeleri görünce sevinirler. Bunların nereden geldiğini onlara sorarlar. Anne-baba da bunları Noel Baba'nın getirdiğini söylerler. Ama yaramazlık etmiş olan çocuklar, ayakkabılarının yanında Noel Baba'nın arkadaşı Kırbaççı Baba'nın sopasını bulurlar. Çocuklar, bu hediyelerin gerçekten Noel Ba-

81 Prof Dr. Tümer Günay ve Dç. Dr. Küçük Abdurrahman, İ.H.L.için Dinler Tarihi 12, sh:104.

82 Kahraman Ahmet, Dinler Tarihi, 2. Baskı, Sh:205, İst-1968.

83 Enc. Brit. (Ansiklopedi Britanica) , 8 / 687.

ba tarafından konulmuş olduğunu sanırlar. Böylece çocuk körpe yaşında yalan bir inançla beslenmiş olur.[84]Hülasa Noel Baba, kapitalizmin tüketimi körüklemek için ürettiği bir efsanedir.

b-Paskalya Yortusu:

Hz. İsa'nın ölümünden üç gün sonra dirildiğine inanılır. Paskalya bunun bir hatırasıdır. Nisanın 15'inden sonraki Pazar günü başlar ve bir hafta devam eder. İsa'nın çektiği işkence ve eziyetleri dile getiren İncil'den parçalar okunur.

***c-*Meryem Ana Günü:**

Ağustos Ayının 15'ine yakın Pazar Günü yapılır. Kadınlara ve kızlara Meryem ananın İffeti temsili olarak gösterilir.

d-Haç Yortusu:

Eylül'ün 15'inde yapılır. Kudüs'ten İran'a götürülen Haçın geri alınmasıyla ilgili bir yortudur. Haçın Hıristiyanlıkta önemli bir yeri vardır. Çünkü Haça İsa'nın kanı sürüldüğü için kutsaldır ve günahları giderme aletidir. Ona bakıldığında İsa hatırlanır ve aynı hatıra tekrarlanır.

Hıristiyanlıktaki önemli mezhepler:

Hıristiyanlar arasında inanç ve ayinler gibi konulardaki ihtilaflar ilk asırlardan itibaren başlamıştır. Bu çalkantılar, 15.yüzyılda Doğu–Batı kopmasına, 16.yüzyılda reform hareketine ve mezheplerin doğmasına sebep olmuştur. Günümüzde her biri ayrı bir dinmiş gibi görüntü veren bu mezheplerin en önemlileri şunlardır: Katolik, Ortodoks, Protestan ve Monofizit mezhepleridir. Şimdi bunları sırasıyla kısa kısa izah edelim:

1-Katolik Mezhebi:

"Katolik" kelimesi, evrensel anlamına gelir. Hıristiyan dünyasında en fazla mensubu bulunan ve en büyük otoriteye sahip bir mezheptir. Batı Kiliselerinin temsilcisi durumundadır. Bu mezhebin merkezi Roma'daki Vatikan kilisesidir ve bunun başında Papa bulunur. Papa, aynı zamanda ruhanî bir devletin başkanıdır. Papa, yanılmaz kabul edilir. Papadan sonra sırasıyla Kardinaller, Piskoposlar ve Rahipler gelir. Bunlar Ruhban Sınıfını oluştururlar. Katolik Mezhebinde rahipler evlenemezler. Bu mezhebin inancına göre, herkes kilisenin dogmalarını (Nas'larını) itirazsız kabul etmek zorundadırlar. Katolik Doktrinine göre Hz. Meryem, hiç kimseyle temas etmeden hâmile kalmıştır. Bu mezhepte Teslise inanılmaktadır. Mezhep bağlıları, günahlarını papazlara çıkartmak zorundadırlar. Katolik mezhebi mensubu herkes şartsız olarak kilisenin doğmalarını kabul etmek mecburiyetindedir. Haç işaretini soldan sağa doğru yaparlar. Cuma günleri etli ve yağlı yemezler. İbadet Latince yapılır. Vatikan Kilisesini, Hz. İsa'nın vekili kabul edilen ve Havarilerin lideri olan Petrus'un kurduğuna inanılır. Bu nedenle Roma'daki Papalar, onun halifesi kabul edilirler. Merkezi Vatikan olan Katolik kilisesi, kendini bütün Hıristiyan kiliselerinin önderi ve temsilcisi sayar. Hıristiyanlığı dünyaya yayan tek

84 Meydan Larusse, ilgili madde; Prof Dr. Ateş Süleyman, (bir makalesinden naklen).

evrensel kilisenin kendisi olduğunu iddia eder.

2-Ortodoks Mezhebi:

"Ortodoks" kelimesi, doğru görüş ve doğru inanç anlamına gelir. Roma'nın üstünlük iddiasına karşılık Bizans Patriği, kendisinin doğru yolda bulunduğunu ve üstün olduğunu belirtmek için bu adı almıştır. 1054 yılındaki Roma ve İstanbul kiliselerinin ayrılığından sonra Bizans, Ortodoksluğun merkezi olmuştur. Bu mezhebi temsil eden kiliseye Ortodoks Kilisesi denildiği gibi Şark, Yunan ve Rum Kilisesi de denilir. Çünkü bu mezhebe mensup olanların çoğunluğu Rumlar ve Şarklılar (doğulular) dır. Merkezi İstanbul olup başında ise ruhani başkan olarak Patrik bulunmaktadır. Ortodoks dünyasında İstanbul, İskenderiye, Antakya ve Kudüs olmak üzere dört büyük patrik vardır. Çok sayıdaki kilise bu dört patrikliğe bağlıdır. Ancak Monofizit kiliseler gibi özerk ve kısmen özerk kiliseler de vardır. Bu mezhep, A'raf'ı[85] Hz. Meryem'in bir erkekle ilişkide bulunmadan gebe kalışını, Papanın Yanılmazlığını ret eder. Ve yine bu mezhebe göre, papazlar evlenebilir. Ancak Keşişler, Piskoposlar ve patrikler evlenemezler. Boşanma bazı şartlara bağlanmıştır. Haçlarının kolları birbirine eşittir. Sağdan sola doğru haç çıkarırlar. İbadet, her ülkenin kendi dilinde yapılır.Ayinler, günlük, haftalık ve yıllık olarak yapılır. Ekmek- şarap ayini kutsaldır.

3-Protestanlık:

"Protestan**"** kelimesi, başkaldıran, itiraz eden anlamına gelir. Martin Luther (1489–1546) Roma kilisesinin bazı uygulamalarına karşı çıkarak ilk itirazını başlattı. Bu itiraz geniş yankı bularak reformasyon hareketinin başlamasına sebep oldu. Bunun sonucunda çeşitli protestan kiliseler oluştu.

Bu mezhebi temsil eden kiliseye, İncil Kilisesi adı verilir. Çünkü bu mezhep bağlıları, İncil'den başka hiçbir şeye inanmazlar, herkes İncili okuyup anlayabilir. Ve bu, her Hıristiyan'ın hakkıdır. Onu anlamak için, bir kilise adamına ihtiyaç yoktur. Herkes, İncil önünde eşittir ve sorumludur. Protestanlar böylece, İncili sadece kilise mensuplarının anlayabileceği tezine karşı çıkmış oldular.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere Protestanlık Reformist bir mezheptir. Papanın otoritesini reddeder. Tanrıya ulaşabilmek için hiçbir dini otoritenin aracılığına ihtiyaç duymaz. Papazlar evlenebilir. Günah çıkarma olayı genellikle kaldırılmıştır. Ortodoks mezhebinde olduğu gibi Hz. Meryem'in insan ilişkisi olmadan hamile kalışına, azizlere, A'raf'a ve ebedi cezaya inanmazlar. İbadetler, ülkelerin kendi dillerinde yapılır. Kiliselerde resim ve heykellere yer vermezler. Anglikanlar hariç, haç bulundurmaz ve haç çıkarmazlar. Bu mezhep, Almanya'da, Kuzey Avrupa ülkelerinde ve Kuzey Amerika'da yayılmıştır.

4-Monofizit Kiliseler:

"Monofizit", tek tabiat demektir. Hz. İsa'da ilahi ve insani tabiatın birleşerek tek

85 **Âraf:** Cennet ile cehennem arasında olan bir yer.

tabiat olduğunu savunan ve böylece diğer kiliselerden ayrılmış bulunan kiliselerdir. Monofizitler, Doğu Ortodoks Kiliseleri içerisinde gösterilmiş olmalarına rağmen, bağımsız ve özerk kiliselerdir. Bunlar; Ermeni, Süryani, Habeş ve Kıpti Kiliseleridir. Bunların birbirlerinden çok az ayrıldıkları noktalar vardır. Onun için sadece Gregoryen Ermenilerine ait özelliklerden kısaca bahsedeceğiz:

Gregoryen Ermeni Kilisesi milli bir kilisedir. Merkezi Rusya'da olup, bugün Ermenistan'ın başkenti olan Erivan yakınlarındaki Hz.İsa (a.s)'nın indiği yer anlamına gelen ve Hz. İsa tarafından kurulduğuna inanılan **Eçmiyazin'**dedir.

İstanbul ve Kudüs'te de patriklikleri vardır. Papanın üstünlüğünü ve yanılmazlığını kabul etmezler. A'raf'a inanmazlar. Pazar günleri kilisede yaptıkları "**Evharistiya"** âyininde ekmeğe maya, şaraba su katmazlar.[86]

Hayret, şarabı bile susuz içiren bir din, anlamak mümkün değildir.

YEHOVA ŞAHİTLERİ, İNANÇ SİSTEMLERİ VE AMAÇLARI

Yukarıdaki Hıristiyan mezheplerinin dışında Hıristiyanlığın temel inançlarından sapan ve günümüzde önemli bir yer tutan **Yehova Şahitleri** adı altında bir hareket ortaya çıkmıştır. Bu hareketin çıkış nedenlerini, prensiplerini ve bugünkü çalışma metotlarını kısa da olsa tanıtmaya çalışacağız.

Yehova, Yahudilikte Tanrı için kullanılan "Yahve" kelimesinin bozulmuş şeklidir. "Allah'ın Şahitleri" anlamına gelen Yehova Şahitleri, 1931 yılında kendilerine bu ismi vermişlerdir. Kurucusu Charles Tase Russel'dır. Bu kişi, 1852–1916 yılları arasında yaşamış ve ciddi bir dini eğitim görmemiştir. Ancak bir Kitab-ı Mukaddes topluluğu kurarak kendini grubun **pastör'**ü seçtirmiştir. 1879'da da "Siyon'un Tarassut Kulesi" adlı dergiyi çıkarmaya başlamış ve daha sonra da aynı isim altında bir cemiyet kurmuştur. Örgüt merkezi New York'ta olup, on sekiz kişilik bir genel yönetim kurulu ve başkanı tarafından yönetilir.

Bununla beraber C.T. Russel'in sahtekâr ve yalancı bir kimlik taşıdığı, hatta cinsi sapık olduğu bir yazar tarafından dile getirilmiştir. Kendisi hakkındaki bu suçlama nedeniyle ilgili yazarı mahkemeye veren C.T.Russel, mahkemeyi kaybetmiş ve böylece bütün rezillikleri de ortaya çıkmıştır.

Günümüzde "Yehova Şahitleri" dini faaliyetlerini İsrail hariç, bütün dünya ülkelerinde sürdürmektedirler. Yehova Şahitlerinin propaganda amaçlı, kitap, broşür bastırdıkları ve bunları 190 dünya diline çevirdikleri çeşitli kaynaklarda yer alır. Bu gayretleriyle sapık ve batıl inançlarını dini ve milli duyguları zayıf, yetim, öksüz, kimsesiz ve fakir insanlara aşılamaktadırlar.

Türkiye'de bu hareketi ilk başlatan Yunanlı bir karı-koca olmuştur. 1960'da Türkiye'de 311 vaizi, 14 öncüsü ve 10 cemaati bulunduğu halde, kısa zamanda bu rakamlar süratle gelişmiştir. 1974 tarihinde İstanbul'da " Mukaddes Kitap Kursları Derneği" ku-

86 Prof. Dr. Tümer Günay; Doç.Dr. Küçük Abdurrahman, İ.H.L.için Dinler Tarihi:12.

rulmuş ve bu ad altında broşürler, dinsel kitaplar basılarak insanlara dağıtılmaya devam edilmiştir. 1943–1979 yılları arasında dünyanın çeşitli ülkelerine 5600 misyoner göndermişlerdir.1989 istatistiklerine göre de dünyada beş milyonun üstünde Yehova şahidi olduğu saptanmıştır. Bunların iki milyonu vaftiz olmuş ve kendilerini bu işe adamış aktif üyelerdir.[87]

Yehova Şahitlerinin İnanç Sistemleri:

Yehova şahitlerinin inanç sistemlerini şöyle özetleyebiliriz:

a-) Yehova Şahitleri, bazı yönleriyle Hıristiyanlığın yeni bir mezhebi görünümü veren, aslında daha ziyade Yahudiliğe ve Yahudi emellerine bağlı olan; milletin ve devletlerin varlığını, iktisadi, içtimaî, siyasî, hukukî nizamlarını ve hudutlarını tanımayan, Hıristiyanlığın bazı esaslarını keyfi olarak yorumlamakla ortaya çıkmış yeni bir akımdır.

Yehova Şahitleri kendi inançları dışındaki tüm inançları sapık bulurlar. Özellikle Hz. Peygamberi yalancılıkla, Kur'an'ı batıllıkla itham ederler. Buna karşılık İsrail ve Yahudiliği överler. İncili en doğru olarak kendilerinin anladıklarını iddia ederler. Fakat Hıristiyanlık dünyasında sapık bir inanış olarak görülürler.

1-) Hıristiyanlıktaki teslis inancını kabul etmezler."Yehova" diye adlandırdıkları Tanrıya inanırlar.

2-) Cehennemi kabul etmezler. Kısaca ahireti, hesabı, cennet, cehennem ve ruhun varlığını inkâr ederler. Yeryüzünün "cennet" olduğunu kabul ederler. Yehovacı olmayanların bu dünya cennetine giremeyeceklerine inanırlar. Cennetin en güzel yerinin **Mezopotamya** bölgesi olduğunu kabul ederler. Bu bölge ise Kahraman Maraş sınırına kadar uzanır ve Yahudilerin "Arz-ı Mev'ud" dedikleri toprakları kapsar. Bu tasavvurları çizdikleri haritalardan anlaşılmaktadır.

3-) Tenasühü[88]kabul ederler.

4-) Yehova Şahidi olmayanların dirilemeyeceklerine, ölü olarak kalacaklarına inanırlar.

5-) Kendilerini Yehova'nın askeri olduklarını ileri sürerek askerlik yapmayı kabul etmezler.

6-) Bayrağı "put" olarak görürler. Milli Marşı, milli duyguları, milli sınırları kabul etmezler.

7-) Kan verme, serum, aşı gibi şeyleri kendilerine yasak görürler. Çünkü insanın kanı, onun ruhunu ve canını temsil ettiğine ve bundan dolayı başkasına verilemeyeceğine inanırlar.

8-) Yehova Şahidi olamayan herkesi inatçı keçi kabul ederler ve kendilerine karşı

87 Aagard Doç.Johannes; Handbog i verdens religioner, Kobenhavn:1985.

88 **Tenasüh:** Ruhun bir canlıdan başka bir canlıya geçmesidir.

isyan etmiş olarak görürler.

9-) Mabet yerine "Krallık Salonları" tabirini kullanırlar. Kendi Hıristiyan yönlerini gizleyerek kiliseye gitmediklerini söylerler. Müslümanlara sempatik görünmek ve kendi saflarına çekebilmek için "Yehova" yerine "Allah" kelimesini ve diğer İslami tabirleri kullanmayı tercih ederler.

10-) Vaftizin çocuklara değil, yetişkinlere ve tamamen suya batırılmak suretiyle olacağına inanırlar.

11-) Yehova Şahitleri, Hz. İsa'nın ikinci gelişinin gerçekleşmiş olduğuna bunun da 1914 yılında gökte Tanrının Krallığını başlattığına inanırlar. Ve Hz. İsa'nın 144 000 seçkin Yahudi'nin Yehova Şahitleriyle birlikte dünyayı yöneteceğine ve bütün siyasi kuruluşları, devletleri, milletleri kısaca şeytanın güçlerini saf dışı bırakarak yeryüzünde "Tanrının Krallığının Kurulacağı" düşüncesini taşırlar. Ancak hükümetlerin sonunun başladığını ilan ettikleri tarihler daima fiyasko ile sonuçlanmıştır. Nitekim 1914,1918 ve 1925 tarihleri İsa (a.s.)'ın krallığının başladığını ve milletlerin, hükümetlerin sonu olduğunu iddia ettikleri tarihlerdir. Fakat sonuç fiyaskodur.

Yehova Şahitleri ile komünistler arasında sonuç itibariyle belli ölçüde benzerlik vardır. Komünistler dini inkâr ederler. Yehova Şahitleri ise dini saptırarak ruhu ve âhireti inkâr ederler. Böylece insanları birer inkârcı robot haline getirirler.[89]

MİSYONER TEŞKİLATLARI

Misyonerliğin tanımı, kuruluş amacı ve faaliyetleri:

Misyon ve Misyoner kelimeleri Latince "Missio" kelimesinden türemiştir. Bu kelime lügatte görev, yetki ve bir kimseye bir işi yapması için verilen özel vekâlet gibi anlamlara gelir.

"Misyoner" kelimesinin anlamı ise, görevli, yetkili kimse demektir. Dolayısıyla kendisini Hıristiyanlığın yayılmasına adamış, kilisece bu iş için özel görev ve yetki verilmiş tebliğci kimse demektir. Kiliseler, Hıristiyan olmayan ülkelerde Hıristiyanlığı yaymak için bazı teşkilatlar kurmuşlar, kurulan bu teşkilatlara "Misyon", faaliyetlerine de "Misyonerlik" adı verilmiştir.

Esas itibariyle Misyoner teşkilatlarının kurulmasında en büyük etken, İslamiyet olmuştur. Çünkü İslam dini çıkar çıkmaz kısa bir sürede hızla yayılmış ve Avrupa'yı tehdit etmeye başlamıştır. Hıristiyanlarca kutsal sayılan yerler bir bir Müslümanların eline geçmeye başlamış; peşi peşine düzenledikleri Haçlı seferleri de İslam'ın yayılışını önlemeye muktedir olamamıştır. Dolayısıyla bu hareketi önlemenin kılıçla mümkün olamayacağı inancına varılmıştır. Özellikle Müslüman Türklerin Bizans'ın varlığına son vermesi, Hıristiyan dünyasını tamamen telaşa düşürmüştür. Bunun üzerine Kilise teşki-

89 Prof. Dr. Tanyu Hikmet, Yehova Şahitleri.

latları Müslümanlığın gelişmesini önlemeyi ve onu içten yıkmayı, bu arada kan kaybeden Hıristiyanlığa da yeniden dinamizm kazandırmayı planlamış ve bunun için de üst üste kongreler düzenleyerek, çeşitli ülkelerdeki temsilciliklerinden raporlar istemiştir. Hatta bu düşüncelerini daha da sağlam temellere oturtturmak için İslam ülkelerine gönderilmek üzere Arapça'yı iyi bilen papazlar yetiştirilmek üzere okullar açılmıştır. Bir süre sonra bu okullarda yetiştirilen papazlar, İslam ülkelerine gönderilerek emellerine hizmet edecek şekilde faaliyetlerine başlamaları sağlanmıştır.

Bu çalışmalardan biri de Padişah II. Abdulhamid devrinde gerçekleşmiştir. Protestan misyonerlerin merkezi olan Londra'da on yaşına kadar Protestan inanç sistemine göre eğitilen Mr. John adında bir İngiliz çocuğu on yaşında İstanbul'a gönderilmiş ve bir mahalle mektebine sahte İbrahim adıyla kaydettirilerek burada okuması ve hatta hafız olması sağlanmıştır. Bundan sonra da gerekli imtihanları verdirerek kademe kademe yükselmesi temin edilmiş ve Beyazıt medresesine müderris bile olmuştur. Daha sonra İngiliz elçisinin çabasıyla Osmanlı hariciyesine girmiş ve İngiltere ile ilgili bütün belgeler onun elinden geçmiştir.[90]

İmparatorluğun kalbi durumunda olan İstanbul'a nüfuz edebilen misyoner teşkilatının diğer İslam ülkelerinde neler yapabileceğini siz düşünün.

Misyoner teşkilatlarının kurulmasına fırsat ve zemin hazırlayan önemli faktörlerden biri de keşifler olmuştur. Zira keşifler sonucu sömürge hareketleri başlamış ve bu sömürgelerdeki insanlar kilise tarafından Hıristiyanlığı yaymak için bir fırsat toplulukları olarak görülüp tespit edilmiştir.

İngiltere'de 1640'da, İngiliz parlamentosu Hıristiyanlığın yayılması için bir cemiyet kurdurmuştur. Bunu 1662'de Vatikan'da kurulan propaganda bakanlığı takip etmiş, ardından da sırasıyla Almanya, İsviçre, Danimarka, Fransa ve Amerika başı çekmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu devrinde ilk Misyoner faaliyeti, Sivas'ta Ermeniler arasında milli şuuru uyandırmakla işe başlayan Mekhitar'la sahneye çıkmış ve 1830'da Fransızların desteğiyle de Katolik Ermeniler ayrı bir cemaat olarak tanınmıştır. Daha sonra Amerikalı Misyonerler, Protestanlığı yaymışlar ve İngiltere'nin de himayesiyle 1847'de İstanbul'da Protestan Ermeni Kilisesi kurulmuştur. Ve bunları diğerleri takip etmiştir. Kısaca Misyonerler, her yerin özelliklerine göre faaliyetlerini sürdürmeye devam etmişler ve devam etmektedirler. Bu faaliyetleri dün olduğu gibi, bu günde hızından bir şey kaybetmemiştir. Özellikle Amerika'daki 11 Eylül hadisesinden sonra İslam dünyası âdeta kuşatılmıştır. Ülkemizde ise, Avrupa Birliği süreci başlayalı beri Misyoner faaliyetleri aleniyet ve hız kazanmıştır.

Misyoner Teşkilatlarının gayesi ve çalışma metotları:

Gayesi, yeni propaganda metotlarıyla Hıristiyanlığı yaymak, sayılarını çoğaltmak

90 Hadis Ans. K. Sitte Terc. Prof. Dr. İ.Canan, C-6, Sh:342.

ve böylece İslam imanının gücü karşısındaki başarısızlıklarını örterek güç gösterisinde bulunmaktır. Diğer yandan da batı emperyalizminin nüfuz alanlarını genişletmektir.

Misyonerlerin faaliyetlerine temel dayanak teşkil eden İncil'deki şu cümlelerdir: "Şimdi siz gidip bütün milletleri şakirt (öğrenci) edinin, onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla vaftiz eyleyin. Size emrettiğim her şeyi tutmalarını onlara öğretin."[91]

Hâlbuki Hz. İsa (a.s.) aynı İncil'de açıkça kendisinin bütün insanlara değil, sadece Yahudilere gönderildiğini şu İngilizce ifadelerle açıklar: "I have been sent only to the lost sheep of the people of İsrael" yani "Ben yalnız İsrail halkından yolunu kaybetmiş kuzulara (insanlara) gönderildim."[92] Bu ifadeler karşısında Hıristiyanların yayılmacı bir politika izlemeleri Hz. İsa'nın bu öğretileri ile nasıl bağdaşır anlamak imkânsızdır. Aynı İncil'deki bu tenakuzu Hıristiyan Misyonerler nasıl izah ederler merak ediyorum.

Misyoner teşkilatları bu uzun çalışmalar sonucu tecrübe kazanıp, yeni metotlar geliştirmişlerdir. Şimdi bu metotlardan kısaca bahsedelim:

1-) Misyoner teşkilatları önce faaliyet gösterecekleri yeri özenle tespit ederek teşkilatlarını kurarlar. Bu teşkilatlarda o bölgenin şartlarına göre yetiştirilmiş elemanlar görevlendirilir.

2-) Azınlık ailelerin çocuklarını okutmak gerekçesiyle propaganda amaçlı okullar açarlar. Bu okullarda Hıristiyan olmayan ailelerin çocuklarını da çekebilmek için yabancı dile ağırlık verirler. Okula kaydettikleri bu çocukları çeşitli taktiklerle ve derslere soktukları papaz öğretim elemanlarıyla Hıristiyanlaştırmaya çalışırlar. Bu okullarda yetişen en kabiliyetli ve başarılı öğrencilere burs ve iş temin ederek kazanmaya gayret ederler.

3-) Basın yayın organlarından azami derecede yararlanırlar. Özellikle dini yayınları o ülkenin diline tercüme ederek kurdukları dernekler vasıtasıyla ücretsiz dağıtırlar. Bu arada radyo yayınları ve çevirttikleri filmler yoluyla da propagandalarını sürdürürler.

4-) Bazı yerlere maddi karşılık beklemeden turistik geziler düzenleyerek, gerek geziye katılanlara, gerekse gittikleri yerlerdeki insanlara propaganda amaçlı broşürler dağıtırlar ve onları kazanmaya çalışırlar.

5-) Çeşitli yardım kuruluşları kurar veya kurulmuş olanlara girerek, fakir, yoksul kimselere yardım ederler. Böylece bu garip insanların durumunu istismar ederek şefkat ve merhamet görüntüsü altında sempati uyandırmaya, onları çalmaya çalışırlar.

6-) Hıristiyan olmayan ülkelerin insanları arasına ajanlar sokmak suretiyle, onları çeşitli yollarla dini, milli ve manevi değerlerinden soğutarak boşlukta bırakmaya çalışırlar. Böylece her türlü telkine açık hale gelen ve boşlukta kalan bu insanlara tek kurtuluş yolunun Hıristiyanlık olduğunu telkin ederler. Bilhassa İslami gelişmeleri çok iyi takip ederek, bu gelişmeleri önleye bilmek için her türlü tedbire başvururlar.

---

91 Matta: 28/19-20.

92 Matta: 15 /21-28.

7-) Edebi didaktik yollarını ve hitabet ustalıklarını kullanarak mensuplarını şartlandırıp bağımlı hale getirirler ve böylece teşkilattan kopmalarını önlemiş olurlar. Bu arada ilmi gelişmeleri de takip ederek sürekli kendilerini yenilerler.

Misyonerlerin yetiştirilmesinde takip edilen yol:

Bir Misyoner, öncelikle belli bir tahsil düzeyinden geçirilir. Bundan sonra, görev yapacakları yerlerin özelliklerine göre kurslara tabi tutulurlar. Ayrıca kültür düzeylerinin yüksek, hitabetlerinin mükemmel olması ve siyaseti de iyi bilmeleri gerekir. Bunun için, bir Misyonerin yetiştirilmesinde şu hususlara özellikle dikkat edilir:

1-) Misyonerlik için zeki ve çalışkan çocuklar seçilir.

2-)Misyoner, görev yapacağı yerin şartlarına göre yetiştirilip eğitilir.

3-) Misyonere Hıristiyanlık şuuru ve vazife aşkı verilmekle birlikte, propagandaya en elverişli olan doktorluk ve hemşirelik gibi mesleki eğitim de verilir.

4-) Misyonere, sağlanan mali finansmanı en verimli şekilde nasıl kullanacağı öğretilir.

5-) Misyonerlere İlahiyat tahsilinden başka, ayrı bir alanda da tahsil yapmasına imkân hazırlanır.

6-) İslam ülkelerinde vazife yapacak misyonerlere Arapça öğretilir ve İslâmî bilgileri artırılır.[93]

Bir yazarın Misyoner faaliyetleri ile ilgili tespitleri:

Yazarın, konuyla ilgili makalesindeki yazıyı özetle arz ediyorum:

"1993 yılında Alman televizyonunda Arnavutluk'taki misyonerlik faaliyetleriyle ilgili bir program seyretmiştim. Komünist sistem çökünce kimsesiz çocuklar iyice kimsesiz kalmıştı. Bunu fırsat bilen Amerikan orijinli (kaynaklı) protestan gruplar yetimhanelerdeki bu çocuklara el atıp çikolata dağıtarak ve gitarla neşeli şarkılar söyleyerek onlarla hoşça vakit geçirirlermiş. Alman televizyonu bu tür faaliyetleri serbestçe kameraya alabilmiş, fakat vaaz, nasihat ve telkinlere sıra gelince, televizyoncular (ve basın mensupları) kibarca dışarıya davet edilerek kayda alınmasına müsaade edilmemiş. Neyse ki televizyoncular içeride beyin yıkama işlemine tabi tutulan çocuklardan bazıları ile dışarıda konuşma imkânı bulmuşlar. Bu çocuklardan birisi de 8–10 yaşlarında Mustafa adında bir Müslüman aile çocuğudur. Mustafa'nın ağzından dökülen şu sözler, kameraya alınmasına izin verilen o "iç açıcı" görüntünün hizmet ettiği karanlık emelleri bütün dehşetiyle açığa çıkarıyordu**:**"**Muhammed bir yalancıdır**.**Hıra mağarasında Cebrail'le konuştuğunu söylüyor ama şahit gösteremiyor**.

Hâlbuki İsa Mesih'in bütün mucizelerinin şahitleri var. **Müslümanlar şeytanın ordusudur ve biz bu orduyu mutlaka yeneceğiz**."

Alman televizyonundaki program, fanatik Amerikalı misyonerlerin Arnavutluk'u

93 Prof. Dr. Tümer Günay, Doç.Dr. Küçük Abdurrahman, İ.H.L.için Dinler Tarihi-12. Sh:139-143.

bir felakete sürüklediklerini uyarısı ile bitiyordu. Arnavutluk'taki faaliyetlerine 1990 yılında başlayan Protestan misyonerler, o zamanlar ülkede sadece beş Protestan tespit edebildiklerini, 1999 yılına gelindiğinde ise Protestan Arnavut sayısının sekiz bini bulduğunu gururla bildiriyorlar. Bilhassa Amerika'da ikiz kulelerin vurulduğu tarih olan 11 Eylül 2001 den sonra misyonerlik faaliyetlerinin bütün dünyada ivme kazandığını hesaba katarsak, Arnavutluk'taki Protestan cemaatinin 30–40 bin kişiye ulaştığını tahmin ediyorum.

Protestan misyonerler öteden beri çok hızlı çalışırlar. Mesela Kore'de ilk örgütlü faaliyetleri 1866 yılında başlamış, ilk kiliselerini 1884'te kurmuşlar ve yüz yıl sonra, kiliselerinin sayısı 30 bine ulaşmıştır. Bu gün yaklaşık 48 milyonluk Güney Kore nüfusunun % 20'si Protestan, % 8'i de Katolik'tir.

Nijerya'da da durum aynıdır. Hıristiyanlığın özellikle Protestanlığın 19. ve 20. Yüzyılda misyoner çalışmaları sonucunda 130 milyonluk nüfusunun %26'sı Protestan, %12'si de Katolik olmuştur. Misyoner faaliyetleri aksamadan devam ediyor. Çünkü Misyonerlik çalışmaları dini tebliğ için değil, Batı emperyalizminin askeri, siyasi ve iktisadi emellerine hizmeti amaçlayan operasyonlardır. Eğer böyle olmasaydı, Protestan misyonerler yerli Afrika kiliselerine mensup Etiyopyalılar ve Nijeryalılar, Ortodoks Ruslar ve Gregoryen Ermeniler arasında niçin faaliyet göstersinler? "Ruhumu nasıl kurtarırım?" diye sorduğunuzda, "İsa Mesih'in Rabliğini kabul et. Onu Tanrı'nın oğlu olarak tanı, yeter" diyorlardı. Ermenilerin itikadı zaten böyle olduğu halde niye Gregoryenliği bırakıp Protestan olmaları isteniyor? Protestan Ermeni kilisesi nereden çıktı? Herhalde Gregoryen kilisesinin emperyalist emelleri gerçekleştirmeye yeteri kadar elverişli olmadığı tespitinden çıktı. Bütün Asya ve Afrika'da hükümran olmak isteyen Batılılar, bu toprakların kiliselerine bile tahammül edemiyorlar. Kendi cinslerinden olmayan Hıristiyanlara bile nefret duyan Batılı misyonerlerin Müslümanlara olan kinini varın siz hesap edin."

ABD eski başkanı George W. Bush'a yakınlığı ile bilinen ve Bush'un başkanlığı devraldığı törendeki dini merasimi yöneten ünlü evanjelist rahip Franklin Graham, Kasım 2001'de NBC'de şunları söylüyordu:

"İslam'ın tanrısı bizim tanrımızla aynı değil, O, Hıristiyan veya Yahudi-Hıristiyan itikadındaki tanrının oğlu değil, başka bir tanrı ve ben onun (İslam'ın) çok şerli, şeytani bir din olduğu kanaatindeyim. Kur'an'ı ve Kur'an sürelerini okuduğunuzda, Müslüman olmayanların öldürülmesinin istendiğini görürsünüz."

Emperyalist Hıristiyan güçlerin her işgal ettikleri yerlerde oluk oluk insan kanı akıttıklarını görmezden gelen papaz efendi, Kur'an'ın bu konudaki ayetlerini herhalde hiç okumamış veya okuduğu halde emperyalist düşünceye uygun düşmediği için görmezden gelmiştir. İşte bu ayetlerden birisi: " Kim, bir cana kıymamış, ya da yeryüzünde bozgunculuk yapmamış olan bir canı öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibidir.

Kim de bir insanın hayatını kurtarıp yaşatırsa, bütün insanları yaşatmış gibi olur."[94]

Graham'ın bu hezeyanlarına diğer Protestan liderler de koro halinde katılırlar. Bunlardan biri de Benny Hinn'dir. Benny Hinn Dallas'ta yaptığı bir konuşmada: "Biz Tanrı'nın safındayız. Bu, Yahudilerle Araplar arasında bir savaş değil, Tanrı ile Şeytan arasında bir savaştır" diyerek İslamiyet'e olan kinini kusmuştur. Dallas'ın önde gelen rahiplerinden bir grup da : "Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki çizgi, Tanrı ve şeytanı ayıran çizgidir" ifadesini kullanarak Hinn'e destek vermişlerdir.[95]

Böyle bir gözü dönmüş fanatikler güruhunun birçok İslam ülkesinde yardım faaliyetleri yürütmesi dikkat çekicidir. Protestan fundamentalistlerin bir numaralı lideri Franklin graham'a bağlı "**Samaritan's Purse**" adlı yardım kuruluşu Afganistan, Sudan, Irak, Bosna ve Türkiye'de faaliyetlerini sürdürmektedir. Neden acaba? Müslümanlara karşı amansız bir kin beslediğini gizlemeyen bu adam, Müslümanlara ne diye yardım ediyor? Cevabı gayet açık: "Hıristiyan olup, Batı emperyalizmine ve onun bir alt kolu olan Siyonizm'e hizmet etsinler diye. Sözde bu yardım kuruluşunda karınları doyurulan Müslümanların hemen oracıkta veya en yakın apartman kilisesinde kurtuluşa davet edildiklerinden hiç şüphe yok. Arnavutluk'ta olduğu gibi Türkiye'de de misyonerlik faaliyetleri daha ziyade fundamentalist Protestan hüviyetli olduğuna göre, biz de felaketin eşiğindeyiz demektir."[96]

Esefle belirtelim ki, Misyonerlerin bu faaliyetlerine karşın ülkemizde bazı çevreler, İslam'ı irtica kaynağı gibi gösterip, kendi çocuklarımızı dinî eğitimden mahrum bırakmanın gayreti içindedirler.

İslam'a yönelen bu olumsuz gayretlerden birisi de basın yoluyla yapılmaktadır. Özellikle de görsel basın dediğimiz televizyon kanallarında araştırmacı yazar veya akademisyen kılıklı nasipsiz bazı kimselere ekranlarda boy göstertilerek din adına yalan yanlış ahkâm kesmelerine fırsat verilmektedir. Böylece milletin temiz inançları bulandırılarak İslam karşıtı güçlerin ekmeğine yağ sürülmekte ve bilhassa misyonerlerin emellerine hizmet edilmektedir.

Bu bozuk zihniyetli insanların halkımız üzerinde tahribat yapmasına fırsat vermemek için, Diyanet İşleri Başkanlığımızın yirmi dört saat boyunca bütün kanalları izleyen ve zihinleri bulandırıcı bu tür yalan yanlış beyanlara anında cevap veren kendi bünyesi içerisinde dini bir birim oluşturmasını bir vatandaş olarak öneriyor ve bekliyorum. Böyle bir birim oluşturulduğu takdirde, reyting uğruna ne televizyon ekranları rast gele insanları din fetvacısı olarak ekranlarına çıkarma cesaretini kendilerinde bulabilecekler ve ne de bu çeşit şaklabanlar ekranlara çıkmaya cüret edebileceklerdir. Bu

---

94 Maide 5/32.

95 2010 yının 11 Eylül günü ABD'nin Filadelfiya eyaletinde bir kilise papazının ve cemaatinin Kur'an'ı Kerim'i yakma günü ilan etmesi de ayrı bir hezeyandır.

96 Albayrak Hakan, Milli Gzt: 12 / 07 /2005.

sayede halkımız dinini gerçek kaynağından öğrenme fırsatı bulacaktır.

Müslüman olan bir papazın itirafları:

Anselmo Turmeda adında bir İspanyol papazı iken, Müslüman olarak Abdullah adını alan papazın İslamiyet'i seçiş nedenini açıklayan yazısını özet olarak arz ediyorum:

"Bilmiş olunuz ki, ben Mayorka'lıyım. Ailemin tek çocuğuyum. Altı yaşıma girince babam beni bir papaz muallime teslim etti. Bu papazdan İncil'i okuyarak iki yıl içinde yarısından fazlasını ezberledim. Bundan sonra da, iki sene kadar İncil lügatlerini ve mantık ilmini öğrenmek için çalıştım. Sonra Hıristiyanlar arasında ilim merkezi sayılan "**Larde**" şehrine gittim. Burada altı sene kadar tıp ve astronomi okudum. Ayrıca dört sene İncil ve lügatlerini okuttum. Daha sonra, **Nebuniye**'de bulunan, Hıristiyanlarca meşhur olan ve büyük değer verilen, zamanın en üst düzey devlet adamları tarafından hediyelerle taltif edilen **Nikola Martel** ismindeki ihtiyar bir papazın kilisesine giderek orada yerleştim. İlim ve dindarlık yönünden yüksek bir mertebeye sahip olan bu zattan Hıristiyan dininin usul ve hükümlerini on yıl okudum. Kendisine çok yakın olup, hayatımı hizmetine vakfettim. O da beni herkese en yakın talebesi olarak her fırsatta takdim etti.

Bir gün hastalandığı için derse gelemedi. Derse gelenler dershanede kendi aralarında bir takım meselelerin müzakeresine başladılar. Konu sonunda dönüp dolaşıp Cenab-ı Hakk'ın Hz. İsa'ya bildirmiş olduğu: "**Senden sonra bir Peygamber gelir**, **ism-i şerifi Paraklit'dir**." mealindeki ilâhî hükme dayandı. Bu konuda hazır olanlar arasında uzun münakaşalar oldu. Fakat sorun halledilemeden dağılındı. Ben de kalkıp üstadın evine gittim. Üstat: "Bu gün aranızda neler konuştunuz?" diye sordu. Ben de: "Paraklit" ismi üzerinde tartışıldığını ve verilen cevapların neler olduğunu söyledim. O da: Bu mevzuda hiç kimsenin doğruyu bulamadığını, bu yüce ismi ancak ilimde otorite olanların bilebileceğini açıkladı. Bu cevap üzerine üstadın ayaklarına kapanarak bu yüce ismi söylemesini rica ettim. Benim bu samimi iştiyakım karşısında ağlamaya başladı ve dedi ki: "Oğlum, bu mübarek ismi bilmekte sayısız faydalar vardır. Fakat korkarım ki, saklamaz da söylersen Hıristiyanlar seni o anda ortadan kaldırırlar." Ben de dedim ki: "Üstadım, Allah, İncil ve Mesih hakkı için bana söyleyeceğiniz sırların hiç birini asla ifşa etmeyeceğim." Bu teminatım karşısında dedi ki: "Oğlum, bil ki: Paraklit ismi, Müslümanların Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in mübarek ismidir. Kendisine, Danyal Aleyhisselam'ın[97]lisanı üzere mezkür olan dördüncü kitap ki, Kur'an nazil olmuştur."

---

97 **Danyal Aleyhisselam:** İsrail Peygamberlerinden ve Davud (a.s.)'ın neslinden olup, Üzeyir (a.s.) ile aynı asırda yaşamıştır. İsa (a.s.)'dan 606 sene önce Buhtannasar tarafından esir edilen İsrailoğullarıyla birlikte çocuk olmasına rağmen Babil'e getirilmiş ve hükümdarın sarayında büyütülmüştür. Hükümdarın resmine secde etmediği için de parçalatılmak üzere arslanlara atılmış, fakat Allah'ın yardımı ile aslanların elinden sağ-salim kurtulmuştur. Birçok devlet adamı ve hükümdar mucizelerine şahit olmuştur. Dolayısıyla kendisine derin saygı

Bu kitabın Hz. Peygambere nazil olacağını ve dininin Hak din, milletinin de İncil'de adı geçen hak millet olduğunu Danyal (a.s.) haber vermiştir. Üstadın bu açıklaması üzerine: "Hıristiyanlık hakkındaki düşünceniz nedir?" diye sordum. Dedi ki: "Oğlum, eğer Hıristiyanlar, İsa (a.s.)'nın dini üzere olsalar hak dinin mensubu olmuş olurlardı. Çünkü İsa'nın ve bütün Peygamberlerin dinleri Allah'ın dinidir." Dedim ki: "Öyleyse bu işten kurtuluş nasıl olur?" Cevap olarak: "Müslüman olmakla, evet Müslüman olan dünya ve âhirette necat bulur (kurtulur)"dedi. Bu söz üzerine: "Efendim, akıllı ve erdemli olan kişi, kendisi için en faziletli ve en hayırlı şey ne ise onu seçer. Siz İslam Dininin fazilet ve yüksek değerini bildiğiniz halde niçin Müslüman olmadınız, ne gibi engel vardı?" diye sordum. Dedi ki: "Oğlum belki bu bir mazeret değil ama Allah Teâlâ İslamiyet'in faziletini ve İslam Peygamberinin şerefini, bana küçük yaşta değil, ihtiyarladıktan sonra nasip etti. Eğer senin yaşında iken Hak Teâlâ Hazretleri bana hidayet buyurmuş olsaydı, her şeyi terk ederek Hak Dine alenen girerdim. Şayet bu ihtiyar halimde benim İslamiyet'e azıcık da olsa meylettiğimi Hıristiyanlar hissetseler beni yaşatmazlar. Doksan yaşından sonra nereye sığınırım?" Son olarak kendisine dedim ki: "Efendim, eğer ben İslam diyarına gidecek ve İslam Dinine girecek olursam bana yardım ve delalet eder misiniz?" diye sordum. O da: "Şayet aklın varsa ve kurtuluşa ermek istiyorsan hiç durma, git. Dünya ve âhiret saadeti senindir." dedi. Bu cevap üzerine ben de hemen yol hazırlığımı yaptım ve Tunus'a giderek Müslüman oldum.[98]

MÜSLÜMANLIK

DİNİN ADI	PEYGAMBERİ	KİTABI	MABEDİ	DİN ADAMI
İslamiyet	Hz.Muhammed	Kur'an	Cami-Mescit	İmam-Hoca

Silm kökünden gelen "İslam", kelime olarak barış, teslim olma, İtaat etme ve boyun eğme gibi anlamlara gelir.

Terim olarak ise, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in haber verdiği şeyleri kabul ve onlara bütün varlığı ile inanıp teslim olma demektir. Dolayısıyla İslam, kalben teslim olmakla beraber, zahiren Allah Teâlâ Hazretleri'nin ve O'nun sevgili Peygamberinin emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmaktır. Bu manada her mümin, Müslüman; her Müslim de mümindir. İman ruh, İslam ise onun bedenidir. İslamsız iman, imansız İslam olmaz. Ancak iman ile İslam arasında lügat bakımından fark vardır. İman daha hususi; İslam ise daha umumidir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, iman, dil ile ikrar, kalp ile tasdiktir; İslam

gösterip ikramlarda bulunmuşlardır. Rüya tabiri konusunda çok ileri gittiği için, rüya tabircilerinin piri sayılmıştır.

98 Abdullah Tercüman, miladi 1420 yılında "Hıristiyanlığa reddiye" adlı bir kitap yazmış ve özet olarak tecümesinden aktardığımız yukarıdaki itiraflarını bu eserinin 26-38. sayfalarında anlatmıştır. Adı geçen eser, tercüme edilerek 1970 yılında Bedir yayınevi tarafından basılmıştır. Kitabın orijinal adı, "Tuhfetü'l-Erib Fi'r-Reddi ala Ehli's-Salib"dir.

ise teslimiyettir. Fakat her teslimiyet, tasdik değildir. Mesela kişi, sözü ve fiiliyle teslimiyet gösterdiği halde, kalbiyle teslim olmamış (tasdik etmemiş) olabilir. Nitekim ayet-i kerimede Allah Teâlâ :"İnsanlardan bazıları da vardır ki, inanmadıkları halde Allah'a ve âhiret gününe inandık derler"[99] buyrulur. Bununla beraber kalben inanmadığı halde, diliyle inandığını söyleyen kişi, kalbindeki inanç ve ikrarı bilinmediği için dini bakımdan dünyada mümin ile müslim aynı hükümlere tabi tutulurlar. Öldüğü zaman İslâmî kurallara göre yıkanır, cenaze namazı kılınır, Müslüman mezarlığına defnedilir ve Müslümanlara da varis olur. Fakat Allah katındaki yerini ancak yaratıcısı tayin eder. Elbette kişinin iç dünyasını biz bilemeyiz. Bunun için de İslamiyet zahire göre hareket eder. Kur'an-ı Kerim'de bu gibi kişiler hakkında münafık tabiri kullanılır. Münafıklar ise âhirette kâfir olarak işlem görürler.

İslam dini, Yahudilik ve Hıristiyanlıkta olduğu gibi her hangi bir değişikliğe uğramamış; Allah'tan geldiği gibi günümüze kadar korunmuş ve kıyamete kadar da korunacaktır. Çünkü Yüce Mevla, Kur'an-ı Kerim'inde bu Yüce Kelâmını sonsuza kadar muhafaza edeceğini vaat etmiştir. İslamiyet, bütün hak Peygamberleri ve onların getirdiği hak kitapları değişikliğe uğramamış ilk şekliyle kabul eder. Bugünkü bozulmuş hallerini kabul etmez.

İslamiyet, diğer dinlerde olduğu gibi sadece bir kavme veya bir topluluğa gelmemiş, tüm insanlığa gönderilmiştir. Hükümleri evrenseldir ve kıyamete kadar bakidir. Çünkü en son ve en gelişmiş dindir. Din ve Peygamberlik kapısı, İslamiyet ve Hz.Muhammed ile kapanmıştır. Başka din ve başka Peygamber gelmeyecektir. İslamiyet, insanlığın son kurtuluş reçetesidir.

İslam Dini, insanlara dünya ve âhirete ait hayrın, mutluluğun hepsini getirmiştir. Yani Allah'tan başkasına duyulacak ihtiyaçları tümüyle karşılamıştır. Bu yüce din ve onun kutsal kitabı, şirk ve küfür bataklığına düşen insanlığı düştüğü bataklıktan çıkarıp ayağa kaldıran, insanlık âlemine kaybolmuş şerefini iade eden son kitap ve son dindir. Ve bu dinin yüce tebliğcisi Hz. Muhammed (s.a.v.) de diğer Peygamberlerden ayrıcalıklı olarak Allah Teâlâ'nın özel lütuflarına mazhar olmuş bir Peygamberdir. Nitekim sevgili Peygamberimiz buyururlar ki: "Ben, Allah'ın hususi olarak bana ikram ettiği şu altı yetenekle diğer Peygamberlere üstün kılındım:

1-Az söz ile çok mana ifade ederim.

2-Bana verilen ilahi destekle düşmanlarımın kalbine korku salarım.

3-Savaş alanında elde edilen ganimetler bana helal kılınmıştır.

4-Bütün yeryüzü ibadet için bana ve ümmetime mescit kılınmıştır.

5-Tüm insanların ve cinlerin peygamberiyim.

---

99 Bakara: 2 / 8.

6-Son Peygamber olarak gönderildim.[100]

Aslında İslamiyet'in son din olarak gönderilmiş olması, kendisinden önce gelen diğer dinlerden farklı ve üstün oluşunun bir kanıtıdır. Çünkü İslamiyet, evvelki dinlerin ilahi hükümlerini içinde barındırdığı gibi, ins ve cinnin kıyamete kadar ihtiyaç duyacağı bütün vahiy prensiplerini de yüce kitabı Kur'an-ı Kerim'inde bildirmiştir. O kitap ki, ezelden ebede bir kurtuluş ve şifa reçetesidir.

Müslümanlık ile Yahudilik arasındaki önemli farklar:

Bu önemli farklardan bazılarını şöyle özetleyebiliriz:

1-)Yahudiler Allah'ın birliğine inanmakla birlikte, İnandıkları Allah, sadece kendilerinin Allah'ıdır. Yani millî bir ilahtır. Müslümanların inandığı Allah ise, bütün kâinatın yaratıcısıdır. O'nun sınırsız şefkati ve merhameti bütün varlık âlemini kuşatır. O, sadece belli bir kavmin değil, her yarattığının Allah'ıdır. Kur'an-ı Kerim'in Fatiha Süresindeki ilk ayet, bu gerçeği şöyle anlatır: "Âlemlerin Rabbi (terbiye edip yetiştiricisi) Allah'a hamdolsun."

2-)Yahudiler kendilerini seçilmiş en üstün ırk olarak kabul ederler. Hâlbuki İslamiyet, insanlar arasında böyle bir ayrımı asla kabul etmez. Allah katındaki üstünlüğün ancak takvada olduğunu yani Allah'ın emirlerine en fazla riayet eden ve yasaklarından en çok sakınanlarda olduğunu söyler. Nitekim Kur'an- Kerim de: "Ey insanlar! Şüphe yok ki biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık. Allah katında en şerefliniz, ona karşı en fazla saygı duyanınızdır"[101] buyrulur.

Sevgili Peygamber Efendimiz de: "İnsanlar bir dokuma tezgâhının tarağındaki dişler gibi birbirine eşittir. Beyazın siyaha, Arab'ın Arap olmayana üstünlüğü yoktur"[102] buyurmuşlardır.

3-) Yahudiler dinlerinde de ırkçı davranarak, dinlerinin sadece Yahudi ırkından gelenlere ait olduğuna inanırlar. İslamiyet ve onun yüce Peygamberi ise bütün cin ve insanlara gönderilmiştir. Nitekim Allah (c.c) kâinatın efendisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e hitaben: "(Ey Muhammed) biz seni ancak âlemlere rahmet (elçisi) olarak gönderdik"[103] buyurur.

4-) Yahudilere göre, son Peygamber olarak Mesih adında kurtarıcı bir Peygamber gelecek ve Yahudileri dünyaya hâkim kılacaktır. Kur'an-ı Kerim ise Yahudilerin bu saplantılarına şu ayet-i kerime ile cevap vererek son Peygamberin Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğunu ve ondan sonra başka bir Peygamberin gelmeyeceğini şu ifadelerle ilan eder:

---

100 Tac terc. C-1, Sh: 225.
101 Hucurat: 49/ 13.
102 Buhari, mezalim, bab: 5.
103 Enbiya:21/ 107.

"Fakat Muhammed, Allah'ın Resulü ve Peygamberlerin sonuncusudur."[104]

5-) Yukarıda da belirtildiği gibi, Yahudilerin elinde bulunan Tevrat orijinal nüsha değil, tahrif edilmiş Tevrat'tır. Tek nüsha olan kutsal kitap, Hz. Musa'nın direktifiyle muhafaza edilmek üzere Ahit sandığına konulduğu halde çeşitli düşman saldırıları sonucu kutsal kitabın bulunduğu sandık defalarca düşmanların eline geçmiş ve tahrip edilmiştir. Ayrıca Yahudiler yedi defa dinden dönerek putlara tapmışlar ve Tevrat'ı unutmuşlardır. Böylece Hz. Musa'ya verilen levhalar ortadan kaybolmuştur. Rivayete göre, Babil esaretinde iyi bir yazıcı olan Ezra (Üzeyir Aleyhisselam), şifahi bilgileri ve elde edebildiği bölük pörçük yazılı bazı rivayetleri bir araya toplayıp kutsal kitabı ortaya çıkarmıştır. Bu hizmetinden dolayı da İsrailoğullarının takdirini kazanmış ve zamanla kendisini Allah'ın oğlu saymışlardır.

Kur'an-ı Kerim ise hiçbir değişikliğe uğramamış ve Yahudilerin bu yanlış inanışlarını da şu ifadelerle reddetmiştir: "Yahudiler; "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar da : "Mesih Allah'ın oğludur"dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözleridir. (sözlerini önceden) inkâr etmiş (olan Müşrik) lerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin, nasıl da (hak'tan batıla) çevriliyorlar." [105]

Daha önce belirtildiği gibi bugün elde bulunan Tevrat nüshalarındaki çelişkiler de Kutsal kitabın tahrif edildiğinin en belirgin kanıtıdır.

Müslümanlık ile Hıristiyanlık arasındaki önemli farklar:

Müslümanlık ile Hıristiyanlık arasındaki önemli farkları şöyle özetleyebiliriz:

1-) Hıristiyanlıkta Teslis (Allah'ı üçleme) inancı vardır. Hâlbuki İslamiyet'in en çok önem verdiği husus, Tevhit (Allah'ın birliği) inancıdır. Hıristiyanlıktaki Teslis inancının yanlışlığını Kur'an-ı Kerim'deki İhlâs Süresi şöyle açıklar: "De ki: O Allah birdir. Allah Samed'dir (her şey varlığını ve bekasını O'na borçludur. Her şey O'na muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir. Her şeyin başvuracağı, yardım dileyeceği tek varlık O'dur.) Kendisi doğurmamıştır. Ve (başkası tarafından) doğurulmamıştır. Hiçbir şey O'nun dengi olmamıştır."

2-) Hıristiyanlıkta kutsal sayılan din adamı sınıfı vardır. Ayrıca insan fıtratına aykırı olduğu halde Katolik din adamları evlenemezler. İslamiyet'te ise özel bir din adamı sınıfı yoktur. Kendisi namaz kılacak kadar dini bilgisi olan her kes cemaatin önüne geçerek namaz kıldırabilir. Müslüman din adamı fıtratın gereği olarak evlenebilir ve hatta bazı şartlarda evlenmesi farz olur.

3-) Hıristiyanlar ibadetlerini kilise dışında ve papaz olmadan yapamazlar. İslamiyet'te ise bütün yeryüzü mescit hükmündedir ve bir din adamına ihtiyaç duyulmadan temiz olan her yerde tek başına da cemaat olarak da ibadet yapılabilir.

---

104 Ahzab: 33 /40.

105 Tevbe: 9 /30.

4-) Hıristiyanlıkta din adamları günah çıkarma yetkisine sahiptirler. İslam Dini ise bu saçmalığı reddeder. Günahları ancak Allah'ın bağışlayabileceğini, ceza ve af yetkisinin yalnız Allah'a ait olduğunu kabul eder.

5-) Hıristiyanlık inancına göre, insanlar günahkâr olarak doğarlar. Ancak papaz vaftiz yaptıktan sonra bu günahlarından temizlenirler. İslam Dini ise papazlara tanınan bu yetki mantıksızlığını reddeder ve herkesin günahsız olarak doğduğunu Yüce Peygamberinin ağzından şöyle açıklar: "Her doğan çocuk Müslüman olarak doğar."[106]

6-) Hıristiyanlıkta papanın aforoz yetkisi vardır, işine gelmeyen insanları aforoz edip dinden uzaklaştırabilir. Hâlbuki İslamiyet'te bir kimse kendi hür iradesi ile istediği dini seçme yetkisine sahiptir. Nitekim Yüce Kur'an: "Dinde zorlama yoktur"[107] buyurur.

7-) Yahudilikte olduğu gibi, Hıristiyanlıkta da kutsal kitap İncil değişikliklere uğramıştır. Daha önceki konularda da açıklandığı üzere, elde bulunan mevcut İncillerin bir birini tutmayan çelişkilerle dolu olduğu bilinen bir gerçektir. İslam'ın kutsal kitabı Kur'an ise, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indiği şekliyle bu güne kadar hiçbir değişikliğe uğramadan korunmuş ve kıyamete kadar da korunacaktır. Çünkü son hak kitaptır. Bu nedenle Allah Teâlâ onun korunmasını bizzat üstlenmiş ve: "Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız."[108]buyurmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

AKAİD BİLGİSİ (İMAN) BAHSİ

Soru: Akaid ne demektir?

Cevap: Akaid kelimesi 'akd' kökünden türetilmiş olan 'akide' kelimesinin çoğuludur. Akide sözlükte, gönülden bağlanılan ve samimiyetle inanılan şey demektir. Dini litaratürde ise, inanılması zorunlu olan ilkelere inanmaktır. O halde akaid, İslam dininin temel kural ve hükümlerini oluşturan iman esaslarından bahseden bir ilim dalıdır.

İslam akaidinin temel kurallarını oluşturan esaslar, hiçbir tereddüde meydan vermeyecek şekilde Kur'an ayetlerinde ve mütevatir hadis-i şeriflerde açıklanmıştır. Bu iman esasları, "Âmentü" duasında toplu halde: "Allah'ın varlığına ve birliğine, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine, Ahiret gününe, Kaza ve Kadere inandım." şeklinde zikredilir. Bu esaslar, pek çok ayet ve mütevatir hadislerde ayrıntılı bir şekilde yer aldığı için akaid ilminin temel kaynağını Kur'an ve hadis oluşturur. Bu nedenle de İslam Akaidinin temel prensipleri kesin delillere dayanır. Zaman, mekân, şahıs ve toplumlara göre değişmez, hükümleri bütünlük arz eder, bölünemezler. Kısaca, iman esaslarının bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamak asla düşünülemez. Aksi, din-

106 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-7, Sh, 33; Rum Süresi 30/30 ;Müslim, K.el-Kader.
107 Bakara:2 / 256.
108 Hicr: 15 / 9.

den çıkmak olur ve küfürdür. Nitekim ayet-i kerime'de imanın bütünlük arz ettiği, dolayısıyla Kur'an'ın bildirdiklerinin tümüne eksiksiz inanmanın şart olduğu şu ifadelerle açıklanır: "Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası dünya hayatında rüsvaylık (rezil olmak); kıyamet gününde ise en şiddetli azaba itilmektir. Allah sizin yapmakta olduklarınızdan asla gafil değildir."[109]

Soru: İmanın sözlük ve dini anlamları nedir?

Cevap:Sözlük anlamı inanmak, tasdik etmek ve güven içinde olmak demektir. Dini anlamı ise, Allah'a ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hak Peygamber olduğuna ve aynı zamanda Allah'tan getirdiği bütün hükümlere kalp ile inanıp dil ile söylemektir.

Hak Teala imanın temel ilkelerini aşağıdaki ayetlerde şöyle açıklar:

• "Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, mü'

minler deiman ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine iman ettiler..."[110]

• "Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman eder-

ler,âhiret gününe de kesinkes inanırlar." [111]

• "İyilik,yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyi-

lik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a ahiret gününe, meleklere, kitaplara, Peygamberlere inanır. (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namazı kılar, zekâtı verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakîler ancak onlardır." [112]

• "Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine ve Peygamberine indir-

diği kitab'a vedaha önce indirdiği kitaba iman (da sebat) ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, Peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam manasıyla sapıtmıştır."[113]

Bu konu hakkında Hz. Ömer (r.a.)'ın naklettiği şu hadis-i şerif de önemlidir. Bir gün Cebrail (a.s.), dini öğretmek üzere Peygamber Efendimize gelerek peş peşe:" İslam, iman, ihsan nedir, kıyamet nezaman kopacaktır ve alametleri nelerdir?" diye sual sorduğunda, Allah Resulü her birine şöyle cevap verir:

"**İslam**, Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna, şahadet etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucunu tutman, gücün

109 Bakara: 2 / 85.
110 Bakara: 2 / 285.
111 Bakara: 2 / 4.
112 Bakara: 2 / 177.
113 Nisa: 4 / 136.

yeterse Beytullah'ı haccetmendir.

İman, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, âhiret gününe (kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine) inanmandır.

İhsan, Allah'ı sanki gözlerinle görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Zira sen onu görmezsen de O, seni görüyor.

Kıyamet, (onun) nezaman kopacağı konusunda, sorulan sorandan daha bilgili değildir. [114]

Kıyametin alâmetleri, köle kadınların efendilerini doğurmaları, yalın ayak, üstü çıplak, fakir davar çobanlarının yüksek bina yapmada yarışmalarıdır. "[115]

Peygamberimiz (s.a.v.)'in verdiği bu cevaplar üzerine Cibril-i Emin, kendisini tasdik ettikten sonra yanından ayrılır.

İman edenin mükâfatı cennet, etmeyenin cezası da cehennemdir. Ayet-i Kerime'de Cenab-ı Hak Peygamberimize hitaben: "İman edenlere ve sâlih ameller işleyenlere, kendilerine altlarından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele"[116] buyurur.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de aşağıdaki hadis-i şeriflerinde:

a) "Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, iman edip de, sonra doğru yoldan sapmayan her kul, mutlaka cennete girecektir..."[117]

b) "Sizden biri kalbiyle ve diliyle Müslüman olursa, yaptığı her bir hayıra en az on misline kadar sevap yazılır. İşlediği her bir günah da yalnız misliyle yazılır. Bu hal, Allah'a kavuşuncaya kadar devam eder"[118]buyurur.

İMAN ESASLARI:

İmanın şartları "**Âmentü duası**" diye bilinen şu duada toplanmıştır:

آمَنْتُ بِاللَّهِ وَمَلَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَىٰ وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ اِلاَّ اللهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ*[119]

Manası :

1-Allah'ın varlığına ve birliğine,

2-Meleklerine,

---

114 Buhari, Kitabul iman, Sh: 34, Bab, 38, Hadis No: 50.

115 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C-1, Sh: 49-50.

116 Bakara: 2 / 25.

117 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C, 17, Sh:634.

118 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte, C-1, Sh:33.

119 **Âmentü duasının okunuşu:** "Âmentü billahi ve melâiketihi ve kütübihi ve rusülihi ve'l-yevmi'l-âhiri ve bi'l-kaderi hayrihi ve şerrihi minallahi Teâlâ ve'l ba'sü ba'de'l mevti hakkun eşhedü en Lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammed'en Abdühü ve Resulüh".

3-Kitaplarına,

4-Peygamberlerine,

5-Âhiret gününe,

6-Kadere (Hayır ve şerrin Allah'ın yaratmasıyla olduğuna) iman ettim.

Öldükten sonra dirilmek haktır. Ben şahadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur, ben yine şahadet (tanıklık) ederim ki, Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın kulu ve elçisidir."

"**İMAN**"adlı manzum şiirimi siz okuyucularımla paylaşmak istiyorum.

Allah birdir eşsiz Samed,
Son peygamber can Muhammed.
Nuranidir tüm melekler,
Hep Allah'tan emir bekler.
Ol semavi hak kitaplar,
Hak'tan gelen nur hitaplar.
Peygamberler Hak elçisi,
Yaratanın habercisi.
Âhiret ki diriliştir,
Hakk'a hesap veriliştir.
Allah'tandır kaza kader,
Buna bağlı sevinç keder.
Bunlarladır gerçek iman,
İnanmazsan halin yaman.
İster isen tam saadet,
Gel iman et bul selamet
İlyasAydoğan

Soru: İmanın geçerli olmasının şartları nelerdir?

Cevap: İmanın geçerli olabilmesi için üç şart vardır ve şunlardır:

1-) İman, hür iradeye dayalı bir tercih olmalıdır. Yeis ve ümitsizlik halinde olmamalıdır. Meselâ, her şeyden ümit kesildikten sonra son nefeste iman etmek makbul sayılmaz. Nitekim Cenab-ı Hak: "Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman: Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik, derler. Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine fayda vermeyecektir. Allah'ın kulları hakkındaki süregelen kanunu budur"[120]buyurur.

2-) İmanda inkâr ve tekzip alâmeti bulunmamalıdır. Meselâ, hakkında nas bulunan, namaz, oruç, hac, zekât gibi farz ibadetlerden birini veya iman esaslarına giren bir hususu inkâr etmek yahut içki, kumar, zina ve faiz gibi haram fiillerden birini hafife alıp helal saymak, imanı geçersiz kılar.

120Mümin: 40 / 84-85.

3-) Dini ibadet ve hükümlerin Allah'ın hikmeti gereği olduğunu inkâr etmek imanı ortadan kaldırır. Mesela, Namaz, Oruç, Zekât ve Hac gibi ibadetler için "Bunlar olmasa da olur" diye küçümseyip hikmetsizliğini ve gereksizliğini ilân ederek: "Nasıl olsa kalbim temiz, cennette yer çok, bana da bir yer ayrılır" şeklinde bir düşünceyle kendinden emin olmak veya: "Nasıl olsa günahım çok, bundan dolayı cennette bana yer yok" diyerek Allah'ın rahmetinden ümidi kesmek, imanının yitirilmesine sebep olabilir.

Allah Teâlâ bu hususta şöyle buyurur:

• "Allah'ın azabından emin mi oldular?(Hayır!) Ziyana uğrayan top-
Luluktanbaşkası, Allah'ın azabından emin olmaz."[121]

• "Doğrusu kâfirlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kes-
mez"[122]

Soru: İslam'da "Tek Allah" İnancına ne denir?

Cevap:İslam'da tek Allah inancına: "Tevhid İnancı" denir.

Soru: Tevhid inancının sembolü nedir?

Cevap: Tevhid inancının sembolü, "Lâ İlâhe İllallah" lafzıdır. Bu sembol lafza "*Kelime-i Tevhit"* adı verilir.

Soru: Kelime-i Tevhid'in anlamı nedir?

Cevap:"Allah'tan Başka İlah yoktur" demektir.

Kelime-i Tevhid çok feyizli bir kelimedir. Kişinin ölüm anında hayatını bu sembol kelime ile sonlandırması ve hayata gözlerini kapaması o kimse için ebedî bir saâdettir. Bunun içindir ki, böyle bir mutluluğu yakalayabilmenin temel şartı, ölüm gelmezden önce dilin (lisanın) bu kelimeye alıştırılması ve kalbe iyice nakşedilmesi gerekir. Çünkü Sevgili Peygamberimiz kişinin dünya hayatında hangi şey üzerine yaşadıysa, o şey üzerine öleceğini, ölmeden önceki son sözünün hayatını en çok meşgul eden şey olacağını haber verir. Dolayısıyla Allah'ın rahmeti tevhid üzere yaşayanı yalnız bırakmaz, kelime-i tevhidi dilinden eksik etmeyeni şirke saptırmaz.

Resulullah (s.a.v.) bir mübarek sözünde de: "Kimin hayatta söylediği en son sözü "Lâilâhe illallah" olursa cennete girer"[123] buyurur.

İslam uleması der ki: "**Lâilâhe illallah"** tâbirinden maksad, "Kelime-i Şahadettir." Kelime-i Tevhidin sonundaki "Muhammed'ür Resulullah" ifadesi de tevhide dâhildir. Bu iki kelimeyi birbirinden ayırmak mümkün değildir. Îmanî kurtuluş ancak bu iki kelimenin birlikteliği ile mümkündür.

121Âraf: 7 / 99.

122Yusuf: 12 / 87.

123 Ebu Davud: Cenâiz, 20 (3116).

Soru: Kelime-i Şahadet ve anlamı nedir?

Cevap: Kelime-i şahadetin lafzı şöyledir: "Eşhedü En Lâilahe İllallah ve Eşhedü Enne Muhammed'en Abdühü ve Resulüh"

Anlamı: "Ben Şahadet (Tanıklık) ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur, ben yine şahadet ederim ki, Hz. Muhammed Allah'ın kulu ve Elçisi"dir.

Kelime-i Şahadette Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed'in varlığını kabul ve ilan vardır. Kısaca İslam imanının özet ifadesidir. Dolayısıyla dinde seçkin ve üstün bir değere sahip olup, en kıymetli zikirlerden biri kabul edilmiştir. Nitekim namaz gibi mühim bir ibadette yer almıştır. Üç ve dört rekâtlı namazlarda birinci ve ikinci teşehhüt olmak üzere iki ayrı teşehhüt, iki rekâtlı namazlarda da ikinci rekâtın sonunda tek teşehhüt yapılmaktadır.

Teşehhüt duası, aynı zamanda Resulullah'ın Miracı sırasında Cenab-ı Hak'la olan mülâkat sahnesini aksettirir. Şöyle ki; Allah'ın sevgili elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.) kulluk dairesi içerisinde ümmetin temsilcisi sıfatıyla İlâhî huzura kabul edilince, Cenab-Hakk'a bir nevi selam olarak şöyle hitapta bulunur: "Tahiyyat, Salavât ve Tayyibat Allah içindir."[124]

Âlemlerin Rabbi de şanı yüce elçisinin kendisine selam ve hediye mahiyetinde sunduğu bu hitabına şöyle karşılık verir: "Ey Nebi, selam Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun."[125]

Allah ile Resulü arasındaki bu karşılıklı selamlaşmaya şahit olan Cebrail (a.s.) da bu şahadetini şöyle beyan eder: "Eşhedü enlâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammed' en Resulullah!"

Demek ki beş vakit namazdaki teşehhütle Allah Resulünün kulluk hayatındaki en büyük zirve hadise olan Miraç safhası yaşanmaktadır. Bu nedenledir ki, her müminin namazı bir nevi Resulullah'ın Miracı hükmündedir.

Soru: İmanda temel şart nedir ve kaç çeşit İman vardır?

Cevap: Yukarıda da açıklandığı gibi iman, sözlük anlamı itibariyle, bir kimseyi söylediği sözde tasdik edip doğrulamak ve şüpheye yer vermeyecek şekilde o söylenen söze içten ve yürekten inanmaktır. Terim olarak ise, Hz. Muhammed (s.a.v)'in Allah'tan getirdiği kesin olarak bilinen hükümleri tereddütsüz, içtenlikle ve samimi bir şekilde kalben tasdik edip kabul etmektir.

Bu tanımdan da anlaşılmaktadır ki, imanda temel şart, kişinin hür iradesinin bulunması ve kalbinin samimi olarak tasdiki gerekir. Kalbi yalanladığı halde dilinin söylemesi bir mana ifade etmez ve böyle bir kimse mümin sayılmaz. Bununla beraber, zor ve tehdit altında diliyle inanmadığını söylediği halde kalben iman eden kişi mümindir.

---

124 "et-Tehiyyatü lillâhi vesselevâtü vet'tayyibâtü."

125 "Eyyühennebiyyü ve rahmetullâhi ve berakâtühü."

Hür iradeye dayalı bir teslimiyet bulunmadan şekli veya zorunlu bir tasdik, iman sayılmaz. Nitekim Yüce Allah: "Ey Peygamber! Kalpleri iman etmediği halde, ağızlarıyla inandık diyenlerden ve Yahudilerden küfür içinde koşanlar seni üzmesin"[126] buyurur.

Peygamberimiz (s.a.v) de bu hususta buyururlar ki: "Cennet ehli cennete, cehennem ehli cehenneme girecek; sonra da Allah Teâlâ, bakın bakalım, kalbinde bir hardal tanesi kadar imanı olan birisi varsa onu cehennemden çıkarın diyecektir."[127]

İmanın çeşitleri:

Beş çeşit iman vardır ve şunlardır:

1-Matbu iman: Meleklerin imanı,

2-Masum iman: Peygamberlerin imanı,

3-Merdut iman: Münafıkların imanı,

4-Mevkuf iman: Bid'atçıların imanı,

5-Makbul iman: Müminlerin imanı,

Müminlerin imanı ise İcmali ve Tafsili olmak üzere iki çeşittir. Şimdi bunları kısaca açıklayalım:

a-İcmali İman:

Allah'a ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hak Peygamber olduğuna inanmaktır. Dinimizde inanılması gereken şeylerin özeti mahiyetinde olduğu için bu iman şekline topluca iman anlamına gelen "İcmali İman" denilmiştir. İcmali iman, tevhid ve şahadet kelimelerinde özetlenmiştir. Mesela: (لَآإِلَهَ اِلاَّ اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ) "Lâ ilahe illallah" cümlesi, Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını, her şeyin kendisine muhtaç olduğunu, istediğini istediği gibi yarattığını, ortağı ve benzeri bulunmadığını, ezeli ve ebedi olduğunu, dolayısıyla kendisinden başka ibadete layık bir ilah olmadığını haber veriyor.

"Muhammedü'n-Resülullah" cümlesi ise, bütün Peygamberleri, melekleri, semavi kitapları, 'ahiret ve hallerini, kısaca iman esaslarını içine alır. Çünkü Peygamber Efendimiz, bütün bunları tasdik eden bir din ile gelmiştir. Dolayısıyla, onun Peygamberliğini candan tasdik etmek, haber verdiği bu şeylere de iman etmeyi gerektirir. Buna göre samimi bir şekilde sadece "Lâ ilâhe illallah, Muhammedü'n-Resûlüh" diyen bir kimse icmalen iman etmiş sayılır. O halde Müslüman olmayan bir kimse, icmali iman ile İslam'a girse ve tafsili iman mertebesine ulaşamadan ölse yine cennete girer.

Cenab-ı Hak, son sözümüzü ve son nefesimizi kelime-i tevhid ve kelime-i şahadet getirerek tamamlamayı nasip etsin, İnşallah!

---

126 Maide: 5/41.

127 Buhari, İman:15.

b-Tafsili İman:

Tafsili imanın üç mertebesi vardır. Birincisi, Allah'a, Hz. Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna ve âhiret gününe kesin olarak inanmaktır.

İkinci mertebesi,iman esaslarına, ayrıntılı olarak tek tek inanmaktır.

Üçüncü mertebesi ise, imanın iki mertebesinde zikredilenlerle birlikte Hz. Muhammed'in Allah'tan getirdiği haberlerin ve hükümlerin hepsini ayrı ayrı öğrenip gönülden iman etmektir. Bir müminin imanı ancak, tafsili iman ile kemale erer ve sağlam temeller üzerine oturur, yaşayışı istikamet bulur ve Allah'a yakınlaşır. Salih amellerle cennet ve cemalullah'a kavuşur.

Soru: İman ve amel bakımından insanlar kaça ayrılır?

Cevap: İman ve amel bakımından insanlar üçe ayrılır:

A-İMAN YÖNÜNDEN:

a-Mümin:

Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed (s.a.v)'in Allah'ın son Peygamberi olduğuna ve O'nun haber verdiği şeylere kalbi ile inanıp dili ile söyleyerek kabul ve tasdik eden kimsedir. Müminler, âhirette cennete girerek, sonsuz nimetlere kavuşacaklardır. Günahkâr müminler ise, suçları oranında cezalarını çektikten sonra cennete girmeye hak kazanacaklardır. Allah Teâlâ, müminin özelliklerini ve imanına karşılık verilecek mükâfatı aşağıdaki ayetlerinde şöyle açıklar:

• "Müminler ancak o kimselerdir ki, Allah'a ve Resulüne iman ettikten sonraşüpheye düşmeyip Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla mücadele ederler. İşte onlar, imanlarında sebat edenlerin ta kendileridir."[128]

• "Gerçekten müminler kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki, namazlarında huşuiçindedirler, onlar ki boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler, onlar ki, zekâtı verirler ve onlar ki iffetlerini korurlar, onlar ki, emanetlerine ve ahitlerine riayet ederler ve onlar ki, namazlarına devam ederler. İşte Firdevs cennetine varis olacaklar bu kimselerdir. Orada ebedi kalıcıdırlar".[129]

• "Mümin erkeklerle mümin kadınları, önlerinden ve sağlarından (amellerinin)nurları aydınlatıp giderken gördüğün günde (onlara): "Bugün müjdeniz, altından ırmaklar akan ve içlerinde ebedi kalacağınız cennetlerdir" denilir. İşte büyük kurtuluş budur."[130]

• "Müminler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir,

128 Hucurat: 49/15.
129 Mü'minûn: 23/ 1-5, 8-9, 11.
130 Hadid: 57 / 12.

KendilerineAllah'ın ayetleri okunduğu zaman imanlarını artırır ve onlar yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir)".[131]

• "Onlar (Müminler), Allah'ın ahdini yerine getirenler ve verdikleri sözü bozmayanlardır."[132]

• "Mümin erkekler ve mümin kadınlar, birbirlerinin velileridir; iyiliği emreder,kötülükten alıkorlar; namaz kılar, zekât verirler, Allah'a ve Peygamberine itaat ederler."[133]

b-Münâfık:

Allah'a ve Hz. Muhammed'e kalbi ile inanmadığı halde inanmış gibi görünerek sadece dili ile söyleyen ve dış yaşantısı itibariyle Müslüman görüntüsü veren kimsedir. Kısaca münafıkların içi başka dışı başkadır. Münafıklar İslam toplumu için kâfirlerden daha tehlikelidirler. Çünkü kâfirin küfrü açıktır, tanımakta zorluk yoktur. Münafık ise kendisini gizlemektedir. Bu nedenle Müslümanların itikatlarını, huzur ve düzenlerini daha kolay bozarlar. Tabir caizse kuzu postuna bürünerek kurt tahribatı yaparlar. Bu durumu göz önünde bulunduran Peygamber Efendimiz, kimlerin münafık olduklarını vahiy yoluyla bildiği için onları önemli görevlerden uzak tutmuştur. Günümüzde ise münafıkların hile ve şerlerinden korunmak için elimizde vahiy gibi bir imkân mevcut değildir. O halde tek yapılacak şey, İslam'ı kaynağından ve ilmiyle amil şahsiyetlerden öğrenip onunla amel etmek ve böylece münafıkların tuzağına düşmekten kurtulmaktır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, münafıkların iç dünyası bilinemediğinden, dünyada Müslüman muamelesi görür, cezası ise âhirete kalır. Ayet-i Kerime'lerde münafıklar şöyle tanıtılırlar:

• "Bazıları inanmadıkları halde Allah'a ve âhiret gününe **inandık** derler. Bunlar güya Allah'ı ve inananları aldatmaya çalışırlar. Oysa onlar, sadece kendilerini aldatırlar da farkında değildirler. İnananlarla karşılaştıkları zaman **inandık** derler. Elebaşlarıyla (Şeytanlarıyla) baş başa kaldıklarında **biz şüphesiz sizinleyiz. Onlarla sadece alay etmekteyiz** derler".[134]

• "(Ey iman edenler!) Bir de işitmedikleri halde işittik diyen (münafıklar) gibiolmayın!" buyurulur.[135]

• " Şüphe yok ki münafıklar, cehennemin en alt katındadırlar. Artık

131 Enfal: 8 / 2-3.
132 Rad: 13 / 20.
133 Tevbe: 9 / 72.
134 Bakara: 2 / 8-9, 14.
135 Enfal: 8 / 21.

onlara aslabir yardımcı da bulamazsın."[136]

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) ise, Münafıkları şöyle tanımlamaktadır: "Muhakkak ki, insanların en şerlisi, şunlara bir yüzle, bunlara da başka bir yüzle gelen ikiyüzlülerdir."[137]

c-Kâfir:

Sözlükte "örten" anlamına gelmektedir. Gerçek ve doğru inancı örttüğü, nimeti inkâr ettiği için bu isim verilmiştir.[138] Akaid ilmi açısından ise kâfir, Allah'a ve Hz. Muhammed (s.a.v)'in, "**Hak Peygamber**" olduğuna veya O'nun yüce Allah'tan getirdiği kesin olan ve tevatür yoluyla bize kadar intikal eden dini hükümlerin bir veya bir kaçına yahut da tamamına inanmayan kimsedir. Mesela namazın, orucun, haccın ve zekâtın farz, şarabın, domuzun, içkinin, kumarın, faizin ve zinanın haram oluşunu inkâr eden, meleklerin ve cinlerin varlığını kabul etmeyen kimse kâfirdir. Bir kimsenin küfre düşmesinin üç temel nedeni vardır:

1- Birincisi, cehli küfürdür ki, kişi cehaleti ve bilgisizliği sebebiyle Allah'ı inkâr etmiş olur. Oysa insan çevresini ve bizzat kendisini inceleyerek gerçeğe ulaşabilir ve yüce yaratıcının varlığına iman edebilir.

2- İkincisi, İnadî küfürdür. İnsan kâinattaki her şeyin yaratıcısının Allah Teâlâ olduğunu bildiği halde inadından dolayı küfründe ısrar eder. Bu tür inkârın sebeplerini şöyle özetleyebiliriz:

Firavn ve onun yolunda giden tüm zalimlerde olduğu gibi, kibir, gurur ve üstünlük duygusundan kaynaklanmaktadır.

Mevki, makam ve şöhretin elden gideceği korkusu, Allah'ı inkâra sevk etmektedir. Nitekim Bizans imparatoru Herakliyus bu gerekçelerle İslam'la müşerref olamamıştır.

Kınama, ayıplama ve korku endişesi de bazı insanları inkâra sevk etmektedir. Mesela Peygamber Efendimizin amcası Ebu Tâlib'in İslam'a gelmeyiş sebebini bazı tarihçiler buna bağlarlar.

3- Üçüncüsü de Hükmi küfürdür. Allah'ın ve O'nun sevgili Peygamberi Hz. Muhammed'in yasak kıldığı amelleri işlemek, sözleri söylemek suretiyle İslam'dan çıkmaktır. Küfrün bu çeşidi diğer ikisi gibi açık olmadığından Müslüman'ların dikkatli olmaları gerekmektedir. Aslında Müslüman'ı küfre götüren haller bellidir. Kısaca bunları da şöylece sıralaya biliriz:

a-Kur'an'ın ve sünnetin hükümlerini reddedip yalanlamak,

---

136 Nisa: 4 /145.

137 Müslim, C-4,Sh:2011, H.No: 99.

138 Bütün varlık âlemi Allah'ın varlığını tasdik ettiği halde, kâfir inkâr etmekle, İnanan tüm varlık âlemine hkaret etmiş oluyor. Bunun için Cehennemi hak ediyor.

b-Kur'an ve sünnet hükümlerinin açık ve asli manalarının dışında Batınî manalarının olduğunu söyleyerek tevil edip başka anlamlara götürmek,

c-Helali haram, haramı helal saymak,

d-Dinle, şeriatla alay etmek ve onları hafife almak,

e-Allah Teâlâ'nın rahmetinden ümit kesmek,

f-"Benim dokunulmazlığım var" dercesine, Allah'ın azabına karşı güven içerisinde bulunmak.

g-Gaipten haber verdiğini iddia eden bir kâhinin söylediklerini tasdik edip inanmak,

Kısaca yukarıda belirtilen hususlar özetlenecek olursa, gizli veya açık Kur'an-ı Kerim'i toptan veya bir ayetini yahut da Kur'an'a dayalı bir hükmünü inkâr etmek küfürdür. Bir insan kâfir olarak öldüğü takdirde de cehennemde ebedi kalıcıdır.

Cenab-ı Hak, kâfirlerin özelliklerini ve uğrayacakları azabı, aşağıdaki ayet-i kerime'lerde şöyle açıklar:

• "Cehennem kâfirleri, mutlaka kuşatacaktır."[139]

• "Allah katında yürüyen canlıların en kötüsü kâfirlerdir. Zira onlar iman etmezler."[140]

• "Andolsun ki, "Allah, ancak, Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler, kâfir oldular."[141]

• "Dediler ki, hayat ancak bu dünyada yaşadığımız hayattır. Biz bir daha da diriltilecek değiliz."[142]

• "Şu muhakkak ki, Allah kâfirleri, rahmetinden kovmuş ve onlara çılgın bir ateşhazırlamıştır. Onlar, orada ebedi olarak kalacaklar (kendilerini koruyacak) ne bir dost, ne de bir yardımcı bulacaklardır. Yüzleri ateşe evirilip çevrildiği gün: "Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygambere de itaat etseydik! derler."[143]

• "Kâfir olanlar ve Kâfir olarak ölmüş olanlar varya, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onların üstünedir. Onlar ebediyen o lanet içinde kalırlar. Artık ne azapları hafifletilir, ne de onların yüzlerine bakılır."[144]

B-AMEL BAKIMINDAN:

---

139 Tevbe: 9 /49.
140 Enfal: 8 /55.
141 Maide: 5 /72.
142 En'am:6 /29.
143 Ahzab: 33 / 64-66.
144 Bakara: 2/ 161-162.

a-Muttaki:

Allah'ın emirlerini yerine getiren, yasaklarından sakınan, Allah'tan korkan ve O'na sonsuz sevgi ile bağlı olan kimsedir. Kur'an'ın birçok ayet-i kerimesi muttakilerin (takva sahiplerinin) özelliklerinden ve kendileri için hazırlanmış cennet nimetlerinden bahseder. Kur'an-ı Kerim'de takva konusunda 150'ye yakın ayet vardır. İşte bunlardan bazıları:

• "Ey İman edenler! Âhiret için azık hazırlayın. Biliniz ki azığın en hayırlısı takvadır."[145]

• "Ey Âdemoğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek, süslenecek elbise yarattık. Takva elbisesi ise bunlardan daha hayırlıdır."[146]

• "Allah katında en iyiniz, takvası en çok olanınızdır."[147]

• "Allah, takva sahiplerinin velisidir."[148]

• "İyilik ve takvada yardımlaşınız."149

• "Ey iman edenler, Allah'tan sakınılması gerektiği gibi sakının."[150]

İbn-i Mesud (r.a.), Peygamberimizin şöyle dua ettiğini rivayet eder: "Allah'ım, senden hidayet, takva, iffet ve müstağni olmayı dilerim."[151]

Takva ile ilgili olarak Âşık Paşazade der ki: "Osmanlıda önce takva çok, fetva azdı. Onun için yükseldi. Sonra takva azaldı, fetva çoğaldı. Bu nedenle de geriledi."[152]

Konuyla ilgili şu meşhur anektodu da zikretmeden geçemeyeceğim. Bir gün, Haccac-ı Zalim'e: Peygamber ashabının devrinde yaşadığın ve onların durumlarını gördüğün halde neden Hz. Ömer gibi âdil olmazsın" denildiğinde minber üzerinden şöyle cevap verir. "Siz takvada ve ahlakta Ebu Zer gibi olursanız, ben de insaf ve adalette Hz. Ömer gibi olurum."[153]

Konuyu özetleyecek olursak, Haccac-ı Zalim'in bu sözünün altında yatan gerçek ve işin esası, Resul-ü Ekrem (s.a.v)'in, şu mübarek sözünde veciz bir şekilde ifade edilmektedir: "Nasılsanız öyle yönetilirsiniz"[154]

b-Fâsık:

Günah işlemekten çekinmeyen, kötülüklere alışmış, ameli bozuk kimsedir. Bu ko-

145 Bakara: 2 /197.
146 A'raf: 7 / 26.
147 Hucurat: 49 / 13.
148 Casiye: 45 / 19.
149 Maide: 5 / 3.
150 Al-i İmran: 3 / 102.
151 Riyazüs Slihin Terc: C-1, Hno: 71.
152 Yürük Ali, Türkiye neden böyle, Sh:145
153 Tefcirü'd Tesnim Fi kalb-i Selim: 1 /4
154 Beyhaki, Şüab'ül-İman, 6 / 22-23, No: 7391; Keşff'ül-Hafa: 1 /164.

nuda da birçok ayet vardır. Ancak iki tanesini zikretmekle yetineceğiz:

"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar, fâsıklardır."[155]

"Allah fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez."[156]

Şu ayetler de fasıklardan bahseder: Hucurat: 6; Bakara: 99

c-Facir:

Seviye ve seciyesi düşük, rezil, inancı ve ahlakı bozuk, kötü huylu günahkâr kimsedir. Bu konuyla ilgili birkaç ayet zikredelim:

"O gün (Kıyamet günü), bir takım yüzleri keder bürümüş, hüzünden kapkara kesilmiştir. İşte bunlar, inkârcıların (hak ve hakikatten sapan) günaha dadanan, haddi aşan facirlerin ta kendileridir."[157]

"İyiler, muhakkak cennette, kötüler (facirler) de cehennemde yakıcı ateş içinde dirler. Şüphesiz ki facirler cehennemdedirler."[158]

Soru: Müşrik kime denir, şirk ve şirkin çeşitleri nelerdir?

Cevap: Allah'ın varlığını kabul ettiği halde Allah'a ortak koşan kimseye müşrik denir. Kâfir ile müşrik birbirine yakın iki kavramdır. Aralarındaki fark, küfür daha genel, şirk ise daha özeldir. Bu bağlamda her şirk küfürdür, fakat her küfür şirk değildir. Diğer bir ifade ile her müşrik kâfirdir, fakat her kâfir müşrik değildir. Zira müşrik, Allah'ın varlığını inkâr etmemekle birlikte O'ndan başka ilah olduğunu kabul edip, onlara da tapar ve bu taptıkları şeyleri isim, sıfat irade ve otorite bakımından Allah'a eşdeğer güç ve varlıklar olarak tanır. Kâfir ise, küfür olarak bilinen bir takım şeylere inanır. Küfür olan inançlardan biri de Allah'a ortak koşmaktır. Mesela Mecûsîlikte olduğu gibi iki tanrının varlığını kabul etmek hem şirk, hem de küfürdür. Hâlbuki âhiret gününe, meleklerin varlığına, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in son Peygamber olduğuna inanmamak küfürdür, fakat şirk değildir. Allah Teâlâ'ya şirk koşmak günahların en büyüğüdür. Bu konu ile ilgili Kur'an'da pek çok ayet vardır. İşte bunlardan bir kaçı:

"Kıyamet günü, Allah kâfirlere şöyle buyuracaktır : "Benim ortaklarım zannettiğiniz şeyleri (putları)çağırın(da sizi azabımdan kurtarsın)! İşte (Müşrikler) çağırdılar ama (çağırdıkları), kendilerine cevap vermediler. Ve biz onların (ilahları ile) aralarına tehlikeli uçurum koyduk."[159]

"İnsanlardan bazıları Allah'tan başkasını Allah'a denk Tanrı edinir de, onları Allah'ı

155 Maide: 5 /47.
156 Tevbe: 9 /24.
157 Abese: 80 / 42.
158 İnfitar: 82 / 13-15.
159 Kehf:18 / 52.

sever gibi severler."[160]

"Allah kendine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır."[161] buyurulur.

• Şirkin Çeşitleri:

Allah'a eş ve ortak koşmanın (Şirkin) çeşitlerini beş maddede şöyle özetleyebiliriz:

1-İki ilah kabul etmek: Mecûsîlerde olduğu gibi. Mecusîler, hayrı yaratanın ayrı bir ilah, şerri yaratanın da ayrı bir ilah olduğuna inanırlar. Böylece Allah'ın birliğini inkâr etmiş olurlar.

2-Hıristiyanlıkta olduğu gibi. Baba+Oğul+Ruh'ul-Kudüs inancına yer verilerek, Allah'ı üçleyerek tevhit inancını inkâr ederler.

3-İslamiyetten önce müşrik Araplarda olduğu gib, Allah'ın bir olduğunu söyledikleri halde, putları şefaatçi (aracı) kabul edip, onlara tapınmak suretiyle Allah'a ortak koşarlar.

4-Kâinatta meydana gelen olayları sadece dış tesirlere bağlayarak, tabiatın bir eseri olarak kabul eden ve Allah'ın yaratma eylemine bir ortak ilave eden sapık ve çarpık inanış şeklidir. Elbette her şey, bir sebebe bağlıdır. Sebepsiz bir şey olmaz. Ancak sebebi de müsebbibi de yaratan yalnız ve yalnız Allah'tır.

5-Yapılan ibadetleri, Allah'ın emri olduğu için değil, şahsi çıkar ve dünyevi menfaatler için yapmak ta bir şirktir. İbadetlerin yapılmasında esas olan, Allah'ın emrine itaat edip sırf O'nun rızasını kazanmaktır. Allah'tan başka ibadete layık hiçbir varlık yoktur. Kendisine ibadet edilecek tek mabut O dur. İşte gerçek tevhit budur. İnsan ancak tevhidde huzur bulur.

İSLAM'DA İMAN VE AMEL İLİŞKİSİ:

Ehl-i sünnet inancına göre amel, imanın bir parçası ve olmazsa olmaz şartı değildir. İslam Dininin bütün prensiplerini kalpten benimsediği halde, insan olmanın verdiği bazı zaafları nedeniyle ilahi emirleri yerine getiremeyen veya yasakları çiğneyen kimse inkâra sapmadıkça, yaptıklarını helal ve meşru kabul etmedikçe mümin sayılır, fakat ahirette bunların hesabını Allah'a verir. Cenab-ı hak dilerse affeder, dilerse azap eder. Zira Kur'an ayetlerinde iman edenlerle sâlih amel işleyenler ayrı ayrı zikredilmişlerdir. Bu konuda pek çok ayet vardır. Bunlardan sadece iki tanesini zikretmekle yetineceğiz.

"Doğrusu inanan ve Salih amel işleyenler ve Rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, İşte onlar cennet ehlidir. Onlar orada ebedi kalıcıdırlar."[162]

"İman edip güzel işler yapanlara gelince imanlarından dolayı Rab'leri onları nimet

160 Bakara 2 / 165.
161 Nisa:4 / 116.
162 Hud:11 /23.

dolu cennetlerde, altlarından ırmaklar akan (saraylara) erdirir."[163]

Bu ayetlerde görüldüğü gibi, iman edenlerle sâlih amel işleyenler ayrı ayrı ifade edilmiştir. Şayet amel imandan bir cüz olsaydı, "iman edenler" denildikten sonra bir de "sâlih" amel işleyenler ifadesinin kullanılmasına gerek olmazdı.

Bir kısım ayetlerde de, büyük günahın imanla beraber bulunabileceği ifade edilir. Örneğin: "Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin"[164] buyrulur. Bu ayet-i kerime'de büyük günah sayılan öldürme fiilini gerçekleştiren kişilerden "Mümin" diye söz edilmiştir. Bu da:'Amel imanın ayrılmaz bir parçası değildir' görüşünü teyit eder.

Bütün bunlara rağmen, amel ile iman arasında çok yakın bir bağ vardır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetlerinde iman ile sâlih amel peş peşe zikredilmişler ve böylece îmanî olgunluğa erişmeleri teşvik edilmiştir. Kişinin hayatına yansımayan sadece kuru bir iman, meyvesiz ağaç gibidir. Diğer bir ifadeyle iman, kalbe dikilen bir ağaç ise, ibadette onun suyu ve gıdasıdır. Kalpteki iman ışığının sürekli parıldaması ancak salih amelle mümkün olur. Aksi takdirde iç ve dış etkenler karşısında imanın zafiyete uğraması kaçınılmaz olur. Yavaş yavaş kalbi mühürlenir ve Allah korusun küfre sürüklenir. İmanı besleyen ve koruyan sâlih ameldir. Ayrıca sâlih amel, hem dünya, hem de ahiret hayatının saadet kaynağıdır. Allah'ın emirlerine uymak ve yasaklarından sakınmak mutluluğun temelidir. Cennet nimetine kavuşmanın ve cehennem azabından kurtulmanın tek yolu ve kullukta samimiyet ölçüsüdür.

Bu mevzuda diğer bir konu ise, imanın artıp eksilmesi meselesidir. İman, peygamber efendimizin Allah'tan getirdiği kesin olarak bilinen iman esaslarının tümüne yürekten inanıp tasdik etmektir. Dolayısıyla iman esaslarının bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamak olmaz, dinden çıkma sebebi olur. Şayet iman artıp eksilse şüphe ifade eder, şüphe üzerine iman bina edilmez, bu da Kur'an'ın ayetlerinden şüphe etmek manasına gelir.Şu halde iman eksilip artmaz, Ancak iman kuvvetlenir veya zayıflar. İman salih amellerle, ibadetlerle kuvvetlenir; bu amellerden yoksun olan bir iman zayıflar. Mesela peygamberimizin imanı ile herhangi bir kimsenin imanı bir değildir. Bu konudaki bazı ayetlerdip notta gösterilmiştir.[165]

BÜYÜK GÜNAHLAR VE ÇEŞİTLERİ

Günah, Allah'ın emirlerine uymamak ve yasaklarından sakınmamaktır.Günah, imanla birlikte bulunabilir, fakat imanı her an tehlikeye sokan bir davranış biçimidir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v): "Kim gülerek günah işlerse o, ağlayarak ateşe (cehenne-

163 Yunus: 10 / 9.

164 Hucurat: 49 / 9.

165 Enffal Süresi, 8/2;Tevbe Süresi, 9/24;Hücürat Süresi, 48/4.

me) girer"[166]buyurur. Günah, insana mahrumluk, perişanlık, horluk, kalbe darlık, karanlık ve tasa getirir. Günaha dadanan ruhi meleke ve kabiliyetlerini şeytana teslim etmiş zavallı kimse demektir. Günahtan zevk alan ve günah kiri ile ruhunu dinamitleyen bir insanda, ne bir irade, ne bir direnme, ne de kendini yenilemeye mecali kalmaz. Allah'ın kendisine bahşettiği bütün istidat ve yüce duygular bir bir söner. İlk adımla yavaş yavaş günah çukuruna yuvarlanmış nice canlar, geriye dönmeye muvaffak olamamış ve düştükleri bu girdapta boğulup gitmişlerdir. Onun için, etrafımızı kuşatan günah dalgalarından uzak durmak ve hiç bulaşmamak en akıllı yoldur. Her kötülüğün temelinde "**bir kere denemekten bir şey olmaz**" iradesizliği yatmaktadır. Şayet böyle bir yanlışın içine düşmüş isek, bunun tek ilacı, irade gücümüzü toparlayarak, tövbe istiğfar etmek suretiyle, bu çirkinliklerden kendimizi arındırıp bir daha o bataklığa düşmemeye kararlı olmaktır.

Tövbe ve istiğfar birbirini tamamlayan iki kelimedir. Tövbe kelime olarak, günahı terk edip ondan dönmektir. İstiğfar ise günahtan döndükten sonra, işlenilen günahların affedilmesi için Allah'tan bağışlanma dilemektir. İnsan yaşam süresi içerisinde işlemiş olduğu günahlara ve ibadetsiz geçirdiği vakitlere nedamet (pişmanlık) duyup, Hakk'a yönelerek iltica etmesidir. Kısaca, Allah'tan uzaklaştırıp şeytana yaklaştıran yoldan dönmesidir.

Allah Teâlâ yüce kitabında şöyle buyurur:

"Ey iman edenler! Samimi bir tövbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabb'iniz sizin kötülüklerinizi örter."[167]

"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız."[168]

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de: "Her Âdemoğlu çok hata işler. Hata işleyenlerin de en hayırlısı, pişman olup tövbe ederek hatasından dönenlerdir"[169]buyurur.

Başka bir hadis-i şerifte de: "Bir kul, bir günah işledikten sonra pişmanlık duyup, güzelce bir abdest alır ve iki rekât namaz kıldıktan sonra yürekten bağışlanmasını dileyerek tövbe ve istiğfar ederse, (şayet bu günah kul hakkı değilse) umulur ki Allah, o kimseyi bağışlar"[170] buyrulur.

Tövbedeki pişmanlıkta asıl olan Allah için yapılmasıdır. Mesela kumar oynayan veya içki içen bir kimsenin kumarda her zaman kaybettiği, içtiği içkinin sıhhatini bozduğu için nedamet duyması, tövbenin kabulü konusunda geçerli pişmanlık sayılmaz.

---

166 H. Basri çantay, Hadis-i Şerif Külliyatı: 4, Dördüncü Kırk Hadis, Sh: 18. İst-1956.

167 Tahrim:66 / 8.

168 Nisa: 4 / 31.

169 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, C-6, HN: 11, Sh:128, Terc. A. Muhtar Büyükçınar ve diğerleri, Hikmet Yayınları No:49.

170 Ramuzu'l-Ehadis: 384.

Tövbe için söz konusu olan pişmanlık, yapılan kötü hareketten sadece Allah'a isyan olduğu için duyulan pişmanlıktır.

Hz. Muhammed (s.a.v) bile Allah'ın teminatı altında bulunmasına ve âlemlere rahmet elçisi olarak gönderilmiş olmasına rağmen, şöyle buyurur: "Ey insanlar! Allah'a tövbe ve istiğfar ediniz, ben günde yüz kere tövbe ediyorum."[171]

Günahlara tövbe edilmekle beraber, o günahların sayısı kadar münasip hayır ve hasenat da bulunulmalıdır. Çünkü Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'inde: "Haseneler (iyilikler), günahları giderir"[172]buyurur.

Sevgili Peygamberimiz de, işlenilen bir günahın yok edilebilmesi için o günahın arkasından hemen bir iyiliğin işlenmesini tavsiye buyururlar.[173]

Tövbe konusunda acele edilmelidir. Son nefese bırakılan bir tövbe Allah katında makbul değildir. Cenab-ı Hak buyurur ki: "Yoksa kötülükleri yapıp yapıp da içlerinden birine ölüm gelip çatınca 'Ben şimdi tövbe ettim' diyenler ile kâfir olarak ölenler için (kabul edilecek) tövbe yoktur. Onlar için acı bir azap hazırlamışızdır."[174]

Kur'an-ı Kerim'de azapla tehdit edilen her yasak büyük günahtır. İslam âlimleri büyük günahların sayılarını değişik rakamlar bildirerek yediden yetmişe kadar çıkarmışlar, hatta bazıları bu sayıyı yüzlerle ifade etmişlerdir. Ancak hadis-i şeriflerde üç, yedi, dokuz şeklinde izah edilmiştir. Bununla beraber biz, burada büyük günahların başlıcalarını 25 maddede toplayarak açıklamaya çalışacağız:

1-Allah'a şirk (ortak) koşmak:

Şirk, büyük günahların en büyüğü ve hiç affedilmeyenidir. Zira Allah'a ortak koşmak O'nun vahdaniyetini kabul etmemek demektir. Bu durumda yapılan hiçbir amel Allah katında makbul değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim bu gerçeği şöyle açıklar: "Gerçekten, inkâr edip kâfir olarak ölenler varya, onlar dünya dolusu altın fidye vermiş olsa dahi (bu fidyeler onların) hiç birinden kabul edilmeyecektir. İşte onlar için acı bir azap vardır ve onların hiç bir yardımcıları da yoktur."[175]

Şirk konusu, Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetlerinde özellikle vurgulanır. Bunlardan sadece şu ikisini zikretmekle yetineceğiz:

"Kim Allah'a ortak koşarsa şüphesiz Allah ona cenneti haram etmiştir. Onun varacağı yer de ateştir."[176]

---

171 Riyazüs Salihin: C-1, Sh: 19.

172 Hud: 11 / 114.

173 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, C-6, Sh: 124, Tercüme: A. Muhtar Büyükçınar ve diğerleri, Hikmet Yayınları-No:49.

174 Nisa: 4 / 18.

175 Âl-i İmran: 3 / 91.

176 Maide: 5 / 72.

"Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz"[177]buyrulur.

Hz. Peygamber (s.a.v.) de: "Kim Allah'a her hangi bir şeyi ortak koşarak ölürse bu kimse ateşe girecektir. Kim de Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölürse o da cennete girecektir"[178] buyurur.

2-Ana-babaya âsi olmak:

Ana-babaya âsi olmak, onların haklarına riayet etmemektir. Kur'an-ı Kerim bu konunun önemini şu ifadelerle açıklar: "Rabbin, kendinden başkasına kulluk etmeyin, ana ve babaya iyi muamele edin, diye emretmiştir. Eğer onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlığa ererlerse kendilerine öf (bile) deme. Onları azarlama. Onlara güzel ve tatlı söz söyle. Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir. Ve Allah'ım, onlar beni çocukken terbiye ettikleri için sen de kendilerine rahmet eyle de."[179]

Resul-i Ekrem Efendimiz de anne-babasının rızasını kazanamayanlar için üç defa: "Burnu yerlerde sürünsün, burnu yerlerde sürüsün, burnu yerlerde sürünsün."diye beddua etmiştir. Allah Resulünün bu bedduasına şahit olan Ashab-ı Kiram: "Kimin burnu yerlerde sürüsün Yâ Resulallah?" diye sorarlar. Bu sual üzerine Cenab-ı Peygamber cevaben: "İhtiyarlığı sırasında annesi ile babasından birine yahut ikisine yetişip de (onlara, layık oldukları hürmeti göstermediği ve dolayısıyla rızalarını kazanamadığı için) cennete girmeyi hak edemeyen kimsenin burnu yerlerde sürünsün"[180]diye karşılık vermiştir. Cenneti de cehennemi de hak etmek veya etmemek, ana-babanın rızasına bağlıdır.

Sevgili Peygamberimiz diğer bir hadis-i şeriflerinde de: "Allah'ın rızası ana-babanın rızasında, gazabı da ana-babanın gazabındadır"[181] buyurur.

Ve yine başka bir hadis-i şerifte de: "Üç kimsenin duasının kabul edileceğinde şüphe yoktur: Mazlumun duası, misafirin duası ve ana-babanın evlâdına duası"[182] buyurulur.

Şu tarihi anekdot bu hadis-i şerife canlı bir örnek teşkil eder: Yavuz Sultan Selim, 1512 tarihinde iç ve dış tehlikelerin baş gösterdiği ve devletin parçalanmayla karşı karşıya kaldığı bir sırada, çok haklı sebeplere dayanarak askeri bir darbe ile babası Beyazıt'ı tahtan indirip idareyi ele geçirmişti. Tahtan indirilişine üzülen ve incinen babası, tahtı terk ederken oğlu Yavuz Selim hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: "İlahî oğlum Selim! Beni berbat edip tahtımdan ettin ve dünya âleme rezil eyledin. Dilerim Allah'tan, sen

177 Nisa: 4/ 116.
178 Müslim: İman, 151, (93)
179 İsra: 17 / 23-24.
180 Riyazüs-Salihin Terc: C- 1, Sh: 351;Müslim: Birr ve Sıla, 9, 10.
181 Tirmizi: Birr ve Sıla, 3.
182 İbni Mace: Dua, 11.

de genç yaşında berbat olup, şir-i pençeler[183] elinde gidesin."

Beyazıt'ın bu bedduası gerçekten tecelli etmiştir. ZiraYavuz genç yaşında geride zengin ve kudretli bir devlet bırakarak babasının bedduasında belirttiği şir-i pençe hastalığına yakalanarak babasını tahtan indirdiği aynı tarihte vefat etmiştir. Bu sebeple tarihçiler Yavuz Selim devrini, vakti kısa, fakat gölgesi uzun olan ikindi zamanına benzetirler.[184]

Şu olay ise, bütün evlatların kulaklarına küpe olması gerekir: Peygamber Efendimizin zamanında Alkame adında çalışkan ve cömertliği ile tanınan genç bir sahabe hastalanır. Sekerat halinde olduğu Hz. Peygambere haber verilir. Bunun üzerine Hz. Peygamber Ashab'dan Ammar, Suhayb ve Bilal'i gönderir. Allah Resulünün görevlendirdiği bu sahabe-i kiram hastanın yanına varınca, kendisine geçmiş olsun dedikten sonra şahadet getirmesini telkin ederler. Fakat hastanın dili bir türlü dönmez ve şahadet getiremez. Bu durumdan Hz. Peygamber (s.a.v.) haberdar edilir ve hastanın yanına gelmesi sağlanır. Allah Resulü hastanın yanına geldiğinde gerçekten de dilinin dönmediğini görür ve: "Hayatta anne veya babası sağ mı?"diye sorar. Yaşlı bir annesi olduğu söylenir. Annesine haber gönderilir ve gelir. Hz. Peygamber: "Bana gerçeği söyle oğlunla aran nasıldı?"diye sorar. Yaşlı kadın: "Yâ Resulallah, oğlum namaz kılar, oruç tutar ve çok hayır yapardı. Fakat ona gönlüm kırık, benim sözümü dinlemez, hanımının isteklerine daha çok değer verirdi" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Annesinin küskünlüğü ve kalbinin kırıklığı yüzünden Alkame'nin dili dönmüyor." Bilal'e, git bana bir miktar odun topla, bu kadının oğlu Alkame'yi yakacağız" deyince kadın: "Dur Yâ Resulallah! Onun yakılmasına dayanamam" diyerek bu kararından vaz geçirmek için Resululla'a yalvarmaya başlar. Hz. Peygamber de: "Ey Alkame'nin annesi, Allah'ın azabı (ateşi) daha çetin ve devamlıdır. Onun affını istiyorsan, ondan hoşnut olmalısın. Ondan razı olmadıkça, ne namaz, ne oruç ve ne de sadaka fayda vermez" buyurur. Sonunda annesi oğlu Alkame'yi affedip hakkını helal eder. Bundan sonra Alkame'nin dili çözülür ve kelime-i şahadet getirerek ruhunu teslim eder.[185]

Cenab-ı Peygamber, hayatın gerçeklerini on dört küsur asır önce hadis-i şeriflerinde bildirmiştir. Bunlardan birisi de şu mübarek sözleridir ki, yukarıdaki hâdise bunu açık bir şekilde teyit etmektedir: "Dünyada iken iki belânın cezası verilir. Birisi zulüm, diğeri ise ana-baba hakkına riayet etmemektir."[186]

Bu arada şunu da belirtelim ki, her anne-baba acaba evlatlarına karşı üzerlerine

---

183 Şir-i Pençe: Arslan pençesi denen bir çeşit şark çıbanıdır. Yavuz Selim'in iki omuzu arasında çıkan bu çıban ciğerleri görünecek derecede derin yara açarak, babasını tahttan indirdiği aynı tarihte ölümüne sebep olmuştur.

184 Ünal Tahsin, Osmanlılarda fazilet mücadelesi, Sh:61.

185 Hafız Zehebi, Kitabü'l-Kebair (Büyük günahlar), Sh:50.

186 Muhtarü'l-Ehadisi'n-Nebeviyye Terc: Sh: 54, HN:435. Hâkim rivayet etmiştir.

düşen sorumlulukları yeterince yerine getirebiliyorlar mı? Çok az da olsa bazı annebabalar için bu soruya evet demek pek mümkün değildir. Fakat neticede bunlar da anne-babadır. Elbette evlatlarına karşı ihmalleri olanlar, bunun hesabını Allah'a vereceklerdir. Ama evlatlara düşen onlara karşı şefkat ve sevgi göstermektir.

Bu konuyu Hz. İbrahim (a.s.)'ın Kur'an-ı Kerim'deki şu duası ile bitirelim: "Ey Rabbimiz! Hesap görülecek günde beni, anamı, babamı ve bütün inananları bağışla."[187]

3-Yalan söylemek ve yalan yere şahitlik etmek:

Yalan, kişinin bildiği bir şeyin aksini söylemesi ve dolayısıyla karşısındaki insanı aldatmasıdır. Yalan, er geç ortaya çıkacağı için, insanlar arasında itimat ve emniyeti sarsar. Onun içindir ki atalarımız, "Yalancının mumu yassıya kadar yanar" demişlerdir. Yalanın en kötü olanı yalan yere yemin ve şahitlik etmektir. Rûhî bir hastalık olan yalan, en büyük günahlardandır. Bu nedenle yüce dinimiz İslamiyet, yalanı şiddetle men edip haram kılmıştır. Aşağıda açıklayacağımız şartların dışında bir Müslüman, kendi aleyhine de olsa doğruluktan ayrılmaz. Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'inde yalanı ve yalan yere şahitlik etmeyi şu ayet-i kerimelerde şiddetle yasaklamıştır:

"Allah'ın ayetlerine inanmayanlar, ancak yalan uydurur. İşte onlar, yalancıların ta kendileridir."[188]

"Kahrolsun o koyu yalancılar! O gün onlar ateşe sokulacaklardır."[189]

"Onlar ki, yalan yere şahitlik etmezler, boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile (oradan) geçip giderler."[190]

"...Şahitliği (bildiklerinizi) gizlemeyin. Kim onu gizlerse, bilsin ki onun kalbi günahkârdır. Allah yapmakta olduklarınızı bilir."[191]

"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun..."[192]

Hatayı yalanla örtmeye çalışmak,lekeyi delerek yok etmeye benzer.

Bir gün Ashab-ı Kiram Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Mü'min korkak olur mu?" diye sorduklarında: "Olabilir" buyurdular. Ardından: "Mümin cimri olur mu?"diye sordular, o da yine :"Olabilir" dedi. Son kez: "Peki mümin yalancı olabilir mi?" diye sorduklarında ise: "Hayır olamaz; (çünkü yalanla iman bir arada barınamaz)"[193] buyurdular.

Diğer bir hadis-i şerifte ise şöyle buyrulur: "Yalancı şahidin ayakları (daha şahitlik

187 İbrahim, 14 / 41.
188 Nahl: 16 / 105.
189 Zariyat: 51 / 10, 13.
190 Furkan: 25 / 72.
191 Bakara: 2 / 283.
192 Maide: 5 / 8.
193 Muvatta: Kelam, 19, (2, 990).

ettiği yerden) ayrılmadan Allah Teâlâ Hazretleri ona cehennemi vacip kılar."[194]

Allah'ın sevgili Resulü ise yalanı terk eden için şu müjdeli haberi verir: "Ben, şaka bile olsa yalan söylemeyi terk edene cennetin ortasında bir köşkü garanti ediyorum."[195]

Hz.Muhammed (a.v.)yalanın üç yerde caiz olduğunu şöyle açıklar:

"Yalan üç yerde Âdemoğlunun aleyhine yazılmaz:

Harp esnasında düşmanı mağlup etmek için düşmana karşı söylenen yalan,

Dargın olan iki kişinin veya karı-kocanın arasını bulmak için söylenen yalan,

Zulüm ve haksızlığa uğramış olan bir kimsenin canını veya malını yahut ırz ve namusunu tecavüzden kurtarmak için söylediği yalan."[196]

"Yalana hayır de, gerçeğe evet,
Mücadele şarttır kalsan da tek fert,
Bir de ötesi var buranın elbet,
Nasıl olsa güleceksin tamam mı?"

Abdürrahim Karakoç

4- Haksız yere adam öldürmek:

Bir insanın hayatına son verilmesi, ister intihar yoluyla olsun, ister başkaları tarafından olsun İslam'da haram kılınmıştır.

Allah Teâlâ Hazretleri bu mevzu ile ilgili olarak ayet-i kerimelerinde şöyle buyurur:

"Kim haksız yere bir cana kıyarsa, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim de bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur..."[197]

"Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."[198]

Hatta savaş sırasında bile olsa, düşman tarafına ait kadın ve çocukların öldürülmesi İslam hukukuna göre yasaktır. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) konu ile ilgili Peygamber Efendimizin şu hadis-i şerifini nakleder "Resulullah'ın katıldığı savaşlardan birinde öldürülmüş bir kadın bulundu. Allah'ın Resulü (çok üzülmüştü). Bunun üzerine kadın ve çocukları öldürmeyi yasakladı."[199]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu mevzudaki şu hadis-i şerifleri de ne kadar sarsıcı ve ürperticidir:

"Kıyamet günü insanlar arasında verilecek ilk hüküm; kan davaları hakkındadır.

---

194 Prof.Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C-17, Sh:286, HN:738.
195 Ebu Davud, Edeb 7, (4800).
196 Tirmizi: Birr ve Sıla, 26.
197 Maide: 5 /32.
198 Nisa: 4 / 93
199 Buhari, Cihad 147,148; Müslim, Cihad 24, (1744).

Her maktul duruşmaya başını yüklenerek gelir ve "Rabbim bu adama sor, beni niçin öldürdü" der"[200]

"Her günahı Allah'ın bağışlaması muhtemeldir. Ancak bilerek bir mümini öldüren veya kâfir olarak ölen kimse hariç..."[201]

"Haksız yere bir cana kıyılması, Allah katında dünyanın yok olmasından daha büyük, daha korkunç bir hadisedir."[202]

İslam hukukuna göre katilin öldürülme hakkı, öldürülen kişinin mirasçılarına ait bir haktır. Mirasçılar bu haklarını kullanırlarken şu üç hususdan birini tercih etme hakkına sahiptirler:

1-İsterse katili bağışlayabilir.

2-Arzu ederse maktulün kanına karşılık bedel (diyet) talep edebilir.

3- Dilerlerse kısas isteyebilirler. Ancak, kasıt olmaksızın kaza ve hata sonucu öldürmelerde kısas yoktur. Fakat diyet vardır, kefaret vardır. Yaralamalarda da kasıt varsa kısas vardır. Mesela dişini kıranın dişi kırılır. Bileğini kesenin bileği kesilir. Şeref ve haysiyeti ilgilendiren meselelerde de kısas söz konusudur. Örneğin, haklı bir sebebe dayanmadan bir kimse birisine lânet okursa, lanet okunan kişinin de karşı tarafa aynıyla karşılık verme hakkı doğar.

Kısas hakkındaki ayet-i kerimede: "Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki (bu sayede) suç işlemekten sakınırsınız"[203] buyrulur. Ayet-i Kerime'de geçen "kısasta hayat vardır" ifadesi, Allah Teâlâ'nın çok önemli bir kelâmıdır. Çünkü kısasta caydırıcılık vasfı vardır. Şayet kısas uygulanır ve katilin hayatına son verilirse, pek çok kimsenin yaşaması sağlanmış olur.[204]

5-Sihir yapmak, büyü yapmak ve fal bakmak:

Sihir, insanı tehlikeye düşüren ve sakınılması gereken yedi büyük günahtan birisidir.

---

200 Riyazüs-Salihin, C-3, Sh: 346; Buhari: Diyet, 1.

201 Nesâî: Tahrim, 1, (7, 81).

202 Nesâî: Tahrim, 2, (7, 83).

203 Bakara: 2 / 179.

204 Prof. Dr. Ali özek, Prof. Dr Hayreddin Karaman ve diğer bir grup akademisyen tarafından hazırlanan Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali"adlı eserin Bakara süresindeki 178. ayete ait dip notta konuyla ilgili şu açıklama yapılır: "Bütün dinler, hukuk ve ahlak sistemleri, haksız olarak adam öldürmenin, cana kıymanın büyük bir suç olduğunda birleşmişlerdir. Farklılık bu suçun önlenmesi için alınması gereken tedbirde kendini göstermektedir. İslam, suça iten sebepleri azamî ölçüde ortadan kaldırmış, insanı iman, ibadet ve ahlâk terbiyesi ile olgunlaştırmak için gerekli tedbirleri almış, bütün bunlardan sonra da kısas adıyla "cana kıyanın canına kıyılır" kaidesini koymuştur. Haksız aflarla bir gün hürriyete kavuşmak ümidi içinde beslenen kimselerin bu hali (hapis cezası) hiç de caydırıcı ve suçu önleyici bir tedbir değildir. Kısası tazminata (diyete) çevirme hakkı, öldürme suçunun acı neticelerine katlanmakta olan ölü yakınlarına (velilere) aittir ve başkası bu cezayı bağışlayamaz."

Sihir, insanlığın en eski meşguliyetlerinden biri olup, sebebi gizli olan ince şey demektir. Diğer bir ifadeyle sihir, tabiat kuvvetleri, fizik, kimya ve biyoloji kanunları dışında gizli sebepler kullanarak, bir şeyi gerçeğinin dışında (âdet dışı) bir başka şeye çevirmektir. Sihir, ilim, sanat, felsefe, edebiyat, şiir, el çabukluğu, göz bağcılık gibi çeşitli maharetlerle insanları manyetize ederek, tarih boyunca aldatma vasıtası olarak hep kullanıla gelmiştir. Aşağıdaki ayette açıklandığı üzere, Hz. Musa ile yarışmaya giren Firavn'ın sihirbazlarının yaptıkları sihirler, hayal gösterme ve aldatmaya dayalı sihirlerdir. Mesela, sihir gösterisi yapılacak yerin altı dehliz şekline getirilerek ateşle doldurulur, gösteri sırasında içine cıva konmuş deri ve köselelerden yapılma baston veya urganları bu kızgın dehlizin üzerine koyarlardı. İçi cıva dolu baston ve urganlar ısınma sebebiyle genleşerek yılan gibi ileri geri hareket etmeye başlardı. Halk, bunların yılan olduğunu zannederdi.

Büyük müfessir Fahreddin-i Razi, yazdığı tefsirinde bu ve buna benzer sekiz çeşit sihirden bahseder.

İslam âlimleri sihrin varlığı hakkında fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Bir kısım Mu'tezilî görüş mensupları ile diğer bazı âlimler, sihrin gerçekte olmadığını, aldatma, saptırma ve el çabukluğu ile yapılan bir hareket olduğunu savunurlarken, ehl-i sünnet âlimlerinin çoğunluğu, sihrin var olduğunu ve tesirinin de bulunduğunu şu ayet-i kerimeleri delil olarak gösterip açıklarlar:

"(Musa): "Siz atın" dedi. Onlar (sihirbazlar) atınca, insanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular ve büyük bir sihir gösterdiler."[205]

"...Süleyman Peygamber büyü yapıp kâfir olmadı. Fakat sihri öğreten şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihiri ve Babil'de Hârut ile Mârut isimli iki meleğe indirileni öğretiyorlardı. Hâlbuki o iki melek, herkese: Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın yanlış inanıp da kâfir olmayasınız, demeden hiç kimseye (sihir ilmini) öğretmezlerdi. Onlar, o iki melekten, karı ile kocasının arasını ayıracak şeyleri öğreniyorlardı. Oysa büyücüler, Allah'ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler. Onlar kendilerine fayda vereni değil de zarar vereni öğrenirler. Sihri satın alanların(sihire inanıp para verenlerin) âhiretten nasibi olmadığını çok iyi bilmektedirler. Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötüdür. Keşke bunu anlasalardı."[206]

"(Ey inanan kişi!) de ki: Düğümlere üfürüp büyü yapan üfürükçülerin (sihirbazların) şerrinden tan yerini ağartan Rabbe sığınırım!"[207]

Birinci ayet; sihrin gerçek olduğunun ispatı için delildir. Çünkü sihirbazlar için "büyük bir sihir meydana getirmiş oldular" cümlesi bunu gösterir.

İkinci ayet; sihrin gerçekten var olduğunu gösterir. Zira sihir yoluyla karı-koca ara-

205 Âraf: 7 / 116.
206 Bakara: 2 /102.
207 Felak: 113 / 4.

sı açılarak aralarına düşmanlık sokuluyor. Ve yine aynı ayette Allah'ın dilediği takdirde sihrin zarar verebileceği ispat ediliyor. Son olarak da sihrin kötülüğü vurgulanıyor.

Büyük müfessir Elmalılı merhum, "**Hak Dini Kur'anDili**" adlı tefsir kitabının birinci cildindeki ilgili ayetin tefsirinde sihrin varlığını ve ruhlar üzerindeki tesirini şu ifadelerle açıklar: "Sihrin en büyük tesiri ruhlar üzerindedir, fikirleri bozar, kalpleri çeler, ahlakı berbat, cemiyetleri perişan eder. Bu nedenledir ki, sihrin aslı yoktur diye aldanmamalıdır. Ve böyle sihirlerden sakınmalıdır."

Üçüncü ayet; sihrin tesirinin büyük olduğunu, hatta sihir yapanların ip üzerine üfleyerek düğüm attıkları sihirlerin şerrinden Allah'a sığınmamız emrediliyor.

Ayrıca Ehl-i Sünnet âlimleri Şu hadis-i şerifi de sihrin varlığına ve tesirinin bulunduğuna delil olarak gösterirler:

Hz. Âişe (r.anha)'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte anlatıldığına göre, Resulullah (s.a.v.)'e Lebîd İbn-i Â'sam adında bir Yahudi tarafından (bir tarak, saç ve sakal tarantısı, erkek hurmanın kurumuş çiçek kapçığı ile) sihir yapılıp Zervan kuyusuna atılmıştı. Allah Resulü altı ay kadar yapılan sihrin etkisinde kalıp şikâyetçi olmaya başladı. Yapmadığı bazı şeyleri yaptığını sanıyordu. Bunun üzerine Cebrail (a.s.) ile Mikâil (a.s.) Peygamber (s.a.v.) gelerek, "Sana Yahudilerden bir kimse sihir yapmıştır ve onu da filan kuyunun içinde bir taşın altına saklamıştır" dedi. Bu bilgi üzerine Cenab-ı Peygamber, bazı sahabelerle birlikte o kuyuya gitti. Kuyudan döndükten sonra Hz.Âişe validemizle aralarında karşılıklı şu konuşma geçti:

— Ey Âişe! Kuyunun suyu sanki kına ıslatılmış gibi bulanık idi ve bu su ile sulanan kuyunun etrafındaki hurma ağaçlarının uçları da sanki şeytan başları gibiydi.

— Yâ Resulallah! Siz o sihri çıkarıp çözdünüz mü?

— Hayır çıkarmadım. Çünkü Allah bana şifa verdi. Bir de o sihiri çıkarıp çözmekle halk arasında sihir şerrinin yaygınlaşmasından endişe ettim. Sonra kuyunun kapatılmasını emrettim.[208]

Bu olay, bazı kaynaklarda şu şekilde anlatılır:

Hz. Peygamber (s.a.v.) sihirin yapılıp atıldığı kuyuya adam göndererek o sihri çıkarttırdı. Atılan düğümleri teker teker Muavizeteyn "Felak ve Nas" sürelerini okuyarak çözdü. Böylelikle daha önce şikâyetçi olduğu rahatsızlıklardan kurtuldu. Bu olay hicretin yedinci senesinde meydana geldi.

Hülasa İslam âlimleri, insan ruhunun bazı dış etkenlerle tesir altına alınabileceğini kabul ederler.

Yukarıda da ifade edildiği gibi dip notta gösterilen şu ayet-i kerimeler de sihrin

208 Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Terc. C-9, HN: 1352, Mütercim Kâmil miras, Ankara –1971; Müslim: Selam, 43 , (2189)

varlığına delalet eder.[209]

• Sihrin hükmü:

Sihir yapmanın, bununla meşgul olmanın hükmü hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Mesela Nevevi derki: "Sihir yapmak haramdır, büyük günahlardan olduğu hususunda icma vardır. Resulullah (s.a.v.) sihir yapmayı yedi büyük günahtan biri saymıştır. Bazı sihir var onu yapmak küfürdür, bazısını yapmak büyük günahtır. Söz gelimi, küfrü gerektiren söz ve fiil bulunan sihir küfürdür, böyle olmayan için küfür hükmü verilmez.

Kur'an-ı Kerim'de sihir kavramına değişik vesilelerle sıkça temas edilir ve sihirbazların büyü yoluyla Allah'ın irade ve kudreti üstünde işler başardıklarını iddia etmeleri sebebiyle kendilerinden felah bulmaz, yalancı ve düzenbazlar olarak bahsedilir.[210] Çünkü Allah'ın dilemesi dışında büyü yoluyla kimseye bir zarar verilemez. Bunun içindir ki, İslam âlimleri Müslüman'ın büyüyle uğraşmasını ve büyü yaptırmasını haram saymışlardır.

İbni Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v.), sihir yapmayanların ve sihirden medet ummayıp şifayı Allah'tan bekleyerek O'na tevekkül edenlerin cennete sorgusuz gireceklerini beyan eder.[211]

Sihrin öğrenilmesi de öğretilmesi de haramdır. Şayet büyünün mahiyetinde küfrü gerektiren bir şey varsa veya helal olduğuna inanılarak yapılır ve yaptırılırsa küfürdür. Büyüyü öğrenip öğretene tövbe teklif edilir. Tövbe etmezse hayatına mal olacak şekilde ceza verilir. Tövbe ederse tövbesi kabul edilir. Küfrü gerektiren bir şey olmadığı takdirde sadece azarlanır."[212]

• Sihri caiz kılan şartlar:

Bazı âlimler şu iki sebepten dolayı sihir öğrenmeyi caiz görmüşler:

1-) Küfür içeren sihirle, küfür içermeyen sihri ayırt edebilmek için.

2-) Kendisine sihir yapılmış olan bir kimseden sihri kaldırıp tesirsiz hale getirmek için.

Gerçekten herhangi bir kimse cinlere veya büyüye maruz kalmışsa, onu bu ızdıraptan kurtarmak için gerekli çalışmayı yapmak caizdir. Ancak bu mesele bir meslek haline getirilmemelidir. Zira Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu mevzularla hiç uğraşmadığı gibi, mübarek hadis-i şeriflerinde de bu konuda bir beyanına rastlanmamaktadır. Fakat cinlerin yaklaşma noktalarını, zararlarını ve kurtulma yollarını öğretmiştir. Şu olay, bu hususa açık bir örnek teşkil eder:

---

209 Bakara: 2 / 102; Âraf:7 / 109-120; Yunus: 10/ 81; Şuara: 26/ 49; Kamer: 54 / 2.

210 Â'raf: 7 / 116 ; Yunus: 10 / 76-77 ; Taha: 20 / 69 ; Zuhruf: 43 / 30; Zari yat: 51 / 52.

211 Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih, C-12, HN:1926, Mütercim Kâmil Miras, Ankara-1973.

212 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C- 7, Sh: 185-186.

Ebu Leyla el-Ensari (r.a.) anlatıyor: "(Bir gün) ben Resulullah (a.s.v.)'ın yanında otururken, efendimize bir bedevi geldi: "Hasta bir erkek kardeşim var" dedi. Resulullah: "Kardeşinin hastalığı nedir?" diye sordu. "Kardeşimde biraz delilik var"dedi. "Git onu bana getir" buyurdular. Adam gitti ve kardeşini getirdi. Resulullah önüne oturttu (ve aşağıdaki ayet ve süreleri kendisine okuyarak ona afsun[213] yaptığını işittim. Bu okuma işleminden sonra bedevi ayağa kalktı. Tamamen iyileşmişti.

Resulullah'ın afsun için okuduğu ayet ve süreler şunlardır:

Fatiha süresi,
Bakara süresinin başındaki ilk dört ayeti ile 163. ayeti,
Âyete'l-Kürsi ve Âmenerresulü,
Âl-i İmran süresinin 18. Ayeti./Âraf süresinin 54.ayeti.
Müminûn süresinin 117. Ayeti./ Cin süresinin 3. ayeti,
Saffat süresinin başından on ayeti./ Haşir süresinin son üç ayeti.
İhalas ve Muavizeteyn (Felak- Nas) süreleri.[214]

Kendisine büyü yapıldığı sanısına kapılan bir kimse, öncelikle tıbbın ve diğer bütün müspet ilimlerin çarelerine başvurmalıdır. Eğer buna rağmen şifa bulamaz ve büyü yapıldığı kanaati uyanırsa, büyünün etkisinden kurtulması için evvela ibadet ve dualarla Allah'a sığınmalı, fakir-fukaraya bol bol sadaka vermelidir. Daha sonra da gerekirse bu işin ilmini bilen, fakat büyü yapmayı kendisine meslek edinmemiş olan, ilmine, irfanına, takvasına ve ihlâsına güvenilen insanlardan yardım almayı denemelidir. Ancak bu işin şarlatan ve istismarcılarına kapılmamalıdır.

• **Fal ve çeşitleri:**

İlk devirlerden itibaren gayb bilgisine sahip olduğunu iddia eden kâhin, falcı, büyücü, medyum, cinci ve ruhçu gibi şahıslar, hemen hemen her toplumda var ola gelmişlerdir. Bunlar, etraflarında topladıkları bir kısım çaresizleri istismar edip duygu sömürüsü yaparak itibar ve servet kazanmışlardır.

Bütün bunların temelinde de gayb bilgisi istismarı yatmaktadır. Hâlbuki Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'inde, "mutlak gayb" denen şeyin kendi katında olduğunu ve âhiretteki gelecek bilgisini kendisinden başka kimsenin bilemeyeceğini, hatta sevgili elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in bile Allah'ın dilemesi dışında gaybı bilme konusunda istisna edilmediğini şu âyet-i kerimeleriyle açıkça haber verir:

"O gaybı bilendir. Öyle ki sırlarına kimseyi vâkıf kılmaz, ancak beğenip seçtiği (razı olduğu) Peygamberlerini muttali kılar..."[215]

---

213 Afsun yapmak: Sihiri çözmek için okunan dua ve ayet.
214 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 472.
215 Cin: 72 / 26-27.

"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır, onları O'ndan başkası bilemez..."[216]

"O, görüleni de görülmeyeni de bilir, çok büyüktür, yücedir."[217]

"De ki: Göklerde ve yerde, Allah'tan başka kimse gaybı bilemez..."[218]

"O saatin (kıyametin) ilmi şüphesiz ki Allah'ın nezdindedir. Yağmuru O indirir. Rahimlerde olanı O bilir. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiçbir kimse hangi yerde öleceğini bilemez. Şüphesiz ki Allah (her şeyi) bilendir. Her şeyden haberdardır".[219]

"(Ey Resulüm)! De ki: Allah'ın dilemesi dışında ben kendime her hangi bir (fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben sadece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim"[220]

Konuyla ilgili olarak Peygamber Efendimiz de: "Kim arraf denilen (gaybı bildiğini iddia eden) bir falcıya gelir de ona inanarak bir şey sorarsa, bu kimsenin kırk günlük namazı kabul olmaz" buyurarak ağır bir şekilde uyarıda bulunur.[221]

Bu kısa izahtan anlaşılmaktadır ki, gaybı bilme iddiası dinen doğru değildir. Buna inanılması ve bu tür insanlardan yardım umulması da İslam inancına aykırıdır. Gaybı bildiğini iddia eden kimseler, özellikle insanların dini konulardaki bilgisizliklerinden, çaresizliklerinden ve zaaflarından istifade ederek bu yolla onları sömürmektedirler.

Falcılık, "çeşitli teknik ve yöntemlerle insanların gizli kişilik özelliklerini ortaya çıkarmak, gelecekleri hakkında tahmin ve yorumda bulunmak veya gelecekten haber vermek" demektir.

Falın birçok çeşitleri vardır. Bunlardan bazıları, kitap falı, tuz falı, kahve falı, kurşun dökme falı ve avuç içine bakma falı gibi fallardır.

Kur'an-ı Kerim, hangi yöntem ve şekillerle olursa olsun cahiliye dönemi âdetlerinden biri olan şans okları ile fal tutup kısmet arama işini şiddetle yasaklar.[222] Bu tür arayışlar İslam'ın inanç ve bilgi sistemine uymaz.

Bir de bu fal çeşitlerinin dışında gök cisimlerinden anlam çıkaran "yıldız ve burç falı" denilen fal çeşidi vardır ki, o da şöyle açıklanabilir:

Yıldız ve Burç Falı: Güneş, ay ve yıldız gibi gök cisimlerinin dünya üzerindeki olay ve insanlara olan etkisini araştıran astrolojik bir uğraşıdır. İslam dünyasında önceleri ilm-i

---

216 En'am: 6 / 59.
217 Ra'd: 13 / 9.
218 Neml: 27 / 65.
219 Lokman: 31 / 34.
220 Â'raf: 7 / 188.
221 Müslim: Selam,125; İbni Mace: Taharet, 102.
222 Maide: 5 / 3.

nücûm, hem astronomiyi, hem de astrolojiyi kapsardı. İlim ve teknolojideki gelişmeler sonucu ilm-i nücûm, pozitif bir ilim dalı olarak astrolojiden ayrıldı. Astroloji ise bilimsel temeli olmayan bir uğraşı ve inanış haline geldi.

Batı dünyasındaki astroloji çalışmaları Batlamyus'un nazariyelerine dayanır. Batlamyus'a göre semada kırk sekiz yıldız kümesi vardır. Bir yıl boyunca güneş bunlardan on iki tanesine uğrar. Güneşin uğradığı yıldız kümelerine burç, geri kalan otuz altı yıldız kümesine de suret adı verilir. Güneşin her burca uğradığı esnada yaydığı şua insanların tabiat ve karakterinde derin izler bırakmaktadır.

Doğu dünyasında ise ilm-i nücûm, Sâbiîlik ve Hint astronomisinden beslenmiştir.

Sâbiîler, yeryüzünde meydana gelen bütün değişikliklerin, gök cisimlerinin özel yapıları ve hareketleri ile sıkı bir ilişkileri bulunduğuna inanmaktaydılar.

Hint astronomi bilginleri ise, yıldızların asıl mahiyetlerinden değil, özelliklerinden hüküm çıkarmışlardı. Mesela Zühal yıldızını her türlü saadetin kaynağı saymışlar, ay'ın da bir aylık seyrini yirmi sekiz menzile[223] ayırmışlar ve her bir menzilin yeryüzündeki varlıklar üzerinde farklı tesirlerinin bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.

İslam bilginleri ise astrolojinin dini yönden geçerli olup olmadığını tartışmışlar ve bir kısmı aşağıda dip notta belirttiğimiz ayetlere[224] dayanarak astroloji anlamında ilm-i nücûmun caiz olduğunu ileri sürmüşler, hatta İdris ve İbrahim Peygamberleri bu sanatı ilk uygulayan kimseler olarak tanıtmışlardır. Fahreddin er- Razi, İbnü'l- Arabî, Cafer-i Sadık ve bir kısım Şia bilginleri bu görüşü benimseyenler arasındadır.

İslam âlimlerinin çoğunlu ise Peygamber Efendimizin ilm-i nücûmu yasakladığına dair hadis-i şeriflerinin [225] bulunduğunu, karşı tarafın ileri sürdüğü ayetlerin astronomi hakkında olduğunu, güneş, ay ve yıldızların hareketlerine bakarak bunlardan dünyadaki olayların ve insanların geleceğine ilişkin sonuç çıkarılamayacağını söylemişlerdir. Bunun tamamen bir aldatmacadan ibaret olduğunu, dini bilgi ve inançla çeliştiğini ve bu işle uğraşanların şirke düştüklerini iddia etmişlerdir.[226]

İslam'ın özünü teşkil eden tevhit inancı, mutlak gayıp olan geleceği Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini, insanın kendi geleceğini kaza ve kader çerçevesinde kendisinin çizeceği ilkesini telkin eder.[227] Dolayısıyla, bundan önce belirttiğimiz konularda

---

223 **Ayın menzili:** Ayın dünyamız etrafındaki hareketi esnasında ilk harekete başladığı aynı noktaya gelebilmesi için sarfettiği (geçirdiği) zaman.

224 Yunus: 10 / 5; Nahl: 16 / 16; Fussilet: 41 / 16; Zariyat: 51 / 4; Necm: 53 / 1; Vâkıa: 56 / 7; Nuh: 71 / 15; Nâziat: 79 / 5.

225 İlm-i nücûmu yasaklayan hadisler: Buhari: Salatü'l-Küsuf, 13; Müslim: Selam, 35; Ebu Davud: Tıb, 22.

226 Prof.Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal II, İslam ve Toplum, Sh:150-151, üçüncü baskı, İst-2000.

227 Şura: 42 / 30.

olduğu gibi yıldız ve burç falına da itibar etmeyi, onlara bir anlam ve ümit yüklemeyi reddeder.

6-Yetim malı yemek:

Yetim, erginliğe ermeden babası ve annesi ölen çocuk demektir. Ancak yetim kelimesi, daha ziyade babasını kaybeden çocuk için kullanılır. Çünkü babasını kaybeden çocuk, koruma ve yardımdan; annesini kaybeden çocuk ise şefkatten mahrum kalır. Dolayısıyla baba koruma ve yardımın, annesi ise şefkatin sembolüdür. Babanın koruması anneden daha fazladır.

Çocuk buluğa erince kendisinden yetimlik kalkar. Ancak, malını kendi başına kullanacak aklî olgunluğa erinceye kadar dinen yetim sayılır. Cenabı Hak'ın bu konudaki hükümleri şöyledir:

"Haksızlıkla yetimlerin malını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar. Ve onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir."[228]

"Yetim malına buluğ çağına erişinceye kadar en iyi yoldan başka surette yaklaşmayın."[229]

"(Ey Muhammed!) Sana yetimler hakkında soruyorlar. De ki: Onları iyi yetiştirmek (yüz üstü bırakmamaktan) daha hayırlıdır. Eğer onlarla birlikte yaşarsanız (unutmayın ki) onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah işleri bozanla düzelteni bilir. Eğer Allah dileseydi, sizi de zahmet ve meşakkate sokardı. Çünkü Allah güçlüdür, hakîmdir."[230]

Ayet-i Kerime'lerden anlaşılmaktadır ki, yetimlere iyi davranılmalı, hakları titizlikle korunmalı ve onlara yetim oldukları hissettirilmemelidir. Zira yetime değer vermeyenler, onların hak ve hukukunu gözetmeyenler bilmelidirler ki, sürekli Allah'ın kontrolü altındadırlar.

Müfessirler, yukarıda geçen ayet-i kerimelerin nüzul sebeplerini açıklarlarken şu ifadeyi kullanırlar: "Bu ayetler nazil olunca, Müslümanlar yetimlerin mallarından elçektiler. Hatta yetimin önünden artan yemeği dahi yemekten çekindiler."

Yetimin velisi, yetimin faydası için onun malıyla ticaret yapabilir, malını kendi malına karıştırıp ortaklaşa çalıştırabilir, şirket kurabilir, yetimin faydası hangi yönde ise o istikamette kullanır. Fakat zararına olacak tasarrufta bulunamaz. Kendisinin çıkarına yetimin malından faydalanamaz. Elde ettiği gelirden masrafı çıkardıktan sonra payına düşeni yetime verir.

Peygamberimiz (s.a.v.) de şu hadis-i şerifleriyle bu konunun önemine işaret buyururlar:

---

228 Nisa: 4 /10.
229 En'am: 6 / 152.
230 Bakara: 2 / 220.

"Yetimi himayesine alarak, onun malını ve edebini (namusunu) koruyan, cennette benimle yan yanadır"[231]

"Kim bir yetimin başını Allah rızası için okşarsa, elinin değdiği her kıl için kendisine sevap yazılır. Ve kim, yanında bulunan kız veya erkek bir yetime iyilik ederse, benimle o cennette (işaret ve orta parmağını göstererek) şu iki parmağım gibi (yan yana) oluruz."[232]

"Allah'ın en sevdiği ev, içinde öksüze ikram olunan, öksüze yardımda bulunulan evdir."[233]

Bu konuyu, Cenab-ı Hakk'ın Peygamberimize hitap eden şu ilahi buyruğu ile noktalayalım: "(Ey Muhammed)! O, seni yetim bulup barındırmadı mı? Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? Seni fakir bulup zengin etmedi mi? Öyleyse yetimi sakın ezme. El açıp isteyeni de sakın azarlama. Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an."[234]

7-Faiz yemek:

Faiz konusu kitabımızın ilmihal bölümünde yeterli derecede açıklanmıştır. Bu nedenle burada fazla detaya girmeden sadece aşağıda birkaç ayet ve hadis-i şerifleri zikretmekle yetineceğiz.

Şu ayet-i celiler faizin haramlığını ve korkunç sonucunu açıklayan en önemli delillerdir:

"Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz." [235]

"Faiz yiyenler (Kabirlerinden), şeytan çarpmış kimselerin cinnet nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar. Bu hal onların 'Alım satım tıpkı faiz gibidir, demeleri yüzündendir. Hâlbuki Allah, alım satımı helal, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisinindir ve artık onun işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar.

Allah faizi tüketir.(Faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları verilen malı ise bereketlendirir. Allah küfür ve günahta ısrarcı hiç kimseyi sevmez.

Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terk edin. Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resulü tarafından (faizcilik yapanlara karşı) açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tövbe edip vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir, ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursu-

---

231 Fethu'l-Kebir: C-I, Sh: 276.
232 et- Tergib: C-III, Sh: 349.
233 Fethu'l-Kebir: C-I, Sh: 48; Ebu Davûd: Edeb, 131, (5150).
234 Duhâ: 93 / 6-11.
235 Al-i İmran: 3 /130

nuz."[236]

Resul-i Ekrem Efendimiz de buyururlar ki:

"Faizle malını artırmaya çalışan hiç kimse yoktur ki, işinin sonunda mal kaybına uğramamış olsun."[237]

İbni Mesud (r.a.) şöyle rivayet etmiştir:"Allah Resulü, faiz yiyene de, yedirene de (alana da verene de) lânet etti."[238]

"Bir beldede faiz ve zina yaygınlaşırsa, oradakilere, Allah'ın azabı hak olur."[239]

8-Harpte savaştan kaçmak:

Vatan savunması, malın, canın, istiklalin, namus ve mukaddesatın korunması demektir. Böyle bir müdafaadan kaçmak, bunların hepsinden mahrum ve esarete mahkûm olmak demektir. Onun için dir ki İslamiyet, müdafaa çerçevesinde cihadı farz kılmıştır. Şu ayet-i kerimeler ve hadis-i şerifler bu konuyu net bir şekilde ortaya koyar.

Cenabı Hak buyurur ki:

"Ey müminler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkalarınızı döndürüp kaçmayın. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma dışında, kim öyle bir günde onlara (düşmana) arka çevirirse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun yeri de cehennemdir. Orası, varılacak ne kötü yerdir."[240]

"Ey iman edenler! Sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilesiniz."[241]

Allah Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.) de buyururlar ki:

"Bir gün ve bir gece hudut boyunda nöbet tutmak, gündüzleri oruçla, geceleri de ibadetle geçirilen bir aydan daha hayırlıdır."[242]

"Allah yolunda cihad eden kimse Allah'ın şu garantisi altındadır: "Allah onu ya mağfiret eder veya şehitlik mertebesine erdirir yahut da gazi olarak döndürür. Allah yolunda cihad eden kimsenin misali, hiç ara vermeden geceleri hep namaz kılan ve gündüzleri de oruç tutan kimse gibidir."[243]

Şu anekdot, yukarıdaki ayet ve hadis-i şeriflerin manasını özümseyen bir insanın

---

236 Bakara: 2 / 275-276, 278-279.

237 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:265, HN:709.

238 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib Tercümesi, C-4, Sh:140-141. Müslim, Nesâi, Ebu Davûd ve İbni Mace rivayet etmiştir.

239 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib Terc. C-4, Sh:148, HN:19. Hâkim rivayet etmiştir. İst.1985

240 Enfal: 8 / 15-16.

241 Âl-i İmran: 3 / 200.

242 Riyazüs-Salihin: C-2, Sh:400.

243 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C17 / 363.

ruh halini yansıtması bakımından bu konuya çok güzel bir örnek teşkil eder:

1517'de Yavuz Sultan Selim Ridaniye meydan muharebesi devam ederken, bir ara asker geri çekilme durumunda kalmıştı. Tam o sırada Sadrazam Sinan Paşa, askere moral vermek için gaza meydanına atılıp askerin önüne düşerek düşman kuvvetlerini püskürtmüş ve bu arada kendisi de beş yerinden yaralanmıştı. Durumu gören padişah, Sinan'ın derhal cephe gerisine alınmasını emredince, sadrazam: "Devletlû Sultanım, Cenab-ı Zülcelal'e ve devlete bir can borcumuz vardır. Bu canımız bedenden çıkıncaya ve elimiz kılıç tutmaz hale gelinceye kadar burada kalmak ve şehit olmak murad-ı âlimizdir. Ben gerilere çekilmek değil, ilerilere atılmayı yeğlerim"[244]diyerek geri çekilmemiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)Necid halkını İslamiyet'e davet için yetmiş kişilik bir davet heyeti göndermişti. Maalesef bu heyet, Mauna kuyusu civarında pusuya düşürülerek şehit edilmişlerdi. Bu elim hadise üzerine halk, şehitlerin ağzından şu mısralarla onları ebedileştirmek istemişler:

Bildirin milletimize,
Kavuştuk biz Rabbimize,
Biz ondan razı, O, Lütufkâr bize.

Allah yolunda şehit olanlar, O'nun katında diridirler. Aynı zamanda milleti tarafından da böyle destan ve şiirlerle ölümsüzleştirilirler.

9-Namuslu kadına zina iftirasında bulunmak:

İftira, bir insanın yapmadığı bir şeyle itham edilmesi ve onuru ile oynanmasıdır. Hele bir kadının iffet ve namusu söz konusu olursa, bu affedilir bir suç olmaktan çıkar. Onun için yüce dinimiz, bu tür bir iftirayı büyük günahlardan saymıştır. Ayet-i Kerime'lerde buyurulur ki:

"Namuslu, kötülüklerden habersiz (suçsuz) mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar dünyada ve âhirette lanetlenmişlerdir. Yapmış olduklarına, dilleri, elleri ve ayaklarının, aleyhlerine şahitlik edeceği gün onlar için çok büyük bir azap vardır. O gün Allah, onlara hak ettikleri cezalarını tas tamam verecek ve onlar Allah'ın apaçık gerçek olduğunu anlayacaklardır."[245]

"Namuslu kadınlara zina suçu atıp da sonra bu suçlamalarını ispat için dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun ve artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. Onlar yoldan çıkmış kimselerdir."[246]

Zinada had cezası uygulana bilmesi için, dört şahidin şahitlik yapması veya zina yapanın hâkim huzurunda zina yaptığını dört defa ikrar etmesi gerekir. İspat edileme-

244 Ünal Tahsin, Osmanlılarda Fazilet Mücadelesi, Sh:67.
245 Nur: 24 / 23, 25.
246 Nur: 24 / 4.

diği takdirde, iftira olur ve büyük bir vebali gerektirir.

10-Zina etmek:

Açık bir rezalet olan zina, ömrün kısalmasına, neslin azalmasına, fakirliğin artmasına, bulaşıcı hastalıkların çoğalmasına ve aile nizamının bozulmasına sebep olur. Onun içindir ki İslamiyet, zinayı şiddetle yasaklamış ve hayâsızlık saymıştır. Bu konuda çok ayet-i kerime ve hadis-i şerif mevcuttur. Aşağıda bunlar sırası geldikçe zikredilecektir.

Cenab-ı Hak, nesillerini devam ettirebilmek için tüm canlı varlıkları dişi ve erkek olmak üzere çift yaratmıştır.[247]

Mahlûkatın en şereflisi olan insan soyunun sağlıklı üremesi için de bazı düzenlemeler getirmiş ve onu başıboş bırakmamıştır. Kadın olsun erkek olsun, her ikisinin de iffet ve nâmuslarını korumalarını, zinadan sakınmalarını, bunun için de nikâh akdine dayalı beraberliklerini emretmiştir.[248] Zira evlilikte eşlerin biri diğerinin iffetini koruma sebebidir. Kur'an-ı Kerim bu hususu şöyle açıklar: "Onlar sizin elbiseniz, siz de onların elbisesi durumundasınız."[249]

Zina, insanlığın temiz hayatını kirleten büyük bir leke ve açık bir rezalettir. Fert ve cemiyetleri felakete sürükleyen kötülüklerin başında gelir. Bu nedenledir ki, Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) Medineli ilk Müslümanların kendisine biatleri sırasında onlardan istediği hususlardan birisi de asla zinaya yaklaşmamaları idi. Bir mübarek sözünde de: "Zina eden mümin olduğu halde zina edemez"[250] buyurarak meselenin imanla bağlantısına işaret eder.

- **Zinanın çeşitleri ve zararları:**

Zina ve fuhşun değişik türleri vardır. Hangi türü olursa olsun, bunlara götüren ve o ortamı hazırlayan bütün yollar, Kuran'da birçok ayette, özellikle de şu ayet-i kerimede: "Zinaya yaklaşmayın, çünkü o, açık bir kötülüktür, çok kötü bir yoldur!"[251] Buyurularak kesin bir dille kötülenmiş, çirkin bir iş ve hayâsızlık olarak nitelenip haram kılınmıştır. Ayetteki "zinaya yaklaşmayın" ifadesi, sadece zina yapmayı değil, zina şüphesi olan her şeyden uzak durmayı emretmektedir.

Ayrıca aşağıda dip notta gösterilen değişik ayetlerde de zina ile ilgili cezalar ve diğer hükümler açıklanmıştır. [252]

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in de bu konuda birçok açıklamaları vardır. Bu beyanlarından bazıları şunlardır:

---

247 Ra'd: 13 /3; Taha: 20 / 53; Yâsin: 36 / 36 Zâriyat: 51 / 149.
248 Nûr: 24 / 32-33.
249 Bakara: 2 / 187.
250 Müslim: İman, 100, (57) ; Ebu Davûd: Sünnet, 16 (4689).
251 İsra: 17 / 32.
252 En'am:6 / 151; A'raf: 7 / 133; Furkan: 25 / 68; Mümtehine: 60 / 12.

"Zinadan sakınınız, zira zinada dört kötü huy vardır: O, yüzden güzelliği (nuru) giderir, rızıktan hayır ve bereketi yok eder, Allah'ın gazabını çeker ve cehennem azabına sebep olur."[253]

"Helal olmayan kadınlara şehvetle bakmak göz zinası, şehvet sözleri dinlemek kulak zinası, Şehvet sözleri konuşmak dil zinası, mahremi olmayanı elle tutmak el zinası, gidilmesi haram olan yerlere adım atmak ayak zinası, içinden zinayı arzulamak da kalp zinasıdır."[254]

"Bir kul zina ettiği zaman iman ondan ayrılır. (mümin olma vasfını kaybettirir.) Ve imanı bir bulut gibi başının üstünde (tövbe edinceye kadar) durur."[255]

"Hayâ ve sükût imandandır, bunlar cennete yaklaştırır ve cehennemden uzaklaştırırlar. Hayâsızlık ve fuhuş ise, şeytandandır; bunlar da cehenneme yaklaştırır; cennetten uzaklaştırırlar."[256]

"Kim bana çeneleri ile bacakları arasındaki şeyler hususundagaranti verirse, ben de o kimseye cennete girme hususunda garanti veririm."[257]

"Hayâ on cüzdür. Dokuzu kadınlarda, biri erkeklerdedir. Kadınlarda bu kadar hayâ olmasaydı, erkekler onlara hâkim olamazlardı."[258]

Bir Türk atasözünde denir ki: "Kadını er değil, ar korur. Şüphesiz ki bu ifade kadın için olduğu gibi erkek için de geçerlidir.

Hz. Mevlana da bu konuyu şu şiirinde ne güzel dillendirir:

Âdemoğlunun eğer edepten nasibi yoksa Âdem değildir;
Âdemoğluyla hayvan arasındaki fark edeptir;
Gözünü aç da bak cümle kelamullah'a;
Kur'an'ın bütün ayetlerinin manası edepten ibarettir."

Zina âfeti, Ad, Semud ve Lût kavimleri gibi birçok geçmiş kavimlerin helâkine de sebep olmuştur.[259]

İslamiyet şu sapık ve iğrenç fiilleri günah sayıp şiddetle yasaklamıştır.

a) **Livata:** Erkeğin erkekle, kadının kadınla cinsi temasta bulunmasıdır ki, bu cinsi sapıklığa "homoseksualite" de denir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Kur'an-ı Kerim bazı kavimlerin helâk oluş sebebini bu ahlâksızlığa bağlar.

b) **Kadına arkadan temas:** Peygamber Efendimiz, erkeğin hanımına kadınlık organından değil de arka uzvundan yaklaşmasını "küçük livata"[260] olarak isimlendirmiş ve

253 Sahih-i Buhari; Hadis-i Şerifler ve vaaz örnekleri, Sh: 265, HN:398.

254 Sahih-i Müslim, C-4 /2047, Mısır-1375.

255 Tirmizi, iman:11 (2627)

256 Seçme hadisler, Kitap, I.

257 Buhari, Rikak 23, Hudud 19.

258 Râmuz'el-Ehadis, C-1, Sh: 204, HN: 8.

259 A'raf: 7 / 80-81; Hûd: 11 / 78, 83; Şuara: 26 / 161-166; Ankebût: 29 / 28-29; Nisa:4/16.

260 Livata: Lût kavmi kadınları bırakıp erkeklerle cinsel ilişkiye girdikleri için Lûtîlik de denir. Er-

kesin bir dille yasaklamıştır.[261]

c) **Hayvanla cinsi temas:** Keza hayvanla cinsi temas kurulması da iğrenç görülerek ağır suç sayılmış ve günah kabul edilmiştir.[262]

d) **Halvet:** İslamiyet "Halvet" diye tabir edilen, aralarında devamlı evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının halka açık olmayan kapalı bir yerde baş başa kalmalarını da yasaklamıştır. Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde: "Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, yanında mahremi olmayan bir kadınla yalnız kalmasın; çünkü böyle bir durumda üçüncüleri şeytandır"[263] buyurur.

Mevlana Hazretleri der ki: "Zinaya müptela olan bir topluluğun içinde çeşitli bulaşıcı hastalıklar baş gösterir."[264]

Son yüz yılda batı dünyasındaki cinsi serbestlik ve başıboşluk, birçok iğrenç sapıklık ve ruhi bunalımların ve önü alınamayan çaresiz hastalıkların hızla yayılmasına sebep olmuştur. Bunlardan birisi "AİDS" hastalığıdır.

Bu bahsi Resul-i Zişan Efendimizin şu uyarıcı sözü ile bitirelim: "Allah bir toplumu helâk etmeyi murat ettiği zaman orada zinayı açık hale getirir."[265]

11-Hırsızlık ve Gasp yapmak:

Hırsızlık ve gasp, zorla ve zulüm yoluyla başkasının hakkına yapılan tecavüzdür. Onun içindir ki Allah Teâlâ, bu fiili işleyenler için caydırıcılık vasfı olan şu ilahi emri ferman buyurmuştur: "Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Kim (bu) haksız davranışından sonra tövbe eder ve durumunu düzeltirse şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir."[266]

Bu konuda başta Prof. Dr. Ali Özek ve Prof. Dr. Hayrettin Karaman olmak üzere bir akademisyen heyet tarafından hazırlanan "Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali" adlı eserde, ilgili ayetin dip notunda şu açıklama yapılır:

"İslam'ın hırsızlık suçuna karşı koyduğu ceza üzerinde öteden beri söz edilmiş, bunun ağır ve ilkel olduğundan bahsedilmiştir. Ancak başka sistemlerin hırsızlığa karşı uyguladıkları cezaların hiçbir fayda vermediği, ceza evlerinde sanatın inceliklerini öğrenen hırsızların çıktıktan sonra aynı işe devam ettikleri görülmektedir. Eğer bu suç kesin olarak önlenmek isteniyorsa iki yoldan gidilecektir.

---

kekler arasındaki cinsi sapıklık, kullamparalıktır.

261 Ebu Davud, Nikâh, 45; Tirmizi, Taharet, 102.

262 Ebû Dâvûd: Hudûd, 30; Tirmizî: Hudûd, 23.

263 Müslim: Hac, 74; Tirmizî: Radâ, 16.

264 İslam'da edep, 3. Baskı, Sh:14, Tahir Büyükkörükçü.

265 Ramuz el- Ehadis, C-1 / 28, HN:8.

266 Maide: 5 / 37-38.

Birinci yol, eğitim ve ceza sistemidir. İslam dini insanları ıslah için eğitim metotlarının en mükemmelini getirmiştir. Buna rağmen hırsızlık eden kimse ya açlık zarureti ile bunu yapmıştır. yâhut da böyle bir zaruret yoktur. Birinci halde el kesme cezası bahis mevzu değildir.

İkinci yol ise, durum mahkemeye intikal etmeden hırsızın tövbe ederek malı iade etmesi halidir. Bazı içtihatlara göre mal sahibinin hırsızı affetmesi veya ceza hükmünden önce hırsızın, çaldığı mala, meşru bir yoldan sahip olması gibi sebeplerle el kesme cezası (had) düşmektedir. Buna göre bahis konusu olan cezanın uygulanması hayli nadir olacaktır. Fakat bu hüküm, hırsızların ensesinde duran bir kılıç gibi suçu engelleyecektir.

Hz. Ömer (r.a.) ise, açlık yüzünden yiyecek çalanlara ceza uygulamamış, cezanın bunları aç bırakanlara uygulanmasının daha adil olacağını söylemiştir. Evet, Hz. Ömer'in bu icraatı, bütün Müslümanların, hatta tüm insanların konu üzerinde daha derin düşünmesinin gereğini ortaya koyar.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hak gasbı ile ilgili buyururlar ki:

"Kıyamet günü hak sahiplerine hakları mutlaka verilecektir. Öyleki, boynuzsuz koyunun öcü boynuzlu koyundan alınacaktır."[267]

"Kim başkasına ait bir araziye (mala) bir karış haksız tecavüz ederse (kıyamet günü) yedi kat yerin dibine kadar boynuna dolandırılarak cezalandırılır."[268]

"Bir kimse kardeşinin haysiyetine yahut malına haksız yere tecavüz etmişse, altın ve gümüşün bulunmadığı kıyamet gününden önce onunla helalleşsin. Aksi halde yaptığı zulüm ölçüsünde onun iyi amellerinden alınıp hak sahibine verilir. İyi ameli yoksa veya yeterli değilse, hak sahibinin günahından alınarak haksızlık edene yüklenir."[269]

Günümüzde gasp ve hırsızlık anne-baba veya büyüklerin kurduğu bir şebeke tarafından çocuklara yaptırılmaktadır. Mevcut kanunlar da çocuklara cezayı ön görmemektedir. Dolayısıyla bu mesele kanunların bu boşluğundan istifade edilerek çocuklar büyükler tarafından suça itilmektedir. Hâlbuki bu konuda Mecellede çok güzel bir hüküm vardır. Bir çocuk, babasının veya velisinin emri üzerine başkasının malına bir zarar verirse, zararı yine kendisi öder, fakat ödediği bu zararı baba veya velisinden geri alır. Şayet başka birisinin yardımı olmadan suçu kendisi işlerse, zarar çocuğun malından ödenir. Eğer malı yoksa ödeyecek mali güce kavuşması beklenir ve o zamana kadar borçlu olarak kalır.[270]

Kısaca, hangi yaş ve seviyede olursa olsun başkasının malını canını acıtanlara af yok-

267 Müslim: Birr, 6, (2582) ; Riyazüs-Salihin: C-I, Sh: 253, HN:202.
268 Buhari: Bed'ül-Halk, 2, Mezalim, 3.
269 Riyazüs-Salihin: C-I, Sh:205.
270 Mecelle Madde: 912, 916, 960.

tur. Ben yaptım oldu, yaptığım yanıma kâr kaldı düşüncesine geçit verilmemektedir.

12-Koğuculuk yapmak:

Koğuculuk (laf getirip götürme), bir toplumda insanları bir birine düşüren, barışı, huzuru ve kardeşliği düşmanlığa çeviren şeytani bir hastalıktır. Bu hastalığın tek ilacı bu çeşit insanlardan yüz çevirmek ve onların sözlerine itibar etmemektir.

Cenab-ı Hak bu konuda Peygamberimize hitaben: "(Resulüm) çok yemin eden, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan laf getirip götüren, iyiliği hep engelleyen mütecaviz kimseye sakın uyma, boyun eğme"[271] buyurur.

Diğer bir ayet-i kerime'de de: "Ey iman edenler, eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeyerek bir zümreye sataşırsınız da yaptığınıza pişman olursunuz"[272] buyurularak laf getirip götüren kimsenin kişiliğinin araştırılması emrediliyor.

Peygamber Efendimiz de: "Hiçbir nemmam (koğucu) cennete giremez"[273] buyurarak, koğuculuğun kişiyi cennetten mahrum eden fena bir yol olduğunu açıkça ortaya koymuş oluyor.

Başka bir hadis-i şeriflerinde de: "Benim yanımda en sevimsiz olanınız koğuculuk yapan, dostların arasını açan ve temiz kimselerde kusur arayanınızdır"[274] buyurur.

İmam Şafiî Hazretleri de derki: "Sana başkasından dedikodu getiren, senden de başkasına dedi kodu götürür."[275]

Böyle bir hastalık illetine müptela olan kimsenin ağzından çıkan söze itibar etmemeli ve onun yeni bir laf götürüp getirmesine fırsat verilmemelidir. Evet, bu fitneden korunmanın tek ilacı bu olsa gerektir.

13-Gıybet etmek:

Gıybet, kişinin arkasından hoşuna gitmeyeceği şeyleri söylemek veya yapmaktır. Kişinin işittiği zaman hoşlanmayacağı şeyler, söz ile olduğu gibi, el, kaş ve göz hareketleriyle de başkalarına intikal ettirilebilir. Bunlar, ne suretle olursa olsun haramdır.

Gıybet, fertler arasında kin ve düşmanlığa sebep olur; toplumları huzursuz kılar. Bu nedenle yüce dinimiz İslam, kötü hasletlerden olan gıybeti şiddetle menetmiş ve kardeşinin ölü etini yemek gibi iğrenç kabul etmiştir. Dolayısıyla mümin kardeşimizi üzecek ve onu rencide edecek her türlü söz ve fiilden sakınmamız gerekir.

Bazı ayet-i kerimelerde konuyla ilgili olarak şöyle buyururlar:

---

271 Kalem:68 / 10-13.
272 Hucurat: 49 / 6.
273 Buhari; Müslim, iman: 168; Müslim: İman, 168.
274 Seçme hadisler: C-I, Sh: 11.
275 Diyanet Dergisi: C- 8, 9, 10, Sh:181.

"Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz bile O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir."[276]

"Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi âdet edinen her fesat kişinin vay haline!"[277]

Allah elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.) de aşağıdaki mübarek sözlerinde gıybetin kötülüğünü, gıybeti yapılan kişinin korunmasını ve kimler aleyhinde konuşulursa gıybet sayılmayacağını şöyle açıklarlar:

"Gıybet, din kardeşini hoşlanmayacağı bir şeyle anmandır. Eğer o şey kendisinde mevcutsa, onugıybet etmiş olursun, o şey onda yoksa ona iftira etmiş olursun." [278]

"Müslüman'ın ayıplarını araştırmayın. Kim Müslüman'ın ayıplarını araştırırsa, Allah da onun ayıbını takip eder, nihayet evinin içerisinde bile onu rezil eder."[279]

"Miraç gecesinde bakır tırnakları olan bir kavme rastladım. Bu tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalıyorlardı (pişman olup yırtınıyorlardı). "Ey Cebrail! Bunlar da kim?"diye sordum: "Bunlar, gıybet edenler ve şereflerini ayaklar altına alanlardır" dedi."[280]

"Kim bir mümini bir gıybetçiye karşı himaye ederse, Allah kıyamet günü o kişiyi cehennem ateşinden korumak için bir melek gönderir."[281]

"Fasık ve günahı pervasızca açıktan işleyen bir kimse aleyhinde söylenen söz, gıybet sayılmaz."[282]

O halde kendi nefsimiz için arzulamadığımız bir şeyi başkaları için de reva görmemeliyiz.

14-İçki içmek ve diğer bağımlılık yapan maddeleri kullanmak:

İçki, Peygamber Efendimizin ifadesiyle bütün kötülüklerin anasıdır. Cinayetlerin, trafik kazalarının, aile geçimsizliklerinin, ibadetten uzaklaşmanın, kısaca dünya ve âhiret sıkıntılarının temelinde içki yatmaktadır.

İnsanlık tarihi kadar uzun bir geçmişi olan içki bağımlılığı, bütün toplumlarda olduğu gibi, Kur'an'ın nüzulü sırasında Araplar arasında da yaygın bir alışkanlıktı. İslam

276 Hucurat:49 / 12.

277 Hümeze: 104 / 1-2.

278 Müsned, Ahmed ibni Hanbel, C-II, Sh: 384, 386; Ebu Davûd: Edep, 40, (4874); Müslim: Birr, 70, (2589).

279 Tirmizi: Birr, 85.

280 Ebu Davûd: Edep, 40, (4878-4879).

281 Ebu Davûd: Edep, 41, (4883).

282 Müslim: Zühd, 52, (2990).

dini insanın ruh ve beden sağlığını korumak, dünyevi ve uhrevi mutluluğunu sağlamak için hicretin dördüncü yılında içki içilmesini yasaklamıştır. Hz. Ebu Hureyre (r.a.)'ın bildirdiğine göre bu yasaklama üç aşamalı olmuştur:

Birinci safhada Araplar, Resulullah'a bu kötü alışkanlıkları hakkında sorular sormuşlar, fakat Allah Resulü (s.a.v.) konu hakkında henüz bir vahiy gelmediği için bunlara cevap vermemiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.): "Allah'ım! İçki hakkında bize, açık ve kesin bir beyanda bulun" diye dua etmiştir. Hz. Ömer'in bu duasından sonra Cenabı Hak şu ayet-i kerimeyi indirmiştir: "Sana şarap ve kumar hakkında soru sorarlar. Deki: Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından daha büyüktür."[283] Halk bu ayetle içkinin yasak edilmediğini, sadece günah kılındığını söyleyerek içki içmeye devam etmiş, bir kısmı da bırakmıştır.

İçki yasağının ikinci merhalesinde Hz. Ömer (r.a.) yukarıdaki duasını tekrarlamıştır. Bu sefer, "Sarhoş iken namaza yaklaşmayın" meâlindeki Nisa süresinin 43. ayeti nazil olmuştur. Bu ayet-i kerimenin nüzülü üzerine içki içenler azalmakla beraber, bir kısım Müslümanlar içmeye devam etmişlerdir; hatta Müslümanlardan birisi akşamleyin içki içip namaza gelmiştir. Bu karmaşa devam ederken bir grup Müslüman Peygamber Efendimize müracaat ederek: "Yâ Resulallah! Biz sadece namaz vakti yaklaşınca içmesek olmaz mı?"diye soru sormuşlardır. Resulullah bunlara yine cevap vermemiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.) tekrar aynı şekilde dua etmiştir. Bu duadan sonra içki yasağının üçüncü ve son aşamasını teşkil eden şu ayet-i kerime nazil olmuştur:

"Ey İman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir, bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz! Şeytan, içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak ister. Artık, bunlardan vaz geçtiniz değil mi?"[284]

Bundan önceki ayetlerde olduğu gibi bu son ayet-i kerime nazil olunca da Hz. Ömer çağırılarak kendisine okundu. Ayetteki "**Artık vaz geçtiniz değil mi?"** sorusuna gelince, Hz. Ömer, "Vaz geçtik! Vaz geçtik! Yâ Rab!" diyerek, bütün benliği ile yaratanının ilâhî hitabına teslimiyet gösterdi.

Yalnız Hz. Ömer değil, istisnasız bütün Müslümanlar da bu yasağa uyarak "Artık içkiden ve kumardan vaz geçtik Rabbimiz!"diyerek Allah'a söz verdiler.[285]

İçki yasağı ile ilgili bu ayetler nazil olunca, Peygamber Efendimizin emriyle bir Münâdî Medine sokaklarında: "Haberiniz olsun ki: İçki, haram kılınmıştır!"Diye ilan etti.

---

283 Bakara: 2 / 219.

284 Maide:5 / 90-91.

285 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C-2, Sh: 351.

Bu ilan üzerine bütün içkiler döküldü ve Medine sokaklarından âdeta sel gibi aktı.[286]

Asıllarının tahrif edilmiş (bozulmuş) olmasına rağmen, ilahi kaynaklı olan Hıristiyan ve Yahudilerin müşterek din kitaplarını teşkil eden Kitab-ı Mukaddeste de içki yasağı vardır. Bir ayetinde bu yasak şu ifadelerle açıklanır: "(Ezelî ve ebedî olan) Rab, Harun ile konuştu ve ona: "…Sen ve seninle beraber oğulların ne şarap ve ne de sarhoş edici içki içmeyeceksiniz." [287]

Tevrat'ın Hâkimler kitabında bu konuya detaylı yer verilir.[288]

Ancak içki sözcüğünden sadece alkollü sıvı içkiler anlaşılmamalıdır. Bunlardan daha tehlikeli olan ve toplumlarda onulmaz yaralar açan, beyni uyuşturup aklı gideren, vücudu zehirleyip insanın dengesini bozan ve kendisine esir eden; eroin, kokain, esrar, afyon, haşhaş ve bu özelliklere sahip tüm haplar ile benzerleri hep bu kavram içine girerler. İslam dini bunların hepsini haram kılmıştır. Nitekim sevgili Peygamberimiz: "Her sarhoşluk veren şey hamr (şarap) tır, her hamr da haramdır"[289]buyurur.

Diğer bir mübarek sözlerinde de: "Çoğu sarhoş eden her şeyin azı da haramdır"[290] buyurarak bu yasağın kapsamına açıklık getirmiştir.

Ayrıca bu tür alışkanlıkları, bütün kötülüklerin anası olarak belirtmiş ve şu hadis-i şerifleriyle de konunun ne kadar önemli olduğunu açıkça ortaya koymuştur: "Allah içkiye de, içene de, sunana da, satana da, sıkana da, taşıyana da, kendisine taşınana da lanet eder."[291]

Resulullah üzerinde içki bulunan sofraya oturmayı da yasaklar.[292]

İslam fakihleri, Allah Resulünün bu yasaklamasından hareketle, en azından yeni nesillere kötü örnek olmamak ve toplum hayatında bu kötülüğün yerleşmesine engel olma açısından bir Müslüman'ın içki meclislerinden uzak durmasını ve içkiye karşı kesin tavır koymasını istemektedirler.

Ünlü Amerikalı mucit Edison der ki: "Vücuda içki koymak, motor yatağına kum koymak gibidir."[293]

Dünya edebiyatının zirvelerinden olan Shakspeare de: "Hey göze görünmez şarabın (içkinin) ruhu, eğer senin adın yoksa sana iblis namını verelim"[294]diyerek içkinin

---

286 Sahih-i Buhari, C-5, Sh:190.

287 Levililer, x (8-9).

288 Tevrat, Hâkimler kitabı (xıı / 4-14).

289 Buhari, Edep, 80; Müslim, Eşribe, 73.

290 Sahih-i Müslim, Kitabü'l- Eşribe, C-4 / 229; Ebu Davud, Eşribe,5; İbni Mace Eşribe,10; Tirmizi, Eşribe, 3.

291 Ebu Davud, Eşribe, 2; İbni Mace, Eşribe, 6; Tirmizi, Büyû, 58.

292 Tirmizi, Edep, 43.

293 Diyanet Gzt, C-1 / 5, sayı: 62.

294 Ord. Prof Dr. Fahrettin Kerim Gökay, 25 / Eylül / 1970 tarihli günlük gazeteler.

kötülüğüne işaret eder. Ashab-ı Kiram'dan Osman bin Mazun Müslüman olmadan önce de ağzına hiç alkollü içki koymamıştı. Bunun gerekçesini şöyle açıklar: "Aklı giderip, benden aşağı derecede olanları bana güldüren bir şeyi aslâ içmem."[295]

Esasen yukarıdaki Mâide süresinin 90–91.ayetlerinde açıklandığı üzere, içkinin de akıl, beden ve ruh sağlığına verdiği zarar kadar, toplumda da derin yaralar açtığına dair tıp doktorları, psikologlar ve toplum bilimcileri de görüş birliği içerisindedirler. Hatta bütün insanlığın görüşü bu merkezdedir. Alkolün dışındaki diğer uyuşturucuların da insan sağlığı ve toplum düzeni için içkiden daha zararlı ve tehlikeli olduğunda bütün bilim çevreleri birleşmektedirler. Zira uyuşturucu maddeler, kendisine bağımlı yaptığı kurbanını tamamen dış dünyadan koparak her çeşit kötülük ve suça hazır hale getirmektedir.

Alkol tarihin değişik zamanlarında sömürgeci batılı milletler tarafından sömürü silahı olarak kullanılmıştır. Mesela Amerika kıtasının fethi sırasında kızıl derililerin mukavemeti içki ile kırılmıştır. Ve yine, Afrika ve Okyanus adalarında birçok yerli kavimlerin nesilleri ve isimleri içkiye alıştırılarak tarih sahnesinden silinmiştir.

Batılı sömürgeciler, işgal etmek istedikleri veya işgal ettikleri topraklardaki yerli halka önce bedava denecek derecede ucuz ve bol miktarda alkol vererek onları alkolik hale getirmişler, böylece o toprakların gerçek sahipleri olan halk, din, şeref, haysiyet, aile bağı ve vatan sevgisi gibi temel manevi ve içtimai değerlerden koparak işgalcilere karşı teslimiyet içerisine girmişlerdir. Şüphesiz bu metot, silahsız, kansız, kavgasız ve gürültüsüz bir istila metodudur.

1839-1842 yıllarındaki İngilizlerin içki ve uyuşturucular vasıtasıyla Çin'i istila planları **"Afyon savaşı"**adıyla tarihe geçmiştir. Keza Sovyetler Birliği, komünist rejmi yerleştirmek ve halkına benimsete bilmek için alkol kullanımını teşvik etmiş, böylece halkın çoğunluğu alkolizmin tehdidi altına girerek düşünemez hale gelmiş ve birçok insan da bu yüzden hayatını kaybetmiştir.

Üzülerek belirtelim ki, günümüzde bu tür bağımlılıklar gençler arasında gittikçe yaygın hale gelmektedir. Son zamanlarda 14 bin çocuk üzerinde yapılan araştırmalarda şu çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir:

a-) Alkol ve uyuşturucu kullanma yaşı 12'ye düşmüştür.

b-) Fuhuş 14 yaşında başlamaktadır.

c-) Hırsızlık 10 yaşın altına inmiştir.

d-) Şiddet ve suça meyil 15 yaşın altındadır.

e-) Evden kaçma yaşı ise 9'dur.[296]

Bu kötü alışkanlıkların başlıca sebepleri, kişisel zaaflar, sorumluluktan kaçış, eği-

295 Ashab-ı Kiram, Türkiye Gazetesi yayınları, Sh:193.

296 Devrimde Gürler, Olay gazetesi, 3 / 09 / 2006-Bursa

timsizlik, kötü arkadaş seçimi, olumsuz çevre faktörleri, lüks yaşama arzusu, sevgisizlik, dışlanmışlık ve manevi boşluk gibi hususlardır.

Peygamber Efendimize içkinin tedavi amaçlı kullanılıp kullanılamayacağı sorulduğunda: "O ilaç değil, derttir. Allah Teâlâ kendilerine haram kıldığı şeylerde ümmetimin şifasını kılmadı"[297] diye cevap verir. Allah Resulünün bu beyanı sarhoşluk veren maddelerin tedavi amaçlı içilmesine yönelik olup, alkollü maddelerin ilaç yapımında kullanılmasını içermemektedir, o ayrı bir konudur.

İslam hukukçularının büyük çoğunluğuna göre, yukarıda zikredilen ilgili ayetin hükmü gereğince, kan ve idrar gibi şarap ve diğer alkollü içkiler de necis(pis)dir. Dolayısıyla çok az miktarının dahi vücutta, elbisede ve namaz kılınan yerde bulunması namazı geçersiz kılar. Ancak, Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre şarabın dışında kalan alkollü içeceklerin necisliğine dair bir delil bulunmadığından, necis sayılamazlar. Bu sebeple elbise veya namaz kılınan yere dökülmeleri halinde namazın sıhhatine bir engel teşkil etmezler. Fakat sarhoşluk için içilmeleri haramdır. Şafiî mezhebine göre ise her çeşit alkollü içeceklerin içilmesi de, kullanılması da haramdır.

Bu konuda çağımızın büyük âlimi merhum Muhammed Hamdi Yazır, "Hak Dini Kur'an Dili" adlı tefsirinde şöyle der: "Mesela; üzerine şarap, şampanya, arak ve konyak dökülmüş olanlar herhalde yıkamadıkça namaz kılamazlar. Lâkin üzüm şarabından mâmul olmayan ispirto, bira ve sair müskirat içilemezse de elbiseye veya bedene sürülmesi de namaza mani olur diye iddia edilemez."[298]

Kısaca yukarıdaki bilgileri özetleyecek olursak, şarap dışındaki alkollü içkiler kendileri bizzat necis olmadıkları için elbise veya namaz kılınan yere dökülmeleri namazın sıhhatine mâni değildir. Sadece içilmeleri haramdır. Kolonya da aynı hükme tabidir. İçmemek şartıyla değişik amaçlar için kullanılabilir. Özellikle de hijyen ve güzel koku amacıyla kendisinden yararlanılabilir.[299]

Sigara: Sigara, bağımlılık yapan maddelerin en yaygın olanıdır. Dolayısıyla sigara alışkanlığı küçümsenecek bir maddi bağımlılık değildir. Zira sigara kansere neden olan etkenler arasında birinci sırada yer almaktadır. Akciğer kanseri başta olmak üzere gırtlak, yemek borusu, ağız boşluğu, yutak, idrar yolları, böbrek, pankreas, idrar kesesi, karaciğer, serviks ve kan kanseri görülme sıklığının artmasına neden olur. Akciğer kanserlerinin % 90'ı sigaraya bağlıdır ve akciğer kanseri diğer tüm kanserlerin toplamı kadar insan ölümüne neden olmaktadır. Akciğer kanserinde ölümlerin erkeklerde % 80'inin, kadınlarda ise % 75'inin sebebi sigaradadır.

Sigaranın yol açtığı ölümler, trafik, terör, iş kazaları v.b. tüm ölümlerin toplamın-

297 Müslim, Eşribe, 3; Ebu Davud, Tıb, 11.

298 Yazır Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, C-I, Sh: 762-763.

299 Prof. Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal II, İslam ve Toplum, Sh:93-94. İst-2002.

dan beş kat daha fazladır. Her yıl ülkemizde 100,000 kişi sigaradan ölmektedir. Bunun anlamı şudur: Her gün bir uçak düşüyor ve üç yüz kişi ölüyor. Her yıl 100,000 nüfuslu bir şehrimize bir atom bombası atılıyor. Her gün içi dolu altı otobüs uçuruma yuvarlanıyor kimse sağ kalmıyor.

Sigaranın zararları sadece içenler üzerinde meydana gelmez. Pasif içici diye adlandırılan sigara içenlerin yanında bulunanlar üzerinde de çok büyük zararlar doğurur. Pasif içiciler sigarada bulunan 3700 çeşit kimyasal gazdan zarar görürler. Bu gazların büyük bir kısmı zehirlidir, geriye kalan kısmı da kanserojen benzopyrene ve formaldehyde gazlarıdır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Polonium:----------Kanserojen

Krom, Nikel:----------Kanserojen

Benzopiren:----------Kanserojen

Vinil Klorür:----------Kanserojen

Benzen:----------Kanserojen

Hidrojen Siyanür:------Zehir

DDT:----------Zehir ve kanserojen

Arsenik:----------Zehir ve kanserojen

Karbon monoksit:-----Kanda oksijenin yerini alır, damarları bozar.

Nikotin:----------Bağımlılık yapar, damarların yapısını bozar.

Batı dünyasında yaklaşık on asırlık bir geçmişe sahip olan tütün ve sigara, 15. yüz yıldan itibaren buradan İslam dünyasına da sirayet etmiştir.

Yukarıda ifade edildiği gibi, sigaradaki öldürücü zehirli maddeler diğer kötü alışkanlıklardan daha fazladır. Sigarada 4000 çeşit kanser yapıcı madde vardır. Dünya sağlık teşkilatı (WHO)'nın istatistiklerine göre birçok ölümcül hastalıkların kaynağıdır.[300]O halde bu illetten kurtulmak lazımdır.

Bunun için ilim adamları şu hususlara uyulmasını tavsiye ederler:

1-Bir gün seçip o gün sigarayı bırakınız.

2-Sigarayı bıraktığınızı herkese söyleyiniz.

3-Bu konuda çevrenizdekilerin desteğini alınız.

4-Günlük sigarayı bırakma kararı alınız ve bu kararınız uzatınız.

5-Sigarayı arzuladığınız anda elinize tespih gibi şeyler alınız.

6-Sigara içmeyen biri olduğunuza kendinizi inandırınız.

7-Sigara ikram edenlere, "içmiyorum" deyiniz.

8-Sigara içme ihtiyacı duyduğunuzda çektiğiniz zorlukları düşünün.

---

300 T.C..Sağlık Bakanlığı'nın hazırladığı broşürlerden faydalanılmıştır.

9-İlk denemede herkes başarılı olamayabilir, tekrar tekrar denemekten asla vazgeçmeyiniz.

Şu mısralar, sigaranın insan sağlığı üzerindeki etkilerini oldukça anlamlı bir şekilde tasvir etmektedir:

SİGARA

Yılandaki zehir gibi,
Afat yapan nehir gibi,
Bombalanmış şehir gibi,
Harap etti tütün beni.

Sağlam idim oldum çürük,
Sinem oldu sanki körük,
Akşam sabah hep öksürük,
Harap etti tütün beni.

Söylesin kim gördü ise,
Faydası neymiş herkese,
Gitti sıhhat ile kese,
Harap etti tütün beni.

ŞemsiYatsıman

BİLMECE

Ben onu kemirirdim o benim dertlerimi
Teskin eder sanırdım gergin sinirlerimi
Elli beş yıldan beri köle yaptı kendine
Kaç defa terkeyledim,kendine çekti yine
Zannederdim onu ben yalnızlıkta arkadaş
Yolculuklarımda da zarar vermez bir yoldaş
Ne zaman uzaklaşsam o beni tekrar bulur
Karanlık gecelerde sözde arkadaş olur
Bu dumanlı dostuma elveda demeliyim
Dumansız kafa ile kendime gelmeliyim
Bir dostum bana verdi bu kıymetli talkını
İnşallah kendi yutmaz elindeki salkımı
AKİFCİĞİM al sana kolayca bir bilmece
İstersen sende terk et şiir bitsin böylece

NUSRET VARDAR 20/10/2000

Sigarayı dini yönden inceleyen son dönem İslam bilginleri üç gruba ayrılır ve görüşlerini şöyle açıklarlar.

Birincigrup, sigaranın zararlarını hesap etmeden hakkında açık dînî hüküm bulunmadığını ileri sürerek mubah olduğu görüşündedirler. Hatta "Allah, arzda olan her şeyi sizin için yaratandır"[301] ayetini delil olarak gösterirler. Ancak muhakkik (araştırmacı) âlimler, "Zararsız olmak şartıyla"diyerek bazı kayıtlar koyarlar.

İkincigrup da, sigara içmenin doğru olmadığını ve mekruh olduğunu söylerler.

Üçüncügrup ise, sigaranın sağlık açısından zararlı olduğunu ve ekonomik yönden de israfa yol açtığını ileri sürerek, sigara alışkanlığı bulunan kişilerin bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerine karşı görevlerini ihlal etmiş olduklarına, dolayısıyla bunların sigara içmelerinin haram olduğuna hükmederler.

Şu husus unutulmamalıdır ki, dini hükümler belli prensiplere dayanır ve temel ilkeler ortaya koyar. Her konuda ayrıntılı ve münferit hüküm vermez. Bu nedenle Müslümanlar karşılarına çıkan meseleleri dinin getirdiği bu ölçü ve ilkeler çerçevesinde değerlendirmeleri gerekir. Dolayısıyla sigara konusu da böyle ele alınmalı ve "hakkında kesin nas (şer'i hüküm) yoktur" diye bir çırpıda silinip atılmamalıdır. Artık günümüzde sigaranın sayılamayacak kadar çok olan zararlarını ilim ve tıp dünyası ortaya çıkarmıştır. Bunu din görmezlikten gelemez. Oysa Kur'an-ı Kerim: "Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın"[302]buyurur.

15-Kumar oynamak:

İslam dini birçok oyun ve eğlenceyi helal saymıştır. Ancak en büyük istismar ve sömürü vasıtası olan kumarın her çeşidini haram kılmıştır. Çünkü kumar, kazanan tarafa kirli menfaat sağlayan, kaybedeni de zarara ve huzursuzluğa sokan, dolayısıyla da yuvalar yıkıp aileleri sefalete mahkûm eden iğrenç bir alışkanlık ve kötü bir hastalıktır.

Kumar öyle bir hastalıktır ki, önceleri eğlence ve zevk için başlanır, fakat kısa zamanda alışkanlık haline gelerek bir daha ondan kurtulmak imkânsız olur. Zira insan, kazandıkça kazanma zevki ve hırsı için oynar, kaybettikçe de kayıplarını telâfi etmek için yine oynar. Sonunda da kumarbaz oluverir. Her şeyini kumarda kaybeden, nesi varsa varını yoğunu satarak kumara yatıran, bütün ömrü sefalet içinde geçen, eşini ve çocuklarını mahveden kumarbazların, başlangıçta kumara bir eğlence gözüyle baktıkları unutulmamalıdır.

Kumar, haksız yere başkasının malını almak, bile bile ortaklaşa hırsızlık yapmaktır. Kumar, toplumsal bir felakettir. Hırsın verdiği heyecan ile sabahlara kadar kumar masalarından ayrılmayanlar, orada sağlıklarını, servetlerini, ahlâklarını, namuslarını, bütün kutsal değerlerini ve telafisi mümkün olmayan vakitlerini bırakarak insanlıktan uzaklaşırlar. Bir gün kazananlar, diğer bir gün kaybederler. Böylece, yokluğa ve hiçliğe sürüklenerek çıkılmaz bataklıkta boğulup giderler. Verdikleri zarar ve sıkıntı sadece

301 Bakara: 2 / 29.
302 Bakara: 2 / 195.

kendileriyle sınırlı kalmaz, yedi ceddine sirayet eder. Bu nedenledir ki Cenab-ı Hak, Maide sûresi 90–91. ayet-i kerimelerinde: "Ey İman edenler içki, kumar, dikili taşlar (Putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumarla, sadece aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister, artık (bunlardan tamamen) vazgeçtiniz, değil mi?" Buyurur.

Kur'an'ın kumarla ilgili bu yasağından şu sonuçları çıkarmalıyız:

a-) İnsan eğlenirken meşru çizgiyi aşmamalı ve kumar illetine bulaşmamalıdır.

b-) Bir Müslüman, kazancını şans ve tesadüflere bırakmamalı ve alın terini kutsal saymalıdır.

c-) En önemlisi başkalarının mallarını meşru olmayan yollardan alıp yemenin haram olduğunu bilmelidir.

d-) Kumarın taraflar arasında kin ve düşmanlığı körüklediği unutulmamalıdır.

e-) Kısaca, kumarın ocakları söndüren, yuvaları dağıtan, insan haysiyet ve itibarını yok eden korkunç bir âfet olduğu asla unutulmamalıdır.

- **Kumar çeşitleri ve insan psikolojisi üzerindeki etkileri:**

Kumar kelimesi geniş kapsamlı bir ifadedir. Milli piyango çekilişleri, iskambil kâğıdı ile oynanan oyunlar, zar atarak, kollu makinelere para koyarak oynanan oyunlar, tombala, toto, loto, iddia ve at yarışları gibi para karşılığı oynanan her çeşit bahis ve talih oyunları kumar kelimesi içine girerler. Kısaca, oynayana kazanç veya zarar getiren her türlü şans oyunu kumardır.

Kumar, özellikle fakirliğin, sınıflar arası dengesizliğin hüküm sürdüğü toplum ve kesimlerde âdeta bir umut sömürüsü haline gelmiştir. Bilhassa büyük ikramiye vadiyle yapılan çekilişlerde ve oynanan şans oyunlarının sonunda, çoğunluk büyük bir hayal kırıklığına uğramakta, alın teri dökmeden kazandığını sanan bir avuç insan da paranın verdiği sarhoşluk ve şımarıklıkla toplumda problem yumağı haline gelmektedir.

Psikologlar bu tür şans oyunlarının insan psikolojisini bozduğunu defalarca hatırlatmışlardır.

Ülkemizde ve dünyada yapılan İstatistiklere göre cinayetlerin, intiharların, trafik kazalarının, dolayısıyla sönen ocakların ve telaffuz edilemeyecek kadar maddi kayıpların %80'i içki, kumar ve zina kaynaklıdır. Allah (c.c.) nefsimizi, neslimizi ve bütün insanlığı bu afetlerden korusun ve yolunu şaşırmışları ıslah edip sırat-ı müstakimine yöneltsin.

16-Rüşvet alıp vermek:

Rüşvet, bir işi gördürmek için o işi yapmakla vazifeli olan kimseye, para veya mal olarak çıkar sağlamaktır. Böyle bir tutum ise meşru değildir. Dinimizce haram kılınmıştır. Nitekim ayet-i kerimede Cenab-ı Hak: "Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken, insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yeme-

niz için o malları hâkimlere (veya idarecilere) vermeyin" [303] buyurur.

Sevgili Peygamberimiz de hadis-i şeriflerinde rüşveti şiddetli ifadelerle reddeder:

"Rüşvet alan da veren de ateştedir."[304]

"Allah, rüşvet verene de alana da lanet etmiştir."[305]

"Bir kimse din kardeşine (her hangi bir işinin olması için) şefaatte bulunur da, o da buna karşılık kendisine bir hediye verir, o kimse de bu hediyeyi kabul ederse, riba (faiz) çeşitlerinden büyük birini yapmış olur."[306]

İslam'ın hükümlerinden anlaşılmaktadır ki, rüşvet hiçbir surette meşru kabul edilemez. Ancak, şu iki halde rüşvet vermek zorunda kalan kimse inşallah sorumlu olmaz.

1-Haksız yere hapsolması söz konusu olduğunda, bu haksızlığı önlemek niyetiyle verdiği rüşvet,

2-Gasbedilen hakkının kendisine iadesini sağlamak amacıyla vermek zorunda kaldığı rüşvet.[307]

Bu iki halde de, kişinin kendi öz hakkını elde etme çabası vardır.

Atalarımız:"Rüşvet kapıdan girince, şeriat bacadan çıkar" demişlerdir. Para hırsı gözünü bürüyenleri şu mısralar ne güzel tarif eder:

"Nur-i Çeşmanım mısın, ey pul ya canım mısın?

Mezhebim dinim mi, ayinim mi imanım mısın?"

Manası: *Ey para! Gözümün nuru musun, canım mısın?*

Yoksa mezhebim, âyinim, dinim, imanın mısın?

Rüşvet tarihimizin birçok devirlerinde ağırlığını hissettirmiştir. Hatta Şair Fuzulî: "Selam verdim, rüşvet değüldürdeyü almadılar" diyerek zamanındaki bu hastalığı hicvetmiştir.

Katolik bir ailenin oğlu olan Hırvat Rüstem paşa, Osmanlılar döneminde devlet hayatına rüşveti sokan adam olmuştur. Öldüğü zaman da geride çok büyük bir servet bıraktığı anlaşılmıştır.[308]

Bu bahisle ilgili olarak Hz. Âişe validemiz: "Nebi(s.a.v.), hediyeyi kabul eder ve o hediyeye daha güzeliyle karşılık verirdi"[309]diye nakleder.

---

303 Bakara: 2/188.

304 Tirmizi, Ahkâm 9, (1336); et-Tergib: 3, Tebarani'den

305 Tirmizi, Ahkâm: 9.

306 Ebu Davud, Buluğ'ul- Meram Terc. C-3, Sh: 87

307 Hadis Ans. K. Sitte Terc.C-13, Sh,441 ; İbni Abidin de bu konuda yeterli açıklam vardır.

308 Öztuna Yılmaz, Türkiye Tarihi: 5/144.

309 Tirmizi, Sünen C-4, Sh:338 Mısır.

17-Allah'ın rahmetinden ümit kesmek:

Ümit, hayatın en önemli dinamiklerinden biridir. Ümidin yitirildiği an, her şey biter. Özellikle Allah'ın rahmetinden ümidin kesilmesi demek, Allah'la olan bağın koparılması demektir ki, bu da küfre açılan bir kapıdır ve Allah korusun sonu hüsrandır. Onun içindir ki, Hak Teâlâ Hazretleri konunun hassasiyetinden dolayı rahmetinden ümidin kesilmemesini aşağıdaki ayetlerde açıkça belirtir:

"(Tarafımdan onlara) deki: Ey nefislerine karşı aşırı giden kullarım, Allah'ın rahmetinden ümitkesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.[310]

"Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin; Zira kâfir kavimden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez."[311]

"Sapıklardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümit keser?"[312]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de şöyle buyururlar:

"Aziz ve Celil olan Allah semavat ve arzı yarattığı gün, yüz rahmet yarattı. Bunlardan birini yeryüzüne indirdi. (cin, insan ve diğer mahlûkat arasında taksim etti. İşte bu sayededir ki, bir anne çocuğuna karşı şefkat duyar, hayvanlar birbirlerine aynı şekilde şefkatle yaklaşır. (Mesela, at ve diğer dört ayaklı hayvanlar, bilhassa yavrularını emzirirlerken üzerlerine basmamak ve rahat emmelerini sağlamak için ayaklarını kaldırırlar). Allah geri kalan doksan dokuz rahmeti, kıyamet günü için kendine sakladı. Kıyamet gününde onları bu rahmetle yüze tamamlayarak (mümin kullarına rahmet edecektir)."[313]

Hz. Ömer (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte anlatıldığına göre, Peygamber Efendimiz esirler arasında çocuğunu arayan ve sağa sola koşarak her gördüğü çocuğu kendi çocuğu sanıp bağrına basan bir kadını görünce, şöyle buyurmuştur:

"Bu kadının, çocuğunu ateşe atacağını ümit eder misiniz? (Elbette bu mümkün değildir, biliniz ki), Allah'ın kullarına olan rahmeti, kadının çocuğuna olan şefkatinden daha fazladır."[314]

Resul-i Ekrem Efendimiz ölmek üzere olan bir genci ziyarete gitmiş ve kendisini nasıl hissettiğini sormuştu. Şefkat Elçisinin bu sorusuna genç: "Ey Allah'ın Resulü, Allah'tan ümidim var, fakat günahlarımdan korkuyorum" diye cevap verince, Allah'ın Resulü: "Bu durumda olan bir kulun kalbinde ümit ve korku birleşirse, Allah o kulun ümit

310 Zümer: 39/ 53.

311 Yusuf: 12 / 87.

312 Hicr: 15 / 56.

313 Buhari: Edep, 19; Müslim: 17, (2752) ; Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 636.

314 Buhari: Edep, 18, Müslim: Tevbe, 22, (2754).

ettiği şeyi mutlaka verir ve korktuğu şeyden ise onu emin kılar"[315] buyurmuşlardır.

Bir kudsi hadis-i şerifte de:

"Bana itaat etmeyenlere rahmetimden ümidi kaybettirmeyeceğim. Eğer hatalarından dönerlerse onların dostuyum. Eğer dönmezlerse onların doktoruyum. Onları hatalarından temizlemek için cezalandıracağım"[316] buyurulur.

O halde ceza ve azaplar bazı hastalıkları tedavi için, antibiyotik ilaçtır. Dünyada tövbe ilacı ile şifa bulanlar, âhiretteki acı ateş ilacına muhatap olmayacaklardır. Görülüyor ki, Allah'ın rahmeti gazabının önündedir. Ne mutlu rahmete talip olanlara!

18- Eksik ölçüp tartmak:

Eksik ölçüp tartma konusu, insan ilişkilerinde çok önemli bir yer işgal eder. Çünkü eksik ölçüp tartmak kul hakkıyla ilgili bir hususdur. Meselenin hassasiyeti sebebiyle Cenab-ı Hak birçok ayet-i kerime'de direk veya endirekt bu mevzuya özellikle vurgu yapar. İşte bu ayetlerden bazıları:

"Ölçü ve tartıyı tam adaletle yapın..."[317]

"Ölçü ve tartıda hile yapanların vay haline."[318]

"Ölçüyü tam yapın, eksiltenlerden olmayın. Doğru terazi ile tartın."[319]

"Tartıyı adaletle yapın, terazide eksiklik yapmayın."[320]

Peygamberimiz (s.a.v.) de aşağıdaki hadis-i şeriflerinde şöyle buyururlar:

"Beş şey vardır ki, onlarla imtihan olacağınız zaman artık cemiyette hiçbir hayır kalmaz. Siz hayatta iken onların ortaya çıkmasından Allah'a sığınırım. Bu beş şey şunlardır:

1-Zina: Bir millette zina açıktan yapılır hale gelirse, tâûn ve daha önceki milletlerde görülmeyen bulaşıcı hastalıklar yaygınlaşır.

2-Ölçü tartıda hile: Ölçü ve tartının eksik yapıldığı milletlerde geçim sıkıntısı meydana gelir, idari zulüm ve baskıya maruz kalınır.

3-Zekât vermeme: Zekât vermeyen toplumlarda kuraklık ve kıtlık baş gösterir.

4-Sözünde durmama: Hangi millet Allah ve Resulüne karşı sözünde durmaz, ahdini yerine getirmezse, Allah o milletin başına kendilerinden olmayan bir düşmanı musallat eder ve ellerindeki servetlerin bir kısmını onlara aldırır.

5-Kur'an'ın hükümlerini terk etme: Allah, Kur'an hükümleriyle amel etmeyi terk

315 Tirmizi, Sünen, Cenâiz, 8, III, 311; İbni Mace, Sünen, Zühd, 37, II, 1429.
316 Ahmed b. Hanbel, 1/43; İbn Kayyım, Medaricus's Salikîn, 432-433/1.
317 En'am: 6 /152.
318 Mutaffifin: 83 / 1.
319 Şuara: 26 /181-182.
320 Rahman: 55 / 9.

edip sadece işlerine gelenleri seçip uygulayan milletleri, kendi aralarında savaştırır."[321]

Hz. Peygamber (s.a.v.) diğer bir mübarek sözünde de, ölçü ve tartı ile meşgul olan ticaret erbabına hitap ederek sorumluluklarının ağırlığını şu ifadelerle dile getirir:

"Sizler bizden önce gelip geçen kavimleri helak eden iki işi (ölçü ve tartıyı) üzerinize almış bulunmaktasınız."[322]

19- Günahları küçümseyip hafife almak:

Mümin bir kimse Allah'ın rahmetinden ne ümitsizliğe düşmeli, ne de emin olmalıdır. İlm-i Kelamcıların deyimiyle "Beyn'el- havf ve'r-reca" yani korku ile ümit arasında bulunmalıdır. "Nasıl olsa imanım var, böyle basit günahlardan dolayı Allah bana azap etmez. Nasıl olsa bana da cennette bir yer ayrılır" gibi bir düşünce içerisine girerek kendisinden emin olmamalıdır. Veya bunun tam tersi, "Çok günah işledim, nasıl olsa cehennemliğim, benim için fark etmez" diye Allah'ın rahmetinden ümit kesmesi de doğru değildir. Hatta Allah korusun kişinin imanını yitirmesine sebep olabilir. O halde bir mümin için izlenecek yol, ne ümitsizliğe düşmek ve ne de Allah'ın rahmetinin arkasına sığınarak kendisini günahların akışına kaptırıp güven içinde hissetmektir. Nitekim aşağıdaki ayet-i kerimelerde bu gerçek şöyle ifade edilir:

"Fakat büyük zarara uğrayan topluluktan başkası Allah'ın azabından emin olmaz"[323]

"Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin; Zira kâfir kavimden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez."[324]

20-Emanete hıyanet etmek:

Gerek fert bazında olsun, gerekse toplumları yönetenler düzeyinde olsun, emaneti üstlenenler, üstlendikleri her şeyden sorumludurlar ve büyük bir vebal altındadırlar. Emanetlerin korunması konusunda sorumlu davranmamak büyük günahlardandır. Kur'an-ı Kerim'de: "Kim emanete hıyanet ederse, kıyamet günü, hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir. Sonra herkese (asla haksızlığa uğratılmaksızın) kazandığı eksiksiz verilir."[325] buyurulur.

Özellikle devleti yönetenlerin milletlerine karşı sayılamayacak kadar sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklarını yerine getirenler Kur'an-ı Kerim'de övülmüşler ve cennetle müjdelenmişlerdir. İlgili ayette:"Onlar emanetlerini ve sözlerini yerine getirirler. Namazlarına riayet ederler. İşte onlar, temelli kalacakları Firdevs cennetine varis olan-

321 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:557.
322 Tirmizi: Büyû, 9, (1217).
323 A'raf:7 / 99.
324 Yusuf: 12 / 87.
325 Al-i İmran: 3 /161.

lardır"[326]buyurulur.

Sevgili Peygamberimiz de: "Haberiniz olsun ki, her biriniz birer çobandır ve her biriniz, idaresi altındakilerden mesuldür. Halkın idaresini elinde tutan devlet yöneticisi bir çobandır ve idare ettiği insanlardan sorumludur"[327] buyurarak meselenin önemine işaret eder.

Ebu Zerr Gıffari (r.a.) bir gün Resul-i Ekrem'den valilik veya emirlik mertebesinde bir memuriyet talep etmişti. Bu isteğine Cenab-ı Peygamber: "Ey Ebu Zerr! Ben seni güçsüz görüyorum. Kendim için istediğimi senin için de isterim. İki kişiye dahi olsa âmir olma. Zira emirliğin yükü ağırdır. Bu işin tam manasıyla hak ve hukukuna dikkat etmek lazımdır. Eğer bunlara dikkat edilmezse kıyamet günü mahcubiyet olur"[328] diye karşılık vermişti.

Dolayısıyla devlet gücünü elinde bulunduranlar keyfi hareket edemezler, sorumluluğunu taşıdıkları halkın, maddi ve manevi her türlü gereksinimlerini büyük bir titizlikle yerine getirmek zorundadırlar. Bilhassa manevi açıdan genç nesillerin ihmal edilmemesi, inançsızlığa mahkûm edilerek köklerinden koparılmamasına özen gösterilmesi gerekir. Şayet toplumun temel dinamiğini oluşturan ve geleceğin teminatı olan gençlerin yetişmesine olumsuz etki yapacak bir zemin hazırlanırsa, buna imkân verenler dünyada da âhirette de kendilerini bu vebalden kurtaramazlar ve bu ihmallerinin hesabını vermek çok çetin olur. Çünkü nesilleri ihmal etmek, onların kalplerini, ruhlarını inançsızlığa mahkûm etmek, mukaddes dayanaktan mahrum bırakmak günahların en büyüğüdür. Merhum Mehmet Akif bu hakikati şu mısraları ile terennüm eder:

Bu hissizlikle cemiyet yaşar derlerse pek yanlış;
Bir millet göster ölmüş maneviyatıyla sağ kalmış.

Bilhassa, ülkemizde bazı çevreler, zaman zaman, konjonktürel olarak dine ve manevi değerlere karşı savaş açmışçasına hırslıdırlar. Rahmetli Doç. Dr. Nureddin Topcu'nun deyimiyle âdeta, "din ile kinin" mücadelesi sergilenir. Hâlbuki bu enteller, her fırsatta insan haklarından, inanç özgürlüğünden dem vururlar. Ama bu özgürlük sadece kendileri için imtiyazlı bir haktır. Başkaları için böyle bir hak tasavvur bile edilemez. Dolayısıyla bu halleriyle, İkiyüzlü bir zihniyeti temsil ederler. Allah Resulü bu tür insanların kıyametteki halini şu acı ifadelerle açıklar: "Kıyamet gününde, Allah nazarında en kötü olanlardan bir kısmını da ikiyüzlülerin oluşturacağını göreceksiniz. Bunlar bazılarına bir yüzle, diğer bazılarına da başka bir yüzle giden insanlardır."[329]

Değerli şair ve hukukçu Mithat Cemal Kuntay ile Mehmet Akif Ersoy arasında ge-

---

326 Mü'minun: 23 / 9-11.
327 Sahih-i Buhari, Ahkâm: 94, Hadis No: 7138.
328 İbni Saad: C-4 / 170, K, 1.
329 Buhari, Edeb 52; Müslim, Fedâil 119 (2526).

çen şu konuşma, bu samimiyetsiz ve çifte standart insanların halini ne kadar güzel yansıtır. Bu iki şahsiyet bir gün, kendi aralarında memleket meseleleri üzerinde dertleşirlerken Mehmet Akif Ersoy, Mithat Cemal Kuntay'a: "Üstadım, vallahi ikiyüzlü insanları arar oldum" der. Bunun üzerine Cemal Kuntay: "Üstat sen ne diyorsun, ahlâk-ı hamide sahibi bir insansın, ikiyüzlü insanları ne yapacaksın?" diye sorunca, Mehmet Akif şu anlamlı cevabı verir: "Üstadım, inanın insanlar o kadar çok yüzlü oldular ki, ikiyüzlüleri arar oldum."

Evet, Akif bu tespitiyle zamanının insan profilini ortaya koyar. Zamanımızda da bu tür insanların varlığı azımsanamayacak kadar çoktur. Hatta bunlar, Akif'in bu tespitini çok gerilerde bırakarak, toplumun yüzsüzleri haline gelmişlerdir.

Ülkeleri yönetenler ve milletlerinin emanetlerini üstlenenler, her konuda çok dikkatli olmak zorundadırlar. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.)'in bu mevzudaki şu mübarek sözleri de çok dikkat çekicidir:

"Muhakkak ki, siz emanete (makam ve mevkie) çok hırslısınız. Hâlbuki fena idareciler için emanet, kıyamet gününde pişmanlık olacaktır. O makam ve mevki ne güzel sütannedir. Emmekle doyulmaz. Fakat azil (makamdan ayrılış) da memeden fena bir ayrılıştır ki hüznü çekilmez."[330]

"Emanete riayeti olmayan kimsenin imanı, ahdinde durmayan kimsenin de dini yoktur."[331]

Hz. Ebu Bekir, hilafet makamına getirildiğinde şu hutbeyi okumuştur:

"Ey insanlar! Ben sizin en hayırlınız, en yetenekliniz olmadığım halde sizin başınıza geçmiş bulunuyorum. Eğer görevimi hakkıyla yaparsam, bana yardım ediniz. Yanılırsam bana doğru yolu gösteriniz. Doğruluk emanet, yalancılık ihanettir. İçinizdeki zayıfınız, hakkını alıncaya kadar benim nazarımda kuvvetlidir. İçinizdeki kuvvetliniz ise, hakkı gasbedilen kişi ondan hakkını alıncaya kadar benim yanımda zayıf olanınızdır."[332]

Hz. Ömer (r.a.) hakkındaki şu iki tarihi hadise de, her devirde devlet adamlarına yol gösterici ve aydınlatıcı bir belge niteliğindedir:

1-Hz. Ömer 'e bir gün sorumluluğunu hatırlatarak: "Allah'tan kork!" diyen adama sahabe-i kiram şiddetle karşı çıkar ve adamı tartaklamak isterler. Ancak Hz. Ömer, ashabın bu müdahalesine mani olur. Ve şöyle der: "Ey kardeşim! Sana teşekkür ederim. Zira bana sorumluluğumu ve Allah'a karşı bir gün hesap vereceğimi hatırlattın. Keşke herkes aynı görevi yapsa da biz de hataya düşmekten kurtulsak."

2-Hicretin üçüncü asrında yaşamış olan büyük fıkıh âlimi Ebulleys, bir kitabında Hz. Ömer (r.a.)'ın hilafeti sırasında geçen bir olayı şöyle anlatır:

330Tecrit-i Sarih terc. C-12, Sh:315.

331Cami'us-Sağir: C-1, Sh: 198.

332İbn. Hişam, es-Siret'ün- Nebeviye: 4-311.

"Medine'de zeytinyağı sıkıntısı baş göstermişti. Halife Hz. Ömer derhal tedbir alarak Şam'a kervan gönderdi ve kervan kısa zamanda zeytinyağı yüklü develerle geri döndü. Halife zeytinyağını halka dağıtırken yanına yaklaşan bir çocuk, zeytinyağının taksiminde kullanılan kabın dışına ellerini sürerek yağlı parmaklarını başındaki saçlarına çalıyordu. Hz. Ömer bu durumu görünce derhal çocuğun elinden tutup doğruca berbere götürerek saçlarının kesilmesini istedi ve berbere şu emri verdi: "Bu başta devlet malının bulaşıkları vardır. Bir gövde üzerinde böyle bir başın durması lâyık değildir. Ancak devlet malını başına çalan mükellef olmayan bir masum çocuk olduğu için baş değil de baştaki saçları kesmek gerekir. Zeytinyağlı saçları tamamen kazıyınız."

Hz. Ömer'in hayatı bu tür olaylarla âdeta simgeleşmiştir. Nitekim:

"Kenarı Dicle'de bir kurt aşırsa bir koyunu,
Gelir de Adl-i İlahi sorar Ömer'den onu." [333]

Mısralarları bu gerçeği veciz bir şekilde anlatır ve onun ne büyük bir devlet adamı olduğunu ortaya koyar.

Bütün bunları anlatmamızın amacı, mümtaz şahsiyetlerin hayatlarını örnek almaları hususunda genç nesillerin ve milletin sorumluluğunu üstlenen lider kadroların dikkatini çekmek içindir.

Çok anlam ifade eden şu mısralar, devleti yönetmeye talip olanlara ithaf olunur:

Fukaranın hakkına her kim dokuna,
Dokunanın dokunur sinesi, Allah okuna.

Bu maddeyi şu ayet-i kerimeyle noktalayalım: "Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor."[334]

21-Namaz, Zekât, Oruç veHac emirlerini yerine getirmemek:

İslam'ın şartlarından olan bu temel ibadetler hakkında sevgili Peygamberimiz şöyle buyurur: "Kim namazı hakkıyla kılar, Zekâtı (eksiksiz) verir, Kâbe'yi (riyasız) ziyaret eder, Ramazan orucunu (samimiyetle) tutar ve misafire ikram ederse cennete girer."[335]

Kitabımızın ilmihal bölümünde bu konuların her biri hakkında müstakil bahisler olarak yeterli derecede açıklama yapılmıştır. Bu nedenle burada bunlarla ilgili olarak kısa ve özet bilgi vermekle yetineceğiz. Aslında bunlar, Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde en çok yer alan konulardır. Şimdi sırasıyla, söz konusu olan bu Kur'an ayetlerinden ve hadis-i şeriflerden bazılarını zikredelim.

Namaz, Zekât, Oruç ve Hac ile ilgili ayet ve hadisler

---

333 Safahat Sh:37.

334 Nahl: 16 / 90.

335 İmam Hafız El-Münziri, Tergib ve Terhib Terc. Hadislerle İslam, C-2, Sh:187. HN:15.

• Namazla ilgili ayet ve Hadisler:

Allah Teâlâ buyurur ki:

"Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar."[336]

"Ey iman edenler, sizi ne mallarınız ne evlatlarınız Allah'ı anmaktan alı koymasın. Kim bunu yaparsa, işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir."[337]

"O günü hatırla ki, baldırların açılıp (hakikatin ortaya çıkacağı) ve secdeye davet edilecekleri bir gündür. Fakat buna güç yetiremeyeceklerdir. (Çünkü iş işten geçmişti, secde dünyada edilmesi gerekirdi). (Bu durumda) gözleri eğik olarak yüzlerini bir zillet kaplar. Hâlbuki onlar bu secdeye (dünyada) her şeyden salim, sapa sağlam iken davet ediliyorlardı."[338]

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de:

"Benimle münafıklar arasındaki (ahid) antlaşma namazdır. Kim namazı terk ederse küfre düşer"[339] buyurur.

•Zekât ile ilgili ayet ve hadisler:

Cenab-ı Hak buyurmaktadır ki:

"Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara acıklı bir azabı müjdele! (Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün (onlara denir ki): İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!"[340]

Hz. Muhammed (s.a.v.) de buyururlar ki:

"Müslümanlığınız malınızın zekâtını vermekle tam ve kâmil olur"[341]

• Oruç ile ilgili ayet ve hadisler:

Kur'an-ı Kerim'de:

"Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz."[342]buyurulur.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) ise:

"Kim mazeretsiz olarak ramazandan bir gün oruç yerse, ebediyen oruç tutsa da onu hakkıyla kaza etmiş olamaz"[343] buyurur.

---

336 Maun: 107 / 4-5.
337 Münafikûn: 63 / 9.
338 Kalem:68 / 42-43.
339 Tirmizi: İman, 9 (2623) ; İbni Mace: Salât, 7, (1079).
340 Tevbe: 9 /34-35.
341 İmam Hafız El-Münziri, Tergib ve Terhib Terc. Hadislerle İslam, C-2, Sh: 186. HN: 12.
342 Bakara: 2 /183.
343 Tirmizi; Sünen-i Ebu Davud, C-3, HN:2396, Sh:348.

• Hac ile ilgili ayet ve hadisler:

Hak Teâlâ:

"Haccetmeye gücü yetenlerin o evi (Kâbe'yi) haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnidir"[344] buyurur.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de:

"Kim hac yapmak isterse acele etsin. Çünkü hacca engel bir durum ortaya çıkabilir" [345] diye ikazda bulunur.

"Bir kimse Allah için hacceder de, kötü sözlerden ve fenalıklardan uzak kalırsa, o anasından doğduğu günkü kadar temiz ve günahsız olur."[346]

22- Akrabalarla yakın ilgiyi kesip, sıla-i rahim yapmamak

İslam dininin çok önem verdiği hususlardan biri de sıla-ı rahimdir. Çünkü uzak ve yakın akrabalar arasında karşılıklı sevgi, saygı, yardımlaşma ve dayanışma bağlarının kopmaması gerekir. Allah'ın insanlara rahmet ve merhametinin tecellisi sıla-i rahmi yerine getirme şartına bağlanmıştır. Zira bizzat Kur'an sıla-i rahmi kesenlere Allah'ın lanet ettiğini ve rahmetinden mahrum bırakacağını haber vermektedir.[347]

Sıla, memleketine gitmek akrabalarına ulaşmak demektir. Rahim ise, rahmet kökünden acımak, şefkat etmek, esirgemek ve korumak gibi anlamlara gelir.

Sıla-ı Rahim, ana, baba ve akrabaları ziyaret etmek anlamındadır. Ancak arkadaşlar, meslekdaşlar ve diğer tanıdık din kardeşleri ile iş ortakları da sıla-i rahim kapsamı içine girerler. Fakat sıla-i rahmin dereceleri vardır, en yüksek derecesi ise nikâh düşmeyecek derecedeki ana-baba, kardeş, hala, teyze, amca ve dayı gibi yakın akrabalar arasında yapılan sıla-i rahimdir ve yerine getirilmesi farzdır.

Bu mevzuda gerek Kur'an-ı Kerim'de ve gerekse hadis-i şeriflerde açık hükümler vardır. Rabbimiz aşağıdaki ayetlerde buyururlar ki:

"Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir."[348]

"Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor."[349]

Sevgili Peygamber efendimiz (s.a.v.) de aşağıdaki hadis-i şeriflerinde sıla-ı rahimin

---

344 Al-i İmran: 3 / 97.

345 Pro.Dr.Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 381.

346 et-Tac, C-2,Kitabu'l-Hac, Sh,123.

347 Muhammed:47/22-23.

348 Nisa:4 / 1.

349 Nahl:16 / 90.

önemini şu ifadelerle açıklar:

"Akrabalık hukukunu (sıla-ı rahimi) kesen cennete giremez."[350]

"Allah merhametli olanlara rahmetle muamele eder. Öyleyse, sizler yeryüzündekilere karşı merhametli olun ki, semada bulunanlar da size rahmet etsinler. Rahim (akrabalık bağı), Rahman'dan bir bağdır. Kim bunu korursa Allah onunla (rahmet bağı) kurar, kim de koparırsa, Allah da ondan (rahmet bağını) koparır."[351]

"Sevabı en çabuk gelen hayırlı amel mahlûkata (yaratılmışlara) iyilik ve sıla-ı rahimdir. Cezası en çabuk gelen kötü amel de mahlûkata kötü muamele, zulüm ve sıla-ı rahmi kesmektir."[352]

"Sıla-i Rahim, akrabalar arasında sevginin artma, rızıkın bollaşma ve ömürün uzama sebebidir."[353]

23-Devleti yönetenlerin halkı aldatması ve halka zulmetmesi:

Yukarıda 19. Maddede de ifade edildiği gibi, millet adına devleti yönetmeye talip olanlara Allah'ın bu hizmeti nasip etmesi şereflerin en büyüğüdür. Bununla beraber sorumluluğu da o ölçüde ağırdır. Çünkü böyle yüce bir görevi kötüye kullanmak, halka adaletsiz davranıp zulmetmek, tüyü bitmedik yetimin hakkına riayet etmemek günahların en büyüğünü teşkil eder. Nitekim aşağıdaki ayet-i kerimelerde bu gerçek açık bir şekilde şöyle anlatılır:

"Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık yapanlara ceza vardır. İşte acıklı azap bunlaradır."[354]

"(Resulüm)sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak Allah onları(cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor. Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar"[355] buyurur.

"Allah, size emanetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder."[356]

"Muhakkak ki Allah adaleti, iyiliği ve akrabaya vermeyi emreder, ahlâksızlığı (hayâsızlığı), fenalığı, zulmü (azgınlığı) yasaklar. İyice anlayıp tutasınız diye size öğüt verir."[357]

---

350 Buhari; Müslim; Tirmizi, birr, 16, (1925)

351 Tirmizi: Birr, 16, (1925) ; Ebu Davûd: Edeb, 66, (4941).

352 Prof.Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C-17, Sh: 620, HN:1305.

353 Buhari, Edeb 12.

354 Şura: 42 / 42.

355 İbrahim: 14 / 42-43.

356 Nisa: 4 / 58.

357 Nahl: 16 / 90.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de buyururlar ki:

"Allah Teâlâ Hazretleri bir kavmin yönetimini bir kimseye verir de, idare ettiği halkı aldatmış (zulmetmiş) olarak ölürse, Cenabı Hak ona cenneti haram kılar."[358]

"Allah'ım bu ümmetin bir işini yüklenip de ona merhamet edene Sen de merhamet et. Ona zorluk çektirene Sen de zorluk çektir."[359]

Bu bahsi şu özlü sözle noktalayalım: "Mazlumun ahı, tahtından indirir padişahı."

24- Kibirlenmek:

Kibir, kendini beğenme, öğünme, büyüklenme, çalım satma ve varlığı kendinde görme gibi manalara gelir.

Kibir, insanın kurdu, tevazu ise ziynetidir. Ekin tarlalarındaki içi boş olan başakların başı diktir. Cemiyette başları havada mağrur ve kibirli dolaşanlar da, tıpkı boş başak gibi kafaları ve gönülleri boş cahil kimselerdir.

Kibir, sahibini küçülten ve belâya sürükleyen bir hastalıktır. Nitekim şeytan kibrinden dolayı Hz. Âdem'e secde etmedi ilâhî rahmetten kovuldu. Firavn saltanatı ile böbürlenerek ilahlık davasında bulundu ve sonunda denizde helâk oldu. Nemrut hakkı susturmak için kibrini ve zulmünü artırdı sonunda burnundan girip beynine ulaşan bir sinek işini bitirdi.

Allah Teâlâ bu konuda aşağıdaki ayet-i kerimelerde şöyle buyurur:

"Hiç şüphesiz Allah, onların gizleyeceklerini de açıklayacaklarını da bilir. O, büyüklük taslayanları asla sevmez."[360]

"Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş öğünüp duran kimseleri asla sevmez."[361]

"Yeryüzünde kibirlenerek yürüme; çünkü ne yeri yarabilirsin, ne de boyun dağlara erişebilir."[362]

"Onlara içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından girin; kibirlenenlerin yeri ne kötü! Denilir."[363]

"Allah büyüklük taslayan her zorbanın kalbini mühürler."[364]

Allah Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.) de şöyle buyurur:

"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremez."[365]

---

358 Hadislerle İslam,Tergib ve Terhib, Terc. Sh, 422, Buhari ve Müslim rivayet etmiştir.
359 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, Terc. Sh, 420, Müslim ve Nesâî rivayet etmiştir.
360 Nahl: 16 / 23.
361 Lokman:31 / 18.
362 İsra: 17 / 37.
363 Zümer:39 / 72.
364 Mümin: 40 / 35.

DİNLE BENİ EY KİBİR!

Dinle beni ey kibir! Sen ki, iblisi bile;
Nası baştan çıkardın, Allah'a isyan ile.
Lânetlendi nihayet, o cüretkâr sözünden,
Ve cennetten kovuldu, şeytan senin yüzünden..

İşte o günden beri, iblisle ortaklaşa;
Dünyayı kuşattınız, zulümle baştanbaşa.
Nifak tohumlarını, beyinlere ektiniz,
Ahlâkın iplerini, beraberce çektiniz..

Gör ki; senin yüzünden, ne hâle geldi insan;
Ne haysiyyet, ne şeref, ne merhamet, ne vicdan.
Duymaz oldu..Hukukun, adaletin sesini;
Sana secde ederken, kaybetti kıblesini..

Dinle beni ey kibir! Bütün büyük savaşlar;
Senden gelen küçücük, bir kıvılcımla başlar;
Sen olmasaydın eğer, ne Stalin, ne Hitler,
Ne Firavun olurdu..Ne bunca parazitler..

Ne bir fitne kalırdı, bu dünyada ne haset;
Ne bu toplu mezarlar, ne yakılmış bir ceset.
Sönmezdi yeryüzünde, milyarlarca ocaklar,
Milyarlarca anada boş kalmazdı kucaklar..

Ey kibir! Bilirsin ki; aşağılık duygusu,
Gururla karışınca, olur en büyük pusu.
Bu kompleks; insanları, sürüklerken zillete,
Tarihler mezar oldu, gör ki nice millete..

Sen ki; ne Ebreheler..Ne Kârunlar doğurdun,
Çağdaş emsallerini, aynı kapta yoğurdun.
Senden sebep nesiller, temelleri sökmede;
Bencillik bombasıyla, evlilikler çökmede..

Dinle beni ey kibir! Bu savaşım sanadır,
Gâlibiyet her zaman, düşünenden yanadır.
Bil ki; tuzaklarına, tuzaklar kuracağım;
Seni her an, her yerde, Kur'an'la vuracağım..

365 Müslim: İman, 91.

Dökeceğim ortaya, sinsi hesaplarını;
Ve emrinde çalışan, insan kasaplarını.
Bütün dünya görecek, senin kirli yüzünü;
Kan ve kinle beslenen, doyurulmaz özünü..

Biliyorum..İşim zor; gaflettedir insanlar,
Bu nedenle pek çoğu, seni mezarda anlar.
Kimi şöhret delisi, kimi zil zurna sarhoş;
Biliyorum..Onlara, ne söylense hepsi boş..

Ama sen zannetme ki, bu savaş burada biter,
Bir kişi de uyansa, bu kazanç bana yeter.
Dilerim ki; insanlar gerçekleri görürler;
Senin girdaplarına, kapılmadan yürürler.
Dinle beni ey kibir! Şaka değil sözlerim,
Bu savaş ancak biter, kapanınca gözlerim.
Attığın her düğümü, îmanla çözeceğim;
Ve seni, her secdede, ezdikçe ezeceğim!..[366]

25- İntihar etmek:

Hiç şüphesiz canı veren ve hayat bahşeden Allah'tır. Onu alacak olan da O' dur. Allah'ın bu emanetine O'nun razı olmayacağı şekilde kendi irademizle son vermemiz büyük bir günahtır. Kur'an, kıyamet gününde bize verilen her nimetten hesaba çekileceğimizi şöyle haber verir:

"Sonra ogün (kıyamette size verilen her) nimetten hesaba çekileceksiniz."[367]

"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda Haksızlık ile değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yiyin ve kendinizi öldürmeyin. Allah size çok merhamet edendir."[368]

Hz. Muhammed (s.a.v.) de yaralandıktan sonra dayanamayıp kılıcının kabzasıyla Kendini öldüren şahıs için; " O cehennemdedir"[369]buyurmuştur.

İntihar edenin ebedi cehennemde kalıp kalmayacağı konusunda ulema arasında farklı görüşler vardır. İlgili hadis-i şerifin zahiri manasını esas alan Mutezile gibi bazı kelâmî fırkalar ve imam Malik gibi müctehidler, intihar edenin ebedî cehennemde kalacağını, dolayısıyla da namazının kılınamayacağını ifade etmişlerdir. Ancak ehl-i sünnetin Hanefi, Şafiî ve Hanbelî gibi cumhur uleması, intihar eden kişi, intihar etmenin helal olduğunu kabul etmedikçe, ebedî cehennemlik olmaz. Bu nedenledir ki, cenaze namazı da kılınır. Ama sonuçta intihar, Allah'ın ve Resulünün şiddetle yasakladığı kötü bir fiildir. Hem kendi canına kıyan için, hem de geride bıraktığı sevdikleri için unutulmaz acı

366 Cengiz Numaoğlu
367 Tekasür: 102 / 8.
368 Nisa: 4 / 29.
369 Kitab'ül –Kebair, H.Zehebi, terc. Sh: 130.

bir olaydır.

Mevzumuzla ilgili diğer bir hadis-i şerifte de: "Kim kendini bir şeyle intihar edip öldürürse, kıyamet günü o şeyle azap edilir"[370] buyurulur.

Hayatın sillesini yiyerek canından bezen bir kadının intihar teşebbüsünü kendi ağzından dinleyelim: "Elime uzunca bir ip aldım, tarlamızın en sonunda dere kenarındaki gürgen ağacına ipi bağladım. Birazdan ipe kafamı geçirip dereye doğru kendimi atacaktım. O sırada rahmetli babamın şu sözü aklıma geldi: "Ahiret azabını bilmeyenler, biraz çile çektiler mi hemen ölmeyi isterler." Bu söz benim intihardan vaz geçmeme sebep oldu.

Büyük ilim ve irfan sahibi zatların bildirdiklerine göre, her günah büyük sayılır. Çünkü Allah Teâlâ'ya karşı olan O'nun hoşnut olmayacağı her şey büyük günahtır. Küçük günahları işlemeyi alışkanlık haline getirmek, büyük günahların oluşmasına zemin hazırlar. Nitekim sevgili peygamberimiz (s.a.v.) bununla ilgili olarak şöyle bir misal verir: "Küçük günahlardan sakının. Zira küçük günahların misali, bir vadiye inen bir cemaate benzer. Onlardan herkes bir çöp getirir. Bu çöplerle yemeklerini pişirirler. Küçük günahlar da böyledir, birikince sahibi (için ateş olur) onun helâkine sebep olur."[371] Atasözünde ifade edildiği gibi, "damlaya damlaya göl olur." Küçük günahlar, dünyada ve âhirette bir defa işleyene ceza gerekmeyen çok hafif suçlardır. Tembellik, gaflet ve ihmalden dolayı bir kere bile olsa özürsüz olarak sünnetleri terk etmek veya mekruh işlemek gibi.

Büyük günahlar bahsini şu ayet mealiyle bitirelim:"Rabbimiz bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı!"[372]

Bu konu ile ilgili müracaat ettiğim kaynaklar dip notta gösterilmiştir.[373]

1- ALLAH'IN VARLIĞINA VE BİRLİĞİNE İMAN

Allah'a inanmanın önemi:

Allah Teâlâ Hazretleri dünya ve ahireti, içindekilerle birlikte insan için, insanı da kendisini tanıyıp kulluk yapmaları için yarattı. Nitekim kitab-ı kerim'inde: "Ben, insanları ve cinleri ancak bana kulluk etsinler, (beni tanısınlar) diye yarattım"[374] buyurur.

Ve yine Cenab-ı Hak, âlem-i ervah'ta ruhlara: "Ben, sizin Rabbiniz değil miyim?"

---

370 Buhari, Eyman 7, Cenâiz 84; Müslim, İman 176 (110).

371 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-16, Sh:334.

372 Bakara: 2 / 286.

373 Prof.Dr. Gölçük Şerafettin, İslam Akaidi, Sh: 18-19; H. Zehebi, Kitab'ül–Kebair; Prof.Dr.Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal-1, İman ve ibadetler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları; Prof. Dr. Ateş Süleyman, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali.

374 Zariyât: 51 / 56.

diye sorar. Ruhlar da: "Evet, sen bizim Rabbimizsin, biz buna şahidiz"[375] diye cevap verirler. Bu ayet-i kerimeden anlaşılıyor ki, Yüce Yaratan, daha ruhlar âleminde iken kendi varlığının kabulünü ruhlara kotlamıştır. Hatta Hz. Âdem'in cismine bütün ruhları, dilleri, renkleri de kotlamıştır. Âdem'in soyundan dünyaya gelen her ruh, kodlandığı şekilde dünya hayatında yerini almaktadır. Mesela, İngiliz, Fransız, Alman, Türk, Arap, Acem, Japon, Afrikalı... vb. yeryüzünde ne kadar insan varsa bu kotlama doğrultusunda yaratılmaktadır.

Aslında akıl inanmayı gerektirir. Çünkü evrende gördüğümüz her şey, yüce yaratanın varlığına bir delildir. Allahsız bir âlemin varlığını düşünmek, insanın kendisini inkâr etmesidir. O'nun varlığına iman ise, sonsuz kudret ve rahmeti altında güvenle yaşamaktır. Belçikalı bilim adamları Allah inancının, insanı uzun ömürlü yaptığını ve daha sağlıklı bir hayat sürmelerine sebep olduğunu belirtmektedirler. Bunun nedeni, ibadetin insanı motive ediyor olmasıdır. İleri yaştaki insanlar bile Allah'a ibadet sayesinde canlı, diri ve zinde kalabilmektedirler.

ABD'nin Mrylan Üniversitesi uzmanları, Allah'a teslimiyetin ve duanın, hastalarda iyileşme sürecini hızlandırdığını gözlemlemişlerdir. 23 klinikte yapılan araştırmadan bu müspet sonuç elde edilmiştir.[376]

Allah'ın varlığına içtenlikle inanan bir kimse sürekli güven duygusu içinde olur. Olaylar karşısında ümitsizliğe düşüp, strese girmez. **"Görelim Mevla neyler, Neylerse güzel eyler"** ifadesinde belirtildiği gibi, Allah'tan gelene rıza gösterir, sabreder. İnançsız insanlar ise, dış görünüşleri itibariyle mutlu gibi görünseler de gerçekte gizli bir huzursuzluk içindedirler. Bir dokun bin ah işitirsin. Zira Cenabı Hak; "Dikkat edin, kalpler ancak Allah'ı zikretmekle huzur bulur"[377] buyurur.

Daha önce "New York" adlı kitabında ateist olduğunu yazan Akşam Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Serdar Turgut, kendisiyle mülakat yapan Nuriye Akman'ın:"Galiba kitabınızda ateist olduğunuzu yazmıştınız değil mi?" şeklindeki suâline bakınız nasıl cevap veriyor: "Evet, kendimi ateist zannediyordum. Şimdi içime döndüm ve manevi değerleri tanıdım. Bunun nedeni de hastalığımdır. Çünkü çok korktum. Bir anda bir baktım ne yürüyebiliyorum, ne kolumu kullanabiliyorum. Dehşetverici bir şey. Sonra aştık onları, ama bayağı güç bir süreçten geçtik. Dinin, dua etmenin bana çok yararı oldu. Tekrar düşündüm olayları. İçimde güç alacağım yerler aradım. Ve duanın gücünü keşfettim. Allah'tan yardım istedim. Şimdi her şeyi istiyorum O'ndan. Gazete yazarken de adımımı atarken de...

Huzursuzluğun temel nedeni manevi yönün eksik kalmasıdır. Ben onu başka türlü dolduruyordum. Meğer olmuyormuş o. Dini anlamaya çalışmak çok huzur verici bir

---

375 A'raf: 7 / 172.
376 Akşam Gazt: 07 / 06 / 2000
377 Rad:13 / 28.

şey."[378]

İmansız gönül boşluk içindedir. Tutunacağı bir dalı yoktur.

İmandır o cevher ki ilâhî ne büyüktür,
İmansız olan paslı yürek sinede yüktür.[379]

Genellikle kötülüklerin temelinde cahillik ve inançsızlık yatmaktadır. Bu sebeple Merhum Necip Fazıl Kısakürek der ki:

"Kim ki Allah'a maliktir, neden mahrumdur?
Kim ki Allah'tan mahrumdur, neye maliktir?"

Allah'a inanan bir kişi, dünyada yaptığı her şeyin âhirette hesabını vereceğini bilir ve hayatını ona göre düzenleyerek kendisini her türlü kötülüklerden korur. Bu sayede de hem dünya ve hem de ahiret mutluluğunu elde etmiş olur.

Allah'ın varlığına inanma zorunluluğunun fıtri oluşu:

İslam bilginlerine göre insandaki Allah inancı, zorunlu ve doğuştandır. Bunun için Allah'ın varlığını ispat için dışarıdan deliller aramak lüzumsuz ve beyhude bir gayrettir. Yukarıdaki bahiste de kısmen ifade edildiği gibi, aklı fesada uğramamış, şuuru yerinde her insan, Allah'ın varlığını ve birliğini bulur ve kabul eder. Bununla ilgili deliller insanı sadece içinde bulunabileceği gafletten uyarmak, şuur altındaki Allah bilincini tekrar şuur üstüne çıkarmak için gerekli olabilir. Hz. İbrahim olayında olduğu gibi, insanın bilinen ve görünen eşyayı müşahede ederek bunların ötesindeki varlığa ulaşması yaratılışının bir gereğidir. Allah'ın varlığına delalet eden ve insanı bu konuda düşünmeye sevk eden sınırsız örnekler vardır. Mesela, bir insanın resminin varlığı, o insanın var oluşunun delilidir. O halde kâinatın varlığı da Allah'ın varlığının ispatıdır. Ve onun mevcudiyetinin bir suretidir. Bütün âlemlerdeki düzen ve ölçü, ancak O'nun eseri ve kudretinin bir delilidir. Nitekim aşağıdaki ayet-i kerimelerde Yüce Yaratıcı, kendisini şöyle ifade etmektedir:

"O öyle bir Allah'tır ki kendisinden başka hiçbir ilah yoktur."[380]

"O, hem ilktir (kendisinden önce hiçbir varlık yoktur), hem sondur (kendisinden sonra da bir varlık yoktur. Her şey yok olurken O var olacaktır.) hem zahirdir (delilleriyle varlığı gün gibi açıktır), hem batındır (zatının hakikati gizlidir, akıllar O'nun özünü idrak edemez). O, her şeyi bilendir."[381]

"O (Allah) ki göklerin ve yerin mülkü (ve yönetimi) O'nundur, (O), bir çocuk edinmemiştir, mülkünde ortağı yoktur. Her şeyi bir düzen içinde yaratmış ve onun

---

378 Taşgetiren Ahmet, Yeni Şafak Gazetesi, Tarih: 6 / 01 / 2005.
379 Safahat, Tevhit,sh:21.
380 Haşr: 59 / 22.
381 Hadid: 57 / 3.

mukadderatını(kabiliyetlerini, özelliklerini) tayin etmiştir."[382]

Yukarıda da izah edildiği üzere, Yüce Rabbimizin varlığını kavrayabilmek için O'nun akla durgunluk veren yarattıklarına bakmak ve onlarda oluşan ilâhî düzeni izlemek yeterli olacaktır. Zira Peygamber (s.a.v.), "Allah'ın Zatını düşünmeyin" buyurarak O'nun Zatını değil, yaratıkları üzerinde tefekkür etmemizi tavsiye etmektedir. O halde şimdi dikkat ve ibretle sayısız hadiselerden bazılarına bir göz atalım ve kendi kendimize "bunları kim yarattı?" sualini soralım:

Ufak bir çekirdek içerisine koskoca çınar ağacını sığdıran kim?

Bir portakalı en mükemmel bir şekilde ambalajlayarak içine tadını, kokusunu ve suyunu koyan kim?

Hayvanın bir damarından kan, diğer bir damarından süt akıtan kim?

Acı ile tatlı suyu birbirine karıştırmadan bir arada tutan kim?

Gözsüz yarasaya bir radar istasyonunun en ince ayrıntılarını yerleştiren ve ona uçuş yönünü tayin ettiren kim?

Örümceğe her türlü tehlikeye karşı kendisini savunabilecek mühendislik harikası olan "ağını örme" içgüdüsünü veren kim?

Kimyagerleri hayrete düşüren, içinde her derde deva olan o tatlı balı yapmayı arıya öğreten kim?

Sadece 1 kg. bal elde etmek için otuz bin arıyı seferber ederek yirmi bin kilometre uçuş yaptıran ve altı milyar çiçeğe konduran kim?

Bir eşek arısına yavrularını beslemek için bir çekirgeyi öldürmeden sadece iğnesini bayıltacak kadar batırarak konserve haline getirme melekesini kazandıran kim?

Karıncaya toprağın altında kışlık için rızkını depo etmeyi öğreten kim?

Cansız kara topraktan hayat fışkırtan kim?

Çocuğun doğumu ile birlikte anneye süt getiren? Etin içinden diş çıkarıp ona kök saldıran kim?

Bütün varlık âlemine hayat verecek şekilde dünyamızı ve diğer gezegenleri bugünkü konumlarına oturtan kim?

Her yaprağa ayrı şekil veren, çiçeği bin bir renkle boyayan kim?

Her kuşa bir müzisyen edasıyla nâmeleri söyleten böceklere bin bir müzik cümbüşü içinde nasıl anlaşacaklarını öğreten kim?

Bütün canlıların özelliklerini belirleyen genlerinin toplamını (genetik şifrelerini) çıplak gözle görülemeyecek kadar toplu iğne ucundan daha küçük bir hücreye sığdıran kim?

Gelmiş geçmiş ve kıyamete kadar gelecek olan bütün insan neslinin parmak izi

382 Furkan: 25 / 2.

birbirine benzememektedir. İnsandaki bu farklılığı yaratan kim?

Ana karnındaki yavruyu besleyen ve yaşatan kim?

İpek böceğine 20,000 kilometre uzunlukta ipek yapmayı öğreten kim?

Bir tek hücredeki **DNA** molekülü üzerine bin ciltlik ansiklopedinin içine sığmayacak kadar geniş ve sınırsız bilgiyi kotlayan kim?

Bir kelebeğe onbeş kilometre mesafeden dişisini fark ettiren ve yine yunus balıklarına onbeş bin kilometre uzaklıktan denizin derinliklerinde çıkardıkları sesler vasıtasıyla birbirleriyle haberleşmelerini sağlayan kim?

Gündüzü söndüren, geceyi döndüren, üstümüze göğü geren altımıza toprak seren kim?

Ufak bir darbe ile hayatı sona erebilen zayıf karasineğe üçbin adet küçük gözcük yerleştiren bu sayede üçyüz altmış derecelik bir açıyla görme imkânı bahşeden kim?

Bir kartala kilometrelerce yükseklikte uçarken bulunduğu yerin rengindeki avını hatta küçük bir tarla faresini görebilecek şekilde hem geniş açı hem de zom (yakınlaştırma) yapma yeteneği ile gözlerini donatan kim?

Dokuz yüz kuş çeşidinde dokuz yüz farklı gaga yaratan kim?

Bir damla suya otuz üç milyardan fazla molekül yerleştiren kim?

Donma olayını suyun dibinde değil, yüzeyinde meydana getirerek içindeki canlılara hayat bahşeden kim?

Atmosferde biri yanıcı diğeri de yakıcı olan azot ve oksijeni kâinatın yaratılışından beri birbirleriyle tutuşturmadan kardeş gibi geçindiren ve gökyüzünün bir anda ateş yumağı olmasını engelleyen mekanizmayı oluşturan kim?

Gökleri direksiz yükseltip yıldızlarla süsleyen, yedi göğü, tabaka tabaka birbiri üzerine yerleştiren, güneşi, ayı ve diğer gezegenleri milim dahi sapmadan bir düzen içerisinde yüzdüren, güneşe tükenmez bir enerji kaynağı vererek tüm canlıların istifadesine sunan kim?

Tanelerden nebatları, diriden ölüyü, ölüden diriyi, geceden gündüzü, odundan ateşi çıkaran kim?

50-60 metre yükseklikte olan bir kavak ağacının tepesindeki yaprağa toprağın derinliklerindeki kökten su fışkırtan kim?

Dünyanın en büyük elektrik santrali insan beynindeki sinir sistemi yanında bir köy santralinden daha küçük ve basittir. O halde İnsan beynine bu mükemmeliyeti bahşeden kim?

Bileşimi madeni bir kabı delecek kadar güçlü bir asit olan idrar, içinde barındığı idrar torbasını delmeksizin bir hayat boyu taşımaktadır. Bir et parçası olan idrar torbasına bu dayanıklılığı veren kim?

Hülâsa Yüce Yaratıcının varlık âleminde yarattığı akıllara durgunluk veren emsalsiz örnekler sonsuzdur. Her varlık, Cenab-ı Hakk'ın sıfatlarına ve O'nun varlığına aynalık eder. O, tabiat kitabının müellifidir. O, muhteşem küreyi, ufacık zerreyi, varolan her şeyi yaratandır. Bütün bu varlıklardaki olağanüstü olaylar, Allah'ın emrine itaatin sonucudur. Nitekim bu hakikati şu ayet-i kerimeler çarpıcı bir şekilde açıklar:

"Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor."[383]

"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tespih eder (emrine boyun eğer). O'nu övgü ile tespih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki, siz, onların tespihini anlamazsınız. O, halimdir, bağışlayıcıdır."[384]

Tabiatın (Doğanın), bunları gerçekleştirmesi için ne böyle bir aklı ne de bir becerisi vardır. Bu nedenle Allah'ın varlığını inkâr etmek en büyük hata ve ahmaklıktır.

"Bir öğretmen, sınıfta bir öğrencisinin bilgisini ve zekâ düzeyini ölçmek için kendisine şu soruyu yöneltir: "Ahmet, söyle bakalım, Allah nerededir? Eğer bu soruma doğru cevap verebilirsen sana bir portakal vereceğim." Öğrenci hiç düşünmeden şu cevabı verir: "Öğretmenim, siz bana Allah'ın olmadığı yeri gösterin, ben size bir portakal bahçesi bağışlayayım." Evet, Kıssadan hisse, ne güzel bir cevap değil mi?...

Konfüçyüs der ki: "Allah'ım! Senden başka hiçbir şeyi olamayan ben, Senden başka her şeyi olanlara acırım".

Ve yine bir televizyon sohbetinde Agâh Oktay Güner beyden merhum Tevfik İleri hakkındaki bir hatırasını dinlemiştim. Konumuzla ilgili olduğu ve ilginç bulduğum için bu ibretli ve dersverici hadiseyi okuyucularımla paylaşmak istedim.

Bilindiği gibi merhum Tevfik İleri, merhum Adnan Menderes Hükümeti'nde çeşitli bakanlık görevlerinde bulunmuştu. Bu görevlerinde memleket adına hayırlı hizmetlere imza atmış müspet bir vatan evladıydı. Ancak,1960 ihtilalinde Yassıadaya gönderilenler arsında o da yerini aldı. O günkü basından öğrendiğimize göre, en çok zülüm görenlerden birisi de Tevfik İleri idi. Yassıadadan çıktıktan sonra dostları kendisine: "Tevfik Bey, bu kadar zulüm ve işkence gördüğünüzü, musibet ve belâlara maruz kaldığınızı biliyoruz. Acaba, içinizden, "Biz buna lâyık mı idik" diye hiç isyan etme duygusu gelmedi mi?"diye sorduklarında, merhum Tevfik İleri, bu soruya şu sarsıcı cevabı verir: "Değerli dostlar! Asıl işkence, asıl belâ ve musibet, bunları veren Yüce Mevla'dan gafil olmaktır." Bu cevap karşısında daha ne söylene bilir ki..

Şairler, imanın en büyük huzur kaynağı olduğunu ve Allah'ı inkârın imkânsızlığını şu veciz mısralarla terennüm ederler:

---

383 Hac:22 / 18.
384 İsra: 17 /44.

"Gönül İklimine doğdukça Hidayet Güneşi,
Geceler gündüz olur, işte bu imanın işi." [385]

"Ruhen mustarip isen teveccüh et Rabbına,
Gerçek huzuru ancak Allah'ım verir sana."[386]

"Eğer ister isen ebedi huzur,
Hakk'a esir ol! Hürriyet budur."[387]

"Varlığın bilmek ne hacet Kürre-i Âlem ile
Yeter İspatına halk ettiğin bir zerre bile."[388]

Allah'ın Varlığını, Kudret ve Azametini bildiren Ayetler:

Yüce Mevla, birçok ayetinde varlığına ve birliğine, kudret ve azametine hem dikkat çekiyor, hem de inkârcıların gafletine işaret ediyor. Aslında Cenab-ı Hak, kendi varlığının bize olan yakınlık derecesini yüce kitabında: "Biz insana şah damarından daha yakınız"[389] buyurarak, kendisine iman etmenin, yaratılışın bir gereği olduğuna işaret etmiş oluyor. Bu nedenle O, nu inkâr etmek en büyük gaflettir. İşte O'nun varlığına, kudret ve azametine dikkat çeken ayetlerden bazıları:

"Göklerde ve yerde, (Allah'ın varlığını, birliğini, kudretini ispat eden) nice işaret ve belirtiler vardır ki, insanlar bunlardan habersiz olarak üstüne basar geçerler"[390]

"Kesin olarak inanan insanlar için yeryüzünde (Allah'ın kudretini gösteren) nice deliller vardır. Kendi nefislerinizde, (varlığınızda da) öyle görmüyor musunuz?"[391]

"Andolsun, biz cinler ve insanlardan, birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler, işte onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hatta daha (aşağı) şaşkındırlar. Onlar, gaflete düşenlerin ta kendileridir"[392]

"Acaba onlar, bir yaratan olmaksızın mı yaratıldılar? Yoksa kendileri mi yaratıcıdırlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır, onlar sağlıklı düşünmüyor, iyi bilmiyorlar"[393]

---

385 Pekolcay Necla.
386 Bildirici Mehmet Emin.
387 Baş Nuri.
388 Ziya Paşa.
389 Kaf:50 / 16.
390 Yusuf: 12 /105.
391 Zariyat:51 / 20-21.
392 A'raf: 7 /179.
393 Tûr: 52 / 35-36.

"Allah'tan başka kim ölüden diri, diriden ölü çıkarır"[394]

"Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki onu nasıl bina etmiş ve nasıl süslemişiz? Onda hiçbir çatlak da yok. Yeryüzünü (nasıl) yaydık. Ona sağlam (sabit) dağlar koyduk. Orada gönül açan her çift (bitkilerden) bitirdik"[395]

"Ey insanlar! Size bir misal verildi, şimdi onu dinleyin; Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınız (taptıklarınız) bunun için bir araya gelseler bile bir sineği dahi yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan geri de alamazlar. İsteyen de aciz, kendinden istenen de"[396]

"Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu, örümceğin durumu gibidir. Örümcek bir yuva edinir. Hâlbuki yuvaların en çürüğü, şüphesiz örümcek yuvasıdır. Keşke bilselerdi"[397]

Elbette bu hususta ayet-i kerime sayısı bunlarla sınırlı değildir. Aslında Kur'an'ın her harfi, her kelimesi ve her cümlesi taklit edilemeyen birer mucize lafızlardır. Dolayısıyla her biri Allah'ın varlığının birer kanıtıdır.

Yaratılış hadisesinin bir ayet ile isbatı ve bir inkâr olayı

Kur'an'ın bütün ayetleri ilimle bütünleşmektedir. Zira ilmi buluşlar ve keşifler ilerledikçe, Kur'an ayetlerinin hükümlerini tasdik ve teyit etmektedir. İşte bunlardan birisi de Enbiya Süresinin 30. ayetidir. Bu ayette şu ifadeler yer alır: "Göklerle yer, bitişik halde iken bizim onları birbirinden yarıp ayırdığımızı her diri şeyi sudan yarattığımızı o küfredenler görmediler mi ?"

Bu ayetin hükmü,"BIG BANG" "**Büyük Patlama**" denen olayla da ilmen ortaya çıkmış ve böylece yaratılış hadisesi, ispat edilmiştir.

Big Bang teorisi, kâinatın bir tek dev atomun patlaması ve zerrelerinin etrafa dağılması suretiyle yaratıldığını, bu dağılan zerrelerin (parçaların) zamanla yer yer biraraya gelmesiyle de gök cisimlerinin teşekkül ettiğini, uzayın ise patlama anından itibaren sürekli genişlemekte olduğunu kabul eder. Böyle bir patlamayı, yani yaratılışı başlatan bir yaratıcının varlığını zorunlu kılan bu teori, aklını maddeye esir etmiş kimselerin ufacık zihinlerine elbette sığmaz. Onlar, her şeyin tesadüfen meydana geldiğini bu âlemin sahipsiz olduğunu bağırıp dururlar. Mesela, Harward veya Cambridge Üniversitesinde pirenin gözü üzerinde 1000 sayfalık doktora tezi hazırlamış olan bir ateist, pirenin gözündeki tüm incelikleri bildiği ve gördüğü halde onun ve pirenin yaratıcısını göremeyecek ve anlayamayacak kadar gaflet ve basiretsizlik içerisindedir.

Hiç şüphesiz, iman da bir hidayet ve nasip işidir. Allah Resulünün gösterdiği sayı-

394 Yunus: 10 / 31.
395 Kaf: 50 / 6-7.
396 Hac: 22 / 73.
397 Ankebut: 29/41

sız mucizeler karşısında bile, "Amma da büyük bir sihirbazmışsın" diyecek kadar kafa ve gönül gözleri mühürlenmiş kimselerden başka ne beklenir?

Tarihte gönül gözü kapanmış inkârcı birçok bedbahtlar yaşamıştır. Bunlardan biri de Ebu Cehildir. Bilindiği üzere Ebu Cehil, İslam'ın baş düşmanlarındandı. Asıl adı Amr ibni Hişam'dır. Lakabı da Ebû Hakem'dir. Fakat küfürde inatla direndiği için kendisine "Cehaletin Babası" anlamına gelen bu isim verilmiştir. Hatta Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), Hz. Ömer ile Ebu Cehil'i kastederek: "Allah'ım, İslam'ı şu iki şahıstan sana en sevgili olanla güçlendir" diye dua etmiştir.[398] Ancak, Allah (c.c.), Hz. Ömer'i imanla şereflendirdiği halde, Ebu Cehil küfürde ısrar etmiş ve sonunda da küfrünün cezasını ahiret hariç, dünyada canıyla ödemiştir. **"Kendi kazdığı kuyuya kendisi düştü"**deyimi Ebu Cehil'e atfedilir. Bununla ilgili kıssa aşağıda dip notta açıklanmıştır. [399]

---

398 Tirmizi, Menâkıb, (3682); Karakılıç Celaleddin, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in eşsiz Hayatı, C–1, Sh:96, Ayyıldız matbası, Ankara–1972.

399 "**Ebu Cehil ile ilgili kendi kazdığı kuyuya kendisi düştü rivayeti":**

Bu rivayetin hikâyesi, belli başlı sahih kaynaklarda yer almamaktadır. Bunula beraber ilmi değeri olmayan bazı kitaplarda yeralmış bulunmaktadır. Başta Ebu Cehil olmak üzere, müşriklerin Müslümanlara karşı düşmanca tavırlarındaki hayat çizgilerine ve karekterlerine uygun düşen bu rivayet, böyle bir inkâra açık bir örnek teşkil eder. Bu nedenle kitabımın dip notunda bu konuya yervermeyi uygun buldum. Yukarıdaki sözle ilgili rivayetin açıklaması şöyledir:

Bir gün Ebu Cehil Peygamberimize: "Muhammed herkesin içinde İslam'a davet ediyor. Ben Müslüman olmak istiyorum. Ama başkalarının yanında gururuma dokunur. Muhammed'e söyleyin, evime gelsin, bana İslam'ı yalnız başıma tebliğ etsin!"diye haber gönderdi. Başka bir rivayette de hasta olduğunu ve Hz. Muhammed'in kendisini ziyaret ederse memnun olacağı haberini iletti. Fakat Ebu Cehil, bu niyetinde samimi değildi. İslam'ın yükselişini ancak, yüce Peygamberi öldürerek durdurabileceğine inanmıştı. Bunun için Hz. Muhammed'e kendi evinin önünde bir kuyu kazarak tuzak hazırladı. Kuyunun üzerini kamüfle etti. Peygamber Efendimiz de Ebu Cehil'in bu davetini haber alınca, İslam'ı anlatmak üzere Ebu Cehil'in evine doğru yola çıktı. Tam evin önündeki tuzak kuyuya birkaç adım kala Cebrail gelerek: "Dur, Yâ Muhammed! Beni Rabbim gönderdi. Sana tuzak hazırlandı. İki adım önünde kuyu var. Geri dön."diye uyardı. Bu ikaz üzerine Peygamber (s.a.v.), derhal geriye döndü ve kendi evine doğru yürümeye başladı. Fakat evinin penceresinden büyük bir heyecanla Hz. Muhammed'in gelişini gözetleyen ve onun kuyuya düşüşünü büyük bir zevkle izleyeceğini sanan Ebu Cehil, birden Peygamber (s.a.v.)'in geri döndüğünü görünce, telaşa kapıldı ve Hz. Muhammed'i geri çevirmek için heyecanla dışarı fırladı. Bu arada kendi kazdığı kuyuyu da unutmuştu. Allah Resulü' nün arkasından: "Ey Muhammed! Geri dön, geri dön" diye bağırarak koşmaya başladı. Âdeta kendinden geçmiş ve kazdığı kuyuyu unutmuştu. Tam bu esnada kendi kazdığı kuyuya kendisi düşüverdi. Etraftan gelenler, Ebu Cehil'i çıkarmaya çalıştılarsa da Ebu Cehil çıkmak için çırpındıkça Allah'ın bir mucizesi olarak kuyu derinleştikçe derinleşti. Kimse çıkarmayı başaramadı. Durumu anlayan Ebu Cehil, "Buradan beni ancak Muhammed kurtarır. Çağırın onu. Müslüman olmak istiyorum" diye yalvarmaya başladı. Bunun üzerine Peygamberimize haber verilerek geri gelmesi sağlandı. Peygamberimiz (s.a.v.), kuyunun başına geldiğinde, Ebu Cehil'in kan ter içerisinde yalvarıp yakarışlarına şahit oldu. Bununüzerine: "Gerçek-

Küfürde inat ve ısrar edenlere Allah iman nasip etmez. Hz. İsa (a.s.)'nın böyle inkârcılar için şu sözü ne kadar anlamlıdır: "Ben Allah'ın izniyle ölüleri dirilttim, lakin ahmaklar için yapabileceğim hiçbir şey yoktur".

Hani ne demişler "Köre renk, sağıra ahenk olmazmış". Aynştayn'a "Enerjiden öte ne oldu?" diye sorulduğunda "İlmen bir boşluk, daha doğrusu Allah vardır" der. Konumuzu, Rabb'imizin şu ayet mealiyle pekiştirelim:

"Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun gönlünü İslam'a açar. Kimi de saptırmak isterse onun kalbini darlaştırır. Sıkıştırır. Ve zorla göğe çıkıyormuş gibi olur (Nefes alıp vermede zorlanır). Allah, iman etmeyenlerin üzerine murdarlık verir."[400] :

O'nsuz her şey cücedir,
Gündüz bile gecedir,
Eskimez bir hecedir
Lâ ilâhe İllallah!"[401]

Bu konu ile bağlantılı olarak Hasan Ali Yücel'in bir şiirini takdim etmek istiyorum.

Hasan Ali Yücel, hafız ve Mevlevî olmasına rağmen, uzun yıllar inkâr ikliminde dolaşan ve Kur'an'ın Türkçe okutulması çalışmalarına da öncülük yapan bir şahsiyettir. Fakat daha sonra gerçeği gören ve İsmet İnönü döneminde Milli Eğitim Bakanlığı yapan Hasan Ali Yücel, 15 Mart 1948 yılında, "**Allah Bir"**adlı itiraf dolu şu şiirini yazmıştır..

ALLAH BİR

Gezdim o zeminde ben de pek çok
Baktım, bu gezişte bir durak yok,
Az uz gittim fakat dönünce,
Neredeysem ben o yerdeyim önce.

Bir daire çizmişim habersiz,
Yıllarca emek çekip de yersiz.
Beyhude dolaşmışım demek ben,
Merkez kaçmış gönül gözümden.

---

ten Müslüman olmak istiyor musun?" Diye sordu. Ebu Cehil: "Evet Yâ Muhammed!" Diye yalvarmaya devam etti. Bu çırpınışı karşısında Allah'ın şefkat ve merhamet elçisi: "Ver elini" diyerek, mübarek elini "Bismillah" deyip Ebu Cehil'e uzattı. Kuyu birden yükseldi ve bir hamlede onu kuyudan çıkarttı. Kuyudan canını kurtaran Ebu Cehil ise, kendi karakterinden beklenen o inkârcı cümleyi şöyle homurdanıverdi: "Ne büyük sihirbazmışsın Yâ Muhammed!"

(Topkaya Mehmet, Diyanet Gazetesi, Sayı–156, Sh:13, Tarih: 01 / 01 / 1977; Kur'an Dili, Sh: 75–76, Gaye Matbası-Ankara, Yazan: Hüseyin Akgül, Yenimahalle Müftüsü.)

400 En'am: 6 / 125.

401 Ulus Hasan Fehmi

Yıllar geçmiş akılla yoldaş,
Oldum sanarak zekâya sırdaş.

Aslında akıl nedir, zekâ ne?
Aldanmak için birer bahane.

Başlangıçtan haber veren yok,
Son merhale nerede gösteren yok.

Aklım kalmış şuurda saklı,
Gönlüm coşmuş, bırakmış aklı.

Herkes seni başka başka anlar,
Bir gün inanır inanmayanlar.

İrkildi fakat Senin önünde,
Yol bulmak için akıl yönünde.

Çırpındı da "yok" deyip direndi,
İdrakini put yapıp beğendi.

Allahsıza hiçlik oldu Allah,
Varlıktan edince gönlü ikrah
İmansızlık bir ayrı iman,
İnkâr ile sarsılır mı Rahman?

Zaten yoksan nedir bu inkâr?
İnkâr edenin içinde ikrar

Vahdet, fıtrî bir anlayıştır,
Esmayı teker, teker sayıştır.

Kayyum u Kadir, Hayy u Cebbar,
Hadi vu Mudil, Rahim u Kahhar.

Bir fani olur biriyle âli,
Rahmet gibidir, iner meâli.

Bir ismin eder dehayı mecnun,
Rehber görünen zekâyı melun

Cennette melek edince isyan,
Kahrınla olur sonunda şeytan.

Şer, şeytandan icazet almış,
Şeytan, şerden vekâlet almış.

Din birdir, asılda çünkü Hak bir,
Durmaz değişirse din değildir.

Bir aynı nizam; O'dur şeriat,
Bilmez, aramaz yalın hakikat.

Mi'yarı koyan O,dur hayr ü şerde,
Ahkâm-ı Kur'an, O,dur beşerde.
Hak birdir, o kimde varsa haktır;
Çoktur deme yanlış anlamaktır.

Baskıyla cebirle olmaz iman,
İkraha yasak deyince Kur'an.

Hürriyetsiz ibadet olmaz,
Hürriyetsiz diyanet olmaz.

İmana yakışmıyor esaret,
Hür olmadadır bütün selamet.
İslamiyet bu, kurtuluştur,
Hürriyeti dinde bir buluştur.

Feyiz aldım O'nun hakikatinden,
Kurtuldum esirlik âfetinden.
İkbalimmiş gözümde perde,
Bir başka hava esince serde,

Bıktım kula kulluk eylemekten,
Her hırsı çıkarmışım yürekten.

Dağ başlarını tutunca mesken
Alçaktakiler çekildi benden,

Taptım Sana başka Tanrı bilmem;
Fâniler önünde ben eğilmem [402]

Hasan Ali Yücel-(Ankara-15 Mart / 1948)

ALLAH'IN SIFATLARI

Kâinatın yaratanı ve yöneteni olaAllah, varlığının inkârı mümkün olmayan, tüm övgülere ve ibadete yegâne layık bulunan eşsiz ve benzersiz yüce bir varlıktır. Bu yüce yaratanın zatını ve mahiyetini bilemeyiz; ancak isim ve sıfatları ile tanır ve iman ederiz. O'nun sıfatları ezeli ve ebedidir. Allah kemal sıfatlarıyla vasıflanmış, noksan sıfatlardan arınmıştır. O'nun sıfatları yaratıklarınkine benzemez. Dolayısıyla, "**Nasıl, Nice?**" diye keyfiyetleri sorgulanamaz ve tevil de edilemez. Kur'an-ı Kerim: "O'nu gözler idrak edemez. Fakat O, gözleri idrak eder. O, eşyayı pekiyi bilen, her şeyden haberdar olandır"[403] buyurarak yukarıda ifade edilen gerçeklere işaret eder. Rahmet elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.) de bu hususta: "Allah'ın yaratıkları hakkında düşününüz. Fakat Allah'ın zatı hakkında düşünmeyiniz. Gerçekten siz buna güç yetiremezsiniz"[404] buyurur.

Allah'ın varlığı ile ilgili zorunlu ve vacip olan, Allah'ın zatından ayrılmayan, Allah'ta sabit bulunan sıfatlardır ki, **zatî ve subûtî** olmak üzere iki kısımdır. Bir de Allah Teâlâ hakkında bulunması caiz olan fîlî sıfatları vardır ki, bunlara da Allah hakkında caiz olan sıfatlar denir. Bu sıfatlar, Allah'ın zatına mahsus olan fiilî sıfatlardır. Şimdi bunları sırasıyla açıklayalım:

I-ZÂTÎ SIFATLAR:

Bu sıfatlar, sadece Allah'ta bulunan, diğer varlıklarda bulunmayan, Allah Teâlâ'nın zatıyla birlikte olan ve O'ndan ayrı kabul edilmeyen sıfatlardır. Diğer varlıklarda bulunan sıfatlar ise Allah'ın sıfatlarının zıddıdır. Dolayısıyla bunlar Allah'a isnat edilemezler.

---

402 Tamamı 57 sayfa olan bu şiir, 1961 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanmıştır.
403 En'am: 6 / 103.
404 Suyuti, el-Cami'us-Sağir: 1/ 132

Çünkü bu sıfatlar, sonluluk ve noksanlık ifade etmekte ve Allah Teâlâ'nın kemaline, yüceliğine ters düşmektedir. Cenab-ı Hak bu tür noksan sıfatlardan münezzehtir. Bundan dolayıdır ki, Allah'ın zati sıfatlarına **tenzihi** ve **selbi** sıfatlar da denir. Allah'ın zati sıfatları altı tane olup şunlardır:

a-Vücud: Allah'ın var olması demektir. Allah vardır, varlığı her şeyden açıktır, fakat zuhurunun şiddetinden dolayı görünmez.[405] Varlığı başkasından değil, zatının gereğidir. Vucudun zıddı yokluktur. Dolayısıyla Allah'ın varlığı zorunludur, yokluğu düşünülemez. Kâinattaki bütün varlık âlemi kendilerine verilen gaye doğrultusunda şaşmaz ve sapmaz bir düzen içerisinde hareket etmektedirler. Bu tesadüfî bir olay değil, bilakis şuurlu ve idrak sahibi yüce bir varlığın çok ince planlarla yönetip yönlendirmesinin sonucudur. Zira tabiat kanunlarındaki samimi ve ahenkli bu düzen, mutlak bir yaratıcının varlığını ve birliğini ispat eder. Evrendeki hiçbir hareket, kanun dışı değildir. Mesela, atomun içinde bulunan proton ve elektron seyyareleri, bir kâinat nizamını andırır. Bu seyyareler öyle bir düzen içerisinde dönerler ki, biri diğerinin sınırına asla tecavüz etmez. Şayet bunlardaki bu nizama müdahale ederek sistem bozulursa, infilak ve yıkma kuvveti elde edilir. Bu, elektrik kanununun bir gereğidir. İnsanın kendi vücudunu ele aldığımızda da durum aynıdır. Örneğin gözler görmek, kulaklar işitmek, burun koklamak, dil üstündeki pürtüklerde tatmak için yaratılmışlardır. Her şey yaratıldığı amaç doğrultusunda hareket eder. Bu şaşmaz bir kanundur. İşte bu tabiat kanunlarını koyan ve evrendeki nizamı kuran ve yaratan Allah Teâlâ Hazretleridir. Ondan başka hiçbir güç böyle bir düzen kuramaz. O'nun dışında her şey kâinattaki varlık âlemine yön vermede âcizdir. Nitekim şu ayet-i kerime bu gerçeği veciz bir şekilde ortaya koyar: "(Ey insanlar!)size bir misal verilmektedir. Şimdi onu dinleyin: Sizin Allah'ı bırakıp da taptıklarınız bir araya gelseler, bir sinek bile yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, onu kurtaramazlar; isteyen de aciz, kendinden istenen de aciz."[406]

Hz. İbrahim (a.s) değişken fani varlıkların durumlarını inceleyerek ezeli ve ebedi olan yüce yaratıcıyı Kur'an'ın ifadesiyle bakınız nasıl buluyor: "Gecenin karanlığı onu (İbrahim)'i kaplayınca bir yıldız gördü. Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi. Ay'ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabim bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluklardan olurum, dedi. Güneşi doğarken görünce de, Rabim budur, zira bu daha büyük, dedi. O da batınca, dedi ki: Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. Ben Hanif[407] olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değ-

405 Prof. Dr. Ateş Süleyman Yeni İslam İlmihali, Sh: 35, Farabi'den alıntı.

406 Hac:22 / 73.

407 Hanif: Allah'ı bir bilen, Hakk'a yönelen ve batıldan sakınan, maddi şeylere tapınmaktan hoşlanmayan anlamına gelir.

lim."[408]

b-Kıdem: Allah'ın varlığının başlangıcı olmaması demektir. Allah'ın var olmadığı hiçbir zaman dilimi düşünülemez. Allah sonradan meydana gelmiş varlık değildir. Nitekim aşağıdaki ayet-i kerimelerde Cenab-ı Hak kendi varlığını şöyle açıklar:

"Hiçbir şey yok iken O var idi."[409]

"O ilktir, sondur, zahirdir, batındır. O her şeyi bilendir"[410]

Görülüyor ki Cenabı Hak, her şeyin başlangıcı ve yaratıcısı olduğu gibi,her şeye son verecek olan da O'dur. Baki kalacak sadece kendisidir.

c-Beka: Allah Teâlâ ebedi olup, sonunun olmaması demektir. Ezeli olanın ebedi olması da zorunludur. Allah'ın olmayacağı hiçbir an ve hiçbir mekân düşünülemez. O, sonlu değil, ezeli ve ebedidir. Nitekim ayet-i kerimelerde:

"Yer gök ve onlarda olan her şey yok olacak, yalnız ve yalnız baki kalacak, varlığının sonu olmayan kerem ve büyüklük sahibi Allah'tır. Hepsinin yok olmasından sonra var olacak olan O'dur."[411]

"Allah'ın zatından başka her şey yok olucudur..."[412] buyurulur.

d-Vahdaniyet: Allah'ın bir ve tek olması demektir. O, zatında, sıfat ve fiillerinde tektir, eşi, benzeri ve ortağı yoktur. Bu tanımın dışında Allah'ı düşünmek imkânsızdır ve şirktir. O, tek otoritedir. Kur'an-ı Kerim Allah Teâlâ Hazretlerinin bu vasıflarını aşağıdaki ayetlerde şöyle açıklar:

"De ki: O, Allah birdir. O, samed'dir (başkasına muhtaç değildir.) O, doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur."[413]

"O'nunla beraber hiçbir tanrı da yoktur. Aksi takdirde her tanrı kendi yarattığını sürükler götürür ve biri diğerinden üstün çıkmak için birbirlerinin yarattıklarını ve birbirlerini yok ederek yükselirdi. Allah bütün onların (müşriklerin) yakıştırdıklarından münezzehtir."[414]

"Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök (nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arşın Rabbi olan Allah, onların (müşriklerin) yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir."[415]

e-Muhalefetün Li'l Havadis: Allah'ın hiçbir varlığa benzememesidir. Allah'tan

---

408 En'am:6 /76- 79.
409 Hadid: 57 / 15.
410 Hadid:57 / 3.
411 Rahman: 55 / 26-27.
412 Kasas: 28/ 88.
413 İhlâs:112 / 1-4.
414 Müminûn: 23 / 91.
415 Enbiya: 21 / 22.

başka her varlık sonradan yaratılmıştır. Sonradan yaratılanlara yaratanın benzemesi düşünülemez. Bu nedenle âlemlerin Rabbi olan Allah, hayalimizde canlandırdığımızın çok ötesinde bir varlıktır. O, var olmuş bulunan ileride de var olacak olan canlı cansız, akıllı akılsız, gizli açık, görünen, görünmeyen hiçbir yaratığa benzemez. Kur'an-ı Kerim'in muhtelif ayetlerinde bu husus açıkça belirtilir. Bunlardan sadece iki tanesini burada zikredelim:

"O'nun (benzeri olmak şöyle dursun) benzeri gibisi (dahi) yoktur. O, hakkıyla işiten ve kemaliyle görendir."[416]

"O, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbidir Şu halde O'na kulluk et; O'na kullukta sabırlı ve metanetli ol. O'nun bir benzeri olduğunu biliyor musun, asla bir benzeri yoktur." [417]

f-Kıyam Binefsihi: Varlığı kendindendir. Allah'ın bizzat kendi kendine var olması ve var olması için de başka bir varlığa ihtiyaç duymaması demektir. Her şeyin kendisine muhtaç olduğu bir varlık hakkında başka bir şeye ihtiyaç duyması düşünülemez. Kur'an da bu husus şöyle açıklanır:

"Ey insanlar! Sizin topunuz birden ve hepiniz Allah'a muhtaçsınız. Zengin ve övülmeye layık olan O, dur."[418]

"De ki: O, Allah birdir. O, Samed'dir (başkasına muhtaç değildir.)"[419]

II-SUBUTÎ SIFATLAR:

Subuti sıfatlar, varlığı zorunlu olan ve kemal ifade eden sıfatlar olup, Allah'ı müspet ifadelerle tanıttığı için Subuti sıfatlar denmiştir. Allah'ın zatından ayrılmayan, Allah'ın zatı ile birlikte bulunan sıfatlardır. Ancak zat değil, fakat zattan ayrı düşünülemezler. Bu bakımdan "Allah'ın aynı da değil, gayri de değildir" denmiştir.

Bu sıfatlar, hem Allah'ta hem de yarattığı diğer varlıklarda bulunmaktadır. Ancak, Allah'ın bu sıfatları asla yaratıkların sıfatlarına benzemezler, sadece isimlendirmede bir benzerlik mevcuttur. Çünkü Allah'ta ki bu sıfatlar sonsuz, mutlak, ezeli ve ebedidir; yaratıklarınki ise sonlu, sınırlı, eksik ve yetersizdir. Sekiz tane olan subuti sıfatlar şunlardır:

a-Hayat: Allah'ın diri, yani canlı olması demektir. Zira Allah'ın sıfatlarında görme, işitme, bilme, yaratma gibi canlılarda bulunması gereken özellikler vardır, bu sıfatlar hayatsız olamazlar. Oysa hayatın tek kaynağı Yüce Allah'tır. Her şeye, kuru ve ölü toprağa can veren O'dur. Her an harikalar yaratmaktadır. Böyle bir varlık olmasaydı kâinattaki varlıklar nasıl hayat bulabilirlerdi? Ezelden ebede, geçmişten geleceğe hayat ve beka O'nun varlığıyla kaimdir. Kur'an-ı Kerim aşağıdaki ayetlerde bu hususu şöyle açıklar:

---

416 Şura: 42 / 11.
417 Meryem: 19 / 65.
418 Fatır: 35 / 15.
419 İhlâs: 112 / 1-2.

"O,daima diridir. O'ndan başka tapacak yoktur..."[420]

"Ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip dayan. O'nu hamd ile tespih et. Kullarının günahlarını O'nun bilmesi yeter."[421]

"Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; kendisini uyku ve uyuklama tutmaz. O, diridir, her an yaratıklarını gözetip durandır..."[422]

b-İlim: Allah'ın her şeyi bilmesi demektir. Hiçbir şey O'nun bilgisi dışında değildir. Yarattığı varlıkların neye ihtiyaç duyduklarını bilir ve ona göre korunabilecekleri ve hayatlarını idame ettirebilecekleri her şeyi yaratır. Yaratması, bilmesinin en kesin delilidir. O, olmuşu, olanı, olacağı, gelmişi, geçmişi, geleceği, gizliyi ve âşikârı ezeli ilmiyle bilir. Kâinattaki o muhteşem âhenkli, hiç şaşmaz ve sapmaz düzen O'nun sonsuz ilminin bir göstergesidir. Kur'an-ı Kerim'de bu mevzu ile ilgili olarak pek çok sayıda ayet vardır. Bunlardan sadece birkaç tanesini burada zikretmekle yetineceğiz:

"Bilinmeyen âlemlerin anahtarları O'nun yanındadır. Onları O'ndan başka bilen yok. O, karada, denizde ne varsa hepsini bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez. Yeraltındaki koyu zifir karanlıklardaki tek bir daneyi dahi bilir. Yaş ve kuru (ne şekil ve biçimde) ne varsa hepsi de apaçık bir kitaptadır."[423]

"Sözünüzü ister gizli tutun ister onu açığa vurun, biliniz ki O, kalplerin içindekini bilmektedir. Hiç yaratan bilmez mi? O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır." [424]

" Şüphesiz O, sözün açığını da bilir, gizlediklerinizi de bilir."[425]

"Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun ?"[426]

"(Resulüm) De ki: İçinizdekileri gizleseniz de açığa vursanız da Allah onu bilir. Göklerde ve yerde olanları da bilir. Allah, her şeye kadirdir."[427]buyurulur.

c-Semi: Allah'ın her şeyi işitmesi demektir. O, gizli, açık, fısıltı halinde, yavaş veya yüksek yahut aynı anda birden fazla meydana gelen sesleri işitir. O'nun işitmesinde her hangi bir engel ve perde söz konusu değildir. O, işitmede sınır, zaman ve mekân tanımaz. Hangi şartlarda olursa olsun işitir. Allah Teâlâ konuyla ilgili olarak aşağıdaki ayet-i kerimelerde şöyle buyurur:

---

420 Mümin: 40 / 65.
421 Furkan: 25 / 58.
422 Bakara: 2 / 255.
423 En'am: 6 /59.
424 Mülk: 67 /13-14.
425 Enbiya: 21 / 110.
426 Mücadele: 58 / 7.
427 Al-i İmran: 3 / 29.

"Allah, hakkıyla işitici ve kemaliyle görücüdür."[428]

"Dinde zorlama yoktur. Artık hak ile batıl ayrılmıştır. O halde kim putları reddedip Allah'a inanırsa, kopmayan kulpa yapışmıştır. Allah işitendir, bilendir."[429]

"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz Zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür."[430]

d-Basar: Allah'ın her şeyi görmesi demektir. O'nun için aydınlık, karanlık, saklı, gizli, kapalı, açık fark etmez. O'nun göremeyeceği hiçbir nesne ve en ufak bir zerre dahi yoktur. Hiçbir güç, O'nun görmesini perdeleyemez. Zira kendisi tek yaratıcı güçtür. Kur'an'ın bazı ayetlerinde bu husus şöyle açıklanır:

"...O, her şeyin iç yüzünü görendir."[431]

"Allah, ne yaparsanız hakkıyla görür."[432]

" ...Şüphesiz ki Allah, eksiksiz işiten ve görendir."[433]

"Namazı kılın, zekâtı verin, önceden kendiniz için yaptığınız her iyiliği Allah'ın katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızı noksansız görür."[434]

" Gözler O'nu göremez; hâlbuki O, gözleri görür. O, eşyayı pekiyi bilen, her şeyden haberdar olandır."[435]

e-İrade: Allah'ın dilediği gibi hareket etmesi demektir. O, istediğini, istediği gibi yaratır. Hiçbir şey O'nun isteğine engel olamaz. Allah Teâlâ, zerreden küreye tüm varlıkların biçimlerini, durumlarını ve her türlü özelliklerini istediği gibi belirler. O'nun dilediği olur, dilemediği ise asla olmaz. O'nun iradesini durduracak ve O'nun iradesine galip gelecek hiçbir irade mevcut değildir. Allah Teâlâ iyilikleri diler, sever, razı olur ve yaratır. Günahları, kötülükleri de diler ve yaratır; fakat sevmez ve razı olmaz.

- **Allah Teâlâ için iki türlü irade vardır:**

1-Tekvînî İrâde: Allah'ın mutlak yaratma iradesidir. Allah bu iradesi ile neyi murat etmişse o mutlaka olur. Onun olmaması düşünülemez. Kur'an'ın ifadesiyle: "O, bir şey yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı sadece "ol" demekten ibarettir. Hemen (o şey) oluverir."[436] Her şey bu iradeye ister istemez boyun eğer. Çünkü tek kudret ve irâde sa-

428 Nisa: 4 / 134.
429 Bakara: 2 / 256.
430 Nisa: 4 / 58.
431 Mülk: 67 / 19.
432 Teğabün: 64 / 2.
433 Mümin: 40 / 20.
434 Bakara: 2 / 110.
435 En'am: 6 / 103.
436 Yâsin: 36 / 82.

hibi Allah'tır.

2-Teşriî İrâde: Bu irade Tekvînî irâde gibi değildir. Allah Teâlâ'nın muhabbet ve rızası demektir.

Cenab-ı Hakk, bu tür iradesini lütfederek kullarının dilek ve iradelerine bağlamıştır. Kul neyi arzu ederse Allah da kulun isteği doğrultuda murateder ve yaratır. Bu da kulun yaptıklarından sorumlu olmasını gerekli kılar. Şayet Cenab-ı Mevlâ bizim irademizde serbest olmamızı dilemeseydi bizim bir şeyi dilememiz mümkün olmazdı. Mesela Kur'an-ı Kerim'de: "Şüphesiz ki Allah Teâlâ adaleti, iyiliği ve akrabaya muhtaç oldukları şeyleri vermeyi emreder"[437]buyurulur. Hâlbuki insanların pek çokları bu emre hayatında bir kere bile uymazlar. Şayet bu emir, Teşriî değil de Tekvînî bir irâde neticesi olsaydı yeryüzünde bir tek kimsenin dahi bu emre muhalefet ettiklerini görmek mümkün olmazdı.

Hak Teâlâ hayrı da şerri de murat eder ve yaratır. Fakat hayra razı olduğu halde şerre razı değildir.

Cenab-ı hakk'ın irade sıfatını açıklayan Kur'ân ayetlerinden bazıları şunlardır:

"O, hem dirilten hem de öldürendir. O, her hangi bir işin olmasını dilediği zaman yalnız "**Ol!**" der, o da oluverir."[438]

"(Resulüm!) De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım, sen mülkü dilediğine verir, dilediğinden alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadirsin."[439]

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O, dilediğini yaratır."[440]

"Her dilediğini mutlaka yapandır."[441]

f-Kudret: Allah'ın her şeye gücünün yetmesi demektir. O'nun için zorluk yoktur. O, sonsuz güç ve kudret sahibidir, gücünün ulaşamayacağı hiçbir şey yoktur. Kâinatta var olan canlı cansız her şey ve uçsuz bucaksız uzaydaki bütün gezgenler, Allah'ın kudretinin birer delilidir. Şu ayet-i kerimeler O'nun sonsuz kudret sahibi olduğunu ne güzel açıklar:

"Gökleri ve yeri yaratan bunları yaratmakta yorgunluk duymayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye gücü yettiğini bilmiyorlar mı? Elbette gücü yeter, çünkü O, her şeye kadirdir."[442]

---

437 Nahl: 16 / 90.
438 Mümin: 40 / 68.
439 Al-i İmran: 3 / 26.
440 Şura: 42 / 49.
441 Burûc: 85 / 16.
442 Ahkaf: 46 / 33.

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Allah'ın her şeye gücü yeter."[443]

"Ey insanlar! Allah dilerse sizi yok eder, başkalarını getirir; Allah buna kadirdir."[444]

"İnsan, (öldükten sonra kıyamet günü çürüyen) kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanıyor? Evet, Biz onu, parmak uçlarına varıncaya kadar bütün inceliklerıyle yeniden yapmaya kadiriz."[445]

g-Kelâm: Allah Teâlâ'nın konuşması demektir. Kur'an-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar Allah'ın söyleme sıfatının, feyzinin eseridir. Onun için, Kur'an'ın diğer bir adı da "Allah'ınsözü" anlamına gelen "**Kelâmullah**"tır. Allah'ın kelâmı kadimdir, ezelidir. Fakat mahiyetini biz bilemeyiz. Kur'an da kadimdir, ezelidir. Ancak ellerde dolaşıp okunan, yazılan, ezberlenen Kur'an, lafız, harf, nazım ve yazı olarak kadim değildir.[446]

Allah'ın konuşması mahlûkatta olduğu gibi, boğaz, dil, dudak, ağız, geniz ile olmaz, ses ve harflerden meydana gelmez. O, bunlardan münezzehtir. Ancak Allah konuşan bir varlıktır. O, ilahi emir ve yasaklarını ezeli kelâm sıfatıyla bildirir. Musa (a.s.)'a vasıtasız hitap etmiştir.[447] Keza Kur'an, Allah kelâmının açık delildir. Ayrıca zatına mahsus kelam sıfatının bulunduğunu birçok ayet-i kerimede de beyan etmiştir. İlgili ayetlerden bazıları şunlardır:

"Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. O, işitendir, bilendir."[448]

"(Resulüm) De ki: Rabbimin sözlerini (yazmak) için bütün denizler mürekkep olsa ve bir o kadar daha ilave getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir."[449]

"(Allah Teâlâ, Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. Bunun üzerine Allah, kulu (Muhammed)'e Vahyini bildirdi. (Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı"[450] buyurur.

Kelam, Nefsî ve Lâfzî olmak üzere iki türlüdür:

1-Nefsi Kelâm:Söz ve ses haline gelmeyen kalbdeki manadır. Esas kelâm budur. Bu kelâmın hiçbir dile bağlılığı yoktur. Ne zaman lâfzî kelâm haline gelirse o zaman o dil ile telaffuz edilir. Mesela birden fazla dil bilen ve her birini rahatlıkla konuşan bir insan düşünelim. Bu insanın zihninde "Her işin başı Allah korkusudur" cümlesi fikir olarak doğmuş olsa, bu fikrin başlangıçta hiçbir dil ile bağlantısı yoktur. Ne zaman onu söz ha-

443 Al-i İmran: 3 / 189.
444 Nisa: 4 / 133.
445 Kıyame:75 / 3-4.
446 Prof.Dr. Gölcük Şerafeddin, İslam Akaidi, Sh: 81, 3. Baskı, Esra yayınları 29.
447 Nisa: 4 / 164.
448 En'am: 6/115.
449 Kehf: 18/109.
450 Necm: 53 /8-11.

line getirirse ozaman bu lâfzî kelâm olur. Karşısında konuştuğu kimse Arap ise söz konusu cümleyi Arapça bir lâfzî kelâm haline getirir, Türk ise Türkçe, Alman ise Almanca, İngiliz ise İngilizce olarak ifade eder.

Allah Teâlâ'nın kelâmı nefsî bir kelâmdır. Gönderdiği Peygamber ve millet hangi dili konuşuyorsa, Allah'ın nefsi kelâmı, indirdiği kitapta lâfzî kelâm haline gelerek o Peygamberin ve kavminin dili ile ifade edilir. Nitekim Peygamber efendimiz ve onun kavmi Arapça konuştuğu içindir ki Kur'an-ı Kerim Arapça olarak indirilmiştir. Bu husus ayet-i kerime'de şöyle ifade edilir: "Hakikat biz onu, manasına akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik."[451]

2-Lâfzî Kelâm: Bu kelâm, harf, ses, hece haline gelen ve herkes tarafından konuşulan kelâmdır.

h-Tekvin: Allah'ın her şeyi yoktan var etmesi demektir. Yaratmak sadece Allah'a mahsustur. Bir şeyi icat eden bir kimse için "yarattı" demek, doğru değildir. Şayet böyle bir ifade kasıtlı kullanılırsa Allah Teâlâ'ya karşı isyan olur. Onun için böyle kimselerin yaptıkları şeyler için"**icad etti**" veya "**yaptı**" fiillerini kullanmak daha doğru olur. Çünkü insan, yoktan değil, var olan maddelerden bir şeyler yapmış olmaktadır. Cenabı Hak, irade sıfatıyla bir şeyin olmasını ister, kudret sıfatıyla da o şeye gücü yeter, tekvin sıfatıyla da onu yoktan var eder. Kâinatta O'nun yaratmadığı hiçbir şey yoktur, canlı, cansız her şeye biçim veren ve onları yoktan var eden, dilediği zaman da yok edecek olan O'dur. Öldürmek, diriltmek, mükâfatlandırmak, cezalandırmak, rızıklandırmak ve nimet vermek hep O'nun tekvin sıfatının sonuçlarıdır. Ayet-i Kerime'lerde bu husus şöyle açıklanır:

"O, yaratan yoktan var eden, her şeye şekil veren Allah'tır."[452]

"Ey kâfirler! Siz ölü iken sizi dirilten (dünyaya getirip hayat veren) Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? Sonra sizi öldürecek, tekrar sizi diriltecek ve sonunda O'na döndürüleceksiniz. O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra semaya yöneldi, onu yedi kat olarak yaratıp düzenledi. O, her şeyi hakkıyla bilendir."[453]

"O, gökleri ve yeri hak (ve hikmet) ile yaratandır."**Ol**!" dediği gün her şey oluverir. O'nun sözü gerçektir... Şüphesiz O, tohumu ve çekirdeği çatlatandır, ölüden diriyi çıkartan, diriden de ölüyü çıkartandır... O, tan yerini ağartan, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı vakit ölçüsü kılandır... O, kara ve denizin karanlıklarında kendileri ile yol bulasınız diye sizin için yıldızları yaratandır... O, sizi bir tek nefisten, babaların sulbünde kararlaşmış ve anaların rahminde kararlaşmakta olarak yaratandır... O, gökten su indirendir... O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır... İşte Rabbiniz, Allah budur. O'ndan başka

451Yusuf: 12/2.
452Haşr: 59/24.
453Bakara: 2/28- 29.

tanrı yoktur, her şeyin yaratanıdır. Öyleyse O'na kulluk edin; O, her şeye de vekildir."[454] Ne mutlu Allah'ı kendisine vekil tayin edenlere!

III-FİİLÎ SIFATLAR:

Allah hakkında caiz olan ve tekvin sıfatıyla alakalı bulunan fiili sıfatlar şunlardır:

1-Yaratma sıfatı: Allah Teâlâ her şeyin yaratıcısıdır ve yaratma sıfatının kendisinde bulunması vaciptir. Bununla beraber dilediğini yaratır, dilediğini de yaratmaz. Dilerse halen var olanlardan ayrı olarak daha başka varlıklar da yaratır veya halen var olanları yok eder. Bunu yapması caizdir. Bu fiiline mani olacak veya mecbur edecek hiçbir güç ve kuvvet yoktur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "Dilerse sizin varlığınızı giderir, yok eder, yerinize yepyeni bir halk getirir"[455] buyurulur.

Hayr ve şerrin yaratıcısı da Allah Teâlâ'dır. Ancak hayra rızası vardır, şerre ise rızası yoktur. Bununla beraber şerrin yaratılması, hayrın kıymetini bilmemize, iyi ile kötünün farkına varmamıza vesile olur. Ayrıca şerrin yaratılmasında bizim bildiğimiz veya bilmediğimiz yahut bizden sonra gelecek nesiller tarafından bulunup çıkarılabilecek nice hikmetler ve nice sebepler vardır.

2-Nimet verme ve azab etme sıfatı: Allah Teâlâ kullarından dilediğine nimet verip rızıklandırır. Azaba lâyık olanlardan dilediğine de azbeder. Bunları yapmak O'nun üzerine vacip değil, caizdir. Ayet-i kerime'de: "O, dilediğini bağışlar ve dilediğine azap eder. Göklerde, yerde ve her ikisinin arasında ne varsa mülkiyeti Allah'a aittir"[456] buyurulur.

Nimet ve rızık verme, Cenab-ı Hakk'ın rahmet ve rızasının bir sonucudur, azap ise gazabının gereğidir. Ancak Allah katında nimet vermek, azap etmekten sevimlidir. Zira O'nun rahmeti gazabını geçmiş ve rahmeti her şeyi kaplamıştır. Ayet-i kerime'de şöyle buyurulur: "Kimi dilersem onu azabıma uğratırım; rahmetim ise her şeyi kuşatır. Onu, küfür ve günahtan sakınanlara, zekâtı verenlere ve ayetlerimize iman edenlere yazacağım."[457]

Allah Teâlâ'nın nimeti azabından daha fazla ve sonsuzdur. Lâyık olan ve olmayan her kulunu ayrım yapmadan rızıklandırır. Yaptıkları isyan ve günahtan ötürü onları hemen dünyada cezalandırmaz. Zira ayet-i kerimede buyrulur ki: "Şayet Allah insanları kazandıkları günahları yüzünden hemen tutup hesaba çekseydi yerin sırtında hiçbir canlı yaratık bırakmazdı."[458]

Bir hadis-i şerifte de: "Eğer Allah yanında dünyanın kıymeti bir sivrisinek kanadı

454 En'am: 6/73, 95- 99, 101-102
455 İbrahim: 14 /19.
456 Maide: 5 / 18.
457 Â'raf: 7 / 156.
458 Fatır: 35 / 45.

kadar değersiz olsaydı, kâfir olana o bu dünyadan bir içim su bile vermezdi" [459]buyurulur. Allah indinde bu kadar değersiz olan kâfir, dünyada ömrü boyunca hesapsız nimet içerisinde yüzmektedir. O halde bunun sebebi nedir? Bunun sebebi, Cenab-ı Hakk'ın nimetinin dünyada, azabından daha üstün ve galip olmasıdır.

3-Hidayete erdirme ve dalâlette bırakma sıfatı: Allah Teâlâ kullarından iradesini sürekli hayır yolunda sarf edenleri hidayete erdirir, iradesini şer yönünde kullananları ise saptırır, dalâlete sürükler. Ancak, Cenab-ı Hak bunları yaratmaya mecbur değildir. Yaratması da yaratmaması da caizdir. Ayet-i Kerime'de: "Allah kimi dilerse böylece şaşırtır, dalâlette bırakır, kimi de dilerse doğru yola hidayet eder"[460]buyurulur.

4-Peygamber gönderme ve kitap indirme sıfatı: Cenab-ı Hak, kullarının hidayetini istediği ve onları dalaletten ve batıl yollardan korumayı murat ettiği için zaman zaman Peygamberler göndermiş ve bu Peygamberler vasıtasıyla hakkı batıldan ayıran kitaplar indirmiştir. Bununla beraber bunu yapmak için üzerinde bir vazife ve mecburiyet yoktur. Fakat bu, kullarına olan merhametinden dolayı yapmış olduğu bir lütuftur.

5-Ba's (öldükten sonra tekrar diriltme) ve Haşir sıfatı: Allah'ın kullarını öldükten sonra tekrar diriltmesine **Ba's**, dirilişten sonra hesaba çekmek üzere mahşer denen yerde bir araya toplamasına da **Haşr** denir.

Cenab-ı Hak, âhiret gününde haklıyı haksızdan ayırmak, haklının hakkını haksızdan almak, zalime zulmünün cezasını çektirmek, iyi amel işleyenlere de mükâfatlarını vermek üzere tekrar diriltecektir. Allah'ın bunu yapması caizdir, mecbur değildir, böyle olmasını istediği için yapacaktır.

Bu bahsi Nuh (a.s.)'ın şu duası ile bitirelim: "Ey Rabbim, beni, anamı-babamı, iman etmiş olarak evime girenleri (kıyamete kadar gelecek olan) erkek ve kadın müminleri bağışla, zalimlerin de ancak helâkini arttır."[461]

ESMAÜ'L-HÜSNÂ (ALLAH'IN 99 GÜZEL İSİMLERİ)

"En güzel isimler" demektir. Allah'ın bütün isimleri için kullanılan bir terimdir. Cenab-ı Hakk'ın, 4000 ismi şerifi vardır. Kuran-ı Kerim'de Yüce Yaratan, bu isimlerin 99'u ile bize kendini tanıtmaktadır. Haşr Süresinin sonunda Allah'ın bu güzel isimlerinin 15 tanesi zikredilmektedir. Ve yine Allah'a bu güzel isimleriyle dua etmemiz, Kur'an-ı Kerim'de şöyle emredilmektedir: "En güzel isimler (Esma ül Hüsna) Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua edin."[462] Diğer bir ayette de: "De ki; ister Allah deyip dua edin, ister rahman deyip dua edin, hangisiyle dua ederseniz edin. O'nun güzel isim-

459 Tirmizi- Feyzü'l-Kadir: 5 / 328.
460 Müddessir: 72 / 31.
461 Nuh: 71 / 28.
462 A'raf: 7 / 180.

leri vardır"[463] buyrulmaktadır.

Allah'ın doksan dokuz ism-i şerifinden birisi de İsm-i âzam'dır. Resulullah Efendimiz: "Kim İsm-i Âzam'ı şefaatçi kılarak talepte bulunursa Allah ona mutlaka dilediğini verir"[464]buyurur.

İmam Zuhri de, Esmâü'l-Hüsnâ'nın okunmasına şu şekilde başlanmasını tavsiye eder: "Lâ ilâhe illâllahu vahdehû lâ şerike leh. Lehü'l-Mülkü ve Lehü'l-Hamdü biyedihi'l-Hayr ve huve alâ külli şeyin kadîr, lâilâhe illallâhü, lehü'l-Esmâü'l-Hüsnâ."[465]

Ebu Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ'nın 99 ismi vardır. O isimleri kim ezberlerse (manasını anlar ve onların şuuruna ererse) cennete girer. Şüphesiz Allah tektir. Ve tek olmayı sever."[466]

Bu doksan dokuz İsm-i Şerif, Tirmizi ve İbn-i Mace'nin rivayet ettikleri bir hadiste teker teker sayılmıştır.[467] Allah Teâlâ'nın isimleri konusundaki temel dayanak vahiydir. Bu sebeple bunlar insanlar tarafından değiştirilemezler; Allah kendisini nasıl isimlendirmiş ise o şekilde korunur ve isimlendirilir.

Allah'ın doksan dokuz İsm-i Şerifi batılı bilim adımlarının da ilgi odağı olmuştur. Bunlardan birisi de klasik müzik dünyasının en önemli bestecilerinden olan İngiliz Sir John Tavener'dir. Bu zat, Allah'ın 99 İsm-i Şerifini (Esmaü'l-Hüsna) besteleyerek ilginç bir projeye imza atmış ve güzel isimler anlamına gelen "Beautiful Names" adlı bir albüm oluşturmuştur. İngiltere'nin en zengin ve en soylu isimlerinden olan Sir Tavener'in bu çalışmasına başta kilise olmak üzere çevresi ve arkadaşları karşı çıkarak tepki göstermişlerdir. Ünlü müzisyen ise bütün eleştirilere rağmen bestesini Batının İslam'a duyduğu nefreti kınamak için yaptığını belirtmiştir.

Bu konuda birçok konserlere imza atacağını belirten ünlü müzisyen, "Allah'ın isimleri bize verilen muhteşem, fantastik bir hediyedir" der.

İslamiyet'i tanımadan ona dil uzatanların Hıristiyan ya da Müslüman dahi olsa Allah'ı sevdiğini söyleyemeyeceğini ifade eder. Tavener, albüm sürecini de şöyle anlatır: "Sabah kalkar kalkmaz Allah'ı düşünmeye başladım. Gün boyu O'nun "**Latif"** ismini tefekkür ettim ve bunu nasıl müziğe dökebilirimin cevaplarını aradım. "**Rahim**" ismi de beni çok etkiledi" der.[468]

Şimdi biz de, Allah Teâlâ'nın bu 99 İsm-i Şerifinin anlamlarını tek tek vererek ve ilgili ayet numaralarını da zikrederek inceleyelim:

---

463 İsra: 17 / 110; Taha:20/8..

464 Tirmizi, Daavât, 65 (3471).

465 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ansiklopedisi, Kütüb-i sitte, C-17, Sh: 524.

466 Buhari, Daavat: 68.

467 Tirmizi, Daavat: 83; İbni Mace, Dua: 10.

468 Zaman gazetesi, 18-11- 2006 Cumartesi.

1-ALLAH: Allah lafzı, yüce yaratanımızın Zat ve Özel ismidir. Özel isimler diğer dillere tercüme edilemezler. Hatta Arapça olan bir başka kelimenin onun yerini tutması da mümkün değildir. Bu nedenle Allah lafzı, başka varlık için kullanılmamıştır. Ve kullanılamaz. Hatta cahiliyet döneminde bile Mekke müşrikleri senenin günleri sayısınca Kâbe'nin etrafını 360 putla doldurarak, her birine ayrı ayrı ad koymuşlar, fakat hiçbir puta "Allah" diye isim vermemişlerdir.

Ancak, Farsça da bulunan Hudâ ve Yezdan ile Türkçe'deki Tanrı ve Çalap gibi kelimeler, Allah özel isminin yerine geçmese de Kur'an ve hadis-i şeriflerde zikredilen "İlah, Mevlâ ve Rab" gibi isimlerin yerine kullanılagelmişlerdir.

Allah lafzının dışındaki Esmâü'l-Hüsnâ'nın diğer isimleri bazen başka varlıklara ad olabilir. Örneğin Samed, Kadir, Latif, Rahim, Kerim gibi. Bu isimler, O'nun fiilleri, sıfatları ve tecellileriyle ilgilidir."Allah" lafzı, "yoktan var eden" demektir. Cenabı Hak, bu ismi, bizzat kendisi vermiştir. Allah İsm-i Şerifinin ikili ve çoğulu yoktur. Nitekim Bakara süresinin: 255. ayetinde: "O'ndan başka hiçbir İlah yoktur" buyurulur. Allah lafzı, Cenabı Hak'ın, bütün Esmâ ü Hüsna'sını ve sıfatlarını içine alan İsm-i Azam'ıdır. "Allah" lafzında olan hususiyetler diğer isimlerde yoktur. Bu lafız, Kur'an-ı Kerim'de, 2696 defa geçmektedir.[469] "Besmele-i Şerif, Esmaü'l-Hüsna'dan ilk gelen ayet olup, Fatiha-i Şerif ise, bütün bir sûre halinde ilk gelen sûredir.

Allah İsm-i Şerifinin hem manasında hem de lafzında bütün sıfat ve filler mevcuttur. Hepsini kendisinde toplamıştır. Allah lafzının dışındaki diğer isimler, mana itibariyle yalnız bir sıfat veya bir fiile delâlet ederler. Meselâ "Rahman" sadece merhameti, "Alîm" yalnız ilmi ifade eder. Allah lafzı ise, bütün Esmaü'l- Hüsnâ isimlerinin manasını içine alır.

Allah ism-i şerifi lafız itibariyle de sıfat ve fiillerin bütününü kaplar. "Allah" lafzını teşkil eden Kur'an harfleri bir bir kaldırılsa dahi yine manası bozulmaz ve Cenab-ı Hak'ın ismine delalet eder. Örneğin: Allah (اَللّٰهُ) isminin başındaki hemze (اَ) kaldırılsa, "Li'llâhi" (لِلّٰهِ) kalır. Birinci Lâm (ل) harfi kaldırılırsa, Lehu (لَهُ) kalır. Bu defa ikinci Lam (ل) kaldırılsa, Hu (هُ) kalır ki, Kur'ân-ı Kerim'in çeşitli yerlerinde geçtiği gibi bunların hepsi "Allah" demektir ve O'na delalet eder. O Yüce Yaratan'ın İsm-i Azamı'dır. Kur'an'da birçok yerde her üçü de geçmektedir.

Arapça sarf ilminde Hû (هُو) lafzının aslı He (هـ) harfidir. Bu da Allah'a delalet eder. Hû (هُو) lafzının sonundaki vav (و) harfi kelimenin aslından olmayıp tesniye ve cemi hallerinde hem yazılışta, hem de okunuşta düşer. Dolayısıyla tek bir harf olan he (هـ) harfi de Esmaü'l-Hüsna'dandır ve Cenab-ı Hakk'a delalet eden bir isimdir.

Her canlı mahlûk teneffüs etmek suretiyle zorunlu olarak Allah'ı anmaktadır. Çünkü He(هـ) harfinin mahreci, tecvid ilminde "göğüsten ve ciğerden gelen bir ne-

469 Çantay Hasan Basri, Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim, C-I, Sh: 392, İndeks bölümü.

fes"(ses) ile çıkar. Bu itibarla havayı teneffüs eden ve nefes alıp veren her canlı, her nefes alış verişte farkına varmadan "Allah" demektedir. O'nu zikir ve tespih etmektedir. Nitekim Allah Teâlâ: "Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tespih eder. Mülk, O'nundur, Hamd, O'nadır. O, her şeye kadirdir"[470] buyurur. Diğer bir ayet-i kerimede ise: "Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar, O'nu tesbih ederler; O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbirşey yoktur. Fakat siz onların tesbih(tenzih) lerini anlamıyorsunuz. O, halimdir, bağışlayandır."[471]

Şu halde Allah anılmadığı an, hayat bitmektedir. Ruhların, bedenlerin varlıkta devamı ancak bu İsm-i Şerif ile mümkündür. Bu durum, Allah'ın açık ve mucizevî bir hakikatidir.[472]

2-RAHMAN: "Esirgeyen, merhamet eden rahmet sıfatının tecellisiyle canlı cansız, büyük, küçük, melek, şeytan, insan, hayvan, mümin, kâfir, mütteki, fasık, bütün mahlûkatı varlık âlemine çıkaran, sevdiğini ve sevmediğini ayırt etmeden yarattığı tüm canlılara dünyada sayısız nimet ve rızk veren" dir.[473] Bu nedenledir ki, âlimler: "Allah dünyanın rahmanı, ahiretin ise rahimi" demişlerdir.

Bu ism-i şerif de lafza-i Celâl gibi Allah Teâlâ'dan başkası için söylenmemiştir.

3-RAHİM: "Pek fazla merhamet eden, bağışlayan, acıyan"dır.

Allah, hem dünya ve hem de âhiret hayatı için insanı yaşatacak, mutlu edecek her türlü ortamı hazırlamıştır. Gönderdiği Peygamber ve Kitaplarla da en büyük rahmetini göstermiştir. Âhirette de müminleri cennet nimetiyle mükâfatlandıracaktır. [474]

4-MELİK: "Emirleri tutulan, her şeyin hâkimi ve ebedi sahibi"dir.

Allah, dünya mülkünün de âhiret âleminin de tek hâkimi ve sahibi" dir. Yalnız söz sahibi O dur. Emir, ancak O'nundur.[475]

5-KUDDÜS: "Hata, gaflet ve noksanlıklardan uzak olan" demektir.

Kâinatta yarattığı her şeydeki şaşmaz düzen, O'nun eseridir. O, bütün oluşumları meydana getirirken, asla âcizlik ve noksanlık göstermez. O, mahlûkata benzemez; her şeyi tastamam yapar.[476]

6-SELAM: "Selamet veren, kullarını her türlü tehlikelerden selamete, esenliğe çıkaran"dır.

---

470 Teğabün: 64 / 1.

471 İsra Süresi: 17 / 44.

472 Tatlısu Ali Osman, Esmâü'l-Hüsna Şerhi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları Sayı: 60, Ankara 1963

473 Haşr: 59 / 22.

474 Enbiya: 21 / 83-84; Ahzab: 33 / 43

475 İnfitar: 82 / 17-19; Al-i İmran: 3 / 26.

476 Cum'a: 62/ 1; Fatır: 35 / 41.

O, inananlara sonsuz cennet müjdelemiş, dünyada güzel bir hayat vaat etmiştir. Allah'ın bu vaadi ve müjdesi, selam sıfatının tecellisidir.[477]

7-MÜMİN: "Emin kılan, müminleri azaptan emniyet içinde koruyan"dır.

Allah, Salih kullarına huzur ve güven verir. O, kendine sığınanlara manevi desteğini devam ettirir Özellikle Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e karşılaştığı her güçlüğü aşmasında büyük destek ve güven vermiştir. O, yüce Resulünün yolunda gidenleri de aynı şekilde maddi ve manevi desteğinden mahrum etmez.[478]

8-MÜHEYMİN: "O, bütün varlığı görüp gözeten, kollayan"dır.

Allah Teâlâ, evreni yaratırken her canlının yaşayabileceği bir ortam hazırlamıştır. Böylece onları, en ince ayrıntısına kadar koruyup gözeterek büyük bir lütufta bulunmuştur.[479]

9-AZİZ: "Mağlup edilmesi mümkün olmayan, her şeyi hükmü altına alan, güçlü ve şerefli olan"dır.

Allah, daima her şeye galiptir. O'ndan üstün hiçbir güç yoktur. Her varlık O'nun karşısında âcizdir.[480]

10-CEBBAR: "Kırılanları onaran, eksikleri tamamlayan, dilediğini zorla yaptırmağa muktedir olan"dır.

Cebir, kırık kemiği sarıp bitiştirmek, eksiği bütünlemek manasına geldiği gibi zorla iş gördürmek manasına da gelir. O halde Allah Teâlâ, dilediğini zorla yaptırmaya muktedirdir ve dilediğinde, aczini bilmeyen kibirlilere, zorbalara zorla boyun eğdirir.[481]

11-MÜTEKEBBİR: "Her şeyde ve her hadisede büyüklüğünü gösteren"dir.

Büyüklük ve ululuk ancak Allah'a mahsustur. Her şeyde büyüklüğünü, ululuğunu gösteren O, dur. İlk yaratılıştan itibaren Allah, çeşitli vesilelerle büyüklüğünü göstermiştir. Mesela, ateşe atılan İbrahim (a.s.)'a ateşi esenlik kılmıştır. Yunus (a.s)'ı balığın karnında yaşatmıştır. İlmi ve fenni âciz bırakan Miracı sevgili Resulü Hz. Muhammed (a.s)'a nasip etmiştir. Kendisine tek secde edilecek varlık O, dur.[482]

12-HÂLIK: "Yaratan, yoktan var eden"dir.

Allah, her şeyin yaratıcısıdır. Varlık âlemi, O'nun planladığı şekilde hayatını sürdürür. Zamanı gelince de O'nun takdiri ile hayatı sona erer.[483]

13-BÂRİ: "Eksiksiz yaratan, kusursuz var eden"dir.

---

477 Haşr: 59 / 23; Nahl: 16 / 96-9.
478 Tevbe: 9 / 25-27.
479 Haşr: 59 / 23.
480 Bakara: 2 / 28; İbrahim: 14 / 47.
481 Haşr: 59 / 23.
482 Al-i İmran: 3 / 173; Enbiya: 21 / 69.
483 Nur:24 / 45.

Kâinatta denge ve sistem kuran O' dur. Sonsuz varlık âlemi tek bir vücutmuş gibi tam bir âhenk ve uyum içerisinde varlığını devam ettirmektedir. Kısaca, her şey bir şey için, bir şey her şey içindir. Böyle mükemmel bir düzen, ancak üstün bir aklın eseridir.[484]

14-MUSAVViR: "Şekil ve suret veren"dir.

Yeryüzünde sayılamayacak kadar çeşitli canlı vardır. Hepsi birbirinden farklıdır. Her canlıyı mükemmel ve farklı yaratmıştır. Meselâ her insanın parmak izi, farklı yaratılmıştır. Şayet böyle bir farklılık olmasaydı meydana gelebilecek felâketlerin boyutunu tasavvur etmek mümkün değildir. İşte bu Allah'ın kudretinin ve lütfunun bir tecellisidir.[485]

15-GAFFAR: "Günahları örten, bağışlaması çok olan" dır.

Allah'ın mağfireti sonsuzdur. Kullarına, tövbe kapısını açık tutarak arınmalarına imkân vermiştir. Günahlar, insanın içini çirkinleştiren birer lekedir. Kullarını bu çirkinliklerden arındırmak için çeşitli bağışlama fırsatları hazırlamıştır. Daima dua, istiğfar ve hayır kapılarını açık tutmuştur.[486]

16-KAHHAR: "İsyankârları kahreden, her istediğini yapmaya gücü yeten" dir.

Kuvvet ve kudretiyle her şeyi içinden ve dışından kuşatmıştır. Hiçbir şey, bu ihatasından dışarı çıkamaz. O'na karşı her varlığın boynu büküktür. Allah kullarından, her türlü sıkıntıyı gidermeye gücü yettiği gibi acı bir azapla da kahretmeye kadirdir. Meselâ, Müminleri cennetle mükâfatlandırır, kâfirleri de cehennemle cezalandırır. Bunun içindir ki, Allah'ın kahrından sakınıp, daima lûfuna sığınmalı. [487]

17-VEHHAB: "Daima bahşedip duran, karşılıksız veren, çeşit, çeşit nimetler armağan eden"dir.

Allah, mümin kullarını dünyada da, cennette de sonsuz mutluluk içinde yaşatacağını, vaat etmiştir. İyi amellerin karşılığını kat kat verecektir.[488]

18-REZZAK: "Bütün canlıların rızkını veren ve faydalanacakları her şeyi ihsan eden"dir.

Âlemleri sınırsız rızıklandıran O, dur. Meselâ, yağmur yağdırmadığı takdirde yeryüzünde canlıdan eser kalmaz. Hâlbuki O, rahmet sıfatıyla tecelli ederek hem mümine hem kâfire rızk ve hayat bahşeder.[489]

19-FETTAH: "Hayır kapılarını açan"dır.

Samimi kullarına zorluktan sonra kolaylığı, çıkış yolunu ihsan eder. Her türlü

484 Haşr: 59 / 24; Kaf: 50 / 6; Mülk: 67 / 3.
485 Haşr: 59 / 24; Kıyame: 75 / 4.
486 Nuh: 71 / 10; Nisa: 4 / 147.
487 İbrahim: 14 / 48.
488 Sad: 38 / 9, 32, 35.
489 Zariyat: 51 / 58; Mülk: 67 / 21; Fatır:35 / 3.

müşkülleri açar ve kolaylaştırır. O, müminlerin yâr ve yardımcısıdır. İmkânsız gibi görünen zorluklar, O'nun dilemesiyle bir anda kaldırılır. Yeter ki meşru bir şey O'ndan samimi olarak istenmiş olsun ve o şeyin sebeplerine de tevessül edilmiş bulunulsun.[490]

20-ALÎM: "Her şeyi çok iyi bilen ve sınırsız bilgisi olan"dır.

Allah, kâinatta cereyan eden ve edecek olan tüm olayları en ince ayrıntılarına kadar, eksiksiz bilir. Hiçbir hadise bir an bile Allah'ın ilmi dışında kalamaz. Çünkü meydana gelmiş ve gelecek olan her varlığın, her olayın yaratıcısı O'dur.[491]

21-KABİD:"Sıkan, daraltan"dır.[492]

İnsan her şeyi kendi gücüyle elde ettiği düşüncesine kapılırsa Allah bir anda onu güçsüz kılar verdiği imkânları geri alarak onu daraltır, sıkıntıya sokar. Bir anda varlıktan yokluğa düşürür. Hayat zevkini ve gönül ferahlığını sıkıntı ve acıya çeviriverir. Rızasını kazananların da daima imkânını artırarak neşe verir.[493]

22-BÂSİT: "Rızkı genişleten, bollaştıran, ömrü bereketlendiren"dir. [494]

Allah, kendisine iman edenlere dünyada maddi ve manevi huzur ve bolluk verir. Kendilerinden zorlukları giderir. Bu güzel imkânlar karşısında kul şımarmamalı ve Allah'ın verdiği nimetlere şükretmeyi asla unutmamalıdır. Unutup şımardığı takdirde, Kâbıd İsmi tecelli eder ve sıkıntı başlar.

23-HÂFİD: "Kâfirleri, emirlerini dinlemeyen âsîleri, hak hukuk tanımayan zâlimleri alçaltan, düşük derecelere indiren" dir.[495]

Allah, yaratılıştaki kudret ve hikmetini düşünmeyen münkirleri alçaltır, hor ve hakir kılar. Kilometrelerce yukarıda semada iken paraşütü açılmayıp yere çakılan insan gibi helâke maruz bırakır. [496]

24-RÂFİ: "Müminlerin derecelerini yükselten"dir.[497]

Allah, tüm baskı ve zorluklar karşısında imanlarından taviz vermeyen müminlerin derecelerini yükseltir, şan ve şereflerini artırır, ummadıkları nimetlere erdirir. İmanlarında zâfiyet gösterenlerin ise gönüllerini gaflet ve cehaletle karartır.

25-MUİZZ: "İzzet veren, yücelten ve ağırlayan"dır. [498]

---

490 A'raf: 7 / 96; İnşirah: 94 / 1-6; Müminun: 23 / 77.

491 Bakara: 2 / 115.

492 Not: "Kâbıd" İsm-i Şerifini tek başına okumayıp, "Bâsıt" İsm-i Şerifiyle birlikte okumak edebe daha uygundur.

493 Bakara: 2 / 245.

494 Bakara: 2 / 245

495 Not: "Hafıd" ism-i şerifini tek başına okumayıp, "Râfi" ism-i şerifi ile beraber okumak edebe daha uygundur.

496 Vakıa: 56 / 3.

497 Meryem: 19 / 56-57.

498 Âl-i İmran:3/ 26; Yunus: 10 / 65; Nisa: 4 / 135.

Kullarına gerçek şeref ve izzeti ancak Allah verir. Allah'ın dışındaki kazanılan itibarlar, sabun köpüğü gibidir. Allah'ın verdiği izzet sayesinde kul, haysiyet ve vakar sahibi olur. Dolayısıyla Cenab-ı Hakkın gösterdiği meşru yolların dışına sapmaz. Çünkü izzet-i nefsi buna engel olur. İzzetin zıddı ise zillettir.

26-MÜZİLL: "Düşmanlarını zillete düşüren, değersiz kılan"dır. [499]

İzzetin zıddıdır. Allah'tan başka şeylerde izzet aramak, zillet sebebidir. Zillete düşmemek için O'nun kulluğundan sapmamalıdır. Dünya hayatında güçlü ve itibarlı gibi görünen nice inkârcılar, kıyamette insanların karşısında küçük düşüp aşağılanacaklar ve böylece kuvvetlerinin de itibarlarının da ne kadar sahte olduğunu anlayacaklardır. İşte o zaman bu aşağılanma onlar için büyük yıkım olacak ve alçaltıcı azaba maruz kalacaklardır.

27-SEMÎ: "İşitmesi sonsuz ve sınırsız olan"dır. [500]

Allah katında zaman ve mekân söz konusu olmadığı için O, her an her yerde olanı eksiksiz işitir ve bilir. Kâinatta meydana gelen sınırsız olayları birbirine karıştırmadan hepsini işitir, birini işitmesi, diğerlerini işitmesine engel olmaz. İşitmesi hiçbir kayıt ve şarta bağlı değildir. O, bize şah damarımızdan daha yakın, her yerde hazır ve nazırdır.

28-BASÎR:"Görmesi sınırsız olan"dır.[501]

Allah, gizliyi de aşikârı da bütün detaylarıyla her şartta görür. Her şey, O'nun görüş alanı içindedir. O'nun görüşüne hiçbir şey engel olamaz. O halde şu gerçeği hiçbir zaman unutmamalıyız ki, her davranışımız ve ağzımızdan çıkan her sözümüz Allah'ın kontrolündedir.

29-HAKEM: "Hükmeden, iyiyi kötüden ayırt eden, hakkı yerine getiren"dir.[502]

Her işin hükmünü veren, sonuçlandıran O,dur. Mümini, kâfiri, dinliyi, dinsizi ayırıp, isyan edenlere ceza, itaat edenlere de mükâfat vererek hakkı yerine getiren O'dur. Her iş, O'nun dilemesiyle olur. O, dilemeden hiçbir şey olmaz. O, hâkimler hâkimidir. O'nun hükmünü bozacak hiçbir makam ve mevki yoktur.

30-ADL:"Çok adaletli olan, adaleti emreden"dir. [503]

Allah, adalet yapanların en hayırlısıdır. O,adaletini dünyada da ahirette de gösterecektir. Çünkü O, her şeyi hakkıyla gören, işiten ve her şeyin içini dışını, önünü sonunu bilendir. O halde Allah'ın takdirinde tam bir adalet vardır. Kullara ters gibi görünen şeylerin hikmet ve sebeplerini ancak O, bilir ve ona göre yaratır. Onun adalet terazisinde şaşma olmaz.

---

499 Neml:27 / 37; Tevbe: 9 / 2; Zümer: 39 / 25.
500 Bakara: 2 / 156; Mümin: 40 / 56.
501 Bakara: 2 / 110; Mülk: 67 / 19.
502 Tin: 95 / 8.
503 Maide: 5 / 8; Yunus: 10 / 47.

31-LÂTÎF: "En ince işlerin bütün incelik ve ayrıntılarını bilen ve lütfeden"dir.[504]

Ruh, akıl ve nur gibi kavramların sırrını en ince ayrıntılarıyla bilen O,dur. Su ve hava gibi her canlı için zaruri olan şeylerin yanında, sayısız nimetler bahşeden O,dur. Yeni doğan bir çocuğun doğar doğmaz hiç tereddüt etmeden ana memesini ağzına alıp emmesi ilâhî bir lütuftur.

En önemli lütuf ise, Allah'ın insanları kitap ve Peygamberlerle uyarmasıdır. Çünkü hidayetin temeli, buna bağlıdır. Âhirette de O'nun lütfu bol olacaktır. İnananları cennetiyle mükâfatlandıracaktır.

32-HABÎR: "Kulunu imtihan eden, gizli açık her şeyin iç yüzünden haberdar olan"dır.[505]

Allah, zaman ve mekânlara bağlı olmaksızın cereyan eden her şeyden haberdardır. O'nun için gizlilik yoktur. Zihinden geçenleri de kalpte gizlenenleri de bilir. Kısaca, meleklerin varamadığı, insan düşüncesinin ulaşamadığı, O'nun mülkünde olup biten her şey, O'nun bilgisi dâhilindedir.

33-HALÎM:"Yumuşaklık gösteren, hilmi çok olan"dır.[506]

Allah, inkârcıları, kendinden yüz çevirenleri bile gazaba gelerek hemen cezalandırmaz. Şayet her isyan edeni, her günah işleyeni derhal helâk ediverseydi yeryüzünde kimse kalmazdı. Çünkü isyansız, günahsız bir saat bile geçmiyor. Allah hiçbir tutum ve davranıştan gafil değildir. Yapılan bir kötülüğü kimsenin yanına kâr bırakmaz, ceza vermeyi ihmal etmez, ancak imhal eder (mühlet verir). Allah'ın cezalandırmada böyle mühlet vermesi, büyüklüğünün şanındandır. Bu durum, kulların pişmanlık duyup tövbe istiğfar etmeleri için de bir fırsat ve nimettir. Bununla beraber Allah, adaletten ayrılmaz. Hatta böyle kimselere maddi refah da verir, gücü yetmeyenlere sorumluluk yüklemez.

34-AZÎM:"Zat ve sıfatlarında azametli olan, sonsuz büyük olan"dır. [507]

Allah'ın azameti, büyüklüğü insan aklının kavrama sınırının üstündedir. Hakiki büyüklük O'na mahsustur. Evrende her şey, O'nun emrine boyun eğip şahitlik eder. Mesela bir çimen yaprağı bile Allah'ın yaratma san'atındaki büyüklüğünü gösteren bir kitaptır. Bunun sırrına ermede insan âciz kalır. Zira ufacık bu çimen yaprağındaki san'at esrarı yanında, dünyanın en harika san'at eseri dahi hiç kalır. O halde evrendeki sayısız varlığı bu perspektiften incelediğimizde yüce yaratıcının büyüklüğü karşısında secdeye kapanmaktan başka çaremiz kalmaz.

35-ĞAFÛR: "Çok affeden, bağışlayan, mağfireti bol olan"dır.[508]

---

504 Şura: 42 /19.
505 Haşr: 59 /18; Zümer: 39 / 7.
506 Âl-i İmran: 3 / 155.
507 Şura: 42 / 4.

Allah'ın mağfireti sonsuzdur. O, tüm kullarına tövbe kapısını açık bırakarak arınmalarına dolaysıyla bağışlanmalarına fırsat tanımıştır. Yeter ki biz, kul olarak yaptığımız kötü işlerden dolayı samimi bir şekilde kalpten pişmanlık duyup, acısını yüreğimizde hissederek Allah'tan mağfiret dileyelim ve O'nun rahmetine sığınalım.

36-ŞEKÛR: "Kendi rızası için yapılan şükürleri ziyadesiyle kabul eden" dir.[509]

Allah, sayısız nimete karşılık şükür ister. Şükreden ise fazlasıyla karşılığını görür. Allah, kendi rızası için yapılanları kat, kat mükâfatlandırır, karşılıksız bırakmaz. Kendisine şükredenlere nimetlerini artıracağını vaat eder. Nimetlerine sırtlarını çevirip nankörlük edenlerden ise hoşlanmaz. Dolayısıyla onları himaye etmez. Bu sebeple onlar, zarardan zarara, felaketten felakete uğrayarak, Allah'ın verdiği nimetleri, şeytanı sevindirecek şekilde nefisleri doğrultusunda çürütürler. Hayatları da hüsranla biter.

37-ALİYY: "Yükseklikte sonsuz olan, çok yüce olan"dır. [510]

Tüm mülk, Allah'ındır. Allah'tan daha üstün bir varlık yoktur. O'nun benzeri ve ortağı da yoktur. Şanına yaraşmayan her şeyden uzaktır. Zaman ve mekândan münezzehtir. O, bütün sıfatlarda üstündür. O'nun yüceliğini yine kendisinden, ayetlerinden öğrenebiliriz. Biz, bunun takdirinden âciz kullarız.

38-KEBÎR: "Zatı ve sıfatları pek büyük olan"dır. [511]

Göklerde ve yerde eşsiz tek büyük O,dur. Allah, evrendeki tüm varlığı, kendi kontrolü altında tutar. Azap veya rahmet dilerse onu yaratır. Engelleyecek hiçbir güç yoktur. Her şeyin kaderini belirleyen O, dur. O, bir şey için "Ol!" deyince oluverir. "Olma!" deyince de bir anda her şey yokluğa dönüverir. Bu, O'nun kudret ve büyüklüğünün bir eseridir. Ancak böyle yüce bir varlığa kulluk edilir.

39-HAFÎZ: "Her şeyi koruyup, gözeten, belli vakte kadar âfet ve belâlardan saklayan"dır.[512]

Kâinattaki her şeyi, maddeyi, yoktan var eden, onlara kusursuz bir düzen veren Allah'tır. Verdiği bu düzeni şaşmaz bir şekilde işleten O, dur. Bu sayededir ki, feza âleminde sonsuz bir hızla uçuşan sayısız gök cisimleri birbirleriyle çarpışmadan her biri kendi sınırları içerisinde milim şaşmadan yüzerler. Bütün yarattıklarını her an gözetip koruyan yine O, dur. Meselâ, bir hayvan, sınırsız otlar içerisinden kendine zararlı olan otları ayırır ve yemez. Çünkü Allah her mahlûka kendine zarar verecek şeyleri bilecek bir his vermiştir. Bu O'nun "Hafız" ism-i şerifinin bir tecellisidir. Allah'ın ihsan ettiği bu koruyucu hisleri hak yolda kullanıp, iyiliklere ve hayırlı işlere yönelmeliyiz.

---

508 Nisa: 4 / 147; Fatır: 35 /49; Nuh: 71 / 10.
509 İbrahim: 14 / 7; Teğabün: 64 / 17.
510 Bakara: 2 / 255; Şura: 42 / 51.
511 Rad: 13 / 9.
512 Hud: 11 / 57; Fecr: 89 / 14.

40-MUKÎT: "Rızkları yaratan, her yarattığı canlının azığını veren, kuvvet ve güç yetiren, ana rahmindeki bir çocuğun bile göbekten gıdasını sağlayan"dır. [513]

Mukit, İkâte kökünden gelen bir ism-i şeriftir. İkâte, gıda vermek demektir. Allah Teâlâ, yarattığı tüm canlıların yaşadıkları müddetçe muhtaç oldukları gıdayı kendilerine tahsis etmiştir. Allah'ın tahsis ettiği rızık milim şaşmaz, fazla veya eksik olmaz. O halde bir kul, rızık hususunda meşru sebeplerin dışına çıkmamalıdır. Hiçbir canlı kendisine tahsis edilen rızkını tüketmeden de ölmez.

41- HASÎB: "Hesabı gören, hesaba çeken"dir.[514]

Sonucu hesapla bilinebilecek ne kadar kemiyet varsa, her hangi bir işleme gerek duymadan en içe ayrıntılarına varıncaya kadar bilendir. Çünkü O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır. Dolayısıyla Allah, insanın içine de dışına da ruhuna da hâkimdir. Her yapılandan haberdardır. Onun için gizlilik söz konusu değildir. İlk insandan son insana kadar her birinin hayatı boyunca ne kadar nefes aldıkları ve her nefeste, iyi kötü neler yaptıkları O'nun bilgisi dışında değildir. Hesap günü olan kıyamette, insanın yaptığı her şey Rabbin önüne eksiksiz olarak konacaktır. O halde kurtuluş, cenneti kazandıracak iyi ameller işlemektedir.

42-CELÎL: "Ululuk ve büyüklük sahibi olan"dır.[515]

O, zâtında da sıfatlarında da büyüktür. İlmi, kudreti, rahmet ve keremi büyüktür. O, unutmayan, yorulmayan, hazineleri tükenmeyen, emir ve yasakları her yerde hükümran olan ve ortağı bulunmayandır. O'nun büyüklüğü zamanla ölçülmez ve mekânlara sığmaz. Bununla beraber O, her yerde ve her noktada hâzır ve nâzırdır. Allah dünyada ihsan ettiği sınırsız nimetlerinin yanında ahirette de cennet ve içindeki nimetlerle ululuğunu yani yüceliğini gösterecektir. O halde O'nun bu ululuğuna lâyık olacak ameller işlemeliyiz.

43-KERÎM: "Kerem ve ihsanı bol olan"dır.[516]

Allah sonsuz cömerttir. Sayısız nimet vermiş sadece bunun karşılığında kulluk istemiştir. Ahirette daha da cömert davranacaktır. Allah kullarının kötülük yapıp ceza görmelerine razı olmaz. Günah yükü ile huzuruna gelen kullarının hepsini de cezalandırması gerekirken O, dilediğine azabıyla muamele eder, dilediğini de keremiyle bağışlar. Bazı kullarına gerek cezalandırmada, gerek mükâfatlandırmada umduklarından fazla ihsanda bulunur. Bu muamelelerin hepsinde, Allah Teâlâ'nın kendi bildiği hikmetleri vardır. O'nun lütuf ve kereminden daima ümit var olup, asla ümitsizliğe düşmemek gerekir. Zira O, Rahîm, Ğafûr ve Kerîm'dir. Bununla beraber günahlardan sakınılmalıdır.

---

513 Nur: 24/ 38; Zariyat: 51 / 58.
514 Ahzab: 33 / 39.
515 Zuhruf: 43 / 71; Rahman: 55 / 78.
516 Neml:27 / 40; İnfitar: 82 / 6-8.

44-RAKÎB: "Üstün çıkan, bütün varlığı kontrolü altında bulunduran gözetleyen"dir.[517]

Allah bütün varlıklar üzerinde gözcü olarak tüm işleri kontrol altında tutar. Her an gözetip duran bir şahit bir nâzırdır. O, her bilginin tek kaynağıdır. O'nun murakabesinden hiçbir şey kaçmaz. Zamanı gelince yapılanların hepsi karşılığını bulur. Azgınlar, zalimler ve bozguncular Allah'ın azabından kaçıp kurtulamazlar.

45-MÜCÎB: "Duaları kabul eden ve yapılan dualara icabet eden"dir.[518]

Allah kendisine samimi olarak dua edenlerin dualarına karşılık verir. Samimi yalvarışları karşılıksız bırakmaz. Çok defa umulmayan yerlerden selamet kapılarını açıverir. O, Kuluna kulundan daha yakındır. Kulunun bu samimi yaklaşımına cevap vermesi O'nun şanındandır.

46-VÂSİ: "İlmi ve rahmeti geniş ve sınırsız olan"dır. [519]

Allah Teâlâ'nın kudret ve rahmetinin ve diğer bütün sıfatlarının genişliği, her zerrede her an görülmektedir. Bu yüce sıfatların tecellisini insan kendisini incelediği zaman daha rahat görüp anlayabilir. Meselâ, yeryüzünde yaşayan milyarlarca insandan hiçbiri birbirine benzemez. Sîretleri, suretleri, konuşmaları, ses tonları ve tavırları tamamen birbirlerinden farklıdırlar. Allah'ın genişliği tüm evreni kuşatmıştır. O'nun rahmeti sonsuzdur.

47-HAKÎM: "Buyrukları ve bütün işleri hikmetli, sağlam ve muhkem olan"dır.[520]

Allah Teâlâ'nın emir ve yasakları hep hikmet ve kullar için hayır ve menfaat kaynağıdır. O'nun hiçbir işi hikmetsiz ve faydasız değildir. Yasak kıldığı şeylerin her birinde insan için felaket ve afetlerin bulunduğunu, emrettiği şeylerin her birinde de sayısız menfaatlerin olduğunu görürüz.

Evrenin yaratılışından beri ince bir plan içerisinde hiç şaşma ve sapma yapmadan, içindekiler akıp gitmektedir. Bu Allah'ın her şeyi sonsuz bir hikmetle yarattığının açık bir delilidir. Yaratılıştaki bu mükemmeliyet ister istemez insanı: "Yarabbi! Ne büyüksün, ne hikmet sahibisin demeğe mecbur ediyor.

48-VEDÛD: "Müminleri seven ve rızasına erdiren yahut sevilmeye ve dostluğu kazanılmaya biricik lâyık olan"dır.[521]

Bu durumda "Vedûd" ism-i şerifinin iki manası vardır: Seven ve sevilen. Allah Teâlâ mümin kullarını çok sever ve onlara lütuf ve keremiyle muamele eder. Onların dua ve niyazlarına icabet eder. Onlara yakındır ve onların dostudur. O, vefalı kullarını kendi

517 Nisa: 4 / 1.
518 Bakara: 2 / 186; İsra: 17 / 11.
519 Bakara: 2 / 115; Maide: 5 / 54.
520 Haşr: 59 / 24.
521 Büruc: 85 / 14.

rahmeti içine sokar. Bu hal ise, mümin için en büyük şeref ve nimettir.

Allah sevilmeye layık olan tek varlıktır. O'nun sevgisi gönüller için tek hedef, dostluğu ve rızası kazanılmak için her türlü fedakârlığı seve, seve göze alınacak en yüksek gayedir. Zira O'nun dostluğunu kazanan her şeyi kazanmış demektir. Filozof Konfüçyüs bu gerçeği ne güzel ifade eder: "Allah'ım senden başka hiçbir şeyi olmayan ben, senden başka her şeyi olanlara acırım."

49-MECÎD: "Şanı büyük ve yüksek olan"dır.[522]

Göklerde ve yerde en yüksek şan ancak O'nun dur. O, şan ve şerefini kâinatta yarattığı tüm eserlerinde göstermektedir. Örneğin, Yıldırımlar, depremler, tayfunlar, tusunamiler, patlayan dağlar, Allah'ın gücünün ve şanının göstergesidir.

50-BÂİS: "Peygamberler gönderen ve öldükten sonra ölüleri tekrar diriltip kabirlerinden çıkaran"dır.[523]

Allah, ilk yaratılışı nasıl yaptıysa öldükten sonra da öyle diriltecektir. İlk insandan son insana kadar dünyaya ne kadar insan gelmiş geçmişse, hepsi birden kabirlerinden çıkarılıp mahşer meydanında toplanarak âhiret hesabı başlayacaktır. Allah Teâlâ bu gerçeği indirdiği bütün kutsal kitaplarında bildirmiştir. O halde geçici dünya hayatının sonunda "eyvah!" dememek için ebedi hayatın mutluluğunu aramak en akılcı yoldur.

51-ŞEHÎD: "Her yerde hazır ve nazır olan, kendisinden hiçbir şey saklı olmayan"dır. [524]

Şehid ism-i şerifi, şahit kelimesinin mübalağasıdır. O, her şeye karşı hem şahittir, hem şehittir. Hiçbir şey O'na gizli değildir. O'nu zaman ve mekân ihata edemez. Her olayı her yerde, her an gözetler. Her şeyden haberdardır. Niyetlerden geçenleri de bilir. Her şeye şahit olur. Her yerde hazır ve nazırdır.

Allah her şeyi bildiği için Âlim, hadiselerin sırrına, iç yüzüne vakıf olduğu için Habîr ve hadiselerin dış yüzünü bilmesi açısından da Şehid ism-i şerifine sahiptir.

52-HAKK: "Varlığı hak olan, hiç değişmeden duran"dır.[525]

Allah, zaman ve mekândan münezzehtir. Varlığı her zaman mevcuttur. O'nun zatı yokluğu kabul etmez. O asla değişmez. Allah'ın dışında her şey fanidir, yok olucudur ve değişime tabidir. O halde her işimizde fani varlıklara değil, ezeli ve ebedi olan sonsuz kudret sahibi Allah'a dayanmalıyız. Şu söylem bu gerçeği ne güzel ifade eder: "Duvara dayanma yıkılır. Ağaca dayanma kurur. İnsana dayanma ölür. Baki olan Allah'a dayan ve güven." Meşhur filozof Konfüçyüs derki: "Allah'ım Sen'den başka hiçbir şeyi olmayan ben, Sen'den başka her şeyi olanlara acırım."

---

522 Hud: 11 / 73; Büruc: 85 / 15.
523 Bakara: 2 / 28; Rum: 30 / 50; Yasin: 3 6 / 78-79.
524 İsra: 17 / 96; Mücadele: 58 / 6.
525 Lokman: 31 / 30.

53-VEKÎL: "Kendisine bırakılan işlere en iyi sahip çıkan ve en iyi vekâlet eden"dir.[526]

İşlerin tümünü tedbir ve idare eden O, dur. Allah'ın yerini tutacak bir vekil düşünülemez. Peygamberler bile Allah'ın vekili değil, Allah'ın buyruklarını insanlara ileten ve öğreten birer emir kuludur.

Allah, her türlü işte kendisine güvenilmesini, tevekkül edilmesini ister. O, işlerini kendisine bırakanların en güzel vekilidir. Müminler, bu sayede maddi ve manevi, güven kazanırlar.

54-KAVİYY: "Pek güçlü, kuvvetli olan"dır.[527]

Allah sınırsız güç ve kuvvet sahibidir. Hiçbir zaman kendisine dermansızlık erişmez. O'nun güç ve kuvveti de diğer sıfatları gibi sonsuz olup, her hangi bir sınırla kayıtlı değildir. O'nun güç ve kuvveti için zorluk, kolaylık söz konusu değildir. Bir çimen yaprağını veya bir sivrisineği yaratmakla Kâinatın tümünü yaratma arasında O'nun için bir fark ve zorluk yoktur. Hiçbir hal O'nu âciz bırakmaz.

O, sonsuz kudret sahibidir. Bir depremle, bir rüzgârla, bir yağmurla, yeryüzünü herc ü merc edebilir, helâk edip yokluğa sürükleyebilir.

55-METÎN: "Çok sağlam, güç ve kudretli olan" dır.[528]

Allah Teâlâ, kuvvet ve kudretinde Metin'dir. Metin ism-i şerifi O'nun kuvvetinin şiddetini bildirir. Hiçbir iş O'na zorluk vermez ve O'nu âciz bırakmaz. Allah, evreni nasıl yaratıp düzen verdi ise, zamanı gelince de yok edecektir. Bu ancak, O'nun güç ve iradesinin eseridir. Hâkimiyetin ve gücün tek kaynağı olduğunun ispatıdır.

56-VELİYY: " Müminlere dost ve yardımcı olan"dır. [529]

Allah Teâlâ, dünya hayatında da, âhirette de inananların en yakın tek dostu, velisi, yar ve yardımcısıdır.

Allah, dininde samimi olanlara zafer vaat eder. O'nun dostluğu zeval bulmaz. Dolayısıyla O'nun dostluğunu kazananın başka dosta ihtiyacı kalmaz. O'nu karşısına alanın ise sonu hüsran olur. Onun dostluğunu kazanmak, O'nun sıfatlarıyla sıfatlanmaya bağlıdır.

57-HAMÎD: "Hamd edilen, övülmeye yegâne layık olan"dır.[530]

Bütün hamd ü senalar O'na mahsustur. Çünkü övülmeyi gerektirecek bütün kemal sıfatlar kendisindedir. Nankör insanlar hariç, zerrelere varıncaya kadar bütün varlık Allah'ı tespih edip yüceltir. Gökte ve yerde olanlar, O'nun koyduğu düzene aykırı hare-

526 Nisa: 4 / 81; Lokman: 31 / 22.
527 Enfal: 8 / 52; Lokman: 31 / 22.
528 Hac: 22 / 74; Zariyat: 51 / 58.
529 Şura: 42 / 28.
530 Şura: 42 / 28; Hadîd: 57 / 1.

ket edemez. O'nu tespihe devam eder.

58-MUHSÎ: "Her şeyin sayısını bilen ve ilmi her şeyi kuşatan"dır.[531]

Sonsuzluk Allah'a mahsustur. O, yarattığı her şeyi en ince ayrıntılarıyla bilir. İnsanın hayatı boyunca nefes alıp verişini dahi sayar ve amellerini eksiksiz tespit ederek amel defterine yazar.

59-MÜBDİ: "Her şeyi maddesiz ve örneksiz yoktan yaratan"dır. [532]

Allah'ın yarattıklarının benzerini kimse meydana getiremez. O'nun yarattıkları örneksizdir, benzersizdir. Allah Teâlâ varlığını ve kemalini duyurmak için kâinatı istediği düzen üzerine yarattı ve her şeyin ilk örneğini ortaya çıkardı. Bu ilk örneklerden her bir cinsin çoğalıp üreyerek hayatını devam ettirmesini bir takım sebep, vasıta, nizam ve kanunlara bağladı.

60-MUÎD: "Öldürüp yeniden dirilten"dir.[533]

Allah Teâlâ, mahlûkatı yarattıktan sonra tekrar öldürecek, öldükten sonra da tekrar diriltip hayata iade edecektir.

Her şey, ölmekle son bulmaz. İnsanların hesaba çekileceği ceza ve mükâfat gününün olacağını âlemlerin Rabbi olan Allah haber vermiştir. O, asla vadinden dönmez. İşte o belli gün geldiğinde Allah vadini yerine getirecek, çürüyüp dağılmış bedenleri en ince ayrıntılarına kadar yeni baştan yaratarak her bedenin ruhunu kendisine iade edecektir.

61-MUHYÎ: "Can bağışlayan, sağlık veren, dirilten"dir.[534]

Varlığa can veren, yoktan yaratan, yaşayabileceği ortamı hazırlayan sonsuz güç ve kudret sahibi olan Allah'tır. O, yok olanı var edip hayat verdiği gibi, ölüyü de tekrar diriltebilir. Dün ortada yok iken, bu gün, bir bitki, bir hayvan, bir insan meydana geliverir. Her gün binlerce benzer hadise cereyan etmektedir. Bütün bunlar Allah'ın emriyle, yaratmasıyla ve müsaadesiyle olmaktadır. O halde insan kendi evvelini düşünmeli yok iken verilen hayat nimetine şükretmeli, sonra bu hayatı sonlandıracak olan ölümü daima hatırlamalı.

62-MÜMÎT: "Hayatı sona erdiren, öldüren"dir.[535]

Allah, eceli gelince tüm yarattıklarının hayatına son verir. İnsan ceset ve ruhtan meydana gelmiştir. Ceset fani, ruh ise bakidir. Şu anda sürdürdüğümüz hayat, ruh ile cesedin birleşmesinden hâsıl olan fâni hayattır. Ruhun cesetten ayrılmasıyla bu fâni hayat biter, fakat ruh, yine bakidir ve idraki vardır. Ölümden sonra ruh, berzah âlemi de-

---

531 Meryem: 19 / 94; Mücadele: 58 / 6.
532 Yunus: 10 / 4.
533 Mümin: 40 / 68; Casiye: 45 / 26; Hadid: 57 / 2.
534 Yunus: 10 / 56; Yasin: 36 / 78-79.
535 A'raf: 7 / 34; Hadid: 57 / 2.

nilen bir âleme gider, orada dünyadaki ameline göre muamele görür.

63-HAYY: "Ölümsüz, diriliği sonsuz olan"dır.[536]

Hakiki hayat Allah'a mahsustur. O'ndan başka ilah yoktur. Kâinattaki canlı cansız, her şeyin yaratıcısı olan Allah, diridir. Her an her şeye hâkimdir. O'nu uyku ve uyuklama tutmaz, gaflet basmaz. O, her türlü hatadan münezzehtir, ilk ve ebedidir.

64-KAYYÛM: "Gökleri, yeri ve her şeyi ayakta tutan"dır. [537]

Kâinattaki kusursuz düzeni, devam ettiren O, dur. Evrendeki sistemi hassas bir şekilde dizayn eden ve kontrolü altında tutan ancak ve ancak O'dur. Her şey O'nunla kaimdir.

65-VÂCİD: "Zengin ve ihtiyaçsız olan, istediğini istediği anda bulan"dır.[538]

Allah, asla fakirliğe düşmez. Her şey O'na muhtaçtır. Bir şeyi ele geçirmek için tuzak kurmağa ihtiyacı yoktur. İstediği şey, istediği anda huzurunda olur. Hiçbir şey O'na karşı gizlenemez. Her şey O'na boyun eğer.

66-MÂCİD:"Azamet ve şerefi yüksek, nimet ve ihsanı sonsuz"olandır.[539]

Allah, keremi çok şanı büyüktür. O, kâinatta yarattığı olağanüstü delillerle şanının yüceliğini göstermiştir. Muhteşem güzellikler ve kusursuz sistemler, O'nun şanına yakışır eserleridir. O, kendisine yakın olan kullarına keremiyle muamele eder, kusurlarını affedip kötülüklerini mahveder. Sıkışık zamanlarında bilinmeyen, akıl ve hayale gelmeyen yollardan yardım eder ve ebedi saadetlere kavuşturur.

67-VÂHİD: "Tek ve eşsiz olan, zatında ve sıfatlarında, ortağı bulunmayan"dır. [540]

Allah, zatında, sıfatlarında, işlerinde isim ve hükümlerinde tektir. Asla eşi, ortağı, dengi ve benzeri yoktur. İlahlıkta tektir. O'ndan başka hak olarak ilah yoktur. Allah Teâlâ insanların şirk bataklığına batmalarına razı olmaz. Bütün Peygamberlerini ve semavi kitaplarını bu şirk sapıklığını kaldırmak için göndermiştir.

68-SAMED: "Hiçbir şeye muhtaç olmayan, fakat kendisine ihtiyaç duyulan"dır. [541]

Her şey kendisine muhtaçtır. İhtiyaç ve ıstırapların giderilmesi için tek sığınılacak varlık Allah'tır. O'ndan başka gerçek dost yoktur. Bütün güç ve kuvvetin mutlak sahibi O, dur. O'na sığınmak, en büyük onurdur.

69-KÂDİR: "İstediğini, istediği gibi yapmaya gücü yeten"dir.[542]

Allah, sonsuz güç ve kuvvet sahibi, her şeye gücü yeter, dilediğini dilediği şekilde

536 Bakara: 2 / 255; Mümin: 40 / 65.
537 Âl-i İmran: 3 / 2; Fatır: 35 / 41.
538 Nisa: 4 / 131; Lokman: 31 / 12.
539 Hud: 11 / 73; Büruc: 85 / 15.
540 Bakara: 2 / 163, 258; İhlâs: 112 / 1-4.
541 Nisa: 4 / 139; En'am: 6 / 64; İhlâs: 112 / 2.
542 Fatır: 35 / 44; Fussilet: 41 / 39.

yapar. O'nun izni olmadan bir yaprak dahi kımıldayamaz. Fezalarda sayısı belirsiz âlemleri birbirine çarpmadan koşuşturan, bir damla suyun içinde birbirine temas etmeden hesapsız canlıyı yüzdüren ve bir parmak büyüklüğündeki yosun parçasına muazzam ormanları, çayır ve çimenleri yerleştiren O, dur. Kulak içinde yer alan kemik parçaları ile insana işitme kuvveti, bir et parçası olan dil ile konuşma kabiliyeti veren yine O, dur. O, böyle Kâdir-i Mutlak yüce bir varlıktır.

70-MUKTEDİR: "Güç ve kudret sahipleri üzerinde istediği gibi tasarruf eden ve her şeye gücü yeten"dir.[543]

Zamanının en güçlüsü olan yeri göğü titreten, nice Firavnları, kralları, zalimleri, yerle bir eden tek hâkimler hâkimi olan Allah'tır. Kâinattaki tüm iktidar ve kudretin yegâne sahibi O, dur. O, dilerse güçlüleri âciz, zayıf ve âcizleri güçlü ve kâdir kılar.

71-MUKADDİM: "İstediğini ileri geçiren, öne alan"dır.[544]

Allah, istediğini, istediği şekilde öne çıkarır, her türlü tasarruf onun elindedir ve dilediği gibi hareket eder. Allah Teâlâ kullarından kimini gözde ve gösterişte ileri götürür. Kimini de gönüllerde ileri götürür. Nice makam, mevki, şan ve şöhret sahibi vardır ki, öldükleri zaman halk bayram eder. Nice bu sıfatlardan uzak gariban ve fakirler de vardır ki, öldüklerinde halk matem tutar. Önemli olan, O'nun rızası doğrultusunda öne çıkanlardan olmaktır. Allah her olayın zamanını önceden tespit eder ve vakti gelince de onu yaratır.

72-MUAHHİR: "İstediğini sona erteleyip geri bırakan"dır. [545]

Allah Teâlâ kullarının isteklerinden dilediğini öne alır, dilediğini de erteler. Bu tasarrufunda hikmetler vardır. İnsana düşen, O'nun takdirine rıza göstermektir. Zira bu ertelemenin gerçek sebebini bilen ancak O, dur. Tüm varlıkların yazgısı O'nun elindedir; hayır ve şerrin sonucunu yalnız O, bilir. Bir özdeyişte ifade edildiği gibi, görelim Mevlâ neyler, neylerse güzel eyler.

73-EVVEL: "Varlığının başlangıcı olmayan ve ilk olan"dır.[546]

Allah'ın varlığı kendi zatıyladır. Başkasından alınma varlık değildir. Bütün varlık varlığını O'ndan almaktadır. Kâinatın ve onun içindeki her varlığın bir başlangıcı vardır. Bu başlangıcı, kusursuz tasarlayan ilk güç Allah'tır." O, ezeli ve ebedidir. İlktir, evveldir.

74-ÂHİR: "Varlığının sonu olmayan"dır.[547]

Allah, ilk olduğu gibi âhirdir de. Her şey sonludur. Yok olucudur. Allah, ise ebedidir. Bütün kâinatı yoktan var ettiği gibi, vakti gelince yok edip en sonraya kalacak olan

543 Kehf: 18 / 45; Kasas: 28 / 38.
544 A'raf: 7 / 34.
545 Nahl: 16 / 61.
546 Hadid: 57 / 3.
547 Rahman: 55 / 26-27.

da kendisidir. Gelinen ve gidilecek olan yer ancak Allah Teâlâ'ya varır ve orada biter. Daha arkası ve ilerisi yoktur.

75-ZÂHİR: "Varlığı âşikâr olan, inkârı mümkün olmayan"dır.[548]

Allah'ın varlığının delilleri kâinata yayılmıştır. Aşikârdır. Gözümüzün gördüğü her manzara, kulağımızın işittiği her nağme, elimizin tuttuğu, dilimizin tattığı her şey, kısaca gerek içimizde, gerek dışımızda şimdiye kadar anlayıp sezebildiğimiz her nesne, O'nun varlığına, birliğine, kemal sıfatlarına şahitlik eder. Çünkü bütün bunları yaratıp yaşatan O, dur. Fazla söze ne hacet, insanın kendini gözlemlemesi yeterlidir. Başka delile gerek yoktur. Ziya paşa'nın dediği gibi:

Varlığın bilmek ne hacet kürre-i âlem ile.

Yeter ispatına halk ettiği bir zerre bile.

Evet, O'nun varlığını kâinatın tümünde aramaya gerek yoktur. Ve yine şair Muhyiddin Abdal da Allah'ın varlık delilini şöyle terennüm eder:

Muhyiddinem dervişem,
Hak yoluna girmişem,
On sekizbin âlemi,
Bir zerrede görmüşem.

76-BÂTIN: "Zat ve mahiyeti gizli olan"dır.[549]

Allah'ın varlığı hem aşikâr, hem de gizlidir. Aşikârdır; çünkü kâinatta var olan her şey, O'nun eseridir ve O'nun varlığına delalet eder. Âmâlar ve sağırlar bile O'nun eşyadaki varlığına şahadet eden izleri ve delilleri görüp işitmişlerdir.

Zatı gizlidir; çünkü biz, O yaratıcıyı künhüyle bilemeyiz. O'nu tam bir bilişle tanımak hiçbir mahlûk için mümkün değildir. Çünkü yaratılmışların akılları da bilgileri de sınırlıdır. Allah Teâlâ ise sonsuzdur. Onun içindir ki, Cenab-ı Peygamber (s.a.v.) Allah'ın zatını bilmek için aklı zorlamamayı emretmiştir. Bu konuda aklını zorlayanlar ya inkâr veya şirk bataklığına yuvarlanmışlardır. Her şeyden evvel insan, akıl terazisinin ne kadar ağırlık çekebileceğini bilmesi gerekir. Hâlbuki insanoğlunun sınırlı aklı sınırsız bir varlığı kemaliyle anlaması ve bilmesinin mümkün olamayacağı açıktır. Onun için Allah'ın bir ism-i şerifi de Bâtın'dır. Bununla beraber Allah'ın varlığını kesin olarak biliriz. Mademki ortada yaratılan varlık var, elbette bu varlığı yaratan da var. Aslında Allah'ın varlığı ve hâkimiyeti, evrendeki her noktada mevcuttur. O, şah damarımızdan daha yakındır.

77-VÂLÎ: "Kâinatta her an olup biten bütün işleri yürüten ve idare eden" dir. [550]

Tüm varlık âleminin tek sahibi olarak üzerlerinde istediği gibi tasarruf eden O,dur.

548 Âl-i İmran: 3 / 191; Kaf: 50 / 6-7; Hadid: 57 / 3.
549 Kaf: 50 / 16; Hadid: 57 / 3.
550 Nisa: 4 / 126.

Kısaca Allah, bu muazzam kâinatı ve her an olup biten olayları tek başına tedbir ve idare eden, mutlak yöneticidir. Hiçbir hadise tesadüfî değildir. Her şey O'nun münasip görmesi ve müsaadesi ile olmaktadır. Bir yaprağın düşmesi, bir zerrenin kımıldaması hep O'nun iznine bağlıdır.

78-BERR: "Bütün iyilik ve güzelliklerin sahibi bulunan, kullarına bahşişi çok olan ve ihtiyaçlarını gören"dir.[551]

Allah Teâlâ, kullarına sonsuz nimetler vermiş, onların yaşayabileceği en iyi ortamı en iyi şekilde hazırlamıştır. O, kulları için daima iyilik ve kolaylık ister. Zorluk çıkaranlardan hoşlanmaz. Yapılan bir iyiliğe on misliyle karşılık verir. Bir kötülüğü tasarlayıp da onu yapmaktan vazgeçene ceza vermez. Allah'ın bu lütfu karşısında insan da, O'nun rızasına uygun davranış içerisinde bulunmalıdır.

79-MÜTEÂLÎ: "İzzet ve şeref bakımından en yüksek olan"dır.[552]

İnsan âciz, Allah ise her şeye hâkim ve kadirdir. O, yüce kudrettir. Yaratılıştan itibaren sonsuza kadar, her şeyin yüce planlayıcısıdır. O, kullarından isteyenler çoğaldıkça ihsanı da artar. Vermekle hazineleri tükenmeyen tek zengindir. Bütün kuvvetler, bütün hileler, bütün ordular birleşse O'na zarar veremezler. O, her türlü arızalardan münezzeh ve müteâlî'dir.

80-TEVVÂB: "Tövbeleri çok kabul eden ve günahları bağışlayan"dır.[553]

İnsan, hata yapma zaafıyla yaratılmıştır. Bununla birlikte şeytan gibi bir düşmanı vardır. Bu nedenle yapacağı günahlardan arınması için Cenab-ı Allah, tövbe kapısını daima açık bırakmıştır.

Tövbenin asıl manası isyan yolundan dönmektir. Bu dönme şu üç sebep göz önüne alınarak yapılırsa makbul olur:

1) Yapılan günahın çirkinliğini idrak etmek,

2) Yapılan hata sebebiyle uğranılacak azabın şiddetini düşünmek,

3) Yapılanlara samimi olarak can ve gönülden pişman olup bir daha yapmamaya söz vermek.

81-MÜNTEKIM:"Suçluların cezasını adaletiyle gereği gibi veren"dir.[554]

Allah, âdildir. Lâyık olanları da gerektiği şekilde cezalandırır. Çünkü bu, O'nun ilahi vadi ve adaletinin bir gereğidir. Mükâfat ve ceza konusundaki vadini mutlaka zamanı gelince yerine getirir. O, kendisine karşı isyan halinde olanların ve mahlûkata karşı zulüm edenlerin cezasını hemen vermeye bilir. Bir süre tehir edebilir. Bu demek değildir ki, bunlar cezasız kalacaklar Allah'ın adaleti mutlaka tecelli eder. Dünyada vereceği ce-

---

551 Nahl: 16 / 18; Tûr: 52 / 28.
552 Taha: 20 / 114; Hac: 22 / 74; Kamer: 54 / 49-53.
553 Bakara: 2 / 160; Zümer: 39 / 53.
554 Mümin: 40 / 10; Zuhruf: 43 / 55; Duhan: 44 / 16.

zalar, âhiretteki cezaların yanında çok küçük kalır. Çünkü dünyadaki cezalar nihayet ölümle neticelenir. Cehennem azabı ise sonsuzdur, asırlarca tekrarlanır durur.

82-AFÜVV: "Bağışlayan, affı çok olan"dır.[555]

Allah'ın affediciliği olmasa hiçbir insanın cennete girmesi mümkün olmaz. Allah Teâlâ bazı suçluları müntekîm sıfatıyla cezalandırır, bazılarını da affıyla sevindirir. Allah'a ve âhiret gününe iman edenlerle, günahlarına tövbe edenler bu aftan yararlanırlar. Af ve mağfiret arasındaki fark: Af, günahların izlerini de tamamen silip bütün, bütün yok etmektir. Mağfiret ise sadece günahların üstüne bir perde çekmektir. Dolayısıyla af, mağfiretten daha ileridir.

83-RAUF: "Çok acıyıcı, çok şefkatli olan"dır.[556]

Allah'ın yarattığı canlıların hayatlarını devam ettirebilmeleri için onlara her türlü şartı hazırlamıştır. Bu, Allah'ın rahmet ve merhametinin bir sonucudur. O, sonsuz rahmet sahibidir. Bizim için seferber olan arı ile ipek böceğinin bal ve ipek yapmada gösterdikleri intizam ve incelik Allah'ın hudutsuz merhametini ve keremini görmeğe kâfidir. Arzın içi ve dışı bizim menfaatimiz için çalışmaktadır. Maddi ve manevi rızıklarımızı bol bol yaratmaktadır. Ne büyük ilâhî bir lütuftur. Hülasa Allah'ın nimetlerini saymaya kalkanların buna ömürleri yetmez.

84-MÂLİKÜ'L-MÜLK: "Kâinatın, mülkün tek ve ebedi sahibi olan"dır.[557]

Her şeyin tek ve sonsuz sahibi O, dur. O'nun zatında, sıfatlarında, işinde ve fiillerinde ortağı ve dengi yoktur. O, her şeyde olduğu gibi Malik'ül-mülk olmakta da tek kudrettir. Bunun içindir ki, kulun bizzat kendisi de ve ellerinde bulunanlar da O'nun mülküdür ve tasarrufu altındadır. Nitekim mal-mülk sahibi olan, fakat haddini bilen birçok kimseye: "Bu apartman, bu araba veya bu arazi senin mi?"diye sorulduğunda: "Hayır, ben emanetçisiyim"diye cevap verdiklerine birçoklarımız şahit olmuşuzdur. O istediği zaman verdiği emanetini geri alır, istediği zaman da tekrar verir. O'na bu tasarrufundan dolayı kimsenin hesap sorma haddi yoktur.

85-ZÜ'L-CELÂLİ VE'L-İKRÂM: "Şeref ve ikram sahibi olan"dır. [558]

Celal, büyüklük, ululuk manasınadır. Büyüklük anlamında ne kadar kemalat varsa hepsi O'na aittir. Allah'ın büyüklüğünü gösteren en büyük eser insanın kendisidir. O, büyüklüğünün nişanlarını, izlerini insan üzerinde yaratmıştır.

Allah, dünyayı kulları için sonsuz güzelliklerle süslemiştir. Âhiret ise aklın kavrayamayacağı derecede güzelliklere ve nimetlere sahiptir. Bu Allah'ın kullarına ikramıdır. Böylece O, yoklara varlık, fanilere hayat vererek onları çeşitli nimetlerine gark eden bü-

---

555 Nahl: 16 / 61.

556 Bakara: 2 / 143.

557 Al-i İmran:3/ 26; İbrahim: 14/8; Hadid: 57/2.

558 Zuhruf: 43 / 71; Rahman: 55 / 78.

yük kerem sahibidir.

86-MUKSİT: "Bütün işlerinde âdil davranan ve şaşmaz adalet gösteren"dir. [559]

Allah, âdildir, adaletli olanları sever. O, hükmünde âdildir; asla adaletten ayrılmaz. O, bütün işlerini denk, birbirine uygun ve yerli yerinde yapar. Zerre kadar da olsa haksızlığa meydan vermez. Kulların yapmış olduğu iyiliğin, karşılığını eksiksiz verir. Birbirlerine karşı yaptıkları haksızlıkları ise düzeltir ve hakkı yerine getirir. Hiçbir mazlumun hakkı zayi olmaz, zalimi de cezasız bırakmaz. Herkese lâyık olduğunu verir. O, her türlü gaflet ve hatadan uzaktır.

87-CÂMİ:"İstediğini istediği zaman, istediği yerde toplayan"dır. [560]

Allah, birbirine zıt şeyleri dilediği zaman bir araya getirir. Bu, Allah'ın evren üzerindeki hâkimiyetinin bir göstergesidir. Canlı, cansız her varlığı, istediği yerde toplar. O, mutlak güç sahibidir. İnsanları dünyada topladığı gibi ahirette de vücutlarımızın çürüyerek suya, havaya, toprağa dağılmış olan zerrelerini tekrar birleştirecek, bedenlerimizi yeni baştan kurarak hesap ve muhakemeleri görülmek üzere Arasat meydanında bir araya getirecektir. Bunu yapmak O'nun için güç değildir. Câmi sıfatının bir gereğidir.

88-ĞANİYY:"Çok zengin ve muhtaç olmayan, her şeyden müstağni olan"dır. [561]

Göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan her şeyin, hazinelerin sahibi Allah'tır. Gerçek zenginlik, tam ve mutlak surette O'na mahsustur. Gerek zatında, gerek sıfatlarında, gerek işlerinde hiçbir zaman, hiçbir surette hiçbir şeye muhtaç değildir. O, bütün ihtiyaçları giderendir.

89-MUĞNÎ: "İstediğini zengin edip muhtaç olmaktan kurtaran"dır.[562]

Gerçek zenginlik Allah'a aittir. Dilediğini kendi fazlından zengin kılar, dilediğini de yoksullukla dener. Böylece bazı kullarını varlıkla, bazılarını da yoklukla imtihan eder. Maksat zenginlik fakirlik değil, imtihanı kazanmaktır.

90-MÂNİ:"Dilediğini engelleyen, bir şeyin meydana gelmesine müsaade etmeyen"dir.[563]

Ardı arkası kesilmeyen iyi kötü birçok arzu ve isteklerimiz vardır. Bunların gerçekleşmesi için çalışır dururuz. Allah Teâlâ bu isteklerimizi dilerse Muti ism-i şerifinin gereği olarak yerine getirir, dilemezse Mâni ism-i şerifinin gereği olarak müsaade etmez. O'nun ezelde yazdığı olur, yazmadığı olmaz. O'nun takdiri tedbir ile ne değişir ne de bozulur. Allah Teâlâ bazı isteklerimizi vermediği zaman insan olmamızın verdiği zafiyet sebebiyle canımız sıkılır, hatta içimizden isyan etmek gelir. Hâlbuki bu doğru değildir.

---

559 Maide: 5 / 42; Nahl: 16 / 90; Mümtehine: 60 / 8.
560 Bakara: 2 / 48; Âl-i İmran: 3 / 9; Nisa: 4 / 140.
561 İbrahim: 14 / 8; Fatır: 35 / 15; Teğabün: 64 / 6.
562 Müminûn: 23 / 55-56; Necm: 53 / 48.
563 Tevbe: 9 / 25-26.

Çünkü O'nun her tasarrufunda bizim bilemeyeceğimiz hikmetler vardır. Dolayısıyla isteğimizin yerine getirilmemesinde bizim menfaatimizin olduğuna inanıp, "görelim Mevlâ neyler, neylerse güzel eyler" deyip, O'na itaat ve teslimiyetimizi göstermeliyiz. Asla isyan halinde bulunmamalıyız.

Allah, her türlü tasarrufunda dostlarını, mütteki kullarını korur. Başkalarının eziyetine, zulmüne, kötülüklerine mani olur. Daima onların yar ve yardımcısıdır.

91-DÂRR: "Dilediğine belâ ve zarar veren"dir.[564]

Dünya bir imtihan yeridir. Allah, çeşitli felaketler vererek nimetine şükrü hatırlatır. Ve imtihan ederek insanı eğitir. Birçok kimse kötü ve zararlı yolda giderken Allah'ın rızasına uygun bir hareketi sebebiyle bir anda doğru yola yönelerek imtihanı kazandığı gibi, İyi yolda iken kibrine kapılıp Allah'ın kullarını hor ve hakir görmeye başlayanlar da bulundukları mertebeden kovulurlar. İşte bunlar da imtihanı kaybedenlerdir. İnsan, felaketini de mutluluğunu da kendisi hazırlar. Önemli olan uğranılan zararlardan ders alıp, hayatımızın imanla ve hayırla bitmesini sağlamaya gayret etmektir. Bunun için de daima Allah'a niyazda bulunmalıyız.

92-NÂFİ: "Dilediğine faydalı şeyler yaratan"dır.[565]

İnsanların yararına olan her şeyi yaratan O, dur. Çaresiz gibi görünen dertleri umulmadık basit maddelerle şifaya kavuşturan, insanlara faydalı kılan O'dur.

Bazı felaketler vardır ki, insan kudretinin yapabileceği bir şey yoktur. O takdirde, her konuda olduğu gibi, bu durumda da dilden ve gönülden Allah'a yalvarılmalı ve O'nun yardımı istenmelidir. Böyle imtihanlarla yüz yüze getirmemesi için O'na: "Allah'ım! Hüküm ve ferman senindir. Bizi fermanına razı olanlardan eyle" diye niyazda bulunulmalıdır.

93-NÛR: "Âlemleri nurlandıran, aydınlatan"dır.[566]

Nur ışık demektir. İstediği simalara, zihinlere ve gönüllere nur (ışık) yağdırır. Zira göklerin ve yerin nuru Allah'tır. Allah bu sıfatını salih ve mütteki kullarına da nimet olarak vermiştir. İnkârcılar ise tam tersi zulmet içerisindedirler.

Güneş gökleri ve yeri aydınlatıyor. Allah güneşi bizim maddi âlemi görmemiz için bir nur olarak yaratmıştır. Maneviyat âleminde de faydalı olan şeyleri sezmek, zararlı olanları da görmek için iman nurunu vermiştir. İman nuru, Allah Teâlâ'nın insana bahşettiği en büyük nimettir. Bu nur sahibinin yüzünü suratını güzelleştirdiği gibi, sîretini (ahlâkını) da parlatır ve bütün kötü huylardan kurtarır. Çünkü fenalıklar imanla barışamaz. İman nurunun girdiği gönüllerde kötülükler barınamaz. İman nuru ile gerçekler sezilir. Nitekim sevgili Peygamberimiz: "Müminin ferasetinden sakının. Zira o hadiselere

564 Yasin: 36 / 23.
565 Bakara: 2 / 29; İsra: 17 / 82.
566 Nûr: 24 / 35-40; Fetih: 48 / 29.

Allah'ın nuru ile bakar" buyurmuştur. Ayrıca, iman nurunun girdiği gönülleri emniyet ve ferahlık kaplar.

94-HÂDÎ:"Dilediğine, hak yolu, yolu gösteren ve hidayet veren"dir.[567]

Hidayetin zıddı dalâlettir. Dalâlet, doğru yoldan sapmak demektir. Hidayetin neticesi iman, dalâletin neticesi de imansızlıktır.

Allah'ın mülkünde sonsuz nimetlere sahip olarak yaşadığı halde inkârcı ve nankör, itaat etmeyen insan çoktur. Ancak, hidayet sahibi müminler de çoktur. Aslında bezm-i eleste (ruhların ilk yaratılışı sabahında) her bir ruhtan Allah Teâlâ kendisini tanıma ve hidayet üzere bulunma konusunda söz aldı. Buna rağmen insanlardan birçoğu, Allah'ın mülkünde sayısız nimetlerden istifade ettiği ve her an O'nun akıllara durgunluk veren tecellilerini görüp durduğu halde, ahitlerine uymamaktadırlar. Şüphesiz, Allah'ın hidayet ettiğini kimse saptıramaz. Allah'ın saptırdığını da kimse hidayete erdiremez. Ancak, Allah'ın bir kulunda dalâlet yaratması, o kulun, kendi arzusu ile sapıklık yolunu tutmuş olmasındandır. Kul iradesini dalâlet yolu istikametinde kullanmadıkça, Allah onu cebren dalâlete sevketmez.

Sapıklığa düşmemek ve hidayeti kazanmak için Allah'a yalvarmalıyız. Bunun için de fatiha süresinin manasını düşünerek çok, çok okumalı ve bu sürede geçen: "Yârab bizi doğru yola hidayet et" dileğini tekrarlamalıyız.

95-BEDÎ: "Örneksiz, çok güzel ve hayret verici âlemler yaratan"dır. [568]

Allah 'ın ilmi sınırsızdır. Her şeyi örneksiz olarak yaratmıştır. Hiçbir örnek yok iken Yüce yaratıcının "Ol" emriyle, her şey yoktan yaratılmıştır. Her yaratılanı da birbirinden farklı kılmıştır. Birbirinin aynı değildir. Meselâ hiçbir insan tıpa tıp birbirinin aynısı değildir. Hatta her insanın parmak izi bile birbirine uymaz. Kâinat buna benzer harikalarla, bedîalarla doludur. Önemli olan yaratılıştaki bu mükemmeliyeti ve güzellikleri görebilmektir. Bunu gören göz ve gönül iman nuruyla aydınlanır.

96-BÂKÎ: "Varlığı sürekli olan, sonu olamayan"dır.[569]

Yarattığı her şeyin bir sonu vardır. Ancak, ebedi ve sonsuz olan tek varlık Allah'tır. Kâinat yokken zaman da yoktu, fakat Allah Teâlâ vardı. Kâinat ve içindekiler yok olur, zaman da biter. Bunun içindir ki, fani hayatta iken baki hayatı kazanmak gerekir. İnsan öldükten sonra hangi meslek sahibi olursa olsun, kimse onun ilmini, mesleğini sormaz. Bedenleri gibi ilim ve sanatları da sönüp gider. Fakat Allah'ın rızasını kazanan amelleri baki kalır. Onlar ebedi olan âhiret hayatında kulun karşısına çıkar ve ondan faydalanırlar.

97-VÂRİS: "Bütün mülkün ve servetlerin gerçek sahibi olan"dır. [570]

---

567 Bakara: 2 / 4-7; Hac: 22 / 54.
568 Bakara: 2 / 117.
569 Rahman: 55 / 26-27.
570 Kasas: 28 / 58.

Dünya hayatı bir gün sona erecek, insan da dünyada elde ettikleri servetleri geride bırakarak iyi amelleri ve elde ettikleri hayırlar ile ahirete intikal edeceklerdir. Tek ölümsüz varlık olan Allah, mülkün ve servetlerin gerçek sahibidir. Mülkünden istediği kadarını istediği kuluna verir, vermekle servetinden bir şey eksilmez. Allah'ın lüfuna mazhar olup servet sahibi olanlar bilmelidirler ki, kendileri birer emanetçidirler. Gerçek sahibi kendisine onu verendir, dilediği zaman da alabilir. Bu nedenle verilen nimete şükretmeyi asla unutmamalıdır. Nimete şükür nimetin artmasına vesile olur. Nankörlük ise yokluğa götürür.

98-REŞİD: "Hayra delalet eden ve doğru yolu gösteren"dir.[571]

Reşit, Mürşit manasınadır. Mahlûkata nasıl iş yapacaklarını Cenab-ı Hak öğretir. Onların istikametini O, tayin eder. O'nun hiçbir işi boş ve faydasız değildir. O, hiçbir tedbirinde yanılmaz ve hiçbir takdirinde hikmetsiz bir iş yapmaz. Her işin kumandası O'nun elindedir ve her iş O'nun irade tedbiriyle meydana gelir ve yine O'nun takdiri çerçevesinde neticelenir.

99-SABUR:"Çok sabırlı olan"dır.[572]

İsyankâr kullarından intikam almakta acele etmeyen, fakat ihmal de etmeyen, imhal eden (mühlet veren) O'dur. Çünkü O, her şeye bir süre tanımıştır. Bu müddet tamamlanınca geciktirmeden gereğini yapar. Şüphesiz Allah Teâlâ'nın verdiği bu mühlette büyük bir rahmet vardır. Umulur ki kul, bu verilen süre içerisinde tövbe edip suçları bağışlanabilir.

İnsan şunu iyi bilmelidir ki, bütün isyanlarına rağmen Allah'ın gazabı kendisine ulaşmıyorsa, Allah, kulunun lehine olarak sabır sıfatını öne çıkarmakta ve onun tövbe etmesine imkân tanımaktadır. O halde kul, bunu bir fırsat bilip tövbeye yönelmeli ve Allah'ın rahmetine sığınmalıdır.

Bu bahsi Yüce Allah'ın şu ayet-i Kerimesiyle noktalayalım: "Allah'ın boyası (ile boyanın.) Allah'ın boyasından daha güzel boyası olan kimdir?Biz, ancak O'na kulluk ederiz(deyin.)"[573]

2-MELEKLERE İMAN

Soru: Melekler nasıl varlıklar, sayıları ve görevleri nelerdir?

Cevap:İnsanın ve diğer varlıkların bulunduğu âleme"**varlık âlemi"** denir. Bu âlemdeki varlıkların bir kısmı canlı, bir kısmı da cansız varlıklardır. Yüce Yaratan, içinde yaşadığımız evrende bizim dışımızda gözle görülen ve görülmeyen birçok varlık yaratmıştır. Bu varlıklardan bir kısmı maddi varlıklar, bir kısmı da manevi varlıklardır. Maddi

571 Bakara: 2 / 213, 269; Nisa: 4 / 175.
572 Nahl: 16 / 61.
573 Bakara: 2 / 138.

yapıları olan insan, hayvan, bitki, güneş, ay ve yıldız gibi varlıkları gözlerimizle görebiliyoruz. Maddi yapıları olmayan melek, cin, şeytan ve ruh gibi manevi varlıkları ise duyu organlarımızla hissedemez gözlerimizle göremeyiz. Ancak varlıklarına inanırız. Çünkü Allah Teâlâ ve O'nun sevgili Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.), bunların varlıklarını bize haber vermişlerdir. Bu nedenle Allah'a ve peygamberine inanan her mümin, onların bildirdiklerine de inanır. Bu iman esaslarına inanmanın bir gereğidir**.**

Manevi (ruhi) varlıklardan olan **şeytan,** sırf şer için yaratılmıştır**. Cinler** de hem hayırlıları hem de şerlileri bulunan varlıklardır**. Melekler** ise sırf hayır için yaratılmışlardır**.** Melek kelimesi, kuvvet manasına gelen "Melk" ten veya elçilik anlamındaki "Mel'ek" ten alınmıştır.Nurdan yaratılmış olan bu şerefli varlıklar, hata ve günah işlemezler. Onlarda çekememezlik, öfke ve kin gibi özellikler bulunmaz. Çirkin davranışlardan uzaktırlar. Pis ve kötü yerlerden, çirkin kokulardan hoşlanmazlar. Bu nedenle halk arasında güzel huylu, temiz ahlâklı insanlara "melek gibi" tabiri kullanılır. Melekler, kötülük yapan insanlardan da hoşlanmazlar. Güzel ahlâk sahibi insanlar için Allah Teâlâ'ya dua ve niyazda bulunurlar. Ayet-i Kerime'de: "Arşı yüklenen ve çevresinde bulunanlar (melekler), Rab'lerini överek tespih ederler; O'na inanırlar. Müminler için: "Rabbimiz! İlmin ve rahmetin her şeyi içine almıştır. Tövbe edip senin yoluna uyanları bağışla! Onları cehennem azabından koru !" diye dua ederler."[574]

Melekler, kötülere karşı iyilerin yanında yer alır. Ve onların üstün gelmeleri ve zafer elde etmeleri için yardımcı olurlar. Bunun en güzel örneği Bedir ve Huneyn Savaşlarında yaşanmıştır. Cenab-ı Hak, Bedir savaşında meleklerin topluca Müslümanlara yardım ettiklerini şöyle açıklar: "Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah, Bedir'de de size yardım etmişti. Öyleyse, Allah'tan sakının ki, O'n a şükretmiş olasınız.

O zaman sen, müminlere şöyle diyordun: İndirilen 3000 melekle Rabbinizin sizi güçlendirmesi (takviye etmesi) sizin için yeterli değil midir?

Evet, siz sabır gösterir, Allah'tan sakınırsanız onlar, (düşmanlarınız) hemen şu anda üzerinize gelseler Rabbiniz, nişanlı 5000 melekle sizi takviye eder."[575]

Ve yine Huneyn Savaşında da meleklerin Müslümanlara yardım ettiklerini Yüce Allah şöyle anlatır: "Andolsun ki, Allah birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğratmaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz. (Bozgundan) sonra Allah, peygamberine, müminlere güvenlik verdi. Ve görmediğiniz ordular (melekler) indirdi. İnkâr edenleri azaba uğrattı. İnkârcıların cezası budur."[576] Allah davasına inanan ve O'nun yolunda samimiyetle mücahede eden her topluluğa Cenab-ı Hak, melekler ordusunu

574Mümin: 40 / 7.
575Al-i İmran: 3 / 123-125.
576Tevbe: 9 / 25-26.

gönderir. Bu böyle biline.

Hak Teâlâ sonsuz kuvvet ve kudretini melekleri vasıtasıyla gösterir. Bu nedenle melekler, görevlerinde asla gevşeklik göstermezler, kâinatta makro âlemden mikro âleme kadar, bütün değişim ve oluşumlar, bütün sentez ve çözülmeler onların nezaretinde olur. Onlar yanlış iş yapmazlar. Sürekli Allah'a itaat halindedirler. Allah'a olan bu itaatlerinden dolayı, iyiliğin ve güzelliğin sembolü haline gelmişlerdir.

Melekler, hayatımız ve davranışlarımız üzerinde de etkili olurlar. İnsanın güzele, hayra, doğruya yönelmesinde katkıda bulunurlar. Çünkü tüm davranışlarımız, yazıcı meleklerin bilgi ve müşahedesi altındadır. Ve her zaman bizimle birliktedirler. İnsanın, kötülüklerden uzaklaşmasına, iyiliğe yönelmesine dürüstlük bilincinin gelişmesine hülasa güzel ahlâk sahibi olunmasına katkıda bulunurlar. Peygamberimiz (s.a.v.), bir hadisi şeriflerinde: "Meleğin görevi, insana iyiyi tavsiye edip, hakkı tasdik etmektir. İçinde böyle bir şey duyan kişi, O'nun Allah'tan olduğunu bilsin ve Allah'a hamdetsin"[577]buyurur. Allah Resulünün bu mübarek sözlerinden anlaşılmaktadır ki, insanı iyiliğe çağıran bu ses, melektir. Kötülükleri kalbe ilham eden ise şeytandır.

Melekler, Allah'tan aldıkları emirleri eksiksiz yerine getirirler. Nitekim aşağıdaki ayet-i kerimelerde bu husus şöyle açıklanmaktadır:

"Allah'ın kendilerine buyurduklarına karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır."[578]

"Üstlerindeki Rab'lerinden korkarlar ve emredildikleri şeyi harfiyen yerine getirirler."[579]

Melekler, insanların başaramayacağı büyük işleri başarırlar. Güzel şekillere girebilirler.

Melek, cin ve ruhani varlıklar her nekadar kendilerine has yapıları dolayısıyla bu âlemde görülmeseler de, yine bu âleme ait özel vasıtaları kullanarak görünebilirler. Bunların görülmelerine "**temessül**" adı verilir. Kur'an, Hz. Meryem ile ilgili temessülden bahsederken: "Melek, Meryem'e tastamam bir insan şeklinde temessül etti"[580]der.

Resül-i Ekrem Efendimize vahiy getiren melek ise, bazen kendine has bir biçimde, bazen ashaptan Dihye (r.a.) suretinde, bazen bir misafir kılığında, bazen muharip bir savaşçı şeklinde, bazen de daha değişik suretlerde gelmiştir. Savaşmak üzere Beni Kureyza kabilesi üzerine hareket edileceği sırada Cebrail (a.s.), üstü başı toz toprak içerisinde bir savaşçı suretinde gelerek: "Yâ Resulallah, siz zırhlarınızı çıkardınız, fakat biz melekler tâifesi çıkarmadık"[581] demiştir.

577Tirmizi, Sünen, C-3, Sh: 152.
578Tahrim: 66 / 6.
579Nahl: 16 / 50.
580Meryem: 19 / 17.
581Şahin M. Abdülfettah, İnancın Gölgesinde 1, Sh: 150, Nil yayınevi, İzmir-1993.

Cinler ve şeytanlar da melekler gibi insan kılığına girebilirler. Mesela Şeytan, Bedir savaşı öncesi Necid'li yaşlı bir insanın kılığına girerek Kureyşlilere tahrik edici fikirler önerdiği rivayet edilir. Ve yine, ganimetlerin başında nöbet tutan bir sahabinin ganimet mallarına zarar verirken şeytanı yakaladığı ve yalvarması sonucu onu salıverdiği nakledilir.[582]

Biz bazı melekleri isim ve yaptıkları işlere göre bilip tanıyoruz. Ancak sayısız denecek kadar çokturlar. Hadis-i şeriflerin açıkladığına göre, her müminin kendini koruyan 360 meleği vardır. Mümin için dua ve istiğfarda bulunurlar. İbadet, zikir, ilim ve Kur'an meclislerine inip takip ederek, bu yerleri huzur ve sükunetin kaynağı haline getirirler. Namazda saf tutan ve tahiyyatta şahadet getiren müminlere de eşlik ederler. Ebu Hureyre (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimiz Cuma namazına gelen müminlerin kayıtlarını tutan meleklerin varlığından bahseder ve şu açıklamayı yapar: "Cuma günü olunca, mescidin kapılarından her birinde, önce geleni ve daha sonra gelenleri sırasıyla yazan melekler bulunur. İmam (minbere çıkmak üzere) geldiğinde, defterleri kapatıp hutbeyi dinlemek üzere cemaatin arasına gelerek safta yerlerini alırlar."[583]

Melekler, yaratıldıkları günden beri Allah Teâlâ Hazretlerinin azameti karşısında sürekli ibadet halinde olup, kimi rükûda, kimi secdede, kimi de kıyamdadır. Meleklerin bu durumunu Peygamber Efendimiz Miraç esnasında müşahede etmiş ve bu hususu şöyle anlatmıştır: "Yedi kat semada bir adım, bir karış, hatta bir avuç yer yoktur ki orada kıyama durmuş veya rükûa varmış veya secdeye kapanmış bir melek olmasın. Kıyamet günü de bütün melekler başlarını kaldırıp, Allah'a doğru çevirerek "Ey Rabbimiz! Sana hakkıyla kulluk edemedik"[584]derler. Evet, melekler böyle derlerse, bizim halimiz nice ola?

Zerrelerin hareketinden yağmur ve kar taneciklerine, meteorların düşüşünden, yıldız ve galaksilerin seyrine kadar her oluşuma nezaret eden, belki de kâinatın her zerresi adedince melek mevcuttur ve her meleğin de ayrı bir görevi vardır. Bununla beraber, bazı melekleri tanımamıza rağmen, bazılarını sadece sayı olarak, biliyor, bazılarını da hiç tanımıyoruz. Mesela, arşın taşıyıcıları manasına gelen "Hamele-i Arş" meleklerinin sayısının sekiz olduğunu Kur'an bildiriyor.[585] Ve yine "Mele-i Â'lâ, Nediyy-i Â'lâ' ve Refik-i Â'lâ" gibi meleklerin keyfiyetlerini bilmiyoruz; sadece varlıklarını bilip iman ediyoruz.

Melekler de diğer canlılar gibi yaratılmış varlıklardır. Her canlı ölümü tadacak-

582 age. Sh: 151.
583 Buhari, Müslim-Tâc: 1 / 278.
584 Ali el-Müttaki, Kenzü'l-Ummal, 10 / 367.
585 Hakka: 69 / 17.

tır.[586]Her şey fanidir. Baki olan yalnız Allah'tır.[587]Melekler de ölümlüdür. Hatta en son olarak Azrail (a.s.) da kendi ruhunu kabzedecektir

Meleklerin erkeklik, dişlilikleri yoktur. Dolayısıyla evlenme, doğma ve doğurma gibi özelliklere sahip değildirler. Çocukluk, gençlik ve yaşlılık gibi evreleri de yoktur. Yiyip içmezler. Nurdan yaratıldıkları için görünmezler. Ancak Peygamberimiz (s.a.v.) hem gözle görmüş, hem de meleklerin varlığını bize bildirmiştir. Aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'de meleklerin varlığı haber verilmektedir. Aşağıdaki ayet-i kerimeler bunlardan bazılarıdır:

"Resül, Rabbinden kendisine indirilene iman etti. Müminler de hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve Peygamberlerine iman ettiler."[588]

"Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, ahiret gününe, meleklere kitaplarına ve Peygamberlerine inanır."[589]

Bu ayet-i kerime'lerden de anlaşılacağı üzere, meleklerin varlığına inanmak imanın şartlarından biridir.

Soru:Kur'an'da adı geçen melekler ile diğer melekler hangileridir?

Cevap: Yukarıda belirttiğimiz gibi bütün meleklerin görevi, Allah'a ibadet etmektir. Fakat bazı meleklerin özel görevleri de vardır. Kur'an-ı Kerim'de adı geçen dört büyük meleğin isimlerinin baş harfleri "CAMİ" kelimesinde toplanmıştır. Bu melekler ve görevleri şunlardır:

A-CEBRAİL: Kur'an-ı Kerim'de "cebril" ve "cibrîl" şeklinde zikredilen bu kelime, Allah'ın kulu manasına gelmektedir. Allah ile peygamberler arasında elçilik yaparak vahiy getirir. İlahi sırları ve emanetleri taşımakla görevli yed-i emindir[590]. Bunun için Allah'a daha yakındır, dolayısıyla da meleklerin en büyüğüdür. Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'inde bu vahiy meleğini şöyle metheder: "Şüphesiz Kur'an çok şerefli bir elçinin getirdiği bir kelâmdır. O elçi ki çetin bir kudrete maliktir. Arşın sahibi olan Allah katında çok itibarlıdır. Orada kendisine itaat olunandır, emindir." [591]

Kur'an-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplar, Cebrail aracılığı ile peygamberlere getirilmiştir. İbni Abbas (r.a.)'ın bildirdiğine göre, Allah Resulü Cibril'in geleceği anı büyük bir arzu ve sabırsızlıkla beklerdi. Çünkü Cibril, Allah Teâlâ ile onun arasındaki münasebeti temin ve tesis ediyordu. Bir defasında Cibril 40 gün kadar gecikmişti. Resul-i Ekrem gecikmeyle ilgili olarak: "Ya Cibril, bizi daha fazla ziyaret etmene ne engel var?" diye sor-

586 Al-i İmran: 3 / 185.
587 Rahman: 55 / 26-27.
588 Bakara: 2 / 285.
589 Bakara: 2 /177.
590 Allah'ın güvenine lâyık olmuş ayrıcalıklı bir melektir .
591 Hakka, 69/ 40

ması üzerine Cibril şöyle cevap verdi: "Belki ben sana, senin bana olan muhabbetinden daha fazla özlem (iştiyak) duyuyorum. Fakat ben sadece bir emir memuruyum. (Kendi başıma hareket edemem. Git denirse gider, gel denirse gelirim)".[592] Nitekim bu konuşma üzerine hemen şu ayet nazil oldu: "Biz ancak Rabbinin emriyle ineriz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey O'na aittir. Rabbin asla unutkan değildir."[593]

Cebrail (a.s.) Peygamber Efendimize aslî şekliyle iki defa görünmüştür. Birincisi, ilk vahiy getirdiğinde Hıra mağarasında, diğeri de Miraç esnasında sidretü'l münteha'da görünmüştür.

Allah'ın vahyini peygamberlerinin kalbine indiren bu melek,"Vahiy Meleği","Ruhu'l Kudüs", Ruhu'l Emin" ve "Resul-i Kerim" gibi şerefli isimlerle de anılmıştır. [594]

B-MİKÂİL: Peygamber Efendimize yakınlığı olan meleklerden biri de Mikâil (s.a.) dir. Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz bu hususu şöyle ifade eder: "Muhakkak ki benim yer ehlinden iki vezirim, gök ehlinden de iki vezirim vardır. Yer ehlinden iki vezirim Ebu Bekir ve Ömer, gök ehlindeki vezirlerim ise Cibril (a.s.) ile Mikâil (a.s.) dir.[595]

Mikâil (a.s.), yağmur, rüzgâr, kar ve bitkilerin oluşması gibi tabiat olaylarını, canlıların rızık, hastalık, şifa, rahmet, bereket gibi benzer işlerini idare etmekle ve onları Allah'ın kullarına ulaştırmakla görevli melektir.

C-İSRAFİL:İsrafil (a.s.), kıyametin kopması ve ölümden sonra tekrar diriliş konusunda görevli melektir. Yaratıldığı günden beri Cenab-ı Hakk'ın "Sur'a üfle" emrini beklemektedir. Kur'an bu olayı şöyle açıklar: "Sur'a üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde, ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de negöresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!"[596]

D-AZRAİL: İnsan hayata ilk adımını (ana rahminde) bir melek eşliğinde attığı gibi, hayattan ayrılıp âhiret âlemine intikal ederken de ilk adımını yine bir melek olan Azrail (a.s.) eşliğinde atar. Dolayısıyla Azrail, eceli gelenlerin (Ömrü sona eren insanların) ruhlarını (canlarını) almakla görevlidir. Bu sebeple bu meleğe"ölüm meleği"anlamına, "melekü'l-mevt" denilir.

Şöyle bir soru akla gelebilir: "Azrail, ölen bütün ruhları bir anda nasıl kabzedebiliyor?"

Azrail (a.s.) için uzaklık yakınlık, çokluk azlık, fark etmez. O bulunduğu yerden bir şua gibi aksederek istediği yere elini uzatabilir. Mesela güneş bir tek olmasına rağmen, ışınlarını bir anda her yerde gösterip tesirini hissettirir. Sırf nur ve nuranî olan melekler

592 Buhari: Tesiru sure 19 / 2.
593 Meryem: 19 / 64.
594 Tekvir: 81 / 19.
595 Tirmizi, Menakıb, 16.
596 Zümer: 39 / 68.

de, tıpkı güneş gibi her yerde görünüp icraatta bulunabilme yeteneğine sahip olarak yaratılmışlardır.

Aslında varlığa hayat veren de ruhları kabzeden de Allah Teâlâ'dır. O, kâinatın zerreleri adedince işleri bir arada şaşırmadan görebilir ve ölenlerin ruhlarını da kabzedebilir.

Allah'ın yarattığı aciz bir varlık olan insan bile, bir telsiz şarteli veya bir bilgisayar tuşlarıyla kilometrelerce uzaklıktaki cihazlarla oynayabiliyorsa, her şeyin varlık sebebi olan Yüce Yaratıcı, kendi yarattığı canlı makineler olan insanların ruhlarıyla istediği zaman münasebet kurup onları elbette kabzedebilir.

Ancak, Cenab-ı Hakk'ın her işine nezaret eden görevli bir meleği vardır. Azrail de ruhların kabzedilmesi işinde nezaretle görevli bir melektir. Allah'ın emri ve izniyle her ruhun kabzedilmesini bizzat gerçekleştirir veya nezaret eder.

Azrail (a.s.)'ın da yardımcısı olan birçok melek vardır. Bunlar sınıf sınıftırlar. Ayet-i Kerime'de işaret edildiği gibi, Azrail (a.s.)'ın kumandası altında gönderilen bu meleklerden bir kısmı, eceli gelen iyi amel sahibi müminlerin ruhlarını incitmeden, telaşlandırmadan tere yağdan kıl çeker gibi usulcacık kabzederler. Diğer bir kısmı da ömrü tükenen kâfirlerin ruhlarını su dolu büyük bir kovanın derin bir kuyudan ağır ağır çıkarılması veya diken üzerine atılmış ipek bir kumaşın parçalanarak sökülüp alınması gibi kabzederler.[597]

Vefat eden kişi, mümin ve salih amel sahibi bir kimse ise, ruhunu kabzetmeye gelen melek, neşeli ve sevimli bir görünümde gelir; huzur dolu bir atmosfer içerisinde ruhunu kabzeder. Ruhu kabzedilen kişi, mele-i âlâ'yı (yüce melekler topluluğunu) görerek âdeta kendinden geçer. Ve meleklerin iltifatlı uğurlama ve karşılamaları arasında yüceler yücesi âleme doğru kanat çırparak yükselen ruhunu seyreder. Ruhun kabzedilmesiyle mutluluk içerisinde başlayan bu ilk yolculuğu gibi, kabirden haşre, haşirden sırata, oradan da cennete uzanan yolculuğu da aynı şekilde devam eder. Zira insan nasıl yaşarsa öyle ölür, nasıl ölürse öyle haşrolur.

Kâfirler ise kendi amelleri cinsinden korkunç yapılı meleklerle karşılaşırlar. Son anda açılan gözleriyle gidecekleri yeri müşahede ederler ki, bu manzara onların içini korkuyla, endişeyle doldurur. Kur'an onların bu halini şöyle tasvir eder: "Görseydin (bir) o inkâr edenleri(n halini); melekler, onların canlarını alırken yüzlerine ve arkalarına vuruyorlar ve: "Haydi tadın yakıcı cehennem azabını" diyorlardı."[598]

DİĞER BAZI MELEKLER VE GÖREVLERİ:

Yukarıda isim ve görevlerini açıladığımız dört büyük meleğin dışında, başka melekler de vardır; üstünlük derecesine göre bu melekler sırasıyla şunlardır:

---

597 Naziat: 79 / 1-2.
598 Enfal: 8 / 50.

a-Hamele-i Arş melekleri: Arşı taşıyan meleklerdir. Dört büyük melekten sonra Allah'a en yakın olan meleklerdir. Kur'an bu meleklerin sayıları hakkında şu bilgiyi verir: "Melekler onun (göğün) etrafındadır. O gün Rabbinin arşını, bunların da üstünde sekiz melek taşır."[599]

b-Kiramen Kâtibin Melekleri: İnsanların günah ve sevaplarını yazan meleklerdir. Bu meleklerle ilgili olarak aşağıdaki ayet-i kerimelerde şöyle buyrulmaktadır:

"Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır. Onlar, yapmakta olduklarınızı bilirler."[600]

"İki melek insanın sağında ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktadırlar. İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın."[601]

c-Hafaza Melekleri (Koruyucu melekler): insanları her türlü tehlikeye karşı korumakla görevlidirler. Kur'an bu meleklerle ilgili şu bilgiyi verir:

"Hiçbir kimse yoktur ki, üzerinde koruyucu ve denetleyici bir melek bulunmamış olsun."[602]

"Onu (her bir insanı) önünden ve arkasından Allah'ın emriyle koruyan takipçiler (melekler) vardır."[603]

d-Münker ve Nekir Melekleri: Kabirde. "Rabbin kim? Peygamberin kim? Dinin ne?" gibi sualler sormakla görevli meleklerdir.

e-Hazene melekleri: Cennet ve Cehennemde görevli meleklerdir. Cennetteki meleklerin başkanına "**Rıdvan" ,** cehennemde görevli meleklerin başkanına ise "**Malik"**adı verilir.

Kur'an-ı Kerim'in Zümer süresinin 73. ayeti Cennet bekçilerinden, Zuhruf süresinin 77. ayeti de Cehennem bekçilerinden bahseder.

f-Gezginci (seyyar) melekler: Zikir ve ilim meclislerini dolaşan meleklerdir.

Bu çeşit meclisleri kuşatıp doldururlar ve orada ellerini açarak şöyle derler: Yarabbi şu anda senin kullarından bazılarının yanındayız. Onlar Senin kitabını okumakta, Senin peygamberine salâvat getirmekte ve Senin yüceliğini müzakere edip durmaktadırlar." Meleklerin bu şahadeti üzerine Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Onları rahmetimle çepe çevre kuşatın, onların arasında bulunan asla talihsiz olmaz."[604]

Bu tür meclislerin sayısını Cenab-ı Hak artırsın İnşallah!

---

599 Hâkka: 69 / 17.
600 İnfitar: 82 / 10-12.
601 Kâf: 50 / 17. (Not: Zuhruf: 43 / 80 ve Ra'd: 13 / 11. Ayetlere de bakınız.)
602 Târık: 86 / 4.
603 Râ'd: 13 / 11.
604 Buhari: Daavat, 67; Müslim: Zikr, 35.

ALLAH'IN MELEKLERİ

Allah'ın yarattığı her şeyi göremeyiz
Varlığını hisseder, fakat el süremeyiz.

Yapayalnızken bile, dertli değildir başım
Sağımda ve solumda melekler arkadaşım.

Isıtır aydınlatır, motorları işletir
Elektrik denen gücü, kim görebilir?

Hiçbir göze görünmez, hiçbir meyvenin tadı
Güllerin kokusunu gören olmaz.

Görmeden biliyoruz nurdan kelebekleri
Dolaşır aramızda Allah'ın melekleri.

Duyulmaz kelebeğin kanadından çıkan ses
Havayı görmesek de alırız nefes.

Ben onları görmem, onlar beni görürler,
Güzel düşüncelere güç ve kuvvet verirler.

Gökhan Evliyaoğlu

CİNLER VE CİNLER ÂLEMİ

Soru: Cinler nasıl varlıklardır, özellikleri nelerdir?

Cevap: Kur'an-ı Kerim'de "Can, Cin ve Cinne" kelimeleriyle ifade edilen cin, halk arasında peri[605] ve hayalet[606] gibi çeşitli görüntülere göre de adlandırılırlar.

Cin, duyu organlarıyla algılanamayan gizli ve rûhanî varlıklardan olduğu için, Arapça'da örtme, gizleme, perdeleme ve gölgeleme gibi anlamlara gelir.

---

605 **Peri:** İslam inanışına göre, cinlerden Müslüman bir kadındır ve pek güzeldir. İslam dışı kaynaklarda perinin insanlara göründüğü ve gönlünü çelerek aklını aldığı söylenir. Bu söylem, İslam inanışına aykırıdır. Çünkü, Müslüman cin kadınlar İslam'ın emir ve yasaklarına göre hareket ederler, iffet ve namusa, hayâ ve tesettüre uyarlar. Fakat şeytan, zayıf bulduğu insanların kalp ve aklına vesvese verdiği için periyi gördüklerini sanarak ona kapılırlar. Böylece de akıllarından olurlar. Hatta aynı yanlışlık halk arasında da yaygın bir şekilde devam etmektedir. Mesela, bazı harap ve terkedilmiş konaklarda, köşklerde peri görüldüğü iddia edilmiştir. Bunun için de perili köşk, perili konak gibi isimler verilerek filimlere konu edilmiştir.

606 **Hayalet veya Hortlak:** Bu her iki kavramın da İslam inanışında yeri yoktur. Hayal mahsulüdür.

Kur'an'da "Cân" yedi,"Cin" yirmi iki,"Cinne" ise on yerde geçmektedir. Cinlenmiş manasına gelen "Mecnun" kelimesi de bu kelimeden türemiş olup Kur'an'da onbir yerde zikredilmektedir.

Dünya denen bu gezegenin sadece insanlara ait olduğunu sanırız. Hâlbuki insanoğlundan farklı bir yaratılışa sahip olan, hacmi ve kütlesi olmayan cinler de, bu gezegeni bizimle birlikte paylaşmaktadırlar. Farklı yaratılışımızdan dolayı cinlerle aynı koordinatlarda yaşadığımız halde fizik algılama sistemlerimizle birbirimizi fark edememekteyiz. Ama varlıklarını da inkâr edemeyiz. Çünkü Cenab-ı Hak ve O'nun sevgili Resulü bunların varlığını haber vermekte ve bu günkü ilmin verileri de bunu doğrulamaktadır. Meselâ, televizyon, hassas levhaya akseden maddi şekilleri elektrik dalgası haline getirip nakleder. Biz semada yanımızdan geçen, milyarlarca şekiller taşıyan elektro manyetik dalgaların farkında bile olmayız. Fakat elimizde bir alıcı olsa, o şekilleri derhal alıcıda görürüz. Keza kulağımıza sesi götürüp getiren, radyo dalgalarını dünyanın diğer ucuna nakleden hava, bir anda kâinatı dolaşan ışık ve elektrik Allah'ın cin ve melek gibi lâtif varlıklarına delil teşkil eden en basit örneklerdir. Hele bundan sonra daha ne buluşlar ilâhi emri teyit edecektir. Bunda kimsenin şüphesi olmasın.

Allah Teâlâ Hazretleri akıllı varlıklar olan cinleri, renksiz ve dumansız ateşten yani alevden yaratmıştır. Diğer bir ifadeyle enerji birikimidir. Dolayısıyla her bakımdan ateşin hususiyetlerini taşırlar ve isabet ettikleri şeyleri zehirlerler. Nitekim şu ayetlerde:

"(Allah) cinleri öz ateşten yarattı."[607]

"Cinleri de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık." [608]buyurulur.

Hak Teâlâ, cinleri yaratıp Mearic ismini vermiştir. Cinlerin babası olan Mearic'ten onun zevcesi olan Mearice'yi yaratmıştır. Bu ikisinin izdivacından cin taifesi meydana gelmiştir. Lanetlenmiş şeytan da bu cin taifesindendir. Yaratılış mayası şehvetlerle yoğrulmuştur. Ancak İbni Abbas (r.a.)'tan yapılan bir rivayete göre, cinlerle şeytan başka başka varlıklardır. Cinlerin içlerinde mümin ve kâfirleri vardır. Cinler ölürler. Şeytan ve babaları İblis ise kıyamete kadar ölmezler.

Cinlerin ahirette nasıl muamele göreceklerine dair iki rivayet vardır:

Birincisi: "Cinler Cânn'ın neslindendir" diyenlerin rivayetidir ki, cinlerin mümin olanları cennete, kâfir olanları ise cehenneme gireceklerdir.

İkincisi: "Cinler İblis'in zürriyetindendir" diyenlerdir ki, bunlardan Hasan Basri hazretlerinin görüşüne göre, mümin olanları cennete girecektir. Mücahid'e göre ise, mümin olanları da cennete giremeyecektir. Ahirette onlara tıpkı hayvanlara denildiği gibi, "toprak olun" denecek ve böylece yok olacaklardır. İmam Âzam'ın da bu görüşte olduğu söylenmiştir. İmam Şafiî, İmam Malik ve Ebî Leyla gibi âlimler ise iyilerinin mükâfat,

607 Rahman: 55 / 15.
608 Hicr: 15 / 27.

kötülerinin ise azap göreceklerini ifade etmişlerdir.[609]

Cinler şekil olarak insana benzerler. Fakat melekler gibi latif cisimler oldukları için istedikleri şekle girebilirler.[610]Cinlerin yapılarının nasıl olduğu ve yaratılış maddelerinin hangi keyfiyette bulunduğu konularında kesin hükme varmak yanlış olur. Çünkü Kur'an'da geçen "meâric" ve "nâr" ile nâr-ı semum'un ne olduğunu bilemiyoruz.

Cinler de melekler gibi gözle görülmezler. Ancak bu âlemin maddi vasıtalarını kullanarak insan, merkep, akrep, yılan, kuş ve sığır gibi çeşitli hayvan şekline girdikleri de anlatılır.[611]

Taberi'nin ve Ebû'd-Derdâ'nın rivayet ettikleri hadisi şeriflerde Hz. Peygamber (s.a v.) cinleri üç sınıfa ayırmaktadır: Bir kısmının kanatları vardır, havada rüzgâr gibi uçarlar. Bir kısmı yılan, akrep ve arz haşeresi dir. Diğer bir sınıfı da insan gibidir, hesap ve cezâ göreceklerdir.[612] Nitekim ayet-i kerime'de: "Sizin de hesabınızı göreceğiz ey sekalan"[613] buyurulur. Ayette geçen **sekalan** ifadesi, sekal kelimesinin tesniyesidir. Yani iki varlık için kullanılır. Burada kastedilen iki varlıktan biri cin, diğeri insandır. Sekal, ağırlık demektir. Cin ve insan günahları sebebiyle yere ağırlık verdiklerinden bu tabir kullanılmıştır.

Soru: Cinlerden faydalanmak mümkün müdür?

Cevap: Cinler akıl ve şuur sahibi varlıklardır. Peygamberimizin ve semavi kitapların irşadıyla insanın olgunluk seviyesine yetişemezlerse de belli bir kemal mertebesine ulaşırlar. Cinler, insanlar gibi doğar, büyür, yerler, içerler, evlenirler, çoğalırlar ve ölürler. Dolayısıyla erkek ve dişileri vardır. Çeşitli şekillere girebilirler. Çok hızlı hareket ettikleri için uzun mesafelere kısa zamanda varabilirler. Hatta süratleri ışık hızının[614] çok ötesinde olduğu ifade edilir. Ateş halinde bulunan dünyanın içine, merkezine kadar inmek, göklerde ışık hızıyla gezinmek, ağır işleri başarmak cinler için oldukça basit şeylerdir. Dolayısıyla melek ve cinler Allah'ın kendilerine verdiği kumanda âletleriyle maddeyi harekete geçirip, bizim üstesinden gelemeyeceğimiz harika işler yapabilirler.

Kur'an-ı Kerim'de Süleyman (a.s.)'ın kuşlardan ve cinlerden ordularının olduğu, cinlerin kaleler, havuzlar, mescitler ve taşınması güç kazanlar yaptıkları, içlerinde bina ustalarının ve denizlere dalan dalgıçların bulunduğu, ayrıca birkaç bin kilometre uzaktan Yemen'de yaşamış olan "Sebe" kavminin kraliçesi (melikesi) olan Belkıs'ın tahtını Süleyman (a.s.) oturduğu yerden henüz kalkmadan, bozup değiştirmeden, hiçbir şey

609 Prof. Dr.Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-3, Sh: 234.

610 Erzurumlu Hakkı İbrahim, Marifet Name, Sh: 39.

611 Şahin M. Abdülfettah, İnancın Gölgesinde 1, Sh:151-152. İzmir-1993.

612 Demîrî, Hayat, I. Sh: 171-181.

613 Rahman: 55/ 31.

614 Işık hızı: Einstein ve Lorenz, maddenin hız sınırını saniyede 300,000 km. olarak tesbit etmiştir; Şahin M. Abdülfettah, İnancın Gölgesinde, Sh:147.

kaybetmeksizin getirebileceklerini ısrarla söyledikleri anlatılır.[615]

Kur'an'ın bu anlatımlarından ilham alan, fakat ideolojileri gereği manaya en fazla karşı olan ve bütün stratejilerini madde üzerine kuran Rusya ve Çin gibi milletlerin teknik, teknolojik ve haberleşme sahalarında cinlerden faydalanma imkânlarını araştırdıkları çeşitli kaynaklarca ifade edilmekte ve zaman zaman da basına yansımaktadır.[616]

Cinler, geleceği ve mutlak gaybı bilemezler. Nitekim Hz. Süleyman değneğine dayalı bir vaziyette öldüğü zaman, ölümünün farkına varamamışlar ve uzun bir süre onun önceden verdiği emir doğrultusunda ağır işlerde çalışmaya devam etmişlerdir. Ne zaman ki Hz. Süleyman'ın değneği bir ağaç kurdu tarafından yenilip kırılmış ve Hz. Süleyman yere yıkılmış, işte o zaman durumu anlamışlardır. [617]

Ancak cinler, insanların görmediği ve bilmediği nisbî gayıp sayılan birçok olayları bilip, müşahede edebilirler. Çünkü yaratılış cevherleri farklı ve çok uzun ömürlüdürler. Aşağıda da açıklanacağı üzere bin ile bin beş yüz sene yaşarlar. Bu konu ile ilgilenen bazı ilim erbabı Peygamber Efendimizin önünde iman eden cin sahâbînin hala yaşamakta olduğunu rivayet ederler. Bu sebeple cinler,1500 sene önce meydana gelen olaylar hakkında bilgi verebilirler; Bundan ötesini yani ömrünün dışında olan olayları bilemezler. Fakat bildikleri ve müşahede ettikleri olayları da yalanlarla karıştırıp insanlara aktarırlar. Bunun için verdikleri bilgilerin bazısı doğru, bazısı da yalandır.

Kur'an-ı Kerim'e göre bir takım cinler, meleklerin ağzından bilgi sızdırmak için izinsiz olarak gizlice melekler arasına sızarak melekleri dinlemeye çalışırlar. Ancak, onların bu girişiminin engellendiği ayet-i kerimede şöyle açıklanır: "Biz yakın göğü, bir süsle yıldızlarla süsledik ve (gökyüzünü) itaat dışına çıkan her şeytandan koruduk. Onlar, artık Mele-i Â'la'ya (yüce melekler topluluğuna) kulak veremezler. Her taraftan taşlanırlar. Kovulup atılırlar. Ve onlar için sürekli bir azap vardır. Ancak (meleklerin konuşmalarından) bir söz kapan olursa, onu da delip geçen bir parlak ışık takip eder."[618]

Kelam âlimleri cinleri derecelendirirken şu tasnifi yaparlar: Yalın olarak cin tabiri kullanmak istediklerinde "cinni"derler. İnsanlarla birlikte oturanını kastettiklerinde "amir", çocuklara musallat olana ise "ervah" derler. Kötülüğü ile baş edilemez hale gelirse "şeytan, kötülüğü daha da çoğalıp kuvvetlenirse ve pislikte son mertebeye ulaşırsa buna da "ifrit" derler.[619]

Soru: Ruh çağırma nedir, cinlerin ruh çağırma ile bağlantısıvar mıdır?

Cevap:İslam dini duyular ötesi âleme ilişkin araştırma yapmayı yasaklamaz. An-

615 Enbiya: 21 / 82; Neml: 27 / 39; Sebe':34 / 12; Sa'd: 38 / 37.
616 Şahin M. Abdülfettah, İnancın Gölgesinde 1, Sh:156-158. İzmir-1993.
617 Sebe: 34 / 14.
618 Saffat: 37 / 6-10.
619 Eş-Şibli, A'hkâmü'l-mercan fî ahkâm'il-can, 8.

cak bu alanda elde edilen bilgilerin kötü amaca ve dünyevi menfaat sağlamaya yönelik kullanılmasını kabul etmez.

Günümüzde "ruh çağırma" diye bilinen ve moda haline gelen bir hareket vardır ki, bunun İslam dininde caiz görülmesi mümkün değildir. Çünkü bu hareket tamamen bir aldatmacadır. Ölen bir insanın ruhunun geri gelmesi ve başkasının bedenine girmesi, yani ruh göçü diye de bilinen tenasüh (Reenkarnasyon) inancını, İslam dininin âhiret inancı ile bağdaştırmak mümkün değildir. Zira tenasühü savunanlar, âhiret âlemini inkâr edip onun yerine ölen kimselere ait ruhların bu dünyada başka bedenlere intikal ederek yaşamaya devam ettiklerini ve bunun böylece ebediyen sürüp gideceğini iddia ederler. Oysa Kur'an-ı Kerim, insanların âhiret âleminde ruh ve bedenleriyle birlikte diriltileceklerini ve yaptıklarından hesaba çekileceklerini tereddüde yer vermeyecek şekilde açıklar.[620]Tenasüh inancı dini naslara aykırı olduğu gibi aklî bakımdan da tutarsızdır. Esasen ruh diye çağırılan varlığın cin olduğu bir gerçektir. Cinler, ruh çağıranları aldatmaktadırlar. Uzun ömürlü oldukları için belki önceden yaşanmış bazı olayları nakledebilirler. Bunları kesin olarak kabul etmek de yanlış olur. Kur'an-ı Kerim, insanlardan bazılarının bazı cinlere sığındıklarını ve bu tür bir ilişkinin yanlışlığını şöyle anlatır: "Doğrusu insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazılarına sığınırlardı da, onların taşkınlıklarını artırırlardı."[621]

Böyle bir akımın peşinden gitmek sapıklıktır. Çünkü bu hareket, Allah'tan başka varlıklardan yardım beklemek demektir ve İslam'ın tevhit inancına da aykırıdır ve dolayısıyla imanı tehlikeye sokar.

Yüce dinimize göre ruh çağırma, imkânsızdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de peygamberimize hitaben: "Sana ruh hakkında soru sorarlar. Deki ruh, Rabbimin emrindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir"[622] buyurulur. Ölen bir kimsenin ruhunun tekrar dünyaya yaşamak için gelmeyeceğini ve başka bir bedende yaşamasının mümkün olmayacağını Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'inde açıkça şu ifadelerle anlatır:" Nihayet onlardan (müşriklerden) birine ölüm gelip çattığında: "Rabbim! Beni (dünyaya) geri gönder" de boşa geçirdiğim dünyada iyi işler ve hareketler yapayım" der, Hayır! Onun söylediği bu söz, (boş) laftan ibarettir. (Artık dünyaya dönülmez). Onların gerisinde ise, yeniden dirilecekleri güne kadar (süren) bir berzah[623] vardır."[624]

Ve yine Allah Teâlâ Hazretleri, Sevgili Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.)'e hitaben buyurur ki: "Biz senden önce de hiçbir insana sonsuzluk vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar sonsuza dek yaşayacaklar mı? Her canlı, ölümü tadar. Bir deneme olarak sizi

620Yâsin: 36 / 78-79; Kâf: 50 / 4; Zümer: 39 / 68.
621Cin: 72 / 6.
622İsra:17 / 85.
623**Berzah:** Ölüm ile başlayıp yeniden dirilmeye kadar geçen süre.
624Müminûn: 23 / 99-100.

iyilikle de kötülükle de sınarız.(imtihan ederiz). Siz ancak bize döndürüleceksiniz."[625]

• **Ruh çağırma seansına bir örnek**:

Konuyla ilgili olduğu ve dikkat çekici bulduğum için Alâeddin Arpacı'nın 1987 yılında Sur dergisinin Mart ve Nisan aylarındaki 131-132. sayılarında yayınlanan yazısını özet olarak aşağıda sunuyorum:

"Yıllar önceydi. Doktor, mühendis ve hukukçu bir grup arkadaş, mumların aydınlattığı yarı karanlık bir odada, yuvarlak masanın etrafına dizilmiş, seansımıza katılacak ruhu büyük bir merak, heyecan ve hatta korku ile bekliyorduk. Parmaklarımız daire teşkil edecek şekilde dizilmiş harfler arasında gidip gelecek fincanın üzerinde titreşip duruyordu. Çevremizdeki ruhlardan birinin davetimize katılmasını rica ettik.

Biraz sonra fincanın hareket ederek daireler çizmeye başladığını hayretle gördük.

(Ruh çağırma) seansımıza gelen, yıllar önce yaşamış bir doktorun ruhuydu. Üstelik bizleri de tanıyordu. Emin olmak için arkadaşlardan birini göstererek ismini sorduk. Göbek adıyla birlikte cevapladı. Sonra hepimizin doğum tarihlerini, medeni durumlarımızı, hatta içimizden birinin eski nişanlısının ismini bile yazıverdi. Şaşırmıştık. Çünkü bunların hepsini biz bile bilmiyorduk. Bu ruh, yoksa içimizdeki bilgileri mi çalıyordu?

Doktor arkadaşları seanstan uzaklaştırarak dışarı çıkardık ve tıpla ilgili peş peşe sorular sormaya başladık. Verilen cevapların içinde hiç bilmediğimiz bir yığın lâtince kelime vardı. Sonra doktorları içeri çağırıp soru ve cevapları gösterdik. Hepsinin de doğru olduğunu hayretle söylediler.

(Bundan sonra) ruh çağırma giderek bizde tam bir tutkuya dönüşmüştü. Artık onlarsız yapamıyorduk. Seanslarımıza katılanlar çoğalmış, birçok yerde ismimizden bahsedilir olmuştu.

Bununla beraber kafamı kurcalayan başka bir Soru: vardı: Bizim yaptığımız bu ruh çağırma deneyi ile tarihin en eski devirlerinden beri cinci hocaların yaptıkları arasındaki fark neydi? Onlar da göze görünmeyen, ancak bir medyumun[626] görüp konuşabileceği lâtif varlıklarla uğraşmıyorlar mıydı? Geçmişin bütün detaylarını, suya bakarak, kristal kürelere bakarak veya uyutulmuş medyumlar vasıtasıyla öğrenmiyorlar mıydı? Ancak bunlardan hiçbirisi, kendilerine daha önce yaşayıp ölmüş bir insanın ruhunun geldiğini iddia etmemişti. Meselenin aydınlanması için, Sipritizm (ruh çağırma) celselerinden sonra, cinci hocalara da gitmek, iki taraftan elde edilen bilgileri birleştirmek gerekiyordu.

Bu işin üstatlarından birini aradık ve nihayet İstanbul'un Çemberlitaş semtinde aradığımız nitelikte birini bulduk. Kendisi bu işi basit seviyede yürüten sıradan bir hoca olmayıp, sosyoloji mezunu ve müsbet ilimlerle "paramedikal"[627] tedaviyi birleştirmeye

---

625 Enbiya: 21 / 34-35.

626 **Medyum:** Ruhani varlıklarla ilişki kurma yeteneğinde olan kimse.

627 Paramedikal: Tıp dışı.

çalışıyordu. Şimdi rahmetli olan bu zatın yanında dört seneden fazla bulundum. Hastalarının arasında çok ilginçleri vardı: Bazı hastalar, içlerine giren ruhlardan (!) bahsediyorlardı. Bu ruhlar, nedense hocayı hiç sevmiyorlar, hastayı hocanın yanına iki kişi zor getirebiliyordu. Ruhlar konuştuğu zaman, hastanın sesi değişiyor, hocaya küfreden ruhlara rastlıyorduk. Okumalar sürdükçe ve ilerledikçe, hasta halden hale giriyor, ruhlar cin olduklarını itiraf ederek hastayı terkedeceklerini vaat ediyorlardı. Bu durumda hoca bazen okumayı kesiyor, bazen de devam ederek ruhun (cinnin) (!) yanmasına (ölmesine) sebep oluyordu. Tabii biz bütün bilgiyi hastanın ağzından alıyorduk. Ancak iyileşme belirtileri tesadüfe yer vermeyecek kadar açıktı.

Bir taraftan hocanın çalışmalarını incelerken öte yandan onun tavsiye ettiği ve halk arasında bakıcı[628]diye tabir edilen kimselere gittim. Hepsinin ortak özelliği, geçmişi çok iyi tarif etmeleriydi. Bundan yıllar önce yaşamış kimselerin hayatlarını görmüş gibi anlatabiliyorlardı. Bunu ne ile başarabildiklerini sordum. **Peri** adını verdikleri yardımcıları (Hüddamları)[629] vasıtasıyla olduğunu söylediler. Hiçbirisi kendilerine eskiden yaşamış bir insan ruhunun geldiğinden söz etmedi.

Başka bir hoca da, istidatlı müşterilerinin gözünü kapatıp onları istedikleri dünyalarında gezdiriyordu. O da bu işi üç tane cin vasıtasıyla yaptığını çekinmeden söylüyordu.

Bu araştırmalar sürerken, bir taraftan da İslâmî kaynakları karıştırıyordum. İmam Şibli'nin "**Cinlerin Esrarı**" isimli eseri benim için çok aydınlatıcı olmuştu. Çünkü bu kitapta, cinlerin insan bedenine girerek onun ağzından konuştuğu, dini belgelere dayanılarak anlatılıyordu. Tecrübe ve İslâmî kaynaklar beni şu sonuca götürmüştü:

Sipritizm (ruh çağırma) celselerinde medyum ağzından konuşan ruhla, yüz yıllardır bakıcılık ve cincilikle uğraşanların irtibat kurduğu görünmez varlık aynıydı. Ancak, hangi dine mensup olursa olsunlar bakıcı ve cinciler, yüz yılların verdiği tecrübe ile bu varlıkların bütün kutsal kitapların haber verdiği cin olduğunu bilmişlerdir.

Herşeyden önce bilinmelidir ki, cinlerin ömrü bin ile bin beş yüz sene arasıdır. Hatta bu ilmin erbabı bilir ki, Resulullah (s.a.v.)'ın önünde Müslüman olan cinnî hâlâ yaşamaktadır. Ayrıca bu yaratıkların mesâmat'a[630] nüfuz edici, yani kapalı yerlerden geçici yapıda oldukları ve çok yüksek bir hızla hareket edebildikleri de bir gerçektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde bu hususta malumat vardır. İşte bu sayede, bunlar bin küsur sene önceki hadiseleri bütün detayları ile bilebilir ve anlatabilirler. Çünkü bildikleri (ilgili hadise) gözleri önünde cereyan etmiştir. İşte uyutulan medyum maziye (geçmişe) götürüldüğünde, onda konuşan cinnî, meselâ yüz yıl önce hayat detaylarını bildiği birini anlatır. Daha geriye gitmesi istendiğinde, yine arşivindeki başka

628 **Bakıcı:** Genellikle su, ayna, mürekkep veya cam küre gibi cisimlere bakarak cinlerle haberleşen kişi.

629 **Hüddam:** Cinlerin rütbece üst kademede bulunanlarına Hüddam veya İfrit denir.

630 **Mesâmat:** cilt üzerindeki mikroskopla görülebilen küçük delikler

bir insanı anlatacaktır. Bu gidiş, o cinnînin çocukluk dönemine kadar uzanabilir. Nitekim ruhun defalarca dünyaya geldiğine dair ispat mahiyetindeki olaylara bakıldığında, bunların hiçbirinin 1500 yıldan öncesine gidemediği hayretle görülecektir. Kısaca, ruh çağırma seanslarında gelen varlıklar cinlerden başkası değildir."

Cinler de insanlar gibi Allah'ın emir ve yasaklarından sorumludurlar. Çünkü maddi âleme ait latif varlıklar olan cinlerin şuur ve ruhları vardır. Maddi yapılarındaki farklılık sebebiyle insan ve meleklerden, şuur sahibi olmakla da nebat ve hayvanlardan ayrılırlar. İnsanlar gibi iman, ibadet ve kullukla mükellef oldukları için, mümin de kâfir de olabilirler. Ayette: "Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"[631]buyrulur.

Peygamberimiz (s.a.v.), İslam dinini cinlere de anlatmıştır. Cinlerden bir topluluğun Peygamber Efendimizi Kuran-ı Kerim okurken dinledikleri, ilâhî hükümleri diğer cinlere de bildirdikleri ve onları İslam'a davet ettikleri Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır:

"(Habibim) hani biz sana cinlerden bir cemaati Kur'an dinlesinler diye göndermiştik de onlar Kur'an dinlemeye hazır olunca (bir birlerine) "susunuz, (iyi dinleyiniz) demişlerdi.(Kur'an) bitirilince de inzar etmek (uyarmak) üzere kavimlerine gitmişlerdi. (Vardıklarında): "Ey kavmimiz! Biz bir kitap dinledik ki o, Musa'dan sonra indirilmiştir. Ondan önceki (kitap) ları tasdik ediyor. Hakka ve doğru bir yola yöneltiyor. Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine icabet ediniz ve O'na iman ediniz ki (Allah), günahlarınızdan (bir kısmını olsun) bağışlasın. Ve sizi çok sızlatıcı bir azaptan korusun."[632]

Bu davetten sonra cinlerden bir kısmı daveti kabul ederek mümin cin olmuş, bir kısmı da kabul etmeyerek kâfir cin olmuştur. Bu husus Kur'an-ı kerim'de şöyle açıklanır:

"(Resulüm!) de ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'an'ı) dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolunmuştur. Gerçekten biz, doğru yola ileten, harikulade güzel bir Kur'an dinledik de ona iman ettik. Artık) kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız."[633]

Müslümanların düşmanlarına karşı galip veya mağlup olmaları, cinler âleminde de aynı tesiri gösterir. Onlar da bu galibiyet veya mağlubiyetten aynı şekilde etkilenirler.

Mümin cinler, dünyadaki imtihanı kazandıkları takdirde cennete, kazanamayanlar da cehenneme gireceklerdir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurur:"Andolsun ki ben cehennemi, bütün insanlar ve cinlerden hak edenlerle dolduracağım."[634]

Kâfir cinlere "Şeytan" denir. Şeytanların en büyüğüne (reislerine) de "İblis" adı verilir.

Peygamberimiz (s.a.v.), hem insanlara ve hem de cinlere peygamber olarak gön-

631 Zariyat: 51 / 56.
632 Ahkaf: 46 / 29-31.
633 Cin: 72 / 1-2.
634 Hud: 11 / 119.

derildiği için kendisine, "insanların ve cinlerin peygamberi" anlamına gelen "Resulü's-Sakaleyn" denilmektedir. Cinlerin varlığı Kuran ve sünnetle sabittir. Kur'an-ı Kerim'in 72. sûresi cinlerden bahseder. Dolaysıyla cinlerin varlığını inkâr, insanın dinden çıkmasına sebep olur.

Soru: Cinlerle irtibat kurulabilir mi?

Cevap: Bazı insanların ruhları, fıtratları gereği cinlerle trans haline geçmeye müsaittir. Fakat bu durum, onlar için insanüstü bir mana ifade etmez. Bu tür kişilerin cinlerle ilgili bazı sırlı isim, kelime ve şifreleri açarak onlarla temasa geçtikleri söylenir. Fakat cinler kendilerine verilmeyen imkânı kullanamazlar; zira güç ve yetenekleri sınırlıdır. Bu nedenle cinler, her arzunun yerine getirilmesi için sevk ve idare edilemezler. Bununla beraber, cinlere ait bazı kelimeleri birer kod, birer telefon numarası gibi çevirip, belirli şekillerde ve belirli sayılarda tekrarlayarak veya başka usullerle cinlerle irtibat kuran insanların mevcudiyetinden bahsedilir. Pek tabii bu iş için ehil olmak gerekir. Yapılacak bir hata ve yanlış, önce bu işe tevessül eden insanların kendilerine zarar verir. Habis[635] ruhların saldırılarına uğrayarak, kendi kontrolleri altına almak isterlerken, onların hâkimiyetleri altına girip oyuncakları haline gelebilirler. Bazen cinler, bu çeşit insanları gurur ve kibre kaptırarak tesirleri altına alır ve konuşturup kendileri adına sapık işler yaptırırlar. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu duruma düşen insanlar mevcuttur. Mesela, Hindistan'da **Gulam Ahmed Kâdiyânî** habis ruhların kurbanı olan insanlardan biridir. Hind Yogizmine karşı Fakirizm yolunda İslam adına mücadele etmek istemiş, fakat habis ruhların (cinlerin) saldırılarına uğrayıp, onların oyuncağı haline gelmiştir. Bu habis ruhlar önce kendisine müceddid olduğunu kabul ettirmişler; sonra da Mehdiliğine, ardından da İsa-Mesih olduğuna inandırmışlardır. En sonunda da -hâşâ- "Allah bana hulül etti ve bende göründü" dedirtmek suretiyle de tamamen yoldan çıkartmışlardır.[636] Habis ruhlar, habis olanlarla çabuk kontak kurarlar ve cinnete kadar götürürler.

Halen günümüzde, Kur'an'dan uzaklaşan ve Ahmed Kadiyani'nin yolundan giden sapık bir zümre mevcuttur. Bunlar emperyalist güçlerin de desteği ile çeşitli Avrupa ülkelerinde kendilerine özel sözde mescid niteliğinde minaresi bulunan binalar da yapmışlardır. Bunlardan biri de İsviçre'nin Zürich kentindedir.

Soru: Cinler insana zarar verebilir mi, verirlerse nasıl tedbir alınmalıdır?

Cevap: Hastalıkların maddi olduğu kadar manevi sebepleri de vardır. Çünkü insan, sadece maddi yapısı olan bir yaratık değil, ruh ve bedenden meydana gelen bir varlıktır. Bu nedenle "**Tıbb-ı Nebevi**" maddi tedavinin yanı sıra manevi metotlara da yer verir. Mesela Hz. Peygamber (s.a.v.): "Göz değmesi (nazar) gerçektir"[637] buyurarak has-

635 Habis: Kötü, pis, soysuz anlamına gelir. Habis Ruh: Kötü ruh demektir.
636 Şahin M. Abdülfettah, İnançların Gölgesinde 1, Sh:152-154. İzmir-1993.
637 Buhari: Tıb,36.

talığın manevi sebeplerinden birine işaret eder ve ayrıca bu çeşit manevi hastalıklara karşı korunma çarelerini de gösterir. Bunları aşağıda arz edeceğiz.

Röntgen ışınlarından daha latif olan cinler de, maddeye nüfuz edebilecek kabiliyette yaratılmış varlıklardır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) "Şeytan, her birinizin içinde, vücudunuzda kanın dolaştığı gibi, kendini hissettirmeden dolaşır"[638] buyurur.

Mevzuumuzla ilgili olduğu için ashaptan Osman İbnu Ebi'l-As (r.a)'ın şu hâdisesini burada nakletmek istiyorum:

Osman İbnu Ebi'l-As (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.) beni, Taif'e vali tayin edince, namazda bana bir şey arız olmaya başladı. Öyle ki, kıldığımı bilemez hale geldim. Bu durumu kendimde görünce, hemen Resulullah'a gittim. Beni görünce: "Niye geldin?" buyurdular. Ben de: "Ey Allah'ın Resulü! Bana namazda bir hal arız oldu, ne kıldığımı bilemez ve anlamaz hale geldim"dedim. Benim bu cevabım karşısında Resul-i Ekrem (s.a.v.): "Anlattığın şey şeytandır, bana yaklaş!"buyurdular. Ben de Allah Resulünün bu emri doğrultusunda kendisine yaklaştım ve diz çöküp ayaklarımın üstüne oturdum. Aleyhissalâtü vesselam mübarek elleriyle göğsüme vurup ağzımın içine doğru (tüf, tüf) diye tükürür gibi yaptılar. Sonra da: "Çık ey Allah'ın düşmanı!"dediler. Bu muameleyi bana üç kere tekrar ettiler. Sonunda:"haydi işinin başına git" buyurdular. Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bundan sonra şeytan bana hiç sokulmamıştır."[639]

Yukarıdaki hadis-i şeriflerden de anlaşılacağı üzere, başta şeytan olmak üzere bütün cin taifesi insanın fizyolojik yapısına tesir edip çeşitli zarar ve hastalıklara yol açabilirler; damarlara ve beyinin merkezî noktalarına müdahale ederek aklî ve ruhî dengesizliklere, hatta cinnet haline bile sebep olabilirler. Ancak şu husus iyi bilinmelidir ki, Allah'ın izni olmadan hiçbir varlığın başka bir varlığa zarar vermesi mümkün değildir. Bu sebeple bir Müslüman'ın cin paranoyasına kapılmasına ve ondan korkmasına gerek yoktur. Bununla beraber, cinlerin tesiriyle bir hastalığa maruz kalındığına inanılırsa, başta psikolog ve psikiyatristler olmak üzere, ruh ve sinir hastalıkları uzmanlarına, hülasa modern tıbbın her çeşidine başvurulmalı, bunlardan sonuç alınamazsa, Allah ve Resulünün yoluna yönelip İslam'ın prensiplerini hayatımıza hayat yaparak, filî ve kavlî dualarla Allah'a iltica ve istiâze etmeliyiz. Zira Cenab-ı Hak şu ayet-i kerimelerde:

"Bana dua edin, duanızı kabul edeyim"[640]

"Duanız olmasa Allah yanında hiçbir kıymetiniz yoktur"[641] buyurur.

Bu satırları okuyan ve fakat inanç ve amel bakımından bu işin uzağında bulunan bazı insanların, "işimiz artık duaya mı kaldı?"dediklerini duyar gibi oluyorum. Konuyla

638 Tirmizi, Radâ 17 (1172).
639 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17 HN: 1068, Sh:471.
640 Mümin: 40 / 60.
641 Furkan: 25 / 77.

ilgili olarak değerli bilim adamı Prof. Dr. Hayrettin Karaman, günlük bir gazetede "Üfürücülük" başlığı altında yazdığı makalesinde, bu cins inkârcı güruhun dua hakkındaki alaycı itirazlarına karşı özet olarak şöyle demektedir:

"Birkaç maddeci, pozitivist inkârcı gürültü çıkardı diye hemen duanın ve şifa için Kur'an okumanın ve namaz kılmanın dinde olmadığından, hurafe olduğundan söz etmek gerekmiyor.

Duanın birçok maddi hastalığı iyi ettiği, hastanın iyileşmesinde tartışmasız etkileri bulunduğu konusu sayısız tecrübe ile sabit olmuştur. Bize ahlâkî davranışı kötü birinden bahsedildiğinde "Allah ıslah etsin!"diye dua ederiz. Bu duanın manası nedir? Duanın kötü huyun değişmesinde bile etkili olacağı değil midir? Duanın kabul şansını arttıran ibadetler vardır. Bunlardan biri namazdır; bu nedenle namazdan sonra dua ederiz. Bazı müçtehitlere göre namaz içinde ve özellikle secde halinde de dua edilebilir. Diğerleri hac ve umredir; orada da çeşitli durumlarda duanın kabul edileceğine dair hadis-i şerifler vardır.

Kur'an'ın bazı ayet ve sûrelerinin hem şifa için hem de korunmak için okunacağına, okunduktan sonra da avuca üflenip vücuda sürüleceğine dair sayısız sahih hadis mevcuttur. Bunları peygamberimiz (s.a.v.) hem yapmış, hem de tavsiye etmiştir. (Okuduktan sonra) suya üfleyip içme ve içirmeye dair bir peygamber tavsiyesini ve uygulamasını ben de bilmiyorum. Ama ele üflemeye oldukça yakın bir uygulama olduğu için geleneğimizde uygulanmıştır.

Peki dinde yasak olan üfürme nedir?

Dinde yasak olan üfürme, ne idiği bilinmeyen sözleri tekrarlayarak üfürmektir, ilmî-dînî dayanağı olmayan bir takım rakam ve formülleri kullanmaktır. Maddi ve tabiî tedbirleri ihmal ederek yalnızca okuma ve dua ile yetinmektir. Dinde yasak olan üfürükçülüğü meslek edinip bu yolla insanları kandırarak onları madden ve manen sömürmektir."[642]

Değerli ilim adamının da belirttiği gibi, özellikle şu hususun da bilinmesi çok önemlidir. Günümüzde medyanın da yaygınlaşmasıyla piyasada medyum, cinci, muskacı, falcı ve bakıcı gibi kendilerine hayrı olmayan menfaatçi, İslamî bilgi ve yaşantıdan uzak, şarlatan birçok kimseler türemiştir. Bunların tuzağına asla düşülmemeli ve Allah'tan başka kimseden medet umulmamalıdır. Allah'a sığınarak, ancak O'ndan şifa dilenmelidir. Çünkü tek şifa kaynağı O' dur, Rahman ve Rahim olan Allah Teâlâ dilemeden ne hiçbir şey zarar verebilir ne de şifa verebilir. Beş vakit namazın her rekâtında okuduğumuz fatiha süresinde, âlemlerin Rabbi olan Allah, neyi, kimden, nasıl isteyeceğimizi şu ifadelerle açıklayarak bizlere yol gösterir: "(Yarabbi!) Ancak sana kulluk eder,

642 Prof Dr. Karaman Hayrettin, Yeni Şafak Gazetesi, 01/ 09 / 2006.

ancak senden yardım isteriz!"[643]

Evet, Allah'a sığınan ve O'na güvenip bağlanan kişilere ne şeytanın ne de cinnin bir etkisi olamaz. Bilhassa, Resulullah'ın tavsiye ettiği cinlere ve kötü nazarlara (negatif beyin dalgalarına) karşı aktif savunma sağlayan, aşağıdaki ayet ve duaların, olayın şiddetine göre sabahları ve geceleri 41–150 defa okunması, Allah'ın izniyle şifa bulmada faydalı olacağı umulur.

Soru: Cin ve nazarlara karşı okunabilecek ayet ve dualar hangileridir?

Cevap: Cin ve nazara karşı okunabilecek ayet ve duaları şöyle sıralayabiliriz:

Ayetler:

Ayet'el-Kürsî,

Muâvizeteyn (Felak-Nas) süreleri,

Müminûn sûresinin 97–98. ayetleri,

Sâd sûresinin 41.ayeti,

Saffât sûresinin 7.ayeti"

Ayrıca, Hz. Enes (r.a.), bu konuda Resulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Cinnilerin azılılarına Bakara sûresinin 163 ve 164. ayetlerinden daha tesirli gelen birşey yoktur."[644]

Dualar:

1-"Bismillahillezî lâ yedurru mea ismihî şey'ün fil erdı velâ fissemâi ve hüvessemî'ul Alîm."

بِسْمِ اللّٰهِ الَّذِي لاَيَضُرُّ مَعَ اِسْمِهِ شَيْءٌ فِى الْاَرْضِ وَلَافِى السَّمَآءِ وَهُوَالسَّمِيعُ الْعَلِيمِ*

2-"Eûzübi-kelimatillâhi't-tammâti min külli şeytanin ve hâmmetin ve min külli aynin ve lâmmetin"

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ وَلاَمَّةٍ*

3-"Rabbi innî messeniyeşşeytanü binusbin ve azâb; Rabbi eûzübike Rabbi en yahdurun. Ve hıfzan min külli şeytanin mârid

رَبِّ اِنِّى مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ، رَبِّ أَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونَ وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِضٍ

Bu ayet ve dualar, kişinin beyninde cinleri son derece sıkan ve hatta yakan dalgalar yayılmasına sebep olur. Bu suretle de o kimseye musallat olan cinler ondan uzaklaşmak mecburiyetinde kalır. Bu konuda sıkıntısı olan kişinin yanında birkaç kişi üç gün süreyle her gün üçer yüz defa bu duaları okursa, hastanın büyük fayda elde edeceği ilim erbabı tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca dua sırasında ortaya bir tas su konulması da yararlı olur. Çünkü okuma esnasında bu su beyin dalgalarında iyonize olur ve içilmesi

643 Fatiha: 1 / 4.

644 Ramuz'el-Ehadis, C-2, HNo: 6, Sh: 363.

halinde rahatsız kişiye şifa verir.[645]

Cinlerin çalışma zamanları gece vaktidir. İnsanlar istirahata çekildiklerinde onlar faaliyete başlarlar. İman ehli kimselere daha ziyade cünüp iken, kadınlara da hayız ve nifas halinde bulunduklarında musallat olurlar. Bilhassa dua ve ibadetten uzak olan hassas tipler cinlerin tesirine daha çabuk girerler.

Cinlerin gıdaları genellikle tezek ve kemiktir.[646] Bu nedenle, mezbelelik, çöplük, hamam, helâ ve pis su akıntısı gibi necis yerler, hatta kabristanlar cinlerin uğrak yerleridir. Bu yüzdendir ki, Resul-i Ekrem efendimiz pis yerlere girerken eûzu-besmele çekmemizi ve helâya girerken de "Allahümme innî eûzü bike mine'l-hubsi ve'l-habâis" اَللّٰهُمَّ اِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَآئِثِ diye dua etmemizi önerir, kabristanda namaz kılmamızı yasaklar.

Kısaca, cinlerin zararlı oklarından korunmak için, günahlardan sakınıp, ibadet ve tâata devam etmeli, bol bol sadaka vermeli, kurban kesmeli ve hatim indirerek Resulullah'ın ve evliyâullah'ın ruhlarına bağışlamalıyız.

ŞEYTAN VE ŞEYTANIN GÖREVLERİ

Kutsal Kitaplara göre şeytan, kötü ruhların, şerrin, fesadın başı ve Allah'a ilk isyan eden bir yaratıktır. İsyan etmeden önce Allah'a ibadet ve itaat açısından meleklerle birlikte bulunuyordu.[647] Ancak melekler gibi nurdan yaratılmayıp, saf ateşten yaratıldığı için teminat altında değildi. Nitekim Allah Teâlâ, Hz. Âdem'e secde etmesi için şeytana emretmiş, o da kibrinden dolayı Allah'ın emrine itaat etmeyip isyan ederek sapıklığa düşmüştür. Bu konuda Yüce Allah: "Hani biz meleklere (ve cinlere) Âdem'e secde edin, demiştik. İblis (şeytan) hariç, hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi. Ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu"[648] buyurmuştur. Bunun için de Allah'ın rahmetinden (cennetten) kovulmuştur. Böylece kıyamete kadar insanları doğru yoldan saptırma görevini üstlenmiştir. Bu sebeple de Allah Teâlâ onu Kur'an'da insanların açık düşmanı ilan etmiştir.[649]

Şeytan ve şeytana uyanların ahiretteki halleriyle ilgili Allah'ın hükmü şöyledir: "Mutlaka sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım."[650]

Şeytanların en büyüğüne "**İblis"** denir. Cennetten kovulmadan önceki ismi ise "**Azazil**" dir. Şeytan, insanı aldatan onu hak yoldan saptıran, insanlar arsına nifak sokan, kötü işleri süsleyip iyi gösteren, kalplere kuşku sokan (vesvese veren) bir varlıktır. Bu

645 Hulusi Ahmet, Ruh, insan, cin-1972.
646 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-6, Sh:230.
647 Kehf: 18 / 50.
648 Bakara: 2 /34.
649 Bakara: 2/168, 208; En'am: 6/142; A'raf: 7/22; Yusuf: 12/5; Yasin: 36/60; Zuhruf: 43/62.
650 A'raf: 7 /18.

nedenle şeytan kötülüğün simgesidir. Kur'an, şeytanla Allah Teâlâ arsındaki diyoloğu şöyle açıklar: "Âdem, ilk insan ve ilk peygamberdi. Evrende Âdem'den önce yaratılmış, melek ve cin vardı. Allah, yeryüzünde bir halife yaratacağım deyince melekler: "Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Hâlbuki biz seni takdis ediyor, yüceltiyoruz, dediler."[651]

Allah, Âdem'e her şeyin ismini öğretti. Sonra meleklere gösterdi. Böylece meleklerden sonra yaratılan Âdem'e Allah lütufta bulunmuş oldu. Âdem, bilgide melekleri geçmişti. Kur'an-ı Kerim bu hususu şöyle açıklar: "Allah, Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra onları önce meleklere arz edip: "Eğer siz sözünüzde sadık iseniz şunların isimlerini bana bildirin" dedi. Melekler,"Yâ Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiklerinden başka bilgimiz yoktur. Şüphesiz alîm ve hakîm olan ancak sensin dediler."[652]

Allah, meleklere: "Âdem'e secde edin" demişti. İblis hariç, meleklerin hepsi secde ettiler. İblis ise büyüklük tasladı. Ve inkâr edenlerden oldu. Bunun üzerine Allah ile İblis arasında şu konuşmalar geçti:

"Sana emrettiğim halde seni secdeden alıkoyan nedir?" Şeytan: "Beni ateşten onu çamurdan yarattın. Ben ondan üstünüm cevabını verdi." [653]

Şeytan, melek değildi, fakat melekler içerisinde bulunuyordu. Bu sebepie uzun süre meleklerle birlikte Allah'a ibadet etmişti. Cenab-ı Hak, bu hususu şöyle açıklar: "Hani biz, meleklere: "Âdem'e secde edin" demiştik. İblis hariç olmak üzere onlar hemen secde ettiler. İblis cinnilerdendi. Rabbinin emrinden dışarı çıktı." [654]

İblis, Allah'ın secde emrine uymayan, azgınlıkta inat gösteren, her âsinin acı sonuna uğrayan ilk yaratık oldu. Bunun için Allah, ona şöyle hitap etti: "Öyleyse, in oradan! Orada büyüklük taslamak senin haddin değil. Çık! Çünkü sen aşağılıklardansın! Defol oradan. Sen artık kovulmuş birisin. Doğrusu hesap gününe kadar lânet sanadır." [655]

Şeytan böylece, melekler arsındaki yerini kaybetti ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş oldu. Bu cezalanma karşısında şeytan, Allah'a yalvarmaya başladı ve: "İnsanların dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver"[656] dedi. Allah (c.c.) de: "Sen mühlet verilenlerdensin"[657] buyurdu. Şeytan bu mühleti elde ettikten sonra daha da azgınlaşarak bir adım ileri gitti. Ve: "Rabbim! Yemin ederim ki beni azdırmana (saptırmana) karşılık insanlara önlerinden, arkalarından, sağ ve sollarından sokulacağım. Çoğunu, sana şükre-

651 Bakara: 2 / 30.
652 Bakara: 2 / 31-32.
653 A'raf: 7 / 12.
654 Kehf: 18 / 50.
655 A'raf: 7/ 13; Hicr: 15 /34-35; sad: 38 / 77-78.
656 A'raf: 7 / 14.
657 A'raf: 7 / 15.

der bulmayacaksın. Yeryüzünde kötülükleri süsleyip, onlara güzel göstereceğim, halis kıldığın kulların hariç, onların hepsini saptıracağım"[658]

Böylece şeytan, bu cüretkâr planını Allah'a arz etmişti. Allah (c.c.) ise şeytanın bu azgın planını şu ifadelerle sınırladı: "Kullarım üzerinde senin bir nüfuzun (etkin) olamaz, ancak sana uyan sapıklar bunun dışındadır."[659] Cenab-ı Hak devamla: "Yerilmiş ve kovulmuş olarak defol. Andolsun ki, insanlardan sana kim uyarsa sizin hepinizi cehenneme dolduracağım"[660] buyurur.

Şeytan, insanı arkadan kovalayan bir maratoncu gibidir; peşini bir an olsun bırakmaz. Bu sebeple yüce Yaratan, şeytana uyulmamasını aksi halde onun insanı helake sürükleyeceğini şu ilahi fermanlarıyla haber verir:

"Ey iman Edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse muhakkak ki o, edepsizliği (yüz kızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder."[661]

"Şeytanın peşine düşmeyin. Zira o, sizin için açık bir düşmandır. O size ancak kötülüğü, çirkini ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder."[662]

Vesvese ve Şeytan: Vesvese, şeytanın insan kalbini kurcalamasıdır. Şeytanın bir insana, karşı oynayabileceği son oyun, kullanabileceği son silah, vesvesedir. O, küfür ve sapıklık adına alt edemediği kimseye, bilhassa mümine karşı çaresizliğinin ifadesi olarak vesvese okunu kullanır. Özellikle dini yaşantısı sebebiyle insan, kemal mertebesine doğru yükselmeye ve mesafe almaya başlayınca, her yükseliş durağında şeytan ona ayrı bir tuzak kurar, bekler ve kalbe vesvese salar. Müminin başka zamanlarda aklına gelmeyen şeyler, abdest alırken veya namaz kılarken aklına düşer. Meselâ, abdest aldıktan sonra, "Acaba kolumu yıkadım mı, başımı mesh ettim mi?" diye şüpheye düşer. Yahut namaz da rekâtların sayısını şaşırarak kaç rekât kıldığı konusunda tereddüt eder. Vesvese ibadette olduğu gibi, iman konularında da olabilir. Hatta Şeytan, zihni bulandırıp Allah'ın varlığı hususunda bile şüpheye düşürebilir.

Abdest ve namazdaki vesveseler sürekli oluyorsa kişi, hiç vesveseye meydan vermeden, o uzvun yıkandığını ve namazını eksiksiz kıldığını kabul ederek hareket etmeli.

Kâfirde ise vesvese olmaz. Çünkü şeytan, kâfirin ipini eline geçirdiği için istediği gibi onu peşinden sürükler, arkasından tıpış tıpış gelenlere vesvese yerine bunalımlar, iç buhranlar, tatminsizlikler, sıkıntılar verir. İnkârcılık adına çeşitli fikirler zerk edip, sonunda kâfire kendini de inkâr ettirerek, "şeytan" diye bir şey yok dedirtir.

Aslında vesvesenin tutarsızlığı bilindiği zaman zarar veremez ve korkulacak bir şey

---

658 Hicr:15 / 39-40.
659 Hicr: 15 / 42.
660 A'raf: 7 / 18.
661 Nur: 24 / 21.
662 Bakara: 2 / 168-169.

olmaktan çıkar ve tam tersine imanı güçlendirir. Nitekim sahabe-i kiramdan birisi Peygamber Efendimize gelerek: "Ya Resulallah vesveseye müptelâyım" diye dert yandığında, Allah Resulü cevaben: "Endişe edilecek bir şey yok; o katkısız imandır, imanın kuvvetindendir"[663] buyurur. Dolayısıyla vesvese, insanın kemal mertebesinde ilerlemesine mani olamaz. Zira Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak: "Muhakkak, şeytanın hilesi zayıftır"[664] buyurur. O halde vesvesenin üzerinde durulup onu büyük görerek bir dert haline getirmemelidir. Vesvesenin en büyük ilacı ibadettir. Onun manyetik alanından yine ibadetle uzaklaşmalı ve psikolojik tesirinden çıkılmalıdır. Şeytan vesveselerle taarruza geçtikçe, mümin de Allah ve Resulü ile irtibatını kuvvetlendirmelidir.

Fikrinde, amelinde, huyunda şeytana karşı olan insan, Rabbimizin kitab-ı kerim'indeki şu tavsiyelerine kulak verir ve Allah'ın salih kulları arasında yerini alır:

"Şeytan seni dürterse (kötülük yapmaya yönlendirirse) Allah'a sığın. Doğrusu O işitir ve bilir."[665]

"De ki, Rabbim şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım. Onların yanında bulunmalarından da sana sığınırım."[666]

"Kur'an okuyacağın zaman kovulmuş şeytandan Allah'a sığın. Doğrusu, şeytanın insanlar ve yalnız Rab'lerinin üzerinde bir nüfuzu (hâkimiyeti) yoktur."[667]

Allah'a içtenlikle inanıp yasaklarını çiğnemeyen samimi müminler üzerinde şeytanın etkili olamayacağını Hak Teâlâ şu ayet-i kerimesiyle müjdeli haberi verir:

"Hakikat şu ki, benim gerçek kullarım üzerinde senin bir hâkimiyetin olamaz."[668]

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de şeytanın hile ve şerrinden korunma konusunda Cenab-ı Hakk'a şöyle dua ve niyazda bulunur:

"Allah'ım! Şeytanı bizden, bize ihsan edeceğin şeyden (nimetlerden) ve bizi de şeytandan uzak tut."[669]

Bu konuda Kur'an-ı Kerim'deki "Nas" süresi yapılması gereken ve alınması icap eden tedbirleri en veciz şekilde açıklar. Yüce Mevla, peygamberimize hitaben buyurur ki:"Ey Habibim Muhammed! De ki; İnsanlardan ve cinlerden ve insanların gönüllerine vesvese veren (insan Allah'ı andığında) pusuya çekilen o sinsi vesvesecinin (cin ve insan şeytanının) şerrinden, insanların Rabbine, İnsanların Melikine (Mutlak Sahip ve Hâkimine), insanların Rabbi olan Allah'a sığınırım."[670] Var mı ki başka melce'?

---

663 Müslim, İman 209(132); Ebu Davud, Edeb 118(5110).
664 Nisa: 4 / 76.
665 A'raf: 7 / 200.
666 Mümiûn:23 / 97-98.
667 Nahl:16 / 98-99
668 İsra: 17 / 65.
669 Sahih-i Buhari terc. C-2, Sh: 11.
670 Nas:114 / 1-6.

3-KİTAPLARA İMAN

Soru:Semavi (İlâhi) kitaplar hangileridir, son durumları nedir?

Cevap: Allah Teâlâ, peygamberleri aracılığıyla, insanlara dünya ve âhiret mutluluğunun yollarını gösteren küçük ve büyük semavi kitaplar göndermiştir. Bu kitapların peygamberleri ve geliş sıraları şöyledir:

a-Hz. Âdem'e: ----------10 sayfa

b-Hz. Şid'e: ----------50 sayfa

c-Hz. İdris'e: ----------30 sayfa

d-Hz. İbrahim'e: ----------10 sayfa gönderilmiştir.Bu sayfaların asılları tamamen kaybolmuş ve bunlardan hiçbir eser kalmamıştır.

Büyük semavi kitaplar ise şunlardır:

a-Tevrat:----------Hz. Musa'ya,

b-Zebur:----------Hz. Davud'a,

c-İncil:----------Hz. İsa'ya,

d-Kur'an-ı Kerim:---------- ---Hz. Muhammed (s.a.v.)'e gönderilmiştir.

Biz Müslümanlar, Peygamberlere gönderilen kitapların hepsine inanırız. Ancak, Kur'an-ı Kerim'den başka diğer üç semavi kitap, sonradan insanlar tarafından bozulmuş ve değiştirilmiştir. Bu sebeple Müslümanlar, bu kitapların bugünkü bozuk şekline değil, peygamberlerine gönderildiği ilk zamandaki bozulmamış hallerine inanırlar. Kuran-ı Kerim ise Peygamber Efendimize indirildiği gibi titizlikle korunmuş ve hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Kıyamete kadar da onu hiç kimse değiştiremeyecektir. Zira Yüce Kur'an, Yaratan'ın himayesi altındadır. Nitekim ayet-i kerime'de: "Hiç şüphe yok ki, Kur'an'ı biz indirdik ve yine onu biz koruyacağız"[671] buyurulur.

Aşağıdaki ayet-i kerime'de de Cenab-ı Hak, Kur'an'ın ilahi mucizeliğini ortadan kaldırmak isteyenlere karşı şöyle meydan okur: "Deki:(Ey Habibim Muhammed!), Eğer bütün ins ve cin (toplulukları) bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere toplansa (onlar birbirlerine destek olsalar bile) onun bir benzerini meydana getiremezler."[672]

Kur'an-ı Kerim aynı zamanda diğer ilahi kitapların hükümlerini de ortadan kaldırmış ve insanlığın kıyamete kadar ihtiyaç duyacağı bütün yaşam kurallarını en kâmil manada getirmiştir. Kur'an-ı Kerim, tüm sosyal olayları, medeni inkişafları ve ilmi buluşları içine alacak şekilde Rabbimiz tarafından indirilmiştir. O, evrensel boyutu olan ilahi bir kitaptır. Asırlar boyunca her alandaki değişim ve gelişme, Kur'an'ın hükümleri ile çelişkiye düşmemiş ve bundan sonra da düşmeyecektir. Tam tersi, ilim, Kur'an'ın 14 asır evvel ortaya koyduğu gerçekleri doğrulamaktadır. Her yeni buluş, Kur'an'ın bir

671 Hicr: 15 / 9.
672 İsra: 17 / 88.

hükmünü tasdik etmektedir. Çünkü yaratılanın beyninden çıkanlar Yaratana daima muhtaçtır.

Çölde göçebe bir hayat süren Araplar, Kur'an'la tanıştıktan sonra Çin Seddi'nden Atlas Okyanusuna kadar uzanan sahada muhteşem medeniyet devletleri kurmuşlardır. İlimde, teknolojide, adalette ahlâkta insanlığa örnek olmuşlardır. Kısaca Allah'ın Yüce Kitabı, kendine inanan ulusların hayatını çok kısa sürede değiştirmiş ve doğru hedefler göstererek onları zirveye taşımıştır. Kur'an-ı Kerim bu gerçeği, şu ifadelerle açıklar: "Ey Muhammed! Bu Kur'an öyle bir kitaptır ki, Rab'lerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yegâne galip övülmeye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için O'nu sana indirdik."[673]

Sevgili Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de:"Şüphe yok ki Allah'ın bu kitabı Kur'an, kendisiyle amel eden kavimleri yükseltir. Hükümlerini yerine getirmeyenleri de alçaltır"[674] buyurur.

İşte bu nedenlerledir ki, yeryüzünde inanılması gereken tek hak kitap Kur'an-ı Kerim'dir. O, geçmişten, günümüzden ve geleceğimizden haberler veren Allah'ın razı olduğu dini, nasıl yaşayacağımızı açıklayan eşsiz ve muhteşem bir kitaptır. Kısaca O, ezelden ebede uzanan ve tutunulması gereken Allah'ın kopmaz ipidir.

Soru:Kur'an'ı diğer kutsal kitaplardan ayıran özellikler nelerdir?

Cevap: Aslında Kur'an'ın özelliklerini maddi rakamlarla belirtmeye çalışmak, çay kaşığı ile denizi boşaltmaya benzer. Dolayısıyla Kur'an'ın hususiyetleri kitaplara sığmaz. Bununla beraber bir fikir vermesi açısından sadece birkaç özelliğini burada zikredeceğiz. Bunlardan bazılarını şu şekilde özetleyebiliriz:

1-Kur'an en büyük peygambere gönderilmiştir.

2-Kur'an, hiçbir değişikliğe uğramamış ve hiçbir zaman da uğramayacaktır.

Cebrail (a.s.), Peygamber Efendimize vahiy getirdikçe her ayetin nereye yerleştirileceğini belirtmiş, efendimiz de nazil olan ayetlerin hangi sûrenin neresine konacağını vahiy kâtiplerine göstermiş ve gösterdiği şekilde de yazılmasını sağlamıştır.

3-Kur'an toplu olarak değil, zaman ve olaylara göre, bölüm bölüm inmiştir. Berat Gecesinde toplu halde **Levh-i Mahfuz**'dan birinci kat semaya, yani dünyamıza en yakın olan **Beyt'ül-İzze'**ye indirilmiştir. Bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesinde de "Alak"sûresinin ilk ayetleri peygamberimize vahyedilmiştir. Tamamlanması ise 23 yıl sürmüştür.

4-Kur'an, en kolay öğrenilen ve ezberlenen mucize kitaptır. Yeryüzünde hiçbir kitap Kur'an-ı Kerim kadar, insan hafızasına ve kalbine nakşedilmemiştir.

673İbrahim: 14 / 1.

674İbni Mace, C-1, 79; Müslim, Misafirin: 269.

5-Kur'an belli bir topluluğa değil, bütün insanlığa gönderilmiştir.

6-Kur'an ilimle çelişmez, her çeşit ilmî gelişme, Kur'an'ı doğrular.

7-Kur'an her türlü çözüme temel kaynaklık eder. Çünkü Yüce Yaratan;"Kur'an'da yaş, kuru her şeyin özü vardır"[675]buyurur. Başka bir ayette de: "Bilmediğiniz şeyleri, bilenlerden sorun"[676] buyurarak daima yol gösterici olmuş ve çözümsüzlüğü ortadan kaldırmıştır.

8-Kur'an, lafzıyla ve manasıyla peygamberimizin en büyük mucizesidir. Zira diğer peygamberlerin mucizeleri vefatları ile son bulmuş ve peygamberlerinin yaşadığı devirdeki insanlarla sınırlı kalmıştır. Hâlbuki Kur'an, kıyamete kadar Allah kelâmı olduğu gerçeğini şeksiz sürdürecektir.

Kur'an'ın hem lafzan hem de manen mucize olduğunu şöyle bir benzetmeyle daha anlaşılır hale getirebiliriz. Çok kıymetli kristal bir billûr (kâse) düşünelim, onun içinde de berrak ve her türlü kirden arınmış bir su olsun. İşte Kur'an'ın lafzı hiçbir zaman değerinden bir şey kaybetmeyen, hatta asırlar geçtikçe de değerine değer katan bu kıymetli kristale, manası da içindeki şifa kaynağı berrak suya benzer. Bu sudan içen şifa bulur, her türlü kötülükten korunur; dolayısıyla dünya ve âhiret mutluluğuna erer.

9-Kur'an'ın dili Arapça'dır. Bu nedenle Kur'an'ın tercümesini harfiyen yapmak mümkün değildir. Bunun için Türkçe tercüme yerine meal ifadesi kullanılır. Amaç, meal ile hüküm çıkarma değil, bilgilendirmedir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, şüphesiz Kur'an-ı Kerim hakkında söylenecekleri böyle birkaç cümle ile sınırlamak mümkün değildir. Zira o, sözlere sığmaz.

Eserimizin Kur'an bölümünde bu konu hakkında geniş bilgi verilmiştir.

4-PEYGAMBERLERE İMAN

Soru: Peygamber, Nebi ve Resül kimlere denir, görevleri nedir?

Cevap: Peygamber Farsça bir kelimedir. "Haber taşıyan ve elçilik yapan anlamına gelir. Arapça karşılığı ise Nebi ve Resul'dür. Dini terim olarak peygamber, Allah'la insanlar arasında elçilik yapan ve vahiyle şereflendirilen kimsedir. Allah, bu göreve insanlar içinden en lâyık olanını seçer.

Peygamberlik vazifesinin Arapça'daki adı Nübüvvet ve Risalet'tir. Nübüvvet görevi verilene Nebi, risalet göreviyle vazifelendirilene de Resül denir. Nebi kelimesinin çoğulu Enbiya, Resül kelimesinin çoğulu ise Rusül ve Mürselin'dir. Bu kavramları biraz daha açacak olursak, Nebi, kendisine yeni kitap ve şeriat verilmeyen, ancak kendisinden önceki Peygamberin getirdiği kitap ve şeriate uyan ve onu devam ettiren kimsedir. Resul ise, Allah'ın yeni bir şeriat ve yeni bir kitapla bir kavme veya bütün insanlığa Pey-

675 En'am: 6/ 59.
676 Nahl:16 /43.

gamber olarak gönderip görevlendirdiği yüce kişidir. Sevgili Peygamberimiz bu manada bütün ins ve cin için gönderilen son Peygamberdir.

Peygamberler, Allah'tan aldıkları vahiy doğrultusunda insanlara yol gösterirler. Yüce Yaratan'a nasıl inanılacağını, ona nasıl ibadet edileceğini, âhiret hayatının hallerini, dünya ve ahiret mutluluğunun yollarını gösterir ve öğretirler. Aynı zamanda bu öğrettikleri ahlâkî ve dinî prensipleri kendileri de eksiksiz yerine getirirler. Nitekim Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e hitaben: "(Ey Habibim), emir olunduğun gibi dosdoğru ol"[677] buyurarak bu gerçeğe işaret eder.

Peygamberler, Allah Teâlâ ile insanlar arasında bir köprüdür. Merhum Necip Fazıl'ın şu tespiti bu hususu ne güzel açıklar: Necip Fazıl Kısakürek, bir gün vapurla Karaköy'e geçerken kendisini tanıyan biri yanına gelerek; "Üstat, Peygamberlere ihtiyaç var mıydı? İnsanlar akıllarıyla Allah'ı tanıyıp doğru yolu bulamazlar mıydı?" diye sorar. Necip Fazıl ise, okumakta olduğu kitaptan başını kaldırmadan soru sahibine şu cevabı verir: "Dostum, o halde ne diye vapura bindin? Yüzerek karşıya geçseydin ya".

Üstat Necip Fazıl böylece, bu harika cevabıyla Peygamberlere olan ihtiyacı veciz bir şekilde ortaya koymuş olur.

Peygamberlerin sayısı konusunda çeşitli rivayetler vardır. Bir rivayete göre 124,000[678]olup, bunlardan 300'ü Mürseldir. Diğer bir rivayete göre ise 224,000 peygamber gelip geçmiştir. Doğrusunu ancak Allah bilir. Kur'an-ı Kerim'de yirmi beş peygamberin adı geçmektedir. İlk Peygamber Hz. Âdem, son peygamber ise Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) efendimizdir.

Soru: Kur'an'da adı geçen Peygamberler ve hayat öyküleri nelerdir?

Cevap: Kur'an-ı Kerim'de adı geçen 25 Peygamberin dışında Üzeyir, Lokman ve Zülkarneyn (a.s)'ın peygamber olup olmadıkları ilim adamları arasında ihtilaflı bir konudur. Bu nedenle bu üç isim, yirmi beş Peygamberin dışında tutulmuştur.

Peygamberlikleri Kur'an-ı Kerim'de kesin olarak bildirilen diğer yirmi beş Peygamberin isim ve hayat öyküleri özet olarak aşağıda anlatılacaktır. Bu anlatıma geçmeden evvel değerli meslektaşım ve can dostum İsmail Hakkı Ünlü'nün Ağustos 1993'te yazdığı "**Hakk'ınDavetçileri**" adlı Kur'an'da adı geçen yirmi beş peygamberin özelliklerini mısralarla anlatan şu anlamlı şiirini siz değerli okuyucularımla paylaşmak istiyor, bu vesileyle kendisine sağlık, afiyet dileklerimle kalbi teşekkürlerimi arzediyorum:

HAKK'IN DAVETÇİLERİ

Âdem oldu cihanda ilk insan, ilk peygamber,
İdris'le devam etti, nurlu ilâhî haber.

677 Hud:11 / 112.
678 Ramuz'el-Ehadis: C-2, HNo:8, Sh: 368.

Nuh kavmi inanmadı, maruz kaldı tufan'a,
Hûd'un milleti ise baş kaldırdı Ferman'a.

Salih'in devesinde birçok hikmetler vardı,
Lût kavmini en çirkin bir hayâsızlık sardı.

İbrahim yavrusunu kurban etmeğe kalktı,
İsmail, emre uyup bıçak altına yattı.

İshak kardeşi idi Hazreti İsmail'in,
Yakup, atası oldu şu Beni İsrail'in.

Yusuf'u kardeşleri bir kuyuya attılar,
Şuayb'a Medyen'liler de isyana kalktılar.

Harun ile beraber gittiler de yanına,
Musa'nın mucizesi yetmedi Firavn'a.

Davud âvâzesinden dağlar taşlar inledi,
Süleyman'ın emrini cinler kuşlar dinledi.

Eyyûb'un sabrı ise örnek oldu cihana,
Zülkifl dahi sabrıyla yükselmişti Rahman'a.

Yunus Hakk'a sığındı bir balığın karnında,
İlyas'ın ilticası kabül gördü anında,

Elyesa'a verildi çok üstün meziyetler,
Zekeriya ömrünce Beytü'l Makdis'i bekler.

Yahya'yı Yahudiler hunharca katleyledi,
İsa'yı Hak Teâlâ katına ref' eyledi.

Muhammed'dir son Nebi, iki cihan serveri,
O'dur insan ve cinnin tek önder peygamberi,

Kurtuluş İslam'dadır, Hak yol İslam'dır ancak,
İnsanlık saadeti Kur'an ile bulacak.

1) ÂDEM (A.S.):

İnsan türünün babası olan Hz. Âdem, aynı zamanda ilk Peygamberdir. Hem cennette, hem de bu dünyada olmak üzere iki hayatı tatmış bir varlıktır. Kur'an-ı Kerim'de dolaylı olarak birçok ayette ismi geçmekle birlikte on yedi yerde yalın halde zikredilmektedir.

Cenab-ı Hak Hz. Âdem'den önce varlık âlemini şu sıraya göre yaratmıştır: Önce Levhi yaratı. Sonra Arşı yarattı. Arş, su üzerindeydi. Sonra Kürsîyi yarattı. Kürsî ise, Arş içindeydi.[679] Sonra gökleri ve arzı yarattı. Sonra zikr (denen kader defterine ebede ka-

679Tecrid-i Sarih: 9 / 7; Hak Dini Kur'an Dili: 2 / 856-859.

dar cereyan edecek olan hadisatla ilgili) her şeyi yazdı.[680]

Yine Peygamberimiz (s.a.v.) 'in bildirdiğine göre yedi kat gök ile yedi kat yerin büyüklükleri Kürsî yanında sadece bir çöl ortasına atılmış yüzük halkası gibidir. Arşın da Kürsîye nispetle büyüklüğü çölün o halkaya nazaran büyüklüğü derecesindedir.[681]

Yaratılıştaki sıralamayı Ebu Hureyre (r.a.), Allah Resulünün mübarek ağzından şöyle nakleder: "Resulullah (s.a.) bir gün elimden tuttu ve şu açıklamayı yaptı: "Allah toprağı(arzı) cumartesi günü yarattı. Ondaki dağları Pazar günü yarattı; ağaçları pazartesi günü yarattı. Mekruhları Salı günü yarattı. Nuru Çarşamba günü yarattı ve onda hayvanları Perşembe günü yaydı. Hz. Âdem (a.s.)'i Cuma günü ikindi vaktinden sonra, ikindi ile gece arasındaki gündüz vaktinin en son saatinde en son mahlûk olarak yarattı."[682]

Allah Teâlâ gökleri ve yeri hikmeti gereği altı günde yarattı. Gökler ve yer başlangıçta bir gaz kitlesi halindeydi. Daha sora Cenab-ı Hak ikisini birbirinden ayırdı. Nitekim şu ayet-i kerimede bu gerçek şöyle ifade edilir: "O kâfir olanlar görmediler mi ki gökler ve yer bitişik bir halde iken biz onları ayırdık. Hayatı olan her şeyi sudan yarattık. Hâlâ inanmıyorlar mı?"[683]

Allah Teâlâ evrenin yaratılışını anlatmaya şu ifadelerle devam eder:

"Yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Allah'tır." [684]

"Yeryüzüne insanlar sarsılmasın diye sabit dağlar yerleştirdik.Doğru gitsinler diye geniş yollar var ettik."[685]

"Rızıklarını arayanlar için yeryüzünün bitkilerini normal olarak dörtdevre (mevsim) içinde yetiştirmesi kanunu koyduk." [686]

"Yakın göğü yıldızlarla donattık ve bozulmaktan koruduk. İşte bu,bilen, güçlü olan Allah'ın bir kanunudur." [687]

"Güneş de yörüngesinde yürüyüp gitmektedir. Bu, güçlü ve bilginolan Allah'ın kanunudur."[688]

Göklerin ve yerin yaratılmasından sonra Allah melekleri yarattı. Meleklerden sonra da alevli ateşten cinnîleri yarattı. Cinnîlerden sonra da sudan hayvanları yarattı. Ayet-i kerime bu hususu şöyle açıklar: "Allah bütün hayvanları sudan yaratmıştır. Kimi

680 Buhari, Megazi, 67, 74; Tirmizi, Menâkib, 3946.
681 Tecrid-i Sarih: 9 / 7.
682 Müslim, Sıfatu'l-Kıyame, 27 (2789).
683 Enbiya: 21 / 30.
684 Talak: 65 / 12.
685 Enbiya: 21 / 31.
686 Fussilet: 41 / 10.
687 Fussilet: 41 / 10-12.
688 Yasin: 36 / 38-40.

karnı üzerinde sürünür, kimi iki ayakla yürür, kimi dört ayakla yürür. Allah dilediğini yaratır. Allah şüphesiz her şeye kadirdir." [689]

Daha sonra Allah Teâlâ Hz. Âdem'i topraktan yarattı. Sonra ona ol, dedi. (can gelip) oluverdi.[690]

Kur'an-ı Kerim Hz. Âdem'in bu yaratılışını şöyle açıklar: "Rabbin meleklere: Ben, balçıktan, işlenebilen kara topraktan bir insan yaratmaktayım. Ona belli bir şekil verdiğimde ve ruhumdan üflediğimde ona secde edicilerin tavrı ile davranınız (eğilerek saygı gösteriniz demişti. Melekler hep secde ettiler. (Fakat) şeytan hürmet edenlerle birlikte olmaktan çekindi. Allah ona ey şeytan! Niçin secde edenlerle birlikte olmadın diye sorunca: "Bozulmuş kuru çamurdan yarattığın Âdem'e mi secde edeceğim?"diye cevap verdi. Allah da: "Öyleyse cennetten çık, sen sürülmeye yaraşır bir varlıksın. Kendini kıyamete kadar merhametimden uzak bil"[691] buyurdu.

Âdem kelimesi İbranice'de toprak manasına gelmekle birlikte Allah Teâlâ Âdem'i çamurdan yarattığı[692] ve ona kendi ruhundan üfürerek can verip güzelleştirdiği için de bu ad verilmiştir. Havva anamız da canlı bir insan olan Hz. Âdem'in bedeninden yaratıldığı için, İbranice'de veya Arapça'da diri anlamına gelen Havva ismi verilmiştir.[693]

Rivayete göre Hak Teâlâ gökleri ve yeri yarattıktan sonra, Cebrail veya Azrail (a.s.) vasıtasıyla meleklere yeryüzündeki her cins topraktan bir karışım yaptırıp Hz. Âdem'e insan şeklini verdi. Daha sonra bu karışımı Mekke ile Tâif arasında kırk yıl yatırarak pişmiş toprak haline getirdi. Ardından da bu kalıba kendi ruhundan üfürüp, Hz. Âdem'i yarattı. Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak: "Andolsun ki biz, Âdem'i çamurdan süzülmüş sudan yarattık"[694] buyurur.

Hz. Âdem'in yaratılış terkibi ile ilgili husus ise, hadis-i şerifte şöyle açıklanır: "Allah Teâlâ hazretleri Âdem'i, yeryüzünün bütün (cüzler) inden almış olduğu bir avuç topraktan yarattı. Âdem'in oğulları da arzın kısımlarına göre vücuda geldi. Bir kısmı beyazdır, bir kısmı kızıldır, bir kısmı siyahtır. Bunlar arasında orta (renkliler) de var. Ayrıca bir kısmı uysaldır, bir kısmı haşindir, bir kısmı habis (kötü kalpli), bir kısmı iyi kalplidir."[695]

Allah insana verdiği bu ruhu, ona akıl yaptı. İnsan da bu sayede başka varlıklardan üstün tutuldu. Ayet-i kerimede: "Andolsun ki biz, insanoğullarını şerefli ve değerli kıl-

689 Nur: 24 / 45.
690 Âl-i İmran: 3 / 59.
691 Hicr: 15 / 28-35.
692 İsra: 17/ 61; Araf: 7/12; Sâd: 38/76; Müminûn: 23/12; Secde:32/17; Saffat:37/11; Hıcır: 15/26, 33; Rahman: 55/14.
693 Tekvin: 2/ 18-23; 3/ 20
694 Müminûn: 23 / 12.
695 Ebu Davûd: Sünnet 17; Tirmizi: Tefsir, Bakara, (2948).

dık"[696] buyurulur.

Görüldüğü gibi, hadis-i şerifte insan ile onun yaratıldığı aslî kaynak olan yeryüzü arasında bir irtibat, bir kader birliği kurulmaktadır. Beyaz, siyah, kızıl şeklinde ifade edilen farklı renkteki ırklar, rengini topraktan aldığı gibi, uysal, haşin, iyi, kötü şeklindeki manevi karakterler de özelliklerini topraktan almaktadırlar. Zira toprakta bu çeşitlerin hepsi mevcuttur. Bazı âlimler, Hz. Âdem'in altmış farklı çeşitten ve tabiattan yaratıldığını, evlatlarının da, bu sebeple farklı şekillerde geldiğini, bu altmış rakamına uygun olması için kefarette altmış fakir doyurmanın vacip kılındığını söylemişlerdir.[697]

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, Hz. Âdem yaratıldıktan sonra, Cenab-ı Hak bütün meleklere ona secde etmesini emretti. Melekler, Allah Teâlâ'nın bu emrine uyup secde ettiği halde, İblis büyüklük taslayarak secde etmedi ve Hak Teâlâ'nın lanetine uğrayıp göklerden kovuldu. Daha sonra Allah (c.c.) Hz. Âdem'e bütün eşyanın ismini ve faydalarını öğretip yeryüzünün halifesi yaptı.

Havva'nın yaratılışı: Hz. Âdem uyurken Yüce Allah, ona bir acı vermeden sol eğe kemiklerinden birini alıp yerine et doldurdu.[698] Hz. Âdem henüz uyanmadan Havva'yı bu et parçasından yarattı ve Âdem'e nikâhladı.[699] Kırk yaşına geldiğinde Firdevs adındaki cennete koydu. Ayet-i kerime'de bu husus şöyle açıklanır: "Ey Âdem, sen hanımınla birlikte cennete yerleş. Cennetin her çeşit nimetinden bol bol, dilediğiniz gibi yiyin, ancak şu ağaca yaklaşmayın.[700] Şayet yaklaşırsanız kendine yazık eden insanlardan olursunuz."[701]

Cenab-ı Hak, daha Hz. Âdem yaratılmadan önce düşmanlığını başlatan ve son insana kadar da bu düşmanlığını devam ettirecek olan şeytanı onlara tanıttı ve kendilerine şöyle ikazda bulundu: "Ey Âdem, işte bu İblis, sana ve hanımına düşmandır. Sakın ola ki sizi cennetten çıkarmasın. Yoksa bedbaht olursun. Çünkü cennette senin için ne acıkmak, ne ölmek ne çıplak kalmak; ne susamak ve ne de güneşten yanmak var."[702]

Zira cennet nimet yeriydi, ibadet yeri değildi. Bu nedenle onlar cennette hiçbir ibadetle mükellef tutulmadılar. Bu hal üzere cennette uzunca bir süre yaşadıktan son-

---

696 İsra: 17 / 70.

697 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-5, Sh: 360-361.

698 Taberi-Tarih, C-1, Sh: 52.

699 Nisa: 4 / 1; Kurtubi, 1 / 301; Taberi, Tefsir I, 229 v.d. ; İbni Kesir, Tefsir, I,137.

700 Kur'an'da ve sahih hadislerde bu ağacın ne olduğu, adı, cinsi v.s.hakkında her hangi bir açıklama yoktur. Sadece cennette bir ağaç olduğu ve insanın saadetine engel olucu özelliklerinin bulunduğu ifade buyrulmuştur. Buna rağmen tefsirciler bu ağaçla ilgili olarak çeşitli fikirler beyan etmişlerdir. Bunlardan biri de cennet buğdayı olup, danesi sığır yüreği gibi büyük, kaymaktan lezzetli ve baldan tatlı bir meyvedir.(Taberi, tefsir I,231; Tûsî, Tıbyan, I,157; İbni Cevzî, Tefsir I, 66; Secavendî, Tefsir, varak 13a).

701 Bakara: 2 / 35.

702 Tâhâ: 20 / 117-119.

ra, bir yolunu bulup cennete giren melun ve hilekâr şeytan[703] gayet dostane bir tavırla yanlarına gelerek Allah'ın yasak ettiği ağacın meyvesini gösterip, yedikleri takdirde ölümsüzleşeceklerini ve cennette ebedi kalacaklarını telkin etti. Önce şeytanın bu teklif ve telkinine inanmadılar. Fakat o masumane ve güven verici bir yaklaşımla şöyle yemin etti: "Allah adına yemin ederim ki, ben sizin hakkınızda hayırlı ve iyi olanı dilemekteyim."[704]

Nihayet İblis tarafından yapılan bu ısrarlı telkinler karşısında Allah'ın yasak kıldığı ağacın meyvesinden (buğdaydan) yediler. Şeytan sinsice İlk adımı Hz. Havva'ya attırdı ve uzattığı meyveyi ona yedirdi. Yediği bu meyvenin hiçbir şeyde bulunmayan ve insanı âdeta kendinden geçiren müthiş bir görünümü ve tadı vardı. Hz. Havva kocasının da bu tatlı ve hoş meyveden mahrum kalmasına gönlü razı olmadı. Kopardığı diğer meyveyi de Hz Âdem'e uzattı, o da yedi ve aynı lezzeti o da hissetti. Fakat böylece şeytana kanarak insanlığın kaderini tayin edecek olan adımı atmış oldular. Meyveyi yedikten sonra bir de baktılar ki kıpkırmızı kesilmişlerdi. Çünkü üzerlerindeki cennet elbiseleri gitmiş, çırılçıplak kalmışlardı. Utançlarından çatlayacak oldular. Hemen ağaç yapraklarına sarılarak edep yerlerini örttüler. Bu esnada Allah'ın şu hitabı kendilerine ulaştı: "Ben size bu ağaca yaklaşmayı yasak etmedim mi? Şeytan her ikinize de düşman demedim mi?"[705]

Ne yazık ki olan olmuştu artık. Cennette sayısız nimet varken Allah'ın koyduğu yasağa uymayıp memnu meyveyi yedikleri için cennetten çıkarılmayı hak etmişlerdi ve öyle de oldu. Âdem (a.s.) Hindistan'da Seylan adasına, Havva da Suudi Arabistan'ın Cidde bölgesine indirildi.[706] İki yüz sene ağlayıp tövbe ederek[707] Allah'a şöyle yalvardılar: "Ey Rabbimiz, biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhametle muamele etmezsen elbette perişanlığa düşenlerden oluruz."[708]

Neticede tövbe ve duaları kabul edilerek hac etmeleri emredildi. Bunun üzerine ilahi ilhamla Mekke'nin Arafat mevkiinde yerden elli metre kadar yükseklikte olan ve bugün "**Cebel-i Rahme**" adıyla bilinen rahmet dağının tepesinde buluştular. Bu gün bu tepenin üzerinde, beş metre yüksekliğinde dikilmiş olan ve Hz Âdem ile Hz Havva'nın buluşmalarını sembolize eden beyaz bir taş bulunmaktadır.

İnsanlığın ilk babası ve anası olan bu iki şahsiyet Allah'ın lütfuyla Arafat'ta buluştuktan sonra Müzdelife'ye, oradan da Mekke'ye geldiler. Mekke'de ilk defa Hz Âdem'in Kâbe'yi inşa ettiği rivayet edilir. Nitekim Hz İbrahim'in, Mekke vadisine Hz. Hacer ile Hz

703 Taberi, Tefsir, I, 236.
704 A'raf: 7 / 21.
705 A'raf: 7/ 22.
706 Cevdet Paşa Ahmet, Kısas-ı Enbiya: 1 / 4.
707 Bakara: 2 / 37.
708 A'raf: 7 / 23.

İsmail'i bırakıp gideceği sırada, henüz Kâbe'yi yapmadan yıllarca önce: "Ey Rabbimiz ben zürriyetimden bir kısmını ekinsiz bir vadide senin hürmete lâyık Beyt'inin yanında yerleştirdim"[709]diye başlayan duası, Kâbe'nin daha evvel var olduğunun bir işareti olarak kabul edilir.

Buhari şerifte geçen bir hadis-i şerifte, Allah Teâlâ Hz. Âdem (a.s.)'ı ilk yarattığında cennetteki boyunun 60 zira (otuz metre) olduğu ve cennete girecek olan Âdem neslinin de Hz. Âdem boyunda olacakları bildirilmiştir.[710]

Âdem (a.s.)'ın sakalı yoktu. Çok güzeldi. Siyah saçlı ve buğday tenli idi. Kur'an-ı Kerim'in ifadesi doğrultusunda kendisine Allah'ın seçtiği insan manasında"**Safiyyullah**" lâkabı verilmiştir.[711] Ve yine daha yaratılmadan evvel Cenab-ı Mevlâ tarafından halife lakabının verilmesi sebebiyle de "**Halifetullah**" denilmiştir.[712]

Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın evlilikleri sonucu her defasında ikiz, biri erkek biri kız olmak üzere yirmi doğumda kırk çocukları dünyaya gelmiştir.[713] İnsan neslinin çoğalma zaruretinden dolayı ilk zamanlar kardeşler arasında evlenme yasak edilmemişti. Yine de aynı anda ikiz doğan kız ve erkek kardeşler birbirleriyle evlenemezlerdi. Onların evliliği belli bir karara bağlanmıştı. Bir önce veya bir sonra doğanlarla evlenebilirlerdi.

Zamanla insanlar çoğalınca bu zaruret ortadan kalktı ve Allah kardeşler arasında evlenmeyi haram kıldı. İlk defa Hz. Nuh'un şeriatı ile kardeşler arasında evlenmek yasaklandı. Hz. Nuh'tan sonra da bu yasak, bütün ilâhi dinlerde kesintisiz olarak devam etti.

Daha sonra, Hz. Âdem'in neslinden binlerce kişi türemiştir. Bin yıllık ömrü içerisinde torunlarının, torunlarının torunlarını görmüş ve bir rivayete göre ölmeden önce zürriyetinden kırk bin nesil meydana gelmiştir.[714]

Cebrail (a.s.) kendisine on iki defa gelerek on sayfalık vahiy getirmiştir. Böylece insanlığın ilk babası olduğu gibi ilk peygamber ve ilk mürşid olma şerefini de kazanmıştır.

Resulullah Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde Hz. Âdem'in bir Cuma günü yaratıldığını, Cuma günü cennete konulduğunu, Cuma günü cennetten çıkarılıp yeryüzüne indirildiğini bildirir.[715]

Hz. Âdem, takriben bin sene yaşamış ve uzun süren bu ömrünün sonunda on bir gün hasta yatıp bir Cuma günü vefat etmiştir. Cenaze namazını oğlu Şit (a.s.) kıldırmıştır. Vefatından önce de vasiyetini yazarak Şit (a.s.)'a vermiştir. Kabri konusunda farklı rivayetler vardır. Bir rivayete göre Kudüs'te, başka bir rivayete göre Arafat'ta, kuvvetli

709 İbrahim: 14 / 37.
710 Buhari, Enbiya 1, C-4 / 102.
711 Âl-i İmran: 3 / 33.
712 Bakara: 2 / 30.
713 Taberi Tarihi Terc. 1 / 80.
714 Taberi Tarihi Terc. 1 / 80.
715 Müslim b. Haccac el- Kuşeyrî, el- Camiu's-Sahih, Lübnan ts.

bir rivayete göre ise yeryüzünün ilk kasabası olan Mina'daki Mescid-i Hayf'in minaresi dibine defnedilmiştir. Böylece topraktan yaratılmış olan Hz. Âdem'in mübarek bedeni yine toprağa dönmüştür. Onun nesli olan insanoğlunun her ferdi de sonunda toprağa dönecektir. Kendisinden iki sene sonra vefat eden eşi Hz. Havva da aynı yere defnedilmiştir.[716]Kur'an-ı Kerim'in sekiz süresindeki muhtelif ayetler Hz. Âdem'den bahseder.[717]

2) İDRİS (A.S.):

Hz. Şit'in soyundan olan İdris (a.s.), Hz. Âdem'in altıncı göbekten torunu olup, Peygamber olarak Hz. Nuh'tan önce gönderilmiş ve kendisine otuz sayfalık vahiy indirilmiştir. Kur'an-ı kerim'de İdris (a.s.) şöyle tanıtılır: "Ey Muhammed! Kitap'ta İdris hakkında söylediklerimizi de an; çünkü o dosdoğru bir Peygamberdi. O'nu yüce bir yere yükselttik."[718]

Âdem ve Şit (a.s.)'a indirilen vahiy sayfalarını çok fazla okuduğu ve çok talebe okutup ders verdiği için kendisine "İdris" adı verilmiştir. [719]Tevrat'ta ise adı **Enûh** olarak geçer.

Babasının adı Lemek'dir. Kusursuz bir vücut yapısına ve güzel bir yüze sahip olan İdris (a.s.)'in üç yüz sene yaşadığı rivayet edilir. [720]Allah Teâlâ'nın kendisini göğe kaldırdığı[721] ve dördüncü kat gökte olduğu, burada Resulullah Efendimizin miraç yolculuğu esnasında kendisiyle görüşüp selamlaştıkları hadis-i şerifte bildirilmektedir.[722]

İdris (a.s.) doğru yoldan sapan Kabil'in neslini imana ve Allah'a kulluğa çağırdı. Fakat Onlar, bu çağrıya kulak asmadılar. Bunun üzerine kendileriyle harp etme emri verildi. İdris (a.s.), Peygamberliğinin yanı sıra, astronomi, fizik, kimya ve tıp gibi nazarî ilimlerin kaynağı olarak gösterilir. Allah Teâlâ gök bilgisini, senelerin sayısını, hesap ilmini ve her dili ona öğretti. Zamanında konuşulan yetmiş iki dili de bilir ve konuşurdu. İlk defa kalemle kitap yazan, iğne ile dikiş diken, silah yapan, ölçü ve tartı âletlerini kullanan bir peygamberdir. Bunun için âlimlerin ve terzilerin piri sayılır. İdris (a.s) aynı zamanda bir hükümdardı. Yüz seksen civarında şehir kurmuştur. Bu şehirlerin en küçüğü bu günkü Urfa şehridir. Kendisine dört çeşit mucize verilmiştir.

1-Ağaçlardaki yaprakların sayısını bilme mucizesi,

2-Yıldızların hallerini bilme mucizesi,

716İslam Ansiklopedisi, Havva mad. C-5, 1 / 383.

717Bakara, Âl-i İmran, Mâide, Â'raf, İsra, Kehf, Meryem, Tâhâ, Yâsin,.

718Meryem: 19 /56-57.

719Peygamberler Tarihi, Sh,79 M.Asım Köksal, Diyanet Vakfı Yayınları,46.

720 Peygamberler Tarihi, sh, 79, M. Asım Köksal, D. V. Yayınları, 46.

721Meryem: 19 / 57-58.

722Buhari: Salât, 1, Ç.1 / 92.

3-Meleklerin isim, zikir ve tespihlerini bilme mucizesi,

4-Gökyüzündeki bulutları dağıtma mucizesidir.

Kur'an-ı Kerim'in dip notta gösterilen iki süresi İdris (a.s.)'den bahseder.[723]

3) NUH (A.S.):

Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed (a.s.) Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle büyük "ülü'l-âzam" peygamberlerdir.[724] Başta Peygamberimiz olmak üzere bu beş peygamberin dereceleri diğer nebi ve resullerden üstündür. Kendisine bir kitap indirilmiş, ancak Cebrail (a.s.) ilâhi emirleri bildirmek için elli defa vahiy getirmiştir.

Nuh (a.s.), Allah korkusundan dolayı sesli olarak çok ağlayıp inlediği için kendisine Nuh isimi verilmiştir. İdris (a.s.) göğe çıkarıldıktan sonra insanlar tekrar sapıklık yolunu ve azgınlığı seçmişlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ Nuh (a.s.)'u Peygamber olarak gönderdi.[725] Peygamber olduğunda kırk yaşlarında idi. Sapıklık içinde bulunan kavmini imana davet etti. Aksi halde başlarına büyük bir felaketin geleceğini haber verdi.[726] Bütün bu ikazlarına rağmen sadece oğulları Sam, Ham ve Yâfes ile hanımları ve diğer çok az sayıda kimseler iman etti. Hatta Yâm (Kenan) adındaki oğlu bile iman etmeyenler arasında idi. Fahreddin Razi tefsirinde iman edenlerin sayısının seksen civarında olduğunu bildirir.[727]

İnkârda ısrar edenler, Hz. Nuh söze başlayınca konuştuklarını duymamak için kulaklarını parmaklarıyla tıkarlar, elbiselerini başlarına çekerlerdi.[728] Hatta bunlarla yetinmeyip, onu alaya alır ve deli deli diye bağırarak taşa tutarlardı. Çok eza ve cefaya maruz bırakmışlardı.

Hz. Nuh'un zengin ve putperest kavmi, kendisine fakir kimselerin iman ettiğini ileri sürerek: "Sana mı inanacağız? Sana en rezil ve en yoksul kimseler uymaktadır. Onları başından kov"[729] dediler. Hz. Nuh da: "Şunu iyi bilin ki sizlerin hepinizi şu halinizle onların bir tekine bile tercih etmem"[730]diye karşılık verdi.

Bir gün Hz. Nuh, bu çekilmez saldırılar karşısında onların ıslah olmayacaklarını anladı ve ümidini kesti. Bunun üzerine ellerini kaldırarak kavmine şöyle beddua etti: "Ey Rabbim, kavmim beni yalancı saydı. Artık benimle onlar arasındaki hükmü ver. Beni ve beraberimde bulunan müminleri sen kurtar.[731] Ey Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden bir

723 Meryem:19 / 56; Enbiya: 21/ 85.
724 Ahzab: 33 / 7.
725 Araf:7/59; Hud: 11/25-26; Nuh:71/ 1-2.
726 Nuh: 70 / 2-4.
727 Fahreddin b. Ömer er-Razi, Tefsir'ül-Kebir, C-17 / 228.
728 Nuh: 71 / 7.
729 Şuara: 26 / 111.
730 Şuara: 26 / 111-115.
731 Şuara: 26 / 117-118.

tek fert bırakma. Çünkü şayet sen onları bırakırsan kullarını yoldan çıkarırlar. Günah işleyen ve alabildiğine küfre dalandan başkasını doğurmazlar. Ey Rabbim, beni anamı, babamı iman etmiş olarak evime girenleri, kıyamete kadar gelecek erkek ve kadın müminleri sen mağfiret et. Zalimleri ise helak etmekten başka bir şeyi artırma."[732]

Hz. Nuh'un yaptığı bu içten ve samimi duası kabul edilerek kendisine bir gemi yapması emredildi.[733] Bu emir felâketin habercisiydi. Gemiyi yapmağa başladığında beş yüz yaşında idi.[734] Gemi biter bitmez tufan alâmetleri kendini göstermeğe başladı. Tandırdan fışkıracak olan su, gemiye binme parolası olacak ve hiç beklemeden gemiye koşacaklardı. Parola bütün iman edenlere tek tek bildirilmişti. Tufan saati gelmişti. Birden kulakları sağır edercesine bir patlama oldu ve peşinden alev alev yanmakta olan tandırdan gökyüzüne doğru görülmemiş ve işitilmemiş derecede yükseklere fışkıran kuvvetli bir su görüldü. Hz. Nuh, bu işareti alır almaz gemiye koşup bindi. Ardından oğulları Sam, Ham, Yâfes ve bunların zevceleri ile[735] kendisine iman eden altı kişiyi bindirdi ve her cins hayvandan da bir çift aldı.[736]

İman etmeyen oğlu Yâm'ı da gemiye davet etti, fakat o gemiye binmeyi reddetti. Nuh (a.s.) oğlunun iman etmemesine ve gemiye binmeyi reddetmesine çok üzülmüştü. Çünkü biraz sonra kopacak tufanda helâk olacaktı. Evladının böyle bir acı sonucu yaşamasını istemiyordu. Bunun için boynunu bükerek Cenab-ı Hakk'a şöyle seslendi: "Rabbim, oğlum benim ailemdendir. Senin sözün elbette haktır ve sen hâkimlerin hâkimisin!"[737] Hz. Nuh'un bu seslenişine karşılık Allah şöyle buyurdu: "Ey Nuh, o asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim."[738]

Bu ayet-i kerimeden anlaşılmaktadır ki, insanlar arasındaki esas yakınlık iman birliğidir. Müminlerle kâfirler ırk bakımından birbirlerinin akrabası bile olsalar bu akrabalığın Allah katında bir değer taşımadığı açıktır.

Konumuzla ilgili olarak başımdan geçen şu hatıramı burada siz değerli okuyucularımla paylaşmak istiyorum: 1974 yılında Bursa İmam-Hatip Lisesi son sınıf öğrencilerimle birlikte umreye gitmiştim. İlk durağımız Allah Resulü'nün kabr-i saadetlerinin bulunduğu Medine-i Münevvere'deki üniversite kampüsü oldu. Resul-i Ekrem Efendimizin huzurlarına çıkmadan önce üniversitenin banyolarında boy abdestimizi alıp üniver-

732 Nuh: 71 / 26-28.

733 Hud: 11 / 36-37.

734 Selman-ı Farisi'den rivayet edildiğine göre gemi üç katlı olup, yapımı 400 yıl sürmüş ve gemi yapımında kullanılan Hind ardıcı ağacı ise 40 yılda büyümüştür.(Doç. Dr. Abdullah Aydemir, İslâmî kaynaklara göre Peygamberler, Sh:47, T. Diya.Vakfı, 1990.

735 Taberi, Tarih, C-1, Sh:93.

736 Hud: 11 /40.

737 Hûd: 11 / 45.

738 Hûd: 11 / 46.

sitenin mescidinde öğle namazlarımızı kıldık. Namazın hemen ardından dünyanın her tarafından gelmiş bulunan ve üniversitede okumakta olan kalabalık bir öğrenci grubu mescidin içinde etrafımızı sararak bizimle ilgilenmeye ve sohbet etmeye başladılar. Aralarından simsiyah tenli birisi dikkatimi çekti ve kendisine nereli olduğunu sordum. Şu anda tam olarak ülkesini hatırlayamıyorum amma, bana verdiği cevapta hatırladığım tek şey, Türkiye'mize çok uzak ve adı fazla bilinmeyen Afrika ülkelerinden bir yer olduğudur. Bunun üzerine kendisine: "Ülkelerimiz arasındaki mesafe çok uzak" diye karşılık verdim. Aldığım cevap beni hem sevindirdi, hem de mahcup etti. Cevap şuydu: "İman sınır tanımaz, ülkelerimiz arasındaki fiziki ayrılıklar hiçbir mana ifade etmez. Allah tüm müminleri imanda birleştirip kardeş yapmıştır."[739]

Dünyanın birçok ülkesini (ecdadımın at koşturduğu üç kıtayı) gezmek görmek nasip oldu. Her gittiğim yerde ve ülkede Müslümanların samimi iltifat ve ikramlarına mazhar oldum. Bulunduğum bu yerlerde hiç yabancılık çekmedim, kendimi daima öz vatanımda ve kendi yuvamdaymışım gibi hissetim. Bu durum, Medine üniversitesindeki o siyahî gencin sözlerini her fırsatta hatırlamama vesile oldu. Hiç şüphesiz Müslümanlar arasındaki bu kardeşlik duygusu, Allah'ın müminlere olan bir lütfudur. Ayet-i kerime'de Cenab-ı Hak bu gerçeği, sevgili Resulüne hitaben şöyle açıklar: "Yeryüzünde olan herşeyi toptan harcamış olsan yine onların gönüllerini böyle birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını bulup (iman nuru ile) kaynaştırdı."[740]

Tekrar gelelim Nuh tufanına, rivayete göre gemi üç bölümden oluşmuş, alt kısmına hayvanlar, orta kısmına insanlar, üst kata da kuşlar yerleştirilmişti.[741] Nihayet sular kabardı[742], yer küremiz yüz elli gün sular altında kaldı[743] ve gemiye binemeyen her canlı boğuldu. Rivayete göre bu sırada gemi bütün dünyayı dolaştı[744], hatta Harem-i şerif'in çevresinde yedi defa dolaştı.[745] Sonunda Hak Teâlâ'nın: "Ey toprak suyunu yut, ey gök açıl ve suyunu kes"[746] emriyle derhal sular kontrol altına girdi. Gökyüzü açılıp yağmur kesildi ve su çekilmeye başladı. Sular çekilince gemi Muharrem ayının onuna rastlayan Aşure günü Cûdî dağının tepesine oturdu.[747]

---

739 Hucurat: 49 / 10.

740 Enfal: 8 / 63.

741 Doç Dr. Aydemir Abdullah, İslami kaynaklara göre Peygamberler, Sh:47, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/ 90.

742 Kamer: 54/11-12.

743 İbn. Sa'd-Tabakat, C-1, Sh:41.

744 Taberi-Tarih, C-1, Sh:91.

745 İbn.Sa'd Tabakat C-1, Sh:41.

746 Hud: 11 / 44.

747 Hud: 11 / 44; Kurtubi: a. 9 / 36.(Yüce Allah, üç dağı üç peygamberi ile şereflendirmiştir. Cüdi Dağını Nuh (a.s.) ile, Tûr-i Sînâ'yı musa (a.s.) İle ve Hira (Nur) Dağını da Muhammed (a.s.) ile şerflendirmiştir.

Son zamanlarda gemi Ağrı Dağı'nda aranır olmuştur. Ancak Cudi Dağı, Türkiye'nin Güney doğu illerinden Siirt-Mardin sınırlarının birleştiği yerde yer alan Şırnak, Cizre ve Silopi ilçeleri arasında bulunan bir dağın ismidir. Şayet bu isim sonradan verilmemişse, geminin oturduğu dağın burası olması muhtemeldir.

Hz. Nuh gemiden karaya indiği Aşure günü, Allah'a hamd ve şükür maksadıyla oruç tuttu ve yanındaki müminlere de oruç tutmalarını emretti.[748] Resul-i Ekrem Efendimizin de Aşûre günleri oruç tuttuğu Buhari şerifte bildirilmektedir.[749]

Gemidekiler karaya çıktılar ve insanlar yeniden Nuh (a.s.)'ın bu üç oğlundan çoğalmaya başladılar. Dolayısıyla Nuh (a.s.), Hz. Âdem'den sonra ikinci babadır. Her nesil ve millet ona ulaşır. Tufandan sonra âlem yeniden kuruldu. Sam'ın evlatlarından Araplar, Süryaniler, İbraniler ve Sâmî ırklar; Ham'ın neslinden Zenciler, Habeşler, Kenaniler ve Nemrut kavmi (Âsurîler); Yâfes'in soyundan da Türkler, Rumlar, Acem ve Asyalılar meydana geldi. Amerika ve diğer adalardaki nüfusta bunların göç edip yayılmalarından oluştu.

Bir rivayete göre Nuh (a.s.) tufan sırasında 600 yaşında idi.[750] tufandan sonra üçyüz elli yıl daha yaşadı[751] ve toplam 950 yaşında iken vefat etti.[752] Diğer bir rivayete göre toplam ömrü 1050 senedir.[753]

Kabrinin nerede olduğu konusunda bir bilgiye sahip değiliz.[754] Kendisinden sonraki peygamberlerin en uzun yaşayanıdır. Kur'an-ı Kerim'de başta "Hud"süresi olmak üzere otuz bir süre Hz. Nuh'tan bahseder ve ayet-i kerimelerde Peygamberimizin isminden hemen sonra gelir.

4) HUD (A.S.):

Hz. Nuh tufanından sonra yeryüzünde Allah'a şirk koşan tek bir şahıs bile yoktu. Çünkü tufanla birlikte münkirlerin hepsi boğulup helâk olmuştu. Fakat iman eden çok az sayıdaki insan, tufana müteakip karaya çıktıktan bir süre sonra nesilleri çoğalmaya başladı. Birinci, hatta ikinci, üçüncü nesil fani hayata kavuştuktan sonra onların torunları babalarının ve dedelerinin yolundan ayrılarak inkâra saptılar.

Hz. Nuh'un torunlarından ve Ad'ın soyundan meydana gelen, bunun için de Ad kavmi ismini alan ve Yemen'de Hadramut civarında ortaya çıkan iri yapılı, güçlü kuv-

---

748 b.Kurtubi: 9 / 36.

749 Buhari. Siyam, 69 C-2 / 250.

750 Tevrat, Tekvin 7 / 6.

751 İbn. Sa'd-Tabakat, C-1, Sh: 40-41; Taberi-Tarih,C-1, Sh: 97.

752 Ankebût Süresi: 29 / 14; Tevrat, Tekvin,9 / 28-29.

753 Yazır M.Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili: 3758.

754 Bir rivayete göre kabri Lübnan dağındadır. Fakat bunu doğru olmadığı, söz konusu kabrin Hicri yedinci yüzyılda meydana getirildiği İzmirli'nin Siyer-i Celile-i N ebeviye adlı eserinin mukaddimesinde açıklanır.

vetli bu nesil, bulundukları yerleri mamur edip çok güzel ve yüksek binalar yaptılar. Ayrıca toprağı işleyerek çok verimli bağ ve bahçeler kurdular. O dönemde İrem bağlarının şöhreti her tarafa yayılmıştı. Bununla beraber, doğru yoldan sapıp putlara tapmaya ve azgınlaşmaya başladılar. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, peş peşe peygamberler gönderdi. Fakat her peygambere olumsuz karşılık verdiler.[755] En son olarak da yumuşak huylu kalbi merhamet ve şefkat dolu Hûd (a.s.)'u Peygamber olarak gönderdi ve Hud (a.s.): "Ey kavmim doğrusu hakkınızda büyük günün azabından korkuyorum"[756]diye defalarca uyardı. Maalesef, önce gönderilen Peygamberlere yaptıkları gibi, Hz. Hud'un inzar edici nasihatlerini de kulak arkası ederek şöyle karşılık verdiler: "Ey Hud, sen bize babalarımızın tapmakta oldukları ilahlarımızı bırakmamızı ve bir tek Allah'a ibadet etmemizi temin etmek üzere mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen bizi tehdit ettiğin azap ne ise getir, görelim"[757]diye meydan okudular.

Hûd (a.s.)'un hidayet davetine çok az kimse icabet edip iman etti. Çoğu şirk ve dalalet bataklığında boğulup kaldı. Allah Teâlâ da bunları, bir çarşamba sabahı başlayıp diğer çarşamba akşamında dinen ve bir hafta süren şiddetli rüzgâr ile tek canlı kalmamak üzere helâk etti. Hepsi biçilmiş ağaç kütükleri gibi serilip kalmıştı.[758]

Bu rüzgârın yüzleri kavuran ve boğazı kurutan bir özelliği vardı. Nefes borularını tıkanacak gibi yakıyor ve kupkuru hale getiriyordu. Kur'an-ı Kerim'in ifadesine göre bu rüzgâr, kime ve neye dokunursa onu çürümüş kemiğe döndürüyor, hayat eseri bırakmıyordu.[759]

Hud (a.s.) kendisiyle birlikte iman edenleri ilâhi ilhamla bir araya topladı ve bir çizgi ile onları bir daire içine aldı. Böylece, Allah Teâlâ da kendisine iman edenlerle beraber, Peygamberi Hud (a.s.)'u lütuf ve ikramı ile selamette bırakarak mükâfatlandırmış oldu. Nitekim ayet-i kerime bu gerçeği şöyle açıklar: "Hud'u ve beraberindeki iman edenleri rahmetimizle kurtardık."[760] Daha sonra Hûd (a.s.) rüzgâr afetinden kurtulan müminlerle birlikte Mekke'ye gelerek yerleşti ve yüz elli yaşında iken de burada vefat etti. Kabrinin Mekke-i Mükerreme'de veya Hadramut'ta olduğu rivayet edilir.

Hûd (a.s.)'a rüzgârı istediği istikamete yönlendirme ve büyük taşları bir anda toprak haline getirme mucizesi veren Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'deki dört surede kendisinden bahseder.[761]

---

755 Hud: 11 / 59.
756 Şuara: 26 / 127-135.
757 Â'raf: 7 / 70.
758 Ahkaf: 46 / 24-25.
759 Zariyat: 51 / 41-42.
760 Araf: 7 / 72.
761 Bakara: 2 / 111, 135, 140; A'raf: 7 / 65; Hûd:11/ 50, 53, 58, 60,89; Şuara:26 / 124.

5) SALİH (A.S.):

Hz. Salih (a.s.)'in babası Semud kavminin eşrafından olup, adı Ubeyd idi. Semud kavmi Ad kavminin bir devamı mahiyetindeydi. Çünkü Hud (a.s.) ile birlikte fırtınadan kurtulup Hadramut bölgesine yerleşen müminlerin nesilleri kendilerine yeni bir yurt aramak için kuzeye doğru ilerleyerek Hicaz ile Şam arasında kalan Vadi'ül-Kurrâ yakınlarındaki Hicr bölgesinde yerleşmişlerdi.

Zamanla Ad kavminin kökünü kurutan fırtına tamamen unutulmuş ve sonradan gelen nesillerin kalplerinde imandan eser kalmamıştı. Bunun sonucu olarak da ortalığı şirk kaplamıştı.

Semûd kavmi kayaları delerek sağlam evler yapan bir kavim olmakla beraber, hak yoldan sapmışlardı ve putlara tapıyorlardı. Dolayısıyla dalâlet ehlinden olmuşlardı. Cenab-ı Hak, kullarına olan rahmetinin sonucu olarak Semud kavmini de düştükleri dalalet çukurundan kurtarmak ve hidayete davet etmek üzere Salih (a.s.)'i kendilerine peygamber olarak gönderdi. [762]

Salih (a.s.) Peygamber olduğunu ilan edip kendilerini bir Allah'a imana ve hidayet yoluna davet etmeye başlayınca, kendisinden mucize göstermesini istediler.[763] Bunun üzerine Salih (a.s.) Allah'ın kendisini utandırmaması için dua etti ve duası kabul edildi. Nihayet bir bayram günü toplanan Semud kavmi halkının meraklı bakışları arasında Allah'ın izniyle mucize olarak kaya yarıldı ve ağzında bir tutam ot ile hamile bir deve çıka geldi.[764]Deve çıktıktan hemen sonra da doğurdu. Salih (a.s.), deve ve yavrusuna zarar verilmemek kaydıyla, bakılmak üzere kavmine emanet etti. Deve âdeta bir süt pınarı idi. Sağdıkça memelerinden süt geliyor, kaplar sütle dolup taşıyordu. Fakat Semud kavminin içinde şer ve edepsizlikleriyle bilinen dokuz kişi vardı Bunların reisi konumunda olan Kudâr b. Sâlif adındaki bir hainin başkanlığında toplanan bu dokuz kişi deveyi öldürmeye karar verdiler. Nihayet bir gün, bu mucize deve otlakta yayılmakta iken çembere alıp oklarla delik deşik ettiler. Bununla da yetinmeyip, çetenin elebaşısı devenin ayaklarını keserek son darbeyi indirmek suretiyle onu gaddarca öldürdü.[765]

Salih (a.s.) durumdan haberdar edilince, derhal hadise mahalline geldi. Gördüğü manzara karşısında çok üzülmüştü, fakat iş işten geçmişti. Semud kavmi bununla da yetinmeyip Allah'ın gönderdiği Yüce Peygamberin evine baskın düzenleyerek öldürmeyi ve böylece tevhid davasına son vermeyi planladılar. Ancak bu hain planlarını uygulamalarına Allah fırsat vermedi. Gökte şiddetli ve öldürücü bir ses yaratarak hepsini helâk etti. Her biri bulunduğu yerde yüzü üzerine yıkılıvermişti. Hiçbiri ayağa kalkma

762 Neml: 27/ 45.
763 Şuara: 26 / 154.
764 Kamer: 54 / 24.
765 Hud: 11 / 65; Hülasetül Beyan: 4 / 1676.

imkânı bulamamış, yardımlarına koşacak kimse de kalmamıştı.[766] Dağları oyarak yaptıkları muhkem evler, şimdi içinde hiç insan yaşamamış gibi ıssız ve bomboş kalmıştı.[767] Ancak Allah Teâlâ Cebrail (a.s.) vasıtasıyla Salih Peygamberi, Semud kavminin başına gelecek felaketten haberdar etmişti. Dolayısıyla Salih (a.s.) kendisine iman eden dört bin kadar kişi ile önceden şehri terk ederek kurtulmuşlardı.

Tarih boyunca Allah davasına karşı gelenlerin hali hep hüsranla sonuçlanmıştır. Semud kavminin helâki de bunlardan birisini teşkil eder. Çünkü Allah'ın tuzağı çetindir. Onunla baş etmek mümkün mü? Nitekim bu durum anlatılırken ayet-i kerime'de: "Onlar bir tuzak kurdular. Biz de onların tuzaklarına karşı, onlar farkında olmadan bir başka tuzakla karşılık verdik. Bak onların tuzaklarının sonu ne olmuştur? Onları da kavimlerini de tamamen mahvettik. İşte sana zulmetmeleri onların ıpıssız kalan yurtları.[768] Biz onların üzerlerine bir tek haykırış gönderdik. Bu haykırış neticesi onlar ağıla konulmuş kuru ot gibi oluverdiler."[769]

Salih (a.s.) ve iman eden müminler, Allah'ın bu gazabından sonra önce Şam'a ve Kudüs'e, sonra da Mekke'ye gittiler. Salih (a.s.)'in yaşı hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bazılarına göre 85 veya 200 sene, İbni Kuteybe'ye göre ise 158 sene yaşamıştır. Kabrinin Mekke-i Mükerreme'de Rükn ile Makam arasında olduğu rivayet edilir.[770]

Salih (a.s.), deve mucizesinden başka, meyvesiz ağaçlara meyve verdirme, büyük kaya parçalarından su çıkarma, çadırına ateş tesir etmeme gibi mucizelere sahip bir peygamberdi.

Salih (a.s.) Arap kavmine gelen peygamberlerden olduğu halde, Tevrat'ta da zikredilir. Kur'an-ı Kerim'in beş süresinde kendisinden bahsedilir.[771]

6) LÛT (A.S.):

Hz.Lût, İbrahim (a.s.)'in kardeşi olan Harran'ın oğludur. Hz.İbrahim'i ateşin yakmadığı mucizesine şahit olduğu için iman etmişti. Hz. İbrahim'in Babil'i terk etmesi sırasında o da, kendisini çok seven amcası ile birlikte Şam'a hicret etti. Hicret sonrası İbrahim (a.s.) Filistin'e, Lût (a.s.) da Ürdün'e yerleşti. Peygamber olmadan önce İbrahim (a.s.)'in dinine inanmış ve ona tâbi olmuştu. Daha sonra Allah Teâlâ onu Sodom şehri halkına peygamber olarak gönderdi. Fakat halk, her türlü ahlâksızlıkta, zina da, çok ileri gitmiş, hatta erkekler birbirleriyle zina (livata) ilişkisine girmeyi alışkanlık haline getir-

766 Zariyat: 51 / 45.

767 Hud: 11 / 68.

768 Neml: 27 / 50-52.

769 Kamer: 54 / 31.

770 Nasuhi Bilmen Ömer, Büyük İslam İlmihali, Onuncu Kitap, Sh: 665, Ahmed Said Matbası, İstanbul-1960.

771 A'raf: 7/ 73, 75, 77, 189, 190; Hûd: 11 / 61, 62, 66, 89; Kehf:18/ 82; Şuara: 26/ 142, Neml: 27/45

mişlerdi. Böylece günahkâr ve inançsız bir toplum haline gelmişti. Lût (a.s.), bu kavmi çirkin işlerinden men etti ve onları doğru yola, imana davet etti. Bütün gayretine rağmen hanımı başta olmak üzere Sodom halkı Lût (a.s.)'u dinlemeyip, günah ve isyanlarına devam ettiler. Kur'an'ın ifadesine göre: "Haydi! Doğru sözlü isen bize Allah'ın azabını getir"[772] dediler. Hatta Lût (a.s.)'u ve ailesini yurtlarından sürmeye karar verdiler ve bu kararlarını kendisine şöyle tebliğ ettiler: "Ey Lût, eğer sen bu işe son vermezsen yemin olsun ki mutlaka sürülüp çıkarılacaksın"[773]

Nihayet Hz.Lût, bu sapık kavimin hidayeti için her türlü çareyi denemiş ve yorgun düşmüştü. Âdeta sıkıntıdan patlayacak gibiydi. Allah'a şöyle dua etti: Rabbim, beni ve ailemi bunların elinden kurtar.[774] Tam bu sırada yanına üç genç misafir geldi. Bunlar Cebrail, Azrail ve Mikail idi. Bu Allah elçileri kendisine: "Ey Lût, biz senin Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamayacaklar (zarar veremeyecekler). Gecenin bir kısmında aile efradınla beraber yola çık. Hiçbiriniz dönüp arkasına bakmasın (onlara belli etmesin); yalnız karın hariç; hakikat şu ki ötekilerin başına gelmesi mukadder olan azap ona da gelecektir. Onların mahvedilme zamanı sabah vaktidir. Zaten sabah vakti de yakın değil mi?"[775] dediler.

Hz. Lût, meleklerin bu tavsiyesi doğrultusunda kızlarını da yanına alarak gizlice kasabayı terk etti. Şehrin dışına ulaştıklarında çıkan şiddetli bir rüzgâr yerden aldığı çakıl taşlarını tüfekten çıkan saçma gibi fırlatıyordu.[776] Bu ise azabın ilk belirtileriydi. Ve nihayet Cenab-ı Hak, imansızlık ve ahlaksızlıktaki tavırlarını sürdüren halkın üzerine çamurdan dondurulmuş taşlar yağdırdı, zelzele ile şehirlerini yerin dibine geçirip hepsini helâk etti.[777]

Âhirette Hz.Lût (a.s.)'ın sancağı altında mümin olarak kendisi ve kızlarından başka bir tek fert bulunmayacaktır. Allah'ın huzuruna tek ailelik bir ümmet olarak çıkacaklardır. Çünkü Sedûm halkı çirkin bir yol tutmuştu. Bu yolda olmayanlar ise Hz. Lût'un yanında yer almamış ve onun mukaddes davasına gizli veya açıktan arka çıkan bir tek insan ortaya çıkmamıştır. Ahlaksızlığın hâkim olduğu bir toplumda, sadece o ahlaksızlığı işleyenler değil, buna sessiz kalanlar da Allah'ın azabını hak ederler. Ceza toptan hepsine birden gelir. Nitekim ayet-i kerime'de: "Bir fitne ve musibetten sakının ki geldiği zaman sizden sadece zulmedenlere (kötülük yapanlara) dokunmaz, umumi olur. İyi biliniz ki, Allah'ın azabı şiddetli olur."[778] Bu ayet-i kerime'de belirtildiği gibi, Lût kavmi-

772 Ankebut: 29 / 29.
773 Şuara: 26 / 167.
774 Şuara: 26 / 169.
775 Hud: 11 / 81.
776 Kamer: 54 / 34.
777 Hud: 11 / 82.
778 Enfal: 8 / 25.

nin helâki de umumi olmuştur.

Bugün, Lût kavminin helâk edildiği ve yerin dibine batırıldığı kasabanın bulunduğu bu yerde Filistin'in doğusunda şeria nehrinin döküldüğü "Lût Gölü" bulunmaktadır. Bu gölün içinde, onbir tür bakteri dışında hiçbir canlı yaşamamaktadır. Tuzluluk oranı % 30 olup, dünyanın en tuzlu denizinden altı misli daha fazladır. Su, pis kokulu ve yüzeyinde bilinmedik bir yağ tabakası vardır. Çevresi dünyanın en alçak noktasıdır. Deniz seviyesinden 394 m. aşağılara gömülen, uzunluğu 85 km, genişliği doğu batı istikametinde 16 km, derinliği 10- 401 metre arasında değişen ve alanı 930 km² olan, insanlık için ibret tablosu bir yerdir.

Lût gölü üzerinde bir kayıkla gezilirse çıplak gözle Lût kavminin izleri görülebilir. Kıyıdan biraz ötede suyun içinde ağaçların belirdiği görülür. Bunlar gölün son derece yoğun olan tuzlarının konserve ettiği ağaçlardır.

Burası, Kudüs'ün 24 km. doğusunda olup, Ürdün'ün başkenti Amman'a yaklaşık 20 km'lik bir uzaklıktadır. Deniz seviyesinden çok aşağıda olduğu için Amman'da şubat ayında lapa lapa kar yağarken, bu gölün çevresinde insanların geceleyin dışarıda atlet ve şortla dolaştıklarını görürsünüz. Hatta yattığınızda sıcaktan dolayı üstünüze örtü almanız mümkün değildir. Bizzat yerinde bu hali yaşadığım için müşahede ve tecrübeme dayanarak bunları söylüyorum.

Cenab-ı Hak tarafından kendisine bulutsuz yağmur yağdırma, otsuz yerlerde ot bitirme, taş ve çakıllarla konuşma ve uzaktan görüp haber verme gibi mucizeler verilmiştir.

Lût (a.s.) seksen yaşında iken Hicaz'da vefat etmiştir. Bir rivayete göre, kabri Hz. İbrahim'in bulunduğu Halilurrahman kasabasındadır. Kur'an'-ı Kerim'in yirmi yedi ayetinde Hz.Lût'dan bahsedilir.[779]

7) İBRAHİM (A.S.):

Hz.İbrahim, Beni İsrail'in ve Arapların büyük ceddidir. Çünkü kendisinden sonra gelen bütün Beni İsrail peygamberlerinin ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in büyük dedeleridir.

Hz. İbrahim, Hz. Âdem (a.s.)'in yaratılışından üç bin üç yüz otuz yedi sene sonra Babil hükümdarı Nemrut zamanında Babil'in doğu tarafında Dicle ile Fırat nehirleri arasında kalan Harran (Urfa)'da bir mağarada dünyaya gelmiş, daha sonra babası onu Babil'e nakletmiştir.

Rivayete göre müneccimler, yeni doğacak bir çocuğun büyüyünce bütün putları kıracağını ve tevhit davasını yayacağını Nemrut'a telkin etmişler o da müneccimlere inanarak hamile kadınların tümünü toplayıp hapsettirmişti. Fakat İbrahim (a.s.)'in an-

779 En'am: 6/ 86; Ankebut: 29 /36; A'raf: 7 / 80-84; Hûd: 11/ 70, 74, 77, 83, 89; Hicr: 15/ 59-77; Enbiya: 21/ 71-74; Hac: 22 / 43; Şuara: 26 /160-175; Neml: 27 / 54-66; Saffat: 37 / 133-138; Sad: 38 / 13; Kaf: 50 / 13; Kamer: 54 / 32-39 ve Tahrim: 66 / 10.

nesi **Nuna** da hamilelik alameti görülmediğinden hapse atılmaktan kurtulmuş, doğumu yaklaştığında da bir mağaraya giderek orada gizlice doğurmuştu. Annesi Nuna tarafından adı İbrahim olarak konan çocuk, bambaşka bir yaratılıştaydı. Allah'ın bir ikramı olarak ağzına aldığı parmağıyla karnını doyuruyor ve kendini besliyordu. Kısa zamanda büyük bir gelişme göstererek bir haftalık olduğunda sanki yedi aylık bir çocuk görünümündeydi. Bir yaşına bastığında yaşı en az üç dört kat farklı gösteriyordu.[780] Mağaradan çıkarma zamanı gelmişti. Fakat mağarada bulunduğu sürece hiçbir varlığı görüp tanımamıştı. Bu nedenle babası Târah(Âzer) onu mağaradan çıkarıp eve getirirken gördüğü her şeyi soruyordu. Bir ara yaşından beklenmeyen ve babasını hayretler içerisinde bırakan gördüğü şeyler hakkında ağzından şu ifadeler dökülüverdi: "Mutlak bunların bir yaratıcısı olmalı, öyle değil mi babacığım?"[781]

Hz. İbrahim'in içinde yaşadığı toplum olan Keldâniler yıldızlara ve ayrıca puta taparlardı. Hz. İbrahim, belli bir yaşa gelip mağaradan çıktığında güneş, ay ve yıldızların durumunu gözlemlemeye başlamış, önce onların Tanrı olabileceğini düşünmüş fakat bunların batıp çıktığını görünce noksanlıklarını anlayarak kavminin taptığı bu şeylerin Allah olamayacağına, bunları ve kendisini yaratan bir kudretin var olduğuna kanaat getirmiştir.[782]

Bir gün İbrahim (a.s.), hükümdar Nemrut'u ve beraberindekileri mabette putlara tapar gördü ve mabetten uzaklaşıp gitmelerini bekledi. Etrafta kimse kalmayınca eline büyükçe bir balta aldı mabetteki putların hepsini kırıp parçaladı. Yalnız putlardan en büyük put vardı ki ona dokunmadı. Elindeki baltayı bu büyük putun boynuna astı ve oradan gizlice uzaklaştı.[783] Nemrut ve diğer puta tapanlar mabede geldiklerinde ummadıkları bir manzarayla karşılaştılar. Nemrut, derhal bu işi yapanın bulunup yakalanması talimatını verdi. İbrahim (a.s.) kısa sürede yakalanarak Nemrut'un huzuruna getirildi. Nemrut: "Niçin böyle bir şey yaptın?" diye sorduğunda, O da: "Ben yapmadım, büyük put kendisi dururken küçük putlara ibadet yapılmasına tahammül edemediği için o kırmıştır. İnanmazsanız büyük puta sorabilirsiniz"[784] diye cevap verdi. Bunun üzerine Nemrut: "Sen delirdin mi, putlar hiç konuşabilir mi?"[785]şeklinde karşılık verince, Hz. İbrahim: "O halde konuşamayan, kendini koruyamayan bu cansızlara niçin tapıyorsunuz? Size de, Allah'ı bırakıp taptığınız putlarınıza da yuf olsun, hiç aklınızı kullanmaz mısınız"[786] diye karşılık verdi. Bu cevap karşısında Nemrut, küfründeki inadını daha da artı-

780 Taberi: 1 / 235.
781 İbni Esir: 1 / 95.
782 En'am: 6 / 67, 77-79.
783 Enbiya: 21 / 58.
784 Enbiya: 21 / 63.
785 Enbiya. 21 / 65.
786 Enbiya: 21 / 66-67.

rarak hiddetle İbrahim (a.s.)'in ateşe atılmasını emretti. Bunun üzerine İbrahim (a.s.) tutuklandı ve ardından da gerekli hazırlıklar yapılarak içinde ateşin yakılacağı büyükçe yüksek duvarlı bir bina yapıldı.[787] Bu binanın içi odunla doldurulup ateşlendikten sonra, elleri ayakları bağlanmış olarak Hz. İbrahim dört kişi tarafından getirilip yüksek bir tepeye kurulan mancınığa konarak tam ateşin içine fırlatılmak üzere iken Cibril-i Emin gelerek: "Ey İbrahim bir ihtiyacın var mı? Şayet varsa Rabbine arzedeyim" diye sordu. Hz. İbrahim büyük bir tevekkül içerisinde: "Rabbim benim ihtiyacımı benden iyi biliyor. O bana kâfidir, ne iyi vekildir"[788]diye karşılık verdi. Bu ifadesinden sonra mancınığın yayı bırakıldı ve Hz İbrahim bir füze gibi ateşe doğru yol almaya başlamıştı ki, Yüce Allah'ın emri ulaştı: "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve selamet ol!"[789] Bu emir, Hz. İbrahim'i kendisine dost kabul eden Yüce Rabbinden geliyordu. Dolayısıyla alevler meltem esintisine, ateş gül bahçesine dönüşüverdi. Rivayete göre Hz. İbrahim tam ateşin ortasına düşmesine rağmen, ateş sadece İbrahim (a.s.)'in el ve ayaklarını bağlayan ipleri yakarak serbest kalmasını sağlamıştı. Hz. İbrahim ateşe atılalı tam bir hafta olmuş, ateşin harareti yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştı. Bu sırada avenesi ile birlikte ateş yığınını görmeye gelen Nemrut, gördüklerine inanamadı. Şaşkın bir tavırla kendi kendine: "Acaba hayal mi görüyorum" diye mırıldandı. Gözlerini defalarca ovaladı ve bir daha, bir daha baktı. Fakat hayal görmüyor gerçeğin ta kendisiyle karşı karşıyaydı. Zira Allah sevgilisi ve dostu Hz. İbrahim küllenmeye yüz tutmuş ateş közleri arasında gül bahçesinde dolaşır gibi, dolaşıyordu. Bir müddet sonra Nemrut'un hayretli bakışları arasında ateş yığınlarının arasından çıkarak uzaklaşıp gitti.

Gördüğü bu müthiş mucizeye rağmen, Nemrut dalalet içerisinde saltanatını sürdürmeye devam etti. Fakat Cenab-ı Hak, inkârının ve zulmünün cezasını burnuna kaçan bir sivrisinek vasıtasıyla verdi. Sinek burnunda ilerleyerek beynine ulaştı ve her kıpırdanışı âdeta bir zelzele gibi beyninde sarsıntı meydana getiriyor, bir davul gibi güm güm ses çıkarıyordu. Dolayısıyla çekilmez bir acı ve ıstırap veriyordu. Ne yapacağını şaşırmıştı. Başını duvarlara vuruyordu. Bu haline hiç kimse çare bulamıyordu. Doktorlar bile küçücük sineği durdurmada aciz kalmışlardı. Yapılacak hiçbir şey kalmamıştı. Âhiretteki hesap hariç, bu ıstırabına ancak ölüm son verebilirdi. Bunun içindir ki, son bir hamle yaparak demir bir topuzla başına vurulmasını emretti. Birkaç defa başına indirilen balyoz işini bitirdi. Ve nihayet İlahlığını ilan eden zavallı Nemrut, bir sineğe mağlup olarak geberip gitti.

Rivayete göre, İbrahim (a.s.) ateşe atıldığında on altı veya yirmi altı yaşlarında idi. Bu mucizeyi gören amcası Harran'ın kızı Sâre iman etti ve onunla evlendi. Bir başka iman eden kişi de amcası Harran'ın oğlu Lût idi.

---

787 Saffat: 37 / 97.
788 Taberi: Tarih, 1 / 243.
789 Enbiya: 21 / 69.

Hz. İbrahim'in artık buradan ayrılması gerekiyordu. Nitekim kısa bir süre sonra hanımı Sâre ile yeğeni Lût'u yanına alarak: Ben Rabbim'e gidiyorum" deyip, Babil şehrini terk etti.[790] Şam bölgesine geldiklerinde Allah Teâlâ, Sedûm halkı için Hz. Lût'u peygamber olarak görevlendirdi. Bundan sonra her ikisi de Filistin'e yerleşerek Lût (a.s.) ile beraber Filistin'i taksim ettiler.

Hz. İbrahim kıtlık nedeniyle bir ara Mısır'a gitti. Bu sırada Mısır'ın başında Firavn'lardan Sinan b.Ulvan melik olarak bulunmaktaydı. Sarayın adamları şehre giriş çıkışları denetim altında tutuyorlar ve her gelen yabancıyı kontrol ediyorlardı. Şehre girişte Hz. İbrahim ile kusursuz bir güzelliğe sahip olan hanımı Sâre dikkatlerini çekmişti. Firavn'a bu durumu rapor ettiler. Firavn da derhal saraya getirilmelerini emretti. Önce İbrahim (a.s.) getirildi. Melik kendisine bazı sualler sorduktan sonra serbest bıraktı. Ardından da Sâre'nin getirilmesini emretti. Bu emrin arkasında kötü niyetin yattığı belliydi. Hz. İbrahim ve Hz. Sâre, Firavn'ın zararından korunmak için namaz kılarak dua edip Allah'a tevekkül ettiler. Nihayet Firavn saraya getirilen Sâre ile baş başa kaldığında ona karşı kötü emellerini gerçekleştirmek istedi. Fakat Allah, Firavn'ın kötü emellerine ulaşmasına fırsat vermedi ve her teşebbüsünde ilâhi bir el ona mani oldu. Mesela elini Sare'ye dokunmak üzere uzattığında eli havada tutulup kaldı ve âdeta taş kesildi. Ona doğru yürümek istediğinde heykel gibi taşlaştı ve hayati fonksiyonları tamamen yok oldu. Böylece Sâre'ye hiçbir zarar veremedi. Yalvarırcasına beni bu durumdan ne olur kurtar der gibi Sâre'nin gözlerinin içine bakıyordu. Sâre bu korkunç manzara karşısında kendi kendine: "Şayet bu adama bir şey olursa bundan beni sorumlu tutarak öldürürler. Yarabbi bu durumdan sen beni koru" diye Allah'a yalvardı. Firavn, Sare'nin bu duasıyla eski haline gelebildi. Ancak, büyük bir korku ve panik içinde kalmıştı. Kendine geldiğinde derhal muhafızlarını çağırarak: "Bu hanımı emniyet içerisinde ailesine teslim edin ve bu cariyeyi de hediyem olarak kendisine verin" diye emretti. Hediye olarak verdiği cariye ise, ileride Hz. İbrahim ile evlenen ve Hz. İsmail'in annesi olacak olan Hz.Hacer idi. Hz.Hacer, daha önce Mısır meliklerinden birinin hanımıydı. Kocası bir baskın sırasında öldürülmüş, kendisi de esir edilerek Firavn'ın sarayına getirilmişti.[791]

Hz. İbrahim'in, Allah'ın kendisini ve eşini koruyacağına imanı tamdı. Nitekim de öyle oldu. Bundan dolayı da Yüce Mevlâ'sına şükretti.[792]

Hz. İbrahim (a.s.), Sâre'nin çocuğu olmadığı için ve yine Sâre'nin teklifiyle Hz. Hacer ile evlenmiş ve bu evliliğinden Hz. İsmail (a.s.) dünyaya gelmiştir. Hz. Sâre kendi rızasıyla evlendirdiği Hz. Hacer'i kıskanmaya başlamış ve gün geçtikçe de kıskançlığı artarak devam etmiştir.[793] Bu durum karşısında Hz.Hacer'in uzaklaşması gerekiyordu. Ni-

790 Saffat: 37 / 99.
791 Sahih-i Buhari Terc. 6 / 520.
792 Müslim: Fezail,154 C-4 / 1840.
793 Buhari Terc. C-7 / 232.

tekim Hz. İbrahim eşi Hacer ile oğlu İsmail'i bir deveye bindirerek Cebrail (a.s.)'in kılavuzluğunda yola koyuldu. Nihayet kuş uçmaz, kervan geçmez, ot bitmez, çırıl çıplak bir mekânda yolculuk son buldu. Cibril-i Emin yerden üç beş metre yükseklikteki küçük bir tepeyi işaret etti. Burası Beytullah yeridir, dedi.[794]Daha önce Hz. Âdem tarafından inşa edildiği rivayet edilen, fakat çeşitli afetler nedeniyle temelleri bile kalmayan mübarek Beytullah'ın yeri burası idi.

Hz. İbrahim, ilahi ilham gereği yolcularını indirip yanlarına biraz yiyecek bıraktıktan sonra oradan ayrıldı. Kısa sürede yiyecekleri bitmişti. Sıcaktan ve susuzluktan dil ve damakları âdeta kurumuştu. Hz.Hacer oğlunu orada bırakarak su aramak üzere 130 metre[795] kadar ilerde bulunan Safa tepesine çıktı, fakat kimsecikler yoktu. Buradan inerek üçyüzelli metre kadar ilerde bulunan Merve tepesine doğru ilerledi. Vadi tabanına gelince, eteklerini dolaşmaması için topladı ve koşarak burayı geçti. Nihayet Merve tepesine çıkıp etrafa bakındı, yine kimsecikler yoktu. Safa'dan Merve'ye dört defa, Merve'den de Safa'ya üç defa giderek su arayışını sürdürdü. Fakat takati de kesilmişti. Son bir gayretle Merve'ye gidip tepesine çıktığında: "Sus ey Hacer, dinle" diye bir ses duydu. Bunun üzerine: "Ey sesin sahibi bize yardım et" diye seslendi. Bu yardım talebi üzerine İsmail'in yanında ve şimdiki Zemzem kuyusunun bulunduğu yerde Cibril-i Emin göründü. Hz. İsmail'in ayak topuklarını vurduğu kısmı kanadıyla kazmaktaydı. Hz.Hacer sevinçle oraya doğru koştu ve vardığında su fışkırıyordu. Boşa akmaması için dur dur manasına gelen "Zemzem" dedi ve hemen etrafını çevirdi. Ardından kırbasını doldurdu ve kana kana içti. Cibril-i Emin: "Ey Hacer, kayboluruz diye sakın korkmayın. İşte burası Kâbe'nin inşa edileceği yerdir. Kâbe'yi babası ile bu çocuk yapacaktır."dedi ve kayboldu. Böylece Hz. Hacer, Sabrının ve Allah'a olan tevekkülünün mükâfatını görmüştü. Bunun için de Cenab-ı Mevlâ'ya sonsuz şükretti.

Hac ve Umre için dünyanın her tarafından Allah'ın Beyt-i Şerif'ini ziyarete gelen müminler, Hz. Hacer'den kalan bu sünnete uyarak, Safa ile Merve arasında yedi defa gidip gelerek Allah Teâlâ'nın rahmet ve mağfiretini dilerler. Hz.Hacer'in ayaklarına dolaşmaması için eteklerini toplayıp koşarak geçtiği ve bugün iki yeşil direkle temsil edilen vadi tabanındaki bu arayı koşarak geçerler.

Hz. Hacer'in oğlu İsmail ile birlikte Mekke'ye götürülmesinden bir süre sonra, Hz. Sâre vâlidemiz de yaşlı olmasına rağmen İshak adında bir erkek çocuk doğurmuştur. Hz. İbrahim (a.s.)'ın bu iki oğlu da peygamber olmuş ve İsmail (a.s.) Arapların, İshak (a.s.) da Beni İsrail'in ceddi olmuştur.

Daha sonra siyer bölümünde de anlatılacağı üzere, Allah Teâlâ tarafından Hz. İbrahim'e oğlu İsmail ile beraber Kâbe'yi yapma emri verilmiştir. Hz. Âdem'den sonra Kâbe'yi inşa eden ilk Peygamber olmuştur. Ancak daha sonraları defalarca tamir görmüş-

794 Kazancı Ahmet Lütfi, Peygamberler Tarihi, C-1, Sh: 214, İst-1997.
795 Muhammed İlyas Abdülğani, Mekke-i Mükerreme Tarihi, Sh:68, 79.

tür. Buna rağmen bu gün, Kâbe için Hz. İrahim tarafından konulduğu ve kullanıldığı kesin olarak bilinen iki taş mevcuttur. Bunlardan biri "el-Haceru'l-Esved" denilen siyaha yakın kırmızı renkli ve İsmail (a.s.)'in Ebu Kubeys Tepesinden bulup getirdiği iki insan başı büyüklüğündeki tavafın başlangıç noktasını belirlemek için konulan mübarek taştır. Bu taş, diğer taşların hiçbirisine benzememekte, sanki Cenab-ı Mevla bu kutsal mekân için özel yaratmıştır. Peygamber Efendimiz, bu kutsal taştaki özelliğe dikkat çekmek için: "Hacer-i Esved Allah'ın yeryüzündeki elidir"[796]demiştir. Bu mübarek taş, Kâbe'de yapılan defalarca tamire rağmen bugüne kadar hep yerini muhafaza etmiş, yeri ve yüksekliği değiştirilmemiştir. Ancak Yezid b. Muâviye devrinde ve onun emriyle Mekke'yi kuşatan ordunun saldırısı sırasında Kâbe yanmış, bu arada Hacer-i Esved de yerinden oynayarak üç parçaya ayrılmıştır. Yezid'in ölümünden sonra kuşatma kaldırılmış ve yerine geçen Abdullah b. Zübeyr tarafından üçe ayrılan taş parçaları yapıştırılarak, yeniden yapılan Kâbe'nin duvarındaki eski yerine tekrar konmuştur.

Mübarek taşın başına gelenler bununla da kalmamış, hicretin 317. senesinde Ebu Tahir Kırmitî denilen nasipsiz bir bedbaht, hac mevsiminde Mekke'yi basmış, İhramda bulunan birçok hacıyı öldürerek cesetlerini Zemzem kuyusuna atmıştır. Ayrıca elindeki demir topuzla Hacer-i Esved'e vurarak bir parçasını kırmış, daha sonra da tamamını yerinden çıkararak alıp götürmüştür. Geri verilmesi karşılığında elli bin fidye teklif edilmiş, fakat bu teklifi reddederek karargâhında tam yirmi iki yıl tutmuştur.

Bu süre içerisinde hac yapan hacılar, Hacer-i Esved'in bulunduğu yeri temsili olarak istilam etmek suretiyle tavaf yapmışlardır. Ancak, tam yirmi iki yıl sonra hicretin 339.yılında Abbasi halifesi "Muti'lillah" zamanında Şerif Ebu Ali Ömer b. Yahya'nın araya girmesiyle Kırmitîler Hacer-i Esved'i getirip Küfe'de Müslümanlara teslim etmişlerdir. Teslim alınır alınmaz bu kutsal emanet vakit geçirilmeden getirilip yerine konmuş ve etrafı gümüş ile çerçevelenmiştir.[797]

Diğer ikinci taş ise, Makam-ı İbrahim'dir. Bu mübarek taş ise Hz. İbrahim'in Kâbe'yi yaparken iskele olarak kullandığı taştır. Kâbe'nin yapımı sırasında ayaklarının altındaki bu taşın yumuşadığını ve ayaklarının topuklarına kadar içine gömüldüğünü hissetti. Baktı ki gerçekten taş yumuşamış mübarek ayaklarının resmi bir kalıp gibi taşın üzerine nakşedilmişti. Böylece dünya durdukça silinmez bir imza atılmıştı. Bu taş, Hz. İbrahim devrinden beri Kâbe duvarına neredeyse bitişik durumdaydı. Ancak Hz. Ömer (r.a.) tarafından tavafın rahatça yapılabilmesi amacıyla, aynı yön ve aynı doğrultuda olmak üzere Kâbe'den 13 metre 25 cm geriye çekilmiştir[798] ve Kâbe'nin Zemzem kuyusuna bakan tarafındadır. Makamı İbrahim diye bilinir ve Kâbe'yi tavaftan sonra iki rekât tavaf namazı kılmak vacip, Makam-ı İbrahim gerisinde kılmak sünnettir. Allah Teâlâ

796 Münavi: C-3 / 407.

797 Kazancı Ahmet Lütfi, Peygamberler Tarihi, C-1, Sh:241-242, İst-1997.

798 Muhammed İlyas Abdulğani, Mekke-i Mükerreme Tarihi, Sh: 76.

burası için: "Makam-ı İbrahim'i namazgâh edinin"[799] buyurur. Böylece ayet-i kerime ile bu taşın sıradan bir taş olmadığına işaret edilmiş olmaktadır.

Yüce Mevlâ, Allah'a olan iman ve teslimiyetini sınamak için İbrahim (a.s.)'den oğlu İsmail'i kurban etmesini istemiş, fakat İsmail'i tam kurban edeceği sırada onun yerine Allah Teâlâ bir koç[800] indirerek imtihanı kazandığını bildirmiştir.[801] Bu konu siyer bahsinde geniş olarak ele alındığından burada detaya girmeyeceğiz.

İbrahim (a.s.), Allah dostu manasına gelen "Halilullah ve Halilur-Rahman" sıfatlarının sahibi bir Peygamberdir. İsm-i Şerifi Kur'an'da altmış dokuz defa geçen Ülü'l-azm denilen büyük peygamberlerdendir.[802] Kendisi ne Hıristiyan, ne Yahudi ve ne de müşrik idi. Muvahhid[803] bir Müslüman idi.[804] Misafiri çok sever ve sofrasında misafiri eksik olmazdı. İbrahim (a.s.) birçok ilklerin sahibi olmuş bir peygamberdir. Allah Teâlâ'nın "Hanif ve Müslim" diye isimlendirdiği ilk insan odur. Ve yine Allah'ın emri üzerine seksen veya yüz yirmi yaşında ilk sünnet olan[805], ilk kurban kesen, ilk tirit yemeğini yapan, minberden ilk hutbe okuyan, ilk hac menâsikini yapan da odur. Allah yolunda ilk ateşe atılan, ilk cihad eden, ilk bıyığını kısaltan, tırnağını kesen, kasık ve koltuk altı kıllarını traş eden, saçını ikiye ayıran, saçında ilk aklık gören ve ak saçları görünce de; "Yarabbi bu nedir?" diye soran, Rabbi de: "Bu vakardır ey İbrahim!"deyince de: "Rabbim öyleyse vakarımı artır"diye duada bulunan ve saçını kına ve keten ile boyayan, misvak kullanan, abdest alırken ağız ve burnuna suveren, su ile istinca eden (taharetlenen), ve nihayet ilk hicret eden o olmuştur.

Ateşin İbrahim (a.s.)'i yakmaması dışında mucize olarak Allah Teâlâ kendisine ölmüş ve parçalanmış kuşları diriltme mucizesi vermiştir. Ayrıca sıradan taşları kömür haline getirip yakma, ayağını bastığı taştan fidan fışkırıp derhal ağaç haline gelme, vahşi ve yırtıcı hayvanlarla bir arada bulunup konuşma, dağ ve duvarların ardındaki şeyleri görme ve çok uzaklardan sesleri işitme gibi, mucizeler gösterme imkânını da bahşetmiştir.

Rivayete göre, yüz yetmiş beş veya iki yüz sene yaşamıştır. Cenazesi Kudüs'e bağlı "Halilürrahman" kasabasındaki bir mağara içerisinde hanımı Sâra ile beraber defnedilmiştir.[806]

---

799 Bakara: 2 / 125.

800 Rivayete göre koç, büyük gözlü beyaz renkte ve bounuzlu idi. Said ibni Cübeyr'e göre ise koç siyahlı beyazlı alacalı ve yüzü kırmızıya boyanmış gibiydi. (Doç.Dr Aydemir Abdullah, İslami kaynaklara göre Peygamberler, Sh:62).

801 Saffat: 37 / 101-107.

802 Ahzab: 33/ 7.

803 Muvahhid: "Allah'ın birliğine inanan, Allah'a şirk koşmayan"demektir.

804 Âl-i İmran: 3 / 67.

805 Buhari, İsti'zan, 51; Müslim, Fedail 151, (2370).

806 Taberi, Tarih C-1 / 312.

İbrahim (a.s.)'a 10 sayfa, bir rivayete göre 20 sayfa vahiy inmiştir. Kur'an-ı Kerim'de ismi en çok geçen ve kıssası anlatılan peygamberdir. Bilhassa Bakara, Âl-i İmran, Nisa ve En'am süreleri olmak üzere toplam 69 ayette kendisinden bahsedilir.[807]

En başta Hz. Muhammed (s.a.v.) olmak üzere, Allah'ın bütün Peygamberlerine salât ve selam eder, Yüce Rabbimden şefaatlerini dilerim.

8) İSMAİL (A.S.):

Hz. İsmail, Hz. İbrahim'in büyük oğludur. Annesi, Mısır Fir'avnlarından Sinan b.Ulvan'ın Hz. İbrahim'e hediye ettiği Hacer adında bir cariyedir.

İbrahim (a.s.), ilk eşi Sâre'nin kıskançlığı yüzünden ve ilâhi ilham sonucu, Hz.Hacer ile henüz küçük çocuk olan oğlu İsmail'i, Kudüs'ten Mekke'ye götürme durumunda kaldı. Uzun bir yolculuktan sonra Mekke'ye ulaşan İbrahim (a.s.) Hanımını ve oğlu İsmail'i canlı bir nesnenin bulunmadığı, fakat ileride insanlığın iman ve ibadet merkezi olacak olan Kâbe'nin yerinin bulunduğu Mekke çölüne bıraktıktan sonra tekrar Kudüs'e geri döndü.

Oğlu İsmail ile bu ıssız yerde yalnız kalan Hz. Hacer, bir ara Safa ile Merve arasında su aramaya çıktı. Geri döndüğünde küçük İsmail'in ayak topuklarını vurduğu yerden Zemzem suyunun fışkırdığını gördü. Koşarak geldi ve Zemzemden kanakana içtikten sonra da Rabbine şükretti. Böylece onlar için insanlık tarihine altın sayfalarla yazılacak ve kıyamete kadar anılacak yeni bir hayat başlamış oldu.

Hz. İsmail Henüz konuşmaya başlamıştı ki, İbrahim (a.s.) üst üste gördüğü rüya ilhamlarıyla onun kurban edilmesi emrini almıştı.[808] İsmail (a.s.) bu kesilme emrini duyduğu zaman tam bir teslimiyet göstererek: "Babacığım, sana verilen emir ne ise onu yap, İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın" dedi. Fakat İbrahim (a.s.) bu ilâhi emri yerine getirmek istediyse de bıçak İsmail (a.s.)'i kesmedi ve onun yerine kurban edilmek üzere Allah tarafından koç indirildi. Zira Allah Teâlâ her ikisini de imtihan ediyordu. Allah'ın bu emrine uymakla İbrahim (a.s.) da, İsmail (a.s.) da imtihanı kazanmışlardı.[809]

İsmail (a.s.) büyüdüğünde babası ile birlikte Kâbe'nin yerini tespit edip kutsal bina (Kâbe) yi inşa ettiler. İnşaat sırasında Kâbe'nin bütün taşlarını sırtında taşıma şerefine erdi. Hacer-i Esved'i Kubeys dağından o bulup getirdi. Hac vazifesini ilk defa babasıyla beraber o yaptı. Allah Teâlâ tarafından Kâbe'nin hizmetinde görevlendirildi.

İsmail (a.s.) bir müddet sonra, Yemen tarafından Mekke'ye gelip yerleşen Cürhüm kabilesinden kız alıp evlendi ve on iki evladı dünyaya geldi. Kızlarından Sabiha, amcası Hz. İshak'ın oğlu îys ile evlendi. Oğullarından Kayzer ile Sabit Mekke'de kaldı, diğerleri

807 Bakara Süresinde 14 ayet; Âl-i İmran Süresinde 6 ayet; En'am süresinde 4 ayet ve diğer sürelerle birlikte 69 ayet-i kerime'de kendisinden bahsedilir.

808 Saffat:37 / 102-107

809 Saffat: 37 / 103-107.

ise Mekke'den ayrılarak başka yerlere gitti. Hz İsmail (a.s.)'in soyundan gelen tek peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) dir. Hz. İsmail'in oğlu Kayzer ile bu mübarek soy devam etti ve sevgili Peygamber Efendimize ulaşmış oldu.

Hz. İsmail, daha sonra bu Yemen kabilelerinden Filistin ve Suriye taraflarında yaşayan Âmâlika devletinin kabilelerine yirmi yaşlarında iken Peygamber oldu. Aralarında elli yıl kadar irşad ve tebliğ görevini sürdürdü. Vefatına bir yıl kala da Mekke'ye döndü ve yüz otuz yedi yaşında iken Mekke'de vefat etti. Bazı kaynakların bildirdiğine göre, annesi Hz.Hacer'in de defnedildiği Kâbe'nin kuzey duvarı önündeki hatim denilen yere annesinin yanı başına defnedildi.[810]

İsmail (a.s.)'in dini, İslamiyet'in doğuşuna kadar devam etti ve yukarıda da ifade edildiği gibi, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in bütün dedeleri onun soyundan geldi.

Mucize olarak zemzem suyunun ayakları altından çıkmasından başka, kendisine dikenli ağaçlardan çeşitli meyveler çıkarma, kumları un yapma, kısır koyundan süt elde etme ve yünlerini ipek yapma gibi mucize gösterme nimeti verildi.

Kur'an-ı Kerim'de on iki defa ism-i şerifi zikredilir. Ayrıca, muhtelif surelerde kendisinin hususiyetlerinden bahsedilir.[811]

Çocuk yaşında ve ölümünde Harem-i Şerif'in kutlu misafiri olan Hz. İsmail'e ve onu dünyaya getiren şerefli annesine salât ve selam olsun.

9) İSHAK (A.S.):

Hz. İbrahim'in ikinci oğlu olan İshak (a.s.), Lut kavminin helâk edildiği gece dünyaya geldi. Annesi Sâre, İshak (a.s.)'ı doğurduğunda ihtiyar bir kadın idi. Allah Teâlâ Sâre'ye bir erkek çocuğu dünyaya getireceğini müjdeleyince, Sâre şaşırarak: "Bu ihtiyar kadının mı çocuğu olacak?" diye gülmeye başladı ve bundan dolayı da oğlu İshak (a.s.)'a "güler" manasına gelen İshak adı verildi.

Daha önceki konularda da belirtildiği üzere Hz. İsmail, annesi Hacer ile Hicaz'a götürülüp orada yerleşmeleri sonucu İsmail (a.s.) Arapların, İshak (a.s.) da Filistin'de doğup annesi ile birlikte burada kaldığı için İsrailoğullarının büyük dedeleri olmuşladır. Çünkü Araplar İsmail (a.s.)'in, İsrailoğulları da İshak (a.s.)'ın neslinden türeyip çoğalmışlardır. İsmail (a.s.)'in soyundan sadece bir tek Peygamber gelmiştir ki, o da Hz. Muhammed Mustafa'dır. Başta Yakup (a.s.) olmak üzere, İsrailoğullarına gönderilen bütün peygamberler Hz. İshak'ın soyundan gelmişlerdir.

İshak (a.s.), Betübil isminde bir adamın kızı olan Rüfekâ adındaki bir hanımla evlenmiş ve bu hanımdan Îys (Ays) ve Yakup adında ikiz iki erkek çocuğu dünyaya gelmiştir.

---

810 Dürrülmuhtar; Kazancı Ahmet Lütfi, Peygamberler Tarihi, C-2, Sh:19.

811 Bakara: 2 / 125, 127, 133,135-136, 140; Âl-i İmran: 3 / 84; Nisa: 4 / 163; En'am: 6 /86; İbrahim: 14 / 39; Meryem: 19 / 54; Enbiya: 21 / 68, 85; Saffât: 37 / 102; Sad: 38 / 48.

İshak (a.s.) da diğer Peygamberler gibi tevhit davasını tebliğ ederken münkir ve müşriklerin itiraz ve alaylarına maruz kalmıştır. Bu bedbaht insanları Allah'ın varlığına ve kendi Peygamberliğine inandırabilmek için bazı mucizeler göstermiştir. Meselâ, hayvanlar dile gelip Peygamberliğine şahadet etmiş; ölmüş öküz ve sığırların derileri Allah'ın izni ile dirilip ayağa kalkmıştır.

Birara Mekke'ye gelerek ağabeyi Hz. İsmail ile birlikte hac vazifesini ifa etmiştir.[812]

Kur'an-ı Kerim'de onbeş yerde ismi geçer ve dört sûrede de kıssa olarak kendisinden bahsedilir.[813]

İshak (a.s.)'ın yüz altmış sene yaşadığı ve vefat ettikten sonra da babası Hz. İbrahim (a.s.)'in kabrinin bulunduğu "Halilürrahman" kasabasında defnedildiği rivayet edilir.

10) YAKUP (A.S.):

Hz. Yakup, İshak (a.s.)'ın oğlu, Yusuf (a.s.)'un da babasıdır. Bundan önceki bahiste de belirttiğimiz gibi İshak (a.s.), babasının yakın akrabası Betubil adındaki bir adamın kızı olan Rüfekâ ismindeki bir hanımla evlenmiş ve bu evliliğinden Îys ve Yakup adında ikiz iki erkek evladı dünyaya gelmiştir. Îys Yakup'tan önce doğmuştur. Bundan dolayı kendisine takip eden manasına Yakup denmiştir. Îys babasına, Yakup da annesine daha sevimli idi.

Ömrünün son zamanlarında İshak (a.s.)'ın gözleri görmez olmuştu. Rivayete göre İys'in evde olmadığı ve ava gittiği bir gün, hanımı şöyle bir plan yapar: Oğlu Yakup (a.s.)'a bir koyun kestirip kızartır ve babasının önüne koydurur, kendisine de kestiği koyunun postuna bürünmesini söyler. Çünkü yaptığı bu plana göre, Îys'in vücudu kıllı olduğu için İshak (a.s.) Yakup'a dokunduğunda onu Îys zannedecek ve Îys niyetiyle Yakup'a dua etmesi sağlanacaktı. Plan aynen uygulanır. Yakup kızarmış koyunu babasının önüne koyduğunda: Sen kimsin?"diye sorar. O da "Ben oğlun Îys" der. Bunu üzerine İshak (a.s.) eliyle dokunur ve: "Vücudu Îys'in vücudu, fakat kokusu Yakup'un kokusu" der. Tam bu sırada hanımı söze karışarak: "dokunduğun şahıs oğlun Îys'dir. Ona dua ediver" diye ricada bulunur. O da hanımının bu ricası üzerine, Yakup (a.s.)'un soyundan peygamberler ve melikler gelmesi için Cenab-ı Hakk'a niyaz eder.

Îys, avdan döndüğünde Yakup için dua edildiğini öğrenir ve Yakup'a kin beslemeye başlar ve hatta onu öldürmeye yemin eder. Araya giren bu nefret sebebiyle ve annesinin de tavsiyesi üzerine Yakup (a.s.), baba ocağını terk ederek dayısının yanına gitmek zorunda kalır. Bu yolculuğu sırasında geceleri yürüyüp gündüzleri dinlendiği için kendisine, "gece yürüyen" anlamına gelmek üzere "İsrail" lakabı verilir. Bundan dolayı[814] Yakup (a.s.)'un on iki oğluna ve torunlarına İsrailoğulları manasına gelen Beni İsrail den-

812 Tecrid-i Sarih tercümesi, 6 / 21

813 Bakara: 2 / 136, 140; Âl-i İmran: 3 / 84; Nis: 4 / 163; İbrahim: 14 / 39.

814 Taberi Tarihi, 1 / 320.

miştir. Yakup, İbranice'de Safvetullah ve Abdullah manalarına da gelmektedir.

Hz. Yakup'un dayısı Lâbân'ın Liya ve Rahil isimlerinde iki kızı vardı. Dayısının yanında bir süre kaldıktan sonra kızlarından Rahil ile evlenmek istediğini söyledi. Dayısı kendisine kızını vermesi için mehir karşılığı olarak yanında yedi yıl çalışması gerektiğini söyledi. O da bu teklifi kabul ederek sabırla yedi yıl çalıştı. Sonunda nikâhı kıyılarak gerdeğe girdi. Gerdekte beklemediği bir manzara ile karşılaştı. Karşısında evleneceği kız Rahil değil, onun ablası Liya vardı. Şaşkın bir vaziyette derhal dayısının yanına gitti ve durumu kendisine anlattığında dayısı pişkin bir vaziyette: "Sen beni elâleme karşı gülünç duruma mı düşüreceksin, büyük kız dururken küçük kız evlendirilir mi? Şayet Rahil'i de almak istiyorsan, bir yedi yıl daha hizmet etmen gerekir" dedi. Bunun üzerine Yakup (a.s.) tekrar yedi yıl çalışmayı kabul etti ve yedi yılın sonunda Rahil ile de evlendi. Henüz o dönemde iki kız kardeşle evlenme yasak edilmemişti.

Yakup (a.s.)'ın hanımı Liya'dan, Rubil, Yehûda, Şem'ûn ve Lâyev adlarında dört oğlu dünyaya geldi. Rahil'den ise, Yusuf ve Bünyamin isminde iki oğlu ve birkaç tane de kızı oldu.[815]

Hz. Yakup, dayısının yanında yirmi yıl kaldıktan sonra izin istedi ve baba ocağı Filistin'e geri döndü.

Yakup (a.s.), baba ocağına döndükten sonra Kenan halkına Peygamber olarak gönderildi. O da diğer Peygamberler gibi Allah davasındaki mücadelesini sürdürürken kendisinden mucize göstermesi istendi. Bunun üzerine Allah'a dua etti ve duasının sonunda Kenan halkının oturduğu dağlık-taşlık bölge Allah'ın izniyle bir anda dümdüz toprak haline geldi. Ayrıca, Yakup (a.s.)'un sesi çok uzak yerlerden duyulabilir ve attığı taş da uzun mesafelere ulaşarak hedefini vurabilirdi.

Kur'an-ı Kerim'in Yusuf süresi başta olmak üzere bazı süreler hayat öyküsünden ve isminden bahseder.[816]

Yakup (a.s.), ömrünün son yıllarını oğlu Yusuf (a.s.)'a kavuşmanın mutluluğu içerisinde Mısır'da geçirmiştir. Rivayete göre, Mısır'da on yedi[817] veya yirmi dört yıl yaşadıktan sonra hastalanarak ölüm döşeğine düşmüştü. Ölmeden kısa bir süre önce çocuklarını etrafına toplayarak onlara: "Benim vefatımdan sonra neye ibadet edeceksiniz? Hangi din üzere bulunacaksınız?" diye sordu.

(Onlar da): "Senin ilahına, senin babaların olan İbrahim, İsmail ve İshak'ın tanıttığı ve ibadet ettiği bir tek ilah olan Allah'a ibadet edeceğiz. Biz O'na teslim olan kişileriz, dediler." [818]

---

815 Taberi, Tarih C-1 / 321.

816 Bakara:2 /132,133, 136,140; Âl-ilmran:3 / 84, 93; Nisa:4 /163; En'am: 6 / 84; Hud:11/71; Meryem:19 / 6,49,58.

817 Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ, C-1, Sh: 26, İst-1966.

818 Bakara: 2 / 134.

Çocuklarından aldığı bu mutluluk verici cevaptan sonra, cesedinin Kenan ilinde gömülmesini vasiyet ederek aziz ruhunu Allah'ına teslim eyledi. Vasiyeti yerine getirilerek Yusuf (a.s.)'un bizzat nezaretinde Filistin'deki Halilur-Rahman kasabasında bulunan babası İshak (a.s.)'ın kabri yanına defnedildi. Cenab-ı Mevla cümlemize rahmetiyle muamele eyleyesin Salât ve selamımız tüm Peygamberleri üzerine olsun. Âmin!

11) YUSUF (A.S.):

Hz. Yakup'un on iki oğlundan biridir. Güzel yüzlü, temiz ahlâklı, akıllı ve zeki idi. Yakup (a.s.) onu diğer oğullarından daha çok severdi. Yusuf'un diğer kardeşleri onun bu durumunu kıskandıkları için hile ile kıra götürüp kuyuya attılar. Eve döndüklerinde kanlı gömleğini göstererek onu kurt yedi diye babalarına yalan söylediler. Oradan geçmekte olan bir kervan ve kervanda bulunanlar kuyunun başına geldiklerinde kuyuda Yusuf'u gördüler ve onu kuyudan çıkararak beraberlerinde Mısır'a götürdüler. Mısır'da hükümdarın maliye bakanına az bir paraya sattılar.[819] Yusuf (a.s.) bu sırada on sekiz yaşlarında idi. Maliye bakanı, hanımı Zeliha (Züleyha)'dan[820] ona iyi bakmasını, ikram ve itibar etmesini istedi.

Yusuf (a.s.)'ın güzelliği dillere destan idi. Hz. Peygamber (s.a.v.) Miraç sırasında Hz. Yusuf'u üçüncü kat semada gördüğünü ve ona güzelliğin yarısının verildiğini söylemiştir.[821] Kur'an-ı Kerim'in Yusuf sûresinde anlatılan kıssasını bilmeyen yok gibidir. Bir gün evde kimse yok iken Züleyha Hz. Yusuf'un bulunduğu odaya girdi ve kapıyı arkasından kilitledi. Ardından da: "Ey Yusuf yüzün nekadar güzel" dedi. Yusuf da: "Evet yüzüm toprak olmaya mahkûmdur"[822] diye cevap verdi. Fakat Züleyha'ın gözü hiçbir şey görmüyordu, bütün güzelliği ve çekiciliği ile: "Haydi, beri gel" diyerek kendisini Yusuf'a teslim edip ondan murat almak istedi.[823] Hiç beklemediği bu gayr-i meşru teklif karşısında Hz. Yusuf: "Allah'a sığınırım. Hiç şüphe yok ki, senin kocan benim efendimdir. Bana ikram etmiş ve değer vermiştir. Hiç şüphe yok ki, zalimler felah bulmazlar"[824]diyerek reddetti. Yusuf (a.s.)'un bu cevabı Züleyha'yı çılgına çevirmişti. Mutlaka Yusuf'tan murat almalıydı. Yusuf işin ciddiyetini anlayıp kapıya doğru kaçmaya başlayınca, Züleyha son bir hamle ile arkasından gömleğini çekti ve yırttı. Tam bu sırada evin efendisi geldi. Karşısında kocasını gören Züleyha, hemen kendisini toparladı ve sanki saldırıya uğrayan kendisiymiş gibi mağdur bir eda ile: "Senin ailene fenalık yapmağa kalkana verilecek ceza, hapse atılması yahut acıklı bir azaba uğratılmasıdır"[825]şeklinde iftira dolu sözlerle

819Yusuf. !2 / 20.

820**Zeliha:** Farsça'da bu isme Züleyha denir.

821Doç. Dr. Aydemir Abdullah, İslami kaynaklara göre peygamberler, Sh:82.

822Taberi, Tefsir, XII, 183.

823Yusuf: 12 / 23.

824Yusuf: 12 / 23.

825Yusuf: 12 / 25.

kendini masum göstermeye ve savunmaya çalıştı.

Bu bahis oldukça uzundur. Detaya girmeden özetleyecek olursak, bu hadise önce aile içinde örtbas edilmek istendi, fakat çok geçmeden dışarı sızdırıldı. Dolayısıyla her geçen gün çevrede dedikodular ayyuka çıkmaya başladı. Bunun üzerine Züleyha Yusuf (a.s.)'un dayanılmaz güzellikte olduğunu, dolayısıyla kendisinin ondan murat almak istemesindeki haklılığını ispat etmek için, dedikodu kumkuması olan civardaki komşu kadınları evine davet etti. Yusuf (a.s.)'u da güzelce giydirip kuşattıktan sonra, ikramda bulunmak ve hizmet ettirmek amacıyla karşılarına çıkarttı. Karşılarında Yusuf (a.s.)'u gören kadınlar: "Allah için, hâşâ bu bir insan değil, bu şerefli güzel bir melek olmalı" dediler. Gözleri Yusuf'a çakılıp kalmıştı. Soymakta oldukları meyve yerine ellerini kesmişler, fakat farkına bile varamamışlardı.[826] Kanlı elleriyle Yusuf 'un gözlerinin önünden gitmeyen hayaliyle evlerine geri döndüler. Bundan sonra bu kadınlar da her fırsatta Yusuf'a yaklaşmaya ve ondan murat almaya çalıştılar. Yakasını bir türlü bırakmadılar. Hadiseler yumak ipliği gibi birbirine dolaşmaya başladı. İşin içinden temelli çıkılmaz hale geldi. Artık Hz. Yusuf, bu baskı ve dedikodulardan çok bunalmıştı ki, bir gün Allah'a şöyle yalvarıp dua etti: "Ey Rabbim, zindana girmek bile onların (kadınların) beni davet ettikleri işe bulaşmaktan daha hoş geliyor. Eğer onların hile ve tuzaklarını benden uzak tutmazsan onlara meylediverir ve cahilce iş yapanlardan olurum."[827]

Hz. Yusuf'un gönülden yaptığı bu samimi duası hedefine ulaşmıştı. Başta evin efendisi olmak üzere diğer kadınların kocaları da devreye girerek bu duruma bir çare bulup son verme derdine düştüler. En kolay ve en çıkar yolun ise Hz. Yusuf'un zindana konulmasıydı. Nitekim öyle yaptılar. Hz. Yusuf, Maliye Bakanının evinden alınarak zindana konuldu.

Yusuf (a.s.) iftira sonucu girdiği zindanda yedi sene kaldı.[828] Hapishane arkadaşı olarak Firavn'ın şarapçısı da Yusuf (a.s.) ile beraberdi. Şarapçı Yusuf'un bütün meziyetlerine ve özellikle rüya tabirindeki isabetli tespitlerine şahit olmuştu. Şarapçı, Yusuf'tan önce hapisten çıkmış ve Firavn'ın tekrar şarapçısı olmuştu. Nihayet bir gün Firavn bir rüya görmüştü. Rüyasını kimse doğru dürüst yorumlayamıyor ve "bu karışık bir rüya" diyorlardı. Yusuf'un zindan arkadaşı şarapçı Firavn'a: Ben iyi bir rüya yorumcusu biliyorum bu rüyayı ancak o tabir edebilir"[829]dedi. Firavn: "Kimdir o?"diye sordu. Bunun üzerine şarapçı durumu anlattı ve Firavn'dan izin alarak Yusuf (a.s.) ile görüşmek üzere zindana gitti. Kendisinden rüyayı yorumlamasını istedi. Yusuf (a.s.) rüyayı şöyle yorumladı: "Yedi yıl bolluk olacak. Biçtiğiniz ekinlerden yiyeceğiniz kadarını alıp, diğerini ba-

826 Yusuf: 12 / 31

827 Yusuf: 12 / 33.

828 Bilmen Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh: 482-483, İst- Mayıs 1997 ; Uyan Abdullah Latif, İslam Meşhurları Ans. C-3; Sh: 2061, Bereket Yayınevi, İstanbul.

829 Yusuf: 12 / 45.

şaklarında bırakınız (stoklayınız). Sonra yedi sene kıtlık olacak. Evvelki yedi sene içinde biriktirmiş olacağınızı yersiniz. Ondan sonra yine bolluk olur."[830]

Şarapçı saraya geri dönüp bu yorumu Firavn'a anlatınca, Firavn'ın çok hoşuna gitti ve: "O kimseyi derhal bana getirin onu ben kendi hizmetimde alıkoyacağım" dedi. Bu suretle Yusuf (a.s.), uzun süre kaldığı zindandan çıkmış oldu. Firavn, kendisiyle yaptığı kısa bir söyleşiden sonra Yusuf (a.s.)'u çok beğendi. Akıl, zekâ ve olgunluğuna hayran kaldığı için de yanında alıkoydu ve hazine işlerinden sorumlu bakan yaptı. Böylece Melikten sonra sözü en çok geçen kişi oldu.

Bu sırada aziz öldü ve Züleyha dul kaldı. Melik'in araya girmesiyle Hz. Yusuf dul kalan Züleyha ile nikâhlandı. O gece Hz. Yusuf Züleyha'ya: "Evlilik yoluyla meşru şekilde birleşmemiz, senin bir zamanlar arzu ettiğinden daha hayırlı değil midir?" dedi. Züleyha da: "Beni kınama ey Yusuf, ben güzel ve genç bir kadındım. Görüyorsun hala güzelim, hâlbuki kocam güçsüz, iktidarsız bir kişiydi. Sen ise Allah'ın verdiği bu güzelliğe sahiptin. Bu durumda nefsime hâkim olamadım" diye cevap verdi. Züleyha'nın Yusuf (a.s.) ile evlendiğinde bakire olduğu rivayet edilir ki, bu da onun söylediklerinin doğruluğunun kanıtıdır.[831]

Yusuf (a.s.)'un Zeliha ile olan bu evliliğinden Efrâyim ve Menşâ adlarında iki oğlu ile Rahmet adında bir kızı dünyaya geldi ve soyu bu çocuklarından devam etti.[832]

Hz. Yusuf'un bakanlığı sırasında bolluk yıllarındaki fazla ekinler, başakları ile birlikte ambarlarda biriktirildiği için kıtlık yıllarında sıkıntı çekilmedi. Böylece Yusuf (a.s.)'un bakanlığı döneminde Mısır hazineleri Para, altın ve gümüşlerle dolup taştı. Çok büyük bir ferahlık ve bolluk oldu. Hâlbuki Mısır'ın dışındaki memleketlerde büyük kıtlık vardı. Kardeşlerinin bulunduğu Kenan ilinde ve Şam civarında da kıtlık hüküm sürmekteydi.

Hz. Yakup, Yusuf (a.s.)'a benzeyen ve kendisiyle onun hasretini gideren en küçük oğlu Bünyamin'i yanında bırakarak on oğlunu zahire getirmek üzere Mısır'a gönderdi. Mısır'da Yusuf'un huzuruna çıktılar. Yusuf onları tanıdı, fakat onlar Yusuf'u tanımadılar. Yusuf (a.s.) onlara izzet ikram yaptıktan sonra, kervanlarına da gerekli zahireyi yükleyip gönderdi. Sonra birkaç kez daha gidip gelmeler oldu. Son defasında Yusuf'un huzuruna girdiklerinde: "Siz cahillikle Yusuf'a ne yaptığınızı biliyor musunuz?"deyince, hepsi birden uyandı ve şaşkın bir halde: "Sen yoksa Yusuf musun?" dediler. O da: "Evet ben Yusuf 'um, Cenab-ı Hak bize lütuf ve ihsanda bulundu. Allah sabreden kullarını mahrum bırakmaz" dedi. Onlar da: "Biz hata ettik. Bu hatamız sebebiyle senden özür diler, seni bizden üstün kılan Allah'ın af ve rahmetine sığınırız" diye tövbe istiğfarda bulundular. Hz. Yusuf da kendilerini teselli ettikten sonra, Yusuf için ağlamaktan gözlerine perde inerek kör olan babası Yakup (a.s.)'un yüzüne sürülmek üzere gömleğini verdi ve

830 Yusuf: 12 / 47-49.
831 Taberi, Tefsir, XII, 6; İbni Kesir, Tefsir, IV,34.
832 Kurtubi, C-9 / 212-213.

hepsinin de çoluk çocuklarıyla birlikte Mısır'a gelmelerini istedi.

Kafile Mısır'dan ayrılır ayrılmaz sanki rüzgâr gömlekteki Yusuf'un kokusunu Kenan ilindeki Yakup (a.s.)'a ulaştırdı. Daha kervan gelmeden Yakup (a.s.):"Yusuf'un kokusu geliyor" diye sevinmeye başladı. Nihayet kervan Kenan iline ulaştı ve gömlek Yakup (a.s.)'un yüzüne sürülür sürülmez gözleri açıldı. Bunun üzerine Yakup (a.s.): "Ben size Yusuf'un kokusu geliyor demedim mi?" diye sevincini dışa vurdu.

Nihayet Yakup (a.s.) oğulları ve bütün aile fertleriyle birlikte Mısır'a giderek orada yerleştiler. Yakup (a.s.) Mısır'da on yedi veya yirmi dört yıl daha yaşadıktan sonra vefat etti ve cenazesi Kenan (Şam) iline götürülerek orada defnedildi. Garip bir tesadüf ki, ikiz kardeşi Îys de aynı günde vefat etmiştir.[833] Rivayete göre Yusuf (a.s.) da babasının vefat ettiği zaman elli altı yaşlarında idi.[834] Babasının vefatından sonra elli dört sene daha yaşayarak yüz on yaşında vefat etti. Vefat edince de cesedi bir mermer lahit içerisine konularak Nil deltasının başladığı yerde defnedildi. Burada dört yüz yıl kadar kaldıktan sonra, mermer lahit içindeki naşı Hz. Musa tarafından buradan çıkarılarak Kenan iline, Arz-ı Mukaddes'e götürülüp babasının yanına gömüldü.[835]

Hz. Yusuf'un vefatından sonra Mısır'da ihtilal oldu ve devlet idaresi tekrar Kıpti'lerin eline geçti. Dört yüz yıllık bir aradan sonra Firavnlar saltanatı yeniden başladı.

Kur'an-ı Kerim'in 111 ayetten oluşan Yusuf süresinin 7-8 ayeti hariç tamamı, En'am ve Mümin sürelerinin muhtelif ayetleri Hz. Yusuf'un çeşitli özelliklerinden ve hayat hikâyesinden bahseder. Hz. Yusuf kıssası, bizzat Allah tarafından kıssaların en güzeli olarak tavsif edilmiştir.

12) ŞUAYB (A.S.):

Hz. Şuayb'ın Tevrat'taki adı Mikâil olup, Hz. İbrahim'in soyundan gelmiştir. Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı gün iman ederek onunla birlikte Şam diyarına göç eden bir kabiledendir.[836]

Büyük annesi Lût (a.s.)'un kızı idi. Safûrâ adındaki kızını Musa (a.s.)'a nikâhlayarak onunla da akrabalık bağı kurmuştu.

Şuayb (a.s.) Cenab-ı Hak tarafından Medyen ve Eyke halkına Peygamber olarak gönderilmişti.[837] Hz. Şuayb, çok güzel Arapça konuşan bir hatip idi. Bundan dolayı Hz Muhammed (s.a.v.) kendisine"Peygamberlerin güzel konuşanı" manasına gelen

---

833 Vehbi Mehmet, Hülasatü'l-Beyan, C-7 / 2587.

834 Ahmet Cevdet paşa, Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ, C-1, Sh: 26, İst-1966.

835 Bilmen Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh: 483, İstanbul-Mayıs 1992.

836 Bilmen Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh: 484, İstanbul-Mayıs 1992.

837 Medyen: Arap yarımadasının kuzey batısında Hicaz ile Filistin arasında Kızıl Deniz sahilinde bir yerdir.

"Hatib'ül-Enbiya" lakabını vermişti.[838] Buna rağmen ölçü ve tartı konusunda haksızlık yapmada ileri giden kavmini, güzel öğüt ve telkinleri yola getirememişti. Hatta kendisini şöyle tehdit ettiler: "Ey Şuayb! Ya atalarımızın dinine dönersin, ya da andolsun ki seni ve inananları seninle birlikte memleketimizden çıkarırız."[839]

Nihayet Allah Teâlâ Eyke halkı üzerine yedi gün süren ve bütün ırmakları kaynatan şiddetli bir sıcaklık gönderdi. Ardından bir bulut belirdi. Eyke halkı sıcaktan kaçarak bu bulutun altında toplandı. Bu sırada buluttan ateş yağmaya başladı ve hepsi yanarak can verdi.

Medyen ahalisi ise, şiddetli gök gürültüsü şeklinde bir ses ve yer sarsıntı ile boğularak telef oldu.[840]

Eyke halkının helâk olmaları sonucu, oldukları yerde çakılmış gibi kalan sessiz ve sakin duran cesetlerine[841] ibret gözüyle bakan Hz. Şuayb, kendi kendine şöyle söylendi: "Yemin ederim ki ey kavmim, ben size, Rabbimin gönderdiği hükümleri ulaştırdım. Sizin iyiliğinizi istedim. Şimdi ben o kâfirler topluluğuna karşı nasıl üzüntü duyar tasalanırım."[842]

Bundan sonra Şuayb (a.s.), iman edenlerle birlikte Mekke'ye gidip yerleşti.[843] Uzun yaşamı boyunca Mekke'de ibadetle meşgul oldu. Nihayet üç yüz yaşında iken burada vefat etti. Rivayete göre, Rükn ile Makam arasında (Kâbe önünde) defnedildi.[844]

Diğer Peygamberler gibi o da tevhit davasına insanları inandırabilmek için yeni doğan bütün siyah kuzuları beyaza döndürme ve taşları toprak etme gibi bazı mucizeler gösterdi.

Kur'an-ı Kerim'de onbir defa ism-i şerifi geçer ve dört süredeki bazı ayetler de kendisinden bahseder.[845]

13) HÂRUN (A.S.):

Hz. Hârun, Mısır'da dünyaya gelen Beni İsrail Peygamberlerindendir. Hz. Musâ'nın da ana-baba bir büyük kardeşi ve yardımcısıdır.

Musâ (a.s.)'nın, kavmini zulümden kurtarmak için Firavn ile yaptığı mücadelede Musa (a.s.)'ya yardımcı olmuştur. Daha sonra, Hz. Musa'nın Harun (a.s.)'un peygamberlikle şereflenip taçlanması için yaptığı dua, Allah Teâlâ tarafından kabul edilmiş ve böy-

838 Kurtubi, 7 / 248; Yazır M. Hamdi, 4 / 2805-2809.
839 Araf: 7 / 88.
840 Şuara:26 / 189; Â'raf: 7 / 91; Hud: 11 / 94.
841 Â'raf: 7 / 91; Hud: 11 / 94.
842 A'raf: 7 / 93.
843 A. Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya:1 / 27.
844 Bilmen Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh:484, İstanbul-Mayıs 1992.
845 A'raf:7 / 85-93; Hûd: 11/ 84-95; Şuara:26 / 176-191; Ankebut: 29 / 36-37.

lece Musa (a.s.)'yı onunla kuvvetlendirmiştir. [846]

Hz Musa Tur dağına gittiği zaman İsrailoğullarının başına onu bırakmıştı. Ayrılırken de: "Kavmimin içinde benim halifem ve vekilim ol. Onları ıslah et ve fesat çıkaranların yoluna uyma"[847] diye tembihatta bulunmuştu.

Fakat Hz. Musa Tûr-ı Sinâ'ya gitmek için ayrıldığında İsrailoğullarının içinde bulunan Samiri adında bir fasık "Ben size tapacağınız gerçek tanrıyı yapacağım" dedi ve Mısır'dan kaçarken yanlarında getirdikleri kıptîlere ait olan ziynet eşyalarını isteyip topladı. Sonra bunları eriterek altından buzağı yaptı ve: "İşte tapacağınız ilahınız. Musa'nın da ilahı olan gerçek tanrı budur. Fakat Musa, ilahının bu olduğunu unuttu. Onu Tûr-ı Sinâ'da aramaya gitti"[848] dedi. Bunun üzerine içlerinden biri: "Biz Musa gelinceye kadar bu buzağıya tapmaya devam edeceğiz"[849]dedi. Bu ifade, İsrailoğullarının bu konuda kararlı olduklarını belirtiyordu.

Nitekim Hz. Harun buzağıya tapmalarına engel olmak istediyse de mani olamadı. Kavminin şu tehdit ve tepkisiyle karşılaştı: "Ey Harun sen edebinle bir kenarda oturmasını bilecek misin, yoksa hayatının kıymetini öğrenmek ister misin?" Hatta bu tehditlerle de yetinmeyip üzerine yürüyerek tartakladılar.

Nihayet Hz. Musa Tûr-ı Sinâ'dan döndü. Bu dönüşü sırasında kendisini karşılayanlara, özellikle de kardeşi Harun (a.s.)'a karşı takındığı tavır ve aralarında geçen tartışma ayet-i kerimelerde şöyle açıklanır:

"Musa kavmine kızgın ve üzgün bir halde dönünce: Benden sonra arkamdan ne kötü işler yaptınız? Rabbinizin emrini (beklemeyip) acele mi ettiniz? Dedi. Levhaları yere attı ve kardeşi Harun'un (bir eliyle) başını (bir eliyle de sakalını) tutup kendine doğru çekmeye başladı.[850] (Yüksek sesle): Ey Harun bunların taptıklarını gördüğün zaman benim peşimden gelmene engel olan ne idi? Sen benim emrime isyan mı ettin?"[851]Dedi. (Bunun üzerine) Hz. Harun da kardeşini yumuşata bilmek için: "Ey anamın oğlu, sakalımı, başımı tutma. Ben senin, İsrailoğulları arasında ayrılık çıkardın sözümü tutmadın (aralarında isyana sebep oldun), diyeceğinden, korktum (da onun için idare yoluna gittim."[852] Bu adamlar beni cidden hırpaladılar. Az kaldı beni öldüreceklerdi. Sen de bana düşmanları sevindirecek davranışta bulunma. Beni zalimlerle bir tutma"[853] dedi.

---

846 Kasas: 28 / 34-35; Taha: 20 / 29-36.
847 Â'raf: 7 / 142.
848 Taha: 20 / 88.
849 Taha: 20 / 90.
850 Â'raf. 7 / 150.
851 Taha: 20 / 92-93.
852 Taha: 20 / 94.
853 Â'raf. 7 / 150.

Hz. Harun (a.s.) çok güzel konuşan bir Peygamber idi.[854] Bundan dolayı çok defa Musa (a.s.)'nın yerine o konuşurdu. Rivayete göre, Hz. Musa'dan üç sene önce Kudüs'e varmadan yüz yirmi üç yaşında iken Tiyh sahrasında yolda vefat etti ve cesedi Tûr-i Sînâ civarında "Mürran" dağındaki bir mağaraya defnedildi. Bu gün mezarı ziyarete açık bulunmaktadır ve her taraftan ziyarete gelenler mevcuttur. Kur'an-ı Kerim'in sekiz süresindeki bazı ayetler kendisinden bahseder.[855]

14) MUSA (A.S.):

Hz. Musa hakkında,"**Hak Dinler ve özellikleri**" bahsinde yeteri kadar bilgi verildiğinden, burada kısa ve öz olarak anlatılacaktır.

Hz. Musa büyük peygamberlerden olup, uzun boylu, fazla kilosu olmayan esmer renkli ve düz saçlı bir yaratılışa sahip idi. Bu fiziksel yapısını Peygamber Efendimizin hadis-i şerifinden öğreniyoruz.[856]

Beni İsrail on iki kabileden oluşmakta idi ve her kabile, Yakup (a.s.)'un on iki oğlundan birine mensuptu. Hz. Musa'nın babası da Yakup (a.s.)'un oğlu Levi'nin soyundan gelen İmran idi. İmran ise Hz. İbrahim'in beşinci batından torunudur. Avrupalılar Musa'ya Mois derler.

Mısır'a egemen olan ve zalimlikleriyle ün salmış olan kralların ortak adlarına Firavn denir. Zamanın Firavn'u bir gece rüyasında Kudüs'ten çıkan büyük bir ateş görmüş ve bu ateş Mısır'a kadar uzanarak İsrailoğularının evleri hariç, bütün evleri yakıp kül etmişti. Korku içinde uykudan uyanan Firavn, derhal sihirbazlarını ve rüya yorumcularını çağırarak rüyanın yorumlanmasını emretti. Bu emir üzerine, rüyanın yorumu için toplanan heyet, uzun tartışmalardan sonra şu sonuca vararak Firavn'a durumu arz ettiler: "Kudüs'te bulunan Beyt-i Makdis bölgesine mensup bir kişi, Mısır'ı mahvedecektir. Bu kişi İsrailoğulları arasından çıkacaktır. Çünkü İsrailoğulları Mısır'a Beyt-i Makdis'ten gelmişlerdir. Geldikleri günden beri de bir kurtarıcı beklemekte ve intikam almak için gizli gizli hazırlanmaktadırlar."

Firavn, bu yorumu dinledikten sonra, kurtarıcının doğumunu engellemek için telaş içinde derhal şu emri verdi: "Bu günden sonra İsrailoğulları arasında doğacak olan erkek çocuklar istisnasız öldürülecektir."[857]

İşte Hz. Musa'nın doğumu, Firavn'ın ölüm fermanına rastlayan yıl oldu. Hz. Musa'yı annesi Eyâriha (Lûha) doğurduğunda evi büyük bir korku ve telaş almıştı. Anne Eyâriha endişe içerisinde[858] evin en kuytu yerinde yavrusunu emzirirken içine doğan bir

---

854 Kasas:28 / 34.

855 Bakara: 2 /248; Nisa: 4 / 163; En'am:6 /84; Yunus:10 / 75; Meryem: 19/53; Tâhâ: 20 /29; Enbiyâ: 21 / 47; Furkan: 25 / 35.

856 Buhari: Enbiya, 34, C-4 / 125.

857 İbn Esir, C-1 / 170.

858 Taha: 20 / 37.

ilham veya bir melek: "Onu emzirmeye devam et. Bir zarar geleceğinden korktuğun zaman onu (bir sandığa koy) Nil Nehrine bırak. Boğulacağı endişesine kapılıp korkma ve üzülme. Biz onu sana tekrar geri getireceğiz ve Peygamber yapacağız.[859] Onu, benim de düşmanım, onun da düşmanı olan biri alacak ve benim nezaretimde yetiştirilecek"[860] diyerek kalbine büyük bir ferahlık verdi. Musa adı verilen bu masum yavrunun, bu ilahi beyandan sonra Allah'ın teminatı altında olduğu anlaşılmıştı. Fakat cellâtların her an çocuğun ağlamasını duyabilecekleri korkusuyla, annesi yavrusunu ancak üç ay kadar emzirip evde tutabildi. Alelacele hazırladığı bir sandık içerisine yaşlı gözlerle küçük Musa'yı yatırarak Nil Nehrine bıraktı. O gün Firavn eşiyle birlikte Nil Nehrine nazır balkonunda kahvaltı yapıyordu. Dalgalar arasında bata çıka bir sandığın geldiğini gördü ve muhafızlarını çağırarak sandığın yakalanıp getirilmesini emretti. Emir derhal yerine getirildi. Firavn ve eşi Asiye gördüğü manzara karşısında hayretler içinde kaldılar.

Muhafızlar İsrailoğullarının ikamet ettikleri mıntıka istikametinden gelen sandıktaki bu yavrunun öldürülmesi emrini beklerlerken, Firavn'ın hanımı Asiye[861] kocasına döndü ve: "Onu öldürmeyin. Bana da sana da göz aydınlığı olacak bir yavru bu. Ola ki bize ilerde faydası dokunur yahut onu evlat ediniriz"[862] dedi. Firavn da bu teklife itiraz etmedi. Bunun üzerine Asiye küçük Musa'yı kucağına alarak saraya götürdü. Bu andan itibaren Musa sarayın bir mensubu olmuştu. Ancak küçük çocuk süt emmesi gerekiyordu. Fakat saraya getirilen hiçbir sütannenin sütünü emmedi.[863] Bunun üzerine saray muhafızları köşe bucak sütanne aramaya başladılar. Neticede gerçek annesi kendi kimliğini gizleyerek bir yolunu bulup saraya girdi ve yavrusuna memesini verdiğinde, çocuk hiç yadırgamadan annesini emmeye başladı. Bundan sonra da Firavn'ın sarayında izzet ve ikram içerisinde büyüyerek, güçlü kuvvetli bir delikanlı oldu.

Hz. Musa bir gün sokakta yürürken bir gürültü duydu ve gürültünün olduğu tarafa doğru gittiğinde iki kişinin kavga etmekte olduklarını gördü. Bunlardan biri İsrailoğullarından, diğeri de Mısır'ın yerli halkından Firavn'ın aşçısı idi. Hz. Musa kavgayı ayırmak istedi. Fakat Mısır'lı direniyor, kavgadan kopmak istemiyordu. Hz. Musa sinirlenerek Mısır'lının göğsüne bir yumruk indirdi, adam da ölüverdi.[864] Bu olaydan sonra Hz. Musa, Firavn'dan korktuğu ve öldürüleceği haberini aldığı için bir daha saraya

---

859 Kasas: 28 / 7.

860 Taha: 20 / 39.

861 Asiye, samimi ve imanda sebatlı bir kadın idi. İbadetini Firavn'dan gizli olarak yapardı. Bir gün ibadet ettiği sırada Firavn ansızın odasına girdi ve: "Sen de mi Mus'nın Allah'ına inanıyorsun?"diye çılgınca bağırmaya başladı ve şöyle dedi: "Ya Musa'nın Allah'ına küfreder, ya da işkenceler altında ölürsün"dedi. Hz. Asiye Firavn'un teklifini kabul etmediği için işkencelerle öldürüldü. (Tahrim Süresi, 66 / 11).

862 Kasas: 28 / 9.

863 Kasas: 28 / 12.

864 Kasas: 28 / 15.

dönmedi ve Mısır'dan kaçmak zorunda kaldı.[865]

Mısır'dan ayrılıp yola çıktığında, yol boyunca:"Rabbim beni yolun doğrusuna hidayet et" diye yalvardı. Bu samimi yakarışı netice verdi ve bir melek kedisine yol göstererek Medyen[866] tarafına doğru yöneltti. Yolda koyunlarını sulamak için bekleyen iki kız kardeşe rastladı. Kendilerine niçin beklediklerini sorduğunda, kızlar: Su kuyusunun başında kova ile koyunlarını sulayan erkek çobanların bulunduğunu, bunun için onlar ayrılmadan oraya gidemediklerini, dolayısıyla da koyunlarını sulayamadıklarını söylediler. Durumu öğrenen Hz. Musa, koyunları sulamada kendilerine yardımcı olabileceğini söyledi ve kızlardan izin aldıktan sonra kısa bir süre içerisinde koyunları suladı.[867] Kızlar teşekkür ettikten sonra sürüyü alıp götürdüler. Fakat biraz sonra kızlardan biri utana sıkıla geri geldi ve: "(Ey müşfik insan) babam hayvanları sulama ücretini vermek üzere seni eve davet ediyor"[868]dedi. Hz. Musa daveti kabul etti ve kızların babasının yanına gitti.

Rivayete göre kızların babası Şuayb (a.s) idi. Selam sabahtan sonra Şuayb (a.s.) söze başladı ve: "Ey Musa bana sekiz yıl müddetle hizmet etmen şartı ile şu iki kızımdan birini sana nikâh etmek istiyorum. Şayet on yıl hizmet edersen istediğin kızı nikâhlayabilirsin"[869]dedi. Musa (a.s.) da teklifi müspet karşılayarak: "İnşallah beni sözünde sadık ve işlerinde salih bir insan olarak bulacaksın efendim" diye cevap verdi.

Bir rivayete göre, on yıl hizmet süresini doldurarak Safûrâ adındaki kızıyla evlendi. Mısır'dan ayrılalı yirmi yılı aşkın bir zaman geçmişti. Artık Mısır'a dönme zamanı gelmişti. Ancak hanımı hamileydi ve akşam sabah doğuracaktı. Bunun için gidip gitmemekte tereddütlüydü. Fakat içinden bir ses yola çıkmasını fısıldıyordu. Nihayet yolculuğa karar verdi ve Mısır'a gitmek üzere eşiyle birlikte hareket etti. Bir müddet ilerledikten sonra yolu şaşırdı. Tam bu sırada da çocuk dünyaya geldi. Mevsim kış idi. Anne de çocuk da üşüyerek titremeye başladı. Çakmağı yakmak istedi bir türlü yakamadı. Can burnunun ucuna gelmişti ki, tam bu esnada ilerde parlayan bir ateş gördü. "Siz burada bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber yahut ısınmanız için bir ateş parçası getiririm"[870]diyerek ateşe doğru gitti. Ateşe yaklaştığında onun yemyeşil bir ağaçtan gelen pırıl pırıl bir nur olduğunu gördü. Ağaca iyice yaklaşınca: "Ey Musa" diye seslenen ve hiç alışık olmadığı bir ses duydu. İrkilip olduğu yerde donup kaldı. Çünkü bu ses, bir insan sesi değildi. Bu bir ilahi ses idi. Ve şöyle devam etti: "Ey Musa! Ben

865 Kasas: 28 / 20-22.
866 Medyen: Akabe körfezinin doğu sahilinde bir şehirdir.
867 Kasas: 28 / 24.
868 Kasas: 28 / 25.
869 Kasas. 28 / 27.
870 Taha: 20 / 10; Kasas: 28 / 29.

âlemlerin Rabbi olan Allah'ım.[871]Ayakkabılarını derhal çıkar. Çünkü sen kutsal vadi Tuva'dasın.[872] Âsânı da yere bırak.[873] Elini koynuna sok lekesiz, bembeyaz çıksın.[874] Hiç şüphen olmasın ki ben senin Rabb'inim.[875] Ben seni Peygamber olarak seçtim, sana vahyolunanı dinle..."[876] Böylece, Hz. Musa'nın ilahi vahiy ile şereflenmesi, Peygamberliğinin tescili demekti. Bu görevlendirmeden sonra da Cenab-ı Hakk'ın kendisine ilk tebliği şu oldu:"Firavn'a git. Çünkü o azdıkça azdı. Ona yumuşak söz söyle, belki öğüt alır veya korkar."[877]

Firavn'ın zulmü gerçekten de çekilmez hale gelmişti. İsrailoğulları, Mısır'da Firavn'ın kendilerine karşı esir muamelesi yapmasından ve Mısır'ın yerli halkı olan Kıbtilerin de aşağılayıcı tavırlarından usanmışlardı.

Hz. Musa, Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği bu emir doğrultusunda tekrar Mısır'a dönerek kardeşi Harun ile birlikte Firavn'ın huzuruna çıkıp onu hak dine davet etti. Firavn'ı ve avenesini inandırmak için büyük mucizeler gösterdi.[878] Gösterdiği mucizeler karşısında sihirbazlar dahi iman edip secdeye kapandı,[879] fakat Firavn iman etmedi.[880] Allah Teâlâ Musâ'ya on yedi çeşit mucize gösterme kudreti vermiştir. Bu mucizelerden dokuz tanesi Kur'an ayetleriyle sabittir.[881]

Hz. Musa'nın mucize gösterme hadisesinden ve Firavn'ın küfründeki inadından sonra Mısır'da büyük âfet ve felaketler yaşandı. Sel baskını, çekirge, kurbağa ve bit istilası, hatta suların kan olarak akması gibi felaketlerle karşı karşıya kaldı. Hz. Musa'nın bu mucizeleri karşısında Firavn çok korkmuştu. Bu nedenle def'-i belâ kabilinden, esaret altında olan İsrailoğullarının Mısır'dan çıkıp gitmelerine ve serbest kalmalarına göz yumdu.

Bunu fırsat bilen Hz. Musa, kavmini alıp Mısır'dan ayrılarak atalarının eski yurdu olan Kenan iline gitmek üzere kızıl deniz istikametine doğru hareket etti. Fakat sonradan fikir değiştiren Firavn, ordusu ile birlikte peşlerine düştü. Musa ve kavmi

---

871 Kasas: 28 / 30.
872 Taha: 20 /12
873 Kasas: 28 / 31.
874 Kasas: 28 / 32.
875 Taha: 20 / 12.
876 Taha: 20 / 13.
877 Taha: 20 / 43-44.
878 Taha: 20/ 17-22, 65-70; Şuara: 26 / 61-66; Neml: 27 / 12; Kasas: 28 / 32.
879 Taha: 20 / 70; Araf:7/104-122
880 Taha: 20 / 56.
881 İsra: 17 / 101. Bu ayet-i kerime'nin işaret ettiği mucizeler şunlardır: asâsının Ejderha olması, elinin ışık verip parlaması, ekinlerin çekirge ve kımıl istilasına uğraması, gökten kurbağa yağması, akan suların kan olması, taştan suyun fışkırması, denizin yarılması, dağın İsrailoğullarının başının üstüne kaldırılması.

Kızıldenizin kenarına tam vardıklarında, Firavn ve ordusu da onlara çok yaklaşmıştı. Takip edildiklerini gören Musa (a.s.), asasını denize vurarak denizden oniki yol açtı ve kavmiyle birlikte sağ-salim karşı tarafa geçti. Firavn ve ordusu da aynı yoldan geçmek üzere denize atlarını sürdüklerinde deniz kavuştu ve başta Firavn olmak üzere hepsi boğularak helâk oldu.[882] Firavn'dan sağ-salim kurtulan Hz. Musa, kavmiyle birlikte Tiyh sahrasına geldi.

Hz. Musa, bundan sonra yerine kardeşi Harun'u bırakarak Tûr-ı Sinâ'ya çıktı ve burada kırk gün ibadetle meşgul oldu. Bu süre sonunda Tevrat kendisine indirildi.

Hz. Musa Tûr-ı Sinâ'da bulunduğu sırada İsrailoğullarından Sâmirî adında bir münafık altın takıları toplayıp eriterek tapınmak üzere altından bir buzağı yaptı. Onlar da bu buzağıya tapmaya başladılar. Harun (a.s.) engel olmak istedi ise de kendilerine söz geçiremedi. Nihayet Musa (a.s.) Tûr'-ı Sinâ'dan indiğinde durumu gördü ve çok üzüldü. Hatta Harun (a.s.)'ın yakasına ve sakalına yapışarak onu sarstı.

Sonra getirdiği Tevrat'ı anlattı ve onları buzağıya tapmaktan vazgeçirdi. Böylece İsrailoğulları Tevrat'ın gereği üzere amel etmeye başladılar. Hz. Musa'nın şeriati Hz. İsa'nın gönderilmesine kadar devam etti.

Hz. Musa (a.s.) kavmini Lût gölünün güney tarafına getirdi. O havalide bulunan "**Uç bin Unk**" adında bir melik ve ordusuyla muharebe yaparak galip geldi. Böylece Şeria nehri civarına hâkim oldu. Bir ara Erîha şehrinin karşısındaki dağa çıkarak İsrailoğullarına vaat edilen (Arz-ı Mevud) Kenan diyarını seyretti. Yüz yirmi yaşlarında iken Yuşâ (a.s.)'yı yerine halife tayin ettikten sonra Kenan sınırına yakın bir mahalde vefat etti.

Hz. Musa, Kur'an-ı Kerim'de en çok ismi geçen ve 136 defa zikredilen peygamberdir. Bakara, A'raf, Yûnus, Hûd, İbrahim, İsrâ, Taha, Şuara, Kasas ve Gafir sürelerindeki yüz otuz altı ayette Musa (a.s.)'dan bahsedilir.

Hz Musa peygamberler arasında "Kelîmullah ve Safiyyullah" lakaplarıyla tanınır. Zira Yüce Allah, arada her hangi bir vasıta olmaksızın ve niteliği bilinmeyen bir şekilde kendisi ile doğrudan doğruya konuştuğu için bu isimler verilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'deki: "Seni risaletimle ve kelâmımı dinletmekle bütün insanlara karşı bir peygamber olarak ayırdım"[883] ayeti bu lakaplarla ilgilidir.

15) DÂVUD (A.S.):

Hz. Davud, İshak (a.s.)'ın soyundan olup, Yakup (a.s.) onbirinci dedesidir.[884] İsrailoğullarının hem peygamberi hem de sultanıdır.[885] Bu nedenle hem Peygamberliği

882 Kasas: 28 / 39-40; Taha: 20 / 78.
883 Â'raf:7 / 144.
884 Taberi, Tarih II,559; İbn Kesir, el-Bidaye, II, 9.
885 Bakara: 2 / 251.

hem de saltanatı şahsında toplamış bir şahsiyettir.

Yeşil gözlü, kırmızı yüzlü, ince bacaklı, kısa boylu, az tüylü, beyaz tenli, uzun sakallı ve temiz kalpli bir kişiliğe sahip olan Davud (a.s.), milattan önce 1086 da Kudüs'te dünyaya gelmiş ve 1016' da yetmiş yaşında iken yine orada vefat etmiştir.[886] Bazı hadis kaynaklarının bildirdiğine göre ise 100 yıl ömür sürmüştür.[887]

Hz. Musa'dan sonra İsrailoğullarının başına Yuşâ (a.s.), Peygamber olarak geçti ve peygamberliği 28 yıl sürdü. Vefat edince de, İsrailoğulları rahmani yoldan sapıp şeytani yola girerek, her türlü ahlaksızlığın, fitne ve fesadın kaynağı haline geldiler. Cenab-ı Mevla, bu ahlaksızlıklarını karşılıksız bırakmadı. Başlarına komşuları olan Amâlika kabilesini musallat ederek cezalandırdı. Bir ara Amalika kabilesiyle savaşa girdiler. Amâlika kabilesinin başında da Kahramanlığıyla ün salmış Calut adında biri vardı. Calut komutasındaki askerler İsrailoğullarını mağlup ederek, karılarını ve çocuklarını toptan esir aldılar. Ordularını darmadağın ettiler.

Bu mağlubiyetten sonra uzunca bir müddet perişanlık içinde yaşadılar. Nihayet başlarına melik olarak Yakup (a.s.)'ın oğlu Bünyamin'in soyundan gelen Talut adında cengâver bir yiğit geçti ve İsrailoğullarını kısa süre içerisinde dağınıklıktan kurtarıp toparladı. Bu sırada iki kabile arasındaki husumet de devam ediyordu.

Nihayet bir gün, Calut'un komutasındaki askerlerle, Talut'un emrindeki askerler savaşmak üzere karşı karşıya geldiler. Talut savaş alanında askerlerine şöyle seslendi: "İçinizde Calut'u öldürmek için onun karşısına çıkacak bir yiğit varmı? Şayet varsa ileri çıksın onu kızımla evlendireceğim" dedi. Askerlerin hiçbirinden ses çıkmadı. Çünkü Calut'un kahramanlığını ve yenilmezliğini biliyorlardı. Ancak bir genç ileri çıkarak bu işe talip olduğunu söyledi. Herkes gencin cesareti karşısında donup kalmıştı. Bu genç, Davud idi. Kısa bir duraklamadan sonra Calut'la savaşması için kendisine izin çıktı ve derhal iki savaşçı karşılıklı hamlelere başladı. Bir ara Davud silah olarak yanında bulundurduğu sapanla Calut'a bir taş fırlattı. Taş Calut'un başına isabet etti ve takatsiz bir vaziyette yere yuvarlanmasına sebep oldu. Bunun üzerine Davut, hemen bir şahin gibi koşup göğsüne oturarak Calut'un başını kesti. Böylece bu savaş, ileride Peygamber olacak Davud'un kahramanlığını ortaya çıkarmış oldu. Davud'un bu kahramanlığı Kur'an'da övülür.[888]

Tâlut sözünde durarak Davud'u kızıyla evlendirdi ve yüksek bir makama getirdi. Fakat daha sonra kendisine rakip olarak gördüğü için kıskandı ve bulunduğu görevden uzaklaştırdı. Hatta öldürülmesi için emir verdi. Ancak bu konuda başarılı olamadı.

Tâlut, Amâlika ordusuyla yaptığı daha sonraki savaşta öldürüldü ve yerine oğlu

886Taberi, Tarih, II,572; İbn Kesir. El-Bidaye, II,16.
887İbn Sa'd, et-Tabakatü'l-kübra, I, 29.
888Bakara:2 / 251.

geçti. Davud (a.s.) Talut'un oğlu ile yedi sene mücadele ettikten sonra oda öldürüldü. Bunun üzerine İsrailoğulları Davud'a müracaat ederek kendisini hükümdar olarak tanıdıklarını ilan ettiler. Böylece, rakipsiz kalan Davud (a.s.), halkın da talebi üzerine İsrailoğullarının başına geçti. Bundan sonra da fütuhatlara devam etti ve büyük zaferler kazandı. Kudüs, Suriye, Arap yarım adasının bir kısmı, Amman, Halep, Nusaybin ve Ermenistan'ı fethederek, ülkesinin sınırlarını genişletti. Kudüs'ü de başkent yaptı.

Kumandanlarından Urya, bir muharebede öldürülünce onun dul kalan eşiyle evlendi. Bu evliliğinden Süleyman (a.s.) dünyaya geldi. On yedi oğlu vardı, fakat ilmine ve mülküne oğullarından sadece Süleyman (a.s.) vâris oldu. Süleyman (a.s.) babasından daha da ileri giderek dünya mülküne sahip olan dört kişiden biri oldu.

Allah Teâlâ daha sonra, onun bu saltanatına ilâveten kendisine Peygamberlik verdi.[889] Böylece büyük kitap verilen dört büyük Peygamberden biri oldu. Zira Zebur, Davud (a.s.)'a indirilen dört büyük kitaptan biridir.[890] Tevrat'tan sonra indirilmiş olup, İbrani dilinde manzum yazılmış kitapların ve eserlerin en meşhurudur. Her ayeti Davud (a.s.)'ın inleyen kalbinin tercümanı hükmündedir. Çok güzel hitabete, tiz olmayan, kendisine nisbetle halk arasında Davudî tabir edilen orta kalınlıkta gür ve tesirli bir sese sahip idi. Zebur'u yetmiş ayrı ses ile okuduğu rivayet edilir. Kendisini dinleyenler hıçkırıklara boğulur ve kendinden geçerek baygın düşerdi. Hatta kuşlar bile yanına kadar yaklaşır, boyunlarını uzatarak onu dinler ve onunla birlikte Allah'ı tespih ederlerdi.[891] Peygamberimiz bir gün Ebu Musa'l-Eş'ariyi Kur'an okurken dinlemiş ve ona: "Gerçekten sana Davud Peygamberin mizmarlarından[892] biri verilmiştir"[893]buyurmuştur.

Zebur, vaaz ve nasihat şeklinde bir kitap olup, helal, haram, feraiz ve ahkâma dair hiçbir şey yoktur. Sadece Tevrat'ı açıklar ve onunla amel etmeye çağırır. Bunun içindir ki, Tevrat'tan sonra gelmesine rağmen onu neshedip hükümlerini ortadan kaldırmamıştır. Dolayısıyla ayrı bir şeriat kitabı değildir. Hz. Davud (s.a.) da ayrı bir Resul olmayıp, İsrailoğullarına gelen peygamberlerden biridir.

Beyt-i Mukaddes (Mescid-i Aksa) Hz. Davud tarafından kurulmuş, Süleyman (a.s.) tarafından da tamamlamıştır.

Davud (a.s.) ibadetle çok meşgul olurdu. Gündüzü oruçlu, geceyi ibadetle geçirir, teheccüt namazına kalkardı. Resulullah'ın övdüğü ve ümmetine tavsiye ettiği "**Savm-ı Davud**" denen gün aşırı oruç tutardı. Yani bir gün oruç tutar, bir gün yerdi. Çok tövbe ederdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) Davud (a.s.)'u şu övgülü sözlerle tanıtır: "Cenab-ı Hakk'a en sevimli olan namaz Davud (a.s.)'un namazıdır. Yine yüce Allah'a en sevimli olan

889 İbn Kesir, el-Bidâye II,10.
890 Nisa: 4 / 163; İsra: 17 / 55.
891 Sâd: 38 / 18-19.
892 Mizmar: güzel ses, ses namesi ve ses ahengi demektir.
893 Doç. Dr. Aydemir Abdullah, İslami Kaynaklara göre Peygamberler Sh: 151.

oruç, Davud Peygamberin orucudur.(Zira) Davud gecenin yarısında uyurdu. Ve gecenin üçte birisinde namaz kılardı. Gecenin altıda birisinde yine uyurdu. Davud bir gün oruç tutardı, bir gün de iftar ederdi."[894]

Kırk yıl kadar süren hükümdarlığının âdilane olmasına da çok dikkat eder, zaman zaman tebdil-i kıyafetle halkın arasına çıkarak onların hallerini öğrenmeye çalışırdı. İdaresinde aksamalar ve halkın memnuniyetsizliğine sebep olan durumlar varsa derhal onları düzeltme yollarına giderdi.

Birçok mucize gösterme kudretine sahipti. Kur'an-ı Kerim'in de bildirdiği üzere demiri eline aldığında demir elinde hamur gibi yumuşardı. Allah Teâlâ ona zırh yapma sanatını öğretmişti. Bir yerden geçerken, geçtiği yerdeki dağlar, taşlar tespih ederdi.[895]

İsmi Kur'an-ı Kerim'de 16 kere geçer. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'in bazı surelerindeki bir kısım ayetler kendisinden ve mucizelerinden bahseder.[896]

16) SÜLEYMAN (A.S.):

Hz. Davud'un on yedi oğlundan biri olan Süleyman (a.s.) on iki yaşında iken babasının yerine geçti. Çünkü diğer kardeşlerinden daha zeki ve yetenekli idi. Anası ibadete düşkün Saliha bir kadın olduğu için oğlunu da bu istikamette yetiştirdi ve geceleri az uyumasını tavsiye etmiştir. Zira geceleri fazla uyumak kişiyi ahirette fakir bırakır.[897] Hem Peygamber, hem de Sultan olan Süleyman (a.s.), babasının vasiyeti üzerine Beyt-i Makdis'in (Mescid-i Aksa) yapımına başladı ve yedi senede tamamladı.

Allah korkusunu hiç aklından çıkarmayan Süleyman (a.s.), beyaz tenli, nur yüzlü, iri gövdeli, gür saç ve sakallı, edepli ve alçak gönüllü idi. Beyaz elbise giyinmeyi severdi.[898]

Zeki ve güçlü bir kişiliğe sahip olan Süleyman (a.s.) doğu ve batıda olan hükümdar ve melikleri kendisine itaate mecbur etti. Cinler dahi emrine girdi. Devlet idaresinde iş başına getirdiği adamlar becerikli ve yetenekli idi. Kendisine vezir olarak seçtiği **Âsaf** adındaki veziri de bunlardan biri idi. Âsaf, çok akıllı, zeki ve devlet yönetimine hâkim bir adam idi.[899] Böylece Süleyman (a.s.), bütün dünyaya sahip olan dört kişiden biri oldu ve kırk sene adaletle idaresini sürdürdü. Peygamber Efendimiz Süleyman (a.s.)'ın

---

894 Buhari, Teheccüt 7; Müslim: Sıyam 188-190.

895 Sebe: 34 / 10.

896 Bakara, Nisa, Maide, En'am, Neml, İsra, Enbiya, Ahzab ve Sad Süreleri.

897 İbni Mace, İkame 174.

898 Taberi Tarihi, II, 573.

899 Süleyman (a.s.)'ın veziri Asaf b. Berhıya hakkında çok çeşitli rivayetler vardır. İbni Abbas (r.a.)'ın meşhur görüşüne göre Asaf b. Berhıya, ism-i azam duasını bilen ve dua ettiği zaman duası Allah tarafından kabul edilen keramet ehli sadık bir kul idi. Hatta Hz. Süleyman (a.s.)'ın bir mucizesi olarak Seba Melikesi Belkıs'ın tahtını göz açıp kapayıncaya kadar hiç bozmadan Süleyman (a.s.)'ın sarayına getirdiği rivayetler arasındadır. Muhyiddin-i Arabi de aynı görüştedir. Fahreddin Razı ise, tahtı getirenin Süleyman (a.s.)'ın kendisi olduğu görüşündedir. İbni Mesud (r.a.)'a göre ise tahtı getiren Hızır (a.s.) dır.

adaletiyle ilgili bir uygulamasını hadis-i şeriflerinden birisinde şöyle anlatır:

"İki kadın ve onların oğlan çocukları vardı. Bunlar yolda giderken bir kurt gelerek birisinin çocuğunu kapıverdi. Bunun üzerine çocuğunu kurt kapan kadın ötekinin çocuğunu alarak: Kurt senin çocuğunu kaptı. Bu benim oğlum, dedi. Öteki kadın itiraz etti. Bu olay önce Davud (a.s.)'a sonra da Süleyman (a.s.)'a anlatıldı. Süleyman (a.s.) iki kadını da dinledikten sonra şöyle dedi: Bana bir bıçak getiriniz, çocuğu bu iki kadın arasında bölerek paylaştıracağım. Bunun üzerine çocuğun gerçek annesi ileri atılarak: Aman öyle yapmayınız! Allah sana merhamet etsin. Çocuk benim değil, bu kadınındır, dedi. Süleyman (.s.a), kadının bu sözlerinden onun gerçek anne olduğunu anlayıp hükmünü verdi ve çocuğu gerçek anneye iade etti.[900]

Süleyman (a.s.), Yemen'deki Sebâ şehrinin sultanı (melikesi) Belkıs ile evlendi.[901]Ancak evlenmeden önce, halk arasında ibibik ve çavuş kuşu gibi isimlerle anılan Hüdhüd, Seb'e şehrindeki olup bitenler hakkında Süleyman (a.s.)'a haber getiriyor, Süleyman (a.s.)'dan da Belkıs'a mektup götürüyordu. Hüdhüd'ün getirdiği bu istihbarat sonucu Belkıs ile yakınlık kuruldu ve Belkıs'ın Müslüman olmasına dolayısıyla, evliliklerine zemin hazırlandı. Rivayete göre bu evliliklerinden bir erkek çocukları dünyaya geldi ve adını Davud koydular. Fakat Davud, Süleyman (a.s.) hayatta iken vefat etti.

Belkıs ile ilgili çok çeşitli rivayetler vardır. Bununla ilgili olarak, Abdülkadir Geylânî Hazretlerinin "Gunyet'üt-Talibin" adlı kitabındaki "Besmelenin Fazileti" bölümünde geniş bilgi vardır.

Kur'an- ı Kerim'in bildirdiğine göre Süleyman (a.s.), rüzgârlara, cinlere, karınca dâhil kuş ve bütün hayvanlara hükmeder, onların lisanlarından anlardı.[902] Daha birçok mucizelerin sahibi idi. Mührünün üzerinde **ism-i â'zam** duası yazılı idi.[903] Her başarısında onun payının olduğu söylenir.

İmam Mücahid, İbni Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet eder: "Yeryüzüne dört kişi sahip oldu. İkisi mümin, ikisi kâfir idi. Müminler, Süleyman (a.s.) ile Zülkarneyn; kâfirler ise, Nemrud ile Buhtannasır'dır.[904]

Resulullah (s.a.v.) Hz. Süleyman hakkında şöyle buyurur: "Hz. Süleyman Mescid-i Aksa'yı inşa ettiği zaman, Allah'tan kendisine şu üç imtiyazın (ayrıcalığın)verilmesini istedi ve bunlar kendisine verildi:

---

900 Tecrid Terc. 9 / 158, Hadis No: 1394.

901 Belkıs'ın anasının peri kızı olduğu rivayet edilir. Hatta bu konu ile ilgili Hz. Peygamber'e nisbet edilen bazı haberler de vardır. Nitekim Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz, Belkıs'ın ebeveyninin cinlerden olduğunu ifade etmektedir. (İbn Kesir, el-Bidaye, II, 21; Tefsîru'l-Âlusî, XIX,189).

902 Neml: 27 / 17-22.

903 İslam Ans. Devlet kitapları,Eskişehir A. Ü. Güzel S. Fak. C-11, Sh:173,1997

904 Uyan Abdullatif, İslam Meşhurları Ansiklopedisi, C- 3, Sh:1848.

1-Allah'ın hükmüne uygun düşecek şekilde kendisine hüküm verme kapasitesinin verilmesi,

2-Kendisinden sonra kimseye verilmeyecek bir saltanatın kendisine verilmesi,

3-Mescid-i Aksa'ya sırf namaz kılmak için gelenlerin, oradan çıkarken, annelerinden doğdukları gündeki gibi bütün günahlarının affedilmiş olarak çıkması.[905]

Kırk yıllık saltanatı sonrasında Süleyman (a.s.) da vefat etti. Belkıs ise Süleyman (a.s.)'dan bir ay sonra vefat etti.

Hz. Süleyman'ın vefatı da ilginç olmuştu. Zira Allah'ın peygamberi ayakta asasına dayalı vaziyette ölmüştü. Onun bu şekilde ölümü, cinlerin gaybı bilmediklerinin ispatı olmuştu. Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak bu olayı şöyle anlatır: "Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman ancak değneğini yiyen kurt, onun ölümünü cinlere farkettirdi. O ölü olarak yere düşünce ortaya çıktı ki; şayet cinler gaybı bilmiş olsalardı horlayıcı, alçak düşürücü bir azap içinde kalmazlardı."[906] Hz. Süleyman'ın kaç yıl ömür sürdüğü kesin olarak bilinmemektedir. Gerçekliğinin isbatı mümkün olmayan bazı rivayetlerde ise toplam 700 sene 6 ay hükümdarlık yaptığı söylenmiştir.[907]

Hz. Süleyman'ın vefatından sonra İsrailoğulları arasındaki birlik bozuldu. Kuzey Filistin'de **İsrâiliyye**, Güney Filistin'de (Kudüs) de **Yehûdâ** devleti kurularak ikiye ayrıldı. Kısa bir süre sonra Asur kırallığı tarafından önce İsrailiyye devletinin varlığına son verildi; daha sonra da II. Babil hükümdarı Bühtunnasır Yehûdâ devletinin varlığını bütün unsurlarıyla sona erdirdirdi. Öldürülmeyenleri de esir olarak mabede ait mukaddes eşyalarla birlikte Babil'e götürdü. Daha sonra İran hükümdarı Keyhüsrev Babil'i işgal ederek Yahudileri esaretten kurtardı. Esaretin sona ermesiyle tekrar Filistin'e döndüler. Bu sırada Filistin'de şiddet ve zulüm rüzgârları estiren Roma idaresi vardı. Roma'nın zulmüne fazla dayanamayan Yahudiler isyan ettiler. Fakat bu isyanları kendilerine çok pahalıya mal oldu. Bir milyon Yahudi kesildi. Bir kısmı da Roma'ya götürülerek hayvanlara parçalattırıldı. Hayatta kalabilen Yahudiler ise yeryüzünün çeşitli bölgelerine dağıldılar. Fakat 1948 yılına kadar bir daha devlet kurma şansını elde edemediler. Ancak, 1948 yılında Filistin topraklarında henüz tüm dünya milletlerinin, özellikle de Arap ülkelerinin tam tanımadığı bir devlet kurdular. Gerisi mâlûm…

Kur'an-ı Kerim'in yedi süresindeki ayetlerden bazıları kendisinden ve mucizelerinden bahseder.[908]

---

905 Nesaî, Sünen II, 34; Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-12, Sh: 170. HN:4341.

906 Sebe: 34 / 14.

907 El-Hakim, el-Müstedrek, II, 588; İbnu'l-Cevzi, Tefsir, VI, 160.

908 Bakara: 2 /102; Nisa:4 /163; En'am: 6 / 84; Enbiya: 21/ 81-82; Sebe: 34 /12-21; Neml: 27/ 15-44; Sad:38 / 30-40.

17) EYYÛB (A.S.):

Eyyüb (a.s.), İsrailoğullarına gönderilen ve sabrıyla tanınan büyük Peygamberlerden olup, İshak (a.s.)'ın oğlu İys'in neslindendir.[909]Annesi ise, Lut (a.s.)'ın kızıdır.[910] Rivayete göre Yakup (a.s.)'ın kızı Rahme ile evlendi. Başka bir rivayete göre ise Yusuf (a.s.)'ın oğlu Efrayim'in kızı Leyyâ ile evlendi.[911]

Eyyûb (a.s.), Peygamber olduktan sonra kendisine sadece yedi kişi iman etti. Bununla beraber birçok evlada ve emlâke sahip oldu. Şam havalisindeki gayr-i menkullerinin sayısı belli değildi.[912]

Cenab-ı Hak kendisini imtihan etmek için tüm servetini ve evlatlarını elinden aldı ve on oğlu öldü. Yaşlı bedeni bu acılara dayanamayıp hastalandı. Öyleki, vücudunda yara ve bereler çıktı. Hastalığının ulaşamadığı tek yer kalbi idi. Yanına eşinden başka kimse yanaşamaz oldu. Hizmet ve bakımını Yakup (a.s.)'ın kızı olan Rahmet adındaki hanımı yaptı. Hastalığı yedi sene devam etti. Halk: Allah'ın peygamberi olsa bu derece şiddetli ve uzun süreli hastalığa müptelâ olurmuydu?" diye dedikodu yapmaya başladı. Bu dedikodulara nerdeyse hanımı Rahme de inanır hale geldi ve halkın söylentilerini kendisine nakletti. Eyyüp (a.s.) hanımından bunları duyunca üzüldü ve bir gün de hizmetine geç geldiğini görünce, ihmal edildiğini zannederek, iyi olduğu takdirde hanımına yüz değnek vuracağına yemin etti.[913] İyileşince de yeminini yerine getirmek için Allah Teâlâ kendisine şöyle yol göstererek emir verdi: "Eline bir demet al ve onunla vur."[914]Bu ilâhi emir üzerine Eyyüp (a.s.) yüz tâne ekin sapını bir araya getirerek demet yapıp bağladı ve bununla hanımına bir defa vurdu. Böylece yeminini yerine getirmiş oldu.

Hastalığı süresince bütün bu sıkıntılı ve dayanılmaz acılara sabretti. Sonunda Cenab-ı Hakk'a şöyle dua ederek halini arz etti: "Ey Rabbim, şeytan bana sıkıntı ve azap verecek derecede dokundu.[915] Ey Rabbim bana zararı iyiden iyiye dokundu. Başıma gelen bu beladan Sana sığınıyorum. Sen merhametlilerin merhametlisisin."[916]

Hz. Eyyub (a.s.)'ın bu duayı yapması üzerine yanına gelen Cibril (a.s.), Allah Teâ-

---

909 Yazır Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, C-5 / 4100. H. Basri çantay C-2/ 593.

910 Buhari Tercümesi, 9 / 143.

911 Bilmen Ö. Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh: 484, İst-1992, Rahme'nin Yakup (a.s.)'ın, Leyyâ'nın ise Efrahim'in kızı olarak bildirilmiştir. Halbu ki H. Basri Çantay'ın Kur'an-ı Hakim ve Meâl-i Kerim adlı eserinin C-2, Sh: 817. deki 48 nolu dip notta Leyya Hz. Yakub'un kızı, Rahme ise Efrahim'in kızı olarak bidirmiştir.

912 C.Paşa, Kısas-ı Enbiya: 1 / 27.

913 Kutup Seyid, Fi Zılâli'l-Kur'an Terc. C-12 / 391; Beyzâvî, Celâleyn.

914 Sad: 38 / 44.

915 Sad: 38 / 41.

916 Enbiya: 21 / 83.

lâ'nın selamını tebliğ ettikten sonra şu emri verdi: "Ayağını yere vur!" [917]Bunun üzerine Hz. Eyyub takatsızlığı sebebiyle güçlükle ayağını yere vurabildi. Hemen ardından da yerden açılan bir kaynaktan su fışkırmaya başladı. Cibril-i Emin bu sefer: "İşte yıkanılacak ve içilecek soğuk su budur" diyerek yol gösterdi. Bu işaret üzerine Eyyub (a.s.) bu su ile yıkandı ve vücudunun dış kısmındaki yara ve bereler birden iyileşiverdi. Daha sonra bu mübarek sudan içti ve bu sefer de içindeki bütün dertler yok olup gitti. Böylece, yıllarca çektiği hastalıktan bir saat içinde, sabrının mükâfatı olarak şifa bulup iyileşti ve kaybettiği bütün mal ve mülkünü Allah kendisine fazlasıyla yeniden verdi.[918] Bir rivayete göre ölen on oğlu yerine yirmi altı tâne de erkek evlat verdi. Bunun için de Allah hanımına gençliğini geri iâde etti.[919]

Buhar-i Şerifte nakledilen bir hadiste şifalı bu su hakkında şu bilgilere yer verilir: Hz. Eyyup (a.s.) sağlığına kavuşup mal ve mülk sahibi olduktan sonra bir gün, bu mucize su ile yıkanırken önüne altından yapılmış bir sürü çekirge dökülmüş ve Hz. Eyyup bunları hemen toplayıp elbisesine doldurmuştu. Bunun üzerine Cenab-ı Hak kendisine: "Ey Eyyup, bütün malını geri vermek suretiyle seni zengin etmedik mi?"buyurmuş, o da: "Evet zengin ettin Rabbim. Fakat senin hayır ve bereketine, nimet ve ihsanına doyum olmuyor "[920] diye cevap vermişti.

Diğer Peygamberler gibi Allah Teâlâ ona da mucize gösterme kudreti vermiştir. Dua etmek suretiyle koyunların sayısını artırır ve yünlerini ibrişim haline getirirdi.

Eyyüb (a.s.)'ın doksan üç yaşında iken vefat ettiği ve kendisinden sonra Bişr adındaki oğlunun Şam'da peygamber olduğu rivayet edilir. Şarih Ayni'ye göre kabri Şam'da Besne denilen bir köydedir.

İsmi Kur'an-ı Kerim'de dört yerde geçer[921] ve üç süredeki bazı ayetlerde de kendisinden bahsedilir.[922]

18) ZÜ'L-KİFL (A.S.):

Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen İsrailoğulları peygamberlerinden biri de Zü'l-Kifl (a.s.) dir. Elyesa (a.s.) yaşlanınca yerine birisini geçirmek ister. Bunun için bir gün halkı toplayarak onlara şöyle hitap eder: " Ey insanlar! Şu üç şeyi yapacağına söz veren kimseyi kendime halife seçeceğim:

1-Gündüzleri oruç tutacak,

---

917 Sâd: 38 / 42.

918 Enbiya: 21 / 84; Sâd: 38 / 43.

919 Buhari, Gusl 20, Enbiya 20, Tevhd 35= H. A. K. Sitte C-12, Sh:173'deki yorumu; Alûsî, Tefsir, XVII, 81.

920 Buhari, Terc. C-9 / 83.

921 Nisa: 4 / 163; En'am: 6 / 84.

922 En'am: 6 / 84; Enbiya:21 / 83; Sad: 38 / 41, 44.

2-Geceleri namaz kılacak,

3-İnsanlara kızmayacak ve insanlar arasında adaletle hükmedecek.

Elyesa (a.s.)'nın bu teklifine hiçbir kimse karşılık vermezken, halkın arasından insanların dışladıkları ve beğenmedikleri bir genç ayağa kalkarak: "Bu söylediklerinizi ben yaparım" dedi. Elyesa (a.s.), ikinci gün tekrar insanları topladı ve aynı şeyleri söyledi. Fakat insanlar bu sefer de suskundu. Aralarından yine aynı genç kalkarak: "Ben bunları yapacağıma söz veriyorum" dedi. Bu söz üzerine Elyesa (a.s.) o genci kendine halife edindi. Bu genç Zülkifl (a.s.) idi. Asıl adı Bişr idi. Elyasa (a.s.)'nın bu teklifini kabul edip söz verdiği için kendisine kefil olan manasına Zülkifl denildi.

Zülkifl (a.s.) halife olduktan sonra, Cenab-ı Hak kendisini peygamberlik mertebesine yükseltti. Ömrünün sonuna kadar tesirli nasihat ve vaazlar vererek kavmini Allah'ın varlığına ve birliğine imana davet etti.

Kabrinin Bitlis civarında olduğu söylenir, Şam'da ve bazı yerlerde de makamları vardır. Kur'an-ı Kerim'in iki süresinde kendisinden bahsedilir.[923]

19) YUNUS (A.S.):

Hz. Yunus, İsrail Peygamberlerinden olup, şimdiki Musul şehrinin karşı tarafında bulunan putperest Ninova halkını Allah'ın birliğine imana davet için gönderildi.[924] Fakat Ninova'lılar, Yunus (a.s.)'ın otuz üç sene süren bütün korkutucu telkin ve nasihatlerine rağmen putlarını terk etmediler. Bu süre zarfında kendisine sadece iki kişi iman etti.[925] Bunun üzerine Yunus (a.s.) kendilerine darıldı ve üzüntü içerisinde Dicle kenarına inerek oradan ayrılmak üzere bir gemiye bindi. Hâlbuki Allah'ın emri gelmeden peygamberlerin görevlendirildikleri yerden ayrılmaları caiz değildi. Nitekim İslamiyet'in zuhurunda Müşriklerin zulmünden kurtulmak için Müslümanlar önce Habeşistan'a, sonra da Medine'ye hicret etmelerine rağmen, Peygamber Efendimiz her türlü zulme göğüs gerdi ve hicret ayeti gelinceye kadar Mekke'yi terk etmedi.

Yunus (a.s.) 'ın ayrılışı vahye dayanmıyordu. Bu nedenle gemi bir türlü yürümedi. Bu durum gemi kaptanını şaşırttı ve gemide bir suçlu olabileceğini düşündü. Bunun için de kura çekilmesini ve kuranın kime isabet ederse o kişinin nehre atılmasını teklif etti. Nihayet kura çekildi ve Yunus (a.s.)'a isabet etti. O da: "Suçlu benim, Rabbimden daha izin almadan kavmimi terk ettim" diyerek kendisini suyun derinliklerine bıraktı. Suya düşer düşmez de büyük bir balık gelerek onu yuttu. Balığın karnında üç veya kır gün kaldı.

Yunus (a.s.) yaptığına pişman olup, Allah'a tövbe ve istiğfarda bulundu. Balığın karnında sürekli olarak: "Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni noksanlıklardan tenzih

923 Enbiya:21 / 85; Sad: 38 / 48.
924 Saffat:37 / 139;Nisa:4 / 63; Kısas-ı Enbiya: 1 /36.
925 Tecrid-i Sarih Terc. 9 / 152.

ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum." Manasına gelen "Lâilâhe illâ ente süphâneke innî küntü minezzâlimîn"[926] ayetini okuyarak Allah'ı tespih etti. Cenab-ı Hak tövbesini kabul etti ve balık derhal onu karnından çıkarıp sahile bıraktı.[927] Balığın karnında bedeni âdetâ süzgeçten geçmiş gibi olmuştu. Allah Teâlâ ona sıhhat ve güç verdi. Ayrıca bir mucize olarak o esnada kendisini gölgelendirmek ve güneşin yakıcılığından korumak için geniş yapraklı bir bitki bitirdi. Rivayete göre bu bitki kabak idi. Peygamber Efendimize kabağı niçin sevdiği sorulduğunda: "Kardeşim Yunus'un bitkisi olduğu için severim"[928] buyurdular.

Bu olaydan sonra Cenab-ı Hak Yunus (a.s.)'ı tekrar Ninova halkını davet için geri gönderdi. Bu sefer Ninova halkı, Yunus (a.s.)'ın davetini kabul edip ona uydu. Böylece bir süre gazaba uğramaktan kurtuldular.

Yunus (a.s.), kendilerini terk ettiğinde Ninova şehrini korkunç bir kara duman kaplamıştı. Bu yüzden halk paniğe kapılıp Ninova şehrini terk etti ve şehrin dışında bir tepede tövbe etmek üzere toplandı. Bu sebeple bu tepeye tövbe tepesi denmiştir. Büyük küçük herkes ağlaşarak Allah'a yalvarmaya başladı ve yaptıklarına pişmanlık gösterdiler. Duanın yapıldığı gün Aşure günü idi ve günlerden de Cuma günü idi.[929] Bu dualar üzerine duman üzerlerinden sıyrılıp gitti ve azap üzerlerinden kaldırılmış oldu.[930] Böylece telef olmaktan kurtuldular. Tövbeleri sebebiyle de üzerlerinden azap kaldırılan tek kavim olma özelliğine sahip oldular.

Yunus (a.s.) geri döndükten sonra bir müddet daha tebliğ görevini sürdürdü. Daha sonra oradan ayrılarak uzlete çekildi ve uzlet ettiği yerde de seksen üç yaşında iken vefat etti. Türbesi Musul'dadır.

Diğer peygamberler gibi o da bazı mucizeler göstermiştir. Balığın karnından sağ çıkması, bulutlardan ateş çıkarması ve odun olmadığı halde su üzerinde ateş yakması başlıca mucizelerindendir.

Kur'an-ı Kerim'in bazı süreleri kendinden bahseder.[931]

20) İLYAS (A.S.):

Hz. İlyas, İsrailoğullarına gönderilen ve M.Ö. dokuzuncu asırda yaşadığı rivayet edilen bir peygamberdir. Kur'an'da iki defa adı geçer. Ve yine Kur'an'da "İlyas" ya da "İlyasîn"[932], Tevrat'ta da "Elia" diye ism-i şerifi zikrolunur. Ba'lbek şehrinde doğan İlyas

926 Enbiya: 21 / 87.
927 Saffat: 33 / 145.
928 M. Vehbi, 12 / 4749.
929 M.Vehbi: 6 2261, Ö. Nasuhi Bilmen: 3 / 1433.
930 Yunus:10 / 98.
931 Nisa: 4/ 163; En'am:6 / 86-87; Yunus: 10 / 98; Saffat: 37 / 139-148; Enbiya: 21 / 8788.
932 Sâffât: 37 / 123,130.

(a.s.) uzun boylu, zayıf bedenli, iri başlı, kıvırcık saçlı, çekik karınlı, ince bacaklı ve göğsün de veya başında kırmızı bir beni bulunan[933] bir zattı. Doğumuna müteakip kendisinden arzın doğu ve batısını aydınlatan bir nurun parladığı ve yedi yaşında Tevratı ezberlediği rivayet edilmiştir.[934] Nesebi ise şöyledir: İmran-Harun-Uzeyir-Fenhas-Yasin ve İlyas'dır. Harun'un üçüncü batından torunudur.[935]

İsrailoğulları Süleyman (a.s.)'dan sonra tekrar sapıklığa düşüp, Ba'lbek hakiminin yaptırdığı "Be'al" adındaki büyük bir puta tapmaya başlamışlardı. Cenab-ı Hak, İsrailoğullarını battıkları bu şirk ve dalâlet çukurundan kurtarmak için kendilerine bir lütuf olarak İlyas (a.s.)'ı Peygamber olarak gönderdi.[936] Hz. İsa'dan dokuz asır önce dünyaya gelen Hz. İlyas (a.s.) kendilerine en güzel nasihatleri yapmasına ve birçok mucizeler göstermesine rağmen onu dinlemediler. Hatta beldelerinden bile çıkarıp sürerek mağara ve sahralarda yedi yıl yaşamak zorunda bıraktılar ve buralarda vaktini Rabbine ibadet ederek geçirdi.[937]

Küfürdeki ısrarlarından ve Peygamberlerine karşı takındıkları bu haşin tavırlarından dolayı çok büyük bir kıtlığa tutularak açlıktan telef olmaya başladılar. Hatalarını anlayıp yaptıklarına pişman olarak İlyas (a.s.)'ı arayıp buldular. Bu sefer, onun öğütlerini bir müddet de olsa dinleyip tuttular. Allah Teâlâ da bu süre zarfında üzerlerindeki belâyı kaldırdı. O beldeyi yeniden feyiz ve berekete kavuşturdu. Her taraf güllük gülistanlık oldu. Hatta mucize olarak toprağa tuz ekildi, nohut bitti. Fakat bir zaman sonra tekrar isyana başlayıp sapıttılar. Bunun üzerine İlyas (a.s.), yerine halef ve vâris olarak Elyesa (a.s.)'yı bırakarak aralarından ayrılıp uzlete çekildi. Bir rivayette göre göğe kaldırıldı ve hayattadır. Hatta her yıl hac mevsiminde Hızır (a.s.) ile buluştukları rivayet edilir.[938] Ve yine rivayete göre Hızır ve İlyas (a.s.) her yıl buluşarak Ramazan ayında Kudüs'te Beyt-i Makdis'te oruç tutarlar.

Bazı müfessirlere göre Hızır (a.s.) bir peygamberdir,[939] bazılarına göre ise bir velidir.[940] Bu buluşma "Hızır-İlyas"iken sonradan "Hıdrellez" şeklinde söylenir olmuştur. Hızır ve ilyas (a.s.)'ın her sene baharın başlangıcı olan 6 Mayısta buluştuklarına inanılır ve bu güne "Hıdrellez" denir. Bu günde İlyas ve Hızır (a.s.) buluşarak sohbet ederler, Allah yolunda olmanın ve birlikteliklerinin verdiği sevinçle huzur bulurlardı. Ayrıca, Hızır (a.s.)'ın Hz. Musa (a.s.) ile de buluştukları ve ibretli sahneleri içeren beraber yolculuk

933 Hakim-Müstedrek, C-2, Sh: 583.
934 El-Hakim, el-Müstedrek, II, 617.
935 Taberi, Tefsir, VII, 261.
936 Saffat. 37 / 123.
937 Hakim-müstedrek, C-2, Sh:583.
938 Yazır M. Hamdi, 3 / 1972; Taberi-Tarih, C-1, Sh:188.
939 İbni Kesîr, Tefsir V / 179; Kehf süresi: 18 / 65.
940 Tecrid-i Sarih Tercümesi IX / 145.

yaptıkları Kur'an-ı Kerim'in Kehf süresi 60-82. ayetlerinde anlatılır.

Hızır, Hıdır yahut Hadır Arapça bir kelime olup, yeşillik manasına gelmektedir.[941] Hızır (a.s.)'ın her dolaştığı yer Cenab-ı Hakk'ın lütuf ve keremiyle yeşillenir ve çiçeklerle bezenirdi. Nitekim Peygamber Efendimiz Hızır (a.s.)'a Hızır denmesinin sebebini açıklarken; "Hızır otsuz kuru bir yere oturduğunda ansızın o otsuz yer yeşillenerek hemen dalgalanırdı"[942] buyurmuştur.

Hızır ve İlyas (a.s.)'ın buluşmaları halk tarafından bir milad olarak kabul edilip kutlanmaya başlanmıştır. Bu kutlama, başlangıçta bir şükür günü olarak, dua ve ibadetlerle yapılırken, zamanla bu gelenek esas gayesinden saptırılarak günümüzde olduğu gibi, piknik yapma, ateş yakıp eğlenme, stres atma, hatta uğursuzlukları giderme, adak adama ve dilekte bulunma gibi tamamen bid'at olan ve İslam'la bağdaşmayan âdet halini almıştır.

Hızır (a.s.)'ın halk arasındaki imajı, darda kalanlara yardım etme, bereket getirme ve gelecekte dilekleri gerçekleştirme gibi hususiyetlere sahip ermiş bir kişidir. Bunun için yazın başlangıcı olarak kabul edilen 6 Mayıs Hıdrellez gününün bir gün öncesi 5 Mayıs gecesi çeşitli dilekler tutularak gül dallarına paralar asılır, kırmızı bezler bağlanır, genç kızlar kısmetlerinin açılması için gülfidanlarının diplerine yüzükler atarlar, araba ve ev isteyenler toprak üzerine bunların resimlerini yaparlar. Daha neler neler… Bütün bunlar, mitolojik saplantılar ve Şamanist kalıntılardır. İslam'ın Tevhid bilincinden uzaktır. Dinle diyanetle bir ilgisi yoktur ve şirke düşme tehlikesi vardır. Çünkü Cenab-ı Hak Fatiha süresinde: "(Yâ Rabbi!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız"[943]buyurarak bütün insanlığa izlenecek yolu göstermektedir. O'ndan başkasından yardım dilemek, cehalet, gaflet ve dalâletten başka bir şey değildir. O'nun dilemesi ve lütfu olmadan hiç kimse kimseye yardımda bulunamaz. Allah müminlere feraset versin!

Kur'an-ı Kerim'in iki süresinde İlyas (a.s.)'dan bahsedilir.[944]

21) el-YESA (A.S.):

Hz. Yusuf'un soyundan gelen Hz. Elyesa, İlyas (a.s.)'dan sonra gelen İsrail Peygamberlerindendir. İlyas (a.s.)'ın duası ile yakalandığı amansız hastalıktan Allah'ın izniyle şifa buldu ve bundan sonra da kendisi İlyas (a.s.)'a tabi oldu. Ona inandı ve onu tasdik etti. Bir daha ondan ayrılmadı. İlyas (a.s.) yaşlanınca da yerine halef ve varis olarak onu bıraktı. Böylece İsrailoğullarına Peygamber oldu.[945]

---

941 Tecrid-i Sarih Tercümesi, IX / 144.
942 Buhari: Enbiya, 27; Tirmizi: Tefsir, kehf, (3150)
943 Fatiha: 1 / 5.
944 En'am: 6/ 85; Saffat: 37 / 123, 129, 130, 132.
945 Tecrid-i Sarih Terc. 9 / 89.

Elyesa (a.s.) da her peygamber gibi, Allah'ın yolundan sapan, dalâlet çukuruna yuvarlanan halkı tevhid inancına davet etti ve birçok mucizeler gösterdi. Buna rağmen İsrailoğulları tuttukları batıl yoldan dönmediler. Puta tapıcılığa devam ettiler. Taptıkları put **Ba'l** adında 13 metre 60 santim yüksekliğinde altından yapılmış dört yüzlü bir put idi. Bu putun bulunduğu yere Ba'lbek adı verilmişti. Bu yer bugün harabe halinde olup, Lübnan sınırları içinde bulunmaktadır.[946]Bu sapıklıkları yüzünden Allah Teâlâ Asurluları başlarına musallat etti. Nihayet Elyasa (a.s.), İsrailoğullarının yolsuz hareketlerinden ve söz dinlemez tavırlarından usanarak yerine Zülkifl (a.s.)'ı bırakıp uzlete çekildi. Ondan sonra da 75 yaşlarında iken vefat etti.

Kur'an-ı Kerim'in En'am ve Sad sûrelerindeki ayetlerden bir kısmı kendisinden bahseder.[947]

22) ZEKERİYYÂ (A.S.):

Hz. Süleyman'ın neslinden olan Zekeriyya (a.s.), aynı zamanda Beytülmakdis'in de reisi idi. Burada Tevrat yazıp kurban kesmiştir.

Zekeriyya (a.s.)'ın eşi **İşa** adında bir hanım idi. Hiç çocuğu olmayan İşa, Hz. Meryem'in annesi **Hanne'**nin de kız kardeşi idi. Hanne ise Beni İsrail'in ileri gelenlerinden İmran adındaki bir zatın hanımı olup, onun da çocuğu olmamıştı. Hanne bir gün Allah'a yalvararak: "Allah'ım bana bir erkek evlat verirsen onu Beytülmakdis'e vakfedeceğim" diye adakta bulundu. Zira o günün âdeti gereği erkek çocukları Beytülmakdis'in hizmetine verilirdi. Sonunda Hanne'nin Meryem adında bir kız çocuğu dünyaya geldi. Hamile iken kocası öldüğünden yeni doğmuş olan Meryem'i: "Allah'ım kabul et" diyerek Beytülmakdis'e götürdü ve "Alınız bu çocuk Beytülmakdis'e adaktır" deyip bıraktı. Zekeriyya (a.s.) da Küçük Meryem'i alarak çocuğu olmayan eşi İşa'nın yanına alıp götürdü. Bundan sonra Hz. Meryem teyzesi İşa'nın yanında Beytülmakdis'te özel bir odada büyüdü ve burada sürekli ibadetle meşgul oldu. Bir gün Cenab-ı Hak Cebrail'i Zekeriyya (a.s.)'a göndererek bir erkek çocuğu olacağını ve Meryem'in de İsa (a.s.)'yı doğuracağını müjdeledi. Aslında Zekeriyya (a.s.) çok yaşlanmış ve hanımı da o güne kadar hiç doğurmamıştı. Bu müjdeli haberden sonra Allah'ın bir lütfu olarak Zekeriya (a.s.)'nın hanımı hamile kalarak Yahya (a.s.)'yı dünyaya getirdi. Cibril (a.s.) Hz. Meryem'in yakasından üfürerek Allah'ın kudreti ile hamile kalmasına sebep oldu. Böylece Hz. Yahya (a.s.)'dan altı ay sonra da İsa (a.s.) dünyaya gelmiş oldu.

Hz. İsa (a.s)'nın mucize bir şekilde dünyaya gelmesini kabullenemeyip şüpheye düşen ve babasız olarak yaratıldığına inanmayan Yahudiler, o sırada yüz yaşında olan Zekeriyya (a.s.) hakkında su-i zanda bulunup bu çocuk Zekeriya'dan olmuştur, diyerek iftira attılar ve neticede onu içine gizlendiği ağaçla birlikte keserek şehit ettiler. Hâlbuki Âdem (a.s.)'in hem babasız, hem de anasız dünyaya geldiğini biliyorlardı.

Zekeriyya (a.s.), Beytülmakdis'te emrindeki yetmiş kişi ile birlikte Tevrat yazardı.

946A. Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya: 1 / 35.

947En'am: 6 / 86; Sad: 38 / 48.

Bir gün, Allah Teâlâ tarafından kendisine peygamberlik verildi. Bu mukaddes görevle vazifelendirildikten sonra, o da her peygamber gibi kavmini tevhid inancında sabit kılmak, onları sapıklıktan kurtarmak için mücadele etti ve çeşitli mucizeler gösterdi. Mesela Yahudilerden bir grup gelip "Sen hak Peygamber olsaydın elinle Tevrat yazmağa muhtaç olmazdın, senin de sıradan insanlardan hiçbir farkın yoktur" dediler. Bunun üzerine Zekeriyya (a.s.) masadan kalkarak kalemine emretti ve kalemi Allah'ın kudretiyle kendi kendine Tevrat yazmağa başladı. Su üzerinde yürür ve ayakları ıslanmazdı. Kendisi için suda yürümekle karada yürümek arasında hiçbir fark yoktu. Ağaçlar kendisiyle konuşurlardı. Geçimini marangozlukla temin ederdi.[948]Kur'an-ı Kerim'in dört süresindeki bazı ayetler kendisinden bahseder.[949]

23) YAHYA (A.S.):

Hz. Yahya, Zekeriyya (a.s.)'ın oğludur. Hz. Meryem'le teyze çocuğudur. Annesi **İşa**, Hz. Meryem'in annesi **Hanne** ile kardeştir. Kendisi Zekeriyya (a.s.)'nın ihtiyarlık döneminde dünyaya gelen tek evladıdır. Yahya ismi kendisinden önce hiçbir kimsede bulunmamakta idi. Bu isim ilk defa ona verilmiştir.

Allah'ın azabından son derece korktuğu için gecesini gündüzünü ibadet ve tövbe-istiğfarla geçirirdi. Önceleri Hz. Musa'nın şeriati üzerine amel eden Yahya (a.s.), çok genç yaşta Şam'daki İsrailoğullarına Allah Teâlâ tarafından peygamber olarak gönderildi ve Hz. İsa (a.s.)'nın şeriatiyle amel etmeye memur edildi.

O sırada Beni İsrail'in başında bulunan **Herodes** adındaki şahıs, Hz. Musa şeriatindeki bir hüküm gereğince kendi kardeşinin kızı ile evlenmek istedi. Fakat buna Yahya (a.s.) izin vermedi. Çünkü İsa (a.s.)'nın şeriatında bu hüküm kaldırılmış ve haram kılınmıştı. Yahya (a.s.)'nın böyle bir uygulamanın caiz olmadığını, dolayısıyla buna müsaade edemeyeceğini söylemesi üzerine kendisine kızan ve çileden çıkan muhteris reis **Herodes**, onu henüz otuz yaşında iken başını keserek şehit etti.[950] Mübarek vücudu parçalandı ve parçalanan bedeninin azaları başka başka şehirlere götürüldü. Türbesi Şam'da Ümeyye camiinde bulunmaktadır. Kafatası kemikleri ile bir kolu padişah üçüncü Murat'ın emri ile İstanbul Topkapı Sarayına getirtilmiştir. Halen bir altın kabze içerisinde muhafaza edilmektedir.

Böyle masum bir peygamberi şehit etmenin cezasını **Herodes** ve tebeası hep birlikte çektiler. Yurtları harap oldu ve nesilleri yok olup gitti.

Yahya (a.s.) da bütün peygamberler gibi insanları hak dine davet etti. Kavmine, Allah'a şirk koşmamak, namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak gibi yüksek hasletleri telkin ve tebliğ etti.

Kendisinden: "Eğer peygamber isen gündüzün yıldızları göster de inanalım" diye

---

948 Müslim Terc. 7 / 264.

949 Âl-i İmran: 3 / 18, 19, 25, 41, 44; En'am: 6/ 85; Meryem:19 / 2-10; Enbiya: 21 / 89.

950 A.Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya: 1 / 41-42.

istekte bulundular. Bunun üzerine Yahya (a.s.) dua etti ve güneşin etrafını sayısız yıldız sarıverdi.

Kur'an-ı Kerim'in üç süresinde yer alan bazı ayetler kendisinden bahseder.[951]

24) İSA (A.S.):

Hz. İsa, Allah'ın kudretiyle babasız olarak Beyt-i Makdis'e birkaç mil uzaklıkta bulunan Beyt-i Lahm köyünde aralık ayının yirmi dördüne tesadüf eden Çarşamba günü Hz. Meryem'den dünyaya geldi.[952]

Babasız olarak dünyaya gelişini kabullenemeyen Yahudiler, Hz. Meryem'e kötü gözle bakıp onu cezalandırmak istediler. Fakat Yahudilerin bu inkârcı ve saldırgan tutumları karşısında Hz. Meryem'in işaretiyle İsa (a.s.), henüz beşikte küçük bir çocuk olduğu halde: "Ben Allah'ın kuluyum, bana kitap verdi, bana peygamberlik verdi, beni her nerede bulunursam bulunayım mübarek kıldı"[953] diye konuşmaya başladı. Bu mucizeyi gören Yahudiler Hz. Meryem'e kötülük yapmaktan vaz geçtiler.

İsa (a.s.) otuz yaşına girince peygamber oldu ve kendisine kitap olarak İncil indirildi.[954]Kısa süren peygamberliği sırasında Yahudilere büyük mucizeler gösterdi ve güzel güzel nasihatler yaparak tevhit inancına davet etti. Ancak kendisine "Havariyyun" denilen on iki kişi iman etti. Bir türlü Hz. İsa'nın varlığını ve peygamberliğini hazmedemeyen Yahudiler, onun hayatına kastettiler ve kendisine benzettikleri bir şahsı Kudüs şehrinin meydanında çarmıha gererek astılar.[955] İsa (a.s.) ise Allah'ın emir ve kudretiyle göğe kaldırıldı. Hz. İsa hakkında kitabımızın "**Semavi Dinler**" bahsinde yeterli bilgi verilmiştir. İlgili bölüme bakınız.

25) MUHAMMED (S.A.V.):

Hz. Peygamber Efendimizin dünyaya teşriflerinden önce insanlık koyu bir cehalet ve vahşet içerisinde yaşıyordu. Ahlâksızlığın ve caniliğin her çeşidi toplumlara hâkim olmuştu. Böyle bir dünyanın şiddetle ıslahata ihtiyacı vardı. Allah Teâlâ sevgili Resulü Hz. Muhammed Mustafa'yı insanlığı düştüğü bu bataklıktan kurtarmak için miladi 571 yılında dünyaya armağan olarak gönderdi. Böylece şairin deyimiyle:

Hakkın en şaşaalı nuru tecelli etti:
Doğdu Kur'an güneşi, leyle-i fetret[956]bitti.

---

951 Âl-i İmran: 3 / 38-41; Meryem: 19 / 2-15; Enbiya: 21 / 89-90.

952 Nisa: 4 /171.

953 Al-i İmran: 3/ 46; Maide: 5 / 110.

954 Meryem: 19 / 30; Maide: 5 / 50.

955 Hıristiyan kaynaklarına göre, Yahudilerin şikâyeti üzerine, Romalılar tarafından çarmıha gerilmiş ve çarmıhta insanların günahları için ölmüştür. Gömülmesinden üç gün sonra da dirilmiş ve havarileriyle buluştuktan sonra Allah'ın yanına çıkmıştır.

956 **Leyle-i Fetret:** Peygambersiz geçen geceler

Evet, o Yüce Resul'ün gelişiyle insanlık yeni bir miladı yaşamaya başladı. Dünya ve âhiret âlemine nurlu ufuklar ve sapmaz yollar açıldı. İnsanoğlu insan olma şerefini kazandı. Onunla birlikte daha önceki şeriatler nesholundu. Dolayısıyla o, peygamberlerin sonuncusu ve en faziletlisi olma bahtiyarlığına erdi.

Sevgili Peygamberimiz hakkında siyer bahsinde ve Akaid bölümünün Semavi Dinler kısmında tatminkâr bilgi verilmiştir. Bu bölümlere bakınız.

Soru: Peygamberlerde bulunması gereken sıfatlar nelerdir?

Cevap: Peygamberlerde bulunması şart olan vacip sıfatlar 5 tanedir.

a-Sıdk: Doğruluk demektir. Peygamberler hem sözlerinde, hem özlerinde, hem de işlerinde son derece doğru ve dürüst kişilerdir. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'inde peygamberlerini doğrulukla metheder.[957]

b-Emanet: Güvenilir olmak demektir. Peygamberler her konuda kendilerine güvenilen kimselerdir. Aslında emanete riayet etmek, doğru olmanın bir sonucudur. Peygamber olmadan önce de peygamber olduktan sonra da bu sıfatla tanınmışlardır. Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz peygamberliğinden önce "Muhammedü'l-Emîn" lâkabını kazanmış yüce bir şahsiyet idi. Kur'an-Kerim'in şuara sûresindeki bir ayette, peygamberlerden her birinin kavimlerine: "Şüphesiz ben size gönderilmiş emin bir peygamberim"[958] dediği anlatılır.

c-Fetanet: Akıllı, zeki ve uyanık olmak demektir. Allah Teâlâ, Peygamberlerini bu özelliklerle donatmıştır. Yüce bir akla, keskin bir zekâya, derin bir anlayış ve ileri görüşe sahiptirler. Peygamberlerde unutkanlık, dalgınlık, ahmaklık, bunaklık ve aptallık gibi menfi sıfatlar bulunmaz. Bu tür noksanlıklarla itham edilemezler.

d-İsmet: Günah işlememek demektir. Peygamberler, gizli veya açık günah işlemezler. "Zelle" denilen çok ufak hata yapabilirler. Bu da insan olmalarının bir gereğidir. Dolayısıyla amel defterlerinde günah sayılabilecek manada bir hüküm yer almaz.

e-Tebliğ: Bildirmek, açıklamak demektir. Peygamberler, Allah'tan aldıkları vahiy'leri eksiksiz olarak ve hiçbir değişiklik yapmadan insanlara tebliğ ederler. Nitekim ayet-i kerimede peygamberimize hitaben şöyle buyurulur: "Ey peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan Allah'ın risaletini tebliğ etmiş olmazsın."[959] Bu ayet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere peygamberler, kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın dinini tebliğ edip etmediklerinden sorguya çekileceklerdir.

Soru: Mucize neye denir?

Cevap: Mucize**:** Sözlükte, İnsanı aciz bırakan, karşı konulamaz, olağan üstü durum

957Meryem: 19 / 56.
958Şuara: 26 / 107.
959Maide: 5 / 67.

anlamına gelir. Terim olarak ise, Peygamberlerin, Peygamberliklerini ispat etmek için Allah'ın yardımıyla gösterdikleri, insanların güçlerinin yetişemeyeceği, âciz kalacağı olağan üstü olaylardır.

Mucize hadisesi pozitif ilimlerle açıklanamaz. Zira tabiat kanunları geçerliliğini kısa bir süre yitirir. Örneğin, Hz. Muhammed (s.a.v)'in, Miraca çıkması, ayı ikiye bölmesi, parmakları arasından su akıtması ve çağlara ışık tutan Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'in mucizelerinden bazılarıdır. Ve yine Hz. İsa (a.s.)'nın âmâ insanların gözlerini açması ve Hz. Musa (a.s.)'nın da asasının büyük bir yılan haline gelerek sihirbazların yılanlarını yutması gibi olağan üstü haller, bu peygamberlerin mucizelerindendir. Allah, her peygambere kendi zamanlarının şartlarına göre ve onları en üstün kılacak şekilde mucize gösterme yeteneği vermiştir.

Soru:Mucize dışındaki olağanüstü haller nelerdir?

Cevap: Mucize dışındaki olağan üstü haller, olağan üstü olma bakımından mucizeye benzerse de aralarında büyük fark vardır. Mucize, Allah tarafından sadece peygamberlere verilmiş bir lütuftur. Mucize dışındaki olağan üstü haller ise, peygamberlerin dışındaki kişilerde görülür ve peygamberlerdeki gibi meydan okuma yoktur. Bunlar taklit edilebildiği halde mucize taklit edilemez. Mucize dışındaki bu olağan üstü haller beş **kısımdan** oluşur ve şunlardır:

1-Keramet:

Sözlük anlamı itibariyle, bağış ve ihsan manasına gelen keramet, Allah'a ve peygamberine gönülden bağlı bulunan ve doğru yolda samimiyetle yürüyen veli kişilere, Allah'ın lütfundan ikram ettiği olağan üstü hallerdir. Bir nevi mucizeye benzer. Ancak, peygamberlik kapısı, Hz. Muhammed (s.a.v) ile kapanmıştır. Keramet ehli veli ise, topluluklar arasında her devirde kıyamete kadar var olacaktır. Nitekim Allah Resulü'nün şu iki mübarek sözü bu gerçeği anlatır:

a-"Muhakkak ki, Allah bu ümmet için, her yüz senenin başında, kendisine dini tecdid edecek kimseler gönderir."[960]

b-"Benim ümmetim arasında Allah'ın ilhamına mazhar olan bir kısım insanlar vardır"[961]

Bu konuda yaşanmış ve şahit olunmuş sayısız örnekler vardır. Bunlardan birisi de Hz. Ömer ile ilgili şu hadisedir: Hz. Ömer (r.a.) mimberde hutbe okurken, günlerce ve kilometrelerce uzaklıktaki bir mesafede savaşan İslam ordusunun, dağ tarafından düşman askerlerince kuşatıldığını görür ve ordu kumandı Sâriye'ye hitaben: "Yâ Sâriye! "Dağ tarafına" diye üç defa bağırır. Sâriye de bu sesi duyar ve gereğini yaparak kuşat-

960 Ebu Davud, Melahim 1,(4391).
961 Müslim, Fezâilü's-Sahâbe 23.

mayı yarar. Bu hadise tarihin kaydettiği meşhur ilham örneklerinden sadece biridir.

2-İrhas:

Sözlükte, sağlam şey ve hayırlı işlerle uğraşmak manalarına gelen irhas, peygamber olacak kimsenin henüz peygamber olmadan önce gelecekte peygamberliğine işaret mahiyetinde gösterdiği olağan üstü hallerdir. Mesela, Peygamberliğinden önce Peygamber Efendimize bazı ağaç ve taşların selam vermesi, Hz. İsa'nın beşikte çocuk iken konuşması gibi halledir. Kur'an-ı Kerim bu hususu şöyle açıklar: "...Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene (verdiğim) nimetimi hatırla! Hani seni mukaddes ruh (Cebrail) ile desteklemiştim; (bu sayede) beşikte iken de yetişkin çağında da insanlarla konuşuyordun..."[962]

3-Meûnet:

Sözlük anlamı, zahmet, meşakkat ve sıkıntı manalarına gelen meûnet, Allah Teâlâ'nın veli olmayan, fakat amelleri, davranışı ve ahlâkı güzel olan bir Müslüman kuluna darda kalıp sıkıntıya düşmesi durumunda onun imdadına yetişerek olağan üstü bir şekilde içinde bulunduğu darlık ve sıkıntıdan kurtarmasıdır. Atalarımızın "kul bunalmayınca Hızır yetişmez." deyimine uygun bir eylemdir.

4-İstidrac:

Sözlükte, mühlet verme, süre tanıma, derece derece ilerleme manasına gelen istidrac, günahkâr Müslümanlardan veya kâfir kişilerden arzu ve istekleri doğrultusunda meydana gelen olağan üstü hadiselerdir. Mesela, bu durumdaki kişilerin daha fazla günaha dalmaları için dünya işleri bir müddet iyi gider, fevkalade başarılar elde ederler. Firavn ve Nemrut gibi zalimlerin ve benzerlerinin geçici bir süre yeryüzündeki saltanatlarının kendi arzuları istikametinde gitmesi istidrac neviden olaylardır. Tantanalı ve şaşalı görüntü veren bu çeşit hayat, tamamen sahte ve aldatıcıdır. Bunların hepsi imtihan içindir. Gerçek mülkün ve saltanatın sahibi Allah'tır. O'nun iradesi her şeyin üzerindedir. Filozf Konfüçyüs'ün dediği gibi: "Allah'ım senden başka hiçbir şeyi olmayan ben, senden başka her şeyi olanlara acırım" Evet bu durumda olanlara imrenmek değil, acımak gerekir.

5-İhanet:

Sözlük manası, haksızlık, hainlik ve kötülük anlamlarına gelen ihanet, İstidracın tam tersi, kâfir ve günahkâr kişilerden arzu ve isteklerine aykırı olarak meydana gelen olaylardır. Mesela sahte peygamberlerden Müseyleme tü'l- Kezzab, tek gözü kör olan bir adama, iyi olsun diye dua ettiğinde, adamın diğer gözü de kör olmuştur. Buna Hızlan da denir. Allah tarafından ihanet olarak yaratılmıştır. Böylece, Allah bu sahte peygamberin foyasını meydana çıkarmıştır.

---

962 Maide: 5 / 110.

Soru: Peygamberlerin tebliğlerindeki ortak özellikler nelerdir?

Cevap: Peygamberlerin tebliğ ettikleri her ilahi dinde değişmeyen şu üç temel konu yer alır:

- İman Esasları
- İbadetler
- Ahlak Kuralları

Bu üç temel esas, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in son peygamber olarak gelmesiyle en mükemmel şeklini almış ve doruk noktasına ulaşmıştır.

Soru: Hz. Muhammed'in peygamber oluşundaki özellikler nelerdir?

Cevap: Âlemlerin sultanı sevgili Peygamber Efendimiz'in son peygamber oluşunu ve özelliklerini şöyle özetleyebiliriz:

1-Peygamberimiz kendinden önce gelen diğer peygamberler gibi belli bir insan topluğuna değil, tüm âlemler için insan ve cin topluluklarına gönderilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de buyurulur ki:

"Ey Muhammed, biz seni bütün insanlara ancak müjdeci ve uyarıcı olarak göndermişizdir."[963]

"Ey Muhammed! Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."[964]

2-Peygamberimiz (s.a.v.), Allah'ın en sevgili kulu ve yaratılmışların en faziletlisidir. Bir kudsi hadiste: "(Ey Habibim Muhammed!), Seni yaratmayacak olsaydım, kâinatı yaratmazdım"[965] buyurulur.

3-Hz.Muhammed, Peygamberlerin sonuncusudur. Hatemü'l- Enbiya'dır. O'ndan sonra peygamber gelmeyecektir. Kur'an-ı Kerim, bu gerçeği şöyle açıklar: "O, Allah'ın Resulü, Nebilerin sonuncusudur."[966]

4-Resul-i Ekrem'in Peygamberliği ve tebliğ ettiği İslam dini, diğer peygamberler gibi belli bir zamana mahsusu değil, kıyamete kadar bütün zamanları içine alacak şekilde devam edecektir.[967]

5-Hz. Muhammed (s.a.v.)'in gelmesiyle Peygamberlik kapısı kapandığı için O'nun getirdiği yüce Kur'an, bütün insanlığa her çağda ışık saçan ve nurlu ufuklar açan en son ilahi kitap olma özelliğini, hiçbir değişikliğe uğramadan kıyamete kadar devam ettire-

963 Sebe: 34 / 28.

964 Enbiya: 21 / 107.

965 Keşfü'l-Hafâ, 2 / 164, Hadis No: 2123. (Bu kudsi hadis-i şerifin mevzu olduğu söylenirse de, kanaatimize göre sadece lafzı mevzu, fakat manası sahihtir. Çünkü diğer İslamî prensiplerle örtüşmektedir.)

966 Ahzab: 33 / 40.

967 Al-i İmran: 3 /19.

cektir.[968]

6-Yüce Peygamberimiz hakkında batılı birçok bilim adamı kendisinden övgü ile bahsetmişlerdir. Bunlardan tanınmış şu iki şahsiyetin sözlerine burada yer vermek istiyorum:

Birisi, Alman birliğinin kurucusu Prens Bismark'tır. Bismark sevgili peygamberimize olan hayranlığını şu sözlerle dile getirir: "Ben sana çağdaş olamadığımdan dolayı üzgünüm Ey Muhammed! İnsanlık senin gibi seçkin bir kudreti bir defa görmüş, bundan sonra göremeyecektir. Ben, heybetli huzurunda derin bir saygı ile eğilirim".

İkincisi, Alman Filozofu Goethe'dir. Goethe, Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimizin yüce ve seçkin kişiliğine şu iltifatkâr ifadelerle işaret eder: "Bütün beşeriyet ve ayağını bastığı her şey, çimenler, çiçekler Hz. Muhammed'in nefesiyle yaşıyor."[969]

Soru:Peygamberler hakkında Kur'an'ın bildirdiği ortak hükümler nelerdir?

Cevap: Peygamberler hakkındaki bu hükümleri aşağıda olduğu gibi on iki maddede toplayabiliriz:

1-Allah Teâlâ, peygamberlik nimetini dilediğine verir.[970]

2-Peygamberlerin dili, gönderildiği kavmin dilidir.[971]

3-Peygamberler ölümlüdür.[972]

4-Peygamberler sorumludurlar.[973]

5-Peygamberlerin tam sayısı Kur'an'da bildirilmemiştir.[974]

6-Peygamberlerin davetinden hiçbir kavim mahrum bırakılmamıştır.[975]

7-Peygamber gönderilmeyen kavme azap edilmez.[976]

8-Bazı peygamberler diğer bazı peygamberlerden üstündür.[977]

9-Allah Teâlâ, her peygamberi kendisinden başka ilah olmadığını, kulluğun sadece kendisine yapılmasını tebliğle görevlendirmiştir.[978]

10-Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan, bir ayeti getiremez.[979]

11-Hiçbir peygamber, Allah'ın bildirdiklerinin dışında gaybı bilemez.[980]

---

968 Bakara: 2 / 2-3.
969 Doç. Dr. Temiz Mustafa, Milli Gazt. 27 / 04 / 1994.
970 Cum'a: 62 / 4.
971 İbrahim: 14 / 4.
972 Enbiya: 21 / 8; Al-i İmran: 3 / 144.
973 A'raf: 7/ 6.
974 Mümin: 40 / 78; Nisa: 4 / 164.
975 Yunus: 10 / 47; Rad: 13 / 7; Fatır: 35 / 24.
976 İsra: 17 / 15.
977 Bakara: 2 / 253.
978 Enbiya: 21 / 25.
979 Mümin:40 / 78; Necm: 53 / 3-4.

12-Allah, insanı âhirette sorumlu tutabilmek için her peygamberi müjdeleyici ve sakındırıcı olarak göndermiştir.[981]

5-ÂHİRET GÜNÜNE İMAN

Ahiret bahsine merhum Osman Yüksel Serdengeçti'nin âhiret yolculuğuna adım adım yaklaşımını dile getiren **"İhtiyarlık"** adlı şu ibret ve hüzün dolu şiiriyle başlamak istiyor ve bu vesileyle de kendisine Cenâb-ı Hak'tan rahmet niyaz ediyorum.

İHTİYARLIK

Artık iş kalmadı, yarenler bizde
Tökezler olduk, yazıda düzde
Şairdik hatiptik yazardık sözde
Ekmeği yemeğe ağızda diş yok
Dedikya efendiler, bizlerde iş yok

Sağ yanım titriyor, sol yanım tutmaz
Nabzım tekler durur, muntazam atmaz
Ayağım bir türlü ileri gitmez
Ağzım her an kuru, gözümde yaş yok
Artık bundan böyle, bizlerde iş yok

Bir secdeye varsam başım dolanır,
Ne yesem ne içsem midem bulanır
Bütün dertler birbirine ulanır
Yuvamız bomboş uçacak kuş yok
Hayra yorulacak hayal yok, düş yok

Yakını uzağı seçemez oldum
Bir ufak hendeği geçemez oldum
Bir bardak sğuk su içemez oldum
Tatlılarda bile tat yok lezzet yok
Benim bu halime takacak ad yok

İki adım atsam durmaz düşerim[982]
Bu halsiz halime bakıp şaşarım
Allah'ım ben böyle nasıl yaşarım
Kendimi kollayacak gövdede baş yok
Bağrıma basacak evlat yok eş yok

---

980 Maide: 5 / 109; A'raf: 7 /188.

981 Nisa: 4 / 165.

982 Elimdeki yazılı kaynakta 5. Kıtada sanki bir mısra eksik gibi geldi bana. Bu ne denle ikinci mısra tarafımdan ilave edilmiştir. Yazarın manevi ruhaniyetinden ve vârislerinden özür dilerim. Şayet elinde doğrusu bulunanlar varsa, kitabımızın ikinci baskısında düzeltmeyi bir görev bilirim.

Yaşıtlarım birer birer ölüyor,
Yeşil yaprak kara toprak oluyor
Azrail de başucumda soluyor
Üstüme dikmeye ağaç yok taş yok
Arkamda vermeye yemek yok aş yok.

Âhiret inancı, iman esaslarından birisi olup, öldükten sonra yeniden dirilişe ve hesap verilişe inanmaktır.

Âhiret kelimesi, Arapça'da âhir kelimesinin müennesi (dişisi) dir. Son, sonraki, sonuncu anlamlarına gelen bir isim ve sıfattır. Ahir aynı zamanda Allah'ın isimlerinden biridir. Kur'an-ı Kerim'de âhiret, son yurt ve öteki dünya manasında kullanılır. Ayrıca dünya ile âhiretin mukayesesi yapılarak şu ikazda bulunulur: "Bu dünya hayatı, bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Şüphe yok ki âhiret yurdu, işte asıl sürekli gerçek ve değişmez hayatın yaşandığı yurt orasıdır. Keşke biliyor olsalardı."[983]

Bu ayet-i kerime açık bir şekilde dünya hayatımızın âhiret hayatına oranla taşıdığı anlam ve değeri karşılaştırmamızı telkin ediyor. Ölümü, asıl ve kalıcı hayata dönüş arzusu olarak tanıtıyor.

Bu kısa tanıtımdan sonra âhirete inanmanın önem ve faydalarını, ardından da âhiret halleriyle ilgili konuları açıklamaya çalışalım:

• Âhirete İmanın önemi ve yararları:

Âhirete inanmanın faydalarını şöylece özetleyebiliriz:

İnsanoğlu, dünyada ölüm infazını bekleyen bir mahkûm gibidir. Zira sonunda her canlı ölümü tadacaktır. Asıl ve ebedi hayat ahiret yurdudur. Âhireti kazanmak ise dünya hayatımızdaki yaşayışımıza bağlıdır. Dolayısıyla dünya bir imtihan yeridir. Kur'an, bu gerçeği şu ayet-i kerimelerle açıklar:

"Kim dünya hayatında zerre miktarı hayır yaparsa onun karşılığını (âhirette) görür. Kim de zerre miktarı şer (kötülük) yaparsa onu da görür."[984]

"Hanginizin daha iyi amel işlediğini belirtmek (imtihan etmek) için ölümü ve hayatı yaratan O'dur."[985]

"Sizi boşa yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?"[986]

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de hadis-i şeriflerinde buyurur ki:

"Sizin hayırlınız, dünyası için âhiretini, ahireti için dünyasını terk etmeyen kimsedir. İkisinden de nasibinizi alınız. Ancak, dünya, âhirete ulaştırıcı bir vasıtadır. İnsanlara yük olmayınız."[987]

---

983 Ankebut: 29 / 64.
984 Zilzal (Zelzele):99 / 7-8.
985 Mülk: 67 / 2.
986 Müminûn: 23 / 115.
987 Ramuz'el- Ehadis: C-2, Sh: 363, HN: 10.

"Elbette haklar, kıyamet gününde sahiplerine ödenecektir. Hatta boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun hakkı alınacaktır."[988]

Hz. Ali (r.a.)'nin şu tavsiyesine kulak vermemek mümkün değildir: "Dünya bir sona doğru başını alıp gitmekte, âhiret ise koşarak bize doğru gelmektedir. İnsanlar arasında dünyanın da âhiretin de isteklileri vardır. Siz âhirete talip olunuz. Eyyamcı olmayınız! Bugün hesap günü değil, iş günüdür; Amma yarın artık iş yok, yalnız hesap vardır."[989]

Adaletin tam manasıyla gerçekleşeceği âlem âhirettir. Dolayısıyla âhiret inancı, dünyada yapılanların hesabının âhirette sorulacağı gerçeğini telkin etmektedir. Böyle bir inanca ve yüksek ahlâka sahip olan insanların oluşturduğu bir toplumda huzur olur, güven olur, kardeşlik olur. Hiç kimse biri birine zarar vermez. Âhirete inanan kimse, dünya hayatının geçici olduğunu bilir ve dünya hayatını oyun ve oyalanmadan ibaret olduğuna inanır.[990] Sonsuz ve ebedi bir hayat olan âhiret hayatına hazırlanır. Bunun için de Allah'ın ve peygamberinin emirlerine uyup yasaklarından da sakınarak yaşar. Aksi halde âhirete hazırlıksız gidenlerin pişman olmaları kaçınılmaz olur. Hatta ölüm halinde bile feryat edip pişman olacakları ve âhiret hayatının dehşeti şu ayet-i kerimelerde açıkça ifade edilir:

"Onlardan birine ölüm gelince,"Rabbim, beni dünyaya geri çevir. Tâ ki ben, yapamadığım, boşa geçirdiğim hayatımı iyi işler yaparak tamamlayayım."[991]

"Yüzleri ateşe çevrildiği gün, eyvah bize, keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygambere itaat etseydik" derler."[992]

"Ey İnsanlar! Rabbinizden korkun, ne babanın evladına, ne de bizzat evladın babasına, hiçbir şeyin fayda vermeyeceği günden korkun. Şüphe yok ki Allah'ın vaadi haktır. Sakın, dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı şeytan, sizi Allah'ın affına güvendirerek ayartmasın."[993]

Bu konuyu, merhum şair Arif Nihat Asya, şu iki mısralık dizesi ile veciz bir şekilde açıklar.

"Her duamızda muhakkak ki uzun yaşamak isteği var,
Eni olmazsa eğer bir ömrün, boyu olmuş ne çıkar"

Şu kıssa ise bu konuyu ne güzel özetler: Bir gün filozofun birine kaç yaşında olduğu sorulur. O da:"Tahmin ederim 8–10 yaşlarındayım" deyince, etrafındakiler büyük bir hayretle: "Nasıl olur, siz en az elli yaşlarındasınız" diye karşılık verirler. Filozof da buna

988 Tirmizi; Riyazüs-Salihin, C-I, HN: 202, Sh: 253.
989 Buhari, Rikak: 4.
990 Ankebut: 29 / 64.
991 Müminûn: 23 / 99-100.
992 Ahzab: 33 / 66.
993 Lokman: 31 / 33.

cevaben der ki: "Dostlar, bu söylediğim yaş gerçek manada şu ana kadar yaşadığımı ve yaşayacağımı umduğum yıllardır. Diğer geçen yıllar ise harcanmış (bozuk) para gibi saymaya değmez"

Bir Allah dostu da, dünyayı şu ibretli ifadelerle anlatır:

"Dünya bir mihman[994] evi, insan garip bir misafir, ecel mihmandar, konargöçer, gelir geçer,

Mehid-Lahid, iki kapı, dünya arada alâyişli bir yapı, sureten ma'mur, manen virane, Elf-i â'laf ab-ü dane, insanoğlu kendi kısmetini toplamaya mecbur bir divane "[995]

Manası:"Dünya geçici bir konaklama yeri, insan garip bir misafir, ecel insana geçici olarak verilen bir rehber, konar-göçer, gelir geçer.

Beşik, mezar, iki kapı, dünya ise bu ikisi arasında kalan gösterişli bir yapı, görünüşte görkemli, manen ise harap,

Dünya sayısız yiyecek ve içeceklerle dolu, insanoğlu bunlar arasından kendi kısmetini toplamaya mecbur, bir zavallı."

Hz. Ebu Bekir'in ilk hutbesindeki şu veciz ifadeler, bu bahsin özeti mahiyetindedir:

"Ey Allah'ın kulları! Aranızdan ölüp göçenlerden ibret alın, sizden evvel gelip geçenleri düşünün. Onlar dün nerede idiler, bugün neredeler. O zalimler nerede kaldı? Savaş meydanında zaferler kazanıp nam ve şöhret salanlar ne oldu? O şanlı kahramanlar hani? Zaman onları değirmeninde öğüttü. Hepsi dağıldı, toz toprak oldu. Dünyayı tutup koparan, yeryüzünü donatan hükümdarlar ne oldu? Onların ünleri unutuldu. Bir varmış bir yokmuşa döndü."[996]

GURURLANMA İNSANOĞLU

Gururlanma insanoğlu,
Ölmemeye çaren mi var?
Hazan olmuş bir gül gibi,
Solmamaya çaren mi var?

Daim yürü Hak izinde,
Hakkı söyle her sözünde,
Dört kişinin omuzunda,
Gitmemeye çaren mi var?

Hani ecdat, hani ata,
Hakk'a karşı etme hata,
Tabut denen cansız ata,
Binmemeye çaren mi var?

Hiç güvenme can dostuna,
Uçuşurlar mal kastına,
Çıkıp teneşir üstüne,
Yatmamaya çaren mi var?

Ecel gelip seni göre,
Yaşın kemaline ere,
Zengin fakir hep kabire,
Girmemeye çaren mi var?

Düşünmedin hiç ölmeyi,
Terk etmedin eğlenmeyi,
Yakasız, yensiz gömleği
Giymemeye çaren mi var?

994 **Mihman:** Konak, misafirhane.
995 Mahir İz, Diyanet Gazt: Yıl –4, Sayı: 32, Sh: 4.
996 Diyanet Gazt: C-3, sayı:195, Sh: 7.

Bu mevzuu, "**Ebediyete dönüş**" adlı ahirete seyahat mahiyetindeki bir yazım ile noktalamak istiyorum:

EBEDİYETE DÖNÜŞ!

Dünya hayatı ve içindeki her şey fanidir. Dolayısıyla, istese de istemese de herkes dünyadan göçmeye mahkûm bir yolcudur. Dönüş yalnız ve yalnız Allah'adır. Nitekim Zül Celal Hazretleri bu kaçınılmaz gerçeği aşağıdaki ayet-i kerimelerinde şöyle açıklar:

"Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra (yaptıklarınızın karşılığını görmek üzere) bize döndürüleceksiniz.[997]

"(Habibim!) De ki: Haberiniz olsun o kaçıp durduğunuz ölüm, muhakkak gelip sizi yakalayacaktır. Sonra gizliyi de aşikârı da bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O, size neler yaptığınızı haber verecektir."[998]

"Her nerede olursanız olun, ölüm mutlaka sizi bulacaktır. Tahkim edilmiş kalelerde bile bulunsanız.[999]

Bu ayet-i kerimeler açıkça gösteriyor ki, ebediyete dönüşten kaçış yoktur. Ecel saatini değiştirmek mümkün değildir. Ölümün çaresi ve ilacı yoktur. Yüce Yaratan'ın kanunu böyledir. Nasıl ki yoktan var ettiyse, varlığımıza da son vererek dünya hayatımızın hesabını sormak üzere huzuruna çağıracaktır. Şairin mısralarında terennüm ettiği gibi:

"Kalkacaktır gözden perde,
Göreceksin yerin nerde,
Ev kazılır kara yerde,
Girmemeye çaren mi var?"[1000]

İnsanlık tarihi gösteriyor ki, her gelen gitmiştir. Malına, mülküne, saltanatına, güçlü ordularına ve ölümcül silahlarına güvenip Allah'ı unutan nice Sultanlar, cihana hükmeden hükümdarlar gitmiştir. "Allah" diyenleri yakmak isteyen Nemrut'lar gitmiştir. Hakk'ın sesini kısmak isteyen ve Tanrılığını ilan eden Firavn'lar gitmiştir. Geniş hazinelerine mağrur olan Karun'lar, Ölümle beli kırılan Kisra'lar gitmiştir. Azrail (a.s.) gelince yere serilen Kayser'ler, Allah'ın nurunu söndürmeye, Hakk'ın habibini öldürmeye kalkan hain Ebu Cehil'ler, Epter Ebu Lehepler gitmiştir. Hiç şüpheniz olmasın ki, zamanımızın despot zalimleri de gidecektir. Hastalara reçete yazan doktorlar, dertlilere şifa dağıtan Lokman hekimler, bin bir çeşit ilaç yapan eczacılar gitmiştir. Evet, mevkii ve makamı, malı ve mülkü, gücü ve kuvveti ne olursa olsun her gelen gitmiştir.

Şimdi, nerede o kahkaha atan yüzler? Nerede o ışıl, ışıl parlayan gözler? Nerede o, bülbül gibi şakıyan diller? Nerede o, gençliğine, servetine, makamına mağrur olup

997 Enbiya:21 / 35; Ankebut: 29 / 57.
998 Cuma:68 / 8.
999 Nisa: 4 / 78.
1000 Hakses Mec. Sayı: 45, Sh: 10.

âhiretini unutan zavallılar? Nerede o, saraylara sığmayan hükümdarlar? Nerede o, atlarının nal sesleriyle dünyayı titreten komutan ve imparatorlar? Zaman onları eritmedi mi? Kara toprak onları bağrına basmadı mı?

Şimdi, büyük şair ve mutasavvıf Yunus Emre'mize kulak verelim:

Yalancı dünyaya konup göçenler,
Ne söylerler ne bir haber verirler.

Üzerinde türlü otlar bitenler,
Ne söylerler ne bir haber verirler.

Yunus der ki gör takdirin işleri,
Dökülmüştür kiprikleri kaşları,

Başları ucunda hece taşları,
Ne söylerler ne bir haber verirler.[1001]

Evet, onlar muhteşem saraylardan mezar çukuruna, yumuşacık döşeklerden sert toprağa, lezzetli yemeklerden yılan, çıyan ve böceklere yem olmaya gitmediler mi? Malları, evlatları akraba ve dostları onları ebediyet yolculuğundaki mezarlarında amelleriyle baş başa bırakmadılar mı? Dünyada iken söyledikleri gibi: "Seninle beraberiz, sonuna kadar senin yanındayız." diyebildiler mi? Heyhat! Süleyman Çelebi Hazretlerinin:

"Her nedenlü çok yaşarsa bir kişi,
Akıbet ölmek dürur anın işi."

Mısralarında belirttiği gibi, ölüm kaçınılmaz bir olgudur. Bir gün sıra bize de gelecektir. Ve bu uzak değildir. Belki şimdi, belki biraz sonra, belki yarın, belki yarından da yakın. Bu sebepledir ki, ölüme hazırlıklı olmaktan başka hiçbir çaremiz yoktur. Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde: "Dünyada garip bir yolcu gibi yaşa"[1002] buyurmaktadır.

Ölümden ve hesaptan kurtuluş yoktur. Ne kadar yaşarsan yaşa, bir gün öleceksin. Kimi neyi seversen sev, bir gün ondan ayrılacaksın. Nasıl amel edersen et, bir gün hesabını vereceksin. Bu nedenledir ki, Sevgili peygamberimiz ve önderimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) dünya hayatında izlenecek yolu şu mübarek sözlerinde bakınız nasıl açıklar: "Akıllı kimse kendisini sorguya çeken ve ölümden sonrası için hazırlık yapandır. Âciz kimse ise, nefsinin arzularına boyun eğen ve Allah'tan olmayacak şeyler bekleyendir."[1003]

Hz. İsa (a.s) da bu mevzuda der ki:"Dünya üç günden ibarettir:"Dün, Bugün, Yarın". Dün geçmiştir; elinde ondan bir şey yoktur. Yarın, gelecektir; fakat yetişip yetişemeyeceğini bilmiyorsun. Bu gün, içinde bulunduğun andır. Bunu ganimet bil ve değerlendir."

1001 YunusEmre Divanı.

1002 Sahih-i Buhari:

1003 Riyazü's-Salihin: C-1, Sh: 83.

Hz.Ebu Bekir'in kendisine sorulan bir soru üzerine verdiği şu cevap da bu konuda her şeyi özetlemektedir: Ashaptan birisi Hz. Ebu Bekir'e gelerek: "Yâ Emir'el-Müminin! Ölmeden önce kendim için mezar hazırlatabilir miyim?"diye sorar. Hz. Ebu Bekir de: "Nerede, nezaman ve nasıl öleceğini biliyor musun?"diye karşı sualle cevap verir. Soru sahibi şahıs: "Hayır!"diye cevap verince, Hz. Ebu Bekir: "**O halde mezar hazırlama, nefsini mezara hazırla**" diyerek anlamlı bir cevap verir.

Evet değerli dostlar, sayılı nefeslerimiz tükenmeden, renklerimiz solmadan, gözlerimiz kapanıp kefene sarılmadan önce bu ebedi yolculuk için hazırlanalım. Azığın hayırlısı takvadır ve takva sahipleri için kurtuluş vardır.

Her gün döşek sermeden yatırdığımız, ekmek torbası koymadan gömdüğümüz insanların, bu hallerinden ibret alalım, ibret alalım ki, Allah'a karşı kulluk görevimizi tam yapalım. Şunu da unutmayalım ki, âhiret nimetleri ancak bu dünyada iken kazanılır. Zira dünya âhiretin tarlasıdır; burada ekilen orada biçilir. O halde dünya ve âhiret mutluluğunun tek yolu İslamiyet'i Müslüman'ca yaşamaktır. Kısaca, şairin ifadesiyle:

Ölmeden ölene ölüm bir şölen
Ölümü öldürür ölmeden ölen
Allah'tan korkana ölüm yâr gelir,
Ölümden korkana dünya dar gelir.[1004]

Konumuzu İbrahim (a.s.)'ın Kur'an'daki şu duası ile noktalayalım: "Ey Rabbim, insanların dirileceği gün beni utandırma; o gün öyle bir gündür ki, o günde ne mal ve ne de evlat bir fayda sağlamaz. Ancak temiz bir kalp ile gelenler müstesna."

ÂHİRET HALLERİ

1-Kabir Hayatı----------9-Mizan
2-kabir Suali----------10-Sırat
3-Berzah âlemi ve Ruh--------11-Â'raf
4-I. Sura Üfürüş----------12-Havz-ı Kevser (Kevser Irmağı)
5-II.Sura Üfürüş ----------13-Şefaat
6-Haşir, Mahşer ----------14-Mükâfat ve Ceza
7-Amel Defteri----------15-Cennet
8-Hesap ve Sual---------- 16-Cehennem

Şimdi bu âhiret hallerini özet olarak sırasıyla açıklayalım:

1) KABİR HAYATI:

Ruhun bedenden ayrılmasıyla ölüm olayı meydana gelir. Öldükten sonra kıyamet gününe (Yeniden dirilişe) kadar geçecek olan zamana ise **Kabir Hayatı** denir. Ruh, be-

1004 Cengiz Numanoğlu.

denimize canlılık veren ve onu bozulmaktan koruyan can dediğimiz şeydir. Ruh bedenden ayrılınca mekanizmada bozulma ve kokuşma baş gösterir. Hücreler dağılır, ceset çürümeye ve temel elemanlarına ayrışmaya başlar. Bu ayrışma sonucunda tamamen eriyerek toprağa karışır. Her şey darmaduman olur.

Ruh kişiliği olan ölümsüz bir cevherdir. İnsana kişiliğini kazandıran odur. Tıpkı fişleri kendine sokulduğunda bütün sistemleri çalıştırıp onlara fonksiyonlarını eda ettiren, bünyesinde binlerce delik ve kontak prizi bulunan bir santral gibidir. Santrale akımı ileten ana kablo çekildiğinde binlerce ara kablolarla birlikte santralin tamamı devre dışı kalır. Ruh da beden için ana kablo mesabesindedir. Fişlerden birinde bir arıza ve fizyolojik bir kusur olduğunda ise, o fiş ve bağlı olduğu organ devreden çıkar, çalışmaz hale gelir. Söz gelimi, sinir sistemi fişlerinin ruh santraliyle irtibatının kopması neticesinde, felç ve kötürüm kalma gibi rahatsızlıklar meydana gelir. Ruh santraline uzanan kablo ve fişlerde, cin vesair faktörlerin sebep olduğu cinnet hali gibi kısa devrelerin meydana geldiği de olabilir. Bu durumda ruh, bedene hâkim olmaktan çıkar, bu defa bir mahkûm ve meflüç vaziyetine düşer.[1005]

2) KABİR SUALİ:

Sahih hadis-i şeriflerde kabir sualinden ve kabir azabından bahsedilir. Peygamberler, ergenlik çağına ermemiş çocuklar ve ergenlik yaşına ermeden önce aklını yitirmiş olanlar hariç, herkes istisnasız olarak kabir'e konulduktan sonra, Münker ve Nekir Meleklerinin kabir suali denilen şu üç sorusuna muhatap olurlar:

1-Rabbin kim?

2-Peygamberin kim?

3-Dinin ne? [1006]

Belki haklı olarak akla şu sual gelebilir: "Acaba bu melekler hangi dilde sorguya çekecekler ve cennette hangi lisan konuşulacak?"

Bu soruya Allah Resulü şu mübarek sözleriyle açıklık getiriyor: "Arap kavmini üç şeyden dolayı seviniz: Ben Arab'ım. Kur'an Arapça'dır. Cennet ehlinin lisanı da Arapça'dır."[1007]

Kabirdeki bu suallerle âhiret hayatının ilk merhalesi başlatılmış olur. Hz. Osman (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte sevgili Peygamber Efendimiz: "Kabir, âhiret menzillerinin ilk durağıdır Bir kimse orada necat bulursa (kurtuluşa ererse), ondan sonrası kolaydır. Eğer orada kurtulmazsa, ondan sonrası çok şiddetlidir"[1008] buyurur.

Resul-i Ekrem Efendimiz başka bir hadis-i şeriflerinde de, kabrin halini anlatırken

---

1005 Şahin M. Abdülfettah, İnancın Gölgesinde, 1, Sh: 102-103, Nil yayınevi, İzmir –1993.

1006 Buhari, Cenâiz, Bâb, mâ câ'e fî azâbi'l-kabir.

1007 Feyzü'l-Kadir, Hadis No: 225; Hakim, Taberî, Beyhaki.

1008 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-15, HN: 1492.

şu ifadeyi kullanır: "Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçe yahut cehennem çukurlarından bir çukurdur."[1009]

Kabir suallerine doğru cevap verilirse kabir bir dinlenme yeri ve cennet bahçelerinden bir bahçe, cevap verilemezse, azap yeri ve cehennem çukurlarından bir çukur olur.

Kısaca kabir, müminler için bir nur mekânıdır. Dolayısıyla sual melekleri iman ehline sorguya değil, sohbete gelmiş olurlar. Nitekim aşağıdaki hadis-i şerif ve ayet-i kerime bu gerçeği anlatırlar.

Hz. Âişe validemizin Peygamber Efendimize: "Yâ Resulallah, bu ümmetin hepsine kabirde sual sorulur, oysa ben zayıf bir kulum, benim halim ne olur?"diye sorduğunda, Allah Resulü: "Allah Teâlâ mümin kullarına dünyada da âhirette (kabirde) de "Lâilâhe illallah" kelime-i tevhidini sağlam söz olarak (onun gönlüne ve şuur altına) yerleştirmiştir. Dolayısıyla kabirde aklı başına gelir gelmez kendisine sorulan suallere kolayca cevap verecektir"[1010] buyurdu.

Ayet-i kerimede de: "Allah Teâlâ, inananları, dünya hayatında da, âhirette de sağlam sözle tespit eder (o sözden asla ayrılmazlar, daima o tevhid sözüyle Allah'ın birliğini haykırırlar). Allah zalimleri de saptırır ve Allah dilediğini yapar"[1011] buyurulur.

Bu ayet-i kerimede açıkça ifade edildiği gibi birçoklarımız, ölüm döşeğinde baygın ve kendinden geçmiş bir vaziyette yatmakta olan, hatta ağzında dilini döndüremeyecek kadar takatsiz kalmış bulunan müminlerin, o halde iken bile **Kelime-iTevhid'**i söylediğine şahit olmuşuzdur, Hiç değilse en kudsi söz olan "**Allah**" lafzını sayılamayacak kadar defalarca tekrar etmek suretiyle son nefesini verdiğine mutlak tanıklık etmişizdir.

Âlemlerin Rabbi olan Allah, dünyada iken Kelime-i Tevhid ile bütünleşen müminlere o sıkışık anlarında, lütuf ve rahmetiyle bizzat kendisi yardım eder, onlara cevap verecek gücü verir ve onları şaşkın halde bırakmaz. Dolayısıyla müminler Allah'ın yardımı ile bu suallere kolayca ve doğru olarak cevap verirler.

Bazı hadis-i şeriflerin bildirdiğine göre, müminlerin iyi amelleri kabirde kendilerine güzel şekillerde arkadaş olur. Kâfirlerin ise, kötü amelleri çirkin şekil ve suretlerde kendilerine eşlik eder. Rabbim iman-ı kâmil nasip etsin.

3) BERZAH ÂLEMİ VE RUH:

Berzah âlemi, insan öldükten sonra bedenden ayrılan ruhun gidip, kıyamete kadar kalacağı, dünya ile âhiret arasında bulunan manevi bir âlemdir. Hayatla ölüm arasında uyku hali ne ise, ölümle âhiret hayatı arasında olan Berzah âlemi de onun benze-

1009 Keşf'ül-Hafa: 2 /90.

1010 Kadızade Ahmed bin Muhammed Emin Efendi, Büyük Âmentü Şerhi, Sh:203, Bereket Yayınları, İst-1978; Buhari, Cenaiz 87; Müslim, Cennet 73.

1011 İbrahim: 14 / 27.

ridir. Ancak gerçek mahiyetini ve kıyamet koptuktan sonra bu âlemde nekadar kalınacağını Allah bilir. Bu âlem, ruh için bir çeşit kışla ve bekleme salonudur. Et ve kemik evinin geçici misafiri olan ruh, kuş misali ten kafesinden kurtulunca sonsuz âlemlere uçar. Yıllarca, bir ömür boyu hayatını sürdüren beden, ruhun kendisini terk etmesiyle hemencecik bakterilere mağlup olup çürümeye başlar.

Kişinin dünyadaki amelleri de, ruhun intikal ettiği bu sonsuz âlemde karşılarına çıkar. İyiler iyi, kötüler kötü muamele görür. Namazlarını, oruçlarını, zekâtlarını, Kur'an'larını, hayır ve hasenatlarını, tespih ve zikirlerini, hülasa, Allah yolundaki hizmetlerini orada gönüllerine huzur ve sevinç verici birer yoldaş ve dost olarak bulurlar. Cennete ait pencereler açılır ve sonsuz güzellikleri temaşa ederler.

Dünyada çirkin yaşayan günahkârlara ise cehennem ve cehennemdeki yerleri gösterilir.[1012] Dolayısıyla, sürekli korku, sıkıntı ve azap içinde bulunurlar. Bundan dolayı kıyametin biran önce kopmasını arzularlar. Güzel amel sahipleri ise, kıyametin hiç kopmamasını isterler; çok zevkli ve sefalı bir hayat yaşarlar.[1013] Hatta bizi duyabilirler. Her zaman dünyayı gezebilir ve mezarlarındaki cesetlerinin atomlarıyla (acbü'z-zeneb)[1014] münasebetlerini sürdürerek, zaman zaman ziyaret amacıyla mezarlarına girip çıkabilirler.[1015]

Yukarıda da kısaca temas edildiği gibi, ruhlar da, dünyada yaptıkları işlere göre karşılanırlar. Şayet bir ruh, Allah'ın rızasına uygun yaşamışsa, Allah katına yükselir. Zevk ve sefa içerisinde iyi ruhlarla beraber olur. Eğer dünyada şeytanın yolunda yürümüş ve ona uymuşsa zindanlara atılır. Azap ve eziyetlere maruz kalır. Dünyadan ne ile ve nasıl gitmişse orada ona göre işleme tabi tutulur.

Resulü Ekrem Efendimiz ruhların hususiyetleri hakkında şu açıklamayı yapar: "Ruhlar cemaat topluluklarına benzer; önceden aralarında birbirleriyle tanışmış olanlar kaynaşırlar, tanışmayanlar ise kaynaşamaz, ayrılırlar."[1016]

Yukarıdaki bu hadis-i şerif, İslam âlimleri tarafından yorumlanırken, ruhun henüz bedenlere girmezden önce birbirlerini tanımış olanları, bedene girdikten sonra da bir araya geldiklerini, ancak iyi ruhların iyiler grubunu, kötülerin de şerirler hizbini oluşturdukları ifade edilir. Kısaca, önceden tanışmayan ruhlar beden giydikten sonra dünyada bir araya gelecek olsalar kaynaşamazlar. Çünkü farklı yaratılmışlar ve tabiatları birbirlerine uzaktır. Yaratılışları yakın olanlar ise birbirleriyle kaynaşır, imtizaç ederler.

Ayet ve hadis-i şeriflere dayanan Ehl-i Sünnet inancına göre ruh, âhirette cesetle

---

1012 Sahih-i Buhari, Tecrid-i Sarih Terc. C-9, HNo:1339, Sh: 37.

1013 Tirmizi, Cenâiz,70.

1014 Acbü'z-zeneb: insanın kuyruk sokumunda bulunnan atomudur. Allah, insanı bu temel zerreler üzerine kurmuş ve âhirette de onlar üzerinde haşredecektir.

1015 Şahin M. Abdülfettah, İnancın Gölgesinde, 1, Sh:132-134, Nil Yayınevi, İzmir-1993.

1016 Buhari, Enbiya 2; Müslim, Birr 159 (2638)

beraber haşrolunur. Ve dolayısıyla, dünyada olduğu gibi, âhirette de hem azabı, hem de lezzeti birlikte tadar.

İyi ruh, bedenden ayrılınca melekler tarafından bir atlasa sarılarak göklere çıkartılır. Melekler tarafından karşılanıp, selamlanır, yeryüzünde anıldığı en güzel isim, unvan ve amellerle tanıtılır. Nihayet, Allah'ın huzuruna kabul edilir. Cenab-ı Hak hüsn-ü kabul gösterir ve "Bunu tekrar kabre götürün; Münkir ve Nekir meleklerinin suallerine hazır olması için, cenazesinin başına koyuverin" buyurur. Allah Teâlâ Hazretlerinin bu emri üzerine melekler onu, kabir suali için geriye getirirler. Orada sorgu meleklerinin "Rabbin kim? Peygamberin kim? Dinin ne?" suallerine kolayca cevap verir.

Kötü amel sahibi insanın ruhu ise, her yerde nefretle karşılanır, Allah'ın huzurundan da baş aşağı atılır. Münkir-Nekir meleklerinin suallerine cevap veremez; şiddetle zindana atılır. Kıyamete kadar çeşitli azaplara maruz kalır.

Ruhlar dünyadaki amellerine göre de şekil alırlar. İyi ruhlar, nurlu, kötü ruhlar ise, çirkin ve korkunç bir görünüm arz ederler. Nitekim Peygamber Efendimizin bildirdiğine göre: "Müminin ruhu, cennet ağacında beslenen yeşil bir kuş olur. Yeniden dirilme gününde Allah onu cesedine döndürünceye kadar orada beslenir."[1017]

Müminin ruhu ile kâfirin ruhu, cesetlerine göre bir birlerinden daha fazla ayrıt edilebilecek kadar özelliklere sahiptir. Zira mümin ve kâfirin bedenleri birbirlerine benzerler. Fakat ruhları tamamen ayrı olur. Ruhları bedenden ayrılınca bu fark açıkça ortaya çıkar. Mümine ait ruhun çok güzel koktuğu, Peygamberimiz tarafından anlatılır. Hatta kâfirin ruhunu anlatırken, burnunu gömleği ile kapattığı nakledilir.

Sevgili Peygamberimiz, ölüm olayından sonraki manzarayı ise şöyle anlatır: "Ölüyü üç şey takip eder: Bunlar, aile fertleri, malı ve amelidir. Bu üç şeyden aile fertleri ve malı, mezarın başından geri döner. Ameli ise kendisiyle beraber kalır."[1018] O halde mezarda sadık yoldaş olabilecek amellerle oraya gitmek gerekir.

Resul-i Ekrem Efendimiz, ölen bir kimsenin kabre konduğunda, kendisini kabre getirenlerin ayrılmaları esnasında ayak seslerini işittiğini, zira iki meleğin gelerek ölen kişiyi oturtup bazı sualler sorduklarını açıklar.[1019]

Peygamberimiz başka bir hadis-i şerifinde de kabre konan bir kimseye, cennet veya cehennemdeki makamının sabah akşam gösterildiğini ve kendisine: "İşte Allah seni kıyamet günü tekrar diriltinceye kadar oturacağın yer burasıdır"[1020]denildiğini açıklar.

Ölüm anında kişinin iyi ve kötü amelleri çeşitli şekillerde karşısına çıkarılarak kendisine gösterilir. Ahiretteki dirilişe müteakip de amel defterleri kendilerine verilerek

1017 Muvatta, cenaiz, 49 (1-240); İbni Mace, Zühd, 32 (4271).

1018 Buhari, rikak: 42; Müslim, zühd: 5

1019 Buhari, cenaiz: 110; Müslim, cennet: 70.

1020 Buhari, cenaiz: 90; Müslim, cennet: 65.

denir ki:"Al kitabını oku, bugün kendi kendinin hesabını görebilirsin."[1021] Kişinin yaptıklarını inkâr mümkün değildir. Çünkü her uzuv, yaptığını kendisi dile getirir.

Rabbim, bizleri huzurunda mahcup olanlardan eylemesin ve günahlarımızı bağışlasın. Şeyh Sadi, ne güzel söylemiş: "Mezarda geçecek gecelerin, gündüz gibi olmasını istersen, dünyadan gelirken, ışık ile gel."[1022]

4) BİRİNCİ SUR'A ÜFÜRÜŞ

Allah'ın takdir ettiği zaman gelince İsrafil adlı melek, sur[1023] denilen ve niteliği Yüce Allah tarafından bilinen bir cihaza üflemesiyle korkunç bir ses meydana gelecek.[1024] Kur'an'ın haber verdiğine göre, bu sesin etkisiyle bütün canlılar ölecek ve her şey altüst olacak. Gökler yarılacak, güneş, ay, yıldızlar ve tüm gezegenler ışığını kaybedip sönmüş olarak dolu taneleri gibi sapır sapır dökülecek. Yeryüzü şiddetli bir depremle sarsılacak, denizler kabarıp kaynaşacak, dağlar yerlerinden oynayıp pamuk gibi savrulacak. Böylece kâinatın düzeni bozulacak. Bu dehşetli olaya **kıyamet**[1025]denir.

Ebu Hureyre (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz "Sur" hakkında şu açıklamayı yapar: "Allah gökleri ve yeri yarattığında bunların geçici olduklarını hatırlatmak için, rakamlarla ifade edilemeyecek büyüklükte, nurdan ve boynuz şeklinde"Sur"u yarattı. Daha sonra bunu zamanı gelince üflemek üzere İsrafil adındaki meleğe verdi. Allah'ın emri gereği vakti gelince İsrafil bu boruyu aralıklarla üç defa üfler. Birinci üfürüşte, kâinatın düzeni bozulur, her şey birbirine karışır. Denizler taşar, dağlar parçalanır, yıldızlar sapır sapır dökülür.[1026] İkinci üfürüşte, birinci üfürüş sırasında geriye kalan canlılar da ölür[1027]. Üçüncü üfürüşte ise, yerle gök arasında arılar gibi dolaşan ruhların her biri mezarlarındaki kendi cesetlerine girerler ve dirilerek (mahşer yerinde toplanmak üzere) mezarlarından çıkarlar.[1028] Mezarından ilk çıkacak olan da benim."[1029] Ayet-i kermede ise: "İlk yaratılışa nasıl başladı isek, üzerimize hak bir vaad ola-

---

1021 İsra:17 / 14.

1022 Oku Mec. C-2, sayı: 62, Sh: 19.

1023 "**Sur**"kelimesinin geçtiği sûre ve ayet-i kerimeler şunlardır: Müddessir:74/8-9; En'am: 6/73; Kehf: 18/99; Tâ-ha: 20/102; Mü'minun: 23/101; Neml: 27/87; Yâsin:36/51; Zümer: 39/68; Kaf: 50/20; Hakk: 69/13; Nebe: 78/8.

1024 Müddessir: 74 / 8-9.

1025 Kıyamet, kelime olarak ayağa kalkmak, dikilmek gibi anlamlara gelir. İslam literatüründe ise, birinci sur'a üfürülmesi sonucu kâinatın düzeninin bozulup son bulması, ikinci sur'a üfürülmesiyle de insanların kabirlerinden dirilip kalkmasıdır.

1026 Neml: 27/87.

1027 Zümer: 39/68.

1028 Yasin: 36/51.

1029 İmam Gazali, Mükâşefetü'l Kulüb, Sh: 134, Dâru'l-Kütüb'ül-İlmiyye. Beyrut. (Terc. Abdulhalık Duran, Yeni Şafak Kültür Armağanı, 2005; Sh:446.)

rak yine onu iâde edeceğiz"[1030]buyurulur.

Bu kısa bilgilendirmeden sonra, şimdi de kıyametin kopuş halini açıklayan ayet-i kerimelerden bazılarının ilgili bölümlerini birbirleriyle bağlantılı şekilde özet olarak zikretmenin faydalı olacağını umuyorum:

a- Kıyametin kopuşunu anlatan ayet mealleri:

"Birinci üfürmenin (kâinatı) sarstığı, onu ikinci üfürmenin takip ettiği gün, işte o gün yürekler kaygıdan oynar, gözler yorgun düşer.[1031] O gün bölük bölük Allah'a gelirsiniz.[1032]

O kulakları sağır eden ses geldiği,[1033]yer şiddetle sarsılıp, ağırlıklarını, dışarı fırlattığı, dağlar parçalandığı ve toz duman olup [1034] atılmış renkli yün gibi olduğu,[1035]gökyüzü yarılıp, erimiş madene döndüğü,[1036] yıldızlar kararıp döküldüğü, güneş katlanıp dürüldüğü,[1037] ay tutulduğu[1038] (ve) denizler kaynatılıp,[1039] birbirine katıldığı,[1040]ruhlar bedenle birleştirildiği,[1041]amellerin yazılı olduğu defterlerin açıldığı,[1042] insanların ateşin etrafını sarmış pervaneler gibi döndüğü[1043] (ve) cehennem tutuşturulduğu,[1044] o günde insan kaçacak yer neresi diyecektir.[1045] İşte o gün kişi, kardeşinden, anne ve babasından, eş ve çocuklarından kaçar. O gün herkesin, kendine yetip artacak bir derdi vardır.[1046] O gün süt veren bütün analar emzirdikleri çocuklarını bırakıp unuturlar. Gebe kadınlar da düşük yaparlar.[1047] O gün, işin dehşetinden baldırlar açılır, gözleri dönmüş olarak yüzlerini zillet bürür.[1048] O günün azabından kurtulmak için kişi, oğullarını, ailesini, kardeşini, kendisini barındırmış olan sülâlesini ve yeryüzünde bulunan herkesi feda et-

1030 Enbiya: 21/104.
1031 Naziat: 79 / 6-7, 9.
1032 Nebe' : 78 / 18.
1033 Abese: 80 / 33.
1034 Vakıa: 56 / 4-6.
1035 Kari'a: 101 /5.
1036 Mearic: 70 / 8.
1037 Tekvir: 81 / 1-2.
1038 Kıyame: 75 / 7.
1039 Tekvir: 81 /6.
1040 İnfitar: 82 / 3.
1041 Tekvir: 81 / 7.
1042 Tekvir: 81 / 10.
1043 Kaari'a: 101/ 4.
1044 Tekvir: 81 / 12.
1045 Kıyame: 75 / 10.
1046 Abese: 80 / 34-37.
1047 Hac: 22 / 2.
1048 Kalem: 68 / 42.

mek ve böylece kendisini kurtarmak ister.[1049]

O gün bir takım yüzler parlak, güleç ve sevinçlidir. Yine o gün bir takım yüzleri de keder bürümüş, hüzünden kapkara kesilmiştir. İşte bunlar kâfirlerdir, günahkârlardır.[1050] O gün kişi önceden yaptıklarına bakacak ve inkârcı kişi: "Keşke toprak olsaydım" diyecek.[1051] O günü (kıyametin dehşetini) gördüklerinde (dünyada) sadece bir akşam vakti ya da kuşluk zamanına kadar kaldıklarını sanırlar.[1052]O gün (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!"[1053]

Yukarıda da belirttiğimiz gibi kâinatı yoktan vareden Yüce Yaratan, zamanı gelince kıyamet denen olayı gerçekleştirecektir. Ancak kıyametin ne zaman kopacağını yalnız Allah bilir. Şüphesiz ki, kıyametin gizli tutulmasının bazı hikmetleri vardır. Şöyle ki: Şayet kıyamet saati bilinmiş olsaydı Hz. Âdem'in ilk zamanlarda yaşayan nesilleri "Nasıl olsa kıyamet bize uzaktır"diye gaflete dalmış olacaklar, son zamanlarda yaşayan ve kıyamete yakın olanlar ise, büsbütün dehşete kapılıp "aman Allah'ım, biz ne yaparız şimdi" diyerek sürekli panik atak halinde bulunmuş olacaklardı. Bunun içindir ki ilk zamanlarda yaşayan insanları korkudan emin kılarak başıboş bırakmamak ve son zamanlarda yaşayanları da endişe ve korkuya düşürmemek için Allah Teâlâ, kıyametin vaktini gizli tutmuştur. Aslında hadis-i şeriflerin bildirdiğine göre "Lâ ilâhe İllallah" diyen bir tek kişi bulunduğu sürece kıyamet kopmayacaktır. Fakat kıyametin kopmasını gerektirecek alâmetlerin bazılarını peygamberimiz (s.a.v.), şöyle haber vermiştir:

b-Kıyamet alametleri:

Kıyamet alametlerini maddeler halinde şöyle özetleyebiliriz:

1-"Din konusunda insanlar cahilleşecek ve ahlâksızlık artacak,

2-Müminleri nezleye tutulmuş gibi bir hale sokan kâfirleri de sarhoş olmuş gibi şuurlarını bozan bir duman çıkacak,

3-Deccal adında bir şahıs Tanrılığını ilan edecek bir süre sonra da kaybolup gidecek,[1054]

1049 Mearic: 70 / 11-14.

1050 Abese: 80 / 38-42.

1051 Nebe': 78 / 40.

1052 Naziat: 79 / 46.

1053 Mürselat: 77 / 24.

1054 "**Deccal"** kelime olarak, batılla hakkı kapatmaya çalıştığı için örtmek manasına gelen bir asıldan gelir ki," çok yalancı, aldatıcı, hilekâr" demektir. Kıyamete yakın bir dönemde çıkıp İslam dinini ve ümmetini ifsat edip kötülüklere sürükleyecek ve tanrılığını ilan edecek.Kur'an-ı Kerimde Deccal'den bahsedilmez. Ancak sahih hadis kitaplarında bununla ilgili birçok rivayetlere yer verilir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde : "Allah'ın gönderdiği her peygamber, ümmetini Deccal ile inzar etti (korkuttu). Nuh (a.s.) ümmetini onunla korkuttu, ondan sonra gelen peygamberler de aynı şekilde onunla inzar etti. O, sizin aranızda çıkacak. Onun hali sizden gizli kalmayacak. Rabb'inizin tek gözlü olmadığı sizce bilinen

4-Güneş kısa bir süre batıdan doğacak,

5-Dabbet'ül-Arz adında canlı bir yaratık yerden çıkarak insanlarla konuşacak,[1055]

6-Ye'cüc ve Me'cüc[1056] adında iki millet yeryüzüne dağılıp bir süre bozgunculuk yapacak."[1057]

Sevgili Peygamberimiz (s a.v), Hz. Ali (r.a)'ın rivayet ettiği aşağıdaki hadisi şerifte de kıyamet alametlerine işaret eden şu açıklamayı yapar:

"Ümmetim şu hususları yapmaya başlayınca ona büyük belânın gelmesi vacip olur:

1- "Milli servetin, fakir fukaranın eline geçmeden zenginler arasında dolaşması,

2- Yetkili kimselerin kendilerine emanet edilen milli servetleri kendi nefislerine

---

bir gerçektir. Deccal ise sağ gözü kör birisidir. Onun gözü, sanki (salkımdan) dışarı fırlamış bir üzüm tanesi gibidir. İki gözünün arasında ke-fe-re(kâfir) yazılmış olacaktır. Bunu her Müslüman okuyacaktır."(Buhari,Fiten,27; Müslim,Fiten,100-103) Dünya bir imtihan yeridir. Allah Teâlâ Deccal ile kullarını imtihan edecektir. Decal bir imtihan vasıtasıdır. Deccal, İstidrac türünden bazı harika şeyler göstererek imanı zayıf insanları cezbedip kandıracaktır. Peygamber Efendimiz:"Kur'an-ı Kerimin Kehf Süresinin ilk ve son ayetlerini okuyan Deccal'in fitne ve fesadından korunur."buyurur.(Müslim, Fiten, 110) Hatta bizzat kendisi namazlarından sonra duasında Deccal'in belasından Allah'a sığınmıştır.(Hadis Ans. K. Sitte C-14, Sh:70) Deccal yeryüzünde kırk gün kalacak, bu kırk günün ilk günü sıkıntıdan dolayı bir yıl gibi, ikinci günü bir ay gibi, üçüncü günü bir hafta gibi, diğer günleri de normal günler gibi gelecektir.(Müslim, Fiten 110)

1055 **Dâbbetü'l-Arrz:** Dabbe, debelenen, hareket eden hayvan demektir. Kıyamet alâmetlerinden olmak üzere ortaya çıkacağı bildirilen hayvandır. Kur'an-ı Kerimde buyurulur ki: "Allah bütün canlıları (her dâbbeyi) sudan yaratmıştır. Kimi karnı üzerinde sürünür, kimi iki ayakla, kimi de dört ayakla yürür. Allah dilediğini yaratır. Allah şüphesiz her şeye kadirdir." (Nûr Süresi, 24 /45) Bu ayetten anlaşılacağı üzere her hayvana dâbbe denir. Dâbbetü'l-Arz da kıyametin kopmasına yakın ortaya çıkacağı bildirilen ve kıyametin büyük alametlerinden olan bir yaratıktır. Nitekim Kur'an-ı Kerimde: "Söylenmiş olan (tehdit edildikleri şey) başlarına geldiği zaman onlara bir dâbbe çıkarırız da, insanların ayetlerimize kesin olarak inanmadıklarını kendilerine söyler" buyurulur. (Neml Süresi, 27 / 82) Bu ayetten de anlaşıldığı gibi, dâbbe yerden çıkan ve konuşan bir canlıdır. Bazı müfessirler de bir kısım hadis-i şeriflere dayanarak Dabbe'nin bir insan veya insan saltanatı olabileceğini söylemişlerdir. İbni Ömer (r.a.)'e göre "dâbbe" nin çıkma hadisesi, dünyada iyiliği emreden ve kötülükten sakındıran hiçbir fert kalmadığı zaman vuku bulacaktır.(İslam Ansiklopedisi, C–2, Sh: 57–58, Şamil yayınevi) Bu konuda mütevatir olmayan pek çok hadis vardır. Bir hadis-i şerifte:"İlk çıkacak kıyamet alameti, güneşin battığı yerden doğması ve kuşluk vakti insanların üzerine "dâbbe"nin çıkmasıdır. Bu alametlerden hangisi önce belirirse, ötekisi onu kısa zamanda takip edecektir."buyurulur. (Müslim, Fiten118; Müsned, II / 201). En doğrusu bu mevzuyu şu ayet-i kerime ile noktayalım: "Gaybın anahtarları O'nun yanındadır. O'ndan başkası onları bilemez." (En'am Süresi, 6 / 59). Bu konuda Merhum Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın Tefsirinin 5. Cildinde 3701–3703 syfalarındaki açıklamalara bakılabilir.

1056 Yecüc ve mecüc hakkında kur'an-ı Kerim'in Kehf sûresinin 94 ve Enbiya sûresinin 96. ayetlerinin yorumuna Elmalı M. Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili adlı tefsirinden bakınız.

1057 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ansiklopedisi, Kütüb-i Sitte: C-3, Sh: 120-122; C-14, Sh: 117-145; C-17, Sh: 565-578.

helal kılması,

3- Zenginlerin, zekât vermeyi ibadet kabul etmeyip angarya ve ceza telakki etmesi,

4- Kişinin annesinin hukukuna riayet etmeyip, sadece eşine itaat eder hale gelmesi,

5- Kişinin babasından uzaklaşarak kendi dostlarına daha fazla önem vermesi,

6- Meclislerde, umumi toplantılarda Allah rızasının öne çıkarılmaması ve bunun yerine husumetin, ticaretin, eğlence ve siyasetin ön planda tutulup, bu konularda seslerin yükseltilmesi,

7- Bir kavmin en düşük ve seviyesiz olanının o kavmin başına getirilmesi (ayakların baş, başların ayak olması),

8- Devlet otoritesinin zayıflaması nedeniyle tedhiş ve baskı hareketleri artarak insanların sindirilmesi, dolayısıyla bu tür zalimlerin şerrinden korunmak için insanların onlara hürmet eder hale gelmesi,

9- İpeğin erkeklere haram oluşuna aldırmayarak, erkekler tarafından (gurur alameti olarak) giyilir olması,

10- Meşru olmayan bir takım hususların sanat adı altında sunulması, insan nefsini ahlâkını tahrip eden çirkef eğlence türlerinin yaygınlaşması ve kadın erkek her seviyeden insanın bunu bir yaşam tarzı olarak benimsemesi,

11- Ümmetin sonradan gelen nesillerinin geçmişine, tarihine ve atalarına, çeşitli bahaneler uydurarak hakaret etmesi, onları aşağılaması, küçük görüp beğenmemesi.

İşte o zaman artık kızıl rüzgârı (zelzeleyi) yere batışı veya gökten taş yağmasını bekleyin."[1058]

5) İKİNCİ SUR'A ÜFÜRÜŞ VE YENİDEN DİRİLİŞ:

Kur'an-ı Kerim, bu hususu şu ifadelerle anlatır:"Sur'a üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde, ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar."[1059]

Ayet-i kerime'nin dip notunda, birinci Sur'da Allah'ın dilemesiyle ölmeyip kalanların, Cebrail, Mikâil, İsrafil, Azrail veya Hamele-i Arş ya da Rıdvan melekleri, Hûriler, cennetin hazinedarı olan Mâlik'le cehennemin bekçileri olan Zebaniler olduğu belirtilmiştir.[1060]

Görüldüğü gibi bu ayet-i kerime'ye göre Sûr'a üfürüş ikidir. Birincisi ölüm Sûr'u, ikincisi de ba's yani diriliş Sûr'udur. Birinci Sûr'a üfürülüp kıyamet koptuktan ve Al-

---

1058 Tirmizi, fiten:39 (2211); Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans., Kütüb-i Sitte Terc. C-14, Sh: 142.

1059 Zümer. 39 / 68.

1060 Prof. Özek Ali, Prof. Dr. Karaman Hayrettin ve diğerleri, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe açıklamalı Meali, Zümer Süresi, 68. ayetin dip not açıklaması.

lah'ın diledikleri müstesna her şey yok olduktan bir müddet sonra tekrar Allah'ın emriyle İsrafil ikinci defa sûr'a üfürecek. Bunun üzerine bütün mahlûkat dirilerek yerlerinden kalkacaklar ve şaşkınlık içinde mahşer meydanında beklemeye başlayacaklardır. Buna, öldükten sonra yeniden dirilme manasına **"Ba'sü ba'del-mevt**" denir.

Bu dirilişle ilgili tereddüt duyanlara karşı Kur'an-ı Kerim şöyle cevap verir. "İnsan kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmez mi ki hemen apaçık düşman kesilir ve kendi yaratılışını unutur. Çürümüş kemikleri kim yaratacak diyerek bize misal vermeye kalkar. Ey Muhammed, deki; "Onları ilk yaratan diriltecektir. O her türlü yaratmayı bilendir."[1061] Diğer bir ayet-i kerime'de de " İnsan sanır mı ki, kemiklerini toplayamayacağız? Biz parmak uçlarını bile bütün incelikleriyle yeniden düzeltmeye gücümüz yeter."[1062]

Bu ayet-i kerimede Cenab-ı Hak, kendi kudretine işaret etmektedir. Zira yeryüzündeki hiçbir insanın parmak izi birbirine benzememektedir. Gelmiş geçmiş ve gelecek olan her insanın parmak izi farklıdır ve farklı olacaktır. İlahi kudret elinden çıkmış olan bu çizgi, öyle bir çizgidir ki, ikinci derecedeki yanıklarda bile eseri tamamen ortadan kalkmamaktadır. Bu ilâhî mucize İngiliz bilim adamı Gengizen'in 1852 de parmak izini bulmasıyla bilimsel olarak da ispatlanmıştır. O günden bugüne polisiye (kriminal) olaylarda parmak izi tespiti büyük önem arz eder hale gelmiştir.

Ebu Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v.), kıyametteki bu dirilişi şöyle haber vermektedir: "İki sur'a üfürüşün arası 40 senedir. Ondan sonra Allah (c.c.), bir yağmur yağdırır ki, dereden bitkilerin bittiği gibi insanlar hayat bulur (dirilir). Hâlbuki kuyruk sokumundaki tek bir kemik hariç olmak üzere insanlardan hiçbir şey kalmamıştır. İşte kıyamet gününde insanlar tekrar ondan yaratılacaktır."[1063]

Hadis-i Şerifte, insanın kuyruk sokumunda "**acbu'z-zeneb**" denen bir nevi insanın atomu niteliğindeki bir kemik hariç tamamının çürüyeceği belirtilmiştir. Bazı rivayetlerde "acbu'z-zeneb hakkında şu bilgilere yer verilmiştir: Acbu'z-zeneb, hardal tanesi büyüklüğünde son derece küçük bir zerredir. Kıyamet günü insanın yeniden dirilişi çürümeyen bu kemikten başlatılacaktır. Nitekim ayet-i kerime'de ceset tamamen çürüyüp yok olduğu halde, eksilmeyen bir maddenin varlığına şöyle işaret edilir: "Biz, toprağın onların (cesetlerin den) neleri eksilttiğini (çürüttüğünü) kesinliklebilmekteyiz. Yanımızda (her şeyi) zapteden birkitapvardır."[1064]

Ayet-i Kerime'de,"**neleri eksilttiğini biliriz**" derken, eksilmeyen bir maddenin

---

1061 Yasin:36 / 77-79.

1062 Kıyame: 75 / 3-4.

1063 Buhari, Tefsir, Zümer 3, Amme 1; Müslim Fiten 141 (2955) ; Hadislerle Müslüman; Terğib ve terhib,C-7, Sh:88.

1064 Kaf: 50 / 4.

varlığına da işaret edilmiş oluyor.

Günümüz modern ilmi bir **DNA** hücresine binlerce sayfalık ansiklopedideki bilginin depolanabileceğini ortaya koymuştur. Gelecekte belki daha da ileri bilgilere ulaşılacaktır. Dolayısıyla her insanın müstakil kişiliği ile ilgili temel bilgilerin, Allah'ın yüce iradesi ile çürümeyecek olan bir hücrede depolanıp ikinci yaratılışın bu hücreden başlatılması gayet makuldür.

Bazı âlimler derler ki, burada Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği bir sır var. Çünkü başlangıçta her şeyi yoktan var eden Allah, ikinci sefer yaratırken de her hangi bir şeyin varlığına ihtiyacı yoktur. Şüphesiz doğru olan da budur.

Bir hadis-i şerifte, âhiret hayatında insanların fiziki yapılarıyla ilgili olarak şu bilgiler verilir: "İnsanlar cennete sürmeli ve sakalsız olarak, Yusuf (a.s.)'ın güzelliğinde, Eyüp (a.s.)'ın muhabbetinde ve 30 yaşında gençler olarak gireceklerdir."[1065]

İslam âlimleri cennete girenlerin körlük, sağırlık, dilsizlik, topallık ve felçlilik gibi her türlü sakatlık ve her çeşit noksanlıktan arınmış olarak gireceği yorumunu yaparlar.

Dah önce de açıkladığımız gibi, kişi ölünce ruhu **Berzah Âlemi** denilen dünya ile âhiretin dışında bir âleme gider. Âhiret hayatı başlayınca her ruh tekrar kendi bedenine döner ve cisimle ruh birleşmiş olur. Mü'minûn süresi: 99-100. ayetlerinde buyurulur ki:

"Nihayet onlardan birine ölüm geldiğinde, der ki:"Rabbim! Beni dünyaya geri gönder. Tâ ki, boşa geçirdiğimdünyada yararlı iş yapayım. Hayır, onun söylediğiolmayacak bir laftır. Onların gerisinde ise, kıyamet gününe kadar süren bir berzah vardır."

Değerli eğitimci Âdem Ünal, şu dizelerinde bu gerçeği şöyle anlatır:

Bir uzun rüyadalar, aslı var sanacaklar,
Dünya denen sahnede oyuna dalacaklar,
Biri bölüverecek ansızın uykularını,
Öldüklerinde teker, teker uyanacaklar

Bir başka şair de aynı duyguları şöyle terennüm eder.

Öldükten sonra dirilmek,
Kim söyledi bu nedemek?
Cahil işte böyle dedi,
Tuttu imanını yedi.
Derya gibi bilgiç olsa,
İmansızın aklı kısa.
Kördür gözü, kemdir sözü,
Cüssesi dev, çürük özü

1065 Tirmizi, cennet: 8 / 2542.

Görmek gerek, bilmek gerek,
İş bu sırra ermek gerek

Güneş doğar, niçin batar?
Bak yıldızlar katar, katar

Sabah oldu yine soldu,
Kaybolmakla yok mu oldu?[1066]

Bu konuyu Hz. İbrahim (a.s.)'in şu duasıyla bitirelim:"Ey Rabbim! İnsanların dirileceği gün, beni (bizi), utandırma; O gün öyle bir gündür ki, o günde ne mal ve ne de evlat bir fayda sağlamaz. Ancak temiz bir kalp ile gelenler müstesna."[1067]

6) HAŞİR VE MAHŞER:

Haşirin sözlük anlamı, toplamak, bir araya gelmek demektir. Terim olarak ise, Yüce Yaratan'ın yeniden dirilişten sonra, insanları hesaba çekmek üzere tekrar bir araya toplamasıdır. Toplanılan bu yere mahşer veya arasat denir. Haşir meydanı bembeyaz ve hiçbir engel bulunmayan düz bir yerdir ve dünyadan daha büyüktür. Nitekim Resulullah (s.a.v.), haşir meydanını anlatırken onu şöyle tasvir eder: "Kıyamet günü insanlar beyaz, bembeyaz, has unun çöreği gibi bir yerde toplanacaklar. Orada hiç kimsenin bir işareti (evi, bağı, bahçesi vs.) bulunmayacak."[1068]

Ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerin bildirdiğine göre, haşir günü bütün insanlar kendi başlarının derdine düşecek ve telaş içerisinde hesabı yüz akı ile verip veremeyeceklerinin endişesini taşıyacaklardır. En yakınları ile bile ilgilenemeyeceklerdir. O gün müminler yüzlerine akseden nurla parıldayacak, kâfirlerin yüzleri ise kapkara kesilecektir. Ölen bir kişi hangi hal üzere öldü ise o hal üzere dirilecek, kötü bir durumda ölmüş ise kötü, iyilik üzere ölmüşse iyi olarak haşrolacak; yalın ayak, başı açık, bedenleri çıplak ve sünnetsiz bir şekilde diriltileceklerdir.[1069] Ayet-i kerimelerde ise bu gerçekler şöyle açıklanır:

"Allah onları sanki günün ancak bir saati kadar kaldıklarını sandıkları bir durumda yeniden diriltip toplayacağı gün aralarında birbirleriyle tanışırlar. Allah'ın huzuruna varmayı yalan sayanlar elbette kaybetmişlerdir. Zira onlar doğru yola gitmemişlerdir."[1070]

"İlk yaratmaya nasıl başladı isek, üzerimizde hak bir vaat olarak yine onu tekrar o hale iâde edeceğiz. Biz (vaat ettiğimizi) yerine getiririz."[1071]

"İşte o gün (kıyamet günü) kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar. O gün herkesin kendine yetip artacak bir derdi vardır. O gün bir

1066 A.Erturul Karahan
1067 Şuara:26 /87, 88, 89.
1068 Buhari, Rikak, 44; Müslim, Münâfikûn 28 (2790).
1069 Buhari, rikak: 45; Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. Kütüb-i Sitte: HN: 5058.
1070 Yunus: 10 / 45.
1071 Enbiya: 21 / 104.

takım yüzler parlak, güleç ve sevinçlidir. Yine o gün bir takım yüzleri de keder bürümüş, hüzünden kapkara kesilmiştir. İşte bunlar kâfirlerdir, Hak'tan sapan günahkârlardır."[1072]

"O gün görürsün ki, inanan erkek ve kadınların nurları önlerinden ve sağlarından koşarak yollarını aydınlatır..."[1073]

"Biz onları (günahkârları) kıyamet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüzükoyun haşredeceğiz. Onların varacağı yer cehennemdir ki, ateşi yavaşladıkça biz onun alevini artırırız."[1074]

Ebu Hureyre(r.a)'nin rivayet ettiği hadis-i şerifte de Resul-i Ekrem efendimiz haşir konusunda insanları üç kısma ayırır ve buyururlar ki: "Kıyamet günü insanlar üç sınıf olarak haşrolunurlar: Yayalar sınıfı, binekliler sınıfı ve yüzüstü sürünenler sınıfı."Bunun üzerine: "Ey Allah'ın elçisi! Bunlar yüzleri üzere nasıl yürürler?" diye sorulduğunda: "Onları ayakları üzerine yürüten Zül-Celal Hazretleri, yüzleri üzerine yürütmeye de kadirdir. Ancak bilesiniz ki, bu yüzleri üstü yürüyenler, önlerine çıkan her engele ve her yırtıcı, yaralayıcı şeye karşı kendilerini yüzleri ile korumaya çalışırlar."cevabını verdi.[1075]

Ve yine hadis-i şeriflerde anlatıldığına göre, haşir meydanında güneşin çok fazla yaklaşmasından dolayı insanlar adeta tere boğulacaklar,[1076]hatta: "Ey Rabbimiz! Cehenneme giderek de olsa bizi bu sıkıntılı halden kurtar."diye yalvararak feryad-ı figan edeceklerdir. Kişi ameli nispetinde terleyecektir. Müminler serinlerken, kâfirleri öldürücü sıkıntı kaplayacaktır.

Sevgili peygamberimiz (s.a.v.) şu hadis-i şeriflerinde de kıyamet günü kendisini öne çıkaran önemli hususlara şöyle işaret eder: "Kıyamet gününde insanların efendisi benim. Allah'a hamd işareti olan (Livaü'l-Hamd) sancağı benim elimde olacaktır. Bütün Âdemoğulları ve diğerleri yalnız benim sancağım altında toplanacaklardır. Kıyamet günü toprak yarılıp ilk dirilen kişi ben olacağım. O gün üç büyük korku geçiren insanlar, şefaat etmem için bana gelecekler; ilk şefaat eden ve ilk şefaati kabul olunan ben olacağım."[1077] Rabbim cümlemizi onun şefaatinden mahrum etmesin! Âmin!

7) AMEL DEFTERİ:

Amel defteri: İnsanların dünyada işledikleri günah ve sevapların yazılı olduğu defterin adıdır. Kur'an, insanın dünya hayatında iken işlediği amellerin bu deftere yazılışını şu ifadelerle açıklar: "İki melek (insanın) sağ ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktadırlar. İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen yazmaya hazır bir melek bu-

1072 Abese: 80 / 34-42.
1073 Hadid: 57 / 12.
1074 İsra: 17 / 45.
1075 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-14, Sh: 163-164, HN:5060.
1076 Buhari, Rikak,47; Müslim, cennet, 61 (2863).
1077 Terğib ve Terhib. Terc. C-7, HN:102, Sh: 191-192.

lunmasın."[1078]

Amel defterleri cennetliklere sağ tarafından, cehennemliklere de sol tarafından verilir.

Amellerine göre insanlar kıyamette üç sınıfa ayrılırlar. Kur'an-ı Kerim bu hususu şöyle açıklar:

"Kıyamet koptuğu zaman ve sizler de (sağdakiler, soldakiler ve sabikûn) diye üç sınıfa ayrıldığınızda. Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere! Soldakiler, ne bahtsızdırlar onlar! (Hayırda) önde yarışan (Sabikun) lar (ecirde de) öndedirler. İşte bunlar, naîm cennetlerinde (Allah'a) en yakın olanlardır."[1079]

Bu üç guruptan ikisi cennete, biri de cehenneme girecektir. Cennete girecek olan sağdakiler, amel defterlerini sağ taraflarından alacak olan bahtiyar müminlerdir. Cennete girecek olan diğer sabikûn gurubu ise, bunlar inanç ve amelleriyle, hayır yarışında önde olanlardır. Allah'a en yakın, ruhi olgunlukta en ileri seviyeye ulaşan mutlu kimselerdir. Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle sabikûn zümresi, Allah katında en makbul olanlardır. Ayrıca, İslam'a ilk girenler için de aynı terim kullanılmıştır. Soldakiler de, amel defterleri sol taraflarından verilecek olan inkârcı, günahkâr ve cehennemlik bahtsız kimselerdir.

Kur'an-ı Kerim, bu üç gurubun dışında bir de amel defterleri arkalarından verilenlerden bahseder. Bu zümre, dünya da iken zengin olup, nefsinden başka kimseyi düşünmeyen, çevresine yardımcı olmayan, fakir ve yoksulları gözetmeyen sırf kendi egosunu tatmin için uğraş veren bencil kimselerdir. Kur'an, bunların âhirette maruz kalacakları elem verici azabı ve acıklı hallerini net bir şekilde ortaya koyar.

Şimdi, Kur'an'ın sınıflandırdığı bu tabirleri biraz daha açalım:

1. Sabikun: Hayır yarışında öne geçenler demektir ki, bunlara amel defteri verilmez; Çünkü amelleri tartılmaz, sorgusuz-sualsiz cennete girerler. Aşağıdaki ayet-i kerimeler bu zümreyi şu ifadelerle tanıtır:

"(İslam dinine girme hususunda) önceliği kazanan Muhacirler ve Ensar ile onlara güzellikle(uyup) yardım edenlerden (sabikun'dan) Allah razı olmuştur. Onlar da Allah'tan hoşnutturlar. Allah onlara, içinde temelli ve ebedi kalacakları, içlerinden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kurtuluş budur."[1080]

"Hayırda önde olanlar, ecirde de öndedirler."[1081]

"Rab'lerine olan saygıdan dolayı kötülükten sakınanlar ve Rab'lerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yapanlar; İşte onlar, iyiliklere koşuşurlar

1078 Kaf: 50 / 17-18.
1079 Vaka:56 / 1, 7-12.
1080 Tevbe: 9 / 100.
1081 Vakıa: 56 /10.

ve iyilik için yarışırlar."[1082]

2. Ashab-ı Yemin veya Ashab-ı Meymene: Sağ taraf insanları manasına gelen bu iki kelime, âhirette amel defterleri sağdan verilen ve kurtuluşa eren kimseleri kastetmektedir. Uğur ve bereketin simgesidirler. Bu zümreler cennette, her çeşit nimetlerden istifade edecekler, huzur ve mutluluk içerisinde ebedi olarak burada kalacaklardır. Kur'an-ı Kerim'de bunlar hakkında da şu ifadeleri kullanır:

"Sağın adamları (sâlih amel işleyip amel defterleri sağ tarafından verilenler), ne uğurlu (mutlu) kimselerdir onlar!"[1083]

"Kitabı sağ tarafından verilen: Alın, kitabımı okuyun; doğrusu ben, hesabımla karşılaşacağımı zaten biliyordum, der. Artık o, meyveleri sarkmış yüce bir cennette hoşnut kalacağı bir hayat içindedir."[1084]

"Her insan topluluğunu önderleri ile birlikte çağıracağımız o günde kimlerin amel defteri sağından verilirse, onlar, en küçük bir haksızlığa uğramamış olarak amel defterlerini okuyacaklardır."[1085]

"Kimin kitabı sağından verilirse, kolay bir hesapla hesaba çekilecek; sevinçli olarak ailesine dönecektir."[1086]

3. Ashab-ı Şimal veya Ashab-ı Meş'eme: Sol taraf insanları demektir. Amel defterleri soldan verilenlerdir ki, günahları sebebiyle cehennemde azaba uğrayacak olanlardır. Dolayısıyla bu iki kelime uğursuzluk ve kötülüğün simgesidirler. Kuran-ı Kerim bu zümrenin uğrayacağı şiddetli azabı ve bu azap karşısındaki pişmanlıklarını şu ifadelerle açıklar:

"Soldakiler (defterleri solundan verilenler) ne uğursuzlardır onlar!"[1087]

"Kitabı solundan verilen ise derki: Keşke bana kitabım verilmeseydi de hesabımı hiç görmemiş olsaydım! Keşke onunla (ölümümle) her şey olup bitseydi! Malım bana hiç fayda vermedi. Gücüm (saltanatım) da benden yok olup gitti (hiçbir şeyim kalmadı). (Bundan sonra Allah Teâlâ, cehennemin muhafızlarına emreder): Onu yakalayın da (ellerini boynuna) bağlayın. Sonra cehenneme (alevli ateşe) atın onu. Sonra uzunluğu yetmiş arşın olan zincire vurun onu. Çünkü o, Yüce Allah'a iman etmezdi. Yoksulu doyurmaya teşvik etmezdi."[1088]

"Soldakiler, ne yazık o soldakilere! İçlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde, se-

1082 Müminû: 23 / 57, 60-61.
1083 Vakıa: 56 / 8.
1084 Hakka: 69 / 19-23.
1085 İsra: 17 / 71.
1086 İnşikak: 84 / 7-9.
1087 Vakıa: 56 / 9.
1088 Hakka: 69 / 25-34.

rin ve hoş olmayan kapkara dumandan bir gölge altındadırlar. Çünkü onlar bundan önce varlık içinde sefahate dalmışlardı. Büyük günahı işlemekte direnir dururlardı. Ve diyorlardı ki: Biz öldükten, toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra, biz mi bir daha diriltileceğiz? Önceki atalarımız da mı? De ki; hem öncekiler hem sonrakiler. Belli bir günün belli vaktinde mutlaka toplanacaklardır! Sonra siz ey sapıklar, yalancılar! Elbette (cehennemin) zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı ondan dolduracaksınız. Üstüne de kaynar sudan içeceksiniz. Susamış develerin suya saldırışı gibi içeceksiniz. İşte ceza gününde onlara sunulacak ziyafet budur!" [1089] buyurulur.

4.Kitabı arkadan verilenler: Kitabı arkadan verilenler, dünya hayatında zengin ve servet sahibi oldukları halde etraflarını düşünmeyen, sırf kendi egolarını tatmin için yaşayan mağrur kimselerdir. Kur'an-ı Kerim, kitabı arkadan verilen bu zümrelerin feryatlarını da şu ifadelerle açıklar:

"Amel defteri kendisine arkasından verilen kimse: "Mahvoldum" diye bağırır ve çılgın alevli cehenneme girer. Çünkü o, dünyada ailesi ve yakınlarının yanında iken zevk ve saltanat içindeydi."[1090]

Enes (r.a.) hazretleri anlatıyor:

"Resülullah (s.a.v)'in yanındaydık. Birden gülüverdi. Ve: "Niçin güldüğümü biliyor musunuz?" dedi. Biz de: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedik. Cevaben; "Kulun Rabbiyle olan konuşmasından dolayı güldüm" dedi. Peki, nedir o konuşma Yâ Resulallah?" diye sual ettik. Dedi ki: "Kul, Yâ Rabbi! Beni azaptan kurtarmayacak mısın?" der. Allah (c.c.) da: "Evet, Ey Kulum evet" der. Kul: "Ben nefsimi şahit olarak gösterebilirim" der. Allah (c.c.) da: "Nefsin ve Kiramen Kâtibin melekleri şahit olarak yeter" der. Onun ağzına bir mühür basılır. Ve uzuvlarına: "Konuş," emri verilir. Bunun üzerine (her organın işlediği) amelleri konuşur. Sonra o kul bu sözlerle başbaşa bırakılır. Ve kendi kendine şöyle der: "Ne fena! Kahrolsun o olanlar. Hâlbuki ben onlarla mücadele ediyordum."[1091]

Hadis-i şeriften de anlaşılacağı üzere kim ne amel işlemişse ve bunu hangi organıyla yapmışsa, o organ şahitlik edecek, başka şahit aramaya gerek kalmayacak, inkârı da mümkün olmayacaktır.

8) HESAP VE SUAL:

Kıyamet kopunca, Allah bütün ruhları cesetlerine geri göndererek diriltir ve hesap sormak için mahşer yerinde toplar. Orada dünyadaki gibi polise, savcıya ifade verirken "susma hakkımı kullanıyorum" deme şansın yok. Zira dünya hayatında yaptıkları ve bütün ayrıntıları ile her şeyin yazılı olduğu amel defterleri insanların ellerine verilir. Yukarıdaki Hadis-i şerifte de açıklandığı gibi, hesap ve sorgulama sırasında amel defterinin dışında kişinin bütün organları ve yeryüzündeki tüm varlıklar da insanın yaptıkla-

1089 Vakıa:56/ 41-56

1090 İnşikak: 84 / 10-13.

1091 Tebrizi, Mişkat'ül Mesabih, C-3 Sh: 63, Dımışk- 1962.

rına şahadet ederler. Hiçbir şeyin inkârı mümkün değildir. Asla adaletten de şaşılmaz. Herkese hak ettiği eksiksiz verilir. Aşağıdaki ayet-i kerimelerde bu husus şöyle açıklanır:

"...Yaptıklarınızdan mutlaka sorumlu tutulacaksınız."[1092]

"Herkes ne yaptıysa, karşılığı tastamam verilir. Allah, onların yaptıklarını en iyi bilendir."[1093]

"Nihayet oraya (mahşer yerine) geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir."[1094]

"İnsan kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?"[1095]

"Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi yaptıklarından sorumludurlar."[1096]

Sevgili peygamberimiz de bu konuda buyururlar ki: "Kıyamet gününde kul, şu dört şeyden sorguya çekilmedikçe yerinden kıpırdayamayacaktır:

- Ömrünü nerede tükettiğinden,
- Gençliğini nerede çürüttüğünden,
- Malını nerede kazanıp nerede harcadığından,
- İlmiyle amel edip etmediğinden,"[1097]

Hesap ve sorgudan sonra, ameller tartılmak üzere mizan makamına gidilir.

Soru: Âhirette hesaba çekilmenin mahiyeti nedir?

Cevap: Kur'an-ı Kerim âhiretteki hesap olayını şu ifadelerle açıklar: "Biz kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye hiçbir şekilde haksızlık edilmez.(yapılan iş), bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak Biz herkese yeteriz."[1098] Hiç şüphesiz âhiret hayatındaki hesabın en önemli ayaklarından biri de insanların bir- birleriyle münasebetlerinden doğan haklardır, kısaca kul hakkıdır. Ayet-i Kerime'de: "Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine (Hz. Muhammed'e) uyun. O'na iman edin ki Allah da sizin günahlarınızı kısmen bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun"[1099] buyurulur.

Bu ayet-i celilenin belirttiğine göre, cinler, Allah yolunun davetçisi olan Hz. Muhammed'e kavimlerinin uymalarını isterken Allah'ın günahlarının tamamını değil, bir kısmını bağışlayacağını beyan etmişlerdir. Şayet günahların tamamı denseydi kul hak-

1092 Nahl: 16 /93.
1093 Zümer. 39 / 70.
1094 Fussilet: 41/ 20.
1095 Kıyame: 75 / 36.
1096 İsra: 17 / 36.
1097 et-tergib ve't-Terhib, C-6, Sh: 187.
1098 Enbiya21 / 47.
1099 Ahkaf: 46 / 31.

kını da içine almış olurdu. Böyle bir ifade kullanılmakla kul hakkı affın kapsamı dışında tutulmuştur. Zira kul hakkıyla ilgili günahlar, hak sahibinin rızası olmadıkça bağışlanmaz.[1100]

Şüphesiz bir mümin başkasının hakkını gasp eden değil, başkalarına hayat veren ve onların mutluluğuna zemin hazırlayan insandır. Nitekim yüce kitabımızda Rabbimiz şöyle buyurur: " Kendileri muhtaç oldukları halde başkalarını (kendilerinden) daha fazla düşünürler."[1101]

Bu konu ile ilgili olarak Ebu Hureyre (r.a), sevgili peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Bir kimse kardeşinin haysiyetine yahut malına karşı haksız olarak tecavüz etmişse, altın ve gümüşün bulunmadığı (geçerli olmadığı) kıyamette,(hesaplaşma günü gelmezden önce) daha dünyada iken helalleşsin. Aksi takdirde o gün, salih bir ameli varsa, o yaptığı haksızlığı ölçüsünde kendisinden alınıp, hak sahibine verilir. Şayet iyi ameli yoksa o kişinin günahından alınır, kendisine yüklenir."[1102]

Cabir (r.a) anlatıyor: "Bir adam ölmüştü, onu yıkadık, kefenledik ve koku sürdükten sonra namazını kıldırmak üzere Resul -i Ekrem'e getirdik. Resul-i Ekrem namazını kıldırmak için iki adım attıktan sonra dönerek: "Bu mevtanın borcu var mıdır?"diye sordu. Biz: "İki dirhem borcu vardır Yâ Resülallah!" dememiz üzerine, namazı kıldırmamak niyetiyle geri döndü. Bunun üzerine Ebu Katade (r.a) ölen kişinin borcunu üstlendi ve Resul-i Ekrem, Ebu Katade'nin borcu ödeyeceğini söylemesi üzerine: "Allah borçlunun hakkını ifa etti ve ölü bu iki dinar borcundan kurtuldu mu?" buyurdu. Ebu Katade: "Evet Yâ Resülallah emin olabilirsiniz."deyince, Resul-i Ekrem Efendimiz cenaze namazını kıldırdı. İki gün sonra Hz. Peygamber Ebu Katade'ye: "İki dinar ne oldu?"diye sordu. Ebu Katade de: "Adam daha dün öldü, henüz daha ödemedim" diye cevap verdi. Hz. Muhammed (s.a.v) ertesi gün tekrar sordu. Bu sefer Ebu Katade: "Ödedim Yâ Resülallah!" diye cevap verince: "İşte şimdi ölü azaptan kurtuldu"[1103] buyurdular.

Şu söz, hak gasbının nasıl bir sonuç doğuracağını gayet güzel özetler:

"Mazlumun ahı, tahtından eder şahı!"

Bu kısmı şu tarihi anekdotla noktalayalım:

Kanuni Sultan Süleyman sarayın bahçesindeki bir armut ağacını kurutan karıncaların imhası için Şeyh'ül-İslam Ebu's-Suud Efendiden şu şiir ile fetva ister:

"Dırahta ger ziyan etse karınca,
Zarar var mıdır anı kırınca?"

Anlamı:*Şayet karınca ağaca zarar verse,*

1100 Prof.Dr. Özek Ali ve diğerleri, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe açıklamalı Meali.

1101 Haşr: 59 / 9.

1102 Buhari, mezalim: 10; rikak:48-Tirmizi, kıyame:2 / 2421.

1103 et-Terğib ve't-Terhib: 2 /606.

Onu öldürmenin günahı var mıdır?

Ebu's-Suud Efendi de bu soruya yine şu şiir ile cevap verir:

"Yarın Hakk'ın divanına varınca,
Süleyman'dan hakkını alır karınca."

Âhiret hesabının en mühim halkalarından birisi de Allah'a karşı sorumluluğumuzla ilgili olanıdır. Kısaca yaratana karşı yaratılanın kulluk borcudur. Bu borçların en başta geleni ise namazdır. Kur'an-ı Kerim'de en çok yer alan ayetler, namazla ilgili olanlardır. Burada konu ile alakalı birkaç ayetin meâlini vermekle yetineceğiz. Cennettekiler, cehenneme atılanlara:

"Sizi cehenneme (yakıcı ateşe) sokan nedir? Diye uzaktan uzağa sorarlar. Onlar da şöyle cevap verirler: Biz namaz kılanlardan değildik."[1104]

"Kim beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı (dar geçimi) olacak ve biz kıyamet günü de onu kör olarak haşredeceğiz."[1105]

"O gün işin dehşetinden baldırları açılır. Gözleri dönmüş olarak yüzlerini zillet bürür. Secdeye çağırırlar ama buna güçleri yetmez. Hâlbuki onlar (dünyada) sapa sağlam iken secdeye çağrılmışlardı."[1106]

"Görmez misin ki göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor."[1107]

"Yedi (kat) gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tespih eder. O'nu övgü ile tespih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz onların tespihini anlamazsınız. O, halimdir, bağışlayıcıdır."[1108]

Bu ayet-i kerimeler açıkça göstermektedir ki, bütün varlık âlemi Allah'a itaat ederek O'nun kanunlarına boyun eğmekte ve kendilerine verilen emir doğrultusunda görevlerini eksiksiz, hiç şaşmadan ve aksatmadan yerine getirmektedirler. İşte onların bu hali, Allah'ı tespihtir, tenzihtir. Hâlbuki akıl ve şuur sahibi olan insanlardan bir kısmı ise kulluğu, itaati Allah'a değil, başka şeylere tercih ederler. Böylece dünyada da âhirette de kaybedenler kendileri olur.

Ebu Hureyre (r.a) da bu konuda Resülullah'ın şu mübarek sözlerini nakleder: "Kıyamet günü, kişi amelleri arasında önce namazın hesabını verecek. Bu hesap güzel olursa kurtuluşa erdi demektir. Şayet bu hesap bozuk olursa, hüsranda (ziyanda) demektir. Eğer farz namazlarında eksiklik çıkarsa, Allah Teâlâ Hazretleri: "Bakın kulumun nafile namazı var mı?" buyurur. (Eğer kişinin nafile namazı varsa) farz namazların eksiklikleri nafile-

1104 Müddessir: 74 / 42-43.
1105 Taha: 20 / 124.
1106 Kalem: 68 / 42-43.
1107 Hac: 22 / 18.
1108 İsra:17 /44.

lerle tamamlanır. Sonra bu doğrultuda sırasıyla diğer amelleri hesaptan geçirilir."[1109]

9) MİZAN:

Mizan, sözlükte terazi, tartı âleti anlamına gelir. Terim olarak ise, âhirette amellerin tartıldığı ilâhî adalet ölçüsüdür. Hadis-i Şeriflerde mizanın kefelerinin yer ve göğü tartacak kadar geniş olduğu açıklanır. Bununla beraber, gerçek mahiyeti bizce bilinmeyen mizanın, dünyadaki ölçü aletleriyle karıştırılmamalıdır. Zira âhiret hayatına ait zikredilen şeylerin dünyadakilerle sadece isim benzerliği vardır. Bunların hakikatini ancak Allah bilir.

Cenabı Hak mizan konusunda şöyle buyurur:

"Biz kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine)getiririz. Hesap gören olarak (herkese) yeteriz."[1110]

Bu mevzuda pek çok hadis mevcut olmakla beraber, Hz. Enes'in rivayet ettiği şu hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimiz Mizanı şöyle anlatır:

"Mizanda görevli bir melek vardır. Âdemoğlu getirilip mizanın iki kefesi önünde durdurulur. Eğer mizanı ağır (sevabı günahlarından fazla) olursa, bir melek bütün yaratılmışların işiteceği bir sesle: "Filan kişi ebediyen kurtulmuş ve mutlu olmuştur. Bundan sonra da asla şaki (mutsuz) olmayacaktır" diye nida eder. Eğer mizanı hafif (sevabı günahından az) olursa, bir melek tekrar, bütün yaratılmışların işitebileceği şekilde: "Filan şaki (bedbaht kişi) cehennemlik oldu, bundan sonra mutlu olamaz"[1111] diye seslenir.

10) SIRAT:

Sırat, kıyametin korkunç kademelerinden biridir. Hiç kimsenin kimseyi düşünmesi mümkün olmayan dehşetli bir andır. Sıratın nasıl bir şey olduğu hakkında sıhhatli hadislere rastlamak pek mümkün olmamakla birlikte, bir kısım hadis kaynaklarında yer alan bazı hadislere göre sırat, cehennem üzerine kurulan binlerce yıl uzunlukta bir köprüdür. Kıldan ince, kılıçtan keskin, kaygan ve bir ucu hesap verme yerinde, bir ucu da cennet kapısındadır. Peygamberler dâhil olmak üzere bütün insanlar bu köprüden geçeceklerdir. Ancak, kâfirlerle günahkâr müminlerin ayakları sürçerek, kayıp cehenneme düşeceklerdir. Köprüyü ilk geçecek olan Hz. Muhammed (s.a.v) dir. Onun arkasından diğer peygamberler, daha sonra da peygamberimizin ümmeti, en sonra da diğer peygamberlerin ümmetleri geçeceklerdir.[1112] Sırat köprüsünden geçerken peygamberlerden başka hiçbir kimse konuşamaz. Onlar da sadece: "Allah'ım selamet ver, Allah'ım sen koru."diye yalvararak Cenab-ı Hakk'a iltica ederler.

1109 Tirmizi, salât: 305.

1110 Enbiya: 21 / 47.

1111 Terğib ve Terhib, Terc. C-7, HN: 80, Sh: 161-162.

1112 Buhari, Rikak, 52; Müslim, İman 299 (182).

Sırat köprüsü üzerinde melekler bulunur. Onlar da: "Allah'ım selamet ver."diye dua ederler. "Tergib ve Terhib" adlı hadis kitabında geçen İbni Mes'ud (r.a)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte anlatıldığına göre, sırat köprüsünü herkes amelinin derecesi nispetinde geçer. Kimisi şimşek gibi, kimisi esen yel gibi, kimisi uçan kuş gibi, kimisi at hızıyla, kimisi koşarak, bir kısmı yürüyerek, bir kısmı sürünerek, bir kısmı emekleyerek ve bir kısmı da yüz üstü sürünerek geçer. Asıl cehennemliklere gelince; bunlar ne ölür ne de yeni bir hayata kavuşurlar. Dolayısıyla cehennemin harareti farklı derecelerde hissedilir. Mesela şimşek gibi geçenler cehennemin sıcaklığını hiç hissetmezler.[1113]

Aynı eserde geçen Umeyr İbn Ubeyd'in rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte de, sırat köprüsü şöyle tasvir edilir: Sırat, kılıcın keskin tarafı gibi incedir. İki tarafında çok büyük kancalar ve dikenli ağaçlar vardır. Bu kancalar ve dikenler günahkârlara takılarak onları tırmalar ve mahvederler, yerden yere çarparlar.

Hz. Ayşe validemiz anlatıyor:

"Bir ara ateşi hatırlayıp ağlamaya başladım. Durumumu gören Resülullah (s.a.v.): "Niye ağlıyorsun Yâ Âişe?" diye sordu. Ben de: "Cehennemi hatırladım da onun için ağlıyorum! Acaba siz kıyamet günü ailenizi hatırlayacak mısınız?" dedim. O da cevaben: "O yerde kimse kimseyi hatırlamaz. Mizanda (sevap) tartısı ağır mı, hafif mi geldiğini öğreninceye kadar, amel defterinin verilmesi anında, sağından mı, solundan mı, yoksa arkasından mı verildiğini öğreninceye kadar, sıratın yanında cehennemin iki yakası ortasında kurulan sırattan geçinceye kadar"[1114]buyurdu.

Hak Teala cümlemize rahmetiyle muamele etsin, yoksa işimiz zor.

11) Â'RAF:

Â'raf: Kelime olarak, dağ ve tepenin yüksek kısımları manasına gelir. Kur'an'î bir ifadedir. Ve aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'in yedinci süresinin de adıdır. Terim olarak ise Â'raf, cennetle cehennemi ayıran yüksek bir alan olup, sevapları ile günahları eşit olan insanların Allah'ın dilediği bir zamana kadar kalacakları yerdir.[1115] Daha sonra Allah Teâlâ'nın affına mazhar olarak onlar da cennete gireceklerdir. Ancak, İslam âlimlerinin Â'raf ehlinin kimler olacağı hususunda farklı iki görüşleri vardır.

Birincigörüş: Herhangi bir peygamberin tebliğinden habersiz olarak ölen yetişkin insanlarla, henüz buluğ çağına ermemiş küçükken ölen müşrik ve gayr-i müslim çocukları Â'rafta kalacak olanlardır.

İslam âlimleri Müslüman olmayan ailelerin çocuklarının durumları hakkında da farklı üç görüş ileri sürerler:

1113 Mutlukur Abdül kadir,Terc. Serdaroğlu Ahmet ve Lüfi Şentürk, Ahiret günü,Sh:141 143.

1114 Ebu Davud, Sünen: 28/4755; Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C-14, HN: 5088.

1115 Topaloğlu Bekir, İ. Çelebi, İslamda İnanç Esasları, Sh: 317.

1-) "Bu çocuklar, ebeveynlerine tâbi olarak cehennemliktir" diye kanaat beyan edenler,

2-) "Bunlar hakkında kesin hüküm verilmez, gerçeği Allah bilir"diyenler,

3-) "Müşrik ve gayr-i Müslim çocukları da cennetliktir" diye hüküm veren ve çoğunluğu teşkil eden muhakkik âlimlerdir ki, bunların ileri sürdükleri deliller arasında şu ayet-i kerime de yer alır: "Hiçbir kimse başka bir kimsenin günahını çekmez. Biz Peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyiz."[1116]

Bu konuda genel kanaat, bu çocukların hesaba çekilmeyecekleri yönündedir. Zira bir çocuk büluğa ermedikçe mükellef sayılmaz.

İbni Abbas (r.a.) bir rivayetinde Müşrik ve gayr-i Müslim çocuklarla ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Müşriklerin çocukları cennettedir. Onların cehennemde olduklarını iddia edenler yalan söylemişlerdir."[1117]

İkincigörüş: İyi ve kötü amelleri eşit olan müminlerdir ki, cennete girmeden önce cennetle cehennem arasında bir müddet bekletildikten sonra, Allah'ın rahmet ve lütfuyla cennete girecek olanlardır.

İbni Mes'ud'a göre, kıyamet günü insanlar hesaba çekilirler, iyiliği fazla gelenler cennete, kötülüğü fazla olanlar ise cehenneme atılırlar. Sevap ve günahı eşit olanlar ise Â'raf'ta bekletilirler.[1118]

Yüce kitabımız Kur'an'ın ifadesine göre, Â'raf ehli, cennetliklere bakarak onların yaşayışlarına imrenir ve onlarla birlikte olmayı arzularlar. Bir ara da gözleri cehennemliklerin perişan hallerine takılır ve amellerinin kendilerini de cehenneme sürüklemesinden korkarak Allah'a sığınırlar.[1119]

Bu ilginç tabloyu Kur'an-ı Kerim şöyle açıklar: "İki taraf (cennetlik ve cehennemlikler) arasında bir perde ve Â'raf üzerinde de herkesi (hem cennetlikleri hem de cehennemlikleri, yüzlerindeki) işaretlerinden tanıyan adamlar vardır ki, bunlar henüz cennete girmedikleri halde (girmeyi) çok arzulayan cennet ehline: "Selam size!" diye seslenirler.

Gözleri cehennem ehli tarafına döndürülünce de: "Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma!" derler.

Yine Â'raf ehli simalarından tanıdıkları (cehennemdeki) bir takım kimselere seslenerek: "Ne sayısal olarak çokluğunuz, ne topladığınız mal ve ne de büyüklük taslamalarınız size hiçbir fayda sağlamadı"[1120]derler.

Netice olarak Â'raf ehli, Allah'ın dilediği süreye kadar cennet ile cehennem ara-

1116 İsra: 17 / 15.

1117 Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, C-15, Sh: 8324.

1118 İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri, C-4, Sh:2127.

1119 Muhammed Seyit Kutup, Fızılâlil Kur'an tefsir Terc. C-6, Sh:87-88.

1120 A'raf: 7 / 46-48.

sında kalacaklar, daha sonra da Allah'ın af ve mağfiretine mazhar olarak cennete girme bahtiyarlığına ereceklerdir.

12) HAVZ-I KEVSER (KEVSER IRMAĞI):

Âhiret hayatının hallerinden biri de Kevser ırmağıdır. Allah(c.c)'ın sevgili peygamberi Hz. Muhammed'e Kevser süresinde vaat ettiği ve çok nimet anlamına gelen ırmağın adıdır. Kevser süresinde şöyle buyurulur: "Resulüm! Kuşkusuz Biz sana Kevser'i (bol nimet, ilim ve büyük şeref) verdik. Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes. Asıl adı sanı ortadan kalkacak olan, sana kin tutan kimsedir."[1121]

Bu mevzuda, Kevser süresinin dışında mütevatır derecesinde birçok hadis-i şerif zikredilmiştir. Bu hadislerde Kevser havuzu ile ilgili ortak noktaları şöyle özetleye biliriz:

Kevser havuzu, yetmiş bin fersah derinliktedir. Genişliği uzunluğuna denktir. Cennet kapılarının yanında cennetten çıkmakta ve gürül gürül akmaktadır. Altın ve gümüşten iki oluğu vardır. Aktığı yatağı gümüş ve yakuttandır. Kenarları ise altındandır. Kâseleri gökteki yıldızlar kadar çoktur.

Müminler, Kevser ırmağının bu berrak suyundan kana kana içmek suretiyle susuzluklarını gidereceklerdir. Kevser'in suyu sütten beyaz, gümüşten parlak ve kardan soğuktur. Kokusu miskten daha hoş, tadı ise baldan daha tatlıdır.

Allah Teâlâ Kevser'i peygamberlerden önce Hz. Muhammed (s.a.v.) için yaratmıştır. Kevser havuzuna ilk gelen Hz. Peygamber olacaktır. Hz. Muhammed'e mahsus müstakil ve büyük bir havuz olacaktır. Kevser havuzuna su almaya gelenlerin çoğunluğu Hz. Peygamberin ümmetleri olacak ve bununla Peygamberimiz övünecektir.

Muteber görüşe göre iki adet Kevser vardır. Biri cennetin içindedir. Diğeri de sırattan öncedir ve mahşer yerindedir.[1122]

Allah bizlere, sevgili peygamberiyle havuzunun başında buluşmayı nasip etsin.

13) ŞEFAAT:

Şefaat, suç ve cezanın affedilmesi için, Rahman ve Rahim olan Allah'a yalvarmak ve O'ndan af dilemektir. Âhiret günü, bir kısım günahkâr müminlerin, affedilmeleri ve itaatli müminlerin de yüksek mertebelere ermeleri için, başta Peygamberimiz (s.a.v.) olmak üzere, diğer peygamberlerin, şehitlerin, Allah dostu âlim ve büyük zatların, Allah Teâlâ'dan niyaz ve istirhamda bulunmalarıdır. Bu, Allah'ın onlara bir ikramıdır.

Ancak, şu unutulmamalıdır ki, şefaat yalnız Allah'a mahsus bir haktır. O'nun izni olmadan Peygamber Efendimiz dâhil hiçbir kimse şefaat hakkına sahip olamaz ve O'nun razı olmadığı bir kimseye de şefaat edilemez.

1121 Kevser:108 / 1-3.

1122 Terğib ve Terhib. Terc. C-7, HN: 64-69, Sh:148-159.

Bütün insanların ağızlarına kadar tere boğulduğu[1123] mahşer yerindeki o sıkıntılı bekleyişten bir an önce kurtulup muhakeme edilmeleri için Peygamber Efendimiz Allah Teâlâ'dan ricada bulunacak ve dileği kabul edilecektir, Allah her şeye kadirdir ve rahmeti sonsuzdur.

Resulullah (s.a.v.) Allah'ın rahmetinin genişliğini şu ifadelerle açıklar: "Aziz ve Celil olan Allah semavat ve arzı yarattığı gün, yüz parça rahmet yaratmıştır. Bunlardan birini yeryüzüne indirmiştir. İşte bu bir parça rahmet sebebiyle bütün mahlûklar birbirlerine acırlar (sevişirler). Hatta kısrak (dişi at) yavrusunu emzirirken incitirim endişesiyle bir ayağının tırnağını yukarı kaldırır. Allah geri kalan 99 rahmetini, kıyamet günü için (kendine) saklamıştır. Kıyamet günü onları bu rahmetle yüze tamamlayacaktır."[1124]

Enes (r.a.), anlatıyor: "(Bir gün) Ey Allah'ın Resulü, kıyamet günü bana şefaat edin" diye ricada bulundum." O da: "İnşallah şefaat edeceğim" buyurdular. Ben tekrar sizi orada nerede arayıp bulayım", dedim." O da: "Beni ilk aradığın zaman sırat üzerinde ara" buyurdular. "Peki, orada da size rastlayamazsam" dedim. "Mizanın yanında beni ara" buyurdular. Orada da size rastlayamazsam" dedim. "Öyleyse, beni havz'ın yanında ara, zira ben, bu üç yerin dışına çıkmam"[1125] buyurdular.

Yukarıdaki hadis-i şeriften anlaşıldığı üzere Resülullah'ın şefaati ümmetinin tamamına olacaktır. Şefaate en çok ihtiyaç duyulan üç kritik mevkide bulunmasının nedeni de budur.

Hem dünya, hem de âhiret ilişkileri için şefaat, hadis-i şeriflerde sıkça geçer. Resul-i Ekrem Efendimiz, başkalarının haklarına zarar vermemek kaydıyla had cezaları ve cürüm suçları[1126] dışında kalan her çeşit dünyevi meselelerde şefaati teşvik etmiştir. Uhrevî âlemde (ahiret hayatında) şefaatin hak olduğu konusunda da eh i sünnet âlimleri içtihat etmişlerdir.

Ayeti Kerime'de: "O gün rahmanın izin verip, sözünden razı (hoşnut) olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez"[1127] buyurulur.

Bu hususta başka ayetler de mevcuttur. Peygamber Efendimizin şefaatle ilgili tevatür derecesinde pek çok hadis-i şerifleri vardır. Peygamberler, evliya, asfiyâ (salih kimseler) ve şehitler derecelerine göre, Allah'ın kendilerine bahşettiği seviyede şefaat edebilirler. Şüphesiz, en büyük şefaat Resülullah'a aittir. Her Nebi kendisine lütfedilen sınırsız fakat bir defaya mahsus şefaat hakkını dünyada kullanacaktır. Peygamberimiz ise bu hakkını âhirete saklamıştır. Âhirette en büyük şefaat manasına gelen "Şefaat-ı

1123 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, Terc. C-7, HNo: 30, Sh:102.

1124 Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Terc. C-12, HNo:1973.

1125 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte. C-14, HNo: 5087.

1126 Had cezaları ve cürm suçları: Şeriatin ağır suç saydığı zina, hırsızlık ve adam öldürme gibi suçlara verdiği ceza şekli.

1127 Taha: 20 / 109.

Uzma"nın sahibi olacaktır. O'nun ümmeti,"**Liva'ül-Hamd**"[1128] denilen ve üzerinde şu üç satır yazının bulunduğu sancağının altında toplanacaktır:

1-"Bismillahirrahmanirrahim."

2-"Lailahe İllallah Muhammd'ün Resülullah."

3-"Elhamdü Lillahi Rabbil Âlemin"[1129] dir.

Peygamberimizin cennetteki yüksek makamına da, "övülen makam" manasına gelen **Makam-ı Mahmud** denir ki, Resulullah'ın ümmetine şefaatte bulunacağı yerdir.[1130]

Şefkat Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) herkese payına düşen şefaati yapacaktır. Ancak, kâfirler münafıklar için şefaat yoktur.

Ebu Hureyre (r.a.) anlatıyor: "Resülullah (s.a.v.) buyurdular ki; "Her peygamberin Cenab-ı Hak tarafından kesin olarak kabul olunacak bir duası vardır, her peygamber o duayı yapmada acele etti. Ben ise bu duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat etmek üzere sakladım. (Kullanmayı âhirete bıraktım). Ona inşaallah, ümmetimin şirk koşmadan ölenleri nail olacaklardır."[1131]

• **Şefaat beş kısımdır:**

1-Sadece Peygamber Efendimize mahsus bir şefaat olup, mahşer yerinde bekleme esnasındaki korkunun teskini ve hesabın çabuklaştırılması ile ilgilidir.

2-Yine peygamberimize has bir şefaat olup, Kur'an'ın ifadesiyle "Sabikûn" denilen bir gurup insanın sorgusuz-sualsiz cennete girmeleri ile ilgilidir.

3-Peygamberimizin ve Allah'ın dilediği seçkin kullarının yapacağı şefaat olup, ateş kendilerine vacip olan kimselerle ilgilidir.

4-Peygamberimizin, meleklerin ve Allah dostu müminlerin şefaati olup, günahkârların ateşe girişleri ile ilgilidir. Cenab-ı Hak, arındıktan sonra günahkârları da cehennemden çıkaracaktır.

5-Cennet ehlinin cennetteki derecelerini artırmayı sağlayan şefaattir.[1132]

14) MÜKÂFAT VE CEZA:

İnsanların dünya hayatında yaptıkları iyi amellere karşılık mükâfat, kötülüklere karşılık da mücazat (ceza) verilir. Mükâfatın karşılığı cennet, mücazatın karşılığı da cehennemdir.

1128 Liv'ül-Hmd: Allah'a hamd işareti olan sancak. Cennetin en yüksek yerine, uçsuz, bucaksız ve sonsuz sahada hamd dağı üzerine dikilmiş büyük bir alem'dir.

1129 Erzurumlu İ. Hakkı, Marifet name, Sh: 27-28.

1130 Tirmizi, Tefsir, İsra (3136).

1131 Buhari, Davat: 31; Müslim, iman: 334 (198).

1132 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte. C-14, Sh:206.

Kur'an-ı Kerim'de bu husus şöyle açıklanır: "Kim (dünya hayatında) zerre kadar iyilik yapmışsa (âhirette) onun karşılığını (mükâfatını) görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onun karşılığını (cezasını) görür."[1133]

15) CENNET:

Sözlükte cennet, bahçe, sık ağaçlık yer" anlamına gelir. Çoğulu cennâttır. Dini terim olarak ise cennet, mümin, müttekî, temiz ve aziz kullar için çeşitli nimetlerle donanmış ebedi saadet yurdudur. Cennet, gerçek hayatın son durağı ve ölümsüzlüğün olduğu âhiretteki emin yerdir.

Cennet kelimesi Kur'an-ı Kerim'de yetmiş yerde tekil olarak, altmış sekiz yerde de çoğul olarak geçmektedir. Cennet, Sidret el-Munteha'nın yanında göktedir.[1134]

Cennet ve Cehennem yaratılmış olup, şuanda da mevcutturlar. Sonsuza kadar da var olacaklardır. İçindekiler de yok olmayacaklardır.

a- Cennet ve Cehennemi tanıtıcı ayet-i kerimelerden bazıları:

"Ey Âdem, sen eşinle beraber cennete yerleş..."[1135]

" Allah'a ve peygamberine iman edenler için hazırlanmış, genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete koşun"[1136]

"İman edip de iyi işler yapanlar, cennetlerde ebedi kalıcıdırlar."[1137]

"O (Cehennem ateşi) kâfirler için hazırlanmıştır..."[1138]

"O inkâr(ları sebebiyle) kâfir olup zulmedenler varya, orada (Cehennemde) ebedi kalıcıdırlar."[1139]

Cennet nimetleri, aklımızdan ve hayalimizden geçenlerden çok farklıdır. Zira bu nimetler, bizim düşüncelerimizin çok çok üstündedir. Biz ancak, dünyadakileri idrak edebiliriz. Hâlbuki âhiret nimetlerinin mahiyet ve hakikatleri dünyadakilerle kıyaslanamayacak kadar yüksek değerdedirler. Mesela, Kur'an-ı Kerim, cennet nimetlerini anlatırken hurilerden, gılman ve hizmetçilerden, köşk ve saraylardan, altın elbise, yatak ve süslerden, gümüşten, inciden, ipekten, bal, süt ve şarap ırmaklarından, bağ-bahçe ve yeşilliklerden, çeşit çeşit meyve yiyecek ve içeceklerden bahseder. Bunların sadece dünyadakilerle isim benzerliği vardır. Üstünlüklerini ve niteliklerini aklımızın ve muhayyilemizin alması mümkün değildir. Dünya ölçüleri içinde tarif edilemezler. Gerek ayet-i kerimelerde ve gerekse hadis-i şeriflerde bu gerçek açık bir şekilde anlatılır. Mesela, şu

1133 Zilzal: 99 / 7-8.
1134 Zariyat: 51/ 22; Necm: 53 / 14-15.
1135 Bakara. 2 / 35; Â'raf:7 / 19.
1136 Hadid: 57 / 21.
1137 Nisa: 4 / 122.
1138 Bakara: 2 / 24.
1139 Nisa: 4 / 169.

ayet-i kerimede:

"Yaptıklarına karşılık onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez"[1140] buyurulur.

Bir kutsi hadiste de: "Allah Teâlâ, Salih kulları için cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın gönlünden geçirmediği bir kısım nimetler hazırladı"[1141]denilerek, cennet nimetlerinin sınırsızlığına ve benzersizliğine dikkat çekilir.

Sevgili peygamberimiz ise cennet ehlinin, Cenab-ı Hakk'la olan cennetteki diyaloglarını şöyle açıklar: "Allah Teâlâ Hazretleri cennet ehline:"Ey cennet ahâlisi! diy seslenir. Onlar: "Ey Rabbimiz, buyur emrine hazırız. Hayır, senin elindedir!"derler. Allah Teâlâ: "Razı oldunuz mu? Diye sorar. Onlar: "Ey Rabbimiz! Râzı olmamak ne haddimize, sen bize mahlûkatından hiç birisine vermediğin nimetler verdin!" Hak Teâlâ Hazretleri: "Ben sizlere, bundan daha fazlasını vereyim mi?" der. Onlar da:"Bu verdiklerinden daha üstün ne olabilir" derler. Allah Teâlâ da: "Size rızamı helal kıldım. Artık size ebediyen gazap etmeyeceğim!"[1142] Diye buyurur.

Ebu Said El-Hudri ve Ebu Hureyre (r.a.), bu konuyla ilgili olarak Resülullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet ederler: "Şüphesiz cennet ehli, cennette (daha üstün derecelerde olanlara bakarlar) onları gökteki parlak yıldızlar gibi görürler" deyince, ashap:"Yâ Resülallah! Onlar ancak peygamberlere mahsus makamlardır. Başkaları oralara erişemezler" dediklerinde Resülullah: "Kudret ve iradesiyle beni yaratan Yüce Allah'a yemin ederim ki, Allah'a iman edip, peygamberleri tasdik eden kişiler de o makamlara erişeceklerdir."[1143]

b- Cennetin sayısı ve isimleri:

Yukarıda da açıkladığımız gibi cennet, ölümsüzlüğün olduğu,[1144] yer ve göklerin toplamına eşit genişlikte büyük bir mülk, emin bir makam ve ebedi güzellikler diyarıdır.[1145]

Sekiz cennet mevcuttur. İslam âlimlerinin ittifakla bildirdiğine göre, Allah Teâlâ, arş ve kürsü altında yedi kat göklerin üstünde arşın nuru ile birbirinden yüksek sekiz cennet yaratmıştır. Bunların en yükseği Allah (c.c.)'ın görüleceği "**ADN"** cenneti olup, derecesi ve nimetleri en yüksek olanıdır. Peygamberler, sıddıklar ve şehitler buraya gireceklerdir.

1140 Secde:32 / 17.

1141 Abdül Kadir Mutlukur Rahbavi, Terc. A.Serdaroğlu; L. Şentürk Ahiret günü, Sh: 177; Müslim, cennet-1.

1142 Buhari, rikak: 51; Müslim, cennet: 9, (2829)

1143 Buhari; Müslim; Tergib ve Terhib Terc. C-7, Sh: 315-316.

1144 Duhan: 44 / 56.

1145 Âl-i İmran: 3 / 133.

Cennetler, dünyada en kıymetli mücevherler olan inci, yakut, yeşil zeberce, mercan, gümüş, altın ve sarı miskten yaratılmışlardır. Kuran'ı Kerim'de cennet anlamında kullanılan kelimeler şunlardır:

A-**Dâru'l- Mukame**:---(Ebedi kalınacak yer).[1146]

B-**Dârü's -Selam:**-----(Esenlik yurdu).[1147]

C-**Cennetü'l-Me'va**:--(Şehit ve müminlere ait cennet konakları).[1148]

D-**Dâru'l-Hüld:**----------(Ebedilik yurdu).[1149]

E-**Cenntü'-Naim:**----------(Nimetlerle dolu cennet).[1150]

F-**Cennetü'l Firdevs:**------(Her şeyi kapsayan cennet bahçesi).[1151]

G-**Makamü'l- Emin:**-------(Güvenli cennet).[1152]

H-**Cennetü'l Adn:**---------(İkamet ve Ebedilik cenneti).[1153]

Adn Cenneti**,** Bütün cennetlerin ortasında ve tam merkezde yer aldığı için hepsinden yüksek ve şereflidir. Cennetteki nehirlerin çoğunun kaynağıdır. Allah Teâlâ'nın zatı, burada tecelli edecektir. (görülecektir) Bir cennetin kendi içerisinde farklı mevkileri olduğu gibi, her cennetin de birbirinden üstün dereceleri vardır. Nitekim insanların dünyadaki amellerine göre, âhirette derece farklılıkları olacağı ve cennetteki makamlarının bu esasa göre tayin edileceği şu ayet-i kerimede haber verilmektedir: "Onları birbirlerinden nasıl üstün kıldığımıza bir bak. Doğrusu ahirette daha büyük dereceler ve daha büyük üstünlükler vardır."[1154]

Ubade İbn'üs Samid (r.a), Resülullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Cennette 100 derece vardır. Her iki derece arası, gökle yer arasındaki mesafe kadardır. **Firdevs** cenneti, (her çeşit bitki, yeşillik ve meyvelikleri içinde bulundurur) bunların en yukarıda olanıdır. Cennetin dört nehrinin kaynağı buradan çıkar. (Bu ırmaklar, cennetin her köşesine uğrarlar ve saf su, süt, bal ve cennet şarabı olarak akarlar) Bunun üstünde arş vardır. Allah'tan cennet talep ettiğinizde, Firdevs cennetini isteyiniz."[1155]

Ayet-i kerimede buyurulur ki: "Allah'a karşı gelmekten sakınanlara, söz verilen cennet şöyledir: "Orada temiz su ırmakları, tadı bozulmayan süt, içenlere zevk veren (sarhoş etmeyen) şarap ırmakları, süzme bal ırmakları vardır. Orada onlara her türlü

1146 Fatır: 35 / 35.
1147 Yunus: 10 / 25.
1148 Secde: 32 / 19.
1149 Fussilet: 41 / 28.
1150 Vakıa: 56 / 12.
1151 Kehf: 18 / 107.
1152 Dühan: 44 / 51.
1153 Taha: 20 / 76.
1154 İsra: 17 / 21.
1155 Tirmizi, cennet: c-4, (2533)

nimet ve Rab'lerinden mağfiret vardır. Bunların durumu, ateşte temelli kalan ve bağırsaklarını parça, parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?"[1156]

Enes (r.a.), Resülullah (s.a.v)'tan şöyle rivayet eder: "Cennetin etrafı, nefsin hoşlanmadığı şeylerle kuşatılmıştır. Cehennemin etrafı da nefsin hoşlandığı (şehevi arzularla) sarılmıştır."[1157]

Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, her şeyi maddi açıdan gören, gözünü ve gönlünü madde hırsı bürüyenler için cennete giden yollar, hiç güzel görünmez. Ve nefislerine çok ağır gelir. Dolayısıyla kötülük ve günah ortamına daima açık olurlar. Cehenneme giden yol ise, nefislerin hoşlandığı dünyevî lezzetlerle donatılmıştır. Bu nedenle her an, şeytanın tuzağına düşmek mümkündür.

İmam Gazali der ki: "Dünya öyle bir sihirbazdır ki, seni âşık edip kendine bağlayıncaya kadar sana dostluklar arz eder, muhabbetler gösterir. Fakat ona meyil ve muhabbet besleyip bağlandığın an, senden yüzünü çevirip, canına kasteder."[1158]

Her an şeytanın tuzağına düşme tehlikesi mevcuttur. Ancak, cennet de cehennem de akıllı insan için birer nimettir. Çünkü cennet, doğru yolu bulmada teşvik edici, cehennem ise yine ürkütücü yönüyle doğruya yönelmeye sev edicidir. Bu açıdan ele alındığında her ikisi de rahmettir.

c- Kur'an-ı Kerim'de cennet ve cennetliklerin tasviri:

Şu ayet-i kerimeler cenneti ve cennetlikleri şöyle tasvir eder:

"Takva sahipleri için hazırlanmış olan cennet, genişliği göklerle yer kadar olup,[1159] yakıcı sıcağın da dondurucu soğuğun da görülmeyeceği, devamlı gölgelik olan ve zemininden ırmaklar akan bir yerdir.[1160]

Temiz su, tadı bozulmayan süt ve süzme bal ırmaklarının yer aldığı cennette;[1161] suyu zencefille kokulandırılmış tatlı su pınarı (selsebil)[1162] ve sonunda misk kokusu bırakan bir içecek de vardır.[1163]

Cennet, içeceği baş ağrıtmayan, sarhoş etmeyen, içenlere zevk veren ve bembeyaz bir kaynaktan çıkan bir içecektir.[1164] İçildiğinde ne günah işlemeye iter, ne de saçmala-

1156 Muhammed: 47 / 15.
1157 Sahih-i Buhari, rikak: 7 /186.
1158 Yeni Ümit Mec. C-3 Sayı:1, Sh: 15
1159 Al-i İmran: 3 / 133.
1160 İnsan: 76 / 13; Nisa: 4 /57.
1161 Muhammed: 47 / 15.
1162 İnsan: 76 / 18.
1163 Mutaffifin: 83 / 25-26.
1164 Saffat: 37 / 45-47.

tır.[1165]

Cennette türlü meyveler, hurmalıklar, nar ağaçları,[1166] bağlar,[1167]dikensiz sedir ağaçları, salkımları sarkmış muz ağaçları,[1168] çeşit çeşit, kuş etleri bulunur.[1169]

Cennettekilere güzel amellerinin karşılığı olarak, "afiyetle yiyiniz, içiniz" denir.[1170]

Cennetliklerin elbiseleri, ince ve kalın, halis ipektendir,[1171]süsleri altındandır.[1172]

Cennettekilere hizmet etmek için çevrelerinde (öyle) ölümsüz genç nedimeler (vildanlar)[1173] dolaşır ki, onları görsen, kendilerini saçılmış inci sanırsın.[1174]

Cennetliklerin canlarının istediği ve gözlerinin gördüğü her şey, orada hazır bulunur. (Her dilek ve istek anında yerine getirilir.)[1175]

Cennettekilere altlarından ırmaklar akan, üst üste bina edilmiş köşkler vardır.[1176]

Cennettekiler için, pek çok güzelliklerle nitelenmiş tertemiz eşler vardır.[1177]

Cennettekilerin hem kendileri hem de eşleri cennetin gölgelerinde tahtları üzerine kurulup yaslanırlar.[1178]

Allah tarafından, kalplerinden kin sökülüp atılmış olan cennetlikler, kardeşler halinde karşı karşıya tahtları üzerine otururlar. Orada bunlara hiçbir yorgunluk ve zahmet yoktur.[1179]

Orada hiçbir boş söz ve günaha sokan bir laf işitilmez. Sadece selam sözleri işitilir.[1180]

Cennette hiçbir kötülük, korku, endişe, hüzün ve keder yoktur.[1181]

Orada, neşe, sevinç, rahatlık ve sonsuz nimet vardır.[1182] Onlara, (cennet ehline), iman ve Salih amellerinden dolayı, hiç ayrılmak istemeyecekleri firdevs cenneti var-

1165 Tur: 52 / 23.
1166 Rahman: 55 / 68.
1167 Nebe': 78 / 32.
1168 Vakıa:56 / 28-29.
1169 Vakıa: 56 / 21.
1170 Tûr: 52 / 19.
1171 Kehf: 18 / 31.
1172 Hac: 22 / 23.
1173 Vildan: Cennette, cennet ehlinin etrafında pervane gibi hizmet için dönen gençler
1174 İnsan : / 76 / 19; Tûr: 52 / 24.
1175 Zuhruf: 43 / 75.
1176 Zümer:39 / 20.
1177 Bakara:2 / 25; Nebe': 78 / 33.
1178 Yasin:36 / 56.
1179 Hicr: 15 / 47-48.
1180 Vakıa: 56 / 25-25.
1181 Zümer:39 / 61; Bakara: 2 / 62.
1182 Mutaffifin: 83 /24; İnsan: 76 / 20; Kaf: 50 / 35.

dır.[1183]

Sevgili peygamberimiz (s.a.v.), bu ayetlerin ışığı altında dünya ile âhiretin mukayesesini yaparak buyururlar ki: "Vallahi âhiretin yanında dünya ancak, birinizin şu parmağını denize daldırdığı kadardır. Parmağı ile denizden aldığı suyu gözünün önüne getirsin."[1184]

d- Cennette yaşam ve Allah'ın cemalini müşahede:

Cennetin sekiz kapısı vardır. Bunlardan birisi, Peygamberimiz ve ümmetine aittir. Aslında her iyi amelin bir kapısı vardır. Mesela,

1-**Bab'üs Salât**: Namaz Kapısı olup, namaz kılanlar bu kapıdan girer.

2-**Reyhan Kapısı**: Oruç kapısı olup, bu kapıdan da oruç tutanlar girer.

3-**Sadaka kapısı**: Bu kapıdan sadaka verenler, hayır yapanlar girer.

4-**Ana-Babaya İtaat Kapısı**: Anne-baba rızasını kazananlar girer.

5-**Sıla-i Rahim Kapısı**: Bu kapıdan akrabalarını ziyaret edenler girer.

6-**İhsan Kapısı**: Bu kapıdan insanlara yardım elini uzatanlar girer.

7-**Çocukları Sevindirme Kapısı**: Bu kapıdan da özellikle kimsesiz yetim çocukları sevindiren, ihtiyaçlarını gideren ve şefkat gösterenler girer.

Bu açıklamamızdan sonra, belki şöyle bir soru akla gelebilir: Peki bütün bu iyilikleri yapmış olanlar ve böyle güzel hasletlere sahip bulunanlar cennetin hangi kapısından girecekler? Elbette bu durumda olanlar için cennetin tüm kapıları kendilerine açıktır.

Cennette yiyip içme vardır. Fakat abdest bozma yoktur. Yenilen ve içilen şeyler, hoş kokulu bir ter olup gül suyu gibi bedenlerden çıkar.[1185]

Cennet ağaçlarından beslenen ve boynu deveboynuna benzeyen müreffeh adlı bir kuş vardır. Bu kuşun etinden cennet ehli yiyecektir. Hatta Peygamberimiz Hz. Ebu Bekir (r.a)'in kendisine sorduğu bir soru üzerine, üç defa peş peşe: "Onun etinden yiyenler daha da müreffehtir. Ümit ediyorum sen onun etinden yiyenlerden olacaksın"[1186] buyurmuşlardır.

Cennetteki huriler ve kadınlar, hayız ve nifas görmezler. Cennet ehli, Allah'ın görevlendirdiği meleklerin haftada bir getirdikleri mücevherle süslü Buraklara binerek Allah'ın selam ve davetine icabet etmek üzere **ADN** cennetine çıkarlar. Allah Teâlâ'nın çeşitli izzet ve ikramına mazhar olurlar. Özellikle Yüce Yaratan'ın cemalini baş gözüyle müşahede ederler. Allah'ı her iki dünyada kalpleriyle bildikleri gibi gözleriyle de her

1183 Kehf: 18 / 107-108.
1184 Müslim, cennet: 55.
1185 Müslim: Cennet, 18, (3835).
1186 Tirmizi, kıyamet 15 (2445).

hangi bir sınırlama olmaksızın görürler.[1187] Bu hal, onları mest edip kendinden geçirir ve cennet nimetlerini unutturur. Bu güzellikleri yaşadıktan sonra da tekrar Allah'ın bilgisi dâhilinde makamlarına geri dönerler.

Hadis-i şeriflerde Allah'ı görme konusu açıkça ifade edildiği gibi, ayet-i kerimelerde de bu hususa net bir şekilde işaret edilmektedir. Burada ilgili ayetlerden sadece iki tanesini zikretmekle yetineceğiz:

"O gün bir takım yüzler Rab'lerine bakıp parlayacaklardır."[1188]

"İyi davrananlara daima iyisi ve üstünü, (ziyadesi) verilir"[1189] buyrulur. Müfessirlere göre, "**ziyade**"kelimesinden maksat, Allah'ı görmektir."

Cennette gece ve gündüz yoktur. Çünkü cennetin tavanı, rahmanın arşıdır. Arşın nuru ise sürekli cennette parlar. Allah Teâlâ o güzel cennet ve nimetlerinden ve cemalini müşahededen bizleri mahrum etmesin. Âmin!

16) CEHENNEM:

Cehennem, kelime olarak "derin kuyu" anlamına gelir. Terim olarak ise, kâfirlerin âhirette sürekli, günahkâr müminlerin de, günahları nispetinde cezalandırılmak üzere kalacakları azap yeridir.

Cehennem, sözcüğü Kur'an-ı Kerim'de 76 defa geçmektedir. Arapça'da ateş manasına gelen "Nâr" sözcüğü de aynı anlama gelir ve 124 defa geçer.

a- Cehennemin yapısı, sayısı ve isimleri:

Cenab-ı Hak, birbirinin altında yerin en alt derecesinde yedi tabaka cehennem yaratmıştır.[1190] Ve bunların yedi kapısı vardır.[1191] Bu kapılardan her birinde nöbet tutan sert karakterli ve sağlam yapılı "**Zebani**" denilen azap melekleri bulunur.[1192] Bu meleklere, **Malik** isminde bir melek başkanlık eder. Yedi cehennemin hâkimi ve bekçisi bu melektir.

Cehennemlikler azabın şiddetinden dolayı ölümü temenni ederler. Hatta Zebanilerin reisi Malik'e Allah nezdinde cezalarının hafifletilmesi için şefaatte bulunmasını rica ederler. Malik ise onların bu ricasına bin sene sonra şu ayet-i kerimelerin ifadesiyle cevap verir:

"Ebedi olarak cehennemde kalacaksınız"[1193]

1187 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K.Sitte Terc. C-14, Sh: 285.
1188 Kıyame: 75 / 23.
1189 Yunus:10 / 26.
1190 Nisa: 4 / 145.
1191 Hicr: 15 / 44.
1192 Hicr: 39 / 71; Müddessir: 74 / 30-31.
1193 Zuhruf: 43 / 77.

"Onlar, deve iğnenin deliğinden geçmedikçe sonsuza kadar cehennemde kalırlar."[1194]

Yeraltı zindanı olan bu cehennem tabakalarının her birinin içinde ateşten dağlar ve çeşitli azap araçları yer alır. Azap, ateşle olduğu gibi, "Zemherir" denilen çok şiddetli soğukla da olacaktır. Bazıları, bir ateşe bir soğuğa daldırılarak azaba uğrayacaklardır.

Bu yedi cehennemi, Kur'an, şu isimlerle tanıtır:

1-Cehennem: (Derin Kuyu, yakıp kül etme, ceza ve işkence) manalarına gelir. Birinci tabakada yer alır.Azabı, diğerlerinden daha hafiftir. Fakat dünya ateşinden yetmiş kat daha şiddetlidir. Ayette:"Biz cehennemi, kâfirler için bir konak olarak hazırladık"[1195] buyurulur.

2-Leza: (Dumansız ve katıksız alev, hararet) demektir. Altıncı tabakada yer alır. Put ve ateşe tapanlar ile sihir yapanların azap yeridir. Nimete şükretmeyen, belâya sabretmeyen ve malının zekâtını vermeyenler burada azap göreceklerdir.[1196]

3-Hutame: (Obur, kızgın ve kemikleri kıran ateş) demektir. Beşinci tabakada yer alır. Gayya kuyusu burada bulunmakta olup, koğuculuk ve gıybet yapanlar, kâfirler ve ye'cüc- me'cüc burada azap göreceklerdir.[1197]

4-Sa'ir: (Çılgın ateş ve alev) manalarına gelir. İkinci tabakada yer alır.Öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı inkâr edenlerin gireceği yerdir.[1198]

5-Sakar: (Derin, uçsuz bucaksız ateş) demektir. Üçüncü tabakada yer alır.Çeşitli günah işleyenlerin gireceği yer olup, Kur'an-ı Kerim'in birçok ayeti buraya girecek olanlardan bahseder. Ancak, Müddesir Süresi daha derli toplu ve geniş bir şekilde anlatır.[1199]

6-Cahim: (Alevleri kat, kat yükselen, yakıcı ateş) demektir. Dördüncü tabakada yer alır.Dinden dönenlerin, şeytanların, kendini beğenenlerin ve kibirlenenlerin azap yeridir.[1200]

7-Haviye: (Düşenlerin çoğunun geri dönmediği çok derin bir uçurum) manasına gelir. Cehennemin yedinci ve en alt tabakasındadır. Azabının şiddeti diğerlerinden daha fazladır. Allah'ı inkâr edenler, dinsizler ve münafıklar burada azap göreceklerdir.[1201]

1194 Â'raf:7 / 40.
1195 Kehf: 18 / 102.
1196 Mearic: 70 / 15-22.
1197 Hümeze: 104 / 1-9.
1198 Furkan: 25 / 11; Mülk: 67 / 5-6.
1199 Müddessir: 74 / 39-47.
1200 Duhan: 44 / 47-49; Vakıa: 56 / 92-94.
1201 Kari'a: 101 / 9-11; Tevbe: 9 / 82.

b- Kur'an-ı Kerim'de cehennem ve cehennemliklerin tasviri:

Cehennem ve cehennemliklerin durumu ayetlerde özet olarak şöyle anlatılır:

Suçlular, cehenneme vardıklarında, cehennem onlara büyük kıvılcımlar saçar.[1202]

Uzaktan gözüktüğünde bir yanardağ gibi onun kaynaması, kükremesi ve uğultusu işitilir.[1203]

İnkârcılar için bir zindan olan cehennem,[1204] ateşten örtü ve yataklarıyla[1205] katrana bulanmış ateşten elbiseleriyle[1206] cehennemlikleri her taraftan kuşatır,[1207] yüzleri dağlar ve yakar.[1208]

Cehennem, etrafa kıvılcımlar saçan, deriyi soyup kavuran,[1209] yüreklere çöken,[1210]kızgın ateş dolu bir çukurdur.[1211]

Namazı terk edip şehevi arzularına uyanlar, cehennemdeki **gayy** ve **esam** kuyularına atılırlar.[1212]

Münafıklar, cehennemin en alt tabakasındadırlar.[1213]

Yakıtı insanlarla taşlar olan cehennem,[1214]içine atılanlardan doymaz.[1215]

İnsanın içine işleyen bir sıcaklık ve kaynar su içinde, serin ve hoş olmayan bir kara dumanın gölgesinde bulunacak cehennemliklerin[1216]derileri her yanışında azabı tatmaları için başka deriler ile değiştirilecektir.[1217]

Onların yiyeceği, zakkum ağacı,[1218]içecekleri bağırsakları eriten pis kokulu kaynar su ve irindir.[1219]

Orada serinlik bulamadıkları gibi içecek güzel bir şey de bulamayacaklardır.[1220]

1202 Mürselat: 77 / 32-33.
1203 Furkan:25 / 12.
1204 İsra: 17 / 8.
1205 A'raf: 7 /40-41
1206 Hac:22/ 19.
1207 Kehf: 18 / 29.
1208 İbrahim: 14 / 50.
1209 Mearic: 70 / 16.
1210 Hümeze: 104 / 7
1211 Kari'a: 101 / 9-11.
1212 Meryem: 19 / 59; Furkan: 25 / 68.
1213 Nisa: 4 / 145.
1214 Tahrim: 66 / 6.
1215 Kaf. 50 / 30.
1216 Vakıa: 56 / 42-44.
1217 Nisa: 4 / 56.
1218 Saffat: 37 /64-66.
1219 Vakıa: 56 / 53-55; En'am: 6 / 70; İbrahim: 14 / 16.
1220 Nebe' : 78 / 24.

Allah şüphesiz, inkârcılara lanet etmiş ve onlara içinde sonsuz olarak temelli kalacakları çılgın alevli cehennemi hazırlamıştır, onlar bir dost ve yardımcı bulamazlar. Yüzleri ateşe çevrildiği gün: "Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, peygambere itaat etseydik" derler.[1221]

Allah'ı görmekten mahrum inkârcılara[1222] Allah rahmet etmeyecek;[1223] amelleri (de) hiç işe yaramayacak ve onlar, ateş halkıdır, orada ebedi kalacaklardır.[1224]

Allah, cehennem ehline rahmetini, hoşgörüsünü, affını esirger ve onlarla konuşmaz. Deve iğne deliğinden geçinceye kadar asla cennete giremezler. Cehennem ateşi, ebedidir.[1225] Yer ve gök durdukça cehennem ehli orada ebedi olarak kalıcıdır.[1226]

c- Resülullah (s.a.v.)'ın dilinden cehennem tasviri:

Cennet ve cehennem gerçeğini, bu dünyada hiç kimse tanıyamaz. Ancak, Allah Kur'an da sadece tasvirler ve temsillerle bize açıklar. Herkes bunu kendi kabiliyet ve zihni seviyesine göre algılar. Bu düşünceden hareketle, Resülullah (s.a.v.)'ın bu konudaki birkaç hadisi şerifini zikredelim:

Resülullah (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardır:

"Şu kullandığınız ateş, cehennem ateşinin yetmişte biridir. Eğer iki kez su ile söndürülmemiş olsaydı onu kullanamaz, ondan yararlanamazdınız. O, kendisini, tekrar cehenneme sokmaması için Allah'a yalvarır."[1227]

"Cehennemin bir benzerini görmedim! (İnsanlar) kendisinden hem kaçıyorlar, hem de kaygısız davranıp aldırış etmiyorlar. Cennet gibisini de görmedim! Onu da hem arzuluyorlar, hem de oraya girmeyi hak edecek şekilde yaşamıyorlar.[1228]

"Eğer benim gördüklerimi görseydiniz, az güler, çok ağlardınız". Ashab: "Neler gördünüz, Yâ Resülallah?" dediklerinde, "Cennet ve cehennemi gördüm."[1229]

"Cibril (a.s.)'i çok üzüntülü gören Resülullah: "Seni kederli görüyorum, sebebi nedir?"diye sorduğunda, Cibril (a.s.): "Cehennemin öyle kızgın bir alevini gördüm ki, onun etkisinden hâlâ kendimi kurtaramadım"[1230] dedi.

"Allah Teâlâ Hazretleri cennet ve cehennemi yarattığı zaman, Cibril (a.s)'i cennete

---

1221 Ahzab: 33 / 64-66.
1222 Mutaffifin: 83 / 15.
1223 Nisa: 4 / 137-138.
1224 Bakara: 2 / 217.
1225 Al-i İmran 3 / 77; A'raf: 7 / 40.
1226 Hud: 11/ 107.
1227 Terğib ve Terhib Terc. C-7, Sh: 229; İbni Mace, HN: 19.
1228 Tirmizi; Tergib ve Terhib Terc. C-7, SH: 216, HN: 9.
1229 Terğib ve Terhib; C- 7, HN:12, Sh: 220.
1230 Tergib ve Terhib Terc. C-7, Sh: 227, HN: 16.

göndererek:

"Git orada cennetlikler için hazırladıklarıma bir bir bak." buyurdular. Oda gidip cennete bakıp geri döndükten sonra: "Ey Rabbim! Senin izzetine yemin olsun, onu işitip de ona girmeyen kalmayacak, herkes ona girecek!" dedi. Bunun üzerine (Allah Teâlâ Hazretleri) cennetin etrafını mekruhlarla çevirerek oraya girmeyi zorlaştırdı ve sonra da: "hele git ona bir daha bak!" buyurdu. Cebrail gidip ona bir daha baktı ve geri döndükten sonra da: "korkarım ona hiç kimse girmeyecek" dedi.

Cehennemi yaratınca, Cebrail'e: "Git, birde şuna bak ve orada cehennemlikler için neler hazırladığımı gör" buyurdu. O da gidip cehenneme baktı ve orada birbirinin üzerinde şiddetle yanan ateş yığınlarını görünce geri döndü ve: "İzzetine yemin olsun, işitenlerden hiç kimse ona girmeyecektir!"dedi. Allah Teâlâ Hazretleri de bu sefer, onun etrafını şehvetlerle (nefsin hoşlanacağı şeylerle) kuşattı sonra da: "Git ona bir kere daha bak!" buyurdu. O da gidip ona baktı ve döndüğü zaman: " İzzetine yemin ederim ki, tek bir kişi kalmayıp herkesin ona gireceğinden korkuyorum!"dedi.[1231]

BAZI TEFSİR EKOLLERİNE GÖRE CENNET VE CEHENNEM

Bu tefsir ekollerini tarihi gelişim sırasına göre dört gurupta ele alıp, cennet ve cehennem hakkındaki görüşlerini özet olarak aktaracağız. Şüphesiz bunlardan her biri ayrı bir kitap konusudur. Ancak biz, kitabımızın bu bölümünde okurlarımızı kısa da olsa bilgilendirmek amacıyla, bu ekollerin konuyla ilgili görüşlerinden sadece özet esintiler sunmaya çalışacağız. Şimdi bunları sırasıyla tanımaya çalışalım:

I-) NAKİLCİ TEFSİR EKOLÜNE GÖRE CENNET- CEHENNEM:

CENNET: Bu tefsir ekolü mensupları, görüşlerini ayet ve hadislere dayandırarak açıklayıp yorumladıkları için kendilerine "rivayet tefsircileri" de denmiştir. Bunlar, Kur'an-ı Kerim ayetlerinin zahiri manalarını esas alırlar.

Bu tefsir mensuplarına göre cennet, şuanda vardır. Daha öncede vardı ve ebediyen de var olacaktır.[1232]Allah Teâlâ cenneti, mümin kulları için lütuf ve nimet olarak semavi dinlerden çok önce kâinat ve dünya ile birlikte yaratmıştır. Nitekim ayet-i kerimesinde: "Rabbinizin bağışına ve takva sahipleri için hazırlanmış olup, genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun"1233 buyurur.

Şu halde cennet, çok yükseklerde zaman ve mekânda sonsuz yeni bir âlemdir.(Sadece Allah Teâlâ Hazretlerinin kürsüsü ve onun sonsuz büyüklükteki Arşı cennetin üstündedirler.)[1234]

1231 Ebu Davud, sünnet, 25 (4744) ; Tirmizi, cennet: 21 (2563); Tergib ve Terhib Terc. C-7, Sh:232-233 HN:26.

1232 Bakara: 2 / 35.

1233 Al-i İmran: 3 / 133.

1234 Bakara: 2 /255; Tevbe: 9 /129.

Allah, cennet halkının kalplerini kin ve kıskançlık duygusundan arındıracaktır. Bu nedenle cennet ehli yüzyüze oturup kardeşçe yaşayacaklardır. Bu husus, ayet-i kerime'de: "Biz onların gönüllerindeki kini söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklardır"[1235]hükmüyle açıklanır. Bu ayetten de anlaşılacağı üzere, cennette umumi bir barış, mutluluk ve kardeşlik gerçekleşecektir.

CEHENNEM: Nakilci Tefsir Ekolüne göre, içerisinde bulunan her şeyi ile ateşten bir dünya olan cehennem, bedbahtlar için adî bir ceza ve ebedi bir azap yeri olarak yeryüzü ile birlikte yaratılmıştır. Nitekim Cenab ı Hak: "Doğrusu biz. Kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş (Cehennem) hazırladık"1236 buyurur.

Peygamberimiz(s.a.v.) de Miraç sırasında. Cehennemi ve içerisinde çeşitli ve korkunç azaba uğrayanları gördüğünü anlatır.[1237]

Birçok sahih hadis-i şeriflerde cehennemin zaman dışındaki varlığından bahsedildiği halde, şu hadis-i şerifte, cehennemin yeri ve konumundan şöyle bahsedilir: "Cehennem, toprak küremizin içine yerleşmiş ve denizle örtülmüştür."[1238]

Bir iki istisna dışında bu tefsir ekolü mensupları, cehennemin ve azaplarının ebediliği konusunda ittifak halindedirler.[1239] Kâfirlerin cehennemde ölümsüz ve sonsuz kalacaklarını, Cehennemin asla yok olmayacağını ayet-i kerime ve hadis-i şeriflere dayanarak net bir şekilde açıklarlar. Ancak, bu ekol mensuplarından sadece İbni Kayyim ve çağdaş tefsir ekolünün ileri gelenlerinden Reşid Rıza gibi birkaç müfessir, aşağıdaki ayetleri ve bir kısım hadisleri aklın ve ilmin sınırlarını zorlayarak kendi mantıklarına göre yorumlayıp, cehennemin görevini yaptıktan sonra bir gün yok olabileceği ihtimalini ileri sürerler.

Bu görüşlerini ileri sürerken şu ayetleri delil olarak gösterirler:

"Cehennem, Allah'ın dilemesine bağlı olarak temelli kalacağınız durağınızdır.[1240]

"Rabbinin dilemesi bir yana, gökler ve yer durdukça orada temelli kalacaklardır."[1241]

"Bedbahtlar orada uzun süreler kalacaklardır."[1242]

Birinci ayet-i kerimede sonucun "**ilâhî iradeye"** bırakıldığını",

İkincisinde "**yer ve gök durdukça**" ifadelerinin kullanıldığını,

---

1235 Hicr: 15 / 47.
1236 İnsan Süresi: 76 / 4.
1237 Terğib: C-4 HN: 10, Sh:224.
1238 Şarani, Muhtas: 86.
1239 Cin Süresi: 72 / 23.
1240 En'am: 6 / 128.
1241 Hud: 11 / 107.
1242 Nebe' : 78 / 23.

Üçüncüsünde de "**uzun süreler**" ifadesinin yer aldığını gerekçe göstererek, böyle bir kanaate vardıklarını beyan ederler.

Ancak büyük müfessir merhum Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır ise aynı ayet-i kerimeleri tefsir ederken özet olarak şu açıklamaları yapar:

1-) "Allah'ın affetmeyi diledikleri müstesna, siz hepiniz (insan ve cin topluluğu) ebedi olarak kalacağınız yer cehennemdir" mealindeki bu ayette geçen **Allah'ın dilediklerı müstesna** ifadesi, Arapça dil bilgisi açısından incelendiğinde bazı şahıslar için değil, bazı zamanlar için kullanıldığı anlaşılır. Dolayısıyla Allah, ne zaman dilerse, kâfirleri ateşten çıkarıp çok soğuğa (zemherire) atacak, daha sonra tekrar ateşe döndürecektir. Yoksa cehennem hiçbir zaman yok olmayacaktır,[1243] der.

Merhum Seyit Kutup da aynı ayette geçen: "Allah'ın dilemesi müstesna" ifadesini yorumlarken Allah'ın iradesinin serbestliğini ve ilâhi iradenin sınırsızlığına vurgu yapılmak istendiğini ifade eder.[1244]

2-) "Rabbinin dilemesi bir yana gökler ve yer durdukça onlar orada temelli kalacaklardır."

Bu ayette geçen "**gökler ve yer durdukça"** deyiminin Arapça'da "yıldız ışıdıkça", "gece gündüz karşılıklı sürüp gittikçe, "denizde su oldukça" ve bizim dilimizde "dünya durdukça" gibi deyimler ebediyetten kinaye olarak kullanıldığı söylenmiş ise de, buradaki gökler ve yerden kasıt, bu dünyaya ait olan gök ve yer değildir. Nitekim ayet-i kerime'de: "O gün yeryüzü, başka yeryüzüne çevrilir, gökler de başkalaşır" [1245]buyurulur. Bu ayetten de anlaşılacağı üzere âhiret hayatının da kendine mahsus gökleri ve yeri olacaktır. Âhiret hayatına ait olan her hangi bir şeyin ise bu dünyadaki gibi sayılı bir eceli olmayıp, devamlı ve ebedi olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Nitekim bundan sonra gelen ayette: "Öyle bir ihsan ki kesilmez"[1246] buyurularak, âhiretteki hallerin sürekli ve kesintisiz olacağı gerçeğini açıkça ortaya koyar. Bununla beraber, Allah ne dilerse onu yapar. Dilerse cehennemin aynı tabakasında tutmaz da başka tabakalarına veya ateşten alıp zemherire (şiddetli soğuğa) nakleder ve daha başka yollarla azap eder veya dilediğini cehennemden çıkarıp cennete koyar, bedbahtlıktan kurtarıp mutluluğa erdirir. Fakat diler mi, dilemez mi? Onu yalnız kendisi bilir. Dilediği takdirde de O'na mani olacak hiçbir güç yoktur. O, iradesinde hürdür. Ancak genellikle bildiriyor ki, âhiret âleminin devamını ve o devam süresince de azgınların ateşte ebedi kalmalarını dilemiş-

1243 Elmalılı Yazır M.Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, C-3 Sh:516-517, En'am süresi, 128. âyetin tefsiri, Kitabın sadeleştirenler: Doç. Dr. İsmail Karaçam ve diğerleri.

1244 Kutup M. Seyit, Fi Zılâl-İl Kur'an, C-4, Sh.172-174, En'am süresi, 128. Ayetin tefsiri, Terc. Salih Uçan ve arkadaşları, İst-1991.

1245 İbrahim: 14 / 48.

1246 Hud:11/ 108.

tir.[1247]

Muhammed Seyit Kutup ise aynı ayet-i kerime'deki "**göklerle yer durdukça**" ifadesini tefsir ederken, bu ifadenin zihinde süreklilik ve kesintisizlik anlamını canlandırdığını, dolayısıyla Cehennemin de cennetin de sürekli olduklarını ve içindekilerin de devamlı kalacaklarını söyler. Ancak ayetlerin akışı, her iki durumdaki sürekliliği de Allah'ın dilemesine bağlamıştır. Her karar, her kanun sonunda O'nun dilemesine bağlıdır. Çünkü kanunları belirleyen Allah'ın kendisidir. O'nun iradesi bu kanunla kayıtlı, onlarla sınırlı değildir. O'nun iradesi serbesttir, dilediği zaman bu kanunları değiştirme kudretine sahiptir.[1248]

3-) "(Azgınlar) orada çağlarca (sonsuza kadar) kalacaklardır."[1249]

Bu ayet-i kerimede geçen ve "**asırlarca**" anlamına gelen "**AHKAB**" kelimesi "**hukub**" kelimesinin çoğuludur ve yetmiş bin seneyi kapsayan bir süreyi içerdiği söylenmektedir. Bununla beraber, "hukub" sonu olan bir müddeti ifade ettiği için buradan cehennem azabının sona ereceğini anlamak isteyenler olmuştur. Fakat şunu gözden kaçırmamak gerekir ki, tekil bir kelime olan "hukub" un, sonu olan bir süreyi ifade etmesinden çoğul olan "ahkab"ın da sonlu olması gerekmez. Nitekim tefsircilerin çoğunluğu "ahkab" kelimesinin sonsuzluk ifade ettiğini ve bütün zamanları içine aldığını açıklamışlardır.

Bununla beraber, kâfirlerin cehennemde sonsuza kadar kalacaklarını açıkça gösteren çok sayıda Kur'an ayetleri mevcuttur.[1250]

Dolayısıyla bahsi geçen ayetin bu ayetlerle ve diğer ayetlerle çelişmesi söz konusu olamaz.

Diğer taraftan ilgili ayette geçen "azgınlar" tabiri, "takva sahipleri" karşıtı olarak müminlerin âsîlerini de kapsayan bir manada düşünüldüğü takdirde cehennemde kalışın sona ermesi onlar için olabilir. Gerçekte cehennemin müminlerin âsîlerine (günahkârlarına) ait olan tabakasının sonuçta söneceği bir hadis-i şerifte de rivayet edilmiştir.[1251]

Hulâsa cennet de cehennem de ebedidir. Allah'ın vaat ettiği her şey haktır. O, ne-

---

1247 Elmalılı Yazır M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, C-5, Sh: 11-13, Hud süresi 107. Ayetin tefsiri; Kitabı sadeleştirenler: Doç. Dr. İsmail Karaçam ve diğerleri.

1248 Kutup M. Seyit, Fi Zılal-İl Kur'an, C-6, Sh:163-164, Hud süresi, 107. ayetin tefsiri, Terc. Salih Uçan ve arkadaşları, İst. 1991.

1249 Nebe: 78 / 23.

1250 Bakara:2/162; Al-i İmran:3/88; Nisa:4/14; Tevbe:9/67; Yunus:10/53; Nahl:16/29; Taha:20/74; Müminûn:23/103; Ahzab:33/64-65; Mümin:40/76; Zuhruf:43/74; Haşr:59/17; Teğabün:64/10; Cin:72/23; Beyyine:98/6.

1251 Elmalılı Yazır M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, C-8, Sh: 498-499. Nebe' Süresi, 23. Ayetin tefsiri, Kitabı sadeleştirenler: Doç.Dr. İsmail Karaçam ve diğerleri.

yi vadetmişse o şey, zamanı gelince eksiksiz olarak mutlaka tahakkuk edecektir. Cenneti hak edenleri cennetine, cehennemi hak edenleri de cehennemine koyacaktır. Rabbim cümlemize dünyada rızasına uygun yaşamayı nasip etsin, her iki cihanda da güzellik versin, af ve mağfiret ederek cehennem azabından korusun! Âmin.

II-AKILCI TEFSİR EKOLÜNE GÖRE CENNET- CEHENNEM:

Bu tefsir ekolünün temsilcileri mutezili görüş mensuplarıdır. Hicri ikinci asrın başlarında ortaya çıkan Mutezililer, akaid tarihinde "kelâm" metodunu ortaya koymuşlardır. Bu metot, nakli esas almakla beraber akaid konularında akla da önem vermiştir. Cennet nimetleri ve cehennem azabına ait Kur'an ayetlerini aklın ışığında ve kendi arzuları istikametinde tefsir edip tevil etmişler, hadis-i şeriflere ise ikinci planda yer vermişlerdir. Zemahşeri'nin "**Keşşaf**" adlı tefsiri en önemli kaynaklarıdır.

Mutezile mezhebi kendi arasında çeşitli kollara ayrılır. Fakat bu kolların her birisinin kendine has farklı görüşleri vardır. Bunlar daha ziyade İlm-i Kelâm konularına girdiği için kitabımızda yer vermedik.

• **Cennet ve cehennem hakkındaki temel görüşleri:**

Mutezililerin cennet ve cehennemle ilgili temel görüşlerini ise şu şekilde maddeler halinde özetleyebiliriz:

a-) Cennetteki nimetleri, zevkleri cismani olarak kabul ederler. Ve dolayısıyla da Allah'ın kâfirlere cismani olarak azap çektireceğini söylerler.

b-) Tevhid ehli olmakla övünen mutezililer, cennette Allah'ı gözle görmenin mümkün olmayacağını iddia ederler. Ancak bunun kalp gözüyle mümkün olacağını, zira sonlu ve noksan olan insanın, sonsuz olan Allah'ı kâmil manada idrak etmesinin mümkün olamayacağı görüşünü savunurlar.

c-) Cennet ve cehennemin zaman dışı varlıklarını reddederek, her ikisinin de (cennet ve cehennemin) dünya ile birlikte yaratılmadıklarını, halen de mevcut olmadıklarını ve kıyametle birlikte yaratılacaklarını söylerler.

d-) Cennet ve cehennemliklerin Allah'ın iradesine uygun seçim yaptıkları fikrini kabul etmezler. Bu görüşleriyle de kaza ve kaderin tesirini inkâr etmiş olurlar.

Sonsuz âdil ve kerim olan Allah, keyfi seçim yapmaz, kapris de yapmaz. Cennete sadece serbest hür iradesiyle akıllıca güzel amel işleyip lâyık olanları gönderir. Cehenneme de yine hür iradeleri ile bilerek ve isteyerek İslam'a karşı gelenleri gönderir. Zira akıllı bir varlığın Allah'ı tanımaması düşünülemez, derler.

e-) Cennet nimetlerindeki eşitsizliğe karşı çıkarlar. Kur'an'ın birçok ayeti cennette derecelerin varlığından bahsetmesine rağmen,[1252] Mutezililer cennetlik müminler arasında ayrım yapmazlar ve cennette rütbe farkı bulunmadığını söylerler.

1252 İsra: 17 / 21.

Mutezililerin bu iddialarını, yine Mutezili metotlarla Fahreddin-er-Razi (ö.606 / 1209) çürütür.[1253] "**Mefatihal-Gayb**" onun önemli Kur'an tefsiridir. Allah kendisinden razı olsun!

III-TASAVVUFİ TEFSİR EKOLÜNE GÖRE CENNET-CEHENNEM:

Bu tefsir ekolu mensuplarına göre, âhiret hayatına ait nimet ve azaplar çok önemli değildir. Dünya hayatı ise geçici ve değersiz olup, âhiret için bir geçiş köprüsüdür.

Müslüman tasavvufunun bu görüşlerini temsil eden belli başlı beş gurup vardır.

1-Birinci gurup, İslam'ın ilk asrındaki Ashap ve Tabiin zahitleridir. Bunlar, Kur'an'ın manasına sadakatle bağlıdırlar. Kur'an ayetlerine mecâzi ve istiâreli anlamlar asla yüklemezler. En önemli temsilcileri Hasan el-Basri (ö. 110 / 728) ile Rabi'a el-Adeviyya (ö.185 / 801)'dir. Hasan Basri ve ona tâbi olanlar, cehennem azabından o derece korkarlardı ki, cehennem'i tasvir eden bir ayet okunduğunda cehennem'in uğultusunu kulaklarında hissediyormuşçasına hıçkırıklara boğularak ağlarlardı. Cenneti tasvir eden ayetleri okuduklarında da aynı şekilde her mutluluğun cennetin yanında anlamsız olduğunu düşünerek cennet arzusuyla ağlarlardı.

Rabi'a el- Adeviyye ve taraftarları ise, cennet ve cehennemi hafife alma gibi bir düşünceleri olmamakla birlikte saf Allah aşkı üzerinde dururlar. Onlar için en yüce mükâfat cennet değil, Allah'tır. Oturma yeri cennet ikinci plandadır. Zira cennet, Allah'ın ebedi güzelliğini örten, gizleyen bir perdedir. Dolayısıyla, Allah'a ulaşabilmek için perdeyi devre dışı bırakıp perdesiz olarak Allah'a ulaşmak gerekir derler.

Tabiin zahitlerinden olan Rabi'a el Adeviyya, cennet ve cehennem hakkındaki düşüncesini şu veciz ifadelerle dile getirir: "Kötü bir kul gibi, ne cehennem korkusuyla ne de cennet arzusuyla Allah'a ibadet etmedim. O'nu O'na ait ve O'na yönelen bir aşkla ve sevgiyle sevdim."

Diğer bir sözünde de: "Ey Rabbim, eğer sana cehennem korkusuyla ibadet ediyorsam, beni cehennem ateşinde yak. Eğer sana ibadetim cennet saadeti arzusuyla ise beni ondan mahrum et. Fakat sana ibadetim senin için ise, Rabbim beni ebedi güzelliğinden (cemalinden) mahrum bırakma"[1254] der.

Aynı devirde Horasan'da Belh Prensi İbrahim b. Ethem de Allah aşkını üstün tutanlardandır. Ve o da şöyle dua eder: "Ey Allah'ım, benim gözümde cennetin küçük bir sineğin kanadı değerinde olmadığını biliyorsun, Sen zikirle yardımıma gelirsen, aşkını bana verirsen, Sana itaatimi kolaylaştırırsan, cenneti isteyene bağışla."[1255]

2-İslam tasavvufunun ikinci temsilcileri, üçüncü ve dördüncü asır mutasavvıflarıdır. Bunlar Rabi'a el-Adeviyya'nin ilâhi aşka dair düşüncesine vecd, Allah'ta yok olma ve

1253 Prof. Dr. Suphi Salih, Ölümden Sonra Diriliş, Sh: 115-122, Terc. Prof.Dr. Ş. Gölcük.

1254 age. Sh:129-130.

1255 age. Sh: 130.

O'nda devam etme gibi yeni terimler ilâve ederek bu düşünceyi daha da geliştirdiler. Bunlara göre, Allah'tan başka hiçbir şey hesaba değmez. Tek arzuları Allah'a vasıl olmaktır. Benliği öldürerek O'nda yok olmak ve O'nda yaşamaktır.

Özellikle bu dönemin en karakteristik özelliği olan ilâhî aşktan bahsedince, Hallac-ı Mansur'u da en önde gelenler arasında zikretmek gerekir. Diğer sofilerin bu mevzuda ihtiyatlı bir dil kullandıkları ve iç dünyalarını maskeledikleri halde Hallac, düşüncesini açığa vuran büyük bir mutasavvıftır. Bu tavrının bedelini de darağacında canıyla ödemiştir.

Yine bu asrın mutasavvıflarına göre, Allah'ın görülmesi cennetin ve bütün cennet nimetlerinin üstündedir. Zira O'nu görmekten ve O'nun cemalini seyretmekten mahrum kalmak en dehşetli cezadır. Âhiret bizi Allah fikrinden ayırıyor. Bize dalgınlık veriyor. Allah'a korku ve ümitten dolayı ibadet edilmemelidir, derler.

Dördüncü asrın mutasavvıflarından olan Muhammed bin Abd'el- Cebbar en-Niffari (öl. 350 / 961.), cennet nimetleri ve cehennem azapları hakkındaki başlıca eğilimleri özetler ve bir sözünde şöyle der: "Eğer zevkler, nimetler Allah'ı tanısaydı, hoşlandırma, tat ve zevk verme işlerini bırakırlardı. Aynı şekilde azaplar, Allah'ı bilselerdi, onlar da işkence görevlerini terk ederlerdi."[1256]

Bu asrın temsilcilerinin en önde gelenleri, Ebu Yezid el- Bistami (ö. 261 / 875), Seriy es-Sakati (ö.253 / 867) ve Cüneyd el- Bağdadî'dir.

3-Tasavvuf ekolünün üçüncü temsilcileri beşinci asır mutasavvıflarıdır. Bu asrın en önde gelen temsilcisi ise İmam Gazali (öl. 505 / 1111)'dir. Gazali, "el- Munkiz min ed-dalal" adlı eserinde tasavvufi yolla hakikati aramanın gerekliliğini savunur ve saadetin geçici hayatı terk ederek Allah'ın üstün bilgisini ebedi ikamet yerinde aramak gerektiğini söyler. Cennet ve cehennemi maddi unsurlarıyla birlikte tam olarak kabul eder. "İhya Ulum ed-Din" adlı kitabında cennet ve cehennemi titiz bir şekilde tasvir eder. Mutasavvıf olmadan önce büyük bir kelamcı olan Gazali, âhiret halleriyle ilgili görüşlerini açıklarken tasavvufçularla kelamcıları mümkün olduğu kadar uzlaştırmaya çalışır. Gazali, neticeyi şöyle bağlar: "Cennet, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşeri varlığın kalbinin asla hayal etmediği şeydir."[1257]

4-Tasavvuf ekolünün dördüncü temsilcileri altıncı ve yedinci asır mutasavvıflarıdır. Rivayetçi ve tasavvufi fikirlerin uzlaşması ve biraz da felsefi unsurların karışması bu asırda kendini gösterir. Bu asrın Sufileri yeni bir nimet ve azap tasviri sunarlar. İbni Arabî (öl. 638 / 1266) bu görüşün öncülerindendir. O, zamanının bütün düşünce alanındaki ilimlere hâkim idi. Geçmişin Sufî, ehl-i sünnet, filozof, hukukçu ve kelamcılarının yazıtlarına ve doktrinlerine derinlemesine vakıf idi. Dinin esasından ayrılmış sapık cere-

1256 age. Sh: 140.

1257 Gazali, el-Maksıd el-Esnâ.

yanlarla da tanışık idi. Bu nedenle İbni Arabî'nin meşhur "el-Futuhat el-Mekkiyye" adlı eseri İslam Tasavvufunun bir ansiklopedisi niteliğindedir.

İbni Arabî, bu eserinde cennet ve cehennemi bütün yönleriyle tasvir eder ve dünya ile birlikte yaratıldıklarını anlatır. En üstün cennetin amel cenneti olan Adn cenneti olduğunu ve cennetin sekiz kısma ayrıldığını, her biri arasında yüz derece bulunduğunu söyler. O da diğer mutasavvıflar gibi Allah'ı seyretmenin bütün cennetten üstün olduğunu kabul eder. Cennetin de cehennemin de ebediliğini savunur. Mücerret bir cennet yanında, müşahhas bir cennetin de varlığını kabul eder. İbni Arabî temelde âhiretle ilgili, meselelerde mecâzî tefsire daha fazla yer verir.

5-Tasavvuf ekolünün beşinci temsilcileri olan ve yedinci asırdan sonra gelen Abd er-Rezzak el-Kassani ve Abd el-Vehhab es-Şarani gibi mutasavvıflar, İbni Arabî'nin damgasını taşırlar. İbni Arabî kendisinden sonra gelen 8. 9. 10. asrın mutasavvıfları üzerinde büyük etkisi olmuştur. Yazdıkları eserler İbni Arabî'nin "Fusus el-Hikem" adlı eserinin sadece derleme ve şerhinden ibarettir. Ve yine "Vahdet-i Vücud" ile ilgili görüşlerini açıklarlarken de İbni Arabî'nin bu konuyla alakalı ifadelerindeki fikirlerden yola çıkarlar.

Hülasa, bu asrın mutasavvıfları yeni bir görüş ve farklı bir düşünceden ziyade İbni Arabî'yi takip etmişlerdir.

IV-ÇAĞDAŞ TEFSİR EKOLÜNE GÖRE CENNET- CEHENNEM:

Bu ekolün temsilcileri, Cemalettin Afgâni ve talebesi Muhammed Abduh ve onun talebesi Reşit Rıza'dır. Bunlar, muasır şarkın reformcuları olarak tanınırlar. Günümüzde çeşitli ülkelerde taraftarları bulunmaktadır.

Muhammed Abduh'un âhiret hakkındaki görüşlerinin bir bölümü "Risalet et-Tevhid" ile Reşit Riza'nın "Menar" adlı dergisinde yayınlanan makalelerinde açıklanmıştır. Bu makalelerinde, cennet ve cehennemin müşahhas gerçekliğini kabul eder. Her insanın ölürken cennet ve cehennemdeki yerinin kendisine gösterildiğini, âhiretteki dirilişin beden ve ruhlarıyla birlikte olacağını söyler. Dolayısıyla, cennetliklerin zevki, cehennemliklerin azabı aynı anda hem bedeni, hem de ruhidir"[1258] der.

Muhammed Abduh yazdığı eserlerinde cennet ve nimetlerinden bahsederken dünyadaki lezzetlerle cennettekilerin çok farklı şeyler olduğunu şu ifadelerle anlatır: "Bu dünyada bilinen bütün zevklerden daha mükemmel ve daha asil zevkleriyle cennetin mevcudiyetine inanmak icap eder. Bu bir ebediyet makamıdır. Ve onun ne iç gerçeğini tanımaya, ne yerini tayin etmeye ve ne de lezzetlerinin şartlarını tasvir etmeye gerek yoktur. Bütün bu şeylerin gerçeğini yalnız Allah bilir."[1259]

Muhammed Abduh, gerçek hayatın âhiret hayatı olduğunu dolayısıyla, cennette

1258 Prof Dr. Salih Suphi, Ölümden Sonra Diriliş, Sh: 168. Terc. Prof. Dr.Şerafettin Gölcük..

1259 age. Sh: 169.

manevi saadeti aramanın gerekliliğine dikkat çeker.

Cehennemden bahsederken de, "Cehenneme gelince, orası işkenceler evidir. Oradaki her çeşit işkence araçlarının da gerçek mahiyetini Allah bilir" der.

Cehennem azaplarının da, cennet zevklerinin de ebedi olduğuna inanır. Cehennemlikler cehennemde ebedi kalacaklar ve azapları asla dinmeyecektir. Onlar ne ölürler, ne de münasip bir şekilde yaşarlar, diye kanaat beyan eder.

Muhammed Abduh'un bu fikirleri, muhafazakâr reformcu olan talebesi Reşid Riza tarafından geliştirilerek tamamlanır.

Reşit Riza, Menar Tefsirinde âhiret hayatının nimet ve azaplarından bahsederken mütevatir olmayan, Kur'an'la çelişen ve onun manasını zorlayan hadislere itibar etmez. Bu konuda oldukça ihtiyatlı davranır. Çünkü İslam'a girmiş gibi görünen bazı Yahudilerin hadis uydurduklarını, bunların da hadis şeklinde Kur'an tefsirine girdiğini söyler.

Sofilerin Vahdet-i Vücud, Keşif, Vecd ve iç aydınlanma gibi anlayışlarını da şiddetle tenkit eder. Birinci üstadı İmam Gazali olmasına ve ahlâk-tasavvuf terbiyesini ona borçlu bulunmasına rağmen, bu yönde ona da karşı çıkar.

Cennet hakkındaki temel düşüncesi daha önce tanımlanan şu tarife aynen uyar: "Cennet, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan kalbinin idrak etmediği şeydir."[1260]

Reşit Riza, kıyamet gününde insanların beden ve ruhlarıyla birlikte dirileceklerini ifade eder. Allah'ın rızasının bütün cennetlerden üstün olduğunu ve Allah'ı görmekten, O'nun Cemalini seyretmekten mahrum kalmanın ise en şiddetli ceza olduğunu söyler.

Reşid Riza'nın cehennem konusundaki düşüncesi ise, cehennemin bir gün yok olabileceği ihtimalini ileri sürenlerin görüşleriyle paralellik arz eder. Ancak, cennet hiçbir zaman yok olmayacaktır. Çünkü Allah, vaatlerini mutlaka yerine getirir. Fakat Kerim ve Rahim olan Allah, tehditlerini yerine getirmeme iradesini gösterirse cehennemi hiçliğe sokması mümkün olabilir, der.

Netice olarak, İslam Müfessirlerinin hemen hemen tamamına yakını Kur'an'daki: "Onlar orada (cennette ya da cehennemde) sonsuza kadar kalırlar" anlamındaki ayetleri delil göstererek, cennet ve cehennemin sürekliliğini kabul ederler. Fakat yok denecek kadar az sayıdaki bir kaç müfessir, daha önce belirttiğimiz gibi görevini tamamladıktan sonra cehennemin yok olabileceği ihtimalinden bahsederler.

İlgili ayetlerin yorumunu merhum Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır ile Muhammed Seyit Kutup'un tefsirlerinden aktarmıştık. Konuyla ilgili olarak şu hatıramı burada nakletmek istiyorum: Hizmet ehli muhterem insan Halil Uzunoğlu dostumuz, Türkiye'de ve yurt dışında bulunan tanıdık dostlarına ve dünyaca tanınmış ilim adamlarına her sene temmuz ayında Bursa Uludağ'da ziyafet verip ikramda bulunmayı ken-

1260 Menar, IX. 155.

disine şiar edinen âlicenâp bir kişidir. Temmuz 2005 tarihindeki davetine değerli âlim ve müfessir Prof. Sabuni de icabet edenler arasındaydı. Ziyafet sırasında "cehennemin görevini tamamladıktan sonra yok olup olamayacağı" konusunu bizzat kendisine sordum. İlmine, irfanına ve itikadına itimat edilen birçok müfessir gibi o da, cennetin de cehennemin de sürekli ve ebedi olduğunu söyleyerek söz konusu görüşü şiddetle reddetti ve bu arada bir eserini de imzalayarak şahsıma hediye etti. Böyle ilim ve irfan sahibi güzel insanları bir araya getiren muhterem Halil Uzunoğlu'na da bu vesileyle teşekkürlerimle birlikte, Cenab-ı Hak'tan hayırlı uzun ömürler diler, dareyn saadeti temenni ederim.

Çağdaş Tefsir Ekolünün son halkasını Şeyh Abdulkadir Mağribi ile Muhammed Seyit Kutup teşkil ederler. Şeyh Abdülkadir Mağribi'nin Muhammed Abduh tarzındaki tefsir çalışmaları dikkat çekicidir. Bütün tefsirleri toplayıp geliştirmiştir. Muhammed Seyit Kutup da Mağribi gibi aynı yolu izlemiştir. Kıyamet tasvirlerinde daha açık ve anlaşılır bir metot kullanmıştır.

Netice olarak çağdaş müfessirler, Kur'an'ın anlaşılmasında yeni bir ruh getirmişlerdir. Kendilerinden önce gelip geçen rivayetçi, akılcı veya mutasavvıf tefsircilerin tecrübelerinden, tartışmalarından istifade ederek çalışmalarındaki seçimlerini Kur'an'ın ruhuyla daha iyi uyum sağlayacak şekilde yapmışlardır. Cenab-ı Hak, hepsinden razı olsun. Cümlemize rahmetiyle muamele etsin!

Soru: Allah Teâlâ'nın âhirette görülmesi mümkünmüdür?

Cevap: Daha önce de belirttiğimiz gibi Rü'yetullah meselesi, İslam âlimleri arasında derin tahlil ve münakaşalara konu olmuş kelâmî bir meseledir. Bununla beraber ehl-i sünnet uleması, müminlerin Allah'ı âhirette görecekleri hususunda görüş birliği içerisindedirler. Müminler, âhirette cennet nimetine kavuştuktan sonra Allah Teâlâ'yı görecekler ve O'nun cemalini seyretmenin karşısında cennetin hiçliğini anlayacaklardır. Elbette yaratanın üstünlüğü yaratılanla kıyas edilemez. Onun için Yunus Emre der ki:

Aşkın aldı benden beni,
Bana Seni gerek Seni,
Ben yanarım dünü günü,
Bana Seni gerek Seni.

Ne varlığa sevinirim,
Ne yokluğa yerinirim,
Aşkın ile avunurum,
Bana seni gerek Seni.

Cennet, cennet dedikleri,
Birkaç köşkle birkaç huri,
İsteyene ver Sen onu,
Bana Seni gerek Seni.

Yunus Emre benim adım,
Her dem artar benim derdim,
İki cihanda maksudum,
Bana Seni gerek Seni.[1261]

Allah'ı nasıl göreceğimizin mahiyeti hakkında kesin bir veri olmamakla beraber, ilim adamları, Allah'ın görülmesi konusunda, dünyamızdaki varlıkları görme hususundaki zorunlu şartların gerekli olmadığını ileri sürerler.

Kur'an-ı Kerim'deki: "Bir takım yüzler vardır ki, o gün Rabbi (nin cemalin)'e bakıp ışıl ışıl parlayacaktır"[1262]ayet-i kerimesi Allah (c.c)'ın görüleceği haberini vermektedir.

Buhari ve Müslim'de yer alan ve Ebu Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiği hadis-i şerifte bazı kimseler Resülullah Efendimize: "Yâ Resülallah! Kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?"diye sordular. Resul-i Ekrem de: "Dolunay gecesinde ayı görmenize engel var mıdır?"dedi. Onlar: "Hayır Yâ Resulallah!"dediler. Bu sefer: "Bulutsuz günde güneşi görmenize engel var mıdır?"dedi. Onlar yine: "Hayır Yâ Resülallah!"deyince: "İşte Rabbinizi de öyle görürsünüz"[1263] buyurdu.

Ve yine Müslim, Tirmizi ve Nesei de geçen Süheyb (r.a)'in rivayet ettiği hadis-i şerifte ise, Resul-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurur:

"Cennet ehli cennete girince Allah Azze ve Celle onlara: Size verdiğim nimetlerden başka şeyler de vermemi istiyor musunuz?" diye sorar: Onlar da: "Yüzümüzü ağartmadın mı, bizi cennetine koymadın mı, bizi cehennem ateşinden kurtarmadın mı, daha ne isteriz ey Rabbimiz?"derler. Bunun üzerine (gözlerinden) perde kaldırılır. (Bu sefer) kendilerine, Allah'ın cemalini müşahededen daha iyi bir şey verilmediğini anlarlar." Resul-i Ekrem (s.a.v) bu konuşmasından sonra: "İyilik yapanlara en güzel şey vardır, fazlası da vardır"[1264] ayetini okur."[1265]

Buhari Şerifte geçen bir hadis-i şerifte de şu ifadeler yer alır: "Rahim olan Allah'ın arşı miskten olup sonsuz büyüklükte bir meydandadır. (Burada) nurdan perde kalkar ve ebedi olan Allah, misafirlerinin önünde dolunay gibi net olarak görünür. İlahi ses şu kelimelerle yankılanır: "Selam üzerinize olsun."[1266] Rabbim bizleri bu ilâhî selamını işiten ve O'nun güzel cemalini müşahede edenlerden eylesin!

Soru: Ahiretteki hesaba inanmanın pratik hayattaki önemi nedir?

Cevap: Allah'a imandan sonra, âhiret inancı insan hayatında en önemli yeri işgal eder. Çünkü insanın ruh dünyasını disipline edecek, huzurlu ve düzenli bir hayat sürdü-

1261 Bayraktar Fevzi, Yunus Emre Divanı; Şadırvan, Sh: 16.
1262 Kıyame: 75 / 22-23.
1263 Terğib ve Terhib, C-7, HN:125, Sh: 393.
1264 Yunus: 10 /26.
1265 Terğib ve terhib. C-7, HN: 126, Sh: 394.
1266 Buhari, C-8, rikak: 118.

recek olan tek şey, ahiretteki hesaba inanma duygu sudur. Böyle bir inanca sahip olmayan ve hiçbir kayıt tanımayan insan, nefsinin arzu ve istikameti doğrultusunda hareket eder hale gelir. Nefis ise sahibini insan olma vasfından uzaklaştırarak, en aşağı derekeye düşürür.

Kur'an:"Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklere gömen de ziyana uğramıştır"[1267]buyurur. Diğer bir ayette de:"Ey Muhammed! Nefsinin arzularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın? Yoksa sen, onların çoğunu gerçekten (söz) dinleyeceğini yahut düşüneceğini mi sanıyorsun? Hayır, onlar hayvanlar gibidir, hatta onlar yolca (hayvanlardan) daha da (aşağı) sapıktırlar"[1268] buyurulur.

Sevgili peygamberimiz (s.a.v.) de nefsin kötülüğünden korunmak için şöyle dua eder: "Allah'ım, beni (göz açıp kapayıncaya kadar) bir an bile nefsime bırakma ve bana verdiğin iyi şeyleri benden geri alma."[1269]

Nefse esaretin, insanı insanlıktan çıkaracağını büyük mutasavvıf Eşref oğlu Rumi ise şu sözlerle dile getirir:

"Sen dünya perest oldun.
Nefsin ile dost oldun,
Sanma dirisin öldün.
Tövbeye gel tövbeye."

Şu bir gerçektir ki, bir toplumun maddi tedbirlerle huzurunu sağlamak mümkün değildir. Her kapıya bir güvenlik görevlisi dikerek cemiyette huzur sağlayamazsınız veya insanları ıslah edemezsiniz. Bir düşünürün dediği gibi: "Kanunlar kadar lüzumsuz bir şey yoktur. Zira namussuza kanun kâr etmez; namuslu (Allah'tan korkan) insan için ise kanuna gerek kalmaz." Benzer sözü de eski Diyanet İşleri Başkanı merhum Ahmet Hamdi Akseki şu ifadelerle dile getirir: "Kanunlar, yönetmelikler, yönergeler örümcek ağına benzerler. Eşek arıları onu delip çıkar. Zavallı sinekler ise hapsolup ölürler."

Mehmet Akif Ersoy ise bu gerçeği şu mısralarıyla dile getirir:

Ne irfandır veren ahlâka ûlviyet, ne vicdandır,
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Yüreklerden çekilmiş farz edilsin havfi Yezdan'ın..
Ne irfanın kalır te'siri kat'iyyen, ne vicdanın.

Evet, insan, bu dünyaya imtihan için getirildiğinin bilincine ererek, yaptığı her şeyin, attığı her adımın, alıp verdiği her nefesin, mutlaka bir gün hesabını vereceğine inanırsa, hem kendisi hem de içinde yaşadığı toplum, hatta tüm insanlık huzur bulur. Şu

1267 Şems: 91 / 9-10.
1268 Furkan: 25 / 43-44.
1269 Berki Ali Himmet, Terc. 250 Hadis, HN: 98, Sh: 98.

iyi bilinmelidir ki, dünya hayatındaki bütün olumsuzluklar, acılar, kederler, haksızlıklar ve tüm doyumsuzluklar, ilâhi adalete ve âhiret hayatındaki hesaba inanmamaktan veya önemsenmemekten kaynaklanmaktadır. Hâlbuki gerçek manada inanan bir mümin, Allah'ın şu ilâhi fermanına daima kulak vererek hayatını tanzim eder: "Ey Muhammed! Ne iş yaparsan yap ve sizler ona dair Kur'an'dan ne okursanız okuyun; ne yaparsanız yapın; yaptıklarınıza daldığınız anda, mutlaka Biz sizi görürüz. Yerde ve gökte hiçbir zerre Rabbinden gizli değildir. Bundan daha küçüğü veya daha büyüğü şüphesiz apaçık bir kitapta Allah'ın bilgisinin nakşedildiği Levh-i mahfuzda) olmasın. (Allah bilgisi her şeyi içine almıştır. Onun bilgisi dışında kalan hiçbir şey yoktur. Her olay, ancak O'nun bilgisi ve izniyle olur.)"[1270]

Ayet-i kerime açık bir şekilde ortaya koymaktadır ki, hiçbir şey, Allah Teâlâ'nın bilgisi dışında değildir. Bütün davranış ve hareketler, büyük, küçük, gizli ve açık hepsi Kiramen Kâtibin(yazıcı melekler) tarafından tespit edilip kayda geçilmektedir. İşte buna iman eden, böyle bir ruh ve şuur içerisinde bulunan fertlerden oluşan toplumlarda daima saadet ve huzur rüzgârları eser. Asla karmaşa ve güvensizlik yoktur; dünyada bir çeşit cennet hayatı yaşanır; âhirette de gerçek cennete ve cemalullah'a kavuşulur.

Bubahsi Yüce Rabbimizin şu ilâhi buyruğu ile noktalayalım:

"Artık kim zerre ağırlığınca hayır yapmışsa onun karşılığını görür. Ve kim de zerre ağırlığınca şer (kötülük) yapmışsa onun da karşılığını bulur."[1271]

6- KAZA VE KADERE İMAN

Soru: Kaza ve Kadere iman nedemektir, çeşitleri nelerdir?

Cevap: Hiç şüphesiz bu konu birçok tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Müslümanlar, kaza ve kaderi anlama ve uygulamada farklı görüşler ortaya koymuşlar, bunun sonucu olarak da İslam tarihinde îtikadî bazı fırkaların doğuşuna sebep olmuşlardır. Birbirinin zıttı görüşü savunan bu fırkaların en önemlilerinden birisi Cebriyye, diğeri de Kaderiyye'dir.

Cebriye, insanın hür olmayıp, her şeyin Allah'ın önceden takdir etmiş olduğu şeyleri âdeta programlanmış bir robot gibi yapmak zorunda olduğu inancını savunarak kulun iradesine yer vermez. Bundan dolayı da insanın sorumluluğunu hangi temele oturtturacağını açıklamaktan âciz kalır.

Cebriyeye karşı tez olarak ortaya çıkan Mu'tezile ve onun kolu olan Kaderiyye ise, kaza ve kaderi kabul etmeyerek insanı tam ve mutlak irade ve güç sahibi olarak görür. Kulun kendi fiilini kendisinin yarattığını, işlediği amellerde Allah'ın rolünün bulunmadığını savunur.

1270 Yunus: 10 / 61.

1271 Zilzal: 99 / 7-8.

Bu her iki ekolün mensupları da, nas'ları[1272] tek taraflı olarak kendi düşünceleri istikametinde tevil etme yoluna gitmişlerdir. Ve yine her iki fırka da baskı ve zulmün hüküm sürdüğü Emeviler döneminde ortaya çıkmışlardır. Birbirine zıt bu iki görüşün toplumda yayılmasına Emevi Saltanatının sebep olduğu söylenebilir.

Bunlara karşı orta yolu bulan ifrat ve tefritten uzak bir görüşün temsilcisi olarak temayüz eden Ehl-i Sünnetin Matüridi ve Eş'ari kolları itikad tarihinde yerlerini almışlardır. Bunlar, kulun fiilinin oluşması konusunda derler ki: "Kul, isteyerek ve iradesini kullanarak işlediği fiillerin sahibi ve sorumlusudur. Ancak, insanın fiilinin yaratıcısı ise Allah'tır. Zira Kur'an: "Sizi ve işlediklerinizi yaratan Allah'tır"[1273] buyurur. Diğer bir ayet-i kerime'de ise: "(Hadiseleri) belli ölçüye göre yaratıp planlayan ve düzene koyan O'dur"[1274] buyurulur.

Kısaca kul, kendisine verilen cüz'i irade ile seçimini yapar. Çünkü Allah, kuluna bu hürriyeti vermiştir. Nitekim ayet-i kerime'de:"Dilediğinizi işleyin, doğrusu O, yaptıklarınızı görendir"[1275] buyurulur. Diğer bir ayet-i kerime'de de: "Kim yararlı bir iş işlerse kendi lehinedir. Kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir. Rabbin kullara karşı zalim değildir"[1276]buyurulur.

Dolayısıyla kul, irade ve isteğinin dışında kalanlardan sorumlu değildir. Cenab-ı Hak: "Allah kimseye gücünün üstünde bir şey yüklemez. Her kesin kazandığı iyilik de kendine, kazandığı şer de kendinedir"[1277] buyurur.

Bu anlatımlardan da anlaşılacağı üzere iki türlü kader vardır. Biri insan iradesine bağlı olan kader-i muallâk, diğeri de insan iradesine asla bağlı olmayan kader-i mübrem'dir.

Kader-i Muallâk: İnsanın kendi iradesine bağlı olduğu için kişi neyi dilerse Allah onu yaratır. Mesela, iyi şeyler diler ve ona göre hareket ederse Allah da onu yaratır. Şayet kötü şeylere yönelir ve o istikamette hareket ederse bu sefer de onu yaratır. Kısaca, insan ne ekerse onu biçer. Allah asla kuluna zulmetmez. Onun için insan yaptıklarından sorumludur

Kader-i Mübrem: "Önlenemez kader" demektir. İnsan iradesinin ve kudretinin dışında kalan olaylarla ilgili olduğu için bu isim verilmiştir. Mesela, anîden, meydana gelen deprem, kasırga, sel felaketi gibi âfetlerin neticesi olan zarar ve ziyanlar, ölüm halleri, bir kısım insanların zayıf, cılız, hastalıklı veya sağlıklı olarak yaratılışı, gelecekte meydanagelebilecek hadiseler, ne zaman, nerde ve nasıl ölüneceği, kıyametin ne zaman

1272 Nas: Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamberin hadisleri.
1273 Saffat: 37 /96.
1274 A'lâ: 87/ 2-3
1275 Fussilet: 41 / 41.
1276 Fussilet: 41 / 46.
1277 Bakara: 2 / 286.

kopacağı gibi insan iradesinin dışında cereyan eden hadiseler hep kader-i mübremdir. Bu nedenle Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu tür kaderden bahsetmeyi men etmiştir. Nitekim kıyametin ne zaman kopacağını soran kimseye: "Kıyamet için ne hazırlığın var?"[1278] Diyerek, kıyametin ne zaman kopacağının bilinemeyeceğini, bilinmesinin de bir fayda sağlamayacağını anlatmak istemiştir.

Bu kısa girişten sonra meseleyi biraz açalım:

Kaza: sözlükte, emir, hüküm ve yaratma gibi anlamlara gelir. Dini terim olarak ise, Allah'ın ezelde isteyerek takdir ettiği şeylerin vakti gelince, takdir ettiği şekilde yaratmasıdır.

Kader ise, sözlükte 'ölçü, miktar' manalarına gelir. Kur'an'da:

"O'nun katında her şey bir ölçü iledir[1279]

"Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık"[1280] buyurulur.

Terim olarak kader, Allah Teâlâ'nın ezelden ebede kadar olacak olan bütün hadiselerin zamanını, yerini ve tüm özelliklerini ezeli ilim sıfatıyla bilip takdir etmesidir. Cenab-ı Hak kâinattaki tüm varlık ve eşyayı belli bir nizam ve ölçüye göre yaratmıştır. Her varlık kendisi için ne takdir edildi ve hangi amaç için yaratıldı ise tamamen o takdire, o ölçü ve nizama uygun hareket etmek zorundadır. Bu bir ilahi yasadır. Bu ilâhi takdirin milim dışına çıkması mümkün değildir. Bütün hadiselerin yaratılmasında tasarruf yalnız Allah'a aittir. O'nun irade, kudret ve takdiri sınırsızdır, sonsuzdur. Rabbimiz, bu hakikatleri aşağıdaki ayetlerinde şöyle açıklar:

"De ki her şey kendi yaratılışı üzere hareket eder"[1281]

"Âlemlere uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e hakkı batıldan ayırt eden Kur'an'ı indiren, göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan, hiç çocuk edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan, her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mukadderatını tayin eden Allah, yüceler yücesidir.[1282]

"Deki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez. O, bizim Mevlamızdır. Onun için müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler[1283]

"Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen her hangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu Allah'a göre kolaydır"[1284]

1278 Tâc: 80.
1279 Ra'd: 13 / 8.
1280 Kamer: 54 / 49.
1281 İsra: 17 / 81.
1282 Furkan: 25 / 1-2.
1283 Tevbe: 9 / 51.
1284 Hadid: 57 / 22.

Yukarıdaki anlatımlardan da anlaşılacağı üzere kaza ve kadere iman, Yüce yaratıcının ilim, irade, kudret ve tekvin sıfatlarına inanmak demektir. Diğer bir ifade ile hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine O'ndan başka yaratıcı olmadığına inanmaktır.Allah Teâlâ Hazretleri, insanları hür iradeleriyle seçecekleri şeylerin nerede ne zaman ve ne şekilde seçileceğini ilim sıfatıyla bilir ve zamanı gelince de kulun hür iradesiyle yapmış olduğu seçimi istikametinde o şeyi yaratır. Burada, Cenab-ı Hak'ın kulun fiiline müdahalesi söz konusu değildir ve zorlayıcı bir etkisi yoktur. Allah, kulun iradesini hangi yönde kullanacağını ezeli ilmiyle bildiği için, kulun isteği doğrultusunda yaratma olayını gerçekleştirir. Biz, bir kısım işleri Allah bildiği için yapmayız. O, irademizi hangi yönde kullanacağımızı ezelde bildiği için o istikamette yaratır. Yaptığımız iş, kendi hür irademizin eseridir. Meselâ, ateşin yakıcı olduğunu bildiğimiz için irademizi kullanarak elimizi ateşe sokmayız. Şayet elimizi ateşe sokup yakarsak, sorumlusu kim olur? Elbette kendimiz oluruz. Çünkü biz, öyle istedik, Allah da isteğimize uygun olarak yakma fiilini yarattı. Bununla beraber, ilâhî bir sır olan kaderin gerçek mahiyetini ancak Allah Teâlâ bilebilir. Zira sınırlı olan insan aklı, hiçbir sınırla kayıtlı bulunmayan ve sonsuz olan yüce yaratanın ilmini, irade ve kudretini kavrama yeteneğine sahip değildir. Bu durumu göz önünde bulunduran sevgili peygamberimiz, kader konusunda tartışan ashabını şöyle uyarmıştır: "Siz kader konusunu tartışmakla mı emir olundunuz? Yoksa ben bunun için mi peygamber olarak gönderildim? Şunu biliniz ki sizden önceki ümmetler bu çeşit tartışmalara başladıklarında helâk olmuşlardır. Bu tür tartışmalara girmemelisiniz."[1285]

Ancak, şu husus da unutulmamalıdır ki, insan: "Madem benim yeteneğim bu kadar, alın yazım buymuş, ilahi takdir böyleymiş" diye bahane uydurarak sorumluluktan kaçamaz ve kaderi mazeret olarak gösteremez. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, insan, yaptığı şeyleri kendi akıl ve hür iradesiyle seçmektedir. Allah da, kişinin tercihleri doğrultusunda işlediği fiilleri, onun isteğine uygun olarak yaratmaktadır. Eski tabirle Allah Halik, kul kâsib'dir. Cenab-ı Hak, her şeyi birtakım sebeplere bağlamıştır, bu bir ilahi kanundur. İnsan, Allah'ın koyduğu bu sebeplere tevessül eder, bunları yerine getirirse, Allah da buna uygun sonuç yaratır. Mesela Allah her canlının rızkını takdir etmiştir. Ancak o rızkın elde edilmesi için bir takım sebepler de yaratmıştır. Şayet bu sebeplere müracaat edilmezse takdir edilen rızık kendiliğinden gelmez. "Kader ne ise o olur, Allah'a tevekkül etmek lazımdır."diyerek teslimiyetçi bir anlayışa sığınmak caiz değildir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde bu konuyu şöyle açıklar: "Sizden hiçbir kimse, yaratılmış hiçbir nefis yoktur ki, Allah onun cennetteki ve cehennemdeki yerini yazmamış olsun; şaki[1286] veya saîd[1287] olacağı takdir edilmemiş olsun." peygamberimizin bu ifadesi üzerine ashaptan biri:"Yâ Resulallah! Öyleyse biz bu alın yazımız üzerinde

1285 Tirmizi, kader: 1.

1286 Şaki: Mutsuz, kötüamel sahibi.

1287 Saîd: Mutlu, iyi amel sahibi.

durup kaderimizi değiştirmek için çalışmayı terk etmeyelim mi?" diye sordu. Bu sual üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz de: "Saadet ehlinden olan kimse, saadet ehlinin ameline varıp kavuşacaktır. Şekavet ehlinden olan kimse de şekavet ehlinin ameline kavuşacaktır. Çalışın; çünkü herkes ne için yaratılmış ise o kendisine kolaylaştırılmıştır. Saadet ehli saadet ehlinin ameline kolaylaştırılmıştır; şekavet ehli de şekavet ehlinin ameline kolaylaştırılmıştır."diye cevap verdikten sonra, "Leyl" süresinin şu 5-10. ayet-i kerimelerini okumuştur: "(Biz) elinde bulunandan verenin, Allah'a karşı gelmekten sakınanın, en güzel söz olan Allah'ın birliğini doğrulayanın işlerini kolaylaştırırız. Amma, cimrilik eden, kendini Allah'tan müstağni sayan, en güzel sözü yalanlayan kimsenin de güçlüğe uğramasını kolaylaştırırız."[1288]

Diğer bir hadis-i şerifte de: "Muhakkak her biriniz, anasının karnında kırk gün içinde toplanır. Sonra (bu toplanan madde) yine aynı müddet içinde kan pıhtısı (döllenmiş yumurta) haline gelir. Sonra aynı müddet içinde (üçüncü kırk günde) bir et parçası olur. Bundan sonra (ki kırk günde) Allah bir melek gönderir. Bu melek, (ana karnında teşekkül etmeye başlayan varlık hakkında) dört şeyi (yazmakla) emrolunur: O varlığın rızkı, eceli, şaki veyâ said olacağı. Allah'a yemin ederim ki içinizden biri yahut bir adam, (bütün ömrü boyunca) cehennem ehlinin amelini işler de (cehenneme girmesi için) kendisi ile cehennem arasında sadece bir karış yahut bir kulaç mesafe kalır; işte o anda (meleğin ana karnında yazdığı) yazı o kişinin önüne geçer; o da cennet ehlinin amelini işler ve cennete girer. Keza bir adam, (bütün ömrü boyunca) cennet ehlinin ameliyle amel eder; öyle ki, kendisiyle cennet arasında bir yahut iki kulaçlık bir mesafe kalır; fakat bu sırada yazı onun önüne geçer ve cehennem ehlinin ameliyle amel ederek cehenneme girer."[1289]

Kısaca, kulun cüz'i iradesiyle kendi yaptıkları sonucu tayin eder.

Yukarıda ifade edildiği gibi, ehl-i sünnetin kaza ve kader konusundaki görüşü şu temel esasa dayanır: Cenab-ı Hak gayb ilmine sahiptir; O, olacak her şeyi olmadan önce bilir. Ancak gaybı yaratıklarından gizlemiştir.[1290] Allah Teâlâ, insanı yaratırken onu doğru yolu bulabileceği bir akıl ve sorumlu kılabileceği bir teçhizatla donatmıştır. Dolayısıyla O'nun emir ve yasaklarına uyup uymama konusunda insanı sorumlu tutmuştur. Zira insan ilâhi buyruklara itaat edip etmeme hususunda hür ve irade sahibidir. Bununla beraber Allah'ın yardımı olmaksızın hiçbir kimse istediği şekilde istediğine sahip ola-

1288 Sahih-i Buhari, kader: 7/ 212.

1289 Sahih-i Buhari, kader: 7 /210.

1290 Gaybı ancak Allah bilir. Kul ise hadiseleri gayb âleminden şuhut âlemine çıkdıktan sonra bilebilir. Mesela ayet-i kerime'de beş bilinmeyenden bahsedilir. Bunlardan biri de ana rahmindekilerin erkek mi, dişi mi olduğunun bilinemeyeceği ifade edilir. Bu ayette kastedilen, gayb âlemindeki Allah'ın ezeli bilgisinde olanın bilinemeyeceğidir. Bu bilinmeyen ne zaman ki, gayb âleminden şuhut âlemine çıkar, yani ana rahmine düşer. işte ozaman gelişen teknoloji sayesinde doğacak çocuğun erkek mi, dişi mi olacağı bilinebilir.

maz. Nitekim hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz Cenab-ı Hakk'a şöyle dua eder: "Ey Rab'im! Bizi kendi halimize terk etme ki çâresiz kalırız, bizi insanlara da teslim etme ki perişan düşer, yok oluruz"[1291]

Şu anekdot da Ehl-i Sünnetin bu mevzudaki görüşünü çok güzel yansıtır. Cafer es-Sadık'tan rivayet edildiğine göre kendisine sorarlar:

— Kullar, fiilerini işlemeye mecbur edilmişler midir?

— Allah, kulunu günah işlemeye zorlamak ve sonra da o günahtan ötürü kendisine azap etmek gibi bir zulümden münezzehtir.

— Peki, kulların işleri tamamen kendilerine mi terkedilmiştir?

— Allah kendi mülkünde murat etmediği bir şeye izin vermekten de münezzehtir. O halde gerçek nedir?

—Gerçek ikisinin ortası. Ne tam bağlılık, ne de tam serbestlik.

Hülasa, bu konu çok çetrefilli bir konudur. Çıplak gözle güneşe bakarak güneş üzerinde araştırmalar yapmaktan çok daha güçtür. Onun için dir ki, peygamberimiz (s.a.v.) bile kaza ve kader hakkında bir konuşma cereyan ettiğinde hemen müdahale ederek:"Dilinizi tutunuz"[1292] uyarısında bulunmuştur.

Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri der ki:

"Bir işi murat etme,
Olduysa inat etme,
Hak'tandır o, reddetme,
Mevla görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.

Sözün özü olarak bu konuyu şu dörtlükle noktalayalım:

"Kuldan kula belâ gelmez,
Tanrı belâ yazmayınca,
Tanrı kula bela yazmaz,
Kul kendisi azmayınca,

TEVEKKÜL

Soru: Tevekkül ne demektir, olmazsa olmaz şartı nedir?

Cevap: Tevekkül, Kur'an'î bir ifadedir. "Vekele" kökünden türemiş mastar bir kelimedir. Sözlük anlamı, "güvenmek, itimat etmek" demektir. Terim anlamı ise, her hangi bir işte amaca ulaşmak için, gerekli maddi ve manevi sebeplerin tümünü yerine ge-

1291 Ebu Davud, Kitab'ül- Cihat; A.B. Hanbel, C-5, Sh: 288.

1292 Suyuti el Camiu's- Sağir. Taberni nakletmiştir.

tirdikten ve başka yapılacak hiçbir şey kalmadıktan sonra Allah'a güvenerek sonucu O'nun takdirine bırakmaktır. Dolayısıyla sebeplere tevessül, tevekkülün olmazsa olmaz şartıdır.

Tevekkül kelimesi, Kur'an'da seksen yerde geçmektedir. Ayet-i kerimelerde şöyle zikredilir:

"Eğer müminler iseniz Allah Teâlâ'ya tevekkül ediniz[1293]

"Allah Teâlâ elbette tevekkül edenleri sever...[1294]

"Allah'a güven. Vekil olarak Allah yeter"[1295]buyurulur.

Tevekkül kelimesinin yukarıdaki tanımlarına uygun örnekler vermek gerekirse mesela, bir öğrenci sınıfını geçebilmesi için, verilen derslere planlı bir şekilde çalışacak, imtihanlarını aksatmayacak, ödevlerini eksiksiz yapacak, okula düzenli bir şekilde devam edecek ve okul disiplinine de uyacak, bundan sonra da sınıfını geçmek için Allah'a güvenip dayanacak ve sonucu Ondan bekleyecektir. Böyle bir gayret göstermeden ve bunları yerine getirmeden kaderci bir anlayışın arkasına sığınarak "Allah vekil" deyip, tembelliğe yelken açmak, İslam'ın inanç sistemindeki tevekkül anlayışı ile bağdaşmaz. Aklı başında her Müslüman, olayların sebep sonuç ilişkisi içerisinde cereyan ettiğini bilir ve hareketlerini ona göre tanzim eder. Sebebe tevessül etmeden netice alamayacağının bilincinde olur. Merhum Mehmet Akif Ersoy şu dizelerinde tevekkülü istismar eden veya yanlış anlayanlara karşı şöyle seslenir:

Çalış dedikçe şeriat, çalışmadın durdun,
Onun hesabına birçok hurafe uydurdun,
Sonunda bir de tevekkül sokuşturup araya,
Zavallı dini çevirdin onunla maskaraya.

Sebeplere yapışıp, üzerine düşeni yaptıktan sonra, ümitle bekleyen kişi, kuşkusuz ümitsiz insandan daha güçlüdür.

Bu konuyu istiklâl marşı şairimiz merhum Mehmet Akif Ersoy'un şu dizeleri ile noktalayalım:

Allah'a dayan, say'a sarıl, hikmete ram ol,
Yol varsa budur, bilmiyorum, başka çıkar yol.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEZHEPLER

Soru: Mezhep ne demektir ve mezheplerin doğuş sebepleri nelerdir?

Cevap: Mezhep, sözlükte, "gidilecek yer, gidilecek yol" anlamına gelir. Mezhepler

1293 Maide: 5 / 23.
1294 Al-i İmran: 3 / 159.
1295 Ahzab: 33 / 3.

tarihi açısından ise, "imam ve müçtehit kabul edilen bir kimsenin anlayış ve görüşlerini içeren itikadi veya fıkhi yoldur."

Hz. Muhammed (s.a.v.) 'in peygamberliği takriben yirmi üç yıl sürmüştür. Bu süre içerisinde nazil olan Kur'an ayetleri ile Hz. peygamberin sünneti, İslam dininin aslî kaynağını ve temel ilkelerini oluşturmuştur. Hz. Muhammed'in Peygamber oluşundan vefatına kadar olan süreçte, İslam toplumunda her hangi bir problemle karşılaşılmamıştır. Çünkü vahyin muhatabı ve en yetkili yorumlayıcısı Hz. Muhammed hayatta idi. Vahyin kaynağı olarak her mesele kendisinden öğreniliyor ve vahiy akışı devam ediyordu. Bu nedenle hiçbir problem çözümsüz kalmıyordu. Ancak, Hz. peygamberin ölümünden bir müddet sonra, durum değişti. Değişen ve genişleyen İslam coğrafyasında cevap bekleyen sorunlar yumağı oluşmaya başladı. İslam tarihinin bilhassa ilk asırlarında Müslümanlar arasında meydana gelen bu ihtilaf ve fikir hareketlerine sebep olan olayları şöyle özetleyebiliriz:

a-) **Müteşabih ayetlerin yorumu:** Kur'an ayetlerinin bir bölümünün anlamları net ve anlaşılır (muhkem) olduğu halde, bazıları kapalı ve yoruma açık (müteşabih) dirler. Nitekim Kur'an-ı Kerim bu hususu şöyle belirtir: "Sana kitabı indiren O'dur. Onun bir kısım ayetleri muhkemdir, manası açıktır. Bunlar kitabın temeli olan kesin anlamlı ayetlerdir. Diğer bir kısım ayetleri de müteşabihtir[1296], çeşitli anlamlıdırlar. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve arzularına göre açıklama yapmak (yorumlamak) niyetiyle müteşabih olanlarına uyarlar. Oysa bunların yorumunu ancak Allah bilir. İlimde ileri gitmiş olanlar ise: 'Biz bunlara iman ettik, hepsi Rabbimizin katındandır' derler. Bunları ancak akıl sahipleri düşünür."[1297]

Bu ayetten anlaşılacağı üzere Allah, müteşabih ayetlerle müminlerin imanlarındaki samimiyet derecesini ölçmektedir. İşte İslam âlimlerinin bu nas'ları değerlendirmedeki ölçü ve metot farklılıkları, mezheplerin doğuşundaki etkenlerden birisidir.

b-) **Hilafet münakaşaları:** Bu konu peygamberimizin vefatından hemen sonra ortaya çıkmıştır. Mekke'den Medine'ye hicret eden ve muhacir adı verilen Müslümanlarla, onlara kucak açan, her türlü yardımı yaptıkları için Ensar lakabını alan Medineli Müslümanlar arasında başladı. Ensar: "Peygamberi biz barındırdık, dolayısıyla halifeliğe biz daha layığız." Muhacirler ise: "Biz ilk iman edenlerdeniz hilafet bizim hakkımızdır" diyorlardı. Daha Hz. Peygamberin mübarek cesedi soğumadan bu münakaşalar sürer-

---

1296 Müteşabih: Sözlükte birbirine benzeyen demektir. Kur'anî terim anlamı ise, anlamı birden fazla olup, zahiri manasıyla tam anlaşılamayan ve gerçek manası Allah'a havale edilen ya da birçok anlama gelme ihtimali bulunan kelime ve ayetlerdir. Mesela, Elif-lam mîm, Yâsîn ve Tâhâ gibi Kur'an'da 29 sürenin başında bulunan

"Huruf-u Mukatta'a"larla, Allah'ın "eli, yüzü, rızası, cennet ve arş"gibi ifadeler veya "kadîr ve basîr" gibi sıfatlardır.

1297 Al-i İmran: 3 / 7.

ken Hz. Ömer'in kılcını çekerek: "Peygamber öldü, diyenin kellesini uçururum" diye dirayetle ortaya çıkışı ve yine Hz. Ebubekir'in ortamı yatıştırıcı basiretli hutbesi birden münakaşaları sona erdirdi. Ancak daha sonra şu üç temel düşünce üzerinde hilafet konusu yeniden alevlendi:

1-) Hilafet, Kureyş sülâlesinin hepsine aittir diyenler,

2-) Hilafet, Hz. Ali ve evlatlarına aittir diyenler,

3-) Hilafet, bütün Müslümanlara aittir görüşünü savunanlar:

Bu mesele maalesef, İslam tarihinde Müslümanların birbirleriyle savaşmalarına kadar varmış ve çok acı sonuçlar doğurmuştur. Hâlâ günümüzde bu ihtilafların yansımaları devam etmektedir.

c-) **Farklı inanç mensuplarıyla temas:** Müslümanların farklı coğrafyalardaki, farklı din ve kültürlere mensup milletlerle münasebet kurmaları sonucu, İslam toplumlarında çeşitli düşüncelerin yayılmasına sebep olmuştur.

Eski din mensuplarının çoğu Yahudi, Hıristiyan ve Mecusî (ateş perest) idiler. Bunlar İslamiyet'i kabul etmelerine rağmen, eski inançlarını tamamen kafalarından silemiyorlar ve İslamî meselelere önceki inançlarını kısmen de olsa karıştırıyorlardı. Bununla beraber bunlar arasında samimi olmayan görünüşte İslamiyet'i kabul edenler de vardı. Bunların amacı İslam'a nifak sokmaktı. Mesela, İslam tarihinde nifakçıların başı olarak bilinen Yahudi asıllı Abdullah ibni Sebe de bunlar arasındaydı. Hz. Ali'ye zulüm yapıldığını, hilafetin gasp edildiğini, ehl-i beyti sevdiklerini iddia ederek Müslümanların bölünmelerine ve Şia hareketinin doğuşuna sebep oldular.

d-) **Tercüme hareketleri:**Bilhassa, eski Yunan filozoflarına ait felsefî eserlerin tercüme edilerek İslam dünyasına yayılması, birçok şüpheci İslam âlimlerinin türemesine sebep olmuştur. Bu akım, çeşitli mezhepleri ortaya çıkarmıştır. Mesela, Mutezililer İslamî inançları ispat etmek için, felsefecilerin metotlarından hareketle tamamen aklî bir yol izlemişlerdir. Buna karşılık ehl-i sünnet kelâmcıları da hem aklı, hem de nakli (Kur'an ve hadis kaynaklarını) kullanmak suretiyle bunlara cevap vermişlerdir.

e-) **Farklı siyasi fikirlerin çatışması:**Farklı siyasi düşünceler zamanla fıkhi ve itikadi ekollerin ve guruplaşmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

f-) **Dini metinlerden hüküm çıkarma:** Değişen akımlar ve gelişen toplum hayatının doğurduğu ihtiyaçtan dolayı, Kur'an ve sünnetten dini hükümler çıkarma zarureti mezheplerin oluşmasında en önemli rolü oynamıştır. Kur'an ayetleri sınırlı, sünnet (Hadis) ise sınırsızdır. Her hâdise dini bir metine dayanmak mecburiyetindedir. Şüphesiz her meselenin çözümünde Kur'an ayeti mevcut değildir. Fakat hadis alanı çok geniştir. Bu sahada çalışan İslam âlimleri, özellikle hadis metinlerinden hükümler çıkarırken farklı metotlarla hareket etmişlerdir. Meselâ her âlim kendi görüş ve düşüncesine ve kendisine ulaşan haberlerin doğruluğuna, hadisleri rivayet edenlerin güvenilirliğine gö-

re hareket ederek hüküm çıkarmışlardır. Bu tür hüküm çıkarma İslam için asla tehlike olmamış, bilakis rahmet vesilesi olmuş ve dinin daha da zenginleşmesini sağlamıştır.

Bütün bu olaylar sonucunda, kitap ve sünnetten hüküm çıkarma bilgi ve becerisine sahip olmayan Müslümanlardan büyük çoğunluk, içtihat yeteneğine sahipolan âlimlerin görüş ve düşünceleri etrafında toplanmışlar ve böylece mezheplerin doğuşunda büyük bir rol oynamışlardır.

Gerek akaid ve gerekse fıkıh alanına giren meselelere ait delillerden hükümler çıkarma kariyerine sahip İslam bilginleri, özden kopmadan bir birinden farklı çok zengin görüş ve çözümler üretmişlerdir. Müslümanlar da benimsedikleri bu fikir ve görüşlerin etrafında toplanarak mezheplerin ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır.

Şu gerçek hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, müçtehit bir mezhep imamı, asla bir din koyucu ve kurucusu değildir. Ancak dinin itikadi ve fıkhi sahadaki bazı meselelerinin delillerini bulup, bu delillerden hüküm çıkararak, yorum yapma bilgi ve becerisine sahip bir kişidir. Zaten dinimizin temel kaynağı Kur'an, tefrikayı değil, birliği emreder. Şu ayet-i celileler bunun en güzel kanıtıdır:

"Siz kendilerine apaçık ayetler, deliller geldikten sonra parçalanıp dağılanlar (fikir ayrılığına düşenler) gibi olmayın.[1298]

"Allah'a ve Resulüne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin, aksi takdirde zaafa uğrar, kuvvet ve devletiniz elden gider[1299] buyurulur.

Sevgili peygamberimiz (s.a.v.) de buyururlar ki:

"Birlik rahmet, tefrika ise azaptır[1300]

"Allah'ın kudret ve yardımı birlik içinde olanların üzerinedir."[1301]

İslam cemiyetinin bünyesini sarsacak ihtilaflardan uzak kalınması dinimizce emredilmiş; hakkında kesin ve açık hüküm bulunan imanın esasları, İslam'ın şartları, farz veya haram oluşu kesin delil ile bildirilen meselelerde tartışma yasaklanmıştır. Ancak, bu temel mevzular kabul edildikten sonra, anlaşılması bakımından mahiyet ve keyfiyetleri üzerinde delile dayanmak kaydıyla birbirinden farklı görüşler ortaya koymak yasak değildir. Örneğin, namazın varlığı kabul edildikten sonra kılınış biçimleri hakkında mezheplerin teferruatla ilgili farklı görüşler ortaya koymaları gibi. Hatta dinin tali meselelerinde ihtilaf etmek rahmet olarak kabul edilip teşvik edilmiştir. Çünkü bu manadaki fikrî hürriyet ve hareket daima İslam hukukunun işlemesine, gelişmesine ve her yerde, her zaman tatbik edilmesine imkân verir. Dinî hükümlerin çıkmaza girmesini ve meçhul kalmasını önler. Resul-i Ekrem (s.a.v.)'in şu mübarek sözleri de ne kadar anlamlıdır:

1298 Al-i İmran: 3 / 105.
1299 Enfal: 8 / 46.
1300 Feth'ül-Kebir: 2/ 65.
1301 Keşf'ül-Hafa: 2 / 547.

"Hâkim hükmünü vereceği sırada gerekli araştırmayı yaptıktan sonra içtihat eder de doğru karar verirse iki sevap, içtihadında hata edip yanlış karar verirse, bir sevap kazanır."[1302]

Böylece, mezheplerin doğuş nedenlerini kısa bir şekilde açıkladıktan sonra, şimdi de mezheplerin çeşitlerini inceleyelim:

Soru: İslam mezhepleri kaça ayrılır?

Cevap: Mezhepleri temelde, **siyasi**, **itikadi** ve **fıkhî** olmak üzere üç bölümde inceleyebiliriz:

I-) SİYASİ MEZHEPLER:

Siyasi mezheplerin ortaya çıkışlarındaki temel eksen hilafet tartışmalarıdır. Bu siyasi mezhepleri **Şiilik** ve **Haricilik** olmak üzere iki grupta değerlendirebiliriz:

a-) Şiilik: Bu da kendi arasında Zeydiyye, İmamiyye (İsna aşeriyye), İsmailiyye ve Galiyye (Rafiza) diye sınıflandırılabilir.

Şiilik veya Şia, Hz. Ali taraftarları demektir. Siyasi mezheplerin en eskisidir. Hz. Osman'ın son dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Hz. Ali devrinde ise yayılıp gelişmiştir. Emeviler döneminde özellikle Muaviye'nin oğlu Yezid'in orduları tarafından Hz. Ali'nin evladına yapılan haksız muamele ve Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi, bu siyasi akımın hızla yayılmasına sebep olmuştur. Şia mensuplarının kanaatine göre: "Hz. Ali peygamberimiz tarafından seçilmiş bir halife ve Ashab-ı Kiramın en faziletlisidir. Dolayısıyla, başta Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer olmak üzere Hz. Ali'nin hakkı olan hilafeti gasp ettikleri için bunlar zalimdirler; bunlarla ve bunları seçenlerle münasebeti kesip bunlardan uzaklaşılmalıdır."

Şia'nın çıkışında daha pek çok faktör rol oynamıştır. Ancak, konunun detayı mezhepler tarihi içerisinde ele alınabilir. Bununla beraber kısa da olsa Fıkhî Mezhepler bölümünde bunlara değineceğiz.

b-)Haricilik: Sıffın savaşında kendisine önerilen hakemlik teklifini Hz. Ali'nin kabul etmesi üzerine, buna karşı çıkarak Hz. Ali'yi terk edip ayrılanlara verilen isimdir.

Gerek Şiiliğin ortaya çıkışı ve gerekse Haricilerin Hz. Ali'yi terk ediş gerekçeleri kitabımızın Hz. Ali'nin hayatı ile ilgili siyer bölümünde daha detaylı olarak incelenmiştir. Bu konuda bilgi edinmek isteyenler siyer kitabımızın ilgili bölümünden faydalanabilirler.

II-) İTİKADİ EHL-İ SÜNNET MEZHEPLERİ

İtikadi mezheplerin çıkışında şu üç ana konu etken olmuştur:

1- Kader meselesi;

2- Büyük günah işleyen kimsenin durumu ile ilgili tartışmalar,

1302 Tecrid-i Sarih Terc. C-12, Sh:411.

3-Felsefi akımların düşünceler üzerinde etkin hale gelerek dini mahiyet alması.

İtikadi mezhepleri de **ehl-i sünnet** ve **ehl-i bid'at** olmak üzere iki şekilde tasnif edebiliriz:

Bu mezhepler, hicri ikinci asırda ortaya çıkan ve aklı, naklî kaynakların (Kur'an ve sünnetin) önüne çıkaran felsefi cereyanlara, bilhassa mutezile fırkasına karşı, Kur'an ve sünnete bağlı kalarak aklî delilleri de kullanmak suretiyle İslam'ın itikadi konularını Ehl-i sünnet çerçevesinde savunan ekol mensuplarıdır. Böylece bu fikir hareketlerinin sonucu olarak Ehl-i sünnet kelâmı adını verebileceğimiz bir akım doğmuş oldu. Bu itikadî akımın temsilcilerini "**Selefiyye, Eş'ariyye** ve **Matüridiyye**" olmak üzere üç kısımda ele alacağız.

a-)SELEFİYE:

Selef'in sözlük anlamı, önceki nesil demektir. Selefiyye ise, bu nesle mensup olan İslam âlimleri, İslam büyükleri demektir. İlk asırda İslam dünyasına hâkim olan akide Selef akidesiydi.

Hicri sekizinci asırdan önce yaşamış olan (mütekaddimun) selefiler, önceki İslam bilginlerinin yolunu takip ederek iman esaslarıyla ilgili ayet ve hadislerin zahiri manalarını aynen kabul edip tevil yoluna gitmeyen, aklî yorumlara ihtiyaç duymayan İslamî guruptur.

Selefiyye mensupları, müteşabih ayetlerle ilgili her hangi bir tevile sapmadan Hz. Muhammed'in ve o'nun ashabının iman esasları konusunda uyguladıkları metodu aynen uygulamışlardır.

İkinci nesil Tâbiûn, mezhep imamları, büyük müçtehitler ve hadisçiler selefiyyedendirler. Mesela İmam Şafii, İmam Malik, İmam Ahmed b. Hanbel, kısmen İmam Azam Ebu Hanife gibi müçtehit imamlar, Buhari, Müslim, Ebu Davud gibi hadisçiler, Taberi ve İbnü'l- Cevzi gibi âlimler bu düşüncenin ileri gelenlerindendirler.

Eş'ari ve Matüridi inanç sistemi ortaya çıkıncıya kadar Sünni Müslümanlar arasındaki inanç, Selefi inancıdır. Sekizinci asırdan sonraki "müteahhirun" diye isimlendirilen selef bilginleri öncekilere göre sınırlı da olsa akla yer vermişlerdir. Bunların en başta gelenleri İbn. Teymiyye (v.728 /1328), İbn. Kayyim el-Cevziyye (v. 751/1350) ve Şevkanî (v. 1250 / 1834) gibi şahsiyetlerdir. Bunlar, İman esaslarıyla ilgili konuları savunurken, nakil ile aklın asla çelişmeyeceğini ve tevile de gerek kalmayacağını belirtmişlerdir. Umumiyetle fıkıhta Hanbelî mezhebine mensup olanlar, inançta selefidirler. Günümüzde dünya Müslümanlarının %12' si selefi inancına mensupturlar. En yoğun oldukları yerler, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Körfez ülkeleridir.[1303]

Yukarıda da belirttiğimiz gibi hicri ikinci asırdan itibaren ortaya çıkan akla önem

1303 Prof. Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal–I, İman ve İbadetler, Sh: 24-25,T.D.Vakfı yayınları; Prof. Dr.Topaloğlu Bekir, Kelam ilmine giriş..

veren felsefi cereyanlarla, yine aklı öne çıkaran Mutezile'ye karşı nakli (Kur'an ve sünneti) şiar edinen selef akidesi yetersiz kalınca, bu akımlarla mücadele edebilmek ve onları susturabilmek için nakle bağlı kalmak şartıyla akla da önem veren ehl-i sünnet kelâmı diyebileceğimiz yeni bir akım doğdu. Bu akımın Irak'taki temsilcisi, Ebu'l-Hasan Ali b.İsmail el-Eş'ari ve Türkistan (Semerkant) da da Ebu Mansur Muhammed b.Mahmud el-Matüridi'dir. Şimdi bu iki mümtaz şahsiyetin hayatlarını ve fikirlerini inceleyelim.

b-)EŞ'ARİYE:

Akaid konusunda Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail el-Eş'ari'nin savunduğu fikirleri benimseyip onun etrafında toplanan insanların oluşturduğu Ehl-i sünnet mezhebine verilen addır. Ebu'l- Hasan Eş'ari hicri (260), milâdi (873) yılında Basra'da doğmuş ve hicri (324), milâdi (936) da da Bağdat'ta vefat etmiştir. İhtimaldir ki, fıkıhta (amelde) Şafii, itikatta ise kırk yaşına kadar mutezile mezhebini benimsemiştir. Kırk yaşından sonra da mutezile mezhebinden ayrılarak selef akidesine bağlanmıştır. Bir gün, mutezile mezhebinden ayrıldığını ve bu mezhebin görüşlerini reddettiğini Basra mescidinde minberden halka ilan etmiştir. Hayatının geri kalan yirmi beş yılını da bu yolda mücadele ederek geçirmiş ve Eş'ariliği kurmuştur. Yetmişin üzerinde çok sayıda eser yazmıştır. Bu gün elimizde mevcut olmayan yetmiş ciltlik tefsir yazmıştır. Yazdığı eserlerinde Allah'ın sıfatlarını,Allah'ın görülmesi (ru'yetullah) meselesini, şefaati, kabir azabını, kaderi (kulların fiillerini Cenab-ı Hak'ın yarattığını) , büyük günah işleyenin durumunu, hilafet konusunu ve diğer âhiret hallerini Ehl-i sünnet inancına göre açıklayıp ispat etmiştir. Bununla beraber kendine has bazı görüşleri mevcuttur. İmam Eş'ari'nin inanç metodu, kendisinden sonra gelen Bakıllani, Gazali, Fahreddin er-Razi, Kadı Beyzavi ve Taftazani gibi kelâm bilginleri tarafından devam ettirilmiştir. Cenabı Hak hepsinden razı olsun ve bizleri de şefaatlerine nail eylesin!

Sünni Müslümanların %13'ünü teşkil eden ve amelde maliki mezhebine mensup olanların hemen hemen tamamı ile %33 olan Şafiilerin dörtte üçü, Hanefilerle Hanbelîlerin de çok az bir bölümü itikatta bu mezhebi benimsemişlerdir. Bu mezhep mensupları, Endülüs, Hicaz, Kuzey Afrika, Mısır, Irak, Suriye ve Endonezya gibi ülkelere dağılmışlardır.

c-) MATÜRİDİYYE:

Akaid konusunda Ebu Mansur Muhammed b. Mahmud el Matüridi'nin fikirlerini benimseyen Müslümanların oluşturduğu Ehl-i sünnet mezhebidir. Kurucusu imam Matüridi, hicri (238), miladi (852) yılında Türkistan'ın Semerkant şehrine ait Matürid adındaki bir köyde dünyaya gelmiş ve hicri (333), miladi (944) de de Semerkant'ta vefat etmiştir. Kurduğu mezhebe de doğduğu köye nispet edilerek Matüridi mezhebi adı verilmiştir.

İslam dünyasında hicri ikinci asırdan itibaren 'Allah'ın sıfatlarından bir kısmını,

kaderi ve âhiret hallerinden bazılarını inkâr ederek ortaya çıkan bit'atçı (sapık) mezheplere ve felsefi akımlara karşı Ehl-i sünnet akidesini ayet ve hadislerle birlikte aklî delilleri de kullanarak savunup ispat etmiştir.

Matüridi, ilm-i kelâm, mezhepler tarihi, fıkıh usulü ve tefsir alanlarında eserler yazmış ve yazdığı kitaplarda Ehl-i sünnet inancını temel esas almıştır. Amelde ve itikatta İmam Azam Ebu Hanife'ye bağlıdır. Bu nedenledir ki, Ehl-i sünnet mezhebinin asıl kurucusu Ebu Hanife'dir. Matüridi ise Ebu Hanife'nin ortaya koyduğu esasları aklî ve naklî delillerle kuvvetlendirerek sistemleştirip genişletmiştir. Bununla beraber, Matüridi'nin inanç konularına köklü çözümler getirerek müstakil bir kelâm mezhebi kurduğu da bir gerçektir. Günümüzde dünyadaki sünni Müslümanların yarısını teşkil eden Hanefilerin büyük bir çoğunluğu itikatta Matüridi mezhebine bağlıdırlar. Mensupları Türkiye, Balkanlar, Orta Asya, Çin, Hindistan, Pakistan ve Eritre gibi coğrafi bölgelere dağılmışlardır. Genel olarak Türkler fıkıhta (amelde) Hanefi, itikadda Matüridi'dirler.

Soru: Matüridi ile Eş'ari arasındaki görüş ayrılıkları nelerdir?

Cevap: Matüridi ile Eş'ari arasında Ehl-i sünnetin temel prensiplerinde ayrılık söz konusu değildir. Ancak teferruat denebilecek bazı hususlarda az da olsa farklı düşünmektedirler. Bunları şöyle özetleyebiliriz:

1-) Matüridi'ye göre, insanda müstakil bir irade-i cüziye vardır. Kul iradesiyle seçimini yapar. Allah da kulun seçimine göre o şeyi yaratır. Eş'ariyye'ye göre ise, kulun cüz'i iradesi müstakil değil, onu Allah yaratır.

2-) Matüridi'ye göre, iyi kötü, çirkin güzel akıl ile idrak olunur. Din ise aklen iyi olanı emreder, çirkin olanı da yasaklar. Eş'ari'ye göre ise, Bunlar akıl ile anlaşılmaz. Şeriatla sabit olur. Yani güzel veya çirkin olduklarını din bildirir.

3-) Matüridi'ye göre, dini tebligat olmadan da akıl ile Allah'ı idrak mümkündür. Eş'ari'ye göre ise, dini tebligat olmadan Allah'ı idrak mümkün değildir.

4-) Matüridi'ye göre, Allah'ın tekvin (yaratma) sıfatı müstakil ve ezeli bir sıfattır. Eş'ari'ye göre ise, tekvin sıfatı kudret sıfatının içindedir.

5-) Matüridi'ye göre, peygamberin erkek olma şartı vardır. Bunun içindir ki, kadın peygamber gönderilmemiştir. Eş'ari'ye göre ise, Kadından da peygamber olabilir.

6-) Matüridi'ye göre, kâfirler ayrıca ibadetle mükellef değildirler. Dolayısıyla yapmadıkları ibadet sebebiyle azap görmezler. Eş'ari'ye göre ise, kâfirler ibadetle mükelleftirler. İbadet etmedikleri takdirde bundan dolayı ayrıca azap görürler.

Soru: İtikadî Ehl-i bid'at mezhepleri hangileridir?

Cevap: Bu mezhep mensupları, İslam toplumunda çoğunluğun görüşünü temsil eden düşünce sisteminden kopmuşlardır. Böylece görüşlerinde müteşabih ayetleri öne çıkarmışlar ve kararlarında nefsanî arzularına yenik düşmüşlerdir.

Bu sınıflandırmaya giren mezhepleri de şu şekilde sıralayabiliriz: "**Cebriyye, Kaderiyye, Mürcie** ve **Mutezile"**dir. Bu mezhepler, kelâm ilmi konusu içerisine girdikleri için burada ayrı ayrı anlatmayıp, sadece isim olarak zikretmekle yetinmiş oluyoruz. Bu mezhepler hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyenler, bu alanda yayınlanmış çok çeşitli kelam kitapları mevcuttur. Bu kitaplardan faydalanabilirler.

III-) FIKIH VE FIKHİ MEZHEPLER

Fıkıh, Arapça bir kelime olup sözlük anlamı:"Bir şeyi bilmek, o şeyin iç yüzünü ve inceliklerini tam kavramak" demektir. Peygamber Efendimiz: "Allah, kime hayır murad ederse ona dinde ince anlayış verir"[1304]buyurur.

Fıkıh kelimesinin şerr'i ıstılahtaki manası ise, "Kişinin leh ve aleyhindeki ameli hükümleri bilmesidir."[1305]

İmam-ı Şafii Hazretleri de fıkıh kavramını şöyle tarif eder: "Şer'i-ameli hükümlerin Kur'an, sünnet, icma ve kıyas ile bilinmesidir." Kısaca fıkıh, şeriatın ameli yönüdür. Şeriat ise, Allah Teâlâ Hazretlerinin kulları için koyduğu hükümlerin tümüdür. Bu, Kur'an veya sünnetle olabilir.

İslam fıkhı, bir takım merhalelerden geçerek oluşmuştur. Bu merhaleleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Resulullah'ın devri: Fıkhın asıl kaynakları Kur'an ve sünnettir.

2-Sahabe devri: Bu devir, Ahkâmla ilgili ayet ve hadislerin sahabe tarafından tefsir ve izah edildiği devirdir.

3-Müçtehid imamlar devri: Fıkıh meselelerinin yazılmaya başladığı ve büyük Müçtehidlerin ortaya çıktığı devir olup, İslam fıkıhı bu devirde kâmil manada gelişmiş ve olgunlaşmıştır.

4-Taklit devri: Bu devir, fıkıh ilminin duraklama gösterdiği devirdir.

Fıkıh ilmi, **ilm-i fıkıh** ve **usûl-i fıkıh** diye iki bölümde ele alınır. Umumi hükümlerden bahseden kısmına **fıkıh**, fıkhi meselelerin ayrı ayrı delillerinden çıkarılmasına vasıta olan metot ve kuralları anlatan kısmına da **fıkıh usûlü** adı verilir. Bu tariften de anlaşılacağı üzere fıkıh usûlü bir metedoloji (yöntem) ilmidir. Yani dini hükümlerin kaynaklardan çıkartılma metotlarını belirler. Kısaca, bir Müçtehidin Kur'an ve sünnetten hangi usul ve kaidelere göre hüküm çıkaracağını gösteren metotları tespit edip ortaya koyar.

Fıkıh ilmini bugünkü tertip üzere düzenleyen İmam Âzam'dır. Fıkhi meseleleri toplayan da İmam Âzam'ın talebesi İmam Muhammed'dir. Fıkıh usûlünü ortaya koyan ise yine İmam Âzam'ın talebelerinden İmam-ı Ebu Yusuf'tur. Fıkıhta uzman olan kimselere **fakih** veya **müçtehit** denir.

1304 Buhari, İlim-10.

1305 Bilmen Ö. Nasuhi, Hukuk-i İslamiye ve İslahat-ı Fıkhiyye Kamûsu, I / 3, İst -1976.

Fıkıh ilminin özelliklerini de şöyle sıralayabiliriz:

a-) Fıkıh ilminin temel kaynağı Kur'an ve sünnettir. Bu da beşeri kanunlardan ayırıcı bir özelliktir.

b-) Fıkıh, hayatın bütün gereklerini içine alır. Yani kişinin Allah'ıyla, nefsiyle, içinde yaşadığı toplumuyla, hatta bütün insanlık âlemi ve mahlûkat ile ilgili olan ilişkileri kapsar. Bu ilişkileri kısaca ifade etmek gerekirse, **ibadet hükümleri** ve **muamelat hükümleri** diye belirte biliriz.

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere fıkıh, hem dünya hem de âhiret içindir. Tüm varlık âlemini içine alan ve kıyamete kadar baki kalacak olan vaz geçilemez bir ilimdir.

Said Halim Paşa "**Siyasal Kurumlar**" adlı eserinde fıkıh'la ilgili şu ifadeleri kullanır: "İslam dünyası şeriat üzerine kurulmuş bir bilim tesis etmiştir ki, bir Müslüman gözlem ve karşılaştırmalarını, mukayeselerini ancak bu bilimle yürütür, hükmünü yine bu bilimle verir... Fıkıh adıyla tanınan ve sırf İslam'a özgü olan bu bilim, hiç şüphe yoktur ki, ahlâkî ve toplumsal bilimler sahasında insan düşüncesinin vücuda getirebildiği en önemli ve en mükemmel bir kurumdur. Fiziksel bilimler alanında deney yöntemi ne ise, ahlâkî ve toplumsal alanda fıkıh da odur. Fıkıh sayesindedir ki, İslam dünyası, aradan yüz yıllar geçmiş, yabancı egemenliği altında binlerce değişimin saldırısına uğramışken, hâlâ kendi İslâmî anlayışlarını, İslâmî ilkelerini, geleneklerini, kendi ruhlarını ve ideallerini bütün temizlik ve saflığıyla muhafaza ediyor. Onun (fıkıh) sayesindedir ki, onarılması ve giderilmesi mümkün olmayan ahlâkî ve toplumsal çöküşe hiçbir zaman kendini kaptırmıyor. Eksik ve yanlışlardan uzak tutuyor."

İtikadî mezheplerde olduğu gibi, fıkhî mezheplerin de büyük bir kısmı, kurucuları olan müçtehitlerin isimleri ile adlandırılırlar.

Bu bölümde Sünni fıkıh ekolünü temsil eden **Hanefi**, **Şafii**, **Maliki** ve **Hanbelî** mezhepleri ile bunlardan biraz farklılık arzeden **Vehhâbi** mezhebini ve ayrıca günümüze kadar varlığını sürdürebilen **Ca'feriyye**, **Zeydiyye** ve **İsmailiyye** gibi diğer fıkhi mezhepleri de özet bir şekilde ele alacağız.

A-DÖRT FIKHİ EHL-İ SÜNNET MEZHEPLERİ:

Dört fıkhi ehl-i sünnet mezhepleri Hanefi, Şafiî, maliki ve Hanbeli mezhepleridir. Şimdi bu mezhepleri sırasıyla tanıyalım:

1-) Hanefi Mezhebi:

HanefiMezhebinin kurucusu İmam Âzam Ebu Hanife'dir. Asıl adı Numan, babasının adı Sabit'tir.Kendisi hicri 80 (699) yılında Küfe'de doğmuş ve 150 (767) de de Bağdat'ta vefat etmiştir. Mezarı kendi adıyla anılan Bağdat'ta bulunan İmam Âzam camiinin avlusunda bulunmaktadır.

Dedesi İran veya Türk asıllı[1306] kâmil bir mümindir. İslam medeniyetinin merkezi olan Irak'a oradan da Küfe'ye göç ederek Küfe'de yerleşmiştir. Burada Hz. Ali (r.a) ile samimi bir sevgi bağı kurmuş onun dua ve rızasını kazanmıştır. Küfe'de Sabit adında bir erkek evladı dünyaya gelmiştir. Sabit de babası gibi Hz. Ali'yi çok severdi. Çünkü Hz. Ali'yi son derece seven ve sayanların ortamında yetişmişti. Hatta Hz. Ali Sabit'in bir erkek çocuğu olması için kendisine dua etmiş ve neticede Allah bir erkek evlatla Sabit'i mükâfatlandırmış, adını da Numan koymuşlardı.

Aşağıda da açıklanacağı üzere Numan, ilim ortamında büyümüş ve kendisini bu sahada en mükemmel şekilde yetiştirerek fıkıh alanı içine giren ibadet, muamelat, hukuk ve ceza sistemlerinde Hanefilerin mezhep imamı olmuş ve bu yüzden de büyük imam anlamında "İmam Âzam" unvanını kazanmıştır. Kendisine "Ebu Hanife" lakabının verilmesi ise, Irak'lılar arasında "**Hanife**" denilen bir tür divit veya yazı hokkasını devamlı yanında taşıması yahut "**Hanif**" kelimesinin sözlük anlamından hareketle, haktan ve doğruluktan ayrılmayan bir kimse olmasıyla izah edilmiştir.[1307] Nitekim önce Emevilerin, sonra da Abbasi halifesi Mansur'un kadılık teklifini kabul etmemiş ve her meselede haktan yana tavır almıştır. Hz. Hasan'ın torunu İbrahim'i desteklediği için halife Mansur tarafından kırbaçlatılıp hapse atılmıştır. Yetmiş yaşında olduğu halde hapishanede secdede iken Allah'ın rahmetine kavuşmuştur. Bir rivayete göre de zehirlenmiştir. Elli binden fazla insan cenaze törenine katılmış ve üzerine altı defa cenaze namazı kılınmıştır.

Ebu Hanife akaid ilminde de Ehl-i sünnet'in ilk imamıdır. Kendisinden sonra gelen, başta İmam Mâtüridî olmak üzere akaid âlimlerinden pek çoğu, onun inanç sistemini takip edip geliştirmişlerdir. Bu yüzden Hanefilere, itikatta "Matürîdî "denmiştir.

İmam Âzam, Sahabe devrinde yetiştiği için tâbiindendir.[1308] Bu nedenle Ebu Hanife'nin ilmi silsilesi İbni Mesud, Hz. Ali, İbni Abbas ve onlar vasıtasıyla da Peygamber (s.a.v.) 'e ulaşır.

Böylece Ebu Hanife, genç yaşında büyük bir müçtehit ve mezhep kurucusu olarak İslam Tarihindeki seçkin yerini almıştır. Kurduğu bu mezhebin adına da ismine nispet edilerek Hanefi mezhebi denmiştir.

İmam Âzam'ın annesi babasının vefatından sonra İmam Ca'fer es-Sadık ile evlendiği için çocukluk çağını onun yanında geçirmiştir. Küçük yaşta Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş, Arapça başta olmak üzere İslami ilimleri öğrenerek İslam fıkhının sembolü ve otoritesi haline gelmiştir. Elli beş defa hac yaptığı rivayet edilir. Bir gün Medine-i Münevvere'de Mescid-i Nebevide kıldığı bir namazda Kur'an'ın tamamını okuyarak hat-

1306 Akseki Ahmet Hamdi, İslam Dini, Sh:44, Ankara-1975.

1307 İbni Hacer el-Haysemi, Sh:32; İslam Ansiklopedisi

1308 Hz. Peygamberi gören müslümanlara sahabe, peygamberi görmeyip de sahâbîlere yetişmiş olan nesle tâbiin denir.

metmiş ve namazdan sonra da Resülullah'ın kabrini ziyaret etmiştir. Ziyaret sırasında kendine ait bir kasideyi Allah Resülü'nün kabri başında okumuştur. Bu kaside halen İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi yazma bağışlar kısmı, 255/ 5 / numarada kayıtlı eserin 42b ve 44b sayfaları arasında bulunmaktadır.[1309]

İlk zamanlar kumaş ticareti ile uğraşmakla beraber ilim meclislerinden de geri kalmamıştır. Özellikle kendisinden feyiz aldığı büyük âlim Hammad b. Ebu Süleyman, İmam Âzam'ın hayatında önemli yer işgal eder. Ayrıca Ca'fer es- Sadık ve Muhammed el-Bakır gibi âlimlerden de faydalanmıştır.

Hammad b. Ebu Süleyman'ın vefatından sonra onun kürsüsüne geçerek ders vermeye başladı. Bu tedrisatı otuz yıl kadar sürdü ve dört bin civarında talebe yetiştirdi. Bilhassa İmam Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Züfer gibi öğrencileri kendisinden sonra İslam fıkhında çığır açan büyük şahsiyetlerdir.

İmam Âzam'ın kitap ve sünnetten beşyüzbin mesele ortaya çıkarıp çözdüğü rivayet edilir.[1310] İbadet ve hukuk alanında verdiği fetvaların sayısı ise altmış dört bin civarındadır.

İmam Malik, onun hakkında: "Ebu Hanife'nin mantığı okadar kuvvetlidir ki, şu direk altındır dese onu ispat edebilir" diyerek hayranlığını dile getirmiştir. Bununla beraber o, alçak gönüllü, çok susan, az konuşan, az gülen fakat çok düşünen bir insandı.

Ebu Hanife'nin fıkıh alanında bizzat yazdığı eseri mevcut değildir. Ancak akaid ve kelam ilmi ile ilgili bazı eserleri günümüze kadar intikal etmiştir. Bunlar arasında "el-Fıkhu'l-Ekber" adlı kitabı meşhurdur. Özellikle bu risaleyi, İslam âleminde baş gösteren sapık fikirlerin ileri sürüldüğü bir sırada Ehl-i sünnet akaidinin esaslarını ilan ve izah etmek için yazmıştır.

Hanefi mezhebi bilhassa Maveraünnehir ve Horasan'da büyük ölçüde gelişme göstermiştir. Osmanlı Devletinin kurulmasıyla âdeta devletin resmi mezhebi hüviyetini kazanarak Osmanlının hâkim olduğu Türkistan, Afganistan, Türkiye ve Balkanlarda yaygınlaşarak hâkim mezhep haline gelmiştir. Ayrıca Hindistan ve Pakistan'da yaşayan Müslümanların tamamına yakını da Hanefi mezhebine mensupturlar.

İmam-ı Âzam'ın en büyük hususiyetlerinden birisi, içinde bulunduğu devrin şartlarını ve insanların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak dinin genel prensip ve amaçları açısından fıkhi meseleleri yeniden değerlendirmeye tâbi tutmuş ve ardı arkası gelmeyen sınırsız hadiseler karşısında sınırlı sayıdaki nas'ların hükümleri ile aklın yorumunu birleştirerek makul bir denge kurmak suretiyle Irak'ı rey fıkhının merkezi haline getirmiştir. Verdiği hüküm ve fetvalarında daima şahsi teşebbüs ve sorumluluğun, kişi hak ve hürriyetlerinin korunmasını temel ilke edinmiştir. Böylece Ebu Hanife'nin bu

1309 Yeni Rehber Ansiklopedisi, C-10, Sh:42.

1310 Akseki Ahmet Hamdi, İslam Dini, Sh: 66-67, Ankara- 1954.

tutarlı, makul ilke ve prensipleri, insanların çoğunluğu tarafından mezhebinin benimsenip yayılmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda bu prensipler, Hanefi Mezhebinin genel esaslarının da ana çerçevesini oluşturmuştur. O gün bugündür onun koyduğu bu güzel ilkeler milyonlarca Müslüman'ın hayatında yerini almış ve almaya da devam edecektir. Cenab-ı Hak kendisinden razı olsun!

2-) Şafiî Mezhebi:

Şafii Mezhebinin kurucusu Muhammed b. İdris eş- Şafii'dir. Şafii, Hicri 150 (767) de Ebu Hanife'nin vefat ettiği sene Gazze'de (Filistin) doğmuş ve Hicri 204 (820) yılında da elli dört yaşında iken Mısır'da vefat etmiştir. Babası Kureyş kabilesine mensup olduğu için soyu Hz. Muhammed (s.a.v.)'e dayanır. Büyük dedesi ve onun babası sahabidirler. Henüz daha beşikte iken babasını kaybetmiş ve fakirlik içerisinde büyümüştür. Küçük yaşta Mekke'ye getirilmiş ve Mekke müftüsü Müslim b. Halid'den ders okumaya başlamış ve Kur'an-ı Kerim'i de hıfzetmiştir. Hatta Arap dilini kaynağından öğrenmek için bir müddet çölde Arap kabileleri arasında yaşamıştır. Yirmi yaşlarına bastığında fetva verecek dereceye yükselmiştir. İlme olan aşkı kendisini sürekli arayışa sevk etmiştir. Mekke, Bağdat ve Mısır arasında ilim adına mekik dokumuştur. Nitekim İmam Malik'in şöhretini duyduğu için Medine'ye gitmiş ve onun yanında dokuz yıl kalarak ilminden ve irfanından istifade etmiş ve buarada Hadis kitabı Muvatta'yı ezberlemiştir. Daha sonra birkaç kez Irak'a giderek orada da ilim adına gerekli çalışmayı yaparak yeni kazanımlarla tekrar Mekke'ye dönmüştür. Böylece İmam Malik'ten ehl-i hadis fıkhı olan Medine fıkhını, Ebu Hanife'nin talebesi İmam Muhammed'den de ehl-i rey fıkhı olan Irak fıkhını öğrenerek iki ekolün fıkhını birleştirmiştir.

Mekke'de, Bağdat'ta ve Mısır'da kendi usul ve metotlarıyla ders vererek çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Kendisinden sonra talebeleri onun eserlerini okutarak görüş ve diğer fakihlerle ilgili ihtilaflarını nakletmişlerdir. Bunun neticesinde de Şafii Mezhebi ortaya çıkmıştır.

Kendisinden önceki mezhep imamlarının başına gelen onun da başına gelmiştir. Hz. Ali evlatlarına olan sevgisini istismar eden muarızları (karşıtları) "Halkı isyana teşvik ediyor" diye Abbasi Halifesi Harun Reşid'e şikâyette bulunmuşlardır. Bunun üzerine ellerine kelepçe vurularak Bağdat'a götürülmüş; ancak halife tarafından serbest bırakılmıştır.

Yazdığı eserleri arasında "**el-Um**" adlı eseri meşhurdur.

Şafii Mezhebi Türkiye'nin doğu ve güney doğu bölgeleri ile Mısır, Suriye, İrak, Horasan ve Maveraünnehir'de yayılmıştır.

3-) Maliki Mezhebi:

Büyük fıkıh ve hadis âlimi olan Malik b. Enes Hicri 93 (712) yılında Medine'de doğmuş ve prostat hastalığından Hicri 179 (795) senesinde de yine Medine'de vefat

etmiştir. Ebu Hanife ile çağdaştır. Babası Yemen'li olan Malik bin Enes Arap asıllıdır. Dedesi ise büyük tâbiî'lerdendir. Yaşadığı muhit ve çevresi peygamberimizin şeriatının hayat bulup yayıldığı Mekke ve Medine gibi kutsal mekânlar idi. Dolayısıyla ilim öğrenmeye ve İslam'ı yaşamaya çok elverişli bir ortam vardı. Önce Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş, genç yaşta fıkıh bilgisinde otorite olmuştur. "El-Muvatta" adlı hadis ve fıkıh kitabı meşhurdur.

İmam Malik, sürekli ilim meclislerini takip ederek birçok tâbiin âlimlerinden dersler almıştır. Özellikle kendisine mürşitlik ve hocalık yapan İbni Hürmüz'ü adım, adım takip etmiş, onun ilim ve edebinden oldukça istifade etmiştir. Birçok Soru:lara, bilmiyorum manasına gelen Arapça "Lâ edrî " lafzını hocasından miras olarak almıştır. Medine-i Münevvere'de ders ve fetvalar vererek Medine fıkhının imamı unvanını kazanmıştır. Fetvalarında Medine halkının uygulamalarını esas almıştır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) on yıl Medine halkının içinde yaşamış, onların örf ve âdetlerini görmüş, İslam'ın ruhuna aykırı olanlarını ortadan kaldırmış, aykırı olmayanları da olduğu gibi bırakmıştır. Yanlış uygulamalar var ise onları da düzeltmiştir. İşte bu sebepten ötürü İmam Malik, Medine halkının uygulamasını ve Hz. Muhammed (s.a.v)' in bu tatbikatını mütevatir sünnet hükmünde kabul etmiştir.

İmam Malik Hazretleri Emevi devletinin parlak ve çöküş dönemi ile Abbasilerin güçlü olduğu dönemde yaşamış ve birçok fitnelere şahit olmuştur. Kendisi başta olmak üzere ekseri âlimlere göre, "zalim hükümdarlara karşı fitne yaratacak şekilde ayaklanmak doğru değildir. Fakat değiştirmek için çalışmak gereklidir. Fitne ve anarşi çıkarmadan değiştirmeye çalışmayan ümmet günahkârdır."

Bu karmaşa içerisinde İmam Malik hazretleri de şiddet ve zulümden nasibini almıştır. Bir meseleden dolayı Peygamber soyundan gelen zamanın Medine valisi Ca'fer ibni Süleyman kendisini dövdürmüş, fakat valinin peygamber soyundan olması sebebiyle "Ahirette Peygamber soyundan gelen bir insanla davalaşmak istemem" diyip, valiye hakkını helal etmiştir.

İmam Malik, "İkrah (zor) karşısında kalan kimsenin yemini muteber değildir." hadis-i şerifini sık sık tekrarladığı için, halifeye zorla bi'at eden isyancı gurup taraftarı zannıyla Abbasi Halifesi Ebu Ca'fer el-Mansur tarafından işkenceye maruz kalmıştır.

Maliki mezhebi, Mısır, hicaz, Tunus, Cezayir, Fas, Sudan ve Endülüs gibi ülkelerde yayılmış ve hatta Endülüs Emevi Devletinin resmi mezhebi olmuştur. Allah Teâlâ Hazretleri kendisinden razı olsun.

4-) Hanbelî Mezhebi:

Kronolojik sıra itibariyle Ehl-i sünnet mezheplerinin dördüncüsü olan Hanbelî Mezhebinin kurucusu Ahmed b. Hanbel'dir. Kendisi hicri 164 (781) de Bağdat'ta doğmuş ve 241 (855) tarihinde de yine Bağdat'ta vefat etmiştir. Arap asıllı olup Hz. pey-

gamber soyundandır. Küçük yaşta Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiştir. Özellikle hadis ilminin toplanması ve rivayetiyle uğraşmış bir muhaddistir. Meşhur 6 citlik hadis kitabının adı, "**Müsned"** dir. Rivayet ve dirayet fıkhını birleştirmiştir. İmam Şafii'nin fıkıhtaki bilgi ve hüküm çıkarmadaki metoduna hayran olduğu için Mekke ve Bağdat'ta ondan bu metotları öğrenmiştir. Dolayısıyla hadislerin fıkhî mana ve maksatlarını da araştırmıştır. İmam Âzam'ın talebesi Ebu Yusuf'tan da ders almıştır.

Kendisinden önce bilim ortamı hazırlanmış ve üç mezhebe ait fakihlerin çok değerli eserleri ortaya çıkmıştı. Bu ilmi zenginlikten istifade etmesini bilen İmam Ahmed b. Hanbel, belli bir yaştan itibaren ders okutmaya ve fetva vermeye başlamıştır. Çok sayıda müçtehit derecesinde ilim adamı yetiştirmiştir. İbn Teymiyye ve onun talebesi olan İbn. Kayyim El-Cevziyye, Ahmed İbn. Hambel ekolünün önemli şahsiyetlerindendir. Özellikle bunlar, hadis-i şeriflere dayalı Hanbelî fıkıh ekolünü oluşturmuşlardır.

Ahmed b. Hanbel, İbadet ve muamelat konularında iki farklı metot uygular. İbadet hususlarında nas'ları ve selefin eserlerini örnek alarak delilsiz hüküm vermekten kaçınır. Muamelat konusunda ise yine selefin yolunu izleyerek, "Bir şeyin helal ve haramlığı hakkında delil yoksa o şey mubahtır." hükmünden hareketle, diğer üç mezhepten daha açık ve serbest bir şekilde, "Eşyada asıl olan mubahlıktır."prensibini benimser.

Ahmed b. Hanbel, çağdaşı olan Şia ve diğer Ehl-i sünnet dışı fırkalara karşı hadisleri ve geleneksel İslam anlayışını savunarak mücadele verdiği için, Hanbelî Mezhebi o dönemde Ehl-i sünnetin âdeta temsilcisi durumuna gelmiş ve bu durumu, fıkıh mezhebi olma hüviyeti kazanmasına sebep olmuştur. Buna rağmen zamanının idarecileri tarafından baskıya uğramış, hatta yirmi sekiz ay hapis yatmıştır.

Hanbelî mezhebi, özellikle akaid alanındaki görüşleri ve selefi tavrı sebebiyle kendilerine yakın bulan Suudi'lerin resmi mezhebi konumundadır. Bu mezhebin daha da daraltılmış şekline Vehhabilik denmektedir. Suudi Arabistan'ın dışında Irak, Suriye, Filistin ve Mısır gibi ülkelerde de bir hayli mensupları mevcuttur.[1311]

Dünya Müslümanlarının mezheplere göre genel tasnifi şöyledir: % 91'i Sünni, Sünnilerin de %53 'ü Hanefi'dir. İtikat bakımından Hanefilerin büyük bir kısmı da Matüridi'dir. %13'ü Maliki, % 33'ü Şafii, % 1'i de Hanbelî mezhebine mensupturlar.

Hak Teâlâ, İslamiyet uğrunda çalışanlardan razı olsun ve bu çığır nesilden nesile kesilmeden devam etsin inşallah!

B-DÖRT MEZHEBİN DIŞINDAKİ FIKHİ MEZHEPLER:

1311 Prof. Dr. Topaloğlu Bekir, Kelam ilmine giriş; Prof. Dr. Akyüz Vecdi, Mukayeseli ibadetler ilmihali; Prof. Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal-1, iman ve ibadetler, T.D. Vakfı Yayınları.

1-) Vehhabi Mezhebi:

Bazı konulardaki farklı görüşleri sebebiyle yukarıdaki dört mezhebin dışında değerlendirilen, özellikle Suudi Arabîstan'da mensupları yaygın olan bu mezhebin ortaya çıkış nedenleri ve görüşleri şöyledir:

Vehhabi'lik hareketi, temelde Kur'an ve sünneti esas alır. Ancak uygulamada yukarıdaki Ehl-i sünnet mezheplerinden biraz farklılık arz eder.

Vehhabilik, Arap yarım adasında hicaz bölgesinde ortaya çıkmıştır. Kurucusu Arap yarım adasında Riyad yakınlarında Üyeyne denilen bir köyde doğan Muhammed b. Abdilvehhab'dır. (1703- 1787) Kurduğu mezhep de kendi adıyla anılmaktadır.

İbni Teymiye'nin görüşlerinden etkilenen Muhammed b. Abdülvehhab, Kur'an ve sünneti ihya etmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Bid'atlarla savaşmak temel hedefleri arasındadır. Bundan dolayı birçok türbeyi, sahâbe mezarlarını yıkmışlar ve kabir ziyaretini yasaklamışlardır. Fotoğrafa karşıdırlar. Başlangıçta çok katı kurallarla ortaya çıkarak sigara, kahve ve benzeri şeyleri haram saymışlardır. Yazdığı "Kitabu't-Tevhid" adlı eserinde insanları şirk ve bid'atlardan kurtularak dine girmeğe davet etmiş ve kendilerine uymayanları kılıçla yola getirmenin gereği üzerinde durmuştur. Hatta Vehhabi düşüncesini benimsemeyenleri şirke batmış müşrikler olduğunu ileri sürerek, kan ve mallarının kendine inanan muvahhitlere helal olduğunu ilan etmiştir.

Davranışlarındaki bu sertlik, imamlarındaki taassub ve kendi inanışlarında olmayanları küfürle suçlamak bakımından Vehhabilik'le Haricilik arasında benzerlik bulunmaktadır. Zira Hariciler de Vehhabiler gibi, ameli imandan bir cüz (parça) sayarak namaz, oruç, hac ve zekât gibi benzeri emirleri tembellik sebebiyle de olsa yerine getirmemeyi küfür kabul ederler ve farzlardan birini terk eden kimseyi dinden çıkmış sayarlar. Onlara göre iman, söz ve ameldir; artar ve eksilir. İman, kalple tasdik, amel dil ile söylemek ve rükünleri ile yerine getirmektir.

Vehhabiler, "bid'attir" diye birçok mübah olan şeyleri yasaklamışlar, bazılarına da sıcak bakmamışlardır. Mesela, Mevlit okumak ve okutmak, sünnet ve nâfile namazları kılmak ve Allah dostu veli kişilere saygı göstermek gibi.

Vehhabiler, düşüncelerini yaymak için fırsat buldukça şiddete ve kılıca başvurmuşlardır. Osmanlılarla savaşa giren vehhabilerin askeri varlığına Mısır valisi Kavala'lı Mehmet Ali paşa komutasındaki ordu son vermiştir.

Vehhabilik düşüncesine öncülük eden kişi, Suudi ailesinin dedesi Muhammed b.Suud'dur. Kendisi Muhammed b. Abdülvehhab'ın enişteşi olup, ona son derece bağlı bir şahsiyettir.

Vehhabiler, genelde Hambeli mezhebinin kurallarına bağlıdırlar. Hambelilik Suudi devletinin resmi mezhebidir.

Vehhabilik ne şekilde görülürse görülsün, gerçek şudur ki, diğer bütün İslam Mezhepleri gibi Kur'an ve Hadisi temel kaynak olarak almışlar ancak, onları anlayıp

tatbik etme konusunda diğer İslam Mezheplerinden ayrılmışlardır. Böylece şekil ve dar kalıplara takılıp kalmakla dini kısırlaştırıp içtihad kapısını kapamışlardır. Merhum Kral Abdülaziz âl-Suud'un karşı mücadelesi sonucu, günümüzde biraz daha yumuşadıklarını ve fazla katı kuralları terk ettiklerini müşahede etmekteyiz.

2- İmamiyye (Caferiyye) Mezhebi:

Caferiyye mezhebini iyi anlayabilmek için önce Şia hareketini tanımak gerekmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz Ehl-i sünnet mezheplerinin dışında yer alan itikadi, fıkhi ve siyasi mezheplerin en önemlilerinden biri de Şia mezhebidir. Şia, çeşitli ırkları ve muhtelif görüşleri bünyesinde barındıran gruplar topluluğudur. İslam dünyasında azımsanamayacak sayıda mensupları bulunmaktadır. Sözlükte taraftar manasına gelen Şia, İslam literatüründe Hz. Peygamberin vefatından sonra hilafet makamına Hz. Ali'nin gelmesi gerektiğini savunan ve onu tek meşru halife olarak gören grubun adıdır. Hz. Ali taraftarı olan bu grup, özellikle Hz. Osman'ın şehit edilmesine müteakip siyasi oluşum olarak ortaya çıkmış ve hicri ikinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren de çeşitli fırkalara ayrılmıştır.

Şi'a'nın elliden fazla fırkalara ayrıldığı çeşitli kaynaklarca belirtilmekle beraber, günümüze kadar ulaşan önemli üç büyük fırkası vardır. Bunlar **İmamiyye (Caferiyye), Zeydiyye** ve **İsmailiyye'**dir. Şimdi kısaca bu üç fırka ile birlikte, İslam'ın temel esaslarından sapıp küfre batan **Galiyye** fırkasından ve yine Şi'a'dan neşet eden **Babilik** ve **Bahailik** gibi yolunu şaşırmış akımlardan bahsedeceğiz.

Bu arada, Şia siyasi hareketinin zaman içerisinde bir tarikata dönüşerek Alevîlik veya Bektaşîlik adı altında Anadolu'ya yansıyan ve tarihte bu ünvan altında yerini alan, oldukça da karmaşık ve farklı anlayışları içinde barındıran AlevîliğinTürkiye'deki yapılanmasını da özet bir şekilde anlatacağız.

Caferiyye (İmamiyye) Mezhebi: Bu mezhebin imamı Cafer-i Sadık olup kendisi hicri 83, (702) yılında Medine'de doğmuş, hicri 148, (765) senesinde de yine Medine'de vefat ederek Baki mezarlığına defnedilmiştir.

Künyesi Ebu Abdullah'tır. Abbasî halifelerine karşı hiç çekinmeden, cesaretle hakkı ve doğruları müdafaa ettiği için de Sadık lâkabını almıştır. Babası Muhammed Bakır'ın yerine İmamet makamına geçerek on iki imamın[1312] altıncısı olmuş ve bu görevde 34 yıl kalmıştır.

Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden sonra Hz. Peygamberin nesli siyasetle uğraşmayı bırakıp kendilerini ilme vermişlerdir. İşte Hz. Cafer de böyle bir ortam ve yuvada ye-

1312 Şia mezheplerinden Caferiye ve İsnaaşeriye'ye göre, Hz. Muhammed'in çağrısı doğrultusunda din ve dünya işlerini düzenleyen ve idare eden ve kendilerine itaat edilmesi gereken on iki imam şunlardır: Ali b. Ebi Talip, Hasan b. Ali, Hüseyin b. Ali, Ali Zeynel Abidin b. Hüseyin, Muhammed el- Bakır, Cafer es-Sadık, Musa el-Kâzım, Ali er- Rıza, Muhammed el-Cevad, Ali el-Hadi, Hasan el-Askerî, Muhammed el-Mehdî'dir.

tişme şansını elde ederek zamanını tamamen ilim öğrenmeye hasretmiştir. Babasından fıkıh, hadis ve diğer şer'i ilimleri öğrenerek derin bilgi sahibi olmuştur. Bununla beraber Vehbî ilimlere de vakıf olduğu çeşitli kaynaklarca belirtilmiştir. Ayrıca kimya gibi kâinat ilimleriyle de uğraşmış, hatta cifr[1313] ilmini bildiği de rivayet edilmiştir.Kimya ilminin babası sayılan Cabir ibn. Hayyân es-Sûfî at Tarsûsî de onun talebelerindendir. Ayrıca Ebu Hanife, Süfyan-i Sevri ve İmam Malik gibi büyük şahsiyetler de kendisinden ders alıp ilim öğrenmişlerdir.

Hz. Peygamberin soyundan gelen İmam Cafer âlim, fazıl ve muttaki bir kişi idi. İmam Malik onun hakkında şöyle der: "Cafer üç halde bulunurdu: "Ya namaz kılar, ya oruç tutar veya Kur'an okurdu. Malayaniyi sevmezdi. Abdestsiz Resülullah'ın mübarek ismi şerifini ağzına almazdı."

İmamiyye mezhebi akaid ve fıkıhta Ca'fer es-Sadık'ın görüşlerini esas aldığı için "Ca'feriyye" olarak da anılır. Ayrıca, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın hilafetlerini meşru saymayıp reddettikleri ve Hz. Peygamberin yerine geçme hakkının Hz. Ali ve evlatlarına ait olduğunu kabul ettikleri için de "Râfiza" ismi verilir. İmamet konusunu, İslam dininin iman esaslarından biri olarak kabul edip, on iki imamın söz, fiil ve tasviplerini ölçü olarak aldıklarından dolayı da "**İmamiyye**" adını alırlar.

İmamiyye denilince, on iki imam manasına gelen "İsna Aşeriyye" akla gelir. Çünkü Şia'nın çoğunluğunu bunlar teşkil ederler. İsna Aşeriyye, Şah İsmail'in tahta çıkmasıyla İran'ın resmi mezhebi olmuştur. Bunlara göre imamet, Hz. Ali'den başlar, oğlu Hasan'dan sonra Hüseyin'e intikal eder. Hüseyin'den itibaren de kesintiye uğramadan babadan oğla geçer ve 12. imam "Muhammed el- Mehdi"[1314] ile tamamlanır. İmamlığın

---

1313 "Cifr"ilmi: Harflerin ilmidir. Bu ilimle tâ kıyamete kadar olacak olayların bilinebileceği söylenir. Cafer-i Sadık'ın bu ilmi şöyle tarif ettiği rivayet edilir: "O deriden bir kaptır. Onda Peygamberlerin ve İsrailoğulları bilginlerinin bilgisi vardır. Hz. Cafer'in bu sözünden de anlıyoruz ki, cifr, imamların bilgi kaynaklarından ve Allah'ın onlara verdiği ilâhi bir lutuftur. Bununla beraber Cafer-i Sadık'a atfedilen cifr ile ilgili bu ifadelerin ona ait olması şüphelidir. Zira gaybı Allah'tan başka kimse bilemez. Nitekim Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dilinden, "Eğer ben gaybı bilseydim, elbette çok hayır (mal-mülk) elde ederdim" buyurur.(A'raf:7/188)

1314 **Mehdi**: Kelime olarak kendisine rehberlik edilen demektir. Dolayısıyla Mehdi, kendisine Allah tarafından yolgösterilen anlamına gelir. İslam kültüründe kıyametten önce gelmesi beklenen kurtarıcı bir kişi olarak hatırlanır. Kur'an-ı Kerim'de, Buhari ve Müslim gibi sahih hadis kaynaklarında Mehdi'den hiç söz edilmemektedir. Bununla beraber diğer bazı hadis kitaplarında 24 yerde çelişkili şekilde zayıf rivayetler yer almaktadır. Bu mevzudaki hadislerin müşterek beyanlarına göre, Mehdi, kıyamet alâmetlerinin belirdiği bir dönemde kendine has alâmetlerle peygamberimizin künyesini taşıyan "Muhammed bin Abdullah" adıyla doğudan ortaya çıkacak ve zulümle kaplanmış düyayı adaletle dolduracaktır. Çıkışı sırasında güneşle ay arka arkaya tutulacaktır. Deccal'ın çıkışı ve Hz. İsa'nın inişi Mehdi'den sonra olacaktır Hatta İsa (a.s) arkasında namaz kılacaktır. Mehdi inanışı ilk şiilerde yer almazken İmamiyye ve Râfiziler, bir imam masum fikrini ortaya koydular. Bunlar 12 imam sayarlar. Bu

Hz. Ali ve soyuna na's ile verildiğini ve bunu Hz. Peygamberin açıkça belirttiğini iddia ederler.

İmamiyeye göre, imamlar Peygambere benzerler, sadece vahiy almazlar, her şeyi bilirler, günahsızdırlar, hiç günah işlemezler, Allah ile kul arasında vasıta ve şefaatçidirler, gerçekte ölmezler, Hz. İsa gibi bir gün geri dönecekler ve yeryüzünü adaletle dolduracaklardır. Dönüşü beklenen imama, geleceği beklenen imam manasına "İmam Muntazır" denir. Allah'ın halifesi, zamanın mehdisi miladi 878 tarihinde ortadan kaybolan fakat hâlâ sağ olan Muhammed b el-Hasan'dır, zamanı gelince tekrar dönecektir.

Genel Görüşleri: Sadece Ehl-i beytin[1315] rivayet ettikleri hadisleri kabul ederler. Bunların dışındaki rivayetleri hadis olarak kabul etmezler.

Mut'a nikâhını[1316] caiz görürler. Çıplak ayaküstüne mesh etmeyi yeterli bulurlar. Boşanma konusunda iki şahit mecburiyeti getirirler. Beş vakit namazı cem etmek suretiyle üç vakitte eda edebilirler. Zekâtı (humus)[1317] din adamları eliyle toplarlar. On yedi kadar esas meselede, Sünni fıkıh mezheplerine muhalefet ederler.

Görüldüğü gibi, Şia ile Sünni mezhepler arasında içtihattan kaynaklanan oldukça görüş farklılıkları vardır. Bununla beraber, Şi'a mensuplarının sahabeyi tekfir etmeyenleri temelde Müslüman'dırlar. Çünki Kur'an'ın emirlerine sıkı sıkıya bağlı olan

---

imamların sononcusu gizli ve beklenen Mehdi' dir. Dolayısıyla Mehdi, Şii inancının temel taşlarındandır. Mehdi inanışı, Sünni İslam dünyasında dinin inanç esasları içerisinde yer almaz. Bununla beraber, birçok kitlelerin cazibe merkezi olmaya devam etmektedir. Mehdi'nin geleceği konusunda beklenti içinde olanlar bugüne kadar çeşitli tarihler vermişler, ancak hepsi boşa çıkmıştır. Zaman zaman Mehdi'liğini ilan edenler de olmuştur. Hülasa istismara açık bir konudur.

1315 **Ehl-i Beyt:** Ev halkı demektir. Resulullah'ın hanımlarından Ümmü Seleme (radıyallahü anha)'nın anlattığına göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v.), evinin kapısı önünde iken Ahzab süresinin: "Ey peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor" meâlindeki 33. ayeti nazil olmuştu. Bunun üzerine Allah Resulü o sırada evde bulunan Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i bir örtüye bürüyerek "Allah'ım bunlar benim ehl-i beytimdir, bunlardan günahı gider ve bunları kirlerden temiz kıl"buyurduğunda Hz. Ümmü Seleme validemiz ileri atılarak: "Ey Allah'ın Resulü! Ben ehl-i beytten değil miyim?" deyince, Peygamber Efendimiz: "Sen (yerinde otur, sen zaten) hayırdasın, sen Resulullah'ın zevcesisin!"diye cevap vermiştir. Ehl-i Beyt'e kimlerin de dâhil olduğu konusu âlimler arasında ihtilaflıdır. Ashabın ileri gelenlerinden bazıları Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarının da dâhil olduklarını söylerler.(Hadis Ans. K. Sitte terc. C-12, Sh:416-417.Prof Dr. İ. Canan.)

1316 **Mut'a Nikâhı:** Menfaat karşılığı geçici bir süre için bir kadınla yapılan sözleşmeye mut'a nikâhı denir. Ehl-i Sünnet âlimleri bu tür bir nikâhın haramlığı konusunda icma etmişler (görüş birliğine varmışlar) dir.

1317 **Humus:** Zekâta bedel olarak çeşitli yollarla toplanan ve elde edilen servet olup altıya taksim edilir. Üçü Allah'a, Resülüne ve yakınlarına aittir. Bu üç hisse, imam ortaya çıkmışsa imama, imam henüz ortaya çıkmamışsa onun vekili olan adalet sahibi müctehit imama verilir. Diğer üç hisse Haşim oğullarından olup kendilerine zekât ve sadakanın haram kılındığı fakirler, yetimler ve yolculara verilir.

İmamiyye Şi'a'sının siyasi olan imamet meselesi dışında Ehl-i sünnet ile bazı ictihad farklılıkları bulunmakla beraber, bu farklılıklar fazla önemli değildir. Çünki, Kur'an'ı Allah'ın kelamı, Hz. Muhammed'i de Allah'ın Resulü kabul eden, ahiret hayatına inanan, namaz, oruç ve hac gibi İslam'ın temel meselelerini yerine getiren, zina, içki ve kumar gibi haramları yasaklayan imamiyye mensubu Şiiler (Caferi'ler) herkes gibi Müslüman'dırlar.

Şiiliğin en büyük fikir kaynağı, "Nehcu'l-Belâğa"adlı kitaptır.

3) Zeydiyye Mezhebi:

Zeyd, Hz. Hüseyin'in torunudur. (80–122 / 698–740) Zeydiyye, Zeyd'e mensup olanların oluşturduğu mezheptir. Zamanın büyük âlimi, hatip ve fakihi Zeyd, hicri (121) de Emevilerle mücadeleye girdiğinde ve Emevi orduları ile karşı karşıya geldiğinde kendisine bi'at eden Küfe'liler: "Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer hakkında ne düşünüyorsunuz?" Diye soru sordular. O da: "Hayırdan başka bir şey söyleyemem."deyince, otuz ilâ kırk bin kişilik bir topluluk Hz. Zeyd'i terk ederek Emevi orduları karşısında onu yalnız ve güçsüz bıraktılar. Yanında kalan iki yüz kadar insanla savaşı sürdürerek şehit oldu. Başı kesilerek Şam, Mısır ve Medine'de teşhir edildi. Daha sonra oğlu Yahya da yakalanarak öldürüldü. İşte bu hadiselerde Zeyd ve oğlunun tarafını tutan ve fikirlerini benimseyenlere "Zeydiyye", Hz. Zeyd'i ilk iki halife Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'i kötüleyip zalimlikle itham etmediği için kendisini terk edenlere de, "**Râfiza"** denmiştir. Zeyd, gençliğinin ilk yıllarında ilmi babası ve kardeşi Muhammed Bakır'dan, daha sonra da zamanın hukukçularından fıkıh bilgisini öğrenmiştir. İlminin derinliğinde ve takvasının yüceliğinde âlimler ittifak etmişlerdir.

Zeydiyye'nin temel görüşleri imamet meselesi hakkındadır. İmamın Hz. Fatıma'nın neslinden olması, âlim, zâhid, cesur ve cömert sıfatlarıyla muttasıf bulunması gerekir. Sahabeleri kâfirlikle itham etmezler. İçtihada büyük önem verirler. Usul-i dinde mutezileyi takip ederler; fıkıhta ise genelde Hanefi olmakla beraber, Şafiî ve Şia fıkhına da birkaç meselede uyarlar. Ehl-i sünnete en yakın fırkadır. Mest üzerine meshin caiz olmaması, cenaze namazında beş tekbir alınması ve ezanda: "Hayye Ala hayri'l-Amel" sözü ilâve edilmesi gibi hususlarda Ehl-i sünnetten ayrılırlar. Ülkemizde daha ziyade Kars, Iğdır, Ağrı ve diğer doğu illerinde mensupları bulunmaktadır. Dünyada ise yüz milyon civarındadırlar. Daha ziyade Ortadoğu ülkelerine dağılmış durumdadırlar. Yemen'de oldukça yaygındırlar.[1318]

4) İsmailiyye Mezhebi:

Altıncı imam Cafer b. Muhammed es Sadık'ın ölümünden sonra hilafet makamının nassın tayini ile büyük oğlu İsmail'in ve onun soyunun hakkı olduğu görüşü, Şia içerisinde İsmailiyye fırkasının oluşmasına sebep olmuş ve bundan dolayı da bu görüş

1318 Uludağ Süleyman ve Kavukçu Fuat, Kelam Dersleri Sh: 76.

mensuplarına İsmail'i imam tanıyanlar manasına İsmailiyye denmiştir.[1319] Bu fırka Şi'a arasında aşırı görüşleriyle temayüz etmiştir.

Hicri 4. Asırda İsmailîlerin Fatimi devletini kurmalarıyla bu mezhep daha da güç kazanmıştır. Çeşitli dış etkenlerden, özellikle eski Yunan ve doğu felsefelerinden ve ortadoğu dinlerinden etkilenmiştir. Bundan dolayı da aşırı görüşleri bünyesinde barındırır hale gelmiş ve bu yüzden de inanışlarındaki İslâmî rengi büyük ölçüde yitirmişlerdir.

İsmaililer, ibadet ve muâmelatla ilgili fıkıhî hükümler bakımından İsnâaşeriyye'den pek farkı olmamakla birlikte, itikadi yönden Galiyye fırkası ile paralellik arzederler.

Her ayet ve hadisin bir iç (bâtınî-te'vilî) manası, bir de zâhirî (açık) manasının bulunduğunu söylerler. Ancak zahirî mananın bir sembolden ibaret olduğunu iddia ederek, zâhirî manaya fazla itibar etmezler. Ayet ve hadislerde aslolan bâtınî manalardır ve na'sların iç manalarını anlamak önemlidir, derler. Böylece kendilerine göre ayetleri tevil ederek, birçok hususta İslâmî çizgiden sapmışlardır.

1981 yılı itibariyle sayıları 6,5 milyon civarında olan İsmaililer, Pakistan, Hindistan, İran, Afganistan, Yemen, Suriye, Tanzanya ve Kenya gibi ülkelere dağılmışlardır. Liderleri Ağahandır. Özellikle Hindistan'daki Ağa Hancı İsmailîler, öteden beri İngilizlerin himaye ve desteğiyle faaliyetlerini sürdürmektedirler.

C- İSLAM'IN TEMEL PRENSİPLERİNDEN SAPAN AKIMLAR

İslam'ın temel ilkelerinden sapan bu tür akımlar, kitabımızın hacmini aşacak kadar çoktur. Ancak Müslümanları bilgilendirme açısından sadece İslam adına ortaya çıktıklarını iddia eden, fakat inanç ve yaşayışları itibariyle İslam'ın temel prensipleri dışında kalan şii kökenli Galiyye mezhebi ile Babaîlik ve Bahâîlik cereyanını ve Hindistan kökenli Kadıyânilik hareketini kısaca anlatmak yerinde olacaktır.

a-Galiyye:

Galiyye, Hz. Ali (r.a) zamanında ortaya çıkan Şiilik hareketi içinde Yahudi asıllı Abdullah b. Sebe tarafından yürütülen fitne hareketinin en son merhalesi olarak Hz. Ali'nin şahsını tanrılaştırma cereyanı, İmamiyye ekolünün içine sızmış ve bu akım daha sonra haddi aşanlar manasına gelen Galiyye tarafından devam ettirilmiştir. Kurucusu İran asıllı Mecusi veya Yahudi olan Meymun el-Kaddah'tır. Bunlar, gerek Ehl-i sünnet ve gerekse ılımlı Şia mensupları tarafından asla samimi bulunmazlar. Çünkü Mecusi, Yahudi veya Mülhid (Allahsız) kimseler oldukları halde Müslümanların inançlarını bozmak ve İslam dinini içinden yıkmak için yerine göre Müslüman görünmüşlerdir. Genellikle Hz. Ali'yi tanrılaştırırlar. Allah'ın imamlara hulül ettiğine, dolayısıyla tenasü-

1319 İsmail, babası Cafer'den önce vefat etmiştir. Dolayısıyla İsmail'î hareket babasının vefatından sonra oluşmuştur.

he inanırlar. İslam dininin temel inançlarından bazılarını inkâr ederler veya inkâra götüren teviller yaparlar. Her ayet ve hadisin bir zâhirî ve bir de bâtınî manası bulunduğunu, zâhirî manasının sembolden ibaret olduğunu iddia ederek, namaz, oruç, zekât, hac ve gusül abdesti gibi dini vecibelerin gereksiz olduğunu söylerler. Kıyameti inkâr ederler. Ölü hayvan eti, şarap, zina ve livata gibi şeyleri haram saymazlar. Hz. Ali'den önceki üç halifeyi ve onlara bi'at edenleri tekfir ederler.

Bunların en yoğun oldukları yer Hindistan ve Pakistan olmakla beraber, Suriye, Mısır, doğu, güney ve orta Afrika'da da cemaatleri bulunmaktadır. Toplam sayıları birkaç milyondur. Suriye'nin bazı şehirlerine ve Adana civarına yerleşmiş Nusayri'ler de bunlardandır. Nusayriler Hz. Ali'de ilâhî bir özellik bulunduğunu iddia ederek onu tanrılaştırırlar.

İsmailîlerden biraz farklı olan ve fakat Galiye içerisinde yer alan sayıları üçyüz bine varan **Dürzî**'ler de Suriye, Lübnan ve İsrail'de yoğunlaşmışlardır.[1320]

b-Babilik ve Bahaîlik:

Bu mezhep, Şia'nın İsna aşeriyye fırkasına mensup Mirza Ali Muhammed eş- Şirazi (1919) tarafından kurulmuştur. Kendisi İran'da doğmuştur. İsmailiyye mezhebinin sapık görüşleri ile Sebeiyye fırkasının hulül fikrini birleştirerek İslam dışı bir mezhebin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla Batıniyye hareketinin bir devamıdır.

Mirza Ali Muhammed, Şi'i İmamiyenin on ikinci imamının hicri 260 tarihinde kaybolduğunu, bu sebeple Mehdi'ye açılan kapının kapatıldığını, ancak 1260 tarihinde bu kapının açılacağını, tam bu tarihte kendisinin beklenen imam ve Mehdi'ye açılan bir kapı olduğunu iddia etmiş, daha sonra da Mehdiliğini ve hatta bütün peygamberlerin peygamberliklerinin kendisinde toplandığını ve Kur'an-ı Kerim'in kendi kitabı "el-Beyan" ile neshedildiğini, dolayısıyla Hz. Peygamberin de son Resul olmadığını, ancak son Nebi olduğunu iddia etmiştir. Daha da ileri giderek Allah'ın kendisine hulül ettiğini ileri sürmüş ve böylece Tenasüh inancına kapı açmıştır.

Mirza Ali Muhammed'in fikirleri 19. Asırdaki İran Şahlığının baskıcı idaresi altında ezilip zulme uğrayan ve bir kurtarıcı bekleyen cahil geniş halk kitleleri arasında beklenen alakayı bulmuş ve ayrıca emperyalist emellere uygun düştüğü için de İngilizlerin büyük desteğini kazanmıştır. Mirza Ali Muhammed âhiret hayatına hesaba inanmaz. Ona göre ibadet ve muamelat ile ilgili hükümler kalkmıştır. Miras hukukunda kadın ve erkek eşittir; dokuz sayısı kutsaldır. Dolayısıyla kadınların dokuz erkekle bir anda evlenmelerini câiz görürler. İleri sürdüğü bu tür sapık fikirleri sebebiyle Azerbaycan'daki İslam âlimlerince küfrüne hüküm edilerek Tebriz'de hapse atılmış ve sonunda da kurşuna dizilerek idam edilmiştir. Onun başlattığı bu harekete de "Babilik" adı verilmiştir. Bu hareket, onun ölümü ile ortadan kalkmamış, Bahaîliğin başlangıcı olmuştur.

1320 Prof. Dr. Topaloğlu Bekir, Kelam İlmi, Sh: 221-247.

Mirza Ali Muhammed, ölümünden önce yerine Suphi Ezel lakabıyla anılan Mirza Yahya Nuri'yi halife tayin etmiştir. Daha sonra Suphi Ezel ile baba bir kardeş olan Mirza Hüseyin Ali de bu akıma dâhil olmuştur. Mirza Hüseyin Ali (1817–1892) önce kendisinin beklenen Mesih olduğunu ileri sürmüş, sonra da "**Kitabu'l- Akdes**" adlı kitabının vahiy eseri olduğunu söyleyerek peygamberlik iddiasında bulunmuş ve böylece "Bahaullah" adını almıştır. Mirza Hüseyin Ali'yi takip edenlere de "**Bahaî**" denilmiştir.

Bu iki kardeşin her ikisi de sapık inançlarından dolayı İran'dan Bağdat'a sürgünedilmişler, ancak aynı sebeplerden ötürü Bağdat halkı ve âlimlerinin şikâyeti üzerine zamanın Osmanlı hükümeti tarafından İstanbul'a getirilmişler, kısa bir süre sonra da topluca Edirne'ye gönderilmişlerdir. Burada da boş durmayıp faaliyetlerine devam etmeleri üzerine Sultan Abdülaziz'in fermanıyla Suphi Ezel ve taraftarları Kıbrıs'a, Mirza Hüseyin Ali ve taraftarları da kimseyle görüşmemek şartıyla Akka'ya sürgün edilmişlerdir.

Bahaullah miladi 1892 de Akka'da ölmüştür. 1908 Meşrutiyetinin ilanından sonraBahaîlik tamamen serbest kalmış ve o tarihte Bahaîliğin başında bulunan Abdulbaha, Bahaîliğin kısa sürede Mısır, Avrupa ve Amerika'da yaygınlaşması için faaliyetlerde bulunmuştur.

Abdulbaha'nın (1921) ölümünden kısa bir süre önce yerine büyük torunu Şevki efendi'yi geçirmiştir. Şevki efendinin de 1957 de Londrada ölmesi üzerine çocuğu olmadığı için Bahaîîiğin idaresi Hayfa'da kurulan ve adına "**Umumi Adalet Evi**" denilen teşkilata geçmiştir. Adalet Evi, Bahaîliğin en üst idari merkezidir ve dokuz üyeden oluşur. Almanya, Avustralya, Uganda ve Amerika'da şubeleri vardır.

Yukarıda da belirtildiği gibi Bahaîler, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'ten alınan prensiplerle kendilerini ayrı bir dine mensup olarak göstermek isterler. Ancak, Türk Yargıtayı 13/ 10/ 1962 tarih ve 1252 esas, 2435 sayılı kararla Bahaîliğin ayrı bir din olarak kabul edilemeyeceğini bilimsel gerekçelere dayanarak hükme bağlamıştır. Mısır danıştayı da aynı yönde karar vermiştir.

Bahaîlerin ibadet anlayışlarına gelince, yukarıdaki tanıtımlardan da anlaşılacağı üzere İlahi bir dinde bulunması gereken temel prensiplerden yoksundur.

Namaz duadan ibaret olup, üç türlü namaz vardır:

1-) Büyük namaz, günde bir defa Allah'a yalvarış için kılınır.

2-) Orta namaz, günde üç defa kılınır.

3-) Küçük namaz, günde bir defa ve öğle üzeri kılınır. Ancak, bu üç namazdan sadece birine karar verip kılmak yeterlidir. Namaz kılmak ise, Bahaullah'ın eserlerindeki cümleleri okumaktan ibarettir. Kıbleleri Akka'da bulunan Bahaullah'ın mezarıdır.

Oruç, 2–19 Mart arsı 19 gün olarak güneşin doğuşundan batışına kadar hiçbir şey yiyip içmemekten ibarettir. 21 Mart günü hem oruç bayramı, hem de Bahaî yılının ilk

günüdür.

Hac, yalnız erkeklere ve mali durumu iyi olanlara farz olup, Bab'ın Şiraz'dakievine veya Bahaullah'ın Bağdat'ta ikamet ettiği eve yapılır. Zekât, senede vergi olarak sermaye üzerinden malların beşte biri nispetinde alınır ve herkes bunu vermeye mecburdur. Bu vergi Adalet Evinin gelir kaynağını teşkil eder. (Her halde bu da insanları haraca bağlamanın başka bir yolu olsa gerek.)

Bahiler, 19 günde bir defa toplantı yapmak zorundadırlar. Mabetlerine "Meşriku'l-Ezkâr" adı verilir. Bu yerlerde bilhassa seher vaktinde Tanrıdan yardım ve bağış istemek için dua edilir. Bu mabetler dokuz cepheli olup, çevresinde sosyal tesisler bulunur. Bunlardan dünyada altı yerde vardır.

c-Kadıyanilik:

Bu mezhep, Mirza Gulam Ahmed el- Kadiyani (1835–1908) tarafından Hindistan'da kurulmuştur. Kurucusunun isminden dolayı önceleri "Mirzaiyye" mensup olduğu yer itibariyle de "Kadiyaniyye"adıyla anılmıştır. Bununla beraber, mensupları mezhep yerine "Ahmediyye Hareketi" adını kullandıkları için "Ahmediyye" diye de isimlendirilir. Bu hareketin temel noktası İslam kültüründeki kıyametle ilgili haberlere dayanır. Mirza Gulam Ahmet Kadiyani, önceleri Hıristiyan Misyonerlerin ve Hinduların Müslümanlar üzerindeki tesirlerini görerek İslam'ı savunmak için neşir yoluyla faaliyetlere girişir. Bu çalışmaları dikkat çektiği için kişiliği ön plana çıkar ve kısa zamanda meşhur olur. Şeytanın îvâsı ile bu şöhretinden istifade ederek on dördüncü hicri yüzyılın dini müceddidi olduğunu ilan eder. Bundan sonra bir adım daha ileri atarak, Müslümanların beklediği Mesih ile Mehdi'nin aynı kişi olduğunu, dolayısıyla, bu kişinin de kendisi olduğunu bildirir. O, hem Hz. Muhammed'in, hem de Hz. İsa'nın manevi gücünü taşımaktadır. Bu nedenle barışçıdır.

Mirza Gulam Ahmed bu kadarla yetinmez ve bir kurban bayramı namazı hutbesinde "el-Hutbetü'l-İlhamiyye" adını verdiği Arapça bir hutbe okur. Bu hutbenin Allah'ın vahyine dayandığını ve bir benzerinin yapılmasının mümkün olamayacağını söyler. Bundan bir müddet sonra da "Tuhfetu'n-Nedve" adlı tebliğinde kendisinin Allah'ın "Zıllı"(gölgesi) yani nebisi olduğunu, ancak bir şeriat getirmediğini, Hz. Peygamberin manevi yansımasından ibaret olduğunu açıklar. Mezhebin Kadiyan koluna mensup olanlar, Mirza Gulam Ahmed'in bu görüşlerini benimsemeyenleri kâfirlikle itham ederler.

Pakistan'lı büyük âlim Mevdudi, Kâdıyânîlikte nübüvvet silsilesinin devam etmesi sebebiyle mensuplarının mürted olduklarına Pakistan mahkemeleri tarafından karar verildiğini, hatta Kâdıyânî mensubu bir erkekle evlenen bir kadının boşanma hakkının bulunduğuna mahkemenin hükmettiğini söyler.[1321]

1321 Prof. Dr. Kılavuz Ahmet Saim, İman-Küfür Sınırı, Sh:181. Marifet Y. İst-1982.

Kâdıyânîlerin Lahor kolu müntesipleri ise, Gulam'ın sadece müceddit ve veli olduğunu; dolayısıyla ona inanmamanın küfrü gerektirmeyeceğini söylerler.

Kâdıyânîler, İslam'ın şartları, yani namaz, oruç, hac ve zekât gibi hususlarda Hanefi fıkhına tabidirler.

İslam'ın yayılması için cihad, öncelikle kalem ve dua ile olmalıdır. Ancak nefsin tehlikeye düşmesi halinde kılıca başvurulabilir. Fakat günümüzde böyle bir şeye gerek yoktur. Hele dinin kılıçla yayılması düşünülemez

Kadyanilik hareketi ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüş olmakla birlikte, Müslüman yazarlara göre, İngilizler tarafından ortaya çıkarılmış bir harekettir. Zira İngilizlerin Hindistan'daki emperyalist emellerine çok uygun düştüğü ve onlara büyük ölçüde yardımcı olduğu ifade edilir.Pakistan'lı büyük İslam mütefekkiri Dr. Muhammed İkbal de Kâdıyânîlik konusunda gazetelerde sayısız yazılar yayınlayarak onların sırlarını ifşa etmiştir. Böylece de diğer İslam âlimlerinin bu hususdaki görüşlerini paylaşmıştır.

Elbette Kalplerin sahibi Allah Teâlâ'dır. Doğruyu ancak O bilebilir.

d-Yezidîlik:

Yezidîlerin tarihi pek net değildir. Bununla beraber, Yezidî adının Farsça'daki Yezdan(Tanrı) kelimesinden geldiği rivayetler arasındadır.

Yezidîlik, haricîler arasındaki bölünmelerden meydana gelen ve İslam inançlarından sapan bir mezheptir. İçerisinde putperestliğe ait birçok düşünceleri barındırır.

Yezidî inancı, Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'i şehit eden Muaviye'nin oğlu Yezid'le hiçbir alakası yoktur. Bir rivayete göre, Hz. Ali Hz. Muaviye ile anlaştığı için Abdullah bin İbâd, Hz Ali'yi terk ederek Trablusgarb'a gitmiş ve orada kendi ismiyle anılan İbadiye fırkasını kurmuştur. Zamanla bu fırka dörde ayrılmıştır. Bunlardan birisi de Yezid bin Enîse el-Harici''nin kurduğu Yezidî fırkasıdır. Basralı olan Yezid önceleri İbadî idi. Daha sonra İran'a gitti. İran'da düşünce ve iman sapıklığına uğrayarak, Cenab-ı Hakk'ın, Acemlerden bir peygamber göndereceğini, ona bir kitap indireceğini ve bu kitapla da Hz. Muhammed (s.a.v.)'in şeraitini hükümsüz kılacağını iddia etti. Bu fikirler etrafında toplanan insanlara da "yezidî" denildi. Bu söylem bile, Yezdîliğin İslam dışı bir fırka olduğunun şüphe götürmez bir delîlidir.[1322]

Yezidîlik, İslamiyet, Hıristiyanlık, Yahudilik, Mecusilik, Zerdüştlük ve Şamanizm gibi din ve felsefelerden etkilenmiş, tutarsız ve İslam dışı bir akımdır.

Yezidîlik inancına göre, Tanrı dünyanın yaratıcısı fakat koruyucusu değildir. O, evreni yarattıktan sonra, pasif duruma geçmiş ve tüm yönetimi Tavus adlı elçisi meleğe (şeytana) bırakmıştır. Bundan dolayı şeytana aşırı bağlılık gösterirler ve ona tapınırlar.

1322 Prof. Dr. Muhammed Zehra,Mezhepler Tarihi Terc. Sh: 82, Yenişafak Gazt; Mezhepler arasındaki farklar, Terc. Prof. Dr.Ruhi Fığlalı, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları-73, Sh:216.

Şeytan, melek tavus olarak adlandırılır ve bir tavus kuşuyla simgelendirilir. Dertleri, belâları şeytanın yarattığına inanırlar ve şeytanın adını anmayı haram kabul ederler. Hatta şeytana söğeni öldürürler.[1323]

Yezidîlerin yaptıkları dualar dört tanedir. Sabah duası, Evger duası, Güneş batışı duası ve akşam duasıdır ki, buna şahadet duası da derler, yatağa girince okunur.

Müslümanlarınkine benzemeyen namaz, oruç, hac ve zekât gibi ibadetleri vardır.

Hergün güneş doğarken ona karşı durup, ilk ışık gelen toprağı öperler. Güneş batarken de ona yönelerek yalvarırlar. Bu yaptıklarını namaz kılmak ve ibadet etmek olarak kabul ederler. Bu ibadeti gayet gizli yaparlar.

Yezidîlerde iki çeşit oruç vardır. Birisi, umumi oruç olup, aralık ayının başında tuttukları üç günlük oruçtur. İkincisi ise, din adamlarının tuttuğu seksen günlük hususi oruçtur. [1324]İftar sofrasında şarp bulundururlar.[1325]

Yezidîlere göre hac, her Yezidî için yaşamında bir kere 15-20 eylül tarihleri arasında Kuzey Irak'ta bulunan siyasi ve manevi liderleri olan Şeyh Adîy b. Müsafir'in' türbesini ziyaret etmesi dini bir yükümlülüktür.[1326]

Zekât ise, alt tabakalara ait bir görevdir. Gelirin % 10'u Yezdî şeyhlerine, % 5'i pirlere ve % 2,5'luk kısmı da fakirlere verilir.

Yezidîler sekiz sınıf olup, yukarıdan aşağıya doğru şöyle sıralanırlar: Mir, baba şeyh, fakir, kavval, şeyhler, pir, kuçek ve müritlerdir.

Dinlenme günü cumartesi olup, çarşamba günü ise dini bayramdır. En büyük yeni yıl bayramlarını Nisan ayının birinci günü Şeyh Adîy'nin mezarı başında kutlarlar.

Bir Yezidî için en korkunç ceza, mensup olduğu toplumdan atılmaktır. Sünnet olmak pek mecbur değildir. Şayet sünnet yapılacaksa vaftizden sonra yapılır.

En büyük din adamlarına "Şeyh ve Pîr" denir. Şeyh ve pîrlerinin özel imtiyazları vardır. İki kutsal kitapları vardır. Bu kitaplar, Tavus tarafından Yezidîlerin kurtuluşu için indirilen "Kitab'ül-cilve (tecelli kitabı)" ile tarihsel olaylar ve dinsel törenleri içeren "Mushaf-ı reş (kara kitap)"dir.[1327]

Ekseriyeti Kürt orijinli olan [1328]Yezidîlerin çoğunluğu Musul, Lübnan, Halep, Bağdat, Azerbaycan Gürcistan ve orta, Avrupa, özellikle de Almanya olmak üzere çeşitli ülkelere dağılmış bulunmaktadırlar. Toplam nüfusları 500,000 civarındadır. Bu nüfusun

---

1323 Yeni Rehber Ans. C-20, Sh:228, İst-1994.

1324 Dini terimler sözlüğü, Sh:391, M.E.B.Din Öğ. Gn. Md.lüğü. Ankara-2009.

1325 İslam Ans.C-13, Sh:419, M.E. B.Devlet Kitapları,Eskişehir-1997.

1326 Şeyh Adiy b. Müsafir, aslında sunî bir Müslümandır. (İslam Ans. C-13, Sh:416, M.E.B.Devlet kitapları, Eskişehir-1997)

1327 Büyük Calousse- sözlük ve Ansiklopedi, Sh:12548.

1328 İslam Ans.C-13, Sh:416, M.E. B.Devlet Kitapları,Eskişehir-1997.

30,000 kadarı Türkiye'mizde Mardin, Gaziantep, Kilis, Hasankeyf, Kurtalan ve Beşîrî gibi yerlerde yaşamaktadır. Ancak son yıllarda Avrupa ülkelerine göç etmeleri sebebiyle, ülkemizdeki sayıları oldukça azalmıştır.

D-ALEVÎLİK VE TÜRKİYE ALEVÎLİĞİ

"Alevî" ifadesi Arapça bir kelimedir. "Ali'ye mensup, Hz. Ali'yi seven, ona bağlı olan ve onun yolundan gidenler" anlamına gelir. Hiç şüphesiz Hz. Ali'nin yolu Hz. Muhammed'in yolunun ta kendisidir. Zira Hz. Peygamberin inanışını, yaşayışını, düşünüşünü ve mücadelesini en yakından gören ve bilen, Hz. Hatice'den sonra ikinci Müslüman olan ve kendi hayatına da ona göre yön verip şekillendiren insan Hz. Ali (r.a)'dir. O halde bu manada her Sünni Alevîdir, her Alevî de Sünnidir. Ancak İslam coğrafyasına yayılmış olan ve geniş bir yelpazede yer alan Alevîliği bütünüyle ele aldığımız zaman çok farklı tezahürlerini görürüz. Fakat bunların hepsini tek tek ele almak kitabımızın boyutunu aşan bir mesele olup, mezhepler tarihinin konusudur. Bu nedenle biz burada sadece Anadolu Alevîliğini ve Anadolu Alevîliğinin oluşumunu etkileyen başlıca faktörleri inceleyeceğiz. Anadolu Türk Alevîliğini etkileyen hususları şu üç maddede toplamak mümkündür:

1-Hz. Ali'nin hilafeti ve Kerbela hadisesi ile ilgili olaylar,

2-Anadolu'ya gelmeden önce başka kültür ve dinlerin Türkmenler üzerindeki etkileri,

3-Anadolu'ya geldikten sonra eski Anadolu medeniyetlerinin tesirleri.

Türkmenlerin inanç şekillenmesinde ve Anadolu'nun fethedilip İslamlaşmasında Türkistan'da doğan büyük sûfî, şair ve tarikat şeyhi Ahmet Yesevi çok önemli rol oynamıştır. Ahmet Yesevi ocağından İslam meş'alesini yakarak Anadolu'ya gelen Horasan erleri, Türkmen aşiretleri, yukarıda da ifade edildiği gibi İslam'la tanışmadan önce ve sonra değişik faktörlerin tesirleri altında kalmışlardır. Bunun sonucu olarak da başlıca şu dört grup oluşmuştur:

1-Bilhassa göçebe Türkmenler ümmi oldukları için dinin itikad ve muâmelâtla ilgili meselelerini bütün incelikleriyle bilmiyorlardı. Bunun içindir ki, Müslümanlıklarını eski inanç (Şamanizm) ve gelenekleriyle birlikte günümüze taşımışlardır. Çoğunluk olan bu gurup, sonradan "Bektaşî" olarak tarihteki yerini almıştır.[1329]

2-Bir kısmı da komşu İran'daki Safavî Devlet'inin resmi mezhebi olan Şiîliğin yoğun propagandası altında kalarak Caferî Mezhebine[1330] kaymıştır.[1331]

1329 Köprülü Fuat, İlk Mutasavvıflar, Sh: 33; DİA (İslam Ansiklopedisi, C-2, Sh: 375.

1330 Câferî Mezhebini benimseyen ve 12 imama bağlı olan bu Bektaşi grup, Hz.Muhammed'i mürşid, Hz.Ali'yi rehber, Hacı Bektaş Veli'yi de pîr kabul eder. Al- lah+Muhammed+ Ali=Üçlemesi, üçünün tek bir nûr olduğu inancına dayanır.

1331 Osmanlı Tarihi C-1, Sh: 29, Feza Gazetecilik, İst-1999; İslam Ansik, Sh: 378.

3-Diğer azınlık bir grup da Bektaşî kökenden gelmiş olmalarına rağmen ibadet ve inanç bakımdan Sünnîler gibi yaşamış ve yaşamaktadır.[1332]

4-Günümüzde bu üç grubun dışında özellikle okumuş gençlerden çok az bir grup daha vardır ki, geleneksel Alevîlik öğretilerinin ve dedelerin kendilerini tatmin etmemesi sonucu ateizme ve marksizme kaymıştır.[1333] Buna rağmen, ideolojileri gereği Alevîlik'le Marksizm arasında ilişki kurarak Alevîliği perde yapıp bir çıkar üssü haline getirmişlerdir.

Bu kısa tanıtmadan sonra Türkiye Aleviliği hakkında esas konumuzu tarihteki konumu itibariyle Bektaşilik teşkil edecektir. O halde Bektaşilik Anadolu'da nasıl gelişmiştir, Bektaşiliğin Yeniçeri Ocağı ile ilgili bağlantısı nedir ve Hacı Bektaş Veli kimdir? Şimdi bu soruları kısa kısa cevaplamaya çalışalım.

Bektaşilik 13.yüzyıldan itibaren Anadolu'da geniş halk kütlelerine seslenme fırsatı yakalamıştır. Bilhassa Babâî isyanı diye bilinen Alevî dervişi Baba İlyas ile Baba İshak'ın Selçuklu Devletine karşı başlattıkları isyan hareketinde 1240'da öldürülmeleri sonucu, başsız kalan ilgili tarikatın müridleri Hacı Bektaş Veli'nin çevresinde toplanmış[1334] ve 15.yüzyılın sonlarına doğru da onun ananeleri etrafında şekillenerek bir tarikat haline gelmiştir.

Aslında Hacı Bektaş Veli'nin sağlığında Bektaşilik denilen bir tarikat mevcut değildi. Bu tarikat o öldükten 200 sene sonra II. Bayazıt'ın Balım Sultan'ı 1501'de Hacı Bektaş zaviyesinin başına getirip posta oturtmasıyla, Balım Sultan tarafından sistemleştirilip geliştirilmiştir. Ancak daha sonra şiî-batınî fikirleri savunan Kalenderîler, Haydarîler, Işıklar ve Torlaklar gibi aşırı ve bozguncu gruplar Bektaşî Ocağına sızmışlar ve tarikate el attıkları tarihten itibaren de Hacı Bektaş Veli'yi istismar ederek, tasavvuf tarihinde Hacı Bektaş Veli'ye ve Ocağa bâtınî[1335], hurûfî[1336]ve şiî vasıflı menfi bir hüvi-

---

1332 DİA (İslam Ansiklopedisi), C-2, Sh: 376.

1333 Şener Cemal, Alevilik Olayı, Sh: 180-181; Öz Baki, "Alevîlik ve Ateizm", Cem, IV, Kasım 1994, sayı 42, Sh: 29

1334 Yrd. Doç. Kara Mustafa, Mezhepler ve Tarikatlar Ans. İst-1987, Sh:77

1335**Batınîlik:**Kur'an ayetlerinin ve hadis-i şeriflerin sadece iç anlamlarına önem verip dış anlamlarını hesaba katmayan anlayış mensuplarıdır. Bâtınîler, ayet ve hadislerin gerçek anlamlarını ancak Allah ile ilişki kurabilen masum (günahsız) imamın bilebileceğini savunan aşırı fırkaların ortak adıdır. İsmaililer bu ortak adı taşıyanların başında gelir ve batınî anlayışın temsilcisi durumundadırlar. Ayet ve hadisleri kendi kafalarına göre tevil ederek islâmî çizgiden sapmışlar

dır.Esasen, İsmailiyye mezhebine asılsız inançları sokan, 9. asır başlarında bu tarikata kasıtlı ve siyasî amaçlarla giren Yahudi dönmesi Abdullah İbn-i Meymun'dur.

1336**Hurufilik:** Harf ve rakamlardan anlamlar çıkaran bir fırka olup, kurucusu İranlı Fazullah el Hurufi (ö, 796/ 1394) dir. Allah'a ait sırların kutsal saydıkları bazı harf ve rakamlarda gizli olduğunu iddia etmişler ve bütün dini hükümleri kendi düşünceleri doğrultusunda açıklamışlardır. Hurufiler İran'da sıkı takibe uğradıkları için Osmanlı imparatorluğuna sığınıp Hacı Bek-

yet kazandırmışlardır. Hâlbuki Hacı Bektaş Veli Yesevi Ocağından yetişip beslenen, Kur'an ve Hz. Peygamberi kendine rehber edinen ve Hz. Ali'ye sonsuz muhabbet duyan büyük bir mürşittir. O Türk kültürü ile İslam inanışını birleştirip kaynaştırarak Türkmen Sünniliğinin öncülerindendir.[1337]

• **Hacı Bektaş Velî'nin Hayatı:**

Hacı Bektaş Veli'nin asıl adı Mehmet, Bektaşi ise mahlasıdır. Horasan'ın Nişabur şehrinde 1209'da dünyaya gelmiştir. Annesinin adı Hatem Hatun, babası ise Seyid Sultan İbrahim Sani'dir.[1338] Vilâyet-Nâme, onun baba tarafından Hz. Ali'ye mensup olduğunu bildirir.[1339] Tasavvuf terbiyesini Ahmet Yesevi veya onun müridi Lokman Perende'nin yanında tamamladıktan sonra Horasan bölgesinden Anadolu'ya gelmiştir. Anadolu'ya hicreti sırasında Mekke'ye de uğrayarak hac yapmıştır.

Anadolu'da Sivas, Amasya ve Kayseri gibi çeşitli illerde bir süre dolaştıktan sonra Nevşehir ilimizin sınırları içinde kalan ve Hacı Bektaş diye bilinen Sulucakarahöyük'e yerleşmiş ve 1270 'de de aynı yerde vefat etmiştir. Geniş bir alanda bir külliye halinde kurulmuş olan kabri ve dergâhı, bugün Balım Sultan türbesi ile birlikte halkın ziyaretine açıktır.[1340] "Makalat ve Şerh-i Besmele" adlı iki eserinin dışında Kitâbu'l-Fevâid ve Şathiyye adlı iki küçük eserinin daha olduğu son yapılan araştırmalardan anlaşılmıştır.

• **Bektaşî anlamında kullanılan bazı tabirler:**

Bektaşi[1341], Alevi [1342], Kızılbaş[1343], Tahtacı[1344],Sıraç[1345] ve Çepni[1346] gibi kelimeler

---

taşi tekkesine yerleşmişlerdir. İnançlarını Bektaşiler arasında "**sır**"adı altında yaymışlardır. Kutsal kitapları Fazullah tarafından yazılan "Cavidanname"dir.

1337 Prof.Dr. Fığlalı Ethem Rûhi, Türkiye'de Alevîlik Bektaşîlik, İst-1996, Sh:163.

1338 Dr. Sezgin Abdülkadir, Alevilik Deyince, Sh: 46, II. B. Burak Yayınevi-1996.

1339 Prof. Dr. Fığlalı Ethem Ruhi, Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, Selçuk Yayınları, İstanbul-1990, Sh: 138.

1340 Kara Mustafa, Mezhepler ve Tarikatlar Ans. Sh:77,Tercüman Tesisleri, İstanbul-1987.

1341 **Bektaşi:** Hacı Bektaş Veli Tarikatına mensup olan kişi.

1342 **Alevi:** Hz. Ali'yi seven, sayan ve Hz. peygamberden sonra Hilâfetin Hz. Ali'ye verilmesi gerektiğine inananlara verilen isim.

1343 **Kızılbaş:** Kızılbaş tabiri hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Ancak siyasi ve dini anlamda ayrıcı bir terim olarak ilk defa şu şekilde ortaya çıkmıştır: Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar'ın müridleri başlarına sürahi şeklinde Haydarî denilen kırmızı renkli bir külah takarlardı. Bu külah 12 dilimliydi ve 12 imamı temsil ediyordu. Kırmızı renk ise Ehl-i Beyt ile kan kardeşliği sembolize ediyordu. Aynı zamanda kızıl renk Hz. Ali'ye bağlılığın da simgesi idi. İşte bu sebepten dolayı kırmızı külahlı Haydarî dervişleri gören Sünniler bunlara Kızılbaş dediler ve bu tabir daha sonra bütün Alevîler için kullanılır oldu.(Cemal Şener, Alevilik Olayı, Sh: 81); Dr. Ekinci Mustafa, Anadolu Alevîliğinin Tarihsel Arka Planı, Beyan Yayınları, Sh:206.

1344 **Tahtacı:** Akdeniz ve Toroslarda tahtacılıkla uğraşan Türkmen Bektaşilerdir.

1345 **Sırac:** Bu kelime, daha ziyade Yozgat'ın Çekerek ve Tokat'ın Zile ilçelerinde yaşayan Alevi vatandaşlarımız için kullanılan bir tabirdir.

1346 **Çepni:** Büyük bir kısmı Balıkesir merkez olmak üzere Ege Bölgesi ile Gümüşhane'nin Şi-

genel olarak Bektaşî anlamında kullanılan tabirlerdir.

• **Yeniçeri Ocağı ile Bektaşîlik Arasındaki İrtibat:**

Osmanlı ordusunun piyade sınıfını oluşturan Yeniçeri Ocağı, Padişah Birinci Murat'ın emriyle Çandarlı Kara Halil tarafından kurulmuştur. Yetenekli devşirmeler arasından seçilerek eğitilmiş savaşçı bir teşkilattır. Bektaşî tarikatının ana kaynaklarından birisini oluşturan "Menakipname-i Hünkâr Hacı Bektaş Veli"[1347] adlı kitapta anlatıldığına göre, Padişah Orhan Gazi bu devşirmeleri İslam'a ısındırıp manevi bir hususiyet kazandırmak amacıyla ordunun içinden bir grup genci seçerek Hacı Bektaş Veli türbesinin bulunduğu Sulucakaracahöyük'e götürür. Türbeyi ziyaret ettikten sonra, o dönemde türbenin pîri olan tarikat şeyhinden Yeniçeri Ocağı için hayır dua etmesini ister. Padişahın bu teklifi üzerine pîr, ziyarete gelenlerden birinin başına elini koyarak:"Bunların adı Yeniçeri (yeni asker) olsun. Cenab-ı Hak yüreklerini ak, pazularını kuvvetli, kılıçlarını keskin, oklarını tehlikeli, kendilerini dâima galip buyursun"[1348] diye dua eder. Bu tarihten (14. yüzyıl) itibaren de Hacı Bektaş kültürü iyice gelişip yayılır. Böylece Hacı Bektaş Veli Yeniçeriler tarafından Pîr olarak tanınır ve bu yüzden de kendilerine **Tâife-i Bektaşiyan**, adı verilir. Aslında bunun Bektaşilerle bir ilgisinin olmadığı, zamanla bu tarikate izafe edilerek Yeniçerilere bu ismin verildiği Âşıkpaşazâde tarafından belirtilir.[1349] Nitekim İlber Ortaylı başta olmak üzere bir grup tarihçinin yazdığı "Osmanlı Devleti Tarihi" adlı kitapta Yeniçerilerin birçok nişan ve bayrakları yanında Sünniliğin sembolü olan beyaz renkteki en büyük bayrağın İmam Âzam bayrağı olduğu ifade edilir.[1350]

Bektaşilik, Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşundaki bu rolü dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğunda uzun süre nüfuzunu korur ve 16. yüzyıldan itibaren de devletin resmen tanıdığı tek gayri sünni tarikat olma hüviyetini kazanır.[1351] Bundan böyle Yeniçeri Ocağı'nda Hacı Bektaş Zâviyesini temsilen bir babanın bulunması sağlanır ve bu sayede de ocakla tarikat arasındaki bağ hem canlı, hem de sağlam tutulmuş olur.

Yeniçeriler kuruluşundan kapatılışına kadar 500 yıl ordunun gözbebeği sayılan yaya sınıfını oluşturan ve büyük zaferler kazanan kahraman bir askeri teşkilattır. Fakat bu güzide askeri sınıf, zamanla disiplinsiz ve yağmacı bir topluluk haline gelerek, halkın ve devletin güvenliğini tehdit etmeye başlar. Hattâ her fırsatta isyan alâmeti olan kazan kaldırıp isyanlar çıkarır, bazı padişah, sadrazam ve devlet büyüklerini katleder. Bu nedenle padişah II. Mahmut tarafından 15 Haziran 1826 da lağvedilerek yerine "Asakir-i

---

ran ilçesinde yaşayan Bektaşi Türkmenlere verilen isimdir.

1347 Tarihsiz el yazması bir eser olup, Diyanet. İşleri Başkanlığı Kütüphanesi No:714.

1348 E.B.Şapolyo, Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, Sh: 445.

1349 Âşıkpaşazâde, Tevârih-i Âl-i Osman, İstanbul-1332, Sh: 204-206.

1350 Osmanlı Devleti Tarihi, Editör E. İhsanoğlu, Feza Gzt. İst-1999, C-1, Sh: 343.

1351 DiA, C-2, İst- 1989, Sh: 373.

Mansûre-i Muhammediyye" adıyla talimli ve disiplinli yeni bir ordu kurulur. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması hayırlı sayıldığı için de bu hadise "Vak'a-yı Hayriyye" diye isimlendirilir.[1352]

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte, 15-17. yüzyıllar arasında büyük bir dini ve siyasi ağırlığı olan[1353] Bektaşî tekkeleri de, dedelerin önderliğinde Yeniçeri Ocağı'na verdikleri destekler, yaptıkları birçok isyanlar[1354] ve devlete karşı aleyhteki faaliyetleri yüzünden Şeyhülislam fetvasıyla kapatılır. Ancak sadece Hacı Bektaş'taki Pîr postu açık tutulur.[1355]

Gerek Yeniçeri ocağı'nın ve gerekse Bektaşî tekkelerinin kapatılması sonucu, birçok Bektaşî İstanbul dışında Anadolu'nun muhtelif yerlerine özellikle kırsal alanlara iskâna mecbur edilirler. Bu gün bunlardan Alevî ve Türk olan kesim daha ziyade Çorum, Tokat, Amasya ve Yozgat civarında; Alevî ve kürt olan kesim ise Sivas, Malatya, Erzincan, Maraş, G.Antep, Kars, Elazığ ve Tunceli çevresinde yaşamaktadırlar. Birinci kesimdekiler Türkçe, ikinci kesimdekiler ise Kürtçe konuşmaktadırlar.[1356]

Alevî yazarlara göre çok abartılı bir şekilde 20-25 milyon olarak belirtilen Alevî nüfusu, 1990 genel nüfus sayımı itibariyle takriben en çok beş milyon civarındadır.[1357]

1950'lerden sonra köylerden şehirlere başlayan göç hareketi sonrası dergâhlar, cem evleri, dernekler ve vakıflar adı altında dinî örgütler kurmuşlardır. Bunların başlıcaları: Hacı bektaş Velî Dergâhı, Abdul Mûsâ Dergâhı, Şahkulu Sultan Dergâhı ve Karaca Ahmet Sultan Dergâhı gibi dergâhlar ve diğer cem evleri ile derneklerdir.

Bektaşilik, Anadolunun dışında uzun yıllar Osmanlının hakimyeti altında bulunmuş olan Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Bosna, Arnavutluk, Maceristan ve Romanya gibi ülkelerde de dergâhlar kurmuş, halen de buralarda varlığını devam ettiren bir tarikattır.

Cumhuriyetin ilanından sonra 1925'te ise, bütün tarikat, tekke ve zâviyelerin kapatılmasıyla, Bektaşilik de resmen kaldırılmış olmasına rağmen, öteki tarikatlar gibi o da günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

- **Bektaşîlikte yer alan bazı tabirler:**

1352 Osmanlı Tarihi, Editör E. İhsanoğlu, Zaman Gzt. İst-1999 C-I, Sh:89-90.

1353 Bektaşi Tekkeleri, siyasetle iç içe olmuşlardır. Mesela Jön Türkler ve mason lojalarıyla sürekli işbirliği içerisinde bulunmuşlardır.(DİA,C-2, İst-1989, Sh:378.)

1354 Osmanlı merkezi idaresinin mali ve idari tedbirlerinden rahatsız olan Türkmen boyları Safevi propogandasının da etkisiyle bazı isyan hareketleri başlatmışlardır. Bu isyanlardan bazıları şunlardır: Babailer İsyanı, Şah Kulu, Bozoklu Celal, Sülünoğlu, Beğçe Bey, Veli Halife, Kalender Çelebi, Pir Sultan Olayı ve Şeyh Bedrettin isyanı gibi.

1355 DİA, C-5 İst, 1992, Sh: 378.

1356 Şener Cemal, Alevilik Olayı, 14. Baskı, Ant Yayınları, İst-1993, Sh:159.

1357 Dr. Üzüm İlyas, Günümüz Alevîliği, İsam Yayınları (DİA), İst-1997, Sh:22.

1-**Dede**: Dini, ruhani önder,tarikat şeyhi (Nefes oğulları). Dedelerin seyid olduğuna inanılır ve soyunun Hz. Ali'ye ulaştığı varsayılır. Dedeler üç grupta toplanır:

a-**Çelebiler:**Hacı Bektaş Veli'nin soyundan gelenler (bel oğulları) olup, bunlar seyittirler.

b-**Ocakzadeler:** Soyları 12 imamlara ulaşan ocaktan gelen dedeler olup, bunlar da seyit kabul edilirler.

c-**Dede babalar:** Bunlar Hacı Bektaş Veli'nin manevi evlatları kabul edilirler ve bazı kentlerdeki Alevî Bektaşî kesimin bir bölümünü yönlendirirler. Özellikle de Türkiye dışında Arnavutluk ile Amerika Birleşik Devletlerinde etkilidirler.

2-**Baba**: İlimle ve sebatla elde edilen tarikat şeyhliği (Yol oğlu).

3-**Çelebi:** Hacı Bektaş veli'nin soyundan olanlar (Beloğlu).

4-**Muhib (Derviş):** Tarikata intisap eden el alan kişi.

5-**Semah:** İlahiler eşliğinde yapılan bir çeşit müzik ve oyun.

6-**İkrar**: Tarikata yeni girenleri eski mensuplara tanıtma merasimi.

7-**Sır:** Kitaplarda yazılmayan, tarikatın sırlarını içeren gizli bilgiler.

8-**Bektaşi Tacı:** 12 dilimli bir başlık olup, giyen kişinin Bektaşi olduğunu gösterir.

9-**Lokma:** Cem ayininden önce veya sonra yenilen yemek.

10-**Gülbank:** Koro halinde makamla okunan dua, tekbir veya şarkı.

11-**Telsim Taşı:**Bektaşilik simgesi 12 dilimli göğüse takılan mermer taş.

12-**Cem / Cem ayini:** Önemli zamanlarda yapılan tarikat toplantısı olup, bunlardan biri de halka namazıdır. Herkes birbirinin yüzünü görecek şekilde daire (halka) biçiminde oturur ve dede ayin sırasında Türkçe dualar okur. Dua sırasında halkadakiler yere kapanarak uzunca bir süre "Allah Allah" diye zikir yaparlar.

13-**Teberra:** Hz.Ali'nin hilafet hakkını gasbedenleri düşman bilmektir.

14-**Tevella:** Ali ve soyu ile onlardan yana olanları dost bilmektir.

15-**Nefes:** Bektaşi ayinlerinde okunan manzumeler.

16-**Musahip:** İki Alevî çiftin birbirlerini kardeş tutma zorunluluğudur.

• **Alevîlerde İbadet Anlayışı:**

Alevilikte ahlâkın temel ilkeleri "**eline, diline, beline**" sahip olmak şeklinde özetlenmektedir. Bu kelimelerin ilk harfleri alınıp bir sözcük yazılırsa **"Edeb**" kelimesi çıkar. Anayasa hükmündeki bu üç prensip, bir ölçüde Alevîliğin inanç ve ibadetinin de özünü teşkil etmektedir. Bu yasayı çiğneyip suç işleyene "düşkün"[1358]denir. Düşkünlerin

1358 Düşkünler cem törenlerine alınmazlar. Ağır suç işleyenler toplumdan tecrit edilir ve her türlü maddi ve manevi destek kesilir. Ancak düşkün, nefis terbiyesi yapmış ve suçu da fazla ağır değilse, belli bir süre sonra ceza kaldırılabilir.

cezâlarını duruma ve bölge şartlarına göre dede, baba ve şeyh verir.[1359]

Alevîlikte kadın boşamak haramdır. Boşanmış bir kadınla evlenen veya karısını boşayan zina yapanla bir tutulur.[1360]

İman esasları konusunda tamamen Sunnî Hanefi kesimle aynı yorumları paylaşan ve altı esasa iman eden Bektaşîler[1361], sadece kaza kader hakkında Mutezilenin tesiri altında kalarak Şiî-İmamiyye'nin âdet ve görüşünü benimsemişlerdir.[1362] Bununla beraber, Alevîlikte Ali sevgisi duygusallıktan öte, inancın bir parçası olarak kabul edildiği için Kelime-i Tevhid'in sonunda "Aliyyun Veliyyullah, Veliyyun Aliyyullah!"[1363]; Kelime-i Şehadetin sonuna da "Aliyyun Veliyyullah, Vasiyyu Resulullah!" ifadeleri eklenir.[1364]

İslam'ın Şartlarına ait muhteva ile ilgili hususlara gelince, Türkiye'deki Alevî zümreler arasında farklı ve çelişkili anlayışlar vardır. Bunlardan sadece Bektaşî tabir edilen Alevî çoğunluğun ibadet yaşantılarını kendi ağız ve kaynaklarından anlatacağız. Bu anlatımı şöyle özetleyebiliriz:

Alevî-Bektaşî âyinlerinin en önemlisi cem âyinidir. Cem âyininde dede başta olmak üzere, rehber, gözcü, çerağcı, zâkir, süpürgeci, sucu, sofracı, semahcı, okuyucu, İznikçi ve bekçi olmak üzere on iki hizmet ehli ve bunların yaptıkları on iki hizmet çeşidi vardır. En önemli Cem âyini ikrar ve görgü cemidir. İkrar cemi Bektaşî'lerde nasip almaya karar vermiş bir kişinin tarikata kabul edilmesi merasimidir. Alevî'likte ise evli Alevî bir çiftin başka Alevî bir çiftle musahip (kardeş) olması için yapılan merasimdir. Görgü cemi ise, Alevî köylerde düzenli olmasa da bilhassa kış aylarında haftada bir, Cuma akşamları canların ikrarlarını tazelediği, dargınların barıştığı ve tövbe ettiği bir âyindir. Bu cem âyinlerinde Musahip çiftlerle, görgüsü yapılacak olanlar boy abdesti alırlar. Âyine katılan diğer katılımcılar ise normal abdest alarak iştirak eder.[1365] Bu ayinlerde bağlama çalınır, Hz. Ali, 12 imam ve Ehl-i Beyt üzerine yazılmış çeşitli nefesler okunur. Bunlar daha ziyade Pir Sultan Abdal, Şah İsmail, Nesimi ve çeşitli Alevî ozanların bağlama eşliğinde söylenen eserleridir.[1366]

Cem ayinlerine yalnız erkekler değil, kadınlar da katılır, kadın erkek ayrımı yapılmaz. Hep bir arada müzik eşliğinde kadınlı erkekli orta namazı adı verilen ayinler yapılır ve semah törenleri icra edilir. Âyinlerin tüm sorumluluğu dedelere aittir.

1359 Özkırımlı Atilla, Alevîlik Bektaşîlik, Cem Yayınevi ist-1996, Sh:181.

1360 Özkırımlı Atilla, Alevîlik Bektaşîlik, Cem yayınevi, 3. Basım, 1996, Sh: 187; Dr. Ekinci Mustafa, Anadolu Alevîliğinin Tarihsel Arka planı, Beyan yayınları, İst-1997, Sh: 211.

1361 Hacı Bektaş-ı Velî, Makaalât ve Müslümanlık, Sh: 11-12.

1362 Prof. Dr. Fığlalı Ethem Ruhi, Selçuk yayınları, İst-1990, Sh. 284.

1363 Dr. Üzüm İlyas, Günümüz Alevîliği, İsam (DİA), İst-1997, Sh: 68.

1364 Bozgeyik Burhan, 12İmam ve Alevîlik, Türdav, İst-2000, Sh: 197.

1365 Dr. Üzüm İlyas, Günümüz Alevîliği, DİA, İsam Yayınları, İst-1997, Sh: 104-105.

1366 Şener Cemal, Alevîlik Olayı, Ant Yayınları, İst-1993, Sh. 173.

Bu ayinler, yörelere göre değişiklikler gösterebilir. Mesela, Trakya bölgesinde cemlere bekârlar alınmazken, Doğu Anadolu'da yediden yetmişe kadın erkek herkes katılır ve içki içilmez. Batı bölgesinin bazı yörelerinde ise dem kabul edilen şarap ve içki içilir.[1367]

NAMAZ: İslam'ın şartlarından olan Namaz, Kur'an'ın kesin emridir.

Dolayısıyla her Müslüman gibi Hacı Bektaş Veli de beş vakit namazını kılmada ihmali olmadığı yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Hatta Horasan erlerine kerametini göstermek için darı yaprağı üzerinde namaz kıldığı Vilâyet name'de bildirilir.[1368] Ayrıca, Vilâyetname ve Buyruk dışında, Alevî'lere ait bir takım edebi ürünlerde de namaza müsbet yaklaşılır. Mesela Alevî-Bektaşî bir yazar eserinde şu mısralara yer verir:

Sabah namazına uyan
Terk eyleme kıl namazı
Türlü kokulara boyan
Terk eyleme kıl namazı

Öğleyi kılmazsan kalır
İmanını şeytan alır
Mekânın cehennem olur
Terk eyleme kıl namazı

İkindiye hazır olun
Erenleri nâzır bilin
Akşam namazını kılın
Terk eyleme kıl namazı

Yatsı namazını gözet
Kılıp menziline ilet
Olursun tamudan âzad
Terk eyleme kıl namazı[1369]

"Şeriat, Tarikat, Mârifet ve Hakikat"diye ifade edilen dört kapıdan ilki olan şeriat kapısı açıklanırken üçüncü makamın da ibadet olduğu ve namazın farziyeti belirtilir.[1370] Bütün bunlara rağmen Alevî- Bektaşî topluluklarının çoğunluğu namazın da abdestin de doğruluktan ibaret olduğunu, şeklin önemli olmadığını ifade ederler.[1371] Hatta bir Alevî yazar Kur'an'da ve hadiste beş vakit namazın bulunmadığını, sadece Teheccüt (gece) namazının farz olduğunu iddia eder.[1372] Diğer bir Alevî yazar da, iş ve güçlerin

1367 Şener cemal, Alevilik Olayı, Ant Yayınları, İst-1993, Sh: 173-174.
1368 Vilayet name, Sh: 8, 11.
1369 Oytan M. Tevfik, Bektaşiliğin iç yüzü, İstanbul-Sh:269.
1370 Buyruk (neşr. Fuat Bozkurt), İst-1982, Sh:126.
1371 Prof. Dr. Fığlalı E. Ruhi, Türkiye'de Alevîlik-Bektaşîlik, İst-1990, Sh: 287.
1372 Öztoprak Halil, Kur'an'da Hikmet Tarihte Hakikat, Ank-1959, 5. Bas, Sh:11,13.

çokluğu sebebiyle gündüzleri beş vakit namaz kılmaya vakit bulamadıklarını, dolayısıyla geceleri gösterişten uzak cem ayinleriyle bunu telafi ettiklerini ifade eder.[1373]

ORUÇ: Alevîler, Muharrem ayında (yılda 12 gün) Kerbelâ şehitlerianısına oruç tutarlar. Bu oruç sırasında su içilmez ve et yenmez. Kesici şeyler ele alınmaz. 12 günlük orucun sonunda Aşure günü yapılır. O gün aşure pişirilip yenir, kurban kesilir, dualar okunur, Cem ayini yapılır, Kerbelâ şehitleri ve Ehl-i Beyt soyu anılır. Bir de şubat ayında üç günlük Hızır orucu tutulur. Nevruz (12 Mart) en büyük bayramlarıdır. Çünkü Hz. Ali'nin o gün doğduğuna inanılır.

HAC: Hac ibadeti, kırk makamdan üçüncüsü olarak Buyruk,Makalat ve Vilâyetname'de yer almaktadır. Ayrıca Hacı Bektaş Veli, Türkistan'dan Anadolu topraklarına gelirken Kâbe'ye uğrayarak haccetmiş ve bundan dolayı da kendisine Hacı Bektaş denmiştir.[1374] Buna rağmen Alevî'lerde büyük çoğunluk Hac ibadetini umursamazlar. Allah'ın mekânının ancak insan kalbi olduğuna inanırlar. Bu nedenle Hac için Kâbe'ye gitmezler.[1375] Hatta Alevî dedesi Halil Öztoprak: "Kâbe gibi belli bir noktayı, bir şehri daimi olarak kıble kabul etmek orayı putlaştırmak olur"[1376] der. Alevîler, hac yerine Hz. Ali ve Ehl-i Beytinin türbeleri ile Hacı Bektaş Veli türbesini ziyarete giderler.

ZEKÂT: Alevîler Zekât da vermezler, onun yerine kârlarının beşte

birini Ehl-i Beyt hakkı olarak"**Hakkullah**"adı altında Hacı Bektaş Veli Dergâh'ına, dedelere ve Ocaklara verilmek üzere dedeler ve babalar eliyle yılda bir kere altı çeşit vergi[1377] olarak alınır.

(Hülâsa) Alevîler, Müslümanlığın haram saydığı birçok şeyi kendi ananelerine ve törelerine uygun hale getirerek kabul etmişlerdir. Dolayısıyla cami ve cami kültüründen uzak kalmayı tercih etmişlerdir. Hatta cenazelerini Cem evlerinden kaldırmayı ilke edinmişlerdir. Çünkü Alevîlere göre, Emevîler devrinde camilerde Hz. Ali ve Ehl-i Beyt kötülenmiştir. Bu sebeple camiler tutuculuğun, gericiliğin ve Alevî düşmanlığının merkezidir.[1378]

Yukarıdan beri kendi kaynak ve ağızlarından anlatmaya çalıştığımız İslam'ın şartlarıyla ilgili ibadetlerin Alevîlerce algılanış ve uygulanış biçimi, görüldüğü gibi Kur'an ve Sünnetin temel ilkeleriyle tam örtüşmemekte ve sapmalar göstermektedir. Bu elbette onların kendi yorum ve tercihleridir.

1373 Zelyurt Rıza, Öz kaynaklarına göre Alevîlik, Sh: 57. vd.

1374 Dr. Üzüm İlyas, Günümüz Alevîliği, DİA, İsam Yayınları İst- 1997, Sh:101.

1375 Zelyut Rıza, Öz Kaynaklarına göre Alevîlik, İst-1992, Sh: 250-252.

1376 Şener Cemal, Alevîlik Olayı, Ant Yayınları, İst- 1993, Sh:169.

1377 Bu vergiler: Mürşid Hakkı, Kara Kazan Akçesi, Çerağ Hakkı, Adak Akçesi, Niyaz Akçesi ve Dem Akçesi'dir. Bu son Akçe dedenin içki parası için alınır. (Dr. Sezgin Abdulkadir, Alevîlik Deyince, Burak Y.E, İst-1986, Sh: 140-141).

1378 Şener Cemal, Alevilik Olayı, 14. B. Ant Y. İst-1993, Sh:105, 123-124, 173-174.

Ancak şu husus iyi bilinmelidir ki, İslam'ın temel taşı olan Namaz, Oruç, Hac ve Zekât gibi ibadetler, Allah'ın emirleri çerçevesinde şartlarını taşıyan kadın erkek her Müslüman'a farzdır. Bununla beraber, herkesi kendi inanç ve yaşayışıyla baş başa bırakıyor ve bu toplumun her ferdi gibi Alevî kardeşlerimi de saygı değer buluyorum. Özellikle iç ve dış ajanların millî birliğimizi parçalamak için zaman zaman yaptıkları kışkırtmalara pirim vermedikleri için de kendilerini kutluyor, muhabbetle kucaklıyorum.

Hata ve noksanlar kendi nefsimden olup, doğrular ise Allah Teâlâ'dandır. Yanlış vekusurlarımdan dolayı O'nun rahmet ve mağfiretine sığınırım.

Ayrıca böyle haddimi aşan önemli konuları tamamlamama fırsat verdiği için de Âlemlerin Rabbine sonsuz hamd ü senalar ederim.

05/ 05 /2005 • İlyas AYDOĞAN

SORU-CEVAPLI

Yediden Yetmişe
KUR'ÂN
ve İSLÂM

Soru: İlmihal ne demektir?

Cevap:İlmihal, İlim ve hal kelimelerinden oluşan bir isim tamlamasıdır. Sözlük anlamı, "durum bilgisi" demektir. Dini literatürdeki manası ise, Bütün Müslümanların İslam dininin icaplarını yerine getirebilmesi için bilmesi gereken temel dini bilgilerdir. Bu temel ilmihal bilgilerinin başında inanç, ibadet, ahlak, helâl, haram gibi ana hükümler yer alır. Kısaca ilmihal, fıkıh ilminin özeti mahiyetindedir

MÜKELLEF VE MÜKELLEFE DÜŞEN GÖREVLER

Soru: Mükellef ne demektir, şartları nelerdir?

Cevap:Mükellef, sorumlu olan demektir, yani dinin emir ve yasaklarından sorumlu olan kişiye mükellef denir. Mükellef olmanın şartları ise şunlardır;

1-Müslüman olmak.

2-Akıl sahibi olmak.

3-Buluğ çağına ermiş olmak.

Soru: Bir mükellefin bilmesi gereken görevleri nelerdir?

Cevap: Yukarıdaki mükelleflik şartlarını taşıyan bir kimsenin bilmesi ve yerine getirmesi gereken "**Ef'âl-i Mükellefin**" diye de isimlendirilen görevler şunlardır:

Farz, Vacip, Sünnet, Müstehap, Mübah (Helâl), Haram, Mekruh ve Müfsid'dir.

Şimdi bu mükelleflik şartlarını sırayla soru-cevap şeklinde kısa kısa izah edelim:

Soru: Farz neye denir ve kaça ayrılır?

Cevap: Farz sözlükte, "bir şeyi kesinleştirmek, takdir etmek, pay ve parçalara ayır-

mak" anlamlarına gelir. Fıkıh litaratüründe ise, dinimizce yapılması kesin ve bağlayıcı bir şekilde istenen vazifelerdir. Bu istenen fiillerin yapılması sevaba, terk edilmesi azaba sebep olur, inkârı ise küfür sebebidir, dinden çıkarır. Farz-ı Ayn ve Farz-ı Kifaye diye iki kısma ayrılır.

a- **Farz-ı Ayn**: Her ferdin ayrı ayrı bizzat kendisinin yapması gereken fiillerdir. Mesela, namaz, Ramazan orucu, hac ve zekât gibi ibadetlerdir.

b- **Farz-ı Kifaye**: Toplum içerisinde bir grup Müslüman'ın yapmasıyla, diğerlerinin üzerinden borç olmaktan düşen, hiç kimsenin yapmamasıyla da o beldede bulunan bütün Müslümanları sorumlu hale getiren, dolayısıyla günahkâr kılan emirlerdir. Meselâ, cenaze namazı kılmak, hafız olmak farz-ı kifaye bir ameldir. Farz-ı Kifaye'yi yerine getirenin sevabı yalnız yapana aittir. Ancak, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, farz-ı kifaye bir ibadeti herkesin terk etmesi halinde bütün toplum günahkâr olur.

Soru: Vacip neye denir?

Cevap: Vacip, sözlükte: "Sabit ve lazım olan şey" anlamına gelir. Dini litaratürde sübût veya delâlet yönünlerinden biri zannî olan emirlerle sabit olan fiillerdir. Fıkıh âlimlerinin ekseriyetine göre farz ile eş anlamlıdır. Hanefi mezhebinde ise farzla sünnet arasında bir derecededir. Farz kadar kat'i delil ile sabit olmamakla birlikte, yine de çok kuvvetli delili bulunan fiillerdir. Mesela, kurban kesmek, vitir ve bayram namazlarını kılmak vaciptir. Vacibin hükmü farz gibidir, yerine getirilmesinde sevap, terkinde ise azap vardır; ancak itikat bakımından inkârı küfrü gerektirmez, fakat sapıklık ve fâsıklık sebebi olarak görülür. Bir ibadetin vacibini kasten terk etmek tahrimen mekruhtur; yanılarak terk etmek ise sehiv secdeyi gerektirir.

Hanefilerin dışındaki fıkıh âlimlerinin çoğunluğu vacibi farz anlamında düşünür ve kesin bir şekilde yapılması gereken dini bir yükümlülük olarak görür. Farz ve vacip ayrımı yapmazlar. Hanefi âlimler ise bunu farz ve vacip şeklinde iki kademede ele alırlar. Yukarıdaki tasnif, Hanefi ekolüne göre yapılmıştır.

Soru: Sünnet neye denir ve kaça ayrılır?

Cevap: Sünnet, farz ve vacibin dışında, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendiliğinden yaptığı **söz,fiil** ve **takrir'**leri (onayları=sükûtları) dir. Sünnet, fıkıh usulünde Kur'an'dan sonra İslam'ın ikinci kaynağını teşkil eder. Fiili sünnet kendi içinde, "Müekked, Gayri müekked ve Zevaid sünnet" diye üçe ayrılır. Şimdi bunları kısaca izah edelim:

1- Müekked Sünnet: Kuvvetli sünnet anlamına gelir. Resulullah (s.a.v.) Efendimizin, çoğunlukla yaptığı, fakat bağlayıcı ve kesin bir emir olmadığını göstermek için de çok az terk ettiği fiillerdir. Önem bakımından farz ve vacipten sonra üçüncü sırayı teşkil eder. Mesela abdest alırken ağza-burna su vermek, cemaatle namaz kılmak, ezan okumak, kamet getirmek, sabah, öğle ve akşam namazlarının sünnetleri ile yatsının son iki rekât sünnetini, teravih namazını, Cumanın ilk ve son sünnetlerini kılmak birer

müekked sünnettirler.

Müekked sünnetleri yerine getiren Allah'ın hoşnutluğunu ve O'nun sevgili Resulü'nün şefaatini kazanarak sevaba nâil olur. Terk eden ise dinen azarlanmayı ve kınanmayı hak eder.

2- Gayr-i Müekked Sünnet: Peygamberimizin bazen yapıp, bazen terk ettiği fiillerdir. Mesela, İkindi namazının sünneti ile yatsı namazının ilk sünneti gibi. Bu sünnete **müstehap** ve **mendup** isimleri de verilir. Bu sünnetler nafile adı altında toplanır. Bu çeşit sünneti yerine getiren sevap kazanır, terk eden ise dinen kınanmaz.

3- Zevaid (âdet) Sünnet: Peygamberimiz (s.a.v.)'in bir insan olarak günlük hayatta yaptığı normal ve beşeri davranışlarıdır. Mesela, giyim ve kuşamı, yeme ve içmesi, saç ve sakalını kına ile boyaması gibi zevkleri bu tür sünnet çeşidine girer. Fahr-i Kâinat Efendimizin bu konuda bir emir ve tavsiyesi olmamakla birlikte, bir Müslüman isterse, ona olan sevgi ve bağlılığından dolayı bunları yerine getirirse sevap kazanır, Peygamberinin de şefaatine lâyık olur. Terk ederse kınanmaz ve günah işlemiş olmaz.

Ayrıca ibadetle ilgili olan ezan, ikame ve cemaatle namaz kılmak gibi olan sünnetlere de "**Sünnetü'l-Hudâ**" denir.

Sünnetin bir de **kifaye** kısmı vardır. Mesela, Ramazanın son on gününde itikâfa girmek ve teravih namazını cemaatle kılmak gibi.

Ramazandan sonra şevval ayında tutulan altı gün orucu ile farz namazların evvelinde ve sonrasında kılınan sünnetler ve (Şafiîler'e göre) vitir namazı için **revatib sünnet** tabiri kullanılır. Çünkü Vitir namazı Şafiî mezhebinde sünnet hükmündedir.

Soru: Müstehap veya Mendup neye denir?

Cevap: Sözlük anlamı, sevimli ve güzel olan iş demektir. Müstehap ve Mendup her ikisi de bir nevi Sünnet-i Gayri Müekkede hükmünde olup, yapılması hoş ve sevap kazanmaya sebep olan şeylerdir. Terk edilmesi dinen kınanmayı gerektirmese de güzel olan bir şeyi terk etmek elbette hoş bir şey olmaz. Bu konuda örnek vermek gerekirse, kuşluk namazı kılmak, nafile oruç tutmak, sadaka vermek, sıcak günlerde öğle namazını serin vakte kadar geciktirmek ve akşam namazında acele etmek gibi hususlar, müstehap grubuna girerler.

Müstehaplar, ibadetlerin ve insanî ilişkilerin daha güzel ve verimli olması açısından önemlidir. Bir mümini farz ve vacip hükmündeki dinî ödevlere ruhen hazırlar, kesintiye uğramamasına ve sürekliliğine yardımcı olur. Eğer bu tür ibadetler devamlı terk edilirse, farz ve vâcib ibadetlerde ihmal ve tembelliğe yol açar.

Soru: Mübah (Helal) neye denir?

Cevap: Sözlükte, "açığa çıkan ve serbest bırakılan şey" anlamına gelir. Dini terim olarak, mükellefin yapıp yapmamakta serbest olduğu fiillerdir. Mesela, yiyip içmek, yatıp uyumak ve oturup yürümek mübah fiillerdir. Yapılmasından dolayı bir sevap, ya-

pılmamasından ötürü de bir günah yoktur. Ancak mubah bir fiil, samimiyetle ve ibadet maksadıyla yapılırsa, ecir ve sevap kazanılır. Örneğin, sırf dini tebliğ için hicret etmek veya cihada hazırlanmak amacıyla spor yapmak gibi. Şayet, mubah bir fiilin işlenmesinde aşırılığa, israfa kaçılırsa, günah derecesi mekruhtan başlamak üzere harama kadar uzanır. Mesela, ölçüsüz yiyerek aşırı beslenmek veya hiçbir şey yemeyerek ölüm orucu tutmak bu nevidendir. Helal ve caiz gibi terimler de genel olarak mubah anlamında kullanılırlar. Helal, haramın karşıtıdır. Kur'an ve hadislerde bu anlamda kullanılmıştır. Helalin sözlük anlamı, bir fiilin yasaklığının kalkıp serbest olmasıdır. Fıkıh ilmindeki tanımı ise şöyle ifade edilebilir: "Helal, şer'an izin verilmiş, hakkında dini bir yasak ve kısıtlama bulunmayan fiillerdir."

Soru: Haram neye denir?

Cevap: Dinimizce yapılması kesin emirlerle yasaklanmış şeylerdir. Çoğunluğunu Hanefi âlimlerinin teşkil ettiği bir grup fıkıhçı, bir davranışın haram olabilmesi için hakkında Kur'an ayetleri olmasını veya mütevatir yahut meşhur sünnet (hadis-i şerif) gibi kesin ve açık bir delilin bulunmasını şart koşarlar. Bununla beraber, bir şeyin haram ve gayri meşruluğunu tayin yalnız Allah Teâlâ'nın tasarrufunda olduğu unutulmamalıdır. Hüküm koyucu tek kudret Cenab-ı Hak'tır. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in bu mevzudaki hadis-i şerifleri, sadece Allah'ın hükmünü ve iradesini açıklamaktan ibarettir.

Haram konusundaki yasaklama işine **tahrim**, yasaklanan şeye de **haram** denir. Mesela ana-babaya isyan, içki, kumar, zina, faiz, hırsızlık, domuz gibi çirkin ve kötü olan şeyler yasaklanmış, iyi ve temiz olan şeyler ise helal kılınmıştır. Haramı inkâr küfre götürür ve dinden çıkarır. Dolayısıyla harama karşı uzak durmak ve hafife almamak gerekir. Haramın terk edilmesinde sevap, işlenmesinde ise hesap ve azap vardır.

Samimi bir mümin, şartlar ne olursa olsun sıkıntı içinde dahi bulunsa dininin hükümlerini yaşayışına yansıtır, gevşeklik göstererek harama tenezzül etmez. Allah'ın yasaklarından sakındığı ölçüde iman olgunluğuna erişir. Bu sayede hem dünyada hem de âhirette bunun karşılığını görür. Kur'an-ı Kerim'de: "Onların yaptıkları hiçbir iyilik karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah takva sahiplerini (günahtan korunanları) çok iyi bilir"[1379] buyrulur.

Bir Müslüman haram şüphesi taşıyan şeylere karşı kayıtsız kalmamalı ve uyanık bulunmalıdır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in şu hadis-i şerifini daima hatırında tutmalıdır. Kâinatın Efendisi Hz. Muhammed (s.a.v.) buyurur ki: "Helal apaçık belli, haram da apaçık bellidir. Bunların arasında, halktan birçoğunun helal mi haram mı olduğunu bilmediği şüpheli şeyler vardır. Dinini ve namusunu korumak için bunları yapmayan kurtuluştadır. Bunlardan bazısını yapan kimse ise haram işlemeye çok yaklaşmış olur. Nitekim korunun etrafında hayvanlarını otlatan kimse de koruya dalma tehlikesiyle

1379 Ali İmran: 3 / 115.

burun buruna gelmiş olur. Dikkat ederseniz her hükümdarın bir korusu vardır. Allah'ın korusu da haram kıldığı şeylerdir."[1380]

Soru: Haram fiiller kaç çeşittir?

Cevap: Haram fiillerin çeşitleri iki kısımdır:

A-Haram li- aynihi:

Eşyada asıl olan helal ve serbestliktir. Bu nedenle İslamiyet çok gerekli ve önemli hallerde eşyaya yasaklar koymuştur. Ayrıca bu yasaklar, Müslümanları zor ve sıkıntı içne sokacak ve onları Allah'ın sonsuz nimetlerinden mahrum bırakacak tarzda da değildir. Her yasağın meşru zeminde daha temiz ve daha iyi bir alternatifi mevcuttur. O halde haramlığına hükmedilen ve fıkıh dilinde "haram li aynihi" diye adlandırılan haram nedir? Allah Teâlâ'nın, bizzat kendisindeki kötülük sebebiyle, daha işin başından itibaren, temelden haramlığına hükmettiği fiillerdir. Mesela, zina, içki, kumar, hırsızlık, adam öldürme, leş, kan ve domuz eti, bu çeşit haramlardır.

Yüce kitabımızda Hak Teâlâ buyurur ki:"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz."[1381]

Bu tür haramları işlemenin hem uhrevi hem de dünyevi sonucu vardır. Uhrevi sonucu, âhirette cezaya çaptırılmadır. Dünyevi karşılığı ise, işlenen fiilin batıllığıdır. Haram bir fiile meşruluk kazandırılamaz. Mesela hırsızlıkla elde edilen bir mal, onu elde edene mülkiyet hakkı vermez. Ancak bu çeşit haramların bir kısmında zaruret halinde bazı istisnalar getirilmiştir. Böyle bir durumda haram bir fiil, mubah hatta vacip hale gelebilir. Örneğin, açlıktan ölme noktasına gelen bir kimsenin hayatını devam ettirecek kadar domuz eti yemesi gibi. İslam dini böyle durumlarda ruhsat vermiştir. Ayet-i kerimede: "Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve sınırı da aşmadan bir miktar (ölmeyecek kadar) yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir"[1382] buyrulur. Ayette açıkça beyan edildiği gibi, İslam'da zorluk ve çözümsüzlük yoktur. Allah kaldıramayacağımız yükü omuzlarımıza yüklemez ve ondan sorumlu tutmaz. Ancak şu husus unutulmamalıdır ki, haram olan bir fiil, zorunlu hallerde, haddi aşmamak ve onu devamlı helal saymamak şartıyla işlenirse günah yoktur. Mesela, ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalan bir kimsenin sadece diliyle küfrü telaffuz etmesi, din açısından sorumluluğu olmayan bir fiildir. Nitekim bunun bir örneğini İslam tarihinde görmekteyiz. İlk Müslümanlardan Ammar bin Yâsir kendisine yapılan işkencelere dayanamadığı için, müşriklerin istedik-

1380 Buhari, Büyû: 2; Müslim, Müsakat: 20.

1381 Maide: 5 / 90.

1382 Bakara: 2 / 173.

leri biçimde inkâr etmek zorunda kalmış ve ellerinden kurtulur kurtulmaz da koşarak Resul-i Ekrem'in huzuruna gidip ağlayarak durumu anlatmıştı. Peygamber Efendimiz de: "Eğer sana yine eziyet yaparlarsa tekrar onların istedikleri gibi söyle" buyurarak Ammar'a izin vermiştir. Bununla ilgili olarak şu ayet-i celile nazil olmuştur: "İnandıktan sonra Allah'ı inkâr eden, kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan değil, fakat küfre göğüs açan, (küfürle sevinç duyan) kimselere Allah'tan bir gazap iner ve onlar için büyük bir azap vardır."[1383] Ayet-i kerimedeki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, zorlama karşısında sadece dille inkâr etmek caizdir. Ve yine Peygamberimiz (s.a.v.)'in haber verdiğine göre, şayet böyle zorlama sonucu bir mümin öldürülürse şehittir.

B-Haram li-gayrihi:

Bu çeşit haramlar, aslında meşru, serbest ve helal olduğu halde, başkalarının haklarından dolayı haramdır. Mesela, başkalarına ait olan bir şeyden sahibinin rızası olmadan istifade etmenin caiz olmaması veya oruç meşru bir ibadet olduğu halde, Allah'ın bayram günlerinde kullarını kendisinin misafiri kabul ederek oruç tutulmasını haram kılması bu çeşit haramlardandır.

Konuya biraz daha açıklık getirme açısından Peygamberimiz(s.a.v.)'in şu hadis-i şerifinin ihtiva ettiği manayı açıklayalım: Fahr-i Kâinat Efendimiz: "Bir kimse, din kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık etmesin, başkasının evlenme teklifinde bulunduğu kadına (o kişi ilgi bağını koparmadan) evlenme teklifinde bulunmasın"[1384] buyurur. Hadis-i şerifte açıkça alım satım ve nikâh sözleşmesi yasaklanmaktadır. Bu yasaklama, söz konusu sözleşmelerin mahiyetlerinden değil, bu sözleşmelerin dışında din kardeşini incitme ve üzme sebebine dayanmaktadır.

Soru: Mekruh neye denir ve kaça ayrılır?

Cevap: Mekruh sözlükte"Yapılması kötü görülen, hoş olmayan, iğrenç olan şey" demektir. Fıkıh dilinde mekruh, hakkında kesin ve bağlayıcı delil bulunmayan, fakat zannî bir delil ile sabit olan yasaklardır.Dolayısıyla mekruhtaki yasaklık haramdaki kadar kesin ve bağlayıcı delillere dayanmaz. Ancak bu durum, mekruhun işlenebilir bir fiil olduğu anlamını da taşımaz. Mekruh bahsini aşağıda açıklanacağı üzere iki kısımda ele alabiliriz.Bunu da iki kısımda ifade edebiliriz:

a-Tahrimen Mekruh: Yasaklanan şey harama yakın ise tahrimen mekruhtur ve haramların bir derece altındadır. Bu sebeple harama yakın olduğu içinde tahrimen mekruh denmiştir. Hanefi âlimlerin dışındaki diğer mezhep fıkıhçıları tahrîmen mekruh fiilleri haram kabul ederler. Mesela güneş doğarken özürsüz namaz kılmak veya bir vacibi terk etmek bu neviden bir fiildir. Bu tür mekruhun inkârı küfre götürmez ise de terkinde sevap, işlenmesi halinde ise azap vardır.

1383 Nahl: 16 / 106.

1384 Buhari, Büyu: 58; Müslim, Nikâh: 38.

b-Tenzihen mekruh: Yasaklanan şey helale yakın ise tenzihen mekruhtur. Dolayısıyla tenzihen mekruh da tahrimen mekruhun bir derece altında olup, helale yakın mekruhtur. Mesela: Başka su varken kedi artığını içmek, sağ el ile sümkürmek, ikindi namazından sonra güneşin batmasından az önce nafile namaz kılmak, soğan sarımsak yiyerek camiye gitmek ve abdest alırken suyu israf etmek gibi fiillerdir. Tenzihen mekruhun işlenmesi her hangi bir cezayı ve kınamayı gerektirmez. Fakat bu hükümdeki bir fiile talip olmak, faziletli bir davranışı reddetmek olur. Mekruhlardan kaçınmak, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ahlâkını ve yaşayışını örnek alarak onun yolunda yürümektir. O'nu kendisine örnek edinenin ise dünyası da âhireti de mamur olur.

Soru: Müfsid neye denir?

Cevap: "Başlanılmış meşru bir işi bozan, iptal eden" demektir. Bozulan şeye de fasid denir. Namaz ve orucun bozulmasına sebep olan şeyler müfsiddir. Mesela, namazda konuşmak, gülmek ve oruçlu iken yemek, içmek gibi fiiller ibadeti bozucu müfsid fiillerdir. Müfsid, özürsüz olarak kasıtlı yapılırsa günahı gerektirir, yanılarak yapılırsa cezası yoktur..

TAHARET /TEMİZLİK BAHSİ

Soru: İslam'da temizlik ve temizliğin önemi nedir?

Cevap: Müslümanlık temizlik üzerine bina edilmiş bir dindir. Bütün beşeri sistemler ve diğer dini nizamlar arasında temizliğe en çok yer ve önem veren din İslamiyet'tir. Her türlü ibadet, her çeşit dinî hayat temizlik üzerine kurulmuş ve Allah katındaki makbuliyetleri temizlik şartına bağlanmıştır. Dolayısıyla, bir Müslüman'ın üstü başı, oturup kalktığı ve namaz kıldığı yerin mutlaka temiz olması gerekir.

Bu nedenledir ki, fıkıh kitaplarının ilk konuları temizlik bahsi ile başlar. Biz de bu geleneğe aynen uyarak ve Cenab-ı Hakk'ın yardımını dileyerek kitabımıza temizlik bahsi ile başlangıç yapmış bulunmaktayız.

Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadislerinde ve örnek yaşayışında temizlik üzerinde ısrarla durulmuştur. NitekimCenab-ı Hak: "Allah çok temizlenenleri sever"[1385]buyurarak insan hayatını temizlik temeli üzerine oturtmuştur. Peygamber Efendimiz de: "Allah temizdir, temiz olanları sever"[1386] diyerek bu temel kavramı dile getirir.

Ve yine Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) şu iki mübarek sözünde:

"Temizlik imanın yarısıdır"[1387]

1385 Tevbe: 9/ 108; Bakara: 2 / 222; Müddessir: 74/ 4.

1386 Tirmizi, Edeb, 41.

1387 Müslim, taharet, No:1, s, 203.

"Namazın anahtarı temizliktir. Temizlik olmayınca namaz kabul edilmez"[1388] buyurarak bu gerçeğe vurgu yapar.

Gerek Yüce Kur'an, gerekse Hz. Muhammed (s.a.v.), hem maddi, hem de manevi temizlikten bahsederek bunların insan hayatındaki önemine işaret etmişlerdir. Çünkü insanın dünya ve âhiret hayatının mutluluğu kişinin ruhen ve bedenen sağlıklı ve güvenli bir ortam içerisinde yaşamasına bağlıdır, bunun yolu da maddi ve manevi temizlikten geçer. Allah'a ve O'nun Resulü Hz. Muhammed'e gönülden bağlı Müslümanlar, Allah'ın ve Resulünün emir ve tavsiyelerine titizlikle uyup dört elle sarılmışlardır. Bunun sonucu olarak da batı dünyası tuvalet ve hamamla henüz tanışmamışken, İslam âlemi her konuda olduğu gibi, temizlik konusunda da günümüzden daha ileri bir safhaya ulaşmıştır. Nitekim batılı ünlü bilim adamı Wil Durant: "Onuncu asırda Bağdat'ta tam yirmi yedi bin hamam vardı"[1389] diyerek bu gerçeği tespit ve teslim etmektedir.

İslam imanının bir gereği olarak asırlardır her yerde çeşme, han, hamam yapılmış ve temizlik Müslüman'ın ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Şu dört hususta Temizliğe riayet edilmediği takdirde ibadetlerin kabul edilmeyeceği hadis-i şeriflerde açıklanmıştır.

1-Beden temizliği,

2-Elbise temizliği,

3-Yer (mekân) temizliği,

4-Gıda temizliği,(haram lokma ve haram kazancın sadakası).[1390]

Bu dört unsur, sırası geldikçe delilleriyle anlatılacaktır.

Soru: Taharet nedemektir?

Cevap: Maddi pislikten temizlenmek demektir. Buna Arapça'da Necaset denir ki, gözle görülen pislik demektir. Bu pislikten temizlenmeye Taharet denir. Kadın ve erkek her Müslüman'ın necasetten temizlenmesi farzdır. Necaset de, **habes** ve **hades** diye ikiye ayrılır.

a-) HABES: Dinen pis sayılan bir şeyin bizzat kendisidir ki, buna hakiki ve maddi pislik denir. Mesela, beden, elbise ve namaz kılınacak yerde bulunan, namaz ve benzeri ibadetlerin sıhhatine mani olan pislikler gibi. Bu pislikler, Necaset-i Galiza (ağır pislik) ve Necaset-i Hafife (hafif pislik) diye ikiye ayrılır.

1-Necaset-i Galiza: Necisliği kat'i delille sabit olan şeylerdir. Bunları şöyle özetleyebiliriz:

Şehit kanı hariç olmak üzere, insan ve hayvan kanı, irin, domuz eti, sarhoş edici

1388 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-10, Sh: 29.

1389 Will Durant, İslam Medeniyeti, Sh: 65.

1390 Müslim, Tahâret 1,224; Buhari,Büyû, 7, 23; Müslim, Zekât 65, (1015).

içkiler, insan idrarı ve dışkısı, **Mezi**,[1391]**Vedi**[1392] ve ağız dolusu kusmuktur. Ayrıca eti yenen veya yenmeyen, akıcı kanı olan kara hayvanlarından dini usullere uygun biçimde kesilmeden ölen veya öldürülen ve bu hükümde olan hayvanların etleri, etinin yenmesi helâl olmayan hayvanların etleri, sütleri, idrarı ve dışkılarıdır ki, bunların hepsinin necisliği (pisliği)Ehl-i sünnet mezheplerince ittifakla kabul edilmiştir.

Ayrıca, Hanefi mezhebine göre suda yaşayanların kanı necis sayılmazken; tavuk, ördek ve kaz gibi kümes hayvanlarının pisliği, yırtıcı hayvanların dışkısı ve salyası necis sayılır. Mesela, köpekten koruma ve avlanmada yararlanıldığı için, köpeğin bizatihi kendisi, Hanefilerce necis sayılmaz.[1393] Ancak, salyası ve dışkısı necistir. Resul-i Ekrem (s.a.v.): "Köpek sizden birinin kabından içerse, onu yedi defa yıkasın"[1394] buyurur.

Domuz hariç, eti yensin veya yenmesin, bütün hayvanların derileri tabaklandığı takdirde pis sayılmazlar. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.): "Hangi deri tabaklanırsa temiz olur"[1395] buyurur.

Hanefi ve Malikilere göre meni de necis hükmündedir. Fakat kurumuş ise ovalamak suretiyle temizlenmiş sayılır.

Necaset -i Galizanın namaza engel olmayan miktarı eğer katı madde ise 3,5 gr. (Bir dirhem) dir. Şayet sıvı ise avuç içini kapsayacak kadardır. Bunlardan fazlası vücut, elbise veya namaz kılınacak yerde bulunursa namazın sıhhatine manidir.[1396]

2-Necaset-i Hafife: Necisliği kesin olmayan delille sabit olan şeylerdir ki, bunları da şöyle özetleye biliriz:

At dâhil olmak üzere eti yenen hayvanların idrarı, eti yenmeyen kuşun pisliği, deve, koyun, at, sığır, geyik, katır, eşek gibi hayvanların tersi, havada uçan ve pisliklerinden sakınılması zor olan atmaca, kartal güvercin gibi kuşların dışkıları Hanefi mezhebine göre hafif necaset hükmündedirler.

Necaset-i Hafifenin namaza engel teşkil etmeyen ölçüsü şöyledir: Pisliğin bulaştığı yer elbise ise elbisenin tamamının dörtte biri, kol ve ayak gibi bedenin bir organı ise bulaştığı o organın dörtte biri miktarıdır. Bu oranlardan az olması namazın sıhhatine engel olmaz ise de, necis olan bir madde hoş görü sınırını aşmasa bile onunla namaz kılmak mekruhtur. Bu nedenle namaza başlamadan önce her türlü pislikten temizlenmek gerekir. Şüphesiz ki, necis olan şeyin miktarı fazla olursa namazın sıhhatine engeldir. Dinde kolaylığı sağlamak amacıyla, kaçınılması zor olan beden ve elbiseye sıçrayan idrar

1391 Mezi: Şehvetlenme veya cinsel ilişkiyi düşünmek suretiyle erkeklik organından fışkırmaksızın çıkan ince beyaz bir su.

1392 Vedi: İdrardan sonra veya ağır bir yük kaldırıldığında çıkan katı süt gibi beyaz bir sıvı.

1393 Köpek Şafilerce necistir.

1394 Buhari, Vudu, 33; Müslim, Taharet, 97 (279)

1395 Müslim, hayz: 106 (366); Tirmizi, libas: 7 (1723).

1396 Ebu Davud, Taharet 83, (210)

serpintileri, çamur parçaları, sinek ve benzeri haşerelerden bulaşan pislikler, pis maddelerin buhar ve tozları ihtiyaç halinde hoşgörü sınırı içerisinde kabul edilmişlerdir.

İşte, elbisemizin, bedenimizin ve namaz kılacağımız yerin bu pisliklerden temizlenmesine **NecasettenTaharet** (pislikten temizlenme) denir.

b-) HADES: Organlardan çıkan tahareti gerektiren şeydir ki, buna hükmi kirlilik de denir. Örneğin, abdestsizliği giderme ve cünüplükten temizlenme gibi. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere hades, büyük ve küçük hades diye ikiye ayrılır. Gusül abdesti alarak giderilebilen cünüplük, kadınlardaki hayız ve nifas halleri gibi hükmi kirlilikler büyük hades, normal abdest alarak giderilebilen hükmi kirlilikler de küçük hadestir. İster büyük hades, ister küçük hades olsun yapılan temizliğe **HadestenTaharet** denir.

Büyük ve küçük hadesin giderilmesinde su bulunamadığı takdirde veya bulunduğu halde çeşitli sebeplerle kullanma imkânı olmadığı durumlarda teyemmüm yapılır.

Soru: Necasetten ve hadesten temizleme yolları nelerdir?

Cevap: İster hükmi, isterse hakiki kirlilik olsun, asıl olan su ile temizlenmedir. Kur'an-ı Kerim'de: "Sizi temizlemek için gökten su indirilmiştir"[1397] buyrulur. Bununla beraber, temiz olmayan şeyleri temizlemek için o şeylerin durumlarına göre çeşitli temizleme yolları vardır ve bunları şöyle sıralayabiliriz:

1-) **Su ile yıkamak:** Hades denilen ve hükmi necaset olan abdestsizlik, cünüplük ile hayız ve nifas hallerinin giderilmesi, temiz olan mutlak su ile olur. Su bulunmadığı veya bulunduğu takdirde kullanılma imkânı olmadığı hallerde teyemmüm yapılır.

Hakiki necastler ise, önce mutlak su ile temizlenir. Mutlak su bulunamazsa, sıkılarak elde edilen nar gibi meyve suları veya gül, çiçek gibi bitki suları yahut da sirke ile temizlenebilir. Mutlak su dışında Hanefilerce tespit edilen ve fıkıh kitaplarında yer alan yirmi bir adet hakiki necaseti temizleyici maddeden bahsedilir.

2-) **Su ile kaynatmak:** Süt ve pekmez gibi sıvı yiyeceklerin içerisine temiz olmayan bir şey karışırsa, temiz su ile üç defa kendi miktarlarında kalıncaya kadar kaynatılır.

3-) **Ateşe sokmak:** Yapımı esnasında necis su verilen bir bıçağın içi de dışı da murdardır. Necis olan böyle bir aletin temizlenmeden üstümüzde taşınması namazın sıhhatine engeldir. Bu ve benzeri durumlarda alet ateşe sokularak kendisine üç defa su verilir. Böylece murdar olan cisim temizlenmiş olur.

4-) **Silmek:** Gözenekleri olmayan bıçak, porselen kaplar, sini, tepsi ve mermer gibi kullandığımız şeylere necaset bulaşmışsa, ıslak bir bez veya temiz bir toprakla silinerek temizlenebilir.

5-) **Kazımak ve ovalamak:** Mest ve ayakkabı gibi pisliği içine emmeyen şeylerin üzerlerine bulaşan hayvan tersine benzer necasetlerin su ile silinmesi veya herhangi bir

1397 Enfal: 8 / 8.

cisimle kazınarak temizlenmesidir.

6-)**Kurulamak veya toprak serpmek:** Yeryüzünde sabit olan toprak, ağaç, ot ve çim gibi her hangi bir şey pislenmişse, güneş veya rüzgârla kuruduğu zaman temizlenmiş olur. Veya necasetin kokusu alınmayacak derecede üzerine temiz toprak serpilir. Ve böyle bir yerde de namaz kılmak caiz olur. Ancak, bunlar üzerinde teyemmüm yapılmaz.

7-) **Suyun kaybolması veya boşaltılması:** İçerisine bir pislik veya bir hayvan düşen kuyu ve havuz gibi benzeri durgun suların çekilip kaybolmasıyla temizlenmiş olur. Sonradan gelen su pis olmaz. Çünkü giden murdarlık geri dönmez. Bundan başka, bu çeşit bir suya domuz gibi necis bir hayvan düşmüşse veya eti yenen hayvan yahut insan düşerek ölmüş ve cesedi şişip dağılmışsa o suyun tamamı boşaltılır.

8-) **İstihale:** Bir şeyin kimyasal yapısını değiştirmek suretiyle yapılan temizliktir ki bunların, gübrenin toprağa karışarak topraklaşması, bir tezeğin yanarak kül olması, içkinin sirkeye dönüşmesi, pis bir yağın sabun olması, domuz gibi necis bir hayvanın tuz gölüne düşerek tuzlaşması veya geyiğin kanının misk olması gibi. Bunların kimyasal yapıları tamamen değişmiş olduğu için temizdirler.

9-) **Tasarruf yolu:** Bir maddenin yarısından azına necaset bulaşmış ise o şey üzerinde bazı tasarruflar yapmak suretiyle temizlenmiş olur. Örneğin bir pamuğun yarısından az miktarı pislenmiş ise, o pamuğun tamamı atılmak (halc etmek) suretiyle temizlenmiş olur. Şayet bu miktardan fazlası pislenmişse, atılmak suretiyle temizlenemez. Dolayısıyla böyle bir pamuğu kullanmamak gerekir.

10-) **Boğazlama veya tabaklama:** İnsan ve domuz derileri ile küçük yılan ve fare gibi derisi tabaklanamayacakların dışında, necis veya ölü hayvanların derileri tabaklanmak suretiyle temiz olur. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Peygamber Efendimiz (s.a.v.): "Hangi deri tabaklanırsa temiz olur"[1398] buyurur. Eti yenmese de şer'i ölçülere göre Müslüman'ın veya kitap ehlinin kestiği hayvanın derisi temizdir. Üzerinde namaz kılınabilir. Nitekim Resulullah Efendimiz: "Derinin tabaklanması, boğazlanmasıdır"[1399] buyurur.

11-) **İstinca ve istibra yolu:** Kan, idrar, meni ve dışkı gibi maddelerin çıktıkları yerleri su ile su bulunmadığı durumlarda da ufak taşlarla temizlenmesidir ki, aşağıda da izah edileceği gibi buna istinca denir. Özellikle erkeklerin idrar yaptıktan sonra, idrarın tamamen kesildiğinden emin olmaları ve bundan sonra abdest almaları gerekir ki, buna da istibra denir.

12- **Pislenen bölümü atmak:** Donmuş yağ ve pekmez gibi gıdaların içerisine necis bir şey düşmüşse, o pis şeyin kendisi ve bulaştığı yerin etrafı atılarak temizlenir.

1398 Müslim, Hayz:106 (366); Ayrıca, Tirmizi, İbni Mace, Nesai, Ebu Davud rivayet etmiştir.

1399 Doç. Dr.Akyüz Vecdi, Mukyeseli İbadetler İlmihali, C-1/ 357, İz yayıncılık, İst. 1995.

Yağ içerisine düşen bir fare ile ilgili olarak Peygamber Efendimize sorulan bir Soru: üzerine: " Onun etrafını atın, yağı da yiyin"[1400] buyurduğu rivayet edilir. Katı maddeler, pisliği içine sızdırmadığı sürece temizlenebilir.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız temizleme yolları ile ilgili hususları özetleyecek olursak, temizlemede temel madde sudur. Necis maddeler, öncelikle su ile yıkanır veya kaynatılır. Ateşe sokma, silme, ovalama, kazıma, kurutma, üzerine toprak serpme, içindeki suyun bir kısmını veya tamamını boşaltma, istihale[1401]etme ve hayvanın derisini tabaklama gibi işlemler başlıca temizleme yollarıdır.

Soru: İstinca ve İstibra ne demektir?

Cevap: Bu iki kelime taharet kavramlarının temel sözcüklerindendir.

İstinca: Arapça'da "istincâ" kelimesinin türetildiği kök, "kesmek" anlamına gelir. Buna göre istinca eden kimse, vücudundan çıkan idrar ve dışkıdan geriye kalan pisliği söküp atmakta ve vücudundaki pisliği kesip yok etmektedir. Dolayısıyla istinca, büyük ve küçük abdesten sonra sol el ile yapılan taharetlenme (temizlenme) dir.

İstinca, öncelikle su ile yapılır. Su bulunmadığı hallerde kâğıt, taş, yaprak, bez parçası ve ağaç cinsi şeylerle yapılabilir. Uygun olan, katı cisimle suyun birleştirilmesidir. Mesela, evvela kâğıt ile silinerek necasetin kendisi, sonra da su kullanılarak eseri yok edilmelidir.

İstibra: Küçük abdestten, akıntı ve sızıntının kesilmesi halidir. İdrar kesin olarak kesilmeden ve yaşlık giderilmeden abdest alınmamalıdır. Zira bu durum devam ettiği müddetçe alınan abdest geçerli olmaz ve böyle bir abdestle yapılan ibadet de kabul olmaz. Akıntının kesilmesi için idrardan sonra biraz yürümek, çöküp-kalkmak, sol yana uzanmak, ayakları hareket ettirmek, öksürmek veya bir müddet beklemek suretiyle akıntının kesildiğinden emin olunmalı ve ondan sonra da istinca (taharet) yapılıp sonra abdest alınmalıdır. İstibra yaparken erkekler, sol elinin orta parmağını erkeklik organlarının altına, başparmağını da üstüne koyarak birkaç defa başa doğru çeker. Üç defa bu işlemi yapması müstehaptır.[1402] Kadının istibrası ise, sol elinin parmak uçlarını avret yerinin üzerine koyarak hafif bastırması veya bir müddet beklemesi ile olur.[1403] Bu konuda fazla mübalağalı bir davranış içerisine girilmemeli ve vesveseye de kapılınmamalıdır. Önemli olan idrar yolunda dışarı çıkma ihtimali olan bir şeyin kalmadığından emin olmaktır.

Sevgili Peygamberimiz konunun önemini şöyle ifade eder: "İdrardan dikkatle ko-

---

1400 Buhari; Tirmizi; İbni Mace; Nesei, Ebu Davud.

1401 **İstihale:** Necis bir maddenin yapısal değişikliğe uğraması sebebiyle temiz hükmünü kazanmış olmasıdır. Mesela tezek necis olduğu halde, yandığı zaman yapısal değişikliğe uğrayarak kül haline gelmektedir. Dolayısıyla, necisliği de ortadan kalkmaktadır.

1402 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-16, Sh: 536.

1403 Merâki'l-Felâh: 12.

rununuz. Çünkü kabir azabının çoğu idrar sebebiyledir."[1404]

İbni Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte de Resulullah (s.a.v.) iki kabir arasından geçerken şöyle buyurur: "Onlara azap ediliyor; büyük bir şeyden de azap edilmiyorlar. Biri idrar yaptıktan sonra istibra etmiyordu, diğeri de koğuculuk yapıyordu."[1405]

Soru: İstinca ve istibranın edepleri nelerdir?

Cevap: İstinca ile istibranın bazı edepleri vardır. Onlar da şunlardır: Resul-i Ekrem Efendimiz: "Helâlar bela yeridir. Biriniz oraya girdiğinde: Allah'ım! Pislikten ve pis kokmaktan sana sığınırım."Helâdan çıkarken de : "Benden sıkıntıyı gideren, bana afiyet veren Allah'ım! Senin affına sığınır, Sana sonsuz şükrederim, diye dua etsin"[1406] buyurur.

İnsan helâya giderken "Allah ve Muhammed" gibi hürmet gösterilmesi gereken isimlerin bulunduğu yazılar üstte taşınmamalıdır. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.)'in üzerinde "**Muhammed'ün-Resulullah**" yazılı yüzüğünü helâya girerken çıkardığı rivayet edilir.[1407]

Helâya sol ayak ile girilip, sağ ayak ile çıkılmalı, helâda kıbleye karşı oturulmamalı, otururken sol ayak üzerine yüklenilmeli ve ihtiyaçtan fazla durulmamalı, arka kısım da kıbleye çevrilmemelidir.[1408] Bunları yapmak mekruhtur. Eskiden evler inşa edilirken tuvaletlerin yönünün kıbleye gelmeyecek şekilde yapılmasına özen gösterilirdi. Ecdadımızdan kalma eski tarihi binaları incelediğimizde bunu açıkça görürüz. Son yıllarda birçok konuda olduğu gibi, inşaat sektöründe de İslâmî hassasiyetimiz kaybolmuş ve her şeye maddi perspektiften bakar hale gelmişizdir. Arsa konumu dikkate alınmadan kâğıt üzerinde yapılan projelerle kuş yuvası gibi dairelerde tuvaletler, hiç önemsenmeden gelişi güzel serpiştirilmektedir. Elbette bu konuda yapıcı firmalar kadar alıcıların da sorumluluğu vardır.

Bir özür yok iken ayakta rüzgâra karşı işemek karınca ve benzeri böceklerin yuvalarına abdest bozmak da mekruhtur.[1409]

Yol üzerine, mescit civarına, mezarlığa, durgun ve akarsulara, ırmak kenarlarına, ağaç altlarına da abdest bozmak mekruhtur. İnsanların görebileceği bir yerde istibra yapılması da edebe aykırıdır.[1410]

1404 Prof. Dr. Canan İbrahim Hadis Ans. K.Sitte, Terc. C-16, HN:6099.

1405 Buhari ve Müslim rivayet etmiştir. Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, C-1 / 204, HN:2, Terc. A.M B.Çınar, A. Arpa, D. Pusmaz, A. Yücel

1406 er-Rüdânî, Büyük Hadis Külliyatı, C-1, Sh:88, HN:482, Terc. Naim Erdoğan, İz yayıncılık; Nesâî.

1407 age; Nesei ve Tirmizi.

1408 Hadis. Ans. K. Sitte terc. C-16, Sh: 534-535.

1409 Buhari: Vudu 11, salât, 29.

1410 Müslim: Taharet, 68 (269).

Helâda iken konuşmamalı, din ve dünya işleri düşünülmemelidir. Avret yerine ve çıkan pisliklere bakılmamalı, İdrarın içine tükürülmemelidir.

Oruçlu olmayan kimse istinca ederken ayaklarını birbirinden uzak tutmaya çalışmalı ve gevşek oturmalıdır. Temizlenme bakımından daha iyi olduğu için böyle yapmak menduptur.

Avret mahallinin görülmemesi açısından, oturuş hali yere yakın oluncaya kadar elbise kaldırılmamalıdır.

Üstümüze, elbise ve bedenimize sıçramaması için oturarak işemek müstehaptır, özürsüz ayakta işemek ise mekruhtur. Hz. Aişe validemiz derki: "Kim size Resulullah'ın ayakta bevl[1411] ettiğini anlatırsa, onu doğrulamayın. O, ancak oturarak bevl ederdi (idrarını yapardı)."[1412]

Abdullah İbni Muğfer (r.a.)'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de idrarla ilgili olarak Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: "Sizden kimse banyo yaptığı yere (idrarını) akıtmasın. Zira vesveselerin çoğu bu yüzdendir."[1413]

ABDEST BAHSİ

Soru: Abdestin anlamı ve önemi nedir?

Cevap: Daha önce de ifade edildiği gibi, yüce dinimiz İslamiyet, temizlik üzerine kurulmuştur. Nitekim sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) "Temizlik imanın yarısıdır" buyurarak temizliğin îmanî bağlantısına ve önemine işaret etmiştir. Keza her gün kıldığımız beş vakit namaz için aldığımız abdest, en az haftada bir defa almamız gereken boy abdesti, İslamiyet'in temizliğe verdiği önemin bir göstergesidir. Yüce Kur'an, bu konuda müminlere şöyle seslenir: "Ey inananlar, namaza kalktığınızda yüzlerinizi dirseklere kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz boy abdesti alarak yıkanıp temizlenin."[1414]

Diğer bir ayette de, Cenab-ı Hak Peygamberimize hitaben: "(Ey Resulüm!) Elbiseni her türlü pislikten uzak tut. Kötü şeyleri terk et"[1415] buyurur.

Aslında bizatihi kendisi ibadet hükmünde olan abdest, ibadet için de ön şarttır. Abdest, Farsça bir tabirdir. Ab (su) ve dest (el) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiş olup, "**el suyu**" anlamına gelir. Arapça'sı "**Vudu**" dur. Bu kelime, temizlik, güzellik ve parlaklık gibi anlamlara gelir. Abdest, kişinin yapacağı ibadetlere manen ve ruhen hazır hale gelmesinde ve onlardan en yüksek derecede sonuç elde etmesinde vesile bir

1411 **Bevl:** idrar (sidik).

1412 Tirmizi, Tahâret 8, (12) Nesâî, Tahâret 25, (1,26).

1413 Ebu Davud, Tahâret 15 (27); Tirmizi, Tahâret 17, (21).

1414 Maide: 5 / 6.

1415 Müddessir: 74 / 4-5.

ibadettir.

Abdest, dini açıdan farz, vacip ve mendup olmak üzere üç çeşittir. Bütün namaz çeşitlerinin kılınmasında, tilavet secdesinin yapılmasında, (kitabımızın Kur'an-ı Kerim bölümünde açıklandığı üzere özel şartlar hariç), Kur'an'a el sürülmesinde abdestli bulunmak farzdır.

Kâbe'yi tavaf etmede Hanefilerin dışında, sünnî mezheplerin çoğunluğu abdestli bulunmayı farz kabul ederler; Hanefiler ise vacip görürler.

Yatmadan önce abdest almak, abdestli olunduğu halde her beş vakit namaz için ayrı ayrı abdest almak, ezan okunurken abdestli bulunmak ise menduptur. Peygamber Efendimiz de sürekli abdestli bulunmayı tercih etmiştir. Bunun için İslam âlimleri de mümine manevi destek sağlayacağı düşüncesiyle mümkün olduğu ölçüde her işe başlarken abdestli bulunmayı tavsiye etmişlerdir.

Abdullah İbni Mesud (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre: "Ey Allah'ın Resulü ümmetinden görmediğin kimseleri kıyamet günü nasıl tanıyacaksın" diye sorulduğunda; O: "Ümmetim abdest sebebiyle alınlarında nur, kollarında nur, ayaklarında nur taşıyacaklar, bu nur sayesinde onları tanıyacağım"[1416]diye cevap verdi.

Abdest, maddi ve manevi temizliğin kaynağıdır. Pislik ise, insanın dünyasını da âhiretini de karartır. Çünkü maddi ve manevi hastalıkların temeli pisliktir. Peygamber efendimiz, yemekten önce ve sonra ellerini yıkar, dişlerini fırçalardı. Temizlik O'nun ayrılmaz bir parçasıydı. Beden temizliği kadar kalp temizliğine de dikkat ederdi. Kalbinde hiçbir kimseye karşı kin ve nefret beslemezdi. Kibir, haset, riya, gıybet ve dedikodu gibi çirkin ve kötü huylardan asla hoşlanmazdı. Başkalarının böyle bir davranışıyla karşılaştığı zaman derhal mani olurdu. Kendisinde Allah korkusu ve sevgisi herkesten üstündü. Çünkü O, gerçekleri en iyi bilen ve Rabbine en yakın olan idi.

Soru: Abdest alırken okunacak dualar nelerdir?

Cevap: Abdestin dört başı mamur alınabilmesi için kalbimizi lüzumsuz şeylerle meşgul etmeyerek yalnızca Allah'a bağlanmak gerekir. Bunun için de bazı dualar vardır. Bu duaları anlamlarıyla birlikte aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür. Fakat bunları ezberlemekte zorlanıyor isek, içimizden geldiği gibi de dua yapabiliriz. Önemli olan, Abdest esnasında dünya meşgalelerinden arınarak Allah'ın rahmetine sığınmaktır.

A-Abdeste hazırlanırken okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِى مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِى مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ*

"Ya Rab! Beni tövbe eden ve temizlenen kullarından eyle!"

B-Abdeste başlarken ve azalarımızı yıkarken okunacak dualar:

1416 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-16, Sh:530.

بِسْمِ اللّٰه * اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى جَعَلَ الْمَآءَطَهُوْرًاوَجَعَلَ الْاِسْلَامَ نُوْرًا*

"**Suyu** temiz, İslâm'ı nur kılan büyük Allah'ım! Abdestime Senin adın ile başlar, bize İman gibi bir nimeti ve İslam gibi yüce bir dini nasip ettiğin için Sana sonsuz hamd ü sena ederim."

Ağzımıza su verirken:

اَللّٰهُمَّ اَسْقِنِى مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ كَأْسًا لآاَظْمَأُ بَعْدَهُ اَبَدًا*

Allah'ım bana Sevgili Habîbinin Kevser ırmağından kana kana içmeyi ve bir daha susamamayı nasip eyle.

Burnumuza su verirken:

اَللّٰهُمَّ اَرِحْنِى رَايِحَةَ الْجَنَّةِ وَارْزُقْنِى مِنْ نَعِيمِهَا وَلاَتُرِحْنِى رَايِحَةَ النَّارِ*

"Ya Rab! Beni cennetin kokuları ile neşelendir ve nimetleriyle rızıklandır. Cehennem korkusundan da uzak kıl."

Yüzümüzü yıkarken:

اَللّٰهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِى بِنُورِكَ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ*

"Ya Rab! Sevgili kullarının yüzlerini ağarttığın gün benim de yüzümü rahmet nurunla parlat. İsyankâr kullarının yüzünü kararttığın gün, işlediğim hata ve günahlardan ötürü bana rahmetinle muamele et ve yüzümü karatma."

Sağ kolumuzu yıkarken:

اَللّٰهُمَّ اَعْطِنِى كِتَابِى بِيَمِينِى وَحَاسِبْنِى حِسَابًا يَسِيرًا*

"Ya Rab! Amel defterimi sağımdan vererek hesabımı kolay kıl."

Sol kolumuzu yıkarken:

اَللّٰهُمَّ لاَتُعْطِنِى كِتَابِى بِشِمَالِى وَلاَمِنْ وَرَآءِ ظَهْرِى وَلاَتُحَاسِبْنِى حِسَابًا شَدِيدًا*

"Ya Rab! Amel defterimi solumdan ve arkamdan verme; hesabımı şiddetli ve zor yapma!"

Başımızı meshederken:

اَللّٰهُمَّ غَشِّنِى بِرَحْمَتِكَ وَاَنْزِلْ عَلَيَّ مِنْ بَرَكَاتِكَ*

"Yarabbi! Şefkat ve rahmetinle muamele ederek beni koru ve üzerime bereketlerinden indir."

Kulaklarımıza meshederken:

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِى مِنَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ*

"Yarab! Beni duyduğu sözlerin en güzeline ve Senin katında en makbul olanına uyan kullarından eyle."

Boynumuza meshederken:

اَللّٰهُمَّ اَعْتِقْ رَقَبَتِى مِنَ النَّارِ*

"Allah'ım! Boynumu ve tüm bedenimi cehennem ateşinden koru."

Ayaklarımızı yıkarken:

اَللّٰهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزِلُّ فِيهِ الْاَقْدَامُ *

"Allah'ım! İsyankâr ve günahkâr kulların, ayaklarının kaydığı o dehşetli günde, benim ayaklarımı doğru yolunun üzerinde sabit kıl."

Abdest bittince kelime-i şahadet getirir ve şöyle dua ederiz:

اَشْهَدُ اَنْ لآاِلٰهَ اِلاَّاللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ *

"Ya Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ve takdis eder, hamd ve şükür ederim. Ben şahadet ederim ki: Senden başka ilah yoktur; İbadete yalnız sen lâyıksın, birsin, ortağın yoktur. Ya Rab, senin rahmet sıfatına sığınarak hakkımda ilahi mağfiretini niyaz ederim. Ve yine şahadet ederim ki: Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz senin kulun ve Resulündür."Kelime-i şehadetten sonra, abdest alınan sudan biraz içtikten sonra da şu dua okunmalıdır.

اَللّٰهُمَّ اشْفِنِي بِشِفَآئِكَ وَدَاوِنِي بِدَوَآئِكَ وَاعْصِمْنِي مِنَ الْوَلَهِ وَلاَمْرَاضِ وَ الْأَوْجَاعِ*

"Allah'ım, bana şifanla şifa ver, devanla deva ver. Beni afetlerden, hastalıklardan ve acılardan koru."

Abdesten sonra bir veya birden fazla "Kadr" süresini okumak da abdestin edeplerindendir.

Okunan bu dualar abdestin kemaline ve iç huzura vesiledir.

Soru: Abdestin farzları nelerdir?

Cevap: Abdestin farzları dörttür:

1-Yüzü çene altından saç bitimine kadar yıkamak,

2-Elleri ve kolları dirseklerle beraber yıkamak,

3-Başın dörtte birini su ile meshetmek,

4-Ayakları topuklarla birlikte yıkamak,

Cenab-ı Hak, abdestle ilgili olarak şöyle buyurur: "Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın.[1417] Eğer cünüp iseniz, boy abdesti alın. Hasta yahut

1417 Şii fıkhında ilgili ayetin zahiri manası esas alınır ve "ayaklarınızı" lafzını "başlarınızı" kelimesine atfederek ayakların da baş gibi meshedileceğine hükmedilir. Bunun dışında, Başta Buhari olmak üzere bazı âlimlerce zayıf olduğu belirtilen "Ebu Davud, Teharet 50, (117)"de kayıtlı hadis de esas alınarak ayağın meshedilmesinin vacip olduğuna hükmedilir. Hâlbuki Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ne şekilde ve nasıl abdest aldığını bildiren mütevatır derecesinde rivayetleri vardır. Bu hadislerden sadece iki tanesini zikretmekle yetineceğiz:

1- "Bir adam abdest almış olarak Resulullah'ın yanına gelmiş, fakat ayaklarının üzerinde tırnak kadar bir yeri kuru kalmıştı. Durumu fark eden Resulullah adama derhal müdahele etti ve: Git abdestini tam al buyurdu. Adam da yeniden abdest aldı ve namazını kıldı."(Müslim, Taharet 31,(243); Ebu Davud, Taharet 67,(171).

yolculuk halinde bulunursanız yahut biriniz tuvaletten gelirse yahut da kadınlara dokunmuşsanız (cinsi ilişkiye girmişseniz) ve bu hallerde su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin de yüzünüzü ve (dirseklere kadar) ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) nimetini tamamlamak ister; Umulur ki şükredersiniz."[1418]

Sevgili Peygamberimiz de: "Allah, abdesti bozulanın (abdest alana kadar) namazını kabul etmez"[1419] buyurur.

Abdestin bölümleri: Medine'de farz kılınan abdesti, Hanefi fakihler Farz, vacip, mendup, mekruh ve haram olmak üzere beş bölüme ayırırlar. Şimdi bunları sırasıyla inceleyelim:

1-**Farz olan abdest:** Bütün namaz çeşitlerini eda etmek ve Kur'an-ı Kerim'e el sürebilmek için abdestli bulunmak farzdır. Zira Allah Teâlâ: "Kur'an'a temizlenenlerden başkası dokunamaz"[1420]buyurur. Peygamberimiz (s.a.v.)'in bu konudaki emri de aynıdır: "Kur'an'ı ancak temiz olan tutar." [1421]

2-**Vacip olan abdest:** Hanefilere göre Kâbe'nin etrafında tavaf etmek hakiki namaz hükmünde olmadığı için abdestli olmak farz değil, vaciptir. Diğer mezhepler için ise farzdır.

3-**Mendup olan abdest:** Birçok hallerde abdest almak menduptur. Mesela: Abdestli olunduğu halde her namaz için abdestin yenilenmesi,

Fıkıh, hadis ve tefsir gibi dini kitapları tutmak için abdest alınması,

Yatağa yatarken ve yataktan kalktıktan sonra abdest alınması, Cünüp olduğu halde gusül abdesti almadan bir şey yiyip içmek için abdest alınması,

Uyumak, ezbere kur'an ve hadis okumak için,ezan okumak istendiğinde, öfke anında veya dini kitapları tutmak ve dini ilmleri okutmak için abdest alınması,

Peygamberimizi ve etrafındaki kutsal mekânları ziyaret esnasında abdest alınması,

Ölüyü yıkayınca, gıybet, yalan ve koğuculuk gibi günahları işledikten sonra bu kö-

---

2- "Ayağının sırtında dirhem büyüklüğünde bir bölüme su değmemiş olduğu halde namaz kılmakta olan adamı gören Resulullah, derhal abdesti ve namazı iade etmesini emretti."(Ebu Davud, Taharet 173).

Dolayısıyla çıplak ayak üzerine meshedilemeyeceği konusunda ehl-i sünnet uleması ittifak halindedir. Aslında abdest sırasında ayakların yıkanması, İslam'ın temizlik anlayışının bir gereğidir. Çünkü abdest uzuvları arasında en çok kirlenen ve vücudun ağırlığını taşıdığı için de çokça terleyip pis kokular yayan bir organdır. Bu nedenledir ki, ayağın yıkanması halinde cami gibi toplu mekânlarda nasıl bir hoşnutsuzluk meydana getireceğini bir düşününüz.

1418 Maide: 5 / 6.

1419 Buhari ve Müslim.

1420 Vakıa: 57/ 79.

1421 Muvatta, Kur'an 1, (1, 199) ve Beyhaki.

tülüklerin silinmesi açısından da abdest almak menduptur. Bunların sayılarını daha da çoğaltmak mümkündür. Cünüplük hariç[1422], abdest hangi maksatla alınırsa alınsın, bu gibi abdestlerle namaz kılınabilir, Kur'an da tutulabilir.

4-**Mekruh olan abdest:** Birinci abdestle namaz kılmadan, üzerine tekrar abdest almak mekruhtur.[1423]

5-**Haram olan abdest:** Gasp edilmiş bir su ile abdest almak haramdır.

Soru: Abdestin sünnetleri nelerdir?

Cevap:Fıkhi mezhepler, bu sünnetleri adet olarak 8, 18, 20 ve 30 gibi rakamlara çıkarırlar. Hanefiler'e göre, abdestin sünnetleri şunlardır:

1-Ağıza, buruna su vermek, (Tirmizi'de geçen bir hadis-i şerife istinaden fakihler oruçlu olmayanın ağza ve burna su vermede mübalağa etmesinin sünnet olduğunda ittifak ederler).

2-Niyet edip, besmele çekmek, (Hanefiler dışındaki mezheplerde farz)

3-Elleri bileklerle beraber üç defa yıkamak,

4-Dişleri fırçalamak,

5-Sakal varsa sakalın içine suyun nüfuz etmesini sağlamak,

6-El parmaklarını birbirine sokup ovuşturmak,

7-Başın tamamını ve boynu ıslak elle meshetmek,

8-Abdeste sağ organlardan başlamak ve bunları üçer defa yıkamak,

9-Abdest alırken yukarıdaki sıraya riayet etmek ve ara vermeden tamamlamak.

Soru: Abdestin edepleri nelerdir?

Cevap: Abdestin edeplerini şöyle sıralayabiliriz:

1) Abdest alırken bir engel yok ise başkalarından yardım istememek,

2) Suyu israf etmemek,

3) Abdest organlarını ovmak,

4) Bilinen duaları okumak,

5) Abdest aldıktan sonra ayakta bir miktar su içmek,

6) Başka bir kimsenin abdest alması için su kabını doldurmak,

7) Alınan abdestle iki rekât namaz kılmak,

8) Abdest alırken yüzünü kıbleye çevirmek,

9) Özür yoksa vakitten önce abdest almak.

1422 Cünüp iken bir şey yiyip içmek için alınan abdestle, gusül abdesti alınmadan namaz kılı- namaz ve Kur'an tutulamaz.

1423 Reddü'l- Muhtar:1 / 111

10) Serçe parmaklarını kulak deliklerine koyup hareket ettirmek,

11) Suyu etrafa sıçratmamak için yüze çarpmadan kullanmak,

12) Abdest alırken acele etmemek,

13) Yıkanması farz olan abdest azalarının sınırını biraz taşmak,

14) Dil ile kalp niyetini birleştirmek,

15) Her uzvu yıkarken besmele çekmek,

16) İhtiyaç olmadıkça abdest arasında konuşmamak,

17) Buruna su verirken, sol el ile sümkürmek,

18) Parmaklarda yüzük varsa yüzüğü oynatmak,

19) Abdest arasında Kelime-i Şahadet getirmek,

20) Abdestin sonunda bir veya birkaç defa kadir süresini okumak.

Soru: Abdestin mekruhları nelerdir?

Cevap: Hanefi Mezhebine göre abdestin mekruhları şunlardır:

1-Yeterinden fazla kullanarak suyu israf etmek,

2-Suyu çarparak kullanmak,

3-Abdest alırken sıradan günlük konuşmalarda bulunmak,

4-Abdest almak için özürsüz başkalarından yardım almak,

5-Pis bir yerde abdest almak,

6-Oruçlu iken mazmaza ve istinşakta mübalağa yapmak,(suyu ağza ve burna verirken fazla ve şiddetli çekmek)

7-Abdest sünnetlerinden birini terk etmek,

8-Güneşte bırakılarak ısınan demir ve bakır gibi kapalı kaplardaki su ile abdest almak,

Bu durum tıbbî açıdan mahzurlu görüldüğü için bazı fıkıh kitaplarında tenzihen mekruh görülmüş[1424]ve güneşte ısınan suyun tenzihen mekruhluğunun gerekçesi ise özet olarak şöyle izah edilmiştir:

"Güneşte ısınan suyun mekruh olabilmesi içinkabın paslanıp okside olacak vasıfta olması icap eder. Bunun için de sıcaklığın şiddetininsuyun bulunduğu kaba tesir edecek derecede yüksek olması gerekir. Bu iki şart bir arayageldiği zaman, suyun vasfı bozulur ve zararlı hale gelir. Dolayısıyla miskinlik denenalacatenlilik hastalığına sebep olur"[1425]

Günümüzde güneş enerjisiyle ısıtılan suyu bu hükmün dışında tutmak lazımdır.Çünkü güneşin ısısı doğrudan suya değil, önce camlara, sonra da okside olmayan borulara geçmektedir. Ayrıca cihazdaki su yerinde sabit durmuyor ve devamlı devir

1424 Fetâvâ-i Hindiye: 1 / 9.

1425 "Fethu'l-Vehhab" adlı eser.

yapıyor. Bunedenle sağlık açısından herhangi bir tehlike görülmemektedir. Nitekim bu güne kadar hastalık riskinin bulunduğuna dair, tıp otoritelerince her hangi bir açıklama yapılmamıştır.

Soru: Sünnete ve adabına uygun bir abdest nasıl alınır?

Cevap: Ehl-i sünnet mezhepleri dediğimiz dört mezhebin farzlarını da içine alacak tarzda sünnet ve adabına uygun bir abdest şöyle alınır:

Önce, abdest suyunun üzerimize sıçramaması için gerekli tedbiri alır ve mümkünse kıbleye döneriz. Cildimizde suyun deriye nüfuzunu engelleyici bir madde varsa onu gideririz. Daha sonra,Eûzü besmele çekerek: "Niyet ettim Allah rızası için abdest almaya" diye niyet ederiz. Ellerimizi iyice ovuşturarak ve parmağımızda yüzük varsa oynatarak bileklerimize kadar üç defa yıkarız. Sonra ağzımıza ve burnumuza sağ el ile üçer defa su çekeriz. Bu arada sağ elimizin parmaklarıyla dişlerimizi ovarak temizleriz. Burnumuza her su çekişte sol elimizle sümkürerek burnumuzu pislikten arındırırız. Bundan sonra üç defa yüzümüzü yıkarız. Şayet sakalımız varsa suyun sakal diplerine ulaşmasını temin ederiz. Sonra önce sağ, arkasından sol kolumuzu dirseklerle birlikte üçer defa yıkarız. Daha sonra sağ el ıslatılarak avuç ve parmakların içiyle başımızın üstünü meshederiz. Bu şekilde başımızın dörtte birini mesh etmemiz yeterli ise de, iki elle başımızın tamamını meshetmemiz sünnettir. Ellerimiz tekrar ıslatılarak başparmaklarımızla kulaklarımızın dışı, serçe veya şahadet parmaklarımızla da içi mesh edildikten sonra, su almaksızın her iki ıslak elimizin arkasıyla boynumuzu mesh ederiz. Bundan sonra sırasıyla parmak uçlarından başlayarak önce sağ ayağımızı, sonra da sol ayağımızı topuk ve âşık kemikleri dâhil olmak üzere yıkarız.

En sonunda da ellerimizi tekrar yıkar, Kelime-i Şahadet getiririz. Abdestten artan sudan veya abdest aldığımız yerden bir miktar su içmek ve "Kadir sûresi"ni okumak da abdestin edeplerindendir.

Soru: Özürlü bir kimse hangi şartlarda ve nasıl abdest alır?

Cevap: İnsanlığın huzur kaynağı olan İslamiyet, kolaylık ve rahmet dinidir. Kişinin yaratanı ile bağını koparmaması için O'na karşı kulluk görevini yerine getirirken yapması gereken şeyleri ondan gücü nispetinde istemiş ve takatinin üstünde yük yüklememiştir. Kolaylık İslam'ın temel ilkesi olmuştur. Bu nedenledir ki, normal şartlarda ibadet ve abdesti bozan hususlar, özür sahibi kimseler için özel hükümler getirmiştir. O halde özür sahibi kime denir? Farz bir namaz vaktinin tamamını kapsayacak şekilde özrü devam eden kimseye fıkıh dilinde özürlü denir. Mesela en az bir namaz vakti boyu veya sürekli olarak kesilmeden idrarını, ishalini, yelini, tutamayıp kaçıran yahut vücu kimse özür sahibi demektir. Mesela öğle vaktinin başlangıcından ikindi vaktinin girişine kadar idrar akıntısının devam etmesi gibi. En az tam bir namaz vakti boyunca bu ve benzeri hallerden biri devam ettiği sürece özür hali de devam ediyor demektir. Şayet

bu özür hali tam bir namaz vakti boyu devam etmez ise kişi sağlığına kavuşmuş demektir.

Özürlü olan kimse, her namaz vakti için yeniden abdest alır. Özrü devam etse de onu bozan yeni bir durum meydana gelmedikçe, (Mesela, idrarını tutamayan özürlü kimsenin abdest aldıktan sonra burnunun kanaması gibi.) abdesti yenilediği için farz, vacip, sünnet, cuma ve bayram namazı, Kur'an'ı tutma ve Kâbe'yi tavaf etme gibi bütün ibadetleri o vakit çıkıncaya kadar yapabilir. O namaz vaktinin çıkmasıyla da özür sahibinin abdesti bozulmuş olur. Yeni namaz vakti girince tekrar abdest alması icap eder. Özürlü kimsenin özrü ile ilgili idrar ve kan gibi maddelerin elbisesine bulaşması da namazına mani değildir. Bu konuda özür kanıyla kadınlara mahsus aybaşı ve loğusalık kanı karıştırılmamalıdır. Bu ikisi farklı fıkhî hükümlere tabidir. İleride ayrıca ele alınacaktır.

Soru: Abdesti bozan şeyler nelerdir?

Cevap: Abdesti bozan şeyler şunlardır:

1-Ön ve arkadan çıkan şeyler: Sesli ve sessiz yellenme dâhil, ön ve arkadan dışarıya çıkan idrar, büyük abdest, kan, irin, meni, **mezi** ve **vedi** gibi benzeri her şey; abdesti bozar.[1426]

2-Vücudumuzdan çıkan şeyler: Ön ve arka organlarımızın dışında vücudumuzun her hangi bir yerinden kan, cerahat ve irin gibi akıcı maddelerin çıkıp akması halinde de abdest bozulur. Buna Hanefiler: "Her akan kandan dolayı abdest almak gerekir."[1427] Hadis-i şerifini delil olarak gösterirler. Malikilerle Şafiler ise, ön ve arkadan başka her hangi bir uzuvdan çıkan kan, irin, sarı su ve benzeri şeylerden dolayı abdesttin bozulmayacağı görüşündedirler. Delil olarak da, Hz. Enes'in rivayet ettiği şu hadis-i şerifi zikrederler:" Resulullah (a.s.) kan aldırdı ve abdest almaksızın namaz kıldı. Kan aldırdığı yerleri yıkamanın ötesinde bir şey yapmadı."[1428]

Şayet çıkan bu şeyler, çıktığı yerde nokta şeklinde kalarak, etrafa yayılıp akmazsa, abdest bozulmaz.[1429]

3-Ağız dolusu kusmak: Bu konuda iki görüş vardır. Hanefi ve Hanbelîlere göre, kusmuk ağız dolusu ise abdest bozulur. Maliki ve Şafiîlere göre ise, kusmuk abdesti bozmaz. Bu mevzuda her iki görüşün de, zayıf da olsa hadis-i şeriflere dayanan delilleri vardır.[1430]

4-Namazda gülmek: Hanefi mezhebine göre, namaz kılarken yanındakilerin işiteceği kadar gülmek, hem namazı hem de abdesti bozar. Kendi işiteceği kadar gülmek

1426 Ebu Davud: Taharet, 83 (206)

1427 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-10, Sh: 202.

1428 Beyhaki; Ebu Davud, Taharet 79,(198).

1429 Doç. Dr. Akyüz Vecdi, Mukayeseli İbadetler İlmihali, C-1 /246, İz yayıncılık, İst.1995.

1430 Tirmizi: Taharet, 63 (87); Ebu Davud: 32 (2381).

ise, sadece namazı bozar. Çünkü namazda gülmek, Allah adına yapılan ibadet ve niyaz edebine aykırı bir durumdur.

5-Aklın gitmesi ve uyumak: İnsan aklını etkileyen her çeşit alkol, uyuşturucu, narkoz, bayılma, sara nöbeti, delilik gibi akla tesir eden hallerle, uyku durumu abdesti bozar. Çünkü aklı giden bir kimse kendine malik değildir. Her hangi bir şeyin farkında olamaz. Mesela, uyuyan bir kişi hakkında Peygamber efendimiz şöyle buyurur:"Göz makatın bağıdır. Bu bakımdan uyuyan bir kimse abdest alsın."[1431]

Hanefi ve Şafiîlere göre, bir kimse kalçasını yere, binek sırtına veya benzer bir zemine oturtarak uyursa, abdesti bozulmaz. Çünkü böyle bir durumda, mafsallar gevşek ve rahat olmadıkları için makattan her hangi bir şeyin çıkma ihtimali yoktur. Resul-i Ekrem Efendimizin bu görüşe delil olarak gösterilen hadis-i şeriflerinden birisi şudur: "Oturarak uyuyan kimsenin abdest almasına gerek yoktur. Çünkü abdest alma gereği yan üzere yatarak uyuyan kimse içindir. Zira yan üzere yatarak uyuyan kimsenin mafsalları gevşer."[1432]

İbni Abbas (r.a) da aşağıdaki hadis-i şerifte konuyu şöyle anlatır: "Resulullah'ın secde halinde uyuduğunu, hatta horladığını arkasından da abdest almadan kalkıp namaz kıldığını görünce kendisine: Ey Allah'ın Resulü siz uyuduğunuz halde kalkıp namaz kıldınız, peki, abdestiniz bozulmadı mı? Dedim. Bu sualim üzerine bana şu cevabı verdi: Ey İbni Abbas! Abdest yatarak uyuyana gerekir. Zira yatarak uyunduğu takdirde mafsalları rehavet basar."[1433]

Hadis-i Şeriften anlaşılacağı üzere, yan yatarak, sırtüstü uzanarak veya bir şeye dayanarak uyunduğu takdirde abdest bozulur.

Malikilerle Hanbelîler ise, az ve hafif uykunun abdesti bozmayacağı, ancak, ağır ve derin uykunun bozacağı görüşünü savunarak, Hz. Enes (r.a.)'in rivayet ettiği şu hadis-i şerifi örnek gösterirler: "Resulullah (s.a.v.)'ın ashabı yatsı namazını beklerlerdi. (Uykudan dolayı) başları önlerine düşer, sonra da abdest almaksızın namaz kılarlardı."[1434]

Bu konudaki kanaatimiz şudur ki, şüpheye meydan vermemek ve kalp huzuru içerisinde bulunmak için, hangi durumda olursa olsun uyuma halinde abdest almadan namaz kılınmamalıdır. Zira biz Peygamberin ashabı değil, ümmetiyiz. Şüphe üzerine yapılan ibadette huzur olmaz.

6-Teyemmümlü birkimsenin suya kavuşması: Teyemmüm etmiş bir kimsenin abdest almaya müsait bir suya kavuşmasıyla teyemmüm abdesti bozulur.

1431 Ebû Davud ve İbni Mace.

1432 er-Rüdanî, Büyük Hadis Külliyatı, Tercüme, Naim Erdoğan, C-1, Sh:110, HN:663, İzyayıncılık; Tirmizi.

1433 Ebu Davud, Tahâret 80, (202); Nesâî, Ezan 41 (2,30); Tirmizi, Tahâret 57 (77).

1434 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-10, Sh:211; Müslim ve Tirmizi nakletmişlerdir. .

7-Kadının tenine dokunmak: Hanefilere göre, erkeklik organı sertleşecek ölçüde erkek ile kadının fazla mübaşerette bulunması, Maliki ve Hanbelîlere göre, erkekle kadının tenleri arasında her hangi bir engel yoksa veya vücut sıcaklığını hissettirecek şekilde çok ince bir örtü varsa tenlerin birbirine teması sonucu lezzet ve şehvet duyulursa abdest bozulur. Şafiîlere göre ise, şehvetsiz dahi olsa kadınla erkeğin tenlerinin mücerret olarak birbirine dokunması durumunda abdest bozulur. Kısaca Şafiî Mezhebinin dışında, diğer üç mezhebe (cumhura) göre, kadın ile erkeğin normal şekilde sadece birbirine dokunmaları ile abdest bozulmaz. Başka konularda olduğu gibi, bu meselede ki farklılık da ilgili ayet ve hadislerin yorumundan kaynaklanmaktadır. Mesela mâide süresinin 6.ayetinde geçen '**lems'** (dokunmak) kelimesine, değişik sahabeler tarafından nakledilen hadis-i şeriflerde farklı anlamlar yüklenmesi sonucu bu durum ortaya çıkmıştır. Nitekim Hz. Aişe validemizin namazda secde etmekte olan Resulullah'ın ayağına değmesini delil olarak alan Hanefiler, kadının erkeğe dokunması ile abdestin bozulmayacağı kanaatine varmışlardır.[1435] Diğer üç mezhep ise başka hadislere dayanarak abdestin bozulacağı hükmünü çıkarmışlardır.[1436]

Şüphesiz her iki durmda da ümmet için bir kolaylık söz konusudur.

8-Abdesti tutamamak: Yukarıda da açıkladığımız gibi, abdestini tutamayan özürlü bir kimsenin her namaz vakti için yeniden abdest alması gerekir. Çünkü ikinci bir namaz vaktinin girmesiyle o abdestin sürekliliği ve geçerliliği ortadan kalkar. Ancak özür halinin dışında bir abdestle beş vakit namaz kılınabilir.[1437]

9-Guslü gerektiren şeyler: Ölüm hali hariç, guslü gerektiren her şey, abdesti de bozar. Ölüm, guslü gerekli kılarsa da abdesti gerektirmez.

10-Abdestli giyilen mestin müddetinin dolması: Abdest aldıktan sonra giyilen bir mestin müddetinin dolması abdestin bozulma sebebidir. Malikiler dışındaki üç mezhebe göre ikamet halinde meshin müddeti, bir gün bir gecedir, seferi halde ise geceli gündüzlü üç gündür.[1438]

Malikiler ise, onlar bu konuda her hangi bir vakit tayin etmemiş; mest çıkarılmadığı veya cünüp olunmadığı sürece üzerine meshetmek caizdir.

Özetleyecek olursak, Abdesti bozan şeyler, Hanefiler'de on iki, Şafiîler'de dört, Malikiler'de üç ve Hanbelîler'de de sekizdir. Biz burada fazla detaya girmeden bazı maddeleri birleştirerek zikretmiş olduk.

1435 Hz. Aişe validemizden şu hadis-i şerifte rivayet edilmiştir: "Resulullah (s.a.v.) hanımlarından birini öptü, sonra dönüp namaza gitti, abdest tazelemedi." (Tirmizi, Tâharet 63, (86) ; İbni Mâce, Tahâret 69, (502).

1436 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-6, Sh:13, C-10, Sh:203-205.

1437 Müslim: Taharet,45 (61).

1438 Müslim: Taharet, 85 (276).

Soru: Abdesti bozmayan şeyler nelerdir?

Cevap: Abdesti bozmayan hususlar şunlardır:

1-Bir hastalıktan dolayı olmayıp, sadece ağlamak suretiyle gözden akan yaş veya su. Şayet göz ağrısı gibi bir hastalık sebebiyle akıntı gelirse abdesti bozar ve özür durumuna girer.

2-Her hangi bir yara içinde görülen kan, irin ve sarı su gibi maddeler dışarı çıkmadıkça abdest bozulmaz. Keza, Hanefi mezhebine göre, dişin fırçalanması sırasında kan çıktığı yerden akmadıkça fırçaya veya macuna bulaşması abdesti bozmaz. Diğer mezheplerde kan zaten abdesti bozmaz.

3- Yarıdan az kan bulaşmış tükürük ve sümük de abdesti bozmaz.

4-Ağrısız ve sızısız olarak kulaktan gelen akıntı da abdesti bozmaz. Ancak ağrılı bir şekilde gelirse abdest bozulur. Zira acı ve ağrı hissi, akıntının bir yaradan çıktığına delil teşkil eder.

5-Ağız dolusu olmamak kaydıyla kusmuk.

6-Erkeğin veya kadının tenasül organından çıkan yel.[1439] Özellikle kadınlar doğum yaptıktan sonra dölyatağındaki kaslarda gevşeme olur. Dolayısıyla hareket halinde zaman zaman içeriye bir vakum gibi hava emer, içeri giren bu hava da yine hareket halinda dışarıya çıkar.

7-Isırılan bir meyve üzerinde görülen ve akıcılığı olmayan kan eseri.

8-Bir yere dayanılsa dahi namazda iken ayakta veya oturarak yahut secde halinde uyumak.

9-Bir yere dayanılsa dahi oturağı (kalçayı) yere tamamen yerleştirerek oturup uyumak.

10-Namaz haricinde kahkaha ile gülmek, namaz içinde ise sadece kendi işiteceği kadar gülmek abdesti bozmaz; fakat yanındakilerin işiteceği kadar sesli gülmek hem abdesti, hem de namazı bozar.

Soru: Abdestin alınışında şüpheye düşülürse ne yapılır?

Cevap: Abdest alırken hangi uzvumuzun yıkanıp yıkanmadığı konusunda şüpheye düşülürse o organ yeniden yıkanır. Hanefilere göre bu hal sık sık tekrar ederse, vesvese kabul edilir ve ilgili organ yıkanmaz.[1440]

Soru: Abdestli iken hangi hallerde tekrar abdest almak müstehaptır?

Cevap: Ehil-i sünnet âlimlerinin ittifakla kabul ettiklerine göre, gıybet, yalan söz söyleme, iffet dışı kötü ve çirkin konuşma, iftira etme gibi hallerde abdest bozulmasa da abdesti yenilemek müstehaptır.

1439 Nasuhi Ömer Bilmen, Büyük İslam İlmihali, Sh: 89. İstanbul-1992.

1440 Doç. Dr. Akyüz Vecdi, Mukayeseli İbadetler İlmihali, C-1 / 264-265, iz yayıncılık, İst.1995.

Soru: Cinsel organa dokunmak abdesti bozar mı?

Cevap: Hanefi mezhebine göre erkeğin veya kadının kendi cinsel organına dokunması abdesti bozmaz.[1441]Ancak diğer mezheplerin çoğunluğuna göre böyle bir durumda abdest bozulur.[1442] Dolayısıyla İslam âlimlerinin ihtilaf ettiği bu konuda huzurlu olmak için abdest almak daha uygun olur.

MESH VE HÜKÜMLERİ

Soru: Mesh ne demektir?

Cevap: Mesh, bir şey üzerinde eli gezdirmek ve o şeyi elle silmek manalarına gelir. Bir nevi hükmi temizlik olan mesh, fıkıh dilinde abdest sırasında elin ıslaklığıyla meshedilmesi gereken ilgili organa veya bir organdaki sargı üzerine yahut da mest üzerine sürülmesidir. Mest ve sargı üzerine yapılan mesh, yıkama işlemi yerine geçer. Teyemmüm ederken yüz ve kollar üzerine toprakla yapılan mesh işlemi de manevi ve sembolik bir temizlik çeşididir.

İslamiyet, Müslüman'ın Allah'ından kopmasını ve gafil olmasını önlemek için kendisine ulaştıracak bütün yolları açmış ve kolaylaştırmıştır.

Soru: Sargı veya yara üzerine mesh hangi hallerde ve nasıl yapılır?

Cevap: Yukarıda da ifade edildiği gibi İslam dini kolaylık dinidir. İnsanın takatini aşan veya onun sağlığına zarar vereceği anlaşılan konulardabelli kuralların yerine getirilmesini şart koşmamıştır. Örneğin:

a-) Üzerinde sargı bulunan bir organa suyun değmesi sağlık açısında şayet sakıncalı ise, abdest alırken sargının çoğunluğu üzerine bir defa meshedilmesi yeterlidir. Bu durumda o organ dinen yıkanmış hükmündedir. Hatta meshetmek de zararlı ise ondan da vazgeçmek mümkündür.

Özür hali devam ettiği sürece, sargının abdestsiz veya cünüp iken sarılmış olması da meshe engel teşkil etmez. İkinci bir sargı sarılsa bu sargıya ayrıca meshetmek gerekmez. Önceki mesh edilen sargı değiştirilse, yerine sarılan sargı üzerine meshetmek şart değil, müstehaptır. Yara iyileşip sargı çıkarıldıktan sonra sargı üzerine yapılan meshin hükmü kalkmış olur.

b-) Üzerinde ilaç ve merhem gibi tıbbi ürünlerin bulunduğu yaraların mesh edilmesi de tıpkı sargı üzerindeki işlem gibi olup, aynı hükümdedir.

c-) Doldurulmuş veya kaplanmış dişler de sargılı veya merhemli yara gibi aynı hükme tabidir. Suyun kaplamaya veya dolguya ulaşması kâfidir.

1441 Tirmizi: Taharet, 62 (88).

1442 Ebu Davud: Taharet, 70, (181).

Soru: Mest nedir, mest üzerine meshin hükümleri nelerdir?

Cevap: Mest, deri, yün ve keten gibi benzeri şeylerden ayağa giymek için yapılan, ayakları topuklarla birlikte örten, içine su geçirmeyecek veya yere konduğunda kendi kendine dik durabilecek bir ayakkabı çeşididir. Ancak Maliki mezhebine göre mestin yalnız deriden yapılmış olması şarttır.

Hanefi mezhebine göre, temiz olmak şartıyla çizme, potin, altına su geçirmeyip içi görünmeyecek şekilde kalın ve kendisiyle altı kilometre yol yürüne bilecek mukavemette olan çorap,[1443] boğazlı terlik ve benzerleri de mest hükmündedirler.

Mestin dinen geçerli olabilmesi için topuk altından itibaren alt veya üst kısmında ayak parmaklarından üçü girecek kadar bir delik veya yırtığın bulunmaması ve içine su almaması gerekir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mest üzerine mesh yaptığı ittifakla sabittir. Dolayısıyla bu İslamiyet açısından caiz olan ve dinimizin göstermiş olduğu bir kolaylıktır. Mest üzerine meshin yapılış şekline gelince, Hanefi ve Hanbelî mezheplerine göre, abdest aldıktan sonra mest ayağa giyilir ve el parmakları az açılarak mestin parmak uçlarına konulup topukların üst kısmından inciklere doğru meshedilir. Bu işlem yapılırken sağ ayak için sağ el, sol ayak için de sol el kullanılır. Mestin altına mesh yapılmaz. Şayet abdest alırken ayakta mest varsa, mestin üzerinde ayakların parmak uçlarından inciklere doğru en az elin üç parmağı kadar bir bölge ıslak elle bir defa meshedilir. Hanefi mezhebine göre bu miktar ile meshin farzı yerine getirilmiş olur. Diğer mezheplerin meshedilecek yerin miktarı ile ilgili farklı görüşleri vardır.

Mest üzerine meshin süresi mukim olanlar için bir gün bir gece (24 saat), yolcu olanlar için ise, üç gün üç gece (72 saat) dir. Bu süre mestin abdestli olarak giyilmesinden sonra ilk abdestin bozulduğu andan itibaren başlar. Mestin müddeti bittikten sonra, tekrar abdest alıp ayaklar yıkanarak mest yeniden giyilmelidir. Abdestli olunduğu sürece de mestin ayaktan çıkarılıp giyilmesiyle de abdest bozulmaz.

Soru: Meshi bozan şeyler nelerdir?

Cevap: Aşağıdaki hususlardan dolayı mesh bozulur:

a-Ayaklarında üzerine mesh edilmiş mesti bulunan ve abdestli olan bir kimsenin mesti ayağından çıkar veya çıkarılırsa, yalnız ayaklarını yıkaması yeterli olur. Yeniden abdest alması gerekmez.

b-Mesh müddetinin sona ermesi, bu durumda da abdest devam ediyorsa, yine aynı şekilde ayakların yıkanması kâfidir, yeniden abdest alma mecburiyeti yoktur.

c-Tam abdest aldıktan sonra mestlerini giyen kimse, henüz bu abdesti bozulmadan herhangi bir nedenle mestlerini ayağından çıkarırsa abdesti bozulmayacağından ayaklarını yıkaması gerekmez.

1443 Ebu Davud, Tahâret, 61 (159); Tirmizi, Tahâret 74 (99).

d-Ayaktaki mestin içine giren suyun bir ayağın yarıdan fazlasını ıslatması halinde de mesh bozulur.

e-Abdest yok iken mes ayaktan çıkarılırsa yeniden tam abdest alınır.

GUSÜL VE GUSLÜN HÜKÜMLERİ

Soru: Gusül abdestinin önemi ve hikmetleri nelerdir?

Cevap: Sözlükte "Gusül" veya "Gasil" kelimeleri kayıtsız, şartsız olarak suyun her hangi bir şey üzerinden akması demektir. Fıkhî terim olarak ise, özel bir şekilde vücudun tümünü temiz su ile yıkamaktır. Guslün meşruiyeti, kitap, sünnet ve icma-i ümmet'le sabit olup, Cenab-ı Hak yüce kitabında şöyle buyurur:"Eğer cünüp iseniz iyice temizleniniz"[1444]

Guslün önem ve hikmetini uzun uzadıya anlatmaya gerek yok. Şu iyi bilinmelidir ki, bir mevzuda Allah'ın emri varsa, o şey, menfaat elde etmek için değil, sırf Cenab-ı Hakk'ın emrine uymakve O'nun rızasını kazanmak

için yerine getirilir. Her şeyden evvel bir Müslüman kelime-i şahadet getirmek suretiyle İslam programını kabul etmiş demektir.

Bununla beraber, hiç şüphesiz Rabbimizin her emrinde sayısız hikmet ve faydalar vardır. O'nun emrine uyanları Hak Teâlâ mutlaka hem bu dünyada hem de ahirette faydalandıracaktır.

Genelde abdest temizliğin başıdır. Tıp otoritelerinin belirttiklerine göre, Özellikle guslü gerektiren durumlarda şehevi arzular doruk noktasına ulaştığı için vücudun bütün organları şiddetli sarsıntıyla karşı karşıya kalır. Bunun sonucunda bedende yorgunluk, bitkinlik ve gevşeklik meydana gelir. İşte ruh ve vücuttaki bu menfi gerilimin giderilmesinin ve ona yeniden canlılık kazandırılmasının tek alternatifi gusüldür.

Bu mevzudaki bilimsel bir yazıyı aynen aktarıyorum:

"İnsanın en büyük elektriksel artması, öfke halinde oluyor. Bu kıpkızıl ışıma, kişinin kuvvetini iki misline çıkarıyor. Aynı şey kiremit kıran karatecilerin yoğunlaşmasında da ortaya çıkıyor. Şayet bağırılmazsa öfke geçmek bilmiyor. Normal koşullarda 3 volt olan bu ışıma öfke anında 12 volta çıkıyor.Fakat bütün bunlardan da beteri, cinsel yakınlaşmadan sonra yıkanılmamasıdır. Eşleşme sırasında 36 volt olan bu korkunç elektrik eğer vücudun bütün noktası su görmezse, yani su ile topraklanıp ark dışarı atılmazsa bütün vücudun kılları garip ışımanın etkisinde dikleşiyor, kaşıntı ve huzursuzluk meydana getiriyor. İnsan dinçliğini öldürdüğü gibi, tembelliğe ve tedirginliğe yol açıyor. Çünkü bu yüksek gerilimin vücutta kalması çok kötü bir kısa devre olayıdır. Üstelik bütün vücudun "iğne ucu" kadar bir yerinin dışarıda kalmaması şartıyla tamamen yıkanması gerekiyor. Böylece su zerreleri olumsuz elektrik gerilimini alarak bedenimizi top-

1444 Maide:5 / 6.

raklıyor ve yeniden normale döndürüyor.

Nasıl ki televizyon ekranının bir tek noktasına değen su bütün elektriği bir tek noktada biriktirip patlatıyorsa yıkanılmamış bir nokta da aynı biçimde yıkanmanın amacından sapıyor. Suyun yeniden sekip vücuda sıçraması bile bir miktar elektriği geri getiriyor. Bütün bunlar, gusül abdesti ile tıpa tıp uyuşuyor"[1445]

Bu tıbbî açıklama, Allah Resulünün konuyla ilgili şu hadis-i şerifindeki beyanını bakınız nasıl teyit ediyor? Sevgili Peygamberimiz buyuruyorlar ki: "Cünüp olunduğunda her bir kılın dibinde yıkanması gereken cünüplük vardır. Saçları yıkayın, deriyi paklayın."[1446]

Bir Müslüman için guslün manevi boyutu da çok önemlidir. Mesela Cuma namazına gitmeden önce gusül abdesti almak sünnet kılınmıştır. bu sünnet yerine getirildiği takdirde iki cuma arasında işlenen küçük günahların affedileceği sevgili Peygamberimiz tarafından haber verilmiştir.

Soru: Gusül abdestinin farzları nelerdir?

Cevap: Guslün farzları üçtür:

1-Mazmaza: Ağza su alıp boğazına kadar iyice çalkalamak.

2-İstinşak: Burna kuvvetli bir şekilde su çekip yıkamak,

3-Vücudu yıkamak:: Tepeden tırnağa kadar bütün vücudu kuru yer bırakmamak şartıyla yıkamaktır.

Soru: Guslün sünnetleri nelerdir ve gusül nasıl yapılır?

Cevap: Guslün sünnetleri şunlardır:

a-Gusül abdestine niyet ederek, besmele ile başlamak,

b-Avret yerlerini yıkamak ve bedendeki pis olan yerleri temizlemek,

c-Gusülden önce veya sonra normal abdest almak,

Şayet gusülden önce abdest alınmışsa, sonunda tekrar abdest almak mekruhtur. Çünkü Hz. Âişe validemizin bir rivayetinde: "Peygamber (s.a.v.) gusülden sonra abdest almazdı"[1447] denilmektedir.

d-Su dökmeye baştan başlamak, sağ ve sol omuzla devam ederek vücudu ovmak suretiyle bütünüyle yıkamak.

Mazmaza ve İstinşak'tan (ağza ve buruna su aldıktan) sonra, bir kimse denize, akarsuya veya büyük bir havuza girerek bütün vücudunu suya batırsa gusül yapmış sayılır. Böyle bir durumda suyun içinde üç kere beden hareket ettirilir veya kısa bir süre

1445 7 /11 /1984 tarihli posta gazetesi.

1446 Ebu Davud, Tahâret 98, (248); Tirmizi, Tahâret 78 (106).

1447 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-10, Sh: 292.

suda durulur.

Soru: Abdestsiz yapılmayan şeyler nelerdir?

Cevap: Abdestsiz şunlar yapılamaz:

1)Namaz kılınamaz,

2)Kâbe tavaf edilemez,

3)Mescide girilemez,

4)Kur'an-ı Kerim elle tutulamaz.

Abdestsiz olarak Kur'an-ı Kerim'in okunup okunamayacağı veya el sürülüp sürülemeyeği hususundaki ameli mezheplerin görüşleri, kitabımızın Kur'an-ı Kerim bahsi bölümünde açıklanmıştır.

Soru: Gusül abdesti almayı gerektiren haller nelerdir?

Cevap: Gusül abdesti almayı gerektiren haller şunlardır:

1) Buluğ çağına giren kadının ve erkeğin ister inzal olsun (boşalsın), ister olmasın, sünnet yerlerinin bir birine kavuşacak kadar cinsel ilişkiye girmesi,[1448]

Ayrıca kadınlarda cünüplük, cinsi münasebet dışı oynaşmalardan dolayı da meydana gelir. Bu oynaşmalar sonucu yıkanmanın farz olması için kadında aşırı bir heyecanın meydana gelmesi ve bu heyecan sonucu göğüsten aşağıya doğru meninin ayrıldığını hissetmesi, yahut sarı bir suyun dışarıya çıkması gerekir. Erkeğin menisi beyaz ve kalındır. Kadının menisi ise ince ve sarı renklidir. Kadınlarda sarı olmayan ve göğüsten geldiği hissedilmeyen sıvılar, yıkanmayı gerektirmez.

Kadınların nisaiye ile ilgili muayenelerinden dolayı yıkanmaları gerekmez. Ve yine şehvet hali zuhur etmedikçe ve göğüsten meni inip dışarı çıkmadıkça parmak, ilaç ve benzeri maddelerin sokulması sonucu da gusül gerekmez.

Erkek veya kadın rüyada cinsi münasebette bulunduğunu hatırlasa ve fakat çamaşırında herhangi bir ıslaklık yoksa yıkanması gerekmez. Keza ağır bir yük yüklemekten veya korkudan dolayı da meninin gelmesi yıkanmayı gerektirmez.

2) İhtilaflı bir konu olmakla beraber, hamileliği önleyici bir âletin kadının rahmine takılması durumunda şüphe ve tereddütten kurtulmak için gusül abdesti alınması uygun olur. Ancak göze takılan Lens ise gusül abdesti almayı gerektirmez.

3) Uykuda iken kadın veya erkeğin ihtilam olması, yani cinsel organlarından meni adı verilen sıvının gelmesi.

4) Aynı şekilde uyanık iken de böyle bir sıvının şehvetle gelmesi. Şayet bu sıvı çeşitli sebeplerle şehvetsiz ve az miktarda akıntı halinde gelirse buna **MEZİ** adı verilir ki, gusül abdesti almayı gerektirmez. Ve yine idrardan sonra da buna benzer **VEDİ** denilen

1448 Buhari. Gusl, 28; Müslim: Hayız, 87 (348).

yapışkan sıvının gelmesi de gusül abdesti almayı icap ettirmez.

5) Kadınlara mahsus, her ay adet hali denilen kanamanın ve loğusalık denilen doğum sonrası kanamanın sona ermesi, gusül abdestini gerektirir.

Soru: Gusül abdesti almanın sünnet olduğu haller nelerdir?

Cevap: Aşağıdaki hallerde gusül abdesti almak sünnettir:

- Cuma Günleri,
- Ramazan ve Kurban Bayramlarında,
- Hac ve Umre'de ihrama girerken,
- Arafat'ta vakfe için gusül abdesti almak sünnettir.

Soru: Sünnete uygun gusül abdesti nasıl alınır?

Cevap: Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in aşağıdaki şekilde gusül abdesti aldığını hadis-i şeriflerden öğreniyoruz:

Önce gizlice besmele çekilir ve gusül etmeye niyet edilir veya gusül edildiği kalpten geçirilir. Eller bileklere kadar yıkandıktan sonra avret mahallinden (pislik bulaşmış olsa da olmasa da) kirli yerler yıkanır. Bundan sonra namaz abdesti gibi abdest alınır. Veya sağ el ile sadece ağza ve burna üçer defa su verilir. Ağza her suverişte boğaza kadar ağzın içi yıkanır, dişler sağ elin orta parmağı ile ovulup su ile çalkalanır. Burna her su çekişte ise sol el ile sümkürüp burnun içi temizlenir. Daha sonra da üç defa baştan aşağı su dökülür, üç defa sağ, üç defa da sol omuza su dökülerek her defasında ellerin ulaşabildiği yerlere kadar vücut ovalanır. Beden, hiç kuru yer kalmayıncaya kadar yıkanır. Yüzük altı ve göbek kıvrımları ıslatılır. Suyun deriye geçmesine engel olacak her hangi bir şey varsa, suyun nüfuz etmesi sağlanır.

Hanefi mezhebine göre ağız ve burnun iç kısmı yıkandıktan sonra suyun içine batıp çıkmak suretiyle vücudun her tarafının ıslanması halinde de gusül abdesti yerine getirilmiş olur. Ancak yukarıdaki sıraya göre gusül abdesti almak sünnettir. Çünkü Resulullah'ın uygulaması böyledir.[1449]

Soru: Gusül abdesti almadan önce nelere dikkat edilmelidir?

Cevap: Gusül abdesti almadan önce şunlara dikkat etmek gerekir:

1) Cünüp olan kimsenin gusül abdesti almadan önce tıraş olması, tırnak kesmesi doğru değildir. İmam Gazali Hazretleri:"Cünüp olan kimsenin tırnak kesmesi, tıraş olması, etek ve koltuk altını temizlemesi, kan aldırması uygun değildir. Çünkü âhirette bütün vücut, geri döneceğinden yıkanmadan kesilen veya tıraş olunan şey cünüp olarak dönecek ve her bir kıl niçin cünüp bırakıldığını soracaktır"[1450]der.

1449 Buhari, Gusl 1, 5, 7; Müslim, Hayz 4 (317); Ebu Dâvud, Taharet 98 (245).

1450 Muğni'l-Muhtâç: 1/75.

2) Ojeli tırnaklarla abdest veya gusül abdesti caiz değildir, oje tırnak üzerinde bir tabaka meydana getirdiğinden abdest veya guslün sıhhatine manidir, mutlaka oje çıkarıldıktan sonra abdest alınmalıdır, aksi takdirde abdest veya gusül sahih olmayacağından, yapılacak ibadet de batıl olur.

3) Lazerle başın derisine yapıştırılarak takılan peruk da gusüle manidir. Çünkü bu uygulama ile suyun cilde teması önlenmektedir.

4)Gusül abdesti alınırken şayet ayağımızın basıldığı yerde su toplanıyorsa, abdest sırasında ayakların yıkanması sonraya bırakılır.[1451]

5) Gusül sırasında vücutta kullanılan suyun etrafa sıçraması sıçradığı yerleri pisletmez. Çünkü suyun kendisi temizdir.[1452]

6) Gusül sırasında yıkandığımız bir kabın içine vücuttan damlayan veya sıçrayan su yere düşmedikçe, o su ile yıkanmak caizdir.[1453] Çünkü elde olmayan bu tür ufak serpintiler muaf görülmüştür.

Soru: Diş dolgusu ve kaplatma gusül abdestine engel midir?

Cevap: Hanefi mezhebine göre ağız ve burnun içine su vermek guslün farzlarındandır. Dolayısıyla gusül esnasında ağız ve burna su vererek içini ıslatmak icap eder.

Bundan hareketle bazı kimseler kaplama ve dolgunun gusle mani olduğunu söylerler. Hâlbuki dişle ilgili bu tedavi işlemleri sağlık açısından zaruri olarak yapılmaktadır. Dolayısıyla dişe yapılan dolgu veya kaplama o dişin kendisinden sayılır ve gusül için bir engel teşkil etmez. İslam âlimleri tarafından ittifakla kabul edilmiştir ki, dişin altına su geçirmek şart olmayıp, üzerinden suyun geçmesi kâfidir.

Resululla zamanında yaşanan şu hadise bu konuya ışık tutar: Sahabelerden Afrece bin Es'ad (r.a.)'ın İslamiyet'ten önce yapılan bir savaşta burnu kesilmişti. Kesilen burnunun yerine gümüşten bir burun taktırmış, fakat koku yaptığı için sağlık açısında rahat edememişti. Bunun üzerine Resulullah'a müracaat ederek onun bu konudaki görüşünü almak istedi. O da kendisine: "Altından bir burun yaptır"[1454]diye tavsiyede bulundu.

Allah Resulü'nün bu tavsiyesinden hareketle, başta İmam Muhammed olmak üzere bazı fıkıh âlimleri sağlık söz konusu olduğu takdirde diş taktırmanın, dolgu ve kaplama yaptırmanın bir sakıncası bulunmadığını; hatta bunun altından yapılmasının sağlık yönünden de bir ruhsat olduğunu beyan etmişlerdir. Ancak şunu hemen belirtelim ki, sağlık zarureti olmadan yalnız süs ve estetik için dişleri kaplamak veya doldurmak bu ruhsatın dışındadır. Çıkarılıp takılabilen protez dişler ise gusül esnasında, ağız yıkanırken çıkarılıp altları yıkandıktan sonra yeniden takılması gerekir.

1451 Akseki A.Hamdi, İslam Dini, Sh:192, Güzel Sanatlar Matbası, Ankara-1954.

1452 Ateş Süleyman, Yeni İslam İlmihali, Sh: 88, Yeni Ufuk Neşriyat, İstanbul

1453 Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali, Sh: 95, Gümüş Basımevi, İst-1992.

1454 Tirmizi: Libas,31; Ebu Davûd, Hâtem, 7.

Bu görüşler, sadece Hanefi mezhebine aittir. Şafiî mezhebinde ise, gusülde ağzın yıkanması farz olmayıp sünnettir. Bu mezhebe göre, dişin gerek dolgu, gerekse kaplama ve protez yapılması hiçbir şekilde gusle mani olmaz. Sebilürreşad Gazetesinin 298 sayılı nüshasında bu konu hakkında bazı İslam âlimlerinin görüşlerini yansıtan yazı ve makaleleri yayınlanmıştır. Bu yazılar oldukça enteresan görüş ve düşünceleri içermektedir.

Soru: Gusül farz olan bir kimse, temizlenmeden önce neler yapabilir?

Cevap: Kadın olsun erkek olsun, cünüplüğü gidermeden bir şey yiyip içebilir, oruçlu olduğu halde sabaha kadar uyuyabilir ve her hangi bir iş yapabilir. Kadın çocuğunu emzirebilir. Nesâî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte: "Resulullah (s.a.v.), (cünüp iken) yemek veya içmek istediği zaman ellerini yıkar sonra yer içerdi"[1455] denmiştir.

İki cinsi münasebet arasında yıkanma mecburiyeti yoktur. Böyle durumlarda sadece normal abdest almak ve avret mahallerini yıkamak yeterli olur.Ancak, gusül abdestini bir namaz vaktinden fazla geciktirmemek gerektiğini İslam âlimleri tavsiye ve ikaz etmişlerdir. Zira gusül bir namaz vaktinin süresini aştığı takdirde o namazın kazaya kalması demektir. Özürsüz olarak bir namazı kazaya bırakmak ise günahtır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurmuştur: "(Şu) üç kişiye (rahmet ve bereket) melekleri yaklaşmaz: Kâfirin cesedine, kadınlara mahsus koku ve allık sürünen erkeklere, abdest almadan mazeretsiz cünüp bekleyene."[1456]

Böyle olmakla birlikte cünüp insan necis değildir, manen kirlidir. Çünkü Resulullah'ın ifadesiyle mümin necis olmaz.[1457] Fakat kâfir necis (pis)' dir.[1458]

Hülâsa, gusül abdesti gerektiğinde özürsüz geciktirmek doğru değildir.

Soru: Misafir olduğu yerde ihtilam olan bir kişi ne yapmalı?

Cevap: Misafir olan bir kimse, kaldığı evde ihtilam olmuş ise, bundan dolayı yanlış anlaşılabileceği endişesini duyarsa, gusül abdestini erteleyebilir ve namaz vakti geldiğinde oradaki insanlarla birlikte namaza kalkar, ancak gusülsüz Kur'an okuyamayacağından dolayı, okumadan taklidi şekilde rükû ve secdeye iner, şeklen namazdaymış gibi görünür. Namaz işini böylece geçiştiren misafir, yemekte de elini ağzını yıkar, yemek yiyebilir. Daha sonra bulduğu ilk fırsatta, bir söylentiye sebep olmadan gidip guslünü yapar, temizliğe kavuşur. Namazı tehir edip kazaya bırakmaktan dolayı tövbe istiğfar ederve sonra da namazını kaza olarak kılar.[1459]

Yalnız bu başvurulan yöntem çok istisnai bir husustur. Mecbur kalınmadıkça bu yola gidilmesi doğru değildir.

1455 Buhari: Gusül,27,25; Müslim: Hayız,21,(305-307); Nesâî:Taharet,163-166,(1,138-139).

1456 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib Terc. C-1, Sh:219, HN: I.

1457 Buhari: Gusül, 23-24.

1458 Tevbe Süresi: 9 / 28.

1459 Şahin Ahmet, Sualli-Cevaplı Fetvalar, Sh: 120, 5. Baskı, Cihan yayınları, İst-1992.

TEYEMMÜM VE HÜKÜMLERİ

Soru: Teyemmüm neye denir ve farzları nelerdir?

Cevap: Teyemmüm, su bulunmadığı veya bulunduğu halde kullanma imkânı olmadığı takdirde toprak veya toprak cinsinden temiz bir şeyle abdestsizliği gidermektir.

Teyemmüm, kitap ve sünnet ile sabit olup, Cenab-ı Hakk'ın sadece Muhammed ümmetine tanıdığı has bir ruhsat ve ilâhî bir rahmettir. Teyemmüm ayetinin nuzül sebebini teşkil eden olay şudur: Hz. Muhammed (s.a.v.) **Mustalik** oğullarıyla yaptığı Mureysî Gazasından dönüyordu. Hz. Aişe validemiz de orduyla beraberdi. Geceledikleri yerde gerdanlığını kaybetmişti. Gerdanlığın aranması için ordunun hareketi gecikmiş oldu. Bulundukları yerde su da yoktu. Sabah namazı vakti girmişti. Bu yüzden ashap telaşa düştü. Hatta Hz. Ebu Bekir kızı Hz. Aişe'ye gecikmeye sebep olduğu için kızdı. Tam bu sırada teyemmüm ayeti nazil oldu. Bunun üzerine herkes sevinç içerisinde teyemmüm yaparak namazını kıldı.[1460]

Teyemmümün farzı ikidir:

1) Teyemmüme niyet etmek.

2) Elleri temiz toprağa veya toprak cinsinden (kum, alçı, mermer, madeni taşlar, kiremit, tuğla ve çamurla sıvanmış duvar) gibi maddelere iki defa vurup, birincide yüzü, ikinci vuruşta da kolları mesh etmektir.

Teyemmüm niçin toprakla yapılır? Çünkü toprak, Allah Teâlâ'nın her şeyi kendisinden yarattığı suyun tortusudur. Bu nedenle de ruhani manada suya en yakın maddedir." Bununla beraber, her şeyden evvel Allah'ın emri böyledir. Her bilenin üstünde bir bilen vardır. Bütün bilenlerin üstünde de ilmi her şeyi kuşatan yüce yaratıcı vardır. O yaratıcı, bu hususta şöyle buyurur: "Eğer hasta veya yolculuk halinde bulunursanız yahut biriniz tuvaletten gelirse yahut da kadınlara dokunmuşsanız (cinsel ilişkiye girmişseniz) ve su da bulamamışsanız temiz bir toprak bulup yüzünüzü ve (dirseklere kadar) ellerinizi onunla mesh edin. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır."[1461]

Hz. Peygamber (s.a.v.) de Ammar (r.a.)'a teyemmümü şöyle tarif eder: "Ellerinin iç kısmını toprağa vurman sana yeter. Sonra ellerini silkeler ve ellerinle yüzünü ve dirseklere kadar kollarını mesh edersin."[1462]

Teyemmümün yapılış şekli: "Namaz kılmak üzere Allah rızası için teyemmüm yapmaya niyet ettim" diyerek besmele çekilir ve iki el temiz bir toprağa veya toprak cinsi bir şeye vurulduktan sonra bir birine çarparak silkelenir, sonra da yüze mesh edilir. İkinci defa eller aynı şekilde toprağa vurulup silkelenir ve sağ avuç ile sol kolun, sol avuç ile de sağ kolun arka ve iç tarafı dirseklerle beraber tamamen mesh edilir. Böylece te-

1460 Buhari, Teyemmüm 2; Müslim, Hayz 108,(367).

1461 Nisa: 4 / 43.

1462 İbni Mace ve Neseî.

yemmüm tamamlanmış olur.

Abdesti ve guslü bozan şeyler teyemmümü de bozar. Ayrıca su bulununca da bozulur. Teyemmüm ile namaz kılındıktan sonra su bulunsa namaz iade edilmez. Ancak namazın ortasında su bulunacak olursa, namaz sahih olmaz. Dolayısıyla abdest alınarak namaz yeniden kılınır.

Abdesti bozan bir hal zuhur etmedikçe, su bulununcaya kadar bir teyemmümle istenildiği kadar namaz kılınabilir. Zira İslam kolaylık ve hayat dinidir, yaşanmak için gönderilmiştir.

Soru: Hangi hallerde, hangi ibadetlerin teyemmümle yapılması caizdir?

Cevap: Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, bu konu hakkında sorulan bir soruya şu cevabı verir: "Bir Müslüman'ın vücuduna su dökülmesinin zararlı olduğu, bir Müslüman tabip raporu ile sabit olduğu takdirde, yapacağı ibadetleri zaruret icabı teyemmümle yapması dinen caizdir. Cünüp halinden temizlenmek de aynıdır.

Teyemmüm için niyet şarttır. Namaz için niyet edilerek yapılan teyemmümle abdesti bozuluncaya kadar bütün ibadetleri yapar.

Ancak, yalnız Kur'an okumak için niyet ederek teyemmüm etmiş ise, namaz kılmak için yeniden teyemmüm yapması gerekir.

Binaenaleyh, hastalığın devamı müddetince her zaman abdest ve gusül icap eden yerlerde gereğince hareket edilmesi için dinî ahkâmın adı geçene tebliğine oybirliğiyle karar verildi. Tarih: 26.03.1966, karar No: 35.

Diyanet İşleri Başkanlığımızın bu konuda olduğu gibi, diğer birçok konularda da fetvaları vardır. Özellikle son yıllardaki çalışmaları da oldukça tatmin edicidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İBADET HAYATIMIZ VE NAMAZ BAHSİ

İbadet hayatımızın temel esasları İslam'ın şartlarında toplanmıştır. Bu şartlar, aşağıda maddeler halinde hadis-i şerif muhteviyatı olarak belirtilmiş olup, ayrıcaher biri sırası geldikçe kendi konuları içerisinde geniş bir biçimde izah edileceklerdir.

Soru: İslam'ın şartları nelerdir?

Cevap:İslam'ın şartları ile ilgili birçok hadis-i şerif mevcuttur. Bunlardan birisi de İbni Ömer'in rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyurmuşlardır ki, "İslam beş esas üzerine kurulmuştur:

1-**Kelime-i Şahadet:** Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve Resulü olduğuna şahadet getirmek,[1463]

1463 **Kelime-i Şehadetin Arapçası: "**Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammed'en abduhû ve Resuluhû." **Kelime-i Şehadetin Türkçe anlamı:**"Kalbimle inanırım ki, Al-

2-**Salât:** Günde beş vakit namaz kılmak,

3-**Savm:** Ramazanda oruç tutmak,

4-**Hac:** Ömürde bir defa hacca gidip, Beyt-i Şerif'i ziyaret etmek,

5-**Zekât:** Dinen zengin sayılanların servetlerinden kırkta birini alıp, fakirlere zekât olarak vermek [1464]

Soru: İbadet nedir ve niçin ibadet ediyoruz?

Cevap: İbadet, Allah'ın bizden istediği ve sevdiği işleri yapmak, istemediği ve hoşlanmadığı şeyleri yapmamaktır. Tüm varlıkları yaratan, yaşatan, rızk veren Allah'tır. Böyle yüce bir varlığa karşı elbette teşekkür borçluyuz. Bu teşekkürü ancak ibadet ederek yerine getirmiş olabiliriz.

Aslında canlı cansız, yaş ve kuru bütün varlık âlemi kendi lisan-ı halleriyle yaratıcısına karşı yaratılış gayelerine uygun olarak bu görevlerini eksiksiz bir şekilde yerine getirmekte, O'nun sonsuz kudret ve varlığına şehadet ederek O'ndan mağfiret dilemektedirler. Nitekim şu ayet-i kerimeler düşünen ve ibret alanlar için bu konu hakkında ne güzel örneklerdir:

"Yedi gök, yer ve bunlar içinde bulunanlar O'nu tesbih eder.

O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız."[1465]

"Göklerde ve yerlerde olanların hepsi, mülkün sahibi, eksiklikten münezzeh, aziz ve hakim olan Allah'ı tesbih eder."[1466]

"Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ı tesbih etmektedir. O üstündür, hikmet sahibidir."[1467]

"Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay,yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor…"[1468]

Ayet-i Kerime'lerden de anlaşılacağı üzere, bütün varlık, kendilerine verilen görev doğrultusunda Allah'ın koyduğu ilâhî kanundan, en ufak bir sapma yapmadan O'na boyun eğmektedir. Bununla beraber Cenab-ı Hak, akıllı ve eşref-i mahlûkat olarak yarattığı insanı, diğer varlıklardan ayırarak ona seçme hürriyeti bahşetmiştir. İnsan bu tercihini Allah'a kullukta değil de, başka şeylere kul olma yolunda kullanırsa, insan olma değerini yitirir.

---

lah'tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir."

1464 Müslim, İman, No: 21, Sh: 45.

1465 İsra: 17/44.

1466 Cuma: 62/1.

1467 Saf: 61/1; Haşr: 59/1; Hadid: 57/1.

1468 Hac: 22/8.

Aslında, Allah'ın bizim ne kulluğumuza, ne de ibadetimize ihtiyacı yoktur. Bizim dünya ve âhiret mutluluğumuz için, Allah'ın emir ve yasaklarına uyma zorunluluğumuz vardır. Nitekim doktor hastasına ilaç verir. İlaca doktor değil, hasta muhtaçtır. Verilen ilacı eksiksiz kullanan hasta şifa bulur. Sağlığına kavuşur. Dolayısıyla insanlar ve cinler için ilahi bir kurtuluş reçetesi olan Allah'ın emir ve yasakları, samimiyetle uyulup uygulandığı takdirde Allah dünya ve âhiretin saadet kapılarını açar.

Soru: İbadet çeşitleri nelerdir?

Cevap: İbadet çeşitlerini dört kısımda inceleyebiliriz:

a-Bedenle yapılan ibadet: Namaz ve oruç gibi

b-Mal ile yapılan ibadet. Zekât, kurban ve sadaka gibi

c-Hem mal hem de bedenle yapılan ibadet: Hac gibi.

d-Hem mal, hem beden, hem de can ile yapılan ibadet: Cihat gibi.

Soru: Kul, kıyamet günü önce hangi ibadetten sorguya çekilecektir?

Cevap: Kul kıyamet günü önce namazdan sorguya çekilecektir. Namazdan düzgün cevap verenler diğer işlerinde de felaha (kurtuluşa) ereceklerdir. Resul-i Ekrem Efendimiz buyurur ki: "Kulun kıyamet günü ilk hesaba çekileceği şey namaz olacaktır; namaz dosdoğru kılınmışsa diğer amelleri de ona göre değerlendirilecek ve kurtuluşa erecektir. Şayet namazın hesabını tam veremezse, diğer amelleri de fayda vermeyecektir."[1469]

İmam Malik (r.a.)'in anlattığına göre, Hz. Ömer (r.a.) halifeliği sırasında valilere gönderdiği bir yazısında şöyle der: "Nazarımda işlerinizin en ehemmiyetlisi namazdır. Kim namazı vaktinde kılmaya devam ederse dinini korumuş olur. Kim de namazı tehir ederek onu zamanında kılmaz zayi ederse, namazın dışındakileri daha çok zayi etmiş olur."[1470]

Kıyamet günü müminlerin kaybından dolayı ilk pişman olacakları ibadet namazdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "Günahkârlara sizi şu yakıcı ateşe koyan nedir diye uzaktan uzağa sorarlar. Onlar da: "Biz namazımızı kılmıyorduk"[1471]diye cevap verirler.

Rabbim bizleri ateş azabından korusun

Soru: Namaz hangi özürlü hallerden dolayı borç olmaktan düşer?

Cevap: Namaz ancak şu sebeplerden ötürü borç olmaktan çıkar:

1- Mezhep imamlarının ittifakıyla, kadınların hayız ve nifas hallerinde kılamadıkları namazlar üzerlerine borç olmaktan düşer ve kaza etmeleri gerekmez.

1469 Camiussağir, C-1 / 112, evvel maddesi.

1470 Muvatta, Mevakit, 6, (1, 6-7).

1471 Müddessir: 74 / 42-43.

2- Kâfir olup sonradan Müslüman olan kimsenin Müslüman olmadan önceki dönemine ait namazları kaza etmesi icap etmez. Çünkü Hak Teâlâ bu konuda Peygamberimize hitaben: "Kâfirlere deki: Eğer küfürlerine son verirlerse geçmişteki günahları bağışlanır"[1472] buyurur.

3- Beş vakit namaz müddeti kadar veya daha fazla bir süre aklını yitirmiş (delirmiş) yahut bayılmış bir kimsenin de hastalığı süresince geçirdiği namazları iyileştikten sonra kaza etmesi gerekmez**.** Çünkü İslam'ın teklifi akıl sahiplerinedir.

Soru: Namaz nasıl bir ibadettir ve önemi nedir?

Cevap: Namaz, Kulluğun yaratılış gayesi ve fıtratın sesidir. Peygamberlere öğretilen ibadetlerin ilki ve salih amellerin en hayırlısıdır.[1473] Kalp ve ruhun gıdasıdır. Müminin Miracı ve dinin direğidir. İmanı, küfür ve şirke batmaktan ve kötülüklerden koruyan bir kalkandır. Allah'ın sevgili Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.): "Namaz, insan ile şirk ve küfür arasında bir perdedir. Namaz terk edilince bu perde kalkar"[1474] buyurur.

Namaz, insanın iç dünyasına vurulan ilahi bir damgadır. Ölü iken de diri iken de Allah'ın rahmetinin ulaşmasına vesiledir. Cenab-ı Mevla'nın en çok hoşnut ve razı olduğu bir ibadettir. Allah'a kulluğun bütün özelliklerini içeren ve sahibinin yüzüne aksederek parlayan ilahi bir nurdur. İmanın gereği, İslam'ın giriş kapısıdır. Duanın kabul olmasının anahtarıdır. Rızk için bereket, şeytana karşı kuvvetli bir silahtır. Ölüm meleğine karşı şefaatçi, kabirde ise ışıktır.

Hülasa namaz, hakiki ve tam kulluğun belgesidir. Onun içindir ki Allah Teâlâ, ayet-i kerimesinde: "Sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibadete devam et"[1475] buyurur. Başka bir ayet-i kerimede de : "Ehline (çoluk çocuğuna) namazı emret, kendin de ona sabırla devam et (namazı terk etme !)"[1476] buyrarak konunun önemini açıklamış olur.

Peygamberimiz (s.a.v.) de bir hadisi şerifinde: "Kim kasten namazını terk ederse Allah onun amelini geçersiz kılar ve Allah Azze Ve Celle'ye tövbe edip dönünceye kadar Allah'ın himayesi (koruması) ondan uzak olur"[1477] buyurur.

Kur'an-ı Kerim'in Ankebût sûresi 45. ayetinde ise: "Şüphesiz namaz, her türlü hayâsızlık ve kötülüklerden alıkoyar." buyrulur. Zariyat süresinin 56. ayetinde de:"Ben cinleri de insanları da ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." buyrularak namazın ne kadar önemli olduğuna işaret edilir.

1472 Enfal: 8 / 38.

1473 Tirmizi, Salât,1 (149); Ebu Davud, Salât 2(393).

1474 Müslim, İman 134 (82); Ebu Davud, Sünnet 15, (4678).

1475 Nahl: 16 / 99.

1476 Taha: 20 / 132.

1477 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhip Terc. C-1528, HN:18.

Allah'a kulluğun ve şükrün en mükemmeli namazdır. Namaz Allah'a sesleniştir, O'nun manevi huzuruna yükseliştir. Resul-i Ekrem Efendimiz çok sıkıntılı anlarında bile ağzından beddua çıkmamıştır. Azılı düşmanlarına beddua etmesi için kendisine teklifte bulunulduğunda, o bu teklifi: "Hayır, ben azap Peygamberi olarak değil, rahmet elçisi olarak gönderildim" diyerek reddetmiştir. Hatta kendisine zulmedenlere, hayatına kastedenlere bile: "Ya Rab! Bunlar hakikatleri bilmiyorlar, Sen onlara doğruları göster, hidayet nasip eyle."diye haklarında hayır duada bulunmuştur. Ancak, sevgili Peygamberimiz hayatında bir yerde, o da Hendek savaşında düşmana karşı beddua etmiştir. Düşman, ikindi namazının kılınmasına fırsat vermeyecek kadar aralıksız ve şiddetli saldırıda bulunduğu için, hüzün ve kederle mübarek ellerini kaldırarak, Cenabı Hakk'a şöyle niyazda bulunmuştur: "Allah'ım bunların karınlarını ve kabirlerini ateşle doldur."[1478]

Bu olay da gösteriyor ki namaz, Müslümanların hayatında önemli bir yer işgal eder. Namaz, Yüce Yaratıcıya karşı kulluğumuzu ifade etmenin en mükemmel şeklini oluşturur. Dolayısıyla namaz, müminin Miracı ve onun ayrılmaz parçasıdır. Müslümanı kâfirden ayıran en önemli özelliktir.

Namaz, her rüknü ile muhteşem ve mükemmel bir bütünlük ve yeknesaklık arzeder. Mümini bedenen, ruhen, aklen ve fikren yüce yaratıcısına bağlar. Özellikle cemaat halinde kılınan bir namaz, imamın "Allahü ekber" komutuyla binlerce Müslümanın aynı andaki hareketi, sadece müminleri değil, dışarıdan bakan yabancıları bile heyecanlandıran ve imrendiren heybetli bir tablo görüntüsü verir. Hiçbir dinin ibadet geleneğinde böyle bir ihtişamlı görmek mümkün değildir.

Kısaca, başımızı oynatabilecek kadar kendimizde güç bulduğumuz takdirde, namazı terk etmemiz caiz olmaz, azabı gerektirir. Îmâ yoluyla da olsa namazı kılmamız icap eder.

İbadet Allah rızası için yapılır. En büyük zevk ise O'nun rızasını kazanmaktır. Buna rağmen, bazı kimseler huşu içerisinde ibadet yapamadıklarını, dolayısıyla da gereği kadar zevk alamadıklarını söylemektedirler. Bu hal, o kimselerin doğru yolda olduklarının bir göstergesidir. Sakın ola bu durumda olan kişiler gevşemesinler, kullukta ısrarlı olsunlar ve şeytana pirim vermesinler. Çünkü şeytan, insanlara tuzak kurup yoldan çıkarmak üzere kıyamete kadar Allah'tan süre alınca şöyle demiştir: " Öyleyse, beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları (kullarını) saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. Sonra elbette onlara önlerinden arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulamayacaksın!"[1479]

Bu konuda şeytana genel izin verildiği için, Peygamberler bile zaman zaman şey-

1478 Müslim, es-Sahih, I / 437,Kahire-1374 / 1955; Ebu Davud, 5(409); Nesâî, Salat 14 (1,236); İbni Mace, Salât 6 (684).

1479 Araf: 7/16-17.

tanın vesvesesinden kurtulamazlar.[1480]

"Namaz" sözcüğü, dilimize Farsça'dan geçen bir kelime olup, İslam fıkhındaki ve Arapça'daki karşılığı "Salât" tır. Sözlükte "dua etmek" demektir. Hukuk dilinde namaz,"tekbir ile başlayıp selam ile tamamlanan özel hareket ve sözler (zikirler) dir. "

Namaz kitap sünnet ve icma-i ümmet ile sabittir. Namazın farz oluş emriyle ilgili birçok ayet-i kerime mevcuttur. Kur'an-ı Kerim'de namaz, çeşitli vesilelerle doksan dokuz defa zikredilmiş olup, sadece "zekât" kelimesiyle birlikte yirmi yedi yerde geçmektedir.[1481] Bu ayetlerden bir kaç tanesini burada zikretmekle yetineceğiz. Allah (c.c.) buyurur ki:

1-) "Namazı dosdoğru kılın; şüphesiz namaz müminlere, vakitle belirlenmiş olarak farz kılınmıştır."[1482]

2-) "Oysa onlar tevhit inancına yönelerek, dini yalnız Allah'a tahsis ederek O'na kulluk etmek, namaz kılmak ve zekât vermekle emir olunmuşlardır. İşte doğru din budur."[1483]

3-) "Namaz kılın, zekât verin ve Allah'a sarılın. O sizin mevlânızdır. Ne güzel mevlâ ve ne güzel yardımcıdır."[1484]

Yukarıdaki birinci ayette, "Namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır" ifadesinde yer alan "vakitler" tabirinden, hangi vakitler kastedildiği ve bu vakitler içine giren namazların, hangi namazlar olduğu dip notta gösterilen ayet-i kerimelerden anlaşılmaktadır.[1485] Ayrıca bu husus, ileride daha detaylı açıklanacaktır.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şu hadis-i şerifi de namazın farziyetine sünnet delili olarak gösterilmiştir: "İslam beş temel üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka bir ilah bulunmadığına, Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak, yoluna gücü yetenler için Beytullah'ı haccetmek."[1486]

İcma konusunda da bütün ümmet, bir gün bir gecede beş vakit namazın farz oluşunda ittifak etmişlerdir.

Hicretten 1,5 yıl önce Miraç gecesinde farz kılınan beş vakit namaz, kelime-i şahadetten sonra en önemli ibadet ve en büyük zikirdir. Allah'ı anma şekillerinin en mükemmelidir. Aklı eren kimse için onu terk etmenin hemen hiçbir mazereti yoktur. Sa-

---

1480 Hacc: 22/52.

1481 Doc. Dr. Akyüz Vecdi, Mukayeseli ibadetler ilmihali, c-1 / 84, iz yayıncılık, İst. 1995.

1482 Nisa: 4 / 103.

1483 Beyyine: 98 / 5.

1484 Hac: 22 / 78.

1485 Nisa: 4 / 103; Hud: 11 / 114; İsra: 17 / 78; Taha: 20 / 130; Rum: 30 / 17-18.

1486 Buhari ve Müslim: İman, 21 / 45.

vaş halinde bile Peygamber Efendimizin ve ashabının namazı terk etmedikleri ve bir grup mücahit cephenin ilerisinde savaşırken, diğer bir grubun nöbetleşe namazlarını kıldıkları Kur'an-ı Kerim'in Nisa Süresi 102. ayetinde açıklanır. Bir şükran borcu olan namaz, tehlike ve korku esnasında kılındığında ümidi, emniyet içerisinde iken kılındığında da neşe ve isteği artırır.

Namazın Miraç'ta farz kılınışındaki merhalelerle ilgili olarak hadis-i şeriflerde geniş açıklamalar yer alır. Ancak biz burada Hz. Enes (r.a.)'in bir rivayetini ele alarak konuyu anlatmaya çalışacağız.

Hz. Enes (r.a.) şöyle nakleder: "Resulullah (s.a.v.)'a Miraç'a çıktığı gece elli vakit namaz farz kılındı. Sonra bu azaltılarak beşe indirildi. Sonra da şöyle hitap edildi: "Ey Muhammed! Artık nezdimde (hüküm kesinleşmiştir.), bu söz değiştirilemez. Bu beş vakit, (Rabbinin bir lütfu olarak on misliyle kabul edilerek) senin için elli vakit sayılacaktır."[1487]

Hadis-i Şeriften de anlaşılacağı üzere, hicretten bir buçuk yıl önce Miraç'ta farz kılınan beş vakit namaz, müminin amel defterine elli vakit olarak yazılmaktadır. Bu Cenab-ı Hakk'ın bir lütfu ve ikramıdır.

Mekke'de iken akşam namazının farzı üç, diğer namazların farzları ikişer rekât olarak farz kılınmıştı. Medine'ye hicret edildikten bir ay kadar sonra öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzları dört rekâta çıkarılmış, diğerleri ise aynen bırakılmıştır. Çünkü Müslümanlar Medine'de tam bir emniyet ve hürriyete kavuşmuşlardı. Hz. Âişe validemiz de konuyla ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Allah namazı (ilk defa farz ettiği zaman) iki rekât olarak farz etmişti. Sonra onu hazar (seferilik dışındaki zaman) için (dörde) tamamladı. Yolcu namazı ise ilk farz edildiği şekilde sabit tutuldu."[1488]

Hadis-i şeriflerde ifade edildiği gibi, namaz farz kılındığı zaman, bütün vakitler ikişer rekât olarak farz kılınmıştır. Ancak, Ahmed İbni Hanbel (r.a.)'in bir rivayetinde sadece akşam namazının üç rekât olarak farz kılındığı ifade edilir.

Buhari'nin kaydettiği başka bir rivayette, namazların hicretten sonra dört rekâta çıkarıldığı belirtilir ve Hz. Âişe validemizin bir rivayetinde de bu konuya şöyle açıklık getirilir: "**Hazer** ve **sefer** namazı (Miraç'ta) ikişer rekât olarak farz kılınmıştı. Resulullah (s.a.v.) Medine'ye gelip emniyete kavuşunca hazer namazlarına ikişer rekât daha ilave edildi. Sadece sabah namazı, kıraatinin uzunluğu sebebiyle iki rekât olarak bırakıldı, akşam namazı da eski hali üzere üç rekât olarak kaldı, çünkü bu gündüzün vitridir."[1489]

1487 Buhari: Bed'ül-Halk 6, Enbiya 22, Menakibu'l-Ensar, 42; Müslim: İman, 259, (162); Tirmizi: Salât, 159, (213).

1488 Buhari: Salât, 1, Taksiru's-Salât 5; Müslim: Salâtu'l- Müsafirin,2, (685); Ebu Davûd, Salât, 270, (1198).

1489 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-7, Sh: 356; Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih tercemesi, C-2, Sh: 280. HNo:220.

Namazlar bu şekilde dörde çıkarıldıktan sonra: "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kâfirlerin size fenalık yapacağından endişe ederseniz, namazdan kısaltmanızda üzerinize bir vebal yoktur"[1490]ayet-i kerimesi nazil oldu.

Hanefi âlimler, Hz.Âişe (r.a.)'nin yukarıdaki hadis-i şerifini esas alarak, seferi durumlarda dört rekâtlı farz namazların ikişer rekât olarak kılınmasını ruhsat değil, azimet (emir) kabul etmişlerdir. Şafiîler ise yukarıdaki ayet-i kerimeyi esas alarak seferde namazları ikişer rekât olarak kılmayı ruhsat telakki etmişlerdir.

Soru: Beş vakit namaz farz kılınmadan önce Peygamberimiz namaz kılar mıydı, kılarsa nasıl kılardı?

Cevap: Bütün hak dinler, insanlara namaz kılmalarını emretmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) de Peygamber olarak gönderilişinden itibaren namaz kılmakla mükellef kılınmıştır.

Bir gün Cebrail (a.s.) Hz. Muhammed'in yanına gelerek topuğunu yere vurmuş ve yerden çıkan su ile abdest almasını öğretmiş, daha sonra da namazı nasıl kılacağını göstermiştir. Ancak bu namaz, bu günkü gibi beş vakit değil, biri güneşin doğmasından evvel, diğeri de güneşin batmasından sonra olmak üzere günde iki vakit ve ikişer rekât idi. Peygamberimiz beş vakit namaz farz kılınıncıya kadar bu şekilde namaz kılmaya devam etmiştir.[1491] Daha sonra hicretten on sekiz ay önce, Recep ayının yirmi yedinci gecesi Miraç hadisesi vuku bulmuş ve bu gecede namaz beş vakit olarak farz kılınmıştır.[1492]

Soru: Namazın farzları (şart ve rükünleri) nelerdir?

Cevap: Namaz, Müslüman olan, akıl sahibi ve ergenlik çağına giren kadın erkek herkese farz-ı ayındır. Buna göre, Namazın bir kimseye farz olması için bu üç şartın bulunması gerekir. Bunlara namazın farz oluş şartları anlamına gelen (**Şurûtu Vucubi's-Salât)** denir. Bu farz oluş şartlarının dışında bir de namazın sahih olmasının farzları vardır. Bunlar, namazın kabul olmasının temel şartlarıdır. Bu farzlardan birinin noksan olması durumunda namaz sahih (geçerli) olmaz.

Buna göre namazın dışında altı, içinde de altı olmak üzere on iki tane farzı vardır. Namazın dışındaki farzlar (Şartlar) namazdan önce namaza hazırlık niteliğinde olduğu için namazın şartları (şurûtü's-salât) diye isimlendirilir. Namazın içindeki farzlar (rükünler) ise namazın mahiyetini oluşturduğu için bunlara da namazın rükünleri (erkanü's-salât) denmiştir. Aşağıda zikredilen bu on iki şart ve rükünlerde İslam fıkıhçıları görüş birliğindedirler. Şimdi bunları sırayla ele alalım:

1490 Nisa: 4 / 101.

1491 İbni Hişam, C-I, Sh: 260-261.

1492 Bilmen Ö. Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh: 104.

NAMAZIN DIŞINDAKİ FARZLAR (ŞARTLAR)

I-HADESTEN TAHARET:

Hadesten taharet, gusül veya abdest almayı gerektirecek hükmi pislikten temizlenmek demektir.

Hades, küçük ve büyük olmak üzere ikiye ayrılır. Gusül abdesti alarak giderilebilen cünüplük, kadınlara mahsus adet görme (hayız) ve loğusalık gibi, hükmi kirlilikler büyük hades, normal namaz abdesti alınarak hadesin giderilmesi için yapılan temizlik de küçük hadestir.

Hadesten taharet yerine getirilmeden namaz başta olmak üzere bazı ibadetler yapılamaz. Hadesten taharet abdestle veya gusülle yerine getirildiği gibi, su bulunmadığı takdirde yahut bulunup da çeşitli nedenlerle suyu kullanma imkânı olmadığı durumlarda teyemmümle de yerine getirilebilir.

Şüphesiz Allah'a yakın olmak için kalp ve ruh temizliği de önemlidir.

II-NECASETTEN TAHARET:

İnsan kanı ve idrarı, küçük ve büyük baş hayvanların idrar ve dışkıları gibi dinen necis olan maddi pisliklerden bedenimizi, elbisemizi ve namaz kılacağımız yeri temizlemektir. Geniş bilgi için taharet bahsine bakınız.

III-SETR-İ AVRET: (Mahrem yerleri örtme):

Çıplaklık, her dönemde toplum vicdanı tarafından arsızlık ve hayâsızlık olarak görülmüştür. Bu nedenle tesettür, İslam'da önemli bir yer işgal eder. Özellikle namaz ve hac gibi ibadet hayatımızın kabulünde ön şarttır. Konu hakkında gerekli açıklama aşağıda yapılmıştır.

Soru: Örtünmenin amacı ve çeşitleri nelerdir?

Cevap: İslam dininin örtünme emri, ferdin ruh sağlığını, fıtrî yapısını, onurunu ve aile hayatını korumayı amaçlar. Örtünme fıkıhta üç şekilde ele alınır:

a-) Namazda örtünme,

b-) Yakınların yanında örtünme,

c-) Yabancıların yanında örtünmedir.

Soru: Namazda örtünmenin ölçüsü nedir?

Cevap: Vücudun dinen haram olan yerlerinin gösterilmesine avret denir.

Setr-i avret tabiri ise erkek ve kadının namaz dışındaki örtünme sorumluluğunu da içine almakla birlikte, daha ziyade namaz sırasında belli organların örtülmesini içermektedir ki, bu Hanefi mezhebine göre erkeklerde göbekten itibaren diz kapağı dâhil alt kısmına kadar olan bölümdür. Diğer üç mezhebe göre ise diz kapağı avret değildir.

Kadınlarda ise setr-i avret, yüz ve ellerin dışında bütün vücudun kapatılmasıdır. Yani etraftan bakıldığında başkaları tarafından görülmesi çirkin, ayıp ve günah olan yerleri örtmektir. Avret yerlerinin örtülmesinin farz oluş delili, "Ey Âdem oğulları! Her mescide gidişinizde (gerek tavaf ve gerek namaz halinde) güzel elbiselerinizi giyin (avret yerlerinizi örtün) "[1493]ayet-i kerimesidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) buyururlar ki: "Allah buluğ çağına ermiş kadının namazını başörtüsüz kabul etmez."[1494]

Diğer bir mübarek sözünde de: "Kadın buluğa erince el ve yüzü dışındaki yerlerinin başkalarına görülmesi helâl olmaz"[1495] buyurur.

Sahabe dâhil, bütün İslam müfessirleri tarafından günümüze kadar her asırda yapılan ve kısmen yazılan tefsirlerde hür Müslüman kadınların el, yüz ve ayakları hariç, bütün vücutlarının avret olduğu, dolayısıyla örtülmesi gerektiği konusunda ittifak edilmiştir. Nur ve Ahzab sürelerinde yer alan ayetler ile bunları açıklayan hadis-i şeriflerin, "yüz, el ve ayaklar" dışında kalan yerlerin örtülmesi gerektiğini kesin ve bağlayıcı olarak ifade ettiğinde fikir beraberliği içerisindedirler. "Başın veya örtülmesi gereken diğer yerlerin dünya hayatındaki faydası sebebiyle yahut da örf gereği örtüldüğü, şayet fayda ve örf değişirse örtülmeye gerek yoktur" şeklinde hiçbir İslam hukukçusunun her hangi bir beyanına rastlamak mümkün değildir. Müçtehitler örtünme ile ilgili emrin devamlı ve bağlayıcı olduğu konusunda birleşmişlerdir.[1496]

Dolayısıyla avret mahallerinin namazda örtüldüğü gibi namaz dışında da örtülmesi gerekir. Giyilen elbisenin tenin rengini gösterecek kadar ince, vücut hatlarını ise belli edecek kadar dar olmaması gerekir. Hatta vücut hatlarını belli eden giysi ile namaz kılmak mekruhtur.

Konumuzla ilgili olduğu için sık sık gündeme gelen türban kelimesiyle tanımlanan başörtüsü hakkında, 'CNN-TÜRK' televizyonunun sorularını yanıtlayan muhterem Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu, Müslümanların 14 asırdır kadınların başını örtmesini dini bir gereklilik olarak gördüğünü, genel çizginin bu olduğunu ve bunun tartışılamayacak kadar açık bir veri teşkil ettiğini belirtmiştir. Ayrıca bu konu ile ilgili gelişi güzel yorum yapanların cahilliklerini ve yanılgı içerisinde olduklarını anlatırken de şu benzetmeyi yapmıştır: "Arapça sözlük alıp ayetleri tefsir etmek baltayla saat tamir etmeye benzer."

Dinin sadece kadınların yüzleri elleri hariç bütün vücudunun örtünmesini şart koştuğunu, bundan sonrasının ise insanların estetik duygularıyla alakalı olduğunu söylemiştir.[1497]

1493 A'raf: 7 /31.

1494 Tirmizi, Salât, 160.

1495 Ebu Davud, Libas, 31.

1496 Taberi, Camiu'l-beyan, xvıı, 82; Cessas, Ahkam'ul-Kur'an, ıı, 314; Neylü'l-Evtar, II/63.

1497 Olay, Zaman ve Yeni Şafak Gazetelerii ve diğer günlük Gazeteler, 3/şubat/2008.

Soru: Yakınlara karşı örtünmenin ölçüsü nedir?

Cevap: İslam âlimlerinin çoğunluğuna göre erkeğin, hem namazda hem de namaz dışında erkeklere ve kendi hanımı dışındaki kadınlara karşı avret yeri, göbek ile diz kapağı arasında kalan bölgedir.

Hanefi ve Şafiîler'e göre, kadınların kadınlara ve kendileriyle ebediyen evlenmeleri haram olan yakın erkek akrabalarına (mahremlerine)karşı avret yeri, erkeğin erkeğe karşı avret yeri gibidir. Maliki ve Hanbelîlere göre ise, el, yüz, baş, boyun, kol, ayak ve baldır hariç, bütün vücut avrettir ve örtülmesi gerekir.[1498]

Baldırların açılmasına dayanak teşkil eden ve Buharide geçen şu hadis-i şeriftir: "Resulullah (s.a.v.) uyluğunu açmış olarak oturuyordu. Ebu Bekir yanına girmek için izin istedi ve ona bu durumda iken izin verdi.Sonra Ömer izin istedi, yine burumda iken ona da izn verdi. Sonra Hz. Osman izin istedi, o zaman uylukları üzerine elbisesini örttü."Günümüzde şortla spor yapmak zorunda kalan sporcular, Malikilerin dayandığı bu hadis-i şerif-i örnek alabilirler[1499]

Soru: Yabancılara karşı örtünmenin ölçüsü nedir?

Cevap: Erkeklerin durumu yukarıda açıklanmıştır. Hanefi mezhebine göre kadınların yabancı erkeklere karşı avret yeri yüz, el ve ayakları hariç bütün vücududur. Diğer fıkhî mezheplere göre ise kadının ayakları da avrettir.

Kur'an-ı Kerim, kadın ve erkeğin gözlerini haramdan sakınmalarını şöyle açıklar:

"(Ey Resulüm!) Müminlere söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu (hareket) onlar için daha temiz (ve yararlı) dir. Şüphesiz Allah, onların her yaptıklarından haberdardır."

Aynı ayetin devamında yukarıdaki ifadeler tekrar edildikten sonra kadının kimlere karşı hangi sınırlar içerisinde örtüneceği şöyle anlatılır:

"Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (haramdan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Süslerini göstermesinler. Ancak (yüzük, küpe, bilezik, gerdanlık, sürme ve kına gibi örtülmesinde güçlük bulunan ve) kendiliğinden görünenler hariç, ziynetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine (kadar) örtsünler. Süslerini kimseye göstermesinler. Yalnız kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (hizmet ve sohbetlerinde bulunan kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köle ve cariyeleri), kadına ihtiyacı bulunmayan (iktidarsız, şehvetsiz) hizmetçi erkekler yahut henüz kadınların mahrem yerlerini anlamayan çocuklardan başkasına ziynetlerini göstermesinler. Gizledikleri süslerinin bilinmesi için ayaklarını (yere) vurmasınlar. Ey mü-

1498 Prof Dr. Vehbe Zuhayli, İslam Fıkhı Ans. Terc. C-1, Sh: 466, İst-1994.

1499 Prof Dr. Vehbe Zuhayli, İslam Fıkhı Ans. Terc. C-1, Sh: 466, İst-1994; Neylül Evtar II/ 63.

minler! Topluca Allah'a tövbe edin ki kurtuluşa eresiniz."[1500]

Diğer ayet-i kerimede de kadınların bir ihtiyaç için dışarı çıktıklarında tanınıp incinmemeleri için örtülerini üzerlerine almaları şöyle emredilir:

"Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına hep şöyle söyle: (Bir ihtiyaç için dışarı çıktıklarında) örtülerini üstlerine alsınlar (vücutlarını sımsıkı örtsünler); onların tanınması ve incitilmemesi için en uygun olan budur. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."[1501]

Görüldüğü üzere bu ayet-i kerimeler, örtünmeyi açık bir şekilde emretmekle birlikte, örtünme için belli bir şekil ve model şartı getirmemektedir. Kadın ve erkeğin fitneye, şüpheye ve kışkırtmaya sebep olmayacak tarzda örtünmesi istenmektedir.

Hz. Muhammed (s.a.v.) de örtünmenin dini ve ahlaki yönünü sürekli vurgulamış, giyim-kuşamda sadelik ve temizliği tavsiye etmiştir. Vücut hatlarını ve teni gösterecek derecede ince ve dar elbise giyilmemesini istemiştir. Mesela, baldızı Esma'nın ince bir elbise giymiş olduğunu görünce, yüz ve ellerine işaret ederek: "Ey Esma! Buluğa erdikten sonra kadının şu ve şundan başka yerlerinin görülmesi doğru olmaz"[1502] buyurmuştur.

Örtü ile ilgili Hz. Muhammed (s.a.v.)'in getirdiği ölçü ve krıterler Müslüman'ın bulunduğu her bölgede ve her asırda korunmuştur. Müslümanlar için örtünme, insanî ve ahlâkî bir görev olduğu kadar, aynı zamanda dini bir vecibedir. Hatta ölen kişi kadın ise, hayatta iken başını hiç örtmemiş bile olsa, tabutunun baş kısmına kadınla özdeşleşen ve onun simgesi haline gelen tülbent (başörtüsü) örtüle gelmiştir.

Zaman zaman başörtüsüne karşı çıkan, kendi kültüründen kopuk, anasının kıyafetini bir türlü içine sindiremeyen samimiyetsiz bazı çevreler, meseleyi gerçek mecrasından saptırarak örtünün kadını toplumdan tecrit edip onu dört duvar arasına mahkûm ettiğini her fırsatta söyler olmuşlardır. Güya bu söylemleriyle de kendilerine tesettürlü kadını savunur görüntüsü vermektedirler. Hâlbuki kadın dişiliğini değil, kişiliğini öne çıkardığı zaman toplumda daha saygın bir kabul görür ve daha faydalı olur. Şayet sadece dişiliğini öne çıkarırsa her türlü tehlikeye açık hale gelir. Bunun için Müslümanlar örtünmenin dinin bir emri ve gereği olduğu hususunda asla ayrılığa ve şüpheye düşmemişlerdir. Bundan sonra da düşmeyeceklerdir.

Soru: Namazda başı örtmenin hükmü nedir?

Cevap: Fıkıh âlimlerinden bazıları başa sarık sararak namaz kılınması görüşündedirler. Gerekçe olarak Peygamber Efendimizin her zaman olmamakla birlikte çoğunluk-

1500 Nur: 24 / 30-31.

1501 Ahzab: 33 / 59.

1502 Ebu Davud: Libas, 31.

la böyle yaptığını ileri sürmüşlerdir.[1503]

Dürrü Muhtar ve İbni Abidin Haşiyesinde konuyla ilgili olarak şunlar anlatılmaktadır: Bir kimse tembellikten dolayı kasıtlı olarak başı açık namaz kılarsa namazı mekruh olur. Fakat insan kendisini Allah'ın huzurunda zelil ve değersiz görerek, huşu içerisinde namaz kılmak arzusuyla, başı açık namaz kılmasında bir sakınca yoktur. Hatta bazıları, bu maksatla namaz kılmanın müstehap olduğunu söylemişlerdir.[1504]

Yine fıkıh âlimlerine göre, eğer namazda başı açık olmak kalpte gerçekleşecek huşudan kaynaklanıyorsa güzeldir. Zira huşunun gerçekleştiği yer kalp, göstergesi ve belirtisi organlardaki sakinliktir. Nitekim hacda ihramlı iken başın açık olması da bundandır.

Tasavvufla uğraşanlar ise yukarıdaki bu görüşün tam aksine başı kapalı namaz kılmanın gerekliliğine şöyle yorum getirirler: "Elektiriklenmeden ençok etkilenen organ saçtır. Dışımızdaki negatif enerji, baştaki saçlar vasıtasıyla insan zihnini ve bedenini etki altına almakta, dolayısıyla namaz sırasında insan kendisini dünya meşgalesinden kurtaramamaktadır. Bu durum ise kalpte huşuya, organlarda sükünete engel olmaktadır. Hâbuki namazda başa giyilen bir takke veya sarık, bedenle negatif enerji arasında yalıtkanlık görevi yaparak beyin ve bedenimizi bu tür olumsuzluklardan korumaktadır."

Sarık Müslümanlar tarafından asırlarca giyilmiştir. Sarık, Hz. Peygamberin sünneti olarak Osmanlılarda bile ilk sırayı almıştır. Ancak II. Mahmut sarığın yerine fesin giyilmesini emretmiştir. Bu emirden sonra ulemanın dışında halk fes giymeye başlamıştır.

Bununla beraber, baş açık veya kapalı olduğu halde kılınan namaz sahihtir. Muteber olan insanın niyetidir. Allah Teâlâ insanı ve ibadetini değerlendirirken onun şekline değil, kalbine bakar. Nitekim sevgili Peygamberimiz (s.a.v.): "Allah sizin şeklinize ve servetinize bakmaz. Fakat kalplerinize ve yaptıklarınıza bakar"[1505] buyurur.

Soru: Namazda örtülmesi gereken bir organın açılmasının hükmü nedir?

Cevap: Hanefi mezhebine göre, kasıt olmaksızın her hangi bir dış tesire bağlı olarak avret sayılan organlardan birisinin dörtte biri veya bir kaçının toplamının dörtte biri bir rükünlük yani "Süphane Rabbiye'l-azim" diyecek kadar bir zaman süresince açılırsa namaz bozulur. Kasıtlı açılırsa süreye bağlı olmaksızın bozulur.Soru: Ayakkabı ile namaz kılmanın hükmü nedir?

Cevap: Namaza mani olacak her hangi bir necaset (pislik) olmamak kaydıyla, mest, potin, bot ve çizme gibi ayağa giyilen ayakkabılarla namaz kılmak caizdir. Özellikle zaman darlığı ve çevre şartları açısından askerlikte ve yolculukta buna zaruret vardır. İslamiyet, kolaylık dinidir. Allah Teâlâ kullarının kendisiyle irtibatını koparmasına razı

1503 Ebu Dâvud, Libas 54; Tirmizi, Libas 12.

1504 Merâki'l-Felah, Sh: 101.

1505 Ahmed b. Hanbel, Müsned.

olmaz. Bunun için de kullarını güçlerinin üstünde bir şeyle sorumlu tutmaz.[1506]

Bu konuda Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) Ebû Sâid el-Hudri'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifinde şöyle buyurur: "Sizden biriniz camiye geldiğinde ayağına giydiği şeylerde namaza mani olacak herhangi bir pislik varsa onu temizlesin ve onunla namazını kılsın"[1507]

İbni Hibbân'dan gelen diğer bir rivayette de: "Sizden biriniz camiye geldiğinde ayakkabılarında bir pislik görürse onu yere sürt(erek temizle)sin ve onlarla namazını kılsın"[1508]buyrulur.

Bu hadis-i şeriflerden de anlaşılacağı üzere, cenaze namazında da ayakkabıyı çıkarmak veya ayakkabı üzerine basarak namaz kılmak gerekmez. Hz. Aişe validemiz yine konuyla ilgili şu hadis-i şerifi nakleder: "Resulullah (s.a.v.)'ı yalınayak ve ayakkabılı olduğu halde namaz kılarken gördüm."[1509]

Namazda ayakkabıları çıkarmanın daha faziletli olduğunu ileri sürenler de olmuştur. Bunların gerekçeleri, Allah Teâlâ'nın Hz. Musa'yı huzuruna kabul ederken "pabuçlarını çıkar"[1510] emrine dayanmaktadır.

Ayakkabı ile namaz kılmanın caiz olduğunu ileri sürenler ise, bu görüşe karşılık şu gerekçeyi ileri sürmüşlerdir:

Hz. Musa'nın o esnada giydiği ayakkabının ölmüş bir eşeğin derisinden yapılmış olduğunu, dolayısıyla, Allah'ın mukaddes vadiyi böyle hoş olmayan ölmüş bir eşek derisinden korumak için Hz. Musa'nın çıplak ayaklarla mübarek mekâna basmasını temin içindir.

Bütün bu anlatımlardan, camilere ayakkabı ile girip namaz kılınabileceği sonucu çıkarılmamalıdır. Zira bu ruhsat, yukarıda ifade edildiği gibi özel şartlar ve çevre koşullarıyla ilgilidir. Üstelik bu günkü camiler, İslam'ın ilk devirlerindeki camilerden çok farklıdır. Günümüzde camilerin içi çeşitli yaygılarla özel şekilde dizaynedilmişlerdir. Bu nedenle camilere ayakkabı ile girmek ne selim akla ve zevke, ne de dinî edebe uygun düşer. Camilerimizin kendi evlerimizden daha temiz olmasına özen göstermemiz gerekir. Hatta temiz olmayan, ter kokan çorapla ve ıslak ayakla da girilmemelidir. Çünkü evimizin temizliği sadece hane halkını etkiler, camilerin temizliği ise yediden yetmiş yediye herkesi ilgilendirir ve etkiler.

IV-İSTİKBAL-İ KIBLE:

Namaz kılarken yüzümüzü Mekke'de bulunan Kâbe'ye çevirmek demektir. Müs-

1506 Bakara: 2 / 286.
1507 Ebû Davûd.
1508 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Tergib ve Terhib Terc. C-I, HNo: 19, Sh:55.
1509 Nesâî, Sehv 100, (3,82).
1510 Tâha: 20 / 12.

lümanların kıblesi Mekke'de bulunan Kâbe'dir. Ancak kıble Kâbe binası değil, binanın bulunduğu arsa ve alanıdır. Bu nedenle Kâbe binası bulunduğu yerden kaldırılıp başka bir yere taşınsa nakledildiği yere dönerek kıblegâh kabul edilip namaz kılınamaz. Kâbe'nin, semaların sonsuzluğuna kadar olan üst tarafı ile yerin en derinliklerine kadar olan alt kısmı kıbledir. Namazı kıbleye (Kâbe'nin) bulunduğu yere yönelerek kılmak, kitap, sünnet ve icma-i ümmet ile sabittir. Hicretin ikinci yılında bu konu ile ilgili ayet nazil olmuştur. Ayet-i kerimede: "(Ey Muhammed!) Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin"[1511] buyrulur. Namazda bedeni Kâbe'ye yöneltmekle beraber kalbi de dünyaya ait şeylerden arındırıp Allah'a bağlamak temel ilke olmalıdır.

Soru: Kıble tayini ve kıbleye yönelmenin ölçüsü nedir?

Cevap: Namazı Mekke'de (Kâbe yakınında) kılanlar, hangi cihette bulunurlarsa bulunsunlar, doğrudan Kâbe'yi karşılarına alarak kılarlar. Kâbe'den uzak, Mekke dışında bulunanlar ise, Kâbe'nin bulunduğu istikamete dönerek namazlarını kılarlar. Uzak yerlerde namaz kılanların yönü ile Kâbe'nin bulunduğu yön arasında 45 derece fark bulununcaya kadar namaz sahih olur.[1512]

• Kıble tayininin yapılışı ve kıbleye yönelmenin ölçüsü:

Kıblenin ne tarafta olduğu kesin olarak bilinmezse aşağıdaki hususlardan birine müracaat ederek kıble bulunabilir:

1-) Etrafımızda bulunan insanlara sormak suretiyle,

2-) Çevremizdeki cami ve mescitlere bakmak suretiyle,

3-) Müslüman mezarları kıbleye yönelik yapıldığından mezarlıkları tetkik etmek suretiyle,

4-) Pusula, saat ve harita gibi araçlar vasıtasıyla,

5-) Ay, güneş ve kutup yıldızının hareketleri her ülke için farklı olmakla birlikte, Türkiye'de ay ve güneşin doğduğu ve battığı yönü bilmek, kutup yıldızını da genelde arkamıza almak suretiyle,

6-) Ağaçların gölgelerine veya kuzey kısmında oluşan yosunlara bakmak suretiyle,

7-) Karınca yuvalarının yolu güneyden kuzeye doğru olduğundan bunları izlemek suretiyle,

8-) Rüzgâr nedeniyle arı kovanlarının yönü güneye doğru çevrilir, dolayısıyla çevremizdeki arı kovanlarının konumuna bakmak suretiyle,

9-) Bulunduğumuz yerde esen rüzgâr çeşitlerinin hangi yönden estiğini bilmek suretiyle.

1511 Bakara: 2 / 144.

1512 Fethu'l-Kadir, C-I, Sh: 188-189.

Şayet bütün bu araştırmalar sonucu kıble tayininde tereddüt edilip kesin bir kanaate varılamamışsa cumhur ulemaya göre bilgi gücüne dayanılarak kanaat getirilen istikamete dönüp namaz kılınır. Bu durumda hangi yön olursa olsun namaz sahih olur.

Hanefi ve Hanbelî mezhebine göre, kıblenin yanlışlığı namaz esnasında öğrenilirse namaz bozulmadan kıble istikametine dönerek namaz tamamlanır. Yanlış yön tayin edildiği namaz bittikten sonra anlaşılırsa namaz yine sahih olur. İadesi gerekmez.

Kıbleden şüphe eden bir kimse araştırdığı halde kanaatine aykırı bir istikamete yönelerek namazını kılsa, kıblede isabet etse bile namazı sahih olmaz. Namazın iadesi gerekir.

Kıble yönünden şüphe edilip her hangi bir araştırma yapmadan namaz kılınırsa ve namaz kıldıktan sonra kıblenin doğruluğu anlaşılırsa namaz sahih olur. Fakat namaz kılarken anlaşılırsa namaz bozulur.

Cumhura göre kıble tayinine gücü yettiği halde araştırma yapmadan tek başına veya bir cemaate uyarak namaz kılan kimse kıblede isabet etse bile namazı sahih olmaz. Hanefi mezhebine göre ise kıblede isabet varsa namaz sahih olur. Kıble harici bir yöne dönerek kılınırsa namaz batıl olur.

İki kişi kıbleyi araştırıp her biri farklı yönleri tespit etse, birbirlerine uyarak cemaat halinde namaz kılamazlar. Her biri kendi tespit ettiği kıbleye dönerek ferdi olarak ayrı ayrı namazlarını kılarlar.

Kıbleye yönelmenin ölçüsü: Kılınan namazın sahih olabilmesi için göğüsün kıbleye yönelmesi gerekir. Ancak 45 derece sağa veya sola sapmalar namaza zarar vermez. Göğüsün bir kısmının Kâbe yönüne doğru olması yeterlidir. Sapma derecesi bu miktardan fazla olursa kıbleye yönelme şartı yerine getirilmemiş sayılır, namaz sahih olmaz.

Soru: Kıble saati ne demektir?

Cevap: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığınca neşredilen takvimlerde vakitlerin girişlerini beyan eden sütunların arasında bir de kıble saati sütunu vardır. Bu neyi ifade ediyor? Konu ile ilgili olarak söz konusu takvimin 03.01.1981 günlü yaprağında Diyanet İşleri Başkanlığının şu açıklaması yer almaktadır: "Bilindiği gibi takvimlerimizde "**Kıble Saati**" adı altında ayrı bir sütun bulunmaktadır. Kıble saatleri, belirtilen gün ve saatte:

a-) Şakul ile sarkıtılmış bir ipin gölgesi ile dik bir çubuğun, dik bir ağacın veya buna benzer dik bir nesnenin gölgesinin ters yönü (güneşe taraf olan uzantısı), kıble istikametini gösterir."

b-) O saatte yüzünü güneşe dönen kimse ise kıbleye dönmüş olur.

Soru: Ezânî Saat neye denir?

Cevap: Osmanlı Türkleri tarafından kullanılmış olan ezânî saat, güneşin batışının 12.00 olarak kabul edildiği ve akşam ezanın okunduğu saattir. Bu saatle güneş her gün

12.00'de batmakta (gurûb etmekte) dir. Bu nedenle bu saat için gurûbî saat tabiri de kullanılr. Halk ise bu saate alaturka saat ismini vermiştir. Kullanıldığı zamanlarda bu saat her gün veya 2-3 günde bir güneşin battığı saatlerde 12.00'ye getirilerek ayar edilmekteydi. Bir sene boyunca her gün saatin kaç dakika ileri veya geri alınacağı bir cetvelde gösterilmiştir. Bu ayar günde iki dakikayı geçmemekte ve saat Aralık ortasından Haziran sonuna kadar cetvelde yazılı dakikalar kadar geriye, Temmuz başından Aralık ortasına kadar da ileri alınır. Bir sene içinde bu (+ 185) ve (- 185) dakika arasında değişmektedir.

Ezâni saatin kullanıldığı dönemlerde saat ayarı için büyük camilerimizde astronomi hesaplarını çok iyi bilen ve muvakkit denen vazifeli memurlar bulunmaktaydı. Akşam ezanı her gün bu muvakkitlerin hesaplamalarına göre okunur ve Müslümanlar da saatlerini 12.00'ye göre ayar ederlerdi. Köylerdeki hoca efendiler de bu hesap ilmini öğrenirler ve bulundukları bölgelerde onların yaptıkları hesaplamalar esas alınırdı.

Günümüzde radyo veya televizyonlar vasıtasıyla verilen saat ayarı o dönemde ezanla bildirilirdi. Bilindiği üzere daha sonra vasatî saate geçilmiştir. Halkımız bu vasatî saate alafranga, ezâni saate de alaturka ismini vermiştir. Şimdi kullandığımız vasatî saate göre hesaplanmış namaz vakitleri takvimlerde yazılıdır.

V-VAKİT:

Vakit, namazın şartı olduğu gibi vucûbunun da şartıdır. Her namazı kendi vakti içinde kılmak şarttır. Dolayısıyla, farz veya vacip namazların kılınması için özel vakitlerinin girmesi gerekir. Çünkü vakit girmeden o namaz farz veya vacip olmamaktadır. Ayrıca her bir farz namaza bağlı sünnet namazlarla teravih, vitir ve bayram namazları için de vakit şarttır. Cuma namazı öğle namazı vaktinde kılınır ve öğle namazı yerine geçer.

Bir farz namazın vakti içinde kılınmasına **eda,** vakti çıktıktan sonra kılınmasına da **kaza** denir. Vaktinde kılınmayıp kaza olarak kılınan bir namaz, hangi açıdan bakılırsa bakılsın eda yerine geçmez. Bu sebeple uyku ve unutma hali gibi meşru mazeretler dışında, ihmal ve tembellik gibi nedenlerle namazı kazaya bırakmak doğru değildir ve günahtır. Allah katında büyük bir sorumluluk doğurur. Böyle bir durumda pişmanlık duyup tövbe etmek gerekir. Cuma, bayram ve sünnet namazlar vaktinde kılınmadığı takdirde kaza da edilmezler.

Vakti tayin edilmeyen şeylerde ihmal ve disiplinsizliğin olduğu bir gerçektir. Hele namaz gibi bir ibadetin vakitleri insanların ihtiyarına bırakılamaz. Onun için Cenab-ı Hak, namazdaki beş vakitle insanın günlük hayatını planlayıp disiplin altına almıştır. Namaz vakitlerinin belirlenmesinde sayılamayacak kadar hikmetler vardır. Çünkü yer kürenin her diliminde farklı farklı saatlerde namaz vakitleri girdiği için dünyanın tamamında Allah'ı zikir ve tespih bir an bile eksik olmamaktadır. Dünyanın bir bölgesinde namaz vakti çıkınca diğer bölgesinde girmektedir. Yirmi dört saatin her diliminde namaz kılınmaktadır.

Allah Teâlâ Hazretleri namaz vakitlerini ve namazların günlük sayısını ayet-i kerimelerle, Peygamber Efendimiz de hadis-i şeriflerle açıklamıştır. Bu ayet-i kerimelerden bazıları şunlardır:

"Şüphesiz namaz, müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır."[1513]

"(Resulüm!) Güneşin doğmasından önce de batmasından öncede Rabbini hamd ile tespih et; gecenin bir kısım saatleri ile gündüzün etrafında (iki ucunda) da tespih et ki, sen, Allah'tan hoşnut olasın, (Allah da senden!)."[1514]

Müfessirlerin ekseriyetine ve Beyzavi'ye göre, "Hamd ile tespih"ten maksat namazdır."Güneşin doğmasından evvel" ki sabah namazı, "batmasından evvel" ki ikindi namazı, "gecenin bir kısım saatleri"ndeki akşam ve yatsı namazları,"gündüzün etrafında" ki de öğle namazıdır.

"Haydi, siz akşama girerken (akşam ve yatsı namazlarını), sabahaererken de (sabah namazını kılarak) Allah'ı tenzih (ve tespih) edin. Göklerde ve yerde hamd O'nundur. Gündüzün nihayetinde (ikindi namazını), öğle vaktine vardığınızda da (öğle namazını kılarak) (Allah'ı tenzih ve tespih edin)."[1515]

Abdullah İbni Abbas (r.a.)'tan gelen bir rivayete göre bu ayet-i kerime beş vakit namazı içine almaktadır. Ayrıca Resul-i Ekrem Efendimiz de, bir hadis-i şeriflerinde büyük sevap kazanmak isteyenlerin bu ayet-i celileyi okumalarını tavsiye etmiştir.

Beyzavi'nin rivayetine göre, İbni Abbas (r.a.)'a: "Kur'an'da beş vakit namaz hakkında bir şey gördün mü?"diye sorulduğunda: "Evet" diye cevap verdikten sonra şu ayet-i kerimeyi okumuştur.

"Güneşin öğle vakti zevalinden, gecenin karanlığına kadar namazkıl. Bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir."[1516]

Müfessirlere göre bu ayet-i kerime de beş vakit namazı ifade etmektedir. Şöyle ki: Güneşin dönmesi, yani zeval vaktinden sonra öğle ve ikindi namazı, güneşin batmasından sonra akşam ve yatsı namazları vardır. Sabah namazı ise ayette ayrıca zikredilmiş ve bu namazın şahitli olduğu belirtilmiştir. Sabah namazının şahitli olmasını müfessirler şöyle yorumlamışlardır: "Gece melekleri ile gündüz melekleri sabah namazında buluşur, hep birlikte bu namazın kılındığına şahit olduktan sonra gündüz melekleri kalır, gece melekleri ise semaya yükselir."

"Hem de gündüzün taraflarından ikisinde ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namaz kıl."[1517]

1513 Nisa: 4 / 103.
1514 Taha: 20 / 130.
1515 Rum: 30 / 17-18.
1516 İsra: 17 / 78.
1517 Hûd: 11 / 114.

Yine müfessirlere göre, bu ayet-i kerimede de gündüzün iki tarafındaki namazlar, sabah, öğle ve ikindi; gecenin yakın saatlerindekiler de akşam ve yatsı namazlarıdır.

"Namazları ve orta namazı koruyun, gönülden bağlılık ve saygı ileAllah'ın huzuruna durun."[1518]

Kur'an'da bu ayetleri tefsir ve teyit eden başka ayetler de vardır.

Peygamberimiz (s.a.v.) de farz namazların vakitlerini şöyle tarif eder: "Sabah namazının vakti (tanyeri ağarmasından itibaren) ufukta güneşin kenarının belirmesinden hemen öncesine kadardır. Öğle namazının vakti, güneşin semanın ortasından sağa kaymasından itibaren başlar, ikindi oluncaya kadar sürer. İkindinin vakti, güneş sararıp çemberi ufukta temamen görünmez oluncaya kadardır. Akşamın vakti, güneşin batmasından, şafakın kaybolmasına kadar sürer. Yatsının vakti de gece yarısına kadardır.[1519]

Ve yine konuyla ilgili olarak Ebu Musa (r.a.) Peygamberimizden şu hadis-i şerifi nakleder: Biri, Peygamber (s.a.v.)'e gelip namaz vakitlerinden sordu. Adama her hangi bir cevap vermedi. Sabah olunca, henüz (karanlıktan) insanlar birbirlerini tanımazken Bilal'e emredip sabah namazı için kamet getirtti. Sonra güneş tam tepe noktasından batıya dönme (zeval) anında yine Bilal'e emretti, öğle ezanını okuttu. Cemaatin arasında bu vakti daha iyi bilen birisi, bu vakit için gün ortası tabirini kullanmıştı. Bu sefer, Bilal'e emredip daha güneş yüksekteyken ikindi namazı için kamet getirtti. Güneş battığında da tekrar emredip akşam namazı için kamet getirtti. Ufuktaki aydınlık (şafak) kaybolunca tekrar emretti, yatsı namazına kamet getirtti. Ertesi gün sabah namazını tehir etti. O kadar geciktirdi ki, kişinin "sabah vakti çıktı veya çıkmak üzere" demesi anında namazı tamamladı. Dünkü kıldığı ikindiye yakın bir zamana kadar öğleyi erteledi. Sonra ikindiyi geç kıldı, namaz bittiğinde biri "güneş kızarmıştır" diyebilirdi. Akşamı da şafağı kaybolacağı zamana kadar geciktirdi. Yatsıyı da gecenin ilk üçte biri oluncaya dek geç kıldı. Sabah olunca soruyu soran kişiyi çağırıp şöyle dedi: "İşte namaz vakitleri bu ikisi arasıdır."[1520]

Ayrıca, namaz vakitlerinin başlangıç ve sonlarını belirleyen ve "Cibril hadisi" diye bilinen hadis-i şerifi İbni Abbas (r.a.) şöyle anlatır: "Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Cibril (a.s.) bana, Beytullah'ın yanında, iki kere imamlık yaptı. Bunlardan birincide öğleyi, gölge ayakkabı bağı kadarken kıldı. Sonra, ikindiyi her şey gölgesi kadarken kıldı. Sonra akşamı güneş battığı ve oruçlunun orucunu açtığı zaman kıldı. Sonra yatsıyı, ufuktaki aydınlık (şafak) kaybolunca kıldı. Sonra sabahı şafak sökünce ve oruçluya yemek haram olunca kıldı.

1518 Bakara: 2 / 38.

1519 Müslim, mesâcid, bab: 31.

1520 Müslim, mesacid, (No: 1789), S-429; Nesai, (Mevakit 15, I, 260); Ebu Davud, (No: 395).

İkinci sefer öğleyi, dünkü ikindinin vaktinde her şeyin gölgesi kendisi kadar olunca kıldı. Sonra ikindiyi her şeyin gölgesi kendisinin iki misli olunca kıldı. Sonra akşamı, önceki vaktinde kıldı. Sonra yatsıyı, gecenin üçte biri gidince kıldı. Sonra sabahı, yeryüzü ağarınca kıldı. Sonra Cibril (a.s.) bana yönelip: "Ey Muhammed! Bunlar senden önceki Peygamberlerin vaktidir. Namaz vakti de bu iki vakit arasında kalan zamandır" [1521] dedi.

Soru: Namaz vakitlerinde temkin ne demektir?

Cevap: Bu mesele öteden beri Müslümanları sürekli meşgul etmiştir. Bu sebeple Diyanet İşleri Başkanlığının bu hususstaki uygulamasını özet olarak sunmak istiyorum:

Beş vakit namaz ve orucun eda edileceği vakitlerin başlama ve son bulma sınırları, Kur'an-ı Kerim'in ilgili ayetleri ile Hz. Peygamber (s.a.v.) in sünnetlerinde yer alan ölçülere göre, İslam müctehid ve fakihleri tarafından tespit edilmiştir. Diyanet Takviminde gösterilen namaz vakitleri, bu ölçülere göre hesap edilmiştir. 1973 yılından önce Balkan'lardan Kafkaslar'a kadar bütün şehirlerin namaz vakitleri İstanbul'dan artı-eksi (+,-) fark alarak hazırlanmakta ve hazırlanan bu vakitlere yüz elli yıldan beri (bugün için gerekli olmayan) artı-eksi 10 dakika temkin uygulanmaktaydı. İstanbul'dan fark alınmaksızın namaz vakitlerinin yayınlanmasından sonra güneşin doğuşu ve batışı hariç, diğer vakitlerdeki aşırı temkin süreleri, Din İşleri Yüksek Kurulunun 21 Ocak 1981 tarih ve 6 sayılı kararı uyarınca, 1982 yılından itibaren 4 dakikaya indirilmiş; imsak vaktinden ise, temkin kaldırılmıştır. Esasen fıkhen belirlenmiş ölçülere göre, vakit girdiği andan itibaren, o vakte ait namazın edası için, temkin olarak bir süre bekleme mecburiyeti yoktur. Bununla beraber, bazı takvim basıcıları, dinen gerekli olmayan, gereğinden fazla temkin uygulamasına tekrar geri dönmüşlerdir. Bu da Müslümanlar arasında tereddüde sebep olmaktadır. Hâlbuki İslam fakih ve müctehidleri fıkıh kitaplarında temkinden tek kelime de olsa söz etmemişlerdir. Dolayısıyla Diyanet İşleri Başkanlığının bu mevzudaki uygulaması esas alınmalıdır.[1522]

Soru: Namaz vakitlerinin tayini ve bu vakitlerle ilgili kavramlar nelerdir?

Cevap: Namaz vakitlerini iyi anlayabilmek için bu vakitlerle ilgili bazı kavramları bilmek gerekir. İlgili bu ıstılahlar ve anlamları kısaca şöyledir**:**

Nehar: Gündüz demektir. Gündüz, **örfi** ve **şer'i** olmak üzere iki kısımda tanımlanır. Örfi gündüz, güneşin doğmasından batmasına kadar olan süredir. Şer'i gündüz ise, fecr-i sadıktan güneşin batmasına kadar olan süredir. Buna göre şer'i gündüz, örfi gündüzden daha uzundur.

Fecr-i Sadık: İkinci fecir adı da verilen fecr-i sadık, sabaha karşı doğu ufkundan yayılmaya başlayan beyaz bir aydınlıktır.

1521 Tirmizi, salât I, (149); Ebu Davud, salât II, (393).

1522 2009 yılına ait Diyanet Takviminin ön sözünden.

Fecr-i Kâzib: Birinci fecir adı verilen ve yalancı fecir manasına gelen fecr-i kâzib, semada iki tarafı karanlık bir Piramit şeklindekısa bir süre beliren bir beyazlıktır.

Zeval vakti: Şer'i gündüze göregüneşin tepe noktasını biraz geçip batıya doğru yönelmesidir. Örfi gündüze göre ise, güneşin tam ortada başucunda bulunduğu ve gündüzün iki eşit parçaya bölündüğü andır. Mesela, örfi gündüz on iki saat ise, bu sürenin altı saat olan yarısı zeval vaktidir ve böylece güneş görünüşe göre gökyüzündeki hareketinin yarı mesafesini tamamlamış olur. Bu ana kadar her şeyin gölgesi doğudan batıya doğru düşmekte iken, bundan sonra batıdan doğuya doğru düşmeye başlar. İşte güneşin tam bu yarı yola geldiği anda yere düşen gölgesine zeval anındaki gölge anlamında "fey-i zeval" denir. Fey-i zevalin yönü ve uzunluğu bölgelerin ekvatora olan uzaklığına, kuzey ve güney yarı kürede oluşuna göre değişir. Mesela bu anda yere dikilen bir metre uzunluğundaki bir çıtanın gölgesi yarım metre ise bu gölge fey-i zevaldir. Bu andan itibaren bu çıtanın gölgesi bu yarım metreye ilaveten iki metre daha uzarsa iki buçuk metre olmuş olur. Böylece çıtanın gölge uzunluğu yarım metrelik fey-i zeval dışında iki misline ulaştığından İmam Azam'a göre ikindi namazının vakti olan asr-ı sani girmiş, öğlenin vakti ise sona ermiş olur.

İstiva vakti: Gündüzün iki eşit parçaya bölündüğü andır ki, güneş sanki herkesin başının üzerindeymiş gibi görünür. Bu vakitte namaz kılmak caiz olmaz.

Fey-i Zeval: Güneş tam tepe noktada iken her şeyin yere düşen gölgesine fey-i zeval denir.

Aslında "Fey" dönme demektir. Güneş tam zevalde iken gölgenin batıdan doğuya doğru dönmeye başladığı için bu adı almıştır.

Asr-ı Evvel: Güneşin zevalinden itibaren fey-i zeval hariç, her şeyin gölgesinin kendisinin bir katına ulaşmasıdır.

Asr-ı Sani: Güneşin zevalinden itibaren fey-i zeval hariç, her şeyin gölgesi kendisinin iki misline ulaşmasıdır.

Şafak: İmam Azam'a göre şafak, akşamleyin ufuktaki kızıllıktan sonra meydana gelen beyazlıktır. Ebu Yusuf, Ebu Muhammed ve diğer üç mezhep imamına göre ise, ufukta meydana gelen kızıllıktan ibarettir.

a-Sabah namazının vakti:

Sabah namazının vakti, ikinci fecrin doğmasından güneşin doğuşuna kadar olan süredir. İkinci fecir, sabaha karşı doğu ufkundan tanyeri boyunca genişleyerek yayılmaya başlayan beyaz bir aydınlıktır. Bununla yatsı namazının vakti bitmiş, sabah namazının vakti ise girmiş olur. Bu, aynı zamanda sahurun da sona erip orucun başlaması (imsak) vaktidir ve buna **fecir-i sadık** adı verilir.

Bir de **fecr-i sadık**'ın habercisi niteliğinde olan yalancı tan ağarması manasına gelen **fecr-i kâzib** denen birinci fecir vardır ki, sabaha karşı doğu istikametinde ufuktan

göğe doğru dikey olarak piramit şeklinde yükselen ve iki tarafı karanlık olan geçici bir beyazlık tır. Bu geçici beyazlıktan sonra tekrar kısa bir süre karanlık basar ve ardından da ufukta yatay bir şekilde boydan boya uzanan ve giderek genişleyip yayılan fecr-i sadık aydınlığı başlar.

Hanefi mezhebine göre, sabah namazını atılan bir okun düştüğü yeri görebilecek kadar ortalık aydınlandıktan sonra kılmak müstehaptır. Ancak kurban bayramının birinci günü Müzdelife'de bulunan hacıların vakfe sebebiyle o günün sabah namazını ikinci fecir doğar doğmaz ortalık henüz tam ağarmadan kılmaları daha faziletlidir. Hanefi mezhebinin dışındaki diğer üç mezhebe göre ise, sabah namazını her zaman erken kılmak daha faziletlidir.[1523]

Türkiye'nin coğrafi konumuna göre takvimlerde yazılı olan imsak vaktinden ortalama 20–30 dakika sonra Şafiî vakti dikkate alınarak sabah namazı kılınabilir. Yatsı vaktinin teşekkül etmediği kuzey enlemlerdeki ülkelerde bu vaktin girmediği aylarda hakiki gece yarısından[1524]otuz beş dakika sonra sabah namazı kılınabilir.

Bayram namazlarının vakitleri ise, sabahleyin güneşin yükselip kerahet vaktinin çıkmasıyla başlar ve istiva zamanına kadar devam eder. Ancak bir özür sebebiyle vaktinde kılınamayan bayram namazları ikinci gün istiva zamanına kadar kılınır. Kurban bayram namazı ikinci günde de özür nedeniyle kılınamazsa üçüncü gün istiva zamanına kadar kılınabilir.

b-Öğle namazının vakti:

İmam Azam Ebu Hanife'ye göre, öğle namazının vakti, "**zeval** ve **istiva**" vakti denilen güneşin tam ortaya gelmesinden sonra biraz batıya doğru meyletmesiyle başlar. Bir evvelki bahiste açıklandığı üzere, güneş tam tepe noktadayken eşyanın yere düşen gölge uzunluğuna "**fey-i zeval**" denir. Buna göre güneş, tam tepedeyken eşyanın yere düşen kendi gölge uzunluğu (fey-i zeval) hariç, her şeyin gölgesi kendisinin iki misline ulaşacağı zamana kadar devam eder. Bu zamana "**asr-ı sani**" denir. Mesela, Yere dikilen bir metre uzunluğundaki bir çıtanın güneş tam tepedeyken yere düşen gölge uzunluğu (fey-i zeval) yarım metre olsun. Buna göre çıtanın yere düşen gölge uzunluğu bir buçuk metre olduğu zaman, gölgesinin uzunluğu kendi uzunluğu kadar (bir misli) artmış olur. Çıtanın gölge uzunluğu iki buçuk metreye ulaşırsa, kendi uzunluğunun iki katına ulaşmış olur. Burada yapılan işlem, çıtanın "fey-i zeval" olarak isimlendirilen yere düşen yarım metrelik gölge uzunluğu hesap dışı tutulmaktadır.

Ebu Yusuf, Ebu Muhammed ve diğer üç mezhep imamına göre ise, öğle namazının vakti zeval vaktinden itibaren her şeyin gölgesi, kendi gölge uzunluğu (fey-i zeval)

1523 Tecrid-i Sarih Terc. C, 2 / 586-588.(Fecir ile ilgili bilgi için bak.)

1524 Hakiki Gece yarısı: Güneşin o bölge meridyeninden alt geçiş vaktidir. Hakiki gece yarısını tespit etmek için pratik olarak şu yol izlenir: Takvimde gösterilen öğle namazının vaktine, on bir saat elli dakika ilâve edilir.

hariç, bir misli olunca, öğle namazının vakti sona ermiş, ikindi namazının vakti girmiş olur. Bu vakte de "asr-ı evvel" denir. Türkiye'deki uygulama bu görüş doğrultusundadır. Bu iki görüş arasındaki farklılık dikkate alınarak öğle namazı fazla geciktirilmeden her şeyin gölgesi fey-i zeval hariç, bir misline tam çıkmadan önce, ikindi namazı da asr-ı sani girdikten sonra kılınmalıdır. Bununla beraber İslam fıkıhçıları her iki vakitte de (asr-ı evvel ve asr-ı sani) öğle namazının kılınmasının caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Zeval vakti çok kısa bir andır. Bu vakitte ve ileride kerahet bahsinde göreceğimiz diğer iki kerahet vaktinde ne kaza namazı, ne vitir gibi vacip namaz, ne de hazır bulunan cenaze namazı kılınamaz. Ayrıca, önceden okunmuş secde ayetinin secdesi de yapılamaz. Bunlar yapıldığı takdirde iadeleri gerekir. İleride izah edileceği üzere bu vakitler, ateşe tapanların ibadet zamanlarıdır. Onlara benzemekten kaçınmak dinimizin bir emri olup birçok hikmetlere dayanmaktadır.

c- İkindi namazının vakti:

İkindi namazının vakti, öğle namazının vaktinin çıkmasından güneşin batmasına kadar olan süredir.

Yukarıda da izah edildiği gibi, İmam Âzam Ebu Hanife'ye göre her şeyin gölge uzunluğu, kendi uzunluğunun iki misline ulaştığı andan itibaren, Ebu Muhammed, Ebu Yusuf ve diğer üç mezhep imamlarına göre ise her şeyin gölge uzunluğu bir katına çıktığı andan itibaren başlar.

d- Akşam namazının vakti:

Akşam namazının vakti güneşin batmasıyla başlar, şafağın kaybolacağı zamana kadar devam eder. Şafağın kızıllığı kaybolunca akşam namazının vakti de çıkmış olur. "Şafak" kavramı yukarıda izah edilmiştir.

Akşam namazının vakti çok dar olduğu için ufuktaki kızıllığın kaybolmasına kadar namazı bekletmeden vaktinde kılmak müstehaptır.

e- Yatsı namazının vakti:

Yatsı namazının vakti, akşam namazının vaktini sona erdiren şafağın kaybolmasından itibaren başlar, ikinci fecrin (fecr-i sadık) doğuşuna kadar devam eder. Yatsı namazını geciktirerek kılıp yatmak daha sevaptır.

Vitir ve teravih namazlarının vakitleri de yatsının vaktidir ve yatsı namazından sonra kılınırlar. Teravih namazı yatsı namazından önce kılınamaz. Fakat vitir namazından önce ve sonra kılınabilir.

Kuzey enlemlerde bulunan bazı memleketlerde yılın bazı aylarında yatsı namazı vakti girmemektedir. Bu durumda o bölgelerde ve o aylarda hakiki gece yarısından beş dakika önce yatsı namazı kılınmalıdır.

Aynı bölgelerde aynı aylarda imsak vakti de olmadığından itibari olarak hakiki gece yarısından beş dakika sonra imsaki başlatmak ve bundan ortalama yarım saat sonra

da sabah namazını kılmak uygun olur. Böylece yatsı namazını kılmak için on dakikalık bir zaman kalmaktadır. Bu süre içerisinde namazın yetişmesinden endişe edilirse sünnetler terk edilerek sadece farz kılınabilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Peygamber Efendimizin namaz vakitleriyle ilgili hadis-i şeriflerini ve müctehid imamların konu hakkındaki görüşlerini dikkate alarak, bu bölgeleri de içine alacak şekilde bir "Dünya Namaz Vakitleri Takvimi" hazırlayıp bastırmıştır.

Soru: Farz namazların kılınışında Müstehap vakitler hangileridir?

Cevap: Asıl olan farz namazları vaktin ilk girdiği anda kılmaktır. Nitekim konuyla ilgili olarak sevgili Peygamberimiz (s.a.v.):"Vaktin evveli, Allah'ın hoşnutluğudur, vaktin sonu ise affıdır"[1525] buyurarak bu gerçeğe işaret eder. Ancak bazı durumlarda namazı vaktin sonuna bırakmak daha faziletlidir. Mesela, Resul-i Ekrem Efendimiz sabah namazının ortalık biraz aydınlanınca kılınmasının daha faziletli olduğunu bildirdiği için, Hanefiler bu namazı vaktin başında değil, sonuna doğru kılınmasını daha faziletli görürler. Ancak daha önce açıklandığı gibi hac ibadeti sırasında Müzdelife'de kılınan sabah namazının vakfe sebebiyle vaktin evvelinde eda edilmesi daha faziletlidir.

Sıcak bölgelerde ve yaz günlerinde, öğle namazını serinliğe bırakarak kılmak daha faziletlidir.

İkindi namazını ise güneşin gözü kamaştırmayacak hale gelmesinden önceki vakte kadar geciktirmek daha faziletli, gözü kamaştırmayacak duruma gelmesine kadar geciktirmek ise tahrîmen mekruhtur.

Akşam namazını her zaman ilk vaktinde kılmak daha faziletlidir. Yatsı namazını ise gecenin ilk üçte birine kadar geciktirmek daha faziletlidir. Yarısına kadar tehir etmek ise mubahtır. Yatsı namazından sonra kılınan vitir namazının vakti yatsının vaktidir. Uyanabileceğinden emin olanlar için vitir namazını fecrin doğmasına yakın bir zamana kadar tehir etmek daha faziletlidir.

Soru: Mekruh vakitler hangileridir?

Cevap: Bazı hikmetlerden dolayınamaz kılınması uygun olmayan vakitlere mekruh vakitler denir. Bu mekruh vakitler iki kısımdır: Birincisinde hiçbir namaz kılınamaz. İkincisinde ise sadece nafile namaz kılınamaz, fakat kaza namazı kılınabilir. Şimdi bunları sırayla açıklayalım:

Soru: Hiçbir namazın kılınamayacağı üç mekruh vakit hangileridir?

Cevap: Aşağıdaki bu üç kerahet vaktinde,ateşe tapanların ibadet vakti olduğu için, onlara benzememe açısındankazaya kalmış farz namazlar, vitir gibi vacip namaz ve önceden hazırlanmış cenaze namazı kılınamaz. Evvelce okunmuş secde ayetinin de secdesi yapılamaz. Aksi halde iadeleri gerekir. Şayet nafile namaz kılınacak olursa iadesi

1525 Tirmizi, Mevakit, 13.

gerekmez, fakat kılınan nafile namaz mekruh olmuş olur. Bu vakitler şunlardır:

I-Güneşin doğmasından yükselmesine kadar olan zamandır ki, bu takriben 40–45 dakikalık bir süredir. Diğer bir ifadeyle güneşin ufuktan bir mızrak[1526]miktarında yükselmesidir.

II-Güneşin "istiva (zeval)[1527]vakti" denilen tam tepe noktasına geldiği zamandır ki, dikey olan her cismin gölgesinin titreşip kaldığı andan itibaren yaklaşık olarak 20 dakikalık bir süre geçinceye kadar hiçbir namaz kılınamaz.

III-Güneşin gözleri almayacak derecede sararıp rahatlıkla bakılabildiği andan itibaren yaklaşık batmasına 25 dakika kalıncaya kadar geçen süre içinde namaz kılmak tahrimen mekruhtur. Bu vakitte yalnız o güne ait ikindi namazının farzı kerahatle kılınabilir.[1528]

Soru: Nafile namaz kılınamayan mekruh vakitler hangileridir?

Cevap: Bu mekruh vakitleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Sabah namazının sünneti hariç, fecirin doğuşundan sonra,[1529]

2. Sabah namazı kılındıktan sonra güneş doğuncaya kadar,

3. İkindi namazı kılındıktan sonra güneş batıncaya kadar,

4. Akşam namazının farzından önce,

5. İster evde, ister camide olsun bayram namazlarından önce,

6. Bayram namazlarından sonra camide,

7. Arafat ve Müzdelife cem'leri arasında,

8. Farz namazın vaktinin daralmasında,

9. Sabah namazının sünneti hariç, farz namaz için kamet getirilirken,

10.Cuma namazında hatibin hutbe okumak üzere minbere çıktığı andan itibaren Cuma namazı sona erinceye kadar nafile kılınamaz**.**

Soru: Namaz kılarken, başka bir namazın vakti girerse hüküm ne olur?

Cevap: Bu konuda Resul-i Ekrem Efendimizin meseleyi açıklayan bazı hadis-i şerifleri vardır. Hâdisenin anlaşılması için, bunlardan sadece bir tanesini zikretmenin yeterli

1526 **Mızrak:** Bir mızrak takriben on iki karış uzunluğundadır. Alimler kerahat vaktinin tayininde şu usulü önermişlerdir: Çeneyi göğse dayayarak güneşe doğru bakmalı, şayet güneş, ufuktan yükselme sebebiyle gözükmüyorsa kerahat vakti çıkmış demektir.

1527 **Güneşin zevali:** Güneşin tepe noktasından batıya doğru hareket etme zamanına zeval vaktit denir. Zeval vakti, öğle namazının vaktini belirlemek için önemlidir. Öğle namazının vakti ise güneşin zeval vaktinden batıya doğru kaymasıyla başlar ve ikindi namazı vaktine kadar devam eder. Zeval vaktinde güneş tam tepe noktasına geldiğinde namaz kılmak mekruhtur.

1528 Müslim, Müsafirin 293,(831); Ebu Davud, Cenaiz 55(3192); Tirmizi, Cenâiz 41,(1030).

1529 Tirmizi,Salât, bâb 310.

olacağı kanaatindeyim.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyururlar ki: "Sizden her kim güneş batmadan önce ikindi namazının bir secdesine yetişirse namazını tamamlasın. Güneş doğmadan önce sabah namazının bir secdesine ulaşan kişi de yine namazını tamamlasın. (Zira bu durumda o kişi, namazın tamamına yetişmiş sayılır)." [1530]

Hadis-i Şerifte, ikindi ve sabah namazlarından birer rekât vakitleri içerisinde kılınabildiği takdirde, diğer rekâtların tamamlanmasına şer'i açıdan ruhsat verilmektedir. Dolayısıyla, bir rekât kılabilen, vakit çıkmış olsa bile geri kalan rekâtları tamamlayarak namazını vakti içerisinde kılmış olur ve dolayısıyla da sonradan kaza etmesi gerekmez.

Ancak, sabah namazı konusunda bazı âlimler arasında ihtilaf vardır. Şafiî, Maliki ve Hanbelî hazretleri bu hadis-i şerifin hükmüyle amel ederken, Ebû Hanife, güneşin doğmasıyla mekruh vakit girmiş olacağından, kılınan namazın batıl olacağına hükmeder.

Soru: Kutuplarda ve Kuzey Avrupada namaz vakitleri nasıl tayin edilir?

Cevap: Vakit, bazı ibadetlerin yerine getirilmesindeki şartlardan birisidir. Ancak esas sebep bu ibadetleri Allah'ın emretmiş olmasıdır. Onun için bir Müslüman, hangi durumda olursa olsun, başını oynatabildiği sürece Allah'ın emirlerini yerine getirmekle mükelleftir. Bununla beraber, bazı yerlerde senenin bir mevsiminde daha şafak kaybolmadan fecir doğmakta, bazı yerlerde de altı ay gece, altı ay gündüz olmaktadır. 45. enlemden başlayıp kutba kadar uzanan bölgelerde özellikle yaz aylarında güneş tam olarak batmamaktadır. Mesela, İsveç, Norveç ve Finlandiya'nın kuzey kısımlarına denk gelen 66. enlemde 13 Haziran'dan 1 Temmuz'a kadar; Sibirya'nın kuzeyine rastlayan 70. enlemde 17 Mayıs ile 27 Temmuz arasındaki günlerde; 90. enlemde yer alan kutup bölgesinde ise altı ay güneş hiç batmamaktadır.

Ayrıca, Belçika, Hollanda, İngiltere, Danimarka ve Almanya'nın kuzey bölgesinin de içinde bulunduğu 45. enlem ile 66. enlem arasında kalan bölgelerdeki ülkelerde yatsı namazının vakti tam olarak girmemektedir. Güneş battıktan sonra akşam şafağı kaybolmadan aydınlık devam etmekte ve kısa bir süre sonra da doğu yönü aydınlanarak imsak vakti girmektedir. İşte bütün bunlar, buralarda yaşayan Müslümanların ibadetlerini nasıl yerine getirecekleri sorusunu gündeme getirmiştir.

İlk devir Hanefi fıkıhçılarından bir kısmı, bu yerlerde namazın sebep şartı olan vakit bulunmadığı gerekçesiyle "yatsı ve vitir namazı" sakıt olur demişlerdir. Tıpkı abdest uzuvlarından birisini kaybeden bir kimsenin o uzvunu yıkamakla mükellef olmaması gibi. Kısaca hangi namazın vakti bulunmuyorsa, o namazın mükellefe borç olmaktan düşeceğini, kılınamayacağını ifade ve iddia etmişlerdir.[1531]

1530 Buhari: Mevakit, 28; Müslim: Mesacid, 163 (608) ; Nesâî: Mevakit, 11, (1,257-258).

1531 Bu görüşü savunanların öncüsü es- Sadru'l Kebir Burhanu'l Eimme'dir. Bunu diğerleri takip etmiştir.

Ancak, son devir uleması ise, bu gibi yerlerde yaşayan Müslümanların da normal yerlerde yaşayanlar gibi beş vakit namazdan, Ramazan orucundan ve zekâttan sorumlu olacaklarını söylemişlerdir.[1532] Dolayısıyla bu durumdaki Müslümanlar, gece ile gündüzün normal olduğu, kendilerinin bulundukları yere en yakın olan bir beldenin vakitlerine takdiren uyarak namazlarını kılarlar. Oruç ve Zekât hususunda da bu şekilde bir takdire uyarak yerine getirirler. Son devir âlimlerinin bu görüşlerine mesnet teşkil eden delili de, kıyamet alametlerinden bahseden Deccal ile ilgili hadis-i şeriftir. Söz konusu hadis-i şerif, oldukça uzun olduğu için sadece ilgili bölümünü zikretmekle yetineceğiz.

Ashab-ı Kiram sevgili Peygamberimize: "Yâ Resulallah, Deccal yeryüzünde ne kadar kalacaktır?" diye sordular. Resulullah: "Kırk gün. Bu kırk günün bir günü bir sene gibi, bir günü bir ay gibi, bir günü de hafta gibi, diğer günleri de sizin günleriniz gibidir" buyurdu. Ashap tekrar sordu: "Yâ Resulallah, bir sene gibi uzun olan o günde bizlere bir günün namazı kâfi gelir mi?" Resulullah: "Hayır kâfi gelmez. Onun için miktarını takdir edeceksiniz, yani normal bir gününüzde kıldığınız namazların aralıklarını tahminen ölçerek o bir yıllık bir günde, bir senelik namaz kılacaksınız"[1533] diye cevap verdi.

Güneşin doğması ile batması arasındaki zaman 24 saattir. Bu zaman dilimi içerisinde beş vakit namaz kılmak da farzdır. Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre, güneşin doğması ile batması 24 saat değil de bir sene sürse, bu bir sene içinde sadece bir defa beş vakit namaz kılmak yeterli olmaz. Zira yukarıda da ifade edildiği gibi mevcut imkânlardan istifade ederek 24 saat üzerinden beş vakit namaz hesap edilip takdiri olarak kılınması gerekir. Bunun için de yapılması gereken şey şudur:

Güneşin günlerce, hatta aylarca batmadığı bölgelerde yaşayan Müslümanlar, normal bölgelerdeki düzenli günlerin takvimine veya kendilerine en yakın beş vakti bulunan bölgeye göre hareket ederek takdir yoluyla namazlarını kılarlar.

Akşam şafağının kaybolmadığı, normal olarak yatsı ve vitir namazı vaktinin girmediği ülkelerde yaşayan Müslümanlar da, güneş battıktan sonra akşam namazını; normal bölgenin akşamı ile yatsı arasındaki müddeti güneşin batışına ilâve ederek elde ettikleri saate göre de yatsı ve vitir namazını kılarlar.

Güneşin günlerce batmadığı ve dolayısıyla yatsı ile vitir namazlarının vaktinin bulunmadığı yerlerde yaşayan Müslümanların namazlarını normal vakti bulunan bölgele-

---

1532 İlk defa bu görüşü savunanların başında Hanefi fakihlerinden Burhaneddin el-Kebir Ebu-Muhammed Abdülaziz b. Ömer el-Merzi olmuştur. Bu mevzuda en ciddi eser yazan ise, geçen asrın müctehidlerinden olan Kazanlı Şihabüddin Harun b. Behauddin el-Mercâni'dir. 1870 yılında yazdığı "Nazuratu'l hak fi farz iyeti'l-işâ' ve inlem yeğib aş-şafak" adlı kitabı Kazan'da tabedilmiştir. (Prof. Dr. Hayrettin Karaman, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, C-I, Sh: 113-114).

1533 Müslim: Fiten, 110.

re göre takdir ederek kılarlar.[1534]

Günümüzde radyo, televizyon ve internet gibi iletişim araçları ile dünyanın her tarafından anında iletişim kurarak bilgi edinmek mümkün olmaktadır. Dünyanın en uzak noktasında okunan ezanları bile dinleyerek vakit takdirini kolayca bulmak mümkündür.

Bununla beraber, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı ile Suudi Arabistan'daki Rabıtatu'l-Âlemi'l-İslamî'nin 1980 yılının Haziran ayında Brüksel'deki İslam Merkezinde İslam ülkelerinden tanınmış din âlimleri ile kozmografya ve takvim mütehassıslarının iştiraki ile kırkın üzerinde delege katılmış ve bu konuda müşterek bir ilmi çalışma yapmışlardır. Bu kongrede 45. enlemin kuzeyinde kalan ülkelerde yaşayan Müslümanlar için şu çözümler getirilmiştir:

a-)Şafağın kaybolmadığı veya Müslüman işçilerin bekleyemeyeceği kadar geç kaybolduğu yerlerde Müslümanlar akşam ile yatsı namazını arka arkaya cem ederek kılabilirler.

b-)Bunu yapmak istemeyenler Mekke arzını veya normal bölgenin, akşam ile yatsı arası en kısa olan devresine tabi olup, yatsı namazlarını buna göre kılarlar; yani güneş battıktan sonra akşam namazlarını kılarlar, sonra guruba, Mekke arzındaki akşam ile yatsı arasındaki müddeti ekleyerek buldukları saatte de yatsı namazını kılarlar.

İmsak konusuna gelince, kat'i nas ile sabit olan fecir, Ramazan orucunun alâmetidir. Bu nedenle şafağın kaybolduğu ve fecrin bulunduğu (tan yerinin ağardığı) yerlerde alâmetlere göre hareket edilmesi zorunlu bulundu. Daha kuzeye doğru gidildikçe alâmetlerin bulunmadığı veya gece vaktinin çok kısa olduğu bölgelerde ise, normal mıntıkalara göre takdir esası kabul edildi. Aynı kongrede Ankara'da bir heyetin toplanarak bu bölgeler için takvim hazırlaması da karar altına alındı.

İslam, çözümsüzlük dini değildir. Zira Allah Teâlâ, dinini yaşanması ve tatbik edilmesi için göndermiştir. Bundan dolayıdır ki O, kullarının kendisini günde beş vakit hatırlamalarını ve huzurunda bulunmalarını emretmiştir. Dolayısıyla bu emir, nerede olunursa olunsun günde beş vakit olarak yerine getirilmesi icap eder. Bu kulluğun bir gereğidir. Şer'i özür dışında şartlarını taşıyan kadın-erkek her Müslüman bu ilâhî emre kayıtsız şartsız uyar. Çünkü dünyasının da, ahiretinin de aydınlık olması buna bağlıdır.

VI-NİYET:

Hangi namaz kılınıyorsa o namaza niyet etmektir. Yani namaza başlarken yapacağımız işin ne olduğunu, kimin için yapılacağını kalbimize yerleştirmek ve ibadetin şuurunda olmaktır. Niyette asıl olan ibadet etmeyi kalbinden geçirmektir. Kişinin hangi vaktin namazını kılacağını kalben bilmesidir; dille niyet şart değildir. Fakat kalben niyet

1534 Nasuhi ö. Bilmen, Büyük İslam İlmihali, Sh:117, İst- 1970; Mehmet Zihni efendi, Nimet-i İslam, Sh:130.

etmek dört mezhebe göre de şarttır. Ancak hem kalp, hem de dille niyet etmek daha uygundur.

Farz ve bayram namazları ile vitir namazının niyette açıkça belirtilmesi gerekir. Mesela: "Allah rızası için bu günkü sabah namazının farzını, Cuma namazını, vitir namazını veya bayram namazını kılmaya niyet ettim" diye niyet edilir. Nafile namazlara niyet edilirken de mesela: "Şu vaktin ilk sünnetini veya son sünnetini kılmaya niyet ettim" denir. Ancak teravih namazında:"Teravih namazını kılmaya niyet ettim"diye belirtmek uygun olur.

Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre, namaza niyet ederken rekât sayısı fazla söylenirse namaz sahih olmaz; Maliki mezhebine göre kasıtlı söylenirse bozulur. Hanefi mezhebine göre ise hiçbir durumda bozulmaz ve rekâtların sayısını belirtmek gerekmez.

Namazda niyet etmenin şart olduğu icma ile sabittir. Dolayısıyla bütün namazlar için niyet farzdır. Niyet iftitah tekbirinden önce yapılır, iftitah tekbirinden sonra yapılan niyet sahih değildir ve araya namazla ilgili olmayan söz ve hareketler katılmadan tekbir alınarak namaza başlanır. Şayet niyetle tekbir arasına belirtilen şekilde her hangi bir söz veya fiil girerse, niyeti yenilemek gerekir. Cemaatle namaz kılınırken imamın arkasında kadın cemaat varsa, imamın imamete niyet etmesi şarttır.Aksi halde kendisine uyan kadın veya kadınların namazı sahih olmaz. Şayet arkasında kadın yoksa imamete niyet etmesi şart değildir.

NAMAZIN İÇİNDEKİ FARZLAR (RÜKÜNLER)

I-İFTİTAH TEKBİRİ (Namaza Başlama Tekbiri):

Her çeşit namaza niyetten hemen sonra, "En büyük olan Allah'tır" manasına gelen "Allahu ekber" lafzıyla başlamaktır. Böylece bütün mülkün sahibi olan Yüce Allah'ın azametini, büyüklüğünü, heybet ve kudretini hatırlayarak kalbimize yerleştirmiş oluruz. Bu başlama tekbirinden sonra her türlü dünyevi meşguliyet haramdır. Bunun için bu tekbire haram etmek, yasaklamak anlamında,"tahrîme tekbîri" de denmiştir. Çünkü namaz dışında mubah olan şeyler, Yüce Yaratıcının huzurunda edep ve terbiyeye aykırı davranışlardır.

Hanefi mezhebine göre, "Allahü ekber" yerine Sadece "Allah, el Hamdülillah, Süphanallah, Lâilahe İllallah" gibi lafızlar söylenmesi de yeterli olur. Çünkü bu lafızlar da Allah Teâlâ'yı tazim eden birer tabirdir. Ancak uygulamada yaygın olarak "Allahü ekber" lafzı söylenir.

Mükellef kişinin özür sahibi olmaması halinde farz ve vacip namazlarla sabah namazının sünnetinde tekbiri ayakta alması gerekir. Nafile namazlarda ise şart değildir. Hanefilerin dışında, İbni Ömer (r.a.)'den farklı anlatımlarla gelen bir hadis-i şerifi delil

olarak alan cumhur ulemaya göre, iftitah tekbirinin dışında rükû yaparken ve rükûdan baş kaldırılırken[1535] de tekbir alınarak eller iki omuz hizasına kaldırılır.[1536]Hanefiler ise İbni Mesud'dan gelen ve daha sihhatli olan şu rivayeti esas aldıkları için sadece iftitah tekbirinde elleri kaldırırlar. Zira bu rivayette Resulullah (s.a.v.) ellerini sadece iftitah tekbirinde kaldırmıştır.[1537]

İftitah tekbirinden hemen sonra Cenab-ı Hakk'ın huzurunda ön hazırlık mahiyetinde önce "**Sübhaneke**" duasını okuruz. Bununla Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih edip, hamd ve senâ ile şanını yüceltiriz. Yüce Yaratanın izzet ve kudretinin yüksekliğini, ism-i şerifinin tazim ve hürmete lâyık olduğunu ve vahdaniyetini itiraf etmiş oluruz.

"**Sübhaneke**" duasından sonra da asıl kırâate "eûzü" ile başlayarak insanın en büyük düşmanı olan şeytanın şerrinden Allah'a sığınırız. Namazda iken aklımızı, fikrimizi, kalbimizi âlemlerin Rabbinden çevirmemesi için yine Allah Teâlâ'ya sığınır ve O'nun yardımını dileriz. Ayet-i kerimede Cenab-ı Hak Peygamberimize hitaben: "Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın" buyurarak, sığınmanın ancak "Eûzü" ile olacağını haber veriyor. Bunun için namazda da Kur'an sûre ve ayetlerinden önce "Eûzü" yü okur, arkasından da "besmele-i şerifi" okuruz. Bir hadis-i şerifte besmeleyle başlamayan her iş güdüktür"[1538] buyrulur.

Şair de der ki:

"Besmeleyle edelim feth-i kelam,
Fethola ta bu muammayı benam,
Bilmeyen Şevket-i Bismillah'ı,
Anlamaz sırru Kelâmullah'ı."

Manası: "Her işe besmeleyle başlayalım ki, bütün sır kapıları açılmış olsun" diyerek besmelenin önemine vurgu yapar. Bir işe, her hayırlı şeye besmeleyle başlandığı zaman bütün kapılar açılır ve sırlar çözülür. Dolayısıyla besmeleyi okuyarak esirgeyen, bağışlayan ve rahmeti sonsuz olan Yüce Allah'ın ism-i şerifine sığınır, her hikmetin başlangıcı ve yaratıcısı olduğunu hatırlarız. Ondan her işimizde yardım dileriz.

Soru: Cemaatle namaz kılan bir kişi iftitah tekbirini nasıl alır?

Cevap: İmama uymak üzere iken alınan iftitah tekbirinin tamamen ayakta alınması şarttır. Mesela, rükû halinde bulunan bir imama uyan kimse, ayakta "Allah" deyip "ekber" sözünü rükûa vardıktan sonra söylerse imama uyması (iktidası) sahih olmaz.

Cemaate sonradan intikal edip rükûda yetişen bir kimse, hemen ayakta tekbir alır

---

1535 İftitah tekbirinin dışındaki rükû ve secdelere eğilip kalkarken alınan tekbirlere intikal tekbirleri denir ve hükümleri sünnettir.

1536 Buhari, Ezan 83, 84, 85, 86; Müslim, Slât 22(390); Tirmizi, Salât 190(255).

1537 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-7, Sh:501.

1538 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-8, Sh:362.

ve rükûa varır. Bu tekbir hem iftitah, hem de rükû tekbiri yerine geçer. Dolayısıyla rükû için ayrı tekbir alması gerekmez. Mükellef tekbir alırken elleri dizlerine varacak kadar eğilmişse rükûa varmış sayılacağından bu şekilde namaza başlaması sahih olmaz.

II-KIYAM

Hanefi mezhebine göre, hem farz, hem de vacip namazları ayakta kılmaktır. Diğer üç mezhebe (cumhura) göre ise, sadece farz namazları ayakta kılmaktır. Adı geçen namazları ayakta kılamayacak kadar özür sahibi olanlar, namazlarını durumlarına göre oturarak veya yatarak yahut da ima yoluyla kılarlar.[1539] İmadan maksat, namazda rükû ve secdeye işaret olmak üzere başı eğmektir. İma ayakta da yapılabilir, oturarak da yapılabilir.

Namazını tek başına ayakta kılabilen kimse, cemaatle kılınan namazlarda ayakta kılmaya güç yetiremezse namaza önce ilk rekâtta ayakta başlar, ikinci rekâttan itibaren oturarak namazını tamamlar.

Dört mezhebe göre de nafile namazlarda mükellefin gücü yetsin veya yetmesin tek başına kılarken ayakta durma şartı yoktur, ancak mekruhtur. Çünkü edebe aykırıdır. Dolayısıyla sevabı da noksandır.[1540]Asıl olan bütün namazları ayakta kılmaktır. Hanefi mezhebi sadece sabah namazının sünnetinin ayakta kılınmasını şart koşarak bu konuda diğer mezheplerden ayrılır. O halde özür dışında namazı ayakta kılmak esastır. Özür sebebiyle ayakta durmakta güçlük çekenler, namaz esnasında değneğe, sütuna, duvara veya yanında bulunan insana dayanması caizdir. Nitekim bir hadis-i şerifte Peygambermiz'in yaşlanıp biraz kilo alınca namaz kıldığı yerde bir sütunun bulunduğu ve namazını o sütuna dayanarak kıldığı bildirilmiştir.[1541]

III-KIRÂAT

Namazda "Kur'an okumak" demektir. Hanefi mezhebine göre, nâfile namazlar ile vitir namazlarının bütün rekâtlarında, dört veya üç rekâtlı farzların ise her hangi iki rekâtında, kendisi işitecek derecede en az Kur'an'dan bir ayet okumak farzdır. Fakat ilk iki rekâtta bu farzı yerine getirmek vaciptir. Ancak, unutarak veya yanılarak üçüncü ve dördüncü rekâtlarda yerine getirilirse, sehiv secdesi gerekir.

Farz olan kıraat miktarına gelince, "**Sümme nazara**"[1542]gibi iki kelimelik bir ayet, farz olan kıraat için kâfi gelirken; "**Nûn**, **Kaaf**, **Sâd**" gibi tek harfli veya "**Müdhâmmetân**" gibi tek kelimeli ayet yeterli olmamaktadır. Bununla beraber, tedbir açısından en uygun olanı, okuma miktarının "Kevser"(**İnnââteynâ**) süresi gibi üç kısa ayet veya üç ayet miktarından uzun bir ayet okumaktır. "**Âyet'el-Kürsî**" gibi uzun bir

1539 Muvatta: Kasru's-Salât, 74, (1, 168).

1540 Müslim, müsafirin 120 (735); Ebu Davud, Salât 179 (950).

1541 Ebu Davud, Salât 177(948).

1542 Müddessir: 74 / 21.

ayetin ikiye bölünerek yarısı bir rekâtta, kalan yarısını da diğer rekâtta okumak caizdir.

Kur'an'dan bir ayetin okunması farz ise de, aslında farz olan kıraat, fatihaya mahsus bir kıraattir. Fatiha süresinin ilk ayetinin okunmasıyla bu farz yerine getirilmektedir; devamında okunan ayet ve süre ise vacip olmaktadır.

İslam dininin temel esaslarını içeren, bundan dolayı da Kur'an'ın anası manasına "**Ümmü'l- kitap**" denilen Fatiha süresi, hafızalarda ve kalplerde sürekli yer etmesini sağlamak için namazların her rekâtında okunur. Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyururlar ki: "Kim Fatiha-i şerife sûresini okumadan namaz kılarsa bilsin ki bu namaz noksandır."[1543]

Bu hadis-i şerif ile ilgili olarak İslam âlimlerinin çoğunluğu, âciz kimseler hariç, herkesin namazda Fatiha süresini okumasının vacip olduğunu, başka bir sürenin onun yerini tutmayacağını bildirmişlerdir.

Hanefi mezhebine göre, cemaatle namaz kılarken imama uyan kişinin kıraat yükümlülüğü yoktur. Sabah, akşam ve yatsı gibi Kur'an'ın açıktan okunduğu namazlarda imamın okuyuşunu dinler, öğle ve ikindi gibi gizli okunan namazlarda hiçbir şey okumayarak susar.[1544]

Diğer üç mezhebe göre ise kıraatin asgari ölçüsü her rekâtta fatiha süresini okumaktır. İlk iki rekâtta fatihadan sonra Kur'an'dan bir süre veya birkaç ayet okumak ise sünnettir. Bu üç mezhepte kıraat, imam ve yalnız başına kılan kimse için olduğu gibi imama uyan kişi için de geçerlidir. Ancak, imamın arkasında namaz kılan bir musalli, sessiz kılınan namazlarda fatihayı ve arkasından da bir süreyi, sesli kılınan namazlarda ise Şafiîlere göre yalnız fatihayı okur. Maliki ve Hanbelîler ise Hanefiler gibi bir şey okumayıp sadece dinler. Şafi mezhebine göre besmele de bir ayet olduğu için namazın farzlarından sayılır.

Namazda kıraatten maksat, ilahi emri yerine getirmektir. Kişi namazda Kur'an'la bütünleşir. Okuduğu Kur'an onun özünü (kalbini) ve diğer organlarını meşgul edip tüm benliğini sararak Allah'a kalben bağlılığını sağlar ve yaratanı ile konuştuğunun şuurunu verir.

Soru: Namazın kırâatiyle ilgili bilinmesi gerekenler nelerdir?

Cevap: Namazın kıraatiyle ilgili bilinmesi gereken hususlar şunlardır:

a-Hanefi ve Şafiî mezhebine göre kıraat: Hanefi mezhebine göre, dört veya üç

1543 Müslim: Salât, 38, (395) ; Tirmizi: Tefsir, Fatiha, (2954-2955).

1544A'raf süresinin 204. ayetinde: "Kur'an okunduğu zaman onu dinleyiniz"buyururlur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de: "İmam kendisine uyulması için imam yapılmıştır. O tekbir aldığı zaman siz de tekbir alın. O okuduğu zaman siz susup dinleyin. "Gayri'l-mağdûbi aleyhim velâd'dâlîn" dediği zaman "âmin" deyin. Rükû'a vardığı zaman rük'a varın. "Semiallahü limen hamideh" dediği zaman "Allâhümme rabbenâ ve leke'l-hamd" deyin. Secde ettiği zaman secde edin. Oturarak kıldığı zaman hepiniz oturarak kılın" demiştir.(İbni Mace, İkame, 13)

rekâtlı farz namazların her hangi iki rekâtında, iki rekâtlı farzların da her iki rekâtında kırâat farzdır; diğer rekâtlarda ise sünnettir. Şafiîlerde ise, farz ve sünnet namazların bütün rekâtlarında kırâat farzdır.

b-Dilsiz kimselerin kıraati: Dilsiz kimseler kıraat süresince susarlar. Onların bu hali kıraat hükmündedir.

c-Kıraatin manayı değiştirecek şekilde okunması: Namazın rükünlerinden olan kıraati yerine getirirken Kur'an'ın bir kelimesi dahi manası bozulacak şekilde kasten değiştirilirse namaz bozulur.

Şayet Kur'an lafızlarından olmayan bir kelime okunarak mana değişmişse kasıt bile olmasa namaz yine bozulur. Ancak, ayet ve sûreler arasında atlama, Kur'an'daki surelerin sırasına riâyet etmeme, bir evvel ki rekâtta okunan sûreyi ondan sonraki rekâtta tekrar okuma veya mana bozulmayacak şekilde yanlış okuma gibi durumlarda namaz bozulmaz ve bunlardan dolayı da yanılma secdesi yapmak gerekmez. Ancak, dikkatsizlikten sakınmak gerekir.

d-Bazı namazlarda kırâatin açıktan, bazısında da gizli okunmasının sebebi:

Öğle ve ikindi namazları ister tek başına ister cemaat halinde kılınsın, kendisinin işitebileceği kadar kıraati gizli yapmak vaciptir. Keza, gündüz kılınan nafile namazlarda da gizli okumak aynı şekilde vaciptir.

Cemaatle kılınan sabah, Cuma, bayram, teravih ve vitir namazlarının bütün rekâtlarında, akşam ve yatsı namazlarının ise ilk iki rekâtında kıraati açıktan sesli olarak okumak vaciptir. Akşam namazının üçüncü, yatsı namazının da son iki rekâtında ise gizli okumak vaciptir. Ancak sabah, akşam ve yatsı namazları ile gece kılacağı nâfile namazları tek başına kılan bir kimse, kırâati isterse gizli, isterse açıktan yapabilir.

Gündüz kılınan namazlarda kıraatin gizli yapılmasını, gece kılınan namazlar ile Cuma ve bayram namazlarında da kıraatin açıktan ve sesli okunmasının sebep ve hikmetini bazı müfessirler şöyle izah ederler:

Peygamber Efendimiz İslam'ın ilk yıllarında davet ve tebliğ görevini gizli olarak yapmaktaydı. Bununla beraber, gerek Hz. Muhammed (s.a.v.) ve gerekse ashab-ı kiram, namaz kıldırırlarken açıktan ve yüksek sesle okurlardı. Müşrikler, Müslümanların bu durumunu hazmedemedikleri ve kıskandıkları için, Resul-i Ekrem Efendimizin sesli okuyuşunu duyduklarında hakaret ve alay maksadıyla şiirlerle, uydurdukları şamatalı sözlerle karıştırmaya ve bastırmaya başladılar. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, müşriklerin bu çirkin ve tecavüzkâr davranışlarına daha fazla fırsat vermemek için Peygamberimize hitap eden şu ayet-i kerimeyi indirdi: "Namazında yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma; ikisinin arası bir yol tut"[1545]

Görüldüğü gibi ayette, müşriklerin namazda okunan ayetleri duymamaları için

1545 İsra:17 / 110.

Resülullh (s.a.v.)'ın sesini yükseltmemesi emrediliyor. İşte bu ayetin nüzulü üzerine Allah Resulü sevgili Peygamberimiz öğle ve ikindi namazlarında, müşriklerin kötü ve çirkin eziyetleriyle karşılaşmamak için kıraati gizli okudu. Akşam namazı vakti ise müşriklerin yemek saatine, yatsı ve sabah namazı vakitleri de uyku saatine tesadüf ettiği için bu namazların kıraatini açıktan okudu. Cuma ve bayram namazları ise hicretten sonra Medine'de ve müşriklerin baskılarından uzak bir ortamda farz ve vacip kılındı. Bundan dolayı bu namazlarda kıraat açıktan yapıldı.

Soru: Kur'an mealiyle Türkçe olarak namaz kılınabilir mi?

Cevap: Bütün ilahi kitaplar, Peygamberlerin kendi konuştukları dille indirilmişlerdir. Peygamberimiz (s.a.v.)'in dili de Arapça olduğu için Kur'an bu lisanla inmiştir.[1546] Ancak, Yüce Rabbimizin bütün insanlığa gönderdiği son kitabı ve ebedi hitabı olan Kur'an, sadece Araplar ve bu lisanı bilenler için değil, bütün insanlara hak ve hakikati öğretmek ve iki cihan mutluluğuna erdirmek için indirilmiştir.

Namaz ilahi bir emir ve ibadettir. Bu ilahi vazifeyi yerine getirirken ibadet bilinciyle hareket etmek gerekir. Namazda okunan Kur'an'ın manasını bilmek ve bunu düşünmek isteyenler, namazdan önce daha rahat bir şekilde mealini okuyup anlayabilirler. Namazda ise Kur'an'ı orijinal diliyle okurlar. İslamiyet'in doğuşundan itibaren bu böyle devam etmiştir. Bütün müctehitlere göre namazda Kur'an'ı asıl diliyle (Arapça) okumak farzdır. Hangi dilde olursa olsun Kur'an'ın Arapça metninin dışında bir lisanla namaz kılınamaz. Ancak İmam-ı Âzam Ebu Hanife, İslam'a yeni giren Arapça'ya henüz dili dönmeyen kimselerin Kur'an'ı orijinalinden öğreninceye kadar geçici bir süre için kendi lisanlarıyla bir zaruret olarak ibadet yapabileceklerini veya Fatiha'yı okuma süresi kadar "Allah, Allah" diye zikrederek namaz kılabileceklerini belirtir.[1547] Şüphesiz bu çok istisnai olarak kısa bir süre içindir.

Aslında güzel Türkçemizde:"Âşıka Bağdat sorulmaz" diye bir deyim vardır. Allah'ın dinini benimseyip, O'nun namaz gibi ulvî bir buyruğunu yerine getirme arzu ve iştiyakında olan için Kur'an'dan kısa birkaç süreyi ezberlemek herhalde külfet olamaz. Dünyevi menfaat için akla hayale gelmeyen şeyler hafızalara yükleniyor da Yüce Yaratanın ilahi kelamı olan birkaç ayet mi ezberlenemiyor? Bir mümin namazda okuyacağı bir iki süre veya ayetle Rabbiyle konuşmuş olur ve onun hazzına varır. Kısaca, Kur'an mealiyle namaz kılmak caiz değildir. Çünkü Kur'an hem lafzıyla, hem de manasıyla mucizedir.

IV-RÜKÛ

Rükû, eğilmek anlamınadır. Allah'ın azameti karşısında kulun diğer birçok canlılar

---

1546 Yusuf: 12 / 2.

1547 İman ve İbadet, İlmihal- I, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları 1/ 323, Sh:242-243; el-Fıkh alâ'l-mezâhibi'l-Erb'a 1/ 230.

gibi yüzükoyun, dört ayak üzere yaratılmadığının fiili ve şükrî ifadesidir. Her rekâtın sonunda elleri dizlere dayayarak yere paralel şekilde baş, bel ve sağrının aynı seviyede eğilmesidir. Erkekler rükûda dirseklerini böğürlerinden ayırır. Kadınlar ise uzuvlarını birbirine birleştirirler."**Rükû ediniz**" ayet-i kerimesi rükûu farz kılmıştır.[1548]

V-SÜCUD

Rükûdan sonra ayakuçlarını, elleri, dizleri, alın ve burnu secde yerine her rekâtta iki defa koymaktır.

Buhari şerifte geçen bir rivayette, dizlerinden rahatsız olanların namaz esnasında diz kapaklarının altına yumuşak bir şey koyabileceklerine izin verildiği anlatılır.[1549]

Secdenin tadili erkâna uygun şekli, elleri, dizleri, ayakları ve alın ile birlikte burnu bir bütün halinde secdeye kapamaktır. Bunlar secde azalarıdır. Nitekim bunlarla ile ilgili olarak İbni Abbas (r.a.), Resulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Allah'ın Elçisi (a.s.v.) bize yedi aza üzerine secde etmemizi, (secde ederken) saçımızı ve eteğimizi toplamamayı emretti. Bu azalar şunlardır: "Alın ile burun, eller, diz kapakları ve ayaklar."[1550]

Secde hali, kulun yaratanına karşı sonsuz hürmet ve teslimiyetine bir işarettir ve ibadetin doruk noktasıdır. Secde kulun Allah karşısında hiçbir iddiasının olmayışına işarettir. Kur'an'ın ifadesiyle Allah'la en yakın bağlantı kurulan tek müstesna durumdur.[1551] Peygamber Efendimiz de bu hakikati şöyle ifade eder: "Kulun Rabb'ine en yakın olduğu hal, secdeye varmış olduğu haldir. O halde secdede duayı çokça yapınız"[1552] buyurur. İnsan kıyamda iken, birden bire Allah Teâlâ'nın azamet, heybet, kudret ve celâli karşısında rükû için belini eğiyor ve arkasından da en hürmete lâyık ve aziz azası olan yüzünü, alnını yerlere sürme mecburiyeti hissediyor. Bu hareketiyle de: "Allah'ım Seni tespih ve takdis ederim; büyüksün, her şeyi bilensin, hamd ve övgü sana mahsustur; sana yalvaranları reddetmezsin" diyerek dua ve niyazında bulunmuş oluyor. Secde müminlerin yüzlerinde nişan olarak belirir. Ayet-i Kerime'de: "Onların nişanları yüzlerindeki secde izleridir"[1553]ifadesi kullanılır. "Mescid" kelimesi de ismini secdeden almaktadır. Kur'an-ı Kerim'de on dört yerde secde etmekle emrediliyoruz. Şeytan, Allah'ın secde emrine uymadığı için cennetten kovuldu.[1554] Bu nedenle insanoğlundan bir kimse secde ettiği zaman şeytan kahrolur.[1555]

Günahkârlar cehennemde cezalarını çekerken Cenab-ı Hak merhamete gelecek

1548 Hacc:22/ 77; Bakara: 2/ 43.
1549 Buhari: Megazi, 35.
1550 Buhari, Ezan,133, 134, 137; Müslim, Salât, 227-231 (490).
1551 Alâk: 96 / 19.
1552 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-6, Sh: 13.
1553 Feth: 48 / 29.
1554 Bakara: 2 / 34-36; Âraf: 7 / 19- 24; İsra: 17 / 61-62.
1555 Müslim: İman, 35.

ve bazılarının cehennemden çıkarılmalarını emredecek. İşte o zaman, melekler bu kişileri alınlarındaki secde izlerinden mümin olduklarını tanıyacaklar. Zira ateş insanın her tarafını yaktığı halde, Peygamber Efendimizin bildirdiğine göre, Allah Teâlâ yedi secde azasının yakılmasını ateşe haram kılmıştır.[1556]

Namazlarda iki defa secde ediş nedenimiz hakkında İbni Abidin şu açıklamayı yapar: "Secdenin tekrarı (peş peşe iki defa yapılışı) İslam âlimlerinin çoğunluğunun görüşüne göre manasına akıl ermeyen bir iş olup, iptilâ ve imtihan için emir olunmuştur. Bazıları şeytanı çatlatmak için emredildiğini söylemişlerdir. "Şeytan bir defa bile secde etmedi; biz iki defa secde ediyoruz" demişledir."[1557]

İnsan, secde etmekle Cenab-ı Hakk'ın: "Secde et ki Allah'a yakın ol"[1558]emrine uymuş oluyor. Böylece O'nun yakınlığını kazanmış bulunuyor. İlahi huzurda O'ndan başka bir şey düşünmeyeceğini, secdeye kapanmaktan başka bir şey yapmayacağını fiili olarak göstermiş oluyor. Aslında bütün mahlûkat yaratanına karşı namazdaki bütün rükünleri sürekli halde yerine getirmektedir. Nitekim Buhar-i şerifi şerh edenler mahlûkatın hareketlerini şu benzetmelerle ifade ederler: "Kur'an-ı Kerim'de ağaçların gölgeleri secde ile tavsif ve tabir olunduğuna göre, her varlığın kendi yaratılışına göre bir secdesi ve Allah'a karşı bir ubudiyet (kulluk, ibadet) arz etmesi vardır. Meselâ, güneşin doğuşu namazın ka'desi, istiva zamanı kıyamı, zevalden geçişi rükûu, istiva halinden guruba doğru meyletmesi de secdesidir. Gölgenin secdesi ise yere düşmesidir."[1559]

İslam'ın her hükmünde olduğu gibi, secde emrinde de sayılamayacak kadar maddi ve manevi hikmetler vardır. Mesela insan sağlığı açısından hayati önem arzeden şu husus, tıp otoritelerinde hayranlık uyandırmıştır. Namaz kılan bir insan secdeye kapanıp alnını yere koyduğunda beyin damarlarına kan pompalanmakta ve aynı zamanda topraklama yapılarak vücuttaki negatif enerji boşaltılmaktadır. Ancak her Müslüman Allah'a karşı kulluk vazifesini yerine getirirken dünyevi menfaati aklına bile getirmez. Fakat Rabbimiz o kişiyi bilmediği daha nice sayısız nimetleriyle mükâfatlandırır. Yeterki O'na layık bir kul olalım.

Secde hakkında bilinmesi gereken bazı fıkhi meseleler:

1-Secde esnasında iki ayağın veya bir ayağın parmakları yere konmadıkça secde caiz olmaz.

2-Secde edilecek yer ile ayakların konduğu yer arasındaki yükseklik yarım arşın(12 parmak) miktarından daha yüksek olursa secde caiz olmaz.

3-Cemaatin kalabalık olması nedeniyle veya bir özür sebebiyle secde dizler üzeri-

---

1556Buhari, Müslim

1557 İbni Âbidin: Reddü'l-Muhtar, C-2,Sh: 191, Şamil Yayınevi-1982.

1558 Alak: 96 / 19.

1559 Tecrid-i Sarih, C-9, Sh: 13.

ne yahut cemaatin birbirinin sırtına secde etmeleri caiz olur.

4-Fazla soğuk veya sıcak sebebiyle iki el üzerine secde edilebilir.

5-Her rekâtta arka arkaya yapılan iki secdeden birisi kasten terk edilirse namaz bozulur; ancak sehven veya yanılarak terk edilirse, namazdan sonra hatırlandığı takdirde, namaza aykırı bir fiil işlenmedikçe derhal secdeye varılır ve secdeye müteâkip tahiyyata oturularak teşehhüt okunup selam verilir, ardın da sehiv secdesi yapılarak hata düzeltilmiş olur.

Yüce yaratıcıya karşı şu dörtlükler secde etmenin gereğini ve hikmetini ne güzel terennüm eder:

Kaç trilyon hücreden, yaratırsın beni,
Her bedene yüklersin, bir varoluş nedeni.
Evrendeki her zerre, tesbih ederken seni,
Baş eğerken emrine, bu kâinat, bu mîzan;[1560]
Nasıl olur da SANA, secde etmez bir insan!.

Çok şükür! Rahmetinin, farkındayım nicedir,
Sensiz geçen saniye, sabahsız bir gecedir.
Bilirim..Senin affın, azâbından yücedir;[1561]
Yetmiyor kudretine, hiçbir söz, hiçbir lisan;
Nasıl olur da SANA, secde etmez bir insan!
Cengiz Numanoğlu.

IV-KA'DE-İ AHİRE

Namazın sonunda " Ettehiyyatü" duasını okuyacak kadar oturmaktır. "Abdühü ve Resulühü"ye kadar oturmak farzdır.

Sücuttan sonra tahiyyata oturup teşehhüdü okumak suretiyle mülkün yalnız Allah'a mahsus olduğunu tekrar ikrar ediyoruz. Bundan sonra da nimetleri, hakikatleri bize vahiy yoluyla ulaştıran Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e rahmet diliyor ve onu kalbimizde daima hatırlıyoruz. Bunun arkasından da kendimize ve bütün salih ve iyi kulların selamet ve saadetine dualar ettikten sonra kelime-i şahadet getiriyoruz.

Bunlardan gafil olmayarak kılınan bir namaz, insanın ruhunda ve kalbinde ulvi duygu ve fazilet hissi meydana getirir. Fertleri bu yolda olan bir cemiyetin sırtı yere gelmez. Şair şu dizelerinde bunu ne güzel dile getirir:

"Kim ki Allah'a maliktir neden mahrumdur,
Kim ki Allah'tan mahrumdur neye maliktir."

1560 Hac: 22 / 18.

1561 A'raf: 7/ 156; Mü'min: 40 / 7.

Soru: Dört mezhebe göre Tahiyyatta işaret parmağını kaldırmanın hükmü nedir ve yapılış şekli nasıldır?

Cevap: Namazda birinci ve ikinci oturuşlarda tahiyyatın sonunda işaret parmağını kaldırmak namazın sünnetlerindendir. Namaz kılan kimse, tahiyyatın sonunda "**Lâilâhe**" derken sağ elinin işaret parmağını kaldırır. Hafifçe sağa sola sallar. "**İllallah"** derken de parmağını indirir.

Bu uygulama tahiyyatta dil ile okuduğumuzu, bir eylemle desteklemek içindir. Çünkü "**Lâ İlâhe İllallah"** cümlesinin anlamı: "Allah'tan başka ilah yok" demektir. Böylece "**yok**" derken parmakla yok işareti yapmak için parmak kaldırılmakta, "**vardır**" derken de indirilmektedir. Bu konu hakkında Ehl-i sünnet mezheplerinin görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

1-**Maliki Mezhebi:** Bu mezhebe göre, tahiyyata oturulunca sağ elin işaret parmağı dışındaki parmaklar yumulup, işaret parmağı dik ve uzunlamasına tutulur. İşaret parmağı normal olarak teşehhüdün başlangıcından sonuna kadar aşağı yukarı olmamak kaydıyla sağ sola hareket ettirilir.

2-**Hanefi Mezhebi:** Bu mezhebe göre, sadece sağ elin işaret parmağı "**Lâilahe**" nin "**Lâ**" sında kaldırılarak işaret edilir; "**illallah**" derken de indirilir. Şayet sağ elin işaret parmağı noksan veya rahatsız ise, başka bir parmakla yahut sol elin işaret parmağı ile işaret edilmez.

3-**Hanbelî Mezhebi:** Bu mezhebe göre, sağ elin serçe parmağı ve bitişiğindeki parmak yumulur. Başparmakla işaret parmağının bitişiğindeki orta parmak halka yapılır. Tahiyyatın sonunda **"İllallah**" derken de işaret parmağı kaldırılarak işaret edilir, fakat parmak sağa sola oynatılmaz.

4-**Şafiî Mezhebi:** Şafiî mezhebine göre, sağ elin işaret parmağı dışındaki tüm parmaklar yumulur. İşaret parmağı dik olarak tutulur. İki oturuşu olan namazların ilk oturuşunda "**İllallah**" derken işaret edilip, üçüncü rekâta kalkıncaya kadar böylece tutulur. Son oturuşta ise selam verene kadar işaret etmeye devam edilir. Tüm bunları yaparken namaz kılan kişi işaret parmağına bakar. Faziletli olan başparmağı el ayası tarafına doğru koyarak parmakları yummaktır. Bunlar İslam'ın güzelliklerindendir.

Soru: Tahiyyatta okunan "Salli-Barik" dualarının namazdaki yeri nedir?

Cevap: Salâvat (salli-barik) duaları ile ilgili çeşitli rivayetler vardır. Namazda teşehhütten sonra salâvat (salli-barik) dualarının okunmasının hikmetlerinden biri şudur: İnsan olarak yaratılmışların en nurânisi, en mükemmeli ve en müstekimi olan enbiya ve evliyanın gittikleri ve açtıkları nurlu yolda onlara eşlik ettiğimizi ve onları kendimize rehber edindiğimizi hatırlamak ve Allah'ın yüce Resulünün şefaatini dilemektir. Dualarımızın başında, ortasında ve sonunda O'na salavât okumak, dualarımızın kabul olma şartıdır. Zira hadis-i şerifte, "Dua eden bir kimse peygambere salât okumadığı müddet-

çe duası perdelidir (hedefine ulaşamaz)"[1562] buyurulur. Böylece şeytanın vereceği kuşku, şüphe ve evhamlardan da kurtulmuş oluruz. Abdullah b. Mes'ud bu hususta şöyle der: "Biz Sa'd b. Ubade'nin meclisinde otururken yanımıza Resulullah (s.a.v.) çıkageldi. Beşir b. Sa'd Hz. Peygamber'e şöyle dedi: Ey Allah'ın Resulü! Allah sana salâvat okumamızı bize emrediyor.[1563] Biz sana nasıl salâvat edeceğiz? Resulullah (s.a.v.) bu soru karşısında sustu. Biz öylesine etkilendik ki, "Keşke Peygamber'e bunu sormasaydı" dedik. Daha sonra Hz. Peygamber bana, 'Allahümme salli ala Muhammed'in' diyerek (salli-Barik) salâvatlarını okuyun"[1564] buyrdu.

Şevkani "Neyl'ul-Evtar" adlı kitabında Resulullah'a salâvat okumanın vacip olduğunu bazı âlimler özellikle Şafiî ve Hanbelîler bu rivayeti delil olarak göstermişlerdir der.[1565]

Resul-i Ekrem Efendimiz diğer bir hadis-i şeriflerinde de şöyle buyurur: "Cuma günü bana salâvatı çok okuyun; çünkü o gün okunan salâvatlara melekler şahitlik ederler. Bana salâvat okuyan kimse, henüz okumasını bitirmeden (mezarımda dahi) bana ulaşır, zira Allah Teâlâ Hazretleri toprağa Peygamberlerin cesetlerini çürütmeyi haram kılmıştır. Allah'ın peygamberi her zaman diridir, rızka mazhardır."[1566]

Soru: Namazın vacipleri nelerdir?

Cevap: Namazın vaciplerini maddeler halinde şöyle özetleyebiliriz:

- Namaza "Allahüekber" lafzı ile başlamak,
- Fatiha Okumak, Hanefilerin dışındaki üç mezhebe göre farzdır.
- Fatihadan sonra uzun bir ayet veya kısa üç ayet okumak,

HanefiMezhebinin

dışındaki diğer üç mezhebe göre ise sünnettir.

- Farz namazların ilk iki rekâtında ayet okumak,
- Fatihayı süreden önce okumak,
- Secdede burnu, alın ile birlikte yere koymak,
- Namazda tertibe (sıraya) riayet etmek, (mesela, kıyamdan

sonrarükûa eğil-

mek ve iki secdeyi peş peşe yapmak gibi.)

- Namazda tadili erkâna riayet etmek,
- Üç veya dört rekâtlı namazlarda iki rek'attan sonra oturmak,

---

1562 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-6, Sh:137.

1563 Ahzâb: 33 / 56.

1564 Buhari, Dâavat 33; Müslim, Salât 66, (408).

1565 Prof Dr. Şerbasi Ahmed, S.C. İslam Fıkhı, C-1, Sh:288, Terc. Dr. Ahmet İyibildiren ve arkadaşları, Özgü Yayınları, İstanbul-1998.

1566 Ebu Davud, Salât 207, (1047).

• Namazların ilk ve son oturuşlarında "ettehiyyatü" duasını okumak,

• Birinci teşehhütten sonra ara vermeden üçüncü rekâta kalkmak,

• Namaz bitince, sağa sola selam verirken "es-Selâmü aleyküm verahmetullah"cümlesinin sadece "es-Selâmü" kısmını söylemek,

• Cemaatle kılınan sabah, akşam ve yatsının ilk iki rekât farzlarının,Cuma, bayram, teravih ve sonrası kılınan vitirin kıraatini açıktan okumak,

• Öğle ve ikindi namazları ile bütün nafile namazlarda gizli okumak,

• Vitir namazının kunutu ile Ramazan ve Kurban bayram namazlarının tekbirlerini almak,

• Cemaatle namaz kılarken imamın arkasında okumayıp susmak,

• Namazda yanılınca sehiv secdesi yapmak,

• Namazda okunan secde ayetinin secdesini yapmak,

Namazın vacibinin terk edilmesi azabı gerektirir. Bu durumda namaz bozulmaz. Fakat namazın sevabı eksik olur. Namazın sevabındaki bu noksanlığı gidermek için de namazın sonunda sehiv (yanılma) secdesi yapılır. Vacibi bilerek terk etmek kişiyi fâsık ve günahkâr durumuna düşürür.

Soru: Namazın sünnetleri nelerdir?

Cevap: Namazın birçok sünneti vardır. Ancak bunları özet olarak anlatacağız. Bu sünnetler, namaz esnasındaki fiillerin bir düzen içerisinde yapılmasını ve namazın vaciplerinin tamamlanmasını temin eder. Böylece daha fazla sevap kazanmamıza vesile olur. Sünnetleri yerine getirmek, sevgili Peygamberimize olan muhabbetin bir ölçüsüdür. Sünnetlerin kasten terk edilmesi şefaatten mahrumiyete, inkârı ise küfre sebep olur.[1567]

Namazın başlıca sünnetleri şunlardır:

1-) İftitah tekbiri alınırken avuç içleri kıbleyi gösterecek şekilde erkeklerin kulaklarına, kadınların ise göğüs hizalarına kadar ellerini kaldırmaları,

2-) İftitah tekbirinin ardından erkeklerin, sağ elini sol elin üzerine koyarak serçe ve başparmaklarıyla sol bileği iki taraftan halka biçiminde kavrayıp göbek altına bağlamaları, kadınların ise sağ eli sol bilek üzerine halka yapmaksızın düz bir şekilde yatırıp göğüs üzerine koymaları,

3-) Kıyamda iken iki ayak arasının dört parmak kadar açılması,

4-) İftitah tekbirinden hemen sonra "Sübhaneke" duasının okunması[1568]

5-) Tek başına namaz kılarken yalnız ilk rekâtta "Sübhaneke"duasından sonra "Eûzü billahi mine'ş-şeytani'r-racîm" diye istiâzenin okunması,

1567 Nisa: 4 /65.

1568 Tirmizi, Salât 179 (243); Ebu Davud, Salât 122(776).

6-) Tek başına namaz kılanın her rekâtta fatihadan önce besmele çekmesi, "Sübhaneke" ve "eûzü- besmele"nin gizli okunması,

7-) "Fatiha" Süresinin sonunda, fatihayı okuyanın da işitenin de "Âmin!" demesi[1569],

8-) Tek başına namaz kılınırken fatiha'dan sonra okunacak süre veyaâyetlerin sabah ve öğle namazlarında uzun, ikindi ve yatsı namazlarında orta, akşam namazında da kısa olanlarının seçilmesi,

9-) Namaz kılanın rükû ve secdeye giderken, secdelerden doğrulurken "Allahüekber" diye tekbir alması,

10-) Rükûda üç defa "Süphane rabbiye'l- azîm" secdelerde ise üç defa"Süphane rabbiye'l-âlâ" denmesi,

11-) Namaz kılanın rükûdan doğrulurken "Semiallahü limen hamideh"demesi,

12-) Tek başına veya cemaatle namaz kılanın "Semiallahü limenhamideh" lafzından sonra "Allahümme rabbenâ leke'l-hamd" veya sadece "Rabbenâ leke'l-hamd" demesi,

13-) Rükû halinde erkeklerin parmakları açık bir şekilde dizlerini tutması,kadınların ise parmaklarını açmadan ve dizlerini tutmadan sadece ellerini dizleri üzerine koyması,

14-) Ka'de ve celselerde (iki secde arasındaki oturuşlarda) erkekler, solayaklarını sağ tarafa bükerek, sağ ayaklarını da kıbleyi gösterecek şekilde dikerek üzerlerine oturması, kadınların ise, sadece sol ayaklarını sağa yatırarak öylece oturması, bu oturuşa "teverrük" adı verilir.

15-) Rükûda erkeklerin dizlerini dik ve sırtlarını düz tutup, elleri açık vaziyette dizlerini kavraması, kadınların ise sırtları meyilli olacak şekilde dizlerini bükük bulundurması ve ellerini açmadan dizleri üzerine koyması,

16-) Secdeye varırken önce dizlerin, sonra ellerin, daha sonra da yüzün yere konması, secdeden doğrulurken de önce yüzü, sonra da dizlerin üzerine elleri koyarak yerden kaldırılması,

17-) İki secde arasındaki oturuşlarda ellerin kıbleyi gösterecek şekilde uyluklar üzrine konup dizlerin tutulması,

18-)Ka'delerdeki teşehhütlerde "ettehiyyatü" duası okunurken tam "**Lâilâhe**"derken Allah'tan başka ilah olmadığını ve O'nun birliğini tasdik mahiyetinde sağ elin şahadet parmağını kaldırılıp, "**İllallah**" derken de indirilmesi,

19-) Farz namazlar ile vitir ve müekked sünnetlerin son ka'delerinde (tahıyyatlarında), gayri müekked sünnetler ile diğer nâfile namazların birinci ve ikinci oturuşlarının her ikisinde de "Ettahiyyatü" duasından sonra "Allahümme salli ve

1569 Hadis Ans. K. Sitte. C-17, Sh:7; C-7, Sh:539-540; C-16, Sh:620.

Allahümme barik" dualarının okunması,

20-)Bütün namazlarda selam vermeden önce dua edilmesi, genellikleKur'an ayetlerinden olan ve "Ya Rabbi, bize dünyada bir güzellik ve âhirette de bir güzellik ver ve bizi ateş azabından koru" anlamındaki şu dua okunur:

رَبَّنَآ آتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ*[1570]

21-) Namazın sonunda selam verirken önce sağa, sonra da sola başınçevrilmesi ve bu sırada "es-Selâmü aleyküm ve rahmetullâh" denmesi,[1571]

22-) Secdede, erkeklerin karınlarını uyluklarından, dirseklerini yanlarından, kollarını da yerden uzak tutması, kadınların ise, kollarını yanlarına bitiştirip karınlarını uyluklarına yapıştırması sünnettir.

Soru: Namazların âdâbı nelerdir?

Cevap: Namazlara ait bir kısım adap vardır. Hanefi fıkhında bunlara müstehap veya mendup adı verilir. Bunların terk edilmesi azabı gerektirmez, fakat riayet edilmesi sevap kazanmaya vesile olur. Aslında bir Müslüman, namaz kılarken Yüce Yaratıcısının huzurunda tam bir edep ve saygı içerisinde bulunur. Dünya meşgalelerinden kendini soyutlayarak bir huzur ve huşu içerisinde adeta Miraca yükselir. İnşallah! her namazımız bir miraç olur. Namazların başlıca âdâbı şunlardır:

Namaz sırasında hem dış görünüş, hem de iç âlem itibariyle tambir huzur, huşu ve tevazu içerisinde bulunmak,

Allah Teâlâ'nın makamına yakışır bir kıyafetle huzuruna çıkmak,mesela üzerimizdeki elbisemizi açık bulundurmayıp düğmelemek ve hoş olmayan görüntülerden uzak durmak,

Namazda kıyamda iken secde yerine, rükûda ayakların üzerine,secdede burnun iki kanadına, ka'dede (tahiyyatta) kucağa, selam verirken de sağ ve sol omuz başlarına bakmak,

Tek başına namaz kılınırken rükû ve sücûd tespihlerini en az üçerdefa yapmak,

Kamet sırasında "Hayyealel felah" denilince imamla birlikte ayağakalkmak, kamet getirilirken mescide girildiğinde oturulup cemaatle birlikte ayağa kalkmak,

Namaz esnasında mümkün oldukça öksürmekten ve geğirmektensakınmak, esnemeye mani olmak için de dudakları dişlerle veya ağzı sağ el ile kapatmak.

Namaza dururken cep telefonunu sessize almak veya kapamak, şayet kapama ve-

---

1570 **Rabbenâ Duâsının Okunuşu:** "Rabbenâ âtinâ fiddünya haseneten ve fil âhreti haseneten ve kınâ azabennar."

1571 Sonradan yetişen bir kimse, imam selam verdiğinde sehven imamla beraber selam verirse, namaza mani bir söz ve fiilde bulunmadıkça veya yönünü kıbleden çevirmedikçe, ayağa kalkarak kılamadığı rekâtları tamamlar ve selam verir. Bu durumda secde-i sehiv yapması da gerekmez.

ya sessize alma unutulur ve bu nedenle namaz sırasında telefon çalarsa, hareketimizi amel-i kesire[1572] dönüştürmeden cemaatin huzurunu bozmamak için telofonu yavaşça kapamak doğru ve caiz olur.

Soru: Namazın mekruhları nelerdir?

Cevap: Namaz kılarken yapılması hoş karşılanmayan davranışlara namazın mekruhları denir. Şimdi bu mekruhların neler olduğunu maddeler halinde özetleyelim:

1-Elbise ile oynamak, secdeye inerken entari veya pantolonu çek-

mek, ceket veya paltoyu giyinmeden omuza almak yahut da kolu sıvanmış vaziyette namaza durmak,

2-Parmakları çıtlatmak veya birbirine geçirmek, esnemek, gerinmek,biryeri kaşımak, dişlerin arasında kalan nohuttan küçük bir yemek kırıntısını yutmak,

3-Zihni meşgul edecek bir halde namaza durmak, mesela, yemeksofrası hazırlanmış iken namaza durmak gibi,

4-Başkasının huzuruna çıkamayacağı bir kıyafetle namazadurmak,

5-Özrü yok iken namazda bağdaş kurmak veya dizleri dikerekoturmak,

6-Kırâatle ilgili hususlar: Kıraati ayakta bitirmeden rükûda tamamlamak, Fatiha'dan sonra okunacak sûre ve ayetlerde Kur'an'daki sıraya uymamak, mesela birinci rekâtta felak süresi okunduğu halde ikinci rekâtta ihlâs süresini okumak gibi. Kısa sürelerde iki süre arasını başka bir süre ile ayırmak, birinci rekâtta ihlâs süresini, ikinci rekâtta ise nas süresini okumak gibi, ikinci rekâtta birinci rekâttan daha uzun okumak, bile bile ayet atlamak, ezberinde başka süreler olduğu halde her iki rekâtta da aynı süreyi okumak,

7-Namazda gözleri yummak, sağa sola bakmak, yukarı dikmek,

8-Sıkışık abdestle namaz kılmak,

9-Mezar ve yol üzerinde, gübrelik yerlerde, hamamda ve sahibininizni olmayan mekânlarda namaz kılmak,

10-Özrü olmaksızın secdede yalnız alnı yere koyup burnu koymamak,

11-Cansız resimler hariç, insan ve hayvan gibi canlı varlıkların resimlerine karşı namaza durmak veya namaz kılacağı yerin kıble ve yan taraflarında canlılara ait resim bulunmak yahut da üzerinde canlı resim bulunan elbise ile namaz kılmak,

12-Kor halindeki ateşe veya insanın yüzüne karşı namaza durmak,

13-Önünden insan veya canlı bir varlık geçmesi muhtemel olan biryerde namaz

1572 Amel-i Kesir: Dışarıdan bakanlara, namaz kılan kişinin hareketleriyle namazda olup olmadığı konusunda şüpheye düşürücü ve namazaın sıhhatine mani olucu görüntü vermek.

kılarken önüne sütre koymamak,[1573]

14-Farz namazlarda özürsüz olarak bir şeye dayanmak,

15-Ön safta açık yer varken arkada durmak,

16-Hiçbir özrü yok iken secde mahallindeki taş ve toprakları düzeltmeye çalışmak,

17-Secdeye varırken elleri dizlerden evvel yere koymak, secdeden kalkarken de dizleri ellerden evvel kaldırmak, erkekler için secde sırasında kolları tamamen yere yapıştırmak,

18-Namazda verilen selama el veya baş işaretiyle karşılık vermek.

Soru: Namazı bozan şeyler nelerdir?

Cevap: Namazın rükünlerinden veya şartlarından her hangi birinin eksikliği halinde namaz bozulur. Bozulan namaz için "fasit veya batıl" tabirleri kullanılır. Namazın bozulmasına sebep olan rükün veya şartların noksanlığından başka, bir de namazda yapılmaması gereken fiiller vardır. Bunların tamamına namazı bozan şeyler anlamında "**müfsidat-ısalât**" denir. Namazı bozan şeyleri şöyle özetleyebiliriz:

1-Namazda konuşmak.

2-Namazda bir şey yiyip içmek

3-Kendi işiteceği kadar gülmek (Yanındaki işitecek kadar gülerseabdesti de bozulur)

4-Göğsü kıbleden çevirmek.

5-Bir şey üflemek, ağrı ve sızı sebebiyle "ah, oh"diye söylenip inlemek, imamın güzel okuyuşundan etkilenerek ağlamak veya cehennem korkusu, ahiretteki gelecek endişesi hariç, dünyevi meseleler nedeniyle ağlamak,[1574]

6-Ayet-i kermeyi manası değişecek şekilde yanlış okumak.

7-Erkek kadın aynı hizada namaza durmak.

Erkeğin hizasında bulunan kadın bir tane ise, sağından solundan birer ve bir de arkadan olmak üzere üç kişinin, kadın iki ise sağdan ve soldan yine birer, arkadan ise iki, kadın üç ise, kendilerinin sağ ve sollarından birer, arkalarından üçer kişinin son safa kadar namazları fasit olur. Kadınlar imamın arkasında bir saf olursa, arkalarındaki tüm erkeklerin namazları fasit olur.

8-Sehven veya unutarak dahi olsa namazda bir rükünlük süre kadaredep yerleri

---

1573 **Sütre:** Namaz kılanın önünden geçmek günahtır. Buna mani olmak için namaz kılan kişi önüne süre denen bir engel koyması gerekir. Nitekim hadis-i şerifte: "Biriniz namaz kılacağı zaman yüzünün karşısına bir şey koysun. Bulamazsa bir ziranın üçte ikisi (bir kol kemiği uzunluğunda)bir değnek koysun. Beraberinde bir değnek de yoksa önüne bir çizgi çeksin. Böyle yaparsa önünden geçen kendisine bir zarar vermez" buyurulur. (Ebu Davud, Salât, 103, "689").

1574 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-8, Sh:24-25.

açık iken yahut üzerinde namaza mani olacak miktarda necaset olduğu halde namaz kılmak.

9-İmama uyup cemaat halinde namaz kılarken rükû ve secde gibi hareketleri imamdan önce yapmak.

10-Özürsüz olarak zorla öksürmeye çalışmak ve boğazı temizlemekamacıyla sürekli hırıldatmak (ancak zorlama olmadan doğal olarak öksürmek ve sesin akışını bozup güzelliğine mani olan boğazdaki gıcık'lığı gidermek namazı bozmaz.)

11-Güneş doğarken sabah namazını, zeval vaktinde de bayram namazını kılmak.

12-Teyemmüm ile namaz kılarken, kullanılabilecek bir suyu görmek.

Soru: Tehlikeli durumlarda namaz nasıl kılınır?

Cevap: Her hangi bir tehlike anında, namazın nasıl kılınacağını Cenab-ı Hak şöyle açıklar: "Eğer (her hangi bir tehlike sebebiyle) korkarsanız (namazlarınızı) yürüyerek yahut binekte (gider) iken kılın. Güvene kavuştuğunuz zaman, siz bilmezken Allah'ın size öğrettiği şekilde Allah'ı anın (namazlarınızı yine her zaman ki gibi huşu ile kılın)."[1575]

Ayet-i kerime'den anlaşıldığı üzere, deprem, yangın, sel felaketi, yırtıcı hayvan korkusu ve düşman tehlikesi gibi durumlarda, yürüyerek ya da binek üzerinde de namaz kılabileceğimiz anlatılmakta ve namazı terk etmememiz istenmektedir. Böyle durumlarda şartlar neyi gerektiriyorsa ona göre hareket edilir. Mesela, yüz hangi tarafa yönelirse orası kıbledir. Rükû ve secde îmâ ile yani baş eğmek suretiyle yapılır. Ancak baş, secde için rükû'dan biraz daha fazla eğilir. Eğer îmâ da mümkün olmazsa sadece iki tekbir kâfidir. Bu şekilde kılınan namazlar sadece iki rekât olarak kılınır. Hatta bir rekât dahi kılmak yeterli olur. Çünkü önemli olan Allah'ı gönülden anmak, her zaman O'nunla beraber olduğunu unutmamak ve O'ndan kopmamaktır.[1576]

Soru: Namaz kılmakta olan bir kimse, meşru bir sebepten dolayı namaz dışındakileri uyarmak isterse nasıl hareket eder?

Cevap: Hadis-i Şeriflerin bildirdiğine göre, namaz esnasında meşru bir sebepten dolayı uyarıda bulunmak zorunda kalan kadın veya erkek, farklı işaret ve sözlerle olaya müdahale edebilirler.

Ebu Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz şöyle buyurur: "Tespih erkeklere, el çırpma kadınlara mahsustur."[1577]

Hadis-i şerifte geçen "tespih" ifadesinden maksat, "Süphanallah" demektir. Mesela cemaatle namaz kılan bir erkek, imam yanıldığı zaman ona yanıldığını haber vermek

1575 Bakara: 2 / 239; Nisa:4/ 101-103.

1576 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, C-2, Sh: 128-129, Azim Dağıtım- İst.

1577 Buhari: Amel fi's-Salât, 5; Müslim: Salât, 106, (422)

için "**Süphanallah**" diyerek ikazda bulunur. Kadın ise, sağ elinin içini sol elinin arkasına vurarak el çırpmak suretiyle ikazını yapar. Çünkü kadınlar namazda mutlak surette seslerini kısmakla emredilmişlerdir. Çünkü namazda iken sesleri avrettir (işitilmesi ayıptır).

Keza namaz kılan kadın veya erkek, bir tehlike anında namaz dışından birisine bir mesaj, vermek istediklerinde aynı şekilde hareket ederler.

• **Namazların rekâtlarının tablo halinde gösterilişi:**

Namazın Adı	**Farz**	**Vacip**	**Sünnet**	**Toplam**
Sabah	2		2	4
Öğle	4		4+2	10
İkindi	4		4	8
Akşam	3		2	5
Yatsı	4	3 vitir	4+2	10+3
Cuma	2		4+4 Zuhr-i Âhir ve vaktin sünneti 4+2)	10+6
Bayram Namazları		2		2
Cenaze	Dua mahiyetinde olduğu için rekât, rükû ve secdesi yoktur. Ayakta kılınır.			

Soru: Namazların rekât sayıları niçin farklıdır?

Cevap: Namazların kimi iki, kimi dört, kimi de üç rekâttır. Bu şekilde olmasında bazı hikmetlerin olduğu muhakkaktır. Ancak namazın rekât sayılarındaki bu farklılıktaki sırlardan ziyade şu hususun iyi bilinmesi gerekir. Bilindiği üzere insan beden ve ruhtan müteşekkil bir varlıktır. Bedenimizle ilgili sağlık sorunlarımız olduğunda doktora gider muayene oluruz. Sağlığımıza kavuşmamız için doktorun vereceği ilaçları ve tavsiyesini eksiksiz uygularız. Aksi halde netice elde edemeyiz. Hangi haptan günde kaç adet, hangi şuruptan günde kaç ölçek alınacaksa veya hangi iğneden günde kaç tane vurulacaksa bunları aynen uygularız. Doktorumuza "neden ve niçin?" diye soru sormayız. Çünkü bunların hastaya şifa verecek miktarları, uzmanlarca laboratuvarlarda uzun deneyler sonucu elde edilmiştir. Doktor da laboratuvar deneylerinin bu sonuçlarına göre hastası için ilaçların dozacını ve günlük miktarını belirleyerek reçetesini yazar.

Hastalanan bedenin tedaviye ihtiyacı olduğu gibi ruhun da şirk, küfür, mâsiyet gibi, marazi hallerden kurtulması veya yakalanmaması için manevi desteğe ve tedaviye ihtiyacı vardır.

Ruhun doktorları Peygamberler, ilaçları da onların bildirdikleri ibadetlerdir. Ancak Peygamberler de ibadetlerin şekil ve miktarlarını kendi akıllarıyla değil, Allah'ın vahy etmesi sonucu nübüvvet nuru ile idrak ederler.

Hastalanan bedenimizin iyileşmesi için doktorların verdikleri ilaçları uygulamada gösterdiğimiz titizliği, Peygamberlerin bildikleri ruhun ilacı olan ibadet reçetelerini de eksiksiz uygulamalıyız ki, ruhumuzu her türlü marazi hallerden koruyabilelim. Bu nedenledir ki, namazlardaki rekât sayıları, Ramazan orucundaki 29 veya 30 gün rakamları, zekâttaki nisap miktarı ve diğer ibadetlerdeki benzer durumlar, hep birer hikmete mebnidir. Bunun gerçek sırlarını, hikmetlerini ve şifa derecelerini ancak âlemlerin Rabbi olan Allah bilir. Bunları sırf akıllarıyla anlamaya çalışanlar veya tesadüfe bağlıyanlar ya ahmaktırlar ya da cahildirler. Bize düşen, Allah elçilerinin en hazık ve en mütehassıs doktor olduklarına iman edip, onların reçetelerini eksiksiz uygulamaktır. Bunu yaptığımız takdirde, kalbin hastalıklarından kurtulur yahut da hiç hastalığa yakalanmayız.

HÜKÜM BAKIMINDAN NAMAZIN ÇEŞİTLERİ

Hanefi Mezhebinin dışındaki diğer mezheplerin ekseriyetinde vacip kavramına yer verilmez. Bundan dolayı namazları farz ve nafile şeklinde iki kategoride ele alırlar. Hanefiler ise farz, vacip ve nafile olmak üzere üçe ayırırlar. Farz namaz da kendi arasında,"farz-ı ayın ve farz-ı kifâye" diye ikiye ayrılır. Bu taksime göre bunları örnekleriyle kısaca ele alalım.

1-Farz-ı Ayn Namazlar:

Beş vakit kılınan namazların farzları, Cumanın farzı ve farz namazların kazası, bu çeşit farzlardandır. Bu namazlar, akil ve baliğ olan her Müslüman üzerine farz olup, ayrı ayrı bunları yerine getirmekle mükelleftir.

2-Farz-ı Kifaye Namaz:

Cenaze namazıdır ki, cenaze bahsinde açıklanmıştır; bu namazda rükû ve secde yoktur. Ölen kimsenin bağışlanması için yakınları, komşuları ve diğer Müslümanlar tarafından yapılan dua mahiyetinde bir namazdır. Kılanlar sevap kazanır. Bir grup Müslüman'ın bu namazı kılmasıyla kılamayanlar üzerinden borç düşer. Şayet kimse kılmaz ise herkes mesul ve günahkâr olur.

3-Vacip Namazlar:

Bu namazları da şu şekilde iki kısımda ele alabiliriz:

a-Liaynihi (kulun fiiline bağlı olmayan) namazlar,

b-Li ğayrihi (kulun fiiline bağlı olan) namazlardır.

Mesela, yatsı namazından sonra kılınan üç rekâtlık vitir namazı, ramazan ve kurban bayram namazları kulun fiiline bağlı olmayan "Liaynihi" vacip namazlardır.

Üzerine borç olmadığı halde kişinin namaz kılmayı adayarak kendisini borçlu duruma düşürdüğü nezir namazı, sehiv secdesi ve Allah rızası için nafile olarak kılınmaya başlandığı halde her hangi bir sebeple bozulup tamamlanamayan namazların kazası da

kulun fiiline bağlı olan "Liğayrihi" vaciplerdir.

4-Nafile Namazlar:

Farz ve vaciplerin dışındaki bütün sünnet olan namazlar nafile namazlardır. İslam fıkhında"Nafile"kelimesi farz ve vaciplerin dışında fazladan yapılan ibadetler anlamına gelir.

Hz.Peygamber (s.a.v.) sünnetine uyularak beş vakit namazın farzlarından önce veya sonra yahut da bazısında hem önce hem sonra belli bir vakit ve düzen içinde kılınan nafile namazlara **Revatib** adı verilir**.** Bunun dışında kişinin kendi arzusu ile sırf Allah'a yakın olmak ve O'nun rızasını kazanmak amacıyla kıldığı namaz ve yaptığı ibadetlere de **Regaib** denir.

Revatib namazlar da kendi arasında: "Sünnet-i müekkede ve Sünnet-i gayr-i müekkede" diye ikiye ayrılır:

a) Sünnet-i Müekkede Namazlar:

Peygamberimiz (s.a.v.)'in sürekli olarak bir düzen içerisinde kıldığı namazlardır ki, bunlar: sabah namazının farzından önce iki, öğle namazının farzından önce dört, sonra iki, akşam namazının farzından sonra iki, yatsı namazının farzından sonra iki, Cuma namazının farzından önce ve sonra dörder rekât sünnetler ile teravih namazıdır. Bu sünnetler, revatip namazların "Sünnet-i Müekkede" kısmını teşkil ederler.

b)Sünnet-i Gayri Müekked Namazlar:

Resul-i Ekrem Efendimizin çeşitli nedenlerle terk ederek bazen kılıp, bazen kılmadığı sünnetlere de"Gayr-i Müekked Sünnet" denir. Mesela ikindi namazının farzından önce kılınan dört rekât sünnet ile yatsı namazının farzından önce kılınan dört rekât sünnet gibi.

Hanefi fıkhında müekked sünnetlere sadece "**Sünnet**", gayr-i müekked sünnetlere de "**Müstehap** veya **Mendub**" adı verilir.

c) Regaib Namazlar:

Revatip sünnetler dışında kalan, kişinin kendi isteği ile her hangi bir zamanda Allah'a yakınlaşmak ve sevap kazanmak maksadıyla kıldığı namazlardır. Bu namazları şöyle sıralayabiliriz:

Teheccüt, **Kuşluk**, **Regaib Gecesi, Miraç Gecesi**, **Berat Gecesi**, **Kadir Gecesi**, **İstihare**, **Yağmur Duası** (istiska), **Ay** (husuf) ve **Güneş** tutulması(Küsuf), **Tahiyyatü'l-Mescid**, **Tövbe**, **Evvâbin**, **Tespih**, **Katil**, **Hacet**, **İhrama giriş**, **Yolculuğa çıkış** ve **Yolculuktan dönüş** namazları ile, **Abdest** ve **Gusülden sonra** kılınan namazlardır.

Bu namazların her birinin elbette kendine mahsus bir takım faziletleri vardır. Şartlar elverdiği ölçüde kılınmalarında Allah'a manen yakınlaşma açısından faydaları vardır. Resul-i Ekrem Efendimiz buyururlar ki: "Allah Teâlâ hazretleri şöyle ferman buyurdu:

"Kim benim veli kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşuma gideni, ona farz kıldığım (aynî ve kifâye) şeyleri eda etmesidir. Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi artık ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı, (akıl ettiği kalbi, konuştuğu dili) olurum. Benden bir şey isteyince onu veririm, benden sığınma talep etti mi onu himayeme alır, korurum. Ben yapacağım bir şeyde mümin kulumun ruhunu kabzetmedeki tereddüdüm kadar hiç tereddüde düşmedim. O ölümü sevmez, ben de onun sevmediği şeyi sevmem."[1578]

Bu namazların bazıları hariç, kılınış şekilleri birbirlerinin aynıdır. Miktarları bakımından da pek fark yoktur, iki rekâtta bir selam vermek kaydıyla istenildiği kadar kılınabilir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.): "Gece ve gündüz namazları (nafileler) ikişer ikişerdir"[1579] buyurur.

Bu nedenle bu namazlardan bazılarının kılınışını anlatmakla yetineceğiz. Bunlar, Teheccüt, Tövbe, Tahiyyatü'l-Mescid, Kuşluk, Hacet, İstihare ve Tespih namazları ile Yağmur duası ve namazı, Evvabin, Küsüf ve Hüsüf gibi namazlardır.

1-Teheccüt Namazı:

Bu namazın sevabı pek çoktur. Bu namaz, yatsı namazından sonra henüz uyumadan veya bir miktar uyuduktan sonra Allah rızası için kılınan ve gece namazı manasına "Salât-ı Leyl" diye isimlendirilen nafile bir namazdır. Allah Teâlâ: "(Onlar) geceleri pek az uyurlardı. Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi"[1580]diyerek, gece ibadet edenlerden övgü ile bahseder.

Hz.Âişe validemizin bildirdiğine göre, Peygamber Efendimiz gecenin evvelinde biraz uyuduktan sonra kalkarak gecenin geri kalan kısmını ibadetle geçirir ve teheccüt namazına devam ederlerdi. Zira Cenab-ı Hak sevgili elçisini yüce makamlara ulaştırmak ve kendisine daha yakın kılmak için şu emri vermişti: "Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus olmak üzere nafile namaz kıl. (Böylece) Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama göndereceğini umabilirsin"[1581]

Resulullah, ümmetine de bu yönde tavsiyede bulunarak şöyle buyurmuşlardır: "Size geceleyin kalkmayı tavsiye ederim. Çünkü o, sizden önce yaşayan salihlerin âdetidir; Rabbinize yakınlık vesilesidir; günahlardan koruyucudur; kötülüklere kefarettir; bedenden hastalığı uzaklaştırıcıdır."[1582]

Resul-i Ekrem Efendimiz başka bir mübarek sözünde de: "Her kim geceleyin uya-

1578 Buhari: Rikak, 38.
1579 Ebu Dâvûd: Sağlat, 302, (1295) ; Tirmizi: Cuma, 418, (597).
1580 Zâriyat: 51 / 17-18.
1581 İsra: 17 / 79.
1582 Tirmizi: Dâvat, 112, (3543-3544)

nır, hanımını da uyandırır ve iki rekât namaz kılarsa, Allah'ı çok zikreden erkeklerle kadınlardan yazılırlar"[1583]buyurur.

Allah'ı çok zikreden erkek ve kadınların ise Cenab-ı Hak tarafından mağfiret edilecekleri Kur'an'da şöyle açıklanır: "Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."[1584]

Bu nedenle teheccüt namazını kılmayı âdet haline getirmeli ve mümkünse terk etmemelidir. Teheccüt namazı mendup olup, sabah namazı gibi iki rekâtta bir selam verilir ve iki rekâttan sekiz rekâta kadar kılınabilir.

İbni Abbas (r.a.), Cenab-ı Peygamber (s.a.v.)'in teheccüt namazı kılmak için geceleyin kalktığında şu duayı okuduğunu rivayet etmiştir:

Teheccüt Namazı Duası:

اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ اَنْتَ قَيِّمُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ، اَنْتَ نُورُالسَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ، اَنْتَ مَالِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ وَلَكَ الْحَمْدُ، اَنْتَ الْحَقُّ، وَوَعْدُ كَ الْحَقُّ وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ. اَللّٰهُمَّ لَكَ اَسْلَمْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَاِلَيْكَ اَنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، فَغْفِرْلِى مَا قَدَّمْتُ، وَمَا اَخَّرْتُ، وَمَا اَسْرَرْتُ، وَمَا اَعْلَنْتُ، وَمَا اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ مِنِّى، اَنْتَ الْمُقَدِّمُ، وَاَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لااِلٰهَ اِلاَّاَنْتَ. اَوْلااِلٰهَ غَيْرُكَ وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِا للّٰهِ[1585]

Okunuşu: Allâhümme rabbenâ lekel hamddü, ente kayyimüssemâvâti ve'l erdı ve men fîhinne veleke'l hamdü, ente nûrissemâvâti ve'l erdı ve men fîhinne veleke'l hamdü, ente mâlküssemâvâti ve'l erdı ve men fîhinne veleke'l hamdü, ente'l hakku ve vâ'düke'l hakku, velikâüke hakkun ve kavlüke hakkun ve'l cennetü hakkun vennârü hakkun vennebiyyûne hakkun ve Muhammed'ün sallallâhü aleyhi veselleme hakkun vessâatü hakkun. Allâhümme leke eslemtü ve bike âmentü ve aleyke tevekkeltü ve ileyke enebtü ve bike hâsamtü fe fağfirlî mâ kaddemtü vemâ ahhartü vemâ esrartü ve mâ â'lentü ve mâ ente â'lemü bihî minnî, ente'l mukaddemü ve ente'l muahharü, lâilâhe illâ ente.

Anlamı: Allah'ım, Rabbimiz! Hamdler sanadır. Sen arz ve semavatın ve onlarda bulunanların nûrusun, yine her hamd Senin içindir. Sen haksın, va'din de haktır. Sana kavuşmak haktır, sözün haktır. Cennet haktır, cehennem de haktır. Peygamberler haktır, Muhammed (aleyhissalâtü vesselam) da haktır. Kıyamet de haktır. Allah'ım! Sana teslim oldum. Sana inandım. Sana tevekkül ettim. Sana yöneldim. Hasmlarına karşı Senin (burhanın) ile mücadele ettim (dâva açtım). Hakkımı aramada Senin hakemliğine başvurdum. Önden gönderdiğim ve arkada bıraktığım hatalarımı affet. Gizli işlediğim, alenî yaptığım, benim bilmediğim, senin benden daha iyi bildiğin hatalarımı da affet!

1583 Ebu Davûd: Sağlat, 307.

1584 Ahzab: 33 / 35.

1585 Buhari, Teheccüt 1; Müslim, Salâtu'l-Müsafirin 199, (769); Tirmizi, Daavât 29.(3414)

İlerleten Sen, gerileten de Sensin. Senden başka ilah yoktur. Tasarruf ve kuvvet ancak Allah ile kaimdir.

2-Tövbe Namazı ve İstiğfar Duası:

Şüphesiz insan olmamız hasebiyle günahtan masun değiliz. Dolayısıyla, bilerek veya bilmeyerek bir günah işlediğimiz takdirde, bu hatamızdan hemen pişmanlık duyarak tövbe etmeliyiz. Zira günahtan kurtulmanın tek çaresi tövbe ve istiğfardır. Bunun için de önce güzelce bir abdest aldıktan sonra, kırsal bir alana çıkarak iki rekât namaz kılıp Allah'tan mağfiret dilemeliyiz. Zira Peygamber Efendimiz (s.a.v.): "Herhangi bir kul, bir günah işlediği zaman, güzelce abdest alıp, iki rekât namaz kıldıktan sonra samimi bir şekilde tövbe eder ve Allah'tan bağışlanma dilerse, mutlaka günahı affedilir"[1586]buyurur. Allah Resulü bu hadis-i şerifin arkasından da şu ayet-i kerimeyi okuyarak konuyu daha da netleştirir: "Onlar çirkin bir iş yaptıklarında ya da kendilerine zulüm ve haksızlık ettikleri zaman hemen Allah'ı hatırlayıp, günahlarının affedilmesini isterler; zaten günahları Allah'tan başka kim affedebilir ki! Bunlar o günahı bile bile bir daha yapmazlar"[1587]

Bu konuda Cenab-ı Hakk'ın tövbekâr kullarına karşı rahmetinin genişliğini, bağışlayıcılığını açıklayan başka ayetler de vardır. Bunlardan bir kaçını şöyle zikredebiliriz:

"Ey kendilerine kötülük edip (günahta) aşırı giden kullarım! Allah'ınrahmetinden ümidinizi kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, merhametlidir."[1588]

"Muhakkak ki Allah tövbe edenleri sever"[1589]

"Allah kötülüğü cehaletleri sebebiyle (bilmeyerek yapıp da hemen arkasından) tövbe edenlerin tövbesini kabul etmeyi üzerine almıştır. Allah işte onların tövbesini kabul eder. Allah bilendir, hakîm olandır."[1590]

Allah Resulü(s.a.v.) de aşağıdaki hadis-i şeriflerinde buyururlar ki:

"En hayırlınız tekrar tekrar günah işlediği halde yine de tövbe edendir"[1591]

"Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz Allah Teâlâ hazretleri sizi helâkeder ve yerinize günah işleyecek (fakat tövbeleri sebebiyle) mağfiret edeceği kimseler yaratırdı."[1592]

Gerek ayet-i kerimelerde, gerekse hads-i şeriflerde günahkârları bağışlaması için tövbeye teşvik vardır. Allah iyi kullarına ihsan etmeyi, günahkârları da affetmeyi sever.

1586 İbni Mace: Sağlat, 193.
1587 Âli-i İmran: 3 / 135.
1588 Zümer: 39/ 53.
1589 Bakara: 2/ 222.
1590 Nisa: 4/ 17.
1591 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-11, Sh:280.
1592 Müslim: Tövbe, 9, (2748).

İslam âlimleri tövbenin kabul olmasının şartlarını şöyle açıklarlar:

1-Günahtan kopmak ve kesinlikle günahı terk etmek,

2-İşlediği günah veya günahlardan pişmanlık duymak,

3-Bir daha o günahı işlememeye azmetmek ve kesin kararlı olmak,

4- İşlenilen günah kul hakkında ise hak sahibi ile helallaşmak,

5-Tövbeden önce fakirlere maddi sadaka vermek,

6-Her zaman ve her yerde tövbe yapılabilir. Ancak Kadir gecesi gibi mübarek zamanları ve Kâbe gibi mukaddes mekânları seçmek, farz namazların arkasından iki rekât nafile namaz kılmak, tövbeye abdestli olarak ve salâvat getirerek seher vaktinde başlamak müstehaptır. Cenab-ı Hak seher vaktinde istiğfar edenleri methetmiştir.[1593]

Peygamber Efendimizin de tavsiye ettiği İstiğfar duası şudur.

Seyyidü'l-İstiğfar Duası:

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ رَبِّى لآَإِلَهَ اِلاَّ اَنْتَ خَلَقْتَنِى وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَااسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّمَا صَنَعْتُأَبُوءُلَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ بِذَنْبِى فَاغْفِرْلِى فَإِنَّهُ لاَ يَغْفِرُالذُّنُوبَ اِلآَّأَنْتَ بِرَحْمَتِكَ يَاأَرْحَمَالرَّاحِمِينَ*[1594]

3-Tahiyyâtü'l-Mescid Namazı:

Bir mescide sadece ziyaret veya öğretim maksadıyla girenlerin, henüz oturmadan o mescide saygı göstermeleri açısından iki rekât nafile namaz kılmaları müstehaptır.[1595] Oturmadan önce kılmak daha faziletli olmakla birlikte, oturduktan sonra da kılınabilir. Şayet, böyle bir mescide bu maksatla bir günde birkaç defa girilse, bir defa kılınması yeterli olur. Zaman darlığı, kerahet vakti ve fazla meşguliyet gibi çeşitli nedenlerden dolayı bu namaz kılınamazsa, sadece

سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ للهِ وَلآَ إِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَاللهُ اَكْبَرْ

"Sübhanellahi vel hamdü lillahi velâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber" denmesi müstehap görülmüştür.

Mescid-i Haram'a Tavaf yapmak maksadıyla giren bir kimse, böyle bir namaz kıl-

---

1593 Zariyat: 51 / 18.

1594 **Seyyidü'l İstiğfar Duasının Okunuşu:**Allahümme enterabbi lâ ilâhe illâ ente halaktenî ve ene abdüke ve ene alâ ahdike ve va'dike mesteta'tü eûzü bike min şerri mâ sana'tü ebû uleke bi ni'metike aleyye ve ebû u bizenbî fağfirlî feinnehû lâ yağfiru'z-zünûbe illâ ente, birahmetike yâ erhamerrâhimîn"

Tükçe anlamı: Allah'ım Sen Rabbimsin, Senden başka ilah yoktur; beni Sen yarattın, ben Senin kulunum, gücüm yettiği kadar ezelden Sana verdiğim söz ve vadimde sadakatle duruyorum. Allah'ım işlediğim kusurların kötülüğünden Sana sığınıyorum. Günahkâr bir kul olarak bana verdiğin nimetleri itiraf ediyor, günahlarımın bağışlanmasını diliyorum. Zira Senin merhametin sonsuzdur. Günahları ancak Sen bağışlarsın."

1572 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:28.

maz. Çünkü Mescid-i Haram'ın tahiyyesi tavaftır. Tavaf yapmak amacıyla girmezse tahiyyat namazı kılar.

4-Kuşluk (Duha) Namazı:

Güneşin doğmasından itibaren yaklaşık 50 dakika sonra başlayıp zeval vaktine kadar en az iki, en çok on iki rekât namaz kılmak menduptur. Sekiz rekât kılınması daha faziletlidir. Peygamber Efendimiz bu namaza bizzat devam etmiştir. [1596]

5-Hacet Namazı ve Duası:

Dünya ve âhirete ait bir dileği, bir ihtiyacı olan kimse, yatsı namazından sonra iki ilâ on iki rekât arasında hacet namazı kılabilir. [1597]

Namazın birinci rekâtında Fatihadan sonra üç defa Âyete'l-Kürsi, diğer rekâtlarında da Fatiha ile birlikte birer İhlâs, Felak ve Nas sürelerini okur. Namazın sonunda da Allah Teâlâ'ya hamd eder, O'nun sevgili Resulüne salât ve selam getirerek, dünya ve âhiretle ilgili dilek ve isteklerini Yüce Allah'tan ister ve sonra da şu **hacet** duasını okur:

اَللّٰهُمَّ اِنِّی أَسْئَلُكَ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَى ، وَأَعْمَالَ أَهْلِ الْيَقِينِ* وَمُنَاصَحَةَ أَهْلِ التَّوْبَةِ وَعَزْمَ أَهْلِ الصَّبْرِ وَجِدَّ أَهْلِ الْخَشْيَةِ وَطَلَبَ أَهْلِ الرّ َغْبَةِ وَتَعَبُّدَأَهْلِ الوَرَعِ ، وَعِرْفَانَ أَهْلِ الْعِلْمِ حَتَّى أَخَافَكَ * اَللّٰهُمَّ اِنِّی أَسْئَلُكَ مَخَافَةً تَحْجزُنِی عَنْ مَعْصِيَتِكَ حَتَّى أَعْمَلَ بِطَاعَتِكَ عَمَلاً اَسْتَحِقُّ بِهِ رِضَاكَ وَحَتَّى اُ نَاصِحَكَ بِالتَّوْبَةِ خَوْفًا مِنْكَ وَحَتَّى اُخْلِصَ لَكَ النَّصِيحَةَ حُبًّا لَكَ وَحَتَّى أَتَوَكَّلَ عَلَيْكَ فِی الْاُمُورِ وَحُسْنِ ظَنٍّ بِكَ * سُبْحَانَ خَالِقَ ا لنُّورِ *[1598]

1596 Buhari, Teheccüt 5, 32.

1597 Tirmizi, Salât 348, (479)

1598 **Hacet Duasının okunuşu:** "Allahümme innî es'elüke tevfika ehlilhüda ve a'mâle ehlilyakîni ve münâsahate ehlittevbeti ve azme ehlissabri ve cidde ehlilhaşyeti ve talebeehlirrağbeti ve teabbüde ehlilvera'i ve irfane ehlil-ilmihatta ehâfüke. Allahümme innî es'elüke mehafeten tahcüzünî an ma'sisyetike hatta a'mele bitâatike amelen estehıkku bihî rizâke ve hatta ünâsıhake bittevbeti havfen minke ve hatta uhlisa lekennâsihate hubben leke ve hatta etevekkele aleyke filumuri hüsne zannin bike. Sübhaneke hâlıkı'nnûr."

Türkçe anlamı: "Allah'ım, senden hidayet ehlinin başarısını, yakin ehlinin amellerini, tövbe ehlinin öğütleşmesini, sabır ehlinin azmini, korku ehlinin ciddiyetini, seni isteyenlerin arzusunu, takva ehlinin ibadetini, ilim ehlinin irfanını isterim ki senden gereği gibi korkayım. Allah'ım senden öyle bir korku isterim ki o beni sana isyandan menetsin, ta ki sana itaat ile öyle amel edeyim ki onunla senin rızana ereyim, senden korkarak içtenlikle sana döneyim, sırf senin sevgini kazanmak için halis nasihat edeyim, her işte sana güvenip, sana dayanayım, sana güzel zan besleyeyim. Nurun yaratıcısı Allah'ı tespih ederim." (Ö.Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali, Sh:199, Mayıs/ 1992-İstanbul)

6-İstihare Namazı ve Duası:

İstihare, hayır talep etmek demektir. İnsanın kendisi hakkında bir şeyin hayırlı olup olmadığına dair bir işarete kavuşmak için yatacağı zaman belli bir edep içerisinde iki rekât nafile namaz kılarak Allah'tan talepte bulunmasıdır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) istihareye önem verip tavsiye etmiş, ayrıca ashabına da öğretmiştir. Ashaptan Cabir (r.a.)demiştir ki:"Resulullah (s.a.v.) bize, Kur'an'dan bir süre öğrettiği gibi her işte istiharede bulunmamızı öğretirdi. Derdi ki: "Biriniz bir iş yapmaya arzu duyduğu zaman, farzlar dışında iki rekât namaz kılsın, sonra şu duayı okusun: [1599]

İstihare Duası:

اَللّٰهُمَّ اِنِّى أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَاسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَاسْئَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيم * فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلاَ أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلاَ أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبْ * اَللّٰهُمَّ اِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ هَذَا الْاَمْرَ خَيْرٌ لِى فِى دِينِى وَمَعَاشِى وَعَاقِبَةِ أَمْرِى عَاجِلَ اَمْرِى وَآجِلَهُ فَاقْدِرْهُ لِى وَيَسِّرْهُ لِى ثُمَّ بَارِكْ لِى فِيهِ * وَاِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ هَذَا الْاَمْرَشَرٌّلِى فِي دِينِى وَمَعَاشِى وَعَاقِبَةِ أَمْرِى عَا جِلَ اَمْرِى وَآ جِلَهُ فَاصْرِفْهُ عَنِّى وَاصْرِفْنِى عَنْهُ وَاقْدِرْلِى الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِى بِهِ*[1600]

İstihare namazının kılınışı: İstihare namazı kılmaya niyet eden kişi, yatacağı zaman abdest alıp iki rekât namaz kılar. Namazın birinci rekâtında "Kâfirûn" süresini, ikinci rekâtında da "İhlâs" süresini okur. Namazı böylece tamamladıktan sonra, Kur'an okumayı biliyorsa yukarıda yazdığımız istiharenin Arapça dua kısmını, bilmiyorsadipnotta verdiğimiz Türkçe okunuşunu veya mealini okur; sonra da abdestli olarak kıbleye dönerek yatar. Rüyada beyaz ve yeşil renk görülmesi hayra işarettir. Siyah veya kırmızı görülmesi ise şerre (kötüye) işaret demektir.

İstihare namazına aynı şekilde yedi gece devam edilmesi ve kalbe ilk gelen işarete

---

1599 Buhari, Dâvat 48; Ebu Dâvud, Salât 366, (1538); Tirmizi, Salât 394, (480).

1600 **İstihare Duasının Okunuşu:** "Allahümme, innî estehîrüke bi'ilmike ve estakdirüke ve es'elüke min fadlike'l-azîm. Fe inneke takdirü velâ akdiru ve ta'lemü vela a'lemü. Ve ente allâmü'l-guyûbi. Allahümme in künte ta'lemü enne haze'l-emre hayrun li fi dînî ve meâşî ve âkıbeti emrî ve a'cilli emrî ve acillihi fakdirhu lî ve yessirhu lî sümme bârik fihi. Ve in künte ta'lemu enne haze'l-emre şerrun li fî dînî ve meâşî ve âkıbeti emrî ve a'cilli emrî ve acillihî fasrifhu annî vasrifnî anhu. Fakdir liye'l-hayre haysü kâne. Sümme erdınî bihî."

Türkçe anlamı: "Allah'ım! Sen bildiğin için, senden hakkımda hayırlı olanı istiyorum. Vermeye kadir olduğun için de senden hayır yapmaya kudret istiyorum. Rabbim, senin büyük ihsanından hayır diliyorum. Çünkü senin her şeye gücün yeter; ben ise âcizim. Sen her şeyi bilirsin; ben bilmem. Sen kaybı (olmuş ve olacakları) da bilirsin. Allah'ım! Eğer bu iş, din ve dünyam, âhiret ve akıbetim hakkında hayırlı ise bunu bana takdir et ve bunu bana kolaylaştır. Sonra o işi hakkımda mübarek kıl. Eğer bu iş, benim dinim, hayatım ve akıbetim hakkında (hâli hazırda ve gelecekte) zararlı ise onu benden çevir, beni de ondan uzak kıl. Hakkımda hayır olan ne ise onu bana takdir et, sonra onu bana sevdir."

bakılması (itibar edilmesi) hadis-i şerifte bildirilmiştir. [1601]

İstihare, meşru ve hayırlı bir işin istenilen vakitte yapılıp yapılmaması konusunda yapılır. Doğrudan haram olan bir fiilin işlenip işlenilmemesi veya farz olan bir ibadetin yerine getirilip getirilmemesi gibi hususlarda istihare yapılmaz.

7-Tespih Namazı:

Tespih namazı, haftada, ayda, yılda veya hiç olmazsa ömürde bir defa kılınması gereken ve sevabı çok olan bir namazdır. Peygamberimiz (s.a.v.) amcası Hz. Abbas'a bu namazın on faydasından bahsederek kendisine öğretmiş ve kılmasını da tavsiye etmiştir.[1602] Bu namazın her rekâtında yetmiş beş defa: سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ للهِ وَلآ إِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ diye tespih okunarak iki rekâtta bir selam verilmek suretiyle kılınan dört rekâtlı bir namazdır.

Tesbih namazının kılınışı: Önce, "Niyet ettim Allah rızası için nafile namaz kılmaya"diye niyet edilir ve "Allahü ekber" diyerek iftitah tekbiri alınır ve eller bağlanır. "Sübhaneke" duası okunduktan sonra on beş defa yukarıdaki "**velhamdü lillâhi ve lâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber**"diye tespih tekbiri okunur. Daha sonra Eûzü-Besmele ve ardından Fatiha sûresi ile birlikte bir sûre okunur. Sûreden sonra bu sefer on defa "Süphanallahi..."diye tespih tekbiri okunur. Bundan sonra tekbir alınarak rükûa eğilinir. Rükûda üç defa "Süphane Rabbiye'l-azîm"dedikten sonra tekrar on defa tespih tekbiri okunur ve rükûdan "Semiallahü limen hamideh" diyerek kalkılır. Bu sefer ayakta "Rabbena leke'l hamd" denir ve sonra da tekrar on defa tespih tekbiri okunur ve müteâkiben "Allahü ekber" diyerek secdeye inilir. Secdede üç defa "Süphane Rabbiye'-Âlâ"dedikten sonra yine on defa tespih tekbirleri okunur ve "Allahü ekber" diyerek secdeden kalkıp oturulur. Bu oturma sırasında yine on defa tespih tekbirleri okunur ve tekrar ikinci secde yapılır. Secde de yine üç kere "Süphane Rabbiye'l-Âlâ"dedikten sonra on defa tespih tekbirleri okunu ve "Allahü ekber"diyerek ikinci rekâtı kılmak üzere ayağa kalkılır ve eller bağlanarak birinci rekâtta olduğu gibi on beş defa tespih tekbiri okunur. Bundan sonra da besmele çekilerek aynen birinci rekât gibi ikinci rekât da kılınarak son tahiyyata oturulur ve beş vakit namazın tahiyyatlarında okuduğumuz salâvat duaları okunarak selam verilir. Her iki rekâtta okunan tespih tekbirlerinin toplamı yüz ellidir.

Bu tespihleri hatırda daha iyi tutabilmek için şöyle formüle edebiliriz:

1-Sübhaneke duasından sonra 15,

2-Eûzü- Besmele, Fatiha ve süreden sonra 10,

3-Rükû tespihinden sonra 10,

1601 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-9, Sh: 31-34.

1602 Tirmizi: Salât, 350, (482) vitr, 19; İbni Mâce, İkâmet 190, 1386-1387).

4-Rükûdan doğrulup ayağa kalkınca 10,

5-Birinci secde tespihlerinden sonra 10,

6-Birinci secdeden doğrulup oturulduğunda 10,

7-İkinci secde tespihlerinden sonra 10,

Birinci rekâttaki toplam tespih tekbiri sayısı= 75'dir.

Bundan sonra ikinci rekâtı kılmak için ayağa kalkılır ve birinci rekâttaki gibi tespih tekbirleri aynı sıra takip edilerek okunur ve ikinci rekâtın sonunda tahiyyata oturularak, teşehhüt ve salavât duaları okunduktan sonra selam verilir. Böylece iki rekâtın toplam tespih tekbiri sayısı 150 olur.

Bu iki rekâttan sonra ayağa kalkıp aynı şekilde iki rekât daha kılınarak Tespih namazı dört rekâtta tamamlanmış olur. Böylece, tespih namazında toplam üç yüz tespih tekbiri okunmuş olur.

Tespih namazı cemaatle kılındığında, tespih tekbirleri açıktan sesli olarak okunur.

Tespih namazında yanılma olursa yapılacak sehiv secdesinde bu tespih tekbirleri okunmaz.

8-Yağmur Namazı ve Duası:

Su hayat demektir. Suyun olmadığı yerde hayat da olmaz. Yağmur yağmadığı zaman her türlü çareye başvurulur, sonra da Allah'a dua edilir ve O'ndan yağmur yağdırması talep edilir. İmam Azam'a göre yağmur istemede namaz yoktur. Ancak dua vardır. Dolayısıyla cemaatle namaz kılmak sünnet değil, caizdir. İsteyen ayrı ayrı namaz kılabilir. İmam Ebû Yusuf ve imam Muhammed'e göre ise, Müslümanlar tıpkı Cuma namazı gibi toplu halde namaz kılmaları menduptur. Hatip minbere çıkmaz, yerde durur, kılıç ve asa gibi bir şeye dayanır ve hutbeyi öyle okur.[1603]

Üç gün ardı ardına yağmur duasına çıkılması müstahsendir. Rahmet yağmazsa elbiseler ters giyilir, başlar öne eğilerek mütevazı bir şekilde yaya olarak yanlarına çocuklarını ve hayvanlarını da alarak rahmet duasının yapılacağı mahalle çıkılır. Tövbeler yenilenir ve bol bol sadaka verilir. Yaşlılara, güçsüzlere dua ettirilir ve topluca âmin denir. Bundan maksat, hüzünlü bir manzara, acınacak bir durum meydana getirerek Allah'ın rahmetini celbetmektir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den intikal eden yağmur duası:

YağmurDuası:

اَللّٰهُمَّ أَسْقِنَا غَيْثًا مُغِيثًا هَنِيئًا مَرِيئًا غَدَقًا مُجَلِّلاً سَيْحًا عَامًّا طَبَقًا * اَللّٰهُمَّ أَسْقِنَا الْغَيْثَ وَلاَتَجْعَلْنَا مِنَ الْقَانِطِينَ اَللّٰهُمَّ اِنَّ بِالْبِلاَدِ وَالْعِبَادِ وَالْخَلْقِ مِنَ اللَّاْوَآءِ وَالضَّنْكِ مَا لاَنَشْكُو اِلاَّ اِلَيْكَ * اَللّٰهُمَّ أَنْبِتْ لَنَا الزَّرْعَ

1603 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 65.

وَاَدِرَّ لَنَا الْضَّرْعَ وَ اَسْقِنَا مِنْ بَرَكَاتِ السَّمَآءِ وَأَنْبِتْ لَنَا مِنْ بَرَكَاتِ الْاَرْضِ* اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَغْفِرُكَ اِنَّكَ كُنْتَ غَفَّارًا * فَأَرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْنَا مِدْرَارًا*[1604]

9-Evvâbin Namazı:

"Tövbe eden ve Allah'a sığınanların namazı"demektir. Peygamber Efendimiz akşam namazından sonra altı rekât olarak bu namazı bizzat kılmış ve şu mübarek sözleriyle de ümmetine tavsiyede bulunmuştur: "Kim akşam namazından sonra kötü bir söz söylemeden altı rekât namaz kılarsa, bu kendisi için on senelik ibadete denk olur."[1605]

Bu namaz, tek selamla kılınabileceği gibi, her iki rekâtta da bir selam verilebilir.

10-Küsûf ve Hüsûf Namazları:

Güneş tutulmasına küsûf, ay tutulmasına da hüsûf denir. Peygamberimiz (s.a.v.) bu konuda: "Ay veya güneş tutulmasını gördüğünüz zaman, açılıncaya kadar namaz kılın, dua edin"[1606] buyurmuştur.

Güneş tutulduğu zaman, ezansız ve kametsiz olarak en az iki rekât açıktan veya gizli okuyarak cemaat halinde veya tek başına kılınan sünnet bir namazdır. Ancak cemaat halinde kılınması daha faziletlidir.[1607] Cemaat halinde kılındığı takdirde imam her rekâtta normal namazlara göre daha uzun okur. Namazdan sonra ise imam kıbleye karşı ayakta veya cemaate dönük vaziyette oturarak dua eder.

Çeşitli tabiat olaylarının doğal âfetlere dönüşmemesi, mal ve can kaybına sebep olmaması için dua etmek ve bu anlamda iki rekât namaz kılmak müstehap (güzel) görülmüştür.

SEFERİLİK VE SEFERİLİKLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Soru:Misafir kime denir? Misafir kimse farz namazlarını nasıl kılar?

Cevap: Misafir, bulunduğu yerden kalkıp başka bir yere giden kimseye misafir, bir yerde devamlı olarak kalan kimseye de mukîm denir. Fıkıh dilinde ise misafir, ister erkek, ister kadın olsun, ikamet ettiği "aslî vatan"denen yerden 90 km. uzaklıktaki bir yere

1604 **Yağmur duasının Türkçe anlamı: "**Allah'ım, bize yardım eden, içimize sinen, ferahlık veren, bol, yararlı, her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden, her tarafı sulayan umumi bir yağmur ihsan eyle. Allah'ım bizi yağmurla sula. Bizi ümitlerini yitirmiş kimselerden eyleme. Allah'ım, kullarda, ülkede (beldelerde) ve diğer yaratıklarda öyle bir güçlük, öyle bir darlık var ki senden başkasına arz edemeyiz. Ey yüce yaratıcımız, bizim için ekinleri bitir, bizim için memeleri sütle doldur, bizi göğün bereketlerinden sula, bize yeryüzünün bereketlerinden ihsan eyle. Ey cömert, kerem sahibi Allah'ımız, biz senden mağfiret dileriz, şüphe yok ki sen çok bağışlayıcısın. (Ey bağışlayıcı, merhametli Rabbimiz!) bize gökten bol yağmur yağdır."

1605 Tirmizi,Salât 202.

1606 Buhari, Küsûf 1, 15.

1607 Bilmen Ö. Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh:203, Gümüş Basımevi, İst-1992.

gidip, orada on beş günden az kalmaya niyet eden kişidir. Bu şartları taşıyan biri misafir hükmündedir.

Fıkıhçılar, misafirlikte gidilecek mesafeyi belirlerken normal yaya veya kafile içerisindeki deve yürüyüşünü esas almışlardır. Hanefi fakihlerin çoğunluğuna göre yolculuk, karada, günde altı saatlik orta bir yürüyüşle üç günlük yani on sekiz saatlik bir mesafeden ibarettir. Denizde de sakin bir havada yelkenli bir gemi ile on sekiz saat sürecek bir mesafedir. Üç günlük yolu günümüzde uçak ile beş dakikada giden kimse yine seferi sayılır. Dolayısıyla yolcu olan kişi, kendisi veya herhangi bir vasıta ile hızlı hareket ederek gideceği yere daha önce de varsa, bu mesafe hesabına göre yine yolcu sayılır. Seferilikte mesafe hesaplanırken sadece gidiş esas alınır, dönüş mesafesi hesaba katılmaz.

Yolculukta üç günün esas alınması doğrudan ayet ve hadise dayanmayıp, fıkıhçılar tarafından yapılmış bir düzenlemedir. Fıkıhçılar bunu belirlerken, sahabe-i kiram'ın Hz. Peygamber'in uygulamasını tavsif edişlerine ve onların kendi uygulamalarına dayanmışlardır. Mesela Hanefiler, üç günlük yolculuğun seferilik hükümlerine esas olduğunu tespit ederken, yolcu olan kimsenin üç gün, üç gece mest üzerine meshedebileceğini bildiren şu hadis-i şerifi temel almışlardır: "Mukim kimse tam bir gün bir gece, yolcu ise üç gün üç gece mesheder."[1608]

Seferilikte bazı ruhsal ve fiziksel zorluklar, telaş ve korkular bulunmaktadır. Zira kişi, çocuklarından, eşinden, işinden ve aşından belli bir süre de olsa ayrılarak normal düzenini bozmaktadır. Ayrıca yolda ve gideceği yerde nasıl bir durumla karşılaşacağını da bilmemektedir. Bu ve benzeri sebeplerden dolayı yüce dinimiz İslam, sefere çıkan bir insan için, namaz, oruç ve mest üzerine mest verme gibi ibadetlerin yapılmasında birtakım kolaylıklar getirmiştir. Bunların başında da namaz gelmektedir. Misafirlik şartlarını taşıyan bir kimsenin yolculuğu süresince dört rekâtlı farz namazları iki rekât olarak kılmasının caizliği konusunda ayet-i kerime ve Peygamber Efendimizin uygulaması bulunmaktadır. Ayrıca İslam âlimleri bu hüküm üzerinde icmâ etmişlerdir. İlgili ayette şöyle buyrulmaktadır: "Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman, eğer kâfirlerin size kötülük etmesinden korkarsanız (ve korkulu olmasanız da), namazları kısaltmanızda bir sakınca yoktur. Şüphesiz kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır."[1609]

Bu ayet-i kerime, savaş gibi istisnai durumlarla alakalı olduğu, normal yolculuklara ilişkin olmadığı izlenimini verse de, öteden beri İslam hukukçuları tarafından seferilikle ilgili hükümler hep bu ayetle irtibatlandırılmıştır. Ayrıca Resul-i Ekrem Efendimizin de umre, hac ve savaş için yaptığı yolculuklarda namazları kısaltarak kıldığına dair şöhret derecesini aşmış hadis-i şerifleri mevcuttur. İbni Ömer (r.a.), Hz. Peygamber'le yaptığı yolculuklarda, onun dört rekâtlı farzları iki rekâttan fazla kılmadığını, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın da aynı şekilde hareket ettiklerini ifade etmiştir.

1608 Müslim, Taharet, 85; Ebû Dâvud, Taharet, 60.

1609 Nisa: 4 / 101.

Hanefi fıkıhçılar, yolculuk sırasında namazların kısaltılarak kılınmasına işaret eden şu hadis-i şerifleri delil olarak almışlardır:

Ashaptan Yâle İbnu Ümeyye (r.a.), yukarıda zikredilen ayet-i kerimeyi kastederek Hz. Ömer'e: "(Yâ Ömer!) Bu ayet tehlike ânı ile ilgilidir. Şimdi ise halk emniyet içerisindedir. Buna rağmen, sefer halinde niçin namazlar kısaltılarak kılınıyor?"diye sorduğunda, Hz. Ömer (r.a.) cevaben: "Ben de senin gibi aynı şekilde merak edip Resulullah'a sormuştum. Resulullah bana şöyle açıklama yaptı: "Namazın kısaltılması, Allah'ın sizlere ihsan ettiği bir sadakadır. O halde Rabbinizin sadakasını kabul edin."[1610]

Bu hadis-i şerif, yolculuk sırasında namazı kısaltmanın esas sebebinin meşakkat olmayıp, bizzat yolculuğun kendisi olduğunu güzel bir üslupla ifade etmektedir. Bundan da anlaşılmaktadır ki, bütün ilâhi emirlerde bir illet (sebep) var, bir de hikmet ve gaye vardır. İllet Allah'ın emir ve yasağıdır. Hikmet ve gaye ise görebileceğimiz dünyevî faydasıdır. Dolayısıyla meseleye yüzeysel olarak basit perspektiften bakılmamalıdır.

Hz. Âişe validemiz de: "Namaz ikişer rekât olarak farz kılındı; sonra hazarda (seferiliğin dışındaki normal zamanlarda) ziyade olundu (artırıldı), seferde ise olduğu gibi bırakıldı"demiştir.[1611]

İbni Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerifte ise:"Allah Teâlâ namazı hazarda dört, seferde iki rekât olarak farz kılmıştır"[1612]buyurulur.

Bu hadis-i şeriflere istinaden Hanefiler, dört rekâtlı farz namazların iki rekât olarak kılınmasının ruhsat değil, azimet (kesin) olduğuna, bu konuda yolcuya tercih hakkı tanınmadığına, dolayısıyla kısaltmanın vacip olduğuna hükmetmişlerdir. Bu nedenle seferilik halinde dört rekâtlı farz namazların bilerek tam kılınmasını sünnete aykırı bulurlar ve mekruh kabul ederler. Dört rekât kılınması halinde ise namaz mekruh olmakla birlikte sahih olur ve son iki rekât da nafile olmuş olur.

Şafiî ve Hanbelîlere göre ise, dört rekâtlı farz namazların seferilikte iki rekât olarak kılınması azimet değil, ruhsattır. Dolayısıyla mekruh sayılmaz. Seferi olan bir kimse isterse bu ruhsatı kullanır, isterse kullanmaz. Malikîlere göre ise seferde namazı kısaltarak kılmak müekked sünnettir.

Soru: Seferilikle ilgili bazı meseleler nelerdir?

Cevap: Seferilikle ilgili şu hususların bilinmesinde zaruret vardır:

1-Seferi durumlarda, hakiki ve mecâzî olmak üzere iki çeşit ruhsat vardır. Mesela, namazdaki ruhsat mecâzi olduğu için, dört rekâtlı farzları ikişer rekât olarak kılmak zorunludur. Keza seferilikte Kazaya kalan namazlar da iki rekât olarak kılınır. Şartlar müsait olursa sünnetler terk edilmez. Fakat mest giyip giymemekte, oruç tutup tutma-

1610 Müslim: Salât'ül-müsafirin, 4, (686) ; Ebû Dâvûd: Salât, 270, (199).

1611 Buhari, Salât 1; Müslim, Salâtu'-Misafirin 2 (685); Ebu Davud. Salât 270 (1189).

1612 Buhari: Salât,1; Müslim: Salâtü'l-Müsafirin, 1.

makta, cuma ve bayram namazlarına gidip gitmemekte hakiki ruhsat olduğu için kişi serbesttir. Ancak orucunu sonra kaza olarak tutar.

2- Misafir bir kimse, abdestle giydiği mesti, hiç çıkarmadan üç gün üçgece mesh edebilir.

3- Cemaat halinde namaz kılınırken mukim olan kimsenin misafir imama uyarak namaz kılması caizdir. Bu durumda misafir olan imam, iki rekât kıldıktan sonra selam verir, mukim ise selam vermeden kalkarak namazını dört rekâta tamamlar ve dört rekâta tamamlarken hiçbir şey okumaz. Çünkü namazın ilk iki rekâtını imamla kıldığı için farz kıraati yerine gelmiş olur. Aynı şekilde misafirin de mukim olan imama uyarak namazını dört rekât olarak tam kılması caizdir.

4-Uçak, otobüs, tren gibi hızlı ulaşım araçlarıyla yapılan yolculuklarda da yukarıda tespit edilen mesafe esas alınır.

5- Gidilecek yere birkaç yönden yol varsa, tercih edilecek yolun mesafesine itibar edilir. Mesela gidilecek yere denizden on saatte, karadan ise on sekiz saatte ulaşılacak olsa, karadan gidenler misafir sayılır, denizden gidenler ise sayılmaz. Bir yerin karadan iki yolu olması halinde de durum aynıdır.

6- Bir misafir gittiği yerde on beş günden az kalmaya niyet ettiği haldebugün yarın dönerim diye uzun bir müddet dönemeyerek orada kalsa, misafirlikten çıkmış sayılmaz. Ancak gittiği yerde işinin 15 günden önce bitmeyeceğini bilirse, niyet etmese bile mukim sayılır.[1613]

7- Buluğ çağına ermemiş çocuklar için seferilik hükmü uygulanmaz.

8- Dar-ı Harpte askerin ikamete niyet etmesi sahih olmaz.

9- Seferi halde bulunan hayızlı bir kadın, gideceği yere üç günden azbir mesafe kala hayızı kesilip temizlense, namazlarını kısaltmaz, tam olarak kılar.

10- Bir kimse sefer halinde kazaya kalan dört rekâtlı farz namazlarını ikişer rekât, mukim iken kazaya kalan namazlarını da seferde dört rekât olarak kılar.

11- Misafir ile mukim dört rekâtlı bir farz namazı kazaya bırakmış olsalar, bu namazı cemaat halinde kılmak istediklerinde mukim misafire imam olamaz. Çünkü namazdaki birinci tahiyyat misafir için farz olduğu halde, mukim için farz değildir. O halde farz namaz kılan nafile namaz kılana uyamaz.

12- Misafir, vakit içinde mukim bir imama uyarak arkasında namaz kılarken namazı bozulsa, iktida durumu ortadan kalkar, dolayısıyla namazı iki rekât olarak kılar.

13-Sefer ve ikamet hallerinde kendisine uyulan kimsenin niyetine göre hareket edilir. Mesela asker, komutanının, işçi, işverenin, öğrenci hocasının, kadın kocasının niyetine göre mukim veya misafir olur. Kısaca başta bulunan kimse sefere veya ikamete

1613 Ö.Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali, Selamet Yayınları, Sh:168.

niyet etmişse, emri altındakiler de onun niyetine uyarlar.

14- Misafirlik, aslî vatanın bulunduğu yerin yola çıkıldığı istikametteki evlerden ayrıldıktan ve en az üç günlük bir yere gidilmesine niyet edildikten itibaren başlar ve tekrar aslî vatana dönmekle sona erer. Dolayısıyla bu evler tamamen geçilmedikçe ve sefere niyet edilmedikçe sefer hali başlamış sayılmaz. Keza, seferden dönüşte de bu evlerin sınırına girilmedikçe seferilik son bulmaz. Yalnız günümüzde şehirlerin sınırları oldukça karmaşık hale gelmiştir. Şehirler, ilçeler, kasaba ve köyler iç içe girmiştir. Bu durum, seferliğin başlama ve bitme noktasını belirlemeyi oldukça güçleştirmektedir. Kişisel kanaatim odur ki, İslam akademisyenleri ile Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu üyelerinin denetiminde, her il ve ilçenin müftüleri kendi yerleşim alanlarının sınırlarını tayin konusunda gerekli çalışmaları yapmaları ve yeni çözümler üretmeleri gerekmektedir.

15- Seferilik hükümleriyle ilişkisi bakımından vatan kavramını bilmek gerekir. Seferilik hükümleri açısından üç çeşit vatan vardır:

a-**Vatan-ı aslî:** Bir insanın doğup büyüdüğü veya evlenip içinde yaşamak istediği yahut da başka bir yeri vatan edinmek üzere gitmeyi düşünmeyerek içinde barınmayı kastettiği yere "aslî vatan" denir. Vatan-ı aslîden başka bir yere iş veya görev gibi sebeplerle yahut yerleşmek niyetiyle göçüldüğü takdirde bu yeni yer vatan-ı aslî olur, eski yer ise vatan-ı aslî vasfını kaybeder.

b-**Vatan-ı ikame:** Bir kimsenin temelli yerleşmemek kaydıyla içerisinde on beş gün veya daha fazla kalmaya niyet ettiği yerdir.

c-**Vatan-ı süknâ:** Bir yolcunun on beş günden az kalmak niyetiyle kalmayı planladığı yere de "vatan-ı süknâ" denir.

15- Bir kimse, doğup büyüdüğü, evlenip çoluk çocuk sahibi olduğu yahut anababa ve kardeş gibi yakın akrabalarının bulunduğu bir yeri terk edip başka bir yere gidip orada temelli yerleşse, yakın akrabalarının bulunduğu bu önceki ikamet yeri onun için asli vatan olmaktan çıkar. Daha sonra oraya gidecek olsa en az on beş gün kalmaya niyet etmedikçe misafir hükümlerine tabi olur ve dört rekâtlı farz namazlarını ikişer rekât kılar.

16- Bir kimse, yolculuğu sırasında bir beldede bir ay kalmaya niyet etse ve bir ay kaldıktan sonra, oradan ayrılıp on beş gün kalmak niyetiyle başka bir yere gidip yerleşse önce kaldığı yer vatan-ı ikamet olmaktan çıkar. Dolayısıyla aynı yere on beş günden az kalmak üzere tekrar dönse mukim sayılmaz.

17- Bir kimse, ikamet ettiği yerden sefer niyetiyle ayrılsa, fakat üç günlük sefer mesafesini tamamlamadan yolda seferden vazgeçse, vazgeçtiği andan itibaren seferilik hükmü kalkar ve namazlarını tam olarak kılar.

18- Bir kimsenin iki ayrı beldede iki hanımı bulunsa, her iki belde de bu kimse için

vatan-ı aslî sayılır.

19-Çölde, sahrada ve arazide ikamet sahih olmaz. Ancak göçebe halinde çadırlarda yaşayanlar, yanlarında kendileri ve hayvanları için en az on beş günlük su, ot ve erzak bulunması halinde mukim sayılabilirler.

Bütün bunlar, Allah'ın misafir kullarına bir kolaylığı ve ikramıdır.

Soru: Namazda cem-i takdim ve cem-i tehirin şartları nelerdir?

Cevap: İslamiyet her konuda kolaylığı ve çözümü içeren bir dindir. Çünkü o, Allah'ın yaşanmak üzere insanlığa lütuf olarak gönderdiği ilahi bir nizamdır. Bunun için diğer konularda olduğu gibi, yolculuk (seferilik) halinde öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazları, Hanefi mezhebi dışındaki cumhur tabir edilen Şafiî, Maliki ve Hanbelî mezhebi âlimlerine göre cem edilerek kılınabilir. Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz Tebük seferi sırasında böyle bir uygulama yaparak öğle ile ikindiyi, akşam ile yatsıyı birlikte kılmışlardır. Muaz b.Cebel (r.a.) bu hususu şöyle anlatır: "Tebük gazasına Resulullah (s.a.v.) ile birlikte çıktık. Kendileri öğle ile ikindiyi cemederek, akşamla da yatsıyı cemederek kıldı."[1614]

Cumhur uleması, Buhari ve Müslimde geçen İbni Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerife istinaden seferilik, hastalık veya herhangi bir özür sebebiyle bu namazların birleştirilerek önce veya sonra kılınabileceği hususunda içtihatta bulunmuşlardır. İlgili hadis-i şerif şudur: "Resulullah (a.s.) Medine'de öğle ile ikindiyi birlikte kıldırdı, yine akşam ile yatsı namazlarını birlikte kıldırdı"[1615]

Şunu hemen belirtelim ki, Resul-i Ekrem Efendimiz bu cem etme (birleştirme) işine devam etmemiştir. Bu nedenle, İslam fıkıhçılarının ihtilafından kurtulmak için mecbur kalınmadıkça bu iki namaz cem edilmemelidir.

Hanefilere göre ise, Arefe günü Arafat'ta sadece hacılar için öğle ile ikindi namazını cem-i takdim ederek, tek ezan ve iki kametle kılmak caiz olur. Müzdelife gecesinde de akşam ile yatsı namazını bir ezan ve bir kametle cem-i tehir şeklinde birleştirerek kılmak caizdir.

Hanefi ulemasının bu konuda dayandığı delil, Buhari ve Müslim'de geçen İbni Mesud (r.a.)'ın şu rivayetidir: "Kendisinden başka bir ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, Resulullah (s.a.v.) hiçbir namazı asla vaktinin dışında kılmamıştır. Ancak, iki namaz müstesnadır. Bunlar da ikindi ile öğle namazı, akşam ile yatsı namazlarıdır. İkindi ile öğle namazlarını Arafat'ta birlikte kılmış, akşam ile yatsı namazlarını da Müzdelife'de bir arada kılmıştır."[1616]

Yukarıda zikrettiğimiz hadis-i şerife dayanarak, cumhur ulemanın verdiği içtihada

1614 Nevevi şerhi Sahih-i Müslim, Kitabü Salâtilmüsafirin, C-5, Sh: 224, HN:54 / 707.

1615 Buhari: Mevakit, 12; Müslim: Müsafirin, 49, (705).

1616 Buhari: Hacc, 97, 99; Müslim: Hacc, 292, (1289).

göre, kadın olsun, erkek olsun, dinen yolcu sayılanlar, öğle namazını ikindi ile birlikte ikindi namazı vaktinde; akşam namazını da yatsı ile birlikte yatsı namazı vaktinde kılarlarsa, öğleyi ikindinin, akşamı da yatsının vaktine erteledikleri için cem-i tehir yapmış olurlar. Fakat ikindiyi öğle ile birlikte öğle namazı vaktinde, yatsıyı da akşamla birlikte akşam namazı vaktinde kılarlarsa, bu durumda da ikindi namazını öğle namazının vaktine, yatsı namazını da akşam namazı vaktine öne çektikleri için cem-i takdim yapmış olurlar. Gerek cem-i tehir, gerekse cem-i takdim yapılırken bazı şartlara uyulması gerekir. Bu şartları şöyle açıklayabiliriz:

• **Cem-i takdim yapılırken uyulması gereken hususlar:**

1-Cem-i takdim yapılırken sıraya riayet etmek icap eder. Mesela, cem-i takdim yapan bir kimse, ikindi namazını öğle vaktinde öğle ile birlikte, yatsı namazını da akşam vaktinde akşam ile birlikte peş peşe kılar.

2- Öğle ile ikindiyi cem ederken, öğle namazını kılmaya başlayan bir kimse, selam verinceye kadar içinden, "Bundan sonra ikindi namazını cem-i takdim ederek kılacağım"diye niyet etmesi gerekir.

3- Cem-i takdim edilerek kılınan iki namaz arasında, iki rekât namaz kılacak kadar bir fasıla verilmemesi ve peş peşe kılınması gerekir.

4- İkinci namazı kılıncaya kadar yolculuğun devam etmesi gerekir. Şayet ikinci namaza başlamadan evvel ikamet edilen sınıra girilirse seferilik son bulur. Bu durumda ikinci namaz, kendi vakti içinde kılınır.

• **Cem-i tehir yapmak için aranan şartlar:**

a-Cem-i tehir yapmak isteyen bir kimse**,** birinci namazı, ikinci namazın vaktine tehir edeceğine dair niyet etmesi gerekir. Mesela öğle namazını ikindi namazı vaktinde, akşam namazını da yatsı namazı vaktinde kılacağına dair, birinci namazların vakti çıkmadan niyet etmesi gerekir.

b-Seferilik halinin her iki namazı kılıncaya kadar devam etmesi icap eder. Şayet cem-i tehir ettiği namazları kılarken ikamet ettiği yere varırsa, yolculuk sona ereceğinden birinci namazı kazaya kalmış olur ve vebal altında kalır.

c-Cem-i tehirde sıraya riayet etmek şart değildir. Mesela, ikindi namazı öğle namazından ve yatsı namazı da akşam namazından önce kılınabilir.

d-Tehir ve takdim ile öğle ve ikindi namazlarını kılmaya niyet eden kimse, sünnetleri kılacağı zaman, önce öğlenin ilk sünnetini, sonra da her iki namazın farzlarını kılar. Arkasından da öğlenin son sünnetini, peşinden de ikindinin sünnetini kılar. Cem-i tehirde ise, öğlenin son sünneti ile ikindi namazının sünnetini ikindi namazından önce kılar. Akşam ve yatsı için de durum aynıdır.

e-Hanefi mezhebine mensup bir kimse, yukarıdaki şartlara uyduğu ve Şafiî mezhebine göre abdestinin bozulmasına sebep olacak bir hareketi bulunmadığı takdirde, Şafiîle-

rin bu uygulamasını taklit ederek yolculuk esnasında namazlarını tehir ve takdim etmek suretiyle kılabilir.

EZAN, İKAMET VE SALÂ BAHSİ

Soru: Ezan ve tarihçesi hakkında neler biliyoruz?

Cevap: Ezan, İslam'ın şiarı, dünya Müslümanlarının bir nevi İstiklal Marşı'dır. Ezan mümini Allah'ı zikre (ibadete), kâfiri ise imana davet eden bir semboldür. Bu nedenle Ezan, orijinal lafızlarının dışında başka bir lisanla okunduğu takdirde, Ezan-ı Muhammedî olmaktan çıkar; tıpkı selam gibi. Bu gün yurt dışına gittiğimizde ister İngilizce, İster Çince, ister Arapça, ister Farsça, ister Almanca, ister Türkçe, hangi dille konuşulursa konuşulsun bir Müslümanla karşılaşınca '**Esselamü Aleyküm**' dediğimiz an, sanki aynı milletin iki ferdi gibi birbirimize hemen ısınıverir ve aynı dili konuşuyormuşçasına kaynaşıp anlaşıveririz. İşte selam bütün Müslümanlar için nasıl böyle birortak sembol ise, ezan da aynı şekilde bir semboldür. Dünyanın neresinde Ezan-ı Muhammedî "Allahü ekber, Allahü ekber" diye duyulsa onun ezan olduğu hemen anlaşılır ve orada Müslümanların yaşadığına hükmedilir.

Bir zamanlar ülkemizde ezanın Arapça okutulması yasaklanmış ve bir müddet Türkçe olarak okutulmuştu. Fakat bu uygulama tutmamıştır. Ne Türkiye'de, ne de dünya Müslümanları arasında kabul görmedi. İlk Türkçe ezan 30 Ocak 1932 tarihinde deneme mahiyetinde Hafız Rifat Efendi tarafından Fatih camiinde okundu. Bununla beraber, ezanın ilk defa Türkçe okutulması ve Arapça'sının yasaklanması ile ilgili resmi emir, zamanın hükümeti tarafından 1926 tarihli ve 320 sayılı Türk Ceza Kanununun 526.maddesindeki hükme istinaden, 1934 yılında bir tamimle valiliklere bildirildi. Ancak bu tamimin uygulanmasıyla ilgili kanunlarda yeterli açıklık bulunmadığından mahkemeye intikal eden davalar temyiz mahkemesince bozuldu. Bu durum sıkıntı doğurduğu için uygulama bir süre askıya alındı. Siyasi hayatımızın tek partili dönemi olan 1941 yılında konu tekrar gündeme geldi ve "Arapça ezan ve kamet okuyanlar üç aya kadar hafif hapis ve 10 TL.'dan 200TL.'ye kadar para cezasıyla cezalandırılır" şeklinde bir fıkra çıkartılarak 4055 sayılı kanunla TCK'nin 526. maddesi metnine eklendi. Böylece Arapça ezan okuma yasal yoldan suç haline getirilmiş oldu. Ancak, Arapça ezanın suç sayılması hali, 1950 yılına kadar 18 yıl boyunca sıkı bir şekilde takip edilerek devam ettirilebildi. Çok partili siyasi hayata geçilince, 16 Haziran 1950 yılında 5665 sayılı kanunla, Arapça ezan okumayı suç saydırtan fıkra TCK'nin 526. maddesinden çıkartıldı. İlgili kararla Türkçe ezan yasaklanmamış olmasına rağmen tümüyle terkedildi ve tekrar Arapça olarak orijinal haliyle okunmaya başlandı. Ben bu tarihte hafızlığa yeni başlamış on yaşlarında bir çocuktum. Ezanın Arapça olarak okutulması ile ilgili bu yasanın çıktığı günü bu günkü gibi hatırlıyorum. Çünkü halkın ogünkü sevinci hala gözlerimin önünden gitmiyor. Bu olay, yaz mevsimine rastlayan bir ramazan ayında Cuma günü resmi

gazetede yayınlanarak 17/06/ 1950 tarihinde gerçekleşmişti. Hiç zaman kaybetmeden aynı gün İstanbul'da mübarek Sultanahmet camiinin altı minaresindeki 14 şerefeden 14 müezzin birlikte Cuma ezanını ilk defa Arapça olarak halkın heyecanlı bakışları arasında büyük bir coşku ile okumuşlardır. Aynı zamanda o dönemde Ankara'da yeterli sayı da cami de yoktu. Bu sebeple halkın çoğunluğu teravih namazlarını müsait olan evlerinin bahçelerinde komşularıyla birlikte kılıyorlardı. Ben de böyle bir yerde ramazan süresince müezzinlik yapıyordum. Orada toplanan cemaat hep bir ağızdan :"Haydi küçük hafız bir Arapça ezan oku da kulaklarımızın pası silinsin" dediler. Ben daha önce birkaç yıl Türkçe ezan okumuştum. Fakat bu sefer durum farklıydı ve heyecanım doruk noktadaydı. Orada bulunanların dikkatli bakışları arasında ince ve güzel çocuk sesimle yaratana sığınıp herkesi ağlatan bir yatsı ezanı okuyarak cemaatin büyük bir sevgi ve iltifatına mazhar oldum. Böylece ilk defa Arapça ezanı teravih namazından önce Ankara'nın "**Dış kapı**" semti diye bilinen bir evin bahçesinde okumuş oldum.

Soru: Türkçe olarak okutulan ezanın metni nasıldır?

Cevap: EzanınTürkçe metni Dr. Reşit Galip tarafından yazılmış olup, Türkçe metiniaşağıdaki gibidir:

1-Tanrı uludur, Tanrı uludur. Tanrı uludur, Tanrı uludur

2-Şüphesiz bilirim bildiririm: Tanrıdan başka yoktur tapacak

Şüphesiz bilirim bildiririm:Tanrıdan başka yoktur tapacak

3-Şüphesiz bilirim, bildiririm: Tanrının elçisidir Muhammed

Şüphesiz bilirim, bildiririm:Tanrının elçisidir Muhammed

4-Haydi namaza, Haydi namaza,

5-Haydi felaha, Haydi felaha,

(Sabah ezanında: "Haydın felaha" lafzından sonraiki defa,"**Namaz uykudan hayırlıdır**" ilâvesi yapılır.)

6-Tanrı uludur, Tanrı uludur,

7-Tanrıdan başka yoktur tapacak.

Merhum Prof. Dr. Ayhan Songar, konuyla ilgili olarak günlük bir gazetede yazdığı makalesinde şu ifadeleri kullanır: "Benim çocukluğumda ezan '**Tanrı uludur, Tanrıdan başka yoktur tapacak**' diye Türkçe okunurdu ve biz bunu 'ezan' zannederdik. Büyüklerimizin ikazları ve okuduğumuz eserlerle zamanla anladık ki bu,'Ezan-ı Muhammedî olmadığı gibi hatta onun tercümesi dahi değildir. Ezan-ı Muhammedî, rivayete göre aynı gecede, birkaç sahabeye rüya sırasında ilham edilmiş olan bir metindir. Bu metin asr-ı saadetten günümüze kadar değişmemiştir. Buna sadece (Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tasvibi ile) Bilal-i Habeşî (r.a.) tarafından bir tek ilâve yapılmıştır ki o da, sabah ezanlarında söylenen ve namazın uykudan hayırlı olduğunu ifade eden "**Essalâtü hayr'ün minen nevm**" cümlesidir.

Ezan, namaza davet ve Allah'ın birliğini, İslam'ın gerçeklerini kâinata ilân eden bir nidâ olup vacip kuvvetinde bir müekked sünnettir.[1617] Okunması ibadetin, Allah'a kulluk vazifesini yapmanın bir parçası mahiyetinde olan böyle bir metni aslından başka bir dile tercüme ederek okursanız, onu takiben kılınan namazı da sakatlarsınız.

Ezan'da Cenab-ı Hak "ekber" sıfatıyla anlatılmaktadır. "ekber" yerine "ulu" demek bu sıfatı çok küçültür. Uludağ'a da "ulu" derken, kebirlerin kebiri, büyüklerin en büyüğü olan Cenab-ı Hakk'a aynı sıfatı yakıştırmak, en azından İslâmî edebe ters düşer. Ezan'ın sözde Türkçe tercümesinde Allah lâfz-ı celîl'i yerine Tanrı denmektedir. Tanrı, Orta Asya'daki ecdadımızın telaffuzu ve orijinal şekli ile 'tengri' ilah demektir. Kelime-i Şahadette "Lâilâhe illallah" derken Allah'tan başka ilah, O'ndan başka ma'bud olmadığını ikrar ediyoruz. "Tanrı" kelimesi, bir cins isimdir. Hâlbuki Allah, Cenab-ı Hakk'ın bizzat bildirdiği, kendi has ismidir. Tektir, eşi, benzeri ve emsali yoktur. Süleyman Çelebi de Mevlidinde "Birdir Allah andan artık tanrı yok" mısraı ile bu gerçeğe işaret etmektedir. Demek oluyor ki sözde ezan tercümesinde Allah yerine Tanrı denmesi, İslam'ın temeli olan tevhid inancını sakatlar. Gene bu tercümede "Tanrıdan başka yoktur tapacak" denmektedir. "Tapınmak" da Orta Asya'da yaşayan atalarımızın putperest inançlarından intikal etmiş bir deyimdir ve asla ibadet manasına gelmez. Puta tapınılır ama Allah'a ibadet edilir. Biz, Allah'tan başka ma'bud tanımayız ve O'ndan başkasına ibadet etmeyiz. Bütün bunlardan ortaya çıkan netice: Bir vakitler minarelerden ezan yerine okutulan Türkçe metnin başlangıçta da işaret ettiğimiz gibi ezan olmak şöyle dursun, onun tercümesi bile sayılamayacağıdır. Ayrıca, bu metin İslam inancına aykırı ve putperestlikten kalma bir takım kavramları da ihtiva ettiği için değil ezan yerine, laf olsun diye dahi söylenmesi inanan kimselerin imanını tehlikeye sokar. Her aklına esenin, bu memleketin nüfusunun % 90'dan fazlasını teşkil eden Müslümanların ibadetlerine müdahaleye kalkmaları bir çeşit âdet hükmüne girdi. Hak, hukuk, demokrasi gibi mefhumları kimseye kaptırmayan bu tatlı su demokratları insanın temel haklarının en başında gelen "Yaratanına karşı kulluk vazifesini yerine getirme" gibi ulvî duyguya müdahaleye kalkmaları sadece bize has, haysiyet kırıcı, rencide edici bir durumdur. İnanın Türkiye'den başka hiçbir ülkede bunun bir örneğini göremezsiniz. Ezan okunmasının yasaklandığı çok memleket vardır ama ezanın başka bir dile çevrilip kanun zoruyla minarelerden söylettirilmesi gibi bir garabete bizden başka kimse kalkmamıştır..."[1618]

Bu vesileyle merhum Ayhan Songar hocayı rahmetle anıyor, ruhunun şâd, makamının cennet olmasını Cenab-ı Mevla'dan niyaz ediyorum.

Ezan, hicretin 1.yılında Medine'de meşru kılınmıştır. Meşruiyeti kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Kur'an-ı Kerim'in Cuma sûresi 9. ayetinde: "Ey İman edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğu zaman Allah'ın zikrine (Namaza) koşun" buyrulur.

1617 Hacı Mehmet Zihni Efendi, Ni'met-i İslam, Kitabu's-Salât, Sh:47.

1618 Prof Dr. Songar Ayhan, Türkiye Gazetesi, 6 Ekim 1995.

Ayrıca Maide süresinin 58. ayeti de ezanın meşruiyetinin kitap delilidir.

Peygamberimiz (s.a.v.) de bir hadis-i şerifinde şöyle emreder: "Namaz vakti geldiğinde içinizden biriniz size ezan okusun".

Diğer bir hadis-i şerifinde ise: "İnsanlar ezandaki ve namazın birinci safındaki fazileti bilmiş olsalardı yer bulamazlardı da aralarında kur'a çekerlerdi"[1619] buyurarak ezanın meşruiyetine işaret eder.

Soru: Cuma günü iki ezan okunmasının tarihçesi ve sebebi nedir?

Cevap: Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında Cuma namazı sırasında okunan ezanla ilgili uygulama şöyle idi: Cuma namazının vakti girdiğinde Peygamber Efendimiz bulunduğu odada Cumanın ilk sünnetini kıldıktan sonra Mescid-i Nebevi'ye geçer ve Cuma hutbesini okumak üzere minbere çıkardı. Huzurunda ezan okunduktan sonra hutbeye başlar ve hutbe bitince de Cuma namazını kıldırırdı.Hz. Osman (r.a.)'ın halifeliği dönemine kadar durum böyle devam etti. Ancak Hz. Osman'ın zamanında Medine'nin nüfusu oldukça çoğalmıştı. Bu durumu dikkate alan Hz. Osman, namaz vakti girdiğinde insanlara bunu duyurmak üzere müezzine ezan okunmasını emretti. İnsanlara duyurabilmek için bu birinci ezan, **Zevra** denilen yüksekçe bir evin üzerinde okunmaya başlandı. Ancak ezan okumak için ilk minareyi ashaptan Mesleme bin Mehled, Mısır vâlisi iken hicretin 58. senesinde Hz. Muaviye'nin emriyle yaptırdı.[1620] Daha sonra, Resulullah döneminde olduğu gibi imam hutbe okumak üzere minbere çıktığında, ikinci ezan okuma uygulaması aynen devam etti. Böylece bu tatbikat bütün şehirlerde uygulanmaya başlamış oldu. Bu durum, halen de bütün İslam âleminde aynı minval üzere devam etmektedir.

Ezan hakkındaki duygu ve düşüncelerini birçok şair mısralara dökerek terennüm etmişlerdir. İşte bunlardan birkaç mısra:

"Bir emr-i bülentsin ey Ezan-ı Muhammedi!
Kâfi değil sedana Cihan-ı Muhammedi !"

İstiklal Marşı Şairimiz Merhum **M. Akif ERSOY** da ezanı, İstiklal Marşının içerisinde şu mısralarla dillendirir:

"Ruhumun senden İlâhî şudur ancak emeli
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli,
Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli,
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli"

Ezan, din hürriyetinin bir alâmetidir. Müslümanlar, Mekke'de müşriklerin baskıla-

1619 Riyazüs Salihin, C-2 / 368, HN: 1037; Buhari, 9, 32, Şahadat, 30; Müslim, Sağlat,129 (437).

1620 Prof Dr. Karmış Orhan, Prof. Dr.Miroğlu İsmet, Prof. Dr.Eker Aytaç ve diğerleri, Yeni Rehber Ans. C-7, Sh: 83-84, İst-1993.

rı altında iken ezan okumazlardı. Namaz vakitlerini bildirmek için sadece "Essalâtü Camia"diye seslenirlerdi. Medine'de hürriyete kavuşunca ve ezan okuma emri gelince ezan okumaya başladılar. Böylece ezan, din hürriyetinin sembolü oldu. O halde, ezan okununca cemaatten uzak kalan kimse, kendi kendini hürriyetsizliğe mahkûm etmiş oluyor. Ne acı bir manzara değil mi?

Amerika'nın ünlü "**Time Dergisi**" Nisan1979 sayısında ezan hakkında şöyle yazar : "Müezzinin insanları ibadete, çağıran sesi kadar kudretli bir ses yoktur. İslam Dininde bu ses dünyanın bir ucundan diğer ucuna yankılanır"

Güneşin doğuş zamanı her yerde farklı olduğu için yeryüzünde ezansız hiçbir an yoktur. Bir yerde ezan biterken, başka bir yerde başlar. Günün her anında yeryüzü, Ezan-ı Muhammedî ile yankılanır. Bu, periyodik olarak böyle devam edip gider, kıyamete kadar da devam edecektir.

Ezan, vaktin değil, namazın sünnetidir. Bu nedenle kaza namazları dâhil, beş vakit farz namazlar için ezan okumak müekked sünnettir. Ancak, evlerde kılınan namaz için şayet o beldede ezan okunup namaz kılınıyorsa ezan okumak gerekmez. Kırlarda ve yolculukta ise gereklidir. Çünkü bir mahalde bir kişinin ezan okumasıyla diğer insanların üzerinden bu görev düşer. Fakat hiç kimse okumazsa günah işlenmiş olur. Cenaze namazı hariç, bütün farz namazlarda ezan okumak icap eder. Ancak, kendi aralarında cemaat olup namaz kılan kadınlar için ezan ve kamete gerek yoktur.

Ezan meşru kılınmadan önce, Resulullah'ın başkanlığında yapılan istişare toplantısında namaz vakitlerini bildirmek için ashab-ı kiram, Peygamberimiz (s.a.v.)´e şu tekliflerde bulundular:

- Çan çalınsın,
- Boru öttürülsün,
- Ateş yakılsın,
- Sancak açılsın.

Bu teklifler, İslam'ın dışındaki bazı din mensuplarının adetleri olduğu için Peygamberimiz (s.a.v.) kabul etmedi. Bir gece Abdullah b.Zeyd'e rüyasında bir melek (Cibril-i Emin) bugünkü ezanı öğretti.[1621]

Aynı rüyayı Hz. Ömer'de gördü. Her ikisi de gördükleri rüyalarını Hz. Peygamber (s.a.v)'e anlattılar. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.): "Elhamdülillah! Şimdi bu daha sağlam oldu" dedi.[1622] Bu rüyalar, vahye de uygun düşmüştü. Ezanın okunuş şekli bizzat Resulullah (s.a.v.) tarafından Ebu Mahzura[1623]'ya öğretilmiş, onun muallimliğinde gü-

1621 Ebu Dâvud, Salât 27, (498).

1622 Ebû Dâvud, Salât 28, (499) ; Tirmizi, Salât 139, (189).

1623 **Ebu Mahzura:** Resul-i Ekrem Efendimizin Mekke'ye tayin ettiği müezzindir. Güzel ve gür sese sahip olan Ebu Mahzura, ezanın okunuş tarzını Peygamberimizden bizzat kelime keli-

nümüze intikal etmiştir. Ezan esnasında ellerin kulaklara konması, "hay'yaalessalah ve hay'yaalel felah" lafızları okunurken başın sağa-sola çevrilmesi, minarede muhtelif yönlere dönülmesi gibi birçok şey, Resul-i Ekrem Efendimizin ilk müezzinlerinden rivayet edilmiştir. Kısaca bunların hepsi Aleyhissalâtü Vesselam Efendimizin tâlimine dayanmaktadır.

Peygamberimiz (s.a.v) ezan ve kametin sözlerinin Bilal'e öğretilmesini emretti. Bunun üzerine Bilal (r.a.) da derhal bunları öğrendi ve ezan okuyarak peygamber (s.a.v.)'in emrini yerine getirdi. Böylece ezan da kamet de meşru kılınmış oldu.

Ezanın lafızlarını rüyasında gören Abdullah b. Zeyd, bu hadiseden sonra "Sahibu'l-Ezan"lâkabı ile anılır olmuştur. Medineli ve Hazreç kabilesine mensup olan Abdullah b. Zeyd'in babası Salebe de sahabedendir. Kendisi Akabe biatı sırasında İslam topluluğuna dâhil olmuştur. İslam'la şereflendikten sonra da başta Bedir savaşı olmak üzere diğer bütün savaşlara iştirak etmiştir. Hicretin 32. yılında 64 yaşında iken Medine'de vefat etmiş ve cenaze namazını Hz. Osman kıldırmıştır.

Soru: Ezanın Arapça lafızları nasıldır?

Cevap: Ezanın Arapça lafızları aşağıdaki gibidir:

1-Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber,

اَللهُ اَكْبَرُ , اَللهُ اَكْبَرُ , اَللهُ اَكْبَرُ , اَللهُ اَكْبَرُ

2-Eşhedü en lâ ilâhe illallah, Eşhedü en lâ ilâhe illallah,

اَشْهَدُ اَنْ لآ اِلَهَ اِلاَّاللهُ،اَشْهَدُ اَنْ لآاِلَهَ اِلاَّ اللهُ

3-Eşhedü enne Muhammed'en Resûlullah, Eşhedü enne Muhammed'en Resûlullah,

اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ , اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ

4-Hay ye ala's-salâh, Hay ye ala's-salâh,

حَيَّ عَلَى الصَّلَوةِ , حَيَّ عَلَى الصَّلَوةِ

5-Hay ye ala'l-felâh, Hay ye ala'l-felâh,

حَيَّ عَلَى الْفَلاَحِ , حَيَّ عَلَى الْفَلاَحِ

Kamet getirilirken bu arada iki defa:

"Kad kametissalah " قَدْ قَامَتِ الصَّلاَةُ lafızları ilave edilir.

6-Allahü ekber, Allahü ekber, اَللهُ اَكْبَرُ , اَللهُ اَكْبَرُ

7-Lailahe illallah لآاِلَهَ اِلاَّاللهُ

Sabah ezanında iki defa: **Essalâtü hayrun minennevm** الصَّلاَةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ l denilir.

me öğrenmiş ve o tarz üzere okumuştur. Dolayısıyla bu tarz arkadan gelen nesillere intikal ettirilmiştir. Hz. Ebu mahzura hicri 59 yılında Mekke'de vefat etmiştir. Ebu Mahzura'nın dışında Peygamber Efendimizin üç müezzini daha vardı. Bunlar: Bilal-i Habeşi, İbni Ümmi Mektûm el-Kureyşi ve Sa'dü'l-Karaz'dır. Rahmetullahi aleyhim ecmeîn.

Soru: Ezan ve kametin okunuşu ile ilgili bilinmesi gereken hususlar nelerdir?

Cevap: Ezan ve ikamette, kelimelerin sonlarını cezm (sükûn) ile okumak sünnettir. Zira Peygamber efendimiz (s.a.v.) : اَلْأَذَانُ وَا لْإِقَامَةُ جَزْمٌ buyurur. Ancak ezan ve ikametin ilk lafızları olan birinci "Allahü ekber"اَللهُ اَكْبَرْ lafzını ikinci Allahü ekber اَللهُ اَكْبَرْ lafzına vasl ettiğimiz takdirde, birincinin sonundaki ötreyi üstüne, çevirerek vasletmek, ikincisinin de sonunu cezmli kılmak gerekir. Mesela "Allahü ekbera'llahü ekber" اَللهُ اَكْبَرَ اللهُ اَكْبَرْ lafzında olduğu gibi. Şayet şu örnekte olduğu gibi, Allahu ekberu'llahü ekber اَللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرْ şeklinde birinci kelimenin sonundaki ötre ile ikincisine vasl yapılırsa, sünnete aykırı olur.[1624] "Hay ye ale's-salah" حَيَّ عَلَى الصَّلَوةِ ve "Hay ye ale'l-felah"حَيَّ عَلَى الْفَلاَحِderken, bu lafızların "ayn" (ع) harfleri tam telaffuz edilerek okunmalıdır. Birçok kimsenin yaptığı gibi şu tarzda bir okuyuş yanlıştır:

"Hayyâlessalah"حَيَّالَ الصَّلاَحْ ve "Hayyâlel felah" حَيَّالَ الْفَلاَحْ gibi. Ayrıca birinci kelimenin sonundaki he (ه) harfi ile ikinci kelimenin sonundaki ha (ح) harfini de birbirinden ayırt ederek telaffuz etmek gerekir.

Kamet kelimesinin aslı, "ikamet"tir. Türçe'de kamet şeklinde söylenir. Kamet getirilirken hay ye ala'l-felah'tan sonra iki defa "**Kad Kâmeti's-Salâh**" lafızları ilâve edilir.

Ezan ve kametin sözlerinin ikişer defa tekrar edilmesinin sebebi, lafızlarına kuvvet kazandırmak ve namazın şanını yüceltmek içindir. Ömrünün sonuna kadar Bilâl Habeşî ile İbrahim en-Nehâî, kameti çift sözlerle okumuşlardır. Ancak, Emeviler devrinden itibaren, kametin iki kere tekrarlanan sözlerinin, hızlı okumayı sağlamak amacıyla bire indirildiği nakledilir.[1625] Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ezandan farklı olarak, kametin çift okunan sözlerinin teke indirilmesini emrettiği de sahih rivayetler dır.[1626]Hanefilerin dışındaki mezhep imamları bu rivayeti tercih etmişlerdir.

Peygamber Efendimiz, Bilal (r.a.)'a hitaben şöyle buyurmuştur: "Ya Bilal! Ezan okuduğun zaman ağır, ağır oku. Kamet getirdiğin zaman ise hızlı oku."[1627]

Beş vakit farz namazlarda, Cuma namazının farzında ve kaza namazlarında kamet getirilir. Ancak, kaza namazı kılan bir kimse, bulunduğu yerden ayrılmadığı müddetçe, peş peşe aynı mekânda birden fazla kaza namazı kılarsa, tek kamet yeterli olur.

Kamet erkeklere mahsus bir sünnettir. Bu nedenle kadınlar kamet getirmezler. Ayrıca, kadınların, bunakların, cünüplerin, sarhoşların ve abdestsiz kimselerin de kamet getirmesi mekruh olur. Bununla beraber, bu durumda olan kimselerin kamet getirmesi halinde, kamet tekrarlanmaz. Kamet vaktin değil, namazın sünnetidir.[1628]

1624 İbni Abidin (büyük kıt'a, C-I, Sh: 259; Mehmet Zihni, Nimet-i İslam, kitabü's-Salât, sh 52,İstanbul/ 1324

1625 İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadir, I / 242-244, Mısır-1970.

1626 Buhari: Ezan, 3; İbni Mace: Ezan, 6.

1627 Tirmizi: Sağlat, 29.

1628 İbn Abidin, Reddü'l-Muhtar, I / 388-389, İstanbul-1984.

Ezan esnasında "Hayya ale's-Salah" lafızlarını okurken yüz sağa,"Hayya ale'l-Felah" ları okurken de yüz sola çevrilir.[1629] Ezanı dinleyenlerin hafif sesle müezzinin söylediklerini tekrar etmesi müstehaptır.[1630] Ancak Hayya ala's-salah ve "Hayya ale'l-Felah"larda "**Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh**" denir.[1631] Kamet esnasında ise cemaatin ikamete içinden iştirak etmesi müstehaptır. Ezan ve kamet esnasında konuşmak, bir işle meşgul olmak, selam vermek,caiz değildir. Hatta Kur'an okurken bile ezan ve ikamet başlamışsa okuyuşa ara verip, ezanın lafızlarını tekrar etmeyi ve dinlemeyi Hanefi âlimler ve bazı zahiriler vacip hükmünde addetmişlerdir.[1632]

Ezan okunurken birinci şehadette: "**Sallallâhü aleyke yâ Resulallah**" demek; ikinci şehadette de:"Gözlerim senin nurunla aydınlansın Yâ Resulallah" manasına gelen "**Karret aynî bike yâ Resulallah**" diyerek başparmakların tırnaklarını öperek gözlere sürmek müstehaptır.Ancak kamette bu uygulama yapılmaz. Kamet getirirken **Hayya alel'felah'**a gelince imam ve cemaat namaza kalkar. Müezzin, "**Kadkameti's-Salah**" derken, imam iftitah tekbirini "**Allahü ekber**"diye alarak namazı başlatır. Ezan bittikten sonra, ezanı dinleyenlerin aşağıdaki şu duayı okumaları halinde Peygamber Efendimizin şefaatini kazanmayı hak ederler.[1633]

Ezan Duası:

اَللّٰهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّآمَّةِ وَالصَّلٰوةِ الْقَائِمَةِ آتِ سَيِّدَ نَا مُحَمَّدَانِ الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيعَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودَانِ الَّذِى وَعَد تَهُ إِنَّكَ لاَتُخْلِفُ الْمِيعَادُ*

Okunuşu: "Allahümme rabbe hazihid-da'veti't tammeti vessalâtil-kaimeti âti seyyidenâ Muhammedeni'l vasîlete vel-fazîlete ve'dderecete'r-refîate ve'b-ashü makamen mahmûden'illezî vaadtehû inneke lâ tuhlif-ul mî'âd".

Anlamı: "Ey bu üstün davetin (ezanın) ve hazır namazın Rabbi olan Allah'ım! Hz. Muhammed (s.a.v)'e cennette en yüksek ve en faziletli dereceleri ver ve onu kendisine va'dettiğin şefaat makamına eriştir. Muhakkak ki sen, sözünden dönmezsin"

Öldü şeytanî arzu, bitti nefsanî heves,
Beni bana getirdi, minareden gelen ses. (A. Mahir pekşen)

Peygamber Efendimiz bir hadis-i şerifinde şöyle buyurur: "Namaz için ezan okunmaya başlandığında şeytan ezanı duymamak için arkasını dönüp ses çıkara çıkara süratle uzaklaşır."[1634]

Bilal-i Habeşi (r.a.) birgün sabah ezanında "**Esselatü hayrün minennevm**" lafzını iki

1629 Ebu Dâvud, Salât 34, (520).
1630 Müslim, Salât 11, (384) ; Tirmizi, Sağlat 154, (208)
1631 Müslim, Salât 12 , (385).
1632 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-7, Sh: 452.
1633 Riyazüs-Salihin, c-2, Sh:372.
1634 Riyazüs-Salihin, C- 2, Sh:370.

defa okudu. Bu sözler, Resulüllah'ın hoşuna gitti ve devamını emretti. Böylece bu ifadeler de Hz. Peygamberin sünneti olmuş oldu.

Ezanın önemini anlatma bakımından müezzinlere verilen payeyi Resul-i Ekrem Efendimiz aşağıdaki mübarek sözlerinde şöyle açıklar:

"Müezzinler kıyamet günü, boyun itibariyle insanların en uzunu olacaklardır".[1635]

"Müezzin sesinin ulaştığı her yer mağfiret görür. Onu işiten yaş kuru her şey onu tasdik eder. Ayrıca müezzine, beraberinde namaz kılanların ecrinin bir misli verilir".[1636]

- **Ezan Okumada Ses ve musikinin Önemi:**

Ses ve musikinin ezan okumadaki önemi büyüktür. Osmanlı İmparatorluğu döneminde her makamın ayrı bir hastalığı tedavi etmekte kullanıldığı tarihi kaynaklarca ifade edilmektedir. Farabi tedavi amaçlı olarak tıp alanında musikiyi kullandığı gibi, her namaz vaktine göre okunacak ezanın makamlarını da belirtmiştir. Musiki ile uğraşan, özellikle dini musiki alanında isim yapmış üstat kişiler, genel olarak ezanın şu makamlarda okunmasını tavsiye etmişlerdir:

- **Sabah ezanı=…… :** Saba makamında
- **Öğle ezanı=…….. :** Rast makamında
- **İkindi ezanı=…... :** Hicaz makamında
- **Akşam ezanı=…. :** Eviç, Segâh makamlarında
- **Yatsı ezanı=…… :** Uşşak, Beyâtî makamlarında
- **Cuma iç ezanı**=**. :** Hicaz, Rast makamlarında,
- **Salâ=…….. …. :** Hüseynî makamında okunurlar. Bununla beraber okuyucunun musiki bilgisine ve ses gücüne göre daha değişik makamlarda da okunabilir. Hatta bir ezanda birkaç makam birden uygulanabilir.

Ezanı besteleyen bazı müzisyenler olmuşsa da bu yapılan besteler benimsenmemiş, genel olarak hep doğaçtan okunagelmiştir. Gündüz okunan ezanlar uzun, akşam ezanı ise, kıyametin akşam ve yatsı arasında kopacağına inanıldığı için kısa tutulur.

Ezan, aynı anda birden fazla müezzin tarafından da okunabilir. Birden fazla müezzinin okuduğu bu ezana "Ezan-ı Cav" denir.

Soru: Bant ve CD gibi araçlarla minareden ezan okutulması caiz midir?

Cevap: Fıkıh âlimlerinin bildirdiğine göre, niyet ezanın şartlarındandır. Dolayısıyla müezzin ezan kastı olmaksızın ezan okusa bu ezan geçerli olmaz. Ezan okuyan kimsenin Müslüman, akıllı ve erkek olması şarttır.

Bazı İslam ülkelerinde namaz vaktinin girdiğine insanların dikkatini çekmek için

1635 Müslim, Salât 14, (387).

1636 Nesâî, Ezan 14, (42, 13).

radyo ve televizyonlarda **Bant** veya **CD**'ye alınmış ezan yayınları yapılması âdet haline gelmiştir. Böyle bir kayıtta esas olan, müezzin tarafından ezan amacıyla okunan ezanın kaydedilmiş olmasıdır. Fakat gerçek ezan, müezzinin ezan mahallinde bizzat bulunup okuduğu ezandır. Namaz kılmak üzere hazırlanmış bir cemaat varsa, asıl olan onlardan birinin ezan okumasıdır.[1637] Dolayısıyla yukarıda bahsedilen araçlardan yararlanarak ezan okumak gerekmez. Bu konuyla ilgili yaşadığım şu hatıramı sizinle paylaşmak istiyorum: 1990 tarihinde Tunus'ta bulunuyordum. Bir gün, arkadaşlarla birlikte bir çay bahçesinde otururken, hemen yanı başımızda bulunan bir caminin minaresinden o meşhur Medine-i Münevvere müezzinin okuduğu ruhları derinden etkileyen tatlı ezan sesiyle karşılaştım. Okunan ezan yatsı ezanı idi. Yanımızda bulunan Zeytuniye Üniversitesi öğretim üyelerinden Muhammed Şazli'ye: "Medine'deki Peygamber mescidinin müezzinini Tunus'a mı transfer ettiniz?" diye sordum. O da: "Hayır! Onun ezan bandını getirttik" diye cevap verdi. Meğer ezanı minareye banttan verip namaz vakitlerini ilan ediyorlarmış.

Sırası gelmişken hemen şunu da belirteyim, Tunus çok güzel bir ülke olup, halen ecdadımız Osmanlının izlerini büyük ölçüde taşımaktadır. Dolayısıyla Tunus halkı Türklere karşı büyük bir sempati duymaktadırlar. Ancak bu ülkede Müslümanlar ağır bir baskı altında ve sıkıntı içerisinde bulunmaktadırlar.

Esefle belirteyim ki, Fransızların sömürgeci ve emperyalist kültürleri, Müslüman Tunus halkı üzerinde hem maddi, hem de manevi açıdan geniş bir tahribat yapmıştır. Buna rağmen birçok Müslüman İslami hassasiyetlerini korumaktadırlar.

Tunus halkının en kısa zamanda özlerine dönmelerine fırsat ve imkân vermesini Cenab-ı Mevla'dan niyaz ederim.

SALÂ: Salâ verme âdeti, 700 tarihinde Mısır hükümdarı Melikü'n-Nâsır Seyfüddin Kılâvun'un emriyle başladı ve 791 tarihinde de Melik Salih bin Eşref zamanında kapsamı genişletildi.[1638]

Memleketimizde salâ, cenaze olduğunda cenazeyi halka duyurmak, Cumagünlerinde ezandan yaklaşık 45 dakika önce cumaya hazırlık yapmak, Ramazanda imsak vaktinin girdiğini bildirmek, mübarek gecelerde de sabah ve yatsı ezanların-

---

1637 Ezan, sesiyle sedasıyla ve ahlâkıyla ehil olan kişiler tarafından okunması gerekir. Rastgele eline mikrofonu geçirenin ezan okumaya kalkması, ezandan beklenen o muhteşem huşuu, müspet etki ve tesiri hissetmek mümküm olmaz, aksine menfi bir duyguya sebep olur. Bu konuyla ilgili bir dostumdan şöyle bir hatırasını dinlemiştim: Bulundukları mahalle caminde ehil olmayan, fakat ezan okumaya meraklı cemaatten biri, her fırsatta eline mikrofonu geçirir geçirmez ezan okurmuş, birkaç defa kendisi ikaz edilmişse de, bu huyundan vaz geçmemiş. Bir gün bu dostumuz da ilgili şahsı ezan okumaması için ikaz edince, şu enterasan cevapla karşılaşmış: "Ben senin için okumuyorum ki, Allah için okuyorum." Bunun üzerine dostumuz: "Öyleyse Allah için okumasan daha iyi olur" diye karşılık vermiştir.

1638 Tarihu'l-Mevlevî, Müslümanlık'ta ibadet tarihi, İst-1963, Sh:63.

dan önce Müslümanların ibadete hazırlanmalarını temin maksadıyla okunur.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Yüksek Din Kurulu, 08.10.1966 tarih ve 123-1/19473 sayılı kararıyla yukarıdaki bu uygulamanın adet-i müstahsene olarak minarelerden okunmasında kanuni ve dini bir sakınca olmadığını karara bağlamıştır.

Salânın Arapça metni:

الصَّلاَةُ وَا لصَّلاَمُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ * اَلصَّلاَةُ وَا لسَّلاَمُ عَلَيْكَ يَا حَبِيبَ اللهِ *
اَلصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللهِ * اَلصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ عَلَيْكَ يَا صَفِيَّ اللهِ *
الصَّلاَةَ وَالسَّلاَمُ عَلَيكَ يَا سَيِّدَ اْلاَوَّ لِينَ وَاْلآ خِرِينَ * وَاْلحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَا لَمِينَ*

Salâ, cenaze salası ise, salanın sonuna şu ilaveler yapılır:

قَا لُوا اِنَّا لِلَّهِ وَ اِنَّا اِلَيْهِ رَا جِعُونَ * كُلُّ نَفْسٍ ذَا ئِقَةُ اْلَمْوْتِ ثُمَّ اِ لَيْنَاتُرْجَعُونَ *

NAMAZIN KILINIŞI

Soru: Namaz nasıl kılınır?

Cevap: Namaz aşağıda anlatıldığı şekilde kılınır**.**

1-"Niyet ettim Allah rızası için bugünkü….. namazını'(n) ….. kılmaya,

"Allahu ekber" diyerek ellerimizi başparmağımızın kulak yumuşağına deyecek kadar kaldırırız. Daha sonra ellerimizi göbeğimizin altında bağlayarak namaza başlarız.

2-Kadınlar ellerini omuz hizasına kadar kaldırdıktan sonra göğüslerinin hizasında tutarlar.

3-Niyet bölümündeki birinci boşlukta hangi namaz ise onun ismini zikrederiz. Mesela sabah, öğle, ikindi, akşam yatsı, vitir, teravih, ramazan bayramı ve kurban bayramı gibi. İkinci boşlukta ise kılacağımız namazın sünnet veya farzını söyleriz. Mesela (öğlenin) ilk sünnetini veya son sünnetini yahut farzını kılmaya niyet ettim" gibi.

4-Bütün namazlarımızın birinci rekâtlarını: "Sübhaneke[1639], Eûzü besmele, fatiha ve bir sûre veya ayet" okuyarak bitiririz.

1639 **Sübhaneke Duası:"**Sübhaneke"duasını Peygamber Efendimizin iftitah tekbirinden hemen sonra okuduğunu Hz. Âişe validemiz şöyle nakleder: "Resulullah (s.a.v.) namaza iftitah tekbiri ile başlayınca şunu okurdu: "Sübhaneke Allahümme ve bi-hamdike ve tebâreke'smüke ve teâlâ ceddüke ve lâ ilâhe gayruke.
Manası: (Allah'ım seni her çeşit noksan sıfatlardan takdis ederim, hamdim sanadır. Senin ismin mübârek, azametin yücedir. Senden başka ilah da yoktur.)" Tirmizi: Salât, 179, (243) ; Ebu Davûd: Salât, 122, (776) Hz. Ömer ve İbni Mesud da, Hz. Âişe'nin rivayetinin aynısını nakletmişlerdir. İlgili hadis-i şerifi delil olarak alan Ebu Hanife, Şafiî, Ahmed İbnu Hanbel ve Cumhur ulema, İftitah tekbirinden sonra "Sübhaneke" duasını okumanın müstehap olduğunu söylerler. İmam Malik'e göre ise müstehap değildir. Zira farz veya nafile her hangi bir namazın başında ortasında ve sonunda her hangi bir dua okunabilir.

5-Bütün sünnet namazlarının ikinci, üçüncü ve dördüncü rekâtlarını

"Besmele, fatiha ve sûre"okuyarak kılarız. Ancak, üç veya dört rekâtlı farz namazların üçüncü ve dördüncü rekâtlarında: "Besmele ve fatiha" okuruz.

6-İkindi namazının sünneti ile yatsı namazının ilk sünnetinin üçüncürekâtlarını: "Sübhaneke" duası ile başlayarak ilk rekâtta olduğu gibi kılarız.

7-Vitir namazının üçüncü rekâtında ise besmele, fatiha ve bir süre okuduktan sonra: "Allahu ekber" diyerek tekbir alır, Kunut dualarını okuruz.

8-Bütün namazlarda rükû da iken, "Sübhane Rabbiyelazîm"[1640] deriz.

Rükûdan doğrulurken de, "Semiallahü limen hamideh"[1641] ve doğrulunca da, "Rabbenâ lekel hamd"[1642] deriz.

9-Tüm namazların secdelerinde üçer defa veya daha fazla "Sübhâne Rabbiyel a'lâ"[1643] deriz.

10-Bütün namazların son oturuşunda: "Ettehiyyatü, Allahümme salli, Allahümme barik, Rabbena Atina ve Rabbenağfirli" dualarını okuruz.

11-Üç ve dört rekâtlı namazların birinci oturuşlarında sadece "Ettehiyyatü" okuruz. Ancak ikindi namazının sünneti ile yatsı namazının ilk sünnetinin her iki oturuşunda, teravih ve nafile namazların her oturuşunda da:"Ettehiyyatü, Allahümme salli, Allahümme barik, son oturuşunda da "Rabbenâ Atina" ve "Rabbenağfirlî" dualarını da ilave olarak okuruz.

12-Bütün namazların sonunda: "Esselamü aleyküm ve rahmetüllah" diyerek başımızı önce sağ omuzumuza, sonra da sol omuzumuza çevirip selam veririz.

13-Teravih namazının ise, her oturuşunda, "Ettehiyyatü" ile beraber "Allahümme Salli ve Allahümme Barik" dualarını; her oturuşun kalkışında da "Sübhaneke ile başlayarak ilk rekâtta olduğu gibi "Sübhaneke" den sonra "Eûzü- Besmele" ile fatiha ve bir süre okuyarak kılarız. Ancak teravih namazını cemaat halinde, imama uyarak kılıyorsak her oturuştan sonra kalkınca, sadece sübhaneke duasını okur ve susarız.

Soru: Hz.Peygamber'in namazı kılış şeklini Sahabe nasıl tarif etmişlerdir?

Cevap: Ebu Davud, İbni Mace, Nesâi ve Tirmizi gibi muteber hadis kaynaklarında geçen bir hadis-i şerifte belirtildiğine göre, sahabe-i kiramdan bazıları Resul-i Ekrem'in namaz kılış şeklini şöyle anlatmışlardır:

"Resulullah (s.a.v.) namaza kalkınca ellerini omuzları hizasına kadar kaldırarak tekbir alır ve bütün kemikler normal duruma gelinceye kadar bekledikten sonra oku-

1640 Pek büyük olan Rabbim, her türlü noksan sıfatlardan uzaktır, münezzehtir.

1641 Allah Teâlâ kendisine hamd edenin hamdini kabul eder.

1642 Ey Rabbimiz hamd de Sana mahsutur.

1643 Ey kudret ve azamet sahibi yüce Rabbim, bütün noksan sıfatlardan seni tenzih ederim.

maya başlardı. Okuması bitince yine ellerini omuz hizasına kadar kaldırarak tekbir alır ve sonra rükûya eğilerek avuçlarının içini dizlerinin üzerine koyardı. Sonra başını ne aşağıya, ne de yukarı kaldırmaksızın düzgün bir şekilde dururdu. Daha sonra başını rükûdan kaldırarak: "Semiallahü limen hamideh" der, sonra sakin bir vaziyette ellerini omuz hizasına kadar kaldırır ve: "Allahü ekber" derdi.

(Peygamberimiz (s.a.v.) namaz esnasında rükûa varırken ve rükûdan doğrulduktan sonra elleri omuz hizasına kaldırarak tekbir alıp namaz kıldığı gibi, bu tekbirleri almadan da namaz kılmıştır. Şafiler birinci şıkkı benimsedikleri için namazda rükûa inerken ve rükûdan doğrulunca ellerini omuz hizasına kadar kaldırır ve tekbir alırlar. Hanefiler ise birinci şıkkı benimsediklerinden adı geçen tekbirleri almazlar.)

Sonra secdeye inerek iki elinin arasını alnı sığacak şekilde açar, alın ve burnunu secde mahalline koyardı. Sonra secdeden başını kaldırır, sol ayağını bükerek onun üzerine otururdu. Secdeye vardığı zaman iki ayağının parmaklarını büküp kıbleye çevirerek secde eder, sonra da: "Allahü ekber" diyerek doğrulur, yine sol ayağını büker ve onun üzerine otururdu. Bu hareketi yaparken bütün kemikler ve azalar yerli yerine oturur, sükûn bulurdu. Sonra diğer rekâtta da aynı şeyleri yapardı. İki rekâttan sonra ilk namaza başlarken yaptığı gibi, iki ellerini omuz hizasına kadar kaldırarak tekbir getirir, sonra namazın diğer rekâtlarında da aynı şeyleri yaparak namazını tamamlardı."[1644]

Soru: Hanefi, Şafiî, Maliki ve Hanbelî mezheplerine göre namazın kılınış şekli nasıldır?

Cevap: Bu dört mezhebe göre namazın kılınışını maddelerle şöyle açıklayabiliriz:

1-Namaza Niyet ve İftitah Tekbiri: Namaz kılacak olan kişi, namaz için gerekli temizliği yaptıktan ve abdest aldıktan sonra kıbleye dönerek hangi namazı kılacaksa o namaza niyet eder ve iftitah tekbirini alarak namaza başlar.

Malikiler dışındaki, üç mezhebe göre niyeti telaffuz etmek sünnettir.

Malikiler tekbiri açıktan alırlar.

Hanbelîler dışında diğer üç mezhebe göre tekbir alınırken parmaklar açık tutulur ve kıbleye karşı döndürülür.

Hanefilere göre erkekler başparmaklarını iki kulağın yumşağına götürür, kadınlar ise ellerini omuz hizasına kadar kaldırır. Diğer mezhep mensupları ise sadece omuz hizasına kadar kaldırırlar.

2-Ellerin bağlanış şekli: Malikiler dışındaki üç mezhebe göre, sağ elin avuç kısmı sol elin üzerine konduktan sonra Hanbelîler ile Hanefiler göbek altında, Şafiîler ise göğüsün altında tutarlar. Malikiler ise elleri serbest bırakarak salıverirler.

3-Dua ve sûrelerin okunuşu: Bundan sonra, Hanefilere göre "Sübhaneke duası", Şafiî lere göre ise "teveccüh" duası denen aşağıdaki dua okunur. Malikiler ise bu duaları

1644 Ebu Davud, (No: 730, 963) ; Tirmizi, (No: 304, 305) ; İbni Mace, (No: 862).

okumazlar.

اِنِّی وَجَّهْتُ وَجْهِیَ لِلَّذِی فَطَرَا لسَّمَوَتِ وَٱلْاَرْضَ حَنِیفًا وَمَا اَنَا مِنَ ٱلْمُشْرِكِینَ
اِنَّ صَلَاتِی وَنُسُكِی وَمَحْیَایَ وَمَمَاتِی لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَالَمِین ،لاَشَرِیكَ لَهُ وَبِذَلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَاَاَوَّلُ ٱلْمُسْلِمِینَ

Bu dualardan sonra dört mezhebe göre gizlice "eûzü" çekilir. Buna muteâkip Hanefiler ile Hanbelîlere göre gizlice "besmele" çekilir. Şafiîlere göre ise besmele açıktan okunur. Malikilere göre ise besmele çekilmez.

Besmeleden sonra Fatiha süresi okunur. Fatihanın sonundaki "Veladdâllîn" lafzından sonra namaz kılan kişi "âmin" der. Bu "âmin" sözcüğü Hanefi ve Malikilere göre gizlice söylenir. Şafiî ve Hanbelîlere göre ise açıktan söylenir.

Fatihadan sonra sûre veya ayetler okunur. Sabah ve öğle namazlarında sûrelerin uzun olanlarından, ikindi ile yatsı namazlarında orta uzunlukta olan sûrelerden okunur. Hanbelîlere göre, öğle namazında da orta uzunluktaki sûrelerden okunur. Akşam namazında ise uzun sûrelerin kısa olanları tercih edilir. Malikilere göre, akşam namazında da kısa sûrelerden okunur. Gece okuyuşları açıktan, gündüz okuyuşları da gizli yapılır.

4-Rukûa iniş: Kıraat bitince, "Allahü ekber" diyerek rukûa inilir. Hanefiler dışındaki diğer üç mezhebe göre rukûa inilirken eller omuz hizasına kaldırılır. Eller dizleri kavrayacak şekilde konur ve parmakların arası açık bırakılır, bu esnada dizler kırılmayıp dik tutulur, sırt düzgün bir vaziyette yere paralel hale getirilir. Baş ile kuyruk sokumu aynı seviyede bulundurulur, kolların dirsekleri böğürlerden uzaklaştırılır. Böylece rukûda bütün azalar yerli yerine oturtulup, tam bir sükûna kavuşturulduktan sonra üç defa "süphane Rabbiyel azîm" denilir. Hanefiler dışındaki mezhepler bu tesbihe "ve bihamdihi" lafzını da ilâve ederler.

5-Rukûdan kalkış: Bundan sonra baş "Semiallahü limen hamideh" diyerek rükûdan kaldırılır. İmama uyan kişi Şafiîler dışındaki diğer mezheplere göre, sadece "Rabbenâ leke'l-hamd" der. Şafilere göre ise, cemaatte de imam gibi her iki cümleyi de söyler. Malikilere göre, yalnız başına namaz kılanlar da bu iki cümleyi söylerler. Malikilere göre imam tahmid getirmez, yani "Rabbena leke'l-hamd" demez. Rükûdan doğrulunca, Hanefiler dışındakilere göre, eller kaldırılır, Hanefilere göre ise, ancak iftitah tekbirinde eller kaldırılır.

6-Secdeye iniş: Bundan sonra secdeye inilir. Malikiler dışındaki mezheplere göre, secdeye inerken önce dizler, sonra eller, daha sonra alın yere konur. Malikilere göre ise, önce eller yere konur, ayaklar dikilir, ayak parmakları kıbleye karşı döndürülür. Hanefilere göre, yüz iki avuç arasına konur, karın uyluklardan uzaklaştırılır, pazılar da böğürlerden açıkta tutulur. Kadınlar ise bunu yapmazlar. Çünkü onların bunu yapmamaları daha iyi örtünmelerine sebeptir. Hanefilerin dışındaki mezheplere göre, iki avuç iki omuz hizasına konur, parmaklar birbirine bitiştirilmiş olarak eller kıbleye karşı tutulur. Secdede iki elin avuçları üzerine dayanılır ve üç defa "Sübhane rabbiye'l-âlâ"denir. Ha-

nefiler dışındakilere göre "ve bihamdihi" kelimesi de ilâve edilir.

Sonra tekbir getirilerek baş secdeden kaldırılır, bu esnada sol ayak yere yatırılıp onun üzerine oturulur, sağ ayak ise dikilir, iki el uyluk üzerine konulur. Hanefiler dışındaki müctehit imamlara göre, "Rabbim beni bağışla" anlamında "**Rabbiğfirlî**" diyerek dua edilir, ardından da "Allahü ekber" diyerek ikinci secdeye kapanılır.

İkinci secdeden sonra "Allahü ekber" diye tekbir alınarak ikinci rekâta kalkılır. Hanefiler'e göre oturulmadan ve eller yere dayanmadan, fakat dizler üzerine dayanılarak iki ayağın önü üzerine kalkılır. Ancak kalkmakta zorluk çekilirse bu durumda yere dayanılarak kalkılabilir. Şafiler dışındaki müctehitlere göre istirahat için oturulmaz. Şafiîler ile Hanbelîlere göre, istirahat oturuşu yapılır ve kalkılırken iki el kaldırılır.

7-İkinci rekât'a kalkış: Ayağa kalkıldığı zaman, Şafiîler ile Hanbelîlere göre, gizli olarak "eûzü" çekilir. Hanefiler ile Malikilere göre "eûzü" çekilmez. Malikilere göre "besmele" çekilmez, diğer üç mezhebe göre besmele çekilir. Fatiha ile bir sûre okunur, ikinci rekâtın okuyuşu birinci rekâttan daha kısa yapılır.

Sonra birinci rekâtta olduğu gibi, rükû ve secde edilir. Sabah namazında rükûdan önce kunut duası okunur. Bu hüküm Malikilere göre olup onlara göre bunu yapmak daha faziletlidir. Rükûdan sonra da kunut yapmak caizdir. Şafiîler'e göre kunut rükûdan sonra yapılır. Hanefilere göre, vitir namazında rükûdan sonra kunut duası okunur.

8-Tahiyyat: İkinci rekâtın secdesi tamamlanınca, ilk teşehhüt için oturulur, parmaklar kıbleye doğru yöneltilir, iki el iki uyluk üzerine konulur, Hanefilere göre parmaklar açık tutulur, Malikilere göre, sol elin parmakları açılır, işaret parmağı ile başparmak dışındaki parmaklar yumulur, Şafiîlere göre, sadece işaret parmağı açılır, diğerleri yumulur. Hanbelîlere göre "Lâilâhe" derken işaret parmağı ile işaret edilir. Şafiîlere göre "İllallah"denirken hareket ettirilmeksizin işaret parmağı ile işaret edilir. Malikilere göre ise, teşehhüdün başlangıcından itibaren hem işaret edilir, hem de hareket ettirilir.

Sonra teşehhüt tamamlanır. Şafiîler dışındaki müctehitlere göre, birinci oturuşta teşehhüde her hangi bir şey ilâve edilmez. Şafilere göre sadece Hz. Peygamber (s.a.v.)'e salâvat ilave edilir.

Hanefiler dışındaki mezhep imalarına göre teşehhütte teverrük[1645] şeklinde oturulur. Sonra, Hanefilere göre Kur'an ve sünnette yer alan dualarla Allah'a dua yapılır. Sonra iki rekâtlı namazlarda sağa ve sola selam verilir. Malikiler bu selama "veberekâtühü" lafzını ilave ederler.

Üç ve dört rekâtlı namazlara da aynı şekilde devam edilir. Farz namazlarda son iki rekâtta fatihadan başka bir sûre okunmaz. Hanefilere göre ise, nâfile namazlarda son iki rekâtta, vitir namazının bütün rekâtlarında sûre okunur. Şafiîlere göre nâfilelerde son iki rekâtta farzlarda olduğu gibi sûre okunmaz.

1645 **Teverrük:** Namazda kaynağını sağ ayak üzerine koyup oturma.

Soru: Tâdil-i erkân neye denir, bir namaz, farz, vacip ve sünnetlerine uyularak tadil-i erkân üzere nasıl kılınır?

Cevap: Bütün ibadetlerin özü olan namaz, en tatlı ve en zevkli bir kulluk vazifesidir. Dolayısıyla bu zevke ve bu hazza erişebilmek için namazın, farz, vacip, sünnet ve edeplerine uyularak tâdil-i erkân üzere kılınması gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v.) buyururlar ki: "Sizden biri, rükû ve secdelerde belini (tam olarak) doğrultmadıkça namazı yeterli olmaz."[1646]

İmam Ebu Yusuf'a göre namazda tadil-i erkân farz, imamı Azam ve İmamı Muhammed'e göre ise vaciptir. Ancak Tahâvî'nin nakline göre bu iki imamın da tâdil-i erkân için farz dedikleri rivayet edilmiştir. Keza yukarıdaki hadis-i şerife istinaden İmamı şafiî ve imamı Ahmed de tâdil-i erkânın farziyetine hükmetmişlerdir.[1647]

Yukarıda açıklanan hadis-i şerifte, Resul-i Ekrem Efendimizin namaz kılış şeklinde görüldüğü gibi, özellikle kıyam, rükû, sücûd ve tahiyyat celseleri arasında acele edilmemeli ve "Süphanallahi'l-Azîm" diyecek kadar bekleyip, vücut azalarının tam bir sükûn bulması sağlanmalıdır.

Sevgili Peygamberimiz: "Benim namaz kıldığımı nasıl gördüyseniz, siz de öyle kılın"[1648] buyurur. Ayrıca namazda acele edip tadil-i erkâna riayet etmemeyi hırsızlık sayarak: "Namazda hırsızlık yapan, namazın rükû ve sücudunu tam itidal üzere yapmayan kimsedir"[1649] buyurur.

Başka bir hadis-i şerifte de, namazda rükûn ve tespihleri kısaltarak kıldığını gören bir bedeviye Resulullah (s.a.v.): "Git namazını yeniden kıl, çünkü sen bu şekilde namaz kılmış sayılmazsın" diyerek namazını üç defa tekrar ettirdiği açıklanır.[1650]

Esasen namaz ibadeti, dünya hayatından soyutlanıp, Allah Teâlâ'ya tam manasıyla teslimiyet halidir. Nitekim ayet-i kerimede: "Allah'ın divanına tam bir huşu ve saygı ile durunuz"[1651]buyurulur.

Bu anlamda bir namaz, aşağıdaki şekilde kılınır:

Abdest alındıktan sonra kıbleye dönülür ve hangi vaktin namazı kılınacaksa ona niyet edilir. Eller avuç içleri kıbleyi gösterecek şekilde kadınlar göğüs hizasına, erkekler ise kulak memelerine kadar kaldırarak "Allahüekber"dedikten sonra da sağ eli, sol el üzerine gelecek şekilde, kadınlar göğüsleri üzerine, erkekler ise göbekleri altına bağlarlar. Ayrıca erkekler kadınlardan farklı olarak sağ elin ortadaki üç parmağını sol elin bileği üzerine yatay şekilde koyarlar ve aynı zamanda üstten başparmakla, alttan da serçe

1646 Ebu Davud, Salât 148, (855); Tirmizi, Salât 196, (265).
1647 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-8, Sh: 25-26.
1648 Buhari: Edep, 27.
1649 Müsned: 3 / 56.
1650 age. C-8, Sh: 95-96.
1651 Bakara: 2/238.

parmakla sol bileği halkalarlar. Bundan sonra yukarıda açıklandığı şekilde, namazın tadil-i erkânına riâyet edilerek namaz tamamlanır.

Bu genel girişten sonra benzerlik açısından sabah namazı dahil, diğer namazların tamamını kapsadığı için sabah namazına müteâkip örnek olmak üzere, öğle namazının kılınışını uygulamalı olarak öğrenmeye çalışalım. Daha sonra da diğer beş vakit namazın kılınış şekillerini anlatalım.

Soru: Beş vakit namaz ve diğer namazlar nasıl kılınır?

Cevap: Beş vakit namaz ve diğer namazlar aşağıda açıklandığı gibi kılınırlar.

a-) Sabah namazının kılınışı:

Sabah namazının sünneti de farzı da aşağıda anlatılacağı üzere aynen öğle namazının son sünneti gibi kılınır. Sadece niyet farkı vardır ve her namazın sünnet ve farzı isim olarak zikredilerek niyet edilir. Mesla sabah namazında şöyle niyet edilir: "Niyet ettim Allah rızası için sabah namazının sünnetini veya farzını kılmaya".

b-) Öğle namazının kılınışı:

Öğle namazının ilk dört rekât sünnetinin kılınışı: "Niyet ettim Allahrızası için öğle namazının ilk sünnetini kılmaya."dedikten sora "Allahü ekber" der ve ellerimizi bağlarız. Arkasından "Süphâneke Allâhümme ve bihamdike ve tebârekesmüke ve teâlâ ceddüke velâ ilâhe gayrük" duasını okuruz. İmama uyarak cemaatle kılıyorsak "Sübhaneke" duasından sonra başka bir şey okumayarak susarız.

Şayet tek başımıza kılıyorsak,"Eûzü billahi-mineşşeytani'r-racim. Bismillahi'r-rahmani'r-rahim"[1652] dedikten sonra Fatiha süresini:"Elhamdü lillahi rabbi'l âlemin. Errahmani'r-rahim. Maliki yevmiddin. İyyake na'büdü ve iyyake nesteîn. İhdinassıratal müstekîm. Sıratallezîne en'amte aleyhim gayri'l mağdubi aleyhim veleddâllin" diye okuruz. Sürenin bitiminde "Âmin" deriz. Bundan sonra "Eûzü- besmele" çekmeden bir süre veya birkaç ayet okuruz. Örneğin "Maun" süresini okuyalım: "Eraeytellezî yükezzibü biddîn! Fezâlikellezî yedû'ul-yetîm. Velâ yahuddu a'lâ taâmi'l-miskîn. Feveylün lil musallîn. Ellezînehüm an salâtihim sâhûn. Ellezînehüm yürâûne ve yemneûne'l-mâûn." Bundan sonra "Allahü ekber" diyerek rükûa eğiliriz. Rükûda en az üç defa "Ey Yüce Rabbim, Seni bütün noksanlıklardan tenzih ederim" manasına gelen "**Süphanerabb'iye'l-azim**" tesbihini okuruz. Bundan sonra, "Allah kendisine hamd edenleri işitir ve hamdini kabul buyurur." anlamındaki, "**Semiallahülimenhamideh**" lafzını söyliyerek doğrulur ve "Ey Rabbim, her çeşit hamd ancak Sanadır" manasına gelen, "**Rabbenâlekel-hamd**" ifadesini telaffuz ederiz. Sonra da Cenab-ı Hakk'ın büyüklüğünü ifade eden "Allahü ekber" lafzını telaffuz ederek secdeye kapanırız. Peş peşe, iki defa secde ederiz. Her bir secdede en az üçer defa "Ey Yüce Rabbim, Seni bütün nok-

1652 "**Eûzü-Besmele"nin manası:** "Kovulmuş şeytandan(onun her çeşit hilesinden) Allah'a sığınır; (Her türlü hayırlı işlere) Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım."

sanlıklardan tenzih ederim" manasına gelen "**Süphânerabbiye'l-â'lâ**" deriz. Bundan sonra tekrar ikinci rekâtı kılmak üzere "Allahü ekber" deyip ayağa kalkarız.

İkinci rekâtta sadece besmele ile başlar arkasından fatihayı okuduktan sonra bir sûre vey uzun bir ayet, mesela, "İhlâs" sûresini, "Kulhüvallâhü ehad. Allâhüssamed. Lem yelid. Velem yûled. Velem yekün lehû küfüven ehad" diye okuruz ve ardından da birinci rekâtta olduğu gibi aynı şekilde "Allahü ekber" diyerek sırasıyla rükû ve secdeleri tamamlarız. Fakat bu sefer secdelere müteâkip ayağa kalkmayıp birinci ka'deye (tahiyyata) oturarak:"Et-tehiyyatü lillahi ve's-salâvâtü ve't-tayyibâtü es-selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullâhi veberekâtühü es-selâmü aleynâ ve a'lâ ibâdillâhi's-sâlihîn. Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû veresûlüh" duasını okuruz. Bitiminde "Allahü ekber" diyerek üçüncü rekâta kalkarız.

Üçüncü rekâtta da ikinci rekâtta olduğu gibi besmele ve fatihadan sonra bir sûre veya uzun bir ayet, mesela, "felak" süresini, "Kul eûzü birabbi'l-felek. Min şeri mâ halak. Ve min şerri gâsikın izâ vekab. Ve min şerri'n-neffâsâti fi'l-ukad. Ve min şerri hâsidi'n-izâ hased" diye okuruz ve ardından "Allahü ekber" deyip, birinci ve ikinci rekâtlarda olduğu gibi sırasıyla rükû ve secdeleri tamamladıktan sonra ka'deye oturmadan dördüncü rekâta kalkarız.

Dördüncü rekâtta besmele ve fatihayı okuduktan sonra aynı şekilde bir sûre veya uzun bir âyet, mesela, "Nas" sûresini "Kul eûzü birabb'in-nâs. Meliki'n-nâs. İlâhi'n-nâs. Min şerri'l-vesvâsi'l-hannâs. Ellezî yüvesvisü fî sudûri'n-nâs. Mine'l-cinneti ve'n-nâs" diye okuruz. Bundan önceki rekâtlarda olduğu gibi ardından "Allahü ekber" diyerek rükû ve secdeleri yaparız. Secdeler tamamlanınca ayağa kalkmayıp son ka'deye (tahiyyata) oturur ve "et-Tahiyyatü" duasını okuruz. Sonra sırasıyla, "Allahümme salli a'lâ Muhammed'in ve a'lâ âli Muhammed'in kemâ salleyte a'lâ İbrahim'e ve a'lâ âli İbrâhîm'e inneke hamidün-mecîd. **Allâhümme bârik** a'lâ Muhammed'in ve a'lâ âli Muhammed'in kemâ bârekte a'lâ İbrâhîm'e ve a'lâ âli İbrâhîm'e inneke hamîdü'n-mecîd. **Allâhümme Rabbenâ** âtinâ fiddünyâ haseneten ve fil âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr. **Rabbic'alnî** mukîme's-salâti ve min zürriyyetî rabbenâ ve tekabbel dua'. **Rabbenağfirlî** veli vâlideyye veli'l-müminîne yevme yekûmü'l-hisâb"[1653] dualarını okuyarak önce sağ tarafımıza, sonra da sol tarafımıza "Allah'ın selam ve rahmeti üzerinize olsun manasına gelen "Esselâmü aleyküm ve rahmetullah"[1654] diyerek selam verir ve böylece öğle namazının ilk dört rekât sünnetini tamamlamış oluruz. Bundan sonra öğle namazının far-

1653 **Rabbica'lnî ve Rabenağfirlî dualarının Türkçe anlamları:** "Ey Rabbim, beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle; ey Rabbimiz. Duamı kabul et. Ey Rabbimiz, hesap görüleceği kıyamet gününde beni, anamı, babamı ve bütün müminleri bağışla."

1654 Namazda selamın veriliş şekli hakkında iki rivayet vardır: Bir kısım hadislerde sağa ve sola olmak üzere iki selam verildiği açıklanırken, diğer bir kısım hadis lerde de bir tarafa tek selam verildiğinden bahseder. Ancak iki defa selam vermenin daha sihhatli olduğu konusunda İslam âlimleri ittifak etmişlerdir.

zını kılmak üzere ayağa kalkarız.

• Öğle namazının farzının kılınışı:

Bütün farz namazlara başlarken olduğu gibi öğlenin farzını kılmaya kalktığımızda da sadece erkekler önce şu şekilde kamet getirirler:

"Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber,

Eşhedü en lâ ilâhe illallah, Eşhedü en lâ ilâhe illallah,

Eşhedü enne Muhammede'r-resülullah, Eşhedü enne Muhammede'r-resülullah,

Hayye alas salah, Hayye alas salah,

Hayye alel felah, Hayye alel felah,

Kad kameti's-salah, Kad kameti's-salah,

Allahü ekber, Allahü ekber,

Lâilâhe illallah."

Bundan sonra, "Niyet ettim Allah rızası için öğle namazının farzını kılmağa" diye niyet ettikten sonra, dört rekât olan öğlenin farzını da aynen öğlenin sünneti gibi kılarız. Sadece üçüncü ve dördüncü rekâtlarda fatiha süresinden sonra ilave olarak ayet veya süre (zamm-ı sûre) okumayız. Öğlenin farzı tamamlandıktan sonra, her farz namazdan sonra olduğu gibi "Allâhümme entesselâmü ve minkesselâmü tebarekte yâ zel celâli ve'l-ikram"[1655] duasını okuruz. Ardından da öğlenin son sünnetini kılmak üzere ayağa kalkarız.

• Öğle namazının son sünnetinin kılınışı:

Farzından sonra kılınan ve iki rekât olan öğle namazının son sünnetini kılmak için önce: "Niyet ettim Allah rızası için öğle namazının son sünnetini kılmaya" diye niyet ederiz. Bundan sonra aynen öğle namazının ilk sünnetinin ilk iki rekâtını kıldığımız gibi kılarız. Ancak ikinci rekâtın sonunda ka'dede (oturuşta) "et-Tehiyyâtü" duasından sonra öğlenin ilk sünnetinin son ka'desinde okunan diğer bütün duaları okuyarak selam veririz. Namazın bu son selamından sonra da aşağıdaki tespihatları sırasıyla okuruz.

Soru: Namaz sonunda okunan tesbihatın önemi nedir?

Cevap: Bir Müslüman olarak, namazlarımızın sonunda tespihat yaparak hem Cenab-ı Hakk'ın yardımını talep ederiz, hem de Peygamber Efendimize selam ve muhabbetlerimizi göndererek onun şefaatini dileriz.

Resul-i Ekrem Efendimiz tespihatın nasıl yapılacağını, hangi dua ve tespihlerin okunacağını bizzat kendisi uygulayarak göstermiştir. Yaptığı tespihatı şöyle sıralayabiliriz:

1655 "**Allâhümme entesselâmü" duasının Türkçe anlamı**: "Allah'ım Sen selamsın (Her çeşit kusurlardan, noksanlardan uzaksın), selâmet Sendedir. (Bütün varlığa selameti veren Sensin). Ey celâl ve ikram sahibi (Rabbim) Sen mübarek ve yücesin." (Müslim,Mesacid,135 (591); Tirmizi, Salât, 224 (300).

Namazın sonunda selam verince:

1. "Estağfirullahe'l-lezî lâ ilâhe illâ Hüve'l Hayyü'l-Kayyümü ve etûbü ileyh" şeklinde istiğfar duasını üç defa söyler ve bunun sevabı konusunda da şöyle buyururlardı: "Her kim namazdan sonra üç kere istiğfar okursa, Cenab-ı Hak büyük ölçüde onun günahlarını affeder."[1656]

Biz de Müslümanlar olarak Allah Resulünün bu uygulamasını namazların farzlarına müteâkip selamı verince aynen tatbik ederiz. Bundan sonra da "a'lâ resûlinâ salevât" der ve ardından da Resul-i Ekrem Efendimize, "Allâhümme salli a'lâ seyyidinâ ve nebiyyinâ Muhammed'in ve a'lâ âli seyyidinâ Muhammed" diye salâtü selam getiririz. Bundan sonra ise, "Süphanallahi ve'l hamdü lillâhi ve lâilâhe illallâhü vallâhü ekber, velâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm"[1657] der, ardında da eûzü-besmele çekerek Kur'an'ın bakara süresi 255. ayeti olan ve "Âyetü'l- Kürsi" diye isimlendirilen şu ayet-i kerimeyi okuruz: "Allâhü lâ ilâhe illâ hüve'l-Hayyü'l-Kayyûm, lâ te'huzuhû sinetün velâ nevm, lehû mâ fissemâ vâti vemâ fi'l-ardı, men zellezî yeşfeu indehû illâ biiznih, yâ'lemü mâ beyne eydîhim vemâ halfehüm, velâ yuhîtûne bişey'in min ilmihî illâ bimâ şâe' vesia kürsiyyühü's-semâvâti vel ard, velâ yeûdühû hıfzuhumâ ve hüve'l-aliyyü'l-azîm."

Tespihat ve tespihatla ilgili uygulama:

2. Peygamberimiz bundan sonraki tespihatla ilgili uygulamalarını şöyle açıklar: "Namazın takipçileri var. Onları her namazın peşinden söyleyenler veya yapanlar (cennet veya mükâfat hususunda) hüsrana uğramazlar. Bunlar otuz üç adet tespih (Sübhanallah), otuz üç adet tahmid (Elhamdülillah), otuz üç adet tekbir (Allâhü ekber) dir.[1658]

Bu konuda âlimler genellikle tespihattan her birinin otuz üçer defa yapılmasını ve ne eksik ne de fazla yapılmasının doğru olmayacağını, zira bunda bazı hikmetlerin mevcut oluğunu beyan ederler. İmam Aynî bu konuya şöyle açıklık getirir: "Zikrin otuz üç adet yapılmasının tavsiye buyrulması, bu sayı üçle çarpıldığı zaman doksan dokuz ettiği içindir. Bu miktar ile zikirde bulunan kimse Allah'ı 99 ismi şerifiyle zikretmiş olur."

Her ne kadar namaz tesbihatı Peygamber Efendimizin zamanında cemaat halinde toplu olarak yapılmamışsa da, daha sonraki müctehit imamlar zamanından itibaren zikrin cemaat halinde yapılmasının daha faydalı olacağı esası benimsenmiştir.

Cemaatle kılınan namazlarda farzdan sonra, cemaatin bulundukları yerden ayrılarak sünneti ve tespihi mümkünse değişik yerlerde yapmaları müstehaptır. Zira mahşerde alnın değdiği her secde mahallinin namaz kılana şahadet edeceği rivayet edilmiştir.

1656 Tirmizi, Davat, 118; Mülim: Müsafirin,135.

1657 **"Sübhanallahi..." tesbihinin Türkçe manası:** Allah bütün eksikliklerden münezzehtir, bütün övgüler O'nadır. Allah en büyüktür ve O'ndan başka hiç bir ilah yoktur. Tasarruf ve kuvvet ancak azim ve yûce olan Allah'da mevcuttur.

1658 Tirmizi, Davat, 25 (3409).

Tespihlerin sonunda:

3. "Lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ şerîke leh, lehü'l mülkü velehü'l hamdü ve hüve a'lâ külli şey'in kadîr"[1659]lafzı okunur ve böylece tespihler yüze tamamlanmış olur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) yukarıda belirtildiği gibi tespihatı yüze tamamlayanların hatalarının denizköpüğü kadar da olsa affedileceğini haber verir.[1660]

Rivayete göre muhacirlerin fakirleri Hz. Peygamber'e gelerek: "Yâ Resulallah! Varlıklı olanlar bizim gibi namaz kılıp oruç tutuyorlar. Fakat bizden farklı olarak hayır-hasenat yapıyorlar, köleleri hürriyete kavuşturuyorlar, sadaka ve zekât veriyorlar. Biz ise böyle bir imkândan mahrumuz. Dolayısıyla onlar, bu sayede yüksek derecelere ve cennet nimetlerine kavuşacaklar" dediler. Bunu üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz şöyle buyurdu: "Size öyle bir kelime öğreteyim ki, onu söylediğiniz takdirde, sizden önce geçenlere yetişir, sizden sonra gelecekleri geçersiniz. Ancak sizin yaptığınız gibi yapanlar sizden daha faziletli olabilir. Her namazdan sonra 33'er kere "Süphanallah, Elhamdülillah, Allahü ekber" deyiniz buyurdu. Bir süre sonra muhacirler tekrar Resulullah'a gelerek "Ya Resulallah! Varlıklı kardeşlerimiz de bize söylediklerinizi işitip yapmaya başladılar" deyince, Allah Resulü (s.a.v.): "Bu Allah'ın lütfudur, dilediğini dilediğine verir"[1661] buyurdu.

Bazı rivayetlerde Peygamber Efendimiz (s.a.v), bu tespihleri parmaklarıyla yaptığı, hatta: "Parmaklarınızla sayın, çünkü onlar sorulacaklar ve konuşturulacaklar"[1662] buyurduğu rivayet edilir. Bu rivayete dayanılarak parmaklarla tespihlerin sayılmasının daha faziletli olduğu belirtilmiş ise de hata yapmamak için parmakların dışında tespih ve benzeri araçlarla da yapılabileceği açıklanmıştır.[1663] Aslında, günümüzde kullanılan tespih şekilleri hicri beşinci asırdan itibaren ortaya çıkıp yaygınlaşmıştır. Asr-ı saadette bu günkü tespihler yoktu. Peygamber Efendimizin sağ elinin parmak boğumlarıyla tespih çektiği Abdullah bin Amr tarafından bildirilmiştir.[1664]

Son tespihat duasından sonra:

4.Son tesbihat duası olan "Süphâne Rabbiye'l aliyyi'l â'lel vehhâb"[1665]dedikten

---

1659 "Lâilahe illallâhü vahdehû lâ şerîke leh..."lafzının Türkçe manası: Allah Teâlâ'dan başka Hak ma'bud yoktur, O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur, O, herşeye kemaliyle kadirdir.

1660 Müslim; Nesâî: Sehv 95, (3, 79).

1661 Buhari; Prof Dr. Şerbasî Ahmed, S. C. İslam Fıkıhı, C-1, Sh:232, Terc. Dr. Ahmet İyibildiren ve arkadaşları.

1662 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-6, Sh: 27

1663 Prof.Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, Terc. C-6 /27.

1664 Tirmizi: Daâvat, 25.

1665 "Sübhane Rabbiye'l..." tesbihinin Türkçe anlamı: "Ey benim her türlü noksan sıfatlardan münezzeh olan Rabbim, Sen üstünsün, yücesin, karşılıksız ikram eden kerem sahibi ve hibe edensin."

sonra, ellerimizi koltuk altlarımız görünecek derecede göğüs hizasına kadar kaldırır ve avuç içlerimizi yüzümüze doğru biraz meyilli tutup, içimizden geldiği gibi, dua eder, gönlümüzden geçenleri Cenabı-ı Hakk'a arz ederiz. Rahman ve Rahîm olan Allah'tan, ibadetlerimizin kabulü, günahlarımızın bağışlanması ve iki cihan mutluluğumuz için rahmet diler, niyazda bulunuruz. Bununla beraber şanlı Peygamberimiz (s.a.v.) 'in sevgili eşi Hz. Âişe validemize öğrettiği, sabah ve akşam her namazın arkasından okumanın müstehap olduğu ve dip notta yazılan mübarek ve muteber duayı da yapabiliriz. [1666]

Duaya müteâkip Fatiha dedikten sonra "Fatiha" süresini okuyup ellerimizi yüzümüze süreriz Zira İbni Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği hadis-i şerifte Resu-i Ekrem efendimiz şöyle buyurur: "Allah'a dua edince avuçlarının içini açarak dua et, ellerinin sırtlarıyla dua etme. Duayı bitirince de avuçlarını yüzüne sür."[1667]

Uygulamasını yaptığımız öğle namazının dışındaki diğer vakit namazlarının bazılarında çok az farklılıklar vardır. Hemen hemen aynı şekilde kılınır. Bu değişikliklerin ve benzerliklerin hangi namazlarda olduklarını yine öğle namazını kıstas alarak kısaca açıklayalım:

c-) İkindi namazının kılınışı:

İkindi namazının sünnetinin birinci oturuşunda, öğle namazının sünnetinden farklı olarak "et-Tahiyyatü" duası okunduktan sonra "Allâhümme salli, Allâhümme bârik" duaları okunur ve ardından da üçüncü rekâta kalkarak ilk rekâtta olduğu gibi

---

1666 **Peygamberimiz (s.a.v.)'in Hz. Aişe validemize öğrettiği duanın okunuşu:** "Allâhümme! İnnî es'elüke mine'l-hayri küllihî â'cilihî ve âcilih. Mâ alimtü minhü ve mâlem â'lem. Ve eûzü bike mine'ş-şerri küllih, â'cilihî ve âcilih. Mâ alimtü minhü ve mâ lem â'lem. Ve es'elüke Cennete ve mâ garrebe ileyhâ min kavlin ev amel. Ve eûzü bike min en-nâri ve mâ garrebe ileyhâ min kavlin ev amel. Ve es'elüke min hayri mâ seeleke Abdüke ve Resûlüke Muhammedin sallallâhü Teâlâ aleyhi ve sellem. Ve esteîzüke min müsteâze Abdike ve Resûlike Muhammedin Sallallâhü Teâlâ aleyhi ve sellem. Ve es'elüke mâ kadaytelî min emrin en tec'ale âkıbetehû rüşden bi rahmetike yâ Erhame'r-Râhimîn!"

Duanın Türkçe anlamı: "Allah'ım! Cismânî ve rûhânî, mâlî ve bedenî görünür ve görünmez dünyaya ve âhirete ait, bildiğim ve bilemeyeceğim ne kadar hayır ve iyilik varsa onların hepsini Senden isterim. Dünyaya yahut âhirete ait bildiğim ve bilmediğim ne kadar şer varsa onların hepsinden Sana sığınırım; onları benden uzak tutman için Sana yalvarırım. Yârab! Ey her şeye kadir olan Allah'ım! Senden Cenneti ve onun bütün nîmetlerini ve beni ona yaklaştıracak sözlerde ve işlerde bulunmamı Senden dilerim Yâ Rab! Dünyevî, uhrevî hissî ve mânevî ateşten ve ona yaklaştıracak olan sözden ve işten Sana sığınırım, beni bunlardan koru ey kudret sahibi olan Yûce Rabbim! Kulun ve Resûlün Muhammed (s.a.v.)'in Senden istemiş olduğu hayrın hepsini ben de isterim; onun Sana sığındığı her şeyden ben de Sana sığınırım Yâ ilâhe'l- âlemîn! Dünyâ ve âhirete ait benim için takdir buyurduğun şeylerin sonunu hayır ve salah kılmaklığını Senden dilerim. Ey rahmeti bol, Erhamü'r-râhimîn olan Allah'ım!" (Akseki A.Hamdi İslam dini Diyanet İşleri Reisliği yayınları No: 31/16, Sh: 249-250.) ; (İbni Mesud'un rivayetiniTaberâni Mu'cemu'l Kebirinde tahriç etmiştir. Mecma' II, 143)

1667 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:51.

"Sübhaneke"duası okunarak başlanır.

İkindi namazının farzı da aynen öğle namazının farzı gibi kılınır.

Kur'an-ı Kerim'in Bakara sûresi 238. ayetinde: "Namazlara ve orta namaza da devam edin" buyrulur. Salâtu'l-Vusta olarak söz edilen bu namaz hakkında fıkıh âlimleri farklı şeyler söylemişlerse de meşhur olan görüşe göre "Salâtu'l-Vusta"nın ikindi namazı olduğudur. Çünkü Hz. Ali (r.a.), Hendek savaşı sırasında Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet eder: "Allah (şu kâfirlerin) evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun. (Zira) bizi "Salâtu'l-Vusta" (ikindi namazı)'ndan alıkoydular. Güneş battı gitti!" [1668]

d-) Akşam namazının kılınışı:

Akşam namazının sünneti aynen öğlenin son sünneti gibi kılınır. Farzı ise öğle namazının farzı gibi kılınır. Ancak üç rekâtlı olduğu için üçüncü rekâtın sonunda tahiyyata oturulur ve Öğle namazının son tahiyyatlarında olduğu gibi, tahiyyatın bütün duaları okunduktan sonra selam verilir.

e-) Yatsı namazının kılınışı:

Yatsı namazının ilk sünneti aynen ikindi namazının sünneti gibi kılınır. Son sünneti ise öğlenin son sünneti gibi kılınır. Farzı da, öğlenin ve ikindinin farzı gibi kılınır.

f-) Vitir namazının kılınışı:

Vitir namazı Hanefi mezhebine göre vaciptir. Cumhur ulemaya göre ise sünnet-i müekkededir. İbni Ömer (r.a.) bir rivayetinde Resulullah'ın devesinin üzerinde vitir namazı kıldığını bildirir. İbni Ömer'in bu rivayetini esas alan cumhur ulema vitrin sünnet olduğuna hükmeder ve bu rivayeti delil olarak gösterir. Çünkü binek üzerinde Resulullah hiçbir zaman nafile dışında farz ve vacip namaz kılmamıştır.[1669] İmam Azam Hazretleri ise vitir namazının vacip oluşuna hükmeder ve delil olarak şu hadis-i şerifi gösterir: "Allah size bir namaz daha fazladan ilâve etmiştir. Bu namaz da vitirdir. Vitir namazını yatsı ile sabah namazı vakti doğuncaya kadar geçen zaman içinde kılın."[1670] Bu hadis-i şerifte geçen "kılın" ifadesi bir emirdir. Emir ise vacip olmayı gerekli kılar.

Hz. Ali 'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de Allah Resulü şöyle buyurur: "Ey Kur'an ehli (Müslümanlar!) Vitir namazı kılın. (Vitir namazının rekâtı sayısı tektir) Hz. Allah da tektir. Tek olanı sever"[1671]

Vitir namazı hakkında İbni Abidin Hâşiyesi'nde şöyle denir: Vitir namazı uygulamada farz gibidir, terk eden günahkâr olur ve kazası gerekir. İtikat yönünden vacip, sa-

---

1668 Buhari, Müslim; Prof. Dr. Şerbasi Ahmed, Tercüme, Dr. Ahmet İyibildiren ve diğerleri, C-I, Sh:112, Özgü Yayınları-1998.

1669 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-8, Sh:457.

1670 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, Terc. C-2, Sh:12, HN:6, Hikmet yay.No45, İst-1984.

1671 Ebu Davûd, Tirmizi, İbni Mace ve Nesai; Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, Terc. A.Muhtar Büyük çınar ve arkadaşları, C-2, Sh:10, İstanbul-1984.

bit oluşu yönünden ise sünnettir.

Vitir namazı vaktinde kılınamayıp kazaya kaldığı takdirde, kaza etmek vaciptir. Çünkü Peygamber Efendimiz: "Her kim vitiri kılmadan uyur yahut onu unutursa sabahladığı veya hatırladığı zaman onu kılsın"[1672] buyurur. Vitir namazının vacip olduğunu söyleyenler, bu hadis-i şerifi de delil olarak gösterirler. Dolayısıyla kaza edilmesinin de meşruiyet sebebidir.

Şafiî ve Hanbeli mezheplerine göre vitir namazı bir, üç, beş, yedi, dokuz, onbir veya onüç rekât olarak bir tek selam ile kılınabilir. İstenirse ayrı ayrı da kılınabilir ve ikinci rekâttan sonra selam verilip ardından üçüncü rekât kılınır.[1673] Bununla beraber, kemale en uygun olanı vitir namazını üç rekât olarak kılmaktır. Hanefi mezhebinin görüşü bu yöndedir

Vitir namazının rekât sayısındaki serbestlik, cumhur ulema tarafından onun farz veya vacip olmadığına da delil olarak gösterilmiştir.

İhtimaldir ki, böyle üç rekâtlı ve son rekâtında ayrıca dua edilen bir namazın kılınması, insanın Allah'ına yalvarıp yakararak O'na itaat ve bağlılıkla gününü sona erdirme amacı taşımaktadır.

Kunutta yapılan bu dua ile kişi yüce yaratanına sığınıp, O'ndan yardım ve hidayet talep ederek gününü sona erdiriyor, Allah'a itaat ve bağlılık göstererek uykuya dalıyor, On'dan rahmet bekliyor.

Vitir namazının kılınış vaktiyle ilgili olarak Hz. Cabir (r.a.) Peygamberimiz (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Kim gecenin sonunda kalkamamaktan korkarsa vitrini gecenin başında kılsın. Kim de gecenin sonunda kalkmayı umuyorsa gecenin sonunda vitrini kılsın. Çünkü gecenin sonunda kılınan namaza gece ve gündüz melekleri şahit olur. Bu nedenle gece sonunda kılınan namaz daha faziletlidir."[1674]

Vitir namazı yatsının vaktinde yatsıdan sonra aynen akşam namazının farzı gibi kılınır. Fakat üçüncü rekâtta fatiha ve zamm-ı süre den sonra rükûa eğilmeden "Allahü ekber" diyerek iftitah tekbirinde olduğu gibi eller kulak hizasına kaldırıldıktan sonra tekrar göbek altına bağlanır ve ardından "kunut duaları" diye isimlendirilen şu dualar okunur: "Allâhümme innâ nestaînüke ve nestağfirüke ve nestehdîke ve nü'minü bike ve netûbü ileyke ve netevekkelü aleyke ve nüsnî aleyke'l-hayre küllehû neşkürüke ve lâ nekfürüke ve nehlau ve netrükü men yefcürük.

Allâhümme iyyâke nâ'büdü ve leke nusallî ve nescüdü ve ileyke nes'a ve nahfidu

---

1672 Ebu Davud, Salât, 341,(1431); Tirmizi, Salât, 342 (465); Faysal Mevlevi, İbadetler Fıkhı, Sh: 80, Terc. Recep Çetintaş, İstişare yayınları-Kayseri.

1673 Şafiî, el-Üm, Beyrut,ty,I / 140.

1674 Müslim, Müsafirin,162(755); Tirmizi, Salât 334 (455).

nercü rahmeteke ve nahşâ azâbeke inne azâbeke bilküffâri mülhık."[1675]

Kunut dualarını okuyamayanlar "Rabbenâ âtinâ fiddünyâ haseneten ve fi'l âhireti haseneten ve kınâ azâbennâr" duasını okur veya üç kere "Allahümmeğfirlî", yahut ta da üç defa "Ya Rabbi!"der.

Bu dualardan sonra rükû, sücûd ve tahiyyat tamamlanarak selamla namaz bitirilir.

Vitir namazında kunut dualarından önce tekbir alınarak ellerin kulağa kaldırılması konusunda muhtelif rivayetler vardır. Bunlardan birisi de İbni Kesir'in rivayetidir. İbni Kesir'e göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) Miraç'ta iki rekât namaz kılıp selam verdikten sonra bir ara ümmetinin cehennemde azap gördüğü kendisine gösteriliyor. Bunun üzerine ayağa kalkıyor ve ümmetinin azaptan kurtuluşu için tekbir alıp Kunut dualarını okuyarak bir rekât daha namaz kılıyor.

Vitir namazı sadece Ramazan ayında cemaatle kılınır ve cemaatle kılınması sünnettir, ramazanın dışında cemaatle kılınması mekruhtur. Cemaatle kılınırken imam da cemaat de kunut dualarını gizli okur.

Hanefi mezhebine göre vitir namazının dışında kunut duası okunmaz. Ancak, felâket, musîbet ve âfet zamanlarında sabah namazının farzında rükûdan sonra da kunut duası okuna bilir.

İmam Malik ve İmam Şafiî'ye göre ise her sabah namazının farzında rükûdan sonra kunut yapılabilir.

Konuyla ilgili olarak Enes (r.a.) Resûlullah'ın şu uygulamasını nakleder: "Allah Resulü (s.a.v.) kendilerine "kurrâ" adı verilen (ve hepsi de Suffe Ashabından olan) yetmiş hâfızı (Necidliler'in müracaatı üzerine orada bulunan kabilelere) İslam'ı anlatmak için görevlendirmişti. Yolculukları sırasında Süleym oğullarından, Ri'l ve Zekvan adında iki kabile "Maûne kuyusu" manasına gelen Bi'r-i Maûne yanında onların önünü kestiler. Kurrâ[1676]hafız kişiler, bu kabile mensuplarına: "Bizim sizinle bir işimiz yok, Allah Resulü'nün bir işini görmek için buradan geçiyoruz" dedilerse de onlar bu sözlere kulak asmayıp kurrâ hafızları şehit ettiler.

(Bu hadise Resülullah'ı çok üzmüştü). Bunun üzerine Allah Resulü (s.a.v.) sabah namazlarında tam bir ay süreyle onlara beddua etti. İşte bu olay, kunutun başlangıcı

1675 **"Kunut" dualarının Türkçe anlamları:** "Allah'ım, biz Senden yardım diler, bağışlanmamızı ve doğru yola iletmeni isteriz. Sana inanır, Sana güvenir, Seni över ve Senden af dileriz. Bütün hayırlara karşı Sana şükreder, nankörlük etmeyiz. Senin nimetini inkâr edip Sana nankörlük eden günahkârı terk eder, ondan uzaklaşırız. Allah'ım, ancak Sana kulluk ederiz, Senin için namaz kılar, Sana secde eder ve yalnız Senin rızanı kazanmak için koşarız. Sana aşk ile ibadet eder, Senin merhametini diler, azabından korkarız. Şüphe yok ki Senin azâbın ancak kâfirleri yakalar."

1676 **Kurrâ:** Kur'an-ı Kerim'i baştan sona ezbere bilen ve ku'ran'ın kıraati ile ilgili bütün usülleri tatbik ederek okuyan kimseye denir.

oldu. (o zamana kadar) biz kunut etmezdik."[1677]

Hz. Ali (r.a.) da, Resülullah (s.a.v.)'in vitrin sonunda kunut yaparken şöyle dua ettiğini nakleder: "Allah'ım, gazabından rızana; azabından affına sığınırım. Sana olan övgülerimi saymakla bitiremem. Sen kendi yüce zatını nasıl övmüşsen öylesin."[1678]

Kunutla ilgili bazı hükümler:

1- Üçüncü rekâtta kunut duâsını unutan kimse, rükûda veya rükûdan başını kaldırdıktan sonra hatırlarsa artık kunut duasını okumaz, namazın sonunda sehiv secdesi yapar. Şayet yanılarak rükûdan sonra kunutu okursa rükûyu iâde etmez, namazın sonunda sehiv secdesi yapar.

2- Cemaatle vitir namazı kılınırken imama uyan kişi kunut duasını bitirmeden imam rükûa eğilecek olsa, bu kişi imama rükûda yetişebileceğini anladığı takdirde kunutu tamamlayarak rükûa eğilir. Eğer yetişemeyeceğini anlarsa kunutu tamamlamadan rükûa inerek imama ulaşır. Hanefi mezhebine göre, vitir namazının hem kendisi, hem üçüncü rekâtta alınan tekbir, hem de okunan kunut duaları vaciptir.

3- Üçüncü rekâtın sonunda alınan tekbire "**intikal tekbiri**" denir. Çünkü bu tekbirden önce okunanlar birer süre ve ayettir. Tekbirden sonra okunan Kunutlar ise, Peygamber Efendimizden rivayet edilen birer duadır. Bu nedenledir ki, ayetle dua arasını ayırmak ve dua haline intikal etmek için tekbir alınmaktadır. Vitir namazını kılan bir kimse namazın hemen bitiminde üç defa "Süphânelmelikilkuddüs" demesi sünnettir.

g-)Teravih namazının kılınışı:

Teravih namazı erkek için de kadın için de müekked sünnettir. Orucun değil, Ramazanın sünnetidir. Dolayısıyla ramazan ayına yetişen bir kimse ister oruç tutsun ister tutmasın, ister hasta ister yolcu olsun teravih namazı kılması müekked sünnettir. Sünnet oluşu Peygamber Efendimizin kavlî ve fiilî sünnetleriyle sabittir.

Teravih namazını cemaatle kılmak sünnet-i kifayedir. Bu nedenledir ki, bir yerde bir kısım insanlar tarafından cemaat halinde teravih namazı kılınırsa, o beldede oturan diğer insanların evlerinde tek başlarına teravih namazı kıldıkları takdirde sünneti terk etmiş sayılmazlar. Ancak cemaatle namaz kılmanın sevabı tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha fazladır. İmkân ölçüsünde cemaatten mahrum kalmamak lazımdır.

Hz. Aişe validemizin rivayet ettiği Buhari ve Müslim'de geçen bir hadis-i şerife göre,Peygamber Efendimiz özellikle Ramazan-ı Şerifin yirmi üç, yirmi beş ve yirmi yedinci geceleri mescide çıkarak Ashab-ı Kiram ile birlikte teravih namazını kılmışlardır. Sonra kendisi farz olur endişesiyle cemaate sürekli devam etmemişler, ancak Ashabını teşvik

---

1677 Lafız Buhariye aittir. (magâzî 28/ 3, V, 41.); Buhari, Vitr 7, cenâiz 41; Müslim Mesacid 297,-308,(677-679).

1678 Ebu Davud, (No: 1427) ; Tirmizi, (No: 3566) ; İbni Mace, (No: 1179).

etmişlerdir.[1679]

Hz. Cabir (r.a.)'in rivayetine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) teravih namazını sekiz rekât olarak kıldırmıştır. Fakat teravih namazının yirmi rekât olarak kılındığı konusunda Sahabenin icması vardır. Bu icmanın şer'i delili İbni Abbas hadisidir. İbni Abbas (r.a) Resulullah'ın ramazanda yirmi rekât teravih namazı kıldığını şu ifadelerle açıklamaktadır: "Resulullah (s.a.v.) münferiden yirmi rekât teravih ve ayrıca vitir namazı kılardı. Teravihin de her dört rekâtı arasında bir müddet dinlenirdi. Sonra kalkar, kendine has diğer namazlarını kılmaya devam ederdi."[1680]

Teravih namazında muteber olan iki veya dört rekâtta bir selam vermektir. Şayet dört rekâtta bir selam verilecekse, tıpkı yatsı namazının ilk sünnetiyle ikindi namazının sünneti gibi ikinci rekâtta tahiyyat için oturulunca, "et-Tehiyyâtü" duasından sonra "Allahümme salli-Allahümme bârik" duaları okunarak üçüncü rekâta kalkılır. Üçüncü rekâta "Süphâneke" duası ve "Eûzü-Besmele" okunduktan sonra Fâtiha ve bir sûre ile devam edilir.

Teravih namazı ile ilgili olarak Abdurrahman bin Abdi'l-Kari (r.a.) şu rivayette bulunur: "Bir ramazan gecesinde Ömer İbn-i Hattâb (r.a.) ile birlikte mescide çıktık. Mescidde insanlar dağınık bir vaziyette (teravih) namaz kılıyorlardı, kimisi kendi başına yalnızca namaz kılıyordu, kimisi de arkalarında bir grup halk toplanmış ve kendilerine uymuş olarak namaz kılıyordu. Bunun üzerine Ömer: Bunları bir okuyucunun (imamın) arkasında toplasam da onun arkasında namaz kılsalar dedi. Bu işin üzerinde durdu ve nihayet onları Ubey bin Kâ'ab'ın arkasında onun imamlığında topladı. Sonra başka bir gece yine namaza çıktık, onları toplu halde adı geçen sahabinin arkasında namaz kılarlarken görünce: Ne güzel bir bid'attir bu!"[1681] Bununla beraber, teravih namazını kılmadan yatıp da sonra gecenin son kısmında kalkarak bunu kılmaları daha iyidir"[1682] dedi.

Teravih namazının vakti, yatsı namazından sonra başlar, sabah namazı vaktine kadar devam eder. Yatsıdan sonra, vitir namazından önce kılınır. Dolayısıyla, yatsı namazının farzını tamamlamadan cemaati terk etmiş olan bir kimse teravih namazını cemaatle kılamaz. Teravihi cemaatle kılamayan vitir namazını kılabilir. Teravih cemaatle kılınırsa vitir de cemaatle kılınır. Teravih ile vitir namazını ayrı ayrı değişik imamlar arkasında kılmak da caizdir. Vaktinde kılınamayan teravih sonradan kaza edilmez.

Teravih namazı kıldıran kimse, cemaate ne bıkkınlık verecek derecede ağır kıldırmalı, ne de acele ederek tadil-i erkânı terketmeli; huzuru ilâhide bulunduğunu unut-

1679 Teravih 1; Müslim, müsafirin 174, (759), 177 (761).

1680 Sahih-i Buhari Mutasarı Tecrid-i Sarih Terc. C-4, Sh: 86.

1681 Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Terc. C-4, Sh: 75-76.

1682 Buhari, Teravih, 1 / 3, II, 252; Sahih-i Buhari muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi, C-4, Sh:75-77.

mamalı ve huşu ile kıldırmalıdır. İşte ozaman, kıldıran da kılan da ibadet zevkine erebilir.

h-)Diğer nafile namazların kılınışı:

Bütün nafile namazlar genellikle iki rekâtta bir selam verilerek kılınır. Tıpkı sabah namazının sünneti gibi.

Soru: Cemaatle namaz kılmanın önemi nedir ve konuyla ilgili bazı fıkhi meseleler nelerdir?

Cevap: İslam dini cemaate çok önem vermiş ve Müslümanların birlik halinde olmalarını teşvik etmiştir. İslam ümmetinin birliğini sağlamada en etkili vasıta ise namazdır. Günde beş vakit camide birleşen Müslümanlar, her çeşit tefrika ve fitne tohumlarından uzaklaşarak kardeş olmanın ve aynı safta omuz omuza beraber bulunmanın hazzına ererler.

Mabetlerinin, kıblelerinin, kitaplarının ve Peygamberlerinin aynı olduğu şuuruna varırlar. Böylece, kendilerini birleştiren temel unsurların basit farklılıklardan çok daha üstün ve güçlü olduğunu görerek Allah'a hamd ederler. Onun için yüce dinimiz İslam, beş vakit namazın cemaatle kılınmasını sevap bakımından tek başına kılınan namazdan daha üstün tutmuştur. Hatta Cuma ve bayram namazlarının cemaatle eda edilmesini zorunlu kılmıştır.

Bir gün, âmâ bir zat Resulullah'a gelerek durumunu gerekçe gösterip, cemaate devam etmemek için kendisinden izin istedi. Adamın bu talebi üzerine Aleyhissalâtü vesselâm efendimiz: "Ezanı işitiyor musun?"diye sordu. Adam da: "Evet, Yâ Resulallah!" deyince: "Öyleyse cemaate devam et"[1683] buyurdu.

Diğer bir hadis-i şerifinde de: "Kim müezzini işitir ve kendini engelleyen korku ve hastalık gibi meşru bir özrü olmadığı halde cemaate katılmazsa, kıldığı namaz (kâmil bir sevapla) kabul olmaz"[1684] buyurdu.

Bazı müfessirler, ezan okunarak namaza davet edildikleri halde bu davete icabet etmeyenler hakkında şu ayet-i kerimenin nazil olduğunu söylerler: "O gün işin dehşetinden baldırları açılır, gözleri dönmüş olarak yüzlerini zillet bürür, secdeye çağırılırlar ama buna güçleri yetmez. Oysa kendileri (dünyada) sapa sağlam oldukları zaman secdeye çağırılmışlardı."[1685]

Beş vakit namazı cemaatle kılmak erkekler için sünnet-i müekkededir. Hatta farz olduğunu söyleyen fakihler de vardır. Kaza edilen aynı vaktin namazlarında da cemaat olmak sünnettir.

Cemaatle kılınan namazın sevabı tek başına kılınan namazdan yirmi yedi derece daha fazla olduğunu Peygamber Efendimiz şu hadis-i şeriflerinde haber verirler: "Ce-

1683 Müslim: Mesacid, 255, (653) ;Ebu Davûd: Salât, 47, (552).

1684 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, Terc. C-8, Sh: 257, HN:2784.

1685 Kalem: 68 / 43.

maatle kılınan namaz, ayrı kılınan namazdan yirmi yedi derece üstündür."[1686]

Bu bakımdan iki veya daha fazla kişi bir araya geldiğinde içlerinden en ehil olan birisi imam olarak öne geçip namazı kıldırıp cemaat sevabını elde etmelidirler.

İmam ev sahibi ve hüküm sahibi olmadığı takdirde, imamete en layık olan kişi şu sıralamaya göre seçilir:

İslam fıkhını en iyi bilen; Kur'an okumada kıraati en güzel olan; en muttaki olan; en yaşlı olan ve ahlâkı en güzel olan[1687] dır. Kör bir kimsenin imamlığı sahihtir. Ancak kendsinden daha iyisi varsa tenzihen mekruhtur.

İmama uyan cemaatin namazın içindeki rükünlerde imamdan önce hareket etmesi haramdır. İmamla aynı anda hareket etmesi ise mekruhtur. İmamın hareketlerini peşinden takip etmesi gerekir.[1688] Mesela, rükû ve secdeden başını imamdan önce kaldırması veya imamla aynı anda kaldırması bu nevidendir.

Cemaat namaza başlamışsa, sonradan namaza yetişen kimse imam kıyam, rükû, sücûd ve ka'de gibi durumlardan hangisinde bulunursa bulunsun yetiştiği yerde derhal imama uyar.[1689] Mesela secdede imama yetişen bir kimse imamın ayağa kalkmasını beklemez ve derhal tekbir alarak secdeye iner. Zira namazın bir secdesine bile yetişen kimse cemaat sevabını kazanır. Dolayısıyla imama yetişmek için camide koşmak ve telaş içerisinde namaza durmak edebe aykırı olduğu için mekruhtur.[1690] İlk rekâtın rükûuna yetişen kimse o namazın tamamını cemaatle kılmış olur.[1691]

Kadının kadınlara imameti, İmam Şafiî ve İmam Ahmed b. Hanbel'e göre sünnettir. Hanefilere göre mekruh, Malikilere göre ise caiz değildir.

Şayet kadınlar kendi aralarında cemaatle namaz kılmak isterlerse imam olacak kadın, öne geçmeksizin cemaat olan kadınların aralarında aynı hizada durarak namaz kıldırabilir. Öne geçmesi halinde ise kerahet işlemiş olur.

Camiye cemaate gidilemediği durumlarda, ev halkı arasında manevi hazzın yaşanması, ibadet alışkanlığının kazandırılması ve cemaat sevabının elde edilmesi açısından evin erkeği imam olarak çoluk çocuğunun önüne geçip evde cemaat halinde namaz kıldırmayı tercih etmelidir.

Kadınların namazlarını evlerinde kılmaları daha faziletlidir. Bununla beraber, camiye gelmeleri de men edilmemiştir.

İmamın arkasında saf tutacak cemaat, şu tertibe göre saf tutar:

1686 Buhari: Ezan, 30; Müslim: Salât, 272.

1687 Müslim, Mesacid 290,(673); Tirmizi, Salât 174 (235).

1688 Buhari: Ezan,74, 82; Müslim: Sağlat, 86-89, (414 – 417).

1689 Tirmizi. Salât,414, (591).

1690 Bilmen Ö.Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh: 141, Gümüş Basımevi 1992.

1691 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-8, Sh: 307-308.

İmamdan başka cemaat bir kişi olursa imamın sağ tarafına, birden fazla olursa arkasına durur.[1692] İmamın arkasına önce erkekler,[1693] sonra erkek çocuklar, sonra hünsalar[1694], daha sonra da kadınlar saf tutar.[1695]

Safların muntazam olması ve arada boşluk bırakılmaması gerekir. Zira saflarda insicam ve düzen olmazsa bu karışıklık kalplere de intikal eder ve ihtilaflara sebep olur. Onun içindir ki, Resul-i Ekrem Efendimiz saflarda şu hiyerarşik sıranın da önemine işaret etmiştir: Ön safa ve hemen imamın arkasına akılca, ilimce, mevkice ve itibarca ileri olanların, buna tetricen diğer saflarda da riayet edilmesini istemiştir. Peygamber Efendimiz bu konuda şöyle buyurmuştur: "Meleklerin saf tutmaları gibi saf tutunuz. Zira onlar ön safları tamamlar (boşluk bırakmazlar) ve muntazam dururlar."[1696]

Diğer bir hadis-i şerifte de: "Safları düz yapın, omuzları bir hizaya getirin, aradaki boşlukları kapatın, kardeşlerinizin (sizi düzeltmeye çalışan) ellerine karşı nezaketli olun. Arada şeytan gedikleri bırakmayın. Kim safa kavuşursa Allah da ona kavuşur. Kim de saftan koparsa Allah da ondan kopar"[1697] buyrulur.

Bir kişinin tek başına safların arkasında namaz kılması imam Azam göre caiz değildir. Bu durumdaki bir kimse saflardan bir kişiyi yanına çekerek onunla beraber namazına devam eder. Çünkü Resulullah (s.a.v.) yalnız başına safların arkasında namaz kılan bir adama müdahale ederek namazını yeniden kılmasını emretmiştir.[1698]Ancak bu konu ihtilaflıdır. Cumhura göre, başka bir hadis-i şerif gereğince safların arkasında tek başına namaz kılmak mekruhtur.

İmamla cemaat arasında bir engel olsa bile, cemaat imamı gördüğü veya okuduğunu işittiği takdirde imama uyması caiz olur.[1699]

Soru: İmama uyarak cemaatle namaz kılan kişi, hangi hususlarda imama uyar veya uymaz?

Cevap: Hanefi mezhebine göre, bir Müslüman'ın aşağıdaki hususlarda imama uyma mecburiyeti vardır: Namazın içindeki rükünlerden"erkân-ı fiiliye" denilen rükû, sücûd ve ka'de-i ahîrede imama uyması şarttır. Mesela, imam rükû ve secdeye devam ederken ondan önce başını kaldırmış bulunan bir kimse, imamın kalkmasını beklemez ve hemen rükû ve secdeye geri döner. Çünkü imama uyan bir kimse tek başına kılı-

1692 Müslim, Salât 122 (432); Ebu Davud, Saât 96 (674).
1693 Nesâî: İmamet, 45, (2, 104).
1694 **Hünsa:** Kendisinde hem erkeklik, hem de dişilik alâmeti bulunan kimse.
1695 Müslim: Salât,132, (440).
1696 Müslim: Salât,119, (430).
1697 Ebu Davûd: Salât, 94, (666).
1698 Ebu Davûd: Salât,100, (682) ; Tirmizi: Salât, 170, (230).
1699 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-8, Sh:313-314.

yormuş gibi hareket edemez.[1700]

İmamla namaz kılan bir kimse kade-i ahirede teşehhüdü bitirmeden imam selam verirse, muktedinin teşehhüdü bitirmesi gerekir. Fakat salâvat ve duaları okumadan selam verir. Çünkü selam vermek vacip, salâvat ve dualar ise sünnettir. Dolayısıyla önceliği vacibe vermek gerekir.

1-Niyet farkı: Cemaatle namaz kılarken imama uyan kişiye "muktedî" denir. Muktedî, imamın arkasında namaza dururken hem namaza hem de imama uymaya (iktidaya) niyet eder. Mesela sabah namazını kılacaksa, "Niyet ettim Allah rızası için bu günkü sabah namazının farzını kılmaya, uydum imama" der. Namazlara nasıl niyet edileceği, kitabımızın namazlara âit niyetler bölümünde hem Arapça, hem de Türkçe olarak yazılmıştır.

2-Kıraat farkı: Hanefi mezhebine göre, imama uyarak cemaat halinde namaz kılan bir muktedî imam iftitah tekbirini aldıktan sonra o da tekbir alarak sadece "Sübhaneke" duasını okur ve susar. Diğer kırâatleri imam yapar, cemaat sükût eder. Ancak cemaat, imamla birlikte rükû ve sücûddaki tespih dualarını okur. Kılınan namaz dört rekâtlı ise, ilk tahiyyatta yalnız "et Tahiyyâtü" duasını, son oturuşta da "et-Tahiyyâtü" ile birlikte diğer duaları okuyarak imamla birlikte selam verir.

Dört rekâtlı bir namazın birinci oturuşunda Muktedî "et-Tahiyyâtü"yü bitirmeden imam üçüncü rekâta kalkarsa, cemaatten olan kişi isterse imamla birlikte kalkar, isterse "et-Tahiyyâtü"yü bitirdikten sonra kalkar. Ancak son oturuşta, "et-Tahiyyâtü"yü bitirmeden imam selam verirse, muktedî "et-Tahiyyâtü"yü bitirmeden selam vermez, bitirdikten sonra selam verir. Salâvat ve diğer duaları bitirmeden imam selam verirse, muktedî duaları bitirmeden imamla birlikte selam verir.

3-Kıraati açıktan yapma: Cemaat halinde namaz kılarken imam, sabah, akşam ve yatsı namazlarının ilk ikişer rekâtları ile vitir namazının her üç rekâtında kıraati gizli değil, açıktan okur. Yalnız başına kılınıyorsa, bu namazlar istenirse açıktan, istenirse gizli bir okuyuşla kılınabilir. Geceleyin kılınan nâfile namazlarda da hüküm aynıdır. Fakat öğle ile ikindi namazlarında ve gündüz kılınan nâfile namazlarda gizli okumak vâciptir.

4-Namazın aslına riayet etmeme ve bazı kusurlu haller:

a-) Namazın aslından olmayan bir hususu imam yapacak olursa, cemaat ona uymaz. Meselâ imam namazda fazladan bir secde yapsa veya son tahiyyatı yaptıktan sonra selam vermesi gerekirken selam vermeden ayağa kalksa, cemaat imama uymaz ve imamı "Süphânallah" diyerek ikaz eder. Şayet imam, bu ikaz üzerine yaptığı yanlışlığın farkına varır ve henüz secdeye de varmadan geri otururşa, cemaatle birlikte selam verir ve sonunda sehiv secdesi yaparlar. Eğer imam, yaptığı bu yanlışlığın farkında olmayıp namaza devam ederek bu rekâtı secde ile tamamlarsa, cemaat imamı beklemez ve se-

1700 M.Zihni Efendi: Nimetü'l-İslam, Kitabüs-Salât, Sh:237.

lam verir.

b-) İmam son oturuşu unutarak oturmayıp ayağa kalksa, cemaat "Süphanallah" diyerek ikaz eder. Bu durumda imam farkına varıp hemen otururs a tahiyyat dualarını okuduktan sonra beraberce selam verip sonunda sehiv secdesi yaparlar. Şayet imam son oturuşu yapmadan kalktığını fark etmeyip bu rekâtı secde ile tamamlarsa, imam farz olan son oturuşu terk ettiği için kendi namazı bozulduğu gibi, cemaatin de namazı fâsid ol muş (bozulmuş) olur. Ancak, bu durumda cemaat "et-Tahiyyâtü" duasını okuduktan sonra imamın selâmını beklemeden de selam verebilir. Fakat bu davranış, imama uymanın vacipliğini terk etmek anlamına geldiğinden, cemaatin böyle bir uygulamaya gitmesi mekruh olur.

c-) İmam namazdan sonra cemaat dağılınca abdestsiz olduğunu hatırlasa, cemaate ulaşmak mümkün olamayacağı için cemaatin namazı sahih olur. Hadis-i Şerifte: "İmamlar sizin için kılarlar. Şayet doğru kılarlarsa sevabı sizedir. Hatalı kılarlarsa sizin namazınızın sevabı sizedir. Hata onların aleyhinedir"[1701] buyurulur.

d-) İmam teşehhüdü (et-Tahiyyatü) tamamladıktan sonra selam vermeden önce abdesti bozulsa, imamın da cemaatin de namazı tamam olur. Çünkü teşehhüt miktarınca oturmak farz, namazdan çıkmak için başı sağa sola çevirmek ise sünnettir. Dolayısıyla "et-Tahiyyatü" duasını okuyacak kadar oturmakla farz yerine getirilmiş olduğundan namaz sahih olur. Selamın eksikliği namazın bütünlüğünü bozmaz.[1702]

Soru: Bir kimse, kendi mezhebi dışındaki başka bir mezhep imamının arkasında namaz kılabilir mi?

Cevap: Mezhepleri farklı olanlar, birbirlerine iktida ederek namaz kılabilirler. Her mezhep sahibinin kendi mezhebinde bir imamın arkasında namaz kılması faziletli ise de başka bir imama uymak, tek başına kılmaktan daha faziletlidir. Dolayısıyla, Şafiî mezhebine mensup olan bir kimsenin kendi mezhebine mani olacak bir şey görmedikçe ve kesin olarak bilmedikçe Hanefi olan bir imama, Hanefi olan bir kimsenin de aynı şekilde Şafiî olan bir imama uyması caizdir. Diğer mezhep mensupları içinde durum aynıdır.

Bu konuda mühim olan husus, imamlık yapan kişinin arkasındaki farklı mezheplere mensup cemaatlerin bulunabileceğini düşünerek, çok az da olsa namaz ve abdeste bulunan mezhepler arasındaki farklılıkları bilip ona göre hareket etmesi gerekir. Mesela, Hanefi bir imamın aşağıdaki hususları bilmesi gerekir:

1-Şafiî mezhebinde bir dirhemden az olan necasetin temizlenmesi farzdır. Hâlbuki Hanefi mezhebinde ise bir miskalden[1703] fazla olması halinde temizlenmesi icabeder.

1701 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-8, Sh: 324-325.

1702 Ebu Davud, Salât 74 (617); Tirmizi, Salât 300 (408).

1703 **Miskal:** Bir miskal, yaklaşık (4,5 gram) kadar bir ağırlık ölçüsüdür.

2-Şafiî mezhebine göre kalben de olsa abdestte niyet etmek farzdır. Hanefi mezhebinde ise sünnettir.

3-Şafiî mezhebinde, abdest alırken sıraya (tertibe) riayet etmek farzdır. Hanefi mezhebinde ise sünnettir.

4-Şafiî mezhebinde, elin iç kısmının tenasül uzvuna değmesi abdesti bozar. Hanefi mezhebinde ise bozmaz.

5-Şafiî mezhebinde, kadının saçı, dişi ve tırnakları hariç, bütün bedeni haramdır. Dolayısıyla bir kimsenin nikâhlı eşi dâhil, teninin kendisine haram olan (nâmahrem) bir kadının tenine dokunması abdesti bozar. Hanefi mezhebinde ise bozmaz.

6-Şafiî mezhebinde namazda tadil-i erkân ve teşehhütte salâvatları okumak farzdır. Hanefi mezhebinde ise sünnettir.

7-Şafiî mezhebinde hatibin her iki hutbede de Allah'a hamd ederek başlaması, salâvat dualarını okuması, takvayı tavsiye etmesi, en az bir ayet okuması ve son hutbede sesli olarak müminlere dua etmesi hutbenin rükûnlerindendir. Dolayısıyla imam-Hatibin bunları terk etmemesi gerekir. Hanefi mezhebinde ise bunlar rükün değil, sünnettir.

Şafiî bir imam da, arkasında Hanefi cemaatin buluna bileceğini dikkate alarak vücudunun her hangi bir yerinden kan ve benzeri şeyler çıkmışsa veya ağız dolusu kusmuşsa abdestini yeniledikten sonra mihraba geçmesi gerekir. Aksi halde Hanefi cemaatin namazı sahih olmaz.

Şafiî mezhebine göre, sabah namazı farzının ikinci rekâtında rükûdan sonra kıyama doğrulunca kunut duası okumak sünnettir. Cemaat halinde kılındığında ise sadece imam okur, cemaat ise ellerini kaldırarak açıp "Âmin"der. Elleri kaldırıp açmak ise sünnettir. Bu durumda Şafiî imamın arkasında sabah namazını kılan Hanefi mezhebine mensup bir cemaat, kunut esnasında hiçbir şey okumaz ve susar. Ancak, hangi mezhepten olursa olsun cemaatte bulunanlar, kunut okunurken ellerini açarak iştirak ederler.

Soru: Sehiv secdesi nedir ve nasıl yapılır?

Cevap: Sehiv, kelime olarak bir şeyden gaflet etmek, kalbin başka bir şeye kayması demektir. Namazlarda ise sehiv, farzın tehiri (gecikmesi), vacibin de terk ve tehiri sebebiyle namaz sonunda yapılan yanılma secdesidir.[1704] Farzın tehiri de vacibin terki demektir. İster farz, ister nafile olsun namaz kılarken namazın vaciplerinden biri sehven terk edilip yine namaz içinde hatırlanırsa, tek başına kılanlar namazın son oturuşunda, "et-Tehıyyâtü"yü okuyarak iki tarafa selam verdikten sonra iki defa secde eder ve ardın daTahiyyata oturur. Cemaat halinde ise, imam yalnız sağ tarafa selam verdikten sonra tekrar iki defa secde yaparak Tahıyyata oturur. Tahiyyatta "et-Tehıyyâtü, Allâhümme

1704 Buhari, Sehiv 1,5; Müslim Mesacid 85, (570); Tirmizi, Salât 288, (391).

salli-Allâhümme bârik ve Allâhümme rabbenâ" dualarını okuyarak selam verir. Böylece yapılan hata için Allah'tan özür dileyerek namazın eksiklikleri tamamlanmış olur. Nitekim Peygamberimizin de sehiv secdesi yaptığı ashap tarafından şöyle nakledilir:"Sevgili Peygamberimiz öğle namazının ilk iki rekâtını tamamlamıştır(oturması gerektiği halde oturmadan) kalktı. Namazı bitirince peşi peşine iki ziyade secde daha yaptı, ondan sonra selam verdi."[1705]Bu hadis-i şerif, sehiv ve unutmanın Peygamberler hakkında caiz olduğunu gösterir.

Unutma secdesi manasına gelen sehiv secdesinin yapılması, Hanefi ve Hanbelîlere göre vacip, Şafiî ve Mâlikîlere göre ise sünnettir. Sehiv secdesi yapılmazsa namazın sevabı noksan olur. Sehiv secdesi yapmayı unutup, selam verdikten sonra hatırlanacak olursa, şayet yüz kıbleden çevrilmemiş ve namaza mani olacak her hangi bir şey yapılmamış ise, yine secde-i sehiv yapılır.

Görüldüğü üzere, sehiv secdesinin yapılma sebebi, namazın vaciplerinden birinin unutularak terk edilip sonraya bırakılması veya önce yapılması yahut da bir vâcibin fazla yapılmasıdır. Şimdi bu söylediklerimize örnekler vererek daha iyi anlamaya çalışalım:

1) Farz namazların ilk iki rekâtında, nafile namazlarla vitir namazının herhangi bir rekâtında "Fatiha Süresi" ni okumayı unutmak,

2) Zammı süreyi fatihadan önce okumak,

3) "Fatiha"dan sonra zam-ı süre okumayı unutmak,

4) Vitir namazının kunut tekbirini veya kunut dualarını unutmak,

5) Sehven "Fatiha" süresini iki defa okumak,

6) Dört rekâtlı farz namazlarda ikinci rekâttan sonra tahiyyatta oturmayı unutarak üçüncü rekâta kalkmak: Bu durumda şayet tam doğrulmamış ve oturuma yakın ise oturur, sehiv secdesi yapması da gerekmez. Şayet tamamen kalkmış veya kalkmaya yakın ise geri dönüp oturmaz, namazını bitirip sonunda sehiv secdesi yapar.

7) Dört rekâtlı bir farz namazın son oturuşunda selam vermeden ayağa kalkılsa hemen geri oturulup selam verilir vesehiv secdesi yapılır.

8) Dört rekâtlı farzlarda son oturuş yapılmadan beşinci rekâta kalkılsa, beşinci rekâtın secdesi yapılmadıkça geri oturulur. Teşehhütten sonra da selam verilerek sehiv secdesi yapılır. Şayet beşinci rekâtın secdesi yapılmış ise, bir rekât daha ilâve edilir ve namaz nafileye dönüşmüş olur. Bu durumda sehiv secdesi de gerekmez.

9) Tahiyyatlarda "et-Tahiyyatü"yü okumayı unutmak,

10) Birinci oturuşta teşehhütten sonra kıyama kalkması gerekirken salâvat dualarını "Allahümme salli a'lâ Muhammed'in ve a'lâ âli Muhammed" diyecek kadar salâvat dualarını okumak,

1705 Buhari, sehv 1, 5; Müslim, Mesacid 85, (570)

11) Rükû ve secdelerde tadil-i erkâna uymamak veya namazda bir rükûnlük bir süre düşünceye dalmak, üç rekât mı dört rekât mı kıldım diye duraklamak yahut Fatihadan sonra hangi süreyi okuyacağını düşünmek,

12) Namazda birden fazla sehiv secdesi yapmayı gerektiren durum hâsıl olursa, hepsi için bir defa sehiv secdesi yapmak yeterli olur.

Soru: Şükür Secdesi nedir ve nasıl yapılır?

Cevap: Şükür secdesi Allah'ın lütufuyla bir nimetinin kazanılmasından veya O'nun rahmet ve merhameti sonucu bir kaza, felâket ve belâyı atlatıp kurtulmaktan dolayı kıbleye dönerek "Allahü ekber" diye tekbir almak suretiyle secdeye kapanmak ve secdede Allah'a hamd ve şükür ettikten sonra tekrar tekbir alarak ayağa kalkmaktır.

Hz. Peygamber (s.a) ve sevgili ashabının ileri gelenleri yukarda belirttiğimiz hususlar ve benzeri sebeplerden dolayı şükür secdesi yaptıklarına dair rivayetler mevcuttur.[1706] Dolayısıyla bu gibi durumlarda şükür secdesi yapmak müstehaptır. Bu nedenle kişi kendisi için önemli ve hayırlı bir sonuca ulaştığında ve yine kendisi için tehlikeli olan bir kötülükten salim kaldığında şükür secdesi yapmalıdır. Zira kulun Allah'a en yakın olduğu ve dolayısıyla duaların kabul edildiği an secde halidir. Bu nedenledir ki, Resulullah Efendimiz çok secde yapılmasını teşvik etmiş ve bir hadis-i şeriflerinde de: "Allah için secde eden herkese Allah bir sevap yazar ve bu secde sebebiyle bir günahını affeder, makamını da bir derece artırır; öyleyse secdeyi çok yapın"[1707]buyurmuş

KAZA NAMAZI

Soru: Kaza namazı ne demektir?

Cevap: Bir namazı vaktinde kılmaya eda, vakti çıktıktan sonra kılmaya ise kaza denir. Az da olsa, ashab-ı kiramın ve Resulullah (s.a.v.)'ın zaruri hallerde namazları kazaya kalmış ve kaza olarak kılmışlardır. İbni Mesud (r.a.), Resulullah'ın Hendek savaşında kazaya kalan namazlarının kılınış şeklini şöyle anlatır: "Müşrikler Hendek günü Resulullah (s.a.v.)'ı fazlaca meşgul ederek dört vakit (öğle, ikindi, akşam ve yatsı) namazını kazaya bıraktırdılar, geceden Allah'ın dilediği bir müddet geçinceye kadar onları kılamadı. Sonra Bilal'e emretti, o da ezan okudu. Sonra kâmet getirdi. Resulullah öğleyi kaza olarak kıldı. Bilal tekrar ikâmet getirdi. Resulullah ikindiyi kıldı. Sonra Bilal tekrar kâmet getirdi. Resulullah akşamı kıldı. Sonra Bilal yatsı için ikâmet getirdi ve Resulullah yatsıyı kıldı."[1708] Yalnız şunu unutmayalım ki, Resul-i Ekrem Efendimiz bu namazları sahib-i tertip olarak kılmıştır.[1709]

1706 Ebu Dâvud, Cihad 174, (2774); Tirmizi, Siyer 25, (1578).

1707 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 102.

1708 Tirmizi, Salât 132, (179).

1709 **Sahib-i Tertip:** Altı vakit namazı kazaya kalmamış olan kimseye sahib-i tertip denir. Böyle bir kimse kazaya kalan namazlarını tertip ile (sırasıyla) ve vakit namazından önce kılar.

Hadis-i şeriften anlaşılmaktadır ki, her vakit için ayrı ikâmet gerekmektedir. İkâmetin dışında ezan okunup okunmayacağı hususunda ulema arasında ihtilaf edilmişse de, tercih edilen görüşe göre, sadece kâmet getirilmesi gerekli ve yeterlidir.

Demek ki kaza namazı, vaktinde kılınamayan farz ve vacip namazların Allah'a karşı namaz borcundan kurtulmak için sonradan kılınmasıdır. Ancak özürsüz olarak namazı vaktinde kılmamak ise büyük günahtır. Asıl olan namazı vaktinde kılmaktır. Şayet her hangi bir özür nedeniyle namaz vaktinde kılınamamışsa, vaktinde kılınamayan bu namazları, şu üç kerahet vaktinin dışında her zaman kılmak mümkündür:

I-Güneş tam doğarken,

II-Güneş tam iki kaş arası hizasında tepede iken (zeval vakti),

III-Güneş tam batmakta iken.

Namazlar ister seferde ister ikamet ettiğimiz yerde kazaya kalmış olsun kazaya bırakıldığı zamanki sıfatına göre kaza edilir. Mesela seferde iken namazı kazaya kalan kimse, o namazı ikamet halinde kaza ederken seferdeki gibi dört rekâtlı farz namazlarını iki rekât olarak kaza eder. İkamet halinde iken kazaya kalan dört rekâtlı farz namazlarını da seferiliği sırasında kaza etmek isterse yine dört rekât kılarak kaza eder.

Kazaya kalan namazlar, tek başına kaza edilebildiği gibi aynı vaktin namazı ise cemaat halinde de kaza edilebilir. Bütün İslam âlimlerinin ittifakla belirttiklerine göre, çok meşru bir sebep olmadıkça, kazaya kalan namazların fazla tehir edilmeyip acele kaza edilmesi vaciptir. Hanefi Mezhebine göre, bir kimse kazaya kalan namazının sayısını bilmiyorsa, o kişi kaza namazı borcundan kurtulduğuna emin oluncaya kadar kaza namazı kılması vacip olur. Böyle bir kimse kaza namazını kılarken hangi namazı kaza ediyorsa o namazın ismini ve vaktini zikrederek niyet eder. Mesela: "Vaktine yetişip kılamadığım üzerime en son borç olan (sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı, vitir... v.s) namazını kılmaya niyet ettim" der.

Kırâati açıktan veya gizli okunan namazların kazası da aynen eda edilirken kılındığı gibi kılınır. Cemaat halinde kılınıyorsa imam olan kişi açıktan okunan namazların kıraatini açıktan okuyarak kaza eder. Şayet tek başına kaza ediliyorsa açıktan veya gizli okuma konusunda serbesttir.

Farz namazların kazası farz, vitir namazının kazası vaciptir. Vakit çıktıktan sonra sünnetler kaza edilemez. Ancak vakti içinde herhangi bir sebeple müekked sünnetler tehir edilmişse kaza edilir. Mesela, cemaate yetişmek maksadı ile öğle namazının ilk sünnetini farzdan sonraya bırakıp namaz sonunda kılmak gibi. Vaktinde kılınamayan

---

Farzlarla vitirde yine tertibe riayet eder. Mesela öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazları kazaya kalan kimse, bu namazları kılmadan yatsıyı kılamaz. Çünkü yukarıda da ifade edildiği gibi Resulullah Efendimiz bu dört vakti Hendek savaşında vaktinde kılamamış ve gece olunca ashabını toplayarak yatsı namazından önce bu namazları kaza olarak tertip üzere kılmış, sonra da yatsı namazını kılmıştır.

sabah namazının da aynı gün öğle namazının vakti girmeden önce hem sünnetini, hem de farzını "Vaktinde kılamadığım sabah namazının sünnetini veya farzını kılmağa niyet ettim" diyerek kılmak gib.

Sabah namazının sünneti ile birlikte kaza edilmesinin şer'i delili aşağıdaki hadis-i şeriftir. Peygamberimiz (s.a.v.) ashabıyla birlikte Hayber'in fethinden Medine'ye dönerken geceleyin yolda istirahat için mola verir. Sabah namazına uyandırmak üzere Hz. Bilal'i de mücahidlerin başına nöbetçi bırakır. Peygamber Efendimiz ve nöbetçi Bilal dâhil ashabın tamamı uyuya kalır. Sabahleyin geç vakit güneşin hararetiyle uyanırlar. Bunun üzerine ashap telaşlanır. Ashabın sıkıntı ve telaşını gören Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurur: "Ağır olun, ağır olun, bunda sizin bir kusurunuz yok. Sizden kim sabahın iki rekât sünnetini mutat olarak (daha önce normal şartlarda nasıl) kılıyor idiyse yine öyle kılsın "buyurdu. Bunun üzerine kılan da, kılmayan da kalkıp sabah namazının sünnetini (kuşluk vakti) kıldı. Sonra Resulullah (s.a.v.) sabah namazının farzı için kâmet emretti ve kâmet getirildi. Aleyhisselâtü vesselam kalktı ve bize namazı kıldırdı."[1710]

Hz. Aişe validemiz de sabah namazı sünnetinin önemi hakkında şu hadis-i şerifi rivayet eder: "Resulullah (s.a.v.) nafile namazlardan hiçbirine sabah namazının iki rekâtlık sünneti kadar aşırı ilgi göstermemiş ve bu iki rekât nafilenin dünyanın tamamından daha hayırlı olduğunu bildirmişti"[1711]

Kaza namazları beş vakit namazlardan önce de sonra da kılınabilir. Aynı gün içinde birkaç vakit namaz kazaya kalmışsa, onları sıra ile kaza etmek gerekir. Geçmiş namazlar altı vakit veya daha fazla ise (tertip sahibi olmayanlar için) sıra ile kılmaya gerek yoktur. İstendiği gibi kılınabilir.

Ancak, farz ve vacip namazını hiçbir vakit kazaya bırakmamış olan tertip sahibi kimseler ise, kaza namazlarını ilk vakit namazından önce kılmak zorundadırlar. Çünkü kaza namazının önce kılınması vaktinde kılınan namazın sahih olma şartıdır. Mesela, tertip sahibi olan bir kimse sabah namazını kılamamış olsa, kılamadığı bu sabah namazını o günkü öğle namazından önce kaza etmesi gerekir.

Kaza namazları ile meşgul olmak her hangi bir nafile namazla meşgul olmaktan daha evladır. Ancak beş vakit farz namazlarla kılınan sünnetler böyle değildir. Bu sünnetleri terk edip yerine kaza namazı kılmak uygun değildir. Doğrusu, hem kaza namazını, hem de sünnetleri terk etmemektir.

Allah Resulü'nün bu hususta şu hadis-i şerifi de unutulmamalıdır: Enes İbni Malik (r.a.)'in rivayet ettiği aşağıdaki hadis-i şerifte Fahr-i Kâinat Efendimiz şu müjdeli haberi verir: "Allah'ın insanlara dinlerinde ilk farz kıldığı ibadet namazdır. En sonraya kalacak olan da namazdır. (Ahirette) ilk sorulacak ve hesabı verilecek olan ibadet de yine

1710 Buhari, Mevakit 35; Müslim, Mesacid 309-311; Ebu Davud, Salât 11 (435-441)

1711 Buhari, Teheccüt 27; Müslim, Müsafirin 96 (725).

namazdır.

Allah (c.c.): "Kulumun namazına bakın" buyurur. Şayet namazı noksan değilse, tam olarak yazılır. Kılınmamış eksik farz namazları var ise Allah: "Kulumun nafile olarak kıldığı namazı var mı, bakın bakalım" der. Eğer kulun nafile olarak kıldığı namazları var ise, noksan olan farz namazların yerine bu nafile namazlardan tamamlanmasını emir buyurur."[1712]

Soru: Namaz hangi sebeplerden ötürü kazaya bırakılabilir?

Cevap: Normal şartlarda şu üç meşru sebepten dolayı bir namaz kazaya kalabilir:

a-Uykudan uyanamama hali.

b-Unutkanlık hali. Şafi Mezhebine göre eğlence ve oyun gibi şeylere dalmak suretiyle meydana gelen unutma hali özür kabul edilemez. Kişi bu durumda namazını tehir ettiğinden dolayı günahkâr olur. Bunun için tövbe ve istiğfar etmesi gerekir.

c-Harp esnasında düşmanın fırsat vermemesi veya o esnada can güvenliğinin her hangi bir sebeple tehlikede bulunması hali.

d-İma ile dahi kılamayacak derecede hasta olması hali.

NAMAZLARA AİT SORU VE CEVAPLAR

Soru: Müdrik, Lâhik ve Mesbuk" ne demektir?

Cevap: Namazla ilgili bu üç temel kavramları şöyle açıklayabiliriz:

a) Müdrik, Namazın başında imama uyup, namazın bütün rekâtlarını sonuna kadar ara vermeden imamla beraber kılan kimsedir. İmama birinci rekâtın rükû'unda yetişen o rekâtı imamla birlikte kılmış olur ve dolayısıyla o kişi müdrik sayılır.

b) Lâhik, Namaza imamla beraber başladığı halde, uyku, yellenme ve kanama gibi abdesti bozan benzer haller nedeniyle namazın tamamını veya bir kısmını imam ile tamamlayamayan kimsedir. Böyle bir kimse imamla beraber kılamadığı rekâtları özür halini giderdikten sonra, namaza engel teşkil edecek dünyevi her hangi bir şeyi araya sokmadan kaldığı yerden namazına başlar ve namazını hiçbir şey okumadan müdrik gibi tamamlar.[1713] Meselâ: İmamla beraber namaz kılarken dördüncü rekâtta burnu kanayan kimse, derhal cemaatin arasından ayrılır ve namaza mani olacak herhangi bir şey yapmadan abdestini alıp geri döner, imam henüz selam vermemişse mümkün olduğu yerde imama tekrar uyar. Şayet imam selam vermişse kendi başına hiçbir şey okumadan imamın arkasında kılıyormuş gibi o dördüncü rekâtı kılar ve namazını tamamlar.

Aynı durum, üçüncü rekâtta vuku bulmuş olsa, imam da dördüncü rekâta baş-

1712 Tergib ve Terhib Terc. C-I, Sh: 349; Ramuzu'l-Ehadis: C-I, Sh:158, HN: 6.

1713 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 55-56.

lamış bulunsa, lâhik abdest aldıktan sonra, önce üçüncü rekâtı kıraatsiz olarak kılar, sonra imama uyar. Ancak dördüncü rekâtta imama yetişemeyeceğini anlarsa, üçüncü rekâtı kılmadan hemen imama uyar ve imam selam verince, kalkarak üçüncü rekâtı kıraatsiz kılar ve selam verir.

Lâhik ile ilgili bu meselelere uyulması biraz güç olduğundan, bu durumda olan kimselerin noksan kalan namazlarına yeniden baştan başlamaları daha uygun olur.

c) Mesbuk: Cemaate namazın başında değil, arasında veya sonunda yetişerek imama uyan kimseye mesbuk denirdir. Mesbukla ilgili bilinmesi gereken hususları da şöyle sıralayabiliriz:

1) İmama birinci rekâtın rükûunda yetişemeyen bir kimse o rekâtı kaçırmış sayılacağından son oturuşta "et-Tahiyyâtü" duasını okuyarak imamın selam vermesini bekler. Ancak namaz vaktinin çıkmak üzere olduğu anlaşılırsa mesbuk teşehhüt miktarı oturduktan sonra imamın selam vermesini beklemeden ayağa kalkabilir. Aksi halde imam selam vermeden kalkması uygun değildir. İmam sağ tarafına selam verince, kendisi selam vermeden kılamadığı ilk rekâtı kılmak üzere "Allahü ekber" diyerek kıyama kalkar. Sübhaneke, fatiha ve bir süre veya ayet okuduktan sonra rükû ve secdeleri yapıp oturur. Tahiyyatta "et-Tahiyyâtü, Allâhümme salli, Allâhümme barik" ve diğer duaları okuyarak selam verir.

2-) İmama üçüncü rekâtta yetişen bir kimse de, yine aynı şekilde imam selam verdikten sonra kendisi selam vermeyerek ayağa kalkar ve imamla beraber kılamadığı iki rekâtı tek başına kılıyormuş gibi besmele çekip fatiha ve zammı süre okuyarak tamamlar.

3-) Dört rekâtlı bir namazın son rekâtında imama yetişip uyan bir kişi, imam selam verdikten sonra ayağa kalkarak sırayla kılamadığı rekâtları peş peşe kılar. Önce kılamadığı ilk rekâttan başlar ve"Sübhaneke, eûzü-besmele, fatiha ve bir süre veya ayet okumak suretiyle o rekâtı tamamlar ve oturur. Tahiyyatta sadece "et-Tahiyyâtü"yü okuyup tekrar kalkar; besmele, fatiha, süre veya ayet okuduktan sonra rükû ve secdeleri tamamlayarak oturmadan tekrar ayağa kalkar. Bu sefer yalnız besmele ve fatihadan sonra rükû ve secdeleri tamamlayıp oturur. Bütün tahiyyat dualarını okuyarak selam verip namazı tamamlar.

4-) Akşam veya Vitir gibi üç rekâtlı namazların üçüncü rekâtında imama yetişen bir kimse, imam selam verdikten sonra ayağa kalkar, "Sübhaneke, eûzü- besmele, fatiha, süre veya ayet okuyarak bir rekât kılıp oturur. Bu oturuşta sadece "et-Tahiyyâtü"yü okuyup ayağa kalkar ve besmele ile fatiha, süre veya ayet okuduktan sonra rükû ve secdeleri tamamlayarak oturur. Her namazın son oturuşunda olduğu gibi Tahiyyat dualarının tamamını okuyup selam verir ve böylece namazı tamamlar.

5-) Mesbuk, kıraati açıktan yapılan namazların farzlarında imama uyunca "Sübhaneke" duasını okumaz, imam selam verince, kılamadığı rekâtlar için ayağa kalkar

ve "Sübhaneke" duasını okur.

6-) Mesbuk, imam selam vermeden evvel teşehhüdü (et-Tahiyyâtü) okuyup bitirince, salâvat dualarını okumayıp sükût eder, imamın selamından sonra da kalkarak kılamadığı rekâtları tamamlar.

7-) Mesbuk, imam selam verince yanılarak imamla beraber selam verirse, araya namazı bozucu bir şey girmediği takdirde kalkarak kılamadığı rekâtları tamamlar ve secde-i sehiv de gerekmez.

Soru: Yolculuk esnasında zaruri hallerde taksi, otobüs, tren, uçak vegemi gibi vasıtalarda namaz nasıl kılınır?

Cevap: Gemi hariç, diğer nakil vasıtalarında oturarak ve araçların yürüdüğü istikamete dönerek, îmâ ile kılınır. Secde, rükûdan biraz fazla eğilerek yapılır. Ancak, gemide mümkünse ayakta ve kıbleye dönerek kılınır. Şer'i bir özür yok ise at, merkep ve deve gibi hayvanlar üzerinde nafile namazlar dışında farz ve vacip namazlar ile cenaze namazı kılınamaz.[1714]

Soru: Hasta ve özürlü bir kimse namazını nasıl kılar?

Cevap: Namaz dinin direğidir ve her gün tekrarlanan tek farz ibadet namazdır. Onun için namaz, şer'i bir özür olmadan ertelenemez ve geciktirilemez. Sağlığı yerinde olan kadın-erkek her mümin namazını eksiksiz ve şartlarına uyarak kılar. Ancak, hasta ise, takatine göre namaz kılmakla sorumludur. Kişinin ayakta duracak gücü yoksa veya ayakta kılması hastalığını artıracaksa, namazını oturarak kılar. Oturarak da kılamazsa yan üzerine veya sırt üstü yatarak îmâ ile namazını kılar. Şayet îmâ ile de kılacak durumda değilse, sağlığına kavuşunca namazlarını kaza eder. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzere yatarken (yani her vakit) Allah'ı anarlar"[1715] buyrulur.

Yukarıdaki ayet hakkında Abdullah b. Mes'ud der ki: "Bu ayet namaz hakkında inmiştir." Yani demek oluyor ki, güçleri yeterse ayakta, ayakta duramazlarsa otururken; oturarak güçleri yetmezse yan üstü yatarak namazlarını kılarlar.

Konuyla ilgili olarak, kendisinde **Basur** hastalığı bulunan ashaptan birisi, Resulullah'a namazı nasıl kılacağını sorduğunda Peygamber Efendimiz cevaben: "Ayakta kıl, gücün yetmezse oturarak kıl, buna da gücün yetmezse yan yatarak kıl"[1716] buyurdu.

Oturarak namaz kılma: Allah Teâlâ her şahsı ancak gücü nispetinde sorumlu kılmıştır. Yukarıda da açıklandığı gibi, ayakta namaz kılmayacak kadar rahatsız olan bir kimse oturarak, buna da gücü yetmezse yatarak, buna dahi gücü yetmezse imâ ile na-

1714 Buhari, Taksiru's-Salât 7, 8; Müslim, Müsafirin 39 (700).

1715 Âl-i İmran: 3 / 190.

1716 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, Terc. C-7, Sh:516, HN: 2507.

mazını kılar.

Oturarak namazını şöyle kılar: Gücü varsa ayakta, yoksa oturduğu halde niyet edip tekbir alarak namaza başlar. Sonra Fatiha ve bir sûre yahut Kur'an'dan bazı ayetler okur. Sonra başını ve vücudunu biraz öne eğer. Bu eğilme rükû yerine geçer. Ardından başını kaldırır. Bununla rükû tamamlanmış olur. Daha sonra başını ve gövdesini, bir öncesinden biraz daha fazla eğer. Bu da birinci secde yerine geçer. Bundan sonra doğrulur. Aynısını bir kere daha yaparak ikinci secdeyi de tamamlar. Böylece bir rekât kılınmış olur. Bu şekilde oturarak diğer rekâtları kılmaya devam eder.

Yatarak namaz kılma: Yatarak namaz kılmak zorunda kalan kimse, başını kımıldatarak namazını kılar. Rükû için bir, secde için iki kere başını kımıldatır. Secde için başını kımıldatıp eğmesi rükû için eğdiğinden daha çok olur. Böylece namazını yatarak kılar.

Îmâ ile namaz kılma: Îma, namazda rükû ve secdeye işaret olmak üzere başı eğmektir. Bu, ayakta yapılır, ayakta mümkün olmazsa oturarak yapılır. Baş, secde için rükûdan biraz fazla eğilir.

Soru: Namazın rekâtlarında ve tahiyyatlarında şüpheye düşülürse nasıl hareket edilir?

Cevap: Bu hususu üç maddede özetlemeye çalışalım:

1-İbni Mesud'un rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, Peygamber Efendimiz namaz kıldırırken namazın rekâtlarında fazla veya eksik yapmıştı. Durum kendisine hatırlatıldığında iki adet secde-i sehiv yaptıktan sonra cemaate dönerek şöyle buyurmuştur: "Biriniz namazında şüpheye düşecek olursa doğruyu araştırsın ve onun üzerine, kalanı ilâve etsin, sonra da secde-i sehiv yapsın."[1717]

Başka bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulur: "Biriniz namazında iki mi kıldım, üç mü kıldım diye şüpheye düşerse, şüpheyi atsın doğru bildiğini esas alsın, sonra da selam vermezden önce iki secdede bulunsun. Eğer (bu kıldığı son rekât ile) beş rekât kılmışsa, namazını onunla (sehiv secdesiyle) çift yapmış olur. Dördü tam kılmış idiyse, o yaptığı iki secde şeytanın burnunu sürtme olur."[1718]

2-Dört rekâtlı bir namazda son tahiyyatı unutarak kıyama kalkan bir kimse, secdeyi tamamlamadan önce hatırlarsa oturur vetahiyyatı tamamlar ve sonunda secde-i sehiv yapar. Şayet beşinci rekâtın secdesi yapılmışsa altıncı rekât kılındıktan sonra selam verilir. Ancak secde-i sehiv yapılmaz. Çünkü kılınan bu altı rekât namaz nafileye dönüşmüş olur. Dolayısıyla farz namazın iâdesi (yeniden kılınması) gerekir.

Dört rekâtlı namazda yanılıp üç rekât kılarak otursa, selam verirken, bir rekât eksik kıldığını hatırlasa, bu kimse ayağa kalkıp namazını tamamlar. Son oturuşunu yaparak sadece tahiyyatı (teşehhüdü) okur ve sehiv secdesi yaparak selam verip namazını

1717 Buhari, Sehiv 2, Sağlat 31-32; Müslim, Mesacid 89, (572).

1718 Müslim: Mesacid, 88, (571) ; Tirmizi: Salât, 291, (396).

bitirir.Hatırlama selam verdikten sonra da olsa durum aynıdır. Fakat selamdan sonra uzun süre geçer, araya bir iş girerse veya kıbleden yönünü ayırırsa namaz yeniden kılınır.

Sabah namazında da ikinci rekâttan sonra tahiyyata oturmadan üçüncü rekâta kalkıp geri oturmadan üçüncü rekâtın secdesi yapılmışsa, dördüncü rekât ilâve edilerek namaz nafile olarak tamamlanır. Yukarıda olduğu gibi bu durumda da namazın yeniden kılınması gerekir.

3-Dört rekâtlı bir namazda son tahiyyat tamamlandıktan sonra, selam vermeden unutarak ayağa kalkan bir musalli, selam vermediğini ayağa kalktıktan sonra, o rekâtın secdesini yapmadan fark ederse, geri oturarak tahiyyatı okumadan selam verir ve sonunda da secde-i sehiv yapar. Ancak beşinci rekâtın secdesini yaptıktan sonra selam vermeden kalktığını ve son tahiyyatı tamamladığını hatırlarsa geri oturmaz, altıncı rekâtı da kılar. Bu durumda ilk dört rekât, kıldığı namazın farzı yerine geçer, son iki rekât ise nafile namaz yerine kaim olur. Namazın sonunda da secde-i sehiv yapar. Zira namazların sonunda selam vermek namazın vaciplerindendir. Dolayısıyla vacibin terki secde-i sehiv'i gerektirir.[1719]

4-Rükûa vardıktan sonra Fatiha veya süreyi terk etmiş olduğunu hatırlayan bir musalli, kıyama geri döner; kıraati tamamladıktan sonra rükûu iâde eder.

Soru: Namazını önceden kılan kişi, aynı namazı cemaatlede kılabilirmi?

Cevap: Bir kimse, beş vakit namazdan (sabah ve ikindi vakti hariç), herhangi birinin farzını yalnız başına kıldıktan sonra, aynı vaktin farzını imama uyarak cemaat halinde de kılabilir. Ancak, imama uyarak kıldığı ikinci namaz nafile yerine geçer.[1720]

Bu konuyu biraz daha açıklığa kavuşturmak için şu örnekleri vermekte yarar vardır:

a-Bir farz namaza tek başına başlayan bir kimse bulunduğu yerde cemaat oluşturulduğu takdirde, henüz ilk rekâtın secdesini yapmamışsa, selam verip imama uyarak cemaate dahil olması müstehaptır.

b-Dört rekâtlı bir farzın birinci rekâtının secdesini yapmış ise, iki rekâta tamamlayıp selam vererek cemaate dahil olur. Önceden kıldığı bu iki rekât nafile olur.

c-Dört rekâtlıfarz namazın üçüncü rekâtına kalkmış ise, ayakta selam vererek imama uyar veya geri tahiyyata oturarak selam verdikten sonra cemaate dahil olur. Bu durumda tek başına kıldığı iki rekât namaz, nafileye dönüşür.

d-Dört rekâtlı farzın üç rekâtını kılmış ise, namazını tamamlar, isterse nafile kılma niyetiyle imama da uyar. Ancak kılınan namaz ikindi namazı ise, ikindi namazının far-

1719 Nuru'l-İzah: Sh: 92.

1720 Muvatta, Salâtu'l-Cema'a 9, (1, 133).

zından sonra nafile kılınamayacağından, ayrıca imama uyarak nafile kılamaz.[1721]

Soru: Namaz kılınması yasak olan yedi mekân hangileridir?

Cevap: Bu konuda İbni Ömer (r.a.) şu hadis-i şerifi nakleder: "Resul-i Ekrem Efendimiz şu yedi mekânda namaz kılmayı yasaklamıştır: Mezbeleliklerde, mezbahalarda, mezarlıklarda, yayalara ve trafiğe açık yollarda, insanların yıkandığı hamamlarda, hayvan barınağı olan ağıllarda ve Kâbe'nin damı üzerinde."[1722]

Soru: Namazdan çalmak ne demektir?

Cevap: Namazda esas olan huşudur.[1723] Ancak böyle bir namaz kurtuluş vesilesi olur. Nitekim ayet-i kerime'de: "Namazlarını huşu içinde kılan müminler, kesinlikle kurtulmuştur"[1724] buyurulur.

Resul-i Ekrem (s.a.v.) de, "Hırsızlıkta insanların en kötüsü namazını çalan kimsedir" buyurdu. Bunun üzerine Ashab-ı Kiram kendisine, "Ey Allah'ın Resulü bu nasıl olur?"diye sorduklarında: "Namazda rükûu, secdeyi ve huşuu tamamlamaz (tadil-i erkâna riayet etmez)"[1725] diye cevap verdi.

Soru: Namaz kılarak Allah'tan yardım istenebilir mi?

Cevap: Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah'a saygıdan kalbi ürperenler dışında her kese zor ve ağır gelen bir görevdir."[1726] Müfessirler ayette geçen "sabır" kelimesinden maksadın oruç olduğunu söylemişlerdir. Oruç da namaz da imanı kuvvetlendiren, nefsin kibrini kıran, zorluklar karşısında sabır ve direnme gücü veren, tembelliği ve miskinliği gideren en önemli ibadetlerdir. Nitekim Peygamberimiz zor ve sıkıntılı bir işle karşılaştığında hemen kalkıp namaz kılar, nefsini kontrol altına almak için de oruç tutardı.

CUMA NAMAZI

Soru: Cuma namazının tarihçesi nedir?

Cevap: İslam dinince kutsal kabul edilen Cuma günü müminlerin bayramıdır. Bu mübarek güne ne zaman ve nasıl Cuma dendiği konusunda bazı rivayetler olmakla birlikte, İbn-i Hazm'ın anlattığına göre bu mübarek güne "Cuma" adını İslamiyet vermiştir. "Cuma ismi,cahiliyet döneminde kullanılmazdı. Bu dönemde Cuma gününe

1721 M.Zihni Efendi, Nimet-i İslam, Sh:460-463.

1722 Tirmizi, Salât, 255 (246).

1723 Huşu: İnsanın Cenab-ı Hak karşısında hiçliğini anlaması ve ibadet esnasında tevazu ile hareket edip, gönlünü Allah'tan başka herşeye kapatmasıdır.

1724 Mü'minûn: 23 / 1-2.

1725 Hadis Ans. K. Sitte, C-8, Sh: 29, Terc. Prof Dr.İbrahim Canan.

1726 Bakara: 2 / 45.

"Arûbe"[1727] adı verilirdi. İslamiyet, "namaz için toplanılan gün" manasında bu güne Cuma adını vermiştir.

İlk Cumayı Peygamberimiz (s.a.v.) hicret etmeden ve Cuma ayeti nazil olmadan önce Medine'de Ensar'dan Es'ad İbn-i Zürare (r.a.) kıldırmıştır. Bu güne Cuma adını verenler de bunlar olmuşlardır.

Taberi'nin bir rivayetine göre ise, Cuma namazı hicretten önce farz kılınmış olmakla beraber müşriklerin baskısı yüzünden Mekke'de kılınamamıştı. Sahabeden bir kısmı hicret edince Hz. Peygamber, onların bu konudaki arzularını göz önüne alarak kılmalarını emretmiş ve böylece ilk Cuma Es'ad b. Zürare tarafından kıldırılmıştır.

Medineli Müslümanlar demişlerdir ki: "Yahudilerin yedi günde bir, toplanarak birlikte ibadet ettikleri özel bir günleri var. Hıristiyanların da öyle, o halde, biz de hep birlikte bir araya gelerek Allah'ı zikredelim, namaz kılalım ve O'na şükredelim, bunun için de kendimize bir gün ayıralım ve bu iş için "Arube" gününü seçelim" dediler. Bu düşüncelerini gerçekleştirmek için de Es'ad'ın etrafında toplandılar. İslamiyet'i öğretmek amacıyla Medine'de bulunan Mus'ab bin Ümeyr o gün orada toplanan cemaate dini sohbette bulunarak görevlerini hatırlattı. Böylece ilk Cuma namazını kıldılar ve toplandıkları bu güne de Cuma adını verdiler. Ayrıca Es'ad namazdan sonra bir koyun keserek namaza iştirak edenlere ikram etti. Cuma ile ilgili ayet-i kerime bu hadiseden sonra nazil oldu.[1728]

Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisi ilk Cuma namazını, hicreti esnasında Kuba'dan Medine'ye gelirken yolda "Rânûna" denilen yerde kıldı ve böylece Medine'li Müslümanların hem bu haftalık ibadetlerini, hem de bu ibadet için Cumayı seçmekteki içtihatlarını onaylamış oldu.

Soru: Cuma namazının önemi nedir?

Cevap: Müslümanların dini hayatında olduğu gibi, içtimai ve siyasi hayatında da büyük bir tesir icra eden Cuma namazı, Hicretin birinci asrından bu yana İslam âleminde büyük bir özenle toplu halde eda edile gelmiş ve Hz. Peygamber (s.a.v.) de yaşadığı sürece bizzat kıldırmıştır. Daha sonra, Hulefâ-i Raşidin de aynı yolu izleyerek, Cuma imamlığını devlet başkanlığı ile beraber yürütmüşlerdir. Daha sonraki dönemlerde de Cuma imamlığı ya halifenin bizzat kendisi veya onun izin verdiği önemli kişilerin vazifesi olarak devam etmiştir.

Cuma namazı, bütün namazların en faziletlisi, Cuma günü de günlerin en üstünüdür; Cuma namazının farziyeti kitap. Sünnet ve icma ile sabittir. Allah Teâlâ: "Ey iman edenler, Cuma günü namaz için ezan okunduğunda Allah'ın zikrine (Cuma namazını kılmaya) koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız elbette bu sizin için daha

1727 Arûbe: yedinci kat göğün adlarından biri.

1728 Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, C-3, S-4. (II. Baskı)

hayırlıdır. Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan (rızkınızı) arayın, Allah'ı çok çok anın ki kurtuluşa eresiniz"[1729] buyurur.

Bu ayet-i kerimenin açık hükmü gereğince, Cuma saatinde, Cuma namazı kılmakla yükümlü olan bir kimse, namaza gitmez de iş veya ticaret yapar ve para kazanırsa bu para haramdır, bu kazancı kullanması caiz değildir, bunun fakirlere dağıtılması ve ardın da tövbe edilmesi gerekir.[1730]

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de Cuma günü ve namazı hakkında aşağıda sıraladığımız hadis-i şeriflerinde şu önemli açıklamalarda bulunur:

1- "Güneşin doğduğu günlerin en hayırlısı Cuma günüdür. Çünkü Âdem (a.s.) o günde yaratıldı. O günde cennete konuldu, o günde cennetten çıkarıldı. O günde tövbesi kabul oldu. O günde öldü ve kıyamet de o günde kopacaktır. Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki (cin ve insanlar hariç), kıyametten korktuğu için Cuma günü sabahtan akşama kadar kıyametin kopmasını beklememiş olsun."[1731]

2- "Biliniz ki, Allah, benim içinde bulunduğum bugünde, bu makamda, bu ayda ve bu yıldan kıyamete kadar devam etmek üzere, size Cuma namazını farz kılmıştır. Kim bunu, benim sağlığımda veya ölümümden sonra ister âdil imamın (devlet başkanının) ister zalim bir imamın idaresi altında bulunsun, her kim Cumayı inkâr eder veya küçümseyerek terk ederse, Allah iki yakasını bir araya getirmesin ve hiçbir işini tamamlamasın (bereketli kılmasın). Biliniz ki Cumayı terk edenin, namazı da zekâtı da haccı da orucu da makbul değildir. Meğerki tövbe etmiş olsun, tövbe edenin Allah tövbesini kabul eder." [1732]

3- "Allah Teâlâ, önemsemediği için (mazereti olmaksızın) üç Cumayı terk eden kimsenin kalbini mühürler."[1733]

4- "Cumada öyle bir vakit vardır ki, Müslüman bir kul namaz kılarken bu saate rast gelir de Allah'tan bir şey isterse, mutlaka Allah Teâlâ o kişinin dileğini yerine getirir."[1734]

Hz. Peygamber (s.a.v.) Cuma namazı esnasındaki dileklerin kabul olunduğuna ve bu vaktin az bir zamanı içerdiğine işaret etmiştir. Duaların kabul edildiği bu vaktin, İmam minbere oturduğu an ile namazı bitirinceye kadar geçen zaman arasında olduğu Sahih-i Müslim'de geçen Ebu Burde (r.a.) rivayetinde bildirilmiştir.[1735]

İki rekât olan Cuma namazı, Hanefi mezhebine göre, imamdan başka en az üç er-

1729 Cum'a: 62 / 9-10
1730 Prof Dr. Karaman Hayrettin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, C-3, Sh: 93, Yenişafak.
1731 Müslim, HN: 1151.
1732 Sünen-i İbni Mace, HN: 81, 1950 baskısı.
1733 Ebû Dâvûd, Salât, 204; Tirmizi, Cuma, 7.
1734 Tecrid-i Sarih, C-3, HN:507.
1735 Müslim, Cuma,16, (853) .

kek cemaatle, Hanbelî mezhebine göre, o bölgede oturan en az kırk cemaatle, Şafii mezhebine göre, o bölgede oturan kırk ve daha fazla cemaatle, Maliki mezhebine göre ise, en az on cemaatle kılınır.

Cumanın kazası yoktur. Üzerlerine farz olduğu halde Cuma namazını kılamayanlar o günün öğle namazını kılarlar.

Adabına uygun şekilde kılınan iki Cuma namazı arasında işlenen küçük günahların affedileceğini rahmet elçisi Hz. Muhammet (s.a.v.) şöyle haber verir: "Cuma günü boy abdesti alıp elinden geldiğince temizlenerek başını ve sakalını tarayıp kokusunu sürüdükten sonra, evinden mescide giden, mescidde de yan yana oturan iki kimsenin arasını açmak suretiyle eziyet vermeyen ve daha sonra da İmam hutbede söze başlayıp namaz bitinceye kadar sesini kesip konuşmadan namazını kılan hiçbir kimse yoktur ki, o günkü Cuma ile öteki Cuma arasındaki küçük günahları affedimiş olmasın."[1736]

Ayrıca Cenab-ı Hak, cennette mümin kullarına Cuma günü tecelli ederek büyük ihsan ve lütuflarda bulunacaktır.[1737]

Soru: Cuma namazı nasıl kılınır?

Cevap: Cumanın farzı iki rekâttır.[1738] İlk dört rekât sünnetten sonra okunan hutbeye müteâkip cemaat halinde imama uyarak kılınır. Cuma namazının ilk ve son sünneti de öğle namazının ilk sünneti gibi kılınır. Niyet ederken, "Cuma namazının ilk ve son sünnetini kılmaya"diye niyet edilir. Ayrıca Cuma namazının bu sünnetleri dışında, son sünnetten sonra "**zuhr-i âhir**" adıyla bilinen dört, bunun devamında "**vaktin sünneti**" adıyla da iki rekât daha namaz kılınır. Fakat "vaktin sünneti"diye bir namaz yoktur."Zuhr-i âhir" ise öğle namazı demektir. Cuma namazı, öğle namazı vaktinde kılınıp, onun yerini tuttuğuna göre, ayrıca bir son öğle namazı kılmanın anlamı nedir? Aslında "zuhur-i âhir"diye bir namazın varlığı hakkında Hz. Peygamber (s.a.v.)'den ve ondan sonraki ilk dönemlerden gelen bir rivayet de yoktur. Nitekim Peygamber Efendimiz: "Sizden biriniz cumanın farzından sonra (sünnet olarak) dört rekât daha namaz kılsın"[1739]buyurur. O halde böyle bir namazın varlığı nasıl ve hangi sebeplerle ortaya atılmıştır? Bu konuda İslam hukukçularının üç görüşü vardır ve şunlardır:

1-)**Zuhr-i âhirin kılınmasına taraftar olanlar:** Yukarıda belirtildiği üzere, şehir veya şehir hükmünde olan sadece bir yerde Cuma namazının kılınması Cumanın sıhhatinin şartlarından biri olarak kabul edilmiştir. Hâlbuki günümüzde, şehirlerdeki nüfus artışı sebebiyle birkaç yerde hatta birçok mahalde Cuma namazı kılınmaktadır. Bu durumda o şehirde kılınan Cuma namazlarından yalnız bir tanesinin kabul olması, di-

1736 Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, C-3, S-17.

1737 İbn-i Kayyım, Zadu'l-Mead, I / 138.

1738 Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin 1.

1739 İbni Mace, İkametü's-Salat 92; Darîmi, Salât 207.

ğerlerinin ise batıl olması söz konusudur. Böyle olunca ihtiyaten, Cuma namazı batıl olanların öğle namazı kılmaları farz olur. İşte bu endişe sebebiyle ve o günkü öğle namazını kurtarma düşüncesiyle zuhr-i âhir kılınmaktadır.

Ancak, şunu hemen belirtelim ki, fıkıh âlimleri bu şartı kendi dönemlerini göz önünde bulundurarak belirlemişlerdir. Bu nedenle günümüzde böyle bir endişeye gerek yoktur vebir Müslümanın namazını şüpheyle kılması doğru değildir. Nitekim İmam Ebu Hanife,zühr-i âhir kılınsın diye bir görüş ve ictihad da ortaya koymamıştır. İmam Muhammed veondan sonraki Hanefi fıkıhçılar ve İmam Ahmed b. Hanbel gibi müctehidler, ister kalabalık olsun ister olmasın, güçlüğü ortadan kaldırmak için bir yerde birden fazla camide Cuma namazı kılınabileceğine fetva vermişlerdir ve birçok yerde Cuma namazı kılınmaya başlanmıştır. Bu durumu hiç kimse de reddetmemiştir. Dolayısıyla bu hususta icma oluşmuştur. Bu bakımdan "zuhr-i âhir" diye bir namazın kılınmasına gerek yoktur.Nitekim T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Cuma namazı kılınacak yerin şehir hükmünde olmasının şart olmadığını 16/02/1933 tarihli bir yazısıyla açıklamıştır.[1740] Bununla beraber, Hanefi hukukçulardan bazıları, birden fazla camide veya köyde kılınan Cumanın sahih olması konusunda şüphe bulunduğunu ileri sürmüşler. Tedbir mahiyetinde, Cumadan sonra herkesin kendi başına,"**Vaktine yetişip henüz edâ edemediğim son öğle namazını (zuhr-i âhiri) kılmaya**" diye niyet ederek öğle namazının sünneti gibi dört rekât namaz kılmasının uygun olacağı görüşünü ileri sürmüşlerdir. Şayet Cuma namazı sahih olmamışsa bu kılınan zuhr-i ahir, öğle namazı yerine kılınmış olur. Eğer Cuma namazı sahih olmuşsa bu namaz, kazaya kalmış bir öğle namazı yerine geçer. Veya zuhr-i âhir namazı, doğrudan son öğle namazının kazası olarak da kılınabilir. Vaktin sünneti de son sabah namazının kazası olarak kılınabilir.

Yukarıda açıklandığı üzere Cumanın sıhhatinin şartlarından birisi Cuma kılınacak yerin şehir veya şehir hükmünde bir yer olması, ikincisi ise, Cuma namazını devlet Başkanının veya onun yetkili kılacağı bir imamın kıldırmasıdır. Bu iki husus ülkemizde şöyle çözümlenmiştir:

1933 yılında zamanın Diyanet İşleri Başkanı merhum Rifat Börekçi: "artık zaman değişti, köyler de şehir hükmüne geldi, bundan böyle her köyde Cuma kılınabilir" şeklinde fetva vermiştir. Bu fetvadan sonra 16 Şubat 1933 tarihinde de, Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal Atatürk uhdesinde bulundurduğu Cuma izini yetkisini il müftülerine devretmiştir.

2-)**Zuhr-i âhirin kılınmasına taraftar olmayıp mekruh sayanlar:** Bu görüşü savunan İslam hukukçuları, şüphe üzerine ibadet yapmanın caiz olmayacağını ve şüphenin ibadeti ifsat edeceğini belirterek Zuhr-i âhiri kılmanın mekruh olduğunu söylemişlerdir. "Nimet-i İslam" adlı kitabın yazarı merhum Mehmet Zihni Efendi de bu gö-

1740 Ahmed Hamdi Akseki, İslam Dini, Sh: 251.

rüşü savunanlar arasındadır.[1741]

3-)**Zuhr-i âhiri kılmanın günah olduğunu savunanlar:** Bu görüşü savunanlara göre, Cuma namazının sahih olduğuna inanılıyorsa öğle namazını kılmaya ihtiyaç yoktur. Çünkü böyle bir namaz, sahabe, tâbiun ve müctehid imamlar devrinde kılınmamıştır. Dolayısıyla dinde olmayan bir ibadeti âdet haline getirmek bid'attir ve bunu yapan günahkâr olur. Şevkanî ve M. Reşit Rıza gibi isimler bu görüşü savunanlar arasındadır. Hülasa, şahsi kanaatimiz şudur: "Zuhur-i âhir ve vaktin sünneti "diye kılınan namazlar, şayet kılınmak istenirse, en sonraya kazaya kalan öğle ve sabah namazının yerine, kaza namazına niyet edilerek kılınmalıdır.

CUMA NAMAZININ ŞARTLARI

1-)Vücûbunun şartları:

Cuma namazı kılmakla yükümlü olmanın şartları demektir. Bunlar, Müslüman olmak, akıl sahibi olmak, ergenlik çağına girmiş bulunmak, erkek olmak, (hastalık, körlük, ayaklarının olmaması gibi) bir özrü bulunmamak, düşman korkusundan emin olmak, hava şartları, Cumaya gitmeye engel teşkil edecek derecede kötü olmamak, hür ve mukîm olmaktır.

Cuma namazı, yukarıdaki şartları taşıyan her Müslüman için müstakil bir farzdır. Dolayısıyla öğle namazının yerine bedel olarak kılınan bir namaz değildir. Cuma namazı kendilerine farz olmayan kimselerin Cuma namazını öğle namazı niyetiyle kılmaları caiz değildir.

2-) Sıhhatinin şartları:

Kılınan Cuma namazının sahih olması için gerekli şartlar demektir.

Cuma namazı öğle namazı vaktinde kılınır. Öğle namazı vaktinden önce ve sonra kılınması sahih olmaz. Hanefi mezhebine göre, imamın dışında en az üç kişilik erkek cemaatin bulunması, Cuma namazı kılınacak yerin şehir veya şehir hükmünde bir yer olması,[1742] Cuma namazını devlet başkanının veya onun yetkili kılacağı bir imamın kıldırması ve Cuma namazının farzından önce hutbe okunması,

Bütün mezheplere göre, birlik ve bütünlüğü temin bakımından mümkün olduğu ölçüde Cuma namazının bir şehirde bir tek camide kılınması ve caminin herkese açık olması gerekir.

İbni Hişam, Peygamber Efendimizin ilk hutbesini şöyle nakleder:

"Hamd-ü senadan sonra:

1741 M. Zihni, Nimetü'l-İslam, Sh: 534-535, Osmanlıca Baskı, Tarih: 1324-İstanbul.

1742 Şehir veya şehir hükmünde bir yer olma şartı günümüzde geçerliliğini yitirmiştir.

Ey İnsanlar! Kendiniz için hazırlık yapın. Şüphesiz biliyorsunuz ki her biriniz ummadığı bir anda ölecek, sürüsünü çobansız bırakacak, sonra da Rabbi (arada tercüman ve şefaatçi olmaksızın) ona şöyle soracaktır: Sana elçim gelip dini tebliğ etmedi mi? Ben sana mal verip ihsanda bulunmadım mı? Sen kendin için buraya ne hazırladın? Kul sağına soluna bakacak (ve kendisine yardım edecek) hiçbir şey göremeyecek. Sonra önüne bakıp cehennemi görecektir. Kim yarım hurma ile de olsa bu ateşten kendini koruma gücüne sahipse hayır işlesin. Bunu da bulamayan güzel söz söylesin. Çünkü bu sebeple yapılacak bir hayır on mislinden yedi yüz misline kadar katlanarak karşılığı verilecektir. Allah'ın selam, rahmet ve bereketi üzerinize olsun!"[1743]

CUMA İLE İLGİLİ SORU VE CEVAPLAR

Soru:Cuma günü okunan ilk ezan ne zaman meşru'iyet kazanmıştır?

Cevap: Gerek Hz. Peygamber (s.a.v.) ve gerekse Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer dönemlerinde minareden okunan ilk ezan uygulaması yoktu. Sadece hatip minbere çıkıp oturduğunda okunan ezan ile hatip hutbeden inip Cumanın farzını kılmak üzere okunan kamet vardı. Fakat daha sonra Müslümanlar çoğalıp geniş çevrelerde yaşamaya başlayınca, uzaktan yakından Cumaya yetişebilmelerini temin için Hz. Osman (r.a.) günümüzde Cuma saatinden önce minareden okunan bugün okunan ezanın okunmasını emretmiş ve sahabenin tasvibi ile de meşruiyet kazanmıştır.[1744]

Soru: Kimler Cuma namazı kıldırabilir?

Cevap: Ergenlik çağına giren akıl sahibi her Müslüman erkek, mukim veya misafir olsun Cuma namazı kıldırabilir. Mâlikilerin dışındaki diğer üç mezhebe göre hüküm bu yöndedir. Ancak Malikiler, imamın Cuma namazı kıldırabilmesi için mukim olma şartını ileri sürerler.[1745] Aslında misafire Cuma namazı farz değildir. Bu nedenledir ki, misafire Cuma namazına gidip gitmeme konusunda da ruhsat verilmiştir. Fakat bu ruhsat, seferi hallerde dört rekâtlı farz namazların kısaltılarak kılınmasındaki gibi mecâzi ruhsat[1746] olmayıp, hakiki ruhsat olduğu için kişi isterse Cumaya gider, isterse gitmez. Şayet Cuma namazına gidip kılarsa ruhsat azimete dönüşür ve böylece öğlenin farzı o kimsenin üzerinden düşer, Cuma ise kendisine farz olur. Dolayısıyla misafirin kıldığı Cuma namazı geçerli olduğu gibi, imam olarak da Cuma namazı kıldırabilir.[1747]

1743 es-Siretü'n-Nebeviyye, C-I, Sh: 501; M. Hamidullah, İslam Peygamberi Terc. C-1, Sh: 113-114, İst-1966.

1744 Prof. Dr. Karaman Hayreddin, İslamın Işığında Günün Meseleleri, C-I, Sh: 19.

1745 İlmihal- I- İman ve İbadetler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları-333, C-I, Sh: 295.

1746 **Mecazi ruhsat:** Yerine getirilmesi zarurî olan ruhsattır.Seferde dört rekâtlı farz namazları kısaltarak kılmak böyle bir ruhsattandır.

1747 Prof. Dr. Vehbe Zuhaylî, İslam Fıkhı Ans.Terc. C-2, Sh:370-371,Feza Ya.1990.

Soru: Cuma namazının tahiyyatına yetişen bir kimse namazını nasıl tamamlar?

Cevap: Cuma namazının tahiyyatına yetişen bir kimse imam selam verdikten sonra ayağa kalkarak iki rekât Cuma namazını kendisi tamamlar ve ardından da selam verir.

Soru: Cuma namazını kılamayan kimse, o günkü öğle namazını nasıl ve ne zaman kılar?

Cevap: Cuma namazını iradesi dışında kaçıran bir kimse, Cuma namazı kılındıktan sonra o günün öğle namazını cemaatle değil, münferit olarak (tek başına) ezansız ve kametsiz kılar. Çünkü bir vakit içinde cemaatle iki namaz kılınamaz. Cuma namazı kılmakla yükümlü olmayalar ise, öğle namazını cumadan önce kılmaları caiz olur.

Soru: Çalıştıkları yerlerde şartlar müsait olmadığı için Cuma nmazına gidemeyenler Cumayı hangi vakte kadar kılabilirler?

Cevap: Cuma namazının vakti, öğle namazının vakti olup, ikindi namazının girişine kadar devam eder. Dolayısıyla bu zaman dilimi içerisinde Cuma namazı kılınabilir. Hatta bazı İslam ülkelerinde bir şehirde o şehrin şartlarına göre birkaç yerde farklı saatlerde Cuma namazı kılınmaktadır. Tunus'ta böyle bir uygulamanın yapıldığını bizzat görüp yaşadım.

Soru: Kadınlar Cuma namazı kılabilirler mi?

Cevap: Her ne kadar kadınlara Cuma namazı farz değilse de, namaz, oruç, hac ve zekât gibi ibadetlerle mükellef olduklarından Cuma namazını kıldıkları takdirde o günün öğle namazını kılmış sayılırlar.[1748]Ancak Cuma günleri özellikle büyük şehirlerin merkezlerindeki selâtin camilerinde[1749] erkek cemaat kalabalık olduğundan kadınların Cuma namazı için bu camilere giderek izdihama sebebiyet vermemeleri daha uygun olur.

Bayram namazı kadınlar için vacip olmamakla birlikte yukarıda zikrettiğimiz mahzurları dikkate almak kaydıyla, bayram namazlarına da iştirak edebilirler. İbni Abbas (r.a.), Resul-i Ekrem Efendimizin bu konudaki uygulamasını şöyle anlatır:

"Resulullah (s.a.v.) her iki bayramda da hanımlarını ve kızlarını musallaya (bayram namazı kılınan yere) çıkarırdı."[1750]

Soru: Cuma günü yapılması mekruh olan şeyler nelerdir?

Cevap: İmamın Cuma hutbesini okumaya başlamasından itibaren iki rekât Cumanın farzı kılınıncaya kadar alış-veriş ve benzeri dünyevî işlerle meşgul olmak ve Cuma namazı vakti girdikten sonra namazı kılmadan yolculuğa çıkmak mekruhtur. Ancak, Cuma namazı vakti girmeden önce yolculuğa çıkmakta bir sakınca yoktur.

1748 Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı, Diyanet Dergisi, 17 / 7 / 1964, C-4, Sayı:117.

1749 **Selâtin cami:** Padişahlar adına yapılan büyük camilere verilen isim

1750 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 71.

Soru: Osmanlılarda uygulanan "Cuma Selamlığı"nedir?

Cevap: Osmanlılarda "Cuma selamlığı" adıyla anılan Cuma gününe mahsus bir merasim vardı. II. Abdülhamid devrine kadar at ile ve bu devirden sonra da araba ile Cuma namazı için camiye gelen padişah, burada beraberindekilerle birlikte Cuma namazını kılar sonra da halkın şikâyet ve arzularını dinlerdi. Saraydan çıkarken, camiye girerken ve camiden çıkarken padişah alkışlanırdı. O zaman alkışlanma el çırpma şeklinde değildi. Bunun yerine halk, yüksek sesle şöyle seslenirdi: "Uğurun hayır ola, yaşın uzun ola, yolun açık ola, saltanatına mağrur olma, (gururlanma) padişahım senden büyük Allah var."

Soru: Cuma gününün hafta tatili olarak kabulü ne zaman başlayıp nezaman sona ermiştir?

Cevap: Osmanlılarda Cuma gününün hafta tatili olarak kabul edilmesi Tanzimat'tan sonra başlamıştır. 1924 Tarihinde çıkarılan hafta tatili kanunu göre Cuma günü, Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman olan bütün vatandaşlar için tatil olarak kabul edilmiştir. Ancak 1935 Tarihinde çıkarılan diğer bir kanunda da hafta tatili Cumartesi günü saat 13.00'ten itibaren başlamak üzere Pazar günü de dâhil edilerek 36 saate çıkarılmıştır. Ve böylece de Cumanın tatil günü olması terkedilmiştir. Son düzenlemeyle de Cumartesi gününün tamamı hafta tatiline dâhil edilerek 48 saate çıkarılmıştır.[1751]

Soru: Cumanın şartlarından olan hutbenin rüknü ve çeşitleri nelerdir?

Cevap: Hutbenin rüknü, bir tespih, tahmid, tehlil veya tekbir ile de olsa Cenab-ı Hakk'ı zikirden ibarettir. Ancak sünnete uygun olanı, zikrin hutbe olacak kadar uzun olmasıdır.

Hutbesiz Cuma namazı olmaz. Cuma hutbesi birinci hutbe, ikinci hutbe olmak üzere iki çeşittir. Birinci hutbe, asıl şart olan hutbedir. İkinci hutbe ise sünnettir. Her iki hutbe de hamd, sena, teşehhüt ve salavât-ı şerîfeyi ihtiva eder. Birinci hutbede müminlere öğüt verilir. Dünya ve ahiret meseleleri hakkında bilgiler verilerek Müslümanlar şuurlandırılır. İkinci hutbede de tüm inananlara dua edilir.

Hatip hutbeye çıkarken bazı dualar okur. Aslında okunan bu duaların bir dayanağı yoktur. Esas dua, hutbenin kendisidir. Bu nedenledir ki, hatip hutbeye çıkarken hutbenin konusunu tefekkür ederek çıkmasının daha uygun olacağı kanaatindeyim. Bundan dolayı da "basamak duaları" adı verilen bu duaları buraya almadım. Ancak bir hatip isterse, her basamakta Fatiha süresinin bir ayetini okuyup manasını düşünerek mimbere çıkabilir. Kanaatimize göre doğru olan da budur.

Soru: Hanefi Mezhebine göre Cuma Hutbesinin Şartları nelerdir?

Cevap: Cuma hutbesinin şartlarını şöyle sıralayabiliriz:

1751 Pakalın M. Zeki, Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Sh:304-310, İst-1946.

1-Hutbeyi hutbe niyetiyle okumak,

2- Namaz vakti girdikten sonra ve namazdan önce okumak,

3- Kendisine Cuma namazı farz olan en az bir kişilik cemaatin huzurunda okumak,

4-Hutbe ile namaz arasını, namaz ve hutbe ile alâkası olmayan başka bir şeyle kesmemek.

Cuma hutbesi ile Bayram hutbeleri arasında bazı farklar vardır. Bunlar aşağıda dip notta gösterilmiştir.[1752]

Soru: Hanefi Mezhebine göre hutbenin sünnetleri nelerdir?

Cevap: Hutbenin sünnetleri şunlardır:

1-Hatibin hutbeden önce minberin sağında veya önünde oturması ve Cumanın ilk sünnetini mihrapta kılmaması,

2-Hatibin siyah veya beyaz giyinmesi,

3-Hatibin minberde cemaate dönük oturarak ezanı dinlemesi,

4-Ezanın hatibin huzurunda okunması,

5-Ezandan sonra hatibin ayağa kalkarak her iki hutbeyi de ayakta okuması,

6-Fetih yoluyla alınmış olan ülkelerde, hatibin sol elini bir kılıca dayayarak hutbeyi okuması,

7-Sulh yoluyla alınan ülkelerde hatibin hutbeyi kılıçsız okuması,

8-Hatip hutbeyi okurken, yönünü tam olarak cemaate dönmesi,

9-Hatip hutbeye başlarken gizli olarak "eûzü-besmele"çekip "Elhamdü lillah" diye hamd ü senâda bulunması,

10-Hatibin "Eşhedü enlâ ilâhe illallah ve Eşhedü enne Muhammed'en Resulullah" diye şehâdeyni okuması,

11-Hz. Peygamber (s.a.v.)'e salavât getirmesi,

12-Hatibin hutbede dünya ve ahiret mutluluğunu içeren uyandırıcı, eğitici, şuurladırıcı vaaz ve nasihatlarda bulunması,

13-Hatibin eûzu- besmele çekerek bir ayet okuması,

14-Hatibin iki hutbe arasında normal üç ayet okuyacak kadar ara verip oturması,

15-Hatibin birinci hutbede olduğu gibi, ikinci hutbeye de hamd ü senâ ve salavât-

---

1752 Cuma hutbesi ile Bayram hutbeleri arasındaki farklar:

a-Cuma hutbesi namazdan önce, bayram hutbesi ise namazdan sonra okunur.

b-Cuma hutbesinin her ikisine de hamdele ile, bayram hutbelerine ise tekbir ile başlanır.

c-Cuma hutbesi sırasında konuşmak, hatta zikir getirmek haramdır. Bayram hutbelerinde ise tekbir getirmek sünnettir.

d-Cuma hutbesinde mimbere çıkınca oturulur, bayram hutbelerinde ise oturulmaz.

ı şerife ile başlaması,

16-Hatibin ikinci hutbede bütün Müslümanlar için Allah'tan mağfiret, yardım ve âfiyet dileyerek dua etmesi,

17-Hutbeyi cemaatin işiteceği bir sesle okuması,

18-İkinci hutbeyi, birinci hutbeden daha hafif bir sesle okuması,

19-Her iki hutbeyi de fazla uzatmayıp kısa tutması,[1753]

20-Hutbeden sonra namaza kalkmak için kamet getirilmesi,

Soru: Cuma hutbesi okunurken neler yapılmaz?

Cevap: Hatip Cuma hutbesini okumaya başladığı andan itibaren sünnet kılınmaz, konuşulmaz, konuşanlara "sus" denmez, selam alınıp verilmez, sağa sola bakılmaz, uyunmaz, her türlü dünyevi meşgaleden uzak durulur.[1754]Çünkü hutbeyi dinlemek farzdır. Hatta Hanefi mezhebine göre, hatibin hutbe sonundaki dua cümlesine bile cemâatin" âmin" diye karşılık vermesi caiz değildir.[1755]

ARAPÇA VE TÜRKÇE HUTBE ÖRNEĞİ

Hutbeye başlarken önce aşağıdaki şu Arapça dua metni okunur:

Birinci Hutbe:

اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * وَالصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِينَ * نَشْهَدُ اَنْ لآ إِلَهَ اِلاَّ اللَّه وَحْد َهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ ، وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا وَسَنَدَنَا وَمَوْلاَنَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، عِبَادَاللَّهِ اِتَّقُوا اللَّهَ وَاَطِيعُوهُ * اِنَّ اللَّه مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْاوَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ * قَالَ اللَّه تُعَالَى فِى كِتَابِهِ الْكَرِيمِ*

Bu duadan sonra her hutbenin konusu ile bağlantılı olarak bir ayet-i kerime ve bir hadis-i şerif okunur. Ardından daCuma namazına gelen müminlere aşağıdaki hutbede olduğu gibi öğütler verilir.

TÜRKÇE HUTBE ÖRNEĞİ

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in önemli bir hutbesinin Türkçesini örnek olmak üzere buraya alıyorum:

"Ey insanlar! Ölmezden önce Allah'a tövbe edin. (Musibet, hastalık ve yaşlılık gibi) ağır meşguliyetlere düşmezden evvel Salih ameller işlemede acele edin. Çok zikir ederek, gizli ve açık çok sadaka vererek Allah'a karşı üzerinizdeki borcu ödeyin ki bol rızka, ilahi nusrete ve ıslah-ı hale (hatalarınızın düzeltilmesine) mazhar olasınız. Biliniz ki Allah, benim içinde bulunduğum şu makamda, şu günde, şu ayda, bu yıldan kıyamete kadar Cuma namazını farz kıldı. Kim ki, benim sağlığımda veya ölümümden sonra, ister

1753 Müslim: Cuma 41, (866).

1754 Ebu Dâvud: Salât 209, (1051).

1755 Ebu Davud, Salât 235, (1113); Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-8, Sh: 338-341

adaletle hükmeden, ister etmeyen bir yönetimin idaresi altında bulunsun, Cuma namazını inkâr eder veya küçümseyip hafife alarak terk ederse, Allah o kimsenin iki yakasını bir araya getirmesin, hiçbir işine bereket vermesin. Haberiniz olsun! Cumayı terk eden kimse tövbe etmedikçe, ne namazı, ne zekâtı, ne haccı, ne orucu ve ne de her hangi bir iyiliği makbul değildir. Meğerki tövbe etmiş olsun, tövbeleri Allah kabul eder."[1756]

Türkçe hutbeye müteakip şu Arapça metin okunarak I. hutbe bitirilir:

اَلآ إنَّ اَحْسَنَ الْكَلاَمِ وَاَبْلَغَ النِّظَامِ * كَلاَمُ اللّٰهِ الْمَلِكِ الْعَزِيزِ الْعَلاَّمِ * كَمَا قَالَ اللّٰه تُبَارَكَ وَتَعَالَى فِى الْكَلاَمِ*
وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ. * اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيطَانِ الرَّجِيمِ* بِسمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِيم *

Hatip birinci hutbeden sonra oturup şöyle dua etmesi hutbenin sünnetidir.

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ , وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ , اَلْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَاَلْأَمْوَاتِ , بِرَحْمَتِكَ يَااَرْحَمَ
الرَّاحِمِينَ*

Bu duadan sonra ayağa kalkılarak aşağıdaki ikinci hutbe duası okunur:

İkinci Hutbe:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ حَمْدَ الْكَامِلِينَ * وَالصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّد وَآلِهِ وَصَحْبِهِ اَجمَعِينَ* تَعْظِيمًا لِنَبِيِّهِ
وَتَكْرِيمًا لِصَفِيِّهِ * فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَآئِلٍ مُخْبِرًا وَآمِرًا * اِنَّ اللّٰه وَمَلَئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَآاَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا
عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا * اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ
* اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى اِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ*
اَللّٰهُمَّ ارْحَمِ الْخُلَفَآءَ الرَّاشِدِينَ وَالْأَئِمَّةَ الْمَهْدِيِّينَ اَلَّذِينَ قَضَوْا بِالْحَقِّ وَبِهِ كَانُوا يَعْدِلُونَ* اَبِى بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ وَعَلِيٍّ
رِضْوَانُ اللّٰهِ عَلَيْهِمْ اَجْمَعِينَ * اَللّٰهُمَّ اَيِّدْ كَلِمَةَ الْحَقِّ وَالدِّينِ. اَللّٰهُمَّ انْصُرْ مَنْ نَصَرَ الدِّينْ وَاخْذُلْ مَنْ خَذَلَ الْمُسْلِمِينَ * اَللّٰهُمَّ
انْصُرْ جُيُوشَ الْمُسْلِمِينَ وَعَسَاكِرَ الْمُوَحِّدِينَ * وَاكْتُبِ السَّلاَمَةَ وَالصِّحَّةَ وَالْعَافِيَةَ عَلَيْنَا وَعَلَى اَلْحُجَّاجِ وَالْغُزَاتِ وَالْمُسَافِرِينَ *
وَالْمُقِيمِينَ وَالْحَاضِرِينَ وَالْغَائِبِينَ فِى بَرِّكَ وَبَحْرِكَ مِنْ اُمَّةِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِمْ اَجْمَعِينَ * وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ
الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ * بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * اِنَّ اللّٰه يَاْ مُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَآءِ ذِالْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ
وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ*

RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMI

Soru:Ramazan ve Kurban Bayramlarının tarihçesi ve önemi nedir?

Cevap : Bayram Arapça'da îd (عِيدْ) kelimesiyle ifade edilir ve dönmek manasına gelir. Her sene peş peşe tekrar ettiği için "îd" denmiştir.

Bayram, sevinç günü demektir. Birlik ve beraberliğimizi güçlendiren, kardeşliğimizi, sevgi bağımızı kuvvetlendiren bir sosyal realitedir.

1756 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 34-35.

Bayramlar, Müslümanları birbirine yaklaştırır. Dargınlıkların ortadan kalkmasına, kimsesizlerin, yoksulların, büyüklerin hatırlanmasına ve küçüklerin sevindirilmesine bir vesiledir. Dolayısıyla bayramlar Allah'ın mümin kullarına birer ziyafet günleridir.

Resul-i Ekrem Efendimizin Medine'ye hicretinin ikinci senesinde Ramazan ve Kurban Bayramları teşri kılınmıştır. Enes bin Malik (r.a.)'in rivayetine göre: Medine'ye hicret edildiğinde Medinelilerin cahiliyet zamanından kalma iki bayramları vardı. Bu bayramlarda eğlenir ve sevinç gösterisi yaparlardı. Bunların yerine Ramazan ve Kurban Bayramları teşri kılınınca Peygamber Efendimiz: "Allah size o iki bayram yerine onlardan daha hayırlı iki bayram ihsan etti. Bunlardan birisi fitre günü, diğeri de kurban günü" buyurmuşlardır.[1757]

Ramazan ve Kurban Bayramı namazları kendisine Cuma namazı farz olan kimselere vaciptir.

Hür ve nisap miktarı mala sahip olan kadın erkek her Müslüman'ın Ramazan Bayramında fıtır sadakası vermesi, Kurban bayramında da kurban kesmesi vaciptir.

Soru: Teşrik günleri ve tekbirleri hakkında neler biliyoruz?

Cevap: Kurban bayramı, kameri aylardan Zilhicce'nin onuncu günü başlar ve dört gün devam eder. Bayramın dört gününe arefe günü de ilâve edilerek bu beş güne teşrik günleri manasına "eyyam-ı teşrik" denilir ki, arefe günü sabah namazından başlayarak bayramın dördüncü günü ikindi namazı dâhil (yirmi üç vakit) devam eder. Teşrik günlerinde tekbir getirmenin vacip olma delili, "Allah'ı sayılı günlerde zikredin"[1758]ayet-i kerimesi ile Cabir (r.a.)'in rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: "Resulullah (s.a.v.) arefe günü sabah namazında tekbiri başlar, teşrik günlerinin sonuncu günü ikindi namazına kadar devam ederdi. Bunu farz namazların sonunda yapardı." [1759]

Fıkıh âlimlerinin ekseriyetine göre, farz namazlara müteakip teşrik tekbiri almak, namaz kılmakla yükümlü olan ister seferi, ister mukim, ister tek başına, ister cemaat halinde, ister köylü ve isterse şehirli olsun kadın ve erkek her Müslüman için bir kere tekbir getirmek vaciptir. Şayet birden fazla tekbir getirilirse bu fazilet olur. İmam Âzam'ın dışında Hanefi fıkıh âlimlerinin görüşü böyle olmakla birlikte, Ebu Hanife, şehirlerde oturma ve cemaatle namaz kılma şartını ileri sürer ve bunun yanında, bu tekbirlerin sadece arefe gününden bayramın birinci günü ikindi namazına kadar sekiz vakitte getirilmesi vaciptir der. Teşrik tekbirleri, Şafiî ve Hanbelîlere göre sünnet, Malikilere göre ise menduptur.

Teşrik tekbiri selamdan sonra unutularak araya söz girerse, diğer bir ifade ile namazın devamına engel olacak bir fiil işlenirse veya namaz kılınan yer terkedilirse tekbir

---

1757 Ebu Davud; Celal Yıldırım, İslam Fıkhı, C-2, Sh: 539.

1758 Bakara: 2 / 203.

1759 Prof. Dr. Vehbe Zuhayli, İslam Fıkhı Ans. Terc. C-2, Sh: 470, Feza Ya.İst-1994.

alınmaz.

Teşrik günleri içerisinde kazaya kalan bir namaz aynı teşrik günleri içerisinde kaza edilecek olursa, o namazın sonunda kaza olarak teşrik tekbiri alınır. Bunun dışında teşrik tekbirleri kaza edilmez.

Bir namazda sehiv secdeleri ile teşrik tekbiri ve telbiye toplanacak olursa, önce sehiv secdeleri yapılır, sonra teşrik tekbiri alınır, daha sonra da telbiyede bulunulur.

Hz. İbrahim (a.s.)'e nisbet edilen teşrik tekbirini erkekler yüksek sesle açıktan, kadınlar ise pes bir sesle gizlice getirirler. Bu teşrik tekbirinin Arapça metni şöyledir: "Allâhü ekber, Allâhü ekber, Lâ ilâhe illallâhü, vallâhü ekber, Allâhü ekber ve lillâhi'l-hamd"

اَللهُ اَكْبَرُ اَللهُ اَكْبَرُ* لآاِلَهَ اِلاَّاللهُ وَاللهُ اَكْبَرُ* اَللهُ اَكْبَرُ وَلِلَّهِ اْلحَمْد*

Bu teşrik metninin tarihi Hz. İbrahim zamanına kadar yükselir. Aynı metin İslam dininin bir sembolü olarak Asr-ı Saadetten beri zamanımıza kadar bütün İslam dünyasınca fasılasız bir şekilde devam ettirilmiş ve ettirilmektedir.

Osmanlı döneminde bu mübarek metin büyük musiki üstadı Itrî merhum tarafından segâh makamında bestelenmiştir. Ve bu bestelenmiş haliyle tüm İslam âleminde asırlardır içli bir coşku ile terennüm edilmektedir.

Soru: Bayram namazları nasıl kılınır?

Cevap: Bayram namazı hicretin birinci yılında meşru kılınmıştır. Peygamberimiz (s.a.v.) hiç terketmeden devam ettiği içinher iki bayram namazı da hür ve akıl sahibi olan Müslüman erkeklere vacip olmuştur. Dolayısıyla vacipliği sünnetle sabittir.

Ancak isterlerse kadınlar da kılabilirler. Nitekim İbni Abbas (r.a.) bu hususta şöyle der: "Resulullah (s.a.v.), her iki bayramda da kızlarını ve hanımlarını musallaya çıkarırdı."[1760]

Hatta âdetli kadınların da namazgâha gelmelerini emrederdi. Âdetli kadınlar safların arkasında durup tekbirlerle iştirak ederek namazın haşyetini yaşar ve Müslümanların duasını dinlerlerdi. [1761]

Bayram namazları hutbenin dışında Cuma namazının şart ve hükümlerine tâbidir. Cuma namazında hutbe vacip olup, namazın sıhhatinin şartlarındandır. Dolayısıyla namazdan önce okunur. Bayram namazlarında ise hutbe namazın sıhhat şartı değil, sünnettir ve namazdan sonra okunur. Bununla beraber bayram namazları, gerek Cuma, gerek diğer namazların edâ şekillerinden farklıdırlar. Cemaatle kılınması zorunlu olan bayram namazı iki rekâttır ve şöyle kılınır:

Önce, hangi bayram namazı kılınacaksak ona niyet edilir. Mesela, Ramazan Bayram namazı ise: "Allah rızası için fitre (Ramazan) bayram namazını imama uyarak kılmaya niyet ettim" veya "Allah rızası için Kurban Bayram namazını imama uyarak kıl-

1760 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 71, HN: 389.

1761 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 71, HN: 389; Buhari,Îdeyn,12.

maya niyet ettim" dedikten sonra, imamla birlikte "Allahü ekber" diyerek ellerimizi kulaklarımızın hizasına kaldırıp, sonra bağlarız. Birinci rekâtta içimizden "Sübhaneke" duasını okuduktan sonra, imam tarafından açıkça, cemaat tarafından gizlice üç defa "Allâhü ekber" diye tekbir alınarak eller kulaklara kaldırılır. İlk iki tekbirde eller kulak hizasına kaldırıldıktan sonra yanlara salıverilir. Her tekbir arasında üç tespih miktarı (üç defa "Allahü ekber"diyecek kadar) durulur.

Üçüncü tekbire müteâkip ise eller yanlara salınmaz, bağlanır. Vacip olan bu üç tekbir, Tahrime ve Rükû tekbirlerinden fazla olduğu için **zâid**tekbirler denmiştir. Bu tekbirlerin ardından da, imam aynen sabah namazında olduğu gibi Fatiha ve zamm-ı sûre okuyarak[1762] birinci rekâtın rükû ve secdelerini tamamladıktan sonra ikinci rekât için ayağa kalkar. İkinci rekâtta imam açıktan Fatiha ve zamm-ı sûre okuduktan sonra birinci rekâtta olduğu gibi üç defa zâid tekbiri alır, cemaatte bu tekbirlere iştirak eder. Her üç tekbirde de eller yukarı kaldırılıp salıverilir. Dördüncü de bir tekbir daha alınıp bu sefer rükûa varılır. [1763]Müteâkiben de secde ve tahiyyatla namaz tamamlanarak selam verilir. Selamdan sonra cemaat sesli olarak topluca teşrik tekbirlerini söylemeye başlar. İmam, coşkulu bu teşrik tekbirlerinin eşliğinde minbere çıkarak bir hutbe okur. Hutbeden sonra da yine aynı şekilde teşrik tekbirleri eşliğinde minberden iner ve mihrapta dua yaparak namazı tamamlar.

Bayram namazları güneş doğduktan ve kerahet vakti çıktıktan sonra zevalden öğle vaktine kadar kılınabilir. Ancak her hangi bir mazeret nedeniyle ilk günü kılınamayan ramazan bayram namazı ertesi günü kılınır. Kurban Bayramı namazı ise geçerli bir özür nedeniyle kerahat olmakla birlikte üç güne kadar tehir edilebilir**[1764]**

bayram namazı ertesi günü kılınır. **[1765]**

Bayram namazları dini ve içtimaî bir ibadet oldukları için cemaatin kalabalık olması arzulanır. Bunun için Resul-i Ekrem Efendimiz bayram namazlarını şehir haricindeki özel bayram yerine mahsus namazgâhlarda kıldırmayı tercih etmiştir. Nitekim Ebu

---

1762 Birinci rekâtta fatihadan sonra,"el-Âlâ", İkinci rekâtta da"el-Ğâşiye"sürelerinin tamamını okumak mendûbtur

1763 Birinci rekâtta zâid tekbirleri unutup Fatihayı okuduktan sonra hatırlayan imam, tekbirleri alıp tekrar fatihayı okur. Hem fatihayı, hem sûreyi okuduktan sonra hatırlarsa tekbirleri alır, ama kırâati tekrar etmez. İkinci rekâtta üç zâid tekbirini kırâatten önce almak caiz ise de, karışıklığa sebep olacağından kırâatten sonra almak evladır.

Birinci rekâtın rükûunda imama yetişen kimse, Rükûu kaçırmayacağını anlarsa, hem iftitah tekbirini, hem de Bayram tekbirlerini ayakta alır. Aksi halde iftitah tekbirinden hemen sonra rükûa varır ve Bayram tekbirlerini ellerini kaldırmaksızın rükûda alır.

İmam tekbirlerin sayısında sünnet dışına çıkmadıkça kendisine uyulur. Ancak sünnet dışında az veya çok almış olduğu tekbirlerde ise imama uyulmaz.

1764 Ebu Dâvud, Salât 255, (1157).

1765 Ebu Dâvud, Salât 255, (1157).

Said-i Hudri (r.a.) der ki: "Resulullah (s.a.v.) Ramazan ve Kurban Bayramı günlerinde musallaya çıkardı ve ilk başladığı şey bayram namazı kılmak olurdu. Namazdan sonra ayağa kalkar, cemaate karşı dönüp vaaz ve nasihat ederdi. Gaza için bir askeri müfreze gönderilecekse gönderirdi. Vereceği bir emir varsa verirdi. Sonra da musalladan (namazgâhtan) yerine dönerdi."[1766]

Cennet vatanımız Türkiye'nin muhtelif büyük şehir ve kasabalarında bulunan musallalar Resulullah'ın bu sünnetinin bir hatırasıdır.

Bayram günü yapılması mendup olan hususlar:

Sabahtan kalkıp gusül abdesti alarak camiye erkenden gitmek, camiye giderken ramazan bayramında gizlice, kurban bayramında açıktan tekbir getirmek, Camiye gittiği yoldan başka bir yolla evine dönmek, güzel koku sürünmek, temiz ve güzel elbiseler giyinmek, ramazan bayramında bayram namazından önce şeker ve hurma gibi tatlı bir şey yemek, kurban bayramında isesabah, namazdan önce bir şey yemeden mescide gitmek.

Bayram günlerinde Müslümanların birbirleriyle musafaha yaparak tebrikleşmeleri ve musafaha sırasında da "Allah sizi ve bizi bağışlasın" manasına gelen "Gaferallahü lenâ veleküm"(غَفَرَ اللهُ لَنَا وَلَكُمْ)şeklinde dua etmesi menduptur.

CENAZE BAHSİ

Soru: Ölüm gereçeği ve cenaze ile ilgili bilinmesi gerekenler nelerdir?

Cevap: İnsan, Cenab-ı Hakk'ın "ol" ile "öl" emri arasında hayat süren bir varlıktır. O'nun "ol" emri ile hayata gözlerini açar, "öl"emri ile de gözlerini kapar. Dolayısıyla ölüm her canlı için haktır ve her doğan er veya geç ölmeye namzettir. Dünya istasyonundan âhiret şehrine hareket saati gelince, Allah Teâlâ'nın aşağıdaki ayet-i kerimelerinde belirttiği üzere:

1- "Her canlı ölümü tadacaktır."[1767]

2- "Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadıkça can veremez. Herkesin ömrü vadelidir ve bu vade şaşmaz bir yazgıdır"[1768]

3- "(Ey Resulüm!) Biz, senden önce de hiçbir beşere ebedilik vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedi mi kalacaklar?"[1769]

4- "Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır."[1770]

5- "O (Allah), hanginizin daha güzel amel işleyeceğini denemek için ölümü ve ha-

1766 Buhari: Kitabü'l-îdeyn.
1767 Âl-i İmran: 3 / 185; Enbiya: 21 / 35; Ankebut: 29 / 57.
1768 Âl-i İmran: 3 / 145.
1769 Enbiya: 21 / 34.
1770 Rahman:55 / 26.

yatı yarattı."[1771]

6- "Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!"[1772]

7- "Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir de: (Ey insan) bu, senin öteden beri kaçtığın şeydir, denir."[1773]

8- "Deki kendisinden kaçtığınız ölüm muhakkak sizi bulacaktır; sonra gizli ve açık her şeyi bilene götürüleceksiniz de O size, yaptıklarınızı birer birer haber verecek."[1774]

9- "Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler."[1775]

Demek ki insan ömrü ne bir saniye ileri gidiyor, nede bir saniye geri kalıyor. Vade dolmadan da ölüm olayı gerçekleşmiyor. Vade dolduktan sonra da onu bir salise bile geciktirmek veya uzatmak mümkün değildir. Çok kereler ölen bir yakınımız için "keşke şöyle etmeseydi veya bir trafik kazasında ölen için keşke gitmeseydi belki bu iş başına gelmeyecekti yahut şunu da yapsaydık veya falan doktora gitseydik belki ölmezdi" gibi sözlerle iman zafiyeti gösterdiğimiz olmuştur. Hâlbuki binlerce cana şifa dağıtan bu doktorlar da ölüm gerçeğinden kendilerini kurtaramamışlardır. Bunların hepsi beyhude ve boş laflardır. Çünkü ayetlerin hükümleri açık ve ortadadır. Bununla beraber, Allah'ın hakkımızdaki takdiri nasıl tecelli ederse etsin, bir kul olarak bize düşen hayatımızı korumak için her türlü tedbiri almak ve hadiselerin sebeplerine tevessül etmektir.

Bakınız size bu konuyla ilgili yaşanmış bir hadiseyi aktarayım: Almanya'nın Şuturtgart şehrinde bir süre din görevlisi ve eğitimci olarak hizmet veren Şakir Çini adındaki bir meslektaşımız bizzat hadisenin kahramanının ağzından dinlediği şu ibret dolu olayı anlatmıştı. Ben de siz değerli okuyucularımla bu akıllara durgunluk veren hadiseyi paylaşmak istiyorum. Hadise özet olarak şudur:

a- "Hayat kurtaran yumruk"adlı ibretlik bir olay:

Almanya'nın Şuturtgart şehrinde bir fabrikada işçi olarak çalışan Türk vatandaşlarımızdan birisinin üzerine vinç düşüyor. Bu kardeşimiz vincin altında ezilerek âdeta yarı pires haline geliyor ve vücudunda kırılmadık yeri kalmıyor. O vaziyette ambulansla hastaneye kaldırılırken yolda ambulansta bulunan ve yabancı düşmanı olan ırkçı bir personel: "Sen daha gebermedin mi ulan pis yabancı?"diyerek yarı baygın haldeki bu yaralı kardeşimizin burnuna bir yumruk aşk ediyor ve ağzı burnu kan içinde kalıyor. Neticede yaşama ümidi olmayan bu yaralı o halde hastaneye yatırılıyor. Hastanede tam dört yıl

1771 Mülk: 67 / 2.
1772 Nisa: 4 / 78.
1773 Kaf: 50 / 19.
1774 Cuma: 62 / 8.
1775 Âraf: 7 / 34; Yunus: 10 / 49; Nahl: 16 / 61; Müminûn: 23 / 43; Münafikûn: 63 / 11.

kalıyor ve dört yılın sonunda vücudunun birçok yeri platin çivilerle tutturulmuş olarak âdeta biyonik adam misali normal yaşama dönüyor. Öldürmeyen Allah öldürmüyor. Doktorlar, atılan yumruktan habersiz olarak yaralının ölmeme sebebini ağzından burnundan gelen kana bağlıyorlar ve bu kanın gelmesiyle beyin kanamasının önlendiğini, aksi halde ölümünün kaçınılmaz olduğunu söylüyorlar. Bu kardeşimiz, doktorların bu ifadelerinden mutlak ölümden dönüş sebebini öğrenmiş oluyor.

Nihayet, hastaneden çıktıktan sonra, kendisine yumruk atan bu şahsı uzun araştırmalar sonucunda buluyor ve kendisini tanıtarak neden böyle yaptığını sorguluyor. Bu durum karşısında ilgili kişi, korku ve telaşa kapılıyor. Ancak hadisenin kahramanı Türk kardeşimiz, "Bayım endişelenme, bir şey yapmayacağım, sana zarar vermek için değil, teşekkür etmeye geldim. Çünkü senin o yumruğun bana hayat verdi" dedikten sonra, sebebini anlatarak ambulans personelinin yumruk atan elini sıkıyor ve teşekkür edip, adamın şaşkın bakışları arasında yanından ayrılıyor.

Demek oluyor ki, ölüme götürmesi gereken bir yumruk, ecel gelmeyince hayat kurtarabiliyor. Hayatta buna benzer akıllara durgunluk veren ve bu da olur mu? Dedirtecek sayısız hâdisat tecelli ediyor. Mesela, hayatım boyunca hiç unutamadığım beni çok düşündüren şu olay da bu konuya başka bir örnek teşkil eder: 1960 yılı öncesi, henüz lise talebesi olduğum yıllarda ülkemizin en üst düzey insanlarını taşıyan bir uçak kilometrelerce yükseklikten düşerek paramparça olmuştu. Yolculardan bazıları hayatını kaybetmiş, bir kısmının da burnu bile kanamamıştı. Uçak düştüğünde burnu kanamayan insanlardan birisi de zamanın Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı idi. Seneler sonra aynı şahsiyet idam sehpasında ruhunu teslim ederek Allah'ına kavuştu. Zira feci uçak kazasında henüz eceli gelmediği için mucize denebilecek bir tarzda kurtulmuştu. Fakat ecel onu vakti saati geldiği için başka bir yerde ve başka şartlarda yakaladı.

İşte bir örnek daha: Bir günlük gazetede**"Hızlıtrenden düşen bebek ölmedi"** başlığıyla verilen aşağıdaki yazıyı okumuştum:

Çin'de, hızlı trenin tuvaletinde doğarak tuvalet deliğinden raylara düşen bebek, sağ kaldı. Şinhua ajansının haberine göre, dokuz aylık hamile bir göçmen işçi kadın, oturduğu tren tuvaletinde bebeğin doğmaya başlaması üzerine paniğe kapıldı ve alelacele göbek bağını eliyle kopardı. Ancak bu sırada bebeği tutamayarak elinden kaçırdı ve bebek tuvalet deliğinden rayların üzerine düştü. Üç demir yolu işçisi, raylara düşen bebeğin üzerinden arkadan gelen bir trenin daha geçtiğini gördüler.[1776]

Düştüğü raylar üzerinden sapa sağlam kurtarılan bebek, daha sonra annesine teslim edildi. İbret alınacak bir hadise, ancak ibret alabilenlere.

b-"Elma Bahane"adlı ibret alınacak bir olay:

"Elma bahane" başlığı altında günlük bir gazetede yıllar önce yayınlanan şu yazı da

1776 Milli Gazt: 26 Mayıs 1999.

bu konuda oldukça ilginç bir örnek teşkil eder:

"Ecel geldi cihane baş ağrısı bahane"

1982 yılında İzmir poligon 202 Er Eğitim alayında askerliğinin acemi eğitimini tamamlayarak on günlük memleket iznine giden Vedat Bilgin adındaki bir genç şahit olduğu şu olayı anlatır: "Mersin tarafına gidecek askerlerin bindiği otobüsle hareket ettik. Memleketine gelenleri yol boyunca birer birer indiriyorduk. Akşam kararmaya başlamıştı. Mut ilçesinde bir arkadaşımız indi. Fakat on metre ilerlemeden inen arkadaş "hop hop"diye arkamızdan seslendi. Durduk; arkadaş geri gelerek elmalarını unuttuğunu söyledi ve elmalarını alıp tekrar indi. Ancak otobüsümüz yine on metre kadar ilerlemişti ki, acı bir fren sesi duyduk ve arabamızı sağa çekerek durduk. İnip baktığımızda ne yazık ki, elmaları için arabamızı durduran arkadaşa arkadan gelen bir araba çarpmış ve ölmüştü. Evet, ecel gelince elmalar bahane."[1777]

Hiç şüphesiz ölüm, yok oluş değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ifadesiyle, ölüm, bir evden başka bir eve geçiştir. Kişiye hayatiyet kazandıran ruhudur ve esas ölümsüz olan da odur. Ruh bedeni terk ettiği zaman, suyu kesilmiş değirmen gibi vücudun bütün fonksiyonları durur ve ölüm olayı gerçekleşerek kısa bir süre içerisinde beden kaskatı kesilir. Merhum Necip Fazıl "**Ölünün Odası"** adlı şu şiirinde bu gerçeği gözler önüne serer:

ÖLÜNÜN ODASI

Bir oda, yerde bir mum, perdeler indirilmiş,
Yerde çıplak bir gömlek, korkusundan dirilmiş.
Sütbeyaz duvarlarda, çivilerin gölgesi;
Artık ne bir çıtırtı, ne de bir ayak sesi...
Yatıyor yatağında, dimdik, upuzun, ölü;
Üstü, boynuna kadar bir çarşafla örtülü.
Bezin üstünde, ayak parmaklarının izi;
Mum alevinden sarı, baygın ve donuk benzi.
Son nefesle göğsü boş, eli uzanmış yana;
Gözleri renkli bir cam, mıhlı ahşap tavana.
Sarkık dudaklarının ucunda bir çizgi var;
Küçük bir çizgi, küçük, titreyen bir ân kadar.
Sarkık dudaklarında asılı titrek bir ân;
Belli ki, birden bire gitmiş çırpınmadan.
Bu benim kendi ölüm, bu benim kendi ölüm;
Bana geldiği zaman, böyle gelecek ölüm...

Soru: Cenaze ile ilgili bazı kavramlar nelerdir?

Cevap: Cenaze, **ölü** anlamına gelir. Ölmek üzere olan ve son nefesine yaklaşmış bulunan kişiye **muhtazar,** ölen kişiye **meyit** (çoğulu mevta ve emvât) dir. Ölen bir

1777 Türkiye gazetesi "Hayatım Roman" adlı yazı, 26 / Ağustos/ 1999.

kimse için yapılan hazırlıklara **teçhiz**, ölünün yıkanması için konduğu yere **teneşir**, yıkanmasına **gasil**, yıkandıktan sonra kefenlenmesine **tekfin**, tabuta konduktan sonra, namazını kılmak üzere tabutunun konduğu yere **musalla**, tabuta konmasından itibaren kabristana taşınmasına kadar olan safhaya **teşyi**, kabre konmasına da **defin** denir. Definden sonra kabir suali denilen, münker ve nekir meleklerinin sormaları muhtemel soruların cevaplarını ölüye hatırlatma mahiyetindeki imam veya dini bilen salih bir kişi tarafından yapılan seslenişe de **telkin** denir.Ölünün yakınlarını teselli etme anlamına gelen başsağlığına ise **taziye** adı verilir.

Soru: Ruh cesedi nasıl terk eder?

Cevap: Peygamberimiz buyurur ki: "Muhakkak ki, Allah, ruhlarımızı kabzetmektedir. Dilerse onu, bize bundan başka bir vakitte iâde eder."[1778]

Hadis-i Şerifte yer verilen ruhun Allah tarafından kabzedilmesi ve dilediği zaman iade edilmesi ile ilgili olarak İzzü'bnu Abdi's-Selâm şu açıklamaya yer vermiştir: "Her cesedde iki ruh vardır. Birincisi **"Rûhu'l-yakaza"**, cesedde bulundukça kişi uyanık olur. Uyuyunca da bu ruh cesetten çıkar ve rüyalar görür. İkincisi "**Ruhu'l-hayat"** tır. İlahi kanun gereği, bu ruh bedende bulundukça ceset canlıdır, bedeni terk etti mi artık ölüm olayı gerçekleşir. Cesede dönünce, beden hayatiyet kazanır.

Bu iki ruhun varlığına şu âyet-i kerime delil olarak gösterilir: "Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken ruhlarını alır (bedenlerinden alıp kendilerinden geçirir). Sonra ölümüne hükmettiği ruhu yanında tutar, diğerini muayyen bir vakte (eceli gelinceye) kadar salıverir (bedenlerine gönderir). Şüphesiz bunda iyi düşünen bir toplum için ibretler vardır."[1779]

Bu ayet-i kerimenin tefsiri şöyledir: "Allah ölenin ölümü zamanında ruhunu kabzeder" demek, "Allah cesedin ölümüne sebep olmayan nefislerini uykuları arasında tutar, ölümüne hükmettiklerini yanında alıkor, cesedine göndermez. Diğer nefisleri (yakaza ruhlarını) ise ecelleri gelinceye kadar cesetlerine geri gönderir. Ecel gelince, hayat ve yakaza ruhlarının her ikisini de beraberce tutar, cesede geri göndermez ve ahirette bedenin yeniden yaratılmasına kadar bekletilir. Bekletilen ruh, ahiretteki diriliş için sûr'a üflenip yeni bedene gönderilince, kendini uykudan uyanmış sanır ve şunu sorar: "Bizi uyuduğumuz yerden kim kaldırdı?"[1780]

Bir kimse ruhunu nerede teslim edecekse Allah Teâlâ o kimsenin o yere gitmesi için gerekli sebepleri yaratır. Nitekim sevgili Peygamberimiz bu hususta şu açıklamayı yapar: "Birinizin eceli bir yerde olduğu zaman ihtiyaç onu oraya sıçratır (muhtaç kılar), sonra kalan ömrünün sonuna varınca aziz ve celil olan Allah onun ruhunu orada alır.

1778 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-7, Sh:370-371.

1779 Zümer:39 / 42.

1780 Yâsin: 36/51-52.

Kıyamet günü o yer; "Ey Rabbim! İşte bu, bana emanet ettiğin cesettir!" der."[1781]

Kişiyi vefat ettiren bizzat Allah Teâlâ Hazretleridir. Fakat ölümün yüzündeki zahiri çirkinlik ve ürperticilik sebebiyle, Allah kendisi hakkında hoş olmayan düşüncelere sebebiyet vermemek için, Azrail (a.s.)'i perde yapmıştır. Dolayısıyla, insanların ruhlarını ya bizzat Azrail (a.s.) veya yardımcıları kabzeder.[1782] Hayvanların ecelleri tespihlerine bağlıdır. Tespihleri bitince Cenab-ı Hak hayvanların ruhlarını bizzat kendisi alır.[1783]

İnsanlar içinde Peygamberlere bizzat Azrail (a.s.) gelir ve çoğu zaman da geldiğini haber verir. Hatta Peygamber Efendimizin huzuruna girip ruhunu kabzetmesi için izin istediği sahih hadis-i şeriflerde rivayet edilir.

Mevlid-i Şerifin "Vefat'ün-Nebî" bölümünde bu gerçek şu mısralarla dillendirilir:

Cebrail geldikte Hak'tan emrile,
Gelmiş idi anda Azrail bile,

Taşradan içeriye kıldı nida,
Dedi kim Ya Ehl-i Beyt-i Mustafa.

İzniniz var mı içeri girmeğe,
Ol münevver hûb cemalin görmeğe,

Ol vakit dedi, Resul-i Müctebâ,
Ey Emin hoş geldin imdi merhaba.

Sordu kabz için mi geldin ya melek,
Ya ziyaret mi durur ancak dilek,

Dedi gelmişem ziyaret etmeğe,
iznin olursa kabzedûben gitmeğe.

Hak buyurdu ben sana olam muti,
Her ne dersen onu tutam ya şefi,

Dedi Azrail'e ol dem ol hümâm,
Dilerem senden ilâ yevmil kıyam.

Ben çekeyim ümmetim içün zahmeti,
Kıl tarahhum onları kılma katî,

Bana kıy onlara kıyma ya melek,
Evvel âhir bu durur senden dilek.

Her işi bunlara talim eyledi,
Canın hakka teslim eyledi.

1781 Tirmizi, Kader 11, (2148).
1782 Secde. 32 / 11; En'am: 6 / 61-62.
1783 Râmuz'el- Ehadis, C-1, Sh: 22, HN: 6.

Çün sefer kıldı cihandan Mustafa,
Dünyadan hiç kimse ummasın vefa.

Her nedenlü çok yaşarsa bir kişi,
Akibet ölmek dürür anın işi.

Hangi sebeple olursa olsun vefat anında Azrail (a.s.) ile irtibat kurulmuş olur. Azrail'in vefat edecek kişi veya kişileri aramasına gerek yoktur. O anda eceli gelenlerin adedi ne kadar çok olursa olsun, bir saniye bile gecikmeden hepsinin ruhu anında kabzedilir. Tıpkı bir elektrik şartelinin düğmesine basar basmaz binlerce ampulün sönmesi gibi. Azrail'in dokunmasıyla da eceli gelenlerin ruhları bedenlerini terk eder ve hayat durur.

Güzel yaşamış olanların ruhları bedenlerini terk ederlerken güzel şeyler hissederler ve tebessüm ederek, tatlı şeyler müşahede ederek giderler. Nebi ve şehitlerin ruhları kabzedilirken cennet pencereleri açılır. Allah Resulünün ifadesiyle, onların ruhları suyun testiden aktığı gibi rahatça akıp çıkar. Yahya Kemal Bayatlı şu iki mısralık dizisinde bu hali şöyle anlatır:

Yaprak nasıl düşerse akıp kaybolan suya,
Ruh öyle yollanır uyanılmaz bir uykuya.

İyi insanlar için ölüm, çok tatlı ve lezzetlidir. Uhud'da şehit olan Abdullah İbni Amr (r.a.) hakkında, oğlu Cabir'e Peygamber Efendimiz şöyle müjde verir: "Bilir misin, Allah babanı nasıl karşıladı? Bunu ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş ve ne de bir insanoğlu hatırına getirebilmiştir. Öyle bir karşıladı ki tarifi mümkün değildir. Baban dedi ki: "Yâ Rabbi! Beni dünyaya geri gönder de, şu tatlı ölümün neşvesini (sevincini) geride kalanlara da anlatayım." Allah Teâlâ: "Artık geriye dönüş yok; o bir kereye mahsustu ve bitti. Fakat Ben, sizin bu durumunuzu onlara haber veririm" buyurdu. Sonra da şu ayet-i kerime nazil oldu: "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanmayın, hayır onlar diridirler, Rableri katında rızıklanmaktadırlar."[1784]

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de vefatı esnasında son anlarını yaşarken her kendine gelişinde: "Namaz, namaz..."demiş ve Hz. Ömer (r.a.) da aynı şekilde: "Namaz, namaz!.." diyerek ruhunu teslim etmiştir.[1785] Âlemlerin Rabbi olan Allah bizleri şefaatlerine nâil eylesin.

Kötü yaşamış olanlar da çirkin şeyler hissederler; ruhları dikenlere takılmış ipek gibi zor çekilir, sıkıntı ve azap duyarlar. Melek böyle kimselerin ruhlarını çok çetin alır.

Kısaca, her insanın kendine ait mertebe ve derecesi vardır. Azrail, bu mertebe ve derecesine göre muamele yapar. İyi bir insanın ruhunu kabzetmeye gelen Azrail (a.s.), ilgiliye sempatik bir sûrette görünür. Allah'ın selamını tebliğ eder ve kendisine ruhunu

1784 Bakara: 2 / 154.

1785 Şahin M. Abdülfettah, İnancın Gölgesinde, 1, Sh: 128, Nil yayınevi, İzmir-1993.

kabzedeceğini söyleyerek sıkıntı vermeden ruhunu alır.

Kötü kimselerin ölümü esnasında ise, melekler sevimsiz, ürkütücü ve korkunç tarzda gelirler. Bu durumu gören şahıs, dehşete kapılır. Ardından Azrail başucuna otururak onun dünyadaki amellerine göre muamele eder.

Ruhunu teslim eden bir insanın gözleri bazen kendiliğinden kapanır, bazen de açık kalır. Gözleri açık kalan ölü için halk arasında: "Dünyada muradına ermediği için gözü açık gitti" gibi yorumlar yapılır. Hâlbuki gözün kapalı veya açık olmasının bu tür yorumlarla bir alakası yoktur. Nitekim Peygamber Efendimiz ruh cesedi terk ettikten sonra gözlerin baka kalmasının sebebini, ashaptan Ebu Seleme'nin cenazesinde açıklamıştır. Ebu Seleme'nin vefat ettiğini işiten Resulullah (s.a.v.) derhal cenaze evine gitmiş ve eve girdiğinde Ebu Seleme'nin gözlerinin açık kaldığını görmüş, mübarek elleriyle cenazenin gözleri üzerine hafifçe bastırıp kapattıktan sonra şöyle buyurmuştur: " Ruh çıkınca göz onu takibe başlar ve bu yüzden göz açık kalır."[1786]

Nitekim birçok insan yakınlarının ölümünde bu duruma şahit olmuştur.

Soru: Ölmek üzere olan bir kimse için yapılması gereken şeyler nelerdir?

Cevap:Ölmek üzere olan biri için yapılması gereken şeyler şunlar:

1-Kur'an-ı Kerim'den özellikle "Yâsin ve Râd" süreleri okunmalı,

2-Kelime-i Tevhid, Kelime-i Şehadet ve Tövbe-i istiğfar hastanın işitebileceği şekilde söylenmeli, fakat hastaya söyletmek için ısrar etmemeli, Bir hadis-i şerifte: "Ölmek üzere olan hastalarınıza şehadet kelimesini hatırlatınız"[1787]buyrulur. Ve yine Resul-i Ekrem Efendimiz diğer mübarek bir sözünde de: "Bir kimsenin son sözü "Lâilâhe illallah" olursa o kimse cennete girer"[1788]buyurur.

3-Hasta sağ yanı üzerine kıbleye doğru yöneltilerek sırt üstü yatırılmalı ve mümkünse başı biraz kıbleye bakacak şekilde kaldırılmalı,

4-Hastanın ağzı zemzem veya suya batırılmış bir pamuk ile hafif hafif ıslatılmalı,

5-Hastanın vasiyeti varsa onu tespit etmeli. Zira İslam dini vasiyete hem önem vermiş ve hem de Müslümanları buna teşvik etmiştir. Vârislerin meşru olan vasiyetleri yerine getirmelerini de emretmiştir. Vasiyetle ilgili fıkıh kitaplarımızda yer alan şu hususların bilinmesinde yarar vardır:

a- Vârise vasiyet yoktur. Mirasçı olan bir kimseye, ayrıca vasiyet yoluyla terekeden (malından) bir şey bırakılamaz.

b- Vasiyet, terekenin[1789] üçte birini aşmıyorsa yerine getirilmesi gerekir. Üçte biri-

---

1786 Şahin Ahmet, Sualli Cevaplı Fetvalar, Sh:166-167. Beşinci baskı; Hadis Ans. K. SitteTerc. C-17, Sh: 109.

1787 Müslim: Cenaiz, 1.

1788 Ebu Davud, Cenaiz 20,(3116)

1789 **Terike:** Ölen kimsenin geride bıraktığı mal varlığı

ni geçiyorsa fazlasını ödemek vârisler için mecburi değildir, isterlerse teberru (bağış) yoluyla yapabilirler.

c- Üzerinde kimsenin bilmediği kul hakkı olanlar ile yerine getiremediği ilâhî haklar bulunan mükelleflerin vasiyet etmeleri farzdır; vasiyet etmedikleri takdirde mes'uldürler.

Soru: Hasta öldükten sonra yapılacak işlemler nelerdir?

Cevap:Ölen bir Müslüman'ı yıkamak, kefenlemek, üzerine namaz kılıp bir mezara defin etmek, Müslümanlar için bir farz-ı kifayedir. Farziyeti icma ile sabittir. Bu yapılmadığı takdirde bütün Müslümanlar Allah katında sorumlu olurlar.

5-Ölünün ağzı ve gözlerinin açık kalmaması için, çenesi tepesinden bir bezle bağlanmalı ve göz kapakları da;

بِسْمِ اللهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللهِ * اَللّٰهُمَّ يَسِّرْ عَلَيْهِ اَمْرَهُ وَسَهِّلْ عَلَيْهِ مَا بَعْدَهُ وَاَسْعِدْ بِلِقآئِكَ واجْعَلْ مَاخَرَجَ اِلَيْهِ خَيْراً خَرَجَ عَنْهُ* مِمَّا

"Bismillâhi ve a'lâ milleti Resulillâhi, Allahümme yessir aleyhi emrehû ve sehhil aleyhi mâ ba'dehû ve es'id bilika'ike vec'al mâ harace ileyhi hayren mimmâ harace anhu."[1790] duâsı okunarak kapatılmalı, edep yerlerinin görülmemesi için üzerine bir örtü konulduktan, sonra elbiseleri çıkarılmalı,

6-Elleri yanlarına uzatılmalı, yüzük, bilezik, küpe ve protez (takma) diş gibi şeyler varsa bunlar çıkarılmalı,

7-Ayakları uzatılıp birleştirilerek başparmaklarından birbirine bir bez parçası ile bağlanmalı. Bütün bunları yaparken بِسْمِ اللهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللهِ

"Bismillâhi ve alâ milleti Resûlillah" diye dua edilmeli,

8-Cenaze soğuk bir yere alınarak mümkünse kıbleye doğru sağ yanı üzerine çevrilmeli ve üzeri bir örtü ile örtülüp, şişmemesi için de karnına bıçak gibi demirden ufak bir parça veya ayna konmalı, saçları, sakalı, bıyığı ve tırnakları kesilmemeli.

9-Ölünün yanında güzel kokulu bir şey bulundurulmalı ve tütsü yakılmalı. Yıkanmadıkça da ölünün bulunduğu odada Kur'an okunmamalı, zira mekruhtur. Ancak başka bir odada okunmasında sakınca yoktur. Ayrıca cünüp, hayız ve nifas hallerinde bulunanlar ölünün yanında bulunmamalı.

10-Cenazenin gündüz defin edilmesi müstehaptır. Her hangi bir mazeret yoksa cenazeyi bekletmeden derhal defin işlemlerine başlanmalı ve emaneti bir an önce ebedi makamına yerleştirmeli. Zira Peygamber Efendimiz Hz. Ali'ye hitaben şöyle buyur-

1790 **Yukarıdaki duanın tamamının anlamı şöyle:** "(Bu mevta) Allah Teâlâ'nın ismini zikrederek ve Resulullah'ın milleti üzere ölmüş olsun. Ey Allah'ım! Bu mevtanın şu andaki işini ve sonrasını kolaylaştır. Kendisini Cemalinle sevindir. Ona, yöneldiği ahiret âlemini, içerisinden ayrıldığı dünya âleminden hayırlı kıl."

muştur: "Ey Ali, üç şey vardır ki sakın onları geciktirme: Vakti giren namazı, hazır olan cenazeyi, (denk birini bulunca) bekâr olan kadını."[1791]

Diğer bir hadis-i şerifte de: "Cenazeyi defin etmede acele ediniz. Eğer (ölen kişi) salih bir kimse ise, bir an evvel götürmeniz hayırlıdır. Şayet böyle olmayıp şerli bir kimse ise, bir an önce omuzlarınızdan defetmiş olursunuz"[1792] buyrulur.

Bu konu ile ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu kendisine sorulan bir soruya şöyle cevap vermiştir: "Her hangi bir mahalde vuku bulan cenazenin teçhiz, tekvin ve defin işlerinde acele etmek müstehaptır. Cenaze kerahet vaktinde bile hazır edilmiş ise, namazı kılınıp defin olunabilir.

Cuma namazının vaktini kaçırmak gibi bir durum söz konusu olmadığı hallerde, öğleden önce hazırlanan bir cenazenin namazını ve defin işini meşru bir sebep olmaksızın öğlene kadar tehir etmek dahi mekruhtur." [1793]

11-Cenazenin yıkanması ile ilgili bazı hususları da şöyle özetlemek mümkündür:

Cenazeyi yıkamaya başlamadan önce kapalı bir yer seçilmeli veya bir örtü ile perdelenmeli, böylece yıkayıcı ve yardımcısından başkasının görmesi engellenmeli. Cenaze yıkanmak üzere teneşir denen tahta veya mermer gibi düz bir satıh üzerine ayakları kıbleye gelecek şekilde sırt üstü yatırılmalı. Avret mahalli olan göbeği ile diz kapağı arası bir örtü ile örtülmeli. Teneşirin çevresi güzel kokulu bir şeyle üç beş veya yedi defa tütsülenmeli.

Bir kadının kocasını yıkamasının caiz olduğu ittifakla kabul edilmiştir. Çünkü kadının iddet bekleme şartı vardır. Bu iddet çıkmadıkça evlilik bağı devam ediyor demektir. Nitekim Hz. Âişe validemizin: "Geçmişi geri getirmek mümkün olsaydı Hz. Peygamberi ancak hanımları yıkardı" dediği rivayet edilmiştir.[1794] Fakat kocanın hanımını yıkamasını Hanefiler caiz görmezler. Zira kadının vefatıyla evliğin sona ereceği ve bu nedenle de erkeğe haram olacağı ifade edilir. Ancak yıkayacak kadın bulunmadığı takdirde, kadının kocası tarafından sadece teyemmüm ettirebileceği söylenir.

Müctehidlerin çoğu (cumhur) ulema ise aşağıdaki Hz. Ali'nin uygulamasını ve Hz. Peygamberin beyanını delil göstererek, kocanın da karısını yıkayabileceği hükmünü benimsemişlerdir. Hz. Ali (r.a.), eşi Hz. Fatıma'yı yıkamış ve Hz. Peygamber (s.a.v.) de Hz.Âişe validemize: "Yâ Âişe! Benden önce ölürsen seni ben yıkar ve ben kefenlerim" buyurmuştur.[1795]

Cenazeyi yıkayacak kimse yıkamaya niyet ederek besmele ile başlamalı ve yıkama

---

1791 Tirmizi: Salât, 127, (171).

1792 Hadislerle İslam, Terğib ve Terhib, C-7, Sh:23, HN:1, Terc. Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesâi ve Ebu Davûd rivayet etmiştir.

1793 Karar tarihi: 07 / 07 / 1966, karar no: 164.

1794 Prof. Dr. Karaman Hayreddin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, C-I, Sh:64.

1795 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 110, Hno: 443.

işlemi bitinceye kadar da "Ey merhamet sahibi olan Allah'ım, bu mevta af ve mağfiretinle baş başa, sen onu bağışla" manasına gelen "**Gufrâneke yâ rahman**" demelidir. Cenazenin ağzına ve burnuna su vermeksizin önce abdest aldırılmalı, abdeste yüzünden başlanmalı, ellerini bileklerine kadar yıkamaya gerek yoktur. Zorluk olduğu için ağzına burnuna su verilmez. Parmağa sarılı bir bezle dudaklarının içi, dişleri ve burun delikleri ıslatılır. Kolları yıkanır, başı mesh edilir, ayakları yıkanır. Böylece abdest aldırıldıktan sonra üzerine ısıtılmış tatlı su dökülerek sağ ve sol taraflarına çevrilmek suretiyle üçer defa sabunlu su ile yıkanmalı, bu işlem sırasında cenaze bir miktar oturur duruma getirilerek karnı hafifçe bastırılmalı, bu esnada ölüden bir şey çıkarsa, yeniden abdest aldırmaksızın o necaset sadece yıkanıp giderilmeli.

Üçer defa yıkamak sünnettir. İhtiyaç duyulursa daha fazla da yıkanabilir. Şişip parçalanmak üzere olan cenaze için ise sadece üzerine su dökülerek yıkama işlemi yerine getirilmeli. Şayet ölen kişi temiz suda boğulmuş ise "gasil" niyetiyle sadece üç defa suda hareket ettirilmeli.

Ölü olarak düşen bir çocuk ise yıkanmadan bir bez parçasına sarılarak gömülür. Ancak düşük değil de ölü doğmuşsa isim verilip yıkanır, bir beze sarılır ve fakat namazı kılınmaz. Diri olarak doğduğu bilinen bir çocuk ise, yıkanır, kefenlenir, isim verilirve hem de namazı kılınır.[1796]

"Hünsa-i müşgil" tabir edilen, erkek veya kadın olduğu anlaşılamayan kimse yıkanmaz, kefen konusunda ise kadın muamelesi görür ve kadın kefenine sarılır.

Ölen bir kimsenin başı ile vücudunun çoğunluğu bulunursa yıkanır, kefenlenir ve cenaze namazı kılınır. Fakat başsız olarak vücudunun yarısı olursa yıkanmaz, kefenlenmez ve cenaze namazı kılınmaz.

Hem dünya, hem de âhiret itibariyle şehit olanlara "hükmi" şehit denir. Bu kısım şehitler yıkanmazlar, yalnız namazları kılınıp elbiseleriyle gömülürler.

Cenazeyi kendisine en yakın olan veya günahlardan sakınan, camiye devam eden ve cemaatle namaz kılan birisinin ücretsiz olarak yıkaması sevap ve uygun olur.

Erkek cenazeyi erkek, kadın cenazeyi kadın yıkar. Ancak küçük yaştaki kız çocuğunu bir erkeğin, küçük yaştaki bir erkek çocuğunu da bir kadının yıkaması caizdir.

Kadın cenazenin yıkanması ile ilgili olarak Ümmü Atiyye (radıyallahü anha) Resulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Kadın cenazeyi tek olarak yıkayın; üç, beş, yedi veya lüzum görürseniz daha fazla yıkayın. Sonunda da kâfur kullanın."[1797]

1796 İbni Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte peygamber efendimiz şöyle buyurur: "Yeni doğan (sabi) bir çocuk, doğduktan sonra hayat belirtisi gösterdikten sonra ölürse, üzerine cenaze namazı kılınır. Kendisine vâris olunur ve kendisi de vâris olur." (Ramuz'el-Ehadis, C-I, HNo: 13, Sh:29.

1797 Râmuz'el-Ehadis, C-I, HNo: 11, Sh: 75.

Cenazenin yıkama işlemi tamamlandıktan sonra, alın cephesine şehadet parmağıyla besmele-i şerif, göğsü üzerine de kelime-i tevhid yazılmalı, daha sonra da bir havlu ile kurulanıp kefen gömleği giydirilmeli. Sırasına göre diğer kefen parçaları altına bir kuşak konarak tabutun içine önceden konan bir kilim veya benzeri bir örtü üzerine yayılmalı, kefenler üzerlerine ve ölünün secde azaları denen alnına, burnuna, ellerine, dizlerine ve ayaklarına "kâfur ve sandal" gibi güzel kokulu şeyler konmalı. Hatta ölü sarılmadan önce kefen, üç beş kere güzel kokulu şeylerle tütsülenmeli. Kefenleme işlemi bittikten sonra kefen, bel kuşağı ile baş ve ayakucundan bağlanmalı. Cenaze kefenlendikten sonra kendisinden çıkacak her hangi bir sıvıyı yıkamak gerekmez.

Soru: Kefen ve kefen çeşitleri nelerdir?

Cevap: Kefen, ölen her müslümanın bedenini bir giysi ile örtmenin adıdır. İster erkek, ister kadın olsun ölüyü kefenlemek farzdır. Kefen çeşitleri ise aşağıdaki gibi üç kısma ayrılır:

a-Kefen-i Sünnet: Sünnet olan kefenlemedir ki, erkekler için "**kamis**, **izar** ve **lifafe**" olmak üzere üç kattır. Resulullah (s.a.v.) "Suhuliyye" denen ince beyaz üç parça bez içine sarılarak sünnet üzere kefenlenmiştir.[1798]

Kamis, bir gömlek niteliğinde olan, yen'i ve yakası olmayan, boyun kökünden ayaklara kadar uzanan, yaklaşık bir metre eninde beyaz pamuklu bir bezdir.

İzar, don ve eteklik yerinde kullanılan ve baştan ayağa kadar uzanan, en az bir metre otuz santim eninde aynı cinsten bir bez parçasıdır.

Lifafe, bir sargı niteliğinde olup, her iki ucundan da düğümlenecek şekilde baştan ayağa kadar uzun olan ve ölüyü tamamen örtmesi gereken asgari bir metre otuz santim eninde bir bezdir.

Kadınlarda ise, erkeklerinkinden farklı olarak bir başörtüsü ile bir göğüs örtüsü ilâve edilir. Böylece kadınlarda kefen, beş kat olmuş olur.

b-Kefen-i Kifayet: Erkeklerde, izar ile lifafeden, kadınlarda ise bu ikisi ile birlikte bir başörtüsünden ibarettir.

c-Kefen-i Zaruret: Gerek erkekler, gerekse kadınlar için yalnız bir kat kefenden ibarettir. Zorunlu hallerde bulunabilen kefen miktarıyla yetinilir.

Soru: Cenaze namazının kılınışı, cenaze duaları ve namaz sonrası yapılan bazı yanlışlar nelerdir?

Cevap: Cenaze namazı rekâtı, rükûsu, secdesi olmayan ayakta kılınan ve ölen kişi için Allah'ın rahmetini dilemek maksadıyla eda edilen dua mahiyetinde bir namazdır.

Cenaze namazının şartı niyettir. Dolayısıyla cenaze namazını kılmaya niyet ederken, ölen kişi erkek ise, "Niyet ettim şu erkek için duaya", kadın ise "Niyet ettim şu ka-

1798 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 112, Hno:447.

dın için duaya", yahut erkek çocuk ise "Niyet ettim şu erkek çocuğu için duaya", kız çocuk ise, "Niyet ettim şu kız çocuğu için duaya" diyerek niyet edilir.

Cenaze namazına niyet edildikten sonra imamın "Allahü ekber" demesiyle birlikte tekbir alınarak eller bağlanır. Sübhaneke duası "**vecellesenaüke**" kısmı ilâve edilerek okunur.[1799] Eller kaldırılmadan tekrar imamla birlikte tekbir alınır ve ardından "sallibarik" duaları okunur. Tekrar tekbir alınarak, bilenler cenazeye mahsus aşağıdak özel duayı, bilmeyenler ise "Rabbenâ Âtinâ" duasını veya "fatiha" süresini okur ve imamla birlikte selam verilerek cenaze namazı tamamlanmış olur. Peygamberimizden nakledilen cenaze duasının şudur:

Cenaze Namazı Duası:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَا هِدِ نا وَغَائِبِنا وَذَ كَرِنَا وَاُنْثَا نَا وَ صَغِيرِ نَا وَ كَبِيرِ نَا * اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاَحْيِهِ عَلَى الْاِسْلاَ مِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْاِيمَا نِ * وَخُصَّ هَذَ االْمَيِّتَ بِرَوْحٍ وَرَّاحَةٍ وَالْمَغْفِرَةِ وَالرِّضْوَا نِ * اَللّٰهُمَّ اِنْ كَا نَ مُحْسِنًا فَزِدْ فِى اِحْسَا نِهِ وَ اِنْ كَانَ مُسِيئاً فَتَجَا وَزْ عَنْهُ وَلَقِّهِ الْاَمْنَ وَالْبُشْرَى وَالْكَرَامَةَ وَالزُّلْفَي بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّا حِمِينَ [1800]

Cenaze kadın ise, (وَخُصَّ) lafzından sonraki zamirler müennes okunur. Örnek:

وَخُصَّ هَذِهِ الْمَيِّتَةَ بِرَوْحٍ وَالرَّا حَةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَالرِّ ضْوَانِ * اَللّٰهُمَّ اِنْ كَا نَتْ مُحْسِنَةً فَزِدْ فِى اِحْسَا نِهَا وَاِنْ كَا نَتْ مُسِيئَةً فَتَجَا وَزْ عَنْهَا وَلَقِّهَا الْاَمْنَ وَالْبُشْرَى وَالْكَرَا مَةَ وَالزُّلْفَى بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْ حَمَ الرَّا حِمِينَ *

Deli ve çocuklar günahsız oldukları için onlara istiğfar edilmez, şöyle dua edilir:

1799 Cenaze namazında,"**VecelleSenâük**" lafzının ilave edilmesi, Şanı yüce ve hertürlü övgünün üstünde olan Cenab-ı Hakk'ın sonsuz kudret ve azameti karşısında aczimizi, hiçliğimizi hatırlamamızın ve O'nun rahmetine sığınmamızın bir nişanesidir. Musalla taşında yatan mevtadan ibret alma, o anda onun namazını kılan veya kılmayanlara da bir gün sıranın geleceğini hatırlama ve Rabbimizin sonsuz rahmetine teslim olmadır. Hz. Âişe, Hz. Ömer ve İbni Mesud'un rivayet ettiği hadis-i şerifteki "Sübhaneke"duasında "Vecelle Senaük"kısmı yoktur.Meşhur rivayetlerde bulunmadığından diğer namazlarda okunmaz. Ancak cenaze namazı dua mahiyetinde bir namaz olduğu için, Malikilerce cenazede okunmak üzere sonradan ilâve edilmiştir. (Tecrid-i sarih Terc.C-4,Sh:492 dip not).

1800 **Cenaze Namazı Duasının Manası:** Allahım! Dirimizi, ölümüzü, burada bulunanlarımızı, bulunmayanlarımızı, erkeğimizi, kadınımızı, küçüğümüzü, büyüğümüzü bağışla. Allahım! Bizden aramızda yaşacaklarını İslam üzere yaşat, bizden öldüreceklerini de iman üzere öldür. (Şu anda musalla taşında hazır bulunan) bu ölüye huzur, rahat, mağfiret ve kolaylık ihsan eyle. Allahım, eğer bu kulun iyi ise iyiliğini artır, günahkâr ise Sen rahmet ve mağfiretinle kötülüklerin görmezden geliver. Onu güven, müjde, ikram ve yakınlık ile karşıla. Ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allahım, (bu mevtaya) rahmetinle muamele et. **Cenaze Namazı Duasının Okunuşu:** Allâhümma'ğfir lihayyinâ ve meyyitinâ ve şâhidinâ ve gâibinâ ve zekerinâ ve ünsânâ ve sagîrinâ ve kebîrinâ. Allahümme men ahyeytehû minnâ fe ahyihî ale'l-İslam ve men teveffeytehû minnâ fe teveffehû ale'l-iman. Ve hussa hâze'l-meyyite bi'r-ravhi ve'r-râhati ve'l-mağfireti ve'r-rıdvân. Allâhümme in kâne muhsinen fe zid fî ihsânihî ve in kâne müsîen fe tecâvez anhü ve lekkıhi'l-emne ve'l-büşrâ ve'l-kerâmete ve'z-zülfâ, bi rahmetike yâ erhame'r-râhimîn.

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا وَجْعَلْهُ لَنَا اَجْرًا وَزُخْرًا وَاجْعَلْهُ لَنَا شَا فِعًا مُشَفَّعًا *

Cenaze namazı başladıktan sonra cemaate iştirak eden kimse, noksan kalan tekbirleri selamdan sonra dua okumaksızın peş peşe alarak cenaze musalladan kalkmadan tamamlar.

Namazın bitiminde imam "Bu mevtayı nasıl bilirsiniz?"diye sorar. Cemaat ise genellikle iyi niyet göstererek "İyi biliriz" diye cevap verir. Bunun üzerine imam efendi: "O halde dünya ve ahirete ait haklarınızı helal ediniz"der. Cemaatte: "Helal olsun"diye karşılık verir. Aslında ölüye hak helal etmek, onun hakkında hüsn-ü zanda bulunmak iyi bir şeydir. Çünkü Resulullah, (s.a.v.): "Kul öldüğü zaman, Allah onun kötülüğünü bildiği halde, insanlar onun iyi olduğuna şahitlik ederlerse, Allah Teâlâ meleklerine: "Ben (şahitlik eden) kullarımın, bu kulum hakkındaki şahadetlerini kabul ettim. İlmimde malum olan (kötülüğünü) de affediyorum"[1801]diye lütufta bulunacağını haber verir.

Ancak, şahitlik nerede olursa olsun dürüstçe yapılmalıdır.[1802] Hayatı boyunca İslam'a cephe almış, yüce dinimizi irticanın kaynağı saymış ve aziz Peygamberine de ağzı alınmayacak hakaretler yapmış birisi için elbette "uydum kalabalığa" türünden bilerek yalancı şahitliği yapmak doğru bir hareket olmaz ve vebali gerektirir. En azından böyle durumlarda sorumluluktan kurtulmak için sükût etmek ve Allah'ın takdirine havale etmek daha uygun olur. Çünkü yargılayacak olan tek kudret sahibi O'dur. İsterse affeder, isterse cezalandırır.

Şu iyi bilinmelidir ki, bir gün o musalla taşına herkes yatmaya namzettir. Onun için insanların kendileri hakkında, hüsnü şahadette bulunabilecekleri bir yaşayışla oraya gelmeye gayret göstermelidir.

Bir de cenazede hazır oldukları halde namazına iştirak etmeyenler var, sanki bir gün aynı âkibet onların başına gelmeyecek, en yakınının cenazesinde bile bir duayı esirgeyecek kadar duygusuzlaşmış bu insanlara zavallı demekten başka ne denebilir? Hâlbuki musalla taşında yatan cenaze, başında bekleyenler için büyük bir ibrettir. Dün o da bizim gibi idi, bu gün Allah'ına kavuştu. Bu gün biz hayattayız, yarın biz de onun gibi musalla taşında olacağız, belki o da nasip olmayacak. Nerede, ne zaman ve nasıl bir sonuç bizleri bekliyor bilemiyoruz. Ancak ölümden kaçış mümkün değildir, her canlı ölümü tadacaktır.

Ölüm olayı ile amel defteri kapanır. Onun için, bir cenazede ne kadar çok kimse cenaze namazına iştirak ederse o mevta için rahmet vesilesi olur. Nitekim sevgili Peygamberimiz: "Kimin cenazesinde yüz Müslüman namaz kılarsa, o mevtaya mağfiret olunur"[1803] buyurur.

1801 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, C-7, Sh:28-29, HN:7,Terc. Hikmet yayınları No: 50.

1802 Nisa: 4 / 135.

1803 Prof Dr. Canan İbrahim, hadis Ans. K. Sitte, C-17, Sh:116, HN: 454.

Kur'an ve Hz. Peygamber, Müslümanları hayatta iken ibadet ve hayır yapmaya teşvik etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de: "Ey İman edenler! Allah'tan korkun ve herkes, yarına (âhirete) ne hazırladığına baksın"[1804]buyrulur.

Sevgili Peygamber Efendimiz de: "Akıllı kimse kendisini sorguya çeken ve ölümden sonrası için çalışandır. Aciz kimse ise, nefsini hevâsına kaptıran ve Allah'tan olmayacak şeyler bekleyendir"[1805] buyurur.

Soru: Gıyabî olarak cenaze namazı kılmanın hükmü nedir?

Cevap:İmam Şafiî, Ahmed ibni Hanbel, İbni Hazm ve Şevkânî gibi müctehitlere göre, gıyabi olarak da cenaze namazı kılmak caizdir. Zira Resul-i Ekrem Efendimiz Habeşistan Necaşisi Ashame vefat ettiğinde ashabını toplayarak cenaze namazını gıyabi olarak kıldırmıştır.[1806]

Soru: Cenaze ile ilgili bilinmesi gereken bazı hususlar nelerdir?

Cevap:Ölüyü öpmek caizdir. Çünkü bazı hadis-i şeriflerde, ashaptan Osman bin Maz'ûn ile Hz. Ebu Bekir'in, Resulullah vefat ettiğinde na'şının yanına girerek üzerine eğilip mübarek alnından öpüp ağladıkları anlatılır.

Bir kimse ölmeden önce "beni şuraya gömün" diye vasiyet etse, yakınları da bu vasiyete uymayarak başka bir yere gömseler günahkâr omazlar.[1807]

Cenaze namazı başladığında abdesti olmayan bir kimse, abdest aldığı takdirde cenaze namazına yetişememe endişesi var ise, bulunduğu yerde su dahi olsa teyemmüm yaparak namaza iştirak etmesi caiz olur.[1808]

Kefenin beyaz pamuk bezinden olması daha faziletlidir.

Ölen kadın ise, saçları iki örük edilerek kefen gömleği üzerinden göğsü üzerine konur, onun üzerine başörtüsü yüzüyle beraber örtülür, üstüne de izar sarılır, izarın üzerinden de göğüs örtüsü bağlanır, daha sonra da lifafe sarılır, göğüs örtüsü lifafeden sonra da bağlanır.

Şayet varsa herkesin kefeni kendi malı veya parasıyla alınmalı. Ancak, kadınlar zengin de olsalar kefenleri kocalarına aittir.

Soru: Birden fazlacenaze olursa namazları nasıl kılınır?

Cevap: Birden fazla cenaze olduğu takdirde, namazı ayrı ayrı kılmak daha faziletli olmakla beraber, hepsine birden tek namaz da caizdir. Ancak toplu kılınan cenaze namazlarında cenazelerin sıralanışı şöyledir: İmamın önüne erkek cenaze gelecek şekilde

1804 Haşr: 59 / 18.

1805 Riyazü's-Salihin, C-I, Sh: 83.

1806 Buhari, cenâiz 54,55; Müslim, Cenâiz 64, (952).

1807 Behçet'ül-Fetva: No 70.

1808Merakı'l-Felah Hâşiyesi, Tahtavî, Sh:325-326.

önce erkekler, sonra erkek çocuklar, daha sonra da kadın ve kız çocukları kıbleye doğru uzunlamasına bir sıra halinde dizilir.[1809]

Soru: Cenaze namazında cemaat şartı var mıdır?

Cevap: Cenaze namazında cemaat şartı yoktur. Sadece bir erkeğin veya bir kadının cenaze namazını kılmasıyla farz-ı kifaye yerine gelmiş olur.

Kadınların da cemaatle cenaze namazı kılmaları caiz ise de, tek tek kılmaları müstehaptır. Şayet kadınlar, cemaate iştirak edecek olurlarsa erkeklerin arkasında saf tutarlar. Fakat son zamanlarda cenaze namazında bazı kadınların erkeklerin içine dalarak şov safı oluşturdukları görülmektedir. Bu tür bir namaz ise, namaz olmaktan çıkar. Zira böyle bir hareket en azından o mevta için bir eziyettir. Kendileri için de aynı musallaya yattıklarında azap vesilesidir. İbadet ve duada siyasetin, şovun ve istismarın yeri olamaz.

Cenaze kabristana götürülürken kadınların cenazeyle birlikte kabristana gitmeleri tahrimen mekruhtur. Ancak, cumhur ulemaya göre kabir ziyaretleri caizdir. Çünkü ahireti hatırlamaya ve ibret almaya bir vesiledir.

Soru: Kimlerin cenaze namazı kılınmaz?

Cevap: Hanefi fukahasına göre, anasını veya babasını haksız yere öldürenin, meşru devlete baş kaldırıp çatışma sırasında öldürülen âsilerin, yol kesip gasp ve soygun yapan eşkıyanın, irtidat ettiği (dinden döndüğü) için öldürülenlerin cenaze namazları kılınmaz.[1810]

Soru: Cenazenin musallaya konuş şekli nasıldır?

Cevap: Cenaze musallaya konurken başı imamın sağ tarafına gelecek şekilde yerleştirilir. Ebu Hanife'ye göre, imam namaz sırasında cenaze ister erkek, ister kadın olsun ölünün göğsü hizasına durur. Kabire konurken de "Bismillahi ve alâ milleti Resulillah" diyerek kıble yönünden sağ tarafı üzerine indirilir ve yüzü hafif kıbleye doğru döndürülüp, kefen bağları çözülür.

Soru: Cenazeyi omuzlarda taşımanın hükmü nedir?

Cevap: Cenazenin omuzlarda taşınması sünnettir. Bu da dört kişinin tabutun dört tarafından tutup kaldırmasıyla yerine getirilir. Tabutun her kolundan sırayla tutulup onar adım götürülür. Böylece cenazenin dört tarafından kırk adım taşınmış olur. Bu şekilde taşımak sünnettir.[1811] Bir zaruret olmadıkça cenazeyi her hangi bir vasıtayla taşımak mekruhtur.

Cenaze kabristan götürülürken görenlerin ayağa kalkıp kalkmaması konusunda

1809 Bilmen Ö. Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh:244, Gümüş Basımevi, İst-1992.

1810 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-9, Sh:20.

1811 Ramuz'el-Ehadis, C-II, HNo:13, Sh: 417.

İslam âlimleri arasında ihtilaf edilmiştir. Sahih hadis-i şeriflerde bildirildiğine göre, Peygamber Efendimizin cenaze gördüğünde ayağa kalktığı, etrafındakilere de kalkın dediği rivayet edilmiştir. Hatta bir defasında cenaze için ayağa kalktıklarında Peygamberimize: "Bu Yahudi ölüsüdür, Ya Resulallah!" denilince: "Olsun, o da bir insan (veya hayat) değil midir?"şeklinde cevap vermiştir.[1812]

Ve yine bazı hadis-i şeriflerde de Peygamber Efendimizin kalkmayı terk ettiği rivayet edilmiştir. Bu farklı rivayetler sebebiyle kalkmanın meşru olduğu fakat zaruri olmadığı bazı ilim adamlarınca söylenmiştir.

Soru: Cenaze teşyi edilirken (kabre götürülürken) nasıl hareket edilir?

Cevap: Cenazeyi teşyi edenler (uğurlayanlar), tabutun arkasından âhireti düşünerek yürümeli, yüksek sesle zikretmek, tekbir getirmek, Kur'an okumak caiz değildir. Özellikle dünya lakırdılarından ve şova yönelik hareket ve şamatalardan kesinlikle uzak durulmalı. Allah'ına kavuşmuş bir mevta, ideolojik ve siyasi istismar vasıtası yapılmamalıdır. Esefle belirtelim ki, günümüzde cenazenin arkasından olmadık hareketler yapılmaktadır. Bunlar, son yolculuğunda o insana yapılan en büyük saygısızlıktır. Özellikle günümüzde moda haline gelen "İyi ki senden kurtulduk" derecesine cenazenin arkasından alkış tutmalar ıslık çalmalar çok yanlış davranışlardır. Bu tür hareketler, Kur'an-ı Kerim'in şu ifadeleriyle tıpatıp örtüşmektedir: "Onların(Müşriklerin) Beytullah (Kâbe) yanındaki duaları (namazları), ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir. Öyleyse küfre saptığınızdan dolayı azabı tadın."[1813]

Cenazeye çelenk gönderilmemeli, müzik ve çeşitli enstrüman (çalgı aleti) eşliğinde şamatalarla cenaze götürülmemeli, bu tür davranışların İslam'da yeri yoktur. Musallaya getirilip cenaze namazı kılınan ve Müslüman muamelesi yapılan bir mevtayı, elbette İslam dininin geleneklerine göre uğurlamak ve defin etmek gerekir. Bunun dışındaki davranışlar o cenazeye eziyetten başka bir şey değildir. İnsanlar ölülerine neyi layık görürlerse, öldüklerinde kendilerine de aynı muamele yapılır. Bunun için aşağıdaki Tahir el-Mevlevi'ninşu dörtlüğüne kulak vermek gerek.

İstemem nakl-i cenazemde çeleng-ü âhenk
Debdebeyle gidilir sâha değildir makber
Orası medhalidir bârgâh-i Mevla'nın
Kapısından içeri aczile girmek ister.

Manası: Cenazem kabristana götürülürken çelenk ve İslam'a uymayan şeyler istemem; Kabir, gösteriş ve şamatayla gidilen merasim alanı değildir. Orası Mevla'nın huzuruna varılan ilk giriş kapısıdır; Onun kapısından içeri debdebeyle değil, aciz bir kul olarak tevazu ile girmek gerek.

1812 Prof.Dr. Karaman Hayreddin, İ. Işığında Günün Meseleleri C-I, Sh: 73, 1996,Yeni şafak.

1813 Enfal: 8/35.

Soru: Cenaze için gözyaşı dökmek caiz midir?

Cevap: Cenaze için gözyaşı dökmekte ve kalben üzülmekte bir sakınca yoktur. Ancak bağırıp çağırmak, yaka-paça yırtmak, saç-baş yolmak dinen haramdır. Allah'ın takdirine karşı isyandır. Nitekim sevgili Peygamberimiz: "Ölen kimseye feryat ederek ağlamak, o mevtanın kabirde azap görmesine sebep olur"[1814] buyurur. Başka bir hadis-i şerifte de bir cenaze hakkında üç günden fazla matem tutulmaması istenmektedir.[1815]

Soru: Cenaze sahiplerine taziyede bulunmanın hükmü nedir?

Cevap: Ta'ziye, musibete uğrayanları "Allah size sabırlar versin" diyerek teselli etmektir. Ta'ziye, erkek kadın herkese müstehaptır. Peygamber Efendimiz "Kim musibete uğrayan kardeşini ta'ziye ederse Allah ona kıyamet gününde ikrâm elbiseleri giydirir"[1816]buyurur. Cenaze sahiplerinin üç gün süreyle evde bekleyip taziyeleri kabul etmeleri caizdir. Ayrıca, akraba ve yakınlarının cenaze sahiplerine bir günlük yemek hazırlayıp götürmeleri müstehaptır.[1817] Hâlbuki ülkemizdeki uygulama tam bunun tersidir. Cenaze sahipleri o üzüntülü ve sıkıntılı anlarında halka yemek verme telaşına düşmektedirler. Özellikle günümüzde kabristanda cenazeye gelenlere yemek veya pide türü şeyler verilmektedir. Bunlar bit'at ve cahiliye dönemine ait bir gelenek olduğu için de İslam bilginlerince mekruh addedilmiştir. Nitekim Cabir İbni Abdillah el- Beceli (r.a.) şöyle der: "Biz Resulullah (s.a.v.) zamanında, cenaze sahibinin evinde toplanmayı ve ev halkının da bu toplananlar için yemek yapmalarını, yasaklanan matemden bir parça bilirdik."[1818]

Ancak, mezarlıkta vermemek şartıyla cenaze evi halkına yardım kabilinden yakınları ve akrabaları onlar adına böyle bir ikramda bulunmalarında bir sakınca yoktur. Hatta bu davranışlarıyla, kardeşliğin ve dayanışmanın güzel bir örneğini oluşturmuş olurlar.

Soru: Bir ölünün kabrini açıp başka bir cesedin konması caiz midir?

Cevap: Bir ölünün cesedi tamamen toprak haline gelmedikçe ve meşru bir mazeret olmadıkça kabri açılıp yerine başka bir ceset konamaz. Bununla beraber, bir zaruret olduğu takdirde açılan mezardaki kemik parçaları bir kenara toplanmalı ve aralarına toprak koyup bölerek ikinci ceset kabre öyle yerleştirilmelidir. Şayet ceset çürüyüp toprak olmamışsa zımmî[1819] de olsa kemiklerini kırmak veya başka yere nakletmek caiz

1814 Hadislerle İslam, Terğib ve Terhib, C-7, Sh:30,HN: 1.

1815 Ebu Davud, Tereccül 13 (419).

1816 İbni Mâce, Cenâiz 56.

1817 Tirmizi, Cenâiz 21.

1818 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 147.

1819 **Zımmî:**İslam ülkeleri tarafından canları, malları, namusları, akılları ve dinleri koruma altına alınan gayri Müslim vatandaşlardır.

olmaz.[1820]

Mazeretsiz bir kabre birden fazla ceset koymak mekruhtur. Ancak çeşitli âfet veya harp sebebiyle toplu ölümler olduğu takdirde yer sıkıntısı ve zaman darlığından dolayı şu esaslar dâhilinde bir mezara birden fazla ceset konabilir. Toplu definlerde önce en takva sahibi olan kişi kabre konur, yanına biraz toprak yığılarak siper oluşturulur, arkasından diğer cenazeler, sonra çocuklar, mecbur kalınırsa daha sonrada kadınlar defin edilir. Cenazelerin araları mutlaka toprak setleriyle ayrılır.

Soru:Cenaze kabristanda omuzlardan nasıl indirilir ve defin şekli nasıl yapılır?

Cevap: Kabir, bir adam boyu veya göğüs hizasına kadar kazılarak ölünün gömüldüğü yer olup, ziyaret yeri manasına mezar da denir.

Cenaze kabristana varınca, omuzlardan indirilerek kabrin ayak tarafına ve hizasına konmalı, sonra da tabuttan alınarak "Bismillahi vealâ milleti Resulillah" deyip önce baş kısmı, ardından da ayak tarafı kabrin kıble tarafında cenazenin sığacağı kadar açılan lahid (oyuk) kısmına indirilerek yüzü kıbleye gelecek şekilde yerleştirilmelidir. Şayet kabirde çökme tehlikesi veya su gibi bir engel varsa, cenazenin tabutuyla birlikte kabre konmasında bir sakınca yoktur.

Cenazenin kabre yerleştirilmesi için salih kişilerden bir veya birkaç kişi kabre iner. Cenaze kadın ise en yakın mahreminin inmesi evlâdır. Mahremi yoksa mahrem olmayan yakını iner, bu da yoksa salih olan komşuları indirir.

Cenaze kabre konulunca cemaat oturmalı, zira ayakta durmak mekruhtur. İndirmeden oturmak ise yine mekruhtur.[1821] Kabirler üzerinde yürünmesi ise Resul-i Ekrem Efendimiz tarafından şiddetle men edilmiştir.[1822]

Cenazenin yerleştirme işlemi bittikten sonra, genel olarak Kur'an-ı Kerim'in "Mülk, Vakıa, tekâsür, İhlâs, muâvizeteyn (Felak-Nas) ve Fatiha süreleri ile Bakara süresinin ilk beş ayeti okunur; ardından da dua yapılarak mevtanın ruhuna bağışlanır.

Kabristanda bulunanların ölünün baş tarafından kabrin üzerine üçer avuç toprak atmaları müstehaptır. Toprağı atarken birincide: "**Minhâ halâknâküm**"= (مِنْهَا خَلَقْنَا كُمْ) "Sizi topraktan yarattık", ikincide: "**Ve fîhâ nüîdüküm**"= (وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ) "Sizi tekrar toprağa iade edeceğiz, üçüncüde: "**Ve minhâ nuhricüküm târeten uhrâ**" (وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرَى) "Sizi bir kez daha topraktan çıkaracağız" ayet-i kerimelerini okumaları müstehaptır.[1823]

Defin işlemi bittikten sonra, kabrin topraktan bir iki karış yükseltilip deve hörgücü gibi yapılması menduptur.

1820 Meraki'l-Felah, Sh: 179.

1821 Râmuz'el-Ehadis C-I, HNo:10, Sh: 38.

1822 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 134.

1823 Taha: 20/ 55.

Kabirlere ağaç dikmek sünnettir. Bununla birlikte üzerlerine gül ve reyhan gibi güzel kokulu bitki türü şeylerin dikilmesinde sakınca yoktur.

Kabirlerin kaybolmaması için isim yazdırarak başucuna taş dikilmesinde bir mahzur yoktur. Nitekim Enes İbni Malik (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimiz ashaptan Osman bin Mazun'un kabrini bir taş dikerek işaretlemiştir.[1824] Ancak büyük masraflar yaparak özel kabir yaptırmak doğru değildir. Bunun yerine ölenin ruhu için hayır-hasenat yapmak daha doğru bir hareket olur.

Kabir üzerine su dökülmesi konusunda herhangi bir gereklilik olmamakla birlikte, bir hadis-i şerifte Resul-i Ekrem Efendimizin bir cenzenin defn edilmesinden sonra kabrinin üzerine su serptiği rivayet edilir.[1825]Bunun için kabrin üzerine bir miktar su dökülmesinde bir mahzur yoktur. Ve yine defin işlemine müteâkip, imam veya salih bir kişi ayağa kalkarak ölünün yüzüne karşı durarak telkin verir.[1826] Ancak imamın böyle

---

1824 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 133.

1825 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:128.

1826 **Telkin verme:** Din görevlisi veya ahlâk sahibi salih bir kişi kabrin baş tarafına ve ölünün yüzüne karşı durarak mevtanın anası ve kendi adı ile mesela: "Yâ Hatice oğlu Kasım" diye üç defa seslendikten sonra, aşağıdaki dua okunur.

اُ ذْ كُرْ مَا كُنْتَ عَلَيْهِ مِنْ شَهَا دَةِ اَنْ لاَ اِ لَهَ اِلاَّ اللّهُ وَ اَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّهِ وَ اَنَّ اْلجَنَةَ

حَقٌّ وَ النَّارَ حَق وَ انَّ اْبعثَ حَقٌّ وَ اَنَّ السَّا عَةَ أَ تِيَةٌ لاَ رَيْبَ فِيهَا وَ اَنَّ اللّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى اْلقُبُورِ وَ اِنَّكَ رَ ضِيتَ بِا للّهِ رَبًّا وَ بِا ْلاِ سْلاَ مِ دِينًا وَ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا وَ بِا لْقُرْ اَنِ اِمَا مًا

وَ بِا لْكَعْبَةِ قِبْلَةً وَ بِا لْمُؤْ مِنِينَ اِخْوَا نًا رَبِّىَ اللّهُ لاَ اِلَهَ اِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَ هُوَ رَبُّ اْلعَرشِ اْلعَظِيمِ * يَا عَبْدَ اللّهِ ! قُلْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللّهُ ! قُلْ رَبِّىَ اللّهُ وَ د ِينِى اْلاِسْلاَ مُ وَ نَبِىِّ مُحَمَّدٌ عَلَيْهِ ا لصَّلاَةُ وَ ا لسَّلاَمُ * رَبِّ لاَ تَذَ رْ هُ فَرْدًا وَ أَنْتَ خَيْرُ اْلوَا رِثِين *

Okunuşu:"Üzkür mâ künte aleyhi min şehâdeti en lâ ilâhe illa'llah ve enne Muhamed'en Resûlullâh ve ennel cennete hakkun vennare hakkun ve ennel ba'se hakkun ve ennessaate âtiyetün lâ raybefîha ve ennallahe yebasü men fil kubûr: ve inneke radîte billahi rabben ve vedînil İslamü ve bil islâmi dînen ve bi Muhammed'in sallallahü aleyhi ve selemle nebiyyen ve bil Kur'an'i imamen ve bil kâ'beti kıbleten ve bil mü'minîne ihvanen rabbiyallahü lâilâhe illâhüve aleyhi tevekkeltü vehüve rabbül arşil azîm. Yâ Abdallah! Kul lâilâhe illallâh! Kul rabbiyallahü nebiyi Muhammedün aleyhissalâtü vesselâm. Rabbi lâ tezerhü ferden ve ente hayrül vârisin.

Manası: ("Ey Hatice oğlu Kasım!) Dünyada iken üzerinde sebat ettiğin dinini, Allah'ın birliğine ve Muhammed aleyhisselam'ın O'nun hak Peygamberi olduğuna iman ve ikrarını hatırla. Şüphesiz cennet hakdır. Cehennem hakdır, öldükten sonra dirilmek hakdır. Kıyamet hakdır; bunda hiç şüphe yoktur. Yüce Allah kabirlerde olanları diriltip mahşer yerinde toplayacaktır. (Ey Mevta!) Sen hatırla ki Allah'ın Rab olduğuna, dinin İslam oluşuna, Muhammed Aleyhissalatü vesselamın peygamber olduğuna, Kur'an'ın imam, Kâbe'nin kıble ve m'üminlerin kardeş olduğuna razı bulunmuş idin

Sual melekleri Rabbinden sordukları vakit "Rabbim olarak yalnız Allah'ı, din olarak İslam'ı, Peygamber olarak Muhammed aleyhisselam'ı, mürşid olarak da Kur'an'ı kabul ettim" de. Yarabbi bu ölüyü yalnız bırakma, Sen varislerin en hayırlısısın.

bir talkın vermesi sünnet değildir. Bu konuda sahih bir hadis yoktur. Bununla beraber aşağıda dip notta yazılan Arapça metin ile asırlardır ölüye telkin verilmektedir.

Peygamber Efendimiz defin işleminden sonra kabrin başında bir müddet durur ve etrafındakilere şöyle derdi. "Kardeşiniz için Allah'tan mağfiret dileyin ve sorguyu şaşırmadan cevaplandırmasını isteyin; çünkü o şu anda sorguya çekilmektedir."[1827]

Soru: Cenazenin başka bir yere nakli câiz midir?

Cevap: İnsanın öldüğü yere defnedilmesi müstehaptır. Bir Müslüman beldesinden başka bir Müslüman beldesine götürülmesinde sevap ve fazilet yoktur. Cenaze defnedildikten sonra başka bir yere çıkarıp götürmek de o mevtaya eziyettir.

Gemide ölen ve fakat karaya ulaşıncaya kadar bozulma tehlikesi olan bir cenaze, yıkanıp kefenlendikten sonra namazı kılınarak denize atılır.

Peygamberlerin dışında evlere cenaze defn etmak de mekruhtur.

Mecbur kalındığı takdirde, mezarlık hüviyetini kaybetmiş ve arsa haline gelmiş çok eski mezarlıklar üzerine inşaat, yol ve köprü gibi yapıların yapılmasına cevaz verilmiştir.[1828]Şayet tek tük kemikler çıkarsa bunlar da toplanarak mevcut mezarlıkta bir kenara gömülür.

Soru: Bir kimsenin sağlığında kendi kabirini hazırlaması câiz midir?

Cevap: Bir görüşe göre, bir kimsenin sağlığında kendisi için kabir hazırlatması mekruhtur. Çünkü hiçbir kimse nerede, ne zaman, ne şekilde öleceğini bilemez. [1829] Nitekim Hz. Ebu Bekir (r.a.) kendisine kabir kazıp hazırlamak isteyen adama: "Nefsin için kabir hazırlama, kabir için nefsini hazırla"[1830] diye ikazda bulunmuştur.

Soru: Kabir ziyaretinin dini hükmü ve âdabı nedir?

Cevap: Resul-i Ekrem Efendimiz İslam'ın ilk yıllarında cahiliye devrinden yeni çıkan Müslümanların bir takım bâtıl inanış ve hatalara sapmaları endişesiyle kabirleri ziyaretten men etmişti. Daha sonra imanlarında samimiyet pekişip gönüllerine yerleşince bu ziyarete ruhsat vermiştir. Bu hususu İbni Mesud (r.a.) şöyle anlatır: "Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Ben size kabir ziyaretini yasaklamıştım, şimdi onları ziyaret edin. Çünkü bu, dünya bağını kırar, âhireti hatırlatır."[1831]

Hadis-i şeriften de anlaşılacağı üzere, kabir ziyaretinden şu üç fayda hâsıl olur:

1-Ziyaret eden ölümü ve âhireti hatırlar.

2-Salih kişilerin kabirlerini ziyaret, ruhlara inşirah verir ve dualaların kabulüne de

---

1827 Ebu Davûd: (Cenâiz)maa- Avni'l-Ma'bûd, C-3, Sh:209.

1828 Fetavay-ı Hindiyye.

1829 Lokman : 31/ 34.

1830 Nasuhi Bilmen Ömer, Büyük İslam İlmihali, Sh:260.

1831 age. C-17, Sh:134, HN: 485.

vesile olur.

3-Ziyaretten haberdar olan mevtaların, yapılan dua ve okunan Kur'an ayetlerinden istifade etmeleri sağlanır.

Bu konuda Hz. Enes (r.a.), Peygamber Efendimize: "yâ Resulallah, biz ölülerimiz için sadaka veriyoruz, haccediyoruz, dua yapıyoruz; bu onlara ulaşır mı?" diye sorduğunda, Resulullah: "Evet ulaşır. Nasıl ki sizler, kendinize gelen hediyeye sevinirseniz onlar da onunla sevinirler" diye cevap vermiştir.[1832]

Kabristanda ölülere selam veriliş şekli:

Kabirleri haftada bir gün, Cuma veya Cumartesi günleri ziyaret etmek menduptur. Kabir ziyareti sırasında, kadın olsun erkek olsun, şu hususlara uymaları kabir âdabındandır: Kabir ziyaretine önce mevtalara selam vererek başlanılmalı; zira Hz. Âişe validemiz Peygamber Efendimize: "Kabristana girdiğimde ne diyeyim Ya Resulallah!" Diye sorduğunda, Resul-i Ekrem Efendimizşöyle buyurdu:

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ يَا دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ، وَاِنَّا اِنْ شَآءَاللهُ بِكُمْ لاَحِقُونَ ، اَسْأَلُ اللهَ لِى وَلَكُمُ الْعَافِيَةَ *

Manası: "Esselâmü aleyküm! Ey müminler yurdunun sakinleri, inşallah bizde aranıza katılacağız. Yüce Allah'tan bizim ve sizin için afiyet dilerim."[1833]

Bu duadan sonra bir fatiha okuyup sevabını orada yatan mevtalara bağışlar ve şu duayı okur:

اَللّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الْاَجْسَادِ الْبَالِيَةِ وَالْعِظَامِ النَّخِرَةِ ، خَرَجَتْ مِنَ الدُّنْيَا وَهِيَ بِكَ مُؤْمِنَةٌ، فَبَلِّغْ اِلَيْهَا رَوْحًا مِنْكَ وَسَلاَمًا مِنَّا * اَللّهُمَّ رَوِّحْ اَرْوَاحَهُمْ بِرَوْحِ لآإِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَنَوِّرْ قُبُورَهُمْ بِنُورِ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ *

Manası: Allah'ım şu çürümüş cesetlerin, ufalanmış kemiklerin Rabbi! Bunlar dünyadan sana inanarak çıkmışlardı, Sen de onlara kendinden bir rahatlık ve bizden selam ulaştır. Allah'ım onları lâilâhe illallâh'ın rahmet ve rahatına kavuştur. Kabirlerini Allah'ın Resulü Muhammed'in nuruyla aydınlat."

Kabirde sükûnet içerisinde ağlamakta bir mahzur yoktur. Ölünün yüzüne doğru dönerek Kur'andan bilinen süre ve ayetler okunarak ruhuna bağışlanmalı. Yâsin süresini okumak ise müstehaptır.

Kabire el yüz sürmek, mum yakmak, bez bağlamak, dilekte bulunmak, üzerinde namaz kılmak, etrafında tavaf yapmak ve kurban adayıp kesmek gibi hareketler caiz değildir, bid'attir ve sapıklıktır.

Soru: Ölü veya sağ bir kişiyi vasıta kılarak Allah'tan bir şey istenebilirmi?

Cevap: Allah'tan istenecek bir şeyin direk olarak ölü veya diriden istenmesine "t**evessül**" denir ve caiz değildir; hatta şirktir. Fakat iyi ve salih bir kul olduğu tevatür

1832 Buhari, Vesâya 15, 20, 26; Ebu Davud, Vesâya 15 (2882)

1833 Bilmen Ö. Nasuhi, Büyük İslam İlmihali Sh: 254, Mayıs- 1992.

derecesinde bilinen bir kimseyi aracı kılarak: "Allah'ım bizler, şu şahsı veya şu mevtayı iyi bir kul ve Allah dostu olarak tanıyoruz, şayet senin nazarında da bizim düşündüğümüz gibi ise, ona olan şefkat ve merhametinin yüzü suyu hürmetine bizlere de rahmetinle muâmele eyle, dünyevi sıkıntılarımızı gider, ahiret ateşinden bizleri koru" gibi ifadelerle Allah'a yalvarılabilir. Dolayısıyla bu manada enbiya ve evliyaların kabirlerini ziyaret etmek caizdir. Böyle samimi ziyaretlerden manevi feyiz ve bereket de hâsıl olur. Bu konuda birçok kitaplar yazılmıştır. En son olarak M. Zâhid el-Kevseri kendinden önce yazılan kitaplardaki delilleri de özetleyerek ve çeşitli örnekler vererek bir eser yazmıştır.[1834]

İbni Teymiye ise, tevessülü (ölü veya diriyi Allah'a aracı kılmayı) şiddetle tenkit eder ve haram olduğunu söyler.

Netice olarak, Allah'a ortak koşmadan, O'nun sevdiği bilinen veya zannedilen, ölü yahut diri bir kul vasıta kılınarak Allah'a dua etmeyi yasaklayan ne bir ayet ve ne de bir hadis vardır. Böyle tevessül yoluyla dua etmenin lüzum ve zaruretine dair de bir nas yoktur. Şu halde, bunu yapanlar da yapmayanlar da kınanamazlar. Bu konuda dip notta verdğimiz ayet-i kerimelerin tefsirlerine bakmakta yarar vardır.[1835]

Soru: Ölen bir kimsenin ardından yapılabilecek hayırlar nelerdir?

Cevap: İslam âlimlerinin ekseriyeti, ölen birkimsenin arkasından onun namına ibadet ve hayır yapılması konusunu ayet ve hadis-i şeriflerin ışığında tetkik etmişler ve ölüye bağışlamak niyetiyle yapılan ibadetlerin, hayır ve hasenatın, okunan Kur'an'ın sevabı ölünün ruhuna ulaşır demişlerdir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "Onlardan sonra gelenler şöyle derler: Rabbimiz bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla..."[1836] Bu ve bu mealdeki benzer ayetler, diri ve ölü müminlere dua edildiğini ve edilmesi gerektiğini ifade ederler. Keza cenaze namazı da dua ve istiğfarın ölülere fayda vereceğinin bir ispatıdır.

Ölen kimse adına velisi defin işleminden sonra ilk gece geçmeden mümkün olduğu kadar sadaka vermesi, şayet maddi durumu müsait değilse iki rekât namaz kılarak ruhuna bağışlaması sünnettir. Yine definden sonra mümkünse yedi gün süreyle sadaka vermek de müstehaptır.[1837]

Zekât, hac, nezir ve kul borcu gibi borçlar, başkaları tarafından yerine getirildiği takdirde, ölen kişi borçtan kurtulmuş olur. Ancak, ölenin namaz ve oruç gibi bedeni ibadetleri, başkalarının yapmasıyla ölüyü borçtan kurtarmaz, sorumluluğu devam eder.

1834 Prof Dr. Karaman Hayreddin, İslamın Işığında Günün Meseleleri, C-I, Sh: 79-82, 1996, ilgili eserin adı: "**Muhıqqu'ttaqaffuf fî mes'eleti't-tevessül**"dür.

1835 Nisa: 4/64; Zümer:39/38; Neml:27/80; Fatır: 35/22; Araf: 7/188; Ahkaf:46 /5; Enbiya:21 /28.

1836 Haşr: 59 / 10.

1837 Prof. Dr. Ateş Süleyman, Yeni İslam İlmihali, Y. Ufuklar Neş. İst. Sh:211.

Ancak yaptığı ibadetin sevabını ölüye bağışlayabilir.[1838] İmam Malik, Şafiî ve Ebu Hanife bu görüştedirler. Fakat Ahmed b. Hanbel, Evzâî, Ebû-Sevr ve Nevevî gibi müctehidler ile muhaddislerin çoğunluğu, ölünün borçlu olduğu oruç ve hac gibi ibadetleri de yakınlarının kaza edebilecekleri hükmüne varmışlardır.[1839] Zira ashab-ı kiram'ın Resulullah'a danışarak yaptığı şu uygulamalar buna delil teşkil eder.

Hz. Âişe (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Kim üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse, velisi ona bedel tutar."[1840]

Bir kadın Resulullah'a gelerek: "Ya Resulallah, anam öldü, üzerinde de nezir orucu borcu var, onun namına oruç tutabilir miyim?" diye sorduğunda, Allah Resul'ü: "Ananın borcu olsaydı onu ödemeyecek miydin?"diye karşı sual sorduğunda: "Evet ödeyecektim" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: "Öyleyse Allah'a olan borç ödenmeye daha müstahaktır, annene bedel oruç tut"[1841] buyurdu.

Bir adam Resulullah'a gelerek: "Kız kardeşim haccetmeye nezretti. Fakat bunu yerine getiremeden vefat etti, (ne yapmak gerekir?) diye sordu. Resulullah da: "Üzerinde başka borcu var mıydı, sen bunu ödeyiverdin mi?" diye sordu. Adam: "Evet"deyince: "Öyleyse Allah'a olan borcunu da ödeyiver. Zira O, (celle şanuhu) borç ödemeye daha lâyıktır"[1842] buyurdu.

Soru: Ölüye yapılacak hayır ve dua için belli gün ve gece var mıdır?

Cevap: Bu konuda ne Kur'an'da, ne hadiste, ne de diğer ciddi kaynaklarda ölü için yedinci, kırkıncı ve elli ikinci gün gibi bir gün yoktur. Bu günlerde ölüye şu dua yapılır veya şu okunur diye de bir bilgi yoktur. Ancak işportada satılan ilmi hüviyeti olmayan bazı el kitaplarında ve ilmihallerde bid'at niteliğinde bu tür rakamlara yer verilmektedir. Dolayısıyla mevta hakkında böyle belli gün ve geceler belirleyerek veya ölüm yıl dönümünü tespit ederek bu tarihlerde dini merasimler tertip etmek, İslam dininde yeri olmayan uygulamalardır. İnsan, âhirete intikal eden geçmişlerini Allah'ın her günü hatırlayıp onlar adına dua ve hayır hasenat yapabilir. Onları sadece senenin belli günlerinde hatırlayıp bir sene boyunca unutmak, İslamî bir anlayış değildir. Özellikle farz bir ibadetmiş gibi seneden seneye ölü için okutulan mevlid-i şerif, halkımız arasında âdeta cehennem azabından kurtuluşun bir reçetesi, cennete girişin de garanti belgesi gibi telakki edilir hale gelmiştir. Dinin temel ilkelerinin önüne geçirilerek esas yaşanması ve yaşatılması gereken prensipler unutulur olmuştur. Böylece, geçmişlerimiz için yapmamız gereken sünnet olan ibadet ve hayırlar arka plana itilmiştir. Yanlış olan budur. Mevlid okutmak, dinin olmazsa olmaz şartı değildir. Ancak, her Müslüman elbette

1838 Muvatta, Siyam 43.

1839 İbni âbidin, Raddu'l-Muhtar, C-10, Sh:541-542; Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-1, Sh: 351.

1840 Buhari: Savm, 42; Müslim: Sıyam, 153, (1174).

1841 Buhari: Savm, 42; Müslim: Savm, 156, (1148).

1842 Buhari: Eyman, 30; Müslim: Nezir, 1, (1638).

geçmişleri için ve diğer sevinçli günlerinde mevlid okuyabilir ve okutabilir. Bu tür merasimlerden ilâhî ve Peygamberî aşk, feyiz ve bereket de hâsıl olur. Zaten mevlidleri yazanlar da para karşılığında ölülerin ruhlarına okunsun diye değil, herkes okusun ve bunlardan Peygamberini tanıyıp sevsin ve ona aşkla bağlansın diye yazmışlardır.

MEVLİD, İSKAT VE DEVİR

Soru: Mevlid nedir?

Cevap: Kelime olarak mevlid, doğmak, doğum zamanı ve doğum yeri anlamlarına gelir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğumunu sıfat ve özelliklerini anlatan manzum eserlere de mevlid denir. En yaygın olanı Süleyman Çelebi'nin 1409 da yazdığı "Vesiletü'n-Necat" isimli kasidesidir. Dili halk tarafından bir hayli değiştirilen ve günümüzde halen okutulan mevlid, bu manzum eserdir.

İslam Ansiklopedisinin "mevlid" maddesinde Türkçe yazılmış on altı kadar mevlid kasidesinden bahsedilir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi en meşhuru Süleyman Çelebi'nin yazdığı mevliddir. Bu konuda kitabımızın siyer bölümünde yeterli açıklama yapılmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in doğum gecesini kutlama âdeti hicri dördüncü asırda, Fatımiler devrinde başlamıştır. Fatımiler, Hz. Peygamber'in doğum günü merasimlerinin yanında, Hz. Âli, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile birlikte halifeleri içinde mevlid merasimleri düzenlerlerdi. Böylece mevlid merasimi, Fatımi'lerden mağrib ülkelerine ve Arabistan'a, oradan da Osmanlılara intikal etmiştir. Üçüncü Murat zamanında hicri 996 (1580) yılında mevlid merasimi resmen teşrifata dâhil edilmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında yapılan mevlid gecesi merasimlerinin caiz olup olmadığını ilim adamları tartışmış, bir kısmı bunun bid'at olduğunu ileri sürerek mekruh kabul etmiş, diğer bir kısmı da caiz olduğuna hükmetmiştir. Hatta bu konuda Süyûtî "Husnü'l-Maqsıd fî ameli'l-mevlid" adlı bir eser yazmıştır. Bu kitabında: "İslam'a aykırı davranışlar önlendiği takdirde mevlid merasimi caiz olur" demiştir.

Şüphesiz mevlid, toplu dualara, Müslümanların bir araya gelmesine ve kaynaşmasına vesile olmaktadır. Meseleye bu açıdan da bakmakta yarar vardır. Nitekim Romanya'nın Köstence şehrine imam Hatip Lisesi açmak için giden Diyanet ve Milli Eğitim temsilcisi iki arkadaş camide halkın toplu olarak koro halinde mevlid okuduklarına şahit olmuşlar ve bunun sebebibini sorduklarında şu enterasan cevabı almışlardır: "Allahsız rejim karşısında bu güne kadar Türklüğümüz ve Müslümanlığımız mevlid sayesinde korunmuştur."

Soru: Ölünün arkasından yapılan Iskat ve Devirin dindeki yeri nedir?

Cevap: Bu konular İslam âlimleri arasında oldukça tartışmalıdır. Şimdibunları kısaca açıklamaya çalışalım:

Iskat, namaz, oruç, kurban ve adak kefareti gibi farz veya vacip olan ibadet borçlarını yerine getirmeden ölen kimseyi bu borçlarından kurtarmak için fukaraya fidye olarak verilen maddi bedele ıskat denir. Fıkıh litaratüründe, daha ziyade namaz ve oruç borcunu düşürme anlamında ıskat-ı salât ve ıskat-ı savm tabirleri kullanılır. Iskat-ı Salât, bir mükellefin her hangi bir sebeple vaktinde kılamadığı için zimmetine borç olarak geçmiş bulunan namazlardır. Bu namazları zimmetten düşürmenin bir tek ödeme yolu vardır, o da kaza namazı olarak kılmaktır. Oruçta ise durum farklıdır. Dinin cevaz verdiği sürekli mazeret kabul edilen aşırı ihtiyarlık ve iyileşme ümidi olmayan hastalık gibi sebeplerden dolayı tutulamayan oruçlar için fidye ödenmesinin şer'i delilleri vardır.[1843] Bu durumdaki kimseler, tutamadıkları oruçları için hayatta iken fidye ödememişlerse, ölmeden önce vasiyet etmeleri gerekir. Vasiyet edildiği takdirde, kul borcunu çıktıktan sonra ölenin malının üçte biri fidye için yeterli oluyorsa, mirasçıların bunu ödemeleri üzerlerine vacip olur. Şayet ölen kişinin böyle bir vasiyeti yoksa malının üçte biri de fidye ödemeye yetmiyorsa, mirasçıların ödeme sorumluluğu yoktur. Ancak, teberru olarak ödemeleri caizdir ve tavsiye de bu yöndedir.

Hicri ikinci asrın sonlarına doğru fakihlerin ekseriyeti, ıskat-ı savm hakkında yeni bir yorum ve kıyaslama yaparak şöyle demişlerdir: Sürekli mazeretinden dolayı oruç tutamayan kimsenin durumuyla, sağlığında mazeretsiz olarak oruç tutmamış ve kaza etmeden ölmüş olan bir kimse için de öldükten sonra adına fidye verilebilir ve bu fidye muhtemelen o kişinin üzerindeki oruç borcunu düşürebilir ve kişinin bu konuda vasiyeti varsa bunu daha da güçlü hale getirir."

Namazın ıskatı konusunda ise, kaydedilen en eski ifade İmam Muhammed eş-Şeybânî'nin (v.189/805) "ez-Ziyade" adlı eserinde yer alır. Söz konusu eserde İmam Muhammed namazı da oruca ilhak ederek (katarak): "Namazların fidyesi verilirse inşallah kâfi gelir" demiştir.[1844] Merhum Ahmed Hamdi Akseki de bu konuyu şu ifadelerle noktalar: "Gerçi bu hususta bir nas yoktur. Lâkin ibadet babında bir ihtiyattır. Umulur ki, fukaranın sevinçleriyle Cenab-ı Hak fazl-ı kereminden o kulunu affeder."[1845]

Zayıf olan bu ilhak işi hakkında İslam âlimleri oruçtaki fidye sebebinin âcizlik olduğu ihtimalini dikkate almışlar ve aynı sebebin namaz için de söz konusu olabileceği îmâsında bulunmuşlardır. Böylece namazı da oruca ilhak etmenin ihtiyaten de olsa mümkün olacağını ifade ederek şöyle demişlerdir: "Bir mükellefin sağlığında kılmadığı veya kılamadığı namazlar için vefatından sonra fidye verilerek, Allah'ın dilemesi halinde borcunun düşmesine, dolayısıyla günahların silinmesine sebep olabilir."[1846]Bu yoruma

1843 Bakara:2 / 184; Buhari, Savm 41, 42, 43; İbni Mace, Siyam 50.

1844 Mehmed Zihni Efendi, Nimet-i İslam, Sh: 450. İst- 1326.

1845 Akseki Ahmed Hamdi, İslam Dini, Sh: 280, üçüncü baskı, Ankara-1954.

1846 Şentürk Lütfi ve Yazıcı Seyfettin, İslam İlmihali, Sh: 198, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 9. Baskı, Ankara-2003.

İmam Birgivi de katılmıştır. Ayrıca Tahtavi ve Dürrü'l-Münteka'da da bu konuya yer verilmiştir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, ıskat-ı salât hakkındaki bu yorum ve temennilerin yerine getirilmesinde, namaz borcuyla ölen mükellefin vasiyetinin bulunması ve bıraktığı malın da üçte birinin bu fidyeyi ödemeye yeterli olması kaydı aranır. Vasiyeti yoksa varislerin fidye verme mecburiyetleri yoktur; fakat teberru olarak fidye verebilirler. Ancak, ima ile dahi namazını kılmaya gücü yetmeyen, sonradan da sağlığına kavuşmadığı için kaza edemeden ölen kimsenin bu namazları için fidye verilmesini vasiyet etmesi gerekmez.

Ölen bir kimsenin hayatında kılamadığı vitir namazı dâhil, her namaz için ödenecek bir fidye miktarı 1667 gr. buğdaydır. Bu buğday, istenirse doğrudan fakire sadaka olarak verilebileceği gibi, bunun bedeli günün rayicine göre hesaplanıp nakit olarak da verilebilir. Bu aldığı fidyeden dolayı fakirin yapacağı duanın, ölenin günahlarının bağışlanmasına vesile olacağı ümit edilir. Ölenin üzerinde kaç günlük namaz ve oruç borcu varsa toplanır ve çıkan rakam fidye miktarı ile çarpılır, böylece ne kadar fidye ödeyeceği ortaya çıkmış olur. Bu işlem yapılırken, kadının buluğ yaşı dokuz, erkeğin ise on iki olarak kabul edilir ve ölüm tarihindeki yaşından bu buluğ yaşı çıkarılarak hesap edilir.[1847] Mesela, ölen bir kimsenin on yıllık namaz, bir aylık da oruç borcu olsun, günde altı namazdan (vitir dâhil) bir yılda 365x 6=21.90 eder. On senede ise 21.90 x10 = 21.900 eder. Bu namaz borcuna otuz günlük oruç borcu da eklendiği takdirde 21.900 + 30=21.930 eder. Fidyenin ödeneceği tarihteki fidye bedeli para olarak 5 TL olduğunu farz edelim, bu durumda 21.930 x 5= 109.650 TL ödenmesi gerekir. Bu oldukça büyük bir meblağdır. Dolayısıyla böyle büyük parayı herkesin ödemesi mümkün değildir. Bunun için devir denen bir formül bulunmuştur. O halde devir nedir? Bu konuyu kısaca izah edelim:

Devir: Kelime olarak dolaşmak, dönmek gibi anlamlara gelir. Yukarıda da açıklandığı üzere, üzerinde çok miktarda namaz borcu olarak ölen bir kişinin her namazı için bir fidye ödemesi ona ağır bir külfet getirmektedir. Bu nedenle ıskat için fakirlere nakdi bedeli tamamen vermek yerine muayyen bir miktarı hibe edip tekrar hibe yoluyla ondan geri alma ve toplam borç miktarına ulaşıncaya kadar bu hibe ve karşı hibe işlemini devam ettirme usulüdür. Mesela, ölenin bir aylık namaz borcunun fidyesi esas alınarak ortaya çıkan meblağ bir çıkının içine konup sarılır. Sonra, kimin oğlu veya kimin kızı olduğunu isim ve soyadını söylemek suretiyle bir fakirin avucuna, "filan kişiye vekâleten bu parayı onun şu kadar namazının fidyesi olarak sana veriyorum aldın kabul ettin mi?" diyerek verilir. Fakir de onu tekrar veren kişiye önce "kabul ettim" manasında "kabultü" dedikten sonra tekrar "bunu sana vekâleten bağışladım" manasında "veheptü" diyerek geri verir. Bir yılda on iki ay olduğu için, on iki devir bir yılı karşılamak üzere kaç yıllık borcu varsa o kadar bu devir işlemi tekrarlanır. Böylece elde devre-

1847 İbni Abidin, Reddü'l-Muhtâr, Mısır-1966, 1, 686.

dilen para ile devir sayısının çarpımıyla elde edilen meblağın fidye olarak hibe edilmiş olacağı, neticede de ıskat için gerekli fidyenin tamamen ödenmiş olacağı var sayılmıştır. Devir işleminin sonunda sadece arada devrolunan çıkının içindeki miktar fakirlere verilir. Bununla toplam borç miktarı kadar para fidye olarak verilmiş sayılır. Aslında bu uygulama insan mantığına ters gelse de iyi niyetle ortaya konmuş bir uygulamadır ve yardımlaşma anlayışına dayanmaktadır. Bununla beraber devir yapmadan da elde nekadar para varsa doğrudan doğruya ölünün namaz ve oruç fidyesi olarak da verilebilir.

Daha açıklayıcı olması açısından şöyle bir örnek daha vermek yararlı olur sanırım: Mesela 72 yaşında vefat eden bir erkek için ıskat-ı salât yapmak gerektiği takdirde, ölen kişinin vefat tarihindeki yaşından ergenlik yaşı çıkarılır. 72–12= 60 kalır.[1848]Kişinin bu ergenlik yaşından sonra hiç namaz kılmadığını farzedelim. Bu durumda 60 yıllık namaz borcu var demektir. Bir günde vitir namazı ile birlikte altı vakit namaz vardır. Bir sene 365 gün olduğuna göre 365 X 6 = 2190'eder. O halde mükellefin bir yıllık namaz borcu 2190 vakit demektir. Altmış yılda ise toplam namaz borcu: 2190 X 60 = 131.400 vakittir. Bir fidye miktarı 2006 yılı itibariyle 5 liradır. Bu miktar üzerinden verilecek bir fidye, 131.400 X 5 = 657.000 TL eder. Bu meblağa tutulmayan oruçları ve yapılan yeminlerin kefaretleri de eklendiğinde parasal olarak büyük bir rakam ortaya çıkmaktadır. Mesela bir aylık oruç fidyesi, 30x5=150TL'dir. Şayet mükellef altmış yıl hiç oruç tutmamışsa, altmış yıllık oruç borcu 60x150=9000TL eder. Bu durumda oruç ve namaz fidyelerinin toplamı 9000+657000=666000 TL'dir. Bunun içindir ki, yukarıda da ifade edildiği üzere, meseleyi parasal yönden hafifletmek için devir ihdas edilmiştir. Ancak, devir ile ilgili olarak yukarıdaki işlem hakkında Kur'an'da, sünnette, sahabenin ve müctehid imamların uygulamalarında böyle bir pratiğe rastlanmamıştır. Bununla beraber ölen kişinin uhrevi mesuliyetini azaltmak için yakınlarının iyi niyetle bir şeyler yapabilme gayretleri müteahhirin fıkıhçılarından bazılarını ihtiyat ve temenniden öte gitmeyen, fakat neticede fakirlere tasaddukla sonuçlanan ıskat işlemine sıcak bakmalarına vesile olmuş, bu da zorunlu olarak devir işleminin bulunması sonucunu doğurmuştur.

Bid'at mahiyetindeki böyle bir uygulamanın İslam'ın ruhuna uygun olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Şayet ölenin bu yönde bir vasiyeti varsa, bunu fakirlere sadaka olarak vermek ve ölenin adına hayır-hasenat yapmak suretiyle yerine getirmek maksada daha uygun olur.

ÜÇ AYLAR VE İÇERİSİNDEKİ MÜBAREK KANDİLLER

Üç aylar kameri aylardan Recep, Şaban ve Ramazan'dır

İslam dünyasında ve Müslümanların manevi hayatında bu ayların müstesna bir yeri vardır. Zira bu ayların içerisinde harikulade olayların tecelli ettiği mübarek geceler (kandiller) yer almaktadır. Bu gecelerden birincisi, üç ayların ilki olan Recep ayı içerisin-

1848 Ölen kadın ise ergenlik yaşı dokuz olarak alınır.

deki Regaib kandilidir. Recep ayı, ayet-i kerimede hürmet gösterilmesi istenen dört aydan birisidir.[1849]

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) bu üç aylarla ilgili olarak şöyle dua etmiştir: "Allah'ım! Recep ve Şaban'ı hakkımızda hayırlı ve mübarek kıl ve bizi Ramazan-ı Şerife kavuştur".[1850]

Allah Resulü başka bir hadis-i şeriflerinde de: "Recep Allah'ın ayı, Şaban benim ayım, Ramazan ise ümmetimin ayıdır"[1851] buyurur. O halde bu aylar, çok iyi değerlendirilmelidir. Bilhassa, beyaz ve nurlu günler anlamına gelen "**Eyyam-ı biyz**" denilen her ayın on üç, on dört ve on beşinci günleri tutulması müstehap olan oruçları, Recep ve Şaban aylarında da tutarak nefsimizi Ramazan ayına hazırlamamız açısından önem arzeder.

1-Regaib Gecesi:

Recep ayının ilk Cuma gecesi Regaib gecesidir. Regaib, regîbe kelimesinin çoğulu olup, değeri yüksek, paha biçilmez, bağış, ihsan, ikram ve iyilik anlamlarına gelir. Allah Teâlâ kullarına bu gecede bol ihsan ve lütufta bulunduğu için Regaib denmiştir. Aynı zamanda bu gece, kendisinden sonra gelecek olan diğer mübarek gecelerin de öncüsü ve müjdecisidir. Dolayısıyla Müslümanlar, asırlardan beri bu geceden itibaren üç aylar denen feyizli ve bereketli bir hasat mevsimine erişmenin zevkini büyük bir coşku ile yaşamaktadırlar.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur: "Beş gece vardır ki, bu gecelerde yapılan dualar geri çevrilmez. Bunlar: Receb'in ilk Cuma gecesi olan Regaib gecesi, Şaban'ın 15. gecesindeki Berat gecesi, Cuma geceleri, Ramazan ve Kurban Bayramı geceleridir."[1852]

Kesin bir dayanağı olmamakla birlikte bazı İslam âlimlerine göre, Allah'ın birçok lütuf ve ikramına mazhar olan Peygamber Efendimiz şükür için bu geceon iki rekât namaz kılmıştır.[1853]

Bir kısım kitaplarda Peygamber Efendimizin ana rahmine bu gece düştüğüne dair bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler dayanaktan yoksun yanlış bilgilerdir. Çünkü Peygamber Efendimizin doğumu ile bu gece arasındaki zaman, Allah Resulü'nün doğum tarihine aykırı düşmektedir. Ancak, Hz. Âmine'nin Peygamber Efendimize hamile olduğunu bu gece fark etmiş olma ihtimali söz konusu olabilir.

Her ne suretle olursa olsun yukarıda da ifade edildiği gibi bu gece, ibadet, taat,

1849 Tevbe: 9 /36-37.

1850 Ahmed İbni Hanbel, Müsned, 1 / 259.

1851 Tac el-Usul: cüz-2, Sh: 92.

1852 İbn-i Asakir, Muhtaru'l- Ehadis Trcümesi, Sh:72-73, HN:568.

1853 Bilmen Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh:196, Gümüş basımevi, Mayıs-1992-İst.

dua, niyaz, tövbe ve istiğfarlarla ihya edilmeli, bol, bol kaza namazı kılınmalı, Kur'an okunmalı, akraba ve dostlarla tebrikleşilmelidir.

2-Mîraç Gecesi:

Recep ayının yirmi yedinci gecesi İsra ve Miraç gecesidir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in en büyük Mucizelerinden biri olan Miraç, hicretten 18 ay önce vuku bulmuştur. Miraç ile ilgili geniş bilgi kitabımızın mucize bölümünde verilmiştir.

İsra, "gece yürüyüşü" demektir. Miraç ise, merdiven, asansör gibi anlamlara gelir.

İsra ve Miracın asıl anlamı, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'te ki Mescid-i Aksa'ya yaptığı bir gece seyahati ve oradan da yüce makamlara, melekût âlemine yükselmesidir.

Kur'an-ı Kerim'in İsra süresinin ilk ayeti Mescid-i Haram'la Mescid-i Aksa arasında yapılan bu seyahatin birinci bölümünü anlatır. Mirac'ın sırlarla dolu kısmı ise Necm süresinde anlatılır.[1854]

Allah'ın sevgili Resulüne bir iltifat ve ikramı olan Miraç'ta birçok ihsanının yanında müminin münacatı olan beş vakit namaz da farz kılınmıştır.

Miraç gecesinde yatsı namazından sonra "Hâcet" namazı olarak on iki rekât nâfile namaz kılınması iyi görülmüştür. Bu namazın her rekâtında fatiha sûresinin arkasından başka bir sûre veya on ihlâs-ı şerif okuyarak iki rekâtta bir selam verilmeli, sonra da yüz defa

سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهُ وَ اللهُ اَكْبَرُ وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

"Sübhanallahi velhamdü lillâhi ve lâ ilâhe illallâhü vallâhü ekber, velâ havle velâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm"

Tesbihatı okunmalı. Bundan sonra, yüz defa istiğfar, yüz defa da salât ve selâm okunmalı. Namazın sonunda da dua yapılmalı. Bununla beraber imkân ölçüsünde kaza namazı kılınmalı, Kur'an okunmalı, gündüzü ise oruçlu geçirilmelidir.[1855]

Bu gecelerin birer rahmet ve fırsat geceleri oldukları bilinmeli, yapılan samimi dua ve ibadetlerin Allah katında makbul olacağı unutulmamalıdır.

3-Berat Gecesi:

Kameri aylardan Şaban ayının on beşine rastlayan geceye Berat gecesi denir. Berat, kelime olarak "borçtan, hastalıktan, suç ve cezadan" kurtulmak manasına gelir. Kısaca Berat Gecesi, günahlardan kurtuluş ve arınma gecesidir. Nitekim Hz. Âişe validemizin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz bu gece hakkında şöyle buyurmuştur: "Cebrail (a.s.) bana gelip şöyle dedi: Bu gece Şaban'ın on beşinci gecesidir.

1854 Necm: 53/ 3, 4, 5, 12, 15, 16, 17, 18.

1855 Bilmen ömer nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh: 196, Gümüş basımevi, Mayıs, 1992-İst.

Cenab-ı Hak bu gecede Beni kelp kabilesi koyunlarının tüyleri sayısınca kimseyi cehennemden azat eder. Fakat bu gecede Allah şu kimselerin yüzüne bakmaz:

1-Allah'a ortak koşanların,

2-Kin güdenlerin,

3-Akraba ile münasebeti kesenlerin,

4-Hayat ve ihtişamlarına gururlanıp büyüklük taslayanların,

5-Ana ve babalarına isyan edenlerin,

6-Bilerek bir Müslüman'ı öldürenlerin,

7-İçkiye düşkün olanların,"[1856]

Allah Resulü diğer bir hadis-i şeriflerinde de: "Şaban'ın on beşinci gecesi olunca, o geceyi ibadetle ve gündüzünü de oruçlu geçirin. Zira Allah Teâlâ'nın rahmeti o gece güneşin batmasından itibaren dünya semasına rahmetle iner ve Cenab-ı Hak şöyle buyurur: Yok mu Benden af ve mağfiret dileyen? Onu af ve mağfiret edeyim. Yok mu rızık isteyen? Onu rızıklandırayım. Yokmu bir belâ ve musibete uğrayan? Ona âfiyet vereyim. Yokmu şunu, bunu isteyen? Ona istediğini vereyim... Rahman ve rahim olan Allah'ın bu hitabı, tan yeri ağarıncaya kadar devam edip gider."[1857]

Berat gecesini kutsal ve mübarek kılan şu üç önemli olay bu gecede tecelli etmiştir:

1-Duhan süresinin üçüncü ayetinde ifade edildiği üzere Kur'an-ı Kerim, Levh-ı mahfuz'dan, yedinci gökten "**Beyt-i Mamur**" denen dünya semasına topluca bu gecede indirilmiştir.[1858] Sonra da dünya semasından yeryüzüne, Kadir gecesinden itibaren peyderpey, ihtiyaç hâsıl oldukça Peygamberimize indirilmeye başlanmış ve yirmi üç yılda tamamlanmıştır.

2-Kıblenin Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a çevrildiğine dair ayet-i kerime bu tarihte nazil olmuştur.[1859]

3-Varlık âleminin idaresine ait bir senelik rızklar, nimetler, feyiz ve bereketler, külfetler, sıkıntılar, harpler, hastalıklar, depremler, sel baskınları, ömür ve eceller tespit edilip bu gecede yazılmaya başlar. Kadir gecesinde de yazılma işlemi tamamlanarak ilgili vazifeli meleklere verilir ve Allah'ın bu takdirini yerine getirmeleri için kendilerine tebliğ edilir.[1860] Kur'an-ı Kerim'in Duhan Süresi dördüncü ayeti bunu belirtir. Ayrıca, İslam âlimleri bu gecenin şu altı hususiyetinden de bahsederler:

a-Her mühim iş bu gecede ayırt edilir ve bütün ameller bu gecede hesap edilmeye

---

1856 İbni Mace: İkame,191; Tac: C-2, Sh: 28; Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib Terc. C-2, Sh:471.

1857 Tac, C-2, Sh: 28; Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib Terc. C-2, Sh: 473.

1858 Elmalılı Yazır Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, C-7, Sh: 68-69, Azim Dağıtım, İst.

1859 Bakara: 2 / 144.

1860 Elmalılı Yazır Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, C-7, Sh: 69-70, Azim Dağıtım, İst.

başlar. Bir hadis-i şerifte: "Allah Teâlâ, meydana gelecek olayların hükümlerini Şaban'ın yarısı gecesi olan Berat gecesinde verir; Kadir gecesinde de onları vazifeli meleklere teslim eder"[1861] buyrulur.

Peygamber Efendimiz Ramazan ayının dışında en çok orucu Şaban ayında tutmuştur. Bunun gerekçesini hadis-i şerifte şöyle açıklar: "Recep'le Ramazan ayı arasındaki bu ay yok mu? Bütün ameller bu ayda Rabbü'l-Âlemîn'e arz olunur; insanlar bundan gaflet ediyorlar, isterim ki benim amelim de ben oruçlu iken Rabbime arz olunsun"[1862]

b-Bu gecede yapılan ibadetin fazileti çok büyüktür.

c-Allah'ın sonsuz rahmeti bu gece yeryüzünü kaplar ve kendisine yönelenlere ulaşır.

d-Bu gece mağfiret (af) gecesidir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hz. Âişe validemize Berat gecesi hakkında: "Yâ Âişe bu gece Şaban ayının on beşinci gecesidir. Bu gecede Allah, tövbe ve istiğfar edenleri bağışlar. Rahmet dileyenlere merhamet eder. Kin ve haset ehli olan günahkârlara, bu huylarından vazgeçmeleri için lütuf ve kerimiyle süre tanıyıp fırsat verir. Kötü huylarından vazgeçinceye kadar cezalarını erteler ve cezayı uygulamada acele etmez"[1863] buyurur.

e-Resulullah (s.a.v.)'e şefaat etme yetkisinin tamamı bu gecede verilmiştir. Bu şefaatten mahrum olanlar, "Allah'tan devenin ürküp kaçtığı gibi, kaçanlardır" denmiştir.

f-Bu gece, bir Mucize olarak zemzem kuyusunun suyu artar.[1864]

O halde böyle büyük hadiselere sahne olmuş olan bu gecede neler yapmalıyız?

Peygamber Efendimiz bu geceyi ibadetle geçirmiştir. Hz. Âişe validemizin bildirdiğine göre sevgili Peygamber Efendimiz bu gece namaz kıldıktan sonra secdede uzun bir müddet kapanıp şöyle dua etmiştir: "Allah'ım, azabından affına, gazabından rızana sığınıyor, senden yine sana iltica ediyorum. Şanın yücedir. Sana yaptığım senâyi (övgüyü) senin kendine yaptığın senâya denk bulmuyorum. Sana gereği gibi hamd etmekten âcizim"[1865]

Berat gecesine mahsus özel bir namaz yoktur. Dolayısıyla diğer mübarek gecelerde olduğu gibi, bu gecede de kaza namazı kılıp, bol bol Kur'an okunmalı, geçmişimizin muhasebesi yapılarak tövbe-istiğfar edilmeli, yoksul ve fakirler gözetilmeli, akraba ve dost ziyaretlerine gidilmeli veya aranarak tebrikleşilmeli. Böyle gün ve gecelerin mağfiretimiz için birer fırsat olduğu ve Yüce Yaratanımızın biz âciz kullarını bağışlama konu-

---

1861 Aliyyül karî Risalesi.

1862 Tac, C-2, Sh: 106.

1863 Kitabu'l Vaz, C-2, Sh:173 (Beyhaki rivayeti) ; Tergib ve't- Terhib C-2, Sh:119, (1968 Beyrut).

1864 Çantay Hasan Basri, Kur'an-ı Hâkim ve Meâli Kerim, C-3, Sh: 904, Duhan Süresi üçüncü âyetin dördüncü dip notu. 1980, İst.

1865 et-Tergib ve't-Terhib, C-2, Sh: 119, (1968-Beyrut)

sunda önümüze attığı birer cankurtaran simidi olduğu unutulmamalıdır.

4-Kadir Gecesi:

Üç ayların sonuncusu ve en kutsalı Ramazan ayıdır. Bu şerefli ay içerisinde mübarek Kadir gecesi yer almaktadır.

Bu geceye adını veren Kadir süresinde Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz biz, onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. Melekler ve Ruh (Cebrail) o gecede, Rablerinin izniyle her türlü iş için iner de iner. O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir."[1866]

Bu gece, gecelerin en feyizlisi ve şereflisidir. Çünkü insanlık tarihinin seyrini değiştiren şu önemli olaylar bu gecede tecelli etmiştir:

1-Kadir Süresinin birinci ayetinde açıklandığı üzere, insanlığın hidayet ve kurtuluş rehberi olan Kur'an, dünya semasından Kadir gecesinde Peygamber Efendimize indirilmeye başlanmıştır.

2-Kur'an-ı Kerim'in Kadir süresi dördüncü ayetinde, Kadir gecesinde yeryüzüne inenmelâike-i kiram'ın çokluğu karşısında yeryüzünün dolup taştığı ve dar geldiği bildirilmiştir. Bundan dolayı bu geceye"Tazyik" gecesi de denmiştir.[1867]

3-Yine aynı sürede ifade edildiği üzere, Kadir gecesinde yapılan ibadetler, içerisinde Kadir gecesi bulunmayan bin aylık ibadetten daha hayırlı kılınmıştır. Bu sebeple bu geceye "şeref ve azamet" gecesi de denmiştir.

Bu gecede vakit mefhumu yok, gecenin her anında Allah'ın hacet kapısı açıktır. Dolayısıyla bu gece, duaların kabul edildiği, ibadetlerin bin aydan daha hayırlı olduğu bir gecedir. Ömürde bir defa da olsa böyle bir fırsatı yakalamak en büyük ikramiyeyi kazanmak demektir.

Kadir gecesinin ve imtiyazlarının sadece Peygamber Efendimizin ümmetine ait olduğunu İmam-ı Malik Hazretleri "el- Muvatta" adlı eserinde şöyle açıklar: "Resul-i Ekrem Efendimize, kendisinden önceki ümmetlerin ömürleri gösterilmişti. O da kendi ümmetine ait fertlerin ömürlerini kısa bulmuş ve geçmiş ümmetlerin uzun ömürleri içerisinde işledikleri amellere ümmetinin yetişemeyeceğini düşünerek endişe etmişti. Bunu üzerine Allah Teâlâ kendisine, içerisinde Kadir gecesi bulunmayan bin aylık ibadetten daha hayırlı olan Kadir gecesini ikram etti".[1868]

4-Kadir gecesinde tan yeri ağarıncaya kadar yeryüzü esenlik içerisindedir. Çünkü meleklerin müminlere verdikleri selam ve duaların çokluğu, bu gece yeryüzünü şeyta-

1866 Kadir süresi: 97 / 1-5.

1867 Umdetü'l-Kari, C-5, Sh: 359.

1868 Muvattau'l-İmami'l- Malik, C-1, Sh:236, (Mısır-1348).

nın tasallutundan uzak kılar.

5-Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen tek gece Kadir gecesidir. Adını Kadir süresinden almıştır. Kadir süresi beş ayettir. Bu beş ayette geçen toplam harf sayısı yüz on dörttür. Bu da Kur'an-ı Kerim'deki süre sayısına eşittir. Bu sûre-i celilede üç defa Kadir gecesi manasına gelen"Leyletü'l Kadir" ifadesi geçmektedir. Bu ifadelerin her birinde dokuz harf vardır. Dokuz harfi üçle çarptığımızda, toplam yirmi yedi eder. Bu da Kadir gecesinin yirmi yedinci geceye rastladığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

6-Berat gecesi bölümünde de belirttiğimiz gibi, mahlûkatın başına gelecek bir senelik önemli hadiselerle ilgili Allah Teâlâ'nın takdiri, meleklere Kadir gecesinde tebliğ edilir. Bundan dolayı bu geceye hüküm gecesi de denmiştir.

Buhari ve Müslim'de geçen pek çok rivayete göre, Kadir gecesinin Ramazan-ı şerifin son on günü içerisinde olması kuvvetle muhtemeldir. Zira Hz. Âişe(radıyallahü anha)'nin bildirdiğine göre, Peygamber Efendimiz Ramazan'ın son on gününde Mescid-i Nebevi'de Ravza-i Mutahhara'daki Üstüvane-t-üs-serir'in olduğu yere küçük bir çadır kurdurarak içinde itikâfa girer ve kendisini tamamen ibadete verirdi. Bu arada da Ehl-i Beytini de ibadet etmek üzere geceleri uyandırırdı. Ayrıca, "Kadir gecesini, Ramazanın son on gününün tek gecelerinde arayınız" buyururdu.[1869]

Bununla beraber, Kadir gecesinin Ramazan'ın 27. gecesine rastladığına dair rivayetler çoktur. Peygamberimiz bir hadis-i şerifinde "O (kadir gecesi) Ramazan'ın 27. gecesidir"[1870] buyurur. Bu hadis-i şerifin hükmü, âlimlerin çoğunluğu tarafından tercih edilmiştir. Dolayısıyla Kadir gecesi, asırlardan beri İslam dünyasında 27.gece olarak kutlana gelmiştir.

Kadir gecesi hakkındaki farklı görüşler konusunda İmam Şafiî Hazretleri şöyle der:

"Resul-i Ekrem Efendimiz, kendisine sorulan soruların durumuna göre cevap vermiştir. Mesela: "Kadir gecesini şu gecede arayayım mı?" diyenlere: "Evet, o gecede de arayın" buyurmuş ve bu suretle tüm Ramazan gecelerinin ibadetle geçirilmesini teşvik etmiştir. Kadir gecesinin gizli tutulmasının hikmeti de bundandır." [1871]

Fahrruddin er-Razî de Tefsir-i Kebir'inde Kadir gecesinin ve diğer bazı konuların gizliliği hakkında şu görüşleri ileri sürer ve derki: "Tâatların (Allah'ın emirlerinin) hepsine rağbet edilsin diye, Allah en çok hoşnut olduklarını gizlemiştir. Bunlar şunlardır:

-İsyanlardan sakınılması için, isyanlara karşı gazabını,

-Bütün insanların hürmet ve saygı görmesi için, insanlar arasından dost edindiği (veli) kullarını,

-Kendisine daima dua edilsin diye, kabul ettiği duaları,

1869 Müslim: Sıyam, 40; Tirmiz: C-4, Sh: 8.

1870 Sünen-i Ebû Dâvud: C-1,i Sh:139, (Mısır-1280)

1871 Tirmizi: C-4, Sh: 8.

-Bütün isimleri (Esma-i Hüsna) ile tazim edilsin diye, İsm-i Âzam'ını,

-Daima tövbe edilsin diye, tövbenin kabul vaktini,

-Daima ölüm hatırlansın diye, ölüm anını,

-Her namaz kılınsın diye Salât-ı Vusta'yı,

-Bütün Ramazan geceleri ibadetle geçirilsin diye, Kadir gecesini gizli tutmuştur,"[1872]

Aslında zamanı iyi değerlendirmesini bilen insan için her zaman Kadir gecesidir. Nice günlerimiz, aylarımız ve senelerimiz heba olup gitmektedir. Ne dünyaya ne de âhirete faydası olmayan şeylerle meşgul olarak zamanı bozuk para gibi harcayıp gidiyoruz. Hâlbuki bir Müslüman'ın zaman israfı yapma lüksü olamaz. Allah Teâlâ buyurmaktadır ki: "O gün (kıyamette) size verilen nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz".[1873]

Bu geceye mahsus özel bir ibadet şekli yoktur. Ancak, Kadir gecesini de diğer mübarek gecelerde olduğu gibi ibadet ve Kur'an ziyafetiyle geçirmeli ve Kadir gecesinin üçe bölünerek şu şekilde ihya edilmesi uygun olur:

a- Gecenin ilk üçte biri mealiyle birlikte Kur'an okumaya ve farz ibadetlere ayrılmalı,

b- Ortası nafile ibadetlere tahsis edilmeli,

c- Seher vaktinde de dua ve tövbe-istiğfar yapılmalı.

Soru: Kandil gecelerinde yapılan duanın önemi ve kabul şartları nelerdir?

Cevap: Dua, müminin silahıdır. Dua, huzurun kaynağıdır. Gönüller onunla huzur bulur ve itmiinane erer. Dua, Allah'a yaklaştırır, O'nun şefkat ve merhametine mazhar kılar. En sıkıntılı anlarda umulmadık kapılar açar. Ancak duanın Hak nazarında makbul olabilmesi için gerekli bazı şartlar vardır. Bu hususları şöyle özetleyebiliriz:

1-Duaya Allah'a hamd ve Resulüne salât-selamla başlanılmalı,

2-Tövbe istiğfar getirilmeli,

3-Yalvarır halde bulunulmalı ve saygılı olunmalı,

4-Sessiz ve gizli yapılmalı, riyadan uzak olunmalı,

5-Acele etmemeli ve ısrarlı olunmalı,

6-Eller kaldırılarak kıbleye karşı dua yapılmalı,

7-Tam bir teslimiyet ve samimiyet içerisinde bulunulmalı,

8-Mümkünse şu şifa ayetleri okunmalıdır:

Sûre adı: Ayet numarası:

Tevbe süresi:----------14.

1872 Fahreüddin er- Razi, Tefsir-i Kebir, VIII, 682.

1873 Tekâsür: 102 / 8.

Yunus süresi:----------57.

İsra süresi:----------.82.

Fussilet süresi:----------44.

Şuara süresi:----------80.

Nahl süresi:----------69.

Fatiha süresi:----------Tamamı

Bu gecede yapılacak ibadet ve tâatin, dua ve niyazın Allah katında pek makbul olduğu bir gerçektir. Nitekim Peygamberimiz ve önderimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurur: "Faziletine inanarak ve ecrini umarak Kadir gecesini ibadetle geçiren kimsenin günahları mağfiret olunur".[1874]

Hz. Âişe validemiz Resul-i Ekrem Efendimize: "Yâ Resulallah! Kadir gecesine tesadüf edersem nasıl dua edeyim" diye sorar. Bunun üzerine, Peygamberimiz: "Allah'ım, sen affedersin ve affı seversin, benim günahlarımı da bağışla" manasına gelen

اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّى*

"**Allahümme inneke afüvvün tuhibbü'l afve fağfü annî**"[1875] diye dua et buyurur.

Yine bu gece ile ilgili Peygamber Efendimiz, Hz. Aişe validemize: "Ya Âişe, sakın bu gece kur'an'ı hatmetmeden yatma" buyururlar. O da: "Ya Resulallah, bir gecede Kur'an'ı nasıl hatmedebilirim?" deyince, Peygamber (s.a.v.): "Üç ihlâs-ı şerif, birer felak ve nas süreleri ile fatiha ve elif lâm mîm'i oku" buyurur.

Kur'an okumasını bilmeyenler, hiç değilse Peygamber Efendimizin Hz. Âişe validemize yaptığı bu tavsiye doğrultusunda hareket edebilirler.:

Kadir Gecesi

Fecre kadar selam dolu bir gece
Dudaklarda yüce Kur'an tek hece
Huzur verir ihtiyara ve gence
Tüm müminler gark olurlar sevince
Kadr süresi bu geceyle adlandı
Bütün sırlar bu geceye saklandı
İbadetler hesapsızca katlandı
Hakk'a bağlı tüm gönüller aklandı
Bin aydan da üstün kıldı Rabbimiz
Zikrullah'la meşgul olsun dilimiz
Kalbimizden defedilsin kinimiz
Bu bir fırsat temizlensin kirimiz

1874 Sahih-i Buhari: C-3, Sh: 47.

1875 Tirmizi: C-2, Sh: 266.

Arş-ı Âlâ Kur'an ile nurlandı
Arz ve sema meleklerle zorlandı
Aşk ateşi yüreklerde harlandı
Tek tövbekâr olmayanlar horlandı
Ey müminler! Barışalım bu gece
İbadette yarışalım bu gece
Meleklere karışalım bu gece
Mağfirete kavuşalım bu gece.

İlyas Aydoğan

ALTINCI BÖLÜM

RAMAZAN VE ORUÇ BAHSİ

Soru: Rü'yetü'l-Hilal ne demektir ve dini hükmü nedir?

Cevap: Ramazan orucu hicri takvim, yani kamerî ay esasına göre tutulur. Ramazan orucuna başlamak ve bitirmek için hilalin görülmesi vaciptir.[1876] Bu nedenle hilal, çıplak gözle gözetlenir, hilalin görülmesiyle oruç başlar ve yine hilalin doğuşuyla da oruç sona erer. İşte Ayın hareketiyle ilgili bu gözetleme olayına Rü'yetü'l-Hilal adı verilir.

Ay, bazı sene 29, bazı sene 30 gün olur. Nitekim Allah Resulü (s.a.v.): "(Ey ümmetim!) Hilali görünce oruç tutunuz. Yine hilali gördüğünüzde de iftar ve bayram ediniz. Şayet hava bulutlu olursa Ramazanı otuza tamamlayınız"[1877] buyurur.

Bu hadis-i şeriften açıkça anlaşılmaktadır ki, o gün hilal, aylık devrini tamamlamamış veya hava şartları hilali görmeye müsait değilse, o takdirde Şaban ayını otuz güne tamamlamamız emrediliyor. O halde, Şaban ayının yirmi dokuzunda bu gibi engeller sebebiyle hilali görmek mümkün olmazsa, ertesi gün hilali gözetlemeye gerek yoktur.

Orucun otuz gün olarak farz kılınmasının hikmeti hakkında denilir ki: "Âdem (a.s.) cennette yasak meyveden yiyince o yediği şey karnında tam otuz gün kaldı. Allah Teâlâ'ya tövbe ettiğinde Cenab-ı Hak ona otuz gün, gecesiyle beraber oruç tutmasını emir buyurdu.

Çünkü dünya lezzeti dörttür: Yemek, içmek, cima (cinsel ilişki) ve uykudur. Bu dört şey, kul ile Allah Teâlâ arasında perdedir. Uykunun dışındaki diğer üç husus, Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ümmetine sadece gündüz farz kılınıp, geceleyin mubah kılındı. Bu durum Rabbimiz Teâlâ'nın Muhammed ümmetine bir ilâhî lütuf ve ikramıdır."[1878]

Rü'yetü'l-hilal (ayın görülmesi) konusu, İslam dünyasında tartışmalara neden olan

1876 Buhari, Savm, 11, 5, 13, Talak, 25; Müslim, Sıyam, 9, (1080).

1877 Tercüme ve şerh, Kâmil Miras, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih, C-6, HNo: 905, Sh:255.

1878 Mehmet Raif Efendi, Mekasidut-Tâlibîn, Sh: 256.

ve halen de ittifak sağlanamayan bir husustur. Bu tartışmalara son vermek ve İslam ülkelerinde ramazan orucuna aynı günde başlayıp, aynı günde bayram etmek için, zaman zaman birliği sağlayıcı çeşitli toplantılar yapılmıştır.

Bunlardan biri de 27-30 Kasım1978 günlerinde İstanbul'da yapılan toplantıdır. İlgili konferansa on dokuz İslam ülkesi ile Brüksel İslam merkezi, Paris İslam merkezi ve Râbıtatu'l-âlem'l-İslamî gibi kuruluşlar katılmıştır. Konferansa katılan delegeler, çeşitli İslam ülkelerinde daha önce aynı maksatla yapılan ve oralarda alınan kararlar ışığında yeni tebliğler sunmuşlardır. Sundukları tebliğlerde İslam ülkelerinin Ramazan başları ve sonları ile dini günlerde ve bayramlarda birbirlerinden farklı görünümlere sahip olmalarının ortaya çıkardığı üzüntü verici durumu ele almışlar ve dinin kabul etmeyeceği bu olumsuz manzarayı mutlaka bir çözüme kavuşturmanın lüzumu üzerinde birleşmişlerdir. Çünkü Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'in "Bu sizin ümmetiniz, tek bir ümmettir"[1879] ayetinde ifadesini bulan tek vücut bir ümmettir. Dolayısıyla ümmetin dini konularda ayrılığa düşmeleri caiz değildir. Ayrıca Allah Teâlâ, "Allah'ın dinine topluca sarılınız, ayrılığa düşmeyiniz"[1880]ayet-i kerimesiyle de, birlik ve beraberliği emretmiştir.

Konferansa katılan ilim adamları arasında "**Din Komisyonu ve Astronomi Komisyonu"** olmak üzere iki ayrı komisyon kurulmuştur. Bu komisyonlardan her biri kendi ihtisas alanlarına giren konularla ilgili sunulan tebliğleri enine boyuna incelemişler ve konferansın son oturumunda da oy birliği ile kararlar almışlardır. Alınan bu kararları şöyle özetleyebiliriz:

1- İster çıplak gözle ister modern ilmin rasat çalışma ve metotlarıyla olsun, asıl olan Hilal'in rü'yeti (görülmesi) dir.

2-Astronomların hesapla tespit ettikleri kameri aybaşlarına dinen itibar edilebilmesi için, Hilal'in Tespit sırasında güneşin batmış olması, görüşe mani herhangi bir engelin bulunmaması ve gözle görülebilecek şekilde ufukta fiilen mevcut olması gerekir ki, bu çeşit rü'yete Hükmî rü'yet denir.

3- Hilalin görülebilmesi için iki temel şartın gerçekleşmesi zorunludur:

a- İçtima (kavuşum) dan sonra Ay ile Güneş'in bakan göze göre açısal uzaklığı sekiz dereceden az olmamalıdır. Çünkü ru'yet, yedi ilâ sekiz dereceler arasında başlamaktadır. Dolayısıyla sekiz derecenin esas alınmasında, ihtiyaç bakımından görüş birliğine varılmıştır.

b- Güneşin batışı anında Ay'ın ufuktan yüksekliğinin açısal değeri, beş dereceden az olmamalıdır. Sadece bu esasa göre normal durumlarda Hilal'in çıplak gözle görülebilmesi mümkündür.[1881]

1879 Enbiya: 21 / 92.

1880 Âl-i İmran: 3 / 103.

1881 Kandilli Rasathanesi kurucusu olan Fatin Gökmen'in Tespitine göre Ay'ın batışı, Güneşin

4- Hilal'in gözle gözetlenebilmesi için belli bir yer şart değildir.[1882]Yeryüzünün herhangi bir bölgesinde Hilal'in ru'yeti mümkün olursa, buna dayanarak ayın başladığına hükmetmek doğru olur. İslam dünyasının birlik ve beraberliğini sağlamak için ru'yetin ilânı, müteakip maddede işaret edilen müşterek Hicri Takvim'in Tespitleri uyarınca Mekke-i Mükerreme'de kurulacak olan rasathane tarafından yapılmalıdır.[1883]

5- Din ve astronomi bilginleri ile rasathane yetkililerince her kameri yıl için ikinci, üçüncü ve dördüncü maddelerde zikredilen kriterlere dayalı bir takvim hazırlanmalıdır. Takvim komisyonu, müşterek takvim taslağını kabul etmek üzere periyodik olarak her yıl toplanacaktır. İlk toplantı 1979 yılında İstanbul'da yapılacaktır.

6- Takvim Komisyonu yukarıda açıklanan kriterler doğrultusunda Ramazan, Şevval ve Zilhicce ayları için Hilal'in görülebileceği bölgeleri gösteren haritalar hazırlayacaktır. Böylece durum müsait olursa bizzat Hilal'i gözleyerek Ru'yeti gerçekleştirmek ve hesabın doğruluğu konusunda ikna olmak isteyen herkese kolaylık sağlayacaktır.

7- Alınan bu kararların bütün İslam ülkeleri hükümetlerine ve ayrıca dünyada bulunan tüm İslami kuruluşlara ulaştırılması T.C. Diyanet İşleri Başkanlığından talep edilmelidir.[1884]

Üzülerek belirtelim ki bu çalışmalar, İslam ülkeleri arasında henüz birliği temin etmiş değildir. Bunun sebebi İslam ülkeleri çoğunlukla hakiki ru'yete göre hareket etmemektedirler. Eskiden Osmanlı döneminde olduğu gibi şer'i mahkemelerde şahadet ifadelerini kullanan rasıt (gözetleyici) lerin ru'yetine göre karar çıkaramamaktadırlar. Dolayısıyla onlar da bir yıl önceden takvimler hazırlatmakta ve bu takvimlerin hazırlanmasında astronomik hesap usullerini esas almaktadırlar.

---

batışından 22-23 dakika sonraya kalırsa Hilal görülebiliyor. Daha yakın zaman içinde görülmesi mümkün olmuyor. (Prof Dr. Karaman Hayreddin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, C-1, Sh:138).

1882 Dört mezhepte de birçok fakih ve imamlar, hilalin isbatında, "İhtilaf-i Metâli"denilen, ayın farklı yerlerde ve farklı zamanlarda doğmasını dikkate almamışlardır. Bunun ihtilaf konusu olamayacağını kabul etmişlerdir. Zira Müslümanların aynı günde oruca başla maları ve aynı günde bayram etmeleri yeryüzündeki bütün Müslüman milletler arasındaki kardeşlik bağlarını kuvvetlendirir.

1883 1974 yılında yapılan toplantıda, Zilhicce ayının başlangıcı, Mekke arzı esas alınarak tespit edilecektir. Zilhicce hilalinin Mekke'de görülüp görülmeyeceğinin Tespiti esasına dayanacaktı. Bu da Suudi Arabistan'ın Mekke'de yaptırdığı rasatla paralelliği sağlamak içindi. Güney –50 derece enleminde bir gün önce görme imkânı olabilirdi.Ama + 21,5 derece enlemde bulunan Mekke'de Ay görülmeye bilirdi. Bu da bu güne kadar ki tatbikatın tersine bir aksaklığa sebep olabilirdi. Bu aksaklığı önlemek için sadece Zilhicce ayına mahsus olmak üzere hesabın Mekke'ye göre yapılması karara bağlanmıştır. Yapılacak hesaplar ayın sadece astronomik başlangıcı esasına göre değil, astronomik olarak başlayan ayın çıplak gözle görülebileceği anın hesaplanması esasına dayandırılacak, böylece şer'i (dini) aybaşı bulunmuş olacaktı (Prof Dr. Karaman Hayreddin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, C-I, Sh:142).

1884 Diyanet Gazt: C-9, Sayı,203-204, Sh:26-27.

Takvimler hazırlanırken Greenwich Rasathanesi ile Paris Rasathanesinin bir yıl önceden neşrettiği Almanaklardan (yıllıklardan) yararlanılmaktadır. Kandilli rasathanesi ile birçok İslam ülkeleri bilhassa Greenwich yayınlarından "The Astronomical Ephemeris" isimli Almanaktan istifade etmektedirler. Bu eser, bütün arz ve tûl dairelerine göre ayın doğuşu, batışı, güneşin doğuşu, batışı; şafak denilen fecrin hesapları ve bunların uzama süreleri; gezegenlerin doğuş ve batışları ile bu gezegenlerle ilgili diğer hesapları ihtiva etmektedir. İşte bu yıllıktan yararlanan her ülke aybaşlarının Tespitinde birbirinden farklı metodlar uygulamaktadırlar. Mesela bazı ülkeler, (Türkiye dâhil) ayetlerin manalarına ve fıkıh kaidelerine uygun olarak Hilal'in ilk görülebildiği günü takip eden günün ayın birinci günü olarak kabul ederken, diğer bir grup ülke ise, ay görülsün veya görülmesin, içtimai takip eden günü ayın birinci günü olarak kabul etmektedirler.

Alınan bütün kararlara rağmen, bu iki farklı anlayış ve uygulama sebebiyle İslam coğrafyasında Ru'yetü'l-Hilal konusunda birliği sağlamak mümkün olamamaktadır. Bununla beraber, Dini günlerin ve bayramların bütün İslam ülkelerinde aynı günlerde uygulanması için milletler arası çalışmalar devam etmektedir. Bu mevzuda kesin bir neticeye varılıncaya kadar, Müslümanlar birbirlerini suçlamadan ve tefrikaya düşmeden bulundukları ülkelerin yetkili dini kuruluşlarının uygulamalarını esas almalıdırlar. Allah mutlaka nurunu tamamlayacaktır.

Soru: Oruç nasıl bir ibadettir, ne zaman ve kimlere farz kılınmıştır?

Cevap: Ramazan orucu, hicretten bir buçuk yıl sonra kıblenin değişmesine müteâkip Şaban ayının onunda farz kılınmıştır.[1885]

Arapça'da "**Savm**" kelimesiyle ifade edilen oruç, dilimize farsça bir kelime olan "**rûze**" kelimesinin Türkçeleştirilmesiyle geçmiştir. Savm kelimesi, bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı nefsi tutmak ve susmak anlamlarına gelir. Meselâ Hz. Meryem'in: "Ben Allah için susmak üzere nezir ettim"[1886] ayetinde geçen "**savm**" kelimesi bu manada kullanılmıştır.

Fıkıh dilinde ise oruç, ibadete niyet ederek sırf Allah rızası için imsak vaktinden (tan yerinin ağarmağa başlamasından) itibaren akşam güneş batıncaya (gurup vaktine) kadar yememek, içmemek ve cinsel ilişkide bulunmamaktır.

Oruç ibadeti, insanlığın maddi ve manevi açıdan terbiyesinde önemli bir yer tutar. Bunun için Hz. Âdem (a.s.)'den, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e kadar bütün İlahi dinlerde mevcuttur. Nitekim Cenab-ı Hak Kitab-ı Kerim'inde: "Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki (bu sayede) korunursunuz"[1887] buyurur. Bundan sonra peş peşe gelen ayet-i kerimelerde de:

1885 Yazır Elmalı M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili (sadeleştirilmiş hali) C-1, Sh: 54.

1886 Meryem: 19 / 26.

1887 Bakara: 2 / 183.

"Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (ihtiyarlık veya iyileşme ümidi kalmamış hastalık gibi devamlı özür sahibi olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenler bir fakiri doyuracak kadar fidye vermeleri gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilirseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır. Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir"[1888] buyrulur.

Ramazan ayında oruç tutmak, kadın erkek, akıl ve baliğ olan her Müslüman'a farzdır. Peygamberimiz: "Her şeyin bir zekâtı vardır ki bedenin zekâtı da tur"[1889]buyurur. Bir gün Allah Resulü minberde iken üç defa "Âmin! Âmin! Âmin! Dediğini işiten sahabe-i kiram, kendisine niçin üç defa "Âmin!" dediğini sorduklarında cevaben:"Cibril (a.s.) bana geldi dedi ki, kim ramazan ayını idrak eder ve o ayda (oruç tutarak rahmetinden istifade edip) af dilemezse (cehennem) ateşine girsin, Allah onu rahmetinden uzaklaştırsın de" dedi. Ben de: "Âmin! Âmin! Âmin!" dedim"[1890]buyurdular. Allah Resulü'nün bu anlatım tablosu, orucun ne kadar önemli bir ibadet olduğunu izaha gerek bırakmayacak kadar açık sanırım. Bununla beraber, sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in şu mübarek sözleri de oruç tutanlar için ne kadar sevindirici ve ferahlatıcıdır. Allah Resulü buyururlar ki: "Bir kimse ramazanın faziletine inanarak ve sevabını da yalnız Allah'tan bekleyerek (gündüzlerini oruç tutarak, gecelerini de teravih namazı kılmak suretiyle) ihya ederse, bütün geçmiş günahları affedilir."[1891] Diğer bir hadis-i şeriflerinde de: "Ramazan ayının evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu ise cehennemden kurtuluştur"[1892] buyrur.

Rahmet Elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in şu mübarek sözlerinde de hem müjde, hem de oruçlu kimsenin nasıl bir tavır sergilemesi gerektiğini açıklayan öğütler vardır. Allah Resulü (a.s.v.) buyururlar ki:

• "Âdemoğlunun her hayırlı ameli on mislinden yedi yüz misline kadar katlanır. Allah Teâlâ Hazretleri buyurmuştur ki: Oruç başkadır (rakamlarla ölçülemeyecek dere-

1888 Bakara: 2 / 184-185.

1889 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C-17, Sh:169-170, HN: 551.

1890 et-Tergib ve't-Terhib; Münziri, C-2, Sh: 93, Beyrut-1968, 3. Baskı; Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, Terc., C-2, Sh: 428, Merve Yayıncılık, İst,1948.

1891 Sahih-i Müslim, C-I, S. 524. (M. Fuad Abdülbaki neşri, Mısır-1955.) ; Riyazü's-Salihin (Mısır baskısı, Sh: 405).

1892 Feyz'ül Kadir, cüz:3, Sh: 86.

cede değeri yüksektir). Zira oruç, benim içindir ve onun mükâfatını ben veririm. Kulum zevkinden ve yiyip içmesinden benim için vazgeçiyor. Oruçlu için iki ferah ve neşe vardır. Biri iftar anında, diğeri de Rabbine kavuştuğunda. Oruçlunun ağız kokusu Allah yanında misk kokusundan daha hoştur. (Oruç ateşe karşı) kalkandır, siperdir. Sizden biriniz oruçlu iken kaba saba, edebe aykırı ayıp sözler söylemesin, kavga gürültü çıkarmasın. Şayet birisi ona kötü söz söylerse yahut kavgaya tutuşursa, "ben oruçluyum, ben oruçluyum!"desin."[1893]

• "Ümmetime ramazan ayında beş şey verilmiştir ki, bu kendilerinden önceki hiçbir ümmete verilmemiştir:

1) Ramazan ayının ilk gecesi olunca Allah (c.c.) ümmetime rahmet nazarıyla bakar, Allah Teâlâ her kime rahmet nazarıyla bakarsa, ona ebedi olarak azap etmez.

2) Akşamladıklarında ağızlarının kokusu Allah katında misk kokusundan daha hoştur.

3) Melekler her gün ve her gece onlara istiğfar ederek bağışlanmalarını dilerler.

4) Allah (c.c.) cennetine emrederek: "(Oruçlu) kullarım için süslenip hazırlan. (Zira) onların dünya sıkıntılarından kurtulup, benim (ebedi) yurduma ve ihsanıma istirahat için gelmeleri yakındır" buyurur.

5) Gecenin sonu olunca, Allah hepsini bağışlar."(Bu kadar iltifat ve mükâfatkarşısında merak içinde kalan birisi): "Yâ Resulallah bu (bahsettiğiniz) kadir gecesi midir?" diye sorunca: "Hayır, çalışanları görmüyor musun? Onlar çalışıp işlerini bitirince kendilerine ücretleri tam olarak ödenir. Oruç tutanlar da aynen o şekilde karşılığını alacaklardır." [1894]

Yalnız şu husus iyi bilinmelidir ki, oruç sadece yemek, içmek ve şehevi duygulardan uzak durmak değildir. Öyle bir oruç tutmalıyız ki, bütün benliğimiz ve ruhumuzkötülüklerden arınmalı ve Allah'a yönelmelidir. Aksi halde oruç tutmamızın bir anlamıkalmaz. Kendisini yakından tanıma fırsatı bulduğum ve orucu nefsinde bütün olgunluğu ileyaşayan merhum Prof Dr. Muhammed Hamidullah şöyle der: "Orucun en aşağı derecesi:fecirden akşama kadar yiyip içmekten, tütün gibi keyif verici şeylerden sakınmaktır. Fakatorucun kemal derecesi: insanın şehevî fiillerden ve yabanî (kötü) sözlerden, şeytanîfikirlerden sakınmasıdır. Aksi halde oruç tutmakla yoksulluk yüzünden bulamayıp da açdurma arasında bir fark yoktur."[1895]

1893 Buhari, Savm 2, 9; Müslim,Sıyam 164 (1151); Tirmizi, Savm 55,(764); Nesâi,Sıyam 41,(2,160-161); Ebu Davud, Savm 25 (2363); Muvatta, Sıyam 58, (1,310); İbni Mâce, Sıyam 1, (1638).

1894 Büyükçınar Ahmet ve diğerleri Terçüme, Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, C-2, Sh: 425; Beyhaki rivayet etmiştir.

1895 Prof Dr. Hamidullah Muhammed, Tercüme: Keski oğlu Osman, "Niçin oruç tutarız" adlımakale, Diyanet Gazt, C-3, Sayı:195, Sh:2.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bu hususu açık bir dille ifade ederekbuyururlar ki: "Kim ki yalan söylemeyi ve yalanla iş yapmayı (kötü alışkanlıkları) terketmezse yiyip içmeyi bırakmasına Allah kıymet vermez"[1896]

Soru: Ramazan ayını on bir ayın sultanı yapan özellikler nelerdir?

Cevap: Ramazan ayını yılın on bir ayının sultanı kılan ve sırf bu aya mahsus olan şuhususlara da bir göz atalım:

1- İslam'ın beş temel esasından biri olan ve nefisleri terbiye edip ruhuyücelterek insanı âdetâ melekleştiren oruç, bu ayda tutulmaktadır.[1897]

"Ramazan" kelimesi "Ramada" kökünden gelmektedir ki, güneşin hararetinin kum ve taşlar üzerinde meydana getirdiği sıcaklıktan dolayı kızgın olan yer manasına gelir. İşte güneşin bu hararetiyle kum ve taşları yaktığı gibi, Ramazan da oruç tutan kişinin günahlarını yakıp mahvettiği için oruç tutulan bu aya Ramazan denmiştir.[1898]

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de aşağıdaki hadis-i şeriflerinde buyururlar ki:

a-"Eğer kullar ramazanın ne olduğunu bilselerdi, ümmetim bütün senenin ramazan olmasını temenni ederdi"[1899]

b-"Ramazan ayı gelince cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapatılır ve şeytanlar kösteklere bağlanır."[1900]

2-İnsanlığın kurtuluş rehberi yüce Kur'an, bu ayda kadir gecesinde nazilolmaya başlamıştır. Bunu Allah (c.c) şöyle haber verir: "Şehr-i Ramazan o aydır ki, insanlara doğru yolu gösterici ve doğruyu yanlıştan ayırıcı olan Kur'an bu ayda indirilmiştir."[1901]

3-Yatsı namazı ile vitir namazı arasında kılınan teravih namazı da bu aya has bir ibadettir. Allah Resulü (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: "Kim inanarak, karşılığını da Allah'tan bekleyerek Ramazan gecelerini (ibadetle) geçirirse, geçmiş günahları bağışlanır."[1902]

4-Sosyal açıdan büyük önem arz eden ve bir çeşit yardımlaşma olan Fıtırsadakası da bu ayda verilir. Çünkü fitre, Ramazan bayramının birinci günü sabah vaktinin girmesiyle vacip olur. Hatta zekâtın da bu ayda verilmesi tercih edilir.

5-Müslümanların bu ayda dini duyguları en üst seviyeye yükselir, vaaz veirşatlarla da bilgileri artar. Şu şiir bu gerçeği ne güzel terennüm eder:

1896 Bu hadis-i şerif, Buhari, Tirmizi, Ebu Davud, Nesai ve İbni Mace tarafından rivayet edilmiştir.(Terc: Büyükçınar A. Muhtar ve diğerleri, Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, C-II, Sh:521).

1897 Bakara: 2 /185.

1898 Kamus Tercümesi.

1899 Ettergib vet-Terhib, C-2, Sh:225.

1900 Buhari ve Müslim rivayet etmiştir. Ettergib vet-Terhib, Terc. C-2, Hno: 16, Sh: 433.)

1901 Bakara: 2 / 185.

1902 Riyazüs-Salihîn, C-2, Sh: 489.

"Camiler donandı, mahyalar yandı,
Yeryüzü, gökyüzü nura boyandı,
Zikir, şükür, tekbir arşa dayandı
Geldi Rahmet ayı, geldi Ramazan."[1903]

6-İçerisinde Kadir gecesi bulunmayan bin aydan daha hayırlı olduğu müjdelenen Kadir gecesi bu ay içerisinde yer almıştır.[1904]

7-Bedir savaşı, Mekke'nin fethi, Endülüs'ün fethi ve diğer bazı önemli tarihi olaylar hep Ramazan ayında olmuştur.

8-Hülâsa, bütün aile fertleri bu ayda iftar sofrasında toplanarak bütünlük sağlanır ve böylece dağınıklıktan, keşmekeşlikten kurtulur.

Soru: Orucun çeşitleri nelerdir?

Cevap: Hanefi fıkhında oruç, sekiz çeşit olarak açıklanır. Bunları örnekleriyle birlikte şöyle sıralayabiliriz:

a) Muayyen farz olan oruç: Ramazan orucunun edası gibi

b) Muayyen olmayan farz oruç: Ramazan orucunun kazası ile kefaret olaraktutulacak oruçlar gibi,

c) Muayyen vacip oruç: Muayyen bir günde tutulması nezir edilen (adak) orucugibi, Meselâ: Nezir edilen İtikâf oruçları böyledir.

d) Muayyen olmayan vacip oruç: Vakti ve mahiyeti belirlenmemiş mutlak adakorucu gibi,

e) Sünnet olan nafile oruç: Aşure orucu gibi,

f) Mendup yahut müstehap olan nafile oruç: "**Eyyam-ı bıyz**" denilen ve her ayın 13, 14ve 15. günlerinde tutulan oruçlar gibi,

g) Tahrimen mekruh oruç: Ramazan bayramının birinci, kurban bayramın ilk dörtgününde oruç tutmak bu nevidendir.

h) Tenzihen mekruh oruç: Sadece aşûre günü veya sadece Cumartesi günleri ile"Nevruz" denilen ilkbahar gününde ve "Mehrican" denilen son bahar günlerinde tutulanoruçlar gibi, bu oruçlar tenzihen mekruhturlar.

Soru: Orucun sağlık açısından faydaları nelerdir?

Cevap: Şu gerçek hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, Rabbimizin her emrinde veyasaklarında kulları için hayal edilemeyecek kadar maddi ve manevi faydalar vardır. Ancak bu emir ve yasaklara muhatap olan bir mümin bunları hiçbir zaman menfaat düşüncesiyle yerine getirmemeli, yalnız ve yalnız yaratanımızın bir buyruğu olduğu için

1903 Selahattin Kara, Diyanet Gazt. Sayı53, Sh: 54.

1904 Kdr süresi: 97 /1-5.

ve O'na itaatin bir gereği olarak yerine getirmelidir. Bununla beraber bilim adamları yaptıkları araştırmalarda ibadetin insan sağlığı üzerinde müspet etkilerinin olduğuna dair bulgulara ulaşmışlardır. Bu tür çalışmaların hayırlı sonuçları kitabımızın hacmini aşacak boyutta olduğu için oruçla ilgili sadece iki kısa örnek vererek yetineceğiz:

Yapılan araştırmalara göre, oruçlu iken, gündüzleri kanda kolesterol seviyesi düşer. Damar cidarlarında biriken eski kolesterollerin artıkları yavaş yavaş kan deveranına (dolaşımına) karışarak sertlikleri giderirler. Özellikle öğle sonuna doğru tansiyon biraz düştüğü için, damarlardaki az tazyik sebebiyle büsbütün bir istirahat meydana gelir. Böylece günümüzün en korkunç ve öldürücü hastalığı olan kalp tıkanması ve felçlerin sebebi olan "**arterioskleroz**" diye isimlendirilen illet, oruç ve abdestin müşterek tesirleriyle âdeta yok olur. Ayrıca, kalbe baskı yapan damar sertliği, sinir yorgunluğu ve midenin devamlı tazyiki de oruç sayesinde kendiliğinden yok olur. Bu konuda en güzel teşhisi ve tedavi yöntemini Allah Resulü: "Oruç tutun sıhhat bulun"[1905] diyerek açıklamıştır.

Almanya yüksek kanser enstitüsü uzmanlarından Prof Dr. Paul Trup şöyle der: "Oruç tutan insanlarda "adrenalin" ve "kortizon" gibi **sürrenal** böbrek üstü bezi hormonları bol miktarda kana karışır, dolayısıyla bunun hücrelerdeki tesiri ile kanserin çıkması önlenmişolur."[1906]

Soru: Ramazan orucuna ne zaman ve nasıl niyet edilir?

Cevap: Fıkıh âlimleri, oruçların bütün çeşitlerinde niyetin şart olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.[1907] Hanefilere göre Ramazan orucu ile zamanı belirlenmiş adak orucu ve bütün nafile oruçlaraakşam iftardan itibaren, ertesi günün kuşluk vaktine kadar niyet edilebilir. Şafiilere göre ise, orucu bozan bir amelde bulunulmadığı müddetçe güneşin batmasına kadar nafile oruca niyet edilebilir. Ancak Ramazan orucunun kazası ile başlanmış bir nafile orucun kazası, bütün çeşitleri ile kefaret oruçları ve mutlak adak orucuna geceden niyet edilmesi şarttır. Ve bu niyette hangi orucu tutacağımızı da belirtmemiz gerekir. Niyet, asıl insanın kalbindedir. Yarın oruç tutacağımızı bilmek ve içimizden geçirmek yeterlidir. Ancak, hangi orucu tutacaksak ona niyet edip dil ile söylememiz de sünnettir. Mesela, "Niyet ettim Ramazan-ı Şerifin yarınki orucuna" gibi.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurur: "Sabah vakti girmeden önce, geceden niyet etmeyenin orucu yoktur."[1908]Niyet etmeyerek Ramazanda oruç yenilirse gününe gün kaza gerekir. Ancak Ramazan Orucuna niyet ettiği halde mazeretsiz orucunu bozarsa ara vermeden altmış bir gün oruç tutulması gerekir. Buna kefaret adı verilir.[1909]

1905 On kere kırk hadis, Beşinci kırk hadis, HNo: 2, Sh: 4.
1906 Diyanet Gazt. C-3, sayı: 195, Sh: 11.
1907 el-Bedayi, II, 83.
1908 Ebu davud, Savm, 68, (4, 196-197)
1909 Din işleri yüksek kurulu kararı, 1974 / 453.

Peygamber Efendimiz orucunu şu iftar duasını okuyarak açardı:

اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ

"Allâhümme leke sumtü ve ala rızkıke eftartü."

Manası: "Allah'ım! Senin rızan için orucumu tuttum ve verdiğin rızkla da orucumu açıyorum."[1910]

İftarda acele etmek[1911], sahuru ise geciktirmek[1912] sünnettir.

Soru: Oruçta kaza ve kefaret ne demektir, kefaretin şer'i delili nedir?

Cevap: Oruç bahsinin önemli bir bölümünü teşkil eden kaza ve kefareti şöyle açıklayabiliriz:

Kaza: Bir mazeretten dolayı bozulup da tutulmamış olan orucun yerine gününe günoruç tutmaktır. Bir kimse kazaya kalan oruçlarını istediği şekilde kaza edebilir. İsterse ara vermeden peş peşe tutar, dilerse fasılalı (aralıklı) olarak tutar.

Kefaret: kelime olarak örtmek manasına gelir. Fıkıh ıstılahında ise kefaret, işlenen bazı günahların örtülmesi manasına gelir ki, bu bir çeşit cezadır. Mesela, ramazan ayında tutmaya niyet ettiğimiz bir orucu meşru bir mazeret olmadan, hiçbir haklı sebebe dayanmadan, bilerek ve isteyerek kasten bozarsak bu ağır bir kusur ve günahtır. Bunun cezası ya bir köle azat etmek veya altmış gün peş peşe ara vermeden oruç tutmak yahut da altmış fakirin bir günlük yiyeceğini karşılamaktır. Bu cezalardan birini yerine getirmek suretiyle mazeretsiz bozulan ramazan orucunun günahı örtülmüş olur ki, bu cezaya kefaret denir.[1913] Oruç kasten bozulduğu için fıkıh literatüründe buna, "orucun cezası" manasına "kefaret-i savm" denir.

Ebû Hanife ve İmam Şafiî'ye göre kefaret cezalarında sıraya riayet etmek vaciptir.[1914] Yani kefaret borcu olan kişi önce köle azat eder, bulamazsa iki ay peş peşe oruç tutar, buna gücü yetmezse sabah-akşam altmış fakiri doyurur. Bu sıralamada önceliğin köle azadına verilmesi, İslamiyet'in insana ve insan hürriyetine verdiği değeri gösterir.

Sahih hadislerin temel kaynağını oluşturan Kütüb-i Sitte'deki Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerif, kefaretin şer'i delilni teşkil eder:

Ebu Hureyre (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.)'e bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Resulü, helâk oldum" dedi. Aleyhissalâtü vesselâm:

"Seni helâk eden şey nedir?"diye sorunca:

"Oruçlu iken hanımıma temas ettim" dedi. Bunun üzerine Resulullah'la aralarında

---

1910 Ebu Davud, Sıyam, 23.

1911 Buhârî, Savm 45; Müslim, Sıyâm 48, (1098).

1912 Buhârî, Savm 19; Müslim, Siyam 47, (1097).

1913 Konuyla ilgili hadis-i şerifi çok büyük bir cemaat grubu Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet etmişlerdir. Neylü'l-Evtâr, IV, Sh: 214.

1914 Bimen ömer Nasuhi Büyük İslam İlmihali, Sh: 290, Madde: 169, İst-1992.

şu konuşma geçti:

"Azat edecek bir köle bulabilir misin?"

"Hayır!"

"Üst üste iki ay oruç tutabilir misin?"

"Hayır!"

"Altmış fakiri doyurabilir misin?"

"Hayır!"

"Öyleyse otur!"

Biz bu konuşma üzerine beklerken, Aleyhissalâtü vesselâm'a içerisinde hurma bulunan bir büyük sepet getirildi. (Resulullah):

"Soru: sahibi nerede?"diyerek adamı aradı. Adam:

"Benim! Buradayım Yâ Resulallah!"deyince, Aleyhissalâtü vesselâm:

"Şu sepeti al, tasadduk et! (sadaka olarak fakirlere dağıt) dedi. Adam:

"Benden fakirine mi? Allah'a yemin ediyorum. Medine'nin şu iki kayalığı arasında benden daha fakiri yok!" cevabını verdi. Bunun üzerine Resulullah güldü ve:

"Öyleyse bunu al ehline (çoluk çocuğuna) yedir!"[1915] Buyurdular.

İslam âlimleri bu hadis-i şerifi yorumlarlarken şu hususlara dikkat çekmişlerdir:

a-) Had cezasına girmeyen içtihat konularıyla ilgili meselelerde fetva sormak üzere gelen kimseye ceza verilmez. Nitekim bu hadis-i şerifte de görüldüğü gibi, Resulullah (s.a.v.) Ramazan-ı Şerifin hürmetini ihlal eden bedeviyi cezalandırmamıştır. Çünkü fetva sormak için gelişi ve samimi itirafı pişmanlığını ve böyle bir günahı bir daha işlemeyeceğini gösteriyor.

b-) Had cezası hariç, fetva sormak için her gelene ceza verilecek olursa bunun korkusuyla kimse fetva sormaya gelmez ve dolayısıyla gizliden gizliye suç işleme devam eder.

c-) Resulullah'ın fakirliği sebebiyle bu adama kefaret hurmasını yeme izni vermesi, sadece ona mahsus bir ruhsattır. Umuma şamil bir kaide değildir. Zamanımızda bir kimse böyle bir iş yapsa, bunun mutlaka kefaretini ödemesi gerekir.

d-) Görüldüğü üzere hadis-i şerif, ramazan ayında eşiyle kasıtlı olarak cinsel ilişkiye giren kimse için kefaret gerektiğini beyan etmektedir. Hâlbuki hadiste yeme içme tabiri geçmemektedir. Fakat Hanefîler dâhil, İslam hukukçularının çoğunluğuna göre, ramazan orucunun cinsi münasebetle veya yeme içme ile bozulması aynı hükme tâbidir. Çünkü cinsi münasebetle kasten yeme içme aynı ortak illete (sebebe) sahip bulunmakta ve her ikisinde de kasıt söz konusudur. Dolayısıyla, yeme içmenin de cinsel

1915 Buhari: Savm, 31; Müslim: Sıyam, 14).

ilişki de olduğu gibi kefareti gerektirdiğine kıyas yoluyla hükmetmişlerdir.[1916]

Şafiîler başta olmak üzere bir grup fıkıhçılara göre ise, ramazan orucunun sadece cinsi münasebetle bozulması kefaret gerektirir. Kasten de olsa yeme içme kefareti gerektirmez. Şafiîlerin yeme içme konusunda yukarıdaki gibi bir kıyas yolunu tercih etmemelerinin sebebi, sıkıntıya yol açmamak ve kolaylığı sağlamak içindir.

Kefaret ramazanın cezası olduğundan, bir gün ile bir ay arasında fark yoktur. Mazeretsiz bir gün bozulan oruç için iki ay kefaret orucu lazım geldiği gibi, bir ay için de iki ay kefaret orucu tutulur.[1917]

Kefaret orucuna başlandıktan sonra eğer iki ay tamamlanmadan özürsüz yere veyayolculuk yahut hastalık gibi bir özürden dolayı bir gün dahi ara verilecek olsa, kefaret orucuna sil baştan yeniden başlanır. Ancak kadınların âdet halleri müstesna olup, âdet kesildikten sonra bırakıldığı yerden oruca devam edilir ve hayız halinde geçen günler sayısınca oruç tutularak kefaret orucuna ilâve edilir ve oruç tamamlanır. Bunun dışındaki mazeretler geçerli değildir. Kefaret orucuna ara verildiği takdirde o zamana kadar tutulan oruçlar nafile oruç yerine geçer.

Kefaret orucuna, kameri ayların ilk gününde başlanırsa, ayın birinci günü esas alınır ve böylece tam iki ay geçmiş olur ki, oruç kefareti de tamamlanmış olur.

Kefaret orucunda iki ayın dışında orucun yenildiği gün için gününe gün kaza olarak bir gün daha oruç tutularak altmış bir güne tamamlanır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, şayet mükellefin oruç tutmasına mani bir özrü varsa, Müslim veya gayr-i müslim bir köle yahut bir cariye azat etmesi, (günümüzde böyle bir uygulama ortamı kalmamıştır.) veya sabahlı akşamlı altmış fakiri doyurması yahut da nakit (para) olarak fidye şeklinde fakirlere vermesi gerekir. Bu fidye altmış gün süreyle her gün bir fakire tek tek verilebileceği gibi, altmış fakire de ayrı ayrı verilebilir. Ancak bir fakire bir günde topluca verilemez. Verilirse yalnız bir günlük fidye yerine geçer.[1918]

Bir kimse, bir ramazanda veya iki üç ramazanda kasten orucunu bozduğu için üzerinde birden fazla kefaret borcu bulunmuş olsa, bunlardan dolayı sadece bir kefaret gerekir.[1919]

Soru: Altmış bir gün oruç tutmayı gerektiren haller nelerdir?

Cevap: Orucu kasten, bilerek ve isteyerek bozmanın hem kazayı hem de kefaret (ceza) denen peş peşe altmış bir gün tutmayı gerektiren haller şunlardır:

1916 Prof. Dr.Canan İbrahim, Hadis Ans. K.Sitte Terc. C-9, Sh: 171-172; Prof. Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal II, İslam ve Toplum, Sh:14-15, İstanbul-2000.

1917 Din İşleri Yüksek Kurulu kararı, 1963 / 221.

1918 Bilmen ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh:305, Madde: 171-173.

1919 Aynı eser: Sh: 306, Madde: 178; Prof.Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte C-9, Hno: 3227, Sh: 177, ilgili hadisin açıklamasının 9. Maddesi.

1-Oruçlu olduğunu bilerek kasten yiyip, içmek,

2-Oruçlu olduğunu bilerek cinsel ilişkiye girmek,

3-Sigara, eroin, esrar gibi benzer şeyleri kullanmak.

Peygamberimiz orucu ve abdesti bozan halleri kısaca şu bir cümlede özetler: "Oruç giren şey için, abdest de çıkan şey için bozulur."[1920]

Şafii Mezhebine göre ise altmış bir gün oruç tutmayı gerektiren sadece tek bir hal vardır, o da seferi olmayıp mukim olan bir kimsenin oruçlu iken bilerek cinsi münasebette bulunmasıdır.[1921]Ancak, istemeyerek ve çeşitli mazeretler nedeniyle orucu bozmanın hükmü, gününe gün kaza etmeyi gerektirir.

Özürsüz Ramazan orucunu tutmamak ise büyük günahtır. Nitekim Sevgili Peygamberimiz buyururlar ki ; "Bir kimse Allah'ın tanıdığı ruhsatlar dışında ramazan orucundan bir gün yerse, diğer aylarda tutacağı bir senelik oruç onun yerini tutamaz."[1922]

Soru: Orucu bozup, gününe gün kazayı gerektiren haller nelerdir?

Cevap: Şu hususlar sadece gününe gün oruç tutmayı gerektirir:

1- Çiğ pirinç, un ve hamur gibi şeylerle, dişler arsında kalan nohut büyüklüğündeki bir şeyi yemek,

2-Birden fazla tuz yemek, şayet az yenirse kefaret de gerekir.[1923]

3-Toprak, taş, demir, altın, gümüş, zeytin çekirdeği, kâğıt ve pamuk gibi yenmesi alışkanlık halinde olmayan şeyleri yemek,

4-Pişmemiş, olmamış ayva ve ceviz gibi ham meyveleri yemek veya fındık, fıstık, badem gibi yiyecekleri katı kabuğu ile yutmak,

5-Makattan ilaç akıtmak, pamuk sokmak, burna ilaç çekmek, kulağın içine yağ veya su damlatmak, mideye ulaşacak şekilde karın veya başta bulunan bir yaraya ilaç damlatmak, iğne ile deri altına veya damara girerek ilaç ve kan zerk etmek,

6-Kendi isteği olmadan boğaza kar, yağmur ve abdest suyu kaçmak, kendi isteği ile boğazına veya burnuna duman çekmek. Ancak, öd, anber ve sigara gibi lezzet verici dumanlardan ise kefaret de gerekir.

7-Zorla oruç bozmak,

8-Unutarak yiyip veya içtikten sonra orucu bozuldu zannıyla bilerek yiyip içmek,

9-Ağız dolusu kusmak veya kusmuğu geri yutarak mideye ulaştırmak,

10-Sabah olduğu halde imsak vakti bitmedi zannıyla sahur yemek veya akşam olmadığı halde iftar vakti girdi zannıyla iftar etmek,

---

1920 Prof Dr. Can İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi, C-9, Sh: 91, açıklamalar bölümü.

1921 Sercan fehremez, Büyük Şafii ilmihali, Sh: 241,(Terçüme).

1922 Sünen-i Ebi Davud, Terc. C-3, HNo: 2396.

1923 Akseki Ahmed Hamdi, İslam Dini, Sh:300, Ankara-1954.

11-Ramazan orucunun dışında nafile bir orucu bozmak veya kasıt olmaksızın ramazan orucuna niyet etmeyerek gündüz yiyip içmek yahut da oruçlu iken misafirliğe niyet edip memleket haricine çıktıktan sonra orucu bozmak.

12-Geceden oruca niyet ettiği halde, sefer halinde orucu bozmak veya misafir olup ikamete niyet ettikten sonra orucu bozmak.[1924]

13-Cinsel ilişkiye girmeden, kadınla oynaşma halinde boşalmak.

0-Ramazan ayında bayılmak, komaya girmek veya delirmek. Bilinçlilik halinin geçi veya sürekli olarak yitirilmesi ile ilgili bu durum bir aydan daha az bir süre devam ederse, bu süre içerisinde tutulamayan oruçları kaza etmek gerekir. Eğer bu haller bir aydan fazla sürerse kaza gerekmez.

Soru: Orucu bozmayı ve tutmamayı gerektiren haller nelerdir?

Cevap: Orucu bozmayı ve tutmamayı gerektiren haller şunlardır:

1-Hastalık hali,

2-Yolculuk hali, (Tutulmaması bir ruhsattır, tutulması daha faziletlidir.)

3-Başkası tarafından tehdit ve zor kullanılması hali,

4-Kadının hamile ve emzikli olması hali (Bu da bir ruhsattır, annenin ve çocuğunsağlığı risk altında değilse tutulabilir. Aksi halde orucunu yer, sonra sağlığına kavuştuğunda kaza eder).[1925]

5-Akli denge bozulacak şiddette açlık ve susuzluk çekme hali,

6-Oruç tutamayacak kadar yaşlı ve düşkün olma hali.

Soru: Fidye neye denir?

Cevap: Fidye Ramazan orucunu tutmaya gücü yetmeyen yaşlı, düşkün ve iyileşme ümidiolmayan hastaların her oruç için fakirlere verdiği paradır. Fidye miktarı bir fakiri sabah-akşam doyuracak kadar olmalıdır. Nitekim ayet-i kerimede: "Oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir"[1926]buyrulur. Bu da fitre miktarının aynıdır. Her sene ekonomik şartlara göre bu fitre miktarı ayrı tespit edilir. Fidyenin tamamı bir fakire verilebileceği gibi ayrı ayrı fakirlere de verilebilir. Fitre Ramazan ayı içinde de sonunda da verilebilir. Sağlığında ödeyemediği fidyeler için üzerinde fidye borcu kalan kimsenin, malından ödenmesini vasiyet etmesi gerekir.[1927] Hastalığı sebebiyle orucunu tutamayan ve buna karşılık fidye veren bir kimse, sağlığına kavuşunca, yediği oruçlarını kaza olarak tutması gerekir. Aksi takdirde oruç borcundan kurtulmuş sayılmaz.

1924 İkamete niyet ettikten sonra orucu yemek haram ise de keffareti gerektirmez.

1925 Muvatta, Siyam, 52, (1, 308) ve Bakara süresi 185. Ayetin açıklaması.

1926 Bakara: 2 / 184.

1927 Tirmizi, Savm 23 (718).

Soru: Fıtır sadakası nedir?

Cevap: Fıtır, fıtrat (yaratılış) kelimesinden gelmekte ve nefislerin sadkası demektir. Anacak daha makul ve yaygın olan görüşe göre fıtr,ramazan iftarı ile alakalı bir kelimedir. Birinci görüşe göre, fıtır sadakası sevap için verilen yaratılış hediyesidir. İkinci görüşe göre ise, ramazanın sonuna ulaşmış olmanın şükür ihsanıdır. Fıtır Sadakası (Fitre), Ramazan ayının sonunda fakirlere arpa, buğday, hurma ve kuru üzüm[1928] ölçü alınarak verilmesi gereken belirli miktardaki sadakanın adıdır. Bunların kendileri verilebileceği gibi değerleri olan para da verilebilir. Her sene Diyanet İşleri Başkanlığı ekonomik şartları ve geçim standartlarını göz önünde bulundurarak fitrenin miktarını belirleyip ilan etmektedir.

Fitrenin vacip olmasının delili hadis-i şeriflerdir. Bu mevzudaki hadis-i şeriflerden sadece şu iki tanesini zikretmekle yetineceğiz:

Birincisi İbni Ömer (r.a.)'den: "Resulullah (a.s.) Ramazanda fitre zekâtını hurmadan bir sa', arpadan bir sa'[1929]olmak üzere hür veya köle, kadın veya erkek her Müslüman'a farz (vacip) kılmıştır."[1930]

İkinci hadis-i şerifte İbni Abbas (r.a.)'dan: "Resulullah (s.a.v) fitreyi oruçluları lüzumsuz ve çirkin sözlerden temizlemek ve yoksullara yiyecek sağlamak için farz (vacip) kılmıştır. Fitreyi kim namazdan önce öderse, bu makbul bir zekât, kim namazdan sonra öderse, her hangi bir sadakadır."[1931] Bir kısım ulema fıtır sadakasının farziyetinde icma olduğunu ifade ederlerse de, Hanefi fukahası vacip tâbirini kullanır. Bununla beraber, farza yakın ve ödenmesi gereken bir borç kabul eder.

Fıtır sadakası hicretin ikinci yılında zekâttan önce orucun farz kılındığı sene emredilmiştir. Fitre, bayramınbirinci günü sabah vaktinin girmesiyle vacip olur. Dolayısıyla, Ramazanın sonuna yetişen vezaruri (aslî) ihtiyacından başka nisap miktarı bir servete sahip olan (zenginlik ölçüsüne ulaşan) küçük, büyük, erkek, kadın, akıllı, deli, hür veya köle olan her Müslüman'ın üzerine vaciptir.[1932] Fitre, Ramazan ayı girdikten sonra bayram namazından öncesine kadar verilmesi daha faziletlidir. Fakat bayram sonrasına bırakıldığı takdirde o kişi üzerinden fitre borcu düşmez. Bu borcunu ilk fırsatta ödemesi gerekir. Fitre de zekâtın verilebileceği kimselere verilir.

Fıtır sadakası, oruçlu kimsenin yanlışlıkla söylediği çirkin sözlerden arınmasına, orucunun kabulüne, ölüm anının kolaylaşmasına ve kabir azabından kurtuluşa vesiledir. Fakirlere bir azık, bayram sevinçlerine bir katkıdır. Aynı zamanda insanın kulluktaki sadakatinin (Allah'a bağlılığının) bir delili ve aile fertlerinin, sağlık ve afiyet içerisinde bir

---

1928 Buğdaydan 520 dirhem (yaklaşık 1,5 kg; diğerlerinden 1040 dirhem (3 kg.) dır.

1929 Bir Sa'=1040 şer'î dirhem karşılığıdır. Bu da 2,917 kg.

1930 Buhari, Zekât 71, 73, 74, 78; Müslim, Zekât 13, (984) .

1931 Ebu Dâvud ve İbni Mace, Zekât, 21.

1932 Tirmizi, Zekât 35, (674); Dürrü'l- Muhtar II, 98.

yılı geride bırakmalarının bir şükranesidir.

Aile reisi, eş ve küçük çocukları adına fıtır sadakasını verebilir. Fıtır sadakası, Ramazan Bayramının birinci günü fecrin doğuşundan itibaren vacip olur ise de bundan önce de sonra da verilebilir. Ancak bayram sonrasına bırakmamak lazımdır. Çünkü bazı fıkıh âlimleri özürsüz olarak bayram sonrasına bırakmanın haram olduğuna hükmetmişlerdir.

Soru: Orucu bozmayan haller nelerdir?

Cevap: Orucu bozmayan halleri teferruata girmeden ana hatlarıyla şöyle sıralaya biliriz:

1)Oruçlu iken unutarak yiyip içmek ve cinsel ilişkide bulunmak veya orucu bozucubaşka şeyleri yapmak orucu bozmaz. Bu konuda Ebu Hureyre (r.a) Resulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Kim oruçlu olduğu halde unutarak yer ve içerse orucunu (bozmayıp) tamamlasın. Çünkü ona Allah yedirip içirmiştir."[1933]

Hasan Basri ve Mücahid (rahimehullah):"Unutarak eşiyle cima edenin de orucu bozulmaz, zira bu aynen unutarak yiyip içenin durumu gibidir" demişlerdir. Hadis-i şerifin başka bir rivayetinde de: "Kim ramazan ayında unutarak orucunu açarsa..."ifadesi yer alır; burada orucun sadece "yeme ve içme" sebebiyle açılması kayıtlanmamış, orucu bozan bütün sebepler kastedilmiştir. Bunu delil olarak gösteren bazı Şafiî âlimler, unutarak cinsel ilişkide bulunma sonucu, orucun kazasının da gerekmeyeceğine hükmetmişlerdir. Ancak cima esnasında oruçlu olduğunu hatırlayan kimse, derhal kendisini çekip ilişkiden uzaklaşmalı, aksi halde oruç bozulur.

2)Oruçlu iken kan aldırmak, kendi arzusu olmadan kusmak ve kusmuğu istek dışı mideye geri kaçırmak (ancak kasten ve kendi isteği ile ağız dolusu kusarsa yahut kustuğunu yutarsa oruç bozulur ve gününe gün kaza gerekir. İslam âlimleri bu konuda ittifak etmişlerdir.) ve ihtilam olmak orucu bozmaz. Peygamber Efendimiz buyurur ki: "Üç şey vardır orucu bozmaz: Kan aldırmak (Hacâmat), kusmak, ihtilam olmak.[1934]

Başka bir hadis-i şerifte: "Her kim elinde olmayarak kusarsa ona kaza gerekmez. Fakat her kim kasten kusarsa orucunu kaza etsin" [1935]buyrulur.

3) Oruçlu iken cünüp olarak sabahlamak, misvak kullanmak, göze ilaç damlatmak, ıslak iken göze lens takmak, akan kanı durdurmak için kanayan yere kan taşı sürmek, gül ve güzel koku koklamak yahut sürme çekmek orucu bozmaz. Hz. Âişe validemiz anlatıyor: Bir adam kapıda durarak Allah'ın elçisine: "Yâ Resulallah! Cünüp olmuşum, oysaki oruç tutmak istiyordum! Dedi. Bunun üzerine Resulullah: Ben de cünüp olmuşum, ben de oruç tutmak istiyorum, (şimdi) yıkanıp orucumu tutacağım" buyur-

1933 Buhari: Savm,26; Müslim: Sıyam, 171, (1155).

1934 Tirmizi Savm, 24 ,(719).

1935 Sünen-i Tirmizi Terçümesi, C-II, Sh:33.

du.[1936]

Hz. Âişe ve Ümmü Seleme (radıyallahü anhüma) anlatıyorlar: "Resulullah (s.a.v.)Ramazan ayında, rüya sebebiyle olmaksızın cünüp olarak fecir vaktine ulaştığı olurdu da, kalkıp yıkanır ve orucunu tutardı"[1937]

Misvak la ilgili olarak da Amir İbnü Rebi'a şöyle der: "Ben Resulullah'ı, oruçlu iken misvak kullandığını sayamayacağım kadar çok gördüm."[1938]

Göze damlatılan ilacın tadının boğazda hissedilmesi dahi orucu bozmaz. Gül ve güzel koku koklamak da orucu bozmaz.[1939]

Sürme çekme konusunda ise Hz. Enes (r.a.) der ki: "Bir adam Resulullah'a gelerek: "Ey Allah'ın Resulü, gözüm ağrıyor, oruçlu olduğum halde sürme çekiyorum (bu orucumu bozar mı?)" diye sordu. Resulullah: "Hayır (bozmaz)"[1940] diye cevap verdi.

4) Nehir ve deniz gibi suda yıkanırken kulağa su kaçırmak veya erkeklik organınındeliğine ilaç akıtmak Yahut da kendi isteği dışında boğazına toz ve dumanın girmesi orucu bozmaz.[1941]

5) Kanı yutmamak şartıyla diş çektirmek veya mideye kaçırmamak şartıyla ağrıyan dişeilaç koyup tadını boğazında hissetmek; eşini sadece öpmek, günah olmaklabirlikte kadının iştah mahalline şehvetle bakmak veya düşünmek suretiyle inzal olmak (boşalmak) orucu bozmaz.[1942]

Öpme ile ilgili Hz. Cabir (r.a.) şu olayı nakleder: "Hz. Ömer (r.a.) bir gün telaşla gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Bu gün ben büyük bir hatada bulundum, oruçlu iken hanımımı öptüm!" Dedi. Resulullah da: "Sen oruçlu iken mazmaza yapmaz mısın? Ağzını yıkamaz mısın? Bu orucunu bozar mı?" diye sordu. Ömer de: "Hayır Yâ Resulallah!" dedi. Bunun üzerine Allah Resulü: "Öyleyse niye öpmenden dolayı telaşa düşüyorsun?"[1943] Dedi.

İslam fıkıhçıları öpme, meninin gelmesine sebep olmadıkça orucun bozulmayacağı konusunda görüş birliği içindedirler. Ancak bu konuda orucu sakatlamamak ve ibadet ciddiyetini korumak için tedbirli olmakta yarar vardır. Çünkü bu işin sonunun nereye varacağını kestirmek çok zordur. Nitekim Hz. Âişe validemiz bir rivayetinde derki: "Resulullah (s.a.v.) oruçlu iken hanımlarını öperdi. (Ancak) o, nefsine hepinizden

---

1936 Muvatta tercümesi, C-II, Sh: 101,

1937 Buhari, Savm, 22,25; Müslim, Sıyam,76, (1109).

1938 Buhari, Savm, 27; Tirmizi, Savm,29, (725).

1939 Dönderen Hamdi, Delilleriyle İslam İlmihali, Sh:450-457.

1940 Tirmizi, Savm, 30, (726).

1941 Akseki Ahmet Hamdi, İslam Dini, Sh: 296-297, 1954 yılında Diyanet İşleri Reisliğince yapılan üçüncü baskısı.

1942 a.g.e.

1943 Ebu Davud, Savm, 33, (2385)

çok hâkimdi."[1944]

6) Nefes darlığı çeken bir kimsenin yoğunlaştırılmış oksijen tüpü kullanması orucubozmaz. Zira orucun bozulması için gıda veya deva cinsinden bir şeyin sureten veyamanen vücuda girmesi, mideye ulaşması gerekir. Yapay oksijen ise gıda veya devacinsinden vücudu güçlendiren bir madde değildir.[1945] Bu nedenledir ki oksijen, hastanın nefes alıpverişini kolaylaştıran bir maddedir. Sağlıklı yaşamak, nefes alıp vermek her canlının en doğal hakkıdır. İnsanhayatı her şeyden önemlidir. Nitekim Hak Teâlâ Hazretleri: "Her kim bir canı kurtarırsabütün insanları kurtarmış gibi olur"[1946] buyurur. Sağlıklı bir hayata sahip olmadan Allah'akarşı kulluk görevi de hakkıyla yerine getirilemez. Kanunî Sultan Süleyman:

"Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi,

Olmayadevlet cihanda bir nefes sıhhat gibi" diyerek sağlığın ne kadar önemli bir zenginlik ve İlahî bir lütufolduğunu belirtmiştir.

Orucu bozan ve bozmayan hallerle ilgili farklı konuları içeren, Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun aldığı kararları, yararlı olacağı düşüncesiyle okuyucularımın bilgilenmesine aynen arzediyorum.

Soru: Orucu bozan ve bozmayan tedavi yöntemleri nelerdir?

Cevap: T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun bu soru hakkındaki 22 / 09 / 2005 tarihli cevabî karar yazısının ilgili bölümünü aynan aktarıyorum:

1) Astım hastalarının kullandığı sprey: Akciğer hastalarının kullandıkları spreyden, bir kullanımda 1/20 ml. gibi çok az bir miktar ağıza sıkılmaktadır. Bunun da önemli bir kısmı ağız ve nefes boruları cidarında emilerek yok olmaktadır. Bundan geriye bir miktarın kalıp tükrük ile mideye ulaştığı konusunda kesin bir bilgi de yoktur. Abdest alırken ağızda kalan su ile kıyaslandığında, bu miktarın çok az olduğu görülmektedir. Hâlbuki oruçlu, abdest alırken ağzına verdiği sudan geri kalan miktarın mideye ulaşması halinde orucun bozulmayacağı konusunda hadis[1947] ve İslâm bilginlerinin icmaı vardır. Ayrıca, misvaktan bazı kırıntıların ve kimyevi maddelerin mideye ulaşması kaçınılmaz olduğu halde, Hz. Peygamberin oruçlu iken misvak kullandığı, sahih hadis kaynaklarında yer almaktadır.[1948] Diğer taraftan, "kesin olarak bilinen, şüphe ile bozulmaz" kaidesi gereğince, mideye ulaşıp ulaşmadığı konusunda şüphe bulunan bu şeyle oruç bozulmaz.

Bu itibarla astımlı hastaların, sağlığı oruç tutmalarına uygun olup başka bir hasta-

1944 Buhari, Savm, 24,23; Müslim, Sıyam, 62-65, (1106).

1945 Şerbasi Ahmet, Sorulu-Cevaplı İslam Fıkhı, C-2, Sh:112.

1946 Maide: 5 / 32.

1947 Darimî, Savm, 21.

1948 Buhari, Savm 27; Tirmizi, Savm, 29.

lıkları da yoksa rahat nefes almalarını sağlamak amacıyla ağza püskürtülen oksijenli ilaç orucu bozmaz.

2) Göz damlası: Uzman göz doktorlarından alınan bilgilere göre, göze damlatılan ilaç miktar olarak çok az (1 mililitrenin 1/20'si olan 50 mikrolitre) olup bunun bir kısmı gözün kırpılmasıyla dışarıya atılmakta, bir kısmı gözde, göz ile burun boşluğunu birleştiren kanallarda ve mukozasında mesamat yolu ile emilerek vücuda alınmaktadır. Damlanın yok denilebilecek kadar çok az bir kısmının, sindirim kanalına ulaşma ihtimali bulunmaktadır. Bu bilgiler, yukarıdaki bilgilerle birlikte değerlendirildiğinde, göz damlası orucu bozmaz.

3) Burun damlası: Tedavî amacıyla burna damlatılan ilacın bir damla

sı, yaklaşık 0,06 santi metre küptür. Bunun bir kısmı da burun çeperleri tarafından emilmekte, çok az bir kısmı mideye ulaşmaktadır. Bu da, mazmazada olduğu gibi ma'fuvv (af) kapsamında değerlendirilebilir.

4) Dilaltı: Bazı kalp rahatsızlıklarında dilaltına konulan ilaç, doğrudan ağız dokusu tarafından emilip kana karışarak kalp krizini önlemektedir. Söz konusu ilaç ağız içinde emilip yok olduğundan mideye bir şey ulaşmamaktadır. Bu itibarla, dilaltı kullanmak orucu bozmaz.

5) Endoskopi, kolonoskopi yaptırmak, makat veya ferçten ultrason çektirmek: Midedeki hastalığı tespit amacıyla mideyi görüntülemek veya mideden parça almak için yaptırılan endoskopide, ağız yoluyla mideye tıbbî bir cihaz sarkıtılmakta ve işlem bittikten sonra çıkarılmaktadır. Kolonlardaki hastalığı teşhis etmek amacıyla, bağırsak içini görüntülemek veya parça almak için yapılan kolonoskopide, makattan bağırsaklara cihaz gönderilmekte ve işlem bittikten sonra çıkarılmaktadır. Kolonoskopide, hemen daima, endoskopide de genellikle, incelenecek alanın temizliğini sağlamak amacıyla cihaz içinden su verilmektedir.

Endoskopi veya kolonoskopi yaptırmak; makat veya ferçten Ultrason çektirmek; yeme, içme anlamına gelmemekle birlikte, çoğunlukla cihaz içinden su verildiği için oruç bozulur. Ancak söz konusu işlemlerde cihazların kullanımı sırasında sindirim sistemine su, yağ ve benzeri gıda özelliği taşıyan bir madde girmemesi durumunda endoskopi, kolonoskopi yaptırmak, makat veya ferçten Ultrason çektirmek orucu bozmaz.

6) İdrar kanalının görüntülenmesi, kanala ilaç akıtılması: İdrar kanallarına giren cihazlar veya akıtılan ilaçlar orucu bozmaz.

7) Anestezi: Acı ileten sinir yolları üzerinde iletimin değişik seviyelerde engellenmesi anestezi oluşturmaktadır. Lokal, bölgesel ve genel anestezi olmak üzere, üç türlü anestezi vardır. Küçük ameliyatlarda ameliyat bölgesinin yakın çevresine iletimi engelleyen ilaçların verilmesi ile oluşan anesteziye lokalanestezi denir. Vücudun daha geniş bölgeleri, örneğin belden aşağısı veya bir yarısı iletimin omurilik düzeyinde engellenme-

si için omuriliğe veya omuriliğe varmadan geniş bir sinir grubunun oluşturduğu bağlantı yerleri üzerine ilaç verilerek oluşturulan anesteziye bölgesel anestezi denir. Hastanın uyutulup ağrının duyulması beyin düzeyinde engellenirse bu tür anesteziye genel anestezi denir.

Anestezi, nefes yolu veya iğne ile vücuda ilaç verilerek oluşturulmaktadır. Nefes yolu veya iğne ile yapılan anestezi, mideye ulaşmadığı gibi, yeme-içme anlamı da taşımamaktadır. Ancak bölgesel ve genel anestezide, acil durumlarda ilaç ve sıvı vermek amacıyla damar yolu açılarak, bu açıklık işlem süresince serum vermek suretiyle sağlanmaktadır. Bu itibarla, lokalanestezi, orucun sıhhatine engel değildir. Bölgesel ve genel anestezide serum verildiği için oruç bozulur.

8) Kulak damlası ve kulağın yıkattırılması: Kulak ile boğaz arasında da bir kanal bulunmaktadır. Ancak kulak zarı bu kanalı tıkadığından, su veya ilaç boğaza ulaşmaz. Bu nedenle kulağa damlatılan ilaç veya kulağın yıkattırılması orucu bozmaz.

Kulak zarında delik bulunsa bile, kulağa damlatılan ilaç, kulak içerisinde emileceği için, ilaç ya hiç mideye ulaşmayacak ya da çok azı ulaşacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu miktar oruçta affedilmiştir. Ancak kulak zarının delik olması durumunda, kulak yıkattırılırken suyun mideye ulaşması mümkündür. Bu itibarla, orucu bozacak kadar suyun mideye ulaşması halinde oruç bozulur.

9) Fitil kullanmak, lavman yaptırmak: Ağrı kesici, ateş düşürücü olarak veya diğer bazı amaçlarla makattan; mantar ve bazı kadın hastalıklarının tedavisinde ferçten fitil kullanılmaktadır. Lavman, tıbbî operasyon öncesi veya kabızlıkta kalın bağırsak da bulunan dışkının, anüsten içeriye, sıvı verilerek dışarı çıkarılmasıdır.

Sindirim sistemi, ağızla başlayıp anüsle sona eren, sindirim borusu ile sindirim bezlerinden oluşur. Sindirim borusu ise, ağızla başlar. Ağzın gerisinde yutak bulunur. Sonra yemek borusu, mide, ince bağırsak, kalın bağırsak, rektum ve anüs gelir. Sindirim ince bağırsaklarda tamamlanmaktadır. Kalın bağırsaklarda ise, sadece su, glikoz ve bazı tuzlar emilmektedir. Kadının ferci ile sindirim sistemleri arasında ise bir bağlantı bulunmamaktadır. Bu itibarla kadınların fercinden kullanılan fitiller, orucu bozmaz. Makattan kullanılan fitiller ise, her ne kadar sindirim sistemine dâhil olmakta ise de, sindirim ince bağırsaklarda tamamlandığı, fitillerde gıda verme özelliği bulunmadığı ve makattan fitil almak yemek ve içmek anlamına gelmediği için, orucu bozmaz.

Lavman yaptırmak konusunda ise, iki durum söz konusudur; kalın bağırsaklarda su, glikoz ve bazı tuzlar emildiği için, gıda içeren sıvının bağırsaklara verilmesi veya orucu bozacak kadar su emilecek şekilde verilen suyun bağırsakta kalması durumunda oruç bozulur. Ancak, suyun bağırsaklara verilmesinden sonra bekletilmeyip bağırsakların hemen temizlenmesi durumunda, verilen su ile birlikte bağırsaklarda bulunan dışkının dışarıya çıkarıldığı ve bu esnada emilen su da, çok az olduğu için oruç bozulmaz.

10) İğne yaptırmak, hastaya serum ve kan vermek: İğnenin orucu bozup bozma-

yacağı, kullanılış amacına göre değerlendirilebilir. Ağrıyı dindirmek, tedavi etmek, vücudun direncini artırmak, gıda vermek gibi amaçlarla Enjeksiyon yapılmaktadır. Gıda ve keyif verici olmayan Enjeksiyonlar, yemek ve içmek anlamına gelmediklerinden orucu bozmazlar. Ancak gıda ve/veya keyif verici Enjeksiyonlar orucu bozar. Hastaya serum veya kan verilmesi de, aynı hükme tabidir.

11) Diyaliz: Böbrek yetmezliği hastalarına uygulanan diyaliz, periton diyalizi, hemodiyaliz olmak üzere iki çeşittir.

Periton diyalizi, karın boşluğuna verilen özel bir solüsyon aracılığı ile hastanın kendi karın zarı kullanılarak kanın zararlı maddelerden arındırılması ve sıvı dengesinin sağlanması işlemidir. Hemodiyaliz ise, kanın vücut dışında bir makina yardımı ile temizlenip vücuda geri verilmesi işlemidir. Kan bir iğne aracılığı ile hastanın kolundan alınır. Hemodiyaliz makinası, diyalizör denen bir filtreden kanı sürekli geçirerek zararlı maddeleri ve fazla suyu filtre eder. Filtre edilen temiz kan ikinci bir iğne ile hastanın damarına geri verilir. Bu işlem yapılırken bazen, gıda içerikli sıvı verilmesi gerekmektedir.

Buna göre hastaya herhangi bir sıvı maddesi verilmeden gerçekleştirilen hemodiyalizde oruç bozulmaz. Diğer diyaliz çeşitlerinde ise, vücuda gıda içerikli sıvı verildiği için oruç bozulur.

12) Anjiyo yaptırmak: Halk arasında anjiyo olarak bilinen operasyon, teşhise yönelik (anjiyografi) ve tedaviye yönelik olarak uygulanmaktadır. Anjiyografi vücut damarlarının görüntülenmesi demektir. Damar içine damarların görünür hale gelmesini sağlayan ve kontırast madde olarak tanımlanan ilaç verilerek, anjiyogram adı verilen filmler elde edilir. Anjiyografi sayesinde organları besleyen damarlar görüntülenerek damar hastalıkları veya bu damarlardan beslenen organlara ait tanı koydurucu bilgiler edinilir. Tedaviye yönelik olarak uygulanan anjiyonun klasik yöntemi anjiyoplastidir. Bu ise, dar veya tam tıkalı damarların balon ya da stent denilen özel araçlarla tekrar açılması için yapılır.

Bu bilgiler ışığında gerek anjiyografi, gerekse anjiyoplasti operasyonlarında yemek ve içmek anlamı bulunmadığından, oruç bozulmaz.

13) Biyopsi yaptırmak: Tahlil amacıyla vücudun herhangi bir organından parça alınması (biyopsi), orucu bozmaz.

14) Kan vermek: Kan vermenin orucu bozup bozmayacağı konusunda, Hz. Peygamber'den rivayet edilen "Hacamât yapanın ve yaptıranın orucu bozulur"[1949] hadisinden hareketle bazı İslâm bilginleri kan vermekle orucun bozulacağını söylemişlerdir. Din bilginlerinin çoğunluğu ise, Hz. Peygamberin oruçlu iken hacamât olduğuna dair rivayeti[1950] esas alarak kan vermenin orucu bozmayacağını söylemişlerdir.

1949 Ebû Davud, Siyam, 28.

1950 Buhari, Savm, 32; Ebû Davud, Siyam, 29.

Bu iki hadis ve diğer rivayetler birlikte değerlendirildiğinde, "Hacamât yapanın ve yaptıranın orucu bozulur." hadisinin "hacamât yapanın ve yaptıranın orucu bozulma tehlikesiyle karşı karşıyadır." şeklinde anlaşılmalıdır. Zira hacamât yapan kişi emerek kanı aldığı için boğazına kan kaçma ihtimali, hacamât yaptıranın ise zayıf düşeceğinden yeme içme zorunda kalma ihtimali bulunmaktadır. Nitekim Enes b. Malik de, hacamât yaptırmanın oruçluyu zayıf düşüreceğinden dolayı hoş karşılanmadığını söylemiştir.[1951] Bu itibarla, oruçlu iken kan vermek orucu bozmaz.

15) Merhem ve ilaçlı bant: Deri üzerindeki gözenekler ve deri altındaki kılcal damarlar yoluyla vücuda sürülen yağ, merhem ve benzeri şeyler emilerek kana karışmaktadır. Ancak cildin bu emişi, çok az ve yavaş olmaktadır. Diğer taraftan bu yeme içme anlamına da gelmemektedir. Bu itibarla, deri üzerine sürülen merhem, yapıştırılan ilaçlı bantlar orucu bozmaz. Sonuç olarak;

a) Dinimiz, hasta olan ve tedavi sürecinde bulunan kişilerin oruç tutmamalarına ruhsat vermektedir. Bu nedenle, tedavisi devam eden kişiler, sağlıklarına kavuşup, tedavileri tamamlanıncaya kadar oruçlarını erteleyebilirler. Bununla birlikte, Ramazan ayında herkesle birlikte oruca devam etmeyi arzu ediyorlar ve oruç tutmalarına başka bir engelleri de bulunmuyorsa, muayene ve tedavilerini iftardan sonra yaptırmalarının önerilmesinin uygun olduğuna,

b) Astım hastalarının kullandığı spreyin; göz, kulak ve burun damlasının; kulak zarında delik bulunmayanların kulak yıkatmasının; dilaltı kullanmanın; idrar kanalını görüntülemenin, idrar kanalına ilaç akıtmanın; su, yağ ve benzeri gıda özelliği taşıyan başka bir maddenin vücuda girmemesi kaydıyla endoskopi, kolonoskopi yaptırmanın; makat veya ferçten Ultrason çektirmenin; lokalanestezi uygulamanın; makattan ve ferçten fitil kullanmanın; suyun bağırsaklara verilmesinden sonra bekletilmeyip bağırsakların hemen temizlenmesi kaydıyla lavman yaptırmanın; hastaya herhangi bir sıvı maddesi verilmeden hemodiyaliz yaptırmanın; gıda ve keyif verici olmayan Enjeksiyon yaptırmanın; anjiyo, biyopsi yaptırmanın, kan vermenin, merhem sürmenin, vücuda ilaçlı bant yapıştırmanın orucu bozmayacağına,

c) Gıda ve keyif verici enjeksiyon yaptırmanın; gıda içerikli sıvıların bağırsaklara verilmesinin veya orucu bozacak kadar su emilecek şekilde lavman yaptırmanın; su, yağ ve benzeri gıda özelliği taşıyan başka bir maddenin vücuda girmesi hâlinde endoskopi, kolonoskopi yaptırmanın; bölgesel ve genel anestezinin; kulak zarı delik olup, orucu bozacak kadar su mideye ulaşacak şekilde kulak yıkatmanın, periton diyaliz ve damara serum verilerek yapılan hemodiyalizin orucu bozacağına, karar verildi.

Soru: Şevval orucu ne demektir?

Cevap: Ramazandan sonra şevval ayında tutulan altı günlük müstehap oruca

1951 Buhari, Savm, 32.

şevval orucu denir. Bu oruçların bayramın hemen bitiminde peş peşe tutulması daha faziletli olmakla birlikte, ay içerisinde ayrı ayrı günlerde haftada iki gün tutulabilir.

Resul-i Ekrem (s.a.v.) şevval orucu hakkında şöyle buyurur: "Ramazan orucunu tuttuktan sonra, şevval ayında altı gün oruç tutan kimse, bütün seneyi oruçlu geçirmiş gibi olur."[1952] Bazı âlimler bu hadis-i şerifi: "Kim iyi bir amel işlerse, kendisine bunun on katı ecir vardır"[1953] ayet-i kerimesiyle irtibatlandırarak, bire on hesabıyla, Ramazan orucunun on aya, altı gün tutulan şevval orucunun da altmış güne karşılık olduğunu ve bu suretle bütün yılın oruçlu geçirilmiş sayılacağını beyan ederler.[1954]

Müslümanlar tarih boyunca şevval orucunu büyük bir aşk ve şevkle tutmaya devam etmişler ve âdetâ ramazanın ayrılmaz bir parçası haline getirmişlerdir.

Soru: Oruçlu, bulunduğu yere göre mi, arz saatine göre mi iftar eder?

Cevap: Oruçlu bir kimsenin iftar edebilmesi için, bulunduğu yere göre güneşin batması şarttır. Mesela oruçlu bir kimse iftara bir saat kala İstanbul'dan Almanya'ya gitmek üzere uçağa binse ve bir saat sonra İstanbul'da iftar olduğu halde, havada uçakta kendi bulunduğu yere göre henüz güneş batmamışsa, arz saatine göre iftar edemez.[1955] Bunun tersi de aynıdır. Mesela İran'a gitmek üzere uçağa İstanbuldan binen bir kimse, İstanbul'da iftar saati olmadığı halde havada Erzurum üzerinde iken güneş batarsa orucunu açar, İstanbul iftar saatini beklemez.

İTİKAF

Soru: İtikâf nedir, şartları ve çeşitleri nelerdir?

Cevap: İtikâfın sözlük anlamı bir şeye devam etmek demektir. Dini istılahta ise îtikaf, beş vakit cemaatle namaz kılınan camide ibadet niyetiyle durmaktır. Kadın için ise îtikaf yeri, evinde namaz kıldığı odasıdır. Ancak mekruh olmakla birlikte dışarıdaki bir mescidde de îtikâfa girmesi caizdir. İtikâfa şöyle niyet edilir:

نَوَيْتُ ٱلِاعْتِكَافَ فِي هَذَا ٱلْمَسْجِدِ مَا دُمْتُ فِيهِ*

Tükçesi: "Ben bu mescidde durduğum müddetçe îtikâfa niyet ettim."

Hüküm bakımından îtikâf, vacip, sünnet ve müstehap olmak üzere üç kısımdır:

a-Vacip olan îtikâf: Nezredilmiş (adanmış) olan îtikâftır ki, bir kimsenin îtikâfa gireceğini adayarak onu kendisine borç edinmesidir. Nezredilmiş îtikâfta oruç tutmak şarttır. Şafiîlere göre ise şart değildir. Diğer nafile îtikâflarda ise oruç zaten şart değildir. Ancak tutulursa ecir bakımından daha iyi olur.

1952 İmam Hafız El- Munziri, et-Tergib ve't-Terhib, Tercüme: Büyükçınar Ahmet ve diğerleri, Sh: 454.(Hadislerle İslam)

1953 En'am: 6 / 160.

1954 İlmihal I, Sh: 386, Türkiye Diyanet Vakfı Yayıları/ 323. Ankara-2003.

1955 Diyanet İşleri Başkanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 1976 / 2290.

Her üç îtikâfta da buluğ, erkeklik, hürriyet ve cünüplükten temizlenmek şart değil, fakat nezredilmiş îtikâfta hayız ve nifastan temizlenmiş olmak şattır. Çünkü cünüp olan kimsenin orucu sahih olduğu halde, hayız ve nifas halinde bulunanın orucu makbul değildir. Şayet îtikâf nâfile ise hayız ve nifas halinde de caizdir. Zira nâfile îtikâfta orç şart değildir.

b-Sünnet olan îtikaf: Ramazan-ı Şerifin son on gününde yapılan îtikâf da sünnet olan îtikâftır. Peygamber (s.a.v.) vefatına kadar bu îtikâfa devam etmiştir. Kendisinden sonra muhtereme zevceleride îtikâf etmişlerdir.

c-Müstehap olan îtikaf: Yukarıda zikredilen bu iki îtikâfın dışında yapılan îtikâf ise müstehap olan îtikaftır.

Îtikâfla ilgili bazı özel hükümler: Nezredilmiş îtikâfın müddeti en az bir gün, nâfile îtikâfın ise belirli bir süresi yoktur. Îtikâfa niyet ederek mescid içerisinde bir parça durmak veya yürümek yeterlidir.

Nezir îtikâfına iki günlüğüne niyet eden kimse, o iki günün hem gündüzünü hem de gecesini îtikâfta geçirmek zorundadır. Şayet îtikâfa niyet ederken sadece gündüzü kastederek niyet etmişse, o zaman yalnız gündüz îtikâf eder, gece durmaz. Bu durumda fecrin doğuşundan önce mescide girer, güneşin batışından sonra çıkar.

Nâfile îtikâfın dışında vacip olan nezir îtikâfına giren kimse zaruri hallerin dışında her hangi bir sebeple îtikâf mahallinden dışarı çıkamaz. Özürsüz olarak bir müddet dışarı çıkarsa vacip olan îtikâf fasid olur ve nâfile îtikâfa dönüşür. Kadın da îtikâf ettiği odadan özürsüz olarak evinin dışına çıkarsa, îtikâfı bozulur. Vacip olan îtikâf bozulduğu takdirde kazası gerekir.

Îtikâfta bulunan eşlerin cinsel ilişkiye girmeleri veya böyle bir ilşkiye zemin hazırlayıcı hal ve harekette bulunmaları haramdır ve îtikâfı bozar.

Îtikâf eden kimse yemesini, içmesini nefsi ve ailesi için zaruri olan alş verişini hep camide yapar. Satılan şeyi camiye getirmek ve ticaretle meşgul olmak mekruhtur.

Her ibadette olduğu gibi amellerin pek şereflisi olan îtikâfta da samimiyet şarttır. Dolayısıyla îtikâf esnasındaki zaman dilimini Allah'ın bahşettiği bir fırsat bilerek, lüzumsuz ve faydasız şeylerden dilimizi uzak tutmalıyız, gönlümüzü ve beynimizi daima hayır ve Hakk'ın razı olacağı amellere odaklamalıyız. Sürekli namazla, zikirle, Kur'an tilavetiyle ve hayatımıza nurlu istikamet verecek olan sevgili Peygamber Efendimizin mübarek hadis-i şerifleriyle ve O'nun tevhid mücadelesindeki hayatını anlatan siyeriyle meşgul olmalıyız. Böylece kalbimizi nurlandırıp, simamızda kulluk nişanlarını parlatmalıyız.

Bu mevzuyu sevgili Peygamberimiz'in şu mübarek sözleriyle noktalayalım: "Îtikâf kişinin günahlarını hapseder ve bütün hayırları işlemiş gibi ona hayırlar kazandırır."[1956]

1956 Hadis Ans. K. Sitte. Terc. C-17, Sh: 175.

YEDİNCİ BÖLÜM

HAC VE UMRE BAHSİ

Hz. Peygamber âşığı merhum Ali Ulvi Kurucu'nun hacfarizasını eda etmek için o mukaddes mekânlara gelen tüm inanan kardeşlerimizle ilgili yazdığı şu eşsizşiiri hatırlatarak, hac ve umre bahsini başlatmak istiyorum. Bu vesileyle de kendisine Cenab-ı Hak'tan rahmet niyaz ediyorum.

HAC YOLCUSUNA SESLENİŞ

Bu gün herkes sana hayran oluyor ey yolcu;
Tuttuğun nurlu yolun, arşa çıkar tâ bir ucu!

Seni mest eyleyen aşkın, ezelidir, ezeli;
İltifat eyledi, zira o güzeller güzeli!

Ne tahassüsle[1957] *yaşattın, o mukaddes emeli;*
Kâbe'nin âşıkısın, kendini bildin bileli!

Artık uslanmaya, kat'î olarak azmeyle;
Silinir orada günahın, sayısız olsa bile

Sarılıp Kâbe'ye, feryat eden âşıklara bak,
Sen de yalvar, hemen onlarla, coşup ağlayarak!

Ravza; uşşakına, canan olup âğuş[1958] *açıyor,*
Hak Teâlâ, yanan âşıklara, rahmet saçıyor.

Arafat'tan iniyorken, hacı bir kuş gibidir;
Ne kadar pâk! Anasından yeni doğmuş gibidir!

Günahlardan yıkandın tertemiz bir ufka yükseldin,
Habîb-i Kibriya'nın Ravzasından feyiz alıp geldin!

Ezanlar yükselirken arşa Beytullah'ı hatırla,
Şu pâk olmuş gönül, kirlenmesin tekrar günahlarla!

Soru: Hac ne demektir?

Cevap: Hicretin dokuzuncu senesinde farz kılınan hac, sözlükte", saygı gösterilecek bir yere gitmeğe azmetmek" demektir. Fıkıh literatüründe ise Hac, "ibadet maksadıyla ihramlı olarak kurban bayramının arefe günü Arafat denilen mukaddes yerde bir müddet vakfe yapmak (durmak) ve bayram günü de Kâbe'yi ziyaret edip tavaf etmektir. Bu yapılan dini görevlerin hepsine birden hac törenleri anlamında "**Menâsikü'l-Hac**"[1959] denir.

1957 Tahassüs: Güzel duygular.

1958 **Âğuş:** Kuçak açmak.

1959 Menâsik: "Nüsük" kelimesinin çoğulu olup, hacla ilgili farz, vacip veya sünnet hük-

Soru: Hac nezaman yapılır?

Cevap: Haccın belli bir vakti vardır. Kur'an-ı Kerim'de: "Hac, bilinen aylardadır..."[1960] buyurulur. Dört mezhebe göre de Hac ayları, Şevval, Zilkade ve Zil hicce aylarıdır. Ancak Maliki'ler bu üç ayın tamamını hac ayı olarak kabul ederken, diğer üç mezhep, Şevval ve Zilkadenin tamamı ile Zilhicce ayının ilk on gününü hac ayı olarak kabul eder.[1961] Umrenin zamanı ise Hac vakti olan Arefe günü ile dört günlük bayram hariç, bütün senedir. Bu beş günün dışında, yılın bütün günlerinde umre yapılabilir.[1962]

Soru: Haccın farziyeti ne ile sabittir?

Cevap: Haccın farziyeti kitap[1963], sünnet[1964] ve icma-i ümmet ile sabittir.[1965]

Cenab-ı Hak kitab-ı keriminde şöyle buyurur: "Şüphesiz âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (mabet) Mekke'deki (Kâbe) dir. Orada apaçık deliller, (ayrıca) İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnidir (kimseye muhtaç değildir)."**[1966]**

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de haccın farziyetini aşağıdaki şu hadis-i şerifleriyle dile getirir:

- "İslam beş temel üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka tanrı olmadığına, Muhammed (a.s.)'in Allah'ın elçisi olduğuna tanıklık etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazanda oruç tutmak ve haccetmektir."**[1967]**
- "Ey insanlar, size hac farz kılınmıştır. O halde haccı eda ediniz"**[1968]**

Soru: Haccın önemi nedir?

Cevap: Haccın önemini kalemlerle anlatmak imkânsızdır. Zira hac anlatılmaz ya-

---

mündeki fiillerin yerine getirilmesi için kullanılan bir tabir olup, eritilmiş halis gümüş külçesi masına gelir ki, hac'da yapılan ibadetlerle kişinin nefsi eritilmiş gümüş külçesi gibi tertemiz hale geliyor. Böylece, Hz.İbrahim ile İsmail'in dua ve dileklerindeki gayeye ulaşılmış oluyor. (Bakara, 128)

1960 Bakara: 2 / 197.

1961 Buhari, Hac 33; Fethu'l- Kadir, II, 220.

[1962] Buhutî, Keşfu'l-Kınâ II, 472.

1963 Al-i İmran: 3/ 97.

1964 Müslim, İman, HN: 21, Sh: 45

1965 Hac yapma imkânına sahip olunduğu sene, Müslüman'a hac farz olur. Bu konuda ihtilaf yoktur. Ancak aynı yıl içerisinde yapılmasının zorunlu olup olmadığı hususunda fıkıh âlimleri arasında farklı görüşler vardır. Ebu Hanife'den iki farklı görüş rivayet edilmiştir. Ebu Ysuf ve Şafiî'ye göre, ertelenebilir. Ahmed b Hanbel ve İmam Malik'e göre ise ertelenmeden hac farzı yerine getirilmelidir. (İbn Hümâm, II, 418-419. Yazır II, 708.)

1966 Âl-i İmran: 3 / 96-97.

1967 Buhari, İman 2; Müslim, İman 19-22; Tirmizi, İman 3.

1968 Müslim,Hacc 412, (1337); Nesâî, Hacc 1,(5, 110-111).

şanır.Dünyanın her tarafından dilleri, renkleri farklı, fakat inançları aynı olan milyonlarca insan, hac farizasını yerine getirmek için Allah'ın davetine koşarlar. Müslümanlar arasında ortak dil olan Arapça ile hep bir ağızdan getirdikleri tekbirler ve okudukları dualarla Mekke ve Medine semalarını çınlatarak sesleri arşa yükselir, âdeta onlara mahşeri bir hayat yaşatır, kendilerine dünyayı unutturur.Dolayısıyla haccın bir manevi boyutu var, bir de maddi boyutu vardr. Manevi boyutuna, ancak o mübarek mekânlarda haccı bizzat yaşayarak, o derûnî zevki tadarak ve o manevi iklimi soluyarak ulaşılabilir. Maddi boyutu ise, haccın manevi boyutunda kazanılan güzel hasletlerin hayatımıza tatbiki ile mümkündür. Nitekim sevgili Peygamber Efendimiz (s.a.v.) aşağıdaki mübarek sözlerinde bu gerçeği şöyle müjdeler:

• "Kim ki Allah rızası için hacceder ve hacdan döndükten sonra çi

kin söz söylemez ve dini kuralları çiğnemeyip kendisini günahlardan korursa, Allah onu anasından doğduğu günkü gibi günahsız hale getirir."[1969]

• "Haccediniz. Çünkü hac, suyun kiri temizlediği gibi günahları t

mizler." [1970]

• "İki umre arasında işlenen günahlara (son umre) kefarettir. Makbul bir

haccın mükâfatı ise ancak cennettir."[1971]

Cenab-ı Hak hac zevkini tadıp cennetini kazananlardan eylesin!

Soru: Haccın farz olmasının ve edâsının şartları nelerdir?

Cevap: İslam'ın temel şartlarından biri olan hac ibadeti, hem mali hem de bedeni bir ibadettir. Dolayısıyla hac, hem beden sağlığımız, hem de mal varlığımız için Allah'a karşı bir şükür borcudur. Bunun için aşağıdaki şartları üzerinde taşıyan herkese hac farzdır.

Haccın farz olmasının şartları şunlardır:

1-Müslüman olmak,

2-Akıl sahibi olmak,

3-Ergenlik çağına erişmiş olmak,[1972]

4-Hür olmak, (özgür olmayan bir kimsenin yapacağı hac nâfile olur.)

5-Zengin olmak**,** (Hacca gidip gelinceye kadar kendisi ve ailesinin yiyip içeceği ve diğerzarûrî ihtiyaçlarını temin etmiş bulunmak)

1969 Buhari, Müslim, Nesei ve İbni Mace rivayet etmiştir. Taç: Hac, 106.

1970 Tergib ve terhib Terc. C-2, Hadis No:14.

1971 Riyazüs Salihin, C-2, Hadis No:1280

1972 Tirmizi, Sünen III, 265-266. (Buluğu çağına girmeyen çocukların hac yapması caizdir. Ancak nâfile hac olarak sahih olur. Çocuk erginlik çağına girince kendisine farz olacak haccın yerine geçmez. Buluğa erdikten sonra, hac şartlarını taşırsa yeniden hac yapmakla yükümlü olur.

6-Sağlıklı olmak, (Hac farizasını zahmetsiz yerine getirebilecek derecede sıhhatli olmak. (Sağlığı müsait olmadığı takdirde, bedel göndermesi veya vasiyet etmesi gerekir.[1973])

7-Yol emniyeti olmak,

8-Haccın farz olduğunu bilmek, (İslam ülkesinde yaşamayanlar haccın farz olduğunu bilmeyebilir, bu onlar için geçerli bir mazerettir. Ancak, İslam ülkelerinde yaşayanlar için farz olduğunu bilmemek mazeret sayılmaz).

9-Yeterli vakte sahip olmak.(Bir kimse, kendisine hac farz olduğu halde, haccın eda edildiği vakte yetişemeden ölse veya fakir düşse hac borcu üzerinden düşer. Ancak, hac mevsimi girdiği halde haccı ertelerse borcu bâki kalır.[1974])

10-Kadınların yanlarında bir mahremi bulunmak, (iddetli iseler iddet sürelerini bitirmiş olmak**).**[1975]

Bu şartlara sahip olan kadın erkek her Müslüman'a ömründe bir defa hac yapmak farzdır.[1976] Fakat bunlardan (1. 2. 3. 4. 5. 8 ve 9. maddelerden) biri eksik olursa, hac kendisine farz olmadığı gibi, vekil göndermesi veya vasiyette bulunması da gerekmez.

Soru: Kimler hac ibadetiyle yükümlü değildir?

Cevap: Fiilen hac yapamayacak derecede hasta, aciz, yaşlı, tutuklu, yurt dışına çıkışı engellenmiş olanlar ile boşanma veya eşinin ölümü nedeniyle iddet bekleyen kadınlar[1977] hacla yükümlü değildirler.

Soru: Haccın çeşitleri nelerdir?

Cevap: Haccın çeşitlerini hüküm veyapılış yönünden iki kısımda inceleyebiliriz:

A) Hüküm bakımından haccın çeşitleri:

Hüküm yönünden hac, farz, vacip ve nafile olmak üzere üçe ayrılır.

1) Farz olan hac: Hac şartlarını taşıyanların ömürlerinde bir defa yapmakla yü-

1973 İbn Hümam, II, 422.

1974 Yazır Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, II/135, Eser neşriyat, İst-1971.

1975 Bu şart, Hanefi mezhebine göredir.

1976 Ebu Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar Allah size haccı farz kılmıştır, haccediniz" buyurmuştur. Bunun üzerine bir sahâbî: "Ey Allah'ın Resulü! Her yılmı? Diye sordu. Allah Resulü sükût etti ve cevap vermedi. Sahâbî sorusunu üç defa tekrarladı. Bu sefer Peygamberimiz: "Eğer evet deseydim her yıl hac farz olurdu, buna da gücünüz yetmezdi" buyurdu. (Müslim, Hac,412, I, 975; İbni Mâce, Menâsik, 2. II, 963).

1977 İddet bekleyen kadınlar, hacla yükümlü olmakla beraber, iddet süreleri bitmeden hacca gidemezler. Âdet gören kadınların iddet süresi, üç âdet görme süresidir. (Bakara: 2/228). Âdetten kesilmiş bir kadının iddet süresi, üç aydır. (Talâk: 65/4).Eşi ölen bir kadının iddet süresi, dört ay on gündür. (Bakara. 2/234). Boşanan kadınlar ise iddet süresini eşlerinin evlerinde geçirirler, oradan ayrılamazlar. (Talâk: 66/1).

kümlü oldukları hacdır.[1978]

2) Vacip olan hac: Üzerine farz veya vacip olmadığı halde haccetmeyi adayan kişinin yerine getirmekle yükümlü olduğu adak haccı ile başladıktan sonra bozulan nafile haccın kazası olarak yapılan hacdır. Bu iki hac da vaciptir.

3) Sünnet (nafile) olan hac: Farz ve vacip dışında yapılan hac ile buluğ çağına ermemiş çocukların yaptıkları hac,nafile hacdır.

B) Yapılış bakımından haccın çeşitleri:

Hac, **İfrat, Temettu** ve **Kıran** olmak üzere üç çeşittir ve sırasıyla şunlardır:[1979]

1) Hacc-ı İfrad:

Hac aylarında sadece hac yapmak üzere ihrama girilip umresiz yapılan hacdır. Bundan dolayı bu hacca umresiz yapılan hac manasına "haccı ifrad" denmiştir. İhrama girilirken yalnızhacca niyet edilir ve hac görevi bitinceye kadar ihramdan çıkılmaz. İhrama girince iki rekâtnamaz kılınır ve namazdan sonra şöyle niyet edilir:

اَللّٰهُمَّ اِنِّی اُرِیدُ الْحَجَّ فَیَسِّرْهُ لِی وَتَقَبَّلْهُ مِنِّی*

Okunuşu: "Allâhümme innî ürîdü'l-hacce fe yessirhü lî ve tekabbel hü minnî"

Anlamı: "Yâ Rabbi! Ben senin rızanı kazanmak için haccetmek istiyorum, onu bana kolaylaştır vehaccımı kabul buyur."

Bu niyetten sonra ihramın yasaklarına riayet edilir:

Hanım hacı namzetlerinin ihramı, elleri ve yüzleri açık kalmak suretiyle günlük giydikleri normal elbiseleridir. Suudi Arabistan sıcak olduğu için genelde beyaz giysi tercih edilir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ifrad haccı yaptığı Hz. Aişe validemizden rivayetle bildirilmiş ise de kaynakların tamamı incelendiğinde diğer hac çeşitlerini de yaptığı anlaşılmaktadır.[1980] İfrad haccına niyet edenlerin kurban kesmeleri vacip değildir. Ancak müstehap olarak kesebilirler. Ayrıca ifrad haccına niyet edenler kurbanlarını vekâlet yoluyla memleketlerinde de kestirebilirler.

2)Hacc-ı Kıran:

İhrama girilirken hem umre ve hem de haccı birlikte yapmaya niyet edip, ikisini bir tek ihramda birleştirmektir. Niyet ise şöyle yapılır:

اَللّٰهُمَّ اِنِّی اُرِیدُ الْعُمْرَةَ وَالْحَجَّ فَیَسِّرْهُمَا لِی وَتَقَبَّلْهُمَا مِنِّی*

Okunuşu: "Allâhümme innî ürîdü'l-umrete ve'l-hacce feyessirhümâ lî ve tekabbelhümâ minnî"

Anlamı: "Ya Rabbi! Ben senin rızanı kazanmak için hac ve umre yapmak istiyo-

1978 Buhari, İman 2; Müslim İman 19-22; Ramuz'el-Ehadis, C-1, HN-12, Sh: 245.

1979 Prof.Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi, C-4, HNo:1278, 1282, 1289, Sh: 311-325.

1980 Müslim. Hac, 122, (1211); Tirmizi, Hac, 10, (820).

rum. Hac ve umremi kolaylaştır ve onları benden kabul buyur."

Haccı Kıran'ın Haccı Temettu'dan farkı sadece ihramın devamıdır. Haccı Kıran'da Hac ve umre tek ihramla yapıldığı için "birleştirmeli hac" anlamına gelen "**kıran**" kelimesi kullanılmıştır. Hac vazifesi bitinceye kadar ihramdan çıkılmaz. Önce umre sonra da hac yapılır.

Allah hac yapmayı nasip ettiği için vacip olan şükür kurbanı kesilip tıraş olunur.

3) Hacc-ı Temettu:

Umreyi ve haccı ayrı ayrı niyet ve ihramlarla yapmaktır.

Temettu kelimesi, "faydalanmak, kâr etmek ve istifade etmek" manalarına gelir. Aynı yılın hac ayları içerisinde hem umre, hem de hac ayrı ayrı ihramla yapıldığı ve iki ihram arasındaki ihram yasakları kalkarak serbest kalındığı ve dolayısıyla meşru olan her türlü nimetten faydalanma imkânı hâsıl olduğu için bu hacca "**temettu hac"** denmiştir.

Temettu Hac yapmak için İhrama girilirken önce umreye niyet edilir ve niyet şöyle yapılır:

اَللّٰهُمَّ اِنِّی اُرِیدُ الْعُمْرَةَ فَیَسِّرْهَا لِی وَتَقَبَّلْهَا مِنِّی*

Okunuşu: "Allaâhümme innî ürîdü'l-umrete fe yessirhâ lî ve tekabbelhâ minnî".

Anlamı: "Yâ Rabbi! Ben senin rızanı kazanmak için Umre yapmak istiyorum. Umremi kolaylaştır, benden kabul buyur."

Bu niyetten sonra telbiye getirilir ve böylece ihram yasakları başlamış olur. Bundan sonra Mekke'ye girince umrenin rüknü olan Kâbe'yi tavaf [1981]etmek üzere telbiye getirilerek harem-i şerif'e gidilir ve Harem-i Şerifin kapısından içeri girince telbiye kesilir ve umre tavafına başlanır. Umre tavafının ardından da umrenin vaciplerinden sayılan Safa ile Merve arasında sa'y yapılıp tıraş olunarak ihramdan çıkılır.

Hac yapma günü gelince tekrar yukarıda ifrad haccında yapılan niyet gibi aynen niyet edilerek ihrama girilir ve hac vazifesi yapılır. Bayramın ilk günü vacip olan şükür kurbanı kesildikten sonra tıraş olunur ve ihramdan çıkılır.En kolay hac şekli budur. Temettu Hac ile igili pratik ve anlaşılr bir uygulamaya hac bölümünün son kısmında yer verilmiştir.

Kıran ve Temettu haccını ancak âfâkî olanlar yapabilir. Mîkât sınırları içinde (Harem ve Hıll) bölgesinde ikamet edenlerin yapmaları caiz olmaz. Hac aylarından önce Mekke'ye gidip, hac günlerine kadar Mekke'de kalan âfâkîler de Kıran ve Temettu haccı yapamazlar, İfrad haccı yaparlar. Şayet hac aylarında umre yaparlarsa, ceza kurbanı keserler.[1982]

İmam Âzam'a göre fazilet bakımından haccın sıralanışı şöyledir: Kıran, Temettu

1981 Hac: 22 / 29.

1982 Serahsî, IV/183.

ve İfrad haccıdır.[1983]

Soru: Haccın Farzları (Şart ve Rükünleri) nelerdir?

Cevap: Hanefi mezhebine göre sırasıyla haccın farzları şunlardır:

a) Hacca niyet ederek ihrama girmek: Niyet ve ihram, haccı tamamlayan iki önemli şarttır. Abdestsiz namaz olmayacağı gibi, ihramsız da hac olmaz. Şartlar rükünlerden önce yerine getirilir. Şartlar yerine getirilmeden rükünler geçerli olmaz. Mesela abdest namazın şartıdır. Abdest olmadan namaz kılınamaz.

b) Arafat'ta bir süre vakfe yapmak (durmak): Arefe günü güneşin zevalinden(güneşin tepe noktasından batıya doğru hareket etme zamanından), kurban bayramı günü ikinci fecrin doğuşuna kadar olan sürenin her hangi bir zaman dilimi içerisinde bir anlık bile olsa Arafat'ta bulunmaktır.

c) Kâbe'yi tavaf etmek: Bu tavaf ziyaret tavafı olup, buna **rükün** ve **ifada** tavafıda denir. Arafat'taki vakfeden dönüldükten sonra, kurban bayramı günlerinde yapılır. Hac ancak bu tavafla tamam olur.

Hanefilere göre bu farzlardan ihram, haccın rüknü değil, şartıdır, diğer ikisi ise haccın rüknü yani aslî unsurudur. Bu iki rükün usulüne göre yerine getirilmedikçe ceza ve kefaret ödemekle hac tamamlanmış olmaz. Haccın sahih olabilmesi için eksik kalan rüknün tamamlanması veya haccın kazası gerekir.

d) Diğer üç mezhebe göre ise Safa ile Merve arasında sa'y yapmak da haccınfarzlarındandır. Böylece onlara göre haccın farzları dörttür.

Şafiiler bu dört farza şu iki maddeyi daha ilâve ederler:

e) Saçları kısaltmak veya tıraş etmek,

f) Bu farzlar yerine getirilirken ekseriyetinde sıraya riayet etmek.

Soru: Dört mezhebe göre haccın vacipleri nelerdir?

Cevap: Haccın farzları dışında yerine getirilmesi gereken bir takım kuralları (menâsiki) daha vardır ki, bunlara da haccın vacipleri denir. Bu vaciplerin mazeretli veya mazeretsiz terk edilmesinden dolayı hac geçersiz olmaz. Ancak, yaşlılık, aşırı zayıflık, bayılma ve kadınların özel halleri gibi dînî bir mazerete dayanmadan terk edilen her vacip için kefaret (ceza) ödenmesi gerekir. Ayrıca mazeretsiz terk etmek tahrimen mekruhtur. Haccın vaciplerini aslî ve fer'î olmak üzere iki kısımda inceleyeceğiz.

a-Hanefi mezhebine göre haccın aslî ve fer'î vacipleri:

Aslî Vacipler:

1-) Safa ile Merve arasında sa'y yapmak ve sa'ya Safa'dan başlamak. (Sa'y, hem hac, hem de umre için vaciptir.)

1983 İbn-i Abidin.

2-) Müzdelife'de kurban bayramının birinci günü fecirden sonra ve güneş doğmadan önce bir miktar vakfe yapmak.

3-) Mina'da şeytan taşlamak.

4-) Kurban kestikten sonra bayramın ilk üç gününden birinde saçları tıraş etmek (Şeytan taşlama, kurban kesme ve tıraş olma hususunda sıraya riayet etmek).

5-) Veda (Sader) tavafı yapmak.

Fer'î Vacipler:[1984]

1-) İhrama mîkat mahallinde veya daha önce girmek, mîkat sınırlarını ihramsız geçmemek.

2-) ihramın yasaklarına uymak.

3-) Arafat'ta vakfeyi zavalden sonra güneş batıncaya kadar sürdürmek.

4-) Ziyaret tavafını bayramın ilk üç günü içinde yapmak.

5-) Dört şavtı farz olan ziyaret tavafının şavt sayısını yediye tamamlamak.

6-) Tavafa Hacerü'l-Esved hizasından veya öncesinden başlayıp, kâbe'yi sola alarak sağa doğru (gücü yettiği takdirde) yürüyerek yapmak.

7-)Tavâfı Hatîm'in dışından yapmak.

8-) Her tavaftan sonra iki rekât namaz kılmak.

9-) Tavaf ederken abdestli ve avret yerleri örtülü olmak.

10-) Mina'da şeytana taşları attıktan sonra kurban kesmek.

11-) Sa'yi yedi şavta tamamlamak.

12-) Umre sa'yini tıraştan önce yapmak.

13-) Müzdelife'de akşam ve yatsıyı cem-i tehir ile kılmak.

14-) Kurban kesmek ve kurbanı "eyyâm-ı nahir"denilen kurban bayramı günlerinde, harem bölgesinde kesmek.

15-) Cemreleri zamanında ve eksiksiz atmak.

Bu vacip fiillerden biri terk edilecek olursa kurban kesmek (dem)gerekir. Bunların dışındaki diğer fiiller haccın sünnetleridir.

b-Malikilere göre haccın aslî vacipleri:

1)Kudüm tavafı yapmak,

2)Müzdelife'de vakfede bulunmak,

3)Şeytan taşlamak,

4)Tıraş olmak veya saçları kısaltmak,

1984 Fer'i Vacipler: İhram, Tavaf, Sa'y, Arafat Vakfesi, Müzdelife ve Mina ile ilgili fer'i vacipler, ayrıca sırası geldikçe bağlı oldukları kendi konuları içerisinde tekrar anlatılacaklardır.

5)Mina'da gecelemek.

c-Şafiilere göre haccın aslî vacipleri:

1)Hac mevsiminde mikatta ihrama girmek,

2)Şeytan taşlamak,

3)Müzdelife'de gecelemek,

4)Mina'da gecelemek,

5)Veda tavafı yapmak.

d-Hanbelîlere göre haccın aslî vacipleri:

1)Mikatta ihrama girmek,

2)Müzdelife'de gecelemek,

3)Şeytan taşlamak,

4)Tıraş olmak veya saçları kısaltmak,

5)Veda tavafı yapmak.

6)Mina'da gecelemek.

Soru: Haccın sünnetleri nelerdir?

Cevap: Haccın farz ve vaciplerinin dışında kalan diğer menâsikine haccın sünnetleri denir. Sünnetlerin terki cezayı gerektirmez, fakat özürsüz terki mekruhtur. Yerine getirilmesi ise haccın sevabını artırır.

Hanefi mezhebine göre, haccın sünnetleri aşağıda görüldüğü gibi aslî ve fer'î olmak üzere iki kısımdır.

a-Aslî sünnetler:

1)Kudüm (Mekke'ye geliş) tavafı yapmak,

2)Üç yerde, Mekke'de, Arafat'ta ve Mina'da hutbe okumak,

3)Arefe gecesini Mina'da geçirmek,

4) Bayram gecesini Müzdelife'de geçirmek,

5)Bayram günlerinde Mina'da kalmak,

6)Hac sonunda Mina'dan dönüşte, Mekke girişindeki Cennetü'l-Muallâ civarında **Muhassab veya Ebtah** denilen vadide bir süre dinlenmek.

b-Fer'i sünnetler:

1) İhrama girmeden önce tıraş olmak, koltuk altı ve kasık kıllarını temizlemek,

2) İhrama girerken gusül abdesti veya abdest almak,

3) İhramın sünneti niyetiyle iki rekât namaz kılmak,

4) İzar ve ridâ denilen iki parça bez örtüye bürünmek,

5) İhramlı olduğu sürece her fırsatta telbiye getirmek,

6) Telbiyeyi her başlayışta üç defa tekrarlamak,

7) Telbiyeden sonra salâvat-ı şerife ve Salâvat getirilerek, dua ve niyazda bulunmak,

8) Mekke'ye mümkünse gündüz girmek,

9) Kâbe'yi görünce içimizden geldiği gibi dua etmek,

10) Kâbe'nin önüne gelince tekbir ve tehlil getirmek,

11) Mültezem'de[1985] Kâbe duvarına göğsü yapıştırarak dua ve niyazda bulunmak,

12) Tavafa başlarken, Rüknü Hacer-i esved'in hizasına Rükn-i Yemânî istikametinden gelmek,

13) Tavafın başında ve her şavtın sonunda Hacer-i Esved'i selamlamak,

14) Tavafların sonunda şayet sa'y yapılacaksa, (erkekler için) **ıztıba**[1986] ve **remel**[1987] yapmak,

15) Bütün şavtları ara vermeden peş peşe yapmak,

16) Çokça nâfile tavaf yapmak,

17) Tavaf sırasında zikir, tehlil, tekbir ve dua ile meşgul olmak,

18) Tavaf bitince ara vermeden sa'y'a başlamak,

19) Sa'y'a giderken Hacer-i Esved'i istilâm etmek,

20) Safa ve Merve'de Kâbe'yi görünceye kadar yükseğe çıkmak,

21) Sa'y yaparken iki yeşil sütun arasına gelince hervele yapmak, (erkekler için sünnettir.)

22) Sa'y'daki gidiş gelişleri peş peşe yapmak,

23) Tavafta olduğu gibi sa'y yaparken de zikir, tekbir tehlil ve dua ile meşgul olmak,

24) Sa'y'i abdestli olarak yapmak, (hayız ve nifas gibi özel durumları olan kadınlar bu halde sa'y yapabilirler.)

1985 **Mültezem:** Hacer-i Esved köşesi ile Kâbe kapısı arasında kalan duvar.

1986 **Iztıba:** İhram olarak üst kısmımıza giydiğimiz ridanın bir ucunu koltuk altından geçirip sol omuz üzerine atmak ve sağ omuz ve kolu ihramın dışında bırakmaktır. Remel yapılması gereken tavafların bütün şavtlarında "İztiba" sünnettir. Diğer zamanlarda gerekmez.

1987 **Remel:** Erkeklerin tavafın ilk üç şavtında kısa adımlarla koşarak ve omuzları silkerek çalımlı ve sür'atli yürümeleridir. Şayet Tavaf'a müteâkip sa'y yapılacaksa bu tavaflarda remel yapmak sünnettir. Eğer, tavaf'ın sonunda sa'yyapılmayacaksa, tavaflarda remel yapmak gerekmez, kadınlar ise remel yapmaz. Remel yapmanın sebebi, Müslümanların umre yapmak için Medine'den Mekke'ye geleceklerini öğrenen müşrikler, "Yarın buraya humma (sıtma) hastalığından dermansız kalmış kötürüm bir kavim gelecek"diye birbirlerine propoganda yaparak Kâbe'deki hicrin arkasında toplandılar. Güya Müslümanların mecalsiz halini seyredecek ve onlarla alay edeceklerdi. Müşriklerin bu kötü niyetli hallerinden vahiy yoluyla haberdar olan Peygamber Efendimiz müşriklere karşı diri ve celalli görünmeleri için tavafın ilk üç şavtında remel yapmalarını Müslümanlara emretti. (**Buhari, Hac 55; Müslim, Hac 240, (1266).**

25) Arefe günü güneş doğduktan sonra Mina'dan Arafat'a hareket etmek,

26) Arafat'ta öğle ve ikindi namazlarını cem-i takdim ile kılmak,

27) Arafat'ta vakfe için zevalden sonra gusül abdesti almak,

28) Vakfe'yi Cebel-i Rahme eteklerindeki kayaların yanında yapmak,

29) Vakfe esnasında kıbleye dönmek ve gün boyu telbiye, zikir, tespih, tekbir, tehlil, Salâvat, namaz ve niyazlarla meşgul olmak,

30) Arefe günü güneş battıktan sonra Müzdelife'ye hareket edip, müzdelife'de Meş'ar-i Harâm civarında gecelemek,

31) Müzdelife'de sabah namazını erken kılıp, vakfeye başlamak ve vakfeyi ortalık iyice aydınlanıncaya kadar sürdürmek,

32) Güneş doğmadan Müzdelife'den Mina'ya hareket etmek,

33) Minâ'da kısa bir dinlenmeden sonra, Akabe cemresine yedi taşı peş peşe atmak. Teşrik günlerinde **Küçük, Orta** ve **Akabe** cemrelerine taşları sıra ile atmak. Küçük ve Orta cemrelere taşı attıktan sonra dua etmek, Akabe cemresine atar atmaz ise hemen oradan ayrılmak. Taşları ilk gün öğleden önce, diğer günler ise öğleden sonra atmak.

Mekke'ye inmekte acele edenler, bayramın üçüncü günü güneş batmadan önce Mina'dan ayrılarak Mekke'ye inmek. Mekke'ye inince, veda tavafını yapıp namazını kılmak ve namaza müteakip de Kâbe'ye karşı hürmetle durarak, kana kana zemzem içip dökünmek.

Soru: Hacca niyet edildiği ve yola çıkıldığı andan itibaren uyulması gereken kurallar nelerdir?

Cevap: Hac veya umre herkese nasip olmayan kutsal bir ibadettir Dolayısıyla bu bir ayrıcalıktır ve Allah'ın o kuluna bir ihsanıdır. Bu ilahî lütfun kıymetini iyi bilmek ve yapacağımız ibadetlerin Allah katında makbul ve mebrûr olmasını sağlamak için niyetlendiğimiz andan itibaren uymamız gereken bazı edep kuralları vardır. Şimdi bu kuralları aşağıda özetleyerek açıklıyoruz:

1) Helal ve zekâtı ödenmiş temiz kazanç temin etmeliyiz. Borcumuz varsa borçlarımızı ödeyip hak sahiplerinden helâllik almalıyız.[1988]

2)Günahlarımıza samimi ve içten tövbe etmeliyiz.

3) Üzerimizde emanet varsa emaneti yerine iletmeliyiz.

4) Aile efradımıza geçimlerini temin edecek kadar maddi imkân hazırlamalıyız.

1988 Hanefi Mezhebine göre, haram mal ile hac caiz olmaz. Diğer mezheplere göre ise, hac borcu zimmetten düşer, fakat kişinin haram yolla kazanç elde ettiğinden dolayı sorumluluğu devam eder, cezadan kurtulamaz. Mesela, bu şuna benzer: Gasbedilmiş bir yerde namaz kılmak caiz olur. Fakat bu gasp suçunun hükmünü kaldırmaz. (Fıkhu'l İslam: 3 / 16)

5) Akraba, komşu ve dargın olduğumuz kişilerle barışıp helalleşerek takvalı bir yaşayış içine girip, tövbekâr olmalıyız.

6) Fakir fukarayı gözetmeli ve bol sadaka vermeliyiz.

7) Hacca yalnız Allah'ın rızasını kazanmak ve O'nun emrine itaat etmek maksadıyla niyet etmeliyiz. Ticaret veya turistik bir seyahat olmadığını, ibadet olduğunu bilmeliyiz.

8) Sağlam kaynaklardan okuyarak hac ve umre ile ilgili gerekli bilgileri edinmeliyiz veya inancına ve dini bilgisine güvendiğimiz kimselerle istişare ederek bu konudaki eksiklerimizi gidermeliyiz.

9) Kazaya kalmış namazlarımız varsa, mümkün mertebe kaza namazı kılmalıyız.

10) İki rekât namaz kıldıktan sonra istihare duasını okuyarak istihareye yatmalıyız.

11) Yola çıkacağımız zaman iki rekât namaz kılp şöyle dua etmeliyiz: "Allah'ım, seferde sahibim Sensin;ailem, malım, çocuklarım, akrabam ve arkadaşlarım Sana emanettir. Bizi ve onları her türlü belâ ve afetten koru. Allah'ım arzı bize küçült, yolculuğumu kolaylaştır. Yolculuk esnasında vücudumuzu, dinimizi ve malımızı muhafaza buyur. Allah'ım, kutsal evin Kâbe'yi haccetmeyi, Peygamberin Muhammed (s.a.v)'in kabrini ziyaret etmeyi nasip eyle."Bundan sonra da: "Kuvvet ve kudretin tek sahibi olan Allah'a tevekkül ettim" manasına gelen "**Bismillâhi tevekkeltü alallâhi Lâhavle velâ kuvvete illâ billâh**"diyerek yola çıkmalıyız.

12) Yolculuk sırasında namazlarımızı eksiksiz kılmalıyız.

13) Kutsal yolculuk sırasında lisanımızı ve gönlümüzü Kur'an ve zikirle meşguletmeliyiz.

14) Geçmişimizin muhasebesini yaparak hatâ ve kusurlarımızdan dolayı pişmanlıkduyup, Allah'ın rahmet ve mağfiretini dilemeliyiz.

15) Hac arkadaşlarımızla kardeşçe diyalog kurarak Müslüman'a yakışır bir münasebetiçinde olmalıyız.

16) Her türlü kaba ve haşin tavırlardan sakınmalıyız.

17) Çekilen her sıkıntının sevap kazandıracağını ve günahları eriteceğini bilmeliyiz.

ilâhi huzura durmayanda huzur olmaz,
Dünyanın tek sahibi olsa da felah bulmaz
ilâhi huzura durmadadır ancak felah
Gel huzura dur ki, sonra demeyesin eyvah!

İlyas Aydoğan

MÎKÂT VE MİKAT SINIRLARINDAKİ DİNİ GÖREVLERİMİZ

A a-) Mikat sınırlarına ait kroki

Hac sırasında ibadet maksadıyla bulunulması ve saygı gösterilmesi gereken mukaddes mekânların Harem-i Şerîf (Kâbe) ve Mekke olduğu Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiştir.[1989] Peygamberimiz de:"Ey Mekke Vallahi sen Allah'ın yarattığı arzın en hayırlısı ve Allah'a en sevimli olan yersin. Senden çıkarılmasaydım çıkmazdım"[1990] demiştir.

Saygı gösterilmesi gereken bu mukaddes mekân, "**Harem, Hill ve Âfâk"** denilenbölgeler ile kuşatılmıştır. Belli sınırları ve özel fıkhi hükümleri olan bu üç bölgeye "ihrama girilecek yerler" manasına **mîkât** bölgeleri denir. Mekke'ye uzaklıkları çeşitli olan bu yerler, hangi vasıta ile gelindiğine bakılmaksızın ihram yerleridir. Deniz ve hava yolu ile Mekke'ye gelenler de bu mikatların hizalarını geçmeden ihrama girmek zorundadırlar. Şimdi sırasıyla bu bölgeleri tanıyalım:

b) Harem Bölgesi:

Mekke şehri çevresinin belli bir bölümünü içine alan ve ihram yasaklarına uyulması gerekli olan emniyetli sahaya " Harem Bölgesi" denir. Harem bölgesinin sınırlarını Cebrail (a.s.) ile Hz. İbrahim belirlemiş, sınırları gösteren işaretler daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yenilenmiştir. Bu sınırların en yakını Kâbe'ye 8 km uzaklıkta ve Medine istikametindeki "Ten'im"dir. En uzak olanları ise, Tâif yönündeki "Ci'râne" ve

1989 Maide: 5 / 2; İsra: 17 / 1; Kasas: 28 / 57; Ankebût: 29 / 67.

1990 Nesâî Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir.

Cidde istikametinde Hudeybiye[1991] yakınlarındaki "Aşâir"dir. Diğerleri ise, Irak yolu üzerindeki "Seniyyetülcebel" ile Yemen yolu üzerinde bulunan "Edâtü Libn" ve Arafat sınırındaki "Batn-ı Nemîre"dir.

Harem bölgesinde oturanlara "Mekkeli" manasına Mekkî denir. Mekkîler hac için bu Harem bölgesi sınırları içinde ihrama girerler; umre için ise Hıll bölgesine çıkarak ihrama girerler.

c) Hill Bölgesi:

Harem bölgesi ile mikat yerleri arasında kalan sahaya Hil Bölgesi denir. Hill sözü, ihrama son vermek manasına gelir.Bu bölgede ikamet edenlere Mîkatî veya Hillî denir. Hill bölgesinde yaşayanlar gerek hac, gerekse umre için Harem bölgesine girmeden bulundukları Hill bölgesinde ihrama girerler.

d) Âfâk Bölgesi:

Harem ve Hill bölgelerinin dışında kalan yerlere Âfak denir. Bu bölgelerin dışında ikamet edenlere de Âfakî adı verilir. Âfakîlerin Harem bölgesine ihramsız girmeleri yasaktır ve Harem bölgesine gelirlerken ihrama girmeleri gereken beş nokta vardır. Bunlara Mikat adı verilir. Bu sınırları bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) belirlemiştir. Allah Resulünün bizzat belirlediği bu mîkât bölgeleri yukarıdaki kroki üzerinde gösterilmiş olup, ayrıca aşağıda da açıklanmıştır.

Hz. Cabir (r.a.) Resulullah'ın mikat bölgeleriyle ilgili bu tesbitini onun mübarek ağzından şöyle nakleder: "Resulullah (s.a.v.) bize hitap ederek buyurdular ki: "Medine halkının ihrama gireceği yer **Zülhuleyfe'dir**. Şam halkının ihrama gireceği mîkat yeri **Râbiğ** (**Cuhfe**)'dir. Yemenliler'in mîkat yeri **Yelemlem'dir**. Necid ahalisinin mîkat mahalli **Karn'dır**. Doğu (yani Irak) ahalisinin mîkat yeri **Zat-ı Irk'dır**." Aleyhissalâtü vesselam sonra, mübarek yüzlerini doğu taraftaki ufka çevirdi ve: "Allah'ım onların (doğudakilerin) kalplerini İslam'a çevir" diye dua etti."[1992]

Bu mikat yerlerini kısaca şöyle açıklayabiliriz:

1) **Zulhuleyfe**: Medine'nin güneyinde, Medine'ye 11 km, Mekke'ye ise yeni hicret yolu itibariyle 410 km. uzaklıktadır. Medine'lilerin ihrama girme yeri olup, Resul-i Ekrem Efendimiz Veda Haccını yapmaya gelirken ihrama burada girmiştir. Buranın bugünkü adı: "Ebyar-ı Ali"dir.

2) **Cuhfe**: Şam ve Şam istikametinden gelen Mısırlılar ile Türkiye, Avrupa ve Kuzey Afrikalıların Mikat mahalli olup, Medine Cidde arasında kızıl deniz sahilindeki Rabiğ kasabasının yanındadır. Mekke'ye olan mesafesi 187 km'dir.

3) **Zat-ı Irk**: Irak yönünden gelenlerin ihrama girdikleri mîkât yeridir. Mekke'ye uzaklığı yaklaşık 94 km'dir.

1991 Hudeybiye'nin şimdiki adı, Şumuse'dir.

1992 Prof.Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi, C-17, Sh: 384-385.

4) **Karn**: Necid ve Kuveyt bölgesi yönünden gelenlerin mîkât mahallidir. "Seyl" diye de anılmaktadır. Mekke'ye uzaklığı 96 km'dir.

5) **Yelemlem**: Yemen ve Hindistan istikametinden gelenlerin mîkât yeridir. Mekke'nin güneyinde ve Mekke'ye 54 km uzaklıkta olup, en yakın mîkât mahallidir.

Hanefi ve Malikilere göre, Mekke-i Mükerreme dışında ikamet edenlerin (Âfâkîlerin) Hac, Umre, ticaret, ziyaret ve tedavi gibi her ne sebeple olursa olsun, kutsal bölge Mekke'ye gelirlerken Hill dışında mîkat sınırlarında ihrama girmeleri vaciptir. İhramsız bu sınırların geçilmesi dem (kurban kesme cezasını) gerektirir. İhramla ilgili yasaklar ihramın giyildiği yerden itibaren başlar. Şafii mezhebine göre ise, hac ve umre dışında başka sebeplerle Mekke haricinden gelenlerin harem bölgesine ihramsız girmeleri vacip değil, müstehaptır. Dolayısıyla, gerektiğinde hareme ihramsız girebilirler, Kâbe'yi tavaf edebilirler.

e) Mîkâtla ilgili bilinmesi gereken bazı hususlar:

Mîkâtla ilgili hususları şöyle sıralayabiliriz:

Mîkât mevkilerine gelmeden önce de ihrama girmek caizdir.Mîkât mahalline uğramayanlar, mîkât mahalli hizalarından ihrama girerler. Deniz ve hava yoluyla yolculuk yapanlar ise, gemi ve uçaklara binmeden önce ihrama girebilecekleri gibi, bindikten sonra da ihrama girebilirler.

Bir hac yolcusu, mîkât mahallini ihramsız geçerek haccın menâsikinden (hacla ilgili farz, vacip veya sünnet fiillerden) birini yaptıktan sonra mîkât mahalline geri dönüp ihrama girse kurban cezası gerekir. Şayet hacla ilgili fiillerden birini yapmadan geri dönüp ihrama girerse ceza gerekmez.

Mekke'de bulunanların hac için mîkât mahalli Mekke'dir. Bulundukları yerden ihrama girerler. Ancak umre yapmak istediklerinde Mekke'nin Harem bölgesinin dışına çıkarak ihrama girerler. Bilhassa haremin dışında kalan ve "Ten'im" denilen yere giderek orada ihrama girerler.

Hill bölgesi denilen Mekke'nin harem sınırları ile mikat sınırları arasında kalanlar, bulundukları yerlerden ihrama girerler.

Mîkât sınırları dışına çıkmadıkça, Harem bölgesinin dışına çıkan Mekkeliler, tekrar Mekke'ye girerken ihram giymek zorunda değillerdir.

Mîkât sınırını geçerken ihramlı bulunmak ve ihram yasaklarına uymak vaciptir.

İHRAM VE İHRAMLA İLGİLİ BİLİNMESİ GEREKENLER

İster umre, ister hac, yapılsın, ihram her ikisinin de ayrılmaz bir parçası (şartı) dır. Namaz için abdest ne ise, hac ve umre için de ihram odur. Bu nedenledir ki, hac ve umrenin yapılışlarına geçmeden önce, ihram hakkında bilgi vermenin daha yararlı olacağı kanaatindeyim.

a-) İhramın tanımı ve farzları:İhram, sözlükte haram etmek, bazı fiillerden mah-

rum kalmak anlamına gelir. Fıkıh ıstılahında ise ihram, kişinin hac veya umre yapmak maksadıyla ihrama niyet edip girdikten ve telbiye getirdikten sonra, diğer zamanlarda helal olan bir kısım fiil ve davranışları kendi nefsine haram kılmasıdır.[1993]Bu mahrumiyet, hac veya umrenin rükünlerini tamamlayıncaya kadar devam eder.

Hanefi mezhebine göre ihramın farzı ikidir. Birincisi niyet etmek, ikincisi de en az bir defa telbiye getirmektir. O halde niyet etmeden ve telbiye getirmeden ihram örtülerine bürünmekle ihrama girilmiş olunmaz.

b-) İhramın vacipleri:İhramın iki vacibi vardır; biri mîkât sınırlarını ihramlı olarak geçmek, diğeri de ihram yasaklarına uymaktır. İhram yasakları az sonra anlatılacaktır.

İster hac, ister umre, ister ticaret, ister ziyaret maksadıyla olsun Mekke'ye gitmek isteyen bir kimsenin mîkât mahallini ihrama girerek geçmesi vaciptir. Bu vacibin terk edilmesi durumunda dem (ceza olarak koyun veya keçi kurban etmesi) gerekir.

c-) İhramın sünnetleri:İhrama girmeden önce tırnaklar kesilir, koltuk altı ve kasık kılları temizlenir, durumagöre saç, sakal ve bıyık kısaltılarak düzeltilir, vücuda güzel kokular sürülür. Şartlar müsaitse gusül veya abdest alınır, fakat teyemmüm yapılmaz;[1994] çünkü ihram için alınan abdest ve gusül beden temizliğiiçindir. Bu sebepledir ki abdest veya gusül, abdestli olanlara da hayızlı ve nifaslı kadınlara dasünnettir. Bu ön hazırlıkları yaptıktan sonra erkekler üzerlerindeki, başlarındaki ve ayaklarındaki bütün giysi çeşitleriniçıkarıp "izar ve ridâ" denilen iki parçadan oluşan ihram örtüsüne usulüne uygun şekildesarınırlar. Ayaklarına da arkası ve üzeri açık terlik giyerler. Kadınlar ise yüzleri açık olmak kaydıyla normal elbise ve kıyafetlerinideğiştirmezler, onların ihramı üzerlerindeki normal giysileridir. İhram giyildikten sonra kerahat vakti değilse iki rekât ihram namazı kılınır. Hangi hac veya umre yapılacaksa ona niyet edildikten sonra, yol boyunca aşağıdaki telbiye, tekbir, tehlil, tesbih ve salavât-ı şerifeler okunur. Böylece tamamen ibadete odaklanarak ihramın sünnetleri yerine getirilir. Bu şekilde hareket edildiği takdirde, hac ve umre ibadeti hedefine ulaşmış ve kendilerinden beklenen gaye hâsıl olmuş olur.

d-) İhrama girerken ve ihramlı iken okunacak zikirler: İhrama girerken ve girdikten sonra, yol boyunca bol bol aşağıdaki şu dua ve zikirler okunur:

1- Telbiye duası لَبَّيْكَ * اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ * لَبَّيْكَ لاَشَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ
اِنَّ اْلحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ *لاَشَرِيكَ لَكَ*

Okunuşu: "Lebbeyk, Allaâhümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk, innel hamde, vennîmete leke vel mülk, lâ şerike lek" [1995]

Anlamı: "Allah'ım! Ben senin emrine uyarak huzuruna geldim. Davetinedaima

1993 İbn Hümâm, I / 436; İbn Rüşd, I / 427.

1994 Şayet su bulunmazsa sadece ihram namazı için teyemmüm yapılabilir.

1995 Buhari, Hacc,86; Müslim, Hacc, 274, (1285).

samimiyet ve sadakatle uyarım. Yâ Rabbî! Senin şerikin yoktur.Şüphesiz ki hamd ve senâ sana mahsustur. Bütün nîmetler senden ve bütün mülkler de senindir. Bütün bunlarda senin hiç bir şerikin yoktur Allah'ım!"

Kadınlar telbiye ve tekbir getirirken veya dua ederken seslerini yükseltmezler. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Kadının ihramlı oluşu yüzünde, erkeğin ihramlı oluşu ise başındadır"[1996] buyurulur.

Peygamber Efendimiz telbiye hakkında şu açıklamayı yapar: "Samimi ve içten telbiye yapan kişinin sağında ve solunda bulunan bütün varlıklar yaptığı telbiyeye iştirak ederler."[1997]

İhrama girerken ve girdikten sonra, yukarıdaki telbiye duası dâhil, yol boyunca bol bol şu dua ve zikirleri okumak:

2- Tekbir: اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ ، لآاِلَهَ اِلاَّ اَللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمدُ

Okunuşu: "Allahü ekber, Allahü ekber, lâilâhe illallâhü vallâhü ekber, Allahü ekber velillâhi'l-hamd."

Anlam: "Allah büyüktür. Allah büyüktür. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Allah büyüktür. Hamd, yalnız Allah'a mahsustur."

3- Tehlil: لآ اِلَهَ اِلاَّاللّٰهُ وَحْدَ هُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْد وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ*

Okunuşu: "Lâilâhe illallâhü vahdehû lâ şerîke leh, lehülmülkü velehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr."

Anlamı: "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O birdir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Mülk O'na aittir. Hamd O'na mahsustur. O'nun her şeye gücü yeter."

4- Tesbih: سُبْحَا نَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلآاِلَهَ اِلاَّاللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ، وَلاحَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

Okunuşu: "Süphânallâhi vel hamdü lillâhi velâ ilâhe illâllâhü vallâhü ekber, velâ havle velâ kuvvete ilâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm."**Anlamı: "**Allah her türlü noksandan uzaktır. Hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah büyüktür. Bütün güç ve kuvvet, şanı yüce olan Allah'a aittir."

5-Salavât-ı Şerife: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِ نَا وَنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ *

Okunuşu: "Allâhümme salli alâ seyyidinâ ve nebiyyinâ Muhammed."[1998]

Anlamı: "Allah'ım!Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'e salat ve selam eyle."

e-) İhramla ilgili yasaklar:

İhram, kefeni, kabri, ahireti ve Allah'a dönüşümüzü hatırlatarak hiçliğimizin farkına vardırır. İhramı giydikten sonra ihramlı için bazı yasaklar başlar, ihramlı iken yasak

1996 Dârekutnî, Sünen II, 294.

1997 Tirmizi, Hac 14, (818).

1998 Yukarıdaki kısa Salvât-ı şerife yerine "AllahümmeSalli-Allâhümme Barik" duaları da okunabilir.

olan şeylerin işlenmesine cinayet denir. Cinayet ise cezayı gerektirir.[1999] Bu yasaklar şöyle özetlenebilir:

Vücutla ilgili yasaklar:

Saç veya sakal tıraşı olmak, vücudun her hangi bir yerinden kıl koparmak, tırnak kesmek, saç sakal ve bıyıkları boyamak veya jöle gibi maddeler kullanmak, vücuda ve ihrama güzel koku sürünmek veya güzel kokulu sabun kullanmak, Kadınların ruj ve oje kullanmaları da ihramın yasaklarındandır.

Giysilerle ilgili yasaklar:

Erkekler dikişli olarak iç ve dış giysi giyemez ancak, palto ve pardösü gibi şeyleri sadece omuzlarına alabilir veya üzerine örtebilir. Başı yüzü örtmek, takke, eldiven ve çorap giymek, başa sarık sarmak yasaktır. Bele bağlanan kemer. Omuza asılan çanta, üzeri ve topukları açık ayakkabı gibi şeylerde dikiş bulunmasında sakınca yoktur. Kadınlar ise normal elbiselerini giyerler, sadece yüzlerini örtmezler.

Cinsellikle ilgili yasaklar:

Cinsel ilişki ve cinsel ilişkiyi hazırlayıcı, tahrik edici öpme ve oynaşma gibi her türlü davranış ve bu konuları hatırlatıcı konuşmalar yasaktır.

Av ile ilgili yasaklar:

Harem içinde ve dışında, eti yensin veya yenmesin her çeşit kara avı yapmak ve yapanlara yardımcı olmak yasaktır. Suda yaşasa bile karada doğup üreyen hayvanlar kara hayvanı sayılır. Deniz hayvanları ile tavuk ve koyun gibi evcil hayvanlar yasak değildir.

Harem bölgesiyle ilgili yasaklar:

Harem bölgesinde ister ihramlı, ister ihramsız olunsun av hayvanlarının avlanması ve bitkilerin kesilmesi veya koparılması yasaktır.

Günah olan ve başkalarına zarar veren yasaklar:

Günah sayılan şeyleri yapmak, insanlarahakaret etmek, zarar vermek, kötü söz söylemek, kalp kırmak ve kavga etmek gibi şeyler de yasaktır.

f-) İhramlıya yasak olmayan şeyler:

İhramlıya yasak olmayan şeyleri şöyle sıralayabiliriz:

1-Yıkanmak, kokusuz sabun kullanmak.

2-İhram örtülerini değiştirmek veya yıkamak.

3-Dişleri fırçalamak, sürme çekmek.

4-Kırılan tırnağı, zarar ve rahatsızlık veren kılı koparmak.

5-Diş çektirmek, kan aldırmak, iğne yaptırmak ve yara üzerine sargı sarmak gibi tıbbî müdahalelere maruz kalmak.

1999 Bakara: 2 / 197; Maide: 5 / 96.

6-Silah taşımak, kolsaati, bilezik ve yüzük gibi şeyler takmak.

7-Kemer takmak, şemsiye kullanmak, giyinmeksizin ceket ve palto gibi elbiseleri omuza almak veya omuza çanta asmak.

8-Yüzü ve başı örtmeden battaniye gibi şeylere bürünmek.

9-Balık ve benzeri su ürünlerini avlamak.

10-İhramsız birinin avladığı kara hayvanının etinden yemek.

HAC YASAKLARI

Soru: Hac yasaklarına uymayanların kestikleri kurbanlar ve ödedikleri cezalar nelerdir?

Cevap: Hacda işlenen cinayetlerin (yasakların) derecesine göre çeşitli kefaret ve cezalar vardır ki, bu kefaret ve cezaların hükümleri vaciptir. Bunları detaya girmeden şöyle sıralayabiliriz:

Kaza: İşlenen yasaktan dolayı o ibadetin kaza edilmesidir. Örneğin, hac için ihrama girdikten sonra Arafat vakfesini yapmadan cinsel ilişkide bulunmak bütün mezheplere göre haccı bozacağından gelecek senelerde kaza edilmesi, ayrıca koyun veya keçi kurban edilmesi gerekir.

Bedene: İşlenen yasak sebebiyle deve veya sığır kesilmesidir. Mesela, Arafat'taki vakfeden sonra fakat ilk tehallülden[2000] önce, yani henüz tıraş olmadan evvel, cinsel ilişkide bulunmak veya ziyaret tavafını cünüp, âdetli ve loğusa olarak yapmak, deve yahut sığır kurban etmeyi gerektirir.

Dem: İşlenen yasak sebebiyle keçi veya koyun kesilmesidir.

Örneğin, hac ve umrenin vacipleriyle ihramın yasaklarından birini ihlal etmek, keçi yahut koyun kurban etmeyi gerektirir.

İhlal edilen (dem gerektiren) bu vaciplerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1-Safa ile Merve arasındaki sa'yı mazeretsiz olarak yapmamak,

2-Güneş batmadan önce Arafat'tan ayrılmak,

3-Müzdelife vakfesini mazeretsiz olarak yapmamak,

4-Şeytanı mazeretsiz taşlamamak veya taşların çoğunu atmamak,

5-Tıraş olmadan veya saçları kısaltmadan ihramdan çıkmak,

6-Ziyaret tavafını abdestsiz yapmak,

7-Mîkât sınırlarını ihramsız geçmek,

8-Şeytan taşlama, kurban kesme ve tıraş olmada tertibe (sıraya) uymamak,

9-Kıran ve Temettu kurbanlarını bayramın üçüncü günü güneş battıktan sonra

2000 **Tehallül:** "Tıraş"olarak ihramdan çıkmak demektir.

kesmek,

10-Bayramın üçüncü günü güneş battıktan sonra tıraş olup ihramdan çıkmak,

11-Avret yerleri açık olarak tavaf etmek,

12-İhram yasaklarına uymamak,

13-Kudüm ve Veda tavaflarını cünüp yapmak.

Bazı yasaklar da vardır ki, bunlar da dem gerekmez. Bunları da şöyle özetleyebiliriz:

Sadaka verme: İşlenen bir hatadan dolayı fakirlere sadaka verilmesidir. Bu hatalardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

a-Saç ve sakalın dörtte birden azını tıraş etmek,

b-Vücudun bir organından azına koku sürmek,

c-İhramlı iken, ihramlı veya ihramsız başka birini tıraş etmek,(Ancak ihramdan çıkmaya herhangi bir engeli kalmamışsa bir şey gerekmez.)

d-Şeytana bir günde atılan taşların yarısından çoğunu süresi içerisinde atmamak,

e-Nafile tavaflarda setr-i avrete uymamak,

f-Kudüm veya veda tavafını abdestsiz olarak yapmak v.s.

Bedel ödeme: Harem bölgesindeki yasaklardan birinin işlenmesi sonucu onun bedelinin fakirlere sadaka olarak ödenmesidir. Örneğin, İhramlı iken karada yaşayan av hayvanını avlamak veya İhramlı ihramsız Harem bölgesine ait av hayvanı avlamak yahut her türlü canlı bitkiyi kesip koparmak gibi hususlardır.

Oruç tutma: İhramlı iken mazeretli dahi olunsa ihramyasakları ihlâl edildiği takdirde ceza gerekir. Bu ceza da oruç tutmakla ödenir. Mesela, hastalık veya bir kaza sonucu başın tıraş edilmesi, örtülmesi yahut elbise giyilmesi, ister peş peşe, ister aralıklı olarak üç gün oruç tutmayı gerektirir.

Temettu veya kıran haccı yapanlar, kesecek hayvan bulamama veya alamama gibi nedenlerle hedy kurbanı kesme imkânı bulamamışlarsa, üçü hac esnasında, yedisi de hacdan sonra olmak üzere toplam on gün oruç tutarlar. İlk üç gününün, hac ayları içinde, ihrama girdikten sonra ve kurban bayramının (eyyam-ı nahr) denilen ilk gününden önce tutulması gerekir. Şayet bu üç günlük oruç, kurban bayramının ilk gününden önce tamamlanamazsa, kurban kesme imkânı olmasa bile oruç kurbana bedel olmaz. Bu durumda kurban kesmeden tıraş olup ihramdan çıkma zorunda kalanlar, biri şükür, diğeri de ceza kurbanı olmak üzere iki kurban keserler. Eğer bu üç gün oruç tutulduktan sonra, tıraş olmadan kurban kesme günleri içinde kurban kesme imkânı hâsıl olursa, tutulan oruç geçersiz olur ve dolayısıyla kurbana bedel olmaz. Bu sebeple kurban kesmek gerekir.

Hacıların, hacdan sonra tutmaları gereken yedi gün orucu Mekke'den ayrılmadan önce tutmaları mümkünse de döndükten sonra memleketlerinde tutmaları daha fazi-

letlidir. Gerek bayramdan önce tutulması gereken üç gün oruç, gerekse hacdan sonraki yedi gün oruç, aralıklı olarak tutulabileceği gibi, peş peşe tutulması daha faziletlidir.

Hac ve Umrede işlenen bir cinayetin cezasını ödemenin belli bir vakti yoktur. Ömrün sonuna kadar ödenebilir. Ancak bir an önce ödeyip borçtan kurtulmak daha sevaptır. Oruç, sadaka ve bedelini ödeme gibi cezalar, istenilen her yerde ödene bildiği halde, ceza kurbanlarından deve, sığır, keçi, koyun ile hedy kurbanlarının Harem bölgesinde kesilmesi gerekir. Ancak gerek sadakaların, gerekse kurban etlerinin sadece Harem bölgesinin fakirlerine verilmesi ve yedirilmesi şart değildir.

HAC İBADETİNİN YAPILDIĞI BEŞ KUTSAL MEKÂN

Hac ibadetinin yapıldığı mukaddes mekânları beş isim altında toplamak mümkündür. Bunlar sırasıyla şunlardır:

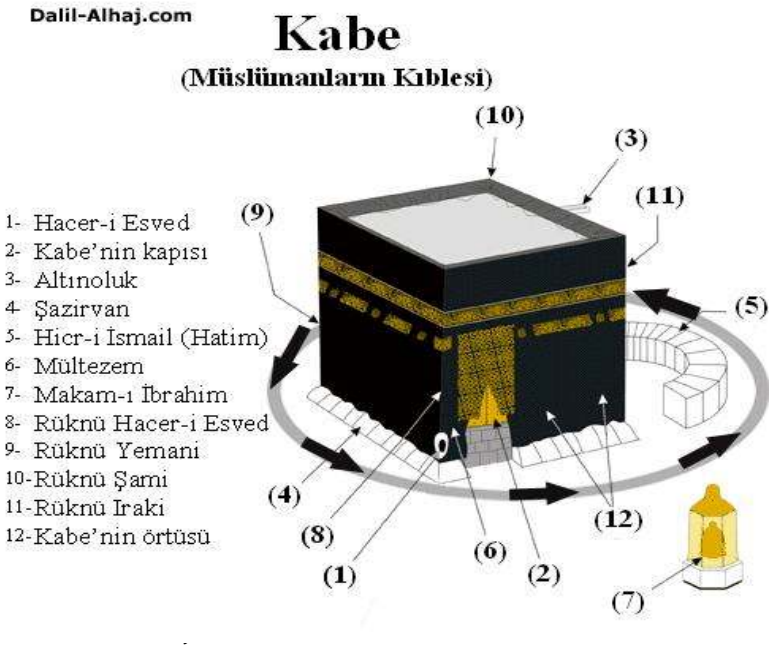
1- Kâbe ve Harem-i Şerif, **2**-Safa ile Merve, **3**-Arafat, **4**-Müzdelife, **5**-Mina.

Şimdi bu mukaddes mekânları sırasıyla inceleyelim.

I-KÂBE VE MESCİD-İ HAREM

Soru: Kâbe ve Mescid-i Harem'deki kutsal makamlar ve buralardaki dini görevlerimiz nelerdir?

Cevap: Bu kutsal makamları ve görevlerimizi şöyle sıralayabiliriz:

Kâbe'yi ilk gördüğü an,
Benliğinden geçer insan,
Derhal Hakk'a teslim olur,
Tanımaz bir başka mekân.
Orada nasıl geçer zaman,
Hiç anlamaz sanki insan,
Ömre ömür katar her an,
Tazelenir coşar iman.
İlyas Aydoğan

b) Kâbe ve Mescid-i Haram'ın tarihçesi:

Kâbe'nin ve Harem-i Şerif'in tarihçesini ve burada yapacağımız görevleri şöyle özetleyebiliriz:

Mescid-i Haram, içerisinde Allah'ın evi manasına gelen "Beytullah" dediğimiz Kâbe'nin bulunduğu mesciddir. Kâbe, yeryüzünde tevhid itikadının bir sembolü olup, ibadet amacıyla ziyaret edilen üç kutsal mekândan biridir.[2001]

Kâ'be, Kur'an-ı Kerim'de "**Bekke**" diye zikredilir.[2002] Bu kutsal bina, dört köşe ol-

2001 İbadet amacıyla ziyaret edilen üç kutsal mescid: Harem-i Şerif (Kâbe), Mescid-i Aksa ve Mescid-i Nebevi'dir.

2002 Al-i İmran: 3 / 96.

duğu için Kâ'be denmiştir.

Kâbe Kur'an'da değişik isimlerle de anılmıştır. Bazıları şunlardır: Beyt[2003], Beytü'l-haram[2004], Beytü'l muharrem[2005], Beytü'l-mamur[2006], Beytu'l-Atik[2007].

Resulullah (s.a.v.) "Beytu'l-Atik" tabiri hakkında şu açıklamayı yapar: "Kâbe'ye Kur'an-ı Kerim'de, Beytu'l-Atik denmiş olması ona hiçbir cebbarın, zalimin, zorbanın galebe çalmamış olmasındandır."[2008] Nitekim Ebrehe ordusu dâhil, başlangıcından itibaren tarihin hiçbir devrinde kahırla, zorla zâlimler Kâbe üzerinde hâkimyet kurmaya muvaffak olamamışlardır. Elbette bu da ilâhi bir mucizedir.

Kâ'be, Müslümanların kıblegâhıdır.[2009]Dünyanın her tarafından Müslümanlar buraya dönerek ibadetlerini eda ederler. Kur'an-ı Kerim'de müminlerin kalbinin müşterek attığı ve haccın farzlarından biri olan tavafın, etrafında dönülerek yapıldığı Allah'ın gök ve yerdeki kutsal evidir. İnsanlık için İlahi irade tarafından çok önceden planlanan ve yeryüzünün ilk mabedi olan Kâbe,[2010] rivayete göre ilk defa Hz. Âdem (a.s.) tarafından, Allah Teâlâ'nın gösterdiği bugünkü yerine meleklerle birlikte inşa edilmiştir.[2011] Hatta Hz. Âdem'le karşılaşan melekler: "Sen yaratılmadan evvel bizler Kâbe'yi defalarca tavaf ettik"[2012]demişlerdir. Dolayısıyla Kâbe, arzın merkezinden Sidretü'l Münteha'ya kadar ins, cin ve meleklerin her an çevresinde pervaneler gibi dönüp durduğu nurdan bir sütunun yeryüzündeki maddi görüntüsüdür. Diğer bir ifadeyle semada meleklerin tavaf ettiği Beyt-i Ma'mur'un iz düşümüdür.

Hz. Âdem ile Hz. Havva, Allah'ın yasak kıldığı meyveyi yemeleri sonucu ceza olarak cennetten çıkarılıp yeryüzünde Hz. Âdem Hindistan'a[2013], Hz. Havva da Cidde'ye indirilmiştir. Hz. Âdem tövbe etmiş ve tövbesi kabul edildiği için de Havva ile Arafat'ta buluşup, Müzdelife'de birleşmişlerdir.[2014]

2003 Bakara: 2 / 125, 127.

2004 Maide: 5 / 2, 97.

2005 İbrahim: 14 / 37; Maide: 5 / 2.

2006 Tûr: 52/ 4.

2007 Hac: 22 / 29, 33. (**Beytul'l-Atik:** "Kadim (eski), korunmuş, kıymetli ve şerefli" anlamlarına gelir).

2008 Tirmizi: Tefsir, Hac, (3169).

2009 Bakara: 2 / 144.

2010 Buhari, Enbiya,8, 40; Müslim, Mesacid, 2, (520).

2011 Bakara süresinin 127.âyetinin dip notu.Pof. Dr. Ali Özek ve Prof. Dr. Hayreddin Karaman ile diğer akademisyenlerin hazırladıkları "Kur'an-ı kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali"adlı Kur'an meali.

2012 Prof.Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi, C-17, Sh: 89.

2013 Hindistan yarım adasının en uç kısmında kalan, bugünkü adıyla Srilanka olan adaya indirilmiştir.

2014 Bakara: 2 / 127. âyetin dip notu; Uyan Abdullatif, Menkıbelerle İslam Meşhurları, C-1, Sh:216. Bereket Yayınları; Bir rivayete göre, Hz. Adem'le Hz. Havva'nın burada zifaf (bir-

Hz. Âdem, Allah'ın kendilerini affedip birleşmelerine imkân vermesinden dolayı, O'na şükür ve kulluk nişanesi olmak üzere Kâbe'yi meleklerle beraber inşa etmiştir. Nitekim Allah Teâlâ Hz. Âdem'e: "Arşımın hizasında benim haremim vardır. Sen oraya git de benim için bir ev (mabet) yap. Meleklerim arşımın çevresini nasıl tavaf ettiklerini gördün. Sen de bu evimin çevresini o şekilde tavaf edersin. Ben orada senin ve bana itaat eden evladının dualarını kabul edeceğim" dedi. Hz. Âdem bu buyruklara uyarak Kâbe'yi inşa etti. Daha sonra Arafat'a gitti. Allah ona haccın menâsikini (yapılış kurallarını) öğretti.Mekke'ye dönüp Kâbe'yi tavaf etti.[2015]

Hz. Âdem'den sonra Kâbe, Nuh tufanı sırasında yıkılarak tamamen yok olmuş, daha sonra da Hz. İbrahim ile oğlu Hz. İsmail tarafından bu günkü haline en uygun şekilde yapılmıştır.

Denilir ki, Kâbe'nin inşaat âmiri Allah Teâlâ Hazretleri, mühendisi ve mimarı Cibril-i Emin, Ustası Hz. İbrahim, çırağı Hz. İsmail'dir.Bu mukaddes binanın yapılışı Kur'an-ı Kerim'in muhtelif süre ve ayetlerinde anlatılır.[2016]

Kâbe'yi ilk onaran Hz. İbrahim'den önce Hz. Âdem'in oğlu Şiş (a.s.) olmuştur.[2017] Hz. İbrahim'in Kâbe'yi inşa etmesinden sonra ise ufak tefek restarasyonlar hariç, Kâbe on iki defa tamir görmüş ve on birincisi 1629 tarihinde selden zarar gördüğü için Osmanlı padişahı 4.Murat tarafından yapılmıştır. On ikincisi ise 1996 yılında Suudi Hükümetince yapılmıştır. Bu onarımların yanı sıra Kâbe altınla da süslenmiştir. İslam'da ilk defa Beytullah'ı altınla süsleyen Velid b. Abdülmelik olmuştur. İmam Gazali de israfa kaçmamak kaydıyla Kâbe'yi altınla tezyin etmenin caiz olduğunu söylemiştir.[2018]

Kâbe'nin tarihçesini daha iyi anlayabilmek için ilk iskânın Hz. İbrahim (a.s.) tarafından nasıl başlatıldığına kısaca bir göz atalım:

Hz. İbrahim'in aynı zamanda teyzesinin kızı olan ilk hanımı Sara'nın çocuğu olmamıştı.[2019] Bu nedenle Sara, cariyesi bulunan Hacer'i kocası İbrahim'e hediye olarak verdi. Ondan da İsmail adında bir erkek çocuk dünyaya geldi. Bu sefer Sara bunu çekemedi. Hz. İbrahim de Sara'nın bu hissi rekabeti yüzünden ve Allah'ın emri üzerine Hz. Hacer ile henüz meme çağında bulunan oğlu İsmail'i Mekke'nin ıssız çölüne, bugünkü zemzem kuyusunun bulunduğu yere getirip bıraktı. Ardından da ilahi ilhamla bu günkü Kâbe'nin bulunduğu yöne dönerek: "Ey Rabbimiz! Ey sahibimiz! Namazı dosdoğru

leşmesi) sebebiyle buraya Müzdelife denmiştir. İ:A.

2015 Taberi, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi, C-1, Sh:163-168, Ankara-1954, Terc. Zakir Kadiri Ugan, Ahmet Temir.

2016 Bakara: 2 / 125-127; Âl-i İmran, 3 / 96-97.

2017 Taberi Tarihi, C-1, Sh: 81.

2018 İslam Fıkhı Ans. Terc. C-4, Sh:168, Feza Yayıncılık, İst-1990

2019 Hud: 11 / 71-72. (Hz. İbrahim (a.s.) 120, karısı Hz. Sara da 90 yaşında oldukları halde İshak adında bir erkek çocukları dünyaya gelmiş ve bunun soyundan Yahudiler, Hz. Hacer'den doğan Hz. İsmail'in soyundan da Araplar türemiştir.

kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin (Kâbe'nin) yanında ziraat yapılmayan (çöl) bir vadiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettirici kıl ve bu ziyaretçilerin armağanlarından zürriyetimi rızklandır! Umulur ki bu nimetlere şükrederler"[2020] diye dua etti. Bu duadan sonra oğlu İsmail ile eşi Hacer'i bu ıssız mekânda bırakıp ayrıldı.[2021]

Hz. Hacer, eşi İbrahim (a.s) yanlarından ayrılırken: "Ey İbrahim, konuşulacak bir kimsenin, yiyip içilecek bir şeyin bulunmadığı bu ıssız vadide bizi kime bırakıp gidiyorsun, bunu sana Allah mı emretti?" diye seslendi. Hz. İbrahim de: "Evet Allah böyle emretti" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Hacer: "Öyleyse Allah bizi korur" diyerek samimî bir teslimiyet gösterdi. Bundan sonra Hz. İbrahim (a.s.) tekrar Filistin'e döndü.

Hz. İbrahim (a.s.) eşi Hz. Hacer ile oğlu İsmail'i Allah'ın emri gereği Mekke'ye götürüp bıraktıktan sonra tekrar Filistin'e geri gelmiştir. Aradan bir müddet geçtikten sonra yine Hz. Hacer ile oğlu Hz. İsmail'in yanına dönmüştür. Bu sırada Hz. İbrahim (a.s.)'a vahiy yoluyla Kâbe'nin bulunduğu yer bildirilmiş; Hz. İbrahim de kendisine bildirilen bu yeri açtığında, Hz. Âdem'in koymuş olduğu temeli bulmuş ve o temel üzerine aynı yere Kâbe'yi inşa etmiştir.[2022]

Kâbe ve Mescid-i Harem'de bulunan kutsal makam ve mekânları şimdi sırayla anlatalım:

c) Kâbe: Mescid-i Haram'ın ortasındadır. Yerden bir miktar yükseklikte bir kapısı vardır. Üzeri önceleri açık iken sonradan **Kusay** tarafından tavan yapılarak kapatılmıştır. Duvar uzunlukları 11–12 Metre arasında değişen 13 metre yüksekliğinde 1614 adet taş kullanılarak yapılmış dört köşe bir binadır. Üzerinde her yıl, hac mevsiminde değiştirilen siyah bir örtü vardır.

Kâbe'nin inşası sırasında Hz. İsmail taş taşımış Hz. İbrahim (a.s.) da bizzat duvarlarını örmüştür. Duvarlar yükselip yerden erişilemez hale gelince Hz. İsmail, bu gün "Makam-ı İbrahim" diye bilinen ve ziyaretgâh olan taşı getirmiştir. Bu taş, inşaat süresince Hz. İbrahim tarafından iskele olarak kullanılmıştır. Ayrıca Hz. İsmail Ebu Kubeys dağından Hacerü'l Esved'i de getirmiş ve bu taş, bizzat babası Hz. İbrahim tarafından tavaf başlangıcına işaret olmak üzere bugünkü bulunduğu köşeye yerleştirilmiştir.

d) Hacerü'l-Esved: 18-19. cm kutrunda (çapında) olan **Haceru'l-Esved,** Kâbe'nin doğu köşesinde yerden 1,5 metre yükseklikte olup, çeşitli yangın, yıkım ve tamiratlar sebebiyle birkaç kez kırılmıştır. Halen gümüş mahfazalı kurşun içine gömülü yedi parçadan oluşmaktadır.

2020 İbrahim: 14 / 37.

2021 Hz. İbrahim hakkında kitabımızın "Kur'an-ı Kerim'de adı geçen Peygamberler" bölümünde geniş bilgi verilmiştir.

2022 Bakara: 2 / 127; Hulâsatü'l-Beyan, C-9, Sh: 3528; Hac: 22 / 26.

Hacerü'l Esved'in bulunduğu köşeye **Rükn-i Hacerü'l Esved,** diğer köşelerinden Irak istikametinde bulunana **Rükn-i Irakî,** Şam istikametindekine **Rükn-i Şamî** ve Yemen yönünde bulunan köşeye de **Rükn-i Yemanî** diye isim verilir.

Nesâî ve Tirmizi'nin rivayet ettikleri hadis-i şeriflerde Hacerü'l Esved'in cennetten olduğu anlatılır. Bazı âlimler,hadislerde geçen bu ifadeyi tevil ederek şöyle mana verirler: "Cennetten çıkmış gibi mübarek ve mukaddes bir taştır." Diğer bazı âlimler ise söz konusu hadisleri zahiri manaları ile anlamışlar ve:"Mademki Resulullah böyle buyurmuş, o halde böyledir" derler.

Âdem ile Havva'nın cennetten geldikleri ve dünyada yaşadıkları kabul edilince (ki budurum ayet-i kerime ile sabittir), Hacer-i Esved'in de cennetten olduğunu kabul etmek mantığa aykırı düşmez. Ancak cennetten dünyaya gelenler her şeye mutlak kadir olan Allah'ın irade ve kudretiyle değişikliğe uğramışlar, dünya rengine bürünmüşlerdir. Nitekim İbni Abbas'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte konuyla ilgili olarak Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurur: "Hacerü'l-Esved cennetten indirildi. Sütten daha beyazdı, fakat onu Âdemoğlunun hataları kararttı."[2023]

Allah Resulü, diğer mübarek bir sözünde de: "Haceru'l-Esved ve Makam-ı İbrahim, Cennet yakutlarından iki yakuttur. Allah (c.c.), Onların nurunu örtmüştür. Eğer örtülmemiş olsalardı, doğu ile batı arasını aydınlatırlardı"[2024] buyurur.

e) Hatim: Kâbe'nin kuzey batı duvarı karşısında yerden 1,25 Metre yükseklikte ve bir buçuk metre kalınlıkta yarım daire şeklinde bir duvar vardır ki, buna "Hatim", bu duvar ile Beytullah arasındaki boşluğa ise "**Hıcır**"denir. Bu bölüm, Hz. İbrahim (a.s.) tarafından yapılan Kâbe'ye dâhildi. Fakat Kâbe, Peygamber Efendimizin nübüvvetinden beş yıl önce Kureyş kabilesi tarafından tamir edilmiş ve tamirat sırasında inşaat malzemesi yetmediği için bu kısım Kâbe'nin dışında bırakılmıştır. Bu nedenle "Hıcır" bölümünde namaz kılınır, dua edilir, ancak Hicr dâhilinde namaz kılarken Hatîm'e yönelerek namaz kılınmaz ve tavafın da bu duvarın dışından yapılması vaciptir.[2025] Hz. Hacer validemiz ile oğlu İsmail (a.s.)'in kabrinin burada olduğu rivayet edilir.[2026]

f) Altınoluk: Kâbe'nin üzerinde bir de altınoluk bulunmakta ve yağan yağmur suları bu oluktan "Hıcır" bölümüne akmaktadır.

g) Mültezem: Kâbe'nin kuzey-doğu duvarında zeminden iki metre yükseklikte Kâbe kapısı bulunmaktadır. Rükn-ü Haceri'l-Esved ile Kâbe kapısı arasında kalan bu kısma "Mültezem" denir. Burası dua ve niyazların reddedilmediği mübarek bir makamdır.[2027] Özellikle tavaftan sonra hacılar sağ elini Kâbe'nin kapısına, sol elini de

2023 Tirmizi: Hac, 49.

2024 Tirmizi, Hacc 49, (878).

2025 Buhari, Menâkıbu'l-Ensâr 26.

2026 M. Asım Köksal, Peygamberler Tarihi Sh:118, TDV yayını.

2027 Hadis Ans. K.Sitte Terc. C-4, Sh:385.

Hacerü'l-Esved'e doğru açarak göğsünü ve yüzünü Kâbe'nin duvarına dayar ve bu vaziyette gözyaşları içerisinde dua ederler.[2028] Duaların müstecap olduğu bu kutsal makamda şöyle dua edilebilir**:"Ey bu Atik Evin, burada ilk yapılan mâbedin sahibi olan Allah'ım, boynumu ateş azabından âzâd et, beni kovulmuş şeytandan ve her türlü kötülükten koru, verdiğin rızka kanâat etmeyi bana nasip eyle, bana verdiğin nimetleri bereketli ve mübarek kıl. Allah'ım bu ev Senin evindir; bu kul Senin kulundur, burası ateşten Sana sığınılacak makamdır. Beni Senin ikramına mazhar olan kullarından eyle."**

Bazı kaynaklarda Peygamberimizin Mültezem'den sonra Hatim'e giderek altınoluk altında dua ettiği, daha sonra da zemzem içerek Mescid-i Harem'dem ayrıldığı rivayet edilmiştir.

h) Zemzem Kuyusu: Zemzem İslamiyet'ten önce de sonra da kutsal ve şifalı sayılmıştır. Hz. Hacer ile oğlu İsmail tarafından bulunmuş veya küçük çocuk olan İsmail'in ayakları altından fışkırmıştır.

Mübarek suyun çıktığı zemzem kuyusu, Kâbe'nin 21 metre kadar doğusunda ve Hacerü'l Esved'in karşısındadır. İçi taş ile örülü olan ve derinliği 30,10 metreyi bulan zemzem kuyusu önceleri üstü kubbe ile örtülü idi. Ancak son zamanlarda Kâbe'deki genişleme çalışmaları sonucu bu gün zemzem kuyusunun bulunduğu yer tamamen yapısal değişikliğe uğramış ve zemzem özel borularla şehrin dışına taşınarak modern dolum tesisleri kurulmuştur. Zemzemle ilgili yeterli açıklama Safa ile Merve bölümünde yapılmıştır.

i) Makam-ı İbrahim: Hz. İbrahim (a.s.) Kâbe'yi inşa ederken veya insanları hacca davet esnasında burada bulunan bir taşın üzerine çıkarak bu görevi yerine getirmiştir. Hz. İbrahim (a.s.) bu taşa basınca, mucize olarak taş yumuşamış ve bastığı yere ayak izi çıkmıştır. Bu taş, eskiden gümüş kaplamalı bir sandık içinde korunmakta idi. Bu sandık 6x3=18 m² ebadındaki bir binada idi. Tavafa engel olduğu için, Rabıta'tü-l-Âlemi-l-İslamî araştırması sonucu, binanın kaldırılması teklif edildi ve 1967 yılında bu bina kldırılarak söz konusu taş, küçük bir yapıyı andıran kubbeli bir cam fanus içine kondu. İşte bu yere "Makam-ı İbrahim" denilir. Hacılar tavafı tamamladıktan sonra tavaf namazını burada kılarlar.

Kâbe tamamlandıktan sonra ilk tavafı Hz. İbrahim ile oğlu Hz. İsmail yaparak şöyle dua etmişlerdir: "Ey Rabbimiz, bizden bu hizmeti kabul buyur, şüphesiz ki sen, duamızı işitiyor, niyetimizdeki samimiyeti biliyorsun.

Rabbimiz, bizi sana teslim olanlar yap, neslimizden de sana teslim olan bir ümmet çıkar; bize ibadet yerlerimizi göster, tövbemizi kabul et; Zira tövbeleri kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin, sen!

2028 Ebu Dâvud, Menâsik 55, (1899).

Rabbimiz! Neslimizden, onlara senin ayetlerini okuyacak, kitabını öğretecek, kâinatın yaratılış sırlarını ve gayesini bildirecek ve onları inkâr ve isyan kirlerinden temizleyecek bir Peygamber gönder. Kudreti her şeye galip olan da, hikmeti her şeyi kuşatan da muhakkak ki Sensin, Sen."[2029]

Bu niyazından sonra Cenab-ı Hak, Hz. İbrahim'e bütün insanları hacca davet etmesini emretmiştir. Hz. İbrahim de bu emre icabet ederek. "Ey insanlar, bu kadim beyti (Kâbe'yi) hac ve ziyaret sizlere farz kılındı" diye ilahî emri tebliğ ederek haccı ilân etmiştir.[2030] Hz. İbrahim'in bu ilanından sonra Cebrail (a.s.) gelerek, Safâ, Merve, Arafat, Mina, Müzdelife ve Harem bölgesi sınırlarını göstermiş; yol boyunca tehlil ve telbiye ile Arafat, Müzdelife, Mina ve Kâbe'de yapılacak bütün hac menâsikini uygulamalı olarak gösterip öğretmiştir. Hz. İbrahim (a.s.) da Cebrail (a.s.)'den öğrendiği hac menâsikini, Peygamberi olduğu Hicaz halkına aynen öğretmiştir.

Müslüman olmayanların Mescid-i Haram ve civarına girmeleri Kur'an-ı Kerim ayetiyle yasaklanmıştır.[2031]

k) Kâbe'nin örtüsü ve tarihçesi:

Kâbe'ye farklı dönemlerde çeşitli renkte örtüler örtülmüştür. Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret etmeden önce Kâbe'nin üzerinde çizgili Yemen kumaşları, postlar, kilimler, su koyunu yününden yapılmış şallar vesaire bulunuyordu.

İlk örtüyü örten kişi hakkında farklı rivayetler vardır. İlk defa Hz. İsmail'in örttüğü rivayet edilmekle birlikte, yaygın olan kanaate göre ilk örtüyü, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Peygamberliğinden yedi yüz yıl önce, Yemen kralı Tüban Es'ad Ebu Kerib'in örttüğü söylenmektedir. Yemen Kralı Mekke'yi ziyaretinde üst üste üç gece rüyasında Kâbe-i Muazzama'ya değişik kumaştan kisve giydirdiğini görmüş ve rüyası doğrultusunda her sabah, daha güzel bir kumaştan bir örtüyü Kâbe'ye giydirmiştir.[2032]

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) otuz beş yaşlarında iken Kâ'be Kureyşliler tarafından yeniden tamir edilmiş ve sonunda da Kâbe'nin üzerine Hıberât-ı Yemaniye denen Yemen işi çizgili bir kumaş örtmüşlerdir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, aslında Kâbe'yi örtme geleneği İslamiyet'ten önce de sürmüş, İslamiyet'le birlikte de bu uygulama devam etmiştir. Hatta Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Yemen kumaşından bir kumaşla bizzat örtmüştür. Asr-ı Saadette halifeler devrinde senede bir defa, daha sonraları senede 2–3 defa değiştirilmiştir.

Emevi halifelerinden Abdülmelik b. Mervan her yıl Kâbe'ye atlas örtü gönderir ve

---

2029 Bakara: 2 / 127-129.

2030 Bu ilana, o andan itibaren kıyamete kadar, dünyaya gelecek olanlardan, Kâbe'yi ziyaret nasibi olan bütün insanların ruhları bu davete "Lebbeyk" diyerek icabet ettiler.

2031 Tevbe Süresi: 9 / 28.

2032 Köksal M. Asım, Peygamberler Tarihi, Türkiye Diyanet Vakfı yayınları, C-1, Sh: 211-221, sekizinci baskı, Ankara- 2004.

bu atlas örtü ramazanın yirmi yedisine kadar Kâbe'nin üzerinde kalır, 27' sinden sonra da bayram için Kabatî denen bir örtü örtülürdü.

Hicretin iki yüzüncü yılından itibaren Kâbe'nin üzerine örtülenörtülerin ağırlıkları hafifletilerek biri ince ipekten dokunmuş sarı, diğeri beyaz idi. Örtülerin üzerinde ise besmele-i şerifle birlikte şu salât ü selam yazılıydı:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

صَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى اَهْلِ بَيْتِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ اْلأَخْيَار

Okunuşu: "Bismillahirrahmanirrahim" "Sallallahü alâ Muhammed'in ve alâ Ehl-i Beytihi't-Tayyibine't-Tâhirîn el' ahyar"

Manası: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla; Salat ve selam Allah'ın yüce Resulüne ve O'nun temiz, pâk ve en hayırlı ehl-i beytine olsun"

Bundan sonra Abbasi Halifelerinden Me'mun Kâbe'ye beyaz örtü örtülmesini emretti. Böylece Kâ'be üç çeşit örtüye kavuştu. Kırmızı atlas örtü Tevriye günü (8. Zilhicce), Kabâtî örtü, Receb ayı girdiği gün, beyaz atlas örtü de Bayram için ramazanın yirmi yedinci günü örtülmeye devam edildi. Daha sonra Abbasi Halifelerinden Nasır'ın zamanında, önce yeşil, sonra da siyah örtü örtülmeye devam edildi. Bir rivayete göre, Abbasilerin bayrağı siyah olduğu için örtü de siyah renkte yapılmıştır.

Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim, hicretin 923 (Milâdi 1517) yılında Mısır'ı fethedip hükmü altına alınca, Mekke Emiri Ebu'l Berekât iki oğlunu Kahire'ye göndererek kendi arzusu ile Osmanlı himayesine girmek istediğini bildirdi. Bunun üzerine padişah bu talebi kabul ederek Hicaz bölgesini Osmanlı himayesine aldı. Hicaz'ın Osmanlı himayesine geçmesi üzerine Yavuz Sultan Selim, hilafeti devraldı ve adına hutbe okutup "iki haremin hizmetçisi"[2033]anlamına gelen "Hâdimulharemeyn" unvanını kazandı. Bu tarihten itibaren de Kâbe'nin iç örtüsünü, gül suyunu, amber vesair kokularını, buhurunu üzerine alarak göndermeye devam etti.[2034]

Hicretin 1346. yılında Suudi kralı Abdülaziz, Ecyad mahallesinde Kâbe'ye örtü dokutturmak üzere bir dokuma evi kurdurdu.[2035] Bu ana kadar hep dışarıdan getirtilen Kâ'be örtüsü, bu tarihten itibaren kendi mahallinde çözüme kavuşmuş oldu.

Günümüzde, Kâbe'de kullanılan örtü siyah renkli olup 47 parçadan oluşmaktadır. Her parça 14 metre uzunluğunda ve 95.cm genişliğindedir. Örtünün toplam ebadı 650 metre karedir. Her dört köşesinde İhlâs Süresi altınla işlenmiştir. Siyaha boyanan ipliği

---

2033 **İkiHarem:** İki haremden maksat, Mekke-i Mükerreme'deki Kâbe ile Medine-i Münevvere'deki Peygamberimizin kabrinin bulunduğu Mescididir.

2034 age. C-1, Sh:220.

2035 Kâbe örtüsünü dokuyan fabrika, günümüzde eski Cidde yolu üzerine kurulmuş bulunmaktadır.

üzerinde 120 kg. altın ve gümüş kullanılmıştır.[2036]

Kâbe'nin örtüsü niçin hep siyahtır? sorusunun cevabıyla ilgili bir anekdot: Yıllarca Medine-i Münevvere kütüphanesinde görev yapan merhum Ali Ulvi Kurucu Hazretlerinin bir televizyon kanalında yaptığı konuşmada belirttiğine göre, zamanın Suudi Arabistan'daki Afganistan Baş Konsolosu "Kâ'be ile Hasbıhal" adlı şiirinde âdeta Kâ'be ile konuşarak örtüsünün siyah oluşunu şöyle yorumlar: "Hz. Peygamber Mekke'de doğup büyüdü. Cenab-ı Hakk'ın ilk vahyine burada muhatap olup Peygamber oldu. Dolayısıyla ilk tevhid meşalesini burada yaktı. İlk evliliğini burada yaptı. Çocukları burada doğup büyüdü. Hacerü'l Esved'i mübarek elleriyle Kâbe'nin duvarına burada yerleştirdi. Hülasa birçok acı tatlı hatıraları Mekke'de geçti. Bütün bunlardan sonra Allah Resulü Kâbe'nin bulunduğu bu mübarek şehri davası uğruna terk ederek Medine'ye gidip yerleşti. Bundan dolayı Kâ'be Allah Resulünün hasretine dayanamayarak matemin simgesi olarak siyahlara büründü."

Sayın başkonsolosun yorum ve duyguları böyle…Ne güzel bir duygu ve ne güzel bir yorum, değil mi?

Soru: Tavaf ve tafla ilgili bilinmesi gereken hususlar nelerdir?

Cevap: Haccın önemli rükünlerinden biri olantavaf, kâinatın ve yaratılışın özeti, Yüce Yaratıcıya teslimiyetin ve O'nun takdirine boyun eğişin bir sembolüdür.

Tavaf, sözlük itibariyle "bir şeyin etrafında yürümek, dönmek" manalarına gelir. Dini bakımdan ise, Kâbe sol tarafa alınarak Hacerü'l-Esved'in hizasından başlayıp, yine Hacerü'l-Esved'te bitirmek suretiyle Kâbe'nin etrafında yedi defa dolaşmaktır.[2037]

Kâbe'nin etrafında bir defa dönmeye "**şavt**" adı verilir. Yedi şavt ile bir tavaf tamamlanmış olur.

Soru: Tavaf çeşitleri nelerdir?

Cevap: Tavaf çeşitleri aşağıda anlatılacağı üzere şunlardır:

üçü hac, biri tatavvu biri umre, biri nezir biri de tahiyyatü'l-mescid tavafı olmak üzere yedi çeşittir.

Soru: Ziyaret ve Veda Tavafının önemi nedir, nezaman yapılırlar?

Cevap: Tavaf çeşitlerini, ziyaret tavafı ile veda tavafının önemini ve yapılış zamanlarını sırasıyla şöyle anlatabiliriz:

A) HAC İÇİN YAPILAN TAVAFLAR:

• **KUDÜM TAVAFI:** Buna "Tahiyyat (selamlama) veya "Lika"tavafı adı da verilir. Bu tavaf, bir insanın Kâbe'ye ilk geldiğinde yaptığı tavaftır ve Hanefilere

2036 Paksu Mehmet, Çağın getirdiği sorular, Sh:178.

2037 Hac: 22 / 29

göre âfâkî (mîkat dışından gelen) ler için sünnettir.[2038]Hac ihramına girdikten sonra ve Arafat vakfesinden önce yapılır. Kudüm tavafının ardından sa'y yapacak olan erkeklerin, tavafın ilk üç şavtında remel yapmaları sünnettir. Remel yapılan tavaflarda yedi şavtın tamamında ıztıba yapmak da sünnettir.[2039]

Mekkeliler ile Hill ve Harem bölgelerinde ikamet edenler temettu' haccı veya sadece umre yapanlar, özel halleri nedeniyle kudum tavafı yapamadan Arafat'a çıkanlar kudüm tavafı yapmazlar.

• **ZİYARET (İFAZE) TAVAFI:** Arafat'taki vakfeden döndük ten sonra kurban bayramının birinci günü fecir doğunca başlar. Ebu Hanife'ye göre, bayramın ilk üç günü içinde yapılması vaciptir. Daha sonraya bırakıldığı takdirde, dem gerekir. Diğer müctehid imamlara göre ise, bayramın ilk üç günü içinde yapılması sünnettir. Mazeretsiz olarak üçüncü günden sonraya bırakılması ise mekruhtur.[2040] Bu tavaf, hac ibadetinin bir rüknüdür,hac ancak, bu tavafla tamam olur. Bir hacı adayı Mekkeli olsun veya olmasın ziyaret tavafını yapmadan hacı olamaz. Çünkü ayet-i kerime'de "Kâbe'yi çok çok tavaf etsinler"[2041] buyurulur. Bu ayette kastedilen tavafın ziyaret tavafı olduğu konusunda din bilginlerinin ittifakı vardır. İfaza tavafı da denen bu tavafın ilk dört şavtı farzdır, yediye tamamlanması ise vaciptir. Şafiî, Maliki ve Hanbelîlere göre ise tavafı yedi şavta tamamlamak farzdır.[2042]

• **VEDA TAVAFI:** Ayrılık manasına gelen veda tavafına"**Sader**" tvafı da denir. Mekke'ye dışarıdan gelen (âfâkî) lerin Mekke'deki ikametlerinin sona ermesi sebebiyle Kâbe ile vedalaşmak üzere yaptıkları tavaftır ve haccın aslî vaciplerindendir.[2043] İmam Malik'e göre ise sünnettir. Peygamber Efendimiz: "Sizden biri, son olarak Kâbe'yi ziyaret etmeden ayrılmasın"[2044] buyurur. Veda tavafından sonra iki rekât namaz kılmak vaciptir. (Hanefiler nezdinde bütün tavaflardan sonra iki rekât namaz kılmak vaciptir.)

Veda tavafını yapmadan Mekke'den ayrılan bir kimse, henüz mîkât mahallini geçmemişse, geri dönüp tavafını yapar, mîkât mahallini geçmişse, vacibi terk ettiği için kurban keser. Şayet farz olan ziyaret tavafından sonra nafile bir tavaf yapmış ve veda tavafını yapma imkân bulamadan Mekke'den ayrılmak zorunda kalmışsa, bu yaptığı nafile tavaf, veda tavafı yerine geçer. Dolayısıyla her hangi bir şey gerekmez.[2045]

2038 Buhari, Hac, 62. II, 162.
2039 Hac İlmihali, D.İ.Başkanlığı Yayınları, Sh:59, Ankara-2004.
2040 Buhari, Eyman ve'n-Nüzur, 15, VII,226.
2041 Hac: 22/ 29.
2042 Kinânî, II / 781-783.
2043 Abdülğânî el-Mekkî, Sh: 79.
2044 Müslim, Hac, 379, I, 963.
2045 Hac İlmihali, D.İ.Başkanlığı Yayınları, Sh: 62-63. Ankara-2004.

Harem ve Hıll bölgelerinde ikamet edenlerin veda tavafı yapmaları gerekli değildir. Ancak tavafa başlamışlarsa bu tavafı tamamlamaları vacip olur. Ayrıca âdet ve loğusa halindeki kadınların da veda tavafı yapmaları vacip değildir. Veda tavafı yapmadan Mekke'den ayrılabilirler. Ancak Mescid-i Haram'ın kapısına gelip dua etmeleri müstehaptır.[2046]

B) HAC TAVAFININ DIŞINDA YAPILAN DİĞER TAVAFLAR:

• **TATAVVU TAVAFI:** Mekke'de ikamet edenlerin zaman zaman yaptıkları nafile tavaftır. Mekke dışından gelenlerin de fırsat buldukça böyle bir tavafı yapmaları nafile namaz kılmalarından daha faziletlidir.[2047]Çünkü her zaman böyle bir imkân bulunamaz.

• **UMRE TAVAFI:**Bu tavaf, sünnet olan umrenin bir rüknüdür. Yani bütün mezheplere göre umrenin farzlarından biridir. Bu tavafın ilk dört şavtı farz, yediye tamamlanması ise vaciptir. Umreye ihrama girilerek başlanır ve umre tamamlandıktan sonra da tıraş olarak ihramdan çıkılır.

• **NEZİR TAVAFI:**Kâbe'yi tavaf etmeyi adayan bir kimsenin bu adağınıyerine getirmekle yükümlü olduğu vacip bir tavaftır. Nezir tavafı için belli bir zaman tayin edilmişse o zamana uyulması gerekir.

• **TAHİYYATÜ'L-MESCİD TAVAFI:**Yukarıdaki tavafların dışında Mescid-i Haram'a her girişte yapılan tavaftır ve müstehaptır. Yukarıdaki tavaflardan birisinin yapılması, bu tavafın yerine de geçer.[2048]

Soru: Tavafın vacip ve sünnetleri nelerdir?

Cevap: Tavafın vaciplerini şöyle sıralayabiliriz:

1-Tavafa abdestli başlamak: Tavaf yapan kimsenin abdestsiz, cünüp, âdetli ve loğusa olmaması gerekir. Peygamber Efendimiz hac sırasında âdetli olan eşi Hz. Aişe validemize: "Hac yapan kimsenin her yaptığını yap, sadece Kâbe'yi tavaf etme"[2049]buyurmuştur. Dolayısıyla Hanefi mezhebine göre tavaf sırasında abdestli bulunmak vaciptir. Şafiî, Maliki ve Hanbelî mezheplerine göre ise abdest tavafın vacibi değil, şartıdır. Bu sebeple abdestsiz yapılan tavaf geçerli olmaz.[2050]

2046 Hac İlmihali, Diyanet İşleri başkanlığı Yayınları, Ankara-2004, Sh: 62.

2047 İbn Abidin, II/ 502.

2048 Aliyyü'l-Kârî, 159.

2049 Buhari, hayz,1. I / 77.

2050 Maliki mezhebine göre, kadının âdet döneminde iki kanama arasındaki kesinti süresi temizlik hali sayılır. Bu durumdaki bir kadın bu ara sürede gusledip ibadetlerini yapması gerekir. Dolayısıyla Ziyaret tavafını âdet hali sebebiyle yapamayan ve Mekke'den ayrılmak zorunda kalan bir kadın, arada kesinti olması halinde gusledip ziyaret tavafını yapabilir. Bu durumda her hangi bir ceza da gerekmez. (Hac İlmihali, D.İ. Başkanlığı Yayınları,

2-Setr-i avret: Avret yerleri örtülü olmak: Kadın olsun erkek olsun tavaf esnasında avret yerlerini örtülü tutmak.

3-Tavafa Hacerü'l-Esved köşesinden, Kâbe'nin sağından, sol omuz Kâbe'ye dönük olarak başlamak.

4-Tavafı sağa doğru yürüyerek yapmak: Dinen geçerli bir mazeret olmadıkça, tavafın yürüyerek yapılması vaciptir.

5-Tavafı Hatim'in dışından yapmak: Hatim'in içinden yapılan şavt geçerli olmaz. Çükü Hatim Kâbe'den sayılmaktadır.[2051]

6-Tavafı yedi şavta tamamlamak: Ziyaret, Veda ve Umre tavaflarının ilk dört şavtını yapmak farz, yedi şavta tamamlamak ise vaciptir. Şafiî, Malikî ve Hanbelî mezheplerine göre ise tavafı yedi şavta tamamlama farzdır.

7-Ziyaret tavafını bayram günlerinde yapmak.

8-Tavafın sonunda tavaf namazı kılmak.

Her tavaftan sonra iki rekât tavaf namazı kılınır. Bu namazın birinci rekâtında Fatiha'dan sonra Kâfirûn süresi, İkinci rekâtında da Fatiha'dan sonra İhlâs süresi okunur. Namazdan sonra şu anlamda bir dua yapılabilir: "**Allâh'ım! Burası senin beldendir. Şu da Mescid-i Haram ve kutsal evindir. Ben de senin kulunum ve kulunun çocuğuyum. Buraya Senin rızanı kazanmak için geldim. Sen de bunu bana lütfettin. Beni bağışla ve bana merhamet et. Şüphesiz Sen her şeye gücü yetensin."**

Tavaf namazı tavafın vacibi değil, müstakil bir ibadettir. Dolayısıyla kılınmadığı takdirde dem gerekmez, fakat günahkâr olunur.[2052] Tavaf namazı kılmadan iki tavafı peş peşe yapmak mekruhtur.[2053]

• **TAVAFIN SÜNNETLERİ:**

Tavafın sünnetlerini şöyle özetleyebiliriz:

1) Tavafa Rükn-i Yemânî tarafından gelmek ve Hacerü'l-Esved'in hizasından başlamak.

2) Tavafın başlangıcında ve her şavtın sonunda Hacerü'l-Esved'i istilâm etmek (selamlamak).

3) Remel yapmak: Koşmaksızın çalımlı ve süratli yürümek.

4) Iztıba: Rida'nın bir ucunu sağ koltuk altından geçirip sol omuz üzerine atıp sağ omuzu ve sağ kolu açık bırakmak).

5) Tavafı imkân nispetinde Kâbe'nin yakınında yapmak.

Sh: 67-68, Ankara-2004.)

2051 Buhari, Hac, 42, II / 156.

2052 Maliki mezhebine göre tavaf namazı kılmayan kimseye dem gerekir. Şafiî ve Hanbeli mezhebine göre ise tavaf namazı sünnettir.

2053 Nevevî, el-İzah, Sh: 246.

6)Tavafın şavtlarını ara vermeden peş peşe yapmak.

7) Tavaf esnasında içten ve samimi dua yapmak.

8) Tavafı huşu içerisinde, ibadet bilinciyle yapmak.

9) Tavaftan sonra zemzem içmek.

10) Tavaf ederken beden ve elbisede necaset bulunmamak.

Soru: Tavaf nasıl yapılır?

Cevap: Bu kutsal mekândaki dini görevlerimizi şöyle özetleyebiliriz:

Mekke'yegündüz veya gece girilebilir. Ancak gündüz girilmesi müstehaptır.

Mekke'ye vardığımızda gusletmeliyiz. Ardından da telbiye getirerek Harem'i Şerif'e hareket etmeliyiz. Harem-i Şerif'e vardığımızda mümkünse Bab'us-Selam'dan[2054] girmeliyiz. O andan itibaren de içinde bulunulan yerin manevi yüceliğini düşünerektevazu içinde, " Tekbir ve Kelime-i Tevhit" okuyarak içimizden geldiği gibi dua ve niyazda bulunmalıyız. Çünkü Beytullah'ın ilk göründüğü anda yapılan dua makbul ve müstecaptır. Ayrıca şu dua okunabilir:

Kâbe göründüğünde okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ زِدْ بَيْتَكَ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَتَكْرِيمًا وَ مَهَا بَةً ، وَزِدْ مَنْ شَرَّفَهُ كَرَّمَهُ مِمَّنْ حَجَّهُ أواِعْتَمَرَه ُتَشْرِيفًا وَتَكْرِيمًا وَتَعْظِيمًاوَبِرًّا، اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلاَمُ وَمِنْكَ السَّلاَمُ، حَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلاَمِ*

Okunuşu: "Allâhümme zid beyteke teşrîfen ve ta'zîmen ve tekrîmen ve mehâbeten, vezid men şerrafehû ve kerremehû mimmen haccehû evî'temerehû teşrîfen ve tekrîmen ve tâ'zîmen ve birren, Allâhümme entesselâmü ve minkesselâmü, hayyinâ rabbenâ bisselâm."

Manası: "Allah'ım, evinin (Kâbe'nin) şerefini, yüceliğini, saygınlığını ve heybetini artır. Hac ve umre yapanların şerefini, saygınlığını ve iyiliğini de artır. Allah'ım sen esenlik sahibisin, esenlik sendendir. Ey Rabbimiz! Bizi esenlikle yaşat (selamet ver)."

Tavafa niyetle başlanması ve Hatîm'in dışından yapılması vaciptir. Tavafa başlamadan ve Hacerü'l Esved'in hizasına gelmeden önce vücudumuzun üst kısmındaki havlunun ortasını sağ koltuğumuzun altından geçirmeliyiz; iki ucunu sol omzumuzun üzerinden çapraz olarak atıp, sağ omzumuzu açmalıyız. Buna "**ıztıba**" denir. İhramsız normal elbiselerle yapılan tavaflarda ise remel ve ıztıba yapılmaz.

Bundan sonra da niyet edip, tekbir, tehlil ve dualarla Hacerü'l-Esved'i selamlayıp bulunduğu köşeden başlamak suretiyle Kâbe'yi sol tarafımıza alarak etrafında yedi defa tavaf etmeliyiz.

Tavafa,Haceru'l-Esved'den başlayıp, Kâbe'nin etrafında bir defa dönerek tekrar

2054 **Bab'üs Selam:** Mescid-i Haram'ın doğu tarafına açılan ve Bab-ı şeybe de denilen kapısıdır.

Hacer-iEsved'in hizasına gelmeye bir şavt denir. Yedi şavt yaparak tavaf tamamlanır. Bu tavafa Mekke (Kâbe)'ye geliş, anlamında **Kudüm** Tavafı denir.

Kudüm tavafı, Mekkeliler için sünnet değil, ancak Mekke'nin dışından gelenler için sünnettir. Tavaf esnasında okunacak belli bazı dualar kitaplar da yazılmışsa da, bildiğimiz ve istediğimiz duaları içimizden geldiği gibi okumamız daha sağlıklı olur ve umulur ki, Allah katında makbul olan dualardan olur. Önemli olan Allah'a samimi yöneliştir. Bununla beraber, her şavt'ta okunacak duanın Arapçası, Türkçe okunuşu ve anlamı, ilgili şavt'ın başına yazılmıştır. Bu duaları okumakta güçlük çekenler, Peygamber Efendimizin: "**İki kelime vardır ki, bunlar dile hafif (kolay), mizanda ağır, Allah katında da sevimli ve makbuldür**" [2055]diye buyurduğu aşağıdaki şu kısa kelimeleri tavaf süresince okumak, hem sevap bakımından hem de kolaylık açısından çok uygun olur.

سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللهِ الْعَظِيمِ *

Okunuşu: "Süphânallâhi ve bi hamdihî Sübhânallâhi'l-azîm."

Manası: "Ey yüce Rabbim Sana hamd ve şükreder, Seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim."

Rükn-i Yemânî ile Hacerü'l-Esved arasında okunan dua:

اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا اَ تِنَا فِى الدُّ نْيَا حَسَنَةً وَ فِى ا ْلاَ خِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنَاعَذَا بَ النَّا رِ وَ اَدْخِلْنَا ْ لجَنَّةَ مَعَ ْلاَبْرَارْ ، يَا عَزِيزُ يَا غَفَّار ، يا رَبَّ ْلعَا لَمِينَ *

Okunuşu: "Allâhümme rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten vefi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr, ve edhılnel cennete meal ebrar, yâ azîzü yâ ğaffâr, yâ Rabbe'l-âlemîn "

"Rükn-i Yemanî 70 bin meleğe emanet edilmiştir. Kim onun yanında:Allâh'ım, bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver, ve bizi ateş azabından koru. Ve bizi sevgili ve salih kullarınla birlikte cennetine koy. Ey Âlemlerin Rabbi! Aziz ve bağışlayıcı olan Allahım! Günahlarımızı affeyle. "diye dua ederse o melekler bu duaya "âmin" diye karşılık verirler.[2056]

Tavaf esnasında, tavaf başlangıcına işaret için Hz. İbrahim (a.s.) tarafından Kâbe'nin köşesine yerleştirilen Hacerü'l-Esved hizasına her gelişimizde mümkünse elimizi sürüp öpmeliyiz, mümkün değilse, ellerimizin içlerini Kâbe'ye doğru olacak şekilde namaza durur gibi omuz veya kulak hizasına kaldırıp karşıdan "Bismillahi Allahü Ekber" diyerek selamlayıp sağ elimizin içini öpmek suretiyle istikbal etmeliyiz ve tavafı yine başladığımız yer olan Hacerü'l-Esved'de sona erdirmeliyiz.

Eğer tavaftan sonra sa'y yapacaksak, tavafın ilk üç şavtında çalımlıca ve hızlıca yürümeliyiz. Şayet sa'y yapmayacaksak, çalımlı şekilde yürümek gerekmez.

2055 Buhari, Daavât 65, Eymân 19, Tevhîd 58; Müslim, Zikr 31, (2694).

2056 K. Sitte, Terc. C-17, Sh: 389

Hacerü'l-Esved'in İstilâmı ile ilgili bazı hadis-i şerifler mevcuttur. Peygamber Efendimizin Hacerü'l-Esved'e karşı tavrını İbni Ömer (r.a.) şöyle anlatır: "Resulullah (s.a.v) Hacerü'l-Esved'e yöneldi, sonra mübarek dudaklarını üzerine koyup uzun müddet ağladıktan sonra ondan ayrıldı. Bir de baktık ki, Ömer ibnu'l-Hattab da yanında, o da ağlıyordu. Onun bu durumunu gören Resulullah: "Ey Ömer, elbette gözyaşları burada dökülür"[2057] buyurdular.

Başka bir hadis-i şeriflerinde de: "Allah'a yemin ederim ki, Allah kıyamet gününde Hacerü'l- Esved'i gören iki göz ve konuşan dil yaratarak, kendisine saygıyla el sürene şahitlik edecektir"[2058] buyurur.

İbni Mace'de geçen bir hadis-i şerifte ise Haceru'l-Esved'in Allah'ın yeryüzündeki sağ eli olduğu ifade edilir.[2059] Dolayısiyle hac ve umre yapan bir Müslüman, tavaf sırasında elini Haceru'l Esved üzerine sürerek veya istilam ederek yüce yaratanına biatını yenilemiş ve bağlılık yemini etmiş olur. Bu nedenledir ki, hacca veya umreye gidenler Haceru'l Esved'i sağ elleri ile selamladıkları için memleketlerine döndüklerinde onların sağ ellerinin içi öpülür.

Soru: Kâbe'nin etrafında yedi defa dönmenin hikmeti nedir?

Cevap: Yedi sayısı sonsuzluğu, ebediliği ifade eder. Meselâ zaman da haftanın yedi günüile hesaplanır ki bu, birbiri arkasına tekrarlanmak suretiyle ebediyete kadar akıp gider. Tavaf da bir nevi namazdır. Allah Teâlâ'ya karşı tâzim ve muhabbetin bir nişanesidir. Adeta Allah'ın arşı etrafında dönüp dolaşan meleklerin hallerine bir benzeyiştir.[2060]

Yedi rakamı oldukça gizemli bir rakamdır. Birçok varlığa sıfat ve sembol olmuştur. Kur'an'ın başındaki Fatiha süresi yedi ayettir. Kur'an'ın ihtiva ettiği esaslar ana hatlarıyla bu yedi ayette toplandığı için, Fatiha süresine ana kitap manasına, "Ümmü'l-Kitap" denmiştir. Kur'an, yedi harf üzerine nazil olmuştur. Kur'an'daki huruf-u Mukatta'dan olan "Hâ-Mîm" lerin adedi yedidir. Kur'an'da farz olan tilâvet secdesinin sayısı yedidir. Kur'an'ın Yusuf süresinde, yedi inek, yedi başak, yedi sene bolluk, yedi sene kıtlıktan bahsedilir. Secde yedi aza üzerine yapılır. Kurbanda büyük baş hayvan kesildiği takdirde yedi kişiye kadar iştirak edilebilir. Cehennemin sayısı yedidir. Nefsin mertebeleri de yedidir.[2061]

Peygamber Efendimiz de kıyamet günü hiçbir gölgenin bulunmayacağı o dehşetli

---

2057 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi, C-17, Sh: 388-389.

2058 Büyükçınar Ahmet ve diğerleri, Tergib ve Terhib Tercümesi, C-3, Sh: 13-14

2059 İbni Mâce, Hadis No: 2957.

2060 a.g.e. C-4, Sh: 395-396; Prof.Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 388.

2061 Nefsin mertebeleri: Nefs-i Emmare, Nefs-i Levvame, Nefs-i Mülhime, Nefs-i Mutmainne, Nefs-iRaziyye, Nefs-i Merdıyye, Nefs-i Kâmile(Safiyye).

günde, Allah'ın kendi gölgesinde barındıracağı insanları yedi sınıf olarak açıklamıştır.[2062]Daha pek çok varlık, yedi sayısı ile anılır olmuştur. Bunlardan bazısını şöyle sıralayabiliriz:

Gök kuşağı yedi renktir. Sema ve arz yedi kattır.[2063]Dünyanın etrafında yedi gezegen mevcuttur. Kâinat yedi safhada yaratılmıştır. Çiçekler içerisinde yedi veren gül meşhurdur. Dünyada yedi kıta vardır. İstanbul'un başlıca yedi kapısı vardır.[2064]Musikideki nota sayısı yedidir. Dünyada harika kabul edilen varlıklar yedi adettir. İnsan soyu tanıtılırken yedi göbek tabiri kullanılır. İlköğretime yedi yaşında başlanır. İslamiyet çocuklara yedi yaşında namaza başlamalarını telkin eder.[2065] Kısaca,yedi rakamının gerçek sırrını ancak Cenab-ı Hak bilir.

Tavaftan sonra Makam-ı İbrahim'de veya Kâbe'ye yakın bir yerde iki rekât namazkılmalıyız.[2066]Namaz kıldıktan sonra tekrar gelip Hacerü'l- Esved'i selamlamalıyız. Yapılan bu tavaf, Mekke'li olmayan âfakiler için sünnet olan Kudüm tavafıdır. Ancak Hacc-ı Kıran veya Hacc-ı Temettü' yapmak üzere umreye de niyet eden kimseler için ise, yapılan bu tavaf, umre tavafıdır. Kıran haccına niyet edenler kudüm tavafını bundan sonra yapacaklardır.

Soru: Tavafda okunan dualar nelerdir?

Cevap: Tavaf yapılırken hangi milletten olursa olsun herkes kendi lisanında içinden geldiği gibi dua okuyabilir. Bununla beraber, alışkanlık olarak ve makbul addedilen aşağıdaki Arapça dualar okuna gelmiştir.

- **TAVAF DUALARI:**

Her şavtın başında okunacak dua:

سُبْحَانَ اللّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَلاَ اِلَهَ اِلاَّاللّه ُوَاللّهُ اَكْبَرْ ، وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ،وَالصَّلاَةُوَالسَّلامُ عَلَى رَسُولِنَامُحَمَّدٍ صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ

Okunuşu:"Süphanallâhi vel hamdülillâhi ve Lâilâhe illallâhü vallâhü ekber, velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil-aliyyil-azîm, vesselâtü vesselâmü alâ resûlinâ Muhammedin sallâllâhü aleyhi vesellem."

Anlamı: "Allâh'ım! Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ve tespih ederim. Ey Rabbim! Hamd sana mahsustur; senden başka ilah yoktur ve sen en büyüksün. Ey yüceler yücesi olan Allah'ım! Emirlerine uymam ve yasaklarından sakınmam için gerekli güç ve kuvvet ancak sendedir. Razı olacağın şekilde olmamı bana nasip eyle. Salât ve selam, senin Resulün Hz. Muhammed (s.a.v.)'in üzerine olsun."

2062 Buhari, Ezan 36; Müslim 91, (1031); Tirmizi, Zühd 53, (2392).

2063 Talak: 65 / 12.

2064 Edirne kapı, Top kapı, Mevlanâ kapı, Kumkapı, Azap kapı, Silivri kapı, Ahır kapı.

2065 Tirmizi, Salât 299,(407); Ebu Dâvud, Salât 26, (494).

2066 Bakara: 2 / 125.

1-)Tavafın birinci şavtında okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ اِيمَا نًا بِكَ وَتَصْدِ يقًا بِكِتَا بِكَ وَوَفَاءً بِعَهْدِ كَ وَاتِّبَا عًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ وَحَبِيبِكَ مُحَمَّدٍ صَلَى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَمَ ، اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْاَ لُكَ الْعَفْوَ وَالْعَا فِيَةَ وَالْمُعَا فَاةَ الدَّا ئِمَةَ فِى الدِّينِ وَالدُّ نْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَالْفَوْزَ بِا لْجَنَّةِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّا رِ*

Okunuşu:"Allâhümme îmanen bike ve tasdîkan bi kitâbike vefâen biahdike vettibâan li sünneti nebiyyike ve habîbike Muhammed'in sallallâhü aleyhi vesellem. Allâhümme innî es'elüke afve vel-âfiyete vel-muâfâte'd-dâimete fiddîni veddünya vel-âhireti, vel-fevze bil-cenneti vennecâte minennâr."

Anlamı: "Allâh'ım! Sana iman ediyor ve kitabını tasdik ediyorum. Sana verdiğim söz ve ahde bağlı kalıyorum. Sevgili Peygamberin Hz. Muhammed (s.a.v.) 'in sünnetine uyarak bu ibadeti yapıyorum. Allah'ım! Günahlarımı affeyle, bana sağlık, sıhhat ve daimi afiyet ver. Allah'ım! Bana dinimde, dünyamda ve ahiretimde güzellikler ihsan eyle. Allah'ım! Cennetini kazanmayı ve cehennemden kurtulmayı nasıp eyle."

2-) Tavafın ikinci şavtında okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ اِنَّ هَذَ الْبَيْتَ بَيْتُكَ ، وَالْحَرَمَ حَرَمُكَ ، وَالْاَمْنَ اَمْنُكَ وَالْعَبْدَ عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَهَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ بِكَ مِنَ النَّارِ ، فَحَرِّمْ لُحُو مَنَا وَبَشَرَ تَنَا عَلَى النَّارِ ، اَللّٰهُمَّ حَبِّبْ اِلَيْنَا الْاِيمَا نَ وَزَيِّنْهُ فِى قُلُوبِنَا ، وَكَرِّهْ اِلَيْنَا الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنِ الرَّاشِدِينَ ، اَللّٰهُمَّ قِنِى عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَا دَكَ، اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِىَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ *

Okunuşu: "Allâhümme inne hâzel-beyte beytüke, vel-hareme haramuke, vel-emne emnuke vel-abde abduke vebnü abdike ve hâzâ makamu'l-âizi bike minennâr, feharrim luhûmenâ ve beşeratenâ alennâr, Allâhümme habbib ileynel îmâne ve zeyyinhu fî kulûbinâ, ve kerrih ileynel küfre vel-fusûka vel-isyân vec'alnâ minerrâşidîn, Allâhümme kınî azâbeke yevme teb'asü ıbâdeke, Allâhümmerzukniyel cennete bi ğayri hisâb."

Anlamı: "Allâh'ım! İbadetlerimizde kıble olarak yöneldiğimiz şu Kâbe, senin beytindir. Bulunduğumuz bu belde senin haremindir. Burada kalplerimize verdiğin emniyet ve huzur sendendir. Bütün insanlar senin kulundur ve ben de senin kulunum. Burası ise cehennem ateşinden sana sığınma makamıdır. Bu makamda yalvarıyoruz. Ellerimizi ve tenlerimizi ateşten koru. Bize cehennem ateşini haram kıl Allâh'ım!

Yâ Rabbî! Bize imanı sevdir ve kalplerimizi iman nuruyla süsle. Seni inkâr etmeyi, sana âsî olmayı ve günah işlemeyi bize kötü göster. Bizi iman ve ibadetle olgunlaşan kullarından eyle.

Allâh'ım! Kullarını tekrar dirilteceğin kıyamet gününün azabından beni koru ve hesaba çekilmeden cenneti nasip eyle."

3-)Tavafın üçüncü şavtında okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ اِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّكِّ وَشِرْكِ وَالشِّقَا قِ وَالنِّفَا قِ وَسُوءِ الْاِخْلاَ قِ ، وَسُوءِ الْمَنْظَرِ وَالْمُنْقَلَبِ فِى الْمَا لِ وَالْاَهْلِ وَالْوَلَدِ ، اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْاَ لُكَ رِضَا كَ وَالْجَنَّةَ ، وَاَعُوذُ بِكَ مِنْ سَخَطِكَ وَالنَّارِ، اَللّٰهُمَّ اِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَا تِ*

Okunuşu: "Allâhümme innî eûzü bike mineş-şekki veş-şirki veş-şikâkı ven-nifâkı ve sûil ahlâkı, ve sûil manzari vel munkalebi fil-mâli vel-ehli vel-veledi, Allâhümme innî es'elüke rıdâke vel cennete, ve eûzü bike min sahatıke vennâr, Allâhümme innî eûzü bike min fitnetil-kabri, ve eûzü bike min fitnetil-mahyâ vel-memât."

Anlamı: "Allâh'ım! Senin varlığın hususunda şüpheye düşmekten, şirkten, bölücülükten, ikiyüzlülükten, kötü ahlâktan, servetime, sıhhatime, aileme, akrabama, dostlarıma ve İslam ümmetine gelebilecek afetler, musibetler ve kötü hallerden sana sığınıyorum. Allâh'ım! Senin rızanı ve cennetini istiyorum. Gazabından ve cehennem ateşinden sana sığınıyorum.Allâh'ım! Kabir ahvali ve azabından sana sığınıyorum. Hayatta ve ölüm anında karşılaşacağım her türlü imtihan ve kötülüklerden sana sığınıyorum."

4-)**Tavafın dördüncü şavtında okunacak dua:**

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ عُمْرَةً مَبْرُورَةً وَسَعْيًا مَشْكُورًا وَذَ نْبًا مَغْفُورًا وَعَمَلاً صَا لِحًا مَقْبُولاً وَتِجَا رَةً لَنْ تَبُورَ ، يَا عَالِمَ مَا فِى الصُّدُورِ أَخْرِجْنِى مِنَ ا لظُّلُمَا تِ اِلَى النُّو رِ ، أَللّٰهُمَّ اِنِّى أَسْأَ لُكَ مُوجِبَا تِ رَحْمَتِكَ وَ عَزَا ئِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالسَّلا مَةَ مِنْ كُلِّ اِثْمٍ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ، وَالْفَوْزَ بِا لْجَنَّةِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ ، رَبِّ قَنِّعْنِي بِمَا رَزَقْتَنِي وَبَارِكْ اِلَى مَا اَعْطَيْتَنِى وَ اَخْلِفْ عَلَى كُلِّ غَا ئِبَةٍ لِى مِنْكَ بِخَيْرٍ

Okunuşu: "Allâhümmec'alhü umreten mebrûreten ve sa'yen meşkûren ve zenben mağfûren ve amelen sâlihan makbûlen ve ticâreten len tebûr, yâ âlime mâ fissudûr ahricnî minezzulümâti ilennûr, Allâhümme innî es'elüke mûcibâti rahmetike ve azâime mağfiretike ves-selâmete min külli ismin vel-ğanîmete min külli birrin, vel-fevze bil-cenneti vennecâte minennâr. Rabbi kannî'nî bimâ rezaktenî ve bârik ilâ mâ â'teytenî ve ahlif alâ külli ğâibetin lî minke bi hayrin."

Anlamı: "Allah`ım! Senin rızan için yapmakta olduğumUmremi kabul eyle. Bu hususta kigayretlerimi sen tâkdir eyle ve mükâfatlandır. Günahlarımı affeyle ,amellerimi kabul olmuş salih amellerden eyle. Maddî ve manevî ticaretimikazançlı eyle. Ey kalplerin ve gönüllerin gizlediği her şeyi bilen Allah'ım!Beni cehalet karanlıklarından çıkart, imanın ve ilmin aydınlığınakavuştur.

Allah'ım! Senden rahmetini ve mağfiretini kazandıracak gayreti ve davranışları, her türlü günahlardan uzak kalmayı, yalnızca iyiliklere sahip olmayı, cenneti kazanmayı talep ediyorum. Allah'ım! Bana ihsan ettiğin nimetleri hakkımda hayırlı ve bereketli kıl, verdiğin rızıklara kanaat etmeyi nasip eyle. Hakkımda hayırlı olup da benim bilmediğim bütün güzellikleri bana bahşeyle."

5-) **Tavafın beşinci şavtında okunacak dua:**

اَللّٰهُمَّ أَظِلَّنِى تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لاَ ظِلَّ اِلاَّ ظِلُّكَ ، وَلاَ بَا قِيَ اِلاَّ وَجْهُكَ . وَا سْقِنِى مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ سَيِّدِ نا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرْبَةً هَنِيئَةً مَرِيئَةً لاَنَظْمَأُ بَعْدَهَا اَبَدًا ، اَللّٰهُمَّ اِنِّى أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَ لَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ سَيِّدُ نَا مُحَمَّدُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا ا سْتَعَا ذَ كَ مِنْهُ نَبِيُّكَ سَيِّدُ نَا مُحَمَّدُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْئَلُكَ اْلجَنَّةَ وَنَعِيمَهَا وَمَا يُقَرِّبُنِى اِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْ فِعْلٍ اوْ عَمَلٍ وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا يُقَرِّبُنِى اِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ فِعْلٍ أَوْ عَمَلٍ*

Okunuşu: "Allâhümme ezıllenî tahte zıllî arşike yevme lâ zılle illâ zıllüke velâ bâkiye illâ vechüke, veskınî min havzı nebiyyike seyyidinâ Muhammedin sallallâhü aleyhi ve seleme şerbeten henîeten merîeten lâ nazmeu bâ'dehâ ebeden. Allâhümme innî es'elüke min hayri mâ seeleke minhu nebiyyuke seyyidünâ muhammedün sallallâhü aleyhi ve selem ve eûzü bike min şerri mesteâzeke minhu nebiyyuke seyyidünâ muhammedün sallallâhü aleyhi ve selem.

Allahümme innî es'elükelcennete ve neîmehâ vemâ yukarribünî ileyhâ min kavlin, ev fi'lin, ev amelin, ve eûzü bike minennâri vemâ yukarribünî ileyhâ min kavlin ev fi'lin ev amelin."

Anlamı: "Allâh'ım! Senin yüce zatın dışında hicbir şeyin bâki kalmadığı, senin arşının gölgesinden başka hiçbir sığınağın olmadığı mahşer gününde, beni arşının gölgesinde koru.

Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Kevser havuzundan kana kana içmeyi, bundan sonra ebedi susuzluk çekmemeyi nasip eyle.

Allâh'ım! Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed'in senden istediği bütün güzellikleri ben de istiyorum. Peygamberin Hz. Muhammed(s.a.v.)'in sığındığı bütün şerlerden ve kötülüklerden ben de sana sığınıyorum, muhafaza eyle.

Allah'ım! Senden cenneti, cennet nimetlerini, ona kavuşmama vesile olacak şekilde sözler, işler ve davranışlar talep ediyorum, Cehennemden ve cehenneme gitmeme sebep olacak her türlü günah, söz ve fiillerden sana sığınıyorum, dileğimi kabul eyle."

6-) **Tavafın altıncı şavtında okunacak dua:**

اَللّٰهُمَّ اِنَّ لَكَ عَلَيَّ حُقُوقًا كَثِيرَةً فِيمَا بَيْنِى وَبَيْنَكَ ، وَحُقُوقًا كَثِيرَةً فِيمَا بَيْنِى وَبَيْنَ خَلْقِكَ ، اَللّٰهُمَّ مَا كَا نَ لَكَ مِنْهَا فَغْفِرْهُ لِى وَمَا كَا نَ لِخَلْقِكَ فَتَحَمَّلْهُ عَنِّى وَأَغْنِنى بِحَلاَ لِكَ عَنْ حَرَا مِكَ وَبِطَا عَتِكَ عَنْ مَعْصِيَتِكَ ، وَبِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ ، يَا وَا سِعَ اَلْمَغْفِرَةِ ، اَللّٰهُمَّ اِنَّ بَيْتَكَ عَظِيمٌ وَوَجْهَكَ كَرِيمٌ ، وَاَنْتَ يَا اَللّٰهُ حَلِيمٌ كَرِيمٌ عَظِيمٌ تُحِبُّ اَلْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّى*

Okunuşu: "Allâhümme inne leke aleyye hukukan kesîraten fîmâ beynî ve beyneke ve hukukan kesîraten fîmâ beynî ve beyne halkıke, Allâhümme mâ kâne leke minhâ fağfirhu lî vemâ kâne lihalkıke fetehammelhu annî ve ağninî bi halâlike an harâmike ve bi tâatike an mâsıyetike, ve bi fadlike ammen sivâke, yâ vâsial mağfireti, Allâhümme inne beyteke azîmun, ve vecheke kerîmun, ve ente yâ allâhu halîmun, kerîmun, azîmun tuhibbul afve fa'fu annî."

Anlamı: "Allâh'ım! Senin benim üzerimde sonsuz hakkın var. Yine senin yarattıklarınla benim aramda da haklar var. Allâh'ım! Senin benim üzerimde olan haklarını affeyle. Yaratıklarına ait olanların yükünü üzerimden kaldır. Helal olan nimetlerinle bana bolluk ver ve haramından sakındır. Mağfireti bol olan Ey Allâh'ım! Sana itâat edip, sana isyan etmekten, senin lütfuna kavuşup, senden başkasına muhtaç olmaktan beni kurtar. Ey Allâh'ım! Şu evin gerçekten de çok azametlidir. Sen de çok şereflisin. Ve sen ey

Allah! Halîmsin, Kerîmsin, Azîmsin. Beni bağışla, sen affı seversin.

7-) **Tavafın yedinci şavtında okunacak dua:**

اَللّٰهُمَّ اِنّی اَسْئَلُكَ اِیمَا نًا كَا مِلاً ، وَ یَقِینًا صَا دِ قًا وَرِزْقًا وَ اسِعًا وَقَلْبًا خَا شِعًا ، وَلِسَا نًا ذَا كِرًا وَحَلاَ لاً طَیِّبًا ، وَتَوْبَةً نَصُوحًا وَتَوْبَةً قَبْلَ اْلمَوْتِ وَ رَاحَةً عِنْدَ اْلمَوْتِ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً بَعْدَ اْلمَوْتِ ، وَاْلعَفْوَ عِنْدَ اْلحِسَا بِ ، وَاْلفَوْزَ بِا لْجَنَّةِ وَا لنَّجَاةَ مِنَ النَّا رِ بِرَحْمَتِكَ یَا عَزِیزُ یَا غَفَّا رُ، رَبِّ زِدْنِی عِلْمًا وَاَلْحِقْنِی بِا لصَّا لِحِینَ

Okunuşu: "Allâhümme innî es'elüke îmânen kâmilen, ve yakînen sâdikan ve rizkan vâsian ve kalben hâşian, ve lisânen zâkiren ve halâlen tayyiben, ve tevbeten nasûhan ve tevbeten kablel-mevti ve râhaten indel-mevti ve mağfireten ve rahmeten ba'del mevti, vel afve indel hisâbi, vel-fevze bil-cenneti vennecâte minennâri bi rahmetike yâ azîzü yâ ğaffâr, rabbi zidnî ilmen ve elhıknî bissâlihîyn."

Anlamı:"Allâh'ım! Senden kâmil iman, güçlü inanç, bol rızık, sana itaat ederek teslim olmuş kalp, sana ibadet eden beden, seni zikreden dil, temiz ve helâl kazanç, hatalarıma pişmanlık, ölüm öncesi makbul tövbe, ölüm anında rahatlık, öldükten sonra rahmet ve mağfiret, hesap meydanında ise affını diliyorum. Cennetini kazanmayı, cehennemden uzak kalmayı nasip eyle. Ey Aziz ve çok affedici Rabbim! Rahmetinle dualarımı kabul eyle. Allah'ım ilmimi artır, kendilerinden razı olduğun salih kullarından eyle."

Tavaf tamamlandıktan sonra, iki rekât tavaf namazı kılınarak dua edilir, kanakana zemzem içilir ve ardından da sa'y yapmak için "Safâ" tepesine çıkılır ve Safâ ile Merve arasında sa'y yapılır.

Değerli şair ve yazar Cengiz Numaoğlu'nun o muhteşem hac manzarasını gözler önüne seren aşağıdaki duygu dolu şiirini hep birlikte okuyalım ve duygulanalım:

BEYTULLAH'TA BEN

Bir sancak altında kaç milyon insan,
Ne tenleri benzer, ne dilde lisan...
Olmuşlar… tek yürek, tek bedende can
İnsanlığı gördüm, Beytullah'ta ben...

Yedi bağın gülü, aynı destede,
Yetmiş iki millet, aynı listede
Kaç milyon "Âmin" der, aynı bestede;
Tevhîd'le haşroldum, Beytullah'ta ben…

Sînelerde alev, ne kül ne duman,
Dillerde bir soru: "Vuslat ne zaman?"
Cehennem söndürür, böylesi îman...
Aşk ne imiş gördüm Beytullah'ta ben...

Okyanuslar aşmış, gelmiş nicesi
Aç, susuz, uykusuz, gündüz gecesi...
Her nefes, dilinde Kur'ân hecesi;
Sevdâlılar gördüm, Beytullah'ta ben...

Rabb'in o davetli misafirleri;
Doldurmuş, Mekke'de her karış yeri.
Dillerinde dinmez, "LEBBEYK" sesleri,
Arş'a yollar gördüm, Beytullah'ta ben…

Bir damla misâli, kapılmış sele
Zengin, fakir, paşa, nefer el ele...
Yan yana secd'eder, sultanla köle;
Mahşerle tanıştım, Beytullah'ta ben...

Kimi görmez gözü elinde âsâ..
Lâkin kalp gözünü açmış devâsa
Yüzünde tebessüm, ne gam, ne tasa,
Döner durur gördüm, Beytullah'ta ben…

Kimi, ayağında yarım çarığı
Kaç yerinden kanar, topuk yarığı...
Meğerse kefenmiş başta sarığı,
Ne âşıklar gördüm, Beytullah'ta ben…

Baktım... Sofrasında, nice melekler;
Bir tas zemzem suyu, kuru ekmekler,

Bir zerre gözü yok, dünya aşında,
Âhir rızkın arar, harman başında,
Rabb'in nazarını, Kâbe taşında;
Gören gözler gördüm, Beytullah'ta ben.

Kimi bahardadır, görmemiş yazı,
Kiminin geçiyor, Mevlâ'ya nazı;
Kılınır Kâbe'de vedâ namazı,
İmrendim el açtım, Beytullah'ta ben…

Kiminde kalmamış, derman bacakta;
İki büklüm yürür, gitmez kucakta...
Erimiş, kaybolmuş Cenâb-ı Hakk'ta
Pervaneler gördüm, Beytullah'ta ben…

O kambur sırtında, eski torbası,
Torbasında sanki cennet urbası
Hele bir kıyamda var ki durması;
Gözgöz oldum doldum,Beytullah'ta ben

Bin rütbeyi, bir secdede atlayan,
Bir secdeyi, yüz binlere katlayan,
Bu kârını meleklerle kutlayan,
Ne tâcirler gördüm, Beytullah'ta ben...

Hacerü'l-Esved'de adın yazdıran,
Îman pençesinde, nefsi ezdiren,
Yücelen ruhuna, Arş'ı gezdiren,
Ne veliler gördüm, Beytullah'ta ben...

Unutmuş... Dünyanın vefâ derdini,
Yıkmış... Kalbindeki, riyâ bendini,
Öyle teslim etmiş, Hakk'a kendini;
Canda Cânân gördüm, Beytullah'ta ben

Bir sevdâ seli var, Safâ Merve'de;
Damlalar köpürmüş, vecde girmede.
Nice peygamberler, nice zirvede;
Durup bakar gördüm, Beytullah'ta ben.

İbrahim Makâmı, sultan sofrası;
Sunulur herkese, bir kevser tası...

Gözleri Kâbe'de iftarı bekler,
Tokluğuma yandım, Beytullah'ta ben…

Melekler almışlar, şölenden payı;
Sarmışlar, Kâbe'de bütün semayı.
Kalem anlatamaz, bu içtimayı,
Âciz bir kul oldum, Beytullah'ta ben…

Vah ki bana! Bunca yıldır gülmezdim,
Gözlerimden böyle yaşlar silmezdim.
Vah ki bana! Huşû nedir bilmezdim;
Tattım o lezzeti... Beytullah'ta ben...

Kaç yerinden açılmış, gökte kapılar;
Ardında saraylar, zümrüt yapılar,
Vâdeleri sonsuz, nice tapular;
Elden ele gördüm, Beytullah'ta ben…

Durdum da, tavâfı seyrettim hayran;
Gördüm: Bir kâinat misâli devran...
Hangisi melektir, hangisi insan?
Şaşırdım çok zaman, Beytullah'ta ben.

Bir sağanak misâli selâm yağmuru,
Gönüller yıkanmış, kalpler dupduru.
İhlâs ateşinde, nice hamuru;
Pişiyorken gördüm, Beytullah'ta ben…

Yaş desem yaş değil, gözlerden akan
Bir sel ki, günahlar bendini yıkan...
Kâbe göklerinden, semaya çıkan;
Merdivenler gördüm, Beytullah'ta ben…

Dağlar, taşlar, vecde gelmiş kavrulur,
Kum tanesi, "Allah" diye savrulur…
Göz nereye baksa, Rahman'ı bulur,
Ne zikirler duydum, Beytullah'ta ben…

Bir cennet şöleni, perde arkası,
Ne sahneler gördüm. Beytullah'ta ben…

Ter döktüm susadım, nefsimden yana
Başkası bir lezzet vermedi bana;
Dediler: "Bu zemzem, şifadır cana"
İçtim kana kana, Beytullah'ta ben...

Mescid-i Haram'da dokuz minâre;
Diyor ki: "Bendedir, gaflete çâre"
Bir günde beş kere, yürek bin pâre;
Ezanlar dinledim, Beytullah'ta ben...

Bir mana sarayı Mescid-i Haram;
O ne ince nakış, o ne ihtişam…
Her kalbe, Muhammed Aleyhisselâm;
Bintahtkurmuşgördüm,Beytullah'ta ben

Yıllar geçti, aramakla özümü;
Dünya malı kör etmişti gözümü,
Unutmuştum, "Kâlû Belâ" sözümü;
Gör ki hatırladım, Beytullah'ta ben...

Çekildi kapımdan, şeytân-ı kebir,
Çekildi kanımdan, zorbalık cebir,
Ne bir haset kaldı, ne gurur kibir
Yerle yeksan oldum, Beytullah'ta ben.

Bir zaman derdim ki: "Yâ Rabbî neden,
Bir daha istiyor, bir kere giden?"
Meğer bilemezmiş, insan gitmeden;
Aldım cevabımı, Beytullah'ta ben...

Gördüm ki; bu dünya bir oyalanma,
Halime bakıp da, mutluyum sanma.
Bedenim Kâbe'den uzakta amma;
Gönlümü bıraktım, Beytullah'ta ben…

Cengiz NUMANOĞLU

II- SÂFA VE MERVE

Soru: Safa ve Merve'deki dini görevlerimiz nelerdir?

Cevap: Safa ve Merve'deki dini görevlerimizi şöyle sıralayabiliriz:

a) Safa il Merve'nin tarihçesi ve Zemzem:

Kâbe'nin doğusunda ve çok yakınında bulunan iki tepedir. Bu iki tepe arasındaki mesafe yaklaşık 394,5. metredir. İslamî kaynakların bildirdiğine göre ve yukarıda da açıkladığımız üzere Hz. İbrahim (a.s.) eşi Hz. Hacer ile oğlu Hz. İsmail'i Safa tepesinin bulunduğu yere bırakıp gitmiştir. Bu ıssız ve susuz yerde yalnız kalan Hz. Hacer, bir müddet sonra oğlu İsmail'in susuzluktan ötürü ağlamaya başlaması üzerine, su aramak ve bir can yoldaşı bulabilmek umuduyla bulunduğu Safa tepesi ile Merve tepesi arasında yedi defa koşarak gidip gelmiştir. Yedinci defa Merve'ye çıktığında bir ses işitti ve sesin geldiği tarafa dönerek: "Ey ses sahibi! Yardıma ihtiyacımız var, eğer yardım etmeye muktedirsen bize yardım et."diye seslendi; sonra da sesin geldiği istikamete doğru yöneldiğinde, ilahî bir mucize olarak İsmail'in ayak topuklarının bulunduğu yere Cibril (a.s.)'in kanadıyla veya ökçesiyle vurduğunu ve ardında da su fışkırdığını gördü. Bu manzara karşısında bir an şaşkınlık geçiren Hz. Hacer, kendini toparladıktan sonra, sevinçle koşarak suyu durdura bilmek için "dur dur" manasına gelen "**zemzem**" dedi; bir taraftan da suyun boşa akmasını önlemek için etrafını çevirip havuz haline getirerek bu mübarek sudan kana, kana içti. Peygamber Efendimiz buyurur ki:"Allah, İsmail'in annesi Hacer'e rahmet etsin. O zemzemi kendi haline bıraksaydı ve avuçlamasaydı, muhakkak zemzem akar, bir ırmak olurdu."[2067]

Cebrail (a.s.) Hz. Hacer'e hitaben: "Sakın helâk oluruz, zarara uğrarız diye korkmayın. İşte şurası Beytullah'ın (Kâbe'nin) yeridir. O beyt-i şerifi şu çocukla babası yapacaktır. Muhakkak ki Cenab-ı Hak bu şerefli beytin ehlini zayi etmez"[2068] dedi.

İşte bu gün, hac ve umreye gidenlerin getirdiği ve içimine doyum olmayan şifalı, mucize "zemzem" suyu budur. Yeryüzündeki suların en şifalısı ve en kıymetlisidir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün raporlarına göre dünyadaki en içilebilir ve sağlıklı sulardan biridir. İçerisinde mikroorganizma ve bakteri bulunmayan tek sudur.

Zemzem, içmede, abdest almada ve gusül yapmada kullanılabilir. Ancak, istinca ve necasetlerin temizlenmesinde kullanılması mekruhtur.

Peygamberimiz (s.a.v.): "Zemzem suyu hangi niyetle içilirse o niyet içindir"[2069] buyurur. Başka bir hadis-i şerifinde de: "Zemzem açlar için gıda, hastalar için şifadır"[2070] buyurur. Özellikle Veda tavafından sonra Beytullah'a karşı ayakta durup, Kâbe'ye bakarak kana kana içmek, baş ve vücuda dökünmek sünnettir. İbni Abbas (r.a.) derki: "Resulullah (s.a.v.)'e zemzem verdim, onu ayakta içti."[2071] Bu hadis-i şerife istinaden Hanefi âlimler, zemzemi ayakta içmenin müstehap olduğuna hükmetmişlerdir.

2067 Buhari, Bedü'l-Halk, 29.

2068 Age.

2069 Sünen-i İbni Mace Tercümesi ve şerhi, C-8, Sh: 342.

2070 Camiu's-Sağir Muhtasarı Tecüme ve şerhi, C-2, Sh: 448.

2071 Riyazü's-Salihin Tercümesi ve şerhi, C-4, Sh: 261. (Erkam yayınları); Müslim: eşribe-117.

Zemzem içerken şu dua okunur:

اَللّٰهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُكَ عِلْماً نا َفِعاً وَرِزْقاً واَسِعاَ وَشِفاءً مِنْ كُلِّ داَءٍ وَسَقَمٍ*

Okunuşu: "Allahümme innî es'elüke ilmen nâfien ve rızkan vâ sian ve şifâen min külli dâin ve sekam."

Anlamı: "Allah'ım! Senden faydalı ilim, bol rızk ve her türlü dert için şifa niyaz ediyorum."

b) Sa'y ve sa'yın Farzları (Şart ve Rükünleri):

1-Hac sa'yını ihrama girdikten sonra yapmak,

2-Hac sa'yını hac ayları girdikten sonra yapmak,

3-Sa'yı geçerli bir tavaftan sonra yapmak,

4-Sa'yı Safa ve Merve tepeleri arasında yapmak,

5-Sa'ye Safa tepesinden başlayıp, Merve tepesinde bitirmek

6-Sa'yin en az dört şavtını yapmak.

c) Sa'yın Vacipleri:

1-Dinen özür sayılan bir durum olmadıkça sa'yi yürüyerek yapmak,

2-Sa'yi yedi şavta tamamlamak,

3-Umrenin sa'yini ihramlı olarak umre tavafından sonra yapmak,

4-Safa ile Merve arasının tamamını yürüyerek yapmak.

d) Sa'yın Sünnetleri:

1-Sa'yı, tavafı yaptıktan ve tavaf namazını kıldıktan sonra yapmak,

2-Sa'yı, abdestli olarak yapmak,

3-Beden ve elbisede necaset bulunmamak,

4-Hacerü'l Esved'i istilâmdan sonra Safa tepesine doğru ilerlemek,

5-Safa ve Merve tepelerine çıkınca, Kâbe'ye karşı tekbir, tehlil ve salavat getirip dua etmek,

6-Sa'yın her şavtında Kâbe'yi görebilecek şekilde Safa ve Merve tepelerinin üstüne çıkmak,[2072]

7-Sa'yın her şavtında iki yeşil direk arasına gelindiğinde hervele yapmak,

8-Sa'y yapılırken sadece tekbir, tehlil ve dua ile meşgul olmak,

9-Sa'yın şavtlarını peş peşe yapmak.

e) Sa'y ve sa'yın yapılış şekli:

Sa'y, haccın aslî vacibi olup, meşruluğu ayet ile sabittir.Kur'an-ı Kerim bu iki tepenin İslam'ın şeâir'inden (alâmetlerinden) olduğunu şöyleaçıklar: "Şüphe yok ki, Safa ile

2072 Tepelerin en üstüne tırmanmak mekruhtur.

Merve Allah'ın koyduğu nişanlardan (alametlerden) dır. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf (sa'y) etmesinde kendisine bir günah yoktur. Her kim gönüllü olarak bir iyilik yaparsa şüphesiz Allah kabul eder ve hakkıyla bilir."[2073]

Peygamber Efendimiz de: "Sa'y edin, çünkü Allah sa'y etmeyi size yazdı"[2074] buyurur.

Buhari şerifte geçen bir hadis-i şerife göre, Hz. Hacer'in su aramak için bu iki tepearasındaki gidiş gelişini temsîlen, hac ve umreye gidenler, sa'y yaparlar. Sa'y, sözlükte "yürümek, iş yapmak ve koşmak" manalarına gelir. Hac ve umre ibadeti bakımında ise sa'y, hac veya umre için yapılan bir tavaftan sonra, Kâbe'nin çok yakınında ve doğu tarafında bulunan Safa tepesinden başlayarak Merve tepesinde tamamlanmak üzere bu iki tepe arasında yedi defa gidip gelmektir. Yani dört kezSafa'dan Merve'ye, üç kez de Merve'den Safa'ya giderek yediye tamamlamaktır. Safa'dan Merve'ye gidiş bir şavt [2075], Merve'den Safa'ya dönüş de bir şavttır.[2076]Hac ve Umre sırasında sa'y yapılırken, Hz. Hacer'in hatırasını Yadetmek maksadıyla, Safa ile Merve arasında yeşil direkle işaretlenmiş sütunlar vardır. Bu sütunlar arasına gelindiğinde, sür'atli ve çalımlı yürünerek "Hervele" yapılır. Fakat kadınlar hervele yapmazlar.

Sa'y aşağıda anlatıldığı şekilde yapılır.

Kâbe'yi görecek şekilde Safa tepesine çıkılırve Kâbe'ye dönerek: "**Allah'ın ve O'nun Resulünün başladığı gibi başlıyorum**"deyip şöyle dua edilir:

Sa'y yapmaya başlarken okunacak ayet-i kerime:

اِ نَّ الصَّفَا وَ الْمَرْ وَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ فَمَنْ حَجَّ اْ لبَيْتَ اَوِعْتَمَرَ فَلاَ جُنَا حَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَاِ نَّاللهَ شَا كِرُ عَلِيمُ *

Manası: "Safa ile Merve şüphesizAllah'ın nişanlarındandır. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder ve umre yaparsa onları tavaf etmesinde bir günah yoktur. Her kim gönüllü olarak bir iyilik yaparsa şüphesiz Allah onu bilir, karşılığını verir."[2077]

Bu duadan sonra hac veya umre say'ı yapmaya şöyle niyet edilir:

Hac sa'y'ı yapmak için niyet:

اَللّٰهُمَّ اِنِّى اُرِيدُ سَعْىَ الْحَجَّ فَيَسِّسْ هُ لِى وَ تَقَبَّلْهُ مِنِّى*

Okunuşu:"Allahüme inni üridü sa'yel hacci feyessirhü li ve tegabbelhü minnî"

Anlamı: "Allahım! Hac sa'yi yapmak istiyorum. Bunu bana kolaylaştır ve benden

2073 Bakara: 2 / 158.

2074 Ahmed b Hanbel, Müsned, VI, 420.

2075 Şavt: Hacer-i Esved'den başlayıp, tekrar aynı yere gelinceye kadar, Kâbe'nin etrafını bir defa dolaşmaktır. Yedi şavt, bir tavaftır. Safa ile Merve arasındaki gidiş gelişlerde de, Safa'dan, Merve'ye bir defa gidişe de şavt denir.

2076 Buhari, Enbiya, 4 / 142.

2077 Bakara: 2/ 158.

kabul eyle."

Umre sa'y'ı yapmak için niyet:

اَللّٰهُمَّ اِنِّی اُرِیدُ سَعْیَ الْعُمْرَةِ فَیَسِّرْ هُ لِی وَتَقَبَّلْهُ مِنِّی*

Okunuşu: "Allahümme innî ürîdü sa'ye'l umreti feyessirhü lî ve tekabbelhü minnî."

Anlamı: "Allah'ım! Umre sa'y'i yapmak istiyorum. Bunu bana kolatlaştır ve benden kabu eyle."

Bu niyetten sonra, Kâbe'ye dönülerek "Bismillahi Allah'u Ekber ve lillâh'il-Hamd" denir. Sonra da tekbir, tehlil, salavât ve dualarla Merve tepesine doğru yürünür. Ancak kadınlar dualarda seslerini fazla yükseltmezler.

Safa ile Merve arasında gidip gelirken de şu dua okunabilir:

رَبِّ اغْفِرْ وَا رْحَمْ ، وَا عْفُ وَتَكَرَّمْ وَ تَجَا وَزْ عَمَّا تَعْلَمُ ، اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا لاَ نَعْلَمُ،اِنَّكَ ا نَتَ اَللّٰهُ ا لْاَ عَزُّ ا لاْ كْرَمُ

رَبَّنَا نَجِّنَا مِنَ النَّا رِ سَا لِمِینَ وَاَدْ خِلْنَا الْجَنَّةَ ا مِنِینَ رَبَّنَآ آ تِنَا فِیالدُّنْیَا حَسَنَةً وَ فِی ا لاَ خِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنَا عَذَا بَ النَّا رِ*

Anlamı: " Rabbim beni bağışla, bana acı ve bana ikram et. Allahım! Bizm bilmdiklerimizi de sen bilirsin, sana malûm olan bütün günahlarımızı affeyle. Zîra Sen Azizsin, Kerimsin. Rabbimiz bizi ateş azabından sapasağlam kurtar, güven içinde cennete koy. Rabbimiz bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver, bizi ateş azabıdan koru."[2078]

Yukarıda açıklandığı üzere iki tepe arasındaki gidiş gelişler Merve tepesinde yediye tamamlandıktan sonra Kâbe'ye karşı dönerek içten geldiği gibi samimi bir şekilde dua edilir.

Bundan sonra da, şayet Temettu Haccına niyet edilmişse tıraş olarak ihramdan çıkılır ve ihram yasakları sona erer. Hac yapmak üzere Arafat'a çıkılacağı zaman tekrar hacca niyet edilerek ihrama girilir.[2079]Şayet, İfrat veya Kıran haccına niyet edilmişse ihramdan çıkılmaz ve ihramlı olarak Mekke'de kalarak istendiği kadar Kâbe tavaf edilebilir. Hac yapma zamanı gelince de hac yapılır.

Safa ile Merve arasında sa'y yapma konusunda üç görüş vardır:

1) Cumhur ulemaya göre sa'y bir rükün (farz).

2) Hanefiler'e göre vacip.

2078 **Safa ile Merve arasındaki duanın okunuşu:** "Rabbiğfir verham ve tecâvez ammâ ta'lem inneke ta'lem ,mâlâ tâ'lem inneke ente'llâhü'l-e'azzü'l-ekrem. Neccinâ mine'n-nâri sâlimîne ve edhilnâ'l-cennete âminîn. Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr."

2079 Zilhiccenin 8. gününün sabahında Mina'ya giderek Arefe günü sabah namazını kılıncaya kadar orada geceleyip, sabah namazından sonra da Arafat'a hareket etmeliyiz. Ancak, günümüzde hacı adayları çok kalabalık olduğu için, Zilhiccenin sekizinci günü Mina'ya değil, doğrudan Arafat'a götürülmektedirler.

3) İbni Abbas ve Ahmed bin Hanbele göre ise sünnettir.[2080]

f) Sa'ydan sonra tıraş olarak ihramdan çıkmak:

Saçları tıraş etmenin veya kısaltmanın, hac ve umre menâsikinden olduğu ayet-i kerime ile bildirilmiştir.[2081]

Erkekler saçlarını dipten keserler veya dörtte birini keserek kısaltırlar. İmam Şafiî ve onun ekolüne göre tıraş olmak vacip değil, rükündür. Fakat iki üç tel kesmek kâfidir. Saçı olmayanlar ise tıraş aletini başlarının üzerinde dolaştırmak suretiyle vacibi yerine getirirler. Kadınlar ise saçlarının ucundan parmak ucu uzunluğundan daha kısa olmamak kaydıyla bir miktar keserler. Kesilen saçlarını sağa sola gelişi güzel atmazlar, bir naylon poşete koyarak çöp bidonuna bırakırlar.

III- ARAFAT

Soru: Arafat ve Arafat'taki dini görevlerimiz nelerdir?

Cevap: Arafat'taki dini görevlerimizi şöyle sıralayabiliriz:

a) Arafat, Müzdelife ve Mina güzergâhlarını gösterir kroki:

b) Arafat'ın coğrafi konumu ve tarihçesi

Arafat,[2082]Arefe kelimesinin çoğuludur. Tanımak, itiraf etmek ve güzel koku sürünmek" gibi anlamlara geldiği konusunda âlimler arasında görüş beyan edenler olmuştur. Ayrıca Arafat'a rahmet dağı manasına "Cebel-i Rahme" de denmektedir.

Hac menâsikinde mühim bir yer tutan Arafat, Mekke-i Mükerreme'nin 25. km güney doğusunda düz bir alanda yer alan ve kutsal Arafat dağının bulunduğu mekânın adıdır.

Hz. Âdem ile Havva cennetten yeryüzüne çıkarıldıklarında burada buluşuptanışmışlardır. Hz. İbrahim (a.s.) Cebrail ile burada konuşup, haccın menâsikini ilk defaburada ondan öğrenmiştir.

Hacılar, zil hiccenin sekizinci günü, yani Arefe gününden bir gün önce hac için ihrama girerek Mekke'den buraya hareket ederler ve bugüne, "kana kana su içme" anlamına "**terviyegünü**" denir.

Arafat'ın doğusu, güneyi ve kuzeyi dağlarla çevrilidir. Arafat Harem sınırları dışında Hıll bölgesinde kalır. Bu durum yukarıdaki krokide de gö-
rülmektedir. Harem sınırları ile Arafat arasında **Urene** vadisi, ortasında Cebel-i Rahme

2080 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi, C-2, Sh:163-165.

2081 Fetih: 48 / 27.

2082 Arafat kelimesi hakkında çeşitli rivayetler olmakla birlikte, Bir rivayete göre, Hz. Adem'le Havva cennetten çıkarıldıktan sonra yer yüzünde Arafat'ta buluşup tanıştıkları için bu kutsal mekâna Arafat ismi verilmiştir. Diğer bir rivayette çeşitli ırk ve dillere mensup insanların bu kutsal mekânda toplanıp tanıştıkları için bu ismi almıştır.

(rahmet dağı), batısında da **Nemîre** mescidi vardır.

Hz. Muhammed(s.a.v.) meşhur veda hutbesini Nemîre Mescidinin bulunduğu yerde Arafat sınırlarının dışındaki Urene Vadisinde, Nemîre Mescidinin Arafat sınırı dışındaki kısmındaokumuş ve bu gün, hutbeyi okuduğu bu yere Nemire Mescid'i adı verilen bir mescid yapılmıştır. Arefe günü zeval vaktinden sonra cem'i takdim ile kılınan öğle ve ikindi namazlarından önce, hutbe bu mescidde okunur.[2083] Günümüzde Arafat ağaçlandırılarak yemyeşil hale getirilmiş ve dokuz oto yol ile Müzdelife'ye bağlanmıştır. Her geçen gün yeni gelişmeler ve değişiklikler yapılmaktadır.

c)Arafat'taki dini vazifelerimiz ve Arafat Vakfesi:

1) Arefe günü öğle (zeval) vakti başlayıp kurban bayramının birinci günü şafak sökene kadar burada vakfe yapmak haccın rükünlerinden (farzlarından) dir. Dolayısıyla hacılar burada topluca vakfe yaparak, Allah Teâlâ Hazretlerine bütün samimiyetleriyle gönül pencerelerini açıp yalvarırlar. Rahman'ın rahmet ve mağfiretini, günahlarının affını gözyaşları içerisinde isterler. Acizliklerini, hakirliklerini itiraf ederek tövbe ve istiğfar ederler. Böylece geçmiş günahlarından arınarak cennete lâyık manevi kokular kazanırlar. Çünkü Allah Teâlâ Muhammet ümmetinin tövbelerini burada kabul eder, geri çevirmez. Bundan dolayı şeytan:"Eyvah! Bütün emeklerim boşa gitti" diyerek, büyük bir endişe ve telaş içerisinde kendini yerden yere vurur ve ümitsizliğe düşer.[2084] Bunun için bu güne Allah'ın razı olduğu gün manasına "**yevm-i rıdvan**" denmiştir.

2083 Veda Hutbesi okunduktan sonra Resulullah (s.a.v.) cemi takdim ile öğle ve ikindiyi kılıp, sonra Cebel-i Rahme dibinde vakfe yapmıştır.

2084 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 393-394.

2) Arefe günü öğle ve ikindi namazlarını cem-i takdim ederek (birleştirerek) bir ezan ve iki ikametle öğle namazının vaktinde imama uyarak kılmalıyız. Eğer cemaat halinde değil de yalnız kılma durumunda kalmışsak, her namazı kendi vakti içerisinde ayrı ayrı kılmalıyız.[2085]

3) İmamın okuduğu hutbeyi dinlemeliyiz.

4) Güneş batıncaya kadar kıbleye dönerek, telbiye, tehlil, tespih, zikir, Salâvat, duave istiğfarlarla vakfe yapmalıyız. Zira Arafat vakfesi haccın en önemli rüknüdür. Arafat vakfesi yapılmadan hac ibadeti yerine getirilmiş sayılmaz. Ayet-i Kermeler bu gerçeğe işaret eder.[2086]

5) Peygamberimiz (s.a.v.) de:"**Hac, Arafat'tır**"[2087] buyurur. Arafat'ta "**Batn-ı Urene**"[2088] denilen yerden başka her taraf vakfe yeridir.[2089] Dolayısıyla bu yerin dışında Arafat'ın her hangi bir parçasında Arefe günü güneşin zevalinden[2090] kurban bayramı günü ikinci fecrin doğuşuna kadar olan sürenin her hangi bir zaman dilimi içerisinde bir an bile bulunup vakfe yapmak, hacı olmak için yeterlidir.[2091] İslam âlimleri bu hususta ittifak halindedirler. Bu zaman dilimi içerisinde Arafat'ta bulunan bir hacı adayı, niyet etse de etmese de, Arafat'ta bulunduğunun farkında olsa da olmasa da, deli, baygın veya uyumuş da olsa yine vakfesi sahih olur. Bu zaman zarfında vakfeyi yapamayıp kaçıran kimse o yılın haccını yapmamış sayılır ve haccı kazaya kalmış olur. Bu durumdaki bir hacı adayı, Kâbe'yi tavaf eder, Safa ile Merve arasında sa'yini yapar ve ihramdan çıkar. Haccını ise gelecek yıl kaza eder.

d) Arafat Vakfesinin Vacibi:

Vakfeden sonra güneş batınca, Allah'ın rahmetinden nasiplendiğimizi ve dolayısıyla günah kirlerimizden arınmış olduğumuzu ümit ederek ve bir daha günaha dönmememiz için Cenab-ı Hakk'ın yardımını dileyerek Müzdelife'ye hareket etmeliyiz. Ancak Arafat'a gündüz gelenlerin güneş batıncaya kadar Arafat'ta beklemesi ve Arafattan ayrılmaması vaciptir. Zira Peygamberimiz güneş batıncaya kadar beklemiştir.[2092] Gündüz Arafat'ta bulunmayıp, güneş battıktan sonra Arafat'a gelenler de, Arafat vakfesini yapmış olurlar ve her hangi bir ceza da gerekmez. Cenab-ı Hak razı olacağı o mukaddes

---

2085 İmam Muhammed ve Ebu Yusuf'a göre yalnız kılan da ikindi namazını öğle ile beraber kılar. Yukarıdaki görüş İmam Âzam Ebu Hanife'nin görüşüdür.

2086 Bakara: 2 / 198-199.

2087 Nesâî, Menâsikü'l-Hac, 203. V, 256; İbn Mâce, Menâsik, 57.II,1003.

2088 Bat-ı Urene: Arafat ovasında bir vadi olup, Arafat vakfesi asla bu mıntıkada yapılmaz. Buranın dışında Arafat'ın her tarafında vakfe yapılabilir.

2089 Müslim, Hac, 149. I, 893; Sünen-i Tirmizi,5 / 214, Hadis no:2975, Kahire-1965.

2090 Öğle namazından sonra vakfe vakti başlar, bayramın birinci günü fecrin doğuşuyla son bulur.

2091 Tirmizi, Tefsir, 3.v, 214; İbn Mâce Menâsik, 57, No: 3015.

2092 Ebu Davud, Menâsik, 61, II,467.

mekânlarda tekrar tekrar buluşup ibadet yapmayı cümlemize nasip etsin. Âmin!

e)Arafat Vakfesinin sünnetleri:

1-Arefe günü güneş doğduktan sonra Mina'dan Arafat'a hareket etmek,
2-Zeval vaktinden önce Arafat'ta bulunmak,
3-Vakfe için gusletmek,
4-Öğle namazı öncesinde Nemîre Mescidinde hutbe okumak,
5-Oruçlu olmak,
6-Vakfe esnasında abdestli olmak ve kıbleye yönelmek,
7-imkân nispetinde vakfeyi Cebelü'r-Rahme tepesine yakın bir yerde yapmak,
8-Öğle ve ikindiyiöğlenin vaktinde birleştirerek (cem-i takdim ile) kılmak[2093],
9-Vakfeyi cem-i takdim ile kılınan namazdan sonra yapmak,
10-Gün boyunca Kur'an'la, zikir ve ibadetlerle meşgul olmak.

ARAFAT'TA SÖZ VERDİM

Mevlâ'ya dua ettim, kolay kıldı işimi;
Kucakladım Kâbe'de, üç milyon kardeşimi..
Bırak artık, ey şeytan! Bırak artık peşimi;
Arafat'ta söz verdim, Cenâb-ı Allah'a ben...

Kefen misâli beyaz ihramlara sarındım,
Kanat kanat, melekler gölgesinde barındım,
Nefsin bataklığında, hevâlardan arındım,
Arafat' ta söz verdim, Cenâb-ı Allah'a ben...

Dilde Kur'ân, elde mey, ikiyüzlü yaşamam,
Çağdaşlığı saptırıp, şer peşinden koşamam,
"Hoşgörü" diye diye, dalâlete düşemem;
Arafat 'ta söz verdim, Cenâb-ı Allah'a ben...

Milyonlarca bedeni, kuşatırken çöl yeli,
Milyonlarca sînede, titrerken gönül teli,
Milyonlarca gözlerden, akarken tevbe seli,
Arafat'ta söz verdim, Cenâb-ı Allah'a ben...

Nûra bulanmış eller, semâları delerken,
Rabbim, kul defterinden, günahları silerken,
O şeytan ki; nefretle, neşterini bilerken,
Arafat'ta söz verdim, Cenâb-ı Allah'a ben...

2093 Nesâî, Menâsik, 201, v, 254.

Öyle bir aşkla yandım, güneş sönse sönemem,
Gökler tersine dönse, Hakk yolundan dönemem.
Îman tahtına çıktım.. Ölüm ne ki!.. İnemem,
Arafat'ta söz verdim Cenab-ı Allah'a ben...

Tok sofrada aç durmak, zor gelse de nefsime;
El açmam mâsivâya[2094], leke sürmem neslime,
Tertemiz dönmek için, toprak olan aslıma,
Arafat'ta söz verdim, Cenâb-ı Allah'a ben...

Cengiz NUMANOĞLU

IV-MÜZDELİFE

Soru: Müzdelife'deki dini görevlerimiz nelerdir?

Cevap: Müzdelife'deki dini görevlerimizi şöyle sıralayabiliriz:

a) Müzdelife'nin tanımı ve coğrafi konumu:

Hac menâsikinin yapıldığı kutsal yerlerden biri de Müzdelifedir. Arafat'la Mina arasında harem sınırları içerisinde yer alan dar bir bölgedir.

Müzdelife kelimesi ileri geçmek, yakınlaşmak anlamındadır. Hac ibadeti açısından ise, hacıların Allah'a yakın olmak amacıyla Arafat'tan sökün ederek Haremin yakınında toplandıkları mukaddes mekânın adıdır. Aynı zamanda Hz. Âdem ileHz. Havva Arafat'ta buluşup Müzdelife'de birleşerek zifafa girdikleri için de bu isimin verildiği rivayetler arasındadır. Kur'an-ı Kerim'in Bakara süresi 198. ayetinde "El-meş'aril-Haram" olarak geçer.[2095]

Hacılar Arafat vakfesini yaptıktan sonra buraya dönerler ve Zilhicce ayının dokuzuncu gününü onuncu gününe bağlayan bayram öncesi geceyi burada geçirerek sabah namazını burada kılıp dua ederler ve şeytan taşlamak için yetmiş adet veya daha fazla fındıktan küçük, nohuttan biraz büyük küçük taşlar toplarlar. Akabe cemresine atılacak ilk yedi taşı Müzdelife'den toplamak müstehaptır. Bu yedi taşın dışında, şeytana atılacak diğer taşların buradan toplanması şart değildir. Bu taşlar her yerden toplanabilir. Sadece cemre mahallinde şeytan taşlamak için başkaları tarafından atılmış taşları alıp atmak mekruhtur. "Cemre" adı verilen bu küçük taşların sözlük anlamı "küçük çakıl taşı" demektir. Çoğulu, cimâr veya cemerât'tır.

b) Müzdelife'deki dini görevlerimiz:

2094 **Mâsivâ:** Allah'tan başka varlıklar.

2095 Meş'ari Haram, saygı değer, İbadetlere ait sembolleri taşıyan yer demektir. Müzdelife'de "Kuzah" denilen ve üzerinde "Mikade" adında silindir şeklinde bir taşın bulunduğu tepe olup, Hz. Peygamber (s.a.v.) Veda haccında bu tepenin yanında sabaha kadar dua ve ibadet etmiştir.

Diğer kutsal mekânlarda olduğu gibi, hac ibadeti sırasında Müzdelife'de de yerine getirilmesi gereken hac menâsikiyle ilgili bazı kurallar vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

Müzdelife'ye vardığımızda tekbir getirip içimizden nasıl geliyorsa o şekilde samimi bir dua yapabileceğimiz gibi, şu duayı da okuyabiliriz:

Müzdelife'de okunacak dua:

اَ لّلهُمَّ اِنَّ هَذِهِ مُزْ دَ لِفَة ٌ جَمَعَتْ فِيهَا اَلْسِنَةٌ مُخْتَلِفَةٌ تَسْأَ لُكَ حَوَا ئِجَ مُؤْ تَلِفَةً ، فَا جْعَلْنِى مِمَّنْ دَعَا كَ فَاسْتَجَبْتَ لَهُ وَتَوَكَّلَ عَلَيْكَ فَكَفَيْتَهُ*

Anlamı: "Allah'ım, burası Müzdelife'dir. Senden çeşitli dillerle dilek dileyen insanlar burada toplanmış bulunmaktadır. Beni Sana yalvarıp duasını kabul ettiklerinden, Sana tevekkül edip Senin de dileklerini kabul buyurduğun kullarından eyle."[2096]

Hacılar akşam namazı ile yatsı namazını burada cem-i tehirle kılarlar.

Kur'an'da adı geçen **Meş'ar-ı Harem**, Müzdeli'fenin en kutsal yeri olan Kuzah tepesindedir ve Arafat vakfesinden sonra, bayramın birinci günü fecr-i sadıktan güneşin doğmasına kadar olan süre içerisinde burada vakfe yapmak vaciptir. Cenab-ı Hak: "Arafat'tan (seller gibi) boşanıp aktığınız zaman Meş'ar-i Haram'ın yanında Allah'ı zikredin"[2097] buyurur. Peygamber Efendimiz de: "Kim Müzdelife'de sabah namazını kılar, sonra bizimle burada bulunur, öncesinde gece veya gündüz Arafat'ta vakfe yaparsa haccı tamam olmuş olur"[2098] buyurur.

c) Müzdelife Vakfesinin Vacipleri:

1-) Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarını, yatsı vakti girdikten sonra cem-i tehir yaparak kılmak. Cem-i Tehir namazda iki vaktin namazı bir tek ezan ve bir tek ikametle kılınır.

Abdullah İbn Ömer Peygamberimizin bu konudaki uygulamasını şöyle rivayet eder: "Allah'ın Elçisi, akşam namazı ile yatsı namazını Müzdelife'de birleştirerek kıldı. Akşamı üç, yatsıyı iki rekât olarak bir kametle kıldı."[2099]

Cem-i takdim ve cem-i tehir ile kılınan namazlarda iki farz arasında başka namaz kılınması mekruh olduğundan akşamın sünneti ile yatsının ilk sünneti kılınmaz.

2-) Müzdelife vakfesinin yapılması aslî vaciplerdendir. Bir kimse bilerek veya bilmeyerek, uyanık veya uyuyarak, ayık veya baygın, otururak veya yürüyerek yahut vasıta içerisinde, abdestli veya abdestsiz, cünüp, âdetli ve loğusalı, niyetli veya niyetsiz olarak

2096 **Müzdefe'deki duanın okunuşu:** "Allahümme inne hâzihî Müzdelifeh ceme'at fîhâ elsinetün muhtelifeh tes'elüke havâ'ice mu'telifeh fec'alnî mimmen de'âke festecepte lehû ve tevekkele aleyke fekefeyteh."

2097 Bakara: 2 / 198.

2098 Ebu Davud, Menâsik, 69, II, 487; İbn Mâce, Menâsik, 57, II, 1004.

2099 Kassânî, C-II, Sh: 154-155; İbn Kudâme, V.29-30.

Müzdelife vakfesini yaparsa, vacip yerine getirilmiş olur.[2100] Aksi takdirde bu görevi yerine getirmeyenlerin ceza olarak kurban kesmeleri (dem) gerekir.

d) Müzdelife vakfesinin sünnetleri:

1) Arefe gününü bayram gününe bağlıyan geceyi ibadet ederek Müzdelife'de geçirmek.

2) Hanefi mezhebine göre bayramın birinci günü sabahın alaca karanlığında sabah namazını kıldıktan sonra, niyet ederek telbiye, tekbir, tehlil, zikir, dua ve istiğfarlarla, tan yerinin ağarmaya başlamasından (fecr-i sadıktan) güneşin doğmasına kadar Müzdelife vakfesini yapmak.

Şafiî ve Hanbelîlere göre vakfe vakti, gecenin yarısında başlar, fecr-i sadığa kadar devam eder.[2101] Malikilerde ise arefe günü akşamında başlar, bayramın fecr-i sadığına kadar devam eder.[2102]

3) Müzdelife'nin "**muhassır vadisi**"[2103] denilen yerin dışında her bölgesinde vakfe yapılabilir, ancak **Kuzeh** dağı üzerindeki "**Meş'ar-i Haram**" civarında yapmak sünnettir.

4) Müzdelife vakfesindensonra, henüz güneş doğmadan Mina ile Müzdelife arasındaki Muhassır vadisi yoluyla Mina'ya hareket etmek ve Muhassir vadisinde bir taş atımı mesafesi kadar bir yeri hızlı bir şekilde yürümek.

V- MİNA

Soru: Mina ve Mina'daki dini görevlerimiz nelerdir?

Cevap: Mina'nın tarihçesini ve Mina"daki dini vazifelerimizi şöyle sıralayabiliriz:

a-Mina'nın coğrafi konumu ve tarihçesi:

Hac menâsikinin mühim bir kısmı da Mina'da icra edilir. Mekke'nin sekizkilometre doğusunda Müzdelife ile Mekke arasında Harem bölgesine dâhil bir yerdir.

"Mina" kelimesi kan akıtmak manasına gelir. Hz. İsmail'in yerine koç burada kurban edildiği için bu isimi almıştır. "Temenni" kelimesi de aynı manaya gelir. Zira Hz. Âdem cenneti burada temenni ettiği için bu ismi aldığı da söylenir.

Hz. Muhammed (s.a.v.) ile Medineliler arasında gerçekleşen ünlü Akâbe sözleşmeleri burada yapılmıştır. Hacla ilgili fiilerin çoğu Bakara süresinde zikredildiği için İbni Mesud (r.a.): "Mina, Bakara süresinin üzerine indiği makamdır" ifadesini kullanmıştır.

Mina'da Akâbe'ye yakın bir yerde taşla örülmüş sütun şeklinde büyük cemre, do-

---

2100 Kassânî, C-II, Sh: 136.

2101 İbn Kudâme, V, 24.

2102 Baş nefer, Sh: 254.

2103 **Muhassır Vadisi:** Mina ile Müzdelife'yi bir birinden ayıran ve Mina'ya dâhil olan bir yerdir.

ğu tarafında orta cemre, daha ileride de birinci cemre bulunur. Aşağıda anlatılacağı üzere hacılar kurban bayramının ilk üç gününde bu cemrelere "Bismillahi Allahü Ekber" diyerek yedişer taş atıp şeytanı taşlarlar. Bu uygulama haccın vaciplerindendir.

Zilhiccenin sekizinci terviye günü (Arefeden bir gün önce) güneş doğduktan sonra Mekke'den Mina'ya gitmek ve o günkü öğle namazından ertesi günü (Arefe) sabah namazı dâhil, beş vakit namazı Mina'da kılıp geceyi de Mina'da geçirmek ve Arefe günü sabahı güneş doğduktan sonra buradan Arafat'a hareket etmek sünnettir. Hâlbuki günümüzde kalabalık sebebiyle bu sünnete riayet edilmemekte ve doğrudan Arafat'a çıkılmaktadır.

Ve yine bayramın 1. 2. ve 3. günlerini Mina'da geçirmek ve orada gecelemek Hanefi Mezhebine göre sünnet, diğer üç mezhebe göre gecelerin yarıdan çoğunu burada geçirmek vaciptir.[2104] Dolayısıyla bu üç mezhebe göre mazeretsiz terk edilirse dem gerekir.

b) Mina'daki dini vazifelerimiz, tertip sırası ve hükmü:

Bayram günlerinde Mina'da şu üç görev ifa edilir: Şeytan taşlama, Kurban kesme ve tıraş olma. Hz. Peygamber (s.a.v.) veda haccında bu üç görevi sırasıyla şöyle yapmıştır: Bayramın ilk günü Mina'da önce Akâbe Cemre'sine yedi taş atmış, sonra kurbanlarını kesmiş, daha sonra tıraş olup ihramdan çıkmış, ondan sonra da aynı gün Mekke'ye giderek ziyaret tavafını yapmıştır.

Resul-i Ekrem Efendimizin yaptığı bu sıralamaya riayet etme konusunda müctehid imamların farklı görüşleri vardır. Ebu Hanife'ye göre, şeytan taşlama, kurban kesme ve tıraş olma hususunda sıraya riayet etmek **vaciptir.** Bu sıralamaya uyulmadığı takdirde kurban kesme cezası (dem) gerekir. Bu sıralama kısaca şöyle formüle edilebilir: (TAŞ + BAŞ + TIRAŞ). Ebu Yusuf ve İmam Muhammed ile diğer üç mezhep imamına göre ise bu sıralamaya riayet etmek vacip değil, sünnettir. Dolayısıyla, kurban kesme cezası gerekmez; ancak mekruhtur. Ziyaret tavafında ise Ebu Hanife dâhil, bütün müctehid imamlara göre sıraya uymak vacip değil, sünnettir.[2105]

Son yıllarda hacca gidenlerin sayısı her sene artarak devam etmekte ve büyük bir izdiham yaşanmaktadır. Bu durumda sıraya riayet edilerek şeytan taşlandıktan sonra önce kurban kesmek, daha sonra tıraş olmak büyük bir sıkıntı doğurmakta ve aynı gün içerisinde bütün kurbanların kesilmesi imkânsız hale gelmektedir. Mesela Türkiye'den her sene yüz bin civarında insan hacca gitmektedir. Bu yüz bin hacının kurbanının kesilmesi belki günler alabilir. Bu süre içerisinde ihramda kalmanın zorluğu ortadadır. İslam dini çözümsüzlük ve zorluk dini değil, kolaylık dinidir. Bunun içindir ki, yukarda

2104 Nevevî, el-İzah, 359.

2105 Yücel İrfan ve diğerleri, İlmihal- I, İman ve İbadetler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları s. 323, Ankara-2003.

ifade etmeye çalıştığımız şartları ve zorlukları dikkate alan T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, Hanefi mezhebi ekolünden olan Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'in görüşlerini esas alarak uygulamayı bu yönde yapmaktadır. Yani hacılar, bayramın birinci günü Mina'da şeytanı taşladıktan sonra kurban kesilmesini beklemeden tıraş olup ihramdan çıkabilmektedirler. Bu uygulama mekruh olmakla birlikte, Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre sünnet olduğu için kurban kesme cezasını gerektirmemektedir. Bununla beraber, imkân varsa kurbanı kestikten sonra ihramdan çıkmak en doğrusudur.

c) Mina'daki vacipler:

1-Akabe cemresine taş atmada, kurban kesmede ve tıraş olmada tertibe (sıraya) uyulması,

2-Temettu ve Kıran haccı yapanların kurban kesmesi.

3-Kurbanların kurban bayramı günleri içerisinde ve Harem bölgesinde kesilmesi.

4-Tıraşın bayram günlerinde ve Harem bölgesinde olunması,

5-Cemrelere her gün atılacak taşların eksiksiz atılması.

d)Cemrelere taş atmanın zamanı, hükmü ve uygulanış şekli:

Şeytan taşlama Mina'da yapılan en önemli dini vazifelerden biridir. Taş atılan bu Cemreler, bir birine birer ok uzaklıkta ve taşla örülmüş üç sütundan ibarettir. Bunlardan birincisine Cemre-i Ulâ (Küçük şeytan), ikincisine Cemre-i Vusta (orta şeytan), üçüncüsü ne de Cemre-i Aka'be (Büyük şeytan) denir.

Yukarıda da açıklandığı gibi, cemrelere taş atma zamanı, kurban bayramı günleridir. Bu günlerin ilkine kurban kesme günü anlamına "**Yevm-i Nahr**", diğer üç gününe de teşrik günleri manasına gelen "**Eyyâm-ı Teşrik**" denir. Hanefi Mezhebine göre teşrik gecelerini Mina'da geçirmek sünnet, Şafiî, Malikî ve Hanbelî mezheplerine göre ise vaciptir.[2106] Özellikle son yıllarda mevcut şartlar gereği teşrik gecelerinde Mina'da kalınmamaktadır.

Bayramın birinci günü güneşin doğması ile öğle namazı vaktinin girmesi arasında[2107] Mekke (Kâbe)'yi solumuza, Mina'yı da sağımıza[2108] alarak sadece Akâbe cemresi

2106 Şirbinî, C-II / sh: 265.

2107 Birinci günü Akabe Cemresine taşların atılması, Hanefi ve Malikî mezheplerine göre fecr-i sadıktan itibaren başlar, ikinci gün, fecr-i sadığa kadar devam eder. Bu zaman dilimi içerisinde taşlar atılmazsa dem gerekir. Ancak taşların güneşin doğması ile zeval arasında atılması sünnettir. Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre de, vaktinde atılamayan taşlar, bayramın sonuna kadar kaza olarak atılabilir. Şafiî ve Hanbeli mezheplerine göre ise, taşların atılması, arefe gecesinin yarısından, bayramın dördüncü günü güneş batımına kadar caiz olur.

2108 Akabe Cemresine taş atarken Mekke'yi sola, Mina'yı da sağ tarafa almak müstehaptır. Ancak son zamanlarda yapılan imarî düzenlemeler diğer hac mahallerinde olduğu gibi şeytan taşlama mahallinde de büyük değişikliğe sebep olmuştur. Bu nedenle sağ sol uygulaması ortadan kalkmış, genelde şeytan taşlama sırasında Kâbe huccacın ön

(büyük şeytan) üzerine veya yakınına düşecek şekilde sağ elimizin başparmağı ile şahadet parmağı arasına cemre taşlarını birer birer alıp, telbiyeyi keserek: "**Bismillâhi Allâhü Ekber, rağmen li'ş-şeytâni ve hızbihî"**[2109] (بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرْ ، رَغْمًا لِلشَّيْطَا نِ وَحِزْبِهِ*) dedikten sonra, tek tek, peş peşe yedi adet taşı atarak, dua etmeden oradan hemen ayrılıp, duayı yolda yapmalıyız. Zira Akâbe cemresinde dua edilmez, ancak diğer orta ve küçük cemrelere taş attıktan sonra dua edilir ve bu iki cemreye istediğimiz her yönden taş atabiliriz.

Akabe cemresine taşı attıktan sonra, şayet Temettu veya Kıran Haccı yapmış isek hedy denilen şükür kurbanımızı kesip tıraş olarak ihramdan çıkmalıyız. Eğer ifrat haccına niyet etmiş isek kurban kesmemiz vacip olmadığından hemen tıraş olarak ihramdan çıkmalıyız. İhramdan çıktıktan sonra da ziyaret tavafı yapıncaya kadar cinsel ilişkinin dışında ihram yasakları üzerimizden kalkar. Buna birinci helâl (tahallül) devresi denir. Ziyaret tavafından sonra ise cinsel ilişki de dâhil olmak üzere, ihramın bütün yasakları üzerimizden kalkar ve buna da ikinci helâl (tahallül) devresi denir.

Bayramın ikinci ve üçüncü günlerinde, cemrelere atılacak olan taş, zeval vaktinden sonra başlayıp ertesi gün fecr-i sadığa kadar olan süre içerisinde yerine getirilir. Zira Resul-i Ekrem Efendimiz bu günlerde cemrelere taşı öğleden sonra atmıştır.[2110]

Dolayısıyla öğleden önce ve fecr-i sadıktan sonra atılan taşlar geçersiz olur. Bu taşlar, zamanında atılmaz veya dördüncü günü güneş batıncaya kadar kaza edilmezse dem gerekir.

Taşlamaya, önce küçük cemre'den başlanır, sırasıyla orta cemre ve Akâbe Cemresi olmak üzere herbirine her gün yedişer adet taş atılır. Böylece iki gün içerisinde toplam 42 adet taş atılmış olur. İlk gün Akabe Cemresine atılan yedi adet taşla birlikte toplam 49 adet taş atmış oluruz. İlk üç gün şeytan taşlanması vacip olup, dördüncü gün taş atmak faziletli olmakla beraber mecbur değildir. Eğer dördüncü gün de taş atarsak, toplam 70 adet taş atmış oluruz.

Her günün taşının kendi günü içinde atılması vaciptir. Vaktinde atılamayan taşların kazası da vaciptir. Taş atma süresi bayramın dördüncü günü güneşin batmasıyla son bulur. Dolayısıyla bundan sonra eda olarak da kaza olarak da taş atılamaz.

Şayet dördüncü gün Mina'da kalmayacaksak, Hanefi mezhebine göre üçüncü günün taşlarını attıktan sonra fecr-i sadıktan önce, diğer mezheplere göre ise güneş batmadan önce Mina'dan ayrılmalıyız.[2111] Hastalık, yaşlılık ve sakatlık gibi meşru maze-

---

cephesinde kalmaktadır.

2109 **Şeytana taş atma duasının anlamı:** "Allah'ın ismiyle! Allah büyüktür! Kahrolsun şeytan ve traftarları."

2110 Ahmed b Hanbel, Müsned,I / 328.

2111 Şafiî, Malikî ve Hanbelî mezheplerine göre dördüncü günü Mina'da kalmayacak olanlar, üçüncü günü güneş batmadan önce Mina'dan ayrılması gerekir.

retleri olanlar vekâlet vererek taşlarını attırabilirler.

e) Şeytan taşlamanın sünnetleri:

Hanefilere göre tertip (cemrelere sırasıyla taş atmak) sünnet, diğer mezheplere göre vacip,

Akabe Cemresine atılacak taşları Müzdelife'den toplamak,

Mina'ya varır varmaz ilk iş cemreyi taşlamak,

Akabe Cemresine ilk taşı atar atmaz telbiyeyi kesmek,

Taşları,"Bismillahi Allahü Ekber, rağmen li'ş-şeytani ve hizbihi" duasını okuyarak atmak,

Yedi taşı peş peşe atmak, (her cemreye yediden fazla taş atmak mekruhtur.)

Küçük ve orta cemreleri taşladıktan sonra uygun bir yerde kıbleye dönerek dua etmek,

İlk gün büyük şeytanı taşladıktan sonra dua etmeden ayrılmak,

Atılan taşlar nohuttan büyük olmamak, (daha büyük taş, terlik veya şemsiye gibi şeyleri atmak mekruhtur.)

Taşları, sağ elin işaret ve başparmak uçlarıyla tutup atmak,

Taş atılırken sağ eli başın hizasını geçmeyecek kadar kaldırmak,

Bayramın birinci günü Akabe Cemresini kuşluk vaktinde taşlamak, diğer günlerde cemreleri zeval vaktinden sonra taşlamak, şayet önce taşlanırsa geçersiz olur.

f) Şeytan taşlamanın hikmeti:

Hz. Aişe validemiz, hac fiillerinin yerine getirilme sebebini Peygamber Efendimizin şöyle açıkladığını ifade eder: "Beytullah'ı tavaf etmek, Safa ve Merve arasında sa'y etmek ve şeytan taşlamak, Allah'ı zikretmek için emredilmiştir." [2112]

Şeytan taşlama mahalli, her türlü negatif değerleri temizleme, kötülükleri, haksızlıkları, zulmü ve zorbalığı protesto etme yeridir.

İnsanları günah tuzağına düşürmeye çalışan bir an bile bu faaliyetinden geri kalmayan şeytana karşı bir tür tepkinin, ona karşı isyanın ve direnmenin sembolik bir ifadesidir. Aynı zamanda vahiy gereği oğlu Hz. İsmail'i kurban etmek isteyen Hz. İbrahim'e engel olmaya çalışan şeytana karşı fırlatılan çakıl taşlarının da bir nişanesidir.

İbni Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerife göre şeytan, önce birinci Cemre-i Akbe (büyük cemre) yanında, sonra ikinci (orta) cemre yanında, daha sonra da üçüncü (küçük) cemre yanında şeytanlığının gereğini yapmak için ortaya çıkarak İbrahim (a.s.)'ın karşısına dikilir. Her ortaya çıkışta Hz. İbrahim şeytanı uzaklaştırmak için yedişer adet taş atar. Son attığı taşlarla da şeytanı yerin dibine geçirir. Böylece şeytana atılan bu

2112 Ebu Davud, Menâsik, 51,(1888); Tirmizi, Hac, 64, (902).

taşlar haccın menâsikinden olur.[2113]

Kısaca şeytana atılan bu taşlar, içimizdeki kötülükleri söküp atmanın, şeytana meydan okumanın, ona teslim olmayacağımızı ilan etmenin bir simgesidir.

Bu gün, taşla örülmüş beton duvarlar, şeytanın görüldüğü yeri temsil etmektedirler. Hz. İbrahim (a.s.), şeytanı o duvarların bulunduğu yerde görmüş ve taşlamıştır.

g) Hedy Kurbanı:

Hedy, hacda (hac ve umre menâsikiyle ilgili) kesilen kurbana **hedy** ismi verilir. Kâbe-i Muazzama veya Harem bölgesi için hediye olmak üzere kesilir. Türkçedeki hediye kelimesi de aynı kökten gelmektedir.[2114] Temettu veya kıran haccı yapanlar, bir hac mevsimi içerisinde iki ayrı ibadeti (hac ve umreyi) yapmış olmanın şükrü olarak bir kurban keserler. Hacda kesilmesi vacip olan bu şükür kurbanı hedy sınıfına girer. Umre veya ifrat haccı yapanlar müstehap olan nâfile kurban keserlerse bu da "hedy" sınıfına girer. Ayrıca hac esnasında işlenen cinayetlerden (yasaklardan) dolayı kesilen ceza kurbanları da "hedy" sınıfındandırlar. Kurban bayramı dolayısıyla kesilen kurbanlara ise **udhiyye** denir. Udhiye olarak kesilen kurbanlarda aranan şartlar, hedy kurbanlarında da aranır. Hac ve umre ile ilgili olarak kesilen koyun ve keçi cinsinden olan kurbana **dem**, sığır ve deve cinsinden olana ise **bedene** denir.

Deve ve sığır gibi büyük baş kurbanlar müşterek kesildiği takdirde, kurbanların vasıflarının aynı olması gerekmez. Allah için kurban kesmeye niyet etmek şartıyla, ortaklar isterlerse kimi şükür, kimi ceza, kimi adak, kimi tatavvu, kimisi de udhiye kurbanı şeklinde değişik niyetlerle iştirak edebilirler.[2115]

Hedy kurbanı ister vacip, ister Tatavvu (nâfile) olsun Harem sınırları içerisinde kesilmesi vaciptir.[2116]

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de şöyle buyurur: "...Mina'nın her tarafı kurban kesme yeridir. Şu halde Mina'nın neresinde bulunursanız, kurbanınızı (orada) kesin..."[2117]

Hacı adayları kurban bayramı günlerinde hac menâsîkiyle meşgül olduklarından

---

2113 Ramuz'el Ehadis, C-2, HN-1, Sh:353.

2114 Hedy kurbanı vacip ve nâfile olmak üzere iki kısımdır. Vacip olan hedy kurbanı ise beş çeşittir: **a-Temettu ve Kıran hedyi**: Temettu ve kıran haccı yapanların kestkleri kurbanlar, **b-Ceza hedyi:** Hac ve umrenin vaciplerinden birini terk edenlerin kestikleri ceza kurbanları **c-İhsar hedyi:** Hac ve umre için ihrama girdikten sonra çeşitli sebeplerle Arafat vakfesi, Ziyaret veya umre tavafı yapma imkânı elde edemeyenlerin kestikleri kurban, **d-Fevât Hedyi:** Arafat vakfesini kaçıranların kestikleri kurban, **e-Adak Hedyi:** Harem bölgesinde kesilmek üzere adanan kurban.

2115 Şafiî ve Hanbelilere göre, ortakların hepsinin kurban niyetiyle iştirak etmesi şart değildir.

2116 Hacc:22 / 33.

2117 Taç Tercümesi, C-2, Sh. 460.

kurban bayramında kesilen kurbanı (Udhiyye'yi) kesmek zorunda değildirler. Fakat isterlerse bu kurbanı nâfile olarak kesebilirler. Ancak vekâlet vererek memleketlerinde kestirmeleri daha uygun olur.

Hanefilere göre **"**hedy" kurbanının etinden kesenler de yiyebilir. Hac cinayetleri sebebiyle kesilen ceza kurbanlarının, nezir (adak) kurbanlarının ve fidye kurbanlarının eti kesen tarafından yenemez. Yendiği takdirde o miktarda bağışta bulunulur.

Şafiilere göre ise temettu ve kıran haccında kesilen hedy kurbanının etini sahibi yiyemez. Zira ona göre bu kurban bir çeşit ceza kurbanıdır.

Kurbandan maksat kan akıtmaktır. Durum böyle olunca, her nerede kesilirse kesilsin kurbanın bedelini fakirlere ödemek veya hayır kurumlarına vermek kesinlikle caiz değildir.[2118] Zira Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'inde Peygamber Efendimize hitaben "(Ey Habibim!) Rabbin için namaz kıl kurban kes"[2119] buyurur. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de: "Âdemoğlu kurban bayramı günü, Allah katında kan akıtmaktan (kurban kesmekten) daha sevimli hiçbir iş yapmamıştır"[2120] buyurur.

Bundan sonraMescid-i Harem'deki son vazifelerimiz olan ziyaret ve veda tavaflarını yapmamız gerekir. Bunlarla ilgili gerekli açıklam daha önce yapılmıştır.

Gerek ziyaret ve gerekse veda tavafından sonra sa'y yapıp arınmalıyız. Sa'y, hac ve umre için Hanefi mezhebine göre vacip, diğer üç mezhebe göre ise farzdır. Mekke'deki bu son vazifemizi yaptıktan sonra hac görevimizi eda etmenin huzuru içerisinde ve hürmetle Mekke'den ayrılmalıyız. Şayet hacca gelirken önce Mekke'ye gelmiş isek, Allah Resulünü ve onun çok sayıdaki dava arkadaşlarını mübarek sînesinde barındıran Medine-i Münevvere'ye hareket etmeliyiz. Eğer önce Medine'ye uğrayıp sonra Mekke'ye intikal etmiş isek, yurdumuza, evimize ve çoluk çocuğumuzun yanına dönmeliyiz.

TEMETTÛ HAC İLE İLGİLİ BİR TATBİKAT

Bir hacı adayı, farz, vacip ve sünnetlerini yerine getirerek Temettû *Haccı yapması için aşağıdaki sırayı takip etmesi gerekir. Her bir* ibadeti yaptıktan sonra da sırayı şaşırmaması bakımından soruların baş taraflarındaki parantez içerisine artı işareti koyması faydalı olur.

() 1-Mikat mahallinde boy abdesti aldıktan sonra elbiseni tamamen soyunup ihram örtülerine sarındın mı? (İhram, erkekler için olup, kadınların ihramı normal giysileridir.)

()2-İki rekât ihram namazı kıldın mı?

()3-Temettû haccı için önce"Allah'ım senin rızanı kazanmak için umre yapacağım, onu bana kolaylaştır ve benden kabul buyur" diye umreye niyet ettikten sonra

2118 Fetavâyi Hindiyye, Ansiklopedik İslam Fıkhı, C-2 Sh: 468.

2119 Kevser: 108 / 2.

2120 S.İbni Mace Tercümesi ve şerhi, C-8, Sh: 458.

"Lebbeyk,Allahümme lebbeyk, lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk, innel hamde vennîmete leke vel mülk,lâ şerike lek." diye telbiye getirdin mi?

()4-Kâbe'de umre tavafını yaptın mı?

()5-Tavaftan sonra iki rekât tavaf namazı kıldın mı?

()6-Safa ile Merve arasında umrenin sa'yini yaptın mı?

()7-Sa'ydan sonra tıraş olup ihramdan çıktın mı?

() 8-Arefe gününden bir gün önce Arafat'a çıkmak üzere tekrar boy abdesti alıp ihram örtülerine sarındın mı?

()9-İki rekât ihram namazı kıldın mı?

() 10-Temettû Haccına "Allah'ım senin rızanı kazanmak için hac yapmak istiyorum, onu bana kolaylaştır ve benden kabul buyur" diye niyet ettin mi ve ardından da telbiye getirdin mi?

() 11-Haccın sa'yini önceden yapmak istiyorsan, hac için ihrama girdikten sonra, nafile bir tavafı müteâkip sa'y yaptın mı?

() 12-Arefe günü zevalden şafak vakti zamanı içerisinde Arafat'ta vakfeye durdun mu?

()13-Arafat'ta öğle ve ikindi namazını cem-i takdim ederek öğle vaktinde kıldın mı?

()14-Müzdelife'de akşamla yatsı namazını cem-i tehir yaparak (birleştirerek) yatsı namazı vaktinde kıldın mı?

() 15-Müzdelife'de sabah namazından sonra vakfe yaptın mı?

()16-Bayramın ilk günü güneşin doğuşu ile zevali arasında büyük şeytana **"Bismillahi Allahü ekber"** diyerek yedi adet taş attın mı?

() 17-Kurban kestin mi veya vekâlet yoluyla kestirdin mi?

() 18-Kurban kesildikten sonra tıraş olup ihramdan çıktın mı?

()19-Bayramın ikinci ve üçüncü günleri güneşin zevali ile gurubu arasında veya ertesi günü fecre kadar sırasıyla küçük, orta ve büyük şeytana **"Bismillahi Allahü ekber"** diyerek her birine yedişer adet olmak üzere günde toplam yirmi bir adet taş attın mı?

() 20-Bayramın üç günü içerisinde ziyaret tavafını yaptın mı?

() 21-İki rekât tavaf namazı kıldın mı?

() 22-Arafat'a çıkmadan önce, haccın sa'yini yaptın mı?

() 23-Mekke'den ayrılmadan veda tavaf'ını yaptın mı?

() 24-İki rekât tavaf namazı kıldın mı?

()25-İster farz, ister vacip, ister sünnet veya nafile olsun her tavaf tan sonra iki rekât tavaf namazı kılınacaktır. Şayet tavaf bittiğinde kerahet vakti girmişse kerahet vakti

çıktıktan sonra kılınmalıdır.[2121]

İHSAR VE FEVAT BAHSİ

İhsar ve Fevat konuları fıkıh kitaplarında fazla yer almaz. Ancak kitabımızda kısa da olsa yer vermeyi uygun bulduk. Bu iki könuyu kısaca şöyle açıklayabiliriz:

a-İhsarın tanımı, sebep ve sonuçları:

b-Fevâtın tanımı ve sonuçları:

İhsar, sözlükte engellemek, alıkoymak demektir. Hac terimi olarak ise, hac veya umre için ihrama giren kimsenin, düşman, hastalık, parasızlık, mahpusluk, yurt dışına çıkma kısıtlılığı ve ayağı kırılma gibi çeşitli sebeplerle, ihramın gereği olan umre için tavafı, hac için de Arafat vakfesi ile ziyaret tavafını yerine getirmesinin engellenmesidir. Bu görevleri yapması engellenen kimseye Muhsar denir. Muhsar, harem bölgesinde ise ve ihramdan çıkmak isterse, niyet ederek kurbanını kesip ihramdan çıkar. Eğer Harem bölgesinin dışında ise, Harem bölgesinde kesilmek üzere bir kurbanlık hayvanı veya ücretini gönderir, kurban kesilince de ihramdan çıkar, ayrıca saçlarının tıraş edilmesi de gerekmez. Kurban yerine ulaşıp kesilmeden ihram yasaklarının hiç birini işleyemez, işlerse dem gerekir. Şayet Muhsar, yalnız umre veya ifrad haccı için ihrama girmişse bir adet, kıran haccı için girmişse iki adet ihsar hedy kestirir.[2122]

Fevât: Sözlükte yetişememek anlamına gelir. Hac terimi olarak ise, hac yapmak üzere ihrama girmiş olan bir kimsenin her hangi bir sebeple süresi içerisinde Arafat vakfesine yetişememesidir.Bu durumdaki bir kimse, niyet ettiği hac çeşidine göre şöyle hareket eder:[2123]

a-İfrad haccı için ihrama girmişse, umre yaparak ihramdan çıkar ve kurban kesmesi de gerekmez. Ancak daha sonraki yıllarda haccını kaza etmesi gerekir.[2124]

b-Kıran haccına niyet edip umre yapamayan kimse, önce umre yapar, tıraş olmadan kaçırdığı hac için tavaf ve sa'y yapar, sonra tıraş olarak ihramdan çıkar. Böylece hedy kesmekten kurtulur ve haccını da daha sonraki yıllar kaza eder.

c-Temettuhaccına niyet edip ihrama giren, umresini yaptıktan sonra ihramdan çıkan, daha sonra da tekrar hac için ihrama giren, fakat Arafat vakfesini kaçıran kimse, bir umre yapıp ihramdan çıkar, Temettu hedyi kesmez ve veda tavafı yapması da gerekmez. Ancak daha sonraki yıllarda haccını kaza eder.[2125]

2121 Temettu Hac ile ilgili bu formatın oluşmasında Bursa İ.H.L. Mesleki Tatbikat Camii İmam-Hatibi sayın Kemal Yüce katkı vermiştir. Kendisine teşekkürlerimi arz ederim.

2122 Hac İlmihali, D.İ.Başkanlığı, Yayınları, Ankara-2004, Sh: 120. (Kâsânî, II, 179.)

2123 Kâsânî, II, 220.

2124 Kâsânî, II, 220.

2125 Kâsâni, II, 220-221.

BEDEL HAC BAHSİ

Soru: Bedel hac ne demektir, şartları nelerdir?

Cevap: Bedel hac çok sorulan bir konudur. Bununla ilgili şartları şöyle özetleyebiliriz:

a-Bedel haccın tanımı ve hükmü:

b-Bedel hacda asil ve vekilin uyması gereken kurallar:

Bir işi başkası adına yapmaya vekâlet veya niyabet denir. Dinimizde namaz ve oruç gibi nefsimizle ilgili bedenî ibadetlerde vekâlet caiz değildir. Çünkü bedeni ibadetlerdeki amaç, bizzat nefsi kulluk için çalıştırmaktır. Dolayısıyla bu ibadetleri ferdin kendisinin yapması gerekir.[2126] Zekât, kurban ve fıtır sadakası gibi sırf mali ibadetlerde ise vekâlet caizdir. Hac konusuna gelince, hac hem malî, hem de bedenî bir ibadettir. Bu nedenle hac ibadetinde vekâletin caiz olması için, kişinin ölünceye kadar hacca gidemeyecek derecede yaşlı, hasta, sakat ve aciz olması gerekir. Malikiler hariç, diğer üç mezhebin fakihleri bu görüştedirler. Malikiler'e göre hayatta olan birisi için vekâletle hac caiz değildir. Ancak ölmüş biri vasiyet etmişse onun adına hac, kerahâtle sahih olur.

Zenginlik sebebiyle kendisine hac farz olan bir kimse, yukarıdaki şartlardan biri nedeniyle hacca gidememişse yerine bedel göndermesi veya yerine bedel gönderilmesini vasiyet ederek para ayırması gerekir. Bu durumda kimin adına hac yapılmışsa, o kişi hac borcundan kurtulmuş olur.

Üzerine hac farz olduğu halde sağlığında edâ edemeyen kimsenin vasiyet etmesi halinde vekâleten hac, caiz olur.

Erkek, kadın adına vekâleten hac yapabileceği gibi, kadın da, erkek adına vekâleten hac yapabilir. Şu hadis-i şerifler bu izahlarımıza açıklık getirmesi bakımından önemli delillerdir:

Veda haccı sırasında bir kadın Resul-i Ekrem Efendimize gelerek: "Ey Allah'ın Resulü, Allah'ın kulları üzerine farz kıldığı hac, yaşlı ve ihtiyar babama da farz oldu. Ancak o bir bineğin üzerinde durabilecek halde bile değil, ben ona bedel hac yapabilir miyim?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.) de: "Evet"[2127] diye cevap verdi.

Başka bir hadis-i şerifte, babasının yaşlı ve rahatsız oluşundan bahsederek hacca gitmeye muktedir olmadığını söyleyen sahabeye Resulullah (s.a.v.): "Babana bedel hac yap"[2128] buyurmuşlardır.

Sahabe-i Kiramdan birisi Peygamber (s.a.v.)'e gelerek: "Yâ Resulallah! Babam hacca gidemeden öldü. Ben onun yerine hacca gidebilir miyim" diye sordu. Peygamber Efendimiz de: "Babanın bir borcu olsaydı öder miydin?"diye Soru:nca, "Evet" cevabını

2126 Daha önce açıklandığı üzere, çok sınırlı da olsa bazı İslam âlimleri namaz ve oruç için de vekâletin caiz olduğunu beyan etmişlerdir.

2127 Buhari, Hac, 1, II, 140; Müslim, Hac, 71 gibi hadis kaynaklarında zikredilmiştir.

2128 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 384.

verdi. Bunun üzerine Allah Resulü: "Öyleyse Allah'a olan borç, ödenmeye daha layıktır"[2129] buyurdu.

Bedel hacda vekilin ve asilin uyması gereken kurallar:

1) Vekilin de asilin de Müslüman olması gerekir.

2) Vekilin ihrama girerken adına hac ettiği kimse için niyet etmesi gerekir.

3) Hac giderlerini vekil gönderen kişinin karşılaması gerekir.

4) Vekil, vekâlet veren kişinin istediği şekilde ihrama girip istediği hac çeşidini yapması gerekir.

5) Vekilin asilden, hac masraflarının dışında ayrıca ücret talep etmemesi gerekir.

6) Vekilin hacca ehil olması gerekir.

7) Vekil daha önce kendisine farz olan hac görevini yerine getirmemiş ise, Hanefi mezhebine göre vekil olarak başkası adına hacca gitmesi kerahatle caiz olur.[2130]Ancak Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre, bedel olarak hac yapacak kimsenin, kendi adına farz olan haccı yapmış olması gerekir. Aksi halde bedel olarak yaptığı hac, kendi adına geçerli olur.[2131]

8) Asil, belli bir kimseyi vekil tayin etmişse, tayin edilen bu vekil, başka ikinci bir şahsın vekâlet görevini üstlenemez.

9) Hac organizasyonunda görevli olan bir kimsenin bedel hac görevi alması caiz olmaz.

10) Vekil, asilin kendisine emrettiği haccın dışında kendisi için veya başka birisi için ikinci bir hacca niyet edemez.

11) Vekil, yaptığı haccı bozduğu takdirde asilin parasını geri öder.

12) Vekil, hastalık ve tutuklanma gibi çeşitli gerekçeler göstererek, vekâlet görevini asilin izni olmadan başka birisine devredemez.

13) Vekil, kendi adına yapacağı hac veya umreyi, asilin görevinden önce yapamaz.

14) Hac yapmak üzere vekil kılınan kimse, gönderilen adına hac yaptıktan sonra kendi adına umre yapabilir veya umre yapmak üzere vekil tayin edilmişse, umreyi yaptıktan sonra kendi adına hac yapabilir. Ancak hac için beklediği süre zarfında yaptığı masrafları kendisi karşılar.

2129 Nesei, Menasik, 11; İbni Abidin, 2 / 246.

2130 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-5, Sh:78,Hadis No: 1553. (Bu hadis-i şerifin açıklama bölümünde, İslam âlimleri kendisi hac yapmayan kimsenin bedel olarak hacca gidebileceği hükmünü çıkarmışlardır.)

2131 Hac İlmihali, D. İ. Başkanlığı Yayınları, Sh:130, Ankara-2004.

UMRE BAHSİ

Soru: Umre nasıl bir ibadettir, hac ibadetinden farkı nedir?

Cevap: Umre ibadeti,Müslümanların ekonomik şartları iyileştiği ve ulaşım imkânları geliştiği için, günümüzde çok sık yapılır hale gelmiştir. Hac ibadetinden farklı yönleri olmakla beraber, temel uygulamaları aynıdır. Şimdi bu ibadetin yapılış tarzını ve şartlarını kısaca açıklayalım:

a-Umrenin tanımı ve önemi:

b-Umrenin çeşitleri:

Umre, sözlükte ziyaret etmek, uzun ömürlü olmak ve Allah'a kulluk yapmak gibi anlamlara gelir. Dini terim olarak ise, belli bir vakte bağlı olmaksızın umre niyetiyle ihrama girerek, önce Kâbe'yi tavaf etmek, ardından da Safa ile Merve arasında say yapmak, sonra da tıraş olarak ihramdan çıkmak suretiyle yapılan bir ibadettir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, umrenin hac ibadetinden farkı, her hangi bir zamanla sınırlı olmaması, Arafat ve Müzdelife vakfesi ile kurban kesme ve şeytan taşlama görevlerinin bulunmamasıdır. Bu nedenle Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hacca, büyük hac anlamında "**hacc-ı ekber**", umreye de küçük hac anlamında "**hacc-ı asgar**" demiştir.[2132]

Yukarıda da ifade edildiği gibi, umre için belli bir zaman yoktur. Ancak Kurban bayramının arefesi sabahından bayramın dördüncü günü akşamına kadar yapılması mekruh görülmüştür. Bunun dışında her zaman umre yapılabilir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bizzat kendisi Veda Haccı sırasında yaptığı umre ile birlikte dört defa umre yapmıştır.[2133] Müslüman'ın ömründe bir defa umre yapması Hanefî ve Mâlikî mezheplerine göre müekked sünnet, Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre ise farzdır.[2134]

Allah Resulü umrenin önemini aşağıdaki mübarek sözlerinde şöyle açıklamaktadır:

1-"Umre, diğer bir umre ile arasındaki günahları temizler."[2135]

2-"Ramazan ayında yapılan umre, benimle birlikte yapılan hac gibidir. (Nafile yapılan hac sevabına eşittir.)"[2136]

3-"Umre, ikinci bir umreye kadar olan günâhlara keffârettir. Mebrûr haccın karşılığı ise ancak cennettir."[2137]

2132 Muğnî, V, 14.

2133 Müslim, Hac,217-220; Ebu Davud, Menâsik, 79; Ahmed b. Hanbel, I / 246, 321.

2134 Hac ilmihali, D.İ.Başkanlığı Yayınları, Sh: 171.

2135 Müslim, Hac, 437, Hadis no:1349.

2136 Ebu Davud, Hac 79; Muvatta, Hac 66 (1, 347); Ayrıca Buhari, Müslim, termizi, Nesâî ve İbni Mâce de rivayet etmiştir.

2137 Nesaî, Hac, 3, Zekat, 49, İmân, 1; Dârimî, Menâsik, 7, Salât, 135; Tirmizî, Hac, 6; Ahmed b. Hanbel, I, 387.

4-"Hac ve Umre yapanlar Allah'ın misafirleridir. O'ndan bir şey isterlerse, onlara cevap verir. Af isterlerse, onları affeder." [2138]

Umrenin çeşitleri:

1-Vacip umre: Yapılması adanan bir umreyi yerine getirmek veya başlanılmış bir umreyi yarıda bırakmayıp kaza etmek gibi[2139].

2-Sünnet umre: Ömürde bir kez umre yapmak Hanefi ve Maliki mezheplerine göre müekked sünnettir. Şafiî ve Hanbelî mezheplerine göre ise farz-ı ayındır.

Yukarıdaki umre tanımından da anlaşılacağı üzere umrenin iki farzı iki de vacibi vardır. İhram ve tavaf farz, sa'y ve tıraş ise vaciptir. Farzlardan ihram şart, tavaf ise rükündür.

Umrenin farz ve vacipleriyle ilgili hususlar, haccın da temel menâsikinden oldukları için, hac bahsi anlatılırken yeterli açıklamalar yapılmıştır. Bu nedenle bunların burada tekrarına gerek görülmemiştir.

HAC VE UMRE İLE İLGİLİ FIKHİ SORU VE CEVAPLAR

Hac ve Umre ile ilgili bazı fıkhi soru ve cevapları şöyle sıralayabiliriz:

1-Haccın üç aylar için de yapılabileceği söyleniyor doğru mudur?

Cevap: Hac aylarında sadece ibadet değil, ticaret ve sosyal etkinlikler de yapılır. Bu aylar, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Ancak hac ibadeti bu aylardan sadece "hac ayı" anlamına gelen Zilhicce ayının belli günlerinde yapılır. Bu belli günler, Zilhicce'nin dokuzundan on üçüne kadardır. Yani Arefe günü ile kurban bayramı günleridir. Peygamberimiz (s.a.v.)'in hac uygulaması bu günler içerisinde olmuştur. Bu günlerin dışında hac ibadeti yapılamaz, ancak umre yapılabilir. Konuyla ilgili dip nottaki ayetlere bakılabilir.[2140]

2-Hacca gidecek kadının yanında mahreminin bulunması şart mıdır?

Cevap: Konuyla ilgili olarak Ebu Hureyre (r.a.)'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerifte Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurur: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadına, bir gece ve gündüz devam edecek bir mesafeye, yanında bir mahremi olmadıkça gitmesi helâl değildir."[2141] Âlimlerin bu hadis-i şerifin ve konuyla ilgili başka hadis-i şeriflerin Resulullah'a Soru:luş şeklinin yorumundan kaynaklanan farklı görüşleri vardır. Bazı

2138 İbn Mâce, Menâsik, 5.

2139 Bakara süresinin196.ayetinde: "Hac ve umreyi Allah için tamamlayın" buyurulur. Bu ayet gereğince, bütün mezheplere göre başlanılan nâfile bir ibadeti tamamlamak vaciptir. Ancak bu ayet umrenin yapılmasıyla ilgili mutlak emir değildir. Hz. Peygamber ve ashabının umre niyetiyle gidip de müşriklerin engellemesi sebebiyle yapamadıkları, Hudeybiye andlaşmasıyla ertesi yıla bıraktıkları umrenin tamamlanmasını emretmektedir.

2140 Hac: 22 / 27-28; Bakara: 2 / 198, 203.

2141 Buhari, Taksiru's-Salât, 4; Müslim, Hacc, 419- 422, (1339) ; Tirmizi, Rada, 15, (1170).

âlimler, yanında kocası veya bir mahremi olmayan kadının tek başına yolculuk yapmasının yasak olduğu hükmüne varmışlardır. Ebu Hanife Hazretleri bu görüştedir. Zira Haccın kadına farz olması için yanında mahreminin bulunmasını haccın şartlarından kabul eder. Bir kısım âlim de kadın muktedir olduğu takdirde haccetmesinin gerekli olduğuna hükmeder. Çünkü haccın farz oluşunu bildiren ayet-i kerimede: "Oraya gitmeye muktedir olanların, o evi (Kâbe'yi) haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır"[2142] buyrulur. Bu ayette geçen "Muktedir" kelimesinden hareketle: "Kadının muktedir olması, erkeğin muktedir olmasından farksızdır. O halde kadın ve erkek her muktedir olana hac farzdır. Dolayısıyla kadının yanında kocası veya mahremi olmadan yanında güvenilir kadınların bulunmasıyla emniyet hâsıl olacağından böyle bir kadın grubuyla hacca gitmesinde bir sakınca yoktur" diye kanaat beyan ederler. İmam malik, Evzâî ve Ahmed İbni Hanbel ile İmam Şafiî ve onun ashabı bu görüştedirler.[2143]

Netice olarak günümüzde hac yolculuğu gerek yol emniyeti ve gerekse diğer şartlar bakımından daha rahat ve güvenli hale gelmiştir. Peygamber Efendimiz bu gerçeğe şöyle işaret eder: "Çok yakın bir gelecekte bir kadın tek başına korumasız olarak Hîre'den çıkacak (hiçbir zarar görmeksizin gidip Kâbe'yi tavaf edecektir."[2144] Bu nedenle Şafiî Hazretlerinin görüşü doğrultusunda Diyanet İşleri Başkanlığımız bu durumdaki kadınların da hac organizasyonunun içinde yer almasında bir sakınca görmemekte ve uygulamasını da bu doğrultuda yapmaktadır.

3-Üzerine hac farz olan kişi, bu farizayı ne zaman yerine getirmelidir?

Cevap: Bu mevzuda İslam uleması arasında farklı görüşler vardır. İmam Malik, İmam Ahmet bin Hanbel, İmam Âzam Ebu Hanife ve Ebu Yusuf gibi müçtehitler: "Üzerine hac farz olan bir kimsenin o yıl haccetmesi gerekir" derler. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) buyurur ki: "Kim hac yapmak isterse acele etsin, Çünkü olur ki insan hastalanabilir, ulaşım imkânı ortadan kalkabilir veya gitmeye engel bir iş zuhur edebilir."[2145] İmam Şafii ile İmam Muhammed ise bazı şartları yerine getirmek kaydıyla, kendisine hac farz olan kimsenin bu görevini ömrünün sonuna kadar yapabileceğini bir ruhsat olarak söylerler. Mesela, hac vazifesini geciktirmek meşru bir sebebe dayanmalıdır. Şayet hac görevi ertelendiği takdirde yaşlılık, aciz düşme ve fakirleşme gibi ihtimallerle hac mevsimini kaçırma endişesi varsa, o sene içerisinde hacca gitmek gerekir. Hatta hac farz olduğu sene hacca gidilememişse bir sonraki sene gitmeye gayret gösterilmelidir. Bir kimse Soru:msuzluk içerisinde geciktirmeye devam edip görevini yapamadan ölürse günahkâr olur.[2146]

2142 Al-i İmran: 3 / 97.

2143 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-7, Sh: 109-110.

2144 Tirmizi, Sure, 1. V, 203; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 3987.

2145 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:381.

2146 el-Mezahibü'l-Erbaa, 1 / 631-632.

Şu unutulmamalıdır ki, dünyevi meşgalelerle veya "yaşım daha genç, hacca gittiğim takdirde onun icaplarını yerine getiremem" gibi, hiç de geçerli olmayan sebeplerle İslam'ın temel şartlarından olan farz bir ibadeti 60–70 yaşına kadar ertelemek çok yanlıştır. Gerekçe, hac dönüşü kötü alışkanlıklardan vazgeçememe ise, bu düşünce tamamen tutarsızdır. Çünkü bir Müslüman buluğ çağına girdiği andan itibaren Allah'ın koyduğu yasaklardan sakınıp, emirlerine itaatle mükelleftir. Aslında bu çeşit bir bahane, nefsimizi aldatma ve şeytanı memnun etmeden öte bir şey değildir.

4-Umreye gidene Hac farz olur mu?

Cevap: Her hangi bir sebeple hac mevsimi dışında Mekke'ye giden fakir bir kimseye hac farz olmaz. Çünkü Kâbe'yi görmek hac ibadetinin farzı değildir. Ancak hac ayları içerisinde Mekke'de bulunur, Kâbe'yi görür ve hac yapma imkânı da bulursa, hac yapması gerekir. Aslında haccın farz olması için dinin tayin ettiği ölçüde zenginlik şarttır. Ayrıca üzerine hac farz olan bir kimse hac farizasını eda etmeden ve hac mevsiminin dışında umreye gitse hac borcundan kurtulmaz. Çünkü umre haccın sünnetidir. Dolayısıyla haccın yerine geçmez. Ancak hac yapmak istediğini, fakat bir engel sebebiyle yapamadığını, dolayısıyla ne yapması gerektiğini soran bir kadına Resulullah (s.a.v.) şu cevabı verir: "Ramazanda umre yap, Zira ramazan ayında yapılan umre tıpkı hac gibidir. (Nâfile olarak yapılan hac sevabına eşittir)."[2147]

5- Hacda hayız olan bir kadın nasıl hareket eder?

Cevap: Konuyla ilgili olarak Cabir (r.a.)'ın naklettiği, Buhari ve Müslim'de ilâve rivayetlerle geçen hadis-i şerifteki ifadeleri şöyle özetleyebiliriz:

Veda Haccı sırasında Arefeden bir gün önce (terviye günü) Hz. Âişe validemiz umre tavafını yapmadan hayız olur. Bir ara Resulullah (s.a.v.) Hz. Âişe (radıyallahü anhâ)'nın yanına gider ve onu ağlarken bulur. "Neyin var Ya Âişe?"diye sorduğunda: "Hayız oldum Yâ Resulallah! Herkes ihramdan çıktı, ben çıkamadım, tavafımı da yapamadım. Herkes artık (umresini tamamladı), hac için (Arafat)'a çıkıyor!"Diye yakındı. Resulullah (s.a.v.): "Yâ Âişe bu hal, Cenab-ı Hak tarafından Âdem (a.s.)'in kızlarına yazılmış bir kaderdir, (sadece sana mahsus bir kusur değil). Sen de (ihrama giren herkesin yaptığı gibi) yıkan ve hac için ihrama gir" dedi. O da (henüz hayızı sona ermeden) yıkanıp ihrama girdi. (Mina, Arafat ve Müzdelife'deki) vakfelerin hepsine katıldı. Hayızdan temizlenince de **ifâza** (ziyaret)[2148] tavafını yaptı. Bunlar bittikten sonra Resulullah (s.a.v.) Hz. Aişe'ye: "Artık hem haccını hem de umreni yapmış, her ikisinin de ihramından çıkmış oldun!" Dedi. Hz. Aişe (radıyallahü anhâ) : "Fakat içimden Beytullah'ı tavaf etmeden hac yaptığım hissi geçiyor" dedi. Bunun üzerine (Resulullah, Hz. Aişe'nin kardeşi Abdurrahman'a seslenerek): "Ey Abdurrahman (kardeşin) Aişe'yi (mîkat mahalli

2147 Ebu Davud, Hac 79; Muvatta, Hac 66,(1, 347).

2148 İfâza: Arafat vakfesinden sonra yapılan bu tavafa ziyaret tavafı da denir.

olan)Ten'im'e götür, orada umre için ihrama girsin!"Dedi. Bunun üzerine Hz. Aişe kardeşiyle Ten'im'e giderek ihrama girip umre yaptı.[2149]

Resul-i Ekrem Efendimizin Hz. Aişe validemize yaptırdığı bu uygulamadan anlaşılıyor ki, hayızlı kadın farz olan ziyaret tavafı hariç, haccın bütün menâsikini eda eder. Hayızdan temizlendikten sonra da tavaf ve umre yaparak haccını noksansız olarak tamamlar. Ancak Hanefilere göre ziyaret tavafı yapmaları da geçerli olur, fakat ceza kurbanı gerekir.[2150]

Maliki mezhebine göre ise, kadının âdet döneminde iki kanama arasındaki kesinti süresi temizlik hali sayılır. Dolayısıyla bu durumdaki bir kadının bu ara sürede gusledip ibadetlerini yapması gerekir. Buna göre ziyaret tavafını özel (âdet) hali nedeniyle yapamayan ve Mekke'den ayrılmak zorunda kalan bir kadın, arada kesinti olması halinde gusledip ziyaret tavafını yapabilir ve herhangi bir ceza da gerekmez.[2151]

İfâza (ziyaret) tavafını yaptıktan sonra hayız olan bir kadının veda tavafını yapıp yapmaması konusunda İslam âlimleri farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunlardan bir kısmı: "Veda tavafı yapılmadan Mekke terk edilmemeli, hayız olan kadın temizlenınceye kadar bekleyip tavafını yaptıktan sonra ayrılmalı" diye kanaat beyan etmişlerdir. Büyük çoğunluk ise, ifâza (ziyaret) tavafından sonra, hayız olan kadının veda tavafı yapmak için temizlenmeyi beklemeden yola çıkabileceğine, kendisinden veda tavafının affedileceğine ve bundan dolayı da herhangi bir ceza gerekmeyeceğine hükmetmişlerdir.[2152]Zira Hz.Aişe (r.a.) konuyla ilgili bir olayı şöyle anlatır: "Resulullah(s.a.v.)'ın hanımlarından Safiyye Binti Huvey (radıyallahü anhâ) hayız oldu. Durum Resulullah'a iletilince, "O bizi burada hapis mi edecek!" dedi. (Bunun üzerine) Kendisine, Safiyye'nin ifâza (ziyaret) tavafını yaptığı söylenince : "Hayır, beklemenize gerek yok. (Öyleyse yola çıkınız)"[2153] buyurdu.

6-Kadınlar kesintisiz hac yapmak için âdet geciktirici hap kullanabilirler mi?

Cevap: Kadınların gerek hac sırasında, gerekse ramazan ayında kesintisiz hac yapabilmeleri ve eksiksiz oruç tutabilmeleri için âdetlerini geciktirecek ilaç kullanmaları dinen caizdir. Nitekim asr-ı saadette kadınların bu iş için "**ARAK SUYU**" denen bir su kullandıkları bilinmektedir. Ancak tıbbî açıdan bazı mahsurlarının olabileceği düşünce-

2149 Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi C-4, Sh: 333-339.

2150 Bazı âlimler ise hayız ve nifas halinin irade dışı olduğunu ileri sürerek bu halleri cünüplük dışında değerlendirirler ve budurumdaki kadınların da ziyaret tavafını yapabileceklerini, bunun için de bir ceza gerekmeyeceğini belirtirler. (İlmihal 1,İman ve İbadet, Sh: 560, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 323).

2151 Hac İlmihali, D. İ. Başkanlığı Yayınları, Ank-2004, Sh: 67-68.(Mâlik b. Enes, el-Esbahî, el-Müdevvenetü'l-Kübrâ, I, 171, Beyrut-1999, Kinânî II, 767; Vehbe ez-Zuhaylî, el-Fıkhü'l-İslamî ve Edilletüh, I, 610, Dımaşk-97)

2152 Müslim, Hac, 379 (1327) ; Ebu Davud, Menasik, 84, (2002).

2153 Buhari, Hac,129, 145, Hayız, 27; Müslim Hac, 382, (1211).

siyle pek tavsiye edilmemektedir.

7-Hac ve Umrenin yapılışında kadının erkeklerden ayrıldığı hususlar nelerdir?

Cevap: Hac ve Umre menâsikinde kadınların erkeklerden ayrıldıkları hususları şöyle sıralayabiliriz:

1)Sadece yüzleri açık olmak kaydıyla her çeşit giysi, ayakkabı, çorap ve eldiven gibi şeyler giyerek hac ve umre yapabilirler. Kadınlar için ayrı bir ihram kıyafeti yoktur.

2)Telbiye, tekbir ve dualarda seslerini fazla yükseltmezler.

3)Tavaf yaparken "**ıztıba**"[2154] ve "**remel**"[2155] yapmazlar. Sa'y yaparken de "**hervele**"[2156]yapmazlar.

4)İhramdan çıkarken saçlarını tıraş etmeyip, uçlarından biraz keserler.

5)Tavafta sıkışmamak için Hacerü'l-Esved'i uzaktan selamlarlar.

6)Hayız ve nifas halindeki bir kadın, kudüm ve umre tavafını yapmadan Arafat'a çıkıp tavaf yapmak zorunda kalmışsa, kadının bu durumu hakkında mezhepler şu farklı görüşleri beyan ederler:

a)Hanefiler'e göre, ifrat haccına niyet ederek ihrama girmişse, temizlendikten sonra ziyaret ve veda tavafını yapar, kudüm tavafının terkinden dolayı ceza gerekmez.

b) Hanefilere göre, temettû haccı yapmak üzere sadece umre için ihrama girdikten sonra âdet görmeğe başladığı için umre tavafını yapamayan ve Arafat'a çıkma zamanına kadar temizleneme- yen kadın, hac için niyet edip telbiye yapmak suretiyle umreyi iptal eder. Böylece ifrat haccı yapmış olur ve şükür kurbanı kesmez. Ancak hacdan sonra umreyi kaza eder ve ceza kurbanı keser. Hanefi mezhebinin dışındaki diğer mezheplere göre ise, hacca niyet edip telbiye getirmekle umre ihramı bozulmaz, hac ihramı ile birleştiğinden kıran haccı yapmış sayılır ve hedy kurbanı keser. Hacdan sonra önceden yapılamayan umrenin kazası için tavaf ve sa'y gerekmez. Çünkü hac için yapılan tavaf ve sa'y umre için de geçerlidir.

c)Kıran haccı için ihrama girilmişse, Hanefilere göre umre tavafından evvel Arafat'ta vakfe yapıldığı için umre bozularak ifrat haccına dönüşür. Dolayısıyla şükür kurbanı kesilmez. Fakat hacdan sonra bozulan umre kaza edilir ve ceza kurbanı kesilir.

Diğer mezheplere göre, umre tavafını yapmadan Arafat'ta vakfe yapmak umreyi bozmaz. Bu nedenle yapılan hac yine kıran haccı olur ve şükür kurbanı kesmek gerekir.

2154 **Iztıba:** Hacının ridasını, bir ucunu sağ koltuk altından geçirip, sol omuz üzerine atıp sağ omuz ve kolu ihramın dışında bırakmak suretiyle örtünmesidir. Bu erkekler için sünnettir.

2155 **Remel:** Sözlükte, "Hızlı yürümek" demektir. Hac ıstılahında ise, tavafın ilk üç şavtında erkeklerin kısa adımlarla hızlıca ve omuzlarını silkerek çalımlı ve süratli yürümeleridir.

2156 **Hervele:** Safa ile Merve arasında sa'y ederken iki yeşil direk arasını erkeklerin koşarak geçmeleri burayı geçtikten sonra yavaşlamaları.

Hac için yapılan tavaf ve sa'y, umre için de geçerli olacağından ayrıca önceden yapılamayan umrenin kazası için tavaf ve sa'y yapmak da gerekmez.

8-Hac niyetiyle ihrama girdikten sonra, niyetten dönülebilir mi?

Cevap: Hanefi, Şafiî ve Malikî mezheplerine göre, umre mi, hac mı, veya her ikisini birlikte mi yapacağımıza karar verip niyet ettikten ve ihrama girdikten sonra, niyetimizi iptal etmek veya değiştirmek caiz değildir. Niyet edilen haccı veya umreyi, niyet edildiği şekilde tamamlamak vaciptir.[2157]

9-Mescid-i Haram'da namaz kılarken nereye bakmak daha faziletlidir? Bu kutsal mekânda kadın ve erkeklerin karışık namaz kılmaları caiz midir?

Cevap: Mescid-i Haram'da namaz kılarken kıbleden ziyade Kâbe'ye bakmak efdaldir.?

Harem-i şerifte karışık namaz kılma hususuna gelince, Hanefi mezhebine göre caiz değildir. Ancak diğer mezheplere göre karışık namaz kılmak namazın sihhatine mani değildir. Dolayısıyle bu konuda Hanefi mezhebinin dışındaki diğer mezheplerin taklit edilmesi caizdir. Buna fıkıhta "Muhazatul-Muştehat"[2158]denir.

10-Umre tavafından sonra sa'y yapmadan tıraş olup ihramdan çıkılır mı?

Cevap: Sa'y yapmadan ihram'dan çıkılırsa, umreyi kaza etmek gerekir, aksi halde dem gerekir. Zira ihram bağlayıcı bir ibadettir. Hangi amel için ihrama girilmişse o ibadet yapılmadan ihramdan çıkılmaz. Mesela hac veya umre için ihrama girilmişse, hac ve umrenin menasiki yapılmadan ihramdan çıkılmaz. Bunun da vakti, hacda bayram sabahı Akabe cemresini taşladıktan sonra; umrede ise, saydan sonra, tıraşla çıkılır.

11-Üzerine hac farz olan bir kimse, farz olan haccını eda etmeden hac yapmayı adarsa hüküm ne olur ve nasıl hareket eder?

Cevap: Hac yapmayı adayan kimseye hac vacip olur. Cumhur ülemanın görüşüne göre, adadığı haccı yaparsa o hac, farz olan hac yerine geçer, adadığı haccı yeniden yapması gerekir. Diğer bir görüşe göre ise, her iki hacca da niyet ederse bu hac, hem farz, hem de adak haccı yerine geçer.

12-Hac ve umrede namazlar seferi olarak mı, yoksa mukim olarak mı kılınır?

Cevap: İster hac, ister umre olsun gidilen yerde 15 günden fazla kalan kimse, namazlarını tam olarak kılar. 15 günden az kalırsa dört rekâtlı farzları ikişer rekât olarak kılar. Ancak, Medine ziyareti genelde 15 günden az olduğu için Medine'de namazlar seferi olarak kılınır. Hanefi mezhebine göre, Arafat öncesi Mekke'de 15 gün ve daha fazla, diğer mezheplere göre ise giriş ve çıkış günleri hariç dört gün ve daha fazla kalan kimse mukim sayılır. Bu arada Arafat ve Mina'ya gidip gelse misafir durumuna düşmez;

2157 Hac ilmihali, D. İ. Başkanlığı Yayınları, Sh: 56, Ankara-2004.

2158 El-Mezahibil erbaa:1/268.

yine mukim hükmündedir. Bu süreden az kalan kimse ise seferî sayılır ve dört rekâtlı farzları iki rekât olarak kılar.[2159] İmam Malike göre ise, Mukim olsun misafir olsun Arafat'ta herkesin namazları seferî olarak kılması sünnettir.[2160]

13-Görevli olarak hacca giden kimseye, tekrar hac farz olur mu?

Cevap: Hac ömürde bir defa farzdır. Hangi sebeple olursa olsun bir defa hac yapan kimse, hac borcundan kurtulmuş olur.

14-Üzerine hac farz olan bir kimse, hacca gitmeyip, hac parasını fakir veya başka yerlere dağıtsa hac yerine geçer mi?

Cevap: Bir Müslüman yerine getirmekle yükümlü olduğu bir ibadeti Allah'ın emrettiği şekilde ifa etmedikçe, o ibadeti yapmış sayılmaz. Her ibadetin kendine özgü farzları, olmazsa olmaz şartları vardır. Kişi mükellef olduğu ibadeti yapabilecekken onun yerine kendi kendine uygun gördüğü bir hayırlı işi yapmakla mükellefiyetinden sıyrılamaz. Çünkü Allah'ın kullarına emrettiği her şeyde dünya ve âhirete yönelik pek çok hikmetler vardır. Kısaca; her İlâhi emir teslimiyet gerektirir. Bu teslimiyetin sonucunda o kişi, Allah'ın rahmet, lütuf, feyiz ve bereketine mazhar olur. Böylece, başkalarına yardım etme imkânlarına da kavuşur.

15-Hac mevsiminden önce umre yapmak için Mekke'ye gelen ve hac yapmak niyetiyle kurban sonuna kadar Mekke'de kalan bir kişi, namazlarını nasıl kılar ve hangi haccı yapmaya niyet eder?

Cevap: Bu durumda olan bir kimse mukîm sayılır. Dolayısıyla mukîm olan bir şahıs, namazlarını tam kılar ve yalnız İfrad haccı yapar. Temettu veya Kıran haccına niyet edemez. Çünkü Mekke'nin yerli halkına ve mukîm olanlara bu iki çeşit hac yasaklanmıştır. Dışarıdan gelen ve mukîm durumunda olan bu hacı adaylarının Ramazan bayramı sabahından itibaren umre de yapmamaları gerekir. Çünkü o yıl hac yapma niyetine girmişlerdir. Bu kimseler, en geç, arefeden bir gün önce İfrad haccı yapmak üzere bulundukları yerden ihrama girip haclarını yaparlar.

16-Haccı Kıran'a niyet eden bir kimse Mekke'ye girmeden doğruca Arafat'a gitse hüküm ne olur?

Cevap: Arafat'ta vakfe yapatığı takdirde umresini kaldırmış olur ve dolayısıyla Kıran kurbanı üzerinden sakıt olur. Ancak Umreyi yapmadığı için de ceza kurbanı keser ve bu kurbanın etinden de yiyemez. Ayrıca kaldırdığı bu Umreyi de kaza etmesi gerekir. Çünkü Umreye başlamakla kendisine vacip kılmış ve yapamayınca da borclu duruma düşmüş olur.[2161]

2159 Tirmizi, Hac, 52, III, 229.

2160 Tirmizi, Hac, 52, III, 229.

2161 El Fıkhu'l İslamî ve Edilletühû: 3/2203

DÖRT MEZHEBE GÖRE HACCIN HÜKÜMLERİ TABLOSU:

HACDA YAPILAN. FİİLLER:	HANEFİ	MALİKİ	ŞAFİÎ	HANBELİ
Haccın hükmü:	Farz	Farz	Farz	Farz
Umrenin hükmü:	M.Sünnet	M.Sünnt	Farz	Farz
Hacda ihram ve niyet:	Şart	Rükûn	Rükûn	Rükûn
Umrede ihram ve niyet:	Şart	Rükûn	Rükûn	Rükün
İhramı mikatta giymek:	Vacip	Vacip	Vacip	Vacip
İhramdan hemen sonra ..				
Telbiye Getirmek:	Vacip	Vacip	Sünnet	Sünnet
İhram için gusül abdesti almak:	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Sünnet
İhramdan önce koku sürünmek:	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Sünnet
İfrad ve Kıran haccında...				
Kudüm Tavafı:	Sünnet	Vacip	Sünnet	Sünnet
Tavafa niyet etmek:	Şart	Vacip	Sünnet	Sünet
Tavafa Haceru'l-Esved'denbaşlamak:	Vacip	Vacip	Şart	Şart
Tavaf'ta Beytullah'ısola almak:	Vacip	Şart	Şart	Şart
Gücü yetenlerin tavafı ...				
yürüyerek yapması:	Vacip	Vacip	Sünnet	Sünnet
Cünüplükten temizlenerek...				
tavaf yapmak:	Vacip	Şart	Şart	Şart
Tavafı hatim ve hicrin ...				
dışından yapmak:	Vacip	Şart	Şart	Şart
Tavafı yedi şavta tamamlamak:	Vacip	Şart	Şart	Şart
Şavtları birbiri peşine yapmak:	Sünet	Vacip	Sünnet	Vacip
Tavafta avret yerleriniörtmek:	Vacip	Şart	Şart	Şart
Tavaf sonrası iki rekâtT. namazı kılmak:	Vacip	Vacip	Sünnet	Sünnet
Umre tavafı yapmak:	Rükûn	Rükûn	Rükûn	Rükûn

Safa ile Merve arasında Sa'y yapmak:	Vacip	Rükûn	Rükûn	Rükûn
Sa'y'ı tavaftan sonra yapmak:	Vacip	Vacip	Şart	Şart
Sa'y'a niyetle Safa'dan başlamak:	Vacip	Şart	Şart	Şart
Güç yeterse Sa'y'ıyürüyerek yapmak:	Vacip	Vacip	Sünnet	Şart
Sa'y'ı yedi şavt olarak yapmak :	Vacip	Şart	Şart	Şart
Sa'y'ın şavtlarınıpeş peşe yapmak:	Sünnet	Şart	Sünnet	Şart
Umreden sonra saçları tıraş etmek:	Vacip	Vacip	Rükûn	Vacip
Arefe gecesi Mina'da sabahlamak:	Sünnet	Sünnet	Sünnet	Sünnet
Arafatta vakfe yapmak:	Rükûn	Rükûn	Rükûn	Rükûn
Not: Arafatta vakfe vakti ve süresi, dört mezhebin ittifakıyla Arefe günü zevalden sonra başlar, bayram günü fecrine kadar devam eder				
Arafat Vakfesini güneş ...				
batana kadar uzat:	Vacip	Vacip	Sünnet	Vacip
Arafat'tanimam veyavekili ile ayrılmak:	Vacip	Vacip	Sünnet	Sünne
Öğle ile ikindiyi Arafat'ta birlikte kılmak:	Vacip	Sünnet	Sünnet	Sünnet
Akşam ile yatsıyı Müzdelife'decem etmek:	Vacip	Sünnet	Sünnet	Sünnet
Müzdelife'de vakfe yapmak :	Vacip	Vacip	Vacip	Vacip.
Müzdelife Meş'ari'l-Harâm yanında...				
fecirden işraka kadar vakfe yamak:	Müstehap	Mendup	Sünnet	Sünnet
Bayramın birinci günü ...				
Akabe cemresini atmak:	Vacip	Vacip	Vacip	Vacip
Hac kurbanı kesilince saçları ...				
tıraş etmek veya kısaltmak:	Vacip	Vacip	Rükûn	Vacip
Şeytan taşlamayı, kurban kesmeyi...				
ve tıraş olmayı peş peşe yapmak:	Vacip	Sünnet	Sünnet	Sünnet
Hac (İfada) Tavafı:	Rükûn	Rükûn	Rükûn	Rükûn.
Hac tavafını bayramgünlerinde yapma:	Vacip	Vacip	Sünnet	Sünnet.

Hac tavafını birinci cemresonrası yapmak:	Sünnet.	Vacip	Sünnet	Sünnet.
Şeytan taşlamayı teşrik ...				
günlerinde yapmak:	Vacip	Vacip	Vacip	Vacip.
Şeytan taşlamaları geceyebırakmamak:	Sünnet	Vacip	Sünnet	Vacip.
Şeytan taşlamalarını sırasına göre yapmak:	Sünnet	Vacip	Vacip	Vacip.
Teşrik günlerinde Mina'da gecelemek:	Sünnet	Vacip	Vacip	Vacip.
Veda tavafı yapmak:	Vacip	Mendup	Vacip	Vacip.
Teşrik günlerinde umre yapmak:	Tah.Mekruh	Sahih değil	Mekruh	Sahih.

MEKKE-İ MÜKERREME VE ZİYARET YERLERİ

Mekke-i Mükerreme'de Harem-i Şerif'in dışında ziyaret edilebilecek başlıca önemli yerleri şöyle sıralayabiliriz:

1) Cennetü'l- Muallâ: Mekke kabristanıdır. Cahiliye döneminden bugüne kadar kullanılan en eski mezarlıktır. Hz. Hatice validemiz bu kabristanda medfundur. Ayrıca oğulları Kasım ile Abdullah da burada menfundurlar. Yine Peygamberimizin dedesi Abdulmuttalip, amcası Ebu Talip ve sahabe-i kiramdan çoğunun kabirleri buradadır.

2) Hz. Peygamber'in doğduğu ev: Allah Resulünün doğduğu evin yerine 1959 yılında bir bina yapılmış, bu bina hâlihazırda kütüphane olarak kullanılmaktadır. Bu yer bugün Safa ile Merve tepeleri arasındaki sa'y yapılan yerin tam karşısında Mina ve Aziziyeye giden tünelin girişine yakın bir yerdedir.

3) Hıra Mağrası: İlk vahyin geldiği Nur dağındaki mağara olup, Kâbe'ye yaklaşık 5 Km uzaklıkta ve dağın zirvesinin 20 metre aşağısındadır.

Peygamber Efendimiz 40 yaşına geldiklerinde 610 tarihinde, Ramazan ayının Kadir gecesinde Cebrail (A.S.) Alak suresinin ilk beş ayetini vahiy olarak getirdi. Cebrail bu vahiy sırasında Peygamberimize aslî suretiyle göründü. İkinci olarak da mirac'da aslî suretiyle göründü.

4) Sevr Mağrası: Mekke'nin güney batısında yer alan ve 759 metre yükseklikte olan Sevr dağının tepesindedir. Mescid-i Haram'a yaklaşık 5 Km uzaklıktadır.Resulullah (s.a.v.) ile Hz. Ebu Bekir Medine'ye hicret ederlerken burada üç gün gizlenmişlerdir. Bu sırada kendilerini mağaranın ağzına kadar iz sürerek takip eden müşriklerin görmesine mani olacak şekilde ilâhi bir mucize olarak Cenab-ı Hak örümcek ve güvercini devreye sokarak, örümceğe ağ ördürmüş, güvercine de yuva yaptırmıştır. Böylece mağarada canlı yaşamadığı intibaını verdirmiştir. Kur'an iki dostun mağaradaki Allah'a olan gü-

venlerinden bahseder.[2162]

5) Ebu Kubeys Dağı: Hz. İbrahim (a.s.)tarafından Hacerü'l-Esvet'in getirildiği dağ.

6) Cin Mescidi: Bu mescidin bulunduğu yerde cinler Peygamber Efendimizden Kur'an dinlemiş ve bir kısmı iman etmiştir. Cin süresi de burada nazil olmuştur. Daha sonra bu olayın hatırasına buraya mescid yapılmış ve bu mescide de cin mescidi denmiştir. Bu mescid 2000 yılında modern bir şekilde yeniden inşa edilmiş olup, Harem-i şerifin yaklaşık 2 km. kuzeyinde bulunmaktadır.

7) Arafat: Mekke'nin 25 km. güney doğusunda düz bir ova görünümündeki Hac vakfesinin yapıldığı kutsal mekân.

8)Müzdelife: Meş'ari'l-Haram'ın bulunduğu ve Müzdelife vakfesinin yapıldığı kutsal mekân.

9) Mina: Hz. İsmail'in kurban edilmek istendiği ve şeytan taşlandığı yer.

10) Nemîre mescidi: Nemire, Arafatta küçük bir tepenin bulunduğu yerdir. Peygamberimiz (s.a.v.) Veda Haccı sırasında burada çadır kurdurup, önce Veda Hutbesini okumuş, sonra namazları kıldırmış, daha sonra da Cebel-i Rahme dibine gelerek vakfe yapmıştır.[2163] Bu gün bu yerde altı minareli büyük bir mescid yapılmış ve Nemîre tepesine nisbetle de "Nemîre Mescidi" denmiştir.

11) Muhassir Vâdisi: Müzdelife ile Mina arasında kalan ve "Vadi-i Nâr" diye anılan bir vadidir. Kur'an-ı kerim'in Fil süresinde anlatılan ve Peygamberimizin doğumundan 52 gün önce vuku bulan fil hadisesinin gerçekleştiği yerdir. Mecbur kalınmadıkça burada kalınması caiz değildir. Hatta Müzdelife'den Mina'ya intikal ederken bu vadinin bir taş atımlık mesafesini hızlı bir şekilde geçmek gerekir.

12) Mescid-i Hayf: Mina'da birinci cemrenin (küçük şeytan) hemen yanında ve 25 dönümlük bir arazi üzerine inşa edilmiştir.

Peygamberimiz Veda haccı sırasında bu mekânda çadır kurup namaz kılmıştır. Aynı zamanda bu yerde Hz. Musa dâhil, yetmiş kadar nebinin de namaz kıldıkları rivayet edilir. Bu nedenle Ashab-ıkiram da bu yeri bir ibadet mekânı olarak görüp büyük değer vermişlerdir. 1987 yılında 25 dönümlük bir alan üzerine yeniden modern bir cami yapılmıştır.

13) Ten'im Mescidi: Hz. Âişe Mescidi de denen bu mescid, Mekke'nin 8 km. dışında Medine yolu üzerindedir. Mekke'ye gelip umre yapanlar, tekrar umre yapmak istediklerinde buraya gelerek yeniden niyetlenerek ihrama girerler.

14) Akabe: "Dar geçit, kuytu vadi" anlamlarına gelen Akabe, Mescid-i Haram'a yaklaşık üç km. uzaklıktaki Mina'da küçük kuytu bir vadidir. Medine'li Müslümanlarla Hz.

2162 Tevbe, 40.

2163 Köksal M. Asım, İslam Tarihi, C-10, Sh: 261.

Peygamber arasında, birinci ve ikinci Akabe Biat'ları[2164] burada yapılmıştır. Bu biatın hatırasına buraya "Mescid-i Bey'a" adı altında bir mescid yapılmıştır.

MEDİNE-İ MÜNEVVERENİN TARİHÇESİ VE ZİYARET YERLERİ

Allah Resulü'nün Hicret yurduna intikal etmeden önce Yunus Emre Hazretlerinin hasret dolu şu şiiri ile Resuller Resulü, varlığın özü, insanlığın iftihar tablosu, Peygamberlik semâsının parlak yıldızı, Sultanü'l-Enbiya Efendimizi selamlıyorum.

- **"Arayı arayı bulsam izini" adlı şiir**

Arayı, arayı bulsam izini,
İzinin tozuna sürsem yüzümü,
Hak nasip eylese görsem yüzünü,
Ya Muhammed canım arzular seni.

Bir mübarek sefer olsa da gitsem,
Medine yollarında kumlara batsam,
Hûb cemalin bir kez düşte seyretsem,
Ya Muhammed canım arzular seni.

Ali ile Hasan Hüseyin anda,
Sevdası gönüllerde muhabbet canda,
Yarın mahşer gününde Hak divanında,
Ya Muhammed canım arzular seni.

Yunus metheyler seni dillerde,
Dillerde, dillerde, hem gönüllerde,
Arayı, arayı gurbet illerde,
Ya Muhammed canım arzular seni.

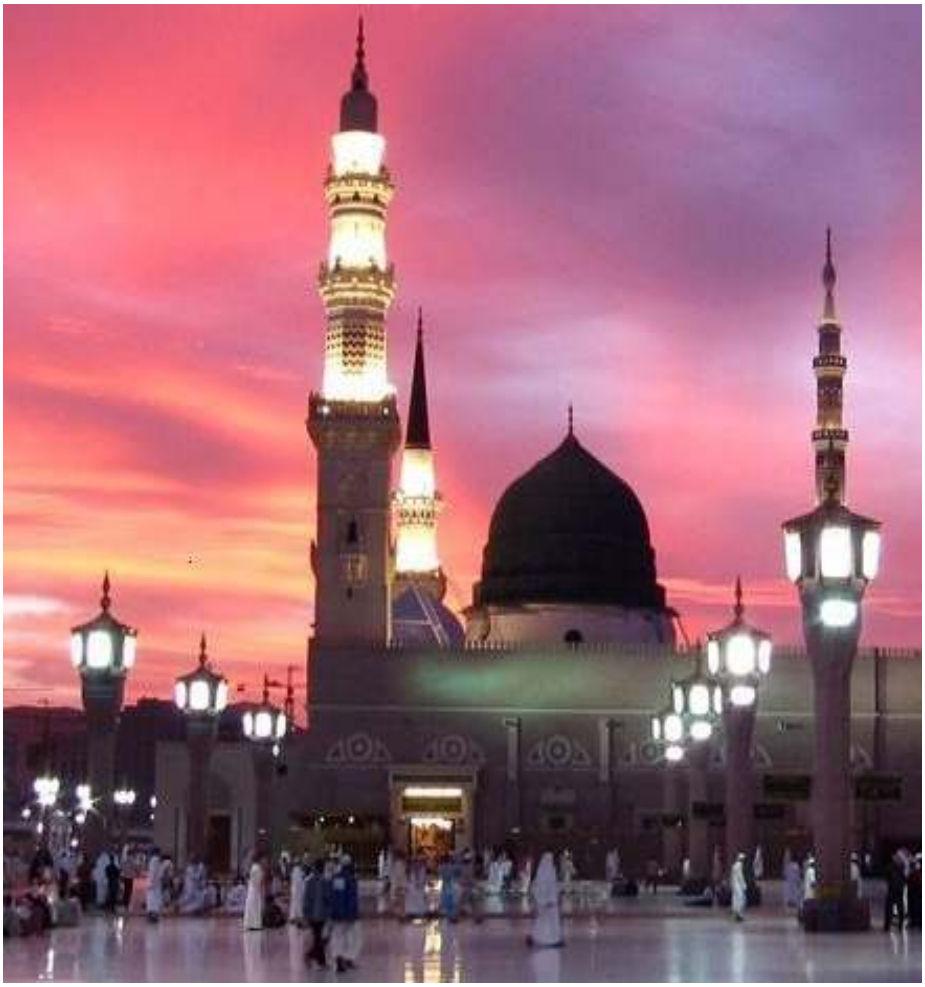
Bugün kara yoluyla Mekke-Medine arası 416 km' dir. Resul-i Ekrem Efendimiz hicret ettikten sonra İslâm'ı ve Müslümanları bağırlarına basan şerefli Medine halkıyla beraber olmak için buraya yerleşmiş ve İslam'ı buradan yaymıştır. Şanlı Peygamberimiz Medine'ye ayak basar basmaz ilk işi, Mescid-i Nebevi'yi ve hücre-i saadetlerini inşa etmek olmuştur. Şimdi bu kutsal mabedin hem manevi hem de fiziksel özelliklerinden bahsedelim.

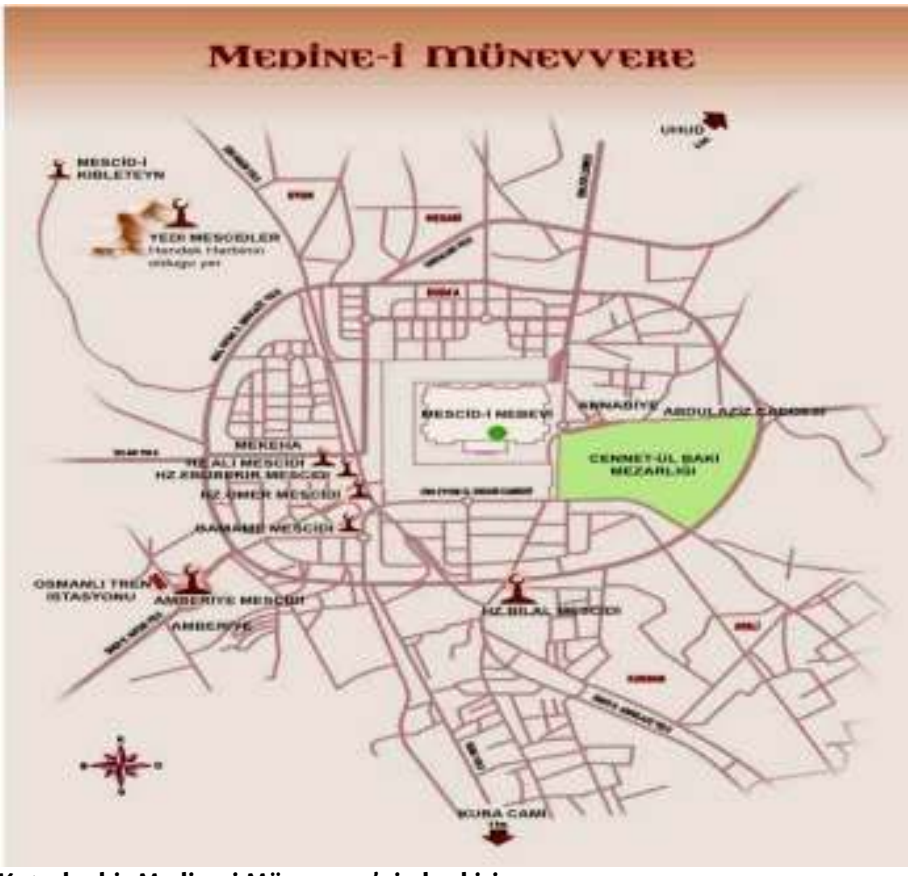
قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

"De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (Al-i İmran Süresi: 31).

2164 Biat: Hz. Peygamberi tasdik edip, bazı konularda kendisine söz verme ve egemenliğini tanıma.

Mescid-i Nebevi

Kutsal şehir Medine-i Münevvere'nin krokisi

Medine-i Münevvere kuzey yarım kürede, Hicaz Yarımada'sında düz ve verimli topraklar üzerinde kurulmuş, dünyanın en kaliteli hurmasının yetiştiği tarihi bir şehirdir.

Deniz seviyesinden yaklaşık yüksekliği 597–639 metre arasında değişir. Ilıman bir iklime sahip olan Medine, yazları sıcak, kışları serin ve ılıktır.

İslamiyet'ten önceki adı Yesrib olan bu şehir, daha sonra Peygamber Efendimiz tarafından "Medine" olarak değiştirilmiştir. "Medine" kelimesi Arapça'da şehir anlamına gelmektedir.Rivayete göre Yesrib, bu şehri kuran kabile reisinin adı olup Nuh (a.s.)'ın sekizinci göbekten torunudur.

Medine-i Münevvere'nin aydınlık tarihi Peygamberimizin Mekke'den Medine'ye hicretiyle başlar. Peygamber Efendimizin nezih ifadesiyle bütün şehirler kılıçla fethedildiği halde, Medine Kur'an'la fethedilmiştir. Hicret yurdu olan Medine, hicretten sonra hızla gelişmiş ve İslam Devletinin ilk başkenti olma şerefini kazanmıştır. Peygamber Efendimizden sonra da Hz. Ali'nin Medine'den ayrılışına kadar dört halife devrinde de

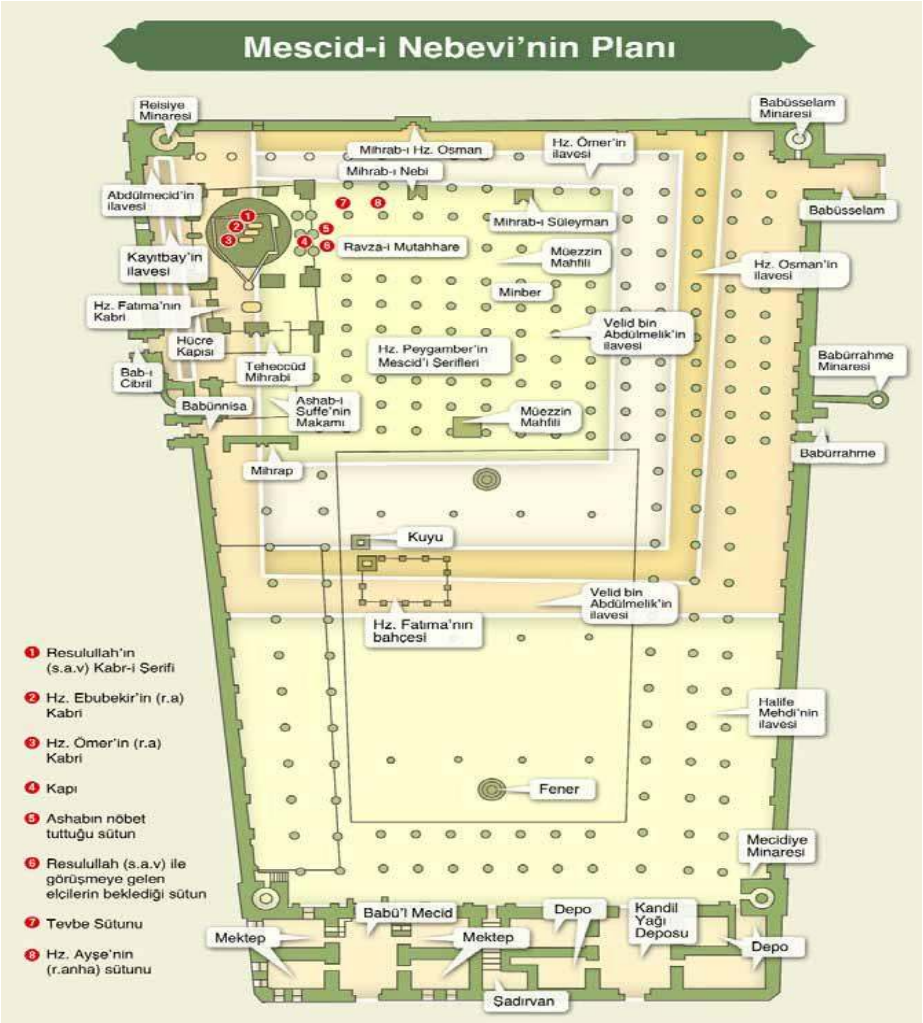
başkent olma vasfını sürdürmüştür. İslam Medeniyetinin dalga dalga dünyaya yayıldığı bir coğrafyanın merkezi olmuştur.

İslâmî düşüncenin, hayat tarzının ve dünya görüşünün esaslarını oluşturan Kur'an ayetlerinin çoğu bu kutsal şehirde nazil olmuştur. Ve yine Allah Resulünün mübarek ağzından dökülen ve İslamî yaşantıyı şekillendiren Hadis-i Şerifler burada söylenmiş ve Kur'an'ın 28 süresi burada nazil olmuştur. Allah'ın yüce Resulünün "Hangisine tabi olursanız hidayeti bulursunuz" buyurduğu, karanlık geceleri aydınlatan yıldızlar mesabesindeki sahabeleri bu kutsal iklimde yaşamış ve çoğu bu mübarek topraklarda rahmet-i rahmana kavuşmuştur. Allah Resulü Medine'nin faziletini şu sözleriyle dile getirir: **"Medine Taybe'dir. Ateş gümüşün cüruf ve pisliğini attığı gibi Medine'de habis insanları barındırmaz, sürüp çıkarır."**[2165]

Normalde şehrin nüfusu 600,000 civarındadır. Ancak bütün bir sene süresince dünyanın her tarafından Hac ve Umre için Suudi Arabistan'a gelenler, Peygamber şehri Medine'yi de ziyaret etmeden geçmemektedirler. Zira Hz. Muhammed (s.a.v.) ile birlikte, birçok mücahit ve şehit bu mübarek ve kutsal şehrin koynunda yatmaktadır. Bu nedenle de şehir bütün sene boyunca yoğun bir nüfus hareketine sahne olmaktadır. Şimdi, bu kutsal şehirdeki mübarek mekânları ve buralardakivazifelerimizi sırasıyla tanıyalım: Enbiya süresinin 107. ayetinde Yüce Allah Sevgili Resulüne en şerefli ve en yüksek payeyi verdiğini şu ilâhi buyruğu ile ilan eder:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ

2165 Camiu'l-Usûl, 10/ 201.

• **Mescid-i Nebevi'nin anlamı, tarihçesi ve önemi:**

Mescid-i Nebevi, Peygamber mescidi demektir. İbadet maksadıyla ziyaret edilebilen üç Mescitten birisi olup, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra devesinin ilk çöktüğü arsaya yaptırdığı mesciddir.

Bu arsa, Sehl ve Süheyl adında iki yetim kardeşe ait idi. Peygamber Efendimiz söz konusu arsayı satın almak istediğinde, mal sahibi gençler arsayı bağışlamak istediler. Ancak Resülullah Efendimiz kabul etmedi ve arsayı on dinar altına satın aldı. Bedelini de Hz. Ebu Bekir (r.a.) ödedi. Mescidin planı bizzat Peygamberimiz tarafından hazırlandı. Uzunluğu 35 Metre, genişliği 30 Metre idi. Milâdî 622 yılının Rebiül-evvel ayında temeli atıldı. Bu ilk mescidin alanı 1050 Metre kare idi, tavan yüksekliği de 3,5 metre civarında idi. Temelleri taştan, duvarları kerpiçten, direkleri de hurma kütüklerinden

idi. Tavanı ise hurma dalları ile kapatılmış idi. Üç kapısı vardı. Biri güney tarafına, bu günkü kıble yönüne, biri doğu tarafında Bab-ı Cibril, üçüncüsü de batı tarafında, Bab-ı Rahme idi. Kıblesi de kuzey yönünde Kudüs şehrindeki Mescid-i Aksa idi. Peygamberimiz on altı ay kadar Mescid-i Aksa'ya dönerek namaz kıldı. Fakat bundan sonra kıble ayet-i nazil oldu ve kıble Kudüs'ten Mescid-i Haram'a (Kâbe'ye) doğru çevrildi.[2166] Bunun üzerine güney kapısı kapatıldı ve kuzey yönünde bir kapı açıldı.

Mescidin inşası sırasında Peygamber Efendimiz bizzat çalışmış ve ashabıyla birlikte taş ve kerpiç taşımıştır.

Mescid-i Nebevi'nin doğu tarafına, mescide bitişik kendisinin ve eşlerinin de kalabileceği odalar yaptırdı. Bu odaların büyüklükleri ortalama 2,5 x 3 veya 3 x 3 Metre idi. Tavan yüksekliği de iki metreden biraz fazla idi.

Ayrıca, kıblenin değişmesinden sonra hicretin ikinci yılında mescidin kuzey duvarı önüne evi barkı olmayan fakir, kimsesiz ve bekâr insanların barınması için de üstü kapalı ilâve bir yer yaptırdı. Bu yerde barınanlara "**Ashab-ı Suffa**" adı verildi. Bu insanlar sürekli Peygamberimizle birlikte bulundular. Ve ondan ilim öğrenip ibadetle meşgul oldular. İslam'da ilk yatılı eğitim ve öğretim okulu burası oldu. Peygamber Efendimizden en çok hadis rivayet eden Ebu Hureyre (r.a.)buradan yetişti. İslamiyet'in yayılmasında ve dinin öğretilmesinde önemli görevler üstlenen ashab, bu suffa'dan feyiz aldı. Çünkü öğretmenleri Hz.Peygamber Efendimiz (s.a.v.) idi. Tarihi kaynakların bildirdiğine göre, Ashab-ı Suffa sayısının zamanın şartlarına göre 70–700 arasında değişmektedir.

• **Mescid-i Nebevi'nin Mihrabları:**

Peygamber Efendimizin namaz kıldırdığı mihrabın dışında üç mihrab daha bulunmaktadır. Bunlardan birisi Halife Hz. Osman (r.a.)'ın namaz kıldırdığı mihrab, ikincisi, Peygamber Efendimizin gece teheccüt namazı kıldığı mihrab, üçüncüsü de Hanefilere namaz kıldırılmak üzere Hicri 860 tarihinde Doğan Şeyh adında bir zat tarafından yaptırılan mihrabdır.

Peygamber Efendimiz ve dört halife dönemindeki mihrab gömme mihrab değildi. Duvara gömme mihrab, ilk olarak Emeviler zamanında zamanın valisi Ömer İbn-i Abdülaziz tarafından hicri 91 yılında yaptırıldı. Peygamberimizin namaz kıldırdığı yerdeki şimdi mevcut olan mihrab Memlük Sultanı Eşref Kayıtbay tarafından yaptırılmıştır.

• **Mescid-i Nebevi'nin Minberi:**

Peygamberimiz (s.a.v.) başlangıçta hutbelerini Mescid-i Nebevi'de dikili bir hurma kütüğü üzerine dayanarak okuyordu. Daha sonra hicri sekizinci yılda bu hurma kütüğünün bulunduğu yere üç basamaklı ahşaptan bir minber yapıldı. Allah Resulü hutbelerini bu minberde okumaya başlayınca hurma kütüğü Resulullah'ın kendisinden ayrılışına dayanamayarak hüzünlü bir çocuk gibi inlemeye başladı. Ashab-ı Kiram da bu inil-

2166 Bakara: 2 / 149.

tiyi işitiyor ve şahit oluyordu. Resulullah bunun üzerine yanına giderek mübarek elleriyle bu hurma kütüğünü okşadı ve inilti derhal kesildi. Peygamber Efendimizin bir mucizesi olan bu olay, Ashab-ı Kiramın gözleri önünde cereyan ediyordu. Ve bu durum bir süre devam etti; her seferinde Allah Resulü onu bir çocuk sever gibi okşayarak susturdu. Hz. Ebu Bekir Halife olunca bu minberin ikinci basamağına çıkarak hutbe okuyordu. Hz. Muaviye zamanında minberdeki basamak sayısı dokuza çıkarıldı. Bu sefer hutbeye çıkan hatipler yedinci basamakta hutbeyi okumaya başladılar. Bu ve bundan sonraki birkaç minber yandı. Her biri yerine yenisi yapıldı. Ancak en son Hicri 886 yılında Mısır Sultanı Eşref Kayıtbay mermerden bir minber yaptırdı. Bu minber Hicri 998 yılında Padişah üçüncü Murat tarafından Kuba Mescidine nakledildi. Yerine fevkalade güzel, son derece zarif ve sanatkârane bir şekilde şahane nakışlarla ve hakiki altın yaldızlarla kaplı, zamanın dünya harikası olarak nitelendirilen bir minber yapıldı. Bu minber Peygamber Efendimizin minberinin bulunduğu yere konuldu. Halen kullanılmakta olan bu minber on iki basamaklıdır.

• **Mescid-i Nebevi'nin Genişletilmesi:**

İlk yapılan Mescid, zamanla dar gelmeye başladı. Bunun üzerine hicretin yedinci senesinde Hayber'in fethinden sonra Peygamber Efendimiz tarafından ilk genişletme yapıldı. Bundan sonra da ihtiyaç duyuldukça çeşitli zamanlarda genişletme devam etti. Mesela ikinci genişletme Hz. Ömer zamanında, üçüncüsü Hz. Osman, dördüncüsü Emevi halifesi Velid İbn-i Abdülmelik, beşincisi Abbasi halifesi Mehdi, altıncısı Mısır Sultanı Eşref Kayıtbay ve nihayet yedincisi de Osmanlı Padişahı Abdülmecid tarafından yapılmıştır. Özellikle Osmanlı padişahları tarafından modern ilâveler yapılmış ve bugün Allah Resulünün Mescidi en güzel mimari şeklini kazanmıştır. Mescid-i Nebevi'deki duvarlar ve direkler mermer ile kaplanmıştır. Ravza üzerinde Hücre-i Saadet üzerini örten birbiri üstüne iki yeşil kubbe (Kubbe-i Hadra) vardır ki, bu kubbelerden birincisi Memlük Sultanı Eşref Kayıtbay tarafından 1486 tarihinde, ikinci kubbe ise 1816 tarihinde Osmanlı Padişahı Sultan Mahmut tarafından yaptırılmıştır. Daha önceleri kubbe rengi mavi iken sonra yeşile boyanmış ve o günden beri de bu kubbeye yeşil kubbe manasına "Kubbe-i Hadra" denile gelmiştir.

Günümüzde, insanların ekonomik gelişmişliği ve modern ulaşım imkânları sayesinde Mescid-i Nebevi'ye adeta bir insan seli akmaktadır. Dolayısıyla sürekli genişletme ve yeni mekânlar hazırlama ihtiyacı hâsıl olmaktadır. Bu nedenle Suud Hükümeti bunları göz önüne alarak hemen hemen her sene yeni ve modern ilaveler yapmaktadır. 1994 tarihi itibariyle mescide 82,000. metre kare kapalı alan ilave edilmiştir. Toplam kapalı alan 98327.metre kareye ulaşmıştır. Mescid bugünkü durumu itibariyle üst kat 67,000. metre kare olup, namaz kılnabilir alanı 58,000. metre karedir. Mescid üst kat alanı ile birlikte 268,000 kişi, çevresindeki avlu ile beraber 698,000 kişinin namaz kılabileceği bir konuma getirilmiştir.

Binanın zemin katındaki direk adedi 2104 tür. Direklerin birbirine uzaklıkları 6 metredir. Peygamberimizin kabri ile minberi arasında kalan Ravza-i Mutahhara'nın direkleri diğer sütunlardan ayrı olarak beyaz ve renkli mermerlerle kaplanmıştır. Peygamberimiz zamanında yapılan Mesciddeki hurma ağaçlarından oluşan sütunların yerleri olduğu gibi korunmuş, yerlerine dikilen sütunlar beyaz ve renkli mermerlerle süslenmiştir.

Mescidin içinden kuzey doğusundaki köşede 16,000 Metre kare, kuzey-batı köşesinde de 8000 Metre kare alan paravanlarla bölünerek kadınların namaz kılmalarına ayrılmıştır.

Mescidin toplam kapı adedi 41'dir. Ancak bazı kapılar birbirine bitişik, iki üç ve beş kapıdan oluşmuştur. Bu durum dikkate alındığında kapı adedi 85'dir. Ayrıca Mescidin paslanmaz çelik raylar üzerinde açılıp kapanan hareketli 27 kubbesi bulunmaktadır. Kubbelerin zeminden yüksekliği 16.metre 65cm'dir. Her kubbenin toplam ağırlığı 80 tondur. Ve yine her kubbenin altındaki alan 18x18=324 metre karedir.

Mescid-i Nebevi'de, önceki dört minareye ilave olarak altı minare daha yapılmış ve sayıları 10'a çıkarılmıştır. Yeni minareler beşer şerefeli olup, boyları 104 metre'dir. Minarelerin tepesindeki hilallerrin (alem) yüksekliği 6,7 metre, ağırlığı ise, 4,5 tondur. Türkiye'de yapılmış olan bu alemler, bakır üzerine 14 ayar altınla işlenmiştir. Altı metre yüksekliğinde olan alemler bakır üzerine 14 ayar altın ile kaplanmıştır.

Mescid-i Nebevi'nin soğutma ve havalandırma sistemi Hac ve Umre ziyaretçilerinin sıcak hava koşullarından etkilenmemeleri için en son teknik uygulanarak projelendirilmiştir. Medine-i Münevvere dışında, Mescide 7. km uzaklıkta70,000. metre kare üzerine büyük bir istasyon kurulmuştur. Bu istasyonda büyük bir su soğutma ve buz imalathanesi vardır. Burada soğutulan sular istasyonda bulunan 450 beygir gücündeki yedi adet pompa ile 90. cm. çapında iki boru hattı ile Mescidin bodrumundaki merkezine ulaştırılmaktadır. Bu soğuk sulardan yararlanılarak bodrumdaki klima teşkilatı ile hava soğutulmaktadır. Soğutulan hava Mescid sütunlarının dibindeki pirinç madeninden imal edilmiş delikli peteklerle Mescide pompalanmaktadır.[2167]

- **Peygamberimiz (s.a.v.)'in ve onun dava arkadaşları Hz.Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in kabr-i saâdetlerini ziyaret etmenin önemi ve adabı:**

Allah Resulü'nün ve onun davasına baş koyan Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in kabr-i şeriflerini ziyaret etmenin önemini ve adabını anlatmak kelimelerle olmaz, ancak yaşanır. Her Müslüman'ın oraya gidip o zevki, o şevki tatması gerekir. Cenab-ı Hak'tan niyamız o dur ki, Allah her mümine bu şerefli ziyareti nasip eylesin. Amin! Bununla beraber, dilimizin döndüğü kadar bir şeyler söylemeye çalışalım. Ancak her Müslüman'ın

2167 Bu kısımdaki bazı bilgiler, değerli meslek taşım Nusret Vardar'ın "Kutsal Şehir Medine" adlı derlemiş olduğu kitapçıktan yararlanılarak yazılmıştır.

oraya gidip o zevki ve şevki yaşaması Cenab-ı Hak'tan niyazımızdır.

Peygamber Efendimizin kabrini ziyaret etmeyi anlatmadan önce, kabr-i şerifleri ile ilgili ön bir bilgi vermekte yarar vardır.

Allah Resulü'nün mübarek kabri Mescid-i Nebevi'nin içinde kalan ve sağlığında yaşadığı kendi odasındadır. Resul-i Ekrem Efendimiz bir pazartesi günü vefat ettiğinde defin yeri konusunda ashap arasında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları Mesciddeki minberin yanına, bir kısmı da Baki Mezarlığına defnedilmesini önermiştir. Ancak tam bu tartışmaların üzerine Hz. Ebu Bekir geldi ve şöyle dedi: "Ben Resülullah (s.a.v.)'den: Peygamber nerede vefat etmişse oraya defnedilir" sözünü işittim. Bunun üzerine Hz. Âişe validemizin odasına defnedilmesine karar verildi ve mübarek naşı böylece vefat ettiği odadaki yatağı kaldırılarak aynı yere defnedildi. Kabrin bulunduğu bu odaya mutluluk evi manasına gelen "**Hücre-i Saadet**" denir. Kabri ile hutbe okuduğu minber arasındaki yere de temiz ve mübarek gül bahçesi manasına "**Ravza-i Mutahhara**" adı verilir. Kabrinin tam ortasına isabet eden çatı kısmında ise yeşil bir kubbe yer almaktadır. Bu kubbeye de yeşil kubbe manasında **"kubbe-i hadra**" denir.

Mescid-i Nebevi'ye Peygamberimiz (s.a.v.)'den sonra yapılan ilâveler de Mescid-i Nebevi hükmündedir. Bu ilâve bölümlerde, hatta mescid dışında, avluda ve caddelerde cemaate katılıp namaz kılanlar da içeri de namaz kılanlar gibi aynı şekilde cemaat sevabı kazanırlar. Ancak Peygamberimizin **Kabr-i Saadetleri** ile minberi arasındaki **Ravza-i Mutahhara'**nın faziletteki üstünlüğü unutulmamalıdır.[2168] Ayrıca imamın arkasından başlayarak ilk saflarda kılınan namaz, daha gerilerdeki saflarda kılınan namazlardan fazilet derecesi daha üstündür.

Başta Resulullah olmak üzere Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer gibi mümtaz şahsiyetleri sinesinde barındıran yer, elbette yeryüzünün en şerefli ve en bahtiyar yeridir. Peygamber Efendimizin kabrini ziyaret sünnet olmakla beraber, İslam âlimleri hacdan önce veya hacdan sonra Peygamber Efendimizin mübarek kabr-i saadetlerini ziyaret etmeyi vacip derecesinde önemli saymışlardır. Cumhur Ulemaya göre mendup, Hanefi Mezhebi imamlarına göre vacibe yakın bir dini emir, bazı Maliki imamlarına göre ise vaciptir.[2169]

Bunun için her Müslüman, her fırsatta Allah Resulünün kabrini ziyaret etmeye can atmış ve terk edilmeyen bir sünnet olarak devam ettire gelmiştir. Şüphesiz onun ve ashabının mübarek hayatlarının hatıralarını bir filim şeridi gibi göz önünden geçirip yâd etmek, onların İslam adına çektikleri çileleri düşünmek, yaşadıkları mekânlarda dolaşıp yürümek, hülasa vahyin indiği kutsal toprakları koklayıp havasını teneffüs etmek bir mümin için en büyük bahtiyarlıktır.

2168 Buhari: fazlu's-salat-5.

2169 Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Terc. C-4 / 175.

Fahr-i Kâinat Efendimiz, kendisini büyük bir muhabbetle seven ve bu duygularla kabrini ziyaret eden müminlere şu müjdeli haberleri verir:

"Vefatımdan sonra kabrimi ziyaret eden, beni sağlığımda ziyaret etmiş gibidir. Zira ben diriyim. Her kim beni ziyaret ederse kıyamet günü o kişiye şefaat ederim yahut iyiliğine şahadette bulunurum."[2170]

"Kim ki, beyt-i şerife ziyaret amacıyla gelip onu ziyaret ettiği halde beni ziyaret etmezsebana cefa etmiş olur."[2171]

"Kim sevap kazanmak amacıyla beni Medine'de ziyaret ederse, benim komşum(mücavirim) olur, kıyamet gününde ona şefaat ederim."[2172]

"Sırf beni ziyaret amacıyla gelip kabrimi ziyaret edenlere şefaatim değişmez bir hak olur."[2173]

"Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram hariç, başka mescidlerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir."[2174]

Hanbelî Mezhebinin kurucusu Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde geçen ve Enes b. Malik (r.a.)'in Peygamberimizden rivayet ettiği hadis-i şerifte ise, Nebi (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Benim bu mescidimde her kim tek bir vakit bile geçirmeden kırk vakit namaz kılarsa o kimseye cehennemden berat, azaptan kurtuluş ve yine münafıklıktan bir berat yazılır."[2175]

Allah Resulü'nün böyle müjdeli mesajlarından sonra onun mübarek mescidini ve kabrini ziyaret etmeyi her Müslüman elbette arzulayıp heyecan duyacak ve Allah'ın sevgili elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in huzurlarına nasıl çıkacağını düşünecektir. Nasıl ki, dünya hayatımızda makam ve mevkice üstün olan insanların huzuruna çıkarken kendimize çeki düzen verirsek, dünya ve âhiret sultanının ve şefaat elçisinin yanına ve makamına giderken çok daha hazırlıklı olmamız gerekir. O halde bu ön hazırlıkların neler olduğuna kısaca bir göz atalım:

1) Resulullah'ı ziyaret için Medine'ye giderken yıkanıp Mescid-i Nebeviyi ziyarete ve orada namaz kılmaya niyet etmek müstehaptır. Çünkü ibadet maksadıyla ziyaret edilebilecek üç mescidden biridir.

2) Medine'ye yaklaşınca Peygamber Efendimize çokça salât ve selam getir-

2170 Sahih-i Buhari Muhtasarı, C-4 / 176.

2171 Sahih-i Buhari Muhtasarı, C-4 / 176.

2172 Keşfu'l-hafa: 2 / 250, HNo:2489, Beyrut.

2173 age. III, 490, nr. 4159; İbnü'l-Hümam, Fethu'l-Kadir 2/ 336, Bulak, 1315.

2174 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi, C-17,Sh: 89.

2175 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, Terc. C-3, Sh: 54, Merve B.Y. Dağıtım, İst- 1985; l'Lâmu's-Sacid, 223-225; Ahmed ibni Hanbel, el-Müsned,III,155; Taberânî, el-Evsat, IV, 210,No:5540.

mek,Medine uzaktan görününce de: "Allah'ım, burası senin sevgili Peygamberinin haremidir, vahyin indiği mübarek beldedir. Bu kutsal mekânı benim için cehennemden korunma, azaptan ve hesaptan kurtulma vesilesi kıl" diye dua etmek müstehaptır.

3) Medine'ye varıp yerleşince, Mescid-i Nebevi'ye gitmek üzere yeniden abdest tazelenir, mümkünse gusül abdesti alınır, temiz elbiseler giyilip güzel kokular sürülür ve dualar okuyarak yola çıkılır. Mescid-i Nebevi'nin önüne gelindiğinde, "**Babüsselam**"[2176] veya "**Babü'l-Cibril**"[2177] adındaki kapılardan birinden sağ ayakla girilir ve girerken de şu dua okunur**:**

Mescid-i Nebevi'ye girerken okunacak dua:

بِسْمِ اللّهِ وَالسَّلاَمُ عَلَى رَسُولِ اللّهِ اَللّهُمَّ افْتَحْ لِى اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ *

Okunuşu: "Bismillahi vesselâmü alâ Resulillahi Allahümme eftahlî ebvabe rahmetike."

Anlamı: "Bismillahirrahmanirrahim. Allah'ın Resulü'ne selam olsun: Yâ Rabbi! Senin rahmet kapılarını aç"

Mescid-i Nebevi'den çıkarken okunacak dua:

Mescid-i Nebevi'den çıkarken sol ayakla çıkmalıyız ve şu duayı okumalıyız::

بِسْمِ اللهِ وَالسَّلاَمُ عَلَى رَسُولِ اللّهِ اَللّهُمَّ اِنِّى اَسْئَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ*

Okunuşu: "Bismillahi vesselamü alâ Resulillah, Allahümme innî es'elüke min fadlik."

Manası: """Bismillahirrahmanirrahim. Allah'ın Resulü'ne selam olsun. Yâ Rabbi! Senden rahmetini ve affını niyaz ediyorum"

Kerahet vakti değilse, iki rekât "tahiyyetü'l-mescid" namazı kılınıp dua edilir. Mümkünse bu namaz, Peygamberimizin kabri ile minberi arasında kalan ve "Ravza-i Mutahhara" denilen yerde kılınır. Çünkü Resul-i Ekrem Efendimiz: "Evimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir"[2178] buyurmuşlardır.

Mescid-i Nebevi'ye her girişte, vakit müsait ise iki rekât tahiyyat'ül- mescid namazı kılınması da ihmal edilmemelidir. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v.) "Sizden biriniz mescide girince oturmadan önce iki rekât namaz kılsın" buyurmuştur.

4) "Tahiyyatü'l-Mescid" namazının ardından, böyle bir nîmete ulaştırdığı için Allah'a şükür duası yapılır. Sonra da, konuşmadan sükûnet içerisinde tam bir edeple, duvarlara el-yüz sürüp öpmeden kabr-i saadetlerinin bir buçuk metre yakınına kadar yaklaşılır. Resulullah'a doğru dönerek başı hizasında durulur ve Peygamber Efendimizin

2176 **Babüsselam:** Mescid-i Nebevi'nin batı duvarında kıbleye yakın kapısı olup, Mescid-i Nebevi'deki kapıların en büyüğü ve en süslüsüdür.

2177 **Babü'l- Cibril:** Mescid-i Nebevi'nin doğu tarafındaki kıbleye yakın kapısıdır.

2178 Buhari, Salâtü fî mescidi Mekke,5.

söylenenleri işittiği, verilen selamları aldığı, yapılan dualara "âmin" diye iştirak ettiği düşünülür. Zira Allah Resulü bir hadis-i şerifinde: "Bir kimse bana selam verince, Cenab-ı Hak bana ruhumu iade eder. Ben de o kimsenin selamını alır, karşılık veririm"[2179] buyurur. İşte bu mübarek sözlerinin ışığı altında onu karşımızda diri kabul ederek,şöyle selamlamalıyız:

Hz. Peygamber, Ebu Bekir ve Ömer'in kabir-i şeriflerini ziyaret:

Allah'ın sevgili Resulü Hz. Muhammed'in kabrini ziyaret adabı:

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ يَارَسُولَ اللّٰه، يَانَبِيَّ اللّٰه، يَاحَبِيبَ اللّٰه، يَاخَيْرَ خَلْقِ اللّٰه، يَاإِمَامَ الْمُتَّقِينَ*

Okunuşu: "Esselâmü aleyke yâ Resulallah, Yâ Nebiyyallah, Yâ Hbîballah, Yâ hayre halkıllah, yâ imamel müttekîn."

Anlamı: "Selam sana ey efendim, ey Allah'ın elçisi! Ey Allah'ın nebisi, ey Allah'ın sevgilisi, ey yaratılmışların en hayırlısı, ey imamların en müttekisi."

Bu selamlamadan sonra da, kendisine emanet edilen selamlar varsa ki vardır, onları da Peygamber Efendimize aynı sükûnet içerisinde tebliğ etmeliyiz.

Daha sonra birer metre ilerleyerek Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in başları hizasında durup onlara da sırasyla aşağıdaki gibi selam verdikten sonra dua etmeliyiz.

Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in kabrini ziyaret adabı:

Hz. Ebu Bekir'in başı hizasında durup اَلسَّلاَم عَلَيْكَ يَاخَلِيفَةَ رَسُولِ اللّٰهِ,

Okunuşu: "Esselamü aleyke yâ halifete Resulillah"

Manası: "Selam sana ey Allah Resulünün halifesi" diyerek selamlamalıyız.

Hz. Ömer (r.a.)'in kabrini ziyaret adabı:

Hz. Ömer'in başı hizasında da durup, * اَلسَّلاَم عَلَيْكَ يَاَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ

Okunuşu:"Esselâmü aleyke yâ Emirel müminîn"

Manası: "Selam sana ey müminlerin emiri" diye selamlamalıyız.

Bundan sonra tekrar Resul-i Ekrem Efendimizin başı hizasına gelip kıbleye dönerek dua etmeliyiz. Daha sonra da Ravza-i mutahhara'ya

gelerek namaz kılıp dua yapmalıyız.

Medine'de kalındığı sürece beş vakit namaz Mescid-i Nebevide kılınmalı ve Cenab-ı Peygamberin kabr-i Saadet'lerinin tenha anları gözetilerek her fırsatta ziyaret edilmelidir. Ayrıca Kur'an okuyarak, kaza namazı kılarak ve zikir yaparak zaman iyi değerlendirilmelidir.

Medine'den ayrılırken Peygamber Efendimize veda ziyareti yapılmalı ve iki rekât şükür namazı kılınıp dualar yapılmalı ve tekrar ziyaret etme temenni ve niyazıyla Medine-i Münevvere'den ayrılınmalıdır.

2179 Sünen-i Ebi Davud, 1/ 470,HN: 2041 K.Menasik, 96, Kahire, 1952.

PEYGAMBER EFENDİMİZİN MÜBAREK NA'ŞINI ÇALMA TEŞEBBÜSLERİ:

Allah Resulü hayatta iken İslam ve İman düşmanları defalarca kendisini öldürmek için teşebbüste bulunmuşlar. Hunharca ve kalleşçe planlar hazırlamışlar, fakat her defasında Cenab-ı Hak kendisini korumuştur. Hatta ayet-i kerime ile koruması altında olduğunu sevgili Resulüne haber vermiştir.[2180]

Hayatta iken olduğu gibi vefatından sonra da kinle dolu İslam düşmanları boş durmamışlar, çeşitli tarihlerde onun mübarek na'şını çalıp kaçırma teşebbüsünde bulunmuşlardır. Bu girişimlerin en önemlisi Hicri 557 (Miladi 1162) tarihinde meydana gelmiştir. Bu teşebbüsün hain planı büyük bir dikkat ve itina ile hazırlanmış ve uygulama safhasına geçilmiştir. Haçlı seferlerinin yapıldığı yıllarda (1162 tarihinde), Hıristiyanlar, çok iyi yetiştirilmiş iki Hıristiyan'ı bu menfur işi gerçekleştirmeleri ve Resulullah'ın mübarek cesedini Avrupa'ya kaçırmaları için, Müslüman kılığına sokarak, Hacı adayı görüntüsünde Medine'ye göndermişlerdir.

Bu hainler Medine-i Münevvere'ye geldikten sonra Peygamberimizin kabrine en yakın evlerden birini kiralayarak oraya yerleştiler. Bütün farz namazlarını Mescid-i Nebevi'de kılıyorlar, devamlı oruç tutuyor, nafile namaz kılıyor ve fakirlere büyük ölçüde sadaka dağıtıyor, hiçbir dilenciyi ve yardım talep edeni geri çevirmiyorlardı. Bu tavırları ile Medine halkının takdir ve güvenini kazanarak kendilerine hayran bırakmışlardı. Her cumartesi günü sabah namazından sonra Kuba Mescidine gidiyorlar, ayrıca her gün Baki mezarlığını ziyaret ediyorlardı. Hâlbuki Medine halkının evliya sandığı ve kendilerine kıpte ile baktıkları bu kişiler, kiraladıkları evden, Peygamber Efendimizin kabrine doğru gizli bir tünel kazıyorlardı. Tünelden çıkardıkları toprakları, cübbelerinin altına saklayarak, ziyaret bahanesi ile gittikleri Baki mezarlığına serpiştiriyorlardı. Haftalarca yaptıkları bu sinsi çalışma sonucunda Peygamberimiz (s.a.v.)'in kabrine yaklaşmaya başlamışlardı. Tam bu sıralarda Büyük Selçuklu Devletinin Ata Beyi Nureddin Zengin her gece âdet haline getirdiği teheccüt namazını kıldıktan sonra yatmış ve rüyasında Hz. Peygamber (s.a.v.)'i görmüştü. Peygamberimiz (s.a.v.) sarışın iki kişiyi göstererek; **"Bu ikisinden beni kurtar"** buyurmuşlardı. Nureddin Zengi dehşetle, kan ter içinde uyanmıştı. Abdest alıp iki rekât namaz kıldıktan sonra geri yattı. Aynı rüyayı tekrar görerek yine dehşetle uyandı. Yeniden abdest alıp namaz kıldı ve yattı. Üçüncü kez aynı rüyayı gördü ve ürpererek uyandı. Üç defa görmüş olduğu rüya sonucu Peygamberimizin göstermiş olduğu sarışın iki kişinin fizyonomileri adeta beynine nakşedilmişti. Üçüncü kez aynı rüyayı görüp dehşetle uyandığında Veziri Cemaleddin Musuli'yi çağırdı ve rüyasını anlattı. Yaptıkları değerlendirme sonucunda, hiç vakit kaybetmeden Medine-i Münevvere'ye gitmeye karar verdiler ve yanlarına yeteri kadar süvari muhafız alarak süratle yola koyuldular. İki hafta içinde Medine'ye ulaştılar. Sultanın geldiğini haber alan Medine halkı etrafında toplandı. Vezir Cemaleddin Musuli, Medine'ye geliş

2180 Maide: 5 / 67.

amaçlarının Resulullah'ı ziyaret olduğunu ve bu arada Sultanın halka hediyeler getirdiğini, bu hediyelerin dağıtımı için, Medine'de bulunan bütün Müslümanların isimlerini içeren bir listenin hazırlanmasını istedi. Hazırlanan listede adı bulunan her şahıs gelip Sultandan hediyesini alıyor, bu esnada Sultan da gelenleri gözleriyle tarayarak rüyasında gördüğü iki sarışın kişiyi arıyordu. Listede ismi bulunan herkes gelip hediyesini almıştı. Fakat bunların arasında Peygamber Efendimizin "Beni bu iki kişiden kurtar" diye gösterdiği, sarışın iki şahıs yoktu. Sultan "Hediyesini almayan kaldı mı?" diye sordu. Orada bulunanlar; "Hayır, hiç kimse kalmadı. Ancak Endülüs (İspanya)'den gelen iki kişi var. Fakat onlar hiç kimseden hediye almazlar. Bilakis her ihtiyaç sahibine cömertçe yardım ederler. Yardım isteyen hiçbir kimseyi geri çevirmezler. Devamlı ibadet ederler. Oruç tutarlar. İslam'a gönül vermiş muhterem kişilerdir" dediler. Bu açıklama üzerine Sultan onların da gelmesini emretti. Sultanın huzuruna getirildiklerinde derhal kendilerini tanıdı. Zira rüyasında Peygamberimizin gösterdiği kişiler bunlardı. Sultan nereli olduklarını sordu. Endülüs'lü olduklarını, Hac yapmak amacıyla geldiklerini ve dolayısıyla Hac mevsimine kadar Medine'de kalmak istediklerini söylediler. Sultan Medine'de nerede kaldıklarını sordu. Onlar da kaldıkları evi gösterdiler. Sultan yanındakilerle beraber gösterdikleri eve gitti ve evi dikkatli bir şekilde araştırdı. Nihayet odadaki yere serili bir hasırı kaldırınca, yanındakilerin hayret dolu bakışları arasında, Peygamberimizin kabrine doğru açılan ve Hücre-i Saadet'in penceresi altına kadar gelen tüneli gördü. Bu durum karşısında Medineliler hem şaşırmışlar ve hem de mahcup olmuşlardı. Sonunda Endülüs'lü bu iki sarışın kişi Hıristiyan olduklarını ve Peygamber Efendimizin cesedini Avrupa'ya kaçırmak üzere geldiklerini bunun için de kendilerine bol paralar verildiğini itiraf ettiler. Pek tabii bu itiraflarından sonra da lâyık oldukları cezaya çaptırıldılar. [2181]

Olayın ortaya çıkarılmasından hemen sonra Sultan Nureddin Zengi büyük bir heyecan içinde maiyeti ile birlikte Mescid-i Nebevi'ye koşarak şükür secdesine kapandı.

Sultan Nureddin Zengi bundan sonra bu gibi üzücü olaylara son vermek amacıyla kabrin bulunduğu Hücre-i Saadet'in etrafına, derin ve geniş bir hendek kazdırdı. Hendeğin iki tarafına, demirlerle birbirine bağlanmış taşlarla iki kalın duvar ördürdü. Sonra bu iki duvarın arasını kurşun eriterek doldurdu. Bu suretle, Allah Resulünün kabr-i şerifleri son derece güvenli hale getirilerek muhafaza altına alınmış oldu. Bu hizmeti verenlerden Cenab-ı Mevla razı olsun, bizleri de onlarla beraber sevgili Resulü'nün şefaatine nail eylesin. Âmin!

MEDİNE-İ MÜNEVVERE'DE ZİYARET EDİLECEK YERLER:

Ravza-i Mutahhara'nın dışında kalan Medine-i Münevvere'deki diğer ziyaret yerlerini şöyle sıralayabiliriz:

2181 محمدالياس عبدالباقى ا لغنى تاريخ المسجدالنبوى الشريف. (Muhammed İlyas Abdu'l-Baki el-Ganî, Tarihi'l-Mescid en-Nebevi'ş-Şerif, Sh: 176-177.)

a) Kuba Mescidi:

Kuba, Medine-i Münevvere'nin güneyinde 3 Km. uzaklık bir yer olup, yayaolarak Medine'ye bir saatlik mesafededir. PeygamberEfendimiz(s.av.) 23 Eylül 622 tarihinde Mekke'den Medine'ye hicret ederken Kuba'da 14 gün misafir kalmış ve bu arada da bu mescidi inşa etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de takva üzere yapıldığı bildirilen Kuba Mescidi,[2182] İslam tarihinde Resulullah'ın cemaatle namaz kıldırdığı ilk mesciddir. Fazileti itibariyle dünyadaki mescidiler arasında üç büyük mescidden sonra dördüncü sırayı alır.

Kuba Mescidi çeşitli tarihlerde tamir edilmekle birlikte, Padişah Sultan Mahmut tarafından Hicri 1245 tarihinde, sağlam bir şekilde yeniden inşa edildi. 1985 tarihinde ise Suud hükümeti bu mescidin yerine 13500. Metre karelik bir alan üzerine dört minareli ve 56 kubbeli büyük ve yeni bir mescid yaptırdı. Mescid, kadınlar için ayrılan bölümü ile birlikte 11,850 kişinin namaz kılabileceği bir alana sahip oldu. Çok sayıda abdest alma ve banyo yapma yerleri ile Müslümanların büyük bir ihtiyacına cevap vermektedir. Mescidin minberi ise, Mescid-i Nebevi'den daha önce getirilmiş olan ve Memlük Sultanı Eşref Kayıtbay tarafından mermerden yaptırılan minberdir.

Bir hadis-i şerifte: "Kim evinde güzelce temizlenip abdest aldıktan sonra sırf namaz kılmak maksadıyla Kuba Mescidine giderse Umre sevabı kazanır"[2183] buyrulur.

b) Cuma Mescidi:

Kuba ile Medine arasında, Kuba'ya 500 Metre, Medine'ye de 2500 Metre uzaklıktadır. Resul-i Ekrem Efendimiz hicret sırasında Kuba'dan sonra bir Cuma günü kendisini karşılamaya gelen Ashab-ı Kiram ile Medine'ye hareket etti. Ranuna vadisine geldiğinde öğle vakti olmuştu. Selim İbn-i Avf Oğullarının ikamet ettiği yerde Allah Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.) ilk Cuma namazını kıldırdı. Çünkü Mekke'de Müslümanlar hür olmadıkları için daha önce hiç Cuma namazı kılamamışlardı. İlk Cuma namazı kılınan bu yere sonradan mescid yapıldı ve adına da "Cuma Mescidi" denildi.

c) Kıbleteyn Mescidi:

Medine-i Münevvere'nin kuzey-batısındadır. Mescid-i Nebevi'ye uzaklığı yaklaşık 4 km. İslâmiyet'in ilk yıllarında namaz Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya dönerek kılınıyordu. Peygamberimiz (s.a.v.), hicretten evvel Mekke'deki Makam-ı İbrahim'in arkasında namaza durarak, hem Kâbe'ye, hem de Mescid-i Aksa'ya yönelmiş olarak namazını kılmış oluyordu. Ancak Medine'ye hicret ettikten sonra durum değişti. Çünkü Medine'de Mescid-i Aksa'ya dönerek namaz kıldığı zaman, Kâbe arkasında kalıyor ve bundan üzüntü duyuyordu. Hatta Yahudi ve Hıristiyanlar: "Muhammed bizim kutsal mabedimize dönerek ibadet ediyor" diye alay ediyorlardı. Bunun için Allah Resulü kıblenin Kâbe istikametine dönmesini arzuluyordu.Cenab-ı Hak, sevgili Resulünü daha fazla üzmedi. Hicretten 18 ay sonra Şaban'ın 15. günü Selam oğulları yurdunda öğle veya ikindi

2182 Tevbe: 9 / 108.

2183 Tecrid-i Sarih Tercümesi, C-4, Sh: 212, HN: 606.

namazının farzını kıldırdığı esnada namazın ikinci rekâtı sonunda şu ayet-i kerime nazil oldu: "(Ey Resulüm) yüzünü gökyüzüne çevirip durduğunu (gökten haber beklediğini) görüyoruz. (Merak etme) elbette seni hoşnut olacağın kıbleye çevireceğiz. O halde yüzünü hemen Mescid-i Haram'a doğru çevir. (Ey müminler) siz de her nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o yöne çevirin..."[2184]

Hz. Peygambere bu vahiy gelince namazı bozmadan cemaatle birlikte hemen Kâbe istikametine yöneldiler ve namazın son iki rekâtı Kâbe'ye dönülerek tamamlanmış oldu. Bu yüzden bu mescide iki kıbleli mescid manasına "**Mescid-i Kıbleteyn**" denildi.

Aslında Mescid-i Nebevi ve Kuba Mescidi gibi mescidler de, kıble değişikliğinden önce iki kıbleli idiler. Ancak yukarıda ifade edildiği gibi Resulullah, Kıbleteyn Mescidinde aynı vaktin namazının iki rekâtını, Mescid-i Aksa'ya, diğer iki rekâtını da Kâbe'ye doğru kıldığı için Kıbleteyn adı verilmiştir.

Kıblenin değişmesi Musevileri çok kızdırmıştı. Çünkü Kıble değişmeden önce Mescid-i Aksaya dönerek ibadet yapılmasından dolayı kendilerini üstün görüyorlar ve: "Müslümanlar bizim kıblemize yönelerek ibadet ediyorlar"diye böbürleniyorlardı. Kıblenin değişmesine müteakip yoğun bir menfi propagandaya giriştiler. Hatta bu propaganda sebebiyle dar görüşlü bazı Müslümanlar üzerinde bile etkili oldular. Bunlara göre, kıble değişmemesi gerekirdi. Böyle bir değişiklik itikat zaafının bir sonucu olabilirdi. Bu tür yanlış saplantı içinde bulunan bir takım gafil Müslümanlara karşı, kıblenin değiştiriliş sebebini açıklayan şu ayet-i kerime nazil oldu: "İnsanlardan bazı beyinsizler, onları önceki kıblelerinden döndüren nedir? Diyecekler. De ki: Doğu da, batı da Allah'ındır. Allah dilediğini doğru yola hidayet eder. Biz böylece sizi adil (orta) bir ümmet kıldık ki, insanlar hakkında şahadet edesiniz. Peygamber de size hakkıyla şahit olsun (Kur'an'dan ve Peygamberden öğrendiklerini insanlara öğretsin.) Senin şuanda üzerinde bulunduğun kıbleyi, ancak Peygambere uyanları gerisin geriye dönenlerden ayırt etmek için kıble yaptık. Bu Allah'ın hidayetine erenlerden başkası için (kabul edilmesi) çetin bir meseledir. Allah sizin imanınızı zayi etmez. Şüphesiz Allah, insanlara şefkatli, merhametlidir."[2185]

Kıble ayetinin nazil oluşu, aynı zamanda Müslümanlığın Mekke'ye de hâkim olacağını ve Kâbe'nin putlardan temizleneceğini müjdelemiş oluyordu. Ayrıca, "Doğu da, batı da Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (Zatı) oradadır"[2186] ayet-i kerimesi de İslamiyet'in bütün yeryüzüne yayılacağını ve Kâbe'nin de tüm Müslümanlara kıblegâh olacağını ilan ediyordu. Nitekim öyle de oldu.

d) Gamame Mescidi:

Arapça'da **"Gamame"** bulut demektir. Resulullah'ı ve Ashabını güneşe karşı koruyan, gölgeleyen, yağmur duası sonucu da Medine'yi sulayan bulutlar anısına bu alanda yapılan mescide Gamame Mescidi denmiştir.

2184 Bakara: 2 / 144.

2185 Bakara: 2 / 142-143.

2186 Bakara: 2 / 115.

Peygamberimiz (s.a.v.) burada bayram namazlarını kıldırırken ve hutbe okurken bir bulut peyda olur, hem kendisini, hem de cemaati güneşten korur ve gölgelerdi. Bir kuraklık sonunucu Resulullah burada iki rekât namazı kıldırıp, yağmur duası da yapmış idi. Yağmur duası biter bitmez de bir anda gökyüzünü bir bulut tabakası kaplamış ve şakır şakır yağmur yağmaya başlamıştı.

Mescid-i Gamamenin bulunduğu yer, Medine'ye dışardan gelenlerin develerini bağladıkları geniş bir alan idi. Hz. Muhammed (s.a.v.) Hicretin ikinci yılında kalabalık bir cemaate Ramazan ve Kurban bayramlarının namazlarını ilk defa burada kıldırdı ve bayram hutbelerini burada okudu.

Mescid-i Gamame'nin bulunduğu alanda ve yakınında kısa mesafelerle Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ali Mescidleri bulunmaktadır. Ashabın bu seçkin kişileri kendi adlarını taşıyan mescidlerinde bayram namazları kıldırmışlardır. Bundan dolayı da bu mescidler kendi isimleriyle anılır olmuştur. Ayrıca Resulullah da bu Mescidlerin bulundukları yerlerde muhtelif senelerde bayram namazı kıldırmıştır.

e) Hz. Ebu Bekir Mescidi:

Gamame Mescidinin hemen sağ arkasındadır. Mescid-i Nebevi'ye 350 m uzaklıktadır. Civarda kalan Osmanlı eserlerinden biri olup, giriş kapısının üzerinde Osmanlı tuğrası mevcuttur. Tuğranın altında ise "Ebu Bekir es-Sıddîk Mescidi"yazılıdır. 2008 yılında restore edilmeye başlanmıştır.

f) Hz. Ömer Mescidi:

Sevgili Peygamberimizin Cuma namazı kıldırdığı, aynı zamanda felaket ve belaları uzaklaştırmak için zaman zaman kalabalık cemaatlere namaz kıldırıp dua ettiği yerde yapılan bir mescittir. Gamame Mescidin75 m, Mescid-i Nebevi'ye de 450 m. uzaklıktadır. Burası Hz. Ömer'in evi ve devlet reisliği makamıdır. Devletin işlerini buradan yürütmüştür.

g) Hz. Ali Mescidi:

Peygamber Efendimizin ve Hz. Ali'nin bayram namazı kıldırdıkları yerdir. Mescid-i Nebevi'ye uzaklığı 290 m.dir. İlk defa Halife Ömer b. Abdülaziz tarafından yaptırılmıştır. Daha sonra, 1990'lı yıllarda da Suudî Hükümetince yeniden yapılmıştır.

h) Zülhüleyfa Mescidi:

Zülhuleyfe Mescidi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine'den Mekke'ye umre ve hacca gidecekler için ihrama girme (mîkât) yeri olarak belirlediği mekânda yapılmıştır. Allah Resulü (s.a.v.) kendisi de Veda Haccı yolculuğunda burada ihrama girmiş ve geceyi Zülhuleyfe'de geçirerek Semûre adlı bir ağacın altında namaz kılmıştır.[2187]Bu sebeple buraya Mescid-i Şecere de denir. Burası Hz. Peygamberin zamanından beri ihrama girme yeri olarak devam etmektedir.

2187 Müslim, Hac, 30.

Hz. Ali'ye nisbetle "Âbâr-ı Ali" (Ebyâr-ı Ali) adıyla da anılan Zülhuleyfe Mescidinin Mescid-i Nebevi'ye uzaklığı 11 km, Mekke'ye uzaklığı ise 450 km'dir. Dolayısıyla Mekke'ye en uzak mîkât mahallidir.

Peygamberimizin zamanında inşa edildiği bilinen Zülhuleyfe Mescidi, zaman zaman onarımlar geçirmiş, buna rağmen Peygamber zamanındaki asıl yeri uzun yıllar korunmuştur. Son olarak Kıral Fahd zamanında çevresindeki yeşil alan ve sosyal tesislerle birlikte 90,000 m^2'lik geniş bir alanı kapsayacak şekilde planlanan ve 600 m^2'lik kapalı alanı bulunan, aynı anda 5000 kişinin namaz kılabildiği modern bir mescid yaptırılmıştır.

i) Amberiyye[2188] Osmanlı Mescidi:

Medine'nin Amberiyye semtindeki tren istasyonunun hemen yanında Osmanlı mimarisi sitilinde yapılmış bir camidir.

k) Yedi Mescidler ve Hendek Harbi:

Hicretin beşinci senesinde Müşrikler ve yandaşlarıyla Müslümanlar arasında Hendek savaşı yapılmıştı. Mekkeli müşrikler ve onların müttefikleri olan grupları ifade etmek için Kur'an-ı Kerim, "hizipler, gruplar" anlamına gelen "Ahzab" tabirini kullanır. Bu nedenle Hendek savaşına "Ahzab Gazvesi" adı da verilir. Resulullah'ın karargâhının bulunduğu ve savaşın yapıldığı bu yerde küçük küçük yedi tane mescid yapılmıştır. Bundan dolayı bu mescidlere yedi mescidler manasına gelen "Mesacid-i seb'a" denmiştir. Tarihi kaynaklar bu yedi mescidden sadece altı tanesinin ismini vermektedir. Bunlar şunlardır:

1-Mescid-i-Fetih

2-Mescid-i Ebubekir

3-Mescid-i Ömer

4-Mescid-i Ali

5-Mescid-i Selman-ı Farisi

6-Mescid-i Fatümatü-z-Zehra

Bu altı mescidin yedincisinin Hendek yakınındaki Râye Mescidi olduğu söylenir.

Yukarıdaki yedi mescidlerin dışında tarihi önem arz eden ve birçok olaylara canlı şahitlik yapmış bulunan başka yedi mescid daha vardır ki, bunlardan kısa da olsa teberrüken bahsetmek istiyorum.

. Mescid'ül- Feth: Yedi Mescidler mevkiinde bir tepenin üzerindedir. Peygamber Efendimiz Hendek savaşında burada namaz kılıp, zafer için dua etmiştir. Allah Teâlâ da Sevgili Resulünün dualarını kabul ederek Hendek Savaşında zafere ulaşacağını ve gele-

2188 Amberiye kelimesinin aslı "ambarlar" anlamında Ambâriye'dir. Padişah Abdülhamit, Peygamber neslinden gelen insanların aç açık kalmaması için, bu semte ambarlar yaptırmış ve bu ambarlarda depolanmak üzere, trenle Anadolu'dan hububat ve yiyecek göndermiştir. Abdülhamit'in bu örnek davranışı, semte adını verdirmiştir.

cekteki birçok fetihleri Cebrail (a.s.) vasıtasıyla: "Allah dualarını kabul etti"buyurarak müjdelemiş ve Resulullah da bu müjdeyi ashabına haber vermiştir.

• **Mescid-i Sukya:** Bu mescid Medine-i Münevvere istasyonunun ihata duvarı içerisinde olup, Hz. Peygamber (s.a.v.) Bedir savaşına giderken burada bulunan kuyunun suyundan Bedir mücahitlerine su dağıtmıştır. Ayrıca bu mescidin bulunduğu yerde namaz kılarak şöyle dua etmiştir: "**Ya Rabbi senin kulun, Habibin ve Peygamberin Mekke-i Mükerreme halkı için sana dua etti. Ben Muhammed (s.a.v.) de senin kulun ve resulünüm. Hz. İbrahim (a.s.)'ın Mekke halkı için dua ettiği gibi, ben de sana dua ediyorum. Onları mübarek kıl. Mahsullerine ve meyvelerine bereket ver. Ya Rabbi, bize Mekke-i Mükerreme'yi sevdirdiğin gibi Medine-i Münevvere'yi de sevdir."**

• **Mescid-i İcabe:**Bu mescid, Baki mezarlığının yaklaşık 600 Metre kuzeyindeki hastanenin yanındadır.Resul-i Ekrem Efendimiz burada iki rekât namaz kılıp dua ettikten sonra ashabına dönerek şu haberi vermiştir: "**Rabbimden üç şey istedim. Bana ikisini verdi. Ben ondan ümmetimin kıtlıkla helâk olmamasını istedim. Rabbim onu bana verdi. Ben O'ndan ümmetimin suda boğularak helâk olmamasını istedim. Rabbim bana onu da ihsan etti. Ben Rabbimden ümmetimin arasında fitne ve savaş çıkmamasını istedim. Fakat Rabbim benim bu isteğimi kabul etmeyip beni bu isteğimden men eyledi."**

• **Mescid-i Fesih:** Bu mescid, Uhut dağında olup, Peygamber Efendimizin savaş sırasında sığındığı mağaranın 20 Metre alt tarafındadır.Resul-i Ekrem Efendimiz savaş bittikten sonra burada öğle namazı kılmıştır. Bu gün bu mescidin sadece temel kalıntıları mevcut olup, yeri belli olsun diye de telle çevrilmiştir. Mücadele süresinin 12. ayeti burada nazil olmuştur.

• **Mescid-i Sebak:** Bu mescid, Kral Abdülaziz Kütüphanesinin kuzey tarafında olup, Mescid-i Nebevi'ye uzaklığı 520 metredir. Peygamber Efendimizin ashabını savaşa hazırlamak için at yarışları yaptırdığı meydana inşa edilmiştir.

• **Mescid-i Ebu Zer (Mescid-i Secde):** Bu mescid, Mescid-i Nebevi'nin kuzey tarafında ve 900 Metre mesafededir. Peygamber Efendimiz bu mescidde uzunca bir şükür secdesi yapmıştır. Konuyla ilgili olarak Abdurrahman İbn-i Avf (r.a.) şu hadis-i şerifi rivayet eder: "Resulullah (s.a.v.) kıbleye yöneldi ve secdeye kapandı. Ben de: Yâ Resulallah öyle bir secde yaptın ki, Allah (c.c.) sen secdede iken sanki ruhunu kabzetti sandım" dedim. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) şöyle dedi: Bana Cebrail geldi ve şu müjdeyi verdi: "Allah Teâlâ buyuruyor ki; Kim sana salâvat getirir dua ederse, ona rahmetimle muamele ederim. Kim sana selam verirse ben de ona selam ile mukabele ederim. Ben de bunun üzerine şükür secdesi yaptım."

• **Mescid-i Müsterah:** Bu mescid, 49 Metre kare ve dikdörtgen şeklinde küçük bir mescid olup, Uhut şehitliğine giderken yolun sağ tarafındadır. Sevgili Peygamberimiz

Uhut Savaşından dönerken burada istirahat etmiş ve namaz kılmıştır.

l) Cennetü'l-Baki Mezarlığı:

Medine-i Münevvere'nin tarihi mezarlığıdır. Resulullah'ın amcası Hz. Abbas, halası Hz. Safiye, en küçük çocuğu İbrahim, kızı Hz. Rukiye, torunu Hz. Hasan, damadı ve üçüncü Halife Hz. Osman ve Resulullah'ın hanımları başta olmak üzere, sahabe ve tâbiûndan büyük şahsiyetlerler ve daha nice Allah ve Rsulullah âşıkı zevat burada medfun bulunmaktadırlar.

Tarihçiler burada 10,000 civarında sahabenin yattığını belirtmişlerdir. Peygamber efendimizin ashabından buraya ilk olarak defnedilen zat, Es'ad İbn-i Zürare'dir. Muhacirlerden ilk defnedilen ise, Osman İbn-i Mazun'dur. Bununla beraber bu mezarlıkta kabirlerin yerleri genellikle belli değildir.

m) Uhut şehitleri:

Uhut, Medine-i Münevvere'nin kuzeyinde, şehir merkezine dört kilometre uzaklıkta ve yerden yüksekliği üç yüz metre olan bir dağdır. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) "Uhut bir dağdır, biz onu severiz. O da bizi sever" buyurmuştur. Müşriklerle yapılan şiddetli muharebe bu dağın eteklerinde cereyan etmiştir. Uhut Muharebesinde, Muhacirlerden altmış dört, Ensardan da altı kişi olmak üzere toplam yetmiş kişi şehit olmuştur.

Başta Allah Resulünün sevgili kahraman amcası Hz. Hamza olmak üzere, Ashab-ı Kiramın birçok güzide şahsiyetleri burada Uhut dağının eteklerinde yatmaktadırlar. Bunlardan bazıları şunlardır: Enes b.Nadr, Hanzala, Abdullah b.Cübeyr, Mus'ab b.Ümeyr, Saad b.Râbi, Amr b.Cemuh, Abdullah b.Amr b.Haram, Harise b.Zeyd, Numan b.Malik, Abdi b.Hashas, Vehbi b.Kâbus ve diğer kahraman şehitlerdir.[2189]

Müşrikler hap meydanından ayrıldıktan sonra, Resulullah (s.a.v.) harp meydanına indi ve hüzünlü manzara karşısında Ashabına dönerek: "Onları kanları ile sarmalayıp gömünüz. Allah yolunda şehit olanlar kıyamet günü mahşer meydanına yaraları kanayarak kanlı elbiseleri ile geleceklerdir" buyurdular. Buhari'de geçen bir hadis-i şerife göre şehitlerin cenaze namazları definlerinden sekiz yıl sonra kılınmıştır. Şehitlerin kabirleri burada toplu olarak bulunmaktadır. Kabirler tek tek belirlenmemiş fakat etrafı bir duvarla çevrilmiştir.

n) Osmanlı Hicaz Tren İstasyonu:

Osmanlı Devleti 19. asrın sonlarına doğru dini, askeri ve ticari faydalarını göz önünde bulundurarak Bağdat ve Hicaz'ı İstanbul'a bağlayacak bir demir yolu inşasına karar verdi. Bu proje açıklandığında bütün dünyada büyük yankı uyandırdı. Çünkü bu muazzam proje Osmanlı İmparatorluğunun bir yıllık bütçesinin % 18'ine tekabül ediyordu. Bütün riskleri göze alarak padişah II. Abdülhamit 2 Mayıs 1900 tarihli fermanı ile Hicaz Demir yolu inşaatının başlatılmasını emretti. Padişahın tahta çıkış tarihi olan 1

2189 Köksal Âsım, İslam Tarihi, C-4, Sh: 200-202, İstanbul- 2005.

Eylül 1900 tarihinde Cuma günü Cuma namazına müteakip yapılan bir törenle inşaata başlandı. Başlangıçta 17 Türk, 26 Avrupalı mühendis ile işe başlandı. İnşaat ilerledikçe Türk mühendislerinin tecrübesi arttı ve neticede inşaatın tamamı Türk mühendislerine bırakıldı. Böylece kutsal topraklardaki inşaatın tamamen Müslüman mühendislerle gerçekleşmesi sağlanmış oldu. Ayrıca inşaatın yapımında sayıları 7,500'ü bulan Osmanlı subaylarının nezaretinde Osmanlı askeri Mehmetçik çalıştı. Projenin tamamlanması için padişah İslam âleminde kampanya başlattı. Başta en büyük yardımı kendi servetinden yaptı. Ardından İran şahı Haydarabat Nizamı, Mısır Hidiv'i yardıma büyük destek verdi. Bunların yanında sivil, memur ve asker kesimler bu yardıma katıldı. Endonezya, Pakistan gibi Müslüman ülkeler de bu yarışa bütün güçleriyle iştirak ettiler. Bu yardımlar sayesinde proje maliyetinin üçte biri karşılanmış oldu.

Medine'de yapılacak istasyonun yeri, titiz bir araştırma sonucunda Amberiye semtindeki bu günkü yeri uygun görüldü. İstasyonun hemen yanında semtin adını taşıyan Osmanlı mimari sitilinde iki minareli bir camii inşa edildi.

Ecdadımızın Allah Resulüne olan muhabbet ve saygısının bir ölçüsü olarak şu husus da gözden kaçırılmaması gereken ilginç bir uygulamadır. Padişahın emri ile Peygamber efendimizin gürültüden rahatsız olmaması için istasyona 7 km kala demir yolu hattına üzeri keçe kaplı özel raylar döşenmiş ve ayrıca bu mesafede sessiz çalışan özel lokomotif yaptırılmıştır. Öyle bir planlama yapılmıştır ki, Peygamberimize hürmetsizlik olmasın diye tren istasyona vardığında, yolcular trenden inerken yönleri kıbleye dönük iniyor ve istasyondan çıkarken de Peygamberimizin Kabr-i Saadetlerine yönelik bir şekilde, Mescid-i Nebevi'nin Babüsselam istikametinde Medine-i Münevvere'ye giriyorlardı.

Nihayet padişahın emri doğrultusunda 28 Ağustos 1908 tarihinde Şam-Medine hattı, 1918 yılında da Bağdat hattı tamamlandı. Böylece tren Medine-i Münevvere'ye ulaştı. Padişah'ın tahta çıkışının 32. yıl dönümü olan 01. Eylül 1908 tarihinde 30,000 kişinin katılımıyla ve muhteşem bir törenle açılış yapıldı. Demir yolu sadece Medine-i Münevvere'de değil, hat güzergâhındaki; Şam, Filistin, Amman, Maan ve Tebük yörelerinin de hızla gelişmesini ve kalkınmasını sağladı. Hac yolunda çile çeken, soyguna uğrayan binlerce hacının da rahat nefes almasına sebep oldu.

Üzüntü ile belirtelim ki, ecdadımızın bu kadar özenle ve fedakârlıklarla inşa ettirdiği demir yolu hattı, Osmanlının himmet ve nimetleriyle hayat bulan ve kendisine özel bir paye verilen Şerif Hüseyin ve avenesi tarafından Arap bedevilere tahrip ettirildi. Tabir caizse yediği çanağa pisleyen Şerif Hüseyin, o zamanlar Osmanlı Devletinde Şûray-ı Devlet Azası idi. Mekke-i Mükerreme Emirliğine tayin edilmişti. İngilizlerin tahriki ile 1916 Haziranında, Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devletine baş kaldırdı. Medine-i Münevvere dışında, Hicaz bölgesinin büyük bir kısmını ele geçirdi ve kendisini Arap âleminin kralı ilan etti. Bu arada İngilizlerin verdiği altınları halka dağıtarak Hi-

caz Demir yolunu tahrip ettirdi. Demiryolunun Ürdün'den sonraki kısmı kullanılamaz hale geldi. Böylece sekiz yıl hizmet verdikten sonra Medine'nin can damarı olan demiryolunun faaliyeti durmuş oldu.

Hat boyunca belli yerlere yapılmış olan istasyon binaları o gün bu gündür ıssız çöllerde kaderine terkedilmiş bulunmaktadırlar.

Medine-i Münevvere'deki İstasyon Binası ise, bir asra yakın bir zamandan beri metruk olmasına rağmen, bütün güzelliği ve haşmeti ile bir sanat harikası olarak dimdik ayakta durmaktadır. Son yıllarda Suudi Hükümeti restarasyon çalışmaları ile bu binayı müze haline getirme gayretlerini sürdürmektedir. İstasyonun ihata duvarları içerisindeki geniş alan gerekli düzenlemeler yapılarak güzel bir park haline getirilmiştir. Ahşap vagonlar onarılmıştır.

Arabistan çöllerinde kaderine terkedilmiş olan ecdat yadigârı bu demiryolu hattının yeniden hacılara hizmet verecek hale getirileceği günleri özlemle beklemektedir. Bu işin gerçekleşmesine ön-ayak olanlara Allah Resulünün şefaati mutlak hak olur.

KURBAN BAHSİ

Soru: Kurban ve kurbanın dini hükmü nedir?

Cevap: Kurbanın **sözlük** anlamı,"yaklaşmak" demektir. Dini terim olarak ise, Allah Teâlâ Hazretlerine yakınlaşıp rızasını kazanmak için kesilen hayvanın adıdır. Arapça'da kurban kelimesi yerine "Udhiye ve Hedy" kelimeleri kullanılır.

Kurban Hz. Âdem (a.s.)'ın çocuklarıyla birlikte başlar[2190] ve Hz. İbrahim ile oğlu İsmail (a.s.) da bir fedakârlık ve itaat sembolü haline gelir.[2191] Böylece yakınlaşmak maksadıyla Allah'a kurban sunma ibadeti ilk insanlıkla birlikte her hak dinde tarihteki yerini alır. Başlangıçta Yahudilik ve Hristiyanlık'ta da Kurban kesme hükmü olmasına rağmen, yanlış yorum sonucu sonradan havra ve kilise tarafından bu ibadet askıya alınmıştır. İslamiyet'te ise kurban, hicretin ikinci yılında meşru kılınmıştır. Meşrûiyeti kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Cenab-ı Hak Peygamber Efendimize hitaben: "Rabbin için namaz kıl, kurban kes"[2192]emrini verir. Allah Resulü (s.a.v.) de: "Maddi imkânı olup da kurban kesmeyen namazgâhımıza sakın yaklaşmasın"[2193] buyurur. Arafat vakfesi sırasında buyurduğu diğer bir hadis-i şerifinde de kurbanın önemine şöyle vurgu yapar: "Ey insanlar, her aile sahibine her sene bir kurbanlık, bir de atire[2194] borç olmuştur."[2195]İmam Şafiî bu hadis-i şerife istinaden birlikte oturan aile fertlerinin her biri için

2190 Maide: 5 / 27.
2191 Saffat: 37 / 102.
2192 Kevser: 108/2.
2193 İbni Mace, Edâhî 2; Müsned, II,321; Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi, C-17, Sh: 410.
2194 **Atîre:** Recep ayında kesilen kurbanın adıdır.
2195 Tirmizi, Edâhi 18, (1518) ; Ebu Davud, Dahâya 1, (2788).

ayrı ayrı kurban kesmesine gerek olmadığna, ailenin tümü için tek kurbanın yeterli olacağına hükmetmiştir.

Aleyhissalâtü Vesselam Efendimiz, yedi deveyi ve boynuzlu iki alacalı koçu bizzat kendi eliyle kurban olarak kesmiş ve kestiği kurbanın üçte birini aile bireylerine, üçte birini ihtiyaç sahibi yakın komşularına, geri kalan üçte birini de fakir fukaraya tasadduk etmiştir.[2196] Zira Cenab-ı Hak aşağıdaki ayet-i kerimelerde şöyle buyurur:

"Onlardan yeyin ve eli dar olan yoksula da yedirin."[2197]

"Kurban etinden hem kendiniz yeyin, hem de ihtiyaç sahibi olduğu halde kendini gizleyene de, gizlemeyene de yedirin."[2198]

• **Kurbanın dini hükmü:**

Bütün Müslümanlar kurbanın meşrûluğunda ittifak etmişlerdir. Ebu Hanife Hazretlerine ve bazı müctehid imamlara göre, dinen zengin sayılan yani kendisine fitre düşen, yıllanma şartı aranmaksızın zekât nisabında olduğu gibi aslî ihtiyacının[2199]dışında 80 gr.altını bulunan veya bunun mukabili nakit para yahut ticaret malına sahip olan hür ve mukim her Müslümana kurban kesmek vaciptir. Hatta İmam Azam ile imam Ebu Yusuf'a göre, akıl ve büluğ şart değildir. Zengin olan bir çocuğun veya bir delinin de malından bunların velisi kurban keser.[2200]Ancak Müslüman bir kadının normal olarak takınıp kullandığı takıya kurban düşmez.

Kevser süresinin ikinci ayetinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Kurban kes"emri verilmektedir. Bahsi geçen imam ve müctehidler, bu emrin sadece Peygamberimizi değil, ümmeti de kapsadığı ve gereklilik bidirdiği görüşünde oldukları için kurban kesmenin vacip olduğu hükmüne varmışlardır. Ayrıca yukarıda zikredilen iki adet hadis-i şerifi de aynı şekilde kurban kesmenin vacipliğine delil olarak göstermişlerdir.

Kurban kesmenin sünnet olduğunu ileri süren diğer üç mezhep imamı ise, kur'an'da bu konuda açık emir bulunmadığını ve Hz.Peygamberin de bunu devamlı yaptığını ileri sürerek sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak şu husus iyi bilinmelidir ki, Hanefi mezhebinin dışındaki diğer üç mezhepte sadece farz ve sünnet kavramı vardır, vacip kavramı yoktur. Bu bakımdan Kurban bu üç mezhebe göre sünnet-i ayn-ı müekkede olup, vacip mertebesindedir.

Kurban hakkında ashap tarafından Resul-i Ekrem Efendimize: "Ey Allah'ın Resulü bayram günü kesilen kurban hakkında ne buyurursunuz?" diye sorulduğunda: "Bu, babanız İbrahim (a.s.)'in sünnetidir" diye cevap verdi. Ashap tekrar: "Ey Allah'ın Resulü!

2196 Buhari, Hac 117, 119; Müslim, Edâhi 17, (1966) ; Tirmizi, Edâhi 2, (1494).

2197 Hac: 22/ 28.

2198 Hac: 22 / 36.

2199 Aslî ihtiyacın neler olduğu zekât bahsinde açıklanmıştır.

2200 İmam Ebu Yusuf'a göre ise söz konusu kişilerin kurban kesmeleri gerekmez.

Peki, kurban kesmede bize ne gibi bir sevap var?" diye sorduklarında: "Kurbanın her bir kılı için bir sevap vardır"[2201] buyurdular. Fahr-i Kâinat Efendimiz başka bir hadis-i şeriflerinde de: "Müslüman olan kimse, kurban bayramında Allah rızası için kan akıtmaktan (kurban kesmekten) daha sevaplı bir iş yapmış olamaz. Allah için kurban edilen hayvan, kıyamet gününde boynuzları, tırnakları, kıl ve tüyleri ile birlikte hazır bulunur. Kurbanın kanı henüz yere düşmeden Allah onu kabul eder"[2202] buyurur.

• **Kurban kesmenin dini, ahlâki ve sosyal boyutu:**

Zaman zaman "Bir anda bu kadar kurbanlık hayvan kesilerek her taraf kan gölüne çevriliyor. Bu doğru bir hareket midir?" gibi haksız suallerle karşılaşmışızdır. Hâlbuki Kurban kesilse de kesilmese de insanların ihtiyacını karşılamak için en az kurban miktarı kadar her gün hayvan kesilmektedir. Ve bu kesilen hayvanlardan sadece maddi durumu iyi olanlar yararlanmakta ve bir avuç insan faydalanmaktadır. Kurban Bayramında kesilen hayvanın ise, hem ibadet, hem sosyal ve hem de ahlâki boyutu vardır. Bunların etlerinden derilerinden ve diğer organlarından dünyanın her tarafındaki fakirler ve hayır kurumları yararlanıyor.

Kurban, yeryüzünün hangi noktasında olursa olsun, Müslümanların birbirlerini unutmadıklarını, sahipsiz olmadıklarını, kardeş olduklarını hatırlatıyor ve böylece güven duygusunu geliştiriyor. Dininin yüceliğini görmesine vesile oluyor. Müslüman olmanın ne büyük bir nimet olduğunu anlıyor ve ona karşı bağlılığını artırıyor. Böylece Allah'ına sonsuz hamdediyor. Hülâsa kurbanın hikmeti saymakla bitmez..

Soru: Kurban çeşitleri nelerdir?

Cevap: Kurban çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz:

1-Kurban bayramında kesilen ve Arabçada"Udhiye"denilen kurbanlık hayvan,

2-Kıran ve temettu haccı yapanların kestiği "**hediy**" kurbanı,

3-Adak kurbanı,

4-Akika kurbanı,

5-Vasiyet ve adağı sebebiyle ölü için veya sevabı ölünün ruhuna bağışlanmak üzere kesilen kurban,

6-Hacda bir yasağın ihlali sebebiyle kesilen ceza ve kefaret kurbanı. Bu madde ile ilgili gerekli açıklamalar hac bahsinde ihramın yasakları bölümünde yapılmıştır.

Bu kurban çeşitlerinin ortak ve farklı hükümleri vardır. Şimdi bunları sırasıyla özet olarak anlatalım:

a-Udhiye, Hanefi mezhebine göre kurban bayramının ilk üç gününde (zilhicce'nin10,11 ve 12. günleri), bayram namazının kılınmasından üçüncü günün akşamına,

2201 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 410.

2202 Tirmizi, Edâhi, 1: 4 / 83 r. 1493; İbni Mace, Sh:233.

Şafii ve bazı fakihlere göre ise, teşrik günlerinin sonu olan dördüncü günü akşamına kadar, zengin, mukim ve hür olan kadın erkek her Müslüman tarafından kesilmesi gereken kurbanlık hayvana denir. Kurban bayramının birinci günü kesilmesi daha faziletlidir. Kurbanın yukarıda belirtilen vakitleri dışında kesilmesi caiz olmaz. Netekim sevgili Peygamberimiz (s.a.v.): "Bizim bu bayram günümüzde ilk yapacağımız iş namaz kılmak, sonra dönüp kurban kesmektir. Kim böyle yaparsa sünnetimize uymuş olur. Her kim bundan önce kurbanını keserse, bu kurban ailesine takdim ettiği etten başka bir şey olmaz"[2203] buyurur. Bu hadis-i şerif mucibince Arefe günü veya bayram gecesi kurban kesilmez. Hatta akika ve adak kurbanlarının da yanlış anlaşılmaya meydan vermemek için Arefe günü kesilmemesi tavsiye olunur. Bu çeşit kurbanların kesimi için, kurban bayramı dışında fakir fukaranın ete daha çok ihtiyaç duyacağı zamanları tercih etmek uygun olur.

Hacılar misafir sayıldıkları için onlara "udhiye" kesmek vacip değildir. Dilerlerse nafile olarak kesebilirler veya memleketlerinde kestirebilirler.

Günümüzdeki seferilik büyük ölçüde mahiyet değiştirmiştir. Özellikle haccın dışında, zorunlu seferilik olmadıkça, kurban bayramı tatilinde memleketine, akraba ziyaretlerine gidenlerin, yurt içi yurt dışı geziye çıkanların ve yazlığa gidenlerin önceden tedbirlerini alarak vekâleten kurbanlarını kestirmeleri ya da bulunduğu yerde kurban kesmeleri daha isabetli olur.

Kurban kesimi için, telefon, telgraf, mektup, fax ve e-mail ile vekâlet verilebilir.

b-"**Hedy**" kurbanı ise, Hacda, (Hac ve Umre menâsikiyle ilgili) kesilen kurbana verilen isimdir. Kâbe-i Muazzam veya Harem bölgesi için hediye olmak üzere kesilir. Türkçedeki hediye kelimesi de aynı kökten gelmektedir. Temettu veya kıran haccı yapanlar, bir yıl içerisindeki iki ayrı ibadeti (hac ve umreyi) yapmış olmanın şükrü olarak bir kurban keserler. Hacda kesilmesi vacip olan bu şükür kurbanıdır. "Hedy" sınıfına girer. Umre veya ifrat haccı yapanlar nâfile kurban keserlerse bu da "hedy" sınıfına girer. Ayrıca hac esnasında işlenen cinayetlerden (yasaklardan) dolayı kesilen ceza kurbanları da "hedy" sınıfındandırlar.

Hedy kurbanı ister vacip, ister Tatavvu (nafile) olsun Harem sınırları içerisinde kesilmesi vaciptir. Udhiyeler ise her yerde kesilebilir. Beytullah'a varmadan "hedy" kurbanlarını kesmek helal olmaz. Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Onlarda (kurbanlık hayvanlarda) belli bir süreye kadar sizin için yararlar vardır.(Bir zaman için onların sütlerinden, yünlerinden yararlanırsınız), sonra onların varacakları yer, eski ev (Kâbe) dir. (Orada Kurban edilirler)" [2204]

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de şöyle buyurur: "...Mina'nın her tarafı kurban kes-

2203 Buhari, İdeyn 8,10.

2204 Hacc:22 / 33.

me yeridir. Şu halde Mina'nın neresinde bulunursanız, kurbanınızı (orada) kesin..."[2205]

Hanefilere göre "hedy" kurbanının etinden kesenler de yiyebilir. Hac cinayetleri sebebiyle kesilen ceza kurbanlarının, nezir (adak) kurbanlarının ve fidye kurbanlarının eti kesen tarafından yenemez. Yendiği takdirde o miktarda bağışta bulunulur.

Şafiilere göre ise temettu ve kıran haccında kesilen hedy kurbanının etini sahibi yiyemez. Zira ona göre bu kurban bir çeşit ceza kurbanıdır.

Kurbandan maksat kan akıtmaktır. Durum böyle olunca, her nerede kesilirse kesilsin kurbanın bedelini fakirlere ödemek veya hayır kurumlarına vermek kesinlikle caiz değildir.[2206] Zira Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'inde Peygamber Efendimize hitaben "(Ey Habibim!) Rabbin için namaz kıl kurban kes"[2207] buyurur. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de: "Âdemoğlu kurban bayramı günü, Allah katında kan akıtmaktan (kurban kesmekten) daha sevimli hiçbir iş yapmamıştır"[2208] buyurur.

c-Adak Kurbanı: Bir kimse dinen yükümlü olmadığı halde her hangi bir sebepten dolayı kurban kesmeyi adamışsa o kurbanı kesmesi üzerine vacip olur. Yerine getirmediği takdirde günahkâr duruma düşer. Kurbanı adayan kimse kestiği adak kurbanının etinden kendisi eşi, ana ve babası, büyük anne ve babası, çocukları ve torunları yiyemez. Yedikleri takdirde yedikleri etin bedelini para olarak fakirlere tasadduk ederler.[2209]

d-Akika Kurbanı: Yeni doğan erkek veya kız çocuğun başındaki tüyüne "Akika" denir. Allah'ın böyle bir çocuk lutfetmesine karşılık kendisine şükür mahiyetinde kesilen kurbana "Akîka" adı verilir. Bu kurbanın diğer bir adı da "Nesîke" dir.

Hanefi mezhebine göre Akîka kurbanı mendup, diğer üç mezhebe göre sünnet, zahiriyyeye[2210]göre ise vaciptir.

2205 Taç Tercümesi, C-2, Sh. 460.

2206 Fetavâyi Hindiyye, Ansiklopedik İslam Fıkhı, C-2 Sh: 468.

2207 Kevser: 108 / 2.

2208 S.İbni Mace Tercümesi ve şerhi, C-8, Sh: 458.

2209 Feteva-i hindiye, 5 / 294.

2210 **Zâhiriyye Mezhebi:** Milâdî 817'de Küfe'de doğan ve 883 tarihinde de Bağdat'ta vefat eden Davud bin Ali (Zâhiri) tarafından kurulan bir mezheptir. Fakih ve zâhid bir zat olan Dâvud-i Zahiri önce Şafiî hazretlerinin talebesinde okumuş, fakat sonra Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerin zahiri manalarından başka hiçbir delili ve kıyası kabul etmemiştir. Mesela yapılan hayırlı işlerin namaz yerine geçeceği sapıklığını ileri sürerek ehl-i sünnet inancından sapmıştır. Mezhep bir müddet Irak'ta yayılmış, sonra da tesirini yitirmiştir. Ancak daha sonra milâdî 994 tarihinde Kurtuba'da doğan İbni Hazm tarafından Endülüs'te yenilenmiştir. İbni Hazm, önce Şafiî mezhebinde idi. Sonra Zahiri mezhebine geçmiştir. Kendisi Kelam, hadis, fıkıh, şiir ve edebiyat dallarında büyük birikimi olan bir filozof idi. Aynı zamanda vezirlik yapmış bir devlet adamı idi. Hemen hemen her ilim dalında kitaplar yazmıştır. Bununla beraber, felsefeye dalarak ayet ve hadislere kendi kafasına göre manalar verip ehl-i sünnet çizgisinden sapmıştır. Hatta ehl-i sünnet müctehitlerinin ileri gelenleri hakkında hakarete varan yazılar yazmıştır. Bu nedenle de memleketinden sürülmüş ve 1063 tarihinde Leble çö-

Akîka kurbanı çocuğun doğduğu günden büluğ çağına girinceye kadar kesilebilir. Fakat yedinci günü kesilmesi daha faziletlidir. Aynı zamanda yedinci günü çocuğun adı konur ve başının saçları kesilir. Saçlarının ağırlığınca altın veya gümüş yahut bunların değerinde para sadaka verilir.

Kesilen kurbanın kemikleri, çocuğun sağlık ve selametine vesile olması dileğiyle kırılmayıp sadece ek yerlerinden ayrılarak pişirilir. Böyle yapmak müstehaptır. Ancak diğer bir görüşe göre, çocuğun mütevâzi olması ve kötü huylardan korunmasına işaret olması açısından kemiklerin kırılması müstehap görülmüştür.

Akîka kurbanının etinden sahibi kendisi yediği gibi, başkalarına da yedirebilir ve sadaka da verebilir.

e-Ölü için kesilen kurban: Ölen kimsenin vasiyeti veya adağı varsa bunun için kurban kesilmesi gerekir. Adak veya vasiyet olmasa bile Şafiîler hariç, fakihlerin çoğunluğuna göre, sevabı ölünün ruhuna bağışlanmak üzere kurban kesilebilir. Hz. Ali (r.a.) Peygamberimizin vasiyeti üzerine vefatından sonra O'nun adına iki koç kurban etmiştir.[2211] Kendi parasıyla kurban alıp, sevabını ölüye bağışlayan kimse kestiği kurbanın etinden de yiyebilir.[2212] Söz konusu kurbanın bayram günlerinde kesilmesi vaciptir. Arefe günü kesilmesi yanlıştır. Çünkü vakit, kurbanın mahiyetine dâhildir. Vaktinden önce boğazlandığı için kurban olmaz, sadece et sadakası olur. Kesilen kurbanın etinin tamamı fakirlere dağıtılır.

Soru: Kurbanlık hayvanlar ve kendilerinde aranılan şartlar nelerdir?

Cevap: Yüce dinimizin kurban olarak kabul ettiği hayvanları ve özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

Koyun ve keçi: Bir yaşını doldurmuş olması şarttır. Ancak Hanefiler başta olmak üzere fakihlerin çoğunluğuna göre, koyunun semiz ve gösterişli olması halinde altı aylığı da kurban edilebilir, fakat keçinin bir yaşını doldurması gerekir. Kurban edilecek hayvanların erkek veya dişi olması fark etmez. Fakat koyunun erkeğinin, diğer hayvanların ise dişisinin kurban edilmesi daha faziletlidir. Keçi ve koyunu bir kişi kesebilir.

Sığır ve manda: Bunların iki yaşını doldurması gerkir. Yedi kişiye kadar iştirakedilebilir.[2213]İki yaşını dolduran bu büyük baş hayvanlar, halk arasında "kapak attı

---

lünde vefat etmiştir. İbni Hazm'dan sonra 1184-1198 yıllarında da Muvahhidî hükümdarı Yakup bin Yusuf Abdu'lmü'min, kuzey Afrika ve Endülüs'te bu mezhebi yaymaya çalışmış, bunun için de Maliki mezhebine âit fıkıh kitaplarını toplatıp yaktırmıştır. Buna rağmen bu mezhep fazla tutunamamış, özellikle de İbni Hazm'ın ölümünden sonra tesirini yitirmiştir. (Dini Terimler Sözlüğü Sh: 308-309, C-2, İhlâs Hol. Aş. İst; Menkıbelerle İslam Meşhurları Ans. C-2, Sh: 996, Bereket Y.1983)

2211 Ebu Davud, 3 / 94.

2212 Bilmen Ö. Nasuhi, İslam İlmihali.

2213 Buhari, Hac 102; Müslim, Hac 355, (1318); Tirmizi, Hac 66, (904).

veya kapak çıktı"diye tabir edilen alt çenesindeki dişlerin ortasından iki tane biraz uzunca diş çıkarırlar. Bu dişleri çıkarmayanlar iki yaşını doldurmamış kabul edilirler ve dolayısıyla kurban edilemezler.

Deve: devenin ise beş yaşını tamalaması icabeder. Sığır ve manda da olduğugibi devede de yedi kişiye kadar iştirak olunabilir. Kurban edilecek hayvanın kurbana engel kusurunun bulunmaması, sağlıklı olması, azalarının tam olması gerekir.

Bu hayvanların dışında tavuk, kaz, ördek, deve kuşu ve ceylan gibi hayvanlardan kurban olmaz. Günümüzde türbe ve tekke gibi yerlerde benzeri hayvanların kurban niyetiyle kesildiğini sık sık duyarız. Bunların kesinlikle dinde yeri yoktur.

Soru: Kurbanın kesim işlemi nasıl yapılır?

Cevap: İster kurbanlık hayvan olsun isterse olmasın, bir hayvanı keserken "Besmele" çekmek farzdır. En'am süresinin 121. ayeti ile Mâide süresinin 3. ayeti bunun farziyetini belirtir. Cenab-ı Hak: "Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin. Kuşkusuz bu büyük günahtır. o (nu yemek) fâsıklıktır (Allah'ın yolundan çıkmaktır)"[2214] buyurur.

Diğer ayet-i kerimede de:"Şayet Allah'ın ayetlerine inanan müminlerseniz üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yiyin"[2215] diye emir buyurur.

Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de: "Keseceğiniz kurbanlarınızı Allah'ın ismini anarak kesin"[2216]buyururlar. Eğer kesim sırasında besmele kasten terk edilirse kesilen hayvanın eti yenmez. Ancak unutulursa bir şey gerekmez ve eti yenir. Nitekim Peygamber Efendimiz: "(Bir kimse) hayvan boğazlarken unutup Allah'ın adını anmazsa, sonra Allah'ın adını anıp öyle yesin"[2217]buyurur. İbni Abbas (r.a.) da derki: "(Hayvan keserken) besmele çekmeyi bir kimse unutursa bunun bir sakıncası yoktur. Ancak kasten besmele çekmezse (o hayvanın eti) kesin olarak yenmez."[2218]

Hayvan kesilirken"Allah'ın adının zikredilmesi" Allah'ın isimlerinden her hangi biriyle olabilir. Mesela, "Allahü ekber, Allahü âzam" gibi. Ancak **"Bismillahi Allahü ekber"**[2219] diyerek hayvanı boğazlamak müstehaptır ve genel uygulamada bu yöndedir. Hatta hayvanı boğazlamadan önce sol tarafına kıbleye karşı yatırıp "Allahü ekber, Allahü ekber, Lâilâhe illallâhü vallâhü ekber, Allahü ekber ve lillâhi'l hamd" diye tekbir getirilmeli, sonra da "Yüzümü gökleri ve yeri yaratan Allah'a, O'nun birliğine inanarak çevirdim. Ben müşriklerden değilim. Benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm

2214 En'am: 6 / 121.
2215 En'am: 6 / 118.
2216 Buhari Tecrid-i SarihTercümesi ve şerhi, C-3, Sh: 167.
2217 İlmin ışığında Asrın Kur'an tefsiri, C-4, Sh: 1994.
2218 Prof.Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi, C-6, Sh: 216.
2219 Sünen-i Ebi Davud, Dahaya, C-3, 195, r, 2795.

hep âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana böyle emrolundu ve ben Allah'a teslim olanların ilkiyim" manasına gelen Hz. İbrahim (a.s)'in yaptığı En'am süresinin aşağıdaki 79,162 ve 163. dua ayetleri besmele çekilerek okunmalı.

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ ا لسَّمَوَ اتِ وَا لْاَرْضَ حَنِيفًا وَمَآ أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ*
إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *لَاشَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ ا لْمُسْلِمِينَ*

Ve ardından da: "Allah'ım, dostun İbrahim'den ve sevgilin Hz. Muhammed (s.a.v.)'den kabul buyurduğun gibi (bu kurbanımı) benden de kabul buyur."dedikten sonra "**Bismillahi Allahü ekber**" diyerek kesim işlemi yapılmalıdır. Mümkünse kurban sahibinin hayvan kesilirken bizzat başında bulunması daha faziletlidir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) kızı Fatıma'ya: "Ey Fatıma, kurbanın kesilirken orada hazır bulun, çünkü onun kanının ilk damlası ile senin geçmiş günahların bağışlanır" buyurdu. (Bunun üzerine) Hz. Fatıma: "Bu biz Ehl-i Beyt için mi, yoksa bütün Müslümanlar için mi?" diye sordu. Resul-i Ekrem de:"Biz ve bütün Müslümanlar için geçerlidir"[2220] buyurdular.

Ehl-i kitap kabul edilen Yahudi ve Hıristiyanların besmele çekerek kestikleri yenir. Cumhur ulemaya göre, unuturlarsa veya besmele çekip çekmedikleri bilinmezse çekmiş kabul edilir ve yine yenir.

Müslüman veya ehl-i kitap bir kadının yahut hayvanı kesmeğe gücü yettiği takdirde besmele çekmesini bilen erginlik çağına ermemiş bir çocuğun kestiği de yenir.[2221]

Allah'ın ve O'nun Resulünün emirlerine uyularak yapılan her amelde hayır ve fazilet vardır. Besmele kâinatın anahtarıdır. Her kapı onunla açılır.

Levh-i Mahfuz kaleminin ilk yazdığı ve Hz. Âdem (a.s.)'a ilk inen ayet de besmeledir.[2222] Özellikle her canlı varlığa karşı şefkat ve merhametle yaklaşmak yüce dinimizin bir emridir. Sevgili Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyururlar ki: "Gerçekten Allah, her şeye güzel muamele edilmesini emretmiştir. Öyleyse (meşru sebeple) bir canlıyı öldüreceğiniz zaman güzelce öldürün. Yine bir hayvanı boğazlayacağınız zaman güzel bir şekilde boğazlayın. Böyle bir işe girişecek olanınız bıçağını iyice bilesin ve keseceği hayvanı rahatlandırsın."[2223]

Bütün varlık, eşref-i mahlûkat olan insanoğlunun emrine ilâhî bir lütuf olarak verilmiştir. Dolayısıyla, Allah'ın ihsan ettiği nimetlerden faydalanmak istediğimizde, O'nun mübarek ismi şerifini besmele çekmek suretiyle zikredip iznini almış ve şükretmiş oluruz. Aynı zamanda hayvanları keserken besmele çekmekle Allah'tan başka her şeyin batıllığını ilan etmiş ve putperestliğe ve şirke karşı tavrımızı koymuş oluruz.

Bir de kurban bayramı süresince devam ettiğimiz **teşrik tekbirleri** vardır.Teşrik

2220 et-Tergib ve't-Terhib, C-2 / 154, Beyrut 1968.
2221 Prof.Dr. Canan İbrahim Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi, C-5, Sh: 13-14.
2222 Ruhu'l-Beyan Tefsiri (Muhtasar) C-1, Sh: 35.
2223 el-Erbeune'in-Nevevi, 17.

tekbirinin Arapça aslı şudur:

اَللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ، لاَإِلَهَ اِلاَّ ا للّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ *

"Allahü Ekber, Allahü Ekber, Lâ ilâhe illallâhü vallâhü Ekber, Allahü Ekber ve lillâhi-l Hamd."

Allah dostlarından birinin kurban ve teşrik tekbirleri hakkındaki düşüncelerini makalesine konu edinen bir yazarın bu yazısını özetleyerek sizlerle paylaşmak istiyorum:

"Bizler, çoğu zaman, bıçağın ve kılıcın kimleri acıtıp kimleri ve neleri acıtmadığını bilmediğimiz için tuhaf çelişkiler yaşarız. Bir de kurban kesmenin ne ifade ettiğini tam bilmediğimiz için, meselenin anlam ve öneminden bir bakıma mahrum kalırız. Şehitler, şehadet anında Allah'ın cemalini müşahede ettikleri için, hiç acı hissetmedikleri gibi, şehit oluşları sırasında aldıkları lezzeti ve tadı, başka hiçbir yerde bulamazlar. Onun içindir ki, tekrar tekrar dünyaya gelerek şehit olmayı arzularlar. Şüphesiz bu, Allah yolundaki şehitliğin lezzetidir. Kurbanlık hayvan da şehittir. Onun için kurban keserken şehitlik mertebesinin yüceliğini düşünüp, Allah'a iltica etmeli ve şöyle söyleyerek kurbanı kesmeliyiz: "Yâ Rab, benim şu vücudum çok isyankârdır. Onu bağışlatabilmem için kendimi senin yoluna feda edip kanımı akıtmam gerekirdi, fakat bunu sen haram kıldın. Bu sebeple senin rızanı kazanmak için kendi yerime bu hayvanı kurban ediyorum. Vücuduma bedel olarak bunu benden kabul buyur Allah'ım!

Teşrik tekbirlerinin sözleri muazzam ilâhî sırları içermektedir. Allah Teâlâ bunu önce Cebrail (a.s.)'a okudu. Cebrail kurbanı alıp İbrahim (a.s.)'a gelirken, "**Allahü ekber**, **Allahü ekber**" diyerek semadan indi. Hz. İbrahim (a.s.) Cebrail'i görünce: "**Lâ ilâhe illallâhüvallâhü ekber**"dedi ve kurbanı yatırdılar. Ardından İsmail (a.s.) ayağa kalktı ve: "**Allahüekber velillâhil hamd**" dedi.

Cebrail (a.s.)'ın koç ile inmesi, insanın sema âleminden dünya âlemine inmesidir. İşte biz, ruhlar âleminden bu dünyaya gelinceye kadar bununla geldik. "**Allahü ekber, Allahüekber**" tekbiri ile anamızdan indik. İbrahim (a.s.)'ın:"**Lâilâhe illallâhü vallâhü ekber**" demesi, insanın bu dünyada durmasıdır. Bu âlem tevhid âlemidir. Dünyadaki halimiz de, "**Lâilâhe illâllâhü vallâhü ekber**" kelime-i tevhidine bağlı olarak geçer. İsmail (a.s.)'ın: "**Allâhü ekber velilâhil hamd**" demesi de bu dünyadan âhirete irtihal halidir. Hiçbir mümin Cenab-ı Hakk'ın Cemalini müşahede etmeden gitmez ve O'nun Cemalini müşahede anında bütün güzellikleriyle yürekten: "**Allahü ekber velillâhil hamd**" diye söyler. Böylece Mevlâsına bağlı kalmanın ve O'na teslim olmanın mükâfatını görmüş olur."[2224]

Kurban bayramının ikinci, üçüncü ve dördüncü günlerine teşrik günleri denir. Teşrik: "parlatmak, ışıklandırmak, sesi yükseltmek ve güneşte et kurutmak" gibi mana-

2224 Özdamar Mustafa, Milli Gzt. Tarih: 26 /04 / 1996.

lara gelir. Araplarda zilhicce ayının11, 12 ve 13. günlerinde kurban etlerinin güneşe serilerek kurutulması âdet olduğundan bu üç güne teşrik günleri denmiştir.

Teşrik tekbiri kurban bayramının arefe günü sabah namazında başlar, bayramın dördüncü günü ikindi namazına müteâkip biter. Daha önce de belittiğimiz gibi, Hanefi mezhebine göre bu süre içerisindeki farz namazlardan sonra teşrik tekbiri getirmek kadın-erkek, tek başına veya cemaatle, mukim yahut seferi olsun her Müslüman'a vaciptir. Tekbiri erkekler sesli, kadınlar ise sessiz getirir. Cemaate sonradan katılan kişi selam verdikten sonra kendisi tekbir getirir. Tekbir getirme unutulursa veya selamdan sonra araya dünya kelâmı girerse tekbir getirilmez. Teşrik günlerinde kılınamayan bir namaz aynı teşrik günleri içerisinde kaza edilirse namazın sonunda teşrik tekbiri getirilir. Şayet teşrik günleri çıktıktan sonra o namaz kaza edilirse tekbir getirilmez.

Kur'an'da:"Sayılı günlerde Telbiye ve Tekbir getirerek Allah'ı anın"[2225] buyrulur. Burada sayılı günler ifadesi teşrik günlerini belirtmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi kesilen kurbanlarla Rabbimizin büyüklüğünü ve sonsuz rahmetini idrak eder, teşrik tekbiriyle de bunu sembolleştiririz. Teşrik tekbiri bütün dünya Müslümanlarının gönül ve ağız birliğini simgeler ve yirmi üç namaz vaktinde getirilir.[2226] Bu yirmi üç vakit, Peygamber Efendimizin Peygamberliğinin yirmi üç yılından birini temsil eder. Bu gün huşu içerisinde âhenkli olarak okuduğumuz tekbir, 17. Asrın büyük bestekârı Itrî (Buhurizade Mustafa Çelebi) tarafından bestelenmiştir.

Soru: Kurbanla ilgili fıkhi meselelerden bazıları nelerdir?

Cevap: Kurbanla ilgili fıkhi meselelerden bazıları şöyle sıralanabilir:

1-Günümüzde bazı hayvanlar güç yetmeyecek kadar kuvvetli ve cüsselidir. Dolayısıyla kesim işleminde zorluk yaşanmaktadır. Bu durumda hayvan uygun tekniklerle bayıltılarak ve eziyet vermeden kesilebilir. Ancak hayvan henüz kesilmeden, şok etkisiyle ölürse, kurban olmayacağı gibi, eti de yenmez.

2-Bir kimse tek başına aldığı büyük baş bir kurbana, sonradan altı kişiye kadarortak kabul edebilir. Ancak kerahat vardır.

3-Kurbanlık niyetiyle alınan hayvan kurban edilmeden önce ölür veya kaybolursazengin kimsenin tekrar kurban alması gerekir, fakir ise gerekmez. Ancak ikinci kez kurban alındıktan sonra kaybolan kurban bulunursa, zengin de fakir de bu iki kurbandan birini, tercihen daha iyi olanını keser.

4-Mükellefler yanlışlıkla birbirlerinin kurbanını kesseler, her kesilen kurban sahibinin kurbanı olmak üzere sahih olur. Ancak etler dağıtılmamışsa değiştirilir. Mümkün olmazsa helalleşilir ve fark da talep edilmez.

5-Kurbanlık hayvanın sütü sağılmaz; şayet sağılması gerekiyorsa sütü fakirlere

2225 Bakara: 2 / 203; İlmin ışığında asrın Kur'an Tefsiri, C-1, Sh: 553.

2226 Akyüz Vecdi, Hayatın içinden Fıkıh, Sh: 23-24.

tasadduk edilir.

6-Kurban alındığında körlük, topallık gibi herhangi bir aza noksanlığı olmadığıhalde sonradan sakatlanarak aza noksanlığı hasıl olursa, zengin kimse onun yerine başka hayvan keser. Fakir ise aynı hayvanı keser. Zira fakire kurban vacip değildir.

7-Devamlı pislik yiyen hayvan hapsedilip eti temizlenmeden kurban edilmez.Bu durumdaki hayvanlardan deve ile sığır on gün, koyun ve keçi dört gün hapsedilir.

8-Kıredi kartıyla kurban alınması caizdir. Ancak kıredi kartını gününde ödeyerek faiz bulaşmasına mani olmak temel şarttır.

9-Kurban canlı tartılarak pazarlık usulüyle alınabileceği gibi, Ebu Hanife'nin yaklaşım tarzına aykırı olmakla beraber, İmameyne göre sadece eti tartılarak kilo hesabı ile de alınabilir. Ancak kelle, paça ve sakatat gibi bazı organlarını satıcıya bırakmamak gerekir.[2227]

10-Büyükbaş hayvanlara yedi kişiye kadar ortak olunabilir. Bu yedi kişi arasına adak, nafile, akika ve ölmüşlere kurban diye niyet edenler de ortak olabilirler. Ancak adak kurbanından kesen kişi ve aile fertleri istifade edemezler.

Soru: Kurbanın eti ve diğer parçaları için yapılacak işlemler nelerdir?

Cevap: İslam âlimlerinin çoğunluğunun görüşüne göre, kurban eti üç eşit parçaya ayrılarak bir parçasını kurban sahibi kendisine, bir parçasını fakirlere, bir parçasını da akraba ve komşularına paylaştırır. Kesilen kurban büyük baş hayvan ve iştirak edenlerin sayısı da birden fazla ise, hayvanın eti tartılarak kurban sahiplerine eşit şekilde paylaştırılır.

Kurban, sırf Allah için kesildiğinden etinin ve diğer deri ve parçalarının satılması caiz değildir.

Kesilen bir hayvanın kanı, cinsi organları, yumurtaları, idrar kesesi, ödü ve bezeleri yenmez.[2228]

Murdar olduğu için eti yenmeyen hayvanın ise, boynoz, tırnak, sinir, yün, kıl, tüy ve kemik gibi organlarından yararlanılabilir.[2229]

Kurbandan maksat kan akıtmaktır. Durum böyle olunca, her nerede kesilirsekesilsin kurbanın bedelini fakirlere ödemek veya hayır kurumlarına vermek kesinlikle caiz değildir.[2230] Zira Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'inde Peygamber Efendimize hitaben "(Ey Habibim!) Rabbin için namaz kıl kurban kes"[2231] buyurur. Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de: "Âdemoğlu kurban bayramı günü, Allah katında kan akıtmaktan

---

2227 Merginani, el-İhtiyar, III, 22; Mevsili, İhtiyar, İstanbul,II,181-182.

2228 Feteva-i Hindiyye, 5 / 290.

2229 M. Hamdi Erdem, Ruhu'l İslam, İst-1962, 5. Baskı, Sh:356.

2230 Fetavâyi Hindiyye, Ansiklopedik İslam Fıkhı, C-2 Sh: 468.

2231 Kevser: 108 / 2.

(kurban kesmekten) daha sevimli hiçbir iş yapmamıştır"[2232] buyurur.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ZEKÂT BAHSİ

Soru: Zekât nasıl bir ibadettir, zekâtla sadaka arasında ne farkvardır?

Cevap: Zekât sözlükte, "artma, fazlalaşma, bereketlenme ve temizlenme" gibi anlamlara gelir. Fıkıh ıstılahında ise, "Bir malın belirli bir miktarını, belirli bir zamandan sonra yılda bir defa zekâta lâyık olan Müslümanlara, tamamen onlara ait olmak üzere Allah rızası için vermektir.

Zekât kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de **Sadaka, hakk, birr,** [2233] **infak**[2234] **ve ta'âmu miskin**[2235] gibi isimlerle de zikredilir.[2236]

Sadaka kelimesi, Allah'a kulluk konusunda "sıdık ve sadakat (itâat ve bağlılık) anlamına gelir. Sadaka kavramı, hem mecburi olan zekât ve fitre, hem de mecburi olmayan nafile sadakalar için kullanılır. Dolayısıyla "sadaka" kelimesi zekâttan daha geniş kapsamlıdır. Bu nedenle her zekât sadakadır, fakat her sadaka zekât değildir. Sadece ödenmesi farz olan sadaka zekâttır.

Yukarıdaki tanımdan anlaşılacağı üzere, zekât vermekle Allah'ın verdiği nimete şükretmiş ve malımızı fakirin hakkından arındırarak üzerimizdeki borç yükünü kaldırmış oluruz. Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ Peygamber Efendimize hitaben: "Onların mallarından sadaka (zekât) al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin"[2237] buyurur.

Bir Müslüman zekât vererek nefsini cimrilik kirlerinden temizleyip Allah'ın rızasını kazanmadıkça, Müslümanlığı sağlam ve imanı kâmil olamaz. Nitekim sevgili Peygamberimiz (s.a.v.): "Sen malının zekâtını verince, malının üzerindeki (fakirin hakkı olan) borcu ödemiş olursun"[2238] buyurur.

Ayrıca zekâtı verilen her mal, sadece fakirin hakkından temizlenmez, aynı zamanda artar eksilmez. Şu ayet-i kerimeler, açıkça bu gerçeği belirtir:

a) "Mallarını Allah yolunda harcayanların hali, yedi başak bitiren, her başakta yüz

---

2232 S.İbni Mace Tercümesi ve şerhi, C-8, Sh: 458.

2233 Birr: İyilik yapma, bağışta bulunman.

2234 İnfak: fakire verilen nafaka, yardım.

2235 Ta'âmu miskîn: Fakirlere yardım etmek, yemek yedirmek.

2236 Zekât manasına gelen kelimelerin geçtiği süre ve âyetler: Tevbe: 9 /60; En'am: 6 /141; Âl-i İmran:3/ 92; Bakara:2/267; Mâun: 107 / 3.

2237 Tevbe: 9 /103.

2238 Sünen-i İbni Mace Tercümesi ve şerhi, C-5, Sh: 68.

tane bulunan bir tek tohumun hali gibidir."[2239]

b) "Allah faizin (karşılığı malı) mahveder, sadakası (zekâtı) verilmiş malı ise artırır."[2240]

c) "Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutup, cimriliği emreder, Allah ise kendisinden mağfiret ve bereket vaad eder."[2241]

d) "Onların mallarında sâilin[2242] ve yoksulun bir hakkı vardır."[2243]

e) "Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödenmesi için Allah'a güzel bir borç verecek olan yok mu? Darlık veren de bolluk veren de Allah'tır. Sadece O'na döndürüleceksiniz."[2244]

f) "Allah'ın sana verdiğinden (O'nun yolunda harcayarak) âhiret yurdunu iste; dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) sadaka vererek ihsanda bulun."[2245]

g) "Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça iyiliğe eremezsiniz. (Allah yolunda) her ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir."[2246]

İslâmiyet, Bir medeniyet dinidir. Çünkü o, dünya hayatını âhiret hayatından ayırmaz, ikisini birlikte yürütür. Bunun en güzel örneğini zekât müessesesinde görmekteyiz.

Zira Zekât, hem dünya hayatının düzenlenmesinde, hem de Allah'ın rızasını elde ederek âhiret hayatının kazanılmasında en önemli etkenlerden biridir. Bunun içindir ki, sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) "Namaz dinin direği, zekât da İslam'ın köprüsüdür"[2247] buyurur. Bu köprü âhiret yakası ile dünya yakasını, fakirle zengini, madde ile manayı, Allah'la kulu birleştirir. Nitekim zekât kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de hemen namaz kelimesinden sonra zikredilir. Meselâ, "namaz kılın" emrini takiben, "zekât verin"emri yer alır. Böylece Allah Teâlâ Hazretleri namazın dini, zekâtın da toplumda âsayişi koruyan iki ilâhi temel esas olduğuna işaret eder.

Zekât kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de otuz iki yerde geçer ve namazla birlikte de yirmi yedi yerde tekrarlanır.[2248] Çünkü namaz bireysel ahlâkı gerçekleştirmeyi, zekât da toplumsal ahlâkı yüceltmeyi amaçlar. Namaz kılan kişi, Allah'ın koyduğu emir ve yasaklara uymak suretiyle ahlâkî olgunluğa ulaşarak kendisini her çeşit kötülüklerden korur. Hırs,

---

2239 Bakara:2 / 261.
2240 Bakara:2 / 276.
2241 Bakara: 2 /268.
2242 Sâil: İhtiyacından dolayı dilenmek zorunda kalan kişi.
2243 Zariyat: 51 / 19.
2244 Bakara: 2 / 245.
2245 Kasas: 28 / 77.
2246 Al-i İmran 3 / 92.
2247 Râzi Fahreddin, Tefsir-i Kebir, C-1, Sh:246,İst.1307 Hicri.
2248 Doç. Dr. Akyüz Vecdi, Mukayeseli İbadetler İlmihali, C-3, Sh: 17.

tamah, ihtiras, mala düşkünlük ve cimrilik gibi kötü hasletlerden kendisini kurtarır. Sadece nefsi için yaşamaz, kendisi için arzu ettiğini, diğer mümin kardeşleri için de arzular. Yoksulu düşünür ve paylaşım duygusu gelişir. Zekât ise, insanların maddî sefaletini ortadan kaldırır. Toplumda fitne, kargaşa ve anarşinin çıkmasına mani olur. Ahlâkî çözülmeyi önleyerek kardeşlik bağlarını güçlendirip toplumsal barışı ve huzuru sağlar.

Allah'ın emri gereği zekât veren kişi, çaresiz ve ihtiyaç içerisinde olan insanlara yardım etmenin hazzını duyar ve iç huzura kavuşur. Zekât alan kişi de maddi sıkıntısının bir nebze de olsa giderilmesinden dolayı toplumda yalnız olmadığını ve tüm aile bireyleriyle birlikte kendilerine sahip çıkan hamiyetli din kardeşlerinin bulunduğunu anlar. Bu duygu kendisinin ve çoluk çocuğunun yüce dinimize olan bağlılıklarını artırır. Zekât veren zenginlere karşı sevgi ve sempati duyar. Çok çalışarak meşru yoldan zengin olmaya özenir ve kendisinin de aynı şekilde zekât verme isteği ve azmi gelişip güçlenir. Hülasa zekât, çok yönlü bir ibadettir. Zengini malının kirinden, fakiri de zengine karşı kininden arındırır.

Zekât gibi sosyal adaletin ve toplumsal barışın temel direği olan bir kurumdan mahrum olan cemiyetler, anarşiden kendilerini kurtaramazlar. Tarihî bir gerçektir ki, İslâmî yapıdan uzak olan milletler, işçi- patron, komünist-kapitalist gibi yoksulluk temeline dayalı ve istismara oldukça müsait ideolojik kavga ve isyanlardan kendilerini emin kılamamışlar, uzun yıllar kan ve gözyaşlarıyla bu savaşı sürdürmüşlerdir. Bu çarpık sistem devam ettiği müddetçe de bu kavganın bitmesi mümkün görünmemektedir ve bitmeyecektir.

"Biri yer, biri bakar, kıyamet ondan kopar" ve "Aç kurt fırın yıkar" atasözlerinde belirtildiği gibi, bir toplumda aç insanlar kol gezmeye başlayınca o toplumda anarşi hortlar. Çünkü gelir dağılımı bakımından zengin ve fakir arasında uçurumlar oluşunca, o toplum en talihsiz toplum haline gelir. Zira şeytan, aç insanın en yakın dostudur. Ona her türlü kötülüğü yaptırır.

Adaletsiz gelir dağılımının hâkim olduğu bir yerde huzurlu bir ortamı yakalamak, can ve mal emniyetini sağlamak asla mümkün olmaz. Huzurun ve sevginin tek ilacı, sosyal adaleti gerçekleştirecek sistemi kurmaktır. Şu iyi bilinmelidir ki, Müslümanlar zekât kurumunu canlı tuttukları ölçüde huzuru etkileyen olumsuzluklardan uzak kalırlar. Nitekim Allah Teâlâ: "Ey îman edenler! Kâfir olanlar bile birbirlerinin yardımcılarıdır. Eğer siz bunu yapmazsanız yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur"[2249] buyurarak Müslümanları yardımlaşmaya, dayanışmaya teşvik eder ve bunun terkedilmesi halinde ise, cemiyetlerde huzursuzluğun, fitnenin, kargaşanın, saygısızlığın zuhur edeceğini ve toplumları esir alacağını haber verir.

Hülasa zekât, hem canın, hem de malın teminatıdır. Allah'ın yüce Resulü Hz. Mu-

2249 Enfal: 8 / 73.

hammed (s.a.v.) on dört asır evvel bu hakikatlere şu mübarek sözleriyle işaret eder:

• "Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir."[2250]

• "Zekât vermek suretiyle mallarınızı teminat altına alınız. Sadaka vermek suretiyle hastalarınızın şifaya kavuşmasına yardımcı olunuz. Dua ve yakarışlarla da belâ dalgalarını karşılayıp uzaklaştırınız."[2251]

."Sadaka Rabbin öfkesini söndürür ve kötü ölümü bertaraf eder.[2252]

• "Karada ve denizde malın telef olması ancak zekâtının verilmeyişi yüzündendir."[2253]

• "İnsanlar her sabah kaktıklarında, iki melek inerek birisi: "Allah'ım malını hayır yolunda harcayana karşılığını ver" diye dua eder. Diğer melek de: "Allah'ım cimrilik edenin malını telef et" diye beddua eder"[2254]

• Eğer zekâtını verirsen, üzerindeki borcu ödemiş olursun. Kim haram mal toplarsa, sonra da (onu) tamamen tasadduk etmiş bile olsa, o maldan kendisine bir sevap ulaşmaz. Üstelik sorumluluğundan da kurtulamaz."[2255]

Bu son hadis-i şerif önemli bir noktaya işaret etmektedir. Zira helal yoldan elde ettiğimiz servetimiz zekâtı verilmediği takdirde harama dönüşür ve o servet kirli hale gelir. Böyle bir kazançla yapılan hayırdan da hayır gelmez.

Soru: Zekât vermemenin uhrevî ve dünyevî cezası nedir?

Cevap: İnsanoğlunun mala meyli oldukça fazladır, zira mal sevimlidir. Genellikle Allah için yapılacak işlerle ilgili ayet-i kerimelerde mal candan önce zikredilir. Böylece insanın mala olan aşırı düşkünlüğüne işaret edilir. Zekât vermek, Allah'ı sevmenin O'na itaatteki samimiyetin bir ölçüsüdür.

Zekâtını vermeyenler, hem dünyada, hem de âhirette sıkıntı ve azaba uğrarlar. Zekât vermekle yükümlü olan kimse isteğe bağlı olarak değil, ayet ve hadis-i şeriflerin gösterdiği istikamette bu görevi yerine getirmek zorundadır. İslam dini, zekât ödeme işini ferdin vicdanına bırakmayıp birtakım müeyyideler getirmiştir. Kur'an-ı Kerim'deki şu azap yüklü ifadeler, zekât emrine uymayanın âhiret hayatındaki halini açık bir şekilde ortaya koyar: "(Ey Habibim!), Altın ve gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda sarf etmeyenler var ya, işte onlara acı bir azabı müjdele. O gün (biriktirdikleri) cehennem ateşinde kızdırılıp, alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacak (ve): "Bu kendiniz için

---

2250 Râmuz: 362; Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib Tercümesi, C-5, Sh:189,Hikmet yayınları 1985.

2251 et-Tergib ve't-Terhib, C-2, Sh: 99, HN: 1073.

2252 Tirmizi, Zekât 28 (664).

2253 et-Tergib ve't-Terhib, C-2, Sh: 110, HN: 1106.

2254 Tecrid-i Sarih Tercümesi, C-5, Sh: 190, HN: 711.

2255 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Tercümesi, C-6, Sh: 348.

biriktirdiklerinizdir. (Şimdi) biriktirdiğinizi tadın" denecek."[2256]

Hz. Muaz (r.a.)'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerifte de Resul-i Ekrem Efendimiz: "Kim malının zekâtını sevap umarak verirse, o kimseye sevap verilir. Kim de zekâtını vermezse biz zekâtı ve malın yarısını (cezalı olarak, zorla) alırız. Bu Rabbimizin kesin kararlarından biridir. Âl-i Muhammed (Hz. Muhammed ve onun soyundan gelenler)'e ondan bir hak yoktur"[2257] buyurur.

Sırası gelmişken bu konu ile ilgili bir hatıramı zikretmek istiyorum. 2001 yılının ramazan ayında teravih namazından önce İsviçre'nin Zürich Kantonuna bağlı Wetzikon şehrinde camide vaaz verirken zekât konusunu işliyordum. "**Eğer mallarınızın zekâtını vermezseniz Allah vereceğiniz zekâttan kat kat fazlasını farkına bile varamadan elinizden alır götürür, bereket nimetinden mahrum bırakır ve sürekli sıkıntıya düşersiniz..."** mealinde konuşuyordum. Bu sırada 5–6 metre uzağımda ve sırtını duvara yaslamış, tam karşımda oturan cemaatten birisi yanındakine bir şeyler fısıldayarak kıs kıs gülüyor ve gözünü de gözümden ayırmıyordu.Onun bu hali dikkatimi çekmişti. Nihayet söz konusu şahsı, namazdan sonra caminin bitişiğinde bulunan, cemaatin sohbet ve çay odası olarak kullandığı mekânda arkadaşlarıyla birlikte çay içerken yakaladım. Yanına giderek selam verip ben de oturdum. Bu kardeşimiz Karadeniz yöresinden idi. Hiç vakit kaybetmeden kendisine vaazım sırasında niçin güldüğünü sordum. Aldığım cevap oldukça ilginçti. Dedi ki: "Hocam, memleketimizde köyde bütün komşular hayvanlarımızı müşterek olarak bir çobana teslim ederdik. Komşularımızdan birisi zekât vermemek için koyunlarının sayısını 39'dan yukarı çıkarmazdı. Şayet koyun sayısını 40'a çıkarırsa birisini zekât olarak vermesi gerekirdi. Fakat ilahi bir hikmettir ki, her sene vahşi kurtlar sürüye saldırır, koskoca köy sürüsünün içinden elleriyle koymuşçasına sadece o şahsın koyunlarından üç beş tanesini kaparak telef eder veya yerdi.

Böylece bir koyunu zekât vermemek için İslam'ın koyduğu ölçüyü tamamlamayan bu zavallı kişi, bir yerine birden daha fazla ceza ödüyordu. Bu durum hem kendi köylülerimiz hem de civar köylüler arasında ibret alınacak bir hadise olarak konuşulur olmuş, hatta darbımesel haline gelmişti. Siz vaazınızda zekât konusunu anlatırken o komşumun hali gözümün önüne geldi. Sizin söylediğiniz gerçeklere şahit olmuş birisi olarak sizi hem tasdik ettim, hem de kendimi gülmekten alamadım" dedi.

Evet, zekât vermekten imtina edenlerin başına gelen birçok benzer örnekler vermek mümkündür. Bununla beraber, her sene zekâtını kuruşu kuruşuna veren, buna rağmen servetine servet katan hayırlı zenginlerimizin sayısı da azımsanamayacak kadar çoktur. Bunlar her hayırlı teşebbüsün öncülüğünü yapmakta ve maddi imkânlarını bu uğurda seferber etmektedirler. Cenab-ı Hak kendilerinden razı olsun ve sayılarını artırsın.

2256 Tevbe: 9 / 34-35.

2257 Ebu Davud, Zekât 4, (1575) ; Nesâî, Zekât 4,(5, 15, 16.)

Ne mutlu "Veren el, alan elden üstündür" prensibini kendisine düstur edinenlere ve ne mutlu Allah'ın emir ve yasaklarına kulak verenlere. Selam olsun onlara.

Soru: Zekât kimlere farzdır ve şartları nelerdir?

Cevap: Zekâtın farz olabilmesi için hem mükelleflerle ve hem de mallarla ilgili şu şartların bulunması gerekir:

A-Mükelleflerle ilgili şartlar:

1) **Müslüman olmak**: Zekât malî bir ibadettir. Bu bakımdan zengin Müslümanlara farzdır. Zengin gayr-i müslimler zekâttan sorumlu değildirler. İleride izah edileceği üzere Müslüman olmayanlardan zekât yerine çeşitli isimler altında değişik vergiler alınır.

2) Hür olmak: Kölelere ve herhangi bir nedenle malını kullanma kısıtlılığı (hacir) altında bulunanlara da zekât farz değildir.

3) Akıl-baliğ olmak: Akıl ve erginlik, İslam hukukunda tüm yükümlülüklerin temel şartlarındandır. Bu nedenle akıl hastaları ve çocuklar zekât vermekle yükümlü değildirler. Ancak bu konuda bazı fıkıh âlimleri arasında farklı görüş ileri sürenler vardır. Mesela Ebu Hanife, bu durumda olanları toprak ürünleri ve kamu hukukunun bir parçası olarak alınan zekât çeşidi hariç, zekâtla sorumlu olamayacaklarını belirtirken, fıkıh âlimlerinin çoğunluğu akıl hastalarının ve çocukların mallarından da veli veya vasileri tarafından vekâlet yoluyla zekât ödeyebileceklerine hükmederler. Zira zekât netice itibariyle bir zenginlik borcu olup, topluma karşı bir yükümlülük vesosyal adaletin gerçekleşmesi için bir hizmettir.[2258]

4) Zengin olmak: Bir kimsenin zengin sayılabilmesi için, aslî ihtiyaçlarından sayılan[2259] aşağıda sayacağımız şeylerin dışında borcunu çıktıktan sonra kendi mülkiyetinde zenginlik ölçüsü kabul edilen nisap miktarı çoğalıcı mala sahip olması ve bu malın üzerinden kameri yıla göre bir sene geçmiş bulunması (havelan-ı havl) gerekir.

5) Aslî ihtiyaç dışında olmak: Asli ihtiyaçtan sayılan ve zekât hesabına dâhil edilmeyecek olan mallar genellikle şunlardır:

Bir yıl süresince yetecek miktardaki gıda maddesi yahut da sadece bu gıda maddelerini yılboyunca almaya yetecek kadar üçret veya maaşı,

Sürekli oturduğu evi ve yazlık meskeni,

Altın ve gümüş olmamak şartıyla ev eşyaları,

Silah, her türlü araç-gereç, makine, sanat el âletleri, traktör vs.

2258 Prof. Dr. Erkal Mehmet ve diğerleri, İlmihal, I, İman ve İbadetler, Sh: 428, T. Diyanet Vakfı Yayınları /323.

2259 **Aslî ihtiyaç (Havâce-i Asliye):** Aslî ihtiyaç, göreceli bir kavram olmakla beraber, kişinin kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu tüm aile fertleri ve hatta varsa hayvanları için asgari düzeyde bir yıl süre ile yetecek kadar temel gereksinimlerini karşılayacak bir miktarın ayrılmasıdır. Zekâta tabi olacak nisabın bundan sonra hesap edilmesidir.

Günlük ihtiyacında kullandığı her çeşit binek, okuduğu kitaplar, giyeceği elbiseler, seyahat, eğitim ve öğretim masrafları, yaşamını sürdürmek için gerekli olan diğer şeyler vb.

B-Mallarla ilgili şartlar:

Bir malın zekâta tabi olabilmesi için, diğer şartların yanında iki önemli şartın bulunması gerekir:

1-**Nisab miktarı:** Nisab miktarı demek, zekâtı verilmesi gereken malın miktarını bildiren şer'i ölçü ve sınır demektir. Kısaca nisab, zengin sayılmanın asgari sınırı ve ölçüsüdür. Günümüz ifadesiyle asgari geçim haddi veya yoksulluk sınırı karşılığıdır. Bu şer'i ölçüye ulaşmayan maldan zekât verilmez. Bu sınır malın çeşidine göre değişir. Aşağıda her çeşit malın nisabı ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır.

2-**Mülkiyet ve Helal kazanç:** Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı gibi, bir malın zekâta tâbi ola bilmesi için diğer şartlarla birlikte şahsın tam mülkiyetinde olması şarttır. Meselâ hayır kurumlarının istifadesi için vakfedilen mallarla haram yollardan elde edilen mallar zekâta tâbi değildir. Çünkü vakfedilen mal kişinin tasarrufundan çıkmış, haram yollardan kazanılan malda da başkalarının hakkı vardır. Aslında Resul-i Ekrem (s.a.v.)'in şu mübarek sözleri, helal kazancın önemini şu ifadelerle net bir şekilde ortaya koymaktadır: "Allah haram yoldan kazanılan paradan verilen sadakayı kabul etmez."[2260]

Soru: Zekâtta niyet şart mıdır?

Cevap: Her ibadette niyet şart olduğu gibi, zekât da bir ibadet olduğu için, zekât olarak verilen bir malın zekât niyetiyle verilmesi şarttır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.): "Niyetsiz hiçbir amel olmaz"[2261]buyurmuşlardır. Niyet edilmeden verilen bir mal sadaka yerine geçer. Ancak bir kimse malını niyet etmeden fakire verip sonradan niyet etse, eğer bu verilen mal henüz sarf edilmeyip fakirin elinde ise niyet geçerli olur ve zekât yerini bulur.[2262] Fakat mal fakirin elinden çıkmışsa niyet geçerli olmaz.

Soru: Zekât verecek kimse malının zekâtını nasıl hesaplar?

Cevap: Aşağıda örnekleriyle açıklanacağı üzere, bazı mallar hariç, bir Müslüman, aslî ihtiyaçlarının dışında zekâta tâbi olan servetini günün rayicine göre maliyetlerini esas alarak paraya döker. Ortaya çıkan miktardan masraflarını ve varsa borçlarını düşer, kalanından % 2,5 hesabıyla zekât verir.

Şimdi bu anlattıklarımızın uygylamasını gösterelim:

Örnek:

Sermaye= 500,000 TL.

2260 Müslim, Taharet 1, (224).

2261 Camiü's-Sağir Muhtasarı, Tercüme ve Şerhi, C-3, Sh: 425.

2262 Fetâvâyi Hindiyye (Ansiklopedik İslâm Fıkhı), C-1, Sh: 566.

Kâr miktarı=100,000 TL..

Stok mal = 100,000 TL.

Alacak = 50,000 TL.

_____+_____

Toplam= **750, 000 TL**

Borç ve masraflar= **50**

_____-_____

700.000 TL.

Ohalde zekâtı ödenecek para ve mal stoku miktarı= **700,000TL'dir.**

Buna göre=**700,000X2,5= 17,500 TL**

Bu durumda ödenecek yıllık zekât miktarı= **17.500 TL'dir.**

Soru: Zekât nelerden ve hangi ölçülerde verilir?

Cevap: Zekâta tâbi malların bazılarından alınacak zekât miktarı hakkında hem klasik İslâm fıkıhçılarının kendi aralarında, hem de çağdaş fıkıhçılar arasında zaman zaman yorum farkından doğan görüş ayrılıkları ortaya çıkmaktadır. Zira Kur'an-ı Kerim'de hangi mallardan ne ölçüde zekât alınacağına dair açık bir ifade yer almaz. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.) yaşadığı zamanın mevcut durumuna göre hangi malların hangi ölçüler içerisinde zekâta tabi tutulacaklarını hadis-i şeriflerinde belirtmiş ve zekât toplama memurlarına da bizzat öğretmiştir

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadis-i şeriflerinde belirttiği zekâta tâbi olan malların nisap ölçüleri şöyledir:

1-Gümüş ve altın: Gümüşte nisap miktarı 200 dirhem, bu günkü ölçü birimine göre 595 gram;[2263] altında ise 20 miskal, bu günkü ölçüye göre 85 gramdır.[2264] Altın ve gümüş aslî ihtiyaçların dışında bu nisap miktarına ulaşınca zekâta tabi olur ve kırkta biri (% 2,5 nispetinde) zekât olarak verilir.

Hanefi mezhebine göre altın ve gümüşten yapılmış süs eşyaları da o günkü altın değeri üzerinden zekâta tabi tutulur ve zekât nisabına ulaşmayan ziynet eşyası diğer zekâta tâbi mallara eklenerek zekâtı verilir. İmam Şafii, İmam Malik ve İmam Ahmed bin Hanbel'e göre ise kadının mubah olan belli ölçüdeki süs eşyası zekâta tâbi değildir. Ancak Şafiî'ye göre, 850.gram ağırlığına ulaşan, lüks ve israf niteliği taşıyan bir süs eşyası zekâta tâbidir.[2265]

Dört mezhebe göre altın ve gümüş dışındaki süs eşyaları ise hangi maddeden ya-

2263 Buhari, Zekât, 33, 38.

2264 Ebû Ubeyd, el-Envâl, HNo: 1107, 1167.

2265 a.g.e. C-1, Sh: 443; Fetevayi Hindiyye.

pılırsa yapılsın zekâta tâbi değildir.[2266]

Yukarıda açıklandığı gibi gümüş ve altının nisap miktarları Hz. Peygamber (s.a.v.) devrinde zenginlik ölçüsü idi. Çünkü o dönemde bir kimse 200 dirhem gümüş veya 20 miskal altın para ile bir yıl boyunca normal bir aileyi geçindirebiliyor ve gerektiğinde bununla 40 davar (koyun ya da keçi), otuz sığır, beş deve veya bir ton hurma yahut da beş vesk (652.8, kg.=81 şinik) buğday satın alabiliyordu. Günümüzde ise gümüş ve altının parasal değeri oldukça düşüktür. Nitekim 27 / 10 / 2009 tarihi itibariyle 200 dirhem has gümüşün ağırlık olarak ortalama parasal değeri 0,82 x 595= 488 TL dir. 22 ayar altının değeri ise, 46 x 85=3910 TL dir.

Altın ve gümüşün günümüzdeki parasal değer düşüklüğünü dikkate alan bazı İslam fıkıhçıları asr-ı saadetteki tatbikatı, zamanımızda uygulamanın zorluğuna dikkat çekerek derler ki: Altın ve gümüşün zekât nisabı olarak belirlenen bugünkü kıymetleri ile bir kimsenin yıllık ihtiyaçlarını karşılamak şöyle dursun, bir hizmetçi masraflarına bile yetmez. Özellikle gümüş, aylık asgari geçim indiriminin de altında kalmaktadır. Altının değeri ise ancak bir aylık geçim sıtandardına denk gelmektedir. Dolayısıyla bugün bu paralarla bir yıllık aile masraflarını sosyal adalet ölçüleri içinde karşılamak mümkün değildir. Bununla beraber, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde 40 davar, beş deve, altı sığır ve 1000 kg. toprak ürünü için konulan nisab miktarı, Resulullah zamanındaki hayat standartlarında olmasa bile günümüzde aynî varlıklar olarak da değer olarak da normal bir ailenin yıllık geçimini asgari düzeyde sağlayabilecek durumdadır. Bu da gösteriyor ki, asr-ı saadet dönemi ile bugün aynî varlıklarda çok fazla bir değişiklik görülmemektedir. Ancak paranın değerinde büyük bir değişme olmuştur. Mesela, Resulullah döneminde 200 dirhem (595 gr.) gümüş ile 20 miskal (85 gr.) altın satın alma gücü bakımından aşağı yukarı bir birine eşitti. 40 koyun veya keçi 595 gr. gümüş veyahut 85 gr. altına eş değerde idi. Diğer bir ifadeyle asr-ı saadette gümüş nisabının 1/40 'ı olan 5 dirhem ile bir koyun alınıp satıldığı halde şimdi 200 dirhem ile ancak bir koyun satın alınabilmektedir. Bu sebeple bugün 595 gr.gümüşe sahip olan bir kimse zengin sayılmaz, dolayısıyla da zekâtla yükümlü olmaz.[2267]

Bununla beraber, bir kimse asli ihtiyacının dışında üzerinden bir yıl geçmiş 595 gram gümüşe sahip bulunursa bu kimse gümüş zengini, şayet 85 gram altına sahip olursa altın zengini sayılır. Dolayısyla bu miktarların zekâtını vermesi gerekir. Eğer altın ve gümüş arasında eşitlik yoksa fakirin lehine olanı uygular.

Kişsel kanaatim şudur ki, herkes önce kendi vicdanına danışsın, hangi yol tercih edilirse edilsin, kişi yaptığı tercihinden dolayı iç huzur duyuyor ve içinde şüphe hissetmiyorsa mesele yok. Bununla beraber, bütün infak ve hayır işlerimizde imkânlar ölçü-

2266 Doç. Dr. Akyüz Vecdi, Mukayeseli İbadetler İlmihali, C-3, Sh: 365, İst 1995.

2267 Prof. Dr. Yavuz Vehbi, Prof Dr. Tabakoğlu Ahmet, Prof Rd. Erdoğan Mehmet ve diğ rleri, "Zekât Nisabı ve Fitre Miktarının Çağdaş Parasal Değeri" (Sempozyum, Tebliğ ve Müzakereleri), Kurav Yayınları, Bursa / Mudanya-2004.

sünde üst sınırı esas almak daha faziletlidir. Zekâtta da aynı yol izlenmelidir. Çünkü bu yol, zekâtı alanın da verenin de lehine ve hayrınadır. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Mallarını gece gündüz, gizli ve açık Allah yolunda verenlerin mükâfatı Rab'leri yanındadır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir."[2268]

2) Madenî ve kâğıt para: Madenî ve kâğıt paralar da, altın, gümüş ve ticaret malları hükmündedir. Borcun dışında üzerinden bir yıl geçmiş ve nisap miktarı 85 gram altın veya 595 gram gümüş karşılığı parası olanlar bu paralarının 1/ 40'ını yani % 2,5 zekât olarak verirler.

3) Ticaret malları: Ticaret niyetiyle ve kâr etmek amacıyla elde tutulup alım satımı yapılan ve meşru yoldan elde edilen her türlü emta zekâta tabidir. Bunları ana hatlarıyla şöyle sıralayabiliriz:

a-Ev, arsa, dükkân, han, hamam, iş hanı ve düğün salonu gibi her çeşit gayr-i menkuller,

b-Halı, kilim, kumaş, giyim ve tuhafiye eşyası ile her çeşit tekstil ve kırtasiye ürünleri,

c-Televizyon. Bilgisayar, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi tüm dayanıklı tüketim malları;

d-Buğday, arpa, pirinç, nohut ve mercimek gibi hububat ürünleri ile her çeşitli gıda maddeleri

e-Demir, bakır ve alüminyum gibi tartılabilen maddeler;

f-Koyun, keçi, sığır, deve gibi hayvanlarla, yalnız ticaret amaçlı elde bulundurulan ve alım satımı yapılan diğer hayvanlar.

Bu hayvanların zekâtı değerleri üzerinden ödenir. Ancak damızlık olarak bulundurulduklarında takdirde nisap oranları farklıdır. Bu durum aşağıda açıklanacaktır.

Cumhur ulemaya göre ticaret mallarının bütün çeşitleri altın ve gümüşün nisabı esas alınarak % 2,5 üzerinden hesaplanır. Yıl içindeki eksilip artma zekâta tesir etmez, sene sonu esas alınır. Üzerinden bir yıl geçip nisabı doldurduğu takdirde zekât farz olur.[2269] Meselâ sene başında zengin olup, sene içerisinde iflas eden, fakat sene sonunda tekrar zengin olan bir kimse bütün yılın zekâtını verir. Bir tüccarın yılsonunda elinde bulundurduğu malın kıymetleri maliyet fiyatlarına göre tespit edildikten sonra, borçlar çıkarılır, varsa mevcut para ve alacaklar ilâve edilir. Bulunan toplam değerin 1/ 40'ı (% 2,5) zekât olarak verilir.

4) Ziraat ürünleri: İslâm hukukçuları, aşağıdaki şu iki ayetin, topraktan elde edilen ürünlerin iyisinden zekât (öşür) verilmesinin emredildiğini açıklarlar:

a) "Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızk olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah zengindir, övgüye lâyıktır."[2270]

2268 Bakara: 2 / 274.

2269 Mebsut, C-2, Sh: 190.

2270 Bakara: 2 / 267.

b) "Çardaklı ve çardaksız (üzüm bahçeleri, ürünleri çeşit, çeşit hurmaları, ekinleri, birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O'dur. Her biri meyve verdiği zaman meyvesinden yiyin. Devşirilip toplandığı gün de hakkını (zekât ve sadakasını)verin, fakat israf etmeyin; Çünkü Allah israf edenleri sevmez."[2271]

Peygamberimiz (s.a.v)'in şu hadis-i şerifi de toprak mahsullerinden hangi şartlarda ve hangi ölçülerde zekât alınacağına "su ve öşür" kelimeleriyle açıklık getirir: "Yağmur ve nehir sularıyla sulanan toprak mahsullerinden öşür (onda bir, 1/ 10), kova (el emeği) ile sulananlarda nısıf öşür (yirmide bir, 1 / 20) vardır."[2272]

İslam âlimleri öşrün farz olduğu konusunda ittifak etmişler ve ziraî ürünlerden bu hadis-i şerifte açıklanan ölçülere göre zekât alınması hususunda görüş birliğine varmışlardır.[2273] Çağdaş İslam hukukçuları ise, günümüzde arazinin sulama masraflarından çok gübre, mazot ve işçilik gibi masrafların çiftçiye daha fazla maddî külfet getirdiğini ileri sürerek sulama dışındaki bu tür girdilerin zekât matrahından düşülmesi gerektiği görüşündedirler.

5) Bal ve diğer hayvan ürünleri: İslam hukukçuları baldan zekât alınıp alınmayacağı konusunda faklı görüşler ileri sürerler:

Hanefi ve Hanbelî âlimleri hadis-i şeriflere dayanarak kıyas yoluyla balın da toprak ürünleri gibi zekâta tâbi olduğunu ve 1/ 10 nispetinde nisap aranmaksızın zekât alınması gerektiği görüşünü savunurlar. Zira arılar, balı toprakta yetişen çiçeklerden elde etmektedir ve bal da bir toprak ürünü sayılır. Bunun için toprak ürünü olan hububata zekâtın farz olduğu gibi bala da zekât farzdır derler.

Şafiî ve Malikî fakihleri ise, bu hususta sahih bir haberin bulunmadığını, balın da zekâta tâbi olmayan süt gibi bir hayvan ürünü olduğunu ileri sürerek, bala zekât düşmeyeceği görüşündedirler.

6)Madenler: Allah Teâlâ yerin üstünde ve altında sayısız nimetler yaratmıştır.[2274] Bunlardan birisi de yeraltından çıkarılan çeşitli madenlerdir. İslâm hukukçuları "Sizin için yerden çıkardıklarımızdan infak ediniz..."[2275] ayet-i kerimesi gereğince, madenler üzerinde de ödenmesi gereken hakların bulunduğu hükmüne varmışlardır. Bu madenler iki kısma ayırılabilir:

a)Rikaz: Maden, define ve hazine gibi kendiliğinden yeraltında bulunan veya insanlar tarafından gömülüp gizlenen her çeşit kıymetli eşya için kullanılan bir tabirdir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Rikâzda humus (1 / 5 nispetinde vergi) vardır" buyurduğu ve halife Hz. Ömer ile Hz. Ali'nin de Peygamber (s.a.v.)'in bu buyruğu doğrultusunda uy-

2271 En'am: 6 / 141.
2272 Buhari, Zekât: 55.
2273 Kardavi Yusuf, Fıkhu'z-Zekât, C-1, Sh: 348.
2274 İbrahim:14 / 34.
2275 Bakara: 2 / 267.

gulama yaptıkları rivayet edilir.[2276]

İmam Şafii rikâz hükmündeki maddelerden alınan 1 / 5 nispetindeki verginin zekât verilecek kimselere sarf edilmesi gerektiği görüşünü savunurken, İmam Âzam, İmam Malik ve İmam Ahmed bin Hanbel, bu gelirin fey[2277] hükümlerine tâbi olduğunu, dolayısıyla zekât dışında kamu hizmetlerine harcanması gerektiğini ileri sürerler.

b)Madenler: Yeraltından çıkarılan madenler üç çeşittir: altın, gümüş, demir ve bakır gibi eritilip dökülebilenler; Yakut, zümrüt, mermer, kireç ve kömür gibi eritilmeye müsait olmayanlar; Cıva, petrol ve doğalgaz gibi sıvı halinde bulunanlardır. Mezhep imamları hangi madenlerden zekât alınacağı, hangilerinden alınmayacağı konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ancak Hanbelî mezhebine göre yeraltından çıkarılan bütün madenler zekâta tâbidir. Günümüz şartlarında Hanbelî mezhebinin bu görüşü adalet ölçülerine daha uygundur. Çünkü geçmişte fazla bir değer ifade etmeyen madenler, bugün birinci sırayı almışlardır. Petrol ve doğalgaz bunun en canlı örneğidir.

Madenlerden alınacak zekâtın ölçüsü konusunda da fakihler arasında görüş farklılıkları vardır. Meselâ Hanefi fakihleri yukarıda zikredilen hadis-i şerife istinaden madenleri rikâz hükmü içerisinde sayarlar ve nisap aranmaksızın 1/ 5 oranında zekât alınması gerektiğini söylerler. İmam Şafiî, Malikî ve Hanbelî ise nisap miktarına ulaştığı takdirde madenlerden 1 / 40 (% 2,5) nispetinde zekât alınması gerektiği görüşünü benimserler.

Bütün fakihler, madenlerin zekâta tâbi olabilmesi için üzerinden bir yıl geçmesinin şart olmadığı görüşündedirler.

Madenler, sahibi bilinmeyen arazide veya devlete ait topraklarda bulunursa, devlet 1/5 nispetinde pay alır, kalan 4 / 5 oranı bulana verilir.

7) Deniz ürünleri: Hz. Ömer (r.a.)'ın bu hususta bir uygulaması, deniz ürünleri hakkında nasıl bir işlem yapılacağı konusunda delil gösterilir. Hz. Ömer (r.a.) hilâfeti sırasında Ya'le bin Ümeyye adındaki sahabeyi deniz kıyılarından sorumlu vali olarak görevlendirir. Ya'le görevi esnasında deniz kenarında bulduğu bir anber hakkında Hz. Ömer'den yazılı görüş ister. Bunun üzerine Hz. Ömer de konu hakkında Ashab-ı Kiram'ın ileri gelenleriyle yaptığı istişare sonucu şu talimatı gönderir: "Şüphesiz anber, Allah'ın nimetlerinden biridir. Anber ve onun gibi denizden çıkarılan diğer kıymetli şeylerde 1 /5 nispetinde vergi borcu vardır."[2278]

Ebu Yusuf, denizden çıkarılan inci, mercan gibi kıymetli süs eşyaları ile anber gibi kokulardan da 1 /5 oranında vergi alınması gerektiği konusunda görüş bildirir.

Klasik hukukçuların çoğunluğuna göre balıklar zekâta tâbi değildir. Ancak 1947

2276 Prof. Dr. Erkal Mehmet ve diğerleri, İlmihal I, İman ve İbadetler, Sh:450, Diyanet Vakf. Ya./ 323.

2277 Fey: Çeşitli isimler altında gayr-i müslimlerden alınan vergilerin genel adıdır.

2278 Ebu Yûsuf, el-Haraç, Sh:76.

yılında Mısır parlamentosuna sunulan ve Muhammed Ebu Zehra başkanlığında hazırlanan zekât kanunu tasarısı, deniz, göl ve nehirlerden çıkarılan her türlü canlı varlık ve nimetlerden %20 oranında zekât alınmasını içermektedir. Y. Kardavî de bu görüştedir.[2279]

8) Hayvanlar: Kur'an-ı Kerim'de hayvanların zekâtı konusunda açık bir hüküm olmamakla birlikte Tevbe süresinin 103. ayetindeki "Onların mallarından sadaka (zekât) al..."emri genel bir ifade olduğu için hayvanları da kapsamaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadis-i şeriflerinde hangi hayvanlardan ne oranda zekât alınacağı geniş bir şekilde açıklanmıştır. Hadis-i Şeriflerin bildirdiğine göre zekâta tâbi olan hayvanlardan aşağıdaki oranlarda zekât alınır:

• **Develer üzerinden verilen zekât miktarı:**

5 deveden 9'a kadar 1 adetkoyun

10 deveden 14'e kadar 2 adet koyun

15 deveden 19'a kadar 3 adet koyun

20 deveden 24'e kadar 4 adet koyun

25 deveden 35'e kadar 1 adet iki yaşında dişi deve,

36 deveden 45'e kadar 1 adet üç yaşında dişi deve

46 deveden 60'a kadar 1 adet dört yaşında dişi deve

61 deveden 75'e kadar 1 adet beş yaşında dişi deve

76 deveden 90'a kadar 2 adet üç yaşında dişi deve

91 deveden 120'e kadar 2 adet dört yaşına girmiş iki dişi deve.

120'yi geçince her kırk devede bir iki yaşını doldurmuş dişi bir deve veya her elli devede bir üç yaşını doldurmuş dört yaşına basmış dişi bir deve zekât olarak verilir.

• **Koyun ve Keçiler üzerinden verilen zekât ölçüsü:**

Birden otuz dokuza kadar olan kısmına zekât düşmez.

40 koyun veya keçiden 120'ye kadar 1 adet koyun veya keçi,

121'den 200'e kadar 2 adet koyun veya keçi,

200'den 399'a kadar 3 adet koyun veya keçi,

Koyun veya keçi sayısı tam 400'e ulaştığında4 adet koyun veya keçi.

Bundan sonrası için her 100 koyunda bir koyun zekât olarak verilir. Karışık olan koyun ve keçiden hangisi daha fazla ise ondan zekât vermek sünnettir. Hayvanların hepsi aynı cins ise o cinsten zekât verilir.

• **Sığırlar üzerinden verilen zekât ölçüsü:**

Otuz adet sığıra kadar zekât düşmez.

30'dan40'a kadar 1 adet iki yaşında dişi veya erkek buzağı,

2279 Doç. Dr. Akyüz Vecdi, Mukayeseli İbadetler İlmihali, C-3, Sh: 444. İst –1995.

40'dan60'a kadar 1 adet 3 yaşına girmiş erkek dana veya dişi bir düve

Sığır adedi tam altmış olunca, bir yaşını tamamlamış iki adet buzağı verilir. Altmış adet sığırdan sonra her otuz sığırda bir adet buzağı ve her kırk sığırda bir dana verilir. Bundan sonraki hesaplamalar bu ölçüye göre yapılarak zekât verilir.[2280]

Takvim yılı dolunca,"**sâime"** [2281] hayvanların satılması zekât borcunu düşürmez.

• Atlar üzerinden verilen zekât ölçüsü:

Hz. Muhammed (s.a.v.) ve dört Halife döneminde atlar, artıcılık (çoğalma) ve sâime olma şartını taşımadıkları ve sadece savaşta kullanıldıkları için zekâta tâbi tutulmamışlardır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde: "Müslüman'a at ve kölesinden dolayı zekât yoktur"[2282] buyurur. İslâm âlimlerinin çoğunluğu da bu hadis-i şerifi esas alarak atların zekâttan muaf tutulacağı görüşünü benimserler. Ancak Ebu Hanife ve öğrencisi İmam Züfer'e göre, sadece ticarî amaçlarla nesillerini elde edip ileride satmak niyetiyle, erkeği dişisi karışık bir halde yaşayan ve senenin çoğunluğunu meralarda otlayarak geçiren (sâime) atlar paraya tahvil edilerek % 2,5 nispetinde zekâta tâbi tutulurlar. Kanaatimize göre, günümüzde yarış için beslenen atlar da aynı hükümdedir.

İslâm hukukçuları binek hayvanı olan, nakliyatta kullanılan, savaş için yetiştirilen ve senenin çoğunu besi hanelerde ahırda geçiren hayvanlardan zekât alınamayacağı konusunda görüş birliği içerisindedirler.

Atların dışında kalan eşek, katır, av köpeği, pars gibi diğer hayvanlar, ticari amaçlı olarak elde bulundurulmadığı takdirde sâime olmadıkları için zekâta tabi değildirler.[2283]

Çağdaş İslam hukukçularından Ebu Zehra ve Yusuf Kardavi gibi ilim adamlarına göre, gerekli şartlar oluştuğu takdirde %2,5 oranında bütün hayvanlar zekâta tâbidirler.[2284]

9) Sınaî üretim ve yatırım araçları: Hz. Peygamber (s.a.v.) zekâtın varlıktan verileceğini buyurmuştur.[2285] Sanayi devrimiyle birlikte özellikle 18. asırdan itibaren elde edilen teknolojik makineler sayesinde sermayeler bir araya getirilerek kâr amaçlı gelir getirici çeşitli fabrikalar, işletmeler ve atölyeler gibi yeni kuruluşlar ortaya çıkarılmıştır.

2280 Buhari, Zekât 33, 34, 35,40; Ebu Dâvud, Zekât 4, (1567); Nesâî, Zekât 5, (5, 18, 23); Tirmizi, Zekât 4, (621); İbni Mace, Zekât 9, (1798).

2281 Sâime hayvan: Ahırda yemle beslenmeyen, çayıra başıboş olarak salıverilen ve merada otla beslenen hayvan.

2282 Buhari, Zekât, 45-46.

2283 Bilmen Ö. Nasuhi, Hukuk-ı İslâmiye ve Istılâhat-ı Fıkhiye Kamusu, C-4, Sh: 92.

2284 Ebu Zehra, İslamda sosyal Dayanışma, Sh: 161; Y.Kardavi, Fıkhu'z –Zekât, C-1, Sh: 233-234.

2285 Buhari, Zekât, 18.

Günümüzde sermayenin büyük bir kısmı bu makine, âlet ve fabrika binalarına yatırılmaktadır. İslâm âlimleri bu tür şirketlerin nasıl bir zekâta tabi tutulacağını araştırmışlar ve günümüzde sanayi sektör yatırımlarını, ticari yatırım ve faaliyetlere kıyas etmenin daha uygun olacağı kanaatine varmışlardır. Meselâ buna göre bir fabrikanın sene sonunda zekât hesabı yapılırken o fabrikanın binası, makineleri, demirbaş malzemeleri, âlet ve edevatı ile bakım giderleri, işçi ücretleri, yapılan diğer masraflar ve devlete ödenen vergiler zekât dışı bırakılır. Bunların dışında geride kalan işletme sermayesi ile elde edilen kârın üzerine ham madde, tam işlenmiş ve yarı işlenmiş malların kıymetleri eklenerek toplanır. Toplanan bu miktarın % 2,5 oranında zekâtı verilir.

10) Gayrimenkul ve Nakil Vasıtaları: Çağdaş İslam hukukçuları bu çeşit gelir kaynaklarının zekâta tâbi olacağı konusunda görüş birliği içerisindedirler. Ancak hangi esaslara göre zekât alınacağı hususunda iki farklı temel görüş ortaya çıkar. Birinci görüş, akarların yalnızca gelirlerinden zekât alınır. Şayet gelir nisaba ulaşır ve üzerinden de bir kameri sene geçerse %2,5 oranında zekâta tâbi tutulur.

İkinci görüş, gelir getiren ev, dükkân, otel ve fabrika gibi gayr-i menkullerle, otobüs, kamyon, uçak ve gemi gibi nakil vasıtalarının kira gelirleri, ziraî ürünlere kıyaslanarak yıllık temel ihtiyaçları karşılığı çıktıktan sonra nisap miktarına ulaşmış ise bu miktarın % 10'u zekât olarak aydan aya ödenir. Senenin dolması veya üzerlerinden bir yıl geçmesi şartı aranmaz.[2286]

11) Maaş ve ücretler: Çağdaş İslam hukukçularına göre ücretlilerin ve serbest meslek sahiplerinin asli ihtiyaç ve borçlarını düştükten sonra gelirlerinin ihtiyaç fazlası toplamı yılsonu itibariyle nisap miktarına ulaşırsa senenin tamamlanmasını beklemeden aylık gelirlerinden düzenli olarak % 2,5 oranında zekât vermeleri gerekir. [2287]

12) Hisse senetleri: Hisse senetleri çağımızda ortaya çıkmış yeni bir konu olduğu için zekâtlarının nasıl ve hangi ölçülere göre verileceği hususunda âlimler arasında farklı görüşler ortaya atılmıştır. Biz burada okuyucularımızın kafalarını karıştırmamak için daha ziyade ortak noktaları özet olarak arz edeceğiz.

Hisse senetleri kanunlar çerçevesinde düzenlenen kıymetli evrak hükmünde bir ortaklık ve mülkiyet senedidir. İlgili şirket yaşadığı ve kâr ettiği sürece sahibine kazanç getirir. Hisse sahibinin senetten elde ettiği bu gelire temettu veya kâr payı adı verilir.

Hisse senetlerinin üç türlü değeri vardır:

1) Hisse senedinin üzerinde yazılı olduğu değerdir ki buna, "nominal" değer denir.

2) Hisse senetlerinin nominal değerin altında veya üstünde bir değerle ihraç

2286 Ebu Zehra, İslâm'da Sosyal Dayanışma, Sh: 169; Yusuf Kardavî, , Fıkhu'z-Zekât, C-1, Sh: 479 486; Prof. Dr. Erkal Mehmet ve diğerleri, İlmihal-I, İman ve İbadetler, Sh: 463, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları /323.

2287 Kardavî Yusuf, Fıkhu'z-Zekât, C-1, Sh: 489-490, 510-512.

edilmesidir ki buna, ihraç değeri denir. İhraç edilen bir hisse senedinin değerini zaman içerisinde piyasa belirler.

3) Hisse senedinin piyasada o andaki değeridir ki, bu değeri piyasa arz ve talebe göre oluşturur.

Hisse senedi bir ticari işletmenin arsa, bina, makine, sermaye, diğer işletmelerdeki iştirak payı, borç ve alacaklar gibi maddi ve manevi varlıklarının belli bir parçasını temsil eden bir mülkiyet senedidir. Dolayısıyla bir işletmenin hisse senedini alan kimse, o işletmenin aktif ve pasifindeki her şeyine ortak olmuş olur.

Hisse senetleriyle ilgili olarak 1952 yılında Suriye'nin başkenti Şam'da toplanan İslam akademisyenlerine göre bütün hisse senetleri ve tahviller, hangi çeşit olursa olsun ve ne amaçla alınırsa alınsın ticari mal hükmündedir. Dolayısıyla aynen ticaret mallarına uygulanan ölçüdeki gibi zekâta tâbi tutulurlar. Meselâ, menkul kıymetler borsasında alınıp satılarak ticareti yapılan hisse senetlerinin rayiç bedelleri üzerinden % 2,5 nispetinde zekâtı ödenir. Şayet hisse senetleri kâr etmek amacıyla değil de yatırım ve kâr payı gayesiyle alınmış ise yine aynı şekilde piyasa değeri üzerine kâr payı da ilâve edilerek % 2,5 oranında ilgili şirket tarafından zekâtı verilir. Ancak 1984 tarihinde Kuveyt'te yapılan zekât kongresinde alınan tavsiye kararına göre, hisse senetlerinin zekâtının şirket tarafından ödene bilmesi için şirketin tüzüğünde böyle bir maddeye yer verilmesi, bu yönde genel kurul kararının bulunması ve ayrıca hissedarların rızasının alınması gerekmektedir.

1965 yılında Kahire'de yapılan bir toplantıda alınan kararlara göre, hisse senetleri ve tahviller ticarî amaçlı olarak elde bulunduruluyorsa, ticaret mallarında olduğu gibi % 2,5 oranında zekâta tâbi tutulur. Şayet yatırım amaçlı sırf gelirinden faydalanmak için alınmışsa, ziraî ürünlerde olduğu gibi safi gelirinden %10 nispetinde zekât şirket tarafından verilir. Çünkü hesaplamanın daha kolay ve daha sağlıklı yapılacağı düşüncesiyle bu ikinci şıkkın zekâtının şirket tarafından verilmesi uygun görülmüştür.

Yukarıdaki kararların alınmasında büyük katkısı olan İslam âlimi Muhammed Ebu Zehra ticarî ve sınaî şirketlerin hisse senetleriyle ilgili olarak 1965 yılındaki kararlar doğrultusunda görüş açıklar.[2288]

İslâm Fıkıh Akademisi tarafından 1988 tarihinde Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde yapılan dördüncü zekât kongresinde şirket hisselerinin zekâtı konusunda şu kararlar alınmıştır:

1) Yukarıda belirtildiği üzere, zekât ödeme konusu şirketin tüzüğünde belirtilmediği, genel kurulda karar alınmadığı ve hisse sahiplerinin rızası temin edilmediği takdirde, hisse senetlerinin zekâtını vermek hisse sahiplerine düşer.

2) Şirket, gerçek şahıslar mallarının zekâtını nasıl hesaplayıp çıkarıyorlarsa, aynı

2288 Ebu Zehra, Tanzimu'l-İslam Li'l-Muctema', Sh: 170-171.

şekilde hissedarların mallarının tümünü bir şahsın malıymış gibi kabul ederek gerçek şahsın zekâtında gözetilen esaslara uyar ve ona göre hesaplar.

Kamu hazinesi, hayır vakfı ve kurumları ile gayr-i müslimlere ait benzer hisseler zekât dışında tutulur.

3) Şirket her hangi bir sebeple hissedarlara ait malların zekâtını vermemişse, hissedarlar kendi hisselerine düşen zekâtın miktarını şirketten öğrenerek vermeleri gerekir. Eğer hissedar ticaret maksadıyla değil de hisselerin yıllık kârından faydalanmak için şirketten hisse almışsa, gelir getiren malların zekâtında olduğu gibi, sadece kârı üzerinden % 2,5 oranında kârı elde ettiği tarihten bir yıl sonra zekât verir. Şayet hissedar, ticaret amacıyla hisse senedi satın almış ve üzerinden de bir yıl geçmişse, senetleri piyasa değerine göre hesaplar ve üzerine de kâr payını ekleyerek % 2,5 oranında zekâtını verir.

4) Hissedar sene içinde hisselerini satmışsa, bu senetlerin bedellerini diğer mallarına ekler ve sene sonu dolduğunda birlikte zekâtını öder.[2289]

Soru: Zekât kimlerin hakkıdır ve nerelere verilir?

Cevap: Cenab-ı Hak, hicri dokuzuncu yılda nazil olan şu ayet-i kerimede zekâtın verileceği yerleri şöyle açıklar: "Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak fakirlere, miskinlere, (zekât toplayan) memurlara, kalpleri (İslâm'a) ısındırılacak olanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalmışlara aittir.(Toplanan zekât, ancak bu yerlere verilir). Allah bilendir, hikmet sahibidir."[2290]

Görüldüğü gibi, bu ayet-i kerimede zekât verilecek yerler sıralanmıştır. Şimdi bu kavramları ayet-i kerimenin Arapça metninde geçen tabirlerle kısaca açıklayalım:

1) Fakirler (yoksul): Hanefi ve Malikilerin çoğunluğuna göre, aslî ihtiyaçlardan sayılan ev ve içindeki eşya gibi mala sahip olan fakat geliri ihtiyacını karşılayamayan, Şafiî ve Hanbelîlere göre ise, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ihtiyaçlarını giderecek ölçüde geliri olmayan kimsedir.

2) Miskinler (düşkün): Hiçbir geliri ve malı olmayan veya kendisini ve aile fertlerini kıt kanaat geçindirebilen kimsedir. Fakir veya miskine ihtiyacını karşılayacak, borcunu ödeyecek ve kendisini muhtaç durumdan kurtaracak ölçüde zekât verilir. Bu ihtiyaçtan fazla vermek mekruhtur.

3) Zekât toplama memurları (Âmiller): Zekât gelirlerini toplamak ve dağıtmakla görevlendirilen kimselerdir.

Kur'an-ı Kerim âmilleri zekâttan pay alacaklar arasında zikreder. Böylece zekât toplama ve dağıtma işleminin devlet kontrolünde ve idaresi altında yapılmasının gerekliliğini ortaya koyar. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminden itibaren zekâtın âmiller va-

2289 Prof. Dr. Erkal Mehmet ve diğerleri, İlmihal-I, İman ve İbadetler, Sh: 464-470, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları / 323.

2290 Tevbe: 9 / 60.

sıtasıyla toplandığı bilinmektedir. Âmillerin zekâttan hisse alabilmeleri için fakir olmaları da şart değildir. Yaptıkları hizmet karşılığı zekâttan pay alırlar.

4) Kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlar (Müellefe-i Kulüb): Kalpleri kazanılmak suretiyle İslâm'a ısındırılması istenen veya kötülüklerinden emin olunması arzulanan yahut da Müslümanlara faydalı olmaları umulan kişilerdir. Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere Müellefe-i Kulüb, sadece Müslümanları kapsamamakta, aynı zamanda gayr-i müslimleri de içine almaktadır.2291

Buna göre, Müslüman olan kişiye zekâtın müellefe-i kulub fonundan, gayri Müslimlere de fey ve ganimet gelirinden pay verilir.

İslam uleması zekât verilecekler arasında âmillerle müellefe-i kulüb hakkında ihtilaf etmişlerdir. Hatta Ashab ve Tabiîn'den bazılarına göre, Cenab-ı Hak artık İslam'ı aziz ve üstün kılmıştır. Dolayısıylagayr-i müslimler için böyle bir uygulamaya gerek kalmamıştır. Ancak, İmam Ahmed, Zühri, Ebu Cafer ve benzerleri gibi yetkili ilim adamlarına göre ise, bu hüküm kalkmamıştır; gerektiğinde tatbik edilebilir. Resulullah (s.a.v.)da bu hususta uygulama yapmıştır.Huneyn savaşında elde edilen ganimetten şair, edip, kabile reisi gibi, halk arasında etkili, itibarlı, mevki sahibi ve nüfuzlu kimselere bol bol vermek suretiyle muhalefet ve zararlarını önleyip dostluklarını kazanmıştır. Daha sonra bunların samimi birer Müslüman oldukları görülmüştür.

5)Köleler (Rikab): "Boyun" manasına gelen "rikabe" kelimesinin çoğuludur. Ayette boyunduruk altında bulunan köle ve cariye manasına bu kelime kullanılmıştır.

İslamiyet, insana en büyük değeri veren bir dindir. İslam'a göre insan, mahlûkatın en şereflisidir. Onun içindir ki, insanın şerefi, haysiyeti ve özgürlüğü her şeyden önce gelir. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim kölelerin esaretten kurtarılıp hürriyetlerine kavuşturulmaları için zekâttan pay alacaklarını açıklar ve oruç kefaretinde olduğu gibi zekâtla da köleliğin kaldırılmasına destek verir. Günümüzde zekâtın bu fonu insan haklarının iyileştirilmesinde kullanılmalıdır. Çağımızda dünyanın birçok yerinde, özellikle İslam coğrafyasında tam bir insanlık dramı ve trajedisi yaşanmaktadır. Hulâsa ezilen, horlanan, insan muamelesi görmeyen ve sorgusuz sualsiz hapishanelere atılan nice suçsuzların özgürlüklerine kavuşturulmaları için bu fon çalıştırılmalıdır.

6) Borçlular (Gârimîn): Hanefiler'e göre, borcu olan ve borcundan başka nisap miktarı mala sahip bulunmayan kimsedir. Diğer üç mezhep ise borcu esas alır ve borçları şu şekilde iki kısma ayırır:

a) Kendisinin ve bakmakla yükümlü aile fertlerinin ihtiyaçları için borçlananlar.

b) Hiçbir karşılık beklemeden toplumun menfaati için borçlananlar. Bu durumda her iki borçluya da zekât verilebilir. Mesela, yurt dışında cami alımında cami adına

2291 Prof. Dr. Erkal Mehmet ve diğerleri, İlmihal-I, İman ve İbadetler, Sh: 483, T. Diyanet Vakfı Yayınları /323.

bankaya borçlanması gibi

7) Allah yolunda çalışanlar (Fî Sebîlillah): "Allah yolunda" tabiri, İslâm'ı tebliğden, cephedeki sıcak savaşa, Müslüman gençliğin eğitiminden İslâm'ın nurunu dünya ufkuna yaymaya kadar çok geniş bir yelpazeyi içine alır. Allah'ın rızasını kazanmak, O'na yaklaşmak ve İslâm'ı yüceltmek için yapılan her çeşit hayırlı çalışma, bu kapsam içine girer. Dolayısıyla böyle bir çalışma alanı için elbette zekâttan fon ayırmak gerekir.[2292]

8) Yolda kalmışlar (İbnüs sebil): Sözlükte yol oğlu manasına gelir. Hanefi, Maliki ve Hanbelî mezheplerine göre, memleketinde malı olmakla birlikte bulunduğu yerde parası olmayan, bundan dolayı gurbette yolda kalan kimsedir ve dolayısıyla fakir hükmündedir. Bu durumda olan insana ihtiyacını karşılayacak miktarda zekât verilebilir. Ancak Şafiîler'e göre böyle bir kimseye zekât verilebilmesi için, yolculuğa meşru amaçlarla çıkmış olması gerekir.

Zekât, günümüzde devlet eliyle yürütülmediği için dağıtımı daha ziyade kişisel tercihlere bırakılmıştır. Hâlbuki zekâtın dengeli ve adaletli dağılımını sağlamak için ferdin kişisel tercihine bırakılmaması gerekir. Zekât fonunu yurdun her köşesindeki yoksullara ulaştıracak sosyal bir organizasyona ihtiyaç vardır. Bu iş, ülke genelinde yapılamazsa bile her il ve ilçe düzeyinde böyle bir organizasyonu gerçekleştirmek isabetli olur.

Soru: Zekât kimlere ve nerelere verilmez?

Cevap: Zekât, yukarıda ayette açıklanan hak sahiplerinin dışında, hak etmeyenlere verilirse zekât borcu ödenmiş olmaz. Bunun için zekâtın verilemeyeceği yerler fıkıh kitaplarında açıklanmıştır. Buna göre zekât verilmesi caiz olmayan kişiler, gruplar ve müesseseler şunlardır:

a) Zengin bir kimse, fıkıh dilinde ana-baba dede ve nine(ebe) gibi "usul" tabir edilen kimselerle, füru kabul edilen çocukları ile torunlarına zekât veremez. Çünkü kişi bunlara bakmakla yükümlüdür. Ayrıca, beyi hanımına, (Ebu Hanife'ye göre) hanımı da fakir olan kocasına zekât veremez.

b) Nafile sadaka hariç, farz olan zekât, Müslüman fakirin hakkı olan bir ibadettir. Dolayısıyla dört mezhep imamı dâhil birçok fakih, gayr-i müslimlere (İslam toplumu içerisinde yaşayan zimmîlere) zekât verilemeyeceği konusunda görüş birliği içerisindedirler. Ancak Hz. Ömer (r.a.), zekât verilecek yerleri belirleyen ayette geçen "miskinler" tabirinden, Ehl-i Kitap fakirlerinin kastedildiği yorumunu yapmıştır. Bunu delil kabul eden İmam Züfer gibi bazı fakihler, zekât fonundan zimmîlere de pay ayrılabileceği hükmüne varmışlardır. Kitabımızın müellefe-i kulüb maddesinde bu hususa ayrıca temas edilmiştir.

c) Hanefiler'e göre nisap miktarı mala sahip olan dolayısıyla dinen zengin sayılan kimselere ve onların çocuklarına da zekât verilemez.

2292 Bedayiu's-Sanai, 2 / 451.

d) Hz. Peygamber (s.a.v.) ve yakınlarına da zekât verilemez. Çünkü âlemlere rahmet olarak gönderilen ve en yüksek ahlâk üzere yaratılan bir Peygamber ve onun yakınları böyle bir yardımın muhatabı olamaz ve töhmet altında kalamazlardı. Nitekim Muteber hadis kaynaklarında yer alan bazı hadis-i şeriflerin belirttiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.) ve onun yakınlarına zekât verilemeyeceği açıklıkla yer alır. Mesela bir gün Peygamber Efendimiz küçük yaştaki torunu Hz. Hasan'la birlikte **beyt-ül-malde**[2293] dolaşırken Hz. Hasan zekât hurmalarından birini ağzına alıp yemek istediğinde Peygamber Efendimiz kendisine: "Bırak bırak! Zekât malını bizim yiyemeyeceğimizi bilmiyor musun?"[2294] Diye söylenerek ağzından çıkarttırır.

e) Fitre ve zekât parasının, cami, okul ve yurt inşaatı gibi yerlere sarf edilmeyeceği birçok kaynaklarda belirtilir.[2295] Ancak bazı eserlerde ayette geçen "Allah yolunda" tabirinin çok geniş manayı ifade ettiği, dolayısıyla Allah'a yaklaştıran bütün hayır kurumlarının bu kapsam içine girdiği yorumu yapılarak kale, köprü ve cami yapımı gibi bütün cihat yollarına verilebileceği ifade edilir.[2296]

Merhum Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır "Hakdini Kur'an Dili" adlı tefsirinde "Allah yolunda ifadesini yorumlarken son olarak şu hükmü verir."Zekâta mahsuben cami veya misafirhane yapmakla zekât borcu eda edilmiş olmaz."[2297]

Soru: Zekât ne zaman ödenmelidir?

Cevap: Dört mezhebe göre de, şartları gerçekleşen zekâtın derhal ödenmesi gerekir.Zira zekât, kul hakkı bulunan bir borçtur. Bu nedenle böyle bir borcu özürsüz olarak geciktirmek caiz değildir. Hatta fıkıh kitaplarında, zaruret olmadıkça zekâtını vaktinde ödemeyenin şahitliğinin kabul edilemeyeceği bildirilir. İslam hukukçularının çoğunluğuna göre ise zekâtın vaktinden evvel ödenmesi caizdir.

Müslümanlar zekâtlarını rahmet ayı olan ramazan-ı şerifte ödemeyi âdet haline getirmişlerse de aslında zekât, şartlar gerçekleşince geciktirmeden ödenmelidir. Daha önce belirtildiği üzere altın, gümüş, para, ticaret malı ve hayvanlarda zekât bir kameri yılın tamamlanmasıyla farz olur. Toprak ürünlerinde zekât, hasat zamanıdır ve senede kaç defa ürün alınırsa o kadar verilir. Yani her ürün alışta o mahsulün zekâtı verilir.

Soru: Zekât nakit olarak mı, yoksa malın cinsinden mi verilir?

Cevap: İslamiyet esas itibariyle zekâtın aynî olarak, her malın kendi cinsinden ve-

---

2293 Beyt'ül-Mal: İslam Hukuna göre maliye hazinesine verilen isim.

2294 Buhari, Zekât,60, 57, Cihad 188; Müslim, Zekât, 161,(1069).

2295 Ezherli İsmail, Zekât, Sh:65.

2296 Hak Dini Kur'an Dili, Sadeleştirilmiş hali C-4: Sh: 373-374, Azim dağıtım; Paksu Mehmet, Soru cevaplı İbadet hayatımız, ikinci baskı, Sh:216-217; Tefsir-i Beydavi, I / 421; İbni Abidin, 2 / 59.

2297 Hak Dini Kur'an Dili, sadeleştirilmiş hali, C-4, Sh: 374, Azim dağıtım.

rilmesini emretmiştir. Meselâ, altını olan altından, gümüşü olan gümüşten, koyunu olan koyundan, buğdayı olan buğdaydan ve kumaşı olan da kumaştan verir. Kısaca herkes maliki bulunduğu malın zekâtını nisab miktarına göre o maldan verir. Ancak, bizzat Resulullah'ın, daha sonra da Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in dönemlerinde aynî olarak alınan zekâtların nakdî olarak alındığı da görülmüştür. Meselâ, Resul-i Ekrem Efendimiz, Hz. Muaz (r.a.)'ı zekât toplamak üzere Yemen'e gönderdiğinde koyun, keçi ve deve gibi hayvanlarla diğer malların zekâtının elbise olarak verilmesini istemiştir. Çünkü Hicaz bölgesinde Müslümanların o devirde Yemen'de imal edilen elbiselere ihtiyaçları vardı. Dolayısıyla, günümüzde de malı paraya tahvil ederek fakire mal yerine para vermek daha uygun olur. Zira fakirin neye ihtiyacı var ise kendisi ona göre tasarrufta bulunabilir. İhtiyacı olduğu şeyi istediği yerden alabilir. Aynı zamanda zengin için de para vermek daha kolay olabilir.[2298]

Soru: Zekât ödemede dikkat edilecek hususlar nelerdir?

Cevap: Zekât vermekle yükümlü birMüslüman zekâtını verirken şu hususlara dikkat etmesi gerekir:

1)Kur'an-ı Kerim zekâtı, iyi vasıfta bulunan mallardan ödenmesini emreder. O halde Kur'an'ın bu emrine uyularak zekât verilmelidir. [2299]

2)Müslüman zekâtını her türlü gösterişten uzak, fakiri incitmeden sırf Allah rızasını gözeterek vermelidir. Bununla ilgili Kur'an-ı Kerim'in açık hükümleri vardır.[2300]

3)Temiz ve helâl kazançtan zekât verilmelidir.[2301]

4)Zekât vaktinde ödenip geciktirilmemelidir.

5)Mükellef, zekâtını Allah'tan korkan ve hayâsından dolayı ihtiyacını açığa vuramayan fakirleri araştırıp onlara vermelidir.[2302]

6) Zekâtta öncelik sırası en yakın fakir akrabaya verilmeli, daha sonra uzak akrabalar, komşular ve diğer fakirler gözetilmelidir.

7) Cumhura göre zekât, toplandığı yerden başka bir yere ihtiyaç olmadıkça gönderilmemeli ve o bölge halkının ihtiyaçlarına öncelik verilmelidir. Bununla beraber Hanefi fakihler, fakir akrabayı gözetmek ve daha muhtaç kişilere ulaştırmak amacıyla toplandığı yerden başka bölgelere gönderilmesini caiz görmüşlerdir. Meselâ yurt dışında çalışan Müslümanların zekâtlarını kendi ülkelerindeki fakirlere ve muhtaç yakın akrabalarına göndermeleri tercih edilmelidir.

2298 Y.Doç.Dr. Özek Ali, Zekât Mükellefleri için Pratik Bilgiler, İslami İlimler Araştırma vakfı No:6,İst.1968.

2299 Bakara: 2 / 267.

2300 Bakara: 2 / 261-265.

2301 Bakara: 2 / 267.

2302 Bakara: 2 / 273.

8) Hz. Peygamber (s.a.v.) zekât verene ve getirene dua etmiştir. O halde zekât verenin "Allah'ım, bu verdiğim zekâtımı faydalı ve fakirin ihtiyacını giderici kıl! Zekât alanın da "Allah'ım beni zekâtıyla ferahlatan şahsın mallarını bereketlendir" şeklinde dua etmeleri Cenab-ı Hakk'ın ve Hz. Peygamberin memnuniyetine sebep olur.

9) Mükellef zekâtını kendisinin vermesi şart değildir. Zekâtını vermek üzere güvendiği birini vekil tayin edebilir.

10) Mükellef bir kimse, vereceği zekâtı malından zekât niyetiyle ayırmalıdır. Fakat fakire verirken zekât olduğunu söylememelidir. Çünkü böyle bir açıklama, muhtaç oldukları halde almaktan çekinen kimseleri tedirgin edip incitebilir. Hatta Ahmed ibni Hanbel bu konuda kendisine sorulan bir soru üzerine: "kişiyi incitmek için yüzüne vurulmasına ne gerek var?" diye karşılık verir. Maliki fıkıhçıları da böyle bir açıklama yapmanın mekruh olduğunu belirtirler.

Soru: Zekât, devlete vergi yerine verilebilir mi?

Cevap: Zekât, her şeyden önce Allah tarafından konularak sarf yerleri gösterilen ve değişmeyen bir ibadettir. Zekâtın nisab ve nispetleri Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından belirlenmiş ve ondan sonraki dönemlerde de tarihî süreç içerisinde değişmeden devam etmiştir. Zekât devlet eliyle de toplansa devlet dilediği gibi tasarrufta bulunamaz. Ayet-i Kerime'nin gösterdiği yerlerin dışındaki hizmetlere harcama yapamaz.

Vergi ise devletin kamu harcamalarını finanse etmek gayesiyle kişi ve işletmelerden karşılıksız olarak kanun çerçevesinde aldığı, gerektiğinde kaldırıp koyduğu, eksiltip çoğalttığı, sosyal ve kamusal alanda istediği gibi harcama yapa bildiği paradır. Dolayısıyla verginin kaynağı ilâhî değil, beşerîdir ve değişkendir.

Hülasa zekâtla verginin hukuki kaynağı, hedefi, gayesi, miktarı ve harcanacağı yerler itibariyle birbirinden tamamen farklıdırlar. Bu nedenle devlete ödenen vergi zekât yerine geçmez ve zekâta mahsup edilemez.[2303]

Soru: Zengin bir kimse, yoksul birine borç olarak verdiği alacağını zekâtına karşılık o kişiye bağışlayabilir mi?

Cevap: Ayet ve hadislerde açıkça belirtildiği üzere zekâtın amacı, fakirin ihtiyacını karşılayıp sıkıntısını gidermektir. Şafiî Mezhebinin temel görüşüne ve Ebu Hanife ile Ahmed ibni Hanbel'e göre, bir kimse elindeki servetin zekâtına mahsuben alacağını borçluya bağışlasa zekât yerine geçmez ve zekât borcu düşmez. Çünkü böyle bir uygulama, sünnete ve iyi niyete ters düşer; zekât verecek için de zekât alacak için de her zaman istismar edilebilir. İş hayatının içerisinde bulunan çeşitli ticaret erbabı, alamadığı ve ümidini kestiği batık tabir edilen alacaklarını zekât sayarak kötüye kullanabilir. Borçlu kimse de alacaklının zekâtına saydırmak için borcunu ödemede ayak sürüyüp konu-

2303 Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu kararı, Gönenç Halil, Günümüz meselelerine fetvalar, C-1, Sh:245.

yu kendi lehine istismar edebilir. Bu durumda gerçek manadaki ihtiyaç sahiplerinin hakları kaybolmuş ve kendileri mağdur edilmiş olur. Dolayısıyla böyle bir duruma meydan vermek bir çeşit hak gaspıdır ve Allah katında vebali gerektiren bir suçtur. O halde böyle bir kapının açılmasına sebep olmamak için, önce ilgili fakire zekâtımızdan belli ölçüde vererek borcunu ödemesine yardımcı olabiliriz. Hatta borçlu alacaklıya "Zekâtını ver de borcunu ödeyeyim" derse, alacaklının borçluya zekât ödemesi caiz olur. Ancak borçlunun borcunu bu aldığı zekât parasından ödemesi gerekmez, fakat öderse de geçerli olur.

Yusuf Kardavi ise bu konuda farklı düşünür ve şöyle der: "Borçlu kimse borcunu ödemekten âciz ve fakir olması şartıyla, alacak zekât karşılığı o şahsa bağışlanabilir".[2304]

Soru: Osmanlı Devletinde zekâttan başka hangi vergiler alınırdı?

Cevap: Bilindiği üzere Osmanlı imparatorluğu homojen bir yapıya sahip değildi. Kırktan fazla ırka mensup millet ve değişik inançlara sahip insanlar topluluğundan oluşmaktaydı. Bu nedenle devlet gelir kaynağını temin bakımından farklı uygulamalar yapmak zorundaydı. Müslüman halktan zekât ve sadaka toplarken, gayr-i müslimlerden "**Fey**" adı altında bir takım vergiler alıyordu. "Fey" vergisinin içinde, cizye, haraç ve uşûr yer almaktaydı. Şimdi bu tabirleri kısaca açıklayalım:

Uşûr: Gayr-i Müslimlerin ticarî kazançlarından alınan bir çeşit vergidir. Bu uşur tabiri, Müslümanların toprakları üzerinden elde ettikleri ziraî ürünlerin karşılığı olarak verdikleri "**Öşür**" sadakası ile karıştırılmamalıdır.

Cizye: İslâm hâkimiyetine girip onu kabul eden fakat kendi dinini değiştirmeden İslam topraklarında can ve mal güvenliği sağlanmış olan kimselerden alınan vergidir. Ancak bu vergi kadınlardan, çocuklardan, papazlardan, sakat ve âcizlerden alınmazdı.

Haraç: Fetihler sonunda İslâm topraklarında oturan gayr-i müslimlerin mülkiyetlerinde kalan topraklar üzerinden alınan vergidir. Bu topraklar Müslümanlara dağıtılmamış ve vergi karşılığı sahiplerinin ellerinde bırakılmıştır.[2305]

Soru: Zekâtla ilgili bazı fıkhî görüşler nelerdir?

Cevap: Zekâtla ilgili fıkhi görüşlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1-Zekât farz olduktan sonra mal yok olsa zekât borcu düşer.[2306]

2-Hayat boyu zekâtını ödemeyen kimse, ödemediği zekâtlarını kaza olarak öder.

3-Zekât verme nisabına sahip olan bir kimse, senesi gelmeden o senenin ve daha

---

2304 Doç. Dr. Akyüz Vecdi, Mukayeseli, İbadetler İlmihali, C-3, Sh: 307-308. İst.1995.

2305 Doç. Dr. Kayaoğlu İsmet, İslam Kurumları Tarihi, Sh: 80-81

2306 İmam-ı Âzm'ın içtihat görüşleri, El- İhtiyar, tercüme, Celal Yeniçeri, Sh: 54, istanbul-1973.

sonraki senelerin zekâtını önceden verebilir.[2307]

4-Hanefiler'e ve Şafiîler'in bir görüşüne göre ticaret mallarının zekâtı mal olarak verilebileceği gibi, malın tutarı, para olarak da verilebilir. Meselâ kumaş ticareti yapan bir kişi, malının zekâtını para olarak hesap edip verebileceği gibi, kumaş olarak da verebilir. Bu konuda fakirin ihtiyacı göz önünde bulundurulmalı ve ona göre hareket edilmelidir.[2308] Şafiîler'in ekseri görüşüne göre ise, para olarak değil, zekâta tâbi olan malın cinsinden verilmesi gerekir.[2309]

5-Hanefi fıkıhçılara göre, ticaret mallarının değeri sene başında ve sene sonunda altın ve gümüş nisaplarının altına düşmemelidir. Aksi takdirde bu durumda zekât gerçekleşmez. Şafiî ve Malikî fıkıh âlimlerine göre ise, ticaret mallarında nisap sadece sene sonunda aranır. Sene başı veya sene içinde nisabın düşmesi zekât farziyetini ortadan kaldırmaz. Bir ticaret malı satılmadan ve zekâtı ödenmeden birkaç yıl kaldıktan sonra satılsa, bütün yılların zekâtını toptan ödemek gerekir.[2310]

6-Ebu Hanife ve çağdaş İslam hukukçuları bütün toprak ürünlerinden zekât alınması konusunda görüş bildirirken, İmam Şafiî ve İmam Malik, bir sene saklanabilen gıda maddesi niteliğindeki toprak ürünlerinden zekât alınması hususunda görüş bildirirler. Bununla birlikte Şafiîler, meyvelerden sadece üzüm ve hurmadan zekât alınacağı görüşündedirler.

7-Bu konuda İmam Ahmed bin Hanbel de Hanefiler'e yakın görüş bildirir. Ona göre, insanoğlu tarafından yetiştirilen bütün ürünler zekâta tâbi mallardır, bunlarda sadece gıda maddesi olma şartı da aranmaz, pamuk ve keten gibi ürünler de zekât kapsamı içerisinde değerlendirilmesi gereken malladır.[2311]

8-İslam fıkıhçılarının ekserisi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Beş veskten[2312] az olan (üründe) zekât yoktur"[2313]hadis-i şerifine dayanarak toprak mahsullerinde nisap şartı ararlar. İmam Âzam Ebu Hanife'ye göre ise, toprak mahsullerinde nisap şartı aranmaz. Ziraat mahsulleri ister az ister çok olsun zekâta tâbidir ve üzerlerinden bir yıl geçmesi (havl) de şart değildir. Bir sene içerisinde kaç defa mahsul alınırsa her defasında zekât vermek gerekir. Meselâ, hububatlarda harman vaktinde, meyvelerde ise toplandıktan sonra verilir.

2307 a.g.e.

2308 a.g.e.

2309 Doç. Dr. Akyüz Vecdi, Mukayeseli İbadetler İlmihali, C-3, Sh: 353, İst 1995.

2310 Cezîrî, el -fıkhu ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a, C-1, Sh: 608.

2311 Prof.Dr. Erkal Mehmet ve diğerleri, İlmihal-I,İman ve İbadetler Sh:446,Diyanet vakfı Yayınları/ 323.

2312 Vesk: ziraat ürünlerini ölçmek için kullanılan bir ölçü birimidir. Beş vesk yaklaşık 1000 kg.dır.

2313 Prof. Dr. Erkal Mehmet ve diğerleri, İlmihal-I, İman ve İbadetler, Sh: 447, T. Diyanet Vakfı Yayınları / 323.

9-Öşür yükümlülüğü için akıl ve erginlik şartı aranmaz. Akıl hastası olanların ve çocukların mallarından velî ve vasîleri onlar adına zekât vermekle yükümlüdürler.

10-Mal sahibi karşılıksız işletmek üzere birine malını verirse onun zekâtını işleten kişi verir. Şayet malını icara verirse, İmam Âzam'a göre zekâtını mal sahibi, diğer imamlara göre ise kiracı öder. Ve yine İmam Âzam'a göre arazi yarıcılık tabir edilen usule göre kiralanmışsa öşrü mal sahibi, İmam Muhammed ve İmam Ebu Yusuf'a göre ise kiracı ile mal sahibi hisselerine düşen mahsulün zekâtlarını ayrı ayrı öderler.

11-Zekâta tâbi bir ürün yetiştikten sonra satılırsa, zekâtını arazi sahibi, yetişmeden önce satılırsa satın alan öder.

12-Zekât birkaç kişiye ayrı ayrı verilebileceği gibi fakir bir kişiye de nisap miktarını aşmamak ve o kişiyi zekât verir hale getirmemek şartıyla verilebilir.

13-Yetime ve fakire yedirilen yemek zekât yerine geçmez. Fakat verilen yiyecek maddeleri zekât sayılır.

14-Bir kimse fakirdeki alacağına karşılık, aynı miktarda parayı alacaklı olduğu fakire borcunu ödemek üzere zekât verse, fakir de bu parayı aldıktan sonra borcunu ödese, alacaklı zekâtını, fakir de borcunu ödemiş olur.

15-Helal olan mala haram karışma ihtimalinden şüphe edilirse, malın tamamının zekâtı verilir.

16-Ortak olan iki veya daha fazla kişiden birisi diğer ortaklara danışmadan onlar adına da zekât verse, sadece kendi hissesine düşen zekâtı vermiş sayılır.

17-Bir kimse fakirin başkasına olan borcunu ilgili fakire sormak suretiyle alacaklıya zekâtına karşılık ödese o kişinin zekâtı kabul olur.

18-Ürün alındıktan sonra sahibinin kusuru olmadan o ürün yanma veya çalınma gibi benzeri sebeplerle yok olsa zekât gerekmez. Ancak sebepsiz yere zekât ertelenir ve bu esnada da mal telef olursa zekât borcunu ödemek farz olur.

19-Cumhur ulemaya göre, ölen bir kimse vasiyet etmese bile zekât borcu ölümü ile ortadan kalkmaz ve bıraktığı servetinden zekâtı ödenir. Nasıl ki, çocuk ve akıl hastalarının mallarından velileri zekât ödemekle mükellef iseler, ölen şahsın varisleri de onun zekâtını ödemekle sorumludurlar.[2314]

20-Zengin bir kimse, oğlunun fakir olan eşine zekât verebilir.[2315]

"Cimrilik, fakirliğin çabuk gelmesini sağlar.Aynı zamanda cimri insan, dünyada fakirler gibi yaşar. Ahirette de zenginler gibi hesaba çekilir." Hz. Ali(r.a.)

2314 Prof.Dr. Erkal Mehmet, İlmihal-I, İman ve İbadetler, Sh:472, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları / 323.

2315 M.Zihni Efendi, Nimet-i İslam, Sh: 671-672.

DOKUZUNCU BÖLÜM

KEFARET VE YEMİN BAHSİ

Soru: Kefaret nedemektir ve çeşitleri nelerdir?

Cevap: Kefaretin sözlük anlamı, "örten, gizleyen" demektir. Dini terim olarak ise, Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarına uymama sonucu işlenen bir hata ve günahtan dolayı Cenab-ı Hak'tan af ve mağfiret dilemek amacıyla yapılan, ceza niteliği bulunan bir çeşit mali ve bedeni ibadettir. Kur'an ve sünnette belirtilen kefaret çeşitlerini beş madde de ele alabiliriz:

1-) Oruç bozma kefareti:

Ramazan orucunu herhangi bir mazeret olmaksızın bilerek kasten bozmaktır. Oruç bahsinde de belirtildiği üzere bilerek ve isteyerek ramazan orucunu bozan bir kimse ağır bir kusur ve suç işlemiş demektir. Kişi bu hatalı davranışından dolayı Allah'ın af ve mağfiretini dilemek maksadıyla, Hanefi ve Şafii Mezheplerine göre sırasıyla şu üç kefaretten birini yerine getirir:

a- İmkânı varsa önce Müslüman veya Müslüman olmayan bir köle yahut cariye azat eder (hürriyetine kavuşturur).

b- Buna gücü yetmezse veya böyle bir ortam yoksa sadece kadınların hayız hali hariç, ara vermeksizin iki ay süreyle oruç tutar. Şayet iki ay tamamlanmadan önce, yolculuk veya hastalık gibi bir sebeple yahut özürsüz olarak kefaret orucuna ara verilirse, oruca yeni baştan başlamak gerekir.

Bir ramazanda veya iki üç ramazanda özürsüz olarak birkaç defa orucunu kasten bozan kimse, bunlardan dolayı sadece bir kefaret orucu tutar. Eğer kefaret orucunu tuttuktan sonra yeniden kefareti gerektirecek bir durum hâsıl olursa o zaman tekrar kefaret orucu tutması gerekir. Çünkü kişi birinci kefaretle pişmanlık duymamış oluyor. Aslında kefaret borcu olan bir kimse ihmal göstermemeli, nasıl olsa birkaç kefaret borcu için tek kefaret yeterlidir düşüncesiyle hareket edip, dinimizin verdiği bu güzel fırsatı istismar etmemeli ve aynı yıl içinde borcunu ödemelidir. Çünkü kimsenin yarına sağ çıkacağına elinde senedi yoktur. Şayet hastalanır veya emr-i hak vaki olursa ahirete borçlu olarak gitmiş olur.

c- Şayet buna da gücü yetmezse, (sağlığı elvermezse) altmış fakiri sabahlı akşamlı doyurur veya yemeğin bedelini para olarak verir. Altmış fakiri bir günde yedire bildiği gibi, bir fakiri altmış gün süreyle de yedirebilir.

2-) Yemin kefareti:

Bir kimsenin yaptığı yeminine riayet etmeyerek yeminini bozması sonucu üzerine borç olan kefarettir.

Kur'an-ı Kerim'de bu hususta şöyle buyrulur: "Allah'a kasıtsız olarak ağzınızdan

çıkıveren (lağv) yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutmaz; fakat bilerek yaptığınız yeminler sebebiyle sizi sorumlu tutar. Bunun da kefareti, ailenize yedirdiğinizin orta hallisinden on fakire yedirmek yahut onları giydirmek yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin kefareti işte budur. Yeminlerinizi koruyunuz. Allah size ayetlerini açıklıyor; umulur ki şükredersiniz."[2316]

Hanefi ve Hanbelî Mezheplerine göre bu üç gün tutulacak orucun arka arkaya tutulması gerekir. Oruç kefaretinde olduğu gibi yemin kefaretinde de, bir günde on fakir doyurulabileceği gibi, bir fakir on gün süreyle de doyurulabilir yahut da doyurma ve giydirme yerine bedelleri verilebilir.

Oruç kefaretinde, kişinin nefsinin eğitilmesi amaçlandığı için oruç ön planda yer almış, yemin kefaretinde ise sosyal amaç gözetilerek fakiri doyurma veya giydirme öne çıkarılmıştır. Her iki durumda da bazı hikmetler vardır.

3-) Zihâr kefareti:

Zıhar kelimesi sözlükte "**sırt**" anlamına gelir. İslam fıkhında ise zıhar, bir kimse karısının vücudunun tamamını veya her hangi bir uzvunu kendisine nikâhı ebediyen haram olan bir kadının uzuvuna benzetmesinden dolayı ödemesi gereken kefarettir.

Cahiliyet döneminde zıhar, boşanma sebebi idi. İslamiyet kadının aleyhine olan bu boşanma olayını kaldırdı ve onun yerine kefaret ödeme mükellefiyeti getirdi. Mesela bir erkeğin karısına "Artık sen bana anamın sırtı gibisin" veya "sen benim anam, bacım gibisin" demesi kendisine zıhar kefareti ödemesi sorumluluğunu yükler. Karısıyla tekrar bir araya gelebilmesi için bu kefareti ödemesi gerekir.

Kur'an-ı Kerim zıhar yemini konusunda şöyle buyurur: "İçinizden zıhar yapanların kadınları onların anaları değildir. Onların anaları kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar, çirkin ve yalan söz söylüyorlar. Kuşkusuz Allah affedicidir, bağışlayıcıdır. Hanımlardan zıhar ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin onlarla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah yaptıklarınızdan haberdardır. Köle azat etme imkânı olmayan kimse, temas etmeden evvel aralıksız olarak iki ay oruç tutmalıdır. Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah'a ve Resulüne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. Kâfirler için acı bir azap vardır."[2317]

4-) Adam öldürmenin kefareti:

İslam dini insan hayatına ve hürriyetine en büyük değeri verir. Kasten ve suçsuz yere bir insanı öldürmenin bütün insanlığı öldürmüş gibi olacağını ilan eder.

Bir Müslüman'ın, ister Müslüman olsun, ister başka bir dine mensup olsun veya

2316 Maide: 5 / 89.

2317 Mücadele 58 / 2-4.

olmasın kasıt olmaksızın hata ile (kazara) bir kimseyi öldürmesi durumunda, diğer hukukî ve cezaî müeyyidelere ilâve olarak kefaret ödemesi de gerekir. İslam hukukçularının çoğunluğuna göre kasten (taammüden) adam öldürmede de kefaret gerekir. Adam öldürmenin kefareti, önce mümin bir köle azat etmek, şayet buna gücü yetmezse peş peşe iki ay süreyle oruç tutmaktır. Ancak kasıt olmaksızın hata ile adam öldüren kişi Müslüman değilse kefaretle yükümlü tutulmaz, sadece diyet öder. Çünkü kefaret, bir ibadet şeklidir. Bir bakıma Allah'tan af ve mağfiret dilemedir.

Kur'an-ı Kerim'de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyrulur: "Yanlışlıkla olması dışında bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olmaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğerki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola (o takdirde diyet ödemez). Eğer öldürülen mümin olduğu halde, size düşman olan bir toplumdan ise mümin bir köle âzat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir toplumdan ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mümin köleyi azat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay peş peşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir".[2318]

5-) Hacda tıraş olma kefareti:

Hac esnasında ihrama girdiği halde, hastalık gibi bir özür sebebiyle vaktinden evvel tıraş olmak zorunda kalan kimseye kefaret gerekir. Çünkü hac niyetiyle ihrama giren kimseye ihram müddetince tıraş olmak yasaktır. Bu yasak çiğnendiği takdirde ya üç gün oruç tutulur, ya altı fakir doyurulur, ya da bir koyun kurban edilir. Orucun peş peşe tutulması şart değildir.

Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "Sizden her kim hasta olursa yahut başında bir eziyet (yara) bulunur (da vaktinden evvel tıraş olur) sa, ona oruç, sadaka veya kurban olmak üzere fidye gerekir..."[2319]

Peygamber Efendimiz, söz konusu kefaretin üç gün oruç tutmak veya altı fakiri doyurmak yahut da bir koyun kurban etmek suretiyle ödenebileceğini açıklamıştır.[2320]

YEMİN VE ÇEŞİTLERİ

Soru: Yemin neye denir ve yemin çeşitleri nelerdir?

Cevap:Türkçemizdeki "**and**" kelimesinin karşılığı olan yemin sözlükte, "kuvvet, sağ taraf, sağ el" manasına gelir. Dini literatürde yemin, bir şeyi yapıp yapmama konusunda muhatabını ikna etmek için Allah'ın isim ve sıfatını zikrederek kişinin sözüne kuvvet kazandırmasıdır. Mesela "**Vallahi sigara içmeyeceğim**"; "**Vallahi namazımı**

2318 Nisa: 4 / 92.

2319 Bakara: 2 / 196.

2320 Buhari, Muhtasar, 5-8.

terk etmiyorum"; "**Vallahi dersimeçalıştım**" gibi ifadeler böyledir. Bu çeşit yeminlere fıkıh dilinde "**kasem**" adı verilir.

Ayrıca köle azat etmek ve boşamaya bağlı olarak yapılan yeminler de vardır. Bu tür yeminlere **talik** suretiyle (şarta bağlı) yapılan yemin adı verilir. Mesela, "Bir daha yalan söylersem kölem azat olsun veya hanımım boş olsun" şeklinde yapılan yemin bu çeşit bir yemindir. Yemin eden kimseye "**Halif**", yeminini bozan veya hakikate aykırı yemin eden kimseye de "**Hanis**" denir.

• **Hüküm bakımından yemin ve yemin çeşitleri:**

Normal olarak yemin, Allah'ın adı ve sıfatlarıyla yapılır. Şeref, namus gibi kavramlar üzerine yapılan yeminler, yemin sayılmazlar. Ancak Allah'ın isim ve sıfatları zikredilmeden söylenen bir sözün yemin sayılıp sayılmamasında o toplumun örfü ve kutsal hakkındaki telakkisi ölçü alınır. Mesela "**Kur'an çarpsın**", "**Ekmek çarpsın**" ve "**Anam avradım olsun**" gibi toplumca kutsal kabul edilen bu değerler, sözü kuvvetlendirmek maksadıyla söylenmişse ve bunlar örfen yemin telakki ediliyorsa, diğer yeminlerin hükümlerine tabidirler.

Çocukların, mecnunların (aklını yitirmişlerin), uyku halinde bulunanların yeminleri geçerli sayılmaz. Fakat bilerek içki içip sarhoş olanların yeminleri ise ayık kimselerin yeminleri hükmündedir.

Bir kimse yeminde "Allah dilerse" manasına gelen "**İnşallah**" lafzını kullanırsa yeminin sonucundan sorumlu olmaz. Mesela "Allah'a kasem ederim ki yarın inşallah hocamı ziyaret ederim."diye yemin etse veya "imtihanda başarılı olursam inşallah üç gün oruç tutacağım" diye nezir edip de yarın ki gün bunu yerine getirmese yahut o iş olduğu halde oruç tutmasa hanis, günahkâr olmaz. Çünkü bu ifadelerle o işin yapılması veya orucun tutulması, Allah Teâlâ'nın dilemesine bağlanmıştır. Bu durumda Allah'ın her hangi bir şeyi dileyip dilemediği ise o şeyin meydana gelmesinden önce bizce bilinmemektedir.

Bir Müslüman yemine ağzını alıştırmamalı ve alışkanlık haline getirmemelidir. Özellikle bu tür yeminlerden şiddetle kaçınmalıdır. Gelişi güzel her meselede yemine başvuran kimseler, toplum nezdinde güvenilirliğini ve saygınlığını yitirirler. Hele yalan yere yapılan bir yemin kişinin dünyasını da âhiretini de karartır.

Allah Resulü yalan yeminin kötü sonucunu şu ifadelerle açıklar: "Kim, (mahkeme gereği, yapması icap eden) bir yeminde yalan yere yemin ederse bu yemini sebebiyle cehennemdeki yerini hazırlamış olur."[2321]

Ve yine Resul-i Ekrem Efendimiz: "Kim Müslüman bir kimsenin hakkını, yemini ile ele geçirirse artık onun için cehennem vacip olmuştur. Allah Teâlâ ona cenneti de mutlaka haram kılmıştır" diye buyurduğunda, kendisine: "Ey Allah'ın Resulü! Az bir şey

2321 Ebu Davud, Eyman 1, (3242).

olsa da mı?"diye Soru:lunca: "Misvak ağacından bir çubuk bile olsa"[2322]şeklinde cevap vermiştir.

Yemin mubah olmakla birlikte mecbur kalmadıkça bir Müslüman'ın yeminden uzak durması icap eder. Şayet yemin etmişse, yeminine sadık kalması ve yerine getirmesi gerekir. Çünkü verdiği bu sözde yemin ederek Allah'ı şahit tutmuştur. Şu ayet-i kerimeler bunu açık bir şekilde anlatır:

a) "Yeminlerinizi koruyunuz."[2323]

b) "Allah adına yaptığınız ahidleri yerine getirin. Allah'ı kefil tutarak kuvvetlendirdikten sonra yeminlerinizi bozmayın, şüphesiz ki Allah yaptıklarınızı bilir."[2324]

Ancak yemin eden bir kimse, yeminini bozmada hayır görürse yeminini bozar ve kefaret öder. Resulullah (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurur: "Kim bir şey hususunda yemin eder, sonra da yeminini bozmasını daha hayırlı görürse, derhal kefaret vererek yemininden vazgeçsin ve yemin ettiği hususdan daha hayırlı olanı yapsın."[2325]

Ayet-i Kerimede ise: "Allah adına ettiğiniz yeminleri, iyilik yapmaya, günahtan sakınmaya ve insanların arasını düzeltmeye mani kılmayın"[2326]buyrulur. Bu ayet, aşağıdaki üç temel prensibi açıkça telkin etmektedir. Allah adına yapılan yeminler:

a) Hayır yapmaya mani olmamalıdır.

b) Günahtan sakınmaya engel olmamalıdır.

c) İnsanların arasını düzeltmeye mani olmamalıdır.

Şu ayet-i kerime de meselenin başka yönlerine açıklık getirir: "Allah sizi, yanlışlıkla veya yanılarak ettiğiniz yeminlerden sorumlu tutmaz, fakat kalbinizle kazandıklarınızdan, yalan yere ettiğiniz yeminle ve yeminlerinizi yerine getirmemekle kazandığınız günahtan mesul tutar. Allah gafurdur, günahları çok bağışlar; hemen ceza vermeyip tövbe etmeniz için size fırsat tanır."[2327]

• **Yemin çeşitleri:**

Kasem suretiyle olan yeminler üç çeşittir:

1-) Lağv Yemini: Yanlışlıkla veya doğru olduğunu zannederek yalan yere yapılan yemindir. Mesela bir kimsenin borcunu ödemediği halde ödediğini sanarak "Vallahi borcumu ödedim" demesi gibi. Böyle bir yeminden dolayı kefaret gerekmez. Affedileceği umulur.

2-) Gamus Yemini: Yalan yere kasten yapılan yemindir. Mesela bir kimse borcu-

2322 Müslim, İman, 218,(137)
2323 Maide: 5 / 89.
2324 Nahl: 16 / 91.
2325 Müslim, Eyman,12, (1650)
2326 Bakara: 2 / 224.
2327 Bakara. 2 / 225.

nu ödemediğini bildiği halde "Vallahi ben borcumu ödedim" diye kasem etmesi bu çeşit bir yemindir ve büyük bir günahtır. Böyle bir yeminin bağışlanması için kefaret yeterli olmaz, bundan dolayı o kişi önce Allah'tan af ve mağfiret dilemeli, sonra da hakkı zayi olmuş kimsenin hakkını ödeyerek helâllik almalıdır.

3-) Mün'akit Yemini: Mümkün ve geleceğe ait bir konuda yapılan yemindir. Mesela "Vallahi ben yarın sana olan borcumu ödeyeceğim" veya " Vallahi imtihana girmeyeceğim" denilmesi gibi. Bu tür bir yemine riayet edilirse kefaret gerekmez. Fakat yemine uyulmazsa, yemin bozulmuş olacağından, kefaret ödenmesi gerekir.

Soru: Adak neye denir, hükmü ve şartları nelerdir?

Cevap: Adak, Arapça'da "Nezir" kelimesiyle ifade edilir. Fıkıh litaratüründe adak, bir kimsenin dinen yükümlü olmadığı halde ibadet cinsinden bir şeyi kendisine vacip kılmasıdır. Diğer bir ifadeyle, kişi, üzerine borç olmadığı halde farz veya vacip cinsinden bir ibadeti yapmak için Allah Teâlâ'ya söz vererek o ibadeti kendisine borç haline getirmesidir.

Adanan şeyin sahih olabilmesi için şu üç şartın bulunması gerekir:

1-) Adanmış olan şeyin cinsinden farz veya vacip bir ibadetin bulunması gerekir. Mesela, namaz kılmak, oruç tutmak, sadaka vermek ve kurban kesmek bu neviden ibadetlerdir. Bir kimsenin, "Allah Teâlâ bana umre yapmayı nasip ederse, bir kurban keseceğim veya üç gün oruç tutacağım yahut da şükür namazı kılacağım" şeklindeki neziri, bu cins bir nezirdir.

2-) Adanan şey, kişinin üzerine borç olan, yapmakla mükellef olduğu bir ibadet olmamalıdır. Mesela, beş vakit namaz kılmak ve ramazan orucu tutmak bu nevidendir. Bir kimse, "Borcumu ödeyip sıkıntıdan kurtulursam, beş vakit namaz kılmaya başlayacağım veya bundan sonra ramazan orucumu tutacağım" şeklinde nezirde bulunsa bu nezri geçerli olmaz. Çünkü zaten bu ibadetler her Müslüman'ın üzerine farzdır.

3-) Adanan şey, bizzat hedeflenen (maksut) ibadet cinsinden olmalı, başka bir ibadete vesile olmamalıdır. Mesela camiye girmek bizzat ibadet olmayıp ibadete vesiledir. Abdest almak da aynı şekilde bizzat ibadet değil, ibadete vesiledir. Dolayısıyla bunları adamak sahih değildir.

Ayrıca geçmiş olan bir şeyi adamak veya sahip olduğu malından fazlasını adamak yahut da kendi mülkünde olmayan maldan adamak da sahih olmaz.

Aynı zamanda adanan fiil, Allah'a isyanı, bid'atı, günah ve Allah'a itaatsizliği içermemelidir. Böyle bir adak geçersiz olur.

• Hüküm bakımından adak:

Hüküm açısından adak, ya hiçbir şeye bağlı olmayarak mutlak olur, ya da bir şeyin olmasına veya olmamasına bağlı olur. Mesela "Bir gün oruç tutmayı adamak mutlak adak" çeşidine girer ve o orucun tutulması gerekir. "Çocuğum sınıfını geçerse on fakiri doyuracağım" şeklindeki bir adak ise şarta bağlı bir adaktır. Çocuk sınıfını geçtiği zaman

adağın yerine getirilmesi borç haline gelir. Bu konuda şunlara dikkat etmek gerekir:

a) Her hangi bir şart ve zamana bağlanmayan adaklar, adandığı andan itibaren ilk fırsatta yerine getirilmesi gerekli hale gelir. Bir şarta bağlanan adaklar ise o şart yerine geldiği andan itibaren yerine getirilmesi uygun olur. Şart gerçekleşmeden adağın yerine getirilmesi ise geçersiz olur.

b) Bir şahıs "Bir daha içki içmeyeceğim, içersem bir ay oruç tutacğım" şeklinde kötü bir fiili işlememeye nezrettiği halde bu fiili işlerse Allah'a karşı verdiği bu sözde durması gerekir. Şayet sözünde duramazsa, ister adadığı şeyi yerine getirir, dilerse yemin kefareti öder. Hanefîler bu ahitleşmenin yemin sayılacağı düşüncesinden hareketle yemin kefareti ödemenin daha uygun olacağı görüşündedirler.

c) Kurban kesmeyi adayan bir kimse, kestiği kurbanın etinden kendisi, bakmakla yükümlü olduğu aile fertleri (anne, baba, dede, nine, çocuk ve torunları ile hanımı) yiyemezler. Şayet yiyecek olurlarsa yedikleri etin bedelini fakirlere para olarak öderler.

d) Üzerinde mali bir adak borcu olduğu halde bunu ödemeden vefat eden kimse borcunun ödenmesini vasiyet etmişse bu borç malından ödenir. Şayet vasiyet etmemişse varisler dilerlerse bunu yerine getirirler. Bu takdirde de ölen kimsenin adağı yerine gelmiş olur ve kurtulması umulur.

e) Günah olan bir şeyi adamak ve yerine getirmek haramdır. Ayrıca türbelere mum, kandil yağı ve kurban adamak da sahih değildir.

ONUNCU BÖLÜM

HARAM VE HELAL BAHSİ

Soru: Haram ve helal olan yiyecek ve içecekler nelerdir?

Cevap: Bundan önceki konularda haram ve çeşitlerini kısaca açıklamıştık. Ancak burada konu daha detaylı ve farklı açılardan ele alınacaktır.

İslam dini insan hayatını bütün yönleriyle ele alarak ona mutluluk kazandırmayı amaçlar. İnsanın inanç ve ibadet hayatı kadar yiyip içmesi, giyinip süslenmesi, gezip eğlenmesi, aile ile ilişkisi, cinsel ve sosyal hayatı gibi bütün benzeri konular, İslamiyet'in ilgi alanı içerisine girer. Kısaca İslamiyet, insanın doğumundan ölümüne kadar olan bütün safhalarını en ince ayrıntılarına kadar ele alır. Böylece ona dünya ve âhiretin mutluluğunu sağlayacak olan prensip ve ilkeleri de ortaya koyar.

İnsanın hem dünyasını hem de âhiretini yakından ilgilendiren önemli hususlardan birisi de beslenmesindeki seçimidir. Zira insanın beden ve ruh sağlığı, hatta üçüncü şahısların hakları ve sosyal düzenin sağlıklı işlemesi, helal ve haram lokmayla yakından ilgilidir. İslam bilginleri kişinin haram yoldan elde ettiği gıda ile beslenmesinin onun kişiliğini, huy ve karakterini olumsuz yönde etkileyeceğini, yapacağı ibadetlerin kabul

şansını azaltacağını ve ibadetlerinden zevk almayacağını açıklayarak, helal gıda ile beslenmenin önemine dikkat çekerler. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de sanki günümüz insanını işaret eder gibi bu konuya şöyle vurgu yapar: "Öyle bir zaman gelecek ki, insanoğlu aldığı şeyin helal mi, haram mı olduğuna hiç aldırmayacaktır."[2328]

Hz. Mevlana ise bu konuyu şöyle bir benzetme yaparak dile getirir: "İnsandaki nûru, kemali artıran şey, helal kazanç ile elde edilen lokmadır. Haram lokma ise kandilimize konan ve onu söndüren yağa benzer. Çünkü haram gıda gönül kandilimizin ışığını (nûrunu) söndürmektedir."[2329]

Kısaca haram lokma yendiği anda, melek o insana ilhamını keser. Bundan dolayı rahmanî feyiz ve bereket kalbe inmez. Böylece o kimsenin sıfatı ve karekteri değişir. Ruh ve beden sağlığının bozulmasına neden olur. Çünkü her haram, bir hakkın zayi olma sebebidir.

İslamiyet'te aksi yönde bir hüküm ve delil bulunmadıkça eşyada esas olan mubahlık ve helâlliktir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de yeryüzünde ve göklerde ne varsa hepsinin Allah'tan bir lütuf olarak insanın emrine verildiği ve yararına yaratıldığı, iyi ve temiz şeylerin helal, pis şeylerin ise haram kılındığı açıklanmıştır.[2330]

İslamiyet, özellikle yiyecekler konusunda zorunlu ve istisnai hallerde yasaklama getirmiştir. Bu, yüce dinimizin rahmet ve kolaylık dini olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Cenab-ı Hak, ayet-i kerimesinde haram kılınan yiyecek maddelerinin dört çeşit olduğunu şöyle açıklar: "(Ey Resulüm!) De ki: Bana vahyolunanda, (bu haram dediklerinizi) yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum. Ancak ölmüş hayvan (leş), yahut akıtılmış kan, domuz eti (ki, pisliğin kendisidir.) ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvan olursa başka, (bunlar haramdır. Ama kim çaresiz kalırsa, (başkasının hakkına) saldırmamak ve (zaruret) sınırları(nı) aşmamak üzere (bunlardan yiyebilir). Çünkü Rabbin bağışlayan, esirgeyendir."[2331]Ayetteki bu ifadeler Kur'an'da birkaç kez tekrarlanır.

Kur'an'ın bu yasaklamalarının yanı sıra, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hadis-i şeriflerinde, pis ve iğrenç yiyeceklerin özelliklerine ilişkin daha detaylı açıklamalar yer alır. Mesela Hz. Peygamber (s.a.v.), ağzının dört yanında uzun ve sivri dişleri olan yırtıcı hayvanların ve pençesi ile avını parçalayan yırtıcı kuşların etlerinin yenmeyeceğini özellikle belirtir.[2332]

Diğer hususlarda olduğu gibi, bazı yiyeceklerin de İslam dinince haram kılınmasının elbette insanoğlu için sayılamayacak kadar çeşitli hikmet ve sebepleri vardır. Ancak gerçek sebeplerini bilen bu yasağı koyan Allah Teâlâ'nın bizzat kendisidir. Bize düşen görev Allah'ın emir ve yasaklarına uymaktır.

Bu nedenle, bir Müslümanın bu konudaki şu hususları kesin olarak bilmesi ve

---

2328 Buhari, Buyu, 7 / 23.

2329 Mesnevi C-1, Sh:1642.

2330 Bakara: 2 / 29, 172; Câsiye: 45 / 13; Maide: 5 / 5, 87-88; Â'raf: 7 / 157.

2331 En'am: 6 / 145; Lokman:131/ 20.

2332 Müslim, Sayd, 15-16; Tirmizi, Sayd, 9, 11.

uyması gerekir:

a-) **Emulgatör:** Bu madde hem hayvanî hem de bitkisel olabilir. Özellikle batı toplumlarında üretilen maddelerin içine konan katkı maddesinin hayvanî olması, bunun da domuz ihtimali olması daha yüksektir. Ambalajlar üzerinde katkı maddesi olarak yazan E 470-E 480'e kadar olanlar, hayvanî ve büyük olasılıkla domuzdan imal edilmektedir. Genellikle kullanıldığı alanlar şu maddelerdir:

Margarin çeşitleri, pastalar, mayonezler, salata sosları, etle yapılan malzemeler, süt ürünleri, bisküviler, dondurmalar, nişastalı yiyecekler, tatlılar vb.

b-) **Jelatin:** Bunun kullanım sahası çok geniş ve yaygındır. Hayvan derisi, kemiği ve kıkırdağından elde edilir. Jelâtin ilaç endüstrisinde çeşitli ilaçlar içerisinde yardımcı madde olarak kullanılır. Film yapımında ışığa hassas cisimleri film üzerine yapıştırmaya yarar. Gıda maddelerinde de kullanım alanı çok geniştir ve haramdır. Bu konudaki örnekleri çoğaltmak mümkündür. Fakat bunun yerine, Avrupa'da ciddi bir İslami kuruluş[2333] tarafından 1992 yılında yaptırılan araştırma sonucunu vermek daha faydalı olacaktır. Sahasında uzman olan kimya ve gıda mühendislerinin bazı gıda maddeleri üzerinde yaptıkları araştırmalar sonucu ilgili gıdalarda helal olmayan katkı maddelerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak bunların tek tek sıralanması mümkün değildir. Fakat kolaylık olması açısından, içerisinde şüpheli veya kesin helal olmayan, katkı maddesi bulunan gıdaların numaraları aşağıda belirtilmiştir. Buna göre hareket edilirse inşallah Rabbim, nefsimizi ve neslimizi haramlardan korur.

Şüpheli veya kesin haram olan katkı maddelerini içeren gıdaların numaralarını gösterir tablo:

E 100- E 102- E 110- E 111- E 120- E 123- E 124- E 125- E 127- E 128- E140-E141-E142-E 152- E 153- E 160- E 161- E 163- E 170- E 171- E 172-E173-E174-E175-E210-E213-E 214- E 226- E 234- E 252- E 260- E 261- E 270-E280-E325-E326-E327-E334-E335-E 336- E 337- E 420- E 422- E 430- E 431-E432-E433-E434-E435-E436-E442-E470-E 471- E 472- E 473- E 474- E 475- E 476- E 477- E 478 - E 480- E 481-E 482- E483-E488-E 489- E 491- E 492- E 493- E 494- E 495- E 542 - E 550- E 570- E 572- E 591- E631-E632-E 633- E 634- E 635- E 904- E 913- E 920

MEZHEPLERE GÖRE ETİ YENEN VE YENMEYEN HAYVANLAR

İslam fıkhında eti yenen ve yenmeyen hayvanlar konusunda oldukça geniş bilgi vardır. Fakihler bunlar hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunları karada yaşayan, suda yaşayan, hem karada hem de suda yaşayan hayvanlar olmak üzere üç kısımda inceleyebiliriz. Ancak bu incelemeye geçmeden evvel, mezheplere göre eti yenen ve yenmeyen hayvanların tablo halinde listesini vermekte yarar görüyorum:

2333 A.M. G.T.

Hayvanın Adı	Hanefî Mezhebi	Şafiî Mezhebi	Maliki Mezhebi	Hanbeli Mehebi
At-Beygir	Tenzihen Mekruh	Helal	Haram	Helal
Zürafa	Helal	Haram	Helal	Helal
Zebra	Helal	Helal	Helal	Helal
Dağ keçisi	Helal	Helal	Helal	Helal
Geyik ve Ceylan	Helal	Helal	Helal	Helal
Vahşi sığır	Helal	Helal	Helal	Helal
Köstebek	Haram	Haram	Helal	Helal
Kirpi	Haram	Helal	Helal	Haram
Tavşan	Helal	Helal	Helal	Helal
Çayır sıçrayan sıçan	Haram	Helal	Mekruh	
Keler	Haram	Helal	Mekruh	Helal
Sırtlan	Haram	Helal	Helal	Helal
Samur	Haram	Helal	Helal	Haram
Tilki	Haram	Helal	Helal	Haram
Sincap	Haram	Helal	Helal	Haram
Çıta	Haram	Haram	Mekruh	Haram
Pars	Haram	Haram	Mekruh	Haram
Arslan	Haram	Haram	Mekruh	Haram
Kaplan	Haram	Haram	Mekruh	Haram
Kurt	Haram	Haram	Mekruh	Haram
Çakal	Haram	Haram	Haram	Haram
Kedi	Haram	Haram	Mekruh	Haram
Köpek	Haram	Haram	Haram	Haram
Ayı	Haram	Haram	Helal	Helal
Sansar	Haram			
Hüdhüd kuşu	Mekruh	Haram	Haram	Haram
Kırlangıç kuşu	Helal	Haram	Haram	Haram
Baykuş	Haram	Haram	Haram	Haram
Yarasa	Haram	Haram	Haram	Haram

Karga	Haram	Haram	Haram	Haram
Saksağan	Haram	Haram	Haram	Haram
Ekin kargası	Helal		Helal	
Alacakarga	Haram			
Bağırtlan kuş	Helal		Helal	
Bıldırcın	Helal	Helal	Helal	Helal
Turna	Helal	Helal	Helal	Helal
Kumru	Helal	Helal	Helal	Helal
Bülbül	Helal	Helal	Helal	Helal
Martı		Helal	Helal	
Balıkcıl	Helal	Helal	Helal	Helal
Kata	Helal	Helal	Helal	Helal
Türkay kuşu	Helal	Helal	Helal	Helal
Kerkes	Haram			
Çaylak	Haram		Helal	
Kartal	Haram		Helal	
Kuzgun	Haram		Helal	
Akbaba	Haram		Helal	
Atmaca	Haram		Helal	
Salyangoz	Haram			
Çekirge	Helal	Helal	Helal	Helal
Meyve kurdu	Meyveileyemek caiz değil	Mubah değil	Mubah	Mubah
Fare	Haram	Haram	Haram	Haram
Ehil Eşek	Haram	Haram	Haram	Haram
Yabani Eşek	Helal	Helal	Helal	Helal
Eşek doğ Katır	Haram	Haram	Haram	Haram
Babası yaban eşeği, anası kısrak olan Katır	Helal	Helal	Helal	Helal
Gelincik	Haram	Bazı fıkıhçılara göre helal	Haram	Haram
Koyun	Helal	Helal	Helal	Helal

Keçi	Helal	Helal	Helal	Helal
Deve	Helal	Helal	Helal	Helal
Sığır	Helal	Helal	Helal	Helal
Manda	Helal	Helal	Helal	Helal
Kurbağa	Haram	Haram	Helal	Haram
Akrep	Haram	Haram	Haram	Haram
Yılan	Haram	Haram	Haram	Gövde yenilebilir
Karınca	Haram	Haram	Haram	Haram
Kara Kaplumbağası	Haram	Haram	Haram	Haram
DenizKaplumbağası	Haram	Haram	Helal	Helal
Domuz	Haram	Haram	Haram	Haram
Maymun	Haram	Haram		
Fil	Haram	Haram	Mekruh	
Ölü hayvan eti	Haram	Haram	Haram	Haram
Şer'i usulle kesilen hayvanın karnından çıkan yavrunun eti Cumhur ulemaya göre helaldir.				
Bit ve Pire	Haram	Haram	Haram	Haram
Sivri ve karasinek	Haram	Haram	Haram	Haram
Arı	Haram	Haram		
İspinozlar	Helal	Helal	Helal	Helal
Yelveler	Helal	Helal	Helal	Helal
Serçeler	Helal	Helal	Helal	Helal
Kanarya ve çeşitleri	Helal	Helal	Helal	Helal
Sığırcık kuşları	Helal	Helal	Helal	Helal
Güvercin	Helal	Helal	Helal	Helal
Keklik ve çeşitleri	Helal	Helal	Helal	Helal

Deve Kuşu	Helal	Helal	Helal	Helal
Tavus Kuşu	Helal	Haram	Helal	Helal
Papağan	Helal	Haram	Helal	Helal
Turna	Helal	Helal	Helal	Helal
Kaz ve Ördek	Helal	Helal	Helal	Helal
Tavuk ve Hindi	Helal	Helal	Helal	Helal
Balık ve çeşitleri	Helal	Helal	Helal	Helal
Kalkan balığı	Helal	Helal	Helal	Helal
Yunus ve Yılan Balığı	Helal	Helal	Helal	Helal
Sebepsiz ölen balıklar	Haram	Helal	Helal	Helal
Yengeç	Haram	Haram	Helal	Haram
Istakoz	Haram	Helal	Helal	Helal
Midye ve İstiridye	Haram	Helal	Helal	Helal
Timsah	Haram	Haram	Helal	Haram
Deniz Aygırı	Haram		Helal	Helal
Deniz Hınzırı	Haram		Helal	Helal

Not 1: Yiyecek ve içeceklerden mubah olanlar konusunda en toleranslı mezhep Maliki mezhebidir. Mesela, temiz olan her türlü yiyeceğin yenilmesi veya içilmesi mubahtır. Deniz hayvanları, bütün çeşitleriyle suda ölü bile bulunsa mubahtır. Yarasa hariç, şahin, kartal, akbaba gibi pençeli kuşlar bütün türleriyle mubahtır.[2334]

A-)Karada yaşayan hayvanlar:

Karada yaşayan hayvanları da etlerinin yenilip yenilmemesi konusunda özelliklerine göre üçe ayırabiliriz:

a-) Etlerinin yenmesi konusunda fıkıh âlimlerinin üzerlerinde ittifak ettikleri hayvanlar olup dört kısımdır:

1-) Sığır, manda, koyun, keçi, deve, tavşan, tavuk, kaz, ördek, hindi gibi evcil hayvanlardır.

2334 Özcan Mevlüt, Din Görevlisinin El Kitabı Sh: 736-739; Zihni Mehmet, Nîmet-i İslam; Gönenç Halil, Günümüz meselelerine fetvalar II / 241 ve Büyük Şafiî İlmihali,İlim Yayınları, Sh:491; Buhari,Zebâih,29; Müslim,Sayd, 12-16 (1932-1933); Tirmizi, Et'ime, 1, (1477,1478, 1479.)

2-) Geyik, ceylan, dağ keçisi, yabanî sığır ve zebra gibi vahşi hayvanlardır.

3-) Güvercin, serçe, bıldırcın, sığırcık ve balıkçıl gibi kuşlardır.

4-) Hz. Peygamber (s.a.v.), çekirgenin de yenilebileceğini ve helal olduğunu beyan etmiştir.[2335]

b-) Etlerinin yenmesinin haram olduğunda fıkıh âlimlerince görüş birliği bulunan hayvanlar olup bunlar da üç grupta toplanabilir:

1-)Domuz: Domuz üretken bir hayvandır. Yaş ve beslenme durumuna göre yılda iki hatta üç defa doğurur ve her batında 15–20 yavru dünyaya getirir. Yavrular doğduklarında bir kilodan az oldukları halde, üç ay gibi kısa bir sürede yüz kilonun üstüne çıkabilmektedirler.

Demir ve cam gibi sert cisimlerin dışında her şeyi ve her pisliği, hatta kendi pisliğini yiyebilir. Aç kaldığı takdirde kendi yavrularını da yemekte tereddüt etmeyecek kadar domuzdur. Ayrıca dişisini kısmayacak kadar da domuzdur.

Bu kadar basit ve kolay üreyen domuz, Müslüman olmayan toplumlarda etinin tüketimi dışında birçok alanlarda katkı maddesi olarak da kullanılmaktadır.

Bu kısa tanıtımdan sonra şimdi domuzun haram oluş sebeplerini ve kullanıldığı alanları özet olarak açıklamaya çalışalım:

Domuzun haramlığı Kur'an'ın açık hükmüyle sabit olan tek hayvandır.[2336] Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hadis-i şeriflerinde de açık ve kesin bir ifade ile Müslümanlara yasaklanmıştır. Esasen domuz, Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da haram kılınmıştır. Tevrat'ta domuzun murdar olduğu belirtilip etinin yenmesi ve ölüsüne dokunulması yasaklanmıştır.[2337]Asırlardır Yahudi cemaati kutsal kitaplarının bu emrine uyarak kesinlikle domuz eti yememektedirler. Dolayısıyla Yahudi sosyal hayatında domuzun yeri yoktur.

İncil'de de domuz, yer yer aşağılanmaktadır.[2338] Hz. İsa'nın talebesi olan Barnaba'nın yazdığı ve kendi adıyla anılan Bernaba İncil'inde Hz. İsa'nın domuz eti yemediği ve şarap içmediği açıklanır. Ancak domuz etinin yenmesini yasaklayan bu açık hükümler Yahudi Pavlos tarafından İncil'den çıkartılmıştır.[2339]

Dolayısıyla gerçeklerden habersiz olan Hıristiyanlar domuz eti yemektedirler. Fakat son zamanlarda gerçekleri öğrenen ve domuzun her yönüyle insan sağlığı için za-

---

2335 Buhari, Zebâih, 13; Müslim, Zebâih, 52; Prof. Dr. Vehbe Zuhayli, İslam Fıkhı Ans. C- 4 Sh 320-322.

2336 Bakara: 2 / 173; Maide: 5 / 3; En'am: 6 / 145; Nahl: 16 / 115.

2337 Tesniye, 14 / 8.

2338 Matta İncili: 7 / 6; Markos: 5 / 11-14.

2339 Prof. Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal II, İslam ve toplum, Sh: 44, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları merkezi 3. Baskı-2000.

rarlarını gören, bilhassa başta aydın ve dindar Hıristiyan kesim, domuz etine itibar etmez olmuş, hatta yememeye başlamışlardır.

İlahi kaynaklı dinlerde özellikle İslam dininde domuzun kendi türünde tek haram kılınan hayvan olmasının sebebi acaba nedir? Hiç şüphesiz, yukarıda açıklananhususlarla birlikte, mutlaka dahabilinen ve bilinmeyen birçok sebepler vardır. Ancak gerçek olan şudur ki, neticede domuz, herşeyi ile pis ve murdar bir hayvandır. O, en temiz yiyeceklerle beslense ve eti her gün en hijyenik ve kimyasal maddelerle sterilize edilse de murdarlığı giderilemez ve haramlık hükmü asla kaldırılamaz.

Bununla beraber, kanaatimizce domuzun haram kılınmasının altında yatan en önemli gerçeklerden biri de belki, Allah Teâlâ'nın insanı kendi nefsiyle imtihan etmesidir.

Bilindiği üzere Hazreti Allah, sonsuz nimetleri insanoğlunun emrine vermiştir. Nitekim ayet-i kerimede: "Allah'ın nimetlerini birer birer saymaya kalksanız icmalen (toptan) bile sayamazsınız"[2340]buyurur. Bütün hayvan çeşitleri içerisinden sadece domuzu haram kılıp yasaklamış ve: "Bana kullukta samimi iseniz bu hayvanın etini yemeyin" diye emretmiştir. Dolayısıyla domuzdaki bu yasağa uymak, Allah'a kullukta samimiyetin ve nefse hâkimiyetin ölçüsüdür. Elbette Allah'ın yasak kıldığı her şeyde bizim için sayılamayacak kadar menfaatler vardır. Ama biz, bir mümin olarak menfaatimiz için değil, Allah'ın emrine uymak ve itaat etmek için bu yasağa uyar ve domuz eti yemeyiz. Bununla birlikte bu yasağa uyduğumuz için birçok tehlikelerden de kendimizi korumuş oluruz.

Bir Alman hekim tarafından yazılan ve Dr. Ömer Fahreddin Göze tarafından da Türkçeye tercüme edilerek 1980 yılında Yeni Asya yayınları arasında İstanbul'da baskısı yapılan 50 küsur sayfalık kitapçıkta, domuz etinde bulunan zehirli maddeler ve insan sağlığı üzerindeki zararlı etkileri bir bir tespit edilerek özetle şöyle denmektedir:

"Tıbbî çalışma ve araştırmalarım sonucunda, domuz etinin ve ürünlerinin insan sağlığını bozduğunu, hatta (homotoksin) zehir etkisi yaptığını, yenilmesinin apandisit, safra kesesi iltihabı ve safra kolikleri, bağırsak iltihapları, tifo ve para tifoya benzer hastalık tablosu gösteren mide ve ince bağırsak iltihabı yaptığını gördüm. Ve yine ilerlemiş egzamalar, kan çıbanları, damar sertliği, hipertansiyon, kan dolaşımı bozuklukları, toplardamar iltihapları, kalp enfarktüsü, kadınlarda beyaz akıntı, ter bezi apseleri, yiyenlerde alışkanlık meydana getirmesi ve kıkırdak yumuşamaları gibi hastalıklara da sebep olduğunu tespit ettim."

Alman doktor, bu kitapçığının son bölümünde, insan sağlığını tehdit eden domuz ürünlerinin zararlarından korunmak için şu tavsiyelerde bulunur: "En küçük miktarda da olsa domuz eti yemekten kesinlikle kaçının! Domuz eti yasağına tamamen uyar, et ve sucuk ihtiyacınızı, ürünlerine domuz eti karıştırmadığına emin olduğunuz bir kasaptan alırsanız hem kendinizi hem de ailenizi felaket ve musibetlerden korumuş olursu-

2340 Nahl: 16 / 18.

nuz. Zira domuzun bütün vücudu değersiz maddelerden, yağ, sümüksü maddeler, gübre şerbeti, iltihap maddeleri ve tehlikeli hormonlardan ibarettir."

Alman Die Welt ve Bild gazetelerinin haberine göre, Amerikalı Prof. Doktor Jan Hirshmann, "Archives of international Medicine" adlı tıp dergisinde yayınlanan makalesinde,1756–1791 yıları arasında yaşayan ünlü besteci Mozart'ın domuz etinde bulunan ve "trişin" adlı parazitlerden öldüğünü iddia etmiştir.[2341]

Domuzdan insana geçen ve öldürücü olan trişin virüsünün, domuz etinden yüzde yüz arındırılmasının mümkün olmadığı ilim adamları tarafından açıklanmıştır.

Son yıllarda Malezya / Kuala Lumpur'da ortaya çıkan ve beyinde iltihaplanma yaparak 54'den fazla insanın ölümüne neden olan bir virüsün domuzlar tarafından taşındığı tespit edilmiştir. Bunun üzerine Malezya sağlık bakanlığı ABD den bir sağlık heyetini ülkesine davet etmiş ve virüsü taşıdığı şüpheli görülen 322000 adet domuz itlaf edilmiştir.[2342] Ve yine öldürürcü grip virüsünü de domuz taşımaktadır. Nitekim İspanya'da domuz gribinden 90 bin kişi ölmüştür.

Domuz dişisini kıskanmayan tek hayvandır. Dolayısıyla domuz eti yiyenler zamanla fizyonomi ve düşünce açısından domuzlaşarak, onun huyunu benimserler.

Her hayvanın mutlaka bir müspet bir de menfi yönü vardır. Mesela köpeğin vahşiliği yanında sadakat yönü de vardır. Koyunun miskinliği yanında teslimiyet tarafı da mevcuttur. Domuzun ise dişisini kıskanmayışı yanında müspet bir tarafı yoktur.

Domuz etinde bulunan yağlar vücuttaki A ve E vitaminlerini tahrip edip tesirsiz hale getirmektedir. Bundan dolayı erkeklerde meni oluşumu azalmakta ve seks gücü düşmektedir. Ayrıca kısırlığa da sebep olmaktadır.

Ve yine Avrupa ülkelerinde domuz eti yiyen erkeklerin 40–50 yaşlarından sonra erkekliğinin azaldığı yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır.

Domuz etinin bilinen bu zararları yanı sıra, son zamanlarda yapılan araştırmalarda AIDS benzeri bir hastalığa sebep olduğu da ortaya çıkmıştır. "The Lancet" adlı bir İngiliz tıp dergisinin yazdığına göre, domuzlarda AİDS benzeri bir hastalığa sebep olan bir virüsün ABD'deki 24 AİDS hastasından dokuzunda ve 16 sağlıklı Amerikalıdan da birinde görüldüğü tespit edilmiştir.

Hiç şüphesiz insanlığın ilim seviyesi yükseldikçe, İslam'ın haram kıldığı şeylerin haram oluşlarındaki hikmet ve sırlar daha iyi anlaşılacaktır.

Bir Müslüman'ın domuz üzerinde mülkiyet hakkı yoktur. Bu nedenle domuzun sadece eti değil, her şeyi haramdır. İslam hukukçularının çoğunluğuna göre domuz canlı iken de necistir. Dolayısıyla salyası, teri ve benzer şeyleri de necistir. Bu sebeple bulaştığı cisimler necis olmuş olur. Bu durumda, ağzını sürdüğü bir kabın biri toprakla

2341 Akit Gazetesi, 13 / 06 / 2001.

2342 Şura Dergisi, Sayı 1, Sh: 27-28. Nisan-Mayıs-1999. İsviçre / Wetzikon.

olmak üzere yedi defa yıkanması gerekir.

Dikkat edilmesi gereken önemli meselelerden birisi de domuzun katkı maddesi olarak diğer alanlarda kullanılmasıdır. Örneğin: Kıllarından diş ve tıraş fırçası gibi çeşitli fırçalar yapılmaktadır. Derisi ceket ve ayakkabı imalatında değerlendirilmektedir. İç yağı ise kozmetik sanayide katkı maddesi olarak kullanılmaktadır. Özellikle ruj yapımında, sabun ve mum üretiminde tercih edilmektedir. Ayrıca makine yağlarında, pomatlarda, kesik, pişik ve yara merhemi gibi sağlık alanında kullanılan maddelerin içinde de yerini almaktadır.

Aslında bütün bu alanlarda kullanılan katkı maddelerinin, aynı görevi yapacak alternatif ürünleri vardır. Ama domuz ürünlerinin ucuz ve kolay bulunur olması, özellikle din bağlamında kaygıları bulunmayan çevrelerce tercih sebebi olmaktadır.

Domuz bahsini Kur'an-ı Kerim'in şu buyruğu ile noktalayalım: "Ey iman edenler, rızk olarak size verdiğimiz temiz ve helal şeylerden yiyiniz."[2343]

2-)Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar: Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlarınetleri haramdır. Bu da yine Kur'an hükmüne dayanır.[2344]Cahiliye devrinde Araplar putlar adına kurban kesip Kâbe'nin duvarına asarlardı. Şirk olan bu âdeti Kur'an bu hükmüyle ortadan kaldırdı ve tevhit inancının önemini ortaya koymuş oldu.

3-)Meyte tabir edilen ve kendiliğinden ölmüş olan hayvan: Meyte denilen,dini usul ve kurallara göre kesilmemiş veya kendiliğinden ölmüş olan bir hayvanın eti de haramdır. Haramlığı ise Kur'an'ın açık hükmüne dayanır.[2345]

c-) Yukarıda (a) ve (b) şıklarında bahsedilen grupların dışında kalan hayvanların etlerinin yenmesi konusu İslam hukukçuları arasında tartışmalıdır. Bazı hayvanlar, fakihlerin ekseriyetine göre haram veya helal sayılırken, bazı hayvanlar hakkında da fakihlerin görüşleri dengeli bir dağılım gösterir. Bu görüşleri altı maddede toplayabiliriz:

1-) Yırtıcılar sınıfından olup alt ve üst çenesindeki dört uzun ve sivri dişleri ile kapıp avlanan ve kendilerini bu yolla savunan hayvanlardır ki, bunları şöyle sıralayabiliriz:

Kurt, aslan, kaplan, pars, sırtlan, maymun, köpek ve kedi gibi hayvanlar ile pençesiyle kapıp avlanan şahin, doğan, kartal ve akbaba gibi yırtıcı kuşlar, görünüşü itibariyle iğrenç olan fare ve yılan gibi hayvanlar, akrep, sinek ve örümcek gibi haşerelerdir. Bunlar, fakihlerin büyük çoğunluğu tarafından haram kabul edilmiştir. Ancak bir kısım Maliki âlimleri aslan ve kaplan gibi yırtıcı hayvanların etlerini helal görürken bir kısmı da mekruh saymıştır.[2346]

2343 Bakara:2 /172

2344 En'am: 6 / 145.

2345 Bakara: 2 / 173.

2346 Prof.Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal II, İslam ve Toplum Sh: 39. İslam Araştırmalar Merkezi- İst.

2-) İslam fıkıhçıları, bazı hayvanların özelliklerini göz önünde bulundurarak etlerinin hükmü hakkında farklı görüşler ileri sürerler. Mesela tilki, Hanefîler'den Ebu Yusuf ve Ebu Muhammed'e, Şafiîler'e (bir rivayette) Hanbelîler'e ve bazı Malikiler'e göre helal sayılmıştır. Keza "**ayı**", Hanefî ve Şafiîler'e göre haram kabul edilirken Hanbelî ve Malikiler'e göre helal sayılmıştır. "Zürafa" Şafiîler'de haram, diğer üç mezhepte ise helaldir. Aynı şekilde "tavus kuşu ve papağan" Şafiî mezhebinde haram, diğer üç mezhepte helaldir. "Kirpi" Hanefî ve Hanbelî mezheplerinde haram, Şafiî ve Malikiler'de helaldir.

Bu hususta şunu da belirtmekte yarar vardır. Hanefîler'e göre yukarıda belirtilen hayvanların dışında çakal, sincap, samur, sansar, sırtlan, keler, gelincik, çaylak, kuzgun, baykuş, atmaca, kaplumbağa, köstebek, kertenkele, salyangoz ve her çeşit haşaratın yenmesi caiz değildir.

3-) Tavşan, dört mezhebe göre de etinin yenmesi helaldir. Ancak müçtehit imamlardan Ebu Leyla'ya göre tahrimen mekruhtur.

4-) At eti, dört mezhepte kabul gören genel görüşe göre helaldir. Ancak at, cihat hayvanı olduğu için Ebu Hanife'ye göre tahrimen, bazı Hanefî bilginlerine göre ise tenzihen mekruhtur. Ebu Yusuf ve Ebu Muhammed'e göre ise helaldir. Maliki mezhebi içinde de mekruh, hatta haram sayanlar vardır.

5-) Evcil eşek, dört mezhebin genel görüşü ehli merkeplerin etinin haramlığı yönündedir. Ancak Maliki bilginlerden bazıları bunu tenzihen mekruh saymışlardır. Hanefî bilginlerden Bişir el- Merisi ise ehli eşek etinin helal olduğu görüşünü beyan etmiştir.

6-) İki ayrı türün birleşmesinden meydana gelen katır ve benzerleri hakkında ise üç görüş vardır:

a- Her iki cins, eti helal olanlardan ise, bunların birleşmesinden meydana gelen hayvanın eti de helaldir.

b- Her iki tür, eti haram olanlardan ise, bunların birleşmesinden meydana gelen hayvanın eti de haramdır.

c- Hayvanlardan birinin eti helal, diğeri haram olanlardan ise, Hanefî ve Malikiler'e göre annenin durumuna göre hüküm verilir. Şafiî ve Hanbelîler'e göre ise helal olmayan taraf esas alınır.

Dört mezhebe göre de anası eşek olan katırın eti haramdır. Ebu Hanife'ye göre katırın anası at ise eti mekruhtur. Ebu Yusuf ve Ebu Muhammed'e göre ise mekruh değildir.[2347]

B-) Suda yaşayan hayvanlar:

Kur'an, deniz avının ve denizden elde edilen yiyeceklerin helal olduğunu bildirir.[2348]

2347 Prof. Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal II, İslam ve Toplum, Sh: 38-41, üçüncü baskı, İst- 2000.

2348 Maide: 5 / 96; Fâtır: 35 / 12.

Hz. Peygamber (s.a.v.) de deniz hakkında kendisine sorulan bir Soru: üzerine: "Onun suyu temiz, meytesi (içinde ölen) helaldir"[2349] şeklinde cevap vermiştir.

Suda yaşayan hayvanları iki grupta inceleyebiliriz:

1-) Balık türleri, bütün mezheplere göre balık çeşitleri helaldir. Ancak Hanefîler'e göre kendiliğinden ölerek su yüzüne çıkmış olan balıklar sağlık açısından yenmez. Fakat balık otu, elektrik şoku ve dinamit gibi benzeri araçlarla avlanan balıklar ele geçirilmeden suda iken ölmüş olsa da yenilebilir. Diğer hayvanlarda olduğu gibi balıkların boğazlanmasına da gerek yoktur.

2-) Midye, kurbağa ve yengeç gibi balık türü dışında kalan su hayvanlarının yenmesi Hanefi'lerce habâis (iğrenç) kapsamında görüldüğü için helal kabul edilmemiştir. Diğer üç mezhep ise, maide süresinin 96. ayetindeki "deniz avı" ifadesinin geneli kapsadığını ve ayrıca yukarıda zikredilen Hz. Peygamberin "Deniz suyu temiz, ölüsü helaldir" hadis-i şerifini esas alarak suda yaşayan her hayvan kendiliğinden ölmüş dahi olsa helal kabul ederler.

C-) Hem karada hem suda yaşayan hayvanlar:

Kurbağa, kaplumbağa, yengeç, yılan ve timsah gibi hem karada hem de suda yaşayan benzer hayvanlar hakkında üç görüş vardır:

1-) Hanefi ve Şafiî'lere göre bu hayvanları yemek helal değildir.

2-) Maliki'lere göre ise bu hayvanların yenilmesi helaldir.

3-) Hambeli'lere göre ise sadece timsah, kurbağa ve yılanın yenmesi helal değildir, diğerleri yenebilir. Ancak bunlardan, akıcı kanı olan kaplumbağa ve su aygırı gibi hayvanlar için boğazlama işleminin yapılması gerekir. Akıcı kanı olmayanlar için boğazlamaya gerek yoktur.

Eti yenen hayvanların tespitinde çerçeveyi en dar tutan mezhep Hanefî'ler, en geniş tutan mezhep ise Maliki'lerdir.

Soru: Eti yenen hayvanların dini usullere uyularak kesilmesindeki hükümler ne lerdir?

Cevap: Sağlıklı beslenme ve dini sorumluluk açısından önemli olan bu konuyu, hayvanı kesen, kesilen hayvan ve hayvanın kesim şekli itibariyle üç yönden ele alacağız:

a-) Kesimi yapacak olan şahısta aranan şartlar:

Hayvanı kesen kimsenin akıl ve temyiz gücüne sahip, Müslüman veya Ehl-i kitap olması, ihramda olmaması gerekir. Kesimi yapanın kadın veya erkek olması yahut buluğ çağına ermemiş çocuk olması fark etmez. Allah adına kestiğinin şuurunda olması ve besmele çekebilecek durumda bulunması yeterlidir.

Mecusîlerin, putperestlerin, mürtetlerin, müşriklerin, ateistlerin ve besmeleyi kas-

2349 Tirmizi: Taharet, 52.

ten terk eden Müslümanların kestikleri yenmez.[2350]

Kur'an'ın açık hükmüyle[2351] hayvanların kesimi esnasında Allah'tan başkasının isminin anılması veya hayvanın Allah'tan başkası adına kurban olarak kesilmesi ve bu durumda etinin yenmesi yasaklanmıştır. Daha önce açıklandığı üzere Kur'an'da haram kılınan dört tür yiyecekten biri de Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlardır. Kur'an bu hükmüyle Allah'tan başka varlıkların kutsanamayacağı, tek ve yegâne yaratıcının Allah olduğu, dolayısıyla kulluk ve ibadete lâyık olanın da ancak Hak Teâlâ olduğu fikrini hâkim kılmayı amaçlamıştır.

Başta Hanefî ve Maliki âlimler olmak üzere İslam hukukçularının çoğunluğu konuyla ilgili ayetlerin [2352]lafızlarını da esas alarak hayvanın kesim esnasında, unutulmadığı takdirde, "Bismillah" veya "Bismillahi Allahü ekber" diye besmele çekilmesini yahut da Allah'ın diğer isimlerinden birinin söylenmesini şart koşarlar. Besmelenin kasten terk edilmesi halinde ise o hayvanın etinin yenmeyeceğini ifade ederler. Besmelenin unutulması durumunda ise, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in "Ümmetimden yanılma, unutma ve zorla yaptıklarının sorumluluğu kaldırılmıştır"[2353]hadis-i şerifindeki beyanı gereğince, unutan kimse besmeleyi hükmen söylemiş sayılır. Diğer bir hadis-i şerifte ise bu konu şöyle açıklanır: "Müslüman'ın ismi kendisine yeter. Hayvan keserken unutup Allah adını anmazsa, sonra Allah adını anıp (bismillah deyip) öylece yesin."[2354]

Kimlerin Ehl-i kitap sayılacağı ve Ehl-i kitabın kestiği hayvanın hangi şartlarda yenilip yenilmeyeceği hususu tartışmalıdır. Kur'an'daki "Ehl-i kitap" tabirinden Yahudi ve Hıristiyanların kastedildiği muhakkaktır. Bununla birlikte Mecusîler,[2355] Sâbiîler[2356], Budist[2357] ve Brahmanlar[2358], inanç esaslarında bir hayli sapmalar bulunmasına rağmen, temelde Allah inancına sahip oldukları için bazı İslam bilginleri Ehl-i kitaptan sayılabilecekleri görüşünü ileri sürmüşlerdir.[2359] Fakat muteber fıkıh kitaplarında Ehl-i kitabın sadece Yahudi ve Hıristiyanlar olduğu bildirilir. Hatta Ehl-i kitabın bu günkü tahrif edilmiş Tevrat ve İncil'e iman edenler değil, aslı bozulmamış şekline inanan geçmiş ümmetler olduğu ifade edilir. Çünkü tevhid inancına prensip olarak başka dinlerde ve hatta felsefi sistemlerde bile rastlanabilir. Ancak Allah'ın son ve ekmel dini olan İs-

2350 Nasuhi Bilmen Ömer, Büyük İslam İlmihali, Sh: 420.

2351 Bakara: 2 / 173; Maide: 5 / 3.

2352 En'am: 6 / 118, 121.

2353 Buhari: Hudud, 22.

2354 Beyhaki: (İbni Abbas rivayet etmiştir.)

2355 Mecûsî: "Ateşe tapanlar" demektir.

2356 Sâbiî: "Yıldıza tapanlar" demektir.

2357 Budist: "Buda öğretilerine inananlar" demektir.

2358 Brahman: "Özellikle Hindistan'da yaşayan ve ineğin kutsallığına inananlara"verilen ad.

2359 Prof Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal II, İslam ve Toplum, İslam Araştırmaları Merkezi-2000

lam'daki mutlak ve saf tevhit inancı başka hiçbir sistemde yoktur. Mesela Yahudi ve Hıristiyanların bu günkü tevhit anlayışları Müslümanlarınkinden çok farklıdır. Yahudilikte öncelikle Yahudiler'i düşünen ve kayıran milli bir ilah anlayışı hâkimdir. Hâlbuki İslam'da Allah, bütün âlemlerin Rabbidir. İkinci olarak Yahudiler, "Üzeyir Allah'ın oğludur"[2360] diyerek gerçek tevhit inancından sapmışlardır. Ve yine Yahudiler, Hz. İsa'nın babasız yaratılışını istismar ederek Hz. Meryem'i zina etmekle suçlarken, Hıristiyanlar da Hz. İsa'ya "Allah'ın oğlu" demek suretiyle iftirada bulunmuşlar ve böylece teslis akidesiyle tevhit inancından tamamen uzaklaşmışlardır. İslam ise bu sapık anlayışları tamamen reddeder. Kitabımızın Akaid bölümünde bu konuya daha detaylı yer verilmiştir.

Şu hadis-i şerif bu meseleyi daha da açık bir şekilde ortaya koyar: "Kim Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şahadet ederse Allah ona cehennemi haram kılacaktır."[2361]

İslam bilginlerinin çoğunluğuna göre, Ehl-i kitabın kestikleri İslamî usullerdeki gibi keskin bir âletle hayvanın boğazlanması şartıyla eti yenilebilir. Kesim sırasında Ehl-i kitabın besmele çekmesi şart değil, fakat Allah'tan başkası adına kesmemesi şarttır. Allah'tan başkası adına kesmesi halinde o hayvanın eti haramdır. Mesela bir Hıristiyan'ın İsa Mesih'in adını anarak kestiği yenilmez.

b-) Kesilecek hayvanda aranan şartlar:

Kesilecek hayvanın öncelikle sağlıklı olması ve etinin helal olması gerekir. Ayrıca, kesimi yapılacak hayvanın pislik yiyip yemediğinin tespit edilmesi gerekir. Şayet pislik yemişse makul bir süre bekletilmeden kesimi yapılmaması icap eder. Zira bekletilmeden kesilen hayvanın eti bütün mezheplerce mekruhtur. Pislik yiyen hayvanlara fıkıh dilinde "**Cellâle"**denir ve bekletilme süreleri fıkıh kitaplarında şu şekilde tespit edilmiştir:

Tavuk= üç gün, **koyun ve keçiler=** dört gün, **sığır ve develer=** on gün gibi bir süre temiz gıdalarla beslenerek etindeki kötü kokunun gitmesi sağlanmalıdır. Yukarıda da ifade edildiği gibi hayvanı bekletmede esas olan etindeki pis kokunun gitmesi için makul bir süre bekletmektir.

Kesilen bir hayvanın karnından çıkan yavru canlı ise ve anne karnında gelişimini tamamlamışsa o da kesilerek yenebilir.

c-) İslami kurallara göre kesme usulleri:

İslam rahmet ve merhamet dinidir. Nitekim her işe başlarken "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla" diye Besmele çekerek başlarız. Bütün mahlûkata şefkat göstermek yüce dinimizin emridir. Dolayısıyla kesimi yapılacak hayvana da aynı duygularla yaklaşıp eziyet ve acı çektirmeden kanını akıtmalıyız. Bunun için de keskin bir âlet kullanmak gerekir. Kör bir âletle kesim yapmak mekruhtur.

Yukarıda belirtildiği gibi kesim anında Besmele çekilmeli ve Allah'tan başkası adına kesim yapılmamalıdır. Eti yenen ehli hayvanın çene altındaki iki atar damar ile nefes

---

2360 Tevbe: 9 / 30.

2361 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte C-1, Sh: 27-30.

ve yemek boruları kesilmiş(zebh) olmalıdır. Ebu Hanife tarafından bunların en az üçünün kesilmesi yeterli görülürken, Şafiî ve Hambeli'ler, kan damarlarından ziyade yemek ve nefes borularının kesilmesinin gereğini esas alırlar. Develerde ise boğazla göğüsün birleştiği yere bıçak saplamak (nahr) suretiyle olur. Vahşi hayvanların veya ehli olduğu halde yakalanamayan yahut da yatırıp kesilmesi mümkün olmayanların her hangi bir surette yaralanıp kanının akıtılması boğazlanma yerine geçer. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de hazır bulunduğu bir sırada kaçıp yakalanamayan bir deve ok ile vurulmuştur. Bu olayı Resulullah tasvip etmiş ve böyle durumlarda aynı şekilde davranılmasını emretmiştir.[2362] Hayvan, kesim mahalline getirilirken itip kakılarak eziyet verilmemeli, bıçak hayvanın gözü önünde bilenmemeli, kesim yerine getirilince fazla bekletilmeden sol yanı üzerine kıbleye doğru yatırılmalı ve tekbirlerden sonra besmele çekilip (**Bismillahi Allâhü Ekber)** diyerek boğazlanmalıdır.

Günümüzde dünyanın çeşitli yerlerinde elektrik şoku, hayvanın beynine tabanca sıkma, karbondioksit gazı verme, başına çekiç veya tokmakla vurma, omuriliğine şiş sokma gibi İslami olmayan yöntemler uygulanmaktadır. Hayvan, boğazlanmadan bu tür bir işleme tabi tutulmak suretiyle öldürülürse murdar olur. Dini ölçülere uygun olarak kesilmeksizin, böyle bir işlem sonucu öldürülen ve öldükten sonra da kesilen hayvanın eti yenmez. Ancak bu uygulama İslami bir hareket olmamakla beraber, hayvanın ölümüne yol açmaz, sadece sakinleşmesine veya bayılmasına sebep olursa, bu durumda o canlı kalan hayvan, dini usullere uygun bir şekilde kesilirse etinin yenmesi caiz olur.[2363]

Günün şartları gereği elektrikli kesim âleti ile tavuk gibi kanatlı hayvanlar seri halde kesilmektedir. Dolayısıyla bu kesimin İslami kurallara uyup uymadığı sık sık gündeme gelmektedir. Allah Resulü'nün Adiy b.Hatim'e hitaben buyurduğu şu hadis-i şerif bu konuya açıklık getirmektedir: "Kanı istediğin şey ile akıt ve üzerine besmele çek."[2364]

Bu hadis-i şeriften anlaşılacağı üzere, kesim yapan kimse elektrikli kesim aletini ve kesilecek hayvanı ayarlayıp besmele ile elektrik düğmesine basması kesim ve boğazlama işleminin yerine getirilmesi hükmündedir. Bıçağı hayvanın boğazına sürtmekle kesici âletin düğmesine veya koluna basmak arasında fark yoktur. Keza, ateşli silahlarla bir atışta birden fazla hayvanı vurmak mümkün ve caiz olduğu gibi, bu tür kesimlerde de birden fazla hayvanın bir anda kesilmesi caizdir.

Balık türlerinin ve avlanma sonucu ölmüş olan kara av hayvanlarının boğazlanması gerekmez. Ancak kara av hayvanları avlandıktan sonra canlı olarak ele geçirilmişse boğazlanması gerekir. Aksi halde bu hayvanın etinin yenmesi helal olmaz. Köpek ve atmaca gibi hayvanlar marifetiyle avlanan ve ölü ele geçirilen hayvanın da eti yenmez.

Bazı müçtehitler, avlanan kişi silahını kullanırken veya avcı hayvanı av peşine salarken besmele çekmesini şart görürler. İslam hukukçularının büyük çoğunluğu ise; "unutarak besmele çekmemenin mahzuru olmadığını, zira besmele çekmeyi unutan

2362 Buhari, Zebâih, 15-18.

2363 İrfan Yücel, Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi, Diyanet Gazetesi.

2364 Ebû Davûd: Edâî, 15.

avcının, hükmen besmele çekmiş sayılacağını" ifade ederler.

Aslında hayvanın İslamî usullerdeki gibi kesilmesi bütün semavi dinlerde ortak özelliktir. Bu hususa Yahudiler Müslümanlar gibi riayet ettikleri halde, Hıristiyanlar birçok konuda olduğu gibi bu konuda da uymamaktadırlar. Çünkü Tarsuslu bir Yahudi'nin oğlu iken sonradan Hıristiyan olan Pavlos, Hıristiyanlığı farklı kültürlere mensup insanlar arasında yayabilmek amacıyla İncil'deki gerçek Tevhid inancını Teslis'e çevirmiş, yeme içme konusundaki dini hükümleri de büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.

Batı toplumlarında Yahudiler her konuda olduğu gibi özellikle de dinlerinin gereklerini yaşama konusunda çok iyi organize olmuşlardır. Hemen hemen her ülkede kendi dinlerine uygun kesim ve üretim işbirliğine gitmişlerdir. Maalesef, Müslümanlarda bu manada bir gayreti ve organizasyonu göremiyoruz. On yıla yakın Avrupanın çeşitli ülkelerinde bulundum. İçim sızlayarak Müslümanların bu konudaki çaresizliklerini görmek beni son derece üzmüştür. Aslında bu gün, Hıristiyan coğrafyasında Yahudi toplumunun dünyadaki toplam nüfusundan çok fazla Müslüman yaşamaktadır. Buna rağmen hâlâ bu konuda gerekli tedbirler alınmamış ve alınmıyorsa, gelecek nesillerin vebali bütün Müslümanların omuzlarınadır. Hâlbuki dinde hayırlı bir çığır açmak Müslüman'ın en önemli görevidir. Bu gün Müslümanlar gerek bilgi birikimi ve gerekse ekonomik güç bakımından yeterli düzeye ulaşmışlardır. Daha fazla gecikmeden bu konulara el atmaları gerekir, bizden hatırlatması...

AV VE AVLANMA ŞARTLARI

Av, yaratılışı itibariyle yabanî olan hayvanların özel bir araç ve gayretle ele geçirilmesi halidir.

Etlerinden, derilerinden, tüy ve dişlerinden yararlanılan hayvanlar ile zararlarından kurtulmak istenilenlerin avlanması helâldir.

Avlanmanın şartları:

Avlanma şartlarını şöyle özetleyebiliriz:

1-Avcı, hayvanı İslâmî esaslara göre boğazlayabilmesi için Allah'ın adını anabilecek ehliyette olması gerekir.

2-Avlanan hayvanın sayısı birden fazla da olsa, ava silah atılırken veya avı yakalamak için eğitilmiş köpek ve doğan gibi hayvanı avın peşine salarken bir kere "**Bismillahi Allâhü Ekber**"demek yeterli olur. "Bismillahi Allahü ekber" lafzını telaffuz ettikten sonra aldığı yara sebebiyle birden fazla hayvan ölmüş de olsa hepsinin etleri de helâl olur. Kasıt olmak sızın Allah'ın adını anma unutulursa o avın etinin yenmesi de helâl olur. Ancak kasten terk edilmişse avın eti haram olur.

3-Silahla vurulan veya eğitilmiş hayvanla yakalanan avı ele geçirmek için zaman kaybetmeden koşup yakalamak ve ölmediyse besmele çekip boğazlamak gerekir. Yaralı olduğu halde henüz canlı iken ele geçirilen bir av, besmele ile boğazlanmaz ve ölüme terkedilirse eti yenmez. Şayet silahla vurulup ele geçirilmeden önce ölmüş ise boğazlanmış hükmündedir ve helâldir.

4-Bir hayvanı boğazlamak için besmele çekdikten sonra o hayvanı bırakıp, başka

bir hayvan besmele çekilmeden boğazlanacak olsa o hayvanın eti yenmez.

Dinde zorlama yoktur elbet, isteyen bu dünyada pişer, isteyen ahirette.

Necip Fazıl Kısakürek

Veren de O alan da O,
Nedir senden gidecek
Telaşını gören de,
Can senin zannedecek.

Necip Fazıl Kısakürek

DİNİ PROBLEMLERİN ÇÖZÜMÜNDE İSLAM ÂLİMLERİ

Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında dini meseleler vahiy, meşveret ve onun ictihadı ile çözüme kavuşturulup hükme bağlanıyordu. Allah Resulü'nün vefatı ile birlikte problemler başladı ve çoğalarak zamanımıza kadar geldi ve gelmeye de vam edecektir. Hiç şüphesiz bu süreç, kıyamete kadar da sürecektir. Ancak, İslam ni çözümsüzlük dini değildir. Zira son ve ekmel din olan İslam, bütün emir ve larında ferdin ve toplumun şart ve özelliklerini göz önünde bulundurmuş ve her şit ihtiyacına cevap verecek şekilde ilahi hükümlerle donatılmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim: "...Yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta olmasın"[2365] buyurur. Bununla beraber, çağlar ilerledikçe bir yandan mükellefin değişmesi, diğer yandan mükellef aynı kaldığı halde çevresi ve şartlarının değişmesi ile çeşitli dini meseleler ortaya çıkmış; dolayısıyla bunlara çözümler aramak, yeni ictihadlar yapmak, en dan bir kısım İslam âlimlerine farz olmuştur.

Bu nedenle dînî problemlerin çözümleri ile İslam âlimleri öteden beri meşgul olmuşlar ve meşgul olmaya da devam etmektedirler. Bu âlimleri üç grupta ele alabiliriz:

1-) Kitap ve sünnete değil de fıkıh kitaplarındaki çözümleri yeterli sayanlar,

2-) Klasik usulün terk edilmesini, dini meselelerin müspet ilme ve akla dayalı bulunan hikmet-maslahat prensibine göre çözüme bağlanmasını isteyenler,

3-) Klasik usulü terk etmeden, fakat onu geliştirerek yeni mesele ve problemleri, yeni ictihadlarla hükme bağlayıp çözüme kavuşturmak isteyenlerdir ki, bu anlayış, Hindistan'dan Fas'a kadar birçok İslam dünyasında hâkim olan ve gittikçe yayılıp gelişen bir yaklaşımdır. Bu düşüncenin temsilcisi durumunda olan Muhammed Abduh, Reşid Rizâ, Mevdudî ve Yusuf Kardavî gibi birçok seçkin ilim adamının bu mevzuda yayınlanmış bir hayli fetvaları vardır.

Ayrıca Türkiye, Suudi Arabistan, Kuveyt, Pakistan, Mısır, Nijerya, Uganda ve Malezya gibi ülkelerde açılan İlahiyat Fakülteleri ile bazı ilmî kuruluşlar da 1961 yılından bu yana dini meselelerin her çeşidi üzerinde birçok seminer ve konferans çalışmaları yapmakta, yapılan bu verimli çalışmaların sonuçlarını neşrederek İslam dünyasının hizmetine sunmaktadırlar. Her geçen gün başarılı İslam akademisyenlerinin sayısı artmaktadır.

Aşağıda izah edeceğimiz ve belli ölçüde çözüme kavuşturulan bazı konular bu ilmi çalışmaların bir ürünüdür. İnşallah istikbal İslam'ın olacaktır. Ümitsiz olmamak lazımdır.

2365 En'am: 6 / 59.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK, FAİZ VE HELAL KAZANC BAHSİ

Soru: İslam dini açısından faiz ve helal kazanç nedir, hangi konular faizli işlem hükmündedir?

Cevap: İslam dininde meşru yoldan çalışıp kazanmak, ibadet ve cihad ölçüsünde kutsal ve değerli bir harekettir. Yüce dinimiz, her çeşit haramı yasaklamış ve bu yolla elde edilen kazanca ve mala asla değer vermemiştir.

İslam'da helal kazancın esası emeğe, alın terine dayanır. Nitekim Peygamber Efendimiz: "Hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir şey yemiş değildir"[2366] buyurur.

Ve yine kendisine: "En temiz ve en helal kazanç nedir Ya Resulallah?"diye sorulduğunda: "Kişinin elinin emeği, bir de dürüst ticaretin kazancı"[2367] diye cevap vermiştir. Nitekim insanlığa önderlik ve rehberlik yapan Peygamberler de ellerinin emeği ile rızıklarını temin etmişlerdir. Mesela ilk insan ve ilk Peygamber Âdem (a.s) buğday yetiştirmekle, Nuh (a.s.) marangozlukla, İbrahim (a.s.) dokumacılıkla, Davud (a.s.) demircilikle, Süleyman (a.s.) sepetçilikle, İdris (a.s.) terzilikle, Musa (a.s.) çobanlıkla ve nihayet Muhammed (a.s.) de ticaretle rızkını kazanmıştır.[2368]

Allah Resulünün yukarıdaki beyanlarından da anlaşılacağı üzere helal kazanç elde etmede emek ve risk temel faktördür.

İslam dini risksiz ve emeksiz kazanç olan faizi, hile yoluyla temin edilen her çeşit gelirleri, hak gaspına dayanan hırsızlık, kapkaççılık, rüşvet, ölçü ve tartıda hile gibi benzeri yollarla elde edilen gayri meşru kazançları haram kılmış, ayrıca bizzat kendisi haram olan zina, içki ve kumar gibi şeylerden sağlanan kazancı da yasaklamıştır.

İslam bilginleri hem hayat tecrübelerine hem de dini naslara dayanarak, haram lokma ile beslenenlerin ibadetlerinin faydasız olacağını, gayri meşru yollarla elde ettikleri kazançlarından da bereketin kalkacağını, dolayısıyla bu durumun kendilerini dünyada huzursuzluğa âhirette de azaba maruz bırakacağını ifade ederler.

Yukarıda saydığımız ve saymadığımız daha birçok haram kazanç yollarından biri de faizden elde edilen kazançtır. O halde faiz nedir?

Faiz: Faizin Arapçadaki karşılığı ribâ olup sözlükte,"her hangi bir şeydeki artışı ve fazlalığı" ifade eder. Terim olarak ise ribâ, "borç verilen bir parayı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla geri almaktır. Veya herhangi bir borç ilişkisi sebebiyle vaktinde ödenmeyen bir alacak için ek vade tanıyıp vade sonunda bu alacağı fazlalıkla geri almanın, yine bu şekilde alınan fazlalığın" genel adıdır.

2366 Buhuri: Büyû, 15.

2367 Müsned: IV, 141.

2368 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-14, Sh: 312.

Faiz, karşılığı olmayan bir kazançtır. Sermayenin belli bir sınıfın elinde toplanmasına ve emeğin üretimden yeterli payı alamamasına sebep olmaktadır. Ayrıca maliyetlere yansıyarak pahalılığı körüklemekte ve kaynakların tam olarak kullanılmasını engelleyerek de işsizliğe neden olmaktadır. Toplumda yardımlaşma duygusunu zaafa uğratarak insanların birbirlerine borç para vermelerini engellemektedir. Bütün bu temel nedenlerin yanında daha birçok sebeplerden ötürü faiz, açık bir haksızlığa yol açmakta ve dolayısıyla geniş halk kitlelerinin sömürülmesine öncülük etmektedir. Bu nedenledir ki İslam dini, faizi zulüm kabul ederek yasaklar ve böylece de sermayenin risk ve zarara katlanmadan tek başına kazanç aracı olmasını önlemeyi amaçlar.

İslam dini, yardımlaşma ve sosyal dayanışma ilkesini ahlaki bir anlayış temeline oturtmak ister. Bunun için de zekât ve infakın, emek ve sermayenin birlikte üretim ve yatırıma yönelmesini, kâr ve zararı birlikte göğüslemesini öngörür. Bundan dolayıdır ki Kur'an, faiz ile zekât ve infakın karşılaştırmasını yaparak zekât ve infakın değerli ve kalıcı, faizin ise değersiz ve bereketsiz olduğunu bildirir.[2369] Ve yine aynı ayette, ticaretle faizi karşılaştırarak, ticaretin üretken ve verimli, faizin ise âtıl ve haksız bir kazanç yolu olduğunu, dolayısıyla Allah'ın ticareti helal, faizi ise haram kıldığını açıklar.

Faiz yasağının uzun bir geçmişi vardır. Tarih boyunca Eflatun ve Aristo gibi birçok düşünür ve filozof, hatta devlet adamları büyük halk kitlelerinin sömürülmesine sebep olduğu için faize karşı çıkmışlardır.

İslam dininden başka, Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da faiz yasağı vardır. Ancak Yahudiler Tevrat'ı tahrif ederek faizi sırf İsrail oğulları için yasaklayıp, kendilerinden olmayanlara karşı serbest bırakmışlardır. Kur'an-ı Kerim Nisa sûresinde Yahudilerin bu tutumunu açıklar.[2370]

Hıristiyanlıktaki meşhur dört İncil'den biri olan Luka İncil'inde de faiz yasağı yer almış ve Hıristiyan dünyasında uzun bir süre bu yasak devam etmiştir. Ancak Batının iktisadi gelişimi karşısında bu yasak aşınmaya başlamış ve kilisenin elinde de yüklü bir sermaye olduğu için faiz yasak olmaktan çıkıp hoş görülmeye başlanmıştır. Fransız İhtilalinden sonra da iyice yaygınlaşarak Batı ekonomisinin, kapitalizmin vazgeçilmez temel unsuru haline gelmiştir.

Şüphesiz Allah'ın kanunu şazmaz. 06/ 03/ 2009 tarihinde yazılı ve görsel Türk basınında şu ibretli haber yayınlandı:

Hıristiyan dünyasının kalbi olan Vatikan'ın en üst düzeyindeki dini lideri Papa Benedick Vatikan'ın resmi yayın organı olan ve Roma'da yayınlanan "Osservatore"deki makalede, halen uygulanmakta olan faizci kapitalist sistemin sömürücü ve başarısız olduğunu, tüm dünyayı etkileyen 2008 yılında yaşanan ekonomik krizin temelinde de

2369 Bakara: 2 / 276. ; Rûm: 30 / 39.

2370 Nisa: 4 / 160-161.

faize dayalı bu sistemin yattığını bildiriyor. Asıl ilginç olanı, bu krizden kurtulmanın tek çaresinin gelecekte Müslümanların örnek alınmasını tavsiye ederek, İslam'ın ön gördüğü faizsiz bankacılık sistemine geçilmesini, kurtuluşun ancak bu yolla mümkün olabileceğini tüm dünyaya ilan ediyor.[2371]

Hele şükür, geç de olsa gerçekleri görmeye başladılar, haydi hayırlısı!

Faiz yasağı Kur'an-ı Kerim'de dört yerde[2372]aşamalı olarak ortaya konur. Bu ayetler nüzul sırasına göre dip notta gösterilmiştir. Ancak burada faiz yasağına açık ve kesin delil teşkil eden ve bu konuda son nazil olan şu ayetin mealini vermekle yetineceğiz. Cenab-ı Hak şöyle buyurur:

"Faiz yiyen kimseler (kabirlerinden) tıpkı şeytan çarpmış kimseler gibi çarpılmış olarak kalkarlar. Onların bu hali, alış veriş (ticaret) de faiz gibidir demelerindendir. Oysaki Allah ticareti helal, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse geçmişte olan kendisinindir ve işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar. Allah faizi mahveder, sadakaları çoğaltır. Allah hiçbir günahkâr kâfiri sevmez... Ey İman edenler, Allah'tan korkun, eğer gerçekten inanıyorsanız, faiz olarak artakalan (anaparanın üzerindeki) miktarı almayın. Şayet bunu yapmaz (faiz almaya devam ederseniz), o takdirde Allah ve Resulü ile savaşa girdiğinizi bilin. Tövbe ederseniz ana sermayeniz sizindir. Ne haksızlık edersiniz, ne de haksızlığa uğratılırsınız."[2373]

Hz. Peygamber (s.a.v.), alım satımlarda faize yol açacak her işlemi veya bizzat faiz olanları yasaklamıştır. Bu konuda birçok hadis-i şerif rivayet edilmiştir. Mesela Allah Resulü şu hadis-i şerifinde bu hususu açıkça ortaya koyar: "Altın mukabili altını, gümüşe mukabil gümüşü, buğdayla buğdayı, arpa ile arpayı, hurma ile hurmayı, tuza mukabil tuzu satmayınız. Ancak eşit miktarlarda ve peşin olursa o müstesna. Her kim artırır veya fazla alırsa faiz alıp vermiş olur. Bunda alan ile veren arasında fark yoktur."[2374]

İbni Mesud'un rivayet ettiği başka bir hadis-i şerifte de: "Faizle malını artırmaya çalışan hiçbir kimse yoktur ki, sonunda malının azalmasına sebep olmasın!"[2375]buyrulur.

Soru: Faiz Konusunda İslam bilginlerinin görüşleri nelerdir?

Cevap: Kur'an ve sünnette faiz (riba) açıkça yasaklandığı için, faizin haramlığı konusunda bütün İslam bilginleri görüş birliği içindedirler. Ancak fıkıh bilginleri faizin kapsamı ve faizli işlemlerin hukuki sonuçları konusunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bunların bu konudaki görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

2371 0/6/2009 Zaman Gazetesi ve diğer günlük gazeteler ile Türk TV'lerinin akşam bültenleri.

2372 Rûm: 30 / 39; Nisa: 4 / 160-161; Âl-i İmran: 3 / 130; Bakara: 2 / 275-279.

2373 Bakara: 2 / 275- 279.

2374 Buhari: Büyû, 77-81; Müslim: Müsakât, 79-85.

2375 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte terc. C-17, HN:709, Sh:265.

Bir grup İslam âlimine göre faizin her türü haram olduğu gibi, faiz şüphesi taşıyan veya faize yol açabilecek olan her çeşit ticari işlemler de yasaktır.

Diğer bir grup bilgin ise, faiz konusunda bir ayrım ve derecelendirmeye giderek, asıl haram olan, vadeden kaynaklanan faiz (ribe'n-neseî) dir. Peşin mübadelelerdeki fazlalığın (ribe'l-fadl) faiz sayılması ise faize yol açma tehlikesinin bulunması sebebiyledir.

Özellikle son devir Mısır bilginlerinden bir kısmı, Kur'an'da yasaklanan faizin[2376] cahiliye döneminde gelenek halinde uygulanan ve asıl amacı üretim olmayan belli bir süre için verilen alacağın vadesi geldiği halde ödenmemesi durumunda vadesini uzatma karşılığında artırılan miktar (katlı veresiye faizi) olduğunu ileri sürerler. Malı baştan veresiye verirken veya parayı ödünç verirken belirlenen bir fazlalığı ise bu yasaklanan faiz kapsamının dışında tutarlar.

Bir grup âlim de, kredi faizlerini emek-sermaye ortaklığının değişik bir çeşidi olarak değerlendirir. Başka bir grup ise günümüz toplumlarında şartların değiştiğini, faizli kredi kullanımında zaruret ve kamu yararı bulunduğunu, hatta düşman ülkelerinde faizli işlemlerin caiz olduğunu, Müslüman'ın bundan kârlı çıkacağını savunur.[2377]

Yukarıda da ifade edildiği gibi İslam, sistem olarak faizi ve faize ulaşmak için bütün hileli yolları reddeder, fakat yatırımı teşvik eder. Dolayısıyla söz konusu bu arayışlar, İslam'ın faiz yasağı hakkındaki temel anlayışının bir hayli dışında kalır. Nitekim değerli ilim adamı Prof Dr. Hayrettin Karaman bu tür arayışlarla ilgili düşüncesini şöyle açıklar:

"Hem 1940'lı yıllardan önce, hem de sonra İslam'da faiz yasağını delmeye çalışan insanlar çıkmıştır. Bunların faiz yasağı karşısında yeni bir kurumu meydana getirmek için çalışmak gibi bir dertleri yoktur. Bunun yerine kimisi zaruretten hareket etmek suretiyle, kimisi de buna bile ihtiyaç görmeden ısrarla "makasidü's-şeria" diyebileceğimiz, hükümlerin felsefesinden, gerekçesinden hareket etmek suretiyle başta söylediğimiz gibi faiz yasağını delme teşebbüsünde bulunmuşlardır.

Kimisi demiştir ki, Kur'an-ı Kerim'de yasaklanan "**ed'afen mudâafe**" şeklinde ifadesini bulan katlanmış faizdir.[2378] Yani ilk akitleşmede (sözleşmede) üzerinde mutabık kaldığınız faiz yasak değildir.

Böyle söyleyen kimselerin ne Kur'an'dan, ne de Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabının tatbikatından bu ayet haricinde bir delilleri yoktur. Hâlbuki faizi mutlak olarak haram kılan başka birçok ayet-i kerime ve Hz. Peygamberin hadisleri mevcuttur.

İslam'da Edille-i Şeriyye dört tanedir. Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyas. Bu kimselere, "madem Kitap'ta tereddüde düştük, sünnete geçelim; acaba hakikaten katlanmış faiz

---

2376 Âl-i İmran: 3 / 130.

2377 Prof.Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal II İslam ve Toplum, Sh: 420-422, 3. Baskı, İstanbul-2000

2378 Âl-i İmran: 3 / 130.

mi haram, yoksa bir katı veya daha azı da olsa, hatta anaparaya eklenen % 1 gibi cüz'i bir fazlalık olsa bu da mı haram, bakalım" dediğimizde; "Sünnet bizi bağlamaz" diyorlar. O zaman biz de onlara "Sünnetin kendilerini bağlamadığını söyleyen insanlarla bir İslami problemi tartışma durumunda değiliz"diyoruz.

Ve delillerden hareketle şu neticeye varıyoruz ki, anaparayı, rakam olarak değil, kıymet olarak geçen fazlalık, az-çok ne olursa olsun faizdir.

Kısaca değindiğimiz bu faizi delme teşebbüsleri bizi bağlamadığı gibi İslam dünyasını da bağlamamış ve tutunmamıştır. Bu sebeple çözümler daima faiz yasağının delinmesi değil, tanınması üzerine kurulmuştur. İşte bu çözümlerden bir tanesi de Faizsiz Bankalardır."[2379]

O halde faizsiz banka nedemektir, nasıl çalşır, kuruluş amacı nedir? Bütün bunları aşağıda tek tek ele alacağız. Ancak bundan önce ilk müctehidler döneminden itibaren faiz yasağına karşı Müslüman toplumlarda belli bir yaşama şansı bulan ve "**bey'u'l-îne**" denilen hileli alış veriş şekli ile yine faiz bağlantılı olan enflasyon, vadeli satış, borsa, hisse senedi, tahvil ve sigorta gibi kavramları ele alacağız.

Soru: "Bey'ül-îne"ne demektir?

Cevap: Bey'ul-îne, bir alış verişte bir kimsenin vadeli aldığı bir malı daha düşük bir para ile peşin olarak satmasıdır. Diğer bir ifade ile tüccar, malını veresiye olarak belli bir vade ile müşteriye satar. Sonra bu malı müşteriden daha ucuz bir fiyatla geri satın alır. Böylece ilgili şahıs, fazla ödemeli de olsa vadeli para bulmuş olur. Konuyla ilgili olarak İbni Ömer (r.a.) Resulullah'ın şöyle buyurduğunu nakleder: "İyne usulüyle alış verişte bulunursanız Allah size zillet verir. Dininize geri dönmedikçe (üzerinizdeki) zilleti kaldırmaz."[2380]

İslam hukukçuları bu konudaki alım-satım sözleşmesinde, şekil şartlarının mı yoksa tarafların niyetlerinin mi esas alınacağı hususunda farklı görüşler ileri sürerler. Mesela Hanefî hukukçular, Hz. Âişe validemizin bu meseleye ilişkin aşağıdaki sözünü dikkate alarak "îne" yoluyla satımın caiz olmayıp fasit olduğunu ileri sürerler. Bazı Hanefî fıkıhçılar ise bu çeşit bir sözleşmede "ribâ şüphesi" bulunduğu için bu tür bir alış verişi caiz görmezler.

Söz konusu haber şudur: Bir kadın Hz. Âişe'ye gelerek, "Benim bir cariyem vardı. Bunu Zeyd bin Erkam'a vadeli (veresiye) olarak 800 dirheme sattım. Sonra da aynı cariyeyi Zeyd b. Erkam'dan 600 dirheme peşin olarak satın aldım ve parasını ödedim. Şimdi benim ondan 800 dirhem alacağım var" dedi. Hz. Âişe bunun üzerine: "Ne kötü satım yapmışsın ve ne kötü satın alma yapmışsın! Git Zeyd'e haber ver; Allah onun Hz. Pey-

2379 Prof. Dr. Karaman Hayrettin, İslam'ın ışığında günün meseleleri, C-3, Sh:596-597, Yeni Şafak.

2380 Ebu Davud, Büyû, 56 (3462).

gamber ile birlikte yaptığı cihadı iptal etti. Ancak, tövbe ederse o başka" diye cevap verdi. Kadın bunun üzerine Hz. Âişe'ye, "Anaparamı alıp fazla kısmı iade etsem olur mu?"diye sordu. Hz. Âişe de, "Kime Rabbinden bir öğüt gelip vazgeçerse, daha önce yaptıkları kendindendir"[2381] mealindeki ayeti okudu.

Malikiler de, faize götüren bir yol olduğu için "îne" yoluyla yapılan alış verişi caiz görmezler.

Hanbelîlerden İbnü'l-Kayyim ise, konuyu hile açısından ele alır ve tarafların sahih bir sözleşme görüntüsü vererek esas niyetlerini sakladıklarını dolayısıyla böyle bir alış verişin caiz olmayacağını ileri sürer.

Şafiî hukukçular ise, tarafların niyetlerini dikkate almaz ve sözleşmenin şekil şartlarını taşıyor olmasını yeterli görür. Ayrıca Hz. Âişe'ye nispet edilen haberi de sahih görmezler ve dolayısıyla "îne" satışının caiz olduğunu söylerler.[2382]

Avrupa'da yaşayan Müslümanların ekseriyeti, son zamanlarda toplum yararına olan gayr-i menkul ile ilgili ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, Şafiî hukukçuların "Bey'ül-îne" konusundaki bu görüşleri doğrultusunda hareket ederek okul ve cami gibi kurumlar satın almışlar ve almaya devam etmektedirler.

Soru: Enflasyon-Faiz ilişkisinde dikkat edimesi gereken husus nedir?

Cevap: Enflasyon ve faiz ilişkisi konusunda sıkça sorulan soru, enflasyonun yüksek olduğu durumlarda paranın değer kaybına uğradığı, dolayısıyla bankanın vadeli yatırılan mevduata verdiği fazlalığın faiz olup olmadığı hususudur. Daha öncede ifade edildiği gibi paranın vade farkıyla para kazanması şüphesiz faizdir. Nitekim Sayın Hayrettin Karaman da aynı görüşte olup bu meseleye şöyle yaklaşmaktadır: "Bazıları diyorlar ki bu ülkede enflasyon vardır, para devamlı değer kaybetmektedir, o halde bankanın verdiği, enflasyonun altındaki fazlalıklar faiz sayılmaz. Ben bu görüşe katılmıyorum. Çünkü siz bankayla akit (sözleşme) yaptığınız esnada, bir yıl sonraki enflasyon belli değildir. Buna rağmen siz % 50, % 60 gibi bir faiz üzerine akit imzalıyorsunuz. Bir yıl sonra enflasyon bu rakama ulaşsa, hatta geçse bile siz işin başında böyle bir akit yaptığınızdan dolayı alacağınız bu fazlalık faizdir. Siz işin başında bir günah işlediniz, artık devlet veya banka, ya da şahıs, alacağınız bu fazlalığı size hibe etse (bağışlasa), enflasyon sebebiyle bu, faiz olmaktan çıksa da günahınızı kaldırmaz. Bu aynen hırsızlık eden bir kişiye, daha sonra mal sahibinin çalınan malı hibe etmesi gibidir. Bu hibe hırsızın, hırsızlık günahını kaldırmaz."[2383]

2381 Bakara: 2 / 275.

2382 Prof Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal II İslam ve Toplum, Sh: 426-431, İslam Araştırmalar Merkezi, İstanbul-2000.

2383 Prof Dr. Karaman Hayrettin, İslam'ın ışığında Günün Meseleleri, C-3, Sh:597-598. Yeni Şafak

Soru: Vadeli Satışlar faize girer mi ve icradan mal satın almak caiz midir?

Cevap: Peşin alış veriş caiz olduğu gibi veresiye alış veriş de caizdir. Kur'an-ı Kerim'de: "Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirlerinize borçlandığınız vakit onu yazın"[2384] buyrulur. Âlimlerin çoğunluğu, bu ayeti tefsir ederlerken ayetin hem vadeli satışa, hem de ödünç vermeye müsaade ettiğini açıklamışlardır.

Buhari'de geçen bir hadis-i şerife göre de, Hz. Peygamber (s.a.v.) bizzat bir Yahudi'den veresiye yiyecek almış ve karşılığında da demirden bir zırhını rehin bırakmıştır.[2385]

Alışverişteki vadeli satışlarda ise malın vade sebebiyle peşin değerine göre fazla paraya satılmasının faiz olmadığı görüşü hâkimdir. Hanefiler dâhil fakihlerin çoğunluğu bu görüştedirler.

Kur'an-ı Kerim'de: "Birbirinizin mallarını ancak karşılıklı rızaya dayanan bir ticaret yoluyla yiyebilirsiniz"[2386] buyrulur. Bu durumda, bir malı vadeli olarak peşin fiyatından daha fazlaya satmak iki tarafın da karşılıklı rızası ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla İslam hukukçularının ekseriyeti, ayetin hükmü gereği böyle bir alış verişi meşru görürler.

Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de bu konuda şöyle bir uygulaması vardır: Medine'ye yakın bir mesafede ikamet eden Yahudi kabilelerinden birisi de "Beni Nadir" adındaki kabile idi. Bu kabile mensupları Müslümanlarla yapılan antlaşmalara riayet etmedikleri gibi Hz. Peygambere suikast teşebbüsünde de bulunmuşlardı. Daha fazla kötülüklerine meydan vermemek için kendileriyle savaş yapıldı ve mağlup edildiler. Savaş sonrası Hz. Muhammed (s.a.v.) yurtlarından çıkarılmalarını emretti. Bunun üzerine Beni Nadir'den bir grup Yahudi Resul-i Ekrem'e gelerek: "Ey Allah'ın Peygamberi! Sen bizim yurdumuzdan sürülüp çıkarılmamızı emrettin. Hâlbuki bizim, halktan henüz vadesi gelmemiş alacaklarımız var,(bize biraz mühlet tanı)"dediler. Onların bu isteklerine Resulullah,"(O halde alacağınızda) indirim yapın, (parayı) peşin alın"[2387] diye cevap verdi.

Rsulullah bu ifadesiyle vadenin kısaltılmasına karşılık olarak borcun bir kısmının düşürülmesine izin vermiştir. Dolayısıyla vade sebebiyle fiyatı artırmak da aynı şeydir.

Fakat bazı Malikilerle diğer azınlık bir grup, vade farkını bir çeşit faiz sayarlar.

Kısa adı "**İSAV**" olan "İslamî Sosyal Araştırmalar Vakfı" tarafından yapılan bir ilmî çalışmada da vade farkı ile ticaret yapmanın meşru olduğu ispat edilmiştir.[2388]

Öyle anlaşılıyor ki, İslam hukukçularının çoğunluğuna göre bu tür bir akit, İslam'a aykırı olmadığı gibi toplumun ihtiyaçlarını karşılamada daha uygun ve pratik bir yol-

2384 Bakara: 2 / 282.

2385 Buhari, Büyû, 14.

2386 Nisa: 4 / 29.

2387 Dârekutnî, III, 46.

2388 Prof. Dr. Karaman Hayrettin, İslam'ın ışığında Günün Meseleleri, C-3, Sh:602

dur. Bilhassa, alım gücünün azaldığı, buna karşın ihtiyaç çeşitlerinin çoğaldığı günümüz şartlarında, herkesin ihtiyaçlarını peşin olarak karşılaması mümkün değildir. Bununla beraber, malların fiyatlarının sürekli arttığı, yüksek bir enflasyonun paranın değerini günden güne erittiği bir ortamda satıcıdan, peşin fiyatına vadeli olarak satmasını istemek de gerçekçi olmaz ve haksızlık olur. Zira satıcı, şayet sattığı malın parası ile aynı maldan bir yenisini rahatlıkla geri satın alamıyorsa yaptığı iş ticaret olmaktan çıkar ve kendisini iflasın eşiğinde bulur.

Hulâsa: Hanefî'lerin en muteber fıkıh kitabı olan "El-Mebsût"ta da açıklandığı üzere, bir malı peşin fiyatına oranla farklı bir fiyat ile vadeli satmak caizdir.[2389]

Haczedilmiş bir malıicradan satın almak caizdir.[2390]

Soru: İslam hukuna göre, hisseli bir malın satışında uygulama nasıldır?

Cevap: Hz. Cabir (r.a.)'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte bildirildiği üzere, tarla, arazi, arsa, ev, bağ, bahçe, dükkân gibi her hisseli şeyde hissedarın şüf'a (satın alma) hakkı vardır. Dolayısıyla hissedar, alacağını veya alamayacağını karşı tarafa bildirinceye kadar, hissedara sormadan o malı satması geçerli olmaz. Şayet hissedara sormadan satacak olursa, hissedar razı olmadığı takdirde, o malı hissedar satın almaya daha layıktır.[2391]

Soru: Borsa, Hisse senedi ve Tahvilin İslam Hukukundaki yeri nedir?

Cevap: Bu kavramları aşağıdaki şekilde açıklayabiliriz:

a-) Borsa: Batı kökenli bir terim olan Borsa, devlet tarafından kurulup denetlenen ve taraflarca özel hukuk kuralları içinde ticari değere sahip malların alınıp satıldığı kurumladır. Diğer bir ifadeyle borsa, menkul kıymetlerin tescil edilmesi, alınıp satılması, fiyatlarının belirlenmesi, kontrolü, tasarruf ve yatırımın teşviki gibi fonksiyonları yerine getiren bir kurumdur. Bu kurum, liberal-kapitalist sistemin bir ürünüdür.

Borsa, önceleri ticaret ve sanayi borsaları, tarım ürünleri borsaları ve altın borsası şeklinde doğup gelişmiş ise de bu gün hisse senetleri, tahvil, hazine bonosu ve kambiyo gibi kıymetli evrakın alınıp satıldığı "menkul kıymetler borsası" ön plana çıkmıştır.

İslamî açıdan bizi ilgilendiren yönü, menkul kıymetler borsasında alınıp satılan kıymetli evrakın ve bilhassa hisse senetleri ile tahvillerin, Müslümanlar tarafından alınıp satılmasının caiz olup olmadığıdır. Bu bakımdan senetleri borç senedi (tahvil) ve hisse senedi olmak üzere iki kısımda ele almak gerekir:

b-) Tahvil: Hazine bonosu gibi faizli borç senedi niteliğinde olan kıymetli evrakın alınıp satılması faizle borç alıp verme gibidir; dolayısıyla caiz değildir. Dövize endeksli tahviller ve borç senetleri de aynı hükme tabidir.

2389 el-Mebsût: C-13, Sh: 8.

2390 İslam Ansiklopedisi, C-14, Sh: 518-519.

2391 Râmuz'el-Ehadis, C-1, Sh: 216, HN: 2.

c-) Hisse Senedi: Çağdaş İslam bilgin ve hukukçularının çoğunluğunun görüşüne göre, bir hisse senedinin alım ve satımının veya ihracının câiz olabilmesi için şu hususların bulunması gerekir:

1-Hisse senedi ister devlet tarafından, ister şirketler tarafından çıkarılsın, o şirketin dinin haram saydığı alkollü içki, kumar, fuhuş, faiz ve domuz ticareti gibi alanlarda faaliyet göstermemesi gerekir.

2-Söz konusu hisse senedinin hem kâra, hem zarara, hem de şirketin mal varlığına ortaklığı içermesi gerekir.[2392]

Şu hususa da dikkat etmek lazımdır ki, senetlerin fiyatları ile oynayarak değerini aşırı şekilde düşürmek veya yükseltmek için bir takım hileli yollarla, Spekülatif faaliyetlerde bulunarak aldatmak ve zarara sebep olmak dinen caz değildir. Bir Müslüman borsacı bu çeşit meşru olmayan oyunlar içerisinde olamaz ve olmamalıdır. Ancak başkaları tarafından bunlar yapılmış, belli hisse senetlerinin fiyatları inmiş veya çıkmış ise bunları, o günkü piyasa fiyatları üzerinden alıp satanların bir sorumluluğu yoktur.

Soru: Sigorta çeşitleri nelerdir ve dini açıdan hangi sigorta caizdir?

Cevap: Batı dünyasında 5–6 asırlık bir geçmişi olmasına rağmen, İslam âlemine iki asır önce giren sigorta, kelime olarak güven, emniyet ve garanti anlamlarına gelir.

İslam dünyasında iki asır önce sigortadan bahseden ilk kişi meşhur Hanefî hukukçusu İbni Abidin'dir. Osmanlı döneminde ise 1870 yılında İstanbul'un Beyoğlu semtinde çıkan büyük bir yangın hakkında zamanın Şeyhülislamından sigortanın caiz olup olmadığı hakkında fetva alınmıştır. Ve yine 1327'de hayat sigortası hakkında şeyhülislamlığa bir sorusorulmuş ve soruya verilen cevabî fetvada, İslam ülkesinde hayat sigortasının caiz olmadığı, ancak yabancı bir ülkede ve yabancı bir sigortacı ile yapılan sigorta sözleşmesinin ve bundan doğacak tazminat ve ödemelerin caiz olduğu söylenmiştir.

Üç kısımda ele alacağımız sigorta sisteminin dini hükmü konusundaki tartışmalar, son yüz yılda yoğunluk kazanmıştır. İslam âlimlerinin tamamına yakını tarafından, devletin kurduğu sosyal sigorta veya karşılıklı üyelik sigortası genel olarak caiz görülürken, ücretli sigorta meşru kabul edilmemektedir. Şimdi bu üç çeşit sigortayı inceleyelim:

1-) Sosyal Sigorta: Devletin bütün vatandaşlarını kapsayacak şekilde yangın, doğal âfet, kaza, hastalık, İşsizlik ve kimsesizlik gibi benzer durumlara karşı, onları koruyup gözetleyici, birliği ve sosyal dayanışmayı sağlayıcı geniş bir sigorta sistemi kurması İs-

2392 İslam konferansı Teşkilatına bağlı İslam Fıkıh Akademisinin girişimiyle 1988 yılında Rabat'ta toplanan Borsa Seminerinin sonuç bildirisinde ve adı geçen akademinin 1992 yılında Cidde'de yapılan yedinci dönem toplantısında hisse senetlerinin kâr ve zarara iştirak etmesi sebebiyle kural olarak helal olduğu beyan edilmiştir. Ancak, şirketin faiz, içki üretimi ve ticareti, karaborsacılık, hile, yalan ve aldatma gibi dinen haram olan benzer vasıtalarla kazanç sağlaması halinde hisse senetlerini alıp satmanın ve bundan gelir elde etmenin haram ve günaha iştirak etmek olduğundan caiz olmayacağı bildirilmiştir.

lam'ın ruhuna ve sosyal devlet ilkesine uygundur. Dolayısıyla çağımız İslam âlimlerinin hemen hemen tamamı devlet eliyle yapılan bu genel sosyal sigortayı İslam'ın ruhuna uygun bularak teşvik etmektedirler.

Aslında İslam, kendi ülkesinde yaşayan bütün insanları aralarında ayrım gözetmeden ve önceden belli bir ödeme yükümlülüğü de getirmeden, yukarıda belirtilen çaresizliklere karşı sigortalar; doğru olan da budur.

2-) Karşılıklı Üyelik Sigortası: Belli bir iş yeri veya meslek kolunda çalışanlardan birisinin bir felakete uğraması durumunda, onun zararını telafi etmek için ilgili iş kolu veya meslek grubu mensubu üyelerin kendi aralarında belli bir meblağ ödemek suretiyle kurdukları dayanışma amaçlı bir çeşit sigorta sistemidir.

Bu sigortaya dâhil olanlar, riziko durumlarına göre havuza belli miktarda para öderler, bu para üyelerin tamamı adına nemalandırılır. Meydana gelecek zarar ve hasarlar bu meblağdan ve nemasından ödenir, kurum için gerekli masraflar çıkarıldıktan sonra kalan para yine sigortalılara aittir. Belli bir müddet içinde yatırılan para ile bunun geliri hasar ve zararları ödemeye kâfi geldiğinde üyeler, yeniden ödeme yapmadan sigortalı ve gelire ortak olmaya devam ederler. Böyle bir uygulama İslam açısından doğrudur ve teşvik edilmesi gerekir. Mısırlı Müslüman âlimlerden Muhammed Ebu Zehra ve Prof Dr. Hayrettin Karaman gibi İslam hukukçuları sosyal ve karşılıklı yardımlaşmaya dayanan bu çeşit sigorta sözleşmelerini mubah sayarlar[2393]

3-) Ücretli Ferdi Sigorta: Hemen belirtelim ki bu tür bir sigorta toplumumuzda çok yaygın olmasına rağmen, İslam bilginlerinin büyük bir bölümü tarafından caiz görülmemektedir. Çünkü ücretli sigorta sisteminde sigortacı, kaza, yangın ve ölüm gibi durumlarda zararı telâfi etmeyi veya belli bir parayı ödemeyi üstlenmekte, bu acı şeyler meydana gelmediği takdirde hiçbir ödeme yapmamaktadır. Buna karşılık sigortalı taraf, periyodik olarak belli bir pirim ödemeye devam etmektedir. Ayrıca toplanan pirimler haram yollarla nemalandırılmakta ve şirket, hizmet bedelini aşan fazla gelirleri kendi hesabına alıp sigortalıdan da her yıl pirim ödemesini istemektedir. Görüldüğü gibi bu sigorta sistemi sosyal dayanışmadan uzak olup birçok belirsizlikleri içermekte ve hatta faizle iç içe bulunmaktadır. Bu sebeple İslam hukukçuları belli bir ihtiyaç ve zaruretler dışında ücretli ferdî sigortaya sıcak bakmamakta ve meşru görmemektedirler. Meselâ, Osmanlı şeyhülislamlarından Mustafa Sabri Efendi, Yusuf Kardavî, Muhammed Ebû Zehra, Muhammed Hamidullah ve Ezher üniversitesi öğretim üyelerinden Muhammed el-Medenî gibi tanınmış İslam âlimleri, ücretli sigortayı belirsizlik içermesi, sosyal dayanışmadan uzak olması, kumar ve faizle iç içe bulunması sebebiyle caiz görmemişlerdir.

Dünya İslam Birliğine bağlı Fıkıh Akademisinin 1977 yılında Mekke'de yaptığı top-

2393 Prof. Dr. Karaman Hayrettin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri C-3, Sh: 401-402, Yeni Şafak.

lantıda üyelerin büyük bir çoğunluğu da bazı gerekçeler ileri sürerek sigortanın bütün çeşitleriyle haram olduğunu belirtmişlerdir.[2394]

Son devrin İslam bilginlerinden Mısırlı M. Reşid Rıza, Muhammed Abduh, M.Yusuf Musa ve Mustafa Ahmet Ez-Zerkâ gibi âlimler ise bazı şart ve kayıtlar ileri sürmekle birlikte prensip olarak sigorta sözleşmesini aşağıdaki şu gerekçelerle caiz görürler ve bu konuda İslamî kaynaklarda destekleyici hükümlerin de bulunduğunu ifade ederler:

1-İslam dini, kişinin kendisinin ve malının geleceği açısından güvencede olmasını ister.

2-Dolayısıyla sigorta da İslam'ın bu amacına uygun olarak karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmayı sağlayarak bunu gerçekleştirir.

3-Sigorta sayesinde yük, geniş halk kitleleriyle paylaşılarak İnsanlar ânî felaket ve zararlara karşı korunmuş olur.

Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı ise 4/ 7/ 2005 tarih ve 1 / 5 sayılı kararında, Sigorta konusunda özet olarak şöyle der: "İslam'ın sosyal ve iktisadî hayata dair bütün düzenlemelerinin hedefi, hak ve görevlerde, mutlak manada karşılıklı yardımlaşma ve kefalet esasına dayanan bir toplum meydana getirmektir. Buna göre sigorta, İslâm dinindeki bu yüce hedefe aykırı değildir.

Başta ticaret olmak üzere pek çok ilişkinin globalleştiği günümüz dünyasında ticarî sigortanın bulunmaması başlı başına bir risk teşkil eder ve Müslümanların ekonomik açıdan mağlup olmaları sonucunu doğurur. O halde bu prensiplerden hareketle:

a- Sosyal sigortaların, karşılıklı sigortaların ve ticarî sigortaların caiz olduğuna,

b- Kâr payı esasına dayalı çalışan birikimli hayat sigortası ile bireysel emeklilik tasarruf ve yatırım sisteminin ise, yatırılan primlerin, dinen helâl olan alanlarda değerlendirilmesi durumunda caiz olduğuna,

c- Konusu din tarafından yasaklanmış olan sigortanın caiz olmadığına, karar verildi.

Soru: Ödünç verilen paranın değeri enflasyon karşısında nasıl korunur?

Cevap: Ödünç verilen paranın enflasyona karşı gerçek değerini korumanın bir yolu da, ekonomik gücünü koruyan altın gibi bir mübadele aracını esas almak veya önceden bir fazla ödemeyi şart koşmaksızın ödeme zamanı gelince enflasyon sebebiyle meydana gelen kaybın bu ölçüde telafi edilmesidir.

Aslında İslam hükümlerinin bina edildiği para birimi, altın ve gümüş paralardır. Bunlar kıymetlerini kendilerinden aldıklarından, bu gün kullanılan paralar gibi değeri başka bir şeye bağımlı değildir. Dolayısıyla değer kaybetme gibi bir mesele söz konusu değildir. Karşılıksız, dengesiz kâğıt para basmak ise zulümdür. Çünkü bu, haksız vergi alma ve hayat pahalığı demektir.

2394 Prof Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal II İslam ve Toplum, Sh:454.

Soru: İcradan mal satın almak caiz midir?

Cevap: Peygamberimiz (s.a.s.) borcunu ödeyemeyen Muaz b. Cebel'in malını borcu Karşılığında satmıştır (Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, VI, 48).

Halife Hz. Ömer de hac yolunda ticaret yaparken iflas eden bir kimsenin kalan mallarının alacaklıları arasında taksim edilmesine hükmetmiştir (Muvatta, Vasiyet, 8).

Bu uygulamaları esas alan İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed, İmam Malik ve İmam Şafii, alacaklıların talepte bulunmaları halinde hâkimin müflis borçluyu haczedebileceğini söylemişledir (Merğinani, el-Hidaye, III, 285, Mecelle, md. 998).

Haczedilen malın, değerinin çok altında satılması halinde ise; Hanefilerden İbn Abidin akdin fasit olacağını (İbn Abidin, Reddü'l-muhtar, V, 59), Şafii alimlerden Nevevi ise geçerli olmakla birlikte bu malın satın alınmasının mekruh olacağını söylemiştir (Nevevi, Ravdatü't-talibin, III, 418; el-Mecmu', IX, 162).

BANKA KAVRAMI VE FAİZSİZ BANKACILIK

Soru: Banka ne demektir, klasik bankalar hangi esasa göre çalışır?

Cevap:"Banka" kelimesi, İtalyanca tezgâh ve masa anlamına gelir. Eskiden İtalya'da meydan ve sokaklarda masa kurarak parasal işlemler yapan kimseler varmış. Banker denen bu kimselerin masa üzerinde yaptığı bu faaliyetlerinden ötürü bu ad verilmiştir.

Avrupa'da 19. yüz yıldan itibaren sanayide hızlı gelişmenin başlaması, banka hareketlerini de hızlandırıp güçlenmesine sebep olmuştur.

İslam dünyasının Avrupa ülkeleri ile ekonomik ve ticari münasebetleri sonucu, banka faaliyetleri İslam ülkelerine de yayılmıştır.

Bilindiği gibi birçok faaliyet alanları yanında klasik bankaların temel görevleri, tasarruf sahiplerinden ucuz faizle para (mevduat) toplayıp, finansman arayanlara daha yüksek faizle borç vererek aracılık yapmaktır.

İslam dini ise, ahlâkla ekonomi arasında doğrudan bağlantı kurarak oranı çok az bile olsa faizi kesinlikle yasaklar. Bunun içindir ki Müslüman düşünürler, İslami ölçüler doğrultusunda faiz sarmalından insanlığı, özellikle de Müslümanları kurtaracak formüller üzerinde çalışmışlar ve bu çalışmalar sonucunda da kâr-zarar ortaklığı esasına göre faizsiz çalışan kurumların kurulmasını çıkar yol olarak görmüşlerdir.

Ben de kitabımda yer almasını gerekli gördüğüm, kâr zarar ortaklığı esasına göre çalışan bu faizsiz finans kurumlarını çeşitli kaynaklardan tetkik ettim. Bazı ilgili ve yetkililerle de bire bir görüşmelerde bulundum. Yaptığım bu çalışmalarda elde ettiğim sonuçları, siz değerli okuyucularımın takdirlerine arz ediyorum. Bu verdiğim bilgiler dışında yanlışlar ve sapmalar varsa sorumluluk ilgili ve yetkililerine aittir.

Soru: Faizsiz banka kurma çalışmaları ne zaman başlamış ve sonucu ne olmuştur?

Cevap: İslam ülkeleri dâhil günümüz toplumlarında ahlakî ve dinî hassasiyetlerin zaafa uğraması sebebiyle faizin hızla yaygınlaşıp iktisadi hayatın ayrılmaz bir parçası haline geldiği de acı bir gerçektir.

Hülasa, faiz ortadan kaldırılmadıkça, ekonomide ve ticari hayatta onun etkisinden uzak kalmak mümkün görünmemektedir. Bunun için, faizin yerini alacak ve İslamî prensiplerle çatışmayacak çağın biriken ekonomik problemlerine çözümler üretecek çağdaş müesseselerin kurulması zorunludur. Nitekim son çeyrek asır içinde İslam ülkelerinde bu işin sancısını çeken Müslümanlar ve özellikle fıkıh ve iktisat ile meşgul olan İslam âlimleri faiz konusunda konferanslar ve kongreler yapıp bazı kararlar almışladır. Bu alınan kararlar arasında katılım bankacılığı (kâr ve zarar ortaklığı esasına göre faizsiz çalışan banka) kurma meselesi öne çıkmış ve1970'li yıllardan itibaren dünya mali gündeminde ciddi şekilde tartışılır hale gelmiştir.

Faizsiz bankacılık prensiplerinin pratiğe aktarılması ile ilgili ilk girişim ise 1963–1967 yılları arasında Mısır'da Prof. Dr. Ahmed Neccar tarafından gerçekleştirilmiştir.

İslam Kalkınma Bankasının 1974 yılında birçok devletin ortaklığı ile kurulmasından sonra, faizsiz bankacılık faaliyetleri hızlanmış ve faizsiz finans kurumlarının kurulmasında önemli destek elde edilmiştir.

İlk faizsiz finansal ürün ve hizmet sunan banka 1975 yılında kurulan Dubai İslamic Bank'tır. Günümüzde faizsiz bankalar, yüzü aşkın iştirakleri ve şubeleri ile halen altmıştan fazla ülkede faaliyet göstermekte ve her geçen gün de sayıları artarak devam etmektedir. Bu arada bünyelerinde faizsiz esaslara göre çalışan birimler kuran Citibank, HSBC Bank, Union Bank of Switzerland gibi batılı kurumlar da vardır. Batılı bankalarca kurulan ilk bağımsız faizsiz banka, Citibank tarafından 1996 yılında 20 milyon USD sermaye ile kurulan İslamic Investment Bank'tır.

Faizsiz bankacılık, Türkiye'de ilk defa 1985 yılında kanun hükmünde kararname ile başlatılmıştır. Bunlar Albaraka Türk ve Faisal Finans Kurumlarıdır. Son zamanlarda bu tür kurumlara yenileri eklenmekte ve her geçen gün gelişerek varlıklarını devam ettirmektedirler.

Günümüzde İslam dünyasında faiz sistemi esasına göre çalışan klasik bankaların yer almadığı, bunların yerine sadece faizsiz çalışan İslam bankalarının bulunduğu iki ülke vardır. Bunlar, Pakistan ve İran'dır. Bu iki ülkede banka mevzuatı, sadece faizsiz çalışan İslam bankaları için düzenlenmiştir.[2395]

Bu düzenlemelerin sonucunda, kapitalist ekonominin tek alternatif olmadığı ve kapitalist ekonomi içinde de kâr-zarar ortaklığı esasına dayalı tasarruf teşviki ve serma-

2395 Prof Dr. Karaman Hayrettin İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, C-3, Sh: 600.

ye birikiminin mümkün olduğu ortaya çıkmıştır.

Soru: Katılım Bankaları ne demektir ve kuruluş gayeleri nelerdir?

Cevap: Katılım Bankaları mali sektörde faaliyet gösteren, reel ekonomiyi finanse eden ve bankacılık hizmetleri sunan bankalardır. Bu bankaların başına "katılım" sözcüğünün ilâve edilmesi, kâr ve zarara katılması sebebiyledir.

Türkiye'de ve dünyada halkın bir kesimi, dini hassasiyetleri nedeniyle faiz gelirinden uzak durmaktadır. Bu nedenle klasik bankalara gitmeyen fonlar âtıl kalmakta, dolayısıyla ekonomiye katkı sağlamamaktadır. Bu durum hem genel ekonomi açısından hem de tasarruf sahibi açısından bir kayıp teşkil etmektedir.

Katılım bankaları, âtıl durumdaki bu fonları ekonomiye kazandırmak ve tasarruf sahiplerinin birikimlerini güvenle saklamalarına ve değerlendirmelerine yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur.

Soru: Katılım bankaları kâr payını nasıl hesaplarlar?

Cevap: Vadeli olarak yatırılan tasarruf hesaplarına dağıtılacak kâr, fon kullandırma faaliyetlerinin neticesinde oluşan net kâr seviyesine bağlıdır. Toplanan fonlar, para cinsine göre **TL, USD, EURO** havuzlarda toplanır. Fon kullanmak isteyen müşteriye talep ettiği para cinsi ve vade grubuna göre ilgili havuzdan fon kullandırılır ve bu işlemden doğan kâr (veya zarar) da prensip olarak ilgili havuza dağıtılır. Dağıtılan kâr, haftalık olarak hesaplanır ve her hafta başında ilan edilir.

Soru: Katılım bankaları kullandırdığı fonları nasıl garanti altına alır?

Cevap: Katılım bankaları Türkiye çapında çok farklı sektörlerden binlerce firma ile çalışmaktadırlar. Dolayısıyla bu firmalara finansman desteği sağlarken veya kâr-zarar ortaklıkları kurarken yahut da finansal kiralama yaparken muhatap firmayı tetkik eder. Mali ve moralite açısından, iş hayatındaki tecrübe ve başarısı yönünden istihbaratını yapar. Sağlam ve çalışılabilir gördüğü firmalara, eldeki verilere ve firmanın çapına göre bir limit tahsis eder ve bu limit dâhilinde devamlı olarak çalışır. Güvenmediği firmayla asla çalışmaz. Duruma göre karşı firmanın borcu karşılığında teminat olarak, sadece firmanın ve ortakların imzası ile yetinebileceği gibi, gerekli gördüğünde ya da piyasanın gidişatına göre, kefil, ipotek, teminat mektubu vb. maddi teminatları talep edebilir. Bu nedenle zarar etme riski asgariye inmiş olur. Buna rağmen elde olmayan sebeplerden dolayı bir zarar doğarsa, yüzlerce işten elde edilen havuzdaki kârdan mahsup edilerek bu zarar telafi edilir. Dolayısıyla müşterilere dağıtılacak kâr payı çok az bir miktar da olsa aşağı çekilmiş olur.

Ayrıca bankacılık kanununa göre, katılım bankalarında gerçek kişiler adına özel cari, kâr ve zarara katılma hesaplarında toplanan tasarrufların kişi başına, anapara ve kâr payı tutarının 50 bin TL' lık bölümü Tasarruf Mevzuatı Sigorta Fonunun güvencesi altındadır. Bunun için katılım bankaları bu fona hesap sahiplerinin kâr paylarından yıl-

lık toplam binde altı oranında pirim yatırmaktadırlar.

Soru: Katılım Bankalarının klasik banka faizlerine yakın kâr payı dağıttığı doğru mudur?

Cevap: "Katılım bankaları, klasik banka faizlerine yakın kâr payı dağıtıyor" söylentilerine karşılık, ilgililer şöyle savunma yapmaktadırlar: "Bu söylem tamamen gerçek dışıdır. Zira klasik bankalar arasında bile büyük faiz farkları vardır. Katılım bankalarının kâr payları ile banka faizleri arasında bazı dönemlerde rastlanan arızî yakınlığı genelleştirerek böyle bir düşünceye kapılmak yanlıştır. Diğer taraftan bankalar paranın yatırılması aşamasında verilecek faiz oranını belirler. Oysa katılım bankaları geçerli kâr payları üzerinden parayı değerlendirip, kazandığını paylaştırır. Önceden belirleme kesinlikle mümkün değildir. Aslında ekonominin zorunlu kıldığı kâr hadleri dâhilinde çalışıldığından normal kazanç seyrinin dışına çıkmak zaten iktisaden mümkün değildir.

Soru: Katılım Bankaları finansman desteği sağlarken kâr payını nasıl tespit eder?

Cevap: Katılım bankaları finansman desteği sağlarken, finansal kiralama yaparken alacağı kâr payını, normal ticari hayatın kıstaslarına göre tespit eder. Yapılan işin veya satılan malın piyasadaki kâr haddi, peşin ve vadeli alım satım fiyatı, yapılan işin hacmi, müşterinin kuruma sağlayacağı faydalar ve enflasyon oranı gibi hususlar genel bir değerlendirmeye tabi tutularak kâr hadleri tespit edilir.

Soru: Katılım Bankalarının verdikleri hizmetler nelerdir?

Cevap: Faizsiz finans kurumlarının çoğunlukla verdikleri finansal ürün ve hizmetleri şöyle özetleye biliriz:

1-) Katılım bankaları, tasarruf sahiplerinden topladıkları TL; USD ve EURO bazındaki fonları, faizsiz finansman prensipleri dâhilinde ticaret ve sanayide değerlendirerek, oluşan kâr veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşma,

2-) Faize bağlı olmaksızın kredi ve ödünç verme,

3-) Altın külçe alım ve satımı,

4-) Peşin döviz alım ve satımı,

5-) Kredi mektubu,

6-) Garantiler,

7-)Faize bağlı olmaksızın, önceden belirlenmiş bir ticari getiri çerçevesinde, garanti karşılığında finansman bonoları şeklinde, kısa vadeli finansman sağlama,

8-) Komisyon karşılığı tüm menkul kıymetleri toplama ve değerlendirme hizmetleri,

9-) Faizli olmamak şartıyla tüm menkul kıymetlerin (hisse senedi, yatırım sertifikası, finansal kâğıt ve tahvil gibi) alım satımı,

10-) Belirli amaçlar için (ticaret, sanayi, tarım ve gayrimenkul gibi) özel fonlar kurma ve yönetme,

11-) Mudarebe[2396]esasına göre finansman sunma,

12-) Müşâreke (emek-sermaye ortaklığı) esasına göre finansman sunma,

13-) İcar (finansal kiralama) hizmetleri sunma,

14-) Finansal acente hizmetleri sunma,

15-) Murabaha,[2397] üçüncü şahıslar için önceden kararlaştırılmış kâr prensibine göre vade farkıyla alım ve satım hizmetleri sunma,

16-) Projelerin fizibilite çalışmaları için teknik, ekonomik, finansal, yönetim ve pazarlama danışmanlığı sunma,

17-) Ayrıca halkın ihtiyaç duyabileceği diğer bankacılık hizmetlerini sunma.

Soru: Katılım Bankalarının fon toplama ve kullandırmada klasik bankalardan farkı nedir?

Cevap: Klasik bankalar belli bir faiz karşılığında mudi (müşteri) lerden para toplamakta ve yine ilan edilen faiz oranlarında nakit kredi olarak ihtiyaç sahiplerine sunmaktadır. Böylece de para karşılığında para kazanılmış olmaktadır.

Kâr-zarar esasına göre çalışan katılım bankaları ise halktan topladıkları fonların % 85 gibi bir oranını murabahayoluyla çalıştırmakta ve belli bir gelir taahhüdünde bulunmadıkları gibi anapara garantisi dahi vermemektedirler. Ancak faizsiz çalışan bu finans kurumları halkın bu paralarını değerlendirirken de çok dikkatli davranmakta ve her türlü emniyet tedbirini almaktadırlar. Böylece bu finans kurumlarına paralarını yatıran ve az da olsa faize karşı İslamî duyarlılığı olan ve helal kazancı tercih eden tasarruf sahibi kitlenin alın teri güvence altına alınmış bulunmaktadır. Ayrıca yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, tasarruf sahiplerinin özel cari ve kâr-zarar hesaplarında toplanan tasarrufların kişi başına, anapara ve kâr payı tutarının 50 bin TL' lik bölümü Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonunun güvencesi altındadır. Bilindiği üzere ekonominin temel prensibi "az risk az getiri, çok risk çok getiri"dir.

Soru: Katılım Bankası bulunmayan yerlerde hesap açtırılabilir mi?

Cevap: Katılım Bankalarının yurt içinde ve yurt dışında muhabir bankaları bulunmaktadır. Bu bankalar vasıtasıyla ücretsiz olarak her hangi bir katılım bankası şubesine para göndererek hesap açtırılabilir, hesaplardan para çekilebilir, çekleri tahsil edi-

2396 Mudarebe: Uzun veya kısa vadeli her çeşit krediyi temin etmek için güvene dayalı elverişli bir ortaklık çeşididir. Toplumda, elinde büyük meblağlara ulaşan nakit parası olan birçok kimse bunu işletmek, ticari bir işte kullanmak ister. Ancak bilgisi, tecrübesi veya sağlığı elverişli olmadığı için bu arzusunu gerçekleştiremez. Yine toplumda bilgili, yetenekli ve ticaret işine yatkın birçok kimseler de sermaye yokluğundan dolayı ticarete atılamaz. İşte mudarebe şirketi birbirine muhtaç olan bu iki unsuru bir araya getirir ve iki tarafta bundan kârlı çıkar.

2397 Murabaha: Bir malı veya parayı kâr-zarar esasına göre çalıştırma.

lebilir ve havale yapılabilir. Ayrıca EFT sistemi ile yurdun her tarafına para ulaştırılabilir.

ON İKİNCİ BÖLÜM

DOĞUM KONTROLÜ, NÜFUS PLANLAMASI VE KÜRTAJ

Soru: Doğum kontrolü, Nüfus planlaması ve Kürtaj caiz midir?

Cevap: Terim olarak doğum kontrolü, eşlerin istedikleri miktarda istedikleri zaman çocuk sahibi olabilmeleri için gebeliği önleyici birtakım çarelere başvurmalarıdır.

Çok yönlü bir konu olan bu meselede çiftlerin kararını etkileyici bazı dini emir ve tavsiyeler de vardır. Mesela, İslam dininin yüce Peygamberi "evleniniz çoğalınız, zira kıyamet gününde çokluğunuzla öğünürüm"[2398] buyurarak çocuk yapmayı teşvik etmiştir. Diğer taraftan da "Haberiniz olsun ki, her biriniz birer çobansınız ve emriniz altındakilerden sorumlusunuz"[2399]diyerek çoluk çocuğumuza karşı sorumluluklarımızın ağırlığını hatırlatmıştır. Ayrıca Cenab-ı Hak da: "Ey iman edenler kendinizi ve aile fertlerinizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun"[2400] buyurarak bu konunun önemine ve vebaline dikkat çekmiştir.

Çocuk, Kur'an'ın tarifinde bir ziynet[2401], Resulullah'ın dilinde de bir emanettir. Dolaysıyle eşler çocuk yapmaya karar verirken bütün bu ikaz ve teşvikler ışığında kendi şartlarını değerlendirip sorumluluklarını düşünerek bakabilecekleri miktarda çocuk yapmaya karar vermelidirler. Her şeyden önce Allah Resulünün kıyamette nicelikleriyle değil, nitelikleriyle iftihar edebileceği, İslâmî hususiyetleri taşıyan nesiller yetiştirmek eşlerin temel hedefi olmalıdır. Bunun için çocuklarına çok iyi bir eğitim ve terbiye vermeleri gerekir. Ailelerin sorumsuzca davranarak bakabileceklerinden fazla çocuk yapmak suretiyle kontrolü ellerinden kaçırarak sokağa teslim etmeleri ve böyle bir vebalin altında ezilmeleri akıllı bir davranış değildir. Şu unutulmamalıdır ki, her ailenin çocuklarına ve içinde yaşadıkları topluma karşı sorumlulukları vardır. Bunun için dünyaya getirecekleri çocuklarını iyi eğitip yetiştirmek ve topluma yük değil, katkı veren birer nesil olmalarını sağlamak her ana- baba için en önemli görevdir. Bu sebepledir ki, eşlerin aralarında anlaşarak şu tedbirleri alma hakları vardır ve caizdir:

1-Eşler bakabilecekleri sayıda çocuk yapmak için, rahimde çocuğun oluşmasını sağlayan sperm ile yumurtanın aşılanmasına karşı ilaç ve prezervatif kullanmak,

2-Azil yapmak,[2402] (erkeğin cinsel ilişki sırasında geri çekilerek spermini dışarı at-

2398 Buhari: Nikâh, 2;Fethu'l-Kebir: C-2,Sh, 38 ; İbni Mace:Nikâh,1.

2399 Sahih-i Buhari: Ahkâm, 8 /104.

2400 Tahrim: 66 / 6.

2401 Kehf: 18 / 46.

2402 Buhari: Nikâh, 96; Müslim: Nikâh,125-138. Bu hadis-i şeriflerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber azili yasaklamamıştır. Bundan dolayı İslam bilginleri doğum kontrolünün prensip olarak mubah ve caiz olduğuna hükmetmişlerdir.

ma yöntemi)

3-Meniyi rahime varmadan etkisiz hale getiren hap gibi kimyevi bileşikler kullanarak önleyici tedbirleri almaktır.

Çiftlerin rızası ile doğum kontrolü adı altında alınan bu çeşit meşru tedbirler konusunda Sünni mezhepler (hukuk ekolleri) ile Şii mezhepler arasında ciddi bir görüş ayrılığı yoktur.

Doğum kontrolünde, tıbbî ve dinî zaruret olmadıkça yukarıdaki tedbirlerin haricinde kürtaj yaptırma, kısırlaştırma, ameliyatla döl veya yumurta kanallarını bağlatma ve aşılanmış yumurtayı imhâ ederek teşekkül etmiş cenini dışarı attığı için spiral taktırma gibi işlemler caiz değildir.[2403]Bu mevzuda İstılahat-ı Fıkhiyye Kamusunda denirki: "Henüz azası belirmemiş olan bir ceninin, annesinin hayatına tesir edecek sıhhi bir sebepten dolayı tıbbi bir tetkik, muayene ve teşhis sonunda aldırılabilir."[2404]

Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadis-i şerifinde anne karnındaki çocuğa 120. günden sonra ruhun üfleneceğini, dolayısıyla canlılık kazanacağını açıklar.[2405]

Günümüzde tıp alanında ulaşılan ilmi gelişmeler, ceninin döllenmeden itibaren organlarının teşekkül etmeye başladığını, safha safha oluşum ve yaratılışının tamamlandığını, ilk birkaç hafta içinde organlarının teşekkül ettiğini, hatta kalp atışlarının hissedildiğini ortaya koymaktadır. Bu durumda annenin hayati tehlikesi dışında, rahimde döllenme sonucu çocuk oluştuktan sonra hangi aşamada bulunursa bulunsun, çocuk ister canlanmış olsun ister henüz ruh üflenmemiş olsun, çocuğun doğumunu engelleyici her türlü müdahale İmam Gazali dâhil birçok İslam bilginine göre meşru olmayıp, büyük bir günahtır.[2406] Ruh üflendikten sonra ise çocuk düşürmenin veya aldırmanın haram olduğunda, bu davranışın cinayet telakki edileceğinde İslam âlimleri görüş birliği içindedir.[2407]

Allah Resulünün şu beyanları da yukarıdaki ifadeleri teyit etmektedir: "Nutfenin (rahme düşmesinden sonra) 42 gece geçince, Allah ona bir melek gönderir.(ve bu melek vasıtasıyla) nutfeyi şekillendirir; işitmesini, görmesini, derisini, etini, kemiğini yaratır. Sonra melek sorar: "Ey Rabbim! Bu erkek mi, dişi mi?" Rabbin dilediğini hükmeder, melek de (Allah'ın bu emri doğrultusunda) yazar. Sonra (tekrar) sorar: "Ey Rabbim! Eceli nedir?" Rabbin dilediğini hükmeder, melek de yazar. Sonra yine sorar: "Ey Rabbim rızkı nedir?" Rabbin dilediğini hükmeder, melek de yazar. Sonra melek elinde (yazdıklarını içeren) sayfa olduğu halde çıkar. Artık buna ne bir şey ilâve eder, ne de eksiltir." [2408]

2403 Prof Dr. Karaman Hayrettin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri C-3, Sh: 397, Yenişafak.

2404 İstılahat-ı Fıkhiyye Kamusu 3/145.

2405 Buhari: Bed'ü'l-hak, 6.

2406 Prof Dr. Bardakoğlu Ali ve diğerleri, İlmihal II İslam ve Toplum, Sh:139-140.

2407 En'am Süresi: 6 / 151; İsra: 17 / 31.

2408 Müslim, Kader 3(2645).

Yaratılışın ana rahmindeki gelişme safhalarını anlatan bu hadis-i şerifi, İslam uleması farklı şekilde yorumlamışlardır. Bu yorumlardan birisi de şudur: "Allah rahim meleğine kırk günde döllenmesi ve olgunlaştırması iznini verir. İşte bu ilk kırk günde yaratılışı cem olur (toplanır). Eşlerin birleşmesi esnasında rahim meniyi sarıp dışarı atmadığı takdirde, meni kendi etrafında döner ve altıncı günün sonuna doğru şiddet peyda eder. Bu esnada onda üç nokta belirir. Bu üç nokta, kalp, dimağ ve ciğerlerin yerleridir. Sonra bu üç nokta arasında üç gün içerisinde beş çizgi meydana gelir. Sonra (başlangıçtan) onbeşinci günün sonuna kadar ona kan nüfuz eder ve üç organ belirgin hale gelir, sonra on iki gün (içinde) nihayetine kadar omurilik rutubeti uzanır. Sonra dokuz günde, baş iki omuzdan, kollar kaburgalardan, karın yanlardan ayrılır. Sonra bu ayrılmalar, dört günde hissen görülecek şekilde tamamlanır ve böylece kırk gün tamam olur.

Kasten veya hata ile de olsa düşük yapılmak suretiyle cenine karşı bir cinayet işlendiği takdirde, maddî ceza olarak"gurre" tabir edilen 212,5 gr. altın ödenir. Gurre, ceninin mirası kabul edildiği için düşmesine sebep olan kimse hariç, varisleri arasında paylaştırılır.

Yukarıda saydığımız sebepler söz konusu değilse ve bir zaruret yok ise, insanın yaşama hakkı, erkek spermi ile kadın yumurtasının birleştiği ve döllenmenin başladığı andan itibaren Allah tarafından verilmiş temel bir haktır; hayat ve ölümü yaratan Allah'tır. Anne ve baba insan hayatı ve neslin devamı için sadece bir vasıtadır. Bu nedenle bu safhadan itibaren anne ve baba da dâhil hiçbir kimsenin bu hakka müdahale etmesine izin verilmemiştir.

Hangi ad altında olursa olsun, insan neslinin çoğalmasına mani olmak İslam dininde olduğu gibi Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da caiz değildir. Hele hele devletin merkezî bir planlama yaparak çiftlerin yapacakları çocuk sayısını belirlemesi ve bunun uygulanması için dayatmada bulunması, özellikle İslam dini açısından hiç caiz değildir.[2409]

İki asır önce batıda başlatılan nüfus planlaması sonucu birçok batı ülkelerinde ne-

2409 Yukarıda açıklanan bazı istinalar dışında, hangi nedenlerle olursa olsun ana karnındaki çocuğa müdahale insan hakkını ihlaldir. Özellikle son zamanlarda sakat doğma ihtimali olan bir çocuğun hayatına son verilebileceği gibi bazı görüşler ileri sürülmektedir. Meseleyi fazla uzatmadan bu düşüncede olanlara şu örneği vermek yeterli cevap olur sanırım:
Bilindiğiüzere boynundan alt tarafı tutmayan, belli bir süre sonra da konuşma melekesini yitiren ve tekerlekli sandalyaya mahkum olan PROF STEPHAN HAWKİNG evrenin temel prensipleri üzerinde çalıştı. Big Bang teorisinin teorisyenidir. Einstein'den buyana dünyaya gelen en parlak teorik fizikçidir. On iki onur ödülü almıştır. Aynı zamanda Amerikan Ulusal Bilimler Akademisi (N:S:A.) üyesidir. Kitapları kırk dile çevrilmiştir. O halde geleceği Allah'tan başka kimse bilemez. O, sakat bir ceninde bizim bilmediğimiz çok büyük kudretlerini gizlemiştir. Bu sebepledir ki, bir çocuğun sakat doğacağı, dolayısıyla ailesine ve topluma yük olacağı endişesiyle hayatına son verilmesi tamamen yanlış bir saplantı ve cinayettir. Hatta çocuk sağlam doğduktan sonra tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa veya sakatlığa maruz kalmayacağını kim garanti edebilir?

sil gittikçe yaşlanmakta ve arkadan genç nesil gelmediği için de nüfus sayılarında önemli azalmalar görülmektedir. Bunun içinde ilgili devletler nüfuslarını artıcı, aile ve çocukları koruyucu, hatta teşvik edici çeşitli tedbirlere başvurmaktadırlar. Mesela Alman hükümeti 1984 yılında kürtajdan vazgeçen her kadına beş bin mark ödül vereceğini açıklarken[2410] Yunan hükümeti de 1983 yılında doğumu teşvik yasası çıkarmıştır. Bu yasaya gereği çocuk sayısına göre aile reisinin askerlik yapma süresi orantılı olarak azaltılmakta ve dört çocuğu olan ise askerlikten tamamen muaf tutulmaktadır. Ayrıca kilise tarafından da kutsal aile ilan edilmektedir.[2411]

Nüfus planlaması başlangıçta geçici bir refah getirse de uzun vadede toplumların aleyhine olmaktadır. Zira nüfus, milletler arasında başlı başına caydırıcı bir güç kaynağı ve iktisadi bir zenginlik aracıdır.

Zengin Batı ülkeleri İslam ülkelerindeki toplumsal nüfus planlamasını organize veya finanse etmektedirler. Türkiye de bunlar arasında yer almaktadır. Merhum Ahmet Kabaklı Türkiye'de yapılan bu nüfus planlamasına şiddetle karşı çıkarak, konuyla ilgili verdiği bir konferansında şu ifadeleri kullanmıştır: "Beynelmilel güçler ve onların içerideki yandaşları Türk insanına ana rahminde savaş açmış bulunmaktadırlar."

Aslında İslam coğrafyası dünyanın can damarı olan bütün zenginlikleri bünyesinde barındırmaktadır. Emperyalist güçlerin gelecekte bu servetlerin üzerine oturmayı planladıklarını söylemek bir kehanet değildir. Son siyasi gelişmeler de bunu göstermektedir. Nüfus planlamasının arka planındaki gerçek niyetin farkına varan dünyadaki çağdaş İslam bilginleri ferdî nüfus planlamasına hoş görü ile yaklaştıkları halde toplumsal nüfus planlamasına olumsuz yaklaşmaktadırlar. Nitekim konuyla ilgili olarak bütün İslam ülkelerinin temsil edildiği "İslam Fıkıh Akademisi" 10–15 Ocak 1988 tarihleri arasında Kuveyt'te toplanmış ve özetle şu kararları almıştır:

1-Gebeliği önleyici metotların kullanılması eşlerin ortak kararına bağlı aile içi bir meseledir ve caizdir.

2-Başta tıbbî zaruretler olmak üzere dinen meşru bir gerekçeye dayanmadıkça çocuk düşürmek, başlamış gebeliği sona erdirmek ve eşleri kısırlaştırmak caiz görülmemiştir.

3- Toplum politikası olarak nüfus ve aile planlamasının uzun vadede İslam âleminin aleyhine sonuç vereceği, bu yönde yürütülen kampanyaların farklı gayeler taşıdığı ve siyaseten doğru olmadığı kanaatine varılmıştır.

Bu konuda kendi ülkemizi ele alırsak, Türkiye'nin coğrafî yapısı mevcut nüfusun çok üstünde insanı besleyecek durumdadır. Önemli olan iyi bir planlama ile vasıflı insan yetiştirmek, yeraltı ve yerüstü zenginliklerimizi verimli bir şekilde işletmek, dengeli,

2410 Güneş Gazetesi: 13 / 03 / 1984.

2411 Yürük Ali, Türkiye Neden Böyle, Sh:337.

adaletli gelir dağılımını sağlamak, belli güçlere ve kişilere ülkeyi sömürtmemektir.

Soru: Evlat edinme caiz midir?

Cevap: İslâmiyet'ten önceki devirlerde evlat edinme âdeti vardı. Zamanımızda da medeni kanuna göre evlat edinilebilir. Ancak Kur'an-ı Kerim evlat edinmeyi yasaklamıştır.[2412] İslami açıdan evlat edinilen çocuğun evlat edene karşı mahremiyeti yoktur. Dolayısıyla, evlat edinen ile evlat edinilenin evlenmelerinde İslam hukuku bakımından bir sakınca yoktur. Yani aralarında evlilik caiz olur. Kadının erkek çocuğu ile, erkeğin de kız çocuğu ile tek başına bir yerde kalmaları dinen caiz olmaz.

Soru: Tüp bebek caiz midir?

Cevap: Çiftlerin bakabilecekleri oranda çocuk sahibi olmaları için doğum kontrolü yöntemlerine başvurma hakları olduğu gibi, çeşitli bedenî ve tıbbî rahatsızlıkları sebebiyle normal yollardan çocuk sahibi olamayanların da, bazı İslamî kurallara uymak şartıyla"tüp bebek" tabir edilen yöntemle çocuk sahibi olmaları mümkündür ve caizdir.

Tüp bebek yöntemi bir çeşit sunî ilkah (sunî döllenme) olup, erkeğin menisi (sperm) alınarak uygun dış ortamda kadının yumurtasıyla döllendirildikten sonra kadının rahmine yerleştirilmesi işlemidir. Böyle bir işlemle kadının hamileliğine ve doğumuna imkân hazırlanmış olmaktadır.

Tüp bebek yöntemiyle çocuk sahibi olmak istismarlara açık bir konudur. Bu nedenle meşru yoldan çocuk sahibi olabilmek için döllenmenin üç temel unsuru olan sperm, yumurta ve rahim, her üçünün de birbiriyle evli çifte ait olması şarttır. Bu şarta uyulduğu takdirde bu yolla çocuk sahibi olmakta dinen bir sakınca yoktur.

1986 yılında Ürdün'ün başkenti Amman'da konuyla ilgili olarak toplanan İslam Konferansı Teşkilatına bağlı "İslam Fıkıh Akademisi", sunî döllenme ve tüp bebek yöntemiyle çocuk sahibi olmada dinen caiz olmayan hususları şöyle açıklamıştır:

Kocanın spermini, arada evlilik bağı bulunmayan yabancı bir kadından alınan yumurta hücresiyle döllendirdikten sonra oluşan embriyonun kendi karısının rahmine yerleştirilmesi caiz değildir.

Yabancı bir erkeğin spermi kullanılarak yapılan döllendirme sonucu oluşan embriyonun kadının rahmine yerleştirilmesi caiz değildir.

Eşlerden alınan yumurta ve sperm hücrelerinin dışarıda döllenmesi ile oluşan embriyonun, hamile kalmaya gönüllü bir başka kadının rahmine yerleştirilmesi caiz değildir.

Yabancı bir erkeğin spermi ile yabancı bir kadının yumurta hücresinin dışarıda döllendirilmesi ve embriyonun kadının rahmine yerleştirilmesi caiz değildir.

Kocanın spermi ile karısının yumurtasının dışarıda döllendirilmesiyle oluşan embriyonun kocanın diğer karısının rahmine yerleştirilmesi caiz değildir.

[2412] Ahzab:33 / 4-5.

Hülasa:

a-Sunî döllenme veya tüp bebek uygulaması tıbbî bir zaruret ve tedavi yöntemi olup, yalnız nikâhlı karı-koca arasında olmak şartıyla caizdir. Bir kadının kocası dışında birinden alınan spermlerle hamile kalması ise kesinlikle haramdır. Aslında böyle bir uygulama yasalarımıza göre de ağır suç teşkil etmektedir. Buna rağmen yurt dışındaki sperm bankaları aracılığıyla hamile kalan bekâr kadınlarla evli çiftlerin haberleri son zamanlarda medyada sıkça yer almaktadır. Bu haberler ise, bu yolla tedavi olanları endişeye sevk etmekte ve güven duygusunu zedelemektedir. Bilim adamları bu sorunun aşılabilmesi için DNA testinin yapılmasının gereğine işaret etmektedirler.

Esefle belirtelim ki, ülkemizdeki bir üniversiteye bağlı tüp bebek merkezlerinden birinde başkalarının spermiyle çocuk sahibi olmak isteyen kadınların hamile bırakıldığı 2003 yılında ortaya çıkarılmış ve bu uygulamayı yapan on üç doktora üçer yıl hapis cezası verilmiştir.[2413]

b-İki taraftan birisinde, normal yollarla çocuk sahibi olmaya engel bir rahatsızlığın bulunması ve eşlerin bu yolla çocuk sahibi olmaya birlikte karar vermesi gerekir.

c-Bu işlemle çocuk sahibi olmaya karar verilebilmesi için anne-babanın ve doğacak çocuğun maddî, aklî ve ruhî hayatı üzerinde hiçbir olumsuz etkisinin olmayacağı tıp otoritelerince belirtilmiş olmalıdır.

Bu konuyu şu ayet-i kerime ile noktalayalım: "Göklerin ve yerin mülkü Allah Teâlâ'nındır. Dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuğu bağışlar, dilediğine erkek çocuğu bağışlar. Veya onları erkekli-dişili çift (ikiz) olarak verir. Dilediğini de kısır bırakır. Şüphesiz ki O, bilendir, kudreti her şeye yetendir.

Soru: Bir kadın kocası ölmeden önce kocasından aldığı meniyi uygun ortamda muhafaza edip, kocası ölünce rahmine yerleştirerek çocuk sahibi olması caiz midir?

Cevap: Yukarıda da ifade edildiği gibi, bir Müslüman çiftin tüp bebek yoluyla çocuk sahibi olabilmesi için normal yoldan çocuk sahibi olamayacaklarının tıbbî olarak tespit edilmesi, spermin kocaya, yumurtanın karısına ait bulunması ve çocuğun, yumurtası alınan kadının (nikâhlı hanımın) rahminde gelişmesi şarttır. Eğer bu teknik ve usul ile kocadan sperm alınmış, onun vefatından önce karısının yumurtası ile tüpte birleştirilmiş ve (baba öldükten sonra bile olsa) çocuk dünyaya gelmiş olursa, hem nesebi sahih, hem de babasına vâris olur.

Kadın kocasından boşandıktan yahut kocası vefat ettikten sonra aynı şeyi yapmak isterse (baîn boşanmada derhal, ric'î boşanmada ve ölüm halinde iddet bittikten sonra) arada evlilik bağı kalmadığı için bu işin yapılamayacağı, artık yabancı hale gelmiş bir erkeğin spermini yumurtasına aşılatamayacağı ve rahmine yerleştiremeyeceği kana-

2413 Zaman Gazetesi, 22 şubat 2007.

atindeyim. Bu caiz olmayınca, doğan çocuğun da sperm sahibi kişi (eski koca) ile nesep ilişkisi kurulamaz.[2414]

ORGAN NAKLİ

Soru: Organ nakli caiz midir ve şartları nelerdir?

Cevap: Organ nakli, alternatifsiz bir tedavi yöntemidir. Bu nedenle tıp dünyası konuyla oldukça yakından meşgul olmuş ve olmaktadır. 16. yüz yılda başlayan organ nakli gelişerek devam etmiş ve günümüzde ise hayati organların nakli başarılı bir şekilde gerçekleştirilerek bu yolda büyük bir çığır açılmıştır.

İslam bilginleri organ naklini, âhiret hayatına ilişkin sonuçları ve İslam hukuk prensipleri açısından ele alıp değerlendirmişlerdir. Şimdi bu değerlendirmeleri özet olarak açıklayalım:

a-) İnanç esasları ve âhiret hayatına ilişkin sonuçları açısından organ nakli:

Ehl-i Sünnet âlimlerinin ve İlm-i Kelamcıların çoğunluğu aşağıda dipnotta belirtilen ayetlere dayanarak, âhiret hayatında insanın ruh ve bedeniyle birlikte diriltilip haşir olacağını, hesaba çekileceğini, ceza veya mükâfata muhatap olacağını açıklarlar.[2415] Dolayısıyla sorgu esnasında her organ, sahibi için şahitlik yapacaktır.[2416] Bu durum göz önüne alındığında organ naklinin dini sorumluluk açısından caiz olup olmadığı konusu gündeme gelmiştir. Bu konuda bazı çağdaş bilginler, insan ölüsünün saygınlığını ve dokunulmazlığını, organların âhiret hayatındaki şahitliği inancını gerekçe göstererek organ naklinin caiz olmadığı görüşündedirler. Fakat bu görüş, aşağıda zikredilen İslam'ın temel ilke ve gayeleri karşısında zayıf kalmaktadır.

Aslında organ naklinin cismanî haşir ile doğrudan bir ilişkisi olmayıp haşir inancını zedeleyen bir yönü de bulunmamaktadır. Zira nakledilen organ, Allah Teâlâ'nın emriyle kıyamette ilk sahibine tekrar geri dönecektir. Toprakta eriyip çürüyen, çeşitli afetlerde yanıp kül olan veya vahşi hayvanlar tarafından parçalanıp yenen organların durumu da aynıdır. Allah'ın dilemesi halinde bunların sahiplerine dönmesine kim engel olabilir? Nitekim Kur'an-ı Kerim, bu hususu hiçbir tereddüde meydan vermeyecek bir şekilde âhirette insanın bütün organlarının en ince ayrıntılarına kadar yaratılıp toplanacağını şu ifadelerle anlatır:

• "İnsan bizim kendisinin kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanıyor? Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeye gücümüz yeter"[2417]

• "Bir de onlar (müşrikler) dediler ki: Sahi biz, bir kemik yığını ve kokuşmuş bir

2414 Prof. Dr. Karaman Hayreddin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, C-3, Sh:502-503.

2415 Taha: 20 / 55; Hac: 22 / 5, 7; Nûr: 24 / 20; Yasin: 36 / 78-79; Kıyame: 75 / 3-4.

2416 Nûr: 24 / 24; Fussilet: 41 / 19, 21, 22.

2417 Kıyame: 75 / 3-4.

toprak olmuş iken, yepyeni bir hilkatte diriltileceğiz, öyle mi? (Ey Habîbim!) Deki: İster taş olun, ister demir, isterse aklınıza (yeniden dirilmesi) imkânsız gibi görünen her hangi bir yaratık!(Bunlar, Allah'ın sizi yeniden diriltmesini güçleştirmez.) Diyecekler ki: "Bizi tekrar (hayata) kim döndürecek?" De ki: Sizi ilk kez yaratan. Bunun üzerine onlar sana alaylı bir tarzda başlarını sallayacak ve "Ne zamanmış o?" diyecekler. De ki: Yakın olsa gerek!"[2418]

Ayrıca organların şahitliği konusundaki ilgili ayet ve hadisler yorumlanırken, organların âhirette lisan-ı hal ile konuşabilecekleri veya her şey apaçık ortada olduğu için Cenab-ı Hakk'ın huzurunda insanın hiçbir mazeret ileri süremeyeceği şeklinde de düşünülebilir. Bu ayetler yorumsuz olarak zahiri manalarına göre alınsalar bile yine organ nakline engel bir delil teşkil etmezler. Çünkü her şey Allah Teâlâ'nın bilgisi dâhilinde cereyan etmektedir. Ondan hiçbir şey saklanıp gizlenemez. Her organ bulundukları her bir bedende kaldıkları süre içinde olup biten her şeye şahitlik edebilir.

Nakledilen organın yeni sahibinde sevap veya günah işleme meselesi de tartışma konusu edilmiştir. Mesela nakledilen bir gözle hasta iyileştikten sonra harama bakarsa, organı veren kişi bu günahtan sorumlu olur mu? Hayır olmaz! Çünkü sorumlulukta asıl olan irade-i cüziyedir. Dolayısıyla organların sevap veya günaha bulaşma sorumluluğu da ilgili organları kullanan kişiye aittir. Organı verenin bu günahtan sorumlu olması söz konusu değildir.

İnsanın dini, milliyeti ve cinsiyeti ne olursa olsun, İslam dini, insanı sırf insan olma yönüyle ele alır ve ona eşit bir yaşama hakkı tanır. Bu sebeple organ nakli konusunda vericinin veya alıcının Müslim veya gayri Müslim, dindar yahut fâsık olması taraflara dini bir sorumluluk yüklemediği gibi böyle bir ayrım da doğru olmaz. Zira İslam'ın kutsal kitabı Kur'an: "Kim haksız yere bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur"[2419] buyurarak, insana hayat vermeyi bütün insanlığa hayat verme değerinde görmüştür.

b-) İslam Hukuku Prensipleri Açısından Organ Nakli:

İslam evrensel bir dindir. Zira Kur'an ve sünnetin getirdiği ilke ve prensipler her dönem ve devirde insanlığın problemlerine çareler üretip çözmüş ve kıyamete kadar da çözmeye devam edecektir. Mesela aşağıda dip notta belirtilen ayet ve hadislerde [2420] ifade edildiği gibi, prensip olarak hayati tehlike ve zaruret karşısında haram bir fiilin mubah hale geleceği, dolaysıyla günahın kalkacağı hükmünü getirmiş, böylece birçok meselenin çözümünde tıkanıklığın ve çaresizliğin önüne geçmiştir.

İslam dini açısından insanın ölüsü de dirisi de muhteremdir ve değerlidir. Ancak

---

2418 İsra:17 / 49, 50, 51.

2419 Maide: 5 / 32.

2420 (Bakara: 2 / 173; Maide: 5 / 3; En'am: 6 / 119, 145). Ve Hadis-i Şerifler: (Müsned: V, 96, 218; Ebu Dâvûd: Et'ime, 36.)

hayatı korumak ve Allah'ın verdiği cana sahip çıkmak çok daha önemlidir. Bu sebeple çağdaş İslam bilginleri ve fetva kuruluşları, ölmüş bir insandan (kadavradan) tedavi amacıyla organ alınarak hastaya nakledilmesini çeşitli sebeplerle caiz görmüştür. Nitekim Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu da bu mevzuda daha önce aldığı birçok kararlar yanında 03 /03 /1980 tarih ve 396/13 sayılı kararı ile belli şartların yerine getirilmesi halinde ölüden diriye organ naklinin caiz olduğu konusunda fetva vermiştir. Aynı şekilde Kuveyt'te bulunan Evkaf ve Din işlerine bağlı Fetva Kurulu, Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren Dünya İslam Birliğine bağlı Fıkıh Akademisi, Mısır'da Ezher Üniversitesi Fetva Kurulu ve İslam Konferansına bağlı İslam Fıkıh Akademisi, muhtelif tarihlerde bu yönde kararlar alarak ölüden belli şartlarda organ naklinin caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Ayrıca çağdaş İslam bilginlerinin büyük bir çoğunluğu da ferdi olarak bu istikamette fetva vermişlerdir.

• **Ölüden diriye organ nakli:**

Gerek Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu gerek yukarıda açıkladığımız İslam ülkelerindeki fetva kurulları ve gerekse ferdi planda fetva veren şahıslar, ölüden diriye organ naklinin caiz olabilmesi için aşağıdaki şu şartların bulunması gerektiğini belirtmişlerdir:

1-Organ naklinde zaruretin bulunması, yani hastanın hayatını veya hayati bir organını kurtarmak için, bundan başka çaresinin olmadığı hakkında mesleki ehliyet ve dürüstlüğüne güvenilen bir doktor tarafından tespit edilmiş olması.

2-Konunun uzmanları tarafından hastalığın ancak organ nakliyle iyileşebileceğine dair güçlü bir kanaatin oluşmuş bulunması.

3-Organ veya dokusu alınacak kişinin ölümünden önce kendisinin yahut ölümünden sonra mirasçılarının onayının alınmış olması.

4-Kendisinden organ alınacak şahsın tıbbî ve hukukî ölümünün kesinleşmiş olması.

5-Alınacak organ veya doku karşılığında hiçbir şekilde ücret ve menfaat elde edilmemiş olmalıdır. Çünkü insan mahlûkatın en şerefli yaratığıdır.[2421] Allah Teâlâ'nın şerefli kıldığı böyle bir varlık üzerinde alış verişin cereyan etmesi, insana hakaret ve onun şerefini küçültmek anlamına gelir.

6-Tedavisi yapılacak hastanın da kendisine yapılacak bu organ veya doku nakline razı olması gerekir.

• **Diriden diriye organ nakli:**

Diri bir insanın vücudundan bir organı alıp, başka bir insana nakletme konusu, ilgili fetva kurullarınca şu şartlar dâhilinde caiz görülmüştür:

a-) Zaruretin bulunması,

2421 İsra: 17 / 70.

b-) Vericinin izin ve rızasının alınması,

c-) Organın alınmasının, vericinin hayatını ve sağlığını bozmayacak olması ve bu durumun tıbbî raporla belgelendirilmesi,

d-) Konunun uzmanlarında operasyon ve tedavinin başarılı olacağına dair güçlü bir kanaat hâsıl olması,

e-) Yeterli tıbbî ve teknik şartların bulunması,

f-) Kan dâhil[2422] organ vermenin ücret veya belli bir menfaat karşılığı olmaması gerekir.

• Kişinin kendi vücudundan organ nakli:

Kişinin kendi vücudundan organ nakline gelince, İslam fıkıhçılarına göre, bir kimsenin kendi vücudunun bir bölgesinden diğer bir bölgesine ogan naklinin caiz olabilmesi için sağladığı yararın, getireceği zarardan daha fazla olması, biyolojik ve psikolojik açıdan kişiyi sıkıntıya sokan bir kusur veya rahatsızlığın giderilmesi amacına yönelik olması gerekir.

Artık günümüzde organ nakli alternatifsiz bir tedavi yöntemi haline gelmiştir. Bu tedavi yöntemine ihtiyaç duyan milyonlarca insan hasta yatağında organ bağışı beklemektedir. Bu insanların hayata döndürülmesine vesile olmanın büyük sevap kazandıracağı muhakkaktır. Bundan daha haz verici bir şey olamaz. Rabbim böyle bir şeye ihtiyaç duydurmasın, ihtiyacı olanlara da yüce katından şifalar ihsan etsin!

"Dünyanın en vefasız insanları evrimcilerdir. Zira kendileri lüks hayat yaşarken, maymun babaları hâlâ mağralarda sürünüyorlar." (Nail Papatya)

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EVLENME, NİKÂH VE TALAK BAHSİ

Soru: İslam dini açısından evlenmenin önemi nedir?

Cevap: Nikâhın sözlük manası, "Birleşmek, bir araya toplamak" demektir.Dini manası ise, kadın ve erkeğin birbirinden istifade etmesini helal kılan şer'i sözleşmedir. Kısaca nikâh, erkek ve kadının karşılıklı rıza ve isteği ile şahitler huzurunda yapılan bir evlenme akdidir. Diğer bir ifadeyle nikâh, **icap** ve **kabul'** den ibarettir. Mesela evlenecek olan erkeğin kadına, "**Seni eşolarak nikâhladım**" demesi **icap**, Kadının da, "**Ben de eş olarak sana varmayı kabul ettim**" demesi **kabul'**dür. Bu sözleşme ile ailenin kuruluşu resmen ilan ve tescil edilmiş olur.

• Nikâhın sahih olması için gereken şartlar:

1-Evlenecek eşler arasında neseb, sıhriyyet (yakın akrabalık), süt kardeşliği, şirk ve

2422 Buhari, Büyû 113; Ebu Davud, Büyû 65 (3483).

bulaşıcı hastalık gibi nikâha mani olacak şer'i ve sıhhî bir halin bulunmaması,

2-Nikâh sırasında şahitlerin hazır bulunması ve şahitlerin evlenecek kişilerin kabul ettiklerine dair sözlerini işitip anlamış olması,

3-Evleneceklerin karşılıklı rızalarının bulunması,

4-Nikâhın gizli yapılmayıp, aleni yapılması,

5-Geçici nikâh yapılmaması (mut'a nikâhı gibi),

6-Mehirin belirlenmesi.

İnsan fıtratının bir gereği olan evlenme (nikâh), kitap[2423], sünnet ve icma ile sabittir. Dolayısıyla evlenme, İslam dini açısından Allah'ın emri, Peygamberimiz (s.a.v.)'in sünnetidir. Nitekim Cenab-ı Hak, "İçinizden bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir"[2424]buyurur.

Peygamberimiz (s.a.v.)'in de konuyla ilgili birçok mübarek sözleri olmakla beraber sadece şu bir kaç hadis-i şerifini zikretmekle yetineceğiz. Allah Resulü buyururlar ki:

- "Dul olarak Allah'a kavuşma."[2425]
- "Birbirini seven çiftler için nikâhtan daha önemli bir şeygöremiyorum."[2426]
- "Evlenmek benim sünnetimdir. Benim sünnetimi yapmayanbenden değildir. Evleniniz, zira kıyamet gününde ben, diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim."[2427]
- "Ey gençler, hanginiz cinsel iktidara veya evlenme külfetine gücüyeterse derhal evlensin. Zira bu, gözü haramdan korumayı daha çok mümkün kılar. İffeti korur."[2428]
- "En şerlileriniz bekâr olanlarınızdır."[2429]

İmam Suyutî: "Müslüman olarak ölün"[2430]ayet-i kerimesini, "evli olduğunuz halde ölün, zira sizler o vakit kâmil imanla ölmüş olursunuz" manasını vermiştir.

Hz. Ömer (r.a.) da: "Üç gün sonra öleceğimi bilsem, bekâr olarak gitmektense ev-

2423 Nikâhla ilgili Kur'an'da geçen ayetler: Bakara:2/221,223,228,230232,234,237; Nisa:4/ 3,4,6,19-25,34-36,127-129; Maide: 5/ 5; Araf:7/ 189-190; Nahl:16/ 72; Müminun: 23/ 6; Nur:42/ 2-3,26,32-33; Kasas: 28/ 27; Rum: 30/21; Ahzab:33/ 37, 49-50; Mücadele: 58/ 1; Mümtehine: 60/ 10-11; Mearic:70/ 30.

2424 Nûr: 24 / 32.

2425 Hadis . Ans. K. Sitte Terc. C-2, Sh:206.

2426 İbni Mace, C-6,Sh: 32.

2427 İbni Mace: Nikâh, 1.

2428 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte. Terc. C-3, Sh:204.

2429 a.g.e. C-3. Sh:204

2430 Al-i İmran: 3/102.

lenmeyi tercih ederim"[2431] demiştir.

İbn-i Abidin: "Cennette birçok ibadet kalkacağı halde nikâh ile iman orada devam edecektir"[2432] der.

Eş seçimi: Şu gerçek unutulmamalıdır ki**,** evlilik dikkat ve ciddiyet ister. Bu nedenle atalarımız demişlerdir ki: "Eğlendiğinizle evlenmeyin, evlendiğinizle de eğlenmeyin." Nekadar anlamlı bir söz değil mi? Ve yine şu da unutulmamalıdır ki, mutlu bir yuva kurmanın temel şartı ailelerin rızasını almaktan geçer. Çünkü evlenme olayında evlenen sadece iki kişi değil, aileler de dostluk açısından bu evliliğin bir parçası haline gelmektedir. Ve nihayet eş seçiminde, Allah Resulünün tavsiye ettiği ve bir çeşit denklik kıstası olan şu temel ilkeleri de unutmamak gerekir: "Kadın dört özelliğinden dolayı nikâhlanır: Malı, asâleti, güzelliği ve dindarlığı için, sen bunlardan dindar olanı tercih et. Şayet bu tercihe riayet etmezsen yoksulluğa düşersin."[2433]

Bu hadis-i şerifin yorumuna girecek değilim. Ancak şu meşhur örneği vermeden de geçemeyeceğim: Bir gün halife Hz. Ömer geceleyin Medine sokaklarından birinden geçerken süte su karıştırmak isteyen ihtiyar bir kadın ile kızının şu münakaşasını işitir: "Ey anne! Halife Hz. Ömer'in süte su karıştırmayınız emrini duymadın mı?" Yaşlı kadın: "Kızım gecenin bu saatinde halifenin ne haberi olacak." Kız: "Anneciğim, halife görüp duymasa bile, Allah Teâlâ bu yaptıklarından haberdar değil mi, bir gün yüce yaratıcıya her yaptıklarının hesabını vermeyecek misin, kendini aldattığının farkında mısın?"

Bütün bu konuşmaları işiten Hz. Ömer, derinden etkilenir ve ertesi günü derhal aileye giderek bu kızı oğlu Asım için isteyip evlenmelerini sağlar. Neticede bu evlilikten ve onun sulbünden İslam tarihinin Hz. Ömer'den sonra en âdil ve en güçlü halifesi olan Ömer İbni Abdül Aziz dünyaya gelir.

İstiklal şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde: "Âsım'ın nesli" diye övgü ile ve örnek olarak bahsettiği bu büyük insan Ömer İbni Abdülaziz, gelecek nesillerin simgesi haline gelmiştir. O bir sözünde şöyle der: "Haram bir ateştir. Ona ölüler, hissizler uzanır. Eğer harama el uzatanlar diri olsalardı, o ateşin acısını duyarlardı."[2434]

Hz. İsa ve Hz. Yahya'dan başka bütün Peygamberler evlenip çoluk çocuk sahibi olmuşlardır. Kur'an-ı Kerim Peygamberimize hitaben bu hususu şu ifadelerle açıklar: "Andolsun ki biz senden önce de Peygamberler gönderdik, onlara da eşler ve çocuklar verdik..."[2435]

Evlenme ile ilgili ayet ve hadis-i şerifler değerlendirilirken, evlenecek kişiyi bağlayıcılık açısından aşağıdaki şart ve durumlara göre değerlendirilmelidir.

2431 Hadis. Ans. K. Sitte. Terc. C-2, Sh:206.

2432 İbn-i Abidin: 2 / 280.

2433 Buhari, Nikâh 15.

2434 Menkıbelerle İslam Meşhurları Ans. C-3, Sh:1707. Bereket Yayınları-1983.

2435 Râd: 13 / 38.

1-Evlenecek kişinin alacağı kadının mehrini[2436] vermeye ve nafakasını[2437] teminetmeye malî gücünün yeterli olması, kocalık vazifesini yerine getirmeye bedenî kuvvetinin müsâit bulunması, evlenmediği takdirde mutlaka zinaya bulaşma korkusunun olması halinde, böyle bir kimsenin evlenmesi farzdır. Zina etme korkusu mutlak olmayıp ihtimal dâhilinde ise bu sefer evlenmesi vaciptir.

2-Mehir ve nafaka gibi malî sorumlulukları yerine getirmeye ve kocalık vazifesini yapmaya gücü yeten ve fakat yaşlılık ve benzeri sebeplerle kadına karşı arzu ve isteği

---

2436 **Mehir:** Evlenirken erkeğin hanımına vermesi gereken ve nikâh akdi sırasında tespit edilmesi vacip olan para, altın, gümüş ziynet eşyası, ev, dükkân, bağ, bahçe ve tarla gibi maddi destek niteliğindeki varlıklardır. Kur'an-ı Kerim'de bu konuda müteaddit ayetler vardır. Mesela Nisa Süresinin 4 ve 24. ayetleri mehirin öneminden bahseder. Mehir, nikâh anında belirlenip belirlenmemesine göre ikiye ayrılır:

Mehr-i Müsemmâ: Nikâh sırasında belirlenen mehire "mehr-i müsemmâ" denir.

Mehr-i Misil: Nikâh anında belirlenmeyen mehire ise "benzer mehir" anlamında "mehr-i misil" denir. Misil mehir, kadının yaş, güzellik, servet, soy sop, kültür, yaşadığı çevre, akıl, dindarlık, bekârlık, dulluk ve güzel ahlâk gibi kriterler göz önünde bulundurularak ve kendisine her bakımdan emsal olabilecek kadınların mehirleri esas alınarak tespit edilen mehirdir. Eğer nikâh kıyılırken mehir miktarı ve cinsi belirlenmemişse, böyle bir kadın misil mehire hak kazanır. Boşanma veya taraflardan birinin ölümü halinde "mehr-i misil"esas alınır.

Mehr-i Muaccel: Mehirin nikâh sırasında peşin verilmesi esastır. Peşin ödenen mehire fıkıh dilinde "acele ödenen mehir" manasına mehr-i muaccel denir.

Mehr-i Müeccel: Kadın kabul ederse mehrinin bir kısmını veya tamamını sonraya bırakabilir. Bu şekilde tecil edilen mehire de mehr-i müecceldenir. Kadın, peşin aldığı veya sonra alacağı mehrin tamamını yahut bir kısmını isterse kocasına bağışlayabilir. Erkek mehrini daha önce ödememişse, eşini boşadığı takdirde ödemek mecburiyetindedir. Ancak bu ödeme mecburiyeti bir çeşit geçici boşama niteliğinde olan "ric'i talak" için değil, kesin boşama hali olan "baîn talak"ta söz konusudur. Erkek, nikâhladığı eşini zivaftan önce veya "sahih halvet" denen, kimsenin göremeyeceği bir yerde başbaşa kaldıktan sonra boşarsa, mehrin yarısını öder. Mehir tespit edilirken erkeğin maddi durumunun da göz önünde bulundurulması gerekir. Hanefilere göre mehrin en alt sınırı 10 dirhem yani yaklaşık olarak iki koyun bedelidir. Üst sınır için ise bir ölçü yoktur. Peygamberimiz: "Mehrin hayırlısı (ödenmesi) en kolay olanıdır" buyurur. (Feyzü'l-Kadir, C-3, Sh:474). Resulullah Efendimiz eşlerini nikâhlarken ekserisine mehir olarak beşyüz dirhem gümüş vermiştir. O devirde bir koyun beş dirhem gümüş idi. Dolayısıyla bir mehir parası ile yüz koyun satın alınabilmekteydi.

Nişan Hediyesi: Nişan sırasında kız tarafına gönderilen altun, elbise ve para gibi hediyeler nişan bozulduğu takdirde erkek tarafına geri verilir. (el-Fethu'r-rahman: 2/17).

Başlık Parası: Günümüzde bazı kimselerce başlık parası adı altında kız ailesine ödenen paranın mehir yerine geçip geçmeyeceği sorulmaktadır. Başlık parası mehir yerine geçmez. Çünkü mehir kadının hakkıdır. Başlık parasının hiçbir İslâmî dayanağı yoktur. Rüşvet mahiyetindedir. Dolayısıyle haramdır ve caiz değildir. Zira kadın para karşılığı mal gibi alınıp satılan bir varlık değildir. Kadına yapılan bu muamele insan kudsiyetiyle bağdaşmaz. (Hukuku İslamiye ve Istılâhât-ı Fıkhiye Kamusu: 2 / 12).

2437 Talak: 65 / 6-7.

şiddetli olmayan kimsenin evlenmesi sünnettir.

3-Mehir ve nafaka gibi sorumlulukları yerine getiremeyeceği, kocalık vazifesini yapamayacağı ihtimal dâhilinde olan, bu yüzden eşinin ve çocuklarının aç, sefil ve muhtaç duruma düşmelerinden endişe edilen kimsenin evlenmesi tahrimen (harama yakın) mekruhtur.

4-Evlilikten doğan haklara riayet etmeyip, karısına zulüm ve işkence etmesinden korkulan kimsenin evlenmesi ise haramdır.

Üzülerek belirtelim ki, günümüzde aile içi şiddet sebebiyle yuvasını terk eden ve aile barınma merkezlerine sığınan, hatta sığınamayıp sokakta kalan sayısız kadın mevcuttur. Hâlbuki İslam dini kadını Allah'ın bir emaneti olarak görür ve onun hukukuna saygılı olmayı emreder. Nitekim sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) bir mübarek sözlerinde: "Kadınlar hususunda Allah'tan korkunuz. Çünkü siz onları Allah'tan emanet olarak aldınız" buyurur.[2438]

Başka bir hadis-i şeriflerinde de: "Bir kimse hanımına buğuz etmesin; zira hoşlanmadığı huyları varsa ona mukabil memnun olacağı huyları da vardır"[2439]buyurur.

İslam'a göre, kadının rızası olmadan kadın evlendirilemez. Kadın tam bir ekonomik hürriyete sahiptir. Edindiği mallarını kocasına sormadan istediği gibi tasarruf edebilir. Kadın kocasının malından sadaka verebildiği halde, erkek karısının malından veremez. Erkek, kadının malî özgürlüğüne müdahale hakkı olmadığı gibi, inanç ve hukukî özgürlüğüne de karışamaz.

Kur'an-ı Kerim, sadece kadının değil, hem erkeğin hem de kadının birbirleri üzerinde haklarının bulunduğunu şu ifadelerle açıklar: "...Erkeklerin kadınlar üzerinde bulunan hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır. (Aile yükünü erkeklerin çekmesi sebebiyle) erkeklerin kadınlar üzerinde (ki hakları), bir derece daha fazladır."[2440]

Allah'ın sevgili Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.) de bu hususu kısaca şöyle açıklar:

"Ey ümmetim! Kadınlara hayırla muamele etmenizi tavsiye ederim. Şunu biliniz ki, kadınlar üzerinde haklarınız olduğu gibi kadınların da sizin üzerinizde hakları vardır. Onların üzerindeki haklarınız yatağınızı yabancılardan korumaları, izniniz olmadıkça hoşlanmadığınız bir kimsenin evinize girip oturmasına izin vermemeleridir. Onların sizin üzerinizdeki hakları da giyimlerinde ve yemelerinde onlara iyi bakmanızdır."[2441]

Erkekte akıl ve hikmet, kadında sabır ve yumuşak başlılık aile yuvasında uyuşmanın ve evliliği sürdürmenin başlıca hususiyetlerindendir. Münakaşadan kaçınmak ve susmak cahillik ayıbını örter. Münakaşada ısrar, evliliği çürütür. Bir söz vardır: Evlenme-

2438 İbni Mace: Menasik, 84.

2439 Riyazüs-Salihin, C-1, Hno: 273, Sh:318.

2440 Bakara: 2 / 228.

2441 Riyazüs-Salihin C-1, Hno: 274, Sh: 318- 319.

den önce gözlerinizi dört açın, evlendikten sonra da yarı yarıya kapatın. Bununla beraber, evlilik müessesinde ve toplumda, eşlerin huzurlu ve mutlu olabilmeleri için uymaları gereken temel kuralları Kur'an-ı Kerim şöyle açıklar: "Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin velisidirler. Onlar iyiliği emreder, kötülükten alı korlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Resulüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah daima üstündür ve hikmet sahibidir."[2442] Allah'ın bu ilahî hükmü dururken saadeti başka kapılarda aramak, huzursuzluğa davetiye çıkarmak demektir. Çünkü Allah, sığınılacak ve emirlerine uyulacak tek kudrettir. O, müminlerin Mevlâsı ve yardımcısıdır ve O, ne güzel dosttur.[2443]

Soru: Dini nikâh ile resmi nikâh arasında ne fark vardır?

Cevap: Değerli ilim adamı Prof. Dr. Hayrettin Karaman dini nikâhla resmi nikâhı karşılaştırarak şu değerlendirmeyi yapar:

"Türkiye Cumhuriyeti devleti Medenî Kanununda ve diğer mevzuatta nikâh akdi, evlenme sözleşmesi konusunda İslamî esaslara sadık kalırsa ve buna sadık kalacağını ifade ederse yahut da fiilen sadık kalırsa, o zaman milletin, resmî evliliğe dinî bakımdan da muteber olarak bakmaması için hiçbir sebep kalmaz. Ama Türkiye' de uygulama böyle olmamıştır. Şimdi bu gün resmî nikâhta öyle şekiller meydana gelebilir ki (her zaman için değil, her resmi nikâh için söylemiyorum) bunları İslam muteber evlilik olarak telakki etmez. Zira bu gün, evlenmeye engel teşkil eden esaslar bakımından İslam ile Medenî Kanun arasında farklar vardır. Mesela, sütkardeşleri arasında evlilik İslam'a göre muteber değildir.[2444]Fakat Medenî Kanuna göre muteberdir. Bir Müslüman hanımın gayr-i müslim birisiyle evlenmesi İslam'a göre geçerli değildir.[2445]Hâlbuki Türk Medenî kanununa göre geçerlidir.

Bunlar ve benzeri evlenme engelleri dışında şekil şartları (bakımından da farklılıklar) vardır. Mesela, Türk Medenî Kanununda vekâlet yoluyla evlenme yapılamaz. İslam hukukunda her iki taraf da vekâlet vererek evlenme akdini yaptırabilir. Şahitler açısından İslam'a göre bütün şahitlerin kadın olması geçerli değildir. Bir erkek, iki kadın veya tamamının erkek (en az iki erkek) olması gerekir. Hâlbuki Türk Medenî Kanununa göre şahitlerin tamamının kadın olması mümkündür.

Şimdi buradan bir neticeye varmış oluyoruz. O da şudur: Her resmî nikâh, İslam dininin bir nikâhın geçerliliği için ön gördüğü ve ortaya koyduğu şartlara uygun olmuyor. O zaman da tabii ki Müslüman'ların esas aldığı İslâmî şartlar bazen gerçekleşiyor, bazen gerçekleşmiyor diye, onun ardından bir de dinî nikâh yapmaya ihtiyaç hissedili-

2442 Tevbe: 9 / 71.

2443 Hac Süresi: 22 / 78; Âl-i İmran: 3 / 68.

2444 Nisa: 4 / 23.

2445 Bakara: 2 / 221; İbni kesir, I, 257; Siretü İbni Hişam, II, 296,299-304.

yor. Zannederim ceza kanunu da budurumu kabul etmiş olacak ki, resmî nikâhtan sonra dileyenlerin dinî nikâh yapmalarını suç saymamış ve yasaklamamıştır."[2446]

Dini nikâhta erkeğin kadına mehir vermesi vaciptir. Hâlbuki Medini kanunda böyle bir uygulama yoktur.Nitekim yeni evlenen her Müslüman çift dini nikâhı da ihmal etmemektedir.

Soru: Dini nikâh nasıl kıyılır ?

Cevap: Nikâhı kıyacak olan kişi, kız ve erkeğin isimleriyle, bunların babalarının isimlerini (mesela, kızın ismi Cemile, babasının ismi Hasan; erkeğin ismi Cemal, babasının ismi de Hüseyin olsun) ve her iki tarafın en az birer erkek veya bir erkek iki kadından oluşan şahitlerin adlarını, taraflarca takdir edilen mihri ve mihrin çeşitlerini[2447]bir kâğıda yazar. Mesela, mihir beşi bir yerde altın olsun. Mihir de ödeme açısından iki şekilde olur: Peşin ödenirse "mihr-i muaccel", daha sonra ödenmesi taraflarca kararlaştırılmışsa buna da "mihr-i müeccel" denir.

Mehirde karşılıklı rıza esastır. Gerdekten önce mihir ödemek veya miktarını tayin etmek nikâhın sihhatinin şartlarındandır. Bu durum, kadının gönlünü hoşnut etmeye yönelik bir davranıştır. Nitekim Hz.Ali ile Hz.Fatıma nikâhlanınca, Hz. Ali hemen gerdek yapmak istemiş, fakat Hz.Peygamber mehir olarak bir şey vermeden buna izin vermemiştir. Bunun üzerine Hz.Ali: "Ya Resulallah verecek bir şeyim yok ki"deyince, Cenab-ı Peygamber, "O halde zırhını ver" buyurmuş ve zırhını sattırarak mehir karşılığı bir şeyler aldırdıktan sonra gerdeğe müsaade etmiştir.

Allah Resülü aşağıdaki hadis-i şerifte de Hz.Aişe validemize şu emri vermiştir: "Ya Aişe kocası kadına bir şey vermeden önce kadını kocasına gönderme."[2448]

Günümüz örfünde düğün öncesi yapılan takılar, taraflar karşılıklı anlaşırlarsa, mehir karşılığı sayılabilir.

Hz.Muhammed (s.a.v.) Ebu Süfyan'ın kızı olan zevcesi Ümmü Habibe'ye 400 dirhem mehir ödemiştir.[2449] Hz.Aişe validemize ise, elli dirhem değerinde ev eşyası karşılı-

---

2446 Prof. Dr. Karaman Hayrettin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, C-3, Sh:568-569, Yenişafak.

2447 **Mehr:** Kadının, nikâh akdi ile kocadan almaya hak kazandığı maldır. Mehir dört çeşittir:

a-**Mehr-i Muaccel:** Evlenme sırasında derhal verilmesi gereken mehirdir.

b-**Mehr-i Müeccel:** Sonradan verilecek olan mehir olup, kocanın eli genişlediğinde veya boşanma yahut ölüm halinde ödenen mehirdir.

c-**Mehr-i Müsemmâ**: Kız ve erkek tarafının karşılıklı az veya çok isim olarak belirtip miktarını tayin ettikleri mehirdir.

d-**Mehr-i Misl:** Kadının babası yönünden ve olmadığı takdirde nikâh tarihinde bulunduğu beldedeki akranlarının yaş, güzellik ve bekâret gibi vasıfları esas alınarak takdir edilen mehirdir.

2448 Ebu Davud, Nikâh 36 (2128).

2449 Ebu Davud, Nikâh 29 (2107-2108).

ğında mehir takdir ederek nikâhlamıştır.

Şayet nikâhı kıyılacak olan gelin ve damat adayları o esnada nikâh kıyılan yerde hazır değillerse vekâlet verdikleri kimselerin isimleri de yazılır.

Bu işleme müteâkip mümkünse kısa bir aşr (Kur'an) okunur ve peşinden de tövbe istiğfar getirtilerek nikâha iştirak edenler üzerinde manevi bir atmosfer sağlanır. Ardından da, (بِسْمِ اللّهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللّهِ) "Bismillahi ve alâ sünneti Resülillah"der ve orada hazır bulunanlara hitaben: "Allah Teâlâ hazretlerinin emri, Peygamberimiz Hz. Muhammed Aleyhissalatü vesselam'ın sünnet-i seniyesi, imamız İmamı Âzam Ebu Hanife hazretlerinin içtihadı ve hazır bulunan Müslümanların şahadetleriyle nikâh akdine başlıyorum" diye giriş yapar. Sonra, evlenecek kız veya vekiline dönerek: "Cemile Hanım, siz Hüseyin oğlu Cemal'i beşi bir yerde altın mihr-i müeccel (veya muaccel) ve aranızda belli olan nişan takımları ile helalliğe (kocalığa) kabul ettiniz mi?" diye sorar. Gelin adayı da: "Evet kabul ettim" der. Eğer kız yok da vekili varsa o zaman vekile: "Siz, Hasan kızı Cemile'yi Hüseyin oğlu Cemal'e zevceliğe vekâletiniz hasebiyle verdiniz mi?" diye sorar. O da: "Evet verdim" der.

Bundan sonra erkeğe dönerek, "Bismillahi ve 'ala sünneti Resülillah" der, ve: "Cemal Bey, Hasan kızı Cemile'yi beşi bir yerde altın mihir-i müeccel (veya muaccel) ve aranızda belli olan nişan takımları ile zevceliğe alıp kabul ettiniz mi?" diye sorar. Damat adayı da: "Evet kabul ettim" diye cevap verir. Şayet erkeğin vekili varsa o zaman vekile dönerek: "Siz vekâletiniz hasebiyle Hüseyin oğlu Cemal'e, Hasan kızı Cemile'yi beşi bir yerde altın mihr-i müeccel (veya muaccel) ve aralarında belli olan nişan takımları ile zevceliğe alıp kabul ettiniz mi?" diye sorar. O da: "Evet ettim" dedikten sonra, nikâh kıyan kişi: "Biz de burada bulunanların ve melâike-i kiramın şahadetleriyle akd-i nikâh eyledik" deyip âmin der, ellerini dua vaziyetine getirerek aşağıdaki nikâh ayeti ile nikâh duasını okur ve böylece fatiha ile nikâh işlemini tamamlar.

Nikâh Duası:

أَعُوذُ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ* بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ*

وَأَنْكِحُواْ الأَيَامَا مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَآئِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَآءَ يُغْنِهِمُ للّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ* صَدَقَ اللّهُ الْعَظِيمُ*

قَالَ رَسُولُ اللّهِ[صَلعم]: اَلنِّكَاحُ سُنَّتِى فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِى فَلَيْسَ مِنِّى* صَدَقَ رَسُولُ اللّهِ* اَللّهُمَّ اجْعَلْ هَذَ الْعَقْدَ مَيْمُونًا مُبَارَكًا* وَاجْعَلْ بَيْنَهُمَا اُلْفَةً وَمَحَبَّةً وَقَرَارًا* وَلاَتَجْعَلْ بَيْنَهُمَا نَفْرَةً وَفِتْنَةً وَفِرَارًا* اَللّهُمَّ اَلِّفْ بَيْنَهُمَا كَمَا اَلَّفْتَ بَيْنَ آدَمَ وَحَوَّاءْ وَكَمَا اَلَّفْتَ بَيْنَ مُحَمَّدٍ (صلعم) وَخَدِيجَةَ اْلكُبْرَى رَضِيَ اللّهُ عَنْهَا* وَ بَيْنَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَفَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ رَضِيَ اللّه ُعَنْهَا* اَللّهُمَّ اَعْطِ لَهُمَا اَوْلاَدًا صَالِحًا وَعُمْرًا طَوِيلاً وَرِزْقًا وَاسِعًا* رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّا تِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا* رَبَّنَا آتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى اْلآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ*

Bu Arapça metinden sonra Türkçe olarak dua şöyle devam ettirilebilir:

"Allah'ım huzurunda nikâhlanmış bulunan şu iki genci ömürleri boyunca mes'ud ve bahtiyar eyle. Kurdukları bu yuvada kendilerine dirlik, düzenlik, birlik ve beraberlik lütfeyle. Ömürlerine bereket, vücutlarına sıhhat, rızklarına genişlik ihsan eyle.Kendilerine, dinine, vatanına, milletine hayırlı olacak ve her iki cihanın mutluluğunu tattıracak evlatlar ver. Çocuklarının her türlü mürüvvetlerini görmelerini nasipeyle. Bu yeni yuva kuran aileyi, dünya ziyneti olan mal ve evlat fitnesinden, nefislerinin ve nesillerinin şerrinden koru. Yarabbi senin rızana uygun işler yapmalarını ve senin dinini nesilleriyle birlikte ömür boyu yaşamalarını kendileri için hayat düsturu kıl.

Ey Yüce Rabbim! Bu iki gencin evlilikleri münasebetiyle aileleri arasında samimi dostluk ve ünsiyet bağı kurulmasını nasip eyle.

Ey âlemlerin Rabbi olan Allah'ım! Yapmış olduğumuz duayı mukaddes mekânlar olan Kâbe'de, Arafat'ta, Müzdelife'de ve Ravza'da yapılan dualar zümresine ilhak eyle. Bu vesileyle bizlere ve geçmişlerimize de rahmet eyle. Âmin!"

Evlenme bahsinde açıklandığı üzere, bu hususta şu yol izlenmelidir: Önce mutlaka resmi nikâh kıyılmalı ve sonra da dini nikâh kıyılarak kişilerin iç huzuru sağlanmalıdır.

Soru: Mut'a nikâhı caiz midir?

Cevap: "Mut'a" kendisinden faydalanılan şey demektir. Dolayısıyla Mut'a Nikâhı, faydalanmak amacıyla maddi menfaat karşılığı geçici bir süre için yapılan bir nikâhtır. Mut'anın en az süresi, bir cinsel ilişki geçecek kadar olan zamandır. En çok ise doksan dokuz senedir.[2450] Mesela, erkek kadına hitaben: "Beni beş aylık bir zaman için mut'alandır." Veya "şu kadar para karşılığında seninle mut'alandım."deyip kadın da kabul ederse, mut'a tahakkuk etmiş olur. Böyle bir uygulama İslam'ın nikâh akdiyle kesinlikle bağdaşmaz; haram fiil işlenmiş olur. Zira nikâhın sahih olmasının şartlarından biri de nikâhın geçici olmamasıdır. Ayrıca mut'ada şahid ve ilan gibi şartlar da aranmamaktadır. Kocanın nafaka sorumluluğu olmadığı gibi taraflar arasında miras hükümleri de geçerli değildir. Süre bitiminde ayrılındığı takdirde kadın normal iddet süresinin yarısı kadar bekler.

İslamiyet'ten önce Muvakkat nikâhla, Mut'a nikâhı vardı. Fakat bunların hiçbirisi İslam dini açısından caiz değildir. Peygamber Efendimiz İslamiyet'ten önce toplumda yaygın olan bu tür uygulamaları birden kaldırmamış, önce insanları iman noktasında hazırlamaya çalışmıştır. Hatta bazı savaşlar sırasında kadınlardan uzak kalındığı için bu konuda kendisine yapılan müracaatları müspet karşılayarak Mekke'nin fethi yılında geçici bir süre izin vermiştir. Hayber savaşına kadar mübah olan bu geçici nikâh, daha sonra Peygamber Efendimiz tarafından kaldırılmıştır. Nitekim konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuşlardır: "Ey insanlar! Ben size kadınlarla mut'a nikâhı hususunda izin vermiştim. Ama artık Allah bunu kıyamet gününe kadar haram kılmıştır. Kimin yanında böyle

2450 İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme Sh: 36.

kadınlardan biri varsa hemen onu göndersin ve onlara (bu nikâh karşılığında) verdiği hiçbir şeyi de geri almasın."[2451]

Hz. Ali (r.a.)'nin bildirdiğine göre Resul-i Ekrem Efendimiz, Hayber günü kadınların mut'a suretiyle nikâh edilmesini ve ehlî merkep etinin yenmesini yasaklamıştır."[2452]

Muhammed bin Hanefiyye Hz. Ali (r.a)'den rivayet ettiğine göre, Hayber günü Resulullah (s.a.v.) tellalı şöyle bağırtmıştır: "Dikkat edin! Allah ve Resulü sizleri mut'a nikâhından men ediyorlar."[2453]

Hz. Ömer (r.a.) ise bu konuyla ilgili olarak şöyle der: "Resulullah (s.a.v.) mut'a nikâhını bize üç kere helal kılmıştı[2454], sonra onu haram kıldı. Vallahi, mut'a nikâhı yapan evli bir kimseyi duyarsam onu taşla recmederim. Böyle birisi, recmolmaktan kendisini kurtarabilmesi için, bana, Resulullah'ın onu haram kıldıktan sonra tekrar helal kıdığına dair dört şahit getirmesi gerekir."[2455]

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in mut'a nikâhını yasaklamasından sonra, gerek ashaptan, gerek tâbiînden ve gerekse müctehidlerden hiçbir kimsenin bu nikâhı kabul ettiği görülmemiştir.[2456]

Şi'a mezhebi dışında ehl-i sünnet mezheplerinin dördü de mut'a nikâhının haram olduğu hususunda ittifak etmişlerdir.[2457] Hatta Şia içerisinde yer alan Zeydiye mezhebi de Mut'a nikâhını reddeder ve bu konuda Hanefi mezhebine yakın bir görüş sergiler.

Şia, mut'a nikâhına Nisa Süresinin 24. ayetini delil olarak gösterir. Ayetin manası şöyle: "..İffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla (kadınlara) üçretlerini (mehirlerini) takdir edildiği şekilde verip evlenmeniz size helal kılındı. O halde onlardan ne kadar yararlandınızsa, ona karşılık kesilen üçretierini (mehirlerini) bir hak olarak verin.." Ayette geçen "üçret" ifadesinin "mehir", "yararlanma"ifadesinin de evlenme anlamında olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bütün müfessirler gibi büyük müfessir İbn-i Cerir-i Taberi de bu ayeti tefsir ederken "Onlardan hangisi ile evlenirseniz mehrini veriniz" şeklinde tefsir etmiştir. Ancak Şia fakihleri, ilgili ayette sözü edilen "yararlanma" ifadesi ile mut'anın kasdedildiğini ve "üçret" ifadesiyle de yine mut'a nikâhının anlaşılması gerektiğini savunmuşlardır. Hatta Şia fakihleri mut'a nikâhının Resulullah döneminde mubah olduğunu, Hz. Ebu Bekir devrinde de bu serbestinin devam ettiğini, ancak Hz.

2451 Müslim: Nikâh, 3/ 21,22,23.

2452 Buhari: Meğazi, 38.

2453 es-Serahsi, el-Mebsut, 5.152.

2454 Müslim: 4/131.(Resulullah Evtas "Mekke'nin fethi yılında"mut'a nikâhına üç defa ruhsat vermiş, sonra yasaklamıştır.)

2455 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:208-209.

2456 Fethu'l-Kadir: 2/384.

2457 el-Mebsut. 5/152.

Ömer döneminin ikinci yarısında yasaklandığını iddia etmişlerdir.[2458]

Aslında evlilik, cinsel arzuları tatmin etmek için birkaç günlüğüne yapılan bir müessese olmayıp, mutluluk ve huzurun sürekli yaşandığı bir kurumdur. İslam dininin emrettiği evlilikte, eşler arasında karşılıklı öz veri, fedakârlık ve sadakat vardır. Ayrıca doğacak çocukların nesebinin belli olması ve sağlıklı bir şekilde çoğalması temel ilkedir. Hâlbuki mut'a nikâhında bu ulvî gayelerin hiçbirisi yoktur. Sadece menfaat ve maddi boyut gözetilmiştir. Böylece, kadının onuru çiğnenmiş ve satılık bir mal durumuna düşürülmüştür ki, İslam'ın bunu kabul etmesi asla düşünülemez. Nitekim yüce dinimiz bunu haram kılmış ve ehl-i sünnet uleması da haramlığında icma etmiştir.

Soru: Kendileri ile evlenilmesi haram olan kadınlar kimlerdir?

Cevap: Kendileriyle evlenilmesi haram olan kadınlar Kur'an-ı Kerim'in nisa süresi 22–24. ayetlerinde açıklanmıştır. Bunları ve sebeplerini şöyle özetleyebiliriz:

1-Neseb sebebi: Analar, kızlar, kardeşler, halalar, teyzeler, yeğenler, bunlar nesep sebebiyle haram olanlardır. Bir kimse bunlardan biriyle evlenemez.

2-Hısımlık (Sıhriyyet) sebebi: Kaynanalar, üvey kızlar, gelin hanımlar, üvey analar, bunlar da hısımlık sebebiyle haram olanlardır.

3-Süt emme (Ridâ) sebebi:Sütanneler, sütkardeşler, sütkızlar, süt kaynanalar ve süt üvey kızlar da süt sebebiyle evlenmeleri yasaktır.

4-Tahdidi aşma (Taddüdü zevcat) sebebi:İslam dini bir kadınla evlenmeyi tavsiye etmiştir. Ancak, zaruri hallerde ve dinin istediği şartlar yerine getirildiği takdirde dört kadına kadar evlenmeye ruhsat vermiştir.[2459] Buna rağmen, bir kimse nikâhı altında dört kadın bulunduğu halde beşinci ile evlenmesi haramdır.

5-İki akrabanın aynı nikâh altında bulunma sebebi: Birbirlerine yakın akraba olan iki kız kardeşi veya teyze ile yeğeni bir nikâh altında toplamak da haramdır.

6-Nikâh ve iddet sebebi: Başkasının nikâhı altında bulunan yahut kocası ölmüş veya yeni boşanıp iddet süresini tamamlamamış bir kadınla evlenmek de haramdır.[2460] Kocasından boşanan bir kadının iddet süresi üç ay (üç hayız süresi) dir.[2461] Hamile iken kocası vefat eden veya boşanan kadının iddet süresi çocuğu doğurunca sona erer.[2462] Hamile değilken kocası vefat eden bir kadının iddet süresi ise dört ay on gündür.[2463] Çünkü kadının bu süre içerisinde hamile olup olmadığı ortaya çıkar. İbni Abbas (r.a.), rivayet ettiği şu hadis-i şerifte, hamilelik sırasında çocuğun ana karnında şu gelişme

2458 Allame Musa el-Musevî e'ş-Şia ve't-Tashih, Sh: 108, Basım tarihi-1978
2459 Nisa.4 / 3.
2460 Bakara: 2 / 234-235.
2461 Bakara: 2/ 228.
2462 Talak: 65/ 4.
2463 Bakara: 2/ 234.

safhalarını gösterdiğini açıklar: "Sizden birinizin yaratılışı anne rahminde ilk kırk günde azaları teşekkül eden bir nutfe olur. Bundan sonraki kırk günde alaka rahim cidarına asılmış bir parça olur. Bundan sonraki kırk günde de mudga (et parçası) olur. Son on günde ise bir melek gönderilerek ona ruh üflenir."[2464]

(İnsanın yaratılış safhalarını dip nottaki ayetlerden inceleyebilirsiniz).[2465]

7-İlk kocayla ikinci kez evlenme sebebi: Kesin olarak boşanmış bir kadın, başka bir erkekle ikinci kez evlenip boşanmadıkça veya ikinci eşi ölmedikçe ilk eşiyle tekrar evlenemez.[2466]

8-Allah'ı inkâr sebebi: Allah'a ortak koşan (müşrik) ve ateist bir kadınla İslamiyet'i kabul etmediği müddetçe evlenmek haramdır[2467]

Yukarıda üçüncü maddede açıklandığı üzere bunlar arasında sütanne ve sütkardeşler de vardır. Şimdi sütkardeşliği ve şartlarını izah edelim.

Soru: Sütkardeşliği nedir?

Cevap: Bir çocuk iki yaşına kadar kendi annesinden başka bir kadını emecek olursa, o kadın, onun sütannesi ve o kadının emzirdikleri de sütkardeşleri olur.[2468] Dolayısıyla sütanne ve sütkardeşlerin durumu haramlık yönünden aynen öz anne ve öz kardeşler gibidir. Nitekim ayet-i kerimede: "Sizi emziren sütanneleriniz, sütbacılarınız size haramdır"[2469] buyrulur.

Sütkardeşliğindeki haramlığın sebebi, (dölleşme yoluyla) sütün inmesine sebep olan koca, bu sütü emen kız çocuğunun sütbabası olur. Böylece haramlık bu üçünün arasında yayılır, ancak çocuğun yakınlarına sirayet etmez. Çünkü çocuğun yakınları ile sütanne ve sütbaba arasında ne bir neseb ne de bir sebep vardır.

Bir çocuğun kendi annesinin dışında birisini emmesi sebebiyle yasak olan hısımları şu şekilde sıralayabiliriz:

Sütanne ve sütbaba, sütnine ve dede, sütçocuklar ve torunlar, sütkardeşler ve onların çocukları, süthala ve teyzeler; eşin sütannesi ve ninesi; sütanne ile daha sonra evlenen eşin sütten olan kız çocukları ve kız torunları, sütbaba ve dedenin sütanne ve nine olmayan eşleri; sütten olan fürûnun eşleri. Kısaca haramlık sadece süt akrabalar arasında olup, süt akrabanın dışında kalanlara geçmez. Mesela süt emmekten hâsıl olan kız kardeşi, emenin kardeşine kız kardeş olamaz, babasına da kız olmaz. Çünkü arala-

2464 Hadis Ans. K. Sitte. Terc. C-11, Sh:369-370.

2465 Mü'minûn: 23/12,13,14; Hac: 22 / 5.

2466 Bakara: 2 / 230.

2467 Bakara: 2 / 221.

2468 Halk arasında "ahiret kardeşliği" tabir edilen bir kavram vardır. İslam'da böyle bir müessese yoktur. Sadece soy ve süt yoluyla kardeşlik vardır. (Nimet-i İslam, Mufarakat: 30).

2469 Nisa: 4 /23.

rında emme yoktur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.): "Nesepten haram olanların hepsi, süt emmeden dolayı da haram olur"[2470] buyurur.

Hz. Peygamber (s.av.) de: "Soyca haram olanlar, süt emme yönünden de haram olurlar"[2471] buyurur. Buna göre, emenin kendisi emzirenin soyuna (kendisinden önce ve sonra emen bütün sütkardeşlerine),emzirenin kendisi ise emenin nefsine haramdır. Kısaca emene emzirenin nesli, emzirene de emenin nefsi haramdır.

Soru: Sütkardeşliğinde aranan şartlar nelerdir?

Cevap: Sütkardeşliğinde aranan şartları şöyle sıralayabiliriz:

a-Emen çocuk iki yaşını geçmemiş olmalıdır. İki yaşından sonraki emmelerin bir geçerliliği yoktur.[2472]

b-Süt, ister memeyi emerek, ister biberon veya benzeri bir kapla olsun ağız veya burun yoluyla mideye ulaşması gerekir. Kulağa veya yaraya akıtılan yahut şırınga ile önden arkadan zerk edilen sütün bir hükmü yoktur.

c-Süt, başka bir şeyle karıştırıldığı takdirde, karıştığı şeyden fazla ise süte itibar edilir, değilse itibar edilmez.

d-Kur'an-ı Kerim'de emzirmenin miktarı belirtilmemiştir. Cumhur ulemaya göre emilen süt az olsun çok olsun, bir defa emilmesi halinde sütkardeşliği gerçekleşmiş olur. Ancak imam Şafiî ise süt hısımlığının oluşabilmesi için, ilk iki yaş içinde aralıklı beş defa emişin olmasını şart koşar. İmam Şafiî'nin bu hükmündeki delili tilaveti neshedilen ve fakat hükmü baki olan "beş emme" ile ilgili ayettir. Bu ayete işaret eden hadisler dip notta gösterilmiştir.[2473] Fakat fukaha, Şafiî Hazretlerinin bu delilini tutarsız bulmaktadır.[2474]

Cumhur ulema ise Nisa süresinin 23. ayet-i kerimesi ile İbni Abbas (r.a.)'ın şu rivayetini delil olarak esas alır: "İki yıl içerisindeki emme tek bir emmeden ibaret bile olsa, bu emme evlenmeyi haram kılar."[2475]

e-Süt emmede kadınların tek başına şahitlikleri kabul edilmez. Süt emme, ancak iki erkek veya bir erkek iki kadının şehadetiyle sabit olur.[2476]

Soru: Cinsel ilişkide uyulması gereken İslami prensipler nelerdir?

Cevap: Evlenme, cinsi gücün meşru yoldan terbiyesinde ve neslin devamında

---

2470 Muvatta, Redâ 1,2 (16).

2471 Buhari, Nikâh 20; Müslim Nikâh 1.

2472 Bakara: 2/233.

2473 Müslim, Radâ' bab 5, Hadis: 17-18; Tirmizi, Radâ, 3; Nesâî, Nikâh, 51; Darîmi, Nikâh, 49; Ebu Davud, Nikâh, 10; Muvattâ, Radâ, 18.

2474 Prof. Dr. Ateş Süleyman, Yeni İslam İlmihali, Y. Ufuk Neşriyat, İst. Sh: 426.

2475 Muvatta, Redâ 4, (2, 602).

2476 Kuduri, metin ve tercümesi, Sh:263, İstanbul-1979, Eser neşriyat.

vazgeçilmez tek yoldur. İbni Kayyim derki: "(cima) evlenme üç maksatla yapılır:

1-Neslin muhafazası ve bekası için,

2-Vücuttaki zararlı maddelerin dışarı atılması için,

3-Lezzet elde edilmesi ve nimetten faydalanılması için.

Nikâh akdi yapılmadan erkek ve kadının cinsel ilişkide bulunmaları haramdır. Ancak nikâhtan sonra erkek ve kadın birbirlerine helal olurlar. Nitekim ayet-i kerimede: "Nikâhladığınız kadınlarınız sizin tarlalarınızdır. Tarlanıza nasıl isterseniz öyle varınız"[2477] buyurulur.

Yukarıdaki bu ayet-i kerimede kadın tarlaya benzetilmektedir. Zira tarla belli sınırları olan kendisine tohum ekilerek ürün elde edilen bir arazi parçasıdır. Kadın da, tarla gibi üretken bir varlıktır. Cinsel ilişkide kadınlık organına erkeklik spermi ekilerek insan neslinin üremesi sağlanır. Tarlanın kendi sınırları içerisinde kalan bölgeye tohum ekildiği gibi, kadın için de bir sınır vardır. Kadının ön tarafındaki kadınlık organı da onun sınırıdır. Bunun dışında kalan makat veya dübür tabir edilen arka yoldan ilişkiye girmek kesinlikle haramdır. Haramlığı sünnetle sabittir. Peygamber Efendimizin bu konudaki hadis-i şeriflerinden bazıları şunlardır:

1- "Bir kadına arkasından (dübüründen) yaklaşan mel'undur."[2478]

2- "Hanımına arka tarafından (makatından) yaklaşan kişinin yaptığı Lûtiliktir."[2479]

3- "Aybaşı olduğu için bir kadına arkasından (dübüründen) yaklaşan veya bir Kâhine gidip onu tasdik eden bir kişi, Muhammed'e indirileni inkâr etmiş demektir."[2480]

4- "Hanımıyla arka uzvundan cima edenin yüzüne Allah Teâlâ bakmaz."[2481]

Soru: Aybaşı olan kadınla cinsel ilişkiye girmenin dini hükmü nedir?

Cevap: Aybaşı olan bir kadın ile âdeti kesilip temizlenmedikçe cinsel ilişkiye girmek bütün mezheplere göre ittifakla haramdır. Bunu helal kabul etmek ise küfürdür. Zira ayet-i kerimede Allah Teâlâ Peygamber Efendimize hitaben: "Sana aybaşı halinden sorarlar. Deki: O bir ezadır, aybaşılı iken kadınlardan sakının ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın, iyice temizlendiler mi o zaman Allah'ın size emrettiği yerden (fercinden) onlara yaklaşın. Hakikaten Allah çokça tövbe edenleri ve çokça temizlenenleri sever"[2482] buyurur.

Aybaşı ve loğusa halinde kadınların kanları ve terleri zehirli olup, ağır bir koku yayarlar. Dolayısıyla erkeğe tiksinti vererek soğukluğa ve nefrete sebep olabilir. Ayrıca ka-

2477 Bakara: 2 / 223; Tirmizi, Radâ, 5; Muvatta, II, 43.

2478 el-Mühezzeb,, II, 66.

2479 Ebu Hureyre, Ebu Davud ve Nesei rivayet etmiştir.

2480 Prof. Dr. Canan İbrahin, Hadis. Ans. K. Sitte Terc. C-2, Sh: 199.

2481 a.g.e. C-17, Sh: 203.

2482 Bakara: 2 / 222

dın âdet halinde yorgun ve bitkin olur. Rahim yollarında mikroplar oluşarak kadının hastalanmasına da neden olabilir. Aslında bu ve benzeri sebepler olmasa bile, her şeyden evvel loğusa ve âdet halindeki bir kadınla cinsel ilişkide bulunmamak, Allah'ın yasak kıldığı ilâhi emre itaat etmenin bir gereğidir.

Soru: Cinsel ilişki âdabı ve bu âdaba uymanın önemi nedir?

Cevap: Evlilikte ilk gece, eşler için büyük önem arzeder. Bu nedenle evliliğin ilk gecesinde gelinle damat yatsı namazını beraber kılmalı, şayet erkek yatsı namazını camide kılmışsa, Allah rızası için gelin de damat da ikişer rekât nâfile namaz kılıp, namazın sonunda birlikte şu mealde dua yapmalıdırlar: "Allah'ım bizi bir birimize nasip ettiğin için sana sonsuz hamdederiz. Bu birlikteliğimizi ölünceye kadar mutluluk içerisinde sürdürmemize yardım et. Bizi birbirimize karşı sadakatten ayırma. Ömür boyu iffetli ve hayâlı bir yaşam nasibeyle. Yuvamızı helal rızıkla bereketlendir ve yokluğa, sefalete bizleri mahkûm etme. Sulbümüzden gözlerimizin aydınlığı hayırlı nesiller ihsan eyle.

Yarabbi! Yaşadığımız sürece senin razı olmayacağın yanlış yollara bizleri sevk etme ve sırat-ı müstekimden ayırma.

Rahmeti sonsuz olan Allah'ım! Bizlere dünyada da ahirette de azabınla değil, rahmetinle muamele eyle. Bu mutlu gecemizde dua ve niyazlarımızı boşa çıkarma, kabul eyle. Âmin!"

Bu duadan sonra eşler, henüz bilinmeyen yönlerini ve çevrelerindeki akraba ve dostlarını samimi bir şekilde birbirlerine tanıtmalıdırlar.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), cinsel ilişkide uyulması geren prensipleri sırasıyla şöyle açıklar:

1- Birleşmeden önce, cinsel ilişkiye hazırlıyacı gerekli tetbirleri almak ve ardından da besmele çekerek ihlâs süresini okuyup tehlil ve tekbir getirmek[2483],

2- Tekbir ve tehlilden sonra şu Arapça duayı okumak veya manasını söylemek,

بِسْمِ اللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ، اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهَا ذُ رِّيَّةً طَيِّبَةً، اِنْ كُنْتَ قَدَّرْتَ اَنْ تُخْرِجَ ذٰلِكَ مِنْ صُلْبِى، اَللّٰهُمَّ جَنِّبْنِى الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنِى*

Manası: "Yüce ve azim olan Allah'ın adıyla, Allah'ım, şayet sulbümden bir zürriyet çıkarmayı takdir buyurmuş isen, sen bunu temiz bir zürriyet kıl; Allahım! Şeytanı benden uzaklaştır ve bana ihsan edeceğin evlattan da uzak tut."[2484]

2483 Bakara süresinin 223. ayetindeki: "Cinsi temastan önce kendiniz için hazırlık yapın"ifadesini müfessirler tefsir ederken bu hazırlığın hem maddi ve cinsi, hem de besmele ve dua vb. gibi manevi tedbirler olarak anlayıp yorumlamışlardır. (Prof. Dr. H. Karaman ve diğerleri, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali)

2484 Prof. Dr. Vehbe Zuhaylî, İslam Fıkhı Ans. Terc. C-4, Sh:360-361, İst- 1994, (Buhari ve Ebu Davud rivayet etmiştir).

3- Üzerlerini örtmek, zira ilişki esasında eşlerin üzerlerini örtmeleri konusunda Peygamber Efendimiz (s.a.v.): "Sizden kim hanımıyla ilişkiye girerse örtünsün ve her ikisi de yaban eşekleri gibi üzerleri açık ve çıplak kalmasın" buyurur.

4- İkinci defa cima etmek istendiğinde cinsi organı yıkamak ve abdest almak.

5- Cünüp olunduğu sürece saç ve tırnakları kesmemek.

6- Cinsel ilişkiden sonra, gusül abdesti almayı fazla geciktirmemek.

Soru: Elle kendi kendini tatmin (istimna veya mastürbasyon) dinen caiz midir?

Cevap: Bu mevzuda İslam âlimleri farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bununla beraber şu husus iyi bilmelidir ki, kendini tahrik ederek lezzet almak amacıyla sık sık yapılan bu tür sun'î davranışlar, ruhi dengeyi bozar ve sıhhî durumu sarsar. Bu nedenle, böyle bir hareketin helalliğini hiçbir İslam âlimi savunmamıştır. Haramlığı konusunda ise İbni Abidin şöyle der: "Keyfi olarak şehvetini gidermek için elle meni getirmek haramdır."[2485]

Ancak, İslam âlimlerinden bazı Hanefî ve Hanbelî fakihler, hanımı olmayan veya olup da her hangi bir özür nedeniyle kendisiyle birlikte olamayan bir kimsenin alışkanlık haline getirmemek şartıyla aşağıdaki sebepler yüzünden bu sıkıntısını giderebileceği görüşündedirler.

a- Zinaya düşme tehlikesi varsa,

b- Şehveti nefsine galebe çalarak kontrolünü kaybettiriyorsa,

c- Şehevi duyguları zihnini ve kalbini fazla meşgul edip günaha sevk ediyorsa.

Ahmed b.Hanbel, meniyi kan aldırmak gibi vücuttan dışarı atılması gereken bir fazlalık olarak görmüş ve bu yüzden kişinin zinaya düşme korkusu varsa ve evlenmeye de gücü yetmiyorsa, istimnanın caiz olacağını söylemiştir.[2486] Hatta Ebu'l-Leys bu konuda şöyle demiştir: "Bu durumda olan bir kimse zinaya düşmemek için elle meni getirerek şehvetini teskin etmesi vacip olur."[2487]

İstimna konusunda herkes bu şartları dikkate alarak elle boşalmanın hükmünü kendi vicdanına göre vermelidir. Zira kişi kendini en iyi bilendir. Bu arada nefsini tahrik eden ve bu işin tetikleyicisi olan müstehcen ortamlardan da uzak durmalıdır. Ayrıca Peygamber Efendimizin tavsiyesine uyarak oruç tutulması da, nefsin terbiyesinde en önemli yardımcı faktör olduğu unutulmamalıdır.

2485 İbni Abidin, Reddü'l-Muhtar, C-IV, Sh: 27-28, İst-1984.

2486 el-Kardavi Yusuf, el-Helal ve'l-Haram, el-Mektebetü'l-İslami, Sh: 166. 1978.

2487 İbni Abidin, Reddü'l-Muhtar, C-IV, Sh: 27-28.

TALÂK BAHSİ

Soru: İslam Hukukuna göre Talak çeşitleri ve şartları nelerdir?

Cevap: Talak (Boşanma): Sözlük anlamı, bağı çözmek ve tahliye etmek demektir. İslam Hukuk ıstılahında ise, evlilikte manevi bir bağ olan nikâhı çözmek ve ortadan kaldırmak manasına gelir. Karı-koca arasındaki nikâh akdinde üç bağ vardır. Bu bağlar varlığını koruduğu sürece evlilik devam eder. Kesin boşama, bu bağların üçünün de şer'î ölçüler çerçevesinde çözülmesiyle gerçekleşir. Ancak bu bağlardan birinin veya ikisinin çözülmesi evliliği tamamen sona erdirmez. Gerekli dinî şartlar yerine getirilmek kaydıyla istenirse evlilik yenilenebilir. Böylece evliliğin sağladığı hak ve vazifeler varlığını devam ettirir.

Boşamak ve boşanmak, kitap, sünnet ve icma ile sabit olan bir hükümdür. Kur'an-ı Kerim'de Peygamber Efendimize hitaben: "Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları iddetlerini[2488]gözeterek boşayın ve iddeti de sayın"[2489] buyrulur. Başka bir ayette de: "Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektir"[2490] buyrulur. Müfessirlere göre bu ayet-i kerime, boşamanın toptan yapılmayıp, aralıklı olarak yapılmasının gereğine işaret etmektedir. Yani hemen bir kızgınlıkla "Seni üçten dokuza boşadım" demekle iş bitmez. Böyle bir ifade kadının değerini küçültür ve dolayısıyla Kur'an'ın ruhuna da aykırıdır. Ayrıca İslamiyetten önce Araplar karılarını istedikleri kadar boşar, belli bir süre sonra tekrar ona döner, yine boşar, yine döner, böylece kadına işkence ederler; ona ne hürriyetini verirler, ne de eş gözüyle bakarlardı. İslamiyet bu ayetle kadın aleyhine işleyen bu boşanma şeklini kaldırmış oldu. Erkeğe ancak iki boşamada dönme hakkı tanıdı ve üçüncü boşamadan sonra dönme hakkını kaldırdı.[2491]

Ayette geçen "güzellikle salıvermek" tabirinden maksat ise, kadına bütün mâlî ve hukukî haklarının ödenmesi, arkasından gıybetinin yapılmaması, kötü şekilde halka tanıtıp ondan nefret ettirilmemesidir.

2488 **İddet:** Boşanan kadın hamile değilse, üç hayız müddeti geçmedikçe başka bir kocaya varamaz. Bu bekleyişe "iddet" denir. İddetin hikmeti, rahimin temiz olduğunun tespitidir. Bunda vasıta, hayızdır. Hayız kadının hamile olmadığını gösterir. Talak süresinin 4. ayetine göre, hamile kadınların iddeti çocuğu doğurmakla son bulur. Bakara süresinin 234 -235. ayetlerinde de kocası ölen bir kadının dört ay on gün iddet beklemesi açıklanır. Bu süre içinde üç veya dört hayız vaki olur. Böylece kadının hamile olup olmadığı anlaşılmış olur. Buna göre bir kadın gebe değilse dört ay on gün, gebe ise doğumdan sonra ahlâkî kurallar çerçevesinde evlenebilir. İddet süresi dolmadan evlenemez. İddet süresi içinde olan bir kadınla gizli buluşmak, gizli konuşmak, gayri meşru bir şekilde birleşmek üzere sözleşmek haramdır.

2489 Talak: 65 / 1.

2490 Bakara: 2 / 229.

2491 Tirmizi, Talak 16, Taberi.

Kur'an-ı Kerim'in Medine'de nazil olan ve 32 ayetten oluşan 65.sûresi boşanmadan bahsettiği için "**Talâk**" adını almıştır.

Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) bu sûre-i celilenin problemlere en fazla çözüm getiren ve çıkış yolu gösteren ayetlerinin 2. ve 3. ayetleri olduğunu açıklar.[2492]

Allah Teâlâ, bu sûrede boşanmanın şart ve hükümlerini, boşanma sonucu ortaya çıkan hususları açıklamaktadır. İddet hakkındaki hükümler, boşanmadan sonra eşlerin durumları, doğmuş olan çocuklar ve nafaka ile ilgili uyulması gereken kurallar, Müslümanlara emir şeklinde bildirilmektedir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de, hür iradesini şuurlu olarak kullanamayan aşağıda özelliklerini sıraladığımız kişilerin yaptığı boşamanın muteber olamayacağını, ancak bunların dışında yapılan talakların ise geçerli olduğunu açıklar.[2493]

1-Yaşlılık sebebiyle bunamış olan ve fıkıh dilinde "ma'tûh" diye ifade edilen bir kimsenin yaptığı boşama,

2-Zor ve tehdit altında kalan, "mükreh" tabir edilen bir kimsenin yaptığı boşama,

3-Aklen noksan olan ve "mecnun" denen bir kimsenin yaptığı boşama,

4-Buluğ çağına ermemiş olan çocuğun yaptığı boşama,

5-Uyuyan kimsenin sayıklama halinde yaptığı boşama,

6-Sarhoşun yaptığı boşama.

7-Hanefilerin dışında cumhur ulemaya göre unutarak veya yanılarak talak ifade eden söz ağızdan çıktığı takdirde talak vâki olmaz. Delil olarak: "Ey Rabbimiz, unutur veya hata edersek bizi sorumlu tutma"[2494] ayet-i kerimesi ile "Allah Teâlâ hazretleri ümmetimden yanılarak, unutarak, zorlanarak yaptıklarını affetmiştir"[2495] hadis-i şerifini gösterirler.

Bu zikredilenlerin hepsi de, insanın iradesini, aklın kontrolü altında hür olarak kullanamadığı hallerdir. Ancak, selef uleması bu hallerin tamamında ittifak halinde değildir. Bunların bir kaçı üzerinde ihtilafa düşmüşlerdir. Bu mevzuda Hz. Âişe validemizden de şöyle bir hadis-i şerif rivayet olunmuştur: "Gazap (kızgınlık) halinde (irade dışı heyecanla, öfkeyle) yapılan talaka ve köle azadına itibar olunmaz."[2496]

Bir kısım hadis-i şeriflerde ise, boşamanın Allah tarafından hoş karşılanmayacağı ve O'nun gazabını çekeceği ifade edilir. Nitekim şu hadis-i şeriflerde bu gerçek açık bir şekilde ortaya konur:

2492 San'ânî, el- Musannaf, 3/ 371.

2493 İbni Mace: Talak,15; Buhari: Talak, 11.

2494 Bakara: 2 / 286.

2495 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-11, Sh: 182.

2496 Tecrid-i Sarih Terc. C-12, Sh: 357.

"Allah katında en sevimsiz mubah, boşanmaktır"[2497]

"Meşru bir mazeret olmaksızın kocasından kendisini boşamasını isteyen kadına cennet kokusu haramdır."[2498]

"Kadınları, ahlakî yaşantılarından şüphe etmedikçe boşamayınız."[2499]

Fakat karı koca arasında geçinme imkânı kalmamış ve hayatı zehir edecek davranışlar yuvaya hâkim olmuş ise, İslam dini, Hıristiyanlığın aksine boşanmayı meşru kabul eder. Hıristiyanlık ise bu konuda çok katı kurallarla insanların karşısına çıkar. Mesela, 9 Kasım 1993 tarihinde **Papa johannes Paul II**'nin, İtalya resmi televizyonu **RAT**'de yaptığı şu ilginç konuşma, Hıristiyanlığın bu tutumuna açık bir örnek teşkil eder. Papa verdiği beyanatta: İlk eşinden boşanmış şahısların başka bir şahısla evlenmesi sonucu, ömür boyu cinsel ilişki kurmadan hayatlarını sürdürmek zorunda olduğunu, aksi takdirde bu kuralı çiğneyenlerin kilise tarafından "günah çıkarma" olayından mahrum bırakılacaklarını ilan etmiştir.

İslam'a göre evlilikten maksat, huzurlu bir aile hayatı kurmaktır. Ancak, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, karı-koca arasında nikâh ile sağlanan fayda zarara dönüşmüş, eşler birbirlerine karşı kin ve nefret duyarak şiddetli geçimsizlik içine düşmüşlerse veya aralarında iffetsizlik ve ihanet gibi haram bir fiil sabit olmuşsa, bu durumda evliliğin devamı imkânsız hale gelmiş olur. Böyle çekilmez hale gelen bir evliğin sona erdirilmesinde de zaruret vardır. Bu, hastalıklı bir vücuda cerrahi müdahale yapmak gibidir. İşte bu sebepledir ki, Allah Teâlâ boşanmayı helal kılmıştır. Bu konuda İslam âlimleri de icma etmişlerdir. Bütün bu İslamî hükümlerden anlaşılmaktadır ki, talâk caizdir ve mubahtır. Ancak, yukarıda da ifade edildiği gibi, ihtiyaç ve zaruret halinde başvurulması gereken bir çaredir. Zira boşanma ağır sorumlulukları olan bir fiildir. Dağılan bir yuvada çocuklar sahipsiz kalır, terbiyeleri aksar, eşlerin ve yakınlarının arasına, kin ve nefret tohumları ekilmiş olur. Böylece tüm aile fertleri huzursuz hale gelir. Bir toplumda aile yapısı ne kadar sağlam temeller üzerine kurulmuş olursa, o ölçüde de boşanma nispeti az olur. Bu da, tüm toplum fertlerinin huzuru ve mutluluğu demektir.

Keza evlilik ağır mesuliyeti ve sadakati gerektiren bir müessesedir. Bu sorumluluğu eşler vakarla ve ciddiyetle devam ettirmelidirler. Olur, olmaz şeyleri bahane ederek evliliği sona erdirecek "boşama" sözcüklerini sarf etmek son derece tehlikeli ve büyük bir vebaldir. Bu tür lafızların şakası da ciddisi de sevimsizdir ve ailede bağı bir anda koparabilir. Nitekim Peygamber Efendimiz(s.a.v.): "Üç şey vardır ki onların ciddisi de ciddi, şakası da ciddidir. (Bunlar): nikâh, talâk ve riç'at"[2500] buyurmuşlardır. Bu nedenle kadın olsun erkek olsun yuvayı sarsıcı davranış ve sözlerden sakınmalı ve birbirlerine karşı

2497 İbni Mace, Talak, 1; Ebû Davud, Talak, 3.

2498 Sünen-i Tirmizi, C-2, Sh,484, Mısır-1955.

2499 Kurtubi, el cami'li Ahkâmi'l-Kur'an, Beyrut 1966, 18, 149.

2500 Ebu Davûd: Talak, 9, (2194) ; Tirmizi: Talak, 9, (1184).

saygı gösterip, ufak tefek şeylere katlanmalıdırlar. Evlilik ilişkilerinden doğan problemlere karşı Allah'a tevekkül edilerek sabredilmesi Peygamber Efendimiz tarafından tavsiye edilmektedir.

Bir ailede evlilik bağının sürdürülebilmesinin temel kuralını şu söz ne güzel ifade eder: "Evlenmeden önce gözünüzü dört açınız, evlendikten sonra yarı yarıya kapatınız." Elbette gözleri kapamak her şeye karşı duyarsız olmak demek değildir. Şu anekdot bu meseleye hoş bir örnek teşkil eder sanırım: Zamanın İngiliz başbakanı Çorçil, meçlis kürsüsünden her fırsatta kendisine sürekli olarak lüzumlu lüzumsuz sataşan bir bayan milletvekiline hiç karşılık vermez. Nihayet bir gün bu bayan milletvekili Çorçil'in tepkisizliğine ve vurdumduymazlığına dayanamaz ve meclis kürsüsünden Çorçil'e: "Sayın başbakan, eğer ben sizin karınız olsaydım bu duyarsızlığınız karşısında, sizinle evlendikten üç gün sonra çayınıza zehir koyardım" diye bağırır. Bayan milletvekilinin bu sözü üzerine Çorçil, oturduğu yerden usulca ayağa kalkarak: "Hanımefendi, hanımefendi! Şayet siz benim karım olsaydınız, sizden kurtulmak için ben de o çayı büyük bir zevkle içerdim"[2501] diye cevap verir. Bu olay, lüzumsuz ve aşırı müdahalelerin ve buna karşı umursamazlığın kişileri birbirlerine karşı çekilmez konuma soktuğunu göstermesi bakımından önemli bir örnektir.

Bu meseleye Kur'an-ı Kerim, şu ifadelerle son noktayı koyar: "Mümin erkeklerle mümin kadınlar da birbirlerinin velileri ve yardımcılarıdır, onlar iyiliği emreder, kötülükten alıkorlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Resulüne itaat ederler. İşte Allah onlara rahmet edecektir. Şüphesiz Allah azîzdir, hikmet sahibidir."[2502]Bu ilâhi fermana uyulduğu sürece, yuvalarda huzur, toplumlarda sükûn hâkim olur.

- **Boşanma çeşitleri:**

Boşanma aşağıdaki gibi üç şekilde olur:

1-Ahsen boşama: "Sünnete uygun, en güzel tarzda yapılan boşanma" demektir. Bu boşanma şeklinde kadın hayızdan temizlenmiş halde iken ve bu temizlik müddeti içerisinde onunla cinsel ilişkide bulunmadan kadını bir talakla boşamak ve iddeti bitinceye kadar onu terk etmektir.[2503]Bütün mezheplere göre kadını âdet halinde iken boşamak caiz değildir.[2504]

2-Hasen boşama: Güzel tarzda yapılan boşamadır ki, üç temizlik müddeti içerisinde cinsel ilişkiye girmeden bir kadını ayrı ayrı birerden üç talakla boşamaktır.

3-Bid'at üzere boşama: Tek bir sözle üç veya iki talak boşamak yahut bir temizlik müddeti içerisinde kadın geri dönmeden tekrar boşamaktır. Kadını hayızlı iken boşa-

2501 Azak Gürbüz, Türkiye Gazt. "Dürbün Köşesi", 09 / 02 /1992.

2502 Tevbe: 9 / 71.

2503 Nesâî, Talak, 2, (6, 140).

2504 Kitabu'l-Fıkıh ala'l-Mezahibi'l-Arbaa, IV, 311.

mak da bid'at üzere boşamaktır. Dört Sünnî Mezhebe göre bid'i talak üzere boşama geçerli olmakla beraber, İslamî kurallara uyulmadığı için bu tür boşamada kişi günahkâr olur. Bu şuna benzer, mesela Cuma namazı kılmakla yükümlü olan kimseler, Cuma saatinde alış veriş yaparlarsa, Cenab-ı Hakk'ın "Cuma günü namaz için çağırıldığınız zaman, Allah'ın zikrine (Cuma namazına) koşunuz. Alış verişi bırakınız"[2505] ayetindeki ilâhi emre aykırı davrandıkları için günahkâr olurlar. Ancak, yaptıkları alış veriş hukuki açıdan geçerlidir; satıcı bedeli, alıcı da satılan malı almaya hak kazanır.

Bazı Şii ve Mutezile hukukçuları ile İbni Hazm, İbni Teymiye ve İbni Kayyim'e göre bid'i talak geçerli değildir.

- **Talak çeşitleri:**

Talak-ı baîn ve Rıc'i talak olmak üzere başlıca iki çeşit talak vardır. Bazı kaynaklarda bu iki talak çeşidine, "Talaku'l-Bette, Talak-ı Selâse ve Zıhar" olmak üzere üç çeşit talak şekli daha ilâve edilirse de, aslında ifade ettikleri mana bakımından bunlar da, bu iki talak içerisinde yer alırlar.

a-BainTalak: Nikâh akdini kaldıran, fakat her iki tarafın arzusu ile ve yeni bir nikâh akdi yapılmak şartıyla tekrar birleşmeyi mümkün kılan talak şeklidir. Diğer bir deyimle, "seni boşadım, sen boşsun" gibi kesin boşanmayı ifade eden söz veya işaretle yapılan boşanmadır. Erkek, bu suretle boşadığı eşine tekrar dönebilmek için eşinin rızasını almak, yeniden mehir ödemek ve nikâh sözleşmesi yapmak zorundadır.

Bain Talakta şu sonuçlar ortaya çıkar:

1-Evlilik bağı sona erer ve karşılıklı haklar düşer. Sadece iddeti süresince kadının koca evinde kalması ve nafakasının sağlanması hakkı devam eder. Nafaka, yemek, içmek, giyinmek ve mesken gibi tabiî ihtiyaçları ihtiva eder. İddet bittikten sonra ise kadının nafakasını kendi çocukları karşılar. Şayet kadının çocukları ve diğer yakınları arasında ona bakabilecek kimse yoksa bu takdirde kadının nafakası ammeye ve onları temsilen de devlete düşer. Dolayısıyla, İslam hukukuna göre bu durumdaki bir kadın hiçbir zaman sokak ortasında sefalete terkeldilmez. Aksi halde bütün Müslümanlar bundan sorumlu olur.

2-İddeti sırasında kocanın kadına dönme hakkı yoktur. Ancak iki tarafın rızasıyla ve yeni bir mehirle yeniden evlenmeleri mümkündür.

3-Talak hakkının bir bölümü kullanılmış ve eskimiş olur. Eğer üçüncü talak hakkı kullanılmışsa, bu durumda "beynunet-i kübra" denen büyük ayrılık meydana gelir. Bu durumda kadın başka bir erkekle evlenip boşanmadıkça eski eşiyle tekrar evlenemez.

Şayet ikinci kocasından kendi iradesi ile boşanır veya kocası ölürse, iddetini tamamladıktan sonra eski eşiyle evlenebilir.[2506] Ancak bu durumda, Ebu Hanife, Sahabe

2505 Cuma Süresi: 62 / 9.

2506 Bakara: 2/ 230.

ve Tabiîn'den bazılarına göre kadın ilk evlendiğinde olduğu gibi eski kocasına döndüğü takdirde koca yeniden üç talak hakkına sahip olur.[2507]İmam Malik ile sahabe ve Tabiînden ekseriyetinin görüşüne göre ise, talak adedinin ilk kocasından (önceki boşanmadan) geri kalan miktar üzerine olur.[2508]

4-Müeccel mehir muaccele dönüşür, yani sonraya bırakılan mehrin hemen ödenmesi gerekir.

5-Mirasa engel olur.

b-Rıc'i Talak: Yeni bir nikâh akdi yapılmadan erkeğin eşiyle normal aile hayatına dönmesine imkân veren boşanma şekline "ric'i talak" denir. Başka bir ifadeyle, fiilen evlenip karı-koca olduktan sonra, erkeğin hanımını açıktan veya işaret yoluyla üç adedi kastetmeyen sarih söz ve hareketle boşamasıdır.

Ric'î talakın üç şartı vardır:

1-Erkek, boşadığı karısıyla daha önce fiilen evlenmiş ve karı-koca hayatı yaşamış olması,

2-Hanefî mezhebine göre açık ve net sözlerle boşamış olması,

3-Üçüncü boşamada hâkim kullanmamış olması.

Ric'î talaktan sonra erkek tekrar nikâh yapmaya ve mehir ödemeye ihtiyaç olmadan "Evliliğimizi devam ettirmek istiyorum", "Sana dönüyorum"gibi sözlerle eşine sevgi ve şehvetle yaklaşıp, onu öperek veya cinsel yaklaşımda bulunarak normal aile hayatına geri dönebilir. Bu suretle kişi, eşini iki kere boşayabilir. Üçüncü defa boşadığı takdirde, hanımı bir başkasıyla evlenip ondan boşanmadıkça bir daha ilk eşine dönüp karı-koca olamazlar.

Soru: Boşamayı gerçekleştiren ifadeler ve sonuçları nelerdir?

Cevap: Bu konuda bir hayli değişik ifade şekilleri vardır. Ancak burada, Fetavây-i Hindiyye ve El-İhtiyar'da geçen ve hatırda kalabilecek bazı temel ifadeleri zikretmekle yetineceğiz.

1-Bir koca talak niyetiyle karısına "bir talak seç" derse, karısı da "seçtim" derse bir Ric'i talak gerçekleşmiş olur.

2-Bir koca karısına "üç talak seç" der, kadın da "seçtim" derse, üç talakla boş olmuş olur. Cumhur ulema, haram veya mekruh olduğunu kabul etmekle beraber, bir anda verilen talakın üçünün de vaki olacağına hükmetmiştir.[2509]

3-Bir koca hanımına serbest olduğunu bildirdiği her seferde mal zikrederse, bu durumda kadın hangisini seçerse seçsin hem talak hem de mal vaki olmuş olur.

2507 Hadis Ans. K. Sitte. Terc. C-11, Sh:198.

2508 Muvatta Talâk 77, (1, 586).

2509 Prof.Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C-11, Sh: 157.

4-Bir koca karısına "iki veya üç talak seç" der, kadında "bir talak seçtim" derse, bir talak gerçekleşmiş olur. Yahut da "üç talaktan istediğini seç" derse, imam Âzam'a göre, kadının bir veya iki talak seçme hakkı vardır.

5-Bir koca başka bir kimseye "karıma serbest olduğunu söyle" diye haber gönderir, kadın da bu haberi alınca nefsini serbest bırakırsa talak gerçekleşmiş olur.

6-İmam Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, bir kimse karısına "Sen birden üçe kadar boşsun derse iki talak, birden ikiye kadar boşsun" derse bir talak vaki olur.

7-Bir kimse henüz zifafa girmeden önce eşini üç talakla boşarsa üç talak vaki olmuş olur. İmam Malik "El- Muvatta" adlı eserinde şu olayı rivayet eder:

Henüz gerdeğe girmeden hanımını üç kere boşayan bir bedevi, durumu hakkında İbni Abbas'a soru sorulduğunda, İbni Abbas fetvayı yanında bulunan Ebu Hureyre'ye bırakır, o da: "Bir talak onun boşanmasını sağlar, üç talak ise bir başka koca ile evlenmedikçe eski kocasına haram kılar" der. İbni Abbas da aynı görüşü paylaşır ve İmam Malik de bu görüşte olduğunu beyan eder.[2510]

8-Kadına kocası tarafından "Her ne zaman istersen kendini boşa" denildiğinde kadının birer birer üç defada kendini boşamaya hakkı vardır. Fakat bir defada üç talak ile boşayamaz.

9-Bir kimse hanımına boşamak niyetiyle "Sen benim anam, bacımsın" dese, karısı boş olur.

10-Halkımız arasında "boş olsun" manasında "şart olsun" sözü çok kullanılır. Bir kimse eşini boşamak niyetiyle "üçten dokuza şart olsun" dediğinde eşini üç talak ile birden boşamış olur. Ehl-i sünnet âlimleri bu tür boşamalarda üç talakın üçünün de vaki olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak İslam Müctehidlerinden bazıları bunu "usulsüz boşama" kabul ederek boşama saymamış, bir kısmı da "bir boşama hakkını kullanmış olur" demişlerdir.[2511]Hatta bir erkek iki hayız arasında karısını birden fazla boşayamaz. Mesela, üç defa "boş ol, boş ol, boş ol" da dese, bir talak vaki olur. İki hayız arasındaki süre ise takriben üç aydır.

Sahabeler arasında da üçten çok daha fazla talakla boşamalar olmuş, konu Peygamber Efendimize intikal ettirildiğinde "talak"ın en fazla üç olduğunu, fazlasının ise lüzumsuz ve günah bir fiil olduğunu beyan etmiştir.

İbni Abbas (r.a.)'ın anlattığına göre, bir adam kendisine gelip: "Ben hanımımı yüz talakla boşadım, bu hususta fikriniz nedir?"diye sordu. Benden şu cevabı aldı: "Kadın senden üç talakla boşanmıştır. Geri kalan doksan yedisi ile Allah'ın ayetleriyle alay etmiş oluyorsun".[2512]

2510 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-11, Sh:157.

2511 Karaman Hayreddin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, C-2, Sh: 401.

2512 Muvatta, Talak,2,(2, 552).

11-Bir kadını kocası bir veya iki talakla boşayıp, kadını (iddeti bitip de başkasına) helal oluncaya kadar bıraksa, kadın da bir başka erkekle evlense, bu evlendiği ikinci koca ölse veya kadını boşasa, sonra kadın tekrar ilk kocası ile evlense, bu evlilik önceki boşanmadan geri kalan talak miktarı üzerine olur.[2513] Ancak Ebu Hanife, sahabe ve tâbiinden bazılarına göre ise, kadın ilk evlendiğinde olduğu gibi üç talak hakkına sahip olur.[2514]

12-Telefonla hem vekâlet vermek, hem nikâh akdi yapmak, hem de boşanmak caizdir ve geçerlidir. Bir telefon konuşması içinde îcab-kabul (karşılıklı irade beyanı) yapılınca akit kurulmuş olur, taraflar bir araya gelerek akit yapmış gibi sonuç elde ederler. Boşama da böyledir.

Bu konuoldukça uzundur. Ancak meselenin anlaşıldığını ümit ederim.

Soru: Kadının boşama hakkı var mıdır?

Cevap: İslam dini boşanma hakkını öncelikle erkeğe vermiştir. Zira kadın erkeğe nazaran daha duygusal yaratılmıştır ve çoğu zaman hissi hareket edebilir. Bu durumda aile yuvası olur olmaz şeylerden yıkılabilir. Ayrıca evlilik hayatında erkeğin yüklendiği sorumluluk ve külfet daha fazladır. Bununla beraber kadın, boşama hakkından büsbütün mahrum edilmemiştir. Özellikle nikâh sırasında kadın isterse boşanma hakkının kendisine de verilmesi şartıyla nikâha evet diyebilir. Kadına verilen bu boşama hakkına İslam Hukukunda "**Tefvîz-i Talâk**"adı verilir. Kendisine talâk hakkı verilen kadın, istediği zaman bu hakkını kullanabilir. Ayrıca, erkek dilerse evliliğin devamı sırasında da kadına boşanma yetkisi verebilir. Kadına verilen bu hak, ömür boyu olabileceği gibi, belli bir müddet için de olabilir. Verilen bu hak, asla geri alınamaz. Ancak zaman içerisinde eşinden emin ve memnun olan kadın, dilerse bu hakkını erkeğe devredebilir.

İslam hukukuna göre boşanma prensip olarak kocanın tek yanlı iradesiyle ve mahkeme kararına gerek olmaksızın meydana gelir. Koca bizzat boşayabileceği gibi vekil aracılığı ile de boşayabilir, ya da karısına boşama yetkisi verebilir. Ancak bazı özel durumlarda kadının da mahkemeye başvurarak boşama hakkı vardır. Kadının bu boşama hakkını doğuran sebepleri kısaca dört maddede özetleyebiliriz:

1-Hastalık ve kusur nedeniyle kadın boşanma davası açma hakkına sahiptir. Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre, kadına boşanma için hâkime başvurma imkânı veren kusurlar beş tanedir ve şunlardır:

a- Kocanın iktidarsız olması,

b- Husyelerinin çıkarılmış olması,

c- Cinsiyet uzvunun kesik olması,

2513 Muvatta: Talak, 77, (1, 586).

2514 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-11, Sh: 198.

d- Sihir ve büyü gibi şeylerin etkisi altında bulunması,

e- Erkek mi kadın mı olduğu konusunda belirsiz olması.

2- Erkek, kadının nafakasını kesmesi halinde kadın mahkemeye başvurabilir.

3- Erkeğin kaybolması halinde ve bu kaybolmakla ilgili bazı şartlara uyulmak kaydıyla kadın mahkemeye başvurarak boşanma talebinde bulunabilir. Bu konuda Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurur: "Bir kadın kocasını kaybeder, nerede olduğu da bilinmezse, dört yıl bekler, sonra (bu dört yılın sonunda iddet bekleme âdâbı çerçevesinde) dört ay on gün daha bekler. Ondan sonra nikâhı başkasına helal olur."[2515]

4- Şiddetli geçimsizlik ve kötü muamele nedeniyle de hâkime başvurarak kadın boşanma davası açabilir. Ancak geçimsizlik kimi zaman her iki eşten de kaynaklanabilir. Bu durumda mağdur olan taraf, hâkime başvurarak hakem yoluyla arabulma veya boşanma talebinde bulunabilir.

Hakem tayini ile ilgili ayet-i kerimede şöyle buyrulur: "Eğer karı ile kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, o vakit kendilerine erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse, Allah aralarındaki dargınlık yerine geçime, onları uyuşmaya muvaffak kılar."[2516]

Hakem konusunda, 1917 tarihli "Osmanlı Hukuk-i Aile" kararnamesinin 130. maddesinde şu ifadeler yer alır: "Karı koca arasında anlaşmazlık ve geçimsizlik meydana gelip de taraflardan biri hakeme başvurursa, hâkim iki tarafın ailelerinden birer hakem tayin eder. Bir veya iki taraf ailesinden hakem tayin olunacak kimse bulunamaz veya bulunup da hakem olacak vasıflara haiz olmazsa hariçten münasiplerini tayin eder. Bu suretle teşekkül eden aile meçlisi tarafından iddia ve savunmalarını inceleyerek aralarını ıslaha çalışır. Bu mümkün olmadığı takdirde kusur kocada ise aralarını tefrik[2517]eder. Kusur kadında ise mehrin tamamı veya bir kısmı üzerine mühalaa[2518] eyler. Hakemler ittifak edemezlerse hâkim gerekli vasıfları haiz diğer bir hakem heyeti veya taraflara akrabalığı olmayan üçüncü bir hakem tayin eder. Hakemlerin vereceği hüküm kesin olup itiraz edilemez. Aynı kararnamenin 131. Maddesinde; yukarıdaki usule göre olan boşanmanın bir baîn talâk sayılacağı ve usulüne göre tescil edileceği belirtilir.

Bu metinden anlaşılmaktadır ki, bu gün dava konusu olan ve hâkimleri iş bunalımına sokan birçok mesele, Osmanlı döneminde mahkemelere intikal ettirilmeden aile

---

2515 Muvatta, Talak 52 (2, 575).

2516 Nisa.4 / 35.

2517 Tefrik: İslam hukukunda boşanma hakkı prensip olarak kocaya verilmiştir. Ancak bazı boşanma sebepleri ortaya çıkınca kadında mahkemeye başvurarak bizzat evliliği sona erdirebilir. Kadına verilen bu hakka Tefrik denir.

2518 Muhalaa: Her hangi bir nedenle evlilik hayatını devam ettirmek istemeyen kadının kocasına ödediği bir bedel karşılığında evlilik bağından kurtulmasına Muhalaa denir. Karı kocanın resmen ayrılmasıdır.

meclislerince veya o muhitin itimada şayan kişi ve kuruluşlarınca çözüme kavuşturulmaktaydı. Böylece mahkemelere rahat nefes aldırılmakta ve hâkimlerin daha sağlıklı kararlar vermelerine imkân hazırlanmaktaydı. Fertler, sivil kuruluşlar ve vakıflar bu konularda önemli rol üstlenmiş bulunmaktaydılar. Sorunların giderilmesinde paylaşım öne çıkarılmış bulunmaktaydı. Sevinçler ve kederler hep birlikte paylaşılarak toplumda didişme yerine kaynaşma ve huzur hâkim kılınıyordu. Ne güzel bir uygulama değil mi?

Soru: Eşlerin boşanması halinde çocuk kime verilir?

Cevap: Eşlerin boşanması halinde çocuğun kime verileceği konusunda, farklı görüşler olmakla beraber, genel görüş, eşlerin ayrılmaları halinde erkek olsun, kız olsun, yedi sekiz yaşına basınca, seçim hakkı çocuğa bırakılır. Ancak küçük çocukların babadan çok annenin daha hak sahibi olduğunu hadis-i şeriflerden öğreniyoruz. Mesela, bu hadis-i şeriflerden birinde, kucağında çocuğu ile Allah Resulünün huzuruna gelen bir kadının: "Yâ Resulallah! Bu çocuğa karnım yuva, göğsüm içecek, kucağım da kundak olmuş iken, babası beni boşadı ve bu yavrumu şimdi benden koparıp almak istiyor."diye şikâyette bulundu. Bunun üzerine şefkat elçisi sevgili Peygamberimiz şu cevabı verdi: "Sen evlenmedikçe, çocuk senin hakkındır."[2519]Maalesef günümüzde bu tür trajik olaylara sıkça rastlanmaktadır.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KADINLARA AİT ÖZEL HALLER VE FIKHİ MESELELER

Soru: Kadınlara ait bazı özel haller ve Fıkhi meseleler nelerdir?

Cevap: Kadın, gerek fiziksel, gerekse ruhsal açıdan erkekten farklı yaratılmıştır. Bu farklılıklar İslam fıkhında tek tek ele alınmış ve fıkıh kitaplarında "Kadınlara ait özel haller" başlığı altında verilmiştir. Biz de hem bu geleneğe uymak, hem de okuyucuya kolaylık olsun diye yukarıdaki başlık altında kadınların bu özel hallerini, dini sorumluluklarını ve bunlarla ilgili bazı fıkhi meseleleri özetle maddeler halinde sunmaya çalşacağız.

Kadınlara mahsus üç hal vardır. Bunlar: Hayız, Nifas ve İstihâze'dir.

A-) Hayız Hali: Erginlik çağına gelmiş bir kadının âdet görmesidir. Âdet halinde gelen kana hayız denir. Hayız kanının en az süresi üç gün, en fazla ise on gündür. Ancak zamanımızda kullanılan çeşitli doğum kontrol hapları bazen âdeti şaşırtarak üç günden önce kesilmesine sebep olmaktadır. Bu durumda yine de üçgün hesabına itibar edilmelidir. Hayız müddeti içerisinde kanın devamlı gelmesi şart değildir. Tamamen beyazlaşıncaya kadar gelen kan hep âdet kanıdır.[2520] İlk âdet kanaması ülkelerin iklim şartlarına göre değişiklik gösterir. Sıcak ülkelerde 9-10, soğuk ülkelerde 15-17, Türkiye'de ise, 12-

2519 Ebu Davud, Talak 35 (2276).

2520 Sağlık Elkitabı, Sh:11.

13 yaşları arasında olur.

Kadınlarda görülen kan çeşitleri "sahih kan ve fasit kan" diye ikiye ayrılır. Sahih kan, hayız ve nifas (lohusalık) kanıdır.

Fasit kan ise şu şekilde sıralanabilir: üç günden az ve on günden fazla süren adet kanı, kırk günü aşan nifas kanı, hamilelik sırasında gelen kan, büluğa ermemiş küçük kız çocuğundan gelen kan ve menopoz döneminde gelen kandır.[2521]

Âdetin başlama ve son bulma yaşı, Hanefilere göre, 9-55; Şafiîlere göre ise, 13-50 yaş arasıdır.[2522]Erginliğe eren kadına bâliğa, âdetten kesilene de âyise denir.

Büluğa eren bir kızın ilk hayız kanı kaç gün devam etmişse, bundan sonrakiler için de âdeti ilk hayız günü sayısına göre hesaplanır. Mesela ilk hayızı yedi gün devam etmişse, sonrakiler de genelde yedi gün olur. Nifas kanı içinde aynı kıstas uygulanır. Mesela, ilk doğum sırasındaki lohusalık kanı kaç gün sürmüşse ondan sonrakilerin de süresi aynı olur.[2523] Böyle bir kadına mutada (âdeti belli) denir.

Bazı kadınlarda âdet günleri muayyen olup değişken değildir. Mesela her ay beş, yedi veya dokuz gün âdet görürler. Bazı kadınlarda ise âdet günleri sabit olmayıp değişkendir. Mesela, bir ay beş, diğer bir ay altı gün âdet görebilir. Bu şekilde değişken âdet gören bir kadın tedbir olarak altıncı gün temizlenerek namazını kılar, orucunu tutar. Ancak altıncı gün çıkmadıkça eşiyle cinsel ilişkide bulunamaz. Boşanmışsa iddeti de bitmiş sayılmaz.[2524]

Bir kadının iki hayız arasındaki temizliği en az on beş gün olup, fazlası için sınır yoktur. Bazen aylarca hatta senelerce temiz halde bulunabilir.

Kadında âdet normalde sancısız olur. Ancak her on kadından birinde farklı şiddette sancılı olur ve kadının psikolojik yapısını altüs eder. Bu nedenle kocanın ve çevresindekilerin anlayışlı davranmaları gerekir. Âdet sancısı bir ömür boyu devam ettiği gibi, geçici de olabilir. Sancı âdetten bir gün önce başlar ve âdetin başlamasıyla diner.

B-) Nifâs (Lohusalık) Hali: Doğuma müteâkip kadında başlayan kana nifâs denir. Nifas kanının müddeti yani lohusalık hali bir günden başlayıp en çok kırk gündür.[2525] Kırk günden önce kan kesilirse kadın yıkanıp temizlenir. Ancak kırk gün içinde yeniden kan gelirse, son gelen kana itibar edilir.[2526] Dolayısıyla nifas sırasında yapılan temizlik de nifastan kabul edilir. Mesela on gün devam eden kanın kesilmesi sonucu temizlendikten beş gün sonra tekrar on gün kan devam etse, bu yirmi beş günün hepsi

2521 Mebsut, Şerahsi, C-3, Sh: 147, 148, 149.
2522 İbn-i Abidin, C-1, Sh: 475.
2523 H. Cemal Öğüt, Kadın İlmihali, Sh: 129.
2524 Bilmen Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, Sh: 69.
2525 Gurer ve Dürer, C-1, Sh: 132.
2526 Bilmen Ö. Nasuhi, Büyük İslam ilmihali, Sh: 71.

de nifastan sayılır. Şayet kırk günü geçerse bu gelen kan özür kanıdır. Bu durumda kadın özür sahibi olduğu için yıkanıp temizlenerek ibadetlerini yapmaya başlar.

Kadın ikiz çocuk doğurduğu takdirde ilk çocuktan itibaren lohusa sayılır.[2527] Eğer kadın düşük yapmışsa ve çocuğun organlarından bir kısmı belli olmuşsa kadın yine lohusa hükmündedir.[2528]

C-) İstihâza Hali: Adet ve loğusalık haline ait kanama ve gebelik akıntılarının dışında her hangi bir özürden dolayı kanamalar olabilir. Hayızda üç günden az, on günden fazla; nifasta da kırk günden fazla gelen kana istihâza denir. Böyle bir kan özür kanıdır. Dolayısıyla budurumdaki bir kadın da özür sahibidir ve özürlülüğün şartlarına göre hareket eder, temizlenerek ibadetlerini yapmaya devam eder. Yani her namaz vakti için ayrı ayrı abdest alarak namazlarını kılar, oruçlarını tutar.

Keza, dokuz yaşından evvel, elli beş yaşından sonra veya hâmile iken gelen kan da istihaze kanı olup, bir özür ve hastalık halidir. Dolayısıyla kokusu olmayan bu çeşit kan, rahimden değil, bir damardan gelmektedir. Bunun içindir ki, bu durumda olan kadınlar da namaz ve oruçlarını terk etmeyip devam ederler.

Soru: Hayız ve nifas halinde bir kadın neleri yapamaz?

Cevap: Hayız ve nifas halinde olan bir kadın, temizlenmedikçe şunları yapamaz: Namaz kılamaz, oruç tutamaz, cinsi münasebette bulunamaz[2529]. (Şayet kadının âdeti en uzun müddetinde kesilmişse yıkanmadan cinsi münasebette bulunması helâl olur. Ancak yıkanana kadar beklemesi müstehaptır. Yıkanmadan cinsel ilişkide bulunduğu takdirde de, hem hayız için, hem de cinsi münasebet için tek gusül abdesti yeterli olur.)[2530] Kur'an'a el süremez, ancak el sürmeden Kur'an'ı tek tek, kelime kelime, yani iki kelimenin arasını kesik kesik okuyabilir. Özellikle bu Kur'an öğretici ve öğrencileri için bir ruhsattır. Dua ayetleri dua maksadıyla okunabilir. Allah Teâlâ tespih ve zikir edilebilir. Bu konu, kitabın Kur'an Bilgisi bölümünde geniş olarak açıklanmıştır. Temizlendikten sonra kılamadığı namazları kaza etmez, fakat tutamadığı ramazan oruçlarını kaza eder. Ayrıca farz veya nâfile oruçlu iken hayız veya loğusalık hali meydana gelirse, bu oruçları da kaza eder. Mescide giremez, Kâbe'yi tavaf edemez. Fakat cenaze yıkayabilir.

Soru: Menopoz nedir?

Cevap: Menopoz, Kadının "Yaş dönemi" denilen, genellikle de 46-55 yaşları arasında âdetten kesilmesini ve üreme işlevinin bitmesini gösteren hormon eksikliği halidir. Kısaca, kadının gebe kalma ve doğurma yeteneğinin sona ermesidir. Hamile kalma ihtimali ortadan kalkmış kabul edilir. Kadın yaşlandıkça yumurtalıkları görevlerini ge-

2527 İbn-i Abidin, C-1, Sh: 498.

2528 Fetevâyi Hindiyye, C-1, Sh: 132.

2529 Bakara: 2/ 222.

2530 Uysal Âsım ve Mürşide, İ. Kadın İlmihali Ans. Sh: 193; İbn-i Abidin, C-1, Sh:250.

reği gibi yapamaz hale gelir, âdetler seyrekleşerek zaman içinde son bulur ve hormon oluşumu durur. Böylece daha önce bozulan yumurta artıklarının dışarı atılmasını sağlayan âdet kanına gerek kalmaz. Şayet 55 yaşından sonra kan gelmeye devam ederse, bu kan özür kanıdır; bu durumda derhal bir doktora müracaat edilmelidir.

Menopoz, kadının fiziksel ve ruhsal durumuna, sağlık ve beslenme şartlarına göre, 5-10 yıl önce de olabilir.

Menopoza giren kadınların çoğunda ateş basma, terleme, yorgunluk, baş ağrısı baş dönmesi, uykusuzluk ve kalp çarpıntısı gibi şikâyetler görülür. Ayrıca bu dönemde kadının haznesinde akıntı, kaşıntı, idrar yaparken yanma ve idrarı tutamama sıkça görülür. Bu menopoz şikâyetlerinin çoğu ufak dozda östrojen hormonu veya sedatif denen sakinleştirici ilaç almakla geçiştirilebilir. Ancak menopoz sonrası hormon sistemini dengeli duruma getirecek gerekli tedaviyi yaptırmak daha faydalı olur. [2531]

Menopoz döneminde kadın güzelliğini, gençliğini, cinsel çekiciliğini ve hazzını kaybetmekten korktuğu için huzursuz olur ve psikolojik tepkiler verir. Kadında görülen bu psikolojik tepkilere karşı eşinin anlayışlı davranması ve sevgiyle yaklaşması gerekir. Bununla beraber bu dönemde kadın, kendisine menopozunu unutturacak kitap okuma, ibadet ve zikir yapma, torun bakma, sosyal içerikli hayri kurumlarda görev alma gibi meşguliyetler bulması isabetli olur.

Aslında menopoz, kadının doğurganlığını sona erdirirse de, cinsel aşktan zevk almasına mani olmaz ve cinsellikten bir şey kaybettirmez. Hatta bazı kadınlarda artmış bile olabilir. Hamile kalma riskinin ortadan kalktığı bu olgun dönemde duyarlılık da arttığından uyumlu bir eşle güzel bir cinsellik yaşamak hem mümkün, hem de huzur ve mutluluk vericidir. Şu husus unutulmamalıdır ki, her yaşın kendine has bir güzelliği vardır. Bu güzelliği yakalayıp hayattan zevk almaya çalışmak, en doğru hareket olur.

Soru: Kadınların özel halleriyle ilgili fıkhi meseleler nelerdir?

Cevap: Konuyla ilgili fıkhi meseleleri şöyle özetleyebiliriz:

1-Nâfile namaz kılarken âdet görmeye başlayan bir kadın namaz kılmayı derhal bırakır ve temizlendikten sonra o namazı kaza eder. Şayet bu namaz farz namaz ise kaza etmez. Çünkü namaz bozulmuş olur.[2532] Keza farz veya nafile oruçlu iken hayız yahut loğusalık hali meydana gelirse, bu oruçlar da sonra kaza edilir.

2-Hayızlı bir kadın her namaz vaktinde abdest alıp evinin bir köşesinde namaz kılacak kadar oturup zikir ve tespihatla meşgul olması müstehaptır.[2533] Kutsal ve mübarek gecelerde de aynı şekilde ibadet niyetiyle abdest alıp tespih ve tehlil ile meşgul olması, şüphesiz o mübarek gecenin rahmetinden istifade etmesine vesile olacaktır.

2531 Alfabetik Sağlık Ans. Özlem Yayınları, İst-1992, C-3, Sh:439-440.

2532 İbn-i Abidin, C-1, Sh: 476.

2533 Fetevâyı Hindiyye, C-1, Sh: 135.

3-Aralıksız tutulan altmış günlük kefaret orucu hayız sebebiyle ve hayız süresince ara verilebilir. Hayız sona erdikten hemen sonra ara verilmeden oruca kalındığı yerden devam edilir. Şayet âdet sona erdiği halde birkaç gün daha ara verdikten sonra oruca devam edilirse, hayızdan önce tutulan oruçlar da bozulur ve yeniden altmış gün oruç tutmak icabeder.[2534] Ayrıca kefaret orucuna hamilelik durumu ve lohusalık müddeti hesap edilerek başlanılmalıdır. Aksi halde kefaret orucunun süresi ile çakışma olabilir. Bu durumda orucu yeniden tutmak gerekir.

4-Hayız itikafa manidir. Dolayısıyla itikâfta iken hayız olanın itikâfı fasid olur.[2535]

5-Âdet halinde olan bir kadın Hac'da Arafat vakfesini yapabilir, Müzdelife'de durup dua edebilir, Mina'da şeytan taşlayabilir, yalnız Mescid'i Haram'a giremez ve Kâbe'yi tavaf edemez. Çünkü hayız ve nifaslı iken mescide girmek haramdır.[2536]

6-Âdet günleri belli olan bir kadının hayzı, âdetinden daha kısa bir sürede kesilip yıkansa bile, cinsi münasebet helâl olmaz. Çünkü hayız kanı tekrar gelebilir.

7-Hayız ve nifas halindeki bir kadının göbekle diz kapakları arasındaki bölgeden dizliksiz veya örtüsüz çıplak olarak şehvetsiz bile olsa yararlanmak ve dokunmak haramdır. Ancak bu bölge dışında kalan uzuvlardan yararlanmak ve sevişmek helâldir.[2537]

8-Aybaşı olan bir kadın ile âdeti kesilip temizlenmedikçe cinsel ilişkiye girmek bütün mezheplere göre ittifakla haramdır.[2538]

9-Hayız zamanında kullanılan tampon bezlerinin hayız kanının ağır kokusunu gidermek için güzel kokularla kokulandırılması, temizliğe ve hijyenik kurallara daha fazla riayet edilmesi müstehaptır. Mümkünse tenasül organlarına kokulu vücut pudrası ve lâvanta çiçeği kokusu sürülmelidir.[2539]

10-Kadın hayızdan çıkıp çıkmadığında tereddüt ederse, her namaz için yıkanır.[2540]

11-Cinsel ilişkiden sonra yıkanmadan âdet görmeye başlayan bir kadın âdeti kesilinceye kadar yıkanıp yıkanmamakta serbesttir.[2541]

12-Cinsel ilişki sonrası yıkandıktan sonra kadının fercinden eşinin menisi gelse, yeniden gusül abdesti alması gerekmez, sadece normal abdest alır.[2542]

13-Rüyasında cinsel temasta bulunan (ihtilam olan) bir kadın inzal olmadıkça (fercinden meni gelmedikçe) gusül abdesti alması gerekmez. Şayet inzal olursa gusül gere-

2534 H. Cemal Öğüt, Kadın İlmihali, Sh: 74.
2535 İbn-i Abidin, C-1, Sh: 475.
2536 Yıldırım Celal, Kaynaklarıyla İslam Fıkhı, C-2, Sh: 244-245.
2537 Neseî, Terc. C-1, HN: 180.
2538 Bakara: 2/ 222.
2539 Dr. Fritz Kahn, Terc. Prof Dr. Tevfik Cemil, Tenâsül Hayatımız, Sh: 28.
2540 İbn-i Abidin, C-1, Sh: 468.
2541 H. Cemal Öğüt, Kadın İlmihali, Sh: 60.
2542 Fetâvâyi Hindiyye, C-1, Sh:55.

kir. [2543]

14-Kadının rahmine takılan spiral gusül abdestine ve oruca mani değildir. Ancak ilk takıldığında şüphe ve tereddütten kurtulmak için gusül abdesti alınması uygun olur. Oruçlu iken yerleştirilmesi ise caiz değildir.[2544]

15-Kadın, cünüplükten, hayız veya nifastan temizlenirken haznesinin dışını yıkaması vaciptir. Ancak haznenin içini yıkaması gerekmez.[2545]

16-Erkeğin tenâsül organı dışında kadının haznesine pamuk ve benzeri şeylerin sokulması gusül abdesti almayı gerektirmez.[2546]

17-Kına gusüle mani değildir. Fakat saç boyası, ruj ve oje gibi benzer maddeler tabaka oluşturarak altına suyu geçirmiyorlarsa gusüle engeldirler.[2547]

18-Gusül sırasında su saçın dibine ulaşıyorsa, saç örgülerinin çözülmesine gerekyoktur. Bununla beraber kuru yer kalmayacak şekilde göbeğin iç kısmının yıkanması, küpe ve yüzük gibi süs eşyalarının oynatılması vaciptir.[2548]

19- Boyalı saç üzerine meshedildiğinde yaşlık boya ile karışırsa mesh caiz olmaz.[2549]

20-Kadının tenâsül organından (fercinden) çıkan yel ve tenasül organına dokunma abdesti bozmaz.[2550]

21-Kendisine hac farz olan bir kadın, kocası izin vermese de hacca gider. Çünkü Allah'ın emri öncelik taşır ve ilâhî emre itaat şarttır.[2551]

22-Gebe ve emzikli bir kadın oruç tuttuğu takdirde kendisine ve çocuğuna zarar vereceğinden endişe ederse, orucunu yer, sonra kaza eder.[2552]

Soru: Kadınlarla musafaha (tokalaşma)nın hükmü nedir?

Cevap: İslam âlimlerinin ekseriyetine göre dört yaşına kadar olan çocuğun hiçbir yeri avret değildir. Bu yaştan sonra çocuk erginlik çağına gelinceye kadar avretleri edep yerleridir. Erginleşip şehvet duyar hale gelince ise el ve yüz hariç, bütün vücudu avrettir.[2553] Dolayısıyla el ve yüzünü örtmesi gerekmez.[2554]

2543 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-16, Sh: 579; İbn-i Abidin, C-1, Sh: 242.
2544 Uysal Âsım ve Mürşide, Kadın İlmihali, Sh: 146.
2545 İbn-i Abidin, C-1, Sh: 219-220.
2546 Mülteka Terc. M. Uysal, C-1, Sh:35.
2547 Uysal Âsım ve Mürşide, Kadın İlmihali, Sh: 149.
2548 Gurer ve Dürer, C-1, Sh: 34; İbn-i Abidin, C-1, Sh: 222.
2549 Fetevâyı Hindiyye, C-1, Sh: 22.
2550 Ebu Davud, Tahâret 71, (182-183; Fetevâyi Hindiyye, C-1, Sh: 38, 48.
2551 Yıldırım Celal, Kaynaklarıyla İslam Fıkhı, C-2, Sh: 295.
2552 Fetâvayi Hindiyye, C-2, Sh: 46.
2553 Fıkhu'l-mer'eti'l-müslime, Sh: 83.
2554 Camiu'l-beyan, XVIII, 119-120.

Taberi'nin beyanına göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Medine'de Ensar kadınlarından biat almak üzere Hz. Ömer'i görevlendirmiş, Hz. Ömer de kapının dışından elini uzatarak içeride bulunan kadınların yüzlerini görmeksizin ellerini tutup biat almıştır.[2555]

Mekke'nin fethinden sonra Peygamberimize biat etmek için gelen kadınlar arasında Ebu Süfyan'ın karısı Hind de vardı. Allah Resulü Hind'i tanıdı ve yanına çağırdı. O da yanına gelerek Hz. Peygamberin elini tuttup kendisine sığındı. (Hz. Peygamber (s.a.v.) Hind'in elini tutmasına engel olmadığı gibi, olumsuz her hangi bir tepki de göstermedi.)[2556]

Diğer bir rivayette ise Peygamber Efendimize biat etmek isteyen ve ellerini uzatan bir grup kadına Resulullah (s.a.v.): "Ben kadınlarla el sıkışmam. Bir kadına ne söyliyorsam yüz kadın da olsa onlara da aynı şeyi söylerim"[2557] dediği ifade edilir. Ancak Zürkani'ye göre kadınlar, bu biat sırasında Resulullah'ın elini, elbisesinin üstünden tutarak musafaha etmişlerdir.[2558]

Hz. Âişe validemizden gelen başka bir rivayette de Resulullah (s.a.v.)'ın kadınlarla biatı elle değil, yalnız sözlü olarak yaptığı ve bu biat sırasında mümtehine süresinin 12. ayetindeki hükümleri tekrar ettirdiği anlatılır.[2559]

Başka bir rivayete göre de Hz. Peygamber (s.a.v.), elini içinde su bulunan bir kaba sokmuş, sonra onu kadınlara vermiş, kadınlar da ellerini o suya batırmak suretiyle biat etmişlerdir.[2560]

Birbirinden farklı görüş ifade eden bu rivayetleri gözönünde bulunduran değerli ilim adamı Prof. Dr. Süleyman Ateş bu konudaki kanaatini özet olarak şöyle açıklar: "Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre Peygamber Efendimizin erkeklerde olduğu gibi kadınlarla da musâfaha ettiği anlaşılmaktadır. Ancak bazı kimseler bu rivayetleri ve burada zikredilmeyen başka rivayetleri farklı yorumlayarak kadınların erkeklerle musâfaha etmesini haram veya mekruh saymışlardır. Gerçeği söylemek gerekirse bu rivayetler, kadınların erkeklerle musâfahasının haram olduğunu göstermez. En fazla kerâhiyet bildirir. Zira kadınlarla musâhafanın haram olduğuna dair kesin bir delil yoktur. Eşyada asıl olan ibâha (mübahlık) dır.[2561]

Konuyla ilgili olarak, Prof. Dr. Ali Bardakoğlu, Prof Dr. Hayreddin Karaman ve Prof. Dr. H. Yunus Apaydın gibi değerli akademisyenler tarafından hazırlanan "İlmihal" kita-

2555 Taberi, Câmiu'l-beyan, 28/ 81.
2556 İbni Hişam, tehzîbi, 2 / 63-65.
2557 Muvatta, Bey'a 2, (2, 982; Tirmiz, Siyer 37,(1597); Camiu'l-beyan, 28/ 80.
2558 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-1, Sh: 116-117.
2559 Buhari, Tefsir Mümtehine 2, Talâk 20, Ahkâm 49; Müslim, İmârât, 88 (1866).
2560 Et-Teshîl, 4 / 116.
2561 Prof. Dr. Ateş Süleyman, Yeni İslam İlmihali, İst-Y.Ufuklar Neş. Sh:409-410.

bında da özet olarak şu görüşlere yer verilir: Kadın ve erkeğin tokalaşmasını yasaklayan bir ayet olmadığı gibi Hz. Peygamberin de bu yönde her hangi bir sözü yoktur. Resulullah'ın kadınlardan biat alırken onlarla tokalaşmadığı doğrudur. O dönemde erkeklerle tokalaşma âdeti bulunsa da kadınlarla erkeklerin tokalaşmaları gibi bir gelenek mevcut değildi. Bu nedenle Resulullah o günkü toplumun kültürüne uygun haraket etmiştir. Yoksa kadınla tokalaşmanın caiz olmaması sebebiyle değildir. O halde kadınla tokalaşmanın günah olduğu hükmü nerden çıkmıştır? Yaygın olan bir fıkıh kuralına göre, harama götüren şey de haramdır. Daha açık bir ifadeyle İslam dini zinayı kesin olarak yasaklamış, zinaya götüren yolları da mümkün olduğu ölçüde kapatmaya çalışmıştır. Dolayısıyla tokalaşmayı zinaya götürücü ilk adım olarak görenler, kadın ile erkeğin tokalaşmasının haramlığına hükmetmişlerdir. Şayet zinaya götürme ihtimali zayıfsa bu sefer de hüküm mekruhluğa indirilmiştir. Bu ihtimal de yoksa tokalaşmanın mübah olduğu hükmü çıkarılmıştır.[2562]

Âcizane şahsi kanaatimiz odur ki, kadınların erkeklerle musafaha yapmasının mekruh olma ihtimali yüksektir. Bu nedenle mecbur kalınmadıkça, özellikle genç kadınların yabancı erkeklerle musâfaha etmede çekimser davranmaları tavsiye edilir.

Soru: Kadının başı açık fotograf çektirmesi dinen caiz midir?

Cevap: Resmi bir belge için bir kadın başı açık fotoğraf getirmeye mecbur edilirse, başı açık fotoğraf çektirmek caiz olur. Çünkü fotoğraf avret sayılmaz. Mümkünse fotoğrafı bir kadının çekmesi tercih edilmelidir.[2563]

Soru: Kadın sesi ve musiki haram mıdır?

Cevap: Kadının sesinin haram olup olmadığı konusunda İslam âlimleri arasında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısım âlim kadının sesini dinlemenin haram olduğunu söylerken, bir kısım âlim de şehveti tahrik etmediği ve fitneye sebep olmadığı takdirde haram olmadığını söylemişlerdir. Mesela, Ed-Durrul Muhtar ile İbn-i Abidin'e göre kadının sesi avret (haram) değildir. Âlûsî ve Muhammed Ali Sabûnî de aynı görüştedir.[2564]

Hanefi mezhebine göre kadının ezan okuması caiz olmakla beraber kerahatle mekruhtur. Beyhaki'nin rivayetine göre Hz. Âişe validemiz ezan okur, kâmet getirir, safın ortasına durup namaz kıldırırmış.[2565]

Hz. Muhammed (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında Medine'nin girişinde Kadınlar, kızlar Allah'ın sevgili Resulünü şiir ve naatlarla büyük bir coşku ve sevgi

2562 İlmihal II, İslam ve Toplum, T. Diyanet Vakfı İs. Araş. Mer. İst-2000, Sh:477-478.
2563 M. Ali Sabunî, Ahkâm Tefsiri, C-2, Sh: 351.
2564 M. Ali Sabûnî, Ahkâm Tefsiri, C-2, Sh: 179.
2565 Fıkhu'l-mer'eti'l-müslime Sh: 115.

ile karşılamışlardır.[2566] Hatta bugün aşk ve şevkle dinlediğimiz "Talaal Bedrü Aleynâ" ilâhisi o karşılamada kadınların söylediği şiirlerin arasında yer almaktaydı. Bu da gösteriyor ki, kadının sesi avret değildir.[2567] Aşağıda dip notta numaralarını verdiğimiz ayet-i kerime de kadının sesinin haram olmadığını gösteren Kur'an'î delildir.[2568]

Bayram günlerinde Hz. Peygamber'in evinde ve onun yanında genç kızlar, Hz. Aişe'ye sesli ve tefli müzik dinletmişlerdi. Kadının sesinin ve musikînin haram olduğuna dair gerek ayet-i kerimelerde, gerekse sahih hadis-i şeriflerde doğrudan kesin bir delil (dinî açıklama) yoktur. Nitekim Hanbeliler, [2569] Şafiîler[2570] ve Malikiler[2571] bu konuda ittifak halindedirler.

İmam Gazali musiki ile ilgili yapılan bütün tartışmaları inceleyerek şu hükme varmıştır:

"Musiki, ister ses, ister âletle icra edilsin, tek hükme bağlanamaz. Haram, mekruh, mübah ve müstehab olmak üzere dört kısımda incelenebilir:

1-Şehvet duygularını tahrik eden müzik haramdır[2572]

2-Vakitlerinin çoğunu musiki dinlemeye hasrederek zamanını israf edenler için mekruhtur.

3-Kötü bir duygu taşımaksızın sadece güzel sesten zevk aldığı için musiki dinlemek mübahtır,serbesttir.[2573]

4-Gönlünde Allah sevgisini coşturan ve güzel sıfatları galeyana getiren musikiyi dinlemek müstehaptır.[2574]

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK VE ÇOCUK TERBİYESİ

Soru: Çocuk terbiyesinin önemi nedir?

Cevap: Evlilik ağacının tatlı bir meyvesi ve toplumların geleceklerinin güvencesi olan çocuk, Kur'an'ın tarifinde bir ziynet[2575], Resulullah'ın dilinde bir emanettir [2576]. Do-

2566 Konrapa Zekâi, İ.H.L. Peygamberimizin Hayatı I, İst-1983, M.E.Basım Evi, Sh:42.

2567 Not: "Kadının sesi avret değildir" sözünden kadının sahneye veya ekrana çıkıp şarkıtürkü söylemesi anlamı çıkarılmamalıdır.

2568 Ahzâb: 33/ 32.

2569 Muğnî, I / 422.

2570 Muğni'l-Muhtâc, III / 129.

2571 Haşyetü's-Sâvi, I / 93.

2572 Zahiri mezhebine göre ise musiki bütün çeşitleriyle caizdir.

2573 İhyâ, II / 268-284.

2574 Şevkânî, Neyl, C-II, Sh: 302.

2575 Kehf: 18 / 46.

layısıyla bu emaneti yarınlara en iyi şekilde hazırlamak ana-babanın başlıca görevidir. Ebeveynin tutumuna göre çocuk, onlar için şefaatçi de olabilir, şikâyetçi de olabilir. Yavrularımızın bizler hakkında şikâyetçi olmasını istemiyorsak, yüce Mevla'nın şu ilâhi hitabına kulak vermeliyiz: "Ey iman edenler! Kendinizi ve çoluk çocuğunuzu yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyunuz."[2577]Bu ayet-i kerime nazil olunca Hz. Ömer (r.a.): "Ya Resulallah! Kendimizi korumaya çalışıyoruz, ya aile halkını nasıl koruyacağız?" diye sorduğunda, Allah Resulü: "Allah'ın sizi menettiği şeylerden onları da menedin; Allah'ın size emrettiği şeyleri onlara da emredin"[2578] buyurdular.

Yine, sevgili Peygamberimiz şu mübarek sözleriyle de herkesin kendi konumuna göre sorumluluk taşıdığını açık bir şekilde anlatır: "Haberiniz olsun ki, her biriniz birer çobandır ve her biriniz idaresi altındakilerden mes'uldür. Devlet başkanı bir çobandır ve idaresi altındaki insanların her türlü gereksinimlerinden sorumludur. Erkek, ev halkı üzerine bir çobandır ve idaresi altındakilerden mes'uldür. Kadın, kocasının evi ve çocukları üzerine bir çobandır ve onlardan sorumludur. Hizmetçi hizmetinde bulunduğu evin çobanıdır ve o evdeki eşyadan sorumludur. Hülâsa, haberiniz olsun ki, her biriniz birer çobandır ve her biriniz idaresi altındakilerden sorumludur."[2579] Allah Resulü (s.a.v.) diğer bir hadis-i şerifinde de: "Hiç bir baba çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir bağışta bulunamaz"[2580] buyurur.

Hz. Ali (r.a.)'nin şu tavsiyeleri de büyük önem arzeder. Hz. Ali derki: "Kendinizi ve aile fertlerinizi iyiliğe, (edebe ve ahlâkî yaşantıya) alıştırınız. Onları bu yönde eğitiniz. Çocuklarına zamanında ideal vermekten kaçınanlar ileride onları idare edememekten yakınmaya hakları yoktur. Çocuklarına küçük yaşta emek sarfedip eğitim ve terbiyelerini kazandıranlar, sonunda sıkıntı çekmezler ve büyüdüklerinde onların güzel yaşantılarından dolayı iftihar ederler ve mesrur olurlar. Babaların evlatlarına bırakacağı en değerli miras güzel bir isimle anılmalarını sağlamak, iyi bir terbiyeye sahip kılmak, bir de iyi ve ahlâklı arkadaşlar kazandırmaktır."[2581]

Doğumdan itibaren çocuklar, etrafını saran fizik ve sosyal çevreye uyum sağlama çabası gösterirler. Çocuğun bu uyum çabasının en büyük desteği anne ve babasıdır. Çocuk kendisini ifade edebilmeyi, kendini yöneten özgür bir birey olmayı aileden öğrenir. Zira anne baba, çocuk için temel ve ideal modellerdir.

2576 Muhtaru'l-Ehâdis, Sh: 68, İst-1972.
2577 Tahrim: 66 / 6.
2578 Kurtubi, Tefsir 18/ 195-196.
2579 Buhari, Ahkâm VIII, 104.
2580 Tirmizi, birr ve sıla, 33.
2581 Diyanet Gazetesi, yıl-4, sayı-42, Sh: 14; Din Öğrt. Derg. Sayı 3, Sh:21.

Şiir diliyle çocuk:

Neler zuhur eder o yavrucaktan
Nebiler fışkırık kuru topraktan
Gel şu istidatı körletme
Emanetullahtır sakın kirletme

Giydirmekle yedirmekle iş bitmez
Zatındaki hüviyeti değiştir
Âlemlere rahmet için insan yetiştir
Cümle saidlerin yolundan yürü
Nefsini, neslini ateşten koru.

Merhum Mehmet Akif Ersoy da konunun önemini şöyle vurgular:

Dehşet-i maziyi getir yâdına
Yarın kimse yetişmez imdadına
Merhametin yok diyelim nefsine
Merhamet etmez misin evladına?

Hayatımızı anlamlı kılan çocuklarımızın talim terbiyesi için Filozof Eflatun ise şu tavsiyede bulunur: "Çocuk sekiz yaşına kadar ders, doğduğu günden itibaren de terbiye görmelidir."

O halde insan neslinin eğitimi ve öğretimi ana rahminde başlar mezarda biter. Ancak bu süreç çok dikkatli kullanılmalı ve çocuğun dengeli, faziletli ve erdemli yetişmesine özen gösterilmelidir. İslam'ın bu konudaki temel görüşlerini, psikolog ve sosyologların düşünce ve tavsiyelerini ana babalara, eğitimcilere ve çocuk yetiştiricilere ışık tutması açısından, maddeler halinde kısa kısa anlatmaya çalışacağız. Çocuğun doğumundan itibaren yapılacak bu işlemler sırasıyla şöyle özetlenebilir.

Soru: Çocuk doğduktan itibaren yapılacak işlemler nelerdir?

Cevap: Yapılacak işlemleri şöyle sıralayabiliriz:

1-) Peygamberimiz (s.a.v.) torunu Hz. Hasan doğunca sırasıyla şu işlemleri yapmıştır: Göbeği kesildikten sonra beyaz bir beze sarılmasını emretmiş, ardından da henüz anne sütünü emmeden önce ilk gıda olarak hurma ile tahnik[2582] etmiştir. Daha sonra da sağ kulağına ezan, sol kulağına ise kâmet okuyup, ardından dua etmiştir.[2583]

Bu uygulamalardan sonra da şu hususların yapılmasını tavsiye etmiştir:[2584]

a-Doğum vesilesiyle ziyafet vermek: Herkesin imkânları ölçüsünde çevresine ve

2582 **Tahnik:** Çocuk doğunca, ilk gıda olarak çocuğun damaklarına bir parça hurma sürülür. Buna tahnik denir. Çocuğun midesine gidecek ilk gıda ve helal lokma terbiyesi açısından önemlidir.

2583 Ebu Davud, Edeb, 116, (5105) ; Tirmizi, Edâhî, 17, (1514).

2584 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-1, Sh: 311.

fakir fukaraya ikramda bulunması ve doğum müjdesini getirene bir miktar bahşiş vermesi Resulullah'ın sünnetindendir.

b-Doğumun yedinci günü güzel bir isim koymak: Bir hadis-i şerifte: "Siz kıyamet günü kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız, öyleyse güzel isim koyun"[2585] buyurulur. İlim adamları ismin önemli olduğunu ve kişinin karekteri üzerinde etkili olacağını söylemişlerdir.

c-Sünnet ettirmek,

d-Kız çocuğu ise kulaklarını deldirmek,

e-Akika (kurban) kesmek: Peygamber Efendimiz buyurur ki: "Her çocuk akikası ile rehinlenmiştir, o halde onun adına kurban kesin."[2586]

f-Başı tıraş edip, saçların ağırlığınca altın tasadduk etmek.

2-)Çocuk doğduğu günden başlayarak erginlik çağını tamamlayıncaya kadar gelişme halinde olan bir varlıktır. Çocuğun ilk yaşları onun çevresini keşfetme çağıdır. Önce vücudunun parçalarını keşfeder. Görerek, işiterek, koklayarak ışığı, şekilleri, renkleri ve içinde bulunduğu mekânı keşfeder. Üç yaşından itibaren de her tarafa koşmaya ve öğrenmek için merakla her şeye dokunmaya, yıkıp devirmeye başlar. Bu yaşta karşı cinsi de tanır ve yavaş yavaş cinsi duygu fizyolojik gelişimi doğrultusunda gelişme gösterir, buluğ çağına ulaştığında ise kemale erer. Ancak henüz ergenlik çağına ermeden her şeyde olduğu gibi, cinsi konuları da sormaya başladıkları andan itibaren onları yavaş yavaş bilgilendirmek, cinsine göre cinsi terbiye vermek gerekir. Bu görevi kız ise anne, erkek ise baba birinci derecede üstlenmelidir.

Ergenlik yaşında çocuk, her şeyden evvel bağımsızlığına kavuşma çabası içindedir. Bu yüzden ev içindeki büyükleri ile çatışmaya hazır haldedir. Kolayca âsileşir ve geçimsiz bir tavır sergiler. Aile bireyleri onun bu halini iyi tolere edemezse yanlış ve hoş olmayan şeyler yapabilir ve hatta aileden kopabilir. Bu nedenle yavrularımızı sıcak yuvalarından koparmamak, proplemlerini kendi aile ortamlarında çözmek, sapık ve marazi uygulamalara sapmalarını önlemek için ailelerin çok sabırlı, dikkatli olmaları ve yuvadan ürkütmemeleri gerekir.

3-Çocuklar, 7-10 yaşlarına geldiklerinde namazla emredilmeli ve yatakları ayrılmalıdır.[2587]Bununla beraber, çocuk sağını solunu bilir hale gelince, körpe beyinlere Allah ve Peygamber sevgisi aşılanmalıdır. Ancak bunu yaparken çok itinalı davranılmalı, Allah ve Peygamberin tanıtımı sevgi temeli üzerine oturtulmalıdır. Aşağıdaki şu yaşanmış hadise bu ifademizin en açık delilidir:

Bir din görevlisi kandil gecelerinden birinde 3-4 yaşlarındaki kızına Allah'ı tanıtır-

2585 age. C-1, Sh: 310.

2586 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-1, Sh: 311.

2587 Riyazüs Salihin, C-1, Sh: 337.

ken şöyle der: "Sevgili yavrum, Allah her şeyin yaratıcısıdır. Güneş, ay, yıldızlar, bütün gezegenler, dağlar, denizler, ormanlar, hayvanlar, yiyip içtiğimiz her şey, kısaca tüm varlık O'nun eseridir ve hepsi O'na muhtaçtır. Bu nedenle Allah'ı her şeyden çok sevmeliyiz.

Peygamber Efendimiz de Allah'ın kendisine bildirdiği, insanlar için faydalı ve zararlı olan şeyleri bizlere tanıtır. Bizler de O'nun bu bildirdikleri emir ve yasaklara göre hayatımızı düzenlersek, dünyamız da ahiretimiz de güzel ve mutlu olur. Bu nedenle sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'i de çok sevmeliyiz."

Bu tanıtımdan hemen sonra çocuk, babayı hayretler içerisinde bırakan şu cevabı verir: "Babacığım, ben Peygamberi Allah'tan daha çok seviyorum." Bu cevap karşısında şaşkına dönen baba: "Peki yavrucuğum, neden Peygamberi daha çok seviyorsun?" diye sorduğunda, çocuğun cevabı daha da enteresandır: "Geçenlerde annem bana: "Allah yalan söyleyeni cehennemde yakar" dedi. Mâdem Allah'ın cehennemi varmış, Peygamberin cehennemi olmadığına göre ben O'nu daha çok seviyorum."

Bütün ana-babalara, eğitimcilere ve din hizmeti verenlere ithaf olunur.

4-Aşırı olmamak kaydıyla çocuğa sevgi ve şefkat göstermeliyiz. Aşırı sevgi, aşırı koruma ve aşırı hoş görünün zarar getireceğini unutmamalıyız. Yeri geldiğinde çocuğun bazı isteklerine hayır diyebilmeliyiz. Bununla beraber, aile bireyleri tarafından çocuk sevildiğini, istendiğini, önemli olduğunu ve kendisine inanıp güvenildiğini hissetmelidir.

5-Çocuğun seviyesine inerek ona yaklaşınız, onunla konuşurken yumşak sesle, yüzüne bakarak konuşunuz ve hizasına gelecek şekilde çömeliniz veya boyunuza göre yükseltiniz. Bu konuda Peygamber Efendimiz buyurur ki; "Çocuğu olan bir kimse onunla çocuklaşsın ve seviyesine insin."[2588]

6-çocuklara az yasak koymaya çalışınız. Şayet buna mecbur kalırsanız, açıkladığınız kurallarda kararlı olunuz ve dönüş yapmayınız. Uygulamayı düşünmediğiniz bir cezayı da tehdit olarak kullanmayınız. Zamanla sizin istediğiniz gibi olmaya yatkın hale gelmesine fırsat tayınız; baskıcı, yasakçı, olmayınız. Çocuğa yap, yapma diye emirler yağdırarak, korkutarak baş eğmeye zorlamayınız. Çünkü böyle bir tavır çocuğun vurdum duymaz veya isyankâr olmasına sebep olur. Bunun yerine işin lüzumunu, önemini ve gereğini öğretiniz. Nitekim Hz. Ali (r.a.) der ki: "Terbiye etmek istediğiniz çocuğa bir şeyi yasaklamayınız. Her şeyin kötü yönünü ve tehlikesini anlatınız, ondan sonra da çocuğu kontrollü bir şekilde hareketlerinde serbest bırakınız."

7-Çocuklara ceza vermekten çok teşvik edici olunuz. Çocuğun sorumluluk yüklenmeye hazır olduğu zamanı tespit edip ona imkân tanıyınız. İyi yaptığı işleri takdir ediniz, elde ettiği hatalı sonuçları da hemen tenkit etmeyiniz, yavaş yavaş ve incitmeden daha iyi sonuçlar elde etmesine destek olunuz. Size yardım etmek veya kendi başına iş yapmak için gösterdiği belirtileri gözden kaçırmayıp teşvik ediniz. Teşviklerinizin

2588 Fethü'l-Kebir, 232 / 2.

samimi olmasına dikkat ediniz. Yerine getiremeyeceğiniz vaatlerde bulunmayınız, zira çocuklar yalancı iltifatların çabuk farkına varırlar ve güven duyguları sarsılır.

8-Çocukları davranışlarından ve duygularından dolayı horlamayınız, kusurlu ve yanlış tutumlarını uygun şekilde açıklayınız. Suçluluk duygusuna kapılmadan zaman zaman hata yapabilme fırsatı tanıyınız. Hata yaparım korkusunu yenmesi için en önemli şeyin çaba göstermek olduğunu anlatınız ve ara ara kendi hatalarınızı ve her kesin de hata yapabileceğini, hiç kimsenin mükemmel olmadığını açıklayınız. Dolayısıyla hatayı düzeltmenin önemli olduğu prensibini benimsetiniz.

9-Ana-baba olarak çocukların yanında olumsuz tartışmalara girmeyiniz, özellikle edep dışı ifadeler kullanmaktan sakınınız. Dert ve üzüntülerinizi onlara hissettirmeyiniz, evde güven ve barış havası estiriniz. Aksi halde ailedeki duygu karmaşası, intizamsızlık ve sitresli yaşam, çocukların ruhi gelişimini daha ana karnında iken menfi şekilde etkiler. Yeni doğan çocuğunu emziren bir anne, aile içi geçimsizlik veya başka nedenlerle, sinirli, tedirgin yahut öfkeli ise, dünyadan habersiz sandığımız minicik bebek bunu, annesinin kendisini tutuşundan, sesinin tonundan ve memeyi ağzına veriş tarzından fark eder. Dolayısıyla annenin çeşitli heyecan ve korkuları bebeklikten başlayarak çocuğun ruhuna aktarılır ve çocukta çeşitli huysuzlukların yerleşmesine sebep olur. Hatta belli yaştan sonra bile gece yatağını ıslatmalar görülür. Çevresiyle kolay ilişki kuramaz, içine kapanır, çabuk sinirlenir, tembellikten bir çeşit zevk alır. Bütün bu olumsuzluklar hep ailedeki huzursuzlukların sonucudur.

10-Çocuklara bir şey öğretirken öncelikle ilgi uyandırınız. Yapacağı işleri de yaşı, yetenekleri ve ilgi alanlarına göre mümkün olduğunca eşit şekilde paylaştırınız. Üzerinde çalıştığı bir işi baştan savma yapmaya başladığında ve usanma belirtileri gösterdiğinde, başka işler veriniz veya dinlenmesine fırsat tanıyınız.

11-Çocukları devamlı birbirleriyle yarışa sokmayınız. Bir çocuğun başarısını diğer çocuklardan beklemeyiniz. Çocukları birbirine örnek olarak göstermeyiniz ve başka çocuklarla kıyaslamayınız, çünkü her çocuk kendisidir, başkası değildir ve her çocuğun farklı yetenekleri vardır.

12-Çocuklar arasında sevgide, ceza ve ödül dağılımında âdil olunuz ve ayrım yapmayınız veya böyle bir intiba vermeyiniz. Nitekim sevgili Peygamberimiz: "Allah'tan korkunuz, çocuklarınız arasında adalet ve eşitliğe riâyet ediniz"[2589] buyurur.

13-Çocuğun terbiyesinde arkadaş seçimi de önemlidir. Bunun için çocuğun iyi arkadaş edinmesine yardımcı olunuz. Resul-i Ekrem Efendimiz bu konuda şöyle ikazda bulunur: "Kişi arkadaşının yolundadır, o halde sizden biriniz kimi arkadaş edindiğine dikkat etsin."[2590]

2589 Buhari, Hibe 12.

2590 Tirmizi, 2 / 60.

Bir Allah dostu da der ki: "Cenab-ı Hakk'a yemin ederim ki, kötü arkadaş yılandan daha tehlikelidir, çünkü zehirli yılan ısırdığı takdirde o kişinin fânî hayatını sona erdirebilir, kötü arkadaş ise insanı cehennem ateşine sürükleyerekebedi hayatını söndürür."

Bütün bu altın öğütlere uymakla birlikte, çocuğun maddi ve manevi gelişimine etki eden en önemli unsurun helal veya haram gıda ile beslenmesi olduğu unutulmamalıdır. Resulullah Efendimiz bu konuda şu uyarıda bulunur: "Öyle bir devir gelecek ki, insanoğlu, aldığı şeyin helalden mi, haramdan mı olduğuna hiç aldırmayacak. Böylelerinin hiçbir duası kabu edilmez."[2591]

İmam Gazali Hazretlri de der ki: "Çocuğun İslam fıtratı üzerine yetişmesi için ilk yapılacak şey onu helal lokma ile beslemektir."[2592]

Hülâsa bu konuda ne söylense azdır. Ancak kitabımızda bukadara yer verebildik umarım değerli okuyucularıma faydalı olur. Konumuzu şu anlamlı şiirle süsleyelim:

ÇOCUK

Gözleri yıldızlara
Dilleri bala benzer
Erenler anlattı ki
Çocuklar güle benzer

Tam severler sevince
Duyguları ne ince
Solar örselenince
Çocuklar güle benzer

Can gelirdi cihana
Anlaşılsaydı mâna
Büyükler bahçivana
Küçükler güle benzer. ***Ahmet Efe***

Soru: Selamlaşma ve musafaha (tokalaşma) nın önemi ve hükmü nedir?

Cevap: Selam, müminlerin parolası, gönül ve dillerinin birlik bağıdır.

Selam, aynı zamanda müminlerin karşılıklı güven tazeleme, selamet dileme ve barışı tesis etme duasıdır.

Selam, Allah Teâlâ'nın emriyle Hz. Âdem (a.s.)'ın meleklere ilk hitabı ve meleklerin

2591 Buhari, Büyû 7, 23; Nesâî, Büyû 2, (7, 243).

2592 Şura Dergisi, Sayı: 1, Sh: 7, W etzikon-1998.

de ilk cevabıdır.[2593]

Selam, âhirette cennet ehli arasında da bir merasim lafzıdır. Ayet-i kerimede buyrulur ki: "Cennet ehli, cennette ne boş bir söz ve ne de günaha sokan bir şey işitmezler. İşittikleri ancak selam, selam'dır."[2594]Dolayısıyla dünyada sorumlu olduğu hiçbir ibadet cennette yoktur. Ancak selamlaşma vardır.

Selam, Hak Teâlâ'nın Esma-i Hüsna'sındandır. Esma-i Hüsna açıklanırken selamın manası hakkında şöyle denir: "Selam, her çeşit arıza ve hadiselerden salim kalan, her türlü tehlikelerden kullarını selamete çıkaran, cennetteki bahtiyar kullarına selam eden"[2595] demektir.

İslamiyet'ten önce Araplar, Allah uzun ömürler versin manasında "Hayyâkellah" ifadesini kullanırlardı. Diğer din mensuplarından, Hıristiyanlar ellerini ağızlarına koyarak, Yahudiler parmakla işaret ederek, Mecusîler de eğilerek selamlaşırlar.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'i İslam selamıyla ilk selamlayan kişi ashaptan Ebuzer (r.a.) dir. Ebuzer henüz Müslüman olmamıştı. Resulullah ile Kâbe'de ilk karşılaştığında: "Esselamü aleyke yâ Resulallah" diye selam verir. Cenab-ı Peygamber de: "Ve aleyke verahmetullahi" diye mukabelede bulunur.[2596]

Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de on iki yerde müminlere selam verir:[2597]

Selam vermek sünnet, almak ise farzdır. Selam emanet olduğu için birine gönderilen selamı sahibine tebliğ etmek İmam Ebu Yusuf'a göre vaciptir. Mektupla gönderilen selama da cevap yazarak vacibi yerine getirmek gerekir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.): "Selam Allah Teâlâ'nın güzel isimlerindendir. Onu aranızda yayınız"[2598] buyurur.

Başka bir hadis-i şeriflerinde de: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş sayılmazsınız. Yaptığınız takdirde sizi birbirinize sevgi bağıyla kenetleyecek bir ibadeti haber vereyim mi? Aranızda selamı yayınız"[2599] buyurur.

Yine Peygamber Efendimizin bildirdiğine göre selam, Müslüman'ın Müslüman üzerindeki altı hakkından birisidir.[2600] Onun için bir Müslüman diğer bir Müslüman'la karşılaştığında her hangi bir söz söylemeden önce mutlaka bu hakkı yerine getirmesi

---

2593 Tirmizi, Tefsir, Muavizeteyn (3365).

2594 Vakıa: 56 / 25-26.

2595 Tatlı su Ali Osman, Esma-i Hüsna, C-1, Sh:34, Ankara-1963, Üçüncü baskı.

2596 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-12, Sh: 341.

2597 Hud:11/ 48; Rad: 13 / 24; İbrahim: 14 / 23; Nahl: 16 / 32; Taha: 20 / 47; Vakıa: 56 / 25; Yunus: 10 / 10; Zümer: 39 / 73; Ahzab: 33 / 44; Yasin: 36 / 58; Saffat: 37 / 79, 109.

2598 Mehmet Vehbi Efendi, Ahkâm-ı Kur'aniyye, Sh:213.

2599 Müslim: İman, HN: 54; Sünen-i Ebû Davûd, C-5, HN: 5193.

2600 Müslim: Selam,6.

gerekir. Hatta bir özür yoksa selama anında karşılık vermek gerekir. Nitekim Cenab-ı Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur: "Selam kelamdan öncedir.(evvela selam verilir, sonra konuşmaya başlanır.)"[2601]

Kuran-ı Kerim'in: "Her hangi bir selamla selamlandığınız zaman, ondan daha güzeli ile selamlayınız veya aynını iâde ediniz"[2602] emri doğrultusunda, Hz. Peygamber (s.a.v.) selam lafızlarını ve şeklini uygulamalı olarak şu hadis-i şeriflerinde tanıtır:

Ümran b. Husayn (r.a.)'den: Bir adam Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.)'in huzuruna geldi ve: "Esselamü aleyküm" dedi. Resulullah (s.a.v.) onun selamını aldı, sonra adam oturdu. Resulullah "Adama on sevap kazandı" buyurdu. Sonra başka bir adam geldi: "Esselamü aleyküm ve rahmetullah" dedi. Resulullah onun da selamını aldı. O da oturdu. Resulullah (s.a.v.) bu zat için de: "yirmi sevap kazandı" buyurdu. Sonra birisi daha geldi: "Esselamü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtühü"diye selam verdi. Resulullah (s.a.v.) onun da selamını aldı. O zat da oturdu. Resulullah (s.a.v.) bu son selam veren kişi için ise: "Otuz sevap kazandı"[2603] buyurdular.

Hadis-i şerif, selamın hem sözlerini, hem de sevap derecelerini anlatmaktadır.

Müslümanlar birbirleriyle selamlaşırken selam veren kişi: "Esselamü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtühü" demekle hem sevap derecesini artırmakta, hem de selam verdiği kişiye şu güvenceyi vermekte ve aynı zamanda da şöyle temennide bulunmaktadır: "(Ey kardeşim!) Sen güven içindesin, benden sana bir zarar dokunmayacaktır, selamettesiniz, korkmayınız. Allah sizi her türlü kaza ve belâdan korusun, O'nun rahmet ve bereketi de üzerine olsun."

Selam alan kişi de: "Ve aleykümüsselam ve rahmetullahi ve berakâtühü" diye selamına karşılık vererek: "(Ey kardeşim!) Sen de benden selamettesin, benden de sana bir zarar dokunmayacak, korkmayınız. Allah sizi de her türlü kaza ve belâdan korusun, O'nun rahmet ve bereketi sizin de üzerinize olsun" diyerek aynı güvenceyi vermekte ve aynı temennide bulunmaktadır.

Selam her şeyden önce bir dua ve teşriftir. Dolayısıyla selam vermekle muhataba değer vermiş ve şereflendirmiş oluruz.

Beşer tarihinde insanları böylesine güzel ve samimi temennilerle birbirlerine yaklaştıran, birbirlerine kenetleyen sıcak ifadelere rastlamak mümkün değildir. Çünkü selamın kaynağı Her şeyin yaratıcısı olan Allah Teâlâ'dır. Onun içindir ki, Bir Müslüman, İslam'ın emrettiği selam ile kendini sorumlu hissetmeli ve uygulaması bu yönde olmalıdır. İşaret ve benzeri hareketlerle selam verip almamalıdır. Nitekim sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) Tirmizi'de geçen bir hadis-i şeriflerinde:"Yahudi ve Hıristiyanlar gibi selam

2601 Tirmizi: İsti'zan,11.

2602 Nisa: 4 /86.

2603 Sünen-i Ebi Davûd, C-5, HN: 5190; Tirmizi, İstihsan, HN: 2690.

vermeyiniz. Çünkü Yahudilerin selamı parmaklarla işarettir, Hıristiyanların selamı da avuç içi ile işarettir"[2604] buyurur.

Başka bir hadis-i şerifte de Yahudi ve Hıristiyanların verdiği selama, şu şekilde cevap vermemiz tavsiye edilir: "Ehl-i kitap size selam verince onlara "Ve aleyküm" diye cevap veriniz."[2605]

Hadis-i şerifte, Hıristiyan ve Yahudilerin Müslümanların lehinde düşünmeleri çok az ihtimal dâhilinde olduğu için, onların niyetlerinde besledikleri düşünceyi aynen kendilerine iâde etme bakımından "(hakkımızda düşündüğünüz şey), sizin de üzerinize olsun." manasında"Ve aleyküm" ifadesini kullanmamız istenmiştir.

Soru: Selam alıp vermede bilinmesi gereken şeyler nelerdir?

Cevap: Selamlaşmada riayet edilmesi gereken selamın adapları şunlardır:

1-Selam vermede öncelik sırası: Bu önceliğin kime âit olduğunu Ebu Hureyre (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle açıklar: "Küçük büyüğe, yürüyen oturana, arkadan gelen önden gidene, az olan topluluk çokluğa ve binitli olan da yaya olana selam verir."[2606]

Başka bir hadis-i şerifte ise: "Allah Teâlâ'ya insanların en yakını selama ilk önce başlayanıdır"[2607] buyrulur.

2-Selama cevap vermenin hükmü: Selama karşılık vermek her fert için farz-ı ayındır. Ancak, Toplu bir cemaat geldiğinde içlerinden birinin selam vermesi yeterlidir. Selam verilenler de topluluk ise içlerinden birinin selamı alması o topluluğu vebalden kurtarmaya yeterlidir ve bu durumda farziyet diğerlerinin üzerinden düşer. Fakat hiçbirisi selama karşılık vermezse hepsi de günahkâr olur. Esasen her birinin verilen selamı alması fazilet bakımından daha iyidir"[2608]

3-Günahları gidermede ve bereket kazandırmada selamın önemi: Bu konuda Resulullah'in şu iki hadis-i şerifini örnek vermek meseleye yeterli açıklık getirecektir.

a-Hz. Peygamber (s.a.v.) buyururlar ki:"İki Müslüman karşılaştıklarında selamlaşırlarsa, daha onlar birbirlerinden ayrılmadan günahları mağfiret olunur."[2609]

b- Enes (r.a.) Resulullah (s.a.v.)'in kendisine şöyle buyurduğunu rivayet eder:

"Ya Enes, abdestini güzel al, ömrün uzar. Ümmetimden kiminle karşılaşırsan selam ver, sevapların artar. Evine girdiğin zaman ev halkına selam ver ki, senin ve evinin

---

2604 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-9, Sh: 400.

2605 Buhari: İsti'zan, 22; Müslim: Selam, 6, (2163).

2606 Sünen-i Ebi Davûd Terc. C-5, HN:5198-5199; Müslim, Selam, HN:2160.

2607 Sünen-i Ebi Davûd Terc. C-5, HN:5197.

2608 Ebu Davûd: Edeb, 152, (5210) ; Abdurrahman el-Cezeri, Kitabu'l-Fıkh. Al'el-Mezahib'il-Erbaa, C-2, Sh:67, Mısır-1352.

2609 Tirmizi: Kitab-ı İst'zan, HN: 2728.

bereketi artsın"[2610]

4-Aynı kimseye her karşılaşmada selam verme: Resul-i Ekrem Efendimiz bu konuya da şu hadis-i şerifiyle açıklık getirir: "Sizden biriniz mümin kardeşi ile karşılaştığında ona selam versin. Aralarına ağaç, kaya ve duvar gibi herhangi bir engel girer de sonra tekrar karşılaşırlarsa, yine selamlaşsınlar."[2611]

5-Bir meclise gelince ve meclisten ayrılırken selam verme: Bu hususu Resul-i Ekrem Efendimiz şöyle açıklar: "Biriniz bir meclise gelince selam versin. Kalkmak isteyince de selam versin. Zira birinci selam sonuncu selamdan evlâ değildir, her ikisi de aynı ölçüde ehemmiyetlidir."[2612]

6-Tanıdık veya tanımadığa selam verme: Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "İslam'ın hangi ameli daha hayırlıdır?"diye sorulduğunda o da: "Yemek yedirmen, tanıdığın ve tanımadığın herkese selam vermendir"[2613] diye cevap vermiştir.

7-Çocuklara ve kadınlara selam verme: Bu konuda Peygamber Efendimizin her iki grup için de ayrı ayrı uygulaması vardır. Hz. Enes (r.a.): "Ben çocuklarla beraber oynarken Resulullah (s.a.v.) bize rastladı ve bize selam verdi"[2614] demiştir.

Hadis-i şeriflerde selamın adabından bahsedilirken önce çocukların büyüklere selam vermesi ifade edilmiştir. Bu hadis-i şerif ise büyüklerin de çocuklara önce selam verebileceğini göstermektedir. Hiç şüphesiz Resulullah'ın bu hareketi çocuklara verdiği değeri ve onları selama alıştırmak istediğini gösterir.

Esma binti Yezid (radıyallahü anhâ) kadınlara selam verme konusunu şöyle anlatır: "Resulullah (s.a.v.) benim de içerisinde bulunduğum bir grup kadının yanına uğramıştı, bize selam verdi."[2615]Diğer bir rivayette de: "Resulullah (s.a.v.) bir gün kadınlar topluluğunun bulunduğu mescide uğradı ve onlara eliyle işaret ederek selam verdi"[2616] denilmiştir.

Kadınlarla selamlaşma konusunda İmam-ı Nevevi şöyle der:

a- Kadınlar cemaat halinde iseler onlara selam verilir.

b- Şayet kadın tek ise kocası, efendisi ve mahremi selam verir.

c- Kadın kendisine şehvet duyulmayacak kadar yaşlı ise tek de olsa yabancı erkeğin ona selam vermesi müstehaptır, kadının da erkeğe selam vermesi aynı şekilde müstehaptır.

2610 Tirmizi: İsti'zan, 10, (2699).
2611 Ebu Davûd: C-4, Sh:351, HN: 5200.
2612 Tirmizi: İsti'zan, 15 (2707).
2613 Ebu Davûd: Edeb, 142, (5194).
2614 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-9, Sh: 404.
2615 Buhari: İsti'zan, 15; Ebu Davûd: Edeb,148, (5204) ; Tirmizi: İsti'zan,9, (2698).
2616 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C-VI, 458.

8-Mezarlıkta ölülere selam verme: Ebu Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiği şu hadis-i şerife göre ölülerle dirilere verilen selam arasında bir fark yoktur. "Resulullah (s.a.v.) bir gün mezarlığa gitti. Mezarlığa varınca: اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ "**Esselamu aleyküm dare kavmin müminin**"(Selam size olsun, ey bu dünyanın mümin ve Müslim olan halkı) diye selam verdikten sonra şu ilaveyi yapardı:

وَاِنَّا اِنْ شَآءَ اللّهُ بِكُمْ لاَحِقُونَ
اَسْأَلُ اللّه لِي وَلَكُمُ الْعَافِيَة [2617]

"Bizler de inşallah sizlere katılacağız. Allah'tan bize ve sizlere afiyet dilerim" diye selam verir ve ardın da fatiha okuyarak sevabını ruhlarına bağışladıktan sonra şöyle dua ederdi:

اَللّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الْأَجْسَادِ الْبَالِيَةِ وَالْعِظَامِ النَّخِرَةِ، خَرَجَتْ مِنَ الدُّنْيَا وَهِيَ بِكَ مُؤْمِنَةٌ، فَبَلِّغْ اِلَيْهَا رَوْحًا مِنْكَ وَسَلاَمًا مِنَّا، اَللّهُمَّ رَوِّحْ اَرْوَاحَهُمْ بِرَوْحِ لآ إِلَهَ اِلاَّ اللّه وَنَوِّرْ قُبُورَهُمْ بِنُورِ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللّهِ *

Okunuşu:"Allahümme Rabbe hâzihi'l- ecsâdi'l-bâliyeti ve'l-izâmi'n-nâhırati, haracet mine'd dünya ve hiye bike mü'minetun, febelliğ ileyhâ ravhan minke ve selâmen minnâ. Allahümme ravvih ervahehüm biravhi lâilâhe illallah ve nevvir kubûrehum bi-nûri Muhammed'in Resulullâhi."

Manası: "Şu çürümüş cesetlerin, ufalanmış kemiklerin Rabbi olan Allah'ım. Bunlar dünyadan sana inanarak çıkmışlardı, sen de onlara kendinden bir rahatlık ve bizden selam ulaştır. Allah'ım onları lâilâhe illallâh'ın rahmet ve rahatına kavuştur, kalplerini Allah'ın Resulü Muhammed'in nûriyle aydınlat."

9-Selam vermede mekruh olan haller: İbni Abidin (r.a) hangi hallerde ve kimlere selam vermenin mekruh olduğunu şu şekilde sıralar:

a- Tavafta telbiye getirenlere,

b- Namaz kılanlara,

c- Hutbe okuyana,

d- Açıktan Kur'an okuyanlara,

e- Ezan ve kamet okunurken

f- Kumar niteliğinde oyun oynayanlara,

g- Haramla iştigal eden, içki içmekte olanlara,

h- Küçük veya büyük abdest bozmakta olanlara,

i- Duruşma sırasında mahkemedeki hâkime,

k- Hamam ve plaj gibi yerlerde tesettürsüz bulunanlara.

Bu kimselere selam alınıp verilmemesi tenbih ve tavsiye edilmiştir.[2618]

2617 Müslim: C-2, Sh: 671

2618 İbni Abidin, Redd'ül-Muhtar, C-1, Sh:578, İst-1324.

Soru: Musafaha (tokalaşma) nedir ve nasıl yapılır?

Cevap: Musafaha, toplumda insanları birbirleriyle kaynaştıran, sevgi ve gönül bağını güçlendiren sosyal içerikli bir olgudur. Dolayısıyla musafaha, diğer bir ifadeyle tokalaşma dini hüküm açısından sünnettir. ZiraPeygamber Efendimiz (s.a.v.) kendileri bizzat musafaha yaptıkları gibi, müminlere de musafaha yapmalarını tavsiye etmişlerdir. Mesela, bir hadis-i şeriflerinde, "İki Müslüman karşılaşıp musafaha yaparlarsa, onlar ayrılmadan önce her ikisinin de günahını Hak Teâlâ mağfiret eder"[2619] buyurmuşlardır.

Diğer bir hadis-i şerifte de: "Musafaha edin ki, kalplerdeki kin gitsin, hediyeleşin ki, birbirinize sevgi doğsun ve aradaki düşmanlık bitsin"[2620] buyrulur.

Hz. Enes (r.a.)'in bir rivayeti de şöyledir: "Resulullah (s.a.v.), bir kimseyle karşılaşınca musafaha ederdi, kişi elini çekinceye kadar elini onun elinden çekmezdi, keza adam yüzünü çevirinceye kadar yüzünü de çevirmezdi."[2621] Hz. Enes (r.a.) diğer bir rivayetinde de bu husus şöyle anlatır: "Ashap karşılaşınca musafaha ederler (tokalaşırlar), seferden (uzak mesafeden) gelince de kucaklaşırlardı."[2622]Nitekim Şabi (r.a.)'nin anlattığına göre, Resulullah (s.a.v.) seferden dönen Cafer İbni Ebi Talib'i karşılayıp, kucaklamış ve sonra da gözlerinin arasından öpmüştür."[2623]

Resulullah'ın bu uygulamasından da anlaşılacağı üzere, musafaha, tokalaşanların ellerinin iç taraflarının birbirine temas ederek kavranması ve yüzlerinin de birbirine dönük olması ile meydana gelir. Başparmağın ve çevresinin kavranmasıyla yapılan musafaha şekli ise karşılıklı muhabbetin artmasına vesile olması açısından sünnet olduğu ifade edilmiştir. Zira başparmaktaki bir damarın muhabbeti artırdığı bildirilmiştir.[2624]

Yine birçok rivayetlerden anlaşılmaktadır ki, Peygamber Efendimiz bazen tek elle, bazen de çift elle musafaha yapmıştır. Normal durumlarda tek el ile fevkalade ve hususi hallerde ise çift el ile yapmış olması muhtemeldir. Yalnız bir elle yapılması konusundaki nakiller daha yaygın bir tatbikatı aksettirmektedir. Nitekim ashaptan Ubeydullah (r.a.) sağ elini göstererek: "Şu elimi görüyor musunuz; ben bununla Resulullah ile tokalaştım"[2625] demiştir.

Şafiî ulemasından İmam-ı Nevevi'nin naklettiğine göre birbirlerine yabancı (haram) olan kadın ve erkeğin tokalaşması caiz değildir. Ancak, bazı müellifler, kadınla erkeğin tokalaşmalarının yasak olmasını cinsi duygulanma ihtimaline bağlamış, böyle bir

2619 Ebu Davûd: Edeb,153, (5211-5212).
2620 Muvatta:Hüsnü'l-Hulk,16, (2, 908).
2621 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C-9, Sh: 423.
2622 Hadis Ans. K. Sitte. Terc. C-7, Sh:127.
2623 Ebu Davud, Edeb 157 (5220).
2624 Mecmaü'l-Enhür, 2 / 541.
2625 Prof. Dr. Karaman Hayreddin, İslam'ın Işığında Günün Meseleleri, C-2, Sh:407-408.

ihtimalin bulunmaması halinde caiz olur demişlerdir.[2626]Kadın ve erkek musafahası ile ilgili geniş bilgi, "kadınların bazı özel halleri ve fıkhi meseleler" kısmında verilmiştir.

Soru: Namazdan sonra camide yapılan musafaha caiz midir?

Cevap: İbni Hacer ve Aliyyü'lkari gibi bazı âlimler namazlardan sonra cemaat tarafından toplu halde yapılan musafahanın bid'at olduğunu söyleyerek mekruhluğuna hükmetmiş ve Ebu Davûd şarihi Şemsülhak da, Resulullah döneminde böyle bir uygulama olmadığını söyleyerek aynı görüşe katılmıştır.[2627] Ancak, İmam-ı Nevevi ve İbn. Abdisselam gibi bazı âlimler de özellikle sabah ve ikindi namazlarından sonra cemaate katılanların, aralarında musafaha etmeyi âdet haline getirdiklerini söyleyerek, bu tatbikatı hoş gördüklerini ve bid'at-i hasene kısmından sayıp mubah olduğuna, dolayısıyla uygulanabileceğine hükmetmişlerdir.[2628]

ON ALTINCI BÖLÜM

ÇEŞİTLİ KONULAR

Soru: Peruk takmak, Saç boyamak, Dövme yaptırmak İpek elbise giymek ve altın yüzük kullanmak caiz midir?

Cevap: Bu hususlar İslam uleması tarafından çok tartışılmıştır. Allah Resulünün konuyla ilgili mübarek sözlerini yorumlama farkından dolayı da değişik görüşler ortaya çıkmıştır. Sevgili Peygamberimizin bu mevzudaki beyanlarından sadece bir iki hadis-i şerifini örnek vererek meseleyi İslam âlimlerinin görüşleri çerçevesinde izah etmeye çalışacağız. İbni Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Allah Resulü buyururlar ki: "Herhangi bir rahatsızlıkları (zaruret) olmadıkça İğreti saç (peruk) takana da, taktırana da, bedene dövme yapana da, yaptırana da, kaşlarını inceltene de incelttirene de Allah lânet etsin."[2629]

İslam fakihleri, hadis-i şerifte zikredilen hususların Allah'ın lânetine nisbet edilecek kadar büyük günahlardan sayılması konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu hususlarla ilgili İslam âlimlerinin görüşlerini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

a-İğreti saç takmak: İmam Malik, Taberi ve diğer bir kısım müctehidler ne suretle olursa olsun iğreti saç (peruk) takmanın haram olduğu görüşündedirler. Leys İbnu Sa'd, Kadı İyaz ve Şafiî uleması ise saça kendi cinsinden olmayan yün, ipek ve benzeri şeyleri takmanın haram olmayıp, caiz olduğu görüşündedirler. Hadislerde zikredilen yasağın sadece insan saçıyla ilgili olduğunu beyan ederler. Zira İnsan bedenine ait her

2626 age.

2627 İbni Abidin, 5 / 244.

2628 Prof Dr. Karaman Hayreddin, İslamın Işığında Günün Meseleleri, C-2, Sh:407-408; Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-9, Sh: 422.

2629 Buhari, Libas 86; Müslim, Libas 119 (2124); Ebu Davud Terc. 15 (4170).

hangi bir organın alınıp satılması İslam dini açısından caiz değildir. Buna rağmen günümüzde peruk ticareti oldukça revaçtadır.[2630]

b-Saç ve sakalı boyatmak: Saç ve sakalın boyatılması ise menduptur, fakat erkeklerin siyaha boyatmaları tahrimen mekruhtur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) "Yahudi ve Hıristiyanlar (ak saç ve sakallarını) boyamazlar. Siz onlara muhalefet ediniz"[2631]buyurur. Diğer bir hadis-i şerifinde ise şu açıklamayı yapar: "Saçtaki akları yolmayın. Zira bir kimse Müslüman iken tek bir kıl bile ağarmış olsa, bu kıyamet günü onun için mutlaka bir nur olur."[2632]

c-Dövme yaptırmak: Dövme, vücudun her hangi bir yerindeki deriyi iğne ile delip, kan çıkan yerlere barut veya çivit ekerek yapılan çeşitli şekil ve resimlerdir.

Peygamberimiz (s.a.v.), dövme yaptırmayı da fıtratı değiştirmeye yönelik bir fiil olduğu gerekçesiyle yasaklamıştır. Ayrıca İslam âlimleri dövme yapılan yerin necisliğine hükmetmişlerdir. Çünkü dövme yapılan yerden akan kan hapsolunarak kurumaktadır. Mümkün olduğu takdirde temizlenmesi vaciptir. Şayet bu mümkün olmazsa, günahından kurtulmak için tövbe edilmelidir.

Peygamberimiz (s.a.v.), dövme yaptırmayı da fıtratı değiştirmeye yönelik bir fiil olduğu gerekçesiyle yasaklamıştır. Ayrıca İslam âlimleri dövme yapılan yerin necisliğine hükmetmişlerdir. Çünkü dövme yapılan yerden akan kan hapsolunarak kurumaktadır. Mümkün olduğu takdirde temizlenmesi vaciptir. Şayet bu mümkün olmazsa, günahından kurtulmak için tövbe edilmelidir.

d-Altın kullanmak: Kur'an'da kadınların takındıkları ziynet (süs) ten bahsedilir.[2633] Hadis-i şeriflerde de bu konuya oldukça geniş yer verilir. Bu ziynetlerin başında da altın gelir. Bu nedenledir ki, İslam uleması ilgili hadis-i şeriflerin ışığında erkeğin altın kullanıp kullanamayacağını uzun uzadıya tartışmışlardır. Bir kısım ulema, altın ve ipeğin cennet ehlinin süsü[2634] olması hasebiyle erkeklerin zinet olarak kullanmasının haram olduğu görüşünü ileri sürerken,[2635] bir kısım ulema da helal olduğunu söylemişlerdir.[2636] Özellikle nişan için takılan altın yüzüğün caiz olduğu hususunda fukahanın icma vardır. Zira altın yüzük takmakta, örfe dayalı bir zaruret vardır ve aynı zamanda yuva kurmanın bir sembolüdür. Bu sebeple sadece nişan yüzüğü olarak takılan altın helaldir.

Bu mevzu ile ilgili olarak şu rivayeti de zikretmekte yarar vardır: Muhammed İbni

---

2630 Halil Gönenç, Günümüz meselelerine fetvalar, C-2, Sh: 177-178; Dureru'l Hukkam 2/172.

2631 Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Terc. C-12,Sh: 111, HNo:1956.

2632 Müslim, Fedail 1007 (2341); Tirmizi, Edeb 56 (2822).

2633 Nur: 24/ 31; Fatır: 35/ 12.

2634 Hac Süresi:22/ 23; Ebu Davud, Hatem 4 (4223).

2635 Buhari, Libas 45, 46, 53; Müslim, Libas 53, 55 (2091).

2636 Nesâî, Zinet 42 (8, 164-165).

Malik diyor ki: "Ben, Berra Hazretlerinin parmağında altın yüzük gördüm. Osırada kendisinden bu yüzüğü niçin kullandığı soruldu. O da cevaben: Bu yüzük, Resulullah'ın bana verdiği bir hediyedir. Bana bunu o takmıştır. "Allah'ın ve Resulullah'ın sana ihsan ettiği bu yüzüğü kullan, buyurdu"[2637]demiştir.

Gümüş yüzük kullanmak ise caizdir. Takılan yüzüğe sahibinin ismi, Allah ve Hz. Muhammed veya Kur'an'dan bir ayet yazılabilir. Ancak tuvalete girerken çıkarmak hürmet ve edep gereğidir.

Hulefâ-i Râşidin'den Hz. Ebu Bekir'in yüzüğünde: "Allah ne güzel kudret sahibidir" manasına gelen (نعم القا د ر); Hz. Ömer'in yüzüğünde: "Ya Ömer! Vaaz ve nasihat olarak ölüm sana yeter" manasına (كفى بالموت واعظا); Hz. Osman'ın yüzüğünde: "Ey belâ ve musibet, ya sabredersin, ya pişman olursun" manasına (لتصبرن اولتندم); Hz. Ali'nin yüzüğünde de "Mülk Allah'ındır" manasındaki (الملك لله) Arapça lafızların yazılı olduğu rivayet edilir.

Bu konularla ilgili yasağın sosyal, ekonomik ve daha birçok nedenlerinin yanında temel sebep, zaruret olmadığı halde sırf gururlanmak ve güzel görünmek amacıyla fıtrata müdahale ederek yaratılışı değiştirmeye yönelik olmasıdır.

Kadınların yaratılış gereği süslenmeye olan eğilimlerinin oldukça fazla olması nedeniyle aşırılığa kaçmamak, cinsel tahrike sebep olmamak ve gayri meşru bir görüntü vermemek kaydıyla bu konularda onlara daha toleranslı davranılmıştır. Nitekim sevgili Peygamberimiz: "Altın ve ipek ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldir"[2638]buyurmuştur. Ancak zaruret halinde ipek giymenin erkekler için de caiz olduğunu Hz. Enes'in rivayet ettiği şu hadis-i şeriften anlıyoruz: "Resulullah (s.a.v.), Zübeyr ile Abdurrahman b. Avf'ın üzerlerindeki kaşıntıdan dolayı onların ipek giymelerine müsade etti."[2639]

Anlaşılıyor ki, fiziki ve biyolojik şartlar bu tür kararlarda etkili oluyor.

Soru: Estetik ameliyat caiz midir?

Cevap: Allah katında en şerefli ve en güzel yaratılan tek varlık insandır. Nitekim ayet-i kerime'de: "Biz insanı en güzel biçimde yarattık"[2640] buyurulur. Peygamber Efendimiz de: "Allah güzeldir, güzeli sever"[2641] buyurarak yaratılıştaki güzelliğe işaret eder.

Buna rağmen, insanın dikkat çekmek, daha güzel görünmek amacıyla doğuştan gelen ve fıtrî olan bu güzelliğini hiçbir meşru sebep yok iken değiştirmeye çalışması fıtratı bozmaktır. Bunun içindir ki, bu tür sun'î müdahaleleri İslamiyet yasaklamıştır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) süslenmek maksadıyla vücuda dövme yapan ve yaptıranla-

2637 Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Terc. C-4, Sh:287.

2638 Ebu Davud, Hâtem, 3; Tirmizi, Libas, 1.

2639 Riyazü's-Salihin Terc. C-2, Sh:203, Hno:813; Buhari, Libas 29.

2640 Tîn: 95/ 4.

2641 Müslim, iman,41.

rı, dişleri yontarak seyrekleştirenleri yaratılışı değiştirip fıtratı bozdukları gerekçesiyle kınamıştır.[2642] Ancak, hastalık sebebiyle saçları dökülenler, bir kaza sonucu herhangi bir organını kaybedenler veya vücudunda doğuştan yada sonradan meydana gelen ve kişinin psikolojisini etkileyen fazlalık veya noksanlıklar, tedavi amaçlı olarak ameliyatla giderilebilir. Bu tür müdahaleler fıtratı bozmak olarak kabul edilmez. Dolayısıyla bu doğrultuda yapılan estetik ameliyatlara yüce dinimiz izin vermiştir. Mesela, Peygamberimiz (s.a.v.), savaşta burnu kopan Arfece adlı sahâbinin kopan burnunun yerine daha sağlıklı olacağı düşüncesiyle altından bir burun yaptırmasını tavsiye etmiştir.[2643]

Soru: Kur'a çekmek caiz midir?

Cevap: Bir meselede tercihi gerektiren bir husus bulunmadığı takdirde, o konunun halledilmesi için kuraya başvurmak meşru bir yol ve caizdir.

Kur'a çekmek, kitap ve sünnetle sabittir. Geçmiş bazı Peygamberlerin içinde bulundukları bir takım anlaşmazlıkları kur'a yoluyla çözdükleri, Kur'an-ı Kerim tarafından anlatılır.

Anne ve babası öldükten sonra yetim kalan Hz. Meryem'in kimin yanında kalacağı konusunda akrabaları arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Bu durumu çözmek için kuraya başvurulmuş ve kur'a sonucunda Hz. Meryem, teyzesinin kocası Zekeriya (a.s)'a verilmişti.[2644]

Kur'a çekme hadisesi Peygamber Efendimiz tarafından da uygulanmıştır. Bir kadın, Uhut Savaşında şehit olan Hz. Hamza'nın kefenlenmesi için iki gömlek getirmişti. Bu gömleklerden biri Hz. Hamza'ya, biri de Ensar'dan başka bir şehide kefen olarak sarılacaktı. Fakat gömleklerden biri büyük, diğeri biraz küçüktü. Büyük gömleğin hangi şehide sarılacağı hususunda kur'a çekilmiştir.[2645]

Resul-i Ekrem Efendimiz de bir mübarek sözlerinde: "İnsanlar ezan okumanın ve ilk safta namaz kılmanın faziletini bilseler ve buna ulaşmak için kur'a çekmekten başka çare bulamasalardı, mutlaka aralarında kur'a çekerlerdi"[2646]buyurur.

Kur'a çekme yöntemi, günlük hayatımızda sıkça başvurduğumuz metotlardan biridir. Mesela kurban bayramında ortaklaşa girdiğimiz büyük baş kurbanların etlerinin taksiminde kuraya başvururuz. Bu konuda birçok örnekler vermek mümkündür. Genelde miras taksiminde de aynı yolu izleriz.

Soru: Buluntu (Lukata) eşyanın dini hükmü nedir ve nasıl hareket edilir?

Cevap: Lukata, buluntu eşya veya hayvan için kullanılan bir terimdir. Yüce dini-

2642 Buhari, Libas, 83-87.
2643 Ebu Davud, Hatem,7; Tirmizi, Libas, 31.
2644 Âl-i İmran: 3 / 44.
2645 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1 / 165.
2646 Müslim: Salât, 28.

miz, insanların yaşadıkları toplumda güven içinde hayatlarını sürdürebilmeleri için dînî, ahlâkî ve hukukî temel kurallar koymuştur. Bunlardan biri de Lukata ile ilgili kurallar olup, bunları şöyle özetleyebiliriz:

Buluntu bir eşya veya hayvanın, bulunduğu yerden alınıp alınmaması veya el sürülüp sürülmemesi konusunda, İslam âlimleri arasında farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Bu konuda genel kanaat şudur: Bir kimse, yitik eşya veya hayvan bulduğu zaman, onu almadığı takdirde, kaybolma veya çürüme korkusu var ise, sahibine vermek üzere alması menduptur. Şayet böyle bir ihtimal yoksa bu takdirde onu alması mubahtır. Ancak kendisine mal etmek için alırsa haramdır. Zira Peygamber Efendimiz: "Yitik bir şeyi, ancak şaşkın (sapık) kimse malına katar"[2647] buyurur.

Eğer bir eşya, yitik olarak değil de sahibi tarafından ihtiyacı olanlar alsın diye bırakılmışsa, o malı almak haram değildir.

Kaybolan malı bulan kimse, onu korumak ve sahibi ortaya çıktığında kendisine teslim etmek üzere aldığını şahitler huzurunda ilan ederse, eşya yanında emanet olarak kalır. Şayet bulduğu bu eşya elindeyken zarara uğrar veya tamamen yok olursa, bulan kişi bunu ödemekle yükümlü değildir. Çünkü bulunan eşyanın şahitler huzurunda alınmasına İslamiyet izin vermiştir. Nitekim Resul-i Ekrem (s.a.v.) bu konuda: "Her kim bir yitik bulursa hemen iki adaletli kimseyi şahit tutsun"[2648]buyurur.

Şayet yitik eşyayı bulan kişi, bunu şahitler huzurunda ilan etmezse, eşya zarara uğradığı veya telef olduğu takdirde onu ödemek zorundadır.

Buluntu eşya ile ilgili yapılacak işlemler:

1- Eşyayı veya hayvanı bulan kişi şahitlere: "Kimin yitik aradığını duyarsanız, bu yitiğin bende olduğunu ona haber verin" demesi yeterli olur. Bu ilan, insanların toplu oldukları ve eşyanın bulunduğu yerde yapılır.

2- Bu ilanın süresi, bulunan eşyanın cins ve miktarına göre değişir. Mesela bulunan eşyanın değeri on dirhem (30 gr.dan biraz fazla.) veya daha fazla ise, sahibini bulmak için yukarıdaki şekilde ilan edilir ve bir yıl bekletilir. Bu ilan sonucu sahibi ortaya çıkarsa kendisine verilir. Sahibi çıkmazsa onun adına fakirlere sadaka olarak verilir. Peygamberimiz (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurur: "Buluntu mal helal olmaz. Onu bulup da alan kimse onu bir yıl bekletsin; sahibi çıkarsa onu sahibine versin, sahibi çıkmazsa onu sadaka olarak dağıtsın."[2649] Bulunan eşya ve hayvanın sahibine tesliminden dolayı her hangi maddi talepte bulunulmaz, ancak mal sahibi kendiliğinden bir şey verirse alınmasında bir sakınca yoktur.

3- Bulunan eşyanın değeri on dirhem'den az ise, sahibini bulmak için ilandan son-

2647 Müslim: Lükata,1; Ebu Davûd: Lükata, 1.

2648 İbni Mace ve Ebû Davud, Lükata bahsi.

2649 Nesbu'r-Raye, 3 / 466.

ra birkaç gün bekletmek yeterli olur. Bu süre içerisinde sahibi çıkarsa verilir. Çıkmazsa fakirlere sadaka olarak dağıtılır; ancak zenginlere verilemez. Şayet bulan kişi fakir ise, kendisi de bundan faydalanabilir. Bozulacak malların ilanı ise, bozulmalarından korkulduğu zamana kadardır.

4- Sadaka olarak dağıtılan buluntu eşyanın sahibi ilan süresi geçtikten sonra ortaya çıksa, isterse verilen sadakayı kabul eder ve sevabı kendisine ait olur, isterse kabul etmez. Kabul etmediği takdirde bulunan mal fakirin elinde aynen duruyorsa, malını geri alır.[2650] Fakirin elinden mal çıkmışsa, bulan kişi değerini ödeyip ödememekte serbesttir.Şafiî ve Hanbelîlere göre, ilan yapıldıktan sonra süresi içerisinde sahibi ortaya çıkmazsa, buluntu mal bulanın mülkü olur.

Soru: Bağış nedir, bir baba çocuklarına bağışta bulunabilir mi?

Cevap: Bağış (Hibe), bir mala başkasını karşılıksız olarak sahip kılmak demektir. Bir kimse mal veya parasını başka şahıs ve kurumlara bağış yapabileceği gibi kendi çocuklarına da bağışta bulunabilir. Ancak, babanın çocuklarına bağış yaparken aralarında eşitliği ve adaleti gözetmesi müstehaptır. Buna riayet etmemesi ise mekruhtur. İslam âlimleri bu konuda görüş birliği içindedirler.

Ashaptan Numan b. Beşir'in babası oğlu Numan'a bağışta bulunmuştu. Bunun üzerine eşi Amre (r.a.) Resulullah'a danışmadan, onu şahit tutmadan oğluna yaptığı bu bağışı kabul edemeyeceğini söyleyince, o da Peygamberimize gelerek: Ey Allah'ın Resulü! Oğlum Numan'a bir bağış yaptım, fakat eşim sizi şahit tutmamı istedi, dedi. Peygamber (s.a.v.) de: "Numan'a yaptığın gibi diğer çocuklarına da bağışta bulundun mu?"diye sordu. Beşir de: "Hayır, bulunmadım" diye cevap verince Peygamberimiz: "Allah'tan korkunuz da çocuklarınız arasında adalet ediniz"[2651] buyurdu. Numan'ın bildirdiğine göre, Allah Resulünün bu cevabı karşısında babası Beşir, eve geri döndüğünde yaptığı bağışı geri almıştır.

Kişi, elbette sahip olduğu varlığı, istediği gibi tasarruf etme hakkına sahiptir. Bir baba çocuklarından bir veya bir kaçına farklı bağışta bulunması sahihtir. Ancak çocukların babalarına karşı saygılarını azaltacağı gibi kardeşler arasında da kırgınlığa, hatta düşmanlığa sebep olabileceği unutulmamalıdır. Nitekim Ömer Nasuhi Bilmen merhum İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu'nda bu hususu şöyle açıklar: "Bir kimse sağlığında evladından her hangi birine mallarını hibe ve taksim etse sahih olur. Şu kadar ki, evladın bazısını tercih etmek adalete aykırı olacağından harama yakın mekruhtur. Böyle bir tercih çocuklar arasında kin ve düşmanlığa sebep olabilir. Bundan dolayı evlatlar arasında eşitliğe uyulmalıdır. Hatta oğullarla kızlara yapılacak hibe ve atiyye'lerde[2652] eşitlik

2650 Yeniçeri Celal, El-İhtiyar Terc. Sh:171. İst-1973.

2651 Buhari: Hibe,13.

2652 Atiyye: "Hediye ve bahşiş" demektir.

gözetilmeli, kızlara da oğullara verilen hak kadar verilmelidir..."

Peygamber Efendimiz bu konuda şöyle buyurur: "Atiyye hususunda çocuklarınızın arasında eşitliğ ü e riayet ediniz. Eğer ben tercih edecek olsaydım elbette kadınları erkekler zerine tercih ederdim."[2653]Ancak, çocuklar arasında âmâ felçli veya çalışamayacak derecede sakatlık ve hastalık gibi farklı bağış yapmayı gerektirecek meşru mazeretler var ise, bu durumda farklı bağış yapmakta bir sakınca yoktur.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

KUR'AN VE HZ. PEYGAMBERİN DİLİNDEN DUALAR BAHSİ

Soru: Dua nedir, Kur'an-ı Kerim'de geçen ve Hz. Peygaber (S.A.V)'in yaptığı dualardan bazıları hangileridir?

Cevap: Dua sözlükte, yalvarmak, yakarmak ve istemek gibi anlamlara gelir.

Dua, kulun yaratıcısından arzu ve dileklerinin gerçekleşmesini talep etmesidir.

Dua, kulun Allah'ıyla olan samimi bağıdır.

Dua, Allah'ın gazabından rahmetine sığınmadır.

Dua, ümitlerintükendiği yerde imdada yetişen bir ışıktır. Tıpkı Hz. İbrahim (a.s.)'ın ateşe atılıp bütün ümitlerin kesildiği bir anda, Cenab-ı Hakk'ın: "Ey ateş! İbrahim üzerine soğuk ve esenlik ol (onu yakma)"[2654]ilahi fermanı üzerine hiç umulmadık bir şekilde ateşin gül bahçesine dönüşmesi gibi.

Dua, imanın Yüce Mevla'sına ulaşan güçlü sesidir. Kısaca dua, ibadettir; kulluğun özü ve mukaddes Miracıdır.[2655]

Soru: Duanın önemi ve fazileti nedir?

Cevap: Duanın önemini ve faziletini yukarıdaki tanımlar açıkça ortaya koymakla birlikte, Cenab-ı Hak, aşağıdaki ayet-i kerimelerde de duanın gereğine ve önemine şöyle işaret etmektedir:

1-"Duanız olmasa Allah yanında hiçbir kıymetiniz yoktur."[2656]

2-"Dua ediniz kabul edeyim."[2657]

3-"Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an (O'na dua et). (sakın) gafillerden olma."[2658]

4-"Kullarım sana, benden sorarlarsa (söyle): Ben onlara yakınım, bana dua edince

2653 İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu, c-4, Sh:145.
2654 Enbiya: 21 / 69.
2655 et-Tac: C-5, Sh: 109; İbni Mâce: Dua, 1; Müsned: 4 / 267.
2656 Furkan: 25 / 77.
2657 Mümin: 40 / 60.
2658 Â'raf: 7 / 205.

dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde (kullarım) da benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar."[2659]

O halde dua, dünya ve âhiret hayatının vazgeçilmez şifa reçetesidir. Duasız bir yaşam ve ölüm düşünülemez. Dua doğumla başlar, ölümle devam eder. O, Allah'ın üzerimizde dolaşan rahmet elidir. Bütün sıkıntılar onunla aşılır, dünya ve âhiret mutluluğu onunla elde edilir.

Peygamberimizin bu konudaki mübarek sözlerinden bazıları şunlardır:

"Dua müminin silahı, dinin direği, göklerin ve yerin nurudur."[2660]

"Allah'ın indinde duadan daha kıymetli bir şey yoktur."[2661]

"Ömrü sadece yapılan iyilik artırır. Kaderi de sadece dua geri çevirir. Şurası muhakkak ki, kişi işlediği günah sebebiyle rızkından mahrum edilir."[2662]

"Darlık zamanında Allah'ın kendisine yetişmesini isteyen kimse, genişlik zamanında çok dua etsin."[2663]

"Duadan başka hiçbir tedbir Allah'ın kaderini önlemez. Ancak dua inmiş ve inecek her şey için faydalıdır. Belâ inerken dua onu karşılar, kıyamet gününe kadar birbiriyle kapışırlar."[2664]

"Fakir bir kimse fakirliğini insanlara söylerse fakirliği giderilmez. Fakat bu durumunu Allah'a arz ederse, Allah o kişiye er veya geç bir rızık kapısı açar."[2665]

Soru: Duanın faydaları nelerdir?

Cevap: Dua, insanın ruh ve bedeninde mucizevî değişiklikler yapan ilahî bir kudrettir. Dr. Alekxis Carrel'e göre, duanın tesirleri bir hayalden ibaret değildir. Maddi ve manevi tedavide büyük etkileri vardır. Kanser, böbrek iltihapları, ülser, deri, akciğer, kemik ve karın zarı gibi hastalıkların dua ve telkinle iyileştikleri görülmüştür.[2666]

Dua, insanda ahlak duygusunu yükseltir ve karakteri güçlendirir. İnsanı ruhî sükûna kavuşturur ve asabî gerginliği frenler. Üzüntü ve sıkıntıları giderir. Dua, belâ ve musibetleri önler, düşman tertiplerini bozar.

Peygamberimiz (s.a.v.) buyururlar ki: "Kaderden sakınmak kaderi def etmez. Fakat Salih kimselerin duası, gelmiş ve gelecek olan elem ve belâları def etmeye ve kaldırmağa

2659 Bakara: 2 / 186.
2660 Keşfu'l-Hafâ I, 403. Hakîm rivayet etmiştir.
2661 Tirmizi, dâavat-1.
2662 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 558.
2663 Tirmizi, Daavât 9.
2664 et-Tergib II, 482.
2665 Tirmizi, Zühd 18; Ebu Dâvud, Zekât 28.
2666 Diyanet Gazt. C-3 Sayı: 182, Sh: 10, (Dr. Alexis Carrel, Dua, İstanbul-1961.

medâr olur. Ohalde ey Allah'ın kulları, dua ediniz."[2667] İslam büyükleri de derki: "Dua, belânın düşmanıdır, onu sürüp çıkarır, henüz gelmemişse gelmesini önler, gelmişse hafifletir. Dolayısıyla dua müminin silahıdır."

Allah'a dua ve niyaz, O'nun merhametini celp eder. Bu suretle Allah'ın kazası, hafifletilmiş olur. Musibetler azalır, acılar diner. Meselâ, Allah Teâlâ bir yere bir fırtına afeti takdir etmiş olsa, kul bu musibetin uzaklaşması için dua etse, dua Allah'ın takdirinin aslını değiştirmez. Afet Allah'ın takdir ettiği üzere gelir ve fakat Allah'ın rahmetiyle afetin etkileri, bırakacağı tesirler değişir. Rahmet, fırtınanın şiddetini azaltır. Kaderde bir afet olan bu fırtına, sonunda dua bereketiyle serin bir rüzgâr oluverir. Yahut takdir edilen ağır bir hastalık, yapılan dua yüzünden hafif geçer, iyiliğe döner. Yani Allah'ın kazası tümden kalkmaz, fakat şekli ve etkisi değişir.[2668]

Soru: Dua etmenin âdâbı ve kabul olma şartları nelerdir?

Cevap: Duaya, Allah'a hamd ve tespih ile başlamak, ardından Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Selât ü Selam getirip, istek ve dileklerde bulunduktan sonra, salâvat ile bitirmek duanın edeplerindendir.

Duanın kabul olunacağını Cenab-ı Hak vaat etmektedir.[2669] Ancak duanın makbul olabilmesi için, şu hususlara riayet etmek şarttır:

1- Dürüst bir itikada sahip olmak,

2- Haramlardan zulümden ve gafletten sakınmak,

Bu hususta sevgili Peygamberimiz (s.a.v.): "Ey insanlar! Yeryüzündeki temiz ve helal şeylerden yiyiniz"[2670]âyet-i kerimesini okuyunca, o esnada orada bulunan Sa'd İbni Ebi Vakkas (r.a) ayağa kalktı ve: "Ey Allah'ın Resulü, Cenab-ı Hakk'a dua et de beni duası kabul olanlardan eylesin"diye ricada bulundu. Resul-i Ekrem Efendimiz de: "Ey Sa'd, Yiyeceğini temiz ve helal yap ki, duan kabul olsun. Muhammed'in canı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, kul midesine bir lokma haram yiyecek indirince, ondan kırk günlük ameli kabul olmaz. Her hangi bir kul ki, haramla beslenirse, cehennem ateşi ona hak olur"[2671] buyurdu.

Başka bir hadis-i şerifte de Peygamber Efendimiz: "Şunu iyi bilin ki, Allah Teâlâ Hazretleri, kalbi gafil ve malâyani ile meşgul olan kimsenin duasını kabul etmez"[2672] buyurur.

2667 Tirmizi, Daavât, 128; İbn. Hanbel, Müsned, I / 336.

2668 Prof. Dr. Ateş Süleyman, Büyük Dua Mecmuası, Sh:9, dip not:4.

2669 Mümin: 40 / 60.

2670 Bakara: 2 / 168.

2671 et-Tergib, ve't-Terhib C-3, Sh: 207, Mısır-1352/1933; A.B. Hanbel el-Müsned III/321, 399.

2672 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-11, Sh:77.

3- Dua esnasında samimi bir şekilde Allah'a yönelerek kalbî bağlantı kurmak,

4- Duadan önce bir miktar sadaka vermek,

5- Duayı mübarek gün ve vakitleri kollayarak yapmak,

6- Dua yaparken huşu içerisinde kıbleye dönerek yalvarmak,

7- Maddi ve manevi kirlerden temizlenmiş olmak,

8- Tövbe istiğfara devam etmek,

9- Dua esnasında Hak Teâlâ'nın, "Rahîm, Kerîm, Kadîr ve Şafiî " gibi ism-i şeriflerini sıkça zikretmek.

10- Kur'an ve hadisteki tesirli dualarla dua etmek,

11- Duayı riyaya sapmadan sessiz ve gizli olarak yapmak ve bağırıp çağırmamak. Ayet-i Kerimede şöyle buyrulur: "Rabbinize yalvara yakara, gizlice dua ediniz. Şu bir gerçektir ki, Allah haddi aşanları sevmez."[2673]

12- Dua esnasında acz içerisinde bulunmak ve dilekleri hal diliyle istemek,

13- Duada ısrar etmek, azimli ve ümit var olmak, "dua yapıyorum, yapıyorum kabul olmuyor"[2674] diye duayı terk etmemek. Bu konuda Peygamber Efendimiz şöyle buyurur: "Allah kendisine dua eden herkesin duasına icabet eder. Bu icabet, ya dünyada peşin olur, ya da âhirete saklanır yahut da dua ettiği miktar kadar günahından hafifletilir, yeter ki günah talep etmemiş veya sıla-i rahimden kopmamış, ya da duada acele etmemiş olsun."[2675]

14- Duada elleri semaya doğru kaldırmak ve sonunda yüze sürüp âmin demek, zira duaların kıblesi semadır. Ayet-i Kerime'de: "Güzel sözler O'na yükselir, o sözleri de salih ameller yükseltir"[2676] buyurulur.

Soru: Duada Cenab-ı Hak'tan neler istenebilir?

Cevap: Allah Teâlâ Hazretleri, kendisine tevekkül eden ve samimi olarak istek ve arzularını dile getiren herkesin ihtiyaçlarına az olsun-çok olsun, yerine getirmeyi tekeffül eder. Nitekim Cenab-ı Peygamber (s.a.v.), Hz. Enes (r.a.)'ın naklettiği mübarek sözlerinden birinde şöyle buyurur: "Sizden herkes, ihtiyaçlarının tamamını Rabbinden istesin, hatta kopan ayakkabı bağına varıncaya kadar istesin."[2677]

Hadis-i şeriften anlaşılacağı üzere, ayakkabı bağı misalinde olduğu gibi, en değersiz bir şeyin bile yücelerin yücesi olan Allah'tan istenmesi, büyük mana taşır. Demek ki, büyük olsun-küçük olsun, Rabbimizden çekinmeden meşru olan her şey istenebilir. Zi-

2673 Â'raf: 7 / 55.
2674 Buhari, Daavât 22.
2675 Tirmizi: Daavât, 145, (3602-3603).
2676 Fatır: 35 /10.
2677 Tirmizi: Dâavât,149 (3607-3608).

ra O, bizim Mevlâ'mızdır. Her türlü naz ve niyazımızı ancak O'na iletebiliriz. Hatta bir hadis-i şerifte sevgili Peygamber Efendimiz: "Allah Teâlâ Hazretleri kendisinden istemeyene gadap eder"[2678] buyurur.

Soru: Allah katında makbul olan dualar hangileridir?

Cevap: Bu duaları şöyle sıralayabiliriz:

1-Anne ve babanın evladına yaptığı dua ile mazlumun ve misafirin yaptığı duadır. Bu üç hususta Allah'ın yüce elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurur: "Üç dua vardır ki, kabul olunacağında hiç şüphe yoktur. Bu yapılan dualar şunlardır:

a- Anne ve babanın evlatlarına yaptığı dua,

b- Mazlumun yaptığı dua,(zulme uğramış suçsuz bir kimse kâfir bile olsa onun bedduasından sakınmak gerekir. Çünkü onunla Allah arasında perde yoktur.)

c- Misafirin yaptığı dua."[2679]

2- Birinin gıyabında yapılan dua,

Şanı yüce Peygamberimiz (s.a.v.) konuyla ilgili şu müjdeli haberi verir: "Müslüman bir kişinin din kardeşi için gıyabında ettiği dua kabul olunur. Dua edenin başucunda ona vekâlet eden görevli bir melek vardır ki, Müslüman, ne zaman bir din kardeşi için hayır ile dua ederse, o melek ona: "Duan kabul olsun, istediğinin bir misli senin için olsun, diye dua eder."[2680]

3- Hac esnasında yapılan dua,

4-Oruçlunun, hastanın ve imanlı, âdil devlet başkanının yaptığı dualar, Allah katında kabule şayan dualardır.

Osmanlı tarihinin unutulmaz kahraman padişahlarından I. Murad Hüdâvendigâr'ın Kosava Meydan Muharebesinden önce cephede yaptığı aşağıdaki şu dua, âdil ve samimi devlet adamlarının dualarının kabul olunacağının en güzel örneğini teşkil eder:

1389'da I. Murad Kosova'da düşman kuvvetlerinin fazlalığını, rüzgârın kendi taraflarına doğru estiğini, dolayısıyla rüzgâr vasıtasıyla kalkan tozların harp sırasında askerin görüşünü ve isabetli ok atışını engelleyeceğini görmüştü. Üzüntülü bir şekilde bulunduğu tepeden inerek çadırına geldi. Abdest alıp yatsı namazını kıldıktan sonra seccade üzerinde hiç uyumadan sabaha kadar şöyle dua etti: "Yarabbi! Hz. Peygamberin hatırı için, senin yolunda sürünen yüzler, ağlayan gözler için bize yardım et, bizden lütuf ve merhametini esirgeme Yarabbi!

Allah'ım, bakma bizim günahımıza. Nazar et can-ü dilden âhımıza. Senin İsm-i Şerifini yükseltmek için savaşan gazilere yardım et, onları telef etme. Onları düşmanın kı-

2678 İbni Mâce: Dua, I, (3827).

2679 Tirmizi: Had No:3509; Seçme Hadisler, 3.kitap, Sh:26.

2680 Müslim: C-4 / 2094.

lıcından, okundan sen koru Yarabbi!

Bunca yıllık çalışmalarımıza, düşüncelerimize savaşlar ve savaşçılar içinde yahşî olan adımıza leke sürdürme. Din yolunda ben feda olayım. Askerlerimin yerine ben şehit olayım. Yeter ki, mülk-ü İslam'ı payimal edip kâfirlere çiğnetme Yarabbi!"[2681]

Padişah I. Murad, bu hal üzere seccadede uyuyup kaldı. Sabah uyandığında rüzgârın kesildiğini ve hafif bir yağmur yağarak tozları bastırdığını gördü. Neticede Kosova meydan muharebesini kazandı, fakat Cenab-ı Hak, duasındaki isteğine icabet ederek kendisini şehitlik mertebesine yükseltti. Ne mutlu Allah'a gönül vermiş şanlı ecdadımızın yolunda yürüyenlere.

Soru: Duanın kabul vakitleri hangi vakitlerdir?

Cevap: Duanın kabul vakitlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Kadir gecesi,
- Arefe günleri,
- Ramazan ayı,
- Cuma saati,
- Cuma gecesi,
- Gece yarısı,

Bu hususla ilgili olarak Resul-i Ekrem Efendimiz şu müjdeyi verir: "Her gece, Rabbimiz gecenin son üçte biri girince, dünya semasına iner ve: "Kim bana dua ediyorsa ona icabet edeyim. Kim benden bir şey istemişse onu vereyim, kim bana istiğfarda bulunursa ona mağfiret edeyim"[2682] der.

- Seher vakti,
- Namaz içinde ve sonunda,
- Ezan ve ikamet arasında,
- Cephede savaş sırasında, (I. Murat'ın Kosava meydanmuharebesi öncesi yaptığı dua gibi.)
- Kur'an okunduktan sonra ve Fatihanın sonundaki "Veleddâllîn"lafzına müteâkip,
- Kâbe göründüğünde,
- Secdede.

Soru: Duanın kabul olunduğunu belirten işaretler nelerdir?

Cevap: Duanın Allah inde kabul edildiğine dair bazı alâmetler vardır. İslam bü-

2681 Ünal Tahsin, Osmanlılarda Fazilet Mücadelesi Sh: 29.

2682 Buhari: Tevhid, 35, Teheccüd 14, Dâavat, 13.

yükleri bu alametleri şöyle açıklamışlardır: Dua eden kimse üzerinde, dua esnasında veya duadan sonra şu hallerden biri meydana gelirse, duanın kabul olunduğunun işaretidir. Bu haller şunlardır:

1- Dua eden kimseye elinde olmadan huşû ve ürperti gelmesi,

2- İçinden ağlama arzusu gelmesi,

3- Üzerine ağırlık basması,

4- Sık sık aksırma tutması,

5- Çok sıcak olmadığı halde terlemesi,

6- İçten ürperti şeklinde titreme halinin meydana gelmesi,

7- Ateş basması,

8- Soğuk olmadığı halde üşüme hissetmesi,

9- Ağır bir yük altından çıkmışçasına kendini hafif hissetmesi.

Bütün bunlar duanın kabul alâmetleridir. Bu gibi halleri kendisinde gören kimselerin AllahTeâlâ'ya:)اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى بِنعْمَتِهِ تَتِمُّ الصَّالِحَات(("Elhamdü lillâhillezî bi nîmetihi tetimmüs sâlihât" diyerek şükretmesi gerekir.[2683]

Soru: Kur'an-ı Kerim'de geçen dua ayetlerinden bazıları hangileridir?

Cevap: Kur'an'da mevcut olan dualardan bazılarının Türkçe mealleri şöyledir:

1- "Ey Rabbimiz! Sen amellerimizi fazl u kereminle kabul buyur.
Şüphe yok ki, daima dualarımızı işiten, niyetlerimizi bilen sensin."[2684]

2- "Ey Rabbimiz! Dinledik itaat ettik, mağfiretini niyaz ederiz."[2685]

3-"Ey Rabbimiz! Bize dünyada da âhirette de iyilik, güzellik ve
düzenlik ver. Bizi ateş azabından koru."[2686]

4- "Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola kavuşturduktan sonra, kalplerimizi
eğriltme. Bize kendi katından bir rahmet ver. Şüphesiz her kesin muradını veren sensin."[2687]

5-"Ey Rabbimiz! Şayet unutursak veya hata edersek, yaptığımız
günahlardan dolayı bizi sorumlu tutma. Rabbimiz, bizden önceki ümmetlere yüklettiğin gibi bize ağır yük yükleme. Rabbimiz, bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme. Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâ'mız (sahibimiz, efendimiz) sin! Kâfirler

2683 Dalcı Osman Salih, Dua demetleri ve şifa hazineleri.
2684 Bakara: 2 /127.
2685 Bakara: 2 / 285.
2686 Bakara: 2 / 201.
2687 Âl-i İmran: 3 / 8.

toplumuna karşı bize yardım eyle."[2688]

6-"Ey Rabbimiz! Bize indirdiğin kitaba iman ettik. Peygambere tâbi olduk. Artık bizi vahdaniyetini (birliğini) ve Peygamberleri tanıyan şahitlerle beraber yaz!"[2689]

7- "Ey Rabbimiz! Günahlarımızı ve işlerimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla. Ayaklarımızı sâbit kıl (bize metânet ve sebat ver); kâfirlere karşı bize yardım et."[2690]

8- "Ey Rabbimiz! Peygamberlerin vasıtasıyla vaat ettiğin şeyleri bize ihsan et. Kıyamet günü bizi yüz üstü bırakıp rezil etme. Zira sen verdiğin sözden caymazsın!"[2691]

9- "Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz, esirgemezsen biz herhalde büyük zarar ve ziyan görenlerden oluruz."[2692]

10- "Ey Rabbimiz! Dünyada da âhirette de bize iyilik yaz. Sonumuzu hayır eyle. Şüphesiz sana döndük, gösterdiğin yolu tuttuk."[2693]

11- "Ey Rabbim! Beni de zürriyetimi de namazı dosdoğru kılanlardan eyle, duamı da kabul buyur."[2694]

12- "Ey Rabbimiz! Kıyamette hesabın görüleceği gün, beni, anamı, babamı ve bütün müminleri mağfiret eyle; günahlarımızı bağışla."[2695]

13- "Ey Rabbimiz! Bizi sana teslim olanlardan eyle, neslimizden de sana teslim olan bir ümmet çıkar..."[2696]

14- "Ey Rabbimiz! Biz, 'Rabbinize inanın' diye imana çağıran bir dâvetçi işittik, hemen inandık. Rabbimiz, bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, iyilerle beraber canımızı al."[2697]

15- "Ey Rabbim! Bana hikmet (yüksek ilim) ver ve beni salih kullarının arasına kat."[2698]

16- "(Ey Rabbim!) Beni Naîm cennetinin vârislerinden kıl."[2699]

17- "(Ey Rabbim!) Temiz bir kalp müstesna, ne malın, ne de evladın fayda verme-

2688 Bakara: 2 / 286.
2689 Âl-i İmran: 3 / 53.
2690 Âl-i İmran: 3 / 147.
2691 Âl-i İmran: 3 / 194.
2692 Âraf: 7 / 23.
2693 Âraf: 7 / 156.
2694 İbrahim: 14 / 40.
2695 İbrahim: 14 / 41
2696 Bakara: 2 / 128.
2697 Âl-i İmran: 3 / 193.
2698 Şuarâ: 26 / 83
2699 Şuarâ: 26 / 85.

yeceği, insanların dirilip hesaba çekilecekleri gün, beni mahcup etme."[2700]

18-"Ey Rabbimiz! Bizi, inkâr edenler için bir deneme konusu kılma, onları başımıza musallat ederek, kendilerinde bir güç olduğu, kendilerinin haklı bulunduğu zannına kapılmalarına fırsat verme; bizi de onlara yenik düşürerek, acılara sokup imtihan etme, bizi bağışla! Ey Rabbimiz! Yegâne galip ve hikmet sahibi, ancak sensin."[2701]

19-"Rabbimiz biz inandık, bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateş azabından koru"[2702]

20-"Rabbimiz bize sabır ihsan eyle ve bizi Müslüman olarak öldür."[2703]

21-"Rabbimiz bize katından bir rahmet ver ve işimizde bize başarı ihsan eyle."[2704]

22-"Rabbim göğsümü aç, işimi kolaylaştır. Dilimden düğümü çöz ki, sözümü (iyi) anlasınlar. Rabbim ilmimi de artır."[2705]

23-"Rabbim beni yalnız bırakma, Sen vârislerin en hayırlısısın."[2706]

24-"Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve çocuklar lütfeyle ve bizi takva sahiplerine önder kıl."[2707]

25-"Rabbim beni, ana-babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkek ve kadınları bağışla, zalimlerin de ancak helâkini arttır."[2708]

Soru: Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı bazı dualar hangileridir?

Cevap: Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in muhtelif zamanlarda ve çeşitli vesilelerle yaptığı bir kısım dualar vardır. Bu dualar, temel hadis kitaplarında kaydedilmiş olmakla beraber, aşağıdaki dip notta, bu duaların yer aldığı kaynaklar isim olarak zikredilmiştir.[2709] Bu dualardan bazılarının Türkçe meallerini şöyle sıralayabiliriz:

1- "İlâhî! Bütün işlerimizi hayırla neticelendir. Dünya musibetlerinden ve âhiret azabından bizi koru."

2- "İlâhî! Bildiğim ve bilmediğim hayırların hepsini senden isterim."

3- "İlâhî! İhsan etmekte olduğun nimetinin elimden gitmesinden, afiyetin değişmesinden, ansızın karşılaşacağım musibetten sana sığınırım. Beni bunlardan koru."

4- "İlâhî! İşlerimi bana bırakma. Verdiğin iyi şeyleri benden geri alma."

2700 Şuarâ: 26 / 87, 88, 89.
2701 Mümtehine: 60 / 5; Yunus: 10 / 85.
2702 Al-i İmran: 3 / 16.
2703 A'raf: 7 / 126.
2704 Kehf: 18 /10.
2705 Taha. 20 / 25-26, 114.
2706 Enbiya. 21 / 89.
2707 Furkan. 25 / 74.
2708 Nuh: 71 / 28.
2709 Mişkâtü'l-Mesâbîh, Hısnü'l-Hasîn, Ezkârü'n-Nevevî el-Hızbü'l-Â'zâm, Kenzü'l-Ummâl.

5- İlâhî! Yoksulluktan, hor ve hakir olmaktan, zulmetmekten ve zulme uğramaktan sana sığınırım."

6- "İlâhî! Geleceğinden korkulan her hangi bir musibetin tasasını çekmekten, zarardan, âcizlikten, cimrilikten, korkaklıktan sana sığınırım."

7- "İlahî! Helal rızık ver; haramdan uzak kıl. Kendinden başkasına muhtaç etme."

8- "İlâhî! Beni ilimde zengin kıl. Hilmde (yumuşaklıkta) tezyin et, takva ile şereflendir; âfiyetle süsle."

9- "İlâhî! Fena huylardan, fena amellerden, nefsanî arzulardan, maddî ve manevî hastalıklardan sana sığınırım."

10- "İlâhî! Bana sıhhat, iffet, emanet ve güzel huy ihsan buyur. Kötü ve çirkin huylardan, kötü arzu ve düşüncelerden, din ve dünyaya zarar verecek her şeyden sana sığınırım; bunlardan beni uzak kıl."

11- "İlâhî! Faydasız ilimden, doymak bilmeyen nefisten, haşyetinle ürpermeyen kalpten ve kabul olmayan duadan sana sığınırım."

12- "İlâhî! Bize hakkı hak olarak göster. Ve hak yolunda yürümeye muvaffak kıl. Bâtılı da bâtıl göster ve ondan uzak kalmayı nasip eyle."

13- İlâhî! Senden senin sevgini ve seni sevenleri sevmeyi ve senin sevgine beni ulaştıracak amelleri dilerim. İlâhi! Senin sevgini nefsimden, aile fertlerimden, serin sudan daha sevgili kıl."

Soru: Resulullah'ın günlük yaşantısında yaptığı bazı dualar hangileridir?

Cevap: Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), her işinde olduğu gibi, günlük yaşantısında da işlerinin kolaylaşması ve karşılaşabileceği sıkıntıların tesirsiz hale gelmesi için dua silahını kullanmıştır. Bu davranışıyla da bizlere örnek mesajlar vermiştir. Bu dualardan bazılarının Arapça metinleri ve Türkçe manaları aşağıda zikredilmiştir:

1-Evden çıkarken okuduğu dua:

بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ * اَللَّهُمَّ اِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ اَنْ نَزِلَّ، اَوْنَضِلَّ، اَوْنُظْلَمَ، اَوْنَجْهَلَ، اَوْيُجْهَلَ عَلَيْنَا *

Manası:"Allah'ın adıyla Allah'a tevekkül ettim. Allah'ım! Zillete düşmekten, dalâlete düşmekten, zulme uğramaktan, cahillikten, hakkımızda cehalete düşülmüş olmasından sana sığınırız."[2710]

2-Yolculuğa (Sefere) çıkarken okuduğu dua:

بِسْمِ اللَّهِ ، اَللَّهُمَّ اَنْتَ الصَّاحِبُ فِى السَّفَرِ وَاْ خَلِيفَةُ فِى اْلاَهْلِ، اَللَّهُمَّ ازْوِلَنَا اْلاَرْضَ، وَهَوِّنْ عَلَيْنَا السَّفَرَ* اَللَّهُمَّ اِنِّى اَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ اْلْمَنْقَلَبِ، وَمِنْ سُوءِ اْلْمَنْظَرِ فِى اْلْمَالِ وَاْلاَهْلِ*

Manası: "Bismillah! (Yüce Allah'ın adıyla başlarım). Allah'ım! Sen seferde arkadaşım, ailemde vekilimsin. Allah'ım bize arzı dür, seferi kolaylaştır. Allah'ım, yolun meşak-

2710 Tirmizi: Dâavât, 35, (3423) ; İbni Mâce: Dua, 18, (3884).

katlerinden, üzüntülü dönüşten, mal ve ailede meydana gelecek kötü manzaralardan sana sığınıyorum."[2711]

3-Bir şey yiyip-içince yaptığı dua:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الّذِى أطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ*

Manası: Bizi yedirip içiren ve bizi Müslümanlardan kılan Allah'a hamdolsun".[2712]

Resulullah (s.a.v.) yeme, içme adabıyla ilgili şu açıklamaları yapar:

"Suyu deve gibi bir solukta içmeyin, dinlene, dinlene iki veya üç solukta için. Su kabına nefes de vermeyin. Su içerken besmele çekin. Bitirince de Allah'a hamdedin."[2713]

"Sakın ayakta yiyip içmeyin."[2714]

4-Tuvalete girerkenokunacak dua:

اَللّٰهُمَّ اِنِّى أعُوذُبِكَ مِنَ اْلخُبْثِ وَاْلخَبَآئِثِ*

Manası:"Allah'ım pislikten ve kötü yaratıklardan (cin ve şeytan gibi varlıklardan) sana sığınırım."[2715]

5-Hacet sonrası tuvaletten çıkınca okunacak dua:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَذْهَبَ عَنِّى مَا يُؤْذِ نِى وَ اَمْسَكَ عَلَيَّ مَا يَنْفَعُنِى سُبْحَا نَكَ غُفْرَا نَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ*

Manası:"Bana eziyet veren şeyi benden gideren, bana yararlı olanı bende bırakan Allah'a hamdolsun. Yücesin Rabbim, mağfiretine sığınıyorum, Rabbimiz dönüş sanadır."[2716]

6-Banyoya girerken okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْئَلُكَ مِنَ اْلجَنَّةِ وَنَعِيمِهَا وَأعُو ذُ بِكَ مِنَ النَّارِوَحَمِيمِهَا*

Manası: "Allah'ım senden cenneti ve cennet nimetlerini istiyorum, cehennem ve cehennemin hararetinden sana sığınıyorum."

7-Banyodan çıkarken okunacak dua:

اَلْحَمْدُلِلّٰهِ الَّذِى أذْهَبَ عَنِّى اْلأذَى وَعَافَانِى*

Manası: "Bana eziyet veren şeyi benden gideren ve bana âfiyet veren Allah'a hamdolsun."[2717]

8-Mescide girerken yaptığı dua:

رَبِّ اغْفِرْلِى ذُ نُوبِى، وَافْتَحْ لِى أبْوَابَ رَحْمَتِكَ *

9-Mescidden çıkarken yaptığı dua:

2711 Muvatta: İsti'zan, 34, (2, 977).
2712 Tirmizi: Dâavât, 75, (3453).
2713 Tirmizi; Eşribe 13 (1886).
2714 Tirmizi, Eşribe 11, (1880).
2715 Buhari: vudû, 9, Dâavât,15.
2716 Tirmizi, Daavat, 29; Ebu Davud, Tıb, 19.
2717 Prof.Dr. Ateş Süleyman, Büyük Dua Mecmuası, Sh: 155.

رَبِّ أغْفِرْلِى ذُنُوبِى ، وَافْتَحْلِى أبْوَابَ فَضْلِكَ *

Manası: Giriş ve çıkışta Salât u Selam getirildikten sonra mescide girerken: "Rabbim! Günahımı affet, rahmet kapılarını bana aç." Çıkarken de: "Rabbim günahımı affet, lütuf kapılarını benim için aç."[2718]

10-Hilâl'i gördüğü zaman okuduğu dua:

اَللّٰهُمَّ أهِلَّهُ عَلَيْنَا بِالْيُمْنِ وَالْإِيْمَانِ ، وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ رَبِّى وَرَبُّكَ اللّٰهُ *

Manası: "Allah'ım, Ay'ın hilâl devresini bize bereketli, imanlı, selametli ve İslam üzere geçir. (Ey hilâl) benim de senin de Rabbin Allah'tır."[2719]

11-Kadir gecesinde yaptığı dua:

اَللّٰهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَعْفُ عَنِّى *

Manası:"Allah'ım! Sen affedicisin, affı seversin, beni de affet."

12-Yatarken okuduğu dua:

Resul-i Ekrem Efendimiz gece yatağına girdiğinde sağ tarafına yatarak sağ elini sağ yanağının altına kor ve şöyle dua ederdi:

بِسْمِ اللهِ اَللّٰهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ *

Manası:"Allah'ım! Senin adını anarak ölür ve dirilirim (uyur ve uyanırım)."

Başka bir hadis-i şerifte, Hz. Âişe validemiz bu konuyu şöyle anlatır: "Resulullah (s.a.v.) gece yatağına yatmak için geldiği zaman, iki ellini birleştirerek avuçlarına İhlâs, Felâk ve Nas sürelerini okur, sonra da elleriyle başını, yüzünü ve vücudunun ön tarafı ile erişebildiği yerleri meshederdi."[2720]

Bazı hadis-i şeriflerde de bu duaların dışında başka dualar da okuduğu ve duaları okuduktan sonra da sağ tarafına yatıp öylece uykuya daldığı rivayet edilir.

13-Uyandığı zaman okuduğu dualar:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَحْيَانَا بَعْدَمَا أَمَاتَنَاوَاِلَيْهِ النُّشُورُ*

a-Manası: "Bizi öldükten sonra dirilten Allah'a hamd ederim ki, (kıyamette de dirilip) O'nun huzurunda haşrolunacağız."[2721]

Diğer okunacak bir dua da şudur:

اَللّٰهُمَّ اَسْلَمْتُ نَفْسِى اِلَيْكَ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِىَ اِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ اَمْرِى اِلَيْكَ، وَاَلْجَاْتُ ظَهْرِى اِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً اِلَيْكَ، لاَمَلْجَأَ وَلاَمَنْجَى مِنْكَ اِلاَّ اِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِى اَنْزَلْتَ، وَنَبِيِّكَ الَّذِى اَرْسَلْتَ*

2718 Tirmizi: Salât, 234, (314).

2719 Tirmizi: Dâavât, 52, (3447)

2720 Buhari: Fedâilü'l-Kur'an 14; Riyazü's-Salihin, Terc. C-3, Sh: 60-61, Dokuzuncu Baskı, D.İ.B.Yayınları, sayı:64.

2721 Sahih-i Buhari muhtasarı, Tecrîd-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, C-12, HN: 2144, Sh:338, Türk Tarih kurumu Basımevi ikinci Baskı, Ankara-1973.

b-Manası: "Allah'ım nefsimi sana teslim ettim, yüzümü sana çevirdim, işlerimi sana emanet ettim, sırtımı sana dayadım. Senin rahmetinden ümit varım, gazabından da korkuyorum. Senin azabına karşı senden başka ne sığınağım var, ne de kurtarıcım. İndirdiğin kitaba, gönderdiğin Peygambere iman ettim."[2722]

14-Peygamber Efendimizin genel anlamda sıkça yaptığı dua:

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أعوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ، وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ، وَالْهَرَمِ، وَالْبُخْلِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ *

Manası: "İlâhî! âcizlikten, tenbellikten, korkaklıktan, bunaklık derecesindeki ihtiyarlıktan, cimrilikten, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım."[2723]

15-Hapşırıldığında karşılıklı yapılan dua:

Ebu Hureyre'nin naklettiğine göre, Resulullah şöyle buyurmuştur: "Sizden biri hapşırınca, "Elhamdü lillah ala külli hal= Her hal için elhamdülillah" desin. Kendisini işiten kardeşi (arkadaşı) ise, ona: "Yerhamükâllah= Allah sana sağlık ve âfiyet versin" diye cevap versin. Hapşıran kimse de buna karşılık: "Yehdîkümullah ve yuslih bâleküm= Allah size de hidayet versin ve işinizi düzeltsin" desin."[2724]

16-Meşru dilek ve istek için okunacak dua:

Abdest alıp iki rekât namaz kılındıktan sonra kıbleye karşı oturup (1001) bin bir defa şu dua okunur:

هُوَالْحَبِيبُ الَّذِي تُرْجَى شَفَاعَتُهُ لِكُلِّ هَوْلٍ مِنَ الْاَهْوَالِ مُقْتَحِمِ *

Manası: O öyle bir sevgilidir ki, insanı sıkıntıya boğan her türlü güçlük ve şiddet anında O'nun şefaati umulur." Her yüz okuyuşun sonunda bir defa şöyle denmelidir:

مَوْلَايَ صَلِّ وَسَلِّمْ دَائِمًا اَبَدًاعَلَى حَبِيبِكَ خَيْرِالْخَلْقِ كُلِّهِمْ * Manası: Yüce Mevlam! Bütün yaratılmışların en hayırlısı olan sevgili Resulüne ebedi ve daimi selamet ver."

17-İmtihana girerken, imtihan öncesi yedi defa okunacak dua:

حَسْبِيَ اللّٰهُ لَآاِلٰهَ اِلَّاهُوَعَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ*

Manası: Allah bana yeter. O'ndan başka ilah yoktur. Ben sadece O'na güvenip dayanırım. O yüce arşın sahibidir."[2725]

18-Yeni bir işe başlarken okunacak dua ayetleri:

رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا*

Manas:: "Ey Rabbimiz! Bize kendi katından bir rahmet ver. Ve bu işimizde bize

2722 Buhari, Tevhid 34; Müslim, Zikr 56 (2710).
2723 a.g.e. Sh:69.
2724 Buhari: Edeb,126.
2725 Tövbe: 9/ 129.

doğruluk ver, bizim için muvaffakiyet (başarı) hazırla"[2726]

رَبِّ اشْرَحْ لِى صَدْ رِى * وَيَسِّرْ لِى أَ مْرِى *

Manası: "Rabbim, göğsümü aç ve işimi kolaylaştır."[2727]

Her yeni işe veya göreve başlayan bir kimse, yukarıdaki bu ayetleri dua olarak okumalıdır. Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'inde bildirdiğine göre, mümin kullarına bu duaları öğretmiştir. O müminler de her işlerinde bu ayetleri okumuşlardır. Allah'ın adıyla başlayan her işte hayır, bereket, huzur ve başarı vardır. Nitekim Türk milletine mal olmuş değerli müellif Süleyman Çelebi. bu gerçeği Mevlid-i Şerifinde ne güzel ifade eder:

Allah âdın zikredelim evvelâ, Her nefeste Allah âdın dî müdâm
Vâcip oldur cümle işde her kula Allah âdıyla olur her iş temam

Allah âdın her kim ol evvel anâ, Bir kez Allah dise aşk ile lisan
Her işi âsan eder Allah ana. Dökülür cümle günah misl-i hazan

Allah adı olsa her işin önü, İsm-i pâkin pak olur zikreyleyen
Her kizepter olmaya anın sonu Her murada irişür Allah diyen

Soru: Hz. Peygamber'in çeşitli olaylara karşı korunma amaçlı yaptığıdualar hangileridir?

Cevap: Allah Resulü sevgili Peygamber Efendimiz (s.a.v.), çeşitli bela, musibet ve sıkıntılara karşı bir kısım duaların okunmasını tavsiye etmiştir. Bunlardan bazıları aşağıdadır:

1-Üzüntü ve tasa halinde okuduğu dua:

حسْبِىَاللهُ لاَ اِلَهَ اِلاَّ هُوَعَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِالْعَظِيم *

Manası: "Allah bana kâfidir. Ondan başka ilah yoktur. Ancak O vardır. Ancak O'na güvendim. O büyük Arşın sahibidir."[2728]

Veya şu dua okunabilir.

اَللّٰهُمَّ اِنِّى أعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَأعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَأعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وأعُوذُ بِكَ مِنْ غَلَبَةِ الدَّيْنِ وَقَهْرِ الرِّجَالِ*

Manası:"Allah'ım üzüntüden ve kederden sana sığınırım. Aczden, tembellikten, korkaklıktan ve cimrilikten sana sığınırım. Borcun galebe çalmasından ve insanların kahrından sana sığınırım."[2729]

• Üzüntü ve sıkıntıyı gidermek için okunacak diğer bir duada şudur:

2726 Kehf: 18 / 10.
2727 Taha: 20 / 25-26.
2728 Tevbe süresi: 9/129.
2729 Ebû Davûd: Salât, 367, (1555).

يَا مُونِسَ الْمُسْتَوْحِشِينَ، يَاانِيسَ الْمُتَفَرِّدِينَ، يَاظَهِيرَ الْمُنْقَطِعِينَ يَامَالَ الْمُقَلِّينَ، يَاقُوَّةَ الْمُسْتَضْعَفِينَ، يَاكَنْزَ الْفُقَرَآءِ، يَا مَوْضِعَ شَكْوَى الْغُرَبَآءِ يَا مُتَفَرِّدًا بِالْجَلَالِ، يَا مَعْرُوفًا بِالنَّوَالِ يَاكَثِيرَ الْأَفْضَالِ، أَغِثْنِي عِنْدَكُرْبَتِي بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ *

Manası:Ey yalnızların, kendi başına kalmışların yoldaşı, ey umutsuzluğa düşmüşlerin yardımcısı, ey yoksulların sahibi, ey zayıfların gücü, ey fakirlerin hazinesi, ey gariplerin sığınağı, ey kudretin yalnız kendine mahsus olduğu, ey ihsanıyla tanınmış, keremi sonsuz rabbim, Muhammed ve âli yüzü hürmetine sıkıntımı gider."[2730]

2-Kızgınlık halinde okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِي ذَنْبِي وَاذْهَبْ غَيْظَ قَلْبِي وَاَجِرْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ*

Manası: "Allah'ım, günahımı bağışla, kalbimin öfkesini gider, beni kovulmuş şeytandan uzak tut."[2731]

3-Gök gürleyip, şimşek çakınca okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ لاَ تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ , وَلاَ تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ ، وَعَافِنَا قَبْلَ ذَالِكَ*

Manası: "Allah'ım bizi gadabınla öldürme, azabınla da helâk etme, bu azabından önce bize afiyet (içinde ölüm) ver."[2732]

4-Uykuda korkulduğu ve uyku tutmadığı zaman okunacak dua:

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَشَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَاَنْ يَحْضُرُونَ*

Manası: "Allah'ın gazabından ve kullarının şerrinden, şeytanların uğramasından ve gelmesinden tüm kelimeleriyle Allah'a sığınırım."[2733]

5-İstenilen saate uyanabilmek için yatınca, üç defa "Kevser süresi" okunur.[2734]

6-Bir kimsenin şerrinden ve zarar vermesinden korkulursa, korunmak için okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ الْعَزِيزُالْكَبِيرُ وَاَنَا عَبْدُ كَ الضَّعِيفُ الذَّلِيلُ لاَحَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِكَ اَللّٰهُمَّ سَخِّرْلِي فُلاَنًا كَمَا سَخَّرْتَ فِرْعَوْنَ فِي يَدَكَ جَلَّ ثَنَاءُ وَجْهِكَ يَا لِمُوسَى وَلَيِّنْلِي قَلْبَهُ كَمَا لَيَّنْتَ الْحَدِيدَ لِدَاوُدَ فَاِنَّهُ لاَيَنْطِقُ اِلاَّ بِاِذْنِكَ وَنَاصِيَتَهُ فِي قَبْضَتِكَ وَقَلْبُهُ اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ*

Manası: "Allah'ım! Sen galip ve her şeyden yücesin. Ben ise zayıf ve hakir bir kulunum. Her türlü güç ve kuvvet ancak sendendir. Allah'ım Firavun'u Musa'nın emrine boyun eğdirdiğin gibi filan kimseyi de bana ram eyle. Davud (a.s.)'a demiri nasıl yumuşattıysan, o kişinin kalbini de bana karşı yumuşat. Zira o ancak senin izninle konuşabilir. Onun alın yazısı ve kalbi senin kudret elindedir. Senin zatının büyüklüğü ne yücedir. Ey

2730 Prof. Dr. Ateş Süleyman, Büyük Dua Mecmuası, Sh: 104.

2731 İbni Hanbel, IV, 414; İhya, I, 423.

2732 Tirmizi, Daâvat 51, (3446).

2733 Prof Dr. Ateş Süleyman, Büyük Dua Mecmuası, Sh:100; Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib, C-3, Sh:452. Merve yayın –Dağıtım, İst-1985.

2734 Prof Dr. Ateş Süleyman, Büyük Dua Mecmuası, Sh:100, Kılıç Yayınevi, Ankara.

merhametlilerin en merhametlisi olan Allah'ım! Senin azametin ve yüceliğin sonsuzdur (rahmetini benden esirgeme)."[2735]

7-Savaşa giderken okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ عَضُدِى وَظَهِيرِى بِكَ اَحُولُ وَبِكَ اَصُولُ وَبِكَ اُقَاتِلُ* اَللّٰهُمَّ مُنْزِلَ الْبَرَكَاتِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ وَهَازِمَ الْأَحْزَابِ وَاهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ* سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ اَدْهَى وَاَمَرُّ* اَللّٰهُمَّ اَنْجِزْلِى مَا وَعَدْتَنِى* اَللّٰهُمَّ آتِ مَا وَعَدْتَنِى اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا* لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا* وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيزًا* نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ *[2736]

Manası: "Allah'ım sen benim gücüm, desteğim ve yardımcımsın. Seninle düşmana hücum ederim, seninle vuruşur, senin yardımınla savaşırım. Allah'ım, bereketler indir, bulutları yürüten, birleşik düşmanları bozan Rabbim, düşmanlarımızı bozguna uğrat, onlara karşı bize zafer ihsan eyle. Topluluk bozulacak, gerisin geriye kaçacaklar. Bozulacakları an geldi. Bu an (onlar için) korkunç ve acıdır." Allah'ım, bana vaat ettiğini yerine getir, bana şu sözünle vaat ettiğini ver: "Önceki ve sonraki günahını bağışlamak, Allah'ın sana olan nimetini tamamlamak, seni dosdoğru bir yola iletmek ve sana üstün bir yardım yapmak için apaçık bir fetih verdik. Yardım Allah'tandır, fetih de yakındır. Müminleri müjdele."[2737]

Savaşa giderken okunacak diğer kısa bir dua da şudur:

اَللّٰهُمَّ اَنْتَ عَضُدِى وَنَصِيرِى وَبِكَ اُقَاتِلُ * =Allahümme ente adudî ve nasîrî ve bike ükâtilü."

Manası: "Allah'ım! Benim pazum (gücüm) ve yardımcım Sensin, Senin yardımınla savaşırım, (bana yardım et)."[2738]

Tarih şahittir ki, Hak Teâlâ savaş sırasında yapılan duları geri çevirmemiştir.

8-Başa gelen bir belânın uzaklaştırılması için okunacak dua:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لآ اِلَهَ اِلاَّ اللّٰهُ يَاخَيْرَ الْخَلاَصِ ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ بِحَقِّ خِضْرٍ وَاِلْيَاسِ * يَا فَتَّاحُ، يَا فَتَّاحُ اَللّٰهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا بَابَ الْخَيْرِ بِحَقِّ اِنَّا فَتَحْنَالَكَ فَتْحًا مُبِينًا * وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيزًا* لآاِلَهَ اِلاَّاللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ صَادِقُ الْوَعْدِ الْاَمِينِ* بِلُطْفِكَ يَارَحْمَنُ وَكَرَمِكَ يَارَحِيمَ الرَّاحِمِينَ*

Manası: "Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla: Kurtarıcıların en hayırlısı olan Al-

2735 Râmuz'el-Ehadis, C-I, HN: 1, Sh: 168.

2736 Savaş duasının okunuşu: Allahümme ente adudî ve zahîrî, bike ahûlü, ve bike asûlü ve bike ukatilu. Allahümme münzile'l-berekâti ve mucriye's-sehâbi ve hazime'l-ahzâbi veh'zimhum vensurnâ aleyhim Seyuhzemu'l-cem'u ve yuvellûne'd-dubûr. Beli's-sâatü mev'iduhum ve's-sâatü edhâ ve emerru. Allahümme enciz lî mâ-veadtenî, Allahümme âti mâ veadtenî innâ fetahnâleke fethan mübînen li-yağfira lekellâhü mâ tekaddeme min-zenbike vemâ teahhara ve yütimme ni'metehû aleyke ve yehdiyeke sırâtan müstekîmâ. Ve yensurekellâhü nasran azîzâ. Nasrun minallahi ve fethun karîbun ve beşşiri'l-mü'minîn."

2737 Prof. Dr. Ateş Süleyman, Büyük Dua mecmuası, Sh: 129-130.

2738 Ebu Davud, Cihad 9; Tirmizi, Daavât 121.

lah'tan başka ilah yoktur. Ey fetih kapılarını açan Allah'ım, Resulün Muhammed, Hızır ve İlyas hakkı için bize de hayır kapılarını aç.

Ey fetih kapılarını açan Allah'ım, Resulün Muhammed'e açık bir zafer müjdelediğin ve değerli yardımını ulaştırdığın gibi bize de zafer kapılarını aç. Çünkü sen gerçek mülk sahibisin, senden başka ilah yoktur. Sözünde doğru ve güvenilir Muhammed senin Resülündür.

Ey Rahman ve Rahim olan Allah'ım bize lütfunla ve kereminle merhamet eyle."[2739]

9-Rızkın genişlemesi ve fakirliğin giderilmesi için okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا رِزْقًا حَلاَلاً طَيِّبًا بِلاَكَدٍّ ، وَاسْتَجِبْ دُعَانَنَا بِلاَرَدٍّ ، وَنَعُوذُ بِكَ عَنِ الْفَضِيحَتَيْنِ اَلْفَقْرِ وَالدَّيْنِ* سُبْحَانَ الْمُفَرِّجِ عَنْ كُلِّ مَحْزُونٍ وَمَغْمُومٍ * سُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ خَزَائِنَهُ بِقُدْرَتِهِ بَيْنَ الْكَافِ وَالنُّونِ* اِنَّمَا أَمْرُهُ اِذَا أَرَادَ شَيْئًا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ* فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتِ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ* هُوَ الْأَوَّلُ مِنَ الْأَوَّلِ وَالْآخِرُبَعْدَ الْآخِرِ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ* لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَآءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ* لاَ تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ* وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ*

Manası: "Allah'ım, bize zahmetsiz, helal rızık ver, duamızı geri çevirme, kabul buyur. Şu iki kötü şeyden sana sığınırız: Fakirlikten ve borçtan. Her üzüntülü ve tasalı şeyden sıkıntıları gideren Allah'ı tespih ederim. Kudretiyle hazinelerini kâf ile nûn[2740] arasına koyan Allah'ı tespih ederim. O ki: Bir şeye ol demek isteyince derhal oluverir. O zatı tespih ederim ki her şeyin hükümranlığı O'nun elindedir ve O'na döndürüleceksiniz. O, her şeyden evveldir, her şeyden de sonradır. Zahirdir, batındır, O, her şeyi bilir. Ne yerde ne de gökte O'nun gibi hiçbir şey yoktur. O, işitici ve bilicidir. Gözler O'nu görmez, O gözleri görür. O, latif ve her şeyden haberdardır. Hamd, âlemlerin Rabbine mahsustur."[2741]

10-Borçtan kurtulmak için okunan dua:

Bu duayı Peygamber Efendimiz Hz. Ali'ye öğretmiştir.

اَللّٰهُمَّ اْكفِنِي بِحَلاَ لِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَاَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ *

Manası: Ey Allah'ım helal rızkını bana yeterli kıl ve beni haramlardan koru ve lütfunla-merhametinle beni başkalarına muhtaç etme, beni muhafaza eyle."[2742]

Peygamber Efendimiz buyurur ki: "Borçlu bir kimse bu duayı her sabah 3, 5 ve 7 defa okursa borcu çok bile olsa, onu öder ve sonundan refaha kavuşur.[2743]

11-Peygamber Efendimizin torunları için yaptığı korunma duası:

2739 Prof. Dr. Ateş Süleyman, Büyük Dua Mecmuası, Sh: 114, Kılıç Kitabev, Ankara.

2740(نل،مـك)Hazineleringizlendiği harfler.

2741 a.g.e. Sh:124-125.

2742 Tirmizi: Daavat, 121 (3558).

2743 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-6, Sh:92.

İbni Abbas (r.a.), Peygamberimiz (s.a.v.)'in torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'e ins, cin ve şeytan şerrinden, nazar değmesinden ve zehirli haşerelerin sokmasından korunmaları için şu duayı okuduğunu ve onlara da öğrettiğini rivayet eder:

اَعُوذُبِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لاَمَّةٍ *

Manası: "Allah'ım! İnsin, cinnin, şeytanın şerrinden, zehirli haşarattan ve dokunan her kötü gözden şifa veren kelimelerine sığınırım"[2744]

12-Kötü rüya görünce okunacak dua:

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: "Sizden biri hoşlanmadığı bir rüya görürse, sol tarafına üç defa yavaşça "tüh tüh"diye tükürür gibi yapsın ve üç defa taşlanmış şeytanın şerrinden Allah'a sığınsın, "eûzü billahi mineş-şeytanir-racim"desin ve yatmakta olduğu yanından diğer yanına dönsün."[2745]

Peygamberimiz (s.a.v.) başka bir hadis-i şerifinde de: "Sizden biriniz sevdiği bir rüya görürse o, Allah'tandır. Ondan dolayı Allah'a hamdetsin ve gördüğü rüyayı anlatsın. Hoşlanmadığı bir rüya görürse o, şeytandandır. Onun şerrinden Allah'a sığınsın. Ve onu hiçbir kimseye anlatmasın. O rüya ona zarar vermez."[2746]

13- Her murat için okunacak Kur'an ayetleri:

Her murat için şu dua ayetlerini okumak da çok faydalıdır. Bu ayetlerin hangi sûrelerde ve kaçıncı ayet oldukları aşağıda dipnotta gösterilmişlerdir.[2747]

Soru: Her murat için okunacak Kur'an'daki dua ve secde ayetleri hangileridir?

Cevap: İlgili ayetler ayrı ayrı aşağıya yazılmışlardır:

Dua Ayetleri:

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ * وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ يَتْلُوعَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ * رَبَّنَا وَلاَتَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلاَتُحَمِّلْنَا مَالاَطَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْلَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ * رَبَّنَا لاَتُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْهَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ * رَبَّنَآ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَرَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللهَ لاَيُخْلِفُ الْمِيعَادُ * اَلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْلَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ* رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ * رَبَّنَا اغْفِرْلَنَا ذُنُوبَنَا وَاِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ * رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ وَقِنَاعَذَابَ النَّارِ * رَبَّنَآاِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ * رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُو بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا

2744 Tecrid-i Sarih Terc. C-9, Sh: 129, HN: 1384.

2745 Hadislerle İslam, Tergib ve Terhib Terc. C-3, Sh: 451, Merve yayın-Dağıtım, İst-1985.

2746 a.g.e. Tirmizi rivayet etmiştir.

2747 Bakara: 2 / 128, 129, 201, 285, 286; Âl-i İmran: 8-9, 16, 53, 147, 191-192, 193-194; Maide: 5 /114; Âraf: 7 /23; Yunus: 10 / 88; İbrahim: 14/ 37, 38, 39, 40, 41; Kehf: 18 / 10; Furkan: 25 / 74; Duhan: 44 / 12; Mümtehine: 60/4-5; Haşr: 59/10; Tahrim: 66 / 8.

فَاغْفِرْلَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ * رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلاَتُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَكَ لاَتُخْلِفُ الْمِيعَادَ * قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ * قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ * رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَوَمَلأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالاً فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ * رَبَّنَآ إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ * رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَوةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِى إِلَيْهِمْ وَرْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ * رَبَّنَآ إِنَّكَ تَعْلَمُ مَانُخْفِي وَمَانُعْلِنُ وَمَايَخْفَى عَلَى اللّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَآءِ * اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَعِيلَ وَإِسْحَاقَ * إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَآءِ * رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ * رَبَّنَا اغْفِرْلِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ * رَبَّنَآاتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّءْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا * رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا * رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ * رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ * رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلاِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالاِيمَانِ وَلاَتَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلاًّ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا اِنَكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ * رَبَّنَا اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْلَنَا اِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ *

Kur'an-ı Kerim'deki şu secde ayetleri de her murat için okunabilir.

Secde Ayetleri:

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ*

اِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لاَيَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ * [2748]

مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلاَلُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ *[2749]

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَافِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ وَالْمَلَئِكَةُ وَهُمْ لاَيَسْتَكْبِرُونَ *[2750]

قُلْ آمِنُوا بِهِ اَوْلاَتُؤْمِنُوا اِنَّ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ اِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلاَذْقَانِ سُجَّدًا*[2751]

اُولَئِكَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّه عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ اِبْرَاهِيمَ وَاِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَاوَاجْتَبَيْنَا اِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا *[2752]

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّوَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنُ اللّه فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ اِنَّ اللّه يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ *هَذَانِ خَصْمَانِاخْتَصَمُوافِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ*[2753]

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُواوَمَا الرَّحْمَنُ اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا*[2754]

وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لاَيَهْتَدُونَ *[2755]

2748 Araf: 7/206

2749 Rad:13/15.

2750 Nahl:16/49.

2751 İsra: !7/107.

2752 Meryem:19 /58.

2753 Hac: 22/18.

2754 Furkan:25/60.

2755 Neml:27/25.

اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ اِذَا ذُكِّرُوابِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لاَيَسْتَكْبِرُونَ *[2756]

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلَى نِعَاجِهِ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَآءِ لَيَبْغِى بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ اِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُواالصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَاهُمْ وَظَنَّ دَاوُودُ اَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ *[2757]

وَمِنْ آيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لاَتَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلاَ لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِى خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ * [2758]

وَاَنْتُمْ سَامِدُونَ ، فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَعْبُدُوا *[2759]

وَاِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لاَيَسْجُدُونَ *[2760]

كَلاَّ لاَتُطِعْهُ وَاسْجُدْوَاقْتَرِبْ*[2761]

RESULULLAH'IN ŞİFA İÇİN OKUDUĞU DUALAR

Soru: Rukye nedir?

Cevap: Rukye, Resulullah (s.a.v.)'in çeşitli hastalıkları tedavi etmede zaman zaman başvurduğu dua yöntemidir. Allah'ın yüce Resulü kalp ve gönüllerin tabibi olduğu gibi, cismaniyetin de şifa kaynağı olmuştur. İnsanların hem maddi, hem de manevi hastalıklardan korunması için alınması gereken tedbirlerin neler olduğunu bildirmiş ve bizzat bunları uygulamalı olarak da göstermiştir.

Öncelikle şunu belirtmek isterim ki, çaresiz hiçbir dert yoktur. Zira Resulullah (s.a.v.) bu gerçeği şu mübarek sözleriyle açıklamaktadır: "Allah Teâlâ verdiği her hangi bir derdin şifasını da verir."[2762]

Ancak bir hastalık da kendiliğinden şifa bulmaz. Her konuda olduğu gibi sağlık konusunda da tıbbi ve ruhi çarelere başvurmak, sebebe tevessül etmek gerekir. Hiç şüphesiz bu çarelerden biri de duadır.

Dua ile tedavi etmeye "rukye" denir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in en açık hususiyetlerinden biri de tedavi de Kur'an-ı Kerim'e müstesna bir yer vermiş olmasıdır. Kur'an, hem maddi hem de manevi hastalıkların tedavisinde en etkili ilaçtır. Nitekim sevgili Peygamberimiz, "Kim Kur'an'la şifa talep etmezse, Allah ona şifa vermez"[2763] buyurur.

Tıb otoritelerinin bildirdiğine göre, çağımızın en öldürücü hastalıklarının müseb-

2756 Secde:32/15.
2757 Sâd:38/24.
2758 Fussilet:41/37.
2759 Necm:53/62.
2760 İnşikak.84/21.
2761 Alak:96/19.
2762 Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Terc. C-12, Sh:75, HN:1920.
2763 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-11, Sh:78.

bibi sitrestir. Sitres hemen hemen bütün organları etkileyen ve tıbbî çaresi olmayan bir illettir. Bu illettin ilacı yoktur. Bunu ancak ruhî tatminle yenebiliriz. Bunun için de gönüllerimizi Kur'an'la tezyin ederek, hayatımıza onunla derinlik kazandırıp istikamet vermeliyiz. Kur'an'ın şifasına ancak bu şekilde ulaşabilir ve dolayısıyla ruhi tatmine kavuşabiliriz.

Yukarıdaki hadis-i şerif sakın ola yanlış anlaşılmamalıdır. İlmin ve tıbbin çareleri bir kenara itilerek sadece dua ile yetinmek doğru değildir. Böyle bir tutum sünnetullah'a aykırıdır. Hiç şüphesiz, Allah dilemeden bir yaprak bile kımıldayamaz,[2764] O'nun dışında hiçbir kudret dertlere ve tasalara çare olamaz. Dertleri de sıkıntıları da veren O'dur, şifa ve çarenin de tek kaynağı yine O'dur. Karşılaşılacak her türlü belâ ve musibetler karşısında sebeplere tevessül etmeyi, bununla beraber, Allah'a iltica ve dua ile yalvarıp yakarmayı, O'nun rahmet ve şifasını dilemeyi de ihmal etmemek gerekir. Yukarıdaki hadis-i şerifi bu çerçevede değerlendirmek ve anlamak icap eder. Bu durumda, belâ, musibet ve hastalık gibi her çeşit kötü hallere karşı korunmak için Allah Teâlâ Hazretlerine iltica ve dua etmek caizdir. Dolayısıyla dua ile tedaviyi teşvik eden bütün hadis-i şerifler, rukyenin meşruluğuna delil teşkil ederler. Ayrıca, bu manada Kur'an'da duanın önemini belirten ve şifa ayetlerini içeren pek çok ayet-i kerime mevcuttur.[2765] Bunlardan bazılarının meallerini şöyle sıralayabiliriz:

1-"Dua ediniz, duanıza icabet edeyim"[2766]

2-"Duanız olmazsa Allah nazarında hiçbir kıymetiniz yoktur."[2767]

3-"Biz Kur'an'dan müminler için bir şifa ve rahmet olan şeyi indiriyoruz"[2768]

4-"Ey insanlar, size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerde olan dertlere bir şifa, müminler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir."[2769]

5-"Deki: Bu, müminlere doğruluk rehberi ve gönüllerine şifadır."[2770]

6-"Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur."[2771]

7-"Onların (arıların) karınlarından, renkleri çeşit çeşit bir şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır."[2772]

8-Fatiha süresinin tamamı.

Kur'an, kendisiyle amel edildiği takdirde tamamı müminler için şifadır.

2764 En'am: 6 / 59.
2765 Büyük Dua Kitabı, Sh: 49, İmam Suyutî ve İmam Nevevî.
2766 Mümin (Gafir): 40 / 60.
2767 Furkan: 25 / 77.
2768 İsra: 17 / 82.
2769 Yunus: 10 / 57.
2770 Fussilet: 41 / 44.
2771 Şuarâ: 26 / 80.
2772 Nahl:16 / 69.

Soru: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in başvurduğu şifa reçeteleri nelerdir?

Cevap: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tedavide başvurduğu ilaçlar üç çeşittir:

a-İlâhi ilaçlar (ayet ve dualar),

b-Tabiî ilaçlar (modern tıbbın tespit ettiği ilaçlar),

c-İlâhî ve tabiî ilaçların her ikisinden de faydalandığı müşterek ilaçlar.

Peygamber Efendimiz tedavi konusunda vahiy kaynaklı ilâhî hükümlerden istifade edilebileceğini belirtmekle birlikte, özellikle tabiî ilaçlardan da faydalanma yollarını gösterip tavsiye etmiştir. Mesela İbni Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz: "Şifa üç şeydedir buyurur:

1-Bal şerbeti içmek,

2-Hacamât yapmak (kan aldırmak),

İbni ömer (r.a) hacamatla ilgili olarak Resulullah(s.a.v.)'ın şöyle tavsiyede bulunduğunu nakleder: "Ben Resulullah'ın aç karnına yapılan hacamat daha şifalı ve bereketlidir. Aklı artırır, hafızayı güçlendirir. Hafız olmak isteyenlerin ezberleme yeteneklerini geliştirir. Hacamat olmak isteyen Allah'ın adıyla Perşembe günü hacamat olsun. Cuma, cumartesi, Pazar günleri hacamat olmaktan kaçının. Pazartesi ve Salı günü de hacamat olunuz. Çarşamba günü hacamat olmaktan kaçının. Çünkü o gün, Eyyüb (a.s.)'ın belâya düştüğü gündür. Cüzzam ve Alaca hastalığı da sadece Çarşamba günü veya Çarşamba gecesi zuhur eder"[2773]dediğini işittim.

Ebu Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulur: "Bir kimse ayın 17, 19 ve 21'inde hacamat olursa her dertten şifa bulur."[2774]

3-Ateşle yarayı dağlamak (bu günkü deyimle lazerle tedavi etmek). Ancak mecbur kalınmadıkça ateşle dağlamayı tavsiye etmem"[2775]buyurmuşlardır.

Hz. Âişe validemizin rivayet ettiği başka bir hadis-i şerifte de Peygamberimiz: "Şu kara dane (çörek otu) samdan (ölümden) başka birçok hastalığa şifadır"[2776] buyurur.

Şüphesiz birinci sırada yer alan ilaçlar, öncelikle Kur'an ayetleridir. Rukye ve dua bu bölüme girer. Daha önce de belirttiğimiz gibi, İslam âlimleri hadis-i şeriflere istinaden "en faydalı ilaç duadır" demişlerdir. Zira dua, belâ ve musibetlerin düşmanı, müminin silahıdır, dolayısıyla onları sürüp çıkarır, henüz gelmemişlerse gelmelerini önler, gelmişlerse etki ve tesirlerini hafifletir.[2777]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in rukye ve dua ile hastayı tedavi yaptığı aşağıdaki hadis-i şeriflerinden anlaşılmaktadır.

2773 Hadis Ans. K. Sitte. Terc. C-17, Sh:463-464.

2774 Ramuze'l-Ehadis, C-2, Sh: 397, HNo:11.

2775 Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Terc, C-12, Sh: 75-76, HN:1921.

2776 a.g.e. Sh:78, HN:1923.

2777 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K.Sitte, Terc. C-11, Sh:76-77.

Soru: Çeşitli hastalıklar için Resûlullah'ın okuduğu dualar hangileridir?

Cevap: Bu dualardan bazıları şunlardır:

1-Hastalıktan şifa bulmak için okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ اِنِّى اَسْئَلُكَ الْعَافِيَةَ فِى الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ* اَللّٰهُمَّ اِنِّى أَسْئَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِى دِينِى وَدُنْيَايَ وَاَهْلِى وَمَالِى* اَللّٰهُمَّ اسْتُرْعَوْرَاتِى وَآمِنْ رَوْعَاتِى * اَللّٰهُمَّ احْفَظْنِى مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِى وَعَنْ يَمِينِى وَعَنْ شِمَالِى وَمِنْ فَوْقِى وَاَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ اَنْ اُغْتَالَ مِنْ تَحْتِى * اَللّٰهُمَّ اَغْنِنِى بِالْعِلْمِ وَزَيِّنِى بِالْحِلْمِ وَكَرِّمْنِى بِالتَّقْوَى وَجَمِّلْنِى بِالْعَافِيَةِ *

Manası: "Allah'ım, senden dünyada ve âhirette huzur ve sağlık isterim. Allah'ım senden, dinim, dünyam, çoluk çocuğum ve malım için af ve âfiyet isterim. Allah'ım ayıplarımı kapat, beni korkularımdan güvene kavuştur. Allah'ım beni önümden arkamdan sağımdan solumdan ve başımdan gelecek her türlü hastalıklardan, kötülüklerden koru, altımdan gelecek bir kötülükle tuzağa düşürülmekten, yere vurulmaktan senin yüceliğine sığınırım. Allah'ım beni ilimle zenginleştir, hilim ile süsle, takva ile kereme kavuştur, âfiyetle güzelleştir."[2778]

2-Resülullah'ın şifa bulması niyetiyle hastaya okuduğu dua:

Hz. Ali (r.a.), Resülullah'a bir hasta geldiği zaman şu duayıokuduğunu rivayet eder:

أَذْهِبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ، وَاشْفِ اَنْتَ الشَّافِى، لَاشِفَآءَ اِلاَّ شِفَآؤُكَ، شِفَآءً لَايُغَادِرُ سَقَمًا*

Manası: "Ey insanların Rabbi, acıyı gider, şifa ver, sen şifa verensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Senden hiçbir hastalığı hariç tutmayan şifa istiyoruz."[2779]

3-Cin ve Nazardan korunmak için okunan dua:

İnsanlar farklı tabiatta yaratılmışlardır. Bazı kimselerin bakışı, baktığı bitki, hayvan ve insan gibi her canlı varlığa zarar verebilir. Hatta o varlığın ölümüne sebep olabilir. Nazar, adamı kabre; deveyi çömleğe koyar.[2780] ifâdesi bu gerçeği yansıtır. Nazar, Allah'ın ruhlarda yaratmış olduğu tesirlerden hâsıl olur. Bakan kimsenin gözünden çıkan şey manevi bir oktur. Korumasız bedene isabet ettiği zaman o bedende olumsuz ve yıkıcı tesir meydana getirir. Bu nedenledir ki, Aleyhissalâtü Vesselam Efendimiz, insan bakışının bir canlıya zarar vermemesi için nazarı değen kişi kendi nefsinden, malından ve din kardeşinden hoşuna giden güzel bir şey görürse, "Allah dilemiş, ne mübarek yaratmış, tasarruf ve kuvvet ancak azim ve yüce olan Allah'a mahsustur."manasına gelen"**Maşâallah, bârekellah, lâ havle velâ kuvvete illâ billâh"**desin"[2781]buyurur. Ayrıca, nazarı değen kişi kendisini de nazardan korumak için, kalem süresinin 51.ayetini okumalıdır.

Allah Resulü aşağıdaki mübarek sözleriyle nazara karşı alınması gereken tedbirleri

2778 Feyzü'l-Kadir, II, 144; Prof.Dr. Ateş Süleyman, Büyük Dua Mec. Sh: 127-128.

2779 Tirmizi: Dâavât,122, (3560).

2780 Feyzü'l-Kadir, C-4, Sh:397.

2781 Muvatta, Ayn 1,(2,938).

de şöyle açıklar:

Ebu Sâidi'l-Hudri (r.a.) anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.), cinlerden ve nazardan korunmak için çeşitli dualar okuyarak Allah'a sığınırdı. Muâvizeteyn (Felak ve Nas) süreleri nazil olunca bu iki sureyi esas aldı, diğer okuduğu duaları terk etti."[2782]

Ayrıca, Resülullah (s.a.v.) nazarla ilgili olarak şu ifadeleri kullanırdı:

اَلْعَيْنُ حَقٌّ، وَلَوْكَانَ شَيْءٌ سَابِقٌ الْقَدَرَ سَبَقَتْهُ الْعَيْنُ، وَاِذَا اسْتُغْسِلْتُمْ فَاغْسِلُوا*

Manası: "Göz değmesi haktır. Eğer kaderi (delip) geçecek bir şey olsaydı, bu göz değmesi olurdu. Yıkanmanız istenirse yıkanıverin."[2783]

Nazar amacıyla yapılan bu hususi yıkanmanın (guslün) tesiri en çabuk şekilde vücudun her yerine ulaşır. Böylece su ile gözün tahrik ettiği ateş söner.

4-Peygamber Efendimizin göz değmesi (nazar) için okuduğu dua:

Peygamber Efendimiz göz değmesine karşı, Felak, Nas ve Fatiha süreleri ile Ayetel-Kürsi ve bazı duaların okunmasını tavsiye etmiştir. Hadis-i şeriflerde geçen dualardan birisi de aşağıdaki dua olup, Peygamber Efendimiz bu duayı torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'e nazar isabet etmemesi için okumuştur.

أعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ عَيْنٍ لآمَّةٍ اَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ الَّتِى لايُجَاوِزُهُنَّ بِرٌّ وَلاَفَاجِرٌ مِنْ شَرِّ مَاخَلَقَ وَزَرَاَ وَبَرَاَ وَمِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَمِنْ شَرِّ مَا ذَرَاَ فِى الْاَرْضِ وَمِنْ شَرِّ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمِنْ شَرِّ فِتَنِ اللَّيْلِ وَمِنْ شَرِّ طَوَارِقِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِلاَّ طَارِقًا يَطْرُقُ خَيْراً يَارَحْمَنُ*

Manası: "Allah'ın tam kelimeleriyle, her bir şeytandan ve öldürücü zehir taşıyanlardan Allah'a sığınırım. Allah'ın tam kelimeleriyle Allah'ın yarattığı, var ettiği vücut verdiği şeylerin şerrinden, gökten inenlerin ve göğe yükselenlerin şerrinden, yerde yarattıklarının ve yerden çıkanların şerrinden, gece fitnelerinin şerrinden, gece ve gündüz gelenlerin şerrinden Ey Rahman Rabbim sana sığınırım."[2784]

Cebrail (a.s.)'ın Peygamber Efendimize okuduğu göz rukyesi iseşudur:

بِسْمِ اللهِ اَرْقِيكَ وَمِنْ كُلِّ دَآءٍ يَشْفِيكَ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَاحَسَدَ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ ذِى عَيْنٍ*

Manası: "Allah'ın adıyla, sana eza veren herşeyden, her nefsin ve hasetçi gözün şerrinden sana rukye yapıyorum."[2785]

5-Cibril-i Emin'in Peygamberimize şifa için okuduğu dua:

Ebu Saîdi'l-Hudrî (r.a.) anlatıyor: "Cibril (a.s.) Resülullah (s.a.v.)'in yanına geldi ve: "Ey Muhammed, hasta mısın?" diye sordu. Evet, cevabını alınca, Cibril şu duayı okudu:

2782 Tirmizi: Tıbb, 16, (2059).

2783 Müslim, Selam 42,(2188).

2784 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-11, Sh:116.

2785 a.g.e.

بِسْمِ اللهِ اَرْقِيكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ اَوْعَيْنِ حَاسِدٍ نِ اللهِ يَشْفِيكَ بِسْمِ اللهِ اَرْقِيكَ *

Manası: "Seni Allah'ın adıyla, sana eza veren bütün hastalıklara karşı, bütün kötü nefis ve hasetçi gözlere karşı sana okuyorum. Allah sana şifa versin, ben Allah'ın adıyla sana dua ediyorum."[2786]

6-Ateşli ve ağrılı hastalıklar için okunan dua:

İbni Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiğine göre Peygamberimiz (s.a.v.) Ashab-ı Kiramına Humma (ateşli hastalık) ve bütün ağrılar için şu duayı okurdu:

بِسْمِ اللهِ الْكَبِيرِ ، أَعُوذُ بِاللهِ الْعَظِيمِ مِنْ كُلِّ عِرْقٍ نَعَّارٍ ، وَمِنْ شَرِّ حَرِّ النَّارِ*

Manası: "Büyük Allah'ın adıyla, atan her damarın şerrinden ve ateşin hararetinin verdiği zarardan Yüce Allah'a sığınırım."[2787]

Ayrıca, Hz. Âişe validemizin bildirdiğine göre, Peygamber Efendimiz vefatına sebep olan ateşli hastalığı sırasında muâvizat denen İhlâs, Felak ve Nas sûrelerini okuyarak kendisine nefes edip eline üfleyerek iki eliyle yüzünü mesh ederdi. Hastalığı ağırlaşınca da kendisine aynı sûreleri Hz. Âişe validemiz okumuş ve Resülullah'ın yine kendi eliyle kendisini mesh etmiştir. [2788]

7-Vesvese hakkında okunacak dua:

هُوَالْاَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ*

Manası: "O, evveldir, âhirdir, zahirdir, batındır ve her şeyi bilicidir."[2789]

İbni Abbas (r.a.), vesvese anında bu ayetin okunmasını tavsiye etmiştir. Bu arada Felak ve Nas sürelerinin okunmasında da fayda vardır. Bu iki sûreye koruyucu manasına gelen "Muâvizeteyn" denmiştir. Bu sûrelerin şifa niyetine okunduğuna dair hadis-i şerifler mevcuttur.

Vesvese için okunacak diğer bir ayet-i kerime'de şudur:

وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَا نِ نَزْغٌ فَا سْتَعِذْ بِا للهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ *

Manası: "Eğerşeytandan kötü bir vesvese dürtüklerse, hemen Allah'a sığın. Hiç şüphe yok ki O, her şeyi işiten, herşeyi bilendir."[2790]

Her insan gayri ihtiyari olarak bazı vesveselere düşmektedir. Bu vesveseler iradeye tabi olmadan geldiği ve vicdanda bir tasdik bulmadığı için insana her hangi bir zararı yoktur. Özellikle bu çeşit imana ve edebe muhalif vesveseler geldiği zaman, telaşa kapılmadan imanı takviye edici ve iman esaslarını hatırlatıcı yukarıdaki ayet ve benzerlerini okumak gerekir.

2786 Müslim: Selam,40, (2186).

2787 Ramüz'el-Ehadis, Terc. C-2, Sh:558, HN: 18.

2788 Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Terc. C-12, Sh:89, 1931 numaralı hadisin izahı.

2789 Hadid: 57 / 3.

2790 Fussilet:41/ 36.

8-Siğil ve sivilcelere kaşı okunacak dua:

اَللّٰهُمَّ مُصغِّرَ الْكَبِيرِ وَمُكَبِّرَ الصَّغِيرِ صَغِّرْ مَابِى*

Manası: "Ey büyüğü küçülten, küçüğü büyülten Allah'ım! Bu bendekini küçült."

Hz Âişe validemizin elinin üzerinde bir sivilce çıkmıştı. Hz. Peygamber (s.a.v.) sivilcenin sönmesi için kendisine yukarıdaki duayı okumasını emir buyurdu. Bunun üzerine Hz. Âişe validemiz duayı okudu ve sivilce sönüp kayboldu.

Siğil için şu uygulamanın da müspet netice verdiği rivayetler arasındadır.

(ا د ر ی) harfleri üç ayrı kâğıda yazılır her biri üzerine üç İhlâs ve bir Fatiha okunduktan sonra kâğıtlar siğiller üzerine sürülür ve her biri birgün veya bir gece ateşte yakılır. Allah'ın izniyle siğiller kaybolur. Veya nohut büyüklüğünde bir tuza aynı süreler yukarıdaki gibi okunarak siğiller üzerine sürülür. Daha sonra okunan tuz, siğili okunan kişi tarafından bir bahçeye toprağa gömülür.

Hiç şüphesiz önce modern tıbbın gereklerini yerine getirmeli ve buna ilaveten bu uygulamalardan da yararlanılmalıdır. Çünkü dua ve sürelerin okunması yaranın daha çabuk iyileşmesine sebep olur.

9-Vücuddaki ağrıyı gidermek için okunacak dua:

Vücutta bir ağrı hissedilince ağrıyan yere eli koyup yedi defa şu dua okunur:

بِسْمِ اللّٰهِ اَعُوذُ بِعِزَّةِ اللّٰهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا اَجِدُ وَ اُحَا ذِ رُ*

Manası: Duyduğum ve kaçındığım her şeyin şerrinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınıyorum."[2791]

10-Huysuzluk yapan çocuk için okunacak ayet-i kerime:

اَفَغَيْرَ دِينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ وَلَهُ اَسْلَمَ مَنْ فِى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَ اِلَيْهِ يُرْجَعُونَ*

Manası: "Göklerde ve yerdekiler, ister istemez O'na teslim olduğu halde onlar Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar. Hâlbuki ona döndürüleceklerdir."[2792]

ÇEŞİTLİ DUALAR

1-İsmi Âzam duası:

اَللّٰهُمَّ اِنِّى أَسْئَلُكَ بِاَنِّى اَشْهَدُ اَنَّكَ اَنْتَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِى لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ

Manası: "Allah'ım senden yaptığım şu şahadet hürmetine diliyorum: Şahadet ederim ki ancak Allah sensin, senden başka ilah yoktur. Sen Birsin, Samedsin (hiçbir şeye muhtaç değilsin), doğurmamış ve doğmamışsın. Senin hiçbir dengin yoktur."

Bir adam yukarıdaki dua ile dua ediyordu. Durumunu gören Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: "Sen Allah'ın İsm-i Â'zamiyle dua ediyorsun. Bu isimle Allah'a dua

2791 Buhari, Daavat, 14.

2792 Âl-i İmran: 3 / 83.

edilince Allah kabul eder."[2793]

Resülullah Efendimiz bu hadis-i şerifite İsm-i Âzam şefaatçi kılınarak bir şey istendiği takdirde Cenab-ı Hak'ın istenen o şeyi vereceğini bildirmektedir. Şu da iyi bilinmelidir ki, Allah'tan başka şeylerden yüz çevirilerek samimiyetle zikredilen her isim İsm-i Âzam'dır. Diğer bir hadis-i şerifte de **İsm-i Âzam** hakkında şu açıklama yapılır: "Allah'ın en büyük ismi (İsm-i Âzam'ı) şu üç süredедir ki, Allah onunla kendisine dua edilince kabul buyurur ve onunla bir şey istenince verir. Bunlar: Bakara süresindeki "Âyet'el-Kürsi, Âl-i İmran süresinin ilk iki ayeti ve Tâhâ süresinin 111. ayetidir."[2794] Bazı âlimler bu hadisten hareketle, söz konusu ayetlerde geçen

(اَلْحَيُّ الْقَيُّوْمُ)"**Hay** ve **Kayyum**" lafızlarının İsm-i Âzam olduğu kanaatine varmışlardır.[2795]

2-Tövbe ve İstiğfar Duası

Çeşitli hadis-i şeriflerde parça parça geçen ve İslam âlimlerince derlenip düzenlenen bir duadır. İnsan bir günah işleyince derhal abdest alıp iki rekât namaz kıldıktan sonra aşağıdaki bu istiğfar duasını okumalıdır:

اَسْتَغْفِرُ اللّه َ، اَسْتَغْفِرُ اللّه َ، اَسْتَغْفِرُ اللّهَ الْعَظِيمَ الْكَرِيمَ الَّذِى لآَإِلَهَ اِلاَّ هُوَ اَلْحَيَّ الْقَيُّومَ وَاَتُوبُ اِلَيْهِ تَوْبَةَ عَبْدٍ ظَالِمٍ لِنَفْسِهِ لاَيَمْلِكُ لِنَفْسِهِ مَوْتًا وَلاَحَيَاةً وَلاَ نُشُورًا * وَاَسئَلُهُ التَّوْبَةَ وَالْمَغْفِرَةَ لَنَا اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

Bu istiğfar duasından sonra da şu dua ile istiğfara devam etmelidir:

اَللّهُمَّ اَنْتَ رَبِّى لاَ اِلَهَ اِلاَّ اَنْتَ خَلَقْتَنِى وَ اَنَا عَبْدُ كَ وَ اَنَا عَلَى عَهْدِ كَ وَوَعْدِ كَ مَااسْتَطَعْتُ اَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ اَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ وَاَ بُو ءُ بِذَ نْبِى فَغْفِرْ لِى فَاِنَّه لاَ يَغْفِرُ الذُّ نُوبَ اِلاَّ اَنْتَ *

Manası: Allah'ım! Sen benim Rabbimsin, Senden başka ilah yoktur. Ben de elimden geldiği kadar Sana verdiğim sözde duruyorum. Yaptığım şeylerin şerrinden Sana sığınırım. Senin nimetine iltica ederim, günahımla Sana geliyorum, beni bağışla, Senden başka günahları bağışlayan yoktur, yalnız Sen varsın." [2796]

Türkçe olarak şu şekilde istiğfar yapılır:

Ya Rabbi, Ya Rabbi, Ya Rabbi, küçüklüğümden (buluğ çağımdan bu ana gelinceye kadar, benim elimden, dilimden, diğer uzuvlarımdan küfür, şirk, hata, isyan, dedikodu, iftira, hâsılı büyük ve küçük her ne türlü günah çıkmış ise, ben onların hepsinden can-ü gönülden tövbe ettim, bir daha işlememeğe azimeyledim. Yaptıklarımı bağışla, bir daha günaha dönmemek için bana güç ve irade ihsan eyle. Senin rahmetin, bu âciz kulunun günahından pek çok büyüktür. Yüzümü rahmet aynana tutuyor, orada bu yüzü siyah gösterme. Bazı yüzlerin ak, bazı yüzlerin siyah olacağı kıyamet gününde yüzümü kara eyleme, beni nefsime bırakma, beni cehennem ateşinde yakma, isyanıma bakma ya

2793 Tirmizi, Daavat, 64.

2794 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-2, Sh:224.

2795 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:521-522.

2796 Buhari, Daavât 15; İbni Mâce, Dua 14.

Rabbi!

Peygamberlerin ilki Hz. Âdem (a.s.), sonuncusu Hz. Muhammed (s.a.v.)dir. Bunlara ve bu ikisi arasında gelmiş geçmiş bütün Peygamberlere inandım, hepsi haktır, senin tarafından getirip haber verdikleri şeylerin hepsi de gerçek ve doğrudur. Dilim ile ikrar, kalbimle tasdik eylerim.

Bu istiğfardan sonra şu şekilde iman tazelenir:

آمَنْتُ بِاللّهِ وَبِمَا جَآءَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ عَلَى مُرَادِ اللّهِ مُجْمَلاً وَمُفَصَّلاً * آمَنْتُ بِرُسُلِ ا للّهِ وَبِمَا جَآءَ مِنْ عِنْدِ رُسُلِ اللّهِ عَلَى مُرَادِ رُسُلِ اللّهِ مُجْمَلاً وَمُفَصَّلاً * آمَنْتُ بِاللهِ وَمَلَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللهِ تَعَالَى وَالْبَعْثُ بَعدَ الْمَوْتِ حَقٌّ اَشْهَدُ اَنْ لآَ إِلَهَ اِلاَّ اللّهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ * اَللّهُمَّ اِنِّى اُرِيدُ اَنْ اُجَدِّدَ اِيمَانِى وَنِكَاحِى تَجْدِيدًا بِقَوْلِ لاَ إِلَهَ اِلاَّ اللّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ *

3-Salât-ı Münciye duası:

Sıkıntılı ve tehlikeli zamanlarda okunacak bir salâvat-ı şerifedir.

اَللّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَوةً تُنْجِينَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَهْوَالِ وَالْآفَاتِ * وَتَقْضِى لَنَا بِهَا جَمِيعَ الْحَاجَاتِ وَتُطَهِّرُنَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ * وَتَرْفَعُنَا بِهَا أَعْلَى الدَّرَجَاتِ * وَتُبَلِّغُنَا بِهَا اَقْصَى الْغَايَاتِ * مِنْ جَمِيعِ الْخَيْرَاتِ فِى الْحَيَاةِ وَبَعْدَ الْمَمَاتِ *

Okunuşu: Allahümme salliala seyyidinâ muhammed'in salaten tüncinâ bihâ min cemi'il ehvâli vel âfat, ve takdîlenâ biha cemial hâcat, ve tutahhirunâ bihâ min cemi'isseyyiât, ve terfeunâ bihâ âledderecât, ve tübelliğunâ bihâ aksal ğâyat, min cemî'il hayrâti fil hayâti ve bâ'del memât.

Manası: "Ey Allah'ım! Efendimiz Muhammed'e ve onun âline salât eyle. Onun hürmetine bizi her türlü korku ve musibetlerden kurtarasın. Bütün ihtiyaçlarımızı o salâvat hürmetine temizleyesin. O salâvat hürmetine bizi en üst derecelere erdiresin. O salâvat hürmetine hayatta ve öldükten sonra bütün hayırların en son gayesine ulaştırasın."[2797]

4-Salât-ı Tefriciye duası:

Sıkıntı ve üzüntülü zamanlarda işlerin kolaylaşması, zarar ve tehlikelerin önlenmesi için okunan bir salâvat-ı şerifedir.

اللّهُمَّ صَلِّ صَلاَةً كَامِلَةً وَسَلِّمْ سَلاَمًا تآمًّا عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ نِ الَّذِي تَنْحَلُّ بِهِ الْعُقَدُ وَتَنْفَرِجُ بِهِ الْكُرَبُ وَتُقْضَى بِهِ الْحَوَائِجُ وَتُنَالُ بِهِ الرَّغَائِبُ وَحُسْنُ الْخَوَاتِمُ وَيُسْتَسْقَى الْغَمَامُ بِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ فِى كُلِّ لَمْحَةٍ وَنَفْسٍ بِعَدَدِ كُلِّ مَعْلُومٍ لَكَ *

Okunuşu: "Allahümme salli salâten kâmileten ve sellim selâmen tamamen alâ seyyidinâ muhammed'inillezî tenhallü bihil-ukadü ve tenfericu bihil-kürebü ve tükzâ

2797 Salât-ı Münciye duası çeşitli hadis-i şeriflerden derlenmiştir.

bihii-havâicü ve tünâlü bihir-rağâibü ve hüsnül-havâtimü ve yüsteskâl-ğamâmü bivechihil-kerîmi ve alâ âlihî ve sahbihî fî külli lemhatin ve nefesin biadedi külli ma'lûmün leke."

Manası: "Ey Allah'ım! Efendimiz Muhammed üzerine kusursuz bir salât, mükemmel bir selâm ve selâmet ihsan eyle. O Peygamber ki, onun hürmetine düğümler çözülür, sıkıntılar ve belâlar onun hürmetine açılıp dağılır. Hacetler ve ihtiyaçlar onun hürmetine yerine getirilir. Maksatlara onun hürmetine ulaşılır, güzel neticeler onun hürmetine elde edilir. Onun şerefli yüzü-suyu hürmetine bulutlardaki yağmur istenilir. Ey Allah'ım! O'nun âline ve ashabına her göz kırpacak zamanda, her nefes alacak zamanda, sana malum olan varlıklar sayısınca salât kıl!

5-Yemek Duası:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَطْعَمَنَا وَسَقَانَاوَكَسَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ* اَللّٰهُمَّ هَنِّئْنَا وَبَارِكْ طَعَامَنَا وَنَوِّرْقُلُوبَنَا وَارْحَمْنَا وَرْضَ عَنَّا وَاَعْطِنَا تَمَامَ نِعْمَتِكَ وَدَوَامَ نِعْمَتِكَ وَتَمَامَ تَوْفِيقِكَ وَدَوَامَ تَوْفِيقِكَ وَتَمَامَ مَحَبَّتِكَ وَدَوَامَ مَحَبَّتِكَ وَتَمَامَ مَعْرِفَتِكَ وَدَوَامَ مَعْرِفَتِكَ وَتَمَامَ رِضْوَانِكَ وَدَوَامَ رِضْوَانِكَ بِحُرْمَةِ طَعَامِكَ وَحَبِيبِكَ يَااِلَهَ الْعَالَمِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *

Okunuşu: Elhamdü lillahillezi at'amanâ vesekanâ ve kesânâ ve cealenâ minel Müslimin. Allâhümme henni'nâ ve bârik ta'âmenâ ve nevir kulûbenâ ve devâme nîmetike ve devâme tevfîkıke ve temâme mehabbetike ve temâme mâ'rifetike ve devâme mâ'rifetike ve temâme rıdvânike ve devâme rıdvânike bi hurmeti ta'âmike ve habîbike yâ ilâhe'l-âlemin velhamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn.

Manası: Bize yediren, içiren, giydiren ve bizi Müslümanlardan yapan Allah'a sonsuz hamd olsun. Allah'ım şu yemeğin ve sevgili Resulün Hz. Muhammed Mustafa hürmetine bizi afiyetle yaşat, yemeğimizi bereketli ve mübarek eyle, kalplerimizi nurlandır, bize merhamet eyle, bizden razı ol; bize nimetinin tamamını ve devamını, yardımının tamamını ve devamını,sevginin tamamını ve devamını, marifetinin tamamını ve devamını, rızanın tamamını ve devamını, ihsan eyle. Ey âlemlerin Rabbi olan Allah'ım! Hamd sana mahsustur.

(Bu hamdimizin ve duamızın kabulü dileğiyle, fâtihate meassalavât!)

NAMAZLARA AİT ARAPÇA VE TÜRKÇE NİYETLER

Niyet: Yüce dinimiz İslamiyet'in en önem verdiği hususlardan biri de niyettir. Bir insanın yaptığı işler niyetine göre değer kazanır. Bu nedenle gerek Kur'an'da ve özellikle de hadis-i şeriflerde niyetin gerekliliğine ve lüzumuna dikkat çekilir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.): "Ameller niyetlere göredir"[2798] buyurarak, bu konunun ehemmiyetine vurgu yapar.

Niyet, lügatte, "**kasdetmek**" demektir. Fıkıh litaratüründe ise "Allah'a yakın olmak amacıyla bir ibadeti yapmaya kalben azmetmek"tir. Namazda niyet etmek, bütün İs-

2798 Müslim: İmaret, 155 (1907); Ebu Davûd: Talak,11 (2201).

lam âlimlerinin ittifakı ile farzdır ve hangi namazı kıldığımızı içimizden geçirmektir. Dil ile söylemek şart olmamakla beraber dil ile de söylenmesi müstehaptır. Kalbin niyeti ile dilin telaffuzunu birleştirmenin sebebi ve müstehap oluş nedeni dilin kalbe yardımcı olmasından dolayıdır. Aşağıda ifade edileceği üzere, yalnız başına namaz kılan kimse, kıldığı namazın farz veya vacip namaz olduğunu tayin eder. Şayet nafile namaz ise sadece namaza niyet etmek yeterli olur. Eğer namaz kılmakta olan kişi imam ise, kıldığı namazın hangi namaz olduğunu tayin eder. Yalnız erkeklere imamlık yapıyorsa imam olmaya niyet etmesine gerek yoktur. Ancak arkasında kendisine uyan kadın cemaat varsa, kadınlara imamlık etmeye niyet etmesi şarttır. Aksi takdirde kadınların böyle imama uymaları sahih olmaz. Fakat o esnada imamın arkasında kadın olsun veya olmasın, sonradan cemaate katılmalar olabileceği ihtimalini düşünerek, tetbir açısından arkasında kadın varmış gibi imamete niyet etmesi uygun olur.

Her namaz kılan kişi, hangi namazı kılıyorsa o namaza kendi lisanıyla niyet edebileceği gibi, Arapça olarak da niyet edebilir. Bu sebeple burada namazlara ait niyetlerin hem Arapçasını, hem de Türkçesini yazmakta fayda mülahaza ediyorum.

1-SABAH NAMAZINA AİT NİYETLER:

Sabah namazının sünnetine niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى سُنَّةَ هَذَ الْفَجْرِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ*

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü sabah namazının sünnetini kılmaya, döndüm kıbleye.

Sabah namazının farzını yalnız kılarken yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى فَرْضَ هَذَ الْفَجْرِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü sabah namazının farzını kılmaya, döndüm kıbleye.

Sabah namazını cemaatle kılarken yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى فَرْضَ هَذَ الْفَجْرِ اَدَآءً مُقْتَدِئاً بِهَذَ الْإِمَامِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü sabah namazının farzını imama uyarak kılmaya, döndüm kıbleye.

2-ÖĞLE NAMAZINA AİT NİYETLER:

Öğle namazının ilk sünnetine niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى سُنَّةَ هَذَا الظُّهْرِ الْاُولَى اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü öğle namazının sünnetini kılmaya, döndüm kıbleye.

Öğle namazının farzı yalnız kılındığında yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى فَرْضَ هَذَا الظُّهْرِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bu günkü öğle namazının farzını kılmaya,

döndüm kıbleye.

Öğle namazının farzı imama uyularak cemaatle kılındığında yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى فَرْضَ هَذَا الظُّهْرِ مُقْتَدِيًا بِهَذَا الْإِمَامِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ*

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bu günkü öğle namazının farzını imama uyarak kılmaya, döndüm kıbleye.

Öğle namazının son sünnetine niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى سُنَّةَ هَذَا الظُّهْرِالْآخِيرَةِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ*

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bu günkü öğle namazının son sünnetini kılmaya, döndüm kıbleye.

3-İKİNDİ NAMAZINA AİT NİYETLER:

İkindi namazının sünnetine niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِيَ لِلّٰهِ تَعَالَى سُنَّةَ هَذَا الْعَصْرِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ*

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü ikindi namazının sünnetini kılmaya, döndüm kıbleye.

İkindi namazının farzı yalnız kılınırken yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى فَرْضَ هَذَا الْعَصْرِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü ikindi namazının farzını kılmaya, döndüm kıbleye.

İkindinin farzı imama uyarak cemaatle kılındığında yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى فَرْضَ هَذَ الْعَصْرِ مُقْتَدِيًا بِهَذَ الْإِمَامِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü ikindi namazının farzını imama uyarak kılmaya, döndüm kıbleye.

4-AKŞAM NAMAZINA AİT NİYETLER:

Akşam namazının farzını yalnız kılarken yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى فَرْضَ هَذَاالْمَغْرِبِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü akşam namazının farzını kılmaya, döndüm kıbleye.

Akşam namazının farzı imama uyarak cemaatle kılındığında yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى فَرْضَ هَذَاالْمَغْرِبِ مُقْتَدِ يًا بِهَذَاالْإِمَامِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü akşam namazının farzını imama uyarak kılmaya, döndüm kıbleye.

Akşam namazının sünnetini kılmaya niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى سُنَّةَ هَذَاالْمَغْرِبِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü akşam namazının sünnetini kılmaya, döndüm kıbleye.

5-YATSI NAMAZINA AİT NİYETLER:

Yatsı namazının ilk sünnetini kılmaya niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى سُنَّةَ هَذَاالْعِشَآءِالْاُولَى اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bu günkü yatsı namazının ilk sünnetini kılmaya, döndüm kıbleye.

Yatsı namazının farzını yalnız kılarken yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى فَرْضَ هَذَاالْعِشَآءِاَدَآءًمُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü yatsı namazının farzını kılmaya, döndüm kıbleye.

Yatsı namazının farzı imama uyarak cemaatle kılındığında yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى فَرْضَ هَذَا الْعِشَآءِ مُقْتَدِيًا بِهَذَا الْاِمَامِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü yatsı namazının farzını imama uyarak kılmaya, döndüm kıbleye.

Yatsı namazının son sünnetini kılmaya niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى سُنَّةَ هَذَا الْعِشَآءِ الْآخِيرَةِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü yatsı namazının son sünnetini kılmaya, döndüm kıbleye.

6-VİTİR NAMAZINA AİT NİYET:

Vitir namazını yalnız kılarken yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى صَلاَةَ الْوِتْرِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için vitir namazını kılmaya, döndüm kıbleye.

Vitir namazı imama uyarak cemaatle kılındığında yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنِ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى صَلاَةَ الْوِتْرِ مُقْتَدِيًا بِهَذَا الْاِمَامِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için vitir namazını imama uyarak kılmaya, döndüm kıbleye.

7-TERAVİH NAMAZINA AİT NİYET:

Teravih namazını yalnız kılarken yapılan niyet:

نَوَيْتُاَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى صَلاَةَ التَّرَاوِيحِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ*

Manası: Niyet ettim Allah rızası içinteravih namazını kılmaya, döndüm kıbleye.

Teravih namazı imama uyarak cemaatle kılındığında yapılan niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى صَلاَةَ التَّرَاوِيحِ مُقْتَدِءًا بِهَذَ الْاِمَامِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ*

Manası: Niyet ettim Allah rızası için teravih namazını imama uyarak kılmaya, döndüm kıbleye.

8-CUMA NAMAZINA AİT NİYETLER:

Cuma namazının ilk sünnetini kılmaya niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى سُنَّةَ هَذَ الْجُمْعَةِ الْاُولَى اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü Cuma namazının ilk sünnetini kılmaya, döndüm kıbleye.

Cuma namazının farzını kılmaya niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى فَرْضَ الْجُمْعَةِ مُقْتَدِيًا بِهَذَ الْاِمَامِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ*

Manası: Niyet ettim Allah rızası için Cuma namazının farzını imama uyarak kılmaya, döndüm kıbleye.

Cuma namazının son sünnetini kılmaya niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى سُنَّةَ هَذَاالْجُمْعَةِ الْاَخِيرَةِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için bugünkü Cuma namazının son sünnetini kılmaya, döndüm kıbleye.

9-BAYRAM NAMAZLARINA AİT NİYETLER:

a-Ramazan Bayram namazını kılmaya niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى صَلَوةَ عِيدِ الْفِطْرِ مُقْتَدِيًا بِهَذَ الْاِمَامِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için fitre bayram namazını imama uyarak kılmaya, döndüm kıbleye.

b-Kurban Bayram namazını kılmaya niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى صَلَوةَ عِيدِالْاَضْحَى مُقْتَدِيًا بِهَذَاالْاِمَامِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için kurban bayram namazını imama uyarak kılmaya, döndüm kıbleye.

10-KAZA NAMAZLARINA AİT NİYET:

Kaza namazlarına niyet:

Bütün kaza namazlarına niyet, aynen beş vakit namaz da yapılan niyet gibi yapılır. Ancak niyetin son kısmına "Kaza" kelimesi ilave edilir. Bu durum aşağıdaki örnekte kırmızı renkli kelime ile gösterilmiştir.

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى صَلَوةَ فَرْضِ الْفَجْرِ قَضَآءً عَلَيَّ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet etim Allah rızası için kazaya kalan sabah namazının farzını kılmaya, döndüm kıbleye.

11-CENAZE NAMAZINA AİT NİYET:

Cenaze namazına niyet:

نَوَيْتُ اَنْ اُصَلِّيَ لِلّٰهِ تَعَالَى صَلاَةَ الْجَنَازَة ثَنآءً لِلّٰهِ تَعَالَى وَصَلاةً عَلَى النَّبِيِّ وَدُعَآءً لِهَذِهِ الْمَيِّةِ اِقْتَدَيْتُ بِهَذَ الْاِمَامِ اَدَآءً مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ *

Manası: Niyet ettim Allah rızası için cenaze namazına, Resulullah için salâvata, şu mevta için duaya, uydum imama, döndüm kıbleye.

NAMAZ DUA VE SÛRELERİ

NAMAZ DUALARI:

1- SÜBHANEKE DUASI:

Okunuşu: Süphâneke Allâhümme ve bi-hamdike ve tebâreke'smüke ve teâlâ ceddüke (ve celle senâüke) ve lâilâhe gayrük.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ
وَجَلَّ ثَنَا ثُكَ)[2799] وَلآَإِلَهَ غَيْرُكَ *

Manası: Ey Allah'ım! Seni takdis eder överim. Senin noksan sıfatlardan uzak pak ismin mübarek ve ebedidir. Azamet ve celâlin yücedir. Senden başka hiçbir ilah yoktur.

2- et-TEHİYYATÜ DUASI:

التَّحِيَّاتُ لِلّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ * اَلسَّلاَمُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّهِ وَبَرَكَاتُهُ * اَلسَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللّهِ
الصَّالِحِينَ * اَشْهَدُ اَنْ لآَإِلَهَ الاَّ اللّه ُوَاَشْهَدُ أنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُه *

Okunuşu: Et-tehiyyâtü lillâhi ve's-salevâtü vettayyibâtü es-selâmü aleyke eyyühennebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtühû es-selâmü aleynâ ve alâ ibâdillahi's-sâlihîn. Eşhedü enlâilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammed'en abdühû ve resûlüh.

Manası: Dil, beden ve mal ile olan ibadetlerin hepsi yalnız Allah'adır. Ey mertebesi yüce olan Nebi Muhammed! Allah'ın selâmı, rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun. Selam ve selametlik bizim ve Allah'ın iyi kulları üzerine olsun.Şahadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Yine şahadet ederim ki, Muhammed Allah'ın kulu ve elçisidir.

3- ALLÂHÜMME SALLİ DUASI:

اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ* كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ اِبْرَا هِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيد *

Okunuşu: Allâhümme salli alâ Muhammed'in ve alâ âli Muhammed. Kemâ salleyte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîme inneke hamîdün mecîd.

Manası: Allah'ım! İbrahim Peygambere ve aile yakınlarına rahmet ettiğin gibi Muhammed'e ve onun evlat ve yakınlarına da rahmet et; muhakkak ki sen övülmeye en lâyık yüce şan sahibisin.

[2799] "**Vecelle Senâük**" lafzı sadece cenaze namazlrında okunur.

4- ALLÂHÜMME BÂRİK DUASI:

اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ * كَمَا بَارَكْتَ عَلَى اِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيد *

Okunuşu: Allâhümme bârik alâ Muhammed'in ve alâ âli Muhammed. Kemâ bârekte alâ İbrâhîme ve alâ âli İbrâhîme inneke hamîdün mecîd.

Manası: Allah'ım! Muhahammed'i ve aile yakınlarını, İbrahim Peygamberi ve aile yakınlarını mübarek kıldığın gibi mübarek eyle. Şüphesiz ki ençok övülen ve şanı yüce olan yalnız Sensin.

5- RABBENÂ DUALARI:

رَبَّنَآ آتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّار *اَللهُمَّ رَبَّنَا اغْفِرْ لِى وَلِوَا لِدَىَّ وَلِلْمُؤْ مِنِينَ يَومَ يَقُو مُ الْحِسَا بُ

Okunuşu: Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr. Allaâhümme Rabenâ'ğfir lî ve livâlideyye ve li'l-mü'minîne yevme yekûmü'l-hisâb.

Manası: Ey Rabbimiz! Bize dünyada iyilik ve güzellik, âhirette de iyilik ve güzellik (esenlik) ver. Bizi cehennem azabından koru. Ey Rabbimiz, beni, anamı-babamı ve bütün müminleri herkesin hesaba çekileceği gün bağışlayıp affeyle.

6- BİRİNCİ KUNUT DUASI:

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَعِينُكَ * وَنَسْتَغْفِرُكَ * وَنَسْتَهْدِيكَ * وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتُوبُ اِلَيْكَ * وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ * وَنُثْنِي عَلَيْكَ اْلخَيْرَ كُلَّهُ نَشْكُرُكَ * وَلاَنَكْفُرُكَ * وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ *

Okunuşu: Allâhümme innâ nesteînüke ve nestağfiruke ve nestehdîke ve nü'minü bike ve netûbü ileyke ve netevekkelü aleyke ve nüsnî aleyke'l-hayra küllehû neşkürüke velâ nekfürüke ve nahle'u ve netrükü men-yefcürük.

Manası: Allah'ım! Biz Senden yardım ister, günahlarımızı bağışlamanı ve doğru yola iletmeni dileriz. Allah'ım! Sana iman eder, senden af diler, bütün işlerimizde sana dayanır ve sana güveniriz. Seni överiz, bütün hayırlar sendedir. Verdiğin bunca nimetlerden dolayı, sana şükrederiz ve nankörlük etmeyiz. Sana karşı nankörlük eden günahkârları bir kenara iter ve onu terkedip uzaklaşırız. (Onunla olan ilgimizi keseriz.)

7- İKİNCİ KUNUT DUASI:

اَللّٰهُمَّ اِيَّاكَ نَعْبُدُ * وَلَكَ نُصَلِّى وَنَسْجُدُ * وَاِلَيْكَ نَسْعَى وَنَحْفِدُ
نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى عَذَابَكَ * اِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحِق *

Okunuşu: Allâhümme iyyâke na'büdü ve leke nusallî ve nescüdü ve ileyke nes'a ve nahfidu nercû rahmeteke ve nahşâ azâbek. İnne azâbeke bi'l-küffâri mülhık.

Manası: Allah'ım, ancak sana ibadet ve kulluk ederiz. Ancak senin için namaz kılıp niyaz ederiz, yalnız sana secde eder, yalnız senin rızana koşarız. Sana sevgi ve sevinçle ibadet eder, senin merhametini diler, azâbından korkarız. Şüphe yok ki senin azabın ancak kâfirlere ulaşır.

8- ÂMENTÜ DUASI:

آمَنْتُ بِاللّٰهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ * وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى * وَالْبَعْثُ بَعْدَالْمَوْتِ حَقٌّ
اَشْهَدُ اَنْ لآاِلَهَ اِلاَّاللّٰهُ * وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُه *

Okunuşu: Âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusülihî ve'l-yevmi'l-âhiri ve bi'l-kaderi hayrihî ve şerrihî minallâhi Teâlâ ve'l-bâsü ba'de'l-mevti hakkun eşhedü enlâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammed'en abdühû ve resûlüh.

Manası: Allah'a, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine, Âhiret gününe, Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna, öldükten sonra dirilmenin hak olduğuna inandım.

Şahadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Yine şahadet ederim ki Muhammed (s.a.v.) Allah kulu ve Peygamberidir..

NAMAZ SÛRELERİ:

1- FATİHA SÛRESİ:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيم *
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * اَلرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ * اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ * اِهْدِنَا الصِّرَطَالْمُسْتَقِيمَ * صِرَاطَ
الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِالْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَالضَّآلِّينَ *

Okunuşu: Elhamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn. Er-Rahmânirrahîm. Mâliki yevmi'd-dîn. İyyâke n'büdü ve iyyâke nesteîn. İhdinâ's-sırâta'l-müstekîm. Sırâtallezîne en'amte aley-

him ğayri'l-mağdûbi aleyhim velâ'd-dâllîn. Âmîn!

Manası:

1- Rahman ve rahîm olan Allah'ın adıyla.

2- Hamd (övme ve övülme), âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

3- O, rahmandır ve rahîmdir.

4- Din Gününün (mükâfat ve ceza gününün) sahibidir.

5-Rabbimiz! Ancak sana kulluk eder ve yalnız senden medet umarız.

6- Bize doğru yolu göster.

8-Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yolunu; gazaba uğramışların ve sapmışların yolunu değil! Âmin.

2- FÎL SÛRESİ:

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ*

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْفِيلِ* اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِى تَضْلِيلٍ* وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا اَبَابِيلَ* تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ* فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَاْكُول*

Okunuşu: Elemtere keyfe feale rabbüke bi-ashâbi'l-fîl. Elem yec'al keydehüm fî tadlîlin ve ersele aleyhim tayran ebâbîle termîhim bi-hıcâretin min siccîlin fece'alehüm ke'asfin me'kûl.

Manası: Rahman ve rahîm Allah'ın adıyla başlarım.

1-Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi?

2-Onların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı?

3-Onların üstlerine sürü sürü ebabil kuşlarını gönderdi.

4-O kuşlar, onların üzerlerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyordu.

5-Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi.

3- KUREYŞ SÛRESİ:

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ*

لِاِيلاَفِ قُرَيْشٍ * اِيلاَفِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَآءِ وَالصَّيْفِ* فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ * اَلَّذِى اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ *

Okunuşu: Li-îlâfi Kurayşin îlâfihim rıhlete'ş-şitâi ve's-sayf. Fe'l-Ya'budû rabbe hâze'l-beyti'l-lezî et'amehüm min-cûin ve âmenehüm min havf.

Manası: Rahman ve rahîm Allah'ın adıyla,

1-(Eğer Allah'ın başka nimetlerinden dolayı O'na kulluk etmiyorlarsa hiç değilse) Kureyş'in (güvenini sağlayıp) onları alıştırdığı için.

2-Onları kış ve yaz yolculuğuna (kışın Yemen'e, yazın Şam'a gitmeğe) alıştırdığı için.

3-Bu Ev (Kâbe)'nin Rabbine kulluk etsinler.

4-O (Rab) ki onları yedirip açlıktan kurtardı ve onları korkudan güvene kavuşturdu

4- MÂÛN SÛRESİ:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
اَرَاَيْتَ الَّذِى يُكَذِّبُ بِالدِّينِ * فَذَالِكَ الَّذِى يَدُعُّ الْيَتِيمَ * وَلَايَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ* فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ * اَلَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ * اَلَّذِينَ هُمْ يُرَآؤُنَ * وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ *

Okunuşu: Eraeytellezî yükezzibü bi'd-dîn. Fezâlikellezî yedu'u'l-yetîm. Velâ yehuddu alâ taâmi'l-miskîn. Feveylün li'l-musallîne'llezîne hüm an-salâtihim sâhûn. Ellezîne hüm yurâûne ve yemne'ûne'l-mâûn.

Manası: Rahman ve rahîm Allah'ın adıyla,

1-Dini yalanlayan (adam)ı gördün mü?

2-İşte o öksüzü itip kakar.

3-Yoksulu doyurmaya ön ayak olup teşvik etmez.

4-Şu namaz kılanların vay haline.

5-Ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar.

6-Onlar gösteriş için ibadet yaparlar.

7-En ufak bir yardımı esirgeyip hayra da mani olurlar.

5- KEVSER SÛRESİ:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ*
اِنَّآ اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ * فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ * اِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ *

Okunuşu: İnnâ a'taynâke'l-kevser. Fe-salli lirabbike ve'nhar. İnne şâni'eke hüve'l-ebter.

Manası: Rahman ve Rahîm Allah'ın adıyla,

1-(Ey Resulüm Muhammed), biz sana Kevser'i (bol nimet, ilim ve büyük şeref) verdik.

2-Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.

3-Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana hınç besleyip buğuzeden kimsedir.

6- KÂFİRÛN SÛRESİ:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ*

قُلْ يَآاَيُّهَا الْكَافِرُونَ * لآاَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ * وَلآَ اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَآاَعْبُدُ * وَلآَ اَنَا عَابِدٌ مَاعَبَدْتُمْ * وَلآَاَنْتُمْ عَابِدُونَ مَآاَعْبُدُ * لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ *

Okunuşu: Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn. Lâ a'büdü mâ ta'büdûn. Velâ entüm âbidûne mâ a'büd. Velâ ene âbidün mâ abedtüm. Velâ entüm âbidûne mâ a'bud. Leküm dînüküm ve liyedîn.

Manası: Rahman ve Rahîm Allah'ın adıyla,

1-(Resulüm) De ki: Ey kâfirler!

2-Ben sizin taptıklarınıza tapmam.

3-Siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz.

4-Ben de sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim.

5-Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz,

6-Sizin dininiz size, benim dinim banadır.

7- NASR SÛRESİ:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ*

اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ * وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِى دِينِ اللّٰهِ اَفْوَاجًا * فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ اِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا *

Okunuşu: İzâcâ'e narullâhi ve'l-fethu vera eyte'n-nâse yedhulûne fî dînillâhi efvâcen fesebbih bi-hamdi rabbike ve'stağfirhü innehû kâne tevvâbâ.

Manası: Rahman ve rahîm Allah'ın adıyla,

1-Allah'ın yardımı ve fetih (zafer) geldiği,

2-Ve insanları dalga dalga Allah'ın dinine girdiklerini gördüğün zaman,

3-Rabbini överek tespih et, O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir.

8- LEHEB (TEBBET) SÛRESİ:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ*

تَبَّتْ يَدَا اَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ * مَآ اَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَاكَسَبَ * سَيَصْلَى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ * وَامْرَاَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ* فِى جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ *

Okunuşu: Tebbet yedâ Ebî Lehebin ve tebb. Mâ-ağnâ anhü mâlühû vemâ keseb. Seyaslâ nâran zâte-lehebin vemraetühû hammâlete'l-hatab. Fîcîdihâ hablün min-mesed.

Manası: Rahman ve rahîm Allah'ın adıyla,

1-Ebû Leheb'in iki eli kurusun (yok olsun o); zaten yok oldu ya.

2-Ne malı, ne de kazandığı, onu (Allah'ın kahrından) kurtaramadı.

3-O, alevli bir ateşte yanacak.

4-Karısı da sırtında odun taşıyan hamal olarak,

5-Boynunda hurma lifinden bükülmüş bir iple (ateşe girecek).

9- İHLÂS SÛRESİ:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ *
قُلْ هُوَ اللّٰه اَحَدٌ * اَللّٰه ُالصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًااَحَدٌ *

Okunuşu: Kul hüvallâhü ehad. Allâhü's-samed. Lem-yelid ve lem-yûled ve lem-yekün lehû küfüven ehad.

Manası: Rahman ve rahîm Allah'ın adıyla,

1-Deki: O Allah birdir.

2-Allah Samedd'dir (her şey varlığını ve bekasını O'na borçludur. Her şey O'na muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir. Her şeyin başvuracağı, yardım dileyeceği tek varlık O'dur.)

3-Kendisi doğurmamış ve (başkası tarafından da) doğrulmamıştır.

4-Hiçbir şey O'nun dengi olmamıştır.

10- FELÂK SÛRESİ:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ *
قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ * مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ * وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ * وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِى الْعُقَدِ * وَمِنْ شَرِّ حَا سِدٍ اِذَا حَسَدَ *

Okunuşu: Kul eûzü bi-rabbi'l-felak. Min-şerri mâ halak. Ve min şerri ğâsikın izâ vekab. Ve mim-şerri'n-neffâsâti fi'l-ukad. Vemin-şerri hâsidin izâ hased.

Manası: Rahman ve rahîm Allah'ın adıyla,

1-(Ey Resulüm!)Deki: Sığınırım ben, karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran Rabb'e.

2-Yarattığı şeylerin şerrinden.

3-Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden.

4-Düğümlere üfleyip tüküren büyücülerin şerrinden.

5-Ve hased ettiği (kıskandığı) zaman hasetçinin şerrinden (sabahın

Rabbine sığınırım).

11- NÂS SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ *
قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ * مَلِكِ النَّاسِ * اِلَهِ النَّاسِ * مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ* اَلَّذِى يُوَسْوِسُ فِى صُدُورِ النَّاسِ *
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ

Okunuşu: Kul eûzü birabbi'n-nâs. Meliki'n-nâs. İlâhi'n-nâs. Min-şerri'l-vesvâsi'l-hannâs. Ellezî yüvesvisü fî sudûri'n-nâs. Mine'l-cinneti ve'n-nâs.

Manası: Rahman ve rahîm Allah'ın adıyla,

1-(Ey Resulüm!) Deki: sığınırım ben, insanların Rabbine,

2-İnsanların padişahına (mutlak sahip ve hâkimine),

3-İnsanları ilâhına,

4-İnsanlara kötü şeyler fısıldayan o sinsi vesvesecinin şerrinden,

5-O ki insanların göğüslerine (kötü şeyler) fısıldar.

6-Gerek cinlerden, gerek insanlardan (olan bütün vesvesecilerin şerrinden Allah'a sığınırım).

12- AYETE'L-KÜRSİ:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اَللّٰهُ لاَ اِلَهَ اِلاَّ هُوَالْحَىُّ الْقَيُّومُ لاَ تَاْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ لَهُ مَافِى السَّمَوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُعِنْدَهُ اِلاَّ بِاِذْنِهِ
يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلاَيحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ اِلاَّ بِمَا شَآءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلاَ يَؤُدُهُ
حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ*صَدَقَ اللّٰه اُلْعَظِيم
سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ * وَسَلاَمٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ * وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ *

Okunuşu: Allâhü lâilâhe illâ hüve'l-hayyü'l kayyûm. Lâ-te'huzühû sinetün velâ nevm. Lehû mâ fi's-semâvati vemâ fi'l-erd. Men-zellezî yeşfe'u indehû illâ bi-iznih. Ya'lemü mâ-beyne eydîhim vemâ halfehüm velâ yuhîtûne bi-şey'in min-ilmihî illâ bimâ şâe' vesia kürsiyyühü's-semâvâti ve'l-erda velâ ye'ûdühû hıfzuhumâ vehüve'l-aliyyü'l-azîm.

Manası: "Allah, ondan başka hiçbir ilah yoktur. O diridir, her an yarattıklarını gözetip durandır. O'nu uyuklama ve uyku tutmaz. Göklerde, yerde ne varsa hep O'nundur. İzni olmadan O'nun yanında kim şefaat edebilir? Allah herkesin yaptıklarını ve yapacaklarını bilir.(O'na hiçbir şey gizli kalmaz.) Yarattıkları O'nun bildirdiklerinin dışında O'nun ilminden hiçbir şeyi tam bilemezler. O'nun kürsüsü (hükümranlığı) gök-

leri ve yeri kaplamıştır. Onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür."[2800]

Soru: Namazdan sonra Türkçe nasıl bir dua yapılabilir?

Cevap: Namazdan sonra şu maalde Türkçe olarak bir dua yapılabilir:

Ya Rabbi! Sana hamd ederek, sevgili Resulüne de salât u selâmımı göndererek duama başlıyor ve kabulünü niyaz ediyorum.

Ey esirgeyen ve bağışlayan Rabbim! Sen yüceler yücesisin. Seni tespih eder, senin rahmetini dilerim. Lânetlenmiş şeytandan Sana sığınır ve her işime Senin adınla başlarım.

Ya Rabbi! Ancak Sana kulluk eder ve Senden yardım dilerim.

Ya Rabbi! Kıldığım namazlarımı, yaptığım tüm ibadetlerimi hatasız ve eksiksiz kabul eyle!

Ya Rabbi! İşlediğim günahların ve işleyeceğimi sandığım, senin razı olmayacağın şeylerin şerrinden sana sığınıyor, razı olacağın amelleri talep ediyorum.

Ya Rabbi! Senin merhametine iltica ediyor, rahmetini diliyorum. Ne olur, günahlarımı affederek, inananlarla birlikte beni de cennetine koyuver.

Ya Rabb! Nefisime zulüm ettim. Eğer sen affedip merhamet etmezsen, muhakkak ziyana uğrayanlardan olurum. Beni korktuğuma uğratma.

Ya Rabbi! Nefsimi ve neslimi şeytana uydurma. Bir an bile olsa nefsimle baş başa bırakma ve sapıtanlardan eyleme.

Ya Rabbi! Senden sevgini ve seni sevenlerin sevgisini talep ediyorum. Dolayısıyla senin sevgini nefsimden, ailemden, malımdan, hülâsa dünya ve ahirete yönelik herşeyden daha sevgili kıl.

Ya Rab! Bütün işlerimi kolaylaştır, zorlaştırma ve hayırla sonuçlandır.

Ya Rabbi! Açlık, susuzluk, yokluk ve fakirlikle terbiye etme.

Ya Rabbi! Gücümün üstünde yük yükleme ve kaldıramayacağım şeylerle beni imtihan etme.

Yarabbi! Yurdumuzu ve bütün İslam âlemini her türlü afetten, fitneden ve düşman tasallutundan muhafaza eyle.

Ya Rabbi! İnananları zâlimlerin zulmünden koru ve kötülüklerine fırsat verme!

Ya Rabbi! Yaşadığımız dünyamızı ve son durağımız olan âhiretimizi güzel eyle!

Ya Rabbi! Dünyada ve ahirette güzellik ve düzenlik ver. Ateş azabından koru.

Ya Rabbi! Dinimizde ve ibadetimizde sebatlı kıl.

Ya Rabbi! Doğruyu konuşan bir dil, eğrilikten uzak bir kalp nasip eyle.

Ya Rabbi! Her çeşit şerden sana sığınıyor ve günahlarıma istiğfar ediyorum. Senin

2800 Bakara Sûresi: 2 / 255.

kabul buyuracağın bütün hayırları da senden diliyorum.

Ya Rabbi! Hesap günü bana, anama-babama ve bütün müminlere rahmet et.

Ya Rabbi! Müslüman olarak dünyaya getirdin, âhirete Müslüman olarak imanla göçmeyi nasip eyle ve salih kullarının zümresine ilhak eyle.

Ya Rabbi! Duamı Arafat'ta, Müzdelife'de, Kâbe-i Muazzama'da ve Ravza-i Mutahhara'da ve diğer mukaddes mekânlarda yapılan, kabul buyrduğun dualar zümresine ilhak eyle. Senin rahmetine açılan ellerimi boş çevirme.Âmin!

Soru: "Âmin" kelimesini namazda ve namaz dışında söylemenin anlamı ve hükmü nedir?

Cevap: Âmin kelimesi, "Allah'ım duamızı kabul et, ümidimizi boşa çıkarma" gibianlamlara gelir. Ayrıca, âmin kelimesinin "Âmmîn" şeklinde olduğu ve"biz sana doğru yöneldik" anlamına geldiği de rivayet edilir.

İslam âlimlerinin çoğunluğuna (cumhura) göre, ister namaz içinde, ister namaz dışındaolsun, Fatiha süresinin sonunda âmin demek müstehaptır.

Ebu Hureyre (r.a.)'ın rivayet ettiği hadis–i şerifte şöyle buyrulur: "İmam (Fatihayıbitirip) âmin dediğinde siz de âmin deyiniz. Çünkü o sırada melekler de âmin derler. Herkimin âmin'i, meleklerin âmin demesine denk gelirse geçmişteki günahları affedilir."[2801]

Başka bir hadis-i şerifte de: "Bir grup bir araya gelir, bir kısmı dua eder, diğer bir kısmıda âmin derse Allah Teâlâ, mutlak onların âminlerine icap eder"[2802] buyrulur.

Kısaca, "**âmin**" demek imam için de cemaat için de sünnettir. Ancak sesli söylenipsöylenmemesi konusunda fıkıh âlimleri arasında fikir ayrılığı vardır.

Hanefî ve Maliki mezhebine göre, "âmin" kelimesini dua mahiyetinde olduğu için gizlisöylemek, sesli söylemekten iyidir. Nitekim Cenab-ı Hak: "Rabbinize yalvara yakara gizlicedua ediniz"[2803] buyurur. Şafiî ve Hanbeliler ise "Âmin"kelimesini açıktan söylerler.

MÜSLÜMAN ÇOCUĞUN DUASI:

Allah'ım ey yüce Rabbim seni içimden tanırım; sana eksiksiz bir inançla inanırım. Sana gönlümle güvenirim. Seni bütün kalbimle severim. Sana bütün varlığımla sığınırım. Bana bütün varlığımı veren sensin; dilerim senden bu küçük kulunu da sevdiklerinin arasına kat! Sana sığınıyorum. Bana yer ayır!

Ey sonsuz kudret sahibi Rabbim! Anama, babama, bana bakanlara bana güzel şeyler öğretenlere, bütün büyüklerime rahmetinin kapıları açılsın! Onlara sevgi ve saygımı

2801 Buhari: Davat 63 ; prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-7, HN: 2538, Sh:543.

2802 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-7, Sh: 544.

2803 Â'raf: 7 / 55.

artır; onların harcadığı emekler boşa gitmesin. Onları bana, beni onlara bağışla! Ey en küçük sesleri dinleyen, ey en ufacık dileklerle ilgilenen büyük Allah'ım, sana yüreğimi dökmek istiyorum. Sevgilerim sanadır; saygılarım sanadır; bağlılığım sanadır. Özümle, sözümle, işlediklerimle adını her şeyden yüce tutmak isterim.

Allah'ım, dünyaları kaplayan nurundan yüreğime ışık ver. Gönlümde kalan boşlukları doldur; ruhumu kuvvetlendir! Sevdiğin nelerse onları seveyim; sana varan yollar hangileriyse onların üzerinde yürüyeyim. Biliyorum ki sen her yerdesin ve ben senin her zaman önündeyim. Dilim ne söylerse sana bellidir; gönlüm ne dilerse sana bellidir. Dilimde senin adın var; gönlümde senin sevgin var. Sana kulluk görevimi yerine getirmek uğrunda gücümü arttır. Senin sevgini kazanmak için düşkünlerin elinden tutayım; yoksulların yardımına koşayım. Beni hakları tanımazlıktan, haksızlık etmekten koru. Bilerek bilmeyerek işlediğim suçları bağışla.

Ey büyük Allah'ım! Ey yüce Mevlam! Bütün kullarını seversin. Bize yardımın, bizi koruman ve bizi bağışlaman hep o sevgidendir. Bizi her zaman o sevgiye layık durumlarda bulundur. Seni sevelim. Senin sevdiklerini sevelim. Hiç kimseden ne sevgiyi esirgeyelim ne iyiliği. Sen bize bizden yakınsın, en yakınımıza karşı duyacağımız ilgi ve sevgi senin sayendedir. Yüzümüzü güldüren sensin. Bize karşı gülen her yüzde senin ruhun ışıldar. Bize sevgi ve rahmetle uzanan ellerde senin rahmetin gizlidir. Gece gündüz bizi bekleyen, koruyan, saklayan, gözeten sensin. Bizi anamıza, babamıza, soyumuza, sopumuza, milletimize ve bütün insanlığa yararlı kıl, faydalı et. Herkes birbirini senin ışığın altında sevsin.

Sevgili Allah'ım, beni doğru yoldan ayırma. Senin istediğin hak yolundan yürüyeyim. Beni her zaman doğru temiz kıl.

Ey! Ulu yaratanım, senin açtığını kimse kapatamaz; senin kapadığını kimse açamaz, senin verdiğini kimse alamaz; sen vermedikçe kimse veremez, senin yükselttiğini kimse alçaltamaz; senin düşürdüğünü kimse kaldırıp yükseltemez.

Önüme çıkacak güçlükleri kolaylaştır. Sana uzanan ellerimi boş çevirme! İyi işlerinde anamı, babamı koru; beni de hem onlara, hem de bütün din kardeşlerime bütün milletime ve bütün iyi kalpli insanlara hayırlı kıl. Rabbim beni azabına uğrayanlar, yolunu şaşıranlardan etme!

Nimetin evimizden, rahmetin üzerimizden, sevgin gönüllerimizden eksik olmasın! Âmin![2804]

Bu bölümü bu güzel dua ile tamamlarken, nefsimin ve neslimin bundan kendisine pay çıkarmasını temenni ediyor, bundan sonraki çalışmalarımda da Cenab-ı Hakk'ın yardımını niyaz ediyorum.

01 / 04 / 2007

2804 Merhum Ahmed Hamdi Akseki'nin, "Müslüman Çocuğun Dindersi" adlı eserinden sadeleştirilerek alınmıştır.

İlyas AYDOĞAN

SORU-CEVAPLI

Yediden Yetmişe

KUR'ÂN ve İSLÂM

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

SİYER BAHSİ

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in mübarek hayatlarının kısa kronolojisi:

Sevgili Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in kısaca kronolojik olarak hayatını verdikten sonra, soru-cevap şeklinde bunların açılımını yapmaya çalışacağız

Miladi Tar..Konu .

571 (20 Nisan) Fahr-i Kâinat Efendimiz (s.a.v.)'in Mekke-i Mükerreme'de doğumu.

575 Sa'd kabilesine mensup sütannesi Halime'nin yanında beş yıl kaldıktan sonra tekrar annesi Âmine'nin yanına Mekke'ye dönmesi.

576 Annesi Âmine ve hizmetçileri Ümmü Eymen ile birlikte Medine'ye giderek babasının mezarını ziyaret etmesi, dönüşte de Ebva adındaki köyde annesinin vefat etmesi. Buradan döndükten sonra da dedesi Abdul Muttalip tarafından himayeye alınması.

587 Dedesi Abdul Muttalip'in vefatı üzerine amcası Ebu Talip'in himayesine girmesi.

587 Ebu Talip ile Suriye'ye giden ticaret kervanına katılması ve bu seyahat sırasında Busra kasabasındaki Bahıra adındaki bir rahibin kendi-

sinin beklenen son Peygamber olacağını bazı alametlerinden keşfetmesi. Aynı yıl içinde amcası Zübeyir ile Yemen'e seyahat etmesi.

595 Hz. Hatice (radıyallahü anhâ) ile evlenmesi.

608 Kureyş tarafından kendisine "Muhammedü'l-Emin" sıfatı verilen Peygamberimiz (s.a.v.)'e Kâbe'nin tamiri sırasında Hacer-i Esved'i yerine koyma vazifesinin verilmesi.

610 Ramazan ayının Kadir Gecesinde ilk vahyin gelmesi ile birlikte yakınlarını İslam'a davete başlaması sonucu, Hz. Hatice, Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Zeyd'in Müslüman olmaları.

613 İslam dinine üç yıl süren gizli davetten sonra açıktan davetin başlaması.

615 Müşriklerin yoğun baskısı karşısında bazı Müslümanların Habeşistan'a ilk hicreti.

616 Hz. Hamza ile Hz. Ömer'in Müslüman olmaları ve Habeşistan'a ikinci kafilenin hicret etmesi.

617 Kureyş'in Haşim oğullarıyla maddi ve manevi münasebetleri kesmesi.

619 Kureyş'in üç yıldır sürdürdükleri ablukayı kaldırması ve Hz. Hatice ile Hz. Ebu Talip'in vefatları.

620 Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Taiflileri İslam'a davet için Taif'e gitmesi, Miraç hadisesinin vuku bulması ve Medineli on iki kişinin Müslüman olmasıyla sonuçlanan birinci Akabe biatinin yapılması.

621 Daha çok kimsenin Müslüman olmasıyla sonuçlanan ikinci Akabe biatının yapılması.

622 (16 Temmuzda)Mekke'den Medine'ye hicret edilmesi ve hicri takvimin başlangıcı. Beni Sali yurdunda ilk Cuma namazının kılınması. Medine'de Mescid-i Nebevi, Hücre-i Saadet ve fakirlerin barınmasını sağlayan "Ashab-ı Suffa" denilen yerin yapılması. Ezanın meşru kılınması, Ensar ve Muhacirler arasında kardeşlik tesis edilmesi. Hz. Aişe validemizle nikâhlanması.

623 Kıble ayetinin nazil olmasıyla kıblenin Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram (Kâbe)'ye çevrilmesi. İslam'da ilk harp olan Bedir savaşının yapılması ve zaferle sonuçlanması. Ramazan orucunun, zekât ve sadaka-i fıtrın farz kılınması. Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin evlenmesi.

624 Sevik gazvesi ve Müslümanların Ebu Süfyan'ı bozguna uğratmaları. Yahudilerin Müslümanlara karşı düşmanca hareketlere başlamaları,

625: Uhut savaşının yapılması,

Torunu Hz. Hasan'ın doğumu,

Hz. Ömer (r.a.)'ın kızı Hz. Hafsa validemizle evlenmesi,

Kızı Ümmü Gülsüm'ü Hz. Osman ile evlendirmesi,

Raci' vakıası diye bilinen ve kabileleri İslam'a davet için gönderdiği irşat ekibi Müslümanların pusuya düşürülerek şehit edilmeleri,

Bi'r-i Maune faciası olarak İslam tarihine geçen İslam mücahit ve mürşitlerinin şehit edilmeleri,

Şımaran Yahudilerin sürgün edilmeleri için "Beni Nadir Gazvesinin" yapılması,

Torunu, Hz. Hüseyin'in doğumu.

626 Suriye'de türeyen eşkıya çetelerinin dağıtılması için

"Dumetü'l-Cendel" gazvesinin yapılması.

İfk hadisesi şayiasının vuku bulması.

Teyemmümün meşru kılınması,

627 "Hendek veya "Ahzab" harbi diye bilinen savaşta Müşriklerin Medine'yi kuşatmalarına rağmen başarı elde edemeyerek perişan bir şekilde dağılıp gitmeleri ve bu savaş sırasında Müslümanlara hıyanet eden Beni Kurayza Yahudilerinin cezalandırılması.

628 İlk bakışta Müslümanların aleyhine görünen, hatta Hz. Ömer gibi Ashaptan bazılarının itirazına sebep olan fakat sonradan Müslümanların zaferini hazırladığı anlaşılan Hudeybiye Musalehası (antlaşması)'nın yapılması. İslam'a davet için çeşitli hükümdarlara mektuplar gönderilmesi. Hayber'in fethedilmesi. Bir Yahudi kadının Peygamberimizi zehirleme teşebbüsü. Peygamberimizin Hz. Safiye ile evlenmesi. Başta Hz. Ali'nin kardeşi Hz. Cafer-i Tayyar olmak üzere Mekke'den Habeşistan'a hicret etmiş olan Müslümanların oradan Medine'ye hicret etmeleri.

629 Hudeybiye antlaşması gereği Müslümanların Kâbe'yi ziyaret etmeleri. Halid bin Velid ile Amr bin As'ın Müslüman olmaları. Eş'ari kabilesinin Ebu Musa el- Eş'ari ile birlikte Yemen'den Medine'ye gelerek Müslüman olmaları. Üç bin kişilik Müslüman ordusunun yüz bin kişilik Bizans ordusu ile ilk karşılaşmaları olan Mute harbinin yapılması.

630 Mekke'nin fethi, Kâbe'nin putlardan temizlenmesi. Taif'in muhasarası. Kaside-i Bürde şairi Ka'b bin Züheyr'in affedilmesi ve Müslüman olması. Peygamberimizin eşi Mariye'den oğlu İbrahim'in doğması.

631 Barış ve sükûn dönemi. Çeşitli kabilelere dini tebliğ ve öğretmek için Mürşitlerin gönderilmesi ve bütün Arap yarımadasının İslamlaşması. Aleyhissalâtü vesselam'ın oğlu İbrahim'in vefatı.

632 Veda Haccı ve beşeriyetin susadığı bugün dahi özlemini çektiği tüm insan haklarının özünü teşkil eden"Vedâ Hutbesi"nin Resulullah tarafından yüz yirmi binden fazla Müslüman'a hitap edilmesi. Âlemlere rahmet olarak gönderilen sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in 12 Rebiulevvel ayında fazilet dolu bir mücadeleden ve nurlu bir hayattan sonra bu fani hayattan ebedi âleme irtihali. (Allah'ın salât ve selamı ona ve bütün âline olsun.)

Arabistan'ın coğrafi yapısı:

Arabistan yarım adası, doğu, batı ve güneyden denizlerle çevrilmiş büyük bir yarım adadır. Kuzey tarafından ise Asya kıtasına bitişmiştir. Ülkenin doğusunda Umman denizi ve Basra körfezi, batısında Kızıldeniz, güneyinde de Hint okyanusu ve Aden körfezi bulunmaktadır. Kuzey hududu ise Süveyş kanalından Gazze'ye, oradan Şeria ırmağının doğusunu takiben Şam'a, oradan da Fırat nehrini takip ederek Basra körfezine ulaşır. Bu haliyle yarım adanın yüz ölçümü üç milyon kilometre kareye ulaşır.

Arabistan yarım adası, yer yer vahalar ve meralar olmakla birlikte genellikle çöl halinde olup toprakları çoraktır. Bu durum ise Arapların göçebe bir hayat sürmelerine sebep olmuştur. Ancak Arabistan'ın güneyine düşen Yemen bölgesinde yağmurlar bol ve arazi verimlidir. Bu nedenle burada milattan 10–15 yıl önce birçok medeniyetin kurulduğu yapılan arkeolojik araştırmalardan anlaşılmıştır.

Jeoloji bilginleri Arabistan'ın daha önceleri geniş ve sık ormanlarla kaplı bulunduğunu, büyük ırmakların yer aldığını, dolayısıyla insanların yaşamasına gayet elverişli olduğunu söyleyerek, burada büyük medeniyetlerin kurulmuş olabileceğini ifade ederler.

Kâbe'nin bulunduğu kutsal şehir Mekke, Arabistan'ın en kurak ve verimsiz yerinde kurulmuştur. Buna karşılık yaz ve kış ticaret kervanlarının işlediği ve bu sayede de servete kavuştukları Kur'an-ı Kerimin"Kureyş" sûresinden anlaşılmaktadır. Öte yandan Mekke'den sonra en önemli şehir olan Medine (Yesrib), mümbit araziye sahip olup bağ ve bahçeliktir. Taif ise, yayla ikliminin hâkim olduğu bir konuma sahiptir. Cidde ve Yanbu ithalat ve ihracatın yapıldığı liman kentleridir. Riyad ise bugünkü Suudi Arabistan'ın başkentidir. Bunların dışında Tarihteki yerleri itibariyle Tebuk ve Hayber'i zikredebiliriz. Bu iki yer, önceleri büyükçe bir köy niteliğinde iken son yıllarda, oldukça gelişme göstererek hatırı sayılır şehirlerarasına girmişlerdir.

İslamiyet'ten önce dünyada ve Arabistan'da içtimai, ahlâkî ve dini hayat:

İslamiyetken önce gerek dünyada ve gerekse Arap yarımadasında durum hiç iç açıcı değildi. Yüksek ahlak ve faziletten eser kalmamıştı. İnsan hakları ayaklar altında idi. Bütün dünyada sınıfsal farklılıklar her tarafı kaplamıştı. Köleler, esirler ve kadınlar bir eşya gibi alınıp satılırlardı. Kadınlar bir zevk âleti olarak kullanılır hale gelmişti. Hukuki hiçbir hakları yoktu. Hak, sadece kuvvetlinin yanında idi. Hayır ve faziletten eser kalmamış, şefkat ve merhamet hisleri tamamen ortadan kalkmıştı. Esir ve köleler, insanların seyir zevkini tatmin için arenalarda bir birleriyle dövüştürüldükten sonra, aslanlara

yem olarak atılıyorlardı. Bütün kötülüklerin kaynağı olan içki, kumar ve fuhuş gibi kötülükler her tarafı sarmıştı. Arabistan'da kabileler arasında kan davaları yüzünden harplerin ardı arası kesilmiyordu. Sadece haram aylar diye bilinen Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarında harp etmiyorlardı. Aile hayatı da tamamen bozulmuştu. Kadının değeri bir hayvan kadar bile değildi. Bir erkek istediği kadar kadın alır, dilediği zaman da terk ederdi. Gelenekleri gereği, kız çocuğu olanlar kendilerini aşağılık duygusundan kurtaramazlardı. Bunun için bir baba, gözünü kırpmadan ciğer paresi kız evladını diri diri kızgın kumlara (mezara) acımasızca gömerdi. Şimdi bu acı gerçeği Hz. Ömer (r.a.)'in ağzından dinleyelim:

"Cahiliyet devrinde iken yaptığımız iki iş vardı ki, onlar hatırıma geldikçe birine ağlar, diğerine gülerim. Beni ağlatan o acı hatıra şudur: Kız evlatlarımızı diri diri toprağa gömerdik. Hiç bir şeyden haberi olmayan o masum yavrulara hangi yürekle bu feci cinayeti işlerdik, bilmem. Onu hatırladıkça yüreğim sızlar, ciğerim parçalanır, ağlarım.

Beni gülmeye sevk eden gülünç şey de şudur: Cahiliyet döneminde evlerimizde putlarımız bulunurdu. Bir yolculuğa çıkacağımız zaman yanımızda bulunmak üzere un helvasından o putların bir suretini (minyatür heykelini) yapardık. Yolculuğumuz esnasında çantamızdan çıkararak onlara tapar ve sonra da acıktığımızda yerdik. Yani, biraz önce tapındığımız putu, biraz sonra midemize indirirdik. Bundan daha saçma, daha gülünç ve daha cahilce bir şey olur mu? İşte bu saçma sapan âdetimizi hatırladıkça, ne kadar akılsızca işler yaptığımıza gülmekten kendimi alamam."[2805]

Arabistan'da dini hayat tamamıyla felce uğramıştı. Hz. İbrahim ve İsmail'in tebliğ ettiği Tevhit dininin yerini putperestlik almıştı. Her kabilenin kendine mahsus bir putu vardı. Kâbe'nin içerisi ve dışarısı heykel ve fresklerle süslenmişti. İçerisinde Hz. Meryem ve Hz. İsa'nın çocukluklarına ait resimlerle, Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in resimleri de yer almaktaydı. Aynı şekilde Allah'ın evi Kâbe'nin dışında üç yüz altmış put vardı.[2806] Bunların en büyüğü, insan şeklinde akik taşından yapılmış olan **Hubel** adındaki put idi. Bu, bütün putların başı sayılırdı. Kureyşliler, harp zamanlarında ona sığınır ve yalvarırlardı. Bunun dışında **Lat**, **Menat** ve **Uzza** adındaki putlar da meşhurdu.

Arabistan'da puta tapanların yanı sıra, Mecusîler (ateşe tapanlar), Sabiîler (yıldızlara tapanlar), ay ve güneşe tapanlar da vardı. Bununla beraber, Yahudilik ve Hıristiyanlık dinlerine inananlar da vardı. Ayrıca, Araplar arasında çok az sayıda da olsa, Hz. İbrahim (a.s.)'ın dininden bazı şeyler bilen ve Hanif denilen, Varaka bin Nevfel ve Übeydullah bin Cahş gibi bir kısım kimseler de vardı.

Arabistan'da din bakımından olduğu gibi, millet olarak da birkaç çeşit halk vardı. Kureyş adı verilen çoğunluğu oluşturan Arapların yanında yabancı azınlıklar da vardı.

2805 Karakılıç Celaleddin, Hz. Muhammed (a.s.)'ın Hayatı, C–1 /10–11.

2806 Prof. Dr.Hamidullah Muhammed, İslam Peygamberi, C–1 / 63.

Bütün bu anlatımlardan sonra şu hükme vararak diyebiliriz ki: Fazla söze yoktur hacet. Tek seçenek İslamiyet, bunun gayrisi felaket. ve sefalet. Nitekim aşağıdaki şu güzel dizeler, İslamiyet'ten önce insanlığın düştüğü vahşeti ve dalaleti veciz bir şekilde anlatır:

I	II
O ki, belâlı devir,	*Bulutlar kara kara,*
Hayat, zehir mi zehir,	*Güneş gökte misafir,*
Yüzü siyah bir dünya,	*Ve haşmetli bir azab,*
Irmakları kan ve kir.	*İniyor zehir zehir,*
Gelinlik kız toprakta,	*Kalblere kan oturmuş,*
Sırtlan babaya esir...	*Temizleyemez nehir...*
Çölün canavar ağzı,	*Dudaklar hep kilitli,*
İnsan yutuyor bir bir.	*Diyemiyor: Allah bir!*
Mekke'nin sırtında put,	*İşte böyle bir zaman,*
Ve yığın yığın kâfir,	*Nasıl çıldırmaz insan?*

İşte böylesine tezatların, cehaletin, zulmün, haksızlığın, vahşetin ve her türlü sapıklığın yaşandığı yer küremiz bir kurtarıcıyı sabırsızlıkla bekliyordu. Beklenen âlemlerin rahmet elçisi Hz. Muhammed'ten başkası olamazdı. Zira O, beşerin en faziletlisi idi.

Hakk'ın bize bir atasıdır O,
En sevgili Mustafa'sıdır O,
Vasfında sözün hülâsasın al,
İnsandı, fakat melekten efdal.

Büyük Fransız edebiyatçısı ve siyaset adamı Lamartine, O Yüce Varlık için şu övgülü sözleri söyleyerek, O'na olan hayranlığını dile getirir.

"İnsanlığın değeri hangi ölçülerle ölçülürse ölçülsün, ezelden ebede kadar Hz. Muhammed (s.a.v.)'den daha büyük insan olamaz."[2807]

İslam Tarihi yazarı merhum M.Asım Köksal, Yüce Resulü şiir diliyle şöyle anlatır:

Bir nur ki, gök beşiğinde dolduracak yok yerini,
Kundaklayıp sarmış değil hilkat eli benzerini.
Yerde, gökte beklenilen, doğmayan hiç dengi eşi,
Doğdu böyle bir gecede Yaratan'ın tek Güneşi.
Budur O ki, doğmasıyla battı yere Sava gölü,

2807 Yürük Ali, Türkiye neden böyle. Sh: 307.

Budur O ki, doğmasıyla yeşerdi hep dünya çölü.

Ve nihayet, yaratılışın tek sebebi, Nübüvvetin son senedi Hz. Muhammed (s.a.v.), Miladi 571 senesinde Nisan ayının Pazartesi gününe tesadüf eden 20. gecesi sabaha karşı teşrifleriyle dünyayı nurlandırdı.

Onun doğumunu bütün varlık âlemi selamlayıp kutlamıştır. Bu durumu, Mevlid-i Nebevi'deki şu nazımlar, ne güzel anlatır:

Yaradılmış cümle oldu şâduman,
Gam gidüb âlem yeniden buldu can,
Cümle zerrât-i cihan edüb nidâ,
Çağrı şuben dediler ki, merhabâ,
Merhabâ ey Âl-i Sultan merhabâ,
Merhabâ ey derde derman merhabâ.

Bu mısralardaki duygulara gönülden katılarak:" Hoş ve safalar getirdin, Ey vahdet ilminin muallimi, mânâ âleminin sultanı Muhammed Mustafa, salât ve selamımız sana ve âline olsun."dedikten sonra, Şanlı Peygamberimizi lisanımın ve kalemimin gücü nispetinde tanıtmaya gayret edeceğim inşallah! Bunun için Allah'ın yardımını ve Yüce Resul'ünün manevi ruhaniyetini niyaz ederim.

Soru: "Siyer" ne demektir?

Cevap: Siyer, kelime olarak siretin çoğuludur. Siret ise hal, tavır, gidiş, ahlak ve tutulan manevi yol gibi anlamlara gelir. İlmi açıdan siyer, bir tarihtir. Fakat Peygamberimiz (s.a.v.)'in doğumundan ölümüne kadar geçen siyasi, içtimai, askeri, dini ve ahlaki bütün hayatını anlattığı için özel bir tarih ilmidir. Kısaca Siyer-i Nebi, bütün şer'i ilimlerin ruhudur. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hayatı doğru ve noksansız olarak bilinmedikçe ne tefsirin, ne fıkhın, ne hadisin ve ne de ahlakın mahiyeti anlaşılamaz.

Soru: Peygamber kimlere denir?

Cevap: Peygamber, Allah Teâlâ'nın mesajlarını insanlara getiren mübarek kişilere denir. Diğer bir ifadeyle Allah ile kullar arasında elçilik vazifesi yapan kimselerdir. Allah'ı insanlara tanıtırlar. Allah'tan aldıkları ilahi hükümleri ve ibadet şekillerini ve dolayısıyla Rablerine karşı vazifelerini öğretirler. Ahlâkî fazilet ve güzel huyları aşılarlar. Dünya ve ahiret mutluluğu için ölüm sonrası hayatı tanıtarak uhrevî sorumluluk bilincini kazandırırlar. Hülasa maddi ve manevi her şeyde rehberlik ederler.

Soru: Peygamberimiz hangi tarihte, nerede doğdu?

Cevap: Peygamberimiz, miladi 571 yılında, Nisan ayının 20'sinde Pazartesi günü sabaha karşı Mekke'de Haşim oğulları mahallesinde dünyaya geldi. Hicri takvime göre

ise, Rebiu'l-evvel ayının 12. gecesi sabaha karşı doğdu.[2808] Annesi Hz. Âmine doğum anını şöyle anlatır: "Ben diğer kadınlar gibi hamilelik zahmeti çekmedim. Bir gece rüyamda bir adam: "Doğacak çocuğun adını Muhammed koy" dedi. Doğum başlayınca, kulağıma şiddetli bir ses geldi ve korkmaya başladım. Tam bu sırada bir akkuş gelerek kanadı ile arkamı sıvazladı ve derhal üzerimdeki korku halleri geçti. Yan tarafıma baktığımda beyaz bir kâse ile şerbet sunulduğunu gördüm ve alıp içtim. Şerbeti içince her tarafımı nur kapladı. Bir de baktım ki, Muhammed doğdu. Bu sırada etrafımda Abdul-Menaf kızlarına benzeyen uzun boylu birçok kızların (meleklerin) etrafımda dolaştıklarını gördüm." [2809]

Şanlı Peygamberimizin doğumu esnasında Hz.Âmine'nin bu anlattıklarını Süleyman Çelebi Hazretleri Mevlid-i Şerifinde veciz bir şekilde şiirleştirmiştir. Sevgili Peygamber Efendimiz, doğumundan itibaren annesinin anlattığı bu mucizelerin dışında sünnetli ve göbeği kesilmiş olarak doğmuştur. Ayrıca sırtında omuzları arasına Peygamberlik mührü denilen bir işaret son nübüvvet mührü olarak damgalanmıştır. Doğduğunda kendisini melekler yıkamış ve doğar doğmaz da bütün mahlûkata takdim mahiyetinde göstermişlerdir.[2810]

Soru: Peygamberimizin soyu hakkında neler biliyorsunuz?

Cevap: Bir kısım tarihçiler Arap yarım adasındaki Arapları iki büyük kabileye ayırırlar. Birincisi güneyde Yemen bölgesinde yaşayan ve Hz. Nuh (a.s)'ın oğlu Sam'ın soyundan türeyen Kahtanîler, İkincisi, kuzeyde Hicaz ve Necid'de yaşayan ve Hz. İsmail (a.s.)'ın soyundan gelen Adnânîlerdir. Adnaniler Arapların en asil soyu olarak kabul edilir. On iki kolu bulunan ve Mekke şehrinde oturan Kureyş kabilesi de Adnânîlerdendir. Adnânîler ile Kahtânîler zamanla kaynaşıp çoğalmışlardır.

Peygamberimizin soyu (Nesebi) Hz. İbrahim'e kadar ulaşır. Hz. İbrahim'in büyük oğlu Hz. İsmail'in 12 erkek evladı vardı. Bunlardan biri de "**Kidar"** ismindeki oğlu idi. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Kidar'ın soyundan olan Adnan, Hicaz bölgesine yerleşenlerdendi. Peygamberimiz (s.a.v.) de bu sülâleye mensuptu. Yani Adnan, Hz. Muhammed (s.a.v.)' in 21. göbekten atasıdır. 11. göbekten dedesi "**Fehr"** ise, "**Kureyş**" namını alan ilk kişidir. İşte Peygamberimizin soy kütüğü bu silsileyi takip etmektedir. Buna göre Peygamberimiz (s.a.v.), Arabistan'daki Kureyş Kabilesinin "**Beni Haşim"** kolundandır. Baba tarafından dedesi **Abdulmuttalip**, babaannesi ise **Fatıma**'dır. Anne tarafından dedesi Beni Zühre oğullarından **Vehb**, anneannesi ise **Berre**'dir. Her ikisi de Kureyş kabilesindendir ve birkaç batın yukarıda soyları birleşir. Babası **Abdullah**, annesi **Âmine**'

2808 Zekâi Konrapa Peygamberimizin Hayatı adlı kitabının I. Cildinini 10. Sayfasında Resulullah'ın doğum tarihini 571 yılının 13 Nisanına rastladığını ifade eder.

2809 Cevdet Paşa Ahmet, Kısas-ı Enbiyâ, C-1, Sh: 56-57.

2810 Prof. Dr. Hamidullah Muhammed, İslam Peygamberi-I, Sh: 39–40, Terc. M. Said Mutlu, İstanbul İrfan yayınevi-1966.

dir. Babası, Abdul Muttalib'in on erkek evladından en küçük olanıdır. Annesi ile babası evlendiklerinde, Abdullah yirmi beş yaşında Mekke'nin en soylu ve yakışıklı gençlerinden, annesi de on beş yaşında en asil ve güzel kızlarındandı. Babası Peygamberimiz doğmadan önce Suriye seyahatinden dönerken Yesrip (Medine) de 25 yaşında olduğu halde ölmüş, annesi ise Peygamberimiz 6 yaşında iken ve babasının Medine'deki kabrini ziyaretten dönerken yolda Medine'ye 23 Mil uzaklıktaki **Ebva** denilen köyde hastalanarak 21 yaşında vefat etmiştir. Hz. Âmine'nin vefatı üzerine Ümm-i Eymen, Hz. Peygamberi Mekke'ye getirerek dedesi Abdul Muttalip'e teslim etmiştir.

Peygamber Efendimizin Soy Kütüğü Tablosu:

Peygamberimiz doğduğunda dedesi **"Övülmüş"** anlamına gelen **"Muhammed"** ismini koymuş ve kendisine "neden böyle bir isim koydun" diye sorulduğunda; **"Umarım, gökte Hak, yerde halk övecektir"** diye cevaplamıştır. Annesi de aynı ismi veya aynı manaya gelen**"Ahmed"** ismini vermiştir.[2811]

2811 Karakılıç Celâleddin, Hz. Muhammed (a.s.)'ın Hayatı, C-1, Sh: 37-38, Ayyıldız Matbası, Ankara-1972.

Soru: Hz. Peygamberin anne ve babası iman bakımından ahirette nasıl muamele göreceklerdir?

Cevap: Hz. Muhammed (s.a.v.)'in anne ve babasının cehennem ehli olmayıp cennet ehli olduklarına dair bu alanda ilmi otorite olan pek çok zevat tarafından müstakil eserler yazılmıştır. Bu zatlardan biri de Celalü'ddin Hafız Suyuti'dir. Bu konuda fikir beyan edenlerin görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

1-Peygamber Efendimizin anne ve babası ateş azabından kurtulanlardandır. Çünkü Resul-i Ekrem'in Peygamberliğinden önce vefat etmişlerdir. Dolaysısıyla onlara azap yoktur. Bu görüşün en önemli kanıtları olan ayet-i kerimelerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

"Biz, hiçbir ümmete kendilerine Peygamber göndermedikçe azap etmeyiz."[2812]

"(Habibim!)... gerçek şu ki, Rabbin Teâlâ, Allah duygusundan mahrum bir ülke halkını, Peygamber gönderip ikaz etmedikçe helak ve azap etmez."[2813]

"(Habibim!) Rabbin kendilerine ayetlerimizi okuyan bir Peygamberi, memleketlerin ana merkezine göndermedikçe, o memleketleri helak edici değildir"[2814]

"Biz hiçbir memleketi öğüt vermek üzere (gönderdiğimiz) uyarıcıları (Peygamberleri) olmadan yok etmemişizdir. Biz zalim değiliz."[2815]

"Bu indirdiğimiz Kur'an, kutsal bir kitaptır. Ona uyun. Allah'tan korkun ki, merhamet olunasınız. Ve yine biz bu Kur'an'ı (Mekke Müşrikleri) bizden evvelki iki topluluğa (Yahudi ve Hıristiyanlara) Tevrat ve İncil indirilmiştir. Fakat biz kendi dilimizde olmayan bu kitabı okumaktan gafil ve âciz idik derler diye gönderdik."[2816]

Bütün Ehl-i Sünnet imamları, bir Peygamberin daveti kendisine ulaşmadan vefat eden kimsenin cehennem azabına maruz kalmayacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Fakat bir Peygamberin davetini işitip de küfür ve şirkte ısrar edenler cehennemde azap olunacaklardır. Bu mevzu ile ilgili olarak başta Ahmet İbni Hanbel'in Müsned'i olmak üzere bazı hadis kitaplarında yer alan ve sahabi olan Esved ibn-i Seri tarafından rivayet edilen şu hadis-i şerif de önemli bir yer teşkil eder. Nebi (s.a.v.) buyururlar ki: "Dört sınıf insan kıyamet gününde cehennemden af olunmayı iddia ve ümit ederler. Bunlar: Hiçbir surette işitme imkânı olmayan sağır kimseler; ahmak ve aklı noksan kişiler; bunak kişiler ve fetret devrinde ölenlerdir."[2817]

O halde fetret nedir? İslam fakihlerine göre, Hz. İsa ile Hz. Muhammed (s.a.v.) arasındaki zamandır ki, bu altı yüz yıllık bir süredir. Bu zaman dilimi içerisinde gelip ge-

2812 İsra: 17/ 15.
2813 En'am: 6 / 131.
2814 Kasas: 28 / 59.
2815 Şuara: 26 / 208-209.
2816 En'am: 6 / 155-156.
2817 Sahih-i Buhari, Tecrrid-i Sarih, C-4 / 542, Terc. Miras Kamil.

çenlere Fetret ehli denir. Ve üç kısımda incelenir:

1-Allah'ın varlığını ve birliğini kendi aklıyla bulup düşünen kimselerdir.

2-Allah'ın birliğini (Vahdaniyetini) değiştirip şirki kabul eden ve kendi kafalarına göre bir din uyduran kimselerdir. Araplar arasında putperestliğin yerleşmesi gibi

3-Müşrik değil, tevhit inancına da sahip değil. Bir Peygamberin getirdiği dine de bağlı değildir. Bütün ömrünü gafletle geçiren ve dini duygudan uzak yaşayan kimselerdir. Cahiliye devrinde böyle bir sınıf mevcut idi. Bu üçüncü gruba giren kimseler, gerçek fetret ehli olanlardır.[2818]

Bu bahse ışık tutması açısından **Kuss bin Saide** hadisesini özet olarak zikretmek yerinde olacaktır.

Kâinatın Efendisine Peygamberlik vazifesinin verilmesinden birkaç yıl önce idi. Hz. Muhammed'in de aralarında bulunduğu ve büyük bir kalabalık insan kitlesinin iştirak ettiği Suk-ı Ukaz panayirinde meşhur Arap şair ve ediplerinden yüz yaşını aşmış bulunan Kuss bin Saide, devesinin üzerinde kendisini dikkatle izleyen yüzlerce insana şöyle hitap ediyordu: "Ey insanlar! Geliniz, dinleyiniz, belleyiniz! İbret alınız! Yaşayan ölür, ölen fena bulur. Olacak neyse olur. Yağmur yağar, otlar biter; çocuklar doğar, annelerinin ve babalarının yerini alır. Derken hepsi ölüp gider. Hadiselerin ardı arası kesilmez. Hepsi birbirini kovalar. Kulak veriniz, dikkat kesiliniz; gökte haber, yerde ibret alınacak şeyler var: Yeryüzü bir büyük divan, gökyüzü bir yüksek tavan. Yıldızlar yürür, denizler durur. Gelen kalmaz, giden gelmez. Acaba vardıkları yerden hoşnut olup da mı kalıyorlar? Yoksa orada kalıp da uykuya mı dalıyorlar?

Yemin ederim ki, Allah'ın indinde bir din vardır ki, şimdi içinde bulunduğumuz dinden daha sevgilidir. Ve Allah'ın gelecek bir Peygamberi vardır ki, gelmesi pek yakındır. Gölgesi başınızın üstüne geldi.

Ey insanlar! Hani ya babalar dedeler, atalar? Nerede soy sop? Hani o süslü saraylar ve mermer binalar yükselen Ad ve Semud kavimleri? Haniya, dünya varlığından gururlanıp da kavmine, "Ben sizin en büyük rabbiniz değil miyim?" diyen Firavun ile Nemrut? Onlar, zenginlikçe, kuvvet ve kudretçe sizden çok daha üstün idiler. Ne oldular? Bu yer onları, değirmeninde öğüttü, toz duman edip dağıttı. Kemikleri bile çürüyüp ufalanıp gitti. Evleri yıkılıp ıssız kaldı. Yerlerini, yurtlarını şimdi köpekler şenlendiriyor. Sakın onlar gibi gaflete düşmeyin! Onların yolundan gitmeyin! Her şey fanidir. Baki olan ancak Allah'tır ki, O, birdir, ortağı ve benzeri yoktur. İbadet edilecek ancak O' dur. Doğmamış ve doğurmamıştır.

Evvel gelip geçenlerde, bize ibret alacak şey çoktur. Ölüm bir ırmaktır girecek yerleri çok, ama çıkacak yeri yoktur. Büyük, küçük hep göçüp gidiyor. Giden geri gelmiyor.

2818 age. C-4 / 539-546.

Kesin olarak bildim ki, herkese olan, size ve bana da olacaktır."[2819]

Enteresandır ki, Kuss bin Saide, bir Peygamberin geleceğini haber veren, son derece edebi, veciz ve duygu yüklü bu konuşmasını yaparken, ahir zaman Nebisi şahsın, o esnada kendisini dikkatle dinleyenler arasında bulunduğundan habersizdi.

Kuss bin Saide, cahiliye döneminde Allah Teâlâ'nın kalplerine hidayet ihsan ettiği bahtiyar insanlardan birisiydi. Onun bu meşhur hitabesinden kısa bir süre sonra Kâinatın Efendisi Hz. Muhammed'e nübüvvet ve risalet verildi. Ancak Hz. Peygamberin risaletini görmeden ve kendisiyle görüşemeden vefat etti.

Yıllar sonra, Beni İyad kabilesinin büyüğü olan Carud bin Alâ adındaki zat, kavminin önde gelenlerini yanına alarak, Resul-i Ekrem Efendimizin yanına gitti ve O'na, ne ile gönderildiğini sordu. Kâinatın Efendisinden aldığı tatminkâr cevap üzerine: " Seni hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, senin özelliklerini İncil'de buldum. Seni Meryem'in oğlu müjdeledi. Sana devamlı selam olsun. Elini uzat. Ben şahadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şahadet ederim ki sen Allah'ın Resulüsün" diyerek İslam'la şereflendi. Bunu takiben de diğer arkadaşları peş peşe Müslüman oldular.[2820] Bu kişilerin İslamiyet'i kabul etmelerinden fevkalade memnun olan Resul-i Ekrem Efendimiz: "İçinizde Kuss bin Saide'yi bilen var mı?" diye sordu. Bunun üzerine Carud: "Elbette ya Resulallah! Hepimiz onu biliriz. Özellikle ben hep onun yolunda gidenlerdenim." dedi. Bu cevap üzerine Allah'ın yüce Resulü şöyle buyurdu: "Kuss bin Saide'nin bir zamanlar **Suk-u Ukaz** da bir deve üzerinde, "Yaşayan ölür, ölen fena bulur, olacak neyse olur" diye okuduğu hutbesi hiç hatırımdan çıkmaz. O, uzun bir hutbe okumuştu. Zannetmem ki, tamamını hatırlamam mümkün olsun." Orada hazır bulunan Hz. Ebu Bekir(r.a) kendisinin de o hutbenin okunması sırasında Suk-u Ukaz'da bulunduğunu ve hutbenin tamamını ezbere bildiğini söyleyerek, Resul-i Zişan Efendimizden müsaade alıp baştan sona kadar okudu. Bunun üzerine heyet arasında bulunan birisi de, Kuss bin Saide'nin Haşim oğullarından Muhammed (s.a.v.)'in Peygamber olarak gönderileceğini açıkça belirten bir şiirini okudu. Bütün bunlardan sonra Resul-i Ekrem Efendimiz de, cahiliye devrinde insanlar şirk bataklığında boğulurken hidayete ermiş bu bahtiyar kişi için şöyle buyurdular: "Ümit ederim ki, Allah Teâlâ Hazretleri, kıyamet gününde Kuss bin Saide'yi ayrı bir ümmet olarak haşreder."[2821]

Bediüzzaman Hazretleri de bu mevzuda şöyle kanaat beyan eder: "Resul-i Ekrem (s.a.v.)'in anne ve babası iman ehlinden olup, cennetliktirler. Zira Cenab-ı Hak, Habib-i Ekrem'inin anne ve babasına karşı taşıdığı şefkat dolu mübarek kalbini elbette rencide etmez."[2822]

2819 Cevdet Paşa Ahmet, Kısas-ı Enbiya: 1/ 62.

2820 İbni Hişam, Sire: 4 / 221.

2821 Cevdet Paşa Ahmet, Kısas-ı Enbiya: 1 / 62.

2822 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-16, Sh: 277.

Bu bahsi yüce Allah'ın ve Cenab-ı Peygamberin şu ifadeleriyle noktalayalım: Kur'an-ı Kerim'de "Şüphesiz ki, müşrikler necistir"[2823] buyrulur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de kendi ceddi hakkında şunları söyler: "Ben mütemadiyen temiz babaların sulbünden temiz anaların rahmine intikal olunarak geldim."[2824]

Bu durum, Resul-i Ekrem'in ceddine necislik (Müşriklik) izafe etmek doğru olmadığı gibi tam tersi onların hiç birisinin müşrik olmadıklarını kabul etmek gerekir.

Soru: Peygamberimiz'in en meşhur isimleri hangileridir?

Cevap: Peygamber Efendimizin en meşhur ve en mübarek isim-i şerifi "**Muhammed'** dir. Cenab-ı Hak, ona bu isimle hitap etmektedir. Zira "Muhammed" ismi, Kur'an-ı Kerim'in dört süresinde geçmektedir.[2825] Peygamber Efendimiz birçok hadisi şeriflerde de bu isimle anılmıştır.

Muhammed, defalarca, tekrar tekrar övülmüş (Medh ü Sena) edilmiş kimse demektir. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.), doğduğunda dedesi Abdulmuttalip, onun doğumunun şerefine bir ziyafet vermiştir. Ziyafete katılan davetliler, torununa ne ad verdiğini sorduklarında da Abdulmuttalip: "Sevgili torunumun adını Muhammed koydum. Dilerim gökte Allah, yerde de bütün mahlükat onu hayırla anarlar" diye cevap vermiştir. Nitekim Abdulmuttalib'in bu dileği gerçekleşmiş ve Allah Teâlâ'nın da: "(Ey Habibim!) Âlemlere seni rahmet olarak gönderdik"[2826] hitabı ile belgelenmiştir.

Resul-i Ekrem Efendimiz, gerek Kur'an-ı Kerim'de, gerekse hadis-i şeriflerde çok sayıda isimlerle anılmıştır. Hatta bu konuda bazı âlimler tarafından müstakil eserler yazılmıştır. İbn-i Arabî bu isimlerin 1000'e ulaştığını bildirir.[2827]

Bugün Hıristiyanların elinde bulunan değişik tarihlerde ayrı ayrı kişilerce yazılan birbirinden farklı ve orijinallik vasıflarını yitiren tahrif edilmiş, dört İncilin dışında bir de Barnaba İncil'i vardır ki, bu İncil, birçok baplarında (ayetlerinde), Hz. İsa'nın kendisinden sonra "**Ahmed"** anlamına gelen **"Faraklid"** adında bir kurtarıcının geleceğini ve ona uyulmasını, dolayısıyla karşı çıkılmamasını uzun uzun anlatır. Bu olay, Kur'an diliyle şöyle açıklanır: "(Habibim!), Hatırla ki Meryem oğlu İsa, "Ey İsrail oğulları! Ben size (gönderilen) Allah'ın elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı tasdik edici ve benden sonra gelecek **Ahmed** adında bir Peygamberi de müjdeleyici olarak geldim, demişti. Fakat O, kendilerine açık deliller getirince : "Bu apaçık bir büyü"[2828] dediler.

Muhammed ve Ahmed ismi şerifleri, kelime olarak "**Hamd"** kökünden alınmıştır

2823 Tevbe: 9 / 28.
2824 Sahih-i Buhari Tecrid-i Sarih, C-4 / 546,Terc. Miras Kamil.
2825 Al-i İmran: 3 / 144; Ahzab: 33 / 40; Muhammed: 47 / 2; Fetih:48 / 29.
2826 Enbiya 21 / 107.
2827 Miras Kâmil, Sahih-i Buhari, Tecrid-i Sarih Terc. C-9/ 259; C-10/ 41.
2828 Saff: 61 / 6.

ki, övmek anlamındadırlar. Ahmed, Allah Teâlâ Hazretlerini yüce sıfat, kudret ve azametiyle öven ve övmesini bilen kimse demektir. Muhammed ise fazilet ve güzel ahlâkından dolayı övülmüş kimse demektir. Kadı İyaz der ki: "Resulullah: "Muhammed" olmadan evvel Ahmed idi. Dolayısıyla halkın övgüsüne mahzar olmadan önce o, Allah'a hamd-ü sena etmiştir. Bu sebepledir ki, Peygamberimizin Ahmed adı, kendinden önceki Peygamberlerin kitaplarında geçmiştir."[2829]

Peygamberimizin diğer bir adı da "övülmeye değer" manasına gelen Mahmud'dur. Özellikle ahiret hayatındaki ism-i şerifi budur. Nitekim, "Makam-ı Mahmud" ifadesi, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ahiretteki en büyük şefaat makamı için kullanılan bir tabirdir.

Peygamberimiz (s.a.v.), kendi adının isim olarak konmasını da ümmetine tavsiye etmiştir.[2830]

Soru: Peygamberimizin dünyaya geldiği gece ne gibi olağan üstü olaylar meydana gelmiştir?

Cevap: Peygamberimizin doğduğu gece:

- İran Kralı'nın sarayını ayakta tutan sütunlar yıkılıp çökmüştür.
- Ateşe tapan Mecusilerin mabetlerinde sürekli yanan ve hiç sönmeyen ateş, o gece aniden sönmüştür.
- "**Save**" adı verilen gölün suları birden çekilmiş ve kurumuştur.
- Kâbe'deki putlar o gece kendiliğinden yüzüstü devrilerek müşrikleri hayretler içinde bırakmıştır.
- "**Semave**" Vadisinde ilk defa sular taşarak sel baskınlarına sebepolmuş ve insanları şaşkına çevirmiştir.

Bütün bu olaylar, küfrün yıkılacağına ve **İslam Güneşi**'nin doğacağına işaret ediyordu. Nitekim öyle de oldu.

Soru: Peygamberimizi himaye eden dedesi ve amcası kimdir?

Cevap: Peygamberimizin annesinin vefatından sonra altı yaşından itibaren sekiz yaşına kadar dedesi Abdulmuttalip, sekiz yaşından sonra da gençlik çağına kadar amcası Ebu Talip himayesi altına alarak O'nu tehlikelere karşı korumuş ve yetişip büyümesini sağlamıştır. Hatta amcası Ebu Talip zaman zaman beraberinde ticaret kervanına katılmasını sağlayarak ticareti öğrenmesini sağlamıştır.

Birgün böyle bir ticaret kervanıyla Şam yolculuğunda Bahira adında bir rahiple karşılaşmışlar ve bu karşılaşma Peygamber Efendimizin hayatında dönüm noktası ol-

2829 Sahih-i Buhari Tecrid-i Sarih, C-9 /251-252, Terc. Miras kamil.

2830 age. C-1/ 104.

muştur. O halde bu önemli olayın kahramanı Rahip Bahira'yı ve aralarında cereyan eden hadiseyi tanımaya çalışalım.

Soru: Rahip Bahıra kimdir?

Cevap: Peygamberimiz (s.a.v.) 10–12 yaşları arasında iken, amcası Ebu Talip'in ticaret kervanıyla Şam'a gitmek üzere yola çıkmıştı. Bu yolculuk sırasında kervan Şam'ın güneyinde kalan ve eski Şam denen "Busra" adındaki bir yerleşim biriminde konaklamıştı. Burada bir kilise vardı ve kilisenin de Bahıra adında bir rahibi bulunmaktaydı. Rahip Bahıra, Peygamber Efendimizin bulunduğu kervanda diğer kervanlara nazaran farklı bazı durumların varlığına tanık olmuştu. Zira kervanın hareketine göre hareket eden, kervan durunca duran, kervan yürüyünce yürüyen bir bulutun varlığı dikkatini çekmişti ki, o bulut, gelecekte âlemlerin rahmet elçisi olacak olan Hz. Muhammed (s.a.v.)'i takip ediyor, onu kızgın güneşin tesirinden koruyordu. Ayrıca aynı bulut her üzerinde durduğu kuru ağacı yeşertiyordu. Bu harikulade durum, Rahip Bahira'nın gözünden kaçmamıştı ve bu nedenle gördüklerinin sebebini yakinen öğrenmek istemişti. Bunun için kervanda bulunanları davet ederek bir ziyafet verdi. Ziyafete gelenler arasında Hz. Muhammed yoktu. Davete katılanların hiçbirisinin simasında kervanın hareketi sırasında gördüğü o fevkaladeliğe mesnet teşkil edebilecek bir emare göremedi. Bu durumda ister istemez: "Kervanda bulunup da ziyafete katılmayan varmı?" diye sordu. Onlar da: "Evet kervanın başında küçük bir çocuğu gözetleyici olarak bıraktık" dediler. Bunun üzerine Bahira: "Derhal o çocuğu da getiriniz" diye ricada bulundu. Onlar da alıp getirdiler.

Bahira, karşısında 12 yaşındaki bu çocuğu görünce, simasından onun istikbalini sezdi ve şahit olduğu olağanüstü bulut hadisesinin müsebbibinin bu çocuk olduğunu anladı. Bundan sonra geleceğin peygamberi ile özel ilgilenerek kendisine bazı sorular sordu. Bu sorularla ondaki bazı hususiyetleri öğrenmiş oldu. Mesela, O'nun hiç puta tapmadığını ve hiç yalan söylemediğini bizzat kendi ağzından dinledi. Hatta bir rivayete göre sırtında bulunan Peygamberlik mührünü görüp onu öptü. İşte bütün bunlar son Peygamberde bulunması gereken özelliklerdendi.

Rahip Bahıra bunları önceden Tevrat ve İncil'den okumuştu. Dolayısıyla, onun için tereddüt edilecek hiçbir şey kalmamıştı. Bu nedenle Peygamberimize bir zarar gelmesinden endişe duyduğu, özellikle de Yahudilerin kıskançlık sebebiyle öldürmelerinden korktuğu için amcası Ebu Talib'i uyararak, Şam'a gitmekten vaz geçirip derhal Mekke'ye geri dönmesini tavsiye etti. Ebu Talip de bu tavsiyeye uyarak kervanda bulunan mallarını orada satıp geri döndü.[2831] Bütün bunlar, Peygamber Efendimizin ahir zaman Peygamberi olacağını ilk keşfeden kişinin rahip Bahıra olduğunu göstermektedir. Elbette O'nun pâk nuru gören göz ve gönülleri yanıltmaz.

2831 Cevdet Paşa Ahmed, Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ, C-I, Sh: 57-58, İst-1966.

Soru: Peygamberimizin sütannesi ve sütkardeşi kimdir?

Cevap: Peygamberimiz doğduktan hemen sonra Arap adetleri gereğince, fasih Arapça'yı öğrenmesini temin etmek, aynı zamanda Mekke'nin ağır ve sıcak havasından uzaklaştırmak maksadıyla Mekke dışında bulunan Sa'd kabilesinden "**Halime**" adlı bir sütanneye verildi. Hz. Muhammed (s.a.v.) bu sütannede beş yıl kaldı ve sütannesinin evinde bereket kaynağı oldu. Hayvanlarının sütü çoğaldı. Ağaçların meyvesi bollaştı. Aile maddi ve manevi sıkıntılardan kurtuldu.

"**Şeyma**" adında bir de sütkardeşi vardı. O'nunla birlikte tatlı günler geçirdi ve oyunlar oynadı.

Soru: Peygamberimizin ilk eşinin ismi nedir, bu eşinden kaç çocuğu dünyaya gelmiştir? Diğer eşlerinin isimleri ve evlilik nedenleri nelerdir?

Cevap: Peygamberimizin hanımları hakkında geniş bilgi, siyer bahsinin sonlarına doğru verileceğinden burada konu kısa tutulacaktır.

Şukadarını belirtelim ki, Peygamber Efendimizin yakın aşireti olan Haşim oğulları boyundan tek bir hanımı yoktur. Peygamberimiz (s.a.v.)'in muhtereme eşleri sırasıyla aşağıda kısaca anlatılmıştır.

1) **Hüveylid kızı Hz. Hatice**: Peygamberimizin ilk eşi Hz. Hatice Validemiz idi. Evliliği en uzun süren Hz. Hatice anamız İslâm'ın en zor ve çileli günlerinde yaşadığı için Peygamber Efendimizden hiç hadis rivayet etmemiş ve hicretten üç yıl önce de vefat etmiştir. Kendisinden Peygamberimizin Zeynep, Rukiye, Ummi Gülsüm ve Fatıma isimlerinde dört kızı; Kasım ve Abdullah adında da iki erkek evladı dünyaya gelmiştir.

İlk dünyaya gelen çocuğu Kasım olduğu için Arap âdeti üzere, Peygamberimize: "Kasım'ın babası" manasına, "Ebülkasım"denilmiştir. Kızlarının en büyüğü Zeyneb, en küçüğü ise Fatıma idi.

2) **Hz. Sevde**: Kocasıyla birlikte Habeşistan'a hicret eden ve hicret dönüşünde de kocası vefat eden Sevde binti Zem'a, sadaka vermeyi çok seven yaşlı Müslüman bir kadın idi.[2832] Hz. Muhammed (s.a.v.) bu yaşlı ve dul kadınla evlenerek onu taltif etti.

3) **Hz. Âişe**: Peygamberimiz (s.a.v.) Hz. Âişe validemizle Mekke'de nişanlandı. Hicretten iki yıl sonra da dokuz yaşında Medine'de nikâhlandı.[2833] Bazı tarihçiler, Hz. Âişe validemizin nikâhlandığında on sekiz yaşında olduğunu iddia ederler.[2834]Gerçi sıcak iklim şartlarında insanların erken buluğ çağına erdikleri bir gerçektir. Bununla beraber Arabistan'daki ogünkü örfe göre bu yaştaki evlilik normal kabul ediliyordu. Hz. Âişe annemizin Peygamber Efendimizle evliliği dokuz küsur yıl sürmüştür.

4) **Zeyneb binti Huzeyme**: Daha önce kendisi Uhut savaşında şehit düşen Abdul-

2832 Buhari, Zekât, 11.

2833 Sahih-i Buhari, Tecrid-i Sarih Terc. C-10, Sh: 78-79.

2834 Konrapa M.Zekâi, Peygamberimizin Hayatı-I, Sh: 52, Miili Eğitim Basımevi, İst 1983.

lah bin Cahş (r.a.)'ın karısı idi. Hicretin üçüncü yılında Hz. Peygamber (s.a.v.) ile evlenmiş ve evlendikten üç ay sonra da vefat etmiştir. Fakir ve yoksullara yardım ettiği için, "yoksulların anası" adıyla anıla gelmiştir.

5) **Hafsa binti Ömer**: Hz. Ömer (r.a.)'ın kızı olan Hafsa validemiz, Peygamberimiz (s.a.v.) ile hicretin üçüncü yılında evlendiğinde yirmi iki yaşlarında idi. Peygamberimizle olan evliliği sekiz yıl sürmüştür.

6) **Ümmü Seleme Hind**: İlk kocası Ebu Seleme Uhut harbinde yaralanmış ve hicretin dördüncü yılında da vefat etmişti. Dul kalan Ümmü Seleme'ye Resulullah evlilik teklif ettiğinde yaşlı olduğu için önce tereddüt etmiş, sonra Peygamberimizle hicretin dördüncü yılında evlenerek yedi yıl evli kalmıştır.

7) **Cüveyriye binti Haris**: Hz. Cüveyriye validemiz bakire olarak hicretin beşinci yılında yirmi yaşlarında iken Hz. Peygamber (s.a.v.) ile evlenmiş ve altı yıl evli kalmıştır.

8) **Zeyneb binti Cahş**: Bu Zeyneb, Peygamberimizin öz halasının kızı idi. Resul-i Ekrem'in ısrarı üzerine önce Peygamberimizin azatlısı Zeyd ile evlenmişti. Fakat bir köle ile evlenmeyi bir türlü içine sindirememişti. Bu anlayış Arap geleneğinin temel kuralı idi. Hâlbuki Kur'an-ı Kerim, bütün insanları eşit sayarak: "Sizin Allah katında en şereflini-z, takvaca en üstün olanınızdır"[2835] buyuruyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) cahiliye devrinin insan onuruna yakışmayan bu uygulamasını kaldırmak istedi ve ayet-i kerimenin bu hükmünü önce kendi akrabası üzerinde uygulayarak Zeynep'le Zeyd'i nikâhladı. Ancak yukarıda belirtildiği gibi Zeynep, çok dindar olmasına rağmen Arap geleneğinin bu anlayışından kendini kurtaramadı. Zeyd ile aralarındaki içtimai seviye farkından dolayı evliliklerini yürütemeyerek boşanmak zorunda kaldılar.

Araplar arasında evlatlık öz evlat kabul edilirdi. Zeyd ile Zeynep boşandıktan sonra Kur'an-ı Kerim bu âdeti de kaldırdı ve evlatlığın öz evlat olamayacağını sadece din kardeşi olacağı hükmünü getirdi.[2836] Bu ayetin nüzulünden sonra, evliliğine sebep olduğu için Zeyneb'e karşı ahlâkî ve fıkhî yükümlülük sebebiyle Peygamberimiz onunla evlenmek mecburiyetinde kaldı. Bu evliliği ile de Arapların bir geleneğini daha kırmış ve ilgili ayetin hükmünü uygulamış oldu. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Zeynep ile evliliği altı yıl sürmüştür.

9-**Ümmü Habibe**: Peygamberimiz (s.a.v.) ile hicretin altıncı yılında Habeşistan'da iken gıyaben nikâhı kıyılarak evlenen Hz. Ümmü Habibe'nin evliliği beş yıl sürmüştür. Kendisi 44 yaşında iken vefat etmiştir.

10-**Meymune binti Harise**: Hz. Meymune validemiz otuz altı yaşında iken hicretin yedinci yılında Peygamber Efendimizle üçüncü evliliğini yapmış ve evliliği dört yıl sürmüştür.

2835 Hücürat, 49 / 13.

2836 Ahzab: 33 / 37.

11-**Safiye binti Huyey**: Hayber Yahudilerinden olan Hz. Safiye hicretin yedinci yılında Peygamber Efendimizle üçüncü evliliğini yapmış ve evliliği dört yıl sürmüştür.

Hz. Âişe validemiz **2210** hadis rivayet etmiş, onun dışındaki Peygamberimizin eşlerinin rivayet ettiği hadislerin toplamı **600** civarındadır.[2837]

Hz. Muhammed'in bu hanımları dışında **Reyhâne** ve **Mariye** adında iki cariyesi vardı. Bunların öz geçmişlerini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Reyhane: Hicri beşinci yılda Kurayza Yahudi Kabilesi ile yapılan savaşta ganimet olarak elde edilen Reyhane, Peygamber Efendimizin evlenme teklifini başını örtemeyeceği gerekçesiyle reddetmiş ve böylece Peygamberimizle nikâhı sonuçsuz kalmıştır. [2838]

Mariye: Hicretin yedinci yılında Mısır'dan hediye olarak gönderilen Mariya ise Peygamber Efendimizin oğlu İbrahim'in annesidir. Mariya, İbrahim'in doğumuyla Umm'ul-Veled ve hür kadın statüsü kazanmıştır.

Ayrıca aşağıda belirtileceği üzere **Mariye** adındaki eşinden de **İbrahim** isminde bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Erkek çocukları çok küçük yaşta ölmüşler ve Hz. Fatıma'nın dışındaki diğer kızları da Peygamberimizden önce vefat etmişlerdir. Hz. Fatıma ise Peygamberimizden altı ay sonra vefat etmiştir.

Soru: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çok evliliğinin sebepleri nelerdir?

Cevap: Hicretin 8. veya 9. Senesinde eş sayısını dörtle sınırlayan ayet nazil oldu.[2839] Bu sırada Resul-i Ekrem Efendimizin dokuz eşi bulunuyordu. Eşlerinden kendi aralarında anlaşarak beş tanesini çıkarmalarını istedi. Fakat hiçbiri buna razı gelmedi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz ayetin hükmü gereği eşlerinden dördü ile fili durumunu sürdürdü. Diğer beş validemiz ise Peygamberimizle hukuken evli (nikâhlı) durumlarını sürdürdüler. Bunlar arasında en genç hanımları olan Safiye ve Cüveyriye annelerimiz de vardı. Ancak İslâm hukukunda dört kadından fazlasıyla evlenmeye müsaade edilmediği halde, Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'inde Peygamberine has olmak üzere müsaade etti ve fakat mevcut eşlerini boşama veya onların yerine başkalarını alma izini verilmedi.[2840] Hz. Muhammed (s.a.v.)'in bu evliliklerindeki gerekçeler kitabımızın1086. sayfasında daha detaylı bir şekilde açıklanmıştır..

Kur'an-ı Kerim'in hükmü gereği Peygamberimizin bütün hanımları Müslümanların anneleri durumundadır.[2841] Dolayısıyla başkaları tarafından nikâhlanamazlar.

2837 Doç. Dr. Kandemir M. Yaşar, Hanımlarının dilinden Hz. Peygamber, Sh: 89-112, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi-9, Hz. Peygamber ve Aile Hayatı.

2838 Dr. Tuğ Salih, Resulullah Muhammed (a.s.)'ın Evliliklerinde Kronolojik Yapı, Sh, 208, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi-9, Hz. Peygamber ve Aile Hayatı.

2839 Ahzab: 33 / 51.

2840 Ahzab: 33 / 50, 52.

2841 Ahzab: 33 / 53.

Görüldüğü üzere, Cenab-ı Peygamber, en verimli çağını kendisinden on beş yaş büyük olan Hz. Hatice ile geçirmiştir. Elli üç yaşına kadar yirmi beş yılını başka bir kadınla evlenmeksizin Hz. Hatice ölünceye kadar onunla tek eşli olarak sürdürmüştür.

İlk çağ tarihinde olduğu gibi, Orta Çağda da dünyada ve Arabistan'da çok kadınla evlenme geleneği vardı. İslamiyet çok evliliği tamamen ortadan kaldıramamışsa da Kur'an belli ölçü ve sınırlar getirmiştir.[2842]

Buna rağmen Hz. Muhammed (s.a.v.) Hz. Hatice'nin sağlığında kendisine birçok evlenme teklifleri yapıldığı halde, hepsini reddetti. Hatta Hatice validemizin ölümünden sonra da yaşlı bir kadın olan Hz. Sevde ile evlenen Peygamber Efendimiz üç yıl tek eşli olarak onunla yaşadı. Hz. Hatice ile olan yirmi beş yıllık evliliğinin on beş senesi Peygamberlikten önce, on senesi de Peygamberlik döneminde geçti. Medine döneminde birden fazla eşle evlilik yapmasında bazı yüksek maksat ve mecburiyetler doğdu. Bu mecburiyetler,"Siyasi, Sosyoekonomik ve Dini."sebeplere dayanıyordu. Hz. Âişe, Hz. Cüveyriye ve Mısır'lı cariyesi Maria'dan başka diğer eşlerinin hepsi de ya dul, ya da boşanmışlardı. Bunların çoğu harplerde şehit düşen sahabilerin himayeye muhtaç kimsesiz zevceleri idi. Bedir ve Uhut gazalarında çok şehit verilmişti. Erkek sayısı gittikçe azalıyordu. Bir Müslüman kadını kendi dininden başka bir inanca sahip olan erkekle evlenmesi dinen haramdı. Onun için Resul-i Ekrem Efendimiz şehit düşenlerin dul kalan eşleriyle evlenmeye ashabını da mecbur tutmuştu.

Peygamberimizin eşlerinden bir kısmı da barışı korumak için dost olmaları istenen düşman kabilelerine mensuptu. Diğer bir kısımı ise, kendi varlığını Peygamber Efendimize bağlayan kimselerin yakınları idi. Peygamberimiz yaptığı bu evlilikle akrabalık bağlarını daha da güçlendirmek istiyordu. Mesela bunlardan kendisi Hz. Ebu Bekir'in kızı Hz. Aişe ve Hz. Ömer'in kızı Hafsa ile evlenmiş; kızlarını da Hz. Osman ve Hz. Ali'ye vermek suretiyle akrabalık bağlarını pekiştirerek, sayıca az olan Müslümanlara güç katıp birliğini korumuştur. Nebi (s.a.v.) Efendimizin evliliklerinde esas temel sebep dini idi. Zira İslam şeriatında, kadınlara ait birçok problemler vardı. Peygamberimiz bu meseleleri doğrudan doğruya kadınlara anlatamazdı. Hanımlar tarafından sorulan birçok soruları eşlerine havale ederdi. Şüphesiz dinle alakalı bu kadar mühim konuları bir kadının tek başına anlayıp kavraması elbette mümkün değildi. Onun için kolektif bir zekâya ihtiyaç vardı. Kendinden evvelki Peygamberlerin de birden fazla kadınla evlenmelerinin ana sebebi bu idi. Hz. Âişe validemiz dini meseleleri kavramada büyük bir kabiliyete sahipti. Bunun için Peygamberimiz tarafından çok sevilirdi. Tarafsız ve ön yargılı olmayan her bilim adamı olayı bu hakikat penceresinden görür. İslam düşmanlarının bu konuyu çarpıtmaları samimiyetsizliklerinin bir belgesidir. Şayet Peygamberimiz sırf evlenmek için evlenmiş olsaydı, gençlik yıllarında kendisine yapılan nice teklifleri geri çevirmesine bir engel yoktu. Medine'de Muhacirlerle Ensarın, daha alımlı, daha güzel kızları vardı.

2842 Nisa: 4 / 3; 128.

Bunlar da Peygamberimizin zevcesi olmayı en büyük şeref sayarlardı. Kısaca bu konuda yukarıda saydığımız sebepler dışında Peygamberimizi incitecek sebepler aramak ona karşı bir bühtan ve büyük bir iftiradır.[2843]

Soru: Peygamberimizin soyunu hangi çocuğu devam ettirmiştir?

Cevap: Peygamberimizin nesli Hz. Ali (r.a.) ile evlenen kızı Hz. Fatıma'dan doğan torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile devam etmiştir.

Soru: Peygamberimizin Kâbe hakemliği hakkında neler biliyorsunuz?

Cevap: Daha öncede belirttiğimiz gibi Mekke-i Mükerreme'de bulunan Kâbe Tevhit itikadının ilk abidesi olarak Hz İbrahim ile oğlu İsmail tarafından yapıldı. Ancak, tarihin belli zamanlarında çeşitli nedenlerle zarar gördüğü için tamir edilmiştir. En son olarak da Osmanlı padişahları tarafından restore edilmiştir. Bu tamirlerden biri de Hz. Muhammed (s.a.v.) Peygamber olmadan 5 yıl önce 35 yaşlarında iken gerçekleşmiştir. Bu tamir olayı şöyle cereyan etmiştir. Tamir sırasında Hacer'ül-esved denilen ve tavafın başlangıcını temsil eden Kutsal taşın yerine konulması konusunda Kureyş kabileleri arasında kan dökülme noktasına varacak kadar ciddi anlaşmazlık çıkmıştı. Her kabile taşı yerine koyma şerefini diğer biriyle paylaşmak istemiyordu. Bu münakaşa 4–5 gün sürdü. İçlerinden yaşlı birisi, "Harem-i Şerif 'e ilk girecek kişinin hakemliğine başvuralım, o ne derse ona göre hareket edelim dedi. Bu teklif, herkes tarafından kabul gördü. Tam o sırada dürüstlüğü sebebiyle her kesin güvenini kazandığı için kendisine "Muhammed'ül-Emin"lâkabı verilen Hz. Muhammed çıkageldi. Herkes çok memnun kalmıştı. Zira Peygamberimiz inanan-inanmayan herkesin güvenini kazanmıştı. Kendisine durum anlatılınca mübarek sırtından rida (hırka)sını çıkarıp yere serdi ve mübarek elleriyle Hacerü'ül Esved'i tam ortasına koydu. Hırkanın uçlarından kabilelerin reislerine tutturarak konulacağı yere taşıttı ve yine mübarek elleriyle taşı alarak Kâbe'nin duvarındaki yerine yerleştirdi. Böylece herkes bu şerefi paylaşmış oldu. Peygamberimizin dâhiyane ve âdilâne bu buluşu, bütün kabileleri memnun etti ve kan dökülmesi önlenmiş oldu. Kâbe ile ilgili geniş açıklama kitabımızın hac bölümünde yapılmıştır.

Soru: Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Peygamberlik niçin 40 yaşında verildi ve ilk vahiy nerede geldi?

Cevap: Şüphesiz her şey Allah'ın takdirindedir. Ancakkırk yaş bir insanın en olgun olduğu yaştır. Çünkü kişi, 40 yaşına ulaştığında gençlik heyecan ve heveslerinden sıyrılmış olur. Artık delikanlılıktaki kanın deliliği durulmuştur. Nitekim bu gerçeğe Kur'an-ı Kerim'in Ahkaf süresi 15.ayetinde işaret edilir. Onun içindir ki, Cenab-ı Hak, en verimli ve en olgun çağ olan 40 yaşında Sevgili Resul'üne önce Nebilik, altı ay kadar sonra da

2843 Konrapa M. Zekai, Peygamberimizin Hayatı: I / 75-87; Şibli Mevlana, Asr-ı Saadet, C 2 / 137-153.Terc. Ömer Rıza Doğrul.

Resullük (Peygamberlik) görevini vermiştir.[2844] Nebiliği, kırk yaşına ulaşmadan önce rüyalarla başlamış ve kademe kademe bu göreve hazırlanmıştır.

Otuz dokuz yaşlarına geldiğinde her yıl Ramazan ayında Mekke'ye üç mil uzaklıkta bulunan Nur dağındaki Hıra mağarasında dünyanın her çeşit endişe ve telaşlarından uzak, insanların dedikodu furyalarından emin olarak kendisini huzur ve sükûnet içerisinde itikâfa veriyordu. İtikâfta kâinatın yaratıcısına kulluğunu arz edip hep O'nu düşünüyordu. O'nun bu halini bilenler: "Muhammed Rabbine âşık oldu"diye söyleniyorlardı. Ramazan ayı bitince Mekke'ye dönüyor, Kâbe'yi yedi defa tavaf ettikten sonra da evine çekiliyordu.

Hırada bulunduğu sırada sadık (yanılmaz) rüyalar görmeye başlamıştı. Gördüğü rüyalar da sabah aydınlığı gibi aynen çıkıyor ve günlük olaylarla bire bir örtüşüyordu. Bazen de garip sesler işitiyordu. İşittiği bu sesleri görebilmek için başını sağa, sola çeviriyor, fakat kimseyi göremiyordu. Bunun için de hem şaşırıyor, hem de endişeleniyordu. Gaipten gelen bu sesler zamanla daha da sık duyulmaya başlamıştı. Kayaların ve ağaçların kendisine ismiyle hitap ederek selamladıklarını işitir olmuştu.[2845] Böylece üstleneceği Yüce Peygamberlik görevine alıştırılmaktaydı. Olgunluk çağına erişerek kırk yaşına bastığında beşinci defa Hıra mağarasında inzivaya çekilmişti. Bundan sonra olanları Allah Resulü'nün kendi ağzından dinleyelim: "(Miladi 610 yılı) Ramazan ayının yirmi yedinci gecesi idi. Nurdan bir varlık gelerek, meleklerden Cebrail olduğunu, Allah'ın, beni Peygamber olarak seçtiğini bildirdikten sonra, bana abdest almayı ve istincayı öğretti. Ben vücudum temiz olarak dönünce de bana okumamı söyledi. Ben cevap verdim: Okuma bilmiyorum. Bunun üzerine beni kolları arasına aldı ve kuvvetle sıktı, sonra beni bıraktı ve bir defa daha okumamı söyledi. Ben yine okuma bilmediğimi söyledim. Beni tekrar kolları arasına alarak kuvvetlice sıktı ve oku dedi. Ben yine okuma bilmediğimi söyledim. Bu sefer üçüncü defa kolları arasına alıp, her defasındakinden daha kuvvetli bir şekilde sıkarak bıraktı ve dedi ki: "Yaratan Rabbinin adıyla oku: O, İnsanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin sonsuz kerem sahibidir. Kalemle yazmayı öğreten O'dur. İnsana bilmediğini O, öğretti."[2846]

Peygamberimiz meleğin rehberliğinde bu ilk vahiy ayetlerini okudu. Daha sonra melek gitti. İlk vahiy bu suretle başladı ve Rabbimizin insanlığa verdiği ilk emri "Oku" oldu. Böylece, Fahr-i Kâinat Efendimizin Peygamberlik görevi de bilfiil başlamış oldu.[2847]

2844 Nebilik ile Resullük arasında fark vardır: Allah'ın vahyine mazhar olanlara Nebi; Hem vahye mazhar olan, hem de bu ilahi hükümleri tebliğ etmekle görevlendirilenlere Resul denir. Bütün Resuller, aynı zamanda Nebi' dirler.Fakat Nebiler Resul değildir. Hz. Muhammed (s.a.v.) hem Nebi, hem de Resul'dür.

2845 İbni Hişam, S: 151.

2846 Alak: 96 / 1-5.

2847 Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Terc. C-1, Sh:9.

Soru: Vahyin geliş şekilleri nelerdir?

Cevap: Vahiy: Melekle insan arasında meydana gelen olağanüstü bir konuşmadır. Bu konuşmanın (ilâhî vahyin) gerçekleşmesi sırasında Hz. Peygamber (s.a.v.) ya kendisi beşeri özelliklerinin ve iradesinin dışına çıkarak tamamen ilâhî iradenin yönetimine girerek melekleşir, ya da Cebrail (a.s.) insan süretine girer.

İlk vahiy bir melek vasıtasıyla getirilmiş olmakla birlikte, takriben yirmi üç yıl süren vahyi Hz. Peygamber (s.a.v.) şu yollarla telakki etmiştir:

- Bazen çıngırak sesi,
- Bazen arı vızıltısı,
- Bazen perde arkasından bir ses
- Bazen Cebrail (a.s.) insan suretine girerek
- Bazen Peygamberimizin kalbine inen ilham şeklinde geliyordu.
- Bazen de Cebrail aslî şekliyle görünüyordu.

Vahiy esnasında Cenab-ı Peygamber vecd haline giriyor, heyecanlanıyor ve soğuk günlerde bile mübarek alnından ter damlaları dökülüyordu. Bazen deve üzerinde iken vahiy geldiği oluyordu. Bu esnanda deve Peygamberimizi taşıyamadığı için çökmek zorunda kalıyordu. Şayet çökmezse, bacakları yay şeklinde eğriliyor ve sanki kırılacak gibi oluyordu.[2848]

Vahiy geldiği sırada Peygamberimizin yanında bulunan sahabeler de bu durumu adeta beraber yaşıyorlardı. Ashaptan biri bu durumu şöyle anlatır: "Bir gün vahiy esnasında Resul-i Ekrem'in yanında otururken, tesadüfen baldırı baldırıma değiyordu; sonra öyle ağırlaştı ki, bacağım çatırdıyordu ve az daha kırılacak zannettim."[2849]

Peygamberimiz (s.a.v.) Hıra'da ilk kez Cebrail'i asli şekli ile görmüştü. Olağanüstü bu halin kendisini sarsması sonucu titreyerek evinin yolunu tuttu. Nur dağının ortasına geldiğinde bir ses: "Ya Muhammed! Sen Allah'ın Resulüsün; ben de Cibril-i Emin'im"diyordu. Sese doğru başını kaldırdığında, hem Cebrail'i gördü, hem de sesini duydu. Bu hal üzere, korku içinde evine döndü ve eşi Hz. Hatice'ye: "Beni örtün"diyerek, bir örtüye sarındı. Zira başına gelen bu hallerin rahmani mi, yoksa şeytani mi olup olmadığından endişe ediyordu. Sadık eşi Hz. Hatice:"Sen kendi menfaatini gözetmez, daima hayır işlersin. Allah senin üzerine şeytanı musallat etmez"diye teselli ettikten sonra, Hz. İbrahim (a.s.)'ın getirdiği Hanif Dinine mensup bulunan amcazadesi Varaka'nın yanına götürdü. Varaka, çok kültürlü bir insandı. İbranice bildiği için, Kitab-ı Mukaddesi (Tevrat ve İncil) okumuş ve dinler hakkında geniş bilgi sahibi olmuştu. Peygamberimizin ağzından olup bitenleri dinledikten sonra, sevinçle şöyle bağırdı: "Müjde ya Muhammed! Allah'a yemin ederim ki bu anlattıkların asla şeytanî değildir, bu tıpkı

2848 Haşr: 59/21. Bu ayet-i kerime ile vahyin gelişindeki haşyeti tasavvur etmek mümkündür.

2849 Prof. Dr. Hamidullah Muhammed, İslam Peygamberi, C-1 / 66.

Musa'nın Nâmûs'u gibidir.[2850] Sen İsa'nın haber verdiği son Peygambersin! Sana görünen melek, senden evvel Musa'ya gelen Cebrail'dir. Ah keşke genç olsaydım. Şayet yaşarsam, Peygamberlik vazifende zorluklar olursa, bütün gücümle seni koruyacak, sana destek olacağım." Fakat çok geçmeden Varaka öldü ve Resulullah'ın davet zamanına yetişemedi.[2851]

Bundan sonra vahiy bir süre kesildi ve Peygamberimiz derin bir üzüntü içine girdi. Hatta müşrikler: "Ey Muhammed! Allah'ın seni unuttu" dediler. Hak Teâlâ elbette sevgili Peygamberini daha fazla teessür içinde bırakmaz ve kâfir müşriklerin alaylı sözlerine muhatap kılmazdı. Nitekim şu ilahi emri kendisine tebliğ için Cebrail (a.s.)'ı tekrar görevlendirdi:"Ey bürünüp sarınan (Resulüm)! Kalk ve insanları uyar."[2852]İlk gelen ayetler Nebilik dönemine ait ayetlerdi. Bu ayet-i kerimenin nüzulü ile tebliğ dönemi, yani Resullük devri başlamış oldu. Bundan sonra, vahyin arkası kesilmedi. Vefatına kadar Kur'an ayetlerinin nüzulü devam ederek 22 yıl, 2 ay, 22 gün sürdü.

Soru: Peygamberimiz İslam'ı ilk tebliğe ne zaman başladı ve ilk iman edenler kimler oldu?

Cevap: Yukarıda zikrettiğimiz "Müddessir" süresinin ikinci ayeti nazil olduktan sonra, Peygamberimiz en büyük inkılâbının ikinci safhasını başlatmış oldu. Risaletin bu ikinci safhasında Allah Teâlâ Peygamberine tebliğ sırasında izlemesi gereken yolu da şu hitabıyla gösteriyordu: "(Ey Muhammed!) önce en yakın akrabanı uyar."[2853]

Peygamberimiz (s.a.v.) de bu ayet-i kerimenin emri doğrultusunda hareket ederek tebliğ işine önce en yakınlarından başladı. İlk iman eden, kadınlardan eşi Hz. Hatice, ondan sonra sırasıyla çocuklardan Hz. Ali, kölelerden evlatlığı Hz. Zeyd ve büyüklerden can dostu Hz. Ebu Bekir oldu. Bunlardan sonra, Hz. Ebu Bekir'in telkin ve irşatlarıyla Osman bin Afvan, Abdurrahman bin Avf, Sa'd bin Ebi Vakkas, Zübeyr bin Avvam ve Talha bin Ubeydullah Müslüman oldular. Hz. Hatice'den sonra İslam dinine giren bu sekiz kişiye, İslam'a önce girenler manasına "**Sabikun-i İslam**" denildi.

Hz. Muhammed'e,"Sana emrolunan şeyi açıkla, baş ağırtırcasına anlat, müşriklere aldırma!"[2854] Mealindeki ayet-i kerime nazil oluncaya kadar, ilk üç yıl halkı İslam'a gizliden gizliye davet etti. Bu üç yıl içinde Müslümanların sayısı otuzu ancak geçebilmişti. Açıktan davet emri gelince, ayetin gereği yapılmağa başlandı. Peygamberimiz başta olmak üzere Müslümanlar, Harem-i Şerif'e giderek Kur'an-ı Kerim'i sesli okumaya başladılar. Ayrıca Peygamberimiz kendi evini bırakarak Ashaptan Erkam'ın evine taşındı.

2850 "Musa'nın Namusu" tabiriyle, Hz. Musa'ya vahiy getiren melek kastedilmiştir.

2851 Konrapa Zekai, İ.h.L. için Peygamberimizin Hayatı, C-1, Sh:22-23, Milli Eğt. Basımevi, İstanbul-1983.

2852 Müddessir: 74 / 1-2.

2853 Şuara: 26 / 214.

2854 Şuara: 26 / 94.

Evde birçok Mekke'li Müslüman olduğu için bu eve "**Darü'l-İslam**" adı verildi. Dolayısıylabu ev, İslam'ın yayılması açısındanönemli bir yer tutar.

Soru: Müşrikler, ilk Müslümanlara ne gibi işkenceler yapmışlardır? En çok işkenceye maruz kalan Müslümanlar ile en fazla işkence yapan müşrikler kimlerdir?

Cevap: Müşriklerin yaptıkları kötülükler, beş safhada incelenebilir:

1) Önceleri alay etme tarzında başladı.

2) Sonraları hakaret etme şeklinde devam etti.

3) Daha sonra şiddetini artırdı ve işkence şekline dönüştü.

4) İşkenceden de sonuç alınamayınca bu sefer bütün Müslümanlar ve Beni Haşim kabilesi ile her türlü ticari ve medeni ilişkileri kesip yasakladılar. Bunu bir sözleşme haline getirip Kâbe duvarına astılar. Bu katı ve zecri tedbirlere rağmen bu uygulamalarından da istedikleri sonucu alamadılar.

5) Ve nihayet tekrar şiddet politikası şeklinde devam etti.

Özellikle işkence safhasında Müslümanlara akıl almaz işkenceler yaptılar. Küfrün çılgın karakterli müşrik temsilcileri Allah Resulü ile başa çıkamayınca ve "Güneşi sağ elime Ay'ı da sol elime verseler İslam davasından vazgeçmem" cevabını alınca, ilk Müslümanlara kadın erkek, genç-yaşlı demeden akla hayale gelmez işkenceler yapmaya başladılar. Çileli Müslümanların her biri yakıcı güneşin altında dayanılmaz baskı ve zulümlere maruz kaldılar. Kızgın ateş sırtlarını eritiyordu. Çıplak vücutları kızgın kumlara yatırılarak, üzerlerine büyük kayalar, kızgın demir yığınları koydular. Bazen de boyunlarına ve ayaklarına ipler takılıp develere bağlanarak develer ters istikametlere doğru koşturulmak suretiyle kan revan içinde sürüklendiler. Ama bütün zülüm ve işkencelere karşı Müslümanlar inançlarından asla taviz vermediler. En çok işkenceye uğrayanların başında Bilal-i Habeşi, Yasir, karısı Sümeyye ve oğlu Ammar gelir. Ammar, akıl almaz işkencelere maruz kaldığı için bir ara dayanamayıp, işkence yapanların telkinlerine uyarak müşriklerin istedikleri doğrultuda inkâr edip putlarını hayırla andı. Bunun üzerine serbest bırakıldı. Serbest kalınca ağlayarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'in huzuruna geldi ve durumu anlattı. Peygamber Efendimiz de:"Ya Ammar! Kalbin iman ile mutmain olduktan sonra, bunda bir sakınca yoktur" buyurdu. Bu sırada şu ayet-i kerime nazil oldu: "Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse-kalbi iman ile dolu olduğu halde dinden dönmeye (inkâra) zorlanan müstesna. Fakat kim (zorlama olmaksızın) kalbini kâfirliğe açarsa, işte Allah'ın gazabı bunlaradır; onlar için büyük bir azap vardır."[2855]

Hz. Ebu Bekir (r.a.) müşriklerin bu korkunç işkence ve zulümlerinden kurtarmak için yedi tane köle ve cariyeyi sahiplerinden satın alarak azad etti. Peygamberimizin şanlı müezzini Bilal-i Habeşi de bunlar arasındaydı.

2855 Nahl: 16 / 106.

İşkence yapanların en önde gelenleri ise, Ebu Leheb ve Ebu Cehil idi.

İşkenceler arttıkça imanları coşuyor, ağızlarından tekbir sesleri yükseliyordu. "İslam'dan dön ve kurtul" diyen zalim müşriklere karşı: "**Hayır, biz İslam olmakla kurtuluşa erdik**" diye cevap veriyorlardı. Görünüşte işkence gören bu kahraman insanlar, ruhta huzur bulmuşlardır. Bu işkenceler sonucu Ammar b. Yâsir ailesinin tüm fertleri birer birer şehit edilmişlerdi. Yâsir'in annesi Sümeyye Hatun, ilk şehitlik mertebesine ererek sultanlık tahtına oturmuştur. Peki, bu dayanılmaz işkencelere rağmen Müslümanlar, inançlarından niçin ödün vermemişlerdir? Çünkü Müslüman, ruhunu küfrün emrine ve insafına bırakamazdı. Ruhu yücelten mutlu son, şehitliktir. Ondan daha yüce bir mertebe yoktur. Zira İslam'ın yüce Peygamberi Hz. Muhammed şehidi şöyle anlatıyordu: "Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzündeki her şey kendisinin dahi olsa bir daha dünyaya dönmek istemez. Yalnız şehid müstesna. Çünkü o cennette gördüğü ikram ve iltifat karşısında dünyaya dönüp tekrar, tekrar öldürülmeyi arzu eder."[2856]

Müslüman, tevhit davasında Hz. İbrahim gibi ateşe atılmayı göze alan kişidir. Müslüman, Cafer-i Tayyar gibi savaş meydanında iki kolunu birden yitirdiği halde cihada devam edebilen kahramandır. Müslüman, Hanzele gibi gerdeğe girdiği gece sevgili Peygamberinin cihad çağrısına uyup, duvakta eşini bırakarak cihada koşan mücahittir. Müslüman, İslam ordularının başkomutanı Halid bin Velid'in hastalığı sebebiyle tevhid davasını yeryüzüne hâkim kılmaktan uzak kaldığı için: "O kadar savaşlarda bulundum ki, vücudumdaki her organda bir mızrak veya kılıç yarası vardır. Buna rağmen yine de develerin yattıkları yerde ölmesi gibi ben de yatağımda ölüyorum"[2857] diye hayıflanan şuurlu bir şahsiyettir. Cenab-ı Mevla bizleri şefaatlerinden mahrum etmesin!

Soru: Hz. Hamza ile Hz. Ömer nasıl Müslüman oldular?

Cevap: İslam'ın azılı düşmanı Ebu Cehil, bir gün Peygamberimize hakaret etmişti. Olayı gören bir cariye, bu durumu Peygamberimizin amcası Hz. Hamza'ya anlatmış, henüz İslam'a girmemiş olan Hz. Hamza, yeğenine yapılan bu kötü hareketi kabullenememişti. Dolayısıyla hemen Ebu Cehil'in yanına gitti. Hiç tereddüt etmeden üzerine atıldı ve başını yardı. Böylece yeğeninin intikamını almanın huzur ve gururu içerisinde Hz. Muhammed'in yanına giderek bu olayı kendisine anlattı. Peygamberimiz de Hz. Hamza Müslüman olmadıkça hoşnut olamayacağını kendisine hissettirdi. Bu durumu fark eden Hz. Hamza, Allah'ın takdiri ile hemen oracıkta kelime-i şahadet getirerek 38'inci Müslüman olma şerefini kazandı. Bundan üç gün sonra da Hz. Ömer 40'ıncı Müslüman oldu. Böylece iki güçlü şahsiyet, İslam'a girmekle Müslümanları sevindirdi ve onlara moral kazandırdı. Bu durum, müşrikler arasında şok etkisi yaptı ve onları çılgına döndürdü.

2856 Buhari; Müslim; et-Terğib: 2 / 325.

2857 İbni Kesir: 1 / 298.

Hz. Ömer'in Müslüman olması ise şöyle oldu: Hz. Hamza İslam'ı kabul ettikten sonra müşrikler, Müslümanların gittikçe güçlendiklerini fark etti. Bu durumu önlemek için "**Darünnedve**" denilen hükümet binasında toplanarak aralarında tartıştılar. Netice olarak Ebu Cehil'in teklifiyle Hz. Muhammed'in mübarek vücudunu ortadan kaldırmaya karar verdiler. Bu görevi de Hattap oğlu Ömer üstlendi. Derhal kılıcını kuşanarak yola koyuldu. Öfke içinde giderken Nuaym denen şahıstan kız kardeşi Fatıma ile eniştesi Said'in de Müslüman olduklarını öğrendi. Bunun üzerine yolunu değiştirerek Peygamberden önce onların işini bitirmek üzere eniştesinin evine gitti. Ve kapıdan hışımla içeri girince Kur'an okumakta olduklarını gördü. Hiddetli bir şekilde;"Nedir bu okuduğunuz?"diyerek eniştesini yaka paça ayaklarının altına alarak dövmeye başladı. Kocasını kurtarmak için müdahale eden kız kardeşini de tokatlayarak ağzını burnunu kan revan içinde bıraktı. Bu saldırı üzerine kız kardeşi Fatıma, "Ya Ömer, Allah'tan kork, Peygambere inan, kocam da ben de Müslüman olduk, başımızı kessen de bu Allah davasından Hz. Muhammed'in nurlu yolundan asla vazgeçmeyeceğiz" diye haykırınca, Ömer şaşkına döndü. Ve bir anda pişmanlık duymaya başladı. Titrek bir sesle, "okuduğunuz şeyi getirin" diyebildi. Kur'an-ı Kerim'in 20. Sûresi olan "Taha" sûresini getirip okumaya başladılar. Kur'an ayetleri Ömer'in kalbinde ve beyninde büyük tesir ve inkılâp yaptı. Derhal Hz. Muhammed'in yanına götürülmesini istedi. Erkam'ın evinde bulunan Resul-i Ekrem'in huzuruna çıkarıldı. Ve Kelime-i Şahadet getirerek İslam'la şereflendi. Başlangıçta Ömer'in gelişinden endişe duyan Müslümanlar, Ömer'in Müslüman oluşu karşısında sevince boğuldular. Yüksek sesle tekbir getirerek Mekke sokaklarını çınlata çınlata topluca Kâbe'ye gittiler. Ve burada korkusuzca ibadetlerini yaptılar. Hz. Muhammed'i öldürmeye giden Hz. Ömer, merak içinde haber bekleyen müşrik Kureyşlilere Kelime-i Şahadet getirerek şöyle seslendi: "Beni bilen bilsin, bilmeyen öğrensin, ben Hattap oğlu Ömer'im, işte Müslüman oldum". Bu ifadeler karşısında şaşıran Kureyşlilerin her biri bir tarafa kaçıştı. Özellikle Hz. Ömer'in Müslüman oluşu müşrikler arasında bir kırılma noktası oldu. Dolayısıyla bundan sonra İslamiyet, Allah'ın lütfuyla güçlü adımlarla ilerleyip yayılmaya devam etti.

Soru: Kur'an'ı açıktan okuyan ilk kişi kimdir?

Cevap: Peygamberimiz (s.a.v.)'den sonra Kur'an-ı Kerim'i ilk defa Mekke'de müşriklere karşı açıktan okuyan kişi Abdullah b. Mes'ud (r.a.) tır. Kureyşlilerin toplandıkları yere gelerek "Rahman" sûresini açıktan okumaya başladı. Bunun üzerine müşrikler, üzerine saldırarak kan revan içinde bıraktılar. O ise, bu halde iken ısrarla okumaya devam etti ve müşriklerin her darbesi Kur'an'a olan muhabbetini daha da artırdı. Yere düşüp kalktıkça tekrar Allah'ın kitabını okumaktan büyük haz duydu ve asla pes etmedi.

Soru: İslam'da akıttığı ilk kan ile ilk gazilik unvanını alan sahabe kimdir ve olay nasıl cereyan etmiştir?

Cevap: İslamiyet'in ilk yıllarında gizli ibadet yapılıyor, hatta Mekke'nin dışında

tenha yerlere gidilerek topluca gizli namaz kılınıyordu. Bir gün Sa'd b. Ebi Vakkas'ın da içinde bulunduğu bir grup Müslüman, Mekke'nin bir vadisinde topluca namaz kılarlarken üzerlerine, içlerinde Ebu Süfyan'ın da bulunduğu bir müşrik topluluğu çıkageldi. Ve Müslümanların namazı ile alay etmeye ve onlara hakarete başladılar. Müşriklerin tahrikleri tahammül sınırını aştığı için Sa'd bin Ebi Vakkas sinirlerine hâkim olamadı ve eline geçirdiği bir deve kemiği ile müşriklerden birisinin başına vurup yararak kanlar içinde bıraktı. Bunun üzerine diğer müşrikler korkularından kaçıp gittiler. Böylece onların alaylı tavırlarına son vermekle birlikte, İslamiyet adına ilk kan da akıtılmış oldu.

Soru: İslamiyet adına ilk şehit olan kimdir ve hadise nasıl olmuştur?

Cevap: İslamiyet'in ilk yıllarında Hz. Muhammed (s.a.v.) kendisine iman eden Ashab-ı Kiramdan bazıları ile birlikte Kâbe'ye giderek orada Allah'ın birliğini Tekbirlerle ilan edip coşkulu bir tavır sergilediler. Müslümanların semalara yükselen ve Mekke sokaklarını çınlatan bu Tekbir nidaları Müşrikleri çileden çıkardı. Bu hareketi, Kâbe'ye ve içerisindeki putlara hakaret kabul ederek Resulullah'a saldırıp öldürmek istediler. Müşriklerin bu alçakça hareketini gören Haris İbn-i Hale adındaki sahabi, derhal koşarak Cenab-ı Peygambere inmek üzere olan kılıçlara mani oldu. Canından çok sevdiği Sevgili Peygamberini kılıçlardan korudu ama kendisini kılıç darbelerine hedef olmaktan kurtaramayarak şehit oldu. Allah Resulü'nün gözleri önünde kanları Harem-i Şerife aktı. Böylece davası uğruna ilk şehit unvanını kazandı. Rabbim cümlemizi O'nun sancağı şerifi altında haşretsin!

Soru: Şehit kime denir, İslam'da ilk şehit edilen aile kimdir?

Cevap: Şehadet dinimizde yüce bir mertebedir. Allah yolunda, tevhid uğrunda canını feda eden kimseye şehid denir. Şehidlik ölmek değil, dirilmektir. Nitekim ayet-i kerimede. "Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin. Bilakis diridirler, fakat siz anlayamazsınız"[2858]buyurulur.

İslam fıkıhçıları şehitleri üçe ayırlar:

1-Hem dünya, hem de ahiret itibariyle şehit sayılanlar: Bunlar; buluğ çağına ermiş, büyük hadesten (hayız, nifas ve cünüplükten) temizlenmiş bir Müslüman'ın harp neticesinde gayr-i müslimler veya yol kesici teröristler tarafından yahut da malını, ırzını, nefsini ve diğer Müslüman veya Müslüman olmayan, masum insanları müdafaa ederken öldürülenlerdir. Bunlara hakiki şehid de denir. Bu çeşit şehidler, İmam Azam'a göre, yıkanmadan namazları kılınarak elbiseleri ile gömülürler. Diğer üç imama göre ise, namazlarının kılınması da şart değildir.

2-Yalnız dünya bakımından şehit sayılanlar: Bunlar, kalbinde nifak bulunduğu halde, Müslüman görünen ve savaşta Müslümanların safında yer alarak düşman tara-

2858 Bakara: 2/154; Al-i İmran:3/ 169-170.

fından öldürülenlerdir ki, bunlar sadece dünya ahkâmı itibariyle hükmen şehid sayılırlar. Bunlar da görünüş halleri esasalınarak yıkanmazlar, üzerlerine namazları kılınıp elbiseleri ile gömülürler. Elbette ahiretteki hallerini Cenab-ı Hak takdir eder.

3-Ahiret itibariyle şehit sayılanlar: Bunlar, hata yoluyla öldürülüp, vârislerince diyet ödenen Müslümanlardır. Bunlar, ahiret itibariyle şehit sayılsalar da, dünya ahkâmı itibariyle şehid sayılmazlar. Bu nedenle bu tür şehitler, diğer normal ölüler gibi yıkanır, kefenlenir ve cenaze namazları kılınarak defnedilirler.

Keza, savaşta yaralandığı halde, aldığı yaralar sebebiyle en az bir namaz vakti geçtikten sonra ölenler, suda boğulanlar, ateşte yananlar, bina altında kalanlar, salgın hastalıklardan ölenler, nifas ve hamilelik halinde ölen kadınlar, ilim yolunda ölenler, ahiret itibariyle şehid sayılırlar.[2859]

Soru: Allah Teâlâ'nın şehitlere ikram ettiği şeyler nelerdir?

Cevap: Allah Teâlâ'nın, şehitlere ikram ettiği önemli hususlardan bir kısmı şunlardır:

- Namazları kılınmadan ve yıkanmadan defnedilebilirler.[2860]
- Kanlı elbiseleriyle gömülürler[2861]
- Kabirlerinde diridirler.[2862]
- Ruhlarını bizzat Allah alır.[2863]
- Kul borcu hariç, şehitlerin tüm günahları bağışlanır.[2864]
- Cennete girdiği halde tekrar şehit olmak için yeryüzüne geridönmek ister.[2865]
- Kabir azabından muaftır.[2866]
- Cennette en güzel köşke sahiptirler.[2867]
- Şehitler ölüm acısını duymazlar. Duydukları acı sadece çimdiklemeden duyulan acı gibidir.[2868]
- Şehit ailesinden yetmiş kişiye şefaat eder.[2869]
- Kıyametin korkunç halinden emin olurlar.[2870]

2859 Müslim, imaret 165,(1915); Tirmizi, Cenâiz 65(1063).

2860 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-4, Sh:182. (Uhut şehitleri yıkanmadan ve cenaze namazları kılınmadan defin edilmişlerdir.)

2861 Suyûtî, el-Camiu's-Sagîr, 2 / 23.

2862 Bakara: 2 / 154; Hakîm, et-Tergîb, II,314.

2863 Ahmed Şihabeddin El-Kayyubî, Dini Hikâyeler, Sh:236.

2864 et-Tergîb, II, 311; Müslim, İmaret 118.

2865 Buhari, Müslim; et-Tergîb, II, 325.

2866 et-Tergîb, Terc. C-3, Sh: 228.

2867 Buhari; et-TergîbTerc. C-3, Sh:216.

2868 Tirmizi; İbni Mace; Nesâi; et-Tergîb Terc. C-3, Sh:221.

2869 Ebu Davud; et-Tergîb Terc. C-3, Sh: 221.

Bu konudaki son sözü Allah Resul'ünün şu mübarek beyanları ile noktalayalım:

"Kim samimiyetle Allah'tan şehit olmayı arzularsa, Allah o kimseyi yatağında bile ölse şehitlik derecesine yükseltir."[2871]

"Şehitler, amel durumlarına, savaştaki ihlâs ve şecaat (kahramanlık) larına göre farklı derecelere sahip olacaklardır."[2872]

Soru: Hz. Peygamber (s.a.v.) İslamiyet'i tebliğ için gittiği Taif'te nasıl bir muamele ile karşılaştı?

Cevap: Peygamberimizin en vefalı amcası Ebu Talib ile eşi Hz. Hatice validemizin vefatı üzerine Mekke'li müşriklerin İslam'a olan düşmanca tutumları oldukça artmıştı. Bu durumdan son derece bunalan Resul-i Ekrem Efendimiz, 619 yılının Şevval ayında Mekke'nin 130 km Güneydoğusunda bulunan ve bugün dünyanın en meşhur gülyağı üretilen Taif'e giderek halkını irşat etmeyi ve onları İslam'la şereflendirmeyi düşündü. Yanına Zeyid bin Harise'yi de alarak Taif'e gitti. Burada bir ay kadar kaldı. Taif'in ileri gelen kabile reisleri ile görüşerek onları İslam'a davet etti. Peygamberimizin bu daveti karşısında kendisine bazı lüzumsuz ve alakasız sualler sorarak davetini reddettiler. Reddetmekle de kalmadılar kötü muamelede bulundular. Hatta ayak takımı adamları toplayarak saldırttılar. Atılan taşlarla mübarek el ve ayakları kan revan içinde kaldı. Bu arada Zeyd, atılan taşlardan korumak için Resulullah'a siper oluyordu. Kendisini bir üzüm bağına atarak canını zor kurtardı. Aynı zamanda akrabası olan bağ sahibi Resulullah'ın halini görerek acıdı ve kölesi vasıtasıyla üzüm ikram etti. Böylece burada biraz nefes almış oldu. Bu arada Cebrail (a.s.) gelerek: "Ya Muhammed! Cenab-ı Hakk'ın emriyle buradayım. Dağlara hükmeden İsrafil de yanımda, eğer istersen şu iki dağı kavuşturup Taiflileri helâk edelim" dedi. Bu teklif karşısında rahmet elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.): "Hayır, ben azap elçisi olarak değil, rahmet elçisi olarak gönderildim. Onlar cahil insanlardır, gerçekleri bilmiyorlar. Fakat belki, Allah Teâlâ onların neslinden Müslüman bir topluluk halk eder" diyerek Taifliler için beddua etmedi; tam aksine onların hidayetini ve doğru yolu bulmalarını Allah'tan niyaz etti.

Bir ara, bu sıkıntılı anında ellerini kaldırarak özet olarak şöyle dua yaptı:"Yâ Rabbî! Kuvvetimin zaafa uğradığını, çaresiz kaldığımı, halk nazarında hor görüldüğümü ancak Sana arz eder, Sana şikâyet ederim. Ey merhametlilerin en merhametlisi, çaresizlerin tek sığınağı olan Allah'ım! Huysuz ve yüzsüz bir düşman eline beni düşürme. Çektiğim sıkıntı ve belalara razıyım, yeter ki beni gazabına uğratma. Af ve mağfiretinle muamele eyle. Sen razı oluncaya kadar affını diliyorum. Her kuvvet ve kudret Seninle kaimdir."[2873] Hz. Peygamber burada bir müddet daha dinlendikten sonra, oradan ayrılarak

2870 et-Tergîb Terc. C-3, Sh: 228;.

2871 Müslim, Cihad 156, 157 (1908-1909).

2872 Tirmizi, Fezâilu'l-Cihad 14, (1644).

2873 Karakılıç Celaleddin, Hz. Muhammed (a.s.)'ın Hayatı, C-1 / 120.

Mekke'ye yakın bir mesafede bulunan Batn-ı Nahle mevkine geldi. Burada birkaç gün dinlendi. Bir gün sabah namazını kıldırırken "Rahman" sûresini okudu. Bu sırada yedi veya dokuz kişilik bir Cin tâifesi gelerek okunan Kur'an'ı dinledi ve Müslüman oldular. Döndükten sonra da kavimlerini İslam'a davet ettiler.[2874]

Hz. Muhammed (s.a.v.) Mekke'ye girmeyerek buradan doğruca Hıra'ya gitti. Böylece Taif yolculuğu da noktalanmış oldu.

Soru: Cihad emri ile ilgili ayet-i kerime niçin ve ne zaman nazil olmuştur?

Cevap: İslam'ın bütün hükümlerinde olduğu gibi cihad emrinin verilmesinde ve zamanlamasında da her çağda geçerli olan ve alınması gereken önemli dersler vardır. Hz. Muhammed (s.a.v.), hicretten önce Mekke devrinde Müslümanlar, büyük işkence zülüm ve haksızlıklara uğramalarına rağmen, Allah tarafından cihada izin verilmediği için düşmanları ile savaşmamış, bunun yerine sabrı ve nasihat yoluyla hakkı tavsiyeyi öne çıkarmışlardır. Ancak hicretten sonra Müslümanlar belli bir güce ulaşıp, toplumda, zulme boyun eğmeme fikri iyice olgunlaştıktan sonra, tehlikenin daha da büyük boyutlara ulaşmasına fırsat vermemek için, hicretin ikinci yılında saldırı mahiyetinde olmamak şartıyla sadece müdafaa savaşına şu ayet-i kerimelerle izin verilmiştir:

"Kendileriyle savaşılanlara (Müminlere) zulme uğramış olmaları sebebiyle (savaş konusunda) izin verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir."[2875]

"Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın; fakat haksız yere saldırmayın. Çünkü Allah, haksız yere saldıranları sevmez."[2876]

Görüldüğü gibi İslam dini, saldırıyı değil barışı ve nefsi müdafaayı öngörmektedir. Bununla beraber zulme boyun eğmek ve teslimiyet göstermek, İslam inancıyla asla bağdaşmaz. İslamiyet, ne pahasına ve hangi dinden olursa olsun daima mazlumun yanında yer almayı hedef göstermiştir. İslam Tarihi bunun birçok örnekleriyle doludur. Maalesef, günümüzde bunun tam tersi bir uygulama ile karşı karşıyayız. İnsanlar veya devletler çıkarlarını hesabederek Hakk'ın ve haklının yanında değil, zalimin ve güçlünün yanında yer almayı yeğlemiş bulunmaktadırlar. Böyle olunca da yer küremizde kan ve gözyaşı dinmek bilmemektedir. Allah katında bunun hesabını vermek çok zor olsa gerektir.

Soru: Birinci ve ikinci hicret kaç kişi ile ve hangi ülkeye yapılmıştır?

Cevap: Müşriklerin Müslümanlar üzerindeki baskı ve işkencesi dayanılmaz hale gelince, Mekke dışına hicret etmeye karar verilmiştir. İlk hicret, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Peygamberliğinin beşinci yılı olan miladi 615 de Recep ayı içinde, 11 erkek ve 4 kadın olmak üzere toplam 15 kişi ile Habeşistan'a yapılmıştır. Habeşistan kralı Necaşi, hicret eden Müslüman'lara kol-kanat germiş ve büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Böylece Müslü-

2874 Cin Süresi: 72 / 1, 2, 13; Ahkaf Süresi: 46 / 29-32.

2875 Hac: 22 / 39.

2876 Bakara: 2 /190.

manlar Necaşi'nin ülkesinde hayatlarını güven ve huzur içerisinde sürdürmüşlerdir.

İlk hicretten iki sene sonra, 77 si erkek, 13 ü kadın olmak üzere toplam 90 kişi ile Habeşistan'a ikinci hicret yapıldı. Birinci hicrette Müslümanların başında sorumlu kimse yoktu. Ancak ikinci hicrette Cafer-i Tayyar kafilenin başına reis olarak atandı. Bilhassa ikinci hicretten sonra telaşa kapılan müşrikler, Müslümanları Habeş hükümdarından istemek için çeşitli hediyelerle iki kişilik bir heyet gönderdiler. Habeş hükümdarı gelen heyetle oradaki muhacir Müslümanları yüzleştirerek kendilerine bazı sualler sordu. Mekke'li heyet adına Amr ibni As'ın isteklerine karşı Müslümanları temsilen kafile başkanı Cafer-i Tayyar tesirli bir konuşma yaptıktan sonra konuşmasını teyit eden Kur'an'dan ayetler okuyunca, Hıristiyan olan Habeş hükümdarı ayağa fırlayarak: "Allah'a yemin ederim ki, bu sözler, Hz. Musa'ya gelen vahiylerle aynı kaynaktandır"[2877] dedi ve Kureyş heyetinin Müslümanları kendilerine teslim etmeleriyle ilgili tekliflerini reddetti. Müslümanlar bundan sonra burada huzur içinde oldular. Şüphesiz Allah, kendisine samimiyetle iman edenlerle beraberdir.

Soru: Birinci, İkinci Akabe görüşmeleri ve biat'i nedir,burada alınan kararlar nelerdir?

Cevap: Akabe'nin sözlük anlamı vadiden yüksek bir dağa doğru çıkan sarp yokuş demektir. Bu kelime, Kur'an-ı Kerim'in Beled süresi 12–18. ayetlerinde geçmektedir. Ancak ilgili ayetlerde Akabe kelimesi maddi yokuştan ziyade, İnsanın nefsine zor gelen amellerden ve nefsiyle yapacağı mücadelelerden bahseder. Dolayısıyla mecâzi anlamda kullanılmıştır.

Biat ise: "Söz vermek" demektir. Peygamberimiz (s.a.v.), Mekke'nin kuzeyinde bulunan Akabe denilen yerde birincisinde altı,[2878] ikincisinde de on iki kişiden oluşan Medinelilerle görüştü. Ve onlara İslam'ı anlattı. Onlar da İslamiyet'i kabul edip Peygamberimize biat ederek şu sözleri verdiler:

- Allah'a ortak koşmayacaklarına,
- Hırsızlık yapmayacaklarına,
- Zinaya yaklaşmayacaklarına,
- Kız çocuklarını öldürmeyeceklerine,
- Kimseye iftira etmeyeceklerine,
- Allah ve Peygambere itaat edeceklerine

Kur'an-ı Kerim biat hakkında Peygamberimize hitaben şöyle buyurur: "Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getir-

2877 Konrapa M. Zekai, Peygamberimizin Hayatı, C-1 / 31.

2878 İslam nurunu ilk yayan bu altı kişi şunlardır: Ebu Umame Esad, Refi b. Malik, Avf b. Haris, Kutbe b. Amr, Ukbe b. Amr ve Ukbe b. Cabir'dir.

memek (gayri meşru bir çocuk doğurup, onun kocasına ait olduğunu söyleyerek ona iftira atmamak), iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlerini kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir."[2879]

Bu anlaşmadan sonra kendilerine İslam'ı öğretecek bir kişi istediler. Peygamberimiz de bu iş için Mus'ab b. Ümeyr'i görevlendirdi. O, Medine'de büyük bir gayret gösterdi. Ve Müslümanların hızla çoğalmalarını sağladı. Aynı yıl Medine'den 75 kişilik bir gurup Mekke'ye gelerek İkinci Akabe biati gerçekleşti. Burada, Peygamberimizi kendi kız ve kadınlarını korudukları gibi koruyacaklarına, ellerini tek tek uzatarak söz verip biat ettiler. Bu Akabe biatleri çok kısa zamanda meyvesini verdi. İslam'ın yayılmasında büyük ve önemli bir rol oynadı.

MEDİNE DÖNEMİ

Soru: Medine'ye hicret ve sebepleri nelerdir?

Cevap: Habeşistan'a yapılan ilk hicretten sonra müşriklerin Müslümanlar üzerindeki baskı ve zulümlerinin daha da artması üzerine, Peygamberimiz Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicret (göç) etmelerine izin verdi. Çünkü Medine, ikinci Akabe biatinden sonra Müslümanların güven içerisinde yaşayabilecekleri yer haline gelmişti. Böyle bir ortamın meydana gelmesi üzerine Müslümanlar, gruplar halinde Medine'ye gittiler. Medine'deki yerli Müslümanlar, hicret eden Mekkeli Müslüman kardeşlerini çok sıcak karşıladılar. Evlerini açıp mallarını paylaşarak dünya tarihinde eşi ve benzeri görülmemiş büyük bir kardeşlik örneği sergilediler. Bu yardım severliklerinden dolayı Medineli Müslümanlara "**yardım edenler**" anlamına gelen "**Ensar"** denildi. Mekke"den Medine'ye göç edenlere de hicret edenler anlamına "**Muhacir**" denildi. İşte bu sıcak ve samimi kaynaşma sonucu Medine, Müslümanlar için güvenli bir yer haline geldi.

Soru: Peygamberimiz Medine'ye hangi tarihte kiminle hicret etti ve hicret sırasında gizlendiği mağaranın adı nedir?

Cevap: Peygamberimiz (s.a.v.), Peygamberliğinin 13. yılını her türlü zulme karşı yılmadan, usanmadan, ümitsizliğe kapılmadan Mekke'de geçirdi. Onun bu tevhit mücadelesindeki sarsılmaz inanç ve kararlılığı müşrikleri çileden çıkarıyor, dolayısıyla daha köklü tedbirler almaya sevk ediyordu. Zira başvurdukları her yol, İslamiyet'in ilerlemesini durduramıyordu. Özellikle Medine'de Müslümanlar gittikçe güç kazanıyorlardı. Kendileri için bu gidişin sonlarını getireceğini anlayan müşrikler, son çare olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'i öldürerek bu işi kökünden halletmek istiyorlardı. Ve nihayet "**Dar'ün-Nedve**" denilen meclis evinde toplandılar. Çeşitli teklifleri uzun, uzun tartıştıktan sonra, Ebu Cehil'in şu sinsi planı kabul edildi ve Peygamberimizi öldürmek için

2879 Mümtehine: 60/ 12.

her kabileden bir kişi seçilerek evi kuşatıldı. Seçilen bu bedbahtlar, hep birlikte Efendimizin üzerine saldırarak onu öldüreceklerdi. Hz. Muhammed'in ölümünden doğacak sorumluluk da böylece bütün kabilelere ait olacak ve Haşimi sülalesinin intikam almada hedef belirleme şansı ortadan kalkacaktı. Ama Allah (c.c), her zaman olduğu gibi, Cebrail'i göndererek Sevgili Resulünü bu hain tuzaktan haberdar etti, aynı zamanda hicret etmesine de izin verdi. Kur'an, müşriklerin bu suikast planlarını şöyle anlatır: "(Ey Habibim!) Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar sana (tuzak) kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir."[2880]

Kureyşin bu canileri kararlaştırdıkları hain planlarını uygulamak için Resulullah'ın uyumasını bekliyorlardı. Pek tabi durumdan haberdar olan Peygamberimiz (s.a.v.) Hz. Ali'ye:"Haydi bu gece benim yatağımda yat." buyurdu. Onu yatırdıktan sonra da eline bir avuç ince kum alarak Yasin süresinin baş kısmından bir miktar okudu ve canilerin başlarına doğru serpti. Arkasından da gayet emin ve rahat bir şekilde elini kolunu sallayarak evden ayrıldı. Zira bu işlemlerle birlikte müşrikler, derin bir uykuya dalarak Peygamberimizi Allah'ın yardımıyla göremediler. Allah, onların gözlerini perdelemişti.[2881]

Böylece Hz. Ebu Bekir'i yanına alarak 622 yılında Medine'ye hicret için yola çıktı. Peygamberimizin bu hicreti, hicri tarihin başlangıcı kabul edildiği için İslam tarihinde ve dini hayatımızda önemli bir yer işgal eder.

Hicret esnasında iki dost "**Sevr**" dağında bulunan "**Athal**"[2882] mağarasında dinlendiler. Burada Allah Teâlâ, Peygamberimizi ve Hz. Ebu Bekir'i izlerinden takip ederek mağaranın ağzına kadar gelen müşriklerden korumak için, mağaranın ağzını bir örümcek ağıyla kapatıp, giriş kısmına da bir güvercine yuva yaptırarak, mağarada kimsenin olmadığı izlenimini verdirdi. Bu ise ilahi bir mucizeydi. Müşrikler mağaranın ağzına okadar yaklaşmışlardı ki, Hz. Ebu Bekir telaşlandı ve Peygamber Efendimizin kulağına eğilerek fısıltı halinde: "Ya Resulallah! Düşman okadar yaklaştı ki, ayaklarının ucuna bir baksalar bizi görecekler" dedi. Her zaman olduğu gibi, Allah'ın yüce Resulü Rabbine tam bir güvenle: "Sus ya Eba Bekir! Korkma, keder etme, iki yoldaş ki, Allah onların üçüncüsü ola. Allah bizimle beraberdir"[2883]dedi. Nitekim öyle de oldu. Müşrikler mağaraya girmeden oradan uzaklaşıp gittiler. Bunun üzerine yol arkadaşı Hz. Ebu Bekir ile birlikte Hz. Muhammed (s.a.v.), mağarada üç gün, üç gece kaldıktan sonra Medine'ye

---

2880 Enfal: 8 / 30.

2881 Sahih-i Buhari, Tecrid-i Sarih, C-10 / 83-84, Terc. Miras Kamil.

2882 Athal mağrası, Mekke'ye üç mil mesafededir. Dağın eteğinden itibaren tepesine kadar olan mesafe bir mil kadardır. Buradan deniz ve Mekke görünür. Peygamber efendimizin hicret esnasında konaklamak için burayı seçmesi buranın stratejik önem arzetmesinden kaynaklandığını tahmin ediyorum. Bu da gösteriyor ki, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in üç vasfını ortaya çıkarıyor: a- Hem bir Peygamber, b-Hem devlet adamı, c- hem de bir komutan.

2883 Sahih-i Buhari, Tecrid-i Sarih , C-10 / 115.Terc. Miras Kamil.

yola çıktılar.[2884]

Mağaradaki bu olaydan Kur'an-ı Kerim şöyle bahseder:"Eğer siz ona (Resulullа'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına "Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir" diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir."[2885]

Resulullah'ın hicret yolculuğu sırasında güzergâh olarak niçin sarp, çetin ve aşılması oldukça güç olan Sevr dağını seçtiğini sorgularsak, şu gerçeği tespit ederiz: Sevr, askeri gözlem bakımından son derece stratejik öneme sahip bir yerdir. Mekke'nin her noktasından hareket edebilecek en ufak bir kımıldamayı dahi buradan gözetlemek mümkündür. Bu da Peygamber Efendimizin Peygamberliği ve devlet adamlığı yanında bir de askeri yönden büyük bir strateji uzmanı ve başkomutan olduğunu gösterir.

Soru: Peygamberimiz (s.a.v.), Medine'ye hicreti sırasında ilk cumayı nerede kıldı ve ilk mescidi nerede yaptı?

Cevap: Peygamberimiz (s.a.v.) Medine'ye hicret ederken "**Ranuna Vadisi"** denilen yere vardığında cuma namazı vakti girmişti. Bu nedenle ilk cumayı burada kıldırdı ve ilk hutbeyi de burada okudu. Aynı yolculuk sırasında "**Kuba"** denilen yerde konakladı. Burası Medine'nin güneyinde ve Medine'ye iki mil uzaklıkta bir yerdir. Ancak bu gün Medine ile birleşmiş bulunmaktadır. Resulullah (s.a.v.) burada ondört gün kalarak, "**Kuba Mescid"** ini yaptırdı. Bu mescidin inşasında ilk taşı toplayıp temeli atan kişi Ammar İbni Yasir olmuştur.[2886] Mescidin yapımı esnasında Resulullah kendisi de bir amele gibi çalışmıştır. İslâm tarihinde ilk yapılan mescid budur. Kur'an bu mescidden şöyle bahseder: "İlk günden takva üzerine kurulan mescid (Kuba Mescidi dir) ki, içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven insanlar vardır. Allah da çok temizlenmeyi sever.[2887]

Peygamber Efendimiz bu mescidi her cumartesi günü ziyaret eder ve iki rekât namaz kılardı.[2888] Kuba Mescidinin fazileti hakkında bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: "Kim evinden çıkıp Kuba Mescidine gelir ve orada iki rekât namaz kılarsa bu o kimseye umre sevabı kazandırır."[2889]

2884 Buhari, Bab'ül- Hicra.
2885 Tevbe: 9 / 40.
2886 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-12, Sh:331.
2887 Tevbe: 9 / 108.
2888 Müslim, Hac 516 (1399).
2889 Nesâî, Mescid 9,(2,37).

Soru: Peygamber Efendimiz Medine-i Münevvere'de nasıl karşılandı?

Cevap: Medineliler Peygamberimizi bir bayram sevinci içinde, büyük bir sevgi ve coşku ile karşıladılar. Yolun iki tarafına sıralananMedinelilerin "Buyur, Ya Resulallah!" nidaları arşa yükseliyordu. Allah'ın Sevgili Resulünü herkes evine misafir etmek istiyordu. Ancak Peygamberimiz, kimseyi kırmamak için devesini serbest bıraktı. Deve de Halid b. Zeyd, (Ebu Eyyüp El- Ensari) Hazretlerinin evinin önünde durdu ve çöktü. Böylece Peygamberimizin misafir kalacağı ev belirlenmiş oldu. Sevgili Peygamberimiz burada yedi ay misafir kaldıktan sonra bu evin yanında bulunan boş bir arsayı satın alarak üzerine Mescid-i Nebevi' yi ve etrafına da kendisinin oturacağı odalar yaptırdı. Böylece misafir kaldığı evden buraya taşındı. Mescid-i Nebevi hakkında gerekli geniş bilgi kitabımızın hac bölümünde verilmiştir.

Soru: Hicri takvim ile diğer takvimler arasındaki fark nedir ve birbirlerine nasıl çevrilirler?

Cevap: Bilindiği gibi dünyamız güneş etrafında dönmektedir. Bu dönmesini de üçyüz altmış beş günde tamamlamaktadır. Ay da dünyamızın etrafında dönmekte ve turunu 354 günde bitirmektedir. Dolayısıyla dünyanın güneş etrafındaki turu 365 günde tamamlanırken, ayın dünya etrafındaki dönüşü onbir gün kadar eksik olarak 354 günde bitmiş olmaktadır.

Ay, Arapça'da "kamer" demektir. Kamer kelimesi, Kur'an'da 26 yerde geçmekte ve güneş ile ay'ın bir hesapla yaratıldığı, insanların emrine amade kılındığı ve güneşin bir ışık, ay'ın ise bir nûr olduğu anlatılmaktadır.[2890]

Allah Teâlâ Hazretleri kâinatta çok ince bir ilâhî nizam kurmuştur. Aşağıda ifade edileceği üzere bunda düşündürücü hikmetlerin varlığı göz ardı edilemez.

Ayın dünya etrafındaki dönüşü esasına göre düzenlenen hicri takvim, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Mekke'den Medine' ye hicret ettiği 622 tarihini başlangıç kabul eden takvimdir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, hicri takvimde aylar ve sene Hilal'in (Ay'ın) hareketlerine göre hesaplanır. Ay bazen 29, bazen de 30 gün çeker. Bundan dolayı yıl 354 gün sürer ve 12 aydan oluşur. Kur'an-ı Kerim'de, gökleri ve yeri yarattığı günden beri Allah katında ayların sayısının on iki olduğu belirtilir.[2891] Kameri yıl, otuz üç senede bir devir yapar. Bunun için aylar, senenin aynı mevsimine değil, değişik mevsimlerine rastlar. Bu da İslamiyet'in adalet dağıtımındaki hassasiyetini gösterir. İbadet ederken bile bütün insanların hakkaniyet ölçüleri içinde zorluk ve kolaylıklardan eşit derecede faydalanmaları gereğini ifade eder.

Dini hayatımız tamamen Hilal'in görünmesi esasına dayanan hicri takvime bağlıdır. Oruç, Hac, Dini Bayramlar, Mübarek gün ve geceler bu takvime göre düzenlendiği

2890 İsra: 17 /12.

2891 Tevbe: 9 / 36.

için her sene on bir gün önce gelirler. Dolayısıyla değişik mevsimlerde bu ibadetleri yapmanın zevkine varırız.

Hicri takvimin başlangıç günü, Muharrem ayının ilk gününe denk getirilerek, 16 Temmuz 622 günü sıfır kabul edilmiştir. Gerçekte ise, bu gün hicret gününden 2 ay 10 gün öncesine tekabül etmektedir. Hz. Ömer devrinde ve onun emriyle tarih başlangıcı olarak hicretin 17. yılında uygulamaya konulmuştur. Hicri senenin ilk ayı Muharrem ayıdır. Bu mübarek ayda 10. gününe rastlayan Aşure Günü vardır. Aşure, onuncu manasına gelen "Aşîre" kelemesinden alınmıştır. Bu ayın 9–10 veya 10–11. günleri oruç tutmak çok sevaptır. [2892]

Aşure Orucu:

"Aşure" Bereketli aş (yemek) demektir. Bir rivayete göre Nuh (a.s.) tufan sırasında bu ayın onuncu günü sular çekilip karaya ayak basınca gemide son kalan yiyeyecekleri karıştırıp aş yaparak bu günü kutlamıştır. [2893]Diğer bir rivayete göre ise, Muharrem'in onuncu günü on peygambere on keramet verildiği için "Aşure" denmiştir. Bu ayda oruç tutmak sünnettir. Zira Peygamberimiz (s.a.v): "Ramazan ayından sonra en faziletli oruç, Allah'ın ayı Muharrem ayında tutulan oruçtur"2894buyurur.

Hz. Aişe validemizden rivayet edilen diğer bir hadis-i şerife göre, cahiliyye döneminde Kureyş Aşure günü oruç tutardı. Resulullah da bu orucu tutardı. Medine'ye hicret edince aynı orucu tutmaya devam etti. Ramazan orucu farz kılınınca da Aşure orucunu bıraktı. Artık bundan sonra isteyen bu orucu tuttu; dileyen de bıraktı."[2895] Diğer bir rivayette de, Pygamber Efendimiz Medine'ye hicret edince, Yahudilerin de Aşure günü oruç tuttuklarını gördü. Zira Hz. Musa ve İsrailoğulları firavn'un zulmünden Muharrem'in onuncu günü hürriyetlerine kavuşmuşlardı. Bu günün şükranesi olarak oruç tutuyorlardı. Bu durumu öğrenen sevgili Peygamberimiz: "Hz. Musa'ya hürmet etmeye biz sizden daha layıkız" diyerek Aşuregünü oruç tutmuş, ashabına da bu orucu tutmalarını tavsiye etmiştir. Ancak Yahudilere benzememek için sadece onuncu günü değil, Muharrem ayının 9–10 veya 10–11. günleri oruç tutulmasını istemiştir. [2896]

Bu mübarek ayda şu olayların cereyan ettiği çeşitli kaynaklarda rivayet edilir:

1-Hz. Âdem ile Havva'nın tövbeleri bu ayda kabul edilmiştir.

2892 Bu ayda üst üste iki gün oruç tutulmasının sebebi, Yahudilere muhalefet içindir. Hz. Musa Muharrem'in onuncu günü Firavn'ın zulmünden kurtulduğu için Yahudiler bugün oruç tutarlardı. Peygamber Efendimiz Yahudilere muhalefet etmek (onlara benzememek) için sadece onuncu gün oruç tutmayı men etmiş ve dolayısıyla bugün oruç tutmak mekruhtur.

[2893]Aşure, genellikle şu maddelerden yapılır: Hurma,fasulye, Buğday,Nohut, Fındık, Fıstık, Ceviz, Pirinc, Şeker, Tarçın, Süt , kayısı, Portakal kabuğu ve Gülsuyu. v.s.

2894 Tirmizi: 3 / 276.

[2895]Tecrid-i Sarih Terc.C-6, Sh:307-308.

[2896] Buhari es-Sahih III, sh.250.

2-Hz. Nuh (a.s.)Tufan'dan kurtularak karaya bu ayda ayak basmıştır.

3-Hz. Musa (a.s) Firavun'un zulmünden bu ayda kurtulmuştur.

4-Hz. İbrahim (a.s.) Nemrut'un ateşinden bu ayda kurtulmuştur.

5-Hz. Yunus (a.s.) balığın karnından çıkarak bu ayda kurtulmuştur.

6-Hz. Eyyüp (a.s.) amansız hastalıktan bu ayda şifa bulmuştur.

7-Hz. Muhammed (s.a.v.) Müslümanların özgürlüğe kavuşmalarının başlangıcı olan Hicreti bu ayda gerçekleştirmiştir.

8-Hz. İsa'nın doğumu ve göğe yükselişi bu ayda vuku bulmuştur.

9-Hz. Hüseyin, Kerbela'da bu ayda şehit edilmiştir.

10-Hz. Yusuf (a.s.) zina iftirasından bu ayda kurtulmuştur.

11-Arş, Sema, Kürsi, Kalem, Cennet, Cebrail, İsrafil ve Mikail bu ayda yaratılmıştır.

12-Hicri takvimin son ayı ise Zilhicce ayı'dır. Bu ayın dokuzuncu gününden on üçüncü gününe kadar hac ibadeti zamanıdır.

Soru: Kameri aylar hangileridir?

Cevap: Hicri takvimin "**Kameri"** diye adlandırılan ayları şunlardır:

Hicri Aylar	**Miladi Aylar**
1-Muharrem	: Ocak ayı karşılığıdır.
2-Safer	: Şubat "
3-Rebi'ul-evvel	: Mart "
4-Rebi'ul-ahir	: Nisan "
5-Cemaziyel-evvel	: Mayıs "
6-Cemaziyel-ahir	: Haziran "
7-Recep	: Temmuz "
8-Şaban	: Ağustos "
9-Ramazan	: Eylül "
10-Şevval	: Ekim "
11-Zilkade	: Kasım "
12-Zilhicce	: Aralık "

Hicri Takvim, Türk Devletlerinden Selçuklular zamanında kullanılmaya başlanmış ve 1 Ocak 1926 yılına kadar da ülkemizde kullanılmaya devam edilmiştir. Bu tarihten sonra ise miladî takvimin kullanılmasına geçilmiştir.

Ülkemizde ikinci olarak kullanılan takvim çeşidi Rumî takvimdir. M.Ö.46'da, Roma İmparatoru Jul Sezar adına düzenlenen takvim esasına dayanır. Başlangıç olarak Hz. Peygamberin hicretini esas alır. Osmanlı Devletinde 1678'den sonra maliye ve nüfus işlerinde kullanılmak üzere Sultan I. Mahmut zamanında kabul edilmiş ve 1840'da da

yeniden düzenlenmiştir. "Malî Yılbaşı" sözü, bu takvimden kaynaklanan bir tabirdir. Rumî Takvim, Alaturka hicrî takvimle miladî takvim arasında geçişin gerçekleşmesini sağlamıştır. Bu takvim güneş yılına göre tanzim edilmiştir. Fakat şimdi kullanılan miladi takvimden 13 gün geri olduğu için 1917 yılında yapılan bir değişiklikle bu fark giderilerek yıl 365 gün olarak düzenlenmiştir. Rumi takvimin tarih başlangıcı miladi 584 olarak kabul edilmiştir. Yılbaşı olarak 1 Mart günü kabul edilmiş olup, aylar miladi yıldaki gibidir. 1926'da miladi takvimin kabulüyle yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak nüfus cüzdanlarında Rûmî doğum tarihleri muhafaza edildiği için Rûmî, Miladi ve Hicri senelerin bir birine çevrilme zarureti doğmuştur. Bu durumda iki husus karşımıza çıkmaktadır:

1-1918'den önce doğanlar için doğum tarihinin gün sayısına 13 gün ilâve edilecek ve bu ilâveden sonra hangi aya geçilmişse, o aya göre ocak-şubat ayları için 585, diğer aylar için ise, tarih başlangıcı olan 584 eklenecektir.

2-Miladi 1918 yılı ve daha sonraki yıllar için Rûmî seneye sadece 584 eklenecektir. Ay ve günler aynıdır.

Üçüncü takvim miladî takvimdir. Yıl 365 gün, 12 ay ve dört mevsim olarak düzenlenmiştir. İlk defa 12. yüz yılda Papa 12. Gregoryen'in öncülüğü ile yapılmıştır. Bundan dolayı bu takvime Gregoryen takvimi de denir. Yukarıda da ifade edildiği gibi yıl, hicri takvimden on bir gün fazladır ve dünyanın güneş etrafındaki devrini esas alır. Başlangıç olarak Hz. İsa'nın doğumunu kabul eder. Türkiye'de Cumhuriyetin ilânından sonra 1926'da, TBMM kararıyla kabul edilmiştir.

Osmanlı döneminde Rumî ve Hicrî takvimler kullanıldığı için, insanların doğum ve ölümleri dâhil, birçok tarihi kayıtlar bu takvimlere göre yapılmıştır. Ancak, 1926'dan sonra miladî takvim kullanılmaya başlamış, bu sefer de tarihi kayıtlar bu takvime göre düzenlenmiştir. Bu durumda takvimler arasındaki tarihi farklılıkları bulmak ve birbirine çevirme gereği hâsıl olmuştur. O halde bu iş nasıl yapılır? Aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi yapılır:

Miladî yıl	Hicrî yıl	Rumî yıl
1999	1419	1415

Rumî yılı Miladi yıla çevirmek için her iki yıl (Miladi ve Rumi) arasındaki fark olan ve Rûmî yılın başlangıcı kabul edilen 584 rakamı Rûmî yıla eklenir ve miladi sene elde edilir. Mesela 1415 olan Rumî yıl + 584= 1999 miladî yıl.

Başka somut bir örnek vermek gerekirse, 1331 Rumî yıl doğumlu bir insanın miladi yılın hangi tarihine rastladığını ve kaç yaşında olduğunu bulabilmek için şu basit toplama ve çıkarma işlemlerini yapmak yeterli olur. 1331+584=1915 miladi yıl. 1999–1915=84 yaşında.

Hicri yılı miladi yıla çevirmek için de hicri yıl 33'e bölünür, bulunan sayı hicri yıldan çıkarılır, çıkan bu sayıya da hicri yılın başlangıç tarihi olan 622 eklenir. Mesela: 533

hicri yılında doğan bir kimsenin miladi tarih olarak hangi tarihe rastladığını bulmak için:

533: 33= 16; 533-16=517; 517+622=1139 miladi yıl eder.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, rûmi yıl ile hicri yıl arasında dört yıl fark vardır. Takvimler arası tarih çevirmeleri bu formülle yapılır.

Soru: Kur'an'a göre hürmet gösterilmesi istenen aylar hangileridir?

Cevap: Kur'an-ı Kerim'e göre hürmet gösterilmesi istenen dört haramaylar aşağıda isimleri zikredilen şu aylardır: [2897]

a-Zilhicce

b-Zilkade

c-Muharrem

d-Recep'tir.

Hz. İbrahim'den beri Araplar, bu aylarda savaşmazlar ve birbirlerine kötülük yapmazlardı. Ancak, ilgili ayetin devamında tehlike halinde savaş yapılabileceğine izin verilmiştir. Ayrıca dini hayatımızda önemli bir yer tutan "mübarek geceler" diye bildiğimiz Regaib, Miraç, Berat ve Kadir geceleri, **üç Aylar** diye adlandırılan Recep, Şaban ve Ramazan ayları içinde yer alır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bu aylarla ilgili olarak:"Ey Allah'ım! Recep ve Şaban'ı bize mübarek kıl, bizi Ramazan'a kavuştur"[2898] diye dua ederdi. Diğer bir Hadis-i Şerifinde de, bu gecelerle ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Beş gece vardır ki onlarda yapılan dualar geri çevrilmez. Bunlar, Receb'in ilk gecesi Regaip, Şaban'ın 15. gecesi Berat, Cuma gecesi, Ramazan ve Bayram geceleridir."[2899] Receb'in ilk Cuma gecesi Regaip, 27. gecesi Miraç, Şaban'ın 15. gecesi Berat ve Ramazan'ın 27. gecesi ise Kadir idi.

Soru: İbadet maksadıyla ziyaret edilen üç Kutsal Mescid hangileridir?

Cevap: "Üç KutsalMescid**"** şunlardır:

a-) Mekke'de bulunan **Mescid-i Haram'**dır. Mescid-i Haram hakkında kitabımızın hac bölümünde geniş bilgi verilmiştir.

b-) Medine-i Münevvere'de **Mescid-i Nebevi'**dir. Mescid-i Nebevi hakkında kitabımızın siyer bölümünün Medine-i Münevvere kısmında gerekli bilgi verilmiştir.

c-) Kudüs'te bulunan **Mescid-i Aksa'**dır. Mescid-i Aksa hakkında kitabımızın siyer bölümünün Miraç mucizesi kısmında yeterli açıklama yapılmıştır.

2897 Bakara: 2/ 194, 217; Maide: 5/2, 97; Tevbe:9 / 1-5, 36, 38.

2898 Ahmed ibn -i Hanbel: 1 / 259

2899 Şerhü'l Cami'us-Sağir: C-2 / 234, Mısır-1312.

Soru: "Mescid- i Dırar" ne demektir?

Cevap: Mescid-i Dırar, "**zararlı mescid**" demektir. Peygamberimiz (s.a.v.)'e karşı Uhut ve Huneyn harplerinde savaştıktan sonra Şam'a kaçmış bulunan azılı İslam düşmanı Ebu Amir'in talimatı üzerine münafıklar, Kuba mescidinin cemaatini bölmek ve Müslümanları parçalayarak güçsüz hale getirmek için Medine yakınlarında bir fesat yuvası olan sözde mescidi yaptılar. Gerekçe olarak da ihtiyarlık ve hastalık gibi sebeplerle Peygamberimiz (s.a.v.)' in mescidine biraz uzaklığı nedeniyle gidemediklerini ileri sürdüler. Hatta Peygamberimiz (s.a.v.)'i açılışını yapmak üzere davet ettiler. Ancak, Allah Teâlâ Cebrail'i Peygamberimiz (s.a.v.)'e göndererek mescidin Müslümanları parçalamak üzere kötü amaçla yapıldığını haber verdi. Peygamberimiz (s.a.v.), bunun üzerine bu mescidi yıktırıp yaktırdı. Böylece münafıklar da gayelerine ulaşamadı. Münafıkların başı olan Ebu Amir ise her hainin uğradığı akıbete o da uğradı. Şam'da perişanlık ve yalnızlık içerisinde ölüp gitti.

Soru: Müslüman olmayanların parası ile cami yapılabilir mi?

Cevap: Bazı tefsir kitaplarında kaydedildiğine göre, yapılan yardımlar, Müslümanlara dini veya siyasi bir zarar verme amacı taşımıyorsa, Müslüman olmayanların cami yapımı ve tamiri için yaptıkları maddi yardımların kabul edilmesinde bir sakınca yoktur.

Ezher Üniversitesi fetva komisyonunun bu konudaki fetvası şöyledir: "Hanefi, Şafiî ve Hanbelî mezheplerince Cuma ve diğer namazların bir Hıristiyan tarafından yaptırılan camide kılınmasında bir sakınca yoktur."[2900]

Müslüman olmayan da hayır yaptığı zaman hem dünyevi, hem de uhrevi karşılığını görür. Nitekim İbni Mesud (r.a.) konuyla ilgili şu rivayette bulunur: "Kâfir veya Müslüman bir adam bir iyilik yaparsa Allah Teâlâ ona sevap verir. Peki, kâfire sevap nasıl olur? diye sorulduğunda, "Eğer o bir sadaka verir veya bir iyilik yaparsa, Allah ona mal, çocuk, sihhat gibi benzer şeyler verir" diye cevap verdi. "Peki, ahirette bunların karşılığı nedir?" dendiğinde de: "Azabı hafif olur" buyurdu ve şu ayet-i kerimeyi okudu: "Firavn ailesini azapların en şiddetlisine sokun."[2901]Demekki cehennemde azaplar derece derecedir.

Ve yine gayr-i meşru yoldan kazanılan, helal olmayan servetle de cami yaptırılabilir ve böyle bir camide ibadet yapmak da caiz olur. Zira haramlık sadece bu tür bir serveti elde eden kişinin kendisini bağlar.

2900 Prof. Dr. Sebaşi Ahmed, S.C. İslam Fıkhı, C-I, Sh:296, Terc. Dr. Ahmet İyibildiren ve arkadaşları, Özgü Yayınları, İst-1998.

2901 Mümin: 40 / 46. (Ramuz'el- Ehadis).

CAMİ MÜŞTEMİLATI İLE İLGİLİ BAZI TABİRLER

Soru: Mihrab, Minber, Kürsü, Minare, Şerefe, Alem, Müezzin mahfili, Son cemaat mahalli ve Şadırvan ne demektir?

Cevap: Bu tabirleri kısaca şöyle açıklayabiliriz:

Mihrab: Cami ve mescitlerde kıble yönünde bulunan, imamın namaz kıldırırken önünde durduğu ve duvar içerisine doğru oyuk ve girintili bölüm. **Minber:** Camilerde imamın Cuma ve Bayram hutbelerini okuduğu ve mihrabın sağ tarafında yer alan yüksek merdivenli yer.

Kürsü: Camilerde vaaz edilirken oturulan yüksekçe bir yer.

Minare: Camilerin bitişiğinde, ezan okumak ve ezan sesinin uzaklara duyulması için yapılan, bir veya birden fazla şerefesi bulunan kule şeklinde yüksek yapı.İlk minare Emevi hükümdarlarından Abdülmelik b. Mervan zamanında yaptırılmıştır.

Şerefe: Minarelerde çepeçevre ve çıkıntılı olarak yapılan, ezan okuma yeri, buraya minarenin içindeki basamaklarla çıkılır. Minarelerdeki şerefe sayısı bir ve birden fazla olabilir.

Alem: Minarenin tepesine yerleştirilen, hilal (ay) şeklindeki tepeliktir.

Hünkâr mahfili: Padişahlar adına yaptırılan büyük (Selâtin) camilerinde, Padişahın namaz kılması ve vaaz dinlemesi için cami içerisinde yapılan özel bölmeli yer.

Müezzin Mahfili: Müezzinlerin seslerini cemaate duyurabilmeleri için caminin giriş kapısı üstünde veya girişin sağ tarafında ayrılan özel bölme.

Son Cemaat Mahalli: Namaza vaktinde yetişemeyenlerin sonradan namaz kılmaları için kuzey duvarı cephesinde şadırvan avlusuna bakan üstü kapalı ve avlu zemininden 30-40 santim yüksekliğinde bir yer.

Şadırvan: Bazı camilerin içinde veya avlusunda abdest almak için havuz şeklinde mermerden yapılmış yer.

Musalla Taşı: Cenaze namazı kılınırken cenazenin üzerine konduğu dik dörtgen şeklinde yüksekçe bir taş.

Namazgâh: Özellikle büyük şehirlerde cuma, teravih ve bayram namazları gibi toplu namazların kılınması amacıyla hazırlanan ve kıble yönünü gösteren dikili bir taşın bulunduğu genişçe bir açık alan.

Soru: Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimizin gönderiliş sebebini nasıl açıklamaktadır?

Cevap: Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) hem müjdeleyici, hem de inzar edici (günahlardan sakındırıcı) vasfıyla âlemlerin kurtuluşu için gönderilmiştir. Şu ayet-i kerimeler onun bu hususiyetini açıkça ortaya koyar:

"(Ey Resulüm!) Seni ancak, âlemlere rahmet olarak gönderdim"[2902]

"Âlemlere uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkan'ı indiren…Allah, yüceler yücesidir."[2903]

"Ey Peygamber,Seni şahit, mücdeci ve uyarıcı olarak gönderdik."[2904]

Yukarıdaki ayet-i kerimeler müfessirler tarafından kısaca şöyle yorumlanmaktadır: "Ey Allah'ın sevgili elçisi Muhammed! Şüphesiz sen öyle kapsamlı bir rahmetsin ki, bütün akıl sahibi varlıklara iyilik ve kurtuluş yolunu göstererek, her iki dünya mutluluğunu sağlayan rahmet elçisisin.

Sana inanan ve inanmayan herkesi getirdiğin rahmet dinine davet eder, hiç kimseyi rahmet kapsamı dışına itmezsin. Hatta sana zulmedenlere, senin canına kastedenlere bile beddua etmeyip, hidayet dileyerek şefkat ve rahmet elçisi olduğunu ispat eden yüce Resulsün. Bu sayededir ki, bütün insanlık, isteyerek veya istemeyerek, bilinçli ya da bilinçsiz senin getirdiğin rahmet sisteminden etkilenmiştir. Muhakkak ki, bu rahmetinin gölgesi kıyamete kadar devam edecek ve kıyamette de büyük şefaatinle taçlanacaktır."

Ne mutlu O yüce Resul'ün rahmet ve şefaat şemsiyesi altına girebilenlere! Ne mutlu onun uyarılarına kulak verenlere! Ne acı ve ne bahtsızlıktır ki, onun getirdiği rahmetten kaçıp nura karşı gözlerini ve gönüllerini kapayanlara!

Soru: Peygamberimiz (s.a.v.)'in Şemâil-i Şerifi (fiziksel ve ruhsal özellikleri) nasıldır?

Cevap: Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), orta boylu, nur yüzlü bir insandı. Dişleri sık ve inci gibi parlaktı. Omuzları ve göğsü geniş idi. İki omuzu arasında sol kürek kemiğinin geniş tarafında güvercin yumurtası büyüklüğünde Peygamberlik mührü vardı.[2905]Saçları ne dümdüz ne de kıvırcıktı. Sakalı sıktı. Cildi temiz ve pürüzsüzdü. Gözleri kara, kirpikleri siyah ve uzundu. Yüzü çok sevimli ve güzeldi. Hilal kaşlı, çekme burunlu ve iki kaşının arası açık idi. Saçlarını uzattığı vakit çok kere kulak memelerine kadar dökülürdü. Fakat saçını, sakalını öyle perişan tutmayıp her zaman tarar, düzenler ve güzel kokular sürerdi. Saçını sakalını taramadan, üst-başını düzeltmeden insanların karşısına çıkmazdı. Dişlerini günde birkaç defa misvakla temizlerdi. Ahlâk ve karakteri de erişilemeyecek kadar yüksekti.

Dünyada yaşamış, yaşayan ve yaşayacak olan bütün insanların en yücesi, en faziletlisi ve en büyüğü idi. O'nun her sözünde, her sünnetinde, her adımında sayılamayacak kadar hikmet ve fayda vardır. Bunlar asırlar sonra da kendini göstermektedir. Allah yoluna yönelmek isteyen her insan için tutulacak en doğru yol, Peygamberimiz

2902 Enbiya: 21 / 107.
2903 Furkan: 25/ 1.
2904 Ahzab: 33/45.
2905 Müslim, Fezail 112 (2346).

(s.a.v.)'in yoludur. Bunun için her Müslüman'ın, O'nun hayatını, yaşayışını iyi bilip örnek alması kendisi için dünya ve ahiret mutluluğunun temel şartıdır. Nitekim Cenab-ı Hak O'nun yüce ahlakının örnek alınması gerektiğini ayet-i kerimesinde şöyle açıklar: "Andolsun ki, Allah'ın elçisinde sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı arzu eden ve Allah'ı çok zikredenler için, (uyulması gereken) güzel bir örnek vardır."[2906]

Peygamberimizin M.571 yılında Mekke'de doğmasıyla insanlık âlemi hiç görmediği ve göremeyeceği büyük bir kurtuluş, büyük bir saadet ve büyük bir inkılâp asrına girmiştir. Bütün insanlığın içine düştüğü dini, ahlaki, sosyal, ilmi her türlü sapıklığı ortadan kaldırmıştır. Hayatında hiç puta tapmamıştır. Çocukluk, gençlik, bekârlık ve evlilik çağları hiçbir insana nasip olmayan doğruluk, dürüstlük ve şeref içinde geçmiştir. En büyük düşmanları dahi O'na "güvenilen insan" anlamına gelen "**Muhammed-ül Emin**" diye hitap etmişlerdir. Bu ünvanını can düşmanları için bile lekelememiş ve hayat boyu onurla devam ettirmiştir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), Allah'ın yardımıyla cahiliye devrinin kötü adetlerinden uzak olarak yetişmiş, iyilikseverlik, cömertlik ve mertlik bakımından kavminin en üstünü, ahlakça en güzeli, hayâca en ileri olanı idi. Çirkin ve aldatıcı konuşma yapmaktan kesinlikle uzak dururdu. Güler yüzlü tatlı sözlü idi. Güzel ve kararlı ses tonu, tavır ve hareketlerinin göz alıcı zarifliği, sadeliği ve samimiliği, kendisini tanıyanların dikkatini çekmişti. Resul-i Ekrem'in simasındaki mehabet ve heybet bütün ashap üzerinde, hatta düşmanların da bile büyük tesir yapardı. Abdullah ibn-i Selam Peygamberimizi ilk gördüğü zaman henüz İslamiyet'i kabul etmemiş bir Yahudi idi. Fakat O'nun mübarek yüzünü görür görmez: "Yemin ederim ki, bu simanın sahibi yalancı olamaz" demiş, fakat yine de emin olabilmek için kendisine şöyle sorular yöneltmişti: "Ya Muhammed! Sana ancak bir Peygamberin bilebileceği üç sualim var:

a-Kıyamet alametinin ilki nedir?

b-Cennet ehlinin yiyeceği ilk yemek hangisidir?

c-Çocuğun babasına veya anne tarafına benzemesinin sebebi nedir?

Hz. Peygamber (s.a.v.) bu soruları dinledikten sonra: "Peki söyleyeyim, zaten biraz önce Cebrail (a.s.) bunların cevabını bana haber vermişti" diyerek şöyle cevapladı:

1- Kıyamet alametlerinin ilki, insanları doğudan batıya doğru sevk edecek olan bir ateştir.

2- Cennet halkının yiyeceği ilk yemek bir nevi havyardır.

3- Çocuğun anne veya baba soyuna benzemesine gelince, birleşme esnasında erkeğin "suyu" kadının "suyunu" geçerse, çocuk babasına, aksi takdirde annesine benzer."

Bu cevaplar karşısında Abdullah İbn-i Selam, derhal Kelime-i Şahadet getirerek İs-

2906 Ahzâb: 33/ 21.

lam'la şereflenir.[2907]

Ashap'tan Ebu Hureyre (r.a.); "Allah Resulü, gülümsedikleri zaman nuru duvarlar üzerine ışık verirdi" demiştir. Kahkaha ile gülmez, sadece tebessüm ederdi. Nitekim Hz. Aişe, (r.a.): "Allah'ın Resulünü hiçbir zaman tam bir gülüş içinde görmedik, gülmeleri "tebessüm" dediğimiz gülme sınırını aşmamıştır" demiştir. Ağlaması da gülmesi gibi ölçülü idi. Mübarek göz pınarlarından yaşlar akar, hıçkırıkları duyulurdu. Çoğu zaman Kur'an dinlerken ağlardı. Onunla el sıkışan bir kimse bütün gün boyunca elinde güzel koku hissederdi. Mübarek elleriyle hangi çocuğun başını okşasa o çocuğun başı uzun süre güzel kokusu ile diğer çocuklardan ayrılırdı. Hatta geçtiği ve girdiği her yerde O'nun güzel kokusu hemen hissedilirdi

Sevgili Peygamberimizin hafızası çok kuvvetli, kavrayışı çok çabuk idi. Muhakemesi oldukça güçlü ve açık idi. Hiçbir hareketinde aşırı ve yapmacık değildi. Gerekmedikçe konuşmazdı. Konuştuğu zaman "**cevamiul-kelim**" denilen as sözle çok mana ifade edecek şekilde konuşurdu. Hele faydasız şeylere asla değer vermezdi. Bir gün: "Kişinin boş şeyleri terk etmesi, Müslümanlığının güzelliğindendir"[2908] diyerek ümmetine yol göstermişti. Büyüklenmekten ve başkalarını küçük görmekten hiç hoşlanmazdı. En sevmediği şey, yalandı. Kimseyi incitmez ve kötü söz söylemezdi. Kimsenin eksiklerini yüzüne vurmaz, gönlünü kırmazdı. Onunla arkadaşlık edenler bir daha ayrılmak istemezdi. Verdiği sözde mutlaka dururdu. Kızdığı zaman sadece yüzü hafifçe kızarırdı. Canı sıkıldığı zaman ayakta ise oturur, oturuyorsa sırtını bir yere dayardı. Ve böylece hiddeti geçerdi. İnsanlar arasında zengin, fakir ayrımı yapmazdı. Tüm insanlara sevgiyle yaklaşırdı. Bir mübarek sözlerinde: "Allah'a imandan sonra amellerin en değerlisi, insanları sevmektir"[2909] buyurur. Başka bir hadis-i şerifinde de: "Allah'a yemin ederim ki iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş sayılmazsınız" buyurarak insanlar arasındaki ilişkinin, hatta âlemlerin değişmez ve sarsılmaz temel yasasının sevgi olduğunu ortaya koymuştu.[2910]

İnsanlarla karşılaştığı zaman, hatırlarını sorar ve önce kendisi selam verirdi. Çok nazik ve kibardı. Bir kimsenin yanında otururken, o kişiye saygılı olmak için bacaklarını uzatarak veya bacak bacak üstüne atarak oturmazdı. Eli son derece açık ve yardımseverdi. Cabir b. Sümer (r.a.), "Allah'ın Resulünden bir şey istendiğinde kendisinin 'yok' dediği duyulmamıştır" demiştir. Nitekim bir hadis-i şerifinde ümmetine şu mesajı vermektedir: "Veren el, alan elden üstündür."[2911]

Allah'ın Yüce Resulü, son derece temizdi. İnsanlara da şu tavsiyede bulunmuştu:

2907 Diyanet Gazt: C-2 /4, Sayı:117.

2908 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte terc. C-13 / 395.

2909 On kere kırk hadis, kitap:10 / 21, HN: 18.

2910 Riyazüs Salihin, C-2, HN: 869.

2911 Buhari, kitab'ül-vesiyye, bab: 9, HN:2

"Ey insanlar! Gerçekten de Allah temizdir, ancak temiz şeyi ve temiz kişiyi kabul eder. Müslümanlık temizlik üzerine kurulmuştur."[2912]Bunun için hiç olmazsa haftada bir kere olsun vücudumuzun her tarafını yıkamanın gerekli olduğunu söylerdi. Bir keresinde de Peygamberlerin hasletlerini şu on maddede özetleyerek, bunların ümmeti tarafından da kendi sünneti olarak yerine getirilmesini şu şekilde tavsiye etmişti. "Bıyıkların altlarını dudak üstünden kesip kısaltmak, sünnet olmak, dişleri fırçalayıp temiz tutmak, burna su çekmek suretiyle temizlemek, tırnakları kesmek, boğum yerlerini yıkamak, koltuk ve kasıklardaki kılları tıraş ederek temizlemek, küçük ve büyük abdest mahallerini taharetlemek."[2913]

Şanı Yüce Peygamberimizin çocuklara karşı da ayrı bir sevgi ve şefkati vardı. Bir gün bir çocuğu severken Peygamberimizi gören **Akra b. Habis** adında kaba ve cahil bir adam: "Siz küçükleri çok seviyorsunuz. Benim on çocuğum var, hiç birini kucağıma alarak, sevip öpmedim" deyince, Peygamberimiz: "Senin kalbinde merhamet yoksa ben ne yapayım, merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez"[2914] diye karşılık vermiştir. O'nun sevgisi sınırsızdır. Hayvanlara karşı bile merhametli olmayı insanlara O öğretmiştir. Susuz bir köpeğe ayakkabısı ile kuyudan su çekip veren kimsenin günahı bile olsa cennete gideceğini müjdelemiştir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), büyük cesaret sahibi idi. Savaş meydanlarında bile korkusuzca en tehlikeli yerlere atılırdı. Asla yılgınlık göstermezdi. Akraba ziyaretine çok önem verir ve onları hiç ihmal etmezdi. Misafiri ve ikramı severdi. Zenginlik peşinde değil, elinde bulunanları başkalarıyla paylaşmaktan büyük sevinç duyardı.

Peygamber Efendimizin tüm bu özellikleri gösteriyor ki, kendisini Allah terbiye etmişti. Nitekim bir mübarek sözünde bu gerçeği şöyle ifade eder: "Allah beni en güzel bir şekilde terbiye etti."

Ne mutlu Peygamber (a.s.)'in ahlâkı ile ahlâklananlara! Ne mutlu Onun nurlu yolundan gidenlere!

Dünya ve ahiretin saadeti, Hz. Muhammed'i örnek almakla elde edilir. Nitekim Cenab-ı Mevla, Kur'an-ı Kerim'inde dünya ve ahiret mutluluğumuz için: "Allah'ın elçisi size ne getirdiyse (ne emrettiyse) onu alın, neyi yasakladıysa ondan da sakının"[2915] buyurarak neye ve kime uymamız gerektiğini göstermiştir.

Bu konuda birçok düşünür ve ilim adamının söylediği gibi Fransız ilim ve siyaset adamı La Martine, "**Historie de Turque**" adlı 1954 Paris baskılı eserinde Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında şu ifadelere yer verir: "İnsanlığın değeri hangi ölçülerle ölçülürse ölçülsün, ezelden ebede kadar Hz. Muhammed 'den daha büyük insan olamaz."

2912 Tirmizi, kitab'ül-edeb.

2913 Erdem Hasan Hüsnü, Abdest almanın diş ve göz sağlığı bakımından önemi,Sh 9,HN:5.

2914 Riyazüs Salihin, C-1 / 271.

2915 Haşr:59 / 7.

O, son Peygamberdir. O'ndan sonra Peygamber gelmeyecektir. Bütün insanların ve cinlerin peygamberidir. Onun tebliğ ettiği İslam Dini ve Peygamberliği kıyamete kadar devam edecektir. Çünkü o, tek hak dindir ve onun Peygamberi de âlemlere rahmet olarak gönderilen son hak Peygamberdir. O, dünyada ümmetine yol gösterici, kıyamette de şefaatçidir. Bir mübarek sözünde şöyle buyurur: "Ben kıyamet günü Âdemoğlunun en hayırlısıyım (ilk dirilen ben olacağım), ama övünmem. Hamd bayrağı benim elimdedir, yine övünmem. O gün gerek Âdem, gerek ondan başka bütün Peygamberler hep benim bayrağım altındadırlar. İlk şefaat eden ve şefaati kabul olan benim, fakat yine övünmem."[2916]

Selam! Onun şefaatini hak edenlere!

Selam! Onu kendisine rehber edinenlere!

Selam Onun nurlu yolunda yürüyenlere!

Selam Onu rahmet elçisi olarak bilenlere!

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) ile ilgili bu bölümü kendi yazdığım şu mısralarla Onun şefaatini dileyerek noktalamak istiyorum:

ŞEFAAT YÂ RESÛLALLAH!

Âşık olan derviş kişi,
Akıtır gözlerden yaşı
Kurban eder tacı-başı,
Muhammed'e Muhammed'e
Salâtullah, Selamullah,
Şefaat Ya Resulallah
İçimdeki kara sevda,
Vuslatıyla bulur deva,
Tümbenliğim olsun feda
Muhammed'e Muhammed'e
Salâtullah, Selamullah,
Şefaat Ya Resulallah
Esen rüzgâr, öten bülbül,
Lâle sümbül, gonca ve gül,
Sevdalıdır, dertli gönül
Muhammed'e Muhammed'e
Salâtullah, Selâmullah,
Şefaat Ya Resulallah
Coştur ya Rab sevgimizi,
Silinmesin kalpten izi
Sen kavuştur Rabbim bizi,
Muhammed'e Muhammed'e

2916 İbni Mace, zühd: 37.

Salâtullah, Selâmullah,
Şefaat Ya Resulallah
İlyas AYDOĞAN

Soru: Peygamberlerde bulunan sıfatlar nelerdir?

Cevap: Peygamberlerde bulunan sıfatlar beş tane olup şunlardır:

1**- İsmet:** Peygamberler günah işlemezler. Ancak "**zelle**" denilen ufak hatalar yapabilirler. Onu da Allah Teâlâ düzeltir.

2**- Fetanet:** Peygamberler insanların en zekileridir.

3**- Emanet:** Peygamberler en emin insanlardır, emaneti eksiksiz yerine getirirler.

4**- Sıdk:** Peygamberler asla yalan söylemezler, insanların en doğru olanlarıdır.

5**-Tebliğ:** Peygamberler Allah'tan aldıkları emirleri eksiksiz ve doğru şekilde insanlara ulaştırırlar.

HZ. PEYGAMBERİN YAPTIĞI BÜYÜK SAVAŞLAR:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bizzat katıldığı veya organize ettiği en büyük savaşlar (gazveler)[2917] sırasıyla şunlardır:

I-BEDİR SAVAŞI:

Bedir, Medine'den 80 Mil uzaklıkta bir köydür. Müşrikler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hicretinden beri Medine'ye taarruz için hazırlıkta bulunuyorlardı. Çünkü Medine'de Müslümanlar gittikçe güçleniyorlardı. Bu durum, putperestlerin sonunun geleceğine bir işaretti. Taarruz hazırlıklarını maddi açıdan daha da kuvvetlendirmek için Suriye'ye büyük ticaret kervanları düzenliyorlardı. Bir seferinde Şam'a giden kervanın Müslümanlar tarafından yağmalanacağı şayiası yayıldı. Bu haber Kureyş'i büsbütün çileden çıkardı. Müşriklerin Medine'ye yapacakları bu baskın hazırlıklarından haberdar olan Hz. Muhammed (s.a.v.), ashabı toplayarak onlarla istişare etti. Hz. Ebu Bekir başta olmak üzere ashap'tan bazıları cihada hazır olduklarını ve her türlü fedakârlığa katlanacaklarını beyan ettiler. **Hazreç** kabilesinin reisi Sa'd bin Ubade, ayağa kalkarak: "**Ya Resulallah! Yemin ederim ki, bize düşmanlara karşı koymayı değil, kendimizi denize atmayı emretsen hiç tereddüt etmeden atılırız"** dedi. Ashap'ın bu kararlılığını gören Cenab-ı Peygamber gerekli hazırlıkları yaparak yola çıktı. Askeri sefer Ramazan ayına rastladığı için Peygamberimiz Medine'den çıkınca, askerlerinin oruçlarını bozmalarını emretti. Ancak Kureyşliler Müslümanlardan önce harb alanına varmışlardı. Bundan dolayı en hâkim noktaları işgal ettiler. Müslümanların elinde bir su kuyusu bile yoktu. Zemin çok tozlu ve kumlu idi. Ancak, Allah'ın yardımı ve lütfü gecikmedi. Birden yağmur yağmaya başladı ve sahadaki kum ve tozlar yatıştığı gibi, Müslümanlar da su ihtiyaçlarını bol, bol giderdi. Kur'an bu İlahi lütfü şöyle açıklar: "O zaman sizi, Al-

2917 Gaza veye Gazve: Din düşmanlarını tesirsiz hale getirmek için onlarla yapılan savaştır.

lah'tan bir güven olmak üzere hafif bir uyku bürüyordu, üzerinize sizi temizlemek, şeytanın pisliğini (içinize attığı kötü düşünceleri) sizden gidermek, kalplerinizi (birbirine) bağlamak ve ayakları(nızı) pekiştirmek için üzerinize gökten bir su indiriyordu."[2918]

Evet, Allah, sevgili Resul'üne zafer vaat etmiş, tabiat unsurlarını ve melekleri O'nun kuvvetine yardımcı kılmıştı. Nitekim Cebrail (a.s.)'in de bu savaşta Müslümanlara yardıma geldiğini sevgili Peygamberimiz şöyle açıklar: "İşte Cebrail (a.s.) atının başından tutmuş ve üzerinde savaş techizatı olduğu halde yardımınıza gelmiş bulunmaktadır."[2919]

Ama bütün bu manevi desteklere rağmen O Allah elçisi, sebepler dünyasının fizik kanunlarına uyarak askerlerine gerekli harp düzeni aldırmada kusur etmedi ve sonunda da Yüce Yaratan'ına şöyle dua etti:"Ey Rabbim! Bu gün vaadini yerine getir! (Ey güç ve kudretin yegâne sahibi olan) Allah'ım! Şayet şu birkaç can da telef olursa tâ kıyamete kadar sana kulluk eden bulunmaz."[2920]

Bu manzara karşısında ashap heyecan içinde gözyaşı döküyordu. Peygamberimiz ise bir nevi zaferi müjdeleyen: "Bu topluluk hezimete uğrayacak ve arkalarına bakmadan kaçacaklardır"[2921] ayet-i celilesini manevi bir huzur ve sükûn içinde okudu. Nihayet miladi 624 yılında müşriklerle Müslümanlar arasında "Bedir" denilen yerde hak ile batılın mücadelesi için iki ordu karşı karşıya geldi. Kur'an Bedir'deki bu savaştan şöyle bahseder: "(Bedir'de) karşılaşan şu iki toplulukta sizin için bir ibret vardı: Bir topluluk Allah yolunda çarpışıyordu, öteki de inkârcı (idi ki), bunlar onları (Müslümanları) açıkça, gözleriyle kendilerinin iki misli görüyorlardı. Allah dilediğini yardımıyla destekler. Elbette bunda gözleri olanlar için ibret vardı."[2922]

Gerçekte bu savaşta ders alınacak çok şeyler vardı. İki ordu bir birine yaklaştığında baba ile evladın, kardeş ile ağabeyin ayrı saflarda birbirlerine karşı savaştıkları görüldü. Örneğin, Ebu Bekir'in İslamiyet'i kabul etmeyen oğlu Abdurrahman babasına karşı, Kureyş kumandanı Utbe'nin Müslüman olan oğlu Huzeyfe babasına karşı, Hz. Ömer de dayısına karşı kılıç sallıyordu. Müslüman mücahitler, 305 kişi, müşrikler ise 950 kişiydi. Mücahitlerin 74'ü muhacirlerden, gerisi ise ensardandı. Bu güç dengesizliğine rağmen savaş, Müslümanların zaferiyle sonuçlandı. 70 düşman askeri öldürüldü ve 70 kişi de esir alındı. Azılı İslam düşmanı Ebu Cehil de ölenler arasındaydı. Müslümanlar ise sadece 14 şehit vermişlerdi.

Hz. Peygamber (s.a.v.) düşman ölülerine dokunulmamasını ve her hangi bir organlarının kesilmemesini emretti. Ayrıca sadece Müslüman şehitlerin değil, düşman

---

2918 Enfal:8 / 11.

2919 Buhari, Megazi 11.

2920 Buhari; Müslim; Şibli Mevlana, Asr-ı Saadet, C-1 /234, Terc. Doğrul Ömer Rıza.

2921 Kamer: 54 / 45.

2922 Al-i İmran: 3 / 13.

cenazelerinin de ayrı bir yere gömülmesini emir buyurdu. Esirleri de kontrol altında bulundurmak için her birini bir Müslüman askere teslim etti ve esirlere de iyi muamele edilmesini kesin bir dille ihtar etti. Elbisesi olmayanlara giyecek dağıttırd. Esirlerin yemeklerini de eşitlik esasına göre Müslümanlarla birlikte yemelerini temin etti. Hatta Müslüman askerler Hz. Peygamberden aldıkları talimat doğrultusunda çok defa yiyeceklerini esirlere bırakarak kendileri birkaç hurma ile yetindiler.

Kur'an-ı Kerim bu hususu şöyle açıklar: "Onlar kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler. Biz sizi Allah için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. Çünkü biz çetin ve belâlı bir günde Rabbimizden (O'nun azabına uğramaktan) korkarız (derler). İşte bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger; (yüzlerine) parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir. Sabretmelerine karşılık onlara cenneti ve (cennetteki) ipekleri lütfeder."[2923]

Peygamberimiz (s.a.v.), her esirin on Müslüman'a okuma yazma öğretmeleri karşılığında serbest bırakılmalarını emretti. Bu olay, tarihte eşine rastlanmayan bir hadise olarak tarihe geçti. Aynı zamanda bu hadise İslam Dininin bilgiye verdiği önemin de bir göstergesi oldu.

Kur'an-ı Kerim, Bedir'de meleklerin, Müslümanlara yardım ettiğini şöyle açıklar: "Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah, Bedirde de size yardım etmişti. Öyleyse Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız. O zaman sen müminlere şöyle diyordun: İndirilen 3000 melekle Rabbinizin sizi güçlendirmesi sizin için yeterli değil midir? Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan sakınırsanız, onlar, (düşmanlarınız) hemen şu anda üzerinize gelseler, Rabbiniz nişanlı 5000 melekle sizi takviye eder."[2924]

Bedir muharebesi dini ve içtimai birçok sonuçlar doğurmuştur. Başta İslamiyet olmak üzere birçok konuda Müslümanların lehine gelişmelere sebep olmuştur. Harbin Müslümanların zaferiyle neticelenmesi sonucu, Arap kabilelerinin ekserisi, Müslümanlara manen boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Bu müspet gelişmeler yanında olumsuz bir takım hadiseler de vuku bulmuştur. Mesela Bedir'den önce Medine'deki Yahudiler tarafsız kalacaklarına söz verdikleri halde, Bedir zaferinden sonra Müslümanların yükselişini çekemeyerek, her fırsatta Müslümanlara ayak bağı olmaya çalışmışlardır. Bedir mağlubiyetinden sonraKureyşin intikam alma duygusu kişisellikten çıkıp kolektif hale gelmiştir. Bütün Mekkeliler Müslümanlardan öç almak ateşiyle yanıp tutuşur hale gelmişlerdir. **Sevik** kazası ve **Uhut** savaşı Bedir hadisesi yüzünden meydana gelmiştir.

II-UHUT SAVAŞI:

Âl-i İmran sûresinin 121 ve122. Ayetleri, İslam tarihinde çok önemli bir yer işgal eden Uhut savaşı hakkında nazil oldu.

2923 İnsan: 76 / 8, 9, 10, 11, 12.

2924 Al-i İmran: 3 / 123-125.

Uhut Savaşı, miladi 625 tarihinde Medine yakınlarında yer alan Uhut Dağının eteklerinde cereyan etti. Müşrikler, Bedir savaşındaki yenilgilerinin intikamını almak için 3000 kişilik bir ordu ile Ebu Süfyan'ın komutasında yola çıktı ve Medine yakınlarındaki Uhut dağında karargâh kurdu. Mekke'de bulunan amcası Abbas vasıtasıyla durumdan haberdar olan Peygamberimiz derhal bir harp meclisi kurarak meclise katılanların tek tek fikirlerini aldı. Neticede düşmanı Medine dışında karşılamaya karar verdi ve bu doğrultuda orduyu hazırlayarak Cuma namazından sonra yola çıktı. Müslüman ordusu 1000 kişiydi. Ancak Abdullah bin Übey bin Selül başkanlığındaki 300 kişilik münafık grup, harb meclisinde kendi fikirlerine itibar edilmedi gerekçesiyle yolda ayrılınca Müslümanlar 700 kişi kaldılar. Hatta İslam ordusunda bazı kahramanların kılıçları bile yoktu. Hz. Muhammed (s.a.v) üzerinde: "**Kişi, korkmakla kaderden kurtulamaz**. **Şeref**, **ileri gitmektir**" ibaresi yazılı bir kılıcı Ebu Dücane (r.a.)'a, "**Zülfikâr**" adlı kılıcı da Hz. Ali'ye verdi. Kendisi de üstüste iki zırh giymiş, beline kılıcını kuşanmış, başına miğferini geçirmiş ve sırtına da kalkanını almıştı. Böylece İslam mücahitlerine kararlılığını göstermiş oluyor ve şöyle diyordu: "Bir Peygamber zırhını bir kere giydi mi düşmanlarıyla onun arasında Allah hükmedinceye kadar onu çıkarıp atmak ona yakışmaz.! Verdiğim emre dikkat edin, onu Allah'ın adına yapın; sabrettiğiniz takdirde zafer sizindir.[2925]

Resul-i Ekrem Efendimiz Medine dışında orduyu teftiş etti ve yaşları küçük olanları ordunun arasından ayırarak Medine'ye geri gönderdi. Bunlar arasında **Rafi bin Hadic** adında küçük bir çocuk da vardı. Rafi, arkadaşlarının geri gönderildiğini görünce, boyunu daha yüksek göstermek için ayak parmaklarının uçlarına basarak harpten geri kalmak istemiyordu. Nitekim bu gayretinde de muvaffak oldu ve ordu ile birlikte harbe gitti.

Peygamberimiz askerlerini Uhut dağının arkasına konuçlandırdı. Sancağı Mus'ab bin Ümeyr'e verdi. Abdullah bin Cübeyr kumandasında elli kişilik okçu grubunu düşmanın geçeceği boğaza yerleştirdi ve zafer kazanılsa bile kendisinden emir gelmedikçe bulundukları yeri terk etmemelerini emretti. Savaş, Kureyş ordusuyla birlikte gelen kadınların def sesleri ve harp marşı terennümleriyle başladı. Kureyşin bayraktarı Talha ileri atılarak: "Benim elimle ölerek cennete gitmek isteyen kimse var mı?" diye nâra attı. Bunun üzerine Hz. Ali hemen ileri çıkarak: "Evet ben varım" dedi ve bir hamlede Talha'nın işini bitirdi. Bu seferKureyşin bayrağını Talha'nın kardeşi Osman eline alarak meydan okudu. Bunun karşısına da Hz. Hamza çıkarak kardeşi Talha'nın gittiği yere onu da gönderdi. Bundan sonra harp kızıştı. Hz. Ali, Hz. Hamza ve Hz. Ebu Dücane düşman saflarına dalarak büyük yararlılıklar gösterdiler.

Bir ara Hz. Hanzala, elli kadar taraftarıyla birlikte müşriklerin safında yer alan ve bir Hıristiyan rahibi olan babası Ebu Amir'i gördü ve Muazzez Peygambere müracaat

2925 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-11, Sh:472.

ederek İslamiyet davası uğrunda babasının da kanını dökmeye hazır olduğunu beyan etti, ancak, Rahmet Elçisi Peygamberimiz buna izin vermedi. Bunun üzerine Hanzala Ebu Süfyan'a yönelerek saldırıya geçti, fakat tam işini bitireceği sırada Şeddat bin El-Esved adındaki bir müşrik üzerine atılarak onu şehit etti.

Hanzala, Evs kabilesinden Ebu Amr adında bir Hıristiyan rahibinin oğlu olmakla beraber, kendisi çok dindar bir Müslüman idi. Onun İslam'a olan bağlılığı okadar büyüktü ki, Abdullah bin Übey'in kızı Cemile ile nikâhları kıyılıp gerdeğe girdiği gece, Cenab-ı Peygamberin cihad emrine uymuş ve heyecandan gusül abdesti almayı bile unutarak harbe o halde koşup katılmıştı.

Hz. Peygamber, onun davaya olan bağlılığından dolayı cenazesini meleklerin yıkamaya geldiğini şu mübarek ifadeleriyle anlatmıştı: "Ben Hanzala'yı meleklerin gökle yer arasında, gümüş bir tepsi içinde, yağmur suyu ile yıkadıklarını gördüm." Hanzala'nın böyle yüce bir mertebeye yükselmesinden dolayı da kendisine, "meleklerin yıkadığı kimse" manasına gelen "Ğasilü'l- Melâike" unvanı verilmişti.[2926]

Müslümanlar muharebenin ilk başlangıcında düşmanı bozguna uğrattılar. Ancak zafer sarhoşluğuna kapılan okçu grup, Abdullah bin Cübeyr'in ikazlarına rağmen Hz. Peygamberin verdiği emri unutarak ganimet toplamak için bulundukları yeri terk ettiler. Bunu fırsat bilen ve bu dağınıklığı fark eden Halid bin Velid müşrik ordusunu toparlayarak Müslümanların bu zayıf noktasına tekrar saldırıya geçti. Önce Abdullah bin Cübeyr ve yanında kalan birkaç arkadaşını şehit ettikten sonra ganimet toplamakla meşgul olanların üzerlerine saldırdı. İki taraf da tam manasıyla birbirine girmiş ve kimin kime vurduğu seçilemez hale gelmişti. Hatta yanlışlıkla Müslümanlardan birbirini öldürenler bile olmuştu. Müslüman ordusundaki okçu grubun dünya malına karşı gösterdikleri hırs ve zaaf sebebiyle geçici de olsa meydana gelen olumsuz tabloyu Kur'an-ı Kerim Al-i İmran süresinin 152. ayetinde bir ibret sahnesi olarak anlatır.

Kureyş'ten İbn-i Kamie yüzü Peygamber Efendimizin yüzüne benzeyen Mus'ab bin Ümeyr'i şehit etmiş ve bu hadise Resul-i Ekrem'in şehit edildiği şayiasının yayılmasına sebep olmuştu. Bu haber, Müslümanları büyük bir ümitsizliğe düşürmüş ve en kahraman olanlarını bile kalpten sarsmıştı. Hz. Muhammed'in nerede olduğunu kimse bilmiyordu. Müslümanlar büyük bir şaşkınlık içindeydi. Hatta bir ara Hz. Enes'in amcası İbn-i Nadr, Hz. Ömer'i kılıcını yere koymuş, savaşmayı bırakmış bir halde ümitsizlik içinde görünce ona: "Ne yapıyorsun, niçin dövüşmüyorsun? Ya Ömer!"dediğinde, Ömer ona: "Resul-i Ekrem şehit oldu, dövüşüp de ne olacak?" diye cevap verdi. Hz. Ömer'in bu cevabı karşısında Ebu Nadr: "Resul-i Ekrem öldüyse Allah bakidir. Resulullah'tan sonra yaşamak neye yarar? Allah yolunda savaşarak O'na kavuşmak istemez misiniz?" diyerek tekrar bütün gayretiyle düşmana saldırmaya başladı ve sek-

2926 Prof. Dr. Hamidullah Muhammed, Hz. Peygamberin Savaşları, Sh:61, Terc. Erinç Yurter Nezire.

senden fazla yerinden darbeler alarak şehit düştü. Bu sırada Hz. Peygamberin etrafında Sa'd bin Ebi Vakkas, Talha, Hz. Ali ve Hz. Ebu Bekir gibi ashaptan on bir kişilik bir mücahit grubu kalmıştı.

Hz. Peygamberin ölmediğini ilk gören Şair Kâ'b bin Malik olmuştu. O, Peygamberimizi görür görmez mücahitlere:"Ey Müminler! Müjde, Resulullah burada!"diye bağırdı. Kâ'b'ın bu nidasını duyan mücahitler Peygamberimizin bulunduğu tarafa doğru koştular. Müşrikler de aynı sesi duymuşlardı. Bunun üzerine bütün kuvvetlerini o tarafa doğru sevk ettiler. Müslümanların bozguna uğraması sonucu Peygamber (s.a.v.) yalnız kalmıştı. Bunu fırsat bilen düşman, Resulullah'ın yanına kadar sokuldu. Hatta Sa'd bin Ebi Vakkas'ın kardeşi olan ve müşrikler safında yer alan Utbe bin Ebi Vakkas'ın attığı bir taşla Peygamber Efendimizin mübarek alt dudağı yarıldı ve bir dişi kırıldı. Bu hadiseden ötürü Sa'd bin Ebi Vakkas'ın kardeşi hakkında şöyle dediği rivayet edilir: "Ömrümde, Uhut'ta Resulullah'ı yaralayan kardeşim Utbe'yi öldürmek istediğim kadar hiçbir zaman insan öldürme hırsı duymadım." Ayrıca, Abdullah ibni Kamie, isminde bir mel'un da Cenab-ı Peygambere şiddetli bir kılıç darbesi indirerek zırhının iki halkasını kırdı. Kırılan halkalar yüzüne batıp yanağını yardı. Abdullah İbni Şihab ez-Zühri de Resulullah'ı mübarek alnından yaraladı. Acı içinde kalan rahmet Peygamberi bu halde iken bile: "Yâ Rabbî! Kavmimi bağışla. Onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar" diye hayır duada bulundu. Kısa sürede şaşkınlığı üzerlerinden atan Müslümanlar, Peygamberimizin etrafında âdeta etten duvar ördüler ve kahramanca savaşıp şehitler vererek düşmanı püskürttüler. Hatta Akâbe'de Hz. Muhammed'e biat eden ve "Ümmü Umara" diye bilinen "Nesibe" ismindeki muhtereme bir kadın İslam askerlerine su dağıtmakla görevli iken, düşman askerlerinin Resulullah'a saldırdığını görünce, harp meydanına atılarak Kureyş askerlerinden bazılarını kılıç darbeleri ile yere serdi. Bu sırada kendisi de birkaç yerinden yaralandı. Buna rağmen, bu haliyle oğlunu ve kocasını da harbe teşvikten geri durmuyordu.

Bu savaşta Müslümanlar yetmiş şehit verdi. Sevgili Peygamberimizin kahraman amcası Hz. Hamza da Ebu Süfyan'ın karısı Hind tarafından çeşitli vaatlerle kiralanan Vahşi adında bir kölenin attığı mızrakla şehit edilenler arasındaydı. Bununla birlikte Müslüman ordusu tekrar toparlanarak düşmanın 22 ölü bırakarak geri çekilip gitmelerini sağladı.

Kureyşli kadınlar intikam hisleriyle okadar dolmuşlardı ki, şehit düşen Müslümanların burun ve kulaklarını kesmişlerdi. Muaviye'nin annesi ve Ebu Süfyan'ın eşi Hind, Hz. Hamza'nın karnını deşerek ciğerini çıkarıp yemek istemiş, fakat yutamamıştı.

Şehitler, gasledilmeden ikişer, ikişer gömüldüler. İçlerinde Kur'an bilenler kabirlerinde öne geçiriliyorlardı. Cenaze namazları da kılınmamıştı. Ancak Resulullah şehitler üzerine Uhut savaşından sekiz yıl sonra cenaze namazı kılmıştır.[2927]

2927 Tecrid-i Sarih Terc. C-10/210 ve C-4, Sh:513, Hadis No:661, açıklama bölümü, C-11, Sh: 474-475.

Ensardan bir kadın, Uhut'ta babasını, kocasını ve kardeşini kaybetmişti. Bunların şehit oldukları kendisine haber verilince o, âlemlerin rahmet elçisi, müminlerin güvencesi olan can Muhammed'ini soruyor ve O'nun başına bir iş gelmesinden korkuyordu. Nihayet, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in selamette olduğunu öğrenince, huzurlarına giderek O'na: "Ya Resulallah! Sen selamette olduktan sonra her felaket benim için hiçtir" demişti.[2928]

Uhut savaşından sekiz sene sonra Peygamberimiz şehitlikten geçerken fevkalade üzülmüş ve gözlerinden yaşlar dökülmüştü. Uhut Savaşını ima ederek okuduğu bir hutbede şöyle söylemişti: "Müslümanlar, bundan sonra tekrar putperest olmanıza imkân yoktur. Bundan zerre kadar endişe etmiyorum. Korktuğum tek şey, sizin dünya perest olmanızdır."[2929]

Bu savaşta ders alınması gereken pek çok husus bulunmakla beraber en önemli şey, Peygamberimiz (s.a.v.)'e itaatsizliğin nelere mal olduğudur. Uhut Savaşında böyle olduğu gibi her zaman her Müslümanın ferdi hayatında da bu böyledir. Allah Resulünün sünnetinden uzaklaşmak, birçok sıkıntıların kaynağını oluşturur. Bu kaçınılmaz bir gerçektir. Bu hakikat Kur'an'ın emriyle sabittir. Allah Zülcelal buyurur ki: "Peygamber size ne verdiyse (emrettiyse) onu alın (uyun), neyi yasak ettiyse ondan da sakının."[2930] Allah'ın sözünden daha doğru ne olabilir? Ne mutlu Allah ve Resulüne bağlı olanlara!

• Uhut Savaşında yaralanan Sa'd b.Rabi (r.a.) 'nin son nefesini verirken yaptığı vasiyet:

Muhammed bin Mesleme anlatıyor: Uhut Savaşının son anlarında Hz. Muhammed (s.a.v.) Sa'd b.Rabi'nin savaşta ölüp ölmediğini sordu. Zira düşman saldırılarına hedef olduğunu görmüştü. Bunun için Sa'd b. Rabi'yi aramamı, hal ve hatırını sormamı ve selamını götürmemi emretti. Bunun üzerine şehitler arsında dolaşmaya başladım. Bir ara bir inilti işittim ve o yöne doğru yöneldim. Bir de baktım ki, Sa'd b. Rabi'nin vücudunda kılıç ve okların açtığı 70 kadar yara vardı. Kanlar içindeydi. Son nefesini alıp veriyordu. Kendisine: "Ey Sa'd! Resulüllah'ın selamı var. Hal ve hatırını soruyor" dedim. Bunun üzerine bana şöyle cevap verdi: "Ey kardeşim! Resulullah'a cennet kokusunu hissettiğimi söyle. Kavmime de deki : "Kirpiklerini kımıldatacak kadar güce veya kuvvete sahip oldukları sürece Resulullah'a sahip çıksınlar. Onlar sağ iken, O'nun hayatına bir şey olur ve vaktinden evvel Allah'ına kavuşursa Cenab-ı Hak katında bu hata ve gafletlerini örtmek üzere beyan edebilecekleri hiçbir özürleri olamayacaktır" dedi ve ruhunu Allah'a teslim etti.[2931]

İşte imanda ihlas budur. Çaresizlik içinde bile kendi nefsine mümin kardeşini tercih

---

2928 Şibli Mevlana, Asr-ı Saadet, C-1 / 267, Terc. Doğrul ömer Rıza.

2929 age. C-1, Sh: 267; Buhari.

2930 Haşr: 59 / 7.

2931 İbn-i Kayyim El- Cezviyye, Zad ül Mead, II / 96. Kahire- 1950; Karakılıç Celaleddin, Hz. Muhammed(a.s.)'ın hayatı, C-1 /295.

etmesidir

III- HENDEK SAVAŞI:

Uhut Savaşından sonra da Medine'de yaşayan Yahudiler, Müslümanlara karşı her türlü hileye başvurmaya başladılar. Hatta Peygamberimiz (s.a.v.)'i zehirlemeye bile kalkıştılar. Bunun üzerine Yahudiler, Medine'den sürgün edildiler. Yahudilerin ileri gelenleri bunu bahane ederek, Müslümanlara karşı Mekke'ye gidip müşriklerle anlaşma yapmak için, ehl-i kitap olmalarına rağmen onların putperestliğini tercih ederek putlara tapmaktan bile çekinmediler. Ayrıca Mekke'ye yakın bedevi kabilelerini de çeşitli vaatlerle ittifaklarına kattılar. Nihayet, miladi 627 yılında Ebu Süfyan komutasında 12.000 kişilik bir ordu ile Medine üzerine yürüdüler. Durumdan haberdar olan Resul-i Ekrem, hemen meşveret meclisi kurarak fikir teatisinde bulundu. İran asıllı, sonradan Müslüman olan Selman-ı Farisi, düşmanların şehre girmesini önlemek için şehrin dışında bir hendek kazılmasını önerdi. Peygamberimiz (s.a.v.) de bu teklifi kabul etti. Açlığa, yorgunluğa ve şubat ayının soğuna rağmen, iki hafta gibi kısa bir sürede şehrin Uhut dağına bakan kısmında, bir atın diğer tarafa sıçrayamayacağı kadar derin ve genişlikte hendek kazdılar. Hendeğin kazılması sırasına Allah Resul'ü şöyle dua ediyordu: "**Yâ Rabbî! Senin lütfün olmasaydı, biz hidayete eremezdik. Sadaka veremez, ibadet yapamazdık. Bize gönül ferahlığı ver! Düşmanla karşılaşırsak bize sebat ihsan et! Bize karşı ayaklanan düşmanlar, bizi zorla (Senin yüce dininden) çevirmek istediler. Biz (bu zorbalığı) reddettik!"**[2932] Duanın son bölümünde geçen "Reddettik" ifadesini Peygamberimiz yüksek sesle söylüyor, ashap da hep bir ağızdan: "Reddettik" diye Peygamberimize iştirak ediyordu.

Müslüman ordusunun sayısı 3000 kişiden oluşuyordu. Düşman askerlerinin dörtte biri kadardı. Bu harekât düşmanın Medine'ye yaptıkları son bir saldırış hamlesi idi. Nihayet Mekkeli müşrikler Uhut Dağı semtine karargâhlarını kurduktan donra saldırıya geçtiler. Ancak, hendeği görünce şaşırıp kaldılar.

Miladi 622 tarihinde Meddine şehir-devleti anayasasının 44. maddesine göre, Medine Yahudileri dışarıdan bir saldırı olduğu takdirde Müslümanlarla ortak savunma yapacaklardı. Ancak, Beni Kurayza Yahudileri antlaşmayı bozarak Müslümanları arkadan vurmak için Kureyşlilerle iş birliği yaptılar ve Müslümanların evlerini yağmalamayı, kadın ve çocuklarına tecavüz etmeyi planladılar. Bunlardan birisi Peygamberimizin halası Safiye'nin bulunduğu kuleye tırmanınca, Safiye onu bir kılıç darbesi ile öldürerek başını aşağıda sırada bekleyen Yahudilerin ayaklarına attı. Onlar da dehşet içinde kalıp panikleyerek kaçıştılar. Kahramanca hareketinden dolayı savaşın sonunda bir kadın olmasına rağmen Safiye Hanım, erkek askerlerle eşit şekilde ganimet paylaştırılarak ödüllendirildi.

2932 Konrapa M. Zekai, Peygamberimizin Hayatı, C-1 / 99-100.

Müşrik ve Yahudilerin dışında kaleyi içten yıkmak isteyen bir de Müslüman ordusu içinde münafıklar vardı. Kur'an'ın Ahzab süresi 13. ayeti münafıkların bu bozguncu halini açık bir şekilde anlatır.

Kuşatma sırasında Müslümanlar çok sıkıntı çektiler. Birkaç defa aç kaldılar ve karınlarına taş bağlayarak açlıklarını unutmaya çalıştılar. Medine yirmi yedi gün kuşatıldığı halde hendek geçilemedi. Bir ara müşrikler, hendeğin en dar yerinden topluca hucuma geçtiler. İçlerinden birkaç kişi hendeği geçmeye muvaffak oldu. Bunlardan birisi de Amr ibnü Abdi Vüdd adında gayet cüsseli, cesur, etrafta şöhret bulmuş bir pehlivan idi. Bu kişi ileri atılıp İslamiyet'e hakaret etmeye ve meydan okumaya başladı. Hz. Ali (r.a.) dayanamayıp karşısına çıktı, her iki tarafın da endişeli bakışları arasında dövüş başladı. Çok çetin bir vuruşmadan sonra Hz. Ali anî bir Kılıç darbesiyle hasmını yere serdi ve tekbir sesleriyle bu zaferini kutladı. Ertesi gün savaş daha da şiddetlendi. Bütün düşman güçler ara vermeden akşama kadar Müslümanları ok yağmuruna tuttu. Bundan olayı o gün hiç namaz kılamadılar. Gece olunca Peygamberimizle birlikte cemaat halinde kaza ettiler. Hendek savaşında müşrikler, şiddetli saldırılarıyla Müslümanları, güç durumda bıraktıkları ve namazlarını kılmalarına fırsat vermedikleri için Hz. Muhammed (s.a.v.), beddua etme alışkanlığı olmadığı halde onlara şöyle beddua etti:" Allah, müşriklerin (hayatta iken), evlerine (öldükleri zaman da) mezarlarına ateş doldursun! Onlar bizi namazımızdan alıkoydular. Nihayet güneş battı. (Eyvah!)"[2933]

Harp uzadıkça iki tarafta da bezginlik meydana gelmişti. Kureyşin yiyecekleri bitmek üzereydi. Peygamberimiz (s.a.v.) düşmanın bozguna uğraması için Allah'a niyazda bulundu. O gece çıkan kuvvetli bir fırtına düşmanın çadırlarını yerlerinden söküp götürdü. Toprak ve kumları yüz ve gözlerine savurdu. Atları ve develeri dağıldı. Müslüman askerlerin etrafında görünmez seslerin tekbirleri duyuldu. Bu manzara karşısında Tulayha bin Hüveylid el- Esedi :"Muhammed size büyü yapmaya başladı, aman kurtarın kendinizi"[2934] diye bağırmaya başladı. Hülasa, hiç beklenmedik fırtına düşmanı perişan etti. Korku içerisinde geride bir sürü erzak ve malzeme bırakarak çekilip gitmek zorunda kaldılar. Kur'an-ı Kerim bu olayı şöyle anlatır: " Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetlerini hatırlayınız. Hani ordular saldırmıştı da, biz onların üzerine bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular(melekler) göndermiştik. Allah yaptıklarınızı görmektedir."[2935]

Böylece, Müslümanlar bir zafere daha kavuştular. Bu zaferden sonra sıra, Müslümanlara hıyanet eden Kureyza Yahudilerinin dersini vermeye gelmişti. Hz. Peygamber, cepheden Medine'ye döndüğü gün, ilahi ilham üzerine Beni Kurayza Yahudilerine karşı sefer yapılmasını emretti. 3000 kişilik ordu ile Kureyza kuşatıldı. 25 gün süren muhasara

2933 Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Terc. C-8 / 342-343, HN: 1233.

2934 Kur'a-ı Kerim ve Yüce Meali, Ahzab süresi. Âyetin dipnotu.

2935 Ahzab: 33 / 9.

sonunda Kureyza'lılar kayıtsız şartsız teslime mecbur oldular. Kureyzalılar teslim olduktan sonra, özellikle ihanete bulaşan Yahudi erkeklerini kendi istekleri doğrultusunda Museviliğin kutsal kitabı olan Tevrat'ın Tesniye bölümünün 20. babındaki esaslara göre cezalandırdılar. İlgili esaslar vatana ihanet edenlere verilecek cezayı içeriyordu.

Neticede Yahudiler, kendi yasalarına göre adaletle muhakeme edildiler ve herkes ettiğinin karşılığını bulmuş oldu.

Soru: Hudeybiye Antlaşması ve sonuçları nelerdir?

Cevap: Yurtlarını, evlerini, akrabalarını terk ederek Mekke'den Medine'ye dinlerini serbestçe yaşamak için göç eden Müslümanlar özledikleri ve hasretini çektikleri Mekke'yi, Kutsal Kâbe'yi ziyaret etmek istiyorlardı. Bunun için Peygamberimiz (s.a.v.), 1400 kişiyle Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı. Mekkeli Müşrikler, Müslümanları Mekke'ye sokmamaya karar verdiler. Bunun üzerine Müslümanlar, Mekke'den 50–60 km uzaklıkta Hudeybiye denilen yerde konakladı. Esasen Hudeybiye ismi orada bulunan bir kuyunun adı idi. Daha sonra, bu kuyuya yakın bir köyün de adı oldu. Ordunun konakladığı bu mahalde su problemi vardı. Sadece bir kuyu bulunuyordu. Fakat onun da suyu yoktu. Ashap büyük bir su sıkıntısı içindeydi. Durum Resulullah'a arz edildiğinde Allah Resulü kuyunun başına gelerek kendi sadağında (ok çantası) bir ok çıkarıp yayını iyice gerdi ve bu oku kuyunun dibine sapladı, okun saplandığı yerden bir mucize olarak su fışkırmaya ve kuyu yükselmeye başladı. Böylece Allah Teâlâ ashabın çok muhtaç olduğu bir zaman ve zeminde su sıkıntısını gidererek yüce Resulünün eliyle, Müminlere bir mucize daha gösterdi. Müşriklerin Müslümanları Mekke'ye sokmak istemeyişlerine karşılık, Peygamberimiz (s.a.v.), sadece Kâbe'yi ziyaret etmek istediklerini bildirmek üzere Hz. Osman'ı elçi olarak gönderdi. Ancak Mekkeliler buna da müsaade etmeyeceklerini ve bu ziyareti gelecek seneye bırakmalarını istediler. Bunun üzerine Mekkelilerle Müslümanlar arasında başlangıçta Müslümanların aleyhine gibi görünen ve antlaşmanın yapıldığı yer itibariyle "**Hudeybiye Antlaşması**" denilen bir antlaşma yapıldı. Fakat bu antlaşmanın sonucu Müslümanların lehine oldu. Bu sözleşmeyle Müslümanların varlığı kabul edilmiş oldu. O yıl Müslümanlar Kâbe'yi ziyaret etmeden geri döndüler. Yolda geri dönerken Fetih Sûresi nazil oldu. Bu sûre Müslümanlara büyük bir fetih ve zafer müjdeliyordu. Nitekim Kâbe, bir yıl sonra 2000 kişiyle ziyaret edilerek umre yapıldı. İlerideki bahisler anlatılırken bu konu daha detaylı ele alınacaktır.

Soru: Hayber niçin ve nasıl fethedildi?

Cevap: Hayber Medine'nin kuzey-doğusunda Medine'ye 200 km uzaklıkta, bahçe ve hurmalıklarıyla meşhur, köşk ve kaleleriyle şöhret bulmuş zengin bir şehirdi. Hayber'in sekiz kalesi vardı. Bunların en meşhuru **Kamus** kalesi idi. Hz. Muhammed zamanında Yahudiliğin merkezi durumunda idi. Müslümanların güvenliğine zarar verdikleri için Medine'den çıkarılmış olan Yahudiler, Hayber fethedilmeden önce oraya

sığınmışlardı. Müşriklerle Yahudiler arasında din ayrılığı olmasına rağmen, siyasi menfaatleri, bu iki düşmanı Müslümanlara karşı birleştiriyordu. Hendek savaşının en kritik devresinde olduğu gibi, savaştan sonra da Arapları içten içe sinsice işleyerek ayaklanmaya teşvik eden zengin Yahudilerin çoğunluğu, fesat yuvası haline gelen Hayber'de yaşıyordu. Bedevi Araplarla Mekkelileri birleştirerek Medine kuşatmasına yollayanlar bunlardı. Ve yine Beni Kureyza Yahudilerini baştan çıkartıp vatandaşlık antlaşmasını bozdurarak müşriklerle iş birliği yapmalarını sağlayanlar da bunlardı. Bilinen bu gerçeklere rağmen Hz. Peygamber (s.a.v.), Hayber halkı ile anlaşma yapmak istiyordu. Bunun için Resul-i Ekrem Efendimiz Revaha oğlu Abdullah'ı elçi olarak Hayber'e kadar yollamıştı. Fakat Yahudiler samimi değillerdi. Anlaşma'ya yanaşmadılar. Her an Gatafan kabilesiyle birleşerek Medine'ye saldırmaları söz konusu idi. Bunun için Peygamberimiz, böyle bir saldırıyı önlemek maksadıyla, derhal Hayber üzerine harekete karar vererek cihad ilan etti. Hicretin yedinci yılında toplam 1800 kişilik kuvvetle yola çıktı. Hazırlanan üç sancaktan siyah renkli Peygamber sancağı Hz. Ali'ye verildi. İslam ordusu Gatafan ile Hayber arasında karargâh kurarak iki düşmanın birleşmesini ve yardımlaşmasını önledi. Peygamber Efendimiz, yalnız kalan Hayber Yahudilerine tekrar barış teklif etti. Fakat bu barış teklifini de reddettiler. Bunun üzerine iki taraf arasında savaş başladı. Taarruza geçmeden önce Allah Resulü şöyle dua etti: "Yâ Rabbî! Biz Senden bu ülkenin, bu ülke halkının iyiliğini isteriz. Onların şerrinden Sana sığınırız." Askerler bu duaya: "Âmin" nidaları ile karşılık vererek etrafı çınlatıyorlardı. Nihayet, Müslümanlar kahramanca dövüşerek kaleleri bir bir ele geçirdiler. Ancak, Kamus kalesi bir türlü düşürülemiyordu. Resul-i Ekrem Efendimiz bu kalenin alınması için Hz. Ali'yi görevlendirdi. O da önce İslam'a davet çağrısında bulundu. Bunu kabul etmediklerini görünce bu sefer barış teklif etti. Bunu da reddedince savaşa mecbur kalındı. Yahudilerin ünlü kumandanı **Merhab** kaleden çıkarak eceline susamışçasına meydan okudu. Hz. Ali Kerremallahü Vecheh, karşısına çıkarak yiğitçe dövüşmeye başladı ve sonunda kılıç darbeleriyle yere serdi. Bundan sonra ümitsizliğe düşen Yahudiler, kaleyle birlikte teslim bayrağını çektiler. Böylece Hayber fethedildi ve toprakları Müslüman'ların eline geçmiş oldu. Hz. Ali de Hayber fatihi unvanını aldı.

Hayber gazasında Yahudiler 93 ölü verirken, Müslümanlar 15 şehit verdiler. Öldürülen Hayber reislerinden birisinin karısı olan Zeyneb adında bir kadın, kızarttığı koyun etini zehirleyip Peygamberimizi yemeğe davet ederek suikast teşebbüsünde bulundu. Ancak, Resul-i Ekrem Efendimiz ilk lokmayı ağzına koyar koymaz etin zehirli olduğunu anladı ve yemedi. Fakat ashaptan **Bişr** birkaç lokma yuttuğu için zehirlenerek vefat etmişti. Suikastçı kadın suçunu itiraf etti ve ölen yakınlarının intikamını almak için yaptığını söyledi. Rahmet elçisi Peygamberimiz kadını affetti. Ancak ölen şahsın mirasçıları kısas talep ettikleri için, idam edilerek cezası infaz edildi. Diğer Yahudilerin hepsi, geçmişteki melanetlerine ve kalplerinde taşıdıkları kine bakılmaksızın affedildiler.

Soru: Mute harbinin sebep ve sonuçları nelerdir?

Cevap: Mekke döneminde Müslümanların düşmanı sadece Müşriklerdi. Ancak Medine'ye hicret ettikten sonra bunlara Yahudilerle münafıklar ve hatta Hıristiyanlar da eklendi. Müşriklerle Hıristiyanlar harici düşman, münafıklarla Yahudiler ise hem dâhili hem de harici düşman idi. Meseleyi bu sınıflandırma çerçevesinde ele aldığımızda Müslüman'ların yaptıkları savaşları Müşrikler, Yahudiler ve Hıristiyanlar olmak üzere üçe ayırabiliriz. Şimdi bunları sırasıyla inceleyelim:

Soru: Müşriklerle yapılan savaşlar hangileridir?

Cevap: Bedir harbi Mekkeli müşriklerle yapılan ilk kanlı savaştır. Yukarıda izah edildiği gibi, bunu Uhut ve Hendek gibi diğer savaşlar takip etmiştir.

Soru: Yahudilerle yapılan savaş hangisidir?

Cevap: Yahudilerle yapılan ilk savaş, Beni Kaynuka Gazasıdır. Yahudiler Müslümanlığı küçük düşürmek ve onu içten yıkmak için her çareye başvuruyorlardı. Bir gün İslamiyet'e giriyorlar, ertesi gün çıkıyorlardı. Müşrik ve münafıklarla iş birliği yaparak her fırsatta İslam'ı zaafa uğratmaya çalışıyorlardı. Bedir Gazasından kısa bir süre sonra, yapmış oldukları vatandaşlık antlaşmasını da bozarak, Müslümanlara meydan okumaya başlamışlardı. Bir gün, Müslüman bir kadına Yahudi'nin biri hakaret etti. Bunun üzerine Müslümanlarla Yahudiler arasında kavga çıktı. Kavgada kadının yardımına koşan bir Müslüman ile hakaret eden Yahudi öldürüldü. Bu olay, bardağı taşıran son damla oldu ve Beni Kaynuka Yahudilerinin dersini verme zamanı gelmişti. Peygamber efendimiz önce bozdukları antlaşmayı yenilemeleri için teklifte bulundu. Fakat teklifi reddettikleri gibi, "Ey Muhammed! Sen bizi, harbin ne olduğunu bilmeyen Kureyşliler mi sanıyorsun? Bizimle bir defa savaşırsan o zaman erkekliğin ne demek olduğunu anlarsın"[2936] diyerek meydan okuyup harp açtılar. Bu pervasız, cüretkâr ve küstahça hareketlerine karşı, cihad kaçınılmaz olmuştu. Dolayısıyla Müslümanlar, derhal Yahudilerin meskün oldukları mahalleleri 15 gün süreyle muhasara altına aldılar ve ardından da teslim olmalarını sağladılar.

Böylece, böbürlenen bu Yahudilerin burnu yere sürtülmüş oldu. Sonunda Resul-i Ekrem Efendimiz de bunları affedip hayatlarını bağışlayarak Suriye'ye gitmelerine müsaade etti. Bu olaya Beni Kaynuka kazası denildi.

Soru: Hıristiyanlarla yapılan savaş hangisidir?

Cevap: Bu savaşların başında **Mute** harbi gelir. Mute, Kudüs'ün güneyinde iki konak mesafede bir kasabadır. Peygamber Efendimiz İslam'a davet için dünya hükümdarlarına elçiler göndermişti. Bu elçilerden biri de Busra (şimdiki Havran) Emiri Şurahbil'e gönderilen Haris bin Ümeyr idi. Ancak, elçi Haris bin Ümeyr, Şurahbil tarafından öldü-

2936 Konrapa M. Zekai, Peygamberimizin Hayatı, C-1 / 71.

rüldü. İşte bunun üzerine Mute savaşı çıktı. O zamana kadar Peygamberimizin hiçbir elçisi öldürülmemişti. Bu olay, hazmedilmesi mümkün olmayan açık bir tecavüzdü. Peygamberimizi çok üzdü. Bu nedenle Allah'ın Yüce Resulü, hicretin sekizinci senesinde zaman kaybetmeden 3000 kişilik bir ordu hazırladı. Ordunun başına İslam inkılâbının güzel bir örneğini vermek üzere, Muhacir ve Ensardan tecrübeli seçkin insanlar olduğu halde, eşitliği sağlamak ve Araplardaki asalet geleneğini kırmak için kumandan olarak evlatlığı Zeyd bin Harise'yi getirdi. Zeyd, Hz. Hatice Validemizden sonra İslamiyet'i ilk kabul eden sekiz Mekkeli Müslüman'dan biriydi. Zeyd, Bedir harbinden başlayarak Mute savaşındaki şahadetine kadar bütün gazalarda Resul-i Ekrem Efendimizle birlikte bulunmuştu. Kur'an'da adı geçen kişi yalnız Zeyd idi. Şanlı Peygamberimiz, şayet Zeyd, bu savaşta şehit olursa kumandayı Cafer'in almasını, o da şehit olursa, Abdullah bin Revaha'nın komuta görevini üstlenmesini emretti.[2937]

Hz. Muhammed (s.a.v.) hazırlanan orduyu Medine'nin dışındaki Seniyyetü'l-Veda denilen yere kadar bizzat uğurladı. Bizans himayesinde olan Busra emiri Şurahbil, İslam ordusunun yola çıktığı haberini alınca, durumu derhal Bizans İmparatoru Herakleios'a bildirdi. O da rivayete göre yüz bini Rum, yüz bini de Müslüman olmamış Araplardan olmak üzere iki yüz bin kişilik büyük bir ordu ile yola çıktı. İslam ordusu ancak Suriye topraklarına vardıklarında düşmanın gücü hakkında bilgi edinebildi. Sayı bakımından iki ordu arasında korkunç fark vardı. Durum değerlendirmesi yapmak üzere bir istişare heyeti oluşturuldu. Düşmanın sayısal çokluğu hakkında Hz. Peygambere haber verilip verilmemesi konusu tartışılırken, Heyet arasından Abdullah bin Revaha ileri atılarak: "Ey insanlar! İstediğiniz şey, ele geçirmek üzere yola çıktığımız şeydir, yani şehitliktir. Biz, genelde savaşmaya alışık insanlardan değiliz. Ancak, şerefimizi yükselten İslamiyet için cihad ediyoruz. O halde daha ne duruyoruz, hemen ilerleyelim. Bu sayede ya gazi, ya şehit olarak iki güzel neticeden birine ulaşırız."[2938] Abdullah'ın bu sözleri askerlerin moralini motive ederek şahlanmalarına sebep oldu ve hep bir ağızdan: "Revaha oğlu doğru söylüyor. Haydi, hücum arkadaşlar!" diyerek harekete geçtiler. Nihayet iki ordu Mute civarında karşılaştı. Zeyd, elinde Peygamber sancağı olduğu halde, ölüme meydan okurcasına hemen hücuma geçti. Kahramanca savaşarak mızrak darbeleriyle şehit düştü. Peygamber emri gereği sancağı derhal Cafer aldı. Cafer Hz. Peygamberin sevgili amcası Ebu Talib'in oğlu olup, Hz. Ali'den on yaş daha büyüktü. Habeşistan'a ikinci hicret eden Müslüman'lara başkanlık etmişti. Mute savaşına katıldığında henüz otuz üç yaşında idi. Tarihe adını"Tayyar" yazdıracak şekilde kahramanca savaştı. İki kolu koptuğu halde şehit düşünceye kadar sancağı bırakmadı. Çoğunluğu göğsünden olmak üzere vücudunun çeşitli yerlerinden doksandan fazla yara alarak çok sevdiği Rabbine kavuştu. Hz. Muhammed (s.a.v.) onun bu şahadetiyle ilgili olarak şu müjdeyi verdi: "Allah Ca-

2937 Sahih-i Buhari, Tecrid-i Sarih, C-10 / 311, Terc. Miras Kamil.

2938 Konrapa M. Zekai, Peygamberimizin Hayatı, C-1 /138.

fer'e Mute'de kesilen iki koluna karşılık iki kanat verdi. Onu cennette meleklerle birlikte uçuyor gördüm."[2939] Cafer, "Tayyar" unvanını bu hadiseden sonra kazandı.

Cafer'in şahadetinden sonra sancağı şair Abdullah bin Revaha alarak savaşa devam etti. Bir ara ümitsizliğe kapıldı ve dünya nimetleri gözünün önüne gelerek nefsiyle çetin bir mücadeleye girdi. Sonunda çabuk toparlanarak nefsini mağlup etti ve askere: "Şahit olun ey Müminler! Medine'deki bütün mallarımı Beytül-mal'e bırakıyorum" diye seslendikten sonra, kendi, kendine: "Ey nefis! Sen, cennete kavuşmak istemiyorsun, fakat ben cihada devam ederek oraya erişeceğim" diye söylendi ve şiirler söyleyerek şehit oluncaya kadar bütün gücüyle düşmana hamle yaptı ve nihayet o da şehit düştü. Abdullah bin Revaha şehit düştükten sonra asker, kısa bir süre başsız kaldı ve umumi bir panik başladı. O sırada Müslüman olduktan sonra, ilk olarak İslam ordusuyla savaşa katılan Halid bin Velid, askerin önüne geçerek bozgunun tehlikesini anlattı ve kaçışı önledi. Herkes Halid'in etrafında toplandı. Bütün mücahitlerin ittifakı ile Halid, sancağı eline alarak ordunun başına geçti ve o gün elinde dokuz kılıç parçalanıncaya kadar savaştı. Ertesi gün, orduya yeni bir düzen ve disiplin vererek şiddetli bir taarruza geçti. Düşman güçleri, İslam ordusunun bu yılmaz mücadelesini görünce, Müslümanlara yardım geldiğini zannederek korkuya kapılıp bozguna uğradılar. Bu arada birçok da ölü verdiler. Halid, daha fazla riske girmemek için bu fırsattan istifade ederek ordusunu geri çekti ve düzenli bir yürüyüş içerisinde sağ salim Medine'ye getirdi. İki gün süren bu çetin savaşta Müslümanlar yalnız on iki şehit verdiler.

Bu savaşla ilgili olarak meşhur hadis kitabı Sahih-i Buhari'nin yazdığına göre, Mute harbinde şehit düşen sancaktarların Şahadet haberleri gelmeden önce Cenab-ı Hak, mucize olarak zaman, mekân ve mesafe mefhumlarını ortadan kaldırmak suretiyle, harb sahasında cereyan eden olayları bütün çıplaklığı ile Medine camiinde minberde oturmakta olan Sevgili peygamber Efendimizin gözleri önüne getirdi. Rahmet Elçisi muharebe meydanına bakarak: "Zeyd sancağı eline aldı. Şimdi vuruldu ve şehit düştü. Sonra Cafer aldı. O da şehit oldu. Daha sonra sancağı Abdullah bin Revaha aldı. Ancak o da şehitlik mertebesine erişti" diye tek, tek anlatmaya başladı. Bunları anlatırken de mübarek gözlerinden yaşlar dökülüyordu. En sonunda, Halid bin Velid'i kastederek: "Şimdi sancağı Allah'ın kılıcı eline aldı. İnşallah Allah mücahitlere zaferi müyesser kılacak. Allah'ım Halid Senin kılıçlarından bir kılıçtır, Sen ona yardım et"[2940] diye dua etti. Bundan sonra Halid, Allah'ın kılıcı manasına gelen "Seyfullah" olarak anıldı.

Peygamberimiz (s.a.v.) sefere çıkarken olduğu gibi, dönüşte de orduyu Medine dışında karşıladı. Allah Teâlâ rızasını kazanma uğrunda şehit olanların şefaatinden bizleri mahrum etmesin.

2939 Hacı Zihni Efendi, El-Hakaik, C-1 / 201.

2940 Sahih-i Buhari, Tecrid-i Sarih, C-10 / 315, Terc. Miras Kamil.

Soru: Mekke nasıl ve niçin fethedildi?

Cevap: Mekke'de bulunan Kâbe, Hz. Âdem'in yeryüzüne inmesinden itibaren Beytullah (Allah'ın evi) olarak bilinir. Tevhid inancının merkezi olan bu mabedin içi ve dışı 360 tane put ile doldurulmuştu. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in en büyük amacı, burayı puta tapıcılığın merkezi olmaktan kurtarmaktı. Yukarıda izah edildiği üzere, daha önce Peygamberimiz ile Müşrikler arasında Hudeybiye antlaşması yapılmıştı. Yapılan bu antlaşmayı Mekkeli müşrikler iki yıl geçmeden bozdular. Kureyşlilerin himayesinde olan Beni-Bekir kabilesi, bir gece ansızın Peygamberimizin himayesinde bulunan Huzaa kabilesine saldırarak 23 kişiyi öldürdüler. Müşriklerin bu hareketi Mekke'nin fethine zemin hazırladı. Antlaşmayı bozdukları için sonradan pişman oldular. Ebu Süfyan başkanlığında Medine'ye bir heyet göndererek antlaşmayı yenilemek istediler. Fakat iş işten geçmişti. Peygamberimizin Müşriklere güveni kalmamıştı. Dolayısıyla antlaşmayı yenilemedi. Ebu Süfyan Mekke'ye eli boş döndü. Peygamber Efendimiz de bu arada harbe karar verip hazırlıklara başladı. Mekke'yi fethetmeye kararlıydı. Fakat bu kararını kimseye açıklamadı. Yapılan hazırlıkların hangi tarafa olacağını can dostu Hz. Ebu Bekir bile bilmiyordu. Ancak, Hatib ibni Ebi Beltea, Kureyş'e hitaben harp hazırlıklarını bildiren bir mektup yazdı. Mektubu bir kadına vererek Mekke'ye götürmesini istedi. Fakat Hz. Peygamber bu teşebbüsü ilahi vahiy ile öğrendi ve kadının yolda yakalanmasını sağladı. Böylece mektup hedefine ulaşamadı. Ve NihayetResul-i Ekrem (s.a.v.) 10.000 kişilik bir orduyla hicretin 8.yılı Ramazanın onuncu günü (miladi: 1Ocak 630) da Medine'den çıkarak Mekke'ye yürüdü. O gün başta kendisi olmak üzere Ashab-ı Kiram oruçlu idi. Fakat sefere çıktıkları için akşamı beklemeden yolda iftar etti, orduya da oruçlarını bozdurdu.[2941] Yollar tamamen tutulduğu için Mekkeliler İslam ordusunun gücünden haberdar değildi. Ordu Mekke'ye 16 Km mesafede bulunan Merr-uz-Zehran vadisine gelince karargâh kuruldu ve düşmana karşı güç gösterisinde bulunmak için de on bin ateş yakıldı. Ebu Süfyan, durumdan haberdar olmak için yanına aldığı birkaç arkadaşı ile Mekke dışına çıkarken yolda Müslüman nöbetçiler tarafından yakalanarak Resulullah'ın huzuruna getirildi ve sorgulandı.

Ebu Süfyan, Ebu Cehil'den sonra İslam'a en büyük zararı dokunmuş bir düşmandı. Uhut ve Hendek savaşlarında müşrik ordusunda başkomutandı. Resul-i Ekrem'in hayatına suikastlar tertiplemişti. Hiç şüphesiz, yaptığı bu zalimlikler karşısında idam edilmeyi hak etmişti. Bütün bu kötülüklerine rağmen Rahmet Elçisi, Şefkat Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) onu affetti ve kendisine şu mesajı verdi: "Ey Ebu Süfyan! Bu gün ezan sesiyle Kâbe'nin şanını Allah'ın yükselteceği bir gündür. Kâbe'nin Tevhit kaftanına bürüneceği bir gündür."[2942]

Bu mesajdan sonra serbest bırakılan Ebu Süfyan, İslam ordusunun gücünü gör-

2941 age, C-10 / 322-325.

2942 age, C-10 / 332.

müş ve Hz. Peygamberin aşağıdaki mesajını almış olarak Mekke'ye döndü. Kendisini büyük bir merakla bekleyen Mekkelilere Hz. Peygamberden aldığı mesajı şöyle aktardı: "Ey Kureyş! Bu gelen Muhammed'dir. Karşısına çıkılamayacak kadar muazzam bir kuvvetle geliyor. Her kim Ebu Süfyan'ın evine girerse güvendedir. Kendi evine girerse emindir. Kâbe'ye sığınırsa emniyettedir."[2943]Ebu Süfyan'ın bu çağrısını duyan Mekkeliler, büyük bir şaşkınlık ve çaresizlik içinde Kâbe'ye ve evlere kapandılar. Bir kısım gözü dönmüş şaşkınlar da silahını alarak sokağa fırlayıp Halid bin Velid'in komuta ettiği süvari birliğini ok yağmuruna tutup iki mücahidi şehit ettiler.

Peygamber Efendimizin: "Size saldırılmadıkça, kimseye kılıç çekmeyiniz" emri vardı. Halid bu tecavüz karşısında müdafaa durumuna geçerek bir hamlede on üç mütecavizi öldürdü. Bundan sonra da İslam ordusu her hangi bir direnişle karşılaşmadı ve dört koldan Mekke'ye girmeye başladı. Kâbe'yi bütün heybetiyle karşıdan gören Müslümanlar, hep bir ağızdan tekbirler getirerek onu selamladılar. Tekbir sesleriyle yer ve gök inledi. Resul-i Ekrem Efendimiz ihramsız olarak deve üstünde Harem-i Şerif'e girdi ve deveden inmeden yedi defa tavaf etti.

İbadet amacıyla Kâbe'nin etrafına dikilmiş 360 put[2944], kırılmaları için, tevhid inancının kahramanlarını bekliyorlardı. Peygamberimiz (s.a.v.) elindeki değneği putlara tek tek vurarak her birini bizzat kendisi yere sererken Şu ayet-i celileyi okuyordu: "Deki, Hak geldi, batıl yok oldu. Çünkü batıl yok olmaya mahkûmdur."[2945]

Kâbe'yi, böylece putlardan temizleyen Hz. Muhammed (s.a.v.), ashaptan bazılarını yanına alarak içeriye girdi ve iki rekât namaz kıldı. Bu günleri kendisine nasip edip gösteren Rabbine hamd ettikten sonra, Kâbe'nin eşiğine durarak tüm insanlığın düştüğü küfür bataklığına işaret eden ve kurtuluş yolunu gösteren şu nutkunu verdi: "**Allah'tan başka Tanrı yoktur. Yalnız Allah vardır. O'nun eşi ve ortağı yoktur. O, vaadini yerine getirdi. Kuluna yardımını yaptı. İyi biliniz ki, bütün eski gelenek ve görenekler, bütün kan ve mal davaları artık şu iki ayağımın altındadır. Ey Kureyş halkı, Allah sizden cahiliyet gururunu ve soylarınızla övünmeyi içinizden giderdi. Bütün insanlar Âdem'den, Âdem de topraktan yaratılmıştır**"[2946] dedikten sonra, şu ayet-i kerime'yi okudu: "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır."[2947]

O sırada endişe içinde bekleşen Mekkelilere de:"Ey Kureyşliler! Bu gün, artık size

---

2943 Konrapa M. Zekai, Peygamberimizin Hayatı, C-1 / 148.

2944 Müslim, Cihad 87(1781).

2945 İsra: 17 / 81.

2946 Konrapa M. Zekai, Peygamberimizin Hayatı, C-1 / 150-151.

2947 Hücürat: 49 / 13.

geçmişten sorumluluk yoktur. Haydi, gidiniz, serbestsiniz!" buyurarak onları rahatlattı. Daha sonra, Bilal-i Habeşi'ye Kâbe'nin üzerine çıkarak ezan okumasını emretti. O da Peygamberin bu emrine uyarak tatlı sedasıyla ezan-ı Muhammedi'yi okudu. Bilal gibi bir siyahî kölenin Kâbe gibi kutsal bir mabedin damına çıktığını gören putperest ve mağrur Kureyş ulları, başları önlerine eğik bir vaziyette diş gıcırdatarak şöyle mırıldanıyorlardı: "Ne günlere kaldık, buda mı başımıza gelecekti, İyi ki, babalarımız sağ değil, bu manzarayı görselerdi kahırlarından ölürlerdi."

Bilal'ın ezanı İslam inkılâbının büyüklüğünü bütün Mekke semalarına dalga dalga yansıttı.

Ezana müteakip Kâbe'de öğle namazı kılındı. Namazdan sonra Peygamberimiz safa tepesine çıkarak kendi arzuları ile İslam'a girmek isteyen kadınlı erkekli grupların ayrı, ayrı biatlerini kabul etti. Mekke'nin Fethinden önce Mekke'nin fethedileceğini müjdeleyen Fetih Sûresi nazil olmuştu. Böylece Fetih Sûresinin müjdesi de ilahi bir mucize olarak gerçekleşmiş oldu. Nihayet, uzun yıllar Müslümanlara akla hayale gelmedik işkence ve eziyet yapan, canlarını ve mallarını gasp eden, yurtlarından ve yuvalarından kovan Mekkeliler, İslam'la şereflenerek şirkin ve küfrün girdabından kurtuldular.

Bundan sonra, Fahr-i Kâinat Efendimiz, Mekke'de on beş gün kaldı ve tekrar Medine'ye döndü. Salât ve Selam Yüce Resul'e ve O'nun Âl-i Ashabına olsun.

Soru: Tebûk seferinin sebep ve sonuçları nelerdir?

Cevap: Tebük, Medine ile Şam arasında, Hicaz bölgesinin kuzeyinde bulunan bir yerdir. Peygamber (s.a.v.)'in bizzat bulunduğu gazaların sonuncusudur. Bizanslılara karşı Veda Haccından önce hicri 630 tarihinde yapılmıştır. Mute savaşında Müslümanlara ağır kayıplar verdiren Bizans (Doğu Roma), bu başarılarının verdiği şımarıklıkla Arabistan'ı istila etmeyi düşünüyordu. Bu arada Müslümanlık da sürekli gelişip yayılıyordu. Suriye bölgesinde yaşayan Hıristiyanlar ve Hıristiyan Araplar, İslam'ın bu gelişmesinden oldukça rahatsız oluyorlardı. Bu ilerleyişi durdurmak için, Hz. Muhammed (a.s.)'in öldüğü ve Medine'de büyük bir kıtlık olduğu şayiasını yayarak, fırsat kollayan Bizans İmparatoru Heraklius'e başvurdular. O da 40,000 kişilik bir kuvvet hazırlayarak bunların emrine verdi. O sırada Şam'dan Medine'ye gelen bir ticaret kafilesi, Bizans'ın bu hazırlığını Hz. Peygambere haber verdi. Bu haber üzerine Resul-i Ekrem (s.a.v.) derhal seferberlik ilan etti. Bu güne kadar yapılan savaşlarda askeri hazırlıklar gizli tutulduğu halde, Suriye'ye yapılacak bu sefer açıkça bildirildi. Çünkü düşmanın gücüne göre kuvvet hazırlamak gerekiyordu. Bütün civar kabilelere haber salındı. Yaz mevsiminin en sıcak günleri ve hasat zamanı idi. Her zaman olduğu gibi münafıklar, sıcaklığı bahane ederek Peygamberimizden izin almak istediler. Hatta gazaya gitmek isteyen Müslümanları caydırmak ve morallerini bozmak için münafıkların reisi Abdullah bin Übey: "Muhammed, Roma Devletini çocuk oyuncağı sanıyor. O'nun ashabıyla birlikte esir olacaklarını gözümle görmüş gibi biliyorum." diyerek fitne tohumları saçıyordu. Kur'an Mü-

nafıkların bu tutumunu şöyle açıklar: "Allah'ın Resulüne muhalefet etmek için geri kalıp sefere çıkmayanlar, oturmaları ile sevindiler; mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi çirkin gördüler; "bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır." Keşke anlasalardı (geri kalmazlardı)."[2948]

Bu münafık grubun dışında halktan da savaşa karşı isteksiz davrananlar vardı. Bunlar hakkında da Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Ey iman edenler! Size ne oldu ki, "Allah yolunda savaşa çıkın "denildiği zaman yere mıhlanıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının kârı ahiretin yanında pek azdır. Eğer (çağırıldığınızda savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek acıklı bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka (itaatli) bir kavim getirir; siz (savaşa çıkmamakla) O'na (Peygambere) hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir."[2949]

İşte nazil olan bu ayetler, Müslümanları uyarıp harekete geçirdi. Başta Peygamberimiz olmak üzere ashab, büyük bir azim ve kararlılık göstererek halkı galeyana getirdi. Bu sırada Medine'de kıtlık da vardı. Bu nedenle zenginlerin yardımına başvuruldu ve ordu için pek çok bağış sağlandı. Bağışa katılanlardan Hz. Ebu Bekir, malının tamamını, Hz. Ömer, yarısını bağışladı. Hz. Osman ise, 300 deve ve 1000 altın bağışta bulunarak ashabın hepsinden fazla yardım etti. Bunun için Peygamberimizin hayır duasını aldı. Ashabın diğerleri de derece derece yardımlara katıldılar. Hatta kadınlar bile küpe, bilezik ve diğer kıymetli mücevherlerini bağışladılar.[2950]

Kısa zamanda 30,000 kişilik büyük bir askeri kuvvet toplandı. Peygamberimiz karargâhını Seniyytü'l-Veda (Ayrılık tepesi) denilen yerde kurdu. En büyük sancağı Hz. Ebu Bekir'e verdi. Hz. Ali'yi de Medine'de mülki amir olarak bıraktı. Sefer esnasında bazı günler, öğle ile ikindi namazları birleştirilerek, öğle vaktinde (cem'-i takdim ile) kılındı. Bazı kere de öğle namazı ikindi ile birleştirilerek, ikindi vaktinde (cem'-i tehir ile) kılındı.[2951]

Uzun ve yorucu bir yürüyüşten sonra ordu, Şam ile Medine arsındaki mesafenin tam ortasında bulunan ve "Tebûk" denilen yere vardı. Ancak, İslam ordusunun gücünden haberdar olan düşman kuvvetleri moralmen yıkıldıkları için tecavüz fikrinden vaz geçmek zorunda kaldılar. Böylece Müslümanlar, Bizans tehlikesinin boş bir düşünceden ibaret olduğunu öğrenmiş oldular. Peygamber Efendimiz ve O'nun getirdiği yüce din, mütecaviz bir karaktere sahip olmadığı için, daha fazla ileri gidilmedi. Gaye hâsıl olmuş, Bizans'a meydan okunarak Müslümanlığın şerefi her tarafa yayılmıştı. Tebük'te 20 gün kalındıktan sonra Medine'ye dönüldü. Çoluk, çocuk bütün halk büyük bir sevgi gösterisi ile orduyu ve Peygamberimizi:

2948 Tevbe: 9 / 81.

2949 Tevbe: 9 / 38-39.

2950 Konrapa M. Zekai, Peygamberimizin Hayatı, C-1 /171.

2951 Sahih-i Buhari, Tecrid-i Sarih, C-10 / 456-459, Terc. Miras Kamil.

"Veda' dağının sırtlarından ay doğdu üstümüze,
Dilimiz döndükçe Allah'a şükretmek vacib oldu bize."

Mealinde şiirler söyleyerek karşıladılar.

Resul-i Ekrem Efendimiz, daha önceki gazalarında yaptığı gibi, Medine'ye ayak basar basmaz doğruca Mescid-i Nebeviye giderek iki rekât namaz kıldı. Daha sonra halkın ziyaretlerini kabul etti. Ardında da savaştan kaçanları dinledi ve affetti. Kur'an-ı Kerim'de, savaşa iştirak etmeyenlerin tövbelerinin kabul edildiğini haber verdi.[2952]

Soru: Huneyn Gazvesi ve sonuçları nelerdir?

Cevap: Huneyn, Mekke'nin 25 km uzağında bulunan ve adı Kur'an'da anıldığı için ebedileşmiş ünlü bir savaş mahallidir. Mekke'nin fethinden hemen sonra "**Beni Hevazin**" ile "**Beni Sakif"** kabileleri Müslümanlara karşı harbe kalkıştılar. Ve Taif ile Mekke arasındaki "Huneyn" denilen yerde toplandılar. Durumu öğrenen Peygamberimiz 12.000 kişilik bir ordu ile Huneyn'e doğru yola çıktı. Ordunun büyüklüğünü gören bazı Müslüman askerler kibir ve gurura kapılarak; "Bu ordu hiçbir zaman yenilmez" diye büyüklendiler. Bu çok yanlış bir düşünce idi. İslam'ın tevazu anlayışı ile taban tabana ters idi. Çünkü Allah'ın yardımı olmadıkça, O'na bağlanmadıkça hiçbir konuda başarıya ulaşmak, zafer elde etmek mümkün değildir. Elbette zahiri sebepleri yerine getirmek gerekir, kuru kuruya tevekkülün İslam'da yeri yoktur.

Müslümanlar böyle yanlış bir kanaate vardıkları için, bir uyarı ve ders olmak üzere, harbin başlangıcında sayıca daha az olan düşman ordusu tarafından kısa bir süre için bozguna uğratıldılar. Çünkü ordunun büyük kahraman komutanı Halid b. Velid, yanındaki askerlerle beraber tedbirsizliği sebebiyle pusuya düşürüldü. Böylece orduda panik havası oluşarak çözülme meydana geldi. Harp meydanında sadece Allah'ın elçisi Hz. Muhammed ile birlikte birkaç sahabe kalmıştı. Hz. Muhammed (s.a.v.) bu olumsuz tablo karşısında büyük bir metanet ve cesaret göstererek kaçan askerlere şöyle seslendi: "Ey Allah'ın dinine, Resulüne yardım edenler! Nereye gidiyorsunuz, gelin, ben Allah'ın kulu ve elçisiyim." Resulullah'ın bu çağrısı, İslam Ordusu üzerinde bir mucize etkisi meydana getirdi ve uykudan uyanırcasına kendine gelerek toparlanıp düşman üzerine şiddetli bir hücuma geçti. Neticede Allah'ın desteği ile mucizevî bir zafer elde edildi. Düşman ordusu darmadağın oldu. Kur'an-ı Kerim bu hadiseyi şöyle anlatır: "Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn Savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş fakat sizi hezimete (bozguna) uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz. Sonra Allah Resulü ile müminler üzerine sekinet (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi. Sizin görmediğiniz ordular (melekler) indirdi de kâfirlere azap

2952 Tevbe: 9 / 117-118.

etti. İşte bu kâfirlerin cezasıdır."[2953]

Huneyn Savaşı, gerçektenders alınması gereken büyük bir ibret labaratuvarıdır. Tabi ibret alabilenlere…

Soru: Vedâ Hutbesi, Veda Haccı ve sonuçları hakkında nelerbiliyoruz?

Cevap: Mekke'nin fethinden sonra İslamiyet hızla yayıldı. Hicretin 10.yılında 632 senesinde Peygamberimiz (s.a.v.), 124.000 Müslüman'la hac yaptı. Bu hac, Peygamberimizin ilk ve son haccı oldu. Hac sırasında Arafat'ta, Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra Müslümanlara şu meşhur Vedâ Hutbesini okudu:

Vedâ Hutbesi:

"Ey insanlar!

Sözümü iyi dinleyiniz! Bilmiyorum belki bu seneden sonra sizinle burada ebedî olarak bir daha birleşemeyeceğim.

İnsanlar! Bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecavüzden korunmuştur.

Ashabım! Yarın Rabbinize kavuşacaksınız ve bugünkü her hal ve hareketinizden muhakkak sorulacaksınız. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönüp de birbirinizin boynunu vurmayınız! Bu vasiyetimi burada bulunanlar, bulunmayanlara bildirsin! Olabilir ki bildirilen kimse, burada bulunup da işitenden daha iyi anlayarak muhafaza etmiş olur.

Ashâbım! Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine versin! Faizin her çeşidi kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Lâkin borcunuzun aslını vermek gerektir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız. Allah'ın emriyle faizcilik artık yasaktır. Cahiliyetten kalma bu çirkin âdetin her türlüsü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım faiz de Abdulmuttalib'in oğlu (amcam) Abbas'ın faizidir.

Ashâbım! Cahiliyet devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası Abdulmuttalib'in torunu (amcazâdem) Rabia'nın kan davasıdır.

Ey insanlar! Bugün şeytan sizin şu topraklarınızda yeniden tesir ve hâkimiyetini kurmak gücünü ebedi surette kaybetmiştir. Fakat siz; bu kaldırdığım şeyler dışında, küçük gördüğünüz işlerde ona uyarsanız bu da onu memnun edecektir. Dininizi korumak için bunlardan da sakınınız!

Ey insanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah emaneti olarak aldınız; onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin kadınlar üzerindeki hakkınız, onların, aile yuvasını,

2953 Tevbe: 9 / 25-26.

sizin hoşlanmadığınız hiçbir kimseye çiğnetmemeleridir. Eğer razı olmadığınız her hangi bir kimseyi aile yuvanıza alırlarsa onları, eğitici ve te'dib edici metotlar kullanarak sakındırabilirsiniz. Kadınların da sizin üzerinizdeki hakları, memleket göreneğine göre, her türlü yiyim ve giyimlerini temin etmenizdir.

Müminler! Size bir emanet bırakıyorum ki ona sıkı sarıldıkça yolunuzu hiç şaşırmazsınız. O emanet Allah kitabı Kur'an'dır.

Müminler! Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Müslüman Müslüman'ın kardeşidir, böylece bütün Müslümanlar kardeştir. Din kardeşinize ait olan her hangi bir hakka tecavüz başkasına helâl değildir. Meğerki gönül hoşluğu ile kendisi vermiş olsun.

Ashâbım! Kendinize de zulmetmeyiniz. (Zira) kendinizin de üzerinizde hakkı vardır.

Ey insanlar! Cenâb-ı Hak her hak sahibine hakkını (Kur'an'da) vermiştir. Vârise vasiyet etmeye lüzum yoktur. Çocuk kimin döşeğinde doğmuşsa ona aittir. Zina eden için mahrumiyet vardır. Babasından başkasına ait soy iddia eden soysuz yahut efendisinden başkasına intisaba kalkan nankör, Allah'ın gazabına, meleklerin lânetine ve bütün Müslümanların ilencine uğrasın! Cenâb-ı Hak, bu gibi insanların ne tövbelerini, ne de adalet ve şahadetlerini kabul eder.

Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir; hepiniz Âdem'in çocuklarısınız, Âdem ise topraktandır. Allah yanında en kıymetli olanınız, O'na en çok saygı göstereninizdir. Arabın Arap olmayana (takvadan başka) bir üstünlüğü yoktur.

Ey insanlar! Yarın beni sizden soracaklar, ne diyeceksiniz?

"Allah'ın elçiliğini îfâ ettin, vazifeni yerine getirdin, bize vasiyet ve öğütte bulundun, diye şahâdet ederiz." (Cevabı üzerine Allah Resulü mübarek Şahadet parmağını göğe doğru kaldırdı, sonra da kendisini dinleyen topluluk üzerine çevirip indirerek şöyle buyurdu): "Şahit ol ya Rab! Şahit ol ya Rab! Şahit ol ya Rab!"

Veda hutbesinden hemen sonra şu mealdeki ayet-i kerime nazil oldu: "Bugün sizin dininizi kemale erdirdim. Üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Ve size din olarak İslam'ı seçtim."[2954]

Bu ayet, Peygamberimizin ömrünün sonunun yaklaştığına işaret ediyordu. Nitekim Vedâ haccından kısa bir müddet sonra Hz. Muhammed Mustafa Sultanü'l-Enbiya (s.a.v.) hastalandı ve uzun sürmeyen rahatsızlığının arkasından da Rahmet-i Rahman'a kavuştu.

Süleyman Çelebi Hazretleri Mevlid-i Şerifinde ne güzel söylemiş:

"Her nedenlü çok yaşarsa bir kişi,
Akıbet ölmek dürur anın işi."

İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn! Cenab-ı Hak, inananları sevgili Resulü'nün şefaat-i

2954 Maide: 5 / 3.

uzmasından mahrum etmesin. Havz-ı Kevser'de buluşmayı nasip etsin inşallah!

Soru: Peygamberimiz (s.a.v.)'in hastalanması, vefatı ve defin işlemi nasıl olmuştur?

Cevap: Peygamberimiz (s.a.v.), Veda Haccından bir süre sonra hastalandı. Hastalığı vefatına üç gün kala ağırlaştı. Ve mescide çıkamadığı için de Hz. Ebu Bekir'e namazları kıldırmasını emretti.

Ölümüne iki gün kala ashabın yardımı ile mescide getirildi ve minbere oturarak sohbete başladı. Önce Uhut şehitlerine uzunca bir dua etti. Daha sonra dedi ki: "Allah'ın bir kulu vardı; Allah ona dünyada ve kendi yanında olandan birini tercih etme hakkını verdi ve bu kul Allah yanında olanı tercih etti."Hz. Ebu Bekir bu sözlerin ne anlama geldiğini derhal anladı ve ağlamaya başladı. Hıçkıra hıçkıra şu sözler ağzından döküldü: "Ey Allah'ın Resulü biz, bizim ve ebeveynimizin senin yerine feda olmasını tercih ederiz." Muhammed (s.a.v.) Hz. Ebu Bekir'i susturup teskin ettikten sonra, ashabıyla gönül bağı kurmaya devam etti ve onlardan şöyle helallik diledi:

"Ey insanlar! Yönetiminizde bulunduğum ilk günden bugüne gelinceye kadar kimin sırtına bir kamçı vurmuşsam işte sırtım gelsin o da bana vursun!.. Kimin kalbini kıracak bir söz söylemişsem işte kalbim, gelsin o da bana aynı sözü söylesin!.. Kimin bir dirhem hakkını almışsam işte malım, gelsin o da benden hakkını alsın!.. Sakın içinizden biriniz demesin ki, hakkımı isteyecektim; fakatResulullah'ın güceneceğinden endişelendim de isteyemedim, demesin. Şunu kimse unutmasın ki, benim inancımda hakkını isteyene darılma yoktur. Hatta benim en çok sevdiğim kimse, benden hakkını alan yahut da helal eden kimsedir. Ancak bu suretle Rabbimin huzuruna üzerimde kul hakkı olmadan çıkabilirim!"

Bu sırada dinleyenlerden birisi ayağa kalkarak: "Ya Resulallah! Benim sizde üç dirhem alacağım var."deyice, Resul-i Ekrem Efendimiz: "Borcum nereden kaldı bana hatırlatır mısınız?" diye karşılık verdi. Bunun üzerine alacaklı olayı şöyle hatırlattı: "Çölden gelen bir fakir sizden yardım istemişti. Fakat üzerinizde yardım edecek paranız olmadığı için bana üç dirhem vermemi emretmiştiniz. Ben de emriniz üzerine ilgili fakire üç dirhem parayı vermiştim."

Bu hatırlatmadan sonra Allah Resulü (s.a.v.), amcasının oğlu Fazıl'a dönerek: "Ey fazıl! Borcum sabit olmuştur, hemen ödeyiniz ve beni kul hakkından kurtarınız" buyurur.

Vefatından kısa bir süre önce mescidde Hz. Ebu Bekir'in arkasında sabah namazını kıldı. Namazdan döndükten sonra da aynı gün hastalığı şiddetlendi. Yanı başında bulunan su tasına arasıra elini sokarak yüzünü ıslatıyor ve şöyle diyordu: "**Lâilahe İllallah, Ölümün de şiddetleri var! Yâ Rabbî! Ölüm korkularına dayanmak için bana yardım et!"**

Üzüntü içinde başında bekleyen Hz. Fatıma'ya:"Kızım baban bu günden sonra, hiç

ıstırap çekmeyecek. Kıyamete kadar hiç kimsenin yakasını bırakmayacak olan ölüm, artık babana gelmiştir"[2955] dedi. Son nefesini verinceye ve dili dönmeyinceye kadar, sürekli şu tavsiyede bulundu: "Namaza ve sağ ellerinizin malik olduğu şeylere dikkat edin."[2956] Öğle vaktine doğru elini kaldırarak Şahadet parmağını yukarı doğru dikip üç defa:" Allah'ım bana yardım et. Refik-i A'la'ya" yani "Yüce Dosta gidiyorum"[2957] dedi ve eli yan tarafa düştü. Mübarek başı Hz. Âişe validemizin kucağında olduğu halde ruhunu çok sevdiği Rabbine teslim etti. Son sözleri de bu oldu. Hz. Âişe (r.a.), Allah Resulünün başını kendi kucağından hafifçe ve şefkatle alarak yastığa koydu. Ardından da yaşlı gözlerle nurlu alnından son kez öptü.

Böylece Peygamber Efendimiz miladi tarihe göre 27 Mayıs 632 yılında Hicretin 11. Senesinde Rebi'ul- evvel ayının birinci günü Medine'de 63 yaşında iken vefat etti. Kabrinin bulunduğu mescide "**Mescid-i Nebevi**" (Peygamber Mescidi) denir. Mescidin içindeki kabri ile minberi arasındaki yere de "Temiz bahçe(Gül bahçesi) manasına"**Ravza-i Mutahhara**" adı verilir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefat haberini öğrenen ve soğukkanlılığını muhafaza eden can dostu Hz. Ebu Bekir, doğruca kızı Hz. Aişe'nin odasına gitti. Resulullah'ın mübarek yüzünü açtı ve ağlayarak: "Babam da anam da sana feda olsun Yâ Resulallah! Hayatta iken güzeldin, ölümün de güzel" dedikten sonra, iki gözünün arasını hürmetle öptü ve örtüyü kapattı.

Peygamberimizin vasiyeti üzerine cenazesini "**Gars**" kuyusundan getirilen su ile Hz. Ali yıkadı. Yıkanırken üzerinden gömleği çıkarılmadı. Amcası Hz. Abbas ile oğlu Fadl ve Üsame bin Zeyd de bu yıkamaya yardımcı oldu. Gasil işleminden sonra, "Suhuliyye" denen pamuktan dokunmuş üç parça beyaz ince bir bezle kefenlendi.[2958] Bundan sonra, cenaze namazı kılındı. İlk namazını melekler kıldı. Sonra sırasıyla Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Oman, Hz. Ali ve torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin cenaze namazını kıldılar. Bunlardan sonra da önce erkekler, arkasından kadınlar, daha sonra da çocuklar, bölük bölük cenaze namazını kılmaya devam ettiler. Namaz için cemaat yapılmadı, kimse de imam olmadı. Çünkü Hz. Ali: "O'nun üzerine kimse imamette bulunmasın. O, sizin hayatında ve ölümünde imamınızdır"[2959] diye emretmişti. Hz. Aişe validemizin odası küçük olduğu için cenaze namazı kılma işlemi gece yarısına kadar sürdü.

Peygamberimizin defni konusuna gelince, "Allah Teâlâ, Peygamberlerin ruhunu, o Peygamberin defnolunmak istediği yerde alır"[2960] hadis-i şerifi gereğince mübarek vü-

---

2955 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ansiklopedisi, Kütüb-i Sitte Terc. C-17 /151, HN:516.

2956 age, C-17 / 149, HN: 514.

2957 Buhari, Megâzi 83.

2958 Asr-ı Saadet, C-1, Sh:527, Terc. Ömer Rıza Doğrul, Eser Matbası-1977.

2959 Esad Efendi Mahmut, Tarih-i Din-i İslam: C- 4 / 569.

2960 Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih, C-11 / 36. Terc. Miras Kamil.

cutları vefat ettiği yatağın altı kabir olarak kazıldı ve aynı yere çarşamba gününün gece yarısı defnedildi. Mezar, Ensardan Ebu Talha tarafından lahit şeklinde hazırlandı. Mübarek cesedini mezara Hz. Ali, Peygamberimizin amcası Abbas'ın oğlu Fazıl, Üsame bin Zeyd ve Abdurrahman bin Avf indirdiler. Fazıl, mezarda Peygamberimizin mübarek alnına dudaklarını koyarak öpen ve O'na son dokunan kişi oldu.

Bu kabir bugün Medine'deki Mescid-i Nebevi'nin içindedir. Aynı mescidde Peygamberimiz (s.a.v.)'in kabrinin yanında Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in de kabirleri yan yana bulunmaktadır. Allah cümlesinin şefaatlerine nail eylesin Bizleri onların yolundan ayırmasın. Onların sevgisini kalbimizden hiç eksik etmesin (Âmin).

Soru: Hz. Muhammed neden 63 yaşında vefat etmiştir?

Cevap: Böyle bir soruya cevap vermek elbette insanoğlunun haddini aşar. Çünkü ecel, Allah'ın takdirinde olan, bizim bilemeyeceğimiz bir meseledir. Ancak, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in 63 yaşında vefat etmesinin takdir ve hikmetini şu şekilde yorumlamak mümkündür. Allah Teâlâ Hazretleri, Sevgili Habib-i Edib'ini bir Peygamber olarak ele ayağa düşürmemek, başkalarının yardımına muhtaç hale getirmemek, dolayısıyla acınacak bir konumda bırakmamak, kendisine hizmet edenlerin bıkkınlığına ve şuur kaybına fırsat vermemek için ebediyet makamına dinamik bir halde iken almıştır. Aslında sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) sıkça yaptığı dualardan birisinde böyle bir ölümü arzulamış ve bu temennisini Allah'ına şöyle arzetmiştir: "**İlâhi! Âcizlikten, tembellikten, korkaklıktan, bunaklık derecesindeki ihtiyarlıktan, cimrilikten, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım.**"[2961]

Hiç şüphesiz her şeyde olduğu gibi, sevgili Resulünün irtihalindeki takdir de yine Hak Teâlâ'ya âit bir husustur. Her şeyin doğrusunu Yüce Yaratan bilir.

Cenab-ı Mevlâ, mahşerde O'nun "Liva ül- Hamd Sancağı" altında tüm inananları toplanmayı nasip eylesin inşaallah (âmin).

Soru: Peygambermizin Terekesi (bıraktığı serveti) nelerdi?

Cevap: Resul-i Ekrem efendimiz dünyalık olarak bir miras bırakmamıştır. Ancak, ümmetine en büyük ve ebedi miras olarak yüce dinimizi bırakmıştır. Zaten kendisi: "Peygamberlerin mirası yoktur, bıraktığımız mal ve eşya sadakadır"[2962] buyurmuştu. Vefat ettiğinde üzerinde "Muhammed'ün-Resulullah" ibaresi yazılı gümüş mührü dışında, altın ve gümüş cinsinden hiçbir parası pulu çıkmamıştı. Hatta vefatından kısa bir süre önce eşi Hz. Âişe validemize önceden verdiği yedi dirhem parayı ne yaptığını sormuş, oda parayı çıkarıp getirdiğinde: "Yâ Âişe bu parayla Allah'ın huzuruna çıkmaktan hayâ ederim" diyerek paranın derhal fakirlere dağıtılmasını emretmişti.[2963]

2961 Riyazüs Salihin Terc. C-3, Sh:69.

2962 Şibli Mevlana, Asr-ı Saadet, C-1 / 530.Terc. Ö. Rıza Doğrul.

2963 Prof. Dr. Hamidullah, İslam Peygamberi Terc. C-2, Sh:311. İstanbul-1969.

Oturduğu ve yattığı sedir, ağaçtandı. Vefat ettiğinde mübarek bedeni bu sedirin üzerine konarak cenaze namazı kılındı. Bunların dışında birkaç silah, bir beyaz katır ve sağlığında vakfettiği Medine'de bir bağ ile Fedek ve Hayber arazisinde az bir hissesi vardı. Kendisi bunların mütevellisiydi.

Peygamber Efendimizin kayın biraderi Amr bin Huveyris, O'nun hakkında şöyle der: "Resul-i Ekrem, ölümü anında ne bir dirhem, ne bir dinar, ne bir köle, ne bir cariye, ne de bir şey bırakmadı. Ancak beyaz katırını, silahını ve sadaka olarak verdiği arazi parçasını bıraktı.[2964] Ebu Davud da, Hz. Aişe (radıyallahü anha)'nın şu rivayetini nakleder: "Resul-i Ekrem, ne bir dirhem, ne bir dinar, ne bir koyun, ne bir deve bırakmadı."[2965]

Hz. Enes (r.a.): "Resulullah yarın için hiçbir şey bırakmazdı"[2966] diyerek, O'nun mümtaz vasıflarından birine işaret eder. Ve yine Hz. Aişe validemizin anlattığına göre: "Resulullah (s.a.v.) bir Yahudi'den, veresiye yiyecek satın aldı. Karşılığında rehin olarak zırhını bıraktı."[2967] Bütün bunlar göstermektedir ki, Cenab-ı Peygamber, nefsi için, çevresini abat etmek için yaşamadı. Eğer öyle olsaydı, daha işin başında kendisine teklif edilen bir faninin zor ulaşabileceği dünya nimetlerini reddetmezdi. O, Mekke'nin ileri gelen müşrikleri tarafından göz kamaştırıcı ve gönül kaydırıcı tekliflerine karşı:"Allah'a yemin ederim ki, bu davadan vaz geçmem için güneşi sağ elime, ay'ı da sol elime koysalar yine de vazgeçici değilim. Allah Teâlâ'nın bu dini üstün kılmasına kadar çalışacağım veya bu uğurda öleceğim" diyerek baştan restini çekti. O, şirk ve küfrün istilasına uğramış beyinlere Tevhit inancını yerleştirmek, çoraklaşmış susayan gönüllere iman aşısını zerk etmek için çalıştı.

O, hiçbir faniye nasip olmayan bir sadelikte dünya hayatını tamamladı. Güç ve kuvveti eline geçiren, devlet erkini kendi çıkarına kullanan ve tüyü bitmedik yetimin hakkını hortumlayan muhterislerin durumuna asla düşmedi.

Ne mutlu O'nun yolunda yürüyen halkın temsilcilerine! Ne yazık helal-haram demeyen nefsinden ve çevresinden başkalarını düşünmeyen, İslam'ın hak anlayışından nasiplenmeyen zavallı hortumculara!

Rabbim bizleri haramdan sakınan ve Yüce Resulünün yolundan yürüyenlerden eylesin. Âmin!

Soru: İslam büyükleri, Peygamber sevgisinin ölçüsünü nasıl açıklarlar?

Cevap: İsam Büyükleri, Peygamber sevgisinin ölçüsünü şu dört maddede özetlerler:

1-Peygamberimizin uğrunda malını, canını feda etmeye hazır olmalı,

2-Ahirette, Peygamberimizi görmeme ve şefkatinden mahrum olma korkusu,

---

2964 age, C-1 / 529.

2965 age, C-1 / 529.

2966 Tirmizi, zühd: 38 (2363)

2967 Buhari, Rehin: 2, 5.

dünyadaki her şeyini kaybetme korkusundan daha şiddetli olmalı,

3-Peygamberimizin bütün emirlerine uymalı ve yasakladıklarından sakınmalı,

4-Peygamberimizin gösterdiği yönde yürümeli, getirdiği İslam Dinini her yerde, her zaman ve her şartta savunmalı. Aslında Allah Teâlâ, Elçisi Sevgili Habibine, tüm inananların gönülden bağlanmalarını, kendi can, mal ve sevdikleri her şeyden daha fazla sevmelerini emretmektedir. Nitekim aşağıdaki ayet-i kerimelerde bu gerçek şöyle ifade edilmektedir:

"O Peygamber, müminlere kendi canlarından daha değerlidir."[2968]

"De ki (Ey Resulüm!) Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, hısım ve akrabalarınız, kazandığınız mallar, durgunluğa uğramasından korktuğunuz alışverişler, hoşlandığınız meskenler, size Allah'tan ve O'nun Resulünden, Allah yolunda yapacağınız cihaddan daha sevimli iseler, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin. Allah fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez"[2969]

"Allah ve âhiret gününe iman eden bir toplumun, babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah ve Resulüne düşmanlık edenlere sevgi beslediğini (dost olduğunu) göremezsin. İşte onların kalplerine Allah, imanı yerleştirmiş ve kendi katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Âhirette de onları içinde ebediyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan. İşte onlar Allah'ın tarafında olanlardır. Haberiniz olsun ki, Allah'a tabi olanlar, kurtuluşa erenlerin ta kendisidir."[2970]

Allah Resulü'nün sevgili ashabında yukarıdaki ayetler doğrultusunda bu aşk ve muhabbetin sayısız güzel örneklerini görmekteyiz. İşte bunlardan sadece şu iki yüce şahsiyetin fedakâr davranışı:

Medine civarında bulunan iki kabile, Peygamber Efendimize müracaat ederek kendilerine Müslümanlığın esaslarını ve Kur'an'ı öğretecek birkaç muallim göndermesini istemişlerdi. Bunun üzerine Peygamberimiz de on kişilik bir heyet göndermişti. Ancak, kafile yolda "**Reci**" denilen mevkie vardığında birden bire iki yüz kişilik silahlı bir çetenin saldırısına uğramışlardı. On kişilik Müslüman kafile bu çete grubuyla savaşa girmişler ve sekizi şehit olmuş, ikisi de esir düşmüştü. **Zeyd** ve **Hubeyb** adındaki bu iki esir Mekke'ye götürülerek müşriklere satılmıştı. Müşrikler bu iki esiri de idam etmeye karar vermiş ve idam sırasında başta Ebu Süfyan olmak üzere Mekkeli müşriklerin bütün ileri gelenleri hazır bulunmuştu. Önce Zeyd (r.a.), başı kılıçla vurulmak üzere huzura getirilmişti. Başını uçuracak olan kılıç kınından tam sıyrıldığı bir sırada Ebu Süfyan kendisine: "Doğru söyle, çoluk çocuğuna dönmek üzere hayatının kurtarılması için, se-

2968 Ahzab: 33 / 6.
2969 Tevbe: 9 / 24.
2970 Mücadele: 58 / 22.

nin yerine Muhammed'in bizim elimizde öldürülmesini tercih eder misin?" diye sordu. Zeyd, hiç tereddüt etmeden şu cevabı verdi: "Asla! Hz. Peygamberin hayatı yanında benim hayatım hiçtir. Canımın kurtulacağını bilsem dahi, Hz. Peygamberin burada öldürülmesine değil, Medine'de ayağına bir dikenin batmasına bile dayanamam." Zeyd'in bu kuvvetli imanı karşısında Ebu Süfyan dayanamayarak şöyle haykırdı: "Gerçekten hiç kimse, arkadaşları tarafından Muhammed kadar sevilmemiştir."

Zeyd'den sonra idam edilmek üzere Hubeyb (r.a.) getirildi. Öldürüleceğini öğrenince, soğukkanlılığını hiç bozmadı ve izin isteyerek iki rekât namaz kıldı. O zamandan itibaren idam edilecek bir Müslüman'ın namaz kılması âdet hükmüne girmiş oldu.

İdam edilmeden önce son kez, Hubeyb'e Müslümanlıktan vaz geçtiği takdirde canının bağışlanacağı bildirildiğinde o şu cevabı verdi: "Benim için ölmek, dinimden dönmekten çok daha hayırlıdır"[2971] dedi ve direğe çekilerek şehit edildi. Bu konu hakkında çok etkilendiğim benim de bir anım var. Şahit olduğum ve yaşadığım bu hatıramı siz değerli okuyucularımla paylaşmak istiyorum:

2000 yılında hac görevimi yerine getirmek için Suudi Arabistan'a gitmiştim. Pek tabii Mekke ve Medine'de bulunan ziyaret mekânlarını da görme fırsatı buldum. Bunlardan birisi de İslam tarihinde çok önemli bir yer işgal eden Peygamber (s.a.v.)'in hicreti sırasında gizlendiği Sevr Dağındaki mağara idi. Bir gece yarısı hac arkadaşlarımla birlikte ay ışığında, çok yüksek ve dik olan patika yolu dahi bulunmayan Sevr dağına tırmanmaya başladık. Zorlu tırmanış esnasında birçok hacının tepedeki mağaraya ulaşamadan yarı yoldan geri döndüğünü gördük. Fakat biz de oldukça zorlanıyorduk. Beş on adım atıp dinlenmek zorunda kalıyorduk. Hatta şahsen bir ara sona ulaşamayacağımı düşünerek geri dönmeyi bile göze almıştım. Ancak ay ışığında biraz daha yol aldıktan sonra önümüzde tırmanmakta olan iki kişiyi gördüm. Biraz hızlanarak yanlarına yaklaştığımda beni hayrete düşüren şu manzaraya tanık oldum. Bu iki kişiden birisi 30 yaşlarında, diğeri de 70 yaşları civarındaydı. Yaşlı kişi, ayakları felçli olduğu için koltuk değnekleriyle tırmanıyordu. Donup kalmıştım. Kendime geldikten sonra sordum. "Bu ne haldir? Nerelisiniz? Kimsiniz? Bu vaziyette buraya tırmanmaya nasıl cesaret ettiniz ?" gibi peş peşe sorular sordum. Biraz önceki nefsimin beni geri dönmeye zorlayan halimi göz önüne getirerek verdikleri cevap karşısında hayret edip mahcup oldum. Bu iki kişi baba-oğuldu. Dağıstanlı idiler. Koltuk değnekleriyle yürüyen baba, felçli olduğu halde dağa tırmanış nedenini, içinde volkan gibi yanan Allah Resulüne olan aşk ve sevgisine bağlıyor ve diyordu ki: "Allah'ın Sevgili Habibi Can Muhammed! Davası için az mı çile çekti. Bu sarp dağa, davası uğruna tırmanmadı mı? Belki O'nun bastığı ayak izine benim koltuk değneklerim isabet eder de O'nun şefaatine nail olurum" diyordu. İşte bu cevap karşısında hem irkildim ve hem de kendimden utandım. Biraz önce geri dönmeyi dü-

2971 Konrapa Zekâi, İ.H.L. için Peygamberimizin Hayatı, C-I, Sh: 89, M. E. Basımevi, 9. Baskı, 1993.

şünürken bu olay karşısında aklım başıma geldi. Baba oğuldaki pozitif enerjiden adeta vücuduma zerk edildi. Birden bire güç ve aşk kazanarak, "Bismillah Ya Allah" deyip, bir çırpıda tepeye ulaştım. Allah Resulü'nün gizlendiği mağarayı görünce de kendimi O yüce Peygamberle berabermişim, aynı yolculuğu yapıyormuşum gibi hissettim. Daha sonra mağarayı ziyaret ederek iki rekât namaz kıldım. Ayrıca o günün sabah namazını orada cemaat halinde eda ettik. Ne mutlu O'nun sevgisini gönlünde hissedenlere ve O'nun yaşayışını kendine örnek alabilenlere!

Soru: Hz. Peygamber âşığı Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerifi yazış sebebi nedir?

Cevap: Her Müslüman gibi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e son derece derunî bir aşkla bağlı olan Süleyman Çelebi, Birinci Sultan Murat'ın vezirlerinden Ahmet Paşa'nın oğludur. Ahmet Paşa'nın babası da Şeyh Mahmut Efendidir. Süleyman Çelebi Hazretleri Osmanlı şiir ve edebiyatının kurucularından sayılır. Yazdığı Mevlid, dini edebiyatımızın en tanınmış, en sevilen ve şöhreti hiçbir zaman eksilmeyen bir nazım türüdür. Her seviyede insan tarafından benimsenip, büyük bir aşk ve zevkle okunan başka bir eser mevcut değildir.

Süleyman Çelebi'nin kesin doğum tarihi bilinmemekle beraber, hicri 825 tarihinde vefat ettiği bilinmektedir. Kabri Bursa'da Çekirge yolu üzerinde Karagöz mezarlığının yakınında bulunmaktadır. Bursa Din Görevlileri Derneği her yıl, kabri başında vefatının yıl dönümü münasebetiyle Kur'an ve Mevlid'den bölümler okutarak anma merasimi icra etmek suretiyle ruhuna bağışlamaktadır.

Mevlidin yazılış sebebine gelince, Türk edebiyatının dini alanda en beğenilen ve okunulan Mevlid-i Şerif'in asıl adı "kurtuluş vesilesi, sebebi, yolu" manasına gelen "**Vesilet'ün- Necat**"dır. Mevlid, Arapça bir kelime olup, doğmak, doğum zamanı ve doğum yeri gibi anlamlara gelir. Mevlid denince, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in doğumu ve bunu anlatan eser anlaşılır. Fahr-i Kâinat Efendimize karşı duyulan derin sevgi ve saygının samimi bir ifadesi olan bu müstesna eser, yazıldığı tarihten itibaren günümüze kadar her mümin Türk'ün gönlünde layık olduğu yeri almış ve bundan sonra da almaya devam edecektir. Mevlid, kendi türünde yazılan ilk eserdir. Daha sonraları bu sahada birçok eser yazılmışsa da hiçbiri Mevlid kadar beğenilip şöhret bulmamıştır.

Bursa'da bir vaizin Ulu Cami'deki konuşması sırasında: "Biz O'nun (Allah'ın) Peygamberlerinden hiçbiri arasında ayrım yapmayız"[2972] ayetini delil göstererek Peygamberler arasında fark bulunmadığını iddia eder. Bu nedenle de Hz. Muhammed (s.a.v.)'i Hz. İsa'dan üstün görmediğini ileri sürer. Bunun üzerine, cemaat arasından Arap asıllı olan ve gerçek manada Hz. Peygambere aşkla bağlı bulunan bir zat ayağa kalkarak:

2972 Bakara: 2 / 285.

"Hey cahil ve gafil adam, sen tefsir ilminde yayasın. Delil olarak ileri sürdüğün ayette geçen "Peygamberler arasında fark yoktur" ifadesinden maksat, Resullük ve Nebilik bakımındandır, yoksa mertebe ve fazilet yönünden değildir. Şayet her bakımdan hiçbir fark olmasaydı, "O Peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık"[2973] ayetinin manası nasıl uygun düşerdi?"diyerek itirazda bulunur. Maalesef, Vaizin bu görüşü halk arasında itibar bulur. Bunun üzerine vaize itirazda bulunan bu zat, Halep ve Mısır gibi Arap vilayetlerine giderek kendi görüşü lehinde altı defa fetva getirirse de, vaiz sözünde ısrar eder. Ancak yedincisinde vaizi yenmek mümkün olur. İşte Süleyman Çelebi, bu hadiseden ötürü çok müteessir olur ve bunun üzerine ilk etapta vaizin sözlerine karşılık Hz. Muhammed'in diğer Peygamberlere olan üstünlüğünü şu beyitlerle dile getirir:

Ölmeyüp İsa göğe bulduğı yol
Ümmetinden olmak için idi ol

Dahı hem Musa elindeki Asa
Oldı onun izzetine ejderha

Çok temenni kıldılar Hak'dan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar

Gerçi kim bunlar dahi mürsel-durur
Lakin Ahmed efdal ü ekmel durur

Zira efdallığa ol elyak durur
Anı eyle bilmeyen ahmak durur.

Büyük küçük herkes tarafından bu beyitlerin beğenilip şevkle okunduğunu gören Süleyman Çelebi, bundan sonra Mevlid'in diğer bölümlerini aşkla tamamlamıştır. Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerif'i yazmadaki ikinci amacı, o dönemde yaygın bulunan Bâtınîlik[2974]hareketinin propagandalarına karşı Ehl-i Sünnet akidesini korumaktır. İtikadi meselelerde hep Ehl-i Sünnet görüşünü ortaya koyup müdafaa etmiştir.

Süleyman Çelebi Vesiletü'n-Necat (Mevlid)'i miladi 1409–1410 yıllarında yazdığında Bursa Ulu Cami'de imam olarak bulunuyordu. Vesiletü'n-Necat şu dokuz bölümden meydana gelmiştir:

1-Münacat,

2-Yazar için dua ve kitaptaki olabilecek hatalardan dolayı özür dileme,

3-kâinatın yaratılış sebebi olan Hz. Muhammed'in ruhunun yaratılışı,

4-Hz. Peygamber'in nurunun intikali,

5-Veladet,

2973 Bakara: 2 / 253.

2974 **Batınîlik:** Ehl-i Sünnet mezheplerinin dışında kalan ve âyetlerin dış manalarından ziyade iç manalarını esas alarak kendi emel ve arzularına uygun gelecek şekilde yorumlayan sapık düşünce akımlarıdır. Hasan Sabbah'ın kurduğu tarikat gibi.

6-Hz. Peygamber'in mucizeleri,

7-Miraç,

8-Hz. Peygamber'in vasıfları,

9-Hz. Peygamber'in vefatı ve kitabın sonu.

Bazı Mevlid nüshalarına çeşitli hikâyeler eklenmiş olup, bunların Süleyman Çelebi'nin eseri olan Mevlid'le ilgisi yoktur. Asıl Mevlid nüshasındaki beyt miktarı 730 kadardır. Ancak Mevlid'e sonradan ilave edilen ve Süleyman Çelebi'ye ait olmadığı halde halkın beğeni ile okuyup dinlediği "Merhaba" bahri gibi bölümler de vardır. Merhaba bahri Süleyman Çelebi'den 61 yıl sonra Ahmet adında bir şair tarafından yazılmıştır. Mevlid'in ilim çevrelerince asıl metin olarak kabul ettiği nüsha ile bugün okunan şekli arasında yarı yarıya fark vardır. Bu gün okunan Mevlid, Süleyman Çelebi'nin eserinin asıl metni olmayıp, değişik metnin kısaltılmış şeklidir.

Mevlid, bir iki istisna hariç mesnevi tarzında ve aruz vezninde yazılmıştır. Kullanılan dil, 15. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesidir. Vezin ölçüsü: "**failatün-failatün-failün**" dür. Yalnız veladet bölümünün ikinci faslının son kısmı ve üçüncü faslı "kaside" şeklinde on beyitlik bir methiyedir. Bu methiyenin vezni ise, "**Mef'ulü-failatün-Mefailü-failün**" dür.[2975]

Bu vesileyle Süleyman Çelebi Hazretlerine, onun bu muhteşem eserini güzel sesleriyle okuyarak gönülleri fetheden ve Rahmeti Rahmana kavuşan tüm hoca efendilere Rabbimden mağfiret niyaz ederim.

Soru: Rüya nedir, Hz. Peygamberi rüyada görmek, gerçekten görmek gibi midir?

Cevap: İslam âlimleri rüyayı şöyle tarif ederler: "Rüya olmuş veya olacaklar için Allah'ın melek veya şeytan vasıtasıyla insanın kalp ve şuuruna gerçek veya hayal olarak koyduğu ruhî idraklerdir. Diğer bir ifadeyle rüya, hakikat âlemine açılan pencerelerden, olmuş ve olacak hadiselerin aynen veya bir kısım sembollerle müşahede edilmesidir."[2976]

Bu tariften sonra, rüya hakkında kısa da olsa genel manada bilgi vermekte yarar vardır. Çünkü rüya, insan hayatını kuşatan önemli bir konudur. Hemen hemen herkes hayatında unutamayacağı korkunç veya sevindirici rüyalar görmüştür. Hatta birçok ilmî keşif ve buluşların rüya sonucu bulunduğunu ilgili şahısların anlatımlarından öğrenmekteyiz. Mesela, 1936 senesinde Nobel tıp ödülünü kazanan Alman kimyager Otto Levi "Sinir faaliyetinin kimyevi tesirleri" adlı keşfinin formülünü rüyasında görerek gerçekleştirmiştir. Keza 1922'de yine Nobel tıp ödülü kazanmış olan Danimarkalı atom bilgini Niels Bohr da çağımızın en büyük keşfi olan atom çekirdeğinin parçalanabileceği nazariyesini, gördüğü bir rüya üzerine kurmuştur.

2975 Prof. Dr.Timurtaş Faruk, Diyanet Dergisi, C-10 / 177-181,Sayı:108-109; Dr.Pekolcay Necla, aynı dergi, C-10 / 190; aynı dergi, Berki Ali Himmet, C-11/ 220, Sayı: 4.

2976 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-3, Sh: 408-410.

Allah Teâlâ Hazretleri de sevgili Peygamberi Hz. Muhammed'i önce sadık rüyalarla vahye ve Resullüğe hazırlamıştır.

Şahsen bu konuyla ilgili başımdan geçen bir hadiseyi burada anlatmadan geçemeyeceğim. 1995 senesinde İsviçre'de görevli bulunuyordum. Görev yaptığım camiye devam eden cemaat arasında bir geçimsizliğin ve huzursuzluğun varlığını kısa sürede tesbit ettim. İlk Cuma namazındaki hutbemde, bu davranışlarının İslam dini ile bağdaşmadığını ve Müslümanların kardeş olduklarını, dolayısıyla kardeşlerin bir birlerine karşı şefkatli ve merhametli olmaları gerektiğini ayetle açıklamak istiyordum. Konuyla ilgili ayetin varlığını biliyor, fakat bir türlü hangi sürede ve hangi ayet olduğunu hatırlayamıyordum. Bu düşünceyle gece yatağıma yattım; tam derin bir uykuya dalmıştım ki, ilgili ayeti okumaya başladım. Ancak uykudan kendimi sıyırıp kalkamadım, sabah uyandığım da hangi ayet olduğunu unutmuştum. Ertesi günü (perşembeyi cumaya bağlayan gece) yatağıma girdim ve bir müddet sonra yine derin bir uykuya daldım. Bu defa, aynı ayeti tekrar okumaya başladım. Derin uykuda bulunmama rağmen hemen yatağımdan fırladım ve ayeti unutmamak için yazdım.[2977]

Allah Resulü rüya ile ilgili şu tasnifi yapar: "Rüya üç çeşittir, birincisi: Salih rüyadır ki, bu Allah'tan bir müjdedir ve nübüvvetin kırkaltı cüzünden biridir. İkincisi: Şeytanî rüyadır ki, bu rüya insanı üzer, korkutur. Üçüncüsü ise, kişinin kendi kendine konuşmasıdır ki, kişi uyanıkken kafasını meşgul ettiği şeyler olup; bunları uykusunda görür.

Bu konuyla ilgili hadis-i şerifleri incelediğimizde, gördüğümüz rüyalar hakkında nasıl hareket etmemiz gerektiğini öğreniyoruz.

1-Kişi hoşuna giden salih bir rüya görürse bu rüyasını isterse salih bir kimseye anlatabilir.

2-Hoşa gitmeyen korkutucu bir rüya görülürse bu rüya rast gele insanlara anlatılmamalı, hatta bu tür bir rüya görüldüğünde rüyayı gören kişi kendine gelirgelmez yatakta ters tarafa dönerek, üç defa tükürür gibi "tüh, tüh, tüh" deyip, Cenab-ı Hak'tan hayır talep etmeli.

3-Bir rüyanın yorumlanmasında ele alınacak temel kriterler Peygamber Efendimiz tarafından şöyle açıklanır: "Rüyada gördüğünüz şeylerin isimlerini, o rüyayı yormada esas alın. Aynı zamanda gördüklerinizin künyelerini veya kinaye manalarını da dikkate alın. Rüyanın sonucu ilk yorumcuya göre meydana gelir, öyleyse rüyanızı rast gele kimselere anlatmayın."[2978]

Hz. Peygamberi rüyada görme meselesine gelince, O'nu görebilmek için her şeyden evvel O'na sonsuz bir muhabbet duymak gerekir. Bunun için de O'nun getirdiği İslam ahkâmını ve ahlâkını nefislerimizde yaşamamız icap eder. Şayet Hz. Muhammed (s.a.v.)'in izinde bir hayat sürüyor isek, O'nu hakiki şahsiyetiyle rüyamızda görebilece-

2977 İlgili ayet, Fetih Süresinin (29.) son ayetinin baş tarafıdır.

2978 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 532.

ğimiz gibi, O'nun manevi ruhaniyeti de bizimle beraber olacaktır.

Şeytan asla onun suretine giremez. Nitekim şu hadis-i şeriflerde Resul-i Ekrem Efendimiz bu konuyu şöyle açıklar:

"Her kim beni rüyada görürse hakikatte beni görmüş gibi olur. Zira şeytan benim suretime giremez."[2979]

"Her kim beni rüyasında görürse, muhakkak o, uyanık bir halde de beni görecektir. Çünkü şeytan, bana benzer bir surete giremez."[2980]

Yukarda bahsettiğimiz her iki hadis-i şeriften de anlaşılacağı üzere Cenab-ı Hak, şeytanın Resul-i Zişan Efendimizin suretine bürünmesini men etmiştir. Dolaysısıyla, sevgililer sevgilisi Hz. Muhammed'i rüyada görmek, ona duyulan muhabbetin ve aşkın bir sonucudur. Dünyada onu seven ve onun yolunda yürüyenlerin iki cihanda aziz olacakları muhakkaktır. Onun âhirette şefaat-i uzmasına nail olacakları da bir gerçektir.

Soru: Peygamberimiz'in nasıl bir ibadet hayatı vardı?

Cevap: İbadet, tüm ilahi dinlerde temel esaslardandır. Bununla beraber, bütün Peygamberler içerisinde ne zaman ve nasıl ibadet ettiği bütün detaylarıyla kesin olarak bilinen tek Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) dir. O'nun hayatının hiçbir devresinde karanlık bir nokta yoktur. Hatta Peygamber olmadan önce Hıra'da bir süre tefekkür hayatı yaşamıştır. Vahiy geldikten sonra da ibadetin zamanı ve şekli kendisine öğretilmiştir. Hicretten önce İslam'ın ilk yıllarında ibadetini gizli yapardı. Beş vakit namaz farz kılındıktan sonra bu beş vakit farzın dışında her gün sünnet ve nafile olarak 39 rekât namaz kılardı. Uykusunu bölmek suretiyle gecenin bir kısmını ibadetle geçirir ve Rabbine şöyle dua ederdi: "Yâ Rabbî! Sana hamd ederiz. Göklerin ve yerin nuru sensin. Yerleri ve gökleri ayakta tutan sensin. Sana hamd ederiz. Yerlerin göklerin halik'ı sensin. Sen Hak'sın, va'din haktır. Sözün haktır. Mükâfatın haktır. Cennet haktır. Cehennem haktır. Kıyamet haktır.

Yâ Rabbî sana teslim oldum. Sana iman ettim. Sana tevekkül ettim. Sana sığınıyorum. Sana güvenerek mücadele ediyorum. Senin hükmüne boyun eğdim. Gelmiş geçmiş, gizli açık kusurlarımı affet. Rabbim sensin. Senden başka kulluk yapılacak bir Mabud yoktur."[2981]

Peygamberimiz, sabahleyin erken kalkar ve sabah namazının sünnetini evinde kıldıktan sonra farzını kıldırmak üzere Mescid-i Nebevi'ye gider, şu duayı yapardı: "Yâ Rabbî! Kalbimde bir nur, dilimde bir nur, kulağımda bir nur, gözümde bir nur, anlımda bir nur yarat. Bana bir nur ihsan et."[2982]

2979 Sahih-i Buhari, Tecrid-i Sarih, C-1 / 104, HN: 92. Terc. Miras Kamil.

2980 age, C-12 / 277, HN: 2104.

2981 Konrapa M. Zekâi, Peygamberimizin Hayatı-1, Sh:165-166.

2982 age. Sh: 166.

Peygamberimiz (s.a.v.), Ramazan'ın son 10. günü gece-gündüz ibadetle meşgul olurdu. Hiç aksatmadan her gün Kur'an okurdu. Ve Kur'an'ı, sesi uzaklardan duyulacak şekilde sesli tilavet ederdi. Ramazan ayında ise Kur'an'ı hatmederdi. Şaban ayı hariç, Ramazan ayından başka devamlı bir ay oruç tutmazdı. Cuma günlerini de oruçlu geçirirdi. Muharrem ayının birinci gününden 10. gününe, Şevval ayının (Ramazan Bayramının) 2. gününden 7. gününe kadar oruç tutardı. Ayrıca her aydan üç günü, pazartesi ve iki perşembeyi oruçlu geçirirdi.[2983] Günün her anını Allah'ı zikirle geçirirdi. Hatta Peygamber Efendimizin ibadete olan düşkünlüğünü görenler,"Yâ Resulallah! Senin geçmiş ve gelecek günahlarının affedildiğini Allah sana müjdelemiştir. Hâlâ kendini niye helak edercesine ibadet yapıyorsun?" diye sorulduğunda: "Allah'a çok şükür eden bir kul olmayayım mı?"[2984] Diye cevap vermiştir.

Günlük işlerine Allah'ın yüce ismini zikrederek başlardı. Ezan sesini duyar duymaz, her işini bırakarak derhal mescide koşardı.

Hülâsa Allah'ın Sevgili Resulü, hayatının bütün safhalarında yüce yaratanı ile daima beraber idi. Çünkü Cenab-ı Hak: "Namazı bitirince, ayakta, otururken ve yanınız üzerinde yatarken daima Allah'ı anın"[2985] buyurmuş ve kendisini anmaktan hiçbir zaman gafil olunmamasını emretmişti. O da bu ilahi buyruğa eksiksiz uymakta idi.

Cenab-ı Mevla, cümlemizi Onun bu nurlu yolundan ayırmasın.

Soru: Peygamberimize verilen bazı üstünlükler nelerdir?

Cevap: Şüphesiz ki Hz. Muhammed (s.a.v.), Hatemü'l-Enbiya'dır. Yani Peygamberlerin sonuncusudur. Getirdiği din de kıyamete kadar devam edecek olan en ekmel dindir. Dolaysıyla, Resul-i Ekrem Efendimiz, Peygamberlerin en efdalidir. Nitekim bir hadis-i şerifte bu gerçek şöyle dile getirilir: "Ben Âdem çocuklarının en yücesiyim, fakat bu yüce hasletten dolayı öğünmem."[2986]Ben Cevâmiü'l-kelim (kısa fakat anlamı çok olan söz söyleme sanatını) ile gönderildim.[2987]

Başka bir hadis-i şerifte de buyrulur ki: "Benden evvel hiçbir kimseye verilmedik şu beş şey hep birden bana verildi:

1-Ben, bir aylık yola kadar (düşmanlarımın kalbine) korku salarım.

2-Yeryüzü bana namazgâh ve temiz kılındı.

3-Ganimet bana helal kılındı.

4-Bana şefaat etme imkânı verildi.

5-Benden evvel, her Peygamber, kendi kavmine gönderildiği halde ben, bütün ins

2983 Ebu Davud, Savm 61 (2437).

2984 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Tec. C-1 / 196

2985 Nisa: 4 / 103.

2986 Sahih-i Buhari Tecrid-i Sarih Muhtasarı, C-7 / 327, Terc. Miras Kamil.

2987 Sahih-i Buhari Tecrid-i Sarih Muhtasarı Terc. C-8, Sh: 359.

ve cin topluluklarına gönderildim."[2988]

Cenab-ı Hak sevgili Resulünün şefaatine cümlemizi nail eylesin ve cennete hep beraber olmayı da nasip etsin inşallah!

BAZI TÂBİR VE TERİMLER

Soru: Sahâbe, Tabiin, Etbaut-tabiin kimlere denir?

Cevap: Sahâbe veya **Ashap**; arkadaş, dost ve sahip çıkanlar anlamına gelen **sahabi** kelimesinin çoğuludurlar. Peygamberimiz (s.a.v.)'i Peygamberliği sırasında, mümin olarak bir an onunla konuşan veya görüşen ve mümin olarak ölen kimselere verilen addır. Şayet kör ise sahâbi olması için mümin olarak Resul-i Ekrem Efendimizle bir an konuşması yeterlidir. Resulullah'ın vefatından sonra iman eden veya Peygamberimizi mümin olarak görüp de sonradan irtidat eden (İslam'dan dönen) kimse, sahâbi sayılmaz. Fakat Übeydullah bin Cahş gibi, mürted olduktan sonra tekrar imana gelenlerin de sahâbi oldukları söylenmiştir. Belirttiğimiz bu şartları taşıyan cinniler de sahâbi sayılırlar.[2989]

Peygamber Efendimiz vefat ettiğinde 124,000 den fazla sahabe vardı. Bütün din âlimlerinin ittifaklarına göre, Ashab-ı Kiram Peygamberlerden ve meleklerden sonra mahlûkatın en faziletlisi, en üstünüdürler. İslam dininin en büyük âlimlerinden olan Abdullah ibni Mübarek: "Resulullah'ın yanında giderken, Hz. Muaviye'nin bindiği atın burnuna giren toz, Ömer bin Abdül Aziz'den bin defa daha üstündür" ifadesini kullanarak, Ashab-ı Kiramın yüksek derecesine işaret etmiştir. Peygamber Efendimizin Ashabının üstünlüklerini bildiren pek çok ayet ve hadis mevcuttur.

Tabiin; "kendinden öncekilere uyanlar, tabi olanlar" anlamına gelir. Peygamberimiz (s.a.v.)'in Ashabını gören ve onlardan hadis dinleyen müminlere denir.

Etbaut-tabiin; "tabilere uyanlar" demektir. Sahâbileri gören tabiilere uyan ve onlarla sohbet eden müminlere denir.Resul-i Ekrem Efendimiz Sahabe, Tabiin ve Etbaut-tabiin hakkında şöyle buyurmuşlardır: "Zamanlar, asırlar neslinin en hayırlısı, benim asrımın halkı (Sahabe-i Kiram) dır. Ondan sonra ikinci asrın, ondan sonra da üçüncü asrın müminleridir."[2990]

Soru: Cennetle müjdelenen sahabiler (Aşere-i Mübeşşere) kimlerdir?

Cevap: Peygamberimiz (s.a.v.) aşağıda isimleri zikredilen sahabe-i kiramın isimlerini tek tek zikrederek cennetlik oldukların müjdelemiştir.[2991] Bundan dolayı bu saha-

2988 age, C-2 / 245, HN: 223; Buhari, teyemmüm 3; Müslim, Mesacid 3(521).

2989 Nablusi Abdülgani, Hadikatünnediyye, Sh: 13, Baskı Tarihi hicri 1290.

2990 Buhari ve Müslim zikretmiştir; Uyan Abdüllatif, Menkıbelerle İslam meşhurları Ansiklopedisi, C-2 / 1325-1326.

2991 Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4648, 4649, 4650).

belere cennetle müjdelenen on kişi manasında "Aşere-i Mübeşşere" denmiştir. Bunlar, sahabeler arasında fazilet bakımından birinci sırayı teşkil ederler.

1-Hz. Ebu Bekir	6-Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas
2-Hz. Ömer	7-Hz. Zübeyr b. Avvam
3-Hz. Osman	8-Hz. Talha b. Ubeydullah
4-Hz. Ali	9-Hz. Ebu Ubeyde b. Cerrah
5-Hz.Abdurrahman b. Avf	10-Hz. Sa'id b. Zeyd

Soru: "Hulefâ-i Râşidin" kimlere denir?

Cevap: Peygamberimiz (s.a.v.)'in vefatından sonra sırasıyla hilafet makamına gelen dört halife, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'ye verilen addır. Hülefa-i Raşidin'in anlamı: "Kâmil, ileri akıllı, hakka ermiş halifeler" demektir.

a)-**Hz. Ebu Bekir:** Hz. Peygambere son derece bağlı idi. Ve onun sözlerini tereddütsüz tasdik ederdi. Hatta Hz. Peygamberin Miraca çıktığı müşrikler tarafından kendisine haber verildiğinde, Resul-i Ekrem'i görmediği halde "Bunu Hz. Muhammed söylüyorsa elbette doğrudur" deyip, Allah Resulünün Miracını tasdik etmiştir. Bundan dolayı kendisine "**Sıddik"** lakabı verilmiştir.

b)-**Hz. Ömer:** Bir rivayete göre, İslamiyet'i kabul ederek hakkı batıldan ayırt ettiği ve bu hareketiyle de Müslümanlara güç kazandırdığı için bizzat Peygamber Efendimiz tarafından Faruk lâkabı ile taltif edilmiştir.

Diğer bir rivayete göre ise, bir Yahudi ile bir münafık arasında çıkan anlaşmazlık yüzünden Hz. Peygamber (s.a.v.)'e başvuruluyor. Resulullah Efendimiz tarafları dinledikten sonra Yahudi'nin lehine karar veriyor. Fakat münafık verilen karara razı olmayarak Hz. Ömer'in hakemliğini istiyor ve bu konuda Yahudi'yi ikna ediyor. Hz. Ömer'in huzuruna vardıklarında konu anlatılıyor ve Hz. Peygamberin verdiği hükme münafığın razı olmadığını Yahudi söylüyor. Hz. Ömer: "Bu söylenen doğru mudur?" diye soruyor. Münafık: "Evet doğrudur" diye cevap verince Hz. Ömer: "Ben Allah Resulünün hükmüne razı olmayanlar hakkında işte böyle hüküm veririm" diye haykırarak, kılıcını çektiği gibi münafığın başını gövdesinden ayırıyor. Bu hadise üzerine Cebrail (a.s.) iniyor ve Resul-i Ekrem'e: "Ömer hakla batıl arasını ayırt etti" diye hitap ediyor. İşte bu hadise üzerine Hz. Ömer (r.a.) **Faruk** lâkabını alıyor.[2992]

c)-**Hz. Osman:** Peygamberimizin kızlarından Rukiye ile evlenmiş, onun vefatı üzerine de diğer kızı Ümmü Gülsüm ile evlendiği için kendisine iki nur sahibi anlamına "**Zü'n-nüreyn"** lakabı verilmiştir.

d)-**Hz. Ali:** Kendisi çocuk yaşta İslamiyet'i kabul etmiş ve puta hiç tapmamıştır. Bundan dolayı kendisine "**Kerremallahu Vecheh",** Allah Teâlâ'nın takdirine razı oldu-

2992 Uyan A. Latif, Menkıbelerle İslam Meşhurları Ans. C-3, Sh: 1695, Bereket Yay.

ğu için de "**Mürteza"** lakabı verilmiştir. Diğer bir rivayete göre ise, Resulullah (s.a.v.) Tebûk seferine çıkarken ailesinin başına onu vekil olarak seçtiği için "seçilen, razı ve memnun olunan" manasına bu lâkap verilmiştir.[2993]

Bu dört halife, cennetle müjdelenenler anlamına gelen on kişilik "Aşere-i Mübeşşere" dendirler.

Soru: Asr-ı Saadet neye denir?

Cevap: Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in risâletinden itibaren yani İslam Güneşinin doğuşuyla birlikte Müslümanların yaşadığı mutlu zamana Asr-ı Saadet denir. Asr-ı Saadet devri, tarihi devirlerin en mühimi ve en muazzamıdır. Çünkü bu devir, İslam İnkılâbının, İslam kültür ve medeniyetinin temel kaidelerini oluşturmuştur. Bu sayede insanlık hayatın anlamını öğrenmiş, insanca yaşamanın prensiplerine kavuşmuştur. Bilhassa Müslümanlar için en saf ve berrak, en hareketli ve bereketli dönem olmuştur.

Soru: Cahiliye devri neye denir?

Cevap: Her türlü ahlâksızlığın, zulmün, dinsizliğin ve puta tapıcılığın hüküm sürdüğü İslamiyet'ten önceki devre cahiliye devri denir.

İslam güneşinin doğuşuyla bu karanlık devir geride kalmış ve insanlık düştüğü dalalet bataklığından kurtulmuştur.

Soru: Cihar-ı Yâr-i Güzin ne demektir?

Cevap: "Seçilmiş dört güzel arkadaş" demektir. Bu dört güzel arkadaş, Peygamber Efendimizin en yakın dostları ve dava arkadaşları olan Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (r. anhüm) dir.

Soru: Ehl-i Beyt kime denir?

Cevap: Peygamber Efendimizin eşleri, çocukları, torunları ve damadı Hz. Ali (r.a.)'den oluşan aile fertlerine denir.[2994]

Soru: "Salâvat, Tespih, Tahmid, Tehlil, Tekbir, Havkale,Teşmit, Hasbün- Allah,Tevekkeltü Alallah, İnn-Allah'a mea-s-sabirin, İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" kavramlarının anlamları nelerdir?

Cevap: Bu kelimelerin Arapça ifadeleri ve anlamları şöyledir:

• **Salâvat:**"Allahümme salli alâ Muhammed'in ve alâ âli Muha

med"demektir. Peygambermiz(s.a.v.)'in ism-i şerifi anıldığı zaman söylenir.

"Allah'ım Muhammed ile Muhammed'in ümmeti üzerine rahmetini dileriz" manasına gelir.

• **Tespih:** "Sübhan-Allah"demektir. Hayrete düşüren, enterasan bir

2993 A. b. Mustafa el-Kadınhânî, Peygamberimiz ve Ashabı, Erkam Y. 1985, Sh: 309.

2994 Tirmizi, Menâkıb, (3870).

olayla karşılaşıncasöylenir ve: "Allah'ı her türlü noksandan,kusur ve ayıplardan tenzihederim" manasına gelir.

• **Tahmid:** "Elhamdü li-llah" demektir.Bir nimete kavuşunca söylenir ve: "Allah'a hamdolsun, O'na sonsuz şükürler olsun"manasına gelir.

• **Tehlil (Tevhid):** "Lâ-ilâhe illallah"demektir. Allah'ın varlığını ve birliğini tasdik için söylenir ve:"Kendisine kulluk yapılacak tek varlık Allah'tır.O'ndan başka ilah yoktur" manasına gelir.

• **Tekbir:** "Allah'ü Ekber"demektir. Cenab-ı Hakk'ı ululamaktır Ve "Allah en büyüktür. Kendisinden daha yüce bir varlık yoktur" anlamındadır.

• **Havkale:** "Lâhavle velâ kuvvete illâ billâh"demektir. Herhang bir zorlukla karşılaşınca söylenir ve: "Güç de kuvvet de ancak Allah'ın yardımı ile olur" manasına gelir.

• **Teşmit:**"Yerhamukümullah" demektir. Bir kimse aksırdığı zaman aksıran kimse için söylenir ve:"Allah sana merhamet etsin" manasına gelir.

• **İstiğfar:**"Estağfirullah" demektir. Hata edince söylenir.**"**Yapılan bir hatanın affı için Allah'tan özür dileme"manasına gelir.

• **Hasbün-Allah:** "Allah'ım bana yeter" demektir. Daralınca ve sıkıntı Anında söylenir.

• **Tevekkeltü Alallah:** "Allah'a havale ediyorum"demektir. Bir işin akibetini Allah'ın takdirine bırakmak ve O'ndan hayırlı sonuç dilemektir.

• **İnn-Allah'a maa-s-sâbirîn:** "Allah sabırlılardan yana" demektir. Sıkıntılı bir işle karşılaşınca, Allah'ın sabır ve metanet vermesi için söylenir.

• **İnnâ li-llâhi ve innâ ileyhi râciûn:**"Allah'tan geldik ve elbette Allah'a döneceğiz" manasına gelir. Bir müminin ölüm haberini duyunca söylenir.

Soru: Seyyid ve Şerif kimlere denir?

Cevap: Peygamber Efendimizin soyundan gelenlere hem seyid, hem şerif denildiği gibi, Peygamberimizin torunlarından Hz. Hasan soyundan gelenlere şerif, Hz. Hüseyin soyundan gelenlere de seyyid denmektedir.

Soru: "Şefaat-i Uzma" nedir?

Cevap: "EnbüyükŞefaat" demektir. Sevgili Peygamberimize Cenab-ı Hak tarafından ahirette verilen en büyük şefaat etme yetkisidir. Peygamberimiz bütün ümmeti için Allah'tan şefaat dileyecek ve ümmetinin kurtuluşuna inşallah vesile olacaktır.

Soru: "Livâ-ül-Hamd" ne demektir?

Cevap: Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ümmetinin mahşer günü altında toplanacakları

bayrağa verilen isim olup, "şükür sancağı"demektir.

Soru: Peygamber Efendimizin ism-i şerifleri anıldığında ne söylenir?

Cevap: Peygamber Efendimizin mübarek ism-i şerifleri anıldığı zaman, "Allah'ım Efendimiz ve Nebimiz Muhammed (s.a.v.)'e salât olsun" manasına: "**Allhümme Salli alâ Seyyidinâ ve Nebiyyinâ Muhammed"**diyerek salât-ü selam getirilir. "Salât", Allah'tan rahmet, meleklerden istiğfar, müminlerden hayır dua" demektir. Rasulullah'a salât u selam okumak bizzat Allah'ın emridir.[2995]

Soru: Fatiha denilince ne okunur?

Cevap: Dualarımızın başında, ortasında ve sonunda Peygamber Efedimize "**Allahümme Salli alâ Seyyidinâ ve Nebiyyinâ Muhammed"** diye salâvat getiririz. Dua sonunda fatiha dedikten sonra da "Eûzü-Besmele"çekerek "**Fatiha**"sûresini okuyup mübarek ruh-u şeriflerine bağışlarız. Ardından da ellerimizi yüzümüze süreriz.

Allah Resulü bir hadis-i şerifinde: "Bana salâvat okuyan bir mümin yoktur ki ona melekler rahmet duası etmemiş olsun. Bu, bana salâvat okuduğu müddetçe devam eder. Öyleyse kul bunu, ister az ister çok yapsın!"[2996]

Soru: Peygamberimiz (s.a.v.)'e niçin salâvat getiririz ve salâvat getirmenin hükmü nedir?

Cevap: Salâvat, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e yapılan bir duadır. Ayet-i Celilede Cenab-ı Hak buyurur ki: "Allah ve O'nun melekleri, Peygambere hep salât ederler, (kutlularlar) Ey Müminler, siz de hep ona salât (ve dua) ediniz). Ve samimiyetle selam veriniz."[2997] Bu ayet-i kerime, nazil olduktan sonra ashap tarafından "Yâ Resulallah! Sana selam vermeyi biliyoruz. Fakat nasıl salât edeceğiz."diye soruldu. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz kendisine şu şekilde salât getirmeyi öğretti:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آل مُحَمَّدٍ

Okunuşu: "Allahümme salli alâ Muhammed'in ve alâ âli Muhammed."

Manası: "Allah'ım! Muhammed ile Muhammed'in ümmeti üzerine rahmetini dileriz."

İmam Ebu Hanife, İmam Şafii ve İmam Malik gibi müctehidler, Peygamberimizden başkasına salâvat getirilemeyeceğini beyan ederler.

Resul-i Erkem'e salât getirmekten maksat, başta Kur'an'ın emrini yerine getirmektir. Bununla beraber, O yüceler yücesi Resul'ün yanında şeref ve itibar kazanmak ve şefaatine nail olmaktır. Bir kısım müctehid: "Hz. Peygamberin adı her anıldıkça salâvat getirilip tazim edilmesi vaciptir" demişlerdir. Hatta hadis ravileri Hz. peygamberin hadislerini rivayet ederlerken, sözleriyle, hal ve hareketleriyle hürmette kusur etmemişler

2995 Ahzab: 33 / 56.

2996 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:14.

2997 Ahzab: 33 / 56.

ve Peygamberimizin ismi her zikredilişte, gerek yazılı metinlerde, gerekse sözlü olarak okuduklarında "Sallallahu Aleyhi ve Sellem" diyerek tazimlerini göstermişlerdir.

Namazda okunan tahiyyattan sonraki "Allahümme Salli, Allahümme Barik" duaları (salâvatları) ise İmam Şafii ve Ahmet İbn-i Hanbel'e göre vaciptir ve namazın caiz olması için şarttır. Ebu Hanife'ye göre ise, namazın sünnetlerindendir.

Soru: "İnşaallah" demenin sebebi ve önemi nedir?

Cevap: Peygamberimiz (s.a.v.) müşriklerin çeşitli konulardaki sorularına, özellikle de Zülkarneyn ve ruh hakkında sordukları sorulara "İnşallah" ifadesini kullanmadan "size yarın cevap vereceğim" demesi üzerine, Cenab-ı Hak sevgili elçisi Hz. Muhammed'i te'dip (ikaz) maksadıyla vahiy akışını takriben on gün kadar durdurmuştur. Şüphesiz bu durum, Resulullah'ı fazlasıyla üzmüştür. Müşrikler de bunu fırsat bilerek, "Rabbi" Muhammed'i bıraktı, terk etti" diye dedi kodu yapmaya başlamışlardır. Bunun üzerine Cebrail (A.S.) Kehf süresinin 23 ve 24. ayetleri ile sorulan soruların cevabını getirmiş ve bir konuda söz söylerken sözün başına "Allah dilerse (izin verirse)" manasına gelen "İnşallah" ifadesini kullanmanın önemine işaret etmiştir.[2998]

Soru: Hadis neye denir?

Cevap: Hadis, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in söz, hareket (fiil) ve takrirlerinden (sükût) ibaret olan sünnetin sözle ifade edilmiş şeklidir.

Soru: Hadis kaça ayrılır?

Cevap: Kudsi ve Nebevi olmak üzere ikiye ayrılır. Ayrıca bir de bu sınıflandırmanın dışında kalan, uydurma denilen mevzu hadis vardır. Şimdi sırasıyla bunların ne anlama geldiklerini açıklayalım:

a-Kudsi Hadis: Sözleri Peygamberimize ait olan, manası ise Allah tarafından Peygamberimizin kalbine vahy ve ilham edilen hadislerdir. Diğer bir deyişle Peygamberimizin rüya ve ilham yoluyla Allah'tan gelen fikirleri, kendi ifadeleriyle insanlara aktarmasıdır. Bu konuda örnek olarak şu kudsi hadis-i şerifleri zikredebiliriz:

1-Allah Teâlâ buyuruyor ki: "Oruç, cehennem ateşine karşı siperdir, oruç benim içindir, onun mükâfatını ben vereceğim. Zira oruçlu, yemesini, içmesini, nefsanî arzularını sırf benim için terk ediyor. Oruçlunun ağız kokusu Allah nezdinde misk kokusundan daha hoştur."[2999]

2-"Allah (c.c.) buyuruyor ki; kulumun bana olan zannının yanındayım. Beni andığı anda onunla beraberim. Beni gönülden zikrederse ben de onu gönülden zikrederim.

2998 Kefh süresinin 23 ve 24. ayetlerinin anlamı: "Hiçbir şey için "Bunu yarın yapa cağım" deme. Ancak "Allah dilerse (yapacağım)de. Unuttuğun zaman Rabb'ini an ve "Umarım Rabb'im beni, doğruya bundan daha yakın bir bilgiye ulaştırır"de.

2999 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C-9, Sh: 57.

Cemaat içinde zikrederse, onu o cemaatten daha hayırlı bir cemaat içinde zikrederim. Bana bir karış yaklaşırsa ben ona bir arşın yaklaşırım. Bana bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşırım. O bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim."[3000]

3- "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Salih kullarım için ben cennette, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin gönlünden geçirmediği nimetler hazırladım."[3001]

4- "Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: Rahmetim gadabımı geçmiştir."[3002]

b-Nebevi Hadis: Sözü ve manası Peygamberimize ait olan hadis-i şeriflerdir ki, O'nun mübarek söz, fiil ve takrirlerini[3003] aktaran rivayetlerdir.

NEBEVİ HADİSLERDEN SEÇİLMİŞ BAZI ÖRNEKLER

Nebevi hadislere örnek olmak üzere seçilmiş doksan dokuz adet hadis-i şerifi, okuyucularımıza faydalı olur ümidiyle aşağıda arz ediyorum:

1- *"Hiç biriniz kendi nefsi için istediğini, mümin kardeşi için de istemedikçe kâmil mümin olamaz."*[3004]

2- *"Bir Müslüman'ın Müslüman kardeşine, üç günden fazla küsmesi helal olmaz."*[3005]

3- *"Allah'a yemin ederim ki: Komşusu zararlarından emin olmayan kimse, iman etmiş sayılmaz. Dolayısıyla da cennete giremez."*[3006]

4- *"Kıyamet gününde kul, şu dört şeyden sorguya çekilip hesap vermedikçe, mahşer yerinde Rabbinin huzurundan ayrılamaz:*

— Ömrünü nerelerde, geçirdiğinden,

— Amelinden (hayatı boyunca neler yaptığından),

— Malını ve servetini nerelerden kazanıp nerelere harcadığından,

— Bedenini ve sağlığını nerelerde çürüttüğünden,"[3007]

5- *"Senin vasıtanla bir kişinin hidayete ermesi, güneşin üzerine doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır."*[3008]

3000 Buhari, tevhid, 15-35; Müslim, zikr, bab-1; Tirmizi, zühd, 51.

3001 Buhari, Bed'ul-halk, bab:7.

3002 Müslim, Tevbe, Hadis No: 15.

3003 Sükût: Peygamber efendimizin bir olay karşısında sükût ederek o olayı tasvip etmesi halidir.

3004 Müslim, İman, 71-72.

3005 Buhari: edeb, 57-62.

3006 Buhari: edeb, 29; Müslim: iman, 73 (46).

3007 Tirmizi: kıyamet, 1 (2419); Tac:745.

3008 Buhari: 7 / 58.

6- *"Helali olmayana şehvetle bakmak göz zinası, şehvet sözleri dinlemek kulak zinası, haram olan yerlere gitmek ayak zinası, içinden zinayı arzulamak da kalp zinasıdır."*[3009]

7- *"Zinadan sakınınız, Çünkü zinada dört kötü hal vardır: Yüzden güzelliği (nuru) giderir. Rızkı daraltır ve bereketi kaldırır. Allah'ı darıltır ve gazabını çeker, dolayısıyla uzun bir süre cehennem ateşinde kalmaya sebep olur."*[3010]

8-*"Kim Allah yolunda kullanılmak üzere bir şey verirse, hesabına yedi yüz kat olarak yazılır."*[3011]

9- "Allah'a yemin ederim, öyle bir zaman gelecek ki, katil (öldüren) niçin öldürdüğünü, maktül (ölen) de niçin öldürüldüğünü bilmeyecek."[3012]

10- *"Kim inanarak ve sevabını Allahtan umarak, Kadir gecesini ibadetle geçirirse, tüm günahları bağışlanır."*[3013]

11- *"Ramazan dışında en faziletli oruç, Allah'ın ayı olan Muharrem ayında tutulan oruçtur. Farz namazların dışında en faziletli namaz da teheccüt (gece) namazıdır."*[3014]

12- *"Kim İslam'da güzel bir çığır açarsa, hem kendi yaptığı iyiliğin karşılığının ecrini alır, hem de kendisinden sonra o iyiliği yapanların sevabını alır, onların ecirlerinden de hiçbir şey eksilmez. Kim de İslam'da kötü bir hareket başlatırsa, hem kendi yaptığı kötülüğün günahını, hem de o yolda gidenlerin günahlarını alır, onların günahlarından da hiçbir şey eksilmez."*[3015]

13- *" Allah'a imandan sonra amellerin en faziletlisi, insanları sevmektir."*[3016]

14- *"Bir kötülük gördüğünüz zaman ona elinizle mani olunuz, buna gücünüz yetmez ise dilinizle engel olmaya çalışınız, buna da gücünüz yetmez ise kalben buğuz ediniz. Bu ise imanın en zayıf derecesidir."*[3017]

15- *"Kuvvetli kimse, güreşte başkalarını yenen değildir; öfkesini yenen, iradesine hâkim olan kimsedir."*[3018]

16- *"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz."*[3019]

17- *"Gıybet eden ve dinleyen günahta ortaktır."*[3020]

3009 Sahih-i Müslim: Mısır-1375-C. Sh:2047.
3010 Buhari; Hadis-i şerifler ve vaaz örnekleri, Hadis No: 398, Sh:265.
3011 Tirmizi, Hadis No: 1625.
3012 Müslim, Kitabü'l-Fiten 18.
3013 Buhari, 4 / 225.
3014 Müslim, HNo: 1163.
3015 et-Tergib, 1 / 53.
3016 On kere kırk hadis, kitap No:10, Hno: 1732, Sh: 202.
3017 Buhari, ilim, 28.
3018 Ebu Davud, edeb, 3.
3019 Buhari, ilim,11.

18- *Hz. Peygamber (s.a.v.) "Gıybet nedir?"diye sordu. Ashab da: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Resul-i Ekrem efendimiz: "Gıybet, din kardeşini hoşlanmayacağı bir şeyle anmanızdır" buyurdu. Ashab: "Peki hakkında söylediğimiz şey o kardeşimizde varsa, o zamanda mı gıybet olur?" diye sual ettiler. Allah Resulü cevap olarak: "Eğer söylediğiniz şey o kardeşinizde varsa gıybet etmiş olursunuz; şayet bu söylenen şey onda yok ise, o zaman da kardeşinize iftira etmiş olursunuz"*[3021] *buyurdu.*

19- *"İnsanlarla iyi geçinen, insanların yardımına koşan ve cana yakın olan kimseye cehennem ateşi haramdır."*[3022]

20- *"Kabir ahiret makamının ilk durağıdır. Bir kimse orada kurtuluş bulursa ondan sonrası kolaydır. Eğer bir kimse orada kurtuluş bulamazsa ondan sonrası çok şiddetlidir."*[3023]

21-*"Öldüğünde Âdemoğullarının bütün bedenini toprak yer bitirir, ancak kuyruk sokumunu (insanın atomu niteliğindeki '*acbüzzenebi'[3024]denen *parçasını) yemez. Çünkü insan ondan yaratılmıştır, tekrar ondan diriltilecektir."*[3025]

22- *"İman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de gerçek mümin olamazsınız. Size bir yol göstereyim mi? Onu yaptığınız takdirde aranızda sevgi bağı kuvvetlenir, o halde aranızda selamı yaygınlaştırınız."*[3026]

23- *"Her nerede ve hangi halde bulunursanız bulunun, Allah'ın kontrolü altında olduğunuzu unutmayın. İşlediğiniz bir kötülüğün arkasından hemen bir iyilik yapın, zira bu iyilik o fenalığı yok eder. İnsanlara güzel ahlâkla yaklaşın."*[3027]

24- *"Kıskançlıktan (hasetten) sakınınız, çünkü o hayırları yer bitirir, tıpkı ateşin odunu veya otu yakıp kül ettiği gibi. Sadaka hataları söndürür, tıpkı suyun ateşi söndürmesi gibi. Namaz müminin nurudur. Oruç ateşe karşı perdedir."*[3028]

25- *"Kim işlediği günahların affedilmesini devamlı olarak dilerse, Allah onu her sıkıntılı ve üzüntülü durumdan kurtarır, ummadığı yerden de rızk ihsan eder."*[3029]

3020 İhyau ulumi'd din, C-1, Sh:663.

3021 Müslim, sahih, 4- 2001.

3022 Tirmizi, kıyamet, 45.

3023 İbni Mace, C-2, Sh: 1426, H.No:4262.

3024 Prof. Dr. Süleyman Ateşe göre "Acbüzzeneb" kelimesi Hint felsefesinden sızmış olabilir. Zira her şeyi yoktan var eden Allah'ın yeniden yaratılış için böyle bir maddeye ihtiyacı yoktur.

3025 Sahih-i Buhari muhtasarı, C-11, Sh:202, H.No: 1732.

3026 Müslim, H.No: 54.

3027 Tirmizi, birr, 55, (1988).

3028 Ebu Davud, H.No:54; Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:620, H.no:1304.

3029 Ebu Davud, H.No:1518.

26- *"İnsanlara acımayan kimseye Allah merhamet etmez."*[3030]

27- *"Koğuculuk yapan (laf taşıyan) kimse cennete giremez."*[3031]

28-"Birbirlerini sevmede, birbirlerine merhamet ve birbirlerine şefkatte müminler bir bedenin azaları gibidir. Bedendeki bir organ rahatsızlanırsa, diğer uzuvlarda aynı rahatsızlığı ve acıyı duyarlar."[3032]

29- *"Allah'a ve âhiret gününe inanan kimse ya hayır söylesin ya da sussun."*[3033]

30- *"Beş vakit namaz; sizden birisinin kapısı önünde bol bol akan ve içinde günde beş defa yıkanılarak temizlenilen bir nehir gibidir, insanı günah kirlerinden arındırır."*[3034]

31- *"Yedi yaşına geldiğinde çocuklarınızı namaz kılmaya teşvik ediniz, on yaşına geldiklerinde de şayet namaz kılmazlarsa (eğitim amaçlı bir ceza ile) cezalandırınız ve kız çocuklarla erkek çocukların yataklarını ayırınız."*[3035]

32- *"Kişinin namazını terk etmesi onu şirk ve küfre dalma tehlikesiyle yüz yüze getirir."*[3036]

33- *"Allah'ın en çok sevdiği ibadet, az da olsa devamlı olanıdır."*[3037]

34- *"Kıyamet günü, cennetle kul arasında yedi adet perde vardır, bu perdelerin en ehveni ölüm, en zoru da, başkalarının hakkına tecavüz eden zalimin, mazlumun hakkını alana kadar Allah'ın manevi huzurunda hesap vermek için beklemesidir."*[3038]

35- *"Mazlumun bedduasından sakının, çünkü onunla Allah arasında perde yoktur."*[3039]

36- *"Kim ki şu Beyt-i Şerifi (Kâbe) ziyaret eder (hac eder) ve hacdan döndükten sonra* kendisini *günahtan korursa, Allah o kişiyi anasından doğduğu günkü gibi günahsız hale getirir."*[3040]

37- *"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete giremez."*[3041]

38- *"Bir kimse bela ve musibete uğradığı halde sabreder; nimet verildiğinde şükreder; zulüm gördüğünde affeder ve zulmettiğinde de affedilmeyi dilerse, o kimse hem dünya, hem de ahirette emniyet içerisindedir. İşte hidayet yolunda olanlar böyle kimseler-*

3030 Tirmizi, Birr vesila, 16.
3031 Müslim, iman, 168.
3032 Buhari, Edeb 27; Müslim, Birr 66, (2586).
3033 Buhari, edeb, 13-85.
3034 Müslim, H.No: 668.
3035 Ebu Davud, H.No:490.
3036 Müslim es-sahih, iman, 1/ 88, Kahire-1955.
3037 Sahih-i Buhari Terc. C-12, Sh:19.
3038 Muhtarü'l-Ehadis'in-Nebeviyye, Sh:110, H.No:490.
3039 Müslim, iman, 29.
3040 Buhari, C-2, Sh: 209.
3041 Müslim, iman, 91.

dir."[3042]

39- *"Şüphesiz ki birine bir yüzle, başkasına başka bir yüzle hareket eden, ikiyüzlü kimse insanların en kötülerindendir."*[3043]

40- *"Münafığın alameti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiğinde sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiğinde emanete hıyanet eder."*[3044]

41- *"Bir mümin bir delikten iki sefer ısırılmaz."*[3045]

42- *"Gazap (kızgınlık) şeytandan, şeytan ise ateşten yaratılmıştır. Ateş ancak su ile söndürülür, biriniz kızdığı zaman abdest alsın."*[3046]

43- *"Müslüman'ın Müslüman üzerindeki hakkı beştir: Din kardeşinin verdiği selamı almak, hastalandığında ziyaretine gitmek, öldüğünde cenazesine iştirak etmek, davet ettiğinde davetine icabet etmek, aksırdığında da 'yerhamükellah'diye dua etmek."*[3047]

44- *"Cennet de cehennem de size ayakkabınızın bağından daha yakındır."*[3048]

45- *"Dünya müminin zindanı, kâfirin de cenneti (yani, cennette kendisine verilecek nimetlere göre mümin için dünya hayatı zindan gibidir. Kâfir için de dünya hayatı cehennemde çekeceği azaba göre cennet gibi) dir."*[3049]

46- *Hz. Âişe validemiz anlatıyor:"Resulullah yatağına yatacağı zaman, İhlâs, Felak ve Nas sürelerini okuyup, iki avucuna üfleyerek vücudunu mesh ederdi (sıvazlardı)".*[3050]

47- *"İnsan öldüğü zaman üç şeyden dolayı amel defteri kapanmaz:*

İnsanların ve diğer canlıların faydalanacağı 'sadaka-i cariye' tabir edilen, yol, çeşme, cami ve mektep gibi kalıcı hayrî kurumlar, istifade edilen ilim, yetiştirilen hayırlı evlat,"[3051]

48- *"Ahirete nazaran dünyanın değeri ancak sizden birinizin parmağını denize daldırmasına benzer; (öyleyse bu farkı anlamak için) parmağınız ile denizden aldığınız suyu gözünüzün önüne getirin."*[3052]

49-*"Sizin en hayırlınız benim kuşağımdır. Sonra onların ardından gelenler, daha sonra da onların ardından gelenlerdir. Bunlardan sonra da öyle bir toplum gelir ki tanık olurlar fakat doğru söylemedikleri için tanıklıkları istenmez. Kendilerine bir şey emanet*

3042 C.Suyûtî, Cami'us-sağir, C-2, Sh:58, Mısır-9.
3043 Ebu Davud, edeb, 34.
3044 Müslim, iman, 106-108.
3045 Müslim, H.No:2998.
3046 Ebu Davud, edeb.
3047 Buhari, Cenaiz- 2.
3048 Riyazüs Salihin, C-I, H.No:57.
3049 Müslim, H.No: 2956.
3050 R. Salihin, C-3, H.No:199.
3051 Nesei, vesaye-8.
3052 Müslim, cennet 55.

edildiğinde emanete hiyanet ederler. Söz verirler sözlerinde durmazlar. Sadece karınlarını tıka basa doldurmayı düşünürler. Bunun için vücutları şişer" [3053]

Anne-babanın evladına yaptığı dua,"[3054]

50- *"İşin başı İslam'dır. İslam'ın direği namazdır. En yüksek mertebesi ise cihaddır."*[3055]

51- *"İnsanoğlu ihtiyarlayıp çöker, fakat kendisinde mal edinme ve yaşama hırsı gençleşir."*[3056]

52- *"Can boğaza dayanmadıkça, Allah kulunun tövbesini kabul eder."*[3057]

53- *"Ey insanlar Allah'a tövbe edin, çünkü ben O'na günde yüz defa tövbe ediyorum."*[3058]

54- *"Eğer siz hiç günah işlemeseydiniz, Allah Teâlâ hazretleri sizi helâk eder ve yerinize, günah işleyecek (fakat tövbeleri sebebiyle) affedeceği kimseler yaratırdı."*[3059]

55- *"Sevapları yazan sağ omuzdaki melek, günahları yazan sol omuzdaki meleğe kumanda edebilecek durumdadır. Kul bir iyilik işlediğinde, sağ omuzdaki melek o kula derhal on misli sevap yazar. Bir günah işlediğinde ise, sağ omuzdaki melek sol omuzdaki meleğe: "Yazmakta acele etme, bir müddet bekle" der. O da altı saat bekler. Şayet bu arada kul, işlediği günah için Allah'a tövbe edip, istiğfarda bulunursa, bir şey yazılmaz. Eğer tövbe etmezse bir tek günah olarak yazılır."*[3060]

56- *"Allah yolunda cihad edenler için cennette yüz derece hazırlanmıştır, bu derecelerin ikisi arasındaki mesafe yer ile gök kadardır."*[3061]

57- *"Bir kimse gaza etmeyerek ve cihad etmeyi gönlünden geçirmeden (niyet etmeden) ölürse bir nevi nifak üzeredir."*[3062]

58- *"Allah yolunda (ve vatan uğrunda) savaşacak olan kimseyi teçhiz eden (gerekli harp malzemelerinin teminine yardımcı olan) kişi, bizzat savaş etmiş gibidir. (Ve yine) savaşa giden kimsenin geride kalan ailesini gözetip yardım eden de savaşa iştirak etmiş gibi sevap kazanır."*[3063]

59- *"Cehennem nefsin arzu ettiği şeylerle, cennet de nefsin sevmediği şeylerle kuşa-*

3053 Buhari, Müslim; et-Terğib, V. 8.
3054 İbni Mace, dua 11.
3055 Tirmizi, iman 8.
3056 Müslim, H.No: 524.
3057 Tirmizi, H.No:3531.
3058 Müslim, zikr ve dua- 42.
3059 Müslim, Tövbe, 9 (2748).
3060 Cami'us-sağir, C-2,Sh:44.
3061 Buhari, H.No: 6 / 9.
3062 Riyazüs-Salihin, C-2, Sh: 567, H.No:1346.
3063 Riyazüs-Salihin Terc. C-2, Sh:544.

tılmıştır."[3064]

60- *"İnsan arkadaşının dinindendir (onun yaşantısından etkilenir), bu sebeple arkadaş edineceği kimseye dikkat etsin"*[3065]

61- *"Üç kişi bir arada olduğu halde, ikisi diğerini bırakıp da fiskos etmesin (gizli konuşmasın)."*[3066]

62- *"Allah Teâlâ azap gönderince, o milletin içinde bulunan (iyi, kötü) herkese azap ulaşır. Sonra herkes ameline göre dirilir. Hesabı da ona göre görülür."*[3067]

63- *"Allah nezdinde hayırlınız, ahiret için dünyasını, dünyası için de ahiretini terk etmeyip, her ikisini de birlikte yürüteninizdir. Zira dünya ahirete ulaştırıcı bir vasıtadır, sakın insanlara yük olmayınız."*[3068]

64- *"İleriyi görerek dünyanızı iyi tanzim ediniz; hiç ölmeyecek gibi dünya için, hemen yarın ölecekmiş gibi de ahiret için çalışınız."*[3069]

65- *"Allah Teâlâ Kur'an ile amel eden toplumları yükseltir, ondan uzaklaşan kavimleri ise alçaltır."*[3070]

66- *"Size iki şey bıraktım, bunlara sımsıkı yapıştıkça asla yolunuzu şaşırmazsınız. Bu iki şey: Allah'ın kitabı Kur'an ve benim sünnetimdir."*[3071]

67- *"Evlerinizde Kur'an okumayı artırınız. Kur'an okunmayan evin hayrı azalır, şerri çoğalır, aile fertlerine darlık ve sıkıntı gelir."*[3072]

68- *"Her hangi bir cemaat bir evde toplanıp da, Kur'an-ı Kerim okur, aralarında onun hükümlerini konuşup ders yaparlarsa, kalpleri huzur bulur, rahata ererler, Allah'ın rahmeti onları kaplar ve melekler onları kuşatır. Allah Teâlâ da onları kendi sevdikleri arasında zikreder."*[3073]

69- *"Kadın beş vakit namazını kılar, her yıl ramazan orucunu tutar, iffet ve namusunu korur, kocasının meşru isteklerine itaat ederse, cennete istediği kapıdan girer."*[3074]

70- *"Kadınların haklarına riayet hususunda Allah'tan korkunuz, çünkü siz onları Allah'tan emanet olarak aldınız."*[3075]

3064 Riyazüs-Salihin, C-1, H.No: 13.
3065 Riyazüs-salihin, C-1, H.No:49.
3066 Riyazüs-salihin, C-3, H.No:227.
3067 Riyazüs-Salihin, C-3, H.No:260.
3068 Ramuz el-Ehadis, Sh: 363.
3069 Camiu's-sağir, C-1, Sh: 39.
3070 Müslim, misafirin, 269.
3071 Fethü'l-Kebir, C-2, Sh: 27.
3072 Levamiu'l-ukul, C-1, Sh: 527.
3073 Sahih-i Müslim, C-8, Sh: 186.
3074 Mişkatü'l-Mesabih, C-2, Sh: 202.
3075 Ebu Davud, menasik, 56.

71- *"Dünyada her şey, kendisinden faydalanılan geçici bir metadır. Dünya metaının en hayırlısı ise, iyi huylu saliha kadındır."*[3076]

72- *"Kadınlarla sadece güzellikleri için evlenmeyiniz. Çünkü güzellikleri kendilerini tehlikeye atabilir. Onlarla malları için de evlenmeyiniz. Zira malları da onları azdırıp yoldan çıkarabilir. Ancak dindarlıklarından dolayı evleniniz. Şüphesiz ki, burnunun bir kısmı kesik, kulağı delik ve teni siyah dindar bir kadın, dindar olmayan bir kadından daha hayırlıdır."*[3077]

73- *"Müminlerin iman bakımından en olgunu ahlâkça en güzel olanlarıdır. Sizin en hayırlılarınız da kadınlarına hayırlı olanlarınızdır."*[3078]

74- *"Hiçbir baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha üstün bir bağışta bulunamaz."*[3079]

75- *"Evladın ana-baba üzerindeki hakkı: ona güzel bir isim vermek, İslam ahlâkı ile eğitmek, Kur'an'ı öğretmek, onun emir ve yasaklarını tanıtmak, çeşitli tehlikelerden sakındırmak, helal rızkla beslemek ve sırası gelince de evlendirmektir."*[3080]

76- *"Ana-babası yanında ihtiyarladığı halde onların rızasını kazanamayan, dolayısıyla cennete gitmeyi hak edemeyen evladın burnu yere sürünsün, burnu yere sürünsün, burnu yere sürünsün."*[3081]

77- *"Allah'ın rızası ana-babanın rızasında; gazabı da ana-babanın gazabındadır."*[3082]

78- *"Şu üç kimsenin duası Allah tarafından geri çevrilmez: Misafirin duası, mazlumun duası ve ana-babanın evladına duası."*[3083]

79- *"Rızkının çoğalmasını ve ömrünün uzamasını isteyen, ana-babasına ihsan ve ikramda bulunsun (onların rızasını kazansın)."*[3084]

80- *"Hiçbir kimse, ben kendisine babasından, evladından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça, olgun mümin olamaz."*[3085]

81- *"Toplantılarınızı bana salât getirerek süsleyiniz. Şüphesiz ki sizin bana salâtınız kıyamet günü sizin için bir nurdur."*[3086]

3076 İbni Mace, nikâh, 5.
3077 İbni Mace, nikâh: 6.
3078 Ahmed bin Hanbel Müsned, 2 / 472.
3079 Tirmizi, birr ve sıla, 3.
3080 Muhtaru'l-Ehadis, Sh: 68, İstanbul-1972.
3081 Müslim, birr ve sıla, C-8, Sh:5; Riyazüs-Salihin, C-1, Sh: 351.
3082 Tirmizi, Birr ve Sıla-3; Seçme hadisler, kitap-3 Sh:3.
3083 İbni Mace, Dua-11.
3084 Seçme hadisler, kitap-3, Sh: 19.
3085 Sahih-i Buhari, 1, 9, İstanbul-1315; Tac terc. C-1, Sh: 4.
3086 Camiu's-sağir, C-2, Sh: 448.

82- *"Ben de beşerim, dine ait birşey söylersem onunla amel edin. Dünyaya ait söylediklerime mutlaka itaat etmeniz şart değildir. Tahminlerimde yanılabilirim. Ben de beşerim."*[3087]

83- *"Cennet ehli cennette hiçbir şeye pişmanlık duymayacaktır. Ancak dünyada Allah'ı zikretmeden geçen zamanına acıyacaktır."*[3088]

84- *"Şeytan, insanoğlunun kalbi üzerine ağzını ve burnunu koyarak bekler. İnsan Allah'ı zikredince derhal geri çekilir, Allah'ı unutunca da onun kalbini yutar (tamamen kendine bağlar)."*[3089]

85- *Allah Resulü buyurdu ki :"Bir gün gelecek aç gözlülerin yemek tabağına üşüştükleri gibi bir takım milletler de sizin başınıza çullanacaklar. (Bunun üzerine ashaptan biri: O gün az olacağımızdan dolayı mı bu cesareti kendilerinde bulacaklar?) diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) cevaben buyurdu ki: Hayır o gün siz çok olacaksınız, fakat sellerin üzerindeki çöp süprüntüleri gibi darmadağınık (birliğinizi ve değerinizi yitirmiş olarak) bulunacaksınız. Bundan dolayı Allah düşmanlarınızın kalbindeki sizden korkma hissini kaldıracak, onlara karşı olan heybetiniz etkisiz hale gelecek ve kalplerinize "vehn" ârız olacaktır. "Vehn" nedir? Ya Resulalalh denildiğinde de: Vehn: Dünyayı aşırı derecede sevmek ve ölümden tiksinmektir, buyurdular."*[3090]

86- *"Müminler, birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücud gibidir. Vücudun her hangi bir organı rahatsızlanırsa diğer uzuvları da aynı rahatsızlığı ve acıyı hisseder."*[3091]

87- *"Kavmiyetçilik (ırkçılık) davasına kalkan, onu yaymaya çalışan, bu yolda mücadeleye girişen bizden değildir. Irkçılık yapan, namaz da kılsa, oruç da tutsa, cehenneme iki dizi üzerine çökmüş demektir."*[3092]

88- *"Muhakkak sizin Rabbiniz ve ebeveyniniz birdir. Arabın Aceme (Arap olmayana), Acemin de Araba, siyahın beyaza, beyazın siyaha asla üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir."*[3093]

89- *"Müslüman Müslüman'ın kardeşidir, ona hıyanet etmez, yalan söylemez ve onu sahipsiz bırakmaz. Müslüman'ın her şeyi, ırzı (namusu), malı, kanı Müslüman'a haramdır. Takva kalptedir. Bir kişinin Müslüman kardeşine hakaret etmesi ona günah olarak yeter."*[3094]

3087 Râmuz'el-Ehadis, C-I, HNo:5, Sh: 137.

3088 et-Terğib ve't terhib, C-3, Sh:208, H.No: 2180.

3089 Feyzü'l-Kadir, C-2, Sh: 354.

3090 Ebu Davud, Sünen, C-2, Sh:282; Ahmed İbni Hanbel, 2. Bab-350.

3091 Riyazüs-Salihin, C-1, Sh: 222.

3092 Ebu Davud, Edeb,121, 5121; Hakîm, Müstedrek, 4, 298.

3093 Ahmed İbni Hanbel, Müsned, 5 / 411.

3094 Buhari, mezalim-3.

90- *"Din kardeşini bir suçundan dolayı ayıplayan kimse, o suçu (günahı) kendisi de işlemeden ölmez."*[3095]

91- *"Hiç şüpheniz olmasın ki, haklar kıyamet gününde sahiplerine ödenecektir, hatta boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun öcü alınacaktır."*[3096]

92- *"Her kim, kendini (inançta, ibadette, sosyal ve kültürel yaşantıda) bir millete benzetmeye çalışırsa o da onlardan olur."*[3097]

93- *"Beş şey gelmeden önce, şu beş şeyin kıymetini biliniz:*

a-İhtiyarlamadan önce gençliğin,

b-Hastalanmadan önce sıhhatin,

c-Fakirlikten önce zenginliğin,

d-Ölümden önce hayatın,

e-Meşguliyetten önce boş vaktin,"

94- *"Cömert kişi Allah'a yakın, cennete yakın, insanlara yakın ve cehennem ateşinden uzaktır. Cimri ise Allah'tan uzak, cennetten uzak, insanlardan uzak ve cehennem ateşine yakındır. Cömert cahil, ibadet eden cimriden, Allah'a daha sevimlidir."*[3098]

95- *"Aralarında her türlü günahın işlendiği bir kavmin insanları, hallerini düzeltmeye muktedir oldukları halde düzeltmezlerse, ölümlerinden önce Allah'ın azabına uğrayarak helâk olurlar."*[3099]

96- *"Kıyamet günü, kul önce namazından sorguya çekilecektir, eğer namazı eksik çıkmazsa, o kul kurtuluşa ermiş demektir, şayet namazı ile ilgili sorgusu bozuk çıkarsa hüsrana uğramış olur, (bununla beraber) eğer farz namazlarından bir eksiği olursa, Allah Teâlâ, meleklerine, "Bakın bakalım kulumun nafile namazı var mı? Şayet varsa, noksan olan farz namazlarını bu nafilelerle tamamlayın emrini verir. Arkasından da kulun diğer amellerinin sorgusuna geçilir."*[3100]

97- *"Cennet ehli, cennete girdiklerinde, Allah Tebareke ve Teâlâ hazretleri şöyle* buyurur: *Size verdiğim nimetlerden daha fazlasını vereyim ister misiniz? (Allah Teâlâ'nın bu teklifi karşısında) cennet ehli şöyle der: Ey Rabbimiz! Bizi cennetine koymadın mı? Bizi ateş azabından korumadın mı? Daha ne isteyebiliriz? Bunun üzerine cennet ehlinin gözlerindeki perde kaldırılır ve Allah'ın cemalini müşahedeye dalarlar. Cennet ehli için Rablerinin cemalini seyirden daha sevgili bir şey verilmemiştir."*[3101]

3095 Tirmizi, kıyame, 53.
3096 Riyazüz-Salihin C-1, H. No: 202.
3097 el-Fethü'l-Kebir, C-2, Sh: 178.
3098 Tirmizi, birr ve sıla-40.
3099 Ebu Davud, 2 / 437.
3100 Tirmizi, H.No:413.
3101 Müslim, kitab-ı sahih, C-1, H. No:297.

98-*"Şükrünü eda ettiğin az bir mal, şükrünü eda etmeğe güç yetiremediğin çok maldan daha hayırlıdır."*[3102]

Peygamber efendimiz (s.a.v.)'in çok sıkça yaptığı şu dua ile hadis-i şerif bölümünü kendi nefsimize de seslenerek noktalayalım**:**

99-*"Allah'ım beni yaşattığın sürece bir an olsun nefsime bırakma."*[3103]

c-Mevzu Hadis: Peygamberimiz (s.a.v.) söylemediği halde, çeşitli maksatlarla başkaları tarafından Peygamberimize âitmiş gibi söylenen sözlere, uydurma hadis manasına "**mevzu hadis"** denir. Mevzu hadislerle amel edilmez. Zaten Peygamberimiz (s.a.v.), bir hadisi şerifinde: "**Kim bilerek benim sözümmüş gibi bir yalan uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın**"[3104]buyurarak şiddetle uyarıda bulunmuştur. Örnek olması bakımından şu iki mevzu (uydurma)hadisi burada zikredebiliriz:

1-"Aşure günü oruç tutan kimseye Allah Teâlâ 60 senelik sevap yazar."[3105]

2-"(Süphanallahi ve bi hamdihi) diyen kimse için Allah Teâlâ cennette köşkleri altundan olmak üzere bir milyon hurma ağacı diktirir."[3106]

Görüldüğü gibi sözde bu hadisler, yapılan basit bir amel karşılığında insan muhayyilesini zorlayan âfakî rakamlarla mükâfat dağıtmaktadır. Bu anlayış ise, İslam'ın temel ilkelerine aykırı düşmektedir.

MUCİZE BAHSİ

Mucize**,** Peygamberlerin, Peygamberlik davalarının doğruluğunu kuvvetlendirmek için insanlara Allah tarafından gösterilen olağanüstü bir hadisedir. Maddeler âlemini değişmez kanunlara bağlayan Cenab-ı Hak, Peygamberlerini doğrulamak için tabii hadiselerde dilediği takdirde değişiklik yapar ve bunlarda sebebi ve tesiri ortadan kaldırır. İlmi, fenni ve aklı şaşırtır. Böylece tabiat kanunları dışında harikalar yaratmış olur. Mesela, ateş yakıcıdır. Fakat Allah'ın Peygamberi Hz. İbrahim'i yakmamıştır. Ay bir bütünlük arz eder. Fakat Hz. Muhammed (s.a.v.)'in bir el işaretiyle ikiye bölünmüştür.

Mucizelerdeki amacı, şu üç hususta toplamak mümkündür:

1- İnkârcıları irşad, müminlerin ise imanını kuvvetlendirmek.

2-Müminlerin felaket ve musibete uğradıkları sırada onların mükâfatlandırılacaklarına dair ilâhi teyitler.

3- Hz. Muhammed (s.a.v.)'in verdiği haberlerin aynen tahakkuk etmesidir. Çünkü

3102 Feyzü'l-Kadir, C-4, Sh: 526.

3103 Camiu's-sağir, 1 / 57.

3104 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K.Sitte Terc. C-11, HN: 4127.

3105 D.İ.B.Dergisi, C-7, Sayı:68-69, Sh: 35.

3106 age.

Allah Teâlâ gayb bilgisini istisnaî olarak dilediği Peygamberlerine bahşetmiştir.[3107] Sevgili Resulü Hz. Muhammed Aleyhisselam'ı öyle bir geleceği bilme ilhamına mazhar kılmıştır ki, sanki bir ekranın başında seyredercesine, kıyamete kadar olacak bütün hâdiseleri, ana hatlarıyla ve temel esaslarıyla izah edip insanlığın gözünün önüne sermiştir. O, kendiliğinden bir şey söylememiş, söyledikleri hep vahye ve Allah'ın bildirdiklerine dayanmıştır. Miraç hadisesinde yaşadıkları bu söylenenleri teyid eden açık örnekleridir.[3108]

Hz. Muhammed'in hayatının her safhası bir mucizedir. Çünkü O, Allah'ın vahyine mazhar olmuş en son ve en mükemmel bir dinin Peygamberidir. Peygamberimizin mucizelerini üç bölümde ele almak uygun olacaktır:

a-Hz. Muhammed'in Peygamber olmadan önceki mucizeleri

b-Peygamber olduktan sonraki mucizeleri

c-Vefatından sonraki mucizeleri

I-HZ.MUHAMMED(S.A.V)'İN PEYGAMBER OLMADAN ÖNCEKİ MUCİZELERİ

Ashap, Resulullah'tan hayatının ilk günlerini anlatmasını rica ettiklerinde O, şu sözlerle karşılık vermiştir: "Ben, Hz. İbrahim'in duası, kardeşim Hz. İsa'nın müjdesi, validem Âmine'nin rüyasıyım. Annem beni, karnında taşıdığı sırada bir rüya görmüştü. İçinden bir nur çıkmış ve bu nur, Suriye'deki sarayları aydınlatmıştı."[3109]

Allah Resulü'nün bu beyanlarından anlaşılmaktadır ki, O'nun mucizeleri daha doğmadan önce başlamıştı.

Fahr-i Kâinat Efendimizin Peygamber olmadan önceki mucizelerini dokuz madde halinde şu şekilde özetlemek mümkündür:

1- Yahudi ve Hıristiyan âlimler Peygamberimizin doğduğu gece "Hatem'ül Enbiya"[3110] nın doğduğunu, sırtında Peygamberlik mührünün bulunduğunu birbirlerine haber vermişlerdir. Bu mührü görünce de "Eyvah Peygamberlik, Beni İsrail'den gitti. Bundan sonra Peygamber gelmeyecek"[3111]demişlerdir.

2- Doğumu sırasında annesi Âmine, birçok harikulade hallere şahit olmuştur. Melekler pervane gibi etrafında dönmüşlerdir.[3112]

3- Doğumuyla birlikte İran Kralı'nın sarayındaki sütunların yıkılması, Mecusilerin ateşinin sönmesi, Save Gölü'nün kuruması, Sema Vadisinin sel baskınlarına uğraması,

3107 Cin: 72/ 26

3108 Necm Süresi: 53/ 3 ilâ 20. ayetler.

3109 Şibli Mevlana, Asr-ı Saadet, C-3 / 67, Terc. Ö. Rıza Doğrul, Eser Matbası-1977.

3110 Hatemü'l-Enbiya: peygamberlerin sonuncusu demektir.

3111 Cevdet Paşa Ahmet, Kısas-ı Enbiya, C-1 / 56.

3112 age

Kâbe'deki putların yüzüstü devrilmesi gibi olaylar meydana gelmiştir.[3113]

4- Peygamberimizi bir bulutun sürekli takip etmesi.[3114]

5- Sütannesinin evine bereket gelmesi.[3115]

6- Sütannesi Halime'nin yanında iken üç melek tarafından göğsünün açılarak iç organları yıkanıp yerlerine tekrar yerleştirilmesi ve kalbinin ilim, hikmet, marifet ve nurla doldurularak mühürlenmesi. Böylece beşeri kusur ve noksanlıklardan temizlenmiş olması. Kur'an-ı Kerim'in İnşirah Sûresinin birinci ayeti: "Biz senin göğsünü menfaatin için açıp da genişletmedik mi?" sorusunu sorarak bu hadiseden bahseder.[3116] Benzer ikinci bir olay da Peygamberimiz 20 yaşlarında iken olmuştur. Üçüncüsü de Miraç gecesi olmuştur.

7- Rüyasında melek görmesi. Peygamberimiz (s.a.v.) vahiy gelmeden önce rüyasında üç melek görmüştür.[3117]

8- Uyutularak şeytani işlerden korunması. Mesela, Cenab-ı Hakk'ın bir koruması olarak Peygamberimiz (s.a.v.), uyutulmak suretiyle cahiliye devrinin boş eğlencelerinden korunmuştur. Hz. Ömer (r.a.), Peygamberimizden şu rivayeti nakleder: "Peygamberliğimden önce bir defa Arap meddahlarını dinlemek istedim. Yolda bir düğüne rastladım. Düğünü seyrederken uyuyakaldım. Uyandığımda güneş doğmuştu. Diğer bir defa aynı şeyi tekrar etmek istedim. Fakat yine üzerime uyku bastı. Bundan sonra da bu tür eğlenceleri aklıma getirmedim."[3118]

9- Bütün bunlarla birlikte daha da önemli olanı, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in herkese güven veren güçlü bir şahsiyete ve yüce bir ahlâka sahip olmasıdır. Dolayısıyla bu yüksek yaratılışı, diğer mucizelerinden daha da açık bir mucizedir. Nitekim İslamiyet'ten önce koyu bir Yahudi olan sonradan Müslüman olma şerefini kazanan Abdullah b. Selam Peygamberimizle ilk karşılaştığında: "Vallahi bu yüz asla yalancı yüzü olamaz" demekten kendisini alamamıştır.

II-HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBER OLDUKTAN SONRAKİ MUCİZELERİ

Peygamber Efendimiz, birçok mucize göstermiştir. Zira O'nun her nefes alış verişi, mübarek dudaklarından dökülen her kelime ve her davranışı bir mucizedir. Dolayısıyla kitabımızın içerisine bunların hepsini sığdırmak mümkün değildir. Ancak bu mucizelerden bazılarını şöyle özetleyebiliriz:

1-Ay'ın ikiye bölünmesi mucizesi:

3113 Şibli Mevlana, Asr-ı Saadet, Sh:125, Terc. Ö. Rıza Doğrul, Eser matbası-1977.

3114 Karakılıç Celaleddin, Hz. Muhammed'in Hayatı, Sh: 41.

3115 A.g.e.

3116 H. Heykel, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) Sh: 100, Terc. Ö.Rıza Doğrul.

3117 Şibli Mevlana, Asr-ı Saadet, C-3, Sh: 70, Terc. Ö. Rıza Doğrul, Eser Matbası –1977.

3118 age., C-3, Sh: 69.

Müşrikler, Hz. Muhammed'e: "Şu ayı ikiye bölersen o zaman senin hak Peygamber olduğuna inanırız" dediler. Bu teklif üzerine Peygamberimiz elini aya doğru kaldırdı ve indirdi. Bir anda ay ikiye parçalandı ve Hıra dağı ayın iki parçası arasında göründü.[3119]

Bu durumu bütün açıklığıyla gören müşrikler: "Bu bir sihirdir" diyerek inkârlarını inatla sürdürdüler. Kur'an-ı Kerim'in Kamer Sûresi'nin ilk ayeti bu olayı anlatır.

2-Düşman üzerine atılan bir avuç taş mucizesi:

Peygamberimiz (s.a.v.), Bedir Savaşında yerden bir avuç çakıl taşı alıp: "Yüzleri kara olsun" diyerek düşmana doğru fırlattı. Bunun üzerine düşman bir anda şaşkına döndü ve bozguna uğradı. Enfal Sûresinin 17. ayeti bu konuyu anlatır.

3-Hz. Peygamberin parmakları arasından su akma mucizesi:

Tebük gazasında su sıkıntısı çeken Müslüman ordusunun su ihtiyacını karşılamak için Resul-i Ekrem Efendimiz mübarek elini bir tas içindeki bir miktar su içersine soktu ve parmakları arasından su fışkırmaya başladı. Ashap kana kana bu sudan içtiler, hayvanlarını suladılar ve kaplarını doldurdular. Benzer mucizeler başka yerlerde de birkaç defa tekrarlandı. Bu mucize olayı Buhari ve Müslim'in hadis kitaplarında genişçe anlatılır.[3120]

4-Az bir yemeğin çoğalması mucizesi:

Hendek Savaşı sırasında Ashab'dan Cabir (r.a.), evinde sadece Resulüllah için küçük bir tencerede yemek hazırlatmıştı. Az bir miktar ekmekle birlikte Hz. Muhammed (s.a.v.)'e yemeği getirdi. Hz. Peygamber de orada bulunan ashab-ı kiramı yemeğe davet etti. Yemeğe başlamadan önce dua etti. Yemeğe iştirak edenlerin hepsi fazlasıyla doydular. Buna benzer birkaç mucize daha vuku buldu.[3121]

5-Hz. Peygamberin hasta ve yaralıları iyileştirme mucizesi:

Birçok sahabi'nin hastalıkları ve yaraları efendimizin duasıyla veya mesh etmesiyle şifa bulmuştur. Bunlardan birisi de Ebu Kat'ade'dir. Uhut Savaşı sırasında Ebu Kat'ade'nin gözüne ok isabet etmişti. Resul i Ekrem Ebu Kat'ade'nin yaralı gözüne tükürüğü ile mesh etti, gözü birden iyileşti.[3122]

Diğer benzer bir hadiseyi de ashaptan Hz. Osman b. Huneyf şöyle nakleder: Bir âmâ Resulullah'ın yanına gelerek gözlerini kaybettiği için çektiği sıkıntıyı dile getirdi. Ve yüce Peygamberin yardımını talep etti. Bunun üzerine Resul-i Ekrem, ona: "Git abdest al ve iki rekât namaz kıl, sonra Allah'a "Ey Rabbim, Peygamberinin hürmetine beni bu derdimden kurtar" diye dua et, buyurdu. Adam gitti ve biz henüz Hz. Peygamberin meclisinde iken gözleri tamamen şifa bulmuş olarak yanımıza geldi.[3123]

3119 Buhari, Menâkıb, 36.

3120 Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih, C-9,HN: 1466, Terc. Miras Kamil.

3121 Buhari, C-2, Sh: 589.

3122 Ertuğrul İsmail Fenni, Hakikat Nurları, Sh: 304.

3123 Müstedrek, C-I, Sh:556; Doğrul Ö.Rıza Terc. Asr-ı Saadet, C-3, Sh: 80, Eser Mat.1977.

6-Çakıl taşlarının tespih etmesi (zikir etmesi) mucizesi:

Peygamber Efendimiz avucuna yerden birkaç ufak taş aldı. Bu taşlar, arı sesine benzer bir sesle tespih etmeye başladı. Allah'ın Resulü Hz. Muhammed, aynı taşları Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman (r.a.)'a verdi. Taşlar, onların elinde de tespih etmeye devam etti.[3124]

7-Taş ve ağaçların Hz. Muhammed'i selamlaması mucizesi:

Hz. Ali (r.a.) der ki: "Bir gün şanı yüce Hz. Peygamberle birlikte Mekke'nin kasabalarından birine gitmiştik. Karşımıza gelen taş ve ağaçlar, ona selam veriyorlardı.[3125]

8-Evin duvarlarından "Âmin" seslerinin gelmesi mucizesi:

Bir gün Resul-i Ekrem efendimiz amcası Hz. Abbas'ın evinde bulunuyordu. Amcasını ve oğullarını bir araya topladı. Sırtındaki örtüyü onların üzerlerine örterek şöyle dua etti: "Ya Rab! Bu benim amcam ve oğullarıdır. Dolayısıyla, "Ehl-i Beyt"imdir (ev halkımdandır). Ben onları bu örtü ile örttüğüm gibi sen de cehennem ateşinden koru." Bu duanın sonunda evin duvarlarından ve eşiğinden "Âmin"diye duaya karşılık veren sesler geldi.[3126]

9-Peygamberimiz'in emriyle ağacın yürümesi mucizesi:

Hz. Ali (r.a.) bu olayı özet olarak şöyle anlatır: "Bir gün Kureyşten bir heyet geldiğinde Resulüllah ile birlikteydik. Kureyşliler şöyle hitap ettiler: "Ya Muhammed! Sen ecdadından ve aile yakınlarından farklı bir davayı savunuyorsun. Senden şu ağacı çağırmanı istiyoruz. Eğer ağaç, çağrına uyup kökleriyle birlikte koparak gelirse ve senin karşında durursa Allah'ın hak elçisi olduğuna inanırız, aksi halde inanmayız."Bunun üzerine Hz. Muhammed: "Ey Ağaç, eğer Allah'a ve ahiret gününe inanır ve benim Allah'ın Resulü olduğumu bilirsen, köklerinle birlikte koparak gel ve önümde dur" emrini verdi. Ağaç, Peygamberimizin emrine eksiksiz itaat ederek rüzgâr gürültüsüne ve kuşkanadından çıkan sese benzer şiddetli bir ses çıkararak Resulullah'ın önüne geldi ve durdu. Yüksek dallarını Hz. Peygamberin ve bazı dallarını da benim omzum üzerine koydu. Buna rağmen müşrikler itirazlarını sürdürerek olayın değişik şekilde tekrarını istediler. Bu sefer Resulullah ağaca tekrar emretti. Bu defa ağaç ikiye bölündü, yarısı Resulullah'a geldi ve yarısı da yerinde kaldı. Müşrikler yine itiraz ettiler. Büyük bir sabır örneği gösteren Hz. Muhammed, üçüncü defa ağaca emretti. Ağacın yarısı da yerine geri döndü.

Bu açık mucize karşısında imandan nasibi olmayan müşrikler, "Sen, mahir ve yalancı bir sihirbazsın"[3127] diyerek inkâr ve küfürlerinde ısrar ettiler. Elbette hidayet Al-

3124 Ertuğrul İsmail Fenni, Hakikat Nurları, Sh: 304.

3125 Tirmizi, Menâkıb, 6.

3126 Erturul İsmail Fenni, Hakikat Nurları, Sh: 304.

3127 Sahih-i Müslim, Cabir (r.a.) hadisi; Ertuğrul İsmail Fenni, Hakikat Nurları, Sh: 305.

lah'tandır. O'nun vermediğini kimse veremez. O'nun aldığını da kimse yerine koyamaz.

10-Hurma kütüğünün inlemesi mucizesi:

Allah Resulü Mescid-i Nebevi'de minber yapılmadan önce bir kütüğe yaslanarak hutbe okurdu. Minber yapıldıktan sonra kütüğü terk edip minberde okumaya başladı. Ancak Allah'ın Sevgili Resulünden ayrı kalmaya dayanamayan kütük, ağlar gibi sesler çıkararak inlemeye başladı. Bu durumu Ashab-ı Kiram da işitti. Hatta kütük yarıldı. Kütüğün bu feryadını dindirmek için Peygamber efendimiz minberden inerek kütüğü mübarek elleriyle mesh etti. Ve bunun üzerine kütüğün sesi kesildi.[3128]

11-Hz. Muhammed (s.a.v.)'in arkasından görmesi mucizesi:

Hz. Enes (r.a.) Peygamberimiz (s.a.v.)'in; "Ben sizi önümde iken gördüğüm gibi arkamda iken de görürüm"[3129]buyurduğunu rivayet eder.

12-Bedir harbinin sonucunu savaştan önce bildirme mucizsi:

Hz. Peygamber Bedir savaşından önce müşriklerin helâk olacaklarını söyledi. Ve hatta en ileri gelenlerinin katledilecekleri yerleri bile tek tek gösterdi. Olay da Peygamberimizin ifade ettiği gibi aynen gerçekleşti.[3130]

13-Süraka'nın atının kuma batması mucizesi:

Peygamberimiz Hz. Ebubekir ile birlikte Medine'ye hicret ederken müşriklerden Suraka adlı biri atıyla peşlerine düştü ve onlara yetişti ve tam kılıcıyla saldıracağı sırada Peygamberimiz bir dua yaptı. Suraka'nın atının ayakları ansızın dizlerine kadar kuma batarak hareketsiz kaldı. Güç durumda kalan Suraka, Resulullah'a: "Ne olur, dua et, kurtulayım. Geriden gelenleri de savıp def edeyim" dedi. Peygamberimiz Sûreka'nın bu teklifini kabul etti ve: "Ya Rab! Suraka sözünde samimi ise atını kurtar" diye dua etti. Suraka da kurtuldu.[3131]

14-Miraç Mucizesi ve Mescid-i Aksa:

Mi'rac**,** insan aklının kavrayamayacağı kadar olağanüstü bir olaydır. Peygamber Efendimiz henüz 52 yaşında idi. On yıllık çetin Peygamberlik mücadelesine rağmen kavminin çoğunluğu halen tevhit inancını kabul etmemiş ve şirk bataklığından kurtulamamıştı. Bu arada eşi Hz. Hatice'yi ve en büyük destekçisi amcası Ebu Talib'i de kaybettiği için büyük bir üzüntü ve sıkıntı içine girmişti. Hatta Tâif seferinden de netice alamayarak üzüntülü bir şekilde geri dönmüştü. Bu hal üzere iken, miladi 620 tarihinde hicretten 18 ay önce Recep ayının 27. Cumartesi gecesi yatsı namazını kıldıktan sonra, bir rivayete göre amcası Ebu Talip'in kızı Ümmühânî'nin evinde, diğer bir rivayete göre

---

3128 Tecrid-i Sarih Terc. C-3, Sh: 75; Tirmizi, Menâkıb, 6; Sahih-i Buhari, Peygamberlik alametleri.

3129 Ertuğrul İsmail Fenni, Hakikat Nurları, Sh: 306.

3130 Ertuğrul İsmail Fenni, Hakikat Nurları, Sh: 306.

3131 age. Sh: 306; Sahih-i Buhari, Peygamberlik alametleri bölümü.

ise Harem-i Şerif'te Kâbe'nin "Hatim" denen kısmında (mübarek sırtını köşeye dayamış bir halde) derin düşüncelere dalarak uykuya yönelmişti. Tam bu sırada Cenab-ı Hak sevgili Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.)'i teselli etmek için Cebrail'i görevlendirerek: "Git, cennetten Burak[3132] denen biniti al ve habibim Muhammed'i rıfk ile (incitmeden) uyandır ve Allah Teâlâ kimseye nasip etmediği şerefi sana nasip etti, seni huzura davet ediyor de" diye emretti. Cibril-i Emin Allah Teâlâ'nın bu emrini yerine getirmek üzere yanında birkaç melekle birlikte Resulullah'ın bulunduğu mekâna gitti. Peygamber (s.a.v.) yarı uyku, yarı uyanık bir halde iken bir tavanın açıldığını ve Hz. Cibril'in birkaç melekle geldiğini gördü. Cibril-i Emin Allah'ın müjdeli davetini kendisine tebliğ ettikten sonra, Resul-i Ekrem'i Zemzem kuyusuna götürdü ve orada göğsünü açarak kalbini yıkadı. Daha sonra, içerisinde iman ve hikmet dolu altın bir tas getirerek Hz. Peygamber'in kalbine boşalttı, ardından da göğsünü kapatıp mühürledi. Bundan sonra, Allah Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.), ilâhi davete icabet etmek üzere aynı gece Cebrail'in refakatinde "Burak" adındaki manevi bir binit ile Mekke'deki Harem-i Şerif'ten Mescid-i Aksa'ya getirildi. Mescid-i Aksa'da iki rekât namaz kıldıktan sonra da Miraç yolculuğu başlamış oldu.

İsra Sûresinde, Miraç'ın birinci aşaması olan bu yolculuk şöyle açıklanır: "Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. O, gerçekten işitendir, görendir".[3133]

Miraç, iki aşamalı olarak cereyan etmiştir:

Birincisi **İsra'dır.** İkincisi ise **Miraç'dır.** Yukarıda da ifade edildiği gibi İsra, Hz. Peygamber'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürülmesi olayıdır. Bu hadise yukarıdaki ayetle bildirildiği için inkârı küfrü gerektirir.Ohalde miraç hadisesinde Mescid-i

3132 Kütübü Sitte ve diğer hadis-i şeriflerden öğrendiğimize göre Peygamber Efendimiz Miraç sırasında şu binitlerle yolculuk yapmıştır: **a-Burak:** Cenab-ı Hakk'ın huzuruna yapılacak seyhatlarda binek olarak kullanılan, beyaz renkli, merkepten büyük, katırdan küçük, ışıktan hızlı, şimşekten daha süratli, attığı her adımı ufukta gözün gördüğü en uzak yere ulaşan uzunca bir hayvanın adıdır. Mescid-i Haram'dan mescid-i Aksa'ya kadar olan yolculuğu bununla olmuştur. **b-Miraç:** Merdiven anlamına gelir. Ancak gerçek mahiyetini Cenab-ı Hak bilir. Resul-i Ekrem'in Mescid-i Aksa'dan dünya semasına kadar olan yolculuğu bununla olmuştur. **c-Meleklerin kanadı:** Allah Resulünün dünya semasından yedinci semaya kadar olan yolculuğu meleklerin kanadıyla olmuştur. Âyet-i Kerime'de meleklerin kanatlarının varlığı şöyle açıklanır: "Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı olmak üzere elçiler yapan Allah'a hamdolsun." (Fatır Süresi, âyet: 10). **d-Cibril:** Yedinci semadan, Sidre-i Münteha'ya kadar olan yolculuğuna Cibril-i Emin eşlik etmiştir. **e-Refref:** Sidre-i Münteha'dan, Kâbe Kavseyn'e kadar olan yolculuğu da Refref vasıtasıyla olmuştur. (Ömer Nesefi, İslam inancının Temelleri Akaid, Sh: 222-223, Bayrak Yayınları, 12. Baskı, İstanbul-1992).

3133 İsra: 17 /1.

Aksa'nın yeri ve önemi büyüktür. Bu nedenle Miraç Mucizesinin izahına girmeden önce **Mescid-i Aksa** hakkındakısaca bilgi vermekte yarar vardır.

MESCİD-İ AKSA:

Miracın ilk durağı olan Mescid-i Aksa,ibadet maksadıyla ziyaret edilen üç Mescidden biridir. Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa, İslam'ın ilk kıblesi, Resulullah'ın Miraca yükselişinin ilk istasyonudur.

Mescid-i Aksa'nın bütün semavi dinler arasında özel bir yeri vardır. Hz. Musa'dan, Hz. İsa (a.s.)'a kadar gelmiş geçmiş birçok Peygamberlerin bulunduğu ve vahyin indiği yerdir. Hz. Davud ve Hz. Süleyman Peygamber döneminde altın çağını yaşamıştır. Çeşitli istila ve işgallere uğradığı için o muhteşem devirden şimdi sadece ağlama duvarı kalmıştır. Mescid-i Aksa, ikinci altın çağını Halife Hz. Ömer devrinde bir kaç asır yaşadı. Ancak, daha sonra tekrar haçlı ordularının eline geçti. Bundan sonra Haçlı ordularının esaretinden bu mukaddes mabedi Selahaddin Eyyûbî kurtardı. En son, Yavuz Sultan Selim tarafından İslam'ın hilali kubbesine dikildi ve dört asır boyunca sükûnetli bir dönem yaşadı.

Mescid-i Haram'a uzak olduğu için, "uzak mescid" anlamında "Mescid-i Aksa" denilmiştir. Bilhassa tevhit inancını sembolize eder.

Mescid-i Aksa, Mescid-i Haram'dan sonra yapılan ilk Mesciddir. Bununla beraber, çeşitli dönemlerde birçok Peygamber tarafından inşa edilmiştir. Tarih boyunca sık sık el değiştirmiştir. En son Osmanlı Devletinin toprağı iken elden çıkmış ve maalesef bugün İsrail işgali altında gerçek sahibini hüzünle beklemektedir.

Hepimizin hissiyatına tercüman olacağına inandığım Mescid-i Aksa hakkındaki şu makaleyi özet olarak aktarıyorum:

"Mescid-i Aksa'nın bu hale düşürüldüğünü ilk gördüğümde "Eyvah!" Dedim! Demek içinde Hz. Âdem'in sesinin yankılandığı, çevresinde Hz. İbrahim'in soluklarının hissedildiği, kubbesinin altında Davud ve Süleyman Peygamberlerin feryat ve iniltilerinin çınlanıp durduğu, bağrında Peygamberler Sultanının sonsuza yelken açıp dost vuslatına erdiği, ikliminde Hz. Ömer'in emniyet ve güven soluklarının duyulduğu, minberinde Selahaddin-i Eyyûbî'nin tok sesinin işitildiği bu kubbe altında, bu duvarlar arasında bir araya gelemeyecek, sevgiyle kucaklaşamayacak ve gürül gürül "Allah" diyemeyecek!

Eyvah! Demek artık bu kapılar, ne hızlı ne de yavaşça, ne sevinçle ne de heyecanla inanan gönüllere ardına kadar açılamayacak! Demek artık Mescid-i Aksa'ya ait bütün rüyalar, bütün hülyalar bitmiş, çevresini aydınlatan ışıklar sönmüş, kubbesini aşıp göklere ulaşan tekbir, tehlil ve temcid sedaları susmuştu.

Mescid-i Aksa'nın elden çıkmış olması, mensup olduğum din adına gayretime dokunuyor. Onu başkalarının elinde esir düşmüş görmek yürekler acısı. Doğrusu onu öyle muhafazası kırılmış bir inci gibi gördükçe, içimden nefretler kopup yükseliyor ve

ruhum temelinden sarsılıyor.

O bugünkü haliyle, çevresinde gözyaşı dökülse de garip, hariminde namaz kılınsa da gariptir. Zira Mescid-i Aksa şu anda havra ile beraber kilise ve esaretlerin en acısını yaşamakta ve eğer canlanıp kendimize gelebileceksek, felç olmuş iradelerimizin yeniden canlanması, ruhlarımızın uyanıp kendimize gelmesi için bundan daha dokunaklı bir tablo olamaz."[3134]

Bu kutsal mekân ve topraklarda, zulmün ve esaretin bir daha geri gelmemek üzere son bulması, çıbanbaşı olmaktan kurtarılarak geçmişteki sükünetine tekrar kavuşması Cenab-ı Hak'tan en büyük dileğimizdir.

Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Aksa'da kılınan namazın faziletine dair hadis-i şerifler mevcuttur. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), Mescid-i Aksa hakkında kendisine sorulan bir soru üzerine şu cevabı vermiştir: "Mescid-i Aksa, mahşer günü insanların toplanacağı ve amel defterlerinin açıklanacağı yerdir. Oraya gidin ve içinde namaz kılın. Çünkü orada kılınacak namaz, kendi dışındaki yerlerde kılacağınız bin namaz gibidir.[3135]

Resul-i Ekrem Efendimiz, başka bir hadis-i şerifinde de şöyle buyurur: "Benim mescidimde kılınacak bir namaz, Mescid-i Haram hariç, bütün Mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır. Mescid-i Haram'da kılınan bir vakit namaz, diğer Mescidlerde kılınan yüz bin namazdan daha faziletlidir."[3136]

Miracın birinci merhalesi olan**"Mescid-i Aksa"** yolculuğundan sonra, miracın ikinci kısmını teşkil eden miraca çıkış başlar.Miraç, kelime olarak yükseğe çıkmak manasına gelir. Hz. Muhammed (s.a.v)'in zaman ve mekân kayıtlarından sıyrılarak, Mescid-i Aksa'dan itibaren yedi kat göklere, oradan Arş-ı Âlâ ya, Sidretü'l-Münteha[3137] ve Kâbe Kavseyn'e[3138] kadar olan bir feza yolculuğudur. Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar Cebrail (a.s) ile birlikte yolculuk yapan Resul-i Ekrem Efendimiz Cebrail'i burada asıl şekli ile gördü ve "Sidretü'l-Münteha" denen âlem-i sema ile âlem-i ulya (gayb âlemi) arasında sınır teşkil eden bir ağaca yaklaştığında Cebrail burada durarak: "Bizim her birimizin belirli bir makamı var, benim de son durağım burasıdır, buradan ileri geçersem

---

3134 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 96-99, Makale: Fethullah Gülen.

3135 Hadis Ans. K. Sitte, Terc. C-17, Sh: 422.

3136 age. C-17 Sh: 421.

3137 **Sidret'ül-müntehâ:** Arşın sağ yanında bir ağaçtır. Ötesine hiçbir mahlûk geçemez. Yani ötesi Allah'ın Zat âlemidir. Hiçbir beşeri ilimle ona ulaşılamaz. Rengârenk ışıklarla donatılmış, zeminden göğe yükselen, gökten zemine inen her şeyin yeri.

3138 **Kabe Kavseyn:** Allah Teâlâ ile Hz. Peygamber (s.a.v.) arasındaki yakınlaşma mesafesidir. Bu yakınlık, iki yay arası veya iki arşın kadardır. Miraç'da Peygamberimiz, Cenab-ı Hakk'a iki yay arası veya iki arşınlık bir mesafeye kadar yaklaşmış ve burada vasıtasız olarak doğrudan Cenab-ı Hak'tan vahiy almıştır.

yanarım. Fakat sen, Allah Teâlâ'nın davetlisisin, âlemlere rahmet elçisi olarak gönderilen bir Peygambersin, sen yoluna devam edebilirsin"diyerek Peygamberimizin bundan sonraki yolculuğuna eşlik etmemiştir. Buradan itibaren devreye **Ref Ref** girmiş ve yolculuk Ref Ref ile devam etmiştir. Hiçbir insanın ve hiçbir meleğin erişemeyeceği yüce makamlara yükselerek Kâbe Kavseyn'de Allah Teâlâ'nın "Yaklaş Ey Muhammed!" Hitabına ve yüce kelâmına mazhar olmuş, sonra da O'nun Cemalini görme şeref ve bahtiyarlığına ermiştir[3139]

Hz. Peygamber (s.a.v.), yaratanının direk hitabına muhatap olunca dili tutuldu ve daha sonra kendine gelince, Rabbi ile aralarında karşılıklı şu selamlaşma gerçekleşti:

— Hz. Peygamber: "Et-tehiyyâtü lillâhi ve's-salâvatü ve't-tayyibâtü"

—Cenab-ı Hak: "Es-selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullâhi ve berakâtühû"

— Hz. Peygamber:"Es-selâmü aleynâ ve a'lâ ibâdillâhi's-sâlihîn. Eşhedü enlâilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammed'en abdühû ve resûlüh".[3140]

Kur'an, Allah Teâlâ Hazretleri ile sevgili Peygamberi arasındaki bu yakınlığı şu ifadelerle açıklar:

"Sonra (Muhammed'e) yaklaştı derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. Bunun üzerine Allah, kulu (Muhammed)'e vahyedeceğini vahyetti. Muhammed'in gözünün gördüğünü gönlü yalanlamadı".[3141]

Süleyman Çelebi Hazretleri Miraç'ı Mevlid-i Şerifinde şu güzel dizelerle gönüllere nakşeder:

Söyleşürken Cebrail ile kelâm,
Geldi Ref Ref önüne verdi selam,

Aldı ol şahı cihanı ol zeman,
Sidreye gitti ve götürdü heman,

Bir feza oldu o demde rûnumâ,
Ne mekân var, anda ne arzu semâ,

Kim nehâlidir, ne mâli ol mehal,
Akl u fikretmez o hâli ol fehmühal,

3139 Çantay Hasan Basri, Kur'an-ı Hâkim ve Meâl-i Kerim, C-3, Necm Süresi 18. âyetin 28. dip notu.

3140 **Tahiyyat duasının anlamı:** Dil ile, beden ve mal ile olan bütün ibadetler yalnız Allah Teâlâ Hazretlerine'dir. Ey mertebesi yüksek olan Peygamber! Selam ve Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun. Selam bizim üzerimize ve Allah'ın bütün iyi kulları üzerine olsun. Şahadet ederim ki, Allah'tan başka ibadete lâyık hiçbir ilah yoktur; yine Şahadet ederim ki Muhammed O'nun Resulü ve kuludur.

3141 Necm: 53 / 8-11.

Ref olup ol şaha yetmiş bin hicab,
Nur-i Tevhit açtı vechinden nikâb,

Her birisinden geçerken ilerû,
Emrolundu: "Ya Muhammed gel berû",

Çünkü kamusun görüp geçti öte,
Vardı erişti ol Ulu Hazrete,

Şeş cihetten ol münezzeh Zül Celal,
Bî kemû keyf ana gösterdi cemal,

Aşikâre gördü Rabbü'l İzzeti,
Ahirette öyle görür ümmeti.

Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde Abdullah b. Mesud (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Miraç'ta hiçbir vasıta ve aracı olmadan doğrudan doğruya Cenab-ı Hak tarafından Peygamber Efendimize bir ihsan olarak şu üç şey vahyedildi:

1-Müminin en büyük münacatı olan beş vakit namaz vahyedilerek farz kılındı. Önce elli vekit farz kılınmıştı. Fakat rahmet ve şefkat elçisi Hz. Muhammed, Cenab-ı Hakk'a üç defa hafifletmesi için müracaat etti; üçüncü müracaatının sonunda merhameti sonsuz olan Yüce Mevlâ beş vakte indirdi ve sevgili Resulüne şöyle hitap etti: "Ey Muhammed! Artık, nezdimizde hüküm kesinleşmiştir, bu söz değiştirilemez. Bu beş vakit Rabbinin bir lütfu olarak on misliyle kabul edilerek senin için elli vakit sayılacaktır"[3142] buyurdu.

2-Bakara süresinin "Âmenerresülü"diye başlayanson iki ayeti vahyedildi.

3-Peygamberimizin ümmetinden Allah'a şirk koşmayanların mağfiret edilip cennete girecekleri müjdelendi.

Gerçekleri görmeye ve anlamaya mani olan beşeri perdeler Peygamber Efendimizin önünden kaldırılıp çekildiği için ilâhî bir seyahat olan Miraç'ta akıllara durgunluk veren birçok hikmet ve sırlara şahit ve vakıf oldu. Örneğin, Cennet ve Cehennem âlemlerini müşahede etti, tüm varlık âleminin kaderleri ile ilgili yazıların kaleme alındığı mekândaki kalemlerin çıkardığı şıkırtı ve cızırtı seslerini duydu, sayısız enteresan ve olağan üstü durumları seyreyledi. Böylece Miraç, o ana kadar kendisine vahyedilen ayetlerin bir uygulaması, bir laboratuarı niteliğinde olmuş oldu.

Yüce Yaratanın: "Ey Habîbim Muhammed! Şu ana kadar sana vahyettiklerimi gözlerinle gör. İşte cennet, işte cehennem, İşte rahmetim, işte azabım, işte gayb âlemi, işte ruh, işte ölümden sonra diriliş, işte hesap, işte Sırat, işte Kevser, işte cennet nimetleri..." diye daha önce vahiy ile bildirdiklerini Miraç'ta bir bir, rahmet elçisi Hz. Muhammed'e gösterdi ve tanıtt. Kuran, Necm sûresi 9–18. ayetlerinde miraç olayını veciz bir şekilde

3142 Buhari: Bed'ül-Halk 6, Enbiya 22-23; Müslim: İman 259, 162; Tirmizi: Salât 159, (213).

anlatır.

Ayetlerin ve hadis-i şeriflerin bildirdiklerine göre, şanı yüce Peygamberimize Miracı sırasında semanın bütün kapıları açılmış tüm melekler kendisine selam durmuş, Peygamberlerin hepsi ile de teker teker görüşmüş onların sevgi ve saygısına mazhar olmuştur.[3143]

İsra ve Miraç'ta cereyan eden bütün bu olaylar çok kısa bir zaman içerisinde olmuştur. Hatta Peygamberimiz Miraç'tan geri döndüğünde yattığı yerin hâlâ sıcaklığını koruduğu çeşitli hadis-i şeriflerde anlatmıştır.

Miraç olayı, inkârcıları şaşırtmış, müminlerin de imanlarını güçlendirmiştir. Nitekim Hz. Ebu Bekir, Peygamberimizi görmeden Miraç hadisesini başkalarından duyar duymaz tasdik ettiği için pek doğru, sözünün eri manasına gelen "Sıddık" lakabını almıştır. Bu ilâhi mucizeye bir türlü inanamayan müşrikler ise, Mescid-i Aksa hakkında Peygamber Efendimizi sual yağmuruna tutmuşlardır. Bu durumu sevgili Peygamberimiz şu ifadeleriyle açıklar: "Mescid-i Aksa'ya gittiğim konusunda Kureyş beni yalanlayınca, (Mescid-i Haram'a gidip) Hicir (Hatim)'de durdum. Bundan sonra Cenab-ı Hak, Mescid-i Aksa ile gözümün önündeki mesafeyi kaldırdı ve bana Kureyşliler ne sordularsa, Mescid-i Aksa'ya bakarak onun bütün özelliklerini onlara anlatmaya başladım".[3144]

Hz. Muhammed'in on yılı aşkın Peygamberlik mücadelesinin bir sonucu olarak Allah Teâlâ, Sevgili Resulü Hz. Muhammed'i huzuruna çağırarak mükâfatlandırmış oldu.[3145]

15.Kur'an-ı Kerim Mucizesi:

Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in en büyük mucizesidir. O hangi zaman ve hangi mekânda okunursa okunsun ebedi mucizeliğini gösterir. Onu dinleyenlerin kalp ve beyinlerinde derhal inkılâplar oluşur. Bununla ilgili kısa iki örnek arz etmek istiyorum: Bir gün Kureyş ileri gelenleri Utbe bin Rabia'yı Peygamberimize davasından vazgeçmesi için nasihat etmeye göndermişlerdi. Daha ağzını açar açmaz niyeti anlaşılınca, Resul-i Ekrem Efendimiz cevap mahiyetinde ona Fussilet Süresinin ilk ayetlerini okudu. Bu ayetleri dinleyen Utbe hayret ve dehşet içinde kalarak kendisini merakla bekleyenlerin yanına döndü ve: "Muhammed'den öyle şeyler dinledim ki, ömrümde böyle benzer bir şey işitmedim. Bu sözler şiir de değil, kehanet de değil, bunlardan hiç birine benzemez. Ey Kureyşliler, beni dinleyin ve O'nu kendi haline bırakın, eğer başaramazsa, Arabistan O'nu mahveder, şayet muvaffak olursa, O'nun zaferi sizin de zaferiniz demektir.[3146]

3143 Sahih-i Buhari Tecrid-i sarih Terc. C-9, Sh: 36.

3144 Tecrid- sarih: C-10, Sh: 63, H-1550.

3145 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 572-573; C-10 Sh: 296-297; C-12 / 122-123.

3146 Buhari, el-Cami'us-Sahih C-6 / 177, Mısır -1345.

Yine benzer bir hadise, Yemen'de Devs kabilesi reisi olan ve şairliği ile ün yapmış bulunan Tufeyl ibn Amir'le ilgili olanıdır. Tufeyl, Mekke'ye geldiğinde Kureyş ileri gelenleri kendisine: "Ya Tufeyl! Muhammed'in sözlerini duyanların, ailelerinde, karı koca ve çocuklarla ebeveynleri arasında ayrılıklar oluyor, dolayısıyla sen ve kavmin O'ndan uzak durunuz ve sakın Kur'an dinlemeyiniz" diye telkinde bulunmuşlardı. Tufeyl bu sözlere o kadar inanmış ve tesir altında kalmıştı ki, Kâbe'nin önüne her gidişinde, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i orada görürse, O'nun büyüsüne uğramaktan korkar ve O'nu işitmemek için kulaklarına bir şeyler tıkardı. Bir gün kendi, kendine: " Ben ne batıl inançlı bir adamım, O'nun söylediği sözleri işitmekle bana ne fenalık gelebilir? Şayet söylediklerinin bir değeri varsa, bu değeri takdir edebilecek kadar bir aklım var" dedi ve Kur'an'ı dinledi. Allah'ın yüce Kelamını dinledikten sonra, büyük bir rahatlama hissetti ve içi dışı huzurla doldu. Şöyle bir düşündü, bu güne kadar şirk içinde geçen ömrüne üzülerek derhal İslam'la şereflendi ve müşrik Kureyşlileri acılar içinde bıraktı.[3147]

Diğer Peygamberlerin mucizeleri, geçicidir. Kendileriyle beraber, mucizeleri de geçip gitmiştir. Oysa Kur'an-ı Kerim, dünya durdukça bakidir. Ve tesiri, kıyamet gününe kadar devam edecek ve insanlığı irşadı ebediyen sürecektir.

O, geçmişten, günümüzden ve geleceğimizden apaçık haberler veren Allah'ın razı olduğu İslam dinini nasıl ve ne şekilde yaşamamız gerektiğini açıklayan eşsiz ve muhteşem bir kitaptır. Kur'an'ın hükmü zaman ve mekânla sınırlı değildir. Kıyamete kadar meydana gelecek tüm ilmi buluş ve gelişmeler Kur'an'la çelişmez. Bilakis onu doğrular. Nitekim çağımızda Kur'an-ı Kerim'in mucizeliğini ispat eden pek çok örnek vardır. Bu örnekler ilim ilerledikçe daha da çoğalacaktır. İşte bunlardan bazıları:

a-) Acı ve tatlı suyu ihtiva eden iki denizin birbirine karışmadığını haber veren ayet: "(Acı ve tatlı sulu) iki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır; birbirinin sınırını aşamazlar. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?"[3148]

b-) İnsanlık âlemi cehalet içinde yüzerken ve ilmin henüz ulaşabildiği güneş ve ay'ın (dünyanın) yörüngede yürüdüğü gerçeğini Kur'an 14 asır evvel haber vermiştir. "Geceyi ve gündüzü, güneşi ve ay'ı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yürür."[3149]

c-) Kur'an, dünyamızı meteorların korkunç tehlikelerinden koruyan atmosferin varlığını haber verir: "Göğü karışıklıktan korumuş bir tavan kıldık; oysa onlar bundaki delillerden yüz çeviriyorlar."[3150]

d-) Kur'an, fezaya çıkılacağını da haber verir: "Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çevresini aşıp geçmeye gücünüz yetiyorsa geçin! Ancak (Allah'ın verdiği bir)

3147 es-Siretu'n-Nebeviyye, 1 / 382.
3148 Rahman: 55 / 19-21.
3149 Enbiya: 21 / 33.
3150 Enbiya: 21 / 32.

kudretle geçebilirsiniz. Şimdi, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz ?"[3151]

e-) Bilindiği üzere İslam'ın doğuşundan asırlar sonra ortaçağda dünyanın döndüğünü savunan kâşif ve bilim adamları mahkemelerde süründürülüp idama mahkûm edilirken, Kur'an, dünyamızın döndüğünü açık bir şekilde şu ayet-i kerime ile haber verir: "Dağları yerinde donmuş gibi durur görürsün, oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. Bu her şeyi sağlam tutan Allah'ın işidir. Doğrusu O, yaptıklarınızdan haberdardır."[3152]

f-) İslamiyet dünyanın yuvarlak olduğunu haber verdiği halde, orta çağın karanlığında bocalayan batı dünyası dünyanın tepsi gibi düz olduğunu söylüyordu. İşte Bu konudaki Kur'an'ın hükmü: "Gökleri ve yeri gerçekten yaratan O'dur. Geceyi gündüze dolar; gündüzü geceye dolar. Güneşi ve Ay'ı buyruğu altına aldı. Her biri belirli bir süreye kadar yörüngelerinde akıp gitmektedir. İyi bilin ki O, güçlü ve çok bağışlayandır."[3153]

g-) Tıp dünyasının asırlar sonra ulaşabildiği ana rahmindeki ceninin durumuyla ilgili gerçeği üç aşamalı olarak Kur'an şöyle açıklar."Sizi bir tek nefisten yaratmış, sonra ondan eşini var etmiştir. Sizin için hayvanlardan sekiz çift meydana getirmiştir: (Deve, öküz, koyun ve keçi) Sizi annelerinizin karınlarında üç türlü karanlık içinde, yaratılıştan yaratılışa (Nutfeden alakaya, alakadan et giydirilmiş kemiklere) geçilerek yaratmıştır. İşte bu Rabbiniz olan Allah'tır. Hükümranlık O'nundur. O'ndan başka ilah yoktur. O halde nasıl olur da O'nu bırakıp başkasına (şirke) yönelirsiniz?"[3154]

h-) Parmak izi 1852 yılında bir İngiliz bilim adamı olan Gengissen tarafından keşfedilmiştir. Hâlbuki Kur'an on dört asır evvel şu ayet-i kerimesiyle bunu haber verir: "İnsan kemiklerini bir araya toplayamayız mı sanıyor? Evet, Biz onu, parmak uçlarına varıncaya kadar bütün incelikleriyle yeniden yapmaya kadiriz."[3155] Özellikle dördüncü ayette parmak uçlarına vurgu yapılmaktadır. Çünkü ilk yaratılıştan itibaren gelmiş geçmiş ve kıyamete kadar da gelecek olan her bir insanın parmak ucundaki iz, bir birinden farklıdır. İşte Kur'an'ın bu çok önemli farklılığa işaretinin hikmeti, İngiliz bilim adamının bu buluşundan sonra anlaşılmıştır. Öyle ki ikinci derecedeki yanıklarda bile parmak izleri kaybolmamaktadır. Parmak izi, günümüzde başta polisiye olayların tespitinde kriminal olarak en önemli yeri işgal eder.

i-) Kur'an fezada canlı yaratıkların olduğundan da bahseder: "Gökleri, yeri ve ikisinde yaydığı canlıları yaratması varlığının delillerindendir. O, dileyince bir araya toplamaya da kadirdir."[3156]

3151 Rahman: 55 / 33-34.
3152 Neml: 27 / 88.
3153 Zümer: 39 / 5.
3154 Zümer: 39 / 6.
3155 Kıyame:75 / 3-4.
3156 Şura: 42 / 29.

k-) Daha kısa bir süre öncesine kadar aya gidilip gidilemeyeceği tartışmaları yapılırken Kur'an bunun mümkün olduğunu şu ayet-i kerimesiyle haber vermektedir: "Dolunay halindeki ay'a andolsun ki, sizler muhakkak tabakadan tabakaya binip geçeceksiniz. O halde onlara ne oluyor ki hala iman etmezler."[3157]

l-) Müspet ilim, elementlerin sayısını bile tam tespit edebilmiş değildir, her geçen gün yeni bir element bulunmaktadır. Buna rağmen Kur'an, bundan çok daha ileri noktada olan atom konusunda ve onun parçalanabileceği hususunda ilk sözü asırlar önce söylemiştir: "Ne yerde, ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden gizli kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü de hariç olmamak üzere hepsi muhakkak apaçık bir kitapta (Allah'ın bilgisininin nakşedildiği Levh-i Mahfuz'da) yazılıdır." [3158]

m-) Kur'an-ı Kerim ışık hızıyla madde naklinden de bahseder: "Cinlerden bir ifrit (kötü bir cin): "Sen yerinden kalkmadan önce ben onu sana getiririm, dedi, bunu yapmağa gücüm yeter ve ben güvenilir(bir kimsey)im."[3159]

n-) Kur'an, şu ayet-i celilesiyle de yer çekimi kanununa işaret eder: "Red edici sema ve kendine meylettirici arz hakkı için yemin ederim ki..."[3160]

Görüldüğü gibi, Kur'an sayfaları arasında yaptığımız kısa bir gezinti sonucu, bu günkü müspet ilmin temel kanunlarını içeren birçok hususun varlığını müşahede etmiş olduk. Kur'an iyi anlaşıldıkça, müspet ilimler de geliştikçe, İslam'ın ve Kur'an'ın mucizevî değeri daha iyi anlaşılacaktır.

İslam'ın gerçeklerinden korkan İslam düşmanları ve sapıklar, zaman zaman diğer semavi kitaplarda olduğu gibi Kur'an'ın aslını bozmaya çalışmışlarsa da başarıya ulaşamamışlar ve ulaşamayacaklardır. Çünkü O, Allah'ın sesi ve nurudur. Beşerin gücü, O'nun sesini kısmaya, nefesi de nurunu söndürmeye yetmez. Nitekim Kur'an bu gerçeği şu ayetleriyle meydan okuyarak anlatır:

1-"Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Hâlbuki kâfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır"[3161]

2-"Eğer kulumuza indirdiğimizden şüphede iseniz siz de onun benzeri bir sûre getirin. (Bu hususta) Allah'tan başka bütün şahitlerinizi (putlarınız) çağırın. Eğer doğru söylüyorsanız o halde yakıtı insanlar ve taşlar olan kâfirler için hazırlanmış ateşten korkun"[3162]

3-"De ki: Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini meydana getir-

3157 İnşikak: 84 / 18-20.
3158 Yunus: 10 / 61.
3159 Neml: 27 / 39.
3160 Tarık:86 / 11-12.
3161 Saff: 61 / 8.
3162 Bakara: 2 / 23-24.

mek için bir araya gelseler bir birine arka (yardımcı) olsalar dahi yine bunun bir benzerini ortaya getiremezler"[3163]

Özetle O, Rabb'imizin koruması altında bulunan son ilahi fermanıdır. Dolayısıyla bu konuda son sözü, O'nun sahibi olan Allah Teâlâ Hazretleri söylüyor ve: "O, Kur'an'ı biz, indirdik, O'nun koruyucusu da elbette biziz."[3164]

16-Hicret Gecesindeki Mucizesi:

Kureyş'in en cesur ve en pervasız gençleri, Peygamberimizi öldürmek için evinin etrafını sarmışlardı. Resul-i Ekrem Efendimiz Kur'an-ı Kerim'in Yasin sûresindeki: "Onların önlerinden bir set ve arkalarından da bir set çektik, gözlerini de bağladık, artık göremezler"[3165] ayetini okuyarak onların içinden geçip gitmiştir. Allah'ın kudreti, bütün düşmanların gözlerini göremez hale getirerek Hz. Peygamberi görmelerini engellemiştir.[3166]

17-Ömer b. Hattap ve Ebu Cehil ile ilgili Mucizesi:

Amr b. Hişam (Ebu Cehil), Hz. Peygamberin amansız düşmanı, Ömer b. Hattab da çevresinde etkili bir insandı.

Resul-i Ekrem Efendimiz Ebu Cehil'in düşmanlığını zararsız hale getirmek için şöyle dua etti: "Ey Rabbim, iki Ömer (Amr b. Hişam ve Ömer b. Hattap)'tan hangisini seviyorsan onu Müslümanlıkla şereflendir."[3167] Bu duadan sonra Hz. Ömer b. Hattap, imanla şereflenerek İslam'ın en büyük mücahidi ve en âdil devlet başkanı oldu. İkinci Ömer Ebu Cehil ise şirk ve küfür içerisinde boğulup gitti.

18-Hicret Mucizesi:

Hicret sırasında Hz. Muhammed (s.a.v.), dava arkadaşı Hz. Ebu Bekir'le birlikte Sevr mağarasına sığınmışlardı. Fakat ayak izleri mağaranın ağzına kadar müşriklerce takip edilmiş ve onları görmeleri an meselesi iken, ilahi bir lütuf olarak örümcekler mağaranın ağzına ağlarını gererek ve bir güvercin de yuva yaparak mağaranın içerisine kimsenin girmediği hissini vermişler ve böylece müşriklerin geri dönmelerine sebep olmuşlardır.[3168]

Kur'an'da bu husus şöyle açıklanır: "Eğer siz ona (Resulullah)'a, yardım etmezseniz gerçek şu ki, Allah ona yardım etmiştir. (Ve yardıma devam edecektir) hani kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı, hani onlar mağaradaydı. O, arkadaşına: "Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir"diyordu. Bunun

3163 İsra: 17 / 88.
3164 Hicr:15 / 9.
3165 Yasin: 36 / 9.
3166 Şibli Mevlana, Asr-ı Saadet, C-3, Sh: 28, Terc. Ö. Rıza Doğrul, Eser Matbası-1977.
3167 age. C-3 /84.
3168 age. C-3, Sh: 48.

üzerine Allah, ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi. Kâfirlerin planını altüst etti. Allah'ın nizamı ise en yüksek nizamdır. Çünkü Allah, üstündür, hikmet sahibidir."[3169]

19-Hayber'de bir Yahudi kadınla ilgili Mucizesi:

Hayber halkından bir Yahudi kadın kızartılmış bir koyunu zehirleyip Resulullah'a sunmuştu. O yanındaki ashabına : "Bu yemekten yemeyiniz, zira bu yemek zehirli olduğunu bana söylüyor" diyerek ikaz etmiş ve eti yememişlerdir. Daha sonra kadın sorguya çekilmiş ve suçunu itiraf etmiştir. Bunu üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz kadına: "Allah, sana beni zehirleyebilecek kudreti vermedi" demiş ve kadını affetmiştir.[3170]

20-Peygamber (s.a.v.)'in ayet ve hadislerle geçmiş ve gelecekten haber verme Mucizesi:

a-Peygamberimiz kendisinden önceki ümmetlerin tarihini okumadığı halde, Yahudi ve Hıristiyan bilginlerinin geçmiş Peygamberler ve ümmetler hakkındaki çeşitli sorularını Kur'an ayetleri ve hadislerle cevaplandırmıştır.

b-Kur'an-ı Kerimde: "Yakında o (müşrik) topluluğu bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır."[3171] Ayet-i Kerimesi Mekke'de inmiş, ayetin haber verdiği olay, Bedir savaşında gerçekleşmiştir.

c-Peygamberimiz (s.a.v.)'in: "Yeryüzü önüme dürülmüş ve onun doğusu ile batısı bana gösterilmiştir. Ümmetimin hâkimiyeti bana dürülüp gösterildiği yerlere kadar ulaşacaktır"[3172]mealindeki hadis-i şerifinde verdiği haber aynen gerçekleşmiş ve İslam'ın sesi dünyanın heryerine ulaşmıştır.

d-Medine camiinin minberine oturmuş olan Hz. Muhammed (s.a.v.) Medine'de bulunan ashabına Mu'te harbinde peş peşe şehit olan Zeyd bin Harise'nin,[3173] Abdullah bin Revaha'nın ve amca oğlu Cafer'i Tayyar (r.a.)'ın şehit edilişlerini bir bir haber vermiştir. Çünkü Hak Teâlâ, sevgili Resulü için zaman, mekân ve mesafe mefhumlarını kaldırarak harp sahasını bütün çıplaklığı ile gözünün önüne getirir.

21-Putların yere serilmesi Mucizesi:

Abdullah b. Mesud'un rivayet ettiğine göre, Mekke fethedildiği gün Kâbe'nin etrafında 360 put bulunuyordu. Peygamberimiz elinde asasıyla Kâbe'ye gelip, "Hak geldi, batıl yok oldu. Elbette batıl yok olmaya mahkûmdur."ayetini okuyarak putlara asasıyla hafif hafif dokunmaya başladı. Putlar, asanın ucu henüz tam değmeden birer birer yere

3169 Tevbe: 9 / 40.

3170 Şibli Mevlana, Asr-ı Saadfet, C-3, Sh: 29; Ebu Davud, Diyat, 6.

3171 Kasas: 28 / 85.

3172 Ebu Davud, Fiten: 1.

3173 Konrapa Zekâi, İ.H.L.için Peygamberimizin hayatı, I, Sh: 140, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul-1983.

düşüp serildiler.[3174]

Anlatılan bütün mucizeler, ayet ve hadis-i şeriflere dayanmaktadır.

III-HZ. PEYGAMBERİN VEFATINDAN SONRAKİ MUCİZELERİ

Resul-i Ekrem'in vefatından sonraki en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. Bu ilâhî kitabın mucizevî hususiyetlerini şöyle özetleyebiliriz:

1- Hz. Muhammed (s.a.v.)'in en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. Zira yüce Kur'an, gerek vahyin devamı süresince ve gerekse Peygamberimizin vefatından sonra haber verdiği olaylar, eksiksiz gerçekleşmiştir. İlmi gelişmeler, onun ayetleriyle çelişmemiş, bilakis onun hükümlerini doğrulamıştır. Ayrıca Kur'an'ın tek bir ayeti dahi taklit edilememiştir. Buna teşebbüs edenler âciz kalmışlardır. Örneğin, Hz. Peygamberi İslam'a davetten vaz geçirmek için Kureyşliler **Utbe b.Rabia**'yı kendisine göndermişlerdi. Utbe, mal mülk, makam ve mevki, şan ve şeref gibi birçok vaatlerde bulundu. Utbe'nin sözünü sonuna kadar dinleyen Resul-i Ekrem Efendimiz, "Sözün bitti mi Ya Utbe" diye sordu. "Bitti" diye cevap alınca : "Hâ, Mîm" sûresini okudu. Utbe, bu sûreyi dinledikten sonra, Kureyşlilerin yanına döndü ve: "Ey Kureyşliler, bana emrettiğiniz şeylerin hepsini ona söyledim. Bunun üzerine bana öyle bir şey okudu ki yemin ederim şimdiye kadar onun bir benzerini işitmedim. Bu adamı kendi haline bırakınız. O, amacından vazgeçmeyecektir" dedi. Ayrıca "**Dimad**" adında birisi Peygamberimizin okuduğu Kur'an âyetlerini işitince, "Bundan daha güzel bir söz asla duymadım" dedi ve Müslüman oldu.[3175]

2-Daha öncede belirttiğimiz üzere Kur'an-ı Kerim'de: "Biz Kuran'ı indirdik ve biz onu elbette koruyacağız"[3176] buyurulur. Allah Teâlâ'nın bu vaadi, 14 asırdır sürmekte ve kıyamete kadar da devam edecektir. Kur'an, her türlü, tahrifattan korunmuştur. Tek bir harfi dahi değişikliğe uğramamıştır. Semavi kitapların içinde Allah'ın korumasına mazhar olan, tek hak kitap Kur'an'dır.

3-Kur'an, Hz. Muhammed'in son Peygamber olduğunu, bundan sonra da başka Peygamber gelmeyeceğini haber vermiş ve bu haber bu güne kadar doğruluğunu kanıtlamış, bundan sonra da kıyamete kadar bu böyle devam edecektir.

4-Kur'an, birçok hakikatlere işaret etmiş, ancak bu hakikatler, ilmî buluşlar sonucu anlaşılmıştır. Bu mevzu yukarıda detaylı şekilde ele alınmıştır. İlim ilerledikçe, yeni buluş ve keşifler yapıldıkça Kur'an'ın bu hakikati daha da iyi anlaşılacaktır. Bu bahsi sözlerin en güzeli olan Rabbimizin şu hitabıyla noktalayalım: "Rabbi tarafından O'na (Hz. Muhammed'e) bir mucize inmeli değil miydi, dediler! De ki, bütün mucizeler ancak Allah'ın elindedir. Ben ise apaçık ihtarlarda bulunan bir Peygamberim. Bizim, kendilerine

3174 Tecrid-i Sarih, Terc. C-10, Sh; 311.

3175 Ertuğrul İsmail Fenni, Hakikat Nurları, Sh: 296.

3176 Hicr: 15 / 9.

okunan şu Kur'an'ı sana indirmiş olmamız onlara yetmiyor mu? İman edecekler için bu kitapta şüphesiz rahmet ve öğüt vardır."[3177]

Hiç şüphesiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Peygamber olarak gönderilmesi, insanlık için Allah'ın en büyük lütfu olmuştur. Çünkü O, Tarihin akışını değiştirdi. İnsanlığı doğruya ve Hakk'a yöneltti. Küfrü imana, cehaleti irfana, acımasızlığı merhamet ve şefkate, tecavüzü ve saldırıyı emniyet ve güvene çevirdi. O, bu güne kadar insanlığın tanıdığı en mükemmel ve en büyük insandı. Tarihin akışı içinde nice hükümdarlar, liderler, komutanlar, devlet adamları iz bırakamadan, fezada sesleri yankılanmadan gelip geçtiler. Çünkü bunların mücadelelerinin temelinde şahsi menfaat ve ikbal düşüncesi vardı. Hz. Muhammed (s.a.v.) ise, Hak Teâlâ Hazretleri tarafından bütün insanlığın mutluluğu için gönderilmişti. O'nun gayesi, şirkin ve küfrün zebunu olmuş insanlığı, yalnız bir olan Allah'a kulluk etmeye, O'nun dışındaki bütün varlıkların önünde eğilmemeye, çağırmaktı. Ömrünün tamamını bu dava uğrunda geçirdi. Kendisine teklif edilen dünya ikballerinin hepsini elinin tersiyle geri itti. Nitekim bir mübarek sözünde şöyle buyurur: "(Ey insanlar!) Sizlere, Allah'a yaklaştıracak emirlerden başka bir şey ve yine sizlere, Allah'tan uzaklaştıracak nehiylerden başka bir şey bırakmadım."[3178]

"Ey Allah'ın elçisi! Şefaatini diler, Yüce Allah'ın salât ve selamıyla selamlarım." Salatullah, Selamullah, Şefaat Ya Resulallah!

HZ. PEYGAMBERİN GÜZİDE ASHABININ HAYAT ÖYKÜLERİ

Allah davasına gönül veren kahramanların ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in dava arkadaşlarının hayat hikâyelerini kısa da olsa kitabımızın bu son bölümünde anlatmanın faydalı olacağına inanmaktayım. Elbette bütünüyle o güzide insanları ele almak ve hakkını vererek anlatmak kitabımızın hacmine sığmaz. Bununla beraber, imkân ölçüsünde anlatmanın gayreti içinde olacağım. Bu çalışma ve gayretimin başarıya ulaşması için o mübarek insanların manevi ruhaniyetlerinin benimle beraber olmasını ve Allah'ın yardımını niyaz ederim. Onlar ki, Allah'ın dinini hâkim kılmak için, sevdikleri tüm şeylerden vaz geçmişlerdir, onlar ki, zillete boyun eğmemek için izzete talip olmuşlar, onlar ki, bütün maddi mabut ve tagûtlara son vermek için hayatları pahasına her türlü işkenceye göğüs germişlerdir. Onlar ki, imanları uğruna yurt ve ailelerini geride bırakıp hicret etmişlerdir. Onlar ki, yurtlarına hicret edenleri kardeşçe bağırlarına basıp barındırmışlardır. Onlar ki, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda savaşmışlar ve İslam güneşinin tüm dünyayı aydınlatmasına sebep olmuşlardır.

Onun içindir ki, Resul-i Zişan Efendimiz aşağıdaki şu mübarek sözleriyle ashabını methetmiş ve onlar hakkında çok dikkatli olunmasını tavsiye etmiştir:

"Ey Müslümanlar! Sakın ashabıma çirkin söz söylemeyiniz. (onların şeref ve fazileti

3177 Ankebut: 29 / 51-52.

3178 Müsned, 2 / 365.

yüksektir.) Sizden biriniz, Uhut (dağı) kadar altın sadaka vermiş olsa bile (bu verdiğiniz sadaka) ashaptan birisinin verdiği iki avuç hurmanın faziletine erişemez. (Hatta) bunun yarısına da ulaşamaz."[3179]

"...Ashabım hakkında (kötü) söz söylemekten sakının. Sakın ha benden sonra onları hedef almayın. Onları seven, beni sevdiği için sever; onlara buğzeden, bana buğzettiği için buğzeder. Onlara eziyet veren, bana eziyet vermiş, bana eziyet verense Allah'a eziyet etmiş sayılır. Allah'a eziyet vereni de, Allah hemen cezalandırır."[3180]

"Ashabım yıldızlara benzer, hangisine uyarsanız hidayeti bulur, yolunuzu şaşırmazsınız."[3181]

İmam Ebu Hanife ve İmam Şafii gibi cumhur ulemanın ittifakıyla sahabe enbiyadan sonra, insanlığın en büyükleridirler. Kur'an-ı Kerim'de buyurulurki: "Muhacirlerden ve Ensardan o ilkler, o önde gidenler ve bir de ihsan şuuruyla onlara tâbi olanlar varya, Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razıdırlar."[3182] Elbette Allah (c.c)'ın razı olduğundan O'nun Yüce Resulü de razı olur ve övgüsüne hak kazanırlar. Çünkü onlar, her türlü işkenceye maruz kaldıktan sonra ölümle yüz yüze geldiklerinde bile: "Şimdi senin yerinde Muhammed öldürülürse memnun olmaz mıydın?" diyen zalim müşriklere karşı:"Tek ben öleyim de Peygamberimin vücuduna eza veren bir diken bile batmasın"[3183] diye cevap veriyorlardı. İşte Allah Resulü'nün bu güzide dostlarını belli bir sıra takip ederek özet halinde hayat hikâyelerini anlatmaya çalışacağım, Tevfik Allah'tandır.

1-) HZ. EBU BEKİR (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Ebu Bekir'in özgeçmişi:

Aşere-i Mübeşşereden olan Hz. Ebu Bekir'in adı Abdullah, künyesi Ebu Bekir, lakabı Sıddık ve Atiktir. Peygamber efendimizden iki sene sonra Mekke'de doğdu. Babasının künyesi Ebu Kühâfe, adı ise Osman'dır. Annesinin adı, Ümmü'l-Hayr Selma'dır. Mekke'nin fethinden sonra İslamiyet'i kabul ederek şerefli mertebeye ulaşan anne ve babası, yedinci batında Peygamber Efendimizin temiz nesebi ile birleşir.

Hz. Aişe validemizin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.v.): "Müjde (Ey Ebu Bekr!) Sen Allah'ın ateşten azad ettiği kimsesin!"[3184] buyurdular. İşte ogünden itibaren Hz. Ebu Bekir, Atik (azadlı) diye isimlendirildi. Ayrıca, Peygamberimiz (s.a.v.)'in bildirdiği her şeyi tereddüt etmeden tam bir ihlâsla tasdik ettiği için de "Sıddık" lakabıyla meşhur oldu.

3179 Sahih-i Buhari, Tecrid-i Sarih, C-9 / 342, HN: 1491, Terc. Miras Kamil.

3180 Tirmizi, Menakıb: 58.

3181 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ansiklopedisi K.Sitte, C-12 / 246.

3182 Tevbe: 9 / 100.

3183 Keskioğlu Osman, Hz. Muhammed'in Hayatı, Sh: 285.

3184 Tirmizi, Menakıb, (3679)

Hz. Ebu Bekir İslamiyet'ten önce ticaretle meşgul olmuş iyi bir tüccar idi. Rızkını ticaretle kazanıyordu. Doğruluğu ve cömertliği ile tanınmış temiz bir kişiliğe sahipti.Her türlü rezaletin yaşandığı cahiliye döneminde ağzına bir damla içki koymadığı gibi, putperestlikten de nefret ederdi. İslamiyet'i kabul ettikten sonra servetinin büyük bir kısmını inandığı yüce dini uğrunda sarf etti. Özellikle erkek-kadın, zayıf ve kimsesiz birçok Müslüman'ı efendilerinden büyük paralar karşılığında satın alarak azat edip işkencelerden kurtardı. Ayrıca Medine'de yapılan Mescid-i Nebevi'ye ait arsanın bedelini de o ödedi. Hatta ölümünden kısa bir süre önce şahsi servetine ait vasiyetini yazarak, hilafet makamına geldiği günden beri Beyt'ül- Mal (devlet hazinesi) den alıp sarf ettiği her şeyin kendi şahsi malından alınarak iade olunmasını emretti.

Erkekler içinde İslamiyet'i ilk kabul etme şerefini kazanmış ve birçok önemli şahsiyetin de İslam'a girmelerine vesile olmuştur. Aynı zamanda hayatı boyunca Hz. Muhammed (s.a.v.)'e canıyla, malıyla, her türlü maddi ve manevi kudretiyle destek olmuştur. Resulullah (s.a.v.) de onun bu özelliklerini şu övgülü sözlerle belirtmiştir: "Ebu Bekir, bize göre aramızda bulunan insanların en büyüğüdür. O, beni kızıyla evlendirdi. Nefsini bana adadı. Malca da Müslümanların en hayırlısıdır: O, maldan verdiği ile Bilal'i hürriyetine kavuşturdu, (bu malla) o beni hicret sırasında "Hicret evi"ne (Medine'ye) taşıdı."[3185]

Ebu Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte ise peygamber efendimiz: "Bize bir nimet verene, ihsanda bulunana misliyle veya daha fazlasıyla karşılık olarak mükâfatını verdik. Fakat Ebu Bekrin iyiliğinin, ikramının karşılığını veremedik. Çünkü Allah Teâlâ, onun ihsanının karşılığını eksiksiz olarak kıyamet günü verecektir. Bana Ebu Bekir'in malı kadar kimsenin malı faydalı olmadı. Ben Müslüman olmasını teklif ettiğim herkesten bir zorluk gördüm. Fakat Ebu Bekir müstesnadır. Zira o teklifim karşısında hiç tereddüt etmeden kabul etti. Eğer (Ebu Bekir dostum olmasaydı da) kendime bir dost (Halil) edinmek isteseydim, mutlaka Ebu Bekir'i dost edinirdim. Haberiniz olsun, arkadaşınız Allah Teâlâ'nın dostu (Halilullah'tır)[3186] buyurdular.

Hz. Ebu Bekir, tatlı ve müessir bir ses tonuna sahipti. Akıcı bir üslupla Kur'an okur ve okurken hem ağlar hem de ağlatırdı. Hz. Ebu Bekir hicret dâhil, Fahr-i Kâinat Efendimizin iştirak ettiği askeri ve siyasi hareketlerin hep içinde olmuştur. Bedir gazasında henüz Müslüman olmayan oğlu Abdurrahman ile karşı karşıya gelmiş ve hiç tereddüt etmeden kılıcıyla üzerine yürümüştür. Aynı savaşta esir alınanların fidye karşılığında bırakılması fikrini önererek Resulullah tarafından kabulünü sağlamıştır. Uhut savaşında Resul-i Ekrem'in yanından hiç ayrılmamıştır. Hayber hareketinde en başta bulunanlardandır. Tebük gazasında ordu için toplanan yardıma bütün servetini vererek katılmıştır.

Cenab-ı Peygamber hastalanıp da namaza imamet edemeyecek bir halde olduğunu anlayınca, Hz. Ebu Bekir'in cemaate namaz kıldırmasını emretmişti. Hz. Âişe vali-

3185 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-12 / 263.

3186 Tirmizi, Menakıb (3662).

demiz de babasının çok yumuşak kalpli olduğunu, Kur'an okurken sürekli ağladığını, dolayısıyla Resul-i Ekrem'in makamında duramayacağını beyan ederek duruma müdahale etmişti. Allah Resulü, Hz. Âişe'nin bu itirazî beyanına cevap niteliğinde tekrar:"Ebu Bekir cemaate namaz kıldırsın" diye emir buyurmuşlardır. Bu emir gereği Hz. Ebu Bekir 17 vakit namaz kıldırmıştır.

Resul-i Ekrem'in vefatı haberini alınca kimseye haber vermeden doğruca kızı Hz. Âişe'nin odasına gitti veResulullah'ın yüzünü açıp: "Sana her şey feda olsun Ya Resulallah! Hayatta iken güzeldin, ölümün de güzel, Mukadder olan ölümü işte taddın, bundan sonra ölmeyeceksin"[3187]dedikten sonra mübarek alınından öptü ve gözlerinden yaşlar boşandı.

Hz. Ebu Bekir'in hilafete seçilmesi ve çeşitli icraatları:

Resul-i Ekrem'in vefat haberi herkesi şaşkına çevirmişti. Hatta Hz. Ömer bile: "Kim Resulullh öldü derse onun kellesini vururum" diyerek kılıcını kınından sıyırmıştı. Fakat Hz. Ebu Bekir, birçok buhranlı olaylarda olduğu gibi bu hadise karşısında da serinkanlılığını muhafaza etmiş ve kendini kaybetmemişti. İşte böyle bir ortamda önce Hz. Ömer'i teskin etti ve sonra halka şu tarihi konuşmasını yaptı: "Ey İnsanlar! Muhammed'e tapan varsa bilsin ki Muhammed ölmüştür. Allah'a tapanlar ise Allah'ın diri ve ölümsüz olduğunu bilirler, Cenab-ı Hak buyuruyor ki: "Muhammed ancak ve ancak bir Peygamberdir, ondan evvel nice Peygamberler gelip geçmiştir. O ölür veya öldürülürse siz geri mi döneceksiniz?...Kim geri dönerse Allah'a bir zarar vermez, Allah sahip oldukları İslam nimetine şükredenlere mükâfatlarını verir."[3188]

Hz. Ebu Bekir, Uhut gazasında, "Muhammed öldürüldü." şayiası üzerine nazil olan bu ayet-i kerimeyi okuyunca herkes âdeta uykudan uyanırcasına kendine geldi ve teselli buldu. Böylece halkı teskin ettikten sonra, Allah Resulü'ne karşı son vazifesini yapmak üzere cenaze işlemlerinin hazırlanmasına nezaret etmek için hane-i saadetlerine gitti. Fakat tam bu sırada Medine'nin yerli halkı Ensar, "Beni Saide" sakıfesinde (gölgeliğinde) toplanarak içlerinden birini halife seçmek üzereydiler. Durumdan haberdar olan Hz. Ebu Bekir, yanına Ebu Ubeyde ve Ömer'i alarak derhal olay mahalline gitti ve: "Ey Ensar! Size bu iki zattan birini seçmenizi tavsiye ediyorum" dedi. Bir eliyle Hz. Ebu Ubeyde'yi, bir eliyle de Hz. Ömer'i tuttu, ikisini ileri sürdü ve aralarında durdu. Bu sözler herkese bir ders niteliğinde idi. Hz. Ömer kendisinin halife namzedi olarak gösterilmesini duyar duymaz: "İçinde Hz. Ebu Bekir gibi mümtaz bir şahsiyetin bulunduğu cemaatin reisliğini asla kabul edemem" diyerek, Hz. Ebu Bekir'e elini uzatıp ilk biat edenlerden oldu. Hz. Ömer'in bu biatını, Hz. Ebu Ubeyde, Hz. Osman, Hz. Abdurrahman bin Avf ve ashabın

---

3187 Şah Mulnüddin Ahmet Nedvi ve Said Sahib Ansari (Hind-Pakistan İslam Akademisi öğretim üyeleri), Asr-ı Saadet, (Peygamberimizin Ashabı) yayına hazırlayan Eşref Edib, C-1, Sh:177, Sbilürreşad Neşriyatı, İst-1963.

3188 Al-i İmran: 3 / 144.

diğer ileri gelenleri ve cemaat takip etti.

Biat sırasında Hz. Ali ile Haşimi'lerden Hz. Abbas ve Hz. Zübeyr gibi bazıları Hz. Fatıma'nın evinde toplanarak halife seçiminde çekimser kalmayı tercih etmişlerdi. Çünkü Hz. Ali'den başkasının halife olmasını istemiyorlardı. Bununla beraber, kendilerinin de hilafet makamına seçilemeyeceklerine kanaatleri vardı. Özellikle Hz. Ali'nin Hz. Ebu Bekir'e biat etmede gecikmesinin temel sebebi, Resulullah'ın mirası meselesi yüzünden Hz. Fatıma'nın Hz. Ebu Bekir'e kırgın olmasıydı. Şöyle ki, Hz. Ebu Bekir (r.a.) halife seçildikten sonra, Hz. Abbas ile Hz. Fatıma Peygamberimiz (s.a.v.)'in Fidek'teki topraklarını ve Hayber'deki hissesini kendisinden talep etmişlerdi. Buna karşı Hz. Ebu Bekir, Hz. Peygamber'in miras bırakmadığına ait hadis-i şerifi okuyarak isteklerini reddetmiş ve Allah Resulü'nün yolundan ayrılmayacağını söylemişti.[3189] Daha sonra, Hz. Ömer'in ve Hz. Osman'ın hilafete seçilmelerinden sonra Hz. Abbas ile Hz. Ali bu sefer davalarını onlara arz etmişler, fakat her ikisinden de Hz. Ebu Bekir'in verdiği cevap doğrultusunda cevap almışlardı. Bu da gösteriyor ki, Hz. Ali'nin, Hz. Ebu Bekir'e biat etmedeki gecikme nedeni Hz. Fatıma'nın miras konusundaki tutumu yüzünden olmuştu.

Hz. Fatıma'nın vefatından sonra Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir'i evine davet ederek biat etmedeki gecikme sebebini anlattı ve özür diledi. Bu durumdan Hz. Ebu Bekir'in gözleri yaşardı. Daha sonra Mescidde öğle namazına müteakip her ikisi de minbere çıkarak birbirlerini metheden karşılıklı konuşmalar yaptıktan sonra durumu cemaate açıkladılar. Bilhassa Hz. Ali (r.a.) biat etmedeki gecikmenin Hz. Ebu Bekir'e karşı rekabetten kaynaklanmadığını belirtti.[3190] Böylece bütün ümmet, Hz. Ebu Bekir'in etrafında toplanarak vahdet (birlik) sağlanmış oldu. Bununla beraber, İslamiyet'i tehdit eden sahte Peygamberler, zekât vermek istemeyen münkirler, dinden dönen (mürted) ler ve çeşitli fesat hareketlerine kaynaklık eden kimseler türemişti. Hz. Âişe ümmetin sorumluluğunu üstlenen babasının bu ağır görevi hakkında şu sözleri söylemişti: "Babamın karşılaştığı buhranlar dağların başına inseydi onları ezerdi."[3191]

İlk iş olarak Halife Hz. Ebu Bekir, İslamiyet'i tehdit eden bu tehlikeleri bertaraf etmek için, bütün itirazlara rağmen: "Devlet işleri şunun bunun arzusu ile yürütülmez. Herkes vazifesini bilir ve ona göre hareket ederse devlet kurulur ve yükselir" diyerek, daha önce Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından hazırlanan Üsame komutasındaki orduyu Şam'a doğru yola çıkardı. Orduya yaya olarak bir saat refakat etti. Üsame atından inerek atını kendisine takdim etmek istediğinde: "Hayır, bir saat olsun ayaklarım Allah yolunda tozlansın" dedi ve ata binmeyi reddetti. Son olarak orduya şu talimatı verdi:

3189 Müsned, C-1 / 4, 10, 13.

3190 Sahih-i Buhari: cüz – 5, Sh: 83, (İstanbul Tab'ı)

3191 Ş. M. A. Nedvi ve S.S. Ansari (Hindistan İslam Akademisi Öğretim Üyeleri) Asr-ı Sadet (Peygamberimizin Ashabı), hazırlayan Eşref Edib, C-1, Sh: 185, Sebilürreşad Neşriyat, İst-1963.

"Kadınları öldürmeyiniz, çocuklara dokunmayınız, ihtiyarlara tecavüz etmeyiniz, meyve ağaçlarını kesmeyiniz, imar edilmiş yerleri tahrip etmeyiniz, hayvanları telef etmeyiniz, haddi aşmayınız, bir kimseye zarar vermeyiniz, (Allah'tan başka hiçbir şeyden) korkmayınız."[3192] Üsame'nin ordusu iki buçuk aylık bir takipten sonra fesat yuvalarını dağıtarak geri döndü. Bundan sonra da bu tür hareketleri şimşek hızıyla bastırıp imha etti. Irak ve Suriye onun zamanında fethedildi.

Hz. Ebu Bekir'in önemli hizmetlerinden biri de Kur'an-ı Kerim'in cem edilmesidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından bizzat yazdırılan ve ashabın pek çoğu tarafından da ezberlenmiş olan Kur'an, vahiy devam ettiği için kitap haline getirilememişti. Hz. Ebu Bekir, ayrı ayrı sayfa ve levhalara yazılmış olan Kur'an ayetlerini toplatarak tek cilt haline getirtti. Aynı zamanda kendisi Kur'an'ın tamamını ezberleyen sahabelerden de birisiydi.

Sahte Peygamber Müseyleme ve taraftarlarıyla yapılan **Yemame** harbindeki savaşta yetmiş kadar hafız sahabe şehit olmuştu. Bu sebepledir ki Hz. Ömer, Kur'an'dan bazı ayetlerin kaybolma ihtimali endişesiyle Hz. Ebu Bekir'e müracaat ederek Kur'an'ın cem edilmesinin uygun olacağı konusunda kanaat beyan etti. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir, Peygamber (s.a.v.)'in vahiy kâtibi Zeyd bin Sabit'i bu işle görevlendirdi. Cenab-ı Peygamberden Kur'an'ı bizzat öğrenerek ezberleyen ashab, Kur'an'ın cem edilmesine de nezaret etti. Böylece, Resul-i Ekrem'in vefatından altı ay sonra Kur'an cem edilmiş oldu. Bu gün elimizde bulunan Kur'an, Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'in büyük gayretleri sonucu hiçbir değişikliğe uğramadan bize ulaşabilmiş tek kitaptır.Kendilerine Allah'tan sonsuz rahmet dilerim..

Hz. Ebu Bekir'in vefatı ve defni:

Hz. Ebu Bekir'in hilafeti 2 yıl 3 ay 10 gün sürmüştür. Çok kısa zamanda büyük işler başarmıştır. Hz. Muhammed(s.a.v.)'in irtihalinden sonra, her kafadan bir sesin geldiği sırada o, insanları Kelime-i Tevhid etrafında toplamayı başarmıştır. İslam'ı yıkmayı amaçlayan pek çok tehlikeli sapık akımları bertaraf ederek, Müslümanlığı bütün inanç ve esaslarıyla muhafazaya muvaffak olmuştur. Nihayet hicretin 13. yılında rahatsızlanarak cemaziyel ahir (Haziran) ayının sonlarına doğru bir Pazartesi günü Hakk'ın rahmetine kavuştu. Kızı Hz. Âişe'ye yaptığı vasiyeti gereği çok sevdiği can dostu ve rehberi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yanına defnedildi. Ölmeden önce, yeni elbiselere yaşayan insanların daha çok ihtiyacı olduğunu belirterek, eski iki kat elbisesinin yıkanmasını ve bunlarla kefenlenmesini vasiyet etti. Vasiyeti üzerine kendisini, eşi Esma binti Ümeyr yıkayıp kefenledi, oğlu Abdurrahman da ona yardımcı oldu. Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Talha ve oğlu Hz. Abdurrahman tarafından Ravza-i Mutahhara'daki Resul-i Ekrem'in yanı başındaki kabrine indirilerek en büyük şerefle mükâfatlandırıldı. Hz. Ebu Bekir, hastalığı sırasında imamet vazifesini Hz. Ömer'e bırakarak onun riyasete daha ehil olduğu hak-

3192 age. C-1 / 208.

kında ihsasta bulundu. Nitekim Ashab ile istişare ederek onların da onayını almak suretiyle Hz. Osman'a bir sözleşme yazdırıp mühürledikten sonra herkese okunmasını sağladı. Bu icraat bütün ümmet tarafından kabul gördü. Bunun üzerine Hz. Ömer'i yanına çağırarak kendisine bazı tavsiyelerde bulundu, o da hayatı boyunca bu tavsiyelere uydu. Hz. Ebu Bekirmuhtelif zamanlarda birkaç kez evlilik yaptı. Bu evliliklerinden üçü erkek üçü de kız olmak üzere altı çocuğu dünyaya geldi.

Bu bahsi Fahr-i Kâinat Efendimizin irtihal edeceği sırada onun hakkında söylediği şu mübarek ifadeleriyle noktalayalım: "Dostluğu ve yardımı itibariyle kendisine en çok minnettar olduğum arkadaş Ebu Bekir'dir. Rabbimden başka bir dost dileyecek olsam Hz. Ebu Bekir'i isterdim. Fakat onunla benim aramda İslam kardeşliği ve sevgisi vardır. Mescid-i Nebevi'nin bütün kapıları kapansın, yalnız Ebu Bekir'in kapısı açık kasın."[3193]

2- HZ. ÖMER (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Ömer'in özgeçmişi:

Hz. Ömer (r.a.), hicretten kırk yıl önce miladî 591 yılında Mekke'de dünyaya geldi. Künyesi Ebû Hafsa'dır. Babasının adı ise Hattab'dır. Kureyş arasında seçkin bir mevkie sahip olan Adiz Adiyy sülalesindendi. Hz. Ömer (r.a.)'in nesebi, Peygamberimiz (s.a.v.)'in nesebi ile sekizinci kuşakta birleşir. Hz. Ömer (r.a.), buğday renginde uzun boylu idi. Alnı geniş, bıyıkları uzun, saçları dökük idi. Tok ve müessir sesiyle güçlü bir hitabete sahip bulunuyordu. Hitabeti kadar kalemi de kuvvetliydi. Şiiri sever ve meşhur şair İmrü'l- Kays'ı takdir ederdi. Altı erkek evladı dünyaya gelmiş, birinci oğlu Abdullah fıkıh ve hadiste dirayet sahibi olmuştu.

Çocukluğu sırasında deve çobanlığı yapmıştı. Halife seçildikten sonra, bir gün çobanlık yaptığı çölden geçerken gözleri yaşararak dudaklarından şu sözler dökülmüştü: "Yâ Rab, ne büyüksün! Hayatımda öyle bir zaman geçti ki bu yerlerde deve güder, yorgun düşerek biraz dinlenmek istediğim zaman babam beni döverdi. Bu gün ise en yüksek makamı işgal ederek, Müslümanların reisliğini üstlenmiş bulunuyor ve Allah'tan başkasına boyun eğmiyorum."[3194]

Hz. Ömer'in Müslüman oluşu:

Hz. Ömer'in İslamiyet'i kabul etmeden önceki ruh halini ve cahiliyet döneminin âdetlerini gözler önüne sermesi açısından şu ifadeleri çok anlamlıdır: "Cehalet devri âdetlerimizden olan iki şeyi hiç unutamıyorum. Birincisi, yolculuğa çıkacağımız zaman, un helvasından put yapıp çantımıza koyar ve acıktığımız yerde çantadan çıkarıp tapınır, daha sonra da tapındığımız bu putu yiyerek midemize indirirdik. Bu saçmalık aklı-

3193 Sahih-i Buhari, C-4 / 191. (İstanbul Tab'ı)

3194 Ş.M.A. Nedvi ve S.S.Ansari (Hind-Pakistan İslam Akademisi Öğretim Üyeleri), Asr-ı Saadet (Peygamberimizin Ashabı) C-1 / 216-217, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriya-1963.

ma geldikçe gülmekten kendimi alamıyorum. İkincisi ise, cahiliye döneminde kız çocukları ailelerin haysiyetini küçültücü birer varlık olarak görülürdü. Bu nedenle, böyle bir utançtan kurtulmak için masum kız çocuklarımızı diri diri toprağa gömerdik! Yavrularımıza karşı bu acımasız ve şefkatsiz halimizi hatırladıkça da ağlamaktan kendimi tutamıyorum."[3195]

Kur'an-ı Kerim kıyametin kopuş hallerinden bahsederken bu olayı şu ifadelerle anlatır: "Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günahı sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda, amel defterleri açılıp yayıldığında, gökyüzü sıyrılıp açıldığında, cehennem tutuşturulduğunda ve cennet yaklaştırıldığında, kişi neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır."[3196]

Hz. Ömer, İslam'la şereflenmeden önce Müslümanlığın amansız düşmanı idi. Öyleki, Hz. Muhammed'i öldürmeye bile karar vermişti. Bu maksatla da kılıcını kuşanarak yola çıkmıştı. Yolda karşılaştığı Nuaym bin Abdullah, Ömer'in hareketlerinden şüphelenerek: "Nereye gidiyorsun Ya Ömer?" diye sorduğunda, kararlı bir ses tonu ile: " Muhammed'i öldürmeye gidiyorum" diye cevap vermişti. Bunun üzerine Nuaym: "Sen önce kendi kız kardeşinle enişten bak, onlar Müslüman oldular" deyince, Ömer çılgına dönmüş ve derhal yolunu değiştirerek kız kardeşinin evine yönelmişti. Avlu kapısından içeri girdiğinde kız kardeşi Fatıma Kur'an okuyordu. Dışarıdan bir patırtı sesinin geldiğini duyan Fatıma okumayı keserek Kur'an sayfalarını sakladı. Fakat Ömer Kur'an sesini işitmişti. Kız kardeşine okuduğu o şeyin ne olduğunu sorduğunda "Hiç bir şey!" cevabını aldı. Bu cevap Ömer'i ikna etmemişti. Ömer sorgulamasına ısrarla devam edince, Fatıma dayanamayarak, ecdadının dinini (putperestliği) terk ettiklerini korkusuzca söyledi. Bu sözler üzerine Ömer, şuurunu yitirmişçesine enişte sine rast gele vurmaya başladı. Bir anda Ömer'in şiddetli darbeleri karşısında kocasının güç durumda kaldığını gören Fatıma araya girince o da bu darbelerden nasibini aldı ve yüzü gözü kan içinde kaldı. Bu durum Fatıma'nın içindeki iman fırtınasını daha da coşturdu ve: "Ya Ömer! Ne yaparsan yap, bizi Allah'ın hak dini Müslümanlıktan ayıramazsın" diye haykırdı. Karşısında kan revan içinde kalan kardeşinin hali ve söylediği inanç dolu sözler, Ömer'i birden bire irkilmeye ve kendine getirmeye sebep oldu. Gözleri yaşarmış olarak titrek bir sesle: "Peki, şu okumuş olduğunuz kitabı getirin göreyim" dedi. Fatıma heyecanla Kur'an sayfalarını getirerek takdim etti. Ömer kendisine verilen bu sayfalardaki şu ayetleri okumaya başladı: "Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tespih etmektedir. Her emrinde galip ve her fiilinde hâkim olan O' dur. Göklerin ve yerin mülkü O' nundur. O diriltir, öldürür. O, her şeye gücü yetendir. O ilktir, sondur, zahirdir, batındır. O, her şeyi bilendir."[3197] Bu ayetlerin her kelimesi Ömer'in beyninde ve vicdanında müspet manada büyük sarsıntılar meydana getirdi. Ve nihayet ilgili sürenin yedinci

3195 Bursalı Mustafa Necati, Hz. Ömer'in Hayatı, Sh:386, Çile Yayınları 2. Baskı-İstanbul.

3196 Tekvir: 81 / 8-14.

3197 Hadid: 57 / 1-3.

ayetinin baş kısmındaki: "Allah'a ve Resulüne iman edin" mealindeki lafz-ı celiline gelince, gayri ihtiyari ağzından: "Eşhedü en lâilahe illallah ve eşhedü enne MuhammedenResulullah." diye Kelime-i Şahadetin lafızları dökülüverdi. Hemen arkasından da: "BeniResulullah'a götürün" dedi. Bu sırada Resul-i Ekrem (s.a.v.) Hz. Erkam'ın evinde bulunuyordu. Daha önce Hz. Muhammed'i öldürmek niyetiyle yola çıkan Ömer, bu sefer Allah Resul'üne teslimiyet için kız kardeşinin evinden ayrılarak Erkam'ın evine doğru yola çıktı. Eve gelip kapıyı çaldığında kendisini kılıçlı halde gören ashap kapıyı açmakta tereddüt gösterince, Hz. Hamza: "Bırakın girsin, şayet iyi niyetle geldiyse ne âlâ, eğer niyeti kötü ise boynunu kendi kılıcı ile koparırım" dedi. Ömer içeri alındı ve Peygamberimize doğru ilerledi. Allah'ın Elçisi Ömer'e: "Yâ Ömer! Küfür de hâlâ devam edecek misin?"diye sordu. Hz. Peygamberin bu ikaz edici ifadesi ve sesindeki heybet, Ömer'i o anda geçmişiyle hesaplaşmaya sevk ketti ve ardından da geriye dönüşü olmayan kararlı bir ses tonu ile şu cevabı verdi: "**Müslüman olmaya geldim.**" Bunun üzerine Resulullah ile birlikte orada bulunan bütün Müslümanlar hep bir ağızdan: "Allahü Ekber" diye tekbir getirdiler.

Hz. Ömer'in Müslüman oluşu İslam tarihinde bir devir açtı. İbni Mesut Hazretleri derki: "Hz. Ömer İslamiyet'i kabul edince, Kureyş ile dövüşerek Kâbe'de namaz kıldı, biz de onunla beraber kıldık."[3198] Böylece Hz. Ömer, Peygamberimizin nübüvvetinin altıncı yılında İslamiyet'i kabul etmiş oldu.

İbni Ömer anlatıyor: "Resulullah (s.a.v.) şöyle dua etmişti: "Allah'ım, İslam'ı iki şahıstan Sana en sevgili olanla aziz kıl: Ebu Cehil ile veya Ömer İbnu'l-Hattab ile. Ancak, Allah'a daha sevgili olanı Hz. Ömer idi."[3199]

Resul-i Ekrem (s.a.v.) kendisi hakkında: "Ömer benimledir, ben de Ömer'leyim. Benden sonra hak, Ömer neredeyse oradadır"[3200] buyurarak ona olan güvenini beyan etmiştir.

Hz. Ömer'in hicreti ve diğer faaliyetleri:

İslamiyet'in güçlenmeye başlaması Kureyş'i daha da telaşlandırmış ve İslam'ın gelişmesini önlemek için yeni tedbirler almaya zorlamıştı. Özellikle Ebu Talib'in vefatından sonra Müslümanlara zulüm ve tecavüzü artırmışlardı. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Müslümanların Medine'ye hicretine izin verdi. Medine'ye ikinci hicret eden yirmi kişilik grup arasında Hz. Ömer de vadı. Hz. Ömer, bu hicret sırasında Kuba'ya yerleşti.

Ezanın bu günkü şeklinin ilanında Hz. Ömer'in teklifi kabul gördü. Ayrıca Hz. Ömer, Resulullah'ın bütün savaşlarında, antlaşmalarında, siyasi ve idari faaliyetlerinde de bizzat bulundu.

3198 Ş.M.A. Nedvi ve S.S.Ansari (Hin-Pakistan İslam Akademisi Öğretim Üyeleri), Asr-ı Saadet (Peygamberimizin Ashabı), C-1 / 219, hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyat-1963

3199 Tirmizi, Menakıb, (3685).

3200 Bursalı Mustafa Necati, Hz. Ömer, Sh: 7, Çile yayınları, 2. Baskı.

Hz. Ömer, İslamiyet davasından taviz vermeyen bir kişiliğe sahipti. Nitekim Bedir muharebesinde müşriklerin komutanı olan dayısı As bin Haşim'i kendisi öldürdü. Kızı Hafza'yı Peygamberimiz (s.a.v.) ile evlendirerek ona olan sadakat ve sevgisini gösterdi.

Hz. Ömer, Hudeybiye antlaşmasının bilhassa son maddesindeki: "Kureyş tarafından Müslümanlara iltica eden bulunursa, Kureyşlilere geri verileceği, Müslümanlar tarafından Kureyşlilere sığınanlar olursa, geri verilmeyip tutuklanacağı" şeklindeki hükme itiraz etti ve bu konuda Peygamberimize karşı hoş olmayan bir hitap tarzı ile aralarında şu konuşma geçti:

— Siz Allah'ın Peygamberi değil misiniz?

— Şüphesiz Peygamberiyim.

— Müşrikler düşmanımız değil mi?

— Evet düşmanlarımız.

— O halde niçin dinimizi küçük düşürüp zilletine razı oluyorsunuz?

— Allah'ın Peygamberi, Allah'ın iradesine aykırı bir şey yapamaz.

Hz. Ömer, Peygamberine karşı bu cüretkârane tavrından dolayı çok üzüldü ve Allah'ın kendisini affetmesi için günlerce yalvarıp gözyaşı döktü. Hatta oruç tutup namaz kıldı, sadaka verip köle azat etti. Hudeybiye antlaşmasına müteakip dönüş yolunda Fetih Süresi nazil oldu ve bunun üzerine Nebi (s.a.v.) Hz. Ömer'i yanına çağırarak ona bu sûreyi okudu. Bu süre-i celile, adeta İslam'ın geleceğinin zaferle dolu olduğunu müjdeliyordu. Hudeybiye antlaşması Kur'an'da "Feth-i Mübin" olarak anılır.

Hayber'in fethinde mücahitlere taksim edilen araziden bir parça da Hz. Ömer'in hissesine düştü. Ömer bu hissesini vakfederek İslam Tarihinde ilk vakıf müessesesinin kurucusu olma unvanını kazandı. Mekke'nin fethini müteakip Hz. Peygamber (s.a.v.), Ömer (r.a.)'ı yanına alarak halkın biatını kabul etmek üzere Safa tepesine gitti ve Hz. Ömer'i kadınların biatını kabul etmek için görevlendirdi. O da Peygamber adına, kadınların biatını kabul etti.

Bizans ordusuna karşı Tebuk seferine hazırlık için toplanan yardıma da servetinin yarısını vererek katıldı. Hz. Ebu Bekir'e ilk bi'at eden Ömer oldu. Hz. Ebu Bekir devrindeki bütün icraatların gerçekleşmesinde de kendisine yardımcı oldu.

Hz. Ömer'in hilafeti ve icraatları:

Hz. Ebu Bekir, hastalığının son anlarında ashabı ile istişare ederek Hz. Ömer'in riyaset makamına getirilmesini kararlaştırdı ve sözleşmeyi Hz. Osman'a yazdırdıktan sonra da evinin penceresinden halka görünerek şu hitabede bulundu: "Ey insanlar! Riyasetinize akrabamdan birini değil, Ömer'i seçtim. Kabul ediyor musunuz?" Hep bir ağızdan halk: "İşittik ve itaat ettik ya Emirel Müminin!" diye bağırdı. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir Ömer'i yanına çağırarak tavsiyelerde bulundu. Ömer de bu altın öğütleri hayatı boyunca titizlikle uyguladı. Hilafeti 10 yıl 6 ay 8 gün sürmüştür.

Hz.Ömer devrindeki fütuhatların en önemlilerinden biri de İran'lılarlarla yapılan savaşlardı. Bu savaşlarda Müslümanların eline üç milyondan fazla altın ve çeşitli defineler geçmişti. Hz. Ömer bu servet karşısında gözyaşlarına hâkim olamamış ve gözyaşı dökme sebebini de şu ifadelerle dile getirmişti: "Nereye servet ve para girerse düşmanlık ve ayrılık tohumları onları takip eder."[3201]

Hz. Ömer'in orduları bir taraftan İran Kisralarının taç ve tahtlarını, zulüm ve sefahatlerini tarumar ederken, diğer taraftan da küfür dünyasının merkezi konumunda bulunan, işkence ve eğlence içinde çürümüş Bizans'ın ordularına da gerekli dersi vermişti. Kuzeyde Bizans sınırına dayanan, doğuda Horasan'a varan İslam orduları diğer tarafta Mısır ve İskenderiye'yi zapt ederek İslam devletinin şan ve şöhretini dünyaya tanıtmıştı.

Hz. Ömer bir gün, Medine'deki Peygamber mescidinde bir Cuma hutbesi okurken, İran cephesinde savaşan İslam ordusunun düşman kuvvetleri tarafından kuşatıldığını müşahede eder. Olay ayan beyan gözleri önüne serilir. Bunun üzerine, İslam ordusunu mağlubiyetten kurtarmak için bir an hutbeyi keserek keramet gösterip ordu komutanı Sâriye'ye: "Ya Sâriye! Dağ tarafına çekil!"diye seslenir. Halifenin bu nidasını ve emrini kilometrelerce uzaklıktan işiten Sâriye ve ordusu derhal dağ tarafına çekilerek mutlak bir mağlubiyetten kurtulur.[3202]

Hz. Ömer'in fethedilen yerlerin yöneticilerine ve halkına ilk talimatı şöyle olmuştu. "Herkesin malı, canı, yurdu ve mabedi her türlü taarruzdan masundur, güven içindedir." Keza Kudüs'ün fethinde de şahitler huzurunda yazdırdığı sözleşmede, kiliselerin korunacağına, gayri müslimlere tam bir vicdan hürriyeti sağlanacağına, din adına asla cebir ve şiddet uygulanmayacağına dair hükümler yer alıyordu.

Hz. Ömer, gayri müslimleri alakadar eden bir meselede kendileri ile istişare etmeden o konuda asla karar vermezdi. Geçim sıkıntısı içinde olan ve maişetlerini teminden âciz bulunan gayri müslim (zımmi) lere hazineden yardım ederdi. Ayrıca vergi ödeyemeyecek durumda olan fakir gayri müslimleri cizye (vergi) den muaf tutardı.

Hz. Ömer zamanında Müslümanlar Suriye'nin Humus şehrini tahliye etmek mecburiyetinde kalmışlardı. Hâlbuki bu tahliyeden önce zımmilerin mal ve can güvenlikleri ödedikleri cizye karşılığı Müslümanlar tarafından sağlanmaktaydı. Ancak, Müslümanlar Humus'u terk edince, zımmilerin mal ve can güvenliklerini koruma imkânı ortadan kalkmış oldu. Bu nedenle de koruma karşılığı olarak zımmilerden alınan cizyeler ve yüz binlerce altın, zımmilere geri verildi. İşte bu durum, gayri Müslimleri hayret ve dehşet içinde bırakmış, İslam'ın adalet anlayışına olan inanç ve sadakatlerini pekiştirmişti.

Hz. Ömer'in önemli icraatlarından biri de Köleliği kaldırmasıdır. Mısır ve Irak gibi

---

3201 Ş.M.A.Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet, (Peygamberimizin Ashabı), C-1 / 233, yayına hazırlayan Eşref Edib.

3202 Bursalı Mustafa Necati, Hz.Ömer, Sh: 116-117, Çile Yayınları, 2. Baskı-İstanbul.

memleketlerde hiç kimsenin esir ve köle muamelesi görmesine izin vermemişti.

Hz. Ömer askeri sahada olduğu gibi, adli, idari ve siyasi alanda da çok büyük icraatlara imza atmış bir şahsiyettir. Halkçı Cumhuriyet yönetimlerinde olmazsa olmazlardan kabul edilen bütün ilkeleri gerçekleştirmeye muvaffak olmuştur. Mesela, milleti temsil eden bir "Şura Meclisi" kurarak bu meclisin oy çokluğu esasına göre karar almasını sağlamıştır. Meşveretsiz iş yapmamıştır. Herkesin hürriyetlerden olabildiğince istifade etmesini temin etmiştir. Onun idaresinde devlet başkanının adalet karşısında normal vatandaştan hiçbir farkı ve üstünlüğü olmamıştır. Adalet anlayışı dillere destan olmuştur. Bu sıfatından dolayı kendisine hakkı batıldan ayıran anlamına gelen "**Faruk**" lakabı verilmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu konuda başka rivayetler de vardır.

Bir toplantı sırasında orada bulunanlardan biri Hz. Ömer'e tekrar tekrar: "Allah'tan kork ya Ömer!" diyordu. Başka birisi de bu adama: "Yeter artık, defalarca ihtarda bulundunuz" diye ikaz ediyordu. Bunu fark eden Ömer (r.a.): "Bırakınız, bu delegeler istedikleri şekilde ikazda bulunsunlar. Bunu yapmazlarsa bir faydaları olmaz ve vazifelerini yapmamış olurlar. Biz de onları dinlemeyecek olursak yetki ve salahiyetimizi aşmış, kanuna karşı gelmiş oluruz"[3203] diye müdahale etmiştir

Hz. Ömer valilerine de sık, sık şu talimatı gönderirdi: "Sizi saltanat sürmek, tahakküm ve cebir kullanmak için tayin etmedim. Sizler hidayet rehberi olacaksınız ki, herkes size uysun. Müslümanların hak ve hukukunu gözetip, onlara kötü muamele yapmayınız ki, zillete duçar olmasınlar. Onları haksız yere de övmeyiniz ki, şımarmasınlar. Kapılarınızı yüzlerine kapamayınız ki, güçlüler zayıfları ezmesinler. Kendinizi Müslümanlara karşı üstün görmeyiniz ki, zulme duçar olmasınlar."[3204]

Hz. Ömer, valiler, Askeri erkân ve memurlar hakkında yapılan şikâyetleri incelemek üzere bir komisyon kurdurmuştur. Ve yine İslam tarihinde mahkemelerini kadıların (Hâkimlerin) yönettiği ilk adli teşkilat Hz. Ömer tarafından kurulmuştur. Hz. Ömer'in Ebu Musa el-Eş'ari'ye gönderdiği şu mektup, cihan tarihinin emsalsiz bir adalet abidesidir: "Kaza (hâkimlik vazifesi) muhkem ve yerine getirilmesi gereken bir farizadır. Herkes senin karşında, meclisinde, adaletinin tecellisinde eşit olsun. Zayıflar adaletten meyus olmasın (ümitsizliğe kapılmasın). Güçlüler senden tarafgirlik beklemesin. İddia sahibi delil göstermeye mecburdur. İnkâr edene yemin ettirilir. (Davalılar arasında) Sulh caizdir. Haram olan bir şeyi helal eden veya helali haram kılan bir sulh olmamak şartıyla dün bir hüküm verdikten sonra onu tekrar düşünme neticesinde (ilk kararında yanlışlık görürsen) hakka dönüşte tereddüt etme. Kitap ve sünnette bulamadığın hususlarda aklına danış. Birbirine benzeyen veya emsal olan şeylere dikkat et, sonra bir kıyas yap. Bir kimse delil takdim etmek isterse, ona zaman tanı. Verilen bu süre zarfında

3203 Ş.M.A. Nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabının hayatı C-1 / 239, yayına hazırlayan Eşref Edib,Sebilürreşad Neşriyat-1963.

3204 age. C-1 / 239.

kayda değer deliller getirirse hakkını koru. Aksi takdirde davasını düşür. Bütün Müslümanlar âdildirler. Ancak (işlediği suçtan dolayı) kırbaç cezasına çarptırılanlar veya yalan yere şahitlik yapanlar yahut da vesayet ve veraset işlerinde suiistimal ile itham olunanlar müstesnadır."[3205]

Hz. Ömer, Kadıların tayini konusunda da çok dikkatli davranırdı. Zamanın en kâmil ve istikameti en düzgün insanlarından seçerdi. Hâkimlerin gayri meşru yollara sapmalarını önlemek ve ticaret gibi şeylerle uğraşmalarını men etmek için yüksek maaşlar verirdi. Halkın kanunlar hakkında kolayca ve masrafsız bilgi edinebilmesi için "**İfta"** mahkemeleri kurmuştu. Bu mahkemelerde en yüksek fakihler bulunur ve kendilerine sorulan meseleler hakkındaki soruları cevaplarlardı. Böyle bir müessesenin hala dünyada başka bir örneği yoktur.

Abdullah İbni Mes'ud'un bildirdiğine göre Hz. Ömer, kendisi ilim ve irfan itibariyle bütün çağdaşlarından üstün olmakla birlikte, aynı zamanda bu sahada unutulmaz örnek çalışmalar yapmıştır. Mesela, Kur'an-ı Kerim'i cem ve tertip edip yazdırarak metnini olduğu gibi muhafaza ettirmiş ve İslam ülkelerinin her tarafında öğretilmesini temin etmiştir. Fıkıh ve Hadis ilimleri esas itibariyle Hz. Ömer tarafından kurulmuştur. Hadis ve Fıkıh ile ilgili meseleleri yazdırmıştır. Ancak, Hadis ilminin neşrinde ihtiyatlı davranarak ashaptan başkasının hadis rivayetine müsaade etmemiştir. Günlük hayatımızın ayrılmaz bir parçası olan Fıkıh ilminin neşrini ise çok süratli bir şekilde yaparak memleket sathına yayılmasını sağlamıştır. İnsanlara dinini öğretmeleri için memleketin her köşesine fakihler ve muallimler tayin etmiştir. Muteber kaynak eserlerde Hz. Ömer devrinde 4000 cami inşa edildiği kaydedilir.

Hz. Ömer hicretin 21. yılında şûra meclisini toplayarak Hz. Ali'nin teklifiyle Peygamberimiz (s.a.v.)'in hicretini başlangıç kabul eden hicri takvimin kabulünü sağlamıştır. Ayrıca, ilk defa üzerinde "**Elhamdülillah, Muhammed ün Resulullah, Lailahe illallah**" gibi ibarelerin yazılı olduğu sikkeler bastırmıştır.

Hz. Ömer, geceleri dolaşarak halkın durumunu gözlemlerdi. Bir gün seyahatten Medine'ye dönerken çölde tek başına bir çadır görmüştü. Çadıra yaklaştığında içinde ihtiyar bir kadının yaşadığını fark etmiş ve kadınla aralarında şu konuşma geçmişti:

— Halife Ömer hakkında ne düşünürsün?

— Ömer mi dedin? Allah onun belâsını versin. Onun halifeliği süresince elime beş para geçmedi.

— Sen böyle kuş uçmaz kervan geçmez uzak bir yerde yaşarsan Ömer senin halini nerden bilsin?

— Peki, benim durumumdan haberdar olamayacaksa niçin devletin başına geçti?

Yaşlı kadının bu sözleri, Ömer'i çok etkiledi ve gözyaşlarına boğdu.

3205 Ş.M.A. Nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet, P. Ashabının hayatı C-1 / 240-241.

Hz. Ömer kendisi her meselede dış görünüşe aldanmadığı gibi, insanlara da şu tavsiyede bulunmuştur: "Bir adamın şöhretine, görünüşüne aldanmayınız. Bir insanın namaz ve niyazına da bakmayınız. Aklına, doğruluğuna bakınız."[3206]

Hz. Ömer'in şehit edilmesi ve defni:

Cihan tarihinin emsalsiz adalet örneği Hz. Ömer, sabah namazını kıldırmak üzere mihraba geçip namaza durduğunda, marangozluk ve demircilikle meşgul olan ismi **Firuz**, künyesi **Lü'lü** olan Zerdüşt bir köle, elbisesine gizlediği hançeri çıkararak Halifeye saldırdı ve altı yerinden yaraladı. Hz. Ömer mecalsiz bir vaziyette yere düşer düşmez, namazı kıldırmak üzere yerine Abdurrahman bin Avf 'ı geçirdi ve Ömer yerde yatarken Abdurrahman bin Avf 'ın imametinde cemaat namazı tamamladı. Bu arada cani, cemaatten bazılarına da saldırıp yaraladıktan sonra yakalandı. Ancak intihar ederek necis hayatına son verdi. Hz. Ömer eve götürülüp kendine geldiği zaman ilk Soru:su: "Beni kim vurdu" oldu. Mücrimin bir Zerdüşt olduğu bildirilince, bir Müslüman tarafından vurulmadığı için Allah'a şükretti. Oğlu Abdullah'ı yanına çağırarak Hz. Âişe validemizden Resulullah'ın yanına defnedilmesi hususunda müsaade almasını istedi. Abdullah, Hz. Âişe'nin evine vardığında onu ağlarken gördü ve babasının selam ve ricasını kendisine ilettiğinde de şu cevabı aldı: "O yeri kendim için ayırmıştım. Onun hatırı için rızamla Ömer'e bırakıyorum." Abdullah, Hz. Âişe'nin bu cevabını babasına ilettiğinde: "En büyük arzum bu idi" diyerek memnuniyetini izhar etti. Ölümünden kısa bir süre önce de halkın ısrarı üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından önce kendilerinden memnun olduğunu belirttiği Abdurrahman bin Avf, Saad bin Ebi Vakkas, Talha, Zübeyr, Osman ve Ali gibi Peygamber (s.a.v.)'in altı kişilik güzide ashabından birisini seçmelerini tavsiye etti. Suikasttan üç gün sonra da Allah'ın rahmetine kavuştu. Muharrem ayının ilk Cumartesi günü gömülerek Fahr-i Kâinat efendimize ve Hz. Ebu Bekir'e komşu oldu. Rabb'im rahmetiyle muamele etsin.

Hz. Ömer'in hikmetli sözleri:

1- "İnsanlarla iyi dostluk kurmak aklın yarısıdır, yerinde sual sormak ilmin yarısıdır, iyi tedbir almak yaşamanın yarısıdır."

2- "Ahmak kimse ile arkadaşlıktan sakın. Şüphesiz o, bazen sana faydalı olmak isterken zarar verebilir."

3- "Dünyanın izzeti mal ile âhiretin izzeti iyi amellerledir."

4- "Gülmesi çok olanın heybeti azalır."

5- " İnsanları küçümseyen, insanlar tarafından küçümsenir."

6- "Sözü çok olanın hatası çok olur. Hatası çok olanın hayâsı az olur. Hayâsı az olanın iffeti az olur. İffeti az olanın kalbi ölmüş olur."

7- "Sırrın senin esirindir. Söylediğin zaman sen onun esiri olursun."

3206 age. C-1 / 262.

8- "Cehalet öyle bir binektir ki üzerine binen zelil olur, arkadaşlık yapan yolunu kaybeder."

Bu konuyu M. Necati Bursalı'nın şu şiiriyle notalayalım.

Anlatmak kolay mı Ömer'i size?
İşte onu sundum idrakinize.

O'nun hayatı ki, baştanbaşa nur,
Gönül evi iman ile doludur!..

Aşk ateşi ile yanıyor kalbi,
O'nun tek rehberi, işte son Nebi,

Haydi, göster bana böyle bir insan,
Ey yirminci asır, devr-i perişan!

3-HZ. OSMAN (R.A.)'IN HAYATI:

Hz. Osman'ın özgeçmişi ve Müslüman oluşu:

Kureyş'in en asil ailelerine mensup olan Hz. Osman, Milâdî 577 senesinde Mekke'de dünyaya gelmiştir. Babası Affan'dır. Nesebi Peygamberimiz (s.a.v.) ile beşinci göbekte birleşmektedir. Büyük annesi "Beydai Ümmül Hâkim" Hz. Muhammed (s.a.v.)'in halasıdır.

Hz. Ebu Bekir, birçok kimsenin Müslüman olmasına vesile olmuştu. Hz. Osman ile de çok samimi dost idi. Bir gün kendisine İslam'dan bahsedince, Hz. Osman da Resul-i Ekrem'i görmek istediğini ve kendisini ona götürmesini rica etti. O esnada Resul-i Zişan, Hz. Ebu Bekir'in evine gelmiş ve Hz. Osman'a : "Allah'ın ihsan ettiği cennete rağbet et, ben sana ve bütün insanlara hidayet rehberi olmak üzere gönderildim" demişti. Hz. Peygamberin bu veciz ve tesirli sözleri karşısında Hz. Osman, Kelime-i Şahadet getirerek Peygamber (s.a.v.)'in mübarek elini tuttu ve orada hemen Müslüman oldu. Bu sırada 34 yaşında idi.

Hz. Osman, Yaratılış itibariyle halim selim bir kişiliğe sahipti. Şefkat ve merhameti gazabına daima üstün gelirdi. Kalbi Allah korkusu ile dolu diyanet perver bir insandı. Cahiliye döneminde bile hiç içki kullanmamış, iffet ve namusu ile tanınmıştı. Resul-i Ekrem'in kendisine hürmet ettiği itibarlı kimselerdendi. Hz. Âişe validemiz anlatıyor: "(Bir gün) Hz. Ebu Bekir (r.a.) Resuluullah'ın yanına girmek üzere izin istedi. Bu sırada Aleyhissalâtü vesselam yatağı üzerinde yatmakta idi. Üzerinde benim bürgüm vardı. Resulullah halini bozmadan izin verdi. Meselelerini konuşup hallettikten sonra Ebu Bekir gitti. Bir müddet sonra Hz. Ömer gelerek izin istedi. Resul-i Ekrem aynı halini hiç değiştirmeden onun girmesine de izin verdi. Ömer de ihtiyacını gördü ve gitti. Bir süre sonra Hz. Osman izin istedi. Bu sefer Aleyhissalâtü vesselam yatağında doğrulup oturdu. Üstünü başını düzeltti. Bana da: "Elbiseni üzerine topla!" Diye emretti. Ve ona da girmesi için izin verdi. Osman da içeri girip ihtiyacını gördükten sonra gitti. Osman gidince ben dayanamayıp: "Ey Allah'ın Resulü! Ebu Bekir ve Ömer gelince istifini bozma-

dığın halde Osman gelince kendine çeki düzen verdin. Sebebi nedir?" diye sordum. Dedi ki: "Osman çok hayâlı (utangaç) birisidir. Ben kendime çeki düzen vermeden içeri alırsam, arzusunu açmadan çekip gidebilirdi. Bundan endişe ettim." Diğer bir rivayet de: "Kendisinden meleklerin hayâ duydukları bir kimseden ben hayâ duymayayım mı?"[3207] şeklindedir.

Evet, son derce mütevazı olan Hz. Osman, sarsılmaz bir imana, musibetler karşısında derin bir tevekkül anlayışına sahipti. Gönlündeki zenginlik, cömertliğini daima tetikleyerek, servetini Allah yolunda harcamaya sevk ederdi. Tebük seferine çıkacak orduyu teçhiz için bin dinar getirerek Resulullah'ın kucağına döktüğünde, kâinat efendisi Hz. Muhammed (s.a.v.): "Bu günden sonra Osman'a (her ne) yapsa zarar vermeyecektir!"[3208] Sözünü iki defa tekrar etmişti.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kızı Rukiye, daha önce Ebu Leheb'in oğlu Utbe ile evlenmişti. Fakat İslam'a ve Peygamberimize olan düşmanlıkları sebebiyle Rukiye'yi boşamışlardı. Hz. Osman Müslüman olduktan sonra Rukiye ile evlendi. Rukiye'nin vefatı üzerine de, ikinci kızı Ümmü Gülsüm ile evlendi. Bundan dolayı iki nur sahibi manasına gelen "**Zi'n-nureyn**" lakabını aldı. Hz. Osman'ın muhtelif eşlerinden kız ve erkek evlatları dünyaya geldi. Bunlardan en fazla şöhret bulanı Eban adındaki oğlu idi.

Mekke'lilerin Müslümanlar üzerindeki zulüm ve baskısı artınca Hz. Osman, Habeşistan'a ilk hicret edenler arasında eşi ile birlikte yer almıştı. Peygamber efendimizin vahiy kâtipliğini de yapan Hz. Osman, çok kuvvetli bir hitabete de sahipti. Veda haccında Peygamberimize refakat eden Hz. Osman, Resulullah'ın vefatını müteakip, Hz. Ebu Bekir'e ilk biat edenler arasında yer aldı. Ayrıca Hz. Ebu Bekir'in meşveret meclisinde de görev alarak hayırlı karaların alınmasında önemli rol oynadı.

Peygamber Efendimizden 146 hadis-i şerif rivayet etti. Ancak bunların sadece altı tanesi Buhari ve Müslim'de yer aldı.

Hz. Osman'ın hilafet makamına seçilmesi ve icraatları:

Bundan önce belirttiğimiz gibi, Hz. Ömer Halife seçimi konusunda altı kişilik ismi önermişti. Hz. Ömer'in defin işlemlerinden sonra bu altı kişi kendi aralarında toplandı. Toplantıda Hz. Abdurrahman: "İçimizden üçümüz, diğer üçümüz lehine feragat edelim" teklifini getirdi. Bu teklif kabul görerek, Zübeyr Ali'ye, Talha Osman'a ve Saad bin Ebi Vakkas da Abdurrahman'a reylerini verdiler. Bu oylamaya müteakip Hz. Abdurrahman kendi adaylığından da feragat ettiğini söyledi ve böylece iki kişi aday kaldı. Sonra Hz. Abdurrahman bu iki kişiye: "İçinizden hanginiz feragat ederse bu görevi ona verelim" deyince, her ikisi de sükût etti. Bunun üzerine Hz. Abdurrahman: "İçinizden birini seçmeyi bana bırakır mısınız? Şayet bırakırsanız en faziletli olanınızı seçerim" dedi. Bu beyan üzerine Hz. Ali de, Hz. Osman da: "Peki olur" diye cevap verdiler. Bu cevap üzerine Hz. Abdurrahman her ikisinin de tek tek ellerinden tutarak şöyle söyledi: "Senin Resul-i Ekrem (s.a.v.)'e yakınlığın (akrabalığın), İslamiyet'te kıdemin var. Emaneti

3207 Müslim, Fezailu's-Sahabe, 36 (4201)

3208 Tirmizi, Menakıb, (3702)

sana verecek olursam, adalet üzere hareket edecek, şayet emaneti sana vermezsem itaat edecek ve dinleyecek misin?" Hz. Abdurrahman her iki namzetten de "Evet" şeklinde misak (söz) aldıktan sonra, geceli gündüzlü üçgün çalışarak herkesle istişare yaptı ve sonunda her iki namzedi de çağırarak kendileriyle son bir kez daha görüştü. Sonra sabah ezanında Ensar, Muhacirin, ordu komutanları ve bütün devlet erkânını mescidde topladı. Namazdan sonra da ayağa kalkıp Şahadet getirerek: "Ey Ali! Ben herkesle istişare ettim. Onların reyinin Hz. Osman üzerinde toplandığını gördüm. Onun için Hz. Osman'a biat ediyorum" dedikten sonra, Hz. Osman'a dönerek: "Allah'ın kitabı ve Resulullah'ın sünneti ile Hz. Peygamberi takip eden iki Halife'nin sünneti üzere sana biat ediyorum" deyip elini tuttu ve ümmeti biate davet etti. Bunun üzerine herkes peşinden Hz. Osman'a biat etti. Böylece Hz. Osman'ın hilafeti onaylanmış oldu.[3209]

Hz. Osman (r.a.)'ın icraatları:

Hz. Osman devrinde birçok sahada önemli hizmetler yapılmakla birlikte, özellikle askeri alanda hayli başarılı çalışmalar yapılmış, karada ve denizde birçok zaferler kazanılmıştır. İlk defa büyük bir deniz donanması hazırlanarak Kıbrıs fethedilmiş ve ayrıca Bizans donanmasına ait 500 parçadan oluşan deniz kuvvetleri tamamen imha edilmiştir. Bundan sonra İslam ordusu her yerde sancağını rahatlıkla dalgalandırır olmuş veTrabulus'tan Afganistan'a, Türkistan'dan İran'a kadar birçok ülke fethedilmiştir.

Hz. Osman'ın on iki yıllık hilafet devrinde altı yılı tam bir emniyet ve refah içinde geçmiştir. Hz. Osman devrindeki bu refah ve bolluk, daha sonra aleyhinde fitnenin kopmasına sebep olmuştur. Çünkü bu maddi servet ve refah, sefahati ve ahlaki çöküntüyü de beraberinde getirmiştir.

Hz. Osman ailesine ve yakınlarına bağlı iyi niyetli bir fıtrata sahipti. Yakın çevresinin refaha kavuşmasını arzuluyor ve devlet kademelerine herkesten daha ziyade söz geçireceğini zannettiği akrabalarını getiriyordu. Fakat tam tersi oldu. Hz. Osman'ın hoş görülü olduğunu bilen bu insanlar, maalesef itaatsizlikte herkesten daha öne geçtiler.

Fitne hareketleri ve başlama sebepleri:

Hz. Osman'ın yakınlarını önemli mevkilere getirmesi birçok kimseyi gücendirmişti. Bu hali bahane ederek şu üç grup karşı çıkıyorlardı. Başta **Haşimiler**, Emevi sülalesine devlet imkânlarının sunulmasını çekemiyor ve ümmetin başına kendilerinden birinin geçmesini istiyorlardı. Diğer taraftan **Mecusiler,** kendilerine daha fazla hak tanıyacak bir hükümetin iş başına gelmesini talep ediyorlardı. **Yahudiler** ise, İslam devletinin temel esaslarını ifsad ederek, İslam'ı kökünden yıkmayı amaçlıyorlardı. Bunun için de Müslümanlar arasında dini ihtilaflar çıkararak çeşitli mezhep ve fırkalara bölmeyi hedefliyorlardı. Bunlardan bir kısmı gizli çalışıyor, bir kısmı üst düzey memurlara suikastlar tertipliyor, bir kısmı da Hz. Osman aleyhinde propaganda yaparak onu halkın gö-

3209 Ş. M. A.Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet, (Peygamberimizin Ashabı), C-1 / 393-394, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad neşriyat-1963.

zünden düşürmeye çalışıyordu. Bu çalışmalar sonucunda Küfe, Basra ve Mısır'da ihtilalci fırkalar teşekkül etmişti. Fitne ve fesadın başı, isyanın ana merkezi Mısır idi. **Abdullah İbni Sebe** namındaki Yahudi dönmesi Mısır'da yerleşmişti. Tam bir komitacı olan İbni Sebe, çeşitli fikirlere sahip zihni bulanık insanlar için bir merkez durumuna gelmişti. Her tarafı dolaşarak nifak tohumlarını saçmaya devam ediyor ve taraftar edindiği kimselere, Hz. Osman'ın kendisini ve memurlarını küçük düşürücü, aleyhlerine olabilecek her çareye başvurmalarını istiyordu. İbni Sebe'nin taraftarları bu yolda çalışmalarını sürdürerek birçok fitne ve hadiselerin çıkmasına sebep olmuşlardı. Maalesef, İslam'ı içten yıkmak isteyen bu hain, nifak işinde başarılı olmuştu. İbni Sebe daha da ileri giderek şöyle diyordu: "Hz. Ali, Kur'an ayetiyle halife tayin olunduğu halde onun hakkı Ebu Bekir, Ömer ve Osman tarafından gasp edilmiştir." Bu ifadeleri ile Hz. Ali'yi âdeta ilahlaştırarak Müslümanları ayaklanmaya çağırıyordu.

Üzülerek ifade edelim ki, İslam ülkesinde çeşitli süfli menfaat grup ve hizipleri meydana çıkmıştı. Bu durum büyük bir felaketin habercisiydi. Kademe kademe bu fitne alevi her tarafı sarmıştı. Nihayet Mısır, Küfe ve Basra'daki müfsidler hacca gitmek bahanesiyle yola çıkıp doğrudan Medine'ye ilerlemişlerdi. Medine yakınlarına gelindiğinde çadırlarını kurdular. Bu isyancı grubun reislerinden bir kaçı Hz. Ali, Talha, Zübeyr ve Saad bin Ebi Vakkas'ı ziyaret edip, iddialarını anlattılar. Hz. Osman'ın riyaset makamını bırakması için aracılık yapmalarını istediler. Fakat hiç biri böyle bir tavassutu kabul etmedi. Hz. Osman bunların bu tavassut arayışından haberdar olmuştu. Hz. Ali'yi çağırtmış ve bunlarla görüşerek makul istekleri varsa kabul etmesini istemişti. Sonra aynı hafta Cuma namazında Hz. Osman İcraatlarını anlatan bir hutbe okurken birden bir patırtı kopmuştu. İsyancı grubun: "İntikam, intikam !"diye bağırarak geldikleri görüldü. Atlarını Hz. Osman'ın ikametgâhına doğru süren Asiler, ikametgâhı kısa sürede kuşattılar. Kırk gün süren muhasarayı her geçen gün daraltarak Hz. Osman'ı susuz bıraktılar. Hatta bir gün Resul-i Ekrem'in zevcesi Ummi Habibe Hz. Osman'a biraz su götürmek istemiş, fakat muhasaracıların şiddetiyle karşılaşarak muvaffak olamamıştı. Ayrıca ashabın ileri gelenlerinden bazıları da isyancıların hakaretine maruz kalmışlardı. Hz. Ali fitneyi bertaraf etmek, Hz. Osman'a yardımcı olmak için defalarca teşebbüste bulunmuş, ancak başarıya ulaşamadığı için evine çekilmek zorunda kalmıştı. Bununla beraber, Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin ve arkadaşları Hz. Osman'ın muhafızlığı için görevlendirilmişti. Muhasara kırk gün sürdü. Asiler, Hz. Osman'ın çekilmesini istediler. Fakat Hz. Osman bu teklifi kabul etmedi ve son dakikaya kadar makamında sebat edeceğini söyledi. Nihayet bir gün Hz. Osman, evinin bir tarafından asilere son derece etkili olan şu hitabeyi yaptı: "Ey insanlar! Resul-i Ekrem'in Medine'deki mescidi küçük ve dardı. O zaman her kim mescidi genişletirse ona cennette yüksek bir makam verileceği açıklanmıştı. Ben de derhal Peygamberimizin bu emrini yerine getirmiştim. Siz ise bu gün beni bu mescidde namaz kılmaktan men ediyorsunuz. Müslümanlar Medine'ye geldikleri zaman "Rume" kuyusundan başka suyu tatlı olan bir kuyu yoktu. Resul-i Ekrem:

"Kim bu kuyuyu satın alır da Müslümanlara vakfederse Cenab-ı Hak cennette daha büyük bir ecir ihsan eder" buyurmuştu. Allah'ın inayetiyle bu iyilik de bana nasip oldu. Siz ise bu gün beni o kuyunun suyundan mahrum ediyorsunuz."[3210] Hz. Osman, konuşmasına devamla, bir Müslüman'ın ancak üç günahtan dolayı öldürülebileceğini, bunların da: "zina, suçsuz yere kasten adam öldürme ve dinden dönme (İslamiyet'ten irtidat)" olduğunu, kendisinin ise bütün bu günahlardan masum bulunduğunu söylemiş, fakat bu konuşma isyancılar üzerinde bir tesir yapmamıştı. Nasihatlerle sonuç alınamayacağını anlayan halife, şiddet kullanarak Müslüman kanı dökmeye de gönlü razı olmadığı için Allah'a tevekkül ederek neticeyi beklemeye başladı.

Hz. Osman'ın şehit edilmesi:

Bir gece Hz. Osman rüyasında Resul-i Ekrem'i ve Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer'i görmüş, Resul-i Ekrem kendisine: "Hep oruçluyuz, iftara seni bekliyoruz." demişti. Bu rüyadan sonra Hz. Osman uyanmış ve son anlarının yaklaştığını anlamıştı. Ertesi günü Cuma idi. Oruca niyet etti. Bütün gününü ibadet ve Kur'an-ı Kerim tilavetiyle geçirdi. Bir ara ikindi vaktine doğru Asilerin kapıları zorladıkları görüldü. Hz. Osman'ın korumalığını üstlenen Hz. Ali'nin oğulları ve Peygamber torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin ve Talha'nın oğlu Muhammed ile Zübeyr'in oğlu Abdullah Asilerin içeri girmelerine mani olmak istediler. Ancak Asiler, Hz. Hasan'ı yaralayarak duvardan atlayıp içeri girmeyi başardılar. İçeri giren isyancılar arasında bulunan **Kinane bin Bişr**, Hz. Osman'ın başına bir demir parçasıyla vurdu. Arkasından **Sudan bin Hamran** ikinci darbeyi indirdi. Hz. Osman bir anda kanlar içinde kaldı. Bu halde iken **Amr bin Humuk** göğsüne hançerini saplayarak dokuz yerinden yaraladı. Kanları o sırada okumakta olduğu Kur'an-ı Kerim'in sayfaları üzerine akıyordu. Diğer bir Asi de Hz. Osman'ın yanında bulunan ve onu korumaya çalışan eşi **Naile'**nin birkaç parmağını kılıç darbeleri ile doğradı. Hayâ ve şefkat örneği Hz. Osman hemen orada ruhunu Allah'ına teslim etti.

Hz. Osman'ın Şahadeti bütün ümmeti derin bir üzüntüye boğdu. Hz. Ömer'in eniştesi Said durumu öğrenince:"Üzerimize Uhut dağı yıkılsa yeridir" diyerek olayın vahametini anlatmaya çalışıyordu. Hz. Osman'ın yönetiminden şikâyetçi olanlar bile böyle bir neticeye ihtimal vermiyorlardı. Hatta olaya sebep olan şakiler dahi, işledikleri bu sorumsuzca cinayetin dehşetinden titriyorlardı. Maalesef, tek sevinenler İslam düşmanları idi. Bu cinayetten sonra İslam ümmetinde ki vahdet parçalanmış, **Sünni**, **şii**, **alevi** ve **harici**, gibi fırkalara ayrılmıştır. Bu ayrılık asırlarca devam etmiş, hala devam etmektedir. İslam tarihinde kanayan bir yara olmuştur. Asilerin tehdit ve baskısından dolayı, Hz. Osman'ın cesedini almaya iki gün kimse cesaret edememiştir. Nihayet dört fedakâr kişi evine girerek kanlı gömleği ile kaldırıp mezarlığa götürmüşlerdir.

Cenaze namazını yalnız on yedi kişi kılmıştır. İmam Ahmed bin Hanbel'e göre

3210 age. C-1 / 286.

namazını Zübeyr Hazretleri kıldırmış ve cenazesi **Baki** mezarlığının arkasında bulunan "**Haşi Kevkeb**" denen yere gömülmüştür. Bu gün ise burası Baki mezarlığının içine alınmıştır. Allah ona da bize de rahmetiyle muamele etsin ve İslam ümmetini fitnelerden korusun.

4- HZ. ALİ (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Ali'nin özgeçmişi:

Künyesi Ebül Hasen, Ebu Turab; lakabı Haydar; babası Ebu Talib; dedesi Abdul Muttalib; annesi Fatıma'dır. Babası amcasının kızı ile evlendiği için Hz. Ali hem baba, hem de anne tarafından Haşimî sülâlesine mensuptur. Resul-i Ekrem'in Peygamberliğinden 15 sene evvel dünyaya geldi. Hz. Ali buğday renkli, orta boylu, güzel yüzlü, geniş göğüslü, sık sakallı, iri gözlü ve az saçlı idi. Hz. Ali, Peygamberimizin amca zadesidir. Resul-i Ekrem küçük yaşta anne ve babadan öksüz kalınca, önce dedesi, sonra da amcası Ebu Talib himayesi altına almış ve eşi fatıma ona öksüzlüğünü hissettirmeyecek şekilde analık yapmıştı. Bu sefer himaye sırası Resululla'a gelmişti. Ebu Talib'in çocuk sayısı fazlaydı. Onların bakımında Ebu Talib zorlanıyordu. Bunun için Peygamberimiz Hz. Ali'yi himayesine alarak kendi terbiyesi altında güzel ahlâkın canlı bir örneği olarak yetiştirdi.

Hz. Ali (r.a.), riyaset makamına geçtikten sonra da takvalı yaşayışından hiç taviz vermedi ve dünya onu hiç aldatmadı. Zengin bir kimse olmamasına rağmen, çok cömert idi. Onun hakkında: "Onlar kendi canları çekmesine rağmen yemeği (Tanrı aşkına) yoksula, yetime ve esire yedirirler"[3211]ayet-i celilesi nazil oldu.

Hayatının 25 yılını Allah'ın Resul'ü ile birlikte geçiren Hz. Ali'ye Kur'an-ı Kerim'i bizzat Cenab-ı Peygamber talim ettirdi ve tefsirini öğretti. Resul-i Ekrem'in sağlığında Kur'an'ın tamamını ezberledi ve vahiy kâtipliği yaptı. Hadis ve Fıkıh alanında da müstesna bir yere sahipti. 586 adet hadis rivayet etti. Bunların 20 tanesini Buhari ve Müslim müşterek naklederler. Fıkıh ve içtihatta da muasırlarının önüne geçti. Kudretli bir hitabete sahipti. Resulullah'ın birçok mektuplarını o yazardı.

Hz. Ali, gençlik çağına geldiğinde kızı Fatıma ile evlendirip bizzat nikâhlarını kıydı ve kendilerine hayır duada bulundu.

Al-i İmran Süresinin 61. ayet-i kerimesi nazil olunca Resulullah (s.a.v.) hemen Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i yanına çağırarak: "Bunlar benim ailem (Ehl-i Beytim) dir"[3212]buyurdu. Hz. Fatıma'dan Hasan, Hüseyin, Muhsin adındaki oğulları ve Zeyneb, Ümmi gülsüm namındaki kızları dünyaya geldi. Ancak Muhsin çocuk iken vefat etti.

Hz. Ali'nin Mekke dönemi ve İslamiyet'i kabulü:

Hz. Ali, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in eşi Hz. Hatice ile birlikte sık, sık ibadet ettiklerini

3211 İnsan: 76 / 8.

3212 Tirmizi, Menakıb, (3726)

görüyordu. Onların bu hali Hz. Ali'nin dikkatini çekip, merakını celbetmişti. Bu nedenle, bir gün, Resul-i Ekrem'e bu durumun mahiyetini sordu. O da şirkin kötülüğünü anlattıktan sonra, "**tevhid**"in mana ve önemini anlattı. Daha sonra da kendisinin Allah'ın Peygamberi olduğunu açıklayarak, zaman, zaman irşada devam etti. Bu irşadlar sonunda Hz. Ali çocuk yaşta olmasına rağmen, Hz. Hatice'den sonra ikinci şahıs olarak İslam'ı kabul etti. Böylece Allah'ın Resulü ile Allah davasında birleşmiş oldu.

Hz. Ali (r.a.) 13 yıllık Mekke dönemini Resul-i Zişan Efendimizle birlikte geçirdi. İbadet ve sohbetlerinde hep bulundu. O'nun hicreti sırasında hiç tereddüt etmeden ölümü göze alarak yatağına girip yattı. Böylece Kureyş canilerinin suikast planını boşa çıkardı. Sabah olunca da Resulullah'ın kendisine emanet ettiği vazifeleri bir bir yerine getirdi. Mekke'de üç gün kaldıktan sonra, o da Medine'ye hicret etti.

Medine döneminde Hz. Ali:

Medine'de Müslümanlar her geçen gün çoğalıyorlardı. Bu durum Mekke'li müşrikleri endişeye sevk ettiği için tedbir almalarını gerektiriyordu. Nitekim ilk kozlarını Bedir muharebesinde paylaşmak istediler. Hz. Ali 300 kişilik Mücahit grubun önünde siyah renkli sancaktan birini alarak Bedir'e doğru ilerledi ve harb meydanının hâkim noktalarını işgale muvaffak oldu. Henüz 23 yaşında harb tecrübesi olmamasına rağmen, savaş sırasında düşman saflarını eriten hamleler yapıp, büyük kahramanlıklar gösterdi. Hz. Ali aynı sene Hazreti Fatıma ile evlendi.

Bedir'deki mağlubiyeti Müşrikler bir türlü hazmedememişlerdi. Bunun için Bedir'in intikamını almak üzere büyük bir kuvvet hazırlamışlardı. Ve nihayet iki ordu Medine'nin yakınında bulunan Uhut dağı ve civarında karşı karşıya geldi. Savaş esnasında Resul-i Ekrem yaralanmış, bir dişi kırılarak hendeğe düşmüştü. Tam bu sırada Hz. Ali müşriklerin bayraktarı Ebu Saad bin Ebi Talha ile dövüşüyordu. Bir ara Ebu Saad yere yuvarlandı ve üzerindeki giysisi açılarak çırıl çıplak kaldı. Onu bu halde iken Hz. Ali'nin öldürmesi işten bile değildi. Fakat hayâ ve edeb abidesi Hz. Ali, onun üzerinden gözlerini ayırarak öldürmekten vaz geçti ve yanından ayrıldı.

Uhut'ta Cenab-ı Peygamberi can siparane korudu. Hz. Fatıma da sevgili babasının yaralarını yıkayıp temizledi.

Hz. Ali Hayber'in fethinde en büyük kahramanlığı gösterdi. Resulullah (s.a.v.) Hayber günü şöyle buyurdu: "Yarın sancağı öyle bir kimseye vereceğim ki, o, Allah'ı ve Resulünü sever, Allah ve Resulü de onu sever." Ravi devamla der ki: "Bu söz üzerine orada bulunalar kendilerini seçtirmek için boyunlarını ileri doğru uzatarak Resul-i Ekrem'e görünmeye çalıştılar. Ama O: "Bana Ali'yi çağırın" buyurdu. Bu emir üzerine Ali getirildi, fakat gözlerinden rahatsızdı. Resulullah hemen gözlerini tükürüğü ile mesh etti ve sancağı eline verdi. Allah Teâlâ Hazretleri onun eliyle Hayber'in fethini nasip et-

ti."[3213] Yahudilerin ünlü komutanı Merhab'ı yaptığı düelloda öldürerek Hayber'in fatihi unvanını kazandı. Bundan sonra da Hayber kendiliğinden teslim olmak zorunda kaldı.

Mekke'nin fethinde de ön saflarda yer alan Hz. Ali, Kâbe'nin damında yer alan putların temizlenmesinde, Peygamberimizi omuzuna alarak yardımcı olmak istemiş, fakat Resul-i Ekrem'i taşıyamamıştır. Bu sefer Allah Resulü Hz. Ali'yi kaldırmış o da putları bir bir yıkmıştır.

Tebuk seferi sırasında ehl-i beyti korumak üzere Hz. Ali, Peygamberimiz tarafından Medine'de bırakılmıştı. Hz. Ali harbe iştirak edemeyeceği için üzülmüştü. Onun bu halini gören Resul-i Ekrem, iltifatkâr sözlerle onu teselli etti.

Yemen halkına İslam'ı tebliğ için ilk gönderilen heyetin başında Hazreti Halid bulunuyordu. Halid başarılı olamadığı için Fahr-i Âlem Efendimiz Hz. Ali'yi bu iş için görevlendirdi. Fakat Hz. Ali bunun zor bir görev olduğunu beyan ederek bu vazifeden affını rica edince, Peygamberimiz mübarek elini Ali'nin göğsüne koyarak "Yâ Rab! Ali'nin dili, doğruluğun tercümanı, kalbi de, hidayet nurunun membaı olsun!" dedi ve sonra siyah bir bayrak vererek Yemen'e uğurladı. Hz. Ali Yemen'de kısa bir sürede başarıya ulaştı ve Hemedan kabilesinin tamamı Müslüman oldu.[3214]

Peygamber Efendimizin vefatını müteakip, Hz. Ebu Bekir'in halife seçimi sırasında daha önce belirttiğimiz nedenlerle biat edenler arasında yer almadı, fakat daha sonra biat etti.

Hz. Ömer devrinde ise kendisine verilen görevleri en güzel şekilde yerine getirdi ve Hz. Ömer'in her işinde ona istişare kaynağı oldu.

Hz. Ali'nin hilafete seçilmesi:

Hz. Ali, Hz. Osman'ın hilafet makamına seçilmesinden bir müddet sonra baş gösteren fitne hareketlerine karşı alınması gereken tedbirler konusunda samimi telkinlerde bulundu. Hatta Mısır'dan gelen gayri memnunlarla görüşme yaparak onları ikna etti ve Hz. Osman adına durumun ıslah edileceğine dair onlara söz verdi. Buna rağmen fitne ve fesat hareketleri yeniden alevlendi. Bu sefer Hz. Ali, bu mevzuda tekrar devreye girmeyeceğini beyan ederek evinde inzivaya çekildi. Fakat Hz. Osman'ın asilerce muhasara altına alınıp aç susuz bırakıldığını öğrenince, uzlet halini terk ederek asilerin yanına gitti ve bu tutumlarını takbih etti. Daha önce de belirttiğimiz üzere oğulları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i, Hz. Osman'ın evine göndererek kendisini asilerden korumaları konusunda sıkı tembihatta bulundu. Baskın sırasında oğulları ile birlikte görevli diğer gençler, yaralanmalarına rağmen, Hz. Ali'nin emrini fedâkârane bir şekilde yerine getirdiler, fakat Hz. Osman'ın şehit edilmesine engel olamadılar. Bu durum Hz. Ali'yi son derece müteessir etti ve Hz. Osman'ın muhafazası ile görevli bu gençleri ağır sözlerle eleştire-

3213 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ansiklopedisi, K. Sitte C-12 / 289- 290.

3214 Fethülbari, C-7 / 152.

rek: "Siz yaşarken onun şehit düşmesine nasıl meydan verirsiniz?"dedi.[3215] Hz. Osman'ın Şehadetinden sonra anarşi, üç-beş gün daha hüküm sürdü. Asiler duruma hâkimdi. Hz. Ali dâhil, hilafet makamına kimi geçirmek istedilerse hep ret cevabı aldılar. Bu durum karşısında ne yapacaklarını şaşırdılar. Devletin başına birini geçirmeden dönmek de istemiyorlardı. Bunun için halkı toplayarak, bir gün içinde bir halife seçmelerini, aksi halde Ali, Talha ve Zübeyir gibi ashabın güzide insanlarını da öldüreceklerini ilan ettiler.

Bu ültümatom üzerine herkes Hz. Ali'ye müracaat ederek ısrarla biat edeceklerini söylediler. Hz. Ali de istişareler sonucu halkın bu talebini ve biat'ini kabul ederek hicretin 35. yılında devletin başına geçti. Asiler, biat sırasında orada bulunmayan Talha ile Zübeyr'i de zorla getirterek onların da Hz. Ali'ye biatlerini temin ettiler. Hilafeti 4 yıl 9 ay 7 gün sürmüştür.

Hz. Ali'nin hilafetten sonraki icraatları:

Hiç şüphesiz Hz. Ali'yi bekleyen en önemli görev, Hz. Osman'ın katillerini bulup cezalandırmaktı. Fakat işin güçlüğü de ortada idi. Çünkü tam bir terör ve keşmekeşlik hüküm sürmekte idi. Asilerin mühim bir kısmı İslamiyet'i içten yıkmak isteyen Sebeiye grubuna mensuptular. Medine'nin mukadderatı âdeta bunların elindeydi. Bu ortam içerisinde, Hz. Ali'yi ziyaret ederek katillerin bulunmasını isteyen Talha ve Zübeyr'e Hz. Ali şu mealde cevap verdi. "Ortalık çok karışık, hadiselerin sükûnet bulması ve ortalığın yatışması gerekir, şu anda katillerin derdest edilmesi mümkün görülmüyor." Hz. Ali'nin bu cevabı başta Talha ve Zübeyr olmak üzere, birçok kimseyi tatmin etmedi. Mücrimleri Hz. Ali'nin koruduğu şeklinde bir kanaat hâsıl oldu. Hâlbuki katilleri yakalayıp cezalandırmak bir kuvvet meselesiydi. Üstelik kendisine biat etmeyen bir hayli de insan vardı.

Numan bin Beşir, Hz. Osman'ın kanlı gömleğini ve eşi Naile'nin doğranan parmaklarını alarak Şam'a götürdü. O sırada Şam valisi bulunan Muaviye, kanlı gömleği ve parmakları Şam'ın büyük camiinde teşhir etti. Bununla da yetinmeyip, Hz. Osman'ı Hz. Ali'nin öldürttüğünü iddia ederek, herkese teşhir edilen bu eşyalar önünde matem tutturdu. Muaviye bir imparator gibiydi. Siyasette çok mahir bir insandı. Ayrıca bütün vilayetler Hz. Osman'ın tayin ettiği valilerin ellerindeydi.

Tecrübeli bir insan olan Mugire Hz. Ali'ye başta Muaviye olmak üzere valilere şimdilik dokunmamasını önerdi, bu fikri İbni Abbas da destekledi. Bu teklif karşısında Hz. Ali bir müddet düşündükten sonra kaşlarını çatarak elini kılıcına uzattı ve: "Muaviye'ye kılıçtan başka bir şey vermem! Amca zadem (Abbas'ın oğlu) seni şuandan itibaren Şam'a vali tayin ediyorum, haydi hemen hareket et" emrini verdi. İbni Abbas Maviye'den çekindiğini beyan ederek Hz. Ali'nin bu emrine sıcak bakmadığını ifade etti. Bunun üzerine Sehl bin Hanif 'i Şam'a vali tayin etti. Arkasından da diğer valilerin tayin-

3215 Ş. M. A.Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet (Peygamberimizin Ashabı), C-1 / 306-307, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad neşriyat-1963.

lerini yaptı. Ancak her vali gittiği yerde başarılı olamadı. Hz. Ali, hasımlarının siyasetle mağlup olmayacaklarını anlayınca, harb hazırlıklarına başlamak zorunda kaldı.

Bu arada kendilerini hilafet makamına lâyık gören Talha ve Zübeyr'in öfkeleri bir türlü yatışmadığı gibi, Hz. Osman'ın katillerinin bulunmaması da huzursuzluklarını temelli körükledi. Bunun neticesi olarak Talha ve Zübeyr Medine'den ayrılıp Mekke'ye gittiler ve orada bulunan Hz. Âişe'ye katıldılar. Medine'de cereyan eden olaylar hakkında Hz. Âişe'yi bilgilendirdiler. Hz. Âişe, hac farizası için Mekke'ye gitmişti. Hz. Osman'ın Şehadet haberi üzerine Medine'ye dönmekten vaz geçerek Mekke'de kalmayı tercih etti. Buna ilaveten Hz. Osman'ın şehit edilmesiyle ikballerini kaybedeceklerini anlayan Emevilerin propagandaları ile Hz. Ali'ye taraftar gibi görünen, fakat esas amaçlarının Müslümanları bir birine düşürüp İslamiyet'i içten yıkmak olan isyancıların fitne ve fesadı kargaşanın hüküm sürmesine ve Hz. Ali karşıtı grupların çığ gibi büyümesine sebep oldu. Bütün bu gruplar, Mekke'de toplandılar. Hz. Osman'ın katillerinden intikam almak maksadıyla Basralıları da yanlarına almak istediler. Bu nedenle Basra'ya hareket ettiler. Talha ve Zübeyr Basra'ya girdikten sonra Küfe'lilere de mektup yazarak kendilerine katılmaya davet ettiler.

Hz. Ali Mekke'deki muhaliflerinin bu hazırlıklarından haberdar oldu. Bunun için herkesi sefere davet ederek belli bir güçle Irak'a doğru yola çıktı. **Zikar** mevkiine gelince de Küfe'lilerin desteğini almak için oğlu Hasan'ı Ammar ile birlikte Küfe'ye gönderdi. Küfe valisi Ebu Musel Eş'ari Kendilerini çok iyi karşıladı. Hz. Hasan Küfe mescidinde etkili bir hutbe okuyarak halkı Hz. Ali'ye biat etmeye davet etti. Bu davete halk, büyük bir ilgi göstererek 9000 kişilik bir cemaatle Hz. Ali'nin bulunduğu Zikar'a hareket etti. Böylece ordu takviye edilmiş oldu. Bundan sonra Basra'ya hareket edildi. Hz. Ali maiyetinde bulunan **Ka'ka** adındaki şahsı Basra'da bulunan Hz. Âişe ve ekibine göndererek iki taraf arasında sulhu sağlamak için arabuluculuk yapmasını istedi. Ka'ka Basra'da gerekli görüşmeleri yaptıktan sonra müspet netice elde ederek geri döndü. Her iki taraf da savaşa girmeden meselenin sulh yoluyla çözümlenmesinden son derece memnun kaldı. Hz. Ali, Ka'ka döndükten sonra bir hutbe okuyarak bu durumdan son derece memnun olduğunu dile getirdi ve ertesi gün Basra'ya hareket etti. Ancak, İçeride fitnecilerin başı **Abdullah bin Sebe**, **Halid bin Mülcem** ve **Eşter** gibi Müslümanları ne pahasına olursa olsun karşı karşıya getirmek isteyen İslam düşmanları vardı. Nitekim her iki taraf da savaşı kafalarından silmiş olarak huzur içinde uyurlarken Abdullah İbni Sebe ve yandaşları Hz. Âişe tarafına ansızın saldırdılar. Herkes tam bir şaşkınlık içinde uykudan uyanınca, her iki taraf da kendilerinin aldatıldığı ve diğer tarafın vefasızlığına uğramış oldukları zannına kapıldılar. Anî bir baskına uğradıkları düşüncesinden hareketle her iki grup da tam manasıyla bir birine girdi. Artık ok yaydan çıkmıştı. Hz. Ali'nin de, Hz. Âişe'nin de, taraftarlarını teskin etme gayretleri fayda vermedi. Hz. Ali savaşın en şiddetli anında atını harb sahasının ortasına sürerek Zübeyr'e yaklaştı ve Resulullah'ın bir sözünü hatır-

lattı. Bunun üzerine Zübeyr derhal geri çekildi.[3216] Zübeyr'in çekildiğini gören Talha da çekilmek istedi, ancak durumu fark eden Mervan, Talha'ya zehirli bir ok fırlatarak ölümüne sebep oldu.

Bu olaylara sağlıklı teşhis koyabilmek için, şu soruyu sormak mecburiyetindeyiz. Fitne kazanını kaynatan ve Müslümanları birbirine düşüren münafıklara bu fırsatı vermede Müslümanların kendilerinin hiç mi kusuru yok? Birçok hâdisede olduğu gibi, acaba saltanat hırsı bunda da mı öne çıktı? Makam ve mevki sevgisi insanın kalbine taht kurunca, içinde volkanlaşır ve hiçbir şeyi görmez hale getirir. Nitekim tarih boyunca insanoğlunun menfaat hırsı yeryüzünü kanla sulamış ve sulamaya da devam etmektedir. Cenab-ı Hak yaratılışın bir gerçeği olan bu hususu şöyle ifade eder: "Doğrusu insan hırslı (ve huysuz) yaratılmıştır."[3217] Resul-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) de "Sizin benden sonra şirke döneceğinizden endişe duymuyorum. Fakat sizin için korktuğum şey, nefislerinizin isteği doğrultusundaki hırslarınızdır"[3218] buyurur. Merhum Prof Dr. Osman Turan ise menfaat belâsını şu sözlerle dile getirir: "Menfaatler hırslarımızın zehirli yemişleridir. Her biri ayaklarımıza vurulan birer zincirdir."[3219]

Evet, bozguncu Sebeilerin hedefi, Hz. Âişe'yi ele geçirip tevkif etmek ve hakarette bulunmaktı. Bunun farkında olan Hz. Âişe'nin etrafındaki insanlar onu can siparane korudular. Bunlardan yetmiş tanesi Hz. Âişe'nin gözleri önünde öldürüldü. Bu trejedik anlamsız savaşa bir son vermek gerekiyordu. Bunun için Hz. Âişe'nin üzerinde bulunduğu deveye arkadan taarruz edilerek devenin yıkılması sağlandı. Bu arada Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed'e seslenerek kardeşi Hz. Aişe'nin zarar görmemesi için yanına koşmasını söyledi. Arkasından kendisi de Hz. Aişe'nin yanına giderek hal ve hatırını sorduktan sonra, Allah Resulünün muhtereme harimine gösterilmesi gereken gerekli hürmet ve tazimi gösterdi. Birkaç gün istirahat ettirip kardeşi Muhammed ile birlikte Medine'ye gönderdi. Hz. Ali de Basra'da birkaç gün kaldıktan sonra Küfe'ye hareket etti.

Hz. Ali'nin diğer icraatları:

Bu fitne hareketinden sonra Hz. Ali'nin ilk icraatı hükümet merkezini Medine'den Küfe'ye taşımak oldu. Buraya yerleşince umumi durumu gözden geçirerek bir program dâhilinde çalışıp İslami vahdeti sağlamaya çalıştı. Tayin ettiği valiler gittikleri yerlerde vaziyete hâkim olup halk üzerinde müspet tesir bıraktılar. Böylece bütün İslam ülkeleri Hz. Ali etrafında toplanmış oldu. Yalnız, başına buyruk hareket eden bir Şam valisi Muaviye kalmıştı. Onu da dize getirmek mümkün iken, Hz. Ali başarılı Mısır valisi Kays'ı

3216 Hz. Ali'nin Hz. Zübeyr'e hatırlattığı Peygamberimizin sözünün ne olduğu, Hz. Zübeyr'in hayatı anlatılırken açıklanmıştır.

3217 Meâriç:70 / 19.

3218 Müslim, Fezail-30-31.

3219 Prof. Dr. Turan Osman, İslam ve İnsan, Sh:17.

görevden aldı. Yerine atadığı Muhammed bin Ebu Bekir, Kays'ın boşluğunu dolduramadı. Halkta büyük bir memnuniyetsizlik başladı ve Mısır kaybedildi. Bu hal, Hz. Ali'nin o ana kadar ki başarısına gölge düşürdü.

Hz. Ali'nin Muaviye ile mücadelesi:

Daha önce de belirttiğimiz gibi Muaviye fırsatları çok iyi değerlendiren kurnaz bir siyasetçiydi. Kendisi gibi Emevi olan Hz. Osman'ın Şahadetini politik istismar yaparak Şam ahalisini Hz. Ali'ye karşı her an kıyama hazır bir konuma getirdi. Muaviye'nin durumunu yakın takibe alan Hz. Ali ise, meseleyi öncelikle sulh yoluyla çözmek istedi. Bunun için de bir mektup yazarak Cerir bin Abdullah'ı Muaviye'ye gönderdi. Cerir bin Abdullah: "Bize itaat etmemekte ısrar edecek olursanız harbe hazırlanınız, siz Hz. Osman'ın Şehadetini kendi maksadınız için bir bahane gerekçesi kabul ediyorsunuz. Hâlbuki olayla zerre kadar alakam yoktur. Dünya talebinden vaz geçip hakka dönünüz" mealindeki Hz. Ali'nin bu mektubunu Muaviye'ye ve yanında bulunanlara okudu. Muaviye görüşlerinde ısrar ettiği için bu teşebbüs de sonuçsuz kaldı.

Sıffın Savaşı ve Hz. Ali:

Muâviye'nin devlet otoritesinin emrine girmemesi üzerine, Hz. Ali 80 bin kişilik orduyla Şam'a doğru hareket etti. Muaviye de suyollarını ele geçirip karşı tarafı sudan mahrum etmek amacıyla ordusunun Sıffına ilerlemesini emretti. Muaviye'nin niyetini fark eden Hz. Ali, suyun hasımlarının eline geçmesini önlemek için orduya taarruz emri verdi ve bu taarruz neticesinde Muaviye'nin emrindeki Şam ordusu püskürtüldü. Böylece su kaynakları Hz. Ali ve ordusunun eline geçti. Ancak Hz. Ali hasımlarını sudan mahrum bırakmadı. Her iki ordu da sudan faydalandı. Hz. Ali daha önce yaptığı gibi, harbe başlamadan evvel, barış yollarını denedi. Hatta her iki tarafta bulunan ilim ve fazilet erbabı hafız kişiler Müslüman kanının akmasına mani olmak için büyük gayret göstererek, harbin defalarca ertelenmesini sağladılarsa da maalesef müspet sonuç almak mümkün olmadı. Nihayet Muharrem ayının sonlarına doğru iki ordu birbirine merhametsizce, şiddetli bir şekilde saldırıya geçti ve binlerce Müslüman'ın kanı aktı. Hz. Ali muharebeyi daha fazla uzatarak Müslüman kanının akmasını istemiyordu. Bunun için Muaviye'yi düelloya davet etti. Fakat Muaviye Hz. Ali'nin karşısına çıkamadı. Muaviye'nin bu tutumunu onuruna yediremeyen Amr bin As, Hz. Ali'nin karşısına kendisi çıktı. Hz. Ali onu bir darbede yere indirdi.

Harb günlerce devam ettiği için Muaviye tarafı sürekli kan kaybediyordu. Onarılması mümkün olmayan bir sona doğru gittiklerinin farkındaydılar. Muharebeyi sonlandırmak için Amr bin As'ın aklına şu cin fikir geldi ve hemen uygulamaya geçti. Şam ordusunu harb meydanına çıkarırken süngülerinin uçlarına Kur'an-ı Kerim sayfalarını astırarak çıkardı. Şam ordusundaki askerler, Hz. Ali'nin askerlerine yaklaşarak hep bir ağızdan "İki ordu arasında Allah'ın kitabı hakem olsun" diye bağırıyorlardı. Hz. Ali bunun bir hile olduğunu anlamış, fakat ordunun büyük bir kısmı Kur'an'ın hakemliğinin

kabulü konusunda ısrar ediyordu. Hz. Ali, ordusunun zafere ulaşması an meselesi iken, geri çekilmesi emrini verdi ve kılıçlar kınına sokuldu. Bundan sonra iki tarafın uleması imamet (hilafet) meselesinin hakem yoluyla halline karar verdi.

Hakem tayini:

Meselenin halli için Şam'lılar Amr bin As'ı, Irak'lılar ise Eş'as bin Kays'ı hakem seçti. Ancak Eş'as bin Kays, hakemliği Ebu Musa el-Eş'ari'ye devretti. Antlaşmanın maddelerine göre, Ali ve Muaviye kendi rıza ve iradeleri ile bu iki şahsı hakem tayin ediyor, onların kitap ve sünnete göre verecekleri karara uyacaklarını beyan ediyorlardı. İki hakem karar için bir araya gelerek uzun tartışmalar yaptıktan sonra nihayet, Ebu Musa el-Eş'ari şöyle söyledi: "Ey Amr! Büyük bir muharebeden henüz çıktık, Ümmet-i Muhammed'i tekrar muharebeye sokmayalım, bu işin hallini **şura'ya** bırakalım." Bunun üzerine Amr bin As "Ben de seninle aynı fikirdeyim" dedi. Üzerinde anlaştıkları bu kararı açıklamak üzere kalktılar. Bu arada Abdullah bin Abbas Ebu Musa el-Eş'ari'ye yaklaşarak: "Amr bin As sakın seni aldatmış olmasın, bir şeyi açıklamak için ondan önce davranma" diye ikazda bulundu. Ebu Musa el Eş'ari de: "Hayır, biz ittifak ettik, bunu bozamayız" dedi. Amr bin As, kararın tebliği için, Ebu Musa el-Eş'ari'nin yaş ve fazilet bakımından üstün olduğunu ileri sürerek önce onun konuşma yapmasını isteyip ileri sürdü. Ebu Musa el-Eş'ari ayağa kalkarak hamd ve senadan sonra Ali'nin de, Muaviye'nin de hal'line (Hilafet makamından çekilmelerine) karar verdiklerini ve yeni imam seçimini şura'ya bıraktıklarını açıkladı. Bu açıklama karşısında Hz. Ali taraftarları arasında büyük bir infial uyandı ve hep bir ağızdan "Olamaz böyle bir şey, buna rıza gösteremeyiz" mealinde sesler yükseldi. Bilhassa aralarında bulunan ümmetin birliğini istemeyen nifakçı grup, daha çok gürültü koparıyordu. İşte böyle bir atmosfer içerisinde Ebu Musa el-Eş'ari'nin bu konuşmasına müteakip Amr bin As minbere çıkarak hamdu senadan sonra, Ebu Musa ile birlikte Ali'yi hallettiklerini (hilafet görevinden aldıklarını), kendisinin Muaviye'yi nasb ettiğini (hilafet makamına getirdiğini), çünkü onun Hz. Osman'a varis ve onun kanının yerde kalmamasına talip olduğunu söyledi. Aslında Amr bin As, son derece mahir bir siyasetçi olmakla beraber, hilekâr bir adam olması düşünülemezdi. Çünkü Hz. Peygamber devrinden beri büyük işler başarmış, ülkeler fethedip idare etmiş dirayetli bir siyasetçi ve komutandı. Aynı zamanda Kureyşin en asil hanedanına mensup idi. Böyle en ciddi bir meselede karar verdikten sonra hilekâr bir adam tavrı alarak gülünç bir duruma düşmesi ihtimal dışıydı. Bu düşünceden hareketle bazı yabancı tarafsız kaynakların bildirdiklerine, özellikle İngiliz hilafet tarihçileri ve "Ansiklopedia Britannica" muharririnin beyanatlarına göre, Amr bin As, Hz. Ali taraftarlarının bu itirazları karşısında başka bir çıkış yolu kalmadığını gördü ve öyle bir açıklama yapmaya kendini zorunlu hissetti. Böylece Ali taraftarlarının kabul etmek istemedikleri kararı teyit etmiş oldu.[3220] Ancak

3220 Ş.M.A Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet, C-2, Sh:188-189, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyat-1963.

bu ikili oynama ortalığı büsbütün karıştırdı ve hakem işini temelli suya düşürdü. Bundan sonra da iki taraf arasındaki bu mücadele, maalesef Hz. Ali'nin Şehadetine kadar devam etti.

Harici Fitnesi ve Hz. Ali'nin şehadeti:

Hariciler Sıffın'dan Küfe'ye döndükten sonra da hakem olayına itirazlarını devam ettirdiler. Dini muamelat için hakemi kabul etmenin küfür olduğunu ve Hz. Ali'nin de bunu böyle kabul ettiğini söyleyerek halk arasında bu yalanı yaydılar. Hz. Ali, yayılan bu şayianın doğru olmadığını tekzip etmesine rağmen, "Hüküm yalnız Allah'ındır" diyerek itirazlarını sürdürdüler ve sayılarını da gittikçe artırarak Hz. Ali'ye karşı muhalefet cephesi oluşturdular. Hariciler kendi fikirlerini kabul etmeyenlerin "katli vaciptir" diyerek, kendi düşüncelerinde olmayanları öldürüyor ve fırsat buldukça her türlü zulmü reva görüyorlardı. Hz. Ali bu fitne hareketine son vermek için, Haris bin Urve'yi istihbarat toplamak üzere gönderdi. Fakat Haris yakalanarak öldürüldü. Bunun üzerine Hz. Ali orduyu Nehrevan'a doğru harekete geçirdi. Hz. Ali muharebeden önce nasihat yoluyla bu işi çözmek istiyordu. Bunun için Kays bin Saad ile Eyyub El Ensari'yi gönderdi, fakat kesin sonuç alamadı. Ancak bin kadar Harici tövbe ederek Hz. Ali'ye katıldı. Dört bin kişilik grup ise kendilerini telef edercesine canları pahasına dövüştüler ve sonunda da perişan bir şekilde mağlup oldular. Böylece haricilerin fesadına son verilmiş oldu. Bununla beraber, geri kalanları, Mecusileri, mürtecileri ve İslam'a yeni girenleri kendi taraflarına çekmeye çalışarak hükümet aleyhinde çalışmaya devam ettiler. Hz. Ali bunları da takip ettirerek Ram Hürmüz dağlarında yapılan savaşta imha ettirdi. Ancak Haricilerin geri kalan kılıç artıkları Hz. Ali, Muaviye ve Amr bin As'ı öldürmeye karar verdiler. İbni Mülcem adında birisi Hz. Ali'nin öldürülmesi görevini üstlendi. İbni Mülcem hicretin 40. yılının ramazan ayında Küfe'ye gelerek gece mescidde uyudu. Sabah namazına gelen Hz. Ali bunun uyuduğunu görerek uyandırdıktan sonra namaza durdu. İbni Mülcem bunu fırsat bilerek üzerinde taşıdığı zehirli kılıcıyla Hz. Ali'ye saldırdı ve ramazanın yirmisinde Cuma günü bu mübarek insanı şehit etti. Aynı gün İbni Mülcem'in arkadaşları da diğerlerini öldürmek istediler, fakat Muaviye hafif yaralarla kurtuldu, Amr bin As ise o gün camiye gelmediği için onun yerine imamlık yapan şahıs kurban gitti.

Hz. Ali ruhunu teslim etmeden evvel oğlu Hz. Hasan'a biat hususunda müspet veya menfi bir beyanda bulunmadı. Cenazesi oğlu Hz. Hasan tarafından teçhiz ve tekfin edilerek namazı kılınıp Küfe mezarlığına defnedildi.

Cenab-ı Hak cümlemizi dünya hırsından ve fitnelerden korusun.

5-HZ. ZÜBEYR BİN AVVAM (R.A.)'IN HAYATI:

Hz. Zübeyr'in özgeçmişi:

Adı Zübeyr, künyesi Ebu Abdullah, lakabı Havari-i Resulullah'dır. Babası Avvam, annesi Safiye'dir. Annesi Resul-i Ekrem'in öz halasıdır. Babası ise Peygamber (s.a.v.)'in ilk eşi Hz. Hatice validemizin kardeşidir. Neseb bakımından Nebi (s.a.v.) ile Kusay bin

Kilab'da birleşir. Birkaç kez evlilik yapan Hz. Zübeyr, ilk evliliğini Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in kızı Esma ile yaparak o büyük insana damat olmuştur. Çok sevdiği en büyük oğlu Abdullah da bu eşinden dünyaya gelmiştir.

Hz. Zübeyr, cesaret ve kuvvetinden herkesin çekindiği bir insandı. Uzun boylu ve beyaz tenliydi. Temiz kalpli, merhametli, muttaki ve zahid bir insandı. Ticaretle uğraşan, özellikle gayrimenkul zengini olan Hz. Zübeyr'in sade bir yaşayışı vardı. Yardımı çok sever ve mücahitleri Allah yolunda teçhiz ederdi. Cemel vak'ası sırasında üzerinde hakkı ve emaneti bulunan kim varsa, hepsinin hak ve emanetlerini yerlerine iletmesini oğlu Abdullah'a vasiyet etti, o da babasının bu vasiyetini eksiksiz yerine getirdi. Hz. Ömer onun bu özelliği ile ilgili olarak şöyle der: "Bir sözleşme yapmış yahut bir mal bırakmış olsaydım, onu en çok Zübeyr'e emniyet etmek isterdim. Çünkü Zübeyr, dinin erkânından bir rükündür."[3221]

Hz. Zübeyr, Peygamber efendimizin sürekli yakınında bulunmasına rağmen çok az sayıda hadis rivayet etmiştir. Bunun sebebini sorduklarında, Resulullah'tan: "Kim benden yalan bir söz naklederse kendine cehennemde yer ayırsın"[3222] sözünü işittim demiştir.

Hz. Zübeyr, Nübüvvet nurunun doğduğu yerde yetiştiği için, takriben onbeş yaşlarındayken İslamiyet'i kabul etmiş ve Müslümanlar arasında 5–6. sırayı almıştır.

İlk Müslümanların en fedakâr ve bağlılarındandı. Bir gün müşriklerin Resulullah'ı yakalayıp öldürdüklerini duymuş ve çılgına dönerek kılıcını çektiği gibi yola koyulmuştu. Yolda Resul-i Ekrem'e rastlayınca şaşırmış ve Allah Resulü: "Zübeyr! Nereye?" diye sorunca: "Yâ Resulullah sizin öldürüldüğünüzü söylediler. Ben de Allah ve Peygamber düşmanlarının hadlerini bildirmeye gidiyordum"diye cevap verdi. Peygamberimiz de Zübeyr'in bu asil davranışından dolayı kendisine ve kılıcına hayır duada bulundu. Böylece Hz. Zübeyr, İslamiyet uğruna ilk Kılıç çeken insan olma unvanını kazanmış oldu. Hz. Ali onun hakkında derki: "Kulağımla işittim. Resulullah buyurdu ki: "Talha ve Zübeyr cennette benim iki komşumdurlar."[3223]

Hz. Zübeyr, Habeşistan'a hicret edenler arasında yer aldı, daha sonra da Hz. Peygamber'in Medine-i Münevvere'ye hicret ettiğini öğrenince o da Medine'ye gelerek Resulullah'a kavuştu. Hz. Zübeyr, aynı zamanda Aşere-i Mübeşşereden olup, Ashabın büyüklerindendir.

Hz. Zübeyr'in Medine dönemi:

Hz. Zübeyr, Medine'ye hicretinden sonra yapılan bütün mücadelelerin içinde yer almıştır. Nebi (s.a.v.)'in katıldığı tüm savaşlara birlikte iştirak etmiş ve büyük kahraman-

3221 Müsned, C- 1, Sh: 165.

3222 Müsned, C-1 / 166.

3223 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C-12 / 286.

lıklar göstermiştir. Bedir savaşındaki mücadelesi sırasında vücudunda yaralanmadık yer kalmamıştır. Savaş esnasında başında sarı renkte bir sarık takıyordu. Cenab-ı Peygamber onun düşmana karşı yaptığı hamleleri seyrederken: "Meleklerin sarı amamelerle (sarıklarla) Zübeyr'in simasında inerek savaşa katıldıklarını görüyorum" diye onun şecaat ve cesaretin övmüştür.

Uhut Gazasında da kahramanlık gösterenlerin ve Resulullah'ın hayatını kurtarmaya çalışanların başında Ebu Dücane ile birlikte o gelir.

Kureyza Yahudileri Peygamberimiz (s.a.v.) ile saldırmazlık antlaşması yapmışlardı. Buna rağmen, yaptıkları sözleşmeye sadakat göstermeyerek, düşmanla iş birliğine gitmişlerdi. Bu hareketleri cezasız kalmamalıydı. Bunun için Hendek savaşından sonra, Resul-i Ekrem: "Kureyza Yahudi'leriyle kim savaşacak?" diye üç defa sormuş, her üçünde de Ashabın arasından Hz. Zübeyr "Ben Yâ Resulallah!" diyerek öne çıkmıştı. Bunun üzerine Fahr-i Kâinat Efendimiz: "Her Peygamberin bir havarisi vardır. Benim de havarim Zübeyr'dir"[3224] diyerek kendisine iltifatta bulunmuştur.

Hayber'in Fethinde de Yahudilerin en büyük cengâverlerinden olan Merhab'ı Hz. Ali'nin öldürmesi üzerine, babasının intikamını almak için Müslümanları düelloya davet eden oğlu Yasir'in karşısına da Hz. Zübeyr çıkmış ve düello sonunda hasmının kellesini uçurmuştur. Mekke'nin fethinde de Resululla'ın şerefli sancağını Hz. Zübeyr taşımış ve bundan sonraki gazaların da hepsine iştirak etmiştir.

Resulullah'ın kendilerinden memnun olarak öldüğü altı kişiden biri de Hz. Zübeyr idi. Hz. Ömer'in bir Mecusi tarafından yaralanıp şehit edilmesi üzerine halife seçimi gündeme gelmiştir. Halifeyi belirlemek için bu altı zat toplanıp oylama yapmış ve Hz. Zübeyr oyunu Hz. Ali lehinde kullanmıştır.

Hz. Osman devrinde Hz. Zübeyr:

Hz. Zübeyr, Hz. Osman zamanında Abdullah İbni Sebe başkanlığındaki isyancı ve müfsid grubun Medine'yi basmasına kadar sükûnet içinde yaşadı ve devlet işlerine karışmadı. Ancak, Medine isyancılar tarafından basılınca, oğlu Abdullah'ı Hz. Osman'ın müdafaa ve muhafazasına memur etti. Hz. Osman şehit edilince de cenaze namazını o kıldırdı.

Hz. Ali döneminde Hz. Zübeyr:

İsyancıların baskıları sonucu Hz. Ali'nin huzuruna getirtilerek biat ettirildi. Daha sonra, Hz. Zübeyr, Hz. Osman'ın katillerinin tespit edilerek cezalandırılmasını Hz. Talha ile birlikte Hz. Ali'den istedi. Ancak Medine'de isyancıların tedhiş ve terör hareketi devam ettiğinden Hz. Ali'den bu konuda tatminkâr bir cevap almaları mümkün olmadı. Bunun üzerine Hz. Talha ile beraber Mekke'ye gitmeye karar verdi. Yolda hac farizasını eda ettikten sonra Medine'ye dönmekte olan Hz. Aişe validimizle karşılaştılar ve kendi-

3224 Buhari ,Fezailu Ashab 13.

sini Medine'deki olup bitenden haberdar ettiler. Bu bilgilendirme sonucu, Hz. Âişe validemizle birlikte Mekke'ye döndüler. Böylece Son fitne hareketinden uzak durmak isteyenlerle, Hz. Osman'ın yakınları hep Mekke'de toplanmışlardı. Hz. Osman'ın katillerinden intikam almak istiyorlardı. Hz. Zübeyr de bunlar arsında yer almıştı.

Cemel vak'asında Hz. Zübeyr ve Şehadeti:

Hz. Âişe, Hz. Zübeyr ve Hz. Talha kafilesi Basralıların yardımını temin etmek maksadıyla Mekke'den Basra'ya hareket ettiler. Hz. Ali de hazırladığı kuvvetlerle Basra'ya doğru yola çıktı. Aslında her iki taraf da kan dökme niyetinde değildi. Bunun içinde aralarında sulhu temin edecek ilim adamlarından elçiler gidip geldi ve meselenin sulh yoluyla halledilmesi kararlaştırıldı. Ancak Hz. Ali taraftarı gibi görünüp de, iki orduyu mutlaka dövüştürmek isteyen Abdullah İbni Sebe taifesinden olan fesad grubu vardı. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu grup, iki ordu geceleyin istirahat halindeyken ansızın karşı tarafa saldırdı. Her iki taraf da aldatıldıkları düşüncesine kapılarak şiddetli muharebeye tutuştular. Ertesi günü Hz. Ali ve Hz. Zübeyr harb sahasında karşılaşınca aralarında şu konuşma geçti:

—Ey Zübeyr! Neden ayrıldın?

—Senin yüzünden. Ben seni bu işe bizden daha ehil görmüyorum.

—Ey Zübeyir! Hatırlar mısın? Bir gün Resul-i Ekrem'le birlikte gidiyorduk, sana rastladık. Resul-i Ekrem sana: "Ey Zübeyr sen bir gün Ali ile haksız yere harbedeceksin."demişti.

—Evet, hatırladım Yâ Ali! Bunu daha evvel hatırlasaydım yerimden kıpırdamazdım. Allah'a yemin ederim ki, (bu hatırlatmadan sonra) ben seninle harb etmem.

Bu karşılıklı konuşmadan sonra Hz. Zübeyr, doğruca Hz. Âişe'nin yanına giderek Hz. Ali ile aralarında geçen konuşmayı anlattı ve: "Şimdiye kadar yaptığım her hareketimi bilerek yaptım, fakat bu seferki hareketim bilmeyerek oldu" dedi. Bunun üzerine Hz. Âişe ona: "O halde şimdi ne yapacaksın?"diye sordu. O da: "Resul-i Ekrem'in ihtarı Nebevisi doğrultusunda hareket edeceğim ve geri döneceğim" dedi. Oğlu Abdullah itiraz ederek: "İki tarafı karşı karşıya getirdikten sonra böyle yüz üstü bırakıp gidemezsin" dedi. Hz. Zübeyr, hiçbir telkine kulak asmadan Basra'ya doğru gitmek üzere yola koyuldu. Hareket ettiğini gören **Ahnef bin Kays**: "Bu adamı takibedin" diyerek **Amr bin Cürmüz'**ü görevlendirdi. Yolda kendisine yetişen Amr bin Cürmüz beraber bir müddet yol yürüdükten sonra namaz vakti geldi ve namaza durdular. Hz. Zübeyr secdeye vardığında fırsattan istifade İbni Cürmüz kılıcını saplayarak şehit etti. Hicretin 36. yılında şehit düştüğünde 67 yaşında idi. Sonra da İbni Cürmüz Hz. Zübeyr'in atını, kılıcını ve yüzüğünü alarak geri döndü. İbni Cürmüz'ün Hz. Zübeyr'i öldürdüğünü öğrenen Hz. Ali: "Hz. Safiye'nin oğlunu öldürene cehennemi müjdeleyin" dedikten sonra Peygamber Efendimizin şu hadis-i şerifini okudu: "Her Peygamberin bir havarisi vardır,

benim de havarim Zübeyr'dir."[3225] Şehit edildikten sonra Resulullah'ın"Havarim" iltifatına mazhar olan Zübeyr, yanında bulunan adamı tarafından Vadissiba'a hazin bir şekilde defnedildi.

6-HZ. TALHA (R.A.)'NIN HAYATI:

Hz. Talha'nın özgeçmişi ve İslamiyet'e girişi:

Hz. Talha'nın künyesi Ebu Muhammed, Lakabı Feyyaz ve Hayyir'dir. Babası Ubeydullah, annesi Sa'be', Mekke'de Müslüman olup hicret edenler arasında yer alır. Nesebi, Resul-i Ekrem'in nesebi ile beş-altı göbek yukarıda bulunan ecdadı Mürre bin Kâab'da birleşir.

Hz. Talha, Aşere-i Mübeşşereden olup, yüksek ahlâk ve fazilet sahibi idi. Fizik olarak orta boylu, kırmızı beyaz renkli, geniş göğüslü, yakışıklı ve sevimli idi. Onun bu halini şu hadise çok güzel ortaya koyar. Utbe'nin kızı Ümmi Eban'ı önce Hz. Ömer, sonra Hz. Zübeyr, daha donra da Hz. Ali almak istemiş, fakat her üçünü de reddetmişti. Dördüncü olarak Talha Hazretleri istediğinde kabul etmişti. Talha'yı niçin kabul ettiği sorulduğunda da: "Hakikaten eş olacak adam odur. Onun ahlâkını tanırım, Talha evine girerken yüzü gülerek girer, evinden çıkarken tebessüm ederek çıkar, kendisinden bir şey istendiğinde verir, kendisine bir iyilik yapıldığında teşekkür eder, bir kusur olursa affeder" diye cevap vermişti. Gerçekten de İslam imanının sireti suretine aksetmişti. Bir Müslüman'da bulunması gereken vasıfları üzerinde toplamıştı.

İslam davasında hiçbir fedakârlıktan kaçınmazdı. Malıyla, canıyla bu davaya hizmetten geri durmazdı. Kur'an-ı Kerim onun bu halini övgü sadedinde şöyle açıklar: "Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (verdikleri sözü) değiştirmemiştir."**[3226]** Bu ayet-i celile nazil olunca, Cenabı Peygamber Hz. Talha'ya dönerek: "Sen de her verdiği sözü yerine getiren, Allah Teâlâ'ya karşı vuku bulan her nezrini (adağını) ödeyenlerdensin"**[3227]**buyurdu. Hz. Talha, fakir, muhtaç, öksüz ve dulların sığınağı durumundaydı. Faydasının dokunmadığı hiç kimse yok gibiydi. Medine'ye gelenler onun evinde misafir kalırlardı. Ticaret ve ziraatla meşgul olduğundan büyük bir servet elde etmişti. Buna rağmen, çok mütevazı bir yaşantısı vardı. Birkaç kez evlilik yapmış ve bu evliliklerinden hem kız, hem de erkek evlatları dünyaya gelmiştir. Ömrünü Hz. Peygamber (s.a.v.) ile beraber geçirmesine rağmen çok az sayıda hadis rivayet etmiştir.

Mekke'de doğup büyüyen Hz. Talha, Ticaret için gittiği Şam'da Hz. Peygamberin nübüvvet haberini ilk önce bir rahipten öğrenmişti. Şam dönüşü Hz. Ebu Bekir ile görüşmüş ve onun Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında söylediği sözler kalbinde derin tesir

---

3225 Ş. M. A.Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet(Peygamberimizin Ashabı), C-1 / 352, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürrşad Neşriyat-1963.

3226 Ahzab: 33 / 23.

3227 Fethulbari, C-3 / 398.

bırakmıştı. Nihayet bir gün Hz. Ebu Bekir vasıtasıyla Neb-i Zişan Efendimiz tarafından kabul edilmiş ve hemen o gün İslam'la şereflenerek İslam'ı ilk kabul edenler arasına gimişti.

Hz. Talha'nın Medine dönemi:

Hz. Talha, Mekke'de sakin bir hayat sürmüştü. Nebi (s.a.v.)'in Medine'ye hicret ettiğinde o da bir ticaret kervanı ile Şam'a gitmişti. Mekke'ye döndüğünde Resululla'ın hicret ettiğini öğrendi ve her şeyini Mekke'de bırakarak peşinden Medine'ye hareket etti. Daha sonra çoluk çocuğunu da Medine'ye getirtti. Resul-i Ekrem kendisini Hz. Übey bin Kâab ile kardeş yaptı. Medine'de de ticaret hayatını sürdürdü.

Hz. Talha'nın savaşlara iştiraki:

Hz. Talha, Bedir gazasının dışında bütün savaşlara katıldı. Bedir harbine katılamayış nedeni, Mekke'li müşriklerin ticaret kervanları hakkında istihbarat toplamak üzere Peygamber Efendimiz Şam'a görevli göndermişti. Bundan dolayı kendisine harbe katılmış gibi ganimet mallarından pay verildi ve sevabına nail oldu.

Hz. Talha Uhut savaşında can siparane cihad etti. Hz. Peygamberi korumak için etrafında pervaneler gibi dönenler arasındaydı. Bir ara rahmet Peygamberi Hz. Muhammed'e düşmanın hamle yaptığını gördü ve derhal atılarak hamleyi eliyle karşıladı. Bundan dolayı bir eli felç oldu. Ayrıca bu muharebede yetmişten fazla yara alarak bütün vücudu delik deşik oldu. Buna rağmen, Resululla'ı sırtına alıp daha emniyetli yüksek bir yere çıkarmayı başardı. Resul-i Ekrem, Hz. Talha'nın bu can siparane fedakârlığından dolayı kendisine, "Hayırkâr" anlamına gelen "Hayyir" unvanını verdi. Tebuk seferinde ordunun teçhizi için yapılan yardımdan da geri kalmadı. Onun bu hususta fedakârlığından ötürü Cenab-ı Peygamber kendisini "Feyizli ve bereketli" anlamına gelen "Feyyaz" unvanı ile ödüllendirdi. Tebuk seferine mani olmak isteyen bir münafık grup vardı, bunlar bu iş için **Süveylim** adındaki bir Yahudi'nin başkanlığında toplanıyorlardı. Resul-i Ekrem bunların dağıtılması görevini Hz. Talha'ya verdi, o da bu vazifeyi liyakatle yerine getirdi.

Hz. Talha'nın Resulullah'ın vefatından sonraki rolü ve şehadeti:

Resul-i Ekrem'in vefatı üzerine Ensar ile Muhacirinin her biri, hilafet makamına kendilerinin daha layık olduğu hususunda münakaşa sürdürürken Hz. Talha tenha bir köşeye çekilerek çok sevdiği sevgili Peygamberinden ayrılmanın hüznü içerisinde gözyaşı döküyordu. Nihayet Hz. Ebu Bekir'in ortaya çıkmasıyla rahatladı ve ona biat etti.

Hz. Ebu Bekir hastalığı sırasında Hz. Talha'yı yanına çağırtarak: " Hilafet makamına benden sonra kimi getirmemi layık görürsün?"dediğinde Hz. Talha: "Hz. Ömer, bu makama en çok layık olan zattır. Cenab-ı Hak sana, Müslümanların işini kime terk ettin? Derse açık alın ve müsterih bir vicdanla: Ömer'e bıraktım, dersin" cevabını vererek reyinde isabet kaydeden bir şahsiyet olduğunu ispatladı.

Hz. Ömer'in hilafeti sırasında da önemli kararlara imza attırmış bir danışmandı.

Daha öncede belirttiğimiz gibi, Hz. Ömer devrinde her mesele Şûra Meclisinde enine boyuna özgürce tartışılırdı. Hz. Talha da bu meclisin başarılı bir üyesiydi. Aynı zamanda Hz. Ömer'in irtihali sırasında kendisinden sonra halifeyi seçecek altı kişiden biri olarak Hz. Talha'yı da belirlemişti. Bu altı kişi arasında Hz. Talha kendi adaylığından feragat ederek reyini Hz. Osman'a vermişti.

Hz. Osman döneminde de ona zaman zaman müşavirlik yapan Hz. Talha, devlet işlerine pek fazla karışmamıştı. Hz. Osman'ın isyancılar tarafından muhasara altına alınması üzerine, Hz. Ali ve Hz. Zübeyr'in oğullarıyla birlikte kendi oğlunu da Hz. Osman'ı korumak için görevlendirdi. Hz. Osman'ın Şehadetini öğrenince büyük bir teessüre kapıldı ve şu ayet-i kerimeyi okudu: "İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler, ne de ailelerine dönebilirler."[3228]

Hz. Osman'ın Şehit edilmesinden sonra isyancılar tarafından apar topar mescide getirtilerek baskı altında Hz. Zübeyr ile beraber Hz. Ali'ye biat ettirildi. Müfsidlerin Medine'deki hâkimiyetine daha fazla tahammül edemeyerek Hz. Zübeyr ile birlikte Mekke'ye gidip Hz. Âişe validemize iltihak etti. Hz. Âişe, Hz. Zübeyr, Hz. Talha ve taraftarları, Hz. Osman'ın intikamını almak ve devleti isyancıların baskısından kurtarmak için ıslah hareketi başlattılar. Bu amaçla Basra'ya hareket ettiler. Hz. Ali de kuvvetleriyle beraber Basra'ya doğru yola çıktı. Daha önceki bölümlerde izah ettiğimiz sebeplerden ötürü iki ordu bir birleriyle Basra yakınlarında savaşa tutuştu. Cemel vak'ası diye bilinen bu savaş sırasında Mervan İbnu'l- Hakem'in attığı bir okun isabeti sonucu hicretin 36. yılında kan kaybından ötürü şehit düştü. Bir rivayete göre harp sahasının bir kenarına defnedildi, diğer bir rivayete göre de cesedi sonradan nakledildi.[3229]

7-HZ. ABDURRAHMAN BİN AVF (R.A.)'IN HAYATI:

Hz. Abdurrahman'ın özgeçmişi:

Abdurrahman bin Avf'ın asıl adı Abdi Amr idi. İslamiyet'e girdikten sonra Resulullah Efendimiz adını Abdurrahman olarak değiştirdi. Babasının adı Avf, annesininki ise Şifa'dır. Zühre hanedanındandır. Resul-i Ekrem ile akran olan Hz. Abdurrahman Allah Resulü'nün Tevhit inancını tebliğe başladığı sırada kırk yaşlarında idi. Birçok sahabi gibi o da Hz. Ebu Bekir'in irşatları sonucu, Hz. Erkam'ın evinde bulunan Resulullah'ın huzuruna gelerek İslamiyet'i kabul etmiş ve ilk Müslümanlar arasında şerefli yerini almıştır. Hz. Abdurrahman, uzun boylu, beyaz-kırmızı tenli, güzel yüzlü ve sevimli idi. Uhut savaşında aldığı yaralar sebebiyle bir ayağı biraz aksaktı. Günlerinin çoğunu oruç ve ibadetle geçirir, namazlarını büyük bir huşu içerisinde kılardı. Yüksek ahlâk ve takva sahibi idi. Son derece dürüst bir kişiliğe sahipti. Hz. Zübeyr'in Hz. Abdurrahman hakkındaki bir sorusu üzerine Hz. Osman: "Abdurrahman lehte de,

3228 Yasin: 36 / 50.

3229 Ş. M. A.Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet (Peygamberimizin Ashabı), C-1 / 372-373, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyat-1963.

aleyhte de Şahadet etse onun Şahadeti kabul olunur" diye cevap vermişti.

Hz. Abdurrahman, ticaret ve ziraatla uğraşarak servet sahibi olmuştu. Son derece cömertti. Sofrasından misafir eksik olmazdı. İnfak etmeyi sevdiği için birçok malını vakfetmiş ve birçok köleyi de satın alarak hürriyetine kavuşturmuştu. Hatta bir günde otuz köle azat ettiği rivayet edilir. "Tevbe"süresi nazil olup ashab-ı kiramı hayra teşvik ettiği zaman, servetinin yarısı olan dört bin dirhemi hemen teberru etmiş, binlerce altını da vakfeylemişti. Dünyaya meyletmemiş, gösterişten uzak çok sade bir yaşayışı vardı. Bir gün Ümmi Seleme hazretlerine şöyle söylemişti: "Çok mal, helâk olma sebebidir, bundan çok korkuyorum." Seleme de: "Fakat Allah yolunda sarf olunan mal böyle değildir" diye cevap vermişti.[3230]

Hz. Abdurrahman'ın hicreti:

Hz. Abdurrahman, Habeşistan'a hicret edenler arasındaydı. Daha sonra Resul-i Ekrem Medine'ye hicret edince o da peşinden Medine'ye gitti. Medine-i Münevvere'de Allah'ın elçisi onu Hz. Saad bin Er Rebi' El Ensari ile kardeş yaptı. Bu zat o kadar temiz kalpli ve fedakâr bir insandı ki, bütün mal ve servetini yarı yarıya Hz. Abdurrahman ile paylaşmak istedikten başka iki eşinden birisini de boşayarak ona vermek istemişti. Fakat Hz. Abdurrahman onun bu teklifine teşekkür edip reddettikten sonra: "Değerli kardeşim, Allah sana ve çoluk çocuğuna bereket ihsan etsin, mal ve tüm varlığını çoğaltsın, sen bana çarşının yolunu göster, ben orada biraz alış veriş ile meşgul olayım" dedi ve Beni Kuyenka çarşısının yolunu tuttu. Çarşıda biraz öteberi alarak alış verişe başladı, birkaç gün içinde de umduğundan daha fazla para kazandı.

Hz. Abdurrahman'ın savaşlardaki rolü:

Hz. Abdurrahman Bedir, Uhut ve Mekke'nin fethine iştirak etmiş ve her birinde önemli rol oynamıştı. Uhut muharebesinde de büyük şecaat ve kahramanlık göstererek birçok yerinden yaralanmıştı.

Bedir muharebesindeki bir anısını ise şöyle anlatır: "Bedir günü safta duruyordum. Bir aralık sağıma, soluma baktım, Ensardan iki genç delikanlı gördüm. Bunlardan biri beni eliyle dürterek: "Amca, Ebu Cehil'i tanır mısın?" diye sordu. Ben de: "Evet tanırım, ondan ne istiyorsunuz, genç kardeşim?"dedim. Delikanlı: "Onun Resulullah (s.a.v.)'a küfrettiğini haber aldım, nefsimi yedi kudretinde tutan Allah Teâlâ'ya yemin ederim ki onu görürsem işini bitirmeden geri dönmem" dedi. Buna müteakip diğer genç de bana yaklaşarak aynı şekilde dürttü ve aynı suali sordu. Hayret ettim. Bu sırada Ebu Cehil'i adamları arasında dolaşırken gördüm. Hemen gençlere dönerek: "Aradığınız adam işte orada" diye gösterdim. Ağzımdaki cümlelerin henüz sonu gelmeden bu iki genç, Ebu Cehil'in üzerine atıldılar, oda bunlara karşılık verdi. Kavga esnasında bu gençler, vura vura Ebu Cehil'i öldürdüler. Sonra Resul-i Ekrem (s.a.v.)'in huzuruna giderek hadiseyi anlattılar. Fahr-i Kâinat efendimiz gençlere: "Onu hanginiz öldürdü?" diye sordu. İkisi

3230 İstiab, C-2 / 404.

birden: "Ben öldürdüm" diye cevap verdi. Bunun üzerine Cenab-ı Peygamber: "Kılıçlarınızı sildiniz mi?"diye sordu. Onlar da: "Hayır Yâ Resulallah!" diye cevap verdiler. Bunu üzerine Resul-i Ekrem kılıçlarını alıp muayene ettikten sonra: "Hakikaten siz ikiniz de onu öldürmüşsünüz" dedi ve onları övgülü sözlerle taltif etti. Bu iki körpe delikanlı Muaz bin Amr ile Muaz bin Afra idiler.[3231]

Hz. Muhammed (s.a.v.) Hz. Abdurrahman'ı İslam'ı tebliğ etmek üzere "Duvmetülcendel"'e gönderdi. Hz. Abdurrahman yola çıkarken, Nebi (s.a.v.) Abdurrahman'ın amamesini (sarığını) bizzat kendi eliyle sardı ve sancağı da eline verdi. Hz. Abdurrahman gittiği bu yerde İslamiyet'i o kadar güzel anlatıp tanıttı ki, Kelb kabilesi, reisleriyle birlikte Hıristiyanlıktan ayrılarak İslam'a girdi.

Hz. Abdurrahman, Mekke'nin fethinden sonraki bütün hadiselere iştirak etti. Veda haccında da Resul-i Ekrem'le beraber oldu. Onun vefatıyla da büyük bir üzüntü ve kedere büründü. Birçok sahabide olduğu gibi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den ayrı kalmanın üzüntü ve şaşkınlığını henüz üzerinden atamadan Halife seçimi mecburiyeti ortaya çıkınca, o da ilk Halife Hz. Ebu Bekir'e biat edenler arasında yerini aldı.

Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer devrinde Hz. Abdurrahman:

Hz. Abdurrahman, Hz. Ebu Bekir'in en isabetli kararlar veren Müşavirlerindendi. Hz. Ebu Bekir vefatından önce kendisini çağırtarak Hz. Ömer hakkında ne düşündüğünü sormuş, o da: Ömer senin düşündüğünden daha iyidir, yalnız biraz serttir" deyince, Hz. Ebu Bekir: "Ömer'in şiddeti, benim rikkatimden ileri geliyor. Eğer görevi üzerine alırsa, sertliğini terk eder. Dikkat ettim, ben birine kızdığım zaman, Ömer ona itidal gösterir, ben mülayim ve hoş görülü davrandığım zaman o şiddet gösterir" diye cevapladı.[3232]

Hz. Ömer devrinde meşhur Şûra Meclisinin en önemli ve vaz geçilmez üyelerinden biriydi. Birçok konu da onun görüşü üstün gelirdi. Hz. Ömer, mihrabda sabah namazını kıldırırken yaralanıp yere düşünce, namazı tamamlamak üzere imamet makamına Hz. Abdurrahman bin Avf'ı geçirdi. O da cemaate namazı ikmal ettirdi.

Daha önceki bahislerde geniş bir şekilde izah edildiği üzere, Halife seçimi konusunda Hz. Ömer'in belirlediği altı kişiden birisiydi.

Hz. Abdurrahman'ın vefatı:

Hz. Osman devrinde çok sakin bir hayat süren Hazreti Abdurrahman, hicretin 31. senesinde Medine'de 75 yaşında olduğu halde bu fani hayattan ayrılarak ebedi âleme ve çok sevdiği Habib-i Edibine kavuştu. Hz. Ali onun cenazesini uğurlarken: Ey Af oğlu! Baki olan âleme git, sen bu fani hayatın en parlak günlerini yaşamış ve bu parlaklık bulanmadan ahirete göçmüş bulunuyorsun!" demişti. Hz. Abdurrahman'ın cenaze namazı Hz. Osman tarafından kıldırıldı ve Cennetülbaki'ye defnedildi.

3231 Müsned İmam Ahmed, C-1 / 192-193.

3232 Ş. M. A.Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet, (Peygamberimizin Ashabı), C-1 / 390-391, hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyat-1963.

8-HZ. SA'D İBNİ EBİ VAKKAS (R.A.)'IN HAYATI:

Hz. Sa'd'ın özgeçmişi:

Adı Saad, Künyesi Ebu İshak, babası Malik ve Künyesi Ebu Vakkas, annesi ise Hamene'dir. Nesebi Resulullah ile hem anne, hem de baba tarafından birleşir. Orta boylu, güçlü kuvvetli, iri kafalı, sert elli ve sevimliydi.

Birçok sahabenin Hz. Ebu Bekir'in irşatları ile Müslüman olduğu gibi Hz. Saad da aynı yolla Resululla'ın huzuruna giderek 17 yaşında iken yedinci olarak İslamiyet'e girdi. Hz. Sad'ın İslamiyet'i Kabul ettiğini öğrenen annesi çılgına döndü ve oğlunu İslamiyet'ten döndürmek için her çareye başvurdu. Hz. Saad, annesine karşı İslam adına yaptığı mücadeleyi şöyle anlatır: "Ben anneme karşı çok saygılı bir kimseydim. Müslüman olduğum zaman annem benim bu saygımın arkasına sığınarak İslam'dan döndürmeye çalıştı ve: "Ey Saad! Ya bu dini terk edeceksin, ya da ben ölene kadar yiyip içmeyi bırakacağım" dedi. Ben de: "Anneciğim sakın böyle bir şey yapma, ben kesinlikle dinimi terk etmem" dedim. O, yine de yiyip içmemeyi üç gün üç gece sürdürerek bitkin düştü. Bunun üzerine kararlı bir ifadeyle kendisine: "Allah'a yemin ederim ki, senin bin ruhun olsa, her gün birer birer çıkmaya başlasa, ben bu dinimi senin bu tutumundan dolayı bırakacak değilim" dedim. Benim bu azmim karşısında başa çıkamayacağını anlayınca yiyip içmeye başladı. Bu hadise üzerine de şu ayet-i kerime nazil oldu:

"Eğer ilah olduğuna dair hiçbir delil bulunmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna tabi ol. Sonunda dönüşünüz banadır. Yaptıklarınızı ben size haber vereceğim."[3233]

Hz. Saad, çok yüksek bir ahlâka sahipti. Muttaki ve zahid idi. Allah korkusu kalbinin derinliklerine nüfuz etmişti. Hz. Muhammed (s.a.v.)'e candan bağlı idi. Onun Resulullah'a olan sadakatini Hz. Âişe validemiz şu hadiseyi naklederek anlatır: "Resul-i Ekrem, bir gece Medine'ye döndüğünde çok yorgun ve uykusuzdu. Bununla beraber düşmana karşı da tedbir almak gerekiyordu. Bunun için Cenab-ı Peygamber: "Ashabımdan salih bir zat gelse de bu gece bana muhafızlık etse" diyordu. Biz tam bu konuşmayı yaparken, dışarıdan silah şakırtısı duyuldu. Resul-i Ekrem gelenin kim olduğunu sordu. Dışarıdaki zat "Ben Saad bin Ebi Vakkas'ım" dedi. Resulullah ona: "Niçin geldin?" diye sordu. O da: "Yâ Resulallah! Hakkınızda içime bir endişe düştü ve gidip ona muhafızlık edeyim dedim" cevabını verdi. Bunun üzerine Resul-i Ekrem kendisine şöyle dua etti: "Allah'ım Saad'ın duasını kabul et." Peygamber-i Zişan efendimizin bu duasından sonra Saad (r.a.)'ın her duası kabul olmaya başlayınca, insanlar Hz. Saad'ın beddualarını almaktan çekinir oldu.

Mekke'de namaz ilk emredildiği zaman Müslümanlar, müşriklerin gözlerinden uzak, dağlarda ve tenha yerlerde namaz kılarlardı. Bir gün Hz. Saad ile ashaptan bir ce-

---

3233 Lokman: 31 / 15.

maat, Mekke'nin tenha bir yerinde namaz kılıyorlardı. Bir grup müşrik üzerlerine çıkageldi. Namaz kılmakta olduklarını görünce alay ve hakarete başladılar, hatta daha da ileri giderek fiili taarruza geçtiler. Müslümanların tahammül sınırlarının aşmasına sebep olan müşriklerin bu çirkin hareketlerine karşı, Saad bin Ebi Vakkas eline geçirdiği bir deve kemiği ile müşriklerden birinin kafasını yararak kanını akıttı. İslam tarihinde Allah yolunda dökülen ilk kan bu oldu.[3234]

Hz. Saad, muhtelif zamanlarda evlilik yaptı ve bu evliliklerinden çok sayıda kız ve erkek evladı dünyaya geldi. İlk zamanlar geçim sıkıntısı çekti, fakat sonradan ziraatla uğraşarak oldukça zengin oldu. Hz. Saad, İslam'ı Hz. Peygamberden gördüğü gibi yaşayan ve sözünün doğruluğu ile bilinen bir kişiliğe sahipti. Onun rivayet ettiği hadisler, tartışmasız kabul görürdü. Hatta Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, Hz. Saad'ın Peygamberimizden mest üzerine mesh yapılması konusundaki hadis-i şerifi rivayet ettiğinde, babasına gelerek bu hadisin doğru olup olmadığını sordu, o da: "Oğlum, Saad, Resul-i Ekrem'den bir hadis rivayet etti mi, artık o meseleyi bir başkasından sorma!" diye karşılık verdi.

Hz. Sa'd'ın Medine dönemi ve savaşlardaki rolü:

Hz. Saad da müşriklerin baskısı sonucu Medine'ye hicret edenler arasında yer aldı. Medine'de Müslümanların güvenliğini sağlamak ve her hangi bir anî baskına uğramalarını önlemek için Resul-i Ekrem, etrafa keşif kolları gönderiyordu. Hz. Saad da böyle bir keşif kuvvetinin başına getirilerek Ebva tarafına gönderildi. Hz. Saad'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'e olan bağlılık ve derin muhabbeti onun tüm savaşlara iştirakini sağladı. Bütün gazalarda cihadın şanlı örneğini verdi. Bedir muharebesinde Kureyş atlılarının kumandanı olan Said bin El- As'ı öldürdü.

Uhut savaşında attığı isabetli oklarla düşmana büyük zayiatlar verdirdi. Bundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.v.) kendi oklarını ona verdi ve şöyle dua etti: " Allah senden razı olsun Yâ Saad, anam babam sana feda olsun, al şu okları da at!" Saad okları attıkça, Resul-i Ekrem: "İlahi, bu senin okundur, onu düşmanına yetiştir. İlahi, sana dua ettiğinde Saad'ın duasını kabul et. İlahi, atışını doğrult, davetine icabet et" diyordu.[3235]

Hz. Ali derki: "Resul-i Ekrem Uhut günü söylediği: "Anam babam sana feda olsun!" kelimelerini Hz. Saad'dan başka bir kimseye söylemedi."[3236]

Hz. Saad, Uhut gazasından Mekke'nin fethine kadar devam eden bütün gazalara iştirak etti ve Mekke'nin fethinden sonraki Huneyn, Taif ve Tebük gibi seferlere de katıldı. Veda Haccı sırasında Mekke'de rahatsızlandı Peygamberimiz kendisini ziyaret ettiğinde ağlıyordu. Allah Resulü niçin ağladığını sorduğunda, Mekke'de ölmek istemediğini beyan etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber ellerini kaldırarak: "Yâ Rabbî! Saad'a şifa

---

3234 Tabakat-ı İbni Saad, Birinci kısım, C-3 / 99; Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K.Sitte, C-12 / 299.

3235 Ş. M. A.Nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet (Peygamberimizin Ashabı), C-2 / 18-19, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyat-1963.

3236 Sahih-i Müslim, C-7 / 125. (İstanbul Tab'ı)

ihsan et" diye dua etti. Resulullah'ın bu duası kabul oldu ve Saad seksen seneden fazla yaşadı. Irak ile İran'ın bir kısmı onun komutası altındaki ordular vasıtasıyla fetholundu.

Hz. Sa'd'ın, Hz. Peygamber'in vefatından sonraki hayatı:

Hz. Saad, Hz. Ebu Bekir'e kayıtsız şartsız biat etti. Hz. Ömer devrinde İran'a gönderilen orduların başkomutanlığına tayin edildi ve Hz. Ömer kendisine şu tavsiyede bulundu: "Ey Saad! Bu görevinin çok büyük ve zor olduğunu bilmelisin. Bunu ancak özlü ve hak perest insanlar başarabilir. Sen ve emrindeki askerler hep hayırı gaye edinerek yürüyünüz. Her hale karşı sabrediniz ve daima Allah'tan korkunuz. Allah korkusu iki noktada toplanır: Bunlardan birincisi O'na itaattir, ikincisi de günahlardan sakınmaktır. Allah'a itaat süfli şeylerden nefret ve âhirete muhabbet ile, Allah'a isyan ise süfli şeylere muhabbet ve âhiretten nefret ile hâsıl olur. Ey Saad! Sen kendini herkese sevdirmeye önem ver. Allah bir kulunu sevdi mi onu herkese sevdirir, sevmedi mi herkes de ondan nefret eder. O halde Allah nezdindeki makamını, insanlar nezdindeki itibar ve muhabbetinle ölç."[3237]

Gerçekten Hz. Saad, Hz. Ömer'in bu tavsiyeleri doğrultusunda hareket edip İran ordusunu mağlup etti. Böylece **Kadisiye** zaferi kazanıldı ve birçok şehirler ele geçirildi. Daha sonra Kûfe'nin imarı ile görevlendirildi. Hz. Saad, burada üç buçuk yıl kalarak büyük bir idari ve imari kabiliyet gösterdi ve Küfe'de kırk bin kişiyi barındıracak şekilde alt yapı gerçekleştirdi. Halk fevkalade memnun idi. Ancak her zaman olduğu gibi aleyhinde bir grup münafık da türemişti. Aslı astarı olmayan iftiralarla Hz. Ömer'e kadar şikâyet ettiler. Bunun üzerine Hz. Ömer Muhammed bin Mesleme'yi durumu soruşturmak için görevlendirdi. Yapılan soruşturmada hiç kimse şikâyet konularıyla ilgili Hz. Saad'ın aleyhinde bir beyanatta bulunmadı. Yalnız Cerrah bin Sinan ve taraftarları çekimser kalmışlardı. Nihayet içlerinden Üsame bin Katade isminde biri, Hz. Saad'ın namazı doğru dürüst kıldırmadığını, ganimetleri taksimde eşit davranmadığını ve kendisinin savaşa çıkmadığını ileri sürdü. Bu sözleri duyan Hz. Saad ellerini kaldırarak: "Yâ Rabbî! Bu adam bu sözleri sırf riyakârlık etmek ve yalan söylemek için ileri sürüyorsa gözü kör olsun, fitneye uğrasın!"diye dua etti. Hz. Peygamber'in Cenab-ı Hak'tan duasının kabul edilmesini dilediği Hz. Saad'ın bu duası kabul olundu ve aleyhinde bulunanların hepsi birer felakete uğradı.[3238]

Hz. Osman devrinde Hz. Ömer'in vasiyeti üzerine daha önceki hizmetleri de göz önüne alınarak Kûfe valiliğine getirildi. Fakat İbni Mesud tarafından hazineden kendisine borç olarak verilen paranın zamanında ödenememesi yüzünden İbni Mesud'la aralarında ihtilaf çıktı. Bu sebepten Hz. Osman Saad'ı Kûfe valiliğinden azletti.

Fitne zamanında Hz. Sa'd:

3237 Ş. M. A.Nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet (Peygamberimizin Ashabı), C-2 / 24, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad, Neşriyat-1963.

3238 age. C-2 / 36-38.

Hz. Osman'ın Şahadetinden sonra, Hz. Ali'nin hilafet makamına getirilmesine müteakip, büyük bir tefrika başlamıştı. Böyle bir zamanda Hz. Saad tarafsız kalarak kendisine yapılan her çeşit teklifi reddetti. Bir taraftan Muaviye yanına çekmek istiyor, diğer taraftan da en yakını bulunan oğlu Ömer ve kardeşinin oğlu Haşim kendisine müracaat ederek, hilafete en lâyık kişi olduğunu söylüyor ve vereceği emre göre hareket edecek yüz bin kılıçlı taraftarının bulunduğunu telkin edip, "Haydi kalk!" diyorlardı. Hz. Saad bütün bu tekliflere: "Bu sizin yüz bin kılıcınızdan daha kuvvetli tek bir kılıç, mümine çekilince onu kesmeyen, kâfire karşı sıyrılınca onu kesen kılıçtır"[3239] diyerek cevap veriyor ve şu ilâveyi yapıyordu: "Hayatımda üç gün ağladım: Bunlardan biri, Resul-i Ekrem'in irtihal ettiği gün, ikincisi Osman'ın şehit edildiği gündü. Şimdi de Hakk'a ağlıyorum."

Hz. Sa'd'ın vefatı:

Hz. Saad, uzun ve dolu dolu bir ömür sürdükten sonra, hicretin 55. senesinde Allah'ın rahmetine kavuştu. Vasiyeti üzerine Bedir savaşında giydiği cübbesi ile kefenledi. Medine valisi olan Mevan'ül- Hakem tarafından cenaze namazı kıldırıldıktan sonra Medine'de defnedilip, Allah'ın rahmetine tevdi edildi. Cenab-ı Hak bu necip insanlara da bizlere de rahmet ve şefkatiyle muamele etsin!

9-HZ. EBU UBEYDE BİN CERRAH (R.A.)'IN HAYATI:

Hz. Ebu Ubeyde'nin özgeçmişi:

Hz. Ebu Ubeyde (r.a.)'ın ismi Amir, Künyesi Ebu Ubeyde, Lakabı Eminü'l-Ümme, Babası Abdullah'tır. Fakat dedesi Cerrah'a nispet edilerek kendisi İbni Cerrah (Cerrah oğlu) diye şöhret bulmuştur. Nesebi Resul-i Ekrem'in nesebiyle yedinci göbekte Fihr ile birleşir.

Hz. Ebu Ubeyde'nin iki erkek evladı dünyaya gelmiş, fakat her ikisi de kendi sağlığında vefat etmişlerdir.

Hz. Ebu Ubeyde Hz. Ebu Bekir'in vasıtasıyla İslamiyet'i tanıyıp ilk kabul edenlerdendi. Kendisi orta boylu, zayıf ve nahif, güzel yüzlü ve Fazilet örneği bir insandı. Allah Teâlâ'nın emri ve O'nun Resulü'nün sünneti seniyesi doğrultusunda yaşar, Allah'ın heybet ve celali gözünün önünden hiç gitmezdi. Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimetlerin hesabından korkarak sık sık gözyaşı dökerdi. Hz. Ömer ile olan şu hatırası onun dünya malına hiç değer vermediğinin güzel bir numunesidir.

Hz. Ömer Şam'a gittiğinde, o sırada Şam valisi olan Hz. Ebu Ubeyde'nin evine gider ve evinde dünyalık bir şey göremeyince: "Sen Emirsin nerede senin eşyaların? Yiyip içecek bir şeyin yok mu?" diye sorunca, Hz. Ebu Ubeyde: "Ey Emir el-müminin, eşya bizi gündüz uykusuna atar" dedikten sonra, evinde bulunan sadece birkaç lokmalık bir şey getirir. Bunun üzerine Hz. Ömer ağlamaya başlar ve ona: "Ey kardeşim Ebu Ubeyde!

3239 age. C-2 / 43-44.

Dünya herkesi değiştirdi, yalnız seni değiştiremedi"[3240] der. Zühd ve takva sahibi, merhamet ve müsamahalıydı. Müslümanlar arasında eşitliğe son derece riayet ederdi. Aşere-i Mübeşşereden olan Hz. Ebu Ubeyde, mütevazı, gurur ve kibirden uzak bir kişiliğe sahipti. Resul-i Ekrem'e sınırsız bir sevgisi vardı ve bütün ömrünü ona itaatle geçirmişti.

Yemen'e yakın bir yerde bulunan Necran Hıristiyanları Resul-i Ekrem (s.a.v.)'e gelerek: "Yâ Rsulallah! Bize hakkıyla emin ve güvenilir birisini gönder de sünneti ve İslam'ı öğretsin" demişlerdi. Bunun üzerine Aleyhissalatü vesselam efendimiz Ebu Ubeyde bin Cerrah Hazretlerinin elinden tutup: "İşte bu, ümmetin eminidir!"[3241] Buyurdu. Bu hadiseyle birlikte Hz. Ebu Ubeyde'ye, ümmetin emini manasına gelen "Eminü'l-Ümme" unvanı bizzat Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından verilmiş oldu. Enes (r.a.)'ın rivayet ettiği bir başka hadis-i şerifte de Nebi (s.a.v.) şöyle buyurmuşlardı: "Her ümmetin bir emini vardır. Bizim eminimiz de, ey ümmet, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah'dır.[3242]

Hz. Ebu Ubeyde'nin hicreti, Medine dönemi ve vefatı:

Hz. Ebu Ubeyde de Mekke müşriklerinin zulüm ve baskısı sonucu önce Habeşistan'a, daha sonra da Medine'ye hicret etti. Medine'de Hz. Muhammed (s.a.v.) onu Hz. Saad bin Muaz ile kardeş yaptı.

Medine döneminde Resul-i Ekrem ile birlikte bütün gazvelere ve antlaşmalara iştirak etti. Bedir savaşında müşrikler safında yer alan babasıyla karşı karşıya gelmemeye özen göstermesine rağmen, onun saldırısından kurtulamadı ve babasını öldürmek zorunda kaldı. Bu hadise üzerine şu ayet-i kerime nazil oldu: "Allah ve ahiret gününe iman eden hiçbir kavmin Allah ve Resulü'ne düşmanlık edenlere sevgi beslediğini göremezsin, isterse onlar babaları, evlatları, kardeşleri yahut aşiretleri (akrabaları) olsun. Allah onların kalplerine imanı yerleştirmiş ve kendi tarafından bir nur ile kuvvetlendirmiştir. Ahirette de onları içinde ebediyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan. İşte onlar Allah'a tabi olan gruptur. Haberiniz olsun ki, Allah'a tabi olanlar, kurtuluşa erenlerin ta kendisidir."[3243]

Hz. Ebu Ubeyde Uhut savaşında Peygamber Efendimizin etrafında pervane gibi dönen mücahitlerdendi. Bu savaşta Resul-i Ekrem'in miğferinden kopan iki halka yüzüne saplanıp yaralamıştı. Hz. Ebu Ubeyde Resulullah'ın mübarek yüzüne batan bu halkaları dişleriyle çıkarırken ön iki dişi kırılmıştı. Uhut harbinden sonra, Hendek, Hayber ve Beni kureyza harplerine de iştirak eden Hz. Ebu Ubeyde, Rıdvan biatine katılmış, Hudeybiye antlaşmasına da şahit olmuştu.

Hz. Ebu Bekir'in halife seçilmesi sırasında Hz. Ömer ile birlikte büyük bir fedakârlık örneği göstererek Hz. Ebu Bekir'e: "Vallahi sen var iken biz senin önüne geçmeyiz. Sen

3240 age. C-2 / 70-71.

3241 Buhari, Fazailu'l-Ashab, 21; Müslim, Fazailu'l-Ashab,53-54 (2419)

3242 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-12 / 304, HN:4417.

3243 Mücadele:58 / 22.

muhacirlerin en faziletlisi, namazda Resul-i Ekrem'in halifesisin, elini uzat, sana biat edeceğiz" diyerek bu seçimde önderlik etmişlerdi.

Hz. Ebu Bekir hilafet makamına geçtikten sonra irtidat ve irtica hareketleri baş göstermişti. Halife önce bu hareketleri bastırdı, sonra da Şam, Filistin, Ürdün ve Humus'a kuvvetler gönderdi. Bu kuvvetlerin başkomutanlığına da Ebu Ubeyde Hazretlerini tayin etti. Bu arada Rumlar da Suriye'yi kurtarmak amacıyla iki yüz bin kişilik orduyla Suriye'ye doğru hareket etti. Müslümanların sayısı ise gelen takviye birliklerle beraber kırk bin kişi idi. Nihayet iki ordu Yermük'de karşı karşıya geldi ve düşman ordusu kısa bir sürede tarumar edilerek büyük bir hezimete uğratıldı. Böylece bir şanlı zafere daha imza atılmış oldu.

Bu zaferden sonra Hz. Ebu Bekir vefat etmiş, yerine Hz. Ömer halife seçilmişti. Hz. Ömer zamanında da fütuhat hareketi devam ettirilerek o bölge tamamen Müslümanların eline geçmiş oldu. Bu başarılı fetih hareketlerinden sonra, Hz. Ebu Ubeyde Şam ülkesinin idaresi ile görevlendirildi. Bu sırada Arabistan'da kıtlık oldu. Hz. Ömer'in valilerden yardım talebine dört bin yük zahire ile ilk koşan ve Medine'ye kadar götüren Hz. Ebu Ubeyde oldu.

Hicretin 18. Senesinde Şam'da veba salgını baş gösterdi. Durumu öğrenen Hz. Ömer, Hz. Ebu Ubeyde'ye mektup yazarak özel görüşme yapmak üzere derhal gelmesini istedi. Hz. Ömer'in maksadını anlayan Hz. Ebu Ubeyde verdiği cevapta: "Başında bulunduğum askerlerden ayrılmak istemiyorum, Allah'ın emri ne ise o olur" dedi. Hz. Ömer bu cevabi mektubu okuyunca ağlamaya başladı. Yanında bulunanlar telaşla: "Yoksa Ebu Ubeyde öldü mü?"diye sorduklarında: "Hayır, fakat ölmüş sayılır" diye cevap verdi. Nitekim Hz. Ebu Ubeyde bu afetten kurtulamayarak Allah'ın rahmetine kavuştu. Ölmeden kısa bir süre evvel yerine Muaz İbni Cebel'i kaymakam bıraktı ve şu vasiyeti yaptı: " Ey kardeşlerim! Size bir vasiyetim var, onu kabul ederseniz hayra erersiniz: "Namazınızı kılınız, orucunuzu tutunuz, sadakanızı veriniz, haccınızı ifa ediniz, birbirinize hayırhahlık gösteriniz. Sizi idare edenlere doğruları söyleyiniz ve onları yanıltmayınız. Dünya sizi aldatmasın. Bir insan bin sene de yaşasa sonuç şu neticeye varır: Cenab-ı Hak, insanların alnına ölümü yazmış, onun için insanların hepsi ölür. İnsanların en akıllısı Allah'a en çok itaat eden, hayatının sonunda gideceği ve ebedi kalacağı yer için en çok çalışanıdır. Hepinize Allah'ın selam ve rahmetini, lütuf ve bereketini niyaz eylerim. Haydi, Muaz cemaate namaz kıldır!"

Hz. Ebu Ubeyde bu sözlerle hayata gözlerini yumdu ve gelecek nesillere örnek olacak Allah yolundaki mücadele dolu bir ömrü geride bırakmış oldu. Bundan sonra cenazesi teçhiz ve tekfin edilip namazı kılındıktan sonra Şam'da ebedi istirahatgâhına tevdi edildi.

10-HZ. SAİD BİN ZEYD (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Said'in özgeçmişi:

Adı Said, Künyesi Ebül'A'ver, Babası Zeyd, Annesi Fatıma Binti Ba'ce'dir. Nesebi Resulullah ile onuncu öbekte Kâab ile birleşir. Aşere-i Mübeşşeredendir. Hz. Said'in babası Zeyd zeki ve tevhit inancına yatkın bir insandı. Resul-i Ekrem'in Peygamberliğinden önce putperestliği terk eden basiretli ve bahtiyar insanlardandı. Zeyd, İslamiyet'ten önce her türlü batıl inanışın, küfür ve dalaletin hüküm sürdüğü Arabistan'da bir arayış içine girmişti. Yahudi ve Hıristiyan ileri gelenleriyle temas kurmuş onlardan kendi dinleri hakkında bilgi almış, fakat tatmin olmamıştı. Bunun üzerine: "Yâ Rabbî! Şahid ol, ben İbrahim'in (Hanif) dini üzereyim"[3244] demişti.

Hz. Said'in babası Zeyd, cahiliye döneminde diri diri gömülmeğe mahkûm edilen birçok kız çocuğunu kurtarmıştı.[3245] Zeyd, İslamiyet'ten önce vefat etmiş olmasına rağmen, onun Hz. İbrahim'in dini hakkında çevresine yaydığı tevhit nurunun parıltısı sönmemişti. İşte böyle bir ortamda yetişen Hz. Said bin Zeyd, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in İslam'a davete başlaması üzerine hemen Cenab-ı Peygamberin davetine icabet etmişti. Hz. Ömer'den önce Müslüman olan Hz. Said, Hz. Ömer'in kız kardeşi Fatıma ile evliydi. Aynı zamanda Hz. Ömer'in amcaoğlu olup, kendi kız kardeşi Antike de Hz. Ömer'in nikâhlısı idi. Hz. Ömer'in İslamiyet'i kabul etmeden evvel, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i öldürmek üzere yola çıktığında eniştesi Said ile Kız kardeşi Fatıma'nın Müslüman olduklarını yolda öğrenmişti. Bunun üzerine yolunu değiştirip kız kardeşinin evine gitmiş ve onları Kur'an okurken bulmuştu. Hz. Ömer'in eniştesi ve kız kardeşiyle yaptığı mücadeleyi Hz. Ömer'in hayatı incelenirken daha geniş olarak anlatmıştık.

Hz. Said bir kaç kere evlilik yapmış, bu evliliklerinden kız ve erkek çocukları dünyaya gelmişti.

Hz. Said, dünya hırslarından arınmış yüce bir ahlaka sahipti. Aynı zamanda Aşere-i Mübeşşereden olup, duası makbul olan ashabın büyüklerindendi. Şu olay, bu gerçeğin en açık bir delilidir. Muaviye döneminde **Erva** adında bir kadın vardı. Bu kadın Hz. Said'in kendi arazisine tecavüz ettiğini ileri sürerek Medine valisi Mervan'a şikâyette bulunmuştu. Bunun üzerine vali meseleyi mahallinde tetkik etmek için bir tahkik heyeti göndermişti. Hz. Said, tahkik heyetini karşısında görünce: "Niçin geldiğinizi anladım, Resulullah'tan duyduğum bir sözü size nakledeyim" demiş ve Resul-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu söylemişti: "Kim ki kendine ait olmayan bir toprağı alırsa, yerin yedinci katında olsa o toprak kıyamet gününde onun boynuna dolanır. Kim malı uğrunda ölürse o şehittir."[3246] Hz. Said, bu açıklamadan sonra kendisi hakkında ki bu iddianın asılsız olduğunu söylemiş ve yemin etmişti. Yeminine müteakip de ellerini kaldırarak şöyle dua etmişti: "Yâ Rabbî! Bu kadın yalan söylüyorsa gözleri kör olsun." Hz. Said'in bu duası kabul olunmuş ve kendisine iftira eden kadın görme nimetinden mahrum kal-

3244 Sahih-i Buhari, C-4 / 232-233 (İstanbul Tab'ı).

3245 age. C-4 / 233.

3246 Müsned, Sh:188.

mıştı. O günden itibaren bu hadise halk arasında darbı mesel haline gelmiş ve halktan biri iftiraya uğradığı zaman muhatabına: "Ervan'ın gözü kör olduğu gibi senin de gözün kör olsun"[3247] diyerek intikam almayı amaçlar hale gelmişti. Hz. Said, birçok acı, tatlı hadiselerle karşılaşmış, bunlar onun İslam'a olan bağlılığını ve inancını değiştirmemişti

Hz. Said'in hicreti, Medine dönemi ve vefatı:

Hz. Said, Medine'ye ilk hicret edenlerdendi. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu Rafi bin Malik El- Ansari ile kardeş yapmıştı.[3248]

Hz. Said, Bedir harbi dışında bütün savaşlara katılmış ve büyük kahramanlıklar göstermişti. Bedir harbi sırasında Peygamber efendimiz tarafından müşriklerin hareketlerini kontrol etmek ve haklarında istihbarat toplamak için görevlendirmişti. Bu yüzden Resulullah, kendisine muharebeye katılmış gibi muamele yapmış ve ganimetten hissesini ayırmıştı. Hz. Ömer devrinde Şam harekâtına katılmış ve Yermük harbinde de bulunmuştu.

Hz. Said, bir gün Muaviye'nin Küfe valiliğine atadığı Mugiyre bin Şu'be'nin nutuk söylerken Hz. Ali aleyhinde bir takım sözler söylediğini işitmişti. Bu duruma tahammül edemeyen Hz. Said, itiraz ederek şöyle söylemişti: "Ne biçim adam bu? Hz. Ali'ye hakaret ediyor. Hâlbuki ben Şahadet ederim ki, bir gün Hıra (veya) Uhut dağı üzerinde idik, dağ sarsılmıştı. Resul-i Ekrem ona şu sözleri söyledi: Hıra (veya) Uhut! Yerinde dur! Senin üzerindekiler ya bir Sıddîk veya bir şehittir."Allah Resul'ü bu sözlerden sonra cennetle müjdelenen Ashabı (Aşere-i Mübeşşereyi) saymış, Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Saad ve Abdurrahman'ı zikretmiş, sonra da benim adımı anmıştı."[3249]

Hz. Said, Şam'ın fethinden sonra Medine'nin biraz dışında bulunan Akik'deki ikametgâhında huzur içinde yaşamaya başlamıştı. Ancak hicretin ellinci senesinde rahatsızlanarak Allah'ın rahmetine kavuştu. Vefat haberini öğrenir öğrenmez Hz. Abdullah bin Ömer İle Hz. Said bin Vakkas evine gittiler. Cenaze ile ilgili gasil, teçhiz ve tekfin işlemlerini Said bin Vakkas ikmal etti. Hz. Abdullah bin Ömer de namazını kıldırdıktan sonra Medine'de ebedi istirahatgâhına tevdi edildi.

11-ŞEHİTLERİN EFENDİSİ HZ. HAMZA (R.A.)'NIN HAYATI:

Hz. Hamza'nın özgeçmişi:

Adı Hamza, Künyesi Ebu Ya'le yahut Ebu Ammare, Lakabı Esedullah'dır. Baba adı Abdul Muttalib, annesi Hale'dir. Resul-i Ekrem'in öz amcası ve aynı zamanda süt kardeşidir.

Hz. Hamza, pehlivan, mert, kahraman, çok iyi ok kullanan ve avcılığa meraklı, özü

3247 Ş.M.A. Nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet (Peygamberimizin Ashabı) C-2 / 84, hazırlayan, Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyat-1963.

3248 age. C-2 / 82.

3249 Ahmed İbni Hanbel'in Müsnedi, Sh:188.

sözü doğru bir insandı. Hz. Hamza birkaç kez evlilik yapmış, bu evliliklerinden de çocukları dünyaya gelmiştir.

Bilindiği üzere, Cenab-ı Peygamber, İslamiyet'i tebliğe başlayınca müşriklerin çeşitli hakaret ve zulümlerine maruz kalmıştı. Yine bir gün Safa Tepesi civarında halkı İslam'a çağırırken Ebu Cehil'in hakaretine uğramıştı. Bu hakarete şahit olan bir cariye, avdan dönmekte olan Hz. Hamza'ya durumu anlattı. Bunun üzerine derhal Hz. Hamza, o sırada Kâbe'de bulunan Ebu Cehil'in yanına giderek herkesin içinde onun kafasına elindeki yayını indirip yaraladıktan sonra: "Ben Hz. Muhammed'in dini üzere olduğum halde sen ona nasıl söversin? Ben de onun dediğini diyorum, gücün yeterse haydi bana karşı gel bakalım" dedi. Bu olaydan sonra da doğru Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gitti ve hadiseyi anlattı. Fakat Hz. Muhammed (s.a.v.) İslamiyet'e girmedikçe memnun olmayacağını kendisine ihsas ettirdi. Bunun üzerine Hz. Hamza derhal şahadet getirerek İslamiyet'e resmen girmiş oldu. Üç gün sonra da Hz. Ömer İslam'la şereflendi. Hz. Hamza'nın İslamiyet'e girişi Müslümanlar için bir güç kaynağı olurken, müşrikler için de bir gözdağı oldu.

Hz. Hamza'nın savaşlardaki kahramanlığı ve şehadeti:

Hz. Hamza, Bedir savaşının en büyük kahramanlarındandı. İki ordu savaşa tutuşacakları sırada müşrik ordusundan Velid, Şiybe ve Utbe adındaki kişiler ileri çıkarak Müslümanlara meydan okuyup, düelloya davet ettiler. Peygamberimiz (s.a.v.), ecellerine susamış ve gözlerini küfür bürümüş bu zavallıların hadlerini bildirmek üzere: "Kalk Hamza, Kalk Ubeyde, Kalk Ali!" diyerek gereğinin yapılması emrini verdi. Bu işaret üzerine üçü de kalkarak hasımlarıyla dövüşe başladılar. Hz. Hamza, karşısına çıkan Şiybe'nin işini bir hamlede bitirdi. Bundan sonra iki taraf birbirleriyle kıyasıya savaşmaya başladılar. Hz. Hamza bu esnada da diğer mücahitlerle birlikte düşman saflarına dalarak büyük kayıplar verdirdi ve harbin Müslümanların zaferiyle sonuçlanmasında önemli rol oynadı.

Uhut harbinde de Hz. Hamza, savaşın ilk anlarında büyük bir mücadele verdi. Ancak, harbin sonunu göremeden Vahşi adında bir kölenin attığı mızrakla şehit düştü. Bedir harbinde Kureyşin ileri gelenlerinden çok sayıda kimseyi öldürdüğü için, başta Ebu Süfyan'ın karısı Hind olmak üzere birçok düşman kazanmıştı. Bu düşmanlar Hz. Hamza'dan intikam almak istiyor ve köle Vahşi'yi teşvik ediyorlardı. En iyisi bu hadiseyi özet olarak Vahşi'nin kendi ağzından dinleyelim:

"Hamza Bedir'de kölesi bulunduğum Cübeyr bin Mut'im'in amcası olanTuayme bin Adiy bin Elhavyar'ı öldürmüştü. Efendim Cübeyr, Hamza'yı öldürdüğüm takdirde beni azat edeceğini vaat etti. Ben de teklifini kabul ederek herkesle birlikte Uhut harbine katıldım. İki taraf harp için sıralanmıştı. Müşrik ordusundan Siba adındaki şahıs ileri atılarak: "Benimle dövüşecek yiğit var mı?" diye meydan okudu. Karşısına Hamza çıktı ve: "Ey Siba! Sen Allah ile Peygamberine karşı mı geliyorsun?" dedi. Sonra ona hamle

etti. Siba bir anda yok oldu. Bu esnada ben bir kayanın altında Hamza'ya pusu kurmuştum. Tam bana yaklaştığında kendisine mızrağımı attım. Mızrak memeleri arasından girip omuzları arasından çıktı. Bu darbe sonucu yere düşerek öldü. Harbin sonunda herkesle birlikte ben de Mekke'ye döndüm. İslamiyet Mekke'ye hâkim olunca oradan uzaklaşıp Taif'e gittim. Daha sonra Taif'liler, Mekke'de bulunan Resul-i Ekrem'e bir heyet gönderdiler. Resulullah'ın elçilere dokunmadığını söyleyerek beni de bu heyetin içine kattılar. Allah'ın rahmet ve şefkat elçisini orada gördüğümde bana: "Vahşi sen misin?" diye sordu. Ben de: "Evet" dedim. Bu sefer: "Hamza'yı sen mi öldürdün?"dedi. Ben de: "Öyle oldu" dedim. Bunun üzerine Rahmet Elçisi bana: "Ne olur, mümkünse gözüme görünme, çünkü seni görünce amcam Hz. Hamza'yı hatırlıyor ve içim yanıyor" buyurdu.[3250]

Hz. Hamza'nın şehit edilmesi Peygamber Efendimizi çok üzmüştü. Cesedinin yanına geldiğinde cesedi tanınmaz haldeydi. Ebu Süfyan'ın karısı Hind, onun karnını deşip ciğerini çıkarmış, yüzünü-gözünü delik deşik etmişti. Bu manzara karşısında Resul-i Ekrem temelli hüzüne boğuldu. Uhut şehitleri kanlı elbiseleriyle ikişer ikişer gömüldü. Cenaze namazları da tam sekiz yıl sonra kılındı.[3251] Hz. Peygamber (s.a.v.) Hz. Hamza'nın cenaze namazını bizzat kıldı ve her şehidin namazını kıldıkça Hamza namına da o cenaze ile birlikte namaz kıldı. Böylece Hz. Hamza bütün şehitlerle birlikte Allah katında en yüce mertebeye erişmiş oldu.

12-HZ. ABBAS BİN ABDULMUTTALİP (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Abbas'ın özgeçmişi:

Adı Abbas, Künyesi Ebul-Fazıl, babası Abd-ul-Muttalip, Annesi Nuteyle'dir. Hz. Abbas çocuk iken kaybolmuştu Annesi, oğlu bulunduğu takdirde Kâbe'ye örtü dikeceğini adamıştı. Nitekim bulununca örtüyü dikti ve Kâbe'ye örtü diken ilk kadın olma unvanını kazandı.

Hz. Saad bin Ebi Vakkas onun hakkında derki: "Hz. Abbas mübarek bir şahsiyetti. Resul-i Ekrem (s.a.v.) kuraklık olduğu zaman ondan yağmur duasına çıkmasını ister ve onun yüzü suyu hürmetine yağmur yağardı."[3252]

Hz. Abbas ile Hz. Ömer arasındaki şu hadise Hz. Peygamber (s.a.v.)'e karşı olan müşterek sevgiyi göstermesi bakımından kayda değer. Bir gün Hz. Ömer Cuma namazı için mescide gidiyordu. Aynı gün Hz. Abbas'ın evinde de tavuk kesilmişti. Kesilen tavukların kanları ise oluktan akmakta olan suya karışmış ve bu kanlı su Hz. Ömer'in elbisesine sıçramıştı. Bunun üzerine Hz. Ömer, su oluğunun kaldırılmasını emretmiş ve el-

3250 Ş.M.A. Nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet (Peygamberimizin Ashabı), C-2 / 96-97, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyat-1963.

3251 Tecrid-i Sarih Terc. C-10, Sh: 224.

3252 Buhari, kitap 15, bab 3.

bisesini temizledikten sonra da mescide giderek namazı kıldırmıştı. Namazdan sonra Hz. Abbas, Hz. Ömer'in yanına giderek: "Ya Emir'el Müminin! Emredip kaldırttığınız o su oluğunuResul-i Ekrem bizzat kendi mübarek elleriyle yerleştirmişti" dedi. Bu ifadeyi duyan Hz. Ömer yalvararak: "Çok rica ediyorum, sırtıma çık ve bu su oluğunu Resul-i Muhteremin aynen yerleştirdiği gibi yerine koy" diye emir buyurdu. Hz. Abbas da ilgili su oluğunu yerine tekrar yerleştirdi.[3253]

Abbasilerin büyük ceddi olan Hz. Abbas, hicretten 55 sene evvel Mekke'de doğdu, otuz iki sene sonra da Medine'de seksen sekiz yaşında iken Hz. Osman'ın Şahadetinden iki sene evvel vefat etti. Ölümünden önce gözlerini kaybetmişti. Birkaç kez evlilik yapan Hz. Abbas'ın kız çocuklarından başka on erkek evladı vardı. Sahih-i Buhari ve Müslim'in kaydettiklerine göre, hicretin 200. Yılında torunlarının sayısı sayılamayacak kadar çoğalmıştı. Gençliğinde ticaretle meşgul olarak oldukça servet sahibi olan Hz. Abbas, yetmişten fazla köle azat etmiş ve Bizans'a karşı açılan seferlerde de ordunun teçhizatı için büyük yardımlarda bulunmuştu.

Dürüst ve ufku geniş bir adam olan Hz. Abbas, Resulullah'tan çok sayıda hadis rivayet etmiş, bunlardan 35'i Buhari ve Müslim'de yer almaktadır. Kendisiyle istişare edilir ve görüşlerine itibar edilirdi. Cenab-ı Peygamberin vefat ettiğinde hayatta olan en yakını idi. Taziyeleri o kabul etmişti. Kâbe hizmetlerinden "**Sikaye**" denen görevi üstlenerek, hacca gelenlere su dağıtırdı. Peygamber Efendimizin öz amcası ve aynı zamanda bacanağı idi. Peygamberimizden sadece 2–3 yaş büyük olan Hz. Abbas, annesinin vefatı üzerine o da Abdulmuttalip'in himayesinde Resul-i Ekrem ile birlikte bir arkadaş gibi büyüdü. Onun içindir ki, Peygamberimiz (s.a.v.), onun hakkında: "Amcam Abbas, Kureyşin en cömert adamı, akrabalık bağlarına en çok saygılı olanı ve atalarımın bakiyesidir"[3254] buyurdu. Diğer bir mübarek sözünde de: " Kim amcam Abbas'a eziyet ederse mutlaka bana eziyet vermiş olur. Şurası muhakkak ki, kişinin amcası babası yerindedir"[3255] buyurarak ona olan sevgisini dile getirdi.

İbni Abbas(r.a.) Resul-i Ekrem'in şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Ey amcam, Pazartesi sabahı bana sen ve oğlun beraber gelin size dua edivereyim. Allah bu dua bereketine, sana da oğluna da hayırlar halketsin. Bu çağrı üzerine, Resulullah'ın huzuruna beraber gittik. O da üzerimize kısa bir örtü örttü; sonra da şöyle dua etti: "Allah'ım! Abbas'ı ve oğlunu mağfiretine erdir, öyle bir mağfiret ki açık ve gizli bütün günahlarına ulaşıp temizlesin, hiçbir günah hariç kalmasın. Allah'ım ona, çocuğu sebebiyle ikram et."[3256]

Hz. Abbas'ın İslamiyet'i kabulü ve Medine dönemi:

3253 Müsned, C-1 / 210.
3254 Müsned, C-1 / 185.
3255 Tirmizi, Menakıb, (3764)
3256 a.g.e. Menakıb (3766)

Hz. Abbas, İslamiyet'in doğuşundan itibaren Hz. Peygambere güçlük çıkarmamış, onun davetini ve davasını benimseyecek derecede kendisiyle beraber hareket etmiştir. Mekke'li müşrikler, Bedir harbine çıktıkları zaman Hz. Abbas'ı da zorla beraberlerinde götürmüşler o da esir düşmüştü. Hz. Peygamberin huzuruna getirilen esirler arasında Abbas da vardı. Resul-i Ekrem, ona: "Ey Abbas, kurtuluş akçesi (fidye) vererek kendini kurtar" dedi. Hz. Abbas, bu teklife razı olmadı ve: "Yâ Resulallah! Ben çok önceden Müslüman oldum, bunlar beni zorla getirdiler" diye cevap verdi. Hz. Peygamber: "Bu söylediklerinin doğruluk derecesini Allah bilir. Şayet doğru söylüyorsan Allah mükâfatını verir. Ancak dış görünüşün itibariyle bizim aleyhimizdesin. Onun için kurtuluş fidyesi vererek kendini kurtar" diye tekrar etti. Daha önce Hz. Peygamber Abbas'tan yirmi okkiye altın almışlardı. Abbas bu altınların kendi kurtuluşu için fidye olarak mahsup edilmesini isteyince, Resulullah: "Hayır ya Abbas! Bu altınlar, Cenab-ı Hakk'ın senden bize vermiş olduğu bir şeydir. Kurtuluşun için ayrı fidye ödemen gerekir" diye karşılık verdi. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in bu kesin tavrı karşısında Abbas: "Malım yok ki nereden vereyim?" diyerek kurtulmak istedi. Bunun üzerine Cenab-ı Peygamber: "Öyleyse Mekke'den çıkacağın gün hanımın Ümm-ül-Fadl'a emanet ettiğin altınlar nerede? İkiniz yalnızdınız. Sen, bu savaşta ölürsen oğlum Fadl'a şu kadar, Kusem'e şu kadar, Abdullah'a da şu kadar ver, demiştin" deyince Abbas: "Seni hak din ile gönderen Allah Teâlâ Hazretlerine yemin ederim ki, bunu benden ve hanımımdan başka kimse bilmiyordu. Ben de senin Hak Peygamber olduğunu tasdik ediyorum"[3257] diyerek kelime-i şahadet getirdi ve Müslümanlığını teyit etti.

Hz. Abbas fidyesini ödedikten sonra Hz. Peygamberin talimatı üzerine serbest bırakılarak Mekke'ye dönmesine müsaade edildi. Mekke'de İslam'a girdiğini gizleyerek, müşriklerin faaliyetleri hakkında Resul-i Ekrem Efendimize sürekli bilgi akışı sağladı. Mekke'nin fethinden kısa bir müddet önce de Medine'ye hicret etti. Hz. Peygamber onun bu hicretiyle ilgili olarak: "Nasıl ben Peygamberlerin sonuncusu isem, sen de muhacirlerin sonuncususun" dedi. Daha sonra Mekke'nin fethine ve Huneyn gazvesine iştirak etti. Huneyn savaşında İslam ordusu kısa bir süre bozguna uğramıştı. Tam bu sırada Hz. Abbas Resul-i Ekrem'in bineğinin yularını tutarak onun korunmasını üstlendi ve sesi çok gür olduğu için de Resulullah'ın emri üzerine ric'at eden askerlerin arkasından bağırarak ordunun toparlanmasında önemli rol oynadı.

Vedâ haccı sırasında Peygamber Efendimiz, okuduğu veda hutbesinde faizin haramlığını belirttikten sonra, bu konuda hiçbir istisna tanımayacağını göstermek için herkesten önce amcası Abbas'a ait olan bütün faizleri kaldırdığını bildirdi. Böylece önce kendi ailesinden başlayarak bir günahı ortadan kaldırmış oldu.

Peygamber Efendimiz vefat ettiğinde herkes büyük bir şoka girmişti. Her kafadan bir ses geliyordu. Hele Hz. Ömer gibi bir şahsiyet bile Allah Resulünün vefatını bir türlü

3257 age. C-1 / 353; İbni Hişam, Sh: 446.

kabullenemiyordu. Bir ara kendinden geçerek dışarı çıkıp halka hitaben: "Kim Resulullah öldü derse, kılıcımla boynunu vururum!" tehdidinde bulundu. Ashab-ı Kiram arasında büyük bir ağırlığı ve saygınlığı bulunan Hz. Ebu Bekir ile Hz. Abbas, böyle bir kargaşa ve şaşkınlık ortamında beraberce mescide gittiler. Hz. Abbas burada halka şu hitabede bulundu: "Ey insanlar! Resulullah'ın, 'Ben vefat etmeyeceğim' dediğini duyanınız var mı?" diye sordu. Onlar da hep bir ağızdan: "Hayır" cevabını verdiler. Bu sefer Hz. Abbas, Hz. Ömer'e dönerek: "Sen bu konuda bir şey duydun mu?" diye sordu. O da: "Hayır duymadım" dedi. Bunun üzerine ashab-ı kirama dönerek: "Hiç kimse Resululla'ın vefat etmeyeceğini söyleyemez. Cenab-ı Hakk'a yemin ederim ki, Resulullah ölümü tatmıştır" dedi ve şu ayet-i kerimeyi okudu: "Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler."[3258] Hz. Ebu Bekir de buna benzer bir konuşma yaparak ashab-ı kiramın bu konudaki şaşkınlığını sona erdirip, defin işlemlerine başlanmasını sağlamış oldular. Cenab-ı Hak her birinden razı olsun!

Hz. Abbas'ın Hilafet konusundaki düşüncesi ve vefatı:

Hz. Abbas Hilafetin Haşimilerde kalmasını arzuluyordu. Bunun için Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat etmeden kısa bir süre önce, hastalığının son anlarında Hz. Ali'ye giderek hilafet konusunu Resulullah ile konuşalım, dedi. Bunun üzerine Hz. Ali şöyle dedi: "Biz bunu Resul-i Ekreme soracak olur, o da bunu bize vermiyecek olursa, artık bir daha hilafeti bize vermezler. Bu nedenle Allah Resulüne böyle bir şeyi asla sormam."[3259]

Hilafet meselenin nasıl cereyan ettiğini daha önceki bahislerimizde açıklamış bulunuyoruz. Şüphesiz her şey insanların isteği doğrultusunda değil, Allah'ın takdir ölçüleri içerisinde tecelli eder.

13-HZ. BİLALİ HABEŞİ (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Bilal'in özgeçmişi:

Adı Bilal, Künyesi Ebu Abdullah, Babası Ribah, Annesi Hamame idi. Aslen Habeşî olmakla beraber Mekke'de doğdu. Müşriklerin ileri gelenlerinden Ümeyye bin Halef'in kölesi idi. Uzun boylu, zayıf, nahif ve koyu esmer tenli idi. Aynı zamanda güzel ahlak sahibi ve Resulullah âşıkı bir insandı. Bütün vaktini Peygamber-i Zişan'ın hizmetinde geçirirdi. O'nun her türlü ev ihtiyaçlarını o tedarik ederdi. Her namaz ve irşatta Allah Resulü'nden ayrılmazdı. Günlerinin büyük bir bölümünü ibadet ve Kur'an tilavetiyle geçirirdi. Hz. Ömer ona: "Seyyidimiz, efendimiz" diye hitabederdi.

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in İslam'a davete başladığı ilk zamanlarda hemen bu hak davete icabet ederek İslam'la şereflendi ve Müslümanlığını müşriklere karşı açıkça ilan eden yedi kişiden biri oldu. İşte bundan sonra sonu ebedi kurtuluş olan, fakat başlangıcı çekilmez çilelerle dolu bulunan bir hayat kendisini bekliyordu. O derisi siyah, amma

3258 Zümer: 39 / 30.

3259 Ahmed İbni Hanbel, Müsned, C-1, Sh: 263, 325.

kalbindeki iman nuru ile bütün benliği parıldayan bir Habeşî idi. O inandığı yüce İslam dini uğrunda maruz kaldığı akıl almaz işkence ve zulümlere göğüs germesi ile tanındı. Gerçekten o, İslam tarihinde ulaşılması zor bir âbide idi. Bir insan için tahammül sınırlarını aşan işkence ve meşakkatlere büyük bir sabır ve metanetle katlanması onun adını ebedileştirdi. O, her Müslüman'ın imreneceği en mühim bir kişilik oldu. Bütün İslam dünyası kendisini sonsuz saygı ve rahmetle anar ve kıyamete kadar da anmaya devam edecektir.

Hz. Bilal, İslamiyet'e girdiği anlaşılınca efendisi Ümeyye bin Halef, kendisine akıl almaz işkenceler yapmaya başladı. Arabistan'ın o cehennemi sıcaklığında çöle götürür ve onu kızgın kumların üzerine bazen yüzüstü, bazen sırtüstü yatırır, büyük bir taş getirerek sırtına, göğsüne koyar ve: "Muhammed'e küfredip, Lat ve Uzza'ya iman edeceksin" diyerek, acımasızca işkenceyi sürdürürdü. Bu işkence saatlerce devam eder ve Hz. Bilal azap içinde kıvranırdı.

Bütün bu sıkıntı ve zulüm onu inandığı hak davadan milim saptırmamıştı. İşkencenin dozu arttıkça, içindeki iman âdeta volkanlaşıyor ve o: "**Allah birdir, Allah birdir**" diye haykırıyordu. Onun bu sabır ve metaneti kendisine işkence yapan müşrikleri bile çılgına çevirip şaşırtıyordu. Ona işkence ve eziyet edenlerden bir tanesi de Ebu Cehil idi. Yine böyle bir işkence sırasında oradan geçmekte olan Hz. Ebu Bekir, insanın belleğinden asla silinmesi mümkün olmayan o korkunç işkenceye şahit olmuş ve son derece üzülmüştü. Bir taraftan da bu zulme bir son vermek gerektiğini düşünüyordu. Tam böyle bir hesap içindeyken birden Ümeyye bin Halef'in yanına yaklaşarak ona: "Bu zavallı adama yaptıklarından dolayı Allah'tan korkmuyor musun?" dedi. Ümeyye de Ebu Bekir'e: "Bu kölenin ahlakını bozan sensin! Onu bizden uzaklaştıran senden başkası değildir!" dedi. Bu söz üzerine Ebu Bekir şu cevabı verdi: "Yâ Ümeyye benim yanımda senin bu kölenden daha güçlü ve kuvvetlisi var, hem de senin dinine mensup biridir, istersen bunu bana ver, sen onu al." Ümeyye bu teklifi cazip bularak kabul etti. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir Bilal'ı alarak Resul-i Ekrem'in yanına götürdü ve orada azat ederek hürriyetine kavuşturdu.

Hz. Bilal'in hicreti, müezzinliği ve Medine dönemi:

Hz. Bilal Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde, Resul-i Ekrem onu Ebu Ruveyha ile kardeş yapmıştı. Bu kardeşlikleri o derece samimi ve derindi ki, Hz. Ömer devrinde Şam'a yerleşen Hz. Bilal, eline geçen her şeyden Ebu Ruveyha için bir hisse ayırıyordu.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret ettiğinde Mescid-i Nebevi'yi inşa etti ve beş vakit namaza çağrıya başlandı. Ancak bu davet sadece: "Essalat, essalat" yani "Haydin namaza, haydin namaza!" diye nida ediliyordu. Daha önce, namaza davet konusunu ezan bahsinde detaylı bir şekilde izah etmiştik. Ancak, bu meseleyi bir kere de Hz. Abdullah bin Zeyd'in ağzından dinleyelim: "Ezan ile ilgili bir rüya görmüştüm. Resul-i Ekrem'e bu rüyamı arz ettiğimde: "İnşallah hak rüyadır" dediler. Sonra da: "Bilal ile be-

raber kalk da gördüğünü ona öğret, ezan okusun. Çünkü onun sesi senden daha yüksektir" buyurdular. Bilal ile beraber kalktık, ben ona rüyamda gördüğüm ezanın sözlerini okumaya başladım, oda bu lafızları benimle beraber tekrarladı ve öğrendi. Derken Ömer bin Hattab (r.a.) Bilal'ın okuduğu ezanı duyunca, ridâ (hırka) sını sürüyerek acele çıktı ve: "Yâ Resulallah seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, Abdullah bin Zeyd'in gördüğü rüyayı ben de gördüm" dedi. Bunun üzerine Resul-i Ekrem "Allah'a Hamdü sena olsun" diye dua etti."[3260]

Bu mevzu ile ilgili olarak Enes bin Malik de şu hadis-i şerifi rivayet eder: "Resul-i Ekrem (s.a.v.) Bilal'a: ezanın sözlerini ikişer ikişer, ikameti birer birer söylemesini emretti."[3261]

Yalnız, sabah ezanlarında söylenen "Namaz uykudan hayırlıdır" manasına gelen "**Essalatü hayrun minennevm**" sözleri, Hz. Bilal'ın kendisine aittir. Şöyle ki, bir sabah ezanı vaktinde Hz. Bilal, Resulullah'ı biraz dalmış olarak gördü. Bu dalgın halini sona erdirmek ve kendisini toparlanmasını sağlamak için ilk defa bu lafızları bu maksatla telaffuz etti. Fakat bu sözler, Resul-i Ekrem'in çok hoşuna gitmişti. Bunun için ona: "Bilal bu ne güzel söz! Sabah ezanlarını okuduğunda bunu söyle" buyurdu.[3262] İşte o andan itibaren bu anlamlı lafızlar sabah ezanlarında okunmaya başlandı ve "mükâfatlandırma" anlamında bu kelimeleri söylemeye **"Tesvib"** adı verildi.

Hz. Bilal'ın sesi çok gür ve güzel idi. Ezanın meşru olduğu günden itibaren Resulullah'ın vefatına kadar hazarda ve seferde sürekli müezzinliğini yaptı. Hz. Bilal, ezanı okuduktan sonra hücre-i saadetlerine eğilerek: "Essalat ya Resulallah" diye Resul-i Ekrem'i imamete davet eder ve arkasından da mescide girerek kamet getirirdi.

Hz. Bilal'in savaşlardaki yeri, Şam'a yerleşmesi ve vefatı:

Hz. Bilal, Resul-i Ekrem'in bütün savaşlarına iştirak etmiştir. Mekke'de iken kendisine her türlü işkenceyi yapan müşrik Ümeyye'yi bir ara Bedir'de harp sahnesinde görünce: "İşte orada küfrün ve zulmün başı" diye bağırarak herkesin dikkatini onun üzerine çekmiştir. Bu işaret üzerine Müslümanlar derhal Ümeyye'nin etrafını sararak kendisini ve oğlunu hemen oracıkta öldürmüşlerdir. Mekke'nin fethinde de Resul-i Ekrem'in emriyle Kâbe'nin damına çıkıp Ezan-ı Muhammed'iyi okuyarak Mekke semalarını tevhid nağmeleriyle çınlatmıştır.

Hz. Bilal, Sevgili Peygamberimizin vefatı üzerine onun ayrılığına daha fazla dayanamayarak Medine'den ayrılmaya karar verdi. Durumdan haberdar olan Hz. Ebu Bekir yanında kalması için kendisine ısrar etti. Bu ısrar karşısında Hz. Bilal: "Ya Emirel Müminin! Eğer sen beni Allah için azat ettinse bırak istediğim yere gideyim. Yok, eğer kendi

3260 Sünen-i Ebu Davud, Ebu Ömer Abdullah bin Enes bin Malik'in rivayeti.

3261 Sahih-i Buhari, C-1 /150-151, Kitabül ezan.

3262 Sahih-i Buhari, C-4 / 209, Menakib-i Cafer; Müslim, Cihad, 90, (1783)

nefsin için azat ettinse beni yanında alıkoy!" dedi. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir, istediği yere gitmesine müsaade etti. O da cihadı ezana tercih ederek Şam'a gidip yerleşti ve ömrünün sonuna kadar bütün cihadlara, Şam'dan iştirak etti.

Hz. Ömer zamanında da cihada aynen devam etmiş ve Kudüs'ün fethinde Hz. Ömerle beraber olmuştur. Onun güzel sedasını özleyen Ömer, Kudüs'te kendisinden ezan okumasını rica etmiş, o da okuduğu ezanla Mekke'nin fethindeki o muhteşem manzaranın tekrar yaşanmasına vesile olarak başta Hz. Ömer olmak üzere bütün Ashab-ı Kiramı ağlatmıştır.

Hz. Bilal bir gün rüyasında Resul-i Ekrem'in kendisine: "Yâ Bilal, bunca ayrılık yetmedi mi, hâlâ beni ziyaret etmeyecek misin?" dediğini görür. Uyanınca derhal hazırlıklara başlar ve Medine'nin yolunu tutar. Medine'ye vardığında Ravza-i Mutahhara'ya yüzünü gözünü sürer ve Resululla'ın kokusunu doya, doya ciğerlerine çeker. Nebi (s.a.v.)'le geçirdiği tatlı acı günleri düşünerek ağlar. Bu sırada Peygamberimizin sevgili torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin kendisini görür ve bir sabah ezanı okumasını rica ederler. Hz. Bilal, Resul-i Ekrem'in çok sevdiği torunlarının arzusunu yerine getirerek seher vakti o tatlı sesiyle ezan okumaya başlayınca, yabancı olmadıkları bu sesi duyar duymaz Medine halkı, kadın-erkek yataklarından fırlayarak Peygamber Mescidine koşarlar. O sabah, Cenab-ı Peygamberin döneminde yaşanan mutluluk büyük bir coşku ile bir daha yaşanır.

Hz. Bilal hicretin 20. senesinde Şam'da hastalandı. Rahatsızlığı artıp vefat anı yaklaşınca: "Yarın sevgililerle, Hz. Muhammed ve arkadaşlarıyla buluşacağım" diye diye ruhunu Rabbine teslim etti. Cenaze işlemleri tamamlandıktan sonra da Şam'ın Babüs Sağir semtinde defnedildi.

Cenab-ı Mevla onun iman ve sabırdaki sebatını cümlemize nasip etsin; ona da bize de rahmeti ile muamele etsin. Bu bahsi Resululla'ın Hz. Bilal'e hitaben söylediği şu mübarek hadis-i şerifi ile noktalayalım: "Yâ Bilal! Ezan ve gözümün nuru olan namaz ile bizi ferahlandır."

14-HZ. CAFER BİN EBU TALİP (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Cafer'in özgeçmişi:

Adı Cafer, Künyesi Ebu Abdullah, Babası Ebu Talib, Annesi Fatıma'dır. Resul-i Ekrem'in amcası Ebu Talib'in oğlu ve Hz. Ali'nin de kardeşi olan Cafer, son derece cömert ve her zaman fakir-fukaranın yardımına koşan bir insandı. Onun için Resul-i Ekrem kendisine: "Fukaranın babası" diye hitap ederdi. Hz. Ebu Hureyre (r.a.) da onun hakkında şöyle söylemişti: "Fukaraya karşı en hayırperver zat Cafer bin Ebu Talip idi. O bizi alır, evine götürür, ne varsa yedirirdi." Yüksek ahlak ve fazilet örneği olan Hz. Cafer hakkında Allah Resulü şu benzetmeyi yapmıştı: "Ey amcam oğlu! Sen bana hem huy ve hem

de yaratılış yönüyle benziyorsun."3263

Hz. Cafer birkaç kez evlenmiş ve bu evliliklerinden çocukları dünya gelmiş; nesli ise oğlu Abdullah ile devam etmiştir.

Hz. Cafer'in İslamiyet'i kabulü, Hicreti ve Medine dönemi:

Bir gün Resul-i Ekrem Efendimiz Hz. Ali ile birlikte tenha bir yerde ibadet ederlerken amcası Ebu Talib onları secde halinde görmüş ve gördüklerini Cafer'e anlatmıştı. Cafer bu yaptıkları şeyin ne anlama geldiğini Hz. Ali'ye sormuş, o da kâinattaki her şeyin tek sahibi ve yaratıcısı olan Allah Teâlâ'ya kulluk etmenin bir tezahürü olduğunu kendisine anlatmıştı. Hz. Ali'nin anlattıklarını tam bir içtenlikle dinleyen Hz. Cafer, derhal Müslüman olarak şerefli tevhit kervanına katılmış oldu.

Kureyş müşriklerinin baskı ve zulümleri sonucu Hz. Muhammed (s.a.v.) Müslümanlardan bir kısmının Habeşistan'a hicret etmelerine izin verdi. İlk kafile Hz. Cafer'in başkanlığında hareket etti. Müslümanlar Habeşistan'da Melik Necaşi sayesinde çok rahat ettiler, ibadetlerini özgürce yapabildiler. Müslümanların bu durumundan haberdar olan Kureyş, buradaki Müslümanları geri getirebilmek için Abdullah bin Rebia ile Amr bin As'ı çeşitli hediyelerle Habeşistan'a gönderdiler. Önce patriklerle görüşen ve istedikleri neticeyi elde edebilmek için onları hediyelere boğan Kureyş heyeti, daha sonra Necaşi'den randevu alarak çeşitli hediyelerle huzuruna çıktılar. Necaşi'ye de taleplerini arz ettiler. Fakat Necaşi bunların bu isteklerini: "Benim ülkeme sığınan ve benim güvenliğim altında bulunan insanları dinlemeden ve gerçekleri öğrenmeden sizlere teslim edemem" diyerek reddetti. Bunun üzerine Müslümanlar saraya çağrıldı ve Kureyş heyetinin kendileri hakkında söyledikleri anlatılarak bu söylenenlere karşı cevaplarının olup olmadığı bizzat Necaşi tarafından kendilerine soruldu. Sorulanları cevaplandırmak üzere Müslümanlar Hz. Cafer'i sözcü olarak seçtiler. Hz. Cafer söze şöyle başladı: "Ey Melik! İçimizden nesebini, doğruluğunu, dürüstlüğünü, iffetini tanıdığımız bir Peygamber gönderilinceye kadar biz, cehalet içinde yaşayan bir topluluk idik, putlara tapar, ölüleri yerdik. Kötülüklerin hepsini yapar, akrabalarla bağlarımızı keser, komşuluğu hor görür, kuvvetli zayıfı ezerdi. Bu Allah elçisi bizi Allah'ın birliğine inanmaya ve yalnız Allah'a ibadet etmeye, bizim ve babalarımızın taptığı taşlardan, putlardan vaz geçmeye davet etti. Bize doğru sözlü ve dürüst olmayı, emanete riayeti, akrabalık bağlarına hürmeti, komşu haklarına saygıyı, haram şeylerden uzak durmayı, kan dökmekten sakınmayı, yalan yere şahitlik etmemeyi, yetim malına yaklaşmamayı, Namuslu kadınlara iftirada bulunmamayı emretti ve bizi bütün kötülüklerden uzaklaştırdı. Bizim yalnız Allah'a kulluk etmemizi, O'na ortak koşmamamızı, namaz kılmamızı, zekât vermemizi ve oruç tutmamızı emretti." Hz. Cafer bunları saydıktan sonra İslam'ın diğer bütün emir ve yasaklarını sıralamaya devam etti. Necaşi bu anlatılanları dinledikten sonra:

3263 age. ; Tirmizi, Menakıb, (3770)

"Aklınızda Muhammed'e gelen vahiyden her hangi bir ayet var mı?" diye sordu. Hz. Cafer de: "Evet var" dedi ve "Meryem" süresinden birkaç ayet okudu. Müslüman kafilesinde bulunan Hz. Ümmü Seleme bu ayetler okunurken Necaşi'nin ağladığını ve sakalının gözyaşları ile ıslandığını rivayet eder. Necaşi bu ayetleri dinledikten sonra: "Vallahi Musa'nın getirdiği ile bu Peygamberin getirdiği aynı kaynaklı nurdur." dedi ve Kureyş heyetine dönerek. "Vallahi ben bunları asla teslim etmem, derhal sarayı terk ediniz" emrini verdi. Ertesi gün Amr bin As: "Bu adamlar Hz. İsa'nın kul olduğunu söylüyorlar" demek için tekrar Necaşi'nin huzuruna giderek şikâyette bulundular. Bu şikâyet üzerine Müslüman kafile yeniden saraya çağrıldı ve Necaşi'nin şu suali ile karşılaştılar: "Siz Meryem oğlu İsa hakkında ne diyorsunuz?" Bu sefer yine Hz. Cafer söz alarak şöyle dedi: "Biz onun hakkında Peygamberimizin bildirdiklerini söyleriz. İsa Allah'ın kuludur, Peygamberidir, ruhudur, bakire Meryem'e ilkah ettiği kelimesidir." Necaşi bu cevap üzerine yerden bir çöp alarak şöyle dedi: "Sizin Hz. İsa hakkındaki sözünüz, bu çöp ne kadar doğru ise o derece doğrudur. Bu arada huzurda bulunan Patrikler Necaşi'nin bu sözlerine itiraz mahiyetinde homurdandılar. Necaşi bunların bu tepkilerini fark ederek: "Ne kadar homurdanırsanız homurdanın hakikat budur" dedi ve Müslümanlara dönüp: "Siz bundan sonra burada eminsiniz, huzur içinde yaşayabilirsiniz" dedi. Kureyş heyetine de dönerek: "Hediyelerinizi geri alınız, ihtiyacımız yoktur, Cenab-ı Hak benim elimden kaybolan saltanatımı bana lütfedip iade ettiği zaman benden rüşvet istemedi ki ben rüşvet kabul edeyim." Bu sözlerden sonra Kureyş heyeti mahcup ve rezil bir vaziyette Habeşistan'dan ayrılmak zorunda kaldı.

Hz. Cafer, Resul-i Ekrem'in hicretinden ancak yedi sene sonra Medine'ye hicret etmiş oldu. Şehadetine kadar da Medine-i münevvere'de Allah Resulünün yanında onun emrine amade hazır olarak bekledi.

Müte savaşında Hz. Cafer'in kahramanlığı ve şehadeti:

Resul-i Ekrem (s.a.v.) hicretin sekizinci senesinde Müte savaşı için bir kuvvet hazırlamış, birliğin komutanlığına Zeyd bin Harise'yi getirerek sancağı ona vermişti. Şayet Zeyd şehit düşerse, sancağı Cafer'in almasını, o da şehit olursa Abdullah bin Revaha'nın sancağı alarak orduya komuta etmesini emretmişti. Nihayet savaş hazırlıkları tamamlanarak ordu hareket etti. Şam yakınlarında Müte denilen yerde kendilerinden sayıca çok üstün bir kuvvetle karşı karşıya geldiler. İki ordu karşılaştıkları ilk hamlede Hz. Zeyd şehit düştü. Bu sefer sancağı alarak İslam ordusunun başına geçen Hz. Cafer, iki kolunu kaybetmesine rağmen akıllara durgunluk veren bir kahramanlık örneği sergileyerek son nefesine kadar çarpıştı ve henüz 41 yaşında iken o da şehit düştü. Resul-i Ekrem: "Cafer'in kolları kesildi, ancak Allah onlara bedel iki kanat verdi, cennette uçuyor" diye müjdeledi. Diğer bir mübarek sözlerinde de: "Benden önce her Peygambere yedi tane seçkin vezir verilmiştir. Bana ise 14 tane verildi" dedikten sonra, bu seçkin insanları saymış, Cafer de bunlar arasında idi. Hz. İbni Ömer der ki: "Müte günü şehit olan Hz.

Cafer'in mübarek cesedi önünde durdum ve yaralarını saydım. Doksandan fazla yarası vardı, hepsi de göğsünde idi, göğsü delik deşik olduğu halde düşmana asla sırtını dönmemiş ve göğüs göğüse çarpışmıştı."[3264] Hz. Cafer'den sonra Abdullah bin Revaha da Şahadet şerbetini içti. Bu üç kahramanın şehit düşmeleri üzerine Hz. Halid, komutayı ele alarak İslam kuvvetlerini toparladı ve düşmana karşı son bir hamle yaparak durumu kurtardı.

Allah Resulü, bu kahramanların şehit olmalarına çok üzülmüştü. Hz. Fatıma amcazadeleri Hz. Cafer'in Şehadet haberini öğrenince oldukça müteessir olmuş, Resul-i Ekrem de bunun üzerine şu sözleri söylemişti: "Cafer için mahzun olmayınız. Cebrail (a.s.) bana müjdeledi. Meleklerin onu taşıyarak cennete uçurduklarını gördüm."[3265] Peygamberimizin Hz. Cafer hakkındaki bu müjdeli beyanı üzerine ashap arasında Cafer, "iki kanatlı" manasına gelen "**Zülcenahayn** veya **Caferu't-Tayyar**" unvanı ile anılır oldu. Cenab-ı Hak cümlemizi Resulünün ve ashabının yolundan ayırmasın.

15-HZ. ZEYD BİN HARİSE (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Zeyd'in özgeçmişi:

Adı Zeyd, Künyesi Ebu Üsame, Lakabı Hubbi Resululla (Resulullah'ın sevgilisi), Babası Harise, Annesi Sa'd binti Sa'lebe'dir. Hz. Zeyd'in babası Yemen'in en itibarlı kabilelerinden biri olan "Kudaa" kabilesine mensuptu. Hz. Zeyd henüz çocuk iken mensup olduğu kabile "Kayn oğulları" kabilesinin saldırısına uğramış ve muharebe sonunda Zeyd düşman tarafının eline geçerek Ükaz panayırında Hâkim bin Huzam'a satılmıştı. Hâkim bin Huzam da Zeyd'i halası Hz. Hatice'ye hediye etmiş, o da henüz sekiz yaşında olan Zeyd'i daha Peygamber olmadan önce kocası Resul-i Ekrem'e hediye ederek onun hizmetine vermişti. Hz. Muhammed (s.a.v.) de Zeyd'i derhal azad ederek yanında alıkoymuştu. Böylece Hz. Zeyd, şefkat elçisi Fahr-i Âlem Efendimizin yakınında bulunma şerefine kavuşmuş oldu.

Babası Harise oğlunu unutmamıştı. Ona şiirler yazıyor ve onu bulabilmek için uçan kuştan haber soruyordu. Bir sene, Kelb kabilesinden bir adam hac için Mekke'ye gelirken Zeyd'in babası Harise o kişiye oğlunu araştırması için ricada bulunmuştu. Bu şahıs, Kâbe'nin etrafında tavaf ederken genç birisinin kavminden ayrı kaldığını ve bu ayrılığın içini yaktığını, onlara kavuşmayı çok arzuladığını dile getiren şiirler okuduğunu görür ve gence yaklaşarak durum hakkında gerekli bilgiyi öğrenir. Memleketine döndüğünde de Zeyd'in babasına müjdeli haberi verir. Bunun üzerine babası Harise, oğlunu alıp onun yerine vermek üzere yanında Kaab bin Şerahbil adında bir genç köle ile Mekke'ye gelir ve Resul-i Ekrem'in huzuruna çıkarak şöyle der: "Ey Abdullah'ın oğlu! Ben oğlumdan ayrı kalmak felaketine uğradım, sizin yardımınızı diliyor ve oğlumun

3264 Sahih-i Buhari, Gazvetü Hayber, Sh: 87.

3265 Tirmizi, Menakıb (3767)

serbest bırakılmasını istiyorum. Ona karşılık kurtuluş fidyesi olarak şu genci getirdim, bunu alarak lütfen oğlumu bana veriniz." Bu sözleri dinledikten sonra Resul-i Kibriya Efendimiz Zeyd'e dönerek: "Oğlum işte baban, onunla gitmekte serbestsin! İster onunla git, istersen bizimle kal" dedi. İki tercih arasında kalan Zeyd, babasının yüzüne bakarak kesin bir dille Resul-i Ekrem'in yanında kalacağını ve ondan asla ayrılmayacağını söyledi. Oğlunun bu kararına hiddetlenen Harise: "Oğlum bu hükmünde kesin kararlıysan, seni evlat olarak tanımam, mirasımdan da mahrum ederim" mealinde sözler söyledi. Bu tehdit vari ifadeler Hz. Zeyd'i hiç etkilemedi ve kararından dönmeyeceğini tekrar vurguladı. Netice alamayacağını anlayan babası kendi yurduna eli boş olarak geri döndü. Zeyd'in bu kararından sonra herkes ona "Zeyd bin Harise" yerine "Muhammed'in oğlu" manasına "Zeyd bin Muhammed" demeye başladı. Zeyd hakkındaki bu tabir, Kur'an-ı Kerim'in evlatlıklara evlat hukuku verilmesini yasaklayan hükmü nazil oluncaya kadar devam etti.[3266]

Hz. Zeyd, Resulullah'ın rızasını kazanmak için hiçbir fedakârlıktan çekinmezdi. Hz. Âişe validemizin bildirdiğine göre, Resul-i Ekrem Efendimiz de ona sonsuz bir şefkat ve sevgi gösterirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in terbiyesinde yetişen Hz. Zeyd, güzel ahlak sahibi, dünya malına itibar etmeyen bir yapıya sahipti. Birkaç defa evlenen Zeyd orta boylu ve esmerce idi. Eşi Ümmi Eymen'den dünyaya gelen oğlu Üsame bin Zeyd, İslam tarihinde önemli bir yere sahip oldu. İleri de üsame'nin hayatı anlatılacaktır.

Hz. Zeyd'in eşlerinden birisi de Peygamber Efendimizin akrabası ve Abdul Muttalib'in torunu olan Zeynep binti Cahş idi. Hz. Peygamber (s.a.v.) Zeyneb'i evlatlığı Zeyd'e bizzat kendisi nikâhlamıştı. Ancak Zeynep ile kardeşi bu evliliği istemiyorlardı. Çünkü Zeyd ile Zeynep arasında aile asaleti bakımından fark vardı. Zeyd azat edilmiş bir köle idi, Zeynep iseKureyşin en ileri gelen ailelerinden Abdul Muttalib'in torunu ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in öz halasının kızı idi; aynı zamanda İslamiyet'e ilk giren kadınlardandı. Fakat bu evliliğin tahakkuku için devrede Allah Resulü vardı. Onun arzusu reddedilemezdi. Çünkü Kur'an-ı Kerim: "Allah ve Resulü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur"[3267] buyurmaktaydı.

Yukarıda belirttiğimiz sebeplerden ötürü Zeynep, Zeyd'e tepeden bakıyor ve onu her fırsatta aşağılıyordu. Bu evliliği bir türlü içine sindirememişti. Bu şartlar altında bu evliliğin yürümesi mümkün görünmüyordu. Hz. Zeyd, bir gün geçimsizliklerini Resul-i Ekrem'e arz etti. Peygamberimiz (s.a.v.) de Zeyd'e sabretmesini tavsiye etti.[3268] Fakat

---

3266 Şah Muinüddin Ahmed Nedvi ve Said Sahib Ansari (Hind-Pakistan İslam Akademisi Öğretim Üyeleri), Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı, C-2 / 159-160, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyatı-1963.

3267 Ahzab: 33 / 36.

3268 Ahzab: 33 / 37.

eşler arasındaki geçimsizlik devam ediyordu, çünkü Zeynep aile asaletine uygun olan Resul-i Ekrem ile evlenmeyi ta baştan beri arzuluyordu. Neticede Zeynep boşandı ve Peygamberimiz (s.a.v.) ile Allah'ın emri üzerine evlenerek emeline kavuştu. Böylece Peygamberimiz de onun bu arzusunu yerine getirmiş oldu.

Bu hadiseye kadar Arap âdetlerinde evlatlıklar öz oğullar gibi tanımlanırdı. Kur'an-ı Kerim bu olayla birlikte bu anlayışa şu ayet-i kerime ile son verdi: "Zeyd, o kadından ilişiğini kesip boşadığında biz onu sana nikâhladık ki evlatlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir."[3269] Bu ayette zikredilen ve Kur'an-ı Kerim'de adı geçen tek sahabi Hz. Zeyd bin Harise'dir. Hz. Peygamberin Zeynep ile evlenmesini münafıklar o günün örfünü nazara alarak "Peygamber oğlunun hanımı ile evlendi" diye dedikodu yaparak fitne uyandırmaya çalıştılar. Bu olayla ilgili olarak bazı Hıristiyan müsteşrikler de hakikati bildikleri halde meseleyi gerçek mecrasından saptırarak, çirkin iftirada bulundular. Güya Resul-i Ekrem, Zeyneb'i kapı aralığında görerek onun güzelliğine hayran kalmış, Zeyd bin Harise de bunu haber alır almaz Zeyneb'i boşamış. Böyle bir isnadın tutarsızlığı o kadar açık ki, Şayet Cenab-ı Peygamber Zeynep ile evlenmek isteseydi, Zeyd'e nikâhlamadan önce kız iken evlenirdi. Çünkü Zeynep onun en yakın akrabası ve ona ilk iman edenlerdendi. Onun her haline vakıf ve onu her zaman görüyordu. Dolayısıyla bu tür isnatların aslı astarı yoktur. Hattı zatında Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Zeynep'le evlenmesi Allah'ın emri gereği olmuştu.[3270] Yukarıda belirttiğimiz üzereMekkeliler Hz. Zeyd'i "Muhammed'in oğlu Zeyd" diye çağırırlardı. Ancak Hz. Peygamber Zeynep ile evlendikten sonra gelen şu ayet-i kerime bu isimle çağırılmasını yasakladı ve herkesin kendi gerçek babası ile isimlendirilmesini emretti: "Onları kendi babalarına (nispet ederek) çağırın. Allah katında doğru olan budur."[3271]

Hz. Zeyd'in savaşlardaki rolü ve şehadeti:

Hz. Zeyd, Bedir harbinden başlayarak Mûte savaşı dâhil irili ufaklı bütün cihadlara iştirak ederek büyük kahramanlıklar göstermiştir. Hatta Bedir zaferinin müjdesini Medine'ye ilk getiren o olmuştur. Bilhassa ok atmada büyük bir maharet sahibi idi. Mûte savaşında daha tecrübeli ve ashabın en ileri gelenlerinin de bulunduğu ordunun başına Resul-i Ekrem Hz. Zeyd'i getirmiştir. İslam ordusundan sayıca çok üstün bulunan düşman kuvvetlerini yararak ilerleyen Hz. Zeyd, vücudu delik deşik oluncaya kadar savaşı sürdürmüş ve sonunda şehit düşmüştür. Hz. Zeyd'in şehit düştüğünü öğrenen Rahmet Elçisinin gözlerinden yaşlar süzülmüş ve bu halini gören Saad bin Ubade kendisine: "Niçin ağlıyorsunuz Yâ Resulallah!" Diye sorduğunda: "Hakk'ın rahmetine kavuşanlara olan sevgimden dolayı ağlıyorum"[3272] demiştir. Hak Teâlâ onları da bizi de mağfiret etsin.

3269 Ahzab: 33 / 37.

3270 Ahzab: 33 / 37

3271 Ahzab: 33 / 5.

3272 Ş.M.A Nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı, C-2 / 169, yayına ha-

16- HZ. ABDULLAH BİN ABBAS (R.A.)'IN HAYATI:

Hz. Abdullah'ın özgeçmişi:

Adı Abdullah, Künyesi Ebül Abbas, Babası Abbas, Annesi Ümmül Fadıl Lübabe'dir. Abdullah İbni Abbas, Resul-i Ekrem'in amcası Abbas'ın oğludur. Annesi de Peygamberimizin eşi Meymune'nin öz kardeşidir. Daha önce belirtildiği üzere babası Müslüman oluşunu Mekke'nin fethine kadar gizlediği halde annesi İslamiyet'e ilk giren kadınlardandır. Hicretten birkaç sene evvel dünyaya gelen Hz. Abdullah, doğduğunda da babası tarafından Resululla'ın huzuruna götürülerek onun hayır duası alınmıştır. Onun için Hz. Abdullah doğar doğmaz tevhit kelimesini duymuştur.

Babası Mekke'nin fethine kadar orada kaldığı halde eşi ve çocuklarını Medine'ye göndermişti. Bu nedenledir ki Hz. Abdullah, Resul-i Ekrem'in himayesinde ve yakınında büyümüştür. Son derece zeki, seciyeli, ince ruhlu ve ufku geniş bir çocuk olan Abdullah İbni Abbas, Peygamber efendimizin sevgisini kazanmıştır. Zaman zaman Peygamberimizin hanımı olan teyzesi Hz. Meymune'nin evine gider ve Allah Resulü ile beraber ibadet eder ve onun iltifatlarına mazhar olurdu. Yine bir gün evine misafir olan Hz. Abdullah'a Resul-i Zişan Efendimiz şöyle dua etmişti: "Yâ Rabbî, (Abdullah'ı) dinde büyük âlim yap, ona tevil ve tefsiri öğret."[3273] Bu dua gerçekte müstecap olmuş ve İbni Abbas'ın hayatında ilmî ufaklar açmıştır.

Hz. Abdullah'ın ilimdeki yeri:

Hz. Abdullah bin Abbas Peygamberimiz (a.v.)'in vefatı sırasında henüz on üç yaşında idi. Bu bakımdan başta Hz. Ömer olmak üzere ashab-ı kiramın bütün büyükleriyle beraber olma ve onların Resulullah'tan öğrendikleri bütün dini meseleleri telakki etme fırsatını elde etmişti. Özellikle Hz. Ömer gibi büyük bir dehanın ilim meclislerine iştirak ederek onun feyizli sohbetlerinden istifade etmiştir. Ondaki bu büyük yeteneği gören Hz. Ömer ise, kendisini çok sevmiş ve yanından hiç ayırmaz olmuştu. Genç olmasına rağmen ona bu meclislerde sık sık söz hakkı verir ve çok defa da görüşlerine hak verirdi.

Daha çocuk iken Hz. Peygamber'in hayır duasını alan İbni Abbas, onun duası istikametinde kendisini geliştirerek Kur'an, Tefsir, Hadis, Fıkıh ve Edebiyat gibi devrinin bütün ilimlerinde canlı ve ayaklı bir kütüphane haline gelmiştir. Hz. İbni Ömer onun hakkında şöyle der: "İbni Abbas, Hz. Muhammed'e ineni en iyi bilen insandır."

Kur'an-ı Kerim'in tevil ve tefsirinde, ayetlerin nüzul sebeplerini bilmede, nasih ve mensuh konularında büyük bir kudret ve dirayet sahibi idi. Hac mevsiminde "Nur" süresini tefsir etmiş ve orada bulunan bütün dinleyenlerin vecd halinde gözyaşlarına boğulmalarına sebep olmuştu. Tabiinden Şakik (r.a.) konuyla ilgili olarak der ki: "Bu tefsiri

---

zırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad neşriyat-1963

3273 Müsned, C-1 / 328; Buhari, Fezailu's-Sahabe: 138 (2477)

bütün Rum diyarı ile bütün Fars diyarı dinlemiş olsaydı hemen Müslüman olurlardı."[3274]

Hz. İbni Abbas hadis ilminde de müstesna bir yer işgal eder. Rivayet ettiği hadis sayısı 2660 civarındadır. Bunların 75 tanesi Buhari ve Müslim tarafından naklolunmuştur. İbni Abbas bütün bu hadisleri Ensar ve Muhacirden Ashabın tüm ileri gelenleriyle düşüp kalkarak, onların bildiklerini ihtiyatlı bir şekilde tetkik ve araştırmak suretiyle öğrenmiştir. Zira bu hadis-i şerifleri doğrudan Resul-i Ekrem'den telakki edecek yaşta değildi. Ebu Seleme onun hakkında der ki: "Hz. İbni Abbas bir kimsenin Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında bir şey bildiğini haber aldı mı, o adamın bildiğini öğrenmeden rahat etmezdi."[3275]

İlimde canlı bir ansiklopedi durumunda olan Hz. İbni Abbas'ın etrafında her taraftan gelen geniş bir öğrenci halkası oluşmuştu. Derslerinde öğrencilerine İslamiyet'in her meselesinde en mükemmel bilgileri aktarırdı. Talebeleri arasında başta kendi oğulları olmak üzere Ashabın ikinci kuşaktan olan ve şer'i ilimlerde üstün derecelere ulaşan birçok zevat vardı.

Hz. İbni Abbas'ın fetvaları fıkıh ilminin en yoğun ve kuvvetli temellerini oluşturur. Bu fetvalar Halife Memun zamanında toplatılmış ve yirmi cilt halinde bastırılmıştır. Mekke fukahasının dayandığı tek kaynak şahıs İbni Abbas'tır. Mekke'de yetişen bütün ilim erbabı ya doğrudan veya dolaylı bir şekilde silsile olarak İbni Abbas'a dayanır. İbni Abbas dini ilimlerdeki engin bilgisinin yanında lisan, şiir ve edebiyat gibi sahalarda da kudretli bir şahsiyet idi. Ebu Hureyre ve Zeyd bin Sabit gibi Ashabın ululuları onunla iftihar ederler ve hakkında şu ifadeyi kullanırlardı: "Cenab-ı Hak sünneti İbni Abbas ile ikame eylemiştir."[3276]

Hz. Abdullah bin Abbas'ın siyasi ve sosyal faaliyetleri:

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Hz. İbni Abbas'ın hayatı, H Ömer devrinde yaşının çok genç olması itibariyle daha ziyade ilim meclislerine devamla geçmiştir. Hz. Osman döneminde evinin asilerce kuşatılması sebebiyle Hz. Osman hacca çıkamamıştı. Bunun üzerine İbni Abbas'ı çağırtarak kendisi adına hacca çıkmasını ve hac emirliğini yerine getirmesini emretmiş, İbni Abbas da bu emir üzerine Mekke'ye giderek hac emirliği vazifesini ifa etmiştir.

Mekke'den Medine'ye döndüğünde müfsitlerin Hz. Osman'ı şehit ettiklerini öğrendi. Bu arada Hz. Ali de hilafeti kabul etmesi için asilerce zorlanıyordu. Hz. Ali bu durumu İbni Abbas ile istişare ederek: "Hz. Osman'ın katli gibi büyük bir hâdiseden sonra bu makamı kabul etmem oldukça cüretkârlık sayılmaz mı?" diye sorduğunda, Hz. İbni Abbas cevap olarak: "Hilafeti kabul ettiğiniz takdirde ilk iş olarak haksız yere öldürülen

3274 Ş.M.A. Nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı, C-2 / 213, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyatı-1963.

3275 Müstedrek: Hâkim. C-3, Fazaili İbni Abbas.

3276 İsabe, C-4 / 92.

Hz. Osman'ın dökülen kanının intikamını almanız gerekir. Aksi takdirde, itham altında kalırsınız" demiştir.[3277]

Hz. Ali hilafet makamına geldikten sonra, İbni Abbas'ı Muaviye'nin yerine Şam valiliğine tayin etmek istemiş, fakat İbni Abbas bu teklifi kabul etmemiştir. Zira Hz. Ali'nin önce Muaviye'den biat alması gerektiği hususunda ısrar etmiştir. Fakat Hz. Ali bunu kabul etmemiş, böylece İbni Abbas'ın Şam valiliği de gerçekleşmemiştir.

Hz. İbni Abbas Hicaz'dan hareket eden birliklerin başında komutan olarak Cemel hadisesindeki savaşata Hz. Ali tarafında yer aldı ve savaştan sonra da Hz. Ali kendisini Basra valiliğine tayin etti.

İbni Abbas, Sıffın savaşının sona erdirilmesi için oluşturulan hakem heyetinde de Hz. Ali'nin hakemi olarak seçilen Ebu Musa el Eş'ari'nin yardımcısı oldu. Hülâsa, İbni Abbas bütün bu siyasi karmaşalardan usanmış olarak Hz. Ali'nin Şahadetine kadar iş başında kaldı ve daha sonra da Mekke'de inzivaya çekildi.

Hz. İbni Abbas'ın Hz. Hüseyin'e yaptığı telkinat ve vefatı:

Hicretin 60. Senesinde Muaviye vefat edince, Hz. Ali taraftarları Hz. Hüseyin'i Küfe'ye davet ederek kendisinin büyük işler başarabileceği telkininde bulunmuşlardı. Bu davet üzerine Hz. Hüseyin'in Küfe'ye gitmeye hazırlandığını öğrenen Hz. İbni Abbas, kendisini Küfe'ye gitmekten vaz geçirmeye çalışarak şu telkinatta bulunmuştu: "Ey amcamın oğlu huzurunu bozma otur oturduğun yerde. Senin bu hareketinden son derece endişe ediyor ve bu yolculukta bir sürü tehlikeler görüyorum. Irak halkı, son derece gaddar kimselerdir. Onların sözüne ve özüne güvenilmez. Irak'lılar kendi şahsi menfaatleri uğruna seni satarlar. Sen burada Hicaz'da kal. Burası senin öz yurdundur. Şayet Hicaz'da kalmak istemiyorsan Yemen'e git! Orada senin babanın birçok taraftarları vardır. Düşmanın orada seninle uğraşma imkânı yoktur. Bu suretle de senin maksadın hâsıl olmuş olur."

Hz. Hüseyin İbni Abbas'ın bu tavsiyelerine karşılık şu cevabı verdi: "Bu senin hayırlı yolu gösteren dostane tavsiyelerini takdir ediyorum, ancak Küfe'ye gitmekte kararlıyım." Bunun üzerine Hz. İbni Abbas ona verdiği cevapta: "Cenab-ı Hak bir insanın kendini bile bile tehlikeye atmasını yasaklamış ve şayet ısrar ederse bu yolda kurban gideceğini bildirmiştir. Nasıl ki Hz. Osman, çoluk çocuğunun gözleri önünde öldürüldü ise siz de bu akıbetten kurtulamazsınız" demiş, fakat yine de Hz. Hüseyin'e sözünü dinletememiştir. Hz. Hüseyin çoluk çocuğunu alarak yola çıkmış ve bilindiği üzere Kerbela yolunda İslam tarihinin sürekli kanayan yarası olan elim hadise meydana gelmiştir. Hz. Hüseyin'in şehit edildiğini öğrenen Hz. İbni Abbas son derece üzülmüş ve bundan dolayı da gözlerini kaybetmiştir.

3277 Ş.M.A. nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı, C-2 / 182, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyatı-1963.

Bu hadiseden sonra hayatını tamamen inziva içerisinde geçirirken İbni Abbas, hicretin 68'inci senesinde hastalanmış ve 7–8 gün süren hastalığının arkasından da ruhunu Yüce Mevla'ya teslim etmiştir. Ölümünü haber alan sevenleri akın akın evine koşmuşlardır. Cenaze namazını Hz. Ali'nin oğlu Muhammed bin El Hanefiyye kıldırmış, Tâif'teki ebedi istirahatgâhına defnedilmek üzere kabrine indirirken de şu ayet-i kerime'yi okuyarak onun Allah katındaki makbuliyetini ifade etmek istemiştir: "Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir."[3278]

Hak Teâlâ bizleri bu ayet-i kerime mucibince yaşayanlardan eylesin!

17 –HZ. ABDULLAH BİN MES'UD (R.A.)'UN HAYATI:

Hz. Abdullah bin Mesud'un özgeçmişi:

Adı Abdullah, Künyesi Ebu Abdurrahman, Babası Mesud, Annesi Ümmi Abid'dir. Kendisi hafif naif, esmer tenli, kısa boylu, güzel sesli, ince ruhlu ve sevimli yüzlü idi.

İbni Mesud Aristokrat bir aileye mensup olmayıp, alt tabakadan bir aile çocuğu idi. Dolayısıyla imkânlar içerisinde iyi bir hayat geçirmemiş, her türlü zorluklarla karşılaşmış, kısaca cehaletin hüküm sürdüğü bir ortamı paylaşmak zorunda kalmıştı. Bütün bu şartlara rağmen yüksek ahlak, fazilet, vakar ve dürüstlüğü ile temayüz etmişti. Senelerce Beytülmal idare etmiş, hiçbir an adalet ve insaftan ayrılmamıştı. Kendisi gayet sade ve külfetsiz yaşamayı sever, dünyadan çok ahirete yönelik yatırım yapardı. Herkes geceleyin uyku uyurken o Kur'an tilavetiyle meşgul olur, her sabah erken kalkarak ibadet, tespih ve tehlil ile sabahın fecrini değerlendirirdi. Hz. Huzeyfe (r.a.)'a İbni Mesud'un kişiliği hakkında sorusorulduğunda şu cevabı vermişti: "Biz içiyle dışıyla, hal ve hareketiyle, evinin içindeki mahremiyeti hariç, dışarıda Resululla'a en çok benzeyen, İbni Mesud'dan başka birisini tanımıyoruz." [3279]

Ebu Akreb (r.a.) onunla ilgili bir hâdiseyi şöyle anlatır: "Ramazan ayında bir gün İbni Mesud'a uğramıştım, evinin üstünde oturuyordu ve "Sadakallah ve Belleğa Resulullah" yani "Allah doğru söyledi ve Resulullah da onu tebliğ etti."sözlerini telaffuz etmişti. Niçin böyle söylediğini sorduğum da: "Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyurmuşladır ki: "Kadir gecesi Ramazan ayının son yedi gününün ortalarındadır. O gecenin sabahında güneş berrak doğar. Ben de baktım, güneşi berrak gördüm."[3280]

İbni Mesud, İslamiyet'in doğuşuyla birlikte ona karşı ilgi duymaya başlamıştı. Müslüman oluşunu şöyle anlatır: "Ben henüz buluğa ermemiş bir çocuktum. Ukbe bin Ebi Mu'ayt'ın davarlarını otlatıyordum. Resülullah (s.a.v.) yanında Ebu Bekir olduğu halde bana uğradılar ve: "Ey çocuk sütün var mı?" buyurdular. Ben de: "Evet var amma,

3278 Fecr: 89 / 27-30.

3279 Buhari, Fazailü'l-Ashab: 27.

3280 Müsned bin Hanbel, C-1 / 406.

bunlar bana emanet" dedim. Bunun üzerine Resul-i Ekrem: "Öyleyse kısır sütsüz bir keçi getir!" buyurdular. Ben de bir oğlak getirdim. Resulullah (s.a.v.) o oğlağı tuttu, memesini mesh edip dua etti ve akabinde süt inmeye başladı. Hz. Ebu Bekir çukur bir taş getirdi, Aleyhissalatü vesselam o taşın içine sütü sağdı. Sonra Ebu Bekir'e "iç" dedi. O da içti. Arkasından da kendisi içtikten sonra memeye: "Büzül" diye emretti. Meme büzülüp eski haline döndü. Ben yanına yaklaşarak: "Ey Allah'ın Resulü bana bu sözleri (Kur'an)'ı öğret" dedim. Bunun üzerine başımı okşayarak: "Sen yetiştirilmiş bir çocuksun" buyurdular.[3281] Diğer bir rivayette de, bir gün Resul-i Ekrem Hz. Ebu Bekir ile sohbet ederken İbni Mesud da oradan geçmekteydi. Sohbete kulak verdiğinde, kalplerin derinliklerine nüfuz eden şanlı Peygamberimizin mübarek sözleri kendisini adeta cezp etmişti. Rahmet Elçisine yaklaşarak: "Bu anlattıklarınızı bana da öğretir misiniz?" dedi ve elini uzatarak mübarek ellerinden tuttu. Peygamberimiz de İbni Mesud'un elini tutarak karşılık verdi. Bu suretle İbni Mesud, hem İslamiyet'i kabul etmiş, hem de İslam dininin en büyük mualliminin talim ve irşat halkasına dâhil olmuştu. Kur'an'ı bizzat Nebi (s.a.v.)'den öğrenme şerefini kazanmış ve Müslüman olduğu tarihten itibaren de Resulullah'ın yanından hiç ayrılmadı ve O'nu bir gölge gibi takip etti.

İbni Mesud, İslamiyet'i kabul ettiğinde Müslümanların sayısı henüz çok az olduğu için ibadetleri gizli yapıyor ve açıktan Kur'an okuyamıyorlardı. Böyle bir ortamda İbni Mesud Kâbe'de müşriklere karşı açıktan kuran okumaya karar verdi. Durumdan haberdar olan ashaptan bazıları böyle bir hareketin müşrikleri tahrik edeceğini, kendisi için çok tehlikeli olacağını, Mekke'de arkasında koruyacak nüfuzlu bir ailesinin bulunmadığını, dolayısıyla müşriklerin her türlü zalimce ve canice davranışlarına maruz kalabileceğini hatırlatarak bu tutumundan vaz geçmesini istediler. Fakat İbni Mesud bütün bu tavsiyeleri dinledikten sonra: "Beni de onların şerrinden Allah korur" diyerek Kâbe'nin yolunu tuttu. Kâbe'ye vardığında müşriklerin bütün ileri gelenlerinin orada olduğunu ve kendi aralarında bir meseleyi tartıştıklarını gördü. Tam bu sırada güzel ve yüksek bir sesle besmele çekerek Kur'an'ın "Rahman" süresini okumaya başladı. Müşrikler, Kur'an sesinin geldiği tarafa doğru yöneldiler ve okuyanın İbni Mesud olduğunu öğrendiler. Bunun üzerine derhal saldırıya geçerek elini yüzünü kan revan içinde bıraktılar. Daha önce arkadaşlarının ikaz ettikleri gibi işkencenin her çeşidini yaptılar. Kızgın kumlarda sürüyerek İslam'dan dönmesini istediler. Fakat o imanından zerre kadar taviz vermedi. Kendisiyle başa çıkamayacaklarını anlayan müşrikler, işkence ısrarlarından vaz geçerek serbest bıraktılar. İbni Mesud'un içindeki iman coşkusu onu rahat bırakmadığı için her fırsatta Kureyş müşriklerinin toplu bulunduğu yerlerde açıktan Kur'an okumayı sürdürdü ve: "Allah düşmanları, şu andaki kadar nazarımda küçülmemişlerdir" diyerek azmini ortaya koydu. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sonra Mekke'de ilk defa açıktan Kur'an okuyan kişi olma unvanını kazandı.

3281 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis, Ans. K. Sitte, C-12 / 335.

İbni Mesud'un hicreti ve savaşlardaki yeri:

İbni Mesud'un yukarıda belirttiğimiz gibi iman coşkusu sebebiyle açıktan yaptığı hareketler bütün müşrikleri kendisine düşman yapmıştı. Artık onun için Mekke'de huzurlu bir hayat kalmamıştı. Bu nedenle önce Habeşistan'a, oradan da Medine'ye hicret etmiştir.

İbni Mesud büyük savaşların hepsine iştirak ederek büyük kahramanlıklar göstermiştir. Bedir harbinde iki fedakâr gencin Ebu Cehil'in kim olduğunu sormaları üzerine onlara Ebu Cehil'i göstererek öldürülmesini temin etmiş ve kellesini Resulullah'a getirmiştir.[3282] Hz. Peygamber (s.a.v.)'in irtihalinden sonra inzivaya çekilen İbni Mesud, Hz. Ömer devrindeki fütuhatlar, içindeki cihad coşkusunu yeniden galeyana getirmiş ve inzivadan vaaz geçerek Yermük harbine katılmıştır. Bu savaşta büyük kahramanlıklar göstererek harbin zaferle sonuçlanmasında büyük pay sahibi olmuştur.

İbni Mesud'un kadılık görevi, ilimdeki kariyeri ve vefatı:

İbni Mesud Hazretleri Hz. Ömer tarafından Küfe kadılığına atanmış ve aynı zamanda da Beytülmalden sorumlu kılınmıştı. İbni Mesud bu görevleri liyakat ve ehliyetle yerine getirirken hakkında aslı astarı olmayan bazı şikâyetlerle karşılaşmıştı. Aslında İbni Mesud iyi bir teşkilatçı kişiliğe sahip olmakla beraber, son derece yumuşak tabiatlı, müsamahakâr ve ince ruhlu, zahit ve muttaki bir insandı. Çok karmaşık davalara bakıyor, onlar hakkında ilmi dirayetiyle hükümler veriyordu. Pek tabi bundan bazı kimseler hoşnut olmuyorlardı. Özellikle Hz. Osman'ın son dönemlerinde Küfe şehri çok karışmış ve ihtilaf merkezi haline gelmişti. Buna rağmen o, çok zor olan Beytülmal ile ilgili görevini de en mükemmel bir şekilde ifa ediyordu. O'nun Beytülmal gibi tüyü bitmedik yetimin hakkını korumadaki hassasiyetini belirtme bakımından Saad bin Vakkas ile aralarında cereyan eden şu hadiseyi zikretmeden geçemeyeceğim. Saad bin Vakkas Küfe valisi iken Beytülmalden bir miktar ödünç para almış ve paranın ödeme vakti geldiği halde, parayı zamanında ödeyememişti. Bunun üzerine İbni Mesud Saad'a ağır sözler söyleyerek kalbini kırmıştı. İbni Mesud'un bu incitici muamelesi karşısında son derece üzülen Saad, ellerini kaldırarak İbni Mesud'a beddua etmek istemişti. Fakat İbni Mesud, Saad'ın duasının Allah katında makbul dua olduğunu bildiği için kollarına sarılarak dua yapmasına engel olmaya çalışmış ve bunun üzerine Saad bin Vakkas: "Allah'tan korkmasam sana beddua ederdim" diyerek, bedduadan vaz geçmiş ve dolayısıyla bir Müslüman kardeşinin zarar görmesine gönlü razı olmamıştı. Aynı şekilde İbni Mesud da, devlet hazinesinin malını koruma konusunda en yakını bile olsa müsamaha gösterilmeyeceğini, hatır gönül tanınmayacağını bu davranışıyla ispatlamıştı. Günümüz idareci ve sorumlularına ithaf olunur.

Yukarıda kısmen temas ettiğimiz gibi, son zamanlarda Küfe şehrindeki karışıklık-

3282 Sahih-i Buhari, C-2, Sh: 565.

lar gittikçe artmış, müfsidlerin yalan ve iftiraları sonucu İbni Mesud Hazretleri azledilmişti. Görevden alındığını öğrenen Küfe'liler, azil kararından vaz geçilmesini ve Küfe'de kalmasını ısrarla istemişlerse de İbni Mesud bunu kabul etmeyerek umre için Mekke'ye hareket etmiştir.

İbni Mesud Hazretlerinin ilim ve faziletteki yüksek derecesi Ashap tarafından takdir ve teslim edilirdi. Daha önce belirttiğimiz üzere onun mürşidi ve muallimi Fahr-i Kâinat efendimizdi. Hazarda ve seferde ondan hiç ayrılmamış, her anını ona hizmet ederek, ilim ve feyzinden faydalanarak geçirmişti. Ebu Musa'el-Eş'ari derki: "İbni Mesud'u Resulullah'ın yanında okadar çok görmüşüm dür ki, onu ailesinden biri sanmıştım."[3283] Resul-i Ekrem Efendimiz ondaki ilim merakını görerek ona şöyle söylemişti: "Sen, muallim olacak bir gençsin."

Abdullah ibni Mesud, şer'i ilimlere hakkıyla vakıf büyük bir rey ve içtihat sahibi idi. Kur'an-ı Kerim'i en iyi bilen ve ezberleyen Ashaptan birisiydi. Kur'an-ı Kerim'in kıraatini bizzat Resulullah'tan öğrenmişti. Dolayısıyla onun kıraatinde başka bir güzellik vardı. Resul-i Ekrem (s.a.v.) onun hakkında şöyle buyurmuştu: "**Kur'an'ı dört kişiden öğreniniz.İbni Mesud, Muaz bin Cebel, Übey bin Kâab ve Ebu Huzeyfe'nin Mevlası Salim'den."**[3284] İbni Mesud bir gün Mescid-i Nebevi'de Nisa Sûresini okurken Resul-i Ekrem efendimiz Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer ile birlikte Mescide gelmişler ve onun güzel kıraatini zevkle dinledikten sonra ona "Ne dilersen dile nâil olursun" buyurup iltifatta bulunmuşlardı.

İbni Mesud, Kur'an'ı tek bir nüshada toplamış, fakat Hz. Osman bütün Kur'an sayfalarını Hz. Ebu Bekir devrinde tedvin[3285] olunan nüshaya göre istinsah[3286]ettirdiğinden İbni Mesud'un çok değer verdiği kendi nüshası tarihi özelliğini yitirmişti. Ayrıca İbni Mesud, kendisini Kur'an'ın tedvini işine Zeyd bin Sabit'ten daha layık görmüştü. Bundan dolayı rencide olmuş ve Hz. Osman'a biraz kırılarak, bir müddet kendisinden uzak durmuştu. Aslında İbni Mesud Hezil kabilesinden olduğu için kendisine tedvin işi verilmemişti. Çünkü Kur'an, Hezil leçesi üzere değil, Kureyş lehçesi üzere nazil olmuştu. Bununla beraber, onun Kur'an'a hizmeti ve vukufiyeti inkâr edilemez.

İbni Mesud, tefsir ilminde de bir deha idi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e olan yakınlığı sebebiyle her konuda geniş malumat sahibi idi. Buna rağmen her rivayeti dikkatle tekik ederdi. Tefsir ilminde kendi reyiyle tefsir etmenin doğru olmayacağı görüşüne sıkı sıkıya bağlı idi. Bir ilim adamının bilmediği bir konuda "Bilmiyorum, doğrusunu Allah bilir" demesinin onun ilmine bir noksanlık getirmeyeceğini söylerdi.

İbni Mesud, hadis ilminde de çok dikkatli davranmasına rağmen dini meselelere

---

3283 Sahih-i Müslim, C-7 / 1200, İstanbul tab'ı

3284 age. C-7 / 148-149, İst. Tab'ı

3285 Tedvin: Kur'an sayfalarını bir araya toplayarak tek kitap haline getirmek.

3286 **İstinsah:** Kur'an'ın asıl nüshasından kopya ederek çoğaltmak.

ait birçok hadis-i şerif rivayet etmiştir. Rivayet ettiği hadislerin toplamı 848'dir. Bunların 64'ünü Buhari ve Müslim müşterek, Buhari 212'sini, Müslim de 35'ini münferit naklet-mişlerdir.

İbni Mesud Hazretleri Fıkıh ilminde de bir ekol idi. Fıkıhın en büyük kurucularındandı. Kıyas ile birçok meseleleri halletmekle birlikte bir hayli konuyu da içtihat ederek çözmüştür. İbni Mesud, özellikle Hanefi fıkhının temel taşıdır. Zira İbni Mesud'dan İbrahim Nahai'ye, ondan da Hammad'a intikal eden ilim hazinesi İmam Âzam Ebu Hanife'nin en büyük fıkhi dayanağı olmuştur. İmam Âzam bunları daha da genişletmiş, ilim ve ictihadiyle belli bir düzene sokarak İslam âleminin feyiz ve bereket kaynağı olmuştur.

İbni Mesud'un geniş bir tedris halkası vardı. Küfe'de bütün talebelerine Kur'an, fıkıh ve hadis dersleri verirdi. Onun ders halkasına katılanlardan Alkame, Esved ve kadı Şureyh gibi çok meşhur âlimler yetişmiştir.

İbni Mesud Hazretleri hicretin 32. senesinde 60 yaşlarında iken rahatsızlanmıştı. Hastalığı sırasında bir gece rüyasında Resulullah'ı görmüş ve kendisini yanına davet etmişti. Bu davete icabet etmeyi canı gönülden arzulamıştı. İleride izah edileceği üzere kendisiyle şekerrengi olan Hz. Osman, hastalığını öğrenir öğrenmez helallik dilemek için ziyaretine geldiğinde aralarında şu konuşma geçmişti:

— Ey İbni Mesud! Hastalığın nedir?

— Günahlarım.

— Canın ne çekiyor?

— Rabb'imin rahmetini.

— Sana bir doktor göndereyim mi?

— Beni doktor kendisi hasta etti.

— Sana ihsan (maddi yardım) göndereyim mi?

— Yardıma ihtiyacım yok.

— Olsun, kızlarına kalır.

— Kızlarımın muhtaç duruma düşmesinden mi korkuyorsun? Hayır, buna ihtiyaç yok. Ben kızlarıma her gece "**Vakı'a**" süresini okumalarını tavsiye ettim. Çünkü ben, Aleyhissalatü vesselam'ın: "Kim Vakı'a süresini okursa asla fakirlik yüzü görmez." dediğini işittim"[3287] der.

İbni Mesud hastalandıktan kısa bir süre sonra, çok arzuladığı Resululla'ın davetine icabet ederek ruhunu Rabbine teslim edip dâr-ı bekaya intikal etmiştir.

Vefatına müteakip Hz. Zübeyr ile oğlu Abdullah teçhiz ve tekfin işlemlerini yapıp, bütün vasiyetlerini yerine getirmişlerdir. Hz. Osman da bizzat namazını kıldırmış ve Hz Osman bin Mazun ise kabrine indirerek mümin kardeşliği görevini yerine getirmiştir.

3287 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K.Sitte C-12 / 337-338.

Rahmetullahi aleyhim ecmein!

18-HZ. EBU MUSA EL-EŞ'ARİ (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Ebu Musa'nın özgeçmişi:

Adı Abdullah, Künyesi Ebu Musa, Babası Kays, Annesi Tayyibe'dir. Hz. Ebu Musa, baba tarafından Yemen'in Eş'ar kabilesine, anne tarafından da Ak kabilesine mensuptu. Annesi kendisiyle birlikte Medineye gelerek İslam ile şereflenenlerdendi.

Ebu Musa, orta boylu, zayıf ve ince yapılı bir adamdı. Sesi çok güzel ve Kur'an'ı mükemmel bir eda ile okurdu. Bazen yatsı namazından sonra Kur'an okur ve Peygamberimizin muhtereme eşleri hücrelerinden büyük bir huşu içerisinde dinlerlerdi. Allah Resulü onun Kur'an okuyuşuna olan hayranlığını şu ifadeleriyle dile getirmişlerdir: "Keşke dün akşam senin kıraatini dinlerken beni bir görseydin! Gerçekten sana, Hz. Davud'un güzel sesinden bir ses verilmiş."[3288]

Ebu Musa, hadis konusunda da kendisini kabul ettiren ashaptan birisiydi. 360 civarında hadis-i şerif rivayet etmiş ve bunların 50 tanesi müttefekun aleyhtir.[3289] Resul-i Ekrem'den birçok şey öğrenen Ebu Musa, fetva vermek için de icazet almıştı. Hz. Ali onun hakkında der ki: "Bu zat baştan ayağa ilimdir."[3290] Ebu Musa'nın ilim meclisine birçok zevat devam etmekteydi. Enes bin Malik ve Ebu Said El Hudri gibi şahıslar talebeleri arasındaydı.

Büyük ülkelerin valiliğini yapmış olmasına rağmen fakirdi. Dünyanın zevk ve sefasına asla meyletmemiş, her konuda Hz. Peygamberi kendisine örnek almıştı. Bir gün Peygamber Efendimizden kendisine dua etmesini rica etmiş oda şöyle dua buyurmuşlardı: "Yâ Rabbî, Ebu Musa'nın kusurlarını affet, ona kıyamet günü şerefli ve yüksek bir makam nasip et."[3291]

Ebu Musa'nın kalbinde en çok yer eden şey, Allah korkusu idi. Son derece iffetli, hayâlı, günahlardan azami derecede sakınır, taharet ve temizliğe çok önem verirdi. Tevekkül sahibi idi. Bir işi yaparken daima ümmetin menfaatini ön planda tutardı. Vefat ettiğinde geride kendisi gibi hayırlı evlatlar bırakan sahabelerden biriydi.

Ebu Musa'nın İslamiyet'i kabulü ve hicreti:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tevhit daveti Hicaz bölgesinin sınırları dışına taşmıştı. Yemen halkı bile Hz. Muhammed'in varlığından haberdar olmuş ve daha memleketlerinde iken Resul-i Ekrem'i görmeden İslam'ı kabul ederek nurlu yolu seçmişlerdi. Ebu Musa ailesi, bu hak yolu seçenlerin en önde gelenlerindendi. İnandıkları bu davaya biz-

---

3288 Buhari, Fezailu'l-Kur'an: 31.

3289 Müttefekun-aleyh: Hadisçilerin sahihliği konusunda üzerinde birleştikleri hadislerdir.

3290 Ş.M.A. Nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı C-2 / 304, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyatı-1963.

3291 Sahih-i Buhari, C-5 /101-102 (İst. Tab'ı)

zat Resulullah'ın yanında hizmet etmek istiyorlardı. Nitekim bu amaçla Ebu Musa el-Eş'ari ailesi bir kafile teşkil ederek gemiyle Hicaz'a doğru yola çıktılar. Ancak yolculuk sırasında çıkan kuvvetli bir fırtına gemilerini Habeşistan kıyılarına sürüklediği için oraya çıkmak zorunda kaldılar. Habeşistan'da ilk hicret eden Müslümanlarla ve kafile başkanı Hz. Cafer (r.a.) ile tanıştılar. Habeşistan'da bir müddet kaldıktan sonra, oradan da Medine'ye doğru hareket etmek üzere yola çıktılar. Bu sırada Resul-i Ekrem efendimizin Hayber'in fethiyle meşgul olduğunu öğrendiler ve yollarını o tarafa çevirdiler. Hayber'e vardıklarında zafer elde edilmişti. Cenab-ı Peygamber onları karşılayarak Hayber cihadına bizzat iştirak etmiş gibi hepsine ganimetten hisse verdi.[3292]

Ebu Musa'nın savaşlara iştiraki ve devletteki hizmetleri:

Hz. Ebu Musa, Resul-i Ekrem Efendimize Hayber'in fethine müteakip kavuştuğu için ondan önceki savaşlarda yer alamamış, ancak Mekke'nin fethinde, Huneyn savaşında ve Tebük seferinde cihada iştirak etmiştir. Ayrıca Hz. Ömer döneminde de Nusaybin'in, Hozistan'ın ve Nihavend'in fetihlerine katılmıştır.

Tebük seferinden döndükten sonra Hz. Muhammed (s.a.v.) kendilerine: "Kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz, müjdeleyiniz ve nefret ettirmeyiniz, bir de anlaşınız" diye nasihatte bulunduktan sonra Yemen'in yakın kısmına Ebu Musa'yı, uzak kısmına da Muaz bin Cebel'i vali tayin etmiştir.

Hz. Ömer de Ebu Musa'yı Basra valiliğine tayin ederek Basralılara onun meziyetlerini tanıtan şu emirnameyi göndermiştir: "Size Ebu Musa'yı Emir olarak gönderiyorum ki, zayıfın hakkını kuvvetliden alsın. Sizinle birlikte düşmanınıza karşı cihad yapsın, zimmet ehlinin hukukunu müdafaa etsin, ganimetlerinizi sayarak aranızda âdil bir şekilde taksim etsin, yollarınızda emniyet ve asayişi temin etsin."[3293]

Hz. Ömer, daha önce Küfe valisi bulunan Ammar bin Yasir'i, hakkındaki şikâyet nedeniyle azlederek halkın isteği üzerine yerine Hz. Ebu Musa'yı atamıştır. Fakat çok geçmeden Küfe'liler bu sefer de Ebu Musa'yı şikâyete başlamışlardır. Bunun üzerine Hz. Ömer, Ebu Musa'yı Basra'ya nakletmiş ve Hz. Mugire'yi de tekrar Küfe'ye tayin etmiştir.

Hz. Osman döneminde halk tekrar Ebu Musa el-Eş'ari'yi Küfe valiliği için talep etmiş, Hz. Osman da halkın bu isteği doğrultusunda hareket ederek yeniden Küfe valiliğine atamıştır. Bundan sonra Ebu Musa, Hz. Osman'ın Şehadetine kadar bu valilik görevini sürdürmüş, ancak daha sonra Hz. Ali azletmiştir. Çünkü Ebu Musa, Küfe'ye vali olduğunda burada büyük bir karmaşa ve fitne hüküm sürmekteydi. Bunun için ilk iş olarak kaynamakta olan bu fitne kazanını söndürmenin gayreti içine girmiştir. Resulullah'ın bu mevzudaki sözlerini, hatırlatarak halkı bu tefrika belâsından uzaklaştırmaya çalışmıştır. Hatta Cemel vak'asından önce Hz. Ali, Küfe halkının desteğini al-

3292 Buhari, C-2 / 30.

3293 Taberi, Sh: 2532.

mak üzere oğlu Hz. Hasan ile Hz. Ammar bin Yasir'i Küfe'ye göndermişti. Küfe'ye vardıklarında Ebu Musa'nın Resul-i Ekrem'in fitne hakkındaki hadis-i şeriflerini halka anlatmakta olduklarını gördüler. Bu durumdan tedirgin olan Hz. Hasan: "Sen niçin halkı bizden uzaklaştırmaya çalışıyorsun?" diye çıkışınca, Ebu Musa ayağa kalkarak Hz. Hasan'ı bağrına basmış ve: "Sana anam babam feda olsun" dedikten sonra Sallallahü Aleyhi ve Sellem efendimizin şu hadis-i şerifini okumuştur: "Kıyametten önce karanlık gecenin parçaları gibi fitneler zuhur edecek. Kişi o fitne anında mümin olarak sabaha erer, akşama kâfir olur; mümin olarak akşama erer, sabaha kâfir çıkar. O fitne koptuğunda oturan, ayakta durandan, ayakta duran yürüyenden hayırlıdır. Öyleyse yaylarınızı kırın, kirişlerinizi parçalayın, kılıçlarınızı da taşa vurun. Cenab-ı Hak bizi kardeş yapmıştır, birbirimizin kanını, malını bize haram kılmıştır.[3294]

Üzülerek belirtelim ki, Hz. Ebu Musa'nın bu gayretleri netice vermemiş, kanlı Cemel ve Sıffin muharebelerini önleyememiştir.

Sıffin savaşında Hz. Ebu Musa'nın hakemliği ve vefatı:

Sıffin savaşının en hararetli anında Muaviye taraftarları mızrakların ucuna Kur'an sayfalarını takarak: "Bu ilahi kitabın hükmüne göre hareket edelim. Biz birbirimizi mahvedersek ne olacak? Irak'ta Irak'lılardan, Şam'da Şam'lılardan kim kalacak..."diye bağırmaya başlamışlardı. Hz. Ali'nin harbi sonuna kadar sürdürmeyi istemesine rağmen, bu hareket halk üzerinde tesirini göstermiş, Kur'an'ın ahkâmına göre ihtilafların çözülmesi için silahları bırakmaya karar vermişti. Bunun üzerine meseleyi görüşmek için taraflar arasında karşılıklı gidip gelmeler olmuş ve neticede hakem seçimine karar verilmişti. Muaviye tarafından Amr bin As, Hz. Ali tarafından da Hz. Ebu Musa el-Eş'ari seçilmişti. Hz. Ali Ebu Musa'ın kendi adına hakem seçilmesinden memnun olmamış ve ısrarla başka şahısları teklif etmesine rağmen taraftarlarına Ebu Musa'dan başkasını kabul ettirememişti. Çünkü Hz. Ebu Musa baştan beri fitneye karşı çıkmış ve Küfe'lileri defalarca uyarmıştı. Halk harpten önce galeyana getirilmiş ve iç harbe sürüklenmişti. Fakat harbin acı ve ıstıraplarını tattıktan sonra Ebu Musa'nın nasihatlerinin haklılığını anlayıp pişman olmuştu. İşte Ebu Musa'nın bu siyasetini hatırlayarak onun hakemliğinde ısrar etmişlerdi. Hz. Ebu Musa hakem seçildikten sonra da ümmet-i Muhammed'in birliği için hem Hz. Ali'ye hem de Muaviye'ye karşı tarafsız duruşunu korumuştur. Nihayet hakem heyeti toplanarak, hem Hz. Ali'nin, hem de Muaviye'nin azledilerek halife seçimini şuraya bırakmaya karar vermişti. Daha yaşlı olduğu öne sürülerek önce söz hakkı Ebu Musa'ya verilmişti. Bunun üzerine kürsüye gelen Ebu Musa halka şöyle hitap etti:

"Ey insanlar! Ümmetin geleceğini ve selametini dikkate alarak Amr bin As ile birlikte Ali'yi de Muaviye'yi de hilafetten uzaklaştırarak halife seçme işini halka bırakmaya karar verdik. Ben Ali ve Muaviye'yi azlediyorum, siz kimde ehliyet görüyorsanız onu

3294 Ebu Davud: Fiten, 2, (4259, 4262) ; Tirmizi: Fiten, 33, (2205).

kendi hür iradenizle başınıza getiriniz."Ebu Musa'dan sonra halkın huzuruna çıkan Amr bin As ise söze şöyle başlar: "Ey insanlar! Bu zatın söylediklerini duydunuz, müvekkilini azletti. Ben de onun müvekkilini tıpkı kendisi gibi azlediyorum, kendi müvekkilim olan Muaviye'yi yerinde bırakıyorum. Çünkü O, Hz. Osman'ın yerini alan kimsedir ve Hz. Osman'ın kanının peşindedir. Bu makama insanların en hak sahibi olanıdır." Amr ibni As'ın tam bir vefasızlık ve sadakatsizlik örneği olan bu açıklamalarından sonra ortalık birden karıştı. Hz. İbni Abbas Ebu Musa'ya: "Burada senin kabahatin yok! Kabahat bu işi sana verende" diye tarizde bulundu. Bu hadiseden sonra Mekke'ye dönerek orada inzivaya çekilen Hz. Ebu Musa'nın Mekke veya Küfe'de 63 yaşında iken vefat ettiği hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır.

Hakem olayının başarısızlıkla sonuçlanmasında iki önemli faktör vardır: Birincisi, Hz. Ali ile taraftarlarından bir kısmının Ebu Musa'yı istememeleri; ikincisi de, Hz. Ali tarafında harbin devamında kendileri için menfaat uman çeşitli fitne ve fesat gruplarının bulunuşu. Maalesef Hakem olayının başarısızlıkla sonuçlanmasının tezahürleri, hala bugün tüm İslam dünyasında kanayan bir yara olarak devam etmektedir. Cenab-ı Hak tüm müminleri her tür fineden ve ayrılık tohumlarından muhafaza etsin.

19-HZ. AMMAR BİN YASİR (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Ammar bin Yasir'in özgeçmişi:

Adı Ammar, Künyesi Ebu Yakaza, Babası Yasir, Annesi Sümeyye'dir. Babası Yasir, aslen Yemen'lidir. Kayıp olan dördüncü oğlunu aramak için Mekke'ye gelmiş ve burada Beni Mahzum'dan Ebu Huzeyfe İbnu'l Mugire ile dostluk anlaşması yaparak himayelerine girmiştir. Daha sonra Ebu Huzeyfe'nin cariyesi olan Sümeyye ile evlenmiş ve bu evlilikten de Ammar dünyaya gelmiştir.

Ebu Huzeyfe Ammar'ı sever ve ona çok müşfik davranırdı. Bundan dolayı kendisini azat etmiş ve böylece Ammar Beni Mahzum'un azatlısı olmuştur.

Hz. Ammar uzun boylu, beyaz tenli ve yakışıklı bir adamdı. Resul-i Ekrem Efendimiz Erkam'ın evinde iken huzurlarına giderek İslam'la şereflenmiş ve Müslümanlığını açıklayan ilk yedi kişiden biri olmuştur. Ammar'ın ve ailesinin Müslüman olduğunu öğrenen efendileri son derece üzülmüşler ve üzülmekle kalmayıp akla hayale gelmedik işkenceler yapmışlardır. Mesela Yasir'in her bir ayağı diğer bir deveye bağlanarak develer ters istikametlere koşturulmak suretiyle mübarek bedeni param parça edilmiştir. Sümeyye de Ebu Cehil'in İslamiyet aleyhindeki telkinlerine uymayıp ters cevaplar verdiği için küfrün muannit temsilcisi Ebu Cehil, elindeki mızrağı Hz. Sümeyye'nin mahrem yerine vurarak şehit etmiştir. Böylece bu iki iman abidesi İslam'da ilk şehit olma unvan ve şerefini kazanmışlardır. Oğulları Ammar da kendisine yapılan işkencelerin şiddeti karşısında, müşriklerin Hz. Peygamber'in getirdiği dini reddetmesini, hakkında kötü sözler söylemesini, Lat ve Uzza adındaki Putları methetmesini istemeleri üzerine, kurtulmak için onların isteklerine uygun hareket etmek zorunda kalmıştır. Müşriklerin

elinden kurtulur kurtulmaz derhal Resulullah'ın huzuruna gelerek büyük bir üzüntü ve mahcubiyet içerisinde durumu anlatmıştır. Kendisini büyük bir üzüntü ile dinleyen rahmet elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.) ona: "İman hususunda kalbin mutmain mi?" diye sormuş, Ammar da: "Evet Yâ Resulallah, mutmainim" diye cevap verince, Aleyhissalatü vesselam: "Müşrikler yine işkence yapacak olurlarsa sen yine aynı şekilde hareket et!" diye izin vermiştir. Bu hadise üzerine şu ayet-i kerimenin nazil olduğu belirtilmiştir: "Kalbi imanla dolu olduğu halde inkâra zorlananlar müstesna, kim iman ettikten sonra tekrar dinden döner (kâfir olur) ve gönül rızasıyla küfrü kabul ederse, öylelerinin üzerine Allah'tan bir azab vardır. Onların hakkı pek büyük bir azaptır."[3295]

Hz. Ammar, yapılan bunca işkence ve eziyetlere rağmen inandığı İslam davasından bir milim dahi sapma göstermemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) onun imandaki samimiyetini ve coşkusunu belirten şu ifadeyi kullanmıştır: "Ammar kıkırdaklarına kadar iman doldurulmuştur."[3296]

İmanının gereklerini ameline de yansıtan Hz. Ammar, gayet sade yaşamayı seven, hayatta hiçbir debdebe ve sefahate özenmeyen güzel ahlak, zühd ve takva sahibi idi. Gece gündüz ibadet ve taatle meşgul olurdu. Hiçbir namazını kazaya bırakmazdı. İbni Abbas (r.a.) şu ayet-i kerimenin onun hakkında nazil olduğunu beyan eder: "O ki, gecelerini secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eder ve âhiret azabından da endişe duyarak Allah'ın rahmetini diler."[3297]

Hz. Ammar'ın Medine dönemi ve savaşlara iştiraki:

Hz. Ammar, Medine'ye hicret edenler arasında yer almıştır. Resul-i Ekrem onu Medine'de Huzeyfe bin Yeman El Ansari ile kardeş yapmıştır.

Peygamberimiz (s.a.v.)'in Medine'ye hicreti sırasında kendisini Kuba'da karşılayan ashap arasında Hz. Ammar da yer almıştır. İslam'da ilk mescid olan Kuba Mescidinin yapılmasına da öncülük etmiş ve inşasında bizzat çalışmıştır.

Cenab-ı Peygamber Medine'ye vardığında ilk iş olarak Mescid-i Nebevi'yi inşa etmek olmuştur. Hz. Ammar, Kuba mescidinde olduğu gibi, Mescid-i Nebevî'nin yapımı sırasında da ashap ile birlikte bütün gücüyle çalışmış, hatta herkes bir taş getirirken o ikişer taş getirmeye devam etmiştir. Onun toz toprak içindeki bu halini gören Hz. Peygamber yüzündeki tozları silerek okşamış ve ileride kendisi için aynen vuku bulacak olan şu mucize haberi vermiştir: "Vah vah Ammar, seni bağı (asi) bir grup öldürecek, sen onları hakka davet edeceksin, onlar seni cehenneme çağıracaklar"[3298]

İleride görüleceği üzere bu hadis-i şerif, Peygamber Efendimizin bir mucizesini or-

---

3295 Nahl: 16 / 106

3296 Nesai, İman 17, (8, 111)

3297 Zümer: 39 / 9.

3298 Buhari, Salât 63, Cihad 17. "Bağı" ifadesi Buhari'nin dışındaki başka rivayetlerde gelmektedir.

taya koymaktadır. Çünkü hadisde haber verildiği gibi, Hz. Ammar'ı bağı (asi) bir cemaat öldürmüştür.

Hz. Ammar Bedir gazasından başlayarak Tebuk gazasına kadar Resul-i Ekrem ile birlikte, bütün savaşlara iştirak etmiş ve bu muharebelerde büyük kahramanlıklar göstermiştir. Allah'ın sevgili Resulü Aleyhissalatü vesselam'ın vefatından sonra Ebu Bekir Sıddık (r.a.)'ın dönemindeki mühim muharebelere de aynı gayretle katılmıştır. Abdullah İbni Ömer'in anlattığına göre Ammar, Yemame harbinde mücahitleri galeyana getirmek için: "Cennet ileridedir" diye bağırarak, düşman saflarına yaptığı hamlelerle düşmana büyük kayıplar verdirmiştir.

Hz. Ammar'ın devlet hayatında aldığı görevler ve vefatı:

Hz. Ammar, Hz. Ömer devrinde Küfe valiliğine atanmış ve burada iki yıla yakın başarılı hizmetler yaptıktan sonra, Küfe halkı ile Basralılar arasında çıkan arazi ihtilafı yüzünden Küfe'lilerin taleplerine müspet cevap vermediği için şikâyet edilmesi sonucu görevden alınmıştır. Hz. Ömer Ammar'ı görevden aldıktan sonra kendisine: "Yâ Ammar, görevden aldığıma üzüldün mü?" diye sormuş, o da: "Valiliğe tayin olduğumda sevinmemiştim, fakat görevden alınışıma üzüldüm" diye cevap vermiştir.

Hz. Osman devrinde karışıklıklar başlayınca Hz. Osman, karışıklık sebeplerini yerinde tespit etmek üzere Ammar'ı fitnenin merkezi olan Mısır'a göndermiş, fakat uzun süre Ammar'dan olaylarla ilgili ne bir rapor ne de kendisinden bir haber alınamamıştır. Bunun üzerine Mısır valisinden hakkında bilgi istenmiştir. Mısır valisi Ammar hakkında yaptığı araştırma sonucunu yazdığı mektupta şu ifadelerle bildirmiştir: "Ammar bin Yasir'i Mısır'da bir grup kendi taraflarına çekerek onun etrafında toplanmışlardır. Bunlar, Abdullah bin Sevda (İbni Sebe unvanıyla meşhur Yahudi dönmesi), Halid bin Mülcem, Sudan bin Hamran ve Kinane bin Bişr'dir."[3299]

Hz. Ammar'ın bu müfsid grupla nasıl teşrik-i mesai yaptığına dair valinin bu mektubunun dışında kesin bir delil bulunmadığı gibi, bu müfsid grubun emellerine bilerek veya bilmeyerek alet olup olmadığı konusunda da tarihi kayıtlarda bir bilgiye rastlanmamıştır. Bizim de kanaatimiz şudur ki, Ammar gibi bir sahâbi Sebeiyye gibi bir müfsid ve münafık gruba kanamaz ve de âlet olamaz.

Hz. Ammar, Hz. Osman'ın Şehadetinden sonra hilafet makamına geçen Hz. Ali'nin haklılığına inandığı için onun hararetli taraftarı olmuş ve Hz. Ali'nin en güvendiği insan olarak bütün siyasi ve askeri hareketlerinde onunla beraber hareket etmiştir. Cemel ve sıffın savaşlarına iştirak etmiştir.

Sıffın savaşının devam ettiği bir sırada, güneş batmak üzereyken Ammar: "Bana bu dünyadaki son rızkımı veriniz!" diye bağırmış, ona kırmızı saplı bir kadehle bir mik-

3299 Ş.M.A. Nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı C-2 / 331, yayına hazırlayan Eşref Edib, sebilürreşad neşriyatı-1963.

tar süt getirmişler, Ammar bu sütü içtikten sonra: "Bu gün dostlara, sevdiklerime, Muhammed ile arkadaşlarına kavuşacağım" diyerek, kalkıp Muaviye'nin askerlerine karşı saldırıya geçmiştir. Bu saldırı sırasında İbnü'l-Cadiye namında biri onu yaralayarak yere düşürmüş ve bu yara yüzünden 91 veya 94 yaşlarında iken şehit olmuştur.

Hz. Ammar'ın şehit olması üzerine Amr bin As'ın oğlu Abdullah, babası Amr bin As'a: "Ammar'ı niçin öldürdünüz? Resul-i Ekrem'in onun hakkında ne buyurduğunu bilmiyor musunuz?" diye çıkışmış, oda: "Ne buyurdu?" diye Soru:nca, daha önce zikrettiğimiz ve Aleyhissalatü vesselam'ın Mescid-i Nebevi'nin inşaatı sırasında söylediği hadis-i şerifi hatırlatmıştır. Bu hatırlatma üzerine Muaviye şöyle karşılık vererek kendini teselli etmeye çalışmıştır: "Onu biz öldürmedik, onu buraya getirenler öldürmüştür."

Hz. Ammar'ın Şehadet haberini alan Hz. Ali son derece müteessir olmuş ve Kendisine Cenab-ı Hak'tan rahmet diledikten sonra: "Ammar'ın katili cehennemliktir."sözlerini ilave etmiştir. Daha sonra gerekli tekfin ve teçhiz işlemleri yapılarak namazı kılınıp Küfe'de ebedi istirahatgâhına tevdi edilmiştir. Rahmetullahi aleyhim ecmein!

20-HZ. MUS'AB BİN ÜMEYR (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Mus'ab'ın özgeçmişi:

Adı Mus'ab, Künyesi Ebu Muhammed, Babası Ümeyr, Annesi Hannas binti Malik'tir. Kendisi Hamene binti Cahş ile evlenmiş ve bu evliliğinden Zeynep adında bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir.

Mekke'de doğan Hz. Mus'ab bin Ümeyr, Kureyşin en zengin, en Aristokrat ve en asil ailelerinden birinin oğlu idi. Her türlü maddi imkâna sahipti. Çevresinde herkesten hürmet ve itibar gören bir asilzade idi. Aynı zamanda kendisi çok yakışıklı, sevimli, temiz kalpli, dürüst, orta boylu, güzel konuşan, son derece zeki, nazik ve çok tatlı bir gençti. Fıtrat itibariyle şirkten nefret ederdi. Onun için Mekke'de tevhit davası duyulur duyulmaz onun kalbinde akisler uyandırmış ve derhal Hz. Erkam'ın evinde bulunan Resul-i Ekrem'in huzuruna giderek bir anda şan ve şöhreti ayaklarının altına alıp İslam'la şereflenmişti. İslam'a girdikten sonra da şehit oluncaya kadar nazil olan bütün ayet-i kerimeleri ezberlemiştir.

Hz. Mus'ab, İslamiyet'i kabulüne müteakip, inandığı davası uğruna debdebeli, saltanatlı ve müreffeh bir hayatı terk ederek çileyi, işkenceyi, dışlanmayı tercih etmiş ve Habeşistan'a kadar gitmiştir. Hatta bu uğurda canını feda etmekten çekinmemiştir. O tevhit davasını anlatarak kör gözlere ışık saçmış, putperestliğin taassubuyla dumûra uğramış, karanlık beyinlere nur akıtarak hidayete ulaşmalarına vesile olmuştur. O ruhlardaki kin, düşmanlık ve intikam duygularının yerine, Yüce İslam'ın şefkat ve rahmet anlayışını yerleştirerek hakiki insan olmanın zevk ve şerefini tattırmıştır.

Hz. Mus'ab'ın hicreti ve muallimliği:

Hz. Mus'ab'ın İslamiyet'i kabulü ile hayatı tamamen değişmişti. Muhiti tarafından

dışlanarak çeşitli hakaret ve işkencelere maruz kalmış ve Mekke kendisine zindan edilmişti. Bu nedenle o da Habeşistan'a hicret edenler arasında yerini almıştır. Fakat çok geçmeden Mekke'de durumun değişmiş olabileceğini hesabederek Habeşistan'dan geri dönmüş, ancak zulüm ve baskının hala devam ettiğini görmüştür. Bununla berabet geri dönmeyi de düşünmemiştir. Fakat onun geri dönüşü kendisine yeni ve çok önemli bir hizmet kapısı açmıştır. Medine'den Mekke'ye gelerek Resulullah'la görüşüp kendisini dinleyen birkaç kişi, Medine'ye döndüklerinde Resul-i Ekrem'den ve onun tevhit davasından bahsetmişlerdi. Kendilerine verilen bu bilgiler ışığında ertesi yıl Mekke'ye Hac için gelen bir grup Medineli Peygamber Efendimizi bularak ona biat etmişler ve ayrıca kendisinden güzide ashaptan birinin Medine'ye gönderilerek İslam'ı Medine halkına öğretip yaymasını rica etmişlerdi. Bu istek üzerine Cenab-ı Peygamber İslam tarihinde pek mühim olan bu kutsal görev için Hz. Mus'ab bin Ümeyr'i seçmiştir. Görevi tebellüğ eden Mus'ab, Medinelilerle birlikte yola çıkmış ve Medine'ye varınca da Es'ad bin Zürare'nin evine yerleşmiştir.

Kur'an öğretimine ve İslam'a davete bu evde başlayarak devam ettirmiştir. Durumu haber alan Medine'nin ileri gelenleri kendisine her türlü zararı vermek veya en azından Medine dışına sürmek amacıyla Mus'ab'ın yanına gelmeye başlamışlar, fakat onun ruhlara ve beyinlere nüfuz eden etkili konuşmaları karşısında yanından İslam'a teslim olarak ayrılmak zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla şirkin paslı, çürümüş okları İslam'ın çelik zırhı karşısında hedefine ulaşamadan sapır sapır yere dökülmeye başlamıştır. Böylece çok kısa bir süre sonra Medine halkının hemen hemen tamamı İslam'la şereflenmiştir. Hülâsa Hz. Mus'ab, tek başına Medine'nin İslamlaşmasının fatihi olmuştur. Elbette hakkın girdiği yerde batıl zail olacaktır.

Hz. Mus'ab'ın yorulmak bilmeyen bu gayretleri sayesinde büyük bir İslam cemaati oluşmuştur. Bunun için Hz. Mus'ab, Resul-i Ekrem'e müracaat ederek Cuma namazı kılınmasını istemiş, O da bu isteğe müspet cevap vermiştir. Aleyhissalatü vesselam'ın izin vermesi üzerine de Hz. Mus'ab, Saad bin Haysüme'nin evinde Cuma namazını kıldırmış ve Cuma namazında çok etkili bir hutbe okumuştur. Namazdan sonra da kurban kesilerek cemaate ziyafet verilmiş ve o gün, âdeta belleklerden silinmeyecek şekilde heyecana ve kaynaşmaya sahne olmuştur. Bu namaz, Medine'de kılınan ilk Cuma namazı idi ve bunu kıldırma şerefi de Hz. Mus'ab'a nasip olmuştu. O günden beri Müslümanlar her Cuma günü toplanarak Cuma namazını kılmışlardır. İşte bu hadise, Hz. Mus'ab'ın şöhret ve ismini İslam tarihinde ebedileştirmiştir.[3300]

Birinci Akâbe biatinden bir sene sonra Hz. Mus'ab'ın samimi ve fedakârane çalışmaları sonucu Medine bir İslam şehri hüviyetini kazanmıştı. Bunun için Medineliler Mekke'ye gelerek Resulullah ile görüşüp ona biat ettikten sonra da kendisini Medine'ye davet etmek istiyorlardı. Medinelilerin bu arzularını ve oradaki çalışmaları anlatmak

3300 Tabakat-ı İbni Saad, Kısım-1, cüz 3 / 83.

üzere Hz. Mus'ab Mekke'ye geldi. Anlatılanlardan son derece memnun kalan Resul-i Ekrem Efendimiz, Medinelilerin biatını kabul etti ve onlardan: "Resulullah'ı canlarıyla, mallarıyla ve her türlü vasıtalarıyla koruyacakları" sözünü aldı. Böylece Hz. Mus'ab'ın bu şerefli vazifesi hayırlı meyvesini vermiş oldu.

Hz. Mus'ab'ın savaşlara iştiraki ve Şehadeti:

Hz. Mus'ab, Bedir ve Uhut savaşlarına katılmış, bu savaşlar onun şecaat ve kahramanlığını göstermesine vesile olmuştur. Hak ile batılın ilk meydan savaşı olan Bedir'de hem kendisi hem de Ensar'ın yetişmesindeki gayreti sonucu zaferin elde edilmesinde haklı bir pay sahibi olmuştur. Müşriklerin hedefi Resul-i Ekrem'i ortadan kaldırmaktı. Çünkü o halledilmeden onun eseri olan tevhit ışığını söndürmek mümkün değildi. Bu nedenle Hz. Mus'ab, Uhut savaşında İslam sancağını taşıyarak kahramanca muharebe ederken, Resulullah'a benzediği için kendisini Hz. Peygamber zanneden İbni Kam'e adındaki bir müşrik tarafından hücuma uğramış ve şehit edilmiştir. Hatta İbni Kame müşrikler tarafına seslenerek Hz. Muhammed'i öldürdüğünü ilan etmiştir. Bu haber yayılır yayılmaz müşriklerde büyük sevinç, Müslümanlar arasında ise tam bir şaşkınlık ve ümitsizlik hâkim olmuştur. Bu sırada şu ayet-i kerime nazil olmuştur: " Muhammed ancak bir Peygamberdir. Ondan önce de Peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaktır."[3301]

Hz. Muhammed'in yaralanmasına rağmen Müslümanlar tekrar toparlanarak durumu kurtarmışlardır. Bu savaşta Hz. Mus'ab'ın kardeşi Hz. Ebu Rum büyük yararlıklar göstermiştir. Hz. Mus'ab'ın şehit edildiği haberini alan Allah'ın Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.) son derece müteessir olmuş ve şu ayet-i celi'leyi okumuştur: "Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir, kimi de (şehit olmayı) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir."[3302]

Rahmet elçisi bu muharebede şehit düşen bütün ashab-ı kiramı tek tek ziyaret etmiş, her birinin meziyet ve faziletlerini bir bir yâd ederek rahmet dileyip cennetteki yüksek derecelerini beyan buyurmuştur.

Uhut harbinde şehit düşenlerin ekseriyetine kefen bile bulunamamış, Hz. Mus'ab'ın da ayakları açıkta kaldığı için yapraklarla örtülerek defnedilmiştir. Böylece İslam'ın büyük ve kahraman mücahidi şerefli şehitlik mertebesine erişerek cennete uçmuştur. Ne mutlu! Allah'ın varlığını ve birliğini insanlığa ilan yolunda şehit olanlara.

3301 Al-i İmran: 3 / 144.

3302 Ahzab:33 / 23.

21-HZ. ERKAM BİN EBİL ERKAM (R.A.)'IN HAYATI:

Hz. Erkam'ın özgeçmişi:

Adı Erkam, Künyesi Ebu Abdullah, Babası Abdi Menaf Ebul Erkam, Annesi Ümeyme'dir.

Hz. Erkam'ın ailesi şerefli ve itibarlı bir aileydi. Cahiliye döneminde dedesi Mekke'nin sayılı reislerindendi.

Hz. Erkam İslamiyet'e ilk girenlerdendi. Züht ve takva sahibi bir insandı. Bütün vaktini ibadet ve taat ile geçirirdi. Hatta bir gün Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa'ya giderek namaz kılmak için Resul-i Ekrem'den izin istemişti. Aleyhissalatü vesselam niçin gitmek istediğini sorunca, Hz. Erkam: "Ya Resulallah! Sadece Beyt-ül-Makdis'te namaz kılmak istiyorum" diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Resulullah ona: "Mescid-i Haram'da bir kere namaz kılmak diğer mescitlerde bin kere namaz kılmaktan daha faziletlidir" buyurmuşlar, o da bu buyrultu doğrultusunda hareket etmiştir.[3303]

İslam'ın ilk yıllarında Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ve onun dava arkadaşlarının müşrikler tarafından her türlü hakaret ve zulmüne uğradığı bir dönemde Sefa tepesinde bulunan hanesini Aleyhissalatü vesselam'ın ve ona inananların hizmetine açarak tevhit davetinin merkezi haline getirmiştir. O mübarek ev, Allah Resulü'nün ilk telakki ettiği vahiylerin mekânı, ilahi ışıkların doğuş yeri haline gelmiş ve birçok güzide sahabenin de İslam'la şereflenmesine şahit olmuştur. Bunun içindir ki, bu saadet yurdu İslam tarihinde adeta abideleşmiştir. Hicretin 140.senesine kadar ayakta kalmayı başaran bu ev, Halife Mansur tarafında büyük paralar ödenerek varislerinden satın alınmış ve böylece devlete kazandırılmıştır. Halife Mansur'dan sonra halife Mehdi'nin cariyesi Hayzeran, evi harap halde görünce evi tamir ettirmiş, fakat bu tamir sırasında evin aslı bozulduğu için orijinallik vasfını yitirmiştir. Bununla beraber onun bu fiziksel değişime uğraması, manevi ve tarihi kıymetini yitirdi anlamına gelmez. Yukarıda belirttiğimiz gerekçeler, onun tarihi değerini ebedileştirmiştir.

Hz. Erkam'ın hicreti, savaşlara iştiraki ve vefatı:

Hz. Erkam Medine'ye hicret edenler arasında idi. Resul-i Ekrem kendisini Medine'de Ebu Talha (Zeyd bin Sehl) ile kardeş yaptı. Medine'de ziraat ve ticaretle uğraşarak geçimini temin edip huzur içinde yaşadı.

Hz. Erkam, Bedir, Uhut, hendek ve Hayber gibi bütün büyük gazalara ve diğerlerine iştirak ederek hepsinde de can siperane gayret göstermiştir.

Resul-i Ekrem efendimiz Hz. Erkam'ı zekât toplamakla vazifelendirmiş ve bu görevi liyakatle yerine getirmiştir.

Hz. Erkam 83 yaşında iken rahatsızlanarak rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur. Vasiyeti gereği cenaze namazını Saad bin Ebi Vakkas kıldırmış ve ebedi makamına defne-

3303 Ş.M.A. Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet, P. Ashabı, C-3 / 21, yayına hazırlayan E. Edib.

dilmiştir. Rahmetullahi aleyhim ecmein.

22-HZ. EBU HUZEYFE (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Ebu Huzeyfe'nin özgeçmişi:

Adı Heysüm, Künyesi Ebu Huzeyfe, Babası Utbe, Annesi Ümmi Safvan'dır. Hz. Ebu Huzeyfe'nin babası Utbe, Kureyşin en nüfuzlu ve dirayetli reislerindendi. Aynı zamanda da İslam'ın amansız ve şiddetli düşmanlarındandı. Buna rağmen Hz. Ebu Huzeyfe İslam güneşinin varlığını haber alır almaz, Müslümanların sayısı çok az olduğu bir sırada Erkam'ın evindeki Resulullah'ın huzurlarına giderek İslam'la şereflendi. Hz. Ebu Huzeyfe bütün Ashab-ı Kiram arasında güzel ahlakı ile tanınmış bir şahsiyetti. Dürüstlük, samimiyet, hak ve hukuka riayet onun en önemli vasıflarındandı. Kuran'ın ahkâmından hiç ayrılmazdı. O'nun emir ve nehiyleri hayatının şaşmaz düsturları olmuştu.

Hz. Ebu Huzeyfe, uzun boylu, şehla gözlü, güzel yüzlü ve sevimli bir zattı. Kendisi birkaç defa evlenmiş ve bu evliliklerinden çocukları dünyaya gelmiştir. Ancak, çocukları evlat sahibi olamadan erken yaşta vefat ettikleri için Ebu Huzeyfe'nin nesli devam etmemiştir.

Hz. Ebu Huzeyfe'nin hicreti, Savaşlara iştiraki ve Şahadeti:

Hz. Ebu Huzeyfe eşiyle birlikte Habeşistan'a yapılan hicretlerin her ikisine de iştirak etmiş, oradan da Medine'ye hicret etmiştir. Resul-i Ekrem kendisini Medine'de Hz. Ubad bin Bişr ile kardeş yapmıştır.

Hz. Ebu Huzeyfe, Resulullah ile birlikte bütün savaşlara iştirak etmiştir. Özellikle Bedir savaşındaki hali son derece ibret verici idi. Zira babası Utbe Müşrikler safında yerini almış, kendisi ise Müslümanlar'la beraber savaşıyordu. Müslümanlar safında yer almasını hazmedemeyen Utbe'nin kızı ve Ebu Süfyan'ın karısı Hind onun hakkında: "Ey gözü şaşı, ey en uğursuz, ey mezhepçe insanların en kötüsü olan adam, küçük yaşından itibaren kendisini yetiştiren babasına teşekkür edeceğine gençliğinde tam tersini yapan bedbaht adam..."diye hicvedici sözler söylüyordu. Bu söylemlerinde Hind haksız sayılmazdı. Zira müşrikler İslam inkılâbının riyakâr bir inkılâp olmadığını kavrayamamışlardı. O öz, samimi, yaşayan ve yaşanıp duyulan bir iman inkılâbıydı. Bu inkılâp, ana baba, eş dost, kardeş ve sevgili hatırı için fedakârlık yapacak, gevşeklik göstererek geri adım attıracak bir hareket değildi. Dolayısıyla bu inkılâp, mümin ve müşrik olarak tarafları kesin çizgilerle ayırmıştı. Babaları evlatlarıyla, evlatları baba, amca ve dayıları ile savaşmak zorunda kaldıklarında zerre kadar tereddüt göstermeyerek dövüşmüşler ve böylece gerçek mümin olduklarını ispatlamışlardı.

Bu savaşta Kureyşin diğer reisleri gibi Hz. Ebu Huzeyfe'nin babası Utbe de öldürülenler arasındaydı. Hattı zatında Resul-i Ekrem Efendimiz henüz Mekke'de iken Kureyşin ileri gelenlerinden olan Ebu Cehil, Utbe, Şiybe ve Velid için beddua etmişlerdi. Bunların hepsi de Bedir muharebesinde öldürülmüşler ve cesetleri toplanarak bir çuku-

ra konmuştu. Resul-i Ekrem bu çukurun başına gelerek onlara: "Ey Utbe! Ey Şiybe! Ey Ümeyye! Ey Ebu Cehil! Şimdi Allah'ın vadinin hak olduğunu anladınız mı?"[3304] Diye seslenmişti. Bu hitabından sonra Hz. Ebu Huzeyfe'nin yanına gelen Aleyhissalatü vesselam ona: "Yâ Ebu Huzeyfe! Baban için söylediklerimden müteessir oldun mu?"diye sormuş, oda: "Hayır Yâ Resulallah! Aslında babam akıllı ve meziyetli bir adamdı; İslamiyet'e girmesini ümit ediyordum. Fakat onun şirk üzere ölümü beni mahzun etti"diye cevap vermiştir.[3305]

Rahmet elçisi yüce Peygamberimizin vefatından sonra Hz. Ebu Bekir döneminde irtidat hareketleri baş göstermişti. Bunlardan biri de sahte Peygamber Müseylemetül Kezzab'ın hareketiydi. Bu hareketi bastırmak için askeri kuvvet gönderilmiş ve Hz. Ebu Huzeyfe de bu askeri birlik içinde yer almıştı. Savaş sırasında 54 yaşında idi. Kur'an okuyarak hücum eden mücahitlere: "Ey Kur'an ehli! Kur'an'ı en güzide hareketlerle tezyin ediniz" diyerek hamle üzerine hamle yaparak şehit düşmüştür. Mevla rahmet eyle.

23-HZ. SALİM MEVLA (R.A.)'NIN HAYATI:

Hz. Salim'in öz geçmişi:

İsmi Salim, künyesi Ebu Abdullah'dır. Babasının kim olduğu hakkında ihtilaf vardır. Ancak babasının İran asıllı Ma'kil olduğu görüşü daha ağır basmaktadır.

Ebu Huzeyfe'nin karısı Sübeyte'nin azadlısıdır. Sübeyte hanım Salim'i azad edip hürriyetine kavuşturunca, bu sefer eşi Ebu Huzeyfe onu evlatlık edinmiş ve kendisini çok sevdiği için de kardeşinin kızı Fatıma ile evlendirmiştir.

Hz. Salim, evlatlığı olduğu Ebu Huzeyfe'den dolayı umumiyetle halk arasında "Salim bin Ebi Huzeyfe" diye anılır olmuştur.İslamiyeti ilk kabul edenler arasında yer almıştır. Medine'ye Resulullah'tan önce hicret etmiştir. Medine'de Hz. Ubade bin Bişr'in evinde misafir kalmış ve Hz. Muaz ile de kardeş ilan edilmiştir. Medine'de Kuba mescidinde imamlık yapmış, Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir dâhil, bütün muhacirlerin imamı olmuştur. Çünkü Kur'an'ı en çok ezbere bilen ve en güzel okuyanlardandı. Nitekim Resulullah (s.a.v.) Kur'an'ın dört kişiden öğrenilmesini emir buyurmuştur. Bunlar: İbni Mesud, Hz. Salim, Ubey bin Kâab ve Muaz bin Cebel'dir. Bir gün, Mescid-i Nebevi'de Hz. Aişe validemiz ile birlikte Resulullah onun kıraatini dinledikleri bir sırada Hz.Peygamber Hz. Aişe validemize dönerek: "Yâ Aişe! Ümmetim içerisinde böylelerini var eden Allah'a hamdolsun"[3306]demek suretiyle Hz. Salim'e olan takdirlerini beyan etmişlerdir.

Hz. Ömer de gerek ahlâkı gerekse kur'an'a âşinâlığı sebebiyle Salim'i çok severdi.

3304 Sahih-i Buhari, Gazve-i Bedir.

3305 Ş.M.A. Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı, C-3 / 79, yayına hazırlayan Eşref Edib.

3306 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:76.

Bu sevgisini vefatı sırasında yerine geçecek halifenin tesbitini şûraya havale ederken şu ifadelerle dile getirmişti: "Eğer Salim sağ olsaydı, halife seçiminde şuraya ihtiyaç duymaz onu halife olarak nasbederdim."[3307]

Hz. Salim'in savaşlara iştiraki:

Hz. Salim, Bedir, Uhut, Hendek muharebeleri dâhil, Resulullah'ın devrindeki bütün gazalara iştirak etmiştir. Yemame harbinde şehid olmuştur. Bu savaşta sancağı o taşımıştır. Hafız olduğu için ashaptan bazıları kendisine zarar gelebileceği endişesiyle sancağın başka birine verilmesini istediklerinde: "Hayır, ben bundan korkarsam, kötü bir Kur'an hâmili olurum"diyerek reddetmiştir. Savaş sırasında sağ elini kaybedince, sancağı sol eline almış, sol eli de kesilince, bu sefer sancağı kucaklayarak Al-i İmran sûresinin 144-146. ayetlerini okumaya başlamış ve bu hal üzere iken yıkılıp savaşamaz hale gelmiştir. Başına gelen arkadaşlarına: "Ebu Huzeyfe ne yaptı" diye sormuş, "Şehid oldu" denince, bir başka arkadaşının durumunu sormuş, onun da şehid olduğunu öğrenince, "Beni ikisi arasına defin edin"diyerek ruhunu Rabb'ine teslim etmiştir. (Radıyallahü anhüm.)

Hz. Salim'in ahlak ölçüsü ve cömertliği:

Kur'an ahlâkını hayatına düstur edinen Hz. Salim, fakirleri gözetir ve onlara sürekli yardımda bulunurdu. Servetinin üçte birini kölelerin azad edilmesi için vasiyet etmiş ve şahadetinden sonra birçok insanın kölelikten kurtulmasına vesile olmuştur. Ve yine onun şahadetinin, Hz. Ömer'in hafızların ölümünden duyduğu endişe sebebiyle Hz. Ebu Bekir'e yaptığı teklif sonucu, Kur'an'ın kitap haline getirilmesinde de büyük payı olmuştur.

24-HZ. EBU HUREYRE (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Ebu Hureyre'nin özgeçmişi:

Adı Ümeyr, Künyesi Ebu Hureyre, Babası Amir'dir Kendisi Yemen civarında bulunan "Dos" kabilesine mensuptu. Ebu Hureyre'nin asıl ismi Ümeyr olduğu halde çok sevdiği bir kedisi vardı. Kendi ifadesine göre, bu kediye olan düşkünlüğü sebebiyle ona bir ağaç üzerinde yuva yapmış ve geceleri burada yatmasını sağlamıştı. Bu nedenle halk kendisine, "kedilerin babası" manasına gelen Ebu Hureyre lakabını takmıştı.

Fakir bir aile çocuğu olan Ebu Hureyre, Büsre binti Gazvan adında ekmek pişiren bir kadının yanında çalışmaya başlamış, daha sonra da bu kadınla evlenmişti. Müslüman olduktan sonra zengin olmamakla beraber orta halli bir yaşama kavuşmuştu. Çok sıkıntı çekmesine rağmen sabırlı bir yapıya sahipti.

Hz. Ebu Hureyre, esmer tenli, açık alınlı, beyaz dişli idi. Sade giyimli fakat bazı kereler kıymetli kumaşları tercih ederdi. Dünya hayatının süfli emellerine meyletmezdi.

3307 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:77.

İbadet ve riyaziyattan büyük zevk alırdı. Geceleri ibadet yaparak, tespih ederek ve Kur'an okuyarak geçirirdi. Ailesi üç kişiden ibaretti. Kendisi, eşi ve bir de hizmetçisi vardı. Hep beraber cemaatle namaz kılarlardı. Daima abdestli bulunurdu. Bunun sebebi kendisine sorulduğunda, Resul-i Ekrem'in: "Abdestli olan vücud azasına kıyamet günü ateş tesir etmez" diye buyurduğunu söylemişti. Diğer ashab-ı kiram gibi onda da Allah korkusu ve mahşer inancı hat safhada idi. Allah Resulü'nün kıyametle ilgili hadislerini naklederken büyük bir haşyet içerisine bürünür ve vücudunu titreme alırdı. Bir gün kıyametle ilgili bir hadis-i şerifi anlatırken birden bire feryat edip kendini kaybetmişti. Ayılması üzerine bayılma sebebi sorulunca, Resul-i Ekrem Aleyhissalatü vesselam'ın şöyle buyurduğunu açıkladı: "Kıyamet günü Cenab-ı Hakk'ın insanları muhakeme edeceği gündür. Kur'an yolu üzere hak yolunu tutanlar makbul olup bunun haricinde olanlar azaba uğrayacaklardır. Kur'an'ı bilip okuyan, öğrenip, öğreten, fakat onunla amel etmeyenlerin vay haline!"[3308]

Hz. Ebu Hureyre'nin İslamiyet'i kabulü, Savaşlara iştiraki:

Hz. Ebu Hureyre'nin kabilesinden olan Tüfeyl bin Ömer, Mekke'ye gelip Müslüman olduktan sonra tekrar Yemen'e dönerek İslam'ı yaymaya başlamıştı. Özellikle Dos aşireti arasında büyük kabul görmüştü. Bu sırada Hayber savaşı başlamış ve yeni Müslüman olan Yemenliler bu savaşta Müslüman kardeşlerine yardım etmek için Hayber'e akın etmişlerdi. Bunlar arasında Ebu Hureyre Hazretleri de vardı. Burada hepsi de Peygamber efendimizle görüşme şerefine nail olmuşlardı. Bu görüşme sayesinde Ebu Hureyre, otuz yaşlarında iken İslam'la şereflenerek büyük bir huzur ve mutluluğa kavuşmuştu. Bundan sonra Hz. Ebu Hureyre Medine çarşısında coşku içerisinde şiir ve naatlar söyleyerek dolaşmaya başlamıştı. Kendisi Müslüman olduktan sonra annesinin de Müslüman olması için büyük gayret göstermiş, fakat bir türlü başaramamıştı. Bir gün annesinin bu durumunu üzüntü içinde Resul-i Ekrem'e arz ederek dua etmesini rica etmişti. Hz. Ebu Hureyre'nin bu ricası üzerine Aleyhisselatü vesselam dua buyurdular. Bu duaya müteakip Ebu Hureyre hazretleri eve vardığında annesini Kelime-i Şahadet getirirken buldu.

Hz. Ebu Hureyre'nin savaşlara iştiraki konusunda açık bir bilgi mevcut değildir. Ancak Müslüman olduktan sonra Hayber gibi birkaç gazvede ismi geçmektedir.

Hz. Ebu Hureyre'nin ilmi kariyeri ve hadis ilmine yaptığı hizmet:

Hz. Ebu Hureyre büyük bir ilim araştırıcısı idi. Allah Resulü'nün devamlı hizmetinde bulunduğu için her fırsatta Cenab-ı Peygambere soru sorar ve aldığı cihan değer cevapları derhal ezberlerdi. Ebu Hureyre ezberlemedeki hafıza gücünün sebebini de şöyle rivayet eder: "(Bir gün) ey Allah'ın Resulü! Dedim, senden çok güzel şeyler işitiyorum, fakat ezberimde tutamıyorum." (Bunun üzerine Aleyhissalatü vesselam): " Ridanı

3308 Ş.M.A Nedvi ve S.S Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı, C-3 / 175-176, yayına hazırlayan Eşref Edib, Sebilürreşad Neşriyat-1963.

(hırkanı) aç!" diye emrettiler. Ben de açtım (Dua buyurdu, sonra topladım). Bundan sonra bana çok hadis söyledi. Ben söylediklerinden hiç birini unutmadım."[3309]

Hz. Ebu Hureyre sahabe arasında hadis bilgisi ile ün kazanmış büyük bir hadis hafızı olup, en çok hadis rivayet edenlerdendi. 5377 hadis rivayet etmiş, bunlardan 325'i müttefekun aleyh'tir. Bu hadislerden 79'u Buhari'de, 93'ü de Müslim'de münferit olarak zikredilmişlerdir. Bu kadar çok hadis rivayet etmesinin temel nedeni, devamlı surette şefkat elçisi Hz. muhammet (s.a.v.)'in hizmetinde bulunması ve soru sorma konusunda çekingen davranmamasıdır. Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz kendisi için: "Ashabım arasında en çok hadis bilen Ebu Hureyre'dir. Benim hadislerimi herkesten çok Ebu Hureyre ezberlemiştir" buyurmuştu. Diğer bir mübarek sözlerinde de: "Ebu Hureyre ilmin kabıdır" buyurarak onun bu sahadaki gayret ve kabiliyetini anlatmıştı. Hiç şüphesiz bu durum, Cenab-ı Hakk'ın kendisine vermiş olduğu bir imtiyazıydı. Hz. Ebu Hureyre çok hadis rivayet etmekle birlikte hadisleri rivayet ederken çok ihtiyatlı davranır ve yazardı.

Hz. Ebu Hureyre hıfzettiği hadis-i şerifleri bütün Müslümanlara vakfetmişti. Kendisinden, kadın, erkek her zümreden hadis öğrenen geniş bir talebe gurubu mevcuttu. Rivayete göre Sahabe ve Tabiinden 800 kişiden fazla insan onun derslerinden istifade etmişti. Özellikle her Cuma günü namazdan evvel halka hadis dersleri verirdi.

Hz. Ebu Hureyre'nin vefatı:

Allah Resulü'ne ve onun Ehl -i Beyit'ine olan muhabbetinden dolayı hizmetini hiç aksatmadan sürdüren ve sürekli yanında bulunan Nebevi ilmin çınarı Hz. Ebu Hureyre nihayet hicretin 57. Senesinde hastalanarak 78 yaşında Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Hastalığı sırasında bütün halk akın, akın ziyaretine gelerek vefa örneği göstermiştir. Vefatına müteakip vasiyeti doğrultusunda cenazesi teçhiz ve tekfin edildikten sonra Ashab'ın ileri gelenleri başta olmak üzere bütün halk cenaze namazına iştirak etmiş ve namazdan sonra da Medine'de "muhacirin" kabristanına defnedilmiştir.

25-HZ. EBU ZERR EL GIFFARÎ (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Ebu Zerr'in özgeçmişi:

Adı Cündüb, Künyesi Ebu Zer, Babası Cenade, Annesi Remle'dir. Kendisi uzun boylu, esmer tenli, geniş omuzlu ve güler yüzlü idi. Tabiatı gereği dünyaya değer vermeyip züht ve inziva hayatını tercih ettiği için Resul-i Ekrem Efendimiz kendisine, "Hz. İsa'nın zühdünü yaşayan kimsedir" diyerek "Mesihü'l-İslam" lakabını vermiştir.

Nebi (s.a.v.)'in evinin mahrem şahıslarındandı. Kanaat ehli, tok gözlü, paylaşmayı seven bir yapıya sahipti. Hatta kendisine beytu'l-maldan verilen tahsisatı aynı gün fakirlere dağıtmayı prensip edinmişti. Sade ve basit yaşamayı severdi. Hesabını vermekten çekindiği zenginliğe fakirliği tercih etmişti. Vefat ettiğinde üç koyunu ve birkaç keçisi ile

3309 Buhari, ilim 42.

mütevazı bir evi vardı.

Bir gün Resul-i Ekrem'den valilik veya emirlik mertebesinde bir memuriyet talep etmişti. Bu isteğine Cenab-ı Peygamber: "Ey Ebu Zerr! Ben seni güçsüz görüyorum. Kendim için istediğimi senin için de isterim. İki kişiye dahi olsa âmir olma. Zira emirliğin yükü ağırdır. Bu işin tam manasıyla hak ve hukukuna dikkat etmek lazımdır. Eğer bunlara dikkat edilmezse kıyamet günü mahcubiyet olur"[3310] diye karşılık vermişti.

Hz. Ebu Zerr ise, hakkı söylemekten asla çekinmeyen bir kişiliğe sahipti. Peygamberimiz onun bu yönünü şöyle belirtmişti: "Ebu Zer gibi doğru sözlü birisini ne yer taşıdı, ne de gök gölgeledi. O verâda (günahtan sakınmada) Hz. İsa (a.s.) gibidir."[3311]

Hz. Ali (r.a.) da onun hakkında: "Ebu Zerr gibi doğruyu söyleyen bir adamın bugün dünyada eşi yoktur"[3312] demişti.

Cahiliyet döneminde aile efradı yol kesme ve yağmacılıkla geçinirdi. Hz. Ebu Zer de İslamiyet'i kabul etmeden evvel aynı meslek üzerinde çalışmış atılgan ve cesur bir genç idi. Bu nedenle herkes ondan korkardı. İslam henüz zuhur etmemesine rağmen, bir gün ansızın bu alışkanlığını terk ederek Allah yoluna yönelivermişti. Hz. Ebu zer, İslamiyet'ten önce tevhit inancına sahip olan müstesna birkaç insandan birisi olmuş ve Cenab-ı Hak'tan başka hiçbir varlığa ibadet edilemeyeceğini, putlara tapmanın batıllığını ilan etmişti. Resul-i Ekrem ile müşerref olduğu zaman üç seneden beri kendine mahsus bir şekilde Allah'a ibadet ediyordu. Hatta "Ne tarafa dönerek ibadet ediyorsun?" diye sorulduğunda:"Ne tarafa yüzümü çevirirsem Allah'ı bulurdum" diye cevap vermişti.

Hz. Ebu Zer'in İslam'la şerflenmesi:

Buhari ve Müslim'de geçen rivayetlerde[3313] onun İslam'la olan teması hakkında özet olarak şu bilgilere yer verilmiştir: Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Peygamber olarak gönderildiği haberi Hz. Ebu Zerr'e ulaştığında kardeşi Üneys'i durumu araştırmak için Mekke'ye göndermişti. Kardeşi Mekke'ye gidip gerekli bilgileri elde ettikten sonra geri dönmüş ve: "Onu gördüm. İnsanlara güzel ahlakı emrediyordu. Söylediği sözler de hiç şiire benzemiyordu" diyerek Peygamberimiz hakkında gördüklerini aktarmıştı. Bir gün kabilesinden de bir adam Ebu Zerr'e: "Mekke'de Allah'ın birliğinden bahsederek Peygamberlik iddiasında bulunan bir şahıs zuhur etmiş, bundan haberin var mı?"diye sormuştu. O da: "Allah'a yemin ederim ki, bu zat iyiliği emretmekte kötülüğü yasaklamaktadır."diye karşılık vermişti. Bununla beraber, Ebu Zerr bu haberlerin doğruluğunu bizzat kendisi tespit etmek istiyordu. Bunun için henüz İslamî davete muhatap olmadan

3310 İbni Saad: C-4 / 170, K, 1.

3311 Tirmizi, Menakıb (3793-3704)

3312 Ş.M.A. Nedvi ve S.S. Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı, C-3 / 196, yayına hazırlayan Eşref Edib.

3313 Buhari, Menakıbu'l-Ensar 33, Menakıb 10; Müslim, Fezailu's-Sahabe 132 (2473).

kendiliğinden Mekke'nin yolunu tuttu. Mekke'ye varınca, önce Kâbe'yi ziyaret edip Zemzemden içerek feyiz aldı. Daha sonra Resul-i Ekrem'i sormaya başladı. Fakat hiç kimseden hakkında yeterli malumat alamamıştı. Bu sırada Hz. Ali'ye rastlamış, ondan da gerekli cevabı elde edememişti. Rivayete göre müşrikler o sıralarda Hz. Peygamber'e suikast hazırlığı içindeydiler. Nihayet birkaç gün sonra Allah Resulü durumdan haberdar olmuştu. Ebu Zer hakkında gerekli bilgi toplanarak emniyetli bir insan olduğu anlaşılınca, Hz. Ali vasıtasıyla Cenab-ı Peygamberin huzuruna kabul edildi ve böylece İslam'la şereflenmiş oldu. Bazı rivayetlerde ilk beş Müslüman'dan biri olarak belirtilir. Resmen İslam'la tanıştıktan sonra Resul-i Ekrem kendisine: "Hemen kavmine dön ve gördüklerini onlara haber ver. Emrim sana gelinceye kadar orada kal" buyurdu. Resulullah'ın bu emri üzerine Ebu Zerr de:"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben de haberi (bu ilahi daveti) onlar arasında bağırarak söyleyeceğim" dedi ve oradan çıkarak doğruca mescide geldi. Burada yüksek sesle "Kelime-i Şahadet" getirdi. Bunu duyan müşrikler hep birden üzerine atılarak dövmeye başladılar. Hz. Abbas: "Yazıklar olsun size!" diyerek üzerine kapandı ve müşriklerin darbelerine mani oldu. Fakat Ebu Zerr ertesi gün aynı şeyi tekrarladı. Mekkeliler yine dövmeye başladılar, bu sefer Abbas yine kurtardı. Müşriklerden görmüş olduğu bu şiddet, ondaki iman coşkusunu daha da artırmış oldu. Resul-i Ekrem onun hak bildiği bir konuda cesaret ve tavizsizliğini şu beyanlarıyla dile getirdi: "Allah Ebu Zerr'e rahmet etsin, o tek başına yürür (yaşar), tek başına ölür ve tek başına haşrolur."[3314]

Peygamber Efendimizin Medine'ye hicretlerinden sonra onun emri doğrultusunda kabilesinin yanına dönerek İslamiyet'i tebliğ ve telkine başlamış, kısa bir süre sonra da kardeşleri ve annesi başta olmak üzere aşiretinin tamamına yakını Müslüman olmuştu.

Hz. Ebu Zerr, Kavmi arasındaki faaliyetlerinden gerekli müspet sonucu elde ettikten sonra Medine'ye hicret ederek Resul-i Ekrem'in hizmetinde ve mescitte vakitlerini geçirmeye başlamıştır.

Hz. Ebu Zerr'in savaşlara iştiraki, ilimdeki yeri ve vefatı:

Ebu Zerr Hazretlerinin savaşlara iştiraki konusunda yeterli bilgi mevcut değildir. Medine'ye hicret sırasında Hz. Peygamber'in emri doğrultusunda kavminin yanına döndüğü için Bedir, Uhut ve Hendek savaşlarına katılamamıştı. Ancak Tebük gazasına iştirak ettiğine dair rivayetler vardır.

Hz. Ebu Zerr, Peygamberimiz (s.a.v.)'e olan yakınlığı sebebiyle her şeyi bizzat vahiy kaynağına sorarak öğrenmişti. Hz. Ali (r.a.) onun ilimdeki üstünlüğünü ve fakat bu bilgisini insanlara aktarma konusunda gerekli gayreti göstermediğini şu ifadelerle dile getirmiştir: "Ebu Zerr, insanların öğrenmekten âciz kalacağı derecede ilim sahibi idi. An-

3314 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte C-12 / 347.

cak sonradan (dağarcığının) ağzını sımsıkı bağlayıp, dışarıya bir şey sızdırmadı."[3315]

Hz. Ebu Zerr 281 hadis rivayet etmiş, bunların 12 si müttefekun aleyh olup, 2' si Buhari ve 7' si Müslim'de münferit olarak zikredilmiştir. Hz. Ömer, İbni Abbas, Enes bin Malik ve Abdullah bin Ömer gibi şahsiyetler kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.

Hz. Ebu Zer'in Şam'a hicretİ:

Hz. Peygamber ve Hz. Ebu Bekir'in vefatlarından sonra hasretlerine dayanamadığı için Medine sokakları kendisine dar gelmeye başlamıştı. Tebdil-i Mekân yaparak münzevi bir hayat yaşamak istiyordu. Bunun için Medine'den ayrılarak Şam'a gidip yerleşti. Ebu Zerr, Şam'da Muaviye'nin sultanlar gibi israf içerisinde debdebeli yaşayışını sünnete aykırı bularak çekinmeden tenkit etmiş ve bu tenkidi halk arasında yankı bulup etkili olmuştu. Bundan rahatsız olan Muaviye, Halife Hz. Osman'a şikâyet ederek Medine'ye çağırılmasına, oradan da Rebeze'ye gönderilip burada ikametinin uygun görülmesine sebep olmuştu.

Hz. Ebu Zer'in vefatı:

Hz. Ebu Zerr'in vefatı hakkında muhtelif rivayetler olmakla beraber, hicretin 31. Senesinde ikamet ettiği Rebze'de harap bir evde kefen bile bulmakta güçlük çekerek yoksulluk içinde vefat etmiştir. Eşinin ifadesine göre: "İyi bir haber var; yakında Resulullah'a kavuşacağım" diyordu. Hastalığında çeşitli yerlerden ziyaretçileri olmuştu. Bunlardan biri de Ensardan olan Irak'lı bir gençti. Vasiyeti doğrultusunda bu genç, Hz. Ebu Zerr'i teçhiz ve tekfin edip namazını kılmıştır. Böylece bir İslam güneşi daha rahmet-i rahmana kavuşmuş oldu. Rahmetullahi aleyhim ecmein!

26-HZ. SELMANU'L-FARİSİ (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Selman'ın özgeçmişi:

Ashab-ı Kiramın ileri gelenlerinden olan Hz. Selman, İran asıllı idi. İslamiyet'i kabul etmeden önce Mabeh adını taşıyordu. Müslüman olduktan sonra ise Selman adını almış ve Resulullah'ın huzurunda da Selmanü'l-Hayr lakabıyla tescil edilmişti. Künyesi Abdullah, babası Buzahşah'dır.

Hz. Selman uzun boylu, buğday renginde esmer idi. Sade bir yaşantısı vardı. Köle iken nasıl giyinirse Medain valisi olduğunda da aynı şekilde devam etmişti. Giyimindeki bu basitlikten dolayı İranlı çocuklar onu görünce birbirlerine bağırarak: "Kurt geldi, kurt geldi" anlamında, "Gürk âmed, gürk âmed" derlerdi. Bir evi bile olmamıştı. Devlet hizmetinden eline geçeni fakirlere dağıtırdı. Hurma yaprağından sepet yaparak elinin emeğini yerdi. Resululla'ın şöyle buyurduğunu söylerdi: "Her birinizin taşıyacağı dünyalık, bir yolcunun taşıyacağı azık kadar olsun."[3316]

3315 age. C-12 / 347.

3316 Uyan Abdullatif, Menkıbelerle İslam meşhurları Ansiklopedisi C-3 / 1793.

İran'ın İsfahan şehrine bağlı Çay köyünde dünyaya gelen Hz. Selman ve ailesi koyu bir Mecusî (Ateşe tapan) idi. Bir gün Selman arazilerinden elde ettikleri ziraat ürünlerini İsfahan pazarında satmak için şehre gitmişti. İsfahan'ın merkezinde bir kilise vardı. Bu kilisede bir grup Hıristiyan'ın ibadet etmekte olduğunu görmüş ve ilgisini çekmişti. Bu sırada bazı Hıristiyanlarla temasa geçip dinleri hakkında bilgi edinerek tek Tanrıya taptıklarını öğrenmişti. Eve dönünce gördüklerini babasına anlatarak Zerdüştlükle mukayeseye kalkışmış ve babasını büyük bir endişeye sevk etmişti. Bundan sonra da hakikati araştırmaya devam ederek Hıristiyanlarla temasını sürdürmüş ve papazlar Hıristiyan olduğu takdirde kendisine her türlü yardımı yapacaklarına söz vermişlerdi. Buna rağmen tereddütleri henüz gitmemişti. Bu tereddütlerini gidermek için İsfahan'daki papazlar, Musul'da bulunan bir rahibin kendisini ikna edebileceğini düşünerek bir kervanla Musul'a gitmesini sağlamışlardı.

Hz. Selman Musul'a vardıktan sonra orada ilgili rahibi bulmuş ve bir müddet yanında kaldıktan sonra da onun tavsiyesi üzerine Nusaybin'e, oradan da Ammuriyye'ye giderek yüksek rütbeli bir papazla tanışmıştı. Bu papazın meşhur **Bahıra** olduğu rivayetler arasındadır. Bahsi geçen papaz, Selman'a çok şey öğretmiş ve ömrünün son demlerinde bir gün, Hz. Selman'a şu sırları açıklamıştı: "Ey hakikati arayan genç! Sana bir sır veriyorum, yakında Arabistan çöllerinden hurmalık bir yerde bir güneş doğacak, bir Peygamber gelecek ve bu Peygamber İbrahim dinini ihya edecek, insanlara ve insanlığa saadet getirecek, bu, bizim kitabımızda yazılıdır. Onun gelmesinin yakın olduğuna dair birçok alâmetler belirmiştir. Ona kavuşmak istersen hemen Arabistan'a hicret et. Benim ömrüm sona ermek üzeredir, yoksa ben de o mübarek Peygambere kavuşmak için oraya koşarak giderdim."[3317]

Bu sözler, Hz. Selman'ın ruhu üzerinde derin tesir icra etti. Bundan sonra da bu rahip vefat etti. Bu arada rahipten kalan eski kitapları okumaya başladı. Bu kitaplarda rahibin verdiği bilgilerle örtüşen ahir zaman Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in şu özelliklerinin yazılı olduğunu gördü: Baba adının Abdullah olduğu, yetim büyüyeceği, Mekke'de zuhur edip Medine'ye hicret edeceği, sırtında Peygamberlik mührünün bulunacağı, sadaka kabul etmeyip hediye kabul edeceği gibi benzeri alametler...

Bu sırada Ammuriyye'ye Beni Kelp kabilesine mensup bir Arap tüccar gelmişti. Hz. Selman bu tacirle görüştü ve kendisine yardımcı olacağı sözünü aldıktan sonra onunla Arabistan'a gitmek üzere yola koyuldu. Fakat Arap tacir yolda Selman'ı bir Yahudi'ye köle olarak sattı. Selman burada çok çile çekti. Bir ara Yahudi'nin amcası ticaret için Medine'ye gideceğini Selman'ın kendisine yardımcı olmasını istedi. Yahudi de amcasının bu isteğini kabul edince Selman sevincinden göklere uçtu. Zira onun için aradığı sevgiliye vuslat başlıyordu. Nihayet Medine'ye varıldı. Medine'de hurma ağaçlarını

3317 Ş.M.A. Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı C-3 / 202-203, yayına hazırlayan Eşref Edib.

görünce aradığı memleketin ve kitaplarda okuduğu yerin burası olduğuna hükmetti. Bu arada hidayet güneşi Resul-i Ekrem (s.a.v.)'in Mekke'de tevhit inancını yaymaya başladığını bunun için de müşriklere karşı cihad ilan ettiği haberini almıştı. Bu haber Hz. Selman'ın düşlerinin gerçekleşmekte olduğunu müjdeliyor ve maşukuna kavuşacağı günü hasretle bekliyordu. Nihayet günün birinde Fahr-i Kâinat Efendimiz Medine'ye teşrif ettiler.

Hz. Selman'ın İslamiyet'i Kabulü:

Hz. Selman Cenab-ı Peygamberin Medine'ye gelişini haber alır almaz derhal bir miktar hurma ile huzuruna gitti ve sadaka olduğunu söyleyerek ikram etti. Resul-i Ekrem hurmayı alarak Ashabına verdi ve fakat kendisi yemedi. Bu durumu gören Selman kendi kendine: "Bu birinci alamet!"dedi ve oradan ayrıldı. Bir süre sonra tekrar bir miktar hurma ile geldi ve: "Bu hediyemdir" diyerek takdim etti. Bu sefer Resul-i Ekrem hurmadan yedi ve ashabına da yemesini emretti. Hz. Selman: "Bu ikinci delildir" dedi. Daha sonra bir cenaze merasimi esnasında sırtındaki Peygamberlik mührünü gördü ve üzerine atılarak öpüp ağlamaya başladı. Bunun üzerine Rahmet elçisi yanına oturttu ve hayat hikâyesini dinledi. Ashabına da bu öyküyü dinlemelerini emir buyurdu. Hz. Selman, bu görüşmeden sonra Kelime-i Şahadet getirerek İslam'a girdi ve ashab-ı kiram arasına katılma şerefini kazandı. Resulullah tarafından da Hz. Ebu Derda ile kardeş yapıldı.

Bu sıcak ilişkiden sonra Resul-i Ekrem Efendimiz kendisine: "İnsanların kölesi olmaktan kurtul" talimatını verdi. Bunun üzerine Yahudi efendisinin yanına gelen Selman kendisini azat etmesini istedi. Rivayete göre Yahudi azat edebilmesi için kendisinden üç yüz hurma fidanı dikip, meyve verinceye kadar onlara bakmasını, ayrıca otuz beş gram altın getirmesini talep etti. Hz. Selman bu durumu Resulüllah'a haber verince, Aleyhissalatü vesselam, ashabına: "Kardeşinize yardım ediniz" emrini verd. Ashap da derhal üç yüz hurma fidanı topladı. Bir tanesi hariç, diğerlerini Hz. Peygamber (s.a.v.) bizzat mübarek elleriyle dikti. Bir tanesini de Hz. Ömer(r.a.) dikti. Resulullah'ın diktiklerinin hepsi bir mucize olarak Allah'ın lütfu keremiyle aynı sene meyve verdi. Hz. Ömer'in diktiği ise meyve vermedi. Rahmet elçisi onu söküp yeniden kendi elleriyle dikti ve oda hemen meyve verdi. Hurma fidanı işini böylece hallettikten sonra ganimet mallarından tavuk yumurtası büyüklüğünde bir altın verilerek Hz. Selman'ın azat edilmesi ve böylece kölelikten kurtulması sağlanmış oldu. Selman'ın efendisi Yahudi Müslümanların bu yardımlaşmada gösterdikleri kardeşlik örneği karşısında duygulanarak, bu dikilen hurma fidanlarının meyvelerinden bütün Müslümanların istifade edebileceklerini açıkladı ve sonra da Müslüman olarak İslam'la şerflendi.

Hz. Selman bundan sonra ölünceye kadar Allah Resulünün ve İslam'ın hizmetinde samimiyetle çalışır. Resul-i Ekrem (s.a.v.) onu ihlâsından dolayı sever ve takdir ederdi. Bir mübarek sözlerinde: "Cennet üç kişiyi iştiyakla (büyük bir arzu ile) beklemekte-

dir. Bunlar: Ali bin Ebi Talib, Ammar bin Yasir ve Selmanu'l- Farisi"[3318] buyurmuş ve ayrıca kendisinin Ehl-i Beyt'ten olduğunu söylemiştir. Hz. Selman Ashabın en zahit en faziletli ve en hayırlılarındandı. Bununla beraber Müslüman olmadan önce Mecusî ve daha sonra da Hıristiyan olduğu için bu iki din hakkında yeterli bilgiye sahipti. İslamiyet'i bu dinlerle mukayese ederek İslamiyet'in yüceliğini anlamış ve böylece Müslüman olmuştu. Bunun içindir ki Hz. Ali onun hakkında şu iltifatkâr ifadeyi kullanmıştır: "Önceki ve sonraki ilimleri bilir, tükenmez bir deniz ve Ehl-i Beyt'tendir."[3319]

Hz. Selman'ın savaşlara iştiraki ve vefatı:

Hz. Selman Bedir ve Uhut savaşlarının dışında bütün muharebelere iştirak etmiş, hatta Hz. Ömer devrinde İran'a karşı yapılan savaşlara iştirak ederek İranlıların Müslüman olmaları için büyük gayretler göstermiştir. Yine Hz. Ömer tarafından Medain'e vali olarak tayin edilmiştir. En büyük fikri hizmeti Hendek Muharebesinde yapmıştır. Bütün müşrikler bu muharebe için birleşerek Medine-i Münevvere'yi işgal etmeyi ve İslam'ın varlığına son vermeyi hedefliyorlardı. Bunun için de çok büyük bir kuvvet hazırlamışlardı. Müslümanlar ise düşman'a karşı koyacak ölçüde güce sahip değillerdi. Bu nedenle Resul-i Ekrem Ashabın ileri gelenlerini toplayarak şehrin savunması ile ilgili istişarede bulundu. Söz sırası Hz. Selman'a geldiğinde, İran'daki bir uygulamadan bahsederek Medine'nin etrafına hendek kazmak suretiyle müdafaa harbi yapılmasını ve ancak bu takdirde düşmanın şehre girişine mani olunabileceğini savundu. Selman'ın bu düşüncesi Allah Resulü ve Sahabe-i Kiram tarafından pek beğenildi. Bunun üzerine Medine'nin etrafına kısa sürede çukurlar kazılarak hendekler oluşturuldu. Düşman kuvvetleri geldiklerinde hiç beklemedikleri hendek gibi bir sürprizle ve Müslümanların taş yağmuru ile karşılaştı. Bütün gayretlerine rağmen hendeği bir türlü geçemediler. Yirmi iki gün süren mücadele sonunda hiçbir şey elde edemeden geri çekilip gitmek zorunda kaldılar. Pek tabi Müslümanların bu başarısında Hz. Selman'ın payı büyük oldu. Hz. Selman'ın bu başarısından sonra Ensar'la Muhacirler: "Selman bizdendir" diye aralarında paylaşamaz oldular. Bunun üzerine Resul-i Ekrem devreye girerek: "Selman bizden, Ehl-i Beyt'tendir!" Buyurarak ihtilafı önledi.

Hz. Selman'ın hadis ilmine yaptığı hizmet:

Hz. Selman'ın hadis rivayetinde de büyük payı vardır. Hz. Ebu Hureyre bile kendisinden hadis rivayet etmiştir. Toplam 60 hadis rivayet etmiş, bunların 30'u müttefekun aleyh olup, diğerleri Buhari ve Müslim'de münferit olarak zikredilmişlerdir. Talebeleri arasında İbni Abbas ve Ebu Said Hudri gibi mümtaz şahsiyetler vardır.

Hz. Selman'ın vefatı:

Hz. Selman'ın vefat tarihi konusunda ihtilaf olmakla beraber, Hz. Osman'ın Hila-

3318 Hadis Ans. K. Sitte Terc. Prof. Dr. İ. Canan, Akçağ Yayınevi, C-12, Sh: 369.

3319 Hadis Ans. K. Sitte Terc. Prof. Dr. İ. Canan, Akçağ Yayınevi, C-12, Sh: 369.

feti sırasında hicri 35 tarihinde hastalandı. Rahatsızlığını öğrenen başta Hz. Saad bin Ebi Vakkas olmak üzere bütün dostları ziyaretine gelerek kendilerine nasihat etmesini istediler. Hanımı bir ara, kendisine su getirmeye çıkıp geri döndüğünde ölmüş olarak buldu. Hz. Ömer devrinde vefat ettiği de rivayetler arasında olup, çok uzun bir ömür sürmüştür.

27-HZ. ENES İBNİ MALİK (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Enes'in özgeçmişi ve vefatı:

Adı Enes, Künyesi Ebu Hamza, Babası Malik, Annesi Ümmü Süleym'dir. Kendisi Ensardan olup, Sahabe-i Kiramdandır. Resulullah'la özel bağı ve hususiyeti olan bir aileye mensuptur. Dokuz yaşında Resul-i Ekrem'in emrine girerek on yıl hizmetinde bulunma şerefini kazanmıştır. Çok güzel ok atan Hz. Enes, Aleyhissalatü vesselam'la birlikte sekiz defa savaşa iştirak etme bahtiyarlığını elde etmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.) vefat ettiğinde yirmi yaşlarındaydı. Cenab-ı Peygamber kendisine: "Allah'ım, Enes'in malını, çocuklarını çoğalt ve ona verdiklerini kendisi hakkında mübarek kıl!"[3320] Diye dua buyurmuşlardır. Resulullah'ın bu duası bereketiyle gerçekten Hz. Enes'in çok sayıda çocukları ve torunları dünyaya gelmiş ve bahçesindeki hurmalardan da yılda iki defa ürün elde eder olmuştur.

Hz. Enes'in ilme hizmeti ve vefatı:

Resul-i Ekrem Efendimizin uzun süre hizmetinde bulunduğu için kendisinden sağlam ve çok sayıda hadis rivayet etmiştir. Bildirdiği hadis sayısı 2230 civarındadır. Okuma yazma bildiği için de hadis-i şerifleri yazmıştır.

Hz. Ömer devrinde Basra'ya giderek yerleşmiş ve orada fıkıh öğretimi ile meşgul olmuştur. Yüz yaşlarında iken hicri 93 de Ashab-ı Kiramın sonuncusu olarak Basra'da vefat etmiştir. Rahmetullahi aleyhim ecmein!

28-HZ. HALİD BİN VELİD (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Halid'in özgeçmişi ve İslâmiyet'i kabulü:

Adı Halid, Künyesi Ebu Süleyman, Lakabı Seyfullah (Allah'ın kılıcı), Babası Velid, Annesi Lübabe'dir. Annesi, Peygamber Efendimizin eşi Hz. Meymune'nin kız kardeşidir.

Araplar arasında itibarlı bir aileye sahip olan Hz. Halid, Habeşistan'a hicret eden Müslümanların Habeşistan'dan çıkarılıp sürülmeleri konusunda Amr İbni As ile birlikte planlar yapıp çareler arıyor, bir taraftan da İslamiyet hakkında fikir alış verişinde bulunup tartışıyorlardı. Nihayet, tartışma sonunda her ikisi de Peygamber Efendimizin hak Peygamber olduğu konusunda birbirlerini ikna ettiler. Bunun üzerine Medine'ye giderek Allah Resulünün huzurunda hicretin 8. yılında Müslüman olarak hidayete erdiler.

Hz. Halid'in savaşları:

3320 Buhari, Da'vat 19, 26, 47.

Hz. Halid, Müslüman olmadan önce Müslümanların amansız bir düşmanı idi. İslamiyet'le şereflendikten sonra ise müşriklerin amansız hasmı oldu. Bu karakter yapısıyla da Resul-i Ekrem (s.a.v.)'in takdirini kazandı. Müslüman olduktan sonra iştirak ettiği ilk savaş Mute harbi oldu. Mute savaşında sırayla ordunun komutanlığına getirilen Hz. Zeyd bin Harise, Hz. Cafer bin Tayyar ve Abdullah bin Revaha'nın üst üste şehit düşmeleri üzerine panikleyen İslam ordusunun başına Hz. Halid geçerek üç bin kişilik kuvvetle Herakliyus'un komuta ettiği yüz bin kişilik düşman ordusunu mağlup etti. Bunu üzerine Allah Resulü kendisine, Allah'ın kılıcı anlamına gelen"**Seyfullah**" lakabını verdi.

Hz. Halid henüz Müslüman olmamış ve Mekke fethedilmemişti. Birgün, Hz. Halid (r.a.)'in bir grup insanla birlikte karşıdan gelmekte olduğunu gören Resulullah, eliyle işaret ederek Ebu Hureyre'den: "Bu gelen kimdir?"[3321] Diye sorduğunda, o da: "Halid bin Velid" deyince, Resül-i Ekrem Efendimiz: "Bu gelen Allah'ın iyi kullarından biri ve Allah'ın kılıçlarından bir kılıçtır"[3322] buyurarak onun gelecekte İslam için büyük yararlılıklar göstereceğini mucizevî olarak haber verdi.

Hz. Halid (r.a.) Resul-i Ekrem Efendimize son derece bağlı ve ona olan sevgisi derunî idi. Yermuk harbinde başında taşımakta olduğu bir çeşit takke olan "**kalansuve**"yi kaybetmişti. Kaybolan takkeyi bulmak için ısrarla tekrar tekrar aratır. Nihayet takke bulunur ve arkasında olduğu anlaşılır. Böyle basit bir takkenin bulunması için bu kadar ısrar etmesinin sebebi sorulduğunda: "Resulullah (s.a.v.) umre yaptı, bu sırada başını tıraş etti. Her kes saçını kapmak için koşuştu, ben önce davrandım, mübarek alnından aldığım saçtan bu takkemin ön kısmına koydum. Bu saç beraberimde oldukça, hangi savaşa katıldıysam mutlaka kazandım"[3323] diyerek takkeyi arama sebebini açıkladı.

Hz. Halid askerce yaşadığı için sert mizaçlı bir insandı. Hayatının tamamına yakını harp meydanlarında geçmişti. Muhacir ve Abdurrahman adında iki oğlu vardı. Her ikisine de kendi şecaat ve kahramanlığı geçmişti. Şöyle derdi:" Ben, harp meydanındaki mücahede ve mücadeleden aldığım zevki hiçbir zaman zifaf gecesinin keyfinden alamadım."[3324]

Bundan sonra Mekke'nin fethinde, Huneyn gazvesinde, Taif muhasarasında, Tebuk seferinde ve birçok seriyelerde asker ve komutan olarak yerini alan Hz. Halid, her katıldığı harekette zafer ve başarı elde ederek dönmüştür. Ayrıca Hz. Ebu Bekir devrinde türeyen yalancı Peygamberlere ve mürtedlere karşı gönderilen ordunun başında yer almış ve bu başkaldırmaların da başını başarıyla ezmiştir. Kısaca Hz. Halid'in hemen, hemen bütün ömrü harp meydanlarında geçmiş ve Allah yolunda cihad tarihinin âde-

---

3321 Resulullah'ın Hz. Halid'i tanımaması mümkün değildir. Fakat aralarındaki mesafenin uzak olma ihtimali vardır. Bu nedenle kalabalık arasından kendisini tam seçememiş olabilir.

3322 Tirmizi, Menakib (3845).

3323 İsabe, C-2 / 99.

3324 Ş.M.A. Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı, C-3 / 295.

ta sembolü olmuştur. İslamiyet'in yayılması konusunda gerek Resul-i Ekrem efendimizin hayatı sırasında gerekse onun vefatından sonraki dönemlerde büyük fetihlere (zaferlere) imza atarak yeryüzünde tevhit inancının ebedileşmesinde büyük payı olmuştur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Mekke fethinden sonra İslamiyet'in yayılması için tertip edilen çok sayıdaki seriyyelere komutanlık ettiği gibi, Özellikle Hz. Ömer döneminde Irak, Suriye, Filistin, İran ve Bizans askerlerine karşı savaşlar kazanarak birçok yerleri İslam topraklarına kazandırmıştır. Hz. Ömer kendisini azledinceye kadar Suriye bölgesinde bulunan İslam ordularının başkomutanlığını sürdürmüştür. Hz. Ömer'in onu azledişi halk arasında bazı dedikodulara sebep olmuştur. Bu nedenle, Taberi'nin bildirdiğine göre Hz. Ömer, dedi koduları önlemek için bütün beldelere şu mealde bir tamim göndermiştir: "Ben Halid'i ne (tarafımdan) bir öfke, ne de (onun tarafından) bir ihanet sebebiyle azletmedim. Lakin halk onun sebebiyle fitneye düştü. (Allah'ın verdiği zaferleri) ondan bilmeye başlamasından ve böylece belâya düşmelerinden endişe duydum. İstedim ki, zaferleri bize verenin Allah Teâlâ Hazretleri olduğunu bilsinler de (ondan bilme) fitnesine maruz kalmasınlar."[3325]

Çok ilginçtir ki Hz. Halid, azledildikten sonra da aynı orduda onur meselesi yapmadan bir nefer olarak Allah yolundaki cihadına devam etmiştir. Hz. Ömer onu ordu komutanlığından azletmesine rağmen yanındaki itibarından bir şey kaybetmemişti. Dolayısıyla Hz. Halid'i derhal vali tayin ederek memleket işlerinin imarında ondan istifade etmek istedi. Fakat bir sene kadar valilik yaptıktan sonra istifa ederek ayrıldı.

Hz. Halid'in vefatı:

Hz. Halid hicretin 21. yılında, 642 senesinde Suriye'nin Humus şehrinde vefat etmiştir. Öleceği zaman silah arkadaşları yanındaydı. Savaş meydanlarından uzak kalışına hayıflanarak kılıcını istedi ve kılıcının kabzasını tutarak şefkatle okşadı, sonra da ağzından şu sözler döküldü: "Nice kılıçlar elimde parçalandı. İşte bu kılıç benim ölümümü görecek olan son kılıçtır. Yüzlerce savaşa katıldım. Bedenimde yara almadık bir karış yer yoktur. Buna rağmen yatağımda develer gibi böğürerek ölüyorum. Hâlbuki savaş meydanında ölmeyi çok arzuladım."[3326]

Daha önce belirttiğimiz gibi Hz. Halid'in hayatı savaş meydanlarında geçtiği için Resul-i Ekrem Aleyhisselatü vesselam'dan fazla hadis rivayet etmemiştir. Rivayet ettiği hadis sayısı 18' dir. Bunların ikisi müttefekun aleyh olup biri de münferit olarak Buhari'de zikredilmiştir. İbni Abbas ve Cabir bin Abdullah gibi şahsiyetler kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.

Rahmetullahi aleyhim ecmeîn.

3325 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte. C-12 / 10.

3326 a.g.e. C-12 / 10; İbni Kesir, C-1 / 298.

29-HZ. MUGİYRE BİN ŞU'BE (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Mugiyre'nin özgeçmişi:

Adı Mugiyre, Künyesi Ebu Abdullah, Babası Şu'be'dir.

Hz. Mugiyre (r.a.) fizik olarak iri başlı, geniş omuzlu ve ince dudaklı bir fizik yapıya sahipti.

Arapların dört dâhî adamları arasında gösterilen Hazreti Mugiyre, başarılı ve tedbirli bir siyaset ve fikir adamı, aynı zamanda cesur bir asker idi. Bu yüzden Hz. Ömer döneminde İran ile ilgili meselelerin çözümünde kendisine birkaç defa önemli sefaret (elçilik) görevleri verilmiştir. Görevi sırasında İran'ın mağrur komutan ve devlet adamlarına karşı İslam'ın izzet ve vakarını büyük bir cesaret ve liyakatle savunmuştur. Hz. Ömer Mugiyre'deki üstün yetenek sebebiyle onu Basra, Küfe ve Bahreyn valiliklerine atamıştır. İlk defa devlet işlerinde gelir-gideri gösteren bir defter tanzim ederek İslam tarihine geçmiştir.

Dini malumatı oldukça yüksek olup, 133 hadis-i şerif rivayet etmiştir. Bunların dokuzu müttefekun aleyh, biri Buhari'de ikisi de Müslim'de münferit olarak zikredilmiştir. Etrafında sürekli geniş bir talebe halkası mevcut olmuştur.

Hz. Mugiyre'nin Resulullah'ın vefatı sırasındaki son saadeti:

Hz. Mugiyre Fahr-i Kâinat Efendimizin vefatı sırasında teçhiz ve tekfinlerinde bulunmuş ve mübarek cesed-i şeriflerini kabre indirenler arasında yer almıştı. Kabre toprak atılırken kasten yüzüğünü mezarın içine düşürmüş ve Hz. Ali'den yüzüğünü almak bahanesiyle müsaade alarak kabre inmiş ve yüzüğünü alırken de Resul-i Ekrem'in mübarek ayaklarını mesh ederek o rahmet elçisine son dokunan insan olma şerefini kazanmıştı. Zaman, zaman bu hareketinden iftiharla bahsederek: "Resulullah'tan en son ayrılan insan benim"[3327] derdi.

Hz. Mugiyre'nin Savaşlara iştiraki, Hz. Muaviye ve Hz. Ali karşısındaki tutumu ve vefatı:

Hz. Mugiyre Hendek savaşı sırasında hicri 5. yılda Müslüman olarak Medine'ye hicret etmiştir. İslamiyet'e girdikten sonra da Resul-i Ekrem efendimizle beraber savaşlara iştirak etmiştir. Ayrıca Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer devirlerindeki büyük muharebe ve mühim olayların hepsinde yer almıştır. Yermuk muharebesinde bir gözüne ok isabet eden Hz. Mugiyre, Yemame olayında ve Şam kıtasının fetihlerinde hazır bulunmuş, ayrıca Kadisiye, Nihavend ve Hemadan fetihlerine de katılmıştır.

Hz. Osman'dan sonra Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında ihtilaf zuhur edince önce Hz. Ali'nin yanında yer almış, bu arada Hz. Ali'ye hilafet makamına geldiği takdirde Talha ile Zübeyr'in Basra ve Küfe valiliklerine tayinini telkin etmiştir. Fakat bu isteği Hz. Ali tarafından kabul görmeyince, Hz. Muaviye tarafına geçmiş ve Hz. Muaviye'nin de başa-

3327 İbni Saad, C-2 / 77-78, K,2.

rısında büyük rol oynamıştır. Muaviye bu başarılı çalışmalarından ötürü kendisini Kûfe valiliğine getirerek mükâfatlandırmıştır. Ömrünün sonuna kadar Küfe'de kalmış ve hicri 50. yılda yetmiş yaşlarında iken çıkan taun salgınından kurtulamayarak vefat etmiştir. Rahmetullahi aleyhim ecmein!

30-HZ. İBNİ UMMİ MEKTUM (R.A.)'UN HAYATI:

Hz. İbni Ummi Mektum'un özgeçmişi:

İsminin Abdullah veya Amr olduğu konusunda ihtilaf vardır. Fakat annesinin sülâlesi meşhur olduğu için annesine izafeten İbni Ummi Mektum namı ile şöhret bulmuştur. Babası Kays, Annesi ise Atike'dir. Hz. İbni Ummi Mektum'un gözleri ama idi. Fakat gönlü aydınlık olduğu için İslamiyet'in ilk zuhur ettiği dönemde İslam imanı ile şereflenerek Resul-i Ekrem'i sık sık ziyaret eder olmuştu. Âmâ olması sebebiyle müşrikler onu hakir görüyorlardı. Bir gün Resul-i Zişan Efendimiz Mekke'nin ileri gelenlerine İslamiyet hakkında bilgi veriyordu. Tam bu sırada Hz. İbni Ummi Mektum yanına gelip söz arasına girerek Aleyhissalatü vesselam'dan tekrar tekrar bir şey sormuştu. Resul-i Ekrem müşriklere anlattığı önemli İslamî konulardan kopmamak ve insicamı kaybetmemek için ona cevap vermede gecikmişti. Bu hadise üzerine Allah Teâlâ sevgili elçisini âdeta ikaz eden şu ayet-i kerimeyi inzal buyurmuştu: "Yanına âmâ bir kimse geldi diye Peygamber yüzünü ekşitti ve geri döndü. (Resulüm! Onun halini) sana kim bildirdi? Belki o temizlenecek yahut öğüt alacak da kendisine fayda verecek. Ama sen, kendini (sana) öğüt bakımından muhtaç hissetmeyene gelince, ona yöneliyorsun. Hâlbuki sen onun temizlenip arınmasından sorumlu değilsin. Fakat koşarak ve Allah'tan korkarak sana gelenle de ilgilenmiyorsun."[3328]

Şefkat ve rahmet elçisi bu olaydan ve ilgili ayetin nüzulünden sonra Hz. İbni Ummi Mektum'la daha fazla ilgilenerek kendi evinin bir ferdi gibi muamele etmeye başlamıştır.

İbni Ummi Mektum'un Medinedeki faaliyetleri ve vefatı:

Peygamber Efendimizden izin alarak Medine'ye hicret ettikten sonra kendisine müezzinlik vazifesi verilen Hz. İbni Ummi Mektum aynı zamanda hafız olduğu için de halka Kur'an öğretirdi. Bu arada Resul-i Ekrem'in hadislerini ezberlemekten ve toplamaktan geri kalmazdı. Evi Mescid-i Nebevi'den uzak ve âmâ olmasına rağmen asla cemaat namazını terk etmezdi. Peygamber efendimiz savaşa veya Medine dışına bir yere gittiklerinde yerine kendisini imam olarak bırakırdı. Bu şerefli vazifeyi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e vekâleten on üç defa yapmıştı. Özürlü olması nedeniyle kendisine cihad farz olmamasına rağmen bazı kereler savaşlara katılmış ve mücahitleri naatlar söyleyerek coşturmuştu. Hatta Hz. Ömer devrinde vuku bulan Kadisiye muharebesinde elinde İslam sancağı olduğu halde bir köşede mücahitleri cihada teşvik için bağırırken şehit

3328 Abese: 80 / 1-10.

edilmiştir.

Allah davasının bu mübarek kahraman erlerine rahmet olsun. Ümmet-i muhammed'i de Cenab-ı Hak onların yolundan ayırmasın! Âmin…

31-HZ. EBU DERDA (R.A.)'NIN HAYATI:

Hz. Ebu Derda'nın özgeçmişi:

Adı Uveymir, Künyesi Ebu Derda, Babası Zeyd'dir. Hazreç kabilesine mensup olan Ebu Derda seçkin kimselerdendi. İyi huylu, dürüst, son derece cömert, çekinmeden hakkı savunan, güzel ve nuranî yüzlü, esmer tenli bir zat idi. İlk Müslüman olan Ensardan bir yıl gecikmeli olarak İslamiyet'i kabul etmiştir. Bununla beraber Ashab-ı Kiram'ın güzideleri arasında yerini almıştır. Peygamber Efendimiz kendisini Selman'ı Farisi ile kardeş yapmıştır. Önceleri ticaretle meşgul olmuş, fakat daha sonra Peygamber efendimizin: "Sizin dünya hayatından meta'ınız (elde ettiğiniz mal varlığınız) bir yolcunun azığı kadar olsun" hadis-i şerifi gereğince amel ederek ticareti bırakıp kendisini tamamen züht ve ibadete vermiştir.

Resul-i Ekrem (s.a.v.) şu vasiyette bulunmuştu: "Her ayı üç gün oruçlu geçirmek, vitir namazını kıldıktan sonra uyumak, hazarda ve seferde kuşluk namazını geçirmemek."[3329]

Ebu Derda, hayat boyu Resulullah'ın bu vasiyetini hiç ihmal etmemiştir.

Hz. Ebu Derda'nın savaşlara iştiraki, ilmi kariyeri ve vefatı:

İslamiyet'e hicretten bir yıl sonra girdiği için Bedir savaşına katılamamıştı. Buna rağmen Hz. Ömer kendisine Ashab-ı Bedir tahsisatı bağlamıştı. Uhut muharebesinden itibaren Resululla'la birlikte bütün savaş ve seriyyelere iştirak etmiş ve büyük kahramanlıklar göstermişti.

Fahr-i Kâinat Efendimizin vefatından sonra Hz. Ömer'den izin alarak İslam'ı tebliğ farizasını yerine getirmek amacıyla Şam'a gidip yerleşmişti.

Hz. Ebu Derda'nın ilmi kariyeri herkesçe takdir edilirdi. Nitekim Hz. Muaviye'nin teklifiyle Hz. Osman tarafından Şam kadılığına getirimiştir.

Hz. Ebu Derda Kur'an, hadis, fıkıh ve tefsir ilimlerinde bir ekol olmuştu. Ebu Zer Gıffari Hazretleri onun hakkında:"Ey Ebu Derda gökyüzü senden daha âlim bir adamı gölgelendirmedi, yeryüzü de senden daha âlim bir kimseyi taşımadı" demişti.

Fahr-i Kâinat Efendimizden bütün duyup öğrendiklerini halka öğretmek için sabah namazı vakti mescide gelir ders halkası oluştururdu. Bilhassa kendisi Hafız-ı Kuran olduğu gibi yüzlerce hafız da yetiştirmiştir. Hatta bir ara 1600' ün üzerinde talebeleri olduğu rivayet edilmiştir. Tabiin arasında en yüksek ve en şerefli makamı işgal edenler Hz. Ebud Derda'nın talebeleri arasından çıkmıştır. Bütün hayatını Kur'an öğretimine ve

3329 Müsned İmam İbni Hanbel, C-6, Sh:440.

Peygamber Efendimizin hadis-i şeriflerini rivayet ve açıklamaya hasretmiştir. Rivayet ettiği bütün hadisleri bizzat Resul-i Ekrem'in kendisinden telakki etmiş, ancak onun vefatından sonra bazı hadisleri Zeyd bin Sabit ile Hz. Âişe validemizden rivayet etmiştir. Teberrüken kendisinin rivayet ettiği şu hadis-i şerifi burada zikretmek istiyorum. Resul-i Ekrem (s.a.v.) buyururlar ki: "**Bir insan ilim kazanmak için bir yola girerse Cenab-ı Hak o kimseye cennete doğru bir yol açar. Melekler ilim peşinde koşanlardan hoşnut oldukları için kanatlarını onun altına serer. İlim sahipleri için yerdekiler ve göktekiler mağfiret niyaz eder. Denizin dibindeki balıklar bile ona dua eder. Âlimin âbid üzerindeki üstünlüğü, Ay'ın diğer gezegenlere (yıldızlara) olan üstünlüğü gibidir. Peygamberlerin varisleri âlimlerdir. Bunlar dirhem ve dinar (para ve pul) peşinde koşmazlar. İlme koşarlar. Onun için onlar ilimden ne kadar fazla pay almak mümkünse o kadar alırlar."**[3330]

Tefsir ilminde de birçok ayetlerin tefsirini bizzat Resul-i Ekrem'den sormuş, aldığı cevapları ümmete miras bırakmıştır.

Hz. Ebu Derda fıkh ilminde de bir derya idi. Şam kadısı iken Küfe ve başka yerlerden gelenler onun reyine müracaat ederek fetvasına göre amel ederlerdi.

İlimiyle âmil olan Hz. Ebu Derda, hicri 32. yılda bütün ömrünü ilimle geçirmenin huzuru içinde ruhunu Yüce Rabbine teslim etmiş oldu. Rahmetullahi aleyhim ecmein!

32-HZ. EBU SAİD EL HUDRİ (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Ebu Said'in özgeçmişi:

Adı Saad, Künyesi Said, Ailesi Hudre, Babası Malik, Annesi Enise'dir.

Anne ve babası İslamiyet'in zuhur ettiği ilk yıllarda Müslüman olmuşlardı. Bu nedenle Ebu Said Müslüman bir aile ortamı içerisinde büyümüş ve daha çocuk iken İslam'la şereflenmişti. Son derece hak perest olan Ebu Said, doğru bildiklerini çekinmeden söylerdi. Resul-i Ekrem'e sevgisi sonsuzdu. Eşi Zeyneb bin Ka'ab'ın sahabiyeden olduğu rivayet edilmiştir.

Medine'ye hicret ettikten sonra ilk işi Mescid-i Nebevinin inşaatında çalışmak olmuştu. Yaşı küçük olduğu için Bedir gazasına iştirak edememişti. Uhut savaşı sırasında da henüz 13 yaşında idi. Bu nedenle Resul-i Ekrem Efendimiz savaşa katılmamasını istemiş, fakat o ısrarla savaşa girmek istediğini belirtince Allah Resulü kendisine müsaade etmiş ve babası Malik'le yan yana kahramanca savaşmıştır. Babası gözlerinin önünde şehit düşmüştür.

Babasının Şehadetinden sonra ailece geçim sıkıntısına düşmüşlerdi. Bunun üzerine annesi sıkıntılı bu durumlarından Resulullah'ı haberdar etmesini ısrarla ister. Annesinin bu ısrarı üzerine Cenab-ı Peygamberden maddi talepte bulunmak üzere huzurlarına gittiğinde, Resulullah'ın hutbe okumakta olduğunu ve hutbesinde şöyle buyurduğuna şahit olur: "Aza kanaat eden ve iffetini koruyan insanları Allah Teâlâ âlemden müs-

3330 Müsned, C-5 / 198.

tağni (gönlünü tok) kılar."[3331]Hz. Ebu Said bu sözleri duyduktan sonra Resul-i Ekrem'den bir şey istemeğe cesaret edemez ve evine geri döner. Kendi ifadesine göre Cenab-ı Hak, bundan sonra rızklarını genişleterek sayılı zenginler arasına sokar.

Hz. Ebu Said'in savaşlara iştiraki:

Hz. Ebu Said, Bundan sonra çeşitli gazalara katılmış, Hendek savaşına da iştirak ederek büyük yararlılıklar gösterdiği için Resulullah'ın takdirini kazanmıştı. Bunlardan başka, Hudeybiye musalehasına, Hayber gazasına, Mekke fethine, Huneyn harbine ve Tebuk seferine de iştirak etmiştir. Hülasa Resul-i Ekrem'le birlikte 12 gazaya iştirak etme şerefine ermiştir.[3332]

Hz. Ebu Said'in sosyal ve siyasi olaylar karşısındaki tavrı:

Hz. Ebu Said, Resul-i Ekrem'in vefatından sonra Hz. Ömer ve Hz. Osman zamanında Medine-i Münevvere'de fetva ile meşgul olmuştur. Hz. Ali dönemindeki fitne olaylarından uzak durmakla beraber, Haricilere karşı Nehrevan harbine iştirak etmiştir.

Hz. Ebu Said, Kerbela olayında Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi üzerine Yezid'e karşı ayaklanan Medine halkının safında yer almıştı. Ancak Yezid'in askerleriyle Medineliler arasında Mescid-i Nebevi'nin yakınında çarpışma cereyan ediyordu. Allah Resulü'nün mübarek bargâhında böyle kanlı bir savaş birçok ashab gibi Hz. Ebu Said'i de gönülden yaralamış ve bunun ilerideki vebalini düşünerek silahını bırakmıştır. Tam bu sırada Yezid ordusuna mensup Şam askerlerinden biri ona hücum etmiştir. Bunun üzerine Hz. Ebu Said bu askere: "Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan (bile) ben sana, öldürmek için el uzatacak değilim. Ben, Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım"[3333]meâlindeki ayet-i kerimeyi okumuştur. Hz. Ebu Said'in bu ayeti okuması üzerine asker saldırıdan vaz geçmiş onu alarak Şam askerlerinin komutanı İbni Dalce'nin karargâhına götürmüştür. Burada Yezid'e biat etmesi istenmiş, o da biat etmiştir. Hz. İbni Ömer durumu öğrenince çok müteessir olmuş ve kendisine: "Ya Ebu Said, işte ben bundan korkuyordum"diye sitem etmiştir. O da Resulullah'ın: "Bir kimsenin gündüzünü veya gecesini emirsiz geçirmemesi mümkünse Emire itaat etmelidir." buyurduğunu "duymadın mı?" diye cevap verince, İbni Ömer de: "Evet doğrudur, fakat insanlar bir emir etrafında toplanmadan iki emîre biat doğru değildir" diyerek cevap vermiştir.

Hz. Ebu Said'in ilmi kariyeri ve vefatı:

Kendisi fakih sahabelerdendir. Aynı zamanda bizzat Resul-i Ekrem'den ve diğer dört halifeden ve Zeyd bin Sabit gibi zevattan hadis rivayet etmiştir. Ashabın ululuları ile Tabiinden birçok mümtaz şahsiyetler onun rivayetlerini nakletmişlerdir. Rivayet ettiği hadis sayısı ise 1170 dir. Resulullah'tan rivayet ettiği hadislerden birisi de şudur: "**Kalp-**

3331 Ş.M.A. Nedvi ve S.S.Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı, C-5 / 36, Terc. Ali Genceli.

3332 Sahih-i Buhari, C-2 / 251.

3333 Maide: 5 / 28.

ler dört çeşittir: Temiz ve nurlu kalpler, perdeli ve karanlık kalpler, çarpık kalpler, karışık kalpler. Temiz kalpler müminlerin kalpleridir. İman bu kalplerin ışığıdır. Perdeli ve karanlık kalpler kâfirlerin kalpleridir. Çarpık kalpler münafıkların kalpleridir. Bunlar hakkı tanır, fakat onu inkâr ederler. Karışık kalpler, içinde hem iman, hem nifak bulunan kalplerdir. Bu kalplerde kan da var, irin de var. Bunların hangisi galip gelirse o kalp de ona göre hal ve mahiyet alır."[3334]

Hz. Ebu Said El Hudri, Hicri 74 yılında 81 yaşında iken bir Cuma günü Allah'ın rahmetine kavuşmuştur. Kabrinin İstanbul'da Ayvansarayda Ka'riye Camii yanında bulunduğu söylenmektedir.

33-HZ. EBU DÜCANE (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Ebu Dücane'nin özgeçmişi:

İsmi Sammak, Künyesi Ebu Dücane, Babası Harşe'dir.

Hz. Ebu Dücane Resul-i Ekrem'in hicretinden önce Müslüman olma şerefini kazanmıştır. Allah Resulü Medine'ye hicret ettikten sonra da kendisini Ensardan Utbe bin Gazvan ile kardeş yapmıştır. Resul-i Ekrem Efendimize hayatı boyunca hizmet etmiş, hazarda ve seferde kendisinden bir an olsun bile ayrılmamıştır. İslamiyet'i muzaffer kılmak için en kötü şartlarda dahi mücadeleyi elden bırakmamış ve asla ümitsizliğe düşmemiştir.

Ebu Dücane'nin savaşlara iştiraki, diğer hizmetleri ve vefatı:

Hz. Ebu Dücane Resul-i Ekrem'in bütün gazalarına iştirak etmiş, bilhassa Uhut savaşında Peygamber efendimizin takdirini kazanacak derecede kahramanlık göstermiş ve elinde birkaç kılıç kırılmıştır. Hatta bir gün, Resul-i Ekrem Efendimiz elindeki kılıcı göstererek: "Bu kılıcın hakkını kim verecek" diye buyurduklarında, hemen ileri fırlayan birkaç kişiden biri olmuş ve elindeki kılıcı almaya hak kazanmıştı. Kılıcı alan Hz. Ebu Dücane: "Bu kılıcın hakkı nedir Yâ Resulallah?" diye sorduğunda, Allah Resulü: "Kırılıncaya kadar düşmanın yüzüne vurmaktır, vurmaktır" buyurmuştur. Gerçekten de kılıcın hakkı Ebu Dücane tarafından verilmiştir. Zira Uhut muharebesinde kendisi birçok yara almış olmasına rağmen vücudunu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e siper edip gelen darbelerden onu koruyarak büyük bir kahramanlık, cesaret ve şecaat örneği göstermiştir.

Hz. Ebu Dücane, harp meydanlarında düşmana karşı heybetli, gururlu ve azametli bir tavır sergilerdi. Onun bu halini gören Peygamber efendimiz: "Aslında bu tavır ve yürüyüş Allah'ın gazabını çeker, fakat savaş alanları müstesna" buyurmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in irtihalinden sonraki irtidat hareketlerine karşı düzenlenen savaşlara katılmıştır. Yemame'de Müseylemetü'l-Kezzab ve taraftarlarına karşı yapılan harpte mürted kuvvetleri mağlup edilmiş, ancak bir kısmı kaçarak müstahkem kalelerine sığınmıştı. Bu mürteci artıklarının varlığına kesin bir şekilde son vermek için

3334 Müsned, C-3 / 17.

kalenin ele geçirilmesi gerekiyordu. Bunun için kaleye hücum edilerek yerle bir edilmiş ve bu işin başarılmasında da Hz. Ebu Dücane'nin büyük payı olmuştur. Hatta Hz. Ebu Dücane bu muharebede şehit düşerek Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

Hz. Ebu Dücane'den hiçbir hadis rivayet edilmemiş olmakla beraber Ashab-ı Kiramın büyüklerindendi. Rahmetullahi aleyhim ecmein!

34-HZ. ZEYD BİN SABİT (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Zeyd'in özgeçmişi:

Adı Zeyd, Künyesi hakkında birkaç tabir kullanılır, en yaygın olanları Ebu Said ve vahiy kâtibi anlamına gelen "Kâtibü'l-Vahiy"dir. Babası Sabit, Annesi Nevvar'dır. Hz. Zeyd'in babası Sabit, İslamiyet'ten önce Ensar arasında meydana gelen Bias muharebesinde öldürüldüğü için altı yaşında yetim kalmıştı. Hz. Zeyd, Hz. Mus'ab bin Ümeyr'in Medine'de İslamiyet'i yaymakta olduğu bir sırada henüz çocuk yaşta iken İslam'la şereflenerek Kur'an öğrenmeye başlamıştı. Zeyd bin Sabit, Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret ettiği zaman on yaşında olduğu halde Kur'an'ın 17. sûresini ezberlemiş ve öğrendiklerini de Beni Neccar çocuklarına öğretmeye başlamıştı. Asr-ı Saadette Kur'an'ın tamamını ezberleme şerefini kazanmış ve Resulullah'ın huzurunda baştan sona tekrar tekrar okumuştu.

Peygamber Efendimize son derece bağlı olan Hz. Zeyd, her sabah namazını onunla beraber kılar ve hizmetinde bulunurdu. Resulullah'ın vahiy kâtipliğini yapar, aynı zamanda özel ve resmi yazışmalarını yürütürdü. Hatta Resul-i Ekrem'in emriyle kısa zamanda Süryanice öğrendiği için bu dille ilgili yabancı devlet adamlarından gelen yazıları tercüme eder ve cevaplar yazardı.

Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in de kâtipliklerini yapmış, Hz. Ömer döneminde Medine kaymakamlığı ve kadılığı, Hz. Osman zamanında da Beyt-ül mal nazırlığı görevlerine tayin edilmişti. Halife Hz. Ömer ile Hz. Übey bin Kâ'b arasında bir ihtilaf olmuştu. Bu ihtilafın çözümü için o sırada Medine kadısı bulunan Hz. Zeyd'e müracaat edilmiş oda huzuruna girdiklerinde Hz. Ömer'i yanına oturtmak istemişti. Bunun üzerine Hz. Ömer tepki göstererek: "İşte insafsızlığın başlangıcı budur, sen şimdiden hakemlikte eziyete başladın, ben hasmımla yan yana otururum." deyince bu sefer yan yana oturtmuştur. Duruşma başlayınca da Hz. Übey'e bakarak: "Emir'ül-mü'minine yemin teklifinden vaz geçmesini isteyince Hz. Ömer buna da rıza göstermeyerek yemin etmiş ve şöyle demişti: "Allah'a yemin ederim ki Zeyd, Ömer ile halktan birini eşit tutmadıkça kaza (hâkimlik) vazifesini hakkıyla yerine getirmiş olamaz."[3335] Bu olay, hayat boyu ibret alınması gereken bir uygulamadır. Günümüz idarecilerine ithaf olunur.

Hz. Zeyd'in eşi Cemile kadın sahabelerden, oğlu Harice ise meşhur yedi fakihten biri idi. Diğer bütün çocukları da hadis ilminde ileri gitmişlerdi.

3335 Kenzül ummal, C-3 / 173.

Ashab-ı Kiramın büyükleri özellikle Kur'an ve feraiz alanındaki derin bilgisini takdir ederlerdi. Hz. İbni Abbas gibi bir ilim deryası bile: "İlimin ayağına gidilir, ilim sizin ayağınıza gelmez" diyerek Hz. Zeyd'in evine gidip ondan istifade ederdi. Ve yine Hz. Ebu Hureyre ile İbni Abbas Kur'an'ı kendisinden kıraat ederlerdi. İmamı Şafii Hazretleri de feraiz konusunda onun görüşlerini esas almıştır.

Hz. Zeyd'in savaşlara iştiraki:

Bedir Muharebesi sırasında yaşı küçük olduğu için Resululla'ın emri gereği savaşa katılmamıştı. Yine yaşı sebebiyle Uhut savaşına da katılıp katılmadığı konusunda ihtilaf vardır. Hendek gazası sırasında 16 yaşında olduğu için harbe iştirak etmiş ve bundan sonraki Tebuk seferinde de yerini almıştır. Resul-i Ekrem'in irtihalinden sonra Hz. Ebu Bekir döneminde meydana gelen Yemame harbine iştirak ederek okla yaralanmıştır.

Hz. Zeyd'in İslami ilimlere ve Kur'an'a olan hizmeti:

Hz. Zeyd'in esas hizmeti Kur'an ve Kur'an'î ilimler alanında olmuştur. Bu sahada kendisini ebedileştirecek ve ölünce de ismini yaşatacak hizmetlere imza atmıştır. Vahyin ilk yıllarında kemik, deri, tahta, taş, yaprak ve kumaş parçaları üzerine yazılan Kur'an sayfalarını ilk defa bir cilt halinde cem ve tedvine muvaffak olmuştur.

Yemame harbinde 70 kadar hafız şehit olmuştu. Böyle bir harbin tekrarı halinde hafızların ezberlerinde bulunan Allah kelamının zayi olma endişesi ortaya çıkmıştı. Bu sebeple Hz. Ömer (r.a.) Halife Hz. Ebu Bekir'e müracaat ederek, hilafet makamında muhafaza edilen[3336] Kur'an sayfalarının bir ciltte toplanıp kitap haline getirilmesini istemişti. Bu talep üzerine Hz. Ebu Bekir, uzun bir meşveretten sonra Hz. Zeyd bin Sabit'i yanına çağırtarak Hz. Ömer'in de hazır bulunduğu bir sırada kendisine: Ya Zeyd! Resul-i Ekrem'in hayatında onun vahiy kâtibi idin. Sen Kur'an'ı gözden geçir, her ayetini tara ve cem et" emrini verdi. Hz. Zeyd: "Sen Resul-i Ekrem'in yapmadığı bir işi nasıl yapacaksın?" diyerek ve bu işin de zorluğunu bilerek emri hemen kabule yanaşmadı. Daha sonra kendisine gerekçeleri anlatıldı ve kabulü sağlandı. Hz. Zeyd, görevi üstüne aldıktan sonra titiz bir çalışmayla Kur'an-ı Kerim'i hiçbir yanlışlığa meydan vermeden cem ve tedvine muvaffak oldu ve Hz. Ebu Bekir'e teslim etti.

Hz. Ebu Bekir hayatı boyunca Kur'an'ın bu nüshasını muhafaza etti. Vefatından sonra da Hz. Ömer'e intikal etti. Onun vefatı üzerine de Peygamber efendimizin eşi Hz. Hafsa'ya emanet edildi.

Hz. Osman zamanında Müslümanların yaşadığı coğrafya çok genişlemiş ve insan yapısı da çeşitlenmişti. Bunun sonucu olarak Kur'an'ın kıraatinde ihtilaflar doğmuştu. Bu ihtilafları gidermek için bilhassa İslam sınırlarına yeni dâhil olan ülkelere Kur'an nüshası göndermek gerekli olmuştu. Bunun için Hz. Osman, Hz. Hafsa'daki Kur'an nüshasını isteterek çoğaltılmak üzere Hz. Zeyd bin Sabit başkanlığında bir heyet oluşturdu.

3336 Zihni Mehmed Efendi, el-Kavlü's-Sedîd Fî İlmi't-Tecvid, Sh:3, 1328.

Heyette Hz. Zeyd'den başka, Abdullah b. Zübeyr, Sâid b.As ve Abdurrahman b. el-Haris b. Hişam yer aldı. Heyette görev alanlardan sadece Hz. Zeyd Medineli, diğer üçü ise Kureyş kabilesindendi. Çünkü Kur'an, Kureyş lehçesiyle nazil olmuştu. Yazılışı sırasında her hangi bir ihtilafa düşülürse, Kureyş lehçesine göre yazılması esas kabul edilmişti. Neticede İlgili heyet tarafından bu prensipler dâhilinde nüsha kendisinden başka yedi adet daha çoğaltılmış ve kıraatte birliği sağlamak üzere, bir nüshası Medine'de bırakılarak, diğerleri Mekke'ye, Bahreyn'e, Yemen'e, Şam'a, Basra ve Küfe'ye gönderilmiştir.[3337] Esas nüsha tekrar Hz. Hafza'ya iade edilmiştir.

Hz. Osman (r.a.)'ın hazırlattığı mushaflarda nokta, hareke, cezm ve şedde gibi özel işaretler yoktu. Sadece harflerin şekli ile yazılmış ve kûfî yazı çeşidi kullanılmıştı.[3338] Bu özel işaretler daha sonraki yıllarda kullanılmıştır. Arapça'yı bilmeyen fakat Müslüman olan birçok insan bu özel işaretlerin yokluğu sebebiyle Kur'an'ı güçlükle okuyor veya hiç okuyamıyordu. Bu yüzden Kur'an'ı noktalama, harekeleme şedde ve cezm gibi özel işaretler ele alındı.Ebu Abdullah ez-Zencânî'nin bildirdiğine göre, Kur'an'ın harekelenmesini Abdulmelik b. Mervan zamanında ve Haccac'ın Irak'a vali olduğu yıllarda, **Ebu'l-Esved ed-Düelî** yapmıştır. Bu zat nahiv ilmini (Arapça dil bilgisini) Hz. Ali (r.a.)'den öğrenmiştir.

Kur'an'ın noktalanması ise, Kendisinden sonra ve yine kendisinin talebesi olan Horasan kadısı **Yahya b. Ya'mer** ile **Nasır b. Âsım el-Leysî** tarafından yapılmıştır.[3339]

Ogün bugündür yeryüzünün her noktasında okunan Kur'an, hiçbir değişikliğe uğramadan bu nüshadan çoğaltılmıştır. Engüzel Kur'an nüshaları da Türk hattatlar tarafından yazılmıştır. Hatta "Kur'an Mekke'de nazil oldu, İstanbul'da yazıldı, Kahire'de okundu" sözleri kelâm-ı kibar haline gelmiştir. Meselâ, 17. Asrın güçlü hattatı hafız Osman'ın yazdığı Mushaf-ı şerifler, birer hat ve sanat şaheseri olarak evlerimizi ve kütüphaneleri süslemektedir. Sırası gelmişken Kur'an hat sanatının unutulmaz üstatlarından olan Ağa kapılı İsmail Efendi, Şeyh Hamdullah, Ahmet Karahisarî, Mustafa İzzet, Kayış zade Hafız Osman, Kadırgalı Mustafa Nazif ve Hafız Hasan Rıza gibi isimleri sayabiliriz.

Hz. Zeyd, Kıraat, Feraiz, kaza ve fetva ilimlerinde son derece yetkili ve liyakatli idi. Bilhassa Kur'an-ı Kerim'i bütün revnakı (güzellikleri) ile bizzat Resul-i Ekrem'den öğrenmişti. Kıraat silsilesi onunla son bulur. Çünkü onun kıraati Kureyş kıraati idi. Hz. İbni

---

3337 Sahih-i Buhari, Cem'ül Kur'an bab'ı

3338 Kûfî yazı: İslam Medeniyetinde çok sayıda yazı çeşidi kullanılmıştır. Bunlardan birisi de Kûfî yazı çeşididir. Kûfî yazının harfleri hem düz, hem de yuvarlaktır. Kûfî yazının her çeşidinde başlı ve gözlü harfler üçgenimsi ve yuvarlağımsı durum alırlar. Her harf en az üç hareketle meydana gelir. Yazılışı oldukça zordur ve maharet ister. Hz. Ali (r.a.)'ın Kûfî yazıları başta gelir.

3339 Ünlü Demirhan, Kur'an-ı Kerim'in Tecvidi, Sh:20-21. 1983.

Abbas gibi Ashabın ileri gelenlerinden bazıları onun kıraat talebesi idi. Günümüzde bir buçuk milyar üzerinde Müslüman onun kıraati üzerine Kur'an'ı okumaktadır.

Hz. Zeyd hadis konusunda fazla rivayeti bulunmamakla beraber, hadis ilminin kurucularındandır. Rivayet ettiği hadisleri doğrudan doğruya Resulullah'tan telakki etmiş, onun vefatından sonra da Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'dan hadis öğrenmiştir. Hz. Zeyd'in ravileri arasında Hz. Enes bin Malik, Hz. Ebu Hureyre ve Hz. Ebu Said El Hudri gibi şahsiyetler vardır. Rivayet ettiği hadis sayısı 92 olup, en kuvvetli hadislerdir.

Hz. Zeyd, daha önce kısmen temas ettiğimiz gibi, Fıkıh ilminde yüksek mevki sahibi bir müçtehit idi. Özellikle fıkıh ilminde şöhret bulmuş Abdullah bin Mesud, Abdullah bin Ömer ve Abdullah bin Abbas gibi şahsiyetlerle beraber dört kişiden biriydi. Bütün dünyaya fıkıh ilmini bu dört zat ve talebeleri neşretmişlerdir. Bu nedenle Hz. Zeyd, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer devirlerinde çok büyük bir makam olan fetva makamına getirilmiştir. Fetvaları büyük bir külliyat oluşturacak derecede çoktur.

Fıkıh ilminin en önemli ve en zor bölümlerinden olan feraiz ilminde de en yüksek derecede bilgi sahibi idi. Bu ilmi tertip ve tedvin etmişti. Onun için Peygamber Efendimiz: "Ümmetim içinde feraizi en iyi bilen Zeyd bin Sabit" buyurmuşlardı.

Hz. Zeyd'in vefatı:

Hz. Zeyd, Hz. Muaviy'nin halifeliği döneminde hicretin 45. yılında 56 yaşında iken Medine'de Allah'ın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesine Ashabın ileri gelenleriyle birlikte bütün Medine halkı iştirak etmiş ve namazını Medine valisi Mervan El Hakem kıldırmıştır. Rahmetullahi aleyhim ecmein!

35-HZ. ABDULLAH BİN REVAHA (R.A.)'NIN HAYATI:

Hz. Abdullah'ın özgeçmişi:

Adı Abdullah, Künyesi Ebu Muhammed, Unvanı şair-i Resulullah, Babası Revaha, Annesi Kebşe'dir.

Hz. Abdullah hem cahiliyet döneminde hem de İslamiyet'i kabul ettikten sonra itibarlı şahsiyetlerdendi. Akabe gecesinde Müslüman olma şerefini kazanmıştı. Fahr-i Kâinat Efendimizin özel kâtiplerinden biri olup, kudretli bir hatip ve şair idi. Resulullah (s.a.v.)'in üç şairi vardı. Bunlar: Hassan bin Sabit (müşriklerin soy ve karakterini çok iyi bildiği için onlara tan ederek İslamiyet'i savunurdu.), Ka'ab bin Malik (Müşriklerin hal ve hareketlerini hicvederdi.) ve Abdullah bin Revaha (Peygamber Efendimize şiir yoluyla sataşan kâfirlerin küfür ve sapıklıklarını hicvederek İslamiyet'i ve onun Yüce Peygamberini müdafaa ederdi). Bu üç şair hakkında şu ayet-i kerimeler nazil olmuştur: "Şairlere (gelince), onlara da sapıklar uyarlar. Onların her vadide başıboş (şaşkın şaşkın) dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi? Ancak iman edip iyi işler yapanlar, Allah'ı çok, çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar müstesnadır. Haksızlık (zulüm) edenler. Yakında nasıl bir inkılâba uğrayıp

devrileceklerini bileceklerdir."[3340] Ayet-i Kerime de geçen "Müstesna" kelimesi ile Resulullah'ın bu şairleri kast edilmiştir.

Sahih hadis kitaplarında yer alan birçok hadis-i şeriften de anlaşılacağı üzere, kötülüğü ifade etmeyen ve iyi maksatla kullanılan şiir, yukarıda ayet-i kerimede kötülenen şiirden istisna edilmiştir. Nitekim Hz.Peygamber Efendimiz Hz. Abdullah'ın şiirlerini beğenir ve kâfirler üzerinde oktan daha fazla tesir ettiğini söylerdi. Hassan bin Sabit'e de: "Müşrikleri (şiirlerinle) hicvet, bil ki muhakkak Cebrail de seninle beraberdir"[3341] buyurmuştur.

Hz. Abdullah, züht ve takva sahibi bir zattı. Allah yolunda cihattan zerre kadar çekinmez ve şehit oluncaya kadar da hiçbir gazadan geri kalmamıştı. Allah Resulünün bütün emirlerini harfiyen yerine getirirdi. Bu nedenle Resul-i Ekrem Efendimiz kendisini çok sever ve onun hakkında: "Allah, Abdullah bin Revaha'ya rahmet eylesin. Melekler onun meclisi ile iftihar ederler"[3342] buyurmuştu.

Hz. Abdullah'ın savaşlara iştiraki ve Şehadeti:

Hz. Abdullah, Bedir muharebesinden itibaren şehit edildiği Mute harbine kadar bütün gazalara iştirak etmiş, Hudeybiye ve Rıdvan biatlerinde de hazır bulunmuştu.

Hicretin sekizinci yılında vuku bulan Mute savaşında, Resulullah'ın ordunun baş komutanlığına getirdiği üç kişiden biri de Hazreti Abdullah idi.

Daha önceki konularda da belirttiğimiz üzere, 3000 kişilik Müslüman ordusu 100,000 kişilik düşman kuvvetleriyle karşı karşıya idi. Buna rağmen Hz. Abdullah, savaşılması tezini savunarak şöyle demişti: "Arkadaşlar biz yalnız şehit olmak için çıkmış bulunuyoruz. Biz sayı veya kuvvet ile dövüşmüyoruz. Biz ancak imanımızın gücü ile dövüşüyoruz. Cenab-ı Hak bizi İslam gibi bir din ile şereflendirmiştir. Onun için ilerlemeliyiz. İleride ya zafere erer veya şehit oluruz. Bunların her ikisi de bizim için özlediğimiz şeylerdir."[3343] Nihayet savaşa karar verilmiş ve iki ordu karşılaşmıştı. İslam ordusunun ilk komutanı Hz. Zeyd bin Harise cesaret ve kudretle savaşarak şehit düşmüştü. Resul-i Ekrem'in emri gereği arkasından sancağı Hz. Cafer alarak ordunun başına geçmiş, o da şehit düşmüştü. Bunu üzerine Hz. Abdullah bin Revaha Peygamber sancağını eline alıp ordunun komutanlığını üstlenmek üzere iken şu şiiri söylediği rivayet edilmiştir:

Nefsim bir isteksizlik var sende

Savaşacaksın dilesen de dilemesen de

3340 Şuara: 26 / 224-227.

3341 Prof Dr. Özek Ali ve diğerleri, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali, Şura Süresinin 224-227. âyetlerine âit dip not.

3342 Ş.M. A. Nedvi ve S:S:Ansari, Asr-ı Saadet, Peygamberimizin Ashabı, 5 / 338, Terc. Ali Genceli.

3343 age. C-5 / 336.

Hani çoktandır yoktu sende ölüm korkusu?

Cafer! Ne güzel geliyor cennet kokusu!

Hz. Abdullah bin Revaha da bu savaşta diğer şehit olan arkadaşları gibi kahramanca, yiğitçe cihad etti ve şehit düşerek Rabbine kavuştu.

36-HZ. EBU KATADE (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Ebu Katade'nin özgeçmişi:

İsmi Haris, Künyesi Ebu Katade, Lakabı Farisi Resulullah'tır. Çok yakışıklı ve savaşçı bir kişiliğe sahip olan Hz. Ebu Katade Hazrec kabilesine mensuptur.

Akabe biat'inden sonra İslamiyeti kabul eden Ebu Katade Bedir savaşının dışında bütün savaşlara iştirak etmiştir. Mekke-i Mükerreme'nin fethinden sonra vuku bulan Huneyn gazasında askerler bir aralık bozguna uğramıştı. Bu beklenmedik bozgunun önlemesinde ve askerlerin yeniden toparlanmasında Hz. Ebu Katade büyük yararlıklar göstererek başta Peygamber Efendimiz olmak üzere herkesin takdirini kazanmıştır.

Hz. Ebu Katade Resul-i Ekrem'in vefatından sonra dört halife devrinde Medine-i Münevvere'de yaşamış, Hz. Ali devrinde bir ara Mekke emirliğine tayini düşünülmüş ise de bu gerçekleşmemiş ve Hz. Ali'nin yanında kalmaya devam etmiştir. Bu nedenle hicretin 38. senesinde haricilerle dövüşmüş ve cengâver kişiliği ile bilinen Hz. Katade, Nehrevan muharebesinde Hz. Ali'nin askeri birliklerine kumanda etmiştir.

Hz. Ebu Katade'nin ahlaki fazileti ve ilmi kişiliği:

Hz. Ebu Katade İslam kardeşliğini bütün canlılığı ile nefsinde yaşayan yüksek ruhlu bir kişiliğe sahipti. Mesela şu hadise onun bu yüce hasletine çok güzel bir örnektir. Bir gün Resulullah'ın huzuruna namazını kıldırması amacıyla bir cenaze getirilmişti. Cenaze namazına durmadan önce Allah elçisi sordular:

– Bu zatın borcu varmı? Cevap verdiler:

– Evet, iki dinar borcu var.

– Resul-i Ekrem tekrar sordular:

– Bu borcunu ödeyecek bir karşılık bıraktı mı?

– Hayır dediler. Bunun üzerine Allah Resulü emir buyurdular:

– O halde götürünüz onun namazını siz kılınız.

Bu sırada cenaze namazını kılmak için orada hazır bulunan Hz. Ebu Katade cemaatin arasından sıyrılarak ileri atıldı ve:

– Yâ Resulallah! Onun borcunu ödemeyi ben üzerime alıyorum, dedi. Hz. Ebu Katade'nin bu sözü üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) cenaze namazını kıldırdı.[3344]

Hz. Ebu Katade Resul-i Ekrem Efendimizin mübarek hadis-i şeriflerini büyük bir titizlikle nakleden sahabilerdendir. Bu hadis-i şeriflerden bir tanesini şöyle rivayet eder:

3344 Müsned İbni Hanbel, C-5, Sh: 297.

"Bir gün Resul-i Ekrem ile birlikte bulunuyorduk. Bu sırada bir cenaze geçti. Allah Resulü cenazeye bakarak dediki:

– Hem kendi rahat etti, hem de başkalarına rahat ettirdi.

Resulullah'ın bu ifadesiyle neyi kasdettiğini anlamadığımızdan kendilerine sorduk:

– Ya Resulallah! İstirahat etti demekten neyi murad buyurdunuz?

– Resul-i Ekrem cevap verdiler: "Mümin olan kul ölümü ile dünyanın eza ve cefasından kurtulur, Allah'ın rahmetine kavuşur.

Tekrar sorduk:

– O halde, "başkalarını rahat ettirdi" buyurmakla neyi murad ettiniz?

Allah Resulü tekrar cevap verdi: Facir (günahkâr) bir insanın ölümü ile insanlar, şehirler, ağaçlar ve hayvanlar müsterih olur."[3345]

Hz. Ebu Katade'nin evliliği ve vefatı:

Hz. Ebu Katade'nin zevcesi Sülafe ashab-ı kiramın ileri gelenlerinden Bera bin Ma'rur'un kızı idi. Aynı zamand da sahabiyattan idi. Ebu Katade'nin bu evliliğinden dört erkek evladı dünyaya gelmiştir.

Hz. Ebu Katade'nin vefat tarihi hakkında farklı rivayetler olmakla birlikte İmam Buhari'nin rivayetine göre hicretin 50. veya 60. senesinde Küfe'de vefat etmiştir.

37-HZ. ESAD BİN ZÜRARE (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Esad'ın özgeçmişi:

Hazrec kabilesine mensup olan Es'ad bin Zürare'nin künyesi Ebu Emame'dir.

Seçkin bir ahlaka sahip olan Hz. Esad bin Zürare, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e henüz Peygamberlik verilmeden önce, her türlü ahlaksızlığın ve şirkin yaşandığı Arabistan'da putperestlikten sıyrılıp tevhid inancını yaşayan vicdanlı birkaç kişiden birisi idi. İslamiyet'i kabul etmeden önce Mekke'de Utbe bin Rabia'nın evinde misafir olarak bulunuyordu. Bu arada Hz. Muhammed (s.a.v.) de İslamiyet'i yeni yeni tebliğe başlamıştı. İslamiyet hakkında önceden bilgi sahibi bulunan arkadaşı Zekvan bin Kayas bir gün kendisine: "İslamiyet, tam senin yaşantına uygun bir dindir" diye tanıtım ve tavsiyede bulunmuştu. Bunun üzerine Hz. Es'ad Resulullah'ın huzuruna giderek şehadet getirip İslamiyeti kabul etmiş ve böylece tevhid inancını perçinlemişti.

Hz. Es'ad İslamiyet'i kabul ettikten sonra Medine'ye geri dönmüş ve Şereflendiği bu dini çevresine hararetle yaymaya başlamıştır. Aynı zamanda Resul-i Ekrem Efendimizin İslamiyet'i Medine'de tebliğ etmek üzere görevlendirdiği Mus'ab bin Ümeyr'i evinde misafir etmiş ve kendisinin en büyük destekçisi olmuştur. Hatta Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret etmeden önce Medine-i Münevvere'deki Müslümanları toplayarak ilk Cuma namazını kıldırma şerefini de o kazanmıştır.

Bundan sonra birinci ve ikinci Akabe biat'lerine iştirak etmiş ve Resul-i Ekrem ta-

3345 Müsned İbni Hanbel, C-5, Sh: 302.

rafından Beni Neccar kabilesinin reisliğine tayin edilmiştir.

Hz. Esad'ın Vefatı:

Hz. Es'ad bin Zürare Mescid-i Nebevi'nin inşası sırasında hastalanmış Resul-i Ekrem Efendimiz kendisini ziyaret ederek afiyet dileyip dua etmiştir. Ancak Allah Resulü'nün bu ziyaretinden kısa bir süre sonra her fani gibi o da hayata gözlerini kapatarak ebedi âleme intikal etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine'ye hicretinden sonra ilk vefat eden sahabi olmuş ve cenazesi Resul-i Ekrem tarafından kıldırılarak Baki mezarlığına defnedilmiştir. Rahmetullahi aleyhim ecmein.

38-HZ. UKKAŞE BİN MUHSAN (R.A.)'IN HAYATI:

Hz. Ukkaşe'nin özgeçmişi ve vefatı:

Ashab-ı Kiram'ın ulularından olan Hz. Ukkaşe (r.a.), Peygamber Efendimizin hicretinden önce İslamiyet'le şereflenmiş ve daha sonra da Medine'ye hicret edenler arasında yer almıştır.

Hz. Ukkaşe başta Bedir muharebesi olmak üzere, Uhut, Hendek ve diğer bütün savaşlara katılmış, özellikle de Bedir muharabesinde büyük bir kahramanlık göstererek başta Resul-i Ekrem olmak üzere bütün mücahitlerin takdirini kazanmıştır. Bundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisini sevmiş ve muhabbetini her fırsatta göstermiştir.

Hicretin 6. senesinde Beni Esed'e mensup bazı kimselerin Medine'ye karşı saldırıya geçecekleri istihbaratını alan Resul-i Zişan Efendimiz Hz. Ukkaşe'yi bir müfrezenin başına komutan tayin ederek bu saldırganların takip edilmelerini emretmiştir. Bunun üzerine Ukkaşe emrindeki kuvvetlerle saldırganları takibe koyulmuş ve neticede bunları bularak imha etmiştir.

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in irtihallinden sonra irtidat hareketleri baş göstermişti. Bu irtidat hareketlerinden birisi de Tüleyha bin Huveyled el Esedi tarafından yönetiliyordu. Halife Hz. Ebu Bekir Hz. Halid ile birlikte Hz. Ukkaşe'yi bu irtidat hareketini bertaraf etmek üzere görevlendirmiş ve yapılan şiddetli çarpışma sırasında irtidat hareketinin başıTaliyha tarafından Hz. Ukkase şehit edilmiştir. Hz. Halid büyük bir üzüntü içerisinde Ukkaşe'yi techiz ve tekfin edip defnetmiş, daha sonra da intikamını almıştır.

Rahmetullahi aleyhim ecmein!

39-HZ. HANZALA BİN EBU AMR (R.A.)'IN HAYATI:

Hz. Hanzala'nın özgeçmişi ve şehadeti:

Hz. Hanzala Evs kabilesinden olup, Peygamber Efendimizin İslam'a davetinden önce de Allah'ın birliğine inanan ve putlara tapmayanlardan idi. Ashab-ı Kiram'ın genç mücahitlerinden olup, Bedir gazasına iştirak ettiğinde henüz bekâr idi. Bedir'den döndükten bir müddet sonra Abdullah bin Übey'in kızı Cemile ile evlendi. Gerdeğe girdiği gecenin ertesi sabahı Uhut'ta müşriklerle savaşılacaktı. Sabah olunca muharebeye ye-

tişmek için telaştan gusletmeyi unuttu ve o halde yola çıktı. Uhud'a vardığında Resulullah mücahitlere harp düzeni aldırıyordu. O da mücahitlerin arasına katılarak yerini aldı. Savaş başladığında kendinden geçercesine ve kahramanca düşmana saldırdı. Bu müşrik ordusu bozguna uğrayıp kaçmaya başladı. Hanzala tam bu sırada Ebu Süfyan'ın önünü keserek üzerine hücum edip yere düşürdü. Korkudan ne yapacağını şaşıran Ebu Süfyan avazının çıktığı kadar "Ey Kureyş halkı! Ben Ebu Süfyan'ım, Hanzala beni öldürecek ne olur yetişip beni kurtarın" diye bağırmaya başladı. Müşrikler kendi canlarını kurtarmanın telaşına düşmüşlerdi. Bu çığlığa kimse aldırış etmedi. Anca Hz. Hanzala'nın hemen arka tarafında bulunan Şeddat bin Esved adındaki hain Hanzala'yı sırtından mızrakla vurarak şehit etti.

Hanzala'nın şehit olduğunu öğrenen Resul-i Ekrem Efendimiz çok üzülmüştü. Yaşlı gözlerle semaya doğru mübarek başını kaldırarak şöyle buyurdu: "Ben Hanzala'yı meleklerin gökle yer arasında, gümüş bir tepsi içerisinde yağmur suyu ile yıkadıklarını gördüm."

Ebu Üseyd Sa'id de diyor ki: "Hanzala'nın cesedine gidip baktığımda, başından yağmur suyu akıyordu. Döndüm bu durumu Resulullah'a haber verdim. O da Hanzala'nın zevcesi Cemile'ye haber gönderip bunun sebebini sordu. Cemile de Uhut savaşına katılmak üzere evden çıktığında Hanzala'nın yıkanamadığını ve cünüp olduğunu bildirdi." Mesele anlaşılmıştı. Cenab-ı Hak kendi yolunda şehit olmanın mükâfatını melekleri vasıtasıyla böyle ödüllendiriyordu. Bundan sonra Hanzala'nın adı "Gasilül-Melaike=Melekler tarafından yıkanmış kimse" diye anıldı. Hanzala'nın mensup olduğu Evs Kabilesi de bu hadise sebebiyle "Melekler tarafından yıkanan Hanzala bizdendir"diye iftihar ederlerdi.

Hz. Hanzala gerdeğe girdiği gece eşi Cemile hamile kalmış ve Abdullah ismini verdikleri bir erkek evlat dünyaya getirmişti. Abdullah bin Hanzala olarak tanınan bu oğul, Yezid zamanında bir savaşta babası gibi o da şehit edildi. Rahmetullahi aleyhim ecmein.

40-HZ. ÜBADE BİNTİ SAMİT (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Übade'nin özgeçmişi ve vefatı:

Hz. Übade, Ensarın ileri gelenlerinden olup, Ashab-ı Kiramın büyüklerindendi. Bütün güzel hasletleri üzerinde toplamıştı. Güzel ahlak ve ilim sahibi bir şahsiyetti. Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından hicretten sonra Mekke'den Medine'ye göç eden Hz. Ebu Mersed ile kardeş yapılmıştı.

Hz. Übade, birinci, ikinci ve üçüncü Akabe biatleri ile Bedir ve Hudeybiye gibi önemli günlerde hazır bulunmuştu.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında Kur'an-ı Kerim'i toplayan müstesna birkaç kişiden birisiydi.

Halife Hz. Ömer tarafından Hz. Muaz bin Cebel ve Hz. Ebu Derda ile beraber Şam halkına Kur'an-ı Kerim öğretmek için görevlendirilmişti. Kur'an öğretimini Humus ci-

varında yerine getirdikten sonra Filistin'e kadı olarak tayin edilen Hz. Übade (r.a.), yüksek içtihat kabiliyetine sahip olan Ashab-ı Kiramdan birisiydi.

Yüz seksen bir hadis rivayet eden Hz. Übade, hicretin 34.yılında 72 yaşında iken Remle'de veya Kudüs'te vefat etmiştir.

41-HZ. EBU SÜFYAN BİN HARB (R.A.)'İN HAYATI:

Hz. Ebu Süfyan'ın özgeçmişi:

Boynu kısa, başı irice olan Ebu Süfyan, Kureyşin eşrafındandı. Ticaretle uğraşır ve Kureyşin ticaret kervanlarını yönetirdi.

Dördüncü kuşak dedesi olan Abdi Menaf, Peygamber Efendimizin de dördüncü kuşak dedesi idi.

Resul-i Ekrem (s.a.v.)'in muhtereme eşi Hz. Ümmü Habibe Ebu Süfyan'ın kızı idi. Uhut savaşında Hz. Hamza'nın ciğerini söken Hind ise karısı idi. Kureyş arasında Ebu Cehil ve Utbe gibi reyce üstün olan ve sözü geçen kişilerden biriydi. Reisleri temsil eden ve savaşa giderken taşınan "el- Ukab" adlı bayrak Ebu Süfyan'da idi. Bedir savaşına onun kervanı sebep olmuş, Uhut savaşında da Kureyşin tamamını o sevk ve idare etmişti.

Hz. Ebu Süfyan'ın Müslüman oluşu:

Müslüman olmadan önce Mekke'nin fethine kadar İslam'ın ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in amansız düşmanı olan Ebu Süfyan, İslam'la şereflendikten sonra İslam'ın samimi müdafi olmuştur. Mekke'nin fethi sırasında Hz. Ömer'in tavassutu ile Resulullah'ın huzurlarına gelerek Müslüman olma şerefini kazanmıştır. Müslüman olduktan sonra Peygamber Efendimizden imtiyaz istemiş, O da: "Ebu Süfyan'ın evine girenler emniyettedirler, onlara dokunulmayacak" buyurmuşlardır. İslamiyet'i kabul ettikten sonra derhal Mekke'ye dönmüş ve insanları İslam'a teslim olmaya davete başlamıştır. Durumuna çok içerleyen karısı Hind sakalından tutarak: "Ey Kureyşliler bu ahmak ihtiyarı derhal öldürün" diye bağırmıştır. Fakat ertesi gün o da İslam'ın yüceliği karşısında daha fazla dayanamayarak Allah Resulünün huzurlarına gitmiş ve İman ettikten sonra da Kureyş kadınları adına sözleşme yapıp hayır duasını almıştır.

Ebu Süfyan, müellefe-i kulüb arasında yer almakla beraber, İslam'la şereflendikten sonra samimi bir Müslüman olmuş ve bu halini şu ifadelerle anlatmıştır: "Ben Müslüman olduktan sonra günah işlediğimi bilmiyorum."

Hz. Ebu Süfyan'ın savaşlara iştiraki ve vefatı:

Hz. Ebu Süfyan Müslümanlar safında bazı gazalara katılarak büyük kahramanlıklar göstermiş ve Taif muhasarasında düşman tarafından atılan bir okla bir gözünü kaybetmiştir. Hz. Ebu Bekir döneminde meydana gelen Yermük muharebesinde de diğer gözünü kaybetmiştir. Resul-i Ekrem Efendimiz tarafından Necran'a vali tayin edilen Ebu Süfyan, hicri 31 yılında hastalanarak 88 yaşında Medine'de vefat etmiş ve cenaze namazını Hz. Osman kıldırmıştır.

42-HZ. MUAVİYE (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Muaviye'nin özgeçmişi:

Hz. Muaviye'nin babası Ebu Süfyan, annesi Hind'dir. Hz. Muhammed (s.a.v.) 34 yaşında iken Mekke'de dünyaya gelmiştir. Kendisi uzun boylu, beyaz tenli, güzel yüzlü ve heybetli görünüşlüydü. Resulullah'ın kayın biraderi olan Muaviye'ye, Hz. Ömer her bakışta: "Bu ne güzel bir Arap Sultanıdır" diye ona olan hayranlığını dile getirirdi.

Hz. Muaviye cesaret sahibi, çalışkan, Hz. Peygamber (s.a.v.) den sonra en cömert olan, debdebeli yaşamayı seven, güzel giyinen, güzel konuşan, azimli, istikrarlı, zeki ve akıl dolu bir insan olarak tanınmıştır. Sanki her bakımdan devlet başkanı olmak için yaratılmıştır. Bununla beraber, İslam'ın seçime dayalı hilafet sistemini babadan oğula geçen saltanata çevirmekle tenkit edilmiş ve bu tenkit, günümüzde öylesine aşırılığa götürülmüştür ki, sahabe hakkında caiz olmayan çeşitli suizan ve ithamlara sebep olmuştur. Hâlbuki Allah Resulü hiçbir ayrım yapmadan bütün Sahabe-i Kiramı övmüş ve onlara dil uzatanları lanetlemiştir. Bütün Ehl-i Sünnet âlimleri de bunu temel esas almışlardır. Dolayısıyla bu ifrat görüşlere katılmak mümkün değildir. Geçmiş birçok hadiseyi değerlendirirken olduğu gibi, bu olayı da kaderin bir cilvesi olarak görmek ve kader faktörünü göz önünde bulundurmak en sağlıklı yaklaşım tarzı olacağı kanaatindeyim.

Hz. Muaviye'nin Müslüman oluşu ve devlet yönetimindeki yeri:

Hz. Muaviye, Mekke'nin fethedildiği gün babası, annesi ve kardeşi Yezid'le birlikte 19 yaşında iken Allah Resulünün huzuruna giderek imanla şereflenmiştir. Ancak kendisinin daha önce Müslüman olduğunu, bunu anne ve babasından gizlediğini ifade etmiştir.

Resulullah kendisini Kur'an-ı Kerim yazan kâtipler arasına almış ve hakkında şöyle dua etmiştir: "Yâ Rabbî! Muaviye'yi doğru yolda bulundur ve başkalarını da doğru yola götürücü kıl!"[3346] Başka bir duasında da: "Yâ Rabbî! Muaviye'yi azabından koru ve ülkelere hâkim kıl!"[3347] Buyurmuştur.

Hz. Muaviye İslam'a daima sadık kalmıştır. Resulullah'la birlikte Huneyn gazvesine katılmış ve müellefe-i kulubtan sayıldığı için de babası gibi 100 deve ve 40 okiyye harp ganimeti almıştır.

Hz. Ebu Bekir zamanında Suriye tarafına sevk edilen orduya kardeşi Yezid'le birlikte katılmıştı. Kardeşi Yezid vefat edeceği sırada üzerinde bulunan Şam valiliğini Muaviye'ye bıraktı; Hz. Ömer de bunu onayladı. Hz. Osman halife olunca, Şam valiliğine ilaveten bütün Suriye bölgesinin yönetimini Muaviye'ye bıraktı. Hz. Osman'ın şehit edilmesi üzerine hilafet makamına Hz. Ali geçti. Bunun üzerine Hz. Muaviye, Hz. Ali'den Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılmasını istedi. Hatta Hz. Talha ve Hz. Zübe-

3346 Tirmizi, Menakıb,(3841)

3347 Uyan Abdullatif, Menkıbelerle İslam meşhurları Ansiklopedisi, C-2 / 1319.

yir de aynı şekilde Hz. Osman'ın kanını talep ettiler. Daha önceki bahislerde de temas ettiğimiz gibi, Hz. Ali ortada tedhiş ve anarşinin hüküm sürdüğünü, bunun için zamana ihtiyacı bulunduğunu, acele edilmemesi gerektiğini ileri sürdü. Bu gerekçe başta Muaviye tarafından kabul görmediği gibi, onun tarafından daha da duygusallaştırılarak büyük kitlelerin etrafında toplanmasına sebep oldu ve Hz. Ali'ye biat etmedi. Böylece Suriye bölgesinin tek hâkimi durumuna geldi.

İslam tarihinin hala kanayan yarası olan Sıffın savaşı Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında cereyan etti. Bu bahsi daha önceki konularda detaylı bir şekilde açıkladığımız için tekrarına gerek görmedik.

Hz. Ali şehit edildikten sonra yerine halife olan oğlu Hz. Hasan, Muaviye ordusunun Irak'a doğru hareket ettiğini öğrenince o da kuvvetlerini Irak üzerine sevk etti. Ancak Hz. Hasan fitne çıkıp Müslüman kanının dökülеceğini görünce hilafeti Muaviye'ye terk ederek iki İslam ordusunun kaşı karşıya gelmesini önledi ve Medine'ye geri döndü. Bunun üzerine Hz. Muaviye Küfe'ye gelerek halktan biat aldı. Böylece Hz. Muaviye İslam coğrafyasının tek meşru halifesi oldu. Hz. Ömer zamanında dört sene, Hz. Osman zamanında on iki sene, Hz. Ali zamanında beş sene ve Hz. Hasan zamanında da altı ay valilik yaptı. Böylece yaklaşık yirmi yıl vali olarak, yirmi yıl da halife olarak ümmet-i Muhammed'in hizmetinde bulundu.

Hz. Muaviye'nin vefatı sırasındaki tavsiyeleri ve vefatı:

Kısas-ı Enbiyanın bildirdiğine göre, Hz. Muaviye hastalanmadan kısa bir süre önce halkla ve oğlu ile bir nevi helalleşme mahiyetinde şu mealde konuşmalar yaptı: "Ey insanlar! Üzerinizde çok kaldım ve yoruldum. Belki sizi de usandırdım. Artık ayrılmak istiyorum. Fakat benden sonra yerime daha iyisinin geleceğini sanmıyorum. Çünkü benden evvel gelenler benden daha iyi idiler. Kim Allah'a kavuşmak isterse, Allah da ona kavuşmak ister. Yâ Rab! Sana kavuşmak istiyorum. Bana kavuşmanı irade buyur ve beni mesut eyle!" Bu hutbesinden birkaç gün sonra hastalandı ve oğlu Yezid'i yanına çağırarak: "Oğlum seni harp yolarında yormadım. Düşmanları yumuşattım (etkisiz hale getirdim). Arapları sana itaat eder hale getirdim. Kimseye nasip olmayan servet topladım. Senin için kimseden korkum kalmadı. Fakat Hüseyin bin Ali (radıyallahü anhüma) hafif bir zattır. Küfeliler onu senin karşına çıkarabilirler. Ona galip geldiğin zaman, af ile muamele yap, kendisini iyi karşıla! Onun bize yakınlığı ve büyük hakkı vardır ve Resulullah'ın torunu ve emanetidir" diye tavsiyede bulunduktan sonra hastalığı arttı. Bunun üzerine şu isteğini dile getirdi: "Resul-i Ekrem (s.a.v.) Hazretleri bana bir gömlek giydirmişti. O mübarek gömleği bu güne kadar sakladım. Bir gün kestiği tırnaklarını da bir şişeye koyup saklamıştım. Öldüğüm zaman o gömleği kefenimin altına giydiriniz. O tırnakları da öğüterek gözlerime ve ağzıma koyunuz. Belki Cenab-ı Hak bunların hürmetine beni affeyler. Keşke Mekke'nin "Zü-Tuva" denilen köyünde sıradan bir Kureyşli

olsaydım da, hiçbir idarecilikle uğraşmasaydım."[3348]

Bu ifadelerinden sonra hastalığı daha da ağırlaştı ve hicri 68 yılında 78 yaşında iken ruhunu yüce Mevla'sına teslim etti. Başka bir rivayette de 86 yaşında vefat ettiği söylenmiştir. Kabr-i şerifi Şam'da bulunmaktadır.

Hz. Muaviye vefat edince Dahhak İbnu Kays minbere çıkarak onun hakkında şu sözleri söyler: "Emiru'l-Müminin Hz. Muaviye Arab'ın gücü ve Arab'ın dâhisi idi. Allah onunla fitneyi önledi ve onu kulları üzerine hâkim kıldı. Ordularını karada ve denizde ilerletti. Allah'ın ibadete düşkün kullarındandı. O dua etti, Allah da duasına icabet etti. Artık vefat etmiştir. İşte kefenleri. Biz kefenini sarıp kabrine koyacağız. Allah'la kendi arasında sadece ameli var. Dilerse rahmet eder, dilerse azabeder."[3349]

43-HZ. HASAN BİN ALİ (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Hasan'ın özgeçmişi:

Adı Hasan, Babası Ali, Annesi Fatıma, Lakabı Mücteba, Künyesi Ebu Muhammed'dir. Hicretin üçüncü yılında ve ramazan ayının ortasında Medine'de doğmuştur. Allah Resulü doğduğunda kulağına ezan okumuş ve adını Hasan koymuştur. Bazı rivayetlere göre, Hasan ve Hüseyin isimlerinin İslamiyet'ten önce Araplar arasında bilinmediği, ilk defa Resul-i Ekrem'in bu isimleri torunlarına koyduğu belirtilir. Hatta doğduklarında babaları Hz. Ali oğullarına "Harb" ismini verdiği, Resulullah'ın bunu kabul etmeyip Hasan ve Hüseyin şeklinde değiştirdiği de rivayet edilir.

İmam Hasan, Ehl-i Beyt ve Ashab-ı kiramdan olup, Hz. Fatıma'nın büyük oğlu ve Resulullah'ın sevgili torunudur. On iki imamın ikincisi, Hülefa-i Raşidinin beşincisidir. Soyundan olanlara şerif denir.

Hz. Hasan, beyaz tenli, güzel yüzlü, yumuşak huylu, fedakâr karakterli, şefkatli, cömert ve züht sahibi bir insandı. Resulullah'a çok benzerdi. Ondan daha çok benzeyen kimse yoktu. Hz. Enes (r.a.)'den gelen bir rivayete göre Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'e: "Ehl-i Beytinizden hangisini en çok seviyorsunuz?" diye sorulduğunda: "Hasan ve Hüseyin"[3350]diye cevap vermişlerdi. Her fırsatta, kızı Hz. Fatıma'ya torunlarını çağırtarak onları sever, koklar ve kucaklardı. Hatta Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in yüzlerine bakarak: "Allah'ım, ben bunları seviyorum, Sen de sev"[3351] diye dua ederdi. Başka bir mübarek sözlerinde de: "Hasan ile Hüseyin cennet gençlerinin ulularıdır. Onları seven beni sevmiş olur, onlara buğz eden de bana buğuz etmiş olur"[3352] diyerek torunlarına olan sevgi ve şefkatini dile getirmişti.

3348 age. C-2 / 1320-1321.

3349 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis, Ans. K. Sitte, C-12 / 395.

3350 Tirmizi, Menakıb, (3774)

3351 age. (3784)

3352 Uyan Abdullatif, İslam Meşhurları Ansiklopedisi C-2 / 926.

Hz. Osman'ın sarayı asiler tarafından muhasara edildiğinde, kardeşi Hüseyin ile beraber Hz. Osman'ı isyancılara karşı korumak için babaları Hz. Ali tarafından görevlendirilmiş ve yanlarında aynı görev için bulunan Ashab-ı Kiramın diğer çocuklarıyla birlikte isyancılara karşı hayatlarını ortaya koyarak büyük bir mücadele vermişlerdir.

Hz. Hasan'ın Halife seçilmesi:

Hz. Hasan, babası Hz. Ali şehit edilince de hicretin kırkıncı yılında 37 yaşında iken Küfe'de kırk binden fazla insan tarafından halife seçildi. Kısa bir süre sonra Irak; Horasan, Hicaz ve Yemen ahalisi de kendisine biat ederek halifeliğini kabul ettiklerini ilan ettiler. Bu durumda Muaviye'ye sadece Suriye ve Mısır kalmıştı. Hz. Hasan hilafet makamında 6 veya 7 ay kaldıktan sonra Muâviye miladi 631 yılının temmuz ayında Şam'dan bir ordu ile Irak'a doğru yürüdü. Durumdan haberdar olan Hz. Hasan da Muâviye'yi durdurmak için bir ordu hazırlayarak yola çıktı. Ancak yolculuk esnasında Iraklı askerlerden bir kısmının kendisine alenen itaatsizlik gösterdiklerine şahit oldu. Bu nedenle Muâviye ordusu karşısında bu askerlerden hayır gelmeyeceğini anladı. Bununla beraber dünya saltanatı için Müslüman kanının dökülmesini de istemiyordu. Bu sebepledir ki iki ordu Ambar şehrinin Meskem mıntıkasında karşılaşıp çarpışmaya ramak kaldıkları bir sırada Muâviye'ye bir mektup göndererek aşağıdaki şu tekliflerini kabul ettiği takdirde hilafet makamını kendisine bırakabileceğini bildirdi.

1-Hz. Muâviye ölümünden sonra kimseyi yerine veliahd tayin etmeyip, halk kimi isterse onu seçecektir.

2-Hz. Ali taraftarı Irak'lılardan intikam alma yoluna gidilmeyecektir.

3-Irak Beytü'l-Mal'inde bulunan paralarla her yıl İran'dan alınan haraç kendisine verilecektir.

4-Babası Hz. Ali aleyhine gerek hutbelerde ve gerekse halk arasında yapılan hakaretlere son verilecektir.

Hz. Muaviye Hz. Hasan'ın bu tekliflerini derhal kabul etti. Böylece Cenab-ı Peygamberin sevgili torunu Hz. Hasan hakkında buyurduğu: " Bu oğlum Hasan seyyiddir. Allah onunla iki Müslüman kitlenin arasını sulh edecektir"[3353] sözü mucize olarak gerçekleşmiş oldu.

Bu antlaşma üzerine Hz. Muaviye ile birlikte Küfe'ye gittiler. Hz. Muaviye halktan biat aldıktan sonra bir konuşma yaptı. Amr bin As Hz. Hasan'ın da bir konuşma yapmasını Muaviye'den talep etti. Ancak Muaviye buna yanaşmak istemeyince Amr ısrar ederek: "Müsaade et konuşsun da beceriksizliği ortaya çıksın, o bu işlerden anlamaz "diye telkinde bulundu. Bunun üzerine Muaviye Hz. Hasan'ı halka hitap etmeye davet etti. Hz. Hasan hamd ve senadan sonra şu veciz hutbeyi okudu: "**Ey insanlar! Allah evvelimiz olan Hz. Peygamberle sizlere hidayet verdi. Sonuncumuz olan benimle de**

3353 Prof. Dr.Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-12, Sh: 318.

kanlarınızın dökülmesini önledi. Bilesiniz ki en zeki insan takva sahibi olandır. En âciz olan da fâcir (günahkâr) kimsedir. Muaviye ile ihtilafa düştüğümüz bu işe gelince, ya o buna benden daha çok hak sahibidir veya benim hakkımdır. Ancak ben bu hakkı Allah için ve Muhammed ümmetinin kurtuluşu için, sizlerin kanını dökmemek için ona terk ettim."[3354]

Bu konuşmasının ardından Muaviye'ye dönerek Enbiya süresinin 111. ayetini okudu. Hz.Muaviye hiç beklemediği bu güzel konuşma karşısında şaşkına döndü ve hutbeyi kesmek istedi. İşte böyle bir atmosfer içerisinde Hz. Hasan, yedi ay kadar Irak, Yemen, Horasan ve Hicaz bölgelerine hükmettikten sonra hilafeti Hz. Muaviye'ye bırakmış oldu.

Hz. Hasan'ın vefatı:

Hz. Hasan hilafeti bıraktıktan yedi yıl sonra hicri 49 senesinde 46 yaşında iken Medine'de hanımı **Ca'de** tarafından zehirlendi. Zehrin tesiri kendini gösterince kırk gün kadar büyük ıstırap çekti ve sonunda kurtulamayarak şehit oldu. Kardeşi Hüseyin zehirleyenin kim olduğunu sorduğunda: "Hayrola intikam mı alacaksın? Hayır, buna gerek yok, ben Allah'a havale ettim" diyerek kendini zehirleyeni söylemedi. Öleceğine yakın Hz. Âişe validemize haber göndererek Resulullah'ın yanına gömülmesi için izin istedi. Şayet bu mümkün olmazsa, Baki mezarlığına defnedilmesini vasiyet etti. Hz. Âişe'nin bu isteği olumlu karşılamasına rağmen, o sırada iktidarda bulunan Emevi ailesi razı gelmedi. Bunun üzerine Hz. Hüseyin fitne çıkmaması için fazla ısrar etmedi ve vasiyeti gereği Baki mezarlığına defnedildi. Böylece bir Peygamber torunu ve ciğer paresi, hazin bir şekilde dünyadan ayrılıp, gerçek hesabın görüleceği İlâhî makama uçup gitti. Rahmetullahi aleyhim ecmein!

44-HZ. HÜSEYİN BİN ALİ (R.A.)'NİN HAYATI:

Hz. Hüseyin'in özgeçmişi:

Adı Hüseyin, Künyesi Ebu Abdullah, Lakabı seyyid ve şehit, Babası Ali, Annesi Fatıma'dır. Hz. Hüseyin, Resulullah'ın sevgili torunu ve Hz. Ali'nin ikinci oğludur. Ehl-i Beyt'in beşincisi olup, on iki imamın üçüncüsüdür. Hicretin dördüncü yılında Hz. Hasan'dan bir yıl sonra Şaban ayında dünyaya gelmiştir. Hz. Hasan'ın hayatını anlatırken belirttiğimiz gibi, birçok hadis-i şeriflerde birlikte methedilmişlerdir. Ahzab süresinin: "Ey Peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor" mealindeki 33. ayeti nazil olunca, Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Ali'yi çağırtıp üzerlerine kısa bir örtü gererek: "Bunlar benim Ehl-i Beytimdir. Rabbim bunlardan günahı gider, bunları tertemiz kıl"[3355] diye dua etmiştir.

Hz. Hasan'ın hayatını anlatırken açıklandığı üzere, Hz. Hasan'ın göğüsten yukarısı,

3354 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C-12, Sh318.

3355 age. C-12 / 319-320.

Hz. Hüseyin'in de göğüsten aşağısı Resulullah'a çok benzerdi. Yüzü ay ışı gibi parlak ve nurlu idi. Önce Allah Resulünün, onun vefatından sonra da babasının eğitim ve terbiyesi altında büyümüştü. Dolayısıyla yüksek ahlâk ve ilim sahibi idi.

Hz. Hüseyin'in şehadeti ve Kerbela olayı:

Hz. Muaviye vefat edince, oğlu Yezid'i yerine halife tayin etti. Hz. Hüseyin kendisine biat etmedi. Çünkü ağabeyi Hz. Hasan ile Muaviye arasında yapılan sözleşmeye göre, Muaviye öldüğünde yerine veliahd tayin etmeyecek ve halifeyi halk seçecekti.

Küfeliler Hz. Hüseyin'e mektup yazarak kendisinin emrinde olduklarını ve halife yapmak istediklerini bildirdiler. Yezid ise ne pahasına olursa olsun kendisine biat etmemiş olanların biat ettirilmesi için valilerine emir verdi. Bu emir üzerine Hz. Hüseyin'in biat etmesi istendi ve biat etmediği takdirde tutuklanacağı tehdidinde bulunuldu. Bunun üzerine Hz. Hüseyin bir gece bütün aile fertlerini yanına alarak Mekke'ye gitti. Küfe halkı Hz. Hüseyin'in Yezid'e biat etmeyerek Mekke'ye gittiği haberini alınca, tekrar tekrar mektup yazarak ve elçiler göndererek kendi şehirlerine davet ettiler. Hz. Hüseyin Küfe'lilerin bu ısrarlı tekliflerini yerinde incelemek üzere amcasının oğlu Müslim bin Akil'i elçilerle birlikte Küfe'ye gönderdi. Müslim bin Akil Küfe'ye varıp yerleştikten sonra, Hz. Hüseyin adına Küfelilerden biat almaya başladı ve on sekiz bin civarında Küfeli biat etti. Müslim bin Akil bu durumu Hz. Hüseyin'e bildirdi. Bu arada Yezid'in adamları da olup bitenlerden Yezid'i haberdar etti. Yezid, Hz. Hüseyin'e karşı tedbir almak ve Müslim bin Akil'i öldürtmek üzere gaddar ve cebbarlığı ile tanınan Basra valisi Ubeydullah bin Ziyad'ı Küfe valiliğine atadı. Kısa bir süre sonra Müslim bin Akil yakalanarak öldürüldü.

Hz. Hüseyin başlangıçta Müslim bin Akil'den aldığı müspet haberlere güvenerek Küfe'ye hareket etmeye karar verdi ve gerekli hazırlıklara başladı. Durumu öğrenen kardeşi Muhammed bin Hanefiyye, İbni Ömer ve İbni Abbas gibi rey ehli büyük zatlar, Hz. Hüseyin'in Küfe'ye gitmesini asla doğru bulmadılar. Buna rağmen Hz. Hüseyin, rüyasında dedesi Hz. Muhammed'i gördüğünü ve kendisine gitmesi için emir verdiğini, dolayısıyla bu emri yerine getirmesi gerektiğini ileri sürerek gitmesine engel olmak isteyenleri dinlemedi. Kadın ve çocukları dâhil olmak üzere bütün aile fertleriyle birlikte Mekke'den Irak'a gitmek üzere yola çıktı. Yolda meşhur şair Farazdak ile karşılaştı ve Küfe halkının tutumunun hangi yönde olduğunu sordu. O da: "**Halkın kalbi seninle**, **fakat kılıçları Beni Ümeyye iledir**"[3356] diye cevap verdi. Daha sonra yolda Beni Esed'den iki bedevi ile karşılaştı. Bunlarla yaptığı sohbette Küfe halkının döndüğünü, Ubeydullah bin Ziyad'ın Küfe'ye tamamen hâkim olduğunu ve Müslim bin Akil'in de öldürüldüğünü anlattılar. Bunun üzerine Hz. Hüseyin geri dönmeyi düşündü. Fakat yanında bulunan Akil bin Müslim'in kardeşleri intikam almak istediklerini, dolayısıyla geri

3356 Ülkü Hayati, Başlangıçtan Günümüzeİslam Tarihi, C-2,Sh: 129.

dönmeye razı olmadıklarını bildirdiler. O zaman, Hz. Hüseyin yanında bulunanların kendisini terk edebileceklerini, ayrılmaları sebebiyle de asla onlara kırılmayacağını beyan etti. Bu teklif karşısında kafilede bulunanlardan bazıları ayrıldı. Fakat Hz. Hüseyin kalanlarla birlikte yoluna devam etti. Yolda Ubeydullah bin Ziyad'ın görevlendirdiği Hurr bin Yezid'in kumandası altındaki bin kişilik bir devriye birliği ile karşılaştı. Bu birlik Hz. Hüseyin'i ve kafilesini uzaktan takibe başladı. Bu takip sırasında Hz. Hüseyin öyle bir kıskaca alınmıştı ki, ne Küfe'ye gidebiliyor, ne de geri dönebiliyor, âdeta çölün ortasında kilitlenmişti. Bu durum karşısında amaçsız ve hedefsiz bir şekilde kuzeye doğru yürümeye başladı. Nihayet Ninova harabelerinin bulunduğu (Kerbelanın dâhil olduğu mıntıka) yere gelip konakladı. Bunun üzerine Ubeydullah bin Ziyad, Hz. Hüseyin'i takiple görevli birliğe Fırat nehriyle, dolayısıyla su ile irtibatının kesilmesi emrini verdi. Bu arada Rey valiliğine tayin ettiği Saad bin Ebi Vakkas'ın oğlu Ömer'i dört bin kişilik bir ordunun başına getirerek Hz. Hüseyin'in üzerine yürümesin ve bu işin kesin olarak halledilmesini emretti. Kerbela mevkiinde Hz. Hüseyin'in kafilesi ile karşılaştılar. Bu karşılaşma sırasında Hz. Hüseyin onlara hitap ederek; Küfeliler tarafından davet edildiğini ve Küfelilerin kendisini istememeleri halinde geri dönmesine izin verilmesini istedi. Fakat bu sözleri hiç kimse dinlemedi. Hz. Hüseyin bu ana kadar az bir ihtimal de olsa, Ömer bin Saad'ın komutasındaki ordunun içinden bir kısım askerlerin kendi tarafına geçeceği veya taraftarlarının Küfe'den gelerek imdadına yetişeceği yahut da Peygamber torunu olduğu için hiçbir Müslüman'ın kendisine dokunmayacağı ümidini taşıyordu. Fakat bütün ümitlerinin boşa çıktığını kısa bir zaman içinde anlamış oldu. Bundan sonra bazı görüşmeler yapıldı. Son olarak Hz. Hüseyin Ubeydullah bin Ziyad'a iletilmek üzere Ömer bin Saad'a Yezid tarafından kabul edilmesini, bu olmadığı takdirde geldiği yere geri dönmesine izin verilmesini, o da kabul edilmezse Şam'a gidip bizzat Yezid'e teslim olmasının sağlanmasını veya İslam sınırları içerisinde her hangi bir yerde ikametine müsaade edilmesini teklif etti. Maalesef bu isteğine de istediği cevabı alamadı. Zira Ubeydullah bin Ziyad, yazdığı cevabî mektubunda Hz. Hüseyin'in doğrudan doğruya kendisine teslim olması gerektiğini, aksi takdirde kendisiyle harb edeceklerini bildirdi. Hz. Hüseyin bu teklifi reddetti ve ertesi güne kadar süre istedi. O gece bütün aile, namaz ve istiğfar ile geçirdi. Artık savaşmaktan başka çare kalmamıştı. Bunun için Hz. Hüseyin ertesi günü yani hicretin 61. yılının 10 Muharrem (Miladi 10 Ekim 680) Cuma günü yalnız bir ve ön cepheden savaşmak maksadıyla kurdurduğu çadırın arka tarafına bir çukur kazdırdı. Bu çukurun içine odun doldurarak ateşledi. Yanında bulunan kuvvetlerin sayısı 23 süvari ve 40 piyadeden ibaretti. Sancağı kardeşi Abbas'a verdi ve arkalarını çadırlarına dönmelerini söyledi.

Hz. Hüseyin misk kokusu süründükten sonra atına bindi ve eline bir Kur'an-ı Kerim alarak Allah'a hamdetti. Ardından da şu veciz konuşmayı yaptı: "**Peygamberinizin kızının oğlu, vârisinin oğlu ben değil miyim? Şehitlerin efendisi Hamza babamın amcası değil midir? Resulullah'ın benim ve kardeşim için, cennet halkının çocuk-**

larının seyitleri, sünnet ehlinin göz bebekleri ve neş'eleridir, dediğini duymadınız mı?"[3357]

Bu sözler karşı taraftaki ordu mensuplarına pek tesir etmemekle birlikte, içlerinden **Züheyr bin Kayn** onların kötü niyetlerine belki engel olabilirim ve saldırıyı önleyebilirim düşüncesiyle ileri çıktı. Fakat **Şimr** adındaki kışkırtıcı attığı ok ile onun da gözlerinin kör olmasına sebep oldu. Bu sırada işin vahametini anlayan ve Allah Resulünün sevgili torunu Hz. Hüseyin'in tehlikede olduğunu fark eden Ubeydullah bin Ziyad'ın devriye komutanı **Hurr bin Yezid**, o ana kadar aldığı karşı tavırdan dolayı pişmanlık duyarak Hz. Hüseyin tarafına geçti. İki taraf arasında çok büyük bir güç dengesizliğine rağmen savaş başladı. Savaş ilerledikçe, zaten sınırlı sayıda olan Hz. Hüseyin taraftarları bir bir şehit düşüyordu. Çok az sayıda kalan kahramanlar, Hz. Hüseyin'in etrafında çepe çevre kenetlenerek onu korumaya çalışıyorlardı. Bununla beraber onlar da onun gözleri önünde tek tek Şehadet şerbetini içerek düşüyorlardı. Sadece **Dahhak bin Abdullah el-Mısraki** Hz. Hüseyin'den izin alarak kaçıp kurtuldu.

Muharebenin sonlarına doğru, üzerinde güzel bir cübbe ve başında güzel bir sarık olduğu halde Hz. Hüseyin de savaşa bizzat iştirak etti. Yaya olarak bir süvari gibi cesaretle muharebeyi sürdürdü. Nihayet üç-beş kişi kalmışlardı. İhtimaldir ki, Peygamber torunu olduğu için Küfe ordusundan hiç kimse Hz. Hüseyin'i öldürmeye cesaret edemiyordu. Ancak tahrikçi Şimr'in hücum emrini vererek sevk ettiği adamlarından **Züra bin Serik** adındaki zalim, Hz. Hüseyin'in sağ eline ve omzuna bir kılıç darbesi indirdi ve bu kılıç darbesinin tesiriyle yere düştü. Tam ayağa kalkmak üzere iken **Sinan bin Enes En-Nehai** adındaki bahtsız ve nasipsiz hain de harbesini sallayarak tekrar yere düşürdü ve hemen atından inerek Allah Resulünün sevgili ciğer paresinin başını ve saçlarını kesti. Orada bulunanlar da hemen cesedini soyup üzerindeki her şeyi aldılar. Bu sırada görüldü ki, Hz. Hüseyin, otuz üç mızrak ve ok yarası ile otuz dört kılıç darbesi almıştı. Ayrıca vücudunun birçok yeri yara bere içindeydi. Hz. Hüseyin'in Şehadetinden sonra çadırlar ve kadınlar da yağma edilmişti.

Kerbela vak'ası diye tarihe geçen bu elim olayda, Hz. Hüseyin başta olmak üzere beraberinde bulunan aile halkından on dokuz ve diğer geri kalanlarla birlikte toplam yetmiş iki kişi hicretin 61. yılında muharrem ayının onuncu günü Kerbela'da şehit edildiler. Hz. Hüseyin şehit edildiğinde 55 yaşında idi. Sadece oğlu Zeynelabidin küçük olduğu için öldürülmedi. Küfe ordusundan ise 88 kişi öldürüldü.

Ömer bin Sa'd, şehit edilenlerin başlarını tek tek kopartarak vali Ubeydullah bin Ziyad'a gönderdi. Vali, kesik başların bulunduğu yerde Küfe halkını toplayarak onların gözleri önünde elindeki çubukla Hz. Hüseyin'in başına dürttü ve dudakları arasına geçirip kaldırmak istedi. Bu zalimce ve hunharca hareket karşısında orada bulunan Zeyd

3357 Ülkü Hayati, Başlangıçtan Günümüze İslam Tarihi, C-2, Sh:132-133.

bin Erkam kendisini tutamayarak valiye: "Kaldır çubuğu, kendisinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, ben Allah Resulünü kendi mübarek dudaklarıyla bu dudakları öptüğünü gördüm" dedi ve ağladı. Bu tepki karşısında zalim vali İbni Ziyad: "Allah gözlerini ağlamaktan çıkarsın. Eğer sen bunak bir ihtiyar olmasaydın şimdi kelleni uçururdum" diye karşılık verdi. Hadise mahallinden ayrılan Zeyd bin Erkam halka: "Ey ara cemaati[3358] bugünden sonra artık kölesiniz. Hz. Fatıma'nın oğlu Hüseyin'i katlettiniz, başınıza Ubeydullah İbni Ziyad'ı emir yaptınız. O sizin hayırlılarınızı öldürecek, şerlilerinizi de köle yapacaktır" diye hitap etti.

Buhari ve Tirmizi de geçen rivayetlere göre, Cenab-ı Hak Ubeydullah İbni Ziyad zaliminin ve adamlarının Allah Resulünün sevgili torunu Hz. Hüseyin'e karşı reva gördükleri zalimane davranışlarının cezasını daha dünyada iken bir ibret olmak üzere vermiştir. Şöyle ki:

Muhtar İbni Ebi Ubeyd es-Sakafi, vali Ubeydullah İbni Ziyad'ı öldürmesi için İbrahim İbnu'l-Eşter'i görevlendirir. Bunun üzerine yola çıkan İbrahim İbnu'l-Eşter Musul yakınlarında bulunan el-Cezir'de İbni Ziyad ve adamlarını kıstırarak yanında bulunanların bir kısmıyla birlikte zalimi öldürür ve kellelerini kopartarak getirip Muhtar'ın önüne atar. Cesetleri ise yaktırır.[3359] Muhtar es-Sakafi mazlumların intikamlarının alındığını göstermek için, teşhir edilmek üzere kelleleri Mekke'de bulunan Hz. Hüseyin'in kardeşi Muhammed bin Hanefiy'ye gönderir.

Üzülerek belirtelim ki, bu trajedik hadise İslam tarihinde hala kanayan bir yara olarak devam etmektedir. Her sene Şia mensupları tarafından başta İran olmak üzere İslam dünyasının muhtelif yerlerinde Kerbela şehitlerini anma matemleri düzenlenmektedir. İslam dünyasında ilk defa on Muharrem matemini icat ve icra eden Muhtar es-Sekafî olmuştur.[3360] Bu matemlerde İslam'ın temel prensipleriyle bağdaşmayan işkence niteliğinde insanlar zincirlerle çıplak bedenlerine vurarak kan revan içinde kalmaktadırlar. Ancak şu hususu da memnuniyetle belirtelim ki, Türkiye'deki Caferi kardeşlerimiz son zamanlarda bu uygulamadan vaz geçerek Kerbela şehitlerinin anısına Kızılaya giderek kan vermektedirler. Böylece yeni hayatlara can bahşedilmekte ve Kerbela şehitlerinin de ruhları şâdedilmektedir.

Elbette Kerbela hadisesi sünnisiyle, şiisiyle, her Müslüman'ın içinde büyük bir ya-

---

3358 **Ara cemaat:** Haksızlık karşısında susan, nemelâzımcı, zalimin zulmüne ses çıkarmayan topluluk**.**

3359 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ansiklopedisi, K. Sitte C-12 / 315-317.

3360 Ebû İshak Muhtar bin Ebû Ubeyd es-Sekafî: 10 Muharrem matemini ilkdefa icad ve icra eden kişidir. (Bekir Topaloğlu, Kelam İlmi, Sh: 250) Muhtar es-Sakafi, hicretin birinci senesinde dünyaya gelmiştir. Kendisi büyük kumandanlardan olup, babası da Ashab-ı Kiramdandır. Hz. Hüseyin(r.a)'in intikamını almak iddiasıyla hicretin 65. Yılında ayaklanarak Küfe'yi ele geçirmiş ve birçok insanla birlikte tanınmış sahabelerin çocuk ve torunlarından bazılarını da katletmiştir.

radır. Ancak bu yarayı her fırsatta deşip kanatarak kangren olmasına meydan verilmemelidir. Özellikle her fırsatta talihsiz bu tür hadiseleri kaşıyarak Müslümanlar arasında düşmanlık tohumları ekmek isteyen İslam düşmanlarına fırsat verilmemelidir. Tarihte kalan bu olayı, Allah'ın şaşmaz adaletine havale etmeli ve öne çıkartılarak İslam ittihadı zedelenmemelidir. Şüphesiz Allah katında hak tecelli edecek ve herkes ettiğini eksiz bulacaktır. Bu bahsi şu temenni ile bitirelim: Cenab-ı Hak müminlere basiret ihsan etsin ve olaylara kendi nuriyle bakmayı nasip etsin. Âmin!

HZ. PEYGAMBER'İN MUHTEREME EŞLERİ VE BAZI KADIN SAHABİLER

İslam dini evlilikte dengeli bir hayatı emretmiştir. İster tek, ister çok evlilik müessesi kurulmuş olsun, her iki cins için de kesinlikle zina, fuhuş ve çeşitli sapık ilişkilerden uzak bir aile hayatı sürmelerini istemiştir. Fahr-i Kâinat Efendimiz (s.a.v.) bizlere bu konuda emsalsiz örnekler bırakmıştır. İlk evliliğini Mekke'de Hz. Hatice validemizle yapmıştır. O'nun bu evliliği Hz. Hatice validemizin vefatına kadar 25 yıl devam etmiştir. Hz. Hatice'nin vefatından sonra da Sevde Bintu Zem'a ile evlenmiştir. Bu evliliğini Peygamberliğinin onuncu yılında, hicretten önce yine Mekke'de yapmıştır.

Resulullah'ın çok evliliği 53 yaşından sonra kendine özgü sebeplerle Medine döneminde başlamıştır. İbni Hacer'in tespitine göre, sırayla Medine'de şu evlilikleri yapmıştır: Hz. Aişe, Ümmü Seleme, Hz. Ömer'in kızı Hafsa, Huzeyme'nin kızı Zeyneb, Çahş'ın kızı Zeyneb, Cuveyriye, Safiye, Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ve Meymune'dir.[3361]

Resulullah Hz.Mariye hariç on bir kadınla evlenmiş, Hz. Hatice ile Hz. Sevde (radıyallahü anhüma) kendi sağlığında vefat etmişlerdir. Diğer dokuz hanımı ise Peygamberimizden sonra vefat etmişlerdir. Resuli-i Ekrem'in bu on bir eşinin dışında Reyhane ve Mariye isimlerinde iki de cariyesi olmuştur. Reyhane, Yahudi kabilesi Kureyza ile yapılan savaşta ganimet olarak alınmış ve kendisine Resulullah tarafından örtünmesi şartıyla nikâh yapılabileceği teklif edildiğinde örtünmeyi reddettiği için nikâh teklifi sonuçsuz kalmıştır. Mariye ise, Peygamber Efendimize Mısır'dan hediye olarak gönderilmiş ve Resulullah'ın küçük yaşta ölen oğlu İbrahim bu kadından doğduğu için analık statüsü kazanmış ve efendisi vefat ettiğinde de hür olma vasfına kavuşmuştur.

Allah Resulünün temiz zevcelerini mensup oldukları kabile ve ırka göre şöyle tasnif edebiliriz:

1-Kureyşî olan eşleri:

Hz. Hatice

Hz.Sevde binti Zem'a

3361 Demircan Ali Rıza, Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, Sh:288-289,Tartışmalı İlmi Toplantılar dizisi-9, İlmi Neşriyat-1.

Hz. Aişe

Hz. Hafsa

Hz. Ümmü Habibe

Hz.Ümmü Seleme

2-Kureyş dışındaki Araplardan olan hanımları:

Hz.Zeynep binti Cahş

Hz.meymune binti Haris

Hz.Zeynep bintiHuzeyme

Hz.Cüveyriye binti Haris

3-Arap olmayan hanımları:

Benu Nadr kabilesinden Safiye binti Huyey

Mısırlı Mariye el Kıptiyye

Kur'an'ı Kerim'in hükmüne göre, Peygamberimiz (s.a.v.)'in hanımları müminlerin anneleridir. Nitekim ayet-i kerimede: "Peygamberlerin zevceleri müminlerin anneleridir"[3362] buyrulur. Dolayısıyla onlar her türlü hürmet ve tazime layıktır. Şu ayet-i kerimeyle onların başkalarıyla evlenmeleri de haram kılınmıştır: "Sizin Allah'ın Resulünü üzmeniz ve kendisinden sonra onun Hanımlarını nikâhlamanız asla caiz olmaz, zira bu, Allah katında (büyük bir günah) tır."[3363]

45-HZ. HATİCE (R.anha)'NİN HAYATI:

Hz. Hatice (r.a.)'ın babası Hüveylid bin Esed'dir. Resul-i Ekrem Efendimizle nesebi dedeleri Kusay'da birleşir. Hanımları arasında nesebce en yakın olanıdır.

Hz. Hatice validemizin ilk kocası Ebu Hale'den Hint adında bir oğlu, ikinci eşi Atik İbn. A'iz'den de yine Hint adını verdikleri bir kız evladı dünyaya gelmişti. İlk eşi Ebu Hale ve ikinci eşi Atik bin A'iz ölünce iki çocukla dul kalmıştı. Bununla beraber varlıklı bir kadın olan Hz. Hatice anamız, kırk yaşında iken o sırada yirmi beş yaşında olan ve ticaret kervanlarını yöneten sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) ile evlendi. Nikâhı Hz. Hatice'nin evinde kıyıldı. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in amcaları da nikâhta hazır bulundu. Nikâhı Hz. Hatice'nin amcazadesi Varaka kıydı. Kureyşin ileri gelenleri de nikâh şahidi oldular. Allah Resulü, Hz. Hatice ile evli bulunduğu yirmi beş yıllık süre içinde başka bir kadınla evlenmedi. Bu da, Hz. Hatice validemizin Resul-i Ekrem (s.a.v.)'in yanında ne kadar kıymetli olduğunun bir göstergesidir. Hz. Ali (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Allah Resulü şöyle buyurmuştur: "Ahiretin en hayırlı kadını Meryem Binti İmran'dır. Dünyanın en hayırlı kadını da Hatice Bintu Huveylid'dir."[3364]

3362 Ahzab: 33 /6.

3363 Ahzab: 33 / 53.

3364 Buhari, Menakıbu'l-Ensar 20.

Resulullah'ın Peygamberliğine ilk iman eden, eşi Hz. Hatice olmuştur. Dolayısıyla onun bu faziletine ulaşmak mümkün değildir. Nitekim İmam Kurtubi bu gerçeği şu ifadelerle dile getirir: "Hz. Hatice (r.a.) imandaki öncü hareketiyle kendisinden sonra İslam'a girecek bütün kadınlar için çığır açmıştır. Kıyamete kadar imana girenlerin sevabına iştirak edecektir. Bu sebeple kazanacağı sevabın miktarını Allah'tan başka kimse bilemez."[3365]

Hz. Hatice (r.a.), çok zor hadiseler karşısında bile kendisi büyük bir sebat ve kararlılık gösterdiği gibi, Resululla'ın en sıkıntılı anlarında da ona en büyük destek ve teselli kaynağı olmuştur. Nitekim İbni İshak Hz. Hatice ile Resul-i Ekrem arasındaki bu sıcak bağı şu cümlelerle ifade eder: "Resulullah kendisini üzen bir söz işitip Hz. Hatice'ye dönünce, o kendisini mutlaka teselli ve takviye ederek kederini unuttururdu."

Hz. Âişe validemiz derki: "Resulullah (a.s)'ın hanımlarından hiç birine, Hz. Hatice'ye karşı duyduğum kıskançlığı duymadım. Hâlbuki onu hiç görmüşlüğüm de yok. Ancak Allah Resulü onu çok methederdi. Ne zaman bir koyun kesip parçalara ayırsa Hatice'nin yakınlarına ikram etmeyi ihmal etmezdi. Bazen ona: "Sanki dünyada Hatice'den başka kadın yok mu?"dediğimde, bana: "Onun gibisi var mıydı? Dedikten sonra, peş peşe meziyetlerini sıralar ve benim çocuklarım ondan oldu" diye karşılık verirdi."[3366] Bu cevap karşısında Hz. Âişe içinden: "Bir daha Hatice hakkında menfi düşünmeyeceğim" diyerek kendi kendine söz verirdi.

Hz. Hatice (radıyallahü anha)'nın Peygamber Efendimizden Zeynep, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma adlarında dört kız evladı, Kasım ve Abdullah isminde de iki erkek çocuğu dünyaya gelmiş, erkek çocukları henüz bebek iken ölmüşlerdir.

Hz. Hatice validemiz, Ebu Talib'ten üç gün sonra, Hicretten üç yıl önce Ramazan ayında 65 yaşında iken Allah'ın rahmetine kavuşmuş ve Mekke-i Mükerreme'deki Cennetü'l-Muallâ kabristanına defnedilmiştir.

Kanunî Sultan Süleyman, Hz. Hatice validemizin kabrinin üstüne yüksekçe bir türbe yaptırmış ve bir de türbedar görevlendirmiştir. Ancak 1926 yılında bütün türbeler yıkılmış ve mezarlar kaldırılmıştır.

Ebu Talib ve Hz. Hatice'nin vefatları Peygamber Efendimizin sıkıntı ve musibetlerini artırmıştır. Zira her ikisi de Fahr-i Kâinat Efendimizin en büyük destekçileriydi.

46-HZ. SEVDE (R.anha)'NİN HAYATI:

Hz. Hatice'nin vefatından sonra Peygamber Efendimiz (s.a.v.) yalnız kalmıştı. Dolayısıyla kendisini teselli edecek ve çocuklarına annelik yapacak yakın bir dosta ihtiyacı vardı. Hz. Sevde, daha önce kocası Sekran ile birlikte Müslüman olmuş ve birlikte Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Hicret sonrası Mekke'ye geri döndüklerinde kocası vefat et-

3365 Prof Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte, C-12 / 404.

3366 Tirmizi, Menakıb, (3885-3886)

miş ve Hz. Sevde 55 yaşlarında dul kalmıştı. Bu nedenle Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hz. Sevde validemizi taltif etmek için hicretin üçüncü yılında kendisine evlilik teklif etmiş ve bu teklifi kabul görünce de onunla evlenmiştir.

Hz. Sevde validemizin Resul-i Ekrem (s.a.v.) ile beraberliği üç yıl sürmüştür. Çünkü kendisi yaşlı olduğu için bir müddet sonra, kızı gibi sevdiği Hz. Âişe validemize nöbetini devretmiştir.

Allah Resulü ile olan bu üç yıllık beraberliği süresince kendisinden sadece beş hadis rivayet etmiştir. Peygamberimizin vefatından sonra da bir müddet daha yaşamış ve Hz. Ömer (r.a.)'ın hilafet yıllarında vefat etmiştir. Cenab-ı Hak cümlemize rahmetiyle muamele etsin.

47-HZ. ÂİŞE (R.anha)'NİN HAYATI:

Hicretten dokuz yıl önce Mekke'de doğan Hz. Âişe (radıyallahü anha)'ın Babası Hz. Ebu Bekir Sıddık, Annesi Ümm-ü Rüman'dır.[3367]Hz. Aişe sevgili Peygamberimiz (s.a.v.)'in dünyada da ahirette de hanımıdır. Nitekim Allah Resulü onun hakkında şöyle buyurmuştur: "Âişe cennette de benim zevcemdir."[3368]

Hz. Âişe, Hz. Hatice'nin vefatından bir yıl sonra ve hicretten iki yıl önce Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimizle Mekke'de nişanlanmış ve hicretten iki veya üç yıl sonra da adet görmryr başlayınca dokuz yaşında iken Allah Teâlâ'nın emri ile Medine'de nikâhlanarak hücre-i saadetlerine girme şerefini kazanmıştır. Hz. Âişe annemizin evlilik yaşına itiraz eden tarihçi M. Zekâi Konrapa, evlendiğinde yaşının belirtildiği gibi dokuz değil, on sekiz olduğunu iddia eder.[3369]

Çocuğu olmayan Âişe validemiz son derece iffet ve takva sahibi idi. Birçok ayet-i kerimede methedilmişti. Resul-i Ekrem Efendimiz kendisini çok sever ve her fırsatta onu överdi. Hastalığının son zamanını onun odasında geçirmişti. İleri derecede akıllı ve zeki olan Hz. Âişe, aynı zamanda kuvvetli bir hafızaya sahipti. Hadis, fıkıh ve şiir alanında derin bilgiye sahipti. Bundan dolayı Ashab-ı Kiram birçok dini sorunları ondan sorup öğrenirdi. Hz. Ebu Musa (r.a.) der ki: "Resulullah (s.a.v.)'in Ashabı olan bizler her ne zaman bir hadisi anlamakta zorlansak hemen Hz. Aişe'ye gider sorardık, o bize bu hu-

---

3367Hz. Aişe validemizin doğumuna kadar, Araplar arasında hiçbir kız çocuğuna Aişe ismi verilmemiştir. Cahiliye döneminde yeni doğan kız çocukları diri diri toprağa gömülüyordu. Hz. Aişe validemiz de doğunca, doğumu yaptıran kadınlar babası Hz. Ebu Bekir'e" bu kız çocuğunu gömecek misiniz" diye sorduklarında, hayır o "Aişe" yani yaşayacak demiştir. Arapça'da Aişe yaşamak manasına gelir. Böylece Hz Aişe validemizin adı Aişe olmuş ve Arap toplumunda ilk Aişe ismini almıştır.

3368 Uyan Abdullatif, İslam Meşhurları Ansiklopedisi, C-1 / 306.

3369 Konrapa M. Zekai, Peygamberimizin Hayatı, C-I /52, Devlet kitapları, Milli Eğt. Basımevi-1983.

susta mutlaka bir bilgi sunardı."[3370]

Hz. Ömer başta olmak üzere diğer Ashab-ı Kiram ve Tabiînden birçok kimseler kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. 2210 Hadis rivayet ederek en çok hadis rivayet eden ilk altı kişiden biri olmuştur. Hatta ilim çevrelerince ifade edildiğine göre, Şer'i hükümlerin dörtte birinin, bilhassa kadınlarla ilgili meselelerin pek çoğu onun naklettiği hadislere dayanmaktadır. O, aynı zamanda diğer sahabilerin bazı hatalı rivayetlerini zaman zaman düzeltmiş ve yanlışlarını da tenkit etmiştir. Çünkü o Resulullah'ın en büyük talebelerindendi. Her şeyi vahiy kaynağından öğreniyordu. Gerek babasının evinde, gerekse Allah Resulünün yanında çekirdekten yetişmiş idealist bir Müslümandı.

Hz. Âişe validemiz, Hz. Ali (r.a.) ile Cemal ve Saffın savaşlarında içtihat ayrılığından dolayı harp etmiş olmasına rağmen, Hz. Ali şehit edildiğinde son derece üzülmüş ve: "Ali'yi sevmek imandandır"[3371] hadis-i şerifini o nakletmiştir.

Hz. Âişe validemiz, Hz. Peygamberin vefatından sonra 48 yıl daha yaşamış ve hicretin 57. yılında 65 yaşında iken Medine'de vefat etmiştir. Cenaze namazını o sırada Medine'de vali vekili olan Hz. Ebu Hureyre kıldırmış ve vasiyeti üzerine de geceleyin Baki mezarlığına defnedilmiştir.

İfk olayı: Hz. Âişe validemize münafıklar tarafından atılan bir iftira olayıdır. Kur'an-ı Kerim bu hadiseden **"İfk"** diye bahsettiği için, İslâm tarihinde bu isimle ifade edilir.

Yukarıda meziyetlerini arz ettiğimiz Peygamber Efendimizin sevgili eşi, Resulullalah'ın can dostu Hz. Ebu Bekir'in sevgili kızı, güzel ahlâk ve takva sahibi, ictihad edecek derecede ilmî kimliği olan Hz. Âişe validemiz münafıkların zina iftirasına uğramış ve maalesef bazı gafil Müslümanlar da münafıkların bu hezeyanlarına katılmışlardı. Olay şöyle cereyan etmiştir:

Peygamber Efendimiz hicretin beşinci yılında yapılan Benî Mustalik gazvesinden dönerken Medine'ye yakın bir yerde konaklamıştı. Sefer sırasında Resulullah'ın yanında bulunan Hz. Âişe validemiz sabahleyin ordu hareket etmeden önce ihtiyacını gidermek için bulunduğu yerden biraz uzaklaşmıştı. Bu sırada gerdanlığını yitirmiş ve onu aramaya koyulmuştu. Bundan dolayı da geri dönmede biraz gecikmişti.[3372] Döndüğünde de ordunun gitmiş olduğunu görünce, nasıl olsa farkına varırlar ve geri dönüp alırlar düşüncesiyle bulunduğu yerden ayrılmadı. Ancak beklerken uyuya kaldı. Bir süre sonra ordunun arkasından gelen **Safvan bin Muattal** Hz. Âişe validemizin uyumakta olduğunu gördü ve uyandırarak devesine bindirip orduya yetiştirdi. Bu durum, münafıklar için bulunmaz bir fırsat oldu ve hemen Hz. Âişe'nin Safvan ile buluştuğu iftirasını yay-

3370 Tirmizi Menakıb, (3877)

3371 Uyan Abdullatif, İslam Meşhurları Ans. C-1 / 306.

3372 Buhari: Şehadat, 15.

maya başladılar. Bu iftira ile hem Hz. Âişe'yi hem de Resulullah ile Hz. Ebu Bekir'in şeref ve haysiyetini lekelemek istiyorlardı. Bu iftira kampanyası Allah Resulünü çok üzmüş ve Hz. Âişe validemizle aralarında geçici bir soğukluğa sebep olmuştu.

Safvan ise ilk muhacirlerden olup dini bütün bir Müslüman ve seçkin bir sahabi idi. O sırada da Allah yolunda bir gazadan dönüyordu ve son gazasında da şehit olmuştu.

Safvan, her namuslu insanın yapması gerekeni yapmıştı. Böyle bir suçlamanın muhatabı olacak insan değildi. Neticede olayın bir iftira olduğu Kur'an-ı Kerim ayetleriyle açıklığa kavuşturuldu ve Müfterilere had cezası uygulanarak layık olduklarını buldular.

Kur'an-ı Kerim bu olayla ilgili olarak iftira eden münafıkları ve onlara aldanarak bu iftira kampanyasına katılan saf Müslümanları hem azarlar, hem de dünya ve âhirette azaba çaptırılacaklarını açıklar. Aynı zamanda, Müslümanların hâdiseler karşısında dostu düşmanı ayırt edebilecek derecede feraset sahibi olmalarını ve bir olayla karşılaştıklarında hangi ölçüleri göz önünde bulundurmaları gerektiği konusuna ışık tutar. İlgili ayet mealleri şöyledir:

"Bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir gruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse onun karşılığı vardır. Bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır. Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, kendi vicdanları ile hüsn-i zanda bulunup da "Bu, apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi? O iftiracıların da bu konuda dört şahit getirmeleri icabetmez miydi? Mademki şahitler getirip ispat edemediler, öyle ise, onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendileridir. Eğer dünyada ve âhirette Allah'ın lütuf ve merhameti üzerinizde olmasaydı, bu yaptığınızdan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi. Çünkü siz bu iftirayı, gelişigüzel birbirinizin ağzından alıyor ve hakkında bilgi sahibi olmadığınız bir yalanı, ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Hâlbuki bu, Allah katında büyük bir suçtur. Onu duyduğunuzda, "Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu, çok büyük bir iftiradır" demeli değil miydiniz? Eğer inanmış insanlarsanız. Allah bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır ve Allah ayetlerini size açıklıyor. Allah çok iyi bilir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir. İnananlar arasında kötü söz ve davranışın yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da âhirette de çetin bir azap vardır. Allah bilir siz bilmezsiniz. Ya sizin üstünüze Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı; Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı haliniz nice olurdu!"[3373]

3373 Nur: 24 / 10-20.

48-HZ. ÜMMÜ SELEME (R.anha)'NİN HAYATI

Hz. Ümmü Seleme (radıyallahü anha)'nın asıl adı Hind'dir. Babası Ebu Ümeyye'dir. Habeşistan'a ilk hicret edenler arasında yer almıştır. Eşi Uhut gazasında şehit düşmüştür. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer himayeleri altına almak için kendisine evlenme talebinde bulunmuşlar, fakat o onların bu isteklerini kabul etmemiştir. Ancak hicretin dördüncü senesinde elli beş yaşında iken Resulullah (s.a.v.) Efendimizin nikâhı altına girerek eşi olma şerefini kazanmıştır.

Kendisi çok fasih konuşurdu, zeki idi, isabetli görüşleri vardı. Mesela Mekke'lilerle Hudeybiye'de yapılan antlaşmada, o yıl Umre yapmadan geri dönme şartının bulunması, ashabı Resulullah'a karşı küskün bir havaya sokmuştu. Dolayısıyla Resulullah'ın "Kurban kesin, traş olun, ihramdan çıkın" gibi emilerine uyma konusunda isteksizlik göstermişlerdi. Bunun üzerine Ümmü Seleme validemiz: "Ey Allah'ın Resulü kurbanınızı önce siz kesin, onlar sizin bu uygulamanıza bakarak peşinizden gelirler" diye telkinatta bulunmuş ve böylece ashabın muhalefetini kırmıştır.

Hz. Osman'ın halifeliği sırasında halifeye karşı söylediği nasihat tarzındaki nutukları da oldukça meşhurdur. Üç yüz yetmiş sekiz hadis rivayet etmiştir. Resulullah'ın âhirete irtihal eden eşlerinin sonuncusu olup, hicri 680 tarihinde 84 yaşında iken vefat etmiştir. Cenaze namazını Ebu Hureyre kıldırmış ve Baki mezarlığına defnedilmiştir.

49-HZ. HAFSA (R.anha)'NIN HAYATI:

Hz. Hafsa, Hz. Ömer (r.a.)'in kızıdır. Annesi ise Osman bin Mazun'un kız kardeşi Zeyneb'dir. İlk eşi Huneys ile birlikte Medine'ye hicret edenler arasında yer almıştı. Eşi Huneys, Bedir savaşına iştirak etmiş ve bu savaşta şehit düşmüştü. Bunun üzerine babası Hz. Ömer, genç yaşında dul kalan kızı Hafsa'yı önce Hz. Ebu Bekir'e, sonra da Hz. Osman'a nikâhlamak istemiş, fakat her ikisi de özür dileyerek bu teklifi geri çevirmişlerdi. Çünkü Hz. Hafsa biraz celalli ve geçimi zor bir kadındı.

Hz. Ömer'in bu duruma üzüldüğünü gören Resul-i Ekrem (s.a.v.): "Yâ Ömer, kızını Osman'dan daha iyisi alacak ve Osman da Hafsa'dan daha iyisini eş edinecektir" diyerek kendisini teselli etti.

Resulullah (s.a.v.) bu beyanını, hicretin dördüncü yılında Hafsa validemizi nikâhı altına almak suretiyle gerçekleştirdi ve şerefli eşleri arasına kattı. Kızı Ümmü Gülsüm'ü de Hz. Osman'la evlendirdi ve böylece Hz. Ömer'e teselli mahiyetinde söylemiş olduğu sözün son halkasını da tamamlamış oldu.

Hz. Hafsa (r.a) biraz asabi mizaçlı olmakla beraber çok muttaki idi. Çok oruç tutar ve çok namaz kılardı. Okuma yazma bilirdi. Altmış hadis-i şerif rivayet etmiştir. Resul-i Ekrem Efendimiz kendisine şu hitabede bulunmuştu: "Ey Hafsa, sakın çok konuşma! Allah'ı anmadan çok konuşmak kalbi öldürür. Allah'ın zikri ile çok konuşmak ise kalbi

diriltir."[3374]

Hicretin 45. Senesi Şaban ayında Medine'de vefat eden Hz. Hafsa'nın cenaze namazını Medine valisi bulunan Mervan bin Hakem kıldırmış ve Ebu Hureyre ile birlikte tabutunu mezara kadar taşımış ve Cennetü'l-Bâkî mezarlığına defnetmişlerdir.

50-HZ. ZEYNEB BİNTİ HUZEYME (R.anha)'NİN HAYATI:

Hz. Zeyneb, Çok sadaka verdiği için "yoksulların anası" diye bilinirdi. Aynı zamanda çok ibadet ederdi.

Kocası, diğer mücahitler gibi Bedir harbinde kahramanca savaşarak şehitlik mertebesine erişmişti. Dolayısıyla Hz. Zeyneb, yaşlı bir kadın olarak dul kaldığı için himayeye muhtaç idi. Bu nedenle hicretin üçüncü yılında 60 yaşında iken Resul-i Ekrem Efendimizle evlenerek nikâhı altına girme şerefini kazanmış oldu. Ancak, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in himaye amaçlı yaptığı bu evlilikten üç ay sonra da vefat etti. Bu kısa evliliği sebebiyle hiç hadis rivayet edemedi.

51-HZ. ZEYNEB BİNTİ CAHŞ (R.anha)'IN HAYATI:

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in öz halası Meymune'nin kızı olup, Peygamberimiz (s.a.v.) onu oğulluğu olan Zeyd bin Harise ile nikâhlamıştı. Zeyd bin Harise'nin hayatını anlatırken açıkladığımız sebeplerden ötürü boşanmışlardı. Boşandıktan sonra da hakkında nazil olan şu ayetin: "Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikâhladık"[3375] hükmü gereği hicretin beşinci yılında 36 yaşında iken Resul-i Ekrem Efendimiz kendisini temiz zevceleri arasına katarak şereflendirdi. Hz. Zeyneb bu evliliği ile her zaman öğünür ve şöyle derdi: "Her kadını babası evlendirir, beni ise Allah Teâlâ nikâhladı."[3376]

Hz. Zeyneb, ilk iman edenlerdendir. Hayrı, iyiliği, ihsanı ve sadaka vermeyi çok severdi. Hatta Halife Hz. Ömer'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından her birine verdiği on iki bin dirhemi alır almaz fakirlere sadaka olarak dağıtırdı. Allah Resulü onun sadaka vermedeki yarışını kastederek: "Zevcelerim arasında, bana öldükten sonra en önce kavuşacak olan, eli uzun olanıdır" buyurmuştu. Nitekim Hicretin 20.yılında 53 yaşında iken vefat etmiş olup Peygamberimizin irtihalinden sonra ilk vefat eden eşi Hz. Zeyneb olmuş ve Cennetü'l-Bâkî mezarlığına defnedilmiştir. Resul-i Ekrem Efendimizle altı yıl evli kalmasına rağmen sadece on bir hadis rivayet etmiştir.

Hayâsız Fransız şair Volter, Peygamberimiz (s.a.v.)'in Hz. Zeyneb ile olan evliliğini çarpıtarak, çeşitli iftiralarla dolu sözde bir tiyatro paçavrası yazmıştı. Daha önce kendisini aforoz etmiş olmasına rağmen Vatikan'ın başı olan zamanın papası, Volter'in bu iftira dolu iğrenç yazısından dolayı tebrik mahiyetinde ona bir mektup yazmıştı. Müslümanların halifesi padişah sultan ikinci Abdülhamit han ise, bu iftira paçavrasının sah-

3374 Uyan Abdullatif, M.İslam Meşhurları Ans. C-2 / 871.

3375 Ahzab: 33 / 37.

3376 Uyan Abdullatif, M.İslam Meşhurları Ans. C-3 / 2107, Bereket yyınevi-1983.

neleneceğini öğrenince, Fransa ve İngiltere hükümetlerine ultimatom vererek piyesin sahnelenip oynanmasını önlemiştir.[3377]

Maalesef, bu gün olduğu gibi dün de batı dünyasında İslam'a karşı bir kin ve düşmanlık sergileyen belli bir grup var ola gelmiştir. Ancak, kâfirler isteseler de istemeseler de Allah nurunun tamamlayıcısıdır. Yeterki Müslümanlar, İslam'ın tevhid şemsiyesi altında toplanıp Allah'ın ipine sarılsınlar ve tefrikaya düşmesinler.

52-HZ. GÜVEYRİYE (R.anha)'NİN HAYATI:

Hz. Cüveyriye, Huzaa kabilesinden Haris'in kızıdır. Beni Mustalik gazasında esir alınanlar arasında idi. Harpte elde edilen ganimetler taksim edilirken o sırada yirmi yaşında bir kız olan Cüveyriye de Sabit bin Kays'ın hissesine düşmüştü. Sabit kendisini belli bir para karşılığında azat edeceğini söylemişti. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz istenilen parayı ödeyerek Cüveyriye'nin özgür kalmasını sağlamış ve hicretin beşinci yılında da kendisi ile evlenmiştir. Harp sırasında Müslümanlarca esir alınan yüzden fazla Müstalak'lı bu evlilik sebebiyle serbest bırakılarak azat edilmiştir.

Hz. Âişe validemiz onun hakkında: "Ben Cüveyriye'den daha hayırlı, daha bereketli bir kadın görmedim"[3378] demiştir. Fahr-i Kâinat Efendimiz ile evliliği altı yıl sürmüş ve evliliği boyunca sadece yedi hadis rivayet etmiştir. Hicretin 50. yılında 65 yaşında iken Medine'de vefat etmiş ve Baki mezarlığına defnedilmiştir. Cenaze namazını o sırada Medine valisi bulunan Mervan bin Hakem kıldırmıştır.

53-HZ. SAFİYE (R.anha)'NİN HAYATI:

Hz. Safiye, Hayber Yahudilerinden Beni Nadir kabilesinin reisi Huyey'in kızıdır. Babası Beni Kureyza savaşında öldürülenlerdendir.

Hz. Enes (r.a.) Resul-i Ekrem (s.a.v.)'in Hz. Safiye ile evlenmesi olayını şöyle anlatır: "Hayber fethedilip esirler toplanınca, Dihye İbni Halife Resulullah'a gelerek esirlerden kendisine bir cariye verilmesini talep etti. Resul-i Ekrem de "Git bir cariye seç!" demesi üzerine, o da gidip Safiye'yi seçti. Fakat (onun bir kabile reisinin kızı olduğunu düşünerek kendisine münasip görmedi. Bunun üzerine) Resulullah'a gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! O, Kureyza ve Nadir Yahudilerinin seyyidesi (hanım efendisi) dir! O size daha münasiptir" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalatü vesselam Safiye'yi kendisine aldı, (mehri karşılığında) azad ederek tesettüre soktu ve (hicretin yedinci yılında) nikâhı altına aldı. Hz. Safiye akıllı kadınlardan biriydi."[3379]

Peygamberimizden önce iki evlilik yapmış olan Hz. Safiyye, böylece Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) ile on yedi yaşında iken üçüncü evliliğini yaparak Allah Resulünün muhtereme eşleri arasında yerini almış oldu.

3377 age.

3378 age. C-1 / 550.

3379 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte C-12 /411.

Hz. Safiyye Hayber'in fethinden kısa bir süre önce rüyasında ay'ın kucağına düştüğünü görür. Ve bunu babasına anlatır. Babası: "Sen Arap melikine eş olacaksın!" diyerek yüzünü yaralayıp iz bırakacak ölçüde şiddetli bir tokat atar. Evlendiklerinde yüzündeki bu izi gören Resulullah sebebini sorduğunda, o da olayı bütün açıklığı ile kendisine anlatır.

Fıtrat gereği Resulullah'ın hanımları arasında da zaman, zaman kıskançlık olayları olmuştur. Peygamberimizin eşlerinden Zeyneb binti Cahş'ın Hz. Safiyye'ye "Yahudi" diyerek alay edişine şahit olan Resulullah Zeyneb'e kırılmış ve bir müddet kendisiyle konuşmamıştır. Hz. Enes (r.a.) da yine Hz. Safiyye hakkında şu olayı rivayet etmiştir: "Hz. Safiyye'ye Hz. Hafsa (radıyallahü anhüma)'nın "Yahudi kızı" deyip (onu hakir görüp küçümsediği) haberi ulaşıyor. Bu sözü işiten Safiyye ağlıyor. Tam o ağlarken Aleyhissalatü vesselam yanına giriyor ve: "Niye ağlıyorsun?" diye soruyor. Safiyye de: "Hafsa bana: "Sen Yahudi kızısın! diyor" diye cevap verdiğinde, Resulullah (a.s.v.): "Sen bir Peygamber torunusun. Senin amcan da bir peygamberdir, ayrıca bir Peygamberin de nikâhı altındasın. Öyleyse o sana karşı neyi ile iftihar ediyor ki?" diyerek onu teselli etti. Sonra da Hafsa'ya: "Ey Hafsa! Allah'tan kork!" diye ikaz etti."[3380]

Hz. Safiyye Yahudilerle Resulullah arasında köprü görevi görmüş ve onları Müslümanlarla yakınlaştırmıştır. Resul-i Ekrem de Safiyye'nin Yahudilerle ilgili taleplerini geri çevirmemiştir. Resul-i Zişan Efendimizle evliliği dört yıl süren Hz.Safiyye sadece 10 hadis rivayet etmiştir.

Hz. Safiye hicretin 50. yılında Medine'de vefat etmiş ve Baki mezarlığına defnedilmiştir.

54-HZ. ÜMMÜ HABİBE (R.anha)'NİN HAYATI:

Hz. Ümmü Habibe'nin adı Remle'dir. Ebu Süfyan bin Harb'in kızıdır. Annesi Hind'dir. Muaviye'nin kız kardeşidir. Kocası Resulullah'ın halasının oğlu olan Ubeydullah bin Cahş'dır. Ümmü Habibe kocası ile birlikte ikinci hicrette Habeşistan'a gitti. Kocası orada fakirlikten kurtulmak için Hıristiyan papazlarıyla yakın temasa geçti. Bu ilişki sonucunda onların maddi ve manevi ablukalarına maruz kalarak tesirleri altına girdi ve Hıristiyan oldu. Ümmü Habibe ise, kocasının kendisini de Hıristiyan olmaya zorlamasına rağmen, her şeyi göze alarak ona asla taviz vermedi. İslam'a olan bağlılığı, samimiyeti ve sebatı karşısında çileden çıkan kocası onu boşadı. Bu sefer Habeşistan'da yalnız, garip ve fakir olara kaldı. Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz onun bütün bu hallerini göz önüne alarak kendisini sevindirmek istedi ve hicretin altıncı yılında Habeşistan Kralı Necaşi'ye elçi gönderip onunla evlenmek istediğini bildirdi. Kıral Necaşi de Resulullah adına, ona dört yüz dinar mehir ödeyerek cehizini hazırladı ve gıyabında nikâhını kıydırarak kendisine gönderdi.

Fahr-i Âlem Efendimizle beş yıl evli kalan Ümmü Habibe 65 hadis rivayet etmiştir.

3380 Tirmizi, Menakıb (3891)

Hicretin 44. yılında da vefat etmiştir.

55-HZ. MEYMUNE BİNTİ'L-HARİS (R.anha)'İN HAYATI:

Hz. Meymune Haris el Hilaliye'nin kızıdır. İsmi Birre iken Resul-i Ekrem tarafından Meymune olarak değiştirilmiştir. Hayber'in fethinden sonra Mekke'ye umre için gidildiğinde umre sırasında "Serf" denilen yerde Resulullah ile Hicretin yedinci yılında 26 yaşında iken üçüncü evliliğini yaparak o âlemler sultanının temiz zevceleri arasında şerefli yerini almıştır.

Fahr-i Kâinat Efendimizle dört yıl süren evliliği sırasında 46 hadis rivayet etmiştir. Hicretin 51. yılında Mekke'de hastalanınca:" Beni Mekke'nin dışına çıkarınız. Çünkü Resulullah benim Mekke'nin dışında vefat edeceğimi haber verdi" demiştir. Bunun üzerine Mekke dışına çıkarılan Hz. Meymune seksen yaşında iken evlendiği yer olan "Serf"de vefat etmiş ve aynı yere de defnedilmiştir.

56-HZ.MARİYE EL-KIBTİYYE:

Mariye, Mısır'ın Hafn denilen bir köyünde Kıbtî bir babadan ve Rum bir anneden dünyaya gelmiştir.

Hz. Peygamber hicretin yedinci yılında Bizans'ın İskenderiye (Mısır) valisine bir mektup göndererek İslam'a davet etmiş, vali de mektuptan çok hoşnut olmuştu. Hatta İslam dinine girmek istemiş, fakat Bizans İmparatorundan çekindiği için bu niyetini açıklayamamıştır. Ancak Peygamber Efendimize çeşitli hediyeler göndermiştir. Bu hediyeler arasında Mariye adında bir cariye de bulunmaktaydı. Mariye, Resulullah'ın telkin ve tebliği ile kısa zamanda Müslüman olmuş ve kendisiyle nikâhlanmıştır. Bir yıl sonra da İbrahim adında bir erkek çocuk dünyaya getirmiştir.[3381]Fakat İbrahim uzun ömürlü olmamış, iki yaşında vefat etmiştir.

Mariye Müslüman olmasıyla ve dünyaya çocuk getirmesiyle cariyelik statüsünden kurtulmuştur. Hicretin 16. senesinde de vefat etmiştir. Cenaze namazını ise Hz.Ömer kıldırmıştır.

Allah Resulü'nün bu evliliği, Mısırlılar arasında çok büyük bir tesir icra etmiş ve Müslümanlarla Mısır'daki Bizanslılar arasında yapılan savaşlarda, Mısırlılar tarafsız kalarak, Bizanslılara arka çıkmamışlardır.

57-HZ. FATIMA (R.anha)'NIN HAYATI:

Hz. Fatıma, Hz. Hatice validemizden doğma Resul-i Ekrem (s.a.v.) Efendimizin kerimesi (kızı) dir. İslamiyet'in zuhurundan sonra ve hicretten 13 yıl önce dünyaya gelmiştir. Aklı, zekâsı, ahlâkı, zühd ve takvası, şefkat ve merhameti ile ün kazanmıştır. Yüzü pek beyaz ve parlak olduğundan dolayı kendisine "zehra" lakabı verilmiştir. Hicretin ikinci yılında on beş yaşında iken Hz. Ali (r.a.) ile evlenmiştir.

3381 İbn Sa'd, Ebu A.Muhammed, et-Tabakatü'l-kübrâ, Beyrut 1985, VIII/216-220.

Bir gün Hz. Fatıma, Hz. Ali ve sevgili torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i mübarek abalarına sararak onlara Ehl-i Beyt ve Ehl-i Aba adını vermiştir. Allah Resulü Hz. Fatıma hakkında: "Fatıma Hz. Meryem hariç, cihan kadınlarının efendisidir"[3382] buyurmuş ve böylece onun diğer kadınlara olan üstünlüğünü ortaya koymuştur.

Peygamber Efendimizin nesli kendisinden sonra vefat eden kızı Hz. Fâtıma'nın çocukları vasıtasıyla devam etmiştir. Hz. Fatıma'nın Hasan ve Hüseyin ile küçük yaşta ölen Muhsin adında üç oğlu ve Ümm-i Gülsüm ile zeyneb adlarında da iki kızı olmuştur. Hz. Fatıma dışındaki diğer kızları ise kendisinden önce vefat etmişlerdir. Bununla beraber, kızı Rukiye'den doğan Abdullah ile Zeyneb'ten doğan Ali küçük iken ölmüşler, Zeyneb'ten doğan ikinci çocuk Ümame'nin de çocuğu olmamıştır. Diğer kızı Ümmü Gülsüm'ün ise hiç çocuğu dünyaya gelmemiştir.

Allah Resulü kızlarına o kadar düşkündü ki, o günkü şartlarda yadırganmayıp, hayatın doğal bir parçası kabul edilen birden fazla evliliğe yani kızlarının üzerine kuma getirilmesine asla izin vermemiştir. Hatta Hz. Ali'ye kız vermek isteyenler olmuş, izin için başvurduklarında minbere çıkarak: "Beni Hişam İbnu'l-Mugire, kızlarını Ali'ye vermek için benden izin istediler. (İyice bilmelidirler ki buna) İzin vermiyorum! İzin vermiyorum! İzin vermiyorum! Şayet Ali arzu ediyorsa kızımı boşar, ondan sonra onların kızlarını nikâhlar. Çünkü Fatıma benden bir parçadır. Onu nefret ettirecek bir şey beni de nefret ettirir, ona eziyet veren şey bana da eziyet verir"[3383] diyerek açıkça bu işe karşı olduğunu ilan etmiştir.

Ümmü Seleme (radıyallahü anhâ) anlatıyor: "Resul-i Ekrem vefatından önce Fatıma'yı çağırarak yanına oturttu ve gizli bir şeyler konuştular. Fatıma hıçkıra hıçkıra ağladı. Hemen arkasından tekrar özel bir konuşma daha yaptılar. Bu sefer Fatıma güldü. Allah Resulü oradan ayrılınca, Hz. Fatıma'dan aralarında geçen gizli konuşmanın mahiyetini sorduğumda bana: "Resulullah'ın sırrını ifşa edemem" dedi. Resul-i Ekrem vefat edince tekrar konuşma sırasındaki ağlama ve gülme sebebini sordum. Dedi ki: "Önce, Resulullah (s.a.v.) bana öleceğini haber verdi, ben de ağladım. İkinci konuşmamızda benim üzüldüğümü görünce, İmran kızı Meryem hariç diğer kadınların cennette efendisi olacağımı müjdeledi, bunun üzerine güldüm."[3384] Diğer bir rivayette ise bu son kısım: "Ehl-i Beyt'imden bana en önce sen kavuşacaksın" şeklinde yer alır.

Hz. Fatıma (r.a.), tesettüre son derece önem verirdi. Bu nedenle vefat ettiğinde kimsenin görmemesi için küçük bir çadırda sadece Esma Binti Ümeys ile Hz. Ali'nin cenazesini yıkamasını ve gece gömülmesini vasiyet etmiş ve bu arzusu yerine getirilmiştir. Fahr-i Kâinat Efendimiz kızı Fatıma'nın bu hassasiyetine uygun düşen şu açıklamayı yapmıştır: "Kıyamet günü perde gerisinden bir ses: "Ey mahşer halkı, gözlerinizi kapayın

3382 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-12 / 406.

3383 Buhari, Nikâh, 109.

3384 Tirmizi, Menakıb (3872); Uyan Abdullatif, İslam Meşhurları Ans. C-2 / 769-770.

Fatıma Binti Muhammed geçecek" diye seslenecek."

Hz. Fatıma'nın vefat yaşı hakkında çeşitli rivayetler olmakla beraber, 24 yaşında iken hicretin 11. yılının Ramazan ayında sevgili babası Hz. Muhammed (s.a.v.)'den altı ay sonra vefat etmiş ve cenaze namazını da eşi Hz. Ali kıldırmıştır. Cenaze namazından sonra da Medine-i Münevvere'deki Cennetü'l-Bâkî kabristanlığına defnedilmiştir.

58-HZ. ÜMMÜ EYMEN (R.anha)'İN HAYATI:

Aslen Habeşli olan Hz. Ümmü Eymen, kadın sahabelerden olup, Üsame bin Zeyd'in annesi ve Resulullah (s.a.v.)'in hem azatlısı hem de himayesinde büyüdüğü hizmetlileriydi. Bu sebepledir ki, Fahr-i Kâinat Efendimiz onun hakkında: "Ümmü Eymen annemden sonra annemdir" buyurmuş ve yaşadığı müddetçe kendisini sık, sık ziyaret etmeyi hiç ihmal etmemiştir.

Peygamber Efendimiz annesi ve Ümmü Eymen ile birlikte babasının Medine'deki mezarını ziyaretten dönerken, Ebva denilen yerde annesinin vefat etmesi üzerine, o sırada altı yaşında olan Resulullah'ı sağ salim Mekke'ye Ümmü Eymen getirmiştir.

Hz. Ümmü Eymen, İlk Müslümanlardan olup, hem Habeşistan'a, hem de Medine'ye hicret etmiştir. Resulullah'ın vefatından beş ay sonra o da vefat etmiş ve Baki mezarlığına defnedilmiştir.

HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN ÇOK EVLİLİĞİNİN SEBEPLERİ

Allah Resulünün hanımlarının hayat öykülerini kısaca aşağıda açıklayacağız, ancak bu konuda bazı çevrelerce, özellikle gayri Müslimler tarafından en çok yöneltilen: "Hz. Peygamber (s.a.v.) niçin çok evlenmiştir?" sorusunun cevabını öncelikle vermenin daha uygun olacağı kanaatindeyim. Bu meselede şu husus iyi bilinmelidir ki, şartlar yerine getirildiği takdirde Kur'an-ı Kerim'in Nisa süresi 3. ve 129. ayetlerinde ve Allah Resulünün sünnetinde Mümin erkeklerin dörde kadar evlenmelerine ruhsat verilmiştir. Ancak bu konudaki şartların ne kadar ağır olduğu ilgili ayette belirtilmiştir. Bunun yanında, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de: "Bir erkeğin nikâhında iki kadın bulunur da, aralarında adalet gözetmezse, kıyamet gününde bir tarafı felçli olarak diriltilir" buyurmuştur. Diğer bir mübarek sözünde de: "Allah zevkine düşkün kadın ve erkekleri sevmez"[3385] diyerek, nefse hâkimiyetin önemine dikkat çekmiştir.

Yaratılıştan gelen kıskançlık duygusuna rağmen ayetin, erkeklere birden fazla kadınla evlenme izini vermesi öteden beri (daha ziyade gayr-i Müslimlerce) tenkit ve itiraza konu edilmiştir. Ancak İslam'ın bu iznini, diğer talimatı ve hayatın değişen şartları içinde ele almak gerekir. İslam'a göre zina kesin olarak haramdır; şu halde zinaya giden yolları tıkamak gerekir. Erkeğin güçlü ve yeterli, kadının ise zayıf ve isteksiz olması, (kadının cinsel kudreti erkeğe nazaran on beş yıl önce zayıflamaktadır) veya doğurgan ol-

3385 Darimi, nikâh, 49, Nesai, vı, 86.

maması halinde, savaş ve benzeri sebeplerden ötürü erkeklerin azalması ve kadınların çoğalması gibi durumlarda, erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi zaruri olabilir. Böyle durumlarda erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi bir emir değil, bir izindir, bir ruhsattır; ikinci, üçüncü ve dördüncü eş olacak hanım da buna mecbur değildir. Ayrıca bu ruhsat kayıtsız şartsız olmayıp adalet şartına bağlanmış, buna uyamayacağından korkanlara bir kadınla yetinmeleri ilgili ayet-i kerime ile emredilmiştir. Bütün bu kayıtlar ve şartlar bir arada düşünüldüğü zaman İslam'ın bu izninin, zaman içinde değişen şartlara ayak uydurma bakımından en müsait yol olduğu açıkça anlaşılacaktır.[3386]

Yine Kur'an-ı Kerim'in Ahzab süresi 50. ayetinde de Cenab-ı Peygamberin dörtten fazla kadınla evlenmesine siyasi, hukuki, sosyal ve eğitimle ilgili sebeplerden ötürü sadece kendisine mahsus olmak üzere müsaade verilmiştir. Aslında "teaddüd-i zevcat" diye isimlendirilen çok evlilik tarih boyunca var olagelmiştir. Birkaç Peygamber müstesna, İnsanlığın hayat önderleri olan bütün Peygamberlerin hayatında çok evlilik vardır. Eski Ahid (Tevrat) teaddüd-i zevcat'ı onaylamakta, Ahd-i cedid (İncil) de ruhban sınıfı dışındakiler için caiz görmektedir.[3387] Dolayısıyla teaddüd-i zevcat'ı ilk meşrulaştıran İslamiyet değildir. Bilakis İslam dini hazır bulduğu bu tarihi kurumu azami dört kadınla da sınırlandırmıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi, Resulullah'ın evliliklerinde şu dört sebebi aramak gerekir:

a-) **Siyasi sebep:** bu sebebe dayalı evliliklerine örnek vermek gerekirse, Hayber'deki Beni Nadir kabilesinin reislerinden Huyey'in kızı olan Safiye ile evliliği, Yahudilerle münasebetleri düzeltmeye yöneliktir. Keza Mustalik oğullarının reisi Haris'in kızı olan Cüveyriye (r.a) ile evliliği ise, pek çok harp esirinin serbest bırakılmasına ve o kabilenin dostluğuna sebep olmuştur. Kureyşin lideri olan Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe ile evliliği de Ebu Süfyan'ın düşmanlığını ortadan kaldırmıştır. Bununla beraber bu evlilkte Ümmü Habibe'nin İslâm'a olan bağlılığı ve imandaki sebatı da Resulullah'ın onunla evlenmesinde tercih sebebi olmuştur.[3388]

b-) **Hukukî sebep:** Hz. Peygamber (s.a.v.)'in azatlı kölesi ve evlatlığı Zeyd bin Harise'nin boşadığı eşi Zeyneb binti Cahhş ile yaptığı evlilik, hukuki sebebe tipik bir örnektir.

Resulullah bu evliliği ile cahiliye döneminden kalan ve hukuk dışı muamelelere sebep olan evlat edinmeyi ve buna bağlı diğer miras, evlenme, boşanma, aile mahremiyetleri gibi benzer birçok konuları ortadan kaldırmıştır. Aynı zamanda bu evlilik kur'an'ın hükmüne dayanmaktadır.

c-) **Sosyal sebep:** Resul-i Ekrem (s.a.v.) İslam'ın kendisinden sonra gelen dört halifesinden Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in kızlarıyla evlenmesi, Hz. Ali ve Hz. Osman'a da

---

3386 Prof Dr. Karaman Hayrettin ve diğerleri, Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali, Nisa Süresi 3.âyetin dip notu.

3387 Demircan Ali Rıza, Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, Sh:246.

3388 Sabunî, Ravai'ul- Beyan, II, 318, vd.

kızlarını vermesi, akrabalık bağlarının kurulup kuvvetlenmesine sebep olmuştur. Ayrıca Hz. Meymune ile evlenmesi de aynı şekilde sosyal sebebe dayanmaktadır. Resululla'ın bu tür evlilikleri başarısına büyük katkı yapmıştır. Bu çeşit sosyal ve siyasi evliliklerinin yanında bazı hanımlarla da sırf onları sahipsizlikten kurtarmak ve korumak maksadıyla evlenmiştir. Mesela Sevde binti Zem'a, evlendiğinde 55 yaşındaydı. Ümmü Seleme Hind de aynı şekilde yaşlı bir kadındı, kocası da Uhut Savaşında şehit olmuştu. Zeyneb binti Hüzeyme ise evlendiğinde 60 yaşında olup, kocası da Bedir'de şehit düşmüştü. Görüldüğü gibi Allah Resulünün bu evlilikleri hep korumaya yöneliktir.

d-) **Eğitimle ilgili sebep:** Buna dini veya şer'i sebep de diyebiliriz. İslam'ın ilk zuhur ettiği yıllarda muhtemelen nüfusun en az yarısını kadınlar oluşturuyordu. Kadınların da İslami açıdan bazı istisnalar hariç, erkekler gibi sorumlulukları vardı. Bazı şer'i meseleleri, özellikle hayız, nifas, cünüplük ve aile mahremiyeti ile ilgili birçok konuları doğrudan Resulullah'a sormaktan utandıkları gibi, hayâ örneği olan Allah Resulü de kadınlara bu tür meseleleri açıktan anlatmakta zorlanıyor ve dolaylı yollardan anlatmaya çalışıyordu. Bunu da her kadın anlayamıyordu. Dolayısıyla kadın öğreticilere ihtiyaç olduğu açık bir gerçekti. Başta Hz. Aişe validemiz olmak üzere Cenab-ı Peygamberin bazı hanımları bu ihtiyaca cevap veriyorlardı.

Sevgili Peygamberimizin aile içi hayatıyla ilgili sünneti, hanımları vasıtasıyla ümmetine intikal etmiştir. Değişik yaşta, değişik huyda, değişik mizaçta, değişik kabiliyet ve kültürde, değişik menşeli kadınların bir araya gelmesi çok farklı ailevi hadiselerin doğmasına sebep olmuş, böylece çok daha zengin bir sünnet hazinesinin bizlere intikaline zemin hazırlamıştır.

Hülasa, yüce dinimizin mühim bir bölümünün bizlere intikalini müminlerin anneleri olan sevgili Peygamberimizin temiz zevceleri gerçekleştirmiştir.

Allah Teâlâ Hazretleri hepsinden razı olsun. Bizleri de onların şefaatine nâil eylesin. İnşaallah!

ASHAB-I KİRAMIN BÜYÜK MÜCTEHİTLERİ VE FETVALARIYLA AMEL EDEN ÜLKELER

Ashab-ı Kiram Allah Resulünün huzurunda bulunarak, istidatları ölçüsünde onun vahiy kaynağından istifade etme şerefine ermişlerdir.

Yüksek içtihat kabiliyetine sahip olan bu güzide şahsiyetlerden bazıları şunlardır:

Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Abdurrahman b. Avf, Muaz b. Cebel, Ammar b.Yasir, Huzeyfetü'l Yemame, Zeyd b. Sabit, Ebudderda, Ebu Mus'el Eş'ari, Ubadetüb-nü Sabit ve Abdullah b. Mesud hazretleridir. Ashab-ı Kiramın ulularından olan bu seçkin sahabe, Resulullah zamanında bile onun emirleri doğrultusunda fetva veriyorlardı.

Ashab-ı kiramdan birçokları İslam'ın büyük merkezlerine dağılarak oralarda yerleşmişlerdi. Yerleştikleri bu yerlerde etraflarında kümelenen Müslüman halk, onların

verdikleri fetvalarla amel ediyorlardı. Mesela:

a-) **Medine'de,** ahali, Sahabeden **Abdullah bin Ömer**'in fetvalarına tabi olup bunlarla amel etmişlerdir. Tabiinden ise, Said bin Müseyyeb ile Urve bin Züber'in fetvalarına uymuşlardır.

b-) **Mekke'de**, Sahabeden **Abdullah bin Abbas**'ın fetvalarıyla amel edilmiştir. Tabiinden de Mücahit bin Cebrin ile Ata bin Rebah ve Taysan bin Keysan'ın fetvalarına tabi olunmuştur.

c-) **Küfe'de**, Ashaptan **Abdullah bin Mesud**'un fetvalarına, Tabiinden ise Abdullah bin Mesud'un talebeleri olan Alkame, Esved ve Mesruk'un fetvalarına uymuşlardır.

d-) **Basra'da,** halk, Ashaptan **Ebu Musel Eş'ari** ile Enes bin Malik'in fetvalarına göre, Tabiinden de Hasanı Basri ve Muhammed bin Şirin'in fetvalarına göre amel etmişlerdir.

e-) **Şam'da da**, Müslümanlar, Ashab-ı Kiramdan **Muaz bin Cebel** ile **Ubade bin Samit** ve **Ebudderda**'nın fetvalarıyla, Tabiinde ise, İdris Havlani, Mekhul ve Ömer bin Abdulaziz ile Reca bin Hayya'nın fetvalarına tabi olup amel etmişlerdir.

f-) **Mısır'da ise,** halk, Ashab-ı Kiramdan **Amr bin As'ın oğlu Abdullah** hazretlerine tabi olmuşlar ondan fetvalar alarak amel etmişlerdir.[3389]

TÜRKLERDEN BAZI MEŞHUR İSLAM HUKUK VE FIKIH ÂLİMLERİ

Türkler arasında hukuk ve fıkıh alanında şöhrete ulaşmış birçok ilim adamı mevcuttur. Ancak bunlardan şu beş şahsiyet eserleriyle tarihe geçmişlerdir. Şimdi bunların öz geçmişlerini kısaca açıklamaya çalışalım:

1-Molla Fenari: Tam adı Muhammed b. Hamza b. Muhammed Şemsüddini'l-Fenârîdir. Miladî 1350 tarihinde İneğöl taraflarında doğmuş ve 1430 tarihinde de Bursa'da vefat ederek kendi yaptırdığı Bursa'nın maskem semtinde uludağ eteklerindeki kendi yaptırdığı "Molla Fenari" adıyla mâruf camii yanına defnedilmiştir. Fener köyünde doğduğu veya babası fener yapıcılığı ile uğraştığı için Fenari lakabıyla meşhur olmuştur.

Zamanının büyük âlimlerinden İslamî ilimleri tahsil etmiş ve kendisinden de meşhur âlimler ilim öğrenmiştir. Aklî ve naklî ilimlerde meşhur olan Molla Fenari hazretleri, Bursa'da kadılık ve müderrislik yaparken Sultan II. Murat müşavir olarak yanına almış ve Müftilenâm[3390] (Şeyhülislam) lık makamına getirmiştir. Osmanlı tarihinde ilk

---

3389 Bilmen Ö. Nasuhi, Hukuki İslamiye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, C-1 / 305-306, İst. 1967, Bilmen yayınevi.

3390 **Müftilenâm:** Sultan II. Murat zamanında bütün müftülerin başına tayin edilen Baş Müftü için kullanılan bir tabirdir. Ancak Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethedip başkent yaptıktan sonra, Baş Müftü olarak tayin ettiği Hızır Bey Çelebi'ye resmen Şeyhülislam unvanını vermiş ve böylece Müftilenâm tabiri tarihe karışmıştır. Şeyhülislam tabiri X. yüz yılın ikinci yarısında ortaya çıkmış ve fukaha arasındaki ihtilaflı meseleleri halledebilen bilginlere verilen bir şeref unvanıdır. Mesela Şeyhülislam İbni Hacer-i Mekki'nin yaşadığı asırda verdiği

Şeyhülislam olma unvanını kazanmıştır. Fıkıh, Tasavvuf ve mantık alanında çok sayıda eser yazmıştır. Bazı kitaplarda yüzden fazla eser yazdığı rivayet edilirse de, son zamanlarda yapılan sempozyum ve araştırmalardan anlaşıldığına göre eser sayısının otuzu geçmediği görülmüştür. En meşhur fıkıh kitabı "**Füsûlü'l-Bedâyi fî Usûli'ş-Şerâyi**" adlı eseridir.

2-Zenbilli Ali Efendi: Asıl künyesi Ali b. Ahmed b. Muhammedi'l-Cemâlî Efendi olan ve Karaman'da doğan Zembilli Ali Efendi'nin doğum tarihi bilinmemekle birlikte Miladi 1526 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş olup kabri Fatih semtinde zeyrek yokuşunda kendi adıyla anılan kütüphanenin bahçesindedir.

Zamanının büyük üstadları olan Molla Hüsrev ve Molla muslihiddin gibi ilmî şahsiyetlerden ders almıştır.

Zenbilli Ali Cemâlî Efendi 1502 tarihinde Şeyhülislam olmuş ve vefatına kadar 24 yıl bu makamda kalmıştır. Soru: sahiplerini kapıda bekletmemek için, evinin penceresinden bir zenbil (küçük bir sepet) sarkıtır, Soru: ve cevapları o zenbilin içine bırakırdı. Bu sebeple kendisine "Zenbilli Ali Cemâlî Efendi" denmiştir.

Mizaç itibariyle biraz celâlli olan Yavuz Sultan Selim'in bazı ânî çıkış ve icraatını, ilmî dirayetiyle firenlemesini bilmiş ve ve onun yanlış adım atmasını önlemiştir.

Fıkıh alanındaki en meşhur eseri "**Muhtârâtü'l-Fetâvâ veya Fetâvây-ı Ali Efendi**" adlı kitabıdır.

3-İbni Kemal: Adı Şemseddin Ahmed b. Süleyman olan İbnu Kemal, dedesi kemal Paşaya nisbetle Kemal Paşazâde veya İbnu Kemal Paşa diye bilinir. Doğum tarihi ve doğum yeri kesin olarak bilinmemekle birlikte muhtelif kaynaklarda doğum tarihi 1468[3391], doğum yeri ise Tokat, Amasya ve Edirne gösterilmiştir. Miladi 1534 yılında İstanbul'da vefat eden İbni Kemal, aynı şehirde Allah'ın rahmetine tevdi edilmiştir.

Asker bir aileye mensup olan İbnu Kemal, zamanının meşhur âlimlerinden okuyarak büyük bir ilmî payeye erişmiştir.

Taşköprüzâde onun hakkında: "O, kendisinden evvelki âlimleri unutturdu. İlmin kaidelerini yeniden ihya etti" demiştir.

---

fetvalar ve yazdığı yazılar dört Ehl-i sünnet mezhebi için şer'i delil (huccet) olmuştur. Osmanlı imparatorluğunda ise Şeyhülislam, ilmiye sınıfının başıdır. Protokoldeki sırası vezîriâzam ile aynıydı. Başlıca vazifesi, padişah veya onun vekili sadrazam tarafından kendisine sorulan sorulara fetva vermektir. Verilen fetvalarda temel hedef, devletin siyasi hukukunun ve idari icraatının şeriata uygunluğunu doğrulayarak belgelemektir. Osmanlı Devletinde Şeyhülislamlık makamına on dokuz kişi atanmıştır. Bunlardan Ebussü'ud Efendi, Kanuni ve II. Sultan Selim zamanında otuz yıl Şeyhülislamlık yaparak bu makamda en uzun kalan Şeyhülislam olma unvanını kazanmıştır. (İslam. Türk Ans. C-II, Sh: 588i Terc. Aile Kültür Yayınları, İst- 1987; Dini Terimler Sözlüğü, C-2, Sh:211, İhlâs Gazetecilik A.Ş.)

3391 Adide Şahsiyetleri ve Müesseseleriyle Osmanlı, Sh:315, Altınoluk Der. Hediyesi.

Diğer şeyhülislamlardan farklı bir yönü de cinlere de fetva vermekte oluşudur. Bundan dolayı kendisine, insanların ve cinlerin müftüsü manasına "Müftiü's-sekaleyn" denmiştir. Zenbilli Ali Efendiden sonra ondokuzuncu şeyhülislamdır.Yazdığı şiirlerde de oldukça ses getirmiştir. Mesela:

"Kısmetindir gezdiren yer yer seni
Akibet arşa çıksan yer, yer seni

Tasavvufî düşüncesini de aşağıdaki şu beytinde dile getirir:

Tasavvuf külli geçmekdir özünden,
Dahî incinmemekdir el sözünden.

II. Beyazıt ve Yavuz Sultan Selim devrinde Üsküp, İstanbul ve Edirne'deki medreselerde müderrislik yapmıştır. Yavuz Sultan Selim'le birlikte Mısır seferine katılmış ve yolda birara atının ayağından Padişahın üzerindeki kaftana çamur sıçramıştı. Bundan dolayı hocasının büyük bir mahcubiyet içerisine girdiğini fark eden Yavuz Sultan Selim: "Âlimlerimizin atlarının ayaklarının çamurları bizlerin kaftanlarının süsüdür" diyerek din âlimlerine olan takdir ve saygısını belirterek hocasını onure etmiştir.

İbnu Kemal hazretleripek çok eser yazmıştır. Bunlardan Fıkıh ve Fıkıh Usulünde yazdığı en meşhur eseri,"**el-Mühimmât fî Fûrui'l-Fıkhi'l Hanefi, Tabakâtü'l-Müctehidîn** ve **Şerhü Mişkâti'l-Mesâbih**"adlı kitaplarıdır.

4-Ebussuud Efendi: Asıl adı Muhammed b. Muhammed b. Mustafa el-İmâdî olan Ebussuud Efendi, Miladi 1490 yılında İskilip'te doğmuş ve 1574 tarihinde de İstanbul'da vefat etmiştir. Önce babasından, daha sonra da Sûdî Çelebi ve İbnu Kemal Paşa gibi zamanının büyük üstadlarından ders ve feyiz alarak Şeyhülislamlık makamına yükselmiştir. Fıkıh, Tefsir ve diğer ilimlerde gösterdiği ilmi dirayet nedeniyle kendisine "insanların ve cinlerin müftüsü" manasına "**Müftiyyü's-Sekaleyn"** lakabı verilmiştir.

Osmanlı Şeyhülislamlarının en meşhuru olan Ebussuud Efendi, bu görevini vefatına kadar sürdürmüş ve tam 28 yıl kalarak rekor kırmıştır. En meşhur eserleri arasında "**Fetâvây-ı Ebussuud Efendi, Ma'ruzâtu Ebissuud** ve **İrşadü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerim**" adlı kitapları yer almaktadır.

5-Ahmed Cevdet Paşa: Ahmed Cevdet Paşa Miladi 1823 tarihinde bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan Lofça kasabasında dünyaya gelmiş ve 1895 yılında da İstanbul'da vefat etmiş ve Fatih Camii avlusuna defnedilmiştir. Mezar taşına yazılan şiirin ilk mısraları şöyledir:

Asrımızın İbni Kemal'i idi
Hayfâki terk i hayat eyledi

1839 tarihinde İstanbul'a gelerek Fatih medreselerinde öğrenime başlamıştır. Bu arada zamanın meşhur âlimlerinden olan Hayranlı Mehmed Efendi, Vidinli hoca, Şakir Efendi ve Hoca Hüsameddin Efendi gibi zatlardan İslâmî ilimleri öğrenmiştir.

Pek çok görevleri yanında vezirlik görevlerinde de bulunmuştur. Abdülmecid, Abdülaziz, V. Murad ve II. Abdülhamid gibi dört Osmanıl padişahı devrini idrak etmiştir.

Osmanlı imparatorluğunda yörürlüğe konulan pek çok kanunun hazırlanmasında görev alan Ahmed Cevdet paşa, özellikle 16 kitaptan ve 1851 maddeden oluşan Mecellenin hazırlanmasında büyük payı olmuştur. Hatta ismi Mecelleyle özdeşleşmiştir. Ahmed Cevdet Paşa denilince Mecelle, Mecelle denilince de Ahmed Cevdet Paşa akla gelir.

Yazdığı önemli eserlerden bazıları şunlardır: "Belâgât-ı Osmaniyye, Hülâsatü'l-Beyân fî Te'lifi'l-Kur'an, Kısas-ı Enbiya, Tevârih-i Hülefâ, Târih-i Cevdet ve Kâmûsu'l-Âlâm". Cenab-ı Hak cümlesinden razı olsun.

Bana böyle eşsiz bir konuyu yazıp tamamlamayı bahşeden Cenab-ı Zülcelâl Hazretlerine sonsuz hamd ü senalar eder, hata ve kusurlarımın affını Allah'tan ve O'nun yüce Resulü'nden niyaz ederim.

Siyer bahsini merhum M. Akif Ersoy'un şu anlamlı mısraları ile noktalıyorum:

Dünya neye sahipse O'nun vergisidir hep,
Medyun O'na cemiyeti, medyun O'na ferdi,
Medyundur O masuma bütün bir beşeriyet,
Yarab bizi mahşerde bu ikrar ile haşret. Âmin! 16.11.2007

İlyas Aydoğan

Soru: "Kur'ân" kelimesinin anlamı nedir?

Cevap: Bu konuda söze başlarken, sonsuz rahmet ve mağfiret kaynağı olan Yüce Kur'an gibi bir hazine hakkında kalem oynatmanın beşerî melekeleri aşan bir husus olduğunun bilincindeyim. Bununla beraber, Cenab-ı Hak'tan bu konudaki cüretkârlığımı bağışlamasını niyaz eder, ben âciz kuluna böyle bir fırsatı verdiği için de kendisine sonsuz hamd ü senâlar ederim.

İslam'ın kutsal kitabının özel adı olan "Kur'an" kelimesi, Cenab-ı Hak tarafından altmış sekiz ayette zikredilmektedir.[3392] İslam hukukunda Kur'an için daha ziyade "Kitap" adı kullanılır ve birçok ayette "Kitap" kelimesinin Kur'an-ı Kerim anlamında kullanıldığı görülür. Ayrıca bu ilahi kitap için bunlardan başka isimler de kullanılmıştır. Bazıları şunlardır: Furkan,[3393] Zikir,[3394] Nur,[3395] Ruh,[3396] Hudâ,[3397] Şifa,[3398] Mecid,[3399] Mesânî[3400] ve Ümmü'l-Kitap.[3401] Bazı kaynaklarda bu isimler elli beşe kadar çıkarılır.[3402]

3392 Muhammed Fuad, Mu'cemu'l-Mufehres: Sh: 539-540.
3393 Furkan: 25 / 1.
3394 Hicr: 15 / 9.
3395 Nisa: 4 / 174.
3396 Şura: 42 / 52.
3397 Bakara: 2 / 2.
3398 İsra: 17 / 82.
3399 Burûc: 85 / 21-22.
3400 Zümer: 39 / 23.

Kur'an, "Karae" fiilinden mastar olup, kök anlamı "okumak, toplanmak ve bir araya getirmek" demektir.

Terim olarak ise Kur'an: "Hz. Peygambere vahiy yoluyla gelen, tevatürle nakledilen, tilâvetiyle ibadet olunan, Fatiha süresi ile başlayıp, Nas süresi ile sona eren Allah kelâmıdır."[3403]

Yüce Allah bu hususu ayet-i kerimesinde şöyle açıklar: "(Resûlüm) Onu (Kur'an'ı) Ruhu'l-Emîn (Cebrail) uyarıcılardan olasın diye, apaçık Arapça bir dille senin kalbine indirdi."[3404]

Muhteva bakımından Kur'an, geçmişten, günümüzden ve gelecekten haber veren, Allah'ın razı olduğu dini nasıl ve ne şekilde yaşayacağımızı açıklayan zaman üstü, eşsiz bir kitaptır.

Soru: Abdestsiz ve başı açık Kur'an okunabilir mi?

Cevap: Bu konuda gerek sahabenin ve gerekse İslam âlimlerinin farklı yorumları olmuştur. Bu anlayış farklılıklarını sırası geldikçe açıklamaya çalışacağız. Önce bu hususstaki rivayetleri kısaca özetleyelim:

Yüce Yaratıcı buyuruyor ki: "**Kur'ân'a tam manası ile temizlenmiş olanlardan başkası dokunamaz.**"[3405]

Konuyla ilgili hadis-i şerifler den bazılarında da şöyle buyurulur:

1-Hz. Muhammed (s.a.v.), Amr b. Hazm (r.a.)'a yazdığı mektupta:

"Kur'an'a sadece temiz olanlar dokunsun."[3406]

2-Abdullah İbni Ömer'in bildirdiğine göre Peygamberimiz: "Cünüp ve hayızlı kimse Kur'an'dan bir şey okumasın."[3407]

Konuyla ilgili farklı rivayetler de vardır:

3-Abdullah b. Seleme'nin bildirdiğine göre Hz. Ali, bir ara tuvalete

gidip döndükten sonra ellerini yıkamış, ardından da Kur'an okumaya başlamıştır. Yanında bulunanların bu hali yadırgadıklarını gören Hz. Ali şöyle demiştir: "(Size ne oluyor?) Resulullah (s.a.v.) tuvalete gidip ihtiyacını gördükten sonra çıkar bize Kur'an okuturdu. Cünüplükten başka hiçbir şey, Peygamberi Kur'an okumaktan alıkoymazdı."[3408]

Nesâînin bir başka rivayetinde bu konuya şöyle işaret edilir: "Resulullah (s.a.v.) he-

3401 Zuhruf: 43 / 1-4.
3402 Mevzûâtü'l-Ulûm.
3403 Ez-Zerkânî, Menâhilü'l-İrfan fî Ulûmi'l Kur'an, I / 12; Molla Hüsrev: El-Mir'at Sh: 5.
3404 Şuarâ: 26 / 192-195.
3405 Vakıa: 56 / 79.
3406 Muvatta: Kur'an I, (1, 199).
3407 Tirmizi, Taharet, 98.
3408 Ebu Davud, Tahâret, 90; Tirmizi, Tahâret, 111.

lâdan çıkınca Kur'an okur, bizimle et yerdi. Cenabet halinden başka hiçbir şey O'nunla Kur'an arasına perde olmazdı."[3409]

4-Hz. Ömer, bir toplulukla birlikte Kur'an okurken, ihtiyacını gidermek için tuvalete gitmiş, dönünce de Kur'an okumaya devam etmiştir. Grubun içinden birisi: "Abdestsiz olduğunuz halde Kur'an mı okuyorsunuz?" diye sual sorunca, o da: "Sana bu fetvayı peygamberlik iddiasında bulunan sahte peygamber Müseylime mi verdi"diye karşı sualle cevap vermiştir.[3410]

Yukarıdaki ayet ve hadislerin hükümleri gereğince, dört mezhbe[3411] göre, cünüp bir kimsenin bir ayet dahi olsa Kur'an'a abdestsiz dokunması ve okuması haramdır. Fakat Mushaf'a bakması ve kıraati kalpten geçirmesi caizdir.[3412] Cünüp olmayanların ise Kur'an'a el sürmeden okumaları ve okutmaları bütün âlimlerce ittifakla caizdir. Zira bu hususta Kur'an ve sünnette bir yasak yoktur. Ancak abdest alınarak okunması müstehaptır.

Müfessirlerin ekseriyeti yukarıdaki ilgili ayette kastedilen kitabın elimizdeki Mushaf olduğu görüşündedirler. Dayandıkları delil, aşağıda dip notta gösterilen hadis-i şeriftir.[3413] Ancak bir kısım müfessir ise, ayette geçen Mushaf'ın Levh-i Mahfuzdaki aslı olduğu görüşündedirler. Bu düşüncede olanlara göre, bu ayet-i kerimedeki (لاَ يَمَسُّه) lafzında bulunan "hû"(هُ) zamiri en yakınında bulunan levh-i mahfuz'daki Kur'an'a râci olup, bununla levh-i mahfuzdaki Kur'an kastedilmiştir. Elimizdeki mevcut Musaf-ı Şerif kastedilmemiştir.

Aynı ayetin devamı olan (إِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ) lafzındaki "mutahharûn" yani "temizlenmiş olanlar"dan maksat, melekler veya bütün Müslümanlardır. Zira Müslüman inkâr kirinden kurtulmuş temiz insandır. Necis (pis) olan müşriklerdir.[3414] Öyleyse Kur'an'a müşrikler ve kâfirler dokunamaz. Gusül abdesti olan her Müslüman dokunabilir.

Hammad, Ebu'l-Aliye ve İbni Abbas, Said b. Cübeyr, İkrime ve Mücahid gibi bazı

3409 Ebu Dâvud,Tahâret 91; Neâî, Tahâret 171, (1, 144).

3410 El- Muvatta, Kur'an, 2.

3411 **Dört ameli mezhep:** Hanefi, Şafiî, Maliki ve Hanbeli Mezhepleridir.Bu dört mezhebin dışında "**Zahiri Mezhebi**" diye bilinen bir mezhep daha vardır ki, bu mezheb, radikal görüşleriyle temeyüz etmiştir. Genelde görüşlerinin pek çoğu ehl-i sünnet inancına ters düşmektedir. Bu nedenle İslam dünyasında itibar görmemiştir. Dolayısıyla fazla taraftar bulamamış ve kısa zamanda da sönüp gitmiştir. Bu mezhebe göre, cünüp, hayız ve nifas halinde de olunsa, abdestsiz ve gusülsüz her Müslüman her zaman Kur'an'ı tutabilir ve okuyabilir. (İbn. Hazm, el-Muhallâ, Beyrut 1984, K. Tahâre.) Zahiriler için bakz: Vehbe Zuhaylî, İslam Fıkhı Ans.I / 213 vd; Ayrıca bakz: İbni Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, I / 54 vd; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr II / 114-119; İbni Teymiyye, Fetâvâ XXI / 266.

3412 Suyuti, El-İtkan Fî Ulûmi'l-Kur'an, Terc. C-I, Sh: 250.

3413 Buhari, K. Cihad, bab: 129; Müslim, K. İmara, hadis no: 92,93,94; Ebu Davud, K. Cihad, bab: 81; İbni Mace, K. Cihad, bab: 45; el-Muvatta, K.Cihad, hadis no: 7.

3414 Tevbe: 9 / 28.

şahsiyetler, abdestsiz dokunulması haram olan Kur'an'ın Levh-i Mahfuzdaki Kur'an[3415]olduğunu, dolayısıyla mevcut Mushaf'a abdestsiz dokunulabileceği görüşünü ileri sürmüşlerdir.[3416] Buna karşın, Selman-ı Farisi ve Enes İbni Malik gibi bir kısım sahâbe de, bu ayet-i kerime ile mevcut Mushaf'ın kastedildiğini, bu nedenle müminlerin Kur'an'a abdestsiz dokunamayacaklarını ifade etmişlerdir.[3417] Seleften Sa'd İbni Ömer, Hasan Basri ve Nehaî gibi zatlar da aynı görüştedirler. Nitekim Hz. Ömer (r.a.)'in Müslüman oluşuyla ilgili şu hadise de bunu teyit eder. Hz. Ömer kız kardeşine: "Şu okumakta olduğunuz yazıyı bana verin" dediğinde, kız kardeşi: "Sen kirlisin, ona sadece temiz olanlar dokunur, kalk yıkan" der. O da bunun üzerine yıkanır, sonra Kur'an parçalarını eline alıp okumaya başlar.[3418]

Konuyla ilgili merhum Elmalı'lı Hamdi Yazır'ın açıklaması da şöyledir: "İlgili ayetin başındaki nefiy (olumsuzluk) Lâ (لَا)'sı, nehiy (men etmek) manasınadır. Yani temiz olmayan kirli eller O'na dokunmasın, ancak maddi ve manevi pisliklerden, kötülükten, necasetten, küfürden temizlenmiş imanlı ve abdestli kimseler O'na dokunsun, demektir. Bu ayet sebebiyledir ki, fıkıhta cünüp iken Kur'an okunamayacağı ve abdestli olmayanın Mushaf'a el süremeyeceği beyan edilmiştir."[3419]

Yukarıdaki ayet-i kerimenin Kur'an'a abdestsiz dokunulamayacağı hususunda delil olacak açıklıkta olmadığı, zikredilen hadislerin ise sahihlik ve zayıflık yönünden hadis âlimlerince net bir tesbit yapılamadığı için farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Dört mezhebin bu konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

Hanefi Mezhebi: Hayızlı, loğusa ve cünüp bir kimsenin Kur'an'dan bir ayet dahi okuması haramdır. Ancak bir ayetten az olursa okuyabilir. Zira böyle kısa bir ifade kıraat sayılmaz ve bunu insanlar da söyleyebilir. Dayandıkları deliller, yukarıda zikredilen 2. ve 3. maddedeki hadis-i şeriflerdir.

Mushafa dokunmadan abdestsiz okumak caizdir

Şafiî Mezhebi: Cünüp, hayız ve nifaslının Kur'an'dan bir harf dahi olsa okuması haramdır. Ancak abdestsiz okuması ise caizdir.Dayandıkları delil, yukarıda 2. Maddede zikredilen hadis-i şeriftir.

Hanbeli Mezhebi: Hanbeliler de Hanefiler gibi cünüp, hayız ve nifaslının Kur'an'dan tam bir ayet okuması haramdır. Ancak abdestsiz okuması ise caizdir. Da-

3415 Vakıa: 56 / 77-78.

3416 Tefsir, 37/ 205-206.

3417 Buhari, K. Cihad, bab: 129; Müslim,K. İmara, Hadis no: 92, 93, 94.

3418 Dr.Keskioğlu Osman, Nüzulünden günümüze K.Kerim Bilgileri, Sh: 51, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/35, Ankara-2008; Karakılıç Celâleddin, Hz. Muhammed (a.s.)'ın Hayatı, Ayyıldız matbası, Ank-1972, Sh: 95, dip not; İbni Kesir, Tefsir IV / 1726; el-Kurtubi, TefsirXVII / 225.

3419 Hak Dini Kur'an Dili, C-VII 411-412, Azim Dağıtım, İst-2000.

yandıkları deliller, yukarıda 2. ve 3. maddede zikredilen hadis-i şeriflerdir.

Maliki Mezhebi: Maliki Mezhebi üç mezhepten biraz farklı görüşe sahiptir. Malikilere göre, Cünübün Kur'an okuması haramdır. Ancak hayızlının ise, unutma korkusu olsun olmasın Kur'an okuması caizdir. Bununla beraber, hayızlının hayız hali sona erdikten sonra yıkanıncay kadar veya hayız halinin bitiminde cinsel temasta bulunarak hayız haline ilâveten cünüp hali oluşması durumunda, gusül abdesti alıp temizlenince-ye kadar Kur'an okuması caiz değildir.

İmam Malik hayızlının Kur'an okumasının caizliği konusunda diğer mezheplerden farklı bir görüş ortaya koymuş ve hayızlıyı cünübe kıyas etmemiştir. Çünkü Kur'an okumak isteyen bir cünüp gusleder ve Kur'an'ınını okur. Fakat hayızlı için uzun bir süre temizlenme imkânı yoktur. Hâlbuki hayızlının da Kur'an okumaya ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacı karşılamak ve güçlüğü ortadan kaldırmak için kıyas terk edilerek hayızlı cünübe benzetilmemiş istihsan[3420] yoluyla fetva verilerek hayızlının Kur'an okumasına izin verilmiştir.

Diğer mezheplerde olduğu gibi, Mushaf'a dokunmadıkça ezbere veya bakarak Kur'an okumak caizdir.

Yine dört mezhebin görüşüne göre, gusül abdesti hariç, Kur'an'a abdestsiz dokunabilmenin bazı istisnai şartları vardır. Bu istisnai şartların bir kısmında dört mezhep müşterek hareket ederler. Ancak Malikiler bu konuda ön plandadırlar. Şimdi Maliki ağırlıklı bu mezheplerin temel ve istisnai görüşlerini sırayla inceleyelim:

1-Kur'an'ın Arapça'dan başka bir alfabe ile yazılmış olması,

2-Para ve benzeri şeyler gibi insanların ellerinde sürekli tedavül eden (dolaşan) bir şey üzerine yazılmış olması,

3-Kur'an ayetlerinin **hırz** maksadıyla yani bazı belâ ve musibetlerin uzaklaştırılması için temiz bir şeye sarılarak taşınması,

4-Yukarıda da kısmen açıklandığı üzere, özellikle Malikilere göre, Kur'an öğrenen ve öğreten her yaştaki kişilerin abdestsiz Mushaf'a dokunması ve okuması câizdir. Bu şartları taşıyan hayız ve nifas halindeki öğretici ve öğreniciler de aynı hükme tabidir. Cünüp için ise câiz değildir.[3421] Ancak Hanefi mezhebine göre, Fatiha ve Bakara süresinin 201. ayeti gibi dua ve senâya dair ayetler, Kur'an niyetiyle değil, dua ve senâ maksadıyla okunabilir.

5-Cünüp ve hayız olmamak şartıyla, Kur'an'ın el sürülmeden abdestsiz olarak ezbere veya yüzünden bakarak okunabilmesi,

---

3420 **İstihsan:** Kelime anlamı, bir şeyi iyi ve güzel görmek, tercih etmek demektir. Fıkıh ıstılahında ise, kıyası terkedip, adalet esasına dayanarak insanların menfaatine olanı tercih edip, şahsi takdir hakkını kullanarak hüküm vermektir.

3421 Prof. Dr. Abdurrahman Çetin, Kur'an Okuma Esasları, Emin Ya. 2008 Sh:444

6-Elle dokunmamak kaydıyla, Kur'an ayetlerinin abdestsiz olarak yaprak, defter ve benzeri şeyler üzerine yazılması,

7-Kur'an ayetlerinin yazılı bulunduğu Kâbe, minber ve tabut örtüleri gibi örtü ve perdelerin abdestsiz olarak taşınabilmesi. [3422]

Konuyla ilgili olarak Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu da mezheplerin yukarıdaki görüşleri doğrultusunda karar almıştır.[3423]

Bütün bu hususların, gusül abdestinin dışında bazı özel şartlar gereği normal abdestsiz olarak yapılması caiz görülmüşse de abdestli yapılması daha faziletlidir. Çünkü bu, Allah Kelâmına olan saygının bir gereğidir.[3424]

Diğer taraftan başı açık Kur'an okuma konusuna gelince, başı açık Kur'an okumak caiz ise de, edeben başın örtülmesi daha uygun olur. Çünkü Kur'an okumak da bir ibadettir.

Soru: İlk vahiy nezaman, nerede, nasıl gelmiş ve vahiy akışı kaç yıl sürmüştür?

Cevap:İlk vahyin geliş şekli ve vahiy akışı aşağıda anlatıldığı şekilde cereyan etmiştir:

Kur'an-ı Kerim, önce Levh-i Mahfuzdan topluca Berat gecesinde (başka bir rivayete göre de Ramazan ayında) birinci kat semaya yani dünyamıza en yakın olan **Beyt'ül-İzze'**ye indirilmiş, daha sonra da Kadir gecesinde dünya semasından yeryüzüne Cebrail (a.s.) aracılığı ile Peygamber Efendimize peyderpey indirilmeye başlanmış ve 23 yılda tamamlanmıştır.[3425]

Levh-i Mahfuz, Arapça bir kelime olup, korunmuş levha demektir. İslam litaratüründe Allah'ın ilim sıfatına bağlı olarak, Kur'an-ı Kerim dâhil, olmuş ve olacak her şeyin yazılı olduğu manevi levha manasına gelir.[3426]

Sünen-i Ebu Davûd'da geçen bir hadis-i şerifte bildirildiğine göre Levh-i Mahfuz: "Allah Teâlâ'nın ilk yarattığı kalemdir. Cenab-ı Hak ona, "Yaz" diye emretti. Kalem, "Ne yazayım?"dedi. Hak Teâlâ da: "Kıyamet kopuncaya kadar her şeyin miktarlarını yaz" buyurdu. İşte bu kalem, diğer kalemlerin evveli ve en büyüğüdür."[3427]

Tasavvuf ehline göre ise, buradaki kalem tabiri, öyle herkesin bildiği kalem değil, aklı küllîdir. Yani, mutlak vücudun ilk belirmesi ve tecellisidir.

3422 Erzurum Y.İ. E. Tefsir Öğretim Üyesi, Aydemir Abdullah, Kur'an'a Dokunma (Mess), Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi C-X, Sayı: 114-115, Sh: 386-389.

3423 Diyanet Aylık Dergi, Ağustos-1995, Sayı: 56.

3424 Aydemir Abdullah, Kur'an'a Dokunma (Mess), Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, C-X, Sayı: 114-115, Sh: 385-389, Yıl-1971.

3425 Elmalılı Hamdi yazır, Hak dini Kur'an dili, c-VII / Sh: 68-69, Azim da. İst-2000.

3426 Bürûç: 85 / 22.

3427 Fenni Ertuğrul İsmail, Hakikat Nurları, Sh:136, İst-1949.

Levh-i Mahfuz adı, sadece Kur'an'da bir ayette geçer.[3428] Ancak bu ayette Levh-i Mahfuz ile ilgili bir tanım getirilmemiştir. Buna karşılık muhtelif ayetlerde nitelikleri şu ifadelerle tanımlanmıştır: "Levh-i Mahfuz, içinde hiçbir şeyin eksik bırakılmadığı,[3429] olacak şeylere ait bilgilerin saklandığı,[3430] yeryüzüne ve insanlara gelecek tüm belaların yazılı bulunduğu,[3431] her şeyin sayılıp tespit edildiği,[3432] gökte ve yerdeki tüm gizlilikler apaçık ve korunmuş bir kitapta (Levh-i Mahfuzda) dır.[3433]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'e henüz Peygamberlik görevi verilmezden ve vahye muhatap olmazdan önce, zaman zaman Mekke'nin yakınında, üç mil kuzey doğusunda bulunan Nur dağındaki "Hıra" mağarasına çekilir ve orada tek başına günlerce kalarak ibadet edip düşünceye dalardı. Burada yaptığı ibadet ve tefekkür onun ruhunu vahye hazırlıyordu. Nitekim bu sırada sadık (doğru) rüyalar görüyordu. Böylece, Mekke hayatının ilk altı ayı vahyin rüyada gelme safhasını oluşturmuş oluyordu. Bu altı ayın sonunda Peygamber Efendimiz, milâdî 610 yılında kırk yaşlarına geldiğinde yine bir Ramazan ayında aynı mağarada inzivaya çekilmişti. Bir gece yarısı tam bir murakabe ve vecd içerisinde ibadet ediyordu. Sessizliğin hâkim olduğu bu esnada arkasından bir ses kendisine: "Ey Muhammed!"diye adıyla sesleniyordu. Hz. Peygamber, başını kaldırıp etrafına bakındı, kimseyi göremedi. Ses ikinci kez tekrarlandı, bu sefer duymazlıktan geldi. Fakat o esnada etrafı birden bire bir nur kapladı. Bu hali görünce dayanamadı ve kendinden geçerek bayıldı. Ayıldığında karşısında insan şeklinde bir melek gördü.[3434] Melek: "Oku" dedi. O da: "Ben okuma bilmem" dedi. Bunun üzerine melek Hz. Muhammed'i kucaklayıp takati kesilinceye kadar sıktı ve tekrar: "Oku" dedi. Hz. Peygamber yine: "Okuma bilmem" diye cevap verdi. Melek aynı şekilde ikinci kez onu kucakladı ve takati kesilinceye kadar sıktıktan sonra, tatlı ve yumuşak bir sesle: "Oku" diye hitap etti. Bu sefer Peygamber (s.a.v.): "Ne okuyayım?" diye cevap verince, vahiy meleği Cebrail (a.s.) vahyin ilk sesi olan şu mealdeki ayetleri okuyarak Allah elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in de okumasını istedi:

"Yaratan Rabbinin adıyla oku, O, insanı alâktan (kan pıhtısı biçimini alan embriyodan) yarattı. Oku Rabbin en büyük kerem sahibidir. O (insana) kalemle (yazmayı) öğretti. İnsana bilmediğini öğretti"[3435] meâlindeki ayetleri okudu. Hz. Muhammed (s.a.v.) de Cebrail (a.s.)'ın rehberliğinde bu ayetleri telaffuz etti. Böylece ilk vahiy ve Nebilik ayetleri Allah Resulü'nün hem hafızasına, hem de kalbine nakşedilerek başlamış oldu.

3428 Buruc: 85 / 22.
3429 En'am: 6 / 59.
3430 Kaf: 50 / 4.
3431 Hadid: 57 / 22.
3432 Yâsin: 36 /12.
3433 Neml: 27 / 75.
3434 Konrapa M. Zekâi, Peygamberimizin Hayatı I, Sh: 22, M. E. Bas. İst-1983.
3435 Alak: 96 / 1-5.

Görüldüğü gibi Allah Teâlâ'nın, sevgili Resulü Hz. Muhammed (s.a.v.) vasıtasıyla insanlığa ilk emri "Oku" oldu. Bu emir, inananları okumaya, öğrenmeye, yazmağa ve araştırmaya teşvik etmektedir. Özellikle dünya ve âhiret mutluluğunu elde etmenin ve cehaletin karanlığından kurtulmanın ancak okumakla mümkün olacağı mesajı verilmektedir. Kur'an'ın son inen ayeti de şudur: "Bu gün size dininizi ikmal ettim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslam'ı seçtim"[3436]

İlk vahyin Ramazan ayında ve Kadir gecesinde başladığını Kur'an-ı Kerim şu ifadelerle açıklar: "Ramazan ayı öyle bir aydır ki, insanlara hidayet rehberi olan Kur'an, doğru yolu gösteren, hakkı batıldan ayıran belgeler olarak o ayda indirildi."[3437] Ve yine Kadir süresinin ilk ayetinde de: "Doğrusu biz Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik." buyurulur.

Bu ilk vahiyden hemen sonra heyecan içinde mağaradan ayrılan Hz. Peygamber (s.a.v.) dağın ortalarına geldiğinde arkasından bir ses: "Yâ Muhammed! Sen Allah'ın Resulüsün; ben de Cibrilim" diyordu. Başını kaldırdığı zaman, hem Cebrail'i gördü, hem de sesini işitti.[3438]Bu harikulade durum karşısında âdeta büyülenmişti ve başını ufuktan ayıramıyordu, ne tarafa baksa melek orada görünüyordu. Sonra melek kayboldu. Hz. Muhammed (s.a.v.) de böylece Mekke'ye döndü.

Hz. Peygamber evine gelince, olup bitenleri eşi Hz. Hatice'ye endişe ve korku içinde anlattı. "Acaba bana şeytan mı musallat oldu" diyordu. Çünkü ilk vahiy esnasında vuku bulan bu ilâhî ilhama şehadet edecek kimse yoktu. Bu sözleri dinledikten sonra Hz. Hatice: "Hayır hayır, sen hiç korkma, sebat et. Allah'a yemin ederim ki, O seni aslâ utandırmaz ve mahzun da bırakmaz. Çünkü sen kendi menfaatini gözetmez, yalan söylemez, daima hayır işler, herkese yardım edersin. Allah senin üzerine şeytanı musallat etmez" diye tatlı sözlerle teselli etti. Daha sonra da sevgili eşi Hz. Muhammed'i alarak amcazadesi Varaka'nın yanına gitti. Varaka, İbranice bilen, Tevrat ve İncil'i okumuş, aynı zamanda Hanif dinine mensup yaşlı bir insandı. Hz. Muhammed (s.a.v.) başından geçenleri bir bir anlattı. Varaka anlatılanları dinledikten sonra, "Müjde Yâ Muhammed! Allah'a yemin ederim ki, eğer hadise anlattığın gibiyse, sana Hz. Musa'ya gelen Namus-ı Ekber (Büyük Melek) gelmiş, sen, bu ümmetin Peygamberisin. Vazifende sebat et. Kureyş seni yurdundan çıkaracak, keşke o günler sağ olsam da sana yardım edebilsem" diyerek bu konuda Hz. Hatice'nin de yanılmadığını teyit ve tasdik etmiş oldu. Varaka çok geçmeden vefat etti. Bu nedenle Hz. Peygamberin davet zamanına yetişemedi.[3439]

Bu ilk vahiyden sonra bir rivayete göre üç yıl, diğer bir rivayete göre daha kısa bir müddet vahiy akışı kesildi. Bu durum Peygamber Efendimizi üzdü.[3440] Ancak bu fetret

---

3436 Maide: 5 / 3.

3437 Bakara: 2 / 185.

3438 Konrapa M. Zekâi, Peygamberimizin Hayatı, I, Sh: 22-23, M. E. Basımevi, İst-1983.

3439 Prof. Dr. Hamidullah Muhammed, İslam Peygamberi, C-I, Sh: 66-67.

3440 İki vahiy arasında, geçen zaman hakkında çeşitli rivayetler var: en azı on beş gün, en

devrinden sonra vahiy tekrar başladı ve Mekke'de kaldığı on yıl boyunca vahiy hiç kesilmeden devam etti.

Bu ikinci dönemde ilk nazil olan ayetler Müddessir Süresinin başındaki şu ayetler oldu: "Ey elbisesine bürünüp sarınan (Resulüm), kalk ve (insanları) uyar. Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni temiz tut. Pislikten (Allah'a ortak koşmak, puta tapmak gibi çirkin şeylerden) kaçın."[3441]

Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra da vahyin ardı kesilmedi. Nur kaynağı olan Kur'an, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in 22 yıl, 2 ay, 22 gün devam eden Peygamberliği süresince ortaya çıkan güçlüklere cevap olmak üzere kısa bölümler halinde peyderpey inmeye devam etti.[3442]En son olarak nazil olan ayet Bakara süresinin 281. ayetidir. Bu hususu Kur'an-ı Kerim Peygamberimize hitap ederek şöyle açıklar: "Ku'r'an'ı, insanlara ağır ağır okuman için, bölüm bölüm indirdik ve onu gerektikçe indirdik."[3443]

İlahi vahyin mahiyetini Peygamberlerden başkası bilemez. Çünkü vahyin gelişindeki manevi atmosferi yaşayanlar ve o hali teneffüs edenler ancak peygamberlerdir. Bununla beraber, siyer kitaplarında vahyin geliş şekilleri hakkında bilgiler vardır. Bizim kitabımızın siyer bölümünde de bu hususta yeterli açıklama yapılmıştır.

Süleyman Çelebi Hazretleri Peygamber Efendimizin vahiy gibi büyük bir nimete ve şerefe nail oluşunu aşağıdaki dizelerinde şöyle dile getirir:

Fahri âlem irdi çün kırk yaşına,
Kondu pes tâcı nübüvvet başına,
İndi Kur'an ayet ayet beyyinât,
Zâhir oldu nice türlü mu'cizât.

Soru: Vahiy kâtipleri kimlerdir, Kur'an ayetlerini nerelere yazmışlar, ayet ve süreleri nasıl tertip etmişlerdir?

Cevap: Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamber (s.a.v.)'e indiği gibi korunmuş ve hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiş ve kıyamete kadar da bu böyle devam edecektir. Çünkü Allah Teâlâ, "Kesinlikle Kur'an'ı biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız."[3444] buyurur.

Ayette de ifade edildiği gibi Kur'an, Yüce Yaratıcının koruması altındadır. Ancak, Hz. Peygamber de bir kul olarak Kur'an'ın korunması hususunda gerekli tedbirleri almakta kusur etmemiştir. Ayet-i Kerimeler nazil oldukça, sahabe tarafından derhal ezberlenmiş ve Zeyd b. Sabit başkanlığında kurulan kırk iki kişilik vahiy kâtiplerince de,

---

çoğu üç senedir. (Tecrid-i Sarih Tercümesi C-2, Sh: 11-13.)

3441 Müddessir: 74 / 1-5.

3442 Prof. İzmirli İsmail Hakkı, Meani-i Kur'an, c-2, Sh: 577.

3443 İsra:17 / 106.

3444 Hicr: 15 / 9.

Peygamberimizin gösterdiği doğrultuda her inen ayet, ait olduğu sûredeki yerine yazılmıştır. Peygamber Efendimiz için yazılanlar Hane-i Saadetlerinde muhafaza altına alınmıştır.

• **Vahiy kâtipleri:**

Vahiy kâtiplerinden bazıları şunlardır:

Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Zübeyr, Amr b. As, Abdullah b. Erkam, Muğire b. Şube, Hanzala b. Rebi', Abdullah b. Revaha, Huzeyfe b. Yemame, Abdullah b. Sa'd ve Zeyd b. Sabit (radıyallahü anhüm ecmeîn).

Ayetler, bez, kâğıt, deri, hurma yaprağı, taş, ağaç kabuğu ve kürek kemiği gibi o günkü şartlarda bulunabilen malzemeler üzerine yazılmıştır. Kur'an ayetlerinin yazıldığı bu malzemelere "suhuf" dendiği rivayet edilmiştir. Ayetler yazıldıktan sonra da tekrar Resul-i Ekrem Efendimize okunarak yazılanların doğruluğu test edilmiştir. Ayrıca, Peygamber Efendimiz Cebrail (a.s.)'ın huzurunda her sene ramazan ayında bir defa, vefatından önceki ramazan ayında da iki defa olmak üzere o zamana kadar nazil olan Kur'an ayetlerinin tamamını okuyarak mutabakat sağlamıştır. Böylece, Kur'an metinleri hem ezberlenmek, hem de yazılmak sûretiyle kayıt altına alınmıştır. Bu durum, vahyin başlangıcından, Peygamber Efendimizin vefatına kadar devam eden vahiy akışı süresince hiç aksatılmadan yürütülmüş ve Peygamberimizin sağlığında tamamı kayıt altına alınmıştır.

Kur'an öğretimi ve yazımı çalışmaları, Peygamberimizin vefatından sonra da aralıksız olarak her devirde büyük bir titizlikle sürdürülmüştür. Hatta hiçbir kitaba nasip olmayacak ölçüde her nesilde Kur'an'ı ezberleyen yüz binlerce hafız yetişmiş ve çok sayıda da dünya sanat âlemine parmak ısırtacak derecede harika Kur'an hattatları ortaya çıkmıştır. Çünkü Kur'an, insanlarla Allah arasında ilâhi ve semavi bir yoldur. Bu yolda yükselmek isteyen her mümin onu öğrenme ve öğretmede yarışa girmiştir.

Bazı kaynakların bildirdiğine göre, Kur'an-ı Kerim'in tamamını kendi adlarına yazan Sahabe-i Kiram da vardır. Bunların en önde gelenleri: Hz. Ali, Zeyd b. Sabit, Sâid b. Âbid, Muaz b. Cebel, Übey b. Ke'ab ve Übeyd b. Muâviye'dir.[3445]

• **Ayetlerin tertibi:**

Ayet, sözlük itibariyle alâmet, işaret, nişan, eser ve ibret anlamlarına gelir. Kendinden önceki sözü, kendinden sonrakinden ayıran alamettir. Bu manada ayet-i kerimede: "Eğer inanmış kimseler iseniz sizin için bunda şüphesiz bir alamet vardır"[3446] ifadesi kullanılır. Kur'an ıstılahındaki manası ise, Beşerin bir benzerini meydana getirmede âciz kaldığı, başı sonu belli olan ve Kur'an sûreleri içerisinde yer alan ilâhî sözlerdir.

3445 Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-III / 379; Karaçam İsmail, K. Kerim'in Faziletleri ve Okuma Kaideleri, Sh: 43, 47.

3446 Bakara: 2 / 248.

Ayetlerin tertibi tevkifidir, yani vahye dayanır, bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yapılmıştır. Çünkü Cebrail (a.s.), Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e vahiy getirdikçe her ayetin yerini de söylemiştir. Bu nedenledir ki, Resul-i Ekrem Efendimiz ayetleri vahiy kâtiplerine yazdırırken kendisi bizzat sıraya koymuş ve hangi ayetin hangi sûreye, hangi ayetten önce veya sonra yazılacağını göstermiş ve gösterdiği istikamette de yazılmasını emretmiştir. Sahabe-i Kiram da bu tertip üzere ayetleri ezberlemiş ve namazlarda da aynı tertip üzereokumuştur.[3447]

Celaleddin Süyûti, "**el-İtkân**" isimli eserinde ayetlerin tertibi ile ilgili şu bilgilere yer verir: "Ayetlerin tertibinin vahye dayalı olduğunda icmâ vardır. Hz. Ebu Bekir zamanında Kur'an cem edilirken aynı tertip kabul edilmiş ve Mushafa öyle yazılmıştır."[3448]

• Sürelerin tertibi (sıralanışı):

Sûre, sözlük itibariyle, rütbe, şan, şeref, mevki, nişan, alâmet, sur, hisar, yüksek bina veya binanın bölüm ve katları anlamına gelir. Kur'an ıstılahında ise sûre, Kur'an'ın küçük olsun, büyük olsun her müstakil bölümüne verilen isimdir. Sûre, başlangıcı ve sonu olan en az üç ayetten meydana gelir.

Hz. Ebu Bekir'in hilafeti sırasında en önemli işlerden birisi Kur'an'ın toplanması ve sürelerin tertibi meselesidir.

Sürelerin tertibinin vahye dayanıp dayanmadığı, diğer bir ifadeyle tevkîfî olup olmadığı konusunda İslam âlimlerince farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşleri üç maddede özetlemek mümkündür.[3449]

1-Sürelerin tertibi vahye değil, ashabın ictihadına dayanmaktadır.

2-Sürelerin bir kısmı vahye, bir kısmı da ictihada dayanmaktadır.

3-Sürelerin tertibi tamamen vahye dayanmaktadır.

İslam âlimlerinin ekseriyeti (cumhur ulema), sûrelerin tertibinin Sahâbenin ictihadı ile olduğu kanaatindedir. İmam-ı Malik ve Kadı Ebu Bekiri'l-Bakıllânî bu görüşte olanlardandır.[3450]

İzmirli İsmail Hakkı bu konudaki görüşünü şöyle açıklar: "Hz. Osman döneminde Zeyd bin Sabit'in başkanlık ettiği meclis, sadece Kur'an-ı Kerim'i istinsah etmemiş, sûreleri de tertip etmiştir. Belki de sûreleri tertip sırasında nûzul tarihine riâyet edilmemiş, sûreler arasındaki münasebet ve ilgi dikkate alınmıştır. Ayetler arasındaki tertip ise tevkifidir.Peygamber Efendimiz ayetlerin yerlerini nasıl göstermişse öyle yazılmıştır.[3451]

3447 el-Kavlü's-Sedid Sh: 2.

3448 Keskioğlu Osman, Son İlahi Kitap Kur'an-ı Kerim, Sh:31. D. İ. Başkanlığı Yayınları-236.

3449 Karaçam İsmail, Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri, sh: 42-45, Şamil Yayın, ist-1980.

3450 el-İtkan Fî Ulûmi'l-Kur'an Terc. C-I, Sh:147.

3451 Ord. Prof. İzmirli İsmail Hakkı, Tarih-i Kur'an, Sh: 13.

Ünlü dil bilimci İbni Fâris (ö.395/ 1004) şöyle der: "Kur'an iki şekilde toplanmıştır. Birincisi; Sahabe tarafından yedi uzun sûre önce tertip edilmiş, ardından ayet sayısı yüzden çok olan sûrelere yer verilmiştir. Ashab-ı Kiram'dan bazıları da sûreleri, nüzûl sırasına göre tertip etmiştir. Hz. Ali (r.a.)'nin Mushaf-ı Şerif'i buna misaldir.

İbnu Hacer, Ebu Caferi'n-Nahhas, İbnu'l-Hassar ve Fahreddin er-Râzi gibi diğer bir grup ulemaya göre ise, sûrelerin tertibi tevkifi olup bizzat Resulullah tarafından yapılmıştır.

Ahmed bin Hanbel ve Ebu Davud'un Evs b. Ebî Evs Huzeyfeti's-Sekafi'den rivayet ettiklerine göre, sürelerin tertibi ayetlerde olduğu gibi tevkifi olup, doğrudan doğruya vahiy ile gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber tarafından bizzat sıralanıp isimlendirilmişlerdir.[3452]

Ebu Caferi'n-Nahhas, Vâsile (r.a.)'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerife dayanarak der ki: "Sûrelerin tertibi konusunda tercih edilen görüş, Resulullah tarafından yapıldığı yönündedir".

Beyhaki ise bu konuda şöyle kanaat beyan eder: "Tevbe ve Enfal sûreleri hariç, diğer sûrelerin tertibi tevkifidir."[3453]

Ayet ve Sûrelerin birbiriyle olan uyumu arasında da sıkı bir bağlantı vardır. Sûre ve ayetler gelişi güzel serpiştirilmemiş, gayet ince bir nizamla tertip edilmiştir.

Büyük müfessir Fahreddin Râzi, Tefsir-i Kebirinde bu hususu şu ifadelerle açıklar: "Gökyüzüne baktığımızda dağınık halde serpilmiş görünen yıldızlar arasında nasıl akla durgunluk verici bir ahenk ve düzen varsa, ayetler ve sûreler arasında da ince bir ahenk vardır."[3454]

Merhum Muhammed Hamdi Yazır ise konuyla ilgili olarak özetle şöyle der: "Kur'an ayetleri arasındaki tertip ve uyum sadece ince ve latif bir edebî zevk değil, derin ve geniş bir ilim ve hikmetin dahi sayıya sığmaz türlü intizamını içine alır."[3455]

Hadis ve haberlerden anlaşıldığına göre sûreler, Resulullah (s.a.v.) tarafından tevkifi olarak, yani vahiy gereği adlandırılıp tespit edilmiştir. Hz. Peygamberin bütün sûreleri adlarıyla söylediği sahih olarak bilinmektedir.[3456] İbnu Ebi Hatim İkrime'den şu rivayeti yapar. İkrime derki: "Müşrikler Bakara sûresi, Ankebût sûresi diyerek alay ederlerdi. Bunun üzerine Yüce Allah Peygamberine hitaben: "O alay edenlere karşı biz sana yeteriz"[3457] ayetini gönderir.

3452 el-itkan Fi Ulûmi'l-Kur'an Terc. C-I, Sh:148-149

3453 el-İtkan Fî Ulûmi'l-Kur'an Terc. C-I, Sh: 149.

3454 age. Sh: 33.

3455 Yazır M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, C-I, Sh. 46, İst-1935.

3456 Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, C-I, Sh:25 ; el-İtkan Fî Ulûmi'l Kur'an Terc. C-I, Sh:125.

3457 Hicr: 15 / 95.

Kur'an sûrelerinin çoğunlukla tek, bazılarının da iki veya ikiden fazla adı vardır. Birden çok, hatta yirmiden fazla adı olan sûrelerden biri, Fatiha sûresidir. Adının fazla oluşu, o sûrenin şerefini belirtir.

Sûreler, daha ziyade isimlerini ihtiva ettikleri garip bir kelimeden veya ifade ettikleri manadan alırlar. Mesela; Bakara sûresine bu adın verilmesi,

sûrede Bakara[3458]kıssasının zikredilmesi ve bu kıssada önceki bir hikmetin bulunmasıdır. Nisa sûresine bu adın verilmesi, bu sûrede kadınlarla ilgili birçok hükümlerin geçmesidir. Enam[3459] sûresine de "En'am" adının verilmesi, yine bu sûrede en'am hakkında geniş bilgi bulunmasıdır.

Geçmiş Peygamberlere âit kıssaları ihtiva eden sûreler bu peygamberlerin adını almıştır. Mesela, Nûh, Hûd, İbrâhim, Yunus, Yusuf ve Muhammed sûreleri gibi.

Çeşitli milletleri, varlıkları, değişik karekter sahiplerini anlatan bazı sûrelere de onların adı verilmiştir. Mesela, Cin, Münafikun ve Mutaffifun gibi. Fakat her sûre ihtiva ettikleri konulara göre isimlendirilmemişlerdir. Mesela, Tâha, Kasas ve Â'raf sûreleri Hz. Musa'dan bahsettiği halde Hiçbiri "Musa Sûresi"diye adlandırılmamıştır.

Bir sûreye birden fazla ad verildiği gibi, birçok sûreye de bir ad verilmiştir Bazen de iki veya daha çok sûreye ortak bir isim verilmiştir. Mesela Bakara ve Âl-i İmran sûrelerine "ez-Zahrâvân", Felak ve Nas sûrelerine de "Muâvizetân" adı verilmiştir.[3460]

Kur'an-ı Kerim Fatiha sûresi ile başlar, Nas Sûresi ile biter. Kur'an'da 114 Sûre bulunmaktadır. Bu Sûreler sırayla dizilmiş, her Sûre içerisinde yer alan ayetler de bir biri ardınca bir uyum içinde tertip edilmişlerdir. Dünyanın her yerinde, hangi mezhep ve meşrepten olursa olsun, bir Müslüman'ın elinde, evinde, tarlasında, bağ ve bahçesinde bulunan Kur'an-ı Kerim bu tertip üzerinedir. İlahi hüviyetini muhafaza eden ve hiç değişmeyen yegâne semavi kitap Kur'an-ı Kerim'dir. İslam âleminin en uzak beldelerinde yaşayan hafızlar bir araya geldiklerinde okuduklarının aynı Kur'an olduğu görülür.

Kur'an-ı Kerim'in bir kısmı Mekke'de, bir kısmı da Medine'de nazil olmuştur. Mekke'de inen ayet ve sûreler daha ziyade iman, ibadet esasları ile dua, öğüt ve ahlâkî hükümleri içerir. Medine'de nazil olanlar ise, daha çok ahkâm ayetlerini ihtiva eder.

Sûrelerin bir bölümü toptan, bir bölümü de peyder pey, bölük bölük inmiştir. Bir sûre tamamlanmadan arada başka bir sûre de nazil olmuştur.

3458 Bakara: inek anlamına gelir. Sürenin 67-71. Ayetleri Yahudilere kesmeleri emredilen sığırdan bahsettiği için bu isim verilmiştir.

3459 En'am: Keçi, koyun, sığır, manda ve deve gibi hayvanların hepsi için kullanılan bir tabir olup, sûrenin bazı ayetlerinde Arapların, kurban edilen hayvanlarla ilgili bir takım gelenekleri kınandığı için bu ad vrilmiştir.

3460 el-İtkan Fî Ulûmi'l-Kur'an Terc. C-1, Sh:124-134.

Soru: Sûre başları kaç çeşit kelam ile başlar ve sonları nasıl biter?

Cevap: Kur'an ilmiyle uğraşanlar demişlerdir ki: "Eğer hitabete güzel ve dikkat çekici ifadelerle başlanırsa, dinleyenler buna kulak verip, anlamaya çalışırlar. Şayet başlangıç cümleleri dikkat çekici ve güzel değilse, diğer cümleler güzel de olsa fazla önem verip dinlemezler. Bu bakımdan ilk cümlenin kelimeleri lâfız ve mâna yönüyle ayrı özelliklerde olmalıdır."[3461]

Âlemlerin Rabbi olan Allah, Yüce Kitabı Kur'an'ın içindeki 114 süreye on çeşit kelamla başlamıştır. Bunların hepsi en güzel, en beliğ, en mükemmel ve en emsalsiz bir şekilde sûre başlarında yerlerini almışlardır. Şimdi bunları özet olarak arzedelim:

1- Cenab-ı Hak kendi zatına senâ ile başlamıştır. Senâ ise, Allah Teâlâ'nın medih (övgü) sıfatlarını kabul, noksan sıfatlardan tenzih etmek demektir. Bunlar:

a- Hamd ile başlayan "**Fatiha, En'am, Kehf, Fatır** ve **Sebe**" sûreleri olmak üzere beş sûre ve Tebareke ile başlayan "**Furkan** ve **Mülk**" sûreleri olmak üzere iki sûredir.

b- Tespih ile başlayan, "**İsrâ, Hadîd, Haşir, Saf, Cuma, Tegabün** ve **A'lâ**" sûreleri olmak üzere yedi sûredir.

2- Yirmi dokuz sûrede "**Huruf-i Mukatta**" ile başlamıştır.

3- Şu On sûreye nidâ ile başlamıştır. Bunlardan, "**Ahzâb, Talak, Tahrim, Müzzemmil** ve **Müddessir**" sûrelerinde sevgili Resulüne nidâ ile başlar. Diğer, "**Nisa, Maide, Hac, Hucurât** ve **Mümtehine**" sûrelerinde ise Muhammed ümmetine nidâ vardır.

4- Yirmi üç sûreye haber cümleleri ile başlamıştır. Bunlar: "**Müminûn, Enbiya, Nahl, Tevbe, Enfal, Rahman, Kamer, Fetih, Nur, Muhammed, Kıyame, Beled, Mücadele, Meâric, Nuh, Hâkka, Zümer, Abese', Tekâsür, Karia, Beyyine, Kdir ve Kevser"** sûreleridir.

5- Âlemlerin Rabbi olan Allah, onbeş sûrede, güneşe, yıldızlara, bitkilere, havaya, toprağa, zamana, meleklere, insan ve hayvanlar üzerine yemin ederek başlamıştır. Bu sûreler: "**Saffat, Zariyat, Tûr, Necm, Mürselât, Nâziat, Burûc, Târık, Fecr, Şems, Leyl, Duhâ, Tîn, Âdiyat** ve **Asr**" sûreleridir.

6- Allah Teâlâ yedi sûrede, şart edatı ile başlamıştır. Bunlar: "**Vâkıa, Münâfikûn, Tekvir, İnfitar, İnşikak, Zilzal** ve **Nasr**" sûreleridir.

7- Altı sûrede, emir sigası ile başlamıştır. Bu sûreler: "**Alâk, Cin, Kâfirûn, İhlâs, Felak** ve **Nas**" sûreleridir.

8- Altı sûrede de, istifham ile başlamıştır. Bunlar: " **İnsan, Nebe', Gaşiye, İnşirah, Fîl, Mâûn**,

9- Üç sûrede de, beddua ile başlamıştır. Bu sûreler: "**Mutaffifîn, Hümeze** ve

3461 el-İtkan Fî Ulûmi'l-Kur'an Terc. C-II, Sh:282.

Tebbet" sûreleridir.

10- Cenab-ı Hak bir sûrede de, kelâma ta'lil[3462] ile başlamıştır ki, o da: "**Kureyş**" sûresidir.

Kur'an sûrelerinin sonlarındaki bitiş ayetlerine gelince, Cenab-ı Hak öyle bir seçim yapmıştır ki, Kur'an sûrelerinin son ayetlerini dinleyen bir kimse kelâmın sona erdiğini derhal anlar. Çünkü sûre başlarında olduğu gibi, sûre sonları da kulağa hoş gelen ve bedi manaları olan kelimelerle son bulur. Aynı zamanda sûre sonundaki bu ayetler, dua, tavsiye, farz, hamd, tekbir, meviza, vaad ve vaid gibi hususlarla biter.

Mesela, **Bakara** sûresinin son iki ayeti dua ile, **Âl-i İmran** sûresinin son ayeti tavsiye ile, **Mâide** süresinin son ayeti Allah'ı tebcil ve tazim ile, **En'am** sûresinin sonu vaad ve vaid ile, **Enfal** sûresinin son ayeti cihad ve sıla-i rahim'i teşvik ile, **Tevbe** sûresinin son ayetleri Resulullah'ın vasıfları, methi ve tekbir ile, **Yûnus** ve **Hûd** sûrelerinin sonunda yer alan ayetler de Resulullah'ı teselli ile ve **Râd** sûresinin sonundaki ayetler ise Peygamberi yalanlayanları red ve vaid ile bitmektedir. Bu konudaki örnekleri sıralamak kitabımızın hacmine sığmaz. Bu nedenle bukadarla iktifa edeceğiz. Aslında Yüce yaratanın kelâmındaki edebi güzelliği beşerî sözlerle değerlendirip anlatmak imkân dışıdır. Rabbım niyetimizdeki samiyetimizi kabul buyurarak hatalarımızı sevaba tebdil etsin.

Soru: Bazı sûreler arasında niçin tekbir getirilir?

Cevap: "Duhâ" ve "Nas" sûreleri dâhil olmak üzere, bu iki sûre arasında kalan sûreler okundukça her sûrenin sonunda "Allah u Ekber" diye tekbir getirilir. Daha sonra "Besmele" çekilerek müteâkip sûre okunur. Bu tekbirin getirilmesi sünnettir. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bir müddet kesilen vahye[3463] tekrar kavuştuğu için sevinç ve mutluluğunu açığa vurmak, Allah'a olan şükrünü ifade etmek maksadıyla "Duhâ" sûresi nazil olunca tekbir getirmiştir.[3464] Resulullah'ın fiili ile sabit olan bu uygulama yedi kıraat imamından biri olan İbn-i Kesir tarikı ile rivayet olunmuş ve bu rivayet tevatür derecesine ulaşarak bütün Müslümanlarca uygulanır olmuştur.[3465] Dolayısıyla bu kısa süreler arasında tekbir getirmek sünnete uymanın bir gereğidir. Cenab-ı Mevla kitab-ı kerimiyle amel edenlerden eylesin. Âmin!

Soru: Sürelerin, ayetlerin, harflerin sayıları ve çeşitleri hakkında neler biliyoruz?

Cevap: Kur'an-ı Kerimdeki sûre sayısı 114 olup, İslam âlimleri bu rakam üzerinde

---

3462 **Ta'lil:** Bir işin yapılış sebebini, gerekçesini gösterme.

3463 Buhari, Tefsir, Duha 2; Müslim, Cihad 114 (1797); Tirmizi, Tefsir, Duhâ (3342). Bir ara vahyin gelişi gecikmişti. Müşrikler Peygamberimizi kastederek: " Rabbi onu terk etti, ona darıldı" dediler. Bu konuşmalar ve sataşmalar Peygamber Efendimize ağır geliyordu. Sonunda Duha süresi nazil oldu ve Resulullah rahatladı.

3464 Celâleyn; el-İtkan, I / 311.

3465 Karakılıç Celâleddin, Tecvid İlmi, Sh:162, Ankara-1982.

ittifak etmişlerdir. Her sûrenin başında motifli bir çerçeve içinde sûrenin adı, ayet sayısı, Mekki veya Medeni olduğu yazılmıştır. Buna da sûre başlığı denmiştir.

Tevbe sûresi hariç, her sûrenin başında besmele-i şerif yer almıştır. Tevbe süresinin başında besmelenin olmayışı şu sebeplere bağlanır:

1-Tevbe süresinin Enfal süresi ile çok yakın bir mana ilişkisi vardır.

Her ikisi de savaş ve savaş hukukundan bahsetmektedir. Dolayısıyla Tevbe süresinin Enfal süresinin devamı olup olmadığı konusunda ashab-ı kiram arasında ihtilaf vardır.

2-Hz. Ali'den Tevbe süresinin başında niçin besmele bulunmadığı sorulduğunda: "Besmele bir **eman**'dır. Bu süre ise kılıçla ahdi bozanlara karşı nazil oldu"[3466] demiştir.

3-Ayrıca Tevbe süresinin nüzûlü zamanında Resul-i Ekrem Efendimiz besmele yazılmasını emretmemiştir.[3467]

Bemele hakkında Elmalılı Hamdi Yazır şöyle der: "Kur'an-ı Kerim'de iki besmele vardır: Birincisi süre başındaki müstakil besmele, diğeri Neml süresinin 30. ayetindeki besmele olup, ilgili ayetin bir bir parçasıdır.

- **Kur'an Sûrelerinin Tablo halinde gösterilişi:**

Sûre Adı	**Sûre No**	**Ayet Sayısı**	**Nüzul Sırası**	**Nüzul Yeri**	**Sahife No**
Fâtiha	1	7	5	Mekke	1
Bakara	2	286	87	Medine	1
Âl-i İmran	3	200	89	"	49
Nisâ	4	176	92	"	76
Mâide	5	120	112	"	105
En'am	6	165	55	Mekke	127
Â'raf	7	206	39	"	150
Enfal	8	75	88	Medine	176
Tevbe / Berâ	9	129	113	"	186
Yunus	10	109	51	Mekke	207
Hûd	11	123	52	"	220
Yusuf	12	111	53	"	234
Ra'd	13	43	96	"	248

3466 Ebu Davud, salât 122; Tirmizi,Tefsiru sûreti, 9/ 1.

3467 Çantay H. Basri, Kur'an-ı Hakim, I/ 270.

İbrahim	14	52	72	"	254
Hicr	15	99	54	"	261
Nahl	16	128	70	"	266
İsrâ	17	111	50	"	281
Kehif	18	110	69	"	292
Meryem	19	98	44	"	304
Tâhâ	20	135	45	"	311
Enbiyâ	21	112	73	"	321
Hac	22	78	103	Medine	331
Mü'minûn	23	118	74	Mekke	341
Nûr	24	64	102	Medine	349
Furkân	25	77	42	Mekke	358
Şuarâ	26	227	47	"	366
Neml	27	93	48	"	376
Kasas	28	83	49	"	384
Ankebût	29	69	85	"	395
Rûm	30	60	84	"	403
Lokman	31	34	57	"	410
Secde	32	30	75	"	414
Ahzap	33	73	90	Medine	417
Sebe'	34	54	58	Mekke	427
Fâtır /Melâike	35	45	43	"	433
Yâsin	36	83	41	"	439
Sâffât	37	182	56	"	445
Sâd	38	88	38	"	452
Zümer	39	75	59	"	457
Gâfir /Mü'min	40	85	60	"	466
Fussilet	41	54	61	"	476
Şûrâ	42	53	62	"	482
Zuhruf	43	89	63	"	488
Duhân	44	59	64	"	495
Câsiye	45	37	65	"	498

Ahkâf	46	35	66	"	501
Muhammed	47	38	95	Medine	506
Fetih	48	29	111	"	510
Hucurât	49	18	106	"	514
Kâf	50	45	34	Mekke	517
Zâriyat	51	60	67	"	519
Tûr	52	49	76	"	522
Necm	53	62	23	"	525
Kamer /Sâa	54	55	37	"	527
Errahman	55	78	97	"	530
Vâkıa	56	96	46	"	533
Hadîd	57	29	94	Medine	536
Mücâdele	58	22	105	"	541
Haşr	59	24	101	"	544
Mümtehine	60	13	91	"	548
Sâf	61	14	109	"	550
Cuma	62	11	110	"	552
Münâfikûn	63	11	104	"	553
Tegâbün	64	18	108	"	555
Talâk	65	12	99	"	557
Tahrim	66	12	107	"	559
Mülk/Tebareke	67	30	77	Mekke	561
Kalem	68	52	2	"	563
Hâkkah	69	52	78	"	565
Meâric	70	44	79	"	567
Nuh	71	28	71	"	569
Cin	72	28	40	"	571
Müzzemmil	73	20	3	"	573
Müddessr	74	56	4	"	574
Kıyâmet	75	40	31	"	576
İnsan	76	31	98	Medine	577
Mürselât	77	50	33	Mekke	579
Nebe'/Amme	78	40	80	"	581

Nâziat	79	46	81	"	582
Abese	80	42	24	"	584
Tekvir	81	29	7	"	585
İnfitar	82	19	82	"	586
Mutaffifîn	83	36	86	"	586
İnşikâk	84	25	83	"	588
Bürûc	85	22	27	"	589
Târık	86	17	36	"	590
Â'lâ	87	19	8	"	590
Gâşiye	88	26	68	"	591
Fecr	89	30	10	"	592
Beled	90	20	35	"	593
Şems	91	15	26	"	594
Leyl	92	21	9	"	595
Duhâ	93	11	11	"	595
İnşirâh	94	8	12	"	596
Tin	95	8	28	"	596
Alak/İkra'	96	19	1	"	597
Kadir	97	5	25	"	598
Beyyine	98	8	100	Medine	598
Zilzal/Zelzele	99	8	93	"	599
Âdiyat	100	11	14	Mekke	599
Kâria	101	11	30	"	600
Tekâsür	102	8	16	"	600
Asr	103	3	13	"	601
Hümeze	104	9	32	"	601
Fil	105	5	19	"	601
Kureyş	106	4	29	"	602
Mâun	107	7	17	"	602
Kevser	108	3	15	"	602
Kâfirûn	109	6	18	"	603
Nasr	110	3	114	Medine	603
Tebbet/Mesed	111	5	6	Mekke	603

İhlâs	112	4	22	"	604
Felak	113	5	20	Medine	604
Nâs	114	6	21	"	604

Ayetlerin toplam sayısı konusunda ise farklı görüşler vardır. Yaygın kanaate ve büyük müfessir Zemahşeri'nin bildirdiğine göre ayet sayısı 6666'dır.[3468] Basralılar'a göre 6205, Küfe'lilere göre ise 6236'dır.[3469] Sağlam görüş budur. Ülkemizde Kur'an-ı Kerim kitapları Küfe ekolüne göre numaralandırıldığı için ayet sayısı 6236'dır.

Bu farklı rakamlar, ayetlerin eksikliğinden veya fazlalığından ileri gelmiş değildir. Allah kelâmı üzerinde kimsenin tasarruf, yetki ve iradesi yoktur. Zira Kur'an Allah'ın muhafazası altındadır. Bu farklı rakamların ortaya çıkış sebebini şöyle özetlenebilir:

1-Sayım metodunda farklı yöntem uygulamaktan,

2-Sûre başlarındaki "Besmele"lerin her birini ayet olarak kabul edip etmemekten,

3-Bazı sûre başlarında bulunan "Huruf-u Mukatta"ları tam ayet sayıp saymamaktan,

4-Uzun ayetleri bir ayet veya birkaç ayet sayıp saymamaktan kaynaklanmıştır.

Kur'an-ı Kerim'deki en uzun sûre Bakara sûresi olup 286 ayettir. En kısa sûre ise üç ayet olan Kevser sûresidir. En uzun ayet, Bakara sûresinin 282. ayeti olup on beş satırlık tam bir sayfadır. En kısa ayet ise "Hâ Mîm ve Elif Lâm-Mîm" gibi Mukatta harfleri ile namazda okunacak en kısa ayet olarak bildirilen Müddessir Sûresinin on sekizinci ayetidir.[3470]

Kur'an-ı Kerim'de ayetler, "**durak"** denen ve o ayetin sonuna konan daire şeklinde kenarları süslü yuvarlak işaretlerle birbirlerinden ayrılmışlardır. Bu işaretlerin içerisine o ayetin kaçıncı ayet olduğu Arapça rakamlarla yazılmıştır.

Yine Zemahşeri, ayetleri muhteva bakımından şöyle sınıflandırır:

Ayetlerin 1000 tanesi Emir,

'' 1000 tanesi :Nehiy--------1000 tanesi :Misal,

'' 1000 " :Müjde-------- 500 " :Ahkâm,

'' 1000 " :Azap--------- 100 " :Dua ve Tespih,

'' 1000 " :Haber---------600 " :Nasih Mensuh.

İbni Kemal, Kur'an'ın 6666 ayetinin yukarıdaki tabloda belirtilen muhtevalarını şiir dizelerinde şöyle ifade eder:

3468 Süleymaniye kütüphanesi, Reşid Efendi bölümü No: 345; Cerrahoğlu İsmail, Tefsir Usulü, Sh:112-114, Ankara-1971; Keskioğlu Osman, Nuzûlünden Günümüze Kur'an-ı Kerim Bilgisi, 128, Ankara-1987.

3469 Ca'berî, Hüsnü'l-meded, vrk, 4-b, 5-a.

3470 Suyûtî, el-İtkân, C-I, Sh: 184; Keskioğlu Osman, Nuzülünden Günümüze Kur'an-ı Kerim Bilgisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları-2008.

Bilmek istersen eğer aded-i Âyatı
Cümlesi altı bin altıyüz altmışaltı,
Bindir va'd beyanında, anın bini vaîd
Bindir emri ibadet, bini nehy ü tehdit.
Bini emsâl ü iberdir, bini ahbâr ü kısas,
Beşyüz âyâtı helâl ile harama muhtas.
Buldu yüz ayeti tesbih u hüdâ çün rüsûh,
Altmış altısı dahi âyâti nâsih u mensûh.

Kur'an'daki kelime, harf, üstün, ötre, esre, hemze, med, şedde ve nokta sayısı:

Kelime sayısı: 77.389 ..... Esre sayısı: **:** 309,586
Harf **:** 321.585 ..... Hemze **:** 3,273
Üstün **:** 370.143..... Med **:** 771
Ötre **:** 40.804..... Şedde **:** 19,253
Nokta **:** 156.631 ([3471])

Medîne ekolüne göre harflerin sayısı şu tabloda görüldüğü gibidir:

ا	48.892	ز	1.508	ق	6.813
ب	11.428	س	11.599	ك	10.522
ت	10.477	ش	2.115	ل	33.522
ث	1.404	ص	2.807	م	26.922
ج	3.322	ض	1.688	ن	52.955
ح	4.138	ط	1.264	و	25.856
خ	2.503	ظ	842	هـ	1.710
د	5.998	ع	9.419	لا	4.079
ذ	4.834	غ	1.229	ي	25.79
ر	12.240	ف	8.499	TOPLAM	323.671

Soru: Ayetler anlam bakımından kaça ayrılır?

Cevap: Ayetler anlam bakımından iki çeşittir:

Birincisi, "**Muhkem**" ayetlerdir ki, tek manası olan, açık seçik anlaşılan ve tereddüde yol açmayan ayet demektir. Meselâ, helal, haram, namaz, oruç, hac ve zekât gibi İslam'ın temel konularını ihtiva eden ayetler muhkem ayetlerdir.

İkincisi ise, "**Müteşâbih**"ayetler olup, muhkem ayetlerin zıddıdır. Manaları tam

3471 Bu rakam ve sınıflandırmalar Zemahşeri tarafından tespit edilmiştir. Süleymaniye kütüphanesinin 345 rakamlı Reşit Efendi bölümü nde mevcuttur.

olarak anlaşılmamakta ve neyi kastettiği konusunda netlik bulunmamaktadır. Her biri çeşitli manalara ihtimali olan ayetlerdir. Bu nedenle temel konularda delil teşkil etmezler. Hz. Peygamber ve kendisinden sonra gelen dört halife devrinde müteşabih ayetler olduğu gibi kabul edilmiş ve bunları tevil etmeye çalışanlardan uzak durulması temin edilmişti. Çünkü bunlarla meşgul olanlar Müslümanları şüpheye düşürmeye çalışıyorlardı. Fakat hapsedilmeyecek fıtratta yaratılan insan zekâsı, daha sonraki dönemlerde İslamiyet'in aslını bozmak maksadıyla bu ayetlere gelişi güzel mana veren kötü niyetli kişilerin bu teşebbüslerini frenlemek ve zararlarından Müslümanları korumak için müteşabih ayetleri İslam'ın ruhuna uygun bir şekilde tevil etme ihtiyacı doğmuştur. Böylece bu ayetlerdeki kapalılık, değişik yorum ve tahlillere sebep olduğu için bir anlamda ilmî gelişmelerin kapısını açmış ve dini temellerin kuvvetlenmesinde de esaslı rol oynamıştır. Varlığın dondurulmasını ve bir noktada durdurulmasını veya tek düze olarak robot halinde sürüp gitmesini önlemiştir. Böylece Allah'ın bilgisinin sonsuzluğunu da ortaya koymuştur. Önemli olan, bu ayetleri anlamaya çalışırken, kalplerde eğriliğin bulunmaması ve samimiyetle yaklaşılmasıdır. Nitekim aşağıdaki ayet-i kerime muhkem ve müteşabih ayetlerin ne anlam ifade ettiklerini ve bunları anlamaya çalışırken nasıl hareket edilmesi gerektiğini şöyle açıklar:

"Sana Kitab'ı (Kur'an'ı) indiren O'dur. Onun bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar Kitab'ın esası (anası) dır. Diğerleri de müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşâbih ayetlerin peşine düşerler. Hâlbuki onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek pâyeye erişenler ise: Ona inandık; hepsi Rabbimiz tarafındandır, derler. (Bu inceliği) ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlar."[3472]

Ayet-i Kerime'de işaret edildiği gibi, câiz görülmeyen tevil, gönülleri sapkın, niyetleri kötü olanların fitne ve fesat çıkarmak maksadıyla yapmak istedikleri tevillerdir. Yoksa iyi niyetle, akla, muhakemeye ve dinin esaslarına uygun olarak yapılan teviller makbul ve gereklidir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) İbni Abbas (r.a.)'a bu konuda şöyle dua etmiştir: "Allah'ım onu dinde fakih kıl ve ona tevili öğret."[3473]

Soru: Süreler, içindeki ayet sayısına göre kaça ayrılır?

Cevap: Sûreler, içindeki ayet sayısına göre şu dört bölüme ayrılır:

1-Tıval: Uzun sûrelere verilen isimdir. Yedi tane olan uzun sûreler şunlardır: Bakara, Âl-i İmran, Nisa, Mâide, En'am, Â'raf ve Yunus sûreleridir.

2-Miûn: Ayet sayısı yüz veya yüzden biraz fazla olan sûrelere verilen isimdir. Bunlar Tevbe sûresi ve ondan sonra gelen, Nahl, Hûd, Yusuf, Kehf, İsra, Enbiyâ, Tâhâ, Mü'minûn, Şuara ve Saffat sûreleridir.

3472 Âl-i İmran: 3 / 7.

3473 Müsned: I, 214.

3-Mesânî: Ayet sayısı yüzden aşağı olan sûrelere verilen isimdir. Bunlar, "Hâ mim, Elif-Lâm-Mim ve Tâsîn'lerle başlayan sûrelerdir.

4-Mufassal: Kur'an-ı Kerim'in sonuna doğru yer alan kısa sûreler için kullanılan bir tabirdir. Bunlar, Hucürat ve onu takip eden sûrelerdir.

Sûreler genellikle baştaki harfin adını alır. Mesela: "Yâsin ve Kâf"sûreleri gibi. Bazen de ilk ayette geçen kelimenin adını alır. "Fecr, Asr ve Necm" sûreleri gibi. Yine bazısı da ilk inen konunun adını alır. "Bakara" sûresi gibi. Bir kısmı da içindeki konunun adını taşır. "Yusuf ve Meryem" sûreleri gibi.

Sûreler, Mekkî ve Medenî olmak üzere ikiye ayrılır. Hicretten önce Mekke'de nazil olan sûrelere Mekkî, Hicretten sonra Medine'de nazil olan sûrelere de Medenî sûreler denir. Mekke'de nazil olan sûre sayısı yetmiş bir, Medine'de nazil olan sûre sayısı da on dokuzdur. İslam âlimleri bunda ittifak etmişlerdir. Geri kalan yirmi dört sûre ise karışıktır. Çünkü bu sûrelerin bazı ayetleri Mekke'de, bazı ayetleri de Medine'de inmiştir.

Sûrelerin Mekkî veya Medenî oldukları Mushaflarda sûre başlarında çerçeve içinde yazılmıştır.

Soru: Kur'an'daki Cüz, Hizb ve Secde sayıları ne kadardır, ifade ettikleri anlam ve hükümleri nelerdir?

Cevap: Kur'an-ı Kerim, otuz bölüme ayrılmıştır. Yirmi sayfadan oluşan her bölüme "**cüz"** adı verilir. Cüz başlarını belirlemek için cüzün ilk sayfasında mushaf-ı şerifin sayfa kenarına kaçıncı cüz olduğunu belirtmek için içerisinde Arapça olarak "cüz" yazılı motifli şekiller yer alır.

Her cüzün dörtte birini oluşturan beş sayfalık bölüme ise "**hizib"** denir. Cüz işaretlerinde olduğu gibi, hizbi belirtmek için de mushaf-ı şeriflerin sayfa kenarlarında içerisinde hizib yazılı motifli işaretler yer alır. Her sayfa on beş satır olduğu takdirde, Kur'an-ı Kerim'deki hizib sayısı yüz yirmi adettir.

• Secde ayetleri ve hükümleri:

Muteber görüşe göre, Kur'an-ı Kerim'in on dört veya on beş yerinde "**tilavet secdesi"** adı verilen secde ayeti bulunmaktadır. Mevcut Ku'ran-ı Kerim kitaplarında on dördü işaretlendiği halde, bazılarınca var kabul edilen Hâc Sûresinin 77. ayetinde yer alan tilavet secdesi işaretlenmemiştir.

Bu rakamların dışında secde ayeti sayısı hakkında muhtelif görüşler de vardır. Ebu Hanife'ye göre Hac süresindeki ikinci secde hariç[3474] secde sayısı on dörttür. İmam-ı Şafiî ve İmam-ı Ahmed'e göre ise, Sâd süresindeki secde hariç, secde sayısı yine on dörttür.[3475] Bu secde ayetlerinden biri okunduğu veya işitildiği zaman yapılan secdeye tilavet secdesi denir.

3474 Mushaflarda işareti olmayan secde kastedilmektedir.

3475 Tecrid-i Sarih, III / 352.

Cüz ve hizib'lerde olduğu gibi, bu secde ayetlerini belirtmek için, genellikle Kur'an-ı Kerim sayfasının kenarına ve secde ayetinin hizasına içerisinde Arapça olarak "secde" yazılı motifli şekiller konur.

Mushaflarda bu şekilde işaretlenmiş olan secde ayetleri şunlardır:

Süre Adı	Süre No	Ayet No:	Sayfa No:	Dini Hükmü
Âraf sûresi, ayet	7	206	188	Farz
Râd sûresi, ayet	13	15	262	Farz
Nahl sûresi, ayet	16	49	285	Farz
İsra sûresi, ayet	17	107	306	Farz
Meryem sûresi, ayet	19	58	321	Farz
Hac sûresi, ayet	22	18	347	Farz
Furkan sûresi, ayet	25	60	378	Vacip
Neml sûresi, ayet	27	25	391	Sünnet
Secde sûresi, ayet	32	15	427	Vacip
Sâd sûresi, ayet	38	24	465	Farz
Fussilet sûresi, aye	41	37	490	Vacip
Necm sûresi, ayet	53	62	541	Sünnet
İnşikak sûresi, ayet	84	21	614	Sünnet
Alak sûresi, ayet	96	19	624	Sünnet

Kolay ezberlenmesi ve akılda kalabilmesi için secde ayetlerinin sayı ve dini hükümleri şiire dökülerek şöyle ifade edilmiştir:

Geldi on dört yerde bilki Secde-i Kur'an tamam
Yedisi farz, üçü vacip, dördü sünnet ey hümam.[3476]
Farz; Âraf, Nahl, Esra, Ra'd, Meryem, Hâc, Sâd
Vacip Furkan, (Elif Lâm, Mîm), (Hâ Mîm) vesselâm
Sünnet oldu Neml, Ik'ra, Necm hem İnşikâk
Kâri' ve Sâmi' olana emreder Rabbü'l-En'âm[3477]

• **Secde ayetlerinin kısımları:**

3476 Hümam: Himmetli azimli, gayretli, bir işe sımsıkı sarılıp başaran insan.

3477 Hafız Mehmed Nuri Efendi, Sualli ve cevaplı Tecvid, Sh: 26. Kâri ve Sami: Okuyan ve dinleyen. Rabbü'l-Enâm: Bütün varlıkların Rabbi.

1-Açıktan açığa secde emreden ayetler, "Allah'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş"[3478] ayetinde olduğu gibi.

2-Kâfirlerin Cenab-ı Hakk'a secde etmekten yüz çevirdiklerini bildiren ayetler, "Onlar (müşrikler) kendilerine Kur'an okununca secde de etmezler"[3479] ayetinde ifade edildiği gibi.

3-Peygamberlerin secde emrine uyduklarını gösteren âyetler, "Allah'ın âyetleri onlara okunduğu zaman secdeye kapanıp ağlarlardı"[3480] âyetinde açıklandığı gibi.

İbni Ömer (r.a.) tilavet secdesinin meşruluğu ile ilgili olarak şu hadis-i şerifi nakleder: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bize Kur'an okurdu. Secde âyeti geçince tekbir getirir, secde eder bizler de onunla beraber secde ederdik."[3481]

Başka bir hadis-i şerifte de: "Âdemoğlu secde âyetini okuyup secde edince, şeytan ağlar ve 'Vay benim halime! Âdemoğlu secde etmekle emrolundu ve hemen secde etti; cennet onundur. Ben ise secde etmekle emrolunduğum halde secde etmekten kaçındım, Bundan dolayı cehennem benimdir' diyerek oradan kaçar."[3482]

Bu secde âyetlerindeki hükümler açıkça göstermektedir ki, Allah'ın emrine itaat etmek, Peygamberleri örnek alıp onlara uymak ve kâfirlerin yaptıkları gibi yapmamak vaciptir. İşte bu sebepledir ki, secde âyetleri okunduğu veya işitildiği zaman secde etmek vacip olur. Nitekim Ebu Hanife'ye göre, bu secde âyetlerini okuyanın veya dinleyenin (işitenin) secde etmesi vaciptir. Ayrıca sağır olup okuduğunu işitmeyene de vaciptir.

Cemaat içinde olup işitmeyen de imama uyduğu için secde eder.

Secde âyetini tercüme olarak okuyanın da üzerine secde vacip olur. Gramofon, Teyp, Radyo ve Televizyon gibi iletişim araçlarından işitilen secde âyetleri için ise secde yapılıp yapılmayacağı konusunda İslam âlimleri arasında görüş birliği yoktur. Ancak, eski Diyanet İşleri Başkanı merhum Ahmed Hamdi Akseki bu tür araçlardan işitilen secde âyetleri için: "Neticede işitilen Kur'an'dır. Ve bunda şüphe yoktur. Kur'an'ın çıkış yeri ne olursa olsun secde yapılması gerekir"[3483] der.

İmam Şafiî, İmam Malik ve İmam Ahmed'e göre ise tilavet secdesinin hükmü sünnet-i müekkededir.[3484]

Secde âyetini okuyan kimse, ister âyetin bütününü okusun, isterse secdeye delâlet

---

3478 Alak: 96 / 19.
3479 İnşikak: 84 / 21.
3480 Meryem: 19 / 58.
3481 Neylü'l-Evtar, C-III, Sh: 103. (Hadis-i şerifi, Ebu Davûd ile Hâkim rivayet etmiştir.)
3482 Müslim, İman, 35.
3483 Akseki Ahmed Hamdi, İslam Dini, Sh:277, Üçüncü baskı, Ankara-1954
3484 Tecrid-i Sarih: C-3 / 353-354.

eden kelimeyi, evvelinden veya sonundan bir kelime ile okusun, secde âyetinin tamamını okumuş gibidir, secde etmesi vacip olur.

Bir secde âyeti aynı anda birkaç defa okunursa, bir tek secde yapmak yeterli olur, her defası için ayrı secde yapmak gerekmez.

Secde âyetinin bulunduğu sayfa okunurken, secde âyetini atlamak mekruhtur.

Secde âyetini okumayarak sadece bakmak veya yazmak secde yapmayı gerektirmez.

Âdet halinde bulunan veya loğusa olan bir kadına tilavet secdesi vacip olmaz.

Soru: Tilâvet secdesi nasıl yapılır?

Cevap: Tilavet secdesi şöyle yapılır: Abdestli olarak kıbleye yönelip, "Niyet ettim Allah rızası için tilavet secdesi yapmaya" dedikten sonra eller kaldırılmadan "Allahüekber"diye tekbir getirerek rükû yapmadan doğrudan doğruya secdeye inilir. Tek secde yapılır ve secdede üç defa "Süphane Rabbiye'l-Âlâ"diye tespihler okunur. Tekrar "Allahüekber" diyerek doğrudan ayağa kalkılır. Ayağa kalkınca da Bakara süresinin iki yüz seksen beşinci âyetinde geçen ve "İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır" meâlindeki: "Semiğnâ ve Etağnâ Gufraneke Rabbenâ ve İleyke'l-Masîr" lâfza-i Celîlesi okunur. Böylece tilavet secdesi tamamlanmış olur. Şayet başka tilavet secdeleri varsa onlar da aynı şekilde yapılır.

Tilavet secdesi tek başına yapılabildiği gibi, imama uyularak toplu halde de yapılabilir. Namazın dışında yapılabildiği gibi namazın içinde de yapılabilir.

Namaz içinde okunan secde âyeti sadece namaz içinde yapılır, namazdan sonraya bırakılmaz.

Namaz kılmakta olan bir kimse, dışardan okunan secde âyetini işitirse, namazını bitirdikten sonra secde yapması vacip olur.

Namazda olmayan, namazda olandan secde âyeti işitirse, üzerine secde yapması vacip olur.

Secde âyeti namazın dışında okunduğu vakit, hemen secde etmeyip sonraya bırakmak câiz ise de, unutma ihtimali olduğu için sonraya bırakmak tenzihen mekruhtur.

Tilavet secdesi namaz içinde okunduğunda, secde âyetinden sonra üç âyetten daha fazla okumadan secde etmek gerekir. Çünkü namaz içinde okunan secde âyetinin secdesi fevridir. Yani üç âyeti geçirmeden hemen yerine getirilmesi gerekir. Secde âyeti okuduktan sonra eğer âyetin devamı okunacaksa, tilavet secdesi niyetiyle secde yapılır ve sonra tekrar ayağa kalkıp kalındığı yerden âyet okunarak namaza devam edilir. Şayet secde âyetine müteâkip en çok üç âyetten fazla okunmazsa, niyet edildiği takdirde namaz için yapılacak rükû veya sücûd secde âyetinin de yerine geçer.[3485] Böylece cemaat halinde kılınan namazlarda da karışıklığa meydan verilmemiş olur. Secde etmeye-

3485 Akseki, Ahmed Hamdi, İslam Dini, Sh: 189-191.

rek uzun uzun okumak ise, tahrimen mekruhtur. Hatip hutbede secde ayeti okursa, mimberden inip secde yapabilir. Bu durum hutbeyi bozmaz.[3486]

Soru: Kur'an-ı Kerim'in icazı ne demektir?

Cevap: Kur'an, bu gün için bir buçuk milyar insanın kendisine iman ettiği Rabbanî ve Rahmani prensipler manzumesidir. O, insanlığa dünya ve âhiret mutluğunu gösteren eşi benzeri bulunmayan bir nur kaynağıdır. Onun saltanatına denk ikinci bir saltanat yoktur. O nazil olduğu günden beri akıl almaz tenkit ve itirazlara uğramış amma, hep onun haklılığı ve üstünlüğü karşısında rakipleri mahkûm ve mahcup olarak önünde eğilmek zorunda kalmışlardır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur: "Hiçbir Peygamber yoktur ki, kendisine Allah tarafından bir mucize verilmiş olmasın. Bana verilen mucize ise Allah'ın vahyi (Kur'an) dır."[3487]

Kur'an-ı Kerim hem lafzıyla, hem manasıyla, hem de muhtevasıyla mucize bir kitaptır. Zira nazil olmaya başladığı günden bu güne kadar onun bu hususiyetleriyle boy ölçüşebilecek beşer seviyesinde hiçbir yaratık karşısına çıkamamıştır. Ondaki üstün belagat ve fesahat, harflerin ve kelimelerin ayetlerdeki sıralanış tarzı, ses fonetiğindeki şiirsel âhenk, mana derinliği, en özlü ve en güzel ifadeler zamanının şairlerini, ediplerini âciz bırakmış ve kıyamete kadar da hiçbir kimse onunla boy ölçüşemeyecektir. Çünkü O, yaratanın yaratılanlara hitabıdır. Çünkü O, Hâlık'ın halkı ıslah için gönderdiği hidayet düsturudur. Çünkü O, temiz duyguları canlandıran, fazileti ayakta tutan tükenmez ve eskimez kaynaktır. Çünkü O, dünyanın gidişatını, tarihin akışını değiştiren semavi inkılâptır.

Kur'an'ın nazil olduğu dönemde Arap edebiyatı zirve yapmış ve altın çağını yaşıyordu. Şair ve edipler kendilerinden daha üstün sanat sergileyebilecek bir kişi ve kurum tasavvur edemiyorlardı. Kur'an ayetleri için: "Hayır, dediler, (Muhammed'in söyledikleri) saçma sapan rüyalar, boş hayallerdir; bilakis onu kendisi uydurmuştur; belki de o şâirdir. (Eğer öyle değilse) bize hemen önceki (kavim)lere gönderilenin benzeri bir ayet getirsin"[3488] diyorlardı. Böylece, Kur'an'ı alaylı bir tarzda hafife alıyorlardı. Hatta güçlerini göstermek için Kur'an ayetlerini taklide bile yeltenmişlerdi. Kur'an onların bu mütekebbir tavırlarına karşı önce, Kur'an'ın bir benzerini,[3489] sonra on sûrenin benzerini,[3490]daha sonra bir sûrenin bezerini,[3491] en sonunda da bir âyetin benzerini[3492] getirin

3486 Buhari, Sücûdu'l-Kur'an 10.
3487 Buhari, Fezâilü'l-Kur'an 1; Müslim, İman 239 (152).
3488 Enbiya:21 / 5.
3489 İsra:17 / 88.
3490 Hûd:11 / 13.
3491 Bakara: 2 / 23.
3492 Yûnus: 10 / 38.

diyerek, zamanın ve gelecek zamanların tüm edip ve şairlerine meydan okuyordu. İşte bu meydan okuyuş karşısında, küfrün ve şirkin muannit inkârcıları âciz kalmışlardı. Bu manada her devirde ortaya çıkacak olanlar, kıyamete kadar mahkûm ve mahcup olacaklardır.

İslam'dan önce Arapların en meşhur yedi şairini temsil eden ve"Muallekat-ı Seb'a" diye bilinen ekolün en başta gelen şairlerinden biri olan Lebid, Hz. Ömer'in kendisinden bir şiir okumasını istediğinde: "Cenab-ı Hakk'ın, Bakara ve Âl-i İmran sürelerini indirmesinden sonra bana şiir söylemek düşmez, haddimi aşar"[3493] diye cevap veriyordu.

Neticede Kur'an, beşer üstü bir mesaj olduğunu şu özellikleriyle de ortaya koyar:

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Kur'an'daki belagat, üslûp ve ifadeözelliği eşsiz ve orijinaldir. Arap dilinde bir benzeri yoktur. Onun eşsiz ahengi ruhlar üzerinde öyle tesir yaptı ki, onu dinleyenler İslam'ı hemen kabul ettiler. Onun gönülleri okşayan, kalpleri coşturan sihirli sesi insanlara iman ve nur yolunu açtı. Bazı âyetler kulaklara çarptığı anda insana sevinç ve haz verir, onu ferahlatır; bazı âyetler de korku ve dehşetle ürpertir.[3494] İslam'ın karşısında olan birçok kimse, Kur'an'ın bu etkileyici üslûbu karşısında Müslüman olmuş, düşmanlıkları dostluklara, inkârları imana dönüşmüştür. Mesela; İslam'ın ilk yıllarında Medine'den gelen bir grubun Hz. Peygamber (s.a.v.)' den Kur'an'ı dinledikten sonra Müslüman olması, ardından da İslamiyet'in Medine'de yayılması, Cübeyr b.Mut'im'in bizzat Resul-i Ekrem'in mübarek ağzından "**Tûr**"sûresini dinledikten sonra, "Sanki kalbim çatlayacak sandım"[3495] şeklinde itirafta bulunması buna bir örnektir. Ve yine Hz. Ömer'in kız kardeşi ile eniştesini İslam'ı kabul ettikleri için öldürmeye gittiği halde, okunan **Tâhâ Sûresi'**nin ruhunda meydana getirdiği tesir ve değişiklik sebebiyle üç yüz altmış derecelik bir dönüşle hemen oracıkta İslam'la şereflenivermesi, bu olaylardan sadece iki tanesini teşkil eder.

Müşrikler, ilk zamanlar Kur'an'ın dinlenmesini önlemek için her türlü çareye başvurdular. Bunların başında da Velid bin Mugîre gelir. Onun hakkında nazil olan Müddessir Sûresinin 11–26. âyetleri bu tutumundan dolayı kendisini kınar.

Diğer bir hadise, Kureyş Müşriklerinin ileri gelenleri Utbe b.Rebia'dan Hz. Muhammed ile görüşmesini ve Peygamberlik davasından vazgeçmesini bunun için de istediği dünyalığı kendisine vereceklerini teklif etmesini istediler. Utbe b. Rebia Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bu tekliflerle gidip meseleyi anlatınca, Allah Resulü dinledikten sonra besmele çekerek "**Fussilet Süresini**" ağır, ağır okumaya başladı. Aynı sürenin 13. âyetine gelince, Utbe büyük bir heyecan ve korkuya kapılarak Peygamber Efendimize: "Yeter, Allah aşkına okuma" diye âdeta yalvarıp okumaktan vazgeçmesini istedi. Ardından da büyük bir telaş içerisinde oradan ayrılarak kendisinden sabırsızlıkla haber

3493 Keskioğlu Osman, Son İlahi Kitap Kur'an-ı Kerim, Sh:22. D.İ. Başkanlığı Yayınları.

3494 Maide: 5 / 83; Enfal: 8 / 2; Zümer: 39 / 23.

3495 Müsned, IV, 83-84.

bekleyen Kureyşlilerin yanına gitti ve :"Ey Kureyş topluluğu! Öyle bir söz dinledim ki, onun bir benzerini dinlemiş değilim. And içerim ki, o ne şiirdir, ne sihirdir, ne de kehanettir. Dolayısıyla bu adamı davası ile baş başa bırakın, o Araplara galebe çalarsa, onun şerefi sizin şerefinizdir."[3496] dedi.

Kur'an, geçmiş çağlara ve Peygamberlere ait olayları haber verir.Dolayısıyla bu konuda en güvenilir tarihi kaynak olma özelliğini taşır.

Kur'an, geleceğe ait bir takım olayları haber vermiş ve zamanı ge-lince bu olaylar aynen vuku bulmuştur. Mesela Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) ile putperest olan İran'lılar arasında yapılan savaşta İranlılar Bizans'ı yenmiş ve bu durum müşrikleri sevindirmişti. Bunun üzerine Kur'an-ı Kerim kısa bir süre sonra Bizans'ın İran'ı mağlup edeceğini haber vermiş ve bu aynen gerçekleşmiştir.[3497] Böylece müşriklerin sevinçleri kursaklarında kalmıştır.

Kur'an, yaratılış ve evrenle ilgili bilimsel gerçeklerdende bahseder. İlmin yeni yeni keşfettiği birçok hakikatleri o 14 asır evvel haber vermiştir. Onun icaz'ını gösteren sayısız hadise vardır. Dolayısıyla bunu anlatmak için maddi rakamlara boğmak, bir ölçüde onu değerinden uzaklaştırmak olur. Kısaca o, Allah'ın'ın insanlığa hayat veren sesidir.

SON İLÂHÎ KİTAP

"Oku" dedi bir olan Rab!
İçinde var yüz on dört bab,
Her birisi şifalı hap,
Çünki O, Son İlâhî Kitap.

İndi arza Kadr Gecesi,
Sınırsızdır derecesi,
Emsalsizdir her hecesi,
Çünki O, Son İlâhî Kitap.

İlimlerde O'dur remiz,
Varlık damla, O bir deniz,
Her gönülde bırakır iz,
Çünki O, Son İlâhî Kitap.

Okuyanlar O'na doymaz,
Hayat aslâ O'nsuz olmaz,
İnananı geri koymaz,
Çünki O, Son İlâhî Kitap.

O Hıra'da doğan güneş,
Gönülleri yakan ateş,
Gelmemiştir O'na bir eş,
ÇünkiO, Son İlâhî Kitap.

Hakk'ın nuru, Yûce Kur'an,
Yönelirsen O'na her an,
Olur, sana sonsuz derman.
Çünki O, Son İlâhî Kitap.

Verirsen O'na değer,
Allah da seni sever
Canlı cansız her şey öğer
Çünki O, son ilâhi kitap

Bütün varlık O'na muhtaç,
O'ndan sapan yollar yamaç,
O'nun yolu olsun amaç,
Çünki O, Son İlâhî Kitap.

İlyas AYDOĞAN

3496 Siret-u İbni Hişam, I, 294, Mısır-1375; M. Maksudoğlu, D. Gzt. C-1, Sayı 28, Sh:4-14.
3497 Rum: 30 / 1-5.

Soru: Kur'an, muhteva olarak hangi konuları içermektedir?

Cevap: Kur'an, genişliği ve derinliği sonsuz bir deniz gibidir. Dolayısıyla, insanlığın hem dünya, hem de âhiret hayatına uzanan ve onu düzenleyen ilâhi bir nurdur. Binaenaleyh, insanoğlu için her iki âlemde de gerekli olan bütün prensipleri getirmiştir. İslam âlimleri Kur'an'ın muhtevası ile ilgili konuları değişik rakamlarla vermişlerdir. Ancak biz, bu hükümleri şöyle özetleyebiliriz:

1-İmanın şartlarında sıralanan bütün itikadî hususlar: Allah'ın zât ve sıfatlarından, ruhlar âleminden, meleklerden, feleklerden, kitaplardan, resullerden, ezelden, ebedden, kömürden, demirden, petrolden, zelzeleden, âhiret hallerinden, cennet ve cennet nimetlerinin sonsuzluklarından ve güzelliklerinden, cehennem ve cehennem azabının şiddet ve ebedîliğinden bahseden âyetler,

2-İslam'ın şartlarındaki temel dini konular: Müminin hayatını kuşatan ve yaşantısının ayrılmaz bir parçası olan, namaz, oruç, hac ve zekât gibi hususlardan bahseden âyetler,

3-"Muâmelat" denen, insanlar arasındaki ticaret, emanet, bağış, nikâh, boşanma, miras, vasiyet, gibi bütün ilişkileri anlatan âyetler,

4-"Ukubat" denen toplum düzenini bozanlara karşı uygulanacak olan cezai hükümleri belirten âyetler,

5-Allah'a kulluğu, ana-babaya saygıyı, insanlarla kardeş olmayı, dünyada dirlik ve düzenlik içinde yaşamayı emreden hukuki ve ahlâkî kuralları içeren âyetler,

6-Hayatın ve ölümün bir imtihan olduğunu, dolayısıyla nefse hâkim olmanın gerekliliğini bildiren âyetler,

7- İbret alınması için, Firavnlardan, Nemrutlardan, Ebu Cehil ve Ebu Leheplerden, mürted, müşrik, münafık ve kâfirlerden, önceki ümmetlerin kıssalarından, Peygamberlerden ve onların tebligatlarından bahseden âyetler,

8-Geçmiş ve geleceğe ait ilmî gerçeklerden bahseden ve bugün müspet ilmin aynen tasdik ettiği mucizevî hakikatleri anlatan âyetler,

9-Allah'ın yardımını nasıl isteyeceğimizi öğreten çeşitli dualar.

Soru: Kur'an-ı Kerim, kim tarafından nasıl cem edilmiştir?

Cevap: Kur'a-ı kerim, gerek Resulullah'ın sağlığında, gerekse vefatından sonra alınan tedbirler sayesinde tahrifata (değişikliğe) uğramayan tek semavi kitaptır. Haddi zatında Allah'ın koruması altındadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Kur'an, Peygamber Efendimiz hayatta iken hem ezberlenmiş, hem de yazıya geçirilmişti. Ancak, vahiy devam ettiği için yazılan sayfalar bir araya getirilip kitap halinde ciltlenmemişti.

Peygamber Efendimizin vefatından sonra Arabistan'da yer yer irtidat (İslam'dan sapma) hareketleri oldu ve isyanlar çıktı. Halife Hz. Ebu Bekir, bu isyancıları bastırmak

için üzerlerine askeri birlikler gönderdi. Bu savaşlardan biri de Yemame savaşı idi. Burada yetmiş kadar hafız şehit düşmüştü. Bu durumdan endişe duyan Hz.Ömer, Halife Hz. Ebu Bekir'e müracaat ederek, Kuran'ın cem edilip bir cilt haline getirilmesini tavsiye etti. Bunun üzerine Halife Hz. Ebu Bekir, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vahiy başkâtipliğini yapmış bulunan ve bu konuda en deneyimli olan Hz. Zeyd bin Sabit'i bu işle görevlendirmek için çağırttı. Bir seferde bu kadar hafızın şehit düşmesinin ve diğer hafızların da aynı âkıbete uğramaları ihtimalinin kendisini endişelendirdiğini ifade ederek Kuran'ın cem edilmesinin (bir araya getirilmesinin) lüzumunu anlattı. Zeyd bin Sabit, Hz. Ebu Bekir'i dinledikten sonra: "Hz. Peygamberin yapmadığı bir şeyi ben nasıl yaparım" dedi. Hz. Ömer ve Hz. Ebu Bekir, her ikisi birden bu işin yapılmasının hayırlı olacağını söyleyerek Hz. Zeyd'in meseleye olumlu yaklaşmasını istediler. Neticede Zeyd ikna oldu ve Kur'an sayfalarının bir araya getirilmesi vazifesini üstlendi. Bundan sonrasını Hz. Zeyd şöyle anlatır: "Vallahi bana bir dağı bir yerden başka bir yere taşımayı teklif etseler, bundan daha ağır olamazdı. Tereddüt ettim. Hz. Ebu Bekir, bana ısrar da devam etti. Neticede Cenab-ı Hak, Ebu Bekir ve Ömer'in gönüllerini açtığı gibi benim kalbimi de bu hayırlı işe açtı, fikrim yatıştı. Bunun üzerine ben de Kur'an'ı yazılı bulunduğu hurma yapraklarından, ince levhalardan, yufka taşlardan ve hâfızların hâfızalarından toplamaya başladım." [3498]

Hz. Zeyd bu işi tek başına yapmadı. Abdullah b. Zübeyr, Sa'd b. Ebi Vakkas ve Abdurrahman b. Haris b. Hişam'dan oluşan kendisi gibi güçlü ve hafız olan komisyonda görevli sahabelerle birlikte Mekke (kureyş) lehçesini esas alarak yaptı.[3499] Komisyona Hz. Ömer ve Hz. Âli de çok yardımcı oldu.

Kur'an'ı tedvin ederken (kitap haline getirirken) komisyon büyük bir titizlik gösterdi. Yazdıkları her âyetin daha önce Peygamber (s.a.v.)'in huzurunda yazıldığına dair en az iki şahidin şahadetine başvurdu. Böylece Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nasıl nazil olmuşsa aynen o şekilde yazıldı, ne eksik ne de fazla yazılmadı. Bir tek harfinde bile yanlışlığa meydan verilmedi. Böylece kılı kırk yararak âyetler yazıldı ve iki kapak arasında toplanarak Hz. Ebu Bekir'e teslim edildi. Teslim edilen bu kitaba bir isim aranmaya başlandı. Bu arada Abdullah b. Mesud, "Habeşistan'da bir kitap gördüm, ona Mushaf adını vermişlerdi" dedi. Bunun üzerine, halife Hz. Osman telaffuz edilen bu isimi beğendi ve böylece ilk tedvin edilen Kur'an'a "**Mushaf**" adı verilmiş oldu.

Hz. Ebu Bekir'in vefatından sonra da bu Mushaf-ı Şerif, Ebu Bekir (r.a)'in yerine halife olan Hz. Ömer'e intikal etti. Onun vefatına müteâkip de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından olan Ömer (r.a.)'ın kızı Hz. Hafsa validemize muhafaza etmek üzere verildi. Bu asli nüshaya "İmam Mushaf" adı verildi. Allah hepsinden razı olsun.

3498 Buhari, Fedâilu'l-Kur'an 3, 4.

3499 Prof Hamidullah Muhammed, İslam Peygamberi, Sh: 761. Terc. Salih Tuğ, İst-1980

Soru: Kur'an-ı Kerim, kim tarafından nasıl ve niçin çoğaltılmıştır?

Cevap: Hz. Ömer hilâfet makamına geldikten sonra Kur'an çalışmalarına hız vermiş ve hafız Sahâbilerin gözetiminde birçok hafızın yetişmesini sağlamıştır. Bu arada fütuhat hareketleri de her geçen gün artarak devam etmiştir. Bunun sonucu olarak İslam coğrafyasına yeni topraklar katılmıştır.

Hz. Ömer'in başlattığı bu fetih hareketleri vefatından sonra yerine halife olan Hz. Osman tarafından da devam ettirilmiştir. Fethedilen bu yerlerde İslamiyet'i yeni kabul eden kavim ve kabileler arasında Kur'an-ı Kerim'in okunuşunda farklı şive ve lehçeler ortaya çıkmıştır. Bu durum, özellikle M.648 tarihinde Ermenistan ve Azerbaycan'ın fethi sırasında yan yana gelen Şamlı askerlerle Iraklı askerler arasındaki okuyuş farklılıklarını su yüzüne çıkarmıştır.

Şamlılar, Kur'an-ı Kerim'i Ubey b. Ka'b'tan, Irak'lılar da İbn-i Mes'ud'dan öğrenmişlerdi. Her biri kendi okuyuşlarının doğru olduğunu iddia ederek münakaşalara sebebiyet veriyorlardı. Durumun daha fazla alevlenmesini ve tartışma ortamının büyümesini önlemek için sahabe-i kiramdan Huzeyfe b. Yemân, Halife Hz. Osman'a gelip durumu arz ederek : "Yahudilerle Hıristiyanlar gibi ayrılığa düşmeden önce (lütfen) bu ümmetin imdadına yetişiniz" diye ricada bulundu.

Bu okuyuş farklılıklarının esas kaynağı şudur: Eskiden kolaylık olsun diye Kureyş lehçelerinden başka lehçelerle de Kur'an'ın okunmasına müsaade edilmişti. Ancak Peygamber Efendimizin vefatından önce Cebrail (a.s.), nâzil olan Kur'an âyetlerinin tümünü baştan sona son defa okumuş ve bu okuyuş sırasında manaları birbirine yakın olan kelimelerden sadece Kureyş lügatine ait olanları bırakmış, diğerlerini terk etmişti.

Bazı kurrâ (hâfızlar), Cebrail'in bu son okuyuşunda Kureyş lügati dışındaki kelimeleri terk ettiğinden haberdar değillerdi. Âyetleri önceden nasıl ezberledilerse o şekilde okuyorlardı. Cebrail (a.s.)'ın bu son uygulamasına vakıf olanlar ise, Kureyş lügati dışında kalan kelimeleri terk ederek, Kur'an'ı son şekliyle okumaya devam ediyorlardı. İşte Kur'an'ın farklı şive ve lehçelere göre okuyuş ayrılıkları bu sebepten ötürü ortaya çıkmıştı.

Bu kargaşanın sona erdirilmesi için Hz. Osman ashabın ileri gelenleriyle istişare ettikten sonra, ileride herhangi bir karışıklığa yahut yanlış anlamaya meydan vermemek için Peygamber Efendimizin hanımı Hz. Hafsa'nın muhafazası altında bulunan, Hz. Ebu Bekir'in cem ettirdiği onaylı Mushaf-ı Şerifi getirtti.[3500]Bu Mushaf'ın dışındaki başka lehçe ve ağız ile yazılmış tüm diğer nüshaların kullanılmasını da yasaklayıp ortadan kaldırttı. Bundan sonra, Kureyş'ten ve Ensâr'dan olmak üzere on iki kişilik heyet topladı. Heyetin başına da bu işe en vakıf ve lâyık olan Zeyd b. Sâbit'i getirdi. Bunlardan Abdullah b. Zübeyr, Sâid b. Âs ve Abdurrahman b. Âvf asıl üye olarak, diğerleri de yardımcı ve

3500 Buhari: Es-Sahih, C-IV, Sh: 99.

müşavir üye olarak görev yaptılar. Allah hepsinden razı olsun.

Hicri 24-30 yılları arasında Hz. Zeyd'in başkanlığındaki bu heyet, Hz. Ebu Bekir'in cem ettirdiği nüshadan yedi adet yazıp çoğalttı. Bu nüshalardan birisi Medine'de Hz. Osman'da bırakıldı, diğerleri Kûfe, Basra, Şam, Mekke, Yemen ve Bahreyn olmak üzere İslam merkezlerine gönderildi. Kur'an'ın çoğaltıldığı bu dönemde dilde henüz belirlenmiş ve yerleşmiş bir imlâ olmamakla birlikte, Kur'an'daki kelimelerin imlâsı bu heyet tarafından tespit edilip yazıldı. Bundan sonra da bu imlâ tarzı günümüze kadar hep muhafaza edilerek geldi ve halen bu uygulama aynen devam etmektedir. Kur'an'ın bu imlâ ile yazılmasına, "Resm-i Hatt-ı Osmanî" denmektedir. Böylece Hz. Osman (r.a.)'ın yapmış olduğu bu hayırlı çalışmalar, Muhammed ümmetini bir Mushaf etrafında toplamış oldu.

Bu Mushaflar, zamanla ve asırların geçmesiyle kayboldu. Ancak günümüzde halen onlardan bir tanesi İstanbul Topkapı müzesinde;[3501]bir diğer tam olmayan nüshasının da Taşkent'te bulunduğu bilinir. Çarlık Rus hükümeti bu nüshanın fotoğraf ve fotokopi ile tam kopyasını neşretmiştir. Şu anda dünyanın her tarafında okunan Kur'an-ı Kerimler, Taşkent'teki Kur'an-ı Kerim'le, Topkapıdaki Kur'an'ın aynısıdır.[3502] Topkapı Sarayında daha pek çok mukaddes emanet bulunmaktadır. Sırası gelmişken bunlara kısaca değinelim.

Soru: Topkapı Sarayındaki Hırka-i Saadet dairesinde bulunan mukaddes emanetler nelerdir?

Cevap: Topkapı Sarayının Hırka-i Saadet dairesinde, başta Hz. Osman'ın şehadeti sırasında okumakta olduğu Kur'an-ı Kerim olmak üzere Peygamber Efendimizin hırka-i şerifleri, Uhut savaşında kırılan mübarek dişi, sakal-ı şerifi, ayakizi, mührü, mektupları, yayları ve teyemmüm taşı gibi şahsına ait birçok mukaddes emanetlerinin yanında, Kâbe'nin anahtarı, kilidi, Hacer-i Esved'in muhafazası ve altınoluk gibi çeşitli eşyalar bulunmaktadır.

Peygamber Efendimizin altı tane ayak izi olduğu rivayet edilir. Bunlardan dördü taş, ikisi tuğla cinsindendir. Hırka-i Saadet dairesinde mermer gömme dolapta muhafa-

3501 Hz. Osman'ın söz konusu Mushafı Topkapı müzesinin G. Y. –1411 numarasında kayıtlı bulunmaktadır. Bu kitap, Hz. Ebu Bekir zamanında cem edilen ve Hz. Osman'ın emanetinde bulunan ceylan derisi üzerine kûfî hatla yazılmış olan Kur'an'dır. Hz. Osman bu kitabı okurken şehit edilmiş ve şehit edildiği sırada okumakta olduğu sayfaların üzerine kanın aktığı rivayet edilir. (İslam Ans. C-5, Sh: 27-28, Yenişafak; Tarih ve düşünce dergisi "Emanetler mukaddes amme hangileridir?" adlı makale, ocak 2000, sayı. 200001, Sh: 12-27; Büyük Larous Sözlük ve Ansik. C-17, Sh: 8923, "Osman b. Affan Zinnureyn" maddesi.

3502 Tarih ve düşünce dergisi, "Emanetler mukaddes amma; hangileri?" adlı makale, ocak / 2000, sayı: 200001, Sh: 12-27, Beyoğlu Süleyman / Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C: 17, Sh: 8923, "Osman bin Affan Zinnureyn" maddesi. Prof. Dr. M. Hamidullah, İslam'a Giriş, Ankara-t.y, Sh:41; İslam Peygamberi: C-II, Sh: 763.

za edilen 28 X 12 cm ebadındaki som altından bir çerçeve ve kapak içinde olanı, padişah Abdülmecid zamanında Trablusgarp tarafından getirtilmiştir. Bunun, Mîrac yolculuğunda ayağını bastıkları taş olduğu rivayet edilmektedir.

Bu mukaddes emanetlerden dolayıdır ki, Topkapı Sarayının Hırka-i Saadet Dairesinde 1517'den başlayarak Halifeliğin kaldırıldığı 1924 Martına kadar tam 407 yıl bir saniye ara verilmeksizin Kur'an-ı Kerim okunarak hatmedilmiştir. Bu görevi her biri birer saat olmak üzere yirmi dört hafız paylaşmıştır.

Hırka-i Saadet, her Ramazan ayının on beşinci günleri Kur'an ziyafeti eşliğinde padişah tarafından büyük bir merasimle ziyarete açılırdı. Padişah başta olmak üzere Şeyhü'l-İslam, sadrazam ve diğer üst düzey devlet yetkilileri protokol sıralamasınagöre teker teker gelip Hırka-i Saadete yüz sürerlerdi. Allah Resulü'nün mübarek hırkasına yüz sürmek, herkese büyük bir ruhanî haz verirdi. Ne mutlu dün olduğu gibi, bugün de bu hazzı duyup yakalayabilenlere…

Soru: Kur'an âyetlerine kimler tarafından ne zaman nokta ve hareke verilmiştir?

Cevap: Kur'an-ı Kerim nazil olmaya başladığı zaman, Arap yazısında nokta ve hareke yoktu. Hatta Hz. Osman'ın hazırlattığı Mushaflar; noktasız, harekesiz, cezm ve şeddesiz olarak, kûfi yazı ile yazılmıştı ve bu yazının okunması da biraz güçtü.[3503] Bununla beraber, Araplar kullandıkları lisana hâkim idiler. Dolayısıyla okumakta güçlük çekmiyorlardı. Fakat daha sonra İslam coğrafyası genişleyip, Arapların dışındaki birçok milletler İslam'la şereflenince, noktasız ve harekesiz Kur'an'ı okumakta zorlanıyorlardı, hatta bazen yanlış bile okuyorlardı. Hâlbuki Allah kelamını doğru okumak dinî bir vecibe olup, yanlış okumak ise günahtır. Bu nedenle bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için de bu yönde bir adım atılması gerekiyordu. Nitekim bir kısım çalışmalar yapıldı ve sonuçta hareke, nokta ve diğer özel işaretler bulunup Kur'an-ı Kerim'de yer verilmeye başlandı. Ancak bu birden bire olmadı, çeşitli zamanlarda ve muhtelif şahıslar vasıtasıyla başlıca şu üç safhada geliştirilerek devam etti:

1-Önce Arapçada "i'râb" denilen son harekenin doğru okunmasını sağlamak için kelimelerin sonlarına nokta şeklinde harekeler konarak.

2-Yazılışları birbirine benzeyen harfleri ayırt etmek için harflere nokta koyarak.

3-Bugün kullandığımız hareke şekillerini kullanarak.

Bilindiği üzere, daha önce kelimelere konan harekeler, bu günkü bildiğimiz harekeler gibi değil, nokta şeklinde harekelerdi.

Kur'an-ı Kerim'in nokta şeklinde ilk harekelenmesini yapan kişi, Hz. Ali'den nahiv ilmini öğrenmiş olan, Ebu'l-Esved ed-Düeli'dir. (Ö. 69 / 688).

3503 **Kûfi Yazı:** İslam medeniyetinde birçok yazı çeşidini rastlanmaktadır. Bunlardan birisi de Kûfi yazı çeşididir. Kûfi yazı, harfleri hem düz hem yuvarlaktır. Her harf, kalemin en az üç hareketiyle yazılır.

Nokta şeklinde yapılan bu ilk harekeyi bu günkü şekle getiren ve sesli harflerin yerini tutan üstün esre, ötre, cezm, şedde ve işmam gibi bir takım işaretleri koyan kişi ise, büyük gramer âlimi Halil b. Ahmed'dir. (Ö.175/791)

Harflerin noktalaması ise Ebu'l-Esved'in talebesi büyük âlim Yahya b. Ya'mer el-Adevânî'(Ö. 129 / 746) ile Nâsır b. Âsım el-Leysî (Ö. 89 / 707) tarafından yapıldığı ileri sürülür.[3504]

Secavend: Yukarıda açıkladığımız hareke ve noktalama işaretlerinin dışında bir de secavend veya vakıf alâmetleri denen Kur'an-ı Kerim'de durulacak yerleri gösteren işaretler vardır. Bu işaretleri ilk yapan Gazneli Ebu'l Fadl Muhammed b.Tayfur Secâvendî'dir.(Ö.Hicri 1164). Kur'an kıraati hakkında "**Vakıf ve İbtidâ**" adlı eseri meşhurdur. Bu eserinde Kur'an'ın manasına uygun olarak okunmasını sağlamak için âyetlerin ilgili yerlerine gerekli işâretleri koyarak göstermiştir. Daha sonraları Mushaf-ı Şeriflerin son kısmına bu işaretlerin ne anlama geldiklerini tanıtan yazılar eklenmiştir. Bu konu tecvid bölümünde daha geniş işlenmiştir.

Soru: Kur'an-ı Kerim nasıl bir kitaptır?

Cevap: Kur'an-ı Kerim, insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkaran, sapıklıktan kurtarıp hidayete erdiren Yüce Rabbimizin insanlığa bahşettiği son nur kaynağıdır. Nitekim şu âyet-i kerimeler bu gerçeği hiçbir tereddüde mahal bırakmayacak şekilde ortaya koyar:

1-"Elif-Lâm-Râ, bu bir kitaptır ki, Rablerinin izniyle insanları karanlıktan aydınlığa; O güçlü övgüye lâyık Allah'ın yoluna çıkarman için onu sana indirdik."[3505]

2-"İşte bu kitap, kendisinde hiçbir şüphe yoktur. Takva sahipleri için hidayetin ta kendisidir."[3506]

3-"Gerçekten bu Kur'an, insanları en doğru yola götürür ve güzel, güzel amelde bulunan müminlere de kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler."[3507]

4-"Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, hastalanmış gönüllere bir şifa ve müminler için hidayet rehberi ve rahmet gelmiştir."[3508]

5-"Bu Kur'an, insanlara kurtuluş yollarını gösteren (kalp gözlerini açan) delillerdir; kesin olarak insanlara kılavuz ve rahmettir."[3509]

Bu âyet-i kerimelerden de anlaşılacağı üzere, Kur'an'ın hükümleriyle amel eden

---

3504 Suyûtî, el-İtkan, C-IV, Sh: 160; Demirhan Ünlü, Kur'an-ı Kerim'in Tecvidi, Sh:20-21, İkinci baskı, Ankara- 1975.

3505 İbrahim: 14 / 1.

3506 Bakara: 2 / 2.

3507 İsra: 17 / 9.

3508 Yunus: 10 / 57.

3509 Casiye.:45 / 20.

fert ve toplumları Cenab-ı hak karanlıktan aydınlığa çıkarır ve dünya milletleri arasında seçkin bir kavim haline getirir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu hususu şu mübarek sözleriyle açıklar: "Şüphesiz ki Allah (c.c.), şu kitap ile amel edenleri, onun hükümlerine uyan kavimleri yükseltir, uymayan toplulukları da alçaltır (değersiz hale getirir)."[3510]

İmam Gazalî hazretleri de derki: "Kur'an bir ışıktır. Hataya düşmekten kurtuluş, ancak onunla mümkündür. Kalplere ârız olan hastalıkların şifası ondadır."[3511]

Kur'an, aynı zamanda insan ruhunun gıdasıdır. Nasıl ki maddi bedenimizin gıdası besinlerdir ve onlar olmadan hayatımızın idamesi mümkün olmaz. Onun için bu besinleri ne kadar alırsak alalım, tekrarı bizi usandırmaz, tam tersi zevk verir ve üstelik devamlı ihtiyaç duyarız. İşte Kur'an-ı Kerim'i de böyle tekrar tekrar okudukça okuyasınız gelir ve ona doyamayız. Her okuyuşumuzda hücrelerimiz yenilenir ve yeni bir zindelik kazanırız. O'nu ne kadar çok okursak okuyalım, ne kadar tekrar edersek edelim bıkkınlık vermez, bilakis, büyük bir şevk ve zevk, haz ve heyecan duyarız. Hâlbuki en mükemmel edebi eserler, klasikler birkaç defa okununca bıkkınlık ve sıkıntı verir.

Kur'an-ı Kerim'in son derece özlü bir ifadesi vardır. Az kelime ile çok mana anlatır. En soyut olayları bile canlandırarak anlatan Kur'an, göze, kulağa, bütün duyu organlarına seslenir ve akla açılan tüm yollarla ruha nüfuz ederek onu coşturur. Böylece o her haliyle Allah sözü olduğunu ispatlar. Hatta Arapça bilmeyen, dolayısıyla manasını anlamayanların bile,bir hafızın ağzından onudinleyince ruhlarında inkılâplar meydana getirir.

O, her asırda yeni ışıklar saçan, insanı vahşet ve iptidâilikten kurtarıp yüksek bir ruhi şahsiyete kavuşturan nur kaynağıdır. Dolayısıyla, insanlık ancak onunla kurtuluşa erer ve kendisini emniyet altına alır. Onunla dünyasını ve âhiretini mamur eder, onunla ruhunu besler ve bunalım denilen illetten kurtulur. Onunla gönüller şifa bulur, elem ve kederler sükûna erer. Onun her emri hak, her hükmü mutlak ve parlaktır. Onda değişme yok, her buyruğu açık ve berraktır. Onda, diğer semavi kitaplarda yer alan ve izahı mümkün olmayan Teslis akidesi gibi gölgeli bir şey yoktur. Onda, mukaddes su, şarabı takdis, vaftiz, günah çıkarma, cennet tapusu verme, aforoz etme, ruhbanlık, azizlik gibi tekelci ve çıkarcı bir anlayışa asla yer verilmez. Onda, ilk insanın işlediği günahtan dolayı bütün insanları suçlu kabul eden, böylece ruhları karartan kalpleri ümitsizliğe düşüren akıl dışı uygulamalar kesinlikle tasvip görmez. O, açık ve kesin olarak kimse kimsenin günahını yüklenemeyeceğini, herkesin ancak kendi yaptığından sorumlu olacağını beyan eder.[3512] Onda, ne Yahudilikte olduğu gibi dünya hayatını ve maddeyi ön plana çıkarma, ne de Hıristiyanlıkta ki gibi ruhbanlık, dünyayı terk etme düşüncesi vardır. Onda, denge prensibi esastır, hem dünya, hem de âhiretin terk edilmemesi hükmü

3510 İbni Mace, C-1, Sh: 79; Müslim: Misafirin, 269.

3511 İhyâu Ulumid'd-din, C-I, Sh: 280, Kahire

3512 En'am: 6 / 164.

yer alır.[3513]

Tarihin hiçbir devrinde kaydedilmeyen muhteşem inkılâbı Kur'an gerçekleştirmiştir. Öyle bir inkılâp ki, hakiki adaleti, gerçek hürriyeti, dengeli eşitliği, hayır ve fazilette yarışı, bütün canlılara karşı şefkat ve merhamet prensiplerini o getirip hayata geçirmiştir. Zulmü, şirki, haksız yere cana kıymayı, cehaleti, rüşveti, iltiması, faizi, kumarı, zinayı, yalan ve talanı o ortadan kaldırmıştır.

Âlemlerin Rabbi olan yüce Allah, kitab-ı kerimini şöyle tanıtır: "Hakikaten o (Kur'an) hak ile batılı ayıran bir sözdür. O asla bir şaka değildir."[3514]

Hz. Peygamber (s.a.v.) ise, ashabı ile sohbet ederken bu kutsal kitabın ihtişamını şu mübarek sözleriyle anlatır: "Haberiniz olsun ki, ileride (karanlık gece kıtaları gibi) bir takım fitneler zuhur edecektir." Bunun üzerine ashap: "Yâ Resulallah, o fitnelerden çıkıp kurtuluş çaresi nedir?" diye sorduklarında, Hz. Muhammed (s.a.v.) cevap olarak: "Allah Teâlâ'nın kitabı Kur'an'dır (ona sarılmaktır). (Zira) onda sizden öncekilerin ve sizden sonrakilerin haberleri vardır. O, aranızdaki meseleleri halleden hükümlerle doludur. O hak ile batılı birbirinden ayıran kesin bir hükümdür, şaka ve boş şey değildir.

Onu cebbarlık, zorbalıkla terk eden kimsenin Allah boynunu kırar. Hidayeti ondan başkasında arayan kimse dalalete (sapıklığa) düşer. O, Allah'ın sağlam kopmaz ipidir. O, hikmetli bir zikir, Allah'a giden dosdoğru bir yoldur. O, nefsin kötü arzularını ikaz eder. Sapık ve maksatlı kişiler onu bozamaz. Onu okuyan diller zorluk çekmez. Âlimler ona doymaz. Fazla okunuşundan dolayı okunuşundaki haz kaybolmaz. Akılları hayretler içerisinde bırakan incelik ve meziyetleri bitmez tükenmez.

O, öyle hikmetle dolu bir kitaptır ki, cinlerden bir zümre onu dinledikleri zaman: "Gerçekten biz, hayranlık veren çok hoş bir Kur'an dinledik. O, Hakk'a ve doğru yola götürür. Bundan dolayı biz de ona inandık iman ettik" demişlerdir.[3515]

Ona dayanarak konuşan kişi doğru söylemiştir. Onunla amel eden er-geç mükâfatlandırılır. Onunla hükmeden, hükmünde adalet eder. Ona sımsıkı sarılan doğru yolu bulur. İnsanları ona davet eden, doğruya ve doğru yola davet etmiş olur."[3516]

Hülâsa, Allah Resulünün bu veciz ifadeleriyle: "Kur'an'ın diğer bütün sözlere üstünlüğü, Allah Teâlâ'nın yaratıklarına üstünlüğü gibidir."[3517]

Resulü Ekrem Efendimizin bu eşsiz beyanları üzerine bu konuda daha fazla söz söylemek haddimizi aşar. Bunun için, o şefkat ve rahmet elçisinin şefaatini umarak burada bu meseleyi noktalıyorum.

3513 Kasas: 28 / 77
3514 Tarık: 86 / 13-14.
3515 Cin:72 / 1-2.
3516 Tirmizi; Sahih, II, 149.
3517 Tirmizi, es-Sünen V,184.

Soru: Kur'an-ı Kerim'i öğrenmenin ve öğretmenin faziletleri nelerdir?

Cevap: Kur'an öğretimi çalışmaları Cenab-ı Hakk'ın ve O'nun sevgili Resul'ünün aşağıda zikredeceğimiz emirleri doğrultusunda aralıksız olarak her devirde büyük bir aşk ve şevkle sürdürülmüştür. Sahabeden ve Selef-i Salihinden Kur'an'ı her gün hatmedenler olmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'an öğretmeni olarak Mus'ab b.Ümeyr (r.a.)'ı Medine'ye, Ebû Mûse'l-Eş'ari'yi de Yemen'e göndermiştir. Çünkü Kur'an'ı öğrenip namaz câiz olacak kadar ezberlemek kadın-erkek her Müslüman üzerine farz-ı ayndır.[3518] Bununla beraber, her nesilde Kur'an-ı Kerimin tamamını ezberleyen yüz binlerce hafız yetişmiştir. Mukaddes kitaplar dâhil, hiçbir kitaba bu yoğunlukta bir ezberleme nasip olmamıştır. Çünkü Kur'an, Allah'ın insanlığa son mesajıdır. İnsanlarla Allah arasında ilahî ve semavi bir yoldur. Bu yolda yükselmek isteyen her mümin onu öğrenme ve öğretmede yarışa girmiştir.

Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'in ilk vahyi "Oku" emri ile başlamıştır.[3519] Bununla beraber, birçok âyet-i kerime ve hadis-i şerifler genel manada ilim öğrenmeyi ve özellikle de Kur'an'ın öğrenilmesini ve öğretilmesini teşvik etmiştir. Bu âyet-i kerimelerden bir kaçını şöyle sıralayabiliriz:

a- "Cahillerden yüz çevir"[3520]

b- "Sakın cahillerden olma"[3521]

c- "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"[3522]

d- "Kulları içinden ancak ilim sahipleri, Allah'tan (gereğince) korkar."[3523]

e- "Onlar geceleri secdeye kapanıp Allah'ın âyetlerini okurlar"[3524]

Ayrıca sevgili Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de konuyla ilgili mübarek sözlerinden bazılarında şöyle buyurur:

1- "Kur'an'ı okuyunuz; çünkü Kur'an kendisini okuyanlara kıyamet gününde şefaatçi olarak gelir."[3525]

2- "Kur'an'ı öğreniniz, şüphesiz ki onu okumakla her harfine karşılık on sevapla mükâfatlandırılırsınız."[3526]

3- "Kur'an'ı okuyun ve ezberleyin, muhakkak Allah Kur'an'ı ezberleyen kalbe azap

---

3518 el-Kavlü's-Sedid, Sh: 16, 18-19.
3519 Alak: 96 / 1.
3520 Âraf: 7 / 199.
3521 En'am:6 / 35.
3522 Zümer: 39 / 9.
3523 Fatır: 35 / 28.
3524 Al-i İmran: 3 / 113.
3525 Riyazüs-Salihin, C-2, Sh: 338; Müslim: Misafirin, 253.
3526 Sünenüd-Darimi, II, 429.

etmez."[3527]

4- "Ümmetimin en şereflisi Kur'an'ı ezberleyendir."[3528]

5- "Kim Kur'an'ı okur ve onunla amel ederse, kıyamet günü anne-babasına bir taç giydirilir. Bu tacın ışığı, güneşin dünyaya akseden ışığından daha parlaktır. Bu durumda, Kur'an'la bizzat amel edenin ışığının güzelliğini ve derecesini siz düşünün. "[3529]

6- "Kim Kur'an'ı okur, ezberler ve haramlardan sakınırsa, Allah, o kimseyi cennete koyar. Ayrıca, ailesinden cehennemlik olan on beş kişiye de şefaatçi kılar."[3530]

7- "Sizin en hayırlınız Kur'an-ı Kerim'i öğrenen ve öğretendir."[3531]

8- "Hafızasında Kur'an'dan hiçbir şey bulunmayan kişi harap olmuş bir ev gibidir."[3532]

9- "Kur'an-ı Kerim'i okuyan bir kimse sonradan (terk eder ve okumayı) unutursa kıyamet günü cüzzamlı olarak Allah'a kavuşur."[3533]

10- "Her hangi bir topluluk Allah'ın evlerinden bir evde toplanıp da Allah (c.c.)'ın kitabını okuyup aralarında müzakere ederlerse, muhakkak üzerlerine sekine (kalp huzuru ve gönül ferahlığı) iner. Kendilerini Allah'ın rahmeti kaplar. Melekler onların etrafını çepeçevre kuşatır ve Allah da onları kendine yakın olan kulları arasında anar."[3534]

11- "Evlerinizde Kur'an okumayı artırınız. Bir ev ki, onda Kur'an-ı Kerim okunmaz; onun hayrı azalır, şerri çoğalır. Ehline (aile fertlerine) de darlık gelir."[3535]

12- "Evlerinizi namaz kılarak ve Kur'an okuyarak nurlandırınız."[3536]

13- "Evladına Kur'an öğretene kıyamet günü cennette taç giydirilir."[3537]

14- "Kur'an'ı güzelce okuyan Kiramen Kâtibin melekleriyle beraberdir. Kendisine sıkıntı verdiği halde, onu kekeleyerek okuyana ise iki kat ecir vardır (biri okumasının sevabı, diğeri çektiği zorluğun karşılığı sevaptır.)"[3538]

15- "Ümmetimin en şereflileri hamele-i Kur'an olanlar (onu ezberleyenler) dir."[3539]

3527 Karaçam İsmail, K.K. Faziletleri ve okuma kaideleri, Sh: 86.
3528 Karaçam İsmail, K.K. Faziletleri ve okuma kaideleri, Sh:86.
3529 Ebu Davûd: Salât, 349, 1453 H.
3530 Tirmizi: Sevâbu'l-Kur'an 13, 2907 H.
3531 Buhari. Fadâilu'l-Kur'an 21.
3532 Tirmiz: Sevâbu'l-Kur'an: 18, 2914 H.
3533 Ebu Davûd: Vitr 21, 1474 H.
3534 Sahih-i Müslim: C-8, Sh: 186.
3535 Levamiu'l-Ukul: C-1, Sh:527.
3536 Camiu's-Sağir: C-3, Sh:380, Mısır-1325 H.
3537 el-İtkan: V, 104.
3538 Müslim: VI, 30.
3539 Keski oğlu Osman Son İlahi Kitap Kur'an-ı Kerîm, Sh:74, D.İ. Başkanlığı Yayınları: 236,

16- Kur'an'ı ezberleyen (Hamele-i Kur'an) olan bir kimse öldüğünde, Allah Teâlâ arza, onun etini yememesini emreder. Arz ise şöyle der: "İlâhî Senin kelâmın onun içinde iken ben onun etini nasıl yerim."[3540]

17- "Kur'an'ı ezbere bilenlerden birinin şu şu âyetleri unuttum demesi ne kadar kötü bir şeydir. Fakat unutturuldu demelidir. Kur'an'ı daima tekrarlayınız. Zira Kur'an'ın hafızların gönüllerinden kaçması devenin bağlarından boşanıp kaçmasından daha kuvvetlidir."[3541]

18- Kur'an, bir ucu Allah'ın,(diğer) bir ucu sizin elinizde olan bir iptir. O'na sımsıkı tutunursanız ondan sonra ebedi olarak sapmaz ve yok olmazsınız."[3542]

Soru: Cenab-ı Hakk'a ve O'nun sevgli Resulü Hz. Muham-med'e göre, Kur'an bir şifa kaynağı mıdır?

Cevap: Evet şifa kaynağıdır. Zira Yüce Rabbimiz aşağıdaki ayetlerinde, sevgili peygamberimiz (s.a.v.) de hadis-i şeriflerinde şöyle buyururlar:

"Kur'an'dan müminlere rahmet ve şifa olan şeyler indiriyoruz. O, zalimlerin ise sadece kaybını artırır".[3543]

"Ey İnsanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, hastalanmış gönüllere bir şifa ve müminler için hidayet rehberi ve rahmet gelmiştir."[3544]

"De ki, bu müminlere doğruluk rehberi ve gönüllerine şifadır."[3545]

Peygamberimiz (s.a.v.) de:

"Kim Kur'an ile şifa talep etmezse Allah ona şifa vermez."[3546]

"İlaçların en hayırlısı Kur'an'dır"[3547] buyururlar.

Tecrübeyle sabittir ki, Kur'an ile uzun süre meşgul olan insanların gözlerinde nurlanma oluyor ve görme gücü artıyor. Çok yaşlandıkları halde genelde gözlük kullanma ihtiyacı hissetmiyorlar ve gözlüksüz okuyabiliyorlar. Zira Kur'an harfleri gözü yormuyor, bilakis dinlendiriyor. Bu da gösteriyor ki, Kur'an'ın hem maddi, hem de manevi bir şifa kaynağı olduğunun mucizevî delilidir..

Soru: Melekler, Kur'an dinlemek için okunan yere inerler mi?

Cevap: Medine'de İslam'ı ilk kabul edenlerden ve Kur'an-ı Kerim'i sesçe güzel

---

Ankara-1983.

3540 Râmuz'el-Ehadis, C-I, HNo:8, Sh: 63.

3541 Tergib ve Terhib, Hadislerle İslam, Terc. A Muhtar büyük Çınar ve diğerleri, C-3, Sh:290.

3542 el-İtkan, IV, 106.

3543 İsra:17 / 82.

3544 Yunus: 10 / 57.

3545 Füssulet: 41 / 44.

3546 Prof. Dr. Canan İbrahim, Hadis Ansiklopedisi, Kütüb-i Sitte, C-11, Sh: 78.

3547 age. C-17, Sh:464, HN:1054.

okuyanlardan olan Useyd İbnu Hudayr (r.a.)'ın anlattığına göre: "Geceleyin, (hurma harmanında iken) Kur'an'dan Bakara sûresini okuyordu. Hemen yakınında da atı bağlı idi. Birden bire atı şahlandı. Bunun üzerine susarak okumayı bıraktı. At da sakinleşti. Useyd tekrar okumaya başlayınca at yine şahlandı. Useyd yine okumayı kesince at da sükûnete erdi. Az sonra tekrar okumaya başlayınca at da yine şahlanmaya başladı. Oğlu Yahya, ata yakındı. Ona zarar vermesin diye attan uzaklaştırmak için yanına gitti. Bir ara başını göğe kaldırınca bir de ne görsün! Gökte şemsiye gibi bir şey içerisinde kandile benzer nesneler var.

Sabah olunca koşup gördüklerini Aleyhissalâtü Vesselam'a anlattı. Hz. Peygamber (s.a.v.) de kendisine: "O gördüklerin neydi bilir misin?"diye sordu. "Hayır!" cevabı üzerine açıkladı: "Onlar melâike idi. Senin sesine gelmişler idi. Sen okumaya devam etseydin onlar seni sabaha kadar dinleyeceklerdi. Öyle ki, sabahleyin herkes onları seyredebilecekti, Çünkü halktan gizlenmeyeceklerdi."[3548]

Soru: Hz. Muhammed'in Kur'an'ı okuyuş tarzı nasıl idi?

Cevap: Hiç şüphesiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Kur'an-ı Kerim'i tilavet üslubu, onun Resullük vazifesiyle uygunluk arz etmekteydi.

Allah Teâlâ'nın: "Kur'an'ı tertil üzere, (tane, tane, yavaş, yavaş) oku"[3549] emrine uyarak vahyin kendisine öğrettiği tarzda tefekküre imkân verecek şekilde okurdu. Her harfin hakkını verir ve tecvid kurallarını tam uygulardı.

Tilavet sırasında kalbini tamamen Kur'an'a açar ve onunla meşgul ederdi. Azap âyetleriyle karşılaşınca ürperir ve Allah'ın rahmetine sığınırdı. Müjdeleyici bir âyeti okuyunca da sevinir ve ona kavuşmak için dua ederdi.

Okuyuşunda, gönülleri yumuşatıcı, muhatapları üzerinde tesir icra edici, İslam'a ısındırıcı ve meylettirici bir üslup hâkimdi. Sevgili Ashabına da Kur'an-ı Kerim'i bu şekilde okumalarını tavsiye edip öğretmişti.

Bizzat Kur'an, okurkenkendisini derûnî bir aşk ve şevkle okuyanların halini şöyle tasvir eder: "Ağlayarak çeneleri üstüne (yüzükoyun) kapanırlar. (Kur'an okumak) onların derin saygısını artırır."[3550]

Allah Resulünün Kur'an okuyuşundaki üslubunu açık bir şekilde ortaya koyan şu mübarek hadis-i şerifiyle bu konuyu noktalayalım: "Şüphesiz Kur'an hüzünle inmiştir, okurken ağlayınız, şayet ağlayamazsanız, ağlamaklı bir tavırla okuyunuz."[3551]

3548 Buhari. Fadâilu'l-Kur'an 15; Müslim: Müsafirin 242, (796).

3549 Müzzemmil: 73 / 4.

3550 İsra: 17 / 109.

3551 İbni Mace, Sünen, Kitabü's-Salât 176, (II,424, 1338. H.).

Soru: Kur'an'ın kıraat ve talimiyle meşhur olan sahabiler kimlerdir?

Cevap: Ashab-ı Kiram'ın her biri kendi kabiliyetleri ölçüsünde Kur'an-ı Kerim'i güzel okumaktaydılar. Çünkü vahyin ilk kaynağı ve "Fem-i Muhsin" olan Resulullah'ın bizzat kendisinden dinleyip öğreniyorlardı. Ancak ashaptan bazıları gerek yetenek, gerek hafıza gücü, gerekse ses güzelliği bakımından farklı yaratılıştaydı. Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz bütün bu hususları dikkate alarak, Kur'an-ı Kerim'in kıraatiyle olduğu kadar talimiyle de meşhur olan ashaptan şu kişilerin isimlerine dikkat çekmiş ve Kur'an'ın bunlardan öğrenilmesini istemiştir.

1-Ubeyy b. K'ab. 2-Abdullah b. Mesud.

3-Muaz b. Cebel. 4-Sâlim.

5-Zeyd b. Sabit. 6-Ebu Zeyd'dir.[3552]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ismen zikrettiği bu sahabeler, diğerlerine nazaran Kur'an kıraatinde daha çok meşhur olmuşlar, Kur'an tilavetini bizzat Allah Resulünün ağzından öğrenmişlerdir. Kur'an'ın tamamını ezberlemişler ve aynı gayretle diğer ashab-ı kirama nakletmişlerdir. Kıraatin dışında, Kur'an-ı Kerim'in diğer hususiyetleriyle de meşgul olmuşlar, hatta fetva verme noktasına gelmişlerdir. Bütün bu özelliklerinden dolayıdır ki, Kur'an-ı Kerim'i de bunlar cem etmişlerdir.

Bunlardan Sâlim'in Kur'an okuyuşundaki etkileyici üslup ve güzellik, Hz.Âişe validemizin naklettiği bir hadis-i şerifte şöyle anlatılmaktadır: "Bir gece, (s.a.v.)'in yanına gitmekte biraz gecikmiştim. "Neredeydin Yâ Âişe" dedi. Ben de: "Ashâbından birinin kıraatini dinliyordum. Onunki kadar güzel bir kıraati ve sesi hiç kimsede işitmedim" dedim. Bunun üzerine Allah Resul'ü kalktı, onunla ben de kalktım. Gidip onun kıraatini birlikte dinledik. Sonra bana dönüp: "Ya 'Âişe! Bu, Ebû Huzeyfe'nin kölesi Sâlim'dir. Ümmetim içerisinde böyle kimseleri var eden Allah'a hamdolsun!" buyurdu"[3553]

Sâlim (r.a.), Bedir, Uhud, Hendek ve diğer gazvelerin hepsine de Resulullah ile birlikte katılmıştır. Medine'ye Resulullah'tan önce hicret etmiş ve herkesten daha güzel Kur'an okuduğu için de Medinelilere imamlık yapmıştır.

Allah Resulü bir mübarek sözlerinde de: "Kur'an'ı seslerinizle süsleyiniz"[3554] emriyle güzel sesin Kur'an tilavetindeki önemine dikkat çekmiştir.

Zehebi, bunlardan başka, Ashâb-ı Kiram arasında Kur'an-ı Kerim'i en güzel oku-

---

3552 Buhari, Fadâil 8, (VI, 102-103).

3553 Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh: 76.Not: Esas adı Sâlim olan bu sahabi, aslen İranlıdır.. Subeyte isminde bir kadının kölesi idi. Sonra azat edildi. Hürriyetine kavuşunca, Subeyte'nin kocası olan Ebû Huzeyfe'yi kendisine veli edindi. O da Sâlim'i evlat edindi. Bundan dolayı Peygamber Efendimiz kendisine "Ebû Huzeyfe'nin kölesi tabirini kullanmıştır.

3554 Hadislerle İslam, Tergib ve terhib Terc. Sh:292, C–3; Ebu Davud, İbni Mace ve Neseî rivayet etmiştir.

yanların ve vücûhuna vakıf olanların aşağıdaki şu yedi zat olduğunu kaydeder.

1-Hz. Osman, 2-Hz. Ali,

3-Ubey b. Ka'b. 4-Zeyd b. Sâbit.

5-İbni Mes'ud. 6-Ebu'd-Derdâ.

7-Ebu Musâel-Eş'arî"dir. [3555]

Bu sahabelerden bir kısmı sonradan meşhur olan yedi kıraat imamının kıraat senedinde yer almışlardır. Buna ileride ayrıca temas edilecektir.

Soru: Hz. Peygamber zamanındaki hafız sahâbîler kimlerdir?

Cevap: İslam âlimleri arasında sayıları hakkında tam bir ittifak olmamakla birlikte, ashab-ı kiram arasında Kur'an'ı ezberleyenlerin sayısı bir hayli kabarıktır. Çeşitli kaynakların bildirdiğine göre, hafız sahabîlerin sayısı 700'den fazla, hatta sayılamayacak kadar çoktur.

Sahih-i Buhari'de geçen üç ayrı hadis-i şerifte bu konuda şu yedi kurrâ hafız sahabiden bahsedilir. Bu sahabiler şunlardır: Abdullah b. Mesud, Muaz b. Cebel, Sâlim b. Mevla, Übey b. Kâab, Zeyd b. Sabit, Ebu Zeyd ve Ebu'd-Derdâ'dır.

Bu sahabiler, Kur'an'ı bizzat Resulullah'ın ağzından öğrenmişler, aynı zamanda hem hıfzedip, hem de yazmışlardır.[3556]

Soru: Kur'an-ı Kerim'in okunuşunda kaç çeşit kırâat vardır?

Cevap: Bu meseleyi anlaya bilmek için önce Kur'an-ı Kerim'in okunuşundaki kırâat çeşitlerinin nasıl ortaya çıktığını bilmemiz gerekir. Bunun için şu kısa açıklamayı yapmakta yarar vardır:

Bir gün Hz. Ömer, ashaptan Hişam İbnu Hâkim İbni Hizam'ın Furkan Süresini farklı bir lehçeyle okuduğunu görünce müdahale eder ve yaka paça İbnu Hâkim'i alarak Resulullah'ın huzuruna götürür. Durum Allah'ın Resulüne arz edilince, Cenab-ı Peygamber ikisini de ayrı ayrı dinledikten sonra her ikisinin de doğru okuduğunu söyler ve: "Biliniz ki, bu Kur'an yedi harf (şekil) üzere indirilmiştir. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse onunla okuyun"[3557] buyurur.

İslam âlimlerine göre, hadis-i şerifte geçen "yedi harf"ten maksat, yedi vecihtir. Yani Kur'an-ı Kerim'de geçen bazı kelimelerin yedi farklı şekilde okunmasıdır.

Buhari'nin bir rivayetinde Peygamberimiz (s.a.v.): "Kur'an'ı Cebrail (a.s.) bana bir harf üzerine okutmuştu. Ben kendisine müracaat ederek daha çok harf üzerine okutmasını talep ettim, o artırdı, ben tekrar artırmasını talep ettim, o da artırdı; böylece ye-

---

3555 Zehebi, Ebu Hureyre, İbni Abbas ve Abdullah b. Sâib gibi zatların da kıraat ilmini bu yedi sahabeden öğrendiklerini bildirir. (Zehebi, Marife I, 29, 42)

3556 Karaçam İsmail, Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okuma kaideleri, Sh: 21

3557 Buhari: Fadâilu'l-Kur'an 5, 27; Müslim: Müsafirin 270, (818).

dide karar kıldık"[3558] buyurur.

Soru: Yedi harf tabir edilen Arapça lehçeler hangileridir?

Cevap: Yedi harf tabiriyle kastedilen Arap lehçeleridir ve şunlardır:

- Kureyş lehçesi,
- Hüzeyl lehçesi,
- Sakif lehçesi,
- Havazin lehçesi,
- Kinane lehçesi,
- Temim lehçesi,
- Eymen lehçesi.

Kur'an, hicretten önce sadece Kureyş lehçesi ile okunurdu. Hicretten sonra İslamiyet çeşitli kabileler arasında yayılmaya başlayınca, farklı okuyuşlar ortaya çıkmaya başladı. Çünkü Kur'an büyük çoğunluğu ümmi olan (okuma yazma bilmeyen) bir kavme indirilmişti. Dolayısıyla Arap kabileleri arasında okuma yazma bilenlerin oranı fazla değildi. Bu nedenle aralarında ciddi lehçe farklılıkları vardı. Bu lehçelerin hepsini öğrenmek mümkün olmadığı gibi, tek lehçede birleştirmeye zorlamak da imkânsızdı. Yukarıdaki hadis-i şerifte görüldüğü üzere, Hz. Peygamber (s.a.v.) Cebrail (a.s.)'den kolaylık olması için Kur'an'ın lehçelere göre okunmasında ısrarla ruhsat talebinde bulundu ve her talebine de müspet cevap alarak bu isteği yediye kadar çıktı ve yedide karar kılındı. Bunun üzerine herkes onu kolayına gelen yedi harften biri üzere okumakta serbest bırakıldı. Bununla birlikte zamanla Araplar arasında okuma yazma bilenlerin oranı artıp zaruret ortadan kalkınca, kıraatler de birleştirildi. Özellikle Hz.Osman Zinnureyn efendimizin halifeliği döneminde Kur'an istinsah edilirken (çoğaltılırken) Kureyş imlâsı esas alınarak yazıldı ve Kureyş lehçesine göre de okunması emredildi. Böylece ümmetin tek bir kıraat etrafında toplanması sağlanmış oldu. Sahabe de buna uyduğu için kıraatte birlik icmâ ile sabit kılınmış oldu.

Ashab-ı Kiram, ellerinde bulunan Kur'an-ı Kerim'leri Hz. Osman'ın istinsah ettirdiği bu Mushaflara göre yazıp imlâsını düzeltti.

Soru: Kıraat İmamları kimlerdir ve kıraat tasnifleri nasıldır?

Cevap: Âlimler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kadar tevatür yoluyla ulaşan kıraatleri aşağıda görüldüğü gibi üç şekilde sınıflandırarak bize tanıtmışlardır.

"**Kırâat-i Seb'a**" yedi kırâat.

"**Kırâat-i Aşere**" (on kıraat) veya "Vücûh-i Aşere" da denir. Bu iki kıraat tasnifi meşhurdur.[3559]

"**Kırâat-i Erba'ate Aşer**" Ondört kıraat diye isimlendirilir. Bu tasnif diğer ikisi kadar tanınmamıştır. Şazz olarak kabul edilir.Bu kıraatleri de şöyle tasnif edebiliriz:

a- Yedisi, sahabenin icmâına dayanan ve tevatürle sabit olan kıraatlerdir ki, en sa-

3558 Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-III / 351.

3559 Bu on kıraat imamına ve ravileri (talebeleri) ne ait rumuz harfler tabloda gösterilmiştir.

hih olanlarıdır.[3560]

b- Üçü, tevatür derecesine ulaşmayan, fakat yedi kıraatin diğer bütün şartlarını taşıyan, kurra arasında meşhur olan kıraatlerdir.[3561]

c- Dördü de, senedi sahih olmakla beraber, Hz. Osman Mushaflarına veya Arap dili gremerine uymadıkları için belli bir şöhrete ulaşmayan ve haber-i âhed yoluyla intikal eden kıraatlerdir. Kur'an'ın bu kırâatlarla okunması caiz görülmemiştir.[3562]

"Ahed" kıraatin dışında sahih olmayan "Şazz, Mevzû ve Müdrec" gibi bazı kırâatlar da vardır. Bunları kısaca şöyle tanımlayabiliriz:

1-Şazz Kırâatlar: Sahih kırâatlerin şartlarını taşımayan kırâatlerdir.

2-Mevzû (Apokrif) Kırâatlar: Aslı astarı olmayan uydurma kırâatlardır.

3-Müdrec Kırâatlar: Kur'an'ın bazı ayetlerine tefsir kabilinden ayet olmayan şahsi sözlerin eklenmesidir. Mesela İbni Mes'ud ve Ubey b. Ka'b gibi hususi Mushaf yazan bazı sahabelerin Mushaflarında bu tür eklemeler yer almıştır. Zamanla bu şahsi ilâve sözler kırâat olarak nitelenmeye başlayınca, sahih kırâatların dışında bırakılmışlardır.

• Kıraat İmamları Tablosu

On Dört Kıraat (**Erba'ate Aşer**)	On Kıraat (**Aşere**)	Yedi Kıraat (**Seb'a**)	**İMAMIN ADI**	**Vefatı**	**Mensub olduğu yer**	**Kurrâsı olduğu yer**	**Hz. Peygambere hangi isnadlarla ulaşıyor (HOCALARI)**
			NÂFİ b.Abdurrahman el-Leysî = ا	169 / 785	İsfehanlı	Medine	*Übey b. Kâ'b* ve 70 kadar tâbiînden kıraatini alır.
			a)Kâlûn= ب	220 / 835			
			b) Verş= ج	197 / 812			
			Ebû Ma'bed Abdullah **İBNİ KESİR**(د)	120 / 738	İranlı	Mekke	Mücahid b. Cebr -Abdullah b. Abbas- *Übey b. Kâb*
			a) Bezzî= هـ	250 / 864			
			b) Kunbü= ز	291 / 904			
			EBÛ AMR b. Alâ el Basrî(ح)	154 / 771	Mekkeli	Basra	Mücahid b. Cebr -Abdullah b. Sâib- *Zeyd b. Sabit*, Yezid b. Rumman - Abdullah b. Ayyaş- *Übey b. Kâb*
			a) Dûrî = ط	248 / 862			
			b) Sûsî= ى	261 / 874			
			Abdullah **İBNİ ÂMİR** el-Yahsubî(ك)	118 / 736	Yemenli	Şam	Mugîre b. Ebû Şihâb el-Mahzumî- *Hz. Osman*
			a) Hişam b. Ammâr= ل	245 / 859			
			b) İbn Zekvan= م	242 / 857			
			ÂSIM b. Behdele(ن)	127 / 745	...	Kûfe	Ebû Abdurrahman es-Sülemî - *Hz Ali* Zir b. Hubeyş - *Abdullah b. Mesud*
			a) Ebû Bekr Şu'be b. Ayyâş= ص	193 / 808			
			b) Hafs b. Süleyman= ع	180 / 796			
			HAMZA B. HABÎB(ف) a) Halef b. Hişâm=ض	156 / 773	Fars asıllı	Kûfe	Abdurrahman b. Ebû Leylâ -*Hz Ali* Humran b. A'yen -Ubeyd b. Nuayle- *Abdullah b. Mesud*
			b) Hallâd b. Hâlid= ق	229 / 844			
				220 / 835			
			Ali b. Hamza el-**KİSÂÎ**(ر)	189 / 805	Fars asıllı	Kûfe	Hamza b. Habîb,

3560 ez-Zerkeşî, el-Burhan I, 318.

3561 Karaçam İsmail, Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü, Sh: 265,

3562 Karaçam İsmail, Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevâtır Kırâatların Yorum Farklılıklarına etkisi, Sh: 88, İst-1996.

		a) Ebü'l Hâris= س b) Dûrî= ت	240 / 854 248 / 862			İsa b. Ömer el-Hemedânî ve diğer bazı şeyhleri
		EBÛ CA'FER Yezid b.Ka'ka' **el-KÂRÎ= جع** a) İbn Verdan= عى b) İbn Cemmâz= جم	130 / 747 160 / 777 170 / 786		Medine	Abdullah b. Ayyâş, Abdullah b. Abbas ve *Ebû Hüreyre - Übeyb. Kâ'b*
		YA'KÛB el-HADRAMÎ يع a) Ruveys= يس b) Ravh b. Abdü'lmümin= حه	205 / 821 238/ 852 235 / 849		Basra	*Hz.Ömer, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Abdullah b. Mes'ûd ve* Ubey b. Kâ'b
		HALEF B. HİŞÂM el-Bezzar = خل a) İshak el-Verrâk=سح b) İdrîs b.A.Kerîm= سه	229 / 844 286 / 889 292 / 905		Kûfe	NÂFİ' b. Abdurrahman el-Leysî ÂSIM b. Behdele, HAMZA B. HABÎB Kıraatlerini alır.
		İBN MUHAYSIN a) Bezzî= b) İbn Şenebûz=	123 / 741 250 / 864 328 / 939	Not: Mekkî b. Ebî Tâlib, NÂFİ' ve ÂSIM okuyuşlarını; kıraatlerin en evlâsı, senedi en sağlam olanı ve Arapça bakımından en fasihi olarak kabul eder. (Zerkeşi,1,331)		
		Yahyâ b. Mübârek el-YEZÎDÎ a) Süleyman b. Hakem= b) Ahmed b. Ferah=	202 / 812 235 / 850 303 / 916			
		HASAN-I BASRÎ a) Şücâ' b. Ebû Nasr= b) Dûrî=	100 / 728 190 / 806 248 / 862			
		A'MEŞ a) Ebü'l-Abbas el-Müttavvîî= b) Şenebûzî=	148 / 765 371 / 982 388 / 988			

Soru: Bir kırâatin sahih olabilmesi için gerekli şartlar nelerdir?

Cevap: Bir kıraatin sahih olabilmesi için bulunması gereken şartlar:

1-Arapçanın usul ve kaidelerine uygun olması,

2-Hz. Osman (r.a.)'ın çoğaltmış olduğu yedi adet Kur'an-ı Kerim'den birisiyle uyuşması,

3-Sahih bir senetle Hz. Muhammed (s.a.v.)'den tevatür yoluyla gelmiş bulunması.

Bu kıraatlerin her birinin kendine mahsus okuyuş tarzları vardır. Bu okuyuşlardaki incelikleri ancak bu sahada ihtisaslaşmış ilim erbabı olanlar bilebilir. Her hafız veya her Kur'an okuyan bilemez. Bu ilmi öğrenmek çok dikkat ister. Sadece kitaptan okuyarak nazari olarak öğrenilemez. "Fem-i Muhsin" denen ve bu işi bilen üstatların önüne diz çöküp, bizzat onların ağızlarından dinleyerek ve uygulayarak öğrenilir.

Bu ilmi öğrenme çalışmaları ikinci asırdan itibaren hız kazanmış ve bunun için de şu yol takip edilip uygulanmıştır: Önce meşhur yedi veya on imamdan birinin kırâati üzere hatim indirilmiş, bu kırâat iyice hazmedildikten sonra da diğer bir imamın kırâatine geçilmiştir. Böylece bütün kırâatler tam öğrenilinceye kadar Kur'an'ı 30- 40 defa hatmedenler olmuştur.[3563]

3563 Altıkulaç Tayyar, Kur'an okuyan ve dinleyenlerin bilmesi gereken bazı hususlar, Diyanet

Bu sahada Resul-i Ekrem'den sonra bilhassa hicri ikinci asır içinde kırâatler konusunda ciddi çalışmalar yapılarak bazı eserler telif edilmiştir. Bu eserlerin içerisinde en çok ilgi göreni Ebu Bekr b. Mücahid'in "Kitabu's-Seb'a" adlı eseridir.

Bu imamların kırâatlerini kendilerinden sonra şöhret bulmuş bir kısım talebeleri devam ettirmişlerdir. Ancak, bu gün Müslümanların fiilî olarak tatbik edip yaşattıkları aşağıdaki şu üç rivayettir:

Soru: Meşhur üç kıraat hangileridir?

Cevap: Meşhur üç kıraat şunlardır:

a-Âsım'ın kırâati:

İmam Âsım[3564], ikinci asrın başlarında hocaları Ebu Abdurrahman'dan aldığı kırâat ilmini Hafs'a[3565], Zerr İbni Hubeyş'ten aldığı kırâat ilmini de ikinci talebesi Şûbe[3566] 'ye öğretmiştir. Bu iki ravinin rivayetleri bir âyette aynı okunuşta birleşince, hocaları Âsım'ın kırâati olmuş olur. Şayet aynı okuyuşta birleşmeyip de az farklarla ayrılırlarsa kendi rivayetleri olur. Meselâ, medlerde üç-dört elife kadar uzattığımız zaman, her iki ravinin rivayetini (Âsım'ın kırâatini) icra etmiş oluruz. Çünkü Âsım, her iki ravisine de medleri farklı öğretmemiş, aynı şekilde öğretmiştir.

Âsım'ın kırâatini nakl ve rivayet eden talebesi Hafs'ın lâkabı; Hafs İbni Süleyman İbni Mugıyrat'il-Esediy'il-Kûfî'dir.

Dünyanın her tarafında büyük bir çoğunluk Hafs rivayetini esas alır ve Kur'an-ı Kerim'lerin pek çoğu bu kırâate göre yazılır ve basılır. Daha başlangıçta ilk Mushaf-ı Şeriflerin âyetlerine hareke, nokta, medde, şedde gibi işaretler konurken Âsım Kırâati göz önünde tutulmuştur. Biz Türkler arasında da yaygın olan kırâat budur. Çünkü Âsım kırâati ve Hafs rivâyeti, diğer kırâat ve lügatlerin en fasih ve kolay olanıdır. İmam Âzam Ebu Hanife'nin de kıraat ilmini İmam Âsım'dan öğrendiği bildirilmiştir.

Bilindiği gibi Kur'an'ın kırâati, her türlü lafız ve manasıyla birlikte Peygamber (s.a.v.)'e Allah Teâlâ Hazretleri tarafından Cebrail (a.s.) vasıtasıyla tâlim buyrulmuştur. Fahr-i Kâinat Efendimiz de bunu sevgili ashabına aynen tâlim etmiştir. Ashab-ı Kiram

---

Dergisi C-11, Sayı:6, Sh: 324.

3564 **İmam Âsım:** Künyesi, Ebu Bekr Âsım bin Ebinnecûd bin Behdele'dir. Küfe'de doğmuş ve 127/ 745 yılında da yine küfe'de vefat etmiştir. Babasının adı Ebü'n-Necud, annesi ise Behdele'dir.

3565 **Hafs:** Künyesi, Ebu Ömer Hafs b. Süleyman b. el-Mugîre el-Esedî'dir. Kûfe'de 90 / 709 yılında doğmuş ve yine Küfe'de 180 / 796'da vefat etmiştir. Çocuk yaşta kıraat ilmini üvey babası olan İmam Âsım'dan öğrenmiştir. İmam Âsım ona, Ebu Abdurrahman es-Sülemî'den, onu da Hz. Ali'den aldığı kıraati öğretmiştir.

3566 **Şu'be:** Künyesi, Ebu Bekir Şu'be b. Ayyaş b. Sâlim el- Esedî, el-Kûfî'dir. 95 / 713 yılında doğmuş ve 193 / 808'de Kûfe'de vefat etmiştir. İmam Âsım ona, Zirr b. Hubeyş'ten aldığı Abdullah b. Mesud'un kıraatini öğretmiştir. Aynı zamanda hadis alimi olan Şu'be'nin, kırk yıl süreyle her gün bir hatim indirdiği nakledilmiştir.

ise, kendilerinden sonra gelen Tâbiin nesline Cenab-ı Peygamberden öğrendikleri şekliyle bu kırâati eksiksiz aktarmışlardır.

İmam Âsım ise, kendisi Tebe-i Tâbiindendir. Ancak küçük yaşta sahâbeden bazı kimselere yetiştiği ifade edilerek Tâbiinden olduğu da söylenmiştir. Çok güzel sese ve okuyuşa sahip olan Hz. Âsım, kırâati Ashâb-ı Kiram'dan öğrenip nakleden ve Tâbiinden olan Ebû Abdurrahman es-Sülemî ve Zerr İbni Hubeyş'ten ahzederek öğrenmiş ve iki büyük talebesine de aynen öğreterek onlar vasıtasıyla bu ilmin zamanımıza kadar kesintisiz gelmesine vesile olmuştur.

Özellikle Hafs Rivayeti, Ubey bin Sabbah, Ebu'l-Hasan'il-Hâşimî, Ebu'l-Abbas'il-Eşnânî, Ebu'l-Hasan bin Galbûn ve son olarak Ebû Amr-ı Dânî tarikıyla bize kadar ulaşmıştır. Ebû Amr-ı Dânî hicretin 444. senesinde vefat etmiş olup, büyük bir Kur'an ve kırâat ilimleri âlimidir. Bu konuda sayısız eserler yazmıştır. Bilhassa "et-Teysir" adlı eseri ile kırâat ilmi dünyaya yayılmıştır. Allah kendilerinden razı olsun.

b-Nâfi'nin[3567]kırâati:

Nâfi'nin kıratı, talebeleri Kalun[3568]ve Verş[3569]vasıtasyla çeşitli bölgelere yayılmıştır. Özellikle Verş rivayeti, Mısır hariç, Kuzey Afrika'da hâkim ve yaygın hale gelmiştir.

c-Ebû Amr'ın kırâati:

En az uygulanan, fakat en fasih kırâat olup, sadece Sudan'ın belli bir bölümünde tutunabilmiştir. Ravileri ed-Dûrî ve es-Sûsî'dir.

Kırâat-i Aşere'den her hangi biri, diğer bir kıraate karıştırılmamak ve tek kırâat üzere okumak şartıyla namazda ve namaz haricinde câiz görülmüştür3570

Yukarıda kısmen değinildiği üzere, tevatüre dayanmayan ve Kırâat-i Aşerenin dışında kalan kırâatler de vardır. Bu Kırâatlere "Şazz" kırâatler denir. Sahih kıraatlerin

---

3567 **Nâfi:** Künyesi, Ebu Ruveym Nâfi b. Abdurrahman b. Ebu Nuaym el-Leysî'dir. Takriben hicri 70 yılarda Medine'de doğmuş ve yine hicri 169 tarihinde de Medine'de vefat etmiştir. Yetmişten fazla Tâbiin'den ders alan Nâfi, kıraat ilminde üstün bir derceye ulaşmış ve yetmiş yıldan fazla da Kur'an öğretmenliği yapmıştır. Zamanın ilim otoritesi olan İmam Malik ve İmam Ahmed b. Hanbel'in tadirlerini kazanmıştır.

3568 **Kâlûn:** Künyesi, Ebu Musa îsa b. Mînâ b. Verdan'dır. Hicri 120 yılında Medine'de doğmuş, 220 yılında da yine Medine'de vefat etmiştir. Kıraati güzel olduğu için hocası kendisine, güzel anlamına gelen "Kâlûn" lâkabını vermiştir. Hocası Nâfi'nin vefatından sonra Medine Şeyhu'l-Kurrası olarak onun yerine geçmiştir. Kulakları iyi işitmediği için talebelerini dudak hareketlerinden takip etmiştir.

3569 **Verş:** Künyesi, Ebu Said Osman b. Saîd b. Abdullah el-Mısrî'dir. hicri 110 yılında Mısır'da doğmuş ve yine hicri 197 tarihinde Mısır'da vefat etmiştir. Yüzünün beyazlığı sebebiyle hocası Nâfi tarafından Verş lâkabı vrilmiştir. Medine'de İmam Nâfiden kıraat ilmini öğrendikten sonr memleketi Mısır'a dönmüştür. Etkileyici ve güzel bir sese sahip olan Verş, kıraat konusunda tartışmasız bir otorite olduğunu isbat ederek Mısır'da Şeyhu'l-Kurra ünvanını kazanmıştır.

3570 Karakılıç Celaleddin, Tecvid İlmi, Sh:167, Dördüncü baskı, 1982- Ankara.

şartlarından her hangi birini veya daha fazlasını taşımayan her bir kıraat şazz'dır. Ancak, bu şazz kırâatlerin tamamı aynı seviyede değildir. Bir kısmı meşhurdur. Bir kısmı meşhur değildir.

Şazz kıraatleri ne namazda, ne de namaz dışında Kur'an olarak okumak câiz değildir. Çünki bu kıraatler, senedleri itibariyle sahih olmakla beraber, mütevatir değildirler ve aynı zamanda Hz. Osman'ın istinsah etmiş olduğu Mushaf'ın aslına da uymamaktadırlar. Fakat bu tür kıraati nakledenlerin güvenilir olması kaydıyla bazı hukuki meselelerde delil olarak misal tarzında gösterilebileceği Hanefi fakihlerince kabul edilmiştir.[3571] Bu kıraatlere **Âhed Kıraat'ler** de denir. Ubey İbn-i Ka'b, Abdullah İbn-i Mes'ud'un Mushafları gibi.

Şazz kıraatlerin bir de hiçbir dini esasa dayanmayan zayıf olanları vadır ki, bunlar da **Mevdû, Merdûd** ve **Müdrec** olmak üzere üç kısımda incelenirler. Ancak bu zayıf kıraatler bizim konumuzun dışında birer teferruat olduğu için kitabımızda yer verilmemiştir.

Kıraat ilminde hayırlı çığır açanların hepsinden Allah razı olsun, onların bu çalışmaları yeni nesillere örnek teşkil etsin inşallah!

Soru: Kıraat okutacak hocada bulunması gereken hususiyetler nelerdir?

Cevap: Kıraat ilmini okutacak bir ilim adamında aranan başlıca şartları şöyle sıralaya biliriz:

1- Müslüman olması.
2- Akılbâliğ olması.
3- Güvenilir olması.
4-Talebe okutmağa azimli olması
5-Şefkatli olması.
6- Talebeler arasında adâleti gözetmesi.
7- Hafif meşrep olmaması.
8- Kendisi kıraat ilmini okumuş olması.
9- Araştırıcı bir ruha sahip olması.
10- Takva ve tevazu sahibi olması.

Soru: Kırâat ilmi okuyacak kimsede aranan vasıflar nelerdir?

Cevap: Kıraat ilmini öğrenmek isteyen kimsede şu hususların bulunması gerekir:

1-Yetenekli ve azimli olması,

2-Kıraat ilmindeki meseleleri çözebilecek derecede Arapça sarf -nahiv bilgisine sahip olması,

3-Yeterince Tecvid bilmesi,

4-Vakıf ve İbtida konularına vakıf olması,

5-Kıraat ilminin tariklerini (yollarını) bilmesi,

6-İstiaze, besmele, tekbir ve bunlara ait diğer hususları bilmesi,

3571 Karakılıç Celaleddin, Tecvid İlmi, Sh:168.

Soru: Kur'an'ı öğrenme ve ezberleme metodu nasıl olmalıdır?

Cevap: Cenab-ı Hakk'ın ilâhi kelamı olan Kur'an-ı Kerim'i okuyabilmek ve onunla amel edebilmek ibadetlerin en üstünüdür. Nitekim sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), Ebu Zer (r.a.)'a şöyle hitap eder: **"**Ey Ebû Zer, Allah'ın kitabından bir âyet öğrenmek için sabahleyin evinden çıkmak senin için yüz rekât namaz kılmaktan daha hayırlıdır."[3572]

Diğer bir hadis-i şerifte de: "Ümmetimin ibadetinin en faziletlisi, Kur'an okumaktır"[3573] diye buyurur.

Allah kelamının öğretimi; hem öğreten, hem öğrenen hem de usulüne uygun bir şekilde okuyan açısından ayrı bir fazilet kaynağıdır. İlâhî kelamın ilk öğretmeni olan Peygamber Efendimiz, Kur'an öğretimine büyük önem vermiş ve dolayısıyla sahabeden çok sayıda mahir okuyucular yetiştirmiştir. Bu alanda yetişen ashap ise, başta sevgi esasına dayalı olmak üzere bazı metotlar geliştirmiştir. Daha sonraki nesiller de bu metotları geliştirerek devam ettirmişlerdir. Bu metotlardan belli başlıları şunlardır:

1-Her hususta olduğu gibi Kur'an öğretiminde de sevgi esas olmalıdır.

2-Öğrenme işi düzenli bir programla yürütülmelidir. Buna göre, haftanın belirsiz günlerinde çok zaman ayırmak yerine, her gün kısa da olsa belli bir zaman ayırmalı ve bıktırıcı, usandırıcı bir metoda yer verilmemelidir. Öğrenecek kişinin kapasitesi dikkate alınmalı ve kaldıramayacağı miktarda ders yüklenmemelidir.

3-Herşeyden önce Kur'an öğretiminde öğrenciye mutlaka yüzünden okuma işlerliği kazandırılmalıdır. Şayet bu beceri kazandırılmamışsa, yapılan ezberler de sağlıklı olmayacaktır.

4-Verilen dersler, iyice hazmedildikten sonra, birbirlerini tamamlayan ve kolaydan zora, kısadan uzuna doğru yavaş yavaş öğretme yöntemi uygulanmalıdır. Zira Kur'an-ı Kerim'de: "Allah sizin için kolaylık diler güçlük dilemez"[3574] buyrulur.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) de: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Müjdeleyiniz, nefretettirmeyiniz"[3575] buyurur.

5-Kur'an öğrenimine ilk başlayanlara tecvid kaidelerinden bahsedilmemeli, fakat tecvide uygun öğretilmeli ve harflerin kendi mahreçlerinden çıkarılması sağlanmalıdır.

6-Her meselede olduğu gibi Kur'an öğretiminde de tekrarın önemi büyüktür. Kur'an metinleri ezberlenirken, ezberlenecek metin önce dikkatli bir şekilde mümkün olduğu ölçüde yüzünden tekrar tekrar okunmalı, daha sonra âyet âyet ezberlenmeli ve bir âyet iyice ezberlenmeden başka bir âyete geçilmemelidir. İkinci âyet ezberlendikten sonra da ezberlenen birinci âyetle birlikte tekrar edilmelidir. Bu uygulama periyodik

---

3572 İbni Mace, Sünen I, 79.

3573 en-Neşr: I, 3.

3574 Bakara: 2 /185; Maide: 5 / 87.

3575 Buhari: İlim 12; Müslim: Cihad, 6, 7, (1732-1733).

olarak devam ettirilmeli ve her ezberlenen âyetle birlikte daha önce ezberlenenler birleştirilerek tekrar edilmelidir.

Hafızlığa birden fazla çalışan öğrenci varsa, ezberlenen sayfa veya sayfaları öğrencilerden biri ezber okurken mümkünse diğerleri takip etmeli ve böylece aynı Kur'an metinleri her bir öğrenci sayısınca tekrar edilmiş olacaktır. Bu da, öğrencilerin hafızasına hatasız ve daha kolay kaydedilmesini sağlayacaktır.

Bir metnin hafızaya iyice yerleştirilmesi ve hatasız öğrenilmesi için ne kadar çok tekrar yapılırsa o kadar faydalı olur. Hatta öğrenildiği halde sık sık tekrar edilmezse o metin unutulmaya mahkûm olur. Bu hususta Resul-i Ekrem Efendimiz: "Kur'an'ı öğrenen (ezberleyen) kimse, bağlanmış devenin sahibine benzer. Onu gözetirse (sık sık tekrar ederse) elinde (hafızasında) tutar, serbest bırakırsa gider (unutur)"[3576] buyurur.

Başka bir hadis-i şerifte de Kur'an âyetlerini ezberledikten sonra unutmanın sorumluluğu şu ifadelerle anlatılır: "Bana ümmetimin günahları arz olunda da, kendisine Kur'an'dan bir sûre veya bir âyet verilen ve sonra bunu unutan kişinin günahından daha büyüğünü görmedim."[3577] Bu nedenle, ezberlenen yerlerin unutulmaması için sık sık tekrar edilmesi dini bir sorumluluk olmaktadır.

7-Kur'an öğretilirken yapılan hataların anında düzeltilmesi de önem arz eder. Başlangıçta nasıl öğrenilmişse o öyle devam eder gider. Öğrenilen bir yanlışı sonradan düzeltmek oldukça güç olur. Nitekim Cenab-ı Peygamberin'in dini prensipleri öğretirken takip ettiği metotlardan biri de gördüğü hatayı anında düzeltmesidir. Dolayısıyla öğreticinin önce ilgili metni birkaç defa kendisinin okuması, daha sonra da öğrenciye tekrar tekrar okutması gerekir. Seslerin kulağa iyice dolması için böyle bir uygulama şarttır. Öğretme işi sınıf ortamında yapılıyorsa, tüm öğrencilerin dikkatini toplamak için okuyan öğrencinin hatalarını diğer öğrencilerin tesbit etmesi sağlanmalıdır.

8-Kur'an öğretiminde özellikle kulağa hitap edebilmek için zaman zaman toplu halde koro çalışmalarına yer vermekte yarar vardır.

Ayrıca, her öğretilen tecvit konusunun sonunda, mutlaka bol örnekler verilerek pratik uygulamalar yapılmalıdır.

9-Kur'an öğretiminde **teyp, cd, vidio, sılayt** gibi teknolojik araçlardan da yararlanılmalıdır. Bunun için Kur'an'ı düzgün okuyan hafızların okuyuşları bu araçlardan öğrencilere dinletilmeli ve dinlemeye teşvik edilmelidir.

10-Kur'an eğitiminde kulak, dudak ve ses terbiyesinin önemi başta gelir. Bu da ancak, fem-i muhsin denen ehil okuyuculardan öğrenilebilir. Tecvit kurallarına uygun bir şekilde kulaklar, dudaklar ve ses, güzel ve ölçülü seslerle ehli tarafından terbiye edi-

---

3576 İmam Hafız el-Münziri, Tergib ve Terhib, Hadislerle İslam, III / 289,Terc. A. Muhtar Büyük Çınar ve diğeleri.

3577 Sünen-i Ebî Davûd I, 184, Kahire- 1369 / 1950.

lirse, Allah kelamı zamanla aynı güzellikte ağızlardan süzülüp dökülmeye başlar. Hz. Kur'an'ın bu ses düzenine bir de Allah'ın insan hançeresine bahşettiği gönül yakıcı âhenk eklenince, en katı kalpler bile onun tesiri karşısında erir ve teslim olur.

Şüphesiz her yiğidin bir yoğurt yiyişi olur. Bu nedenle, eğitim ve öğretim işine kendisini adayan ve mesleğini seven bir eğitimci, mutlaka en iyi ve en doğru öğretim yollarını zamanla kendisi bulacaktır. Bu manada gayret gösterenlere Cenab-ı Hak'tan başarılar niyaz eder, esenlikler dilerim.

Soru: Ücretle Kur'an öğretmek ve okutmak caiz midir?

Cevap: Kur'an öğretmek için üçret alınması konusunda ulema ihtilaf etmişse de ekseriyeti üçret alınmasını caiz görmüştür. Buharide geçen bir hadis-i şerifte: "karşılığında üçret almağa en çok hak ettiğiniz şey, Allah'ın kitabıdır"[3578] buyurulur. Hasan-ı Basri hazretleri de kendisini yetiştiren hocaya on dirhem üçret ödemiştir.

Bununla beraber, öğretme karşılığında bir üçret tayin etmek caiz değildir. Nitekim Buhari'nin kaydettiğine göre, Şâbi: "Muallim belli bir üçret verilmesini şart koşmaz, ne verilirse onu alır"[3579]der.

Ebu'l-Leys es-Semerkandi Kur'an talimi ile ilgili üçret konusunu şöyle üçe ayrır:

a-Üçretsiz Allah rızası için öğretmektir ki, karşılığında sevap alır ve kendisi için sadaka-i cariye olur. En makbul olan da budur. Şayet öğretici maaş alıyorsa veya geçimini temin edecek kadar geliri varsa, üçret almaması ve ahirete yatırım yapması en doğrusudur.

b-üçret karşılığında öğretmektir.

c-Üçret şartı koşmadan öğretmektir ki, hediye verilirse hediyeyi kabul etmektir. Müslümanların muallimi olan Resulullah (s.a.v.) de hediyeyi kabul ederdi. Bu icmaen de caiz ve sabittir.

Ebu Hanife ise, Ebu Davud'da geçen bir hadis-i şerife istinaden Kur'an öğretiminden üçret alınamayacağı görüşünü savunur.[3580]

Kur'an-ı Kerim okumak bir ibadet olduğu için, Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu verdiği fetvada, para karşılığı Kur'an okumanın veya okutmanın caiz olmadığını, ancak kur'an okuyan ya da hatim indiren kişiye hediye olarak bir miktar ödeme yaplabileceğini ve bunda dinen bir sakınca olmadığını bildirmiştir.[3581] Çeşitli merasim ve cemiyet törenlerinde okunan Kur'an ve mevlid için de aynı yol takip edilebilir.

3578 Buhari, İcare 16, Tıb 34.

3579 Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-11, Sh:92.

3580 El-İtkan Fi Ulumi'l-Kur'an Terc. C-1, Sh:245.

3581 Milli Gazete, 21 şubat 1996.

Soru: Kur'an okuyan ve dinleyenler nelere dikkat etmelidirler?

Cevap: Her şeyden önce Kur'an-ı Kerim'i okumaya yönelen kadın veya erkek her Müslüman, Allah'la konuşacağını ve âlemlerin Rabbinin kendisini huzuru ilâhiye kabul edeceğini bilmeli ve bu bilinçle hareket etmelidir. Bunu için de son derece edep ve saygı içerisinde bulunulmalıdır. Onun yûce feyzinden istifade etmenin tek yolu budur. Maddi ve manevi kirlerden arınmayanlar ve O'nu sıradan bir kitap gibi görenler, Kur'an'ın gıdasını alamazlar.

İnsan, Kur'an-ı Kerim'i ne kadar dikkat ve ne derece saygı ile okursa, okuyanın ruhu ve kalbi üzerinde o nispette tesir yapar ve kendisini Allah'ına yaklaştırır. O, kurallarına uygun olarak okunduğu takdirde dinleyenler üzerinde bile eşsiz ve kalıcı tesir bırakır. Manasını bilen de, bilmeyen de O'ndan mutlaka kendine ve anlayış derecesine göre bir feyiz ve nasip alır. O'nun nuru ile kalbini aydınlatır. O halde Allah Teâlâ'nın yûce kelâmı olan Kur'an'ı, şu hususlara riâyet ederek okumak her Müslüman için bir edep borcudur:

1-Kur'an okumadan evvel ağız fırça veya misvak ile temizlenmeli. Çünkü Kur'an'ın yolu ağızdır. Aleyhissalâtü vesselam Efendimizin namaza kalktığında veya Kur'an okumak istediğinde ağzını temizlediği nakledilir.[3582]

2-Kur'an'ı okurken abdestli olmalı. Zira Allah Teâlâ: "O'na iyice paklanmış olanlardan başkası el süremez"[3583] buyurur.

Bu âyetin ve bu âyet-i kerimeyi açıklayan bazı hadis-i şeriflerin hükümleri gereğince, ehl-i sünnet imamlarının tamamına göre, abdestsiz olarak Kur'an'ı ele almak ve ona dokunabilmek için büyük ve küçük abdestten temizlenmiş olmak, yani abdestsiz veya cünüp olmamak gerekir. Hayızlı ve nifaslı (loğusa) kadın için de hüküm aynıdır. Ancak Malikiler'le diğer mezheplerden bazı fakihler, hayız ve nifas halinin irade dışı olduğunu dikkate alarak uzun süre Kur'an'dan uzak kalmanın onu unutmaya yol açabileceği endişesini dile getirmişlerdir. Özellikle de Kur'an öğretmek ve öğrenmek durumunda olan kimseleri kastederek hayız ve nifas halindeki kadınların Kur'an-ı Kerim'i ellerine alabileceklerini ve onu okuyabileceklerini belirmişlerdir.[3584] Ayrıca, el sürmeden Kur'an okumak, İslam âlimlerinin ittifakıyla câizdir.[3585]

3-Okumaya İstiâze "Eûzübillahi mineş şeytanirracîm"

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ile başlanmalıdır. Zira bu husus Kur'an'ın emri olup, Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Kur'an okumak istediğin zaman kovulmuş şeytandan Allah'a sığın. (Allah'ın şeytanın vesveselerinden korumasını iste.) "Eûzü billahi mineş

3582 Kurtubî, Tizkâr Sh: 161.

3583 Vakı'a: 56 / 79.

3584 İslam Ansiklopedisi, C-26, Sh: 409, Türkiye Diyanet Vakfı.

3585 Dr.Tetik Necati, Kıraat İlminin Talimi, Sh:151, Bilimsel Araştırmalar Dizizsi-4, İşaret Yayınları-34

şeytanir racim" de."[3586]

Her sabah namazından sonra okunması müstehap olan "Haşr" sûresinin son üç âyetini okumaya başlarken üç defa istiâzede bulunmak câiz ve evladır. Hadis-i şerifte şöyle buyrulur: "Kim sabahleyin üç defa "Eûzü billahissemi'il-alîmi mineş şeytanirracîm."

أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم dedikten sonra,"Haşr" sûresinin sonundaki üç âyet-i kerimeyi okursa, Allah o kimseye akşama kadar istiğfar edecek yetmiş bin melek vekil kılar. O kimse o gün ölürse, şehit olarak ölür. Akşama okursa, yine böyle olur." [3587]

İstiâzeden sonra Kur'an okumaya başlarken, sûre başlarındaki "besmele" Bismillahirrahmanirrahim) ile başlamak vaciptir. Çünkü kıraat imamları ittifak halindedir. Yine bütün kıraat imamlarına göre sûre başı olmadıkça besmeleyi okuyup okumamak serbesttir.[3588] Ancak sûre başlarındaki besmeleler namaz haricinde terk edilmez.[3589]

Hanefi mezhebine göre, namazda iken yalnız Fatiha sûresinin evvelinde, her defasında Besmele okunur.

Berâe (tevbe) sûresinin başında ise besmele olmadığı için besmele okunmaz. Bu konuda imamlar arasında ittifak vardır.[3590] Çünkü bu sûrede müşrikler için güven ve emniyetin ortadan kaldırılmış bulunduğu beyan edilmekte, harp ve kıtalden bahsedilmektedir. Nitekim Hz. Ali (r.a.)'a Berae süresinin başına niçin besmele yazılmadığı sorulduğunda: "Besmele bir emandır. Bu süre ise kılıçla ve ahdi bozanlara karşı nazil oldu"[3591] demiştir.

Hâlbuki besmelede güven ve emniyeti ifade eden "rahman" ve "rahim" sıfatları bulunmaktadır. Bundan dolayı da "Berâe" sûresinin başında besmele nâzil olmamıştır.

Diğer bir görüş ise, bu sûrenin "Enfal" sûresinin devamı mı, yoksa ayrı bir sûre mi olduğu konusunda ashab-ı kiram arasında fikir ayrılığının bulunmasıdır. Çünkü her iki sürede de savaş hukuku ile ilgili meseleler yer alır. Bu bakımdan Tevbe Süresi bir önceki Enfal Süresiresinin devamı gibidir. Fakat Peygamber Efendimiz bunun Enfal Süresinin bir bölümü olduğunu söylememiştir.[3592]Ayrıca bu sûre nâzil olduğunda Peygamberimiz (s.a.v.)'in de sûrenin başına besmele yazılmasını emretmemiş olmasıdır.[3593]

Bu sûrenin başı hariç, diğer yerlerinden okumaya başlarken Euzü besmele ile baş-

3586 Nahl: 16 / 98.
3587 Tirmizi, Fedâilü'l-Kur'an, 22, (2923).
3588 el-İradâtü'l-Celiyye, Sh: 21.
3589 en-Neşr: I, 263.
3590 et-Teysir, Sh: 17.
3591 Ebu Davud, Salât,122.
3592 Elmalılı Hamdi Yazır, Hakdini Kur'an Dili IV / 261-262.
3593 Çantay Hasan Basri, Kur'an-ı Hâkim ve Meâl-i Kerim, C-I, Sh: 270.

lamak câiz görülmüştür. Şayet kıraate sürenin başından başlanırsa, sadece "Euzü" çekilir, besmele okunmaz. Enfal süresinin devamı olarak okunursa, yine besmele çekilmez ve Enfal süresinden Tevbe süresine direk geçiş yapılır.

4-Bütün kırâat imamlarına göre, sûre başlarından okumaya başlarken İstiâze, Besmele ve sûrenin ilk âyetinden ibaret olan üç unsur arasında vasıl ve kat'ı (geçmek ve durmak) itibariyle dört şekilde okumak câiz olup, bu vecihler şunlardır:

a-**Vasl-ı Kül:** Hepsini de vasl ederek (birleştirerek), yani İstiâze, Besmele ve Sûrenin ilk âyetini birleştirerek okumak,

أَعُوذُبِاللهِ مِنَ الشَيْطَانِ الرَّجِيمِ + بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ+ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ*

b-**Kat-ı Kül:** Her üçünü de birleştirmeden ayrı, ayrı okumak, yani, İstiâze, Besmele ve Sûrenin ilk âyetini de birbirinden ayırarak(vakfederek) okumak,

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم * بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ*

c-**Vasl-ı Evvel, Kat-ı Sânî:** Birinciyi birleştirerek, ikinciyi de ayırarak okumak, yani, İstiâzeyi Besmeleye vasletmek(birleştirmek) ve durmak, sonra da sûre başından okumaya devam etmek.

أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ + بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ*

d-**Kat-ı Evvel, Vasl-ı Sânî:**Birinciyi ayırarak, ikinciyi de birleştirerek okumak, yani, İstiâzede vakfetmek (durmak), Besmeleyi sûre başına vasletmek (birleştirmek) sûretiyle okumaktır.

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم * بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ + اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ[3594]*

örneğinde olduğugibi.

Sûre aralarında ise bazı kurrâya göre şu üç türlü okuyuş câizdir:

Kat-ı Kül.

Kat-ı Evvel, Vasl-ı Sânî.

Vasl-ı Kül.

5-Kur'an okurken kalpler bütünüyle ona tahsis edilmeli ve her türlü meşguliyetten uzak tutulmalı. Bir zaruret olmadıkça da araya dünya kelamı karıştırılmamalıdır. Âyet-i Kerime'de : "Rablerinden korkanların, bu kitaptan tüyleri ürperir, sonra hem dilleri ve hem de kalpleri Allah'ın zikrine yumuşar ve yatışır"[3595] buyurulur.

6-Harflerin ve kelimelerin hakkını vererek ve tefekkür ederek ağır, ağır okunmalı. Harflerin hakkını vermeden geçmek, ses ve musiki hatırına tilavet disiplininden kopmak haram hükmündedir.[3596] Nitekim: "Kur'an'ı tertil üzere (açık açık, tane tane)

3594 (+) İşareti vaslı, (*) yıdız işareti de kat'ı ifade eder.

3595 Zümer: 39 / 23.

3596 Altıkulaç Tayyar, Kur'an okuyan ve dinleyenlerin bilmesi gereken bazı hususlar, IV, Diyanet. İş. Baş. Dergisi, C-11, Sh: 201, Sayı: 4, Yıl- Temmuz-Ağustos-1972.

oku"[3597] âyet-i kerimesi ile kastedilen de tecvid kurallarına ve okuma disiplinine riâyettir. Ancak teğanniye kaçmadan Kur'an'ın kıraatini sesle süslemek güzeldir ve dinleyiciler üzerinde daha tesirlidir. Nitekim Resul-i Ekrem Efendimiz bu hususta aşağıdaki hadis-i şeriflerinde bizzat şöyle tavsiyede bulunmuşlardır:

"Kur'an'ı sesinizle süsleyiniz" [3598]

"Seslerinizle Kur'an'ı süsleyiniz. Muhakkak ki güzel ses, Kur'an'a güzellik katar."[3599]

"Allah Teâlâ güzel sesle Kur'an okumaya müsaade ettiği gibi hiçbir şeye müsaade etmemiştir."[3600]

7-Kur'an okuma işi sona erince yûce Allah'ı tasdik manasında olan صدق الله العظيم "Yûce Allah doğru söyledi." وَبَلَّغَنَا رَسُولُهُ الْكَرِيمِ. "Kerim olan Allah'ın Resulü de onu tebliğ etti." وَنَحْنُ عَلَى ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ" Biz de buna şahidiz" ifadeleri söylenmeli ve sonunda da dua edilmeli.

8-Kur'an okunduktan sonra açık bırakılmamalı, daima yüksek bir yere konmalı ve oturulduğu vakit de göbekten aşağı tutulmamalı.

9-Okunamayacak derecede eskiyip dağılmış olan Kur'an sayfalarını temiz bir toprağa defnetmeli veya ateşe atarak değil, ateşi Kur'an parçalarına tutarak yakmalı, külünü de temiz bir yere gömmeli.[3601]

10-Günde en az bir defa Kur'an'ı ele alıp yüzünden okumalı ve böylece gözlerin de Kur'an okuma ibadetinden nasibini alması sağlanmalı.

11-Kur'an okumaktan zevk duymalı ve okumak için sabırsızlanmalı.

12-İster oturarak, ister ayakta olsun Kur'an okurken tam bir edep içinde bulunmalı, zaruret yoksa bir yere yaslanmamalı ve kıbleye karşı diz üstü oturmalı.

13-Kur'an okurken, kibir, gurur, gösteriş ve lâübâlilik hissini verecek tavırlardan uzak, hüzünlü bir çehre ile Allah'a tam bir teslimiyet içerisinde ve baş hafif öne eğik bir vaziyette bulunmalı.

Peygamber Efendimiz: "Muhakkak ki Kur'an hüzünle nazil olmuştur. Onu okuduğunuz zaman ağlayınız, şayet ağlayamıyorsanız, ağlayanın hali içinde olmaya çalışınız."[3602]

14-Kur'an okurken, manasını anlayanlar manası üzerinde düşünmeli, anlamayanlar da hiç değilse ilâhi huzurda bulunmanın heyecanını yaşamalı. Ayrıca, okuduğu me-

---

3597 Müzzemmil: 73 / 4.

3598 Ebû Dâvud, I, 136; en-Nesâî, II, 139.

3599 Sünenüd'd-Dârimî, II, 474.

3600 Buhari, IV, 107; Müslim, I, 545.

3601 Karakılıç Celaleddin, Tecvid İlmi, B.4. Ankara- 1982, Sh:134, İmam Nevevi'nin "Tibyânü fî Hameleti'l-Kur'an"adlı eserinden nakledilmiştir.

3602 Canan İbrahim, Hadis Ans. K. Sitte Terc. C-17, Sh:75.

tin kadar da tefsir ve meal okuyarak üzerinde düşünmeli ve öğrendiklerini de hayatına tatbik etmeli.

Ebu Hureyre (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: "Bir zaman gelecek, ümmetim içinde Kur'an okuyanlar çoğalacak, ama onu anlayanlar azalacaktır. İlim yok olacak, her kafadan bir ses gelecektir. Daha sonra bir zaman gelecek ki, benim ümmetimden birtakım adamlar Kur'an okuyacaklar, fakat okudukları boğazlarından (hançerelerinden) aşağı geçmeyecektir."[3603]

15-Cenab-ı Hak buyurur ki: "Kur'an okunduğu zaman ona kulak verin, dinleyin ki, merhamet olunasınız."[3604] Bu âyet-i kerime Kur'an okunduğu zaman dinlemenin farz olduğunu göstermektedir. Gerçi bir kısım İslam âlimi bu hükmün namazda iken okunan Kur'an'a ve hutbeye ait olduğunu söylemişlerdir.[3605]

Şu hususu da esefle belirtelim ki, Müslümanlar Allah'ın bu buyruğuna karşı yeterli duyarlılığı göstermiyorlar. Sözde onu dinlemek için Kur'an meclisinde bulunanlar, Kur'an okunurken günlük dedi-kodu ve mâlâ-yani' den kendilerini kurtaramıyorlar.

Hülâsa, bir Müslüman Allah'ın kelamıyla bütünleştiği ve onun hükümlerini hayatının ayrılmaz bir parçası haline getirdiği takdirde dünyası da âhireti de aydınlık olur. Rabbim bizleri, yûce kitabını kendisine rehber edinenlerden eylesin!

Soru: Hatim, Mukabele ve Aşr-ı Şerif ne demektir?

Cevap: Kur'an'ın başından sonuna kadar okunmasına **hatim** denir.

Mukabele, Kur'an-ı Kerim'in yüksek sesle karşılıklı olarak okunmasıdır. Yani, bir kişinin sesli olarak Kur'an'ı ezberden veya yüzünden okuması, diğer bir veya birden fazla kişinin de onu dinleyerek takip etmesidir.

Mukabele daha ziyade Ramazanlarda cami, mescit ve evlerde hafızlar tarafından okunur, cemaat de okunan cüzleri yüzünden takip eder. Ramazan ayı boyunca her gün bir cüz okunarak otuz günde otuz cüz tamamlanır. Böylece, Kur'an'ın tamamı okunarak aynı zamanda hatim yapılmış olur.

Hatim ve mukabele okumak sünnettir ve ibadet hükmündedir. Muteber hadis kitaplarının kaydettiğine göre, her sene Cebrail (a.s.) Peygamber Efendimizin yanına gelerek o zamana kadar nazil olan âyetleri karşılıklı olarak mukabele şeklinde okumuşlardır. Hatta vefatlarından hemen önceki Ramazan ayında Cibril (a.s.) Kur'an-ı Kerim'in ta-

3603 Sahih-i Buhari, C-6, sh. 115

3604 Â'raf: 7 / 204.

3605 Menar Tefsirinde açıklandığına göre, namaz ve hutbe dışında Kur'an okunduğu zaman dinlemenin farz olmadığı konusunda ulemanın icma vardır. Çünkü Kur'an okunduğunu işiten kimseye her duyduğunda onu dinlemesinde güçlük vardır. Mesela, ilmi çalışma yapanın çalışmasını, mahkemedeki hâkimin mahkemeyi, alış veriş yapanların pazarlığı ve satışı, kısaca herkesin Kur'an okunduğu zaman işini bırakması gerekir.(Prof. Dr. Şerbasi Ahmed, S.C. İslam Fıkhı, C-1, Sh:209-210, Terc. Dr. Ahmet İyibildiren ve arkadaşları,Özgün Yayınları-1998).

mamını Peygamber (s.a.v.) ile birlikte iki defa mukabele etmişlerdir. Nitekim Hz. Fatıma'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in şöyle söylediği nakledilir: "Her sene Cibril, Kur'an'ı benimle bir kere mukabele ederdi. Bu sene iki defa mukabele eyledi. Öyle sanıyorum ki, (kızım) ecelim yaklaşmıştır."[3606]

Bunun yanında Peygamber Efendimiz o zamana kadar inmiş olan Kur'an âyetlerini Ubeyy b. Ka'b (r.a.) hazretlerine ezber olarak okur ve dinletirdi. Ashab-ı Kiram da ezberlemiş oldukları Kur'an âyetlerini Peygamberimizin huzurunda okuyarak tasvibini alırlardı. Bu güzel sünnet, nesiller boyunca uygulanarak günümüze kadar geldi. İnşallah kıyamete kadar da devam edecektir.

Buhari mütercimi Aynî konuyla ilgili olarak şu açıklamayı yapar: "Kur'an-ı Kerim'i, Resul-i Ekrem (s.a.v.) ile Hz. Cebrail, karşılıklı okurlardı. Bu okuyuşu daha sonra Kur'an hafızları devam ettirmişlerdir. Şöyle ki, hafızlardan birisi on âyet okur, diğeri dinler. Bu sefer dinleyen on âyet okur, öteki dinlerdi. Bu karşılıklı bir okumaydı. Günümüzde ise, cami ve mescitlerde veya evlerde birkaç hafız her gün bir cüzü paylaşarak okumaktadırlar. Kur'an okumasını bilen Müslümanlar da bunu yüzünden takip ederler. Bilmeyenler ise sadece okuyanları dinlerler. Ramazanın son gününde otuz cüz tamamlanarak Kur'an hatmedilmiş olur. Burada yalnız Kur'an okuyan hafızlar değil, bir ay boyunca sürekli ve kesintisiz olarak takip edenler de hatmetmiş sayılır ve büyük sevap elde ederler."

İmam Gazali'ye göre, gerçek manada Kur'an okumak, ağız, akıl ve kalbin işbirliği ile mümkündür. Yani ağız okuyacak, akıl manasını anlamaya çalışacak, kalp de ibret alarak manaların gösterdiği tarafa yönelecektir.[3607]

Büyük âlim ve yazar Ziyâuddin İbni Esir, Kur'an-ı Kerim'in belagatini çok iyi bilen ve anlayanlardan biridir. Kur'an ilmindeki bu başarısının sebebini şu ifadelerle anlatır: "Başlangıçta Kur'an'ı haftada bir defa, sonra ayda bir defa, daha sonra yılda bir defa, en sonunda da her kelimenin manası üzerinde tam bir tefekkürle durarak, ağır, ağır yedi yılda bir hatmettim.[3608]

Sahabîlerden Kur'an-ı Kerim'i her gün hatmedenler olmuş, fakat Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından ikaz edilmişlerdir. Bunlardan biri de Abdullah b. Amr'dır. Hz. Peygamber (s.a.v.) onun bu durumuna vakıf olunca: "Kur'an'ı, ayda bir defa hatmedecek kadar oku" buyurmuş, oda: "Daha fazlasına gücüm yetiyor" deyince, "O halde on günde bir hatim indir" buyurmuştur. Bunun üzerine Abdullah b. Amr: "Daha fazla okuyabilirim Ya Resulallah" diye cevap verince, Allah Resulü bu sefer: "Haftada bir hatim indir, bundan fazla da okuma. Çünkü senin üzerinde eşinin misafirlerinin ve bedeninin de

3606 Sahih-i Buhari Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Terc. C-11, HN:1767.

3607 Gazali, ihyâu'l-Ulum, I / 290.

3608 Keskioğlu Osman, Son İlahi Kitap Kur'an-ı Kerim, D.İ.B. Ankara-83, Sh:76.

hakkı vardır"[3609] buyurmuşlardır.

Resul-i Ekrem (s.a.v.) başka bir hadis-i şeriflerinde de: "Kur'an'la kalpleriniz arasında bir bağlantı bulundukça onu okuyunuz. Kalben ondan ayrıldığınızda okumayı bırakınız"[3610] buyururlar.

Bu ikaz sebebiyledir ki, ashabın ileri gelenlerinden Hz. Osman, Zeyd b. Sâbit, Abdullah b. Mes'ud ve Ubey b. Kâ'b gibi Ashabın ulu şahsiyetleri, haftada bir hatim indirme usulüne genel olarak riâyet etmişlerdir.[3611]

Mesela; haftada bir hatim indirmek için Kur'an-ı Kerim'i haftanın yedi gününe şu şekilde taksim ediyorlardı:

Cuma gecesi **Fâtiha** sûresinden başlayarak (Maide sûresi dâhil), **Maide** sûresine, Cumartesi gecesi **En'am** sûresinden **Hûd** sûresine, Pazar gecesi **Yusuf** sûresinden **Meryem** sûresine, Pazartesi gecesi **Tâhâ** sûresinden **Kasas** sûresine, Salı gecesi **Ankebût** sûresinden **Sâd** sûresine, Çarşamba gecesi **Zümer** sûresinden **Rahmân** sûresine, Perşembe gecesi de **Vakıa** sûresinden **Nas** sûresine kadar okuyup hatim tamamlanmış oluyorlardı. Genelde bu usul, Hz. Osman (r.a.) tarafından uygulandığı için"Tertib-i Osmanî" diye biliniyordu.

Kur'an-ı Kerim'deki kelimelerin sayısı 77.930 civarındadır. Yedi yılda bir hatim yapılması düşünülürse, her sene başına yaklaşık olarak 11 bin kelime düşer, bunu da 365 güne böldüğümüzde bir güne 30 kelime isabet eder. İşte Kur'an-ı Kerim bu ölçülere riâyet edilerek ve anlamı üzerinde düşünülerek okunursa, hakkıyla tilavet edilmiş olur. İslam âlimleri ömürde bir defa olsun bu tarzda bir hatim yapılmasını gerekli görürler.

Merhum Elmalılı Hamdi Yazır da "Hak Dini Kur'a Dili" adlı tefsirinde bu hususu şöyle dile getirir: "Ehl-i Hak, Kur'an'ı gelişi güzel, baştankara bir eğlence gibi okumaz. Kur'an'ın kelimelerini, manasını, hükümlerini ciddi bir şekilde gözete gözete, dikkatli, saygılı ve devamlı sûrette, bilmediklerini, anlamadıklarını ehline sora sora, iyi niyetle, tertemiz kalp ve temiz ağızla okurlar."

İmam Âzam hazretleri der ki: "Kur'an-ı Kerim'i kim senede iki defa hatmederse, onun hakkını yerine getirmiş demektir. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de vefat ettikleri sene Kur'an-ı Kerim'i Cebrail (a.s.)'a iki defa arz etmiş (Onun huzurunda iki defa hatmetmiş)ti."[3612]

Kur'an hatmedilirken "DUHÂ" süresi dâhil, son 22 sûrenin sonunda "Allah u Ekber" اللهُ اكْبَرُ diye tekbir alıp tekrar besmeleyle başlamak sünnettir. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bir müddet kesilen vahye tekrar kavuştuğu için sevinç ve mutluluğu-

3609 Buhari, Sahihu'l-Buhari: VI, 114, İstanbul, h. 1315.

3610 Sahih-i Buhârî, IV, 114.

3611 el-İhyâ, C-I, Sh: 284.

3612 İmam Suyuti, el-İtkan, C-1 / Sh: 104.

nu açığa vurmak, Allah'a olan şükrünü ifade etmek maksadıyla "Duhâ" süresi nazil olunca tekbir getirmiştir. Ayrıca, Ubey b. Ka'b, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den Kur'an öğrenirken "Duhâ" süresine gelince, tekbir cümlesini okuması emredilmiştir.[3613] Dolayısıyla bu uygulama sünnete uymanın bir gereğidir. "İhlâs, Felak ve Nas" sûrelerinin sonunda da tekbire müteâkip "Lâilâhe İllallâhu Vallâhu Ekber لآ إله إلا الله والله أكبر diye Tehlil ve"Allahü Ekber ve Lillahi'l Hamd" اَللهُ اَكْبَرْ وَلِلّٰهِ اْلْحَمدْ diye de Tahmid okunur. Daha sonra da Fatiha ve Bakara sûresinin evvelindeki beş âyet okunarak ardından dua yapılır. Ashaptan Enes b. Malik (r.a.), Kur'an'ı hatmettikten sonra çocuklarını ve aile fertlerini bir araya getirir, onlar için dua ederdi.[3614]

Kısaca, bir Müslüman, Kur'an'ın dünya ve âhiret mutluluğu için tek kurtuluş reçetesi olduğunu bilerek okumaya ve hatim indirmeye devam etmeli, günlük okuduğu Kur'an metinlerini bir de Türkçe meal veya tefsir olarak okumalıdır. Böyle yaptığı takdirde, çok hayırlı ve isabetli hareket etmiş ve gerçek manada ibadet sevabına ulaşmış olur inşallah.

Aşr-ı Şerifi tanımlamak gerekirse, Aşr-ı Şerif, on ayet için kullanılan bir tabir olup, on ayete sembol olmuştur. "Aşr-ı Şerif okundu" denince, Kur'andan on ayet miktarında bir metin okundu manası anlaşılır. Bu normal bir ölçüdür. Ancak her okunuşta mutlaka on ayet okumak gerekmez. Daha kısa olabileceği gibi, daha uzun da olabilir. Ortama ve şartlara göre hareket edilir.

Soru: Hatim ve Mukabeleyi sadece dinlemek, hatim yerine geçer mi?

Cevap: Yukarıda da açıkladığımız gibi, Kur'an, özellikle ramazan aylarında mukabele şeklinde cemaat huzurunda ev ve camilerde okunur. Cemaatten isteyenler ve Kur'an okumasını bilenler, mukabele okuyan hafızları yüzünden takip ederler. Kur'an bilmeyenler ise sadece dinlerler.

Mukabele, ramazan ayı boyunca Kur'an'ın tamamı olan otuz cüzden her gün bir cüz okunur, ramazan sonunda hatim tamamlanıp duası yapılır.

Kur'an mukabelesi, ilk olarak Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Hz. Cebrail'in karşılıklı okuyarak birbirlerini dinlemeleriyle başlamıştır. Cebrail (a.s.) ile Peygamber (s.a.v.)'in bu uygulamasını daha sonra hafızlar devam ettirmiş ve o gün bu gündür de devam etmektedir. Otuz gün boyunca hafızlar tarafından okunan mukabele, sadece hafızlar için hatmedilmiş sayılmaz, aynı zamanda hatmin tamamını takip edenler de, dinleyenler de hatmetmiş sayılırlar ve hatim sevabı kazanırlar.

Soru: Kur'an'ı orijinali dışında, Latin harflerinden okumak câiz midir?

Cevap: Şu gerçek hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, Cenab-ı Hak, her Peygambe-

3613 Altıkulaç Tayyar, Hatim İndirme, Diyanet. İş. Baş. Dergisi, C-10, Sayı:108-109, Sh:173,Dipnot.

3614 Sünenu'd-Darimî, II, 469.

rini içinden çıktığı kavminin diliyle göndermiştir.[3615] Kur'an-ı Kerim de Allah Teâlâ'nın insanlığa son mesajıdır. Onu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ve yaşadığı toplumun lisanı üzere Arapça olarak indirmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerimde: "Muhakkak ki o (Kur'an), âlemlerin Rabbinin indirmesidir. (Resulüm!) Onu Ruhu'l-emin (Cebrail) uyarıcılardan olasın diye, apaçık Arap diliyle, senin kalbine indirmiştir"[3616] buyrulur.

Kur'an, Allah kelamı olduğu için beşeri zaaflardan uzaktır. Allah kelamı ile beşer kelamı arasındaki fark, yaratanla yaratılan arasındaki fark gibidir. Onun içindir ki Kur'an, bütün özellikleriyle başka bir dile aynen tercüme edilmesi bile mümkün değildir. Oysa Kur'an-ı Kerim'i kendi orijinal alfabesindeki 29 harfin dışında yazılmış olan her hangi bir dile ait alfabenin harfleriyle doğru telaffuz ederek okumak imkânsızdır. Mesela birkaç örnek vermek gerekirse

إِقْرَأْ kelimesinin telaffuzu Latin harfleriyle ancak **İkra'** şeklinde,

خَلَقَ kelimesinin telaffuzu Latin harfleriyle **Halâka** şeklinde,

حَبَّ kelimesinin Latin harfleriyle telaffuzu **Habbe** şeklinde,

حَبِير kelimesinin Latin harfleriyle telaffuzu **Habîr** şeklinde,

ثَامِنْ kelimesinin Latin harfleriyle telaffuzu **Sâmin** şeklinde,

ذَلَاذِلْ kelimesinin Latin harfleriyle telaffuzu **Zelâzil** şeklinde

حَاوِيَة kelimesinin Latin harfleriyle telaffuzu **Hâviye** şeklinde yazılabilmektedir. Fakat bu kelimelerin Arapçada ki doğru telaffuzları böyle değildir. Latin harfleriyle yazıldığı gibi okunduğu takdirde hem lafzı, hem de manası yanlış olur. Çünkü birinci kelime Latin harfleriyle okunduğu zaman kelimenin baş kısmında yer alan kaf (ق) harfiyle **ikra**'إقْرَأ veya kef (ك) harfiyle yine **ikra**'إكْرَأ şeklinde okumak durumundayız. Hâlbuki bu harflerin mahreçleri farklı farklıdır. Latin harfleriyle yazıldığı gibi okuduğumuz takdirde, bu iki harfin ortalaması bir telaffuzla seslendirmiş oluruz ki, bu tamamen yanlış olur. Bununla beraber, bu iki kelimenin manaları da tamamen ayrıdır. Birinci kelimenin anlamı "**Oku**" demektir. İkinci kelimenin manası ise "**Kiraya vermek**" demektir.

Keza, ikinci örnekte de durum aynıdır. Kelime Latin harfleriyle okunduğu zaman başında yer alan noktalı **Hı** (خ) ve noktasız **Ha** (ح) harflerinin mahreçlerini ayırt ederek telaffuz etmek mümkün değildir. Böyle olunca manada da sapma meydana gelmektedir. Mesela, noktalı olan "Halaka"خَلَقَ kelimesinin manası "**Yarattı**", noktasız olan "Halaka" (حَلَقَ) kelimesinin manası ise "**Tıraş etti**." demektir.

Üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı örneklerde de durum aynıdır. Mesela üçüncü örnekteki baş harfi noktalı **Hı** (خ) harfi olanخَبَّ kelimesi ile baş harfi noktasız **Ha** (ح)harfi olan حَبَّ kelimesinin Latin harfleriyle telaffuzu aynı olduğu halde Arapça'daki telaffuzları farklıdır. Ayrıca birinci kelimenin manası "**Hilekâr**", ikinci kelimenin manası

3615 İbrahim: 14 / 4.

3616 Şuarâ: 22 / 192-195.

ise "**Tane, tohum**" demektir.

Dördüncü örnekte baş harfi noktalı **Hı** (خ) olan خَبِيرْ kelimesi ile baş harfi noktasız **H**a (ح) harfi olan حَبِير kelimesinin Latin harfleriyle telaffuzu aynı şekilde yazılabilmektedir. Ayrıca manaları da farklı farklıdır. Birinci kelime Allah'ın sıfatlarından olup, manası, "**Her şeyden haberdar olan**" demektir. İkinci kelimenin manası ise, "**Taze**, **turfanda**, ve **yeni**" gibi anlamlara gelmektedir.

Beşinci örnekte, baş harfi peltek **Se** (ث)olan ثَامِنْ kelimesi ile yine baş harfi keskin **Sin** (س) olan سَامِنْ kelimesinin Latin harfleriyle telaffuzu aynı şekilde yazılabilmektedir. Manaları da farklı farklıdır. Birinci kelimenin manası "**Sekizinci**" , ikinci kelimenin manası ise "**Yağlı**, **semiz**" anlamındadır.

Altıncı örnekte baş harfi peltek **Zal** (ذ) olan ذَلاَذِلْ kelimesi ile baş harfi keskin **Ze** (ز) harfi olan زَلاَزِلْ kelimesinin Latin harfleriyle telaffuzu aynı şekilde yazılabilmektedir. Ve yine manaları da farklı farklıdır. Birinci kelimenin manası "**Uzun etekler**", ikinci kelimenin manası ise "**Yersarsıntıları**" anlamına gelmektedir.

Yedinci örnekte baş harfi **Hı** (خ) olan (خَا وِيَة) kelimesi ile yine baş harfi **He** (هـ)olan (هَا وِيَة) kelimesinin Lâtin harfleriyle telaffuzu aynı şekilde yazılabilmekte, fakat manaları farklı farklıdır. Mesela birinci kelimenin manası "**Belâ, musibet, âfet ve ıssız**"; ikinci kelimenin manası ise "**Cehennem ve uçurum**" anlamlarına gelmektedir.

Bunlara benzer birçok kelime ve harflerin telaffuzunu ancak ehil ağızlardan ve Arapça asıllarından Kur'an-ı Kerim'i öğrenenler bilebilir ve doğru okuyabilir. Dolayısıyla gerek namazda ve gerekse namaz dışında Kur'an, ancak nazil olduğu üzere okunursa Kur'an olur. Hem mananın, hem de lafzın birbirinden ayrılmaması gerekir. Aksi takdirde Kur'an mucize olma vasfını kaybeder.

Kur'an-ı Kerim harfleri içinde, dilimizde sesi olmayan ve Türkçe alfabede karşılıkları bulunmayan harfler vardır. Bununla beraber, Arapça'da "Ü" sesi verecek hiçbir harf ve işaret yoktur. Bunun için Kur'an alfabesindeki her harfin mahrecini ayrı ayrı ve doğrudan ehil bir ağızdan öğrenmekle ancak kendi fonetiğine ulaşmak mümkündür. Daha işin başında iken kulaklarımızı harflerin gerçek sesleriyle doldurmamız ve ağzımızı alıştırmamız gerekir. Aksi takdirde harfleri gerçek sesleriyle (mahreçleriyle) telaffuz etmemiz mümkün olmaz; böyle olunca da hem lafız, hem de mana itibariyle hakiki Kur'an'dan uzaklaşmış oluruz. Hâlbuki Kur'an-ı Kerim hem lafzıyla hem de manasıyla mucize bir kitaptır.

Bütün bu gerçeklere rağmen, bir ara ülkemizde bazı çevrelerce Kur'an-ı Kerim'i Arapça alfabesinden öğrenmenin güç olduğu ileri sürülerek Latin harfleriyle bir kısım Kurân-ı Kerim'ler yazılıp basılmıştır. Fakat bu çalışmalar itibar görmemiştir.

Hâlbuki Kur'an-ı Kerim'i kendi orijinal harfleriyle öğrenmek, farklı alfabe harfleriyle öğrenmekten hem daha kolay, hem de hatadan daha uzaktır. Çünkü her dilin en güzel fonetiği, o dili konuşan milletin ağzında görülür. Buna göre en güzel Türkçeyi Türk-

lerin, Fransızcayı Fransızların, Almanca'yı Almanların, İngilizceyi İngilizlerin ve Arapçayı da Arapların konuştukları ve bu dillere ait en doğru seslerin yine aynı milletlerin ağzından çıkacağı bir gerçektir.

Kısaca özetlemek gerekirse, Kur'an-ı Kerim'i Latin harfleriyle yazılmış olanlarından okumak, orijinali gibi olamaz. Onun için kadın erkek her kesin Kur'an-ı Kerim'i aslî harfleriyle öğrenmesini sağlık veririz. Hangi yaşta olursa olsun, samimi olarak Allah kelamını öğrenmek isteyenlere O'nun sahibi olan Cenab-ı Hak, mutlaka kolaylık verecek ve kalbini Kur'an'a açacaktır, bunda hiç kimsenin şüphesi olmamalıdır. Günlük hayatta çok küçük yaşta bu ilahi kelamı öğrenen ve hatta hafız olanları sıkça görmekteyiz. Bu arada şu hatıramı siz değerli okuyucularımla paylaşmak istiyorum: 1998 yılında İsviçre'nin Zürich bölgesine bağlı Wetzikon şehrinde görev yaptığım sırada genç ihtiyar birçok kimseye Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler dersi veriyordum. Bunlar arasında yetmiş yaşının üzerinde bir kardeşimiz de vardı. Bu Türk kardeşimiz eşi ve çocuklarından ayrı yaşıyordu. Kendisine Kur'an öğretmeyi teklif ettiğimde: "Bu nasıl olur hocam, bu yaştan sonra benim Kur'an öğrenmem hiç mümkün olur mu?" diyerek, kendine olan güvensizliğini belirten bir soruyla karşılık verdi." Ben de: "İstersen seninle bahse girelim, benim söyleyeceğim prensiplere uyarsan sana en geç bir hafta içerisinde Kur'an okumayı öğreteceğim" deyince, hem şaşırdı, hem de heveslendi ve neticede teklifimi kabul etti. Bunun üzerine "Bismillah" deyip kendi hazırladığım Kur'an alfabesinden ilk derse başladık. Dediğim gibi bir hafta içerisinde Kur'an elif-basında yer alan bütün konuları bitirdik, artık ondan sonrası kolaydı, sık sık tekrar etmeyi ve uygulama yapmayı gerektiriyordu. Neticede bu kardeşimiz istikrarlı ve ısrarlı bir şekilde okumaya devam etti ve kendisinden daha genç olanları geride bıraktı, kısa bir süre sonra her ay bir hatim indirir hale geldi. Kur'an-ı Kerim onun yalnızlığını gideren en yakın ve en huzur verici arkadaşı oldu. Ümit ediyorum ki inşallah kabirde de ona en yakın şefaatçi olacaktır. Çünkü Allah Resulü bir mübarek sözünde bu konuda şöyle buyurur: "Kur'an okuyunuz, Zira Kur'an, kıyamet gününde kendisini okuyanların karşısına şefaatçi olarak çıkar."[3617]

Soru: Kur'an tercümesinin müzik eşliğinde okunması caiz midir?

Cevap: Kur'an-ı Kerim, lafzı ve manası ile bir bütün ve bir mucizedir. İnsanoğlunun üzerinde hiçbir etkisi ve katkısı yoktur. Kur'an'ın, orijinal metniyle, namaz içinde ve namaz dışında okunması bir ibadet olduğu gibi, namaz dışında tercümesinin okunması da ibadet niteliği taşır. Dolayısıyla Kur'an meallerini insan beyninden çıkan alelade bir metin ve şiir gibi görmek çok yanlış ve tehlikeli bir yaklaşımdır. Bu nedenle Kur'an tercümelerini her hangi bir şiir şeklinde düzenlenip bestelenerek müzik aleti eşliğinde melodik bir biçimde okumak, onu kutsallığından soyutlamak, taşıdığı ilahî boyutu ve takip ettiği yüksek amacı gözardı etmek demek olur.

3617 Müslim, C-I, Sh:552, Kahir 1955.

Ayrıca böyle bir uygulamada ister istemez müzik ön plana çıkar ve sözler ise geri planda kalır; bu ise Kur'an'ı küçümseyip hafife almak, anlamı taşır. Kur'an-ı Kerim bu tür sapmalara karşı şöyle seslenir: "Şüphesiz bu Kur'an hak ile batılı ayıran bir sözdür. O bir eğlence ve boş söz değildir."[3618]

Kur'an, Hz. Peygamberden geldiği şekliyle okunur. Onun ayrı bir ses özelliği, vurgusu ve fonetiği vardır. Cebrail Allah Resulüne öğretmiş, O da öğretildiği gibi okumuştur. Biz de aynı şekilde devam etmek durumundayız.

Hülasa, İslam Tarihinin hiçbir döneminde Kur'an veya tercümesinin saz çalıp türkü söyler gibi okunduğu görülmemiştir.[3619]

Soru: Çeşitli merasim ve meçlislerde okunması tavsiye edilen Kur'an ayet ve süreleri hangileridir?

Cevap: Aşağıda isimleri zikredilen meçlis ve merasimlerde okunacak ayet-i kerimeleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1-Mevlid meçlislerinde ve diğer mübarek gecelerde okunacak ayetler: (Bakara:185-188; A'raf: 157; Tevbe: 128; İsra: 1; Ahzab:38; Duhan: 1-6; Fetih: 28; Necm: 1-25).

2-Düğün, nişan ve dini nikâh gibi merasimlerde okunacak ayetler: (A'raf: 189-190; Rûm: 21; Nur: 32-34; Ahzab: 50; Hucurât: 13; Zariyat:49).

3-İlim meçlislerinde, dini sohbet ve Kur'an merasimlerinde okunacak ayetler: (Bakara: 23, 24, 31,129; Al-i İmran:7; Nisa: 162; Enfal: 2; Tevbe: 122; Yûnus: 37,38; Hicr:87; İsra: 88; Enbiya: 7; Fatır: 28,29; Zümer: 9,10; Vakıa: 76; Mücadele: 11; Alak: 1-4).

4-Cami ve benzeri hayrî kurumların temel atma merasimlerinde okunacak ayetler: (Bakara: 114; Tevbe: 17,18).

5-Taziye ziyaretlerinde ve cenazede okunacak ayetler: (Yâsin ve Mülk sûreleri ile Vâkıa, Tekâsür, İhlâs, Muavvizeteyn, Fatiha ve Bakara süresinin ilk beş ayeti).

Çeşitli meçlis ve merasimlerde veya mihrabiye olarak camilerde okunacak ayetlerin miktarını okuyucu şartlara göre kendisi tayin etmelidir. Kısa okunacak yerlerde "Tı" (ط) secavendi olan ayet sonu durağında veya vakf-ı tam olan yerlerde okumayı bitirmek uygun olur. Bir sayfa miktarında okunacak yerlerde ise, secavend işaretlerinden iki "Ayn" (ع) arası ölçü alınmalıdır. Veya bu konuda şu üç husus göz önünde bulundurulmalıdır:(ع dan ع)'a, (ع dan ج)'e, (ع dan ط)'ya şeklinde seçim yapılmalıdır. Ayrıca (ط) durağında durulacaksa manada uyum olmalıdır.

3618 Vakıa: 56/ 81-82.

3619 Yukarıdaki metin, Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulunun 16 Şubat 2000 tarihinde yaptığı toplantıda aldığı kararın özetidir.

Soru: Tercüme ve Tefsir ne demektir, Kur'an'la ilgili tercüme ve tefsir çalışmaları nezaman başlamıştır?

Cevap: Tercüme, bir sözü, bir dilden başka bir dile aktarmak demektir. Tercüme işini yapan kimselere Mütercim denir.

Tercüme yapılırken, edebi bir sözün bütün özellikleriyle başka bir dile aktarılması çok zordur. Hele bu söz, Kur'an-ı Kerim gibi Allah kelamı olursa, bunun beşeri bir lisanla tam olarak, bütün incelik ve hususiyetleriyle ifade edilip tercüme edilmesi imkânsızdır. Çünkü Kur'an, vahiy mahsulüdür. O, sadece manasıyla değil, lafzıyla, kelimeleri oluşturan harflerin seçilişiyle, kelimelerin cümledeki sıralanışıyla ve bu sıralanıştan doğan ahengiyle bütün olarak bir mucizedir. Dolayısıyla hiçbir tercüme, Kur'an'ın bütün i'caz yönünü yansıtıp aslını tutamaz. Bunun içindir ki, bütün İslam âlimleri Kur'ân'ın aynen tercümesinin mümkün olmadığı ve tercümeye Kur'an denilemeyeceği konusunda ittifak etmişlerdir. Batılı bilim adamları da, Kur'an'ın aynen tercüme edilemeyeceği hususundaki İslam âlimlerinin görüşünü paylaşmışlardır.[3620]

Bütün zorluklarına rağmen, Kur'an'ın başka dillere tercümesi gerekli ve hatta zorunludur. Çünkü Kur'an, sadece Arap toplumlarına değil, bütün insanlık için gönderilmiş son ilahi mesajdır. Onun mesajını anlamak ve İslam'la şereflenmek her kesin hakkıdır. O anlaşılsın, üzerinde düşünülüp ibret alınsın diye gönderilmiştir. Birçok âyet-i kerimede de bu husus teşvik edilmiştir. Nitekim bu âyetlerden birinde: "(Resulüm!) Sana bu mübarek kitabı, âyetlerini inceden inceye düşünüp anlasınlar ve akıl sahipleri O'ndan öğüt alsınlar diye indirdik"[3621] buyrulur.

Bu düşünceden hareketle, ta baştan beri tercüme çalışmaları yapıla gelmiştir. Hatta Kur'an tarihinde ilk tercüme, Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından bazı yabancı devlet başkanlarına gönderilen diplomatik mektuplarda yer alan bazı âyetlerin tercümesiyle başlamıştır.[3622] Böylece Kur'an tercümesi kısmi de olsa Hz. Peygamber zamanında başlamış, fakat tamamını içeren tercüme ise hicri 127/miladi 749 senesinde berberice olarak yapılmıştır.[3623] Zamanımıza ulaşan en eski tercüme ise, Samanoğulları emiri Mansur b. Nuh (Ö. 365 / 976) tarafından yaptırılan Farsça tercümedir. İlk Türkçe Kur'an tercümesi de Şirazlı Muhammed b. el-Hac Devlet Şah'ın hicri 734 tarihinde Oğuz Türkçesiyle yazdırmış olduğu tercümedir. Bunun yanında onbeşin üzerinde Osmanlıca tercümeden de bahsedilmektedir.

Batı dünyasında ise en eski tercüme miladi 1143 tarihinde hazırlanıp 1543'de de

---

3620 Prof Dr. Ateş Süleyman, Kur'an-ı Kerim ve Yûce Meâli, Takdim bölümü Sh: XIII.

3621 Sâd: 38 / 29.

3622 Bu mektuplar, Bizans kıralı Heraklius'a, İran hükümdarı Kisra'ya, Habeşistan kıralı Necaşî'ye ve Mısır hükümdarı Mukavkıs'a gönderilmiştir. Gönderilen mektuplarda yer alan âyetler şunlardır: Âl-i İmran: 3 / 64; Taha: 20 / 47; Nisa: 4 / 171; Tevbe: 9 / 29. (Prof. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C-I, Sh: 318).

3623 Prof Dr. M. Hamidullah, Kur'an-ı Kerim Tarihi, Sh: 102.

İsviçre'de Latince olarak basılan tercümedir. Bundan sonra gerek doğuda, gerekse batıda pek çok Kur'an tercümesi yapılmıştır. Günümüzde hemen hemen tercümesi yapılmayan dünya dili kalmamıştır. Hele son yıllarda İslam ve onun kutsal kitabı Kur'an, dünya gündeminin temel konusu olmuştur. İnsanlık aradığı gerçek huzuru Kur'an'ın mesajında bulmuş ve ona büyük bir teveccühle yönelmiştir.

Kur'an'ın yapılan bu tercümelerine, meal denmiştir. Çünkü tercüme, kelime olarak aslın yerini tutan demektir. Hâlbuki Kur'an tercümesinin Kur'an'ın aslını temsil etmesi mümkün değildir. Meal ise, sözü biraz eksiklikle başka bir dile aktarmaktır. Dolayısıyla, Kur'an'ın aslının yerini tutmadığını ve eksik kaldığını belirtmek için yapılan tercümelere meal denmesi uygun görülmüştür.

Tefsir ise, Kur'an'ın daha geniş olarak yorumlanmasıdır. Tefsir ilmi, Rivayet ve Dirayet tefsiri diye iki kısma ayrılır. Rivayet tefsiri, ashâb-ı kiramın Peygamberimizden öğrenip rivayet ettikleri sözlerine dayanır. Dirayet tefsiri ise, rivayet bulunmayan hususlarda, İslam âliminin Kur'an âyetlerini ilmî usul ve kaideler çerçevesinde aklının ve lisanın gücü nispetinde yaptığı yorumdur. Gerek rivayet ve gerekse dirayet yoluyla yapılan açıklama ve yorumlar, tefsir ilminin temelini teşkil eder. Kur'an-ı Kerim'in manasını geniş olarak bu şekilde açıklayıp yorumlayanlara da Müfessir denir.

İlk defa tefsir çalışmaları Peygamber Efendimiz zamanında rivayet yoluyla başlamıştır. Ashâb-ı Kiram, anlayamadıkları bir şey olursa, onu Resul-i Ekrem Efendimize sorarlar, o da onlara anlatırdı. O'nun bu anlatımları rivayet tefsirinin ilk başlangıcını teşkil eder. Ashap arasında Abdullah İbni Abbas rivayet tefsirinde en ileride olanlardandır. Kendisine "Tercümanü'l-Kur'an" unvanı verilmiş olup, onun rivayetlerini ihtiva eden bir de tefsiri vardır.

Ashaptan sonra gelen Tabiîn ve onları takip eden nesiller arasında birçok meşhur müfessirler yetişmiştir. Bunlardan Muhammed İbn-i Cerîr et-Taberi (Ö.310 / 922)'nin yazdığı "Taberi Tefsiri" diye şöhret bulan ve günümüze kadar gelen Camiu'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'an adlı eser önemli bir yer işgal eder.

Tefsir ilmi özellikle altıncı asırda ve sonrasında büyük bir gelişme göstermiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Soru: Meşhur Arapça Tefsirler hangileridir?

Cevap: Aşağıdaki Tesirleri zikredebiliriz:

- Hüseyin Begavi'nin yazdığı "**Meâlimü't-Tenzil**",
- İmam Muhammed Gazali'nin "**Yâkutü'l-Te'vil**",
- Ebu Bekir İbni Arabi'nin "**Ahkâmu'l-Kur'an**",
- Cârullah Zemahşeri'nin "**Keşşâfu Hakâyiku't-Tenzil**",
- Fahreddin Râzî'nin "**Mefatihu'l-Gayb**",
- Ebu Abdullah Muhammed Kurtubi'nin "**Câmiu Ahkâmi'l-Kur'an**",

• Sadreddin Konevi'nin "**İ'câzü'l-Kur'an**",

• Ab. bin. Ö.Kadı Beyzavi'nin "**Envarû't-Tenzil** ve **Esraru't-Tevîl**",

• Ebû Zekeriyya Yahya Nevevi'nin "**Et-Tibyan**",

• Sadettin Taftazanî'nin "**Keşfu'l-Esrar**",

• Şeyhu'l-İslam Ebu's-Suûd Mehmed Efendi'nin "**İrşadü'l-Akli's Selimi lâ Mezâyâ'l-Kitabil Kerim**",

• Bursalı İsmail Hakkı'nın tasavvufi nitelikli "**Ruhu'l-Beyan**",

• Muhammed Ali Şevkanî'nin "**Fethu'l-Kadîr**",

• Muhammed Abduh'un "**Tefsiru'l-Kur'ani'l-Hakîm**",

• M. Seyid Kutub'un "**Fî Zılâli'l-Kur'an**" adlı tefsirleri meşhurdur.

Bu tefsirlerin dışında Türkçe yazılan veya Türkçeye tercüme edilen önemli tefsirler de mevcuttur. Bunlardan bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

Soru: Türkçe Tefsirler hangileridir?

Cevap: Piyasada mevcut olan Tefsirleri şöyle sıralayabiliriz:

• Şer'iyye vekili Muhammed Vehbi'nin "**Hulâsatü'l-Beyan**",

• Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın 10 ciltlik "**Hak Dini Kur'an Dili**",

• Ö. N. Bilmen'in 8 ciltlik "**Kur'an-ı Kerim Meâli Âlisi ve Tefsiri**",

• Muhammed Seyid Kutub'un 10 ciltlik Tercüme "**Fi Zılali'l-Kur'an**",

• Muhammed Esed'in "**Tefsir-i Kebir**",

• Ali Arslan'ın 16 ciltlik "**Büyük Kur'an Tefsiri**",

• İbni Cerir Et-Taberi'nin 6 ciltlik Tercüme "**Taberî Tefsiri**",

• Muhammed Ali es-Sabunî'nin 6 ciltlik Tercüme "**Safvetü't-Tefasir**",

• Mukâtil bin Süleyman'ın 4 ciltlik Tercüme"**Tefsir-i Kebir**",

• Prof. Dr.S. Ateş'in 12 ciltlik "**Yûce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**",

• Prof. Dr. Bayraktar Bayraklı'nın 12 ciltlik "**Kur'an Tefsiri**",

• Prof. Dr. Ali Bardakoğlu, Prof. Dr. Hayrettin Karaman olmak üzere beş kişilik bir akademisyenin yazdığı ve Diyanet Vakfı tarafından yayınlanan 5 ciltlik "**Kur'an Yolu"** adlı eserler tavsiyeye şayandırlar.

Soru: Türkçe Mealler hangileridir?

Cevap: Mevcut olanTürkçe mealleri de şöyle sıralayabiliriz:

• İzmirli İsmail Hakkı'nın "**Meân-i Kur'an**",

• Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın "**Kur'an-ı Kerim Meâli**"

• Ömer Rıza Doğrul'un "**Tanrı Buyruğu**",

• Abdulbaki Gölpınarlı'nın "**Kur'an-ı Kerim ve Meâli**",

- Hasan Basri Çantay'ın **"Kur'an-ı Hâkim ve Meâl-i Kerim"**,
- Y. Kutluay ve H. Atay'ın **"Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı"**
- Fikri Yavuz'un **"Kur'an-ı Kerim ve Meâl-i Âlisi"**
- H.Tahsin Feyizli **"Feyzü'l-Furkan, Açıklamalı K. Kerim Meali"**
- Ömer Nasuhi Bilmen'in **"Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâl-i Âlisi"**
- Prof Dr. Süleyman Ateş'in "**Kur'an-ı Kerim ve Yûce Meâli**"
- Prof. Dr. Talat Koçyiğit'in "**Kur'an Meâli**"
- Yrd. Doç Dr. Sıtkı Gülle'nin **"Kur'an-ı Kerim Meâli"**
- Prof. H. Dönderen'in **"Evrensel Çağrı K. Kerim Y. Meâli ve Tefsiri"**,
- Prof. Dr. Ali Özek ve Prof. Dr. Hayrettin Karaman ile birlikte altı

kişilik ilim heyeti tarafından hazırlanan, Diyanet Vakfınca bastırılan "**Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli**" adlı meallerden istifade edilebilir.

Soru: Meşhur Osmanlı Kur'an Hattatları kimlerdir?

Cevap: İslam dünyasının her tarafında Kur'an yazan kudretli ve sanatkâr hattatlar yetişmiştir. Özellikle de ecdadımız Osmanlılar bu konuda zirveye ulaşmışlardır. En güzel ve en paha biçilmez Mushaflar Türk hattatlar tarafından yazılmıştır. Hatta "Kur'an Mekke'de nazil oldu, Kahire'de okundu, İstanbul'da yazıldı" sözü darbı mesel haline gelmiştir.

17. asrın kudretli hattatı Hafız Osman'ın yazdığı Mushaflar birer sanat harikası olarak kütüphanelerimizi tezyin etmektedir.

Padişah ikinci Mustafa ve ikinci Ahmet'e hat hocalığı yapan Ağakapılı İsmail efendinin yazdığı 25 adet Mushaf-ı Şerif aynı şekilde birer sanat âbidesidir.

Ayrıca Şeyh Hamdullah, Ahmed Karahisarî, Mustafa İzzet, Kayışzade Hafız Osman, Kadırgalı Mustafa Nazif ve Hafız Hasan Rıza efendilerin yazdıkları Mushaflar da bu gün sadece Türkiye'mizde değil, bütün dünyada zevkle okunan birer hat ve sanat harikası eserlerdir. Bunların dışında kadın hattatlarımız da vardır. Fatma Tutî ve Şerife Hafız Zeliha Hanımlar şaheser denecek değerde Kur'an-ı Kerim yazan hattatlarımızdan sadece iki tanesidir.[3624] Cenab-ı Hak hepsinde razı olsun.

Soru: Kur'an hakkında bazı batılı bilim adamları neler söylemişlerdir?

Cevap: İslamiyet ve onun yüce kitabı Kur'an-ı Kerim hakkında ön yargıyla hareket eden batılı müsteşrik ve bilim adamları olduğu gibi, tarafsız ve gerçek manada ilmi kişiliğe sahip insaf ehli ilim adamları da vardır. Şimdi, hakkı teslim eden, ilmi kişiliğini dini taassubuna, his ve menfaatlerine kurban etmeyen, unvan sahibi batılı ilim adamlarından bazılarının bu konudaki sözlerinden kısaca bahsedeceğiz.

3624 Ünver Süheyl, D. İ. Baş. Dergisi, VI /6, Sayı:4,5, Sh: 85. Tarih: 1967.

1-Volaitre öz eleştiri yaparak, batılıların İslamiyet hakkındaki düşmanca hareketlerini ve iftiraya varan sözlerini şu ifadelerle tenkit eder: "Türk kardeşime diyeceğim ki, senin dinin (kitabın) bana çok saygı değer görünüyor. (Çünkü) sen, tek tanrıya ibadet ediyorsun. (Senin kitabın) her yıl gelirinin kırkta birini zekât vermeyi, bayram günlerinde düşmanlarınla barışıp bayramlaşmayı emrediyor. (Hâlbuki), bizim yobazlar (papazlar) senin dininin tamamen zevke hitap ettiği için tutunduğunu, bütün dünyaya belki bin defa söyleyerek iftira ettiler. Bunların hepsi de yalancı zavallılardır. Senin dinin çok asildir."[3625]

2-İngiliz düşünürü Edmond derki: "Kur'an-ı Kerim'i inceledikçe onun mükemmelliğini ve yüceliğini kavramış oluruz. Önce insanı cezbeden Kur'an, sonra onu hayrete düşürür. Daha sonra onu kendine meftun eder. İnsanı kendisine hürmete mecbur eyler. Ve bu suretle herkesi derinden etkiler."[3626]

3-"İngilizce-Arapça"; "Arapça-İngilizce" sözlüklerinin yazarı Dr. Steingas, özet olarak Kur'an hakkında şöyle der: "Kur'an, insanoğlunun (mutluluğu için) faydalandığı en büyük (kutsal) kitaptır. Kur'an'ın üstün belâgati, vahşi kabileleri medeni bir millet haline getirmiş, dünyanın eski tarihine yeni bir güç ve dinamizm kazandırmıştır."[3627]

4-Kur'an-ı Kerim'i Fransızcaya çeviren Sorbon üniversitesi profesörlerinden Regis Blachere 1959 tarihinde yazdığı "Kur'an'a Giriş" adlı eserinin 172. sayfasında şöyle der: "Arapça bilmeyen bir Avrupalı bile Kur'an okunurken duygulanır. Ya Hz. Muhammed'in devrinde yaşayıp da kalpleri kin ve düşmanlıkla körleşmemiş olanlar hakkında neler düşünülmez"[3628]

5- Bütün dünyaca meşhur Fransız müsteşrik Dr. Gustave Le Bon **"La civilisation des Arabes**" adlı eserinde Kur'an ve İslamiyet hakkında şu ifadeleri kullanır: "İslamiyet, eşi benzeri, ortağı olmayan bir tek Allah inancını tebliğ etme şerefini kazanmış tek dindir. Kendisinden önceki dinler, insanlar üzerindeki hâkimiyetlerini günden güne kaybederlerken, O, bütün (haşmetiyle) kudret ve hâkimiyetini (her geçen gün) muhafaza ederek artırmaktadır.

Kur'an'ın yeryüzünde hızla yayılış hâkimiyeti zorla değil, tamamen inanç ve kanaate dayanmaktadır. Mesela, Türklerle Moğollar gibi sonradan Arapları mağlup etmiş olan milletlerin, Kur'an'a iman etmiş olmalarının ancak inanç ve kanaat neticesi olduğu gün gibi açıktır. (Hele) Arapların gerçekte şöyle bir geçivermiş olmaktan başka bir şey yapmamış oldukları Hindistan'da İslamiyet öyle yayılmıştır ki, bu gün oradaki müminlerin sayıları elli milyonu bile geçmiştir. Kur'an'ın Çin'deki yayılışı da ondan daha az de-

3625 İslam kültürünün garbı medenileştirmesi, Sh: 106.

3626 Doğrul Ömer Riza, Kur'an nedir, Sh:132, Ankara-1967.

3627 Edip Eşref, Garp mütefekkirlerine göre Kur'an, 1958.

3628 Cerrahoğlu İsmail, Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, Cilt, 7, Sayı, 68-69, Sh: 18.

ğildir."[3629]

6- Fransız müsteşrik Cl. Huart, "Litte'rature Arabe" adlı eserinde şöyle söyler: "Şu bir gerçektir ki, bütün Kur'an'da konuşan yalnız Allah'tır. Peygamber ise yalnız vahyin tebliğine vasıta olmuştur."[3630]

7-Büyük düşünür ve yazar Gothe şöyle der: "Kur'an'ın öğrettiği esaslar zerre kadar aksamıyor. İnsanlık bütün sistemleriyle O'nun getirdiği esaslardan daha ileri gidemez."[3631]

8- Büyük tıp âlimi Prof. Dr. Maurica Bucaille, Tevrat ve İncil ile Kur'an-ı Kerim'i mukayese ettikten sonra şu gerçeklere vurgu yapar: "Kur'an'ın bildirdiklerinden hiçbirisine bilimsel açıdan itiraz etmek mümkün değildir.

Kur'an'ın Arapça metnini çok dikkatli bir şekilde inceledim. Neticede Kur'an'ın modern dönemde ilmî bakımdan tenkit edilebilecek hiçbir tarafı bulunmadığını kesin olarak kabule mecbur kaldım. Aynı tarafsızlıkla Tevrat ve İncil üzerinde de inceleme yaptım. Fakat Tekvin babından daha ileri geçmeye gerek kalmadı. Çünkü çağımız ilminin sağlam bir şekilde ortaya koyduğu bilimsel sonuçlarla bağdaştırılması mümkün olmayan hususlar bu kısımda yeterince bulunmaktaydı. "[3632]

9- Alman birliğinin kurucusu prens Bismark, Kur'an ve Hz. Peygamber hakkındaki itiraflarını şu samimi ifadelerle dile getirir: "Muhtelif devirlerde beşeriyeti idare etmek için Allah tarafından gönderildiği iddia edilen bütün semavi kitapları, tam ve etraflıca tetkik ettimse de, hiç birisinde bir hikmet ve isabet göremedim. Bu kanunlar, değil bir cemiyetin, bir hane halkının saadetini bile temin etmekten uzaktır. Fakat Hz. Muhammed'e indirilen Kur'an, bundan müstesnadır. Zira ben Kur'an'ı tetkik ettim, her kelimesinde büyük bir hikmet gördüm. Şunu iddia ederim ki, Muhammed, seçkin bir şahsiyettir. Allah'ın böyle ikinci bir şahsı dünyaya getirmesi ihtimal dışıdır.

Sana muasır bir kişi olamadığımdan dolayı üzgünüm ey Muhammed! Tebliğ ettiğin bu kitap, senin değildir. O ilâhî bir kitaptır. Bunu inkâr etmek, mevcut ilimleri inkâr etmek kadar gülünçtür. Bunun için insanlık senin gibi seçkin bir şahsiyeti bir defa gördü, bir daha göremeyecektir. Ben huzurunda kemal-i hürmetle eğilirim."[3633]

10-Musevi âlim ve araştırmacı Emanoel Düeş, Kur'an hakkında şöyle der: "Bu o kitaptır ki, onunla Müslümanlar, Avrupa'ya hâkim olarak girmişlerdir. Kur'an'ın yardımı ile Avrupa'ya irfan meş'alesini taşımışlardır. Gerçekte Müslümanlar, Doğuya ve Batıya felsefe, tıb, heyet ve şiir ilmini öğretmişler, Yunan'ın ölü dimağına ve ölü irfanına hayat

---

3629 Danişmend İsmail Hami, "Garp İlminin Kur'an-ı Kerim Hayranlığı."

3630 Aydoğan İlyas ve Ünlü Demirhan, İ. H. L. için Kur'an Okuma ve Tecvid Bilgisi, Sınıf: 7, Sh:57. M. E. B. Yayınları:440, Ders kitapları Dizisi: 133, Ankara-1985.

3631 a.g.e.

3632 Prof. Dr. Maurica Bucaille, Kitab-ı Mukaddes, Kur'an ve Bilim, Sh: 10-12.

3633 Edip Eşref, Garp Mütefekkirlerine göre Kur'an, Sh: 4.

vermişlerdir, bütün dünyayı cehalet karanlıkları kuşatmışken, her tarafa ışık saçarak nurla feyizlendirmişler ve böylece, yeni ilimlerin temellerini atmışlardır."[3634]

11- Hindistan'ın Pencap Eyaletinde "Sih" mezhebinin kurucusu olan Baba Nanak yazdığı "Cenem Sakihi" adlı eserinde Kur'an-ı Kerim'i diğer dinlere ait kitaplarla mukayese ederek şöyle söyler. "Zebur, Tevrat, İncil ve Vedalar'ı[3635] ve diğer kitapları tetkik ettimse de, yalnız Kur'an'ın şayanı kabul ve kendisine teslim olunabilecek tek teselli edici kitap olduğunu gördüm. Gerçek manada imanın hakiki kitabı, fikre itminan veren kitap, ancak Kur'andır."[3636]

Soru: Eskimiş ve kopmuş Kur'an sayfaları ile dini kitaplar ne yapılmalıdır?

Cevap: İslam âlimlerine göre, okunamayacak kadar yıpranmış Kur'an ayetlerinin yazılı olduğu sayfalar, gelişi güzel sağa-sola atılamaz ve imha edilemez. İlgili sayfalar, hürmetle temiz bir şeye sarılıp ayakaltına gelmeyecek şekilde toprağa gömülür, ateşte yakılmaz. Ancak, Kur'an dışındaki tefsir hadis ve fıkıh gibi yıpranmış dini kitaplar ise, gömülmelerinde zorluk bulunursa yakılmalarında bir mahzur yoktur.

Kur'an ayetlerinin yazılı olduğu kâğıtlar, ambalajlama ve kese kâğıdı yapımı gibi hürmetsizliğe sebep olacak alanlarda da kullanılamaz.

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'i bohçalayıp duvara asarak okumaktan uzak tutmak da mekruhtur. Zira Kur'an okunmak ve içindekilerle amel edilmek üzere indirilmiştir.

YİRMİNCİ BÖLÜM

TECVİD BAHSİ

Soru: Tecvid ilminin tanımı, gayesi ve konusu nedir?

Cevap: Bu sorunun cevabı şöyle özetlenebilir:

Tanımı: Tecvid kelimesi, cevvede جَوَّدَ fiilinden mastardır. Sözlük anlamı, "Bir şeyi güzel yapmak, iyi yapmak ve süslemek" demektir. İstılahî manası ise, "Kur'an okurken harflerin mahreçlerine dikkat ederek her harfin hakkını vermek, vasıl, vakıf, med ve kasır gibi kaidelere riâyet ederek okumak" demektir.[3637]Tecvid lafzını ilk telaffuz eden kişi Hz. Ali (r.a.)'dır. Kendisine Kur'an'da geçen "**Tertil"** 'in manası sorulduğunda şöyle de-

---

3634 Emonoel Düeş'in İngiltere'de yayınlanan "Kuvarterli Revyo" mecmuasının 254. Numarasının 127. cildindeki "İslamiyet"başlıklı makalesinden.

3635 Vedalar: Hindistanda yaygın olan Brahmanizm inanışının kutsal kitabının adı.

3636 Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, C-12, Sayı 3, Sh: 158-159, Mayıs –Haziran-1973, Garp Mütefekkirlerine göre Kur'an-ı Kerim.

3637 Tecvid ilminde **Mahreç**= Harflerin çıkış yerleri demek olup, her harfi kendi çıktığı yerden doğru telaffuz ederek okumak, **Vasl**=Kur'an okurken geçilmesi gereken yerlerde geçmek, **Vakıf**=Durulması gereken yerlerde durmak, **Med**=Uzun okunması gereken yerlerde uzatmak, **Kasır**= Kısa okunması gereken yerlerde uzatmadan okumak"demektir.

miştir: "Tertil, harflerin tecvidi, güzel çıkarılmaları ve Kur'an'ı okurken durulacak yerlerin bilinmesidir." اَلتَّرْتِيلُ تَجْوِيدُ الْحُرُوفِ وَ مَعْرِفَةُ الْوُقُوفِ

Gayesi: Tecvid ilminin gayesi ise, Allah kelâmını Peygamber Efendimizden öğrenildiği gibi hatasız okumayı temin etmektir.[3638]Cenab-ıHak şu ayet-i kerimelerde:

وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً"Kur'an'ı tertil üzere, (açık, açık, tane, tane) oku."[3639]

وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً"Biz Kur'an'ı tertil sıfatı ile birlikte indirdik"[3640]buyurmaktadır.

"Tertil" kelimesinden maksat, her harfin hakkını vererek ve tecvid kurallarına uyarak, acele etmeden Kur'an'ı okumaktır. Hz. Muhammed (s.a.v.) de konuyla ilgili olarak şöyle buyurur:

"Kur'an'ı birçok kimseler okur. Fakat edasına ve ilmine riayet etmediği için, Kur'an ona lânet eder."[3641]

O halde, Allah Teâlâ'nın yûce kelâmı olan Kur'an'ı O'nun bu emirleri doğrultusunda ve Resulü'nün ikazları çerçevesinde okumak, herşeyden evvel tecvid kaidelerini öğrenmekle mümkün olur.

Kur'an ve tecvid ilmine emek vermiş değerli ilim adamlarının; kadın-erkek her mükellef Müslüman'ın tecvid ilmini öğrenmesinin farz-ı kifâye, tecvid kaidelerine uyarak "Lahn-ı Celî "denen "fahiş hata" yapmadan okumasının ise, farz-ı ayn olduğunda ittifak etmişlerdir.[3642]

Konusu: Tecvid ilminin konusu tilâvet itibariyle Kur'an'dır. Diğer bir ifadeyle, Kur'an harf ve mahreçleri, medler, tenvin ve sakin nun, ihfa, izhar, iklâb, idgâm, lâm-ı tarif, kalkale, hükmürrâ, lafzatullah, zamir, sekte, vasıl, vakıf, tilâvet secdesi ve Kur'an kırâatinde câiz olan okuma usulleridir. Şimdi bunları sırasıyla tek tek ele alarak açıklayalım:

I-KUR'AN HARFLERİ VE TAKSİMİ

Harf**:** Seslerin yazılmasına yarayan işaretlere denir.

Kur'an alfabesinde harfler, aslî ve fer'i olmak üzere iki kısma ayrılırlar:

a- Aslî Harfler:

Kur'an alfabesini teşkil eden şu hece harfleine aslî harfler denir.

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ك ل م ن و ه لا ي

Bu harflerden bazısı Türk alfabesinde yoktur ve bunlar şunlardır:

ث ح خ ذ ص ض ط ظ ع ق

3638 Prof Dr.Okiç Muhammed Tayyip,Kur'an-ı Kerimin Uslûb ve Kıraati,Sh:23, Ankara 1963.

3639 Müzzemmil: 73 / 4.

3640 Furkan:25 / 32.

3641 Karakılıç Celaleddin, Tecvid İlmi, 4.b; Ankara-1982, Sh:18.

3642 Ebu Reyme es-Seyyid eş- Şeyh Muhammed el-Mahmude, Hidâyetü'l- Müstefid fî Ahkâmit-Tecvid, Kahire, Sh:5; en- Neşr, I / 211-212.

Kur'an alfabesindeki harflerin bir kısmı ince sesli, bir kısmı da kalın seslidir.Kalın sesli olan harfler şunlardır**:** خ ص ض ط ظ غ ق

Bu harfler daima kalın okunurlar. Dilin damağa doğru yükselmesiyle biraz zor telaffuz edilirler ve ağız ses ile dolar. Bu bakımdan bu harflere yükselmek manasına gelen "**İSTİ'LÂ**" harfleri adı verilir ve "İsti'fâl" sıfatının zıddıdır. Çünkü isti'fâl sıfatı ince sesli harflere mahsus bir sıfattır.

İnce seli harfler ise, yukarıdaki kalın sesli yedi harfin dışında kalan alfabenin diğer harfleridir. İnce sesli harfler telaffuz edilirken, dil alt çeneye doğru iner, ses ince ve düşük perdedir. Bu bakımdan bu harflere **"İSTİ'FÂ'LE**" harfleri adı verilir.

Harf sayısı her dilde az çok değişir. Kur'an'daki hece harflerinin sayısı konusunda da bazı farklı görüşler vardır; fakat o kadar önemli değildir. Bazıları, hakiki bir mahrece sahip olmayan elif(ا)harfini ve mükerrer olarak ikinci kez sıraya giren lâm(ل) harfini saymayarak hece harflerinin sayısını yirmi sekize düşürürler. Ve derler ki: "Elif, ağız boşluğundan çıkıyor ve bir şeye dayanmıyor, dolayısıyla Mücerret bir ses olup, başkası ile var olabilmektedir. Bu nedenle tek başına eda edilemez ve her zaman sakindir. Şemsi ve Kamerî[3643]harflerden de değildir. Bunun içindir ki elif harfi, hece harfleri arasında yer almamalıdır."

Bazıları da elif harfinin de mahreci bulunduğunu ve bunun da ağız boşluğu olduğunu söyleyerek elif ile birlikte alfabedeki harf sayısını yirmi dokuz olarak belirlerler.

Kur'an alfabesini teşkil eden bu yirmi dokuz harf sağdan sola doğru yazılır ve okunurlar. Bu hece harflerinin tamamı, Kur'an-ı Kerim'in iki âyetinde toplanmışlardır. Bu âyetler: Âl-i İmran süresinin 154. ve Fetih Süresinin 29. âyetleridir.

Kur'an-ı Kerim'i çabuk ve sağlıklı öğrenmenin yolu, hece harflerini sıfat ve mahreçleriyle birlikte iyi öğrenmeye bağlıdır. Aslında Kur'an okumayı öğrenmek çok kolay ve ilgi çekicidir. Yeter ki içtenlikle onu öğrenmeye gayret edilmiş olsun. Bu takdirde Cenab-ı Hak hangi yaşta olunursa olunsun O'nun yüce kelâmına yaklaşımdaki gayret ve samimiyeti asla boşa çıkarmayacaktır. Nitekim âyet-i kerime'de: "Andolsun biz, Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık"[3644] buyrulur.

b- Fer'î Harfler:

Kur'an-ı Kerim'de ve fasih kelamda yer alan fer'î harflerin sayısı beş tanedir ve şunlardır:

1- Teshil ile okunan hemze : الْهَمْزَةُ الْمُسَهَّلَةُ

"Teshil" kelimesinin sözlük anlamı, kolaylaştırmak demektir. İstilâhî (terim) manası ise, birbirini takip eden iki hemzeden ikincisini, hemze sesi ile elif sesi veya hemze sesi ile vav sesi yahut hemze sesi ile yâ sesi arasında bir sesle okumaktır.

3643 Şemsi ve Kameri harfler, ilerideki konularda anlatılacaktır.

3644 Kamer: 54 / 17.

Eğer ikinci hemzenin harekesi fetha ise; teshil, hemze sesi ile elif (أ) sesi arasında olur. Şu örnekte olduğu gibi: (أَأَعْجَمِيٌّ).

Şayet ikinci hemzenin harekesi kesre ise; teshil, hemze(ا) sesi ile yâ (ى) sesi arasında olur. Mesela: (أَإِنَّكُمْ) örneğinde olduğu gibi.

Eğer ikinci hemzenin harekesi damme (ötre) ise; teshil, hemze (ا) sesi ile vav(و) sesi arasında olur. Misal: (أَأُنَبِّئُكُمْ) gibi.

Bu misallerin birincisinde kırâat imamımız Âsım'ın râvisi Hafs ilk vecih (okuyuş) olarak teshil yapar. Fussilet sûresinin 44. âyetinde geçen bu kelimenin alt kısmında da teshilتَسْهِيل kelimesini görmek mümkündür. Diğer iki örnekte ise; Hafs, teshil yapmaz. Ancak, Kur'an-ı Kerim'de yedi yerde teshil yapar. Bunlar:

En'am sûresinin 51 ve 144. âyetlerinde geçen آلذَّكَرَيْنِ

Yunus sûresinin 51 ve 91. âyetlerinde yer alan آلْآنَ ve 59. âyetinde bulunan آللهُ أَذِنَ لَكُمْ Neml sûresinin 59. âyetinde bulunan آللهُ خَيْرٌ لَكُم ve Fussilet sûresinin 44. âyetinde mevcut olan أَأَعْجَمِيٌّ kelimelerinin ikinci hemzeleridir. Diğer kırâat imamları da bu teshile iştirak ederler.[3645]

2- İmâle ile okunan elif : اَلأَلِفِ الْمُمَالَة

Kendisinde imâle yapılan elif, med harfi olan elif ile ya (ى) harfi arasında bir eliftir.

Yâ (ى) harfine meylettirilerek okunan eliftir. Yanî elifin üst tarafındaki harfin fetha harekesini, kesre'ye meyilli olarak okumaktır.

مَجْرِيهَا kelimesindeki **râ** (ر) harfinden sonra takdiren bulunan elifin (ki, bu elif med harfidir) yine med harfi olan **yâ** (ى) harfinin vazifesini yapmaya meylederek **râ** (ر) harfini; ne tam yukarı ne de tam aşağı uzatır. Biz Türkler, Hafs kırâatini tatbik ettiğimiz için imâle ile okuruz.

3-**Sâd-ı Müşemmeme** : اَلصّادُ الْمُشَمَّمَةُ

Sad (ص) harfini **Ze** (ز) harfine karıştırmaktır. Bu iki harfin karışımından doğacak bir ses ile okumaktır.[3646] Mesela صِرَاطَ kelimesindeki sâd (ص) harfi, işmam ile okunabilecek bir harftir. Ancak bizim kırâatimiz olan Âsım kırâatinde bu okuyuş yoktur.

4-Tefhim ile yani kalın okunan "Lâm" harfi : اَللاَّمُ الْمُفَخَّمَة

اَلصَّلَوةُ ، اَلطَّلاقُ iki örnekteki gibi kelimelerin Lâm (ل) harfleri bazı şartlar altında tefhim ile yani kalın okunabilir. Nitekim kırâat imamlarından Verş kalın okumuşlardır. Buna kırâat ilminde **Tağlız** تَغْلِيظْ denir.

5-İhfâ ile (gizlenerek) olunan "Nûn" harfi : اَلنُّونُ الْمُخْفَاتُ

Okunuşta bu "**Nûn**"(ن) harfinin zatı giderek ğunnesi bâkî kalır. Misal: غَنِيٌّكَرِيم kelimesindeki tenvinden dolayı yazılışta olmayan fakat okunuşta var olan ve kâf (ك) har-

3645 et-Teysir, Sh: 122, 193-194; Zübde, Sh: 57, 68-69 ve 123.

3646 Zübde, Sh: 7.

fine uğradığı için ihfayı meydana getiren "Nûn" (ن) harfi gibi.

II-SIFATIN TANIMI VE HARFLERİN SIFATLARI

Sıfatın tanımı: Sıfat, lügatta nişan ve alâmet demektir. Tecvid ıstılahında ise sıfat; harfler mahreçlerinden çıkarken harfin sesinde meydana gelen keyfiyet (değişiklik) tir.

Harflerin mahiyet ve durumları; aynı mahreçten çıkan harflerin birbirinden ayırt edilebilmeleri; harfte meydana gelen kuvvetlilik ve zayıflılık, sertlik ve yumuşaklılk, uzunluk ve kısalık, azlık ve çokluk gibi değişmeler ve özellikler sıfat sayesinde bilinir. Bir harfin kendisine mahus mahreçten çıkıp çıkmadığını ancak sıfat gösterir. Dolayısıyla sıfat bir ölçüdür. Bu sıfatlardan bazıları aşağıda dip notta izah edilmiştir.[3647]

3647 Sıfatlar:

Cehr: Harfler harekeli olarak okunduğu zaman, nefesin akmayıp hapsolmasıdır. Bu sıfatın harfleri şunlardır*: (* أ ب ج د ذ ر ز ض ط ظ ع غ ق ل م ن و ي)

Hems: Cehr sıfatının zttı olup, harf telaffuz edilirken nefesin harfle beraber akmasıdır. Bu sıfatın harfleri şunlardır: *(* ت ث ح خ س ش ص ف ك هـ)

Şiddet: Şiddet harflerini sükûn ile okurken sesin ve nefesin hapsolması, mahrecin tıkanmasıdır. Mesela birbirine yapışan dudaklar ayrılmadan şiddet harflerinden olan (ب) harfinin sesi çıkmaz. Şiddet harfleri şunlardır:(**ا ب ت ج د ط ق ك**)

Rihvet: Sükûnlu rihvet harfi mahrecinden çıkarken sesin tamamen uzanıp akmasıdır. Şiddet sıfatının zıddı olan rihvet harfleri telaffuzu kolay harflerdir ve şunlardır*:*
(ي ح خ ذ ز س ش ص ض ظ غ ف و ه ث)

Beyniyye:Şiddet sıfatı ile rihvet sıfatı arası bir sıfat olup, harf okunurken ses ne tamamen akar, ne de tamamen hapsolur.Beyyine harfleri şunlardır*: (*ل ن ع م ر و ي)

İsti'lâ: Harf okunurken dilin kökü ile birlikte üst damağa yükselip ağız içinin ses ile dolmasıdır. Zıddı istifale'dir. Bu sıfatın harfleri şunlardır*: (* ص ض ط ظ غ ق خ)

İstifâle: Harf telaffuz edilirken dilin kökü ile aşağı meyledip, sesin düşük perdede seyretmesidir. İstifâle harfleri, kalın okunan (ر) ve (ل) harflerinin dışında kalan diğer tüm hece harfleridir.

Itbâk: Dil kökünün ve ortasının, üst damağa kapanmasıdır. Güç telaffuz edilen ve kalın okunan ıtbak harfleri şunlardır: (ط ظ ص ض)

İnfitâh: Dili ile üst damak arasının açılmasıdır. Itbak sıfatının zıttıdır. İnfitah harfleri, Itbak harflerinin dışında kalan hece harflerinin tamamıdır.

İzlâk: Dilin çabuk ve hızlı hareket etmesidir. Harfleri şunlardır: (ب ر ف ل م ن)

Ismât: Ağır ve yavaş okumaktır. Bu sıfatın harfleri mahreçlerinden çıkarılırken telaffuzunda zorluk olduğu için ağır ve yavaş telaffuz edilirler. Izlâk sıfatının zıddıdır. Bu sıfatın harfleri, med harfleri ile Izlâk harfleri dışında kalan harflerdir.

Safîr: Dilin başı ile üst ön iki dişin arasından ıslık ve kuş sesi gibi kuvvetli ve keskin bir sesin çıkmasıdır. Bu harfler şunlardır: (ز ص س)

Tefeşşî: Bu sıfatın tek harfi olan *(*ش) harfi, mahrecinden çıkarken sesinin ağız içinde yayılmasıdır.

İnhırâf: Bu sıfatın harfleri *(*ل) ve *(* ر) harfleri olup, bu harfler okunurken dilin yukarıya üst dişlerin dibine doğru dönmesidir.

Tecvid ilmiyle uğraşan bilginler, sıfatların faydalarını üç kısımda şöyle özetlerler:

1- Mahreçleri aynı olan harflerin birbirinden ayrılmasına yararlar. Mesela, mahreçleri bir olan Tı (ط), Dal (د), Te (ت) harfleri ancak sıfatları sebebiyle birbirlerinden ayrılabilirler.

2-Harflerin kuvvetlisini zayıfından ayırma imkânını sağlarlar. Böylece harflerin hangisinin diğerine idgam edilip edilmeyeceği sıfat sayesinde ortaya çıkar.

3-Mahreçleri ayrı olan harflerin telaffuzunda güzellik ve zenginlik meydana getirirler.[3648]

Sıfat konusu tecvid ilminde oldukça uzun bir yer tutar. Bu alanda çalışan bilginler, sıfatların sayısı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Kimisi on dört, kimisi kırk dört, kimisi de daha fazla rakamlara ulaşmışlardır. Akademik çalışma yapanlar için lüzumlu olan bu sıfatları, herkesin bilmesine imkân yoktur. Bu nedenle, burada detaya girmeden bu kadarla yetinip, sadece sıfatların kısımlarını özetleyerek konuyu tamamlamaya çalışacağız.

Sıfatlar, genel manada üç kısımda incelenir:

1-Kuvvet Yönünden Sıfatlar:

Kuvvet yönünden sıfatlar aşağıda görüldüğü üzere ikiye ayrılır:

a-kuvvetli sıfatlar: Cehr, şiddet, isti'lâ, ıtbâk, ısmât, Safîr, kalkale, inhirâf, tekrîr, tefeşşî, istitâle ve ğunne'dir.

b-Zayıf sıfatlar: Hems, rihvet, beyniyye, istifâle, infitâh, izlâk, lîn ve hafâ'dır. Harfler kendilerind bulunan bu sıfatlara göre değer kazanırlar. Mesela bir harfte kuvvetli sıfat fazla ise kuvvetlidir, zayıf sıfat çok ise zyıftır.

2- Zıtlık Yönünden Sıfatlar:

Bu sıfatlar, "birbirine zıt olan ve zıt olmayan sıfatlar" diye ikiye ayrılır:

a-Zıt olan sıfatlar: İki sıfat bir harfte, aynı anda bir araya gelemiyor; birisinin varlığı diğerine engel oluyorsa bu sıfatlara zıt sıfatlar denir. Bu sıfatlar şunlardır: Cehr-

---

Tekrîr: Bu sıfatın tek harfi olan (ر) harfi okunurken dil ucunun titremesidir.

İstitâle: Bu sıfatın tek harfi (ض) harfi olup, telaffuz edilirken dil kenarının üst azı dişlerinden (ل) harfinin mahrecine kadar uzamasıdır.

Tefhim: Bu sıfatın harfleri okunurken, dil kökünün üst damağa kalkmasıyla harfin kalınlaşması ve ağız içinin ses ile dolmasıdır. Terkik sıfatının zıddıdır. Bu sıfatın harfleri şunlardır*: (* خ ص ض غ ط ق ظ*)* Butefhim harflerinden birinden sonra med harfi olarak gelen Elif (ا) ve Vav (و) harfleri ile lahzatullah'a ait Lâm (ل) harfi ve yine tefhim harflerinden birinin evvelinde veya sonunda yahut her iki tarafında gelen Lâm (ل) harfi kalın okunur.Keza Râ (ر) harfi de kalın okunması vacip olan yerlerde gelirse kalın okunur.

Terkik: Tefhim harflerinin dışında kalan hece harflerinin tamamı terkik sıfatına ait harflerdir ve ince okunurlar. Tefhim ve terkik harflerini kendi sıfatlarına uygun olarak okumak vaciptir.

3648 Karaçam İsmail, Kur'an-ı kerim'in Faziletleri ve okuma kaideleri, Sh: 207, Şamil Yayınevi, İst-1980.

hems; şiddet-rihvet; isti'lâ- istifâle; ıtbak-infitah; tefhim-terkik; ısmât-izlâk, izhar ve ihfa'dır. Mesela bir harfi aynı zamanda hem cehr, hem de hems sıfatı ile okumak mümkün değildlr. Çünkü birbirine zıt sıfatlardır.

b- Zıt olmayan sıfatlar: Aynı harfte bir araya gelebilen ve birbirine zıt olmayan sıfatlardır ki, bu sıfatlar da şunlardır: Kalkale, safîr, tefeşşî, istitâle, tekrir, lîn, inhirâf ve ğunne'dir. Mesela (ن) harfini, aynı zamanda cehr, beyyine, istifâle ve ğunne sıfatıyla okumak mümkündür.

3-Aslî (lâzımî) ve Ârızî Sıfatlar:

Bu sıfatlar, harfde devamlı bulunup bulunmama yönünden ikiye ayrılır:

a-Aslî (Lâzımî) sıfatlar:

Harflerde her zaman var olan ve ondan ayrılması mümkün olmayan sıfatlardır. Bu sıfatlar bulunmazsa harflerin zatından eser kalmaz, özü değişmiş ve yok olmuş olur.

Aslî sıfatların değişmesi veya yok olması ise, Kur'an'ın okunuşunda büyük hata olarak kabul edilen ve namaz kılarken yapıldığı takdirde namazı bozar ve yapılması haram olan **lâhn-icelî** 'meydana gelmiş olur.[3649]

Lâzımî sıfatlar şunlardır: Mahreç, cehr, hems, şiddet, rihvet, beyniyye, isti'lâ, istifâle, ıtbâk, infitah, kalkale, safîr, ğunne, tefeşşî, tekrîr ve istitâle.

b- Ârızî sıfatlar:

Ârızî sıfatlar,harflerden ayrılması mümkün olan ve ayrıldıkları zaman da harfin zatını değiştirmeyen sıfatlardır. Aşağıda görüleceği üzere, harften ayrıldığında o harf ortadan kalkmaz. Kur'an okunuşunda bu tür sıfatlar terk edildiği veya değiştirildiği zaman küçük hata dediğimiz ve namazın sıhhatine zarar vermeyen ve fakat mekruh olan **lâhn-i hafî** meydana gelmiş olur.

Ârızî sıfatlar şunlardır: Tefhim, terkîk, idğam, ihfa, izhar, iklâb, medd, vakf, sekte, hareke ve sükûn.

Lahin bahsi genelde konu sonlarında yer alır. Ancak sırası gelmişken bu kısımda lahn'in kısaca açıklanmasının yararlı olacağı kanaatindeyim. O halde "**Lahn"** nedir?

LAHN VE ÇEŞİTLERİ

Lahn, sözlükte nameli ses demektir. Kırâat ilminde ise, hata etmek manasına gelir. Bu hata, Kur'an okurken harflerin, sıfatlarında, harekelerinde ve tecvid kaidelerinin uygulanmasında yapılan hatalardır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurur: "Sizler, Kur'an-ı Kerim'i Arab'ın lahn ve savtı (makam ve ezgisi) ile okuyunuz. Fısk ehlinin, Yahudi ve Hıristiyanların lahn ve ezgilerinden sakının."[3650]

3649Sağman Ali Rıza, İlaveli Sağman Tecvidi, Sh:42-43, Yedinci Baskı, İstanbul-1958.

3650 Karakılıç Celâleddin, Tecvid İlmi, Sh:111, Dördüncü baskı, Ankara-1982.

Hadis-i şeriften anlaşılan, Kur'an-ı Kerim'i, teganniden uzak, Cenab-ı Hakk'ın Hz. Muhammed (s.a.v.)'e inzal buyurduğu gibi okumaktır.

Lahn'in çeşitleri: Kur'an-ı Kerim'de yapılan hatalar, Lahn-i Celî ve Lahn-ı Hafî olmak üzere iki çeşittir.

1-Lahn-ı Celî:

Gerek Kur'an ve kırâat ilminde ihtisas sahibi olanların, gerekse Kur'an okumada belli bir seviye kazanmış bulunan herkesin kolayca anlayıp fark edebileceği hatalı okuyuşlardır.

Harflerin aslî sıfat ve mahreçleri üzerinde, hareke ve sükûnlarda yapılan hatalar, lahn-ı celî kapsamına giren hatalardır. Mesela, Tı (ط) harfini, Dal (د) harfi veya Te (ت) harfi olarak okumak yahut Hı (خ) harfini, Ha (ح) harfi veya He (ه) harfi olarak okumak, harflerin asli sıfatları üzerinde yapılan hatalara örnek teşkil eder ki, bu da Lahn-ı Celî kısmına girer.

Bir harekeyi bir başka hareke ile veya sükûnla değiştirmek de aynı hata hükmündedir. Bu değişikliğin manayı bozup bozmaması sonucu değiştirmez. Mesela, اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ lafzındaki te (ت) harfini ötre veya esre ile, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ kavl-i kerimindeki he (ه) harfini üstün veya ötre ile okumak gibi.

Sükûnlar üzerinde yapılacak hatlara gelince, bundan maksat, sakin bir harfe hareke vererek okumaktır. Bu tür okuyuşlarda da mananın bazen bozulması وَلَاحَرَّمْنَامِنْ شَيْءٍ örneğindeki Mim (م) harfini üstün ile okumak gibi. Bazen de bozulmaması,

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ misalindeki Dal **(** د) harfinin esre ve ötre ile okunması gibi. Her iki durumda da lahn-ı celî meydana gelmektedir. Dolayısıyla Kur'an okuyanların mutlaka Lah-ı Celî'nin her çeşidinden sakınması gerekir.

2-Lahn-ı Hafî:

Kur'an okunurken, Kur'an ve kırâat ilminde ihtisaslaşmış kimselerin fark edebileceği hatalardır. Bu tür hatalar manayı bozmaz. Mesela, ihfa, izhar, iklab ve idgamgibi uygulamalarda tecvid kaidelerine uyulmaması, ayrıca Rı (ر) harfinin hükümlerini tatbik etmeme, gunneleri gereği kadar belirtmeme ve kalın okunacak Lâm (ل) harfini ince okuma gibi haller, bu çeşit hatalar kapsamına girerler ve Lahn-ı Hafî'den sayılırlar.

Lahn'in hükmü: Kur'an okuyan kadın ve erkeğin, lahn-ı celî yapmadan Kur 'an okuması farz-ı ayndır. Çünkü lahn-ı celî ile okunan Kur'an çoğu zaman namazı bozar ve haramdır; lahn-i hafi ise mekruhtur.[3651] Bunun için Kur'an'ın böyle bir hatadan arındırılarak okunması gerekir. Bu da Kur'an'ı ehil bir kişiden öğrenmekle mümkün olur. Aslında Allah kelâmını en kısa zamanda bu tür hatalardan uzak ve doğru bir şekilde öğrenmek imkânsız değildir. Yeter ki, boş zamanlarımızın Kur'an öğrenmeye ayıralım.

3651 Karaçam İsmail, İ H. L. İçin Tecvid Bilgisi ve K. K. Kıraarti, İst-1994, Sh:22.

Lahn-ı Hafî yaparak Kur'an okumak namazı bozmaz ise de, Kur'an okuyan herkesin gücü nispetinde bu çeşit hatalardan sakınması gerekir. Cenab-ı Hak herkese hatasız Kur'an okumayı ve okuyup öğrendikleriyle de amel etmeyi nasip etsin. Âmin!

III-HARFLERİN MAHREÇLERİ VE MAHREÇ BÖLGELERİ

Mahreç, harfin sesinin çıktığı yere denir. Kur'an harflerinden her birinin ayrı bir çıkış yeri vardır. Bir harf, kendi mahrecinden çıkarılmazsa ve çıkarma işlemi belli bir usulle yapılmazsa, o harf kendi sesinden ve özelliğinden çok şey kaybeder. Hatta Kur'an âyetlerinde mananın değişmesine sebep olabilir. Mesela, Elhamdü اَلْحَمْدُ kelimesi, "hamdetmek, şükretmek" manalarına gelir. Aynı kelimedeki Ha (ح) harfi, Hı (خ) harfi olarak telaffuz edilirse, "ölmek, bayılmak ve sakin olmak" gibi manalara gelir.

Görüldüğü gibi harfin üzerindeki bir nokta işareti harfin mahrecini değiştirmekte ve dolayısıyla mananın da tamamen değişmesine sebep olmaktadır. Böyle bir hata namaz kılarken yapılırsa, namazın da bozulacağı bilinmelidir. Bu bakımdan her harfin mahrecini çıkış bölgelerine ve noktalarına göre çok iyi öğrenmek gerekir.

Harfler şu beş bölgede bulunan on yedi mahreçten çıkarlar:

- Boğaz,
- Dil,
- Dudaklar,
- Boğaz ile ağız boşluğu
- Geniz.

Bu beş bölgeden, boğaz, dil ve dudaklardaki mahreçler **hakiki** mahreçlerdir.

Boğaz ile ağız boşluğu ve genizdeki mahreçler ise, **takdîrî** veya **itibârî** mahreçlerdir.

• Hakiki Mahreç Bölgeleri:

İçeriden dışarıya doğru çıkan nefesin geçtiği yol üzerinde belli bir noktaya irademizle temas ettirdiğimizde bir ses hâsıl oluyorsa, o sesin meydana geldiği yere hakiki mahreç denir. Aşağıdaki hakiki mahreç organlarımızdan şu harfler çıkar:

1- BOĞAZ: Boğazda üç mahreç varve şu altı harf çıkar: ء ه ع ح خ غ

(ء): Hemze' harfi, boğazın alt tarafından, göğse birleştiği yerin başlangıcından çıkar.

(هـ) : He' harfi, boğazın göğse birleştiği yerin sonundan çıkar.

(ح) : Ha' harfi, tam boğaz ortasının sonundan ve boğaz hafifçe sıkılarak çıkar.

(ع) : Ayn' harfi,boğaz ortasının evvelinden ve boğaz hafif sıkılarak çıkar.

(غ) : Gayn harfi, boğazın ağza açılan kısmının evvelinden çıkar.

خ) Hı' harfi, boğazın ağza açılan kısmının sonundan çıkar.

2- DİL: Dilde on mahreç vardır ve şu on sekiz harf çıkar:

(ق ك ج ش ي ض ل ن ر ط د ت ص س ز ظ ذ ث)

(ق) : Kaf 'harfi, dil kökü üst damağa dayanarak çıkarılır ve daima kalın okunur.

(ك) : Kâf 'harfi, Kaf (ق) mahrecinin bir parmak önünden, dil ortasına doğru çıkar ve Kaf harfi kadar kalın, Türkçedeki "**K**" harfi kadar da ince okunmaz.

(ج) : Cim harfi, dil ortasını üst damağa dokundurup çekmek sûretiyle çıkarılır.

(ش) : Şın harfi, dil ortası kabartılıp üst damağa yapıştırılarak çıkarılır, ince ve yumuşak okunur.

(ي) : Ye' harfi, dilin ortası ile üst damaktan çıkar, ince ve yumuşak okunur.

(ض) : Dâd' harfi, dilin yan kenarlarından birini veya her ikisinin sağ veya soldaki üst yan azı dişlere dokundurulması sûretiyle ve ağız fazla açılmadan çıkarılır ve daima kalın okunur.

(ل) : Lâm' harfi, dil ucunun üst ön dişlerin etine yakın damağa dokundurulması Sûretiyle ve ağız az açılarak çıkarılır. İnce ve kalın okunur. Kalın okunurken dil ortası çukurlaşır.

(ن) : Nûn' harfi, dil ucunun üst ön dişlerin etlerine dokunmasıyla çıkar ve ince okunur.

(ر) : Rı' harfi, dilin en ucu ve bir miktar arkası ile iki üst ön dişlerin kökündeki damaktan çıkarılır.

Bazen ince bazen kalın okunur.

(ط) : Tı'harfi, dil ucunun üst ön dişlerin etlerine yakın olan kısmına dokundurulmasıyla çıkarılır.

Daima kalın okunur.

(د) : Dal' harfi, dil ucunun üst ön dişlerin yukarı bölümüne dokundurulmasıyla çıkar. Türkçedeki "**D**" harfinden farklı olarak daima ince ve şiddetli okunur.

(ت) : Te' harfi, dilin ucu ile ön üst dişlerin yukarısına dokunmak Sûretiyle çıkar. İnce ve açık okunur.

(ص) : Sad' harfi, dil ucunun iki alt ön dişlerin yarısına yakın olan yerine dokunmasıyla çıkar. Daima kalın okunur.

(س) : Sin' harfi, dil ucunun iki alt ön dişlerin yarısından biraz yukarısına, yani uç kısmına doğru dokunmasıyla çıkar ve ince okunur.

(ز) : Ze' harfi, dil ucunun iki alt ön dişlerin baş tarafına dokunmasıyla çıkar ve ince okunur.

(ظ) : Zı' harfi, dil ucunun üst ön dişlerin başlarına yavaşça dokunmasıyla çıkarılır ve daima kalın okunur.

(ذ) : Zel harfi, dil ucunun üst ön dişlerin başından hafif dışarı taşmasıyla çıkar. Biraz peltekçe okunur. İnce ve yumuşak seslidir.

(ث) : Se' harfi, dil ucu biraz dışarı çıkarılır, üst ön dişler hafifçe bastırılarak yumuşak ve peltekçe telaffuz edilir.

3- DUDAKLAR: Dudaklarda iki mahreç vardır ve şu dört harf çıkar:

(**ف ب م و**)

(**ف**) : Fe' harfi, üst ön dişlerin uçları alt dudağın içine basarak çıkarılır. Daima ince ve yumuşak okunur.

(**ب**) : Be' harfi, dudakları kuvvetlice kapamak suretiyle çıkarılır, ince ve açık okunur.

(**م**) : Mim' harfi, dudak uçlarının yavaşça birbirine kapanması suretiyle çıkarılır. Daima ince ve genizden gelen bir sesle okunur.

(**و**) :Vav' harfi, dudakların yan kenarları kapalı, uçları açık olarak ileri doğru uzatılmak suretiyle çıkarılır.

- **Takdîrî veya İtibarî Mahreç Bölgeleri:**

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Takdiri veya İtibari Mahreç yerleri iki kısımdır:

4- BOĞAZ İLE AĞIZ BOŞLUĞU: Boğaz ile ağız boşluğundan, med harfleri denilen ve harekesiz olan Vav (و), Ye (ى) ve Elif (ا) harfleri çıkar. Bunları med bahsinde ayrıca ele alacağız.

5- GENİZ: Genizden de "Gunne" sesi çıkar. Gunne, genizden gelen gizli ses demektir. İlerideki bahislerde bu konu daha detaylı anlatılacaktır.

IV-HAREKE VE SÜKÛN

a- Hareke: Harflerin seslendirilmesi için alt ve üstlerine konan işaretlere hareke denir.

Arapça'da Türkçe'deki gibi sesli harf yoktur. Bütün harfler sessizdir. Bu nedenle harflerin seslendirilmesi "**hareke**" denilen şu işaretlerle yapılır.

Üstün: Harfin üstüne konan düz ve yatık çizgiye (ـَـ) "üstün" denir ve Türkçedeki "**A ve E**" harflerinin görevlerini yaparlar. Eğer kalın sesli bir harfin üzerinde ise, bulunduğu harfe "**A**" sesini, ince sesli harfin üzerinde ise "**E**" sesini verdirir. "**Sa-de-me**" صَدَمَ örneğindeki gibi.

Sad (ص)harfi kalın harf olduğu için ona "**A**"sesini**,** mim(م) ve dal (د) harfleri de ince sesli harf oldukları için onlara da "**E**" sesini verdirmiştir. Ancak kalın sesli yedi harfin dışında kalan Rı (ر)harfi, harekesi üstün olduğu zaman "**A**" sesi ile okunur. İleride bu harf, "Ra"(ر) harfinin hükümleri bahsinde bütün hususiyetleriyle incelenecektir.

Esre: Harfin altına konan düz ve yatık çizgiye(ـِـ)"esre" denir. Birçok kitaplarda öğretmek amacıyla Türk alfabesindeki "I ve İ" harflerinin görevlerini yapan bir işaret olarak gösterilmiştir. Aslında Arap lisanında sadece "**İ**" sesi vardır. "İ-bi-li" إِبِلٌ örneğinde olduğu gibi.

Ötre: Yine harfin üstüne konan virgül şeklindeki başı yuvarlak çizgiye de (ـُـ) "ötre"denir. Esrede olduğu gibi, genelde öğretmek amacıyla bazı kitaplarda Türkçe alfabesindeki " U ve Ü" sesli harflerinin görevlerini yapan bir işaret olarak gösterilmiştir. Ancak Kur'an alfabesindeki harflerin seslendirilmesinde sadece "**Ü** ile **U**" sesi arasında bir okuyuş geçerlidir. Mesela, "Su-hu-fu" **(** صُحُفُ) ve (عُنُقُ) örneklerinde olduğu gibi: Sad (**ص**) ve Ha(ح) harfleri kalın sesli harflerdir. "Fe (**ف**) harfi ise ince sesli harftir. Keza, Ayn (**ع**) ve Nun (**ن**) harfleri ince, Kaf (**ق**) harfi ise kalındır. Buna rağmen her üçü de "**Ü** ve **U**" sesi arasında bir ses ile okunmaktadır. Ötreli harf okunurken, dudakların tam manasıyla önde toplanması gerekir.

Anlaşılıyor ki, bu noktada çok dikkatli olunmalı ve yanlış okuyuş ve alışkanlıklara meydan verilmemelidir. Bunun için de başlangıçta ehil bir öğreticinin ağzından öğrenmek gerekir.

Bu harekelerin Arapça'daki isimleri sırasıyla **fetha, kesre** ve **damme'**dir.

Harekelerle ilgili uygulama yapmak için, kitabımızdaki "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş" adlı metinin tablo: 4'de yer alan alıştırmalardan yararlanınız.

Yukarıda açıkladığımız bu üç temel seslendirme işaretleri olan harekelerden başka, bazı yardımcı seslendirme işaretleri de vardır. Bu yardımcı işaretler şunlardır: **Tenvin, sükûn (cezm), şedde ve med (uzatma) harfleri**'dir. Bunların da öğrenilmesiyle Kur'an okumaya geçiş sağlanmış olacaktır. Şimdi bunları sırasıyla anlatalım:

b- Tenvin:

Tenvin, iki üstün, iki esre ve iki ötre'ye denir. Aşağıda parantez içerisinde görüldüğü gibi

İki üstün: (ـًـ);İki esre: (ـٍـ) ; **İki ötre:(ـٌـ)**. Tenvin işaretleri kelimelerin son harfine gelir ve geçiş halinde o son harfler "En-İn ve Un" şeklinde cezmli (sakin) nûn (نْ) varmış gibi okunur. اَجَلاً = اَجَلَنْ tenvinin sakin nûn'dan farkı, yazıda harf olarak bulunmamasıdır اَجَلاً örneğinde görüldüğü gibi.

İki üstün'ün görevi: Genellikle elif üzerine yazılır.وَلَدًا kelimesinde görüldüğü gibi. Ancak, Yuvarlak (ة) "**Te**" harfleri iki üstünlü olduklarında, üzerlerine konan iki üstün elifsiz yazılır. (بَقَرَةً) gibi.

İki üstün ince harfleri "**En**", kalın harfleri de "**An**" sesi ile okutur. Harecen خَرَجًا ve Meradan مَرَضًا kelimelerinde olduğu gibi.

İki esre'nin görevi: Harfin altına yazılır ve yazıldığı harfi "**İn**" sesi ile okutur. Veledin (وَلَدٍ) gibi.

İki ötrenin görevi: Harfin üzerine yazılır ve ilgili harfleri "**Ün** ile **Un**" sesi arasında bir sesle okutur. Mesela, Kalemün قَلَمٌ örneğindeki gibi. Tenvinle ilgili uygulamayı, "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş"adlı metnin tablo: 5'deki ilgili bölümden yararlanarak yapabilirsiniz.

c- Sükûn (Cezm=Tutar):

Sükûn hareketsizlik demektir. Alâmeti cezm'dir. Cezm, harflerin üzerine konan ve sıfıra benzeyen yuvarlak küçük bir işarettir. Cezm işareti,(ْ) parantez içerisinde görüldüğü gibi harf üzerine konan yuvarlak bir işarettir

Görevi: Cezm işareti, yan yana gelen iki harften birincisini, ikincisine bağlıyarak beraberce okunmalarını sağlar. Yani cezmli harf seslendirilmez, bir önceki harfin kendisine çarpılmasıyla avazsız olarak sadece temsil ettiği ses belirlenecek bir şekilde okunur. Üzerinde cezm işareti bulunan harfe "**sakin**" harf denir. Bu durumda sükûnun belirtisi "cezm" olmuş oluyor.

Cezm ile ilgili uygulama yapmak için, Kur'an-ı Kerim'i okumaya giriş adlı metinin tablo: 6'daki alıştırmalarından faydalanınız.

d- Şedde:

Harflerin üzerine yazılan ve (ّ) parantez içerisinde görüldüğü gibi üç dişli küçük bir işarettir.

Görevi:Üzerinde şedde işareti bulunan harf; birinci defa cezmli gibi, ikincisinde ise kendi harekesi ile okunur. Böylece bir harf iki defa okunmuş olur. Bu yüzden şedde'ye iki defa okutan işaret denmiştir. "Celle**"**

جَلَّ = جَلْ لَ örneğinde görüldüğü gibi.

Bu örnekte birinci okunuşta cim (ج) harfi, lâm (ل) harfine önce tutturulmuş, sonra da lâm (ل) harfi üzerinde bulunan üstün harekesi ile tekrar ikinci defa okunmuştur.

Şedde ile ilgili alıştırma yapmak için, "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş" adlı metnin tablo: 7'deki şedde uygulamalarından faydalanabilirsiniz.

e- Med (Uzatma) Harfleri ve Görevleri:

Med, uzatma demektir.Kur'an-ı Kerim'de harfler bazen uzatılarak okunurlar. Bu uzatma, med harfleri dediğimiz Vav (و), Ye (ى) ve Elif (ا) harfleri ile olur. Bunlar kelime içerisinde kendisinden önceki harfi uzatarak okuturlar. Fakat kendileri okunmazlar. Bu harflerin uzatma görevlerini yapabilmeleri için:

Vav(و) harfi; kendisi sakin (harekesiz), kendisinden önceki harfin harekesinin de ötre olması gerekir. "Eûzü" اَعُوذُ örneğinde olduğu gibi. Burada vav (و) harfi, kendinden önceki Ayn (ع) harfinin ötresini uzatarak okutmaktadır.

Ye (ى) harfi kendisi sakin, kendisinden bir önceki harfin de harekesi esre olmalıdır.

Kîyle قِيلَ örneğinde olduğu gibi. Burada ye (ى) harfi, kendisinden önceki kaf (ق) harfinin esresini aşağı doğru çekerek okutmaktadır.

Elif (ا) harfi kendisi sakin, kendisinden bir önceki harfin harekesi ise üstün olması gerekir. Mâliki مَالِكِkelimesinde olduğu gibi. Burada da elif (ا) harfi kendisinden önceki mim (م) harfinin fethasını (üstün harekesini) yukarı uzatarak okutmaktadır.

Bu uzatmanın süresi "**Âlim**, **İlmî** ve **Mûcize**" kelimelerini söylerken uzattığımız miktar kadardır.Bu uzatmaya bir elif miktarı da denir. Süre olarak bir elif miktarı iki saniyeye yakın bir zamana denktir.

Bu konu ile ilgili uygulama yapmak için "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş" adlı metnin tablo: 8'deki bölümüne bakınız.

f-Yazıda görülmeyen med harfleri:

Med harfleri yazıda olmadığı halde bazen varmış gibi kabul edilirler. Var kabul edildikleri yerlerde bir evvelki harfi uzatarak okuturlar. Böyle durumlarda uzatılacak harflerin üzerine ve altına orada uzatma yapılacağını belirten dikeyçizgi şeklinde üstün ve esreişaretleri konur.Okuyana kolaylık olsun diye uzatan elif (ا)'in bulunduğu yere konan bu dik işarete (.. '..) "Asar", uzatan **ye** (ى) harfinin bulunduğu ve harfin altına konan işarete de (..ٖ.) "Çeker" adı verilir.

Aşağıdaki şu örnekler bu konuyu daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır:

طَهَ ، اَ مَنَ ، ذٰلِكَ ، اِلَهٌ ، رَحْمَنٌ ، بِهِ ، نَفْسِهِ ، بِاَمْرِهِ ، مِنْ ذَنْبِهِ ، بِعِلْمِهِ

- **Bazı kelime sonlarında görülen"He"(ه)harfinin okunuşu:**

I-Bazı kelimelerin sonunda görülen he (ه) harfinden bir önceki harf harekeli (üstün, esre ve ötre'li) ise, bu durumda he (ه) harfi aşağıdaki ikinci ve üçüncü maddelerde görüldüğü gibi uzatılarak okunur.

II-He (ه) harfinden önceki harfin harekesi üstün veya ötre ise, He (ه) harfinden sonra uzatan bir Vav(و)harfi varmış gibi uzatılarak okunur. رَبُّهُ ، لَهُ. Örneğinde olduğu gibi.

III-He (ه) harfinden önceki harfin harekesi esre ise, He (ه) harfinden sonra uzatan bir Ye (ى) harfi varmış gibi uzatılarak okunur. **هٰذِهِ ، بِهِ** örneğinde olduğu gibi.

IV-Şayet he (ه) harfinden bir önceki harf uzatılarak okunuyorsa veya sakin (cezm) ise, he (ه) harfi uzatılmaz. Şu örneklerde görüldüğü gibi: مِنْهُ ، اِلَيْهِ ، فِيهِ ، اِلَهَ ، اِلَهٌ

- **Uzatan Elif (ا) Yerini Tutan "Vav" (و) ve "Ye" (ى) Harfleri:**

Kur'an-ı Kerim yazısına mahsus olmak üzere med harfi olan elif (ا), bazen **Vav** (و), bazen de **Ye** (ى) harfi şeklinde yazılır. Bu Vav (و) ve Ye (ى) harfleri tıpkı uzatan Elif gibi kendisinden bir önceki harfi "Â" diye uzatırlar. Okuyucuya kolaylık sağlamak için uzatılan bu harflerin üzerine genellikle şu dik çekme işareti (-ٕ-) konur. Aşağıdaki şu örneklerde olduğu gibi:

زَكٰوةٌ ، صَلٰوةٌ ، طُوبٰى ، مُوسٰى ، صَلّٰى ، اِحْدٰيهُمَا ، هَل اَتٰيكَ ،حَيٰوةٌ.

- **Med İşareti:**

Bir de fazla uzatılması gereken yerlerde uzatılan harfin üzerinde (~) parantez içerisinde görüldüğü şekilde bir işaret bulunur. Bu işarete çok uzatan med işareti denir. Bu med işareti, bulunduğu yerin bir elif miktarından daha fazla uzatılacağını gösterir. Fakat kendisinde uzatma görevi yoktur. Ayrıca bu med işaretinin uzunca ve düz yazılmış üs-

tün harekesi ile de karıştırılmaması gerekir. Şu örneklerde med işareti açıkça gösterilmiştir.

مَآ اَعْبُدُ ۞ اَلدُّعَآءُ , اَلشُّهَدَآءُ , وَلآ اِلَهَ , اِنَّآ أعْطَيْنَا.

Bu konularla ilgili alıştırma yapmak için "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş" adlı metnin tablo: 9'daki uygulamalarını okuyunuz.

- **Elif Lâm Takısı:**

"Elif Lam" takısının durumunu tecvid açısından ilerideki konularımızda ele alacağız. Ancak, Kur'an'a giriş metnindeki kelimeleri okuyabilmek için bu konu hakkında kısa da olsa bir ön bilgi vermekte yarar vardır.

Arapçada bazı kelimelerin başına o kelimeyi belirli hale getirmek için"Lam-ı Tarif "adı verilen El (اَلْ) takısı getirilir. Bazen bu El (اَلْ) takısındaki "Hemze ve Lâm"harflerinden her ikisinin de okunduğunu, bazen de her ikisinin okunmadığını, bazı kereler de sadece hemzenin okunmadığını görürüz.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu durumun bir kurala bağlı bulunduğunu ve tecvidle ilgili bir konu olduğunu ilerideki bahislerde göreceğiz. Şimdilik şu örnekleri vermekle yetineceğiz. **Örnek:**

اَلْكِتَابُ ، اَلْقَلَمُ ، اَلْمَدِينَةُ ، اَلْمَكَّةُ ، اَلْعِلْمُ ، اَلْمُسْلِمُ.

اَلشَّمسُ , اَلزَّكَاةُ ۞ اَلنَّارُ ، اَلصَّالِحَاتُ ، اَلسَّيِّئَةُ.

مِنَ الْكِتَابِ ،وَالَّيْلِ ، اِنَّ الْلاَرْضَ ، رَبُّ الْعَرْشِ ،وَالْعَصْرِ.

Ayrıca bu konuyla ilgili "Kur'an-ı Kerim'i Okumaya Giriş" adlı metinin tablo:13 bölümündeki alıştırmalardan da yararlanılabilir.

V- MED VE MED ÇEŞİTLERİ:

Bundan önce uzatan harfler manasına gelen şu üç med harfini

(ا،، ى و) görmüştük. Şimdi bu konuyu tecvid açısından ele alacağız.

Med, uzatmak demektir. Yani harfin üç harekeden (üstün-esre- ötre) biri doğrultusunda uzatılarak okunması halidir. Med harflerinin sağladığı bu uzatma olayı, Aslî ve Fer'î med olmak üzere iki çeşit olarak karşımıza çıkar. Şimdi bunları sırası ile ele alalım:

A- ASLÎ MED:

1-MEDD-İ TABİÎ (TABİÎ) MED:

Med harflerinden (و ى ا) biri her hangi bir harfin önünde bulunur ve kendinden sonra da sebeb-i medden (uzatma sebeplerinden) hemze yahut sükûn bulunmaz ise bu med çeşidine aslî med veya Medd-i Tabiî (tabiî med) denir. اُوتِينَا ،نُوحِيهَا örneklerinde görüldügü gibi.

Bu misallerden نُوحِيهَا kelimesinden nûn (ن) harfini, med harflerinden ileri doğru uzatan vav (و) harfi; ha (ح) harfini, med harflerinden aşağıya doğru çeken ye (ى) harfi;

he (ه) harfini ise med harflerinden yukarı doğru uzatan elif (ا) harfi vardır.

Görüldüğü üzere bu med harflerinden sonra fazla uzatmaya sebep olacak olan sebeb-i med'den hemze veya sükûn bulunmamaktadır. Bu nedenle medd-i tabiî olmuşlardır.

Medd-i Tabiî'nin uzatılma miktarı bir eliftir. Bir elif miktarı ise; açık olan bir parmağı yumacak, kapalı olanı açacak veya elif lafzını söyleyecek kadardır.

Daha önce de açıkladığımız gibi, med harfi her zaman yazıda açık olarak görülmez. Bazen takdiridir. Şu örneklerde olduğu gibi. (بِهِ , لَهُ , وَاللهِ)

Bu örneklerden birincisinde he (ه) harfini uzatan takdirî bir ye (ى) harfi, ikincisinde yine he (ه) harfini (zamirini) uzatan takdiri bir vav (و), üçüncüsünde de Allahlafzının lâm harfini uzatan takdirî bir elif (ا) vardır.

- **Med Sebeplerinden Hemze ve Sükûn:**

Fer'i medd'in izahına geçmeden önce med sebeplerini açıklamakta yarar vardır.

Bir elif miktarından daha fazla uzatmaya sebep olan med sebepleri hemze ve sükûn olmak üzere iki tanedir.

- **Hemze:**

Hemze, elif ile karıştırılmamalı ve eliften farklı bir harf olduğu bilinmelidir. "hemze" veya "hemze elif"adı verilen bu harf, Kur'an alfabesindeki hece harflerinin ilkidir. Elif ise, hareke alan müstakil bir harf değil, sadece med harfidir.

Ayrıca, hemzenin yazılışında şu iki hususun bilinmesinde de yarar vardır:

1-Hemze, kelimenin evvelinde harekeli elif (ا) şeklinde dikey olarak bulunur ، اَجَلَ
اَمَرَ ، اَبَدَ ، اَرْسَلَ ، اِفْعَلَ ، اَكْرَمَ ، اِقْرَأْ ، اُكْتُبْ ،اَكَلَ اَخَذَ ،

2-Hemze, kelimenin ortasında ve sonunda bazen dik (ا), bazen de (ء) ayın harfinin başına benzer bir şekilde harekeli veya sakin olarak yazılır. Her iki yazılışta da eğer hemze, med harfinden sonra gelirse med sebebi olur.

Aşağıdaki örnekleri bu ifadelerimiz doğrultusunda inceleyiniz.

سَاَلَ , نَشَاَ , يَأْكُلُ , مُؤْمِنٌ , رَاَيْتَ , أَجْرًا.

اَلنِّسَآءُ , اَلشَّتَآءُ , وَمَآاَنْزَلَ , مَآاَتَيْتُمْ , جَآءَ , سُوءَ , سِيئَتْ .

Kelimelerin evvelindeki hemzeler "**vasılhemzesi**" ve "**kat'ıhemzesi** " diye ikiye ayrılırlar.

Başlangıcında hemze bulunan kelimeden önce gelen bir harfi veya bir evvelki kelimenin son harfini o hemzeli kelimeye birleştirdiğimizde okuyuş halinde hemze düşer okunmazsa, bu vasıl hemzesidir. Şayet Hemze düşmez okunursa bu da kat'ı hemzesidir.

Vasıl hemzesine örnek: قَدِ اقْتَرَبَ ، اَلَّذِى اِسْتَوْقَدَ نَارً

Kat'ı hemzesine örnek: اَاَنْتُمْ ، اَ اْلآثِمُ

- **Sükûn:**

Sebeb-i Meddin ikincisi de sükûndur. Sükûn, harekesizlik demektir. Alâmeti cezm (ْ-) işareti olup, **Ârızî** ve **Lâzımî** sükûn olmak üzere iki kısma ayrılır.

1-**ÂrızîSükûn:** Kur'an okurken durulduğunda ortaya çıkan, geçildiğinde kendiliğindenkaybolan sükûna denir."Elhamdü lillahi Rabbi'l âlemîn" اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِين âyeti üzerinde durulduğu zaman, âyetin son harfi olan nûn harfi "âlemîn" عالَمِينْ şeklinde cezmli okunur. Geçildiğinde ise "âlemîne" عَالَمِينَdiye sonundaki harekesi ile okunur. İşte böyle sükûna, ârızî sükûn denir.

2-**Lâzımî Sükûn:** Kur'an-ı Kerim okurken durulduğunda da, geçildiğinde de varlığını devam ettiren sükûndur. şu örneklerde olduğu gibi.

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ، حٰمٓ ، صٓ ، يٰسٓ، آلٓانَ ، وَلاَالضَّآلِّينَ.

Bu örneklerde görülen cezmli harflerin sükûnu lâzımî sükûndur. Ayrıca şeddeli görülen ve aslında aynı olan iki harften birincisinin sükûnu da lâzımî sükûndur.

B- FER'İ MED:

Med çeşitlerini izah etmeden önce, kendileriyle bağlantılı olan fer'i med hakkında kısa bir açıklama yapmakta yarar vardır.

Med harflerinden sonra sebebi medden hemze veya sükûn bulunursa, fer'i med olur. Demek ki, fer'i meddin sebepleri hemze ve sükûn olmak üzere iki tanedir.

Aslî med bir elif miktarı uzatıldığı halde, fer'i med, bir elif miktarından daha fazla uzatılmaktadır. Bu bakımdan fer'i medde "**mezidmed**" de denir.

Yukarıda açıklandığı gibi, fer'i meddin sebepleri olan hemze ve sükûnun, med sebebi olabilmesi için kendilerinden önce bir med harfinin bulunması şarttır. Şu örneklerde görüldüğü gibi:

جِيٓءَ ، يَآأَيُّهَا الَّذِينَ ، سُوٓءَ ، يَعْلَمُونَ ، وَلاَ الضَّآلِّينْ.

Beş kısma ayrılan Fer'i med'in bir kısmı vacip, bir kısmı da caiz hükmündedir. Şimdi, bazı yönlerden birbirinden farklı olan bu beş konuyu bir bir açıklayalım:

1- MEDD-İ MUTTASIL(BİTİŞİK MED):

Muttasıl kelimesi lügatte bitişik anlamına gelir.

Med harflerinden sonra sebebi medden hemze gelir ve med harfi ile aynı kelimede yan yana, bitişik bulunursa Medd-i Muttasıl meydana gelir.

Örneklerinde olduğu gibi : جَآءَ ، جِيٓءَ ، سُوٓءَ ، اَلْمَلٰئِكَةُ.

Bu örneklerde görüldüğü üzere med harfi ile Sebeb-i Medden Hemze (ء) arka arkaya, aynı kelimede gelmişlerdir.

Bu örneklerden üçünde med harfleri açık yazıldığı halde sadece اَلْمَلٰئِكَةُ kelimesinde, Lâm (ل) harfini uzatan elif (ا) takdiri olarak vardır.

- **Medd-i Muttasıl'ın Hükmü:**

Medd-i Muttasıl olan yerleri aslî medden en az bir elif miktarı daha fazla uzatarak okumak vaciptir. Çünkü kırâat imamlarından hiçbirisi muttasıl meddi kasr[3652] derecesinde okumamış ve hepsi de med yaparak okumuşlardır. En fazla uzatma miktarı ise beş eliftir.

- **Kırâat İmamız Âsım'ın uygulaması:**

Kırâat imamı Âsım[3653] ise, Medd-i Muttasıl'ı dört elif miktarı uzatarak okumuştur. Âsım'ın Hafs yolu ile gelen kırâatini benimsediğimiz için biz Türkler de bu meddi dört elif miktarı uzatarak okuruz.

Medleri dört veya beş elif miktarı çekerek ağır ağır okumaya "**Tertil**" veya "**Tahkik**" denir. Bu husus ileride ayrıca açıklanacaktır. Muttasıl med'le ilgili şu örnekleri dikkatlice okuyalım : هَؤُلَآءِ ، مِنَ السَّمَآءِ ، لِمَنْ يَشَآءُ ، اَنْ تَبُوءَ ، وَلَاطَآئِر

2- MEDD-İ MUNFASIL (AYRIK MED):

Munfasıl kelimesinin lügat anlamı, bitişik olmayan, ayrı olan demektir.

Tecvid açısından Medd-i Munfasıl, med harflerinden sonra sebeb-i medden hemze gelir ve bu hemze, med harfi ile başka başka kelimelerde bulunursa, ayrı med anlamına gelen munfasıl med olur. Şu örneklerde olduğu gibi:

وَمَآ اَنْزَلْنَا ، يَآاَيُّهَا الَّذِينَ ، فِي اَىِّ سُورَةٍ ، قَالُوآمَنَّا.

Bu örneklerde med harfi ile med sebebi hemze kırmızı renkte gösterilmiştir. Dikkat edilirse, med harfi birinci kelimenin sonunda, hemze ise ikinci kelimenin başında, yani ayrı ayrı kelimelerde, fakat peş peşe gelmişlerdir.

- **Med sebebi hemzenin yazılışı:**

Genel olarak Kur'an hattında muttasıl meddeki sebeb-i med hemzesi (ء) parantez içerisindeki gibi ayın harfinin başına benzer bir şekilde yuvarlak yazıldığı halde, munfasıl meddeki hemze (ا) parantez içerisinde görüldüğü gibi dik yazılır. Diğer med çeşitlerinde olduğu gibi burada da med harfi bazen yazıda açık olarak bulunmaz, takdiri olarak bulunur. Şu örneklerde olduğu gibi:

اَنَّمَا لَهُ اَخْلَدَهُ ، اِنَّ هَذِهِ اُمَّتُكُمْ.

- **Medd-i Munfasılın Hükmü:**

Munfasıl meddin uzatılması caizdir. Çünkü bu meddin bir elif miktarından daha fazla uzatılması konusunda kırâat imamları arasında ittifak yoktur. Bazıları en az uzat-

---

3652 Kasr: kısaltmak demektir. Kelimenin her hangi bir harfini uzatmadan okumaktır. Burada kasdedilen Muttasıl Meddi bir elif mitarından fazla okumaktır.

3653 İmam Âsım, Kûfe'li olup, hicri 127'de vefat etmiştir. Künyesi, Âsım b.Behdele Ebî'n Necût Bbû Bekr el-Kûfî'dir. Daha önce de açıkladığımız gibi, meşhur yedi kırâat imamlarından biri olup, İslam dünyasının büyük bir çoğunluğu, Kur'an-ı Kerim'i onun kırâati üzere okumaktadır. Kırâat ilmindeki hocası, Tâbiûn'un ileri gelenlerinden Ebu Abdurrahman es-Sulemî dir.

ma miktarını bir elif kabul etmişledir. Bazıları da medd-i tabiye bir iki elif miktarı ilâve ederek okumuşlardır. Hatta beş elif miktarı okuyan kırâat imamları da vardır. Ancak kırâat imamı Âsım, medd-i muttasılda olduğu gibi bunda da dört elif miktarı uzatarak okumayı tercih etmiştir.[3654]

Hafs Hazretlerinin bu meddi bir veya iki elif miktarı uzattığı kuvvetli rivayetler arasındadır. Dolayısıyla, İmam Âsım'ın Hafs yoluyla gelen kıraatini tatbik edenler, munfasıl meddi tereddütsüz bir veya iki elif miktarı uzatarak okuyabilmektedirler.

3- MEDD-İ LAZIM:

Fer'i medlerden üçüncüsü de medd-i lâzım'dır. "Lâzım" kelimesi, lüzumlu, gerekli anlamlarına gelmektedir.

Bir kelimede med harflerinden hemen sonra med sebebi olarak "lâzımî sükûn"[3655] bulunuyorsa medd-i lâzım meydana gelir.

• Medd-i Lazımın Hükmü:

Medd-i lâzım bulunan bir kelimeyi okurken, ister kendisinde durulsun, ister geçilsin dört elif miktarı uzatarak okumak vaciptir. Zira kırâat imamları arasında dört elif miktarından daha az okuyan yoktur. Hepsi de dört elif miktarı uzatılmasında ittifak etmişlerdir. Bununla beraber ibnü'l-Cezerî üç elif miktarı okuyanların da bulunduğunu, hadr ile okuyanların ise iki elif miktarı uzattıklarını belirtir.[3656]

- **Medd-i Lazımın Bölümleri:**

Medd-i lâzım, okunuşları itibariyle hem kelimede, hem de harfte müsakkal (ağır) veya muhaffef(hafif) olmak üzere dört şekilde bulunurlar:

a-Kelime-i Müsakkal: Ağır kelime demektir. Okunuşta dile ağırlık verdiği ve telaffuzunda zorluk olduğu için bu isim verilmiştir. Dolayısıyla med sebebinin kelimede şiddetli olarak bulunması halidir. Yani bu tür kelimelerde med harfinden sonra gelen sakin harf idgamlı durumdadır. Şu örneklerde olduğu gibi: أَتُحَآجُّونَنَا ، وَلَاالضَّآلِّينَ

Bu örneklerde görüldüğü üzere, iki harften biri sakin, diğeri harekeli olarak yan yana geldikleri için birinci harf, ikinci harfe idgam edilmiştir. Bu idgamı göstermek için de ikinci harf üzerine şedde işareti konmuştur. Bu misallerde lâzımî sükûn birinci harf üzerindedir.

b-Kelime-i Muhaffef: Hafif kelime demektir. Telaffuzunda zorluk olmadığı ve okunuşu kolay olduğu için bu isim verilmiştir.

Med sebebinin kelimede şeddesiz olarak bulunmasıdır. Diğer bir ifade ile kendi-

---

3654 en-Neşr, I, 313, İthaf, Sh: 8.

3655 Lâzımî sükûn: Kur'an okurken her hangi bir yerde durulduğunda da, geçildiğinde de sükûn olarak varlığını koruyan sükûn'a sükûn-i lâzım denir.

3656 en-Neşr, I / 317.

sinde idgam bulunmayan kelime demektir. (آلْآنَ) gibi.

Bu örnekte görüldüğü üzere, med harfi olarak hemzeyi uzatan mukadder bir elif ile lâm (ل) harfinin lâzımî sükûnu aynı kelimede yan yana bulunmuşlardır.

c-Harf-i Musakkal: Ağır harf demektir. Med sebebinin harfte şeddeli olarak bulunmasıdır. Burada söz konusu edilen harf Kur'an-ı Kerim'de isimleriyle okunan ve bazı sûrelerin başında yer alan "Mukattâ" harfleridir.[3657] Şu örnekleri dikkatlice inceleyelim:

الٓمٓ = اَلِفْ لآمْ مِيمْ ، الٓمٓصٓ = اِلِفْ لآمْ مِمْ صَاد , طٰسٓمٓ = طَاسِينْ مِيمْ.

Okunuşları karşılarında gösterilen bu harflerden birinci ve ikinci örneklerde sakin bir mim (مْ)harfinin harekeli bir mim (م) den önce geldiğini ve sakin olanların harekeli olanlara idgam edilerek okunduğunu; yine üçüncü misalin okunuşunda da sakin bir nûn (نْ) harfinin, harekeli mim (م) denönce geldiğini ve bu nûn harfinin mim harfinde idgam edilerek okunduğunu görüyoruz.

d-Harf-i Muhaffefe: Hafif harf demektir. Med sebebinin harfte şeddesiz, fakat cezmli olarak bulunması halidir. "Mukattâ" harflerinin bir kısmı harf-i muhaffefe durumundadır. Şu örneklerde olduğu gibi:

طٰسٓمٓ = طَا سِينْ ، عسقٓ = عَينْ سِينْ قَافْ ، يٰسٓ = يَا سِينْ ، حٰمٓ = حَا مِيمْ،

نٓ = نُونْ ، صٓ = صَادْ ،قٓ= قَافْ ، الٓرٰ = اَلِفْلآمْرَا

Bu örneklerdeki lafızların son cezmli harfleri, harf-i muhaffefedirler. Böylece bu dört maddeyi açıklamak Sûretiyle medd-i lâzım'ı tamamlamış bulunmaktayız.

4- MEDD-İ ARIZ:

Fer'i medlerden dördüncüsü Medd-i Ârız'dır.

"Ârızî" kelimesi lügatte, önce yok iken sonradan gelip çatan, musallat olan demektir. Tecvid ıstılahında medd-i arız, med harflerinden sonra sebeb-i med'in arızî sükûn olarak kelime sonunda bulunmasıdır.

Daha önce de açıkladığımız gibi arızî sükûn; durulduğunda ortaya çıkar, geçildiğinde de ortadan kalkar. Bunun için bu medde "**vakıf meddi**" de denir. Şu örneklerde olduğu gibi:

اَلْحَمْدُ لِلّٰه رَبِّ الْعَلَمِينْ ، اَلرَّحْمَنِ الرَّحِيمْ ، مَالِكِ يَوْمِ الدِّينْ ، وَاللهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادْ ،وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمْ , اَنْتَ الْوَهَّابْ ، وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونْ.

Bu âyet-i kerimeleri okurken üzerlerinde durduğumuz (vakfettiğimiz) da son harflerindeki asıl harekeleri ortadan kalkar, yerine sükûn gelir. İşte bu sükûn, arızî sükûndur. Çünkü kelimenin aslından olmayıp, vakıf sebebiyle gelmiş bulunmaktadır. Şayet bu âyetleri, kendilerinden sonraki âyetlere bitiştirerek okursak, o zaman sükûnlar

---

3657 "Mukatta" harfleri, Kur'an'da 29 Sûrenin başında bulunan 14 harften ibarettir. Bu *harflerden* (ع) *harfi medd-i lîn, şu harfler,* (س ص ق ك ل م ن) medd-i lâzım, diğerleri ise medd-i tabîi olurlar.

kalkar ve kelimenin asıl harekesi ortaya çıkar.

- **Medd-i Arızın Hükmü:**

Medd-i Ârız'ın uzatılarak okunması caizdir. Çünkü bütün kırâat imamları şu üç vecih üzere okunmasını caiz görmüşlerdir:

1-**Tûl:** Uzun okumaktır ve dört elif miktarıdır.

2-**Tavassut:** Orta uzunlukta okumaktır ve iki, üç elif miktarıdır.

3-**Kasr:** Kısa okumaktır ve en az bir elif miktarıdır.[3658]

- **Harekenin durumuna göre vecihler:**

Medd-i Ârızın okunuşunda, vakıf halinde ârızî sükûnun bulunduğu harfin aslî harekesine göre şu vecihler caiz olur:

a-Aslî hareke üstün olduğu zaman vakıf halinde:

1-Tûl**.**2-Tevassut.3-Kasr.

b-Esre olduğu zaman vakıf halinde:

1-Tûl**.**2-Tevassut.3-Kasr. 4-Kasır ile Revm.[3659]

c-Ötre olduğu zaman vakıf halinde:

1-Tûl.2-Tevassut.3-Kasr.4-Tûlileişmam.[3660]5-Tevassutileişmam.6-Kasrileişmam. 7-Kasır ile Revm.

5-MEDD-İ LÎN:

Medd-i Lîn, yapılışı ve okunuşu diğer medlerden biraz farklıdır.

"Lîn" kelime olarak sözlük anlamı itibariyle, yumuşaklık manasına gelir. Tecvid ıstılahında medd-i lîn, bir kelimede Vav (و) ve Ya' (ى) harfleri sakin (cezmli) olarak bulunursa, kendilerinden önceki harfin harekesi de üstün olursa, bu Vav (و) ve Ya' (ى) harfleri yumuşak okunur, dolayısıyla lîn harfleri olmuş olur.

Lîn harflerindeki uzatma med harfleri olan (و ve ى) harflerinin sağladığı uzatma gibi değildir. Sadece hakikî harf olan (و ve ى)'nın sükûnlarının akmasındandır. Bu bakımdan bu harflere lîn harfleri denmiştir.

- **Lîn harflerinden sonra gelen med sebebi sükûnlar:**

Bir kelime içerisinde lîn harflerinden hemen sonra med sebeplerinden lâzımî sükûn veya arızî sükûn gelirse, Medd-i Lîn meydana gelir. كٓهيٰعٓصٓ ، حٰمٓعٓسٓقٓ gibi.

Bu örneklerdeki عَيْن telaffuzundaki ifade de görüldüğü üzere, lîn harflerinden sonra lâzımî sükûn gelmiştir.

3658 eL-Kavlü's-sedid fi ilmi't-Tecvid, Sh: 53.

3659 Revm: Sebeb-i med olan harfin harekesini gizli bir ses ile talep etmeye veya belirtmeye denir.

3660 İşmam: Sükûndan sonra dudakları yumarak harekeyi sessice işaret ederek belirtmektir.

Aşağıdaki kelimelerde durulduğunda ise, lîn harflerinden sonra arızî sükûn meydana gelmektedir. Bu durum, örnekler üzerinde kırmızı cezm işareti ile gösterilmiştir.

عَلَيْكْ ، بِالْغَيْبْ ، مِنْ خَيْرْ ، عَلَيْهْ ، وَلَانَوْمْ ، مَوْتْ.

Medd-i Lînin Hükmü:

Lîn harflerinden sonra lâzımî sükûn gelirse medd-i lîn'in tûl ve tevassut ile okunması caiz olur. Tûl, üç elif miktarı, Tevassut, iki elif miktarı, Kasr ise, bir elif miktarıdır.

Şayet lîn harflerinden sonra ârızî sükûn gelirse, medd-i ârızda olduğu gibi, ârızî sükûnun geldiği harfin harekesine göre değişik vecihlerle okunur.

VI- SAKİN NÛN VE TENVİN:

Sakin nûn: Cezmli nûn (نْ) demektir. مِن ، اَنْزَلَ ، اَنْهَارًا kelimelerindeki sakin nûn (نْ) harfi gibi.

Tenvin: Nun'lama demektir. Telaffuz itibariyle kelimenin sakin bir nûn ile okunmasıdır. Ancak yazıda harf olarak bulunmaz. İki üstün, iki esre ve iki ötre şeklinde görülür.

- **Sakin nûn ile tenvin arasındaki farklar:**

1-Tenvin aslında bir sakin nûn olduğu halde yazıda harf olarak görülmez, lafız olarak bulunur. Sakin nûn ise yazıda görülen bir harftir.

2-Tenvinli bir kelime üzerinde durulduğu zaman, tenvin lafız olarak kalkar.

عَلِيمٌ = عَلِيمْ kelimelerinde görüldüğü gibi.

3-Tenvin daima kelimenin sonunda bulunur, حَكِيمٌ kelimesinde olduğu gibi. Sakin nûn ise kelimenin hem ortasında, hem de sonunda bulunabilir. لَيُنْبَذَنَّ kelimesinde görüldüğü gibi.

4-Tenvin, isim türü kelimelerde bulunur عَلِيمٌ ، حَكِيمٌ , sakin nûn ise, hem isim, hem fiil ve hem de harflerde bulunur. اَلْجَنَّةُ ، يَنْصُرُ ، مِنْ kelimelerinde görüldüğü gibi.

- **Tenvin ve sakin nûn'a ait hükmler:**

Tenvin ve sakin nûn'un tecvidde özel bir yeri ve önemi vardır. Nerede bir tenvin veya sakin nûn varsa, kendilerinden sonra gelen harfe göre orada mutlaka bir tecvid kaidesi vardır.

Dolayısıyla tecvidin dört mühim kaidelerinden olan **ihfa, izhar, iklâb ve idgam** bahisleri tenvin ve sakin nûn ile yakından ilgilidir. O halde şimdi, sırası ile bu konuları izah etmeye çalışalım.

A- İHFA:

İhfa, lügatte örtme, gizleme demektir. İzharın zıddıdır.

Tecvid ıstılahında ise şeddeden uzak, izhar ile idgam arası gunneli bir okuyuştur. Arapçası şöyledir:

اَلإِخْفَاءُ :حَالَةٌ بَيْنَ الْإِظْهَارِ وَالْإِدْغَامِ عَارِيَةٌ عَنِ التَّشْدِيدِ مَعَ بَقَاءِ الْغُنَّة

- **İhfayı tutma süresi:**

İzharda meydana çıkarılarak okunan sakin nûn veya tenvin, ihfada gizlenerek, yani gunne ile biraz tutularak okunur. Bu tutma süresi, bir buçuk hece okuyacak zamana denktir. Diğer bir ifadeyle, bir elif miktarındaki süre kadardır. İhfa'lı bir okuyuşta dil boştadır, hiçbir yere temas etmez. Şayet ihfa yapılırken dil her hangi bir yere temas ederse, hatalı bir ihfa okunuşu meydana gelir. Dolayısıyla okuyucunun buna dikkat etmesi gerekir.

- **İhfa'nın çeşitleri:**

İhfa, dil ve dudak ihfası olmak üzere iki çeşittir:

a- Dil (lisan) ihfası:

Dil üzerinde yapılan ihfa olup, tenvin veya sakin nûn'un aşağıdaki şu onbeş harften birisine uğramasıyla, başka bir ifadeyle, tenvin veya sakin nûn harfinin bu ihfa harflerinden evvel gelmesiyle olur. ت ث ج د ذ ز س ش ص ض ط ظ ف ق ك

Bu onbeş harf, kolay ezberlenebilmesi için aşağıdaki beyitte toplanmış olup, bu beyitteki kelimelerin ilk harflerini teşkil etmektedirler.

صِفْ ذَا ثَنَا جُودَ شَخْصٍ قَدْ سَمَا كَرَمَا
ضَعْ ظَالِمًا زِدْ تُقَا دُمْ طَالِباً فَتَرَا

Anlamı: Herkesin takdir edebileceği kerem sahibi cömert kişinin özelliklerini taşı, zâlimi terk et, takvaya artır, ölünceye kadar ilmi ve ilâhî rızayı talep et ki, neticesini göresin.[3661]

Şu örnekleri ihfa kurallarına göre okumaya çalışalım:

لَنْ تَنَالُوا ، جَنَّاتٍ تَجْرِى ، فَمَنْ ثَقُلَتْ ، مَآءً ثَجَّاجًا ، وَمَنْ دَخَلَهُ
وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٍ ، عَزِيزٌ ذُوانْتِقَامٍ ، لِتُنْذِرَ

Yukarıda belirtilen onbeş ihfa harfinden önce gelen sakin nûn ve tenvin'in ihfası vaciptir. Çünkü bütün kırâat imamları bunu ihfâ ile okumuşlardır.

b- Dudak ihfası:

Dudaklar üzerinde yapılan ihfadır. Sakin Mim (مْ) harfi, Ba' (ب) harfine uğrarsa, diğer bir ifadeyle, sakin mim harfinden sonra ba' harfi gelirse dudak ihfası olur. şu örneklerde olduğu gibi . تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَة Bu misallerde mim harfinin sükûn'u (gunnesi) normal sükûnlardan yarım veya bir misli uzatılarak dudak üzerinde tutulur لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَدِينِ. Kelimelerinde bulunan sakin mim harflerinin uzantılarındaki müddet, تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ Misalindeki sakin mim harfiyle karşılaştırdığımızda ihfa'daki fark ortaya çıkacaktır.

c-Harekenin ihfası:

Harekeyi okurken sesi zayıflatmak suretiyle yapılan ihfadır. Tecvid ilminde buna ihtilâs (اَلْاِخْتِلاَس) da denir. لاَتَأْ مَنّا kelimesinin birinci nûn'unun ihfa ile okunmasıdır ki, bu-

3661 Vesiletü'l-Gufran, Sh: 16.

rada ses zayıflatılırken sesin giden miktarının kalandan az olmasına dikkat edilmelidir.

B- İZHAR:

İzhar, lügatta "açmak, meydana koymak" manalarına gelir.

Tecvidde ise; her harfi gunnesiz olarak kendi mahrecine göre çıkarmak veya iki harfin arasını birbirinden uzaklaştırıp ayırarak ihfasız ve idgamsız okumaktır.

Tenvin veya sakin nûn'dan sonra boğaz harfleri denilen şu ء هـ ح خ ع غ altı harften birisi gelirse, tenvin veya sakin nûn, izhar ile okunur. Çünkü sakin nûn ile bu izhar harflerinin mahreçleri birbirlerinden oldukça uzaktırlar. Nûn (نْ) harfi dil ucundan çıkan bir harftir. İzhar harfleri ise boğaz harfleridir. İşte mahreçlerdeki bu uzaklık, izharlı okuyuşun en önemli sebeplerindendir.

— Yukarıdaki izhar harfleri, kolay hatırda kalması için, bazı kitaplarda Allah'ın isimlerinden altısının evvelinde toplanarak şu şekilde yazılmışlardır.

اَللّٰهُ حَيٌّ خَالِقٌ عَدْلٌ غَنِيٌّ هَادِيًا

Şu örnekleri izhar kaidelerine uyarak okumaya çalışınız.

مِنْ حَسَنَةٍ ، إِنْ هُوَ ، رَسُولٌ اَمِينٌ مَنْ اَمَنَ،

إِلَهٌ غَيْرُهُ ، سَمِيعٌ عَلِيمٌ ، لِمَنْ خَشِيَ، عَلِيمٌ حَكِيمٌ

- **İzhar kaidesi dışında kalan, fakat izhar ile okunan iki husus:**

İzhar kaidesinin dışında kalan, fakat yine izhar ile okunan şu iki noktanın bilinmesi gerekir.

1-Sakin Nûn (نْ) harfi Vav (و) veya Ya (ى) harflerinden önce gelip, aynı kelimede bulunurlarsa izhar ile okunurlar. اَلدُّنْيَا ve قِنْوَانٌ kelimelerinde olduğu gibi.

2-Sakin Mim (مْ) harfi, Mim(م) ve Ba (ب) harflerinin dışında her hangi bir harfe uğrarsa, yani önce gelirse yine izhar ile okunur. Şu örneklerde olduğu gibi:

اَمْهُمْ ضَلُّوا،وَلَكُمْ فِيهَا، اَمْ لَهُمْ، اَمْ نَحْنُ

Şayet sakin nûn harfi hiçbir harfe uğramazsa, daha doğrusu nûn harfi üzerinde durulduğunda gunneli izhar olur يَعْلَمُونْ ve لاَتَحْزَنْ kelimelerinde olduğu gibi.

Keza mim harfi üzerinde durulduğunda da durum aynıdır. اَلرَّحِيمْ gibi.

İzharın Hükmü:

Tenvin veya sakin Nûn, (ح ع هـ ء) harflerinden önce gelirse, izhar ile okunması vaciptir. (غ ve خ) harflerinde ise caizdir.

C- İKLÂB:

İklâb'ın sözlük manası "çevirmek, bir halden diğer bir hale döndürmek" demektir.

Tecvid ıstılahında ise, Ba (ب) harfine uğrayan tenvin veya sakin nûn harfinin tam olarak mim harfine çevrilerek okunmasıdır.

İklâb harfi Ba (ب) harfidir.

Tenvin veya sakin nûn harfinden sonra bâ harfi gelirse, iklâb meydan gelir ki, bu durumda sakin nûn harfi veya tenvin halis mim harfine çevrilerek okunur ve dudaklar birbirine bastırılmadan hafif tutma yapılır. Örnek:

مِنْ بَعْدِهِ = مِمْ بَعْدِهِ ، سَمِيعٌ بَصِيرٌ= سَمِيعُمْ بَصِيرٌ ، بِذَنْبِهِمْ = بِذَمْبِهِمْ ،

اَنْ بُورِكَ = اَمْ بُورِكَ ، وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ = وَاللَّهُ بَصِيرُمْ بِالْعِبَادِ

- **İklâb'da meydana gelen iki husus:**Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere, iklâb'da şu iki husus meydana gelmektedir:

1-Tenvin veya sakin nûn harfi halis mim harfine çevrilmektedir.

2- Çevrilen bu mim harfi, Ba (ب) harfinden önce geldiği için ihfa edilmektedir. Dolayısıyla bu durumda, tenvin veya sakin nûn'dan eser kalmamaktadır.

- **İklâb'ın Hükmü:**

İklâb'ın hükmü vaciptir. Çünkü bütün kırâat imamları bunda ittifak etmişlerdir. İklâb'ın miktarı ise ortalama bir buçuk eliftir.

VII-İDGAM BAHSİ:

Tanımı: Lügatta idgam, bir şeyi, diğer bir şeye katmak demektir.

Tecvidde ise, mahreçte ve sıfatta aynı, mahreçte bir, sıfatta farklı, mahreç ve sıfatta yakınlığı bulunan iki harften sakin olan birinci harfi, harekeli olan ikinci harfe katarak okumaktır. Bu katma sonunda iki harf şeddeli bir harfmiş gibi okunur. Bunlar aşağıda tek tek ele alınacaktır.

İdgamdan maksat, okunuşta (dilde) kolaylık ve açıklık sağlamaktır. Şüphesiz fasılasız telaffuz, fasılalı telaffuzdan daha kolaydır. Kelam (lisan) daki idgam, yemekteki tuz gibidir. Nasıl ki tuz yemeğe lezzet veriyorsa, idgam da sözü öyle güzel yapar. Şu örneklerde olduğu gibi

إِرْكَبْ مَعَنَا = إِرْكَمْ مَعَنَا، يَلْهَذَّالِكَ= يَلْهَثْ ذَالِكَ ، اَرَتُّمْ = اَرَدْتُمْ

- **İdgam'ın Şartları:**

İdgam'ın tarifini yaparken de ifade ettiğimiz gibi, iki harften birinin diğerine idgam edilebilmesi için:

Birinci harfin sakin, ikinci harfin harekeli olması lazımdır. Sakin olan birinci harfe "**müdgam**", harekeli olan ikinci harfe ise "**müdgamünfih**" denir. Şu örnekte görüldüğü gibi:

بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ = بَرَّفَعَهُ اللَّهُ

Buörnekte sakin Lam(لْ) harfi kendinden sonra gelen harekeli Rı

(ر) harfine idgam edilerek okunmaktadır. Ancak sakin olan birinci harf med harfi olursa idgam yapılmaz. Şu örneklerde olduğu gibi:

اَلَّذِي يُوَسْوِسُ ، فَذُوقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ

Bu misallerde sakin Vav (و) harfi, harekeli Vav (و) harfine, sakin Ya' (ى) harfi de harekeli Ya' (ى) harfine med harfi oldukları için idgam edilmemişlerdir.

- **İdgam'ın Sebepleri:**

İdgam'ın temel sebepleri üçtür:

1- İdgam edilen iki harfin mahreç ve sıfatlarının aynı olması sebebiyle yapılan idgamdır. Bu tür idgama misliyyet (benzerlik) sebebi denir. Şu örnekte olduğu gibi:

بَلَّجُّوا = بَلْ لَجُّوا Bu misalde, iki lam harfi arasındaki benzerlik idgama sebep olmuştur.

2- İdgam yapılan iki harfin aynı mahreçten çıkması ve fakat sıfatlarında farklılık olması sebebiyle yapılan idgamdır. اَرَتُّمْ = اَرَدْ تُمْ gibi. Bu misalde Dal (د) ve Te (ت) harfleri aynı mahreçten çıkan, fakat sıfatları farklı olan harfler oldukları için tecanüs[3662] meydana gelmiş ve bu tecanüs sebebiyle idgam edilmiştir.

3-İdgam edilecek iki harfin, mahreç veya sıfat bakımından birbirine yakın olması da idgam sebebidir. Bu tür idgama da "**tegârüb**"sebebi denir.

اَلَمْ نَخْلُكُّمْ = اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ gibi. Bu misalde, sakin Kaf (ق) harfi, harekeli Kâf (ك) harfine idgam edilir. Çünkü her iki harfin de mahreçlerinde ve sıfatlarında yakınlık vardır.

Şu alıştırmaları gözden geçirerek hangi harfler arasında idgam meydana geldiğini tespit ediniz.

لاَيُحِبُّ اللهُ ، مِنْهُم مَنْ قَصَصْنَا ، نَحْنُ نَقُصُّ ، إلاَّ أُمَمٌ ، وَلاَ يَغُرَّنَّكَ
فَبِمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ ، اَوَوْا وَنَصَرُوا ، قُلْ لَنْ ،
قُلْتُمْ مَا نَدْرِى ، طَرَدْتُهُمْ ، لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ ، قُلْ رَبِّ

- **Kâmil ve Nakıs İdgam:**

Yapılış şekilleri bakımından idgamlar iki kısma ayrılır:

1-Tam (kâmil) idgam: İdgam edilen iki harften birincisi, idgam esnasında ikinci harfte sıfat ve zat yönünden tamamen eriyorsa, bu idgama kâmil idgam denir.

Şu örneklerde olduğu gibi : مَا عَبَّتُّمْ = مَا عَبَدْ تُم

2-Nakıs İdgam: Nakıs idgam; birinci harf, ikinci harfe idgam edildiğinde tamamen kaybolmayıp yarı yarıya görünüyorsa, bu idgama "idgam-ı nakıs" denir. Örnek: اَنْ يَكُونَ ، ve مِنْ وَلَدٍ misallerinde olduğu gibi.

Bu idgamda ses, hem ağızdan, hem burundan ortaklaşa gelir. Nakıs idgam; sıfat yönünden daha kuvvetli olan harfler zayıf olan harfler üzerinde görülür. İdgam yapılırken kuvvetli sıfatları öne çıkarıp korumak gerekir.

İdgamlar içerisinde umumiyetle nâkıs idgama;

Kaf (ق) harfinin Kef (ك) harfinde;

3662 Tecanûs: Aynı cinsten olma.

Tı (ط) harfinin Te (ت) harfinde ve tenvin veya sakin nûn harfinin Vav (و) ve Ya (ى) harfleri üzerinde görmekteyiz. Çünkü idgam esnasında Kaf (ق) harfinin istilâ sıfatını, Tı (ط) harfinin cehr ve istilâ sıfalarını, sakin Nûn (نْ) harfinin de gunne sıfatını okuyuş esnasında belli etmemiz gerektiği içindir ki, idgam nakıs olmaktadır. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi:

وَمَنْ يَعْمَلْ ، عِوَجًا وَهُمْ ، عَلَى مَا فَرَّطْتُ ، اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ

İDGAM ÇEŞİTLERİ

İdgam çeşitlerini sakin nûn ve tenvinden kaynaklanan idgamlar ile aynı mahreçten veya yakın mahreçlerden çıkan harfler arasındaki idgamlar olmak üzereiki gurupta inceleyebiliriz. Şimdi bunları sırası ile ele alalım:

I- Sakin nûn ve Tenvinden kaynaklanan idgamlar:

1- İDGAM MA'AL GUNNE:

İdgam mea'l-gunne, gunneli idgam demektir. Sakin nûn veya tenvinden sonra gunneli idgam harfleri olanve **يَمْنُو** kelimesinde toplanmış bulunan (**و ن م ى**) harflerinden birisi gelirse idgam mea'l-gunne olur. Şu örneklerde olduğu gibi:

وَمَنْ يَعْمَلْ ، خَيْرًا يَرَهُ ، حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ، سِنَةٌ وَلاَ نَوْ مُ

مِنْ وَرَائِهِمْ، مِنْ نَذِيرٍ ، مَلِكًا نُقَاتِلْ ، مِنْ نُورٍ.

İdgam bahsinde kâmil ve nakıs idgamı açıklamıştık. Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi sakin nûn veya tenvinin bu harflerden nûn ve mim harflerine idgam edilmesi kâmil idgam, Ya (ى) ve Vav (و) harflerine idgamı ise nakıs idgamdır.

Gunnenin Tespiti: Yapılan bir idgamda gunnenin bulunup bulunmadığı burnumuzun kontrol edilmesiyle anlaşılır. İdgam yapılırken burnumuzun iki kanadı baş ve şehadet parmaklarımızla sıkılıp delikleri kapatılır. Bu takdirde genizden gizli bir ses geliyorsa, o idgam gunneli idgamdır. Şayet ses gelmiyorsa gunnesiz idgam, yani idgam bilâ gunne'dir.

Sakin Nûn'dan sonra aynı kelimede gelen Vav (و) ve Yâ (ى) harflerinin okunuşu:

İhfa bahsinde de kısaca değinmiştik, fakat bu konuyla olan bağlantısı sebebiyle tekrar hatırlatmakta yarar vardır.

Sakin nûn harfinden sonra Vav (و) veya Ya (ى) harfi aynı kelimede bulunursa, idgam olmaz; dolayısıyla, izhar ile okunur.Şu örneklerde görüldüğü gibi:

فِى الدُّنْيَا ، بُنْيَانٌ ، صِنْوَانٌ ، قِنْوَانٌ.

Tecvidin her bahsinde olduğu gibi, gunneli idgamı da ehil kişilerin ağzından dinleyerek ve uygulama yaparak öğrenmek en sıhhatli yoldur.

2- İDGAM BİLÂ GUNNE:

İdgam bilâ gunne, tenvin veya sakin nûn harfinden sonra (kolay hatırlanabilmesi

için kısaca) LER(لَرْ) diye ifade edilen Lam (ل) ve Rı (ر) harflerinden biri bulunursa, gunnesiz idgam meydana gelir.Ve tam idgam yapılır. Yani tenvin ve sakin nûn(نْ) Lam ve Rı (ر) harflerine dönüşür. Tecvidde buna "İdgam bilâ gunne" denir.

Bütün kıraat imamlarına göre tenvin veya sakin Nûn (نْ) Lam ve Rı (ل-ر) harflerinden önce geldiği zaman gunnesiz idgam (İdgam bilâgunne) ile okunur. Ancak Âsım'ın râvisi Hafs, el-Kıyame süresinin 27.âyetindeki وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ kelimeleri arasında sekte yaptığı için idgam ile okumaz. Çünkü sekte iki harf arasını ayırdığı için idgama manidir.

İdgam bilâgunne ile ilgili şu alıştırmaları gözden geçiriniz.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ = مُحَمَّدُرْرَسُولُ اللهِ ، غَفُورٌرَحِيمٌ = غَفُورُرْرَحِيم

مِنْ رَبِّهِمْ = مِرْرَبِّهِمْ ، مِنْ رِزْقٍ = مِرْرِزْقٍ ، هُدًى لِلْمُتَّقِينَ = هُدًى لْ لِلْمُتَّقِينَ

خَيْرًا لَهُمْ = خَيْرَلْ لَهُمْ ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ = فَمَلْ لَمْ يَجِدْ ، مِنْ لَدُنَّا = مِلْ لَدُنَّا

Bu misallerden hangisi olursa olsun gunnesiz idgam yapılarak okunduklarında, idgam edilen harflerin birincisi olan sakin nûn veya tenvinin zatlarından ve sıfatları olan gunneden eser kalmaz. Bu sebepten idgam bilâgunneler kâmil idgam sayılır. Yukarıdaki örneklerde bu husus, kırmızı renkle yazılarak açıkça gösterilmiştir.

II-Aynı mahreç veya yakın mahreçlerden çıkan harfler arasındaki idgamlar:

3- İDGAM-I MİSLEYN:

İdgam-ı Misleyn**:** Mahreçleri ve sıfatları aynı olan iki harften birincisi sakin, ikincisi harekeli olarak arka arkaya gelirse, birinci sakin olan harf, ikinciye idgam edilir. Bu tür idgama, İdgam-ı Misleyn (benzer idgam) denir.

Bu çeşit bir idgamda müdgam (idgam eden) ile müdgamün fih (idgam edilen) aynı kelimede olabileceği gibi, ayrı ayrı kelimelerde de bulunabilir. Durum değişmez. Ancak ikisi de aynı kelimede ise bir harf olarak yazılır ve idgam alâmeti olarak harfin üzerine şedde konur. 'Mesela:

مُضِيًّا ، عَدُوٌّ ، اَشَدُّ حُبًّا gibi.

Ayrı kelimelerde bulunurlarsa ayrı yazılırlar. Fakat okunuşta şeddelidirler. Şu örneklerde görüldüğü gibi:

فَمَا رَبِحَتْ تِجَا رَتُهُمْ ، قُلْلَنْ ، إِ نْ نَحْنُ ، آوَوْا وَنَصَرُوا

İdgam-ı Misleyn, aşağıda açıklanacağı üzere kendi arasında "İdgam-ı Misleyn Mealgunne ve İdgam-ı Misleyn Bilâgunne" diye ikiye ayrılır:

a- İdgam-ı Misleyn Mea'l-Gunne:

Sakin nûn harfinin harekeli nûn harfine, sakin mim harfinin harekeli mim harfine idgamı, gunneli idgamdır. Bu bakımdan sakin nûn ve mim harfinin sükûnları üzerinde bir miktar tutma yapılarak okunur. Böylece mim ve nûn harfleri arasında meydana gelen idgama "İdgam Misleyn Mea'l-Gunne", yani gunneli misleyn idgam adı verilir. Şu

örneklerde olduğu gibi:

عَلَيْهِم مُؤْصَدَةٌ ، مِنْ نَارٍ ، إِ نَّ ، ثُمَّ ، وَمَنْ نُعَمِّرْهُ

Yukarıda ifade ettiğimiz hususlar, bu misallerde kırmızı renklerle gösterilmişlerdir.

b- İdgam-ı Misleyn Bilâ-Gunne:

Nûn ve Mim harfleri dışında kalan harflerin birbirine idgamı gunnesiz idgamdır. Çünkü Nûn ve Mim harflerinin dışındaki harflerde gunne sıfatı bulunmamaktadır. Bu nedenle bu tür idgama "İdgam-ı Misleyn Bilâ-Gunne" adı verilir. Misal.

أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ ، إِذْ ذَهَبَ gibi.

4- İDGAM-I MÜTECÂNİSEYN:

Mahreçleri aynı, sıfatları ayrı olan harflere mütecaniseyn harfler dendiğini daha önce öğrenmiştik. Bu çeşit harflerden birincisi sakin, ikincisi harekeli olarak peş peşe gelirlerse idgam yapılır. Bu idgama da "idgam-ı mütecaniseyn" denir.

İdgam-ı Mütecaniseyn harfleri, kendi aralarında idgam edilişleri bakımından üç gruptur:

Birinci grup harfler: (ب م) harfleridir.

Bu harflerden sakin Ba (ب) harfi Mim (م) harfinden önce gelirse, Ba (ب) harfi; Mim (م) harfine idgam yapılır. Bu idgamın Kur'an-ı Kerim'de bir tek örneği vardır. O da Hûd süresinin 42. âyetinde yer alan

يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا lafzındakiidgamdır. Bu örnekte Ba (ب) harfi, Mim (م)harfine dönüştürülerek يَا بُنَيَّ ارْكَمْ مَعَنَا diye okunur. Ancak kıraât imamları bunda görüş birliği içinde değildirler. Zira hem idgamlı, hem de izharlı olarak iki şekilde okunmaktadır. Biz burada idgamlı haline işaret etmek için kırmızı yazı ile göstermiş bulunmaktayız.

İkinci grup harfler: (ظ د ث) harfleridir.

Bu harfler arasında yapılan idgamla ilgili iki durum vardır:

Birincisi, Se(ث) harfinin Zel (ذ) harfine idgamıdır. Kur'an-ı Kerim'in Âraf süresi 176. âyetinde yer alan يَلْهَثْ ذَالِكَ = يَلْهَذَّالِكَ lafzı bu idgama örnek teşkil eder.

Bu misaldeki idgamı, kıraât imamı Hz. Âsım'ın idgamlı okuduğu rivayeti kuvvetli olmakla beraber, idgam yapmadan izharlı olarak da okuduğu rivayetler arasındadır.

İkincisi, Zel (ذْ) harfinin Zı (ظ) harfine idgamıdır. Şu örnekte olduğu gibi:

إِذْ ظَلَمُوا =إِظْ ظَلَمُوا Bu örnekte kelimenin idgamlı durumu, kırmızı yazıyla gösterilmiştir.

Üçüncü grup harfler:

(ط د ت) harfleridir.Bu harfler arasındaki idgamlarda da yine iki hal vardır:

Birincisi, Dal (د) ve Te (ت) harflerinin birbirlerine idgamıdır. Şu örneklerde olduğu gibi:

اَثْقَلَتْ دَعَوُا اللهَ ÷ اَثْقَلَدْ دَعَوُا اللهَ ،عَبَدْ تُمْ ÷ عَبَتُّمْ،

Kur'an-ı Kerim'de bu harflerden her ikisinin de birbirine idgamını gösteren örnekler mevcuttur.

İkincisi, Te (ت) ve Tı (ط) harflerinin birbirlerine idgamıdır.

Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim'de bu harflerden her ikisinin de birbirlerine idgamı ile ilgili misaller mevcuttur. Şu örneklerde olduğu gibi:

وَقَالَتْ طَآئِفَةٌ ÷ وَقَالَطَّآئِفَةٌ ÷ لَئِنْ بَسَطْتَ

5-İDGAM-I MÜTEKÂRİBEYN:

İdgam-ı Mütekaribeyn; mahreç ve sıfatları birbirine yakın olan harflerden birincisi sakin, ikincisi harekeli olarak arka arkaya gelirse idgam yapılır. Bu yapılan idgama da "İdgam-ı Mütekaribeyn" denir.

Bu idgam, genel olarak iki kısma ayrılır ve dört harf grubu içinde incelenir.

Birincisi: Lam(ل) ve Rı(ر) harfleri arasındaki idgamdır.Lâm(ل)harfi, Rı (ر) harfinden önce gelirse, Lam(ل) harfi, Rı (ر) harfine idgam edilir. Şu örneklerde olduğu gibi:

بَلْ رَفَعَهُ اللهُ ÷ بَرَّفَعَهُ اللهُ ، قُلْ رَبِّ ÷ قُرَّبِّ

Bu misallerde idgamlı haller, kırmızı harflerle gösterilmiştir.

Diğer bir husus ise, Rı (ر) ve Lam (ل) harfleri arasındaki idgamdır.

Şayet sakin Rı (ر) harfi, harekeli Lam (ل) harfinden önce gelirse kırâat imamlarından Ebu Âmr ve ravisi Sûsî hariç, diğer bütün kırâat imamları idgam yapmaz, izhar ile okurlar. Çünkü Lam ve Rı harfleri bütün sıfatlarda beraber oldukları halde Rı harfinde fazladan "terkik"[3663] sıfatı vardır. Bu nedenle idgam yapmazlar. Ancak, Ebû Amr ve ravisi Sûsî idgamlı olarak okur.

İdgamlı hali: اِغْفِلَّنَا; idgamsız hali: اِغْفِرْلَنَا

İkincisi: Kaf (ق) harfi ile Kef (ك) harfleri arasındaki idgamdır. Şu örnekte olduğu gibi:

اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ ÷ اَلَمْ نَخْلُكُّمْ

Bu kelimenin idgamlı okunacağı konusunda bütün kırâat imamları ittifak etmişlerdir. Ancak idgamın tam mı, yoksa nakıs mı yapılacağı hususundaki rivayetlerde ihtilaf vardır. Bu nedenle, hem kâmil, hem de nakıs okumak caizdir.

VIII-SAKİN "MİM" (م) HARFİNE AİT HÜKÜMLER

Sakin mim harfi, Kur'an alfabesinin yirmi sekiz harfini de ilgilendirir. Çünkü sakin mim harfi, kendisinden sonra gelen her harf üzerinde bir tecvid olayına sebep olur.

3663 Terkik: Tefhim sıfatının zıddı olup, harfin ince okunmasıdır Terkik sıfatı zayıf bir sıfattır. Yirmi bir harfte bu sıfat vardır.

Sakin mim harfinin meydana getirdiği bu tecvid olayları üç grupta incelenir ve buna "sakin mim harfinin üç hali" denir.

1-İdgam misleyn mea'l-gunne hali: Sakin mim'den sonra, harekeli bir **mim** harfi gelirse "idgam misleyn mea'l-gunne" olur. Şu örneklerde olduğu gibi

اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ، عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ

2-İhfâ-i Şefevî (dudak ihfası) hali: Sakin mim harfinden sonra Ba(ب) harfi gelirse ihfâ olur ve bu ihfâya, ihfâ-i şefevî (dudak) ihfâsı denir. Burada ihfâdan maksat, mim harfini dudaklara bastırmadan, kısmen gizleyerek okumak ve gunnesini biraz akıtmak, yani hafif tutma yapmaktır. Şu örnekte olduğu gibi: تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ

3-İzhar hali: Sakin mim harfinden sonra, Ba (ب) ve Mim (م) harflerinin dışında diğer harflerden birisi gelirse, izhar olur.

Bu gibi hallerde sakin mim harfi tutulmaz ve gunnesi normalden daha fazla uzatılmaz. Dolayısıyla izharlı okunur. Şu örneklerde olduğu gibi:

اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ، فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مأْكُولٍ ، لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَدِينِ

IX- LÂM-I TARİFİN HÜKMÜ

Daha önceki konularımızda kısmen açıkladığımız, "Harf-i Tarif" denilen ve isimlerin başında görülen Elif-Lam (ا ل) takısının okunuşu ile ilgili bazı hükümler vardır. Bunlar, İdgam-ı Şemsiyye ve İzhar-ı Kameriyye ile alakalıdır. Şimdi bu hususları sırasıyla inceleyelim:

1- İDGAM-I ŞEMSİYE:

Elif lâm (ا ل) takısından sonra, şemsî (güneş) harfler denilen ve sayıları on dört olan aşağıdaki harflerden biri gelirse, İdgam-ı Şemsiye olur. Dolayısıyla, harf-i tarifin lâmı şemsî harflere olan mahreç yakınlığı sebebiyle kendisinden sonra gelen şemsî harfe idgam edilir. Yani o harfin cinsine çevrilerek okunur ve tam idgam yapılır. Bu idgamda şemsî harf daima şeddelidir.

Şemsiharfler:ت ث د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ل ن

Bu on dört harf, kolay ezberlenmesi ve okuyucuya mesaj olması açısından şu beyitte toplanmıştır:

تُبْ ثُمَّ دَعْ ذَنْبًا رَمَى زِدْ سُمْعَةً
شِمْ صَدْرَ ضَيْفٍ طَابَ ظَنَّ لَهُ نِعَمْ

Manası: "Geçmişte işlediğin günahtan tövbe et. Sonra sahibini cehenneme sevk edecek olan günahı terk et. Dinlemeyi ziyade et. Yani Kur'an'ı çok dinle. Misafirin gönlüne gir. Güler yüz, tatlı dil ve iyi niyetle ikram eyle gönlünü al."[3664]

• **İdgam-ı Şemsiyye denmesinin sebebi:**

3664 el-Kavlü's-Sedîd, Sh:81.

Yukarıdaki ondört şemsî harfin yanında lâm-ı tarif, güneşin doğmasıyla yıldızların görünümünün kaybolması gibi, telaffuzdan kalktığı ve görünmediği için, harflerin güneşe, elif lâm (ال)'ın da yıldızlara benzetilmesindendir. Şu örnekleri okuyunuz.

ت = اَلتَّوْبَةُ ، ر = اَلرَّحْمَنُ ، ص = اَلصَّلاَةُ ، ث = اَلثَّوَابُ ، ز = اَلزَّكَاة

ض = اَلضُّحَى ، ل = اَللَّيلُ ، د = اَلدِّينُ ، س = اَلسَّيِّئَةُ ، ط = اَلطَّلاَقُ

ن = اَلنَّا سُ ، ذ = اَلذِّكْرُ ، ش = اَلشَّمْسُ ، ظ = اَلظَّا هِرُ.

- **Şemsi İdgamın Kısımları:**

a-Gunneli şemsi idgam: (ال) takısından sonra Nun (ن) harfi gelirse gunneli şemsi idgam olur. Şu örneklerde olduğu gibi: اَلنَّاسُ، وَالنَّجْمِ

b-Gunnesiz Şemsi İdgam: (ال) takısından sonra nûn harfininin dışındaki diğer harfler gelirse gunnesiz idgam olur: وَا لظِّلُّ،وَالضُّحَىَ gibi.

2- İZHAR-I KAMERİYYE:

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, harf-i tarifin Elif-Lam (ال) takısının okunuşu ile ilgili ikinci husus, izhar-ı kameriyye ile alakalıdır.

İzhar-ı Kameriyye harfleri olan aşağıdaki ondört harften önce Lâm-ı Tarif (ال) takısı geldiği takdirde izhar-ı kameriyye olur. Dolayısıyla, izharlı ve cezmli olarak okunur.

Not: Lâm-ı Tarif şeklinde kelimenin evvelinde görülen Elif-Lam (اَلْ) takısı, kelimenin aslından ise, ne izhar-ı kameriyye, ne de idgam-ı şemsiyye olur. Şu örneklerde olduğu gibi:

اَلْتَفَّتْ ، إِ لْتَقَى ، اَلْقَى ، اَلْهَيكُمْ

- **Kamerî Harfler:** ا ب غ ح ج ك و خ ف ع ق ى م ه

Bu harflerin kolay ezberlenebilmesi için, tecvid ilmiyle uğraşan ilim erbabı bunları şu söz dizisinde toplamışlardır:

اَبْغِ حَجَّكَ وَحَفْ عَقِيمَه

Manası: "Haccını tamamlamayı iste ve onun sonlandırılamamış olmasından sakın."

- **İzhar-ı Kameriyye denmesinin sebebi:**

Ayın yıldızların görünmesine engel olmadığı gibi, kamerî harfler de lâm harfinin okunmasına mani olamamaktadır. İşte böyle bir benzerlikten dolayı, bu bahse izhar-ı kameriyye denmiştir. Şu örnekleri dikkatlice okuyunuz.

أ = اَ لْإِنْسَانُ ، ك = اَلْكَوْثَرُ ، ب = اَلْبَلَدُ ، و = اَلْوَا حِدُ ، ف = اَلْفُرْقَانُ ،

ى = اَ لْيَوْمُ، غ = اَلْغُلاَمُ ، خ = اَلْخَيْرُ ، ع = اَلْعَصْرُ ، م = اَلْمُؤْمِنُ

ح = اَلْحَمْدُ ، ج = اَلْجَنَّةُ ،ق = اَلْقَمَرُ ، هـ = اَلْهُمَزَةُ ،

X- KALKALE:

Tecvid ilminin önemli konularından biri olan kalkalenin lügat manası; ırgalamak, sarsmak ve deprendirmek demektir. Tecvid istilahında ise; "Kalkale sıfatına sahip olan harflerin seslerini mahreçlerinde sarsarak okumaktır."

Seslerin sarsılarak okunması ise, ancak kalkale harflerinin sakin olarak bulunmaları halinde mümkündür.

Kalkale Harfleri ve kalkalenin yapılışı: Kalkale harfleri;"Talih, bahtın yıldızı" gibi anlamlara gelenve (قُطْبُجَد) ibaresinde toplanmış bulunan şu beş harften ibarettir.

ق ط ب ج د

Kalkale sıfatı bulunan bu beş harften birisi, kelimenin ortasında veya sonunda sakin olarak bulunursa kalkale meydana gelmiş olur. Bu harflerdeki sakinlik ister aslî, ister ârızî olsun durum değişmez. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi:

Kelimenin ortasında bulunuşuna dair misaller:

خَلَقْنَا ، يَطْلُبُ ، وَالْعَبْدُ ، تَجْرِى ، يَدْخُلُونَ

Kelimenin sonunda bulunuşuna ait misaller:

لَمْ يَلِدْ ، وَلَمْ يُولَدْ ، فَرْغَبْ

Ârzî sükûna ait misaller:

حَمِيدٌ مَجِدٌ ، اَلرِّقَا بُ ، مَأْ جُوجٌ ، بِالْحَقِّ ، إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ

Bu misallerde ve benzeri yerlerde ancak durulduğu zaman kalkale meydana gelir. Çünkü harekeli olan bu harfler, vakıf sebebiyle sakin hale gelmektedirler. Bu ise ârızî bir sükûndur.

Kalkaleyi Terk etme Hali: Kalkaleyi terk etme şu iki halde olur:

1-Şayet bir kelimede kalkale ile idgam birleşirse kalkale terk edilerek idgam yapılır. Çünkü idgam kalkalenin yapılışına manidir.Örnek:

لَقَدْ تَابَ اللّهُ ، اَنِضْرِبْ بِعَصَاكَ ، اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ ، اَحَطْتُ. gibi.

Bu misallerde (ط ق ب د) harfleri kalkale harfi oldukları halde kendilerinden sonra gelen harflere idgam edilecekleri için kalkale terk edilir.

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ ، اَلْحَقُّ ، وَتَبَّ misallerinde ikişer tane (ج ، ق ve ب) kalkaleharfleri mevcuttur. Bunlar ve benzeri kelimeler okunurken vasıl (geçiş) halinde birinci harf üzerinde idgam sebebiyle kalkale yapılmaz. Ancak ikinci harfler üzerinde yalnız vakıf halinde kalkale yapılır, vasıl halindeyapılmaz.

Kalkale sıfatına sahip olan harflerin sesi: Kalkale esnasında mahreçlerinde seslerini titreştirdiğimiz veya sarstığımız harflerin sesi; kendilerinden önce gelen harflerin harekesi doğrultusundadır.Şu örneklerdeki gibi.

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ، وَمَؤْجُوجُ

Kalkale yapılırken dikkat edilecek hususlar:

a- Kalkale yapılırken aşırılıktan kaçınılmaldır.

b- Tam hareke vererek okunmamalıdır.

c- Kendinden önceki harfin harekesine uygun okunmalı. (لَمْ يَلِدْ) gibi.

d- Şeddeli kalkale harfleri üzerinde vakıf yapıldığında, kendinden evvelki harfin harekesine itibar edilmeyerek kalkale yapılmalıdır.

(اَلذَّنْبُ); (بِالْغَيْبِ); (تَبَّ) gibi.

XI- HÜKMÜRRÂ (RA' HARFİNİN HÜKÜMLERİ)

Ra (ر) harfinin tecviddeki yeri, diğer harflerden farklıdır. Bu farklılıklar "Ra"harfinin hükümleri" adı altında açıklanmaktadır. Diğer harfler ya kalın veya ince okundukları halde, ra'harfi kendi harekesine ve kendinden önce veya sonra yer alan harflere göre; ince, kalın, hem ince, hem kalın olmak üzere üç şekilde okunur.

Âsım kırâatının Hafs rivayetine göre ra'harfinin beş yerde mutlak kalın, dört yerde mutlak ince, üç yerde de hem ince, hem kalın okunması caizdir.

Şimdi bunları sırasıyla inceleyelim:

- **Ra'(ر) harfinin Tefhim ile (kalın) okunduğu yerler:**

1- Ra' (ر) harfinin harekesi üstün veya ötre ise kalın okunur. Şu örneklerde olduğu gibi:

اَلرَّحْمَنُ ، اَرَ اَيْتَ ، اَلرُّوحُ ، صَدْرُكَ

2- Ra'harfi kendisi sakin, kendinden önce gelen harfin harekesi üstün veya ötre ise yine kalın okunur.

فِي الْأَرْضِ ، وَانْحَرْ ، وَأْمُرْ ، اُرْكُضْ

3- Ra'harfi kendisi ve kendinden önceki harf sakin ise, daha önce gelen harfin harekesine bakılır, o da üstün veya ötre ise, ra'harfi kalın okunur. Şu örneklerde olduğu gibi:

فَجْرْ ، اَلْعَصْرْ ، خُسْرْ ، اَلصُّدُورْ

4- Ra'harfi sakin, kendinden önceki harfin harekesi de ârızî esre ise ra'harfi kalın okunur. Örnek:

اِرْجِعِي ، رَبِّي ارْجِعُونِ ، لِمَنِ ارْتَضَى ، اَمِ ارْتَابُوا ، اِنِ ارْتَبْتُمْ

5- Ra'harfi sakin, kendisinden önceki harfin harekesi esre ise ve ra'harfinden sonra da "İstilâ" harfleri diye isimlendirilen ve خُصَّ ضَغْطٍ قِظْsöz dizisinde toplanan harflerden biri bulunursa ra'harfi kalın okunur.Misal:

كَا نَتْ مِرْصَادًا ، فِي قِرْطَاسٍ ، فِرْقَةٍ ' لَبِالْمِرْصَادِ ، وَارْصَادًا

- **Ra' harfinin Terkik ile (ince) okunduğu yerler:**

1- Ra' harfinin harekesi esre ise ince okunur. Şu örneklerde olduğu gi

وَاضْرِبْ ، رِجَالٌ ، يُرِيدُ ، وَذَرِالَّذِينَ ، رِزْقًا

2- Ra sakin, kendinden önceki harfin harekesi esre ise ra ince okunur.

فَكَبِّرْهُ ، وَسْتَغْفِرْهُ ، فَاصْبِرْ ، مِرْفَقًا ، وَاَنْزِلْ gibi.

Ancak râ harfi şeddeli olursa bu kural geçersiz olabilir. Mesla: لَنْ تَنَا لُوالْبِرَّ lafzındaki birinci râ harfinde olduğu gibi. Bu örnekteki birinci râ harfi müdgam olup, müdgamun fih olan ikinci râ'nın hükmüne tâbi olarak vasıl halinde kalın, vakıf halinde ise ince okunur.

3- Ra' harfi ve kendinden önce gelen harf sakin, daha önceki harfin harekesi de esre olursa vakıf halinde ra' harfi ince okunur.Örnek:

ذِكْرْ ، خَبِيرْ ، حِجْرْ ، قَدِيرْ ، وَلَابِكْرْ.

4-Ra' harfi sakin, kendinden önce de "Lîn" harflerinden Ya (ى) harfi bulunursa, vakıf halinde ra' harfi ince okunur. Örnek: سَيْرْ ، خَيْرْ gibi.

- **Ra' (ر) harfinin hem ince, hem kalın okunduğu yerler:**

1-Ra' harfi sakin, bir önceki harfin harekesi esre ve ra' harfinden sonra da "İstilâ" harflerinden Kaf (ق) harfi bulunursa, ra' harfi hem ince, hem kalın okunabilir. Kur'an-ı Kerim'de buna ait tek bir örnek vardır; oda Şuara süresinde bulunan aşağıdaki.

كُل فِرْق kelimesidir. [3665]

2-Ra' harfi sakin, kendinden önceki harf "İstilâ" harflerinden Sâd (ص) ve Tı (ط) harfleri, daha önceki harflerin harekesi de esre ise, vakıf halinde ra' harfinin hem ince, hem de kalın okunması caizdir. Örnek:

مِنْ مِصْرْ ، عَيْنَ الْقِطْرْ

3-Kur'an-ı Kerim'deki şu kelimelerin[3666] vakıf halinde hem ince, hem de kalın okunmaları caizdir.

وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرْ ، اَنْ اَسْرِ ، فَاَسْرْ

Bu misallerde genel kaide uyarınca vakıf halinde ra' harfinin kalın okunması lazımdır. Ancak örnek verilen bu kelimelerin asıllarının sonlarında bulunan ve fakat yazıda görülmeyen Ya (ى) harflerine işaret etmek maksadıyla ince okunmaları da caizdir.

XII- LAFZATULLAH (ALLAH LAFZI)

Lafzatullah'tan maksat Allah اَللّٰهُ lafzıdır.

Aslında lâm (ل) harfi "**isti'fale"** harflerinden olduğu için ses ince ve düşük perdeden çıkar. Âsım kırâatinde harekesi üstün olan bütün lâm harfleri ince olarak (e)'sesiyle okunur. Ancak Allah اَللّٰهُ lafzındaki lâm harfinin okunuşunun özel hükümleri ve kaideleri vardır. Bu hüküm ve kaideleri iki şekilde şöyle özetleyebiliriz:

3665 Şuarâ: 26 / 63.

3666 Hûd: 11 / 81; Duhan: 44 / 23; Taha:20 / 77; Fecr: 89 / 4.

1- "Allah" lafzındaki lâm harfinin kalın okunduğu yerler:

Şayet Allah اَللهُ lafzındaki lâm harfinden önce gelen harfin harekesi üstün veya ötre olursa yahut söze Allah lafzı ile başlanırsa(تَغْلِيظْ) tağliz ile yani kalın okunur. Şu örneklerde olduğu gibi:

قَالَ اللهُ ، شَهِدَ اللهُ ، رَسُولُ اللهِ ، وَاذْكُرُ اللهَ

اَللهُ ، سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ ، وَاِذْ قَالَ اللَّهُمَّ ، عَبْدُ اللهِ

2- Allah lafzının ince okunduğu yerler:

Allahاللهlafzından önceki harfin harekesi esre olursa, Allah lafzındaki lâm harfi terkik ile yani ince okunur. Şu örneklerde olduğu gibi:

اَلْحَمْدُ لِلهِ ، بِسْمِ اللهِ ، فِى سَبِيلِ اللهِ ، لِلهِ الْأَمْرُ ، أَفِى اللهِ شَكٌّ

Not: Bu kaideler Allahümme (اَللَّهُمَّ) lafzı için de aynen geçerlidir. Şu örneklerde görüldüğü gibi:

سُبْحَا نَكَ اللَّهُمَّ ، وَاِذْ قَالَ اللَّهُمَّ ، قُلِ اللَّهُمَّ

XIII- ZAMİR

Tanımı: Zamir; kelimelerin sonlarında görülen ve kelimenin aslından olmayan yuvarlak He (ه) harfi şeklindeki müfret, müzekker gaib ve bitişik olan zamirdir. Örneklerde görüldüğü gibi:

اِنَّهُ ، إِثْمُهُ ، حُبِّهِ ، رَبُّهُ ، بِهِ ، لَهُ ، لِاَبِيهِ ،عَلَيْهِ ، فِيهِ، مِنْهُ ، فَأُمُّهُ ، لِفَتَاهُ ، كِتَابَهُ

- **Zamirin okunuşu ile ilgili genel hükümler:**

1- Zamirden önce esreli bir harf veya sakin bir Ya (ى)harfi bulunursa zamir kesre (esre) ile okunur.بِهِ ، عَلَيْهِ ، فِيهِgibi.

Ancak Kehf süresinin 63. ayetinde yer alan وَمَا اَنْسَانِيهُve yine Fetih Sûresinin 10.ayetindeki بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللهَ zamirleri yukarıdaki kaideye aykırı olarak zamme (ötre) ile okuna gelmişlerdir. Bu iki istisnai misaldeki zamirleri kurra'dan sadece Hafs, bu şekilde okur. Diğerleri ise genel kurala uygun olarak kesre ile okurlar. Ayrıca istisna olarak **Âraf** sûresinin 111. âyetindeki اَرْجِهْ ve **Neml** sûresinin 28. âyetindeki فَاَلْقِهِ kelimelerinde bulunan zamirler de vasıl ve vakıf halinde sakin okunurlar.

2- Zamirden önce esreli bir harf veya sakin bir Ya (ى) harfi yoksa zamir ötreli okunur. Şu misallerde olduğu gibi: رَبُّهُ ، لَهُ ، فَأُمُّهُ ، مِنْهُ ، لِفَتَاهُ

- **Zamirin uzatılarak okunması hali:** Zamirden önceki harf ve zamirin kendisi harekeli ise, harekeye uygun bir med harfi takdir edilir ve vasıl halinde uzatılarak okunur. Harfin harekesi üstün veya ötre ise Vav (و) harfi ile, esre ise Ya (ى) harfi ile uzatılır. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi:

اِنَّهُو هُوَصَاحِبُهُو ، اَنَّمَا لَهُو ، اَخْلَدَهُو ، رَبُّهُو ، بِهِي ،مِنْ قَوْمِهِي ، مِنْ رَبِّهِي ، لِوَلِيِّهِي ، مِنْ مِثْلِهِي

Ancak, zümer süresinin 7. âyetindeki يَرْضَهُ لَكُمْ lafzında görülen zamir, Âsım kıraatine göre uzatılmadan okunur. Zira kelimenin aslı رَ ضِيَ olup, sonundaki ى harfi Arapça

dilbilgisi gereği hazfedilmiştir.

- **Zamirin uzatılmadan okunması hali:**

1-Zamirden sonra sakin bir harf gelirse, vasıl halinde zamir uzatılmayarak (kasr halinde) okunur. Şu örneklerde olduğu gibi:

أَنَّهُ الْحَقُّ ، بِهِ اللهُ ، مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِى

2-Zamirden önceki harf sakin ise, zamir hiç uzatılmadan okunur. Şu örneklerde olduğu

عَلَيْهِ ، فِيهِ ، خُذُوهُ ، حَمَلَتْهُ ، مِنْهُ ، لِأَخِيهِ ، عَلَّمْنَاهُ

İstisna olarak Furkan sûresinin 69. âyetinde bulunan فِيهِ مُهَانًا lafzındaki zamiri, Hafs uzatarak (sıla yaparak) فِيهِى مُهَانًا şeklinde okur. Bizim okuyuşumuzda Hafs rivayetine dayandığı için aynı şekilde okuruz.

Not:

İsm-i İşaret olan هَذِهِ kelimesinin sonundaki He (ه) harfi de zamirin hükmüne tabidir.Kur'an-ı Kerim'de geçen فَوَاكِهُ ، لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ ، وَمَا نَفْقَهُ ، لَمْ يَنْتَهِ ، وَجْهُ أَبِيكُمْ

Kelimelerinin sonundaki He (ه) harfleri kelimenin aslından olup, zamir değildirler.

XIV-SEKTE

Sektenin lügat manası; sükût etmek, susmak demektir. Tecvid ıstılahında ise, Kur'an okurken belirli kelimeler üzerinde nefes almadan bir iki saniye sesi kesmektir. Sektenin Arapça tarifi şöyledir:

اَلسَّكْتَةُ قَطْعُ الصَّوْتِ دُنَ النَّفَسْ

Hafs yolu ile gelen rivayete göre, kırâat imamız Âsım, Kur'ân'da dört yerde sekte yapmıştır. Bu sektelerden ikisi elif üzerine, ikisi de sükûn üzerine yapılmaktadır ve şunlardır:

- **Elif üzerine yapılan sekteler:**

1-Birincisi, Kehf sûresinin 1. âyetinin sonundaki عِوَجًا kelimesi ile devamındaki âyetin ilk kelimesi arasında meydana gelmektedir.

وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا قَيِّمًا لِيُنْذِرَ

ayetini vasl halinde okurken عِوَجًا kelimesini عِوَجَا şeklinde okuduktan sonra nefes almadan bir iki saniye sessiz bekleyip, daha sonra قَيِّمًا kelimesini okumaya devam etmek Sûretiyle sekte yerine getirilir. Bu şekilde okuyuşun sebebi ise, قَيِّمًا kelimesinin irab yönünden evveli ile alakalı olmadığını, dolayısıyla عِوَجًا kelimesine sıfat teşkil etmediğini açıklamak içindir.

2-İkincisi, Yâsin Sûresinin 52.ayetinde bulunan مِنْ مَرْقَدِنَا هَذَ مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ âyet-i kerimesindeki مَرْقَدِنَا lafzı ile (هَذَا) ismi işareti arasındadır. Okuyucu مَرْقَدِنَا kelimesindeki elif üzerinde sekte yapar. Yani bu kelimeyi okuyup bir an sesi keser, fakat nefes almadan bir müddet bekler, daha sonra هَذَا مَا وَعَدَالرَّحْمَنُ ibaresini hemen okumaya devam eder.

Burada sektenin yapılış nedeni, İslam dininin esaslarını yalanlayarak ölen inkârcıların hayretler içerisinde "**Vah halimize, yattığımız yerden bizleri kim kaldırdı?"** mealindeki sözlerinin bittiği yerle, onlara karşı müminlerin veya meleklerin **"İşte Rahman olan Allah'ın vaat ettiği budur. Peygamberler doğru söylemişlerdir."** şeklindeki cevaplarının başladığı yeri ayırmak içindir. Böylece هَذَا kelimesinin مَرْ قَدِنَا kelimesine sıfat düşmesi ihtimali zihinlerden giderilmiş olur.

Sükûn üzerine yapılan sekteler:

1- üçüncü sekte, Kıyame Sûresinin 27.âyetinde bulunmaktadır. وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ âyetindekiمَنْ edatının sakin Nûn (نْ)'undan sonra Râ (ر) harfinin gelmesi sebebiyle "idgam bilâ gunne" yapılması gerekirken, bu idgam terk edilerek (مَنْ) edatı üzerinde sekte yapılır. Kısaca ifade etmek gerekirse, مَنْ edatı okunduktan sonra, bir veya iki saniye nefes almadan sessiz beklenir, daha sonra da رَاقٍ kelimesi okunur. Böylece رَاقٍ kelimesinin yalnız başına ayrı bir kelime olduğu gösterilmiş olur ve مَرَّاقٍ şeklinde okunmaktan da kurtarılmış olur. Mana da bozulmaz.

2-Sükûn üzerine yapılan ikinci ve sonuncu sekte ise, Mutaffifîn sûresinin 14.ayet-i kerimesidir **كَلاَّ بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ:** Bu ayetteki sekte, âyette geçen بَلْkelimesinin sükûnu üzerinde yapılır. Okuyucu **كَلاَّبَلْ** dedikten sonra sesi kesip nefes almaksızın bir veya iki saniye bekler ve hemen **رَا نَ عَلَى قُلُوبِهِمْ** lafzını okumaya devam eder.

Buradaki sektenin sebebi ise, kıyamet sûresindeki sektede olduğu gibi بَلْ ile رَانَ kelimelerinin birbirinden ayrı olduklarını göstermek içindir. Şayet sekte yapılmamış olsaydı بَلْ رَانَ lafzı بَرَّانَ şeklinde "idgam-ı mütegaribeyn"olarak okunacaktı. Böylece zihinlerde bu lafzın tek kelime olduğu ihtimali doğacaktı. Sekte yapmak sûretiyle böyle bir ihtimal ortadan kaldırılmış olur.

Kelime sonunda gelen sakin He (هـ) harflerinin sektesi: Kur'an-ı Kerim'de bazı kelimeler, son harekeleri muhafaza edilmek için, o kelimelerin sonuna sakin bir He (ه) harfi getirilerek okunmuş ve buna da **hâ-i sekte**, yani sekte **he**'si denmiştir.

Kıraat imamları Kur'an-ı Kerim'de yedi kelimeyi vakf halinde isbat ederek (telaffuzlarını açıkça yaparak) sekte **he**'si ile okumakta ittifak etmişlerdir. Ancak vasıl halinde kura arasında ihtilaf vardır. Kıraat imamız Âsım ise bu yedi kelimenin hepsini de vakf ve vasl halinde sekte **he**'si ile okumuştur. Bu yedi kelime şunlardır:

* اِقْتَدِهْ[3667]، كِتَابِيَهْ[3668]، حِسَا بِيَهْ[3669]، مَا لِيَه[3670]، سُلْطَانِيَه[3671] ، مَاهِيَهْ[3672] لَمْ يَتَسَنَّه[3673]

3667 En'am: 6 / 90.
3668 Hâkka:69/ 19 ve 25.
3669 Hâkka: 69 / 20 ve 26.
3670 Hâkka: 69 / 28.
3671 Hâkka:69 / 29.
3672 Kâria: 101 / 10.
3673 Bakara: 2 / 259.

XV- VASIL

Tecvid ıstılahında ve Kur'an tilâvetinde ise vasıl, ayet-i kerimeleri okurken, bir kelimeyi, kendisinden sonra gelen kelimeden ayırmadan ve aralarında durmadan ikisini birlikte veya birleştirerek okumaktır. Şu kelimelerde olduğu gibi.

قَدِاقْتَرَبَ، اَلَّذِى اسْتَوْقَدَ

Bu örneklerden birincisinde قَدْkelimesi, اِقْتَرَبَ kelimesine, ikinci misalde de اَلَّذِى kelimesi اِسْتَوْقَدَ kelimesine vasl edilmiştir.

• Vasl'ın Hükümleri:

Bir kelimeyi bir başka kelimeye vasl ederken iki sakin harf yan yana gelir ve birincisi med harfi olursa vasl halinde telaffuzdan düşer. Şu örneklerde olduğu gibi:

وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ، اَلَّذِى اسْتَوْقَدَ نَارًا ، وَ اِذَا لَقُوا الَّذِينَ اَمَنُوا

Bu misallerden birincisinde جَنَا kelimesinin sonundaki Elif (ا) harfi, ikincisindeاَلَّذِىkelimesinin sonundaki Ya (ى) harfi, üçüncüsünde de لَقُواkelimesinin sonundaki Vav (و) harfi, okunuştan düşer. Diğer üç misaldeki durum da aynıdır. Hatta takdîrî olarak bulunan med harfleri de aynı kaideye tâbidirler. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi:

لَهُ الْحُكْمُ ، فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ ، كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ ، هَذِهِ الَّلهُ

Bu misallerde, işaret isminin veya zamirlerin sonunda bulunan He (ه) harfinden sonra takdîren var olan med harfleri, vasl halinde düşerler. Şayet ikinci sakin harf idgam edilmiş bir harf ise med harfi düşmez. Mesela: اَتُحَآجُّونِّى lafzındaki Cim (ج) harfinden sonra gelen Vav (و) ve Ha (ح) harfinden sonra gelen Elif(ا)misalindeki gibi:

2-Birinci sakin harf, med harfi değilse vasl halinde esre ile harekelenir. Asıl olan sakin harfi esre ile harekelemektir. Şu örneklerde olduğu gibi:

قَالَتِ الْأَعْرَابُ ، لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ ، فَاعْبُدِ اللهَ ، خُذِ الْعَفْوَ ، طَرَفَيِ النَّهَارِ ،
قُلِ ادْعُو اللهَ ، اَزِفَةِ الْآزِفَةُ ، اِنِ اسْتَطَاعُوا ، يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ

Bu misallerdeki kelimelerin sonları aslında sakin oldukları halde vasl sebebiyle esre ile harekelenmişlerdir. Ancak, Hûm هُمْ ve Kûm كُمْ gibi cemi müzekker zamirlerinin sonundaki Mim (م) harfleri ile evveli fetha olan cemi Vav (و) ları, vasl halinde istisnai olarak ötre (damme) ile harekelenirler ve yukarıdaki kaidenin dışında tutulurlar. Şu misallerde olduğu gibi:

لَهُمُ الْبُشْرَى ، بِهِمُ الْأَرْضُ ، اَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ ، ذَالِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ
عَصَوُا الرَّسُولَ ، لاَ تَنْسَوُ الْفَضْلَ ، لاَ تَخْشَوُا النَّاسَ

Ve yine Min مِنْ harf-i cerrinin sakin olan nûn (نْ) harfi, vasl halinde üstün (fetha) ile harekelenir. Şu örnekte görüldüğü gibi: لَمِنَ الصَّالِحِينَ ، مِنَ ا للهِ

3-İki sakinden birinci sakin tenvin ise, yine yukarıda olduğu gibi hareke verme kaidesi uygulanır ve vasl halinde tenvin tek esre (kesre) haline dönüştürülerek esreli nûn (نِ) olarak okunur. İhlâs sûresinin şu ilk âyetinde olduğu gibi

قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ اللهُ الصَّمَدُ Bu âyet-i Kerime okunurken اَحَدٌ kelimesi üzerinde durmayıp, vasl edilirse اَحَدُنِ اللهُ diye okunur.

4-Mütekellim zamiri olan yâ (ى) harfleri, med harfi iken, (med harfleri aslında sakindirler) Kurân-ı Kerim'in ekseri yerinde vasl halinde üstün (fetha) ile okunmuştur. Hâlbuki sakin harfi esre (kesre) ile okumak asıldır. Dolayısıyla bu kaide, burada uygulama dışı tutulmuştur. Şu örneklerde olduğu gibi

يَا عِبَادِىَ الَّذِينَ ، نِعْمَتِيَ الَّتِى ، رَبِّيَ الَّذِى

يَا عِبَادِىَ الَّذِينَ ، نِعْمَتِيَ الَّتِى ، رَبِّيَ الَّذِى

5-Kur'an'da geçen şu kelimelerle

اَلظُّنُونَا ، قَوَارِيرًا ، سَلاَسِلاً ، اَلسَّبِيلاَ ، اَلرَّسُولاَ ، لَكِنَّا

Mütekellim zamiri ola Ene اَنَا zamirinin vasl halindeki durumları kendilerine has özellik arzederler. Hafs hazretleri vasl halinde bütün bu kelimelerin sonlarındaki Elif(ا) harflerini kaldırarak okur. Şu örnekte olduğu gibi لَكِنَّ هُوَ اللهُ

XVI- VAKF:

Vakf'ın sözlük anlamı durmak demektir. Tecvid ıstılahındaki manası ise, Kur'an-ı Kerim okunurken Kur'an'ın her hangi bir kelimesi üzerinde bir müddet sesi kesip teneffüs ederek dinlenmektir.[3674] Diğer bir ifadeyle vakf, kelimenin sonunda durarak, onu kendisinden sonra gelen kelimeden ayırmaktır. Vasl'ın zıddıdır. Arapça olarak vakfın tanımı şöyledir: قَطْعُ الصَّوْتِ مَعَ التَّنَفُّسِ **Manası**= "Sesi kesip nefes almak"tır.

- **Vakf'ın Hükümleri:**

Aslında vakf konusu, tecvid ilminde geniş bir yer tutar. Ancak fazla detaya girmeden vakf'ın hükümlerini maddeler halinde şöyle özetleyebiliriz:

1-Vakf sırasında hareke üzerinde durmak caiz değildir. Hareke belli edilerek vakf yapılmaz ve hareke olsa dahi son harf sakin kılınır. Şu örneklerde olduğu gibi:

قُمْ فَاَنْذِرْ ، وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ، وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ، اَوْلَى لَكَ فَاَوْلَى ، قُلْ لِى وَرَبِّى،

ثُمَّ نَظَرْ ، فَنِعِمَّا هِىَ ، يَاَاَيُّهَا الَّذِينَ اَمَنُوا ، اِنَّ اللهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

2-Vakf sebebiyle kelimenin sonunda iki sakin bir arada bulunabilir.Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi:

مِنْ قَبْلُ ْ، وَمِنْ بَعْدُ ْ ، لَمِنَ الْمُلْكُ الْيَوْمْ ، عَفَا اللهُ عَنْكَ ْ

Bu ilâhî lafızların her birinin son harflerinden bir evvelki harf sakin bulunmaktadır.Vakf yaptığımız zaman son harf de sakin hale gelmektedir.

Böylece iki sakin bir arada bulunmuş olmaktadır.

Ancak الْمَفَرّ ُ ، عَلَيّ،اَلدَّوَآبّ ve وَتَبّ gibi sonlarında şeddeli harf bulunan kelimeler üzerinde vakfedilirken bu harflerin her ikisindeki sükûnun da belirtilmesine dikkat edilme-

3674 en-Neşr, I, Sh: 152-154.

lidir.

3-Kelimenin sonunda tenvin varsa, bu tenvin iki esre veya iki ötre ise, vakf halinde tenvin düşer ve yerini sükûna bırakır. Şu örneklerde olduğu gibi:

عَلِيمٌ ، كُلٌّ شَيْءٍ ، عَلَي سَوَآءٍ ، عَلَيْكُمْ غَضَبٌ ، لَهُ خُوَارٌ ، وَهُوَمُؤْمِنٌ

Ancak tenvin, elif veya hemze üzerinde iki üstün ise, bu tür kelimelerde elif üzerine vakfedilir. Şu misallerdeki gibi:

ثَوَابًا = ثَوَابَا ، حَكِيمًا = حَكِيمَا ، سَوَاءً = سَوَاءَا ، جَمِيعًا = جَمِيعَا

Şayet tenvin, kelimelerin sonlarındaki yuvarlak tâ'lar (tâ-i merbutalar) üzerinde olursa, bu durumda tenvin, elif üzerine vakfedilmez, yuvarlak Tâ (ة) harfleri, sakin He (ه) harfine çevrilerek cezmli olarak okunur. Şu örneklerde olduğu gibi:

خَلِيفَةً = خَلِيفَهْ ، خُفْيَةً = خُفْيَهْ ، قَسْوَةً = قَسْوَهْ ، جَنَّةً = جَنَّهْ

4-(هِيَ) ve (هُوَ) gibi kendinden önceki harfin harekesi kendisine uygun düşen harekeli Vav(و) veya Ya (ى) harfi ile son bulan kelimeler üzerinde vakfedilirken buVav (و) veya Ya (ى) harfleri med harfi olurlar. Şu misallerde olduğu gibi:

اِلاَّ هُوَ = اِلاَّ هُو ، مَا هِيَ = مَا هِى ، فَنَسِيَ = فَنَسِى ، لَنْ نَدْعُوَ = لَنْ نَدْعُو

5-Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, sonu şeddeli olan kelimeler üzerinde vakfedildiği zaman, harekeyi tam belli etmeden, şeddeyi açığa çıkararak okumak gerekir. Şu misallerde olduğu gibi:

لِمَاخَلَقْتُ بِيَدَيَّ ، رُدُّوهَا عَلَيَّ ، حَتَّى يُؤْمِنَّ ، يَوْمَئِذٍ اَيْنَ الْمَفَرُّ

6- Kur'an-ı Kerim'deki şu yedi kelimenin okunuşu ile ilgili olarak kıraat imamlarının değişik vecihleri vardır. Ancak Hafs kırâatinde, vakf yaparken bu kelimelerin sonlarına elif ilâve edilir ve bu elif üzerine vakfedilir. Vasl halinde ise, elifsiz olarak okunurlar. Bu kelimeler şunlardır:

a-Kehf sûresinin 38. âyetindeki: لَكِنَّا kelimesi,

b-Ahzâb sûresinin 10. âyetindeki: اَلظُّنُونَا kelimesi,

c-Ahzâb sûresinin 66. âyetindeki: اَلرَّسُولاَ kelimesi,

d-Ahzâb sûresinin 67. âyetindeki: اَلسَّبِيلا kelimesi,

e-İnsan sûresinin 4. Âyetine سَلاَسِلا kelimesi,

f-İnsan sûresinin 15. âyetindeki: قَوَارِيرَا kelimesi,

g-Nefsi mütekellim zamiri : اَنَا kelimesi.

Hafs'dan gelen başka bir rivayete göre, Dehr(insan) Sûresindeki سَلاَسِلَ kelimesinin sonundaki Lâm (ل) harfi vakıf halinde sakin kılınarak سَلاَسِلْ şeklinde de okunur.

Aynı şekilde Dehr Sûresinin 15 ve 16. ayetlerindeki (قَوَارِيرَا) kelimesi de sükûn üzerine vakıf yapılabilir. (قَوَارِيرْ örneğinde olduğugibi.

7-Vakf ve Vasl halinde bazı kelimelerin okunuş özellikleri:

a-Âl-i İmran süresinin başında bulunan (ا ل م) lafzındaki mim harfi, vakf halinde

medd-i lâzım yapılarak dört elif miktarı uzatılarak okunur.

Vasl halinde ise, iki şekilde okumak caizdir. Birincisi, mim harfi yine dört elif miktarı uzatılır ve sonuna üstün hareke verilerek kendisinden sonra gelen lâfzatullah'a vasl yapılır. (اَلِفْ لاَمِّيمَ اللهْ لاَاِلَهُ) gibi.

İkincisi, mim harfi, tabîî med yapılarak bir elif miktarı uzatılır ve sonuna üstün hareke vererek yine lafzatullah'a bağlanır.

b-Yâsin süresinin evvelindeki sin (س) harfi, vakf ve vasl halinde kendisinden sonra gelen vav harfine idgam yapılmadan medd-i lâzım yapılarak dört elif miktarı uzatılır.

c-Kalem süresinin evvelindeki nûn (ن) harfi de (b) maddesindeki aynı hükme tabidir.

Şimdi kısaca vakfın bölümlerini ve durak işaretlerini görelim:

VAKFIN BÖLÜMLERİ VE DURAK İŞARETLERİ

Kur'an-ı Kerim okurken vakıfla ilgili hususlara riayet etmek, Kur'an lafızlarının kulağa daha güzel gelmesini temin eder. Ayrıca okuyucunun Kur'an'ın manasını ve gramer kaidelerini bilme derecesini gösterir. Çünkü vakfedilecek veya vakfedilmeyecek yerlerin tayini, Kur'an ayetlerinin manası ve gramer esasları düşünülerek yapılmıştır. Bu bakımdan Allah kelamının mana düzeninin bozulmaması için münasip yerlerde durmak, yanlış manalara sebep olacak duruşlardan sakınmak lâzımdır. Meselâ

لاَ اِلَهَ اِلاَّ اللهْ lafza-i celîlini okurken kasten لاَ اِلَهْ diye durulursa, mana olumsuzlaşacağından günahkâr olunur.

İmam Cezeri'nin kaydettiğine göre, Ebu Davûd, Tirmizi ve daha başkalarının Ümmü Seleme'den rivayet ettikleri bir hadis-i şerife göre, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Kur'an okurken Cebrail (a.s.)'ın kendisine gösterdiği şekilde âyet sonlarında ve aralarında vakfetmiş ve ashabına da aynı tarzda öğretmiştir.

Hicri üçüncü asrın sonlarından itibaren vakf konusu hakkında müstakil eserler yazılmaya başlanmıştır. Bu eserlerde durulacak ve başlanacak yerlerin önemine işaret edilerek mana tamam olan yerler gösterilmiş, daha sonraları da buralara küçük harflerle durak işaretleri konmuştur. Bu işaretler konurken iki yol takip edilmiştir. Birincisi Ebu'l Alâ'nın[3675] yolu, ikincisi de Secâvendî'nin[3676] ortaya koyduğu yoldur. Şimdi bu iki

3675 Ebu'l-Âlâ'nın künyesi, El-Hasan b.Ahmed b. El-Hasan b. Ahmed b. Muhammed b. Sehl Sehl Ebu'l-Âlâ el-Hemezânî el-Attâr'dır. Hicri 569 tarihinde vefat etmiştir. "El-Vakf " adlı eseri mevcuttur. Ebu'l-Alâ, Irak'lıların imamı ve asrın hafızlarındandır. Kırâat ilminde oldukça verimli çalışmaları vardır. Kitabu'l-Gaye Fi'l-Kırâat el Aşr, el-İbtida, el- Mâat ve et-Tecvid gibi kitapların yazarıdır. Ayrıca zamanındaki kurraların kırâatini ihtiva eden "Kitabu'l-İnhisar"adlı eserin de müellifidir. Ebu'l-Alâ, bütün servetini ilim yolunda harcamış bir âlimdir. O, bir günün yarısını Kur'an ve ilimle, diğer yarısını da hadis ilmiyle geçiren ve Allah yolunda ayıplayıcının ayıbından çekinmeyen büyük bir zattı.

3676 Kısaca, Secavendî lâkabıyla tanınan büyük kırâat ve nahiv âliminin tam künyesi şöyledir:

yol ile ilgili cumhur ulemanın benimsediği kısımları kısaca özetlemeye çalışalım:

- **EBU'L-ÂLA TARİKI:**

1-Vakf-ı Tam: Hem gramer, hem de mana bakımından cümlenin son kelimesi üzerinde durmaktır. Mesela: مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ lafzının sonunda durmak gibi:

2-Vakf-ı Kâfî: Bir cümlenin, kelime dizisinin son bulduğu, fakat mana itibariyle daha sonraki cümle ile alakalı olduğu yerde durmaktır. Mesela: وَمِمَّا رَزَقْنَا هُمْ يُنْفِقُونْ âyetinin sonunda durmak gibi. Vakf-ı Kâfi caiz olan bir vakıftır.

3-Vakf-ı Hasen: Kendisinden sonraki kelimelerle hem lafız, hem de mana itibariyle alâkalı bulunan, fakat kelamın tamam olduğu her hangi bir yerde durmaktır. Mesela:

بِسْمِ اللهِ ، اَلْحَمْدُ اللهِ ، صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ

lâfızlarının sonunda vakfedildiği gibi:

4-Vakf-ı Kabîh: Kelamın tamam olmadığı ve bir mananın anlaşılmadığı yerlerde vakfetmektir. Mesela : اَلْحَمْدُ،رَبِّ، بِسْمِ ve غَيْرِالْمَغْضُوبِ lafızlarının sonunda durulması gibi:

- **SECAVENDÎ TARİKI:**

Secavendî'nin taksimine ve koyduğu vakf alâmetlerine "**Secâvend**" denmiştir.

Secâvendî'ye ve ona tâbi olanlara göre vakf beş bölümdür ve şunlardır:

1-Vakf-ı Lâzım: Vakf-ı Lâzımın işareti Mim (م) harfidir. Mutlaka durulması icap eden bir işarettir. Durulmadığı takdirde âyetin manası bozulur, denilmektedir. Bu işaret Kur'an'da, seksen dört yerde geçmektedir. Mesela: قَالُوا تِلْكَ اِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ âyet-i kerime'sinin sonundaki خَاسِرَةٌ kelimesi üzerinde vakf-ı lâzım işareti olan Mim (م) harfi bulunmaktadır.

2-Vakf-ı Mutlak: Bu vakfın işareti küçük Tı (ط) harfidir. Bu işarette ne vakf-ı lâzım gibi durmak gerekli, ne de geçmek iyidir. Mutlaka vakf olup durulmalıdır. Şu örnekte görüldüğü gibi: مَالْحُطَمَةُ ط

3-Vakf-ı Câiz: Bu vakfın işareti Cim (ج) harfidir. Bu işaretin bulunduğu yerde durulabilir de geçilebilir de. Ancak durmak geçmekten daha iyidir. Şu örnekte görüldüğü gibi:

قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ ج

4-Vakf-ı Mücevvez: Bu vakfın işareti Ze (ز) harfidir. Bu işaretin bulunduğu yerlerde durulabilir. Ancak, geçmek durmaktan daha iyidir. Şu âyette olduğu gibi.

كَلاَّ لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ز

---

eş-Şeyh Ebu Abdullah Muhammed. Tayfur es-Secavendî. el-Gazavî 'dir. Bu büyük imam kırâat ve nahiv âlimi olmakla beraber, aynı zamanda muhakkik ve müfessirdir. Kur'an'ın tefsiri yanında, Kitabu Ileli'l-Kırâat; Kitabu'l-Vakf ; el-İbtidâ'ul-Kebîr, Âharu Sağîr gibi kitapların da müellifi olduğu, imam Cezerî'nin en-Neşr ve Gâyetü'n-Nihâye Fî Tabakâtı'l-Kurrâ adlı eserlerinde anlatılmaktadır.

5-Vakf-ı Murahhas: Bu vakfın işareti Sâd (ص) harfidir. Okuyucunun nefesi daraldığında bu işaretin bulunduğu yerde durulabilir. Zaruret olmadıkça durulmamalıdır. Şu örnekte görüldüğü gibi:

وَالشَّمْسِ وَضُحَيهَا ص

- **Diğer Vakf İşaretleri:**

Yukarıdaki vakf işaretlerinin dışında, Kur'an-ı Kerim'lerde görülen başka vakf işaretleri de vardır. Bu vakf işaretlerini ve görevlerini şöyle sıralayabiliriz:

1-Lâm-Elif (لا) harfi, bu işaretin bulunduğu yerlerde durulmaz. Tecviddeki manası: "Durma geç" demektir. Çünkü bu işaretin bulunduğun yerde mana tam değildir. Şayet bir mecburiyetten dolayı durulmuş ise ve durulan yer de ayet sonu ise, bundan sonra gelen ayetin başından başlanarak devam edilir. Eğer durulan yer, ayet arası ise, durulan yerden önceki kelimelerin uygun olanından başlanarak devam edilir. Mesela:

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ لا

Ayetinin son kelimesi olan لُمَزَةٍ lafzı üzerinde lâm-elif işareti vardır. Dolayısıyla vakf için bu durum dikkate alınır.

2- قِفْ Bu işaretin manası, "Dur" demektir. Ve bu işarette durmak, ayetin manasına fayda vermek açısından daha iyi görülmüştür. Örnek:

وَ اِذَ الْجِبَا لِ كَيْفَ نُصِبَتْ قف[3677]

3-(ق) Kıraat imamlarının çoğu, bu işaretin bulunduğu yerlerde geçmenin daha iyi olacağı görüşündedirler. Ancak durmak da caizdir. Örnek:

يَا اَيَّتُهَا ا لنَّفْسُ ا ا لْمُطْمَئِنَّةُ ق[3678]

4-(ك) Bu işaret كَذَلِك kelimesinin kısaltılmışıdır. "Yukarıdaki gibi" demektir. Bir önceki durak işaretiyle aynı hükümdedir.

5-(ع)Bu işaret, bir konunun bittiğini, yeni bir konunun başlayacağını bildirir. Namazda Kur'an okuyan bir kimsenin rukûa gitmesi için en uygun işaret kabul edildiğinden bu işarete rukû işareti denilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de 576 yerde geçmektedir.Örnek:

فَذُ و قُو ا فَلَنْ نَزِيدَ كُمْ اِلاَّ عَذَا بًا ع[3679]

6 (∴ ∴)Peş peşe gelen bu işaretlere "vakf-ı muânaka" denir. Yaklaşmak, kucaklaşmak ve yan yana gelmek anlamlarına gelir. Kur'an-ı Kerim'in 18 yerinde yakın mesafelerle birbirini takip ederek gelirler. Birinde durulmuşsa diğerini geçmek gerekir. Aksi halde mana bozulur. Şu âyetlerde görüldüğü gibi.

مِنْ كُلِّ اَمْرٍ لا ∴ سَلاَمٌ قف ∴ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ * لاَرَيْبَ ج ∴ فِيهِ ج ∴

3677 Casiye: 88 / 19.
3678 Fecr: 89 / 4-5.
3679 Nebe' : 78 / 32.

XVII-TEMSİL VE TEMSİL YOLLARI

Her işin âdâb ve usulüne göre yapılması esastır. Hele bu iş, Allah'la konuşmayı temsil eden Kur'an'ın tilâvetiyle ilgili olursa, mesele daha da ciddi bir boyut kazanır.

Kur'an'ı okumanın âdâb ve erkânı, tek kelime ile Tecviddir. Tecvid ile ilgili meseleleri bilerek ve uygulayarak Kur'an okumak âdâbına uyarak okumak demektir. Bilinmesi gereken en önemli tecvid konularından biri de temsil yollarıdır. O halde temsil nedir?

Temsil: "Kur'an'ın hece harflerini zat ve sıfatlarına; Li (لِ), Le (لَ), İnne(إِنَّ), Mâ (مَا) ve Lâ (لاَ) gibi manâ harflerini tecviddeki rollerine; Kur'an-ı Kerim ayetlerini manalarına uygun tavır ve edâ ile okumaktır."

Diğer bir ifadeyle Kur'an-ı Kerim'i, okunan ayetlerin ifade ettiği söz ve mânâya uygun bir tarzda vurgu, raf'-i savt ve hafd-ı savt kurallarına uyarak okumaktır. Kısaca okunan ayetlerin lafız ve manalarını okuyana ve dinleyene kavratacak şekilde tilavet etmektir.

Bütün dillerde olduğu gibi, Türkçe ve Arapça'da da söylenen bir cümle veya bir kelime söyleyiş tarzımıza ve tavrımıza göre, yüzümüze, ağızımıza ve sesimize olumlu veya olumsuz anlamlar kazandırır. Mesela, "**Okuma Kitabı**"cümlesi, yapılan vurguya göre anlam değişikliğine uğrar. Buna göre, birinci anlamı, kitabın ismini ifade eder ve kitabın okuma kitabı olduğunu anlatır. İkinci anlamı ise, "Kitabı okumayınız" demektir.

Başka bir örnek vermek gerekirse, Üst kat açık" "Üst kata çık" cümleleri yapılan vurguya göre anlam değişikliğine uğramaktadır. Birincide üst katın açık olduğu, ikincide ise üst kata çıkılması gerektiği ifade edilmektedir. Arapça'da vurgu yapmaya, sesi yükseltmek anlamına gelen "nebr" kelimesi kullanılır.

Bu kısa açıklamadan sonra Arapça'daki benzer uygulamalardan birkaç örnek verelim:

Mesela: (هَذَا مَا أَرَدْتُهُ) cümlesindeki "mâ" (مَا)' ya vurgu yaptığımız takdirde, "istemedim" anlamı çıkar. Şayet vurgu "mâ" (مَا)' ya değil de ondan sonra gelen "eredtü: (أَرَدْتُ) fiiline yapılırsa, bu durumda "mâ" ism-i mevsul olacağından cümlenin manası da olumlu hale gelerek: "bu istediğim şeydir" anlamı çıkar.

Ve yine şu örnekte de olduğu gibi: (مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَ مَا عِنْدَ اللّهِ بَا قٍ) [3680] ayetinin esas manası: "Sizin yanınzda bulunan (dünya) malı tükenir, Allah'ın yanında bulunan ise tükenmez, ebedî"demektir. Ayetteki "mâ" ları vurgusuz okursak, ayetin hakiki manasına uygun okumuş oluruz. Fakat "mâ" ları vurgulu okursak, ayetin mânası tersine dönebilir ve şöyle anlam ortaya çıkar:"Sizin yanınızdaki tükenmez, Allah'ın yanındaki ise tükenir, bakî değildir.

Üçüncü bir örnek olarak (إِنَّا أَعْطَيْنَا كَ ٱلْكَوْ ثَرَ) ayet-i kerimesini gösterebiliriz. Ayetteki birinci kef, (كَ) üzerine konan vurgu, mânâyı bozar ve hitap kef'ini teşbih kefine dö-

3680 Nahl Sûresi: 16 / 96.

nüştürür. Bu durumda mâna: "Biz Kevser gibi verdik" şeklinde olur. Şayet birinci kef üzerinde vurgu yapılmayıp, ikinci kef üzerinde vurgu yapılırsa, o zaman "Biz sana kevser'i verdik" şeklinde gerçek mânâ ortaya çıkar.

Temsîlî okumada başlıca üç temel husus:

Yukarıdaki tariflerden de anlaşılacağı üzere temsîlî okumada başlıca üç temel hususa dikkat etmek gerekir:

a-Birincisi, kelimelerin bütünlüğünü korumak ve manaya dikkat çekmek için kelimenin ilk harfine yapılan vurgudur. اِيَّاكَ نَعْبُدُ Örneğindeki gibi.

b-İkincisi, raf'-i savt (sesin yükseltilmesi) olup, bazı kelime ve ayetleri ses tonunu yükselterek okumaktır. يَا اَيُّهَا ا لنَّا سُ اعْبُدُوا رَبَّكُمْ Misalindeki gibi.

c-Üçüncüsü ise, Kur'an okurken bazı kelime, cümle ve ayetleri, hafd-ı savt ile (ses tonunu alçaltarak) okumaktır. Dua ve istiğfar ayetleri ile İslam düşmanlarının batıl sözleri bu tarzda okunur.[3681] رَبَّنَا لاَتُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اوْاَخْطَأْنَا dua ayetinde olduğu gibi.

Yine kâfirlerin inkârlarını anlatan[3682] اَ نُؤْ مِنُ كَمَا آ مَنَ السُّفَهَا ءُ ayetinde olduğu gibi.

Temsil, bir takım ilimlerin bilinmesini gerektirdiği için, tecvidde geniş bir yer tutar. Fakat biz, burada fazla detaya girmeden aşağıdaki şekilde özetlemeye çalışacağız.

Temsil (diriltim) yolları:

1-Sadece Mim(م) ile Nûn (ن) harfinin sükûnlarının sesi burundan gelir. Bu ikisinin dışındaki harfler okunurken, sesin burundan getirilmesi yersizdir.

2-Kelimelerin cevherlerini belirtmek için, baş harflerine biraz baskı yaparak okumak, temsilin şartlarındandır.

3-Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi, dua, kınama ve kötülemeyi ihtiva eden, Nemrutların, Firavunların, münkir ve münafıkların, İslam'a cephe alan ve Peygamberlere eziyet eden sapıkların hallerini, söz ve davranışlarını haber veren kelime ve ayetlere gelince, edeben alçak ve hafif bir ses tonu ile hüzünlü bir şekilde okumaktır ki, buna "**Hafd'u-Savt**" denir.

Ve yine cennet, müjde ve müminlere tebşiri bildiren kelime ve âyetleri de, yüksek ve tonlu bir sesle okumaktır ki, buna da "**Ref'us-Savt**" denir.

4-Kur'an tilâvetinde vakf ve ibtidâ (durma ve başlama) yerlerini bilmek ve doğru tatbik etmek de temsilin temel şartlarındandır. Bunun için de vakf ve ibtida konusunda şu hususlara dikkat etmek gerekir: Muzâaf-muzâfun ileyhten, sıfat-mevsufundan, nida-münadâdan, istisna-müstesna minhten, menfi-nefiden, carr-mecrurdan, fiil-fail ve/veya mefulünden, mübtedâ-haberinden ayrılmaz. Ayrıca, harf-i cerden alınmaz. Ancak عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ lafzında olduğu gibi, cer harfinin müteallakı, kendisinden sonra ise,

3681 Bakara: 2 / 286. Manası: "Rabbimiz unutur ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma".

3682 Bakara: 2 / 13, Manası: "Yani beyinsizlerin inandığı gibi inanalım? (dediler)".

geri alınabilir. Bütün bunlar, manayı bölüp yarım bırakmamak ve mananın tam olmasını sağlamak içindir.

5-Tahsis ifade eden Li (لِ), tekid ifade eden Le (لَ) gibi lam harflerinde sese mutlaka tonlu bir perde verilmelidir. Mesela, El-Hamdü-Lillâhi اَلْحَمْدُ لِلّٰه, Ve Lillâhi, وَلِلّٰهِ, Lehû Mülkü's-Semâvâti لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ Lehül Hamdü لَهُ ا لْحَمْدُ gibi.

6-Bütün Lâ (لاَ) larda sese ton verilmekle "Nefi" (olumsuzluk) manası belirtilir. Mesela, Lâ havfün Aleyhim Velâhüm Yahzenûn لاَخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَهُمْ يَحْزَنُونَ gibi. Ve yine Tebrie (Kelime-i Tevhid) Lâ (لآ) sında vurgu ve ses tonu diğer Lâ (لاَ) lardan daha fazla ve çok yapılır. Mesela: " Lâilâhe İllalah" لآاِلَهَ اِلاَّ اللهُ gibi

7-Tekid Lâm'larında manâ mutlaka vurgu ister. Mesela, Le Tecidenne لَتَجِدَنَّve "İnne Fî Zâlike Le Âyâtin" ا نَّ فِي ذَالِكَ لآيَاتٍ gibi.

8-Aynı cinsten iki harekeli harf, yan yana gelirse, birincisinden ayırmak için ikinci harfe bastırılarak okunur. Mesela, Fesalli Li Rabbike فَصَلِّ لِرَبِّكَ ve "Rabbeke Kesîren" رَبَّكَ كَثِيرًا gibi.

9-Tahkik manasını belirtmiş olmak için, özellikle İnne (اِنَّ)'nin hemzesi üzerine vurgu yapılması şarttır.

Mesela, İnne'l-Ebrara Lefî Neîm ve İnne'l-Füccâra Lefî Cahîm

اِنَّ الْاَبْرَارَلَفِي نَعِيمٍ وَاِنَّ الْفُجَّارَلَفِي جَحِيمٍ örneğinde olduğu gibi.

10-Manayı nefyeden (olumsuzlaştıran) "Mâ-i Nâfiye" lerde sese ton verilir. Mesela وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ, örneğinde olduğu gibi.

Ancak, Mâ-i Nâfiyelerin aksine, Mâ-i Mevsûle'lerde sese ton verilmez. Şu örnekte olduğu gibi: (ما عِنْدَ كُمْ يَنْفَدُ وَ مَا عِنْدَاللهِ بَا قٍ)[3683]

Şayet bu âyet-i kerimedeki Mâ (مَا) lar vurgulu okunursa, mananın tam aksi ifade edilmiş olur.

11-İstisna harflerinde sese vurgu yapmak, belagat gereğidir. Şu örneklerde olduğu gibi.

Lâilâhe İllalah لآاِلَهَ اِلاَّ اللهُ Vemâ Teşâûne İllâ En Yeşâ Allah وَمَا تَشَآؤُنَ اِلآَّانْ يَشَآءَ اللهُ

12- Genelde bütün edatların ilk harflerine vurgu yapılır. Aşağıdaki şu örneklerde görüldüğü gibi:

(إِنَّ رَبَّكَ ، أَنَّ اللهَ) gibi tahkik edatları.

(لَغَفُورٌ) gibi tekid lâm'ı.

(قَدْ أَفْلَحَ) Lafzında olduğu gibi, (**قَدْ**)'ın tekid için kullanıldığında.

(لأَ زِيدَنَّكُمْ) kelimesindeki tekid nûn'u gibi.

Hiç şüphesiz, temsil bahsi sadece bunlardan ibaret değildir. Bununla beraber, bunları bilip tatbik etme de büyük bir başarıdır

Temsil bahsinde başarılı olabilmek için, hiç olmazsa sarf, nahiv, meânî bilmek ve biraz da musikî bilgisine sahip olmak gerekir.

3683 Nahl: 16 / 96. **Ayetin manası:** "Sizin yanınızdaki biter, Allah'ın yanındaki ise bakidir."

Allah kelâmını öğrenmek ve onunla amel etmek isteyenlere Allah mutlaka yollarını açar ve o kuluna nurlar saçar. Bu böyle biline.

XVIII- KUR'AN'IN KIRÂATİNDE CÂİZ OLAN USULLER

Şu gerçek asla unutulmamalıdır ki, okuyucu, Kur'an-ı Kerim'i kırâat ederken gerekli tecvid kaidelerinden sapmamalıdır. Bunun için de, Kur'an-ı Kerim'in okunuş tarzını sesinin seyrine değil, sesinin çıkışını Kur'an'ın kırâatine uydurmalı ve tegannîden uzak durmalıdır.

Yedi kırâat imamına ve Cezerî hazretlerine göre, Kur'an-ı Kerim'in okunuş tarzı tecvid kaidelerine uymak şartıyla aşağıdaki gibi üç şekilde tasnif edilmiştir:

a-Tertil=Tahkik: Kelime anlamı, "bir şeyin hakkını eksiksiz yerine getirmek" demektir. Tecvid ilminde ise, "her harfin hakkını vermek, özel sıfatlarına riayet etmek, Bir harfi diğerine karıştırmadan her harfin sesini kendi mahrecinden çıkarmak, tabîi meddin dışındaki medleri dört elif miktarı uzatarak okumak, izhar ve gunneleri hakkını vererek okumak, âyetlerin yüce manalarını tefekkür etmeye imkân verecek şekilde ağır, ağır okumak"demektir. Kur'an kıraatinde en ağır okuyuş tarzıdır.

Cezeri, "Tahkik, tertilden bir nevidir. Her tertil, tahkik değildir"der.

b-Tedvir: Sözlük anlamı, "çevirmek, döndürmek demektir."Tecvid açısından ise, "tahkik ile hadr usulünün ortası bir okuyuş"demektir. Bu okuyuş usulü, kırâat imamlarının çoğunluğunun seçtiği ve beğendiği bir yoldur. Bunda da yine tecvid kaidelerine riayet ederek okumak esastır. Bununla beraber, munfasıl, muttasıl ve arız medleri üçer elif miktarı, lâzım meddi ise yine dört elif miktarı uzatarak okumak, bu usulün özelliklerinden birdir. Bu okuyuş tarzı da vakit namazlarında ve mukabelelerde tercih edilir.Kur'an kıraatinde orta okuyuş tarzıdır.

c-Hadr: Sözlükte, "sür'atli ve çabuk okumak" demektir. Tecvid ıstılahında ise, "Kur'an kırâat edilirken tahkikte olduğu gibi, tecvid kaidelerinin hakkını vermek, fakat tahkikten biraz daha süratli okumak" demektir. Bunun için de, medleri müsaade edilen asgari dereceye indirerek okumaktır. Mesela, munfasıl ve arız medler birer elif, muttasıl medler iki elif miktarı, lâzım medleri ise dört elif miktarı uzatarak okumak gibi. Ayrıca idgam, ihfa, kalkale ve gunneler terk edilmemelidir. Bu okuyuş tarzı, teravihte ve hafızlık çalışmalarında tercih edilir.Kur'an-ı Kerim tilavetinde en hızlı okuyuş tarzıdır. Şu da unutulmamalıdır ki, daha çabuk okuyarak tecvid nizamı altüst edilmemelidir. Tecvid nizamının altüst edilerek okunmasına "**Herzeme**" denir ki, bu asla caiz değildir.

Genel olarak hafızlar, mukabele okurken bu yolu tercih ederler. Çünkü bu tarz bir okuyuş, hem okuyucuyu, hem de dinleyiciyi fazla yormaz.

Hadr usulü ile Kur'an okumayı kırâat imamlarından İbni Kesir, Ebû Câfer, Ebû Amr, Yâkub, Kâlûn, İsbahanî ve birçok Irak okuyucuları benimsemişlerdir.

Bu üç okuyuşun dışında başka bir okuyuş tarzı yoktur ve caiz de değildir. Kıraate hangi okuyuş tarzı ile başlanılmışsa, onunla bitirilmelidir.

KUR'AN OKUMAYA GİRİŞ

KUR'AN ALFABESİ VE HARFLERİ TANIMA

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي * وَيَسِّرْلِي أَمْرِي *
وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي * يَفْقَهُوا قَوْلِي *
رَبِّ يَسِّرْوَلاَتُعَسِّرْرَبِّ تَمِّمْ بِالْخَيْرِوَبِهِ *

Tablo: 1

Cim - C ج	Se – S ث	Te - T ت	Be - B ب	Elif - E اء
Rı - R ر	Zel – Z ذ	Dal – D د	Hı - H خ	Ha - H ح
Dad - D ض	Sad – S ص	Şın - Ş ش	Sin - S س	Ze - Z ز
Fe - F ف	Ğayın – Ğ غ	Ayın - A ع	Zı - Z ظ	Tı - T ط
Nun - N ن	Mim – M م	Lam - L ل	Kef - K ك	Kaf - K ق
Ye - Y ي	Ye – Y ى	Lâm-elif-L لا	He - H ه ، هــ	Vav - V و

HARFLERİ BAŞ KISIMLARINDAN TANIMA

Bazı harfler bitişik yazıldığı zaman gövdeleri atılır sadece baş kısımları kalarak kendinden sonra veya önce gelen harfe bitiştirilir. Aşağıdaki tabloda bu durum kırmızı harflerle gösterilmiştir.

Tablo: 2

ا أ ء	بب	تت	ثث	جج
حح	خخ	د د	ذ ذ	ر ر
ز ز	سس	شش	صص	ضض
ط ط	ظ ظ	عع	غغ	ففف
قق	كك	لل	مم	نن
و و	هههـــه	لا للا	يي	ىى

HARFLERİN AYRIK VE BİTİŞİK YAZILIŞ ŞEKLİ

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, siyah renkteki harfler tek tek, ayrık olarak yazılmış, fakat aynı harfler karşılarında kırmızı renkte bitişik şekilde yazılmışlardır.

Tablo:3

ك ت ب	=	كتب	م ل ك	=	ملك
ن ص ر	=	نصر	ش ف ع	=	شفع
ذ هـــ ب	=	ذهب	ج ن ة	=	جنة
ي ء س	=	يئس	س هـــ ل	=	سهل
ح ف ظ	=	حفظ	ج د ل	=	جدل
ق ر أ	=	قرأ	ف هـــ م	=	فهم
ض ر ب	=	ضرب	ج م ع	=	جمع
غ ن ي	=	غني	ك س ر	=	كسر
م ح م د	=	محمد	ر س و ل	=	رسول
ح ك ي م	=	حكيم	ج م ي ل	=	جميل
ش ك و ر	=	شكور	ث و ا ب	=	ثواب
لآ ا ل ه	=	لآ اله	ا ش هـــ د	=	اشهد

م ل ي ت	=	مليت	ن ب ي	=	نبي
ذ ك ر	=	ذكر	ن ع م ة	=	نعمة
ش ف ا ع ة	=	شفاعة	ج م ا ع ة	=	جماعة
م ش ر ك	=	مشرك	م ؤ م ن	=	مؤمن
ظ ا ل م	=	ظالم	غ ا ف ل	=	غافل
ال ق را ن	=	القران	هـــ ذ ه	=	هذه

HAREKE BAHSİ

HAREKE: Harflerin seslendirilmesine yarayan işaretlerdir. Bu işaretler, üstün, esre, ötre, iki üstün, iki esre, iki ötre, cezm, şedde, ve med işaretleri şeklinde sıralanabilir. Şimdi bunları sırası ile uygulamalı olarak görelim.

ÜSTÜN: (E-A) **ESRE: (İ-I)** **ÖTRE: (Ü-U)**

(ـَـ) (ـِـ) (ـُـ)

Aşağıdaki 4. tabloda görüleceği üzere, ince sesli harflerde üstün (**E)'**sesini, esre (**İ)'**sesini, ötre de (**Ü)'** sesini verdirir. Kalın sesli harflerde ise, üstün (**A**)' sesini, esre (**I**)' sesini, ötre ise (**U**)' sesini verdirir.

Kalın sesli harfler şunlardır: **خ، ص، ض، ط، ، ظ، ، غ ، ق ، ر**

Şimdi kalın sesli harflerle ilgili şu örnekleri ve aşağıdaki tabloda karışık yazılmış olan örnekleri inceleyelim**:**

1-İnce sesli harfin üstünlü okunuşuna örnek:(اَ دَ بَ) "**Edebe**"gibi.

2-İnce sesli harfin esreli okunuşuna örnek**:** (اِ بِلِ) "**İbili**"gibi.

3-İnce seli harfin ötreli okunuşuna örnek**:** (كُتُبُ) "**Kütübü**" gibi.

4-Kalın sesli harfin üstünlü okunuşuna örnek**:** (غَرَقَ) "**Ğaraka**"gibi.

5-Kalın sesli harfin esreli okunuşuna örnek(ظِلاَ لُهُ،صِدِق)"**Sıdıkı**" **ve** "**Zılâlühü**" kelimelerindeki **Sad, Kaf** (ص، ق) ve **Zı** (ظ) harflerinin okunuşları gibi.

6-kalın sesli harfin ötreli okunuşuna örnek: (يَخُضُّ) "**Yehuddu**" kelimesindeki **Hı** ve **Dat** (ض ، خ) harflerinin okunuşları gibi.

Daim Kur'an olsun sözün Geriye bakmasın özün
Mahşerde ak ola yüzün Şükür verdi bu Kur'an'ı
Kur'an'ı hoş okuyasın İlmiyle amel kılasın
Cennette dizar göresin Şükür verdi bu Kur'an'ı
Yazdı kudret kalemini Gönderdi Hak kelamını
Beyan etti nizamını Şükür verdi bu Kur'an'ı *16. yüz yıl Zaife Hatun*

Tablo: 4

اَ اِ اُ	بَ بِ بُ	تَ تِ تُ	ثَ ثِ ثُ	جَ جِ جُ	حَ حِ حُ
دَ رَ جَ	دَ خَ لَ	اَ كَ لَ	ضَ رَبَ	ذَ هَـ بَ	شَ كَ رَ
دَرَجَ	دَخَلَ	اَكَلَ	ضَرَبَ	ذَ هَبَ	شَكَرَ
حَسَدَ	اَجَلَ	نَزَلَ	رَزَقَ	صَدَقَ	جَمَعَ
رَحِمَ	حَمِدَ	شَرِفَ	قَبِلَ	اَمِنَ	جَمِلَ
عَلِمَ	سَمِعَ	سَعِدَ	حَفِظَ	سَلِمَ	حَسِبَ
رَجُلَ	عَدُدَ	عَظُمَ	حَسُنَ	كَبُرَ	قَرُبَ
غُلِبَ	كُتِبَ	اُجِرَ	كُشِفَ	رُكِيَ	رُزِقَ
حَكَمَ	خَلَقَ	فَهِمَ	كَرُمَ	غَرِقَ	شَهِدَ

TENVİN BAHSİ

İKİ ÜSTÜN: (EN-AN) İKİ ESRE: (İN-IN) İKİ ÖTRE: (ÜN-UN)

(----ً----) (----ٍ----) (----ٌ----)

Yukardaki bu harekeler üstünlü bu harfe (EN-AN), esreli harfe (İN-IN), ötreli harfe de (ÜN-UN) seslerini verdirir. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi.

Tablo: 5

اً اٍ اٌ	بً بٍ بٌ	تً تٍ تٌ	ثً ثٍ ثٌ	جً جٍ جٌ	حً حٍ حٌ
اَبَدًا	اَمَرًا	قَدَرًا	خَبَرًا	بَدَلاً	شَكَرًا
عَبَسًا	قَصَصًا	حَسَنًا	نَشَئًا	هُزُوًا	جُرُزًا
صُحُفًا	ظُلُمًا	غُسُلاً	فُرُطًا	كُفُرٌ	مُهُرٌ

شُكْرٌ	قُلُبٌ	خُمُرٌ	كُتُبٌ	وُجُدٌ	شُعُرٌ
كَرِمٍ	اَمِرٍ	مَلِكٍ	شَهِدٍ	اَدِبٍ	سَلِمٍ
جَعَلٌ	قَدَرٌ	سَهَرٌ	شَرَفٌ	جَمَلٌ	قَلَمٌ
دَخَلاً	حَسِبًا	كَلِمًا	شَرِبًا	اَدِبًا	عَلِمًا
رَشِدٌ	حَمِدٌ	حَلِمٌ	مَهِنٌ	نَهِرٌ	اَمِنٌ

CEZM BAHSİ(ْ)

Yukardaki cezm işareti üzerinde bulunduğu harfe bir önceki harfi tutturarak okutur. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi:

Tablo: 6

اَنْ	اِنْ	اُنْ	قَلَمْ	دَفْتَرْ	جَدْوَلْ
مَكْتَبْ	زَيْنَبْ	اَنْوَرْ	آحْمَدْ	اَكْرَمْ	كَوْثَرْ
مَجْلِسْ	مَسْجِدْ	مُؤْمِنْ	مُسْلِمْ	مُشْرِكْ	مُرْشِدْ
كَرَمْ	تَمَلْ	اَمَلْ	رَجَبْ	شَوْكَتْ	شَرَفْ
عُشُرْ	حُكُمْ	نُزُلْ	سُجُدْ	غُسُلْ	شُكُرْ
اَلِفْ	كَفِلْ	شَهِدْ	نَفِسْ	نَهِرْ	عِلِمْ
مَرْحَمَتْ	مَشْوَرَتْ	مَذْهَبْ	عَلِمْتُمْ	شَكَرْتُمْ	ظَلَمْتُمْ
فَلْيَكْفُرْ	يَغْفِرْلَكُمْ	خَلْقِكُمْ	اَلَمْ يَجْعَلْ	كَيْدَهُمْ	لَمْ يَلِدْ

اَلْحَمْدُ	اَطْعَمَهُمْ	مُسْلِمَةٌ	مُهَيْمِنٌ	قُرَيْشٍ	فَوَيْلٌ

ŞEDDE BAHSİ (ـّـ)

Yukardaki şedde işareti, üzerinde bulunduğu harfe kendinden önceki harfi tutturur ve üzerinde bulunduğu harfin harekesini tekrar okutur. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi.

Tablo: 7

شَدَّ	اَنَّ	مَكَّ	جَلَّ	كَلَّ	تَكَّ
حَقٌّ	رَبٌّ	مُحَمَّدٌ	نَبِيٌّ	وَلِيٌّ	جَنَّةٌ
مَكَّةٌ	حَجٌّ	جَنَّةٌ	اُمَّةٌ	مُحَدِّثٌ	مُفَسِّرٌ
مُتَشَكِّرًا	مُتَكَبِّرًا	مُتَعَلِّمًا	مُتَفَكِّرًا	مُتَعَمِّدًا	مُتَقَدِّمًا
نُبُوَّتْ	اَمْنِيَّتْ	اَبَدِيَّتْ	مِلِّيَّتْ	مَدَنِيَّتْ	بَشَرِيَّتْ
مُدَرِّسْ	مُؤَلِّفْ	مُوَكِّلْ	مُبَشِّرْ	فَكَبِّرْ	فَطَهِّرْ
لَنُبَيِّنَّ	حُرِّيَّتْ	ذُرِّيَّتْ	سَيَذَّكَّرُ	مُزَّمِّلْ	مُدَّثِّرْ
فَتَوَكَّلْ	اَنْ نَمُنُّ	اِنَّ رَبَّكَ	مِنْ رَبِّهِمْ	اُعَذِّبُهُمْ	وَنُنَزِّلُ
تَغَيُّظًا	اَعِزَّةٍ	بِهَدِيَّةٍ	قُلْ رَبِّ	اَئِنَّكُمْ	مِمَّنْ

UZATAN MED HARFLERİ VE MED İŞARETLERİ

1-UZATAN MED HARFLERİ (و ى ا)

Uzatan vav, ye, elif (و ى ا) harfleridir. Bu harfler sakin olarak bulundukları zaman

kendinden önce gelen harfi uzatarak okuturlar. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi.

Tablo: 8

اُوتِينَا	مِنْهَا	فِيهَا	كَانُوا	قَالُوا
جَمِيلٌ	شَفِيعٌ	نَعِيمٌ	بَصِيرٌ	كَرِيمٌ
يَسِيرُوا	سَافِلِينَ	اَضَلاَّ نَا	لاَتَسْمَعُوا	خَاسِرِينَ
مَاكَسَبُوا	عَمَّايُشرِكُونَ	وَجَادَلُوا	يَاهَامَانُ	اِلاَّفِي ضَلاَلٍ
قَالُوارَبَّنَا	مُتَّكِئِينَ فِيهَا	نَذِيرٌ مُبِينٌ	لاَيَعْلَمُونَ	اِنِّى عَامِلٌ
ثُمَّ تَابُوا	مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ	اِذَارَجَعُوا	وَلاَنَصِيرُ	مُلاَقُوارَبِّهِمْ
اَوْاَرَادَنِى	اُدْعُونِى	وَقَضَيْنَا	صَغِيرٌ	مِيعَادٌ
لِلْخَبِيثَاتِ	لاَتَتَّبِعُوا	وَلَمْ يُولَدْ	كِتَابٌ	حَاكِمِينَ

2-UZATMA (MED) İŞARETİ (~)

Uzatma (med) işareti (~) parentez içerisinde görüldüğü gibi kalın ve eğik çizgi şeklinde bir işarettir. Üzerinde bulunduğu harfin sesini bir elif miktarından daha fazla uzatılacağını gösterir. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi.

Tablo: 9

وَلِقَآئِهِ	اُولَئِكَ	نِسَآءَهُمْ	رَبَّنَآاَرِنَا	جَآءَ
هَؤُلاَءِ	لَوْلاَأُنْزِلَ	شُهَدَآءُ	مَآاَمَرْتَ	مَآاَسْئَلُكُمْ
اِنَّآ اَرْسَلْنَا	شُرَكَآءُ	اَلأَسْمَآءُ	فَلَمَّآ اَتيهَا	لاَاَعْبُدُ
عُلَمَآءُ	اَوْلِيَآءَ	مِنْ لِقَآئِهِ	نِدَآءً خَفِيًّا	يَآاَبَتِ
شَمَآئِلِهِمْ	قَالُوآ ءَاِذَا	يَآاَيُّهَا الَّذِي	فِيهَآ اَبَدًا	مَاشَآءَ اللّٰهُ

3-"ÂSÂR"DENEN DİK HAREKE (-ـٰ-)

Yukarıda parentez içerisinde görülen ve âsâr denen dik hareke harfin üzerine üstün yerine, altına da esre yerine konur. Üstün yerine konan dik hareke uzatan elif (ا) görevini, esre yerine harfin altına konan dik hareke de uzatan ye (ى) görevini yapar. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi:

Tablo: 10

طَهٰ	بَعْدَ ذٰلِكَ	اِنَّ هٰذٰنِ	رَحْمٰنٌ	اَلْقُرْآنُ	مَلٰئِكَةٌ
بِعِبَادِهِ	اِلٰهًا	اٰخَرِينَ	وَآتِنَا	إِلَى اَهْلِهِ	ذِي ثَلاَثٍ
فَاَوٰى	بِيَمِينِهِ	هٰؤُلاَءِ	طَعَامِهِ	وَآمَنَهُمْ	مِنْ آنِيَةٍ
أَنْ رَآهُ	وَاُمِّهِ	فَاَثَرْنَ بِهِ	اَلْقِيٰمَةُ	مَآبًا	آيَاتُ اللهِ

4- UZATAN ELİF GÖREVİNİ YAPAN VAV (و)ve YE(ى)HARFLERİ:

Bazen vav (و) ve ye (ى) harfleri bir harfin önünde harekesiz olarak geldiklerinde uzatan elif (ا) görevini yaparlar ve kendinden önce gelen harfi uzatan elif gibi uzatarak okuturlar. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi:

Tablo: 11

بِالْغَدٰوةِ	حَيٰوةٌ	وَمَنٰوةٌ	صَلٰوةٌ	نَجٰوةٌ	زَكٰوةٌ
فَصَلّٰى	مُصْطَفَى	لِتَرْضَى	وَتَوَلَّى	يَتَمَطَّى	وَيَنْهَى
جَلَّيٰهَا	اَشْقَيٰهَا	هَلْ اَتٰيكَ	اِحْدَيٰهُما	اِذْ نَادَيٰهُمَا	فَسَوَّيٰهَا
وَضُحٰيهَا	وَمَرْعٰيهَا	مَاسَعَى	فَوَقٰيهُمْ	وَجَزَيٰهُمْ	وَلَوْ اَلْقَى

KELİME SONLARINDAKİ YUVARLAK HE (ه) HARFİNİN OKUNUŞU:

Arapça'da zamir adı verilen kelime sonlarındaki yuvarlak he (ـهـ) harfi, kendisi ve kendisinden önceki harf harekeli ise harekesine uygun şekilde uzatılarak okunur. Şayet kendisinden önce gelen harf sakin ise uzatılmadan okunur. Aşağıdaki örneklerde oldu-

ğu gibi:

Tablo: 12

لَهُ	قَوْلُهُ	اَنَّهُ	بِهِ	مِنْ رَبِّهِ	بِعِبَادِهِ
عَلَيهِ	مِنْهُ	فَاَجِرْهُ	فِيهِ	عَلَّمْنَاهُ	خُذُوهُ

OKUNMAYAN VE OKUNAN ELİF-LAM (ال) HARFLERİ

ا ب ج ح خ ع غ ف ق ك م و هــ ى

ت ث د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ل ن

Yukardaki siyah renkte yazılan ondört harf "Kameri" harflerdir. Bu ondört harften önce gelen elif-lam takısının lamı (ل) izharlı ve cezimli okunur. Bunun sebebibini Tecvid ilmiyle uğraşanlar şöyle bir benzetmeyle izah ederler: Ayın ışığı yıldızların görünmesine engel olamadığı gibi Kameri harfler de lam harfinin okunmasına mani olamamaktadır.

Ve yine yukarıda kırmızı renkte yazılan ondört harfe de Şemsi harfler denir. Bu ondört harften evvel gelen elif-lam (ال) takısı, güneşin doğmasıyla yıldızların görünmemesi gibi hareke almayarak telaffuzdan kalkmaktadır. Şu örneklerde olduğu gibi:

Tablo: 13

اَلْمُجَاهِدُ	اَلْكَوْثَرُ	وَالْعَصْرِ	اَلْعَالَمُ	اَلْحَآقَّةُ
اَلْقُرْآنُ	فِى الْيَوْمِ	بِهَذَ الْبَلَدِ	هُوَ الْحَيُّ	مِنَ الْيَمِينِ
بِرَبِّ الْفَلَقِ	مِنَ الْفَجْرِ	اَلْهُمَزَةُ	مِنَ الْكِتَابِ	اَلْبَاطِنُ
والشَّمْسِ	وَالنَّجْمِ	بِالصَّبْرِ	فِى الدِّينِ	مِنَ النَّاسِ
وَالتِّينِ	مِنَ الشَّجَرِ	اَللهُ الصَّمَدُ	وَالرَّسُولِ	مِنَ الدَّهْرِ
مِنَ النَّوْمِ	وَالصَّآفَّاتِ	عَنِ النَّبَاءِ	وَالنَّازِعَاتِ	اِذَ السَّمَآءُ

MUKATTA'A HARFLERİ

Kur'an alfabesindeki yirmidokuz harf sayısına eşit olarak yirmidokuz sûrenin başında bulunan aşağıdaki kesik harflere "Huruf-i Mukatta'a" denir.

Huruf-i Mukatta'a harfleri Kur'an alfabesindeki orijinal isimleriyle telaffuz edilirler. Bu harfler hakkında müfessirler:

a-Başında bulunduğu sûrenin adıdır.

b-Yemindir.

c-Cenab-ı Hak ile Sevgili Peygamberi arasında birer şifredir, gibi çeşitli görüşler ileri sürmüşlerse de, gerçeği anca Allah ve Resulü bilir. Yalnız Mukatta'a harflrrinden hemen sonra mutlaka kur'an'a işaret vardır. Kur'an hedef olarak gösterilmiştir. Mesela: "Hâ-Mîm, ve'l- Kitâbil Mübîn. Elif-Lâm Mîm zâlike'l-Kitâbü lâ reybefih. Yâsîn, ve'l Kur'an'il hakîm. Kaaf, ve'l Kur'ani'l Mecîd. Elif lâm râ, Kitâb'ün uhkimet" gibi.

Ayrıca Mukatta harfleri başında bulundukları sürenin içinde geçen harflerin çokluk sayısına göre sıralanmışlardır. Mesela, المـ mukatta harfi, başında bulunduğu sürede elif(ا) harfi (2578) adet olarak en çok geçmektedir. Bu harften sonra Lam (ل) harfi gelmekte, en sonra da (1251) adet olarak Mim (م)harfi gelmektedir.

Tablo:14.

MUKATTA HARFLERİ

الم	الر	المر	المص	ص
طه	طس	طسم	حم	يس
حمعسق	ص	ن	ق	

MUKATTA'A HARFLERİYLE İLGİLİ ALIŞTIRMALAR

Tablo:15

الم ذَلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

المص كِتَابٌ أُنزِلَ إِلَيْكَ فَلاَ يَكُن فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ لِتُنذِرَ بِهِ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ

الر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ

المر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذِيَ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يُؤْمِنُونَ

كهيعص ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا

طه مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَى

طسم تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ

طس تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ

يس وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ

حم تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

حم عسق كَذَلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ

ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ

KUR'AN ÂYETLERİNİ OKUMA ALIŞTIRMALARI

Tablo: 16

أعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اِقْرَأْ بِااسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ *
اِقْرَأْوَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ * اَلَّذِى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ * عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَالَمْ
يَعْلَمْ * قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِى صَدْرِى * وَيَسِّرْلِى اَمْرِى *
وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِى يَفْقَهُواقَوْلِى*اَلْحَمْدُلِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ*
اَلرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ* وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ* وَالشَّمْسِ وَضُحَيهَا*
سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى*لَآأُقْسِمُ بِهَذَاالْبَلَدِ* وَالَّيْلِ اِذَايَغْشَى*
اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ* اِنَّآاَنْزَلْنَاهُ فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ* اَلْقَارِعَةُ *
وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ* وَطُورِسِينِينَ* سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى *
اَلْهَيكُمُ التَّكَاثُرُ*حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ*عَمَّ يَتَسَآءَلونَ*وَالْفَجْرِ *
اِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِى خُسْرٍ*اِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَا
صَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْابِالصَّبْرِ* آمَنَ الرَّسُولُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ
مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ * وَقُلْ جَآءَالْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ *
اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا * وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ
وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَايَزِيدُ الظَّالِمِينَ اِلاَّ خَسَارًا * قُلْ يَعْبَؤُ
بِكُمْ رَبِّى لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّ بْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا *
وَاذْكُرْرَبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًاوَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِمِنَ الْقَوْلِ
بِالْغُدُوِّوَالآصَالِ وَلَاتَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ* صَدَقَ اللهُ الْعَظِيمِ*
سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ*وَسَلَامٌ عَلَ الْمُرْسَلِينَ
وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * (اِلْيَاسْ آيْدُوغَانْ)*

* مُكَمَّلْ بِلْدِنْ تَبْرِكْ اَدَرِمْ * قُرْآنِ كَرِيمِ تَعْلِيمْ فَضِيلَتْ لِى بِرْعَمَلْ وَاِلَهِى بِرْ لُطُفْ *

ALFABETİK İNDEKS

A_____

Â'RAF:, 295
Abdest alırken okunacak dualar nelerdir?, 378
ABDEST BAHSİ, 377
Abdesti bozan şeyler nelerdir?, 385
Abdesti bozmayan şeyler nelerdir?, 388
Abdestin alınışında şüpheye düşülürse ne yapılır?, 388
Abdestin anlamı ve önemi nedir?, 377
Abdestin edepleri nelerdir?, 382
Abdestin farzları nelerdir?, 380
Abdestin mekruhları nelerdir?, 383
Abdestin sünnetleri nelerdir?, 382
Abdestli iken hangi hallerde tekrar abdest almak müstehaptır?, 388
Abdestsiz ve başı açık Kur'an okunabilir mi?, 1111
Abdestsiz yapılmayan şeyler nelerdir?, 393
Adak neye denir, hükmü ve şartları nelerdir?, 717
ÂDEM (A.S.):, 212
ÂHİRET GÜNÜNE İMAN, 267
ÂHİRET HALLERİ, 274
Âhirette hesaba çekilmenin mahiyeti nedir?, 291
Ahiretteki hesaba inanmanın pratik hayattaki önemi nedir?, 321
Akaid ne demektir?, 81
Akrabalarla yakın ilgiyi kesip, sıla-i rahim yapmamak, 135
Alacağını zekâtına karşılık o kişiye bağışlayabilir mi?, 707
ALEVÎLİK VETÜRKİYE ALEVÎLİĞİ, 354
Allah katında makbul olan dualar hangileridir?, 817
Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimizin gönderiliş sebebini nasıl açıklamaktadır?, 897
Allah Teâlâ'nın âhirette görülmesi mümkünmüdür?, 319
Allah Teâlâ'nın şehitlere ikram ettiği şeyler nelerdir?, 884
Allah'a inanmanın önemi:, 140
Allah'a şirk (ortak) koşmak:, 97
Allah'ın rahmetinden ümit kesmek:, 128
ALLAH'IN SIFATLARI, 151
Allah'ın varlığına inanma zorunluluğunun fıtri oluşu:, 142
ALLAH'IN VARLIĞINA VE BİRLİĞİNE İMAN, 140
Allah'ın Varlığını, Kudret ve Azametini bildiren Ayetler:, 146
Altmış bir gün oruç tutmayı gerektiren haller nelerdir?, 565
AMEL BAKIMINDAN:, 91

AMEL DEFTERİ:, 288
Âmin kelimesini namazda ve namaz dışında söylemenin anlamı ve hükmü-nedir?, 854
Ana-babaya âsi olmak:, 98
Arabistan'ın coğrafi yapısı:, 860
Arafat ve Arafat'taki dini görevlerimiz nelerdir?, 625
ARAFAT, 625
ARAFAT'TA SÖZ VERDİM, 628
ARAPÇA VE TÜRKÇE HUTBE ÖRNEĞİ, 513
ASHAB-I KİRAMIN BÜYÜK MÜCTEHİTLERİ VE FETVALARIYLA AMEL EDEN ÜLKELER, 1098
ASLÎ MED:, 1197
Asr-ı Saadet neye denir?, 938
AV VE AVLANMA ŞARTLARI, 733
Ayakkabı ile namaz kılmanın hükmü nedir?, 410
Aybaşı olan kadınla cinsel ilişkiye girmenin dini hükmü nedir?, 774
Ayetler anlam bakımından kaça ayrılır?, 1130

B_____

Babilik ve Bahaîlik:, 349
Bağış nedir, bir baba çocuklarına bağışta bulunabilir mi?, 815
BANKA KAVRAMI VE FAİZSİZ BANKACILIK, 747
Banka ne demektir, klasik bankalar hangi esasa göre çalışır?, 747
Bant ve CD gibi araçlarla minareden ezan okutulması caiz midir?, 469
BATIL DİNLER, 41
Bayram namazları nasıl kılınır?, 516
Bazı sûreler arasında niçin tekbir getirilir?, 1117
BAZI TÂBİR VE TERİMLER, 936
BAZI TEFSİR EKOLLERİNE GÖRE CENNET VE CEHENNEM, 310
BEDEL HAC BAHSİ, 640
Bedel hac ne demektir, şartları nelerdir?, 640
BEDİR SAVAŞI:, 903
BERAT GECESİ:, 547
BERZAH ÂLEMİ VE RUH:, 276
Beş vakit namaz ve diğer namazlar nasıl kılınır?, 477
Bey'ül-îne ne demektir?, 740
BEYTULLAH'TA BEN, 620
Bir kadın kocası ölmeden önce kocasından aldığı meniyi uygun ortamda muhafaza edip, kocası ölünce rahmine yerleştirerek çocuk sahibi olması caiz midir?, 759
Bir kırâatin sahih olabilmesi için gerekli şartlar nelerdir?, 1148

Bir kimse, kendi mezhebi dışındaki başka bir mezhep imamının arkasında namaz kılabilir mi?, 492
Bir kimsenin sağlığında kendi kabirini hazırlaması câiz midir?, 538
Bir mükellefin bilmesi gereken görevleri nelerdir?, 364
Bir ölünün kabrini açıp başka bir cesedin konması caiz midir?, 535
Bir yazarın Misyoner faaliyetleri ile ilgili tespitleri:, 73
Birden fazlacenaze olursa namazları nasıl kılınır?, 532
BİRİNCİ SUR'A ÜFÜRÜŞ, 279
Birinci ve ikinci hicret kaç kişi ile ve hangi ülkeye yapılmıştır?, 886
Birinci, İkinci Akabe görüşmeleri ve biat'i nedir,burada alınan kararlar nelerdir?, 887
Borsa, Hisse senedi ve Tahvilin İslam Hukukundaki yeri nedir?, 743
Boşamayı gerçekleştiren ifadeler ve sonuçları nelerdir?, 782
Buluntu (Lukata) eşyanın dini hükmü nedir ve nasıl hareket edilir?, 810
BÜYÜK GÜNAHLAR VE ÇEŞİTLERİ, 95

C_____

Cahiliye devri neye denir?, 938
CAMİ MÜŞTEMİLATI İLE İLGİLİ BAZI TABİRLER, 897
CEHENNEM:, 306
Cehennemin yapısı, sayısı ve isimleri:, 306
Cemaatle namaz kılan bir kişi iftitah tekbirini nasıl alır?, 427
Cemaatle namaz kılmanın önemi nedir ve konuyla ilgili bazıfıkhi meseleler nelerdir?, 488
Cenab-ı Hakk'a ve O'nun sevgli Resulü Hz. Muham-med'e göre, Kur'an bir şifa kaynağı mıdır?, 1142
CENAZE BAHSİ, 518
Cenaze için gözyaşı dökmek caiz midir?, 535
Cenaze ile ilgili bazı kavramlar nelerdir?, 521
Cenaze ile ilgili bilinmesi gereken bazı hususlar nelerdir?, 532
Cenaze namazında cemaat şartı var mıdır?, 533
Cenaze kabristanda omuzlardan nasıl indirilir vedefin şekli nasıl yapılır?, 536
Cenaze namazının kılınışı, cenaze duaları ve namaz sonrası yapılan bazı yanlışlar nelerdir?, 529
Cenaze sahiplerine taziyede bulunmanın hükmü nedir?, 535
Cenaze teşyi edilirken (kabre götürülürken) nasıl hareket edilir?, 534
Cenazenin başka bir yere nakli câiz midir?, 538
Cenazenin musallaya konuş şekli nasıldır?, 533
Cenazeyi omuzlarda taşımanın hükmü nedir?, 533
Cennet ve Cehennemi tanıtıcı ayet-i kerimelerden bazıları:, 300
CENNET:, 300

Cennetin sayısı ve isimleri:, 301
Cennetle müjdelenen sahabiler (Aşere-i Mübeşşere) kimlerdir?, 936
Cennette yaşam ve Allah'ın cemalini müşahede:, 305
CEZM BAHSİ
Cihad emri ile ilgili ayet-i kerime niçin ve ne zaman nazil olmuştur?, 886
Cihar-ı Yâr-i Güzin ne demektir?, 938
Cin ve nazarlara karşı okunabilecek ayet ve dualar hangileridir?, 203
Cinler insana zarar verebilir mi, verirlerse nasıl tedbir alınmalıdır?, 200
Cinler nasıl varlıklardır, özellikleri nelerdir?, 192
CİNLER VE CİNLER ÂLEMİ, 192
Cinlerden faydalanmak mümkün müdür?, 194
Cinlerle irtibat kurulabilir mi?, 200
Cinsel ilişki âdabı ve bu âdaba uymanın önemi nedir?, 775
Cinsel ilişkide uyulması gereken İslami prensipler nelerdir?, 773
Cinsel organa dokunmak abdesti bozar mı?, 389
Cuma günü iki ezan okunmasının tarihçesi ve sebebi nedir?, 463
Cuma günü yapılması mekruh olan şeyler nelerdir?, 510
Cuma gününün hafta tatili olarak kabulü ne zaman başlayıp nezaman sona ermiştir?, 511
Cuma günü okunan ilk ezan ne zaman meşru'iyet kazanmıştır?, 509
Cuma hutbesi okunurken neler yapılmaz?, 513
CUMA İLE İLGİLİ SORU VE CEVAPLAR, 509
Cuma namazı nasıl kılınır?, 506
CUMA NAMAZI, 503
Cuma namazını kılamayan kimse, o günkü öğle namazını nasıl vene zaman kılar?, 509
Cuma namazının önemi nedir?, 504
CUMA NAMAZININ ŞARTLARI, 508
Cuma namazının tahiyyatına yetişen bir kimse namazını nasıl tamamlar?, 509
Cuma namazının tarihçesi nedir?, 503
Cumanın şartlarından olan hutbenin rüknü ve çeşitleri nelerdir?, 511

Ç

Çalıştıkları yerlerde şartlar müsait olmadığı için Cuma nmazına gidemeyenler Cumayı hangi vakte kadar kılabilirler?, 510
ÇEŞİTLİ DUALAR, 838
Çeşitli hastalıklar için Resûlullah'ın okuduğu dualar hangileridir?, 838
Çeşitli merasim ve meçlislerde okunması tavsiye edilen Kur'an ayet ve süreleri hangileridir?, 1166

Çocuk doğduktan itibaren yapılacak işlemler nelerdir?, 796
Çocuk terbiyesinin önemi nedir?, 794

D

DÂVUD (A.S.):, 248
Devleti yönetenlerin halkı aldatması ve halka zulmetmesi:, 136
Dini nikâh ile resmi nikâh arasında ne fark vardır?, 766
Dini nikâh nasıl kıyılır ?, 767
DİNİ PROBLEMLERİN ÇÖZÜMÜNDE İSLAM ÂLİMLERİ, 735
Dinin tanımı, önemi ve toplumdaki yeri nedir?, 38
Dinler kaça ayrılır?, 41
Diş dolgusu ve kaplatma gusül abdestine engel midir?, 395
Doğum kontrolü, Nüfus planlaması ve Kürtaj caiz midir?, 752
DÖRT FIKHİ EHL-İ SÜNNET MEZHEPLERİ:, 337
DÖRT MEZHEBE GÖRE HACCIN HÜKÜMLERİ TABLOSU:, 650
Dört mezhebe göre haccın vacipleri nelerdir?, 584
Dört mezhebe göre Tahiyyatta işaret parmağını kaldırmanın hü küm nedir ve yapılış şekli nasıldır?, 435
DÖRT MEZHEBİN DIŞINDAKİ FIKHİ MEZHEPLER:, 342
Dua etmenin âdâbı ve kabul olma şartları nelerdir?, 815
Dua nedir, Kur'an-ı Kerim'de geçen ve Hz. Peygaber (S.A.V)'in yaptığı dualardan bazıları hangileridir?, 813
Duada Cenab-ı Hak'tan neler istenebilir?, 816
Duanın faydaları nelerdir?, 814
Duanın kabul olunduğunu belirten işaretler nelerdir?, 818
Duanın kabul vakitleri hangi vakitlerdir?, 818
Duanın önemi ve fazileti nedir?, 813

E

Ehl-i Beyt kime denir?, 938
Eksik ölçüp tartmak:, 129
Elle kendi kendini tatmin (istimna veya mastürbasyon) dinencaiz midir?, 776
Elma Bahane adlı ibret alınacak bir olay:, 520
el-YESA (A.S.):, 259
Emanete hıyanet etmek:, 130
Enflasyon-Faiz ilişkisinde dikkat edimesi gereken husus nedir?, 741
Eskimiş ve kopmuş Kur'an sayfaları ile dini kitaplar ne yapılmalıdır?, 1173
Estetik ameliyat caiz midir?, 809
EŞ'ARİYE:, 334
Eşlerin boşanması halinde çocuk kime verilir?, 786
Eti yenen hayvanların dini usullere uyularak kesilmesindeki hükümler ne-

lerdir?, 729
Evlat edinme caiz midir?, 756
Evvâbin Namazı:, 454
EYYÛB (A.S.):, 253
Ezan ve kametin okunuşu ile ilgili bilinmesi gereken hususlar nelerdir?, 466
Ezan ve tarihçesi hakkında neler biliyoruz?, 460
EZAN, İKAMET VE SALÂ BAHSİ, 460
Ezanın Arapça lafızları nasıldır?, 466
Ezânî Saat neye denir?, 413

F

Facir:, 93
Faiz Konusunda İslam bilginlerinin görüşleri nelerdir?, 738
Faiz yemek:, 110
Faizsiz banka kurma çalışmaları ne zaman başlamış ve sonucu ne olmuştur?, 748
Farz namazların kılınışında Müstehap vakitler hangileridir?, 421
Farz neye denir ve kaça ayrılır?, 364
FARZ-I AYN NAMAZLAR:, 444
FARZ-I KİFAYE NAMAZ:, 444
Fâsık:, 92
Fatiha denilince ne okunur?, 940
FER'İ MED:, 1189
FIKIH VE FIKHİ MEZHEPLER, 336
Fıtır sadakası nedir?, 567
Fidye neye denir?, 567
FİİLÎ SIFATLAR:, 160

G

Galiyye:, 348
Gıyabî olarak cenaze namazı kılmanın hükmü nedir?, 532
Gıybet etmek:, 117
Görevli olarak hacca giden kimseye, tekrar hac farz olur mu?, 649
Guslün sünnetleri nelerdir ve gusül nasıl yapılır?, 392
Gusül abdesti almadan önce nelere dikkat edilmelidir?, 394
Gusül abdesti almanın sünnet olduğu haller nelerdir?, 394
Gusül abdesti almayı gerektiren haller nelerdir?, 393
Gusül abdestinin farzları nelerdir?, 392
Gusül abdestinin önemi ve hikmetleri nelerdir?, 391
Gusül farz olan bir kimse, temizlenmeden önce neler yapabilir?, 396
GUSÜL VE GUSLÜN HÜKÜMLERİ, 391

Günahları küçümseyip hafife almak:, 130

H

HAC İBADETİNİN YAPILDIĞI BEŞ KUTSAL MEKÂN, 598
Hac mevsiminden önce umre yapmak için Mekke'ye gelen ve hac yapmak niyetiyle kurban sonuna kadar Mekke'de kalan bir kişi, namazlarını nasıl kılar ve hangi haccı yapmaya niyet eder?, 651
Hac ne demektir?, 578
Hac nezaman yapılır?, 579
Hac niyetiyle ihrama girdikten sonra, niyetten dönülebilir mi?, 648
HAC VE UMRE İLE İLGİLİ FIKHİ SORU VE CEVAPLAR, 643
Hac ve umrede namazlar seferi olarak mı, yoksa mukim olarak mı kılınır?, 648
Hac ve Umrenin yapılışında kadının erkeklerden ayrıldığı hususlar nelerdir?, 647
HAC YASAKLARI, 596
Hac yasaklarına uymayanların kestikleri kurbanlar ve ödediklericezalar nelerdir?, 596
Hacca gidecek kadının yanında mahreminin bulunması şart mıdır?, 643
Hacca niyet edildiği ve yola çıkıldığı andan itibaren uyulması gereken kurallar nelerdir?, 588
Haccı Kıran'a niyet eden bir kimse Mekke'ye girmeden doğruca Arafat'a gitse hüküm ne olur?, 649
Haccın çeşitleri nelerdir?, 581
Haccın farz olmasının ve edâsının şartları nelerdir?, 580
Haccın farziyeti ne ile sabittir?, 579
Haccın Farzları (Şart ve Rükünleri) nelerdir?, 584
Haccın önemi nedir?, 579
Haccın sünnetleri nelerdir?, 586
Haccın üç aylar için de yapılabileceği söyleniyor doğru mudur?, 643
Hacda hayız olan bir kadın nasıl hareket eder?, 645
Hacet Namazı ve Duası:, 450
HADESTEN TAHARET:, 406
Hadis kaça ayrılır?, 941
Hadis neye denir?, 941
HAK DİNLER, 41
Haksız yere adam öldürmek:, 101
Hanbelî Mezhebi:, 341
Hanefi Mezhebi:, 337
Hanefi Mezhebine göre Cuma Hutbesinin Şartları nelerdir?, 511
Hanefi Mezhebine göre hutbenin sünnetleri nelerdir?, 512

Hanefi, Şafiî, Maliki ve Hanbelî mezheplerine göre namazın kılınış şekli nasıldır?, 473
Hangi hallerde, hangi ibadetlerin teyemmümle yapılması caizdir?, 398
Haram fiiller kaç çeşittir?, 368
Haram neye denir?, 367
Haram ve helal olan yiyecek ve içecekler nelerdir?, 717
HAREKE BAHSİ, 1223
HAREKE VE SÜKÛN, 1183
HARFLERİ BAŞ KISIMLARINDAN TANIMA, 1221
HARFLERİN AYRIK VE BİTİŞİK YAZILIŞ ŞEKLİ, 1222
HARFLERİN MAHREÇLERİ VE MAHREÇ BÖLGELERİ, 1181
Harpte savaştan kaçmak:, 111
HÂRUN (A.S.):, 242
Hasbün-Allah, Tevekkeltü Alallah, İnn-Allah'a mea-s-sabirin„ 938
Hasta öldükten sonra yapılacak işlemler nelerdir?, 526
Hasta ve özürlü bir kimse namazını nasıl kılar?, 500
HAŞİR VE MAHŞER:, 286
Hatim ve Mukabeleyi sadece dinlemek, hatim yerine geçer mi?, 1162
Hatim, Mukabele ve Aşr-ı Şerif ne demektir?, 1159
HAVZ-I KEVSER (KEVSER IRMAĞI):, 297
Hayat kurtaran yumruk adlı ibretlik bir olay:, 519
Hayber niçin ve nasıl fethedildi?, 916
Hayız ve nifas halinde bir kadın neleri yapamaz?, 788
HENDEK SAVAŞI:, 910
Her murat için okunacak Kur'an'daki dua ve secde ayetleri hangileridir?, 830
HESAP VE SUAL:, 290
Hıristiyan kaynaklarına göre Allah kavramı ve Hz. İsa (a.s), 49
Hıristiyanlarla yapılan savaş hangisidir?, 914
HIRİSTİYANLIK, 49
Hıristiyanlıkta Bayramlar:, 64
Hıristiyanlıkta İbadet:, 63
Hıristiyanlıkta İnanç Esasları ve Teslis (Ekanim-i Selâse), 57
Hıristiyanlıkta Kutsal Kitap Kavramı ve Kutsal Kitaplar, 54
Hıristiyanlıktaki 12 maddelik ortak iman esasları:, 59
Hıristiyanlıktaki önemli mezhepler:, 66
Hırsızlık ve Gasp yapmak:, 115
Hicri takvim ile diğer takvimler arasındaki fark nedir ve birbirlerine nasıl çevrilirler?, 891
Hiçbir namazın kılınamayacağı üç mekruh vakit hangileridir?, 421
HUD (A.S.):, 222
Hudeybiye Antlaşması ve sonuçları nelerdir?, 912

Hulefâ-i Râşidin kimlere denir?, 937
Huneyn Gazvesi ve sonuçları nelerdir?, 921
HÜKMÜRRÂ (RA' HARFİNİN HÜKÜMLERİ), 1206
HÜKÜM BAKIMINDAN NAMAZIN ÇEŞİTLERİ, 444
HZ. ABBAS BİN ABDULMUTTALİP (R.A.)'İN HAYATI:, 1015
HZ. ABDULLAH BİN ABBAS (R.A.)'IN HAYATI:, 1027
HZ. ABDULLAH BİN MES'UD (R.A.)'UN HAYATI:, 1030
HZ. ABDULLAH BİN REVAHA (R.A.)'NIN HAYATI:, 1068
HZ. ABDURRAHMAN BİN AVF (R.A.)'IN HAYATI:, 1003
HZ. ÂİŞE (R.anha)'NİN HAYATI:, 1087
HZ. ALİ (R.A.)'NİN HAYATI:, 989
HZ. AMMAR BİN YASİR (R.A.)'İN HAYATI:, 1038
HZ. BİLALİ HABEŞİ (R.A.)'NİN HAYATI:, 1018
HZ. CAFER BİN EBU TALİP (R.A.)'İN HAYATI:, 1021
HZ. EBU BEKİR (R.A.)'İN HAYATI:, 971
HZ. EBU DERDA (R.A.)'NIN HAYATI:, 1061
HZ. EBU DÜCANE (R.A.)'NİN HAYATI:, 1067
HZ. EBU HUREYRE (R.A.)'NİN HAYATI:, 1047
HZ. EBU HUZEYFE (R.A.)'NİN HAYATI:, 1045
HZ. EBU KATADE (R.A.)'NİN HAYATI:, 1070
HZ. EBU MUSA EL-EŞ'ARİ (R.A.)'NİN HAYATI:, 1035
HZ. EBU SAİD EL HUDRİ (R.A.)'NİN HAYATI:, 1062
HZ. EBU SÜFYAN BİN HARB (R.A.)'İN HAYATI:, 1074
HZ. EBU UBEYDE BİN CERRAH (R.A.)'IN HAYATI:, 1009
HZ. EBU ZERR EL GIFFARÎ (R.A.)'NİN HAYATI:, 1049
HZ. ENES İBNİ MALİK (R.A.)'İN HAYATI:, 1056
HZ. ERKAM BİN EBİL ERKAM (R.A.)'IN HAYATI:, 1044
HZ. ESAD BİN ZÜRARE (R.A.)'NİN HAYATI:, 1071
HZ. FATIMA (R.anha)'NIN HAYATI:, 1094
HZ. GÜVEYRİYE (R.anha)'NİN HAYATI:, 1092
HZ. HAFSA (R.anha)'NIN HAYATI:, 1090
HZ. HALİD BİN VELİD (R.A.)'İN HAYATI:, 1056
Hz. Hamza ile Hz. Ömer nasıl Müslüman oldular?, 881
HZ. HANZALA BİN EBU AMR (R.A.)'IN HAYATI:, 1072
HZ. HASAN BİN ALİ (R.A.)'NİN HAYATI:, 1077
HZ. HATİCE (R.anha)'NİN HAYATI:, 1085
HZ. HÜSEYİN BİN ALİ (R.A.)'NİN HAYATI: 1079
HZ. İBNİ UMMİ MEKTUM (R.A.)'UN HAYATI:, 1060
HZ. MEYMUNE BİNTİ'L-HARİS (R.anha)'İN HAYATI:, 1094
HZ. MUAVİYE (R.A.)'NİN HAYATI:, 1075

HZ. MUGİYRE BİN ŞU'BE (R.A.)'NİN HAYATI:, 1059
Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Peygamberlik niçin 40 yaşında verildi ve ilk vahiy nerede geldi?, 876
Hz. Muhammed (s.a.v.)'in mübarek hayatlarının kısa kronolojisi:, 857
Hz. Muhammed neden 63 yaşında vefat etmiştir?, 926
Hz. Muhammed'in Kur'an'ı okuyuş tarzı nasıl idi?, 1143
HZ. MUHAMMED'İN PEYGAMBER OLDUKTAN SONRAKİ MUCİZELERİ, 954
HZ. MUS'AB BİN ÜMEYR (R.A.)'İN HAYATI:, 1041
HZ. MUSA VE YAHUDİLİK, 42
HZ. OSMAN (R.A.)'IN HAYATI:, 984
HZ. ÖMER (R.A.)'İN HAYATI:, 976
Hz. Muhammed'in peygamber oluşundaki özellikler nelerdir?, 266
Hz. Peygamber (s.a.v.) İslamiyet'i tebliğ için gittiği Taif'te nasıl bir muamele ile karşılaştı?, 888
Hz. Peygamber (s.a.v.)'in başvurduğu şifa reçeteleri nelerdir?, 837
HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN ÇOK EVLİLİĞİNİN SEBEPLERİ, 1096
Hz. Peygamber âşığı Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerifi yazış sebebi nedir?, 930
Hz. Peygamber zamanındaki hafız sahâbîler kimlerdir?, 1145
Hz. Peygamber(s.a.v.)'in çok evliliğinin sebepleri nelerdir?, 874
Hz. Peygamber'in çeşitli olaylara karşı korunma amaçlı yaptığı dualar hangileridir?, 826
HZ. PEYGAMBER'İN MUHTEREME EŞLERİ VE BAZI KADIN SAHABİLER, 1084
Hz. Peygamberin anne ve babası iman bakımından ahirette nasıl muamele göreceklerdir?, 866
HZ. PEYGAMBERİN GÜZİDE ASHABININ HAYAT ÖYKÜLERİ, 970
HZ. PEYGAMBERİN VEFATINDAN SONRAKİ MUCİZELERİ, 969
HZ. PEYGAMBERİN YAPTIĞI BÜYÜK SAVAŞLAR:, 903
HZ. SA'D İBNİ EBİ VAKKAS (R.A.)'IN HAYATI:, 1006
HZ. SAFİYE (R.anha)'NİN HAYATI:, 1092
HZ. SAİD BİN ZEYD (R.A.)'İN HAYATI:, 1011
HZ. SALİM MEVLA (R.A.)'NIN HAYATI:, 1046
HZ. SELMANU'L-FARİSİ (R.A.)'NİN HAYATI:, 1052
HZ. SEVDE (R.anha)'NİN HAYATI:, 1086
HZ. TALHA (R.A.)'NIN HAYATI:, 1001
HZ. UKKAŞE BİN MUHSAN (R.A.)'IN HAYATI:, 1072
HZ. ÜBADE BİNTİ SAMİT (R.A.)'İN HAYATI:, 1073
HZ. ÜMMÜ EYMEN (R.anha)'İN HAYATI:, 1096
HZ. ÜMMÜ HABİBE (R.anha)'NİN HAYATI:, 1093

HZ. ÜMMÜ SELEME (R.anha)'NİN HAYATI, 1090
HZ. ZEYD BİN HARİSE (R.A.)'NİN HAYATI:, 1024
HZ. ZEYD BİN SABİT (R.A.)'İN HAYATI:, 1065
HZ. ZEYNEB BİNTİ CAHŞ (R.anha)'IN HAYATI:, 1096
HZ. ZEYNEB BİNTİ HUZEYME (R.anha)'NİN HAYATI:, 1091
HZ. ZÜBEYR BİN AVVAM (R.A.)'IN HAYATI:, 997
HZ.MARİYE EL-KIBTİYYE:, 1094
HZ.MUHAMMED(S.A.V)'İN PEYGAMBER OLMADAN ÖNCEKİ MUCİZELERİ, 953
Hz.Peygamber'in namazı kılış şeklini Sahabe nasıl tarif etmişlerdir?, 472

İ_____

İbadet çeşitleri nelerdir?, 400
İBADET HAYATIMIZ VE NAMAZ BAHSİ
İbadet maksadıyla ziyaret edilen üç Kutsal Mescid hangileridir?, 895
İbadet nedir ve niçin ibadet ediyoruz?, 399
İBRAHİM (A.S.):, 227
İcmali İman:, 87
İcradan mal satın almak caiz midir?, 747
İçki içmek ve diğer bağımlılık yapan maddeleri kullanmak:, 118
İDGAM BAHSİ:, 1197
İDGAM BİLÂ GUNNE:, 1199
İDGAM ÇEŞİTLERİ, 1199
İDGAM MA'AL GUNNE:, 1199
İDGAM-I MİSLEYN:, 1200
İDGAM-I MÜTECÂNİSEYN:, 1201
İDGAM-I MÜTEKÂRİBEYN:, 1202
İDGAM-I ŞEMSİYE:, 1203
İDRİS (A.S.):, 218
İFTİTAH TEKBİRİ (Namaza Başlama Tekbiri):, 426
İhanet:, 265
İHFA:, 1194
İHSAR VE FEVAT BAHSİ, 639
İKİNCİ SUR'A ÜFÜRÜŞ VE YENİDEN DİRİLİŞ:, 283
İKLÂB:, 1196
İlk vahiy nezaman, nerede, nasıl gelmiş ve vahiy akışı kaç yıl sürmüştür?, 1108
İlmihal ne demektir?, 364
İLYAS (A.S.):, 257
İmama uyarak cemaatle namaz kılan kişi, hangi hususlarda imama uyar veya uymaz?, 490

İmamiyye (Caferiyye) Mezhebi:, 344
İman ve amel bakımından insanlar kaça ayrılır?, 88
İMAN YÖNÜNDEN:, 88
İmanda temel şart nedir ve kaç çeşit İman vardır?, 86
İmanın çeşitleri:, 87
İmanın sözlük ve dini anlamları nedir?, 82
İnciller arasındaki çelişkiler:, 55
İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" kavramlarının anlamları nelerdir?, 938
İnşaallah" demenin sebebi ve önemi nedir?, 941
İntihar etmek:, 139
İrhas:, 264
İSA (A.S.):, 262
İSHAK (A.S.):, 235
İslam büyükleri, Peygamber sevgisinin ölçüsünü nasıl açıklarlar?, 927
İslam dini açısından evlenmenin önemi nedir?, 761
İslam dini açısından faiz ve helal kazanç nedir, hangi konular faizli işlem hükmündedir?, 736
İslam Hukukuna göre Talak çeşitleri ve şartları nelerdir?, 776
İslam hukuna göre, hisseli bir malın satışında uygulama nasıldır?, 743
İslam mezhepleri kaça ayrılır?, 332
İslam'da "Tek Allah" İnancına ne denir?, 85
İslam'da akıttığı ilk kan ile ilk gazilik unvanını alan sahabe kimdir ve olay nasıl cereyan etmiştir?, 882
İSLAM'DA İMAN VE AMEL İLİŞKİSİ:, 94
İslam'da temizlik ve temizliğin önemi nedir?, 370
İslam'ın şartları nelerdir?, 398
İSLAM'IN TEMEL PRENSİPLERİNDEN SAPAN AKIMLAR, 348
İslamiyet adına ilk şehit olan kimdir ve hadise nasıl olmuştur?, 883
İslamiyet'ten önce dünyada ve Arabistan'da içtimai, ahlâkî ve dini hayat:, 860
İSMAİL (A.S.):, 234
İsmailiyye Mezhebi:, 347
İstidrac:, 265
İstihare Namazı ve Duası:, 450
İSTİKBAL-İ KIBLE:, 411
İstinca ve İstibra ne demektir?, 375
İstinca ve istibranın edepleri nelerdir?, 376
İtikadî Ehl-i bid'at mezhepleri hangileridir?, 336
İTİKADİ EHL-İ SÜNNET MEZHEPLERİ, 333
İtikâf nedir, şartları ve çeşitleri nelerdir?, 578
İTİKAF, 576

İZHAR:, 1196
İZHAR-I KAMERİYYE:, 1204

K_____

KA'DE-İ AHİRE, 434
KÂBE VE MESCİD-İ HAREM, 598
Kâbe ve Mescid-i Harem'deki kutsal makamlar ve buralardaki dini görevlerimiz nelerdir?, 598
Kâbe'nin etrafında yedi defa dönmenin hikmeti nedir?, 613
KABİR HAYATI:, 274
KABİR SUALİ:, 275
Kabir ziyaretinin dini hükmü ve âdabı nedir?, 538
Kadın sesi ve musiki haram mıdır?, 793
Kadının başı açık fotograf çektirmesi dinen caiz midir?, 793
Kadının boşama hakkı var mıdır?, 784
Kadınlar Cuma namazı kılabilirler mi?, 510
Kadınlar kesintisiz hac yapmak için âdet geciktirici hap kullanabilirler mi?, 646
Kadınlara ait bazı özel haller ve Fıkhi meseleler nelerdir?, 786
Kadınların özel halleriyle ilgili fıkhi meseleler nelerdir?, 789
Kadınlarla musafaha (tokalaşma)nın hükmü nedir?, 791
Kadıyanilik:, 351
KADİR GECESİ:, 549
Kâfir:, 90
KALKALE:, 1205
Kameri aylar hangileridir?, 893
Kandil gecelerinde yapılan duanın önemi ve kabul şartları nelerdir?, 552
Katılım Bankaları finansman desteği sağlarken kâr payını nasıl tespit eder?, 750
Katılım bankaları kâr payını nasıl hesaplarlar?, 749
Katılım bankaları kullandırdığı fonları nasıl garanti altına alır?, 749
Katılım Bankaları ne demektir ve kuruluş gayeleri nelerdir?, 749
Katılım Bankalarının fon toplama ve kullandırmada klasik bankalardan farkı nedir?, 751
Katılım Bankalarının klasik banka faizlerine yakın kâr payı dağıttığı doğru mu?, 750
Katılım Bankalarının verdikleri hizmetler nelerdir?, 751
Katılım Bankası bulunmayan yerlerde hesap açtırılabilir mi?, 751
Katolik Mezhebi:, 66
Kaza namazı ne demektir?, 495
KAZA NAMAZI, 495

Kaza ve Kadere iman nedemektir, çeşitleri nelerdir?, 322
KAZA VE KADERE İMAN, 322
Kefaret nedemektir ve çeşitleri nelerdir?, 711
Kefen ve kefen çeşitleri nelerdir?, 528
Kelime-i Şahadet ve anlamı nedir?, 86
Kelime-i Tevhid'in anlamı nedir?, 85
Kendileri ile evlenilmesi haram olan kadınlar kimlerdir?, 771
Keramet:, 264
Kıble saati ne demektir?, 413
Kıble tayini ve kıbleye yönelmenin ölçüsü nedir?, 412
Kırâat ilmi okuyacak kimsede aranan vasıflar nelerdir?, 1151
Kıraat İmamları kimlerdir ve kıraat tasnifleri nasıldır?, 1146
Kıraat okutacak hocada bulunması gereken hususiyetler nelerdir?, 1151
KIRÂAT, 428
KIYAM, 428
Kıyamet alametleri:, 281
Kıyametin kopuşunu anlatan ayet mealleri:, 280
Kibirlenmek:, 137
Kilisenin Hıristiyanlar üzerindeki hâkimiyet faaliyetleri:, 63
Kimler Cuma namazı kıldırabilir?, 508
Kimler hac ibadetiyle yükümlü değildir?, 580
Kimlerin cenaze namazı kılınmaz?, 532
KİTAPLARA İMAN, 207
Koğuculuk yapmak:, 117
Kul, kıyamet günü önce hangi ibadetten sorguya çekilecektir?, 400
Kumar oynamak:, 125
Kur'a çekmek caiz midir?, 810
KUR'AN ALFABESİ VE HARFLERİ TANIMA, 1222
Kur'an âyetlerine kimler tarafından ne zaman nokta ve hareke verilmiştir?, 1136
KUR'AN ÂYETLERİNİ OKUMA ALIŞTIRMALARI, 1233
Kur'an hakkında bazı batılı bilim adamları neler söylemişlerdir?, 1170
KUR'AN HARFLERİ VE TAKSİMİ, 1174
Kur'ân kelimesinin anlamı nedir?, 1103
Kur'an mealiyle Türkçe olarak namaz kılınabilir mi?, 431
Kur'an okuyan ve dinleyenler nelere dikkat etmelidirler?, 1155
Kur'an tercümesinin müzik eşliğinde okunması caiz midir?, 1165
Kur'an, muhteva olarak hangi konuları içermektedir?, 1132
Kur'an'a göre hürmet gösterilmesi istenen aylar hangileridir?, 895
Kur'an'da adı geçen Peygamberler ve hayat öyküleri nelerdir?, 211

Kur'an'da adı geçen melekler ile diğer melekler hangileridir?, 188
Kur'an'ı diğer kutsal kitaplardan ayıran özellikler nelerdir?, 209
Kur'an'daki Cüz, Hizb ve Secde sayıları ne kadardır, ifade ettikleri anlam ve hükümleri nelerdir?, 1125
Kur'an'ı açıktan okuyan ilk kişi kimdir?, 882
Kur'an'ı orijinali dışında, Latin harflerindenokumak câiz midir?, 1162
Kur'an'ı öğrenme ve ezberleme metodu nasıl olmalıdır?, 1152
Kur'an'ın kıraat ve talimiyle meşhur olan sahabiler kimlerdir?, 1144
KUR'AN'IN KIRÂATİNDE CÂİZ OLAN USULLER, 1220
Kur'an-ı Kerim nasıl bir kitaptır?, 1137
Kur'an-ı Kerim, kim tarafından nasıl cem edilmiştir?, 1132
Kur'an-ı Kerim, kim tarafından nasıl ve niçin çoğaltılmıştır?, 1134
Kur'an-ı Kerim'de cehennem ve cehennemliklerin tasviri:, 308
Kur'an-ı Kerim'de cennet ve cennetliklerin tasviri:, 303
Kur'an-ı Kerim'de geçen dua ayetlerinden bazıları hangileridir?, 819
Kur'an-ı Kerim'i öğrenmenin ve öğretmenin faziletlerinelerdir?, 1140
Kur'an-ı Kerim'in icazı ne demektir?, 1129
Kur'an-ı Kerim'in okunuşunda kaç çeşit kırâat vardır?, 1145
Kur'an-ı Kerime Göre Hz. İsa (a.s.):, 51
KURBAN BAHSİ, 675
Kurban çeşitleri nelerdir?, 677
Kurban ve kurbanın dini hükmü nedir?, 675
Kurbanın eti ve diğer parçaları için yapılacak işlemler nelerdir?, 685
Kurbanın kesim işlemi nasıl yapılır?, 681
Kurbanla ilgili fıkhi meselelerden bazıları nelerdir?, 684
Kurbanlık hayvanlar ve kendilerinde aranılan şartlar nelerdir?, 680
Kuşluk (Duha) Namazı:, 450
Kutuplarda ve Kuzey Avrupada namaz vakitleri nasıl tayin edilir?, 423
Küsûf ve Hüsûf Namazları:, 454

L

LAFZATULLAH (ALLAH LAFZI), 1207
LAHN VE ÇEŞİTLERİ, 1179
LÂM-I TARİFİN HÜKMÜ, 1203
Livâ-ül-Hamd ne demektir?, 940
LÛT (A.S.):, 225

M

Maliki Mezhebi:, 341
Matüridi ile Eş'ari arasındaki görüş ayrılıkları nelerdir?, 335
MATÜRİDİYYE:, 334

MED VE MED ÇEŞİTLERİ:, 1187
MEDD-İ ARIZ:, 1192
MEDD-İ LAZIM:, 1191
MEDD-İ LÎN:, 1193
MEDD-İ MUNFASIL (AYRIK MED):, 1190
MEDD-İ MUTTASIL(BİTİŞİK MED):, 1189
MEDD-İ TABİÎ (TABİÎ) MED:, 1187
MEDİNE DÖNEMİ, 890
Medine'ye hicret ve sebepleri nelerdir?, 888
MEDİNE-İ MÜNEVVERE'DE ZİYARET EDİLECEK YERLER:, 667
MEDİNE-İ MÜNEVVERENİN TARİHÇESİ VE ZİYARET YERLERİ, 654
Mekke nasıl ve niçin fethedildi?, 917
MEKKE-İ MÜKERREME VE ZİYARET YERLERİ, 652
Mekruh neye denir ve kaça ayrılır?, 369
Mekruh vakitler hangileridir?, 421
Melekler nasıl varlıklar, sayıları ve görevleri nelerdir?, 184
Melekler, Kur'an dinlemek için okunan yere inerler mi?, 1142
MELEKLERE İMAN, 184
Menopoz nedir?, 788
Mescid- i Dırar ne demektir?, 896
MESCİD-İ AKSA:, 959
Mescid-i Haram'da namaz kılarken nereye bakmak daha faziletlidir? Bu kutsal mekânda kadın ve erkeklerin karışık namaz kılmaları caiz midir?, 650
Mesh ne demektir?, 389
MESH VE HÜKÜMLERİ, 389
Meshi bozan şeyler nelerdir?, 390
Mest nedir, mest üzerine meshin hükümleri nelerdir?, 390
Meşhur Arapça Tefsirler hangileridir?, 1168
Meşhur Osmanlı Kur'an Hattatları kimlerdir?, 1170
Meşhur üç kıraat hangileridir?, 1149
Meûnet:, 265
Mevlid nedir?, 542
MEVLİD, İSKAT VE DEVİR, 541
Mezhep ne demektir ve mezheplerin doğuş sebepleri nelerdir?, 329
MEZHEPLERE GÖRE ETİ YENEN VE YENMEYEN HAYVANLAR, 719
Mihrab, Minber, Kürsü, Minare, Şerefe, Alem, Müezzin mahfili, Son cemaat mahalli ve Şadırvan ne demektir?, 897
MÎKÂT VE MİKAT SINIRLARINDAKİ DİNİ GÖREVLERİMİZ, 590
Mina ve Mina'daki dini görevlerimiz nelerdir?, 633
MİNA, 631
MÎRAÇ GECESİ:, 546

Misafir kime denir? Misafir kimse farz namazlarını nasıl kılar?, 454
Misafir olduğu yerde ihtilam olan bir kişi ne yapmalı?, 396
Misyoner Teşkilatlarının gayesi ve çalışma metotları:, 71
Misyonerlerin yetiştirilmesinde takip edilen yol:, 73
Misyonerliğin tanımı, kuruluş amacı ve faaliyetleri:, 70
MİZAN:, 294
Monofizit Kiliseler:, 67
MUCİZE BAHSİ, 952
Mucize neye denir?, 263
Mucize dışındaki olağanüstü haller nelerdir?, 264
MUHAMMED (S.A.V.):, 262
MUKATTA'A HARFLERİ, 1230
MUKATTA'A HARFLERİYLE İLGİLİ ALIŞTIRMALAR, 1230
MUSA (A.S.):, 244
Musafaha (tokalaşma) nedir ve nasıl yapılır?, 805
Mut'a nikâhı caiz midir?, 769
Mute harbinin sebep ve sonuçları nelerdir?, 914
Muttaki:, 92
Mübah (Helal) neye denir?, 366
Müdrik, Lâhik ve Mesbuk" ne demektir?, 498
Müfsid neye denir?, 370
MÜKÂFAT VE CEZA:, 300
Mükellef ne demektir, şartları nelerdir?, 364
MÜKELLEF VE MÜKELLEFE DÜŞEN GÖREVLER, 364
Mümin:, 88
Münâfık:, 89
MÜSLÜMAN ÇOCUĞUN DUASI:, 855
Müslüman olan bir papazın itirafları:, 76
Müslüman olmayanların parası ile cami yapılabilir mi?, 896
Müslümanlık ile Hıristiyanlık arasındaki önemli farklar:, 80
Müslümanlık ile Yahudilik arasındaki önemli farklar:, 79
MÜSLÜMANLIK, 77
Müstehap veya Mendup neye denir?, 366
Müşrik kime denir, şirk ve şirkin çeşitleri nelerdir?, 93
Müşrikler, ilk Müslümanlara ne gibi işkenceler yapmışlardır? En çok işkenceye maruz kalan Müslümanlar ile en fazla işkence yapan müşrikler kimlerdir?, 880
Müşriklerle yapılan savaşlar hangileridir?, 914
MÜZDELİFE, 629
Müzdelife'deki dini görevlerimiz nelerdir?, 629

N

Nafile namaz kılınamayan mekruh vakitler hangileridir?, 422
NAFİLE NAMAZLAR:, 445
NAMAZ DUA VE SÛRELERİ, 845
NAMAZ DUALARI:, 845
Namaz hangi özürlü hallerden dolayı borç olmaktan düşer?, 400
Namaz hangi sebeplerden ötürü kazaya bırakılabilir?, 498
Namaz kılarak Allah'tan yardım istenebilir mi?, 501
Namaz kılarken, başka bir namazın vakti girerse hüküm ne olur?, 422
Namaz kılınması yasak olan yedi mekân hangileridir?, 501
Namaz kılmakta olan bir kimse, meşru bir sebepten dolayı namaz dışındakileri uyarmak isterse nasıl hareket eder?, 442
Namaz nasıl bir ibadettir ve önemi nedir?, 401
Namaz nasıl kılınır?, 471
Namaz sonunda okunan tesbihatın önemi nedir?, 479
NAMAZ SÛRELERİ:, 851
Namaz vakitlerinde temkin ne demektir?, 417
Namaz vakitlerinin tayini ve bu vakitlerle ilgili kavramlar nelerdir?, 417
Namaz, Zekât, Oruç veHac emirlerini yerine getirmemek:, 133
Namazda başı örtmenin hükmü nedir?, 409
Namazda cem-i takdim ve cem-i tehirin şartları nelerdir?, 458
Namazda örtülmesi gereken bir organın açılmasının hükmü nedir?, 410
Namazda örtünmenin ölçüsü nedir?, 406
Namazdan çalmak ne demektir?, 503
Namazdan sonra camide yapılan musafaha caiz midir?, 806
Namazdan sonra Türkçe nasıl bir dua yapılabilir?, 853
Namazı bozan şeyler nelerdir?, 441
NAMAZIN DIŞINDAKİ FARZLAR (ŞARTLAR), 406
Namazın farzları (şart ve rükünleri) nelerdir?, 405
NAMAZIN İÇİNDEKİ FARZLAR (RÜKÜNLER), 426
NAMAZIN KILINIŞI, 471
Namazın kırâatiyle ilgili bilinmesi gerekenler nelerdir?, 429
Namazın mekruhları nelerdir?, 440
Namazın rekâtlarında ve tahiyyatlarında şüpheyedüşülürse nasıl hareket edilir?, 500
Namazın sünnetleri nelerdir?, 437
Namazın vacipleri nelerdir?, 436
Namazını önceden kılan kişi, aynı namazı cemaatlede kılabilirmi?, 501
NAMAZLARA AİT ARAPÇA VE TÜRKÇE NİYETLER, 841
NAMAZLARA AİT SORU VECEVAPLAR, 497
Namazların âdâbı nelerdir?, 439

Namazların rekât sayıları niçin farklıdır?, 443
Namuslu kadına zina iftirasında bulunmak:, 112
NEBEVİ HADİSLERDEN SEÇİLMİŞ BAZI ÖRNEKLER, 942
NECASETTEN TAHARET:, 406
Necasetten ve hadesten temizleme yolları nelerdir?, 373
NİYET:, 425
NUH (A.S.):, 219

O

Organ nakli caiz midir ve şartları nelerdir?, 758
ORGAN NAKLİ, 758
Ortodoks Mezhebi:, 67
Orucu bozan ve bozmayan tedaviyöntemleri nelerdir?, 570
Orucu bozmayan haller nelerdir?, 568
Orucu bozup, gününe gün kazayı gerektiren haller nelerdir?, 565
Orucun çeşitleri nelerdir?, 560
Orucun sağlık açısından faydaları nelerdir?, 560
Oruç nasıl bir ibadettir, ne zaman vekimlere farz kılınmıştır?, 556
Oruçlu, bulunduğu yere göre mi, arz saatine göre mi iftar eder?, 575
Oruçta kaza ve kefaret ne demektir, kefaretin şer'i delili nedir?, 562
Osmanlı Devletinde zekâttan başka hangi vergiler alınırdı?, 708
Osmanlılarda uygulanan "Cuma Selamlığı"nedir?, 509

Ö

Ödünç verilen paranın değeri enflasyon karşısında nasıl korunur?, 746
Ölen bir kimsenin ardından yapılabilecek hayırlar nelerdir?, 539
Ölmek üzere olan bir kimse için yapılması gereken şeyler nelerdir?, 524
Ölü veya sağ bir kişiyi vasıta kılarak Allah'tan bir şey istenebilirmi?, 538
Ölüm gereçeği ve cenaze ile ilgili bilinmesi gerekenler nelerdir?, 517
Ölünün arkasından yapılan Iskat ve Devirin dindeki yeri nedir?, 541
Ölüye yapılacak hayır ve dua için belli gün ve gece var mıdır?, 540
Örtünmenin amacı ve çeşitleri nelerdir?, 406
Özürlü bir kimse hangi şartlarda ve nasıl abdest alır?, 384

P

Peruk takmak, Saç boyamak, Dövme yaptırmak İpek elbise giymek ve altın yüzük kullanmak caiz midir?, 807
Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı bazı dualar hangileridir?, 821
Peygamber Efendimiz Medine-i Münevvere'de nasıl karşılandı?, 891
Peygamber Efendimizin ism-i şerifleri anıldığında ne söylenir?, 940
PEYGAMBER EFENDİMİZİN MÜBAREK NA'ŞINI ÇALMA TEŞEBBÜSLERİ:, 666

Peygamber kimlere denir?, 863
Peygamber, Nebi ve Resül kimlere denir, görevleri nedir?, 210
Peygamberler hakkında Kur'an'ın bildirdiği ortak hükümler nelerdir?, 267
Peygamberlerin tebliğlerindekiortak özellikler nelerdir?, 265
Peygamberimiz (s.a.v.), Medine'ye hicreti sırasında ilk cumayı nerede kıldı ve ilk mescidi nerede yaptı?, 890
Peygamberimiz (s.a.v.)'e niçin salâvat getiririz ve salâvat getirmenin hükmü nedir?, 940
Peygamberimiz (s.a.v.)'in hastalanması, vefatı ve defin işlemi nasıl olmuştur?, 924
Peygamberimiz (s.a.v.)'in Şemâil-i Şerifi (fiziksel ve ruhsal özellikleri) nasıldır?, 898
Peygamberimiz hangi tarihte, nerede doğdu?, 863
Peygamberimiz İslam'ı ilk tebliğe ne zaman başladı ve ilk iman edenler kimler oldu?, 879
Peygamberimiz Medine'ye hangi tarihte kiminle hicret etti ve hicret sırasında gizlendiği mağaranın adı nedir?, 888
Peygamberimiz'in en meşhur isimleri hangileridir?, 869
Peygamberimiz'in nasıl bir ibadet hayatı vardı?, 934
Peygamberimize verilen bazı üstünlükler nelerdir?, 935
Peygamberimizi himaye eden dedesi ve amcası kimdir?, 870
Peygamberimizin dünyaya geldiği gece ne gibi olağan üstü olaylar meydana gelmiştir?, 870
Peygamberimizin ilk eşinin ismi nedir, bu eşinden kaç çocuğu dünyaya gelmiştir? Diğer eşlerinin isimleri ve evlilik nedenleri nelerdir?, 872
Peygamberimizin Kâbe hakemliği hakkında neler biliyorsunuz?, 876
Peygamberimizin soyu hakkında neler biliyorsunuz?, 864
Peygamberimizin soyunu hangi çocuğu devam ettirmiştir?, 876
Peygamberimizin sütannesi ve sütkardeşi kimdir?, 871
Peygamberlerde bulunan sıfatlar nelerdir?, 903
Peygamberlerde bulunması gereken sıfatlar nelerdir?, 263
PEYGAMBERLERE İMAN, 210
Peygambermizin Terekesi (bıraktığı serveti) nelerdi?, 926
Protestanlık:, 67

R_____

Rahip Bahıra kimdir?, 870
Ramazan ayını on bir ayın sultanı yapan özellikler nelerdir?, 559
Ramazan orucuna ne zaman ve nasıl niyet edilir?, 561
RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMI, 513
Ramazan ve Kurban Bayramlarının tarihçesi ve önemi nedir?, 513

REGAİB GECESİ:, 545
Regaib Namazlar:, 445
Resulullah'ın günlük yaşantısında yaptığı bazı dualar hangileridir?, 822
RESULULLAH'IN ŞİFA İÇİN OKUDUĞU DUALAR, 832
Resülullah (s.a.v.)'ın dilinden cehennem tasviri:, 309
Ruh cesedi nasılterk eder?, 521
Ruh çağırma nedir, cinlerin ruh çağırma ile bağlantısıvar mıdır?, 195
Rukye nedir?, 832
Rü'yetü'l-Hilal ne demektir ve dini hükmü nedir?, 553
RÜKÛ, 431
Rüşvet alıp vermek:, 126
Rüya nedir, Hz. Peygamberi rüyada görmek, gerçekten görmek gibi midir?, 932

S

Sabah namazı kılındıktan sonra güneş doğuncaya kadar, 422
SÂFA VE MERVE, 620
Safa ve Merve'deki dini görevlerimiz nelerdir?, 620
Sahâbe, Tabiin, Etbaut-tabiin kimlere denir?, 936
SAKİN "MİM" (م) HARFİNE AİT HÜKÜMLER, 1202
SAKİN NÛN VE TENVİN:, 1194
Salâvat, Tespih, Tahmid, Tehlil, Tekbir, Havkale,Teşmit,, 938
SALİH (A.S.):, 223
Sargı veya yara üzerine mesh hangi hallerde ve nasıl yapılır?, 389
SEFERİLİK VE SEFERİLİKLE İLGİLİ HÜKÜMLER, 454
Seferilikle ilgili bazı meseleler nelerdir?, 456
Sehiv secdesi nedir ve nasıl yapılır?, 492
SEKTE, 1209
Selam alıp vermede bilinmesi gereken şeyler nelerdir?, 803
Selamlaşma ve musafaha (tokalaşma) nın önemi ve hükmü nedir?, 800
SELEFİYE:, 333
Semavi (İlâhi) kitaplar hangileridir, son durumları nedir?, 207
SETR-İ AVRET: (Mahrem yerleri örtme):, 406
Seyyid ve Şerif kimlere denir?, 939
SIFATIN TANIMI VE HARFLERİN SIFATLARI, 1177
Sıhhatinin şartları:, 507
SIRAT:, 294
Sigorta çeşitleri nelerdir ve dini açıdan hangi sigorta caizdir?, 744
Sihir yapmak, büyü yapmak ve fal bakmak:, 103
SİYASİ MEZHEPLER:, 332
Siyer ne demektir?, 865

SUBUTÎ SIFATLAR:, 154
Sûre başları kaç çeşit kelam ile başlar ve sonlarınasıl biter?, 1123
SÜCUD, 432
SÜLEYMAN (A.S.):, 251
Sünnet neye denir ve kaça ayrılır?, 365
Sünnete uygun gusül abdesti nasıl alınır?, 394
Sünnete ve adabına uygun bir abdest nasıl alınır?, 384
Sünnet-i Gayri Müekked Namazlar:, 445
Sünnet-i Müekkede Namazlar:, 445
Süreler, içindeki ayet sayısına göre kaça ayrılır?, 1124
Sürelerin, ayetlerin, harflerin sayıları ve çeşitleri hakkında neler biliyoruz?, 1117
Sütkardeşliği nedir?, 772
Sütkardeşliğinde aranan şartlar nelerdir?, 773

Ş_____

Şafiî Mezhebi:, 340
ŞEDDE BAHSİ (ـّـ), 1227
ŞEFAAT:, 297
Şefaat-i Uzma nedir?, 939
Şehit kime denir, İslam'da ilk şehit edilen aile kimdir?, 883
ŞEHİTLERİN EFENDİSİ HZ. HAMZA (R.A.)'NIN HAYATI:, 1013
Şevval orucu ne demektir?, 574
ŞEYTAN VE ŞEYTANIN GÖREVLERİ, 204
ŞUAYB (A.S.):, 241
Şükür Secdesi nedir ve nasıl yapılır?, 493
Şüpheli veya kesin haram olan katkı maddelerini içeren gıdaların numaralarını gösterir tablo:, 719

T_____

Tâdil-i erkân neye denir, bir namaz, farz, vacip ve sünnetlerine uyularak tadil-i erkân üzere nasıl kılınır?, 473
Tafsili İman:, 88
TAHARET /TEMİZLİK BAHSİ, 370
Taharet nedemektir?, 371
Tahiyyatta okunan "Salli-Barik" dualarının namazdaki yeri nedir?, 435
TAKRİZ - I, 31
TAKRİZ - II, 31
TAKRİZ - III, 32
TAKRİZ - IV, 33
TAKRİZ - V, 34

TALÂK BAHSİ, 776
Tavaf çeşitleri nelerdir?, 607
Tavaf nasıl yapılır?, 611
Tavaf ve tafla ilgili bilinmesi gereken hususlar nelerdir?, 607
Tavafda okunan dualar nelerdir?, 614
Tavafın vacip ve sünnetleri nelerdir?, 609
Tebûk seferinin sebep ve sonuçları nelerdir?, 919
Tecvid ilminin tanımı, gayesi ve konusu nedir?, 1173
Teheccüt Namazı:, 446
Tehlikeli durumlarda namaz nasıl kılınır?, 442
TEMETTÛ HAC İLE İLGİLİ BİR TATBİKAT, 637
TEMSİL VE TEMSİL YOLLARI, 1217
TENVİN BAHSİ, 1225
Tercüme ve Tefsir ne demektir, Kur'an'la ilgili tercüme ve tefsir çalışmaları nezaman başlamıştır?, 1167
Tespih Namazı:, 451
Teşrik günleri ve tekbirleri hakkında neler biliyoruz?, 514
Tevekkül ne demektir, olmazsa olmaz şartı nedir?, 328
TEVEKKÜL, 328
Tevhid inancının sembolü nedir?, 85
Tevrat daHz. Muhammed'in geleceğini müjdeler:, 48
Tevrat Nüshalarındaki Çelişkiler:, 47
Tevrat Üzerinde Yapılan Tahrifat (değişiklikler), 46
Teyemmüm neye denir ve farzları nelerdir?, 397
TEYEMMÜM VE HÜKÜMLERİ, 397
Tilâvet secdesi nasıl yapılır?, 1128
Topkapı Sarayındaki Hırka-i Saadet dairesinde bulunan mukaddes emanetler nelerdir?, 1135
Tövbe Namazı ve İstiğfar Duası:, 448
Tüp bebek caiz midir?, 756
Türkçe Mealler hangileridir?, 1169
Türkçe olarak okutulan ezanın metni nasıldır?, 462
Türkçe Tefsirler hangileridir?, 1176
TÜRKLERDEN BAZI MEŞHUR İSLAM HUKUK VE FIKIH ÂLİMLERİ, 1099

U_____

UHUT SAVAŞI:, 905
UMRE BAHSİ, 642
Umre nasıl bir ibadettir, hac ibadetinden farkı nedir?, 642
Umre tavafından sonra sa'y yapmadan tıraş olup ihramdan çıkılır mı?, 648
Umreye gidene Hac farz olur mu?, 645

UZATAN MED HARFLERİ VE MED İŞARETLERİ, 1228

Ü

Ücretle Kur'an öğretmek ve okutmak caiz midir?, 1154
ÜÇ AYLAR VE İÇERİSİNDEKİ MÜBAREK KANDİLLER, 546
Üzerine hac farz olan bir kimse, farz olan haccını eda etmeden hac yapmayı adarsa hüküm ne olur ve nasıl hareket eder?, 648
Üzerine hac farz olan bir kimse, hacca gitmeyip, hac parasını fakir veya başka yerlere ağıtsa hac yerine geçer mi?, 649
Üzerine hac farz olan kişi, bu farizayı ne zaman yerine getirmelidir?, 644

V

VACİP NAMAZLAR:, 444
Vacip neye denir?, 365
Vadeli Satışlar faize girer mi ve icradan mal satın almak caiz midir?, 742
Vahiy kâtiplerikimlerdir, Kur'an ayetlerini nerelere yazmışlar, ayet ve süreleri nasıl tertip etmişlerdir?, 1111
Vahyin geliş şekilleri nelerdir?, 877
VAKF:, 1212
VAKFIN BÖLÜMLERİ VE DURAK İŞARETLERİ, 1214
VAKİT:, 414
VASIL, 1211
Vedâ Hutbesi, Veda Haccı ve sonuçları hakkında nelerbiliyoruz?, 922
Vehhabi Mezhebi:, 343
Vücûbunun şartları:, 507

Y

Yabancılara karşı örtünmenin ölçüsü nedir?, 408
Yağmur Namazı ve Duası:, 453
Yahudilerle yapılan savaş hangisidir?, 914
Yahudilikte Allah kavramı ve Tevrat'ta 10 Emir:, 43
Yahudilikte İbadet:, 45
Yahudilikte İnanç Esasları:, 43
Yahudilikte Kitap İnancı, 45
Yahudilikte Mezhepler:, 46
Yahudilikte Peygamberlik İnancı, 44
YAHYA (A.S.):, 261
Yakınlara karşı örtünmenin ölçüsü nedir?, 408
YAKUP (A.S.):, 236
Yalan söylemek ve yalan yere şahitlik etmek:, 100
Yaratılış hadisesinin bir ayet ile isbatı ve bir inkâr olayı, 147
YAZARIN ÖNSÖZÜ, 36
Yedi harf tabir edilen Arapça lehçeler hangileridir?, 1146

Yehova Şahitlerinin İnanç Sistemleri:, 69
Yemin neye denir ve yemin çeşitleri nelerdir?, 713
YEMİN VE ÇEŞİTLERİ, 713
Yetim malı yemek:, 109
Yezidîlik:, 352
Yolculuk esnasında zaruri hallerde taksi, otobüs, tren, uçak vegemi gibi vasıtalarda namaz nasıl kılınır?, 500
YUNUS (A.S.):, 256
YUSUF (A.S.):, 238

Z

ZAMİR, 1215
Zatî Sıfatlar, 151
Zekât kimlere farzdır ve şartları nelerdir? 691
Zekât kimlere ve nerelere verilmez? 704
Zekât kimlerin hakkıdır ve nerelere verilir? 702
Zekât nakit olarak mı, yoksa malın cinsinden mi verilir? 705
Zekât nasıl bir ibadettir, zekâtla sadaka arasında ne fark vardır? 686
Zekât ne zaman ödenmelidir? 705
Zekât nelerden ve hangi ölçülerde verilir? 693
Zekât ödemede dikkat edilecek hususlar nelerdir? 706
Zekât verecek kimse malının zekâtını nasıl hesaplar? 692
Zekât vermemenin uhrevi ve dünyevi cezası nedir? 689
Zekât, devlete vergi yerine verilebilir mi? 707
Zekâtla ilgili bazı fıkhi görüşler nelerdir? 708
Zekâtta niyet şart mıdır? 692
ZEKERİYA (A.S), 260
Zengin bir kimse, yoksul birine borç olarak verdiği, 707
Zeydiyye Mezhebi, 347
Zina etmek, 113
Ziyaret ve Veda Tavafının önemi nedir, ne zaman yapılırlar? 607
ZÜ'L KİFL (A.S), 255

Gönüller ancak
Allah'ı anmakla (zikretmekle) tatmin olur.
Râd Sûresi 28

İBRETLİ ve HİKMETLİ SÖZLER

"İki şeyi unut, iki şeyi de unutma: Başkasına yaptığın iyiliği ve başkasından gördüğün kötülüğü unut. Başkasından gördüğün iyiliği ve başkasına yaptığın kötülüğü unutma." {Lokman Hekim}

"Yerinde sayanlar, yürüyenlerden daha fazla gürültü ederler."
{Oscar Wilde}

"Cimri insan dünyada fakirler gibi yaşar, ahrette ise zenginler gibi hesaba çekilir." {Hz. Ali (r.a.)}

"Kusursuz dost arayan, dostsuz kalır." {Mevlânâ}

"Ben Allah'ın izniyle ölüleri dirilttim, fakat ahmaklar için yapabileceğim
bir şey yoktur." {Hz. İsa}

"Yarab! Sen beni sahte dostlarımdan kurtar, ben düşmanlarımın hakkından
yalnız başıma gelirim." {Volter}

"Cahiller yalanla avutanı, hakikat ile korkutana tercih ederler."
{Cenab Şehabettin}

"İnsan tarihe her istediğini söyletebilir. Zira ölüler itiraz edemezler."
{Cenab Şehabettin}

"İlim maldan hayırlıdır. Çünkü malı sen korursun, fakat ilim seni korur. Mal sarf etmekle azalır, ilim ise sarf etmekle çoğalır." {Hz. Ali (r.a.)}

"Gençliğe ideal vermekten kaçınanlar, ileride onları idare edememekten yakınmamalıdırlar." {Hz. Ali (r.a.)}

"Para iyi bir uşak, kötü bir efendidir." {Bacon}

"Bir kişinin düşmanlığına karşılık bin kişinin dostluğu dahi verilse kabul etme."
{Hasan-ı Basri}

"Cümleler doğrudur sen doğru isen
Doğruluk bulunmaz sen eğri isen." {Yunus Emre}

"Bir ulusun büyüklüğü, nüfusunun çokluğu ile değil, akıllı ve erdemli kişilerinin sayısı ile olur." {Victor Hugo}

"Günah, yasak olduğu için acı vermez, acı verici olduğu için yasaktır." {Goethe}

"Mensubu olmaktan şeref duyduğum İslâm dini, en büyük dindir. Benim dinim akla muhalif ve terakkiye mani değildir." {M. Kemal Atatürk}

"Cimriler çok iyi insanlardır. Ölmelerini isteyenler için para biriktirirler."(S. Leseyuski)

"Allah sevdiği insanı kendisine ihtiyaç duyulan yere gönderir."(Goethe)

"Ahlâk güzelliği, cismani güzellikten daha güzel ve devamlıdır." (Hz. Ömer)